
6
9 0
18

HISTORIA VNIVERSITATIS PARISIENSIS

TOMVS SECVNDVS.

HISTORIA
VNIVERSITATIS
PARISIENSIS

IPSIVS FVNDATIONEM,

NATIONES, FACVLTATES, MAGISTRATVS, DECRETA, Censuras & Iudicia in negotiis fidei, Priuilegia, Comitia, Legationes, Reformationes. Item Antiquissimas Gallorum Academias, aliarum quoque Vniuersitatum & Religiosorum Ordinum, qui ex eadem communi matre exierunt, Institutiones & Fundationes, aliáque id genus cum instrumentis publicis & authenticis à Carolo M. ad nostra tempora ordine Chronologico complectens.

Authore CÆSARE EGASSIO BVLÆO, Eloquentiæ emerito Professore, antiquo Rectore & Scriba eiusdem Vniuersitatis.

TOMVS SECVNDVS.

AB AN. 1110. AD ANN. 1200.

PARISIIS,
Apud FRANCISCVM NOEL, viâ Iacobæâ, ad Imaginem Diui Francisci Seraphici, prope Fontem Sancti Seuerini.

M. DC. LXV.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

TABVLA.

PRÆCIPVORVM CAPITVM

in II. Volumine contentorum.

Idea 4. Seculi ab an. 1100. ad an. 1200.

ã iij

Pag.	Lin.	Errata.	Correcta.
10	43	inauditaram	inauditarum
15	27	ornacum	ornatum
17	1	1103	1105
24	34	conuersiaues	conuersionis.
29	10	maximè	maximæ
45	30	veiustate	venustate
......	40	resugam	refugum.
49	16	aurem	autem
......	29	publicam	publicum
50	58	trammissis	transmissis.
51	49	insanis	insaniâ
......	50	at	aut
54	46	efflagitabantur	efflagitabant
59	30	currectionis	correctionis
62	40	Est	dele
86	6	a	at
97	44	homiles	humiles
99	6	vos	eos
115	54	Iuniorum	Iuniorem
119	30	decendente	decedente
120	28	vbi	vti
131	1	tuebentur	tuebuntur
134	24	non petitionem	Nam
145	27	Scholastici	Scholastico
......	57	eminet	elimines
156	31	cæteras	cæteros
15.	..	reliquii	reliquiis
......	31	Huiusce	Huicce
155	8	subiacebant	subiaceant
......	20	concessum	concessam
..	.0	Concilii	Consilii
157	48	eem	d le
158	6	fosum	faetia
......	7	legatus	legati
159	15	procellam	procedam
163	3	illos lacessebar	illos modu
167	15	nec me refert	nec mea
171	6	Partem	Patrem
194	16	speciosum	spatiosum
......	18	seueritas	securitas
207	57	am	iam
215	33	intet	inter
219	24	Arcidiaconis	Archidiaconis
222	23	commorartur	commorarentur
223	44	dicam	dictam
227	28	yeto	vero
232	35	Epiritus	spiritus
234	50	fenco	ferreo
......	31	formas	forma
235	42	cenunciate	renunciate
236	41	personæ	persona
241	6	214	1147.
245	39	requiesc it	requiescit
248	52	aget	eget
249	55	Sarisiis	Parisiis
257	37	post nominatus	pone
264	42	à fine fine	à fine ad finem.
268	45	confirmus	confirmamus
278	40	1152	1158.
288	25	partem	patrem
289	14	refuserit	refulserit
296	3	peruertebam	peruertebat
......	56	valltem	vallem
308	10	fimissimas	firmissimas
......	43	post Rex Galliæ	adde *misit*
309	13	Iustitia	Iustitiæ
310	31	Ediscite	Edicite
311	23	Chtisto	Christi
316	29	quentia	Eloquentia
3.2	22	Claustri	Claustris
326	36	distienda	discutienda
328	4	noster carnis	nostræ
331	24	Lacuim	Laicum
338	29	nostra	vestra
342	3	Saresberlensi	Saresberiensis
343	10	Christiani	Christe
344	19	facere	faceret
......	42	sede	à sede
......	55	quondam	quodam
350	48	allaturam	allatura
365	25	farientes	sapientes
367	52	Adriani II.	Adr. IV.
368	7	dceamus	dicamus
......	54	Bitunicensem	Bituricensem
371	3	Pasientium	Parisiensium
372	24	Ministrum	Magistrum
......	47	promisse	promisso.
373	31	degenerem veritate	degenerum vanitate
375	57	pedet	pedes
376	14	deo minuta	duo
......	20	eam	eum
......	41	spiritu	spiritus
377	2	honores	honore
381	5	monuinus	monuimus
......	51	nuenire	inuenire
383	19	&	at
387	22	natus te	natus est
388	8	prouoeatricis	prouocatrices
391	40	monte	morte
394	34	Cantuariensem	Cantuariam
411	6	familiaratem	familiaritatem
416	57	inducti	inductæ
417	57	ministri	ministris
421	57	Regem	Regum
428	7	se	de
434	58	vndceimi	duodecimi
440	58	patre	pane
445	53	Adriano III.	Adriano IV.
458	58	misit	me misit
460	20	erant	erunt
471	28	diuinis	diuinus
......	37	veteri	vêteri
480	27	Lingonensis	Leodiensis
481	27	exhalabar	exhalabat.
484	53	post Iornalensis	pone, *ait.*
489	21	iussisse	iussisset.
496	58	Legatem	Legatum
......	46	Angliæ, homnium	Angliæ hominum
......	58	S.Kal.	5. Kal.
501	6	nullas	nullus
......	7	audeas	audeat
501	26	quædam	quadam
503	14	proprius	propius
513	25	Socensis	Soliacensis
517	30	fer	fere
522	43	accipietes	accipientes
......	46	arca	arcu
526	10	quoque	quodque
548	37	exelusus	exelusum
......	46	solem	solum
555	15	consequentium	consequentiam
560	22	Innoc. II.	Innoc. III.
685	26	quàm lapide	lepidè
687	12	cræ	curæ
696	43	Cenonibus	I.enunibus
705	6	ne	nec
	6	nihil	nihil nisi

ADDENDA.

Ad Pag. 54 lin. 17 Post hæc verba, *Supra cæteras Florentem.*

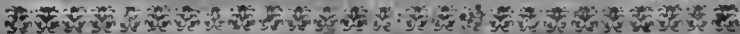
Porro quia Magistri Vniuersitatis Parisiensis Scholas Publicas in Claustro Basilicæ exercebant ita volentibus Episcopis & vltro permittentibus, sicque Academicæ scholæ cū Episcopalibus confusæ erant, quod dedecus Fulberto viro Illustri & de Gente, vt aiunt, Monmorenciacâ acciderat, id totus Canonicorum Conuentus credens in se redundare, litem Episcopo Giberto mouit, postulauitque publicas illas a Claustro remoueri & solas Episcopales haberi. Cuius decisio litis cum non potuisset viuo Girberto qui ab aon. 1116. ad an. 1123. sedit, fieri, cum Stephano successore ita pactus est, vt nemini deinceps in parte Claustri quæ *Tressentie* dicebatur, publicè legere liceret, ibique Ecclesiæ duntaxat schola haberetur: quæ quidem transactio legitur in Paruo Pastorali Chartha 152. p. 108. his verbis.

" *De Claustro verò Canonicorum* pro pace confirmanda & lite & inquietatione euitanda placuit vtrique parti in hac pacis compositione ad plenum definiri. Quod in causa & controuersia inter Parisiensem Episcopum Illustrissimæ recordationis Gibertum & B. Mariæ Capitulum collata sententia iudicii minus planè definiuit. Discreta etenim prudentia tam venerabilis Stephani Parisiensis Episcopi, quàm Conuentus Parisiensis Ecclesiæ euitando molestiam & inquietationem Claustro inferri cooiuetam statuendo concessit, *Vt neque Scholares Extranei in domibus Claustri vlterius hospitarentur, neque in illa parte Claustri quæ vulgo* Tressentie *nominatur, deinceps legerent, neque schola haberentur*; sed amore & gratia Domini Stephani præsulis infra ambitum Claustri quidam locus adherens Episcopali Curiæ per quem introitum & exitum scholares habebant, ex communi consensu Episcopi & Capituli electus & coopertus est, *in quo scholæ Ecclesiæ deinceps tenerentur & regerentur.*

Crediderim ab eo loco Scholarum Claustralium, qui *Tressentie* dicebatur, cognominatum fuisse *Thomam Tressentis* Abbatem Maurimacensem, Virum litteratissimum, quod ibi forte scholam exercuisset, priusquam ad Monachos S. Columbæ se conferret. Et ibidem quoque credibile est docuisse Abaelardum.

Ad Pag. 152. Lin. 35.

Ad hunc credo, scripsit Rex Romanorum admonens & exhortans vt filios suos, habebat enim multos, litteris imbui curaret. Qua de re sic Saresberiensis l. 4 de nugis Curial. c. 6. *In litteris quas Regem Romanorum ad Francorum Regem transmisisse recolo, quibus hortabatur vt liberos suos liberalibus disciplinis institui procuraret, hoc inter cætera eleganter adiecit: quia* REX ILLITERATVS, EST QVASI ASINVS CORONATVS. Nisi forte dicamus ipsum Regem Romanorum ad Parisiense studium liberos suos misisse, eosque Ludouico commendasse.

Summa Priuilegij Regis Christianissimi.

LVDOVICI XIV. Franciæ & Nauarræ Regis Christianissimi diplomate cautum est, ne quis in suo Regno locisve ditioni suæ subiectis intra decem annos à die Impressionis primæ inchoandos excudat, vendat, excudendum vendendumque curet librum, cui titulus est, *Historia Vniuersitatis Parisiensis*, Opera CÆSARIS EGASSII BVLÆI, antiqui Rectoris eiusdem Vniuersitatis. Vt amplius eodem diplomate cauetur, Dato Parisiis 15. April. an. 1663. Signatum, Per Regem, LE GROS.

Idem verò Bulæus ius suum transtulit in Franciscum Noël, Typographum & Librarium iuxta pactum cum eo initum.

In publicas Typographorum ac Bibliopolarum Parisiensium Societatis tabulas relatum, 22. *Martij* 1664. E. Martinus Syndicus.

Hæc prima Editio absoluta fuit die vltimâ Septemb. an. Domini 1665.

QVARTVM SECVLVM
VNIVERSITATIS PARISIENSIS.

AB ANNO 1100. AD ANNVM 1200.

Vis fuerit hoc 4. sæculo Doctrinæ tradendæ modus, breui in tabella depingit Hottingerus, cuius hæc sunt capita præcipua. 1. Quidem Theologiæ noua methodus à Petro Lombardo inuenta, aut certè post Berengarium eiusque sectatores amplificata, sumptâ à Græcis altercandi ratione, quæ tamen tum ipsi Romano Pontifici suspecta fuit & damnata, tum à Pontificiis, vt ait, scriptoribus initio explosa. Scholastica autem tum appellari cœpit κατ' ἐξοχήν, quæ certis ætatibus absoluta, in dies, inquit, deterior euasit.

2. Iuris Ciuilis prudentia Imperatorum Rom. auxilio restituta & publicè in Academiis proposita Iuri Canonico Gratiani Bononiensis Monachi operâ & labore conscripto paulatim cedere cogitur. Quæ quidem Professio Bononiæ primum exerceri cœpit, sedente & annitente Eugenio: deinde Lutetiæ sub eodem Pontifice.

3. Arabum lingua & studia tum ab aliis, tum imprimis ab Anglis excoluntur. Europæi variis librorum translationibus commendantur; ipsaque Mulsmedicæ Religionis arcana deteguntur: quâ occasione non modò Græci philosophorum fontes paulatim negliguntur, sed ipsa quoque Christianæ Religionis Theologia Arabum spinis & barbarismis intricatur atque impeditur.

4. Philosophia in varias sectas distincta & distracta superbo in Theologiam dominio intolerabilis turpiter, inquit ille, degenerauit.

5. Philologia tamen seu politior Latinorum & Græcorum Litteratura tum Lutetiæ tum alibi in honore esse cœpit. Hæc ille. Haud verò scio, an vllo seculo plus floruerit ornatè perit èque loquendi methodus, quàm isto, feruentiorique studio exculta fuerit pulchra litteratura: ad cuius nempe dignitatem extollendam & amplificandam plurimum contulerunt tres Franciæ Reges litteratorum hominum & Academiæ suæ Parisiensis amantissimi, Ludouicus Crassus Philippi filius, Ludouicus VII. cognomento Iunior & Philippus Augustus Iunioris filius. Nec facile est numerare, quam multi nobiles Scriptores illustresque viri hoc seculo in hac Academia extiterint, Theologi, Philosophi, Oratores & Grammatici. Circa initium quidem, quorum nonnulli etiam superiore seculo floruerunt, Anselmus Laudunensis & Radulphus fratres, Gilbertus Vniuersalis, Hugo Farsitus, Richardus, Rupertus Tuitiensis, Algerus insignes Theologi: Guillelmus Campellensis, Guill. S. Theodorici Gilduinus S. Victoris primus Prior & Abbas, Petrus Abaelardus, Hugo & Thomas San-Victorini Canonici, Guillielmus de Conchis & Bernardus Carnotensis Illustres Philosophi & Grammatici: Vlgerius Andegauensis, Iosienus seu Goslenus dein-

de Episcopus Suessionensis, Gilbertus Porretanus, Henricus Murdachius Angligena, Hardevvinus Teutonicus, Gualterus de Mauritania & alij innumeri. Circa medium Petrus Lombardus, Ioannes Beletbus, Adam de paruo ponte, Hugo de Campo Florido, Ioannes Sarcsberiensis, Petrus Cellensis, Arnulfus Lexouiensis, Mauricius de Soliaco, Thomas Cantuariensis, Petrus Cantor, Petrus Comestor & alij plures. Circa finem Petrus Blesensis, Petrus Pictauiensis, Alanus de Insulis, Petrus Corboliensis, Innocentius III. Vrbanus III. Stephanus Tornacensis, Guillelmus Brito, Gualterus Insulensis, Petrus de Riga, Odo de Soliaco, Robertus de Curthonio, Stephanus de Langetona, Ægidius Corboliensis aliique prope infiniti: sub quorum disciplina triumphauit Vniuersitas Parisiensis, tantoque Discipulorum numero redundauit, vt Ciuium æquarent multitudinem. Sed Chronologiam nostram aggrediamur.

1100. Anno 1100. quo Paschalis II. Pontificatum exercere cœpit, vehementer turbata est Francia & Ecclesia Gallicana, nec non Academia Parisiensis propter illegitimas Philippi Regis eum Berthrada Fulconis Andegauensium Comitis vxore nuptias, quam contra omnes Vrbani; deinde contra Paschalis Pontificum preces minasque retinere voluit, annuentibus nonnullis assentatoribus Episcopis. Itaque iussu Paschalis per Ioannem & Benedictum Cardinales Legatos celebratum est Concilium Pictauij Episcoporum Abbatumque & Doctorum frequentia illustre; sed quod vi & furore Guillielmi Aquitaniæ Ducis disturbarum est, vbi actum de excommunicando Rege: veritus nempe & ipse est Guillielmus, ne eiusdem prope criminis conscius eodem fulmine feriretur: quanquam amore Regis, Regni, pacisque publicæ studio id se fecisse professus est. Ibi tamen duo viri clarissimi & Sanctissimi, Parisiensis olim Academiæ alumni & professores Theologi aduersus vtriusque Principis minas pro religione & fide proque disciplina Ecclesiastica intrepidi steterunt, Bernardus Tironensis Abbas & Robertus de Arbricellis. Qua de re sic scribit Gaufredus Grossus Monachus Tironensis vtrique coætaneus in vita venerabilis Abbatis sui Bernardi.

Per idem tempus duo Cardinales Ioannes atque Benedictus Apostolicæ sedis legatione fungentes ad vrbem Pictauium Concilium conuocarunt. In quo 140. Patres affuerunt, qui Philippum Regem Francorum propter Fulconis Comitis Andegauensium vxorem, quam in adulterio tenebat, anathematis vindictâ percusserunt. Qua excommunicatione comperta Guillelmus Dux Aquitanorum qui aderat totius pudicitiæ ac Sanctitatis inimicus, timens ne similem vindictam pro consimilibus culpis pateretur, nimio furore succensus iussit omnes illos deprædari, flagellari, occidi. Quod Ministris suis facere incipientibus, Pontifices & Abbates omnes huc illucque diffugiunt, & vt temporalem vitam retinerent, tuta latibula quærere contendunt. At vero Bernardus atque Robertus Arbricellensis qui Concilio intererant, fortissimi Iustitiæ propugnatores aliis turpiter diffugientibus ita immobiles constanteque perstiterunt, vt nec ab incepto excommunicationis desisterent, sed pro Christo mortem vel contumeliam pati gloriosissimum ducerent. Et quamuis eis persecutores mortem non intulerunt, isti quantum in ipsis est, Martyrium pertulerunt.

Eiusdem historiæ meminit Hugo Flauiniacensis author synchronus in Chronico Virdunensi. Postquam enim factum Regis atrocioribus verbis exaggerauit, de Concilio Pictauiensi à prædictis Cardinalibus habito subdit quæ sequuntur. *Hi post Concilium Valentinum per se ipsos Rege conuento, cum nullam in verbis vel actibus*
» eius correptionem vel pœnitentiam fodiendo circa arborem infructuosam & co-
» phinum stercoris aggerando reperissent, non passi tantam videre in Ecclesia Ca-
» tholica ignominiam & conculcationem, membrum putridum in Concilio Pi-
» ctauiensi à compage Corporis Christi gladio anathematis præcidere non metue-
» runt. Aderat ibi Comes Pictauiensis summa prece eos deposcens, ne Dominum
» suum excommunicarent. Aderant & Episcopi identidem facientes; & cum non
» impetrarent quod volebant, a consessu & loco Concilij, idem Comes & sui mi-
» nas intendendo, aliqui quoque ex Episcopis, multi ex Clericis, innumerabiles ex
» Laïcis exierunt. Sic ordine turbato, pace in tumultum versâ illi remanserunt qui
» Phinees zelum imitari gestiebant, & sicut ille scorrum Zamariæ cum Chorami
» Madianita gladio pupugit, furoremque Domini placauit; sic & isti non veriti fre-
» mitum perstrepentium, adulterantem Regem cum adultera, quem corrigere ne-
» quiuerunt, pugione excommunicationis perfossum, vitæ quæ in Christo est, ex-

torrem teddiderunt. Hoc autem actum est quando iam soluendum erat Concilium. Iamque laus Christi in ore eorum, qui adstabant pro dimissione Concilij vt moris est resonabat & æstus turbæ tumultuantis vt feruor maris incandescebat pro Domini sui Regis excommunicatione insanientis, cùm quidam è populo in superioribus consistens Ecclesiæ lapidem iacit, Cardinales ferire volens, cuius ictu Clericus quidam qui astabat, capite illiso prosternitur, sanguine manant pauimenta, clamore confuso domus impletur, furore & insania intus & extra ministri sathanæ debacchantur. Manent Columnæ Christi immobiles, mortem si Dominus iubeat, intrepidi operientes, & ad saxa volantia mitris ablatis capita nuda retegentes, nec aliquando à laude Dei & prædicatione veritatis reticentes, quod voce prosequuti erant, sanguine confirmare, si sit necesse, gestientes. Quorum constãtia deuota & deuotio constantissima furentium facta est repressio & ad pœnitentiam cordium inclinatio. Adeo vt Comites & quotquot antea grassabantur in confusione eorum, humiliati sint in conspectu illorum satisfactione præmissâ & prætentâ obedientiâ.

Dum autem Pontifex ipsiusque legati Regem vrgent vehementius ipse vicissim iratos animos sibi demitigare pro nihilo habens, impulsu suæ Berthradæ Stephanum de Garlanda contra ipsius Papæ interdictum, contra Decreta Gregorij & Vrbani, hominem illiteratum, nec satis castigatæ vitæ, propter eaque censuris illigatum, nihilominus Episcopum Beluacensem constituit. Quod vt intelligit Iuo Carnotensis, statim Legatos per litteras certiores facit, ne promotionem hominis tam indignam tamque Ecclesiæ iniuriosam fieri patiantur. Iuonis Epistolam, quia de Stephano illo nobis sœpe dicendum est, his attexere non erit superfluum.

Quia Beluacensis Ecclesiæ lapsum dudum vobis ex parte per litteras insinuaui, nunc in quantum profundum malorum descenderit, sollicitudini vestræ reticere non valeo, ne mea taciturnitas mihi reputetur in vitium & veterno ipsius Ecclesiæ morbo nullum procuret adhibere remedium. Prædicta enim Ecclesia tandiu iam bonos desueuit habero Pastores, vt malos habere videatur ei quasi legitimum, bonos autem eligere quasi nefarium. Quod in hoc satis patet, quod aduersum litteras D. Papæ & vestras de electione vel assumptione Episcopi illicita perhibentes ad contemptum sedis Apostolicæ irrisoria & contemptibilia verba in vos protulerunt, & postpositâ omni Canonicâ obedientiâ Clericum quendam illiteratum, aleatorem, & cæteris huiusmodi lenociniis vacantem, procul etiam à sacris ordinibus inuentum, quondam quoque propter publicum adulterium à Legato Rom. Ecclesiæ Lugdunensi Archiepiscopo (Hugone) de Ecclesia eiectum pro voluntate Regis & illius contubernalis suæ in Episcopum assumpserunt. Prædictus autem Intrusus Stephanus vocatur de Guarlanda, cui si ad Episcopalem ministrationem aliquando Apostolica authoritate patuerit aditus, manifestum est nostris temporibus exitiale silentium impositum esse Canonicis legibus. Quomodo enim ad fontem scientiæ pertingemus, si ab ipsis qui clauum tenent intrare non permittimur?

Interim dum Stephanus ad Papam proficisci cogitat, seque Romanæ Curiæ Palatinos pecunia corruptutum pollicetur, maior pars Cleri Beluacensis eo reprobato ne Papam sibi faceret iratum, Galonem virum litteratissimum, S. Quintini Abbatem elegit: quâ de re Iuo ad Paschalem. *Beluacenses Clerici* melioris famæ & sanioris consilij præcedente Consilio vestro, Consilio Optimatum Diœcesis suæ & laude populi Dominum Galonem, virum vita honestum liberalibusque studiis & Ecclesiasticis Disciplinis ornatum in Episcopum sibi elegerunt. Pauci tamen ex Clericis Stephani illius repudiati Complices, quos sibi pelliculis peregrinorum murium atque aliis huiusmodi vanitatum aucupiis inescauerat, huic electioni non adsenserunt, nec tamen ei aliquid quod sacris Canonibus obuiet, obiicere potuerunt. Cum vero rem per se impedire non valerent, Regem adierunt, quædam verba auribus eius instillauerunt quæ facile in cor eius eliquauerunt, videlicet quod prædictus Electus Discipulus meus fuerit, apud me nutritus, apud me eruditus, addentes quod à sanctitate vestra fuerit electus, & quod magnus ei futurus esset aduersarius, si in Regno eius aliquando fuerit Episcopus. Ex ita virulentis his verbis succensus & ab omni bona voluntate

„ turbatus non vult electioni assensum præbere, nec electo bona Episcopalia di-
„ mittere.

Veruntamen Galo remansit Episcopus, nec Stephanus consecratus est. Erat autem ille Frater Anselli de Guarlanda Militiæ Franciæ Principis & Dapiferi: & ipse postea post Ansellum & Guillelmum fratres Ludouici Crassi Cancellarius fuit: Vir suo tempore ita potens apud Regem, vt omnia pro arbitrio moderaretur: quemadmodum legitur in Chronico Mauriniacensi lib. 2. *Stephanus Cancellarius, Anselli Dapiferi frater & priuatissimus Regis Consiliarius, cuius tunc temporis arbitrio Regnum Francorum disponebatur.* Et paulo post: *Vuillelmus Dapifer qui Seneschallus appellatur, Stephanus quoque Cancellarius frater eius, cuius consilio tota Francia regebatur.* Cum autem electus est Episcopus, valde iuuenis tum adhuc erat, needum per ætatem consecrari poterat; eratque tum tantummodo Clericus & Canonicus Stampensis. Cum vero hoc illi obiiceretur ad repulsam, quod sacros Ordines nondum consecutus Episcopalem gradum affectaret, Subdiaconatus & Diaconatus Ordines confestim suscepit: at Rege conuerso & dimissâ Bertrhadâ, vt infra dicetur, vt se vidit Stephanus repulsam passum & à Rege derelictum, dimisso quoque Presbyteratus & Episcopatus consilio, de potestate seculari augenda deinceps cogitauit, & Maioratum Regiæ Domus obtinuit, Militiæque Princeps constitutus est: quod quam indignum esset Diacono, indicat idem Chronologista Mauriniacensis. *Stephanus Cancellarius de quo superuiuente fecimus mentionem frater amborum* (Anselli & Guillelmi) *Maior Regiæ Domus effectus est. Hoc retroactis generationibus fuerat inauditum, vt homo qui Diaconatus fungebatur officio, militiæ simul post Regem duceret Principatum. Hic vir industrius & seculari preditus sapientia cum multis Ecclesiasticorum bonorum reditibus, tum familiaritate Regis, quam sic habebat, vt ei potius à quibusdam diceretur imperare quàm seruire, temporali felicitate supra omnes mortales nostris temporibus efflorebat.* Diu autem ille Cancellarii functus est officio, idque nomen in omnibus fere Diplomatis Regiis habet, vt legitur in Chartulario S. Maglorii, ad annum vsque 1133. Hæc de Stephano, cuius gratiam & amicitiam Petrus Abaëlardus sibi demeritus est, ab eoque de custodia San-Dionysiana eductus & liberatus.

Iam verò quid acciderit, postquam Rex in Concilio Pictauiensi sacris arcitus est, explicat Hugo Flauiniacensis author Synchronus, nimirũ ipso alicubi commorante clausas Ecclesiæ ianuas, vt accidit Senonis, vbi per 15. dies, quo tempore Rex ibi fuit, nullæ Missæ, nisi per vim fuerunt celebratæ. Per vim, inquam, Rex enim missis Apparitoribus Ecclesiæ fores effringi, & factum fieri iussit, suadentibus nonnullis viris Doctis & aientibus Regem non posse publicè Censurâ seu excommunicatione feriri, factumque Legatorum omnino improbantibus, quasi seminarium intestini belli & incentiuum defectionis: quod nec ipse Papa videtur approbasse. Hac de re sic Hugo postquam de Censura Pictauiensi fusè disseruit. Quantam autem fidei frugem virilis illa propugnationis
„ cœlestis seges attulerit, hinc colligi potest, quod postea cum apud vrbem Seno-
„ nem Rex cum Regina sua per 15. fere dies temoratus fuisset, clausis tota vrbe ec-
„ clesiis, nulla facta est ei Christianitas, in tantum vt Ihezabelis furor vsus noulta-
„ te profana manus impias in Deum extendens missis apparitoribus Ecclesiam
„ frangeret & sibi Missam à sui similibus diei cogeret. Væ humanæ impudentiæ:
„ inerubida, seruilis, & non regii animi cauillatio Romana vsa leuitate, nunc vs-
„ que Reginam suam tuetur & dedecorosis amplexibus erroris & impudicitiæ
„ æstibus succensa coronæ dignitatem dedecorat: & cum olim ad exorandum
„ Deum Gentiles reges & absque iugo leges dederint & blasphematoribus seu
„ contemptoribus Dei vindictam intentauerint; hic regni Francorum propagator,
„ Christianæ legis propugnator contraria præceptis prædecessorum peragit, leges
„ Sanctas & Romanorum Pontificum statuta conuellit: & quod peius est, eisdem
„ patrocinantibus, si diei licet quod pudet, ignominiæ suæ defendit causas, execu-
„ sationes prætendit, & à quibus cogi debuerat, vt resipisceret, eisdem fauenti-
„ bus admonetur, vt in iniquitate perduret. Agit hoc auaritiæ gurges inexplebi-
„ lis, qui dum nequit expleri, nonit te seeanda tucri.
„ Ex his verbis apertè colligitur non fuisse probatam Romæ Censuram, quam
„ prædicti Cardinales in Concilio Pictauiensi tulerant. Sed nec depositionem Æ.

duensis Episcopi Norgaudi, cuius promotionem simoniæ notâ inussetant: vnde illi indignati, & in sua sententia nihilominus permanentes, Paschalemque publicè reptehendentes, Roma relicta ab omni eius familiaritate & consilio se substraxerunt.

Ordo Fontebraldensis inchoatur.

Ad hunc annum notant Historici initia Ordinis Fontebraldensis per Robertum de Arbricellis, de quo sic scribit Author Chronici Malleacensis. *Eodem anno Robertus Magister cœpit dignosci apud Nos, & incepit locum Fontis Euraldi ædificare & Fratres & Monachos adunare in pluribus locis qui in disciplina sua religiosè viuunt, & tenent Ordinem eo viuente & mortuo apud Tucum, apud Podium, apud Calfurnum, apud Raretum, apud Giraudia, apud Lopias, apud Tandam, Aurelianis, Villa-sale, Vrsinia, Brienas.* Eandem fundationem notat Chronicon Turonense his verbis. *Anno Domini 1100. Philippi Regis 40. Concilium Pictauis celebratur: nec multo post Abbatia Fontis-Ebraldi in Pictauensi Diœcesi fabricatur. Primus autem eius conditor extitit Robertus de Arbrisello, qui & Monialibus vitæ Religiosæ regulas in duos hodie distributas libros præscripsit.* Et Vvillelmus Malmesburiensis qui hisce temporibus viuebat, l. 4. de rebus Anglicis sic scribit. *Petri Pictauensis Episcopi fuerunt contemporanei & in Religione socij Robertus Arbrisellensis & Bernardus Abbas Tironensis. Quorum primus omnium huius temporis sermocinatorum famosissimus & perfectissimus, & tantum non spumea, sed mellea viguit eloquentia, & hominibus certatim opes congerentibus illud egregium sanctimonialium condidit Monsterium apud Fontem Ebraldi, in quo totâ seculi voluptate castratâ fœminarum Deo dicatarum, quanta nusquam multitudo in Dei feruet obsequio.*

Guillelmus Neubrigensis hisce duobus Roberto scilicet & Bernardo addit Vitalem Sauiniacensis Cœnobii in confinio Normaniæ, Cenomaniæ & Armoricæ regionis siti fundatorem: qui tres viri cum Petro Pictauiensi Episcopo non modò tunc litterarum decore, sed omnium quoque splendore virtutum cæteris prælucebant, illique scholæ Parisiensis alumni & Magistri, suique singuli Monasterii, quasi de condicto fundatores extiterunt. Robertus Fontis-Ebraldi, Bernardus Tironis in agro Carnotensi, & Vitalis Sauiniaci in Abrincensi: de quibus sic scribit Neubrigensis lib. 1. cap. 15. *In transmarinis partibus sicut à maioribus accepi, tres memorabiles viri vno tempore fuère, scilicet Robertus cognominatus de Arbusculo, Bernardus & Vitalis. Hi non ignobiliter eruditi & spiritu feruentes circuibant per castella & vicos, seminantesque secundum Esaiam super omnes aquas de conuersione multorum fructus vberes colligebãt pio inter se placito constituto. Quod Robertus quidẽ fœminarum communi labore ad meliora conuersarum sollicitudinem gereret: Bernardus vero & Vitalis Maribus propensius prouiderent. Robertus itaque famosissimum illud Monasterium fœminarum de Fonte-Ebraudi construxit, & regularibus Disciplinis informauit. Bernardus vero apud Tironiam & Vitalis apud Sauiniacum Monachis regulariter institutis, suos quisque ab alijs per quasdam præceptorum proprietates distinxit.*

Porro, Font-Ebraldense Cœnobium dotarunt Atemburgis & Adelaïs eius filia Insignes Matronæ & Comitissæ, Bellayius Dominus Monsterioli, Guntetius Toparcha de Monte Sorello, vterque Fulco Andegauensis, Comites Britanniæ, Reges Angliæ, & alii plurimi Nobiles. Prima ibi constituta Abbatissa Hersendis de Campania, filia Pagani de Campania, vxor vero Guillelmi Domini Montis-sorelli: illaque post mortem mariti prima Roberto sacra Euangelia prædicanti & Ordinis fundamenta iacienti adhæsit an. 1101. spretâ suâ, qua prælucebat, Nobilitate, inquit Baldricus. Quod exemplum plurimæ aliæ Nobiles Matronæ, viduæ Virginesque imitatæ statim magno numero Cœnobium impleuerunt. Hinc fama Roberti ingens spargitur. Hinc quoque inuidia serpit & detractio: licet enim ille vitæ esset integerrimæ, habuit nihilominus malignos Detractores; qui quod Sanctimoniales plurimas collegisset, cumque iis conuersaretur satis familiariter, sinistros de eius castitate & continentia rumores euulgarunt. Vnde Gaufridus Vindocinensis lib. 4. Ep. 47, acriter cum eo agit his verbis.

Gaufridus Vindocinensis Monasterii humilis seruus suo in Christo multum dilecto fratri Roberto seruare modum discretionis & terminis quos patres posuerunt, esse contentum. Nouit charissime & bene nouit tua dilectio aliquid aliter agere esse humanæ imperfectionis, & quod aliter actum est, nolle corrigere, Diabolicæ præsumptionis: in nullo agere præter id quod est agendum, esse An-

gelicæ perfectionis quam habere minimè potest, quandiu hic sumus, nostra conditio. Dum igitur non habemus perfectionem Angeli, nullatenus habeamus præsumptionem Diaboli. Hæc idcirco, venerabilis Frater, proposuimus, quia te talia egisse & adhuc agere fama discurrente sinistra audiuimus: quæ si vera sunt, vt nulla excusatione defendas, sed cum omni festinatione corrigas, tuam simplicitatem germanæ charitatis visceribus commonemus. Audiuimus enim quoniam circa sexum fœmineum quem regendum cepisti, duobus modis alteto alteri prorsus contrario te ita sollicitum reddis, quod modo in vtroque modum discretionis excedis. Fœminarum quasdam, vt dicitur, nimis familiariter tecum habitare permittis; quibus priuata verba sæpius loqueris, & cum ipsis etiam & inter ipsas noctu frequenter cubare non erubescis. Hinc tibi videris, vt asseris, Domini Saluatoris dignè baiulare crucem, cum extinguere conatis malé accensum carnis ardorem. Hoc si modo agis, vel aliquando egisti, nouum & inauditum, sed infructuosum genus Martyrii inuenisti. Certè nec vtile fieri potest, nec aliquo modo fructuosum quod contra rationem noscitur esse præsumptum. Tu autem contra rationem non mediocriter præsumpsisti, si qualibet occasione cubasti cum mulieribus quas mundo furatus, lucrari Domino debueras. Præsertim cum prohibitum sit à Salomone in ipso & per ipsum Spiritu sancto intonante. *Cum muliere*, inquit, *non accumbas, nec sis assiduus cum ea, nec illam conspicias ne forte scandalizeris in pulchritudine illius & pereas.* Et iterum: *Mulier pretiosas animas capit: cuius colloquium velut ignis cor hominis accendit.* Nunquam, Frater, de tua religione tantum confidas, vt credas te non posse labi, si caute non ambulas. Labilis est mundus, plenus limo, diu in eo stare firmus homo non potuit. Subitò lapsus est, vix aut nunquam surrexit. Tu quidem in mundo quasi montem excelsum adscendisti, ac per hoc in te linguas & oculos hominum conuertisti. Ergo stans in monte vide ne corruas; nec per martyrium martyribus sanctis penitus ignotum religiosæ vitæ principio notam infamiæ derelinquas. Nulla etiam tua actione mundo, qui pene totus te sequitur, suscites scandalum: nam fieret tibi damnatio grauior ruina plurimorum. Mulierum quibusdam sicut fama sparsit, & nos ante diximus, sæpe priuatim loqueris & earum accubitu nouo quodam martyrii genere cruciaris. Illis siquidem te semper iocundũ ostendis & alacrem actione, omneque genus humanitatis exhibes nulla seruata parcitate. Aliis verò, si quando cum ipsis loqueris, semper locutione nimis durus appares, nimis districtus correctione. Illas etiam fame & siti ac nuditate crucias, omni relicta pietate. Quod si ita est, vehementer in vtroque offendis, & modum totum discretionis transgrederis. Nam & erga illas nimium irremissibiliter, & contra istas nimium pœnaliter agis. Duram valde prouinciam regere cœpisti, & quæ suum Rectorem sæpissime traxit ad mortem. A muliere enim initium factum est peccati, & per illam moriuntur homines vniuersi. Vnde tibi ita prudenter ac simpliciter agendum est, vt te & matrem pietatis gratia, & patrem circa mulieres exhibeat disciplina; & quæ minus non habebant perfectionis, minus non habeant tuæ dilectionis. Non vna à te plus diligi debet quàm alia, nisi quæ melior fuerit inuenta. Iuxta modũ meriti vel culpæ extende modum correctionis vel gratiæ. Illud tamen præcipuè in mente tua fixum teneatur, quod in Euangelio Dominus dicit: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Fragilis est multum & delicatus sexus fœmineus: & ideo necesse est, vt pietatis dulcedine potius quàm nimia seueritate regatur, ne forte abundantiori tristitia absorbeatur: & qui eum regere debet, sic à Sathana circunueniatur. A Sathana rector circunuenitur, si per nimiam tristitiam regendũ perire contingat qui potuit liberari per indulgentiam. Cum de pietate tuam hic hortamur bonitatem, tibi auferre nolumus Iustitiæ actionem. Te iustum esse pariter desideramus & pium. Sit igitur tibi pietas respuens inordinatam remissionem: sit tibi Iustitia piam semper habens compassionem. Vale & nos tuarum sanctarum precum, suppliciter precamur, participes effice.

Verum quàm iniquo & malè affecto animo fama tam sinistra de Roberto sparsa fuerit, ex aliorum coætaneorum Authorum scriptis euidenter intelligitur, atque ex confirmatione Ordinis ab eo instituti, quam ille à Paschale Pontifice atque à Petro Pictauiensi Episcopo paucos post annos obtinuit. Petrus enim qui erat

ei amiciſſimus, in cuius Diœceſi Fons Ebraldi poſitus erat, Romam profectus,& Sancti huius Inſtituti fructus vberes declarans facilè à Papa eius confirmationem protectionemque Romanæ ſedis Roberto ſuo impetrauit: idque hoc ſuo Reſcripto omnibus notum fieri voluit.

Ego Petrus D. G. Pictauienſis Epiſcopus. Notum facio omnibus tam præſentibus, quàm futuris, quòd in noſtro tempore quidam vir Apoſtolicus nomine Robertus de Arbriſſello (al. Herbreſſello) verbo diuinæ prædicationis ſagaciter inuigilans & tonitruo ſanctæ exhortationis plures tam viros, quàm mulieres è ſeculari luxu reuocans in noſtra Diœceſi Eccleſiam quandam in honore S. Mariæ Virginis fundauit in loco qui FONS-EBRAVDI vocatur, quem locum Aremburgis vxor Vvidonis filii Oſmundi & Riuaria filia eius (Adelais dicta) ad ædificandam prædictam Eccleſiam ſibi dederunt, adiicientes terram 4. bobus excolendam in duobus temporibus: ipſe verò in prædicta Eccleſia plures congregauit mulieres, quas Sanctimoniales conſtituit, vt ibi regulariter viuerent, & mundanis voluptatibus abrenunciantes ſoli Deo deſeruirent. Non multo verò poſt tempore EGO DOMNVM PASCHALEM APOSTOLICVM adiens ab eo impetraui, quod prædictam Eccleſiam ſuo priuilegio muniuit & ibi ſemper Sanctimoniales eſſent, Apoſtolica authoritate firmauit. Ego quoque authoritatem PASCHALIS PAPÆ ſequutus vice à Deo mihi conceſſa idem confirmo, vt nulli perſonæ liceat Regulam Sanctimonialium in illa Eccleſia deſtruere vel mutare, neque ipſas Sanctimoniales inquietare vel perturbare: neque de rebus quas iuſtè poſſident, aliquid auferre vel minuere; ſed quidquid iis iuſtè datum ſiue debitum, in perpetuum quietè poſſideant: & ſi quis aliquo modo contra priuilegium Apoſtolicum & noſtrum præceptum facere præſumpſerit, perpetuæ maledictionis gladio feriatur & illius machinatio irrita deficiat. Hoc autem factum eſt ex conſenſu venerabilium fratrum noſtrorum Pictauienſis Matris Eccleſiæ Canonicorum. Quod vt firmum permaneret, manu propria ſignauimus & aliis ſignandum tradidimus. Sig. Petri Epiſcopi. S. Aymerici Decani. S. Willielmi Archidiaconi. S. Aruæi Archidiaconi. S. Petri Archidiaconi. S. Willielmi Magiſtri Scholarum. S. Raginaldi Subdecani. S. Rainerij Capicerij. S. Canonicorum. Tradita Pictaui in Capitulo anno ab incarnatione Dom. 1106. indictione 19. Epacta 14. Papa Paſchali, Philippo Rege Francorum, Petro Epiſcopo Pictauorum, Willielmo Duce Aquitanorum.

Similiter Hildebertus Cenomanenſis Comitiſſam prædictam miris laudibus extollit Ep. 71. quod ſpretis ſecularibus deliciis tranſiſſet ad vitam Monaſticam. *Quoties quæ circa te aguntur audio*, lætatur & exultat *ſpiritus meus: audio enim te deduci in ſemitas mandatorum Dei & ad terram viuentium inoffenſo currere veſtigio. Audio etiam de locuplete pauperem ſpiritu, de ſplendidiſſima & conſtipata cuneis obſequentium Comitiſſa humilem Monacham atque adinſtar abiectioris ancillulæ cæteris filiabus Chriſti quæ tecum Domino ſeruiunt & prouidere quod neceſſarium eſt, & officioſiſſimè famulari.* Item Adelaïdem filiam eius, quam Adelam vocat, ſic compellat Ep. 63. *Egredienti de medio nationis prauæ atque peruerſæ congratulatur & applaudit ſpiritus meus laudans Dominum & glorificans, cuius miſerationis eſt quod Ægyptiacam auerſata ſeruitutem ad terram promiſſionis iter aſſumpſiſti.*

Porro Sanctimonialium iſtarum numerum adeo ſuo tempore excreuiſſe ait Sugerius, qui & illius Ordinis atque inſtituti primordia viderat, cum adoleſcens in partibus illis litterarum exercitio vacaret, vt circa annum 1145. quinque prope illarum millia recenſerentur: vt ſcribit ad Eugenium II. Pontificem. *Tantum tantæ Religionis locum, quem cum in partibus illis in Scholis eſſemus, nouiter inceptum eſſe vidimus, & pro Dei voluntate ferè vſque ad quatuor aut quinque millia Sanctimonialium iam excreuiſſe audiuimus & gaudemus.*

Hîc obiter notandum Sugerium, qui Abbas poſtea fuit San-Dionyſianus, Pictaui aliquandiu in ſcholis fuiſſe ſub Willielmo illo Magiſtro Scholarum, cuius mentio fit in Reſcripto Petri Pictauienſis. Cuius etiam videtur fuiſſe Diſcipulus Goffridus Vindocinenſis, vt & M. Guillelmi Campellenſis ad quem extat Epiſt. 16. l. 5. qua eum redarguit, quod docuiſſet 4. tantum peccata confeſſione indigere, errorem Gentilem, ſchiſma fraternum, hæreticam prauitatem & Iudaicam perfidiam; cætera vero à Domino ſine confeſſione ſanari.

Eodem anno Guillelmo de Montforr Episcopo Parisiensi successit Fulco eiusdem Ecclesiæ Decanus, vir doctus & eloquens: in cuius tamen electione orta est inrer Canonicos contentio vehemensque schisma: quam in rem Iuo Carnotensis sic scribit ad Vulgrinum & Stephanum Archidiaconos Ep. 138. *Cùm de Electione Episcopi apud vos ageretur & à quibusdam vestrum Domnus Fulco Decanus vester eligeretur, habita est, vt audiuimus, inter vos fœda contentio quæ & multorum aures offenderet & de Ecclesia vestra non bonum odorem longè lateque dispergeret. De obtenebrata itaque pacis vestræ serenitate fraterna compassione doluimus: petitioni vestræ tamen hoc respondemus, quia Electioni Fulconis vel alterius assensum non dabimus, nisi quem aut Cleri plebisque consensus elegerit, aut Metropolitani Iudicium cum conniuentia Suffraganeorum habita legitima discussione probauerit.*

Ad Daimbertum verò Archiepiscopum Senonensem in eādem rem sic scribit. *Appellatio quam fecerunt Parisienses, ad vos referenda erat, vt vos eis diem & locum pro arbitrio vestro præscriberetis: quod quia factum non est, præproperè mihi facta videtur Fulconis Electio. Ad hanc autem discussionem à Rege inuitatus eram, sed hoc mihi displicebat, quia secundum morem Ecclesiasticum & institutionem Canonicam à vobis talis admonitio non processerat.*

Porro in ista altercatione positus Fulco Romam ad Paschalem profectus est, ab eoque consecrationem obtinuit: quod ne grauiter & iniquo animo ferret Daimbertus Archiepiscopus Senonensis, has ad cum Pontifex litteras dedit.

Paschalis Episcopus Seruus seruorum Dei venerabili fratri Daimberto Seno-
» nensi Archiepiscopo Sal. & Apostol. Bened. Venit ad Nos cum tuo seu Suf-
» fraganeorum ruorum testimonio Parisiensis Ecclesiæ Electus per Nuntios,
» & per litteras eiusdem Ecclesiæ preces afferens, vt à nobis Dei gratiâ deberet
» in Episcopum consecrari. Nos personæ grauitatem videntes, morum maturi-
» tatem attendentes, infirmitati diutinæ compatientes, Ecclesiæ preces duxi-
» mus audiendas. Saluo igitur in omnibus Senonensis Ecclesiæ iure & per-
» sonæ tuæ reuerentiâ, eum nostris tanquam B. Petri manibus largiente Do-
» mino consecrauimus. Ipsum itaque ad Dilectionem tuam cum B. Petri gra-
» tia remittentes, litteris præsentibus plurimum commendamus, omnipotentem
„ Dominum roganres, vt eum ad vos reducat incolumem, & Ecclesiæ suæ vtilio-
„ rem fore concedat.

Eodem anno Guibertus Antipapa Clemens III. dictus subita morte corripitur & obit, post 21. annos ab inuaso Pontificatu. Ei à schismaticis substituitur Albertus Attellanus: cui post 4. menses etiam defuncto subrogarur Theodoricus sub nomine Siluestri III. & post tres menses eidem Maginulphus Romanus. Quæ Pseudo-Pontificum crebra mutatio Paschali sedem asseruit Pontificiam & nutantes animos confirmauit.

Anno 1101. vt scribit Marhæus Parisiensis, Balduinus huius nominis Primus
1101. Comes Edessanus frarer Regis Godefridi post ipsius mortem quæ accidit 15. Kal. Aug. an. 1100. Rex Hierosolymorum die sancto Natiuitatis Dominicæ coronarur. Cuius præclarè gesta fusè describit Fulcherius Carnotensis Poeta restis oculatus.

Hocce tempore Petrus Abaëlardus Patria Nannetensis inclarescere cœpit. Falsum est enim quod aliqui dicunt eum anno ranrum 1107. Lutetiam venisse: nam cum an. 1142. obierit 63. annos natus, ipse vero dicat se adolescentulum venisse Luteriam ad M. Guillelmum Campellensem qui adhuc magna nominis fama & celebritate docebat, necesse est vt eum audiuerit anre an. 1100. & forte circa an. 1095. quo tempore natus erat ille annos 16. aut si circa an. 1100, narus erat annos circiter 21. Ille igirur scholæ Parisiensis commendatione & famâ motus post aliquot Prouinciarum scholas lustratas ad Parisiensem demum venit, ibique M. Guillelmum Campellensem in Dialecticæ professione tunc celeberrimum audiuit & præceprorem habuit. Qua de re sic ipse in Epistola 1. quam edidit de suis calamitatibus. *Diuersas disputando perambulans Prouincias vbicunque huius artis* (Dialecticæ) *vigere studium audieram, Peripateticorum æmulator factus sum. Perueni tandem Parisius vbi iam maximè Disciplina hæc florere consueuerat, ad Guillelmum scilicet Campellensem Præceptorem meū in hoc tunc Magisterio re & fama præcipuum: cum quo aliquantulum moratus, primò ei acceptus, postmodum grauissimus*

grauissimus extiti, cum nonnullas scilicet eius sententias refellere conarer & ratiocinari contra eum sæpius aggrederer, & nonnunquam superior in disputando viderer.

Scilicet ille vt erat acutissimi & subtilissimi ingenij, non omnino rudis & nouus in arte Dialectica, in qua iam alios professores audierat, Præceptori suo grauis esse cœpit: ita enim sibi confidebat, tantumque de se & ingenij acumine præsumebat, vt à se & ex se omnia excogitare gloriaretur, non in Philosophicis modò, sed & in Theologicis etiam Disciplinis; nec Magistros libenter audiret, nisi qui aliquid noui ederent. Hinc factum, vt ipse valde adhuc iuuenis ad scholarum regimen aspirarit; quod quia non poterat aggredi Parisijs, locum sibi Meliduni delegit, vbi ad se venientes doceret. *Factum est*, inquit, *vt supra vires ætatis meæ de ingenio meo præsumens ad scholarum regimen adolescentulus adspirarem, & locum in quo id agerem prouiderem.* Idem de illo notat & scribit Otho Frinsinghensis scriptor coætaneus l. 1. de Gestis Friderici 1. c. 47. *Is*, inquiens, *litterarum studiis aliisque facetiis ab ineunte ætate deditus fuit; sed tam arrogans suoque tantùm ingenio confidens, vt vix ad audiendos Magistros ab altitudine mentis suæ humiliatus descenderet.*

Accedebat ingenij ostentatio, sociorum contemptus, præceptorum obtrectatio & sugillatio, quorum gloriam & famam imminuere ac deprimere gloriabatur, eisque in omnibus, de quibus in scholis contentio esse poterat, aduersari. Anselmus Laudunensis & frater eius Radulphus duo habebantur clarissima Galliæ lumina teste Saresberiensi, atque omnium ore & prædicatione celebrabatur: quid vero ille de Anselmo, ad quem etiam se contulit vt Theologiæ præceptis informaretur? *Accessi ad hunc senem*, inquit, *cui magis longæuus vsus quàm ingenium vel memoria famam comparauerant. Ad quem si quis de aliqua quæstione pulsandum accederet incertus, redibat incertior. Mirabilis quidem erat in oculis auscultantium, sed nullum in conspectu Quæstionantium verborum vsum habebat mirabilem, sed sensu contemptibilem, ratione vacuum: cum ignem accenderet, domum suam fumo implebat, non illustrabat luce.*

Hæc de Anselmo Abaelardus. At Guibertus Nouigentinus eiusdem temporis scriptor de eo sic loquitur in præfatione ad Bartholomæum Episcopum Laudunensem. *Indidit tanto Deus capiti duos oculos sideribus clariores, dum à dextris habes Anselmum totius orbis Latini Magisterio prædicatum; cuius tam syncera est in Scripturarum ac fidei assertione sinceritas, vt plures viros suis probetur documentis fecisse Catholicos, quàm instituisse potuerit Erroneus quispiam temporis huius hæreticos: Altrinsecus Radulfum, &c.* Et lib. 3 de vita sua. *Magister Anselmus vir totius Franciæ, imo Latini orbis lumen in liberalibus Disciplinis & tranquillis moribus.*

De Guillelmo vero Campellensi altero Vniuersitatis Parisiensis Sole, quem Petrus habuerat in Dialectica Præceptorem, nihilo modestius loquitur. *At inter cætera*, inquit, *disputationum nostrarum conamina antiquam eius de Vniuersalibus sententiam potentissimis authoritatum rationibus ipsum commutare imò destruere impuli. Erat autem in ea sententia de communitate Vniuersalium, vt eãdem essentialitatem totam simul singulis suis inesse astrueret indiuiduis, quorum quidem nulla esset in re diuersitas, sed sola multitudine actionum varietas.* Ex his paret Guillelmum existimasse naturam Vniuersalem à parte rei, vt loquuntur, esse in suis singularibus: contra verò Abaëlardum, eiusdem vniuersalitatem mente tantum fabricari contendisse: quam sententiam suummet Magistrum coëgit amplecti & priorem suam dedocere.

Hac autem victoria inflatus & elatus docendi prouinciam aggreditur, & statim multos sibi scholares deuincit, vt ipse ait, imò Magistri etiam sui Discipulos, nec illius modò, sed & cæterorum quoque Magistrorum scholas prope exinaniuit. Quæ res ita omnium in se animos excitauit & exacerbauit, vt eum Lutetia exire coëgerint. Meliduni igitur & Corbolij scholas habere cœpit. Sed vt erat naturâ suâ valde leuis & inconstans, illis post aliquot annos relictis reuersus Lutetiam non destitit exagitare Campellensem, eumque in tantum adduxit contemptum, vt ab omnibus pene Discipulis derelictus fuerit: cum scilicet omnes intellexerunt hominem tanti nominis tamque in exercitio scholarum versatum compulsum fuisse à Iuuene & pene adhuc scholastico mutare suam de Vniuersalibus sententiam. *Cum hanc ille correxisset*, inquit, *imò coactus dimisisset*

sententiam, in tantam lectio eius deuoluta est negligentiam, vt iam ad Dialectica lectionem vix admitteretur: quasi in hac scilicet de Vniuersalibus sententia tota huius Artis consisteret summa. Hinc tantum roboris & authoritatis nostra suscepit Disciplina, vt ij qui antea Magistro illi nostro vehementius adhærebant, & maximè nostram infestabant Doctrinam, ad nostras conuolarent scholas. Et ipse qui in scholis Parisiaca sedis Magistro nostro successerat, locum mihi suum offerret, vt ibidem cum cæteris nostro se traderet Magisterio, vbi antea suus ille & noster Magister floruerat.

Guillelmi autem aliorumque Professorum partes vnus omnium optimè & acerrimè defendit Gosvvinus Belga, Aquicinctensis postea Abbas, qui cum quoque Lutetiam ad maiores Disciplinas & ad nobilius & amplius Artium Emporium se contulerat; quique Abaëlardi insultantis arrogantiam insolentiamque compressit, vt habemus in eius Vita septennio post mortem ab authore Anonymo conscripta: quam è veteribus Manuscriptis in lucem edidit Richardus Gibbonus Iesuita Duaci ex Officina Marci Vvion sub signo Phœnicis an. 1620. Ex qua autem, quia multa continet ad illustrandam huius Vniuersitatis historiam scitu dignissima, hæc operæ pretium esse duximus exscribenda. In cap. igitur 3. cui titulus iste præfixus est, *Dialectica copiosius perdiscenda gratiâ Parisius concedit Gosvvinus*, sic legitur. Posthæc emersâ pueritiâ cum in adolescentiam transmigraret, vt ætate sic sapientiâ & gratiâ proficiebat. Et quia talis à Deo parabatur, vt multorum profectibus deseruiret, etiam in scientia sæculari illuc indagandis Artium fructibus ire disposuit, vbi copiosius metebantur. Ibi res quælibet est quærenda, vbi potest abundantius inueniri: hîc segetes, vt ait Ethnicus, illic veniunt felicius vuæ. Inueniuntur in siluis ligna lignantia, in hortis abundant pomifera, in tabernis vina feruida: *Sic in Galliis Optimi Magistrorum.* In hortis Grammaticæ tantum fructum collegerat, tantum ederat, tantum perbiberat, vt aliis iam esset idoneus magistrare, & de pleno pectore profectum auditoribus eructare. Verum quæsita conseruans, quærendi alios pendebat mentis hiatus & in anteriora se semper extendebat volens etiam Dialecticæ semitas permeare. Adhærentibus itaque sibi nonnullis Scholaribus, tum quia nulli grauis erat, sed amabilis vniuersis, tum quia de puteis eius cum aquis sapientiæ morum quoque elegantiam hauriebant, *Parisius est profectus: vbi tunc à quamplurimis eruditissimis certatim Dialectica docebatur.* Studuerat quidem prius & sudauerat in hac arte capienda, & frequenter cum suis contubernalibus, tabernis eorum assederat qui eam venditabant, *sed non alicubi plenitudine tanta vendebatur.* Sudauerat, inquam, in hac arte, nec tamen in vanum laborauerat: quippe qui multum in ea profecisset. Sed tunc inter tantas copias positus abundantius hauriebat, bibebat iocundius, suauius eructabat.

Ecce igitur Gosvvinus fama & celebritate scholæ Parisiensis allectus aliorum locorum scholas deserit, vt in hac vna tanquam in limpidissimo & vberrimo scientiarum omnium fonte abundantius hauriat, vnde aliis propinare possit. Quid igitur deinde? Petrum Abaëlardum insultantem & animis exultantem aggreditur, vt habetur in cap. 4. eius vitæ: cuius talis est titulus. *Petrum Abaëlardum noua dogmata asserentem aggreditur & superat superbum.* Tum sic idem author prosequitur.

Tunc temporis M. *Petrus Abaïlardus multis sibi scholaribus aggregatis in Claustro S. Genouefæ schola publica vtebatur: qui probatæ quidem scientia, sublimis eloquentia,* sed inauditarum erat inuentor & assertor nouitatum: & suas quærens statuere sententias, erat aliarum probatarum improbator. Vnde in odium venerat eorum qui sanius sapiebant: & sicut manus eius contra omnes, sic omnium contra eum armabantur, dicebat quod nullus antea præsumpserat, vt omnes illum mirarentur. Cum igitur adinuentionum eius absurditas in noritiam peruenisset *eorum qui Parisius doctrinæ causa morabantur*, primo stupore, deinde zelo quodam ducti confutandæ falsitatis cœperunt inter se quærere, quis esset ex eis aduersus eum disputandi negotium subiturus. Indignum esse duntaxat apud tot sapientes huiusmodi næniarum Dictorem non habere contradictorem. Taliter oblatrantem baculo non arceri veritatis, plura adinuenturum & liberius declamaturum, si infaustis cœptis redargutor defuisset. Quia igitur venerabilis adolescens Gosvvinus efficacis erat facundiæ, sicut ingenij perspicacis, vt eum super nugis ta-

talibus conueniret, suas erunt quod difficile non fuit impetrare; feruebat enim vehementer ad hoc & anhelabat: & volentem labor esset inhibere, nisi præsumptionis notam incurrere formidaret. Magister autem Ioslenus, qui postea Suessionensem rexit Cathedram, cum nimis eum diligeret, id fieri prohibebat & congressum huiusmodi dissuadebat.

Hæc & quæ supra, excerpta sunt è paginis 10. 11. 12, & 13. libelli hoc modo inscripti *Beati Gosvvini vita celeberrimi Aquicinctensis Monastery Abbatis VII. à duobus diuersis eiusdem Cœnoby Monachis separatim exarata, è veteribus Manuscriptis nunc primum edita cura R. P. Richardi Gibboni societatis Iesu Theologi. Duaci ex officina Marci Wion sub signo Phœnicis an. 1620.*

Ex his autem, si vera sunt, facile conuincentur erroris Miræus & Valerius Andreas in Bibliotheca Belgica aientium Gosvuinum obiisse an. 1196. aut fatendum erit Centenario maiorem obiisse. Nam cum ex dictis constet Ioslenum, qui postea fuit Suessionensis Episcopus, tum vero Parisiis publicè docebat, dissuasisse pro suo in Goswinum amore, ne cum Abaelardo congrederetur: item tum Abaelardum docuisse in scholis San-Genouefianis, necesse est vt congressio ista ante annum 1115. facta fuerit, vltra quod tempus non videtur Abaëlardus docuisse Parisiis. Ioslenus autem an. 1127. ad Episcopatum Suessionensem promotus est, & obiit an. 1152. quæ certè tempora cum ætate illâ tam posterâ Goswini commodè stare nequeunt, quem an. 1145. Abbatem Aquicinctinum factum fuisse scribunt & anno 1196. fato functum.

Atque ex hac relatione manifestum est Academiam Parisiensem fuisse temporibus istis fontem omnium scientiarum: cæteras vrbes & oppida riuulos tantummodo: vt ante diximus. Nam reuera in singulis fere erant Magistri, sed singulares & pauci: at Lutetiæ magna & vberrima eorum copia. Deinde Vicani & Oppidani Magistri aut incelebres erant, aut si inter multos aliqui nomen habebant, iis obeuntibus aut aliò migrantibus tota illa vici vel oppidi gloria euanescebat: Parisiis vero non item, ob multitudinem Magistrorum & scholæ celebritatem. Cæterum de Oppidanis illis aliquando non indoctis quid sit sentiendum, vna Radulfi Claromontensis Consulis Epistola ad Hugonem Gornacensem Dominum demonstrat, quæ talis est.

Hugoni Gornacensi Domino Ra. Dei Gr. Consul Claromontis Columbina simplicitate meliora grana eligere. Cum dilectionis feruor fere possit impossibilia, ac poss bilitas sit fructus in omnibus mutua postulationis executio, hanc vobis vestrisque Clericis Chartulam mittere non dubitaui. Est mihi Magister Quidam Claromonte, qui ibi & adhuc in scholarum regimine studet & hoc anno studuit. Hic Castelli vestri famâ vestraque dilectionis adipiscendæ gratia commotus per me assequi desiderat, quod animi sui voluntas expostulat. Huic igitur in authoribus, in Philosophis, in artium diuersis operibus, in Grammaticæ artis executione præcipuo, nec non etiam paginæ Diuinæ non prorsus, vt aiunt, ignaro, & quod omnium condimentum est, morali grauitate haud inexperto, vt Castelli vestri regimen omni impeditionis causa procul amotâ hoc anno futuro ei concedatis, apud vos vestrosque Clericos precibus impetrare laboro.

Tales erant passim scholæ Oppidanæ & Episcopales: in quibus nonnunquam celebres Magistri docuerunt: vt in Remensi Gerbertus: in Carnotensi Fulbertus; in Turonensi Berengarius; in Cenomanensi Hildebertus, in Andegauensi Marbodus, in Laudunensi Anselmus & Radulphus fratres, in Augustodunensi Honorius vir in omni litteraturæ genere versatissimus: in Arrebatensi sub Episcopo Lamberto Achardus: alij alibi. Itaque qui sciendi desiderio tenebantur, Scholas illas Prouinciales sæpe lustrabant, & vbi aliquam in aliquo professionis genere celebrem docere audiebant, illuc diuertebant: at nemo fere satis doctus esse reputabatur, qui Parisiense studium non frequentasset, quippe & plurium artium professione celebrius, & maiori numero Professorum abundantius & apud exteras gentes famosius. Hinc ad illud conuolasse legimus Odonem Cluniacensem, Abbonem Floriacensem, Gerbertum Aquitanum, Huboldum Leodiensem, Lanfrancum, Anselmum, Abaelardum, Gosvvinum, Rupertum Limburgensem, Rupertum Tuitiensem & alios innumeros quibus enumerandis super sedemus.

Anno 1102. Conrado Rege Italiæ Henrici Imperatoris filio mortuo Pascha- 1102.

lis Pontifex totum se in Patrem conuertit, qui solus ex omnibus Principibus Christianis neque ipse ad sacram expeditionem profectus fuerat, neque auxilium submiserat. Atque vt iusta videretur esse causa ipsius persequendi, indixit Generale Concilium Romæ habendum in Laterano proximâ Quadragesimâ, ad quod Henricum inuitauit, ut cum eo de pace Ecclesiæ ageret. Henricus promisit se adfuturum: non tamen adfuit. Itaque Pontifex Gregorij VII. & Vrbani prædecessorum suorum Decreta synodali sententia confirmans nouo anathemate dissidium Henricianum condemnauit, & Henricum ipsum exsecratione percussit in die Cœnæ Domini hoc modo. *Quia tunicam Christi scindere, id est Ecclesiam rapinis & incendiis lacerare, luxuriis, periuriis atque homicidiis commaculare Henricus non destitit, ob eam rem primum à B. Memoriæ Gregorio Papa: deinde à Sanctissimo viro Vrbano Prædecessore nostro, postremo à nobis in proximo Conuentu nostro iudicio totius Ecclesiæ perpetuo anathemate obligatus est. Quamobrem id notum esse omnibus volumus & maximè Transalpinis, vt ab ipsius se iniquitate abstineant.*

In eodem Concilio confirmata sunt illa Gregorij Decreta de Inuestituris Beneficiorum Ecclesiasticorum, quæ à Laicis Principibus conferebantur. Quæ Decreta licet viderentur contra Imperatorem præferrim lata, cæteri tamē Principes iisdem pœnis subiacebant: quæ causa fuit multorum dissidiorum multarumque in Ecclesia turbarum. Consuetudinem enim antiquam, seu prauam seu bonam subitâ lege tollere magnum & arduum opus est. Hinc inter Doctos Quæstio ista agitata, & variè decisa, aliis aliud sentientibus. Imperator Papam sibi subiici volebat in Extrariis, seu, vt vocant, temporalibus; eiusque à se electionem dependere, aut saltem confirmationem: quemadmodum cæteris principibus Episcopi & Abbates subiecti erant, nec tales habebantur, donec fidelitatis sacramentum præstitissent & ab iis confirmati fuissent.

Contra Papa nemini se Mortalium subesse; omnes Christianos sibi subditos esse, ipsosque Reges & Imperatores, quos si contumaciter parere detrectatent, posset Regnis sceptrisque suis spoliare: nec Imperatores censendos, qui Caroli Magni aliorumque subsequentium Augustorum exemplo à se Diadema non accepissent. Beneficiorum Ecclesiasticorum collationem nullatenus esse Laicæ iurisdictionis; dictumque anathemata iis qui ab vllo Laïco tale Beneficium acciperent. Et ob hanc rationem Anselmus Cantuariensis nouo Regi Henrico odiosus fuit. Nam cum eodem anno, frequens Londini Ecclesiæ Anglicanæ Concilium habuisset, cui Rex ipse interfuit, ei, quæ decreta Romæ in Lateranensi de inuestituris Ecclesiarum fuissent, manifestauit. Vnde idem Archiepiscopus nonnullos Abbates gradu mouit, qui de manu Laïca & data pecuniâ Abbatias obtinuerant: quos inter isti numerantur, Richardus Eliensis & Aldevvinus Ramesiensis. Neque ille quosdam Episcopos quos Rex Episcopatibus donauerat, consecrare voluit. Et nonnulli ex ipsis se consecratione indignos agnoscentes, Regi Præsulatus suos reddiderunt, Giffardus Vvintoniensis & Reinelmus Herefordiensis. Rex id ægrè tulit, coëgitque Anselmum Romam proficisci ad impetrandam iis quos ipse promouerat, à Papa confirmationem & consecrationem.

Quid autem factum sit, narrat Mathæus Parisiensis Curiæ Romanæ paulo infensior ob corruptelam. *Vvillelmus de Vvarena*, inquit, *Clericus & Procurator Regis Anglorum causam ipsius in medium tulit ac inter alia constanter allegauit, quod nec ipse pro Regni amissione inuestituras Ecclesiarum amittere velit: & hoc verbis minacibus affirmauit. Ad hæc Papa: Si quemadmodum dicis, Rex tuus nec pro Regni amissione donationes Ecclesiarum amittere pateretur, scias præcisè, coram Deo dico, quia nec pro mei capitis redemptione eas illi impune permitterem obtinere. In his ergo Regis negotio terminato Anselmus Archiepiscopus pro Episcopis & Abbatibus degradatis multa precum instantia Dominum Papam rogare cœpit, vt cum illis misericorditer dispensaret, vt possent amissas recipere dignitates. Tunc sedes clementissima, quæ nullis deesse consueuit, dummodo aliquid vel rubei intercedat, præscriptos Pontifices & Abbates ad pristinas dignitates misericorditer reuocauit & cum gaudio ad proprias sedes remisit.*

1103. Ad annum 1103. notat Albericus Galonem factum fuisse Parisiensem Episcopum Fulcone mortuo: sed errat: nam cum ex Abbate S. Quintini electus fuisset Beluacensis Episcopus, quia non accesserat Philippi Regis consensus, liberè nunquam potuit Munus illud obire. Itaque ad Papam profectus, donec ira

Regis deferuesceret, varias legationes obiit, præsertim in Poloniam. Vnde circa finem anni 1104. reuersus est, & paulo post Rege ob dimissam Berthradam absoluto, pactâ pace rediit in Franciam, & Parisiensem Episcopatum adeptus est.

Ad hunc quoque annum notat Author Chronici Malleacensis Roscelinum Nominalium Antistitem magna pietatis fama in partibus Aquitanis floruisse: quò nimirum ex Anglia & Francia pulsus ob prauæ Doctrinæ semina quæ sparserat, concesserat. Meminit etiam Vitalis, qui Sauiniacum in Neustriæ finibus condidit; & Rainaldi pariter Monachi. *Anno 1103. fuit magna tribulatio & nummi argentei pro æreis mutati facti sunt. Eodem tempore florebant vitâ & conuersatione sanctâ Roscelinus & Vitalis duo sancti viri: vnus in Aquitania, qui Conuiuia magna Pauperibus tribuebat: alius in Normania & terra Anglorum. Tertius Monachus in Britanniæ & Turoniæ finibus florebat Rainaldus.*

Eodem anno plurimi Franciæ Magnates pio peregrinationis Hierosolymitanæ desiderio accensi cum ingenti armatorum exercitu iter carpserunt: quos inter isti numerantur expeditionis Duces, Vvillielmus Aquitaniæ Dux, Hugo Magnus Comes Viromanduensis qui recens ex iis locis redierat, Stephanus Carnotensis & Blesensis Comes, Stephanus Comes Burgundiensis & alij magnæ virtutis & eximiæ fortitudinis viri: sed ab Alexio Imperatore Constantinopolitano proditi in Turcarum insidias incidentes magno Reipub. Christianæ exitio perierunt ad quinquaginta hominum millia: quam tamen cladem frequentes de Ægyptiis Balduini victoriæ & triumphi repararunt.

Anno 1104. tandem pacta est & composita pax inter Paschalem Pontificem & Regem Philippum, hacque iste lege absolutionem impetrauit, vt Berthradam suam dimitteret: hactenus enim censuris illigatus remanserat. Igitur Papa Richardum Albanensem Episcopum Legatum in Franciam misit, qui Concilio Episcoporum Trecis habito rem totam discussit. Priusquam vero illud haberet, Iuo Carnotensis qui nuptiis illis semper aduersatus fuerat, iamque per decem annos odium Regis ferebat, has ad eum dedit litteras, quibus pollicebatur se Concilio si liber commeatus daretur, adfuturum. *Sicut de excommunicatione Regis grauiter doluimus propter Christianæ Religionis detrimentum, ita de absolutione eius si ad honorem Dei & sanctæ sedis Apostolicæ fieri possit, granditer gauderemus propter eiusdem sanctæ Religionis incrementum. Vt autem secus fiat, quàm sollicitudini vestræ à Domino* Papa commissum est, consulere non auderemus, quia de rerum exitu sicut vos, ita & nos incerti sumus. Si autem Diuina gratia cor eius humiliauerit ad pœnitentiam, consilium nobis videtur, vt coram positis plurimis Episcopis publicè eum & solemniter absoluatis: quatenus sicut longè latéque patuit eius auersio, ita multorum Religiosorum testimonio publicetur eiusquaque eius optanda reuersio. In qua te satagendum erit diligentiæ vestræ, quatenus qui pro amore Iustitiæ & obedientiæ sedis Apostolicæ perdiderunt eius amicitiam, in eius reconciliatione redintegrentur ad gratiam. Consultum autem famæ vestræ melius credidissem, si alibi quam Senonis ista fieret absolutio, vbi cuique liceret liberè dicere quod sentiret. De cætero ad Concilium denominatum gratanter ire desidero; sed contra voluntatem Regis, cuius odium iam per decennium tolero, qua via, quo conductu, vel circuitu Trecas venire valeam, non inuenio. Si ergo vel per ipsum Regem, vel per Comitissam aliquam mihi securitatem impetrare potestis, obnixè rogo, vt id facere studeatis.

In eo Concilio Hubertus Siluanectensis Episcopus Simoniæ & nundinationis sacrorum Ordinum reus factus, deficientibus idoneis & locupletibus testibus absolutionem obtinuit. In eodem Godefridus vitâ conspicuus postulatus est in Episcopum Ambianensem à Clero; qui onus defugiens & detrectans clam è Concilio se subduxit, at tetractus à Manasse Metropolita Remensi inuitus licet consecratus est, assistentibus Lamberto Atrebatensi & Ioanne Morinensi Episcopis. In eodem Rex Philippus per Legatos pollicitus est se sanctæ sedi pariturum, tumque Roberti Arbricellensis, Vitalis & Iuonis Carnotensis agnouit plus sibi Regnoque profuisse constantiam, quàm aliorum obsequium. Itaque statim Paschalis dedit ad Prælatos Franciæ litteras Christianæ restitutionis, mandauitque

eidem Albanensi Legato vt eas promulgaret. Id factum fuisse videtur Balgenciaci, quò Rex & Berthrada se contulerant. Qua de re sic habet Iuo Carnotensis Ep. 144. ad Paschalem Pontificem.

Paschali Summo Pontifici Iuo humilis Ecclesiæ Carnotensis Minister cum debita obedientia fidelium orationum obsequium. Notum facimus Paternitati vestræ, quod 3. Kal. Aug. plures Episcopi tam Remensis, quàm Senonensis prouinciæ inuitati à Domno Richardo Albanensi Episcopo Legato vestro conuenimus in quoddam Municipium Aurelianensis Episcopatus nomine Balgenciacum, ad faciendam absolutionem Regis secundum tenorem litterarum quas super hac re miserat moderatio vestra. Conuenit etiam Rex & Lateralis sua, & secundum præceptum tactis sacrosanctis Euangeliis parati fuerunt abiurare absolutè omnem carnalis copulæ consuetudinem, insuper & mutuam collocutionem, nisi sub testimonio personarum minimè suspectarum vsque ad vestram dispensationem. Sed quia in litteris vestris continebatur, vt in hac absolutione Consilium prudentium sibi adhiberet Domnus Albanensis Episcopus, totum onus Consilii voluit ex arbitrio pendere Pontificū. Episcopi verò, nescimus quid conjicientes, semper replicabant se debere esse huius Consilii Comites & non Duces. Quamuis quibusdam nostrum videretur, quod prædicta absolutio ita posset sicut prætaxata est, honestè fieri, & propter quorumdam simultates non satis rationabiliter impediri. Cum itaque res indefinita remaneret in medio, Rex clamitans inculcabat se malè esse tractatum, qui tamen per se & per nos adhuc pulsat ad aures paternitatis vestræ, vt secundum moderationem litterarum vestrarum & verba quæ Domno Galoni Coepiscopo nostro iniunxistis, causam eius temperetis, ne contingat de eo illud Salomonis. *Qui multum emungit, elicit sanguinem.* Dispensationis autem modus nullis vnquam Sapientum displicuit. Vnde B. Cyrillus ad Gennadium Presbyterum. *Sicut enim qui mare nauigant, tempestate vrgente nauique periclitante quædam exonerant, vt cætera salua permaneant, ita & nos cum non habemus saluandorum omnium negotiorum certitudinem, despicimus ex iis quædam, ne cunctorum patiamur dispendia.* Et quia hæc suggerendo dicimus non docendo, nostræ suggestionis summa est, vt imbecillitati hominis à modo quantum cum salute eius poteris, condescendatis, & terrā quæ eius anathemate periclitatur, ab hoc periculo eruatis. De cætero sanctæ paternitati vestræ supplicando suggerimus, vt Domnum Galonem Coepiscopum nostrum de Beluacensi Episcopatu, quem propter Sacramentum Domni Ludouici habere non potest, per manum Senonensis Archiepiscopi transferri iubeatis in Parisiensem Episcopatum: quem ei gratanter & deuotè concedunt pro vestro amore Rex & Regis filius. Qualiter autem in eum Cleri & plebis vota conueniant, dicet vobis præsentium portitor Clericus Ecclesiæ Parisiensis Canonicus, vt cognoscatis eum bene posse transferri, qui sedem propriam nulla ratione præualet adipisci.

Ex his intelligimus propter nonnullas difficultates, quæ in discussione litterarum Apostolicarum occurrerant, dilatam fuisse Regis absolutionem. Verum tandem Pontifex sublata omni mora per Lambertum Atrebatensem Episcopum Legatum suum eum absolui voluit, datis hac ratione ad Archiepiscopos & Episcopos litteris.

„ Paschalis Episcopus S. S. D. Venerabilibus Fratribus Archiepiscopis & Episcopis per Remensem, Senonensem ac Turonensem Prouincias constitutis Sal. & Apost. Bened. Significatum Nobis est quorundam vestrum litteris, quia filius noster Francorum Rex fœminam illam pro qua totiens commonitus imò excommunicatus fuit, iuxta præceptum nostrum abiurare decreuerit. Ipsa autem Mulier Regem abiurare parata sit: super quarum conuersione personarum non minimum exultauimus, quia super viro peccatore pœnitentiam agente gaudium esse Angelis Dei ipso Domino testante didicimus. Quam nimirum causam Fratri nostro Richardo Albanensi Episcopo reminiscimini à Nobis fuisse commissam. Si ergo idem frater Franciæ iam fines egressus est, Nos eandem causam aspirante Domino vnà vobiscum peragendam venerabili fratri Lamberto Atrebatensi Episcopo committimus. Conuenientibus itaque vobis in vnum, si communis filius Francorū Rex & illa eius Lateralis tactis sacrosanctis Euangeliis om-

eum carnalis copulæ consuetudinem abiurauerint, mutuum quoque colloquium & contubernium nisi sub testimonio personarum minime suspectarum, nunquam videlicet ad idem flagitium redituri, sicut quondam vestrum litteris significatum est, satisfactionem eorum vice nostra vobiscum Attrebatensis Episcopus suscipiat & vinculo excommunicationis absoluat: quatenus largiente Domino & Filium Ecclesia & Regem sibi Francia reconciliatum Episcopali ministerio gratuletur. Datum Laterani per manum Ioannis 3. Non. Octob.

His acceptis litteris & Regi extemplo significatis, ille incunctanter conuocato Parisiis Episcoporum Concilio solemne præstat diuortii iuramentum. Similiter & ipsa Berthrada iurat se à Rege discessuram. Talis autem legitur formula in 3. tomo spicilegii Dacheriani. Sub hoc titulo IVRAMENTVM PHILIPPI REGIS FRANCORVM.

Audias tu Lamberte Attrebatensis Episcope, qui hic Apostolica vice fungeris: audiant Archiepiscopi & præsentes Episcopi: Quod ego Philippus Rex Francorum peccatum & consuetudinē carnalis illicitæ copulæ, quam hactenus cum Berthrada exercui, vlterius non exercebo, sed peccatum istud & flagitium penitus & sine omni retractione abiuro. Cum eadem quoque fœmina mutuum colloquium & contubernium nisi sub testimonio personarum minime suspectarum non habebo: Hæc omnia sicut litteræ Papæ dicunt & vos intelligitis, sine omni malo ingenio obseruabo. Sic me Deus adiuuet & hæc sacrosancta Iesu Christi Euangelia. *Similiter & Berthrada cum excommunicationis vinculo solueretur, tactis sacrosanctis Euangeliis in persona sua hoc idem iurauit sacramentum.* Actum Parisius in præsentia Domini Daimberti Senonensis & Radulfi Turonensis Archiepiscoporum, Domni quoque Iuonis Carnotensis Episcopi, Humbaldi Antissiodorensis Episcopi, Ioannis Aurelianensis Episcopi, Gualonis Parisiensis Episcopi, Manasse Meldensis Episcopi, Baldrici Nouiomensis Episcopi, Lamberti Attrebatensis Episcopi, Huberti Siluanectensis Episcopi: Abbatum quoque Adæ Parisiensis, Olrici similiter Parisiensis, Rainoldi de Prato S. Germani Parisiensis, Rainoldi nihilominus Stampensis; Archidiaconorum etiam quamplurium & honorabilium Clericorum & Laicorum non pauca multitudine inibi consistentium.

Taliter itaque ex Apostolicæ sedis authoritate te incorporatus est Philippus Rex Francorum sanctæ Catholicæ Ecclesiæ Matri suæ 4. non. Decemb. indict. 13. anno autem Dei Christi 1104 Pontificante verò in sede Romana Domno Paschali Papa 11. an. 6.

Hinc autem intelligitur Galonem huic Concilio interfuisse iam factum Episcopum Parisiensem: quomodo verò Episcopatū istum adeptus sit, ex litteris Iuonis Carnotensis supra relatis innotescit: nam Clerus & populus Parisiensis annuente Rege Philippo eum sibi in Episcopum delegerant, vt pote virum eximiæ Doctrinæ & virtutis, Episcopatus Bellouacensis ad quem electus fuerat, non compotem: ac proinde vnum e Canonicis suis Romam legauerant, vti à Pontifice mutationem sedis obtinerent, vtque à Bellouacensi ad Parisiensem transferretur; sic enim vtriusque Ecclesiæ commodo & vtilitati prouisum iri. Atque vt id facilius impetrarent, Iuo Carnotensis tum apud Pontificem per litteras, tum apud Daimbertum Senonensem egit: ad quem extat quoque in eandem rem Epist. 146.

Notum facimus vestræ paternitati quod Clerus & populus Parisiensis Ecclesiæ voto & voce Domnum Galonem Beluacensi Ecclesiæ consecratum, in Episcopum elegerunt, & ipsam electionem cum litterarum adstipulatione missis ex Clero idoneis personis prædicto Episcopo præsentes, vt pastoralem prædictæ Ecclesiæ curam susciperet, humiliter & deuotè petierunt. Sed quia translationis Episcoporum necessitate, vrgente Metropolitani authoritate & summi Pontificis dispensatione fieri oportet, Nos quantum in Nobis est, eidem electioni assensum præbentes, paternitati vestræ suggerimus, quatenus eidē electioni adstipulando à Domno Papa postuletis, vt prædictum Episcopum per manum vestram transferri præcipiat, cum propriam sedem obtinere non valeat.

Idem in Ep. 144. ad Paschalem Galonem dicit esse *Vita honestum, venerabilibusque Studiis & Ecclesiasticis disciplinis ornatum.* Et Anselmus Cantuariensis de eo recens electo in Beluacensem præsulem Ep. 69. lib. 3. ad eundem Pontificem

de eo fic fcribit. *Eſt hic aptus & vtilis ad hoc in omnibus quæ in eligendo Epiſcopo conſideranda ſunt, vt melior & aptior in eadem Eccleſia inueniri nequeat.* Item Edinerus l. 2. vitæ S. Anfelmi Cantuarienfis ait fe Galonem vidiffe Romæ, & hoc de eo teftimonium profert. *Venit ad nos Vvalo Epiſcopus Pariſienſis, vir bene Religioſus & Eccleſiaſticarum conſuetudinum inſtitutionibus ab ineunte ætate imbutus. Hic Romæ notus & Apoſtolicæ Legationis miniſterio functus familiaritate Patris Anſelmi potiebatur.*

Igitur ille confentientibus omnium votis Epifcopatus fui plenam, integram & liberam poffeffionem adit an. 1105. extatque in hanc rem Epiftola Canonicorum Ecclefiæ Parifienfis ad Pafchalem, qua ei gratias agunt ob conceffum fibi Præfulem tam expetitum. *Paternitati veſtræ quantas poſſumus gratiarum actiones toto mentis affectu referimus, quoniam idoneam ac perutilem nobis perſonam in Epiſcopum concedendo prouida diſpenſatione conſuluiſtis, & Eccleſiam noſtram inter aduerſariorum procellas, quaſi ſine Capite ſeu vacillantem tanti Paſtoris conſolatione miſericorditer reſpexiſtis: qui nimirum iuxta legem formæ Gregis factus ſuæ Doctrinæ verbo nos in templum Dei ædificet & religioſæ conuerſationis exemplo informet. Ei itaque tum veſtro ſuper hoc mandato, tum pro honeſto conuerſationis merito diligenter ſeruire ſtudemus, & tanquam Patri debitam in omnibus obedientiam impertimus.*

Sic ergo Galone ad fedem Parifienfem tranflato Gaufridus vir quoque doctiffimus & Iuoni Carnotenfi familiariffimus in Beluacenfi collocatur: fic vtraque fedes tranquillitate potitur tandiu petitâ & fperatâ: maximè verò Parifienfis, quæ ob electionem Fulconis à nonnullis, & Stephani de Garlanda Cancellarij Regis ab aliis factam turbata fuerat.

Hunc autem Galonem aliqui fcribunt fuiffe Cardinalem à Pafchale factum, eique tribuunt nonnullas Conftitutiones Synodales, & inter eas Capita quædam ad Magiftros & fcholares Parifienfes atque ad Cancellarium pertinentia, quæ leguntur tomo 6. Bibliothecæ Patrum per Margarinium Binium collectæ & apud Seuerinum Binium 1. parte tom. 7. Concil. General. pag. 539. quibus accedit & fuffragatur Claudius Hemeræus libello de Academia Parifienfi pag. 92. 93. addens infuper conftitutiones Galonis fuiffe paulo poft à Mauricio Epifcopo Parifienfi renouatas: qui cum Cancellarium fibi fuffeciffet in iis quæ ad regimen Scholarum Clericorumque fpectarent, illaque curâ fe fubleuaffet, poteftatem eidem commifit coercendi caftigandique Clerici. Conftitutiones autem illæ tales funt.

In Nomine Domini. *Nos Galo miſeratione Diuina S. Mariæ in Porticu Diaconus Cardinalis Apoſtolicæ ſedis Legatus... Volumus quantum cum Deo & honeſtè poſſumus* Magiftris & Scholaribus *deferre eatenus ad ipſos, rigorem ſi quis eſt noſtræ Conſtitution is duximus temperandum, vt antequam periculum excommunicationis incurratur, admonitio generaliter fiat per Magiſtros & comminatio excommunicationis in Tranſgreſſores. Quibus præmiſſis ſi qui fortè contumaces & rebelles extiterint, iterum, & nominatim ſub eadem comminatione & in ſcholis moneautur, indultâ nihilominus ad ſatisfaciendum dilatione competẽti. Quod ſi fortè nec taliter reſipiſcere voluerint, ex tunc per* Cancellarium *qui pro tempore fuerit, excommunicati denuncientur, & tandiu ab omnibus euitentur, donec ſatis-fecerint competenter, & ab Epiſcopo ſi fuerit præſens, vel eo abſente, ab Abbate S. Victoris in forma Eccleſiæ fuerint abſoluti. Præcipimus autem Magiſtris in virtute Spiritus S. vt prædicta omnia, excepto tamen neceſſitatis excuſabilis articulo, diligentiùs exequantur, ne per negligentiam vel malitiam aliquorum noſtræ Conſtitutionis authoritas contemnatur.*

Statuta ifta fynodalia fub nomine Galonis Epifcopi Parifienfis an. 1578. typis excuffa Lutetiæ primum in lucem prodiere, vt fcribit author Nomenclaturæ Cardinalium S. Romanæ Ecclefiæ, qui Galonem & Iuonem Carnotenfem inter Cardinales numerat. Alij vero negant Galonem Epifcopum Parifienfem fuiffe vnquam Cardinalem; & conftitutiones prædictas à Galone (quem Onuphrius Iacobum Gualam de Bicheriis cognominat) Cardinale legato editas fuiffe conteftantur anno 1208. cum miffus ab Innocentio III. vt principes & populum ad bellum contra Albigenfes fufcipiendum excitaret, multas Ecclefias & Parifienfem inter cæteras reformauit. Quæ fententia certè verior eft.

1. Quidem quia nufquam legitur Galo ille Epifcopus fuiffe Cardinalis faltem

anno

anno 1103. quo synodalia illa statuta edita fuisse memorantur. Eo enim anno Episcopatum Parisiensem adiit è Curia Romana recens reuersus: & de eo & ad eum sæpe scribit Iuo Carnotensis: at nusquam eum Cardinalem nominat: nec Paschalis Papa talem agnoscit, nec Clerus Parisiensis, cum ipsi de Galone in Episcopum impetrato gratias agit.

2. In prædictis statutis meminit Abbatis S. Victoris. At an. 1105. nullus adhuc erat Abbas eius loci; primus enim institutus est Gilduinus an. tantum 1113. vt infra docebimus. 3. Quia reuera Galo Innocentii III. Legatus Cardinalis Diaconus tituli S. Mariæ in Porticu anno 1208. Ecclesias Franciæ optimis legibus reformasse legitur & de eo sic scribit Vincentius Bellouacus ad an. 1208. *Eodem anno misit Innocentius Papa Legatum in Franciam Galonem S. Mariæ in Porticu Diaconum Cardinalem, Iurisperitum, bonis moribus ornatum & Ecclesiarum visitatorem diligentissimum Philippo Regi & omnibus Regni sui Principibus mandans & præcipiens, vt cum exercitu magno tanquam viri Catholici terram Tolosanam & Albigensium & Narbonensium aliasque adiacentes inuaderent.* Sed de his amplius ad an. 1208.

Anno 1106. intercessisse videtur contentio & discordia inter prædictum Galonem Episcopum & Adamum atque Monachos San-Dionysianos, qui eius authoritati & iurisdictioni nonnullis freti priuilegiis parere detrectabant, nec sacri olei aut chrismatis vnctionem aut ordines sacros ab eo petebant, sed à quocumque alio quàm ab ipso sumere malebant: quamobrem ille apud Paschalem conquestus obtentâ hac bullâ eos compescuit. 1106.

Paschalis Episcopus Seruus Seruorum Dei. Venerabili F. A. Abbati & Monachis S. Dionysij Sal. & Apostol. bened. Ex Confratris nostri Galonis Parisiensis Episcopi relatione comperimus, quia vos præter ipsius licentiam pro sacri olei & chrismatis acceptione ac pro Monachorum seu Clericorum vestrorum ordinationibus quoslibet Episcopos adeatis, vel pro eorundem sacramentorum celebratione ad vestrum Monasterium conuocetis, & quod Laicis pœnitentias criminum iniungatis, quæ profectò sacris Canonibus valde contraria sunt. Et quidem priuilegia pro prauis & malis collata sunt, & ad ædificationem, non ad Canonum destructionem alicui conferuntur. Cum itaque prædictus frater Galo Episcopus vester gratiâ Dei bonus & Catholicus habeatur & prædicta sacramenta gratis ac sine prauitate indulgeat, & vos præter ipsius licentiam pro eisdem sacramentis suscipiendis alios adire Antistites prohibemus, & Archiepiscopis vel Episcopis omnibus, ne ea vobis exhibeant, interdicimus.

Eodem anno solemne apud Pictauos Concilium iussu Paschalis celebratum est à Brunone Signino Apostolicæ sedis Legato ad expeditionem Terræ sanctæ promouendam. Cui Concilio Sugerius tum San-Dionysianus Monachus postea Abbas, interfuit; qui vt ipse scribit *recenter de studio* redierat. Ibi de variis constitutionibus synodalibus actum est, præsertim vero de itinere Hierosolymitano: ex qua expeditione recens redierat Boamundus, qui suo exemplo multos ad arma pro libertate Christianorum fratrum capienda adhortatus, Antiochiam rediit.

Eodem anno Rex Anglorum Henricus, dictus primus Robertum Normaniæ Ducem quem ad sacrum bellum profectum & absentem legitimâ vt pote maiorem natu Anglicani Regni successione priuauerat, eamque tunc recuperare conantem vicit & cœpit, magnamque de Normanis stragem edidit; quo in conflictu præcipuam ipsi nauauit operam Willielmus de Albeneio Brito, qui vt ait Mathæus Parisiensis, gladio discurrens inter acies extracto belli negotium consummauit. Henricum istum mirificè prædicat Sugerius impiissimo nempe Patri Guillelmo longè absimilem: nam vt ait, Pater pauperum *erat intolerabilis oppressor & dissipator.* Henricus vero qui eidem in Regno successit, vit fuit prudentissimus: *cuius tam admirandâ quàm prædicandâ animi & corporis strenuitas & scientia gratam offerrent materiam.*

Anno 1107. Paschalis Pontifex Henrici Imperatoris potentiam & persecutiones reformidans relictâ Italia more Predecessorum in Franciam venit imploraturus auxilium. Et primò Cluniacum adit; deinde Chariratis Monasterium inuisit & dedicat. Ibi occurrerunt ei à Rege Philippo & filio Ludouico Rege designato Guido de Rupefotti Dapifer & alij Francorum Proceres. Interfuit quoque Sugerius & contra Galonem Episcopum Parisiensem pro Monachorum & 1107.

Cœnobij San-Dionyfiani exemptione acriter perorauit : fic enim ipfe fcribit in vita Ludouici Craffi. *Cui confecrationi* (Monafterij Charitatis) *& nos ipfi interfuimus, & contra Domnum Epifcopum Parifienfem Galonem multis querimoniis Ecclefiam B. Dionyfij agitantem in confpectu Domini Papæ viriliter ftando aperta ratione & Canonico Iudicio fatisfecimus.* Inde Papa Turonas profectus, cui Ecclefiæ tum præerat Radulfus Aurelianenfis: poftea Parifios & ad Cœnobium San-Dionyfianum peruenit, vbi ab Adamo Abbate exceptus eft: quàm autem modeftè ibi fe gefferit, fcribit Sugerius & admiratur: hoc enim tantum petiit, *vt de veftimentis Epifcopalibus B. Dionyfij fanguine madefactis ad patrocinandum aliqua ei daretur portiuncula.*

Eum ibi Rex Philippus & Ludouicus filius inuiferunt, à quo viciffim rogati funt, vt more prædecefforum fuorũ Caroli M. & aliorum confequentium Regum Ecclefiæ laboranti & oppreffæ fuppetias ferrent aduerfus Henricum Imperatorem. Hinc cum plurimis Archiepifcopis, Epifcopis & Abbatibus, inter quos numeratur Adam Sandionyfianus & Sugerius, Catalaunum proficifcitur & Concilium frequentiffimum celebrat: cui adfuerunt Legati ab Imperatore miffi multo agmine, multo faftu & fummè phalerati, inquit Sugerius, quorum Princeps erat Hugo Archiepifcopus Treuirenfis Henrici olim præceptor, qui vt erat *Vir elegans & iocundus, eloquentiæ & fapientiæ copiofus Gallicano cothurno exercitatus facetè perorauit, Domino Papæ & Curiæ falutem & feruitium ex parte Domini Imperatoris deferens faluo iure Regni.* Ibi ergo vtraque pars caufam fuam egit, Pontifex materiam querelarum expofuit, Archiepifcopus pro Imperatore fic perorauit, vt legitur apud Sugerium.

Temporibus Antecefforum noftrorum Sanctorum & Apoftolicorum virorum magni Gregorii & aliorum hoc ad ius Imperij pertinere dinofcitur, vt in omni electione hic ordo feruetur. Antequam Electio in palam proferatur, ad aures Domini Imperatoris proferre, & fi perfonam deceat, affenfum ab eo ante factam electionem affumere, deinde in conuentu fecundum Canones petitione populi, electione Cleri, affenfu honoratoris proferre, confecratum liberè nec fimoniacè ad Dominum Imperatorem pro Regalibus, vt annulo & virga inueftiatur, redire, fidelitatem & hominium facere. Nec mirum: etenim Ciuitates & Caftella, Marchias, Telonea, & quæcumque Imperatoriæ dignitatis, nullomodo aliter debere occupare. Si hæc Dominus Papa fuftineat, profperè & bona pace Regnum & Ecclefiam ad honorem Dei inhærere.

Papa per Epifcopum Placentinum breuiter refpondit *Ecclefiam pretiofo I. C. fanguine redemptã & liberam conftitutam nullo modo iterato ancillari oportere. Si Ecclefia eo inconfulto Prælatum eligere non poffit, caffata Chrifti morte ei feruiliter fubiacere, fi virga & annulo inueftiatur, cum ad altaria huiufmodi pertineant contra Deum ipfum vfurpare, fi facratas Dominico Corpori & fanguini manus Laici manibus gladio fanguinolentis obligando fupponant, ordini fuo & facræ vnctioni derogare.*

Ibi tandem aliquatenus compofita pace Pontifex Trecas venit, Conciliumque celebrauit, quod Nangius vocat vniuerfale. Ad illud præter Archiepifcopos, Epifcopos & Abbates vocati funt celeberrimi fcholæ Parifienfis aliarumque fcholarum Magiftri. Parifienfis quidem Vvillelmus Campellenfis tunc Archidiaconus Ecclefiæ Parifienfis, & Ioflenus qui poftea fuit Epifcopus Sueffionenfis. Carnotenfis quoque M. Vvlgrinus Cancellarius Ecclefiæ fub Iuone, vir magnæ probitatis & litteraturę. In eo autem nuptiæ omnino prohibitæ funt facerdotibus, & Simoniaci Laïcique Beneficiorum Ecclefiafticorum Collatores ab Ecclefia profcripti.

Ad Pafchalem autem ibi tum commorantem Ecclefia Dolenfis Paftore viduata folemnem mifit legationem, depofcens fibi M. Wlgrinum Cancellarium Carnotenfem in Archiepifcopum. At ille onus & honorem detrectans tali promotioni nullatenus confentire voluit, atque è Concilio difcedens Iuonis Epifcopi fui auxilium & interceffionem apud Pontificem implorauit, ne cogeretur inuitus Epifcopale munus fufcipere, cui gerendo imparem fe fentiebat. Qua de re fic Iuo ad Pafchalem.

» Pafchali fummo Pontifici Iuo humilis Carnotenfis Ecclefiæ Minifter debitam
» cum omni fubiectione obedientiam. Reuerfus à Concilio Trecenfi filius nofter
» Wlgrinus Ecclefiæ noftræ Cancellarius anxiè conqueftus eft, quod Ecclefia

Dolensis destinatis excellentiæ vestræ quibusdam legatis suis eum sibi in Episcopum sub præsentia vestra elegerit, & huic electioni ad eorum petitionem vestra paternitas assensum præbuerit, nec eius excusationibus quamuis idoneis adhuc accõmodare voluerit. Quamuis enim sit bene litteratus & bonis moribus ornatus, multis tamen allegationibus humiliter insufficientiam suam prætendens dicit se potius multa grauia perpessurum quàm onus Episcopij hoc tempore subiturũ. Nouit autem vestra paternitas quia leges seculi dissentiẽre filio familias sub eius nomine sponsalia fieri non permittunt. Quanto magis in spiritualibus Ecclesiæ id obseruare conuenit? in quibus nisi sincera subueniat Charitas, quid boni pet angariam facere possit, siue facultates suas distribuendo, siue seipsum ad martyrium exponendo humana imbecillitas? Nemo enim inuitus bonum facit, etiam si bonum est quod facit. Vnde nos admonet Spiritus S. in Cantico Canticorum. *Adiuro vos filiæ Ierusalem, nolite suscitare dilectam, neque euigilare faciatis, donec ipsa velit.* Ne igitur nostro Iacob amanti Rachel nocte supponatis Liam, nisi fortè Rachel Mandragoras primogeniti Liæ concupiscat & hac mercede conductum Iacob cum Lia dormire permittat. Tali enim ordine posset de tali copula merces boni operis prouenire, & fortitudo quæ plurimũ necessaria est omni regimini, ad tolerandos eiusdem regiminis labores exuberare. Et ne diu verbis oneremus sanctitatem vestram, flexis genibus cordis opportunè & importunè implotamus clementiam vestram, vt nullis vinculis obedientiæ prædictum fratrem constringaris, cuius saluti quantum possumus, prouidere debemus, qui eum de sacro fonte suscepimus, qui etiam elegit, magis in loco humili saluari, quàm in alto periclitari. vale.

Et cum idem Iuo ab Electoribus Dolensibus & à Stephano Comite rogatus fuisset, vt cogeret Vulgrinum totius Ecclesiæ precibus acquiescere, rescripsit in hunc modum. *Iuo D. G. Carnotensis Ecclesiæ minister Clero Dolensis Ecclesiæ & Stephano Comiti salutem.* Bonæ intentionis vestræ laudamus affectum, quod Vulgrinum filium nostrum, vita honestum, *scientia clarum* elegistis vobis in Archiepiscopum: sed quantum nobis videtur frustra laborat studium vestrum, quia nec præraxari filij nostri voluntas est electioni vestræ acquiescere, nec nostræ potestatis ad hoc eum inuitum cogere. Habent enim leges Imperiales, quia filio familias dissentiente nunquam possunt sponsalia sub eius nomine contrahi, multo itaque minus spiritualis sponsi animus ad spiritualis sponsæ copulam in angaria est pertrahendus. Prædictus enim frater iam super hoc per litteras nostras & suas allegationes Domno Papæ transmisit, & onus Episcopij, prout potuit, refutauit. Si ergo studia vestra mutare non vultis, si in aliam personam deliberatione vestra declinare non vultis, non à nobis sed à summo Pontifice est quærendus, cui concessum est inuitos ad hæc officia cogere, & de volentibus & de non volentibus Ecclesiæ Dei Pontifices ordinare. *Quantum ergo D. Papa super hoc me coëgerit, tantum ego prædictum fratrem cogam.* Ratum profectò modestiæ exemplum hoc seculo, quo Simoniæ pestis pene totam infecerat Ecclesiam. Iussis tandem Papæ obtemperare cogitur Vulgrinus, & Archiepiscopatum Dolensem rexisse videtur ad annum vsque 1114. quo Baldricus Burguliensis ei substitutus est. Quanquam res ista non omnino difficultate caret: siquidem Vulgrinus Cancellarius subscripsit instrumento cuidam fundationis Abbatiæ Tironensis in Diœcesi Carnotensi confecto 3. non. Feb. an. 1113.

Eodem anno Bernardus Ponciuensis seu de Abbatis-villa S. Cypriani Pictauiensis Monachus, deinde Abbas, demum Titonense Cœnobium in agro Carnotensi fundat & instituit, vt legitur in Chronico Malleacensi. *Eodem anno Bernardus Abbas, quem S. Cypriani diximus, in Pertico cœpit suum cœnobium ædificare in loco qui vocatur Tiro in honore S. Mariæ, vbi plus 100. Monachorum insimul habuit.* Obiit an. 1116. 7. Kal. Maij cuius vita à Gaufredo Grosso Monacho Discipulo scripta, & Gaufredo Carnotensi Episcopo Yuonis successori dedicata est.

Paulo post Vitalis Sauiniacum fundauit, & Radulphus de Fusteia, (vterque Roberti de Arbrisello socius) Abbatiam S. Sulpicij Redonensis, vbi an. 1129. obiit 12. Kal. Septemb.

Eodem anno vt scribunt aliqui, Paschalis Girardum Engolismensem Episcopum Legatum suum in Aquitania constituit datis ad Archiepiscopos, Episco-

pos Abbates atque principes Prouinciarum Bituricenſis, Burdigalenſis, Turonenſis & Britanniæ litteris. Vir iſte legatione iſtâ famoſus, natione Normanus, Patriâ Baiocenſis ex Magiſtro Scholarum ad Epiſcopatum Engoliſmenſem promotus fuerat anno 1101. de eo ſæpe infra recurret dicendi locus.

Eodem anno Anſelmus Cantuarienſis Archiepiſcopus cum Henrico Angliæ Rege in gratiam rediit, & Londinenſi Synodo præſidens ſtatuit teſte Mathæo Pariſienſi, vt ab eo tempore in futurum *nunquam per donationem baculi Paſtoralis vel annuli quiſquam de Epiſcopatu vel Abbatia per Regem, vel quamlibet Laicam manum inueſtiretur in Anglia.* Cui Conſtitutioni Rex ſubſcripſit. Viciſſim vero Archiepiſcopus conceſſit, vt nullus ad prælationem electus *pro homagio quod Regi faceret*, ſuſcepti honoris conſecratione priuaretur.

1108. Anno 1108. obit Philippus I. Francorum Rex Meliduni prope ſexagenarius. Cuius exequiis teſte Sugerio, interfuerunt viri venerabiles Galo Pariſienſis Epiſcopus, Hubertus Siluanectenſis, Ioannes Aurelianenſis, Adam Abbas San-Dionyſianus & alij quamplures viri Religioſi. Eius Corpus primò de more in Eccleſiam B. Mariæ Pariſienſis delatum: deinde quia ita voluerat & iuſſerat, ad Floriacenſe Cœnobium. Saxo quod ei impoſitum eſt, hoc Epitaphium legitur inſculptum.

Septem milleno centum ſimul adde reſecto
Tuncque ſcies annum, Regem ſubiiſſe Philippum
Ingreſſum mortis dira, nulli reuerentis,
Auguſto quartas orbi ſignante Kalendas
Inferia dicta Silueſtri debmate quarta.

Legitur & aliud in Petauiano Codice & in Tomo 4. hiſtoriæ Ducheſnianæ.

Francorum ſummus latet hac tellure Philippus.
Rex fuit hic magni progenies Priami.
Corpore procerus, vultu ſtellante ſerenus,
Imperio ſpecies congrua Romuleo.
Strenuus in bellis, Regni defenſor auiti,
Solers conſilio, prouidus eloquio.
Inſignis pietate, trucíſque coërcitor iræ,
Verbis iocundus, moribus & placidus.
Auguſti ternis conſcendit in æthra Kalendis
Annis ſceptra nouem vigies & bis agens.

Item hæc de ſe Rex ipſe loquitur.

Rex fueram prædiues opum, linguaque diſertus,
Progenies Regum, virtute potens, genus altum,
Gloria magna mihi, quâ tenditur æmula virtus,
Hac tumulatus humo naturæ debita ſolui,
Ac cinis in cinerem ſenſi datus ecce quid eſſem.
Heu quid honor? quid opes? quid gloria? quidue poteſtas?
Aſt petij Benedicte tuam, ſpecialius ædem,
Ætheream concede rogo precibus mihi ſedem.
Iulius exactis dum lucibus iret ad aſſem,
Spiritus Auguſtas ceſſit meus ante Kalendas.
Qui legis hac, meritam minui mihi Iudicis iram
Exige, ſed precibus faueas his Chriſte Redemptor.

Ludouicus cognomento Craſſus ſeu Groſſus ex Bertha legitima coniuge filius Aureliæ ſtatim inungitur & conſecratur à Daimberto Senonenſi Archiepiſcopo & Comprouincialibus Epiſcopis, ne ſi differretur inauguratio, turbarum interim aliquid oriretur in Regno, ſeu à Principibus, ſeu à Nothis ex Bertrada ſuſceptis.

Huic conſecrationi interfuerunt Galo Pariſienſis, Iuo Carnotenſis, Manaſſes Meldenſis, Ioannes Aurelianenſis, Hugo Niuernenſis, Humbaldus Antiſſiodorenſis, Hubertus Siluanectenſis Epiſcopi. Serius verò & ſub finem inaugurationis eo acceſſerunt Legati Radulphi Viridis Archimyſtæ Remenſis, interminaturi

sub anathematis pœna, ne Aureliæ sacra fieret Regis vnctio, aut alibi quàm Remis more Maiorum. *Dicebant enim*, inquit Sugerius, *primæ Regis Coronæ primitias ad ius Ecclesiæ Remensis spectare, & à primo Francorum Rege, quem baptizauit B. Remigius, Clodouæo hanc prærogatiuam illibatam & inconuulsam obtinere: si quis eam temerario ausu violare tentauerit, anathemati perpetuo subiacere.* Ille autem est Radulphus qui cum Brunone Coloniensi Eremiticæ vitæ consilium conceperat, vt diximus ad annum 1082. quique ex Præposito Remensis Ecclesiæ post mortem Manassis II. à Clero & Populo expetitus in Archiepiscopum & à Paschale Pontifice in Concilio Remensi ordinatus fuerat, Rege inconsulto nec consentiente, qui eam ob rem exulabat, nec Archiepiscopalia munera palam obire audebat. Contra quem à nonnullis electus fuerat Geruasius de Retel Balduini Hierosolymorum Regis frater, & huic electioni Philippus & Ludouicus filius fauebant Radulphumque ex vrbe Remensi remouerunt. Sperabat autem ille se per legatos aut à Rege pacem impetraturum, aut iniectâ consecrationi morâ Remensium animos ad se conuersurum, quod dignitatem vrbis & Ecclesiæ tueretur. Sed cum Legati post rem factam aduenissent, *ibi muti* inquit Sugerius, *ad propria loquaces redierunt.*

Porro ex duplici illa duorum Archipræsulum electione deploranda suborta est in Ecclesia Remensi desolatio, quia vterque magno se Iudice tuebatur. Geruasius Regis authoritatem & consensum Cleri moremque antiquum obtendebat: Radulphus sacros Canones, Gregorij VII. Vrbani & Paschalis constitutiones, quibus ab omni munere Ecclesiastico arcebantur quicumque à Laico Principe Beneficium Ecclesiasticum, promotionem aut dignitatem accepissent. Huic causæ disceptandæ non parum incubuerunt Iuo Carnotensis & Theobaldus S. Martini Campensis Prior: vt testatur ipse Iuo Ep. 190. ad Paschalem quæ talis est.

Notum esse volumus excellentiæ vestræ, quod Ego & Domnus Theobaldus B. Martini Monasterij Parisiensis Prior audientes miserabilem & mirabilem Remensis Ecclesiæ desolationem, ausu familiaritatis opportunè & importunè Regem Francorum interpellauimus, quatenus prædictæ Ecclesiæ expulso inuasore Geruasio pacem restitueret, & Domnum Radulfum eiusdem Ecclesiæ Metropolitanum in gratiam suam receptum eidem Ecclesiæ præesse concederet. Acquieuit tandem precibus nostris & concessit, vt cum ad Curiam suam quæ Aurelianis in Natali Domini congreganda erat, securè adduceremus, & ibi cum eo & cum Principibus Regni de hoc negotio quantum fieri posset, salua Regni integritate tractaremus. Factum est vt condictum erat, & conuenientes in Curiam multiplicatis intercessoribus petitionem nostram semel & sæpius replicauimus. Sed reclamante Curia plenariam pacem impetrare nequiuimus, nisi Metropolitanus per manum & sacramentum fidelitatem Regi faceret, quam Prædecessoribus suis Regibus Francorum antea fecerant omnes Remenses Archiepiscopi & cæteri Regni Francorum quamlibet Religiosi & Sancti Episcopi. Quod persuadentibus & impellentibus totius Curiæ Optimatibus, etsi propter mandatorum rigorem minus licebat, factum est tamen, quia Ecclesiasticæ paci & fraternæ petitioni sic expediebat.

Ex hoc loco patet Reges Franciæ noluisse statutis illis nouis Gregorij & Vrbani & Paschalis parere, iusque suum antiquum illibatum & inconcussum seruare voluisse. Neque Ecclesiam Gallicanam licet Mandatorum Papalium rigor obstaret, illi derogandum putauisse.

Verum vt ad inaugurationem Ludouici redeamus, prædictæ legationis & interminationis à Radulpho factæ occasione inter Doctos istius temporis ventilata est hæc quæstio, num præter consuetudinem facta Regis consecratio in loco inconsueto & quodammodo inauspicato legitima esset? Remenses & qui Remensibus fauebant, irritam atque idcirco iterandam esse contendebant, quia non fuisset in loco debito facta, augurato & sacro, atque primi Regis Christiani Clodouæi inauguratione consecrato. Contra Parisienses cum Galone Episcopo dicebant ad eam nihil planè locum pertinere. Omnium vero fortissimè, doctissimè & elegantissimè Ludouici consecrationem, item Episcoporum qui consecrationi Aurelianæ interfuerant, causam defendit Iuo Carnotensis vt legere est in Ep. 189. quæ pro titulo sic habet.

Quæstio de loco Consecrationis Regum.

De Consecratione Ludouici Regis, estque huiusmodi. *Ivo Carnotensis Ecclesiæ humilis Minister.* Nouerit S. Romana Ecclesia. Nouerint, omnes Ecclesiæ ad quas murmur Remensium Clericorum peruenerit, Nos in consecratione Ludouici Regis Francorum nihil nostrum quæsisse, sed pro communi vtilitate Regni & sacerdotij consulrò vigilasse. Erant enim Quidam Regni perturbatores, qui ad hæc omni studio vigilabant, vt aut Regnum in aliam personam transferretur, aut non mediocriter minueretur. Quod ne fieret, cooperante Deo & pro integritate Regni & pro tranquillitate Ecclesiarum quantum potuimus, præcauere studuimus. Vnde liuori adscribendum videtur aut tumori, si quis honestæ & vtili actioni deroget, quam nec ratione potest redarguere, nec consuetudine infirmare, nec lege damnare. Si enim rationem consulimus, iure in Regem est consecratus, cui iure hæreditario Regnum competebat, & quem communis consensus Episcoporum & Procerum iampridem elegerat. Præterea quæ ratio est Belgicorum Regem suum creare & consecrare, quamuis in aliis prouinciis regnaturus sit; si ita ipsorum Regum voluntas & temporum atque locorum opportunitas se obtulerit, eadem Celticorum & Aquitanorum, qui Belgicorum prouinciæ nihil debent, Regem suum quamuis & in Belgica regnaturus sit eligere & omne Regi debitum obsequium exhibere. Si verò ad consuetudinem recurrimus quæ in exemplis maximè declaratur, respondemus ex verbis Augustini, quia ratio exemplis anteponenda est, cui tamen & exempla concordant. Ecce rationem dedimus, quam apud eos æquè validam super hoc negotio inueniri non credimus. Addimus & exempla rationi concordantia. Sicut enim legitur in Gestis Francorum, Diuiso Regno inter filios Lotharij Nepotes Clodouæi Charibertus & Guntrannus prouincias Celticorum & Aquitanorum acceperunt in Regnum suum; & alter eorum Charibertus scilicet Parisius sibi sedem Regiam posuit, & vsque ad flumen Garumnam Regnum suum extendit. Guntranus verò Aurelianis sedem Regiam sibi constituit, & Burgundiam quæ Celticæ pars est, in Regnum accepit. Isti quippe Reges nullam à Remensi Archiepiscopo benedictionem vel coronam acceperant, sed à sacerdotibus Prouinciarum quas regebant, sublimati sunt & sacrati. Postquam verò Regnum Gallorum in suam Monarchiam reuocatum est, deleta progenie Clodouæi, Pipinus & filij eius Carolus & Carlomanus nec Remis, nec à Remensi Archiepiscopo in Reges sublimati sunt, nec inuncti. Ludouicus quoque nepos Ludouici senioris apud Ferrarias, qui locus est in pago Senonensi, & vxor eius nullo præsente Metropolitano à quibusdam Episcopis in Reges sunt consecrati & coronati. Vnde in Gestis Francorum ita legitur. Audientes Hugo Abbas & cæteri Primates, qui cum filiis quondam senioris sui Ludouici agebant, Ludouicum Nepotem cum vxore sua ad has partes venturum, quosdam Episcopos miserunt ad Ferrarias Monasterium, & ibi consecrari eos & coronari in Reges fecerunt. Item in Gestis Francorum. Supererant duo filij Roberti Comitis Andegauorum qui fuit Saxonici generis vir. Ex his senior Odo dicebatur, Robertus alter. Ex his maiorem natu Odonem Franci & Burgundiones Aquitanensesque Proceres congregati in vnum licet reluctantem, tutorem Caroli pueri, Regnique elegerunt Gubernatorem, quem vnxit Vvalterus Archiepiscopus Senonum. Item Carolus Simplex in carcere positus Rodulfum nobilem filium Ricardi Burgundionum Ducem quem de fonte sacro susceperat, vnà cum consilio Hugonis Magni filij supradicti Roberti & Procerum Francorum in Regnum sublimauit. Vnctus vero est in Regem ipse Rodulfus 3. id. Iulii Suessionis Ciuitate. Post mortem Rodulfi Regis per Vvillielmum Archiepiscopum reductus est ab Anglia Ludouicus filius Caroli Simplicis in Franciam & 4. Cal. Iulii vnctus est in Regem apud Laudunum. Post translationem verò Regni Francorum in progeniem Hugonis Magni Ducis, Robertus piissimus Rex filius Hugonis Regis Aurelianis in Regem consecratus est & coronatus. Cuius filius Hugo iuuenis Compendii est vnctus & in Regem sublimatus.

Ex his huiusmodi exemplis manifestum est, quod Francorum Reges non omnes in Remensi Ecclesia vel à Remensibus Archiepiscopis sunt consecrati, sed multi in multis aliis locis & à multis aliis personis consecrati sunt. Quæ omnia si retexerentur & prolixam facerent orationem & superfluam disputationem,

cum nullis scriptis vel exemplis probari possit Remensem Archiepiscopum Francorum Regem extra Belgicam vnxisse aut coronasse. Cum ergo hæc eadem potestas sit cuiusque Metropolitani in Metropoli sua, mirum videtur, quare vnus in proprium ius ambiat vendicare, quod multorum constat esse commune. Nisi forte quis dicere audeat maiorem vim sacramentorum esse apud alios, quàm apud alios, quod schismaticum esset, & vnitatem Ecclesiæ diuideret. Hæc dicentes non reprehendimus Institutionem Ecclesiasticam, per quam pax Ecclesiæ firmius colligata est, cum Inferiores à Superioribus sacramentorum dispensationem suscipiunt, nec vltra quam sibi concessum est, vsurpare præsumunt. Verum vbi personarum æqualis est potestas, quarum altera alteri nihil præter charitatem debet, si altera alteri ius suum vult detrahere & sibi soli arrogare, sua quærens deceptus est seculi ambitione. Nos quippe Remensi Ecclesiæ non inuidemus, & si Reges Francorum erga eam tantam habuerint deuotionem, vt malint à Metropolitano eius consecrari quàm ab alio, non repugnamus, non dolemus: imò super benedictionem eorum si nos adesse contigerit, gratanter loco idiotæ Amen respondebimus. Supradicta verò verborum serie ostensum est in vnctione Ludouici Regis nihil nos fecisse contra morem.

Restat vt ostendamus nihil nos fecisse contra legem. Lex quippe est præceptio vel prohibitio scripta, ad communem vtilitatem referens quidquid iubet aut prohibet. Contra hanc ergo nihil fecimus qui nullâ contradictione prohibiti, communi vtilitati in hoc facto charitate suggerente consulimus. Si verò priuilegiis nititur Remensis Ecclesia, illa priuilegia apud Nos nulla sunt. Quia nec in Generalibus Consiliis nobis audientibus sunt recitata, nec ad Ecclesias nostras Epistolari maturitate directa. Et ne manifestius dicamus, nulla nobis familiari vel publica relatione propalata. Illius ergo præuaricatores non sumus, cuius auditores nunquam fuimus. Quæ tamen si audita esset, nihil nobis obesse deberet. Lex enim iusta debet esse & possibilis, loco & tempori congruens. Iusta si sit, Deus scit. Nos autem interim nec vt iustam approbamus, nec vt iniustam cõdemnamus, quam adhuc ignoramus. Possibilis vero non erat, quia consecratio Regis Remis ab Archiepiscopo Ecclesiæ nondum inthronizato sine summa perturbatione & sanguinis effusione celebrari non poterat. Loco non conueniebat, quia ciuitas sub anathemate posita erat.

Tempori opportuna non erat, quia si consecratio Regis differretur, Regni status & Ecclesiæ pax grauiter periclitaretur. Quod ergo fecimus, salubri deliberatione & prouida dispensatione fecimus, nulli inuidentes, nullius authoritatem nobis arrogare molientes, sed nos intra terminos nostros simplici oculo cohibentes. Sentiant aliter qui volunt, non timemus tribunal terreni Iudicis, quia securos nos facit conscientia nostra ante tribunal interni cognitoris. Nouimus enim quia necessariæ dispensationis modus nulli vnquam sapientium displicuit; quam non solum priuatæ leges, quibus nec fidei veritati, nec morum honestati consulitur, sed etiam leges generales contra Hæreticos vel sceleratos promulgatæ admittunt: quando maioribus morbis sanandis, maioribus malis amouendis melius subuenit moderatio sinceræ Charitatis, quàm rigor indiscretæ seueritatis. Hæc primo ex authoritate Euangelica: dehinc ex actibus Apostolorum: tertiò ex Epistolis Apostoli: postremo ex Decretis Romanorum Pontificum, cæterorumque Orthodoxorum Patrum sententiis facilè probarentur, nisi prolixitas Epistolę modum excedere videretur.

Qui autem fuerint Lodouici mores, describit Sugerius in eius vita. Primùm enim ait primæuæ ætatis flore nempe duodennem seu tredennem fuisse elegantem & formosum iuuenẽ & tanta morum probabilium venerabili industriâ, tantâ amœnissimi corporis proceritate profecisse, vt & sceptris futuris te ipsa amplificationem honorificam incunctanter promitteret, & Ecclesiarum & pauperum tuitioni spem votiuam generaret. Hæc ille initio, & post pauca. *Ludouicus itaque famosus iuuenis, iocundus, gratus & beniuolus, quo etiam à quibusdam simplex reputabatur, iam adultus, illuster & animosus Regni paterni, defensor Ecclesiarum vtilitatibus prouidebat, Oratorum, laboratorum & pauperum, quod diu insolitum fuerat, quieti studebat.* Oratorum, inquit Synecdochicως: nam sub eo Principe dici non potest quantopere omnes artes & disciplinæ floruerint; quantoque ille studio & affectu ea-

rum profeffores profecutus fuerit & promouerit; vt ex dicendis conftabit.

1109. *Schola San-Victorina.* Anno 1109. Schola San-Victorina in fuburbio Parifienfi pofita originem fumpfit à M. Guillelmo Campellenfi Ecclefiæ Parifienfis Archidiacono & Scholarum Atrienfium Magiftro: de quo antequam dicimus, iuuat animaduertere fuiffe in fuburbio San-Victorino Cellam quandam veterem & Capellam fub nomine D. Victoris Martyris Deo confecratam, Nigrorum Monachorum feu Benedictinorum Maffilienfium vetus habitaculum & prioratum: ac forte Collegium, in quo illi fub regula B. Benedicti conuefcebantur, vt fcholas Parifienfes frequentarent. Illis vero expulfis introductos fuiffe Canonicos Regulares ex Abbatia S. Rufi per Hugonem quendam de S. Victore cognominatum Rege annuente & confentiente: vt in Chronico Alberici legitur ad an 1129. fic enim habetur. *Domus S. Victoris Parifienfis, quæ erat Prioria Nigrorum Monachorum de Maffilia, eiectis prædictis Monachis adductus eft Conuentus Regularium de S. Rufo de Valentia per Hugonem de S. Victore & de Regis authoritate.*

Errat Albericus, fi putat anno tantùm 1129. introductos fuiffe Canonicos Regulares: nam certum eft Guillelmum Campellenfem illic habitaffe Regulamque habitum fumpfiffe. Certum quoque Ludouicum an. 1113. Cœnobium illis ibi affignaffe & dotaffe, vbi vetus erat Ecclefia S. Victoris, fic enim ait in diplomate: *In Ecclefia S. Victoris, Quæ iuxta Parifiorũ Ciuitatem fita eft, Canonicos regulariter viuentes ordinari volui.* Vnde illũ liquet non Ecclefiam ipfam conftruxiffe, fed in Ecclefia iam conftructa & S. Victoris nomine nuncupata Canonicos Regulares collocaffe. Verum tamen eft à Ludouico & Guillelmo fuiffe Cœnobium commodius & amplius capaciufque ædificatum: vt legitur in Chronico Gemmeticenfi: *Eodem tempore M. Guillelmus de Campellis, qui fuerat Archidiaconus Parifienfis, vir admodum litteratus & religiofus affumens habitum Canonici Regularis cum aliquibus Difcipulis fuis extra vrbem Parifienfem in loco vbi Capella quadam erat S. Victoris martyris, cœpit Monafterium ædificare Clericorum. Affumpto autem illo ad Epifcopatum Catalaunenfem venerabilis Gilduinus Difcipulus eius primus Abbas ibi factus eft: fub cuius regimine multi Clerici Nobiles fecularibus & Diuinis litteris inftructi ad illum locum habitaturi conuenerunt: inter quos M. Hugo Lotharienfis & fcientia litterarum & humili religione maximè effloruit.*

Ex his videtur inferendum duos fuiffe Hugones de S. Victore. Vnum quidem maiorem & priorem, à quo Albericus ait Canonicos Regulares S. Rufi in Cellam S. Victoris à Monachis Nigris ante inhabitatam fuiffe introductos: alterum pofteriorem, quem Chronicon Gemmeticenfe ait fuiffe Lotharienfem; at alii communiter fcribunt fuiffe natione Saxonem e Diœcefi Halberftadienfi oriundum, an. 1097. natum, virum litteratiffimum, fcriptis celeberrimum, qui Gilduino Abbate nomen militiæ Regulari dedit. Certe conftat iam fuiffe Canonicos Regulares Lutetiæ, cum Guillelmus ad eos fe contulit, nec eos primum ab eo in cellam prædictam immiffos fuiffe.

Quæ verò Guillelmo caufa fuerit conuerfionis, varia tum fama fuit. Aliqui enim cum folo pietatis & religionis amore ductum putarunt. Alii fecretam hanc illi fuiffe caufam arbitrati funt deferendi feculi, quod ex quo cum Abaëlardo congreffus fuerat, fuam in dies magis minui famam videret, fcholam deferi, lectionefque frigefcere. Nonnulli denique ob hoc fe ad ftrictiorem vitæ cultum conuertiffe dicebant, vt quò religiofior crederetur, ad altiorem Gradum in Ecclefia promoueretur. Vt fe res habeat, publicè docere non deftitit. Mentem Magiftri fui finiftrè forfitan & maliciosè interpretans Abaëlardus fic de eo fcribit. *Elapfis paucis annis cum ex infirmitate iamdudum conualuiffem, Præceptor ille meus Guillelmus Parifienfis Archidiaconus habitu priftino commutato ad Regularium Clericorum Ordinem fe conuertit, eâ vt referebant, intentione, vt quo religiofior crederetur, ad maiorem Prælationis gradum promoueretur: ficut in proximo contigit, eo Catalaunenfi Epifcopo facto. Nec tamen hic fua Conuerfiones habitus aut ab vrbe Parifiaca, aut à confueto Philofophiæ ftudio cum reuocauit; fed in ipfo quoque Monafterio, ad quod fe caufa Religionis contulerat, ftatim more folito publicas exercuit fcholas.*

Hanc ei conuerfionem gratulatur Hildebertus Cenomanenfis Epifcopus, eamque demum veram effe Philofophiam ait, quam amplexus fit: fimul verò ne docendi profeffionem conuerfus dimittat, diffuadet, neve fapientiam & thefaurum

thesaurum scientiarum abscondat, quem Deus illi benignissimè largitus est.

De Conuersione & conuersatione tua lætatur & exultat anima mea, illum " prosequens actione gratiarum, cuius muneris est, quod nunc eandem philoso- " phari decreueris. Nondum quippe redolebas Philosophum, cum ex acquisita " Philosophorum scientia, scientiæ morum tibi minimè depromeres venustatem. " Nunc autem sicut ex lance mellis dulcedinem, sic ex ea bene agendi formulam " expressisti. Hinc est quod Ecclesiasticis dignitatibus omissis elegisti abiectus es- " se in domo Dei tui magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Hinc est " quod ambitiosam supellectilem inexorabili odio prosequeris, quòd institoriam " abdicas lectionem, quòd magnum quæstum iudicas pietatem cum sufficientia. " Hinc denique est, quod intra fines virtutis totum te colligis, quod de vita tua " cum natura non deliberas, minus attendens quid caro possit, quàm quid spiri- " tus velit. Hoc verò philosophari est, sic viuere magnum iam cum superis est " inire consortium. Nulla hinc ad superos via compendiosior, eò facilè peruenies; " si tamen exoneratus incesseris. Porro animus ipse sibi sarcina est donec & spera- " re desinet & timere. Nondum enim beatè viuit, quem vel voti torquet dilatio, " vel à voto dicendi metus excruciat. Diogenes quia nullius sperauit fauorem, " nullius potentiam formidauit. Ille in dolio suo tam spe vacuus quàm timoris " expers locupletem transegit paupertatem. Porro quæ sic infidelis Cynicus ab- " horruit, tantò amplius necesse est, vt Christianus Doctor abhorreat, quanto " fructuosior est professio quæ per fidem operatur. Morum hæc offendicula sunt " & ad virtutem gradientes remorantur. Eruditus sermo & cultus abiectior & se- " uerius retracta veræ religionis instituta religiosum exhibent Christianum. Nunc " autem exhibebis & perfectum exprimes Philosophum, si nec speres aliquid nec " extimescas. Hoc & verum animi robur & integrum mundi contemptum denun- " ciat. Fert autem fama id à quibusdam tibi persuasum, vt omni lectione penitus " abstineas. Super hoc attende quod sentiam. Citra profectum proficit, quisquis " alteri cum potest, non prodest. Virtus est etiam malè vsuro virtutis ministrare " materiam. Præterea sub euangelico te cohibuisti consilio quo iuuenis à Christo " audiuit, *Vade, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & veni, sequere me.* " Holocaustum igitur habes offerre, non sacrificium: de eorum quippe diffe- " rentia apud Gregorium super Ezechielem sic legisti. *In sacrificio quidem pars pe-* " *cudis, in holocausto autem totum pecus offerri consueuit.* & post pauca. *cum qui* " *suum aliquid Deo vouet, sacrificium est, cum verò omne quod habet, omne quod viuit,* " *omne quod sapit, omnipotenti Deo vouerit, holocaustum est.* Offer ergo te totum " Domino Deo, quoniam Domino Deo totum te deuouisti, alioquin promisso " eum defraudas holocausto. Denique *sapientia abscondita & thesaurus absconditus, quæ vtilitas in vtrisque?* aurum melius dispersum rutilat quàm signatum. " Nihilà vilibus rophis gemmæ differunt, nisi in medium deducantur. Scientia " quoque distributa suscipit incrementum, & auarum dedignata possessorem, " nisi publicetur, elabitur. Noli ergo claudere riuos doctrinæ tuæ, sed iuxta Salo- " monem *deriuentur fontes tui foras, & aquas tuas in plateis diuide.* "

Quod suadet Hildebertus Guillelmo vt faciat, maleuolis & inuidis sinistræ interpretationis argumentum fuit, aientibus scilicet cum suæ conuersionis pœnituisse, quandoquidem tunc vt ante, frequentabat Vrbem & Conuentus, nec à scholarum exercitio abstinebat. Quibus vt aliquo modo detrahendi occasionem auferret, se scholamque suam in villam ab vrbe remotiorem transtulit. At reuerso Lutetiam Abaëlardo qui Meliduni docebat, & in monte San-Genouefiano publicè docente, rediit quoque Guillelmus ad ædem S. Victoris, vt eum quem in schola Attiensi collocarat ad docendum, ab impetitionibus & insultibus Abaëlardi vindicaret: vt intelligimus ex iis quæ scribit ipse Abaëlardus Ep. 1. *Non multò post cum ille intelligeret fere omnes Discretos de religione eius plurimum hæsitare & de Conuersione ipsius vehementer susurrare, quod videlicet à ciuitate minimè recessisset, transtulit se & conuenticulum fratrum cum scholis suis ad villam quandam ab vrbe remotam: statimque ego Meliduno Parisius redy, pacem ab illo vlterius sperans. Sed quia vt diximus locum nostrum ab æmulo nostro fecerat occupari, extra Ciuitatem in monte S. Genouefæ Scholarum nostrarum Castra posui, quasi eum obsessurus qui locum occupauerat nostrum. Quo audito Magister noster statim ad vrbem impudenter rediens scholas*

D

quas tunc habere poterat & Conuenticulum fratrum ad priſtinum reduxit Monaſterium, quaſi militem ſuum quem deſeruerat, ab obſidione noſtra liberaturus.

Ad huiuſce loci intelligentiam animaduertere neceſſe eſt Petrum Abaëlardum relicta Melidunenſi & Corbolienſi ſchola propter infirmitatem ex immoderato ſtudio contractam tepatriare coactum, recuperatâ randem ſanitate rediiſſe Pariſios, Magiſtrumque ſuum Guillielmum iam conuerſum audiſſe aliquandiu in ſchola Victorina & priorem quam habuerat de Vniuerſalibus ſententiam, mutare coëgiſſe: tantam verò inde ſibi famam comparaſſe, vt is quem in ſcholis Pariſiacæ ſedis Guillelmus conſtituerat, eas vltro cedere magiſterioque ipſius ſe ſubdere voluerit. Verum Abaëlardus oblatas ſibi ab alio Magiſtro ſcholas occupare maluit, forte ne Guillelmum offenderet, eaſque magna cum laude & celebritate nominis exercuit, donec ipſe Guillielmus expulſo eo, cuius ſcholas exercebat, alium ipſi æmulum ſubſtituit coëgitque Melidunum repetere. *Et quia in me* inquit, *quod apertè ageret non habebat, ei ſcholas auferre molitus eſt turpiſſimis obiectis criminibus, qui mihi ſuum conceſſerat Magiſterium alio quodam æmulo meo in locum eius ſubſtituto. Tunc ego Melidunum reuerſus ſcholas ibi noſtras, ſicut antea conſtitui.*

Iam vero quid acciderit poſtquam Guilelmus ad Cœnobium ſuum San-Victorinum rediit, & Abaëlardus Meliduno reuerſus in monte Sangenoueſiano caſtra poſuit, idem narrat conſequenter, nimirum eum quem Guillielmus ſibi ſubſtituiſſet, omnino deſertum fuiſſe à Diſcipulis, adeoque coactum Monaſticam etiam vitam amplecti, quæ miſerorum refugium eſſe ſolet: ſe vero aut ſuos Diſcipulos cum Magiſtri Diſcipulis congreſſos ſæpe victores è conflictu rediiſſe. *Poſt reditum verò Magiſtri noſtri ad vrbem quos conflictus diſputationum ſcholares noſtri tam cum ipſo quàm cum Diſcipulis eius habuerint, & quos fortuna euentus in his bellis dederit noſtris, imò mihi ipſi in eis, te quoque res ipſa iam dudum edocuit. Illud verò Aiacis & temperatiùs loquar & audacter proferam.*

—— Si quæritis huius
Euentum pugnæ, non ſum ſuperatus ab illo.

En igitur noua Pariſienſium Muſarum colonia in ædem San-Victorinam deducta, quæ deinceps tam exercitio litterarum quàm Religionis & pietatis cultu tantopere floruit, vt haud ſciam an vlla Domus vnquam celebrior, aut profeſſione litterariâ clarior, aut multiplici propagine diffuſior, aut virorum illuſtriũ numero abundantior vnquam fuerit. Nam ex ea prodierunt Cardinales 7. Archiepiſcopi duo, Epiſcopi ſex, Abbates in diuerſis locis conſtituti 54. primoque & altero ſuæ fundationis ſeculo ſubiectas habuit ſui Ordinis 30. Abbatias & Prioratus cum 80. Præpoſituris. quis vero enumeret, quàm multi in omni Doctrinatum genere præſtantes viri à primis iſtis temporibus ad noſtra vſque in ea Domo floruerint? Iam dudum exſpectamus illuſtris huiuſce Domus hiſtoriam, vt in hominum memoriam reducantur tot illuſtres viri, qui ſuis temporibus tam multa monimenta memoriâ & poſteritate digna conſignarunt.

Eidem Sodalitio Stephanus 1. Pariſienſis Epiſcopus Gilberti ſucceſſor, de quo infra dicemus, annualia Præbendarum Eccleſiæ Pariſienſis, aliaque quæ ſui iuris erant, conceſſit. Ex eo Ioannes Sagienſis Epiſcopus 36. Canonicos eduxit, & totidem ſecularibus in Eccleſia ſua ſubſtituit. Illi tanquam totius ordinis Canonicorum Regularium Primariæ & Principi Abbatiæ cæteræ honorem obedientiamque præſtiterunt: vt vel vnico Domus S. Vincentij Siluanectenſis teſtimonio patet, quæ an. 1138. Abbati Gilduino & conuentui San-Victorino ſe ſe hoc modo ſubiecit. *Omnes vno aſſenſu, vno voto concedimus & concedendo promittimus, quod nos & poſteri noſtri ordinem veſtrum & conſuetudines veſtras tenendo ſeruabimus. Abbas etiam noſter quicunq; ſcilicet de cætero nobis præfuerit, ad Capitulum veſtrum Generale per annos ſingulos veniet, vt ibi de ſtatu & profectu ordinis ipſe pariter cum cæteris tractet. Quod ſi idẽ Abbas noſter reprehenſibilis & ſibi & Eccleſiæ noſtræ inutilis repertus fuerit, & poſt Canonicã admonitionẽ ſe ſe emendare noluerit, communicato cum cæteris Abbatibus qui erunt de noſtra ſocietate, conſilio, ſine expectatione vel contradictione alicuius perſona eum remouere licebit. Et vt noſtra & veſtra ſocietatis vnitatem quam Abbates & Conuentus Ciſtercienſis Ordinis inter ſe ſuo modo in ſuo ordine habent, hanc ipſam inter vos & nos noſtro modo in noſtro eſſe annuimus & inſuper eundem reſpectum quem prædicti*

Abbates & Conuentus ad suum caput id. ad Abbatiam Cistercij *habent, eandem & nos & Abbatem nostrum erga Ecclesiam S. Victoris Parisiensis habere concedimus.*

Ac ne Parisiensis Ecclesia pietate cæteris inferior esse videtetur, imò vt cæteris præiret, eidem Domui quæ de suo quodammodo sinu prodierat, quasdam terras in agro de Cheuilly & Orly cum iurisdictione attribuit, vt patet ex hoc instrumento an. 1122. confecto. *Ego Bernerus Decanus & totus Parisiensis Ecclesiæ conuentus Ecclesiam S. Victoris Martyris nostris Deo miserante temporibus Canonico & Regulari Ordini insignitam & quasi nouâ plantatione radicatam nostris sustentare beneficiis disponentes Canonicis ibi Deo militantibus & communem vitam degentibus terram arabilem, quæ vni carrucæ sufficiat, apud Ciuilliacum villam tam scilicet de territorio Ciuilliaci, quàm Orliaci de nostra proprietate assensu Episcopi contulimus. Centum enim & viginti arpennos terræ arabilis ad excolendum eis concessimus. Dedimus etiam eis Olchiam cum omnibus suis consuetudinibus & redditibus.*

Neque præterire fas est quæ habet ad huiusce præclaræ Domus commendationem Iacobus de Vitriaco Cardinalis, qui hoc & sequente seculo floruit. Sic autem de ea loquitur in sua historia Occidentali cap. 28. *Sunt & aliæ Canonicorum Regularium deuotæ & humiles & amabiles Deo Congregationes, qui Sancti Victoris Canonici nuncupantur: eo quod prædictus Dei martyr Patronus & Aduocatus sit eorum; in quibus huius Ordinis primordia claruerunt. Primus siquidem & præcipuus huius S. Religionis Conuentus extra muros Parisiensis Ciuitatis in Ecclesia quæ dicitur S. Victoris, quasi lucerna Domini supra candelabrum posita non solum propinquam Ciuitatem, sed remotas circumquaque regiones & ad Dei cognitionem illuminat, & ad charitatem inflammat tanquam Piscina probatica & later æneus in templo Domini* Scholaribus Parisius commorantibus *& variis populis vndique confluentibus aquam purificationis subministrans. Hæc siquidem sancta & omni acceptione digna militantium in castris Domini congregatio refugium est pauperum, consolatio lugentium, fulcimentum & quasi basis debilium, recreatio lassorum, releuatio lapsorum* Portus tranquillissimus scholarium: *quibus de mundi huius naufragio euadere cupientibus sinum misericordiæ aperit, & in gremio suo velut pia mater eos fouet & nutrit.* Multis *à principio* Parisiensibus Magistris viris litteratis & honestis *velut stellis fulgentibus illustrata & quasi margaritis pretiosis decorata. Inter quos nominatissimus & præcipuus extitit Citharista Domini, Organum Spiritus S. Hugo de S. Victore dictus, qui malogranata tintinnabulis coniungens, exemplo S. conuersationis multos ad honestatem incitauit & melliflua doctrina adscientiam erudiuit. Multos autem aquarum viuentium puteos effodiens libris suis quos de fide & moribus tam subtiliter quàm suauiter differendo edidit, incerta & occulta diuinæ sapientiæ pluribus aperuit, mortalem sui memoriam velut compositionem Oloris & opus pigmentarij & in omnium ore quasi mel dulcoratum, velut musicum in Conuiuio vini & tanquam naues poma ferentes posteris relinquendo.* Hæc de Domo Victorina impræsentiarum sufficiant.

Eodem anno instaurata est Academia Cantabrigiensis in Anglia à Ioffrido & 4. Commonachis Nostratibus, nostrarumque scholarum more disposita. Quanquam enim illa vetustior sit, vt ante documus, & à Sigeberti Anglorum Regis temporibus fortè repetenda, plurimum tamen decoris sui & pristinæ dignitatis ob iniuriam temporum bellique calamitates amiserat. Demum verò post expugnatam à Vvillielmo Normanorum Duce Angliam belloque partam, pace redditâ nostrates Galli in Angliam ab eo euocati litterarum instaurationi potissimum incubuerunt, vt legitur passim apud Ordericum Vitalem, & in vetusta appendice ad Epistolas Petri Blesensis, Ep. ad Ingulphum Croilandiæ Abbatem. Cui etiam addita est breuis relatio incerti authoris de obitu Ingulphi, eiusque successore Ioffrido. *Instauratio Academiæ Cantabrigiensis.*

Porro Ingulphus ille natione Angligena, Scriba seu Secretarius Vvillielmi Regis fuerat, qui reuersus e peregrinatione Hierosolymitana apud Fontinellense cœnobium à Gerberto Abbate viro eruditissimo monachalem habitum acceperat, eiusdemque Cœnobij Prior fuerat; vnde à Conquæstore euocatus Croilandensibus Monachis præpositus est, & hoc anno 1009. obiit, cum ab an. circiter 1050. florere cœpisset. Eum aiunt Londini natum fuisse Patremque habuisse inter primos Edwardi Regis Magnates Aulicos, Vvestmonasterij operam dedisse Grammaticæ, Oxonij Philosophiæ, multumque inter cæteros coæta-

neos claruisse, vt & ipse apud Camdenum in descriptione Vrbis Oxoniensis ait his verbis. *Ego Ingulphus constitutus primum Vvestmonasterio, postmodum Oxoniensi studio traditus cum in Aristotele arripiendo supra multos coætaneos profecissem.*

Ille igitur Croilandense Monasterium iussu Willielmi regendum susceperat, ibique, vt ipse scribit, Monachos sexaginta duos inuenerat, præter eos qui ex aliis Monasteriis illuc metu belli, tanquam Apes ad Aluearia confugerant: plurimos verò eorum, qui ad summam senectutem peruenerant, sed vnum præsertim 105. vel vt alij dicunt 140. annos natum. Eo porro defuncto 16. Kal. Decemb. anni prædicti Ioffridus seu Goisfredus Aurelianensis è Cœnobio S. Ebrulfi accersitus Monachis præficitur. De quo sic scribit Ordericus Vitalis. *Tandem Ingulfo Abbate 16. Kal. Decemb. defuncto Goisfredus successit & in multis Ecclesiæ Croilandensi & habitatoribus eius studio bonitatis & honestatis profuit. Hic genere fuit Francigena ex vrbe Aurelianensi Scholas Liberalium Artium secutus ab auo puerili affatim imbutus peritia litterali. Mundum perosus desiderioque flagrans cœlesti monachile stemma in cœnobio S. Ebrulfi Abbatis suscepit, quod idem sanctus tempore Childeberti Regis Francorum apud Vticum construxit.* Ibi sub Manerio Abbate Prior factus est post 25. annos monachatus.

Ex eodem verò Cœnobio assumpsit 4. Commonachos, Gislebertum, Odonem, Terricum & Vvillelmum, viros doctissimos & docendi peritiâ insignes, iisque adiutoribus Cantabrigienses scholas instaurauit. Qua de re sic legitur in Epistola prædicta. *Transmisit Ioffridus Abbas ad Manerium suum de Cotenham iuxta Cantabrigiam Domnum Gislebertum Commonachum suum & sacræ Theologiæ professorem cum aliis tribus Monachis, qui secuti sunt eum in Angliam Philosophicis theorematibus & aliis scientiis primitiuis instructissimi, quotidie Cantabrigiam adeuntes & conducto quodam horreo publico suas scientias palam profitentes in breui temporis excursu grandem Discipulorum numerum contraxerunt. Anno verò 2. aduentus eorum in tantum accreuit Discipulorum numerus tam ex tota patriâ quàm ex Oppido, quod qualibet Domus maxima, horreum, nec vlla Ecclesia sufficeret eorum receptaculo. Vnde diuersis locis à se diuisi & formam* Aurelianensis Studii *secuti summo mane Odo Grammaticus & Satyricus singularis Pueris & Iunioribus sibi adsignatis legebat Grammaticam iuxta Prisciani Doctrinam & Remigij in eundem.*

Ad horam verò primam Terricus acutissimus Sophista Logicam Aristotelis iuxta Porphyrij & Auerrois Isogogas & commenta Adolescentioribus tradebat. Ad horam verò tertiam Frater Vvillielmus Rhetoricam Tullij Quintilianique flores perorabat. Magister verò Gislebertus omnibus Dominicis diebus & sanctorum festis in diuersis Ecclesiis Verbum Dei ad populum prædicans, rudis in Anglicana lingua, sed expeditus & profundus in Latina & Gallicana sua contra Iudaicum morem maximè disputabat. Ferialibus autem diebus Litteratis ac Sacerdotibus ad eius Auditorium specialiter confluentibus ante sextam horam Textum Sacræ paginæ exponebat. Cumque nonnulli increduli & adhuc Iudaïca perfidia cœcati ad eius verba in sinum matris Ecclesiæ relicto prius suo errore pristino compuncti accurrerent & fides Christiana in dies solidior quotidie firmaretur, non modicum commodum eorum industria Monasterio affluxit. *Sic verò concludit.* Ex isto itaque fonte paruo, qui creuit in fluuium iam magnum, videmus nunc lætificatam Ciuitatem Dei & totam Angliam factam frugiferam per plurimos Magistros Doctoresque de Cantabrigia exeuntes ad similitudinem sanctissimi Paradisi.

Ex his intelligitur, quæ fuerit forma Parisiensis Studii istis temporibus: credibile est enim Aurelianense, cuius exemplum sumpsit Croilandensis Schola, à Parisiensi formam fuisse mutuatum. Nam cum Academia Parisiensis non posset omnes Auditores omnesque Magistros vndequaque confluentes capere & continere, necesse erat vt eos aliò remitteret. Vnde factum est, vt in prouinciis plurimæ Scholæ celeberrimæ institutæ fuerint, quæ veluti palmites fuerunt vitis Parisiensis, seu veluti fluuii ex hoc litterarum Oceano refluentes: quæ verò ex iis numero Discipulorũ magis abundarunt, procul dubio Parisiensis Matris modum regimenque magna ex parte assumpserunt: quas inter nemo in Historia versatus dubitabit, quin reponendæ sint Aurelianensis & Remensis. Aurelianensis quidem regnante Roberto Rege maximè florebat, vt ad an. 1017. retulimus, quo

tempore illius præfectus erat Heribertus: & ex ea prodierunt inter alios Ioffridus prædictus, & Odelrius Aurelianensis Constantii filius vir ingenio & facundia & litterarum eruditione præpollens, quem Ordericus Vitalis filius ad an. 1083. in Historia sua commemorat. Itaque Dom. Lucas Dacherius, cui multum certè litteræ debent, minus rectè in Notis ad vitam Lanfranci per *Aurelianense Studium*, interpretatur *Floriacense*, quod in agro Aurelianensi situm est. Nam vt demus hocce adhuc tempore floruisse scholas Floriacenses, (quod non credidorim) non sequitur tamen, quod Aurelianenses minus floruerint: cum certissimum sit ex iis quæ ad an. 1017. de Lisoio, Stephano & Heriberto Doctoribus Aurelianensibus retulimus, maxime tunc fuisse famæ & celebritatis: & in iis à puero instructum & educatum fuisse Ioffridum prædictum Croilandensium scholarum institutorem, ipsummet patria Aurelianensem.

Cæterum vt ait Brianus Thwynus lib. I. Apologiæ pro antiquitate Academiæ Oxoniensis, Manerium de Cotenham primum illud Cantabrigiensis Studii seminarium, ab Edredo Rege Monasterio S. Guthlaci Croilandiæ an. 948. datum & confirmatum fuerat, quo Monachi Croilandenses post suas lectiones se recipiebant, & infra biennij spatium centum marcas docendo compararunt.

Eodem anno 8. Kal. Maii hominem exuit Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus, Christi philosophus, cuius inquit Mathæus, vitam laudabilem, cuius actus eximios, cuius transitum ab hac luce ad cœlestem patriam crebra miraculorum insignia persecuta sunt. Eodem anno 3, Kal. Martii in Francia idem naturæ debitum soluit Hugo Semurius Cluniacensium Abbas anno ætat. 85. præfecturæ 61. aut circiter. Huic successit Pontius de Mergueil filius Petri Merguliensis Comitis, rexitque annis 12. profectus verò Hierusalem successorem habuit Hugonem II. Priorem Monialium de Marcigniaco, cui post annum successit Petrus dictus Venerabilis.

Ad eundem annum narrat Robertus de Monte in appendice ad Sigebertum multos sacro igne accensos fuisse, *membris instar carbonum nigrescentibus*, qui morbus iam à centum annis Galliam affligebat. Ademarus enim Cabanensis, S. Eparchii Engolismensis Monachus scribit in Chronico ea peste Lemouicinum agrum fuisse correptum circa an. 1000. *His*, inquit, *temporibus pestilentiæ ignis super Lemouicinos exarsit. Corpora enim virorum & mulierum supra numerum inuisibili igne depascebantur, & vbique planctus terram replebat.* Ob idque ait à Ioffredo S. Martialis Abbate & Alduino Episcopo indictum fuisse triduanum ieiunium.

Anno 1110. M. Thomas Tressenris insignis quondam in professione litterarum Magister fit Abbas S. Trinitaris Stampensis: cùm enim in Cœnobio Stampensi nomen olim dedisset sub Alberto Abbate relictis scholis secularibus, deinde ad Columbense Cœnobium, quod in agro Carnotensi situm est profectus, ibi per decem annos litteras professus fuisset, tandem inde ad Stampense Monasterium iam fere collapsum instaurandum reuocatus est, vt legitur in Chronico Mauriniacensi his verbis. *Denique cum ex aliis Monasteriis personas expeterent, quas non potuissent adipisci, ad Ecclesiam Columbensem, cum qua maximam societatis familiaritatem habebant, recurrunt, & Thomam illum ætate quidem iuuenem sed litteris præditum veluti quodam iure reposcunt. Nam sub Abbate Alberto scholis secularibus abnegatis in Ecclesia hac Monachum professus fuerat, & Columbis per decennium vitæ Claustrensi & litterarum studio deditus demoratus est. Benedictione paulo post Epiphaniorum dies regulariter perceptâ magnis & fratrum suorum & totius populi fauoribus excipitur.* 1110.

Hisce quoque temporibus Rupertus Abbas Limpurgensis in Philosophiæ professione clarebat. De quo sic scribit Trithemius ad annum 1124. Rupertus quoque Abbas Monasterij Limpurgensis nostri Ordinis in Diœcesi Spirensi " vir tam in Diuinis scripturis quam in secularibus litteris egregiè doctus, qui Philosophiæ multo tempore *apud Gallos Parisius* operam dedit & satis eruditus euasit. Reuersus tandem ad patriam suam, hoc est Ciuitatem Wormaciensem, " secularem Philosophiam commutauit in Diuinam, factusque Monachus in præfato Monasterio Limpurgensi ac deinde Abbas, tanta districtione, ieiunio & abstinentia conuersationem tam sibi quam Monachis suis præter morem eatenus in " eodem Monasterio obseruari consuetum his temporibus induxit, vt aliqui ex " Monachis licet numero pauciores de Cœnobio fugerent & Arnoldum Episco- "

pum Spitenſem accedentes grauem illi perſecutionem ſuſcitarent. Introduxit enim viuendi modum Abbas, vt non ſolum à carnibus omnino ſecundum regulam ſanctiſſimi Patris Benedicti abſtinerent, verum etiam à piſcibus, ouis, lacticiniiſque & omnibus generaliter, quæ vel vixerunt vnquam, vel viuere potuiſſent.

Vno verbo accuſatus nimiæ auſteritatis apud Epiſcopum Spirenſem Arnoldũ, poſt multas concertationes, poſtulata & reſponſa, multa paſſus eſt mala tam ab eo quam ab eius ſucceſſore Sigefrido. Habebant enim illum pro fatuo, quia multa prædicebat, quæ ſe Deo reuelante aſſeuerabat edoctum: & reuera multa eundem euentum habuerunt, quem prædixerat. Idem Trithemius in lib. de ſcriptoribus ait eum fuiſſe nobilem Philoſophum. *Hic multis annis in Gymnaſio Pariſienſi Philoſophiæ ſeculari operam dedit & Philoſophus nobilis euaſit.* Multa autem opera edidit de quibus nos in Catalogo agemus.

Eodem quoque tempore florebat Rupertus Tuitienſis, qui paulo poſt ſub Beringero Abbate in Tuitienſi cœnobio Monachus factus, multa edidit opera profundæ doctrinæ: inter alia verò libros 12. de Diuinis officiis per anni circulum. Nec de Euchariſtiæ myſterio, quæ tum temporis frequens erat in ſcholis materia diſputandi, omiſit dicere quid ſentiret. Verum ſatis obſcurè rem iſtam tractauit, adeo vt hæretici eum inter ſuos cõnumerent: malè tamẽ, meo iudicio, nam in Ep. Nuncupatoria ab Hugonem præfixâ libris de Diuinis Officiis clarè Berengarianos impugnat, ſuamque mentem Catholicæ fidei conformem explicat, & referens quorundam in ſe calumnias, ſic ait. *Illi autem quid dicant, quid pro argumento afferant, non habent, niſi quod aliqui ex eis dum volunt Sacramentum Corporis & Sanguinis Domini ſolummodo ſignum eſſe ſacræ rei iuxta errorem quondam Berengarij Turonenſis, etiam dictum B. Auguſtinum ita ſentire putant: quod omnino falſum eſt. Ego autem verum Corpus Chriſti quod pro nobis traditum eſt, verum eſſe decerto ſanguinem, qui pro nobis effuſus eſt, ſicut Eccleſia Catholica tenet. Hoc quia probant, conati ſunt Beato me derogare Auguſtino contra illum ſentiendo, quem in ſui erroris patrocinium Berengarius citare conſueuerat, dicta eius malo ſenſu diripiendo. Verùm hoc iam fere nemo palam profiteri aut defendere audet, Vniuerſa ſciente Eccleſia Catholica, quia verum Corpus & verus Chriſti ſanguis eſt.* Et poſtea. *Pater ille mihi veritatem Corporis & Sanguinis Domini offerre contendebat.* Et infra. *Breuiter nunc tibi pando, quod vel quomodo ſentiens de viuifico Corporis & Sanguinis Domini ſacramento tractauerim illa eiuſdem Domini verba, quibus ſacramentum illud commendat.* Ille tandem factus Abbas Tuitienſis obiit an. 1135.

Eodem tempore florebat Algerus ex Scholaſtico Leodienſi factus Monachus Cluniacenſis, vixitque ad an. 1130. quo nemo melius, nemo clarius & eloquentius hanc materiam tractauit. Florebat quoque Stephanus de Balgeio Gall. de Baugé poſtmodum Æduenſis Epiſcopus, qui ſimiliter in eandem rem tractatum edidit, qui legitur tom. 2. Biblioth. Patrum, vtiturque verbo *Tranſubſtantiationis.* Oramus inquit, vt cibus hominum fiat cibus Angelorum, ſcilicet vt oblatio panis & vini *tranſſubſtantietur* in Corpus & Sanguinem Ieſu Chriſti. O inſigne miraculum! ô mirabile & diuiniſſimum ſacramentum! quæ mens non expaueat? quis intellectus non deficiat? omnis ratio euaneſcit. Proſus Dialecticorum inquiſitio abſit. Hoc ſola fides probat & agnoſcit, quia cibus hominum fit cibus Angelorum. Quod ſacerdos eleuat, non deponit. Eleuatum & depoſitum idem videntur eſſe in ſpecie, colore & ſapore: prorſus tamen aliud apparet & aliud intrinſecus latet. Eleuatus eſt de altari panis communis; deponitur Caro Chriſti immortalis. Quod erat cibus animalis, factum eſt cibus ſpiritualis. Quod erat momentanea refectio hominum, factum eſt æterna & indeficiens ſaturitas Angelorum. Itaque fides noſtra eſt, & verè credendum eſt, quod ſacerdote proferente hæc verba Hoc est Corpus meum, iam non eſt panis terrenus, ſed ille panis qui de cœlo deſcendit, mediator Dei & hominum Ieſus-Chriſtus. Item virtute verborum iſtorum. Hic est Calix Sanguinis mei vinum conuertitur in Sanguinem ſuum. Sub vtraque ſpecie & ſub vtriuſque ſpeciei particula ſingula totus eſt Chriſtus Ieſus, & ſumitur reſidens in cœlo ſedens ad dextram Patris. Ipſe verè eſt in hoc ſacramento, dentibus teritur & integer manet. Manducatur & non corrumpitur, immolatur & non moritur.

Tranſubſtantiatio.

Qualem se præbuit Discipulis edendum, talem se præbet nobis communican- „
dum. Et qui post resurrectionem incorruptibilis & impalpabilis præbuit se Dis- „
cipulis palpabilem, mortalis eisdem potuit se dare immortalem. „

Similiter Algerus in Prologo tractatus de Sacramento Corporis & Sanguinis Domini *Super omnia est mirabile existentem substantiam Panis in coexistentem substantiam Carnis sua conuertere: quod est, non videri: quod videtur, non esse: ipsamque carnem cum sit localis præsentem in cælo & in terra verè & substantialiter esse, & cum verè Caro comesta & sanguis eius bibitus fuerit à populo, ipsum tamen Christum viuum & integrum suo permanere in Regno: sed hæc rationi cæca, fidei sunt manifesta.*

Hildebertus Lauardinus ex Magistro scholarum Episcopus Cenomanensis deinde Archiepiscopus Turonensis factus, vir eloquens & facundus profundæque doctrinæ, qui ab an. circiter 1090. ad an. 1135. insigniter floruit, Carmine de Officio Missæ explicans verba consecrationis sic habet.

Si qua fides Patribus, quos vita beata perennat,
Esca fit hæc animæ qua modo Carnis erat.
His verbis vtrumque nouas acquirere vires,
Maioresque suis scripta probata docent.
Sub cruce, sub verbo natura nouatur & aram
Panis honorificat carne, cruore calix.
Presbyter idcirco, cum verba venitur ad illa,
In quibus altari gratia tanta datur,
Tollit vtrumque, notans, quod sit communibus escis
Altior, & quiddam maius vtrumque gerat.
Quaque parans animæ Carnis fomenta parauit,
Omnia sacratis inferiora cibis.

Præterea Iuonem Carnotensem & multos alios qui hisce temporibus sublimem hanc materiam præclaris suis scriptis illustrarunt, & contra quos nemo insurgere ausus est, donec Petrus Brius qui Petrobrusianis Hæreticis nomen dedit & originem, post aliquot annos Ecclesiam turbare aggressus est, vt suo loco dicetur.

Anno 1111. Paschalis papa ab Henrico Imperatore in custodiam datus est, propterea quod Episcopatuū & Abbatiarum inuestituras concedere renuebat, quas à trecentis annis & à sexaginta Romanis Pontificibus Imperio concessas fuisse contendebat. Eam igitur ob rem, sed dissimulatâ causâ Romam profectus est Henricus cum triginta armatorum millibus: satis pacificè ingreditur, honorificentissimè verò tam ab ipso Pontifice & à Cardinalibus Cleroq; vniuerso, quàm à Nobilibus & à ciuibus excipitur. At cum ille ad altare, ad sacræ Eucharistiæ sumptionem accessisset, papa qui Missam celebrabat, dixisse fertur. DOMINE IMPERATOR HODIE CORPVS DOMINI NATVM EX MARIA VIRGINE, PASSVM PRO NOBIS IN CRVCE, SICVT SANCTA TENET ECCELESIA, DAMVS TIBI IN CONFIRMATIONEM VERÆ PACIS INTER ME ET TE. Post sacrum peractum, actum est de Inuestituris. Sed renitentibus Papa & Clero concedere quod petebat, milites Imperatoris acceptâ occasione discordiæ turbas in vrbe miscent, spoliant, diripiunt, trucidant. Imperator Papam & nonnullos Cardinales carceri mancipat, qui tandem necessitatis lege coacti conditiones accipiunt, quas imperat; Episcopatuum & Abbatiarum per Annulum & Baculum inuestituras concedunt, & rebus ita pacatis Papa Romam, Imperator Germaniam repetit. 1111.

Quia verò Paschalis ob hoc omnibus se inuisum sensit, sibique pusillanimitatis notam inuri, ad 15. Kal. Aprilis Romæ Concilium indixit, ad quod quamplurimi Cardinales, Episcopi, Abbates virique Docti vndequaque conuenerunt: atque suffragantibus omnium votis & animis pactum quod cum Imperatore pepigerat, rescissum est. Tunc in Curia Romana versabantur Robertus Parisiensis, quem supra diximus fuisse inter Nominales insignis notæ, Gualo Leonensis Episcopus & Pontius Abbas Cluniacensis qui præcipui authores fuerant conuocandi Concilij & pacti rescindendi. Meminit huiusce rei Ordericus Vitalis. *Tunc Papa solerti custodia detentus omnique solatio destitutus Imperatori quidquid petierat, conces-*

sit. Vnde ab illo dimissus multis postmodum vilior extitit. Nam Robertus Parisiensis, Gualo Episcopus Leonensis & Pontius Abbas Cluniacensis aliique plures de Cardinalibus & Prælatis Ecclesiarum Papam redarguebant, & quidquid Imperatori verbo seu scripto concesserat, irritum esse debere indubitanter censebant. Ille vero reprehensiones Sophistarum (id. virorum Doctorum) *patienter tolerabat & assertiones eorum legitimas & veraces esse allegabat.*

Concilio Romano è Gallis præter supradictos adfuerunt Sugerius & Gerardus Engolismensis nuper ab ipso Papa Legatus in Gallia constitutus, iique omnes pacti rescindendi authores fuerunt præcipui. Et quia Gerardus vir erat eloquentissimus Magisterque fuerat Primariorum Imperatoris Ministrorum, ad eum cum vno è Cardinalibus missus fuit, vt quod Concilio placuerat, significarent. Res sic se habet in Codice Pontificum Engolismensium.

» Promotus est in Episcopatum Gerardus natione Normanus ciuitate Baiocensi
» oriundus Patre Giraudo. Qui cum in Ciuitate Engolisma & Petragorico & in
» quibusdam Castellis circumadiacentibus *regimina scholarum* habuisset, defun-
» cto Ademaro Engolismensi Episcopo ob insignem eius scientiã & honestam vitã
» in Engolismensem Episcopum promotus est petitione populi, electione cleri,
» honoratorum assensu. Qui cum Romam tenderet, audito quod Paschasius Papa
» Concilium congregasset, maximis dietis ad vrbem tetendit, in quã quamuis tar-
» dè venit, tamen residentes Episcopos cum Domno Papa in Concilio inuenit.
» Causa siquidem quâ conuenerunt, talis fuit. Imperator siquidem Henricus Pa-
» pam Paschalem, Cardinales & nobiles Romanos ceperat. Hac occasione Papa
» reliquit Imperatori inuestituras quæ fiebant per annulum & virgam, & super sa-
» crosancta iurauit propria manu & curiæ eius Imperatorem se non excommuni-
» care pro inuestituris. Quia vero Papa rem illicitam fecerat, deponere se à Papa-
» tu promiserat & Pontianas Insulas habitu religioso exul ire disposuerat, si inuesti-
» turas saluo sacramento ad pristinam libertatem non restitueret. In qua re nullum
» remedium à toto Concilio inueniri poterat. Gerardus Episcopus exquisitus tan-
» dem tale consilium dedit quod inuestituræ reuocari poterant saluo sacramento;
» ita tamen quod Imperator dans Inuestituras non excommunicaretur. Quod
» Consilium omne Concilium laudans dixit. *Tu non locutus es, sed Spiritus S. in ore tuo.*
» Placuit itaque Papæ & toti Concilio, quatenus Gerardus Episcopus, per quem
» Deus Ecclesiæ suæ Consilium tale reuelauerat, cum quodam Cardinale Diui-
» niaco ad Imperatorem dirigeretur, qui voluntatem Imperatoris consulerent,
» quatenus Ecclesiæ inuestituras responderet (forte reponeret) alioquin habitum
» consilium reuelaretur.
» Quod cum in præsentia Imperatoris supradictus Pontifex Gerardus mirabili-
» ter perorasset, & à Cancellario Imperatoris qui illius interpres erat, singula
» exponerentur, vehemens tumultus ortus est in Curia; ita quod Coloniensis Ar-
» chiepiscopus (Fridericus) qui eum solemniter in hospitio suo susceperat (in
» Galliis namque discipulus Gerardi fuerat) de vita illius dubitans dixit, *Magister*
» *maximum scandalum generasti in Curia nostra.* Indignatus autem Gerardus respon-
» dit, *Tibi sit scandalum, mibi est Euangelium.* Dedit tamen Gerardo Pontifici Impe
» rator multa munera.

Licet igitur Pontifex metu coactus & vt qualemcunque pacem Ecclesiæ restitueret, quam Henricus occupatam tenebat, iuramento se obligasset, liberum tamen Concilium nullo sacramento aut iuramento constrictum, pactum istud legitimè irritauit, quasi extortum & sine suo consensu & authoritate factum: immo Ecclesia Gallicana Imperatorem anathematis vinculo innodauit teste Sugerio, *Verum*, inquit, *Dominus Iesus Redemptor & defensor Ecclesiæ suæ nec eam diutius conculcari, nec Imperatorem impune ferre sustinuit. Qui etenim nec tenti, nec fide obligati fuerant causam Ecclesiæ fluctuantis suscipientes Domini designati Ludouici suffragio & consilio Gallicanâ in celebri Concilio collectâ Ecclesiâ Imperatorem tyrannum anathemate innodantes mucrone B. Petri perfoderunt.*

1112. Anno 1112. Vitalis egregius Diuini verbi Concionator, insignis Theologus & litterarum eruditione clarus, Comitis Moretonij olim Capellanus, quem Roberti Arbricellensis & Bernardi Tironensis collegam & socium fuisse supra diximus, fundamenta iecit Cœnobij Sauiniaci in confinio Normaniæ, Britan-

niæ

niæ & Cœnomaniæ opibus adiutus Radulfi de Fulgeriis viri nobilissimi & piissimi, quam Abbatiam ipse rexit decem annis & obiit an. 1122. de ea sic habet Ordericus Vitalis contemporaneus Scriptor l. 8. Hist. Eccles. Venerandus Vitalis qui quondam fuerat Roberti Comitis Moretonij Capellanus & apud Moritolium S. Ebrulfi Canonicus, secularium curarum ac diuitiarum depositis oneribus leue iugum Christi per Apostolorum vestigia ferre decreuit & in desertis locis aliquandiu cum Religiosis quibusdam habitauit. Ibi mollioris vitæ pristinas consuetudines edomuit & rigidioris obseruantiæ cultus edidicit. Denique Sauignacum vicum, vbi antiquorum ingentes ædificiorum minæ apparerent consideráuit, sedemque sibi suisque ad habitandum delegit & in contiguo saltu Monasterium in honore S. & indiuiduæ Trinitatis condere cœpit: ritus Cluniacensium vel aliorum qui Monachalibus obseruantiis iamdudum mancipati fuerant, imitatus non est, sed modernas institutiones Neophytorum, prout sibi placuit, amplexatus est. Hic eruditione litterarum erat apprime imbutus, fortitudine ac facundia prædirus, & ad proferendum quidquid volebat, animosus, non parcens in populari sermone infirmis. Vitali successit Gaufridus qui opus ædificij inceptum perfecit, obiitque an. 1138.

Eodem anno Ecclesia Parisiensis missum ab Ansello Clerico quondam suo & in scholis Atriensibus educato ac litteris informato lignum Dominicæ crucis accepit ab vrbe Hierosolyma. Vbi in Ecclesia S. Sepulchri Cantoris officium obibat. Litteræ Anselli leguntur in magno Pastorali, & hisce Annalibus inseri merentur.

Galloni Dei Gratia Parisiorum Episcopo & Stephano Archidiacono, cuius laudis & potestatis magnitudo per multa terrarum loca & apud nos celebris habetur & B. (Bernero) Decano, & R. (Rainaldo) Archidiacono, N. Præcentori omnique Conuentui S. Mariæ Parisiensis Ansellus gloriosissimi sepulchri Cantor & presbyter licet indignus subiectionem, reuerentiam & amorem, & sic in hoc seculo viuere vt per orationes vestras in futuro vobiscum mereat sine fine gaudere. *Cum ab Ecclesia vestra & à vobis in qua & cum quibus nutritus & eruditus fui iam per 24. annos remotus sim*, tamen animo feruens in amore vestro, & Ecclesiæ vestræ vobiscum cohabito mente. Namque cum his qui per singulos annos à vobis ad nos veniunt, qui vos nouerunt & à vobis noti fuerunt semper fuit mihi sermo, & est sedulæ inquisitionis de statu Ecclesiæ vestræ, & de vobis quid agatis, & quomodo vos habeatis, de vobis præcipuè quos vidi, & quos cognoui, & quandiu vixero, licet absens, semper amabo, sæpe quoque per somnia in solemnitatibus & processionibus, nec non & ferialibus Matutinis, & officiis vestris videor interesse, & vobiscum psallere. Hac ergo dilectione pro vobis sollicitus Dominum venerabilem Patriarcham, & canonicos nostros rogaui, vt orationibus, & beneficiis nostræ congregationis fratres, & participes iungeremini: cui petitioni concedentes iridem à vobis rogant, & requirunt. Præterea, de donis quæ dedit mihi Deus ad honorem & gloriam, & sublimationem Ecclesiæ vestræ, & vestri vestræque ciuitatis, donum maximum, & incomparabile, videlicet Crucem vnam de ligno sanctæ Crucis per Anselmum fidelem vestrum vobis deuotus transmisi, à quo & litteras vestras nobis missas accepi. Sicut à Græcorum & Syriacorum scripturis didicimus, patibulum Crucis Christi, de quatuor lignis fuit, vnum in quo Pilatus titulum scripsit, aliud in quo brachia eius extenta, & palmæ affixæ fuerunt, tertium in quo corpus eius appensum est, quartum cum quo Crux affixa fuit, quod tamen aspersione sanguinis lateris, & pedum intinctum, & sanctificatum est; & Crux ista, quam vobis misi, de duobus est lignis, quæ Crux inserta est Cruci; Inserta est de eo in quo pependit, in qua inseritur, de suppedaneo in quo Crux affixa fuit, vtrumque dignum, vtrúmque sanctum. Porrò Dauid Rex Georgianorum, qui cum suis prædecessoribus portas Caspias tenuit, & custodiuit, vbi sunt inclusi Gog & Magog, quod & filius eius adhuc facit, cuius terra & Regnum contra Medos & Persas est nobis quasi antemurale. Hanc verò Crucem, quandiu vixit, in summa veneratione & dilectione habuit, quo defuncto, & filio in Regno promoto, vxor eius venerabilis plus sanctitate, quàm generis nobilitate caput totundit, habitúmque religionis suscepit, & assumptâ Cruce istâ, multo auro Hierusalem cum paucis non reditura; sed

E

» vt ibi in quieto silentio, & oratione vitam finiret, aduenit, & de auro quod at-
» tulerat, congregationibus sanctæ ciuitatis partes distribuit, pauperibusque, &
» peregrinis eleemosynas erogauit, postea sub manu Domini Gibelini Patriarchæ
» congregationem Sanctimonialium Georgianarum, quæ est in Hierusalem, insti-
» tuit. Nec multo post rogatu sororũ, & Patriarchæ, regimen congregationis susce-
» pit, denique distributis, & erogatis in necessitatibus commissæ congregationis
» omnibus quæ attulerat, expensis, cum inedia regionem nostram oppressisset, ipsa
» cum subditis cœpit egere, cumque iam multa dono, multa mutuo recepisset, quod
» nullo modo pro necessitatibus sui corporis faceret, pro necessitatibus cõgregatio-
» nis sibi commissæ, pio affectu facere compulsa est. Itaque istud lignum nulli pre-
» tio comparandum hac ratione pretio comparatum, ecce illud vobis misi, pre-
» cor haberote illud honorificè sicut debetis. Veruntamen, vt memoriale sit
» posteris & successoribus nostris, vnde & quomodo illud habuistis, scribite in
» libris vestris: *Ansellus Clericus noster hanc Crucem de ligno Sanctæ Crucis Ecclesiæ no-*
» *stræ, & nobis, de Hierusalem transmisit.* Postulo igitur à vobis, vt me diligentem
» vos diligatis, & post mortem meam in orationibus vestris mei memoriam habea-
» tis. Quid vero tanti thesauri latori contigerit, vtrùmne ad vos prosperè peruene-
» rit, per litteras vestras mihi notum faciatis.

Extat & alia eiusdem Anselli ad eosdem in hanc rem Epistola, qua multa re-
uelat de Cruce Domini nostri I. C. quæ latebant & ignorabantur: ea videtur res-
pondere quibusdam Quæsitis per Epistolam Ecclesiæ Parisiensis: sic enim il-
le.

" Quæsistis qua ratione, qua necessitate portio ista de Dominica cruce assumpta
" fuerit, ego quid inde ex litteris & relatione seniorum Surianorum audiui, & didi-
" ci, vobis manifestabo. Legitur in Euangelio, multa quidem & alia signa fecit Ie-
" sus in conspectum Discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc, &
" vos multa legistis, sed non omnia: multa tamen habent Græci, quæ non habent
" Latini: legistis tamen quod sancta Helena Crucem Dominicam per medium
" secari fecit, & Crucem Constantinopolim ad filium detulit Crucemque Hie-
" rosolymis reliquit, relictam Chosrhoe vastatâ Hierusalem rapuit & in Persidem
" detulit, quam interfecto Chosrhoe Heraclius Hierosolymam retulit, & in Cal-
" uariæ loco vt à populo Christiano veneraretur, reposuit Post mortem vero Hera-
" clij populus infidelium adeo Christianos oppressit, vt nomen Christi conaren-
" tur extinguere, & memoriam Crucis, & sepulchri delere. Itaque congerie li-
" gnorum supposita partem sepulchri combusserunt, & Crucem similiter combu-
" rere voluerunt. sed Christiani eam absconderunt; quocirca multos ex eis occi-
" derunt. Denique Christiani habito consilio secatam in multas portiones diui-
" serunt & per Ecclesias fidelium distribuerũt, quatenus si eis vna pars ad combu-
" rendum auferretur, tali modo aliæ partes reseruarentur. Itaque in Constantino-
" politanâ vrbe, præter Imperatoris Crucem, sunt inde tres Cruces, in Cypro duæ,
" in Cretâ vna, in Antiochiâ tres, in Edessâ vna, in Alexandria vna in Ascalone
" vna, in Damasco vna, in Hierusalem quatuor, Suriani habent vnam, Græci de
" sancto Saba vnam, Monachi de Valle Iosaphat vnam, nos Latini ad sanctum se-
" pulchrum habemus vnam, quæ habet palmum & dimidium longitudinis, & pol-
" licem vnum latitudinis, & grossitudinis in quadro. Patriarcha quoque Geor-
" gianorum habuit vnam, Rex Georgianorum habuit vnam quam modo Deo gra-
" tias, vos habetis. Nunc verò ad supplendum gaudium vestrum, & ad gloriam
" & honorem Ecclesiæ vestræ, & Regiæ dignitatis & ciuitatis vestræ, & vestrum
" donum maximum, & thesaurum incomparabilem nec inferiorem priore videli-
" cet Crucem vnam de lapide Dominici sepulchri per Bernardum Sanctæ Geno-
" uefæ præceptorem, testimonio vestro virum honestum vobis deuotus transmisi,
" quam obnixè imploro, vt honorificè sicut dignum est, habeatis. Postulo igitur
" à vobis vt post mortem meam in orationibus vestris mei memoriam habeatis.
" Quid vero tanti thesauri latori contigerit, vtrum prosperè ad vos peruenerit, per
" litteras mihi vestras notum faciatis.

Eodem anno Lauduni à seditiosis Ciuibus miserrimè & immanissimè trucida-
tur Gualdricus Episcopus Regis Anglicani quondam Referendarius, de cuius
electione non videtur extra rem pauca subiicere. Initio quidem inuisus fuerat

omnibus, vt vir planè illiteratus & militaribus Officiis magis addictus, quàm Clericalibus ministeriis; emptisque suffragiis ad Episcopatum Laudunensem promoueri se curasse credebatur, ob idque viris bonis & doctis despectui habebatur, quia tum Ecclesia illa plurimis abundabat in omni Artium genere versatissimis. Eius verò electioni emptitiæ vnus omnium maxime refragatus est Anselmus Laudunensis, qui concitatis in ipsum aliquibus de Clero coëgit eum causam suam agere Diuione apud Vrbanum Pontificem, atque ad plurima sibi obiecta & obiicienda crimina respondere. Habuit quoq; aduersarios acerrimos Gualterium & Ebalum Archidiaconos, qui dum de Electione ageretur, per mutuas Eligentium contentiones fuerant à nonnullis nominati. Verum ille tandem ope Regis Anglicani Cathedram quomodocunque partam retinuit. De qua eius electione & promotione sic habet Guibertus Abbas Nouigentinus l. 3. c. 4. *Mortuo* Ingelrano, inquit, *cum biennio vacasset Ecclesia, tandem Gualdricum eligunt, quendam Regis Anglorum Referendarium, quem auro argentoque audierant opulentum. Antequam electionem duo Ecclesiæ Archidiaconi per mutuas eligentium contentiones in Cathedram fuerant euecti, Gualterus scilicet & Ebalus, sed Apostolicæ sedis Iudicio sunt eiecti. Spe igitur falsissimâ commodorum electus ille prædictus à Clero, Ingelrano primum elaborante & cæteris malo suo adnitentibus Rothomagi à Rege Anglorum de Curia contra Canones expetitur, qui nequaquam huius electionis incertus, quod sub nullius Ecclesiæ titulo erat, nec quippiam sacri Ordinis præter Clericatum exceperat, factione egit, vt è vestigio Subdiaconus fieret & Canonicam in Ecclesia Rothomagensi susciperet, cum hactenus se se omnino militariter habuisset. Cum igitur omnes assensum in eius susceptione dedissent*, Solus Magister Anselmus *vir totius Franciæ, imò Latini Orbis lumen in liberalibus Disciplinis ac tranquillis moribus ab eius electione dissensit.*

De eodem Pontifice breuiter sic scribit Canonicus Laudunensis. *Waldricus in litteratura nihil valens, omnino litteratos despectui habens, milites super omnes diligebat, proteruus fuit pariter & præsumptuosus.* Nihilominus quacumque ratione viam sibi aperuerit in vrbem, tandem receptus est, & apud Papam postea obiecta crimina purgauit. Accidit verò vt Henricus Rex Anglorum à Laudunensibus exigeret sibi pendi tributum aliquod, cui exactioni cum fauere crederetur Episcopus, prohibebat enim ne Ciues conspirarent & tumultum excitarent: illi verò aliunde malè erga eum affecti essent, concitatâ seditione, impetuq; facto eum trucidarunt 25. April. quæ erat feria 5. Hebdomadæ Paschalis, Ecclesiamque Cathedralem & Episcopum suppositis flammis incenderunt, incentore seditionis Gualtero Archidiacono perpetuo ipsius Episcopi aduersario.

Trucem populi rabiem in mactando Episcopo describit idem Guibertus cap. 8. qui postquam explicuit, quâ fronte quóque furore in ipsum irruerint, quomodo fugâ conatus sit saluti consulere, & tandem in Angiportu Claustri Clericalis ante domum Godefridi Capellani substiterit, subiicit, *eum eis miserabilissimè supplicaret, iureiurando ipsis adstruere volens se nunquam deinceps ipsorum Episcopum futurum, infinitas eis pecunias prabiturum, de patriâ recessurum, omnesque contra obstinatis animis insultarent, vnus nomine Bernardus cognomento de Brueriis eleuatâ bipenni sacrum quamuis peccatoris verticem truculenter exterebrat: qui cum laberetur inter tenentium manus, antequam decideret, ab altero sub ocularibus per medium ex transuerso percussus occubuit. Ibi pessundato & tibias conciderunt & vulnera plurima indiderunt. Itaque exspoliatus ad nudum in angulum ante Capellani sui domum proiicitur. Deus meus quis retexat quot in iacentem à transeuntibus sunt ludibria iacta verborum, quot glebarum iactibus, quot saxis est corpus oppressum?*

Hæc rabies, hæc Episcopi licet inuisi funesta mors etiam inimicos mouit ad commiserationem, inter cæteros M. Anselmum Laudunensem, qui medias inter furentium turbas eum ad sepulturam extulit. Rem quoque istam describit Guibertus c. 10. Postquam fusè funestum Ecclesiæ, ornamentorum, Palatij, aliorumque templorum incendium prosecutus est. *In crastino*, inquit, *quoniam nemo erat pene, qui iacens Episcopi cadauer sine iactu aut probro seu maledicto præteriret, de sepultura verò nullus cogitaret, M. Anselmus ad Tragœdiæ huius Authores preces fudit, vt hominem vel qui Episcopi nomen & insigne habuerat, sinerent quoque humari. Vix annuunt. Quia ergo nudus ad terram caninâ quadam vilitate à Vespertinis*

feria 5. horis tertiam crastini diei horam usque iacuerat, iubetur tandem à Magistro levari & Salbano superiecto ad S. Vincentium deportari. Delatus ad Ecclesiam nihil prorsus Officij, non dico quod Episcopo, sed quod Christiano competeret, in exequiis habuit. Paulo ante in eadem Ecclesia occisus fuerat Gerardus de Syriciaco Princeps & Castellanus Laudunensis, eiusque sanguine respersum fuerat pauimentum; & tunc *M. Anselmus Laudunensis Ecclesiæ Decanus, vir scientiâ celeberrimus quibusdam secretè Colloquiis pronunciasse fertur illam sanguinis effusionem non nisi eiusdem Ecclesiæ concrematione diluendam, cum tantum scelus non aqua, sed potius igne esset expiandum,*

Cæterum mortem Gualdrici Episcopi Ludouicus Rex Ecclesiasticorum Procerum & præsertim Cononis Prænestini Episcopi tunc temporis Apostolicæ sedis Legati precibus adductus, seuerè vltus est, vt decebat, expugnato Nouigentino Castello, quò se parricidæ receperant, omnes scilicet latrones & sicarii potius quàm milites Thomæ de Marna perditissimi & profligatissimi hominis, qui funestam illam tragœdiam excitarat & confecerat. Qua de re sic habet Sugerius in vita Ludouici Grossi. *Et cum ad aliud Castrum nomine Nouigentum tetendisset, adest qui ei referat. Non erit Serenitas tua, Domine mi Rex, in hoc scelerato Castro sceleratissimos illos demorari, qui solo inferorum loco digni erant: illi, inquam, qui occasione iussu vestro amissæ Communiæ non solum Ciuitatem Laudunensem, sed & nobilem matris Domini cum multis aliis Ecclesiam igne succenderunt. Nobiles Ciuitatis fere omnes, eo quod verâ fide suffragari Domino suo innitebantur Episcopo, tam causâ quàm pœnâ martyrizauerunt, ipsum Episcopum Gualdricum venerabilem Ecclesiæ defensorem, non veriti manum mittere in Christum Domini, crudelissimè interfecerunt, bestiis nudum & auibus in platea exposuerunt, digitum cum annulo Pontificali truncauerunt, & cum ipso suo nequissimo persuasore Thoma Turrim vestram ad vestri hæredationem occupare concertauerunt. Dupliciter ergo Rex animatus sceleratum aggreditur Castrum, disrumpit instar Inferorum pœnalia & sacrilega loca, innocentes dimittens & noxios grauissimè puniens.*

Ex verbis istis Sugerij patet Gualdricum, si centicipiti belluæ displicuit, non omnino Clero suo virisque bonis displicuisse, quandoquidem cum vocat *Venerabilem Ecclesiæ defensorem*; quod & testatur ipsiusmet Epitaphium, quale legitur in Notis ad Guibertum.

Fructus amorque gregis, vtriusque modestia legis,
Viuere dum licuit, Vualdricus iste fuit.
Præsul prudentis super alta negotia mentis,
Ecclesiæ Clypeus, sit suus inde Deus.
. . . . . . *vix terra recepit.* .
Pastorem iugulauit ouis.

1113. Gualdrico Hugo ex Decano Aurelianensi subrogatur; at eo post sex menses e viuis sublato substituitur an 1113. Bartholomæus de Vir Falconis Dynastæ de Vir & de Serre nobilissimi Toparchæ in Burgundia filius, in scholis Remensibus à Manasse auunculo Matris suæ traditus litteris imbuendus, deinde Ecclesiæ Remensis factus Canonicus, postea Thesaurarius, postremo ad Episcopatum Laudunensem promotus: sicque vt habet Hermannus Monachus l. 1. de Miraculis S. Mariæ Laudunensis c. 2. quod opus ipsi Bartholomæo dedicauit, *Electus vnanimi totius Cleri & populi assensu ad Pontificatum Vrbis Laudunensis Radulfo Remorum Archiepiscopo præsentatur, & ab eo multisque aliis Episcopis tempore Paschalis Papæ & Ludouici Regis Francorum celeberrimè consecratus Ouibus desolatis nouus pastor transmittitur. Sed ille Laudunum veniens, & non Ecclesiam, non Domum Episcopalem, imò nihil pene præter fauillas & cineres inueniens, dici non potest quantum doluerit. Protinus ergo Ecclesiam simul & Domos Episcopales cœpit renouare & velut à fundamentis reparare.*

Initio verò propè tantum onus detractauit: vnde Guibertus Abbas Nouigentinus eum in præfatione Moralitatum Geneseos consolatur propositis duabus quasi columnis Ecclesiæ Laudunensis, seu potius duobus oculis Anselmo & Radulfo fratribus, quorum toto orbe Christiano magna erat fama ingensque commendatio: *Indidit*, inquit, *tanto Deus Capiti duos oculos sideribus clariores, dum à dextris habes*

Anselmum totius Latini orbis Magisterio prædicatum, cuius tam sincera est in Scripturarum ac fidei assertione seueritas, vt plures viros suis probetur documentis fuisse Catholicos, quàm instituisse potuerit erroneus quispiam temporis huius hæreticos: altrinsecus Radulfum.

Scribit autem Hermannus lib.3 cap.1. tanta cum celeritate Basilicæ ruinas reparasse, vt infra anni vnius spatium eam instaurarit. Cuius consecrationi, seu potius resecrationi interfuerunt cum Radulfo Remensi Guillelmus Campellensis recens factus Catalaunensis Episcopus, Lisiardus Suessionensis, Godefridus Ambianensis, Hubertus Siluanectensis: tanta verò plebis ad dedicationem eiusdem multitudo confluxit, vt ducenta hominum millia vtriusque sexus dicantur ea die Lauduni interfuisse. Rexit verò Bartholomæus hanc Ecclesiam summo ipsius bono vsque ad an. 1150. cuius legitur Epitaphium in Gallia Christiana.

Eodem anno Guillelmus de Campellis ex Canonico S. Victoris fit Episcopus Catalaunensis post mortem Hugonis: seditque in ea Cathedra vsque ad an. 1119. vel vt alii melius scribunt, vsque ad an. 1121. 8. Kal. Feb. quo excessit e viuis. A natali solo dictus de Campellis, ab oppido scilicet Campellensi vulgo de *Champeaux* Parisiensis Diocœsis in Bria, nono ab vrbe Melidunensi lapide; qui locus insignem Ecclesiam Collegiatam habet: & in ea Canonici San-victorini etiamnum hodie præbendam obtinent. Fuerat ille Anselmi Laudunensis Discipulus & Sectator, magnique etiam nominis in Scholarum exercitio: vt supra ex Abaëlardo retulimus.

Rursum de Domo San-Victorina.

Guillelmo autem assumpto Gilduinus Domus San-victorianæ Prior fit Abbas, factâ Canonicis per Paschalem Papam & Ludouicum Regem potestate, Abbatem eligendi, vt ex eorum litteris patet. Ludouicus quidem Comitiorum & Suffragiorum in cooptandis e Grege suo Rectoribus vult esse tantam, vt non exspectandus sit Regis consensus; & eius tales sunt in hanc rem litteræ.

" In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis Amen. Quoniam Deo disponente bona quæ temporaliter agimus, & contra aduersarium nostrum arma sunt inexpugnabilia & æternæ hæreditatis indubitanter nobis acquirunt præmia, ratio consulit, necessitas cogit, vt dum tempus habemus, bonum ad omnes, maximè vero ad domesticos fidei operemur, Vt pauperes spiritu nostræ largitatis munificentia necessitatis suæ obtineant remedium, & nostra fragilitas eorum orationibus adiuta in districto examine iudicem sibi misericordem inueniat ac propicium. Eleemosyna enim teste scriptura & oratio iusti assidua vitiorum incentiua extinguere, & Deum cuius imaginem portamus valet inoffensum reddere, in cuius manus durum & horrendum est incidere. Illustris vero memoriæ Antecessores nostri quorum excellentiâ, quorum virtute Regnum Francorum vsque in hodiernum diem floruit ad laudem & gloriam Dei, cui seruire regnare est, multas in Regno nostro Ecclesias fundauerunt & immensis eas donariis honorare decreuerunt: eleemosynis quidam peccata redimentes & amicos in æterna tabernacula facientes. Ego igitur Ludouicus Dei gratia Francorum Rex Antecessorũ meorum exẽplis informatus & accusante conscientia diem extremi examinis ante oculos reducens, ob remedium animæ nostræ, pro salute etiam Patris nostri Philippi Regis & Antecessorum nostrorum in Ecclesia B. Victoris, quæ iuxta Parisiorum ciuitatem sita est, consultu quidem Archiepiscoporum & Episcoporum & Optimatum Regni nostri Canonicos regulariter viuentes ordinari volui. Qui videlicet tam pro nobis, quàm pro salute Regni nostri Dei misericordiam implorarent, & memoriam nostri & nostrorum Antecessorum in suis orationibus haberent. Et ne cura temporalis necessitudinis fratrum spiritale propositum ad exteriorum sollicitudinem inclinaret, præfatam nostram Ecclesiam nostræ largitatis Beneficio dotaui & ditaui. Conuenientibus verò in vnum Catalauni Archiepiscopis, & cæteris Regni nostri Optimatibus communi assensu diffiniuimus *quatenus prædicti Canonici de grege suo vel de alia Ecclesia quem vellent Abbatem sibi eligerent: itavt pro illa Abbatis electione, nec Regis assensum quærerent, nec Regis authoritatem vllatenus exspectarent, nulliusque alterius personæ voluntatem vel laudem attenderent, sed quem Deus eis concederet, inconsulto vt diximus Rege vel qualibet alia* persona canonicè eligerent & Parisiensi Episcopo irrefragabiliter consecrandum offerrent. Promulgauimus etiam in eodem conuentu villas, prædia & cætera

" beneficia, quæ ad vsum Canonicorum præfatæ contulimus Ecclesiæ. Et hæc omnia perpetuo iure, perpetuâ libertate eis habenda concessimus, nihil potestatis, nihil iuris nostri reseruantes nobis, sed omnia quæ ad nos pertinere videbantur, eis omnino emancipantes. Hæc scilicet Puteolis villam quæ est in Territorio Nanthonensi cum seruis & ancillis, cum feodis Militum, cũ terris cultis & incultis, cum vineis & siluis, cum omnibus ad eam pertinentibus. Mercatum etiam in eadem villa fieri per singulas hebdomadas Regia potestate in perpetuum annuimus. Aquam etiam quæ proxima est eidem villæ, quæ scilicet aqua Essonia vocatur, omnia inquam ista, quemadmodum possidebam, eis perpetuò possidenda concessimus. Orgeniacum etiam quod in territorio Melidunensi situm est cum seruis & ancillis & cæteris omnibus quæ ibidem possidebam, huic domo adiunximus vnum etiam ex Molendinis nostris qui sunt apud veteres Stampas, prædictis Canonicis perpetuo possidendum tradidimus. Apud Corbellas etiam iuxta castrum Nantonis 20. Arpennos Pratorum & viarum de Bussiaco quam à Tescelino Bunonensi comparauimus, & quidquid apud idem Bussiacum quod iuxta Liricantum situm est, habebam. Bussiacum insuper villam quæ in territorio Aurelianensi sita est, cum seruis & ancillis & omnibus appendiciis suis. Hæc omnia inquam eisdem Canonicis plenâ libertate perpetuò obtinenda annuimus. Apud Fontanetum etiam in territorio Parisiensi terram duabus Carrucis sufficientem & quinque hospites & decem solidos census in eadem villa partim à supradictis hospitibus, partim ab alia terra: & ibidem torcular vnum & dimidium cum pressuris ad ea pertinentibus, & apud Musteriolum quod est iuxta idem Fontanetum, terram vnius Carrucæ cum vno hospite præfatæ concedimus Ecclesiæ. Præterea sciendum est quod Canonici S. Seuerini de Castro Nantonis apud Vriacum villam, terram, seruos & ancillas antiquitus possidebant, medietatem cuius possessionis Prædecessori nostro Regi videlicet Philippo sano vti consilio concessêre, hac scilicet commutatione, quod idem Philippus noster prædecessor pro hac concessione eisdem Canonicis Sancti Seuerini omnes consuetudines, quas apud Brolium eorundem Canonicorum villam iuxta Puteolis sitam iustè vel iniustè obtinere videbatur præter Coruatas ter in anno omnino remisit. Præter hæc etiam, apud prædictum Vriacum, terram ad fiscum nostrum pertinentem possidebamus: quam scilicet terram cum medietate supradictæ possessionis cum prædictis etiam Coruatis præfatæ S. Victoris Ecclesiæ plena libertate in perpetuum habenda tradidimus. Notum etiam omnibus fieri volumus, quia Ecclesiam B. Mariæ de Puteolis & altare de Amponuilla existente, panes etiam ad altare de Eskagosa pertinentes, omnia quidem ista sicut possidebamus, præmemoratis Canonicis Regularibus ex integro possidenda concessimus. Vt autem præfata S. Victoris Ecclesia præscripta nostræ largitatis Beneficia legitimo haberet dono, legitimo obtineret ordine, ea quæ Regij iuris, quæ nostræ proculdubio erant potestatis, eidem Ecclesiæ inuiolabiliter obtinenda erant, nostra tradidimus. Ecclesias verò & quæ iuris Ecclesiastici sunt, in manus Daimberti Senonensis Archiepiscopi reddidimus. Ipse autem vtilitati fratrum prouidens præfatis Regularibus eadem omnino concessit. Confirmatum est etiam in supradicto Episcoporum ac Procerum nostrorum Conuentu, quod quicumque Alludia sua quæ sub nostra tutela sunt, vel quidquid quod ad fiscum vel feodum nostrum attinet, eisdem Regularibus impertiri voluerit, diligenter annuimus & Regia authoritate confirmamus. Annuimus etiam, quod si aliquos ex seruis vel ancillis suis præfati Canonici manumittere voluerint, nostro super hoc assensu minimè requisito, quos vel quot voluerint seruos vel ancillas iugo seruitutis absoluant & perpetuæ libertati tradant remotâ scilicet omnium calumniâ & sopitâ totius retractionis molestiâ. Illud insuper summopere determinauimus & determinando definimus, quod omnia quæ superior continet pagina, eo iure, ea liberate quâ tenuimus, prædicta S. Victoris Ecclesia in æternum possideat. Et hoc præceptum nostrum, quod nostri nominis charactere signauimus in signum & argumentum perpetuæ firmitatis obtineat. In supradictis tamen omnibus salua authoritate, saluo iure, salua debita obedientia Senonensis Archiepiscopi & Parisiensis Episcopi. Sig. Daimberti Senonensis Archiepiscopi. S. Radulfi Remorum Archiep. S. Ludouici Regis. S. Lisiardi Episcopi Suessionensis. S.

Iuonis Carnotenſis Ep. S. Manaſſæ Meldenſis Ep. S. Huberti Siluanectenſis Ep. S. Galonis Pariſienſis Ep. S. Ioannis Aurelianenſis Ep. S. Godefridi Ambianenſis Ep. S. Humbaldi Antiſſiudorenſis Ep. S. Philippi Trecenſis Ep. Actum Catalauni in Palatio publicè. Anno Incarnationis Dominicæ 1115. Anno verò Regni noſtri 5. Data per manum D. Stephani Cancellarij. S. Anſelmi tunc temporis Dapiferi noſtri. S. Hugonis Conſtabularij. S. Guillielmi Camerarij S. Giſleberti Buticularij.

Hæc fundatio & inſtitutio à Paſchale II. Papa poſtmodum confirmata eſt, extatque in eam rem eius Bulla. *Paſchalis Episc. S. S. D. Dilectis filijs Gilduino Priori & eius Fratribus in Eccleſia S. Victoris Pariſienſis Canonicam vitam profeſſis tam præſentibus, quàm futuris, in Domino ſalutem. Religioſis deſiderijs dignum eſt facilem præbere conſenſum vt fidelis deuotio celerem ſortiatur effectum. Filius ſiquidem Chariſſimus noſter Ludouicus Illuſtris Francorum Rex pro ſua & patris ſui anima veſtram Eccleſiam ſuis beneficijs donans noſtra hæc petijt authoritate firmari. Statuimus ergo vt Canonicæ obſeruantia diſciplinæ Domino præſtante in veſtra ſemper Eccleſia conſeruetur.*

Cæterum quia nonnulli dubitare videntur, an tum Gilduinus, qui primus San-victorinæ ædis regimen ſuſcepit, nomen Abbatis aſſumpſerit primus, necne, notare conuenit Abbatis nomen antiquitus tribui ſolitum Decano Canonicorum etiam ſecularium, vt multis exemplis probare licet: & ne extra Pariſios pedem efferamus, certum eſt fuiſſe apud S. Genouefam iam inde à Clodouæo 1. ad annum vſque 1148. Canonicorum ſecularium Collegium, eiuſque Decanum nomen Abbatis aſſumpſiſſe. Sic enim legitur in Priuilegio Philippi I. Francorum Regis Eudoni le Maire & toti eius ſtirpi conceſſo an. 1085 *Notum fieri volumus, quòd Odo maior de Challo nutu Diuino, conceſſu Philippi Franciæ Regis cuius famulus erat, ad Sepulchrum Domini perrexit, qui Anſoldum filium ſuum & quinque filias ſuas in manu & cuſtodia ipſius Regis dimiſit*... Et in fine. *Actum Stampis menſe Martij in Palatio, anno ab incarnatione 1085. anno verò Regni eius 25. Ego frater Andreas B. Maglorij Pariſius humilis Abbas teſtificor me vidiſſe Priuilegium illuſtriſſimi Regis Philippi & in verbo ad verbum legiſſe, prout continetur in præſenti ſcripto. Ego Frater Anſelmus S. Victoris Pariſius humilis Abbas. Ego Frater Theobaldus S. Genouefæ Pariſius humilis Abbas teſtificor &c.* Hoc priuilegium integrum in lucem editum eſt à Labbeo Ieſuita ex veteri membrana D. d'Herouual. Et ex eo inſtrumento intelligitur nomen *Abbatis* conueniſſe tam ſecularibus quàm Regularibus Conuentibus. Inſuper verò hinc patet Capellam S. Victoris poſſeſſam fuiſſe à Collegio Cœnobitarum ante Canonicorum Regularium inſtitutionem inibi factam & fundationem.

In priuilegio quoque an. 1165. Capitulo & Eccleſiæ Pariſienſi conceſſo Alexander III. haſce enumerat Abbatias, ſcilicet *Abbatiam S. Eligij, Abbatiam S. Germani Rotundi* (al. Antiſſiodorenſis) *Abbatiam S. Marcelli, Abbatiam S. Clodoaldi & S. Martini, Abbatiam S. Petri quæ dicitur Cariacus, Abbatiam S. Martini quæ eſt in Campellis*. Et infra. *A Regali via ex parte Monaſterij S. Germani Rotundi à S. Mederico vſque ad locum qui vulgò vocatur Tudella in ruga eiuſdem S. Germani.* At certum eſt paucas ex Abbatiis quæ hîc enumerantur, fuiſſe Monachales & Regulares: non enim Abbatiam S. Germani Antiſſiodorenſis; antiquitus dicti *Teretis* ſeu *Rotundi*, non S. Marcelli, nec S. Clodoaldi; quæ Secularium Canonicorum conueſcentium & cohabitantium Collegia duntaxat fuerunt.

Neque omittenda verba quæ huic Bullæ Pontificiæ præmittit Renatus Choppinus l. de Sacra Politia. *Cæterum ex communi Eccleſiæ vtilitate certis Monaſteriis adſcripti ſunt quorundam ſacerdotiorum reditus primi anni, quo hæc ipſa poſſeſſionem amiſerint. Vtpote Cœnobio D. Victoris Pariſienſis competit annaria quadam Caducorum lege ſportula Eccleſiaſtica ſeu prabenda recens mortui Canonici in Sacratiſſimo Lutetiæ Fano apud D. Marcellum, B. Germanum Antiſſiodorenſem, in vrbe Pariſienſi, tum in Collegio Canonicorum Fani Clodoaldi & templi Martini de Champeaux intra Sacram Pariſiorum Diœceſim, extra quam dehinc Cœnobitæ illi fruuntur ſimili annonarum Eccleſiæ prouentu in Meduntenſi ſodalitio Canonicorum atque in Melodunenſi Baſilica S. Almæ Dei Genitricis. Cuius rei ætiologiam ſecum præfert vetus coniunctio affinitaſque Cœnobitarum & Canonicorum iſtorum arctiſſima. Nam horum quoque delubra Alexander III. PP. vocauit Abbatias, ſignificans Canonicos fuiſſe tum Cucullatos ſacerdotes, Reſcripto memorabili, quod*

Alexander ipse Lutetiæ tum degens edidit in gratiam Cathedralis Parisiorum Ecclesiæ.

Et Adrianus Valesius eiusdem Alexandri verba expendens in lib. de Basilicis Parisiacis sic scribit. *Abbatias appellat Alexander partim Monasteria Monachorum, vt Cœnobium S. Eligij & Resbacem, partim Collegia Canonicorum Secularium, quales erant cætera Abbatiæ ab Alexandro memoratæ.* Legi quoque ego in quadam Charta Cameræ Computorum fol. 58. hæc verba, quæ sunt 21. Sept. an. 1353. *Abbas & Confratres S. Iuonis Parisius de amortizatione 40. libras Parisienses annui reditus.* Antiquitus ergo quia Canonici etiam seculares sub quadam vitæ regula & Canone, vnde nomen Canonicorum habuerunt, conuescebantur & cohabitabant, hincque etiamnum Claustra Canonicorum dicuntur, eorum Præpositus seu Decanus, quemadmodum apud Regulares, appellabatur Abbas à voce Syriaca *Abba*, quæ Patrem sonat, & à primitiua Hæbraïca Ab, quæ est *Pater, Prior, Antiquus, Primus Doctor, Dominus, Rector, Magister.* Denique, vt explicat Fungerius in Etymologico, Pater natura, ætate, honore, cura, authoritate, fidei propagatione, doctrina, officio, inuentis, moribus. Cui *Patris* voci respondet in Nouella Iustiniani & l. *Reddentes.* C. de summa Trinitate (Αρχιμανδρίτης) seu Cœnobiarcha. Et hinc fulciri potest quod ait Adrianus Valesius in Notis ad Carmen Adalberonis Episcopi Laudunensis, Gerbertum scilicet Aquitanum vocatum fuisse *Scholarem Abbatem* id. *Caput scholæ*, à præfectura Scholarum Remensium. Et hoc nomine ipse Gerbertus ita se inscribit. Ep. 148. *Gerbertus Scholaris Abbas Remigio Monacho Treuirensi.* Quam tanti viri interpretationem licet non improbem, ob aliam tamen quoque rationem Gerbertus se Abbatem scholarem appellat. Ille enim scholam quidem Remensem regebat, sed & ipse quoque Abbas erat cuiusdam Abbatiæ S. Columbani in Italia, quæ flagrante bello Italico deprædationibus & rapinis exposita fuit: vt patet ex pluribus eiusdem Epistolis.

De Abaelardo & Anselmo Laudunensi. Verum vt ad id vnde digressi sumus, redeamus, postquam intellexit Abaëlardus (qui rei familiaris & domesticæ causâ Patriam repetere coactus fuerat, & scholam quam in monte San-Genouefiano exercebat, dimittere) Magistrum suum Guillelmum Campellensem Episcopatu donatum fuisse Catalaunensi, ratus se deinceps liberius & pacatius in litterarum professione victurum, vt se omni parte cæteris Comprofessoribus æqualem redderet, inuidiam verò quam concitarat, absentiâ suâ aliquantulum mitigaret & imminueret, ad M. Anselmum Ecclesiæ Laudunensis Decanum insignem Theologum se contulit, vt qui iam optimè humaniores disciplinas & Dialecticam didicerat, Theologiam quoque ab optimo Magistro perciperet, quam aliis deinde traderet. Tantæ autem famæ senex Anselmus tum adhuc erat, vt ad eius scholam ex toto prope orbe Latino Discipuli passim conuolarent. Hunc ergo adiit Abaëlardus partim discendi studio, partim etiam curiositate ductus & animo experiundi, num rumori veritas responderet. Verum ipsius famam, vti & M. Campellensis existimationem post breue tempus valde labefactauit, cum se vix bene Discipulus, in tradenda illâ disciplinâ quam nunquam ante didicerat, statim peritum publicè ostentauit, & sacram Scripturam discere volentibus singulari ingenij vi & perspicacitate exposuit assumptis tantummodo quibusdam Commentatoribus & Scholiastis. Quàm parui autem hunc Magistrum suum fecerit, ipsemet declarat. Ep. 1. his verbis.

Reuersus sum in Franciam, maximè vt de Diuinitate addiscerem, quando iam sæpe fatus Magister noster Guillelmus in Episcopatu Catalaunensi pollebat In hac autem lectione Magister eius Anselmus Laudunensis maximam ex antiquitate authoritatem tunc tenebat. Accessi igitur ad hunc senem, cui magis longæuus vsus quàm ingenium vel memoria nomen comparauerat. Ad quem si quis de aliqua quæstione pulsandum accederet incertus, redibat incertior. Mirabilis quidem erat in oculis auscultantiũ, sed nullus in conspectu quæstionantium: verborum vsum habebat mirabilem, sed sensu contemptibilem & ratione vacuum. Cum ignem accenderet, domum suam fumo implebat, non luce illustrabat.
„ Arbor eius tota in foliis aspicientibus à longè conspicua videbatur, sed propin-
„ quantibus & diligentius intuentibus infructuosa reperiebatur. Ad hunc itaque
„ cum accessissem vt fructum colligerem, deprehendi illam esse Ficulneam, cui ma-
„ ledixit Dominus, seu illam veterem quercum, cui Pompeium Lucanus com-
„ parat dicens.

Stat

Stat magni nominis vmbra
Qualis frugifero quercus sublimis in agro.

Hoc igitur comperto non multis diebus in vmbra eius ociosus iacui. Paulatim vero me iam rarius ad lectiones eius accedente, quidã tum inter Discipulos eius eminentes grauiter id ferebant, quasi tanti Magistri contemptor fierem. Proinde illum quoque aduersum me latenter commouentes, prauis suggestionibus ei me inuidiosum fecerunt. Accidit autem quadam die, vt post aliquas sententiarum collationes nos scholares inuicem iocaremur. Vbi cum me quidam animo intentantis interrogauisset, quid mihi de Diuinorum lectione librorum videretur, qui nondum nisi in Physicis studueram, respondi saluberrimum quidem huius Lectionis esse studium vbi salus animæ cognoscitur; sed me vehementer mirari quod his qui litterati sunt, ad expositiones sanctorum intelligendas ipsa eorum scripta vel glossæ non sufficiant, vt alio scilicet non egeant Magisterio. Irridentes plurimi qui aderant, an hoc ego possem & aggredi præsumerem, requisierunt. Respondi me id si vellent experiri, paratum esse. Tunc conclamantes & amplius irridentes. Certè inquiunt & nos assentimus. Quæratur inquã & tradatur nobis expositor alicuius inusitatæ scripturæ, & probemus quod vos promittitis. Et consenserunt omnes in obscurissima Ezechielis Prophetia. Assumpto itaque expositore statim in crastino eos ad lectionem inuitaui. Qui inuito mihi consilium dantes dicebant ad rem tantam non esse properandum, sed diutius in expositione rimanda & firmanda mihi hanc inexperto vigilandum. Indignatus autem respondi non esse meæ consuetudinis per vsum proficere, sed per ingenium: atque adieci vel me penitus desiturum esse, vel eos pro arbitrio meo ad lectionem accedere non differre. Et primæ quidem lectioni nostræ pauci tunc interfuere, quod ridiculum omnibus videretur me adhuc quasi penitus sacræ lectionis expertem id tam properare aggredi. Omnibus tamen qui affuerunt in tantum lectio illa grata extitit, vt eam singulari præconio extollerent, & me secundum hunc nostræ lectionis tenorem ad glosandum compellerent. Quo quidem audito ij qui non interfuerunt, cæperunt ad secundam & tertiam lectionem certatim accedere, & omnes pariter de transcribendis glossis quas prima die inceperam, in ipso eorum initio solliciti esse.

Hinc itaque prædictus Senex vehementi commotus inuidia & quorundam persuasionibus iam aduersum me vt supra memini ex tunc stimulatus, non minus in sacra lectione me prosequi cœpit, quàm antea Guillelmus noster in Philosophia. Erant autem tunc in Scholis huius Senis duo, qui cæteris præminere videbantur; Albericus scilicet Remensis & Lotulfus Lombardus, qui quanto de se maiora præsumebant, amplius aduersum me accẽdebantur. Horum itaque maximè suggestionibus sicut postmodum deprehensum est, senex ille perturbatus impudenter mihi interdixit inceptum glossandi opus in loco Magisterij sui amplius exercere. Hanc videlicet causam prætendens, ne si forte in illo opere aliquid per errorem scriberem, vt pote rudis adhuc in hoc studio, ei deputaretur. Quod cum ad aures scholarium peruenisset, maxima commoti sunt indignatione super tam manifesta liuoris calumnia, quæ nemini vnquam vlterius acciderat. Quæ quanto manifestior, tanto mihi honorabilior extitit & persequendo gloriosiorem effecit.

Eodem anno Bernardus Fontanensis cum 30. sociis Cistercium se confert annos natus circiter 23. Vestemque sumit Monachalem ab Abbate Stephano: vbi quanto feruore quantaque deuotione Dei cultum amplexatus sit, vix exprimi potest. Siquidem, vt legitur in Chronico Antissiodorensi *Ab ingressu tanta districtione corpus affligere studuit, vt tota deinceps vita sua infirmitate multiplici laborauerit.* Biennio post fit Claræ-Vallis Abbas permittente & volente Stephano, & à M. Guillelmo Catalaunensi Episcopo consecratur.

Eodem anno 5. Octob. hominem exuit Sigebertus Gemblacensis Monachus, Chronographus insignis, sed Schismaticus & Schismaticorum fautor. In libello de Gestis Abbatum Gemblacensium quem edidit nuper Lucas Dacherius in 6. To-

mo Spicilegij legitur fuisse morum probitate & scientiæ multiplicitate laudabilis gratusque sui temporis sapientibus, in iuuenilibus annis in Cœnobio S. Vincentij Martyris apud Metenses cum Fulcuino Abbate diu conuersatus, Sapientię fons patens fuisse non solum Monachis sed & Clericis ad se vndiq; confluentibus, ibique Metensium rogatu multa edidisse scripta, vt ipse ostendit in lib. Virorum Illustrium quem composuit. Post multum vero temporis vix impetrata licentia rediisse ad Cœnobium Gemblacense, multaque contulisse ad vsum & ornatum Ecclesiæ, quę acquisierat *voluntaria eorum quos instruxerat, liberalitate*. Eum è Leodiensibus frequentasse maiores natu, excellentiores gradu & sensu acutiores, ad eumque deferre & cum eo conferre solitos, si quid quæstionis occurreret: denique rogatu Henrici Archidiaconi & Decani Ecclesiæ S. Lamberti scripsisse ad Treuirenses librum de Ieiuniis quatuor Temporum, & multa quæ commemorat in libro Virorum illustrium. Obiit igitur 3. Non. Octobris tempore Lietardi Abbatis, qui mense Februario sequente fato quoque functus est: eique substitutus est Anselmus.

1114. Circa annum 1114. Petrus Abaëlardus Lauduno Lutetiam reuersus, in Scholis Atriensibus vnde à Magistro suo Guillielmo Campellensi expulsus fuerat, Theologiæ professionem aggressus est non minori nominis fama quam ante, cum Dialecticam docebat, nec Philosophiam profiteri destitit. Verum ecce ob nimiam rerum suarum prosperitatem elatus, Cœlestium immemor beneficiorum frena libidini laxare cœpit qui ante castissimus fuerat, & impuro amore captus pudicum Musarum amorem pene abiecit. Initium ergo calamitatum suarum his duabus causis tribuit, superbiæ propter ingenij vim artiumque doctrinam, & impudicitiæ propter amorem Heloïssæ Fulberti Canonici Parisiensis Neptis. *Post paucas dies*, inquit, *Parisius reuersus scholas mihi iam dudum destinatas atque oblatas, vnde primo fueram expulsus, annis aliquibus quietè possedi: atque ibi in ipsa statim Scholarum initio Glossas illas Ezechielis quas Lauduni inceperam, consummare studui. Quæ quidem adeo legentibus acceptabiles fuerunt, vt me non minorem gratiam in sacra lectione adeptum iam crederent, quam in Philosophia videbant. Vnde vtriusque Lectionis studio scholæ nostræ vehementer multiplicatæ, quanta mihi de pecunia lucra, quantam gloriam compararent, ex fama te quoque latere non potuit. Sed quoniam prosperitas stultos semper inflat, & mundana tranquillitas vigorem eneruat animi, & per carnales illecebras facile resoluit, cum iam me solum in mundo superesse Philosophum æstimarem, nec vllam vlterius inquietationem formidarem, frena libidini laxare cœpi qui antea vixeram continentissime. Et quo amplius in Philosophia vel sacra lectione profeceram, amplius à Philosophis & Diuinis immunditia vitæ recedebam. Constat quippe Philosophos nedum Diuinos, idest sacræ lectionis exhortationibus intentos continentiæ decore maximè polluisse.*

Opportunitas loci amoris scintillas excitauit. Erat enim in proximo Domus Fulberti Canonici, qui neptem quandam suam, quod admirabili ingenio prædita esset, habebat apud se & litteris humanioribus imbui curauerat. In quibus adeo profecerat, vt instar miraculi haberetur. Et quia eodem tempore magna erat nominis Abaëlardi celebritas, vtriusque fama vtrique desiderium peperit inuisendi se & colloquendi: & hinc pat vtrique flamma nata est. Sensit Abaëlardus se Heloïssæ amoribus illaqueatum ipsam quoque suis illaqueasse: ipse Fulbertus flammam aluit oblatâ occasione potiundi votis: quippe Abaelardum vltro inuitauit, & rogauit, vt succisiuis horis puellam acuti ingenij & scientiarum capacissimi erudire tam lingua Latina quam Philosophicis aliisque liberalibus artibus imbuere dignaretur. Rem sic ipse narrat.

» Erat in Ciuitate Parisius adolescentula quædam nomine Heloïssa, Neptis
» Canonici cuiusdam qui Fulbertus vocabatur, qui eam quanto amplius diligebat,
» tanto diligentius in omnem quā poterat scientiam litterarū promoueri studuerat.
» Quæ cum per faciem non esset infima, per abundantiam litterarum erat suprema.
» Nam quo bonum hoc litteratoriæ scilicet scientiæ in mulieribus est rarius, eo am-
» plius puellam commendabat & toto Regno nominatissimam fecerat. Hanc igi-
» tur omnibus circunspectis quæ amantes allicere solent, commodiorem censui in
» amorem mihi copulare. Et me id facillimè credidi posse. Tanti quippe tunc no-
» minis eram & iuuentutis & formæ gratia præminebam, vt quamcumque fœmina-

rum nostro dignarer amore, nullam vererer repulsam. Tanto autem facilius hanc mihi puellam consensuram credidi, quanto amplius eam litterarum scientiam & habere & diligere noueram, nosque etiam absentes scriptis internunciis inuicem liceret præsentare & pleraque audacius scribere quam colloqui, & sic semper iocundis interesse colloquiis. In huius itaque adolescentulæ amorem totus inflāmatus occasionē quęsiui, eā qua mihi domestica & quotidiana conuersatione familiarem efficerem & facilius ad consensum traherem. Quod quidem vt fieret, egi cum prædicto Puellæ auunculo quibusdam ipsius amicis interuenientibus, quatenus me in domum suam quæ scholis nostris proxima erat, sub quocunque procurationis pretio susciperet. Hanc videlicet occasionem prætendens, quod studium nostrum domestica nostræ familiæ cura plurimum præpediret & impensa nimia nimium me grauaret. Erat autem cupidus ille valde, atque erga neptim suam, vt amplius semper in doctrinam proficeret litteratoriam, plurimum studiosus.

Quibus duobus facilè assensum assecurus sum, & quod optabam obtinui: cum ille videlicet & ad pecuniam totus inhiaret, & neptim suam ex doctrina nostra aliquid percepturam crederet. Super quo vehementer me deprecatus supra quā sperare præsumerem, votis meis accessit & amori consuluit: eam videlicet totam nostro Magisterio committens, vt quoties mihi à Scholis reuerso vacaret, tam in die quam in nocte, ei docendæ operam darem, & eam si negligentem sentirem, vehementer constringerem. In qua re quidem quanta eius simplicitas esset, vehementer admiratus non minus apud me obstupui, quam si agnam teneram famelico Lupo committeret..... Quid pluta? primum domo vna coniungimur, postmodum aniino.

Ipsa quoque Heloïssa in Ep. 2. ad Abaëlardum narrat, vnde natus sit amor ille mutuus, quamque se beatam putauerit amantē redamari præsertim à tanto viro, cuius fama totū replebat orbē. *Quis etenim Regū*, inquiebat, *vel Philosophorum tuam exæquare famam poterat? quæ te Regio aut Ciuitas seu villa videre non æstuabat? qui te rogo in publicum procedentem conspicere non festinabat, ac descendentem collo erecto, oculis directis non insectabatur? quæ coniugata, quæ virgo non concupiscebat absentem & non exardebat in præsentem? Quæ Regina vel præpotens fœmina gaudiis meis non inuidebat vel thalamis? Duo autem fateor tibi specialiter inerant, quibus fœminarum quarumlibet animos statim allicere poteras, dictandi videlicet & cantandi gratia, quæ cæteros minimè Philosophos assecutos esse nouimus. Quibus quidem quasi ludo laborem exercitij recreans Philosophici, pleraque amatorio metro vel rithmo composita reliquisti carmina, quæ præ nimia suauitate tam dictaminis quàm cantus sæpius frequentata tuum in ore omnium nomen incessanter tenebant, vt etiam Illiteratos melodiæ dulcedo tui non sineret immemores esse. Atque hinc maximè in amorem tui fœminæ suspirabant. Et cum horum pars maxima carminum nostros decantaret amores, multis me regionibus breui tempore nunciauit, & multarum in me fœminarum accendit inuidiam. Quod enim bonum animi vel corporis tuam non exornabat adolescentiam? Quam tunc mihi inuidentem, nunc tantis priuatæ deliciis cōpati calamitas mea non compellat? quem vel quam licet hostem primitus debita compassio mihi non emolliat?* Vno verbo Abaëlardus virgine potitus & ex ea susceptâ prole masculâ nēpe filio, quem Astrolabium nominari voluerunt, cum scelus suum honestis nuptiis consentiente Fulberto filiæ auunculo velare & imminuere voluisset, postmodum verò Heloïssam cum Argentoliensibus Monialibus reclusisset, dum interim Scholis vacaret, furorem expertus est væsani auunculi, & qua parte peccauerat, crudeliter mutilatus est: qua de re amplius infra dicetur.

Meminit Fulberti Canonici Ordericus Vitalis, atque eum Os integrum de spina S. Ebrulfi habuisse, quod Capellanus de Capella Henrici Regis Francorū substraxerat, eique iamdudum pro amoris pignore dederat. *Qui timens pro diuersis causis*, inquit, *illud habere Fulcone presbytero Mauliæ mediante accersit Guillelmum de Monsterolo Priorem Mauliæ, eique reliquias tradidit deferendas Vticensi Ecclesiæ.*

Eodem anno Rodolfus Episcopus Roffensis in Anglia Anselmi Laudunensis olim Discipulus eligitur in Cantuariensem Archipræsulem 6. Kal. Maij & anno sequente consecratus est ab Anselmo legato Apostolico 5. Kal. Iulij, ab eoque pallium accepit. Statim verò inter eum & Turstanum Eboracensem dissidium

F ij

emersit de Primatia Ecclesiæ Anglicanæ, quod diu Anglicam turbauit.

1115. Anno 1115. tria Concilia celebrata sunt in Gallia à Conone sedis Apostolicæ Legato, Episcopo Prænestino: primum Remis, alterum Bellouaci, tertium Catalauni teste Roberto Antissiodorensi in Chronico. In Concilio quidem Bellouacensi, cui interfuit Radulphus Viridis Archiepiscopus Remensis tum Regi reconciliatus; Fulco de Grandiuilla cum Radulpho Abbate S. Quintini concordiam iniit. Legatus anathemate feriit Thomam illum de Marna, de quo supra verba fecimus, & qua de re sic scribit Sugerius, *cuius intolerabili fatigata molestia cum sederet Belnaci generali Conuentu Gallicana Ecclesia, vt in hostes veri sponsi I. C. hic etiam Iudicij primordia & damnationem incipiat promulgare sententiam, venerabilis S. Romana Ecclesia Legatus Cono Prænestinus Episcopus innumerarum pulsatus molestia querelarum, Ecclesiarum, pauperum & Orphanorum direxationem & tyrannidem mucrone B. Petri, anathemate scilicet generali detruncans, cingulum militarem ei licet absenti decingit, ab omni honore tanquam sceleratum, infamatum, Christiani nominis inimicum omnium iudicio deponit.*

Eodem anno 5. id. Iulij ab eodem Legato habitum est Concilium Catalaunense, in quo teste Simeone Dunelmensi in Hist. de Gestis Anglorum, excommunicauit Episcopos qui Concilio non interfuere, quosdam verò gradu mouit, plurimos Abbates baculis priuatos deposuit de sedibus, Ecclesiasticum illis interdicens officium. Hæc Simeon. Cononis auxiliator præcipuus in omnibus consiliis & executione Guillelmus fuit Campellensis tunc Episcopus Catalaunensis, de quo scribitur in Chronico Mauriniacensi quod *sublimes scholas rexerat*, vt ad an. 1119. referemus. Cæterum is est Cono legatus qui in Concilio Suessionensi an. 1119. habito quendam Petri Abaëlardi de Theologia Tractatum damnauit.

Eodem anno extincta sunt duo fulgentissima Galliarum luminaria, Iuo Carnotensis & Petrus Pictauiensis; vterque Ecclesiæ libertatum assertor acerrimus, vterque intrepidus: quamobrem vterque à Principibus grauia damna malaque passus est; Iuo à Philippo ob nuptias Bertradæ: Petrus à Willielmo Comite Pictauorum ob similem causam aliaque crimina, quibus infamis apud omnes Christianos habebatur. Iuo Collegium Carnotense reparauit, Ecclesiæque suæ bona multa contulit. De eo sic habet Martyrologium Carnotense. *Idibus Decembris anno Incarnationis Dominicæ 1115. obiit Pater Iuo huius sacratissimæ sedis Antistes, vir magnæ religionis, Ecclesiasticorum & secularium negotiorum prudentissimus, mitis affatu, patientia insignis, castitate pollens & tam in Diuinis quam in Philosophia eruditissimus. Qui sex Pallia bona & Cappas & Infulas tres & Tapetia tria decori huius Ecclesiæ contulit. Librum Missarum & Epistolarum & textum Euangeliorum & vnum Lectionarium matutinale dedit & omnes argento parauit. Pulpitum miri decoris construxit, Scholas fecit, Domum Episcopalem, quam vilem & ligneam (quam in obitu Episcoporum vel discessu, quibusdam prauis consuetudinibus per violentiam Carnotensium Comitum inductis ancillatam inuenerat) speciosam & lapideam à fundamento refecit, & cum omnibus ad ipsam pertinentibus siue mobilibus siue immobilibus ex ancilla liberam reddidit, libertatemque ipsam adstipulatione priuilegiorum & Romanæ sedis, & Regis & Comitis, quæ in Archiuis huius Ecclesiæ habentur, confirmauit, &c.*

Inter cætera autem quæ vir incomparabilis fecit, post Burchardum Vormaciensem & Anselmum Lucensem, Canones SS. Patrum & Conciliorum Generalium edidit in lucem, Compendiosumque Decretum, appellauit, quo ante Gratiani tempora per sexaginta circiter annos vsi sunt Iuristæ, de quo opere sic ipse habet in Prologo. *Excerptiones Ecclesiasticarum Regularum partim ex Epistolis Romanorum Pontificum, partim ex gestis Conciliorum, Catholicorum Episcoporum, partim ex Tractatibus Orthodoxorum Patrum, partim ex Institutionibus Catholicorum Regum nonnullo labore in vnum corpus adunare curaui: vt qui scripta illa ex quibus excerpta sunt, ad manum habere non poterit, hinc saltem accipiat, quod ad commodum causæ suæ valere perspexerit. A fundamento itaque Christianæ Religionis idest fide inchoantes, sic ea quæ ad quæque negotia discutienda vel definienda pertinent, sub generalibus titulis distincta congessimus, vt non sit quærenti necesse totum volumen euoluere.* Huc pertinent hi versus in modum Epitaphij ad eius laudem conscripti, quibus præcipua eius facta comprehenduntur.

Præsulis Iuonis Corpus iacet hic tumulatum,
Cuius honos pulsat limen vtrumque Poli.
Iuris hic Antistes Canonum Decreta sacrorum
Perlegit, legum dogmata dans breuius.
Mystica sacra alibi dantur, Rex, quàm tibi Remis
Consultorque tuus Rex vocitatus abis.
Hunc capit Hugo Comes Carnutum mœnia tentans,
Quem pia plebs redimit sumptibus innumeris.
Ære suo atque operâ renouauit Præsulis ædes,
Firmat Ioannis, quâ iacet, Abbatiam.
Atque Decanatum Andreæ formauit & auxit,
Te duce fit Mariæ pulpitum Ecclesiæ.
Fundamenta loci iecit Belli Prioratus.
Hic Magdalenæ præparat Ecclesiam.
Vicenos annosque duos sine crimine sedem
Rexit ab integris moribus atque fide.

Eius corpus iacuit in Choro Abbatiæ S. Ioannis in Vallibus: donec Hæreticorum rabies hostilis pios eius cineres in auras dispersit. Illam autem Abbatiam e seculari Collegio in Regulare conuerterat. Ei in Episcopali sede successit Gaufridus de Lieues, quem aliqui Discipulum fuisse dicunt Abaëlardi, sed verius crediderim, Guillelmi Campellensis.

Petrus verò Pictauiensis perpetuâ necessitudine & amicitia cum Roberto Arbricellensi coniunctus, quem in condendo Monasterio Fontebraldensi authoritate, consilio, opibus adiuuerat, à Willelmo VIII. Aquitaniæ Duce & Pictauorum Comite, quem ob adulterium sacris arcuerat, in exilium pulsus est, & in exilio obiit, multisque post mortem miraculis inclaruit. De eo fusè Malmesburiensis l. 5. de Gestis Henrici I. Anglorum Regis. Erat, *inquit*, tunc willelmus " Comes Pictauorum fatuus & lubricus, qui priusquam de Hierosolymâ rediit, " ita omne vitiorum volutabrum premebat, quasi crederet omnia fortuitò agi " non prouidentia regi. Nugas porro suas falsâ quadam vetustate condiens ad facetias reuocabat, audientium rictus cachinno distendens. Dumque apud Castellum quoddam Iuor habitacula quædam quasi monasteriola construens Abbatiam Pellicum ibi se positurum delirabat, nuncupatim illam & illam, quæcumque famosioris prostibuli esset, Abbatissam vel Priorem, cæteras verò Officiales instituturum cantitans: legitimâ quoque vxore depulsâ Vicecomitis cuiusdam vxorem surripuit, quam adeo ardebat, vt clypeo suo simulachrum mulierculæ inferetet, perinde dictitans se illam velle ferre in prælio, sicut illa portabat eum in triclinio. Vnde increpitus & excommunicatus à Girardo Engolismorum Episcopo, iussusque illicitam venerem abiicere, antea inquit crispabis pectine refugam à fronte capillum quàm ego Vicecomitissæ indicam repudium, cauillatus in virum, cuius pertenuis cæsaries pectinem non desideraret. Nec minus cum Petrus Pictauorum Episcopus eum liberius argueret & detractantem palam excommunicare inciperet, ille præcipiti furore percitus crinem Antistitis inuolat strictumque mucronem vibrans, iam inquit, morieris, nisi me absolueris. Tum verò Præsul timore simulato inducias petens loquendi, quod reliquum erat excommunicationis, fidenter perorauit; ita Comitem à Christianitate suspendens, vt nec cum aliquo conuiuari nec etiam loqui auderet, nisi maturè resipisceret. Ita officio suo vt sibi videbatur peracto, martyriique trophæum sitiens collum prætendit, Feri, inquiens, Feri. At willielmus refractior consuetum leporem intulit: vt diceret, tantum certè te odio, vt nec meo te digner odio, nec cœlum vnquam intrabis meæ manus ministerio. Verumtamen post modicum vipereo meretriculæ infectus sibilo, incesti dissuasorem detrusit exilio. Vbi beato fine conclusus frequentibus & magnis miraculis innuit mundo quàm gloriosè viuat in cœlo. Quibus auditis Comes dicacitate insolenti non abstinuit professus palam pœnitere se, quod non ei iamdudum mortem accelerasset, vt ipsi anima sancta grates haberet & potissimum, cuius furore cœleste mercatus esset commodum. Vitam Petri & mortem versus isti commendant.

De viuo dictum est.

Corpus, opes, studium, mores, cibus asper, egenus,
Lectio, probra, domat, carpit, alit, fugiunt,
Virtutes, culpas, fructum, colit, amputat, auget
Ius, litem, pacem, protegit, odit, amat.
Fert misero, tribuit peccanti, seruat amico
Auxilium, veniam, continuamque fidem.
Mente Maria vacat, sed in actum Martha laborat,
Est intenta gregi Martha, Maria Deo.
Sic apud hunc regnat Deus intra, proximus extra,
Hic desiderio, proximus obsequio.
Diligit ille Rachel, nec Liam ferre recusat.
Vxoremque nouus duxit vtramque Iacob.
Huius amat vultum, iuuat huius carpere fructus,
Cum sit pulchra Rachel, fertiliorque Lia.

De mortuo dictum est.

Exutus rebus, intentus, pulsus ab vrbe
Præsul pauperiem, vincla fugamque tulit.
Nunc diues, liber, stabilis, sua præmia Christum
Astra capit, sequitur, possidet ista Petrus.
Vitam Relligio, mentem discretio, famam
Lux operum, studium lectio, verba modus.
Iudicium ius, Iustitiam rigor, ora venustas,
Ornabant pietas viscera, virga manum.
Promouit, priuauit eum, profugumque recepit
Papa, Comes, Christus, ordine, sede, polo.

Obiit autem, vt legitur in Chronico Malleacensi, in Caluiniaco Castro & sepultus est apud S. Cyprianum Pictauii, cum hoc Epitaphio.

Captio, vincla, minæ, census Domuumque ruina,
Nunquam pastorem flexère suumque rigorem,
Immo magis fortis instanti tempore mortis
Nulla relaxauit quæ iure liganda ligauit.

1116. Anno 1116. obiit celeberrimus ille scholæ Laudunensis Præfectus & Magister Anselmus, tum multorum discipulorum vndequaque ad se conuolantium Doctor eximius: sepultusque est Lauduni in Ecclesia S. Vincentij. Ne quis verò erret in nomine Anselmi, animaduertere necesse est tres fuisse Anselmos Laudunenses. Primum antiquiorem: secundum medium, tertium posteriorem. Primus cognomento vocabatur Beessus, vnus è Thesaurariis Ecclesiæ Laudunensis; qui deceptis diu Canonicis sub specie probitatis & pietatis, non exiguam gemmarum partem quibus sacræ Cruces diebus solennioribus ornabantur, furatus Aurificibus tradidit & vendidit.

Alter qui medius, noster est Anselmus, qui super hoc Thesauri furto, cuius aliquandiu Reus ignoratus est, consultus à Canonicis & Ciuibus Laudunensibus tanquam Orbis lucerna & lumen, respondit tanti facinoris authorem aquæ iudicio inquirendum. Qua de re sic scribit Author ille qui Laudunensis Ecclesiæ instaurationem descripsit. *Protinus ergo*, inquit, *Generalis Conuentus Canonicorum & Ciuium conuocatur: quid opus sit facto, discutitur; & præ omnibus M. Anselmus tunc temporis totius vrbis lucerna consulitur. Ille vt diuinæ legis peritissimus continuo Iosue replicat historiam: quomodo scilicet furtum in Hierico nullo sciente factum Dominus iussit sorte perquiri: primò per tribus, deinde per familias ac domos: ad vltimum sigillatim per viros. Instar huius tam subtilis perquisitionis consulit M. Anselmus, vt tanti facinoris author iudicio aquæ perquireretur, ac singulis vrbis parochiis vnus infans innocens in vase aquæ benedictæ repleto poneretur, & quæcumque parochia forte culpabilis reperiretur, de singulis domibus eiusdem Parochiæ vnus infans in aqua poneretur, & quæcumque domus deprehensa fuisset, omnes viri vel fœmina ad eam pertinentes iudicio aquæ se purgare cogerentur.*

Fuit autem iste Anselmus Magister Canonicus & Decanus Ecclesiæ Laudunensis, cumque in serie Decanorum primum scribit Lucas Dacherius in Notis ad Guibertum: erant vero qui aiunt fuisse Episcopũ Laudunensem. Docuit Lutetiæ & Lauduni per quadraginta & amplius annos, & ad mortem vsque Theologiam publicè professus est. Inter alios verò Lectionum suarum auditores habuit hosce viros insignes & Magistros, Guillelmum Campellensem, qui & ipse Magisterij dignitate & munere perfunctus ad Catalaunensem Episcopatum promotus est, & postremis vitæ suæ temporibus Petrum Abaelardum, Albericum Remensem qui postea fuit Bituricensis Archiepiscopus, Lotulfum Nouariensem, Gaufridum Britonem, qui anno 1111. Rhothomagensi Archipræsularu donatus est, Radulfum & Guillielmum qui in Cantuariensi sede sibi inuicem successerunt. De Guillielmo Cantuariensi sic habet prædictus Historicus. *Nos itaque assumpto Dominæ nostræ feretro atque Reliquiis Cantuariam venimus, vbi tunc erat Archiepiscopus D. Willielmus nobis notissimus: quoniam iamdudum pro audienda lectione M. Anselmi Laudunensis petens multis diebus in Episcopi domo manserat, ibique filios Radulfi Cancellarij Regis Anglorum docuerat.* Nempe iste Guillielmus credo Gallus, de Corbolio, de Chiche cognominatus anno 1123. ab Henrico I. Anglorum Rege Archiepiscopatu Cantuariensi donatus, præceptor fuerat filiorum Radulfi eiusdem Regis Cancellarij, viri in Regno Anglicano potentissimi, qui vt scribit Ioannes Brompton, 20. annis infirmitate decoctus, in Curia nihilominus ad omnia scelera Iuuene promptior erat, innocentes opprimens & multas sibi terras diripiens.

Posterior denique Anselmus fuit Abbas S. Vincentij Laudunensis ex Monasterio S. Medardi Suessionensis cooptatus an. 1131. cum religiosè, doctè ac prudenter Monasterium suum rexisset annos plus minus 17. & pro vtilitate eiusdem Cœnobij Romam profectus fuisset, inquit scriptor Laudunensis, demum *à Clericis Tornacensibus ibi repertus in Episcopum electus est & à D. Papa Eugenio innitus & reluctans obedientiæ vinculo constrictus Pontifex consecratus est, sicque per eum Tornacensi Ecclesiæ antiqua dignitas restituta an. ab incarnatione Domini 1145.*

Eodem quoque anno obiit Galo Parisiensis Episcopus, vt scribunt Sammarthani, vel vt alij an. 1114. 23. Feb. Illi successit Gilbertus seu Gerbertus è Maiore Archidiacono, cuius extant nonnullæ litteræ in Magno Pastorali & in monumentis S. Martini Parisiensis. Hemeræus Cancellarium Ecclesiæ Parisiensis fuisse scribit ab an. 1107. Chartamque Donarionis, quâ Galo Episcopus Monasterium S. Eligij Parisiensis quod Sanctimonialium eatenus fuerat, concessit Abbati S. Petri Fossatensis, confecisse Bernero rum Decano, Adam Præcentore: in cuius Chartæ fine leguntur hæc verba. *Scripsit Gilbertus Cancellarius.*

Hocce tempore Prima Scholasticæ sapientiæ lineamenta Parisiis figurari cœpisse scribit Hemeræus. His annis, inquit, prima Scholasticæ Sapientiæ lineamenta in Academia Parisiensi figurantur, publica istam professione tractantibus Campellensi, & Abaïlardo, Porretano Terrico, & qui in vita sancti Godefridi nominatur Gosfenus, aliisque Magistris in Schola Episcopali primum illis quidem; tum eodem Campellensi in secessu Victorino, qui paulo post Ludouico Crasso fundatore in nobilissimum domicilium euasit Theologiæ Parisiensis: Petro autem Abaïlardo in Schola Genouefiana. Augescente autem Academia numero Professorum Mercurialiumque, & obortis persæpe tumultibus Scholasticis aliisque similibus causis, quo effrænes illi adolescentiæ motus Christiano metu continerentur, Cancellario Scholæ Principi concessa ab Episcopo Galone Facultas est Scholares Ecclesiasticis censuris illigandi: *Quæ erant illa præsertim ætate & formidales & frequentes.* Errat tribuens Galoni Episcopo Constitutiones synodales de quibus diximus ad an 1105. Porro Gilberto ad Episcopalem sedem prouecto, Theobaldus in Cancellarij munere successit.

Eodem quoque anno Petrus Abaëlardus susceptâ ex Heloissa sua prole masculâ & contractis cum ea infeliciter nuptiis, dum dedecus euirare cupit, crudelissimè euiratur. Sed antequam facinoris circunstantias describamus, iuuat exponere quantas illi miserias & infortunia furtiui & illiciti sui amores attulerint. Imprimis enim tædium illi suæ professionis induxerunt & negligentiam summam in Officio Scholastico explendo: adeo vt non iam amplius esse videretur

Abaëlardus qui ante fuerat;cuius mutata ſtudia primi ſenſerunt Diſcipuli,& tanto Magiſtri malo indoluerunt. Narrat ipſe. *Quo me amplius*, inquit, *hæc voluptas occupauerat, minus Philoſophiæ vacare poteram & ſcholis operam dare. Tædioſum mihi vehementer erat ad ſcholas procedere vel in eis morari, pariter & laborioſum, cum nocturnas amori vigilias & diurnas ſtudio conſeruarem. Quem etiam ita negligentem & tepidum lectio tunc habebat, vt iam nihil ex ingenio, ſed ex vſu cuncta proferrem, nec iam niſi priſtinorum recitator eſſem inuentorum; & ſi qua inuenire licerct, carmina eſſent amatoria, non Philoſophiæ Secreta. Quorum etiam Carminum pleraque adhuc in multis, ſicut & ipſe noſti, frequentantur & decantantur regionibus ab his maximè quos vita ſimilis oblectat. Quantam mæſtitiam, quos gemitus, quæ lamenta noſtri ſuper hoc ſcholares aſſumerent, vbi videlicet hanc animi mei occupationem, imò perturbationem præſenſerunt, non eſt facile vel cogitare. Paucos enim iam res tam manifeſta decipere poterat, ac neminem credo, præter eum, ad cuius ignominiam maximè id ſpectabat, ipſum videlicet puellæ auunculum.*

Narrat deinde quo tandem pacto Fulbertus facinus agnouerit, Neptemque ſuam diligentius omni commercio arcuerit, quomodo vero ambo disiuncti corporibus animos fortius coniunxerint. Item quomodo Puellam, poſtquam conceptiſſe comperit, de domo auunculi furtim ſuſtulerit, & in patriam ſuam ad ſororem ſubitò tranſmiſerit, donec pareret filium, quem Aſtrolabium nominarunt. Item quomodo tentatis variis adminiculis ea tandem lege ſibi puellæ auunculum demeritus fuerit, vt ipſam in vxorem acciperet. Quanquam illa conditionem reprobabat quaſi præſaga calamitatis inde euenturæ. Malebat quippe Abaëlardi amica quàm vxor legitima videri: multas prætereà rationes ſubiungebat quibus „ ipſum ab hoc propoſito dimoueret. Vt autem inquiebat, hoc Philoſophici ſtu„dij nunc omittam impedimentum, ipſum conſule honeſtæ Conuerſationis ſta„tum. Quæ enim conuentio ſcholarium ad pediſſequas, ſcriptoriorum ad cuna„bula, librorum ſiue tabularum ad colos, ſtylorum ſiue calamorum ad fuſos? quis „ denique ſacris vel philoſophicis meditationibus intentus pueriles vagitus, nu„tricum quæ hos mitigant, nænias, tumultuoſam familiæ tam in viris quam in fœ„minis turbam ſuſtinere poterit? quis etiam inhoneſtas illas paruulorum ſordes aſ„ſiduas tolerare valebit? Id inquies diuites poſſunt, quorum Palatia vel Domus „ amplæ diuerſoria habent, quorum opulentia non ſentit expenſas, nec quotidianis „ ſollicitudinibus cruciatur. Sed non eſt, inquam, hæc conditio Philoſophorum „ quæ Diuitum. Nec qui opibus ſtudent vel ſecularibus implicantur, curis diuinis „ ſeu philoſophicis vacabunt officiis. Vnde & inſignes olim Philoſophi mundum „ maximè contemnentes, nec tam relinquentes ſeculum quàm fugientes, om„nes ſibi voluptates interdixerunt, vt in vnius Philoſophiæ requieſcerent am„plexibus.

„ Reſiſtendum eſt occupationibus, nec explicandæ ſunt ſed ſubmouendę. Quod „ nunc igitur apud nos amore Dei ſuſtinent qui verè Monachi dicuntur, hoc deſi„derio Philoſophiæ qui nobiles in gentibus extiterunt Philoſophi. Si autem ſic „ Laici Gentileſque vixerunt nullâ ſcilicet profeſſione Religionis adſtricti, quid „ te Clericum atque Canonicum facere oportet, ne Diuinis officiis turpes præ„feras voluptates? ne te præcipitem hæc Carybdis abſorbeat, ne obſcœnitatibus „ iſtis te impudenter atque irreuocabiliter immergat? Qui ſi Clerici prærogatiuam „ non curas, Philoſophi ſaltem defende dignitatem. Si reuerentia Dei contemni„tur, amor ſaltem honeſtatis impudentiam temperet....addebat denique ipſa & „ quàm periculoſum mihi eſſet eam reducere & quam ſibi charius exiſteret mihi„que honeſtius amicam dici quàm vxorem, vt me ei ſola gratia conſeruaret, non „ vis aliqua nuptialis vinculi conſtringeret.

Nihilominus ille pactis cum Fulberto nuptiis vt ſic honori puellæ conſuleret & familiæ dedecus eleuaret, eam poſt partum Aſtrolabium Pariſios reducendam cenſet, & depoſito apud Sororem pignore cum ea reuertitur ad auunculum, atque poſt paucos dies de nocte ſeu ſummo manè in quadam Eccleſia propinqua, Fulberto & quibuſdam aliis amicis præſentibus & teſtibus nuptiali benedictione confœderantur; moxque occultè diuiſim abſcedunt: nec deinceps niſi raro & latenter ſe ſe inuiſunt, diſſimulantes vterque quod egerant. Quo vero magis cela-

re

te nitebantur coniugium, tanto euidentius illud manifestare contendebat Fulbertus ignominiæ suę solatium eiusmodi quęrens. Contra Heloissa interrogata passim de rei veritate negabat & pernegabat; indeque male omnino ab auunculo tractabatur. Quæ res omnium calamitatum quæ vtrique deinde acciderunt, fons fuit & origo. Nam vt eam ab improperiis huiuscemodi eriperet Abaëlardus eam ad Argentoilense Monialium Cœnobium transmittit, vbi olim Puella educata fuerat & erudita; vtque Coniugij demeret opinionem, sacras vestes excepto velo ei aptari fecit, vt sic pro Moniali haberetur. Quo audito auunculus & consanguinei se ita delusos arbitrati consilium capiunt, Abaëlardi seruum pecunia corrumpunt, & nocte quadam intempesta quiescentem & dormientem in secreta hospitij camera inuadunt, & partibus illis quibus peccauerat, mutilant. Quibus statim in fugam conuersis (nam sine clamore res fieri non potuit) duo qui comprehendi potuerunt, oculis & genitalibus eodem furore priuati sunt, quorum vnus fuit seruus ille proditor. Hæc ipse narrat Abaëlardus, quid vero mane facto contigerit, si scire cupis, subiungit quæ sequuntur.

Mane autem facto, inquit, tota ad me Ciuitas congregata quanta stuperet admiratione, quanta se affligeret lamentatione, quanto me clamore vexarent, quanto planctu perturbarent, difficile, imo impossibile est exprimi, maximè vero Clerici & præcipuè Scholares intolerabilibus me lamentis & eiulatibus cruciabant, vt multo amplius ex eorum compassione quàm ex vulneris læderer passione, & plus erubescentiam quàm plagam sentirem, & pudore magis quam dolore affligerer. Occurrebat animo quanta modo gloria pollebam, quam facili & temporali casu hæc humiliata, imo pœnitus esset extincta, quam iusto Dei iudicio in illa Corporis mei portione plecterer, in qua deliqueram; quam iusta proditione is quem antea prodideram, vicem mihi retulisset. Quanta laude mei æmuli tam manifestam æquitatem efferrent: quantam perpetuò doloris contritionem plaga hæc parentibus meis & amicis esset collatura, quanta dilaratione hæc singularis infamia vniuersum mundum esset occupatura. Quæ mihi vlterius via pateret, qua fronte in publicam prodirem omnium digitis demonstrandus, omnium linguis corrodendus, omnibus monstruosum spectaculum futurus. Quid inde secutum sit, dicemus infra ad an. 1117.

Interim non omittendum graue bellum hoc anno exarsisse inter Regem Francorum Ludouicum & Henricum Anglorum. Causa fuit Comes Blesensis, Henrici nepos qui prior Ludouicum lacessiuerat, sed viribus impar Henricum ad suas partes adduxit. Ludouicus cum Comitibus Flandrensi & Andegauensi coniurat, minantur Normaniam se Henrico ablaturos & Vuilielmo Roberti nuper Ducis filio hæredi legitimo tradituros: initium belli à Gisortio & Brayo Castellis, quæ licet neutrius partis esse debebant, ea Anglus occupauerat. Dimicarunt ergo fortiter ambo Reges, sed infeliciter Francus. Henrici facta miris laudibus extollit Sugerius, eique Ambrosii Merlini vaticinationes omnino accommodat quod & multi huiusce seculi 12. Scriptores fecerunt. Inter cæteros verò Alanus de Insulis Magister Parisiensis, qui in eius Prophetiam Commentaria edidit regnante Henrico II. Sic ergo Sugerius in vita Ludouici.

Ea tempestate ad partes Normanorum contigit deuenisse Regem Anglorum Henricum virum fortissimum pace & bello clarum. Cuius admirabilem & pene per vniuersum Orbem declaratam excellentiam ille etiam agrestis vates Anglorum sempiterni euentus mirabilis spectator & relator Merlinus tam eleganter quàm veraciter summo praeconio commendat, ac in eius laude voce Prophetica erumpens ex abrupto vt vatum mos inoleuit. Succedet inquit, Leo Iustitiæ, ad cuius rugitum Gallicanæ turres & Insulani tremebunt. In diebus eius Aurum ex Lilio & vrtica extorquebitur & argentum ex vngulis mugientium manabit. Calamistrati varia vellera vestibunt, quia exterior habitus interiora signabit, pedes Latrantium truncabuntur, pacem habebunt feræ, humanitas supplicium dolebit, findetur forma commercij, dimidium rotundum erit, peribit Miluotum rapacitas & dentes Luporum hebetabuntur. Catuli Leonis in æquoreos pisces transformabuntur, & Aquila eius super montes Atauium nidificabit.

Singula deinde explicãs Sugerius Henrico aptat; ita vt nec *vnũ iota nec vnum verbum dissenserit.* Per Catulos quidem Leonis tansformatos in Pisces, *Henrici filios*

filiamque naufragatos intelligit à maritimis piſcibus deuoratos *& conuertibiliter phyſice transformatos.* Ideo autem Leo Iuſtitiæ vocatus eſt Henricus, quia ſtatim poſt occuparum Regnum Anglicanum de proborum virorum conſilio antiquas Regni conſuetudines ad captandam Subditorum beneuolentiam ſe ſeruaturum iureiurando confirmauit. Item Normanis, qui prædationibus aſſueti erant, nihil niſi *erutitionem oculorum & furcarum ſupplicia* ſi rapiant, promiſit. Hinc explicatur quod Merlinus ait, *Perit Miluorum rapacitas & dentes luporum hebetabuntur*: cum nec nobiles nec ignobiles deprædari aut rapere quacunque audacia præſumerent. Quod autem, inquit Sugerius, dicit Merlinus. *Adrugitum Leonis Iuſtitia Gallicana turres & Inſulani dracones tremebunt.* Huc accedit quod fere omnes turres & quæcunque fortiſſima Caſtra Normaniæ, quæ pars eſt Galliæ, aut euerſum iri fecit, aut ſuos intrudens & de proprio ærario procurans, aut ſi dirutæ eſſent, propriæ voluntati ſubiugauit. Inſulani Dracones tremuerunt, cum quicunque Angliæ proceres nec etiam mutire in tota eius adminiſtratione præſumpſerunt. In diebus eius aurum ex Lilio quod eſt Religioſis boni odoris, & ex vrtica, quod eſt ex ſecularibus pungentibus ab eo extorquebatur: hoc intendens, vt ſicut ab omnibus proficiebat, ab omnibus ei ſeruiretur. Argentum ex vngulis mugientium manabat, cum turris ſecuritas horreorum plenitudioem, horreorum plenitudo argenti copiam plenis ſcriniis miniſtrabat: *qua occaſione*, inquit, *& Caſtrum Giſortium tam blanditiis quam minis à Pagano de Giſortio eum extorquere contigit. Caſtrum munitiſſimum, ſitu loci compendioſum, quod ad vtrumque terminum Francorum & Normanorum fluuio grata piſcium fæcunditatis, qui dicitur Epta, interfluente, antiquo fune Geometricali & Danorum concorditer merito collimitat, ad irruendum in Franciam gratum Normanis præbens acceſſum, Francis prohibens.*

1117. Anno 1117. Petrus Abaëlardus poſtquam à vulnere paulum conualuit, Monaſticum ſumpſit habitum apud San-Dionyſium ab Adamo tunc Abbate, non tam pietate & religione ductus, quàm pudore calamitatis ſuæ ſuffuſus. Videbat enim ſe, ſi ſecularem vitam vltra degeret, omnium opprobriis & dicteriis impetitum iri. Heloiſſa quoque iam ſerio inter Moniales Argentolienſes adſcribi poſtulauit, velumque tandem cum Epiſcopali benedictione accepit. At Petrus vltionis deſiderio tactus Romam ire cogitauit, vt de impio & crudeli Fulberti facinore apud Curiam quereretur: cuius facti pœnas repoſcere ab Epiſcopo & Capitulo putabat fore inutile. Ne tamen iret, effecit Fulco Diogillenſis Prior, quod cœnobium in agro Pariſienſi prope Montmorenciacum ſitum eſt, Gall. Dueil: cuius ad eum hæc legitur Epiſtola dehortatoria, ſimulque conſolatoria de infortunio quod ipſi contigerat

Epiſtola Fulconis Diogillenſis ad Abaelardum.

Petro Deo Gratias Cucullato Frater Fulco vitæ conſolationem præſentis & futuræ. Secularis vitæ pericula, qui ſine periculo ſe putat euadere, non minus deſipere videtur, quàm ſi cum inſipiens ſit quiſpiam ſe exiſtimet ſapientem. Quanto vtique inuoluatur errore ſtultitiæ, non opus eſt me monſtrare, cum luce clarius " pateat ſapienti. Fortuna regunrur qui diutius ſibi permanere in huius felicitatis " mutabilitate promittunt. Quam ſit contrarium rationi hoc opinari, monſtrat ſui " mutatione inſida felicitas. Non eſt humanum ſtabilitate durare. Et licet res hu- " manæ quotidie in deteriora labantur & felicitatis iocunda vanitas frequenter " feriatur contrariis; homines tamen miſeri huius temporis familiares & amiciſ- " ſimi fidem verum attendere negligunt, & quam multis ſubiaceant periculis " quantulacunque deliniti proſperitate oculo prouidentiæ metiuntur. Sed cum fe- " ri aduerſitas, aut in deſperationem præcipitat, aut ad fructum animaduerſio- " nis eleuat; attamen demum quod homines ſint, agnoſcunt. Deſperatis & im- " pœnitentibus neque in hoc ſeculo neque in futuro remiſſionis venia relinquitur " vlla: *ſperantes autem in Domino miſericordia circundabit.* His ſubiungit, quanta eſſet Scholæ Abaëlardi fama & celebritas quamque frequentes ad eam vndequaque Diſcipuli conuolarent, Itali, Romani, Angli, Britanni, Germani, Sueui, Teutones, Flandri, Hiſpani, prærer Gallos & Francigenas.

" *Affluentiſſimè tibi paulo ante mundi huius gloria blandiebatur & te incertis fortuna* " *caſibus eſſe obnoxium non ſinebat aduertere. Roma ſuos tibi docendos tranſmittebat alum-* " *nos, & quæ olim omnium Artium ſcientiam auditoribus ſolebat infundere, ſapientiorem* " *te ſe ſapiente tranſmiſiſſe Scholaribus monſtrabat. Nulla terrarum ſpatia, nulla montium*

cacumina, nulla concaua vallium, nulla via difficilis licet obſita periculo & latrone, quominus ad te properarent, retinebat. Anglorum turbam iuuenum mare interiacens & vndarum procella terribilis non terrebat: ſed omni periculo contempto, audito tuo nomine ad te confluebat. Remota Britannia ſua animalia erudienda deſtinabat. Andegauenſes eorum edomitâ feritate tibi famulabantur in ſuis. Pictaui, Vaſcones & Hiberi; Nomania, Flandria, Teutonicus & Sueuus tuum calere ingenium, laudare & prædicare aſsiduè ſtudebat. Prætereo cunctos Pariſiorum Ciuitatem habitantes & intra Galliarum proximas & remotiſſimas partes, qui ſic à te doceri ſitiebant, ac ſi niſi diſciplinæ nihil apud te inueniri potuiſſet. Ingenii claritate & ſuauitate eloquii & linguæ abſolutioris facilitate, necnon & ſcientiæ ſubtilitate permoti quaſi ad limpidiſſimum Philoſophiæ fontem iter accelerabant. Nam illud quod ſic te vt aiunt, præcipitem dedit, ſingularum ſcilicet fœminarum amorem & laqueos libidinis earum, quibus ſuos capiunt Scortatores, melius mihi videor prætetire, quàm aliquid dicere quod Ordini noſtro & Regulæ noſtræ religionis non concorder; quandoquidem ſermo de talibus ſœpe magis ſoleat nocere bonis quàm prodeſſe. Hac forraſſis in te bonorum congregatione in te & ſuper te elatus (quamuis ſapiens, ſi huius nominis ſignificationem in ſe, non extinguat, his animi bonis minimé moueatur) in ſuperbiam initium & peſtem omnium malorum & inaniſſimè efferbueras, & te iactantiæ vento oſtentandi *omnes fere alios etiam ſanctos qui ante te ſapientiæ operam dederant, vt aiunt, qui te frequentius audiebant, inferiores te exiſtimabas.* At omnipotens Dei dignatio & benignitas, qui ſuperbiæ ventum facit euaneſcere & humilitatis gratiam multiplicat; qui neminem morbo ægrotanrem ſuperbiæ aliiſque animi ægritudinibus laborantem non iuſto iudicio deſpicit; tuæ mentis inflationem & oculorum extollentiam hoc aduerſitatis genere tui miſerando perdomuit: quatenus & in te ſuperbè non ſaperes, & alios quoſque bonos vituperando negligere deſiſteres, caſtimoniæque ſanctitate & continentiæ laudabili deuotione de reliquo polleres. Hæc corporis particula, quam omnipotentis Dei iudicio & beneficio perdidiſti, quantum tibi nocuerat, ac nocere quandiu permanſit, non deſiſtebat, melius tuarum diminutio rerum, quàm mea poſsit monſtrare oratio, docet. Quidquid verè ſcientiæ tuæ venditione perorando præter quotidianum victum & vſum neceſſarium, ſicut relatione didici, adquirere poteras, in voraginem fornicariæ conſumptionis demergere non ceſſabas. Auara meretricum rapacitas cuncta tibi rapuerat. Nulla audierunt ſecula meretricẽ velle alteri miſereri, vel pepeteiſſe rebus appetitorum, quas quoquomodo auferre potuerunt. Videtur hoc probare tua profunda paupertas, qui nihil vt dicitur præter pannos ex tanto quæſtu habebas, cum his primum caſibus ſubjacuiſti fortunæ. Damnum quidem in hoc tempore tui corporis pertuliſti, & ſecundum ſeculi vanitatem te forſitan reputas aut reputari æſtimas viliorem: omnium infelicem æſtimationem & penitus à vera ratione deſtitutam reputationem! Si verius quod iuſtum & bonum eſt perſcrutari tecum & ſolus ſtudioſa frequenitque meditatione velles, poſtpoſita vanitate inuenires, quantum tibi afferat vtilitatis particularum iſta mutilatio. Primum quidem quod plurimas euaſiſti paſsiones, quibus frequenter quatiuntur qui tale aliquid minimè perdiderunt, & quibus nequaquam tenentur obnoxii, vt Phyſici affirmant, qui huius partis corporis priuatione ab omni felicitate ſe cecidiſſe ſtolidiſsime putanr. Deinde autem quod ardore libidinis & luxuriæ facibus, quo malo aliquando tanguntur etiam ſancti, nullam ex hoc iam niſi ſola cogitatione patieris vexationem, ſed extinctâ feralis flammâ incendii ad te redeas neceſſe eſt, mentemque quæ per multa & dulçia luxuriæ inſania vagabatur, in ſolidum recolligas. Iam poteris liber nullâ retractante libidine omnium vias cognoſcere rationum & cauſas quas aut parum, aut nihil percipiunt, qui per diuerſa libidinis incitamenta raptantur, adde quod pecunia tua, ſi quam tibi habere licuerit (non eſt enim Monachorum ſine licentia proprium quid habere) vexationi diſtrahentium non erit obnoxia. Amodo incipies poſsidere, quod multis paulo ante diſtrahebatur euiſcerationibus! Hoc quoque magni exiſtimare debes, quod nulli ſuſpectus, ab omni hoſpite hoſpes tutiſsimè recipieris. Maritus vxoris violationem ex te vel lectuli concuſsionem minimé formidabit. Dicentiſſimé ornatarum turmas Matronarum inuiolabiliter pertranſibis. Virginum choros in flore iuuentutis ſplendentium, quæ etiam ſenes

» iam calore carnis destitutos suis motibus in feruorem libidinis inflammare con-
» sueuerunt, non timens earum incessus & laqueos, securus & sine peccato mira-
» beris. Sodomitarum secretos recessus, quos detestatur super omnes turpissimos
» Diuinæ Iustitiæ vetitas & eorum turpia & maligna consortia, quæ quidem sem-
» per odisti, de cætero te sine intermissione vitare verum est. Et omnino post hos
» huius fragilissimæ fragilitatis fluxus, quod magnum Dei gratiæ munus in hoc
» ordine æstimo, nocturnas somniorum illusiones te minime sentire ita certum
» est, sicut certum est, quoniam voluntatem si forte ad erit, nullus seque-
» tur effectus. Blandiciæ vxoris corporumque contactus, sine quo vxor haberi
» non potest, ac liberorum cura singularis, quominus Deo placeas, minimè retar-
» dabunt. Quam magnum æstimas bonum peccandi periculis te substrahi & in
» non peccandi securitate constitui? Leoninam itaque Meretricum ferociam
» quam primum ad se introëuntibus ostendunt serpentinæ deceptionis astu-
» tiam, captiuæ earum luxuriæ incontinentiam poteris vitare superbus. Quod lo-
» quor, melius de reliquo rerum experientia es cognitutus, quàm verbis valeam
» explicare. Origenes ille cuius alta sapientia vbique prædicatur & colitur præter
» hoc quod quædam errata minimè correxerit, referens tamen culpam in Ambro-
» sium Discipulum vt dicit B. Hieronymus, qui clanculum edita ante tempus in
» lucem protulerit, ille inquam Origenes deuitans omnem libidinis suspicionem,
» hac parte corporis se sponte priuauit. Ioannes & Paulus, Protus & Hiacynthus
» aliique plures gloriosi Martyres gloria & honore in supercœlestibus in præsentia
» Dei coronati in hac temporis breuitate gaudent genitalibus caruisse. Et beati
» sunt qui propter Regnum Cœlorum se castrauerunt. Poteram fortasse plurima
» talium exempla ponere, sed quæ dicta sunt sufficiunt. Ergo frater ne doleas, nec
» contristeris, nec perturbatione huius incommodi quatiaris, præsertim cum hoc
» tam plures, vt dictum est, vtilitatis afferat fructus, & quod hoc modo factum est,
» semper & irreparabile permaneat & euulsum. Sit hoc tibi solamen assiduè, Quod
» redintegrari natura non patitur, leuius potest tolerari.

Fer & hæc, vt ait ille, *solatia tecum.*

Quoniam tempore huius diminutionis vel thorum violando, vel in aliquo fornicationis veneno minimè deprehensus es. Membra quieti dederas & sopori, nullique malum inferre parabas; cum ecce manus impietaris & ferramentum exitiale sanguinem tuum innoxium gratis fundere non dubitauerunt. *Plangit ergo hoc tuum vulnus & damnum venerabilis Episcopi benignitas, qui quantum licuit, vacare iustitia studuit. Plangit liberalium Canonicorum ac Nobilium Clericorum multitudo. Plangunt ciues ciuitatis hoc dedecus reputantes & dolentes suam vrbem tui sanguinis effusione violari. Quid singularum fæminarum referam planctum, quæ sic hoc audito lachrymis more fæmineo ora rigarunt propter te militem suum, quem amiserunt, ac si singulæ virum suum aut amicum sorte belli reperissent extinctum? Tantus ergo omnium luctus extitit, vt melius mihi videaris te debere velle periisse, quàm seruasse quod periit.* Felix se nescit amari. *Pene tota Ciuitas in tuo dolore contabuit. Habes arrham veræ dilectionis in te, quam si prius agnouisses, nullas meo iudicio diuitias illi comparabiles æstimares.* Sed forsitan illo sermone Prophetico mihi respondere contendes, *renuit consolari anima mea.* Non possum non dolere tam proboso tactus incommodo: quoniam hoc hominum genus suam solet æxarem adducere. Nudantur genæ post modicum ornamento pilorum & gloria cutis in facie in rugam contrahitur, pallor inconueniens confundit vultum, & quim aliquando nouerunt, ex quo faciem meam viderint, statim esse mutilum hac corporis parte sunt cognituri. *Exigam ergo mei vindictam dedecoris, & totum meæ pondus iniuriæ Romanis auribus intimare studebo, & tam Episcopum quam Canonicos quoniam primum Iudicium de illo, qui in me malas extitit, mutare machinati sunt, quantum potero perturbabo, ac tunc demum intelligent quam sit contrarium honestati à rigore iustitiæ deuiasse. O miserum valde consilium & omni destitutum vtilitate! Nunquid non audisti aliquando de Romanorum auaritia & impuritate? Quis vnquam suis potuit opibus meretricum voraginem satiare? quis potuit sacculis cupiditatis earum sufficere crumenis? Quantum ergo ratione colligo, nec tibi, nec Ecclesiæ tuæ hoc etiam cogitare salubre Consilium esse dignoscitur. Et plurimum Monasterio tuo, cui addictus es, debes studere prodesse potius quam obesse.* Quam plurimum te obesse, si hoc agere intenderis, nulli qui sapiat, erit in incerto sub-

stantia tuæ rei ad visitationem Romani Pontificis, cum aut modica sit aut nulla, minimè sufficit. Quid Palatinis morsibus obiectabis? Parentum vel amicorum tuorum (omnes enim oderunt te propter te) rei familiaris subuentio vel aliorum in nullo ministrabit tibi. Restat ergo, vt si Romam expetieris, Monasterij tui opibus, quæ res ei grande damnum extiterit, necesse est iter arripias. Quod si defecerit & iter tamen impleueris, incassum te sudasse nulli dubitare fas est. *Quotquot enim nostris temporibus ad illam sedem sine pondere pecuniæ accesserunt, perdita causa confusi & reprobi abscesserunt.* Si proteruus extiteris & causam tuam inter eos exponere volueris, de te quidem commouebis risum, iustitiam vero consequeris nullam. Perdes itaque tanti laboris fructum & operam, & Ecclesiæ Parisiensis Pontificem & Canonicos Monasterio tuo & fratribus reddes acerbissimos & infestissimos inimicos. *Frustra autem niti* vt dicit Historicus, *& nil nisi odium acquirere extremæ dementiæ est.* Si de vindicta quereris, quam multum sitit anima tua & desiderat, noli continuo morderi dolore & tabescere; quia iam in maxima parte visa est adimpleri. Nam Quidam illorum qui tibi nocuerunt, oculorum priuatione & genitalium abscissione mutilati sunt. Ille autem qui perse factum abnegat, iam ab omni possessione sua bonorum suorum comportatione exturbatus est.

Noli ergo Canonicos vel Episcopum tui Sanguinis effusores vel perditores vocare, qui propter te & propter se, quantum potuerunt, intenderunt. Sed audi consilium bonum & veri amici consolationem. Monachus es & sanctæ Religionis habitum non inuitus & sponte sumpsisti. Non igitur amplius tibi vindictam exigere licet, si in veritate vis tenere & amare, quod in huius nominis significatione monstratur contineri. Si vero odio habueris etiam inimicum, qui hoc opus fecit, nec odire desinis, afferat aliud qui velit, ego confidenter assero vestē quidem Christi portare potes, sed ad nullam tibi vtilitatem proueniet. *Sequimini* inquit Apostolus *pacem cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. Mihi vindicta*, dicit Dominus, *& ego retribuam.* Si vis esse perfectus, incipe Christum perfecte diligere & vsque ad inimicum diligendum pertinges. Remitte minas & verba ampullosa incassum effundere. Neque enim potes implere quod cupis. *Iniuria iniustè irrogata, non cui irrogatur, sed ei qui irrogat infamia est.* Noli de cætero de amissa dolere felicitate, quam semper aduersitatis incommoda prosequuntur. Si ergo in sancto proposito permanseris vsque in finem nec defeceris, Christus omnia quæ perdidisti multipliciter & mirabiliter reformabit in glorificatione Corporum in futuro beatorum: ac tum demum *regula Dialecticorum falsa apparebit dicentium, in habitum nunquam posse redire priuationem.* Vale in Domino.

Ex hac Epistola tria intelligimus. Vnum est, quod Episcopus & Capitulum Parisiense de Fulcone & sceleris participibus vindictam quantum in ipsis fuit, sumpserunt, non tamen omnino Abaëlardi desiderio & expectationi satisfecerunt. Quam vero sententiam tulerint, ex dictis intelligitur. Et hinc quoque patet Episcopum suum habuisse forum Ecclesiasticum, iudiciumque in causis Academicis seu Scholasticis exercuisse. Quod amplius infra patebit vbi de Stephano Episcopo M. Galone ad an. 1132. agemus. Tunc autem Episcopus Parisiensis erat Gerbertus seu Gilbertus vt ante dictum est, Bernerus Decanus, Adam Præcentor, Stephanus & Henricus Archidiaconi, Theobaldus vero Ecclesiæ Parisiensis Cancellarius.

Alterum, quod tum Romana Curia, vt &, ante sæpe, auaritiæ & rapacitatis famâ ita laborabat, vt nemo quantumuis innocens sine pecuniæ largitione absolui posset, nemo nocens & diues si sacculos nummis plenos deferret, damnaretur: quod & Satyricè describit Bernardus Cluniacensis, quem aiunt circa an. 1058. floruisse.

Roma dat omnibus omnia dantibus: omnia Roma
Cum pretio: quia Iuris ibi via, Ius perit omne.
Vt rota labitur, Ergo vocabitur hinc rota Roma,
Quæ solet vbere laude fragrescere sicuti aroma.
Roma nocens nocet, atque viam docet ipsa nocendi,
Iura relinquere, lucra requirere, pallia vendi.

Sæpe Notarius est ibi carius emptus, vt illa
Qua cupis exaret, & sacra præparet ipse sigilla,
Si tua Nuncia præuenit vncia, surge, sequaris.
Expete limina, nulla grauamina iam verearis
Quam sapientia non valet, vncia dat tibi pacem.
Vncia fœderat, vncia temperat ore minacem.
Aurea lamina dat tibi lumina cæca Quiritum.
Ostia pernia, verbaque Tullia, cor stabilitum.
Si datur vncia, stat prope gratia Pontificalis:
Sin procul hac valet, hac tibi lex manet & schola talis.

Tertium est quod cũ Vniuersitas Parisiensis erat omnino celeberrima; ad quam nimirum ex toto orbe Christiano Scholastici confluebant. Neque enim credendum est ad vnum Abaëlardum ex Italia, Germania, Sueuia, Dania, Hispania, Anglia, Flandria & ex aliis Nationibus excitos conuolasse scholares, sed cum illi ad Academiam Parisiensem conuenirent suis in locis scientiarum multiplicitate & docendi peritia prædicati solitam Abaelardi scholam maximè frequentasse tunc supra cæteras florentem.

Neque postquam Monachus factus est, destiterunt scholares ad eum accedere, suisque precibus & importunis expostulationibus ab Adamo S. Dionysij Abbate obtinuerunt, vt ei Scholas resumere concederet. Itaque postquam Heloissa velata est atque à Gilberto Episcopo Parisiensi Cœnòbio Argentoliensi mancipata, ille vero à vulnete conualuit, Abbate permittente in Cella quadam SanDionysiana scholam aperuit vt prius de Philosophicis & Theologicis institutionibus. Primum autẽ ipse describit quomodo vterque Monasticum habitum sumpserint his verbis. *In tam misera me contritione positum confusi fateor pudoris potius quam deuotio conuersionis ad Monosticorum latibula Claustrorum compulit. Illá tamen prius ad Imperium nostrum sponte velatâ & Monasterium ingressâ. Ambo itaque simul sacrum habitum suscepimus; Ego quidem in Abbatia S. Dionysii, illa in Monasterio Argenteoli supradicto. Quæ quidem, memini cum eius adolescentiam à iugo Monastico regula tanquam intolerabili pœna plurimi frustra deterrerent ei compatientes, in illam Cornelia querimoniam inter lachrymas & singultum prout poterat, prorumpens ait.*

Abaëlardus Monachatus docere pergit.

——— O maxime Coniux
O Thalamis indigne meis! hoc iuris habebat
In tantum fortuna caput! cur impia nupsi
Si miserum factura fui? nunc accipe pœnas
Sed quas sponte luam.

Atque in his verbis ad altare mox properat & confertim ab Episcopo benedictum velum ad altare tulit & se Monasticæ professioni coram omnibus alligauit Non sponte quidem, sed iussu mariti, vt ipsa ad eum scribit. *Me Iuuenculam ad Monastica conuersationis asperitatem non Religionis deuotio, sed tua tantum pertraxit iussio.*

Deinde narrat Abaëlardus, quomodo Scholasticam Professionem resumpserit. *Vix autem de vulnere adhuc conualueram*, cum ad me confluentes Clerici tam " ab Abbate nostro quàm à me ipso continuis supplicarionibus efflagitabantur, " quatenus quod hucvsque pecuniæ vel laudis cupiditate egeram, nunc amore Dei " operam studio darem, attendens quod mihi fuerat à Domino talentum com- " missum, ab ipso esse cum vsuris exigendum & qui diuitibus huc vsque intende- " ram, pauperibus erudiendis amodo studerem.

Et paulo post. *Diu itaque illis instantibus* atque importunè pulsantibus Abbate quoque nostro & fratribus interuenientibus ad Cellam quandam recessi scholis " more solito vacaturus. Ad quas quidem tanta Scholarium multitudo confluxit, " vt nec locus hospitiis nec terra sufficeret alimentis. Vbi quod professioni meæ " conuenientius erat, sacræ plurimum lectioni studium intendens, Secularium ar- " tium disciplinam quibus amplius assuetus fueram & quas à me plurimum requi- " rebant, non pœnitus abieci, sed de his quasi hamum quendam fabricaui, quo " illos philosophico sapore inescatos ad veræ Philosophiæ lectionem attraherem,

sicut & summum Christianorum Philosophorum Origenem consueuisse historia meminit Ecclesiastica. Cum autem in Diuina scriptura non minorem mihi gratiam quàm in seculari Dominus contulisse videretur, cœperunt admodum ex vtraque lectione Scholæ nostræ multiplicari & cæteræ omnes vehementer attenuari.

Notat autem idem Author tunc temporis Abbatiam illam San-Dionysianam fuisse valde dissolutam, & tam Abbatem quàm Monachos licentiori vitæ fuisse tum deditissimos. *Erat*, inquit, *Abbatia illa nostra, ad quam me contuleram, secularis admodum vita atque turpissima. Cuius Abbas ipse quò cæteris prælatione maior, tantò vitâ deterior atque infamiâ notior erat. Quorum quidem intolerabiles spurcitias Ego frequenter atque vehementer modò publicè redarguens omnibus me supramodum onerosum atque odiosum effeci. Qui ad quotidianam Discipulorum nostrorum instantiam maximè gauisi occasionem nacti sunt quâ me à se remouerent.*

Abbatiæ illius tunc Abbas & Rector erat Adam, de quo nihil tale vspiam memini me legere. De eo Sugetius eius successor semper honorificè loquitur. Paschalis Papa paulò ante Abbatiam illam inuiserat, de qua Galo Episcopus Parisiensis conquerebatur quidem, sed ob id tantùm quod suam detractaret authoritatem & Iurisdictionem. Quinimo Adam qui ab an. 1099. Cœnobium regebat, pictatis operibus & officiis valde deditus fuisse videtur, magnamque pauperum curam habuisse; vt paret ex nonnullis Donationis Tabulis, quibus constat eum tempore famis magnas pauperibus eleemosynas fuisse elargitum. Non est itaque facile credendum homini leui & inconstanti, qui pristinæ existimationis memor superbiam & fastum nondum adhuc animo deposuerat, quem alij ferre non poterant; aut qui suum illi infortunium improperabant, quod ipsi molestum & graue videbatur.

Nescio quid tamen turbatum in Cœnobio illo accidit, ob quas Adam apud Ludouicum Regem accusatus est: quale verò crimen ei fuerit impositum, non legi quod sciam: sed in eius gratiam Iuo Carnotensis ad Regem scripsit hoc modo. *Dictum est mihi, quod ad suggestionem inimicorum Abbatem S. Dionysij grauiter accusatis, & testimonio cuiusdam pseudomonachi de obiecta sibi falsitate infamare contenditis. Quod nec leges habent, nec Antecessorum vestrorum Regum instituta permittunt, vt alicui de se confesso credi debeat super crimen alienum. Vnde Excellentiæ vestræ supplico, vt Maiestati Regiæ primò consulatis, & nobilis Monasterij, quod cum omnibus sibi appendentibus vestræ voluntati obnoxium est, ne in aliquo iure minuatis, sed potius beneficia quæ prædecessores vestri eidem venerabili loco contulerunt, tanquam in propriam Eleemosynam defendendo vendicetis. Et quia periculosum est loca sanctorum perturbare, militantes in sanctis locis inquietare, salubre consilium mihi videretur, vt postpositis æmulorum insimulationibus tales personas ad hanc discussionem inuitaretis, vel exspectaretis qui sine omni fuco malitiæ consilium vobis darent, & vestræ vtilitati & quieti Monasterij salubriter prouiderent. In his autem omnibus det vobis Dominus spiritum consilij, fortitudinis & pietatis.*

Eodem anno obiit clarissimus ille Theologus Parisiensis & Diuini verbi Concionator egregius M. Robertus Arbricellensis, de quo iam plura diximus supra. Obiit autem 25. Feb. 5. fer. in Prioratu Vrsani Gall. *Orsan*, quò ad securiorem solitudinem recesserat: atque hinc corpus eius ad Fontebraldense monastetium per Petronillam Abbatissam & Leodegarium Archiepiscopum Bituricensem, Roberti dum viuebat, amicissimum delatum est. Eius extremos vitæ actus & obitum descripsit F. Andreas Monachus Fontebraldensis, qui eidem morienti adfuit & viaticum porrexit. Eius exequias celebrarunt idem Leodegarius, Radulphus Turonensis Archiepiscopus, Reginaldus Andegauensis Præsul, Fulco Iunior Fulconis Andegauensium Comitis filius & alij plures. Elogium eius funereum legitur quotannis in Martyrologio Fontebraldensi, quod est eiusmodi.

Eodem die in Biturica Patria apud Vrsanum præclara dormitio Reuerendi Domini Roberti de Arbruissel Doctoris Theologi, venerabilis Presbyteri, ac Charissimi Patris nostri, qui vir fuit Christianissimus, sanctæ Ecclesiæ Lucifer splendidus, & in sancta prædicatione alter quodammodo Paulus. Redonensis Diœcesis Prouinciæ Britannicæ fuit oriundus, fonteque cœlestis doctrinæ funditus repletus & in religione probabiliter fundatus, à primo lapide author Fon-

tis Ebraldi Basilicam eiusdemque Basilicæ quamplures cellas fundauit, ædificauit, multiplicauitque & in eisdem locis, Deo inspirante, viros ac mulieres ad seruiendum Deo omnipotenti fideliter coadunauit; quos etiam dum adhuc viueret, & sanctorum Patrum exemplis & regulis omnique sana doctrina verbo & exemplo ad plenum informauit. Hic fortis Athleta, verbi Domini fidelissimus dispensator, dum ex more suo ad Exteras nationes prædicationis sanctæ gratia procederet, apud prædictum locum, quem ipse Deo fauente ædificauerat, qui Vrsamis dicitur, & abiturica Ciuitate duo de viginti milliaribus, hoc est 12. leucis defungitur vocante Deo, senex & plenus dierum viam vniuersæ carnis ingressus est cœlo gaudente, terrâ plorante, glorioso fine quiescens corpus terræ spiritumque polo reddidit an. ab Incarn. Dom. 1117. Non consentiunt tamen authores de anno quo Robertus obiit. Nam in Chronico Paruo Andegauensi legitur obiisse 5. Kal. Martij an. 1116. & in Chronico Malleacensi similiter 6. Kal. Martias eiusdem anni: sed facilis est conciliatio istorum Authorum cum Martyrologio Fontebraldensi: si attendamus iuxta morem Gallicanum fuisse annum 1116. quia computabantur anni à Paschate: more verò Romano fuisse annum 1117. quia iuxta illum annus à Kalendis Ianuarijs incipiebat. Sunt & qui Roberti vitam extendunt ad annum vsque 1120. sed communis opinio est obiisse an. 1117. Eodem anno, quo Robertus vt habetur in Chronico Malleacensi, obiit 7. Kal. Maij Bernardus Fundator Cœnobij Tironensis in Pertico; eique successit Hugo Monachus eiusdem Cœnobij.

1118. Anno 1118. Paschalis Papa obiit: cui legitimè suffectus est Ioannes Gaietanus Crescentis Romani Filius: nomenque Gelasij assumpsit: cui ab Imperatore Henrico Burdinus Quidam Hispanus Bracarensis Archiepiscopus Antipapa oppositus est nomine Gregorij VII. quamobrem Gelasius insidias veritus in Franciam more prædecessorum suorum fugit. Qua de re sic habet Sugerius in vita Ludouici Grossi. *Ea tempestate veneranda memoriæ summum Pontificem Paschalem ab hac ad lucem perpetuam contigit demigrare. Cui cum de Ioanne Gaetano Cancellario Electione Canonicâ constitutus Papa Gelasius successisset, & cuiusdam Burdini depositi. Bracarensis Archiepiscopi Imperatoris Henrici violentiâ in sedem Apostolicam intrusi & populi Rom. conductitia infestatione intolerabiliter fatigaretur, & à sancta sede eorum tyrannide arceretur, ad tutelam & protectionem serenissimi Regis Ludouici & Gallicanæ Ecclesiæ compassionem, sicut antiquitus consueuerunt, confugit.*

Initium Ordinis Præmonstratensis. Concilium habuit Remis circa mediam Quadragesimam & de Imperatore questus est qui Burdinum excommunicatum Antipapam fecerat: sed præuentus ægritudine nihil agere potuit. Ad eum Norbertus natione Teutonicus nudis pedibus accessit, mentisque propositum pandens, seminandi vbique verbi Diuini potestatem accepit. Et anno sequenti teste Alberico Præmonstratensem Ordinem instituit, Ecclesiamque fundauit in agro Laudunensi sub Episcopo Bartholomæo, ad quam è schola M. Radulfi Laudunensis 7. iuuenes Lotharingos, quos conuertit, deduxit: vt legitur apud Hermannum Monachum l. 3. c. 4. titulo QVOMODO PRÆMONSTRATENSIS ECCLESIA INCEPTA SIT. *Post paucos dies vir Dei Laudunum veniens*, inquit, *Scholam M. Radulfi, qui Germano suo M. Anselmo defuncto successerat, ingreditur, & Scholasticis eius sermonem exhortatorium faciens, protinus septem ex eis ditissimos, qui nuper de Lotharingia venerant, conuertit & cum magna pecuniâ ad Ecclesiam suam duxit.* Anno 1126. ab Honorio Pontifice Ordinis sui confirmationem accepit. Qui Ordo tempore consequente Lutetiæ Collegium habuit illudque Scholaribus suis destinauit. Vnde inter Religiosos Ordines Vniuersitatis Parisiensis in solennibus Supplicationibus cum cæteris ab Apparitore seu Bidello appellantur.

Origo Templariorum. Circa hæc quoque tempora Templariorum originem notant Historici, qui Clericorum Regularium exemplo Christi se seruitio & militiæ manciparunt. Institutores Ordinis duo fuerunt nobilissimi Equites, Hugo de Paganis & Godefridus de S. Audomaro. Qui cum non haberent domicilium, inquit Mathæus Parisiensis, à Balduino Rege Hierosolymorum locum in Palatio, quod secus Templum Domini ad Australem habebat plagam, ad habitandum obtinuerunt. Canonici verò Domini plateam quam iuxta palatium prædictum habebant, construendis officinis concesserunt. Patriarcha quoque & Rex cum suis

suis Primotibus & aliis Ecclesiarum Prælatis de propriis Dominicis suis pro victu & vestitu certa eis Beneficia contulerunt. Prima eorum professio hæc fuit; vt in remissionem peccatorum suorum vias & itinera ad securitatem Peregrinorum contra Latronum insidias tutarentur, easque pro viribus eiusmodi hominum fæce mundarent. Tandem post nouem annos in Concilio Trecis habito instituta est Regula, eisque Habitus Albus ab Honorio Papa assignatus. Demum Eugenius Papa Cruces rubeas Palliis seu Mantellis eorum assui voluit, vt à cæteris possent commodius hoc signo discerni. Hæc ferè Mathæus Parisiensis cum his quæ sequuntur.

" Numerus eorum in breui ita multiplicatus est, vt in Conuentu plusquam " 300. habeant Equites exceptis fratribus aliis, quorum numerus est infinitus. " Possessiones verò tam citra quam vltra mare adeo immensas habere dicuntur, " vt iam non sit in orbe Christiano Prouincia, quæ eis bonorum suorum portionem non contulerit, & Regiis hodie diuitiis præstantiores existant. Qui quoniam iuxta Templum Domini mansionem habent, Fratres Militiæ Templi dicuntur. Et cum diu in honesto starent proposito, nunc adeo professionis suæ humilitate neglecta, Domino Patriarchæ, à quo Ordinis Institutionem & prima beneficia susceperant, se substraxerunt, & obedientiam & Ecclesiæ Dei decimas subtrahentes, facti sunt omnibus valde molesti. Tales iam erant Templarij tempore Mathæi Parisiensis qui florebat circa an. 1250.

Eodem anno obiit Balduinus Rex Hierosolymitanus, sepultusque est in Golgotha iuxta Godefridum Ducem Germanum suum. Cui Fulcherius Carnotensis hoc inscripsit Epitaphium.

Cum Rex iste ruit, Francorum Gens pia fleuit,
Huius erat scutum, robur & auxilium.
Nam fuit arma suis, timor hostibus, hostis & illis,
Dux similis patriæ, consimilis Iosue.
Achon, Cæsaream, Berytum nec ne Sidonem
Abstulit infandis hostibus indigenis.
Post terras Arabum, vel quæ tangunt Mare rubrum,
Addidit Imperio, subdidit obsequio.
Et Tripolim cœpit, sed & Arsuth non minus vrsit,
Pluraque præterea fecit honore rata.
Obtinuit Regnum Rex octo decemque per annos
Mensibus atque tribus insuper appositis.
Sex decies Phœbus vernecis viserat Astrum,
Cum Baldwinus Rex obit eximius.
Octies & decies faciens menses duodenos
Regis habes annos, patriam quibus optimè rexit.

Ad eundem annum narrant scriptores Angli cruentum prælium in Normania commissum à Regibus Franciæ & Angliæ, quo nullum obstinatius vnquam fuit; in eoque victos fuisse Francos, Ludouicum in fugam versum, plurimosque Regni optimates aut interfectos aut captos. Quæ victoria Normanis & Anglis animos addidit supra quam dici possit, audaces & insolentes. Mathæus Parisiensis hoc prælium commissum ait fuisse an. 1119. in eo Baldwinum Flandriæ Comitem grauiter vulneratum postmodum obiisse, eique Karolum Kanuti Danorum quondam Regis filium ipsius Balduini cognatum successisse.

Anno 1119. mortuo apud Cluniacum Gelasio Pontifice Wido seu Guido natione Burgundus, Viennensis Archiepiscopus *Imperialis & Regiæ celsitudinis deriuatiuâ consanguinitate generosus*, inquit Sugerius, à Cardinalibus qui tunc aderant, eligitur in successorem Kalendis Februarij, nec minus vnanimi consensu ab alijs, qui cum Pseudopapa Burdino Romæ remanserant, optatur: adeo bonæ famæ erat apud omnes. Is Callixti II. nomen accepit, vir de Deo hominibusque bene meritus, inquit Platina: Iuris Ciuilis & Theologiæ Doctor à Laziardo Cœlestino appellatur. Ante omnia autem Tolosæ primùm, deinde Remis Concilium celebrat, mense Octobri 12. Kal. Nouemb. Radulpho Viridi tunc ad- 1119.

huc sedente in Cathedra Remensi, cui Concilio interfuerunt, vt loquitur Ioannes Brompton, 414. *Persona Pastoralium Virgarum.* In eo proscripti sunt ab Ecclesia Simoniaci, qui pro sepulturis, Chrismate & oleo pretium exigebant. Imperatori Henrico anathema dictum, quod Ecclesiæ reconciliari nollet. Decretum quoque latum aduersus vxoratos presbyteros, & aduersus eos qui dignitates Ecclesiasticas aut vlla Beneficia à Laicis Principibus accipiebant. Habentur autem ista Decreta apud Rogerium Houedensem in Annalibus Anglicanis & in Chronico S. Petri Viui his verbis.

" Quæ SS. Patrum Sanctionibus de Simoniaca prauitate stabilita sunt, nos " quoque iudicio S. Spiritus & authoritate Apostolicæ sedis vnanimiter confirma-" mus. Si quis ergo vendiderit aut emerit vel per se vel per quamlibet submissam " personam Episcopatum, Abbatiam, Decanatum, Archidiaconatum, Presby-" teratum, Archipresbyteratum, Præbendam, altaria vel qualibet Ecclesiasti-" ca Beneficia, promotiones, ordinationes, consecrationes, Ecclesiarum de-" dicationes, Clericalem tonsuram, sedes in Choro, aut qualibet Ecclesiastica " officia vendens, emens & dignitatis officij sui & Beneficij periculo subia-" ceat.

" Quod nisi resipuerit, anathematis mucrone perfossus, ab Ecclesia Dei quam " læsit, modis omnibus abscindatur. Episcopatuum & Abbatiarū inuestituram per " manum Laïcam fieri penitus prohibemus. Quicunque igitur Laïcorum deinceps " inuestire præsumpserit, anathematis vltioni subiaceat. Porro qui inuestitus fuerit " honore quo inuestitus est, absque vlla spe recuperationis omnimodo careat. Vni-" uersas autem Ecclesiarum possessiones quæ liberalitate Regum, largitione Prin-" cipum, vel oblatione quorumlibet fidelium eis concessæ sunt, inconcussas & in-" uiolatas in perpetuum permanere decernimus. Quod si quis eas abstulerit, aut " potestate tyrannica detinuerit, iuxta illud B. Symmachi Capitulum anathemate " perpetuo feriatur.

" Nullus Episcopus, nullus presbyter, nullus omnino de Clero Ecclesiasticas " dignitates, vel Ecclesiarum Beneficia cuilibet quasi iure hæreditario derelin-" quat. Illud adiicientes præcipimus, vt pro baptismatis, chrismatis, olei sacri & " sepulturæ acceptione & infirmorum visitatione vel vnctione nullum omnino pre-" tium exigatur.

" Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus, vxorum & Concubinarum contuber-" nio prorsus interdicimus. Si qui autem huiusmodi reperti fuerint, Ecclesiasticis " Officiis priuentur & beneficiis. Sanè autem si neque sic immunditiam suam cor-" rexerint, communione careant Christiana. Malè vero scribit Matheus Parisien-" sis in Concilio isto damnatam fuisse Gilberti Porretani hæresim à Calixto, quæ " longè post ab Eugenio damnata est, vt suo loco dicetur.

In eodem Concilio Ioannes Cremensis pro Cluniacensibus perorauit, eorum Priuilegia recensuit, illud vero præsertim quo habent, vt Soli Romano Pontifici subiiciantur, questusque est quod ea à Laïcis Principibus & Episcopis violarentur & infringerentur. Plurimum vero Potestatem Pontificiam extulit assumpto hoc argumento quod *nulla sit superior in terris*: qua in re plurimorum aures & animos offendit, occasionemque dedit & materiam ad disputandum in scholis de Potestate summi Pontificis. Sic autem perorauit, vt legere est apud Odericum.

„ Ducenti & eo amplius anni sunt, ex quo Cluniacensis Ecclesia fundata est & „ ab ipso primordio fundationis suæ Rom. Papæ donata est, à quo vtilibus Priui-„ legiis in Romana synodo coram multis arbitris diuersæ dignitatis euidenter insi-„ gnita est. Ratum est & in Chartis insertum legentibus liquidò patescit, quod Ge-„ rardus Aquitanicus Cluniacense Cœnobium in Alodio suo construxit, & illud „ Romam pergens Rom. Pontifici deuotissimè commisit, nec id frustra fieri voluit: „ nam ipse tunc 12. aureos Papæ obtulit & exinde totidem singulis annis dari decre-„ uit. Præfata ergo Ecclesia nulli Principum seu Præsulum vsque nunc nisi Papæ „ subiacuit. Deo largiter opitulante fundis & religiosis habitatoribus feliciter cre-„ uit: vnde bonus odor laudabilis famæ longè lateque per orbem fragrauit exem-„ plumque sanctitatis piè quærentibus Disciplinam salubriter exuberauit. Con-„ uentus Monachorum secundum Regulam S. Patris Benedicti Abbatem eligit, le-

ctum Papæ cum litteris attestantibus dirigit, quem ipse secundum Ecclesiasticum morem consecrat & benedicit. Omnis credentium multitudo credit ac perhibet, quod qui Apostolicæ sedi iubente Deo præsidet, ligandi atque soluendi potestatem habet. Principis enim Apostolorum Petri Vicarius est cui diuinitus dictum est, *Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & Portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues Regni cœlorum, & quodcunque ligaueris super terram erit ligatum & in cœlis, & quodcumque solueris &c.* Ergo Apostolica sedes cardo & caput omnium Ecclesiarum à Domino & non ab alio constituta est. Et sicut Cardine ostium regitur, sic Apostolicæ sedis authoritate omnes Ecclesiæ Domino disponente teguntur. Ecce B. Petro concessum est à filio Dei, vt cæteris præemineret Apostolis. Vnde Cephas vocatur, quia caput & primus est omnium Apostolorum, & quod in Capite præcessit, in membris sequi conuenit. Quis ei resistere potest, cui tanta potestas à Domino concessa est? quis audet soluere quod Petrus ligauit, siue ligare quem ipse absoluit? Igitur cum Cluniacensis Abbatia soli Papæ subiiciatur, & ille qui præcipiente Deo in terris super omnes est, ipsam patrocinetur, Romana authoritas Cluniacensium Priuilegia corroborat, & in virtute Dei omnibus Ecclesiæ filiis imperat, ne quis eos temerè pristinâ libertate priuet, nec possessionibus olim habitis spoliet, nec insolitis exactionibus prægrauet. In pace omnia possideant, vt quieti semper seruire Deo valeant.

Hæc Ioanne dicente, subiungit Ordericus, *plures Præsulum & aliorum qui confines illis erant tumultuati sunt, nec ea quæ per Cardinalem constanter edita sunt (quamuis apertè contradicere iussionibus Papæ non auderent) concessa sunt. In altercationibus multifluæ iaculabantur sententiæ abundanter emanantes de profundo fonte diuitis sapientiæ. Sed omnia Concilij Gesta nequeo sigillatim retexere.* Arguti Sophistæ *de multiplicibus Ecclesiæ negotiis subtiliter tractauerunt & multa studiosis auditoribus documenta luculenter intimauerunt. Ibi Girardus Engolismensis, Hato Viuariensis, Gofridus Carnotensis & Guillelmus Catalaunensis Duces verbi præ cæteris innotuerunt, & dicacibus Scholasticis atque feruidis amatoribus Sophiæ, inuidiosi extiterunt.*

Eidem Concilio interfuerunt Baldricus Dolensis, Hildebertus Cenomanensis, Radulfus cognomento Viridis Archiepiscopus Remensis cum multis Abbatibus & Monachorum ac Clericorũ multitudine. Sic amplificatâ & exaggeratâ Priuilegiorum Pontificiorum vi non illic tantum, sed & iam sæpè alibi ex quo Gregorius VII. Imperatorem sibi subiecit, Monachi, qui eorum numero longè superant seculares, audentius animos attollere cœperunt; & omnium primi Mauriniacenses de Laicorum sepulturis cum Canonicis Stampensibus quæstionem mouerunt magno æstu vehementique animorum agitatione. Canonici auxilio & gratia Algrini Palatini Clerici Regalis & Stephani Cancellarij Regis, qui ambo Canonici Stampenses erant, apud Miledunum, vbi tum Rex erat & cum Rege Archiepiscopus Senonensis, de Monachorum insolentiâ conqueruntur, & causam obtinent, iusso Archiepiscopo interdicere Monachis omni officio Sepulturæ: quamobrem Thomas tunc Mauriniacensis Abbas sic rescripsit ad Archiep. vt legitur in Chronico.

Domino venerando & in Christo dilectissimo Patri D. Dei gratia Senonensium Archiepiscopo Thomas Mauriniacensium Ministerindignus salutem & debitam obedientiam. Legimus in litteris vestris, quod apud Milodunum Canonici Stampenses de nobis grauissimè conquesti sunt, quoniam Ecclesiam B. Mariæ & redditus Canonicorum quantum in nobis est, vt aiunt, omnino annulare satagimus & sepulturam loci ipsius iam ad nos ex parte contraximus & etiam Parochiæ ipsius Ecclesiæ terminos occupauimus. Sensimus etiam Paternæ correctionis verba quæ licet grauiora sint quàm vel causa vel persona mea promeruisset, reuersus tamen ad me cogitare studui, quod pœnitentiæ locum in Ecclesia teneam, cœpique ruminare quod iuxta Salomonem *verba Sapientum sunt quasi claui in altum defixi.* Scribitur & infra puto ad consilium dandum non ad incutiendum terrorem, Regem Ludouicum huic clamori interfuisse, qui fauet omnimodo partibus Clericorum & detestatur & improbat graues & intolerabiles impetus Monachorum. Monemurque vt in hac causa ita nos deinceps habeamus, ne fortè super his quæ paulo ante tetigistis, Regis odium importabile incurramus. Ad hæc nostra est

» hæc responsio breuis. Primum quidem quòd Canonici spretâ Senonensis Eccle-
» siæ authoritate ad secularem Curiam fugiunt, Regem pecuniâ contra Priuile-
» gium Romanæ Ecclesiæ conducunt, contra Canones faciunt. Deinde men-
» daciter & impiè dicunt Sepulturam loci illius nos ex parte contraxisse,
» Parochiæ terminos occupasse. Nihil enim horum facimus. Scimus nam-
» que quàm detestabile malum sit accipere sepulturam & diuinarum scriptu-
» rarum eruditione & pauperum oppressione quos in vicinia nostra & solum in
» Diœcesi vestra videmus ad sepulchra mortuorum plorare magis amissiones bono-
» rum quàm corpora defunctorum. Iuxta verò antiquam Ecclesiarum consuetu-
» dinem, iuxta vestram institutionem (neque enim adhuc Romanæ dignitatis Pri-
» uilegium nominamus) sciatis nos & ambulare & ambulasse. Quod si in aliquo fo-
» ret excessum, debuissem ab illis Canonicè pulsari, non sic inaniter & de nullis
» adhuc coram Episcopis exclamari. Cæterum pace vestra dixerim, vestrum es-
» set si vestræ Paternitati placuisset, contra latratus eorum qui se putant amittere
» quidquid nobis datur à fidelibus, baculum defensionis opponere, tum propter
» paruulam ac nouitiam Mauriniacensem Ecclesiam, quæ vestra est & à vestro de-
» cessore Piæ memoriæ R. fundata talibus initiis exercuit. Tum quia per priuatum
» ac fidelissimum vobis Legatum eorum laqueos præueniens mandaueram, quod
» vestro tota res penderet arbitrio. De Rege postremò quid dicam, didici præcepto
» primi pastoris & Deum timere & Regem honorificare. Satis & illius & habuimus
» & habemus præter hoc negotium familiaritatem, & in multis si dici fas est, ei ne-
» cessarij fuimus. Sed quibus multotiens abducatur consiliis, vos qui totius vestræ
» regionis caput estis, experimento aliquando didicistis. Sed ne multis immorer,
» timeant eum qui diuitiis & deliciis suffocantur, vel ad vtilitatem proximorum
» Ecclesiasticis honoribus occupantur. *Nam nos Christi pauperes sumus.* Vulgare mi
» Domine, prouerbium est, *Nudus homo non potest exspoliari.* Nemo timet amitte-
» re quod appetit sponte sua deserere. Vt veritatem vobis pandam, ante mori pa-
» ratus sum, quàm contra Priuilegium aliquid facere.
»

Priuilegium istud non refertur in Chronico Mauriniacensi, sed supponitur recens indultum à summo Pontifice Paschale ex concessione Richerij & Daimberti Archiepiscoporum Senonensium. Ibi vero legitur ad an. 1120. à Calixto fuisse Mauriniacensem Ecclesiam 5. non. Octob. dedicatam in honorem S. Trinitatis & S. Crucis, B. Virginis, BB. Apostolorum Petri & Pauli omniumque Sanctorum, eodemque mense celebrato Remis Concilio Papam Romam profectutum *de Parisius* Corbolium aduenisse ibique Canonicos conquestos *suorum Parochianorum corpora sibi violenter auferri*, Papamque id Abbati significasse *vt se præpararet, quatenus de talibus ante ipsum placitando ratio ventilaretur.* His subiungit Chronologistes. *Rursus pœna, rursus cura, rursus timores laboresq; & tumultus oriuntur. Clerici latrabant, Rex eorum partes fouebat, Domnus Stephanus à Rege secundus instabat, Algrinus furebat. In itinere quoque quo die sequente Ferrarias, quæ Regalis Abbatia est, tendebant, Domnus Stephanus apertissimè in contentionem atque certamen contra Abbatem exiuit. Terrores, minas, verbera potius quam verba multiplicauit. Ad hæc illius Complicumque suorum tota nitebatur intentio, vt si Regis, si Collateralium suorum amicitiam Abbas retinere voluisset, ipse Priuilegium quod habebat, discinderet.*

Interim Papam vlterius progredientem comitatur Algrinus assumptisque secum duobus Canonicis Simone Cantore & Philippo conatur reuocatoriã Priuilegij Monastici sententiam obtinere, & iactat se obtinuisse. Monachi nonnullos è Primoribus Ciuium Stampensium sibi demeritos Legatos ad Grisogonum Cardinalem Papæ Cancellarium & ad ipsum Papam mittunt nomine Ciuium, factum tectumque conseruari quod Monachis indultum fuerat, Priuilegium postulantium. Litteræ ad Grisogonum tales ibidem leguntur.

» Grisogono Sanctæ Dei Rom. Ecclesiæ Diacono Cardinali ac Bibliothecario
» Thomas Mauriniacensium Abbas salutem. Cum audissem Legatum Stampen-
» sium procerum pergere ad D. papam, commisi sibi litteras in quibus & vos salu-
» tarem, & eorum hactenus inauditorum malorum, quæ circa nos aguntur, pau-
» ca vobis intimarem confisus de promissa mihi amicitia vestra; immo de ea chari-
» tate quæ nos sub Capite vno in Corpore vno facit vnum, quod & iusta & Ca-
» nonica diligatis, & ad ea corrigenda quæ dignitatem S. Romanæ Ecclesiæ fau-

tiant, consilium præbeatis. Fecissem id libentius per me, sed multis ex causis retentus sum, sperans & confidens in eo qui non deserit sperantes in se, vos in vestra prosperitate deuotius & officiosius aliquando me visurum. Canonici Quidam in vicinia nostra, si tamen Canonici dicendi sunt, qui irregulariter & turpiter viuunt, qui in templo Dei columbas & vendunt & emunt, qui de præbendis suis filios suos hæredes faciunt, qui de baptismate pretium, de mortuis sepulturam violenter exigunt, dum essetis in partibus nostris, Iudicium subterfugerunt, in discessione vestra ad auxilia quorundam, qui in Ecclesia illa & redditruum & facinorum participes sunt, confugerunt. *His Inuentoribus, quorum consiliis Regnum Francorum turbatur & turpatur. Simplices aures Regis sicut & in aliis multis deceperunt*, & à Domino nostro si tamen id credi potest, Priuilegium quod nusquam & nunquam auditum fuit, latenter (non audeo enim dicere qualiter ipsi dicunt) exortserunt. Has insidias & Dei & vestro auxilio me putauerunt præuenisse. Sed vt video, non est via hominis in manu eius, nec viri est vt dirigat gressus suos. A Domino enim gressus hominis diriguntur. Ipsi vero quod ad ignominiam Domini nostri Papæ sanctæque Rom. Ecclesiæ pertinet, Priuilegium se habere gartientes, solito nequiores effecti sunt. Et contra patriũ morẽ, contra consuetudinẽ omnium Ecclesiarum, contra Ius, contra Canones, contra Deum sepulturas grauiores exigunt, & omnibus, vt alibi pro salute animæ suæ sepeliri non possint, contradicunt. Dici non potest quantus hinc populi tumultus oriatur, quantæ nobilium querimoniæ, quanta conuicia, quantæ maledictiones. Scandalum hoc iam multa homicidia seminauit. Stupent & admirantur omnes à vobis, qui sepulturam tam seuerè damnastis, tanti mali fomenta progredi potuisse. Non enim diuersas sicut se res habet, sed penitus contrarias Canonici sententias asseuerant; & quod solo auditu nefas est, Priuilegio Priuilegium contriuisse se iactitant.

Precor igitur Excellentiam tuam, vt subuenias animabus pro quibus Christus mortuus est, ne Princeps tenebrarum & prædo nocturnus eas rapiendi per vos inueniat occasionem. Vt enim iuuarentur orationibus sanctè ac regulariter viuentium, & sua & amicorum Corpora non solum in loco nostro, verum etiam & alia loca & temporibus nostris & antequam locus noster fundaretur, consuetudinariè faciebant portari, liberè sepeliri. Quod quam iustum sit & ratio monstrat & authoritas firmat & consuetudo clamat. Exceptis autem his quæ de hac sententia in promptu vos habere conspexi, accipe quid hinc B. Augustinus sentiat. Scribit enim sic in libro de cura agenda pro mortuis ad Paulinum Nolanum Episcopum. *Si paterna, vestis, & annulus ac si quid huiusmodi tanto carius est posteris, quanto erga parentes maior affectus est, nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ vtique multo familiarius atque coniunctius quàm quælibet indumenta gestamus. Quod si verum est, profectò etiam prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam Sanctorum locus bonæ affectionis humanæ est erga funera suorum. Quoniam si nonnulla Religio est vt sepeliantur, non potest nulla esse, quando vbi sepeliantur, attenditur.* Hæc Augustinus. Sollicitus igitur de salute animæ tuæ, fac vt Legatus iste loquendi locum habeat, & suggere Domino nostro, vt tam horrendo, tam pessimo malo medicinam prouideat. Misereatur animarum earum, quæ se petierint adiuuari & non potuerint adipisci. Misereatur pauperis Ecclesiæ, quam ipse propria manu dedicauit; ad cuius oppressionem, imò destructionem tales machinas Diabolus fabricauit. Vale.

Quamobrẽ vero tam multa de Monachis, deque sepulturis, quæ ad Vniuersitatẽ parisiensem non pertinent? imo pertinent: sæpe enim mota est illa Quæstio in Conuentu Academico, præsertim ex quo Mendicantium Ordines instituti sunt: sæpe quoque ab Episcopis in eam rem consulta est Vniuersitas, vt ex historia patebit. Cæterum non eget commento isthæc Epistola: palam inuehuntur Monachi in eos qui primas in Regni administratione partes obtinebant, palam in ipsum Regem, quem simplicem appellant, hoc est *credulum & fatuum*, quia iuri quod sibi contra morem Ecclesiæ assumebant, aduersabatur. Nolunt quidquam exigi à Canonicis pro sepulturis, & tamen pauperem suam Ecclesiam repræsentãt, quasi eo adminiculo egeat, vt sustentetur: quibus verbis neque se gratis sepelire velle Laicorum defunctorum corpora satis declarant. Et cum de Richerio &

Daimberto Archiepiſcopis Senonenſibus loquuntur, illum huic præferunt, quia plus diligebat Eccleſiam ſuam, & quia Daimbertus inuitatus & rogatus confirmare Priuilegium à Richerio deceſſore conceſſum, dixerat. *Monachos impetuoſos atque rebelles Epiſcopis exiſtere.* Cæterum huiuſce litis deciſio ad Cononem Legatum Apoſtolicum Abbatis Thomæ amiciſſimum à Pontifice remiſſa eſt, vt ex eodem Chronico intelligitur.

Narrat idem Aurhor ab ipſo Conone, qui forte ad Cœnobium Mauriniacenſe diuerterat, quorundam bonorum Eccleſiaſticorum, quæ à ſecularibus numeratâ pecuniâ ipſi emerant, obtinuiſſe confirmationem, & quaſi à S. ſede Apoſtolica donationem; idque de conſilio Guillelmi Catalaunenſis Epiſcopi. *Mordebat* inquit, *Abbatis & aliorum quorumdam fratrum conſcientiam, quod Anteceſſores noſtri Eccleſias ac Decimas quaſdam non ſolum donis, verum etiam pecuniis acquiſierant. Neque enim tunc in initio ſcilicet Conſtitutionis huius Eccleſia quaſtio de Simonia ſic ventilata erat, ſicut poſterorum diligentiâ factum eſt. Sed ſi quid Eccleſiaſticum à Secularibus hominibus emeretur, non Emptio ſed Redemptio vocabatur. Sed cum diutius ſuperhac re titubaſſent, diuina prouidentia factum eſt, vt rurſus Dominus Cono Preneſtiuus Epiſcopus & Apoſtolica ſedis Legatus apud nos hoſpitandi gratia diuertiſſet, habens ſecum velut Auxiliatorem Magnum Willielmum Catalaunenſem Epiſcopum* QVI SVBLIMES SCHOLAS REXERAT, *& tunc Zelum Dei habens ſuper omnes Epiſcopos totius Gallia* DIVINARVM SCRIPTVRARVM SCIENTIA FVLGEBAT. *Abbas igitur in manu Cardinalis omnia illa de quibus ſcrupulum habebat, reddidit, vt in eius diſpoſitione eſſet, quidquid inde facere voluiſſet. Die ſubſequente viri ſapientes & Eccleſiaſtici diſpenſatores ante præſentiam ſuam Abbatem vocauerunt, & vt ea de manu B. Petri acciperet, ſecurè in Abbatia Deo ſeruiret, per obedientiam iniunxerunt.*

Iſte Cono ſub Paſchale Ponrifice an. 1115. Legatus fuerat in tribus Prouinciis conſtitutus Rothomagenſi, Senonenſi & Remenſi: & in iiſdem à Calixro II. cum eadem authoritate relictus. Vnus fuerat ex ipſius Electoribus, vt in Hiſtoria Vezeliacenſi legitur. Concilio Toloſano Idibus Iulij habito interfuit, primuſque poſt Calixtum ei ſubſcripſit. Adfuit quoque Mauriniacenſis Eccleſiæ dedicationi, & Concilio deinde Remenſi. Poſt abſceſſum verò Pontificis multas Synodos in Francia habuit, multaque ad Eccleſiæ tranquillitatem & pacem conſtituit Ludouici Regis gratiâ & fauore adiutus, cui acceptiſſimus erat.

1120. Anno 1120. idem Cono 4. Kal. Nouemb. celebrauit Concilium Bellouaci, ad quod Archiepiſcopos tres ſuæ legationis cum Suffraganeis inuitauit. Cui inter cæteros interfuit Guillelmus Campellenſis, tunc Epiſcopus Catalaunenſis, vt diſertè teſtatur Liſiardus Sueſſionenſis in vita Arnulfi deceſſoris ſui cap. 15. Vnde conuincuntur erroris illi, qui ſcribunt Guillelmum anno 1119. obiiſſe: paulo melius tabulæ M. S. Catalaunenſes, in quibus legitur Eccleſiam rexiſſe annos 7. menſes 6. cum regere inceperit an. 1113. eſt at verior ſententia eſt obiiſſe an. 1121. 8. Kal. Feb.

In eo Concilio actum eſt præcipuè de Apotheoſi, ſeu vt obtinuit loquendi vſus, de Canonizatione B. Arnulfi Sueſſionenſis quondam Epiſcopi, viri miraculis frequenribus clari ab an. 1080. procurantibus Lamberto Atrebatenſi & Liſiardo Sueſſionenſi Epiſcopis, viris quoque nominatiſſimis & tam litteris quàm pietate conſpicuis; quorum iſte ex Præpoſito Sueſſionenſi ad Epiſcopatum prouectus fuerat an. 1108. Ille autem de conſenſu Epiſcoporum, qui Concilio intererant, (inter quos nominat Guillelmum Catalaunenſem) Vitæ B. Arnulfi libellum quem compoſuerat, examinandum tradidit Magiſtris Scholarum, ex quotum relatione ſolennis facta eſt eiuſdem Apotheoſis. Qua de re ipſe ſcribit c. 15. quod eſt de Eleuatione corporis.

Hac & alia ſuperna patria documenta poſtquam ad aures D. Lamberti, ſiue ad notitiam deuoti populi latius peruenerunt, idem Epiſcopus iniit Conſilium in Conſilio Beluacenſi 15. Kal. Nouemb. cum quibuſdam Coepiſcoporum ſuorum, quid facto opus eſſet ad tantam Dei magnitudinem. Intererant ibi Epiſcopi Vvillielmus Catalaunenſis *Columna Doctorum*; Gaufridus Carnotenſis Epiſcopus, Daimbertus Senonenſis Archiepiſcopus. Et ego Liſiardus indignus Sueſſionenſis Epiſcopus. Abbatum, Archidiaconorum, Præpoſitorum & copioſa Cleti multitudo. Inter

cætero affuit ipse Aldenbergensis Abbas ferens in manibus libellum de vita & moribus miraculorumque gestis ipsius S. Arnulfi, quem libellum Ego de manibus eius accipiens aperui & apertum obtuli Episcopis dicens ECCE, DOMINI, libellus ipse qui me conscio meque authore de vita eius conscriptus est, cui quod vera sunt omnia quæ narrat, testimonium in fide perhibeo, & de cuius miraculis & hic quosdam & domi plures valde testes veraces adhibeo. Hunc libellum postulo à vobis diligẽter considerari, vt ex eius notitia valeatis quid de illo agendum sit, melius informari. Vestra autem sanctitas audiat iudicium meum. Quoniam si in Diœcesi mihi commissâ pausaret, longum est quod in terra non iaceret. Tunc Vuillielmus Catalaunensis Episcopus accepit libellum & inspiciens à principio vidit numerositatem Capitulorum, & ait ad Episcopum Tornacensem *Lambertum*, Domine quid amplius quæritis? absque libello isto sufficit vobis testimonium D. Episcopi Suessionensis & Clericorum eius, debet vobis magnam fiduciam præbere iste talis Abbas cuius & ætas suspicienda est & prudentia bene placet. Libellum vero istum quia synodalibus negotiis occupamur, percurrere non vacat. Ioffredus (seu Gaufridus) Episcopus Carnotensis ait, Domine Tornacensis, dico vobis in veritate, si Dominus talia vel semel fecisset circa aliquem Prædecessorũ meorum, ego nec Papã, nec Legatum, nec vel Archiepiscopum consulerem. Interim dum hæc ab Episcopis decernuntur, *Quidam nobiles Magistri Scholarum* acceperunt libellum & cursim perlegerunt quædam gestorum capitula. Quidam ergo eorum concurrentes vbi erant Episcopi, cum magna constantia fatebantur *Reuera ex Deo non est, qui huius Sancti Exaltationi contrarius est.* Tunc Guillielmus Catalaunensis Episcopus ait, Per Deum turpe est, quod de re tam aperta dubitamus. Vnde vos Domine Tornacensis cum Domini gratia remota omni ambiguitate statuite diem quo ad locum conueniatis & sanctum Dei seruum de terra eleuando honorificè recondatis. Lambertus Episcopus ait, Ecce Legatus in hac ipsa Basilica cum nostro Archiepiscopo Remensi vel Turonensi eminus residet, rogo vos placeat vobis ante illos venire & vestram sententiam illorum iudicio confirmare. Episcopi dixerunt, In nomine Domini fiat. Vt ventũ est, Lambertus Episcopus dixit Domino Catalaunensi, Rogo agite causam meam. Cumque ille breui facundia ante Legatum & Archiepiscopos causam explicuisset, tam Legatus Conon quàm & Remensis Archiepiscopus vnâ voce responderunt, Iudicium vestræ authoritatis plenè suscipimus & decretum vestri consensus roboramus. Ita Episcopus Lambertus conuocans Abbatem designauit diem, quo Aldenborg conueniret, id est Kalendis Maii, & viri Dei Corpus sanctum ex humo leuatum iuxta morem Gallicanæ Ecclesiæ ceu reuera sanctum reponeret. Dedit etiam litteras cum sigillo quibus omnem Tornacensis Diœcesis populum ad tam sanctum officium conuocaret.

Fama volans passim sceleri currente meatu
Diuersos populos has sedes visere fecit.

Ex his intelligimus 1. Guillielmum Catalaunensem huic synodo interfuisse, ac proinde eos errare qui anno 1119. obiisse scribunt, venioremque esse Epocham tabulatum S. Stephani & Alberici, quibus dicitur è viuis excessisse 8. Kal. Feb. an. 1121. 2. Morem Ecclesiæ Gallicanæ hunc obseruari solitum in Apotheosi seu consecratione Sanctorum, vt postquam de eorum sanctitate constiterat, corpora defunctorũ e tumulis in quibus recondita fuerant, eleuarentur, vt non iam terreni homines, sed Angeli in cœlo conuersantes iudicarentur: demumque in editiore loco & honorificentiore tumulo adstante populorum multitudine reponerentur, sicque vt Cælites venerandi proponerentur.

Porro quanti nominis fuerit Lisiardus Suessionensis Episcopus, vel ex solo Guiberti Abbatis Nouigentini testimonio liquet, cui nempe historiam Gestorum Dei per Francos hocce tempore dedicauit, in Epistola autem Præliminari sic eum alloquitur. *Patri & Domino S. Suessionis Ecclesiæ Episcopo Lisiardo Guibertus perpetuo sua liberalitati debitor. Ratus ipsam per se claram* (historiam) *præclari hominis titulo posse fieri clariorem, ad te tandem appuli & operi sui authoris notâ depresso iocundissimum luminare proposui. Cum enim vetustissima nobilitati scientia litteralis, sereni-*

tas specialis, modestiaque moralis accederet, Deo iuste creditur Prouisore dispositum, vt tanta reuerentia munus Pontificis dignitas honestaret. Sequens itaque schedula tuo amplectendo nomine infloretur, quæ ad se quidem incondita sui, cui scribitur, amore condiatur, & officij quo præeminet authoritate, firmetur.

Commendatur præcipuè Pontifex iste à pietate, litteratura & nobilitate generis; erat e genere Cresplaca oriundus, ex Præposito Suessionensi factus an. 1108. Episcopus: obiit vero, vt legitur in Chronico Remensi anno 1127. eique successit Ioslenus seu Goslenus celeberrimus Magister Parisiensis.

Summistarum origo. Eodem anno M. Hugo de S. Victore Magister quoque nominatissimus & primariæ notæ, habitus omnium Theologorum sui temporis doctissimus librum edidit, quem *Summam sententiarum* appellauit. Hinc *Summæ & summarum Theologicarum libri* dici & appellari cœpti: eiq; *Summistæ Theologi* suam originem & appellationem debent. Hunc nonnulli natione Saxonem fuisse prædicant, alij Lotharingum ad Scholas Parisienses iuxta morem suæ ætatis profectum. Vincentius Bellouacus eum vocat Hugonem Parisiensem, S. Victoris Monachum, Religione & litterarum scientia clarum & in septem liberalium Artium peritiâ nulli suo tempore secundum. Extant eius scripta Theologica magnæ apud omnes Theologos & Diuini Verbi præcones authoritatis. Chronicon digessit ab initio mundi ad annum incarnati verbi 1123. vel vt scribit Radulfus de Diceto in Abbreuiationibus Chronicorum, ad an. 1128.

Extat ad eum elegans Epistola M. Guillielmi de Mauritania non ita pridem edita à Hugone Marhoud Monacho Benedictino in suis ad Robertum Pullum Annotationibus pag. 332. Est autem huiusmodi qua eum reprehendit quod diceret animam Christi tantam habuisse scientiam, quantam ipsa Diuina natura habet.

„ Hugoni S. Victoris Priori Guillielmus salutem. D. Arnulfus Sagiensis Archidiaconus narrauit nobis, quod de quadam quæstione apud nos ante ventilata vobiscum tractauerat. Est autem hæc, vtrum anima quam in persona Christi assumpsit Diuinitas, tantam penitus habeat scientiam & sapientiã, quantam habet Diuinitas, dixitque vos respondisse quod anima Christi tantam habeat de omnibus omnino notitiam, quantam habet Diuinitas. Adiecitque vos responsionem vestram authoritatibus & argumentis subtilibus satis ingeniosè confirmasse. Ego autem, si fas esset à prudentia vestra discrepare, contrariam sententiam potius eligerem. Arbitror animam illam quamuis omnium creaturarum dignissimam, tamen ad æqualitatem diuinæ sapientiæ nullatenus peruenire, quod tali ratione videtur comprobari. Christus loquens ad Patrum ait. Vita æterna est cognoscere te vnum Deum & quem misisti Iesum Christum. Liquet igitur vitam æternam id. Summam beatitudinem maximè constare in notitia Trinitatis: apparet etiam quod æqualem haberet anima Christi cum Diuinitate beatitudinem, si æqualem haberet de Trinitate notitiam. Si enim haberet æqualem notitiam, non esset ratio cur non æqualem haberet charitatem & cætera in quibus beatitudo consistit, æqualia: quod etiam vos fortasse conceditis. Quis autem audeat dicere animam illam ex quo fuit, æqualem cum Deo habere beatitudinem, cum in Deo nulla possit omnino esse eadem miseria? cum anima illa multis & magnis miseriis fuerit implicita? De miseriis enim humanæ naturæ quam assumpsit Diuinitas, sic ait Propheta. *Ego sum vermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis.* Et alibi. *Tribulatio proxima est, & non est qui adiuuet, Improperia improperantium mihi ceciderunt super me.* Ipse quoque Christus. *Turbata est anima mea.* Et quid dicam? Item. *Tristis est anima mea vsque ad mortem.* Cũ igitur constet animã Christi ante passionem fuisse miseram, impossibile fuit, quòd ipsa tum haberet æqualem cum Deo beatitudinem. Non enim possibile esset in eadem anima simul esse miseriam & summam Dei beatitudinem, quæ nequit augeri vel minui Non igitur verum est animam Christi æqualem cum Deo habere S. Trinitatis notitiam & cætera in quibus beatitudo consistit. Item hac alia ratione. Liquet animam Christi minorem habere sapientiam, quàm Diuinitatem, cum sapientia sit magnum & spirituale bonum. Tunc, si anima habet æqualem cum Deo sapientiam, falsum erit in omni bono maiorem habere sufficientiam quàm eius Creaturam. Hoc autem non concordat rationi; sicut enim creatura

non potest æquari Creatori, ita nec bonum vnius bono alterius, nec sufficientia vnius sufficientiæ alterius æquari potest. Non solum autem his rationibus confirmatur; Sed & authoritate Apostoli, qui ait, *Quis enim scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? ita & quæ Dei sunt nemo nouit nisi spiritus Dei.* Nec moueant quicquam quædam verba Ambrosij dicentis animam Christi habere per gratiam omnia quæ Deus habet per naturam. Non enim hoc adeo generaliter exponendum est, vt dicant animo Christi iam esse prorsus omnia æqualia per gratiam quæ Deo conueniant per naturam. Hoc enim falsum esse nemo ignorat, cum Deus sit æternus, carens principio & fine, anima vero exordium habeat ex tempore. Hæc igitur Ambrosius intellexit verbis illis affirmare, quod sicut in Deo est sufficientia bonorum omnium, ita fere eadem omnia bona sunt in anima Christi, & abundant in ea præ cæteris creaturis: nec tamen abundant in ea & in Deo æqualiter. Simile genus locutionis alibi reperitur, quale illud. *Qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Et illud Apostoli: *omnia mihi licet, sed non omnia expediunt.* Si autem contra hoc quod assero animam maiorem habere sapientiam & Deum maiorem opponat quis dicens, ex his sequi quod persona Christi duas habeat scientias, Respondeo quod non solum duas, sed omnem scientiam habet contestante Apostolo *in eo omnes sapientiæ & scientiæ thesauri sunt absconditi.* Vt autem super his de quibus ago, sensum meum vobis breuiter aperiam, affirmo quod sicut Christus æqualis est Patri secundum Diuinam naturam, ita secundum eandem naturam omnia habet, quæcunque Pater habet & omnia eodem modo vt Pater. Sicut vero secundum hominem minor Patre est, ita secundum hominem minorem habet sapientiam, sicut & minorem potentiam. Nam secundum assumptum hominem nec creator est nec omnipotens. Nam cum Christus secundum Diuinam naturam sit Creator dicente Ioanne, *per ipsum omnia facta sunt*, ipse secundum hominem factus est ex tempore dicente Apostolo. *Qui factus est ex semine Dauid secundum Carnem.* Hactenus ea intentione sola scripsi vobis, vt si quid in eo quod ita sentio vobis displicet, rationibus & authoritatibus me instruendo rescribatis. Vale.

Hæc Guillielmus de Mauritania: ita enim eum vocat Matholdus, quem constat fuisse virum Theologum & hominem in sacris Scripturis versatissimum. Tunc autem vt videtur Scholas reliquerat, & vt verisimile est, Ecclesiæ Sagiensis Clericus erat aut Canonicus, frequenterque cum Arnulfo Sagiensi Archidiacono, viro quoque doctissimo, qui deinde fuit Lexouiensis Episcopus, quæstiones eiusmodi agitabat. Ac ne quis illum cum M. Gualtero de Mauritania confundat, obstare videtur ratio temporis: nam Gualterus tunc erat iunior, quàm vt eiusmodi Tractatus sublimes cum Hugone Victorino conferret: obiit enim ille Episcopus Laudunensis an. 1174 nisi dicamus ipsum non hocce tempore, sed circa an. 1135. Epistolam prædictam scripsisse: cum Hugo anno tantum 1139. obiisse legatur: & Arnulfus Archidiaconus Sagiensis fuerit ad annum saltem vsque 1142. quo factus est Episcopus Lexouiensis. Adde quod scripsit idem contra Abaëlardum, qui obiit an. 1142. & contra M. Albericum Remensem, qui anno tantum 1136. factus est Archiepiscopus Bituricensis.

Eodem anno mense Septembri Henricus I. Anglorum Rex rebus in Normania compositis in Angliam felici nauigatione reuertitur. At eius filij duo Willielmus & Richardus cum aliis nobilibus 140. conscensis nauibus non longè à portu submersi sunt: tum Merlini Prophetia fecit fidem, quam supra retulimus. De hocce miserabili naufragio sic cecinit Quidam eiusdem temporis Poëta.

Cum Normanigenæ Gallis clarè superatis
Anglica Regna petunt, obstitit ipse Deus.
Nam fragilis toruum dum percurrit mare cymba,
Intulit excito nebula densa mari.
Dumque vagi cæco rapiuntur tramite nautæ,
Ruperunt imas abdita saxa rates.
Sic mare dum superans tabulata per vltima sepsit,
Mersit Rege satos, occidit orbis honos.

1121. Synodus Suession. Abaelar dum habita. Eodem anno vel potius anno 1121. in ciuitate Suessione habita est Episcoporum Litteratorumque virorum frequens synodus Præside Conone Apostolicæ sedis Legato contra quosdam Petri Abaëlardi errores, quos ille sparserat in scriptis, quosque Discipulis suis dictauerat in Tractatu de Trinitate: instigantibus perpetuis eius aduersariis & æmulis Alberico Remensi & Lotulfo Lombardo Anselmi Laudunensis & Guillielmi Campellensis olim primariis auditoribus & Sectatoribus, qui tunc ambo Remis adhuc scholas regebant, quique Petro gloriam suam inuidentes apud Radulfum Archiepiscopum Remensem & Cononem Legatum efficere nitebantur, vt ei authoritate Apostolica omnis litterarum professio abrogaretur, ægre ferentes Scholas suas imminui & contemni, ipsius vero Auditorium Scholasticorum frequentiâ redundare. Duo autem illi absenti obiiciebant, vt ipse scribit. *Quod scilicet proposito Monachi valde esset contrarium secularium litterarum studio detineri, & quod sine Magistro ad Magisterium Diuinæ lectionis accedere præsumpsisset.* Vt sic videlicet omne illi *doctrinæ Scholaris exercitium interdiceretur: ad quod incessanter Episcopos, Archiepiscopos, Abbates & quascunque poterant religiosi nominis personas incitabant.*

Obiter ex his intelligitur 1. Licet extra claustra nonnunquam docuisse legantur Monachi, non eis tamen docere licuisse liberales seu humaniores artes, sed tantummodo Theologiam. Hoc enim illi obiiciebant aduersarii, quod certe non erat moris neque consuetudinis illius temporis: nec verò iure obiecissent, si cuilibet Monacho artes profiteri licuisset. 2. Nec licuisse cuilibet etiam Docto Theologiam profiteri, nisi se Theologiæ Magistros audiuisse restaretur. At Abaëlardus valde pauco tempore in Anselmi Laudunensis Schola Theologica demoratus, eâ statim relictâ Theologiam ipse docere publicè contra leges Academiæ præsumpserat, Stephani Cancellarij aliorumque Magnarum & Curialium potentia & fauore fretus. Vnde omnium in se animos inuidiamque concitarat, ne dicam odium, quod fuit pene dum vixit, immortale.

Synodo verò dedit occasionem Tractatus de Trinitate & vnitate Diuina, quem rogantibus Discipulis composuerat & dictauerat: quo in opere quæcunque aduersus mysterium illud ineffabile dici poterant, tam humanis ratiocinationibus refellebat, quam Diuinæ Scripturæ authoritate; vnde pluribus præsertim curiosis vehementer placere cœperat. At aduersarij, seu quia molestè ferebant famam suam minui, seque minus peritos, eruditos & doctos haberi; seu quia verebantur, ne si humanis subtilitatibus Diuina mysteria examinarentur, fides vilesceret, vt paulo ante acciderat in schismate Berengariano, synodum illam efflagitauerunt. *Æmuli mei*, inquit, ille *vehementer accensi Concilium congregauerunt maximè duo illi antiqui Insidiatores, Albericus scilicet & Lotulfus, qui iam defunctis eorum Magistris & nostris, Guillielmo scilicet atque Anselmo post eos quasi regnare se solos appetebant, atque etiam ipsis tanquam hæredes succedere. Cum autem vtrique Remis Scholas regerent, crebris suggestionibus Archiepiscopum suum Radulphum aduersum me commouerunt, vt adscito Conone Prenestino Episcopo qui tunc legatione fungebatur in Gallia, Conuenticulum quendam sub nomine Concilij in Suessionensi Ciuitate celebrarent, meque inuitarent quatenus illud opus clarum quod de Trinitate composueram, mecum afferrem, & factum est ita.*

Ex hoc loco intelligitur hanc synodum habitam fuisse post Beluacensem: siquidem Beluacensi interfuit Guillielmus Campellensis tum Episcopus Catalaunensis: in hac vero defunctum commemorat Abaëlardus. Iussus ergo ille ad synodum ire, in vitæ discrimen incidit. Sparserant enim æmuli in vulgus tres illū Deos asserere, propiusq; nihil abfuit quàm vt in eū & Discipulos eius lapidatio fieret à populo, existimante se facturum Deo Sacrificium si hæreticum obrueret. At pacatis tandem animis ad Legatum admissus porrexit ille scripta sua seu tractatum de Theologia, spondens se, si quid contra Catholicam fidem scripsisset, paratum corrigere. Legatus vero Radulfo Remensi Archiepiscopo & Magistris illis æmulis Alberico & Lotulfo examinandum tradidit, vt propositiones, si quas hæreticas inuenirent, notarent, censuræque subiicerent. Verum si fides homini pro se contra aduersarios dicenti habenda est, cum nihil inuenirent censura dignum, viderentque se fabulam Concilij futuros, extremâ tandem Sessione de Censura

libri retulerunt ad Prælatos, vt deliberationibus præcipitatis damnationem facilius impetrarent, reſpondendique facultatem adimerent. *Extrema vero die Concilij*, inquit, *priuſquam reſiderent, diu Legatus ille atque Archiepiſcopus cum æmulis meis & quibuſdam perſonis deliberare cœperunt, quid de me ipſo & libro meo ſtatueretur, pro quo maximè vocati fuerant. Et quoniam ex verbis meis aut ſcripto quod erat in præſenti non habebant quod in me prætenderent, omnibus aliquantulum conſitentibus, aut iam mihi minus apertè detrahentibus, Gaufridus Carnotenſis Epiſcopus qui cæteris Epiſcopis & religionis nomine & ſedis dignitate præcellebat, ita exorſus eſt.*

Noſtis Domini omnes qui adeſtis, Hominis huius Doctrinam qualiſcunque ſit, eiuſque ingenium in quibuſcunque ſtuduerit, multos aſſectatores & ſequaces habuiſſe, & Magiſtrorum tam ſuorũ quàm noſtrorũ famã maximè compreſſiſſe, & quaſi eius vineã à mari vſq; ad mare palmites ſuos extendiſſe. Si hunc præiudicio, quod non arbitror, grauaueritis, etiam ſi rectè multos vos offenſuros ſciatis, & nõ deeſſe plurimos qui eum defendere velint, præſertim cum in præſenti ſcripto nulla videamus, quæ aliquid obtineant apertæ calumniæ; & quia iuxta illud Hieronymi ſemper in propatulo *Fortitudo æmulos habet, feriuntque ſummos Fulgura montes*, videte ne plus ei nominis conferatis in violenter agendo, & plus nobis criminis ex inuidia, quàm ei ex iuſtitia conquiramus. *Falſus enim rumor*, vt prædictus Doctor meminit, *citò opprimitur, & vita poſterior iudicat de priore*. Si autem Canonicè agere in eum diſponitis, dogma eius vel ſcriptum in medium proferatur; & interrogato liberè reſpondere liceat, vt conuictus vel confeſſus penitus obmureſcat iuxta illam ſaltem B. Nicodemi ſententiam, qua Dominum ipſum liberare cupiens aiebat, *nunquid lex noſtra iudicat hominem vbi audierit ab ipſo & cognouerit quid faciat?*

Hæc Gaufridi verba non placuiſſe indicat Abaëlardus ſuis obtrectatoribus: exclamauerunt enim illi obſtrepentes & irridentes. *O ſapiens conſilium! vt contra eius verboſitatem contendemus, cuius argumentis in ſophiſmatibus vniuerſus obſiſtere mundus non poſſet!* Cum ergo videret Epiſcopus eos ſe non poſſe ad id quod propoſuerat inducere, aliam viam modumque propoſuit: nimirum rem eſſe maioris momenti & longioris examinis, atque ad *diſcuſſionem tanta rei paucos qui aderant, non poſſe ſufficere, maioriſque examinis cauſam hanc indigere. In hocque vlterius tantum ſuum & ſe Conſilium, vt ad Abbatiam meam, hoc eſt ad Monaſterium S. Dionyſij Abbas meus qui aderat, me reduceret, ibique pluribus ac Doctioribus perſonis conuocatis diligentiori examine quid ſuper hoc faciendum eſſet, ſtatueretur*. Ex his verbis nemo eſt qui non intelligat ita ſenſiſſe Gaufridum Carnotenſem, vt in ſynodo Pariſienſi vbi plures adeſſe poſſent Magiſtri & doctiores, Abaëlardi Tractatus examinaretur & diſcuteretur.

Et certè huius viri authoritate rationibuſque permotus Legatus Concilium Sueſſionenſe re infecta dimiſiſſet, niſi concurrentes æmuli conclamaſſent ſatis eſſe ad damnationem iſtius Tractatus ſeu Libelli, quod ipſe author ſine vlla aut Pontificis Rom. aut Epiſcopi Pariſienſis authoritate docere præſumpſiſſet. Atque vt Radulfum Archiepiſcopum Remenſem ad ſuas partes adducerent, dicebant valde ignominioſum futurum ipſi, ſi ſineret cauſam iſtam ad forum aliud transferri: quippe ſi aliud Concilium apud San-Dionyſium aut Pariſiis indiceretur, non amplius ipſum, ſed Archiepiſcopum Senonenſem præfuturum. *Tunc æmuli mei nihil ſe egiſſe cogitantes ſi extra Diœceſim ſuam hoc negotium ageretur, vbi videlicet iudicium exercere minimè valerent, qui ſcilicet de iuſtitia minus confidebant, Archiepiſcopo perſuaſerunt hoc ſibi valde ignominioſum eſſe, ſi ad aliam audientiam cauſa hæc transferretur, & periculoſum fieri ſi ſic euaderem. Et ſtatim ad Legatum concurrentes eius immutauerunt ſententiam & ad hoc inuitum pertraxerunt, vt Librum ſine vlla inquiſitione damnaret atque in conſpectu omnium ſtatim combureret, & me in alieno Monaſterio perenni clauſurâ cohiberet. Dicebant enim ad damnationem libelli ſatis hoc eſſe debere, Quod nec Romani Pontificis nec Eccleſiæ authoritate commendatus legere publicè præſumpſeram, atque ad tranſcribendum iam pluribus eum ipſe præſtitiſſem. Et hoc perutile futurum fidei Chriſtianæ, ſi exemplo mei multorum ſimilis præſumptio præueniretur.*

Ex his verbis conuincit Hemæreus nemini licuiſſe Theologiam publicè pro-

fiteri qui non ante eius profitendæ licentiam obtinuiſſet, quique nulla aut Pontificia aut Eccleſiaſtica Cancellarij Facultate commendatus Publicæ Profeſſionis nomen ac munus ſibi aſſumpſiſſet. Qua de re alibi diximus. Porro vocatus ad Concilium Abaëlardus nulla, vt ait, præuia interrogatione, ſine vllo Libelli examine, ſed hoc ſolo damnationis capite inuento, quod in eo ſcripſiſſet *Solum Deum Patrem omnipotentem eſſe*; iuſſus eſt manu propria librum prædictum de Trinitate in ignem conijcere & Symbolum Athanaſij recitare. Quod quidem inuitus & coactus inter ſuſpiria ſingultuſque fecit: tum in cuſtodiam Anſelmo S. Medardi Sueſſionenſis Abbati traditus. Sic ipſe rem narrat c.10. *Vocatus ſtatim ad Concilium adfui, & ſine vllo diſcuſſionis examine me ipſum compulerunt propriâ manu librum memoratum meum in ignem proiicere. Et ſic combuſtus eſt. Vt tamen, cum nihil dicere viderentur, Quidam de aduerſariis meis id ſubmurmurauit, quod in libro ſcriptum deprehenderat,* SOLUM DEUM PATREM OMNIPOTENTEM ESSE. *Quod cum Legatus ſubintellexiſſet valde admirans ei reſpondit, hoc nec de puerulo aliquo credi debere, quod adeo erraret, cum communis, inquit, fides & teneat & profiteatur tres Omnipotentes eſſe. Quo audito Terricus quidam Scholarum Magiſter irridendo ſubintulit illud Athanaſij* ET TAMEN NON TRES OMNIPOTENTES, SED VNVS OMNIPOTENS.

Cum autem Archiepiſcopus ſententiam Legati confirmaſſet aiens reuera Patrem eſſe omnipotentem, omnipotentem Filiũ, omnipotentem Spiritum ſanctum, eoſque qui ſecus ſentirent, hæreticos eſſe cenſendos, exiſtimarunt neceſſe eſſe vt Abaëlardus ipſe ſuper his mentem aperiret, fidemque ſuam eoram omnibus exponeret: ſed obſtantibus aduerſariis legit ſolummodo ſymbolum Athanaſij: quod vt potuit recitauit. *Inde*, inquit, *quaſi reus & conuictus Abbati S. Medardi qui aderat traditus, ad Clauſtrum eius tanquam ad carcerem trahor, ſtatimque Concilium ſoluitur.*

Eiuſdem Hiſtoriæ meminit Otho Friſinghenſis lib. 1. de Geſtis Friderici I. c. 47. huiuſque calamitatis originem arceſſit à ſententiâ Nominalium, quam tenuiſſe ait Abaelardum primùm in Philoſophia, deinde in Theologia. *Sententiam ergo vocum ſeu nominum in naturali tenens facultate non cautè Theologiæ admiſcuit. Quare de S. Trinitate docens & ſcribens tres perſonas quas ſancta Eccleſia non vacua nomina tantum, ſed res diſtinctas ſuiſque proprietatibus diſcretas hactenus & piè credidit & fideliter docuit, nimis attenuans non bonis vſus exemplis inter cætera dixit:* Sicut eadem oratio eſt propoſitio, aſſumptio & concluſio, ita eſſentia eſt Pater & Filius & Spiritus Sanctus. *Ob hoc Sueſſionis Prouinciali contra eum Synodo ſub præſentia Romanæ ſedis Legati congregata, ab Egregiis viris & nominatis Magiſtris*, Alberico Remenſi & Leutaldo Nouarienſi *Sabellianus hæreticus iudicatus, libros quos ediderat, propria manu ab Epiſcopis igni dare coactus eſt nullâ ſibi reſpondendi facultate, eo quod diſceptandi in eo peritia ab omnibus ſuſpecta haberetur, conceſſâ. Hac ſub Ludouico Seniore Francorum Rege facta ſunt.*

Durum id multis viſum eſt, quod homo doctus inauditâ causâ damnaretur; quod ad interrogata reſpondendi facultatem obtinere non potuiſſet, quodque nulli vnquam Hæretico, non ipſi Berengario denegatum fuerat, id ipſi denegatum fuiſſet, libertas ſcilicet explicandæ mentis. Imprimis verò moleſtè id tulit & grauiter Gaufridus Carnotenſis (quem cæteris Epiſcopis & religionis nomine & ſedis dignitate præcelluiſſe dicit) & quibus potuit rationibus afflictum ſolari conatus eſt, egreſſus eam ob rem e conſeſſu, vt quid in ipſum pararetur admoneret, patienterque ferre ſuaderet. *Quod cum*, inquit ille, *Carnotenſis præſenſiſſet Epiſcopus, ſtatim machinamenta hac ad me retulit, & me vehementer hortatus eſt vt hoc tantò leniùs tolerarem quantò violentius agere eos omnibus patebat. Atque hanc tam manifeſtam inuidiam violentiam eis plurimum obfuturam non dubitarem.* Imo qui damnationem iſtam procurauerant, vt ſe à multis reprehendi viderunt, à ſe quantum poterant, inuidiam facti amoliri curabant: aliuſque in alium culpam reiiciebat: quod ipſe quoque Abaëlardus teſtatur eadem Ep. c. 10. *Cum autem hoc tam crudeliter & inconſideratè factum omnes ad quos famâ delatum eſt, vehementer arguerent, ſinguli qui interfuerunt, à ſe culpam repellentes, in alios transfundebant: adeo vt ipſi quoque æmuli noſtri id conſilio ſuo factum eſſe denegarent, & Legatus coram omnibus inuidiam Francorum ſuper hoc maximè deteſtantur, qui ſtatim pœnitentiâ ductus poſt aliquot dies, cum ad tempus coactus ſatisfeciſſet illorum inuidiæ, me de alieno edu-

ctum Monasterio ad proprium remisit; vbi fere quotquot erant olim iam, vt supra memini, infestos habebam, cum eorum vita turpitudo & impudens conuersatio me suspectum penitus haberent, quem arguentem grauiter sustinerent.

Porro quod ad Tractatum illum Theologicum attinet, quem modo *Opusculum de fide S. Trinitatis, modo Theologiam suam, sacræ eruditionis Summam*, communiter verò, *Introductionē ad Theologiam vocat*, diuisit in 3. libros. Primus continet summam totius tractatus de Fide, Charitate & Sacramentis. 2. specialius agit de Trinitate, & ad testimoniorum authoritatem intelligentiæ commendat rationem. 3. de Attributis, potentia sapientia, & bonitate Dei, in quibus Trinitas consistit. In Prologo verò sic habet.

Scholarium nostrorum petitioni, prout possumus satisfacientes, aliquam sacræ eruditionis Summam, quasi Diuinæ Scripturæ introductionem conscripsimus. Cum enim à nobis plurima de Philosophicis studiis & secularium litterarum scriptis studiosè legissent, & eis admodum lecta placuissent, visum illis est vt multo facilius Diuinæ paginæ intelligentiam, sine sacræ fidei rationes nostrum penetraret ingenium, quàm Philosophicæ abyssi puteos, vt aiunt, exhausisset. Addebant etiam nec me aliter Philosophiæ cursum consummare, nec ad eius peruenire metam, aut aliquem ex ea me fructum colligere, nisi eius studium ad Deum, ad quem omnia referri conuenit, terminarem. Ad hoc quippe fidelibus Secularium Artium scripta & libros Gentilium legere permissum est, vt per eos locutionum & eloquentiæ generibus atque argumentationum modis aut naturis rerum præcognitis, quidquid ad intelligentiam vel decorem sacræ Scripturæ siue ad defendendam vel astruēdam veritatem eius pertinet, assequi valeamus. Quo enim fides nostra id est Christiana, inquiunt, difficilioribus implicita Quæstionibus videtur & ab humana ratione longius absistere, validioribus vtique munienda est rationum præsidiis; maximè vero contra impugnationes eorum qui se Philosophos profitentur. Quorum quanto sublimior videtur inquisitio, tanto difficilior ad soluendum & ad perturbandam fidei nostræ simplicitatem facilior inuenitur. Ad has itaque dissoluendas controuersias cum me sufficere arbitrarentur, quem quasi ab ipsis cunabulis in Philosophiæ studiis ac præcipuè Dialectica, quæ omnium Magistra rationum videtur, conuersatum sciant, atque experimento, vt aiunt didicerint, vnanimiter postulant, ne talentum mihi à Domino commissum multiplicare differam. Quod cum vsuris vtrique districtus ille atque horrendus Iudex, quando exigat, ignoratur. Addunt etiam nostræ iam ætati & professioni conuenire, vt sicut mores & habitum, ita commutem & studium & humanis diuina præferam volumina, qui ad Deum seculo relicto totum mè iam transferre proposui. Et qui olim studium ad lucrandam pecuniam institueram, nunc ad lucrandas animas hoc conuertam. Tale igitur fuit Consilium Tractatus Theologici.

Contra hunc Tractatum è Parisiensibus Magistris scripsit elegantissimè & modestissimè M. Gualterus de Mauritania, qui Canonicus, Decanus, postremo tandem Episcopus Laudunensis fuit. Is igitur Epistola ad Petrum Abaëlardum, quæ D. Lucæ Dacherij operâ prodiit in lucem & in 2. tomo *Spicilegij* legitur, sic habet.

Magistro Petro Monacho Gualterus Salutem. Quidam Discipuli vestri subtilitatem & sapientiam vestram, sicut iustum est, latè & gloriosè prædicantes, affirmant inter cætera vos in tantum esse rimarum sanctæ Trinitatis profunda mysteria, quod perfectè & ad plenum cognoscatis, qualiter tres personæ sint in vna diuina essentia, & in personarum pluralitate vnitas diuinæ essentiæ. Dicunt etiam quod ad plenum disserere & aliis intimare soleatis qualiter à Patre sit genitus Filius, & qualiter Spiritus S. procedat ab vtroque. Solet autem frequenter contingere quod Discipuli discordent à sensu Magistrorum, siue per imperitiam verba eorum male exponendo, siue ad ostensionem sui aliquas nouitates inducendo, quas causa maioris authoritatis Magistris suis licet ignorantibus consueuerunt adscribere.

Gualteri de Mauritania Ep. contra Tractatum Abaelardi.

Ego igitur hoc attendens, ea quæ supradiximus à Discipulis vestris prædicari, nullatenus adscriberem vobis, nisi quod ad oculos nostros peruenit, Pars prima cuiusdam tractatus vestri, quem librum Theologiæ appellatis: in qua parte satis confidenter de distinctione & proprietatibus personarum disserendo promittitis in parte posteriori exponere modum generationis filij à Patre & processionis S. Spiritus ab vtroque. Vbi etiam quædam legi, quæ à consuetudine scriptorum

" Orthodoxorum discrepant, velut illud quod in Prologo posuistis in hæc verba, " *Summam quasi Diuinæ Scripturæ Introductionem conscripsimus, non nos tam veritatem docere promittentes, quàm opinionis nostræ sensum quem efflagitant, exponentes.* Hoc in Tractatu vestro legi. Quis autem Orthodoxus de fide Catholica tractaturus non veritatem sed sensum opinionis suæ promittat exponere? Quis etiam audiens non veritatem, sed opinionem promitti, fidem audeat sequentibus adhibere? Quædam etiam ibi legi, quæ videntur à fide Catholica discrepare. Vbi scilicet maiorem omnipotentiam esse Patris, & filij minorem videmini affirmare his verbis. *Si potentiam* tam ad naturam subsistendi quàm ad efficaciam operationis referamus, inueniemus ad proprietatem personæ Patris specialiter attinere potentiam, quæ non solum cum cæteris duabus personis æquè omnia efficere potest, verùm etiam ipsa sola à se non ab altero existere habet: & sicut ex se habet existere, ita etiam ex se habet posse. Cæteræ verò personæ sicut ab ipso Patre habent esse, ita & ab ipso habent posse, quod volunt, efficere. Et post pauca. Per Filium quippe intelligimus Diuinam Sapientiam. Sapientia autem cùm sit quædam potentia discernendi, scilicet quasi quædam portio est diuinæ omnipotentiæ: Sicut quilibet filius quædam propria patris portio esse dicitur. Hæc verba in Tractatu vestro legi. In quo etiam authoritate Martini Episcopi conamini adstruere quòd omnipotentia Patris consistat in vtroque.

" Quis autem ex verbis vestris diligenter attendens nequeat manifestè concipere quod omnipotentiam dicitis Patri conuenire, non solum in hoc quod omnia facere potest, sed insuper in hoc quod ex se habet existere & posse, non ab alio. Si vero in his duobus consistit omnipotentia Patris, tunc nimirum Filius qui de alio est, cum altero de prædictis duobus careat, id est non à se esse vel posse habeat, sed à patre, & alterum solummodo habeat id est posse quemcumque quodcumque vult efficere, inæqualem & minorem habet potentiam: & sicut verba vestra testantur, partialem: velut cùm humana potentia, partim ex Diuinis, partim ex strenuitate proueniat, profectò minoris est potentiæ, qui solas habet diuitias & maioris qui cum strenuitate æquales possidet diuitias. Est autem nefas affirmare Patris maiorem & filij minorem esse potentiam, cum Patri sit æqualis filius veritate testante quæ ait, *Ego & Pater vnum sumus.* Et Apostolo dicente, *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo.* Nunc autem interpositis his ad ea redeamus, de quibus cœpimus superius.

" Inspecto siquidem Tractatu vestro, in quo proprietates personarum distinguere & generationem Filij & processionem Spiritus exponere confidenter promittitis, cum promissiones vestræ dictis Discipulorum vestrorum consonarent, fere compulsus sum credere illius iactantiæ, vt non dicam vesaniæ originem à vobis processisse. Sed rursus compellor non credere, cum sapientiam vestram & modestiam considero, quæ nollet aliquatenus à scriptis Canonicis deuiare, nec tantis & manifestis authoritatibus obuiare, quæ affirmant homines in hac vita non posse peruenire ad perfectam & plenam S. Trinitatis notitiam. Vnde Dominus loquens Moysi ait, Non videbit me homo & viuet. Et Ioannes. Deum nemo vidit vnquam. Ipsa quoque veritas S. Trinitatis perfectam notitiam non ad præsentem sed ad futuram vitam & æternam pertinere insinuat dicens; *Vita æterna est cognoscere te vnum Deum* & quem misisti Iesum Christum.

" Fortasse etiam vobis visum est, sicut etiam Discipuli vestri testantur, cum quibus locutus sum, quod istæ authoritates non remouent ab hac vita S. Trinitatis perfectissimam notitiam id est scientiam, sed perfectam delectationem de illa scientia prouenientem, quæ perfecta Dei notitia non pertinet ad hanc vitam; Sed solis Sanctis conuenit æterna vita fruentibus: & fortasse prædictas authoritates ad vestram sententiam quoquomodo retorquere conamini, vt sic aliquo modo eas exponatis. *Nemo Deum vidit vnquam,* videlicet nemo habuit de visione Dei perfectam delectationem. Verumtamen quàm absurdum & ab omni vsu sit remotum pro visione delectationem exponere, satis nouit vestra discretio. Sed concedatur modo, vt prædictas authoritates tam absurdè, tam euidenter exponatis „ nunquid tamen omnes alias similiter exponetis? Audite Clementem Petri Apostoli Successorem falsitati quæ nobis imponitur, ita manifestè repugnantem. Vt nulla expositio quantumcunque violen-

ta prætexatæ falſitati Clementis verba valeat applicare, quæ ſunt eiuſmodi: Nec quæratur quomodo genuit Filium, quod Angeli neſciunt, & Prophetis eſt incognitum. Vnde illud dictum eſt, *Generationem eius quis enarrabit?* Quis ſecretam originem cum proprio filio ſuo nouit? ipſe ſolus qui genuit. Cùm itaque dicat Clemens Angelos neſcire genituram Filij à Patre, an de ipſa ſententia, vel de ipſa delectatione loquitur? Sancti quidem Angeli iam ad præſens habent eandem beatitudinem & delectationem, quam ſancti homines habituri ſunt in futuro. Reſtat igitur vt loquatur de perfectiſſima ſcientia illius genituræ. Sed ſi ad eam ſancti Angeli non aſcendunt, tunc profectò eſt incredibile vos ad illam perfectiſſimam ſcientiam perueniſſe, quod veſtri iactitant Diſcipuli. Nondum enim, vt opinor, perfectionem Angelicam tranſcendiſtis. Quòd ſi vobis Clemens non ſufficit, attendite Paulum Apoſtolum contra temeritatem illius iactantiæ, quam vobis imputant, apertè reclamantem, qui ait: *Siue prophetiæ euacuabuntur, ſiue ſcientia deſtruetur; ex parte enim cognoſcimus, & ex parte prophetamus.* Cum autem venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. Nonne Apoſtolus hîc apertè teſtatur ſe imperfectam habere ſcientiam? Si verò Apoſtolus imperfectam habuit, quid aliud eſt niſi furor manifeſtus, ſi quis ſe perfectam habere iactauerit? Verumtamen ne dicatis Apoſtolum habere ſcientiam imperfectam de rebus cæteris, perfectam autem de Deo, quæ tamen præ cæteris ſcientiis profunda eſt & inſcrutabilis, audite ſequentia verba Apoſtoli: *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate; tunc facie ad faciem.* Nunc cognoſco ex parte, tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum. His equidem verbis apertè inſinuat, ſe ad præſens imperfectè & obſcurè videre Deum, ſed in futuro ad perfectam & claram Dei notitiam perventurum, & ſicut à Deo eſt cognitus, ita in futuro ſe diuinam eſſentiam noſciturum. His auctoritatibus monſtratum eſſe arbitror homines adhuc humano more conuerſantes in corpore, quod adgrauat animam, ad perfectam Dei notitiam non poſſe peruenire.

Vt autem de incomprehenſibili natura Diuinæ maieſtatis deſcendam ad res inferiores, quæ ad eius comparationem nihil ſunt, quis hominum carnem fragilem adhuc gerens, naturam animæ propriæ, nedum alienæ, valeat perfectè cognoſcere? Quid enim occurrit animo contemplanti, & in rem incorpoream interiorem oculum figere volenti, niſi imagines corporeæ, quæ à ſpecie rei inuiſibilis penitus ſunt diuerſæ? Quis etiam animæ ſuæ varietates, & augmenta meritorum in bono vel in malo ad plenū poteſt comprehendere? Præterea quis adeò ſapiens eſt, vt ſui patris & ſuæ matris animas, poſtquam ſolutæ ſunt à corporibus, recognoſcere queat, & ab inuicem diſcernere, etiam ſi fortè eas præſentes adeſſe contigerit? Proinde vt adhuc deſcendam inferiùs, ſcilicet ad naturam corporis, nemo eſt ita peritus in mundana ſapientia vel diuina, qui omnes naturas proprij corporis, & cauſas varias morbi, ſanitatis plenariæ inueſtigare & cognoſcere valeat. Cùm igitur nemo de ipſis creaturis, & natura propriæ animæ & corporis perfectam habeat notitiam, quis audeat aſpirare ad comprehendendam ſanctæ Trinitatis maieſtatem, quæ exſuperat omnem ſenſum, & humanam rationem?

Poſtquam monſtratum eſt quòd ſumma & plena ſanctæ Trinitatis notitia ad hanc vitam temporalem minimè pertineat, conſequenter propoſui facere mentionem de quibuſdam locis Scripturæ, ex quibus forſitan videri poſſit illam ſummam ſanctæ Trinitatis notitiam ad vitam præſentem pertinere. Si quis itaque in mortali adhuc corpore poſitus ſe æſtimat ad eam perueniſſe exempli Pauli Apoſtoli, qui ad eam tunc peruenit quando raptus ad tertium cœlum audiuit arcana verba quæ non licet homini loqui, quiſquis ille eſt, hoc attendat quòd nondum raptus eſt vſque ad tertium cœlum, verùm adhuc nobiſcum in terra moratur. Nec ideò credat aliquis hominem in hac vita ad perfectiſſimam Dei venire notitiam, quia ſcriptura dicit à Patribus antiquis Deum eſſe viſum, & Moyſi locutum, ſicut loquitur vicinus ad vicinum. Non enim de ipſo Deo, ſed de Angelis ſcriptura hoc aſſerit, quos ſibi loquentes ex perſona Dei Moyſes & reliqui Patres viderunt in aſſumptis corporibus. Si enim de ipſo Deo hoc ſcriptura diceret, quare Moyſes poſt multas viſiones & collocutiones oraret Dominum dicens: *Oſtende mihi gloriam tuam?* & quomodo reſponderet ei Dominus: Non pote-

ris videre faciem meam, non enim videbit me homo & viuet.

Præterea in Euangelio inueniuntur quædam verba Domini, ex quibus non bene expositis fortasse possit intelligi, quod perfectissima Dei notitia hominibus in hac vita conueniat, velut illa in Euangelio Mathæi. *Nemo nouit Patrem nisi filius & cui voluerit filius reuelare.* Et illa in Euangelio Ioannis, *Tanto tempore vobiscum sum & non cognouistis me. Philippe qui videt me, videt & Patrem.* Et alibi *Omnia quæcunq; audiui à Patre meo, nota feci vobis.* Possunt vero hæc verba Domini referri non ad præsentis vitæ notitiam, sed ad eam quam habebunt sancti in futuro, quando videbunt Deum facie ad faciem. Nec mirum si per hæc verba præteriti temporis Christus agit de illis quæ ad futurum pertinent, cum non solum Christus, sed & Prophetæ hoc frequenter facere soleant pro certitudine futuræ veritatis. Si autem superiora verba ad notitiam vitæ præsentis referantur, quemadmodum & hæc alia, *Hæc est voluntas Patris vt omnis qui videt Filium & credit in eum, habeat vitam æternam*, proculdubio in eis agitur de imperfecta Dei notitia, in quà nondum perfectè videmus Deum facie ad faciem, sed per fidem obscurè tanquam per speculum in ænigmate. Nec intelligendum est quod sanctis in hac vita positis filius notificauerit omnia quæ audiuit à Patre ad futurum seculum pertinentia, sed potius omnia quæ sunt eis in præsenti necessaria, vt salutem consequantur. Iuxta quem modum etiam illa verba Domini intelligenda sunt. *Cum venerit ille Spiritus veritatis, ille docebit vos omnem veritatem.* Non enim ait omnem veritatem eorum quæ ad futurum seculum pertinent, sed quæ in præsenti essent necessaria ad salutem assequendam. Hactenus determinasse sufficiat ea loca scripturarum quæ malè intelligentibus videntur affirmare, quod ad homines huius vitæ perfectissima Dei notitia pertineat.

Hæc scripsi vobis non præsumens vos docere, qui in Diuina scriptura præ cæteris emineris, sed per litteras vestras scire desidero, si in notitia Dei vos imperfectum esse creditis, aut si iam in hac vita ad summum eius augmentum vos peruenisse confiditis. Hoc enim vestri iactitant Discipuli, quibus scripta vestra videntur attestari. Præterea notificate mihi si adhuc creditis, quod Deus essentialiter non sit in mundo vel alibi, & quod Angeli & animæ nusquam sint. Quod si bene memini, audiui vos fateri, quando nouissimè inuicem contulimus de quibusdam sententiis. Præterea apud nos ventilatum est vestram affirmare sapientiam, quod Christus prædicando, laborando, ad extremum moriendo nihil meruerit, & quod nemo propter opera sua bona vel mala, nisi pro sola voluntate remunerari debeat vel puniri. Quid itaque de his sentiatis, mihi breuiter rescribire, & scribendo materiam vobis inuicem rescribendi mihi præbete. Nec conuenit vt aliquam occasionem prætendatis, quominus mihi rescribatis, cum nullo alio modo tam quietè tam exquisitè possit inuestigari veritas, Sicut in rescribendo de absentibus ad absentes. Qui enim scribunt ad absentes, authoritates intuentur & in omnes apud se perscrutantur sine ira & disceptatione, quæ animos disputantium & præsentialiter colloquentium frequenter solent commouere, & mentis oculum offuscare. Præterea quod solo verbo à Disputantibus profertur, obliuione deletur. Sed è contra quod scribitur, memoriæ commendatur: & quæ pars præualeat, indicio scripturæ declaratur. De supradictis igitur mihi rescribite, & quod in aure Discipulorum dicitis, super tecta prædicate, ne incuratis reprehensionem illius stultæ mulieris, quæ cum sit inops panis & aquæ, prætereuntes tamen inuitat occultum panem & aquæ latentis dulcedinem attingere. Valete.

Ex his intelligitur prædictum M. Gualterum fuisse in Theologicis rebus versatissimum & in fide Catholica constantissimum; atque idcirco omnis nouitatis inimicissimum: nam eiusdem extant ad alios quosdam Magistros Epistolæ quibus eos reprehendit, quod singulares opiniones & in fide periculosas haberent & sustinerent: imprimis vero M. Guillielmum Monachum aientem effectum baptismi non conferri paruulo ab Hæreticis baptizato ante annos discretionis. M. Theodericum, qui cum Abaelardo negabat Essentiam Dei esse vbique: & M. Albericum Remensem, quamuis inter Discipulos Anselmi Laudunensis, quondam nominatissimum, qui negabat Christum mortem timuisse aut fuisse verè contristatum. Placet basce Epistolas nostris Annalibus

nalibus inserere, quas è tenebris eruit Dacherius & in lucem emisit. Prior ad Theodericum est eiusmodi.

Magistro Theoderico Gualterus salutem. Peruenit ad nos quod dicere solearis essentiam Dei non vbique adesse. Quod de vobis credere non potui, cum plures authoritates tam veteris quam noui Testamenti Deum vbique præsentem & totum esse attestentur. Quia verò asserunt Quidam imperiti, quod Deus vbique rantummodo potentialiter non essentialiter est, idcirco contra eorum errorem partim rationibus quas inuenire potui de natura Dei incomprehensibili, partim authoritatibus confirmare proposui. *Quod Deus essentialiter vbique sit*, in multis locis scripturarum inuenitur. Quod Deus vbique præsens & totus est, nec æstimo esse aliquem qui verbis istis contradicat. Si autem Deus vbique præsens & totus est, tunc non solum potentialiter vbique est, sed etiam eius essentia vbique est. Non enim verum esset, Deum præsentem & totum vbique adesse, quia suam potentiam vbique exerceret, nisi etiam eius essentia vbique præsens esset. Sicut non est verum de aliquo Rege potentissimo quod vbique sit præsens & totus in suis Ciuitatibus omnibus, quamuis voluntatem suam per totum Regnum suum potentet exerceat. Constat ergo quod essentia Dei vbique est, cum ipse Deus vbique præsens & totus sit. Si vero essentia Dei vbique est, tunc Deus essentialiter vbique est.

Præterea quicunque negant in multis & diuersis locis esse Diuinam essentiam, hæc attendant. In vtero virginis conceptus est Dei filius, qui cum Patre idem est Deus, ibique humanitati quam assumpsit vnita est Diuina essentia, quod nemo sanæ mentis denegabit. Constat itaque quod tunc in terra fuit Deus essentialiter, nec tamen à cœlo recesserat Deus. Quod Romana Synodus confirmat his verbis. *Si quis dixerit quia in carne degens Dei filius cum esset in terra, in cælo autem cum Patre non fuit, anathema sit.* Sicut autem in cœlo essentialiter erat Dei filius, quando præsentia corporis assũpti & Diuinitatis in terra fuit, sic quoq; in terra est præsẽtiâ Diuinitatis, cum in cœlo sit ad dexteram Patris præsentiâ Corporis & Diuinitatis. Quod ipse in Cœlum coram Apostolis ascensurus declarauit dicens, *Vobiscum sum vsque ad consummationem seculi.* Quæ verba exponit Gregorius sic. Verbum incarnatum manet & recedit; recedit corpore, manet diuinitate. De ipso quoque Dei filio dicit Origenes. Verbum Dei vnigenitus vbique totus est & in Cœlo & in terra, & apud Patrem & in Virgine: & non diuiditur neque in partes efficitur, sed totum totus tenet, totum implet. Cum autem constet Dei filium, qui est Deus, & vt dicam expressius, qui est ipsa Diuina essentia, in cœlo & in terra essentialiter fuisse vel esse in præsenti, quæ ratio est cur magis in illis mundi partibus esse concedatur quàm in aere & in mari? vbicunque autem est Dei filius, necessariò est Pater & Spiritus S. cum S. Trinitas tota sit inseparabilis.

Nec solum apparet ex præcedentibus vbique esse Diuinam essentiam, sed etiam ex sacris scripturis. Ipse quippe Deus per os Prophetę sic loquitur. *Cælum & terram ego impleo.* Et Dauid. *Si ascendero in Cælum, Tu illic es. Si ascendero in infernum, ades.* Et Paulus in Actibus Apostolorum. *In quo viuimus, mouemur & sumus.* Et Leo Papa: Cum ad considerandum Deum aciem mentis intendimus, discedat à corde quod spatio extenditur, quod fine concluditur & quidquid nec semper nec vbique totum est. Augustinus. Vt eum amitteremus, non eius absentia, qui vbique est, sed nostra fecit auersio. Hieronymus. Nunquid localis est Deus, quia vbique est? Cassiodorus. Adest per ineffabilem naturam suam vbique totus, cuncta penetrans & continens, nec more Creaturarum, vt alibi sit & aliunde discedat.

Sufficiunt hęc ad confutandum errorẽ eorum qui Diuinam essentiam vbique adesse negant, & ad confirmandã contrariæ sententię veritatẽ quam breuiter subnotaui. Deus est quędam essentia incorporea, indiuisibilis, penitus simplex, quę proculdubio est in mundo quem creauit, dicente Euangelista: *In mundo erat & mundus eum non cognouit.* Nec aliqua est particula Mundi, in qua non sit Diuinę Maiestatis pręsentia. Vnde liquet, quod omni Creaturę adest Deus essentialiter, & in ipso est omnis Creatura dicente Apostolo, *Ex quo omnia & per quem*

„ *omnia.* Licet autem sit vbique id est in omni loco, non tamen in loco, sed sine loco est. Vnde Augustinus: Intelligimus Deum, quantum possumus, sine situ præsentem, sine loco vbique totum. Non igitur est localis, sed incircunscriptibilis, quia cum vbique sit, in nullo loco inclusus continetur. Nec reperitur locus Canonicę scripturę, qui huic veritati contradicat. Si quis verò propter quorundam locorum immunditiam abhorret credere, quod vbique sit Deus, sciat quod ita præsentialiter omnibus locis adest, quod tamen nullam ex eorum propinquitate contrahit maculam, nec suę glorię patitur detrimentum, dicente Augustino, *Qui cum illo non est*, de quo dicitur: *Si ascendero in cælum, tu illic es. Si descendero in infernum ades.* Cum illo totum est, sed non sic est cum illo, vt aliquam ex his quæ creauit contagionem, aut eorum indigentiam patiatur. De Diuina essentia quæ vbique est, ista sufficiant. Illos vero qui de Deo turpiter & irrisoriè loqui solent, moneo vt resipiscant. Si enim contra mortales Dominos proferre turpia non audemus, quanto magis cauendum est, ne de Deo turpia & irrisoriè proferamus. Vale.

Contra M. Guillielmum Monachum, qui singularem quoque de Baptismo Paruulorum ab Hæreticis collato tuebatur & habebat opinionem, ostendit effectum baptismi non pendere ab inæqualitate meritorum Ministri. Quis autem fuerit ille M. Guillielmus, non planè constat, cum multi fuerint hoc seculo Guillielmi Professores. Nec constat an is cognomento, an Professione Monachus diceretur. Forte is est M. Guillelmus S. Theoderici Abbas, qui cum Bernardo Clare-Vallensi Abaelardum diu & vehementer oppugnauit. Sic ergo Gualterus cum eo agit.

" Magistro Guillelmo Monacho Gualterus de Mauritania salutem. Dixistis quòd non credatis firmiter peccatorum remissionem conferri paruulis ante tempus discretionis ab hæretico Christi baptismo baptizatis. Indubitanter verò credendum est Christum æqualiter in dispensatione suorum Sacramentorum per quoscumque ministros operari. Quis enim dubitet Hæreticum qui per ignorantiam ab Ecclesia ordinatur & Catholicum se esse simulat, in administratione sacramentorum æqualem Catholicis habere potestatem, cum ipsa veritas dicat: *Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite.* Quod non dixisset Dominus, nisi Pharisæi, quamuis Christum persequentes, veritati non crederent, tamen eandem quam & Moyses haberent in sacramentis potestatem. Iudas quoque fur & proditor inter Apostolos potestatem dęmones expellendi, & morbos curandi & postea ligandi & soluendi recepit à Domino. Nec legimus eum hanc amisisse quandiu fuit cum Domino, quamuis Dominum prodere moliretur. Caïphas quoque nequam Pontifex cum tractaret de morte Domini, ex officio Pontificatus prophetauit. Sic igitur cum occultus Hęreticus in Ecclesia ordinatur, & iuxta potestatem quam in ordinatione suscepit, & iuxta institutionem Diuinam celebrat sacramenta, quis audeat affirmare sacramenta ab Hęretico celebrata esse minus sancta & efficacia quàm ea quę fuerunt ab Apostolo Petro celebrata? alioquin veram non haberent Scribę & Pharisęi ęqualem Moysi potestatem.

" Prçterea hoc attendite: in sacramentis Ecclesiasticis qualescumque sint ministri, solus Deus inuisibile donum gratię spiritualiter operatur, non illi per quos sacramenta dispensantur. Quod Dominus in libro Numeri declarauit de Aaron & filiis eius sic dicens. *Inuocabunt nomen meum super filios Israël, & ego benedicam eis.* Sacramenta quoque solius Dei sunt, non eorum per quos dispensantur. Quis enim homo sanę mentis audeat dicere, *Hic Baptismus meus, hæc Confirmatio mea.* Cum ergo sacramenta solius Dei sint, & talia, qualis est ille cuius sunt, non quales illi per quos administrantur, manifestum est Deum, qui totius generis author est, & largitor, eandem sanctitatem & efficaciam suis conferre sacramentis & per ea æqualem præstare gratiam baptizatis paruulis per quoscunque ministros. Absurdum est enim dicere quòd Christus remissionē præstet paruulo per Petrum baptizato, & non ei quem ipse Christus baptismo suo baptizat per Ministerium Hæretici, vel etiam ipsius Iudæ Proditoris. Iam enim videtur Ministri fides Christo suffragari, sine qua nihil conferre possunt paruulis. Etiam indubitanter prodesset vel noceret baptizatis baptismo Christi diuersitas Bapti-

starum, ita vt meliùs essent baptizati per Baptistam fidelem & peius per infidelem, etiam illi qui essent à fidelibus baptizati non irrationabiliter præsumendo de fide & sanctitate suorum Baptistarum dicere possent, *Ego sum Apollo, Ego Cepha*. Sed de tali præsumptione Corinthios reprehendit Apostolus.

Fateamur igitur æqualiter inundari paruulos Christi baptismo, per quoscumque ministros baptisatos. Ait enim Augustinus: Quos baptizauit Iudas, Christus baptizauit. Non timeo adulterum, non homicidam, quia columbam attendo, per quam mihi dicitur, *Hic est qui baptizat.* Nicolaus quoque ad consulta Bulgarorum sic dicit: A quonam nescitis, vtrum Christiano an Pagano multos in patria vestra baptizatos asseritis, & quid inde agendum sit, consulitis. Hi profectò si in nomine S. Trinitatis baptizati sunt, vnum quippe & idem est sicut exponit Ambrosius. Præterea quod per quemque baptistam baptismo Christi baptizantem conferat dona suæ gratiæ spiritus S. nisi infidelitas vel alia baptizati peruersitas impediat, testatur Isidorus dicens: Romanus Pontifex non hominem iudicat qui baptizat, sed Spiritum Dei subministrare gratiam baptismi, licet paganus sit, qui baptizat. Nec vos moueat quod Simoni Mago à Philippo baptizato nihil profuit baptismus Christi & Paulo ab Anania baptizato profuit. Nec ideo dicatis Deum inæqualiter per diuersos Ministros in sacramentis suis operari. Non enim ideo dicimus Deum in baptismo suo per quoscunq; Ministros celebrato æqualiter operari, quod omnes baptizati veniam peccatorum inde consequantur, sed quia in similibus personis baptizatis per quoslibet Ministros æqualiter operetur Spiritus S. Iustis scilicet qui baptizantur, gratiam conferendo tam per malos quam per bonos, iniustis autem omnibus gratiam subtrahendo tam his qui à Catholicis sacerdotibus, quàm eis qui ab Hæreticis baptizantur. Inueniuntur tamen nonnullæ authoritates Rom. Pontificum qui videntur asserere quod baptismus Christi per Hæreticos consecutus nihil conferat baptizatis. Quibus supersedendum iudicaui, cum prædictæ authoritates magis consentiant rationi. Vale.

Denique idem Gualterus M. Albericum Remensem præcipuum & capitalissimum Abaëlardi æmulum & inimicum, asserentem Christum non timuisse mortem, nec verè fuisse contristatum, fortissimis rationibus authoritatibusque confutat hac Epistola.

Magistro Alberico Gualterus salutem. Asseritis vt Quidam dicunt, Saluatorem nostrum nullo modo timuisse mortem nec esse contristatum imminente sua passione, nec esse turbatum. Quia vero in hoc à vobis dissentio, quid inde credam, vobis explanare proposui: vt si à veritate deuio, à vobis corrigar cum amore. Credo Dominum Christum, qui vt ait Leo in se suscepit omnia infirmitatis nostræ præter peccatum, timuisse mortem & esse contristatum & conturbatum. Ipse enim dicit, *Anima mea turbata est valde*. Et quid dicam? In resurrectione quoque Lazari, fremuit spiritu & turbauit semetipsum. Hieronymus sic ait. *Cor meum conturbatum est*, idest secundum hominem, sed diuina virtute confirmatum & confortatum est. Nam & Euangelista inquit: *Angelus ascendens confortabat eum*.

Liquet his authoritatibus Dominum conturbationis molestiam suscepisse, nec tamen credimus ex ipsa conturbatione eum aliquam peccati maculam contraxisse, nec obliuionis defectum incurrisse. Quod autem contristatus sit, Mathæus insinuat dicens, Cœpit contristari & mœstus esse, ipseque ait *Tristis est anima mea vsque ad mortem* Et B. Ambrosius de infirmitate Christi loquens ait, *Tristitiam prædico*. Et Augustinus. Tristitiam sic assumpsit quomodo Carnem. Si enim non fuit tristis, cum Euangelium dicat, *Tristis est anima mea*. Ergo quando dicit, dormiuit Iesus, non dormiuit Iesus. Ergo tristis fuit, sed voluntate tristitiam suscepit veram. Et Hilarius: Non erat sine perturbatione, qui infirmitatem & tristitiam fatebatur. Et Leo Papa de Christo, Nec quia in illo omnia erant plena sacramentis, ideo aut falsis lachrimis fleuit, aut mendaci esurie cibum sumpsit; in nostra mœstitudine contristatus, in nostro dolore est Crucifixus. Nec moueant vos verba Hieronymi, quibus videtur affirmare Dominum non esse contristatum, quæ sunt hæc: *Ne Passio in illius animo dominaretur, propter passionem cœpit contristari.* Aliud est enim contristari, aliud incipere contristari. Sic Hieronymus,

" Sed sciendum est, quod quamuis hoc dixerit, non tamen tristitiam ab eo separauit, sed eum contristatum verbis sequentibus affirmauit; addidit enim, Cõtristabatur propter infelicissimum Iudam & scandalum Apostolorum. Nos igitur tot apertis testimoniis Euangelij & Sanctorum Patrum fidem adhibentes credimus Saluatorem nostrum esse contristatum & conturbatum, nec aliquas authoritates reperimus, quæ apertè contradicere huic veritati videantur.

" De Timore autem Domini diuersas & quasi contrarias authoritates inuenimus; quarum quædam videntur timorem Domini asserere, aliæ remouere. Nam quod Dominus timuerit, insinuat Euangelista dicens, cœpit pauere & tædere. Hieronymus quoque ex persona Domini sic ait, Timor & tremor venerunt super me. Timor animi & tremor corporis. Hilarius verò super illum versum, *Insuper & vsque ad mortem increpuerunt renes mei*, sic ait, si alibi Dauid ait, Mortis metus cecidit super me & operuerunt me tenebræ, rectè hæc tenebra ex timore mortis veniens, quam nimiam fuisse in filio Dei non conuenit, nec nox sed quasi nox appellatur. Beatus quoque Leo de Christo sic ait, per omnia incrementa corporea in virum perfectum veri hominis natura profecit non sine fletu miserationis, non sine pauore fortitudinis. Hæ ergo authoritates manifestè indicant Saluatorem ex veritate assumptæ humanitatis timuisse.

" Inueniuntur autem aliæ siue prædictorum siue aliorum authorum, quæ videntur ab eo timorem passionis penitus remouere. B. Hieronymus sic ait. Erubescant qui putant Saluatorem timuisse mortem & passionis pauore dixisse, *Pater si fieri potest, transeat à me Calix iste*: post biduum tradendum se vt crucifigeretur, nouit, & tamen non trepidus fugit in tantum vt cæteris ire nolentibus pergat intrepidus. B. etiam Augustinus infirmos in se præsignans ait, *Transeat à me Calix iste*. Non enim timebat Dominus pati tertia die resurrecturus, cum arderet Paulus dissolui & esse cum Christo. Beda quoque sic ait, Transferri à se Calicem postulat, non quidem timore patiendi, sed misericordia prioris populi, ne ab illo bibat calicem propinatum. Hæ posteriores authoritates affirmant Christum Dominum mortem non timuisse & prioribus videntur repugnare. Vnde Quidam arbitrantes has superioribus esse contrarias, diuersa sentiũt: alij autem credunt Dominum timuisse. Ego autem æstimo has omnes authoritates veras esse, & licet verbis dissentire videantur, in sensu tamen non arbitror dissentire sed potius credo eas secundum vsum loquendi prolatas & de diuersis timoribus agere, & nil nisi quod verum sit, affirmare.

" Dicendum ergo de diuersitate Timorum: quorum alter in Christo fuit; alter esse non potuit. Est vnus timor de morte corporali siue de alia temporali aduersitate proueniens, qui quandoque tam vehemens est, & in tantum subiugat rationem vt hominem contempto Domini præcepto inducat in peccatum grauissimum. Pro tali siquidem timore, negauit Petrus se nouisse Dominum qui prius cum eo in carcerem & in mortem ire promiserat. Pro tali etiam timore multi fideles à fide recesserunt, cum pro fide trucidari Martyres aspicerent. Quicunque autem hunc timorem habuerit, de illo veraciter dici non potest, iuxta aliquem vsum loquendi, quod non timuerit.

" Est alius timor moderatus, qui pro morte imminente naturaliter inesse solet omni homini, & si modum non excedat, sine peccato est: quemadmodum fames & sitis & alia naturalia. Tali timore moderato Helias Propheta timuit, quando timens crudelitatem Iezabel, in speluncis latuit. Nec in eo tamen fuit timor vehemens: non enim propter hunc à lege Domini declinauit. Paulus quoque tali timore timuit, quando timens ne à Romano Præside traderetur Iudæis occidendus Cæsarem appellauit. Nec tamen timor vehemens in eo præualuit, qui in fide perseuerans passionem fortiter tulit. Quando autem homo aliquis caret timore vehementi & timet timore moderato, iuxta communem loquendi vsum solent ita loqui, vt ipsum indifferenter affirment timere & negent. Alij enim attendentes quod homo ille contristatus est, & tormentis imminentibus trepidat, credunt & affirmant, quod mortem verè timeat. Et hoc est verum, qui timet timore moderato. Alij vero attendentes quod posset aufugisse si vellet & mortem euasisse, dicunt quod mortem non timeat. Nam aufugisset, si timeret. Et hoc quod isti dicunt, verum est, quia non timet timore vehementi. Itaque iuxta hunc locutionis modum verum est Saluatorem timuisse mortem, quam sicut verus ho-

mo naturaliter & moderatè timuit. Verum est igitur, quod dicit Euangelista, cœpit pauere & tædere. Et quod alij sancti dicunt, qui affirmant Dominum timuisse. Quia vero Dominus caruit timore vehementi, & vt [illegible]atris compleret voluntatem, passioni se obrulit, ideirco iuxta vsum loquendi verum est etiam quod non timuit mortem, sicut testantur alij authores, quorum verba superius apposui. Et cum quidam authores dicunt, Dominus mortem timuit, in sententia non discrepant licet eorum verba repugnare videantur. Nam vt supra dictum est, verum est eum timuisse, quia timore moderato timuit. Et verum est iuxta vsum loquendi, non timuisse, quia timore vehementi non timuit. Sed falsum est dicere, quod nullo modo timuerit. Vale.

Hæc Gualterus tersè, nitidè & Latinè: vnde intelligitur quanto studio Magistri affectarent latinè loqui. Reuera haud scio an vllo alio seculo magis, quàm isto floruerint Musæ Parisienses; idque euidenter agnoscitur ex scriptis Magistrorum eiusdem ætatis, quos Nostri vix hodie assequantur. At hoc habebat supra cæteros Gualterus, quod Rheroticam diu in monte San-Genouefiano professus fuisset teste Ioanne Sarisberiensi: nec dubito quin ad Theologiam deinde se contulerit.

Extat quoque inter Epistolas Bernardi Clareuallensis vna, quæ est ordine 77. ad M. Hugonem de S. Victore, ex qua intelligitur eum ab isto Magistro consultum fuisse, de cuiuspiam alterius Magistri Thesi ad Baptismum pertinente, qua scilicet asserebat, ex quo primùm dictum à Domino legitur, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu S. non intrabit in regnum Cælorum*, ex eo neminem absque eodem præcepto actualiter visibili sacramento, vel eius vice, martyrio vllatenus potuisse saluari: sed etsi forte illud quispiam cum vera fide & contritione cordis expeteret, sed preuentus mortis articulo assequi quod cupetet, non valeret, tamen omnino damnari.

Postquam verò Quæstionem illam productis pluribus rationibus & testimoniis pro sensu suo agitauit & dissoluit, transit ad aliam eiusdem Magistri innominati, (opinor, Abaëlardi) quæ erat eiusmodi, *Omnes antiquos iustos, quot quot videlicet Christi aduentum præcesserunt*, tantam omnino hausisse præscientiã futurorum, quantam Nos qui pòst sumus, præteritorum scientiam: ita vt nullus vel simplicium Iustorum aliquid prorsus ignoraret ex omnibus quæ modò nobis Euangelica pandit historia. v. g. Verbum Incarnatum, partum virginalem, doctrinam Saluatoris, miracula, crucem, mortem, sepulturam, descensum ad inferos, resurrectionem & ad cœlos Ascensionem, sic omnino omnibus illorum temporum iustis & apertè omnia, distinctè singula fuisse præcognita, quemadmodum suo sunt tempore post exhibita & modò cognita nobis: adeo vt nec iusti fuerint, nec salui sint, quibus ita clara omnia & perspicua non fuerunt.

Subiungit verò Bernardus. *Ad refellendum tu tanta in tua Epistola posuisse videris, vt nihil addendum penitus putem, & pene quid addi possit non inueniam. De homine tamen qui ista loquitur, pace ipsius, dico paucis quod sentio. Videtur plus nouitatis curiosus, quàm studiosus veritatis grauarique de omni re sentire cum aliis & dicere quod aut solus non dixerit aut primus. Vnde fit vt in his quæ sentit & loquitur, modum omnino tenere aut ignoret, aut dissimulet.* Ecce enim & in hac assertione sua dum pares in scientia facit omnes qui ventura sperabant iis qui præterita legunt, Deum profectò aut nimis parcum prædicat aut nimis largum, oculum discretionis ex nulla parte aperiens. Hæc contra M. Petrum Monachum dici, patet ex supra relatis.

Sed vt ad Abaëlardum redeamus, obiiciebant illi præsertim Aduersarij, quod Dialecticæ regulis nimium confisus, sophisticis fallaciis incautos deciperet: quamobrem Dialecticam & eos qui eâ nimis vtebantur, criminabantur. Contra quos ille Epistolam edidit, quâ inuehitur in quendam Dialectices ignarum, qui quod eius vim & vsum ignoraret, eius studium reprehendebat, omniaque eius dogmata putabat esse sophismata & deceptiones. Hæc autem Epistola inter eius opera legitur ordine 4. & est eiusmodi.

Mystica quædam de Vulpe fabula in prouerbium à vulgo est assumpta. Vulpes, inquiunt, conspectis in arbore cerasis repere in eam cœpit vt se inde reficeret. Quo cum peruenire non posset, vt relapsa decideret, dixit *Non curo cerasa*,

peſſimus eſt eorum guſtus. Sic & Quidam huius temporis *Doctores* cum Dialecticarum rationum virtutem attingere non poſſint, ita eam execrantur, vt cuncta eius dogmata putent ſophiſmata, & deceptiones potius quàm rationes arbitrentur. Qui cœci duces cœcorum neſcientes, vt ait Apoſtolus, de quibus loquuntur, neque de quibus affirmant, quod neſciunt, damnant, quod ignorant, accuſant. Lethalem iudicant guſtum, quem nunquam attigerunt. Quidquid non intelligunt, ſtultitiam dicunt: quidquid capere non poſſunt, æſtimant deliramentum. Quos quidem rationis expertes, quia rationibus refellere non valemus, teſtimoniis ſaltem ſanctarum Scripturarum, quibus ſe plurimum niti fatentur, eorum præſumptionem compeſcimus. Agnoſcant igitur eam quam vehementius deteſtantur Artem, hoc eſt Dialecticam quaſi ſacræ lectioni contrariam, quantum Eccleſiaſtici Doctores commendent, quantum eam ſacræ Scripturæ neceſſariam iudicent. Hanc quippe ſcientiam tantis præconiis efferre beatus auſus eſt Auguſtinus, vt comparatione cæterarum artium eam ſolam docere fateatur, tanquam ipſa ſola ſit dicenda ſcientia. Vnde lib. 2. de Ordine ita meminit. *Diſciplinam Diſciplinarum, quam Dialecticam vocant. Hæc docet docere, hæc docet dicere. In hac ſe ipſa ratio demonſtrat atque aperit quæ ſit, quid velit: ſcit ſola, ſcientes facere non ſolum vult ſed etiam poteſt.* Idem in 2. de Doctrina Chriſt. cum inter omnes artes præcipuè Dialecticam & Arithmeticam ſacræ lectioni neceſſarias eſſe profiteatur, illam quidem ad diſſoluendas Quæſtiones, hanc ad allegoriarum myſteria diſcutienda, quæ frequenter in naturis numerorum inueſtigamus, tanto amplius Dialecticam extulit, quantò amplius eam neceſſariam aſſignauit, ad omnes videlicet Quæſtionum dubitationes terminandas, ait autem ſic. *Reſtant ea quæ non ad corporis ſenſus, ſed ad rationem animi pertinent, vbi Diſciplina regnat Diſputationis & numeri. Sed diſputationis diſciplina ad omnia genera Quæſtionum · quæ in litteris ſanctis ſunt, penetranda & diſſoluenda plurimum valet.* Tantum ibi cauenda eſt libido rixandi & puerilis quædam oſtentatio decipiendi aduerſarium. Sunt enim multa quæ appellantur Sophiſmata, falſæ Concluſiones rationum, & plerumque ita veras imitantes, vt non ſolum tardos, ſed ingenioſos etiam minus diligenter attentos decipiant. Quod genus captioſarum Concluſionum Scriptura quantum exiſtimo, deteſtatur in illo loco, vbi dictum eſt, *Qui Sophiſticè loquitur, odibilis erit.* Plurimum autem Dialecticam atque Sophiſticam artem ab invicem conſtat eſſe diſcretas, cum illa in veritate rationum, hæc in ſimilitudine conſiſtat earum: iſta fallaces argumentationes tradat, illa fallacias earum diſſoluat, & ex diſcretione verarum argumentationum falſas reprehendi doceat. Vtraque tamen ſcientia tam Dialectica ſcilicet quam Sophiſtica ad diſcuſſionem pertinet argumentorum, nec aliter quis in argumentis diſcretus eſſe poterit, niſi qui falſas ac deceptorias argumentationes à veris & congruis argumentationibus diſtinguere valebit. Vnde & à Scriptoribus Dialecticæ nec huius artis Tractatus eſt prætermiſſus; cum ipſe Peripateticorum Princeps Ariſtoteles hanc quoque tradiderit, Elenchos ſcribens Sophiſticos. Vt enim homini iuſto mali quoque notitia neceſſaria eſt, non vt malum faciat, ſed vt malum cognitum cauere queat: ita & Dialectico Sophiſmatum non poteſt deeſſe peritia, vt ſic ab eis ſibi cauere queat. Nec diſcretus in rationibus argumentorum erit, niſi falſis pariter & veris cognitis, hæc ab illis diſcernere, & vtraque diiudicare diligenter valebit. Vnde B. atteſtante Hieronymo ipſe quoque Salomon ad falſas pariter & veras argumentationes cognoſcendas plurimum adhortatur. Sic enim aduerſus calumnias magni oratoris vrbis Romæ ſcribens, ſicut & nos nunc aduerſus conſimiles, ait inter cætera de ſummo illo ſapiente Salomone. *In exordio prouerbium commonet vt intelligamus ſermones prudentiæ verſutiaſque verborum, Parabolas & obſcura dicta Sapientum & ænigmata quæ propriè Dialecticorum & Philoſophorum ſunt.* Quid enim per Sapientiæ Sermones verſutiaſque verborum, niſi verarum & fallacium argumentationum diuerſitatem intelligit? Quæ, vt diximus, ita ſibi ſunt adiunctæ, vt diſcretus in his eſſe non poſſit qui illas ignorauerit: cum ad cognitionem quarumlibet rerum neceſſaria ſit notitia contrariarum. Nemo enim virtutes diligenter nouerit, qui vitia ignorarit: præſertim cum nulla vitia ita virtutibus finitima ſint, vt ex ſimilitudine ſua facile multos decipiant: ſicut & falſæ argumentationes ex ſimilitudine verarum ple-

rosque in errorem pertrahunt. Vnde non solum in Dialectica diuersitas incidit sententiarum, verum in fide Christiana multiplicitas earum, cum verbosi Hæretici assertionum suarum laqueis multos simplices in diuersas pertrahunt sectas: qui nequaquam in argumentationibus exercitati similitudinem pro veritate & fallaciam pro ratione suscipiunt. Aduersus quam pestem nos in Disputationibus exercere ipsi quoque Doctores Ecclesiastici commonent, vt quod non intelligimus in scripturis, non solum orando petamus à Domino, verum inuicem quæramus disputando. Vnde & illud est Augustini in Tractatu de Misericordia, cum illa Domini exponeret verba. *Petite & dabitur vobis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis. Petite*, inquit, *orando, quærite disputando, pulsate rogando* id. *interrogando*. Non enim Hæreticorum vel quorumlibet infidelium infestationes refellere sufficimus nisi Disputationes eorum dissoluere possimus, & eorum sophismata veris refellere rationibus, vt cedat falsitas veritati & sophistas reprimant Dialectici, parati semper, vt B. ammonet Petrus, ad satisfactionem omni poscenti nos rationem, de ea quæ in nobis est, spe vel fide. In qua profectò Disputatione cum illos sophistas conuicerimus, Nos Dialecticos exhibebimus, & tantò Christi, qui veritas est, Discipuli memores erimus, quantò veritate rationum* amplius pollebimus. Quis denique nesciat ipsam Artem disputandi, quâ indifferenter hos quàm illos constet nuncupatos esse? Ipsum quippe Dei filium quem Nos Verbum dicimus, Græci λόγον appellant, hoc est Diuinæ mentis Conceptum seu Dei Sapientiam vel Rationem. Vnde & Augustinus in lib. Quæstionum 83. cap. 44. *In principio*, inquit, *erat verbum, quod Græcè λόγος* dicitur. Idem in lib. contra 5. Hæreses. *In principio erat verbum*. Melius Græci λόγος dicunt. λόγος quippe verbum significat & rationem. Et Hieronymus ad Paulinum de Diuinis Scripturis. *In Principio erat Verbum. λόγος Græcè multa significat. Nam & verbum est & Ratio & supputatio & causa vniuscuiusque rei per quam sunt singula quæ subsistunt. Quæ vniuersa rectè intelligimus in Christo*. Cum ergo verbum Patris Dominus I. C. λόγος Græcè dicatur, sicut & σοφία Patris appellatur, plurimum ad eum pertinere videtur ea scientia, quæ nomine quoque illi sit coniuncta, & per deriuationem quandam à λόγος Logica sit appellata: & sicut à Christo Christiani, ita à λόγος Logica propriè dici videatur. Cuius etiã Amatores tantò verius appellantur Philosophi, quantò verius sint illius Sophiæ superioris amatores. Quæ profectò sũmi Patris summa Sophia cũ nostrã indueret naturã, vt nos veræ sapientiæ illustraret lumine & nos ab amore mũdi in amorem conuerteret sui, profectò nos pariter Christianos & veros effecit Philosophos. Qui cũ illam sapientiæ virtutem Discipulis promitteret, quâ refellere possent Contradicentium disputationes, dicens *Ego enim dabo vobis os & sapientiam cui non poterunt resistere aduersarij vestri*, post amorem sui vnde veri sunt Philosophi, patenter & illam rationum armaturam eis pollicetur, quâ in disputando summi efficiantur Logici. Quæ duo de hoc videlicet amore & Doctrina eius quibus tam Philosophi quam summi efficerentur Logici, hymnus ille Pentecostes *Beata nobis gaudia*, diligenter distinguit cum dicitur. *Verbis vt essent proflui & charitate feruidi*. Hæc enim duo maximè ille superni Spiritus aduentus in igneis linguis reuelatus eis contulit, vt per amorem Philosophos & per rationum virtutem summos efficeret Logicos: vnde bene Spiritus in ignis & linguarum specie est demonstratus, qui eis amorem & eloquentiam in omni genere linguarum conferret. Quis denique ipsum Dominum I. C. crebris disputationibus Iudæos ignoret conuicisse, & tam scripto quam ratione calumnias eorum repressisse non solum potentia miraculorum, verum virtute verborum fidem plurimum adstruxisse? Cur non solis vsus est miraculis vt hæc faceret, quibus maximè Iudæi qui signa petunt, commouerentur, nisi quia proprio nos exemplo instruere decreuit, qualiter & eos qui sapientiam quærunt, rationibus ad fidem pertraheremus? Quæ duo Apostolus distinguens ait, *Nam & Iudæi signa petunt, & Græci Sapientiam quærunt*. Hoc est rationibus plurimum isti, sicut illi maximè signis ad fidem mouentur Cum autem Miraculorum iam signa defecerint, vna nobis contra quoslibet contradicentes superest pugna, vt quod factis non possumus, verbis conuincamus: cum apud discretos vim maiorem Rationes quàm miracula teneant, quæ vtrum illusio Diabolica faciat, ambigi facile potest. Vnde & veritas, *Surgent*,

* Locus corruptus.

inquit, *Pseudo-Propheta & dabunt signa magna & prodigia, vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.* At vero, inquit, quia & in Rationibus plurimus error se ingerit, vt non facile discernat, cum rationes inducuntur argumentorum, quæ & pro rationibus suscipiuntur & quæ tanquam sophismata respuuntur. Ita, inquam, his accidit, qui peritiam argumentorum non sint adepti. Quod ne fortè accidat, rationi disserendi, hoc est Logicæ Disciplinæ opera est danda, quæ vt B. meminit Augustinus ad omnia genera Quæstionum penetranda quæ in sacris litteris incidunt, plurimum valet. Sed hoc certè apud illos Doctores necessarium est, qui soluendis Quæstionibus se sufficere confidentes, eas minimè subterfugiunt.

Ita Dialecticam defendebat Abaëlardus, quâ in arte plurimum excellere & cæteris præeminere non immerito existimabatur: vnde illi inuidebant maximè; & sicubi carpendi & vellicandi occasionem nancisci poterant, arripiebant auidissimè; modo Sophisticas argumentationes redarguendo, modo Monasticam eius professionem aut irridendo, aut deprimendo. Et quia inter Religiosos viros, duos præcipuè nactus est inimicos Bernardum & Norbertum Præmonstratensis Ordinis institutorē, alterū vt ignarū & rudem contemnebat, alterū vt præsumptorem & miraculorum affectatorem suggillabat. Contra quem videtur Epistolam quandam emisisse quæ est ordine 3. Erat autem Norbertus Canonicus Regularis, in quem acriter inuehitur Sermone 31. de S. Ioanne Bapista his verbis. *Ad maiora veniam & summa illa miracula* de resuscitandis *quoque mortuis inaniter tentata. Quod quidem nuper præsumpsisse Norbertum & Coapostolum eius Farsitum mirati fuimus & risimus. Qui diu pariter in oratione coram populo prostrati & de* sua præsumptione frustrati, cum à proposito confusi deciderent, obiurgare populum impudenter cœperunt, quod deuotioni suæ & constanti fidei infidelitas eorum obsisteret. O calliditas *incautorum! ô excusatio friuola inexcusabilium!* Ita ille in Norbertum & M. Hugonem Farsitum, qui relictis Scholis ad Præmonstratenses se contulerat.

In Epistola ergo prædicta inuehitur in quendam Canonicum Regularem, qui Monasticum ordinem deprimebat suumque illi anteferebat, & Clericorum statum omnino Monastico excellentiorem esse contestabatur. Nec inter Abaëlardum solum & illum innominatum Canonicum altercatio fuit, sed illis temporibus in Academia Parisiensi & Oxoniensi vehemens erat disputatio de perfectione status Clericalis & Monastici, vt notat Balæus Centur 2. c. 72. Apendicis Sic ergo Abaëlardus. Epist. 3.

" Multorum relatione ad nostras delatum est aures, nostri Ordinis idest Monastici statum à te sæpius in præsentia multorum non mediocriter læsū. Quod non alia de causa præsumptum esse credimus, nisi vt nostros humiliando, tuæ professionis Clericos, quos Canonicos Regulares vocatis, sic efferre laborares. Miramur autem si ita sit, sed amplius miramur si ita non sit, cum nullam aliam suspicari possimus causam. Dicis, vt dicunt, longè Ordine tuo nostrum inferiorem esse & plurimum Monachos à Dignitate Clericorum abesse. In quo quidem primum à te sciscitari volumus, de qua id dignitate intelligas, verum prælationis inter homines, an religionis apud Deum. Quod Religionis, profectò hæc dignitas verissima est, quæ nos Deo maximè commendat atque virtutibus adornat, & tantò gloriosiores in cœlestibus efficit, quantò humiliores habemur in terrenis. At verò qua ratione vel authoritate hanc sibi dignitatem Clerici vendicare valeant, dicas si possis, aut adiicias cur non possis. Quis enim nesciat quod quotidianis docemur experimentis, hos etiam Clericos qui maiore gradu præminent, Monasticam eligere vitam, cum quod in Clericatu deliquerint, perfectè corrigere satagunt & cum eis ad Monachatum transire liceat, ad Clericatum nullatenus redire permittuntur? Aut si quandoque per Religionis excellentiam Ecclesiasticæ personæ de Monasteriis electæ Clericorum officiis præficiantur, ipse quoque habitus Monachalis tanta dignitate præminet, vt semel assumptus deponi non debeat: pro quo non solum secularis, verum etiam Clericalis abiiciendus est. Quid est etiam quod cum sæpe Monachi Episcopi facti Clericis præponantur, vel quibuscunque officiis Ecclesiasticis applicentur, Cur non è conuerso de Clericis Abbates in Monasteriis fiant, vel officiorum Monachicorum

curam

curam suscipiant? Cur inquam, cur obsecro, nisi quod indignissimum censetur, vt eius vitæ regimini præponatur, pro qua etiam ipsa contemnenda est, & vt diximus, per eam corrigenda? Cur etiam vos ipsi & vniuersa Ecclesia in supplicatione Letaniarum dicitis, *Omnes sancti Monachi & Eremitæ. Omnes Sanctæ Virgines. Omnes sanctæ viduæ & Continentes, orate pro nobis.* Et non Omnes Sancti Clerici, vel sancti Presbyteri, vel Sancti Episcopi? Certè quia hæc nomina officij magis sunt, sicut illa Religionis. Quid est etiam quod in illis hymnis festiuitatis omnium Sanctorum, in quibus tam à vobis quam à cæteris suffragia sanctorum postulantur, nulla vestri mentio fiat, sicut fit Monachorum & virginum, sic quippe scriptum est.

Chorus sanctarum Virginum
Monachorumque omnium
Simul cum Sanctis omnibus
Consortes Christi facite.

Item

Monachorum suffragia
Omnesque ciues Cælici
Annuant votis supplicum
Et vitæ poscant præmium.

Audio te tamen solere opponere nobis illud quoque Hieronymi nostri. *Monachus si ceciderit, rogabit pro eo Sacerdos, pro Sacerdotis lapsu quis rogaturus est?* Quod certè quacunque ratione diceres, si nullatenus Monachos sacerdotes esse contingeret. Cum vero dicit, Monachus est sacerdos, vtique illud distinguit Monachum à ditione sacerdotis, qui sacerdos non sit. Sic enim cum dicimus Rex & miles, vel Episcopus & sacerdos, vel sacerdos & Diaconus, quamuis etiam Reges sint milites, vel Episcopi sacerdotes, vel Sacerdotes Diaconi, militem eum intelligimus, qui Rex non sit, & Sacerdotem qui non sit Episcopus & Diaconum simplicem. Vbi etiam cum dicit, *Rogabit pro eo sacerdos*, specialem illam Missam orationem intelligit, quæ propria est sacerdotis, non quæ cuilibet iusto competit. Quam & Apostolus generaliter commendans ait, *Multum enim valet deprecatio Iusti assidua.* Quo enim quisque iustior est, ab eo exaudiri meretur, qui non tam verba, quam opera pensat, nec tam linguam quam vitam considerat. Quantum autem de perfectione sua vitam Monasticam idem Doctor vestræ præferat, patenter insinuat ad Heliodorum Monachum his scribens verbis, *Interpretare vocabulum Monachi: Hoc est nomen tuum. Quid facis in turba qui solus es? Quid ergo! Quicunque in Ciuitate sunt, Christiani non sunt? Non est tibi eadem causa quæ cæteris? Dominum ausculta dicentem, si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & veni, sequere me. Tu autem perfectum te esse pollicitus es: nam cum de relictâ militiâ mundiali castrasti te propter Regnum Cælorum, quid aliud quam perfectam sequutus es vitam?* Et post aliqua. *Alia*, inquit, *vt ante perstrinxi, Monachi causa est, alia Clericorum.* Hoc est, longe ab inuicem eorum professio & conuersatio distat & ipsorum propositum tendit ad diuersa, sicut ait, ante perstrinxi. Quod quidem vbi faceret, assignari non potest nisi vbi perfectionem Monasticam à vita fidelium in Ciuitate commorantium distinxit, dicens: *Quid ergo? Quicunque in Ciuitate sunt, Christiani non sunt?* Qui etiam ad Paulinum Presbyterum simul & Monachum scribens, Clericos magis inter homines conuersari debere, quam Monasticæ sollicitudinis perfectionem tenere patenter his verbis insinuat. *Quia igitur fraternè interrogas, per quam viam incedere debeas, reuelata tecum facie loquar. Si officium vis exercere Presbyteri, si Episcopatus te vel opus vel honor forte delectat, viue in Vrbibus & Castellis & aliorum salutem fac lucrũ animæ tuæ. Sin autem cupis esse quod diceris, Monachus, id est solus, quid facis in vrbibus quæ vtique non sunt solorum habitacula, sed multorum? habet vnum quodque propositum Principes suos: & vt ad nostra veniamus, Episcopi & Presbyteri habeant in exemplum Apostolos & Apostolicos viros, quorum honorem possidentes habere nitantur & meritum. Nos autem habeamus Propositi nostri Principes Paulos, Antonios, Iulianos, Hilariones, Macharios: & vt ad scripturarum authoritatem redeam, noster Princeps Helias, noster Helisæus, nostri Duces, filij prophetarum qui habitabant in agris & solitudinibus & faciebant sibi taber-*

nacula prope fluenta Iordanis. *De his sunt* & illi filij Rechab qui vinum & siceram non bibebant, qui morabantur in tentoriis, qui Dei per Hieremiam voce laudantur, & promittitur eis, quod non deficiat de stirpe eorum vir stans coram Domino. Nec solum Heliam qui in antiquo populo tantus enituit, vt in cœlum viuus sustolli mereretur, inter nostros mirare Principes; verum etiam Ioannem in spiritu eius venientem, & quasi alterum Heliam, cui Dominus tantum testimonium dedit, vt pro eminentia vitæ, ipsum ex testimonio Prophetæ Angelum nuncuparet, nec solum Prophetis, verum etiam vniuersis hominibus anteferret. De quo Chrysost. Homilia Euangeliorum 23. quæ sic incipit. De Ioanne dicitur *fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes.* Gratia in homine comprehenditur. Ioannes enim interpretatur Dei gratia, quia maiorem accepit gratiam. Propterea in Eremo philosophatur, & reseruat se in Aduentum Christi, quia nunciaturus erat Christum. Statim in eremo nutritur, statim ibi crescit: non vult cum hominibus conuersari, in Eremo cum Angelis philosophatur. Considerate Monachi dignitatem vestram. Ioannes Princeps vestri est dogmatis ipse Monachus. Statim vt natus est, in eremo viuit, in solitudine nutritur, Christum exspectat in solitudine. Eo tempore, quo Iesus natus est, erat in Eremo. Hoc templum quod videmus esse destructum quantas habebat diuitias, quid auri, quid argenti Iosephus describit, quantum gemmarum, quantum serici, quanti erant sacerdotes & scribæ & vniuersa genera officiorum. Christus *in templo nascitur & in eremo prædicatur. Hoc totum quare dico? vt doceam dogmatis vestri Principem esse Baptistã Ioannem.* Audistis fratres, Nostri pariter & vestri propositi Principes superius inductos, vt vtriusque ordinis differentia clareat. Si gaudetis Apostolos quoque vestris connumerari Principibus, atque Pontifices tã veteris quàm noui Testamenti ab ipso videlicet Aaron vsque ad Annã & Caïphã, ne obsecro doleatis Heliam & Ioannẽ maiores istis nostri Duces esse propositi. Clericatum pro Monachatu Ioannem commutasse dubium non est, qui cum filius Pontificis esset, cui eo tempore Pontificalis dignitas hereditario iure debebatur, Ciuitatem solitudini, Pontificem Monacho posthabuit & perfectionem vitæ prælationi præposuit Ecclesiasticæ. De quo & Hieronymus ad Rusticum Monachum scribens, *Audio*, inquit, *religiosam te habere Matrem multorum annorum viduam, quæ aluit, quæ erudiuit infantem. Et Ioannes Baptista sanctam matrem habuit, Pontificisque filius erat: & tamen nec matris affectu, nec patris opibus vincebatur, vt in domo parentum cum periculo viueret castitatis. Viuebat in eremo, & oculis desiderantibus Christum nihil aliud dignabatur aspicere. Filij Prophetarum quos Monachos in veteri Testamento legimus, ædificabant sibi casas propter fluenta Iordanis, & turbis vrbium derelictis polenta & herbis agrestibus victitabant.* De quibus & alibi meminit. *Virgo Helias, Heliseus Virgo, Virgines filij Prophetarum* Quid est obsecro, Frater, quod electurus Apostolos Dominus nequaquam de eremo acciuit Ioannem, nec ab eo baptizandus, ipsum à solitudine vel ad horam reuocauit; sed sicut cæteri hominum ad eum venit, inter cæteros & ipse baptizandus à Monacho sicut scriptum est, *factum est cum baptizaretur omnis populus & Iesu baptizato.* Quid inquam, nisi quia vt dixit, partem Mariæ præferendam censuit parti Marthæ; quietem scilicet contemplationis sollicitudini & crebris perturbationibus seculi? Quibus quidem sollicitudinibus occupatus Apostolus ingemiscit dicens *Præter illa quæ extrinsecus sunt, Instantia mea quotidiana, solicitudo omnium Ecclesiarum. Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur & ego non vror?* In quibus quidem occupationibus atque molestiis quàm difficile sit puritatem custodire mentis & terrena itinera sine aliquo pulueris contagio frequentare, ipse Dominus patenter edocuit, cum pedes Apostolorum absoluere decreuit. Quod diligenter sponsa in Cantico Canticorum attendens, sponso ad ostium eius pulsanti, & vt de lectulo surgens ei aperiat roganti, prouidè his verbis se excusat. *Expoliaui me tunicâ meâ, quomodo induar illâ? laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Quid enim lectulus sponsæ, nisi quies est animæ contemplatiuæ & à solicitudinibus & curis sæculi remotæ? Quæ quidem in claustro quasi sponsa in thalamo tantò amplius Deo vacat, & arctius ei toto adstringitur desiderio, quantò longius ab occupationibus seculi remota est & iam in secreto cœlestium camerarũ per contemplationem ita ei coniuncta est, vt sit vnus cum Deo spiritus, iuxta quod de B. Martino legitur *Artus quippe fatis-*

centes spiritui seruire cogebat statuque suo recubans nec terram videre iam dignatus Cælo totus inhiabat. Ad talem lectuli quietem contemplationis secretum sponsus veniens sibi aperiri postulat, cum plebs Christiana animæ cuicunque contemplatiuæ supplicat, vt suscipiendo regimen ipsorum eos ad se sic admittat. Quod & ipse Christus in membris suis agere dicitur, quo inspirante id agitur, & sub cuius nomine & authoritate hoc imploratur. Perfecta verò anima illa quietem suam vehementer diligens, dum laborem refugit, ne aliorum lucro detrimentum incurrat suæ perfectionis, surgere de lectulo renuit, & sponso vt dictum est, instanti dicit *Expoliaui me tunica mea*, hoc est exteriorem curam mundanarum actionum ex voto postposui. Interior quippe vestis & subtilior est interula; exterior & grossior, tunica. Vnde bene hic ornatus, contemplatiuus; ille verò habitus, assignandus est actiuus. Hi quippe Claustris se Monasticis recludentes tantò subtilius atque perfectius summi luminis splendorem contemplantur, quantò ab exterioribus seculi curis amplius sunt remoti. Hanc profectò curarum occupationem, quam Martha proximi necessitudinibus impendit, & qui populo præsunt, exercent, quasi tunicam resumere sponsa refugit, eum à contemplatione ad actionem redire nullatenus acquiescit. Vnde & causam annectens ait, *Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Affectus quippe nostri quibus ad quodlibet agendum trahimur, quasi quidam pedes sunt, quibus ducimur. Istos pedes abluit, qui à curis seculi mentem retrahit, quibus animus per diuersa diffusus, difficile est, ne saltem cogitationum maculis aliquibus respergatur, vel quandoque cedat tentationibus. Quod sponsa considerans de lectulo pedes ad terram deponere trepidat, hoc est se iterum implicare curis, dum nullum à sordibus vacate locum extra lectulum suum credit. Quæ tandem sponso instante de lectulo surgere compellitur & ei sicut postulauit, aperire: de quo cum cum tenere vellet, atque vt solita fuerat, comprehendere, subiunctum est, *At ille declinauerat atque transierat.* Non enim ita in publico sicut in occulto Deus inueniri potest, nec solicitudo Marthæ circa plurima turbatæ Christo assistere valet assiduè, nec curis seculi mens intenta in Deo poterit vigilare quieta. Vnde & ipse sponsus quò deuotius oremus, ostium cubiculi admonet claudi, alioquin declinat & transit à nobis, quia quò minus ei vacamus, eo magis ab ipso deserimur & ab eius gratiæ donis amplius destituimur. Etiam sponsa cius ad publicum de secreto thalami transgressa, quantum de perfectione sua pro lucris aliorum minuit, reperit; & tantò magis accedit periculum, quantò de commissis animabus maior illi superest reddenda ratio. Attende obsecro, frater, tui Ordinis dignitatem & Officij conditionem, in quo & minuitur meritum & imminet periculum. Vide quid sit profectus dignitatis, vbi perfectio tollitur religionis, vbi maior apud seculum, minor fit apud Deum & graue sui sustinet dispendium. Liam quam duxisti gaudes esse fœcundam, sed doles cùm respexeris eam Lippam. Nocturnum Lia coniugium habuit, quasi talis copula luce digna non fuerit. Quandiu sterilis Rachel permansit, incolumis vixit, fœcunda postmodum facta proprio partu est extincta. Ex quo patenter innuitur quàm periculosè id vnde gloriamini, suscipiatur; & quod hæc gloria, ruina potius siue deiectio quàm exaltatio sit dicenda. Quorum quidem facilem casum & periculosum ascensum iuxta illud Psalmistæ *Deiecisti eos dum alleuarentur*, B. Hieronymus attendens quodam loco ad Heliodorum Monachum scribit his verbis: *Quod si te quoque ad eundem Ordinem pia fratrum blandimenta solicitant, gaudeo de ascensu, sed timeo de lapsu.* Idem aduersus Vigilantium solitariæ, hoc est Monasticæ vitæ securitatem commendans ait. *Cur*, inquit, *pergis ad Eremum? videlicet vt te non audiam, non videam, vt tuo furore non monear, vt tua bella non patiar, ne me capiat oculus meretricis, ne forma pulcherrima ad illicitos ducat amplexus. Respondebo hoc non esse pugnare, sed fugere. Sta in acie, aduersariis armatus obsiste, vt postquam viceris, coroneris. Fateor imbecillitatem meam, nolo spe pugnare victoriæ, ne perdam aliquando victoriam: si fugero gladium, deuitaui: si stetero, aut vincendum mihi est, aut cadendum. Quid autem necesse certa dimittere & incerta sectari? aut scuto aut pedibus mors vitanda est. Tu qui pugnas, & superari potes & vincere: Ego cum fugero, non vinco in eo quod fugio, sed ideo fugio ne vincar. Nulla securitas est vicino serpente dormire. Potest fieri vt me non mordeat, tamen potest fieri vt aliquando me mor-*

L ij

deat. Idem ad Oceanum de morte Fabiolæ. *Caueat Religiosus ibi viuere, vbi necesse habeat quotidie aut perire aut vincere.* Securius enim est perire non posse, quàm iuxta periculum non perire. Hanc & Seneca maximus ille morum Philosophus sententiam tenens & sic philosophari Lucilio suo consulens ait Epistolarum quas ad eum scribit 53. *Non tantum corpori sed etiam moribus salubrem locum eligere debemus.* Id agere debemus, vt irritamenta vitiorum quàm longissimè profugiamus. Indurandus est animus & à blandimentis voluptatum procul abstrahendus. Vna Hannibalem Hiberna soluerunt & indomitum illum niuibus atque Alpibus virum eneruauerunt fomenta Campaniæ. Armis vicit, vitiis victus est. Nobis quoque militandum est, & quodam genere militiæ, quo nunquam otium datur. Debellandæ sunt imprimis voluptates; quæ vt vides, sæua quoque ad se ingenia rapuerunt. Si quis sibi proposuerit quantum operis aggressus sit, sciet nihil delicatè, nihil molliter esse faciendum.

Sed ad hæc fortassis tam SS. Patrum quàm Philosophorum Consilia respondebis reuera periculosum esse administrationem Ecclesiasticam suscipere, ac difficillimum in ea quantum oportet, desudare: sed profectò tantò maiora constat esse præmia, quantò huic labori maior incumbit difficultas. Cui primùm illud respondeo Tullianum *Quod si laboriosum, non statim præclarum.* Alioquin in Ecclesia Dei, qui quotidianis nuptiarum molestiis & solicitudinibus implicantur assiduis, his præferendi essent, qui cælibem vitam ducentes minus onere seculi premuntur, & ob hoc liberius atque purius Deo vacant, tanquam lectuli quietem adepti. Denique si pro augmento meritorum eos extollis, qui de virtutibus suis confidentes, pugnas tentationum & illecebras mundi magis sustinere quàm fugere decreuerunt, vide vtrum his qui continentiam vouerunt, consulendum sit, vt in Lupanaribus, vel vbi crebras fornicationes exercent..... Vide aut hanc virtutem studeant conseruare, & se sponte periculis obiicientes, sed quæ magis Angelos quàm homines attenderentes tantâ securitate sui Deum præsumant tentare.

Cur etiam Clerici fœminas in contubernio suo habere prohibentur, nisi tales consanguinitatis personas, de quibus nulla suspicio turpitudinis possit haberi? quas quoque vester, vt dicitis, Præceptor Augustinus in tantum declinare decreuit, vt nec sanctissimam sororem secum habitare pertulerit, dicens *Quæ cum sorore mea sunt, sorores meæ non sunt. Cur & vos ipsi Canonici Regulares à vobis ipsis nouiter appellati,* sicut & nouiter exorti, magno ambitu murorum claustra vestra sepientes more Monachorum ab illecebris & tentationibus seculi mansistis diuisi? Si ergo vt vos quoque docetis, & omnibus patet, imbecillitati humanæ magis prouideri conuenit à periculis quàm vltro se obiicere illis, profectò consilium est omnia tentamenta, quoad possumus euitare, præsertim si eam eligamus vitam, quæ & maioris sit meriti & minus pateat tentationi. Quod tam auctoritate Patrum quàm certis rerum declaratur exemplis. Vitam contemplationis, quietem tumultuosæ fidelium actioni eunstat à Domino prælatam fuisse; & Mariæ partem, quam optimam dixit, parti Marthæ certum est anteferri. Quamuis enim Martha reficeret Dominum, felicius Maria reficiebatur à Domino, & longè meliorem Dominus quàm Martha ministrabat refectionem. Marthæ ministratio est necessaria Corporis prouidere, verbum prædicationis erogare, aliotum magis ex officio proprio, quàm sui curam gerere. Non enim Ecclesiæ Pastores in eo quod Pastores sunt tam de propriis quàm de subiectorum pabulis habent cogitare, nec in hoc tam sibi quàm aliis proficiunt. Vnde & Dominus cum in hoc officio Petrum constitueret, nequaquam ait *Pasce te ipsum*, sed *Pasce oues meas*, siue Agnos meos, hoc est pane spiritalis Doctrinæ, vel exhortationis ipsos instrue vel confirma. De quo quidem Pane Diuini verbi scriptum est alibi, *Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.* Quod si hoc tempore Clericorum ac Monachorum laborem ac vitæ duritiam conferatis, non est hoc longa disputatione discutiendum, quod quotidianis experimentis fit manifestum. Confer Episcopos cum Abbatibus, Archipresbyteros Ecclesiarum cum Prioribus Monasteriorum, Clericos cum Monachis & quoslibet consule, qui quibus inter ipsos magis asperam vel laboriosam vitam ducant, vt si laborem penses, ad meritum nos longè superiores inuenias, quibus vos ipsi non aliam quã

pœnitentium vitam adscriberis, & Claustra nostra non loca dignitatis, sed pœnitentiæ carceres nuncuparis. Quam & B. Hieronymus à vita Clericorum distinguens ad Heliodorum de morte Nepotiani scribit his verbis. *Si quis relicto Clericatu dariis e se tradiderit Monachorum, sit creber in orationibus, vigilans in precando, lachrymas Deo non hominibus efferat.* Certè si Clericorum arctior esset vita & qui Ecclesiastica præsunt dignitate, vitæ quoque præminerent austeritate, nequaquam Monachi tanto desiderio appeterent Episcopari, nec spiritales Patres tanta solicitudine Clericos etiam ad Monasticam conuersationem inuitarent. Quale & illud est prædicti Doctoris Præsidium Diaconum exhortantis.

Diaconus, inquies, Ecclesiam tutò deserere non possum. Vereor ne incurram Sacrilegium, si altaria derelinquam. Sed considera, obsecro, satis esse difficile locum Stephani implere vel Pauli, in Angelico stare Ministerio & populos subiacentes candenti desuper veste despicere. Pretiosum est margaritum, sed citò frangitur, fractumque non potest instaurari. Item. *Cum vitam in vrbibus lacerent bonam, quid facies frater in medio? aut sectaberis quæ sunt aduersa continentiæ, aut si facere nolueris, ipse damnaberis. Prætermitto varias illecebras, quibus etiam rigidissimi emolliuntur animi. Nunc illud affirmo. Quod etiamsi ita non essent, ad comparationem tam ingentis boni minora deserere debueras. Adde quod Diaconus es, sed abscessu tuo Ecclesiæ damna non sentient. Helias vixit in Eremo: Helisæum Prophetarum secutus est Chorus. Præcursor Domini Ioannes nutritus in solitudine ad hoc tantum descendit ad Iordanis ripas, vt populos argueret confluentes, & Pharisæos, intelligens Clericos Iudæorum, generationes vipereas denotaret. Nuper Ægypti deserta vidisti, intuitus es Angelicam familiam. Quanti ibi flores sunt? quam spiritualibus gemmis prata vernantia? vidisti serta quibus Dominus coronatur. Item habebis cellulam quæ te solum capiat. Imo non eris solus. Angelica tecum turba versabitur. Tot socij quot sancti. Leges Euangelium. Fabulabitur tecum Iesus. Replicabis Apostolos vel Prophetas. Nunquid poteris talem alium tuis sermonibus habere consortem?* Sectem ut saltem muliercculas, sexus nos doceat infirmior. Quantæ diuitiis pariter & nobilitate pollentes (nolo enim vocabula dicere ne adulari videar) relictis facultatibus pignoribusque contemptis id factu facilè iudicauerunt, quod tu proprio putasti timore difficile?

Eandem Quæstionem tractat in Sermone de S. Ioanne Baptista & Monasticorum statum longè anteponit Clericali, quod Episcopus siue Clericus vocabulum sit officij & operis magis, quàm deuotionis.

Anno 1122. Misetrimus Abaëlardus è malis in mala & è calamitatibus in calamitates nouas relabens à Commonachis San Dionysianis pessimè habetur, imò vt fama est, virgis excipitur. Nam cum tandem in Monasterium suum à Conone Legato reductus fuisset, & vt prius veterum Authorum Lectioni se applicuisset, ecce illi noua miseriarum materia successit. Inter legendum ei fortè occurrit sententia Bedæ in expositione Actuum Apostolorum, qua asserit Dionysium quem vocabant Areopagitam & Parisiorum Præsulem, Corinthiorum, non Atheniensium fuisse Episcopum. Quem locum cum nonnullis Commonachis monstrasset, interrogatus ab iis quid ca de re sentiret, respondit sibi veriorē Bedæ quam Hilduini videri esse sententiam. Continuò illi arrepta occasione clamant, vociferantur, hominem deuitant & veluti Apostatam auersantur, atque apud Abbatem suum Adamum de noua hominis insolentia & hæresi conqueruntur. Abbas non se, nec Cœnobium tantummodo læsum & infamatum, sed Regiam quoque ipsam Maiestatem imminutam tatus, Apostataræ illius nomen se Regi delaturum minatur. Cuius iram ille pertimescens, confugit ad Theobaldum II. 1122. *Rursus de Abaelardo.*

Fortuitò mihi quadam die legenti occurrit quædam sententia, quâ in expositione Actuum Apostolorum asserit Dionysium Areopagitam Corinthiorum potius quam Atheniensium fuisse Episcopum. Quod valde eis contrarium videbatur, qui suum Dionysium esse illum Areopagitam iactitant, quem ipsum Atheniensem Episcopum gesta eius fuisse profitentur. Quod cum reperissem, quibusdam circumstantium fratrum quasi iocando monstraui testimonium scilicet illud Bedæ, quod nobis obiiciebatur. Illi vero valde indignati dixerunt Bedam mendacissimum Scriptorem, & se Hilduinum Abbatem suum veriorem habere testem, qui pro hoc inuestigando Græciam diu perlustrauit, & rei veritate agnita in gestis illius quæ conscripsit, hanc veraciter dubitationem remouit. Vnde cum vnus eorum importuna interrogatione pulsaret, quid super hac controuersia Bedæ

videlicet atque Hildoini videretur, respondi Bedæ authoritatem, cuius scripta vniuersa Latinorum Ecclesiæ frequentant, gratiorem mihi videri. Ex qua illi vehementer accensi clamare cœperunt, nunc me patenter ostendisse quod semper Monasterium illud nostrum infestauerim, & quod nunc maximè toti Regno derogauerim, ei videlicet honorem illum auferens, quo singulariter gloriaretur, cum eorum Patronum Areopagitam fuisse denegarem. Ego autem respondi nec me hoc denegasse, nec multum curandum esse, vtrum ipse Areopagita an aliunde fuerit, dummodo apud Deum tantam adeptus sit coronam. Illi verò ad Abbatem statim concurrentes quod mihi imposuerant, nunciauerunt. Qui libenter hoc audiuit gaudens se occasionem aliquam adipisci quâ me opprimeret, vt pote qui quanto cæteris turpius viuebat, magis me verebatur. Tunc Consilio suo congregato & fratribus congregatis grauiter mihi comminatus est, & se ad Regem cum festinatione missurum dixit, vt de me vindictam sumeret, tanquam Regni sui gloriam & coronam ei auferente. Et me interim bene obseruare præcepit, donec me Regi traderet.

At ille commodam & opportunam nactus occasionem custodes incautos & incogitantes fallit, atque ad Theobaldum M. Tricassinæ Ciuitatis & Pruuini Dominum cui sciebat suas valde displicere miserias confugit, & apud Pruuinum in Cella S. Aigulfi cum Monachis S. Perri Trecensis, volente eius loci Priore commoratur, donec cum Abbate suo redire posset in gratiam. A quo interim hoc solum & per litteras & per amicos petebat, vt sibi viuere liceret Monasticè vbiuis locorum, dum non in Cœnobio San-Dionysiano, vbi se sciebat inuisum esse, & si rediret, vulnera refricaturum. At Abbas fraudem sibi factam à Monacho suo ægre ferens, comminatur ni redeat, se illum excommunicationi subiecturum, interdicitque similiter Priori ne diutius hominem apud se morari patiatur. Præterea ad reparationem iniuriæ Cœnobio San-Dionysiano illatæ iubet palinodiam cantare & Dionysij Areopagitæ historiam ab Hilduino conscriptam scriptis suis confirmare. Iussis ille acquiescit seu volens seu inuitus, Epistolamque dirigit Abbati suo aduersus eos qui ex authoritate Bedæ Presbyteri suadere conabantur Dionysium creditum Areopagitam fuisse Dionysium Corinthiorum Episcopum, non Atheniensium. Sic autem inscribit.

» Adæ Dilectissimo Patri suo Abbati D. G. Gloriosissimorum Martyrum Dionysij, Rustici & Eleutherij ibidem corpore quiescentium vnaque Fratribus & Commonachis suis charissimis Petrus habitu Monachus vita peccator. Gratia vobis & pax vt ait Apostolus, à Deo Patre nostro & Domino I. C. Sæpius error multos inuoluit, & proni homines in malum facilius per vnum in falsitatem, quàm per multos in veritatem trahuntur. Ideo dico quod multi ei, quam tenemus veritati de Dionysio Areopagita vnius Bedæ authoritatem opponere soleant, grauioribus qui nobis fauent, aut per malitiam, aut fortassis per ignorantiam authoribus postpositis. Hic quippe Dionysium Areopagitam Corinthiorum Episcopum fuisse profitetur, cum alij, quorum longè validior est authoritas, eum potius fuisse Atheniensium Antistitem astruant, & omnino alium fuisse Dionysiũ Areopagitam, alium Dionysium Corinthiorum Episcopum suis conuincant assertionibus. Ponamus itaque singulorum verba, ac deinde consideremus si non solum diuersa, verum etiam inuicem aduersa sibi sint ac sibi penitus repugnantia. Quod si viderimus, diiudicemus authoritates ipsas, vt cum omnes saluari non valeant, illa periclitetur quæ minori nititur dignitate. Scriptum itaque de hoc in Ecclesiastica Hist. l. 4. c. 3. his verbis. *Veniendum nobis est tandem ad B. Dionysij Commemorationem Corinthiorum Ecclesiæ Episcopi, cuius eruditione & gratia quam habebat in verbo Dei fruebantur non hi populi tantum, quos regendos acceperat, sed & procul positi quibus per Epistolas præsentiam sui reddebat.* Extat denique eius Epistola ad Lacedæmonios scripta de Catholica fide, vt alia ad Athenienses, in qua ad Euangelij credulitatem inuitat & concitat seniores. Et illud designat in eadem Ep. quod Dionysius Areopagites, qui ab Apostolo Paulo instructus credidit Christo secundum ea quæ in Apostolorum actibus designantur, primus apud Athenas ab eodem Apostolo Episcopus fuerit ordinatus. Sed & Hieronymus, ille inquam Ecclesiæ Doctor egregius super hoc ipso in lib. de illustribus viris ita meminit. *Dionysius Corinthiorũ Ecclesiæ Episcopus tantæ eloquentiæ fuit & industriæ, vt non solum suæ Ciuitatis & Prouinciæ populos, sed & aliarum Prouinciarum & vrbium Epistolis erudiret: E quibus vna est ad Lacedemonios, ad Athenienses* &c. Et post pauca. *Claruit. Sub*

Imperatore D. Antonino vero & Lucio Aurelio Commodo.

Nunc & ipsius Bedæ verba ponamus, qui in explanatione Actuum Apostol. eo videlicet loco quo dicitur, In quibus & Dionysius Areopagita, ait sic. *Hic est Dionysius* qui in Episcopatu ordinatus Corinthiorum gloriosè rexit Ecclesiam multaque ad vtilitatem Ecclesiæ pertinentia, quæ hactenus manent, ingenij sui volumina reliquit, cognomen à loco cui præerat accipiens. Areopagus enim est Athenarum Curia, nomen à Marte trahens. Siquidem *Græcè Mars* Ἄρης *villa dicitur* πάγος. Inductis itaque sicut proposuimus authoritatibus, earum sicut promisimus diuersitatem aut repugnantiam consideremus.

Videntur autem duæ suprapositæ authoritates, quæ sibi consonæ sunt, authoritati Bedæ omnino contrariæ. Ex illis quippe conuincitur alium fuisse Dionysium Areopagitam, alium Dionysium Corinthiorum Episcopum. Nam iuxta Ecclesiasticam Historiam Dionysius Corinthiorum Episcopus de Dionysio Areopagita scripsisse perhibetur, & ibidem Dionysius Areopagita Atheniensium fuisse Episcopus assignatur. Nec minus ex verbis Hieronymi alium hunc esse, quàm illum apparet, cum videlicet dicat Dionysium Corinthiorum Episcopũ sub Marco Antonino & L. Aurelio claruisse. Constat quippe Dionysium Areopagitam qui prædicatione Pauli conuersus est, tempore Christi & Apostolorum extitisse, ac iam virum adultum adeo fuisse, vt vxorem Damarim iam tunc eum constet habuisse, de qua pariter cum eo in actibus Apost. fit commemoratio. Vnde & ibidem scriptum habetur, Quod Quidam viri adhærentes Paulo crediderunt, in quibus & Dionysius Areopagita & mulier nomine Damaris & alij cum eis. A tempore autem Tiberij Cæsaris, sub quo Dominus passus est, vsque ad tempora prædictorum Imperatorum, sub quibus Dionysius Corinthiorum claruisse dicitur, amplius quàm 160. annos Chronicorum supputatio assignat, vt nequaquam tanto tempori vita prædicti viri sufficeret. Scriptum quippe est in Psalmis. Si autem in Potentatibus 80. anni, & amplius eorum labor & dolor. Ex quo liquidè colligitur alium Dionysium Areopagitam, alium Dionysium Corinthiorum Episcopum extitisse. Atque ita prædictorum authorum sententiis Bedæ refellimus opinionem; præsertim cum & illorũ longè grauior sit, & in ore duorum potius quam vnius stare verbum conueniat. ad Ecclesiasticam quippe Historiam quasi primum & maximum Ecclesiasticorum gestorum fundamentum, tam Bedam quam cæteros scriptores Ecclesiasticos recurrere certum est. Quid itaque videtur tibi respondere posse Beda, si illa scripta ei aduersari monstraueris, quorum se frequenter authoritatibus protegit? Nihil equidem notius quam Sapientis illum versiculum, *Conueniet nulli qui secum dissidet ipse.* Ne quis autem grauiter ferat ac vehementer abhorreat Bedam nonnunquã decipi & suo spiritu non Diuino quædam protulisse, eo videlicet quod eius expositiones Latinorum maximè frequentet Ecclesia, ad memoriam Nathan Prophetam reducat de ædificando templo deceptum, atque ipsius quoque Principis Apostolorum perniciosam simulationem à Coapostolo Paulo correctam; quia inquit, reprehensibilis erat; nec non & venerabilem Doctorem Augustinum qui errores proprios sponte corrigendo, omnia fere scripta sua retractare non erubuit. Recogitet & illud Heliæ Prouerbium. *Non enim meliores sumus quam Patres nostri.* Et tunc profecto cum tantorum virorũ errores commemorauerit, iam de errore Bedæ mirari desistet. Vt enim B. asserit Gregorius in prima super Ezechielem homilia, *nonnunquam Spiritus S. ad humilitatis custodiam mentibus fidelium se se subtrahit, & eos in errorem labi permittit, vt videlicet recognoscant quam inutiles spiritu S. abscedente remaneant: qui etiam cum mentibus præsidet sanctorum, sic reuelet aliqua, vt occultet nonnulla.* Non magnopere curandum est si in Historiis, aut in his quæ ad fidei Catholicæ periculum non attinent, errasse sanctos nonnunquam annuamus, cum apertè Augustinus de historia 7. Psalmi, in cuius videlicet Psalmi titulo legitur. *Pro verbis Chusi filij Iemini* per Hieronymum errasse conuinci possit, tanquam Hebraicæ penitus expers veritatis. Si quis autem Bedæ quoque authoritate nitatur, vt omnibus satisfaciat, dicere fortasse licebit hoc loco Bedam aliorum opinionem potius sequutum esse quàm suam constituisse sententiam. Sæpe etenim vt sanctorum authoritates illæsas custodiamus, ea quæ scribunt ad opinionem aliorum potius quam ad sententiam ipsorum referimus. Sic & in hoc loco dicamus Bedam aliorum intro-

" duxisse sententiam, qui ex æquiuocatione nominis decepti eundem esse existi-
" mauerunt Dionysium Areopagitam & Dionysium Corinthiorum, quippe cum
" & B. Ambrosium adeo ab Historicâ veritate quodam loco per æquiuocationem
" nominis videamus exorbitasse, & Iacobum Fratrem Ioannis, quem pariter cum
" Ioanne fratre suo & Petro ad transfigurationem sui seorsum Dominus assumpsit,
" eum Iacobum fuisse asserat, qui primus solium sacerdotale conscendit. Quod
" quidem de alio Iacobo & qui frater Domini nuncupatus est, & primus in Hie-
" rosolymorum Ecclesiam est ordinatus, constat intelligi debere: vt videlicet ille
" primus hoc modo sacerdotale solium intelligatur conscendisse. Si ergo tantus
" Doctor per æquiuocationem nominis Iacobi à veritate historica, in expositione
" Euangelica permissus sit deuiare, quid mirum si Bedam æquiuocatio quoq; no-
" minis Dionysij, vel plerosque alios fefellerit, præsertim in illa actuum Apost. ex-
" positione quam ab ipso Beda certum est postea retractatam esse? In cuius quidem
" retractationis præfatiuncula, vt breuiter verba eius comprehendamus, ita exor-
" sus ait.

Scimus eximium Doctorem Augustinum libros Retractationum in quædam opuscula sua fecisse. Cuius industriam nobis quoque placuit imitari, vt post expositionem Actuum Apost. quam ante annos plures conscripsimus, nunc in idem volumen breuem Retractationis libellum condamus, studio maximè vel addendi quæ minus dicta, vel emendandi quæ secus quam placuit, dicta videbuntur.

Qui etiam in prædicta expositione sua versus Arati frequenter introduxit: cu-
" ius nonnullos nouimus errores, cum apertè eum Hieronymus in prædicto illu-
" strium virorum libro errasse ostendit, de eodē die quo Petrus & Paulus passi sunt.
" Quem quidem non aliter eundem tam Aratus quàm Beda in Martyrologio, eius
" authoritate fretus accipiat, nisi anni reuoluto tempore, cum Hieronymus eodem
" die, anno 14. Neronis tam Petrum quam Paulum passos esse nunciet. Denique
" vt hanc litem variarum sententiarum pacatissimo fine sopire penitus valeamus;
" facilè fortassis, si duos Dionysios Corinthiorum Episcopos extitisse ponamus, &
" Bedam veracem poterimus tenere & nihil per opinionem accipere, ita quidē vt
" vnus & Dionysius Corinthiorum Episcopus & Dionysius Areopagita idem sit, de
" quo Beda scribit, & in diuersis temporibus idem Athenis & Corintho præesset
" Episcopus, & postmodum à S. Clemente Galliarum sit ordinatus Apostolus: alius
" vero ex Dionysiis Corinthiorum Episcopis ille fuerit Dionysius, de quo Ecclesia-
" stica Historia & Hieronymus meminerunt: atque ita arbitror omnem controuer-
" siam absolui posse. Omnium igitur quæ ad solutionem proposuimus, hæc sum-
" ma est, vt vel Bedam deceptum fuisse concedamus, vel eum aliorum nobis opi-
" nionem præsentasse, vel duos Corinthiorum Episcopos extitisse. Valete in Do-
" mino dilectissimi.

Dum autem inter Abbatem & Priorem Cellæ S. Petri Trecensis atque ipsum Abaëlardum de reditu tractatur, obit Abbas, eique substituitur concordantibus omnium Monachorum suffragiis Sugerius tum absens, Vir ex humili quidem ortus loco, sed peritiâ & litterarum humaniorum notitiâ eloquentiaque præclarus, annos natus circiter 40. Quia verò electionem istam Monachi inconsulto Rege perfecerant, factamque tantummodo confirmari ab eo postularant, Rex nonnullos eorum apud Aureliam incarcerauit. Itaque Sugerius licet tunc pro Regni negotiis apud Calixtum Papam legatione fungeretur, non ausus est à Pontifice suæ confirmationem electionis petere, donec Regis animus demitigatus fuisset. Sic ipse scribit. *Occurrit subitò puer familiaris, qui meos meque recognoscens lætus & tristis singularem educit Domini nostri bonæ memoriæ Abbatis Adæ Antecessoris decessum denunciat, communem de persona nostra pleno Conuentu factam electionem. Sed quia inconsulto Rege factum fuerat, meliores & religiosiores fratrum, milites etiam nobiliores cum obtulissent D. Regi electionem, vt assensum præberet, multis affectos conuitiis, Aurelianis Castello inclusos reportat. Obortis itaque lachrymis Patri spirituali & Nutritori meo humanitatis & pietatis affectu compatiens, de morte temporali grauiter dolens, à perpetua eum erui deuotissimè diuinam implorabam propitiationem.*

Verum paulo post Rex mitigatus incarceratos solui iussit, Electionemq; comprobauit. Quâ de re certior factus Sugerius maturato reditu apud S. Dionysium Regem conuenit, Archipiepiscopum Bituricensem, Episcopum Siluanectensem

& alios

& alios complures aduentum suum præstolantes. Eadem ergo hebdomadâ quâ rediit, ordinatus est Presbyter, & sequente Dominica consecratus Abbas. Atque vt erat vir pacificus & valde moderatus, eum statim conuenit pauper Abaëlardus cum Burchardo Meldensi Episcopo, conaturque ab eo obtinere quod ab Adamo decessore non potuerat impetrare, scilicet vt sibi in aliqua alia Abbatia extra San-Dionysianam viuere liceret. Vix obtinet; à obtinet tamen interuentu Consilij Regij & Stephani de Garlanda tunc Dapiferi & Archiministri, vt priuatus scilicet Monachus viuat, nec se vlli alij Abbatiæ subiuget: quod quidem eo facilius ait se à Consilio impetrasse, quia cum immensis Abbatiæ bonis inhiaret, sperabat se quoque facilius & iustius ea ablaturum, si licentiorem vitam Monachi ducerent, quàm si inibi Abaëlardo degente, monente & reprehendente castigatius & modestius viuerent. Hac de re sic ille.

Abbas in hac obstinatione post paucos dies defunctus est. Cui cum alius successisset, conueni eum cum Episcopo Meldensi, vt mihi hoc quod à prædecessore eius petieram, indulgeret. Cui rei cum nec ille primò acquiesceret, postea interuenientibus amicis quibusdam nostris Regem & Consilium eius super hoc compellaui; & sic quod volebam, impetraui. Stephanus quippe Regis tunc Dapifer vocato in partem Abbate & familiaribus eius quæsiuit ab eis cur me inuitum retinere vellent, ex quo incurrere facilè scandalum possent, & nullam vtilitatem habere; cum nullatenus vita mea & ipsorum conuenire possent. Sciebant autem in hoc Regij Consilij sententiam esse, vt quo minus regularis Abbatia illa esset, magis Regi esset subiecta atque vtilis, quantum videlicet ad lucra temporalia. Vnde me facilè Regis & suorum assensum consequi crediderant, sicque actum est. Sed ne gloriationem suam quam de me habebat Monasterium nostrum amitteret, concesserunt mihi ad quam vellem solitudinem transire, dummodo me nulli Abbatiæ subiugarem: hocque in præsentia Regis & suorum vtrimque assensum est & confirmatum. Ego itaque ad solitudinem quandam in Trecensi pago mihi antea cognitam me contuli, ibique à quibusdam terrâ mihi donatâ, assensu Episcopi terræ Oratorium quoddam in nomine S. Trinitatis ex calamis & culmo primùm construxi. Vbi cum quodam Clerico nostro latitans illud verè Domino poteram decantare. Ecce elongaui fugiens & mansi in solitudine.

Eodem anno Petrus Cluniacensis, vulgò dictus Venerabilis cœpit Abbatiam regere Cluniacensem. Septimus ille filius fuit Mauricij de Montboisier Castellani de Montboisier in Aruernia & Raingardis; frater Heraclij Lugdunensis Archiepiscopi, Pontij Vezeliacensis, Iordani Casæ-Dei Abbatum & Armanni Prioris Cluniacensis: vir autem non magis claritudine generis, quam diuinarum humanarumque litterarum notitiâ eximiè conspicuus. Initio sui regiminis vexatus est plurimum à Pontio Melgoliensi quondam Abbate, qui Romam ad Calixtum profectus omnem à se Abbatiæ dignitatem munusque abdicarat Hierosolymitanæ peregrinationis desiderio captus: vnde eo abdicante & Papa mandante Hugo quidam Prior Monialium de Marcigniaco suffectus fuerat: eo verò post quinque menses defuncto Petrus electus. Pœnituit Pontium abdicasse, & ab vrbe Hierosolymitana reuersus, Abbatiam quam eiurarat, quandoquidem iure non poterat, armis recuperare contendit, & ad annum vsque 1126. quo ab Honorio Papa damnatus est, & obiit, Petrum variis modis exagitauit.

Sub finem eiusdem anni, nempe 4. Kal. Decemb. obiit Daimbertus Archiepiscopus Senonensis, anno Ordinationis suæ 27. pene transacto, vt habetur in Chronico S. Petri Viui; cui successit postulante Rege Henricus cognomento Aper ex antiqua familiâ Dominorum de Boisrogues Pagi Lodunensis, sedemque tenuit ad annum vsque 1144. vir celeberrimus, Regi fidelissimus, & Academiæ Parisiensis Academicorumque amantissimus vt ex dicendis constabit.

Anno 1123. occasione huiusce nouæ electionis & promotionis rursus mota est quæstio & controuersia de Primatia Galliarum, quam sibi vindicabat Archipræsul Lugdunensis, vulnusque recruduit Curiæ Gallicanæ non satis adhuc obductum. Lis enim ista iam diu Gallicanam Ecclesiam turbabat, sed præsertim ab an. 1078. quo Gregorius VII. Gebuino Archiepiscopo Primatiam in 4. Lugdunenses attribuit singulari & speciali Bullâ datâ Romæ 12. Kal. Maias; & aliâ similiter datâ ad Archiepiscopos Rothomagensem, Senonensem & Turonensem, quâ variis rationibus probauit ita exposcere Ordinem Ecclesiæ: Paruerunt eo- 1123. *De Primatia Galliarum.*

rum duo: restitit Richerius Senonensis, Ecclesiæ suæ id honoris ex Iure & consuetudine deberi contendens: datum nempe Ansegiso à Ioanne VIII. & confirmatum à successoribus; neque ipse, cum ea quæstio in Concilio Claromontano an. 1095. agitata est, substractaque est ab Vrbano II. Suffraganeorum obedientia, ius suum imò Ecclesiæ suæ tueri destitit, suadente licet Iuone Carnotensi, *vt acquiesceret interim Apostolicis sanctionibus absque praiudicio priuilegiorum, si quando reperiri poterunt, qua hanc subiectionem ab eius Ecclesia remouerent & eius libertatem defenderent.*

Diu quoque refragatus est parere Daimbertus Richerij successor, nec nisi ab ipso Pontifice coactus Primatiam illam agnouit. Demum Calixtus è Gallia discedens, Humbaldo seu Humberto, à quo Lugduni honorificentissimè exceptus fuerat, ius illud asseruit, Senonensemque cum cæteris Lugdunensibus Diœcesibus ipsi subiecit: vnde non potuit sibi temperare Ludouicus, quin durioribus verbis ad Papam scriberet profiteretur que se nunquam passurum eiusmodi subiectionem, sic ergo ille.

De primatia Lugdunensi.

Scripsit Nobis sublimitas vestra de captione illius Apostatæ Burdini & de incolumitate status vestri. Vnde, Pater dilectissime, plurimum & præ cæteris vos amamus, honoremque vestrum studium nostrum in omnibus esse intelligimus. De sententia sane in Metropolitanum Senonensem nostro honore relaxata animum nostrum ex parte mitigastis: sed quoniam ad tempus est relaxata, suspensum vehementer ac dubium reddidistis. Videtur enim aliquam adhuc spem habere Lugdunensis Archiepiscopus super illâ quam quærit subiectione. Sed vt verum fatear, *sustinerem potius Regni nostri totius incendium, Capitis etiam nostri periculum, quàm huius subiectionis & abiectionis opprobrium.* Videtur enim ad nostrum respicere contemptum contra Nos hoc modo fieri, quod nunquam extiterit factum. Nouit autem experientia vestra Regnum Francorum in obsequiis promptum, in necessitatibus amicum vobis extitisse, nec à fidelitate Rom. Ecclesiæ precibus aut promissionibus Imperatoris Nos auelli vnquam potuisse. Et quantu animi feruore, quanta mentis humilitate vobis obedierimus, vt si taceat vox vestra, clament opera nostra, monstrent obsequia mea. Vt enim cætera dimittam, illud inter alia meminerit Paternitas vestra, quod quamuis graui, vt scitis, laborarem infirmitate, molestia corporis vehementer vrgente, Remensi tamen Concilio cum labore quidem nostro, sed cum honore vestro interesse studuimus, & plus vestræ voluntati quàm nostræ facultati, plus honori vestro quàm Dominio nostro consuluimus. Hoc vobis, dulcissime Pater, memorando scripsimus, non quia non placeat nobis hoc fecisse, sed quia volumus hoc à memoria vestra non recessisse. Si quid igitur valet, si quid potest apud vos amor noster & obsequium nostrum, rogamus & petimus vt Senonensis Ecclesia, quæ ab ista, de qua nunc pulsatur, subiectione huc vsque aliena extitit & libera, per vos non fiat ancilla, sed antiqua eius libertas authoritate Apostolica roboretur, & priuilegij firmitate muniatur; in quo tamen nihil à vobis contra Iustitiam exigitur. *Si enim opponitur, quod veterum Institutio Lugdunensi Ecclesiæ Primatum contulerit, respondetur ex opposito quod antiquæ libertatis possessio Senonensem Ecclesiam ab eius subiectione defendit. Quod enim antiqua possessione acquiritur, nullo vt fertur, iure adimitur, etiamsi de iure Rom. Ecclesiæ fuisse cognoscitur.* Hac igitur ratione Senonensis Ecclesiæ libertas remanere debet inconcussa & intacta, nec pulsari aut violari debet pro subiectione nouiter & imprudenter facta. Facta est enim vt dicitur, latenter & furtiuè subiectio ista *nesciente scilicet Clero Senonensi, inconsultis etiam Episcopis illius Diœcesis, ignorante etiam Rege*, in quibus omnibus dignitas pendet Ecclesiæ; Et subiectio taliter facta respicere potius videtur ad ignominiam malè accipientis, quàm ad commodum Ecclesiæ nescientis. *Res enim communis communi tractanda est consilio, non latenti & priuato terminanda colloquio.* Cum igitur dignitas sit Ecclesiæ non personæ, si Senonensis Archiepiscopus iste Daimbertus, & quidem solus de non sua fecit quod non oportuit, si promisit quod non debuit, Ecclesia tamen Senonensis quod suum est, non amisit, nec priuatam libertatem quam ex antiquitate habuit, nec cogenda est ad subiectionem quam nunquam exhibuit. His ita se habentibus videat, Dulcissime Pater, Discretio vestra, ne Ciuitas Lugdunensis quæ de

alieno est Regno, de nostro florebat detrimento, nec subiiciatur amicus amico: quia si decipitur pro amico amicus, iustè fiet de amico inimicus. Rex ergo Franciæ qui proprius est Rom. Ecclesiæ filius si in facili causa, si in leui petitione contemnitur, nulla spes in maiori relinquitur, nec vlterius in aliis patietur repulsam, si in istis sustinet repulsionis offensam. *Melius est enim Regia honestati à precibus desistere quàm de repulsa notam ruboris contrahere. Quod minus in litteris continetur, præsentium lator Algrinus viuâ voce supplebit, cuius verba tanquam ex ore nostro suscipite & custodite.*

Ex his patet ab Ansegisi Senonensis Archiepiscopi temporibus, qui primus à Ioanne VIII. Regnante Carolo Caluo Primatum Galliarum obtinuerat, Archiepiscopos Senonenses id iuris habuisse aut habere contendisse vsque ad Daimbertum, qui Romam profectus Consistorio Romano iudicante, præsentibus Legatis Archiepiscopi Lugdunensis subiectionem & obedientiam supradictam iurauit. Sed eam ideo putauit irritam *Curia Gallicana*, quod non petito neque expectato Ecclesiæ Senonensis, nec Suffraganeorum, nec Regis consensu (quorum tamen præcipuè intererat) eam præstitisset. Nam ante ipsum Richerius, etsi amicorum precibus & admonitionibus sollicitatus, nullatenus acquiescere voluerat: quanquam ex Ep. 50. Iuonis ad ipsum Richerium intelligitur veterem istam fuisse controuersiam: nam cum Richerius ex eo quæsisset, quid facto opus esse putaret, sic ille rescripsit.

De veteri querela quam habet aduersus Senonensem Ecclesiam Lugdunensis Ecclesia, laudo & consulo vt si habetis priuilegia Apostolicâ manu roborata, vel scripta authentica quæ Primatum Lugdunensis Ecclesia, quem aliquando ex Catalogis Ciuitatum conicimus extitisse, ab Ecclesia vestra remoueant, & libertatem quam desideramus, eidem Ecclesia defendant, ea Confratribus nostris ostendatis, & eadem paruitati nostra transmittatis, quibus tanquam firmis sustentaculis innitamur, & libertatem matris nostra pro posse nostro tueamur. Quæ si modo ad manum non habetis, non est consilium meum vt contra torrentem brachia dirigatis; imò Apostolicis sanctionibus interim acquiescatis absque præiudicio priuilegiorum vel authenticarum Scripturarum, si quando reperiri poterunt, quæ hanc subiectionem ab Ecclesia vestra remoueant, & eiusdem Ecclesiæ libertatem defendant. Qui melius sentiunt, melius consulant. Hinc intelligitur tunc non extitisse, aut inueniri non potuisse Priuilegia illa Senonensi Ecclesiæ à summis Pontificibus concessa, sed tantùm aut traditionem aliquam, aut historiarum fragmenta nonnullarum, non satis firma atque authentica.

Eodem anno habitum & celebratum est à Calixto Pontifice Romanum Concilium in Laterano; in quo speciatim & maximè de collationibus seu Inuestituris Prælaturarum actum est, quas Henricus Imperator more Prædecessorum suorum sibi vindicabat: tandemque inter Imperium & Sacerdotium insignis illa pax & concordia coaluit anno plus minus quinquagesimo, ex quo inter Gregorium VII. & Henricum IV. ob sacerdotiorum collationes contentio & discordia excitata fuerat. Itaque cedente Imperatore Episcoporum & Abbatum electiones, quas sibi Principes vbique attribuerant, Clero & Monachis restitutæ sunt. Cuius rei adhuc monimentum extat in Pictura vetusti Palatij Pontificii in Laterano, vbi legitur hoc Epitaphium. *Pax inter sacerdotium & imperiū.*

Ecce Calixtus honor patria, decus Imperiale,
Nequam Burdinum damnat, pacemque reformat.

Ille est Burdinus, quem Henricus Imperator Calixto opposuerat: quemque Calixtus Sutrii captum & camelo versâ ad caudam facie impositum circumduxerat, atque in arce Sirmionis retruserat. Concilio autem Romano è Nostratibus adfuit inter cæteros Sugerius San-Dionysianus Abbas, qui de eo sic scribit. *Sequente ordinationis nostra anno, ne ingratitudine argueremur; sancta quippe Romana Ecclesia ante nostram promotionem tam Romæ quàm alibi multis & diuersis Conciliis, tam pro Ecclesia nostra quàm pro aliis agentem benignè susceperat, gratanter disserentem audierat, negotia nostra, me alternis erexerat, ad eam visitandam properantes à D. Papa Calixto & tota Curia honorificè valde recepti per sex menses cum apud eum demorando magno Concilio 300. & amplius Episcoporum Lateranis compositione pacis de*

querela Inuestituram adstitissemus orationis causâ frequentatis diuersis sanctorum locis, videlicet S. Benedicti Cassini, S. Bartholomai Beneuenti, S. Mathai Salerni, S. Nicolai Barri, SS. Angelorum Gargani Deo opitulante cum gratia & D. Papa amore & formatis Epistolis prospere remeauimus.

Huiusce concordiæ tam vtilis tamque necessariæ præcipui promotores & authores fuisse leguntur Albertus Moguntinensis Archiepiscopus, Fridericus Coloniensis, Bruno Treuerensis, & hi tres Episcopi, Arduinus Ratisbonensis, Otho Bauemburgensis, Bruno Spirensis. Extant quoque vtriusque Principis Litteræ transacti fœderis & pacti testes, leguntur que apud Simeonem Dunelmensem scriptorem illorum temporum ad an. 1122. talesque sunt.

„ *Ego Calixtus Ep. ser. ser Dei. Tibi dilecto filio Henrico Dei gratia Romanorum Imperatori Augusto concedo electiones Episcoporum & Abbatum Teutonici Regni, quæ ad* Regnum pertinent, in præsentia tua fieri absque Simonia & omni violentia; vt si qua inter partes discordia emerserit, Metropolitani & Prouincialium iudicio vel consilio, saniori parti assensum & auxilium præbeas. Electus autem Regalia à te accipiat, & quæ ex his iure tibi debet, faciat. Ex aliis vero partibus Imperij consecratus infra sex menses Regalia per sceptrum à te recipiat, & quæ ex his iure tibi debet, faciat exceptis omnibus quæ ad Ecclesiam Rom. pertinere noscuntur. De quibus verò querimoniam mihi feceris, & auxilium postulaueris, secundum officij mei debitum auxilium præstabo. Do tibi veram pacem & omnibus qui in parte tua sunt aut fuerunt tempore huius discordiæ.

In Nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. *Ego Henricus D. G. Romanorum Imperator Augustus pro amore Dei & S. Romanæ Ecclesiæ & Domini Calixti Papæ & pro remedio animæ meæ dimitto Deo & sanctis Dei Apostolis Petro & Paulo sanctæque Catholicæ Ecclesiæ inuestituram per annulum & Baculum, & concedo in omnibus Ecclesiis quæ in Regno vel Imperio meo sunt, Canonicam fieri electionem & liberam consecrationem.* Possessiones & Regalia B. Petri quæ à Principio huius discordiæ vsque hodiernam diem siue tempore Patris mei, siue etiam meo ablata sunt, quæ habeo, eidem S. Romanæ Ecclesiæ restituo. Quæ autem non habeo, vt restituantur fideliter iuuabo. Possessiones etiam omnium aliarum Ecclesiarum & Principum & aliorum tam Clericorum quam Laicorum quæ in Werra ista amissæ sunt, Consilio Principum vel Iustitia, quæ habeo reddam, quæ non habeo, vt reddantur, fideliter iuuabo. Et do veram pacem Domno Papæ Calixto & S. Rom. Ecclesiæ & omnibus qui in parte ipsius sunt vel fuerunt, & in quibus sancta Rom. Ecclesia auxilium postulauerit, fideliter iuuabo, & de quibus mihi fecerit querimoniam, debitam sibi Iustitiam faciam.

Bononiensis Academia. Ad hunc annum narrat Carolus Sigonius Scholares Bononienses nondum certum Corpus constituisse, sed iisdem legibus fuisse subiectos quibus cæteri ciues subiiciebantur. Sic enim ille post titulum de Collegiis Ciuitatis. *Schola in qua liberales Artes exercebantur quantum colligi coniectura potest, nondum erat in fama celebritate, qua postea fuit: neque Scholares vllum adhuc Corpus, vt postea, neque Corporis Caput nacti erant: verum eidem foro eidemque legi, cui reliqui ciues, parebant.* Nimirum licet hæc Academia à Carolo M. instaurata fuisset vt vulgo creditur, lapsu tamen temporis, incuria Pontificum & Imperatorum contabuerat, nec nisi post reparatam opere warneri seu Irnerij Iureconsulti Iuris Ciuilis scientiam, bene refloruit. Quo etiam tempore Gratianus Ius Canonicum in meliorem ordinem redegit, & in scholis legendum proposuit, vt infra dicemus. Itaque ante ea tempora nimirum ante an. circiter 1130. vix Academia Bononiensis leges habuit à Ciuilibus distinctas: neque Rectorem seu Caput, quia nullam videtur habuisse celebritatem: at post compilatam Iuris vtriusque methodum magno concursu frequentari cœpit ad hauriendas in ipso fonte illas Disciplinas: quemadmodum ad Theologiam & liberales artes discendas frequentabatur Academia Parisiensis: ad Medicinam vero Salernitana & Monspessulana: donec tandem ipsa Parisiensis Schola Disciplinas illas ad se traduxit & in iis Doctores seu Professores habere cœpit.

De Stephano Parisiensi Episcopo. Eodem anno 8. Kal. Feb. obiit Girbertus seu Gerbertus Episcopus Parisiensis, cui successit Stephanus Guidonis Siluanectensis, de Turre nuncupati, Domini de Chantilly & d'Ermennonuille filius: quæ nobilis familia Buticulariatu Franciæ

sub primis tertiæ Dynastiæ Regibus condecorata fuit. Ille autem, vt loquuntur Sammarthani in Gallia Christiana, in omni disciplinarum genere excultus primo factus est Decanus Aurelianensis an. 1113. deinde post mortem Girberti hoc an. 1123. Episcopus Parisiensis. Non conuenit autem inter Criticos quodnam ille munus in Regni administratione gesserit. Communis quidem sententia est fuisse illum Stephanum de Garlanda cognominatum, Cancellarium & Dapiferum antea Ludouici Regis, Guillielmique de Garlanda fratris suis in Dapiferatu successorem. Quæ quidem sententia confirmatur authoritate Chronici Mauriniacensis, in quo legitur Stephanum illum Cancellariatum Franciæ diu exercuisse, & defuncto fratre Guillielmo Maiorem-Domus factum. Item authoritate Hugonis de Cleriis in Commentario de *Maioratu & Senescalcia Franciæ*, Comitum olim Andegauensium hæreditariâ, sic enim scribit *Post willielmum fit Seneschallus Stephanus de Garlanda qui fecit hominium Comiti.* Iste autem Stephanus, vt ante dictum est, anno 1100. se in sedem Beluacensem intruserat: sed de ea tandem deiectus est, nec in Parisiensi inuadenda felicior fuit: (quippe Galo ei prælatus est) Itaque ad an. vsque 1123. aiunt eum gessisse Cancellariatum & Dapiferatum: post mortem vero Girberti Episcopatu Parisiensi fuisse donatum.

Alij Stephanum Cancellarium à Dapifero distinguunt; illumque non hunc Episcopum Parisiensem fuisse arbitrantur. Quâ in sententiâ est Andreas Quercetanus in Notis ad Abaëlatdum, quia in antiquis monimentis cum mentio fit Episcopi Stephani, fit quidem mentio Cancellariatus, non vero Dapiferatus. Testis inscriptio eius tumulo apposita apud San-Victorinos. *Hic iacet felicis memoriæ Reuerendus Pater & Dominus Stephanus quondam Franciæ Cancellarius, post Parisiensis Episcopus.* Item in Tabulis B. Mariæ de Gornaio referuntur ad an. 1129. simul duo Stephani, scilicet Stephanus Dapifer & Stephanus Cancellarius. Nam Chartham quæ est Ludouici Grossi subsignant *Stephanus Dapifer*, Guibertus Buticularius, Hugo Constabularius, Albericus Camerarius: quibus hæc verba subiunguntur. *Data per manum Stephani Cancellarij.* De hac controuersia sic videtur sentiendum.

Certum est 1. Stephanum de Garlanda fuisse sub initia huiusce seculi & ad mortem vsque fratris Guillielmi, Franciæ Cancellarium, Clericum virum & Stampensem olim Canonicum: de quo sic habet Chronicon Mauriniacense ad an. 1119. *Stephanus Cancellarius Anselli Dapiferi frater & priuatissimus Regis Consiliarius, cuius tunc temporis arbitrio Regnum Francorum disponebatur.* Et paulo post loquens de Canonicis Stampensibus, *ad auxilium Algrini Clerici Regalis, Canonici militaris, hominis animalis Dominique Stephani Cancellarij Regis & à secretis confugerunt.* Idem post mortem Fratrum Anselli & Guillielmi Dapiferatum obtinuit: vt legitur in eodem Chronico. *Interea defuncto Willielmo Anselli Dapiferi Germano Stephanus Cancellarius de quo superius fecimus mentionem, Frater amborum Maior Regiæ Domus effectus est.*

Certum est 2. hunc Stephanum nunquam fuisse Episcopum Parisiensem: siquidem an. 1124 quo Chartam fundationis B. Mariæ de Gornaio subsignauit, Dapifer erat, & Stephanus alius Parisiensem sedem tenebat: neque Stephanus Dapifer alium in Ecclesia legitur habuisse ordinem, quàm Diaconatus. Posttemo ea quæ ipsi in alta illa sublimique fortuna Regni acciderunt, nullatenus cum Episcopatu Parisiensi conueniunt. Sic enim de eo habetur in dicto Chronico. *Hoc retroactis generationibus fuerat inauditũ, vt homo qui Diaconatus fungebatur officio, militiæ simul post Regem duceret Principatum. Hic vir industrius & seculari præditus sapientia cum multis Ecclesiasticorum bonorum reditibus, tum familiaritate Regis quam sic habebat, vt ei potius à quibusdam diceretur imperare quam seruire, temporali felicitate supra cæteros mortales nostris temporibus efflorebat. Tradita verò nepti suâ in Coniugio Almarico de Monte-forti cum honore de Rupeforti, qui puellæ de Matrimonio obuenerat, tumefactus oblitusque sui Adelam Reginam frequentissimis molestiis sibi reddidit infestam, odiisque crescentibus Rege turbato, depositus ab honore pulsatur à Curia. Ipse vero veluti quadam correptus insania Regnum turbare totis viribus annititur, & viri in armis strenui, Almarici, dico, fretus auxiliis Patriam hanc bellis accendit. Sed cum suos affectus deducere non posset ad effectus, reuersus ad semetipsum Senescalciam quam iure possidere se dicebat hæreditario, dimisit & cum Rege Ludouico, Adeleide Regina interueniente pacificatus est.*

Iam vero an Stephanus Episcopus Parisiensis fuerit Regni *Cancellarius*, merito dubitari potest, quia in Instrumentis Publicis nec sibi assumit hoc nomen, nec à Rege aut Pontifice illi quod sciam tribuitur. Itaque cum in eius Epitaphio quod apud Victorinos legitur, *Cancellary* dignitas cõmemoratur, credibile est ab aliquo è posteris inscriptum illud Epitaphium, qui nomine deceptus è duobus Stephanis vnum fecerit. Et licet in Charta fundationis Ecclesiæ B. Mariæ de Gornaio legantur hæc verba. *Data per manum Stephani Cancellary*, Incertum ad huc relinquitur, an fuerit ille Episcopus Parisiensis. Verum si Stephanus Episcopus eo munere functus est aliquandiu, non diu certè functus est. Nam in Chartis Regiis subscriptum videmus *Algrinum Cancellarium*, quarum vna est Ludouici VII. data Parisius an. 1138. *Per manum Algrini*.

At quis ille fuit Algrinus? Chronicon Mauriniacense ait eum fuisse Canonicum Stampensem, Clericum Regalem & Palatinum. *Fouebat eorum partes*, id est Canonicorum Stampensium, *Algrinus quidam Palatinus & Regalis Clericus, & Stephanus Cancellarius Anselli Dapiferi frater, qui ambo Canonici Stampenses erant.* Et infra. *Ad auxilium Algrini Clerici Regalis, Canonici militaris, hominis antiqualis Domnique Stephani Cancellary Regis & à Secretis confugerunt.* Et is est Algrinus quem Rex ad Calixtum Papam misit cum literis contra Primatum Ecclesiæ Lugdunensis, vt supra ostensum est.

Dubium vero est, an idem ille Algrinus fuerit quoque Ecclesiæ Cancellarius: nam sub Stephano prædicto, imo paulo antè Algrinus quidam Cancellariatum gessit & Theobaldo successit anno circiter 1122. diuque gessit; sepultus vero est apud Victorinos, & eius habetur memoria in Necrologio ad 7. Kal. Iulij. his verbis. *Anniuersarium solemne D. Algrini Aurelianensis Archidiaconi, & B. Mariæ Parisiensis Canonici & Cancellary*. At nihil hic de Cancelariatu Franciæ. Vnde coniicitur hunc ab illo fuisse distinctum eodemque tempore duos Algrinos Cancellarios fuisse, vnum Regis, alterum Ecclesiæ Parisiensis. Iste vero diu munus hoc gessit & vltra an. 1146. vt ex diuersis monimentis intelligitur donationum Ecclesiæ San Victorinæ factarum: quale illud inquit Hemeræus, quo continetur confirmatio omnium Beneficiorumque in eandem Ecclesiam S. Victoris Episcopi Parisienses & Capitulum hactenus contulerunt *Theobaldo Episcopante, Bartholomæo Decano & Algrino cancellante*.

Hisce temporibus florebant insignes Academici Parisienses, Vvillielmus de Conchis Normanicæ Nationis, Theodericus Rhetorices Professor in monte San-Genouefiano. Goslenus seu Ioslenus de Vierzy dictus Rufus, insignis Theologus & paulo post Suessionensis Episcopus post Lisiardum. Gilbertus Porretanus de quo nos alibi. Henricus de Murdach Anglus, Robertus Pullus seu de Pollen Anglicanæ quoque Nationis, de quibus infra. Apud Canonicos San Victorinos, Gilduinus Abbas, Hugo, Iuo, Thomas & Andreas de S. Victore cognominati & alij pene innumerabiles. His quoque temporibus in Scholis militabant Nicolaus de Brekspere Anglus, & Guido de Castello, qui ambo Pontifices maximi fuerunt.

1124. Anno 1124. Ludouicus Rex Indictalium Nundinarum Priuilegium San-Dionysianis Monachis in gratiam Sugerii Abbatis, cuius consiliis plurimum vtebatur, confirmauit, vt patet ex eius diplomate dato Parisiis, quod ex Chirographo Exemplari in Scriniis Castelleti Parisiensis conscripto transcripsit Renatus Chopinus l. 1. De Moribus Parisiorum. In eo autem sic loquitur Ludonicus. Præterea omnimodam Potestatem, omnem Iustitiam atque vniuersas consuetudines Nundinarum Indicti, quoniam Indictum præfatum honore & reuerentia SS. Reliquiarum Claui scilicet & Coronæ Domini Apostolica authoritate, Archiepiscoporum & Episcoporum confirmatione, Antecessorum nostrorum Regum Franciæ constitutione statutum est, in perpetuum condonauimus. Actum Parisius publiciter anno incarnati Verbi 1124. Regni nostri 18. Adelaidis 11. *meminit huiusce rei Sugerius in lib. de rebus in sua administratione gestis, c. 1. his verbis.* De Indicto verò quod Dominus Ludouicus Pater S. Dionysio dedit, 300. solidos quietè & pacificè. 35. de censu stallorum Pistorum in Pantera, quos in festo BB. Apostolorum Petri & Pauli refectioni fratrum apposuimus: 10. solidos de Girardo nepote meo, quinque de domo sua, & quinque de teloneo Garantiæ.

Notum fieri volumus tam præsentibus quàm posteris quod Ego Sugerius Dei patientia B. Dionysij humilis minister, communi fauore Capituli nostri culturam quæ iuxta Indictum est, quam gloriosus Rex Francorum Ludouicus B. Dionysio dedit, Eleemosynæ ad sustentationem pauperum Christi pro remedio ac salute animæ meæ in perpetuum tenendam concessimus. Et vt hoc ratum existat, scripto mandari & sigillo nostro confirmari fecimus. De Indicto fusè ad t. seculum diximus.

Hocce quoque anno Petrus Abaëlardus extorris & vagus, quoniam ex compacto cum Sugerio Abbate nulli se Monasterio addicere poterat, condito in agro Trecensi Oratorio ex calamis primum & culmo, vbi in solitudine credebat se cum quodam Clerico suo victurum deinceps pacatius & tranquillius, tantâ scholarium frequentiâ circumcingitur, vt nunquam Parisiis in ampla ciuitate plures, quam in ea solitudine habuerit. Itaque dum ille cedere inuidiæ cupiebat, Scholarum exercitium abdicando, maiorem æmulis inuidiam concitauit. Qua de re sic Franciscus Petrarcha, l. 2. de vita solitaria. *Qui Abaëlardus, inuidiæ cedens, solitudinis Trecensis abdita penetrauit, & si non sine magno studiosorum conuentu, quos è multis vrbibus solitario illi discipulos doctrina celebris fama contraxerat, sine requie tamen optata, quam sibi radicitus tenax liuor odiumque conuulserant.*

Sed quid Petrarcham commemoro? audiamus ipsummet Abaëlardum de se loquentem. Postquam enim narrauit se ad solitudinem quandam in pago Trecensi sibi ante cognitam contulisse, ibique in agro sibi à quibusdam donato, de consensu Hattonis Trecensis Episcopi, Oratorium quoddam in nomine S. Trinitatis ex calamis & culmo construxisse, subiungit hæc verba. *Quod cum cognouissent scholares, cœperunt vndique concurrere, & relictis Ciuitatibus & Castellis solitudinem inhabitare, & pro amplis domibus parua tabernacula sibi construere, & pro delicatis cibis, herbis agrestibus & pane cibario victitare, & pro mollibus stratis culmum sibi & stramen comparare, & pro mensis glebas erigere. Et vero eos priores Philosophos imitari crederes, de quibus & Hieronymus lib. 2. contra Iouinianum, his commemorat verbis.* Per sensus quasi per quasdā fenestras vitiorum ad animū introitus est. Non potest metropolis & arx mentis capi, nisi per portas irruerit hostilis exercitus. Si Circensibus quispiam delectatur, si Athletarum certamine, si mobilitate histrionum, si formis mulierum, si splendore gemmarū, vestium & cæteris huiusmodi, per oculorum fenestras animæ capta libertas est, & impletur illud Propheticum *Mors intrauit per fenestras nostras. His igitur rationibus inuitati multi Philosophorum, reliquerant frequentias vrbium & hortulos suburbanos, vbi ager irriguus, & arborum coma & susurrus auium, fontis speculum, riuus murmurans, & multæ oculorum auriumque illecebræ, ne per luxum &* abundantiam copiarum, animæ fortitudo mollesceret, & eius pudicitia stupraretur. subiungit de Platone. *Sed & ipse Plato cum diues esset, & thronum eius Diogenes lutatis pedibus conculcarèt, vt posset vacare Philosophiæ elegit Academiam villam ab vrbe procul non solum desertam sed & pestilentem, vt curâ & assiduitate morborum libidinis impetus frangerentur, Discipulique sui nullam aliam sentirent voluptatem, nisi earum rerum quas discerent. Talem & filij Prophetarum Helisæo adhærentes vitam referuntur duxisse. De quibus ipse quoque Hieronymus, quasi de Monachis illius temporis, ad Rusticum Monachum inter cætera ita scribit.* Filij Prophetarum quos Monachos in veteri legimus testamento, ædificabant sibi casulas prope fluenta Iordanis, & turbis & vrbibus derelictis, polenta ex herbis agrestibus victitabant. *Tales Discipuli nostri ibi super Arduzonem fluuium casulas suas ædificantes, Eremitæ magis quam scholares videbantur.*

Non autem sic ibi latere potuit, vt non inuidiam excitarit: molestè enim tulerūt æmuli suas scholas deseri, in vrbibus & ciuitatibus amplissimis vastitatem esse & infrequentiam Scholarium, solitudinem verò illius Discipulorū frequentissimo concursu inhabitari, atque ita se operam perdidisse videbant, cū libelli de Theologia damnationem eiusdemq; Magistri de Cœnobio suo expulsionem procurauerant. *Quanto autem, inquit, illuc maior Scholarium erat confluentia, & quanto duriorem in doctrina nostra vitam sustinebant, tanto amplius mihi æmuli æstimabant gloriosum, sibi ignominiosum. Qui cū cuncta quæ poterant, in me egissent, omnia cooperari mihi in bonum dolebant; atque ita iuxta illud Hieronymi, me procul ab vrbibus, foro, litibus, turbis re-*

motum, sic quoque vt ait Quintilianus, latentem inuenit inuidia.

Quamobrem vero ibi se ad scholarum regimen conuerterit tot eam ob rem iam passus miserias & calamitates narrat ipsemet, nimirum ad subleuandam paupertatem. Cum enim extorris esset & omnium rerum inops, nec sibi in Cœnobiis habitare liceret, vnde victum & vestitum aliunde sibi compararet, non habebat. Tunc autem præcipuè ad Scholarum regimen intolerabilis me compulit paupertas cum fodere non valerem & mendicare erubescerem. Ad artem itaque quam noueram recurrens, pro labore manuū ad officium linguæ cōpulsus sum. Scholares autem vltro mihi quælibet necessaria præparabant tam in victu scilicet quàm in vestitu vel cultura agrorum, seu in expensis ædificiorum, vt nulla me scilicet à studio cura domestica retardaret. Cum autem Oratorium nostrum modicam eorum portionem capere non posset, necessariò ipsum dilatauerunt, & de lapidibus & lignis construentes meliorauerunt.

Cum ergo ille ibi præter omnem spem à Deo tam singularem consolationem accepisset, Oratorium illud suum in honorem sanctissimæ Trinitatis sub Paracleti, hoc est Consolatoris Dei nomine dedicauit. Nec contumeliâ caruit ista dedicatio, & Paracleti nominis impositio. Existimarunt enim æmuli illud in honorem S. Spiritus exclusis cæteris personis ab eo fundatum & dedicatum fuisse, non aduertentes *Paracleti* nomen commune esse toti Trinitati, singulisque personis, & Deo applicari.

Sed & Heloissa ipsius Abaelardi coniux elegantius describit, quomodo ille de solitudine & habitaculis ferarum Templum construxerit nobilissimū & celeberrimū. Huius quippe loci, *inquit*, tu post Deū solus es fundator, solus huius cōstructor, solus huius congregationis ædificator. Nihil hic super aliorum ædificasti fundamentum. Totum quod hic est, tua creatio est. Solitudo hæc feris tantum siue latronibus vacans nullam hominum habitationem nouerat, nullam domum habuerat. In ipsis cubilibus ferarum, in ipsis latibulis latronum, vbi nec nominari Deus solet, diuinum erexisti tabernaculum & Spiritus S. proprium dedicasti templum. Nihil ad hoc ædificandum ex Regum vel Principum opibus intulisti, cum plurima posses & maxima, vt quidquid fieret tibi soli posset adscribi. Clerici siue scholares huc certatim ad Disciplinam tuam confluentes omnia ministrabant necessaria & qui de Beneficiis viuebant Ecclesiasticis, nec oblationes facere nouerant sed suscipere, & qui manus ad suscipiendum non ad dandum habuerant, hic in oblationibus faciendis prodigi atque importuni fiebant.

Eodem anno obiit Radulfus ille Viridis Archiepiscopus Remensis, qui cum Brunone Carthusiano Eremiticæ vitæ desiderium conceperat, sed mundo tandem relictus Archiepiscopatum Remensem laudabiliter gessit. De eo sic scribit Ordericus Vitalis lib. 12. Hist. *Radulfus cognomento Viridis Remorum Archiepiscopus eruditione & facundia inter Patres præcipuus studiisque bonis nostro tēpore laudabiliter deditus, Pater & Institutor Monachorum & Clericorum, Patronus & defensor Pauperum & omnium sibi subiectorum post multa laudabilia opera in senectute bona defunctus est*, Post eum Rainaldus Andegauorum Episcopus in pluribus priori dispar sedem adeptus est.

1125. Anno 1125. defuncto Papa Calixto substituitur Lambertus Episcopus Ostiensis, Patria Imolensis, & Honorii II. nomen assumit: vir omnibus doctis amabilis & charus, eorumque Mecenas liberalissimus: quorum quippe familiaritate maximè delectabatur, & consiliis vtebatur. Ad hunc profectus Norbertus Coloniensis, Præmonstratensium Institutor, honorificentissimè susceptus est. Pontium quoque Cluniacensem olim Abbatem, vt virum industrium Romæ aliquandiu detinuit, donec eius malitiâ cognitâ Abbatiam & omnia Abbatis iura Petro Venerabili adiudicauit. Hildebertum ex Episcopo Cenomanensi Turonensem Archiepiscopum fecit: quem virum cum in inferiori statu esset constitutus, nouerat. Hugonem de S. Victore magni fecit, & alios viros litteraturæ dignitate præcellentes. Iuonem de Sancto Victore ad Cardinalatum extulit. De eo sic scribit Platina.

Pontificatum adeptus Cardinales quosdam viros insignes creauit, quorum opera postea magnis in rebus vsus est. Familiaritate enim præclarorum virorum mirificè delectatus est. Nam Pontium quendam Abbatem Cluniacensem virum

industrium

industrium Romæ retinuit. Ingenium quoque Hildeberti Cenomanensis Episcopi «
copi mirificè extulit, quem deinceps Turonensem Archiepiscopum creauit, quod «
plurimum Heroico elegiacóve carmine valeret. Huius quoque tempora clario- «
ra fecit Hugo de S. Victore, si cognomentum inspicis: si Patriam, Parisiensis, Do- «
ctor insignis. Hic enim tum dicendo tum scribendo ingenij sui præclara moni- «
menta reliquit. Extat eius liber de sacramentis, liber sententiarum, liber in Dia- «
logo, qui didascalus appellatur. Liber de cura animæ, liber de artibus & doctri- «
nis. Hos omnes tanta beneuolentia Honorius Pontifex amplexus est, vt nullum «
genus officij prætermiserit, quo eos ad honestiorem Dignitatis gradum euehi «
posse existimaret. «

Erat scilicet is genius huius seculi, doctrinas amplecti & doctos viros amare. Hinc tam mulros videmus ad omnes Dignitates tam Ecclesiasticas quàm Ciuiles promotos & à Pontificibus Romanis & à Regibus Francorum & Anglorum, quorum nomina passim historia suppeditat. Nec ob aliam rationem Hildebertus ad Turonensem sedem translatus est, & Guido Stãpensis ei in Cenomanensi suffectus quàm quia erant viri in litterarum Professione celebres. Extant apud Ordericum Vitalem plurima Hildeberti elogia. Imprimis de eius ad Cathedram Turonẽsem ptomotione sic scribit. *Egregius versificator Hildebertus fere 30 annis Præsulatũ laudabiliter senuit. Basilicam vero Episcopij quam prædecessor eius* (Hoelus) *inchoauerat, consummauit, & cum ingenti populorum tripudio veneranter dedicauit. Qui non multum post anno scilicet ab incarnatione Domini 1125. Indict 4. vt Gislebertus Turonensis Archiepiscopus cum Calixto II. Papa Romæ obiit, sub Honorio Papa Metropolitanam sedem Turonicæ vrbis sanctâ Ecclesiâ, precibus & iussu cogente ascendit, ibique laudabilibus studiis & actibus adhuc insistit.* Hinc intelligitur quo tempore hoc scribebat Ordericus nimirum ante an. 1135. quo Hildebertus obiit.

Multa autem Hildebertus pertulit pro Christi nomine & Ecclesiæ libertate à Rotroco Cenomanensi Comite, à quo bonis omnibus spoliatus & carceri mancipatus est. Quo in statu positus multa composuit tam strictâ quam solutâ oratione, imprimis vero hos Elegos de instabilitate fortunæ.

Nuper eram locuples multisque beatus amicis,
Et risere diu prospera fata mihi.
Sæpe mihi dixi, quæ sunt tam prospera rerum?
Quid sibi vult tantus, tam citus agger opum?
Hei mihi nulla fides, nulla est constantia rebus.
Res ipsæ quid sint, mobilitate docent.
Res hominum atque homines leuis aura versat in horas:
Et venit à summo summa ruina gradu.
Cuncta sub ancipiti pendent mortalia casu,
Et spondent propria mobilitate fugam.
Quidquid habes hodie, cras te forsasse relinquit,
Aut modò dum loqueris desinit esse tuum
Has ludis fortuna vices, Regesque superbos
Aut seruos humiles non sinis esse diu.
Illa dolosa Comes solâ leuitate fidelis
Non impune fauet, aut sine fine premit.
Illa mihi quondam vultu blandita sereno,
Mutauit vultus nubila facta suos.
Accessit damnis nouus ille grauisque tyrannus,
Quo Cenomanorum Consule Ius periit.
Cuius auos scelerum puduit genuisse Patronum
Fortunaque parem mobilitate, dolis.
Ille pudor Patriæ me non impune tuentem
Iustitia leges expulit à Patria.
Inde ratem scando, vitam committo procellis,
Vela tument, gemina cymba iuuatur ope.
In fragilem Pinum totus prope congerit iras
Mundus, & est hostis quidquid obesse potest.

Ecce rapax turbo tollens ad sidera fluctus
Impulit ad littus iam sine puppe ratem.
Sic miser & felix, quassa rate, rebus ademptis
Euasi ventos, aequora, saxa, Iouem.
Ecce quid est hominis, quid iure vocare paternum,
Quid miser ille sibi plaudere dote potest?
Hoc est hic hominis semper cum tempore labi,
Et semper quadam conditione mori.
Est hominis nasci nudum, nudumque reuerti
Ad matrem, nec opes tollere posse suas.
Est hominis putrere solo saniemque fateri
Et miseris gradibus in cinerem redigi.
Istius est hæres homo proprietatis, & illam
Certius his Dominum præmia nulla manent.
Res & opes præstantur, & famulantur ad horam
Et locuples mane, vespere pauper erit.
Nemo potest rebus ius assignare manendi,
Qua nutus hominis non didicere sequi.
Ius illis Deus adscripsit, statuitque teneri
Legibus, & nutu stare vel ire suo.
Ille semel simul & solus præuidit & egit
Cuncta, nec illa aliter vidit agitque aliter.
Vt vidit facienda facit, regit absque labore,
Distinguit formis tempore sine loco.
Crescendi studium rebus metitur & illas
Decernit, versat legibus ipse manens.
Ipse manens dum cuncta mouet, mortalibus agris
Consulit, & quo sit spes statuenda, docet.
Ille potens mutis, tenor & concordia rerum
Quidquid vult in me degerat, eius ero.

Habuit igitur Hildebertus successorem in Cathedra Cenomanensi M. Guidonem de Stampis eiusdem Ecclesiæ Scholasticum & Cantorem, virum quoque eximiæ litteraturæ. Quem ipse Hildebertus his verbis commendauerat Episcopo Salisburgensi. *Guidonem fratrem filiumque nostrum eo non debeo fraudare testimonio, quod non minus vita quàm litteratura promeruit, vnus ex Ecclesia nostra exceptus est, cui ad fructum scientia, ad exemplum mores exuberant, vnus ille tibi pro multis erit: in illo vno multos Magistros inuenies.* Ordericus eum alio nomine vocat Guinmarum Brironem: cui ait successisse Hugonem dictum Paganum ex oppido S. Carilefi oriundum Hildeberti olim Discipulum.

Eodem anno Ioannes de Crema Cardinalis Romanus qui in Concilio Remensi an. 1119. habito pro Cluniacensibus perorauerat, Londini Synodum habuit contra Sacerdotes concubinarios, eosque à consecratione Corporis & Sanguinis Christi arcuit: qua die interemptus est, forte ab iis qui molestè ferebant sibi suas adimi concubinas. Et eum cum meretrice inuentum vulgarunt ad sacrilegij excusationem.

1126. Anno 1126. innotescere cœperunt nonnulli Hæretici in Gallia & Flandria pestilentiæ venenum spargentes. In Flandria Laicus quidam nomine Tanquelmus, vel vt alij scribunt, Tanquelinus, vel Tandenus licet indoctus, multos tamen doctos viros, sed maximè plebeculam dementare cœpit falsis propositionibus, dogmatis & assertionibus, aiens nimirum se Dei filium esse, sacri Ordinis Ministros, Episcopalem, sacerdotalemque Gradus nihili esse putandos; nihil prodesse Corpus & Sanguinem Christi, frustraque Missam à Sacerdotibus celebrari. Ille autem 3000. Discipulis comparatis incedebat magno apparatu, inauratis vestibus & triplici funiculo crinibus intortis suos magnificis conuiuiis excipiebat, filias Matribus præsentibus & sponsas cernentibus Maritis corrumpi iubebat, coniugiaque promiscua esse volebat. Præsertim verò sacerdotes oderat & in eos passim inuehebatur, donec tandem à Pio Presbytero occisus est.

Sed nec eo mortuo consepulta omnino iacuit eius hæresis, ita pertinaciter dementatorum animis adhæserat. Ad eam igitur eradicandam & euellendam constitutus est Norbertus Præmonstratensis Ordinis institutor, qui sacris suis concionibus adeo profecit, vt omnes fere quos illa pestis infecerat, ad Catholicam fidem conuerterit, coëgeritque in Ecclesiam referre Corpus Dominicum, quod per decem annos in cistis & forminibus scelusserant, atque ad pœnitentiam vos compulerit corde vehementer compunctos.

In Galliæ parte similiter, nempe in Prouincia Arelatensi surrexit detestandus & impiissimus Petrus Bruis Presbyter aiens 1. Infantes infra intelligibilem ætatem constitutos non posse Christi baptismate saluari. 2. Templa non esse construenda, & quæ constructa erant, esse destruēda. 3. Cruces sacras esse confringendas & succendendas, quia in Cruce passus fuerat Christus. 4. non solum veritatē Corporis & Sanguinis Domini negabat, sed omnino nihil esse contendebat, neque Sacrificium illud offerri Deo debere. 5. sacrificia, oblationes, orationes & alia eiusmodi pro Defunctis vana, futilia & inutilia esse. Demum ille, cum omnes Cruces sacras ipso die Passionis Dominicæ congestas combussisset, apud S. Ægidium à fideli populo in ignem quem accenderat, coniectus est. Verum ex eius cineribus prodierunt alij Hæretici ab eius nomine dicti *Petrobrusiani*.

De his porro Hæreticis Abaëlardus lib. 2. Introductionis ad Theologiam. Ad „ hæreticos venio *inquit*, qui quanto domesticiores, tanto peiores Ciuilibus bellis „ inquietare Ecclesiam non cessant. Atque vt ad nostra veniamus tempora, quibus „ iam aiunt adeo repressas esse hæreses, vt iam nullo fidei fundamento sit opus, nul- „ los in tantam olim insaniam prorupisse Hæreticos quisquam audierit, quanta „ nonnulli contemporaneorum nostrorum debacchati sunt. Tanquelmus quidam „ Laicus nuper in Flandria, Petrus Presbyter nuper in Prouincia, vt ex multis ali- „ quos in medium producamus: quorum quidem alter, Tanquelmus scilicet in „ tantam se erexerit dementiam, vt se Dei filium vocitari atque decantari, & à „ seducto populo, vt dicitur, templum ædificari sibi faceret. Alter vero ita fere „ omnem Diuinorum & sacrorum & Ecclesiasticæ Doctrinæ institutionem ener- „ uarit, vt multos rebaptizari cogeret, & venerabile Dominicæ signum Crucis re- „ mouendum penitus censeret, atque altaris sacramentum nullatenus celebran- „ dum esse amplius adstrueret. „

Hæc de indoctis illis & dementibus Hæreticis Abaëlardus: at de Theologiæ Magistris quibusdam, qui sibi bellum indixerant immortale, subiungit quæ sequuntur. *Sed nec Magistros Diuinorum librorum* qui nunc maxime circa nos pestilentiæ Cathedras tenent, prætereundos arbitramur, quorum vnus in Francia, alter in Burgundia: tertius in Pago Andegauensi; quartus in Bituricensi mul- „ ta Catholicæ fidei vel sanctis Doctrinis aduersa non solum tenent, verum etiam „ docent. Primus quidem ille quem diximus, sine fide venturi multos qui ante „ incarnationem eius extiterunt, saluandos asserit. Dominum nostrum I.C. in aper- „ to vtero Virginis fuisse natum, sicut cæteros homines, nisi quod ipse solus si- „ ne virili semine sit conceptus. In ipsa quidem Diuinitatis natura ac diuinarum „ personarum distinctione ita præsumptuosus assertor inuenitur, vt quia Deus pa- „ ter genuit filium, profiteatur Deum genuisse seipsum. Quem aperte errorem „ imo hæresim B. Augustinus in 2. de Trinit. refellit dicens. *Qui putat eius potentia* „ *Deum* vt seipsum ipse genuerit, eo plus errat, quod non solum ita Deus non „ est, sed nec spiritualis Creatura nec Corporalis, nulla enim res est omnino quæ „ seipsam gignat. „

Cum ait Theologum illum innominatum docere in *Francia*, satis indicat tum docuisse Parisiis: nam cum omnes fere Prouinciæ Regni Gallicani possiderentur à Ducibus aut Comitibus, quicunque ex illis Parisios veniebant, dicebantur *in Franciam* venire. Sic ait Alcuinus *Athenem nouam* fuisse à Carolo M. collocatam *in Francia*; & ita intelligendi sunt scriptores, cum aiunt Gerbertum Aquitanum, Berengarium, Lanfrancum & Anselmum Cantuariensem docuisse aut studuisse *in Francia*. Item quomodo dicitur Berengarius multos habuisse in *Francia* viros doctos defensores. Quomodo etiam Baldricus Burguliensis ait M. Robertum Arbricellensem lustratis Prouinciis & perambulatis *Franciam adiisse*, & vrbem

quæ Parisius dicitur, intrasse. Quomodo etiam Arnulphus Sagiensis Archidiaconus, postea Lexouiensis Episcopus, scribit Petrum Leonis Antipapam vacasse litteris *in Francia*: quem eerum est studuisse Parisiis. Item quomodo M. Gualterus de Mauritania dicitur in Historia Abbatum Lobiensium, *Summus inter Franciæ Magistros*. Quis autem fuerit ille Theologus, de quo loquitur Abaëlardus, non inuenio. Pergit verò cæterorum trium errores commemorare his verbis.

„ Alter quoque totidem erroribus inuolutus tres in Deo proprietates, secundum „ quas tres distinguuntur personæ, tres essentias diuersas ab ipsis personis & ab ipsa „ Diuinitatis natura constituit, vt scilicet paternitas Dei vel filiatio siue Processio, „ res quædam sint tam ab ipsis personis, quàm ab ipso Deo diuersæ. Qui etiam Do„ minum Iesum in corpore more aliorum hominum creuisse denegat, & eius lon„ gitudinis corpus in vtero Matris vel in cunis extitisse, cuius postmodum fuit in „ Cruce. Monachos autem atque Moniales post publicum etiam suæ professionis „ votum & benedictionis vel consecrationis vinculum posse Matrimonium con„ trahere: vbi licet sit voti transgressio, nulla tamen fiet initæ copulæ separatio, „ sed in ipso permanentes matrimonio, de transgressione pœnitentiam agent. Iste docebat in Burgundia; at quo in loco, qua ve in vrbe, incertum.

Tertius vero prædictorum non solum prædictarum personarum proprietates, res diuersas à Deo constituit, verum etiam potentiam Dei, Iustitiam, misericordiam, iram & cætera huiusmodi quæ iuxta humani sermonis consuetudinem in Deo significantur, res quasdam & qualitates ab ipso diuersas, sicut & in nobis concedit, vt quot fere vocabula de Deo dicuntur, tot in Deo res diuersas constituat. Iste est tertius Theologus quem Abaëlardus scribit docuisse Andegaui, sed quis ille fuerit, ignoratur: nisi forte est Vlgerius, qui post assumptionem Marbodi ad Episcopatum Redonensem, Scholarum Magisterium tenuit, & anno demum 1125. factus est Episcopus Andegauensis Rainaldo ad Remensem Cathedram translato.

Quartus autem in tantam prorupit insaniam, vt quia res aliter euenire possunt, quam Deus prouiderat, Deum posse falli concedat. Hoc illi attendant, qui de fide amplius minimè scribendum autumant, cum mille, vt aiunt, hoc tempore hæreses pullulent, quasi ipsi omnium conscientias & fidem cognouerint.

Eodem anno obiit Henricus V. Romanorum Imperator absque prole mascula: cui tandem post multas deliberationes consultationesque ab Electoribus substitutus est Lotharius Saxoniæ Dux licet inuitus, vt pote tanto oneri ferendo imparem se arbitratus. Contra quem Conradus Dux Francorum Orientalium arma mouit. Sed vicerunt Saxonum vota, & Lotharius hortatu tandem Alberti Archiepiscopi Moguntini Oratoris & Legati Pontificij Dignitatem accepit & egregiè defendit: memorque iniuriarum quas ab Henrico acceperat, à quo nempe perduellis iudicatus & carceri mancipatus fuerat, Henricianam familiam modis omnibus afflixit. Imperauit autem annis prope 12.

Eodem anno Romæ Cluniacense dissidium ab Honorio Pontifice dirimitur. Pontius inuasor causa cadit. Petrus Venerabilis voto potitur, reconciliantur Cluniacenses, qui in duas diuisi factiones & turmas Cœnobialem disciplinam omnino peruerterant. Non multò verò post latum iudicium Pontificis moritur, eiusque morte animorum calor deferbuit, & boni ingenti gaudio perfusi sunt: qua de re sic canit Petrus Pictauiensis Abbatis Petri Notarius.

Grande lucrum facimus, quia causa schismatis huius
Corruit, ex toto perfidus ille Draco.
Cumque caput lubricum sustollere nititur anguis,
Rumpitur, & moriens atra venena vomit.
Interiêre nigri præstigia sæua colubri,
Nec patitur Monstrum viuere Roma diu:
Sed mox ancipiti gladio fera corda trucidans
Defendit Petrum Petrus ab hoste suum.

Extant in Bibliotheca Cluniacensi eiusdem Petri Epinicia, seu versus post victoriam de Pontio Pontianisque reportatam, deque laudibus Petri Victoris,

quem cum Hugone I. cognomento *de Semur* Odilonis successore, viro incomparabili confert.

Plaudite felices, hilarescite Cluniacenses,
Redditus est vobis moribus alter Hugo.
Nobilis ille fuit, magnisque parentibus ortus:
Hunc quoque praeclarum reddit origo Patrum.
Ille super cunctos quos excolit ac veneratur
Gallia, Lugduni nobilitate nitet.
Hunc Latiæ Gentes Regum de stirpe potentes
Aruerni populi progenuêre Duces.
Vatibus antiquis æquatur acumine mentis;
Par illi nostro tempore nullus erit.
In Prosa Cicero nouus est, in Carmine Maro:
Sicut Aristoteles disputat aut Socrates.
Æquiparat primos, superat cum laude secundos,
Qui nos eloquiis edocuêre sacris.
Vix Augustinus subtilius abdita cernit,
Vix hunc Hieronymus vlla docere potest.
Nil huic Gregorius clarè blandéque loquendo,
Nil huic Ambrosius Rhetoricando tulit.
De tanto sensu breuiter quid sentio, dicam
Ne tibi sim, Lector, rusticus aut nimius.
Musicus, Astrologus, Arithmeticus & Geometra,
Grammaticus, Rhetor & Dialecticus est.
Sed iam pertimeo succumbere materiei,
Mores egregios dum recitare volo.
Obsecro quid primum referam? succurrite Musæ,
Dicite de tanto Carmina digna viro.
Ingenio facili grauitas accedere morum
Raro solet, nec sunt hae duo sæpe simul.
Inde magis stupeo, quod & in iuuenilibus annis
Splendida lux Iuuenum Petrus vtrumque tenet.
Cui merito laudem recitat studiosa Iuuentus,
Laus etenim propriè nostra sit eius honor.
A Patre perpetuo datus est lux vnica mundo,
Quâ duce terrigenæ Cælica Regna petunt.
Simplicitas in eo simul & prudentia regnant,
Iugis sobrietas atque pudicitia.
Maxima virtutum comes illi semper adhæret
Intus & exterius semper eam retinet.
Lingua referre nequit, quàm sit discretus vbique,
Quamque sit ad cuncta congruus officia.
Non opus est multis implere volumina verbis:
Qui breuis & bonus est, ille Poeta placet.
Cum bene Petre tuos aliquis laudauerit actus,
Alter Virgilius, alter Homerus erit.
Mitis pacificè, clemens, affabilis aptè,
Quàm bonus existat, dicere nemo valet.
Præbeat ergo locum nobis annosa senectus;
Ne regimen sacrum sola tenere velit.
Robusti iuuenes animi virtute venite,
Vos populi sancti publica cura decet.
Hic est ad summos qui vos inuitat honores,
Quos sibi primæuo sobria vita dedit.
Hunc Cluniace tibi tellus Aruernia misit,
Quâ nil vberius Gallia nostra tenet.
Felix quæ tantum meruit producere fructum,

Pluribus Ecclesiis edidit ipsa Patres.
Semper clarorum genitrix solet esse virorum,
Inde tibi datus est Odilo magnificens.
Prodiit hinc etiam Iuliani dulcis alumnus,
Qui bene Turonicæ præfuit Ecclesiæ.
Arna tuis scriptis vernant Aruerna, Sidoni,
Et veteris linguæ tu reparator eras.

Idem author mutato stylo de suo Abbate sic scribit. *Quis vnquam Plato subtilior? quis Aristoteles argumentosius? quis Cicero pulchrius aut copiosius aliquando quicquam disseruit? quis Grammaticus instructior? quis Rhetoricus ornatior? quis Dialecticus fortior? quis Arithmeticus numerosior? quis Geometricus regularior? quis Musicus cantilenosior? quis Astronomicus perspicacior extitit? Sed etsi de SS. Patribus aliquid dicere audeamus, vos ab vnoquoque 4. fluminum Paradisi, quæ post sanctos Euangelistas totum orbem irrigant, aliquid simile reportastis; quia cum Hieronymo velox, cum Augustino profusus, cum Ambrosio profundus, cum Gregorio clarus incedit.* Præfuit Abbatiæ regimini 35. annis, mensibus 4. regere cœpit an. ætatis 28. Abaelardum profugum excepit, vt suo loco dicetur.

Eodem anno Norbertus Coloniensis Romam ad Honorium profectus Ordinis Præmonstratensis confirmationem obtinuit, & Spiræ quò se contulerat cum esset Theobaldi Campaniæ Comitis ad Engelbertum Ducem Carinthiæ legatus, Magdeburgensis Archiepiscopus factus est & consecratus. Vnde Petrus Abaelardus occasionem arripuit inuehendi in Monachos strictioris vitæ Cultores, qui oblatos Episcopatus non respuerent. Sic enim ille in sermone de S. Ioanne Baptista.

Quanta sit impudentia tales Episcopos de Monachis factos habitum Monachi retinere & non Monasticè viuere? imò suæ professioni contraria prorsus agere quis non videat quanta sit impudentia? quis ignorat de talibus, vt verbis vtar Apostolicis, quia primam fidem irritam fecerunt, & quàm contrarij reperiantur sanctis Patribus similiter promotis? Non B. Martinus asperitatem cilicii seu cibi pro prælatione mutauit Episcopali. Quare in hoc Officio non quæ sua essent, sed quæ Iesu Christi quærebat. *Quis denique non miretur quod hoc tempore soliti sunt præsumere, vt Romam pergentes cum necessitas exegerit aliqua, vt ad summum Pontificem vadant, ipsum quoque Monasticæ Religionis habitum deponant: quò liberius in via sub Laïcali habitu sæculariter viuere audeant, & simulatione pessima se id esse quod sunt tam re quam voce mentiantur. Qui nec Clericatus signa retinentes, comam pariter & barbam nutriunt, quò facilius intuentes fallant atque tutius sub habitu lecatorum lecaciter se gerant, vt tam à Monachi quàm Episcopi proposito apostatantes nec Monachi meritum habeant, nec Episcopi reuerentiam seruent.*

1127. Anno 1127. Iuo à S. Victore vir magnæ famæ in litterarum professione apud San-Victorinos ab Honorio ad Cardinalatus dignitatem promouetur sub titulo SS. Laurentij & Damasi: qui Iuo sedis Apostolicæ Legatus in Gallias missus est an 1141. ab Innocentio II. & ad eum extat D. Bernardi Epistola contra Abaelardum his verbis. *M. Petrus Abaelardus sine Regula Monachus, sine solicitudine Prælatus nec Ordinem tenet nec tenetur ab Ordine.*

Eodem anno Gilbertus cognomento *Vniuersalis* ex Magistro Parisiensi Canonicus Antissiodorensis, ex Canonico creatur Episcopus Londonensis post mortem Richardi, & à Vvillielmo Cantuariensi Archiepiscopo, qui Anselmi Laudunensis Discipulus fuerat, munus consecrationis suscepit teste Mathæo Parisiensi. De eo sic Petrus Faber ex veteri Necrologio Ecclesiæ Antissiodorensis. *Pridie idus Augusti obiit venerabilis memoriæ. Gilbertus, veteris & noui Testamenti Glossator eximius, qui* Vniuersalis *meritò appellatus est, huius Ecclesiæ Canonicus, postmodum verò Londinensis factus Episcopus.* Errat Ioannes Brompton scriptor Anglus aiens eum factum à Rege Henrico Episcopum Lincolniensem post Richardum: nullus enim huius nominis legitur fuisse hisce temporibus Lincolniensis Episcopus.

Extat ad hunc Magistrum Gilbertum Ep. Bernardi Claræuallensis ordine 24. ex qua quantus vir fuerit, intelligimus. *Longè satis exiit sermo quem fecisti,* & ma-

gnum dedit suauitatis odorem ad quoscunque potuit peruenire. Extincta est " auaritia, cui non suaue redoleat? Charitas regnat, cui dulce non sapiat? Quando hoc cognoscunt omnes, quia verè sapiens sis, qui sapientiæ hostem maximum contriuisti, hoc certè & tuo sacerdotio dignum & nomine. Tali profectò decebat specialem tuam Philosophiam clarescere testimonio, hoc præclara illa tua studia fine compleri. Vera illa & indubitata sapientia est, quæ turpia lucra contemnit & indignum sibi iudicat eodem cum idolorum seruitute, contubernio frui. Non magnum fuit M. Gilbertum Episcopum fieri, sed Episcopum Londoniensem pauperem viuere, id planè magnificum. Nec enim tanto nomini quicquam augere gloriæ potuit sublimitas dignitatis, auxit autem plurimum humilitas paupertatis. Pauperiem æquo animo ferre virtus patientiæ est, sponte appetere sapientiæ laus est: laudatur denique & admirabilis prædicatur, qui post aurum non abiit, qui verò & abiecit, plus nihil merebitur? nisi quod vigil ratio mirandum minimè ducit, si sapiens sapienter agit, & ille sapiens qui in cunctis huius mundi sapientium litteris & studiis ludens, omnem quoque studuit & potuit diuinam quodammodo reuocare & renouare scripturam. Quid enim? dispersisti, dedisti pauperibus: sed pecuniam. Quid verò pecunia est ad illam quam pro ea commutasti iustitiam? Iustitia, inquit, eius manet in seculum seculi. Num ita & pecunia? Quæstuosum sanè honestumque commercium: illam quæ præterit, pro illa dare quæ permanet. Sic semper tibi negotiari detur bone & omni laude prosequende Magister. Superest vt laudabile Principium condignum consequatur finem, & cauda hostiæ capiti coniungatur. Benedictionem tuam libenter accepimus, præsertim quod tantæ tuæ huius perfectionis fuerit cumulata iucunditate. Latorem Epistolæ etsi pro se ipso satis commendabilem, tamen etiam pro me vestræ magnificentiæ esse cupio commendatum. Est siquidm mihi pro sua honestate & religiositate charissimus.

Eodem anno Sugerius Abbas San Dionysianus ab Honorio Papa impetrat, vt Argentoliense Monialium Cœnobium quod Abbatiæ San-Dionysianæ subiectum olim fuerat, ipsi restituatur occasionem scilicet nactus vitæ parum pudicæ castæque quam ducebant Moniales sub Heloïssa, quæ quia cæteris ingenio, doctrinâ & virtute præire & præfulgere videbatur, Priorissa constituta fuerat: quo munere functa est, donec Sugerius Abbatiam illam ad ius Monasterij sui antiquitus pertinentem reuindicauit & Moniales dispersit. Quomodo vero id ab eo gestum sit, narrat ipse in lib. de Rebus in administratione sua gestis.

Cum ætate docibili adolescentiæ meæ antiquas armarij possessionum reuoluerem Chartas & immunitatum biblos propter multorum Calumniatorum improbitates frequentarem, crebrò manibus occurrebat de Cœnobio Argentoliensi fundationis Charta ab Hermentrico & Coniuge eius Numma: in qua continebatur quod à tempore Pipini Regis Beati Dionysij Abbatia extiterat: sed quadam occasione Contractus incommodi in tempore Caroli Magni filij eius alienata fuerat. Præfatus enim Imperator vt quandam filiam suam matrimonium humanum recusantem ibidem Abbatissam sanctimonialium constitueret, eo pacto vt post mortem eius in vsum Ecclesiæ reuerteretur, ab Abbate & Fratribus obtinuerat. Sed turbatione Regni filiorum filij eius, videlicet Ludouici Pij altercatione, quoad vsque superuixerat, perfici non potuit. Vnde cum Antecessores nostri sæpius super hoc laborantes parum profecissent, communicato cum fratribus nostris consilio nuncios nostros & Chartas antiquas fundationis & donationis & confirmationum priuilegia, bonæ memoriæ Papæ Honorio Romam delegauimus, postulantes vt Iustitiam nostram canonico inuestigaret & restitueret scrutinio. Qui vt erat vir consilij & Iustitiæ tutor, tam pro nostra Iustitia quàm pro enormitate Monacharum ibidem malè viuentium, eundem nobis locum cum appendiciis suis, vt reformaretur ibi Religionis ordo, restituit. Rex verò Ludouicus Philippi charissimus Dominus & amicus noster eandem restitutionem confirmauit, & quæcumque Regalia ibidem habebat, authoritate Regiæ Maiestatis, Ecclesiæ præcepto firmauit.

Idem Sugerius in vita Ludouici Crassi eadem de re sic scribit. *Successit Papa Honorius vir grauis & seuerus. Qui cum iustitiam nostram de Monasterio Argentoilensi Puellarum miserrimâ conuersatione infamate, tum Legati sui Mathæi Albanensis*

Episcopi, tum D. Carnotensis, Parisiensis, Suessionensis, Domini etiam Archiepiscopi Remensis Rainaldi & multorum virorum testimonio cognouisset Precepta Regum antiquorum Pipini, Caroli M. Ludouici Py & aliorum de iure loci præfati à Nunciis nostris oblata perlegisset, Curia totius persuasione tam pro nostra iustitia, quam pro earum fatida enormitate B. Dionysio & restituit & reformauit. Quid autem de Monialibus quæ ibi conuersabantur, actum fuerit, quóque modo dispersæ fuerint, dicemus ad annum proximum.

Ad hunc quoque annum refertur absolutio Regis Ludouici ab Honorio Pontifice, quam Bernardus Clare-Vallensis Abbas datis ad Pontificem binis litteris improbauit. Illum enim Stephanus Episcopus Parisiensis Censurarum vinculis innodarat, eo quod Ecclesiæ bona nonnulla vsurpasset necdum satisfecisset: eamque ob rem litteras, vt vocant circulares, ad omnes Ecclesiarum Prælatos & Abbates, ad ipsum quoque Pontificem dederat rogans vt suæ se causæ adiungerent. Extat Epistola Stephani Abbatis Cisterciensis totius Abbatiæ & Ordinis nomine, qua Ludouicum, apud quem plurimum gratiâ valebat, admonet nisi res Episcopo Parisiensi ablatas restituat, fore vt & ipse & omnes Prælati contra ipsum armis Ecclesiasticis, nempe fulminibus excommunicationis insurrecturi sint. *Si non meremur exaudiri*, inquit, *sed contemnimur, & nos fratres & amici vestri, & qui quotidie oramus pro vobis & filiis vestris & Regno, ex hoc iam noueritis paruitatem nostram, inquibus valuerit, non posse deesse Ecclesiæ Dei & ministro eius, videlicet Patri & amico nostro Episcopo Parisiensi, qui nostram aduersus vos humilitatem interpellans, nostras pro se ad D. Papam iure fraternitatis litteras requisiuit.*

Verùm amicorum consiliis Rex paruit, vt ex Charta quadam eiusdem Stephani intelligitur, qua concedit Ecclesiæ B. Martini Campensis Ecclesiam S. Dionysij de Carcere, quam suo tempore vsurpatam reddiderat. Sic enim habet. *Quapropter Ecclesia B. Martini de Campis & fratribus inibi Deo seruientibus Ecclesiam S. Dionysii de Carcere quam diu manus Laica iniustè inuaserat, qua etiam tempore nostro ad manus Regias redacta fuerat, ipsam in manibus nostris redditam ex consensu, petitione & voluntate ipsius D. Regis Ludouici, Adelaide Regina, filiis etiam Ludouico Rege & Henrico eiusdem Ecclesia Abbate concedentibus, saluo in omnibus iure Parisiensis Ecclesiæ in perpetuum donauimus.*

Eodem anno Bernardus Clare-Vallensis scripsit Honorio Pontifici in gratiam M. Alberici Remensis Electi Catalaunensis, quem virum in exercitio Scholarum celeberrimum esse nouerat, & Ecclesiasticæ Disciplinæ fideique Orthodoxæ contra Nouatores acerrimum defensorem. Aiunt apud
„ vos, *inquit*, plus valere pauperis preces quàm potentis vultum. De qua vestra
„ singulari dignatione tam sancta opinio facit me dignitatis celsitudinem non ve-
„ teri, quominus audeam loqui ad vos id præsertim quod Charitas suggerit.
„ De Ecclesia dico, Domine, Catalaunensi, cuius quantum in me est nec debeo
„ nec valeo dissimulare periculum. Videmus nimirum iam iamque imminere sen-
„ timus Nos qui vicini sumus, pacem videlicet memoratæ Ecclesiæ grauiter mox
„ esse turbandam, si electioni illustris illius viri, idest M. Alberici, in quem vtri-
„ que totus tam Clerus quàm populus pari voto & voce conuenerunt & conue-
„ niunt, vestræ pietatis assensum impetrare nequiuerint. De quare si & nostra
„ quæritur & curatur sententia, nouimus hominem sanæ fidei & doctrinæ hacte-
„ nus extitisse: in diuinis pariter & humanis prudentem esse, & speramus in Do-
„ mo Dei, si tamen ipse elegit eum, vas fore in honorem & vtilem futurum non
„ solum illi, sed & omni Gallicanæ Ecclesiæ.

Idem testatur Albericus in Chronico ad an. 1126. *Obiit Ebalus Catalaunensis, succedit quidam M. Albericus.* At electio ista confirmatione caruit. Ebalo enim successit Herbertus quidam an. 1127. teste eodem Alberico qui Episcopatum gessisse videtur vsque ad an. 1131. Magister vero Albericus paulo post factus est Leodiensis Ecclesiæ Canonicus, & cum in Scholarum Magisterio consenuisset, tandem ad Archiepiscopatum Bituricensem promotus est, vt alibi dicemus.

1128. Anno 1128. habita est Synodus Trecis, in qua sacra Templariorum Societas & militia fuit confirmata. Huic synodo interfuerunt inter cæteros Hatto Episcopus Trecensis MM. Albericus Remensis & Fulgerius seu Fulcherius Carnotensis, vt narrat Ioannes Michaelensis illius Synodi scriba. *Fuerunt autem*, inquit, *& M. Albericus*

Albericus Remensis & M. Fulgerius & complures alij. Caeterum de non litteratis Comes Theobaldus. Ex quo intelligitur litterarum Professores ad synodos & Concilia vocari solitos ab omni aeuo De Alberico iam saepe diximus. Fulgerius vero seu Fulcherius erat Patria Carnotensis, eiusdemque Ecclesiae Canonicus: Expeditionis Hierosolymitanae, cui ipse interfuit, scriptor vsque ad an. 1127. Sed eam non absoluit.

Eodem anno Willielmus Normanus Flandriae Consul cognomine Longa-Spata, Roberti Hierosolymitani Normaniae Comitis filius, Ludouici Regis auxilio & opibus confisus Flandriam post Caroli Comitis miserabiliter occisi mortem Rectore carentem inuadit & occupat; sed post victoriam ex hostibus tam feliciter quàm fortiter reportatam leuiter vulneratus, ob neglectam curationem vulneris febri correptus interiit, magnumque sui reliquit omnibus desiderium. De eo sic scribit Mathaeus Parisiensis. Comes Willielmus obuiam venit cum paucis agminibus ordinatis. Pugnatum est vtrinque viriliter, sed Consul Flandrensis numerum suorum, cum pauci essent, inuincibili probitate supplebat. Cruentus enim in armis ense fulmineo cuneos hostium findebat; nec potuerunt hostes perferre terribile pondus brachii iuuenis fugae dediti & horribiliter dissipati. Victoriosus igitur Comes Willielmus dum Castrum Angi contra Regem Henricum obsedisset & in crastino reddi debuisset, hostibus iam pene subiugatis paruo vulnere idem iuuenis in manu telo percussus interiit, sed tamen mortuus famam promeruit aeternam.

Huius fortissimi Consulis obitum fleuerunt Musae Parisienses, quia Regi & Regno gratissimus & acceptissimus erat. Imprimis vero M. Galo Academicus Professor & insignis Poeta, de quo ad an. 1132. amplius dicetur, eius memoriam hisce praeclaris versibus posteritati consecrauit.

Mars obit in terris, deflent par sidera sidus,
Numina par Numen parque decora decus.
Res noua. temporibus moriuntur Numina nostris.
Amodo credibile est Numina posse mori.
Vnicus ille ruit, cuius non terga sagittam;
Cuius nosse pedes non potuere fugam.
Nil nisi fulmen erat, quoties res ipsa manebat,
Et si non fulmen, fulminis instar erat.
Flandria se iactat tumulo, Normania cunis,
Hic fuit occasus sideris, ortus ibi.

Puer tum erat octennis vel decennis ad summū Alanus de Insulis, de quo ad an. 1179. ait enim ipse se pueto fuisse Theodericū ex Alsatia à Gandensibus & Brugensibus euocatum vt legitimum haeredem, ad capessendum Flandriae Comitatum, quem Ludouicus Rex Willielmo Henrici Anglorum Regis nepoti & hosti dederat, vt ait Ioannes Brompton. Non potuit tamen suppetias ferre metu Henrici in Normania toto anno commorati.

Hoc quoque anno inclarescere coepit Arnoldus de Brixia Petri Abaëlardi quondam discipulus, egregius diuini verbi concionator, sed forte nimis audax ac temerarius. Dum enim Romae in luxum & diuitias sacerdotum & Cardinalium inuehitur, palam & publicè mores eorum carpit, viuendique rationem insectatur, apud Honorium Papam Haereseos nomine suspectus insimulatur & damnatur. *De Arnoldo Brixensi.* De eo sic scribit Platina. *Verum suis* (id. Honorii) *temporibus accidit quod nequaquam probandum est. Arnulphus enim Christiana Religionis praedicator egregius Clericorum insidiis Romae necatur, quod acerbè nimium in eorum lasciuiam & libidinem inueheretur, quodque eorum pompam & in comparandis diuitiis nimium studium improbaret, paupertatem Christi & integerrimam vitam ad imitationem omnibus proponens. Hunc multi ex nobilitate Romana tanquam verum Christi Discipulum & Prophetam sequebantur. Hunc laudibus ad caelum tollebant. Hinc odium, hinc ira in perniciem bene sentientis vsque ad necem excitata. Fuerit ne hic sanctissimus vir Presbyter, an Monachus, an Eremita, haud satis constat. Sunt qui scribunt Honorio ipsi id admodum displicuisse, non tamen tanti facinoris authores inuentos.*

Trithemius pariter ait cum fuisse magnae pietatis virum, Concionatorem egre-

gregium venisseque Romam Honorio II. summo Pontifice circa an. 1128. Clericorum lasciuiam, libidines, auaritiam, superbiam & fastum è sacro suggestu reprehendisse. A Romana quidem Nobilitate, vt Christi discipulū maxima in veneratione habitum; à Cardinalibus verò & Clericis odio habitum; postremo denique de nocte captum & interfectum: quod martyrium in eremo prædixerat. Vnde hæc verba ad eos habebat sæpe, quæ leguntur apud Trithemium. *Scio quod animam meam quæritis. Scio quod me breui clam occidetis. Sed quare? veritatem vobis dico; fastum, superbiam, auaritiam, luxuriam, nimiumque studium, quod comparandis diuitiis miseri intenditis, reprehendo. Propterea vobis non placeo. Ego testem inuoco cœlum & terram, quod annunciauerim vobis ea quæ mihi Dominus præcepit. Vos autem contemnitis & me & Creatorem vestrum, qui vos per vnigenitum Filium suum redemit. Nec mirum si hominem me peccatorem vobis veritatem annunciantem morti tradituri estis, cum etiam si S. Petrus hodie resurgeret, & vitia vestra quæ nimis multiplicata sunt, reprehenderet, ei minimè parceretis.*

Hi authores & nonnulli alij qui eos sequuntur, affirmant præfatum Arnoldum seu Arnulphum fuisse sub Honorio II. interfectum. Sed malè, nam Martinus Polonus longè illis antiquior disertis verbis docet, eum Conrado imperante (imperare autem cœpit an. 1136. quo tempore iam obierat Honorius) verbi Diuini præconem fuisse. *Huius tempore*, inquit, *quidam M. Arnoldus nomine prædicauit in vrbe Roma reprehendens diuitias, & superfluitates. Post cuius dicta multi Magnates Romanorum sequebantur eum. Qui postea captus in odium Clericorum est suspensus.*

Similiter Innocentius II. qui Honorio successit, illum comprehendi & incarcerari præcepit, vt & Abbaelardum, si capi posset. Et plures extant de eo Bernardi Clare-Vallensis Epistolæ. Otho quoque Frisinghensis damnatum eum scribit fuisse an. 1139. vnde necesse est concludere aut Arnulphum illum, de quo Platina & Trithemius loquuntur, alium esse ab Arnoldo Brixiensi, quod non est verisimile: aut eosdem falli, cum aiunt captum fuisse & interfectum sub Honorio Pontifice. De eo rursum dicemus ad an. 1139.

De Abaelardo. Hoc quoque anno Petrus Abaelardus nusquā & nullibi securus ad scholas Paracletenses quas S. Gildasii Ruiensis in Episcopatu Venerensi minoris Britanniæ factus Abbas paulo ante dimiserat, arreptā occasione expulsarum ex Argentoliensi Cœnobio Monialium, reuertitur, atque in Paracleto suo miserrimas illas virgines profugas & extorres collocat & Heloissam suam eis præficit: quod factum Innocentij II. authoritate comprobari curauit. Quamobrem verò ille Paracletenses scholas tam breui tempore postquam illas constituerat, deseruerit, ipsemet commemorat. Cum enim viderent æmuli se tanti viri extinguendæ famæ impares esse, duos insignes Abbates qui tum sanctitate vitæ cæteris præminere videbantur, quique Galliarum habebantur Apostoli, aduersus eum concitarunt; scilicet Norbertum Coloniensem Canonicæ Præmonstratensium Congregationis Institutorem, & Bernardum Monastici Cisterciensium Ordinis amplificatorem, primumque Cœnobii Clare-Vallensis Abbatem: qui duo viri ipsum ad mortem vsque insectari non destiterunt.

Quandoquidem igitur huc historiæ filo deducti sumus, non erit extra rem obseruare his temporibus hosce duos præstantes Ordines Ecclesiæ Dei mirum in modum profuisse. De quibus sic scribit author Chronici Lemouicensis ad an. 1130. Sub his temporibus, *inquit*, Ordo Canonicus Præmonstratensium & Monasticus Cisterciensium quasi duæ oliuæ in conspectu Dei, pietatis lumen & deuotionis pinguedinem mundo ministrabant: & quasi vites frugiferæ religionis palmites circumquaque propagabant, & per omnes fere Christiani orbis terminos bonæ opinionis paulatim odore diffuso nouas Abbatias, vbi antea cultus Dei non fuerat, construebant. Vnde & in Syriam & in Palestinam de vtroque Ordine fratres missi nonnullas Abbatias ædificauerunt. Eratque circa ea tempora pulchra ac decora facies diuersorum Ordinum ac Professionum circundata varietate: dum hinc Præmonstratenses, inde Cistercienses Monachi; inde etiam diuersi habitus atque professionis sanctimoniales & mulieres Deo deuotæ in continentia atque paupertate sub obedientiæ iugo regulariter viuentes, feruore Religionis se inuicem prouocarent & noua certatim diuersis in locis Monasteria fundarent.

A prædictis igitur viris horumce duorum Ordinum Principibus, qui vbique pro Sanctis in terra conuersantibus habebantur, exagitatus Abaëlardus quo se verteret, non habebat. Illi enim cum in sacris Concionibus, tum in colloquiis apud magnates & apud populum famam de illo sinistram spargentes efficiebant vt non modo apud amicos perfugium non inueniret, imo ab omnibus veluti sacris arcitus & anathema euitaretur. Quibus malis affectus animum ira despondit & timidus euasit, vt quoties alicubi Conuentum aut synodum quacunque de causa indici & haberi audiebat, contra se haberi existimaret. Ita ergo ipse mala sua describit. *Priores æmuli cum per se iam minus valerent, quosdam aduersum me nouos Apostolos, quibus Mundus plurimum credebat, excitauerunt. Quorum alter Regularium Canonicorum vitam, alter Monachorum se resuscitasse gloriabatur. Hi prædicando per mundum discurrentes & me impudenter quantum poterant, corrodentes non modicè tam Ecclesiasticis quibusdam quam secularibus potestatibus contemptibilem ad tempus effecerunt, & de mea tam fide quam vita adeo sinistra disseminauerunt, vt ipsos quoque amicorum nostrorum præcipuos à me auerterent: & qui adhuc pristini amoris erga me aliquid retinerent, hoc ipsi modis omnibus metu illorum dissimularent. Deus ipse mihi testis est, quotiens aliquem Ecclesiasticarum Personarum Conuentum adunari noueram, hoc in damnationem meam agi credebam. Stupefactus illico quasi superuenientis ictum fulguris exspectabam, vt quasi hæreticus aut profanus in Conciliis traherer aut synagogis.*

Inter hasce agitationes tumultusque mentis posito accidit occasio opportuna vacantis Abbatiæ Sancti Gildasij Ruiensis: ad quam vt ait ipse, Monachorum concors electio cum assensu Toparchæ seu Terræ Domini eum vocauit, atque ab Abbate Sugerio & Fratribus San-Dionysianis impetrauit. *Nunquam autem*, inquit *huic rei acquieuissem, nisi vt quocunque modo has quas incessanter sustinebam oppressiones declinarem. Terra quippe barbara & terræ lingua mihi incognita erat, & turpis atque indomabilis illorum Monachorum vita omnibus fere notissima, & gens terræ illius inhumana & incomposita.* Suscepit ergo tandem illius Abbatiolæ regimen, vt quoquo modo quietem ab æmulis & inimicis longè semotus haberet. Verum è Scylla in Charybdim incidit, tum propter Tyranni cuiusdam qui Abbatiæ possessiones inuaserat, terribiles minas, vim & diras extorsiones, tum propter Monachorum quos regendos susceperat, mores indisciplinatos. *Foris*, inquit, *me Tyrannus ille & satellites sui assiduè oprimebant: intus mihi fratres incessanter insidiabantur, vt illud Apostoli in me specialiter dictum res ipsa indicaret.* Foris pugnæ *intus timores*. Sæpius igitur miserias suas ipse plangebat, leuitatem & inconstantiam accusabat, quod spe vitandi leuis mali Paracletense Oratorium Consolationemque deserens in certam se desolationem iniecisset, minasque Monachorum illorum, Bernardi scilicet & Norberti euitare cupiens, ad certissima pericula, non ad quietis & salutis portum confugisset.

In eo itaque statu positus dum suas ipse calamitates deflet omnis consilij inops; ecce subitam & inopinatam nanciscitur occasionem Abbatiæ Ruiensis deserendæ & Oratorij sui recuperandi. Nam cum, vt ad an. 1127. retulimus, à Sugerio Abbate San Dionysiano ea qua diximus ratione, Moniales Argentolienses è cœnobio suo eiectæ & expulsæ fuissent, in quo Heloissa Prioratum gerebat, tam deplorandæ misertus calamitatis vltro illam & quasdam comites ei adhærentes ad Oratorium suum Paracletense inuitauit, eisque ipsum ad habitandum, & quæcunque ibi possidebat, concessit & donauit. Quam donationem paulo post assensu atque interuentu Hattonis Trecensis Episcopi Innocentius II. ipsis & earum sequacibus authentico Rescripto & singulari Priuilegio in perpetuum corroborauit.

Illæ autem initio vix habuerunt, vnde vitam sustentarent. Cum enim perpauco admodum tempore Petrus ibi docuisset, nimirum ab an. 1124. quo illuc concesserat, vsque ad annum fere 1127. quo Abbatiam Ruiensem suscepisse videtur; neque prædia multa, neque magnos etiam ibi reditus ex quæstu scholarum comparare potuerat. At postmodum misericordia populi circumvicini & singulari Dei prouidentia ita ditatæ sunt, vt vno anno earum opes plus multiplicatæ sint, quam si Petrus ibi centum annos permansisset & docuisset. *Quippe*, inquit, *quo fœminarum sexus est infirmior, tanto earum inopia miserabilior facilè humanos com-*

mouet affectus, & earum virtus tam Deo quàm hominibus eſt gratior. Tantam autem gratiam in oculis omnium illi ſorori noſtræ, quæ cæteris præerat, Dominus annuit, vt eam Epiſcopi quaſi filiam, Abbates quaſi ſororem, Laici quaſi Matrem diligerent: & omnes pariter eius religionem, prudentiam, & in omnibus incomparabilem patientiæ manſuetudinem admirabantur.

Huic igitur ſuo Cœnobio Abbatiſſam conſtituit Heloïſſam, fœminam litteris Hebraïcis, Græcis & Latinis apprimè eruditam & imbutam. Et huiuſce ad Paracletenſe Oratorium tranſlationis meminit Chronologiſtes Antiſſiodorenſis, *Hic Abaëlardus*, inquiens, *ſubtiliſſimus mirabiliſque Philoſophus conſtruxerat Cœnobium in territorio Tricaſſino in Prato quodam, vbi legere ſolitus fuerat: in quo ſanctimoniales plurimas Epiſcopali authoritate congregauit, quod Paracletum nominauit. Quibus ſanctimonialibus Heloiſſam quondam vxorem ſuam, Religioſam fœminam, & litteris tam Hebraicis, quam Latinis apprimè eruditam præfecit Abbatiſſam.* Similiter Nangius Monachus San-Dionyſianus vbi de Abaëlardo. *Sed & ibi*, inquit, *Heloiſſam, quæ per induſtriam Sugerij Abbatis S. Dionyſii in Francia poſtmodum eiecta, venire fecit cum nonnullis Monialibus Religionis, quæ ibi Abbatiſſa effecta.*

Atque quemadmodum non ſufficit exercitui Ducem præficere, ſed neceſſe quoque eſt alios ſub eo Præfectos & Centuriones conſtituere; ita & Cœnobiali militiæ plures ſint Præfecti & Miniſtri neceſſe eſt. Igitur ille Abbatiſſæ adiunxit ad regimen Cœnobij Sacriſtam, Cantricem, Infirmariam, Veſtiariam, Cellerariam & Portariam, quas ſex Officiales ſub Diaconiſſa ſeu Abbatiſſa Ducum ſiue Conſulum loca poſſidere voluit: cæteras verò Clauſtrales militum more diuinum peragere expeditè officium. Extat in hanc rem eius ad Heloïſſam Ep. 8. ſeu potius liber tripertitus, in quo de tribus agit præcipuis virtutibus Monaſte-
» rij, continentia, paupertate voluntaria & ſilentio; de conſtitutione verò ſeu re-
» gimine Cœnobii ſic habet, *Sicut in Caſtris ſeculi, ita & in Caſtris Domini id eſt Con-*
» *gregationibus Monaſticis conſtituendi ſunt qui præſint cæteris.* Ibi quippe Imperator
» vnus ad cuius nutum omnia gerantur, præeſt omnibus. Qui etiam pro multitu-
» dine exercitus vel diuerſitate Officiorum ſua nonnullis impertiens onera quoſ-
» dam ſub ſe adhibet Magiſtratus, qui diuerſis hominum cateruis aut Officiis pro-
» uideant. Sic & in Monaſteriis fieri neceſſe eſt, vt ibi vna omnibus præſit Ma-
» trona, ad cuius conſiderationem atque arbitrium omnes reliquæ omnia ope-
» rentur, nec vlla ei in aliquo præſumat obſiſtere, vel etiam ad aliquod eius præ-
» ceptum murmurare. *Nulla quippe hominum Congregatio vel quantulacumque domus*
» *vnius familiæ conſiſtere poteſt incolumis, niſi vnitas in ea conſeruetur, vt videlicet to-*
» *tum eius Regnum in vnius perſona Magiſterio conſiſtat.* Vnde & Arca typum Eccle-
» ſiæ gerens cum multos tam in longo quàm in lato cubitos haberet, in vno con-
» ſummata eſt. Et in Prouerbiis ſcriptum eſt, *propter peccata terræ multi Principes*
» *eius.* Vnde etiam Alexandro mortuo, multiplicatis Regibus mala quoque mul-
» tiplicata ſunt. Et Roma pluribus communicata Rectoribus concordiam tenere
non potuit. Vnde Lucanus in 1. ſic meminit.

——Tu cauſa malorum
Facta tribus Dominis Roma
In turbam miſſi feralia fœdera Regni.

Et poſt pauca.

——Dum terra fretum terramque leuabit
Aër, & longi voluent Titana labores,
Noxque diem cœlo totidem per ſigna ſequetur,
Nulla fides regni ſociis OMNISQVE POTESTAS
IMPATIENS CONSORTIS ERIT.

» Tales profectò & illi erant Diſcipuli S. Frontonij Abbatis, quos ipſe in ciui-
» tate in qua natus eſt, cum vſque ad 70. congregaſſet, & magnam ibidem gra-
» tiam tam apud Deum quàm apud homines adeptus eſſet, relicto Monaſterio
» Ciuitatis cum mobilibus rebus nudos ſecum ad Eremum traxit. Qui poſtmo-
» dum motæ Iſraëlitici populi aduerſus Moïſen conquerentis, quòd eos etiam de
» Ægypto relictis ollis carnium & abundantia terræ in ſolitudinem eduxiſſet,
» murmurantes incaſſum dicebant. *Nunquid ſola in Eremo caſtitas quæ in vrbibus*

non est? Cur itaque non in Ciuitatem reuertimur, de qua ad tempus exiuimus? an in Eremum solum Deus exaudiet arantes? quis cibo Angelorum viuat? quem pecorum & ferarum delectat fieri socium? quanta nos habet necessitas hic morari? cur itaque non regressi in locum in quo nati sumus, benedicimus Dominum? Hinc & Iacobus admonet Apostolus, *Nolite*, inquit, *plures Magistri fieri, scientes quoniam maius iudicium sumitis.* Hinc quoque Hieronymus ad Rusticum Monachum de institutione vitæ scribens. *Nulla*, inquit, *Ars absque Magistro discitur. Etiam muta animalia & ferarum greges Ductores sequuntur suos. In apibus vnum præcedentem reliquæ subsequuntur, Grues vnum sequuntur ordine litterato. Imperator vnus, Iudex vnus Prouinciæ. Roma vt condita est, duos fratres simul habere Reges non potuit, & parricidio dedicatur. In Rebeccæ vtero Esaü & Iacob bella gesserunt. Singuli Ecclesiarum Episcopi, singuli Archipresbyteri, singuli Archidiaconi & omnis Ordo Ecclesiasticus suis Rectoribus nititur. In Naue vnus Gubernator. In domo vnus Dominus. In quamuis grandi exercitu vnius signum spectatur. Per hæc omnia ad illud tendit oratio vt doceam te non tuo arbitrio dimittendum, sed viuere debere in Monasterio sub vnius Disciplina Patris consortioque multorum.*

Hæc eò pluribus retulimus, vt constet quàm verum sit non potuisse Vniuersitatem Parisiensem tot annos, imò tot secula subsistere sine legibus, sine Magistratibus & sine Rectore. Nam cum ex dictis euidens sit fuisse celebrem regnante Carolo M. fuisse quoque sub aliis Regibus non modo à Francigenis sed ab extraneis frequentatam, nemo sanus negauerit, quin Moderatores seu Rectores suos habuerit.

Hisce adhuc temporibus Otho Austrius vulgò dictus Frisinghensis Lutetiæ studebat. Vnde cum quindecim sociis, inter quos erat Henricus Carinthius, qui deinde fuit Trecensis Episcopus, ad Morimundense Cisterciensium Cœnobium in Lingonensi diœcesi situm se contulit: vbi aliquandiu Monasticam vitam professus, eiusdem loci Abbas postea factus est, & tandem Episcopatu Frisinghensi donatus. Annales tamen Cistercienses priuseum volunt nomen dedisse Cœnobio Morimundensi, quàm Lutetiam Studiorum causâ proficisceretur: sic enim in iis legitur. Otho Austriacus *in Monasterio Morimundi Ordinem professus regulares induit disciplinas: mox verò id est ab ipsa professione Parisius missus apud celeberrimam illam Scholam toto orbe famosam liberales artes ipsamque totius vitæ Magistram Philosophiam sectatus est, ac denique altissimæ Theologiæ addiscendis arcanis totum se tradidit. Quibus in rebus cum reliquis sui æui doctissimis etiam viris præstare videretur, eorum Magisterium consequi meruit, quorum antea Discipulus extiterat.* Vir fuit eruditione clarus & Philosophiæ Peripateticæ peritissimus, vt de eo tradit æqualis Radewicus Frisinghensis Ecclesiæ Canonicus Chronici Othoniaci continuator. De eo plura in Catalogo virorum Illustrium.

Ad annum 1129. vulgo referunt Historici Philippi Maioris natu filij iussu Patris Ludouici designationem in Regem, cui apud Remos Rex Anglorum Henricus interfuisse legitur, vt Normaniæ Dux. At in priuilegio quodam Monachis San-Maglorianis concesso an. 1128. de piscatione Sequanæ, cui subscripsit Simon Cancellarius, videmus iam mentionem fieri Philippi Maioris natu filii in Regem designati & coronati: de cuius miserabili morte dicetur ad an. 1130. 1129.

Eodem anno Honorius Papa communi Mortalium fato fungitur, quamquam aliqui scribunt, & è veteribus Robertus Monachus Antissiodorensis, obiisse tantum an. 1130. Verum Scriptores antiquiores Ioannes Berardi qui Chronicon Casauriense seu Piscariense ad an. 1182. perduxit, & author Chronici Mautiniacensis qui temporibus istis ad annum vsque 1150. Chronicon suum scripsit, disertè asserunt Honorium hoc anno obisse. Eo verò defuncto vehemens & prorsus exitiale ortum est in Ecclesia Dei Schisma & scandalum: dum vna pars Electorum Gregorium Cardinalem Diaconum tituli S. Angeli Pontificem creat: altera Petrum-Leonis ex Monacho Cluniacensi Cardinalem Presbyterum: quæ pars si non iure & ratione, vi & potentiâ aliquandiu præualuit propter Magnatum Romanorum, quos proximâ cognatione Petrus attingebat, authoritatem. Itaque Gregorius, qui Innocentius II. appellari voluit, viribus impar vrbe cedere cogitur & ad Ludouicum Franciæ Regem atque ad commune Pontificum afflictorum asylum more prædecessorum suorum confugere, regnante interim

in Italia & in vrbe Petro fub Anacleti nomine. Vterque autem Franciæ & Academiæ Parifienfi notus erat. Vterque legationem obierat in Francia & Carnuti Beluacique fynodos celebrarat. Vterque Parifienfis Vniuerfitatis alumnus & Regi Ludouico Proceribufque notiffimus: quamobrem vterque magnum caufæ fuæ momentum in Regis patrocinio ponens, nihil non ambo moliti funt, vt eius fibi gratiam, opem & fauorem demererentur. De toto hoc fchifmate clarè & dilucidè multi fcriptores coætanei fcripferunt, imprimis verò Author Chronici Mauriniacenfis his verbis.

Anno Incarnationis Domini noftri I. C. 1129. Honorius II. qui poft Calixtum Papam fuper Cathedram Petri federat, Romæ in Ecclefia B. Andreæ quam apud Cliuum Æmily Scauri Beatus ac præcipuus Doctor Magnus Gregorius fuis fumptibus ædificauit, defunctus eft. Cardinales qui cum Cancellario inibi aderant & Honorio infirmanti affederant, Gregorium quendam fcientiâ ac religione præclarum fibi præficiunt & nimis feftinanter, vt à quibufdam dicitur, Pontificalibus induunt infignibus. Id illius gratiâ difpenfationis factum dicunt, vt Petrum quendam qui feculariter ad Papatum videbatur adfpirare, fpe fuâ fruftrarentur. Fuit hic Petrus Petri filius fily Leonis. Leo verò à Iudaifmo Pafcha faciens ad Chriftum, à Leone baptizari & eius nomine meruit infigniri. Hic vir quia fcientiffimus erat in Curia Romana, magnificus effectus genuit filium nomine Petrum, magnæ famæ magnæque potentiæ poft futurum. Ea tempeftate inter Regem Teutonicum qui ex fucceffione Caroli M. Romanorum Patricius erat & Ecclefiam Romanam illa de inueftituris turbulentiffima orta eft feditio. In qua vir ille in tantum armis ftrenuus, confilio prouidus & Ecclefiæ Rom. fidelis extitit, vt ei cum cæteris munitionibus quæ Romæ funt, illam quoque quæ illius vrbis videtur obtinere fimilitudinem, Turrim dico Crefcenty, quæ à parte Galliarum in capite Tiberini Pontis fita eft, Papa committeret, & illum præ cæteris familiarem haberet. Hac occafione mirabiliter excrefcens quotidie fuit melior efficiebatur, & diuitiis, poffeffionibus, honoribus augmentabatur.

Pergit idem Author, & poftquam qui fuerunt Petri parentes, explicuit, deinde quomodo ipfe fuerit inftitutus & cuiufmodi moribus præditus, exponit. *Inter cæteram fobolem cuius plurima multitudine fexus vtriufque à quibufdam Antichrifti præambulus appellabatur, Ifte STVDII gratia GALLIAS ATQVE PARISIVS adiit; & cum repatriaret, apud Cluniacum ditiffimum atque fanctiffimum Cœnobium Monachalem habitum induit, aliquantifper inibi regularibus Inftitutionibus imbutus. A Papa Pafchali II. Patris admonitione retrahitur ad Curiam, & Cardinalis effectus tempore Calixti Papæ cum eodem Gregorio Legatus miffus ad Gallias Carnoti Beluacique Concilia celebrauit. Mortuo Honorio potentiffima fratrum fuorum familiaque quàm maximæ numerofitate fretus & Portuenfis Epifcopi cuiufdam LITERATISSIMI, & ficut putabatur, religiofiffimi fenis impetu animatus, Pontificatus culmen accipit, Cleri populique non paruâ confuetudine fibi confentiente. Id in Ecclefia Dei feminarium maximi fchifmatis erat, & vt fecularis ille Hiftoriographus de aliis dicit,* RES MALA, SPES MVLTO ASPERIOR.

Igitur Innocentius certum fibi videns imminere periculum fi diutius in vrbe moraretur, communicato cum Cardinalibus & feruis fuis fidelibus confilio procuratis clam nauigiis per Tyberim ad Portum Pifanum applicat. Inde in Galliam ad Ludouicum præmittit nuncios fuos, qui eum de re geftâ deque Electionis ordine & modo certiorem eum facerent, vt fe Regnumque fuum Parti pro qua videretur æquitas ftare, adiungeret. Nec defuit quoque fibi, Petrus, fimiliterque per Legatos Regem adfe traducere conatur. Rex nihil cunctandum ratus, ftatim Archiepifcopos, Remenfem, Senonenfem, Turonenfem & Bituricenfem omnefque Regni fui Epifcopos & Abbates Stampis conuocat: ibique non de electionis tantum ratione, fed de perfonis infuper inquiri iubet, communicatoque tandem Confilio, vt habetur in Chronico Mauriniacenfi, Innocentium, quia & vitâ fanctior & famâ melior & electione fuperior apparebat, cum omni Regno fuo Romanorum Papam fibique Patrem denunciat.

Porro de vtriufque electi moribus & fama non videtur prætereundum: quod habet Arnulphus tum Sagienfis Archidiaconus, poftea Lexouienfis Epifcopus c. 3. & 4. contra Girardum Engolifmenfem qui Petro adhæferat, eiufque Legationem in Aquitania obibat. Ac de Petro quidem fic primum c. 3. *Porro*

ipsum à cunabulis, ab ipsius nutricis vberibus Apostolatui præsaga Parentum destinauit ambitio, atque post prima litterarum rudimenta docendum delegauit in Galliam, vt illius Regni beneuolentiam ipsi morum linguæque conformatio vindicaret. Totis igitur annis pueritiæ suæ, vt honestiùs inhonesta dicantur, ad omne se quod alteri collibuisset, exposuit, metuque Romani nominis importunus exactor alienis adolescere non refugit expensis. Et tamen hæc aliquantulum modestiùs exacta sunt, dum ipsum disciplina scholaris inhibet, & quotidianæ præpedit instantia lectionis, & quadam crimina naturalis impotentia remouet ab ætate. Ex hoc Arnulphi loco intelligitur, quanti tum momenti res esse putaretur studuisse Parisiis, vt nemo Ecclesiasticis Gradibus satis dignus existimaretur esse, qui non ibi studiorum curriculum confecisset.

Innocentii vero qui ante Promotionem Gregorius Papa seu Paparescus cognominabatur, mores sic depingit. c. 4. *At si vitæ consideretur integritas & à primis annis sub examen omnia redigantur, nihil deformatum crimine, nihil infamia condemnatum. In eo enim nihil illiberale pueritia, nihil adolescentia fluxum, nil iuuentus infame, nil virilis ætas edidit indecorum. Inconcussa fides operationi bonæ fundamenta præstruxit. Consilio prouidus, benignus alloquio, facundia celebris, quam nec verborum fastus elatam, nec multitudo faciat effluentem.*

Eadem & alia plura de vtroque commemorata sunt à Bernardo Clare-Vallensi Abbate, cui Rex & qui aderant Ecclesiarum Prælati, authoritatem potestatemque definiendi quodammodo commiserant. Ergo secuta est vnanimis omnium sententia, Innocentium pro Papa recipiendum, non tam attentâ electionis ratione, quàm dignitate & meritis personæ: nam vt ait Sugerius, fit sæpe vt Romanorum tumultuantium quibuscunque molestiis Ecclesiæ electio minus ordinariè fieri valeat. Protinus vero à Rege & Consilio mittitur Sugerius ad Innocentium significaturus Franciæ obedientiam.

Ille accepto Regis nuncio lætus, qui per Prouinciam in Burgundiam delatus iam Cluniacum attigerat, iter arripit Aureliam versus, eumque Ludouicus cum Philippo filio Rege designato apud Floriacense Cœnobium honorificentissimè excipit & acclinis iuxta morem, Pontificis pedes osculatur, eumque vt Christi & Petri vicarium lætus & hilaris veneratur. Idem præstitit apud Carnutum paulò post Rex Anglorum Henricus, qui tunc in Normania morabatur. Legati quoque ad Lotharium Imperatorem mittuntur: & ille eidem electioni subscribit.

Igitur Innocentij partes tuebantur Franci, Angli, Scoti, Germani; accesserunt Hispani & Hierosolymitani. Ab Anacleto verò seu Petro Leonis steterunt Romani, Itali, Siculi & quædam aliæ gentes. Lutetiæ concionatores, & inter cæteros maximè Bernardus Clare-Vallensis Innocentij probitatem, innocentiam castosque mores prædicabant. Petri vero nequitiam, fraudes, simoniam execrabantur, & tanti monstri horrorem populi mentibus fortiter incutiebant. Vnus inuentus est Gerardus Engolismensis Episcopus, qui obtentâ seu potius conseruatâ ab Anacleto Legationis Apostolicæ dignitate, Guillielmo Aquitaniæ Duci persuasit, vt quicunque illum Papam agnoscere detrectarent, aut bonis mulctaret, aut exilio damnaret, aut pœnis veluti rebelles & sibi inimicos afficeret. Quo audito Bernardus contra eum cæteros excitauit Episcopos, vt patet ex Ep. ad Episcopos Aquitaniæ, in qua hæc verba leguntur.

Taceo multitudinem cæterorum Tusciæ, Campaniæ, Longobardiæ, Germaniæ & Aquitaniæ, Galliarum denique & Hispaniarum omnium, nec non & vniuersæ Orientalis Ecclesiæ tam Archiepiscoporum, quàm Episcoporum, quorum nomina sunt in libro vitæ, sed Epistolæ breuitas non admittit. Hi omnes vnanimes non conducti pecuniâ, non seducti fallaciâ, non illecti priuato carnis vel cognationis amore, non timore compulsi potentiæ secularis, sed Dei proculdubio voluntatem sicut non ignorantes, ita nec dissimulantes Petrum Leonis ingenuè refutauerunt, ac securè Gregorium in Papam Innocentium susceperunt.

Idem scripsit ad M. Gaufridum de Loratorio insignem Theologiæ Professorem & Diuini verbi præconem, hortatusque est vt in suis concionibus & sermonibus ad populum Innocentij causam partemque promoueret pro sua insigni famâ &

dicendi peritiâ concionandique celebritate. Extat ad eû data Ep. 125. hoc modo. " *Odor in flore, in fructu sapor requiritur. Odore prouocati*, chariſſime frater, olei effuſi nominis tui cupimus & ex fructu operis cognoſcere te. Non enim nos tantum, ſed ipſe quoque qui nullis eget Deus, opus tamen habet hoc in tempore opere tuo, ſi non diſſimulas. Glorioſum tibi eſt eſſe poſſe Dei coadiutorē, poſſe & non eſſe, damnoſum. Porro autem gratiam habes apud Deum & homines, habes ſcientiam, habes ſpiritum libertatis, habes verbum viuum & efficax & ſale conditum. Nec oportet te pro tantis viribus ſponſæ Chriſti deeſſe in tanto diſcrimine, cum ſis amicus ſponſi. Amicus ſiquidem in neceſſitate probatur: quid enim tu tibi quieſcis, & mater tua Eccleſia conturbatur? Habuit ſua tempora quies, & ſanctum otium hactenus ſua negotia licenter libenterque exercuit. Tempus faciendi nunc, quia diſſipauerunt legem. Beſtia illa de Apocalypſi, cui datum eſt os loquens blaſphemias & bellum gerere cum Sanctis, Petri Cathedram occupat, tanquam Leo paratus ad prædam. Altera quoque beſtia iuxta vos ſubſibilat ſicut catulus habitans in abditis. Illa ferocior, iſta callidior, pariter conuenerunt in vnum aduerſus Dominum & aduerſus Chriſtum eius. Demus operam citò dirumpere vincula eorum & proiicere à nobis iugum ipſorum. Nos in noſtris partibus vna cum aliis Dei ſeruis diuino igne accenſis Deo cooperante laborauimus in conueniendo populos in vnum & Reges ad diripiendum prauorum conſenſum, ad deſtruendam omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei. Nec infructuoſe: Alemanniæ, Franciæ, Angliæ, Scotiæ, Hiſpaniarum & Hieroſolymorum Reges cum vniuerſo Clero & populis fauent & adhærent D. Innocentio, tanquam filij Patri, tanquam Capiti membra ſolliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Meritò autem illum recipit Eccleſia, cuius & opinio clarior & electio ſanior inuenta eſt, numerum eligentium & numero vincens & merito. At tu frater, quid adhuc negligis? quouſque vicino ſerpente tua malè ſecura dormitat induſtria? ſcimus quidem te filium pacis nullâ poſſe ratione induci deſerere vnitatem, ſed profectò non ſufficit, niſi & defenſare atque ipſius quoque turbatores totis viribus debellare ſtudueris. Nec quietis timeas detrimentum: non paruo tuæ gloriæ incremento recompenſabitur, ſi fera illa vicina vobis tuo ſtudio manſueſcat, vel obmoteſcat, & tantam Eccleſiæ prædam, Comitem dico Pictauienſem, in manu tua Dei pietas de ore Leonis eripiat.

Prius quam autem in apertum diſſidium cum Vuillielmo Aquitaniæ Duce prorumperetur, vt audiuit Innocentius qui in Galliis adhuc morabatur, Gerardum nonnihil aduerſus Eccleſiam Dei machinari, ad Ducem miſerat Bernardum Clare-Vallenſem cum Iosleno Sueſſionenſi Epiſcopo viro doctiſſimo, ipſoq; olim Pariſienſi Profeſſore, vt eum à ſchiſmate diuertere tentarent. Verû cum eo & cum Girardo apud Pictauium collocuti nihil profecerunt: imò cum iniuriis & contumeliis eiecti ſunt. Quamobrem Innocentius Gaufridum Carnotenſem Epiſcopum virum omni exceptione maiorem Legatum direxit in Aquitaniam, qui deinde ſibi Bernardum ſocium ad tale opus adlegit, vt ſcribitur in lib. 2. vitæ B. Bernardi.

Quamobrem autem Gerardus Engoliſmenſis poſt obedientiā Innocentio cum aliis Galliarum Prælatis præſtitam ad partes Petri Leonis tranſierit, docet Bernardus Bonæ-Vallis Abbas lib. 2. Vitæ B. Bernardi Clare-Vallenſis c. 6. his verbis. " Laborabat ea tempeſtate ſub ſchiſmaticorum oppreſſione tota Burdegalenſis Eccleſia & non erat in Aquitania, qui poſſet reſiſtere Principi, cuius animam indurauerat Deus, qui annuente Gerardo Engoliſmenſi Epiſcopo & inſtillante in cor eius diſſenſionis ſemina, factus eſt ſchiſmatis defenſor & author. Quicunque ſuſceptioni Petri Leonis non ſubſcribebant, perſecutionibus expoſiti, alij à ſedibus propriis pulſi exulare compellebantur. Sibilabat in auribus Comitis illius crebris perſuaſionibus quaſi ſerpens antiquus veterator ille, (Gerardus) qui diu in partibus illis ſedis Apoſtolicæ fuerat Legatus, & nunc à Magiſtratu tanto deiectus non poterat ſe pati ſuæ ſolius Eccleſiæ Epiſcopum, qui ſe viderat totius Aquitaniæ Principem & Magiſtrum. Erubeſcebat enim ad primam domum redire, cuius potentatui & Turonenſis & Burdegalenſis & Auxienſis Prouinciæ

ſubdita

subditæ fuerant, & quidquid à collibus Iberorum vsque ad Ligerim complecti- "
tur & claudit Oceanus, paruerat eius imperio. Consuetus igitur prædari Pro- "
uincias & sub titulo Iustitiæ de causis emergentibus facere quæstum, infinitas "
aggregauit pecunias. quæ sibi erant in idolum & in Apostasiæ simulachrum. Vi- "
dens igitur perisse sibi exactionum authoritatem, & solam domum quæ nuper "
multis stipata clamoribus, iam carebat ærariis, impatienter ferens, quod manus "
eius non implerentur muneribus, homo serpentinæ astutiæ festinatò ad Petrum "
Leonis misit, vt ei Legationem concederet, & ipse ei fidelitate iurata obediret; "
insuper & Principem terræ & quoscumque posset, ad eius Imperium inclina- "
ret. Gauisus homo perditionis quia locum in quo dilataret malitiam suam se "
inuenisse putauit, citò annuit & libenter ei in adstipulationem erroris Gilonem "
Tusculanum Cardinalem Episcopum, qui solus ex Romanis ei cum Petro Por- "
tuensi Episcopo adhæserat, celeriter delegauit. Porro Gerardus qui prius mu- "
tilatum se dolebat, resumpsit cornua & deinceps cœpit securior & audacior "
apparere. Nam & quod ante non fecerat, publicè procedebat mitratus, vt ip- "
sa sacri Officij insignia ampliorem ei reuerentiam in populos vindicarent. Ag- "
greditur ergo Comitem multis pecuniis, inuadit eius animum rationibus ve- "
nenatis & hominem promptum facile seducit & corrumpit. Imprimis ab vrbe "
Pictauiensi Willielmus Episcopus vir honestus homo Catholicus in societate & "
defensione vniuersalis Ecclesiæ stabilis violenter expellitur, & à Gerardo & "
Cardinale adiutore suo quia Petrum abdicabat, damnatur. Quid pluta ? alium "
substituunt Episcopum nempe Petrum de Chasteleraud, sed post mortem Gi-
rardi an. 1135. Vvillielmus Pictauiensem Episcopatum recuperauit, vt scribit Gaufredus Prior Vosiensis in Chronico. Vno verbo, qui volet cætera Gerardi Engolisinensis pro suo Pseudo-Pontifice Acta videre, leget Tractatum Arnulphi tunc Sagiensis Archidiaconi de Schismate contra Gerardum. Ad Innocentium redeamus.

Anno 1130. postquam à Regibus Francorum & Anglorum exceptus est modo quo diximus, Carnuto Mauriniacum proficiscitur absente tum loci Abbate Thoma & Guarino Priore, qui tamen per Cursorem de aduentu Papæ certiores facti subitò redierunt, & Papam aduenientem quàm honorificentissimè potuerunt, exceperunt. Ibi demoratus est, Pontifex biduo: & alterâ die rogatus ab Abbate consecrauit altare, quod erat ante Crucifixum in honorem S. Laurentij & omnium Christi Martyrum die scilicet 13. Kal. Feb. Huiece Consecrationi interfuerunt Cardinales plutimi, Episcopi & Abbates, quos commemorat Author Chronici Mauriniacensis; quorum isti erant inter ceteros conspicui, Cardinales Episcopi Guillelmus Prenestinus, Mathæus Albanensis, Ioannes Ostiensis, Guido Tiburtinus. Cardinales presbyteri, Ioannes Cremensis titulo S. Chrysogoni, Petrus Rubeus tit. S. Martini, Humbertus Rubeus tit. S. Clementis, Gotielmus tit. S. Ceciliæ. Diaconi Cardinales Romani tit. S. Mariæ in Porticu, Haimericus Cancellarius Diaconus Cardinalis, tit. S. Mariæ Nouæ, Guido, tit. S. Mariæ in Via lata. Et hi Abbates Adinulfus Abbas Farsensis, *Bernardus Abbas Clararum-Vallium, qui tunc temporis in Gallia Diuini verbi famosissimus prædicator erat. Petrus Abaelardus Monachus & Abbas, & ipse vir Religiosus EXCELLENTISSIMARVM RECTOR SCHOLARVM, ad quas pene de tota Latinitate viri litterati confluebant. Girardus Abbas vir æquè & litteratus & Religiosus, Samson Abbas S. Luciani de Beluaco. Henricus verò Senonensis Archiepiscopus iuxta Domnum Papam in loco Capellani fuit. Gaufridus autem Carnotensis Episcopus ad populum sermonem fecit.* Hinc tertia die Papa iter arripit Leodium versus ad Colloquium cum Imperatore Lothario ineundum. 1130.

Inde regreditur in Franciam rebus ad votum cum Augusto confectis & die Cœnæ Domini à Sugerio Abbate apud S. Dionysium hilarissimè excipitur: quò quanta ad eum inuisendum hominum multitudo confluxerit, quàm festiuo plausu omnes Ciuitatis Parisiensis Ordines eum consalutatum ierint, vix exprimi potest. Tantæ festiuitati non ipsi Iudæi deesse voluerunt, Legisque suæ codicem pulcherrimo velamine adornatum obtulerunt. *Cum autem*, inquit Sugerius, *& militia cunci & populi multi concursu ei honestissimè occurreret, nec ipsa etiam Iudæorum Parisiensium excæcata defuit synagoga, quæ legis litteram, Rotulam*

scilicet velatam offerens, ab ore eius hanc misericordia & pietatis obtinet supplicationem, AVFERAT DEVS OMNIPOTENS VELAMEN A CORDIBVS VESTRIS.

Ibi transactis festis Paschalibus Ciuitatem demum subit Parisiensem, *cui ingredienti*, inquit Author Chronici Mauriniacensis, *tota Ciuitas obuiam iuit. Sic homo ille & comitate vultus & affabilitate sermonis intuentium mercabatur beneuolentiam. A Rege Ludouico filioque eius Philippo fauorabiliter excipitur, & egrediens ab vrbe honorabiliter educitur.* Nempe Remos versus, quò Papa ad celebrandum Concilium profectus est. Eum autem progredientem innumerabilis cum Clericorum, tum Laicorum multitudo prosecuta est, nec defuit ingens pariter Litteratorum seu Scholarium comitatus, vt infra dicetur.

Antequam autem è Ciuitate Parisiensi Remos proficisceretur, instituit annuum festum *B. Genouefæ de Miraculis Ardentium.* Nimirum annis superioribus igneus morbus, seu sacer quidam ignis ita populum inuaserat, vt illorum qui eo morbo correpti fuissent, membra, præsertim à Genitalibus veluti ardente igne consumerentur, adhibitis frustra quibuscumq; Artis Medicæ remediis. Huic tandem malo B. Genouefa Parisiorum Patrona in solemni supplicatione, cui omnes Vrbis Ordines adfuerant, delata ad B. Mariæ Basilicam auxilio fuit; vt iam ante Sequanæ inundatio semel atque iterum eiusdem Virginis ope compressa fuerat. Quod verò prorsus mirabile est, cum infirmi tanto numero B. Virginis ædem occupassent, vt vix locus Canonicis superesset, statim atque eam ingressi sunt qui Genouefæ thecam ferebant, omnes tribus exceptis sanati sunt, nec vltra id tempus morbus sæuiit. Cuius miraculi veritate compertâ & omnibus patente Innocentius rogatu Stephani Episcopi & populi festum instituit perennandum: postea verò ad perpetuum rei monumentum ædificata est Ecclesia iuxta Seniorem Basilicam, dicataque Deo sub honore & nomine B. Genouefæ *de Miraculo Ardentium.*

Hocce igne diu vexata est Gallia. Gaufredus Prior Vosiensis scribit ad an. 1094. Aquitaniam tunc temporis eo atrocissimè arsisse: ex omnique parte ad S. Martialem Lemouicensem confluxisse populorum ac principum turmas, eius interuentu leuamen mali quærentes: tumque S. Pardulphum innumeris coruscasse miraculis. Idem ignis sacer an. 1128. extinctus est Suessione precibus Deiparæ Virginis, qua de re M. Hugo Farsitus tunc in re litteraria insignis libellum edidit, vt ex membranaceo codice Bibliothecæ San-Victorinæ refert Ioannes Picardus in Notis ad Ep. 35. D. Bernardi.

Paulò post Pontificis ab vrbe egressum & reuersis ab eius comitatu Parisiensium cateruis Philippus Regis filius maior 14. annos natus & ipse Rex designatus Ludouico patri moritur. Ille enim cum extra muros Parisienses equo veheretur, forte inter crura lasciuientis Quadrupedis sue domestico incurrente, vnde equus ferociter cespitauit, deturbatus nocte insecutâ interiit. Quam mortem Crasso patri in pœnam scelerum accidisse vulgatum est, quia in Ordinem Ecclesiasticum paulò immoderatius sæuiens eius bona sibi vsurpabat Aulicisque disttribuebat & Libertates Clero auferebat nolens se inconsulto & non consentiente Episcopos & Abbates eligi. Quamobrem vt supra memoratum est, à Stephano Parisiensi Episcopo fuerat Censuris innodatus. Grauis fuit interitus iste Regnicolis omnibus, magnam enim de se spem adolescens concitarat. De eo casu sic scribit Sugerius. *Regis Ludouici filius floridus & amœnus puer Philippus Bonorum spes timorque malorum, cum quadam die per Ciuitatis Parisiensis suburbium equitaret, obuio porco diabolico offensus equus grauissimè cecidit, sessoremque suum nobilissimum puerum silice consternatum mole ponderis sui conculcatum contriuit. Quo dolore Ciuitas, & quicumque aderant, consternati (ea siquidem die exercitum ad expeditionem asciuerat) vociferabantur & flebant & eiulabant, tenerrimum recolligentes puerum pene extinctum in proximam domum reportant: nocte verò instante, proh dolor! spiritum exhalauit.*

Author Chronici Mauriniacensis post narrationem funesti illius interitus pergit hoc modo. *Denique D. Papam Remim proficiscentem Episcoporum, Abbatum, Litteratorum nobiliumque Clericorum grandis numerus, qui sequebatur, ipso die Parisius aduenerat. Sic Ordinis vtriusque totiusque sexus & ætatis multitudine congregatâ luctus intolerabilis & eiulatus sustollitur ad sidera affectu naturali, vt in re huiusmodi*

fieri ſolet, alijs alios excitantibus, corpus pueri ad Eccleſiam B. Dionyſij deportatum ibique ſepultum eſt.

Hac audita clade Innocentius conſolatorias ad Regem dat litteras per Gaufridum Catalaunenſem & Mathæum Albanenſem Epiſcopos: vt habet eiuſdem Author Chronici, qui addit inſuper Mathæum illum ante fuiſſe S. Martini de Campis Priorem & ab Honorio ad Epiſcopatus faſtigium fuiſſe ſublimatum. Gaufridus autem ille cognomento Collum-Cerui, cum ad Regem miſſus eſt, erat Abbas S. Medardi, poſtmodum vero factus eſt Catalaunenſis Epiſcopus; eique in Abbatiæ moderamine Odo ſucceſſit.

Eodem anno more Gallicano, vel an. 1131. more Romano Concilium ſolenne & frequens habet Remis Pontifex Innocentius, 14. Ian. ad quod ex omnibus ſubiectionis & obedientiæ ipſius terris confluxerunt Eccleſiarum Prælati de pace Eccleſiæ deliberaturi. In eo verò Pſeudo-Pontifex Anacletus vnà cum ſchiſmatis fautoribus excommunicatus eſt. Qua de re fusè Bernardus Bonæ-Vallenſis Abbas l. 2. de vita B. Bernardi Claræ-Vallenſis c. 1. Ad idem Conciliũ Ludouicus Rex profectus magno Nobilium Francorum comitatu, & aſcenſo tribunali D. Papæ de more pedes oſculatus ſellâ iuxta poſitâ paucis de filio defuncto peroratis omnes proceres totumque conſeſſum & populum ad lachrymas excitauit: demum verò Ludouicum iuniorem filium ad ſolatium ſuæ ſenectutis in ſucceſſorem inungi poſtulauit. Pontifex autem his verbis orſus eſt, vt legitur in Chronico Mauriniacenſi.

Oportet te Rex optime, qui ſuper nobiliſſimam Francorum Gentem tenes Imperium, ad illius ſummi Regis per quem Reges regnant, Maieſtatem mentis attollere & eius voluntatem per omnia venerari. Ipſe enim gubernat omnia qui creauit omnia, & omnium habens ſcientiam in vniuerſitate rerum nihil omnino facit vel fieri permittit iniuſtè, quamuis multa fiant iniuſta. Morem habet ille piſſimus Dominus, ô bone Rex, fideles ſuos & proſperitatibus conſolari & aduerſitatibus erudire. Sicut enim in ſancta ſcriptura legimus, quæ eius Epiſtola de cœlo per Spiritum Sanctum ad nos in terra poſitos directa eſt, ipſe percutit & medetur & flagellat omnẽ filium quem diligit. *Ego*, inquit, *occidam & ego viuere faciam, percutiam & ego ſanabo.* Ne videlicet homo qui ad imaginem Dei conditus reatu tranſgreſſionis ad huius mortalitatis tenebras deuolutus eſt, pro patria diligat exiliũ, ſed quantocius redire feſtinet ad illam, de qua peregrinatur in terris, cœleſtem ciuitatem Sanctam Hieruſalem, cuius fundamenta ſunt in montibus ſanctis, hoc eſt in Apoſtolis noſtris, quæ ſurſum eſt, quæ eſt Mater noſtra. Aduenæ etenim ſumus & peregrini ſicut omnes Patres noſtri, nec habemus hic manentem Ciuitatem, ſed futuram inquirimus. In ea cum Deo perenniter exultant, qui carnales hîc concupiſcentias viriliter conculcant. Ad eam filius tuus ſimplicitatis & innocentiæ puer emigrauit. Talium enim eſt regnum Cœlorum. *Dauid, ô Rex, qui bonis Regibus exemplar virtutum fuit, dum filius illius langueſceret grauiſſimè plorauit: poſtquam vero mortuus nunciatus eſt, de cinere & cilicio in quo iacebat, exſurrexit, veſtes mutauit, manus lauit, ad conuiuium familiam conuocauit.* Impoſſibile enim eſt non fieri quod factum eſt, & ſciebat vir Deo plenus quantum peccaret, qui diuinæ iuſtitiæ vel voluntati contrairet. Depone nunc igitur hanc quam tibi carnalis generauit affectus, quam pectore vultuque geris animi mœſtitiam, quia qui ſibi vnum ſecum regnaturũ ſuſcepit, plures qui poſtea regnare poſſent, tibi de reliquit. Debes etiam & nos conſolari ſcilicet homines extraneos & à propriis ſedibus expulſos, quos tu primus pro amore Dei & B. Petri in Regno tuo honorificè ſuſcepiſti, obſequiis honoraſti, beneficiis oneraſti. Reddat tibi Dominus vicem & perpetuam mercedem, Domine Rex, in illa de qua glorioſa dicta ſunt Ciuitate, in qua eſt vita ſine morte, æternitas ſine labe, gaudium ſine fine.

Die craſtina, quæ erat dies Dominica ne Regem moraretur Pontifex præſentibus & adſtantibus omnibus Regni & Eccleſiæ proceribus Ludouicum iuniorum ita volente Patre inaugurauit, cui inaugurationi interfuerunt plurimi Magiſtri Pariſienſes & Scholares ipſius Ludouici in Scholis Clauſtralibus tum litteris operam dantis condiſcipuli, vt indicat Author prædicti Chronici Mauriniacenſis. Cum enim à Patre ad Regni conſortium aſſumptus eſt, in iſtis Scho-

lis degebat: idque ipsemet fateri videtur in quodam diplomate quo vt grati animi argumentum ederet, singulare Canonicis indulsit Priuilegium quod petebant. *Nos*, inquit, *Ecclesiam Parisiensem in cuius Claustro, quasi quodam materuali gremio incipientis vita & pueritia nostra exegimus tempora, Antecessoribus nostris chariorem & inter Regni Ecclesias eminentem considerantes &c.* Nempe ille licet Roberto fratre iunior, de consensu tamen Optimatum à Rege prælatus est maiori, quia Robertus ignarus erat litterarum tardoq; & hebeti nimis ingenio, Ludouicus verò iam pro ætate multum in artium rudimentis profecerat. Quanta vero huiusce inaugurationis celebritas solennitasque fuerit, habemus ex Chronico Mauriniacensi his verbis.

„ Eo die solito clarior sol illuxit, & rebus agendis suum obsequium ouanter præsentare visus est. Papa mane summo de Palatio Pontificis egrediens cum suis Curialibus & Archiepiscopis, Episcopis & Abbatibus ad Ecclesiam B. Remigij, vbi Rex cum filio hospitatus erat, pertexit, ac cum magna deuotione atque processione Monachorum decentissimè suscipitur. Ibique Romani Pontificis omnibus insignibus indutus, ac vt sibi consuetudinis est, in sactis magnisque festiuitatibus, phrygio coronatus, innumerâ Ecclesiastici atque militaris ordinis plebisque multitudine constipatus ad Ecclesiam Matricem, quæ in honore B. Mariæ consecrata est, cum Puero consecrando peruenit. Ante fores Ecclesiæ eos expectabant, Rex, Proceres eius, Archiepiscopi quidam, Episcopi, Abbates, Monachi, Canonici, *Clerici*, *Conscholastici*, qui de diuersis Galliæ ac Germaniæ partibus ad Concilium confluxerant. Intrant Ecclesiam, puerum ad altare præsentant, & oleo quo S. Remigius per Angelicam manum sibi præsentato Clodouæum Regem Francorum in Christianum vnxerat, paruulum decem annos plus minus habentem cum ingenti tripudio D. Papa consecrauit.

Postridie huius diei Pontifex in Concilio sedens ex diuersis Christiani orbis partibus Legatos & litteras suscipit Regum & Principum ad suas partes contra Schismaticos accedentium, Lotharij Imperatoris, Henrici Regis Anglorum, Hildefonsi Hispaniarum. Missæ quoque à Carthusiensibus litteræ iussu Pontificis per Gaufridum Carnotensem Episcopum recitatæ sunt, vehementerque placuerunt: quibus nimirum illi electionem Innocentij suscipiebant, Anacleti vt schismatici reiiciebant. Gerardum Engolismensem vnicum in Aquitania pacis Ecclesiasticæ perturbatorem damnabant: Pontifici vero nouicios Ordines Cisterciensem nempe & Fontebraldensem commendabant. Extant hæ litteræ in Chronico Mauriniacensi, talesque sunt.

Domino & Patri Charissimo & Reuerendissimo Apostolicæ sedis summo Pontifici Innocentio serui & filij Carthusiæ pauperes illam quam mundus dare non potest pacem, suæque paruitatis deuotam seruitutem & licet non necessarium obsequium. Multas ad vestri Apostolatus sacras aures preces, multas pro Ecclesia Gratiopolitana disponebamus offerre supplicationes cogentibus eiusdem Ecclesiæ Clericis & præcipuè Charissimo omni & veneratione dignissimo Patre & Episcopo nostro, qui quod sine lachrymis non scribimus, dissolutus morbis & senio inter defunctos, quantum ad Episcopale spectat officium, potest adnumerari. Sed Diuina vt credimus miseratione prouenit à viro venerabili & circa vestræ serenitatis obedientiam valde deuoto Abbate Pontiniacensi, nostram exiguitatem interim visitari. Cuius auribus cuncta quæ conceperamus, infundimus efficacius & plenius viua voce vestris conspectibus inferenda, & quia semel & nihil sumus, fortè non sine præsumptionis periculo cœpimus loqui ad Dominum nostrum, rogamus supplices & obsecramus admonere vel exhortari minus idonei, quatenus in omnibus quæ Romana vestris diebus vel patitur vel facit Ecclesia, nequaquam terreamini. Sed magis confortamini in Domino & in potentia virtutis eius insuperabilibus armis munitus, quæ suis commilitonibus & copiis Vniuersalis Imperatoris Beatus offert Apostolus, scuto scilicet fidei & galea salutis, & qui non membra sed errores & vitia trucidat gladio spiritus. Nunc enim reuera non aduersus carnem tantum & sanguinem, quæ regnum Dei non possidebunt, sed aduersus rectores tenebrarum & spiritales nequitias pugnandum est & pugnatum. Nam quid aliud Petrinam duritiam & Leoninam rabiem quæ aduersatur & extollitur aduersus Principis Apostolorum Vicarium, ni-

si Diabolica nequitia, inspiratio viperea tam atrociter concitauit? quid aliud inueteratum dierum malorum, Engolismensem videlicet Gerardum, nisi veternosa cupiditas & ambitio Diabolicis immissa suggestionibus contra Catholicam pacem & veritatem tam impudenter tamque pertinaciter ire coëgit? quid nisi serpentina calliditas per humanam mutabilitatem aditum nocendi reperiens tam detestandi schismatis flendis authoribus, ex his quoque de quorum scientia præsumebatur, & fide plurimos copulauit? Sed hæc religiosos animos & in Catholica veritate fundatos tantò minus mouere tantoque minus terrere debent, quantò sunt & ab ipso Domino longius ante prædicta & à ministris iniquitatis crebrius tentata, & à veritatis sectatoribus numerosius & felicius superata. Quis enim annumerare sufficiat, quotiens & potestatum seculi crudelitatibus sit impugnata, & Schismaticorum atque Hæreticorum insidiis & fraudibus impetita? Quare autem ab eo quo permittente vel iubente cuncta fiunt, aliquid aliquando posse permissi sunt? itaut infirmi quaterentur, fortes exercerentur, imperiti erudirentur, sapientes ostenderentur, & vniuersaliter boni coronarentur, mali condemnarentur. Nunc quoniam sacri pectoris intentionem à melioribus auocatam & diuinioribus, diutius quàm decuit, nostris tenuimus ineptiis occupatam, vestræ maiestatis pedibus aduoluti, pro cunctis sed maximè pro nouellis Religionibus, Cisterciensi scilicet ac Fonteuraldensi, necnon pro vniuerso mundo preces offerimus. Non enim pars vna, sed totus potius orbis est vestra Diœcesis. Nam sicut Deus est vnus, mundus vnus, sol vnus, & vt minora inferamus, in animalibus cunctis caput vnum; ita B. Petri Vicarius id. Papa non potest esse nisi vnus. Vniuerso itaque mundo rigorem disciplinæ, rectitudinem iustitiæ, lumen doctrinæ & ipsius quam nomine quoque præfertis, incomprehensibilis debetis exemplar esse innocentiæ. Nam sicut in hoc visibili mundo lux est tenebris & calor contrarius frigori, ita vestra totius seculi peccatis innocentia, erroribus sapientia, luxuriis temperantia & vitiis est obiecta iustitia. Vt dum ab vno vincitur vnus, id est à B. Petri Vicario mundus, quo sine multitudinis viribus fuerit parta victoria, eo maior Deo, cuius est totum, honor reddatur & gloria: per Dominum nostrum I. Christum, qui cum Deo & Spiritu S. viuit & regnat Deus per infinita secula seculorum. Amen.

Tunc erat Carthusiæ Prior Guigo de S. Romano, vir nobilis, Diœcesis Valentinensis, litteris tam secularibus quàm diuinis admodum eruditus, acer ingenio, memoriâ tenax, facundiâ admirabilis, exorator efficacissimus, vt legitur in codice S. Remigij Remensis. Tunc adhuc quoque Episcopatum Gratianopolitanum regebat Hugo ille, qui primus Brunonem & socios exceperat, sed effœtus annis & viribus. Non paruum autem momentum ponit Arnulphus Sagiensis Archidiaconus in accessione Carthusiani Ordinis ad causam Innocentij. Commemorans enim quàm multi partes eius tuerentur, sic habet præclarè lib. contra Gerardum Engolismensem. *Partem nostram, si tamen hoc tantilla cogat exceptio, vt nomine* partis vniuersitas fere tota vocetur, omnis Imperator, omnis Rex, omnis Princeps, omnis homo denique profitetur, quicumque Christiani nominis insignitur honore. Sed ego si qua fides est, fauorem Principum populique, quos adhuc secularis tenet affectio compeditos, in tam diuino negotio negligenter attendo. Horum in hoc mihi consensus præcipuus est, horum me mouet, motum trahit, tractum tenet authoritas, quibus datum est nosse mysterium Dei, quorum in cœlis esse iam ex parte conuersatio perhibetur. *Quales reuera qui Carthusiæ perpetuas niues inhabitant, & qui à Cisterciensi vel Cluniacensi Monasterio profluentes lucis suæ radios vndique diffuderunt. Hi enim à manibus suis & animo, saniore consilio terrea remouentes, aspera veste, cibo cum raro, tum arido, vigiliis multisque laboribus corpus macerant, ad eam tantum retributionem totis animi viribus anhelantes quam diligentibus se gratiam repromisit. Horum sancta conuersatio, sermo sapiens, in diuinis discretio perspicax, quàm denique nulla nubes terrena densitatis obfuscat. Patitur quidem eos Deus molestiis affici, vt tanquam aurum in fornace probentur, sed vltra eorum non excrescit tentatio facultatem. Licet igitur eos adhuc ex parte remoretur in terris, vt promissas augeant desideria protracta coronas, à Diuinis tamen consiliis non creduntur exclusi. Angeli enim eorum semper vident faciem Patris, & eos familiari S. Spiritus visitatione faciunt illustrari.*

1131. Anno 1131. Ioannes Episcopus Sagiensis in Normania Ioannis Lexouiensis Episcopi nepos & frater primogenitus Arnulphi dicti Lexouiensis assumptos ex Cœnobio San-Victorino Canonicos Regulares pro expulsis secularibus in Ecclesia sua collocauit: remque antea tentatam, Honorij Papæ suffragio comprobatam, Gaufridi Archiepiscopi Rothomagensis & Henrici Anglorum Regis consilio & fauore munitam perfecit. Atque ipse habitum regularem assumpsit nouo certè exemplo & parum duraturo: quod similiter Ioannes Lexouiensis eius auunculus & Gaufridus Carnotensis in Ecclesiis suis tentare voluerant, sed in ipso conatu defecerant, vt legitur in veteribus Chronicis Normanicis. Non erit autem extra rem quam tractamus Annalibus istis ea quæ tum gesta sunt, inserere: quoniam Victorina Domus inter Academica Collegia semper habita fuit, & à Magistris Academicis tam ad vsum exercitiumque litterarum, quàm ad Religionis obseruantiam instituta fuit. Extat in hanc rem Instrumentum publicum Ioannis Episcopi in Tabulario Sagiensi hoc tenore.

Ioannes Dei gratiâ Sagiensis Ecclesiæ Episcopus, Garino Priori, & fratribus in eadem Sagiensi Ecclesia sub Regula B. Augustini Canonicis professis, eorumque successoribus sub eadem professione regulariter viuentibus in perpetuum. Quamdiu authoritate Episcopali fungimur, & curam sollicitudinemque sanctæ Ecclesiæ, licet minus dignè tractamus, iustis actionibus insistere, maximéque sanctæ religioni ædificandæ, nostrum studium atque diligentiam adhibere debemus, vt quorum mens atque anima vna in Domino legitur, & quorum vita atque sinceritas in cœlestibus conuersatur, eorum paci & quieti oportet intendere, vt vnitatem S. Spiritus in vinculo pacis possint seruare. Quapropter Sagiensem Ecclesiam iamdudum & per multa tempora diuino atque debito officio valde destitutam, annuente Dei gratiâ totis nisibus in meliorem statum reducere atque in regulare propositum ordinemque transformare laborauimus; primum siquidem per Apostolicas litteras, hoc est authoritate & consilio reuerendæ memoriæ Honorij P. nec non & consilio atque concessione bonæ memoriæ Gaufridi Rothomagensis Archiepiscopi, insuper & fauore & consilio Henrici venerabilis Regis Anglorum, ac Ducis Normanorum, fratres in eadem Sagiensi Ecclesiâ sub paupertate Christi aggregauimus, eosque ibi dudum aluimus; deinde post multas difficultates per Dei misericordiam inuentâ, atque in capitulo confirmatâ opportunitate sanctæ pacis & concordiæ cum Clericis eiusdem Ecclesiæ Sagiensis, vt fratres qui causa Religionis conuenerant, eorumque successores in Ecclesia illa liberè & absolutè omnipotenti Deo deseruirent, & præbendæ quæ vacuæ erant, & aliæ sicuti vnusquisque clericorum deficeret, statim in communes vsus prædictorum fratrum cessissent. Quod diu ardenti desiderio nostra sollicitudo quæsierat, omni diligentia peragere festinauit. Idibus ergo Martij, id est ea quadragesima die, quæ Dominica *vacat*, intitulatur, præsentibus eisdem Sagiensis Ecclesiæ Clericis atque annuentibus, ego Ioannes Sagiens. Ecclesiæ Episcopus, habitu sanctæ religionis iam suscepto, designatis fratribus qui causâ communis vitæ conuenerant, eidem Ecclesiæ Beatorum Martyrũ Geruasij & Prothasij seipsos deuouentibus atque sub Regula B. Augustini in eadem Ecclesia se viuere profitentibus habitum sanctæ Religionis solenniter & cum benedictione tradidimus, idcirco dilectissime fili in Christo, Garine prior Ecclesiæ Sagiens. tibi cæterisq; fratribus in Ecclesia eadem omnipotenti Deo regulariter famulantibus vestrisque in perpetuum sub eadem regula atque professione S. Augustini successoribus, authoritate Dei & nostra damus vobis atque concedimus potestatem in Ecclesia Sagiensi Diuinum officium cum reuerentia Christi & deuotione peragere atque obseruantiam sanctæ religionis secundum sanct. Scriptur. ibi tenere, præbendas quoque vacuas, & alias omnes sicuti vnusquisque Clericorum Sagiensium Ecclesiæ qui eas possident, decesserit, ita vt sine omni dilatione atque calumnia in regulares vsus vestros, atque communes statim proueniant, vobis eas concedimus atque damus. Decernimus quoque atque constituimus, vt Archidiaconi Sagiensis Ecclesiæ, de vestris fratribus, vel vestro Capitulo vestroque consilio ab Episcopo eligantur, & beneficia & redditus, & quidquid eis de Archidiaconatibus prouenerit, in vestros regulares vsus atque communes

redigantur. Postquam autem Archidiaconus ad Sagiensem villam accesserit, ad nullum locum, nisi ad communem domum fratrum suorum diuertendi habeat licentiam. Secundò postquam venerit, modum & ordinem aliorum exequatur, & nisi licentia sui superioris posteà non egrediatur: de excessibus vero suis, quemadmodnm & alij fratres, in capitulo satisfaciat: quod si culpa talis fuerit, adhibito Episcopi consilio, iudicio sui Prioris & fratrum suorum in Capitulo deponatur. Insuper concedimus vobis atque confirmamus terram quam Henricus Rex Anglorum dedit in Angliâ Ecclesiæ Beatorum Martyrum Geruasij & Prothasij in dedicatione ipsius Ecclesiæ, & quæcunque deinceps futuris temporibus donatione Regum, liberalitate Principum, Dei annuente gratia, vel quolibet modo aliquid iustè acquirere poteritis & vobis & successoribus vestris firma & inconcussa permaneant. Concedimus atque firmamus possessiones vestras & omnia ad communes vsus vestros pertinentia, ab omnibus angariis, vexationibus, perturbationibus, atque ab omnibus exactionibus omnino esse libera atque quieta, authoritate Dei & nostrâ constituimus, decernimus atque firmamus. Si qua igitur Ecclesiastica secularisue persona contra hanc nostræ constitutionis paginam sciens obuiare tentauerit, secundò tertióue commonita, nisi resipuerit, atque Canonicè satisfecerit, authoritate Dei & nostra à liminibus S. Ecclesiæ arceatur, & à sacratissimo Corpore & Sanguine Domini nostri Iesu-Christi. Amen. Facta est autem atque firmata suprascripta Confœderatio nostræ Institutionis, anno Incarnationis Dominicæ 1131. Henrico in Angliâ regnante, Innocentio Papâ secundo Ausoniæ Cathedræ præsidente, quæ vt certior & firmior habeatur, eam postea scripto inseri & sigillo nostro muniri fecimus.

De eadem Institutione præclarè scribit Arnulphus Lexouiensis prædicti Ioannis frater ad Alexandrum III. Pontificem pro retinenda illa Canonicorum Regularium quam frater instituerat, societate: nam post mortem Ioannis quæ accidit an. 1143. Girardus è Canonicis secularibus ad Episcopatum eiusdem Ecclesiæ assumptus seculares restituere conatus est, sed insurgentibus contra eum Bernardo Clare-Vallensi & Arnulpho Lexouiensi coactus est ipse habitum Regularem assumere: quo decendente an. 1157. Frogerius Henrici II. Anglorum Regis Eleemosynarius factus Episcopus idem rursus tentauit. Contra quem Arnulphus hanc scripsit ad Alexandrum Epistolam.

Habuit Ecclesia Sag. Episcopum, cui me fraterni sanguinis necessitudo coniunxit, sed arctius gratia beneficentiæ liberalis astrinxit: hic cùm prædictam Ecclesiam suscepisset, magnam temporalibus curam, maiorem spiritualibus homo sanctus impendit. Ipsam igitur thesauris ornatam, instructam ædificiis, possessionibus reddidit ampliatam, adeò quod pro XIII. Canonicis quos Seculares appellant, ipsísque pauperibus, moriens ibidem XXXVI. Canonicos Regulares cùm omni ædificiorum sufficientia, & redditunm copia dereliquit. Cúmque eam in temporalibus nobilem reddidisset, in spiritualibus semper nobiliorem studuit exhibere vir magnificus, & omni sanctitate laudabilis, cui nec sanctitas magnificentiam tolleret, nec magnificentia sanctitatem. Quod bonum à prædecessoribus vestris viris Apostolicis, Honorio primùm, postmodum Innocentio, denique Eugenio & Adriano cœptum est & firmatum; præcedente siquidem gloriosissimi Regis Anglorum Henrici deuotione, qui ob eandem causam Ecclesiæ bona contulit, & præcepti regalis valituro in perpetuum munimine roborauit. Cúmque res hæc à prædicto viro religiosissimo Honorio traxisset initium, ab irreparabili viro Innocentio meruit incrementum, cuius auctoritate prædictus Episcopus electas ab Ecclesia S. Victoris Parisiensis personas accepit, quarum sanctitas & prudentia suis meritis tanta rei posset initia consecrare. Quorum studiis tantum inter varias tribulationes sanctum opus excreuit, vt inter omnes Gallicanas Ecclesia illa cœperit de nobilioribus illius Ordinis æstimari, si quis circa eos hospitalitatis gratiam, vel ordinis vellet attendere disciplinam. Porrò ne qua posset oriri secularitatis in posterum reuocandæ suspicio, & quia potior fructus poterat de regularium administratione sperari, statutum est & Romana Ecclesia nihilominus auctoritate firmatum, quòd in regulares personas sicut Prebenda, ita & Archidiaconatus, & omnium rerum tam potestas, quàm administratio conferretur; ita nimirum, vt omnes obuentiones deberent in commune referri, ne cupiditati daretur occasio, si eas liceret priuatis vsibus applicare. Quod adeò verum est, vt defuncto sæpedicto Episcopo, eum qui successit Episcopari Ecclesia Romana nulla ratione permiserit, donec eundem Ordi-

nem in propriâ perſonâ profeſſus eſt, & quòd ipſum in Eccleſiâ fide bonâ ſeruaret, iuramento corporaliter interueniente firmauit. Tantus ſiquidem fauor religionis extitit apud eam, ne ſtatua aureæ, quod abſit, caput æneum ipſius opificio diceretur affixum. Verùm Epiſcopus iſte qui ad præſens, Domino permittente, ſucceſſit, deteſtabilem concepiſſe prædicatur affectum, ſcilicet plantationem hanc penitus euellendi, deſtruendíque bonum, quod fidelium deuotio, quod auctoritas Principum, quod Sanctorum religio, quod Eccleſiæ Romanæ priuilegia duraturo in perpetuum anathemate firmauerunt. Quòd ſi totum à diſcretione veſtrâ non poterit impetrare, Archidiaconatus ſaltem ad ſeculares ſtudebit reuocare perſonas, ſcilicet vt habeat carnalis affectio quod nepotibus tribuat & propinquis. Sed hunc ipſum pietatis ſpecie palliabit affectum, dicturus Eccleſiam illam idoneas non habere perſonas, quæ talibus ſufficere probentur officiis, tanquam ſi ſanctæ ſimplicitati præualere debeat ſecularis aſtutia, aut de Eccleſia S. Victoris, aut S. Rufi, vel aliis ſimilibus perſonæ non poſſint auctoritate veſtra ad hæc officia diſpenſanda transferri. Et ego quidem Eccleſiæ illius Archidiaconus extiti, ipſiúſque beneficiis educatus ſum, ipſius inſtitutionibus eruditus, iuſtúmque eſt ipſius me ſemper detrimentis occurrere, & vtilitatibus debita diligentia prouidere. Sed & bonum quod tanto domini & fratris mei labore contractum eſt, humeris meis ſuſtinendum memoria fraternæ caritatis imponit, propter quod inter me & Epiſcopum loci illius cùm domeſticus noſter extiterit, multiſque à me beneficiis ſit præuentus; nouiter eſt oborta diſcordia, quia Fratrum illorum iniurias ſuſtinere non poteram, eique ad Ordinis ſubuerſionem, opem & conſilium non præſtabam. Vnde illum, & eos qui cum ipſo ſunt, tanquam aduerſarios noſtros & manifeſtos hoſtes ſapienter accipite, quoniam vltrices linguæ neque fidem, neque facilem promerentur auditum, &c. Abſit igitur à vobis, vt prædeceſſorum veſtrorum ſancta plantatio veſtris conuellatur manibus, veſtris viribus extirpetur. Abſit, vt per vos tot Romanorum Pontificum anathemata ducantur in irritum. Abſit vt per eos remota ſecularitas auctoritatis veſtræ ſententia reuocetur.

Nihilominus prædictus Frogerius Epiſcopus Sagienſis ab Alexandro videtur hoc obtinuiſſe, vt quemadmodum Ioannes prius obtinuerat vbi decedentibus Canonicis ſecularibus ſubſtituere poſſet Regulares, ita verſâ vice decedentibus Regularibus ſubſtitueret ipſe ſeculares. Quamobrem Arnulphus paulò acrioribus verbis ira expoſtulat apud Pontificem. *Maieſtatem veſtram ſtuduit præmunire ſuper zelo quem ad remouendam de Eccleſia ſua Religionem Sagienſis intendit Epiſcopus. Miror admodum multique mirati ſunt, quomodo factum huiuſmodi ſcriptumque publicum ſuper eo facto veſtræ potuit ſubripi ſanctitati. Quid enim? Epiſcopalem Eccleſiam miſerabili paupertate damnatam, Religioſus Epiſcopus reditibus, ædificiis, ornamentis & eâ ad quam plurimum intendebat Religione fundauerat, ipſamque de paupere diuitem, prædicabilem de obſcura, de ignobili ſi dici fas eſt, fecerat glorioſam.* Tum ſub finem de Epiſcopo Sagienſi loquens. *Procedit interim inter cilicia pauperum fratrum & ſordes Chartularÿ filius ſericis adornatus. Auget metum quod vacans Archidiaconatus in eadem ſeruatur Eccleſia minori Nepotulo conferendus, quàm citò in legitimam ætatem videbitur excreuiſſe. Præterea Priore Clauſtri remoto, qui acrioris ingenÿ credebatur, & ad iniurias Eccleſiæ non ſilebat, ex conſcientia Epiſcopus Priorem conſtituit Idiotam, vt ipſe ſcilicet locum ſuppleat Idiota & bona eorum in vſus proprios ſine contradictione conuertat.*

Plurimum quoque facit ad laudem & commendationem San-Victorinæ Domus, quod ſcribit Innocentius II. ad Stephanum Pariſienſem Epiſcopum & ad Capitulum. *Non dubium eſt*, inquit, *dilectioni veſtræ Eccleſiam B. Victoris tam in religione & honeſtate venerabilium perſonarum, quàm in obſeruatione Regularis Ordinis & Eccleſiaſticæ Diſciplinæ clareſcere, adeo quod ſuæ laudabilis inſtitutionis Magiſterio in diuerſis partibus iam Eccleſiæ multæ Deo gratias profecerint: in quibus vtique Maieſtati diuinæ, quæ humilia reſpicit, laus, honor & gloria exhibetur, & populus Dei bonæ vitæ & ſanctæ conuerſationis exemplo ad meliora plenius informatur.* Stephanus quoque Pariſienſis iam an. 1124. Præbendam vnam in Eccleſia Pariſienſi San-Victorinis conceſſerat: vt & alibi multæ ſimiliter conceſſæ fuerunt.

Pari modo Gaufridus Epiſcopus Catalaunenſis petiit ab eodem Epiſcopo Stephano, vt e Conuentu Victorino aliquem deligeret, quem Collegio ſeu Abbatiæ Virtuenſi præficere poſſet. *Multiplici*, inquit, *ſeminario diſcordiæ Ciuitas noſtra longo iam tempore conquaſſata, etiam nunc in eo ſtatu eſt, vt ſine grandi diſcrimine*

minc absentiam nostram sustinere non possit. Ecce vinculum quo alligatus teneor. Ecce necessitas quæ sancto Conuentui vestro non patitur nos interesse. Sed hæc hactenus. Frater & amicus noster Abbas Virtuensis & Fratres eius loci vocauerunt nos multo Religionis desiderio, Deo gratias, accensi, vnanimiter postulantes, vt ad honorem Dei & salutem animarum suarum, Pastorem eis vtilem solicitudo nostra prouideret. Curam & administrationem Abbas ipse in manu nostra deposuit. Vna fuit totius Capituli illius vox, vnanimis in præsentia nostra consensus & electio, vt pastor eis concederetur de Monasterio S. Victoris Parisiensis. Quia verò Domus illius Religiosas personas non cognouerunt ex nomine, nullam quæsierunt; sed sanctitatis vestræ Religioni curam hanc & sollicitudinem, commiserunt. Locus enim ille est vobis familiaris & Religio personarum. Sanctitatis igitur vestræ prudentia quâ possumus humilitate supplicamus, vt iusto desiderio consilij & auxilij manum porrigatis. Suscipient enim cum gratiarum actione personam, quam de prædicto B. Victoris Monasterio electio vestra eis obtulerit.

Eodem anno die 20. Augusti trucidatus est miserrimè & crudelissimè M. Thomas à S. Victore insignis olim in Academia Parisiensi Professor, qui cum M. Guillelmo Campellensi, cumque Gilduino, Guarnero, Godefrido, Roberto & Guntero Canonicorum Regularium habitum susceperat, tunc verò sub Gilduino Abbate Prior Stephanique Episcopi Vicarius & Pœnitentiarius erat; cuius ille consiliis in omnibus rebus, præsertim verò in administratione Ecclesiæ suæ vtebatur: trucidatus, inquam est, die Dominica in manibus ipsius Episcopi à Nepotibus M. Theobaldi Noterij Archidiaconi Parisiensis. Tanti viri cædem omnes viri boni luxerunt, sed eam maximè Stephanus Episcopus, qua ratione potuit, vltus est. *Cædes M. Thomæ de S. Victore.*

Causa & origo mali videtur hæc fuisse. Archidiaconus ob res cuidam Canonico per Archidiaconatum suum iter facienti raptas, totum ipsum Archidiaconatum interdicto supposuerat. Stephanus autem Episcopus, qui ea de re nullatenus fuerat ammonitus, licet tunc in Archidiaconatu illo esset, lsæam putans authoritatem Iurisdictionemque Episcopalem, interdictum relaxauit. Id quoque in iniuriam suam factum arbitratus Archidiaconus, petiit insolenter factam sibi iniuriam reparari & emendari. Episcopus causam se cum Capitulo cogniturum pollicetur: At ille præsentiens Capitulum in ea esse sententia, vt insolentiam eiusmodi reprimi oporteret, Sedem Apostolicam appellauit. Capitulum verò & totus clerus Parisiensis rei veritatem ad Innocentium perscripsit hoc modo.

Dominus Stephanus Parisiensis Episcopus vocauit nos ad causam suam Parisius. Contendebat enim cum eo Theobaldus Noterius Archidiaconus suus ius Episcopi sui vsurpans sibi. Quidam Canonicus Parisiensis iter agens in Archidiaconatu suo res suas amisit, quas ei quidem prædo rapuit, persona quidem Canonici neque læsâ neque captâ. Archidiaconus verò die altera Archidiaconatum suum interdixit, & prædonem excommunicare cœpit, Episcopo suo in eodem Archiepiscopatu existente & inconsulto. Episcopus verò Archidiaconi sui ægrè ferens præsumptionem & contemptum, laxauit interdictum, soluit ligatum absque aliqua vocatione anathematis vinculo innodatum. Hoc foris-factum emendari sibi ab Episcopo voluit Archidiaconus, Abbatibus & Clericis qui ad causam venerant, super hoc ammirantibus. Cum potius Archidiaconi festinata interdicti præsumptio & iniusta excommunicatio puniri deberet ab Episcopo. Veruntamen auditâ eius pulsatione & Episcopi Responsione, Nos Abbates & Clerici in partem iuimus & iniuncta sententia Archidiaconi præsumptionem & Episcopi officium ostendente ad eam proferendam reuersi sumus. Cum vero sententia in communi audita à quodam Diacono B. Mariæ Parisiensis Canonico proferri deberet, Theobaldus Romam proficisci audientiam appellauit, in hoc dicens se grauari, quod proferens sententiam à Iudicibus iniunctam de mensa erat Episcopi. Vnde vestræ sanctitatis discretionem humiliter exoramus, quatenus sic in isto tantæ præsumptionis temeritatem compescatis, vt cæteri Archidiaconi timeant, nec Episcopo præsente & inconsulto totum Episcopatum eius interdicere & ora omnium sacerdotum claudere audeant, & cum iam multa præsumpserint, hoc inauditum, hoc insolitum vsque ad tempora vestra facere ausi sunt. Valeat Sanctitas vestra.

Hinc videtur ortum Archidiaconi odium erga Episcopum: & quia putauit eum M. Thomæ consilio in agendis vti, ipsum sibi destinauit ad necem; quam seu

ille imperaffet, feu iniuriam auunculi vlcifci voluerint nepotes, vlto perpetrarunt ipfo in confpectu, ipfifque in manibus Epifcopi. Archidiaconus prævidens fibi facinus imputatum iri, ad Papam ire conftituit: Epifcopus verò ad eum his verbis fcribit, vt habetur apud D. Bernardum Ep. 159.

Piiffimo Patri Innocentio fummo Pontifici Stephanus miferandus Epifcopus Ecclefiæ Parifienfis mifericordiam & Iudicium. Vir Religiofus Prior S. Victoris M. Thomas in obfequio Charitatis, in itinere quod indixerat pietas, in opere fancto, in fanctorum comitatu, in Dominico die, certè in finu meo & inter manus meas crudeliter ab impiis pro iuftitia excerebratus eft factus obediens vfque ad mortem. Nunc opus eft prece, vbi pietatem melius in filentio lachrymæ prouocant, & fingultus qui interrumpit precem, exprimit affectionem. Hæc planè compaffionem veram, etfi non poftulant, merentur tamen, vt pote quia verum indicant produntque dolorem & fimulationis fugant ambiguum. Puto proinde fufficere mihi ad incutiendam paternis vifceribus calamitatem quam patior, tem vt eft fimpliciter intimaffe; triftis flebilifque hiftoria fatis pro fe agit præfertim apud vos & fuaforijs fucati non indiget. Exitus aquarū deducite oculi mei, quoniam dereliquit me virtus mea & lumen oculorum meorum, & ipfum non eft mecum. Nec enim illum lugeo fed me. Nam ille quo pacto lugeatur qui mortis pretiofæ compendio tranfiuit ad vitam? quis illum non magis laudibus quam fletibus profequatur, cui viuere Chriftus fuit, mori eft lucrum? Epifcopi nomen ego gerebam, ille exercebat opus. Honore fpreto onus totis viribus fupportabat. Idcirco ille reuera mortuus ad vitam, ego viuus in morte. Ille mortis in vincula non incidit fed euafit: & ecce circundant me dolores mortis & torrentes iniquitatis conturbant me. Ego igitur, Ego mifer, Ego miferandus in morte tua mi frater dulciffime Thoma, blando heu ablactatus folatio, cauto priuatus confilio & certè tuto patrocinio deftitutus. Expediebat me magis mori pro te quā pro te viuere. Propter hoc defecit in dolore vita mea & anni mei in gemitibus. Condolet mihi Ecclefia, fed dolet & pro fe cōmune damnum, communis defolatio eft, mecum omnis religio plorat, paternam pariter implorat confolationem. Si Theobaldus Noterius adierit vos, fentiat vel in fe quoniam exaudiuit Dominus vocem fletus mei. Nepotes ipfius authores extitêre fceleris, ipfe caufa, vtrum & dictator, in quæftione eft. Non attendatis ad verba eius, donec veniat qui mittendus eft, qui vobis plenius infinuans veritatem, cautam faciat à labiis iniquis & à lingua dolofa.

Similiter ad Haimericum Cardinalem Diaconum & Romanæ Ecclefiæ Cancellarium, amicum fuum in eandem rem fic fcribit. *Amicus in neceffitate probatur. Quod dico, non quia de fanctitate dilectionis veftræ dubitem, fed ne contingat vt dubitem. Continget autem proculdubio fi zelum illum veftro modo (quod abfit) diffimulare comperero. Porro diffimulationis id mihi argumentum inexcufabile fore noueritis, fi Theobaldum Noterium non recipere pro meritis quacunque occafione contigerit, qui dimidium animæ meæ nepotum fuorum manibus crudeli ambitione præcidit, foli cruciatui parte aliqua referuatâ.*

Interim Stephanus Clericidas publicâ Cenfurarum Ecclefiafticarum fulminatione extorres & extra gremium Ecclefiæ pofitos effe denunciat, datifque ad omnes Archiprefbyteros fuos litteris declarat. Stephanus D.G. Parifienfis Epifcopus F. R. E. H. Archiprefbyteris falutem. Ex authoritate Dei Patris Omnipotentis & Filij & Spiritus S. & S. Dei Genitricis Mariæ, & omnium fanctorum excommmunicamus, anathematizamus & à S. Matris Ecclefiæ limitibus fequeftramus illos qui D. Thomam Priorem S. Victoris interfecerunt, & qui in fortitudine interfectoribus affuerunt. Et eos quorum confilio & ammonitione & auxilio interfectus eft. Omnes etiam illos excommunicamus, qui eius interfectores & interfectorum præfentes coadiutores in fuo hofpitio receperint, vel qui cum eis aliquam communionem vel participationem habuerint in potu, in confilio & locutione, nifi forte pro eorum correptione, in emptione & venditione, in dati & accepti communione, in fufceptione & protectione Omnes iftos fupradictos excommunicamus donec refipifcant & ad fatisfactionem veniant. Mandamus itaque vobis atque præcipimus, quatenus per fingulos dies Dominicos hoc modo & his verbis excommunicetis & cæteros prefbyteros excommunicare fa-

ciatis. Mandamus etiam vobis quatenus vnusquisque vestrum in suo Archipresbyteratu prohibeat, vt nullus omnino presbyter nec de seculo, nec de Religione, nec Abbas, nec Canonicus, nec Monachus, nec Eremita, nec Inclusus, nec etiam Abbas S. Victoris huius Excommunicationis reum ad se pro confessione venientem suscipiat, nec ei absolutionem huius culpæ tribuat aut pœnitentiam iniungat. Quia ego de tanto reatu mihi soli absolutionem & pœnitentiam reseruaui. Hoc quoque præcipimus, vt presbyteri quando excommunicant, hanc nostram prohibitionem omnibus dicant. Valete. Legitur hæc Ep. in 4. Tomo Histor. Duchesn.

Quare Stephanus Abbati S. Victoris interdicit absolutione Reorum si forte facinus confessuri ad ipsum accederent? nimirum Pœnitentiariam exercebat Episcopalem, & ab iniectione manuum in Clericos absoluendi potestatem sibi à supremo tribunali Romano & Episcopali concessam habebat, vt sub finem huius seculi amplius dicemus. Res autem ista tam cordi fuit Stephano tamque penitus animo insedit, vt nihil non egerit, quo illatam Ecclesiæ iniuriam vlcisceretur. Vnum tantum verebatur, ne Noterius Romanæ Curiæ Proceres sibi deuinciret: itaque apud Innocentium intercessores præcipuos sibi comparauit Gaufridum Episcopum Carnotensem tunc in Aquitania Legatum Pontificium, & Bernardum Clare-Vallensem. Ad priorem sic scribit.

Gaufrido D. G. Venerabili Carnotensium Episcopo & Apostolicæ sedis legato Stephanus eadem gratia Parisiensis Ecclesiæ Minister indignus, nunc autem miseria & afflictionis Fraco infelix valere in Domino. Calamitatis nouæ pondus quam vestris auribus imo cordi vestro illaturus sum, nescio si verbis aliquibus dignè valeat explicari. Nuncium durum & graue auditu omnibus quidem Christi Iesu & S. Matris Ecclesiæ opprobria dura & grauiora fuit præcipuè nobis super habitu & signo Religionis constitutis: quibus hæc tanto plus omnibus grauiora futura sunt, quanto specialius ad nostrum grauamen, imo oppressionem & ruinam omnium spectat nostrum vnius occasus. M. Thomam Priorem Cœnobij S. Victoris virum approbatum omnibusque bonis amicum & dilectum, ac in sanctæ Ecclesiæ defensione illum coadiutorem & propugnatorem sanctissimum & strenuissimum impiorum manibus extinctum sciatis, carne quidem mortuum, sed vt indubitanter quidem credimus, viuentem in Christo.... Nam pro Iustitia tunc mecum aderat. Ego enim ipsius præsertim admonitione sicut ei semper de his cura esse solebat, rogatu & assensu Regis, per eum quoque ad ipsum persuasi, ad Abbatiam Monialium quæ est Cellis emendandam & ordinandam perrexeram assumptis mecum viris Religiosis Abbate scilicet S. Victoris & S. Maglorij, & Sub priore S. Martini aliisque compluribus Monachis, Canonicis ac Clericis, cumque pro viribus negotio peracto reuerterer iuxta D. Stephani Castrum quod Gorniacum dicitur, subitò ab eius hominibus scilicet nepotibus Theobaldi Archidiaconi insidias mihi in via præstruentibus assultum passus sum. Cumq; nos inermes vt pote die Dominico & pacem ferentes incederemus, subitò euaginatis gladiis irruunt super nos & nec Deo nec diei sacræ, nec mihi, nec iis qui mecum erant, Religiosis viris honorem dantes, inter manus nostras Innocentem trucidauerunt, mihique mortem comminati sunt, nisi abscederem à conspectu eorum celeriter. Nos autem fiducialius agentes, in medios gladios nos coniecimus & iam semiuiuum diréque laniatum e manibus eorum abstraximus, atq; vndique circundantes eum de sua confessione & de eius quam passus fuerat, inimicorum impietate dimittenda allocuti sumus. Tunc ille libenti animo omnibus qui in se peccauerant, dimittens & suorum peccatorum intimè remissionem petens, percepta tandem communione Corporis & Sanguinis Christi libera voce se coram omnibus pro Iustitia mori contestatus est & sic reddidit spiritum.

Bernardus Clare-Vallensis facinoris quoque indignitate motus scripsit ad Innocentium contra Archidiaconum Noterium, cuius exactiones & vexationes exaggerat Ep. 158. super interfectione M. Thomæ Prioris S. Victoris Parisiensis, quæ est eiusmodi.

Amantissimo Patri & Domino Innocentio summo Pontifici Bernardus Claræ Vallis Abbas indignus minimum id quod est, & quod potest in Domino.

Fera pessima quæ deuorauit Ioseph, Canum nostrorum importunitatem non ferens ad vestræ dicitur defensionis auxilium confugisse. In quantã misera deuenit amentiam, vt vaga & profuga & tremens super terram illuc potissimum fugam inierit, vbi plus timere oportuit. Sceleratissime, tu summæ æquitatis sedem putas esse speluncam latronum aut cubile leonum? Tu filij cruorem adhuc recentem ore rabido ac ferali spumans & masticans fugis ad sinum matris, patris audes apparere cõspectibus? tamen si pœnitentiam petis, neganda ei non est. Quod si audientiam, accipiat illam si placet, quam vel Moyses indulsit populo ante conflatile curuanti genu, vel Phinees fornicanti Israelitæ, vel Mathathias Dæmonibus immolanti, vel certè vt vobis de vestris aliquẽ proponamus, quam à B. Petro Ananias & Saphyras meruerunt: quam denique audientiam dedit negotiantibus in templo Saluator. An ignoramus quorundã peccata præcedere ad iudicium? Nonne vox sanguinis fratris tui clamat aduersum te de terra? Credimus & nostri Martyris spiritum, quem nouissimè diebus istis tua crudelitas morti dedit, cum cæteris animabus interfectorum voce valida sub altari clamare & flagitare vindictam, eoque instantius quo recentius ipsius sanguis effusus est super terram. Sed nunquid Ego, inquit, occidi eum? non vtique tu, sed tui & propter te. An & per te, videat Deus & iudicet. Si excusabilis tu es, cuius dentes arma & sagittæ, cuius lingua gladius acutus; proinde nec Iudæi Christi de morte culpandi sunt, quippe & ipsi manus continuère cauti. *Ob illicitas exactiones quas sibi occasione Archidiaconatus in Presbyteros minime iam vt consueuerat, vsurpare liceret, beati vtique Thomæ obuiante zelo atque industria, vt pote iustitiæ amatoris & defensoris, oderat illum & mortem ei iam ipso odio homicida minitari solebat. Multi se audiuisse nunc perhibent, quibus discredendum non est. Postremo nepotes eius, vt impias manus in sanctum Domini mitterent, quid aliud vnquam aduersus eum habuerint, ipse certè dicat si potest.* Si ergo iste, qui causa, qui incentor, qui etiam vt omnium pene suspicio est, extitit & dictator facinoris: si is inquam impune ferat, quod vtique merâ impudentiâ de vestrâ Apostolica authoritate præsumit, quanta putamus impunitas ista in Ecclesia parturiet puniendа? Vnum è duobus fore necesse est, aut nullos & ex nobilibus siue potentibus secundum hoc seculum admitti deinceps ad honores Ecclesiasticos, aut passim ad omne illicitum permitti libere Clericos sacris abuti officiis, ne forte quispiam zelo Dei accensus prohibere tentauerit, ferro illico militari reus iustitiæ trucidetur. Atque ita quid spirituali gladio, quid Censuræ Ecclesiasticæ, quid Christianæ legi & Disciplinæ, quid reuerentiæ sacerdotali, quid denique Diuino temporali relinquitur, si metu potentiæ secularis nullus mutire iam audeat contra insolentiam Clericorum? quid enim Insolentius, quidue indignius in Ecclesia esse potest, quàm vt sibi quisque Ecclesiasticas vindicet dignitates feritate armorum, non morum probitate?

Inter istas angustias positus Stephanus, neque enim se domi suæ securum satis putabat, ad Claram-Vallem secessit. Inde Gaufrido S.R.E. Legato & Carnotensium Episcopo dat hasce litteras.

Gaufrido D. G. venerabili Carnotensium Episcopo Apost. sedis Legato Stephanus eadem gratia Parisiensis Ecclesiæ Minister indignus, nunc autem miseriæ & afflictionis Præco infelix valere in Domino. Calamitatis nouæ pondus quam vestris auribus, imo cordi vestro illaturus sum, nescio si verbis aliquibus dignè valeat explicari. Nuncium durum & graue auditu omnibus quibus Christi Iesu & S. Matris Ecclesiæ opprobria dura & grauia sunt, præcipuè nobis sub habitu & signo religionis constitutis: quibus hæc tantò plus omnibus grauiora futura sunt, quanto specialius ad nostrum grauamen imo oppressionem & ruinam omnium spectat nostrum vnius occasus. M. Thomam Priorem Cœnobij S. Victoris virum approbatum omnibusque bonis amicum & dilectum, ac in sanctæ defensione Ecclesiæ illum coadiutorem & propugnatorem deuotissimum & strenuissimum Impiorum manibus extinctum sciatis, carne mortuum, sed vt indubitanter, credimus viuentem cũ Christo. Cui enim Christus verè causa moriendi fuit, in gloria omnino deesse non poterit; quoniam & ipse cum vltimum in nostris manibus exhalaret spiritum, libera voce se pro Iustitia mori protestatus est, certissimum præteritæ præsentisq; Iustitiæ suæ, quia in Ecclesia Christi contra impios pugnauerat, testimonium relinquens, quoniam in ipsa cõsummaretur.

Hæc enim prima, hæc & vltima causa fuit laboris illius. Nam pro ipsa Iustitia tunc mecum aderat. Ego enim ipsius præcipuè admonitione, sicut ei semper de his cura esse solebat, rogatu & assensu Regis per eum quoque ad ipsum persuasi ad Abbbatiam Monialium quæ est Chellis, emendandam & ordinandam perrexeram assumptis mecum viris Religiosis, Abbate scilicet S. Victoris & Sancti Maglorij & Suppriore S. Martini aliisque compluribus Monachis, Canonicis ac Clericis. Cumque pro viribus negotio peracto reuerterer iuxta Domini Stephani Castrum quod Gornaium dicitur, subitò ab eius hominibus, scilicet nepotibus Theobaldi Archidiaconi insidias mihi in via præstruentibus assultum passus sum. Cumque nos inermes vt pote die Dominico & pacem ferentes incederemus, subitò euaginatis gladiis irruunt super nos, & nec Deo, nec diei sacræ, nec eis qui mecum erāt, Religiosis viris honorē dantes inter manus nostras & innocentem trucidauerunt, mihique mortem comminati sunt, nisi abscederem à conspectu eorum celeriter. Nos autem fiducialius agentes in medios gladios nos coniecimus, & iam semiuiuum dirèque laniatum à manibus eorum abstraximus, atque vndique circundantes eum de sua confessione, & de eius quam passus fuerat inimicorum impietate dimittenda allocuti sumus. Tunc ille libenti animo omnibus qui in se peccauerant, dimittens & suorum peccatorum intimè remissionem petens, perceptâ tandem communione Corporis & Sanguinis, Christi libera voce se coram omnibus pro iustitia mori contestatus est & reddidit spiritum. Hinc ergo licet nostræ spei fiducia certa, quantum ad eius spectat salutem & gloriam exultandum omnino non dubitet, pretiosamque in conspectu Domini mortem sanctorum eius sciamus, mœror tamen & luctus grauis, qui de amici orbatione & communi omnium nostrum confusione oboritur, nulla prorsus consolatione in nostro animo temperatur. Me enim in ipso occisum video, & multo magis me occisum quàm ipsum: quia me in eius morte periculis expositum cerno, ipsum autem à periculis liberatum. Superest igitur, vt quia me nunc tam grauiter desolatum & contristatum cernitis, ad me consolandum simul & consiliandum venire non differatis. Ego enim quasi qui ipsam detestandam loci faciem sustinere non valeam, Claræ-Vallis fugiens secessi illic vos exspectaturus, vt consilium pariter capiamus, quid nobis pro sanctæ Ecclesiæ tam intolerabili ruina faciendum sit. In omnes enim nos impetus iste casum minatur, & veniet nisi præueniat Dominus. Mando ergo vobis & summopere deprecor vt omni dilatione postposita Clare-Vallis properetis, quia pericula vndique mihi imminent, pro quibus consilium differri non potest.

Gaufridus his acceptis litteris ad Claram-Vallem conuolat, mandatque Remensi, Rothomagensi, Turonensi & Senonensi Archiepiscopis eorumque Suffraganeis, vti certa die apud *Iotrum* Diœcesis Meldensis, quod Cœnobium est Puellarum, Gall. *Iouare* frequentes conueniant. Quibus congregatis acceptæ sunt ab Hugone Gratiano-Politano atque à tota Carthusiensium familia litteræ, tam impiam cædem commiserantibus & execrantibus.

Dominis & Patribus in Christo Reuerendissimis Archiepiscopis & cæteris Religiosis personis in præsentem locum deffendendæ Iustitiæ gratia congregatis HugoGratianopolitanæ Ecclesiæ vocatus Episcopus & filij eius, Carthusiensium pauperum seruus inutilis Guigo, & qui secum sunt fratres agenda cognoscere, cognita viriliter adimplere per Christum Dominum nostrum. Quod homines sumus, ad naturam; quod iusti, ad meritum: quod Episcopi vel, Presbyteri vel Archidiaconi vel aliquid huiusmodi, ad Ecclesiasticum pertinet officium. In primo existimus: in secundo saluamur: in tertio prouidendi aliis quæ subriliora sunt, potestatem accipimus. Duo ergo priora ad nos, tertium refertur ad proximos. Quod si manifestum fuerit iuxta illud Ficulneæ Euangelicæ exemplar, quæ tandiu exspectata fructum non attulit, officium nos similiter habere susceptum, nulla iusta cur in eo relinquamur, remanebit occasio. Quid ergo si non solum inutiles Ecclesiæ, sed etiam perniciosi vel verbis, vel exemplis extiterimus? nonne non solum deiici sed etiam digni sumus puniri? Etsi igitur B. Thomæ & cæterorum qui recenter lotis in sanguine agni stolis suis ad cœlestia demigrarunt, in conspectu Domini mors pretiosa mundanâ vltione non egeat, tamen si Ecclesia Dei (sine qua nec publicæ res salus sunt nec priuatæ,) vtilitate careat Disciplinæ, rogamus

supplices & obsecramus, quatenus armatura fidei protecti & rectitudinis zelo succensi, & sanctorum Mosis, Phinees, Mathathiæ, Beatorum quoque Apostolorum Petri et Pauli aduersus Simoniem, Ananiam & Barieu pie desæuientium maximeque ipsius Domini venditores de templo cædendo proturbantis exemplis animati, in sacrilegos homicidas Ecclesiastici rigoris intrepidè gladium producatis, eosque si fieri potest, omnibus sacrorum officiis priuetis & beneficiis, quatenus omnis Israël audiens timeat, & nequaquam vltra quispiam faciat simile. Ipsi enim magis quàm homicidæ, in quorum cruentas delicias, vota complenda & odia satianda, sanctorum sunt corpora laniata. Qui nisi tantæ nequitiæ non solum fructu caruerint, sed & pœnam senserint, omnibus apud nos iustitiæ defensoribus similia sunt metuenda. Valete. Orate pro nobis, & sacris eleuatis dextris super partem mundi in qua siti sumus, benedictionem & obsecrationem profundite. Iterum valete. Participes nos faciat Deus sanctorum operum vestrorum gestorum & gerendorum. Valete tertiò cum reuerendis Principibus Blesensi & Niuernensi.

Ipse quoque Innocentius Bernardi Abbatis litteris inuitatus confirmare quæ apud Iotrum decreta fuerant, rescripsit in hunc modum.

Innocentius Episcopus S. S. D. Venerabilibus Fratribus Rainaldo Remensi, Hugoni Rothomagensi, Hugoni Turonensi Archiepiscopis & eorum Suffraganeis Episcopis Sal. & Apost. Bened. Grauiora delicta amarioribus grauis pœnitentiæ fletibus purganda sunt, & quod aduersus sacros Ordines committitur, expedit vt celeriter dignis animaduersionibus expietur. Quis enim locus tutus, & cui personæ sit præstanda securitas, si Ecclesiæ Dei violenter Clerici cœlestibus obsequiis mancipati iniuriis vel captionibus vel cruciatu corporis à perditis hominibus affligantur, aut quod detestabilius est, morte & sacri sanguinis effusione mulctentur? Aduersus ergo tam Deo odibile & tam piaculare flagitium quod in dilectos filios nostros bonæ memoriæ Thomam Priorem S. Victoris & Archembaldum Subdecanum Aurelianensem commissum est, tepiditate seposita, assumpto vigore Iustitiæ exurgant Canones, armentur iura, & si res expostulat, nouum scelus nouæ synodi librata sententia conteratur. Quod ergo à vestra dilectione apud Iotrum nuper iudicatum est, Apostolica authoritate statuimus esse firmatum. Sed quia nimis remissa videtur esse vestra sententia, addendo censemus, vt in quibuscunque locis præfati Sanguinarii præsentes fuerint, diuina ibi non celebrentur officia; & si quis sacrilegos illos Clericidas ac Cœlestis Collegij perturbatores & effusores Dominici Sanguinis in seculo remanentes manutenere & confouere tentauerit, anathematis sententia percellatur. Ad hoc addentes statuimus, vt quia de nefaria parentum nequitia & horrendo furore Clerici nec adipisci nec retinere Ecclesiasticũ debent emolumentũ (Ipsum enim non pretio, non violentia, non terrore, non consanguineorum truculenta nequitia, sed solis interuenientibus meritis oportet acquiri & acquisitum seruari) tam Theobaldus Noterius quàm alij qui honores sub hac pessima forma acquisierint vel retinuerint, salua nimirum sedis Apostolicæ reuerentia Ecclesiasticis priuentur Beneficiis. *Et quia superabundat iniquitas, summopere prospiciendum est, vt Clerici de cætero nihil humanum metuant, & vt gratâ tranquillitate famulatibus valeant vacare diuinis Apostolica eis suffragia propensius impertimur.*

Quia autem Archiepiscopi prædicti paulo tardiores fuerunt in exequenda sententia Pontificis, ipse aliis litteris ad eos datis significauit quàm molestè tarditatem istam ignauiamque ferret, eosque vehementissimè reprehendit. Tales autem sunt ipsius ipsius litteræ, quæ leguntur in 5. Tomo Spicilegij Dacheriani.

Contra interfectores Thomæ S. Victoris.

Innocentius Episcopus S. S. D. Venerabilibus fratribus R. Remensi H. Senonensi & eorum Episcopis Sal. & Apost. Bened. Horrenda cædes dilecti filij nostri bonæ memoriæ Thomæ Prioris S. Victoris audientium corda turbauit, & nos ac fratres nostros graui mœtore perfudit. Quid autem prodest Galliam monstrorum horribilitate non fœdari, nec hæretica prauitate non pollui, si in ea sacra dignitas effusione sanguinis sacerdotalis fœdatur? Vnde mirandum valde est, quoniam regnante filio nostro charissimo Illustri & Glorioso Ludouico Francorum Rege, cuius Regalis vigore Iustitiæ homicidæ sacrilegi & flagitiosi grauissima

sunt animaduersione coërcendi, tam atrox tam detestabile facinus aliquorum temerariorum nefandis ausibus temporibus suis fuerit attentatum. Exurgant igitur Leges, quoniam in tanti atrocitate facinoris silere non debent: & tam Ecclesiastica quàm mundana Censura propriis mucronibus accingatur. Quæ namque bellica clades & immanis hostilitas vel aëris inclementia tantam stragem populo Dei inferre valebit, quàm si sacerdotes quibus animarum cura & diuina sacramenta commissa sunt, quibus non obedire periculosum est, & Clericos in sorte Dei assumptos & Monachos contingat occidi? Quia igitur perpetrata flagitia, si sequatur impunitas audaciam cæteris conferunt delinquendi, ne tanti sceleris immanitas & profana temeritas posteris vestigia fœda relinquat & sui contagij imitatores efficiat, eiusdem flagitij complices sacræ rigore Disciplinæ prosternite, vt iustus de promulgata iustitia gaudeat, & hoc audiens impius conquiescat. *Si enim Zelus vestra vltionis in consimili crimine exarsisset, nefas geminatum hodie non fuisset admissum.* Euigilate igitur fratres, quibus legis Diuinæ dispensatione commissa est potestas, & omni dissimulatione remota aduersus parricidas illos & huius criminis conscios grauiter plectendos iustè animaduertite. Si quid enim à vobis dissimulatum vel omissum fuerit, cognoscetis id ad animarum vestrarum & officij periculum pertinere. Sane quidquid super his Prudentia vestra decreuerit, B. Petri & nostra erit firmitate subnixum. Sanctorum siquidem Patrum Decreta & nouissima & antiqua Conciliorum statuta vos instruunt quid oporteat in huiusmodi casu decerni. Ad hæc mandamus, vt Corpus præfati boni viri qui coram Iudice superno modò de sua Iustitia & innocentia testimonium perhibet, & sub obedientia viuens in obsequio proprij est interfectus Episcopi, in sua Ecclesia honorificè tumuletur. Data Pisis 21. Decemb.

Dum in his turbis erat Ecclesia Parisiensis, non minoribus agitabatur Aurelianensis à Ioanne Archidiacono, qui perpetratis quoque paulo ante cœdibus in Episcopatum se intruserat: quam in rem extat ad Innocentium Papam Bernardi Abbatis Ep. 161. *Si vigor*, inquit, *Ecclesiasticus pepercit istis, Ioanni dico & Theobaldo Noterio, quorum etsi non manu, assensu certè, fortè & instinctu sanguis innoxius effusus est super terram, quis non videat quid sequatur?* Extat quoque Petri Venerabilis Abbatis Cluniacensis in tom. 3. Spicilegij Dacheriani, ad Henricum Archiepiscopum Senonensem: in qua queritur de Ioannis Archidiaconi intrusione, de vi per eum illata, perque fautores eius Bartholomæum Capicerium, Zachariam, Paganum, Archidiaconum, Iacobum S. Aniani Subdecanum, eorumque familias, tam Clericos scilicet quàm Laïcos *violenta fraude & consilio Algrini* Cancellarij Aurelianensis mala innumera bonis viris importantes: similiterque de Philippo Præcentore & Rodulfo Archidiacono & Hûberto conqueritur. Extat etiam pro eodem Archembaldo Epistola Gaufridi Episcopi Carnotensis ad eundem Henricum, quâ eum rogat, vt tantæ turbationi sedulam diligentiam adhibeat. Nam ipse supra cæteros, quia supra cæteros Ioannis intrusioni se se opposuerat, impiissimè & immanissimè tractabatur, suaque dignitate & bonis spoliatus fuerat. Vnde Innocentius datis Placentiæ ad Gaufridum Carnotensem & Stephanum Parisiensem litteris mandauit, vt eidem Subdecano ac sociis honores & bona ablata restitui satagerent. *Discordia Aurelianensis.*

Innocentius Ep. S. S. D. Venerabilibus fratribus Gaufrido Carnotensi Apostolicæ sedis Legato Stephano Parisiensi Episcopis Sal. & Apost. Ben. *Prout nouit vestra fraternitas, damna & iniurias dilectis filiis nostris Archembaldo Aurelianensi Subdecano, Magistro G. & eorum sociis irrogatas & honores sibi ablatos restituendos in vestro arbitrio & æstimatione posuimus. Quod quia minimè impletum esse accepimus, Dilectioni vestra mandamus atque præcipimus, vt quemadmodum bene inchoastis, in nomine Domini procedatis & eandem causam effectui mancipetis. Datum Placentia Nonis Nouembris.*

Hæc scribebat Innocentius hoc anno auxilio & copiis Lotharii Imperatoris in Italiam reductus: priusquam verò è Gallia demigraret, Antissiodori sedens Paracletense Cœnobium M. Petri Abaëlardi rogatu & meritis inductus speciali Bullâ approbauit & confirmauit; quæ talis est ex Chartulario prædicti Cœnobij. *Paracletense Cœnobium à S. Sede approbatum.*

Innocentius E. S. S. D. Dilectis in Christo Filiabus Heloïssæ Priorissæ cæte-

" risque sororibus in Oratorio S. Trinitatis, quod in pago Trecensi, in Parochia " Quinceij supra fluuium Arduconem situm est, diuino famulatui mancipatis " tam præsentibus quàm futuris in perpetuum. Quoties à nobis illud petitur, " quod rationi cognoscitur conuenire, animo nos decet libenti concedere & pe- " tentium desideriis congruum impertiri suffragium. Proinde Dilectæ in Domi- " no filiæ, vestris iustis postulationibus assensum præbentes, Monasterium S. Trinitatis, in quo Diuino vacatis seruitio, sub Apostolicæ sedis protectione " suscipimus & præsentis scripti paginâ communimus. Statuentes vt quascum- " que possessiones, quæcumque bona impræsentiarum iustè & legitimè posside- " tis, aut in futurum concessione Pontificum, liberalitate Regum vel Principum, " oblatione fidelium seu aliis iustis modis præstante Domino poteritis adipisci, " firma vobis in perpetuum, & illibata permaneant. Sanè laborum vestrorum " decimas quas propriis excolitis sumptibus, seu annualium absque contradictio- " ne aliqua vobis concedimus possidendas. Nulli ergo hominum fas sit præfatum " Monasterium temere perturbare aut eius possessiones auferre, vel ablatas reti- " nere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, sed hæc omnia integra con- " seruentur vestris vsibus perpetuò profutura. Ad indicium autem percep:æ hu- " ius à Rom. Ecclesia libertatis sex nummos quotannis Lateranensi Palatio per- " solueris. Si qua igitur in futurum Ecclesiastica secularisue persona hanc nostræ " Constitutionis paginam sciens contra eam temere venire tentauerit, secundò " tertióque commonita, si non satisfactione congruâ emendauerit, potestatis ho- " norisque sui dignitate careat & à sacratissimo corpore ac sanguine Dei & Domi- " ni Redemptoris nostri I. C. aliena fiat, atque in extremo examine districtæ vl- " tioni subiaceat. Conseruantes autem interuenientibus BB. Apostolorum Petri " & Pauli meritis gratiam Domini nostri Iesu Christi & æternæ felicitatis præmia " consequantur. Amen. Ego Innocentius Catholicæ Ecclesiæ Episcopus. Datum " Antissiodori, per manum Aldierici (forte, Aimerici) S. Rom. Ecclesiæ Diaco- " ni Cardinalis & Cancellarij 4. Kal. Decemb. Indict. 10. Incarnationis Dom. an. " 1131. Pontificatus verò D. Innocentij Papæ II. an. 2.

1132. *Lis inter Episcopum Parisiensem & Galonê Rectorem Scholæ Parisiensis.* Anno 1132. nondum compositâ pace in Ecclesia Parisiensi ob M. Thomæ San-Victorini Prioris necem, ecce duplex alia exoritur discordia; vna inter eundem Episcopum Stephanum & Galonem Rectorem Scholæ Parisiensis: altera inter ipsummet Episcopum & Stephanum Archidiaconum. Quæ causa prioris fuerit, non omnino liquet. Si quid tamen augurari & suspicari licet, Algrinus tum Ecclesiæ & Vniuersitatis Parisiensis Cancellarius priori dedisse videtur occasionem, propterea quod nonnihil pretij & honorarij exigebat ab iis quibus docendi licentiam impertiebatur: quæ causa fuit tam multorum in Academia Parisiensi dissidiorum, vt ex historia patebit. Galo seu Walo & cæteri Magistri cum Scholasticis Algrino comminati fuerant & forte etiam iniurias aut contumelias intulerant. Quamobrem Episcopus, quia Cancellarii sui causam tuebatur, Galonem, vt suo se iudicio sisteret, compellere voluit; erat enim Scholasticorum & Magistrorum Iudex iure ipso constitutus: at ille Præsulis in propria causa iudicium detrectauit. Episcopus totum Montem San-Genouefianum, in quo iam tota fere scholarium Vniuersitas, exceptis forte Theologis, habitabat, interdicto subiicit. Hinc ad Innocentium confugiunt Canonici rum adhuc seculares, conquerentes se nullâ suâ culpâ interdictum pati, Montisque sui Ecclesias eidem supponi, nihil tale commeritas. Innocentius eorum querelis aures præbens mandat Episcopo vti Ecclesias interdicto subleuet, saluo tamen Ecclesiæ Parisiensis & fori Episcopalis iure; cuius litteræ nondum mihi venerunt in manus. At cum Episcopus mandato non obtemperasset, iteratò ad eum scripsit Pontifex, easdemque Ecclesias Interdicto leuari iussit. Tales verò ad eum leguntur litteræ in tom. 3. Spicilegii Dacheriani.

Innocentius Ep. S. S. D. Venerabili Fratri nostro Stephano Parisiensi Episcopo Sal. & Ap Bened. *Olim fraternitati tuæ scripsisse meminimus, quatenus Ecclesias S. Genouefæ ab Interdicto quo eas alligasti, salua Iustitia Ecclesiæ Parisiensis absolueres. Quod profectò nondum esse impletum tantò ammiramur, quantò præfata Ecclesia sub B. Petri tutela & protectione consistit. Cuius rei gratiâ dilectioni tuæ per iterata scripta mandamus, vt Ecclesias ipsas ab eodem interdicto absoluas: postmodum verò si quam te iustitiam habere*

bere confidis, congruo loco & tempore, quod iuſtum fuerit, conſequêris. Rogamus præterea charitatem tuam, quatinus ſi filius noſter La. quem tibi procurandum commiſimus, à te diſceſſit, filio noſtro Io. cognomine Piccuto in victualibus & aliis neceſſaria largiaris, eumque pro reuerentia B. Petri attentius habeas commendatum.

Poſtremis hiſce verbis commendat Pontifex Epiſcopo Scholares Romanos, quos Lutetiam ad ſtudia litterarum miſerat, vt quæ illis neceſſaria forent tam ad victum quàm ad veſtitum, miniſtrari procuraret. Tunc enim in Clauſtro & locis Baſilicæ vicinis frequentia erant conueſcentium ſcholarium habitacula præſertim vero Theologorum & Clericali militiæ deputatorum: vt Canonicorum Pariſienſium conuerſatione & familiaritate edocti Deo militare condiſcerent. Vnde ſæpe in hiſtoria noſtra miſſos legimus à ſummis Pontificibus & Cardinalibus nepotes & conſanguineos ſuos ad Epiſcopum Pariſienſem aut ad Capitulum, quos nempe ſupremis Eccleſiæ Dignitatibus deſtinabant.

Porro Epiſcopus Galonem & reliquos Magiſtros parere detrectantes Cenſuris quoque illigat: illi Henricum Archiepiſcopum Senonenſem, vt pote Metropolitanum & ſuperiorem adeunt abeoque deciſionem litis non ab Epiſopo, pronunciari poſtulant: Henricus Supplices audit, diemque dicit Epiſcopo, vt auditis Partibus quod æquum fuerit, conſtituat. Epiſcopus Tribunal iſtud detrectat, aiens nimirum in ea re ſibi iuribuſque ſuis derogari, ſi cuius nempe rei iudex eſſet legitimus, Metropolitanum ſineret eſſe iudicem. Contra Galo negat Epiſcopum eſſe debere in propria cauſa Iudicem, remque ſi nolit Epiſcopus adire Metropolitanum, ad Innocentij defert Tribunal & prouocat. Innocentius donec amplius liqueat, Algrinum Cancellarium ſua ſub tutela & manu poſitum eſſe vult. Itaque Stephanus Epiſcopus fruſtra inuitante Henrico Senonenſi ad Iudicium Tribunalque Metropolitani, reſpondet litem ad Pontificem delatam, ſibique eſſe in animo vadimonium obire. Sic igitur Henrico reſcribit.

Significauit nobis in litteris veſtris ſublimitas veſtra quod placuit: quibus obtemperare minimè contemnimus, ſed terminos quos poſuerunt patres noſtri antiquos tranſgredi formidamus. Nunquam enim reuerenda Patrum ſanxit authoritas, nuſquam hoc ſeruare conſueuit antiquitas, vt aliarum Eccleſiarum cauſas alicui Metropolitano liceat terminare, vel ſine conſenſu illius Epiſcopi, cui cura commiſſa eſt, iudicia iudicare. Vnde ſcribit Papa Calixtus 15. Petro Benedicto Fratri Epiſcopo, *Nullus Metropolitani Diœceſani Eccleſiam vel Parochiam aut aliquem de Parochia præſumat excommunicare*, aliquidue agere abſque eius conſilio vel iudicio, ſed hoc obſeruent quod ab Apoſtolis ac Patribus & prædeceſſoribus noſtris ſtatutū & à nobis confirmatum eſt. *Iterum* Si quis Metropolitanus non quod ad ſuam ſolummodo propriam pertinet Parochiam ſine conſilio & voluntate omnium Comprouincialium Epiſcoporum aliquid agere tentauerit, Gradus ſui periculo ſubiacebit, & quod egerit, irritum habeatur. *Iterum.* Nullus alterius Parochiam diſponat aut ordinet aut iudicet, quia ſicut ordinatio, ita & miniſtratio & aliarum rerum diſpoſitio prohibetur. *Radulfo ſiquidem Bituricenſi Archiepiſcopo de re ſimili ita ſcribit Papa Nicolaus.* Conqueſtus eſt Apoſtolatui noſtro frater noſter Sigebodus Narbonenſis Archiepiſcopus, quod Clericos ſuos eo inconſulto ad iudicium tuum venire compellas, & de rebus ad Eccleſiam ſuam pertinentibus eo inuito quaſi iure Patriarchatus tui diſponas: cum hoc nec antiquitas, cui Patres ſanxêre reuerentiam habeat, & authoritates ſacrorum Canonum penitus non habeant.

His igitur & aliis authoritatibus muniti nolumus nec debemus ad præſens noſtræ & fratrum meorum Eccleſiis inauditam nouitatem inducere & earum iura antiquitus ſtatuta permutare. Hoc dicentes non inſtruimus prudentiam veſtram, quæ ſatis nouit plura de paucis colligere; nec tollimus quin poſſint Metropolitani Epiſcopos Comprouinciales conuocare, & quæ præcipienda ſunt, præcipere, ſed antiquum ius pro paruitate noſtra volumus conſeruare. Vnde non ſatis mirari poſſumus, quod verba Galonis fallacia & R. nobis inobedientis ſuſcipitis, cum cauſam iſtam à nobis ipſis & à religioſis viris veraciter audieritis, & manifeſtam eius culpam, ſi placet plenius ipſo cognoueritis. Pro illius itaque irrationabili & non Canonica inuitatione (quam nullius ponderis eſſe, quando & vbi oportuerit, manifeſtiſſimè monſtrabimus) ante veſtram quam valde diligere & honorare volumus præſentiam

ad præsens ito visum fuit nobis non esse opus, *cum per nos tam sibi quam Scholaribus suis plenariam iustitiam abtulerimus, & ad* vltimum in præsentia D. Papæ, ad quem huius causæ finis maximè spectat, inuitati fuerimus. *Mandatum etenim sedis Apostolicæ habuimus, cuius authoritate tam Algrinum* (Cancellarium) *quàm omnes res suas sibi retinet & munit.* Insuper & vobis & nobis præcipitur, ne super eo ab aliquo iudicetur, sed potius Apostolicæ sedis iudicio omnis eius causa decidatur. Cũ igitur eius causa ad Domni Papæ audientiam fuerit inuitata, & à nobis vt ante ipsius præsentiã monstrabimus, huc vsque rationabiliter sit tractata, quod iustè fecimus salua reuerentia vestra, quia sine contemptu Domini Papæ facere nequimus, & eo inconsulto relaxare non audemus. Redeat ergo ad se mansuetudo vestra, & ne in amicum subitò insurgat, indignationem suam erga nos compescat, qui sic parati sumus vestræ parere amicitiæ, vt honorificemus ministerium vestrum satisfaciendo iustitiæ. Valete in Domino Deo. Valete in Christo.

Ex hisce litteris intelligimus 1. Pontificem tum primum videri sibi arrogasse cognitionem litium Academicarum. 2. causam dissidij fuisse Algrinum Cancellarium, quem ipse pontifex iniurias forte passum, & metuentem maiores deinceps pati, singulari suo Patrocinio tutari voluit. 3. Henricum Senonensem fuisse Galoni ac proinde Academicis impensè addictum, cui accessit Stephanus de Garlanda Archidiaconus Parisiensis Ecclesiæ, & Regis Dapifer, vt infra constabit.

Interim vero censuris illigatus manebat Galo. Interdictum ei fuerat ab Episcopo legere seu docere publicè, nec tamen docere destiterat existimans satis fuisse ad Curiam Romanam prouocasse. Res ista maximi videtur fuisse momenti. Episcopi in eam consulti fuerant & exeorum consilio denegare perstitit Episcopus relaxationem interdicti, nec quidquam profecit Legatus Pontificis, litem decidere frustra conatus; quippe renitente Episcopo, quia videbat Legatum fauere Academicis, & Romanum Tribunal adire parato, nisi Galo satisfaceret. Legitur Episcopi ad Legatum Epistola in 3. Tomo Spicilegij Dacheriani, estque eiusmodi.

Visis litteris vestris non minimum doluimus & supra modum moti sumus suggeri vobis posse, quod vos nolumus exaudire. Nouit siquidem Curia nostra, nouit Parisiensis Ecclesia, vt pote quod vidit & audiuit, *quoniam litteras vestras nobis missas in præsentia Galonis legi fecimus, & quod mandastis, si voluisset, fecissemus. Ipse autem non in causa sua sed in Archiepiscopi & Dapiferi fisus potentiâ contempsit, & ad cõtemptum Dei & nostrum legit. Nos vero cum Rege & Episcopis habuimus consilium, quid super hoc esset agendum: & quia iuxta eorum condictum in Clericos & Parochianos nostros sententiam dedimus, & quia defuerunt auditores, Galonem silere compulimus.* Videat itaque dilectio, videat vestra discretio, si inobedientes, & ideo mortuos & fœtentes quos iusté ligauimus, ante discussionem soluere debeamus, maximè cum Domni Papæ præcepto & authoritate sententiam excommunicationis nos promulgasse constiterit. *Ipse enim Domnum Algrinum suscepit in protectionem suam & nobis iniungit vt de malefactoribus suis plenariam ei faciamus iustitiam & si qua forte super ea causa emerserit, sibi emancipauit, & in Curia Romana finiendam statuit:* sicut in litteris eius quas vobis mittimus, videbitur, si diligenter inspiciantur. Et quia super Domni Papæ statuto & sententia nolumus auferre aut vnum apicem aut vnum iota, iuxta Galonis inuitationem in festo S. Andreæ Romam statuimus ire, si interim congrua satisfactione non deleuerit, quod in nobis, imo in Domno Papa contumaciter commisit. Quod si vultis & si consulitis causam istam tractari in Curia vestra & vos terminare, non renuimus. Sciatis procuIdubio quoniam nos temerè periculis non offerimus, imo quantum in nobis est, declinamus. Attamen & Alpium asperitatem & viæ longitudinem parui pendimus, vt primæ sedis & Rom. Pontificis dignitas quantum ad nos spectat, conseruetur, & ne in aliquo per nos Romana authoritas minuatur. Vnde paternitatem vestram, suppliciter exoramus, vt quod iustè, quia Domni Papæ & Episcoporum consilio fecimus, interim stare permittatis, nec mutari præcipiatis, donec in Romana aut in vestra discuriatur audientia, si consulitis vt diximus, & Galo in sua pertinacia perseuerauerit & Ecclesiæ Rom. non satisfecerit. Scimus proculdubio & scitis pro certo, quoniam *Parisiensis Ecclesia & omnes*

Personæ vnâ exceptâ tuebantur eam causam, si vestram peruenerit ad audientiam. Et « quoniam Epistolari breuitate omnem negotij nostri qualitatem non possumus « comprehendere, Legatos nostros, Canonicos videlicet Parisiensis Ecclesiæ « dirigimus sanctitati vestræ, vt cum mora & perspicaci diligentia ius nostrum possitis ad plenum cognoscere.

Quodnam fuerit huiusce causæ iudicium & à quo prolatum, non habemus. Sed tria videmus successu temporis fuisse Magistris & Scholaribus concessa. 1. Ne Cancellarius Parisiensis pro impertitione licentiarum quidquam exigeret, idque ab Alexandro III. confirmatum est. 2. Vt Causarum Academicarum duo Iudices essent Ecclesiastici, Episcopus & Abbas San-Genoucfianus: idque à Cœlestino III. sub finem huius sæculi constitutum est. 3. Ne quis in Rectorem, Magistros & scholares Excommunicationis sententiam promulgare auderet. Quod statutum nonnulli tribuunt Innocentio III. 4 addere possumus, Ne Magistros & scholares liceat extra vrbem Parisiensem ad vllum Tribunal vocare.

Porro satis intelligitur Galonem istum fuisse plurimæ authoritatis, & vt opinor Academiæ Rectorem, neque enim credibile est Magistrum priuatum & singularem ausurum fuisse Episcopo resistere, & contra vetitum publicè docere, totque habiturum amicos tantosque patronos. Cæterum ille est Galo seu walo versificator egregius, cuius epigramma de morte willielmi Flandrensis supra retulimus, cuiusque ad an. 1125. meminit Ioannes Brompton scriptor Anglicus.

Dissidium inter Ep. Parif. & Stephanum de Garlanda Archidiaconum.

Ex hoc fortè dissidio alterum exortum est inter eundem Episcopum & Stephanum de Garlanda Archidiaconum Regisque Dapiferum, de quo alibi plura. Ille quoque Galoni fauebat eique Henricum Senonensem Consanguineum suum contra Episcopum addixerat. Sed & causam ipse propriam habuit, quod nempe Gilduinus Abbas S. Victoris Episcopi Vicarius Archidiaconatum suum interdicto supposuisset. Graue quoque fuit istud dissidium, quod Henricus Senonensis & Gaufridus Carnotensis Legatus Apostolicus componere conati, vix composuerunt. Extat Henrici ad Stephanum Episcopum Epistola quâ se causam istam significat velle cognoscere, estque eiusmodi.

Henricus D. G. Senonensis Archiepiscopus...... *Dilectioni vestræ querimonia & clamore D. Stephani Archidiaconi vestri compellimur scribere. Idem namque Archidiaconus super hoc conquerendo clamat, quod licet Abbati S. Victoris* (Gilduino) *Vicario vestro rectitudinem offerret & per eum iustitiam exequi paratus esset, licet etiam se ipsum cum omnibus suis sub protectione D. Papæ prætenderet, idem Abbas super terram eius interdicti sententiam posuit. Vnde præfatus Archidiaconus se prægrauari dicit. Addit etiam in his se prægrauatum esse, quod à vobis iustitiam requisiuit & habere non potuit de rebus Ecclesiæ Parisiensis & rebus hominum suorum violenter ablatis: quamuis sicut dictum est, sub defensione D. Papæ & custodia ipse Stephanus sit constitutus. Et quoniam in his se prægrauari sensit, ad nos clamorem fecit & conuenientem diem & locum sibi & suis coadiutoribus tutum dari requirit. Vnde vobis & ipsi diem in vigilia imminentis Ascensionis Domini & Pruuinum quia tutus locus est, locum constituimus, & vestræ Dilectioni præcipimus, vt ad diem datam & locum constitutum, quantum res postulabit, responsurus veniatis, & tanquam charissimo consulimus, vt interdicti sententiam relaxetis.* Valete.

Ad hæc rescripsit Episcopus satis acriter se non posse à Metropolitano extra sedem Metropolitanam vocari ad examen causæ sui Archidiaconi, negatque se Pruuinum iturum. *Audito clamore consanguinei vestri Domini videlicet Stephani Parisiensis Archidiaconi aduersum nos iniustè apud vos conquerentis, diem nobis & locum tutum videlicet Pruuinum in terra hostili statuistis, & me Suffraganeum vestrum neque viua voce neque litteris prius commonitum ad executionem iustitiæ extra Metropolitanam sedem venire præcepistis: quoniam Consanguineus vester, vt dicit, à nobis iustitiam requisiuit & habere non potuit. Hoc vero si placeret vestræ Discretioni & Metropolitanæ grauitati, etsi non potuissetis non audisse, non debuissetis credidisse, quia ei sine læsione fidei, cum homo meus sit, iustitiam denegare non potui. Et quoniam litteris alternantibus ad inuicem locuti sumus, & ipsas adhuc pene omnes nos habemus, cum in commune venerit, & lectæ fuerint aut nos aut ipsum de mendacio arguent*

& alterum erubescere cogent. Nos siquidem statim vt Parisius venimus, super sacrilegio, incendiis, homicidiis & aliis criminalibus Capitulis Domini Stephani Archidiaconi in terra S. Germani iniuste à Clerico, iniustius à Diacono, iniustissimè ab Archidiacono & Decano factis clamorem Abbatis audiuimus, Dominum Stephanum submonuimus, diem dedimus, & quia propinquissimus ei videbatur, inducianimus, securum locum, securum conductum Regis videlicet & Reginæ & Domni Radulphi Comitis & nostrum ei obtulimus: & fortasse hoc modo cum eo agere est ei iustitiam denegare? Et quia in nullo, ut auditis, quantum ad hoc spectat, excessimus, vnde Curiam nostram exire debeamus, si placet benignitati vestræ submonitionem vestram & præceptum relaxare, cui contra honorem & dignitatem Parisiensis Ecclesiæ, nec volumus nec debemus obedire. De Interdicto autem & de litteris Domini Papæ sufficienter respondebitur, si Dominus Stephanus, vbi iustum est, causam suam tractari non dedignetur.

Ex his intelligitur, quàm constans & intrepidus esset Stephanus Episcopus, quamque studiosus iurium suorum & Ecclesiæ suæ defensor. Atque ex his quoque facile est dubium soluere, quod supra proposuimus, an Stephanus Episcopus alius sit à Stephano de Garlanda. Manifestissimè quippe liquet errare eos qui vtrumque confundunt, quod & insuper ex sequenti Epistola Gaufridi Carnotensis patet, quâ Episcopum rogat, vt quandoquidem paratus est Archidiaconus Stephanus ei satisfacere, eum benignè audiat interdictumque relaxet.

De reformanda pace inter vos & Stephanum de Garlanda dudum vobis ipso petente locuti fuimus: nunc autem quoniam audiuimus, quod omissis quæ aduersum vos videbatur habere, pacem vestram desiderat, sanctitatis vestræ discretioni consulimus, quem ex cordis affectu diligimus, & cui non consulere, quod honori vestro seruiet, non possumus. Consulimus inquam & petimus, vt diem ei competentem & terminum constituatis, in quo iuxta considerationem rationis pacem cum eo reformetis, quam offert vobis ad cognitionem & examinationem amicorum vestrorum, videlicet Abbatis de Claraualle. Non enim decet paternitatem vestram oblatam pacem respuere, quam etiam non oblatam modis omnibus prouocare debetis. Nam iuxta D. Saluatoris exemplum ouem errantem debetis requirere & ad pacis ouile vestris etiam humeris reportare. Si cum omnibus hominibus, vt dicit Apostolus, pacem debemus habere, quanto magis cum his de quibus nos oportet Domino respondere? vnde quod absit, si prædicti viri satisfactionem ex amicorum sententia non recipitis, certum est quod & apud Deum offensam incurritis & amicis vestris ruborem inuritis. Valete.

Contra hunc Stephanum Clericum & militarem virum multa habet Bernardus Clareuallensis Ep. 78. ad Sugerium, quæ videntur esse huius loci. *Cuius cor non indignatur, cuius vel clam lingua non submurmurat Diaconum contra Euangelium Deo & mammonæ pariter ministrantem?* Sic quippe sublimatum honoribus Ecclesiasticis, vt nec Episcopis inferior videatur, sic implicatum militaribus Officiis, vt præferatur & Ducibus? Rogo quid hoc est monstri, vt cum & Clericus & miles simul videri velit, neutrum sit? par satis vtrobique abusio, siue quod Diaconus mensæ Regiæ deputetur ministerio, siue quod Regis Dapifer ministeriis altaris inseruiat. Quis sanè non miretur, imò & non detestetur vnius esse personæ & armatum armatam ducere militiam, & Alba stolaque indutum in medio Ecclesiæ pronunciare Euangelium? tubâ indicere bellum militibus & iussa Episcopi populis intimare? Nisi forte quod intolerabilius est, erubescit Euangelium, de quo Vas Electionis admodum gloriatur, & confunditur videri Clericus, magisque honorabile ducit putari se militem; Curiam Ecclesiæ præfert, Regis mensam altari Christi & Calici Domini Calicem Dæmoniorum. Quod planè credibilius ex eo videtur, quia cum honores non paucos, sed quantos nec Canones nisi inuiti patiuntur, teneat in Ecclesia, vnius tamen quem & in Palatio assecutus est, magis vt aiunt, gloriatur ex nomine, quàm cæterorum quolibet appellari. Cumque sit Archidiaconus, Decanus, Præpositusque in diuersis Ecclesiis, nihil horum tamen tam eum, quàm Regis delectat vocari Dapiferum. O noua & exosa peruersitas! ita ne plus decet hominis quàm Dei famulum nominari? ac terreni quàm cœlestis Regis dici Officialem, altioris ducitur dignitatis? qui Clero militiam, forum anteponit Ecclesiæ, Diuinis profecto humana, cœ-

lestibus præferre terrena cnnuiocitur. Ergo pulchrius est vocari Dapiferum, "
quàm Decanum, quàm Archidiaconum! Et quidem, sed Laïco, non Clerico; "
militi non Diacooo. Mira sed cœca ambitio magis imis quàm summis delectari, "
& cui funes ceciderant in præclaris, insatiabili desiderio amplexari stercora; & pro "
nihilo habere terram desiderabilem. Confuodit penitus Ordines & vtroque of- "
ficio delicatè satis abutitur, dum & hinc eum delectat pompa, non militia secu- "
laris: & illinc quæstus, noo cultus religioosis. In quo quis facile non aduertat "
quantum sit dedecoris non minus vtique Regno quam sacerdotio? Vt enim Cle- "
ricalis constar non esse dignitatis Regum stipendiis militare, sic oec Regiæ Ma- "
iestatis rem fortium administrate per Clericos.; Denique quisnam Regum suæ "
voquam Militiæ Clericum præfecit imbellem, & oon magis quempiam fortissi- "
mum ex militibus? "

Extaot in eodem Tomo 3. Spicilegij Dacheriani quædam aliæ amicorum ad Stephanū Episcopum litteræ, quibus partim laudatur ob constantiam suam, partim vero admonetur vt vitæ saluriqne suæ consulat: parari enim insidias, mortemque intentari. Vt enim erat ille vir intrepidus, nec flagitiorum, quæ in sua diœcesi perpetrabantur, patiens, multorum animos offenderat, præsertim vero Academicorum Parisiensium & Archidiaconorum suorum Theobaldi Norerij & Stephani de Garlanda, vt supra demonstratum est.

Neque hoc insolens erat in Ecclesia Parisieosi Episcopum turbari & vexari ab Archidiaconis. Id enim omnibus fere accidit Ecclesiis propter nimiam quam habebant in Diœceseos administratione authoritatem: Vnde fiebat sæpissime, vt illi mortuo Episcopo à Canonicis substituerentur, quos beneficiorum largitione aut aliis modis sibi demeriti fuerant: & sæpe etiam cum suis Episcopis simultates exercerent & aperta nonnonquam odia. Et ne externa exempla quærantur, ipsamet Ecclesia Parisiensis illustre profert Lysiardi Archidiaconi à Francooe Episcopo diuortium: quam in rem extat Leutherici Seoonensis Archiepiscopi & Fulberti Carnotensis ad Clerum Ecclesiæ Parisiensis Epist. 34. apud Fulbertum. *Audiuimus*, inquiunt, Charissimi, famam iniuriarum quas patitur Episcopus vester & corde *compatimur: vos quoque illas ita sentire credimus, sicut fideles filios & bono Capiti bene cohærentia membra.... Inter aduersarios vnus est nomine Lysiardus olim quidem Archidiaconus, qui eum esse deberet oculus Episcopi sui, dispensator pauperum, Catechisator insipientium, apostatauit ab omnibus his, & factus est Episcopo suo quasi clauus in oculum, prædo pauperibus, dux erroris insipientibus; quia superba & contumeliosa maledicta in Episcopum suum iaculans, serenitatem speculationis eius turbat, decimas & oblationes altarium, stipem videlicet pauperum suo Episcopo inconsulto seculari militia tradit.*

Eodem anno obiit Hugo ille Gratianopolitanus Episcopus anoorum pleous, qui Brunonem & socios in Eremo Carthusiensi collocauerat seque illis adiunxerat. Successit Hugo II. Carthusiani quoque Ordinis professor, vt & plurimi consequentes eiusdem Ecclesiæ Episcopi. Quo etiam anno ait Trithemius fuisse in diœcesi Heidelheimensi Spiritum quendam malignum, multoque tempore se visibilem exhibuisse in habitu rustico, & capite pileato. Vnde vulgo Rutales eum linguâ Saxonica vocabant *Ein Hedec Kin*, hoc est Pileatum; multa illum mirabilia fecisse, cum hominibus conuersari, victitare, loqui solitum, interrogare, respondere familiariter, aliquando visibili, nonnunquam inuisibili specie; iniuriarum quoque acceptarum memorem iniurias reddidisse; vt experientia probauit io coqui puero: quem, quia ab eo fuerat irrisus, io frusta discerptum coxit & verubus transfixum apposuit comedendum. Narrat quoque idem Trithemius aliquem peregre proficiscentem illi suam commendasse vxorem; ne quid amoris furtiui committeret, illumque amatores quos illa subinde introducebat, delecto re infectâ deturbare solitum; itaut nunquam potuerit impudica coniux lasciuis & adulteris potiri amoribus, reuerso autem marito dixisse spiritum *Malo totius Saxoniæ porcos, quàm vnam ipsam vxorem custodire tuam; tantis me dolis circumuenire, tantis viis totque modis abuti suo corpore tentauit.*

Anno 1133. Stephanus Episcopus Parisiensis singulari priuilegio coocessit Monachis S. Martini Campensis Ecclesiam S. Dionysij de Carcere, quam e laica manu retraxerat, vt ante retulimus, cum præbenda etiam B. Mariæ maioris 1133.

& sodalis Ecclesiæ actumque id in Capitulo præsentibus & annuentibus Bernero Decano, Adamo Procentore, Stephano & Theobaldo Archidiaconis aliisque quamplurimis. *Quapropter*, inquit, *Ecclesiæ B. Martini de Campis & fratribus inibi Deo seruientibus Ecclesiam S. Dionysii de Carcere quamdiu manus Laica iniustè inuaserat, quæ etiam tempore nostro ad manus Regias redacta fuerat, ipsam in manibus nostris redditam, ex consensu, petitione & voluntate ipsius D. Regis Ludouici, annuente Adelaïde Regina, filiis etiam eius Ludouico Rege & Henrico eiusdem Ecclesiæ Abbate concedentibus, saluo in omnibus iure Parisiensis Ecclesiæ in perpetuum donauimus....... cum Prebenda etiam B. Mariæ maioris & sodalis Ecclesiæ & cum vniuersis appendiciis.* Eodem anno Innocentius Pontifex Pisis sedens Romam reductus est à Lothario Imperatore satis feliciter: sed cum Pseudo-Papa Anacletus editissimas turres occupasset, nec prælio nec colloquio certare vellet, postquam Imperatorem in Laterano coronauit, Pisas rediit, vbi Concilium Generale indixit. Licet autem Imperatori plurimum deberet Innocentius, nunquam tamen adduci potuit, vt ei Episcopatuum & Abbatiarum Inuestituras restitueret quinimo pridie. Non. Iunias coronam ei imponens coëgit iurare obedientiam & subiectionem, atque vt ait Sigonius, ad prodendam rei nouo exemplo actæ memoriam, huius facti seriem Regiæ in parieti pingi, hosque versus subscribi mandauit.

Rex venit ante fores iurans prius Vrbis honores.
Post homo fit Papæ, sumit quo dante Coronam.

Narrat Abbas Vspergensis Innocentium in Conuentu Leodiensi à Lothario rogatum, vti sibi inuestituras redderet, quas antecessores sui possederant, maluisse Lotharium cuius opem contra Anacletum implorabat, non habere auxiliatorem, quàm eius postulatis acquiescere. *Ipse Papa*, inquit, *adiit Imperatorem Lotharium petens ab eo fauorem contra Petrum Leonis & suos fautores. Sanè Imperator vsus consilio super huiusmodi responso, cœpit à Papa repetere Inuestituras Episcopatuum, quas multo tempore Imperatores ante se habuerant. Ideoque Apostolicus non modicum est turbatus & de aduentu suo contristatus; de reditu quoque anxius effectus. Non petitionem Principis exaudire non poterat super tali articulo, pro quo Ecclesia tot mala sustinuerat. Interueniente tamen consilio & orationibus S. Bernardi securus reuersus est ab Imperatore.* De eadem re Otho Frisinghensis 67. c. 18.

De Iuris Ciuilis Disciplina. Hisce temporibus restituta est publica Iuris Ciuilis Professio in Bononiensi Academia, primusque publice disciplinam illam exponere cœpit Irnerius seu wernerus: nam ante hoc tempus, inquit Sigonius, Italici alii Longobardicâ, alii Salica, alii Romana lege vtebantur: in posterum verò regnante Lothario omnes vni iuri, vni legi nempe Romanæ, reliquis abrogatis, obtemperarunt. Iusque Ciuile publicis Italiæ in Gymnasiis maiori celebrari studio & diligentiori opera coli cœptum. Primus ergo Bononiæ Irnerius, teste Odofredo, publicè legit, primusque Glossas in illud scripsit; idque etiam tradit Abbas Vspergensis, nimirum regnante Lothario Irnerium ad Pandectas interpretandas accessisse.

His succenturiatur Nicolaus Cisnerus in Orat. de veteribus Iureconsultis, ea de re sic scribens.

„ Post Iustinianum Exterarum Gentium copiis cum in alias Imperii occidentalis Prouincias influentibus, tum in Italiam se inferentibus ibique domicilium ac sedem Principatus sui collocantibus, iure illo Iustinianæo plerisque in locis antiquato & obsoleto alia iura ab illis nationibus, quæ rerum in Italia potiebantur, inducta essent, à Lothario demum III. oblatis sibi ex præda direptæ vrbis Melphitanæ Pandectis sancitum est, vt ex vno illo iure reliquis legibus abrogatis in Italia iudicia fierent iusque diceretur. Itaque cum post aliquot secula tandem plerisque tribunalibus restitutum & scholis redditum fuerit, mirandum est Irnerium, Germanis Wernerum dictum, qui primus regnante Lothario Pandectas in publico Bononiæ Gymnasio interpretari cœpit, eiusdemque ætatis alios qui certatim ipsius institutum sunt æmulari præscriptum Iustiniani tam accuratè obseruasse. Nam potissimum in Summis glossisque scribendis elaborarunt: qua-

rum illæ loco Paratitlorum, hæ autem κατὰ πόδας expositionis sunt. In his re- «
fero Hugolinum, Bulgarum, Martinum, Ioannem Pileum, Rogerium, Alde- «
ricum, Azonem atque alios eiusdem ætatis viros bonos & in iuris doctrina eru- «
ditos, qui Lothario, Conrado III. Friderico I. eiusque filiis Henrico & Philip- «
po imperantibus floruerunt. «

At id alij referunt ad initia huius seculi, Irnerio quidem ascribentes operam in ea re collocatam, at pluribus annis ante Lotharium, Mathilde Heroïna iubente id susceptum. qua de re sic scribit Auentinus. *Vvernherus Iurisconsultus rogante atque iubente hac Mathilda Vvelphonis II. Ducis Boiorum vxore leges Rom. populi à Iustiniano Imperatore inuulgatas hactenusque neglectas situ & carie obsoletas cum tineis & blattis depugnantes recognouit atque publicauit, continenti scriptura expositas, in libros capitaque diuisit, sententiam paucis summatim præscripsit legendo, commentando, interpretando, easdem etiam cæteris notas fecit, parum adhuc diuulgatas diligentius retractauit.*

Ex eo tempore Schola Bononiensis frequentari cœpit, nullius aut exigui ante nominis: hinc Franci Anglique qui legum discendarum studio tenebantur, illuc proficisci cœperunt; vt & qui Medicinæ disciplinam accuratè percipere volebant, ad Salernitanum studium concurrebant, vt ante docuimus, donec tandem Academia Parisiensis vtriusque Disciplinæ exercitium Theologiæ Artiumque Liberalium. Studiis adiunxit.

Anno 1134. obiit venerabilis Norbertus Præmonstratensis Ordinis Institutor, tum Magdeburgensis Episcopus. Obiit quoque Gilbertus Vniuersalis Londoniensis Episcopus, Anselmi olim Laudunensis Discipulus & insignis in Academia Parisiensi Philosophiæ Professor, Bernardo Clareuallensi coniunctissimus: vt ex eius ad eum Epistola patet, quam supra retulimus. Hugo Gratianopolitanus ab Innocentio inter Cœlites relatus est: qua de re sic ipse ad Guigonem Carthusiæ Priorem. 1134.

Innocentius Ep. S. S. D. Dilecto filio Guigoni Priori Carthusiensi Sal. & Apost. Bened. *Diuinis respondentes beneficiis, cognita vitâ eius & auditis quæ per B. Hugonis merita fiunt, miraculis, supremæ maiestatis clementiam collaudauimus, & Archiepiscoporum, Episcoporum, & Cardinalium atq; aliorum qui nobiscum aderant, communicato consilio, ipsum inter sanctos & Electos honorari præcipimus, & diem eius assumtionis cum gaudio solemniter celebrari. Quia igitur ipsius vita quam piè duxit in corpore, & miraculorum coruscatio, quâ Deus eum facit apud homines præfulgere, tuæ maximè dilectioni non extat incognita, authoritate B. Petri & nostra tibi mandamus, quatenus ea quæ tibi super hoc nota fuerint, diligenter describendo, posterorum memoriæ tradas, vt & Deus honoretur in sancto & Clerus legens ac populus audiens gratias agant Domino, atque ipsius intercessione peccatorum veniam percipere mereantur. Orantes pro nobis Dilectos filios nostros Carthusienses fratres per te in Domino salutamus & benedicimus. Datum Pisis 10. Kal. Maij.* Guigo iste vitam B. Hugonis edidit & Innocentio Papæ dedicauit, quæ legitur apud Surium tom. 2.

Hisce temporibus florebat adhuc schola Lugdunensis, tanti olim Academia nominis, cœpitque in ea moueri quæstio de Immaculata D. Virg. Conceptione quæ magnos in Ecclesia deinde, præsertim vero in Academia Parisiensi tumultus excitauit. Ortum autem habuit eiusmodi. Ecclesia Lugdunensis Conceptionis immaculatæ festum propria authoritate instituit, non exspectato aut non petito Ecclesiæ Rom. consensu, quia se scriptum aliquod Cœlitus delapsum accepisse dicebat, in quo D. virgo mandabat placere sibi festum istud celebrari. Bernardus Clare-Vallensis Abbas, quanquam erga D. Virginem pio animo affectissimus, Canonicos Lugdunenses Epistola redarguit, ausos temerè nouitatem in Ecclesiam inducere. Illi rectè factum tuentur. Hinc contentio; statimque Magistri, cum Monachi, tum seculares alterutram partem sustinere aggressi sunt. Non erit igitur extra rem hîc apponere Bernardi Epistolam: ex qua intelligitur fundamentum longissimæ Disputationis difficilisque Quæstionis, quæ diu hanc Academiam vexauit: dum illinc Fratres Prædicatores, hinc Nostri Magistri seculares depugnarunt. Sic ergo ille.

Quæstio de Conceptione Virg. M.

Ad Canonicos Lugdunenses de Conceptione S. Mariæ.

Inter Ecclesias Galliæ constat profectò Lugdunensem hactenus præminuisse sicut digni-

tate sedis, sic honestis studiis & laudabilibus institutis. Vbi enim æquè viguit Disciplina Censura morum grauitas, maturitas consiliorum, authoritatis pondus, antiquitatis insigne? præsertim in Officiis Ecclesiasticis haud facile vnquam serpentinis visa est nouitatibus acquiescere: nec se aliquando iuuenili passa est leuitate decolorari Ecclesia plena Iudicij. Vnde miramur satis, quid visum fuerit hoc tempore quibusdam vestrum voluisse mutare colorem optimum, nouam inducendo celebritatem, quam ritus Ecclesiæ nostræ nescit, non probat ratio, non commendat antiqua traditio. Nunquid Patribus doctiores aut deuotiores sumus? periculosè præsumimus quidquid ipsorũ in talibus prudentia præteriit. Nec vero id tale est, quod nisi prætereundum fuerit, Patrum quiuerit omnino diligentiam præteriisse. *At valde honoranda* est, inquit, Mater Domini. Bene admones. Sed honor Reginæ Iudicium diligit. Virgo Regia falso non eget honore veris cumulata honorum titulis, infulis dignitatum. Honora sane integritatem carnis, vitæ sanctitatem. Mirare fœcunditatem in Virgine. Prolem venerare diuinam. Extolle nescientem vel in concipiendo concupiscentiam, vel in pariendo dolorem. Prædica reuerendam Angelis, desideratam gentibus, Patriarchis Prophetisque præcognitam, electam ex omnibus, probatam omnibus. Magnifica gratiæ Inuentricem, mediatricem salutis, restauratricem seculorum. Exalta denique exaltatam super Choros Angelorum ad Cœlestia Regna. Hæc mihi de illa cantat Ecclesia, & me eadem docuit decantare. Ego vero quod ab illa accepi, securus & teneo & trado quod non scrupulosus fateor admiserim. Accepi sane ob Ecclesiam illum diem cum summa veneratione colendum, quo assumpta de seculo nequam cœlis quoq; intulit celeberrimorum festa gaudiorum. Sed & ortum Virginis didici nihilominus in Ecclesia & ab Ecclesia indubitanter habere festiuum atque sanctum firmissimè cum Ecclesia sentiens in vtero eam accepisse vt sancta prodiret. Et de Hieremia siquidem lego, quod priusquã de ventre exiret, sanctificatus sit. Et de Ioanne Baptista non secus sentio, qui ex vtero Dominum in vtero senserit. Videris etiam tu an & de sancto Dauid idipsum liceat opinari pro eo quod dicebat Deo. In te, ait, confirmatus sum ex vtero. De ventre Matris meæ tu es protector meus. Item, de ventre Matris meæ Deus meus es tu, ne discesseris à me. Et Hieremiæ quidem sic dictum est. Priusquam te formarem in vtero, noui te, & antequam exires de vulua, sanctificaui te.

Quàm pulchrè inter figurationem in vtero & parturitionem ex vtero Diuinum distinxit oraculum, vt illam tantùm præcognitam, istam & sanctitatis munere præornatam ostenderet, ne quis Prophetæ prærogatiuam de sola præscientia seu prædestinatione putauerit æstimandam. Esto tamen vt hoc de Hieremia concedamus, quid respondebitur de Ioanne Baptista? quem Angelus prænunciauit spiritu S. repletum iri adhuc in vtero Matris suæ? prorsus hoc ad prædestinationem præscientiamve referri posse non arbitror. Verba nempe Angeli, sicut ipse prædixit, completa absq; dubio sunt in tempore suo: & quem prælocutus est Spiritus S. replendum, non est fas credere non repletum: idque loco & tempore quod prædixit. Certissimè autem S. Spiritus, quem repleuit, sanctificauit. Cæterum quatenus aduersus Originale peccatum hæc ipsa sanctificatio valuerit, siue pro isto, siue pro illo Propheta, vel si quis alius simili præuentus gratia fuerit, non temere dixerim. Sanctificatos tamen non dubitauerim dicere quos Deus sanctificauit, & cũ eadẽ sanctificatione prodiisse ex vtero, quam acceperunt in vtero: nec reatum quẽ in conceptione traxerunt valuisse vllatenus horũ natali iam donatã præpedire seu præcipere benedictionem. Attamen quis dicat Spiritu S. repletum manere adhuc filium nihilominus iræ? & si mori in vtero contigisset cum hac plenitudine spiritus pœnas luiturum damnationis? durum est. Minimè tamen ausim hinc quippiam in mea sententia definire: sed quidquid de hoc sit merito Ecclesia, quæ cæterorum non Natiuitatem sed mortem sanctorum indicat & prædicat pretiosam, singulari quadam exceptione festis præfert gaudiis veneraturque illius natalem, de quo nunciante Angelo singulariter legit. *Et multi in Natiuitate eius gaudebunt.* Cur enim non sit illius exitus sanctus ac proinde festiuus ac lætus, qui potuit exultare & in vtero? Quod itaque vel paucis Mortaliũ constat fuisse collatum, fas certe non est suspicari tantæ Virgini esse negatum, per quam omnis mortalitas emersit ad vitam. Fuit proculdubio & Mater Domini ante sancta, quàm nata. Nec

fallitur

fallitur omnino S. Ecclesia sanctum reputans ipsum Natiuitatis eius diem, & omni anno cum exultatione vniuersæ terræ votiua celebritate suscipiens. Ego puto, quod hæc copiosior sanctificationis benedictio in eam descenderit, quæ ipsius non solum sanctificaret ortum, sed & vitam ab omni deinceps peccato custodiret immunem, quod nemini alteri inNatis quidem mulierum creditur esse donatum. Decuit nimirum Reginam Virginem singularis priuilegio sanctitatis absque omni peccato ducere vitam, quæ dum peccati mortisque pareret peremptorem, munus vitæ & iustitiæ omnibus obtineret. Sanctus igitur ortus quoniam immensa prodiens ex vtero sanctitas sanctum fecit illum. Quid adhuc addendum his putamus honoribus? Vt honoretur, inquis, & Conceptus, qui honorandum præiuit partum: quoniam si ille non præiuisset, nec esset iste honoratus.

Quid si alius propter eandem causam etiam vtrique parenti eius festos honores asserat deferendos? sed de auis & proauis idipsum posset pro simili causa quilibet flagitare: & sic tenderetur in infinitum & festorum non esset numerus. Patriæ est non exilij frequentia hæc gaudiorum, & numerositas festiuitatum Ciues decet non exules. *Sed profertur scriptum supernæ* vt aiunt *reuelationis* Quasi & quiuis non queat scriptum æquè producere, in quo Virgo videatur idipsum mandare & de parentibus suis, iuxta Domini mandatū dicentis *Honora Patrem tuum & Matrem tuā.* Ipse mihi facile persuadeo scriptis talibus non moueri, quibus nec ratio suppeditare, nec certa inuenitur fauere authoritas. Nam quid consequentiæ habet, vt quoniam sanctum præcessit Natalem Conceptus, propterea reputetur & ipse sanctus? Nunquid quoniam præcessit eum, fecit & sanctum? quia si præcessit vt esset, non tamen vt sanctus esset. Vnde etenim illa ipsi sanctitas, quam secuturo transmitteret? An non potius quia præcessit absque sanctitate Conceptus, oportuit nimirum sanctificari Conceptum, vt sanctus sequeretur iam partus? An forte mutuatus sit sanctitatem à posteriori prior? Potius sane, illa quæ iam concepta facta est sanctificatio ad ipsum qui sequebatur, transire natalem, redire vero retrorsum ad Conceptum, qui præcesserat iam, omnino non potuit.

Vnde ergo Conceptionis sanctitas? an dicetur sanctificatione præuenta, quatenus iam sancta conciperetur, ac per hoc sanctus fuerit Conceptus? quemadmodum sanctificata iam in vtero dicitur, vt sanctus consequeretur & ortus? Sed non valuit ante sancta esse quàm esse. Siquidem non erat antequam conciperetur. An forte inter amplexus maritales sanctitas se ipsi Conceptioni immiscuit, vt simul & sanctificata fuerit & concepta? Nec hoc quidem admittit ratio. Quomodo namque aut sanctitas absque spiritu sanctificante, aut S. Spiritus societas cum peccato fuit? aut certè peccatum quomodo non fuit, vbi libido non defuit? nisi forte quis dicat de Spiritu Sancto eam & non de viro conceptam fuisse. Sed id hactenus inauditum. Lego denique Spiritum S. in eam, non cum ea venisse dicente Angelo, Spiritus S. superueniet in te. Et si licet loqui quod Ecclesia sentit, & verum ipsa sentit, dico gloriosam de Spiritu S. concepisse, non autem & conceptam fuisse: dico peperisse Virginem, non tamen & partam à Virgine: alioquin vbi erit prærogatiua Matris Domini, quā singulariter creditur exultare & munere prolis & integritate carnis, si tantundem dederis & Matri ipsius? Non est hæc virginem honorare, sed honori detrahere.

Si igitur ante Conceptum sui sanctificari minimè potuit, quoniam non erat, sed nec in ipso quidem conceptu propter peccatum quod inerat, restat vt post Conceptum in vtero iā existens sanctificationem accepisse credatur, quæ excluso peccato sanctam fecerit Natiuitatem, non tamen & Conceptionem. Quamobrem & si quibus vel paucis filiorum hominum datum est cum sanctitate nasci, non tamen & concipi, vt vni sanè seruaretur sancti prærogatiua Conceptus, qui omnes sanctificaret, solusque absque peccato veniens purgationem faceret peccatorum. Solus itaque D. Iesus Spiritu S. conceptus, quia solus & ante Conceptum sanctus. Quo excepto de cætero vniuersos respexit ex eodem natos, quod vnus humiliter de semetipso ac veraciter confitetur. In Iniquitatibus, inquiens, conceptus sum & in peccatis concepit me Mater meā.

Cum hæc ita se habeant, quænam iam erit festiuæ ratio Conceptionis? quo pacto, inquam aut sanctus asseretur conceptus, qui de Spiritu S. non est, ne di-

„ eam, de peccato eſt, aut feſtus habebitur, qui minime ſanctus eſt? Libenter glo-
„ rioſa hoc honore carebit, quo vel peccatum honorari, vel falſa videtur induci
„ ſanctitas; alioqui nulla ei ratione placebit contra Eccleſiæ ritum præſumpta no-
„ uitas, mater temeritatis, ſoror ſuperſtitionis, filia leuitatis. Nam ſi ſic videbatur,
„ conſulenda prius erat Apoſtolicæ ſedis authoritas, & non ita præcipitanter atque
„ inconſultè paucorum ſequenda ſimplicitas imperitorum. Et ante quidem apud
„ aliquos errorem compereram, ſed diſſimulabam parcens deuotioni, quæ de ſim-
„ plici corde & amore Virginis veniebat. Verum apud ſapientes, atque in famo-
„ ſa nobilique Eccleſia, & cuius ſpecialiter filius ſum, ſuperſtitione deprebenſâ,
„ neſcio an ſine graui offenſâ etiam veſtri omnium diſſimulare potuerim. Quæ
„ autem dixi, abſque præiudicio ſanè dicta ſint ſanius ſapientis. Romanæ præſer-
„ tim Eccleſiæ authoritati atque examini totum hoc, ſicut & cætera quæ eiuſ-
„ modi ſunt, vniuerſa reſeruo, ipſius, ſi quid aliter ſapio, paratus iudicio emen-
„ dari.

Quid reſcripſerit Eccleſia Lugdunenſis, non habeo: at certum eſt hoc ſeculo valde incaluiſſe Theologorum animos, pro hac vel illa parte ſtantium, vt legitur in Epiſtolis Petri Cellenſis & Alani de Inſulis, qui Conceptionem immaculatam propugnarunt. At poſtquam Dominicani in Vniuerſitate Pariſienſi radices fixerunt, longè animoſior fuit ea de re concertatio; dum illi Bernardi opinionem tuendam ſuſceperunt, Academici Eccleſiæ Lugdunenſis Inſtitutum confirmarunt.

In Anglia quoque ſub M. Guill. de Corbolio ſeu Corboilo Priore olim Chichenſi & Diſcipulo M. Anſelmi, tum verò Archiepiſcopo Cantuarienſi feſta celebritas Conceptionis in ſynodo Londinenſi confirmata eſt, teſte Harpsfeldio.

1135. Anno 1135. die 1. Decemb. obiit in Normania Henricus I. Anglorum Rex, cum regnaſſet annis 35 & 3. menſibus. Corpus eius diu iacuit Rothomagi inſepultum: ibiq; viſcera eius, cerebrum & oculi humata ſunt: reliquum corpus cultellis inciſum & multo ſale reſperſum, ac ne fœtor obeſſet, reconditum eſt in coriis taurinis, vt ait Matheus Pariſienſis. Medicus autem qui magno pretio conductus caput eius ſecuri diffiderat, vt cerebrum extraheret, nimia vi fœtoris confectus interiit, pretio ſibi pacto malè gauiſus. Hic autem vltimus fuit ex multis, inquit Mathæus, quos Henricus occidit. Ad eius tamen laudem quidam Poëta illius temporis metricè ſic cecinit.

Rex Henricus obit, decus olim, nunc dolor orbis:
Numina flent Numen deperiiſſe ſuum.
Mercurius minor eloquio, vi mentis Apollo,
Iuppiter Imperio, Marſque vigore, gemit.
Ianus Cautela, minor Alcides probitate,
Conflictu Pallas, arte Minerua, gemit.
Anglia quæ cunis, quæ ſceptro Numinis huius
Ardua ſplenduerat, iam tenebroſa ruit.
Hæc cum Rege ſuo, Normania cum Duce marcet,
Nutriit hæc puerum, perdidit illa virum.

Libera vt tum fuerunt Populi Iudicia, ita varia fuerunt. Alij nempe, vt ait Ioannes Brompton, tribus eum ferebant virtutibus radiaſſe, ſapientia, eloquentia, belli fortuna: alij tribus vitiis ſuccubuiſſe victumque fuiſſe, cupiditate, crudelitate, voluptate. Eò autem defuncto antequam Corpus eius ſepulturæ traderetur, Regnum inuaſit Stephanus ex ſorore nepos, Boloniæ Comes, Comitis Bleſenſis filius & Theobaldi Comitis item Bleſenſis minor frater, & à Vvillielmo Cantuarienſi protinus diadema accepit die ipſo Sancti Stephani.

Ad hunc quoque annum referuntur plurimæ Scholarium Pariſienſium ad religioſam vitam conuerſiones, ſacris Bernardi Clare-Vallenſis concionibus, quas in ſcholis habebat, inductorum. Nam cum plurima per eum miracula patrari cernerent, cum loquebatur, nemo erat qui interno quodam pietatis affectu non

moueretur. Sic ergo legitur in lib. 6. Introductionis ad opera B. Bernardi c. 13. cuius author ait se ea quæ refert, accepisse propriis auribus ab iis qui cum Bernardo familiariter conuersati fuerant. Quadam prætérea die cum vir Domini Bernardus causa exigente *Parisios* adiisset, rogatu Clericorum ingressus est de more *Scholas* eorum, quibus ostendens formam veræ Philosophiæ, monebat eos attentius de mundi contemptu & subeunda pro Christo Domino voluntaria paupertate. Explicato vero sermone cum nemo ex eis conuerteretur, tristis egressus est eo quod præter solitum id ei accidisset, veniensque ad domum cuiusdam Archidiaconi, qui eum ad hospitium suum traxerat, secessit in Oratorium ibidem constitutum. Cumque cœpisset orare in spiritu vehementi, validissima compunctione totus in lachrymas resolutus est, itaut gemitus & singultus quos cohibere non poterat, foris audiri contingeret. Quo comperto præfatus Archidiaconus à sociis eius requirere cœpit, quænam esset causa tanti mœroris. Respondens autem vnus ex eis vir Religiosus quondam Abbas Fusniaci, nomine Rainaldus, qui secretorum famuli Dei magis conscius erat, & cuius etiam relatu id cognouimus, dixit ad eum: Homo iste mirabilis totus igne charitatis accensus, & totus in Deum absorptus nil aliud in mundo desiderat, nisi tantũmodo vt valeat errantes ad viam veritatis reducere & eorum animos Christo acquirere. Et quia modo verbum vitæ seminauit *in Scholis*, & de conuersione Clericorum fructum verbi sui non recepit, Deum sibi putat iratum, cuius hodie in sua prædicatione non sensit respectum. Hinc ista procella gemituum, hinc effusio lachrymarum. Proindeque hinc certissimè spero quod hodiernam sterilitatem Christianæ satisfactionis vbertas grandi fœnore compensabit. Mane itaque facto cum *Scholas* repetisset Prædicator egregius ad nutum Domini nauem cogitationis duxit in altum, & sacræ scripturæ retia laxauit in capturam. Finito vero sermone plurimi ex eisdem Clericis per manum illius sese Domino reddiderunt. Quos ille protinus de mundi periculo tanquam de marinis fluctibus extractos & vehiculis conductis impositos in saluatorium Claræ-Vallis transferre non distulit. In sequentibus narrat idem Author die sequenti tres adhuc Clericos seu Scholares captasse.

Similiter Gaufridus Monachus Clarevallensis Bernardi peregrinationum Comes l. 4. c. 2. sic de eiusdem virtutibus scribit. Et quod addimus, huic simile fuit. Patrem sanctum *fines Parisiorum* aliquando peragrantem, vt ad ipsam diuerteret Ciuitatem, Episcopus Stephanus & cæteri omnes qui pariter aderant, obnixè rogantes non poterant obtinere, magno siquidem zelo, nisi causa grauis vrgeret, Conuentus publicos declinabat. Cumque vespere iter suum aliàs ordinasset, manè vbi primum locutus est fratribus, dicere iubet Episcopo, quia mane ibimus Parisios vt rogasti. Conueniente igitur *Clero admodum copioso*, sicut semper ab eo solebant expetere verbum Dei, continuò tres ex illis compuncti sunt & conuersi ab inanibus studiis ad veræ sapientiæ cultum, abrenunciantes seculo & Dei famulo adhærentes. Quorum ille primum intuens cum subitò inter loquendum fugeret peteretque vestigia eius, inclinauit se modicè & fratri cuidam propius assidenti in ore locutus est dicens: Istum ego sicut nunc video venientem, nocturna visione præuidi, propter quem etiam nos Dominus adduxit. Qui nimirum Nouicius in multa postmodum puritate & deuotione conuersatus, plurimumque acceptus Deo & hominibus in Clara-Valle post annos aliquot beato fine quieuit.

Robertus quoque de Monte in supplemento Sigeberti de Conuersionibus eiusmodi verba faciens, sic habet ad an. 1139. *Inter hos etiam alios multos tunc claros scientiâ viros Bernardus Abbas Clarevallensis vir opinatissimæ Religionis eminentissimè clarebat, qui multorum miraculorum Patrator & verbi Dei feruentissimus prædicator atque plurimorum Monasteriorum fundator, animarum lucra maxima Deo adhibebat, adeo vt* Magistri Scholarum cum magno Clericorum comitatu *etiam de longinquis Regionibus ad eius optabile Magisterium confluentes centenario vel ampliori Nouiciorum numero Domum probationis implerent, & vno die Quadraginta Monachi fierent.*

Extant plurimi eius sermones de Conuersione ad Clericos. Extant & quædam Epistolæ ad Magistros Parisienses, quos ad Religiosam vitam è scholis traducere conabatur, præsertim ad M. Gualterum de Caluo-monte, ad M. Guillelmum, ad Henricum de Murdach Angligenam, quas hoc loco inserere non erit inutile. Sic ergo ait ille Ep. 104. ad M. Gualterum de Caluomonte.

Sœpe meum amicum dulcissima subeunte memoriâ doleo super te, Gualtete Charissime, cogitans nimirum illud tuæ iuuentutis decus & ingenij acumen, scientiæ & eruditionis ornatum, quodque his omnibus excellentius est in Christiano, tuos illos mores ingenuos quàm inanibus studiis atteras, dum de tantis muneribus non authori Christo, sed rebus deseruias transitoriis. O si quod auertat Deus, mors inopinata subripiens ista cõcusserit! heu subito cũcta velut ad impulsum vrentis & furentis venti tanquam fœnum velociter *arescent, & quemadmodum olera herbarum citò decident.* Quid ergo tecum tolles de omni labore tuo quem operatus fueris super terram? quid retribues Domino pro omnibus quæ tribuit tibi? quid inquam lucri pro tot tibi creditis talentis referes creditori? O si vacuam manum inuenerit ille, ille donorum promptus quidem auctor, sed importunus exactor! veniet enim, veniet & non tardabit ad requirendum vtique quod suum est cum vsura. Suum nempe asserit omne, quod te in tua patria pomposis sed periculosis fauoribus nobilitare videtur. Genus clarum, corpus aptum, forma elegans, ingenium velox, eruditionis vtilitas & honestas morum gloriosa quidem sunt, sed ei à quo sunt: si tibi vsurpas, est qui quærat & iudicet. Esto tamen liceat tibi hæc interim adscribere nomini tuo & gloriari in laude tua & vocari ab hominibus Rabbi, & facere tibi nomen grande duntaxat super terram, quid tibi post mortem his omnibus nisi fortasse memoria relinquetur, & hoc quoque solummodo super terram? Scriptum quippe est *dormierunt somnum suum & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis.* Quod si hic est finis omnium laborum tuorum, vt pace tua dixerim, quid habes amplius iumento? &c.

Similiter M. Henricum Murdach virum quoque eximiæ litteraturæ & magnæ famæ hortatur ad idem vitæ genus amplectendum, cuius Discipuli nonnulli iam se contulerant ad Claram-Vallem, hominemque tandem emouit vt scholas desereret. Sic ergo ad illum Ep. 106.

Dilecto suo Henrico Murdach Bernardus Abbas dictus de Clara-Valle salutem & non in via. Quid mirũ si inter prospera fluctuas & aduersa, qui necdũ statuisti supra Petram pedes tuos? At si iures & statuas custodire iudicia iustitiæ Domini, quid horũ te poterit separare à charitate Christi? ô si scires & quid dicam! Oculus, Deus, non vidit absq; te quæ præparasti diligentibus te. Sed tu frater, qui vt audiui Prophetas legis, putas intelligis quæ legis? Nam si intelligis, sentis vtique sensum Propheticæ lectionis esse Christũ. Quem videlicet si apprehendere cupis, potius illum sequendo quàm legendo consequi potes. Quid quæris verbum in verbo, quod iam Caro factum præsto est oculis? Iam de latibulo Prophetarum egressus est ad oculos Piscatorum, iam de monte vmbroso & condenso tanquam sponsus de thalamo suo prosiluit in campum Euangelij. Iam qui habet aures audiendi, audiat illum clamantem in templo. Qui sitit, veniat ad me & bibat. Et *venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis & ego reficiam vos.* Tu ergo times deficere, vbi se veritas reficere te promittit? certe si tantum te delectat tenebrosa aqua de nubibus aëris, quanto iucundius haurias de serenissimis fontibus Saluatoris? O si senex paululum quid de adipe frumenti vnde satiatur Hierusalem, degustares, quàm libenter suas crustas rodendas litteratoribus Iudæis relinqueres! O si vnquam in schola pietatis sub Magistro Iesu merear te habere sodalem!.. Experto crede, aliquid amplius inuenies in siluis quàm in libris. Ligna & lapides docebunt te quod à Magistris audire non possis. *An non putas posse te sugere mel de Petra oleumque de saxo durissimo?*

Huiusce Henrici duo Discipuli willielmus & Iuo præcesserant, vitamque Monasticam amplexi fuerant. Et illi eadem Epistola Magistrum rogant, ne dedignetur sequi Discipulos. *Oramus Deum, vt vobis quo nos praisse debueratis, tribuat vel sequi: quatenus & in hoc tantæ humilitatis Magistrum teneamus, cum videlicet non despexeritis Magister sequi Discipulos.* Tandem ille sequutus est, & postmodum Abbas Vallis-Claræ factus: inde ad Abbatiam de Fontibus post mortem Richardi translatus, tandemque ad Archiepiscopatum Eboracensem promotus. Similiter M. Vvillielmum qui deinde Abbas fuit S. Theodorici conuertit, & Gaufridum de Perona Scholasticum, Thomam de Beuerla & alios innumeros. Neque solum Scholasticos, sed & complures quoque Magistros, vt ait Bernardus Bonæ-Vallensis in præfatione ad eius vitam. *Quot in Monasterium eius litteratos viros, quot*

Philosophos seculi huius Scholæ miserunt ad conuersationem Theoricam & mores Diuinos? qua non ibi floruit disciplina, vbi erant examina Magistrorum & egregij viri exercitato intellectu insignes, qui diuinis studiis inhærentes multis gratiarum authoramentis inuicem se ipsos edocent & accendunt?

Eodem anno Guillelmus Pictauorum & Aquitanorum Comes schismatis, quod male fouerat, pœnitens, vt se morti propinquum sentit, filiam suam Eleonoram Ludouico Regis filio despondet, eique totam ditionem suam iuxta leges & consuetudinem coniugij addicit & mancipat. Ludouicus autem, vt legitur in Chronico Mauriniacensi, *Iuuenis erat corporis elegantia clarus, morum honestate & religione magnificè praditus, sensus & sapientia viuacitate acutus. Hunc vt ita dicam sapiens ille artifex inter alios coætaneos suos quasi flosculum redolentiorem protulerat, qui futuri valoris in ipsa prima ætatis teneritudine iam manifestè indolem præferebat.* *Iuris Canonici Professio.*

Ad eundem annum refert Auentinus lib. 6 Compilationem Decreti seu Iuris Pontificij per Gratianum Monachum Bononiensem; qui cum videret Ius Ciuile in meliorem statum formamque redactum operâ Vverneri Iureconsulti & iussu Lotharij, Scholasque Iuris iam maximè frequentari, animum quoque adiecit Iuris Canonici compilationi, seu potius,vt aliqui dicunt, dilaniationi & confusioni. Et sic ea de re loquitur Auentinus ad annum prædictum. *Sub idem tempus Gratianus ille ius Pontificale dilaniauit atque confudit. Etenim vti est in nostris Bibliothecis sincerum, duas continet partes. Prima, acta sunt vniuersorum Conciliorum, quæ quidem recepta esse constat. Altera, Constitutiones, Epistolas, Rescripta maximorum Pontificum complectitur, vt quæque gesta fuere. Caussæ, adsessores, testes adductis locorum temporumque monumentis commemorantur.* Compilatio autem ista (quam ipse Gratianus Concordantiam discrepantium Canonum inscripsit, communiter verò Gratiani Decretum) ab Eugenio III. approbata est, & in scholis prælegi iussa. Vt nos alibi docebimus.

Eodem anno Guillelmus Abbas S. Theodorici relictâ Abbatiâ fit Monachus Signiaci Ordinis Cisterc. in agro Remensi sub Abbate Bernardo Igniacensi: Ille Guillelmus tam intimus & specialis erat Bernardi Claræ-Vallensis amicus, vt eorum esse diceretur cor vnum & anima vna.

Anno 1136. M. Albericus Remensis, celeberrimus ille Scholarum Magister, quem in Episcopum Catalaunensem electum fuisse supra diximus, sed ab Honorio II. minime confirmatum, ad Bituricensem Archiepiscopatum (defuncto Vulgrino 6. idus Ian.) promouetur. Meminit Alberici Chronicon Senonense,& Richardus Cluniacensis ad an. 1137. his verbis. *Circa tempora Ludouici Regis floruit Gislebertus cognomento Vniuersalis natione Brito, in Philosophia clarus, postea Episcopus* (nempe Londoniensis post Richardum, vt ad an. 1127. retulimus) *postquam Remis Ciuitate surrexit Albericus non illo fama minor, qui prouectus in Archiepiscopum modico durauit spatio.* Quanti eum faceret Bernardus Clareuallensis, liquet ex Ep. 13. ad Honorium Papam. *Nouimus*, inquit, *hominem sana fidei & doctrina hactenus extitisse: in diuinis pariter & humanis prudentem esse, & speramus in Domo Dei, si tamen ipse elegit eum, fore vas in honorem, & vtilem futurum non solum illi sed & omni Gallicanæ Ecclesia.* 1136.

Hunc quoque inter primarios Ecclesiæ Gallicanæ viros commemorat Vincentius Beluacensis in Speculo Historiali. lib. 28. c. 16. *Florebat*, inquit, *hoc tempore Ecclesia Gallicana per viros religione ac sapientia illustres, Milonem Morinensem Episcopum, humilitatis virtute præcipuum, Aluisum Atrebatensem liberalitate atque consilio & facundia clarum, Godefridum Lingonensem, Hugonem Antissiodorensem, Iosleuum Suessionensem, Goffridum Carnotensem, Albericum Bituricensem Archiepiscopum scientia litterarum atque consilij prudentia clarissimum. Inter hos & alios multos tunc claros scientia viros sanctus Bernardus Abbas Clareuallensis, vir opinatissimæ religionis, eminentissimè clarebat. Florebat & M. Richardus de S. Victore Parisiensis Canonicus Regularis & multi alij viri insignes. Cæterum illis temporibus erat pulchra & decora facies Ecclesiæ diuersorum Ordinum ac professionum circundata varietate, dum hinc Præmonstratenses, hinc & Cluniacenses Monachi, tum etiam diuersi habitus & Professionis Sanctimoniales & mulieres Deo deuota & continentia atque paupertate sub obedientiæ iugo regulariter viuentes feruore Religionis inuicem prouocarent, & noua certatim diuersis in locis Monasteria fundarent. Cum his etiam Monachi Carthusienses*

& ipsi paulatim pullulabant. Sed & Præsules Ecclesiarum ac Principes seculi promptissimè annuebant, vel etiam sponte offerebant priuilegia, donationes, terras, prata, nemora & cætera quæ monasteriis ædificandis necessaria forent.

Complures alios commemorat Ioannes Sarisberiensis variis in locis sui Metalogici, quorum ipse nonnullos vel audierat, vel docentes viderat, vel in docendi munere præcelluisse acceperat: quales sunt, Teuredus, Robertus Melidunensis Philosophiæ Professor, sic dictus quod Meliduni diu docuisset; Richardus cognomento Episcopus, *Homo*, vt ait, *nullius fere disciplinæ expers*; Hardewinus Teutonicus, M. Adam Angligena acutissimi vir ingenij, Willielmus Suessionensis Dialectices Professor, Gilbertus Porretanus, postea Episcopus, quem ait se in Logicis & Diuinis audiuisse; Robertus Pullus, Simon Pisciacensis, quem vocat fidum Lectorem, sed obtusum disputatorem, sub quo Theologiæ nauauit operam. Gualterus de Mauritania, M. Theodoricus à quo Rhethorices præcepta accepit; Petrus Helyas Rhetor quoque celeberrimus, ad quem extat Arnulphi Lexouiensis Ep. 10. quâ scilicet ei commendat Scholasticum quendam fugitiuum, forte nepotem suum, rogatque vt eum denuo suo contubernio admittat, à se quippe & à Patre & fratribus probè castigatum. *Si ab adolescente nostro*, inquit, *laudabilis indoles & sperata industria defecit, certus sum à Magistro nec doctrinam nec diligentiam defecisse, debueram vobis si se tractabilem præstitisset, sed pluris me constituit fluxa eius & repugnans insolentia debitorem. Quantò enim in eo profectio vestra minus inuenit obsequij, tantò plus laboris impendi, plus molestiarum oportuit sustineri. Est igitur voluntas nostra, quod redeat, vt tam à nobis quàm à Patre fratribusque correptus possit ad vos aliquando mutata in melius voluntate reuerti.*

Sed de Professoribus huius ætatis, quâ quisque in Arte excelluerit, quamque in docendo methodum habuerit, iuuat audire Ioannem Saresberiensem, qui hoc anno ad scholas Parisienses ex Anglia profectus, in iis duodecim annos fere continuos, seu studendo seu docendo consumpsit. Sic ergo scribit lib. 2. Metalog. c. 10. *Cum primum adolescens admodum studiorum causâ migrassem in Gallias, anno altero postquam illustris Rex Henricus Leo iustitiæ rebus excessit humanis, contuli me ad Peripateticum Palatinum, qui tunc in Monte S. Genouefæ clarus Doctor & admirabilis omnibus præsidebat.* Ibi ad pedes eius prima artis eius rudimenta „ accepi & pro modulo ingenioli mei, quidquid excidebat ab ore eius, tota men- „ tis auiditate excipiebam. Deinde post discessum eius, qui mihi perproperus „ visus est, adhæsi M. Alberico qui inter cæteros opinatissimus Dialecticus eni- „ tebat, vt erat reuera Nominalis sectæ acerrimus impugnator. Sic ferme toto „ biennio conuersatus in Monte Artis huius Præceptoribus vsus sum Alberico & „ M. Roberto Melidunensi, vt cognomine designetur quod meruit in scholarum „ regimine (natione siquidem Angligena est) quorum alter ad omnia scru- „ pulosus locum quæstionis inueniebat vbique, vt quamuis polita planities, „ offendiculo non careret, & vt aiunt, scirpus ei non esset enodis. Nam & „ ibi monstrabat quid oporteret enodari. Alter autem ad responsionem prom- „ ptissimus subterfugij causa propositum nunquam declinauit articulum, „ quin alteram contradictionis partem eligeret, aut determinatâ multiplici- „ tate sermonis doceret vnam non esse responsionem. Ille ergo in Quæstioni- „ bus subtilis & multus: iste in responsionibus perspicax, breuis & commodus. „ Quæ duo, pariter eis, si alicui omnium contigissent, parem vtique Disputato- „ rem nostrâ ætate non esset inuenire. Ambo enim acuti erant ingenij & studij „ peruicacis, & vt reor, magni præclarique viri in Physicis studiis enituissent, si „ de magno litterarum niterentur fundamento, & si tantum institissent vestigiis „ maiorum, quantum suis applaudebant inuentis. Hæc pro tempore quo illis ad- „ hæsi. Nam postea vnus eorum profectus Bononiam dedidicit quod docuerat, „ siquidem & reuersus dedocuit. An melius, iudicent qui eum ante & postea au- „ dierunt. Porro alter in diuinis proficiens litteris, etiam eminentioris Philoso- „ phiæ & celebrioris nominis assecutus est gloriam. Apud hos toto biennio sic „ locis assignandis assueuj & regulis & aliis Rudimentorum elementis, quibus „ pueriles animi imbuuntur, & in quibus præfati Doctores potentissimi erant & „ expeditissimi, vt hæc omnia mihi viderer nosse. *Tanquam vngues digitosque meos.*

Hoc enim planè didiceram vt iuuenili leuitate pluris facerem scientiam eam, quàm esset. Videbar mihi sciolus, eo quod in iis quæ audieram, promptus eram.

Deinde reuersus in me & metiens vires meas, bonâ Præceptorum meorum gratiâ consulrò me ad *Guillelmum de Conchis* transtuli, ipsumque triennio docentem audiui. Inrerim legi plura, nec me vnquam pœnitebit tẽporis eius. Postmodo vero *Richardum* cognumento *Episcopum*, hominem verè nullius expertem disciplinæ & qui plus pectoris habet quàm oris, plus scientiæ quàm facundiæ, veritatis quàm vanitatis, virtutis quàm ostentarionis, secutus sum & quæ ab aliis audieram, ab eo cuncta relegi & inaudita quædam ad Quadriuium pertinentia, in quo aliquatenus *Teutonicum præaudieram Hardewinum*, didici. Relegi quoque Rhetoricam, quam prius cum quibusdam aliis à M. Theoderico renuiter auditam paululum intelligebam: sed eam postea *à Petro Helia* plenius accepi.

Et quia nobilium liberos qui mihi amicorum & cognatorum auxilio destituto paupertatis meæ solatiante Deo alimenta præstabant, instruendos susceperam, ex necessitate Officij & instantia Iuuenum vrgebar quod audieram, ad memoriam crebro reuocare. Vnde ad *M. Adam* acutissimi virum ingenij, & quidquid alij sentiant, multarum litterarum, qui Aristoteli præ cæteris incumbebat, familiaritatem contraxi vlteriorem, vt licet eum *Doctorem* non habuerim, mihi sua benignè communicaret, & se quod aut nulli faciebat aut paucis alienis, mihi patentius exponebat; putabatur enim inuidia laborare.

Interim apud *Willielmũ Suessionensem* qui ad expugnandã, vt aiunt sui, Logicæ vetustatem & consequentias inopinabiles astruendas, & antiquorum sententias deducendas machinã postmodũ fecit, prima Logices docui elementa & tandem iam dicto Præceptori apposui. Ibi forte didici idem esse ex contradictione cum Aristoteles obloquatur, quia idem cum sit & non sit, non necesse idem esse & non esse. Nihil enim ex contradictione euenit, & contradictionem impossibile est in aliquo euitare. Vnde nec animi machinâ impellente vrgeri potui, vt credam ex vno impossibili omnia impossibilia prouenire.

Extraxerunt me hinc rei familiaris angustiæ, sociorum petitio & consilium Amicorum, vt officium docentis aggrederer. Parui. Reuersus itaque in fine triennij reperi *M. Gilbertum* ipsumque audiui in Logicis & Diuinis, sed nimis citò substractus est. Successit *Robertus Pullus*, quem vita pariter & scientia commendabant. Deinde me excepit *Simon Pexiacensis* fidus Lector, sed obtusior disputator. Sed hos duos solis in Theologicis habui Præceptores. Sic mihi duodecennium fere elapsum est diuersis studiis occupato. Iucundum itaque visum est veteres quos reliqueram & quos adhuc Dialectica detinebat in Monte, reuisere socios, conferre cum iis super ambiguitatibus pristinis, vt nostrum inuicem ex collatione mutua commetiremur profectum. Inuenti sunt qui fuerant & vbi: nec enim ad palmã nisi sunt processisse ad quæstiones pristinas dirimendas, neq; propositiunculam vnam abiecerant. Quibus vrgebant stimulis, eisdem & ipsi vrgebantur. Profecerant in vno tantùm. Didicerant modum, modestiam nesciebant. Adeo quidem vt de reparatione eorum posset desperari. Expertus itaque sum, quod liquido colligi potest, quia *sicut Dialectica alias expedit Disciplinas, sic si sola fuerit, iacet exanguis & sterilis, nec ad fructum Philosophiæ fœcundat animam, si aliunde non concepit.*

Hæc Saresberiensis de Illustribus viris huius temporis, quos scilicet aut Magistros habuit, aut docentes vidit ab anno 1136. ad annum vsque circiter 1148. In aliis verò plurimis sui Metalogici locis exponit quæ fuerit eorum Disciplina, quæ Methodus tradendarum Artium; quamque peruersa inualuisset consuetudo ad vnam Logicam conuolandi neglectis Grammatices & Rhetorices præceptis. Cuius praui instituti Cornificium quendam facit authorem, cuius hæc erat sententia, non studendum esse præceptis eloquentiæ, *quoniam eam cunctis natura ministrat, aut negat. Si vltro ministrat aut sponte, opera superfluit & diligentia. Si vero negat, inefficax est & inanis.* Diximus ad calcem primi voluminis huius historiæ de Cornificio eiusque sectatoribus: quos insectatur totis libris quinque Metalogici, imprimis vero Cornificium illum ait fuisse hominem nullatenus facundum, sed verbosum & sine fructu sen-

suum verborum folia in ventum continuo perferre solitum, Discipulos suos vana quadam & ridiculâ iactatione deludere, promittereque se sine artis opera factu-rum eos eloquentes,& tramite compendioso, sine vllo labore Philosophos. Qui tamen, si quid in Disputationibus adoersus mentem suam & sententiam quam fabricarat, obiiceretur, respondere dedignabatur, aiens suas margaritas porcis alienis non esse communes,illas nempe felicibus audiendas &Iouis auribus reseruare. Nouam itaque ille methodum tramitem que docendi inuenerat imitatus Nominales, contendebatque se nescio quibus compendiosis regulis Philosophiæ beneficio cæteras artes nullo negotio suis Discipulis impressurum. De illo igitur & de similibus Nouatoribus ac Compendiariis hominibus sic ait l. 1. c. 3. *Sed quid docebant noui Doctores*, inquit, *qui plus somniorum quam vigiliarum in Scrutinio Philosophiæ consumpserunt, & facilius instituti quam illi iuxta narrationes fabulosas, qui somniantes in Parnasso repente vates progrediebantur, aut citius quam ij qui in Castalio fonte Musarum munus hauriebant Poeticum, aut quã illi qui viso Phœbo Musarum, nedum Musicorum meruerunt adscribi consortio. Nunquid rude aliquid & incultum? nunquid aliquid vetustum & obsoletum? Ecce noua fiebant omnia, innouabatur Grammatica, immutabatur Dialectica, contemnebatur Rhetorica, & nouas totius Quadriuij vias euacuatis prioribus regulis de ipsis Philosophiæ adytis proferebant.*

Denique ostendit nullum vnquam eiusmodi Nouatorum potuisse consequi quod sperabat, aut aliis fructum afferre quem promittebat; itaque multos ex iis & ex eorum Discipulis seriùs tandem animaduertentes se sua spe & alienis promissis frustratos & deceptos, alios Monachorum aut Clericorum Claustra fuisse ingressos; alios suam in Philosophia intuitos imperitiam, *Salernum* vel *Montempessulanum* profectos factosque fuisse Clientulos Medicorum,& repente quales erant Philosophi, tales momento Medicos extitisse. Alios denique plus frontis & pertinaciæ in fouendo tuendoque errore habentes, ad docendum simili modo parique via, quâ edocti fuerant, se contulisse; sed minimo admodum successu. Itaque illos, vt solent facere, quicunque se posse quod alij possident, contingere desperant, quotidie calumnias aduersus reliquos Professores antiquæ Disciplinæ tenaces & Artium Liberalium excultores, Discipulorum auribus & mentibus ingerere consueuisse: impudenter quoque sed in latebris, quia palam non audebant, offuscare conatos sæpe splendidissima Galliarum lumina Lauduni gloriam fratres Theologos, *Anselmum & Radulphum, quorum nomen*, inquit, *in iocunditate erat, quos nemo lacerauit impune, & qui solis displicuerunt Hæreticis, aut flagitiorum turpitudine obuolutis.*

Cæteros verò palam. & publicè lacerabant, Albericum Remensem, Simonem Parisiensem, (melius Pisciacensem) quos asserebant non modo non Philosophos esse, sed nec Clericos quidem seu scholasticos, imo vix hominum nomine dignos, sed Boues Abrahæ vel asinos Balaamitas: Guillielmum de Conchis etiam erroris conuinci ex propriis scriptis. Vix abstinebant à M. Hugone de S. Victore, *& hoc quidem magis propter habitum Religionis, quam propter reuerentiam scientiæ aut Doctrinæ.* Denique Robertum Pullum qui de Doctore Scholastico à sede Apostolica factus fuit Cancellarius, ab his hominibus vocabatur Filius subiugalis, cuius tamen memoria bonis omnibus iucunda erat.

Ita depingit Saresberiensis Calumniatores & Nouatores illos, qui germanam Latinitatem in exilium amandauerant & barbariem in scholas inuexerant: vt ad superius seculum retulimus.

Reparatio bonarũ Artium in Acad. Paris. Tandem quo pacto & quorum virorum opera reparata fuerit eloquentia, bonæque artes refloruerint, idem author aperit eodem lib. 1. c. 5. idque singulare & illustre beneficium tribuit quinque præsertim celeberrimis Professoribus & Magistris Gilleberto Porretano, Theoderico, Bernardo Carnotensi, Vuillielmo de Conchis & Peripatetico Palatino, quanquam obstreperet Cornificius ille & tota eius familia seu Sectatorum turba, qui nitidè & tersè loqui parum curantes, Grammaticã, Rhetoricam & cæteras liberales ac præclaras artes contemnebant, neque tantorum virorum famam rodere abstinebant. Sic ergo ille, postquam de M. Gilberto locutus est. *Sed & alij viri amatores litteratorum, vt pote M. Theodericus Artium studiosissimus inuestigator: itidem Vuillielmus de Conchis Grammaticus post Bernardum Carnotensem opulentissimus, & Peripateticus Palatinus qui Logicæ opinionem præripuit*

præripuit omnibus coætaneis suis, adeo vt solus Aristotelis crederetur vsus colloquio, se omnes opposuerunt errori: sed nec vniuersi insanientibus resistere potuerunt. Insipientes itaque facti sunt, dum insipientiæ resistebant, & erronei diutius habiti, dum obuiare nitebantur errori. Veruntamen fumus ille citò euanuit, & prædictorum opera Magistrorum & diligentiâ redierunt Artes, & quasi iure postliminij honorem pristinum nactæ sunt, & post exilium gratiam ampliorem.

Inuidit Cornificius & turpe reputans vt senex mitteretur ad scholas, & vt sensu puer appareret, senex ætate, culpare cœpit, quod se posse consequi desperabat. Sententias carpebat omnium, eo quod ei dissimiliter vniuersi sentirent. Sic vulpes à desperatione cerasa culpat, & vt dici solet rusticano prouerbio, quod negatur, ducit inutile. Inde ergo iræ, hinc lachrymæ, hinc indignatio quam aduersus Discipulos memoratorum sapientium concepit Cornificij domus. Vndique in eos exercet dentem, sed in soliditate eorum frangit, vt dicitur, genuinum. Impudenter etiam, in latebris tamen, quia palam non licet, obfuscare nititur *splendidissima Lumina Galliarum, Lauduni Gloriam, Fratres Theologos Ansellum & Radulfum*, quorum memoria in iucunditate & benedictione est, quos nemo lacerauit impune, & qui solis displicuerunt Hæreticis, aut flagitiorum turpitudine obuoluti.

Nam de Alberico Remensi & Simone Parisiensi palam loquuntur & prouerbium nullum dicunt: & seqoaces eorum non modo Philosophos negant, imo nec *Clericos* patiuntur, vix homines sinunt esse, sed boues Abrahæ vel asinos Balaamitas duntaxat nominant, imo derident, aut si quid scommaticè magis aut Leodoricè in eos dici potest. *Guillelmus de Campellis errasse conuincitur* propriis scriptis. Vix parcitur M. Hugoni de S. Victore: Deo enim in ipso deferunt, non personæ. Rodbertus Pullus, cuius memoria nobis omnibus iucunda, diceretur filius subiugalis nisi sedi Apostolicæ deferretur, quæ ipsum de *Doctore Scholastico* Cancellarium fecit....... Vt autem licentius hæc familia illis derogaret, religionem extrinsecam induit Pater familias (de interna enim cognoscet Dominus & iudicabit) & Cisterciensium, Cluniacensium, Præmonstratensium aliorumque quorum fama hilarior est, familiaritatem captat, vt ab eorum authoritate possit esse insignis.

Cornificianorum argumenta contra Eloquentiam.

Idem author cap. 9. proponit argumenta Cornificianorum, qui præceptis eloquentiæ studendum esse negabant, quia cunctis, aiebant, eam natura ministrat aut negat. Si vltro ministrat, superuacanea est opera & diligentia. Si negat, inefficax & inanis. Prætorea ratio Præceptorum quod pollicetur non efficit: & omnino fieri nequit vt aliquis eloquens fit etiam diligentissimo studio præceptorum. Sufficit enim, inquiebant, vsus verbi loquendique inter cohabitantes commercium & linguæ cuiusque habet potissimam facultatem, qui officium eius crebro exercet.

Addebant apud Græcos & Latinos hoc planum esse, item apud Gallos, Britones, Scythas, Arabas, imo vbique locorum verum esse quod vsus Magistrum reddit: laborem improbum omnia vincere & assiduitatem operis in quauis arte præstantissimum efficere opificem. Adhæc inquiebant. *Etsi eloquentia præcepta proficerent, plus habent laboris, quam utilitatis, nec dispendium operæ æquâ vnquam compensabitur retributione mercedis. Græca plebs & Hebræa sine præceptorum difficultate linguæ suæ compendio vtitur; & tam Galli, quam Britones & aliæ itidem Gentes commercium verbi ante à Nutricum sinu quàm à Cathedra Doctorum excipiunt. Nutricis linguam plerunque redolet ætas virilis, nec potest interdum ab eo quod tenerior ætas ebiberat, Doctorum diligentia erudiri. Quam rectè loquuntur, quam expeditè singulæ Gentes in linguis quas eis Decreti Diuini constitutio assignauit? nunquid artem orationis exspectant aut præcepta Eloquentiæ?*

Postremo dicebant. *Quid est Eloquentia cum Philosophia?* altera enim consistit in verbo, altera Sapientiæ vias affectat, inuestigat & circuit, & interdum pro studio efficaciter apprehendit. Planè eloquentiæ Præcepta Sapientiam non conferunt, sed nec amorem eius, & sæpissimè quidem ei obtinendæ non conferunt. Res enim Philosophiæ aut finis eius quæ est sapientia, quærit, non verba: itaque ex iis liquere, quod præcepta Eloquentiæ ab operis suis Philosophia eminet.

Sequentibus duobus Capitibus prædictas rationes confutat his verbis. *Corni-*

» *catur*, inquit Cap. 7. hæc Domus insulsa suis tamen verbis, & quam constat totius
» eloquij contempsisse Præcepta. Sicut enim de se ipsa testatur, grauium temporum
» casuumque non potest simul curate iuncturam, & constructioni sensuum operam
» date. Esto loquatur falsò, dum verum sentiat, sed planè non acquiescet, quia homo
» ore mendax & spiritum falsum loquitur & falsum sentit. Ait enim, superflua sunt
» præcepta Eloquentiæ, qnoniam ea naturaliter adest aut abest. Quid inquā falsius?
» *Est enim eloquentia Facultas dicendi commodè quod sibi vult animus expediri.* Quod
» enim in abscondito cordis est, hoc quodammodo in lucem profert & producit in
» publicum. Siquidem non est eloquens quisquis loquitur, qnidquid voluerit, vt-
» cunque loqnitur, sed ille duntaxat qui animi sui arbitrium commodè profert.
» Ipsaque commoditas exigit facultatem quæ à facilitate dicitur, vt sequamur mo-
» res nostros, quibus gratum est in ea parte Stoïcos imitari, qui ad verborum faci-
» liorem intelligentiam, rerum etiam originem studiosius perscrutantur. Ergo cui
» facilitas adest commodè exponendi verbo quidem quod sentit, eloquens
» est. Et hoc faciendi Facultas rectissimè eloquentia nominatur. *Quo quid esse*
» *possit præstantius ad vsum, compendiosius ad opes, fidelius ad gratiam, commodius ad glo-*
» *riam, non facile video.* Nihil enim dotem istam natura & gratia antecedit, aut
» rarum: siquidem cum virtus & sapientia, quæ forte sicut Victorino placet, verbis
» potius quàm sententia differunt, in appetendis locis primum obtineant, secun-
» dum eloquentia sibi vindicat, tertius autem cedit locus corporis bonis, eique ad
» materiam gerendorum, cohabitantium fanor & rerum copia quarto loco succe-
» dunt. Secutus est hunc ordinem Ethicus, votorumque seriem in ordine expeten-
» dorum eleganter expressit.

Quid voueat dulci Nutricula maius alumno,
Quam sapere & fari vt possit, quæ sentiat, & cui
Gratia, fama, valetudo contingit abunde,
Et mundus victus non deficiente crumena?

Si ergo verbi & rationis vsu aliorum animantium naturam humana dignitas
» antecedit, quid conducibilius ad omnia, quid ad claritatem conciliandam poten-
» tius, quàm in eo naturæ præuenire consortes & generis, in quo solus homo cæ-
» teras vincit? *Hac autem cum omnem ætatem doceat & exornet, clariorem efficit iuuentu-*
» *tem, eo quod ætas tenerior gràtia quodammodo lenocinatur, vt ingenium vendicet. Qui*
» *sunt enim qui florent inter Conciues? qui sunt qui opibus pollent? qui sunt qui præualent*
» *viribus & in omnibus negotium obtinent, nisi eloquentes?* Nā vt Cicero est author, nihil
» est incredibile quod non dicendo fiat probabile, nihil tam horrendum & incul-
» tum, quod non splendescat oratione & quodammodo mansuescat, tanquam si
» excolatur. Qui ergo tanti boni contemptor est, manifestissimè desipit. *Qui autem*
» diligit, imò diligere simulat, & non excolit, nimis negligens est & desipientiæ pro-
» ximus.

Sequenti Cap. pluribus rationibus demonstrat Naturam iuuandam esse vsu & exercitatione: & in cæteris huius lib. 1. Capitibus ostendit non esse inutilem Grammaticam, contra Cornificianos, imo vtilissimam ad omnes artes liberales & ad omnes scientias acquirendas. Esse enim *totius Philosophiæ cunabulum & totius Litteratorij study altricem primam*, quæ omnium nascentium de sinu Naturæ teneritudinem excipit, nutrit infantiam, cuiusque gradus incrementa in Philosophia prouehit & sedulitate materna omnem Philosophantis producit & cudit ætatem.

In 2. Metalogici libro contendit Logicam seu Dialecticam esse perutilem, eamque Philosophantibus esse prælegendam; peruersum autem & deprauatum illius tradendæ & docendæ modum arguit, quod nonnulli non decennium, aut vicennium, sed totam vitam in tricis & nugis Dialecticis tradendis consumesent, omnesque omnium authorum quicunque de Dialectica scripsissent, opiniones & dicta congeterent. Præcipuam verò suo tempore contentionem inter Dialecticos ait fuisse de Vniuersalibus, quorum plures refert opiniones. Nam aliqui, nempe Nominales in vocibus naturam Vniuersalem reponebant: quam opinionem tribuit Roscelino Compendiensi Canonico, de quo in superiori seculo verba fecimus: quam tamen iam euanuisse ait. Alij in Sermonibus seu Conceptu; quā in opinione scribit fuisse Abaelardum. Alij reponebant in Iu-

tellectu seu mentis operatione, duoque tantum asserebant esse Vniuersalia, *genus & speciem*: & illi rursum in varias sectas abierunt. Quarum vnius Princeps fuit Gualterus de Mauritania. Alij Ideas Vniuersales constituebant, vt Bernardus Carnotensis insignis Platonicus. Alij Vniuersalitatem formis natiuis seu à parte rei attribuebant, vt Gislebertus Porretanus; Episcopus Pictauiensis. Alij Vniuersalitatem tribuebant rebus in vnum collectis, vt Gauslenus Episcopus Suessionensis. Denique subdit paucos fuisse eiusdem sententiæ: sed vnumquemque in eo videri voluisse doctum hominem, si quid præceptoris sententiæ adderet.

Quam difficile verò fuerit ex agro Academico stirpem illam vitiosam euellere, docet idem Saresberiensis ex iis quæ suo tempore fiebant. Nam licet M. Bernardus Carnotensis antiquum & probatissimum docendi modum in scholas restituere voluisset, idemque nonnulli alij facere tentassent, obruti tamen maiore contra sententium & contra facientium numero, qui nempe non modò Triuii & sed & totius Quadriuii contemptores erant, vniqoe Logicæ insistendum putabant, à præclaro instituto desistere coacti sunt. Contra eos sic agit Saresberiensis l. 2. Metal. c. 7. aiens dedoceri eos oportuisse, vt aliquid scirent.

Non tamen, inquit, vt in Logicam inuehar, hæc propono, *Scientia enim iucunda est & fructuosa*, sed vt illis eam liqueat non adesse, qui clamant in Compitis & in Triuiis docent, & in ea quam solam profitentur, non decennium aut vicennium sed totam ætatem consumpserunt. Nam & cum senectus ingruit, corpus eneruat, sensuum retundit acumina & præcedentes comprimit voluptates, sola hæc in ore voluitur, versatur in manibus & aliis omnibus studiis præripit locum. Fiunt itaque in Puerilibus Academici senes. Omnem dictorum aut scriptorum excutiunt syllabam, imò & litteram; dubitantes ad omnia, quærentes semper, sed nunquam ad scientiam peruenientes, & tandem conuertuntur ad vaniloquium: ac nescientes quid loquantur, aut de quibus asserant, errores condunt nouos, & antiquorum aut nesciunt, aut dedignantur sententias imitari. Compil[illegible]mnium Opiniones; & ea quæ etiam à vilissimis dicta vel scripta sunt, ab ino[illegible]udicij scribunt & referunt: proponunt enim omnia, quia nesciunt præferre meliora. Tanta est opinionum oppositionumque congeries, vt vix suo nota esse possit Authori. Accidit hoc Didymo, quo nemo plura scripsit, vt cum historiæ cuidam tanquam vanæ repugnaret, ipsius proferretur Liber qui eam continebat. Sed nunc multos inuenies Didymos, quorum pleni, imò referti sunt Commentarij huiusmodi Logicorum impedimentis. Rectè autem dicuntur Oppositiones, quia melioribus studiis opponuntur. Obstant enim profectui. Sed nec Aristoteles, quem Nugidici solum Ventilatores isti dignantur agnoscere, auditur dicens quidem fideliter, eleganter & verè, quia *quolibet contraria opinionibus proferente solicitum esse stultum est*. Refert Quintilianus Timotheum quendam clarum in arte tibiarum solitum exigere duplas mercedes ab his, quos alius instituisset, quàm si traderentur rudes omnino. Duplex enim labor est, alter in eluenda vitiosa doctrina quam perceperant: alter, vt verâ & rectâ fideliter imbuantur. *Ad hæc qui iam artificis nomen vendicat, non potest leuiter humiliari, ut ad minora descendat, sine quibus tamen proficere nequit.* Timotheus vtique sapiebat, quia

Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem
Testa diu.

Et quisque sui iuris effectus

—— *Currit ad illam*
Quam primum rupto prædam gustauerit ouo.

Cum autem Nugiuenduli illi suum iactitarent Aristotelem, seque illius Discipulos profiterentur, in sequenti capite ostendit quàm turpiter hallucinarentur, atque à vero aberrarent; quippe qui in vacuis subtilitatibus & futilibus Quæstionibus totam Artem suam scientiamque constituerent; longè in hoc ab Aristotele discrepantes, qui rerum veritatem inquirit & docet. Non negat tamen, quin institutum eiusmodi licet prauum, verborum pareret copiam abundantissimam, memoriam aleret, volubilitatem linguæ gigneret, ingeniumque exerceret. Verum quæ forent istæ laudes in pueris & Iuuenibus, contendit id in Magistris &

senibus esse vituperandum, ipsumque Aristotelem si ab iis audiretur, eiusmodi consuetudinem improbaturum. Sic ergo ille c. 8.

Vsus tamen aliquis interdum est in malo isto: scilicet quod qui in talibus assuescunt, si tamen modestia instituantur, *Verborum copiam præparant, volubilitatem linguæ, capacitatem memoriæ*. Ad hoc enim proficit frequens hæc & de omnibus concertatio, quæ quartum quoque adiicit *subtilitatem ingenij*: continuo siquidem proficit exercitio. Si autem moderatio desit, omnia hæc in contrarium cedunt; subtrahitur namque subtilitati vtilitas. *Nihil autem*, vt in 1. lib. Declam. ait Seneca, *Odibilius subtilitate, vbi nihil aliud est quàm subtilitas*. Et ad Lucilium. *Nihil est acutius arista, sed hæc ad quid vtilis?* Tale vtique est illud ingenium, quod solâ subtilitate lasciuiens nullâ residet grauitate. Hoc est quod in lib. de Institutione Oratoris *Præcoquum* dicitur *& non temere peruenit ad frugem*. Laudatur in pueris, sed in senibus contemnitur & culpatur. Pueri enim ex hoc facile parua faciunt, & audaciâ prouecti quidquid possunt, statim ostendunt: possunt autem id demum quod in proximo est, verba concinnant & continuant, hæc vultu interrito nullâ tardati verecundiâ proferunt. Non multum præstant, sed citò: non subest vera vis, nec penitus immissis radicibus nititur. Vt quæ solo summo sparsa sunt semina celerius se effundunt & imitatæ spicas herbulæ inanibus aristis ante messem flauescunt. Et ingenia quæ subtilitatem aut copiam affectant, deducta grauitate, placent hæc annis comparata, deinde stat profectus, admiratio decrescit. Sed nec Verborum copia perpetuò laudem habet. Vt enim ait Sidonius, *Non est minor gloria dixisse quod noueris, quàm siluisse quod nescias*. Sed & Cicero verba redarguit, quæ sine vtilitate aut voluptate tam dicentis quàm audientis inutiliter proferantur. Obtinet enim illud Poëticum.

Aut prodesse volunt aut delectare Poëta,
Aut simul & iucunda & idonea dicere vitæ.
Omne tulit punctum qui miscuit vtile dulci.

Et multiloquium peccata comitantur. *Lingua autem volubilita*[illegible]tum demum prodest, si ad sapientiam disponatur: in vdo enim est & citò labitur. Licet autem sit membrum modicum, totam humanæ natiuitatis succendit, conturbat vitam & totum hominem, nisi moderationis vinculo refrænetur, agit in præceps. *Quid autem prodest illa in Archiuis memoriæ recondisse, quorum nullus est vsus?* Sicut enim de lana caprina contendere inofficiosum est, sic ea quæ inutiliter proferuntur, commendare memoriæ ineptum & indiscretum est. Quis vnquam inutilia folia & aristas thesaurizans congessit, vt opibus abundet? Debuerat Aristoteles hanc compescuisse intemperiem eorum, qui indiscretam loquacitatem Dialecticæ exercitium putant & sanè compescuerat, si audiretur. *Non oportet*, inquit, *omne problema nec omnem positionem considerare; sed cum dubitabit aliquis rationis egentium & pœnæ vel sensus*. Nam qui dubitant vtrum oportet Deos vereri, & parentes honorare, vel non *pœnæ*, indigent: qui verò vtrum nix alba est aut non, *sensus*. Neque vero quorum propinqua est demonstratio, neque quorum valde longè: nam hæc quidem non habent dubitationem, illa autem magis quàm secundum exercitatiuam: Sed illi eo consulto, imo & prohibente semper vbique & de omnibus æquè disputant, forte quia notitiam omnium æquè habent.

Idem Cap. 10. docet inefficacem esse Dialecticam, si aliarum Disciplinarum destituatur subsidio, adiutam verò & corroboratam mirum in modum prodesse.

Eloquentiam sine sapientia non prodesse celebre est & verum. Vnde ipsam vt prosit, à sapientia contrahere manifestum est. Ergo & pro modulo sapientiæ quam quisque adeptus est, eloquentia prodest: nocet enim hæc si dissocietur ab illa. Ex quo liquet Dialecticam quæ inter Ministras eloquentiæ expeditissima est & promptissima, vnicuique prodesse ad mensuram scientiæ suæ. Ei enim prodest plurimùm qui habet notitiam plurimorum. Et ei qui pauca nouit, minimum prodest. Nam sicut gladius Herculis in manu Pygm[illegible]i aut pumilionis inefficax est, & idem in manu Achillis & Hectoris ad modum [illegible]ulminis vniuersa prosternit; sic Dialectica si aliarum Disciplinarum vigore destituatur, quodammodò manca

est & inutilis fere. Si aliarum robore vigeat, potens est omnem destruere falsitatem, & vt minimum ei adscribam, sufficit de omnibus probabiliter disputare. *Neque enim magnum est, si more nostrorum iugiter in se rotetur, se circumeat, sua rimetur arcana, & in illis dumtaxat versetur, quæ nec domi, nec militiæ, nec in foro, nec in Claustro, nec in Curia, nec in Ecclesia, imo nusquam nisi in schola* prosunt. Ibi enim teneriori ætati plura indulgentur, admodum & modicum, quæ mox magis serius Philosophiæ tractatus eliminat. Siquidem hic cum ad maturam scientiæ vel vitæ venitur ætatem, non modo verba puerilia & licentioris indulgentiæ, sed totos plerunque reiicit libros. Hoc est enim quod sub Poëtici nube figmenti in Mercurij & Philologiæ docemur nuptiis, Deorum omnium auspicio contractis & inutiliter hominibus amplectendis.

Ibi namque Philologia postquam Cœli templa conscenderat, & putioris status nacta est libertatem, librorũ copiam quibus fœcunda erat, euomuisse describitur. *Est autem cuique Opifici facillimum de arte sua loqui, sed ex arte quod artis est facere, difficillimum est. Quis est enim Medicus qui non de* Elementis & humoribus & complexionibus & morbis & cæteris pertinentibus ad Physicam sæpe loquatur & multum? Sed quid ad hoc? conualescit? magis poterat ægrotare. Quis Ethicus morum regulis dum in lingua versantur, non abundat? sed planè longè difficilius est vt exprimantur in vita. Mechanici Opifices facile singuli loquuntur de artibus suis, sed nemo eorum tam leui opera Architectum exercet aut Pugilem. Idem est in reliquis. Sic de definitione, aut argumentis, aut Genere & similibus loqui facillimum est, sed eadem ad artis explendum officium in singulis Facultatibus inuenire, longè difficilius. Ergo qui Disciplinarum inopia premitur, quam copiam Dialectica pollicetur & præstat, non habebit.

Hæc ita se habere licet nemo non videret, faterenturque pene omnes melius esse veterum authorum institutis insistere, quàm friuolas Quæstiones & nullius vtilitatis in Commentariis tradere, atque in iis Scholasticos exercere, deteriora tamen sequebantur; ipsi etiam, qui prudentia & scientiarum claritate cæteris præfulgere putabantur, quod improbabant, nihilominus exequebantur, ne desererentur in scholis, aut certe raros haberent Discipulos. Idque probat Saresberiensis l. 3. Metalog. c. 3. exemplo M. Adami Angligenæ Peripatetici.

Deridebat, inquit, *eos noster ille Anglus Peripateticus Adam: cuius vestigia sequuntur multi, sed pauci præpediente inuidiâ profitentur, dicebatque se aut nullum aut paucissimos auditores habiturum, si ea simplicitate sermonum & facilitate sententiarum Dialecticam traderet, quâ ipsam doceri expediret. Habuit enim hominem familiarem assiduitate colloquij & communicatione librorum & quotidiano fere exercitio super emergentibus articulis conferendi. Sed nec vnâ die discipulus eius fui. Ei tamen habeo gratias, quod eo docente plura ipsius, quoniam aliud ratione consultâ prælegeram, ipso arbitro reprobaui. Itaque hic sicut vbique, facilitati arbitror seruiendum.*

Postremo tandem c. 4. eiusdem libri suum de veteribus Authoribus & modernis iudicium interponit his verbis. *Præterea reuerentia adhibenda est verbis* Authorum cum cultu & assiduitate vtendi: tum quia quandam à magnis nominibus antiquitatis præferunt maiestatem; tum quia dispendiosius ignorantur, cum ad resistendum aut ad vrgendum potentissima sint. Siquidem ignaros in modum fulminis rapiunt & metu perculsos exanimant aut prosternunt: inaudita enim Philosophorum vocabula tonitrua sunt. Licet itaque modernorum & veterum sit sensus idem, venerabilior est vetustas. *Dixisse recolo Peripateticum Palatinum, quod verum arbitror, quia facilè esset aliquem nostri temporis librum de hac Arte componere, qui nullo Antiquorum quod ad conceptionem veri, vel elegantiam verbi esset inferior; sed vt authoritas fauorem sortiretur, aut impossibile, aut difficillimum.* Hoc ipsum tamen asserebat maioribus attribuendum, quorum floruerunt ingenia & inuentione mirabili pollentes laboris sui fructum posteris reliquerunt. Itaque ea in quibus multi sua tempora consumpserunt, in inuentione sudantes plurimum, nunc facile & breui vnus assequitur: fruitur tamen ætas nostra beneficiô præcedentis & sæpe plura nouit, non suo quidem præcedens ingenio, sed innitens viribus alienis & opulentâ prudentiâ Patrum. *Dicebat Bernardus Carnotensis nos esse quasi Nanos Gigantum humeris insidentes, vt possimus plura eis & remotiora videre*: non vtique proprij visus acumine aut eminentia corporis, sed quia

„ in altum subuehimur & magnitudine Gigantes. *Ex his facile acquieuerim, quia* „ *Artis præparatitia & multos Articulos veritatis tradant Artium præceptores, etiam In-* „ *troductionibus suis æque bene antiquis & fortè commodius.* Quis enim contentus est „ iis quæ Aristoteles in Periermeniis docet? quis aliunde conquisita non adiecit? „ Omnes enim totius Artis summam colligunt & verbis facilius tradunt. Vestiunt „ enim sensus Authorum quasi cultu quotidiano, qui quodammodo festiuior est, „ cum antiquitatis grauitate clarius insignitur.

Hæc paulo fusius retulimus, vt omnes clarè intelligant, quæ temporibus istis methodus esset tradendarum disciplinarum in scholis Parisiensibus, quique tum in singulis artibus excellerent Magistri, & quæ vnicuique esset ratio docendi. Hinc quoque intelligimus non esse nouum Quæstiones Dialecticas agitare, quæ parum prosint, quæque ad exercenda & acuenda, iuuentutis ingenia plus conferant, quàm ad solidam alicuius veritatis intelligentiam. Neque tamen hoc absque certâ ratione toleratum in Scholis arbitror; ne scilicet obtorpescant studiosorum animi: experientia enim docet adolescentes longè magis subtilitatibus illis solere delectari, quàm Theorematis iis quæ constantem & apertam veritatem præ se ferunt. Itaque Quæstiones illæ, si non aliter prosint, certè sunt acres stimuli studiorum, cotésque ingeniorum.

Hocce quoque tempore scribebat Author Chronici S. Maxentij, vulgo dicti Mallacensis, quod è Codice M. S. qui fuit olim viri doctissimi Ioannis Beslij, nuncque visitur in Bibliotheca V. C. Iacobi Puteani, descripsit & in lucem emisit Labbeus Iesuita in 2. tomo nouæ Bibliothecæ librorum Manuscriptorum. Ille autem author qui scripsit ad annum vsque 1140. de primis Academiæ Professoribus sic scribit ad an. 816. *In illo tempore Rabanus Magnentij Monachus doctissimus Magister Alcuini, Imperatori ipsi* (Ludouico Pio) *porrexit librum valde mirabilem de Theologia S. Crucis: Beda enim doctus à Benedicto Abbate & nutritus docuit Simplicium, & Simplicius Rabanum, qui à transmarinis oris à Domino Imperatore Carolo susceptus est & Pontifex in Francia factus. Item Rabanus docuit Alcuinum & Alcuinus Smaragdum imbuit. Smaragdus autem docuit Theodulfum Aurelianensem Episcopum, Helias autem Henricum. Henricus Remigium & Vcbaldum Caluum Monachos heredes Philosophiæ reliquit.* Hæc iste mutuatus est ab Ademaro Engolismensi & in eosdem incidit, quoad ordinem seriemque, errores.

Eodem anno Ludouicus Iunior Rex designatus Burdigalæ vxorem duxit Eleonoram Aquitaniæ Ducissam, Willelmi filiam, illius vrbis tum Archipræsule M. Gaufrido de Loratorio, cuius tam honorabilem mentionem facit D. Bernardus, vt supra retulimus: cuique Rex eodem anno ius concessit Regaliorum. Nuptiarum celebritati adfuerunt Gaufridus Carnotensis Aquitaniæ Legatus, Theobaldus Comes Blesensis, Radulphus Veromanduorum, Vvillelmus Niuernensis & Rotrocus Perticensis: quorum duo præferrim, Theobaldus & Vvillelmus ab omnibus Historicis mirificè prædicantur ob pietatem, iustitiam & honestatem. Vvillelmus quidem, vt legitur in Chronico Antissiodorensi, de potente Principe seculi factus est in Carthusia humillimus Pauper Christi: Theobaldus verò senior Comes Campaniæ ibidem dicitur *Pater Orphanorum*, & Iudex viduarum, oculus cœcorum ac pes claudorum, singulariter munificus in pauperibus sustentandis, in extruendis Monasteriis, & erga Religiosos quosque largitor incomparabilis. Hic genuit Henricum, Theobaldum & Stephanum Comites, Guillelmum quoque Remensem Archiepiscopum, cui plurimum debet Academia Parisiensis, vt alibi docebimus: filias etiam plurimas, quarum vltimam nomine Adelam Ludouicus Iunior accepit in vxorem, ex eaque Philippum Augustum Regni successorem genuit. Eximias Theobaldi virtutes complectitur sequens Exastichon à Poeta quodam illius temporis non ineleganter compositum.

Ille Comes, Comes ille pius Theobaldus erat, quem
Gaudet habere Polus, Terra carere dolet.
Non hominem possum, non audeo dicere Numen,
Mors probat hunc hominem, vita fuisse Deum.
Trans hominem citraque Deum, plus hoc, minus illo,
Nescio quis, Neuter. Inter vtrumque fuit.

Henricum filium mirificè quoque prædicat Abbas Bonæ Spei. Theobaldus Iunior Comes Blesensis Patrem virtutibus adæquauit. Stephanus Regnum Anglicanum occupauit, vt ante diximus: qui transiens hoc anno ex Anglia in Normaniam fœdus iniit cum Rege Francorum. Innocentius Pontifex authoritate sua Regnum Anglicanum illi asseruit, ex necessitate Regis occasionem nactus exercendæ eiusmodi potestatis. Eius Bullam refert Richardus Prior Hagulstadensis scriptor illius temporis, estque talis.

Innocentius Episc. Seruus Ser. D. Charissimo in Christo filio Stephano Illustri Anglorũ Regi sal. & Apost. bened. Rex Regum & Dominus dominantium, in cuius manu sunt omnium potestates & omnia Iura Regnorum, ex incomprehensibili supernæ prouidentiæ dispensatione quando vult, mutat tempora, & transfert Regna. Sicut enim attestatur Propheta, *Dominus excelsus in Regno hominum, & cui voluerit, dat illud.* Quot commoditates, quanta iocunditas, tranquillitas, quantumque iustitiæ Censura in Regno Angliæ & Ducatu Normaniæ regnante filio nostro gloriosæ memoriæ Henrico Rege viguerunt, eo humanis rebus exempto oculata fide perclaruit. Cum enim idem esset Religiosorum virorum amator, pacis & iustitiæ cultor, viduarum & orphanorum propitius consolator & eorum qui impotentia defendere se non poterant, pius defensor, ipso sublato de medio prout accepimus turbata est Religio in Regno Angliæ, & nullum mandatum pacis seu Iustitiæ in auditorio Regali vigebat, atque atrocitatem tantorum scelerum comitabatur impunitas. Ne autem diutius grassando in populum Dei debacchati possent dira feralitas, inclinata est ad preces Religiosorum virorum diuinæ miseratio pietatis & tantis flagitiis potenter occurrens, quemadmodum venerabilium fratrum nostrorum, Archiepiscoporum, Episcoporum earundem regionum & amatorum S. Rom. Ecclesiæ Gloriosi Francorum Regis & illustris viri Comitis Theobaldi scripta testantur, & Illustrium virorum nobis indicauit assertio communi voto & vnanimi assensu tam procerum quam etiam populi te in Rem eligere & à Præsulibus Regni consecrati prouidit. Nos cognoscentes vota tantorum virorum in personam tuam præeunte diuina gratia conuenisse, pro spe etiam certa & B. Petro in ipsa consecrationis tuæ die obedientiam & reuerentiam promisisse, & quia de præfati Regis prosapia prope posito gradu originem traxisse dignosceris, quod de te factum est, gratum habentes, te in specialem B. Petri & S. Rom. Ecclesiæ filium affectione paterna recipimus, & in eadem honoris & familiaritatis prærogatiua quã prædecessor tuus egregiæ recordationis Henricus à nobis coronabatur, te propensius volumus retinere.

Anno 1137. Ludouicus Rex cognomento Crassus, vulgo Grossus, diarrhea correptus de morte seriò cogitauit: quam quia sentiebat in dies appropinquare, Religiosos viros, Episcopos, Abbates & multos Ecclesiæ sacerdotes conuocauit, coramque illis sua peccata publicè deplanxit & confiteri non erubuit, teste Sugerio. Corpori Dominico, cum afferretur, occurrit & in has voces tanquam litteratissimus Theologus erupit, vt apud eundem Sugerium legitur. 1137. *Ludouicus Crassus moritur.*

Ego peccator Ludouicus confiteor vnum & verum Deum Patrem & Filium & Spiritum sanctum: vnam ex hac Trinitate personam, videlicet vnigenitum & consubstantialem & coæternum Dei Patris filium, de sacratissima Maria Virgine incarnatum, passum, mortuum & sepultum tertia die resurrexisse, cælos ascendisse, ad dexteram Dei Patris considere, viuos & mortuos extremo & magno iudicio iudicare. Hanc autem Sacratissimi Corporis eius Eucharistiam illud idem credimus Corpus, quod assumptum est de Virgine, quod Discipulis suis ad confœderandum & viuendum & in se commanendum contradidit. Hunc sacratissimum sanguinem illum eundem, qui è latere eius in Cruce pendentis defluxit, & firmissimè credimus, & ore & corde confitemur, hocque securissimo viatico decessum nostrum muniri, & contra omnem aeream potestatem certissimâ professione defendi praeoptamus.

His actis apud Montem-Leherium cœpit melius habere, & Melidunum venit: inde Lutetiam vbi recidiui profluuij disenteria fatigatus in dies magis se se deficere sentiens, aduocauit Stephanum Parisiensem Episcopum & Gilduinum Abbatem S. Victoris, cui sua peccata solebat confiteri, iterataque confessione mortalem vitam cum æternâ commutauit. Qua de re sic Sugerius. *Æstuabant ce*

tempore æstiui calores solito nociuiores, quorum consumptione aliquantisper soluti & valde contriti defatigabantur. Quorum intolerabili solutione cum D. Rex Ludouicus Parisiis recidina profluuij differentia grauissimè fatigaretur, omnino defecerat. Qui nunquam super his improuidus accito venerabili Parisiensi Episcopo Stephano & Religioso S. Victoris Abbate Gilduino, cui familiarius confitebatur, eo quod Monasterium eius à fundamine construxerat, & confessionem repetit, & exitum suum viatico Dominici Corporis muniri deuotissimè satagit. Obiit autem Kalendis Sextilibus ætatis ferme an. 60. elatusque est ad tumulum maiorum apud San-Dionysium. Ei tamen San-Victorini Canonici Epitaphium sequens inscripserunt in Claustro.

Illustris Genitor Ludouici Rex Ludouicus,
Vir clemens, Christi seruorum semper amicus
Instituti fecit Pastorem Canonicorum
In Cella veteri transflumen Parisiorum.
Hanc vir magnanimus almi Victoris amore,
Auro, reliquiis ornauit, rebus, honore.
Sancte Dionysi, qui seruas Corpus humatum,
Martyr & Antistes Ludouici solue reatum.
Christi centeno cum mille decem & tribus vno
Templum hoc Victoris struxit Regalis honoris.

Eius ergo auditâ morte Ludouicus filius, quitum erat adhuc Burdigalæ, relictâ nouâ Coniuge & Gaufrido Carnotensi commissâ statim Parisios aduolat, atque sine vllius contentione Regni suscipit gubernacula. Quanta verò fuerit omnium lætitia, legitur in libro de Gestis eius, Editionis Francofordiensis. *Inde venit vrbem Parisius quæ est Regni caput & sedes Regia; Vbi solebant Reges Antiqui Conuentum Prælatorum & Principum euocare ad tractandum super statu Ecclesiæ & de Regni negotiis ordinandum. Ita fecit iste Rex iuuenis secundum quod ætas capere poterat & status temporis exigebat. Magna erat in toto Regno lætitia & spes bona multorum animos demulcebat, quod tam boni Domini tam nobilem receperunt successorem, qui malorum exterminaret nequitiam & bonorum innocentiam illibatam authoritate Regia custodiret.*

Huiusce immortalis memoriæ Principi vt Regnum debet accessionem Ducatus Aquitanici, quem Eleonoræ nuptiis acquisiuit; ita Parisiensis Academia splendorem suum, authoritatem & commendationem acceptam refert: quam scilicet ille & priuilegiis munitam voluit, & Regia authoritate ab omni maleuolorum perturbatione vindicauit.

Eodem anno communi fato functus est Rainaldus seu Reginaldus de Montigny Archiepiscopus Remensis, qui in Cœnobio Igniacensi, quod fundauerat, tumulari voluit eum inscriptione fidem suam de mortuorum resurrectione, quæ quæstio hisce temporibus agitabatur, testificante. *Ego Rainaldus à Pratis quondam Archiepiscopus Remensis Presbyter Credo quod Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum & in Carne mea videbo Deum saluatorem meum.*

1138. Anno 1138. 9. Kal. Feb. obiit celeberrimus ille Gaufridus Carnotensis Cleri Gallicani Lucerna, post pacatam Aquitaniam, & Innocentio Papæ acquisitam, vbi altaria quæ Girardus Engolismensis seditionis & schismatis author, vel Gilo Tusculanensis consecrauerat, destruxit & propriis manibus dissipauit, vt habetur in Chronico Mauriniacensi. De hocce viro celebris est mentio in vita S. Bernardi l. 2. c. 1. 2. & 6. l. 3. c. 5. & l. 4. c. 4; quin & ipsemet Bernardus l. 4. de considerat. exclamat. *Sed ô mihi locum suauem, vbi incidit occasio memorandi & nominandi suauissimi odoris, Episcopum loquor Gaufridum Carnotensem, qui legationem in Partibus Aquitaniæ propriis sumptibus administrauit, idque annos plures.* De eodem Anonymus, quem Ioannes Picardus in Notis ad Ep. 55. Bernardi, suspicatur esse Mathæum Vindocinensem, sic præfatur initio l. 1. Reg.

Maxime Pontificum, Romanæ signifer aulæ,
Carnotensis apex & Pater vrbis aue.

Illi

Illi successit M. Goslenus Archidiaconus eiusdem Ecclesiæ, celeberrimus quoque & meritissimus in Academia Parisiensi, scholæ Magister, de cuius electione & promotione Capitulum Carnotense sic scripsit ad Sugerium Abbatem Sancti Dionysij, in Regni administratione tunc primas obtinentem.

Charissimo Domino & amico suo Sugerio D. G. venerabili Abbati S. Dionysij R. Decanus & totum Capitulum Carnotensis Ecclesiæ plurimam in Domino salutem & dilectionem. Nouerit discretio vestra, charissime Domine, quod acceptâ à vobis Regiâ licentiâ loco Domini Regis die statutâ conuenimus in Capitulum nostrum, & inuocata S. Spiritus gratia, pari voto vnanimique consensu elegimus nobis & Ecclesiæ nostræ in Episcopum D. Goslenum Archidiaconum nostrum, virum vtique liberalem, idoneum & litteratum: idipsum approbantibus viris Religiosis Abbatibus qui præsentes erant, omnique applaudente populo & Deo gratias referente super electione talis personæ, quæ vtilis esse creditur Ecclesiæ & Regno fidelis. Rogamus igitur Charissimam nobis Dilectionem vestram, vt huic nostræ Electioni, quæ à Domino, sicut credimus facta est, & quam vobis & viua voce & scripto præsentare curauimus, assensum præbere, & Electo nostro Regalia reddere vice D. Regis dignemini. Valete.

Rescriptű vero Sugerij tale est. *Sugerius D. G. B. Dionysij Abbas* Capitulo Carnotensi, Roberto scilicet Decano & aliis salutem & dilectionem. Quod vnanimiter & communi pace Pontificem vobis D. Goslenum Archidiaconum elegistis, valde nobis placet: enim vero ipsum honestum & liberalem & audiuimus & credimus. Nos autem quantum ex parte D. Regis cuius vices agimus facere habemus, huic electioni libenter assensum præbemus. De Regalibus sicut in Curia DD. Regum Francorum mos antiquus esse dignoscitur, cum Episcopus consecratus & in Palatium ex more Canonico fuerit introductus, tunc ei reddentur omnia. Hic est enim redditionis ordo & consuetudo, vt sicut diximus, in Palatio statutus Regi & Regno fidelitatem faciat, & sic demum Regalia recipiat.

Eodem ano cum M. Robertus Pullus magna nominis celebritate Lutetiæ regeret, sanamque Doctrinam cum vberrimo fructu spargeret, in Angliam verò reuocaretur ab Ascelino Roffensi Episcopo, qui an. 1136. Ioanni successerat, eum Bernardus Clare-Vallensis rogauit Epistola singulari ad eum data, quæ est ordine 205. vt sineret Pullum aliquandiu adhuc Lutetiæ commorari & docere.

Durè scribitis non merenti. Quid peccaui, si monui M. Robertum Pullum aliquantum tempus facere Parisius ob sanam Doctrinam quæ apud illum esse dignoscitur? Id putaui necessarium & adhuc puto. Si rogaui sublimitatem vestram vt permitteretis, etiamnum idipsum rogarem, nisi eam de priori prece indignatam sensissem. Si dixi hominem fultum gratia amicorum, quorum in Curia non minima authoritas est, id dixi quod vobis formidaui & adhuc formido. Nam quod post appellationem factam extendistis manum, vt accepimus ad res appellantis, nec laudaui nec laudo: veruntamen voluntati vestræ in aliquo contradicere ei nec consului nec consulo. De cætero vestri sumus, Coronam vestram suscipere & colere semper digna & debita veneratione parati. Huius testimonio conscientiæ audemus adhuc ad vos prece duntaxat atque consilio, vt M. Robertus cum integritate gratiæ vestræ per aliquantum tempus possit Parisius demorari. Retribuat vobis Dominus in vitam æternam, quod viscera nostra refouistis, filios nostros loquor, quos misimus in Hiberniam.

De hoc Roberto dicemus amplius in Catalogo Illustrium Academicorum: fuit enim vir magni nominis, præclaræque famæ, quem Innocentius II. vel vt alii volunt, Cœlestinus II. Innocentij successor Cardinalem designauit. Ille autem in Angliam reuersus Oxoniensem Academiam de sua pristina dignitate multum dilapsam in integrum restituit; vir adeo Philosophiæ deditus, vt teste Simeone Dunelmensi, *eius obtentu Episcopalem honorem ab Henrico Rege oblatum respuerit, victum & vestitum habens* his contentus fuerit.

Eodem anno Deus Ecclesiæ pacem reddidit Petri Leonis seu Anacleti Pseudo-Papæ morte: nam licet eiusdem Partis fautores Gregorium quendam Cardinalem

Presbyterum in Papam sibi delegissent sub nomine Victoris, prævalente tamen Innocentij virtute & integritate, ipse Victor & Fratres Leonis in vrbe potentissimi Innocentio sese submiserunt. Qua de re Bernardus Clare-Vallensis, qui tum Romæ erat, ad Gaufridum sic scribit.

„ F. Godefrido F. Bernardus Salutem. In Octauis Pentecostes ipsa die compleuit
„ Deus desiderium nostrum, Ecclesiæ vnitatem & Vrbi dando pacem. Nam illa die
„ Filij Petri Leonis omnes simul humiliauerunt se ad pedes D. Papæ, & facti ho-
„ mines eius Ligij iurauerunt ei ligiam fidelitatem. Clerici quoque, qui in schis-
„ mate erant, simul cum idolo quod erexerant, humiliantes se ad pedes D. Papæ,
„ obedientiam ei iuxta morem promiserunt, & facta est lætitia magna in populo.
„ Hanc pacem nisi cum quadam securitate, occulta tamen diu à nobis exspectauis-
„ semus, iamdudum venissemus. De cætero iam nihil est quod nos hîc detineat.

Et in vita eiusdem B. Bernardi sic legitur. *Attamen pars illius* (Anacleti defuncti) *Papam sibi pro illo alterum statuerunt non tam pertinacia schismatis, quàm vt opportunius per aliquam temporis moram Papæ Innocentio reconciliarentur. Quod sine mora per manum serui sui Bernardi, Christus effecit. Nam & ipse ridiculus Pontifex Petri Leonis hæres ad eundem virum Dei nocte se contulit: & ille eum nudatum quidem vsurpatis Insignibus ad D. Innocentij pedes adduxit. Quo facto Ciuitas gratulabunda lætatur, Innocentio Ecclesia redditur.*

Ille igitur iam ab omnibus pro vero, vno & legitimo Papa agnitus, omnibus tandem pacatis dissidiis solenni & generali Decreto omnes Anacleti populares & fautores omni gradu & dignitate Ecclesiastica priuatos declarauit: & ne quis sedem Apostolicam simili præsumptione in posterum vsurparet, sub anathemate interdixit. In his Petrum Pisanum S. Susannæ Cardinalem honore Cardinalatus exspoliauit: Illum tamen Bernardus Clare Vallensis ei reconciliauit; quippe vir erat magnæ authoritatis & famæ, eloquentiæ maximæ, commendationis eximiæ, demumque tantæ, vt propter eum multi ab Anacleti partibus stetterint, qui aduersarios se præstitissent, si minus æquum ei se præbuisset. Ille ab Anacleto missus ad Rogerium Siciliæ Regem, causam ipsius fortiter egit, Bernardo ex aduerso pro Innocentij promotione pugnante: qua de re sic Abbas Boneuallensis in Bernardi vita. *Prior itaque Petrus* (Pisanus) *electionem Domini sui Canonicam probare contendit & verba sua multis Legum & Canonum assertionibus munit. At vero vir Dei non in sermone sed in virtute Regnum Dei esse intelligens, Scio, inquit, Petre te virum esse sapientem & litteratum. Et vtinam sanior pars & honestiora te occupassent negotia... Cum omnium igitur populorum fauore solo Rege in malicia permanente Abbas Romam reuertitur. Prædictum quoque Petrum Pisanum & quosdam alios reconciliat Ecclesiæ & Innocentio Papa confœderat.*

Nescio verò vnde ob reconciliationem istam Bernardus Innocentio venit in suspicionem proditionis. Quam in rem extat ipsius ad eum Ep. 213. quâ se omni crimine purgat, ipsumque Papam reconciliationis authorem facit. *Nunquid non me vestrum vicarium dignatio vestra constituit in reconciliatione Petri Pisani, si forte illum Deus per me reuocare à fæce schismatis dignaretur? Si negatis, probabo tot testibus, quot in Curia tunc temporis fuerunt. Nunquid non denique post hæc iuxta verbum Domini mei homo in suo ordine & honore receptus est?*

Fuit quoque in iisdem partibus Anacleti Gilo seu Ægidius Tusculanus Episcopus ex Monacho Cluniacensi ad Cardinalatum assumptus, seque in tuendo schismate obstinatissimum præstitit: quam ob rem eum vehementer redarguit Petrus Venerabilis Abbas Cluniacensis l. 4. Ep. 30. maximè verò quod post mortem Anacleti, nihilominus in gratiam redire cum Innocentio recusaret.

Ac ex eodem Cœnobio Cluniacensi Albericum Innocentius ad Episcopatum Ostiensem promouit, eumque in Angliam & Scotiam post pacatum schisma direxit Legationis munere functurum. Et ille Londini celebrem synodum habuit; cuius 16. Canones leguntur in Chronico Geruasij, quorum quintus est de Inuestituris hoc modo. *Nullus omnino de manu Laici Ecclesiam seu qualibet Ecclesiastica beneficia accipiat. Cum autem inuestituram per Episcopum aliquis acceperit, præcipimus vt super Euangelium iuret se nihil propter hoc per se vel per aliam personam dedisse alicui vel promisisse. Et si præsumptum fuerit, irritum fore decernimus.*

7. Est de uxoratis sacerdotibus. *Sanctorum Patrum vestigiis inhærentes, Presbyte-*

ros Diaconos, Subdiaconos vxoratos, concubinarios Eccleſiaſticis beneficiis & officiis priuamus. Ac ne quis eorum miſſas audire præſumat, Apoſtolica authoritate prohibemus.

16. Eſt contra Scholaſticos ſeu Cancellarios Eccleſiarum & Vniuerſitatum Rectores, qui pecuniam ab iis exigebant, quibus docendi licentiam impertiebantur, aut ſcholas aſſignabant ad regendum; hiſque verbis conceptus legitur. *Magiſtri Scholarum, ſi aliis ſcholas regendas commiſerint, prohibemus ne propter hoc quicquam ab eis exigant, quod ſi fecerint, Eccleſiaſticæ vindictæ ſubiacebant.* In Hiſtoria Richardi Prioris Haguſtadenſis de Geſtis Regis Stephani ſic legitur. *Sancimus præterea vt ſi Magiſtri ſcholarum aliis ſcholas ſuas pro pretio tenendas locauerint, Eccleſiaſticæ vindictæ ſubiaceant.*

Idem Legatus diſſidium aliquod in Eccleſia Londinenſi inter Decanum nomine willielmum, M. Radulfum de Langeford & Richardum de Balmeis fratres Concanonicos Clericoſque domeſticos Vvillelmi Decani & Anſelmum electum Epiſcopum eiuſque fautores intercedebat, diremit & Anſelmum licet Papæ ſententia confirmatum; à qua Decanus & alij appellauerant, ab Epiſcopatu remouit, quia electio facta fuerat citra conſcientiam aſſenſumque Decani, cuius erat in eligendo Paſtore primum ferre ſuffragium. Tum quoque Theobaldus Abbas Beccenſis ad regimen Eccleſiæ Cantuarienſis aſſumptus eſt.

Ad annum 1139 notat Robertus Antiſſiodorenſis in Chronico conceſſum fuiſſe 1134.
ab Hugone Epiſcopo Antiſſiodorenſi Eccleſiam S. Mariæ in ſuburbio ſitam Cano- *Marianum*
nicis Regularibus Ordinis Præmonſtratenſis, cuius Eccleſiæ Canonicis ſecularibus *Cœnobium.*
id propoſuiſſe ſcribit, vt aut inde recederent, aut ſuperuenientium fratrũ Ordini ſe ſe conformarent. Ad hoc opus perficiendum adiutores habuit Guillelmum Niuernenſem Comitem & Theobaldum Campaniæ quoque Comitem, viros tam vita laudabiles quàm in aula præpotentes. Totius vero huius negotij author & promotor fuit Iterius quidam Eccleſiæ Antiſſiodorenſis Clericus, mediocriter litteratus, quem aiunt in ſomnio admonitum, vt Marianum Cœnobium extrueret. Primus autem huius Cœnobij Abbas fuit Rainerius ex Præmonſtratenſi Priore. *Litteraturæ tanta tamque prudens concilij*, inquit ille, *vt in toto Præmonſtratenſi Ordine vix eo poſſet potior inueniri; mirâ gratiâ præpollens in cunctis, niſi quòd laborabat incommodo modicæ ſurditatis.*

Eodem anno legitur obiiſſe Ioannes de Temporibus anno ætatis 361. Quod ſi verum eſt, ab eo certiſſimè diſcere potuit Vniuerſitas Pariſienſis Inſtitutionis fundationiſque ſuæ primordia. Quippe regnante Carolo M. eum natum fuiſſe ferunt, eiuſque Armigerum extitiſſe. Id aſſerunt ſatis communi conſenſu Franci Germanique & Angli ſcriptores. Martinus Polonus qui ſequente ſeculo floruit circa an. 1270. ſic de eo ſcribit in vita Conradi qui poſt mortem Lotharij hoc anno aut certè ſuperiore cœpit Imperij gubernacula tractare. *Huius tempore anno Dom. 1139. Ioannes de Temporibus qui annis trecentis ſexaginta vno vixerat à tempore Caroli M. cuius Armiger fuerat, defunctus eſt.* Idem ſcribunt Nangius & poſt Nangium Ioannes Brompton Anglus qui florebat circa an. 1300. Henricus de Knyghton, Gaguinus & alij.

Ad eundem annum enumerat Vincentius Bellouacus plurimos illuſtres viros qui in Academia Pariſienſi aut docuerunt, aut ſtuduerunt; Milonem Epiſcopum Morinenſem, Aluiſum Atrebatenſem, cui in Aquicinctini Cœnobii regimine ſucceſſit Goſvvinus, de quo ad initia huius ſeculi diximus; Godefridum Carnotenſem, Bernardum Clare-Vallenſem. Quibus Chronicon Mauriniacenſe hos addit, Odonem S. Remigij Abbatem, Ioſcelinum S. Petri Melidunenſis Abbatem, Natalem Cancellarium Regis, Reſbacenſem Abbatem, Hugonem de S. Victore, qui omnes ad præficiendum Cœnobio Mauriniacenſi Abbatem à Ludouico Rege miſſi fuerant, quique Macharium Priorem Longi-pontis, Alberici Oſtienſis nepotem in Abbatem elegerunt. Hoc quoque tempore florebat M. Simon de Piſciaco, quem Rex paulo poſt Romam delegauit ad Innocentium; vt legitur in eodem Chronico.

Eodem anno Innocentius Concilium in Laterano celebrauit, ad quod delata *Concil. Ro.*
eſt Arnoldi Brixienſis hæreſis, qui Magiſtros quondam ſuos Petrum de Bruis & *contra Arnoldum*
Petrum Abaëlardum in exemplis peruerſitatis imitatus, iam à pluribus annis *Brixienſem.*

plurima fpargebat in vulgus hætetica dogmata, calumniofa, & Ecclefiafticæ pacis perturbatiua, aduerfus nempe Prælatos, Epifcopos & Abbates qui terrenarum opum aliquid poffidebant. De eo fic loquitur Otho Frinfighenfis fcriptor contemporaneus l. 2. de Geftis Friderici I. c. 20. Arnaldus ifte ex Italia Ciuitate Brixia oriundus, eiufdem Ecclefiæ Clericus ac tantùm Lector ordinatus Petrum Abaëlardum olim præceptorem habuerat, vir quidem naturæ non hebetis, plus tamen verborum profluuio, quàm fententiarum pondere copiofus, fingularitatis amator, nouitatis cupidus, cuiufmodi hominum ingenia ad fabricandas hæreſes fchifmatumque perturbationes funt plena. Is à ftudio è Galliis in Italiam reuertens, religiofum habitum, quò amplius decipere poffet induit, omnia lacerans, omnia rodens, nemini parcens, Clericorum ac Epifcoporum derogator, Monachorum perfecutor, Laïcis tantùm adulans. Dicebat enim nec Clericos proprietatem, nec Epifcopos Regalia, nec Monachos poffeffiones habentes aliqua ratione poffe faluari, cunctaque hæc Principis effe, ab eiufq; beneficentiâ in vfum tantum laïcorum cedere oportere. Præter hæc de Sacramento altaris, de baptifmo paruulorum non fanè dicitur fenfiffe. His aliifque modis quos longum eft enumerare, dum Brixienfem Ecclefiam perturbaret, Laïcifque terræ illius prurientes erga clerum aures habentibus Ecclefiafticas maliciosè exponeret paginas, in magno Concilio Romæ fub Innocentio habito ab Epifcopo illius Ciuitatis virifque Religiofis accufatur. Romanus ergo Pontifex ne perniciofum dogma ad plures ferperet, imponendum viro filentium decernit. Sicque factum eft. Ita homo ille de Italia fugiens ad Tranfalpina fe contulit, ibique in oppido Almaniæ Turego Officium Doctoris affumens perniciofum dogma aliquot diebus feminauit.

Damnatus igitur Arnoldus & omnium Clericorum Monachorumque infidiis appetitus Romam Italiamq; deferens in Galliam primùm, deinde in Germaniam fe confert, & aliquandiu apud Hermannum de Arbona Conftantienfem Epifcopum demoratur. Quo cognito Bernardus Clareuallenfis ftatim dat ad Epifcopum litteras, rogatque ne apud fe aut in Diœcefi fua peftem eiufmodi delitefcere patiatur, iam ex Gallia & Italia pulfam fugatamque. Digna eft eius Epiftola, quæ hifce Annalibus inferatur. Eft autem ordine 195.

Si fciret Pater-familias, quâ hora fur veniret, vigilaret vtique & non fineret perfodi domum fuam. Scitis quia de nocte fur irruperit domum non veftram, fed Domini, vobis tamen commiffam. Sed dubium effe non poteft fcire vos, quod apud vos fit, quando id vfque ad nos vtique tam remotos potuit peruenire. Nec mirum, fi non horam præuidere aut nocturnum furis ingreffum obferuare quiuiftis. Mirum autem fi deprehenfum iam non agnofcitis, non tenetis, non prohibetis exportare fpolia veftra, imò pretiofiffimas Chrifti exuuias, animas videlicet quas fua imagine præfigniuit, fuo cruore redemit. Adhuc forfan hæretis & miramini quemnam dicere velim. Arnaldum loquor de Brixia, qui vtinam tam fanæ effet doctrinæ quàm diftrictæ eft vitæ. Et fi vultis fcire, homo eft neque manducans, neque bibens, folo cum Diabolo efuriens & fitiens fanguinem animarum, vnus de numero illorum, quos Apoftolica vigilantia notat, habentes formam pietatis, virtutem illius penitus abnegantes. Et ipfe Dominus, *Venient*, inquit, *ad vos in veftimentis Ouium, intrinfecus autem funt Lupi rapaces.* Is ergo vfque ad hanc ætatem, vbicumque conuerfatus eft, tam fœda poft fe & tam fæua reliquit veftigia, vt vbi femel fixerit pedem, illuc vltra redire omnino non audeat. Denique ipfam in qua natus eft, valde atrociter commouit terram & conturbauit eam. Vnde & accufatus apud D. Papam fchifmate peffimo, natali folo pulfus eft, etiam & abiurare compulfus reuerfionem, nifi ad ipfius Apoftolici permiffionem. Pro fimili deinde caufa & à regno Francorum exturbatus eft Schifmaticus infignis. Execratus quippe à Petro Apoftolo adhæferat Petro Abaïlardo, cuius omnes errores ab Ecclefia iam deprehenfos atque damnatos cum illo etiam & pro illo defendere acriter & pertinaciter conabatur. Et in his omnibus non eft auerfus furor eius, fed adhuc manus eius extenta. Nam etiam ita vagus & profugus eft fuper terram, quod iam non licet inter fuos, & non ceffat apud alienos tanquam Leo rugiens, circuiens & quærens quem deuoret. Et nunc apud vos ficut accipimus, operatur iniquitatem & deuorat plebem veftram ficut ef-

cam panis. Cuius maledictione & amaritudine os plenum est, veloces pedes eius ad effundendum sanguinem, contritio & infelicitas in viis eius & viam pacis non cognouit. Inimicus crucis Christi, seminator discordiæ, fabricator schismatum, turbator pacis, vnitatis diuisor, cuius dentes arma & sagittæ, & lingua eius gladius acutus, molliti sunt sermones eius super oleum & ipsi sunt iacula. Vnde & solet sibi allicere blandis sermonibus & simulatione virtutum diuites & potẽtes iuxta illud, *Sedet in insidiis cum diuitibus in occultis, vt interficiat innocentem.* Demum cum fuerit de illorum captata beneuolentia & familiaritate securus, videbitis hominem apertè insurgere in Clerum fretum tyrannide militari, insurgere in Episcopos & in omnem passim Ecclesiasticum ordinem desæuire. Hæc scientes nescio an melius salubriusue in tanto discrimine rerum agere valeatis, quàm iuxta Apostoli monitum auferre malum ex vobis, quanquam amicus sponsi ligare potius quàm fugare curabit, ne iam discurrere & eo nocere plus possit. Hoc enim & D. Papa dum adhuc esset apud nos ob mala quæ de illo audiebat fieri, scribendo mandauit, sed non fuit qui faceret bonum. Denique si capi vulpes pusillas demolientes vineam scriptura salubriter monet, num multò magis Lupus magnus & ferus relinquendus est, ne Christi dirumpat Ouilia, oues mactet & perdat?

Ex hac Bernardi Epistola patet Arnoldum ex Italia pulsum confugisse primum in Galliam ad Magistrum olim suum Petrum Abaëlardum in Ruiensi Cœnobio, cuius Abbas erat, tunc forte habitantem. Quæ quidem duorum hominum in fide suspectorum coniunctio & conuersatio tam suspecta & odiosa fuit omnibus viris bonis & verè Catholicis, vt vtrumque exterminare conati fuerint. Præcipuus verò eorum aduersarius Bernardus egit apud Innocentium Pontificem & apud Guidonem de Castello Cardinalem Legatum, vt suprema in eos supplicia decernerentur. Igitur Innocentius protinus mandat Archiepiscopis Remensi & Senonensi & Bernardo Abbati, vti viros istos comprehendi curent, seorsimque sub arcta custodia in Cœnobiis detineri.

Innocentius Episcopus Ser. Seru. Dei Venerabilibus Fratribus Samsoni Remensi Henrico Senonensi Archiepiscopis & Charissimo in Christo Bernardo Claræ-vallis Abbati Sal. & Apost. Bened. *Per præsentia scripta vestra fraternitati mandamus* quatenus Petrum Abaëlardum & Arnaldum de Brixia peruersi dogmatis fabricatores & Catholicæ fidei impugnatores, in Religiosis locis, vbi vobis melius visum fuerit, separatim faciatis includi & libros erroris eorum vbicumque reperti fuerint, igne comburi. Data Laterani 18. Kalend. Aug. *Et adiectum in fine.* Transcripta ista nolite ostendere cuiquam, donec ipsæ litteræ in Parisiensi Colloquio quod prope est, præsentatæ fuerint ipsis Archiepiscopis.

Ex hac Bulla facilè conuincuntur erroris illi qui scribunt Arnoldum de Brixia sub Honorio II. fuisse interfectum ante annum scilicet 1129. cum manifestum sit Samsonem ad quem Innocentius scribit, anno tantùm 1137. creatum fuisse Remensem Archiepiscopum. Cæterum non potuit Bulla ista tam callidè prudenterque celari, vt non præsenserit Arnoldus sibi fabam cudi, necemque aut vincula intentari. Itaque clam se subduxit & in Germaniam ad Episcopum Constantiensem fugit, ibique substitit, donec ibi latere ignoratus est. At cum tandem illinc quoque expellendum sibi assumpsit Bernardus, datis ad Episcopum præallaris litteris, & his quæ sequuntur ad Guidonem de Castello Legatum Pontificis, apud quem commorari dicebatur, vt apud amicum & condiscipulum olim eem suum schola Abaëlardi.

Arnaldus de Brixia cuius conuersatio mel, & doctrina venenum, cui caput columbæ, cauda scorpionis est, quem Brixia euomuit, Roma exhorruit, Francia repulit, Germania abominatur, Italia non vult recipere, fertur esse vobiscum. Videte quæso ne vestra authoritate plus noceat: nam cum & artem habeat & voluntatem nocendi, si accesserit fauor vester, erit funiculus triplex qui difficile rumpitur, super modum, vt vereor, nociturus. Et vnum existimo de duobus, si tamen verum est, quod vobiscum hominem habeatis, aut minus scilicet notum vobis esse illum, aut vos, quod est credibilius, de eius correctione confidere. Et vtinam id non frustra. Quis det de lapide hoc suscitare filium Abrahæ? quam gratum munus susciperet mater Ecclesia de manibus vestris vas in

» honorem, quod tandiu passa est in contumeliam? licet tentare, sed vir prudens
» cautus erit non transgredi non præfinitum numerum ab Apostolo, qui ait: *haereticum hominem post vnam aut secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est qui eiusmodi est*, & delinquit proprio iudicio condemnatus: alioquin familiarem habere & frequēter admittere ad colloquendum ne dicam ad conuiuendum, suspicio fauoris est & inimici hominis festis armatura securè annunciabit & facile persuadebit quæ volet domesticus & Contubernalis Legatus Apostolicæ sedis. Quis enim è latere D. Papæ mali quidpiam suspicetur? sed & si in manifesto peruersa loquitur, quis se facile opponere audeat vestro Collaterali? Deinde videtis qualia post se, vbicunque habitauit, reliquit vestigia. Nonne sine causa vigor Apostolicus hominem Italia ortum transalpinare coëgit, repatriare non paritur? Quis vero extraneorum ad quos eiectus est, non eum omnimodè cuperet suis reddidisse? Et certe sic se habere ad omnes, vt omnibus odio habeatur, approbatio Iudicij est, quod portat nequis dicat subreptum fuisse D. Papæ. Quale est ergo summi Pontificis suggillare sententiam, & illam sententiam cuius rectitudinem eius ipsius in quem data est, etsi lingua dissimulat, vita clamat? Itaque fauere huic, D. Papæ contradicere est, etiam Domino Deo. Per quemcunque enim iusta sententia iustè detur, ab illo certum est processisse qui loquitur in Propheta: Ego qui loquor, iustitiam. Confido autem de vestra prudentia & honestate, quia visis his litteris de veritate certus non abducemini amodo quippiam assentire in hac re, nisi quod vos deceat & Ecclesiæ Dei expediat, pro qua legatione fungimini.

Licet autem Ecclesiasticis præsertim viris odiosus esset Arnoldus, non omnibus tamen bonis eius Doctrina improbabatur: carpebat ille sacerdotum Prælatorumque mores valde dissolutos, huiusque dissolutionis causam aiebat esse diuitias & amplas possessiones, quæ virtutum nouercæ esse solent. Itaque præter victum & vestitum nihil vltra eis concedi volebat. Verum, vt mos est Hæreticorum cum reprimuntur, frena laxauit impudentiæ & mediocritatis atque modestiæ terminos transgressus est. De eo sic habet Ligurinus l. 3. De Gestis Friderici. I.

Cuius origo mali tantaque voraginis author
Extitit Arnoldus, quem Brixia protulit ortu
Pestifero, tenui nutriuit Gallia sumptu
Edocuitque diu. Tandem natalibus oris
Redditus assumpta sapientis fronte, diserto
Fallebat sermone rudes, Clerumque procaci
Insectans odio, Monachorum acerrimus hostis,
Plebis adulator, gaudens popularibus auris,
Pontifices ipsumque graui corrodere linguâ
Audebat Papam, sceleratque dogmata vulgo
Diffundens variis implebat vocibus aures.
Nil proprium Cleri, fundos & prædia nullo
Iure sequi Monachos, nulli fiscalia iura
Pontificum, nulli cura popularis honorem
Abbatum sacras referens concedere leges.
Omnia Principibus terrenis subdita, tantum
Committenda viris popularibus atque regenda:
Illis primitias & quæ deuotio plebis
Offerat, & decimas castos in corporis vsus,
Non ad luxuriam siue oblectamina carnis
Concedens, mollesque cibos cultusque nitorem
Illicitosque thoros lasciuaque gaudia Cleri
Pontificum fastus. Abbatum denique laxos
Damnabat penitus mores Monachosque superbos.
Veraque multa quidem, nisi tempora nostra fideles
Respuerent monitus, falsis admixta docebat.
Et fateor. Pulchram fallendi nouerat artem,
Veris falsa probans, quia tantùm falsa loquendo
Fallere nemo potest, veri sub imagine falsum
Influit, & furtim deceptas occupat aures.

Porro seu Arnoldus apud Guidonem Legatum quietus manserit, seu aliò fugerit, longè maiores turbas post Innocentij decessum excitauit. vt infra videbimus.

Non minor verò exarsit in Abaëlardum inimicorum rabies: vnde ille præ timore ita animũ despõdit, vt relictis Christianis ad Gentiles transire cogitarit, apud quos securius viuere posset: quoties enim synodum aliquam alicubi celebrari aut proximè cebrandam audiebat, toties de sua damnatione actum iri putabat. Sed & sæuiorem adhuc hostili passus fuit à Monachis suis persecutionem in Abbatia Ruiensi, à quibus scilicet sibi semper necem intentari videbat. *Ita*, inquit, *me Sathanas impedinit, vt vbi quiescere possim aut etiam viuere, non inueniam, sed vagus & profugus adiustar maledicti Cain vbique circunferar, quem vt supra memini, foris pugna, intus timores incessanter cruciant, imo tam foris quam intus timores incessanter, pugna pariter & timores. Et multo periculosior & crebrior persecutio filiorum aduersum me sanit quàm hostium. Istos quippe semper præsentes habeo & eorum insidias iugiter sustineo. Hostium violentiam in corporis mei periculum video, si à Claustro procellam: in Claustro autem filiorum id. Monachorum mihi tanquam Abbati, hoc est Patri commissorum tam violenta, quàm dolosa incessanter sustineo machinamenta. O quotiens veneno me prodere tentouerunt? sicut & in beato factum est Benedicto. A talibus autem eorum quotidianis insidiis, cum mihi in administratione cibi vel potus quantum possem prouiderem, in ipso altaris sacrificio intoxicare me moliti sunt, veneno scilicet Calici immisso.*

Anno 1140. obierunt insignes Academici, Hugo à S. Victore, Stephanus Episcopus Parisiensis & Albericus Remensis. Hugo quidem Thomæ successerat in Prioratu San-Victotinæ Domus, vir religione omniumque artium peritia clarus, insignis præterea Theologus in scholarum regimine inter præcipuos eminentissimè floruit. Multa egregia dictauit opuscula: de sacramentis, de arca Noë, de studio Sapientiæ, qui Tractatus inscribitur Didaschalicon & de Laude Crucis. Aiunt aliqui & inter eos Ioannes Brompton Abbas Iornalensis, eum cum in extremis vitæ esset, Dominicum Corpus à fratribus enixissimè postulasse: illis vero, quia cibum retinere non poterat, non consecratam hostiam porrigentibus hæc verba retulisse. *Deus misereatur vestri fratres, cur mihi illudere voluistis? Iste non est Dominus meus.* Tum consecratam offerentibus, illum viso Domino se retinere non valentem, dixisse erectis manibus. *Ascendet filius ad Patrem & Spiritus ad Deum qui creauit illum.* Statimque expirasse & Corpus Domini euanuisse. Alij eodem teste scribunt, quod cum propter iugem vomitum non posset Eucharistiam retinere, hacque de causa fratres consecratam afferre noluissent, rogauerit eos vt saltem lateri suo imponerent: hocque facto latus eius fissum fuisse & hostiam se corpori inseruisse.

1140. *Hugo de S. Victore moritur.*

Scribunt quoque nonnulli tam delicatæ fuisse complexionis, & carnis tam teneræ, vt *Disciplinam* quam vocant ferre nullatenus posset: post mortem vero Concanonico cuidam apparuisse securum quidem vitæ æternæ, at ob teneritudinem carnis quam in hoc mundo exercitiis vincere & domare non tentauerat, à Dæmonibus fuisse flagellatum. Rem sic narrat Thomas Cantipratanus l. 2. c. 17. §. 5. Apud S. Victorem Parisius in Monasterio Canonicorum Regularium M. Hugo Canonicus fuit: qui secundus Augustinus, id est secundus ab Augustino in scientia dictus est, qui etsi vitæ valde laudabilis fuerit, in hoc tamẽ minus perfectè fecit, quod disciplinas in secreto vel in Capitulo cum aliis pro quotidianis excessibus non accepit. Habebat enim vt mihi dictum est, carnem tenerrimam & nimis à pueritia delicatam. Quia ergo naturam vel consuetudinem potius minus bonam in se virtutis exercitio non euicit, audi quid eum inde sustinere contigerit. Ad extrema veniens à quodam Concanonico suo qui cum in vita valde dilexerat, adiuratus est, quatenus ei post obitum appareret. Libenter, inquit, si hoc mihi per vitæ & mortis Dominum concedatur. His conditionibus mediis M. Hugo defungitur, nec multo post tedit ad socium præstolantem dicens. *Ecce Ego. Quare quod vis, morari non possum.* Tunc ille etsi cum timore non tamen modicè gratulatus. Quomodo, inquit, dilectissime tibi est? Bene ait nunc mihi est; sed quia dum viuerem, accipere renui disciplinam, vix vllus Dæmonum in inferno remansit, qui non mihi ictum validum dederit ad purgatorium transeunti.

Quanto autem in pretio habita sint eius scripta, vnico testimonio probasse suffi-

ciat. Eo quippe defuncto Richardus eius Discipulus post eum S. Victoris Prior electus ea vbicunque reperiri posse credidit, diligenter perquiri & ad se perferri curauit. Imo ex Anglia ad eum quidam S. Albani Monachus rescripsit, vt ea sibi exscribere liceret: vt patet ex hac ad ipsum Richardum Epistola.

" Venerabili fratri & amico Richardo Priori de S. Victore Fr. S. humilis Minister " Ecclesiæ S. Albani salutem & debitum sinceræ Dilectionis obsequium. Opuscu- " la M. Hugonis, quæ in partibus nostris vndecunque quæsita reperire potuimus, " summo studio & exactissima diligentia sicut tantæ venerationis scripta merentur, " collegimus, & ex eis plurima in volumina redegimus. Quoniam autem ex me- " moria viri Tractatibus aliquot apud vos contineri quæ in partibus Cisinarinis " aut omnino non sunt, aut adhuc in Anglia rarescunt, comperta relatione didici- " mus, Latori præsentium, eorum quæ penes Nos habentur, notulas compendiosas " tradidimus, de vestra nimirum Charitate confisi, quod in opera sibi commissa in " oculis vestræ sinceritatis nostro debeat interuentu gratiæ plenitudinem obtinere. " Sanctitatem igitur vestrā obnixe rogamus ac petimus, quatenus memorato latori " præsentium Tractatus M. Hugonis inspiciendi copiam ob reuerentiam B. Alba- " ni & nostræ precis intuitu, benigne si placet, indulgeatis: & vt eos quos apud " Nos non habere comperent, commodius quomodocunque exscribi faciat, pre- " camur vt ei in præsenti negotio vestri consilij simul & auxilii gratiā respectus fra- " ternæ Charitatis aspiret.

Anno quoque eodem 4 Kal. Aug. obiit insignis ille Stephanus Siluanectensis Episcopus Parisiensis, de quo supra satis, multa, quem aiunt nonnulli paulo ante relicto Episcopatu ad Canonicos San-Victorinos se contulisse, vitæ nempe tædio ob amissum Thomam de S. Victore, à Nepotibus Archidiaconi Noterii miserabiliter, vt diximus, trucidatum. Aliquandiu autem Cancellariam Franciæ exercuisse testantur Historici & Epitaphium eius tumulo insculptum, quod infra referemus. Abbatiæ S. Victoris addictissimus certe fuit, cui præbendarum Ecclesiæ Parisiensis annum primum concessit an. 1123. aut 24. item & nonnullarum aliarum præbendas Ecclesiarum. Huius itaque Præsulis in obituario San-Victorino mentio fit valde honorabilis his verbis. *Quarto Kal. August. Anniuersarium* piæ recordationis Stephani Parisiensis Episcopi qui in vita sua hanc no- „ stram Ecclesiam mirabili affectu sinceræ dilectionis amplectens multa & magna „ ei beneficia conferens dignum & perpetuum sui nominis & amoris memoriale „ posteris dereliquit: siquidem in omnibus Ecclesiis in quibus præbendæ sunt, no- „ bis in singulis præbendas singulas dedit: in seniori Ecclesia B. Mariæ Parisiensis „ præbendam vnam in Ecclesia S. Marcelli, S. Germani Antissiodorensis, S. Martini „ de Campellis præbendam vnam. Dedit etiam Nobis omnibus supradictis Eccle- „ siis Annualia præbendarum, libros quoque optimos quos sibi parauerat, mo- „ riens Nobis reliquit. Huius itaque tanti viri tam specialis amici anniuersarium „ per singulos annos specialiter & solemniter celebrandum & cum magna deuo- „ tione faciendum est, & ante Missam commendatio. Statutum est etiam, vt pro „ eius anima præbenda vna integra singulis diebus ad Eleemosynam præbeatur, & „ pauper vnus per singulos annos ex integro vestiatur, & in die Anniuersarij eius „ centum pauperes pane, vino & carnibus reficerentur. Item Anniuersarium bonæ „ memoriæ Bartholomæi Catalaunensis Episcopi nepotis eiusdem.

Iacet in medio Chori huius Ecclesiæ: ibique hæc duo leguntur Epitaphia.

Hîc iacet Felicis memoriæ R. P. & D. Stephanus quondam Franciæ Cancellarius, & post Episcopus Parisiensis. Huius Domus specialis benefactor, qui obiit anno D. 1140 4. Kal. Aug. *Alterum vero tale est.*

Hic iacet inter oues Stephanus, qui Parisiensis
Extitit Ecclesiæ Pastor, & huius ouis.
Hanc inopem paruamque nouam Pius pater auxit,
Extulit, ornauit, rebus, honore, libris.
Multa dedit multis, se nobis, plusque daturus,
Si dare plus posset, qui sua seque dedit.

Fluuius

Huius morte grauiter turbata est Ecclesia Parisiensis, propterea quod Ludouicus Rex successoris electionem sibi arrogauit, nec ausum est Capitulum refragari, alterumque substituere. Quã de te queritur Bernardus Clare-Vallensis Abbas Ep. ad Stephanum Prænestinum Episcopum. *Conculcantur*, inquit, *apud nos sancta*, Ecclesia turpiter ancillatur. Nam electiones Episcoporum prohibentur fieri & " sicubi id præsumptum à Clericis fuerit, electus Episcopari non sinitur. Denique " sedet in tristitia Ecclesia Parisiensis proprio destituta pastore; & nemo est, qui de " substituendo alio mutire audeat. Non sufficit spoliari bonis præsentibus Domos " Episcopales, etiam in terras & in homines manus sacrilega circunquaque desæuit, totius insuper anni ex eis sibi reditus vindicando. Vestra Catalaunensis fecit " quidem electionem, sed qui electus est, ecce iam diebus multis debito honore " frustatur & scitis quam non absque graui Gregis Dominici detrimento. Commisit Rex Germano suo Roberto vices Episcopi, & ille in cunctis terris rebusque " Ecclesiæ potestatiuè versans & pro vice sua vbique haud segniter agens infert " cœlis quotidianas hostias non planè pacificas. Clamores pauperum, lachrymas " viduarum, planctus Orphanorum, *gemitus compeditorum & sanguinem interfectorum.*"

Hæc autem Ecclesiarum turbatio inde orta, quod post mortem Alberici Bituricensis Archiepiscopi, quæ hoc quoque anno accidit, Innocentius Papa contra Regis voluntatem, Petrum de la Chastre substituit. Nam licet Rex Capitulo iuxta sua Priuilegia liberam vtcumque reliquisset eligendi potestatem, per quosdam tamen è Canonicis quos sibi deuinxerat, Cadurci cuiusdam Cappellani sui electionem tentabat fieri. Innocentius verò Petrum illum ex antiquâ stirpe Dominorum de la Chastre in agro Bituricensi oriundum, Aimerici Ecclesiæ Rom. Cancellarij Consobrinum, seu, vt alii scribunt, nepotem, olim Alberici Remensis Discipulum Bituricensi Ecclesiæ præfecit non exspectata Regis voluntate; Cadurcum autem (quod grauius fuit) omni honore Ecclesiastico priuauit. Rex Petro Regni sui ingressu; Papa in Regno Diuini Officij celebratione interdixit. Petrus ita prohibitus confugit ad Theobaldum Campaniæ Comitem, & ab eo benignissimè & humanissimè excipitur liberamque capessit in ditione Comitis administrandæ Ecclesiæ suæ potestatem. Rex irâ percitus Comiti bellum indicit, Vitriacum capit, & Ecclesiam illius loci, ad quam miserrimi ciues confugerant, admoto igne succendit, simulque mille trecentos vtriusque sexus homines. Quæ res adeo exacerbauit Bernardum, vt apud Pontificem, omnesque Ecclesiæ Prælatos de Rege supra quam dici potest, acriter questus fuerit.

Interim vero defunctis hoc anno & consequentibus plurimis Episcopis, Rex propria authoritate successores substituit, non petito nec exspectato plebis cleriuè consensu; aut Ecclesias sine pastoribus relinquit; aut electos à Capitulis in exilium amandat. Itaque Catalaunensis Ecclesia post mortem Gaufridi diu viduata pastore est: Parisiensis similiter post obitum Stephani, Remensis Samsonem nacta male etiam ab eodem Rege habita est. Qua de re Bernardus Ep. 222. ad Iosfenum Suessionensem Episcopum. *Esto quod omnino malè meruit Comes*, sed Ecclesia Dei quid meruit? quid, inquam, meruit non iam sola Bituricensis, *sed & Catalaunensis & Remensis & Parisiensis?*

Huius historiæ meminetunt author Chronici Mauriniacensis, Gaufridus Prior Vosiensis, Guill. Nangius Monachus San-Dionysianus qui sic scribit ad an. 1142. *Defuncto Bituricensi Archiepiscopo Alberico missus est Petrus à Papa eiusdem Ecclesiæ pastor consecratus. Sed à Rege repudiatus; nec in vrbe recipitur, eo quod sine eius assensu fuerat ordinatus. Ipse vero Rex concesserat Ecclesiæ Bituricensi libertatem eligendi Episcopum, quem vellent excepto dicto Petro, publicèque iurauerat quod se viuente non erat futurus Archiepiscopus. Qui tamen electus Romam profectus est & consecratus fuit à Papa Innocentio. Rex vero Archiepiscopum exclusit. Redeuntem eum Comes Campaniæ Theobaldus recepit in terra sua, & omnes ei Ecclesiæ obediebant.* Mathæus Parisiensis eandem Historiam refert, sed malè reiicit ad an. 1146. sub Eugenio.

Tandem verò post triennale Interdictum Bernardi & Petri Venerabilis interuenientibus precibus Rex & Pontifex quanquam ægre reconciliantur. Extat Petri ad Innocentium in hanc rem Epistola 3. l. 4. quæ digna mihi videtur hisce annalibus inseri.

Summo Pontifici Innocentio Frater Petrus humilis Cluniacenſis Abbas obedientiam & amorem. Pro Domino Rege Franciæ, magno, nobili & ſpeciali filio veſtro benignitatem Apoſtolicam deprecor: vt quia non ſolum magnificus Rector Christiani populi eſt, ſed etiam quia opus manuum veſtrarum eſt, quem ad Regnum prouexiſtis, quem ſacris manibus veſtris inunxiſtis, quem Gallis potentiorem patribus Regem deſignaſtis, ſi quid forte noſtris adhuc vt ætate iuuenis inconſultò egit, ei condeſcendatis & eius forte errorem ſapientiæ veſtræ lumine contegatis. Eſt enim Patris vt & filij & maximè tanti vt errorem emendet & honorem conſeruet. Hoc pro diſſidio quod inter ipſum & Dominum Bituricenſem Archiepiſcopum eſt, dico. Verum bellum quod inter Regem & Theobaldum exarſit, anno tantum 1144. ſopitum eſt. Petrus quidem electus Bituricenſis remanſit Archiepiſcopus; Theobaldus Prior S. Martini Campenſis electus Pariſienſis Epiſcopatum adeptus eſt tum liberè, & Guido de Montagu Catalaunenſem poſſedit. Demum Petrus Bituricenſis quandiu deinceps vixit, Regi fideliſſimus & addictiſſimus fuit; Rex quoque ipſum inter amicos & familiares habuit, vt ex pluribus eiuſdem Petri Epiſtolis liquet ad Regem & ad Sugerium datis. Vnde conſtat eum fuiſſe virum multæ litteraturæ & facundiſſimum. Obiit autem anno 1171.

Eodem anno M. Guillielmus Abbas olim S. Theodorici dicitur librum vnum Sententiarum edidiſſe: hincque ſententiarum nomen inualuiſſe ferunt, & ſententiarios Theologos dici cœpiſſe: inter quos Petrus Lombardus qui eirca ea tempora Lutetiam venit, facile principatum tenuit. Sunt tamen qui Sententiarum inuentionem M. Hugoni de S. Victore adſeribant: qua de re nos ſupra ad an. 1120. Item ante hæc quoque tempora Petrus Abaëlardus dicitur Sententiarum librum edidiſſe, ex quo Bernardus Clare-Vallenſis nonnullos errores extraxit.

Eodem anno M. Henricus de Murdach Anglicanæ nationis huius Academiæ Profeſſor in Theologia clariſſimus, de quo ſupra diximus, ad Archiepiſcopatum Eboracenſem promotus eſt teſte Rogerio Houedenſi in Poſter. Parte Annalium, his verbis. *Anno 1140 obiit Turſtinus Eboracenſis Epiſcopus quo defuncto ſtatim fit ſchiſma in Eboracenſi Eccleſia de electione Pontificis. Quidam enim elegerunt Vvillielmum Eboracenſis Eccleſiæ Theſaurarium, quem Henricus Vvintonienſis Epiſcopus Romanæ Eccleſiæ legatus conſecrauit. Cæteri vero Canonicorum elegerunt ſibi Archiepiſcopum Henricum Murdach, qui præualuit & Archiepiſcopatum tenuit quandiu vixit*, hoc eſt vſque ad annum 1155. At Mathæus Pariſienſis ad finem an. 1139. ſcribit Turſtano defuncto ſucceſſiſſe Vvillielmum eiuſdem Eccleſiæ Theſaurarium, nec Henrici Murdachii meminit. Verum certum eſt vtrumque fuiſſe electum & diu vtrunque de ſede illa contendiſſe.

Eodem anno communi quoque fato functus eſt *Giſlebertus* cognomento *Vniuerſalis* Epiſcopus Londinenſis, cui ſucceſſit M. Robertus de Sigillo; Angli quidem ambo, & Magiſtri Pariſienſes. Quo anno quoque valde turbata eſt Anglia ob diſſidium Mathildis Imperatricis & Stephani Regis, qui in prælio poſt inſignia & heroïca planè facta captus, deinde liberatus viciſſim Mathildem fugauit: ſic alternante vices fortunâ.

Concilium Senonenſe contra Abaelardum.

Eodem anno Concilium Senonenſe celebratum eſt aduerſus Petrum Abaëlardum, propter librum eius de Trinitate & nonnullas propoſitiones ex aliis eius Tractatibus excerptas. Cum enim ille eiuſque ſectatores Cenſuram deriderent, quæ in Sueſſionenſi Ciuitate facta olim fuerat nonnullarum illius Tractatus propoſitionum, vlterius progreſſus eſt, & in ſuo Paracletenſi receſſu plurima effudiſſe dicebatur dogmata, quæ Catholicæ fidei parum conſona eſſe videbantur. Quod cum ad aures Bernardi Clare-Vallenſis & Norberti Præmonſtratenſis perueniſſet, eum perpetuò exagitarunt, donec ad Ruienſem Abbatiam ſe contulit: quandiu verò Abbas fuit, paulatim deferbuit eorum calor: tum quia docere deſtiterat, tum quia fortaſſe in ea dignitate conſtitutus paulo moderatius & temperantius de myſteriis loquebatur, ob reuerentiam Innocentii Papæ tum in Gallia reſidentis: aut denique quia eum plurimorum & Cardinalium & Pontificum, quos Diſcipulos habuerat, gratiâ & fauore ſuffultus eſſet, Bernardus non audebat eum palam inſectari. At Papa Romam reuerſo, recruduit bel-

lum inter eos. Non verò constat an Petrus post eiuratam Abbatiam ad scholas redierit nec ne: at certè cum clam & palam de Bernardo detraheret, quia hos modò, illos lacessebat, suaque dogmata libentius spargeret inter Conciones & Colloquia, rursus adeo Bernardum irritauit, vt non ante quiescere compulerit, quàm ipse damnatus sit.

Opportunè verò accidit, quod cum in Concilio Lateranensi deprehensum fuisset Arnoldi Brixiensis errores ex Abaëlardi schola profluxisse, ipsumque Abaëlardum audacius loqui, iniuncta fuerit Samsoni Remensi & Bernardo à Pontifice prouincia vtriusque comprehendendi. Itaque Bernardus iam aliunde ipsi satis offensus exultantem animo virum reprimere conatus est: at ille Sophisticis captionibus confidens, petiit ab Henrico Senonensi vt sibi cum Bernardo publicè congredi liceret, effecitque apud Prælatos Ecclesiæ Gallicanæ & apud Regẽ Ludouicum, vt ad definiendas eiusmodi lites Senonis Concilium celebraretur. Ei igitur Legatus Apostolus interfuit, Henricus Metropolitanus & Suffraganei, Samson Remensis, Ioslenus Suessionensis & Gaufridus Catalaunensis; Ludouicus Rex cum multis Regni Proceribus, Abbates plurimi, Magistri quoque scholæ Parisiensis plurimi.

Dies dicta est Abaëlardo, dicta quoque Bernardo: at iste abnuit disputaturus adesse; maximè quia de damnatis erroribus quæstio renouabatur. Verum cum magna Prælatorum & nobilium virorum cum Rege concurrisset multitudo, Dei tandem fretus auxilio sese præsentem exhibuit; & excerpta ex Abaëlardi libris Capitula proposuit. Ad quæ nihilaudens respondere Abaëlardus, vidensque se ab amicis quos aduocarat, deseri, sedem Apostolicam appellauit. Cui appellationi ob reuerentiam S. sedis deferentes Episcopi, errorum eius quædam Capita ad Innocentium transmiserunt, eorumque Censuram obtinuerunt. Quã de re sic scribit Otho Frisinghensis l. 1. c. 48.

Post hæc dum rursus pluribus diebus legeret Abaelardus, maximamque post « se sociorum multitudinem traheret, sedente in vrbe Roma Innocentio, in Francia verò Ludouico superioris Ludouici filio regnante, ab Episcopis Abbateq; Bernardo denuò ad audientiam apud Senonas euocatur, præsentibus Ludouico Rege Theobaldoque Palatino Comite & aliis Nobilibus, de populoque innumeris. Vbi dum de fide discuteretur, seditionem populi timens, Apostolicæ sedis « præsentiam appellauit. Episcopi verò simul & Abbas missâ ad Romanam Ecclesiam legatione, ac ab eis pro quibus impetebatur, Capitulis, damnationis eius « sententiam in litteris reportauerunt. «

Eiusdem historiæ meminit Robertus Antissiodorensis, qui hoc quoque seculo floruit. *Anno Domini 1140.* inquit, *Senonis præsente Rege Ludouico Episcoporum & Abbatum & Religiosorum fit Conuentus contra Petrum Abaelardum. Hic ingenio subtilissimus mirabilisque Philosophus, qui construxerat Cœnobium in territorio Tricassino in Prato quodam vbi legere solitus fuerat, in quo Sanctimoniales plurimas Episcopali authoritate congregauit, quod Paracletum nominauit. Quibus Sanctimonialibus Heloissam quondam vxorem suam Religiosam fœminam & litteris tam Hebraïcis quàm Latinis apprimè eruditam præfecit Abbatissam. Quæ verè ipsius amica magnam ei post mortem in assiduis precibus fidem conseruauit, corpusque eius de loco vbi obierat, transtulit ad prædictum Cœnobium.*

Vincentius quoque Bellouacus Ordinis Prædicatorum, qui sequente sæculo floruit, eandem breuiter historiam refert his verbis. *Senonis*, inquit, *præsente Ludouico Rege fit Episcoporum & Abbatum & Religiosorum Conuentus contra Petrum Abaëlardum, qui scandalizabat Ecclesiam profana quadam nouitate verborum vel sensuum. Et hic ab eis interpellatus, cum esset de Iustitia responsurus, veritus audientiam Apostolicæ sedis appellauit. Et sic eundens, non multò post Cabillone apud S. Marcellum obiit.* Eadem verba leguntur apud Continuatorem Sigeberti, Antonium Floretum in lib. de vita & miraculis D. Bernardi, Anton. Sabellicum Enneade 9. Bergomatem, Trithemium in Chronico Hirsaugiensi ad hunc annum, & alios.

Verum omnium optimè & exactissimè historiam hanc enarrat Gaufridus Clare-Vallensis Monachus Abaëlardi olim Discipulus lib. 3. Vitæ S. Bernardi c. 5. Fuit, *inquit*, in diebus illis Petrus Abaïlardus Magister insignis & celeberrimus « in opinione scientiæ, sed de fide perfidè dogmatizans. Cuius cum blasphemiis «

» plena grauissimis volitare vndique scripta cœpissent, profanas nouitates voeum
» & sensuum viri eruditi & fideles ad Dei hominem S. Bernardum detulerunt:
» qui nimirum solitâ bonitate & benignitate desiderans errorem corrigi, hominem
» non confundi, secreta illum admonitione conuenit. Cum quo etiam tam mo-
» destè tamque rationabiliter egit, vt ille quoque compunctus ad ipsius arbitrium
» correcturum se promitteret vniuersa. Cæterum cum recessisset ab eo Petrus, idem
» consiliis stimulatus iniquis & ingenij sui viribus plurimoque exercitio dispu-
» tandi infeliciter fidens resiliit à proposito saniori. Expetens denique Senonen-
» sem Metropolitanum, quod in eius Ecclesia celebrandum foret in proximo gran-
» de Concilium, Clare-Vallensem causatur Abbatem suis in occulto detrahere li-
» bris. Addit quoque paratum se esse in publico sua defendere scripta, rogans, vt
» prædictus Abbas dicturus si quid haberet, ad Concilium vocaretur. Factum est,
» vt postulauit. Sed vocatus Abbas venire penitus recusauit, suum hoc non esse
» renuncians. Postea tamen magnorum virorum meritis flexus, ne videlicet ex ip-
» sius absentia scandalum populo & cornua crescerent aduersario, demum pergere
» acquieuit, tristis quidem, nec sine lachrimis annuens, sicut in Epistola ad Papam
» Innocentium ipse testatur, in qua plenius lucidiusque negotium omne prosequi-
» tur. Affuit dies, & Ecclesia copiosa conuenit, vbi à Dei famulo Petri illius in
» medium scripta prolata sunt & erroris Capitula designata. Demum illi optio da-
» ta est, aut sua esse negandi, aut errorem humiliter corrigendi, aut respondendi,
» si posset obiiciendis sibi rationibus, pariter & sanctorum testimoniis Patrum. At
» ille nec volens resipiscere nec valens resistere, sapientiæ & spiritui qui loqueba-
» tur, vt tempus redimeret, sedem Apostolicam appellauit. Sed & postea ab egre-
» gio illo Aduocato Catholicæ fidei admonitus, vel iam sciens in personam suam
» nihil agendum, responderet tam liberè quàm securè, audiendus tantùm & feren-
» dus in omni patientia, non sententiâ aliquâ feriendus, hoc quoque omnimodis
» recusauit. Nam confessus est postea suis, vt aiunt, quod ea hora maximâ quidem
» ex parte memoria eius turbata fuerit, ratio caligauerit & interior fugerit sensus.
» Nihilominus tamen Ecclesia quæ conuenerat, dimisit hominem, multauit abo-
» minationem, à personâ abstinens, sed dogmata praua condemnans. Quando
» verò Petrus ille refugium inueniret in sede Petri tam longè dissidens à fide Pe-
» tri? Et ipsum ergo authorem eadem sententia cum erroribus suis Apostolicus
» Præsul inuoluens, scripta incendio, scriptorem silentio condemnauit. Ex hoc au-
thore cæteri qui deinde scripserunt, verba fere eadem mutuati sunt: quibus refe-
rendis supersedeo.

Quæcumque tum gesta fuerunt in negotio Abaëlardi, habemus in supradicta narratione, veluti in tabella breuiter descripta. Obiter verò notare conuenit fuisse multos viros graues, qui Bernardum Abbatem, quod nimio fidei tuendæ ardore succensus esset, nimiæ credulitatis accusarent: si quis enim Diuinorum mysteriorum aliquod humanis rationibus tueri vel etiam elucidare nitebatur, statim illi aut hæreticus, aut suspectus videbatur. Et hoc in eo redarguit Otho
» Frisinghensis l. 1. c. 47. Erat, *inquit*, Bernardus Clare-Vallensis Abbas tam ex
» Christianæ Religionis feruore Zelotypus, quàm ex habitudinali mansuetudine
» quodammodo credulus; vt & Magistros qui humanis rationibus seculari sapien-
» tiâ confisi nimium inhærebant, abhorreret; & si quicquam Christianæ fidei
» absonum de talibus diceretur, facilè aurem præberet. Ex quo factum est, vt non
» multò ante hos dies ipso authore, primò ab Episcopis Galliæ, post à Romano
» Pontifice, Petro Abaëlardo silentium impositum fuerit. Petrus iste ex ea Galliæ
» prouincia quæ nunc ab Incolis Britannia dicitur, originem trahens. Est enim præ-
» dicta terra Clericorum acuta ingenia & artibus applicata habentium, sed ad alia
» negotia pene stolidorum ferax: quales fuerunt duo fratres Bernardus & Theo-
» doricus viri doctissimi: is inquam, litterarum studiis aliisque facetiis ab ineunte
» ætate deditus fuit, sed tam arrogans suoque tantùm ingenio confidens, vt vix
» ad audiendos Magistros ab altitudine mentis suæ humiliatus descenderet.

Ad historiæ autem præsentis maiorem elucidationem & perspicuitatem iuuat sigillatim referre, quæcunque à Bernardo, ab Episcopis, & ab Innocentio Papa in hocce negotio facta fuisse ex eorum Epistolis colligimus. Imprimis igitur, vt audiuit Bernardus se ab Abaëlardo nimiæ credulitatis, aut in rebus Theo-

logicis ignorantiæ accusari; nec eum detrectare Concilium, imo apud Henricum Senonensem Archiepiscopum instare, vt illud conuocaret, idque ratum & fixum in animo sedere Archiepiscopi Rege annuente & volente, apud quem ipse Abaëlardus non minimâ authoritate pollebat, dat Epistolam, vt vocant circularem ad omnes Episcopos, quæ est inter Bernardinas ordine 187. cum hac inscriptione *Ad Episcopos Senonas conuocandos;* estque eiusmodi.

Epistola Bernard ad Episcopos.

Exiit sermo inter multos, & credimus ad vos peruenisse, quomodo videlicet apud Senonas in Octauis Pentecostes vocamur & prouocamur ad litem pro defensione fidei, cum seruum Dei non oporteat litigare, sed magis patientem esse ad omnes. Si mea propria causa esset, posset non immerito fortassis puer sanctitatis vestræ in vestro patrocinio gloriari. Nunc autem quia & vestra est, imò plus quàm vestra, fidentius moneo & obnixius rogo, vt amicos vos in necessitate probetis. Amicos dixerim, non nostros, sed Christi, cuius sponsa clamat ad vos in silua hæresum & in segete errorum: quibus sub tutela & custodia vestra pullulantibus pene iam suffocatur. Amicus sponsi non deseret eam in opportunitatibus, in tribulatione. Nec miremini quod ita de subito & in arcto temporis vos inuitamus: quoniam hoc quoque aduersa pars in sua versutia & calliditate prouidit, vt improuidos inuaderet, & congredi cogeret immunitos.

Habitum est igitur Concilium Senonense, cui vt ante retulimus, citati adfuerunt Bernardus, & Abaëlardus. At iste, nescio quo timore perculsus nec respondere nec disputare ausus est; sedem verò Apostolicam appellauit, existimans se in Curia Romana plures habiturum Patronos & causæ suæ defensores. Nec moratur Bernardus Papam & Proceres Romanæ Curiæ certiores de iis facere, quæ in Senonensi Concilio facta fuerant, & ad eos Excerpta quædam mittit ex libris, vt dicebat, Abaëlardi, præsertim ex libro Sententiarum, & ex altero, cui titulus erat, *Scito te ipsum*: quos tamen libros negauit Abaëlardus à se scriptos aut dictatos. Sic igitur Bernardus ad Cardinales & Episcopos Romanæ Curiæ.

Eiusdem Epistola ad Cardinales.

Dominis & Patribus Reuerendis Episcopis & Cardinalibus qui sunt de Curia puer sanctitatis eorum. Nulli dubium, quin ad vos specialiter spectet tollere scandala de Regno Dei, surgentes succidere spinas, sedare querelas. Sic enim præcepit Moyses, cum montem subiit, *Habetis*, inquiens, *Aaron & Hur vobiscum, si quid natum fuerit Quæstionis, referetis ad ipsos.* Illum loquor Moysen, qui venit per aquam, & non in aqua solum, sed in aqua & sanguine, & ideo plusquam Moyses, quia & in sanguine venit. Et quoniam pro Hur & Aaron stat zelus & authoritas Rom. Ecclesiæ super populum Dei, ad ipsam meritò referimus non quæstiones, sed læsiones fidei & iniurias Christi, Patrum probra atque contemptus, præsentium scandala, pericula posterorum. Irridetur simplicium fides, euiscerantur arcana Dei, Quæstiones de altissimis rebus temerariè ventilantur, insultatur Patribus, quod eas magis sopiendas quàm soluendas censuerint. Inde fit quod Agnus Paschalis contra Dei statutum aut aquâ coquitur, aut crudus discerpitur more & ore bestiali. Quod residuum est, non igne comburitur, sed conculcatur. Ita omnia vsurpat sibi humanum ingenium fidei nihil reseruans, tentat altiora se, fortiora scrutatur, irruit in Diuina, sancta temerat magis quàm reserat, clausa & signata non aperit sed diripit: & quidquid sibi non inuenit peruium, id putat nihilum, credere dedignatur. Legite si placet librum Petri Abailardi, quem dicit *Theologiæ*: ad manum est enim: cum sicut gloriatur, à pluribus lectitetur in Curia: & videte qualia ibi de S. Trinitate dicantur, de genitura Filij, de processione Spiritus Sancti, & alia innumera Catholicis auribus & mentibus dissueta. Legite & alium, quem dicunt, *Sententiarum* eius; nec non & illum qui inscribitur *Scito te ipsum*, & animaduertite quantæ & ibi siluescant segetes sacrilegiorum atque errorum, quid sentiat de anima Christi, de persona Christi, de descensu Christi ad Inferos, de Sacramento altaris, de potestate ligandi atque soluendi, de originali peccato, de concupiscentia, de peccato delectationis, de peccato infirmitatis, de peccato ignorantiæ, de opere peccati, de voluntate peccandi. Et si quidem iudicatis me iustè moueri, mouemini & vos, ac ne frustra moueamini, agite pro loco quem tenetis, pro dignitate, quâ polletis, pro potestate quam accepistis; quomodo qui ascendit ad Cœlos, descendit vsque ad Inferos; & opera tenebrarum ausa prodire in lucem, arguantur à luce.

» in lucem, vt dum qui publicè peccat, publicè arguitur, comprimant sese etiam » alij ponentes tenebras lucem, disputantes in Triuijs de Diuinis, qui loquuntur » mala in cordibus suis, & in codicibus suis scribunt, & sic obstruatur os loquen» tium iniqua.

Hic obiter notandum hocce tempore vanis & pene inutilibus quæstionibus mistam fuisse Theologiam, & vt ait Trithemius, *ab hoc tempore Philosophiam secularem sacram Theologiam sua curiositate inutili fœdare cœpisse.* Addit quoque Balæus tunc cœptum esse Oxonij & Parisiis & alibi curiosè disputari de authoritate Petri, de dignitate Ordinis Monastici, de præstantia sacri Cœlibatus, de Conceptione Mariæ, de fermento & azymo. Hæc per transennam.

Eodem tenore, eodemque feruore succensus Bernardus scribit ad Innocentium Papam per Nicolaum seruum Nuntium suum: atque initio Epistolæ post captatam beneuolentiam, breuem contexit rerum apud Senonas gestarum enarrationem: vtque Abaëlardus presens auditus fuerit: sed postquam nonnulla capita ex scriptis collecta legi cœperunt, ea nolens audire exierit, atque ad sedem Apostolicam prouocarit. Præterea mittit Capitula illa præcipuarum hæresum ex libris excerptarum, qui partim erant Abaëlardi, partim sub eius nomine circunferebantur. Sic igitur ille.

Eiusdem Epistola ad Innocentiũ Papam.

Amantissimo Patri & Domino Innocentio D. G. summo Pontifici Bernardus Clare-Vallensis vocatus Abbas modicum id quod est. Necesse est vt veniant scandala, necesse, sed non suaue. Et ideo dicit propheta, Quis dabit pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? & Apostolus cupit dissolui & cum Christo quiescere. Et alius quidam sanctorum, *Sufficit mihi Domine*, ait, *Tolle animam meam*. Neque enim melior sum, quàm Patres mei. Est mihi nunc aliquid commune cum sanctis, in voluntate duntaxat, neque in merito. Nam vellem & ipse de medio fieri, victus fateor à pusillanimitate spiritus & tempestate. Vereor autem ne non sicut pariter affectus, ita pariter & paratus inueniar. Tædet viuere, & an mori expediat, nescio: & ideo forte etiam in votis distem à sanctis, quod ipsi prouocentur desiderio meliorum, cum ego scandalis & ærumnis compellar exire. Denique ait dissolui & cum Christo esse multo melius. Ergo & in facto appetitus & in hac miserrima vita nec ille habere quod appetit bonum, nec Ego quod molestum patior, non habere valeamus. Et ob hoc exereeri quidem ambo pari cupimus voluntate, sed non pari intentione. Stultè mihi dudum requiem promittebam, siquidem *Leonina rabies* (id. Petri-Leonis) quieuisset, vt pax Ecclesiæ redderetur. Nam ecce illa quieuit, sed non Ego. Nesciebam me esse in valle lachrymarum, aut oblitus fueram me habitare in terra obliuionis. Non attendebam terram in qua habito, spinas & tribulos germinare mihi, succisis succedere nouas, & rursum illis alias sine fine, sine intermissione succrescere. Audieram hæc sed melius, vt nunc experior, ipsa vexatio dat intellectum auditui. Innouatus est dolor non exterminatus, lachrymæ inundauerunt, quia inualuerunt mala & expertis pruinam irruit super eos nix. Ante faciem frigoris huius quis sustinebit? hoc frigore refrigescit charitas, vt abundet iniquitas. Leonem inuasimus, sed incidimus in Draconem qui non minus forsan noceat sedens in insidiis, quàm ille rugiens de excelso. Quanquam non iam in insidiis, cuius virulenta folia vtinam adhuc laterent in scriniis & non in Triuiis legerentur. Volant libri, & qui oderunt lucem, quoniam mali sunt, impegerunt in lucem, putant lucem tenebras. Vrbibus & Castellis ingeruntur pro luce tenebræ, pro melle, vel potius in melle venenum passim omnibus propinatur. Transierunt de gente in gentem & de Regno ad populum alterum. Nouum cuditur populis & Gentibus Euangelium, noua ponitur fides, fundamentum aliud ponitur præter id quod positum est. De virtutibus & vitiis non moraliter, de Sacramentis Ecclesiæ non fideliter, de arcano S. Trinitatis non simpliciter, nec sobriè disputatur: sed cuncta nobis in peruersum, cuncta præter solitum & præterquam accepimus, ministrantur. Procedit Golias procero corpore, nobili illo suo bellico apparatu circummunitus, antecedente quoque eius armigero Arnoldo de Brixia; squama squamæ coniungitur, & nec spiraculum incedit per eas. Siquidem sibilauit apis quæ erat in Francia, api de Italia: & venerunt in vnum aduersus Dominum & aduersus Christum eius, intenderunt arcum, parauerunt sa-

ſagittas ſuas in pharetra, vt ſagittent in occulto rectos corde: in victu autem & habitu habentes formam pietatis, ſed virtutem eius abnegantes; eo decipiunt plurimos quo transfigurant ſe in Angelos lucis cum ſint Sathanæ. Stans ergo Golias vna cum Armigero ſuo inter vtraſque acies clamat aduerſus phalangas Iſraël, exprobratque agminibus ſanctorum eo nimirum audacius, quò ſentit Dauid non adeſſe. Denique in ſuggillationem Doctorum Eccleſiæ magis effert laudibus Philoſophos; adinuentiones illorum & ſuas Nouitates Catholicorum Patrum Doctrinæ præfert & fidei: & cum omnes fugiant à facie eius, me omnium minimum expetit ad ſingulare certamen. Denique ſcripſit mihi ſollicitante quidem ipſo Archiepiſcopus Senonenſis diem ſtatuens congreſſionis, quo ille in præſentia eius & Coepiſcoporum ſuorum deberet ſi poſſet ſtatuere praua dogmata ſua. Contra quæ Ego auſus mutire fuiſſem? abnui, tum quia puer ſum, & ille vir bellator ab adoleſcentia; tum quia iudicarem indignum rationem fidei humanis committi ratiunculis agitandam, quam tam certa ac ſtabili veritate conſtat eſſe ſubnixam. Dicebam ſufficere ſcripta eius ad accuſandum eum, nec me referre, ſed Epiſcoporum, quorum eſſet Miniſterij de dogmatibus iudicare. Ille nihilominus, imò amplius leuauit vocem, vocauit multos, congregauit Complices. Quæ de me ad Diſcipulos ſuos ſcripſerit, dicere non curo. Diſſeminauit vbique ſe mihi die ſtatuto apud Senonas reſponſurum. Exiit ſermo ad omnes, & non potuit me latere. Diſſimulaui primum, nec enim ſatis populi rumore mouebar. Cedens tamen licet vix, itavt flerem, conſilio amicorum, qui videntes quomodo ſe quaſi ad ſpectaculum omnes pararent, timebant ne de noſtra abſentia & ſcandalum populo & cornua creſcerent aduerſario. Et quia error magis confirmaretur, cum non eſſet qui reſponderet aut contradiceret, occurri ad locum & diem imparatus quidem & immunitus, niſi quod illud mente voluebam: Nolite præmeditari qualiter reſpondeatis: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Et illud, Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Conuenerant autem præter Epiſcopos, Abbates plurimi viri Religioſi, & de Ciuitatibus Magiſtri Scholarum & Clerici litterati multi, & Rex præſens erat. Itaque in præſentia omnium aduerſario ſtante ex aduerſo producta ſunt quædam Capitula de libris eius excerpta. Quæ cum cœpiſſent legi, nolens audire exiuit appellans ab electis Iudicibus, quod non putamus licere. Porro Capitula Iudicio omnium examinata inuenta ſunt fidei aduerſantia, contraria veritati. Hæc pro me, ne leuitate aut certè temeritate vſus in tanto negotio putarer. Verum Tu ô ſucceſſor Petri, iudicabis an debeat habere refugium ad ſedem Petri, qui Petri fidem impugnat: Tu inquam, amice ſponſi prouidebis, quomodo liberes ſponſam à labiis iniquis & à lingua doloſa. Sed vt paulò audacius loquar cum Domino meo, attende etiam tibi, amantiſſime Pater, & gratiæ Dei quæ in te eſt. Nonne cum eſſes paruulus in oculis tuis, ipſe te conſtituit ſuper gentes & Regna? ad quid niſi vt euellas & deſtruas, & ædifices & plantes? Qui ergo tulit te de Domo Patris tui & vnxit te vnctione miſericordiæ ſuæ, attende quæſo ex tunc & deinceps quanta fecit animæ tuæ, quanta per te Eccleſiæ ſuæ in agro Dominico, Cœlo & terra teſtibus tam potenter quàm ſalubriter euulſa ſunt & deſtructa, quanta rurſum bene ædificata, plantata, propagata. Suſcitauit Deus furorem Schiſmaticorum in tuo tempore, vt tuo opere contererentur. Vidi ſtultum firma radice, & ſtatim maledictum eſt pulchritudini eius. Vidi, inquam, vidi impium ſuperexaltatum & eleuatum ſicut cedros Libani, & tranſiui, & ecce non erat. Oportet autem ait, hæreſes & ſchiſmata eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant. Et in ſchiſmate quidem iam vt dictum eſt, Dominus probauit te & cognouit te. Sed ne quid deſit Coronæ tuæ, & hæreſes ſurrexerunt. Itaque ad commutationem virtutum, & ne quid minus fuiſſe inueniamini à magnis Epiſcopis Anteceſſoribus veſtris, capite nobis Pater amantiſſime, vulpes quæ demoliuntur vineã Domini, donec paruulæ ſunt, ne ſi creſcant & multiplicentur, quidquid talium per te non fuerit exterminatũ, à poſteris deſperetur. Quam quã non iam paruulæ nec pauculæ, ſed certè grandiuſculæ & multæ ſint, nec niſi in manu forti, vel à vobis exterminabuntur. Iacinthus multa mala oſtendit nobis, nec enim quæ voluit fecit. Sed viſus eſt mihi patienter ferendus de me, qui nec perſonæ veſtræ, nec Curiæ in Curia illa pepercit: quod melius Nicolaus iſte meus, imo & veſter viua refert voce.

Porrexit ergo Bernardus quædam Capitula quæ ex Abaëlardi libris, nempe partim ex libro *Theologiæ*, partim ex *libro Sententiarum*, partim denique ex libro *Scito te ipſum* aſſerebat ſe excerpſiſſe. Quanquam libros iſtos præter Theologicum ſuos eſſe negabat Abaelardus. Negabat quoque Capitula illa ad ſe pertinere, aut ſe Propoſitiones huiuſmodi vllatenus ſcripſiſſe, aut eum habere ſenſum, quem illis affingebat Bernardus: ac proinde ne tanquam earum Author & Reus damnaretur, Romanum Tribunal appellauit. Altercationem diremit ſynodus prudenter damnando quidem Capitula prout iacebant, at ab Authoris nomine, qui videbatur incertus, abſtinendo. Et hoc eſt, quod ſcribit Goffridus in vita Bernardi l. 3. c. 5. *Eccleſia quæ conuenerat, dimiſit hominem, mulctauit abominationem: à perſona abſtinens, ſed dogmata praua condemnans.* Ita vtrique quodammodo ſatisfactum, dum damnata ſunt Capitula quæ damnari volebat Bernardus, nec damnatus Abaëlardus, quia ſe negabat eorum eſſe authorem. Sequuntur vero iſta Capitula.

CAPITVLA HÆRESVM REPERTARVM IN libro Theologiæ P. Abailardi; in libro Sententiarum, & in libro cui titulus eſt Scito te ipſum, à Bernardo Clareuallenſi ad Innocentium Papam tranſmiſſa.

1. QVod Pater ſit plena Potentia, Filius quædam Potentia, Spiritus S. nulla Potentia.
2. Quod Spiritus S. non ſit de ſubſtantia Patris aut Filij.
3. Quod Spiritus S. ſit anima mundi.
4. Quod Chriſtus non aſſumpſit carnem, vt nos à iugo Diaboli liberaret.
5. Quod nec Deus & homo, neque hæc perſona quæ Chriſtus eſt, ſit tertia perſona in Trinitate.
6. Quod liberum arbitrium per ſe ſufficit ad aliquod bonum.
7. Quod ea ſolummodo poſſit Deus facere vel dimittere, vel eo modo tantum vel eo tempore quo facit, & non alio.
8. Quod Deus nec debeat nec poſſit mala impedire.
9. Quod non contraximus culpam ex Adam, ſed pœnam tantum.
10. Quod non peccauerunt qui Chriſtum ignorantes crucifixerunt, & quod non culpæ adſcribendum eſt quidquid fit per ignorantiam.
11. Quod in Chriſto non fuerit ſpiritus timoris Domini.
12. Quod poteſtas ligandi atque ſoluendi Apoſtolis tantum data ſit, non ſucceſſoribus.
13. Quod propter opera nec melior nec peior efficiatur homo.
14. Quod ad Patrem qui ab animo non eſt, proprie vel ſpecialiter attineat operatio, non etiam ſapientia & benignitas.
15. Quod etiam caſtus timor excludatur à futura vita.
16. Quod Diabolus immittat ſuggeſtiones per operationem lapidum vel herbarum.
17. Quod aduentus in fine ſeculi poſſit attribui Patri.
18. Quod anima Chriſti per ſe non deſcendit ad Inferos, ſed per potentiam tantum.
19. Quod nec opus, nec voluntas, neque concupiſcentia, neque delectatio, cum mouet eam, peccatum ſit, nec debemus eam velle extinguere.

Idem Abbas veritus, ne non ſatis examinarentur prædicta capita, exiſtimauit refutationes eorum eſſe ſubiungendas, quas alia Epiſtola ad eundem Pontificem data complectitur, eſtque eiuſmodi.

Amantiſſimo Patri & D. Innocentio ſummo Pontifici F. Bernardus Clare-Vallis vocatus Abbas modicum id quod eſt.

Oportet

Propositionum errores confutat Bernardus.

Oportet ad vestrum referri Apostolatum pericula quæque & scandala emergentia in Regno Dei, ea præsertim quæ de fide contingunt. Dignum namque arbitror ibi potissimum resarciri damna fidei, vbi non possit fides sentire defectum. " Hæc quippe huius prærogatiua sedis. Cui enim alteri aliquando dictum est, Ego " pro te rogaui Petre vt non deficiat fides tua? Ergo quod sequitur, à Petri successore exigitur. Et tu aliquando conuersus cõfirma fratres tuos. Id quidem modò " necessarium. "

Tempus est, vt vestrum agnoscatis, Pater amantissimè, Principatum, probetis zelum, ministerium honoretis. In eo plane Petri impletis vicem, cuius tenetis & sedem, si vestra admonitione corda fide fluctuantia confirmatis, si vestra authoritate conteritis fidei corruptores. Habemus in Francia nouum de veteri Magistro Theologum, qui ab ineunte ætate sua in arte Dialectica lusit, & nunc in scripturis sanctis insanit. Olim damnata & sopita dogmata, tam sua videlicet quàm aliena suscitare conatur, insuper & noua addit. Quæ dum omnium quæ sunt in Cœlo sursum & quæ in terra deorsum, nihil præter solum nescio quid nescire dignatur, ponit in Cælum os suum, & scrutatur alta Dei tediensque ad nos refert ineffabilia quæ non licet homini loqui. Et dum paratus est de omnibus reddere rationem, & contra rationem præsumit, & contra fidem. Quid enim magis contra rationem quàm ratione rationem conari transcendere? Et quid magis contra fidem quam credere nolle quod non possit ratione attingere? Denique exponere volens illud Sapientis, *Qui credit, cito leuis est corde*, cito credere est, inquit, adhibere fidem ante rationem: cum hoc Salomon non de fide in Deum, sed de mutua inter nos dixerit credulitate. Nam illam quæ in Deum est, fidem B. Papa Gregorius negat planè habere meritum, si ei humana ratio præbeat experimentum. Laudat autem Apostolos quod ad vnius iussionis vocem secuti sunt Redemptorem. Scit nimirum pro laude dictum. *In auditu auris obediuit mihi* increpatos è regione Discipulos, quod tardius credidissent. Denique laudatur Maria quod rationem fide præuenit; & punitur Zacharias, quod fidem ratione tentauit. Et rursum Abraham commendatur, qui contra spem in spem credidit. At contra Theologus noster. Quid, inquit, *ad Doctrinam loqui proficit, si quod docere volumus exponi non potest vt intelligatur?* Et sic promittens intellectum auditoribus suis, in his etiam quæ sublimiora & sacratiora profundo illo sinu sacræ fidei continentur, ponit in Trinitate gradus, in Maiestate modos, numeros in æternitate. Constituit denique Deum Patrem plenam esse potentiam, filium quandam potentiam, Spiritum S. nullam potentiam. Atque hoc esse filium ad Patrem, quod quandam potentiam, ad potentiam, quod speciem ad genus, quod materiam ad materiam, quod hominem ad animal, quod æreum sigillum ad æs. Nonne plusquam Arrius hic? quis hæc ferat? quis non claudat aures ad voces sacrilegas? quis non horreat profanas nouitates & vocum & sensuum? Dicit etiam Spiritum sanctum procedere quidem ex patre & filio, sed minime de Patris esse filiiue substantia. Vnde ergo an forte ex nihilo sicut & vniuersa quæ facta sunt? Nam & ipsa ex Deo esse non diffitetur Apostolus nec veretur dicere, *Ex quo omnia*. Quid igitur? dicemus ex patre & filio Spiritum S. non alio prorsus procedere modo quàm omnia, idest non esse essentialiter, sed creabiliter, ac proinde creatum sicut & omnia? Aut nunquid tertium inueniet sibi modum, quo eum ex patre filioqueproducat, homo qui noua semper inquirit & quæ non inuenit, fingit, affirmans ea quæ non parit, tanquam ea quæ sunt? at si esset, inquit, de substantia Patris, profectò genitus esset & duos Pater filios haberet. Quasi vero omne quod de substantia aliqua est, continuo ipsum à quo est, haberet Genitorem. Num verò pediculi aut lendes, aut phlegmata vel filij carnis sunt, vel non sunt de substantia vermis? ant vermes de ligno putrido prodeuntes aliunde quam de ligni substantia sunt, qui tamen filij ligni non sunt? sed & tineæ de substantia pannorum substantiam habent, generationem non habent. Et multa in hunc modum. Miror autem hominem acutum & sciolum, vt quidem sibi videtur, quomodo cum Spiritum S. fateatur Patri & filio consubstantialem, neget tamen ex Patris filiique prodire substantia, nisi forte illos ex ipsius procedere velit. Quod quidem inauditum est & nefandum. Si autem nec is de illorum nec illi de huius substantia sunt, vbi quæso consubstantialitas? aut ergo fa-

„ teatur cum Ecclesia Spiritum S. de substantia illorum esse, à quibus non negat „ procedere, aut certè cum Arrio consubstantialitatem deneget & prædicet „ apertè creationem.

„ Deinde si filius de substantia Patris est, Spiritus S. non est, differant necesse est „ à se inuicem, non solum quia Spiritus S. genitus non est: sed etiam quod filius „ de substantia Patris est, quod Spiritus S. non est. Quam quidem posteriorem dif- „ ferentiam fides Catholica huc vsque nesciuit. Si eam admittimus, vbi Trinitas, vbi „ vnitas? siquidem Spiritu S. filioque nouarum à se differentiarum numerositate „ distantibus, vnitas dissipatur, præsertim cũ substantialẽ esse pateat differentiã quã „ iste conatur inducere. Porro autem Spiritu S. à Patris filiique substantia receden- „ te non Trinitas remanet sed dualitas. Neque enim dignum est in Trinitate ad- „ mitti personam, quæ nihil habeat in substantia commune cum reliquis. Desi- „ nat ergo Spiritus S. Processionem à Patris filiique substantia separare, ne duplici „ impietate numerum & Trinitati minuat & tribuat vnitati: quod vtrumque fides „ abnuit Christiana. Et ne de re tanta solis videar inniti rationibus, legat Episto- „ lam Hieronymi ad Auitum, certè videbit inter cæteras quas redarguit Origenis „ blasphemias, etiam hoc eum detestantem, quod dixerit spiritum S. de substantia „ Patris non esse. B. Athanasius in lib. de vnica Trinitate ita loquitur. *Solum Deum „ vbi memoratus sum, non solùm personam Patris indicaui, quia filium & Spiritum de hac „ ipsa sola substantia esse non abnegaui.* Hoc Athanasius. Videt S. V. quomodo isto „ non disputante sed dementante & Trinitas non cohæret, & vnitas pendet, nec „ istud sanè absque iniuria Maiestatis. Quidquid namque illud est quod Deus sit, „ id sine dubio est, quo non possit aliquid maius cogitari. Si ergo in vnica & sum- „ ma Maiestate iuxta considerationem personarum vel parum aliquid claudicare „ recipimus, dum quod vni plus datur, alteri minuitur, minus profectò est totum „ ab eo, quo nihil maius valeat cogitari. Maius enim sine dubio est quod totum „ maximum est, quàm quod ex parte. Ille vero dignè pro sua possibilitate diuinam „ æstimat Magnificentiam, qui nil in ea cogitat dispar, vbi est totum summum: „ nil distans, vbi totum est vnum, nihil hians, vbi totum est integrum, nihil de- „ nique imperfectum vel egens, vbi totum est totum. Totum nempe est Pater, „ quod Pater & Filius & Spiritus sanctus. Totum Filius, quod ipse & Pater & „ Spiritus sanctus. Totum Spiritus sanctus quod & ipse & Pater & Filius. Et to- „ tum vnum est totum, nec superabundans in tribus, nec imminutum in singu- „ lis. Nec enim verum summumque bonum quod sunt, inter se particulariter di- „ uidunt, quoniam nec participaliter id possident, sed hoc ipsum essentialiter „ sunt. Nam quod alter ex altero, vel alter ad alterum veracissimè dicitur, persona- „ rum sanè designatio est, non vnitatis diuisio. Licet namque in hac ineffabili & in- „ comprehensibili Deitatis essentia alter & alter, id requirentibus proprietatibus „ personarum, sobriè Catholicèque dicatur, non tamen ibi est alterum & alterum, „ sed simplex vnum: vt nec præiudicium faciat Vnitati Trinitatis confessio, nec „ proprietatum sit exclusio, vera assertio vnitatis. Tam longè proinde fiat à sensi- „ bus nostris, quàm est & à regula veritatis execranda illa de genere & specie non „ similitudo sed dissimilitudo, & nihilominus illa de ære æreoque sigillo, quo- „ niam cum genus quidem & species, quod ad se inuicem sunt alterum superius, „ altera inferior sit, Deus autem vnus sit, nunquam bene profectò conueniet tantæ „ æqualitati & tantæ disparilitati. Et rursum de ære & quodam ære quod est æreum „ sigillum, quoniam quod inde in eandem vsurpatur similitudinis rationem, si- „ mile est huic idem Iudicium. Cum enim species vt dixi minor sit & inferior ge- „ nere, absit vt hanc in patre & filio diuersitatem cogitemus. Absit vt huic acquies- „ camus dicenti hoc esse filium ad Patrem, quod speciem ad genus, quod homi- „ nem ad animal, quod æreum sigillum ad æs, quod aliquam potentiam ad poten- „ tiam. Sunt quippe cuncta hæc mutua suæ connexione naturæ ad se inuicem su- „ periora & inferiora: & ob hoc nulla prorsus admittenda similitudo ex his ad il- „ lud, vbi nihil est inæquale, nil dissimile. Videtis de quanta vel imperitia vel „ impietate descendat harum adinuentio similitudinum.

„ Adhuc aduertite clarius quid sentiat, doceat, scribat. Dicit propriè & specia- „ liter ad patrem potentiam, ad filium sapientiam pertinere: quod quidem falsum. „ Nam & pater sapientia & filius potentia verissimè sunt, sanissiméque dicuntur;

& quod est commune amborum, non erit proprium singulorum. Alia illa sunt profectò vocabula quæ non ad seipsos dicuntur, sed ad alterutrum; & ideo est cuique suum & non commune cum altero. Nam qui pater est, filius non est, & qui filius est, pater non est: quoniam non quod ad se, sed quod ad filium pater est, patris nomine designatur: & item nomine filij, non quod ad se filius, sed quod est, ad partem exprimitur. Non sic potentia, non sic sapientia, neque alia multa quæ ad se dicuntur, & pater & filius non singulariter alter respectu alterius. Non inquit, sed ad proprietatē personæ Patris propriè vel specialiter inuenimus omnipotentiam attinere, quod non solum cum cæteris 2. Personis æque omnia efficere potest, verum etiam ipse solus à se, non ab alio existere, ita etiā ex se habet posse. O alterum Aristotelem; an non eadem ratione, si hoc ratio esset & sapientia & benignitas propriè pertineret ad Patrem, cum & sapere & benignum esse æquè à se pater & non ab alio habeat, quemadmodum & esse & posse? Quod si non abnuit (nec enim de ratione potest) quid quæso facturus est de illa nobili sua partitione, in qua vt Patri potentiam, sic filio sapientiam, sic spiritui S. benignitatem propriè ac specialiter assignauit? Non enim vna & eadem res propriè poterit conuenire duobus, hoc est vt cuique propria sit. Eligat quod vult, aut det sapientiam filio & tollat eam Patri, aut Patri tribuat & auferat filio: & rursum benignitatem, aut Spiritui S. sine Patre, aut Patri sine Spiritu S. assignet: aut certè desinat nomina communia propria facere, & Patri quoniam à se ipso habet potentiam, non ideo tamen audeat concedere propriam, ne & benignitatem simul & sapientiam, quas à se nihilominus habet, identidem proprias ipsi sua ratione assignate cogatur. Sed exspectemus adhuc & videamus quam theoricè noster Theologus inuisibilia Dei contempletur. Dicit, vt dixi, propriè omnipotentiam pertinere ad Patrē, atque hanc vt sit integra & perfecta, in generando & discernendo constituit.

Porro filio vt iam dictum est, assignat Sapientiam, ipsumque non simpliciter quidem poentiam, sed quandam in Deo potentiam esse definit, idest potentiam tantùm discernendi. Forte timet iniuriam facere Patri, si tantum tribuat filio, quantum & ipsi: & cui non audet potentiam dare integram, concedit dimidiam. Et quod dicit, manifestis declarat exemplis, asserens potentiam discernendi quæ est filius, ita quandam esse potentiam, quemadmodum homo quoddam est animal, & sigillum æreum quoddam est æs: atque hoc esse potentiam discernendi, ad gerendi discernendique potentiam, idest filium ad Patrem, quod homo ad animal est, quod æreum sigillum ad æs. Sicut enim, inquit, ex eo quod est æreum sigillum, exigit necessario vt æs sit: & ex eo quod est homo vt animal sit, sed non è conuerso, ita diuina sapientia quæ est potentia discernendi, exigit quod sit diuina potentia, sed non è conuerso. Quid igitur vis, vt iuxta tuam similitudinem ad instar præcedentium etiam ex hoc quod filius est, exigat vt Pater sit, hoc est vt qui filius est, Pater sit, quanquam non è conuerso? Si hoc dicis, hæreticus es. Si non dicis, vacat similitudo. Ad quid enim tibi ipsam tanto circuitu de longè positis rebus & minus conuenientibus emendicas, tanto labore colligis, tanta inculcas inani multiplicitate verborum, tantis effers laudibus; si non facit ad quod adducitur, vt videlicet membra ad membra congruis proportionibus reducantur? Nonne hoc opus, hic labor est, vt per ipsam nos doceas eam, quæ est inter Patrem & filium habitudinem? Tenemus autē te docente ad hominis positionem poni animal, sed non è conuerso secundum regulam Dialecticæ tuæ, qua non quidem posito genere ponitur species, sed posita specie ponitur genus. Cum ergo patrem ad genus, filium ad speciem referas, nonne id, oratio similitudinis postulat, vt similiter posito filio Patrem poni ostendas & non conuerti: vt quomodo qui homo est, necessario animal est, sed non conuertitur: ita quoque qui filius est, necessario Pater sit, & æque non conuertatur? Sed contradicit tibi in hoc Catholica fides, quæ profectò vtrumque recusat, tam Patrem videlicet esse qui filius est, quam esse filium qui pater est. Nam alius proculdubio pater atque alius filius, quamuis non aliud Pater quam filius. Nam per alius & aliud nouit pietas fidei cautè inter personarum proprietates & indiuiduam essentiæ vnitatem discernere, & medium iter tenens Regia incedere via, vt nec declinet ad dexteram confundendo personas, nec respiciat ad sinistram, substantiam diuidendo. Quod si per simplex esse dicas verè consequi, vt si filius

„ est, necessario Pater sit, nihil te iuuat, cum ratio relationis necessario exigat vt „ conuertatur & eadem veritas comitetur conuersam: quod non congruit adductæ „ de genere & specie vel de ære æreoque sigillo similitudini. Neque enim sicut „ per simplex esse duntaxat verissimè dicitur, *si Pater est, Filius est*, & *si Filius est*, „ *Pater est*, ita etiam possumus inter hominem & animal, siue inter æreum sigillum „ & æs in veritate conuertibilem texere consequentiam. Nam etsi verum sit dicere, „ *si homo est, animal est*, non tamen vera est conuersa qua dicitur, *si animal est*, „ *homo est*. Et item sigillum æreum est, necessario sequitur vt æs sit, non tamen „ si æs sit, necessario sequitur, vt sigillum æreum sit. Sed iam pergamus ad reli- „ qua.

„ En iuxta istum habemus omnipotentiam in patre, quandam potentiam in filio. „ Dicat nobis etiam de Spiritu S. quid sentiat. *Benignitas ipsa*, inquit, *quæ hoc nomi-* „ *ne quod est Spiritus S. demonstratur, non est in Deo potentia siue sapientia.* Videbam Sa- „ tanam tanquam fulgur cadentem de cœlo. Sic debet cadere qui ambulat in ma- „ gnis & mirabilibus super se. Vides Pater sancte, quas scalas imò quæ præcipitia „ iste sibi parauerit ad ruinam? *Omnipotentiam, semipotentiam, nullam potentiam.* Ipsa „ auditu horreo & ipsum horrorem puto sufficere ad refellendum. Veruntamen „ testimonium pono quod turbato interim occurrit ad remouendam Spiritus S. „ iniuriam. In Esaia legitur, *Spiritus Sapientiæ, Spiritus fortitudinis*. Per quod vtique „ apertè satis istius audacia, & si non comprimitur, conuincitur tamen. O lingua „ magniloqua! Esto vt iniuria filij vel Patris remittatur tibi, nunquid blasphemia „ Spiritus? Manet Angelus Domini qui te secet medium. Dixisti enim, non est „ Spiritus S. in Deo potentia, siue sapientia. Ita pes superbiæ ruit cum irruit. Nec „ mirum si homo qui non curat quæ dicat, irruens in arcana fidei, thesauros abs- „ conditos pietatis tam irreuerenter inuadit atque discerpit, cum de ipsa pietate fi- „ dei nec piè nec fideliter sentiat. Denique in primo limine Theologiæ (vel potius „ Stultilogiæ suæ) *fidem* definit *æstimationem*: quasi cuique in ea sentire & loqui „ quæ libeat, liceat, aut pendeant sub incerto in vagis ac variis opinionibus no- „ stræ fidei sacramenta; & non magis certa veritate subsistant. Nonne si fluctuat fi- „ des, inanis est & spes nostra? Stulti ergo Martyres nostri sustinentes tam acerba „ propter incerta, nec dubitantes sub dubio remunerationis præmio durum per „ exitum diuturnum inire exiliũ. Sed absit vt putemus in fide vel spe nostra aliquid „ vt is putat, dubiâ æstimatione pendulum & non magis totum quod in ea est cer- „ ta ac solida veritate subnixum, oraculis & miraculis diuinitus persuasum, sta- „ bilitum & consecratum partu Virginis, sanguine Redẽptoris, gloria resurgentis. „ Testimonia ista credibilia facta sunt nimis. Si quo minus ipse postremo spiritus „ reddit testimonium spiritui nostro quod filij Dei sumus. Quomodo ergo fidem „ quis audet dicere æstimationem, nisi qui spiritum istum nondum accepit, quiue „ Euangelium aut ignoret, aut fabulam putet? *Scio cui credidi & certus sum*, clamat „ *Apostolus*, & tu mihi subsibilas, *fides est æstimatio*! Tu mihi ambiguum garris quo „ nihil est certius? sed Augustinus aliter. *Fides*, ait, *non coniectando vel opinando ha-* „ *betur in corde in quo est, a quo cuius est, sed certa scientia, acclamante conscientia. Absit* „ ergo absit, vt hos fines fides habeat Christiana. Academicorum sint istæ æsti- „ mationes quorum est dubitare de omnibus, scire nihil. Ego verè securus in Ma- „ gistri gentium sententiam pergo, & scio quoniam non confundar. Placet mihi „ fateor, illius de fide definitio, & si iste etiam ipsam latenter insimulet. *Fides est*, „ ait *substantia rerum sperandarum, Argumentum non apparentium.* Substantia inquit, *re-* „ *rum sperandarum, non immanium phantasia coniecturarum.* Audis substantiam, non li- „ cet tibi in fide putare vel disputare pro libitu, non hac illacque vagari per inania „ opinionum, per deuia errorum. Substantiæ nomine aliquid tibi certum fixumque „ præfigitur. Certis clauderis finibus, certis limitibus coarctaris. Non est enim fides „ æstimatio sed certitudo. Sed aduertite cætera. Omitto quod dicit spiritum timoris „ Domini non fuisse in Domino: timorem Domini castum in futuro seculo non „ futurum: post consecrationem panis & calicis; priora accidentia quæ remanent, „ pendere in aere: dæmonum in nobis suggestiones contactu fieri lapidum & prout „ illorum sagax nouit malitia, harum rerum vires diuersas diuersis incitandis & in- „ cendendis vitiis conuenire. Spiritum S. esse animam mundi. Mundum iuxta Pla- „ tonem tanto excellentius animal esse, quanto meliorem animam habet Spiritum

S. Vbi dum multum sudat quo modo Platonem faciat Christianum, se probat Ethnicum. Hæc inquam omnia aliasque istiusmodi nænias eius non paucas prætereo, venio ad grauiora non quod vel ad ipsa cuncta respondeam, magnis enim opus voluminibus esset. Illa loquor quæ tacere non possum.

Mysterium nostræ Redemptionis (sicut in libro quodam Sententiarum ipsius, & item in quadam eius expositione Epistolæ ad Romanos legi) temerarius scrutator Maiestatis aggrediens in ipso statim suæ disputationis exordio Ecclesiasticorum Doctorum vnam omnium de hac re dicit esse sententiam, & ipsam ponit ac spernit & gloriatur se habere meliorem, non veritus contra præceptum sapientis transgredi terminos antiquos quos posuerunt Patres nostri. *Sciendum est*, ait, quod omnes Doctores nostri post Apostolos in hoc conueniunt, quod diabolus dominium & potestatem habebat super hominem & iure eum possidebat, ideo scilicet quod homo ex libertate arbitrij quam habebat, sponte Diabolo consensit. Aiunt namque quod si quis aliquem vicerit, victus iure Victoris seruus constituitur. Ideo, inquit, sicut dicunt Doctores, hac necessitate incarnatus est filius Dei, vt homo qui aliter liberari non poterat, per mortem innocentis iure liberaretur à iugo diaboli. Sed vt nobis videtur, ait, nec diabolus vnquam ius aliquod in homine habuit, nisi forte Deo permittente, vt carcerarius: nec filius Dei vt homines liberaret, *carnem assumpsit*. Quid in his verbis intolerabilius iudicem, blasphemiam an arrogantiam? Quid damnabilius, temeritatem an impietatem? An non iustius os loquens talia fustibus tunderetur, quàm rationibus refelleretur? Nonne omnium in se meritò prouocat manus, cuius manus contra omnes? Omnes, inquit, sic; sed non Ego sic. Quid ergo tu? quid melius affers? quid subtilius inuenis? quid secretius tibi reuelatum iactas quod prætererit sanctos, effugerit sapientes? Aquas furtiuas & panes absconditos puto, apponet nobis iste. Dic tamen, dic quidquid illud est quod tibi videtur & nulli alteri. An quod filius Dei non vt hominem liberaret, hominem induit? hoc plane nemini te excepto videtur: tu videris, vbi videris. Non enim hoc à sapiente, non à propheta, non ab Apostolo, non denique ab ipso Domino accepisti. Magister Gentium accepit à Domino, quod & tradidit nobis. Magister omnium suam doctrinam fatetur non esse suam, non enim ait, à me ipso loquor, tu verò de tuo nobis tradis & quod à nemino accepisti. Qui loquitur mendacium, de suo loquitur. Tibi proinde sint quæ tua sunt. Ego Prophetas & Apostolos audio, obedio Euangelio sed non Euangelio secundum Petrum. Tu nobis nouum condis Euangelium: quintum Ecclesia Euangelistam non recipit. Quid lex, quid Prophetæ, quid Apostoli, quid Apostolici viri nobis aliud euangelizant quàm quod solus tu negas, Deum videlicet factum hominem vt hominem liberaret? Et si Angelus de cœlo aliud vobis euangelizauerit, anathema sit. Sed qui venerunt post Apostolos, Doctores non recipis, homo qui super omnes docentes te intellexisti. Denique non erubescis dicere, quod aduersum te omnes sentiant, cum ab inuicem non dissentiant. Frustra proinde illorum tibi fidem doctrinamq; proponerem, quos iam proscripsisti. Ad propheras te ducam. Loquitur sub typo Hierusalem, ad populum acquisitionis, non propheta, sed in propheta Dominus dicens, *Saluabo te & liberabo te, noli timere*. Quæris à qua potestate, non enim vis vt diabolus in hominem habeat vel habuerit potestatem. Fateor nec ego. Non tamen idcirco non habet, quia ego & tu hoc nolimus. Si non confiteris tu nec cognoscis; cognoscunt & dicunt qui redempti sunt à Domino, quos redemit de manu inimici. Quod minimè negares & tu, si non esses sub manu inimici. Non potes gratias agere cum redemptis qui redemptus non es. Nam si redemptus esses, redemptorem agnosceres, & non negares redemptionem. Nec quærit redimi qui se nescit captiuum. Qui autem scierunt, clamauerunt ad Dominum & Dominus exaudiuit eos, & redemit eos de manu inimici. Et vt intelligas hunc inimicum qui sit, Quos redemit, ait, de manu inimici, de Regionibus congregauit eos. Sed primum quidem agnosce hunc Congregatorem, de quo Caïphas propheta in Euangelio, quia Iesus moreretur pro Gente. Et qui narrat, sequitur dicens. Non tantum pro gente, sed vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum. Quo erant dispersi? in omnes regiones. Ergo quos redemit, de regionibus congregauit eos, non congregaret nisi redimeret. Erant enim non solum dispersi, sed &

„ captiui. Redemit & congregauit, redemit autem de manu inimici. Non dicit, „ inimicorum, sed inimici. Inimicus vnus, regiones multæ. Siquidem non de regio- „ nibus congregauit eos, à solis ortu & occasu, ab Aquilone & mari. Quis iste „ vnus tam potens Dominus, qui non vni præfuit regioni sed omnibus? non alius „ vt arbitror, quam ille qui ab alio Propheta dicitur absorbere fluuium, idest genus „ humanum & non mirari: habere autem fiduciam quod & Iordanis, hoc est ele- „ ctio ipsa influat in os eius. Beati qui sic influunt vt effluant, qui sic intrant vt ex- „ eant. Sed quid? nondum forte credis Prophetis sic sibi concinentibus de Diabo- „ li potestate in hominem. Veni mecum & ad Apostolos. Dixisti nempe te non „ sentire cum illis qui post Apostolos venerunt: assentias vel Apostolis: si forte & „ tibi contingat quod vnus eorum loquitur de quibusdam. Nequando, *inquiens*, „ det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendum veritatem, vt resipiscant „ à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem. Paulus est „ iste qui homines à diabolo captiuos teneri asserit ad eius voluntatem. Audis ad „ eius voluntatem, & negas potestatem? si & Paulo non credis, veni iam ad ip- „ sum Dominum, si forte audias & quiescas. Nempe ab ipso appellatur Princeps „ huius mundi, & fortis armatus, possessorque vasorum: & dicis eum non habere „ potestatem in homines, nisi tu aliud putas hoc loco intelligi atrium quàm mun- „ dum, vasa quàm homines. Quod si atrium diaboli mundus erat, & homines va- „ sa eius, quomodo non dominabitur in hominibus? ait item Dominus capienti- „ bus se. Hæc est hora vestra & potestas tenebrarum. Potestas ista non latuit illum „ qui dicebat, Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in Regnum fi- „ lij claritatis suæ. Hanc ergo Dominus nec in se quidem negauit Diaboli potesta- „ tem, sicut nec Pilati, qui membrum erat Diaboli. Ait siquidem, Non haberes po- „ testatem in me vllam, nisi data fuisset desuper. Quod si in viride lignum in tan- „ tum grassata est ista desuper data potestas, aridum quomodo non fuit ausa con- „ tingere? Nec iustam puto ipse causabitur potestatem datam desuper. Discat er- „ go Diabolum non solum Potestatem, sed & iustam habuisse in homines, vt conse- „ quenter & hoc videat venisse vtique in carne Dei filium propter liberandos ho- „ mines.

„ Cæterum etsi iustam dicimus Diaboli potestatem, non tamen & voluntatem. „ Vnde non Diabolus qui inuasit, non homo qui meruit, sed iustus Dominus qui „ exposuit. Non enim à potestate, sed à voluntate iniustus iustusue quis dicitur. „ Hoc ergo Diaboli quoddam in hominem ius, etsi non iure acquisitum, sed ne- „ quiter vsurpatum, iustè tamen permissum. Sic itaque homo iustè captiuus te- „ nebatur: vt tamen nec in homine, nec in Diabolo illa esset iustitia, sed in Deo. „ Iustè igitur homo addictus sed misericorditer liberatus. Sic tamen miseri- „ corditer, vt non defuerit Iustitia quædam & in ipsa liberatione, quoniam „ hoc quoque fuit de misericordia liberantis, vt quod congruebat remediis „ liberandi, iustitia magis contra inuasorem quam potentia vteretur. Quid „ namque ex se agere poterat, vt semel amissam Iustitiam recuperaret „ homo seruus peccati, vinctus Diaboli, assignata est ei proinde aliena, qui caruit „ sua & ipsa sic est. Venit Princeps huius mundi & in Saluatore non inuenit quid- „ quam, & cum nihilominus Innocenti manus inicit, iustissima quos tenebat „ amisit: quando is qui morti nihil debeat, accepta mortis iniuria iure illum qui „ obnoxius erat & mortis debito & Diaboli seruit dominio: qua enim Iustitia id „ secundò homo exigeretur; homo siquidem qui debuit, homo qui soluit. Nam si „ vnus, inquit, pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: vt videlicet sa- „ tisfactio vnius omnibus imputetur, sicut omnium peccata vnus ille portauit nec „ alter iam inueniatur qui fore-fecit, alter qui satisfecit: quia caput & corpus vnus „ est Christus. Satisfecit ergo caput pro membris, Christus pro visceribus suis, „ quando iuxta Euangelium Pauli quo conuincitur mendacium Petri, mortuus „ pro nobis conuiuificauit nos sibi, donans nobis omnia delicta, delens quod „ aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis; & „ ipsum tulit de medio affigens illud Cruci, expolians Principatus & potesta- „ tes.

„ Vtinam Ego inueniar in his spoliis quibus spoliatæ sunt contrariæ potestates, „ traductus & ipse in possessionem Domini? Si me insecutus Laban arguerit quod

recessserim clam ab eo, audiet me accessisse ad eum, & ob hoc clam recessisse. Subiecit me illa causa secretior peccati, subduxit me illi ratio occultioris Iustitiæ: aut si gratis venundatus sum, gratis non redimar? Si Assur sine causa calumniatus est mihi, sine causa causam exigit euasionis. Quod si dixerit, Pater tuus addixit te: respondebo, sed frater meus redemit me. Cur non aliunde iustitia, cum aliunde reatus? Alius qui peccatorem constituit, alius qui iustificat à peccato: aliter in semine aliter in sanguine. An peccatum in semine peccatoris, & non Iustitia, in Christi Sanguine? Sed Iustitia, inquiet, sit cuius est, quid ad te? Esto. Sed sit etiam culpa cuius est: quid ad me An Iustitia Iusti super eum erit, & impietas impii non erit super eum? Non conuenit filium portare iniquitatem Patris & fraternæ fieri exortem Iustitiæ? Nunc vero per hominem mors & per hominem vita. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur; quoniam non sic illi attineo, vt non & isti. Si illi per carnem, & per fidem huic. Et si infectus ex illo originali concupiscentia, etiam & in Christi gratia spirituali perfusus sum. Quid mihi plus imputatur de Præuaricatore? si generatio, regenerationem oppono: nisi quod spiritualis est ista, illa carnalis. Nec patitur ratio æquitatis, vt ex æquo cōtendant, sed vincat necesse est Spiritus carnem, & sit efficacior causa, cuius est potior & natura: quo plus videlicet profit generatio secunda quàm prima nocuerit. Sanè peruenit delictum ad me, sed peruenit & gratia: & non sicut delictum ita & donum. Nam Iudicium ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. A primo homine manauit delictum, à summo Cœlo egressio gratiæ: vtrumque à parente, illud à primo, ista à summo. Terrena natiuitas perdit me, & non multò magis generatio cœlestis conseruat me? Nec vereor sic erutus de potestate tenebrarum repelli à Patre luminum iustificatus gratis in sanguine filij eius: nempe ipse qui iustificat, quis est qui condemnet? Non condemnabit Iustum qui misertus est peccatori: iustum me dixerim, sed illius iustitiæ. Quænam ipsa? finis legis Christus ad iustitiam omni credenti. Denique qui factus est nobis, inquit, iustitia à Deo Patre. Quæ ergo mihi iustitia facta est, mea non est? si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iustitia? & sanè mihi tutior donata quàm innata. Nam ista quidem gloriam habet, sed non apud Deum: illa autem cum sit salutis efficax, materiam non habet gloriandi nisi in Domino. Nam si & iustus fuero; inquit, non lauabo caput, ne videlicet responsum accipiat, Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Hæc est Iustitia hominis in sanguine Redemptoris, quam homo perditionis exsufflans & subsannans in tantum euacuare conatur, vt totum quod Dominus gloriæ semetipsum exinaniuit, quod minoratus est ab Angelis, quod natus de fœmina, quod conuersatus in mundo, quod expertus infirma, quod passus indigna, quod demum per mortem Crucis in sua reuersus, ad id solum putet & disputet redigendum vt traderet hominibus formam vitæ viuendo, & docendo, patiendo autem & moriendo Charitatis metam præfigeret. Ergo docuit Iustitiam & non dedit, ostendit Charitatem, sed non infudit, & sic rediit in sua? Ita ne hoc totum est magnum illud pietatis sacramentum quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est gentibus, creditum est mundo, assumptum est in gloria? Incomparabilis Doctor, qui etiam profunda Dei sibi aperiens, & ea quibus vult lucida & peruia faciens, altissimum sacramentum & mysterium absconditum à seculis, hic nobis suo mendacio planum & apertum reddit, vt transire leuiter possit per illud quiuis etiam incircuncisus & immundus, quasi Dei sapientia cauere nescierit aut neglexerit quod ipsa prohibuit, sed dederit & ipsa sanctum canibus & margaritas Porcis. Sed non est ita. Nam etsi manifestatum est in carne, sed tamen iustificatum est in spiritu, vt & spiritualibus spiritualia conferantur, & animalis homo non percipiat quæ sunt Spiritus Dei, nec fides non sit in sapientia verbi, sed in virtute Dei. Vnde Saluator ait, Confitebor tibi Pater Domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus & releuasti ea paruulis. Et Apostolus. Etsi, inquit, opertum est Euangelium meum, in his est opertum qui pereunt. Denique aduertite hominem irridentem quæ sunt Spiritus Dei, quoniam stultitia illi videntur, & insultantem Apostolo loquenti Dei sapientiam in mysterio absconditam, inuehentem in Euange-

„ lium, Dominum blafphemantem. Quàm prudentius quod non valet comprehendere credere dignaretur nec auderet contemnere aut conculcare facrum reuerendumque myfterium? Longum eft ad omnes eius ineptias & calumnias quas diuino ftruit confilio refpondere. Pauca tamen infero, è quibus cætera æftimentur. Cum folos, inquit, electos liberauerit Chriftus, quomodo eos Diabolus poffidebat, fiue in hoc feculo, fiue in futuro magis quàm modò? Refpondemus, imo quia Diabolus electos Dei poffidebat, à quo (ficut dicit Apoftolus) captiui tenebantur ad ipfius voluntatem, vt Dei propofitum de ipfis impleretur, opus fuit liberatore. Oportuit autem liberari in hoc feculo, vt liberos haberet in futuro. Deinde infert. Nunquid etiam Pauperem illum, qui in finu Abrahæ requiefcebat, ficut & Diuitem damnatum Diabolus cruciabat, aut etiam in ipfum Abraham dominium habebat cæterofque electos? Non, fed habuiffet, fi non liberati fuiffent fide futuri, ficut de ipfo Abraham fcriptum eft. Credidit Abraham Deo & reputatum eft ei ad Iuftitiam. Item. Abraham exultauit vt videret diem meum, & vidit & gauifus eft. Propterea iam tunc Sanguis Chrifti rorabat etiam Lazaro ne flammas fentiret, quod & ipfe credidiffet in eum qui erat paffurus. Sic de omnibus electis illius temporis fentiendum, natos quidem & ipfos æquè vt nos fub poteftate tenebrarum propter Originale peccatum, fed erutos antequam morerentur & non nifi in Sanguine Chrifti. Scriptum eft enim, Turbæ autem quæ præcedebant & quæ fequebantur clamabant dicentes *Ofanna fili Dauid. Benedictus qui venit in nomine Domini.* Ergo Chrifto in carne venienti & antequam veniret, & poft, benedictum eft à turbis benedictorum, quamuis præeuntes plenam minimè tunc confecuti fint benedictionem, feruata nimirũ hac prærogatiuâ tempori gratiæ. Deinde laborans docere & perfuadere Diabolum nullum fibi ius in hominem vindicare potuiffe aut debuiffe, nifi permiffu Dei, & quod fine iniuria Diaboli iure Deus profugum fuum, fi vellet milereri, repetere & folo verbo eripere poffet, quafi hoc quis difficeatur, poft multa aliquando infert.

„ . Quæ itaque neceffitas, aut quod opus fuit, cum fola iuffione fua Diuina miferatio liberare hominem à peccato poffet, propter redemptionem noftram filium Dei carne fufcepta tot & tantas inedias, opprobria, flagella, fputa, denique ipfam Crucis ignominiofam & afperrimam mortem fuftinere, vt cum iniquis patibulum fuftineret? Refpondemus. Neceffitas noftra fuit & neceffitas dura fedentium in tenebris & vmbra mortis. Opus æquè noftrum & Dei ipfius & SS. Angelorum. Noftrum, vt auferret iugum Captiuitatis noftræ. Suum, vt impleretur propofitum voluntatis eius. Angelorum, vt numerus impleretur eorum. Porro ratio huius facti fuit dignatio facientis. Quis negat omnipotenti ad manum fuiffe alios & alios modos noftræ redemptionis, iuftificationis, liberationis? Verum hoc non præiudicat huius quem e multis elegit, efficaciæ. Et fortaffe is præftat, per quem in terra obliuionis, grauedinis, lapfus noftri tot & tantis grauaminibus reparatoris fortius & viuacius admoneremur. Aliàs autem nemo hominum nouit nec nofcere ad plenum poteft qui boni ad gratiam, quid congruentiæ ad fapientiam, quid decoris ad gloriam, quid commodi ad falutem, penes fe ipfam continet huius venerandi myfterij infcrutabilis altitudo, quam Propheta confiderans expauit non penetrauit, & Præcurfor Domini indignum fe iudicauit qui penetraret. Cæterum fi non licet perfcrutari diuinæ facramentum voluntatis, licet tamen fentire effectum operis, fructum vtilitatis percipere. Et quod licet fcire, non licet tacere, quia gloria Regum celare verbum, & gloria Dei inueftigare fermonem. Fidelis fermo & omni acceptione dignus, quoniam cum adhuc peccatores effemus, reconciliati fumus Deo poft mortem filij eius. Vbi reconciliatio & remiffio Peccatorum? Nam fi dicente fcriptura peccata noftra feparant inter nos & Deum, manente peccato non eft reconciliatio. In quo ergo remiffio peccatorum? Hic calix, inquit, noui teftamenti in meo fanguine qui pro vobis effunderur in remiffionem peccatorum. Et quid ipfa nifi iuftificatio? Siue igitur reconciliatio, fiue remiffio peccatorum, fiue iuftificatio fit, fiue etiam redemptio vel liberatio de vinculis Diaboli, à quo Captiui tenebamur ad ipfius voluntatem, interccdente morte vnigeniti obtinemus iuftificari gratis in fanguine ipfius, in quo ficut idem dicit, habemus redemptionem per fanguinem eius, remiffionem peccatorum fecundum diuitias gratiæ eius. Cur, inquis, per fanguinem, quod potuit facere

eere per sermonem? Ipsum interroga, mihi scire licet, quod ita, cur ita, non licet? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, quid me finxisti sic? Sed hæc Iustitia ei videntur, non potest tenere risum. Audite cachinnos. Quomodo, ait, iustificati nos vel reconciliari Deo per mortem filij eius dicit Apostolus, qui tanto amplius aduersus hominem irasci debuit, quanto amplius homines in crucifigendo filium suum deliquerunt, quàm in transgrediendo primum eius præceptum vnius pomi gustu? Quasi non poterit Deo in vno eodemque facto & displicere iniquitas malignantium & placere pietas patientis. Et ait, quod si tantum fuerat illud Adæ peccatum vt expiari non posset nisi morte Christi, quam expiationem habebit ipsum homicidium quod in Christum commissum est? Breuiter respondemus ipsum sanguinem quem fuderunt, & interpellationem ipsius quem occiderunt. Addit etiam, Nunquid mors innocentis filij in tantum Deo Patri placuit, vt per ipsam reconciliaretur nobis qui hoc peccando commisimus propter quod innocens Dominus est occisus, nec nisi hoc maximum fieret peccatum, illum multo leuius potuit ignoscere? Non mors, sed voluntas placuit sponte morientis, & illa morte expungentis mortem, operantis salutem, restituentis innocentiam, triumphantis Principatus & Potestates, spoliantis inferos, ditantis superos, pacificantis quæ in cœlo sunt, & quæ in terra omnia instaurantis.

Et quoniam hæc tam pretiosa mors voluntariè suscipienda aduersus peccatum, non tamen poterit fieri nisi per peccatum: non delectatus quidem, sed tamen bene vsus malitia sceleratorum, & mortem de morte & de peccato damnauit peccatum. Et quanto illorum maior iniquitas, tanto huius voluntas sanctior, & eo potentior ad saluandum, quatenus tanta mediante potentia antiquum illud quamuis grande peccatum, necessario tamen hic quod in Christum commissum est, cederet tanquam minus maiori. Nec peccato siue peccantibus adscribitur hæc victoria, sed bene vtenti peccato, & peccantes fortiter perferenti & conuertenti in vsum pietatis, quicquid in ipsum ausa est crudelitas impiorum. Fuit vero sanguis, qui effusus est, tam multus ad ignoscendum, vt ipsum quoque peccatum maximum: quo factum est vt effunderetur, deleret, ac per hoc de antiqui illius vt pote leuioris deletione nullam omnino dubietatem relinqueret. Deinde iste. *Cui verò*, inquit, non crudele & iniquum videtur vt sanguinem Innocentis in precium aliquod quis requisierit, aut vllo modo ei placuerit innocentem interfici, nedum Deus tam acceptam filij mortem habuerit, vt per ipsam vniuerso reconciliatus sit mundo? non requisiuit Deus pater sanguinem filij, sed tamen acceptauit oblatam, non sanguinem sitiens, sed salutem, quia salus erat in sanguine. Salus planè, & non sicut iste sapit & scribit, sola charitatis ostensio. Sic enim concludit tot calumnias & inuectiones suas quas in Deum tam impiè quam imperitè euomuit, vt dicat totum esse quod Deus in carne apparuit, nostram de verbo & exemplo ipsius institutionem, siue vt postmodùm dicit, instructionem, totum quod passus & mortuus est, suæ erga nos Charitatis ostensionem vel commendationem. Cæterum quid prodest quod nos instituit, si non restituit? aut nunquid frustra instruimur, si non prius destruatur in nobis corpus peccati, vt vltra non seruiamus peccato? Si omne quod profuit Christus, in sola fuit ostensione virtutum, restat, vt dicatur quod Adam quoque ex sola ostensione peccati nocuerit: siquidem pro qualitate vulneris allata est medicina. *Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur.* Ergo sicut hoc, ita & illud. Si vita quam dat Christus non est alia, quàm institutio eius: nec mors vtique quam dedit Adam, alia erit similiter quàm institutio eius: vt ille quidem ad peccatum exemplo suo, hic verò exemplo & verbo ad bene viuendum & se diligendum homines informarent. Aut si Christianæ fidei & non Pelagianæ acquiescentes, generatione non institutione traductum in nos confitemur Adæ peccatum, & per peccatum mortem; fateamur necesse est, & à Christo nobis non institutione, sed generatione restitutam Iustitiam & per iustitiam, vitam. Vt sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per vnius iustitiam in omnes homines in Iustificationem vitæ. Et si ita est, quomodo is dicit consilium & causam incarnationis fuisse vt mundum luce suæ sapientiæ illuminaret, & amorem suum accenderet? Vbi ergo redemptio? à Christo nempe, vt fateri dignatur, illuminatio & prouocatio ad amorem. *Redem-*

REVERENDISSIMO D. ET CLARISSIMO PATRI DEI GRATIA SVMMO Pontifici Innocentio, Samson Remorum Archiepiscopus, Iostenus Suessionensis, Gaufridus Catalaunensis, Aluisus Atrebatensis voluntarium debita subiectionis obsequium.

AVribus occupatis ad plurima sermonem facimus abbreuiatum de prolixo negotio, pro eo maximè, quia idipsum diffusius ac plenius continetur in litteris D. Senonensis. Petrus Abaelardus Christianæ fidei meritũ euacuare nititur, dum totum quod totũ Deus est, humana ratione arbitratur se posse comprehendere, ascendit vsque ad cœlos, & descendit vsque ad abyssos. Nihil est quod lateat eum siue in profundum inferni, siue in excelsum supra. Homo est magnus in oculis suis, de fide contra fidem disputans, ambulans in magnis & in mirabilibus super se, scrutator maiestatis, hæresum fabricator. Iamdudum fecerat librum de sancta Trinitate, sed sub Legato Romanæ Ecclesiæ igne examinatus est, quia inuenta est in eo iniquitas. Maledictus qui reædificabit ruinas Hiericho. Surrexit à mortuis liber ille, & cum eo multorum hæreses qui dormierant, surrexerunt & apparuerunt multis. Iam iam extendit palmites suos vsque ad mare, & vsque ad Romam propagines eius. Hæc gloriatio hominis illius, quod liber suus in Curia Rom. habet vbi caput suum reclinet. Hinc confirmatus & confortatus est furor eius. Propterea cum in conspectu Episcoporum super his argueret eum Abbas Claræ-Vallis iustitiæ zelo armatus, nec confessus est nec negauit: sed à loco & iudice quem sibi ipse elegerat, sine læsione, sine grauamine vt suam prolongaret iniquitatem, sedem Apostolicam appellauit. Episcopi autem qui propter hoc in vnum conuenerant, vestræ Reuerentiæ deferentes, nihil in personam eius egerunt, sed tantummodo Capitula librorum eius à SS. Patribus condemnata, ne morbus serperet, medicinali necessitate abiudicauerunt. Quia ergo homo ille multitudinem trahit post se, & populum qui sibi credat, habet, necesse est vt huic contagio celeri remedio occurratis.

Sero enim medicina paratur,
Cum mala per longas inualuere moras.

Processimus in hoc negotio quo vsque ausi sumus. Tuum est de cætero, Beatissime Pater, prouidere ne in diebus tuis aliquâ hæreticæ prauitatis maculâ decor Ecclesiæ maculetur. Tibi commissa est sponsa Christi amici sponsi: tuum est tandem in viro virginem castam exhibere Christo.

Item Bernardus scripsit ad M. Guidonem de Castello Cardinalem, quia verebatur ne, quia Discipulus Abaëlardi fuerat, Censuram Propositionum hæreticarum pro posse impediret. Is autem Guido ad Papatum postea euectus est & Cœlestinus vocatus.

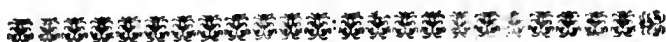

VENERABILI D. ET CHARISSIMO PATRI M. GVIDONI S. ROMANÆ Ecclesiæ Dei Gr. Presbytero Cardinali Bernardus Claræ-Vallis vocatus Abbas non declinare ad dextram neque ad sinistram.

INiuriam facio vobis, si aliquem à vobis ita diligi credam, vt cum eo pariter eius errores diligatis. Quisquis enim sic aliquem diligit, nondum nouit quemadmodum oporteat eum diligere. Talis namque dilectio terrena est, animalis, Diabolica, nocens æquè diligenti atque dilecto. Existimant alii de aliis prout volunt, ego adhuc de vobis existimare non possum, nisi quod vicinum est rationi, quod ad lineam pertinet æquitatis. Quidam prius iudicant & postea probant: ego de potione vtrum dulcis sit an amara, ante gustum non iudicabo. *Magister Petrus in libris suis profanas vocum nouitates inducit & sensuum, disputans de fide con-*

„ *tra fidem, verbis legis legem impugnat.* Nihil videt per speculum & in ænigmate „ sed facie ad faciem omnia intuetur ambulans in magnis & in mirabilibus super „ se. Melius illi erat, si iuxta titulum libri sui seipsum cognosceret, nec egredere- „ tur mensuram suam, sed saperet ad sobrietatem. Ego non eum accuso apud Pa- „ trem, est qui eum accuset, liber suus, in quo sibi malè complacuit. Cum de Tri- „ nitate loquitur, *sapit Arrium*, cum de gratia, *sapit Pelagium*, cum de persona „ Christi, *sapit Nestorium.* Minus de vestra æquitate præsumo, si diu vos rogauero, „ vt in causa Christi nullum Christo præponatis. Illud autem scirote, quia expe- „ dit vobis quibus potestas data est à Domino, expedit Ecclesiæ Christi, expedit „ etiam illi homini, vt ei silentium imponatur, *cuius maledictione os plenum est, &* „ *amaritudine & dolo.*

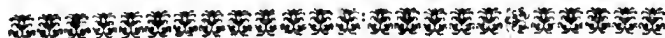
Extat etiam alia eiusdem Bernardi ad M. Yuonem Cardinalem de eodem Pe- tro Epistola in hunc modum.

DILECTISSIMO SVO YVONI S. ROMANÆ ECCLESIÆ D. G. Presbytero Cardinali Bernardus Claræ-Vallis Abbas diligere iustitiam & odire iniquitatem.

„ M. *Petrus Abaëlardus sine Regula Monachus, sine solicitudine Prælatus nec ordi-* „ *nem tenet, nec tenetur ab Ordine. Homo sibi dissimilis est, intus Herodes, foris Ioan-* „ *nes: totus ambiguus, nihil habens de Monacho præter nomen & habitum. Sed quid ad me?* „ *Vnusquisque onus suum portabit. Aliud est quod dissimulare non possum, quod pertinet ad* „ *omnes qui diligunt nomen Christi. Iniquitatem in excelso loquitur, integritatem fidei,* „ *castitatemque Ecclesiæ corrumpit. Transgreditur terminos quos posuerunt Patres nostri* „ *de fide, de Sacramentis, de S. Trinitate disputans & scribens; singula pro suâ voluntate* „ *mutat, auget & minuit. In libris & in operibus suis ostendit se fabricatorem mendacij &* „ *cultorem peruersorum dogmatum, hæreticum se probans non tam in errore quàm in perti-* „ *nacia & defensione erroris. Homo est egrediens mensuram suam, in sapientia verbi eua-* „ *cuans virtutem Christi. Nihil nescit omnium quæ in cælo & quæ in terra sunt, præter se* „ *ipsum. Damnatus est Suessione cum opere suo coram Legato S. Rom. Ecclesiæ. Sed quasi non* „ *sufficeret ei illa damnatio, iterum facit, vnde iterum damnetur, & iam nouissimus error* „ *peior est priore. Securus est tamen, quoniam Cardinales & Clericos Curiæ se Dis-* „ *cipulos habuisse gloriatur & eos in defensione præteriti & præsentis erroris assumit, à* „ *quibus iudicari timere debuit & damnari. Si quis spiritum Dei habet, illius versiculi* „ *recordetur,* Nonne qui oderint te Domine oderam & super inimicos tuos tabesce- „ bam? *Liberet Deus per vos & per cæteros filios suos Ecclesiam suam à labiis iniquis & à* „ *lingua dolosa.*

His ita peractis Innocentius habito cum Cardinalibus consilio & examinatis propositionibus præmissis, rescripsit in hunc modum.

INNOCENTIVS EPISCOPVS SERVVS SER. D. VENERABILIBVS Fratribus Henrico Senonensi, Samsoni Remensi Archiepiscopis eorumque Suffraganeis, & Charissimo in Christo filio Bernardo Claræ-Vallis Abbati Sal. & Apost. Bened.

Rescriptum Papæ aduersus Abaelardum.

TEstante Apostolo sicut vnus Dominus, ita vna fides esse dignoscitur, in quâ „ tanquam in immobili fundamento præter quod nemo potest aliud ponere; „ firmitas Catholicæ Ecclesiæ inuiolata consistit. Inde est quod B. Petrus Aposto- „ lorum Princeps pro eximia huius fidei Confessione à Domino & Saluatore no- „ stro audire meruit, *Tu es*, inquit, *Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam* „ *meam.* Petram vtique firmitatem fidei & Catholicæ vnitatis soliditatem manife- „ stè designans. Hæc siquidem est inconsutilis tunica Redemptoris nostri, super „ quam milites sortiti sunt, sed eam diuidere minimè potuerunt. Contra quam in

initio fremuerunt gentes & populi meditati sunt inania. *Astiterunt Reges terræ & Principes conuenerunt in vnum.* Verum Apostoli duces Dominici gregis & eorum successores Apostolici viri ardore charitatis & zelo rectitudinis succensi fidem defendere & eam in cordibus aliorum proprij sanguinis effusione plantare non dubitarunt. Demum cessante persecutorum rabie imperauit Dominus ventis & facta est in Ecclesia tranquillitas magna. Sed quia hostis humani generis semper circuit quærens quem deuoret, ad impugnandam sinceritatem fidei, fraudulentam Hæreticorum fallaciam subinduxit. Contra quos viri Ecclesiarum Pastores viriliter insurgentes, eorum praua dogmata cum ipsorum authoribus condemnarunt. In magna namque Nicena Synodo Arrius hæreticus est damnatus. Constantinopolitana synodus Manichæum Hæreticum debitâ sententiâ condemnauit. In Ephesina synodo Nestorius condignam sui erroris damnationem excepit. Chalcedonensis quoque synodus Nestorianam hæresim & Eutychianam cum Dioscoro & eius complicibus iustissimâ sententiâ confutauit. Marcianus præterea licet laïcus, Christianissimus tamen Imperator Catholicæ fidei amore succensus prædecessori nostro sanctissimo Papæ Ioanni scribens aduersus eos qui sacra mysteria profanare contendunt, inter cætera sic loquitur dicens. Nemo Clericus vel militaris vel alterius conditionis de fide Christiana publicè tractare conetur in posterum. Nam iniuriam facit iudicio reuerendissimæ synodi, si quis semel iudicata & rectè disposita reuoluere & iterum disputate contendit, & in contemptores huius legis tanquam in sacrilegos pœna non deerit. Igitur si Clericus erit qui publicè tractare de Religione ausus fuerit, à consortio Clericorum remouebitur. Dolemus autem quoniam sicut Litterarum vestrarum inspectione & missis à vestra fraternitate nobis errorum Capitulis cognouimus, in nouissimis diebus quando instant tempora periculosa, in Petri Abaëlardi perniciosa doctrina & prædictorum hæreses & alia peruersa dogmata Catholicæ fidei obuiantia pullulare cœperunt. Verum in hoc maximè consolamur, & Omnipotenti Deo gratias agimus, qui in partibus vestris pro patribus tales filios suscitauit, & tempore Apostolatus nostri in Ecclesia sua tam præclaros voluit esse Pastores, qui noui hæretici calumniis studerent obuiare, & immaculatam sponsam vni viro Virginem castam exhibere Christo. Nos itaque qui in B. Petri Cathedra (cui à Domino est dictum, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos) licet indigni residere conspicimur: communicato fratrum nostrorum Episcoporum & Cardinalium consilio, destinata nobis à vestra discretione capitula, & vniuersa ipsius Petri peruersa dogmata sanctorum Canonum authoritate cum suo authore damnauimus, eique tanquam hæretico perpetuum silentium imposuimus. Vniuersos quoque erroris sui sectatores & defensores à fidelium consortio sequestrandos, excommunicationisque vinculo innodandos esse censemus. Datum Laterani 17. Kal. Augusti.

Interim dum hæc agerentur, Berengarius Pictauiensis vnus ex omnibus Abaelardi Discipulis ausus est Magistrum contra omnes defendere, eiusque Apologiam publicam facere plenam acrimoniæ aduersus Bernardum Clare-Vallensem. Quamobrem reprehensus à multis, quod tam grauem sanctumque virum lasciuientis styli acumine pungere non dubitasset, excusauit se postea idque ioco potius quàm serio factum affirmauit. Petrus verò Abaëlardus post solutum Conuentum Senonensem, vt vidit se ab omnibus tanquam hæreticum deseri, incertus quid ageret Cluniacum se contulit, Apologeticumque pro se scripsit & fidei confessionem. Quæ omnia ad perfectam huiusce rei intelligentiam subiungimus.

BERENGARII SCHOLASTICI APOLOGETICUS PRO MAGISTRO CONTRA Bernardum Clareuallensem.

" SCriptorum tuorum exemplaria,Bernarde,celebris circunquaque fama diuul" gat. Nec mirum fcripta tua in famæ pulpito collocari, cum conftet ea qua" liacunque fint,à maioribus huius temporis approbari. Mirantur homines in te li" beralium difciplinarum ignaro tantam vbertatem facundiæ: quia emiffiones " tuæ iam cooperuerunt vniuerfam fuperficiem terræ. Quibus eft diuinitus refpon" dendum. *Quia magna opera Domini, & hæc eft mutatio dextera excelfi.* Sed nihil eft " cur admiratione percelli debeant; imo magis mirandum effet, te eloquij vrgeri " ficcitate, quoniam audiuimus à primis fere adolefcentiæ rudimentis cantiuneu" las mimicas & vrbanos modulos factitaffe. Neque certè in incerto loquimur opi" nionis, fed teftis eft alumna tui Patria noftri fermonis. Nonne id etiam tuæ me" moriæ altius eft infignitum, quod fratres tuos rithmico certamine acutæque in" uentionis verfutia femper exuperare contēdebas? Cui grauis & peracerba videba" tur iniuria,reperire aliquem qui pati refponderet proteruiâ. Poffem aliquas de nu" gis tuis huic Opufculo ex teftium probabilium adftipulatione inferere, fed ve" reor paginam fœdi commenti interpofitione interpolari. Cæterum cunctis nota " tefte non indigent. Illum itaque commentandi & nugandi vfum ad diuinum fæ" pe inftrumentum accerfis; & aftruunt imperiti grauiter & granditer dictum quod " vbertim &eloquēter effutis. Sed non fic effe ratio neceffaria conuincit. Frequen" ter enim veritas abfolutè & illepidè profertur & falfitas plaufibilis eloquij comi" tate commendatur. Similefque funt, vt ait Auguftinus, fimplicitas dicendi & elo" quentia vafis rufticanis & vrbanis: falfitas verò & veritas ferculis vilibus & pre" tiofis. Vtraqueautem fercula vtrifque poffunt vafis miniftrari. *Neque hoc ideo dixe" rim vt te notabilem & fufpectum reddam; fed vt veritatem, non in omnium facundia effe " fimpliciter aftruam.* Sed fuper hoc hactenus: ad reliqua tranfeamus. Iamdudum fan" ctitudinis tuæ odorem ales per orbem fama difperfit, præconizauit merita, mira" cula declamauit. Felicia iactabamus moderna fecula tam corufci fideris venufta" ta nitore, mundumque iam debitum perditioni tuis meritis fubfiftere putaba" mus. Sperabamus in linguæ tuæ arbitrio Cœli fitam clementiam, aeris temperiem, " vbertatem terræ, fructuum benedictionem. Caput tuum nubes tangebat. Et iux" ta vulgare prouerbium, *rami tui vmbras montium tranfcendebant.* Sic diu vixifti, fic " Ecclefiam caftis inftitutionibus informafti; vt ad femicincta tua fugire dæmones " autumaremus, & beatulos nos tanto gloriaremur patrono.

Nunc proh dolor! patuit quod latebat & colubri foporati tandem aculeos fuf" citafti. *Omiffis omnibus Petrum Abaelardum quafi fignum ad fagittam pofuifti, in quem " acerbitatis tua virus euomeres,* quem de terra viuentium tolletes, quem inter mor" tuos collocates. Corrogatis vndecumque Epifcopis eum in Senonenfi Concilio " hæreticum pronunciafti, ab vtero matris Ecclefiæ velut abortum præcidifti. In " via Chrifti ambulantem tanquam ficarius de occulto prodiens tunica inconfuti" li fpoliafti. Concionabaris ad populum vt orationem funderet ad Deum pro eo: " interius autem difponebas eum profcribendum ab orbe Chriftiano. Quid vulgus " faceret, quid vulgus oraret, cum pro quo effet orandum nefciret? Tu vir Dei qui " miracula feceras, qui ad pedes Iefu cum Maria fedebas, qui conferuabas omnia " verba hæc in corde tuo, puriffimum factæ orationis thus coram fupernis obtuti" bus adolere deberes. *Vt reus tuus Petrus refipifceret & talis efficeretur, quem nulla " fufpicio inquinaret. Sed forfitan maledicebas talem, in quo reprehenfionis idoneam nancif" cereris occafionem.* Inter hæc & fequentia videtur effe aliquis hiatus, & nonnulla " defiderari quæ pertinebant ad initia Conuentus. Subiungit vero fatyricè & hæreticorum more, cum fe fuamque Doctrinam damnatam videret.

Denique poft prandium allatus eft liber Petri & cuidam præceptum eft, vt voce cla" mofa Petri opufcula perfonaret. At ille & Petri odio animatus & vitis germine " irrigatus: non illius qui dixit, *Ego fum vitis vera*, fed illius qui Patriarcham nu" dum ftrauit in area, fonorius quàm poftulatum fuerat, exclamauit. Poft aliqua

Pontifices insultare, pedem pedi applodere, rudere, nugari conspiceres; vt facile quilibet iudicaret illos non Christo vota persoluere, sed Baccho. Inter hæc salutantur cyphi, pocula celebrantur, laudantur vina Pontificum, guttura irrigantur. Tunc aliquis Horatiano sale ludere posset.

Nullam Vare sacra vite prius seueris arborem.

Nam illud quod idem Poëta in alio carmine ponit.

Nunc est bibendum, nunc pede libero
Pulsanda tellus.

Ibi memoriter gerebatur. Quanto salubrius audiretur suauis Poëtæ Galli sententia luculenris admodum versibus vigilata? Ait enim.

Vina probo si pota modo, debentque probari,
Si non pota modo, vina venena puto.

Sed lethæi potio succi Pontificum corda iam sepelierat. Ecce, Inquit Satyricus.

——Inter pocula quærunt
Pontifices saturi quid dia Poëmata narrent.

Denique cum aliquid subtile diuinumque sonabat, quod auribus Pontificalibus erat insolitum, *audientes omnes dissecabantur cordibus suis & stridebant dentibus in Petrum* & oculos talpæ habentes in Philosophum, *Hoc*, inquiunt, *sineremus viuere monstrum?* Mouentesque caput quasi Iudæi. *Vah*, inquiunt, *Ecce qui destruxit Templum Dei*. Sic iudicant verba luminis cœci, sic vitum sobrium damnant ebrij; sic contra organum Trinitatis differunt calices fœcundi. Sic contra simplicem disputanr cornuti, sic sanctum canes, sic margaritas porci corrodunt. Sic sal terræ infatuatur. Sic legis fistula obturatur. Concionatur sapiens vir, *Qui tangit picem, inquinabitur ab ea*, quod nos alio possumus reddere versu. *Qui tangit vinum, inquinabitur ab eo*. Biberat Episcoporum sobrietas sanguinem vuæ meracissimum, cuius integritatem aqua non deuirginauerat, quia secundum Martialem.

Grande nimis scelus est sacrum iugulare falernum,
Nec Bacchus lympha coniugium patitur.

Impleuerant *Primates orbis Philosophi* turis (al. gutturi) dolia sua viuido vino. Cuius calor ita incesserat cerebris, vt in somni letargiam oculi omnium soluerentur. Inter hæc sonat lector, stertit auditor. Alius cubito innititur, vt det oculis suis somnum. Alius super molle ceruical dormitionem palpebris suis molitur. Alius super genua caput reclinans dormitat. Cum itaque Lector in Petri satis aliquod reperiret spinetum, surdis exclamabat auribus Pontificum, *Damnatis?* Tunc quidam ad extremam syllabam vix expergefacti, somnolentâ voce, capite pendulo, *Damnamus*, aiebanr. Alij verò Damnantium tumulru excitati, decapitata prima syllaba, *Namus*, inquiunt. Verè *natis*, sed natatio vestra procella, natatio vestra mersio. Sic milites dormientes testimonium perhibent, quia nobis dormientibus venerunt Apostoli & tulerunt corpus. Qui vigilauerat in lege Domini die ac nocte, nunc damnatur à sacerdotibus Bacchi. Sic morbidus medicum curat. Sic damnat naufragus in littore constitutum. Sic arguit innocentiam, qui ad furcas ducitur suspendendus. Quid agimus anima? quò nos vertimus? *Exciderunt-ne tibi præcepta Rhetorum, & occupata luctu, præpedita singultibus, dicendi ordinem non tenes?* Putas-ne veniens filius hominis inueniet fidem super terram? Vulpes foueas habent & volucres cœli nidos: *Petrus autem non habet vbi caput suum reclinet.* Sic iudicant in loco Iudicis sedentes rei; in loco vindicis innocentiæ vexatores. Simul sunt omnia talibus Iudicibus, talibus actoribus deprauata.

Hic satur exiguo mauult turgescere somno,
Hic exporrectis ampullat verba labellis,
Hic loquitur nimis, ille tacet: hic ambulat, hic stat.
Alter amat fletus, alter crispare cachinnum.
Diuersisque modis, pax est vesania cunctis.

Quid hi tales egerint, quid decreuerint Iurisperiti, Euangelica lectio consolatur. *Collegerunt*, inquit, *Pontifices & Pharisæi Concilium, & dixerunt. Quid facimus? Quia hic homo multa mira dicit? Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum.* Vnus autem ex ipsis nomine Bernardus Abbas, cum esset Pontifex Concilij illius prophetauit dicens, *Expedit nobis vt vnus exterminetur homo à populo & non gens tota pereat.* Ab illo ergo die cogitauerunt condemnare eum dicentes illud Salomonis, *Tendamus insidias iusto.* Supplantemus ei gratiam labiorum. Inueniamus radicem verbi contra iustum. Facientes fecistis, & linguas vipereas in Abaëlardum euaginastis. Subuersi subuertistis & vinum absorbuistis, sicut qui deuorat pauperem in abscondito. Inter hæc Petrus orabat, *Domine libera animam meam à labiis iniquis & lingua dolosa.* Interdum illud Psalmistæ sedulò ruminabat, *Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me, aperuerunt super me os suum.* Verè pingues, quorum colla thoris adipeis incrassata liquidam sudabant aruinam. Nec mirum, vitiauerant enim Domestici fidei neutriu. † lachrymas in misericordia & caritate. Sedit autem in Concilio vanitatis contra Psalmi decretum quidam memoriæ celebris Episcopus, in cuius auctoritatem plurimorum se reclinabat assensus. Hic hesternam crapulam eructans huiusmodi in Concione sermonem euomuit. *Fratres Christianæ Religionis participes omnium periculo prouidete. Ne fides in vobis turbetur, ne sincerus columbæ oculus turgente macula obducatur. Nihil enim prodest aliarum virtutum possessio, vbi fuerit fidei defectio iuxta illud Apostoli. Si linguis hominum loquar & Angelorum, caritatem autem non habeam, nihil prodest.* O Mineruæ lepos! ô sales Attici! ô eloquentia Tulliana! Hanc certè caudam nun vult hic asinus. Talis finis tali capiti non respondet. Vnde etiam qui fauerunt, pressa fronte ruborem confessi sunt. Placet & non immeritò hanc magni nominis vmbram Gregi illorum communicare, de quibus dictum est, *Conceperunt ventum & telas araneæ texuerunt.* Præfatus verò Episcopus etiam præmissis adiungens, *Petrus*, inquit, *semper turbat Ecclesiam, semper excogitat nouitatem.* O tempora! ô mores! sic iudicat de sole cœcus. Sic pingit in ebore maneus. Sic vrbem appreciatur asinus. Sic animales Episcopi iudicant, sic casus ventilant, sic discutiunt rationes. Sic pugnant contra eum filij matris suæ. Sic sues crassæ aduersus silenrem grunniunt.

Intra tot itaque & tantas angustias deprehensus Abaëlardus ad Romani examinis confugit asylum. *Filius sum*, inquit, *Romanæ Ecclesiæ, volo causa mea quasi Impij iudicetur, Cæsarem appello.* At Bernardus Abbas, in cuius brachio fidebat Præsulum multitudo, non dixit, vt Præses qui tenebat Paulum in vinculis, *Cæsarem appellasti, ad Cæsarem ibis: sed* Cæsarem appellasti, ad Cæsarem non ibis. Renunciauit enim quæ gesta fuerant Apostolico, & statim à Romana sede leges damnationis in Petrum per Gallicanam Ecclesiam volauerunt. Damnatur taliter os illud promptuarium rationis, tuba fidei, hospitium Trinitatis. Damnatur, proh dolor! absens, inauditus & inconuictus. Quid dicam? quidve non dicam, Bernarde?

Nil opus est bello, veniam pacemque rogamus,
Porrigimus iunctas ad tua lora manus.
Iura cadent rerum, vertetur sanctio legum,
Si vis, si mandas, si sic decernis agendum,
Quem penes arbitrium est, & vis & norma loquendi.

Cuius vnquam, Iesu bone, culpa tam cœcos habuit Iudices, vt non vtrinque causæ latera ventilarent? vt non in quam potissimum partem ius vergeret, elimarent? isti clausis oculis palpant negotium, & quasi oculati rerum cognitores arcu iniquitatis intenso toxicum subitò iaculantur. Quicquid inrestinus odiorum furor, quicquid implacabilis amentiæ turbo rotaret in Petrum, quicquid

quid iniqua conflaret æmulatio, Censuræ Apostolicæ sobrium nunquam dormitare deberet acumen. Sed facile deuiat à Iustitia, qui plus hominem quàm Deum timet in causa. Verumque illud est quod per Propheticum organum sonat: *Omne caput languidum, à planta pedis vsque ad ceruicem non est in eo sanitas.*

Sed corrigere, inquiunt fautores Abbatis, Petrum volebat. Si Petrum, bone vir, ad integrum fidei statum disponebas reuocare; cur ei coram populo æternæ blasphemiæ caracterem impingebas? Rursusque si Petro amorem populi tollebas, quomodo corrigere disponebas? Ex qua complexione in summam redigitur, te in Petrum exarsisse non amore correctionis, sed desiderio propriæ vltionis. Præclarè dictum est à Propheta, *Corripiet me iustus in misericordia.* Vbi enim deest misericordia, non est correctio iusti, sed barbaries incondita tyranni. Testatur etiam rancorem animi eius Epistola ad Innocentium Papam directa, in qua sic stomachatur. *Non debet*, inquit, *refugium inuenire apud fidem Petri, qui fidem impugnat Petri.* Parce parce bellator inclyte. Non decet Monachum sic pugnare. Crede Salomoni, Noli, inquit, nimium esse iustus, ne forte obstupescas. Non impugnat fidem Petri, qui fidem affirmat Petri. Debet ergo inuenire refugium apud fidem Petri. Patere quæso tecum Petrum esse Christianum, & si vis tecum erit Catholicus. Et si non vis, tamen erit Catholicus. Communis enim Deus est, non priuatus. Sed si sedet sententia cordi, pergamus pariter contemplari, quomodo Petrus fidem infestat Petri. Scribit enim Petrus ad ancillam Dei Heloissam sacris litteris apprimè institutam, familiarem satis Epistolam, quæ inter reliqua horum etiam verborum redolet continentiam.

Soror mea Heloissa quondam mihi in seculo cara, nunc in Christo carissima, odiosum me mundo reddidit Logica. Aiunt enim peruersa peruertentes, quorum sapientia est in proditione, me in Logica præstantissimum esse, sed in Paulo non mediocriter claudicare. Cũq; ingenij prædicent aciem, Christianæ fidei subtrahunt puritatem. Quia vt mihi videtur, opinione potius traducuntur ad iudicium, quam experientiæ Magistratu. Nolo hîc esse Philosophus, vt recalcitrem Paulo. Non sic esse Aristoteles, vt secludar à Christo. Non enim aliud nomen est sub Cœlo, in quo oporteat me saluum fieri. Adoro Christum in dextera Patris regnantem. Amplector eum vlnis fidei in carne Virginali de Paracleto sumpta gloriosa diuinitus operantẽ. Et vt trepida sollicitudo cunctæque ambages à corde tui pectoris explodantur, hoc de me teneto, quod super illã Petram fundaui conscientiam meam, super quam Christus ædificauit Ecclesiam suam. Cuius Petræ titulum tibi breuiter assignabo. *Credo in Deum Patrem & Filium & Spiritum Sanctum vnum naturaliter & verum Deum*: qui sic in personis approbat Trinitatem, vt semper in substantia custodiat vnitatem. *Credo Filium per omnia Patri esse coæqualem*, scilicet æternitate, potestate, voluntate, & opere. Nec audio Arrium qui peruerso ingenio actus, imo dæmoniaco seductus spiritu, gradus facit in Trinitate, Patrem maiorem, Filium dogmatizans minorem: oblitus legalis præcepti. Non ascendes, inquit lex, per gradus ad meum altare. Ad altare quippe Dei per gradus ascendit, qui prius & posterius in Trinitate ponit. *Spiritum etiam S. Patri & filio consubstantialem & coæqualem per omnia testor*, vt pote quem bonitatis nomine designari volumina mea sæpe declarant. Damno Sabellium, qui eandem personam asserens Patris & filij, Patrem passum autumauit. Vnde & Patri Passiani dicti sunt. Credo etiam filium Dei factum esse filium hominis, vnamque personam ex duabus consistere. Qui post completam susceptæ humanitatis dispensationem passus est & mortuus & resurrexit & ascendit in cœlum venturusque est iudicare viuos & mortuos. Assero etiam in baptismo vniuersa remitti delicta, gratiaque nos egere, quâ & incipiamus bonum & perficiamus: lapsosque per pœnitentiam reformari. De carnis autem resurrectione quid opus est dicere, cum frustra glorier me Christianum, si non credidero resurrecturum. Hæc itaq; est fides in qua sedeo, ex qua spei contraho firmitatem. In hac locatus salubriter latratus Scyllæ non timeo, vertiginem Carybdis rideo, mortiferos Sirenarum modulos non horresco. Si irruat turbo, non quatior. Si venti perflent, non moueor. Fundatus enim sum supra firmam Petram.

Hæc de Epistola Petri ad verbum excerpenda putaui, vt liquidum fieret quo-

tarios texere. Patefacta namque quadam parte operis repente mortē sui fratris inducit, in cuius funeris prosecutione duos pene quaternos consumit. Quod quàm ibi discrepans & inconcinnum fuerit, paucis expediam. Liber ille Salomonis in S. Spiritus officina conflatus Christi & Ecclesiæ sub sponsi sponsæque typo maritat amplexus. Porro nuptiis gaudia consonant. At Bernardus aut rerum obscurarum tædio victus, aut negligens Apostoli dictum suadentis gaudere cum gaudentibus, mortuum suum ducit ad nuptias, cum scriptum sit, Non est Deus mortuorum sed viuentiū. Discumbente itaque sponso in sponsæ gremio, & iuuenculis sponsi sponsæque iuuenculabus alterna iocunditate plaudentibus, tuba funeris subitò clangit. Epulæ in luctum eunt, organa vertuntur in funus; Tragœdia risum proterit nuptiarum. Non discretus, non elegans Citharista fuisti, qui funebres modulos Regio Conuiuio præsentasti? quis vnquam somniauit tale portentum? solemus videre picturas incipientes ab homine & in Asinum desinentes. Reuolue quæso prisci super hunc librum monumenta ingenij, & nullum reperies qui in huiusmodi materia tristia lætis confœderet. Vnde Retij Augusto dunensis aurea sic depromit Camœna. *Mos est*, inquit, *generosæ materiæ obseruandus, sponsi sponsæque tripudia festiua tuba persultent. Neque enim in funera fas distrahi animū, quoniam ad exponendum Cantica nuptiarum innitat alacritas conuiuarum. Sed quoniam tantæ facultatis ratio in nobis vel nulla est, vel admodum orba, eius innitar gratiæ, qui per Euangelium suum sonat.* Sine me nihil potestis facere. *Neque certè mihi deficiet transitorium verbum, cum credam in Verbum quod est in Principio apud Deum.* O vox Catholico digna Doctore! ô fidelis confessor gratiæ! Rectè perpendiculum sui iudicij vir sapiens lineauit, qui mœrorem à gaudio tanto interstitio sequestrauit. Tu vero terminos transgrediens quos posuerunt patres tui, Cantica in elegos, carmina in Threnos sorte miserabili conuertisti. Quod si tibi deessent Ecclesiasticæ scita censuræ, recolere poteras gentilis etiam Instituta prudentiæ. Nam cum Zeuzis Pictor eximius simulacrum Helenæ pinxit, non ei brachia Simiæ nec Chimeræ ventrem, nec caudam piscis aptauit: sed humanorum membrorum expolitione perfectum publicis visibus propalauit. Alioquin indecens & ridiculosa esset Pictura. Vnde Horatius in arte Poëtica.

Humano capiti ceruicem Pictor equinam
Iungere si velit & varias inducere plumas
Vndique collatis membris; vt turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa supernè;
Spectatum admissi risum teneatis amici?

Concedit ars vt quod velis incipias, sed non vt quemlibet finem cœptis tuis supponas. Vnde idem Poeta paulo post scripsit.

—— Pictoribus atque Poëtis
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas:
Sed non vt placidis coeant immitia, non vt
Serpentes auibus generentur, tigribus agni.

Velut ægri somnia, Operis tui vanæ species finguntur.

—Vt nec pes nec caput vni
Reddatur formæ.
Purpureus latè qui splendeat, vnus & alter
Assuitur pannus.

At ne quis fautorum tuorum obloquatur.

Scimus inurbanum lepido seponere dicta,
Legitimumque sonum digitis callemus & aure.

Quid plura? tota ars Poëtica iurata contra te bella suscipit: debetes reuera in-

„ genij tui puer perium iuxta eiusdem Poëtæ institutionem nonum premere in an-
„ num, vt malè tornatum opus rursus liceret incudi reddere & curare, ne te lunæ
„ labor offenderet. Deberes vtique festinantiam emissionis differre: cum scriptum
„ sit, Nescit vox missa reuerti. Laudamus in te *Pater*, venam ingenij, sed artis
„ culpamus inscitiam. Inde est quod veteres definierunt *ingenium esse mutilum, ni-*
„ *si opem artis sibi asciscat*. Laudantur sales Lucilij, & tamen mordetur, quod in-
„ composito currat pede.

„ *Impositos versus componit & arte carentes*
„ *Ennius ingenio diues & arte rudis*
„ E quibus est iste.
„ *Omnes mortales sese laudari exoptant.*

„ Sed quoniam lippis & tonsoribus claret, quod non rectè lamenta epithala-
„ mio coniugasti, libet aliqua de ipso boatu tragico speculari. Inter cætera, ni
„ fallor, Oratoris nostri lugubris Musa sic calculat: *decessit frater à vita, imo vt te-*
„ *ctius fatear, mortem reliquit pro vita: frater, inquam, decessit, tenor continentiæ, morum*
„ *speculum, vinculum religionis. Quis vlterius vegetabit me ad laborem? quis amplius le-*
„ *niet mærentem?* Et post aliqua. *Bos inquam, bouem requirit, se quod solum putat, frequen-*
„ *ti mugitu pium testatur affectum. Bos inquam, bouem requirit, cum quo ducere aratra collo*
„ *consueuit.* Pulchrum quidem est & tinnulum, quod Bernardus loquitur, sed alio
„ sudore pretium nomenque venatur. Ambrosius enim hæc verba syllabatim in
„ querimonia illa posuit, quam de excessu Satyri amici sui muliebri dealbatoque sty-
„ lo procudit. Itaque Bernardus in hoc planctu adeo est vehemens, adeo pertinax,
„ adeo viuus, vt legenti cuilibet constans sit eum non veros fletus edere, sed verba
„ quibus veri questus exprimantur, effundere. Aiunt tamen quidam insulsi, sedu-
„ ctorio eius linguæ moderamine seducti, qui corpus verborum diligunt, animam
„ autem rationis spernunt, eum tam facundia sublimi in lamentis illis vti, vt nulla
„ modernæ eloquentiæ facultas ei valeat exæquari. O falsi iudices eloquentiæ, quos
„ proiicit vocis ventus vt puluerem à facie terræ? Quænam ibi sententiarum vis?
„ quæ pocula rationum? totus in verbis fluctuat, & mors ridiculi syllogismi rotatur
„ in circulo. Vnde Poëta Citharœdus inquit.

„ *Ridetur cordâ qui semper oberrat eâdem.*

„ Læta verborum gramina, sata instrangulant sententiarum. Aut fortasse idem
„ dicendo multipliciter, Vlixem simulare volebat. De quo scriptum est, Ille te-
„ ferre alij sæpe solebat idem, sed non talibus instrumentis mortuus suscitatur,
„ nec eloquentiæ præstigiis vita mortuo comparatur. Vnde cuiusdam distichum
„ egregiè sonat.

„ *Cur dantur frustra pro psalmis carmina pulchra?*
„ *Plus prodesset ei ter Miserere mei.*

Quod si dolorem suum delinimentis facundiæ remedioque carminis euapo-
rare nolebat: cur non saltem super hoc proprium separatim opusculum conde-
bat? Nec deerant à quibus talis materiæ mutuari posset exemplar. Socrates mor-
tem sui Alcibiadis Philosophici vigoris vbertate testatur. Plato Alexim pue-
rum cui amatorias cantiunculas composuerat, insigni titulo ducit ad tumulum.
Taceo Pythagoram, Demetrium, Carneadem, Possidonium reliquosque quo-
rum excellentia Græcia superbit: qui teste Hieronymo diuersis seculis, diuersis
libris diuersorum lamenta minuere sunt conati.

„ Præterea Anaxagoræ laudatam semper sententiam, qui cum ei nunciaretur fi-
„ lium obiisse, fletu represso *sciebam*, inquit, *me genuisse mortalem*. Et vt peregrinos
„ omittens ad nostra veniam, Tullius eloquij Rom. maximus auctor consolato-
„ rium de morte filiæ suæ librum edidit, cui præclara magnorum virorū monumēta
„ quasi stellas micantes impressit. Hieronymus dolori quem de morte Nepotiani
„ conceperat, plausibili medetur eloquio. Ambrosius de quo præfatus sum, duos
„ libros de excessu dilecti sui Satyri suaui stylo edisserit. Ad horum normam plan-

ctum tuum texere debebas, non immemor illius vulgaris prouerbij, Vicini barbæ proximam debes simulare.

De origine animarum.

Sed quoniam super hoc satis abundeque digessimus, tempestiuum est illud Capitulum in eodem libro visitare, *in quo animarum originem de cœlis fabularis esse.* Vbi sic recolo te locutum. Merito dixit Apostolus, nostra conuersatio in Cœlis est. Hæc verba tua subtiliter explorata Christianæ mentis palato hæresim sapiunt. Si enim idcirco animæ originem de Cœlis astruis, quia quandoque beata futura est in cœlis: eadem ratione corporis origo erit in Cœlis, quia quandoque beatum futurum est in Cœlis. Sed ad hoc intimandum talia verba non accommodant. Aut si ideo animæ originem cœlestem ascribis, quia olim orta, idest facta sit in cœlis, quod quidem verborum talium resultat intentio, prauitatem Originis incurris, qui in libris Periarchon Pythagoreum Platonicumque dogma secutus, originariam in cœlo sedem animabus disponit. At quoniam de anima mentio se ingessit, non absurdum est commemorare, quæ altercationis varietas occupauerit de animarum origine. Aiunt Philosophi, quorum duces sunt Plato & Pythagoras, quibus & tu ex parte maxima acquiescis, animas scilicet olim ab initio factas conditasque in thesauris Dei, indeque ob antiquum vitæ contagium in corporum ergastulum lapsas, rursusque si corpus rectè gubernauerint, ad antiquæ honestatis vultum meritorum vehiculo redituras ferunt. Et hæretici animam partem esse diuinæ substantiæ contenderunt, occasionem huius fabulæ inde rapientes, quod scriptum est in Genesi: *Insufflauit Deus in faciem eius (Adæ) spiraculum vitæ*, contra quos intonat breuiter Augustinus. *Flatus*, inquit, *ille dicitur qui hominem animauit. Factus est ab ipso, non de ipso, quia nec hominis flatus hominis pars est, nec homo eum facit de se ipso, sed ex aereo halitu sumpto & effuso.* Item fuerunt quidam crassis ignorantiæ tenebris obuoluti, qui venire animas ex traduce delirabant; quos confutare quodammodo est eorum ineptias roborare. His tribus næniis quasi rationi aduersis orthodoxæ veritatis gladio amputatis, asserunt SS. Patres nouiter creatis corporibus creatas nouiter animas cotidie infundi iuxta id Euangelij *Pater meus vsque modo operatur, & ego operor.* Tu itaque à Doctrinæ salutaris tramite deuius in Philosophorum scopulos ruis. Et dum dignitatem animæ iactitas, originem ei sideream flore ieiuni eloquij nundinatis. Quod si in Petri Opusculis huius vecordiam reperisses, non est dubium, quin eam inter illa quæ peperisti, Capitulorum monstra locasses.

Hinc ad alios tui ingenij fœtus articulus est vertendus. Quærit à te vir collo inflatus Romano, quid sit diligendum & quomodo. Cui sic rescribis. *Orationes à me, Aimerice, & nouquæstiones flagitare solebas.* Et post pauca. *Quæris quid sit diligendum.* Cui breuiter respondeo. *Deus*. Homo Romanus, grossus Camelus, Gallicano argumento gibbosus trans Alpes saltat, vt quid sit diligendum inquirat; quasi iuxta se non habeat, qui rei huius sibi notionem infundat. Cui noster Philosophus mandat non virtutem esse diligendam, vt Crysippus; nec voluptatem, vt Aristippus; sed Deum vt Christianus. Acutulum sanè responsum & docto homine dignum! sed quænam abiecta muliercula? quisnam hoc ignoret extremus idiota. Sic philosophantur in textrinis aniculæ. Sic propositiones Dagani cum ioco mirari solemus. De cuius propositionibus aliquas exempli gratia interseram. *Filius*, inquit, *sum Matris meæ. Placenta est Panis. Caput meum est grossius pugno meo. Cum meridies est, dies est.* Quis est cui auditâ tam ridiculâ veritate labia risu non quatiantur? Similiter & cum Bernardus dixit *Deum esse diligendum*, verissimum quidem dixit & venerabile verum: sed ad hoc dicendum pro nihilo aperuit os suum. Nemo enim de hoc dubitat. Sperabat enim Romanus aliquid secreti audire, & Archimandrita noster tale quid intonat quod quilibet Rusticus valeret respondere. Et tamen dum Deum diligendum esse lætenter pronunciat, ferit Romanum qui in Curia Papæ non Deum didicerat amare, sed aurum. Sequitur postea de modo diligendi. *Modus*, inquit, *est sine modo diligere.* Aimericum, sic enim dictus est, ad quem scribis, lacteo succo pauisti, dum Deum diligendum apertè pronunciasti. Nunc eum subitò ad altiora subrigens dicis quod modus diligendi Deum sit sine modo diligere. Qui quæsiuerat quid esset diligendum, de quo nec pauperculus Christianus quidem hæsitaret; quomodo poterit hanc subtilitatem intelligere, quod modus diligendi Deum

„ sit sine modo diligere? In quo impossibile quiddam spondere videris. Cum „ enim stabile fixumque sit Deum eâ magnificentiâ esse præditum, vt nequaquam nostra in illum dilectio eius dignitati æquipollenter respondere sufficiat, „ quomodo sine modo diligemus quem cum modo diligere non valemus? quomodo, inquam porrigetur dilectio vltra modum, cum semper remaneat citra „ modum? Aut si sic intellexisti sine modo diligere, id est diligere quod non perueniatur ad congruum intelligendi modum, ridiculam intelligentiam portendit „ somnium tuum. Dum itaque rhetoricari voluisti, & obscuritatem dedisti & „ quiddam inopinum atque impossibile confecisti, dum Deum sine modo diligendum docuisti, Quanto rectius hic qui nil molitur ineptè!

„ Iesus C. scilicet qui per Euangelium suum diligendi modum exprimens, *Diliges*, inquit, *Dominum Deum tuum ex toto corde tuo & ex tota mente tua & ex omnibus viribus tuis*. Hic nullius eloquentiæ fucus, sed mera tantum veritas simplici & „ absoluto est expressa eloquio. Hic Romanus autem accommodet. Hic superbiæ „ strumam deponat camelus, quia Iesus hîc impossibile nihil pronunciat. Iesus, inquam, sententiæ lucem tenebris eloquij non inuoluit, vt Bernardus qui rei venerabilis maiestatem exquisito quodam obnubit verborum adulterio. Vir sapiens „ inquit Horatius,

„
„ *Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem*
„ *Cogitat.*
„

„ Quod Bernardus malè attendit, qui quod Iesus nudo patuloque ore, nube „ sermonis intelligentiæ via secludit. Horum & his similium ludicrorum mensuram confertam & coagitatam in libellorum tuorum, Bernarde, sinum dedisti. „ Quod reprehendere facile poterit, quem oculatum eruditio reddidit. Quæ si vngue tenus persequi vellem, longitudo certè dictaminis lectorem etiam repelleret „ diligentem.

„ Cum itaque tantas trabes loqueris, cur Abaelardi festucas in trabes commutare molitis? Non est negotium misericordis culpam augere, sed minuere. Vnde „ Psalmista cum dicturus esset, *Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine*: „ commodè misericordiam præposuit Iudicio; quasi diceret, Immense Deus, scio „ quia misericors es & iustus: sed in altero mea damnatio primoque misericordiæ „ canticum libentius volo. Scriptum est in Isaia, Et conuertent gladios suos in vomeres. Gladij in vomeres conuertendi sunt, non vomeres in gladios, quia & mali „ ad tranquillitatis bonum trahendi sunt leuitate, boni, ad discordiam commouendi non sunt asperitate inuectionis.

„ His & aliis delinitus exemplis, Petrum, si errore sauciatus esset, iumento „ tuo deberes imponere & sic ad stabulum vniuersalis fidei reuocare. Plures Catholici quædam culpanda dixerunt, nec tamen ob id hæreticorum collegio sunt „ adscripti. Duo dixit Hilarius erroris expugnator, propugnator Ecclesiæ, in „ quibus eum non audit sobrietas Ecclesiæ. Primum, quod Christum nil in passione doloris sensisse asseruit. Contra quam sententiam Claudianus Presbyter Lugdunensis vir Christianissimus, & tam subtilis ad disputandum, quàm artifex ad „ loquendum sic personat. Si Christus nil in passione sensit doloris, non verò passus est: & si verè non passus est...... Secundum quod nullum incorporeum dixit „ esse creatum. Nec igitur, inquit, Claudianus, anima cum sit incorporea „ creatura Dei est. Sed non ob hoc, vt ait idem Claudianus, scientia Doctoris, „ perdit meritum Confessoris, quia Ecclesiæ bono filio indulsit, quod humana „ opinio minus cautè disputauit. Proculdubio si hæc Petrus dixisset, eum esse „ lapidandum rigoris tui seueritas sanxisset.

„ B. Etiam Hieronymus in lib. contra Iouinianum de nuptiis quædam differit: „ Et præcipuè illo loco, vbi sententiam Apostoli inducit, quæ in hunc modum se „ habet. *Bonum est mulierem non tangere.* Cui Hieronymus subiungit. *Si bonum est mulierem non tangere, malum est ergo tangere. Nihil enim bono contradictorium est præter malum.* Argumentum hoc scit esse friuolum quisquis disputandi disciplinâ „ se profitetur imbutum. Nam similiter bonum est carnem non comedere & vinum non bibere, nec ideo sequitur quod sit malum carnem comedere & vinum

bibere. Quod quidam asserentes inter hæreticos recepti sunt. Sed tamen paulisper concedatur, vt malum sit iuxta Hieronymum, mulierem tangere. Ex quo quanta sequatur absurditas, nexus ipse rationis ostendit. Nam si malum est mulierem tangere, malum est eum muliere coire. Neque enim potest fieri vt bonus sit coitus si malus est tactus. Et si malum est eum muliere coire, malum agit quisquis cum muliere coit.

Peccant ergo coniugati legitimè vtendo coitu coniugali. Nam etiam coëundo mulierem tangunt. Igitur vt malè non agant Mariti, feriabuntur ab vxoribus. Aut si necesse erit coire, ita coeant, vt mulierem non tangant. Sed hoc impossibile est fieri. Sequitur ergo coniugalis boni naufragium, quod ad remedium mortalis luxuriæ superna industria præparauit. Nam si Coniugium coitum non excusat, eant mariti, certatim agant pœnitentiam, eo quod cum vxoribus suis aliquando coierunt. Alias in eodem libro Hieronymus inhumanius de Nuptiis disputat super illum Apostoli locum: *melius nubere quam vri*. Sed si bonum est nubere, quare malo comparatur? Nemo enim ratione malum bono comparat. Vri certè malum est, & nubere huius mali respectu bonum est. Quod autem respectu boni mali bonum sit, simpliciter bonum non est. Ex his Hieronymi verbis distinctè colligimus nuptias non esse absolutè bonas. Perit igitur nuptiale bonum. Nam nuptiale bonum secundum Hieronymum non est bonum, nisi quia vti est maius malum quàm ipsum. Multos fideles viros, inter quos & Pamachium senatorem scandalizauit hæc effera austeraque disputatio, doloremque suum scriptis super hoc Epistolis eidem Hieronymo testati sunt. Quod si Petrus tam crudeliter contra nuptias declamasset, profectò Barnardus in eius exitium coniugatorum cohortes armasset.

Augustinus erroribus suis inimicus eos libro Retractationum purgandos committit. Lactantius de quo ipse Augustinus asseuerat, quod multo auro suffarcinatus exierit de Ægypto, cum ore fulmineo contra gentes Christum defendat, quædam absona de dogmatibus Ecclesiæ postea somniat. Longum est recensere veterum syngrapha Tractatorum, quæ non sunt sic ad purum excocta, vt non inueniantur in eis multa quæ virga correctionis essent dignissima. Verax namque est Iacobi Apostoli sententia. In multis, inquit, offendimus omnes. Si quis autem in verbo offenderit, hic perfectus est vir. Itaque si Petrus in verbo offenderat iudicandus à te, misericordiæ potius blandū deberet sentire tactum, quàm iracundiæ incentiuum. Æquum erat te reminisci quod Abacuc Propheta decantat dicens: Cum iratus fueris misericordiæ recordaberis. Vide quid distet inter iram Dei & iram hominis. Cum homo irascitur, clementiæ ab eius pectore mentio exulat. Cum autem Deus irascitur, per ingenitæ bonitatis affluentiam misericordiæ recordatur. Recordatur non sine obliuione, quod irascitur sine commotione. Magnus Dominus noster qui sic tenzat summa, vt curam inferiorum non negligat. Huius imaginem æmulari, huius te oportebat vestigia totis conatibus amplexari, vt calculo, quem forcipe tulerat Angelus de altari, purgares vitium labiorum Petri. Nec ignorare ius erat te hominem esse, quem & culpæ lubricum trahere ad pœnam, & medicus gratia reparare posset ad veniam.

His ita decursis silentium imperat prolixitas orationis. Et quoniam vox lassata refrigerij portam iam expetit, ob recreandum Lectoris fastidium debitus primo volumini terminus affigetur; vt ad ea quæ promisimus enodanda, secundi luctamen laboris officiosius accingatur. Finis.

Hæc Apologia seu potius Inuectiua reuerà adolescentem redolet, quæ nihil probat, sed flosculis tantum ad ostentationem abundat. Secundum autem volumen quod promittit Berengarius, non extat, nec illud edidisse fatetur in sequente Ep. Cum autem ab amicis reprehenderetur, quod Bernardum sanctissimum hominem tam acriter suo stylo insectatus esset, excusauit non ignorantiam quidem probitatis ipsius, sed adolescentiam, voluitque ioco non serio dixisse videri, quæ dixerat, vt patet ex sequente Epistola ad Episcopum Mimatensem.

Patri & Domino suo G. Mimatensi Episcopo pleno dierum, renouari vt Aquilæ iuuentutem suam. In loco barbaro Corpus meum à latronibus est liberrimum. Sed spiritus meus apud vos in loco sancto periclitatur. Quapropter in totius or- *Guillelmus II. tunc erat Mimatensis Episc.*

copus fuit- que vsque ad an. 1150.

bis conspectu vobis baculum meæ porrigo defensionis, vt sanctorum dentes mordere non audeant, quem vesci spiraculo vitæ permittit truculentia gladiorum. Sis igitur Vlixes meæ causæ, vt Circe, quamuis filia Solis ius meum magico murmure non audeat immutare, vt sidus meæ conscientiæ non possit inuidia denigrare: minus certè dolere si fauces lupi biberent meum sanguinem, quàm si Ouiū dentibus in frusta minuerer. Corrige igitur Pastor bone tuas oues, ne contra me balent, quia non sum lupus insidians, sed canis protegens ouem. Fretus tandem vestro fauore sermoni vela leuabo, & inter oblatrantium linguarum scyllas firmæ rationis remigio nauigabo. Imponit plurima dita meæ personæ religiosa manus, & sacro criminum diademate caput innocentis honorat. Aiunt, *quod lingua mea inquietum malum est, & mentis inuidia, quæ aduersus Abbatem Claræ-Vallis librum euomuit.*

Quippe tantæ sanctitatis virum esse confirmant, vt in cœlo propinquus hominū euaserit opiniones. Qui hoc dicunt, etsi religioso vellere albescant, tamen dum sine serpente cupiunt esse columbæ, fatuitate linguam inficiunt. Nonne Abbas homo est? nonne nobiscum nauigat per hoc mare magnum & speciosum manibus, inter reptilia quorum nonest numerus? Cuius nauis etsi prosperiori feratur naufragio, tamen seueritas maris in dubio est. Nam nec Auster adhuc ei fidem dedit, ne ratem eius concuriat. Nec Boream calcauit ipse sub pedibus. Nec Euri Notique minas euasit: nec ab Æolo Rege ventorum extorsit inducias. Quod vinum potest habitare in pice & saporem eius non mutare? Vnde & Apostolus Paulus vinum suum à consortio picis remoueri optabat, & in vas gloriæ transuersati, cum diceret: Infelix ego homo, quis meliberabit de corpore mortis huius? Ac si apertius loqueretur, *Vinum Dei sum, & in pice sum, sed nisi picis sodalitium derelinquam, timeo ne picem sapiam conditori.* Potest igitur Abbas vt & ignis de alto subuehi, & vt terra deorsum cadere. Nondum sol est, nondum fixus est in firmamento: satis est si luna est. Neque æstimet me quispiam ad iniuriam eius stylum per terram trahere, qui meo iudicio nostrorum temporum est Martinus. Simpliciter & sine vulpe candido vestro pectori loquor. Ego ita sentio de Abbate, quod sit lucerna ardens & lucens: sed tamen in testa est. Quod dedecus infigitur auro cum laudatur, si eius scoria improbetur? Laudatis Abbatem? magis ego laudo. Cur igitur inquietius contra eum scribis, de quo tam bene sentis? porrigite parulas aures, vt ebibant rationem.

Damnauerat Abaëlardum Præceptorem meum, virum fidei buccinam, legis armarium, in morum via pede recto gradientem. Damnauerat, inquam, Abaëlardum & vocem eius sine audientia strangulauerat. Eram ea tempestate adolescens, nondumque impuberes malas nubes lanuginis adumbrabat, eratque mihi velut scholastico animus in ficta crebrò materia declamare. Porro veri certaminis arridente vena, pectus appuli vt purgarem Abbaëlardum, Abbatisque confutarem audaciam.

Quæ sequuntur, non sunt huius Epistolæ, sed alterius quæ est ad Carthusienses; nihil enim deinceps de Episcopo Mimatensi. Sed non, inquiunt, *à te Theologum talem argui oportebat.* Tu enim bestia es & montem tangere non debes. Parcius ista fratres, mementote vos obiicere viro. In quo audet Abbas? *Audet in litteris, audeo & Ego. Audet in Theologia, audeo & ego. Audet in fide, audeo audeo & Ego. Audet in sanctitate, hic non audeo Ego.* Quid ergo peccaui, si fidelis fidelem, minor maiorem secularis Religiosum redargui? Momordi fateor non contemplatiuum, sed Philosophum, non Confessorem sed scriptorem, non mentem sed linguam, non præcordia, sed stylum, non meditationes viri, sed somnium. Legant eruditi viri Apologeticum quem edidi, & si Dominum Abbatem iustè non argui; licentet me redarguant. Quætite per totam seriem scripturarum ab ortu solis vsque occasum; & videbitis in campo Philosophiæ semper licuisse, vt alter alterum iustis occasionibus reprehendat. Colotes loquacitate notabilis rodit Platonem Principem Philosophiæ, cum diuina versans fabellas immiscuerit. Et certè Colotes ad Platonem, mus est ad Elephantem. Lucilius Ennium, Horatius Lucilium lacerat. Omittam fumos Gentilium & membranulam hanc luminibus Ecclesiæ venustabo. Augustinus & Hieronymus Presbyter & Episcopus alterno rostro se carpunt. Fulgentius Regem Africæ notat hæreticum, non veritus Regiam potestatem dum diligit veritatem. Iulianus Augustinum

gustinum lædit audaciter. *Ab infectione*, inquit, *hæresis nulla te purgabit herba fullonis.* Solus Ambrosius ab omni suspicionis infamia liber est, quem egregio præcone coronauit Pelagius quamuis hæreticus ita dicens, *Ambrosius Latinorum scriptorum velut quidam flos enituit. Cuius purissimum in scripturis sensum nec etiam inimicus audet reprehendere.* Si igitur Abbas aliqua silenda descripsit, qu id peccauit in ore meo veritas si extirpanda notauit? Nec enim ante faciem gladij debet tremere Iustitia, nec ante potentem veritas adulationis chlamydem induere. Vnde Seneca Cæsarem alloquens, *Cæsar*, inquit, *qui contra te audent loqui, magnitudinem tuam ignorant; qui non audent, nesciunt te hominem esse.* Socrates quoque quem Apollinis oraculum sapientissimum esse cecinit, capitalis erat authoritatis, & tamen Aristoteles egregiè ausus est dicere, *Amicus est Socrates, sed magis amica est veritas.* Sed cur inquiunt, expleto primo volumine secundum vt spoponderas non texis? quia processu temporis meum sapere creuit, & in sententiam Abbatis, pedibus vt dicitur, iui. *Nolui esse Patronus Capitulorum obiectorum Abaelardo, quia etsi sanum saperent, non sanè sonabant.* Postquam igitur, inquiunt, à secundo libro manus torpuit, quare primum non rasisti? Fecissem hoc, inquam, nisi cassa esset industria. Remanerent enim viua exemplaria, quæ iam per totam Franciam & Italiam concurrerant. Si igitur inquiunt, Apologiam illam iugulare non potes, damna vel viuam, characterem rei fronti eius insige, vt omnis qui legerit, sciat te ætate non malicia peccasse. *Damnabo*, inquam, *tali conditione, vt si quid in personam hominis Dei dixi, ioco legatur non serio.*

Non refutamus, inquiunt, ratiocinia tua. Satis cautè asellum exoneras. Sed Carthusianos Eremitas genus electum, populum acquisitionis quare inquietasti? quare inuectione perunxisti? vel à cellulis suis abstraxisti? Hic placidè purgationem meam audite. Improperat Propheta eis qui congregant merces, & commendant eas sacculo pertuso. Congregabãt sancti Anachoritæ Charthusiani merces Iustitiæ, sed sacculũ pertusum habebant. Curaui obstruere foramen sacculi, ne farina Religionis patentibus rimis exiret. Volui resecare in eis immoderatam licentiam linguæ, qua velut quidam Geometræ totum orbem mensurabant. Cur hîc mea pietas crudelitatis arguitur? Cur sedulus sartor dissipator appellatur? Hic, inquit, firmæ rationis columnæ inniteris. Sed Massiliensem illum Monachum cur vulnerasti vsque ad animam? quia vulnerabat anulum sponsæ Christi, & puritati antiquæ fidei naufragium minabatur. Introducebat enim præter Deum, alium Creatorem, sicut Epistola eius ad me scripta declarat. Sed quocunque, inquiunt, te persequimur, arma defensionis opponis. Responde per membra vestra, quoniam linguæ tuæ toxicum effudisti. Quando inquam factum est verbum istud? *miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei, quia humilitas tetigit me.* Vbi læsi vos, vbi Maiestatem vestram sauciaui?

Tunc inquiunt, non percussisti quando dixisti: *apud Religiosos Patella Psalmus est & pinguis refectio Alleluya.* Fratres indulgete, nihil læsi vos, in incerto locutus sum. Indeterminatè garriui. Nullum specialiter flagellaui. Vt Apollo cassum otaculum emisi quasi aerem verberans. Sed vt video, quidquid dico, aut erit aut non. Cur alienam vobis sarcinam imposuistis? Cur iaculo non ad vos destinato munditiam vestram exulcerastis? Dixi *Apud Religiosos Patella Psalmus est & pinguis refectio Alleluya.* Quid ad vos? Et Magalonenses Religiosi sunt: & Canonici B. Rufi Religiosi. Apollo iaculum contorsit in aera, & ne cadat in cassum, spontaneo vulneri vos offertis. Quis vnquam vidit os aperire vt sagittam reciperet? Ego quidem fratres, alias arcum intenderam: sed vos ferrum volatile retinuistis. Renui, ferre volebam: sed vos caritate commoti vulnera eius in vestram trahitis sanitatem. Credite mihi non adeo fui plenus agaue, idest furore, vt in vos emitterem filiam pharetræ meæ. Ergo ignoscite innocenti. Et aliud inquiunt. Cur Cyclopas conduximus, vt fulmina fabricent in caput tuũ? quid quæso? Tunc inquiunt, dixisti, *Episcopus vester non Mimatensium, sed Mimorum est Episcopus.* Liber exclamare cum Hieremia Propheta. *Væ tibi mater mea, quare genuisti me, virum rixæ & doloris in vniuersa terra?* Vbi & quando quæso talia eructaui? tunc forsitan quando extra mundum nundinas celebraui, tales blasphemias vestro Episcopo imprimebam. Nam verè fateor in nullo de eo talia delatraui. Aliud est, inquiunt, cur te nostro inebriemus aceto. Quid est? de nobis, inquiunt, dixisti. Donatus vester vulgus

„ est. Terret is me fratres nouitatibus vestris, & contra portenta quæ fingitis, frontem cruce signabo, In nomine Patris & Filij & Spiritus S. quid est quod dicitis?

„ *Vltra Sauromatas fugere hinc libet & glacialem*
„ *Oceanum?*

„ Vera est vtique Prophetia illa: fictio veritatem in exilium mittet. Hoc fratres fingere potuistis! sed vt maiori authoritate in aures publicas prodeant, me talium facitis inuentorem. Iurem me non dixisse? sed quasi mons pariat murem, ridebitis. Regnoscam? sed virtutem crucis statim sentiam experimento. Quid igitur faciam? veniam rogo innocens: & si magis placet, veniam postulo reus. Ad cumulum autem satisfactionis sextarium mei sanguinis offero vobis. Parcite igitur, fratres, parcite, & criminatione nostræ personulæ ora vestra nolite fœdare: lingua enim vestris laudibus militat, & Ecclesiæ vestræ pius sum prædicator vbique. Hanc humilitatem absens vobis præsenti pagina mitto, quam præsens viua voce & si vita comes fuerit, exhibebo.

Exhis patet Berengarium coactum etiam fuisse satisfacere D. Bernardo & fratribus Carthusiensibus, quos acrimonia styli offenderat. Extat dimidiata eius Epistola aduersus Carthusienses. Sed parum facit ad rem præsentem. Pro Bernardo verò scripsit ex aduerso Apologeticum M. Guillelmus quondam Abbas S. Theodorici, qui & eiusdem Bernardi vitam conscripsit vsque ad tempora schismatis Petri Leonis, at non absoluit. Abaëlardus autem vt se vndecquaque vrgeri & tanquam hæreticum haberi intellexit, postquam se Cluniacum contulit, primum apologiam seu Confessionem fidei euulgauit, deinde apud Petrum Cluniacensem Abbatem effecit, vt pro se ad Innocentium II. scriberet. Quæ duo nobis videnda supersunt.

APOLOGIA SEV CONFESSIO ABAELARDI.

„ VNiuersis Ecclesiæ sanctæ filiis Petrus Abaëlardus ex eis vnus, sed in eis minimus.

„ Notum prouerbium est, *Nil tam bene dictum quod non possit deprauari*. Et vt B. meminit Hyeronymus. *Qui multos scribit libros, multos sumit Iudices*. Ego quoque cum pauca scripserim, parua, vel ad comparationem aliorum nulla, reprehensionis notam effugere non potui: cum tamen in his de quibus accusor, nullam sciar Deus, meam cognoscam culpam, nec si qua fuerit, procaciter defendam. Scripsi forte aliqua per errorem quæ non oportuit; sed Deum testem aut Iudicem in animam meam inuoco, quia in his de quibus accusor, nil per malitiam aut per superbiam præsumpsi. *Multa in Scholis multis loquutus sum, nec vnquam aquas furtiuas vel* panem absconditum habuit mea doctrina. Palam loquutus sum ad ædificationem fidei siue morum, quod mihi salubre visum fuit: & quæcunque scripsi, libenter omnibus exposui, vt eos iudices non Discipulos haberem. Quod si vspiam per multiloquium excessi vt scriptum est, In multiloquio non effugies peccatum, nunquam importuna defensio me effecit hæreticum, paratus semper ad satisfactionem de malè dictis meis corrigendis siue delendis: in quo certè proposito vsque in finem perseuerabo. Sed sicut meum est malè dicta mea si qua sint, velle corrigere: sic crimina mihi non rectè iniecta me propulsare conuenit. Cum enim dicat B. Aug. Crudelis est qui famam suam negligit; ac iuxta Tullium, Taciturnitas imitatur confessionem; quæ scripta sunt contra me, Capitulis æquum duxi respondere, videlicet ratione seruata quacontra derogantium linguas B. Gregorius fideles his instruit verbis. *Sciendum est quia linguas detrahentium sicut nostro studio non debemus excitare, ne ipsi pereant*; ita per suam malitiam excitatas debemus æquanimiter tolerare, vt nobis meritum crescat: aliquando autem etiam compescere, ne dum de nobis mala disseminant, eorum qui audire nos ad bona poterant, corda innocentium corrumpant. *Agnoscat ergo fraterna Charitas me qualemcunque filium Ecclesiæ, cum ipsa integrè cuncta quæ recipit, recipere, cuncta quæ respuit, respuere; nec me vnquam vnionem fidei scidisse, quamuis impar cæteris morum qualitate.*

1. Quod igitur mihi vel per maliciam impoſitum eſt quod ſcripſerim. *Quia Pater plena potentia, Filius quædam potentia, Spiritus S. nulla potentia.* Hæc ego verba non tam hæretica, quàm Diabolica, ſicut iuſtiſſimum eſt, abhorreo, deteſtor, & ea cum ſuo authore pariter damno. Quæ ſi quis in meis reperiat ſcriptis, non ſolum me hæreticum, ſed etiam Hæreſiarcham profiteor.

2. Tam filium quàm Spiritum S. ex Patre profiteor eſſe, vt eiuſdem ſint cum Patre ſubſtantiæ, eiuſdem penitus voluntatis atque potentiæ: quæ quorum omnino eadem ſubſtantia vel eſſentia, nulla poteſt eſſe vel voluntatis diuerſitas, vel potentiæ inæqualitas. Quiſquis etiam me ſcripſiſſe aſſerit, quod de ſubſtantia Patris Spiritus Sanctus etiam non ſit, malitiæ id vel ignorantiæ maximæ fuit.

3. Solum Filium Dei incarnatum profiteor, vt nos à ſeruitute peccati & à iugo Diaboli liberaret, & ſupernæ aditum vitæ morte ſua nobis reſeraret.

4. Ieſum C. ſicut verum & vnicum Dei filium ex ſubſtantia Patris ante ſecula genitum, ita tertiam in Trinitate Perſonam, Spiritum quoque S. tam ab ipſo filio, quàm à Patre procedentem & aſſero & aſſerens credo.

5. Gratiam Dei ita omnibus neceſſariam credo, vt nec naturæ facultas, nec arbitrij libertas ſine illa ſufficere poſſit ad ſalutem. *Ipſa quippe gratia nos præuenit vt velimus, ipſa ſubſequitur vt poſſimus; ipſa nos conſociat vt perſeueremus.*

6. Deum ea ſolummodo poſſe facere credo quæ ipſum facere conuenit, & multa facere poteſt, quæ nunquam faciet.

7. Mala per ignorantiam facta culpæ adſcribenda: maximè cùm per negligentiam noſtram contingat non ignorare, quod nobis neceſſarium erat prænoſſe. Qualis ille fuit de quo Pſalmiſta dicit: *noluit intelligere vt bene ageret.*

8. Mala Deum impedire frequenter fateor: quia non ſolum affectum malignantium præuenit, ne quod volunt, poſſint: verum etiam voluntates eorum mutat, vt à malo quod cogitauerunt, penitus diuertant.

9. Ex Adam, in quo omnes peccauimus, tam culpam quàm pœnam nos contraxiſſe aſſero: quia illius peccatum noſtrorum quoque peccatorum omnium origo extitit atque cauſa.

10. Crucifixores Chriſti in ipſa crucifixione grauiſſimum peccatum fateor commiſiſſe.

11. Multa de Chriſto dicuntur, quæ non tam ſecundum caput quàm ſecundum corpus ipſius, quod eſt Eccleſia ſunt accipienda: vt ille ſpiritus timoris, quod eſt initium ſapientiæ, quem videlicet timorem perfecta Charitas foras mittit. Huius ergo timoris ſpiritum in anima Chriſti, qui perfectiſſimam habuit Charitatem, nunquam fuiſſe credendum eſt: qui tamen in inferioribus membris non deeſt. Tantæ quippe perfectionis & tantæ ſecuritatis anima illa extitit per ipſam verbi vnionem, vt ſciret nihil omnino ſe committere poſſe, vnde pœnas incurreret, vel Deum offenderet. Caſtum quippe timorem in ſeculum ſeculi permanentem, qui propriè reuerentia Charitatis dicitur, tam ipſi animæ Chriſti quàm electis Angelis & hominibus ineſſe regnoſco. Vnde & de ipſis ſupernis ſpiritibus ſcriptum eſt, *Adorant Dominationes, tremunt Poteſtates.*

12. Poteſtatem ligandi atque ſoluendi ſucceſſoribus Apoſtolorum omnibus, vt ipſis æquè Apoſtolis conceſſam eſſe profiteor, & tam indignis quàm dignis Epiſcopis, quandiu eos Eccleſia ſuſceperit.

13. Omnes in dilectione Dei & proximi æquales æqualiter bonos eſſe confiteor & meritis pares: nec quicquam meriti apud Deum deperire, ſi bonæ voluntatis affectus à ſuo præpediatur affectu. Non enim Angelus cum à Deo miſſus id quod facere vult, impleuerit, aut anima Chriſti ſuæ voluntati effectum addiderit, melior inde reputari debuit: ſed æquè quilibet bonus permanet, ſiue tempus operandi habeat, ſiue non, dummodo æqualem bene operandi voluntatem teneat, nec in eo quod non operatur, remaneat.

14. Deum Patrem æquè ſapientem & Filium æquè benignum vt Spiritum S. profiteor: quia in nulla boni plenitudine, in nulla dignitatis gloria, vna perſonarum differre poteſt ab alia.

15. Aduentum Filij in fine ſeculi poſſe attribui Patri, nunquam, ſciat Deus, in mentem meam venir, nec ſe verbis meis inſeruit.

16. Sic & animam Christi non per se ad inferos descendisse, sed per potentiam, omnino à meis verbis & sensu remotum est.

17. Nouissimum quoque Capitulum quod scripsisse criminor, quod neque opus, neque voluntas, neque concupiscentia, neque delectatio, quæ mouet eam, peccatum sit; neque debemus ea velle extingui, nec minus à meis tam dictis quàm scriptis alienum est.

Quod autem capitula contra me scripta tali fine amicus noster conclusεrit, vt diceret, *Hac autem Capitula partim in libro Theologiæ M. Petri*, partim in libro *Sententiarum* eiusdem, partim in libro cui Titulus est, *Scito te ipsum*, reperta sunt, non sine admiratione maxima suscepi: cum nunquam liber aliquis, qui *Sententiarum* dicatur, à me scriptus reperiatur Sed sicut cætera contra me capitula, ita & hoc quoque per malitiam vel ignorantiam prolatum est.

Si qua igitur consolatio in Christo Iesu, si qua sunt viscera pietatis, fraternam pietatem vestram exoro, ne innocentiam meam, quam à culpa veritas liberat, nemo respergendo derelinquat. Charitatis quippe est, opprobrium non accipere aduersus proximum, & quæ dubia sunt, in meliorem partem interpretari, & illam semper Dominicæ pietatis sententiam attendere, *Nolite iudicare & non iudicabimini: nolite condemnare & non condemnabimini.*

Eodem tempore Petrus Venerabilis abbas Cluniacensis scripsit ad Innocentium II. summum Pontificem, se Petrum Abaëlardum ignarum quò se verteret Cluniaci retinuisse (illuc enim diuerterat sub Augustum mensem, Romam proficiscens) eodemque tempore per Abbatem Cisterciensem de pace egisse inter Bernardum & Petrum; atque eò rem adduxisse, vt ambo tandem conuenerint, dissidiaque sua pacificè composuerint: cæterum Petrum dimissis scholis perpetuam sibi sedem elegisse apud Cluniacum, si D. Papæ ita placeret, ne deinceps occasionem vlli daret de sua doctrinâ conquerendi.

EPISTOLA PETRI VENERABILIS AD INNOCENTIVM II. pro Abaëlardo.

„ SVmmo Pontifici & nostro speciali Patri D. Papæ Innocentio Fratet Petrus humilis Cluniacensium Abbas obedientiam & amorem. *Magister Petrus sapientiæ vestræ vt credo optimè notus, nuper à Francia veniens per Cluniacum transitum fecit*: quæsiuimus quò tenderet, grauatum se vexationibus quorumdam qui sibi quod valde abhorrebat, nomen hæretici imponebant, Maiestatem Apostolicam se appellasse & ad eam confugere velle respondit. Laudauimus propositum, & vt ad notum & commune refugium confugeret, admonuimus: Iustitiam Apostolicam, quæ nulli vnquam etiam extraneo vel peregrino defuit, sibi non defuturam diximus. Misericordiam ipsam vbi ratio postularet, sibi occursuram promisimus. Venit interim D. Cisterciensis Abbas & de pace ipsius & D. Claræuallensis cuius causa appellauerat, nobiscum & cum ipso pariter egit. Dedimus & nos operam paci eius, & vt ad illum cum ipso iret, hortati sumus. Addidimus hoc monitis nostris, vt si qua Catholicas aures offendentia aut scripsisset aut dixisset, hortatu eius & aliorum bonorum & sapientum & à verbis suis amoueret & à libris abraderet. Et factum est ita. Iuit, rediit, cum D. Claræuallensi, mediante Cisterciensi sopitis prioribus querelis se pacificè conuenisse reuersus retulit. Interim à nobis admonitus, magis autem à Deo vt credimus, inspiratus, dimissis scholarum & studiorum tumultibus in Cluniaco vestra sibi perpetuam mansionem elegit. *Quod nos senectuti eius, debilitati eius, Religioni eius congruere putantes & scientiam eius vobis ex toto non incognitam magnæ fratrum nostrorum multitudini proficere posse credentes, voluntati eius assensimus*: & si, sic benignitati vestræ beneplacitum esset, benignè & cum gaudio nobiscum, vestris, vt nostris per omnia, remanere concessimus. Rogo igitur ego qualiscumque tamen vester, rogat deuotissimus vobis Cluniacensis Conuentus, rogat ipsa per se, per nos, per præsentium latores filios vestros, per has, quas vt scriberem rogauit litteras; vt reliquos dies vitæ & senectutis suæ, qui fortasse non multi sunt, in

Cluniaco vestra eum consummate iubeatis, & ne à domo quam velut passer, ne à nido, quem velut turtur inuenisse se gaudet, aliquorum instantia aut expelli, aut commoueri valeat, more quo omnes bonos colitis & etiam ipsum dilexistis, scuto defensionis Apostolicæ protegaris.

Hæc 17. Kal. Aug. ad Innocentium Petrus Venerabilis in gratiam Abaëlardi: sed non ita cæteri, qui cum Apologiam quam pro se fecerat Abaelardus, legissent, statim seu Bernardi, seu magis veritatis & fidei amore contra eum scribere aggressi sunt. Imprimis verò Guillelmus S. Theodorici, qui relicta expositione in Cantica Canticorum quam elaborabat, styli sui acumen vertit in Petrum, tresque libros composuit sub hoc titulo, *Disputatio Catholicorum Patrum contra Dogmata Petri Abaëlardi*, eosque Hugoni Rothomagensium Archiepiscopo qui ab an. 1130. regere cœpit, dedicauit. De hoc autem opere ita scribit in Ep. ad Fratres Montis-Dei nempe Carthusienses, quos à Guigone missos Rainaldus Arch. Remensis in Monte-Dei, qui Mons Bosonis antiquitus dicebatur, collocarat an. 1137.

Sunt præterea & alia Opuscula nostra, Libellus de Sacramento Altaris. Meditationes Nouitijs ad orandum formandis spiritibus non vsquequaque inutiles. Et super Canticum Canticorum ad illum locum, Paululum cum transissem, eum inueni quem diligit anima mea. *Nam contra Petrum Abaëlardum qui prædictum opus ne perficerem effecit... Neque enim mihi integrum fore arbitrabar tam delicato intus vacare otia, ipso foris fines fidei nostræ, nudo vt dicitur, gladio tam crudeliter depopulante. Contra ipsum ergo quod scripsi, quia de fontibus SS. Patrum hausi, melius est si ita vobis placuerit, vt suppresso nomine meo inter anonyma relinquatur.*

Sunt illi proculdubio libelli tres, de quibus Gaufridus Monachus Cisterciensis in Ep. ad Henricum Cardinalem Albanensem, his verbis. *Audiui etiam*, inquit, *quod super damnatione Petri Abaëlardi diligentia vestra desideret plenius nosse similiter veritatem; cuius libellos pia memoria D. Innocentius Papa II. in vrbe Roma & in Ecclesia B. Petri incendio celebri condemnauit, Apostolica authoritate hæreticum illum denuncians. Nam & ante plures annos Venerabilis quidam Cardinalis & Legatus Romanæ Ecclesiæ Cono nomine Regularis quondam Canonicus Ecclesiæ S. Nicolai de Arausia Theologiam eius Suessione Concilium celebrans similiter concremauerat, ipsum Petrum præsentem arguens & conuictum de hæretica prauitate condemnans. Vnde vestro si placuerit desiderio per Libellum de Vita S. Bernardi & per eius Epistolas missas ad Curiam, satisfeci. Inueni tamen in Clareualle libellum cuiusdam Abbatis Nigrorum Monachorum* (nempe Guillelmi) *quo errores eius Petri notantur, quem & olim me vidisse recordor: sed à multis annis, vt Custodes librorum asserunt, studiosè quæsitus, primus Quaternio non potuit inueniri: propter quod propositi nostri est in Franciam destinare ad Monasterium cuius Abbas extitit, qui eundem librum composuit: & si recuperare potero, transcribi facere codicem totum & mittere vobis.*

Guillelmus iste Abbas fuerat Monasterij S. Theodorici vulgò Dumont-dor, Diœcesis Rhemensis, quod à S. Theodorico Beati Remigij discipulo institutum fuisse legitur. Deinde vastatum à Normanis regimini Canonicorum subiacuit: postremo ab Adalberone Archiepiscopo Remensi & Lotharij Cancellario in locum Clericorum secularium suffecti sunt Monachi Benedictini, primusque eis Abbas præfectus Airardus an. 977. ex Monacho S. Remigij Remensis. Atque ex schedis Guillelmi Marloti Guillelmus Theologus inter Abbates ordine septimus collocatur, ab anno scilicet 1120. vsque ad an. 1137. quo Abbatiam eiurauit. Heluinus seu Illinus eius successor subscripsit fundationi Carthusiensium in Monte-Dei prope Sedanum ab Odone S. Remigij Remensis Abbate factæ, vt patet ex autographo è Monasterij tabulario exscripto: qui annus erat duodecimus regiminis Rainaldi Archiepiscopi.

Contra eundem Abaëlardum scripsit Gaufridus Antissiodorensis, eius olim Discipulus, & tum apud Clare-Vallenses Monachus: acriterq; eum reprehendit, quod de sacramento altaris malè sentire videretur, sic enim ille. *Ego eum aliquando mihi Magistrum fuisse recordor:* qui cum pedibus & intestinis nihil amplius de Agno Paschali aut ipse vorans aut discipulis exhibens, & se pariter & suos non modicâ eius parte fraudabat. Siquidem pretium redemptionis euacuans nihil aliud nobis in sacrificio Passionis Dominicæ commendabat, nisi virtutis *Abaëlardus malè sentit de sacramento altaris.*

„ eius exemplum & amoris incentiuum. Quod enim scripturæ perhibent de potestate Diaboli, pretioso sanguine illo humanum genus esse redemptum, in eo „ solo constare dicebat, quod exemplum nobis exhibitum est vsque ad mortem „ pro veritate & iustitia certandi; & adhibitum est velut quoddam incentiuum „ amoris, cum ex impenso amore occasio data est redamandi: quasi verò & hæc „ duo in mortibus Prophetarum pro veritate & iustitia occisorum, nobis autem „ exhibita non sint? & quidem magna hæc & vera, sed non sola. Benedictus Deus, „ qui simul & sicut vobis ita & mihi Magistrum dedit postea meliorem, per quem „ prioris redarguit ignorantiam, insolentiam confutauit. Ille enim tanquam ve- „ rus Hebræus (*nempe D. Bernardus*) auidè prorsus vorabat & vorandum nobis „ sollicitè commendabat caput agni cum pedibus & intestinis: sic imitandum Do- „ minum prædicans patientem, & sic redamandum amantem, vt principalem hu- „ ius sacrificij causam, velut agni caput redemptionem in eo profiteretur & ado- „ raret humanam. Tria namque specialia Christus nobis in sua passione exhibuit, „ exemplum virtutis, incentiuum amoris, redemptionis sacramentum: quod tet- „ tium euacuanti hæretico, nihil prodesse cætera poterunt. Sine causa enim pro „ virtute certauit vsque ad mortem, nobis patientiæ præbens exemplum. Et sine „ causa exhibuit & commendauit huiusmodi immensæ dilectionis affectum, si „ non recipit olim iam dicta captiuitas copiosæ redemptionis effectum.

Hæc Gaufridus. Verum quæ mens fuerit Abaëlardi de sacramento altaris, habemus ex eius lib. de Hæresibus c. 11. vbi Hæreticorum prauè de eo sentientium argumenta confutat, Orthodoxamque fidem asserit.

Postremo tandem M. Vvalterus de S Victore Theologus scripsit contra Abaelardum simulque contra Gilbertum Porretanum, Petrum Lombardum & Petrum Pictauinum, quos quatuor Franciæ labyrinthos appellat, in suis scriptis Minotaurum hoc est hæresim includentes, eosque quatuor libris confutat, atque vt hæreticos proponit. Quamobrem verò Labyrinthos vocet, initio definit Quæris, „ *inquit*, quid sit Labyrinthus, quo clausus fuit Minotaurus. Quæris quid sit? (*Mi-* „ *notaurus.*) Non homo, non pecus est, Pecus est, homo est, neutrumque. Quæris „ quorsum ista? talis Christus istorum. Phantasticus est Deus ipsorum. Non ho- „ mo, non Deus est; Deus est, homo est. Neutrumque. Atque vnusquisque Sama- „ rita fabricat sibi Deum. Tu vero Christiane verus veri Dei Israelita fuge vitulos „ aureos, quos isti de cordibus suis impiè Christianis proponunt. Exsuffla, inquam, „ istorum disputationes subtilissimas quidem, ac si aranearum telas putidas & pror- „ sus inutiles, in quibus cum vitulis Samariæ & Dœmones ludunt, solæque muscæ „ gannientes id. filij perditionis illaqueantur ad mortem.

Hos Theologiæ Scholasticæ Coriphæos facit, Ducemque Abaelardum constituit, contra quem præsertim agit l. 2. propter Tractatū quendam, cuius erat hic titulus. *Incipiunt sententiæ Diuinitatis*, & hoc initium *Omnes sitientes venite ad aquas & bibite amici, inebriamini Karissimi*; in quo multæ continebantur hæreses & profanæ vocum nouitates: qui porro Tractatus esse credebatur Abaëlardi, aut certè ex eius libris excerptus, sed cuius ipse in Apologia sua negat se vnquam fuisse authorem, maloque animo sibi adscribi queritur cum erroribus, qui ex eo dicebantur educti quorum nomine dolet se venisse in suspicionem hæreseos & ab Innocentio Papa fuisse damnatum. Neque ipse Vvalterus affirmare audet fuisse Abaëlardi, sed vulgò ita creditum. *Fertur hic liber*, inquit, *Petri Abaelardi fuisse, aut ex libris eius excerptus, de quibus quid faciendum sit, ita legimus ex Decretis Innocentij Ep. S. S. D. Archiepiscopis Remensi & Senonensi S. & H. eorumque Suffraganeis Sal. & Apost. Bened. Per præsentia scripta mandamus fraternitati vestræ, vt libros erroris Petri Abaëlardi vbicumque reperti fuerint, igni faciatis comburi.*

Tunc ergo, vt Philosophorum, ita & Theologorum plures erant sectæ. Vna Veterum, qui fidei dogmata sacræ Scripturæ & SS. Patrum authoritatibus & argumentis confirmare contenti erant. Altera Modernorum (qui & Scholastici dicebantur) Et illi regulis Aristotelicis & Dialecticis nimio fortasse plus quàm Theologos deceret, confisi, plurimas propositiones curiosas, sed inutiles & ad errorem potius quàm ad veritatem inducentes dictabant & conscribebant. Tertia veluti inter extremas media eorum erat, qui non reiiciebant quidem Aristotelem & Philosophos; sed intra fines circumspectæ prudentisque Theologiæ

se continebant & ad sobrietatem sapiebant. De quibus sectis dicemus amplius in synopsi huius seculi.

Interim si quis scire cupit, quæ mens illorum esset de Incarnatione V. G. hæc accipiat breuiter, quæ leguntur in M. S. Victorino. I. Ex verbis Abaëlardi & Porretæ. *Christus constat ex Deo & homine, sic intelligitur, non ex eo quod Deus, non ex eo quod homo: sed ex diuinitate & humanitate: quoniam nihil Christi est Deus: nihil Christi est homo, nec sicut omnes post Apostolos nostri Doctores sentiunt, propterea suscepit hominem vt hominem liberaret.*

Verba Lombardi. Alia ratione dicitur Deus & homo quàm Martinus & Ioannes. Homo enim dicitur Deus, & è conuerso propter susceptionem hominis, id. animæ & carnis: non autem sic erat homo, vt ex anima & carne simul iunctis subsisteret, ex qua ratione dicitur alius aliquis homo. Ipse forte ante mortem hoc etiam modo erat homo, & post resurrectionem fuit.

Verba Pictanini. Oportet scire quâ ratione dicitur Christus homo, & quâ cæteri homines. Nam dissimilitudo est in dicto. Petrus siue alius dicitur homo propter duo: & quia habet animam & corpus, & quia habet ea vnita: sed Christus non dicitur homo propter hæc duo, sed per vnum solum, quia vnitus est filius animæ & corpori, nec exigitur quod anima corpori vniatur.

Hi quæ dicunt, sumpserunt fere omnia ex scriptis Ioannis Damasceni, qui ibidem sic habet. *Non est communem speciem id. hominem accipere de Christo, sed est eam accipere de Petro, quia in Petro significat substantiam, in Christo habitum.*

Cæterum hæc Theologorum istorum aut praua, aut noua dicentium & sentientium damnatio, Bernardi Claræuallensis zelus, cæterorum Magistrorum antiquis institutis insistentium diligentia, fortitudo & animus plurimos ex iis circumspectiores reddiderunt, & aut ad correctionem errorum, aut ad explicationem eorum quæ duriora videbantur, compulerunt. Hinc M. Gualterus de Mauritania insignis istis temporibus Theologiæ Professor reprehensus, quod in suo de Incarnatione Tractatu nonnulla eiusmodi noua & duriora dictasset, libenter retractauit & correxit. En eius retractationem, vt legitur in 2. tom. Spicilegij Dacheriani.

Gualterus omnibus in fide Catholica sanam intelligentiam.

Quia frequenter solet contingere quando aliqua festinanter proferuntur, & cursim, vt aliter prolator & aliter auditor intelligat, idcirco mihi placuit explicare quædam verba ad vnionem Diuinæ & humanæ naturæ pertinentia. Comperi enim quosdam quasi de verbis illis malè sentiant, latenter susurrare. Sunt autem hæc verba. Assumptus homo est Deus, & similia. Pauca ergo de mysterio Incarnationis ad quæ hæc verba pertinent, præmittamus.

1. Cùm genus humanum in vtraque natura sua, id est corpore & anima, corruptionem & originalis peccati maculam contraxisset, Vnigenitus Dei filius, coæternus & æqualis Patri per omnia & cum Patre idem Deus, vt humani generis maculam mundaret, assumpsit in vtero Virginis totum hominem, id est corpus & animam, vt per naturam nostram quam assumpsit, nos redimeret. Assumptio autem illa facta est tam miro & ineffabili modo, vt Creator, id est, Dei verbum, & creatura id est assumpta humanitas in eandem vnirentur personam ita tamen quod assumens natura, id est, Verbum, non est assumpta humanitas, nec in ipsa aliquatenus immutata, nec vllo modo imminuta. Similiter assumpta humanitas non est assumens Diuinitas, nec in eam est conuersa, sed vtraque in integritate suæ proprietatis sine omni versibilitate perseuerat: quamuis vna non sit altera; tamen sicut anima & corpus sunt vna pars hominis & vnus homo, ita Diuinitas & humanitas sunt vna pars & vnus Christus, id est Verbum humanatum. Vnde Augustinus: Vna pars est Deus & homo, & vterque est vnus Christus Iesvs, vbique est per id quod Deus est; in cœlo tamen per id quod homo est. Hæc autem persona est in sancta Trinitate, & idem Deus cum Patre. Iuxta illud *Vita æterna & cognoscere est vnum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* Est etiam verus homo propter assumptam humanitatem, iuxta illud: *Verbum Caro factum est.* Hîc etenim caro pro homine accipitur: nam ipse Dei filius à Patre genitus ab æterno, in tempore natus est ex Virgine, in ea carnem assumendo: quod declarauit Angelus sic dicens ad Mariam *Quod ex te nascetur sanctum vocabitur filius Dei.* Quem secutus

Origenes ait Patris vnigenitus Filius ex Virgine generatus est. Augustinus: Ingressus est vterum Virginis Dei Filius, vt iterum nasceretur. Suscepit totum hominem qui à Patre habebat plenissimam Deitatem. Ex his patet quia eadem persona, id est, verbum humanatum, Deus est verus, & homo verus, & Dei Filius & hominis Filius. Et quamuis in hac vna & eadem persona aliud sit assumens Verbum, & aliud assumptus homo, id est, corpus & anima, tamen non est alia persona Verbum, & alia persona humanitas, nec aliud verbum per assumptionem carnis ex Maria generatum, & alius homo quem assumpsit, nec alius Filius Dei & alius Filius hominis: siue per Filium hominis intelligamus verbum ex Maria generatum, siue hominem assumptum. Velut in alio homine non est alia persona corpus & anima, sed sunt eadem persona & idem homo, & idem filius. Vnde Augustinus: Sicut non alius homo corpus & alius animus, sic post partum Virginis non alius Dei filius & alius hominis, sed idem Christus Dei filius & hominis; sed sicut in vno homine aliud animus, sic in vno mediatore aliud Dei, & aliud hominis filius; sed idem tamen, & non aliud Dei quam hominis Filius.

His præmissis significationes nominum ad Incarnationem pertinentium breuiter exponamus. Christus nomen Verbi ea temporali assumptione hominis: Christus enim græcè, Messias hebraicè, vnctus latinè interpretatur; Filio autem Dei nullius gratiæ vnctio conuenit ab æterno, sed propter assumptum hominem in tempore, in quo plenitudo gratiæ redundauit, Christus, id est vnctus, dicitur. Vnde Augustinus: Quid est homo? anima habens corpus. Quid est Christus? Verbum habens hominem. Et quamuis Verbum Christus, id est vnctus, appelletur, tamen nihil accreuit ei, nec aliqua gratia collata fuit ei, sed tantummodo homini quem assumpsit. Et quamuis propter incarnationem ex tempore Christus appelletur, tamen hoc nomine significare possumus Dei verbum, quando etiam de æternitate eius loquimur, hoc modo. *Christus fuit semper & est æternus*: nec per hoc affirmamus Filium Dei semper fuisse hominem, sed eum qui homo est factus ex tempore, affirmamus semper fuisse.

Sola humanitas aliquando appellatur Filius hominis iuxta illa præmissa verba Augustini. Aliud est Dei filius, & aliud hominis Filius. Aliquando vero Verbum appellatur Filius. Aliquando verò Verbum appellatur Filius hominis, ideò quia carnem assumpsit in Virgine. Quod ipsa Veritas insinuat dicens: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit Filius hominis, qui est in cælo.* Hîc enim per Filium hominis Verbum humanatum, id est Dei Filium, debemus accipere, qui vbique præsens erat, non corpus & animam, id est assumptum hominem, qui nondum in cœlum ascenderat, nec assumpta caro vbique præsens erat, quia loca permutando de loco ad locum recesserat. Quod monstrat Dominus ita loquens ad apostolos: Gaudeo propter vos quia ibi non eram. Et hoc idem monstrat Angelus mulieribus ita dicens: Iesum *quæritis crucifixum; surrexit, non est hic.* Vnde Gregorius. Non est hic per præsentiam carnis, qui tamen nusquam deerat per præsentiam maiestatis. Homo aliquando solum humanitatem nominat iuxta hæc verba Leonis. Verum homo vbi vnitus est Deo: aliquando est nomen verbi incarnati non solius humanitatis iuxta illud, *Homo natus est in ea & ipse fundauit eam Altissimus.* Hîc enim per hominem intelligitur Dei Filius ex tempore humanatus, cuius altitudo præcellit omnia, & est creator & fundator Ecclesiæ. Iuxta quam significationem ait Leo: Dicimus Christum Dei Filium natum de Deo Patre sine initio temporis, eundemque hominem verum natum de Matre homine in plenitudine temporis.

Iam nunc restat inquirere, quid in persona Christi assumptus homo significet. Cum igitur in persona Christi duæ sint naturæ, scilicet Diuina assumens, & humana assumpta, Diuina assumptus homo vocari non potest, ipsa enim non est assumpta, sed assumpsit hominem. Similiter persona Christi, in qua vnita Diuina natura & humana assumptus homo vocari non potest. Non enim persona Christi assumpta, sed in ea humanitas sola assumpta est. Liquet igitur cur humanitas sola id est anima & corpus, quæ à Verbo assumpta sunt, assumptus homo appellatur. De hoc autem homine assumpto quidam imperiti, vt non dicam insensati, audent dicere, quod sit Deo coæternus, quod anima quæ Verbum assumpsit, omnia & seipsam creauerit. Nec sufficit eis hoc verbis affirmare, sed ad seducendam simplicitatem

plicitatem minus eruditorum errores suos audent scripto committere, & peruersâ expositione scripturarum, quas non intelligunt, confirmare. Quorum stultitia manifestis authoritatibus facilè conuincitur. Apostolus enim de Christo ait *Qui factus est ex semine Dauid secundum carnem*. Non est ergo æterna caro quam assumpsit Verbum, cum facta sit & creata. Vnde Augustinus: Non susceptam in Christo carnem perpetuitate Diuinæ generationis extrahendo. Et Leo Papa: Non animam quæ ante extitisset, nec carnem quæ non materni corporis esset, accepit: natura quippe nostra non sic assumpta est, vt prius creata post assumeretur, sed in ipsâ assumptione crearetur. His authoritatibus liquet hominem, quem assumpsit Verbum, non esse aut creatorem, aut æternum.

Iam nunc ad exponendas propositiones, de quibus me malè sentire quidam æstimant, veniamus. Hæc propositio: *Assumptus homo est Deus*. iuxta vsum locutionum similium exponi potest hoc modo: Homo quem assumpsit Verbum, idest corpus & anima, est Deus, idest assumens Diuinitas. Et hunc sensum quidam imperiti, de quibus supra mentionem fecimus, affirmant esse verum. Et quia tanto errori eorum contradico, contra me murmurant, & de expositione prædictæ propositionis me malè sentire dicunt. Nunc autem audiant omnes qui volunt, & reprehendant si possint. Sæpe dixi & adhuc dico & libera voce pronuncio, falsum esse quod homo assumptus sit Deus, in hoc sensu; *assumpta humanitas est assumens Diuinitas*: quamuis enim hæ duæ naturæ in eadem persona sint, tamen sicut supra dictum est, vna non potest mutari in alteram, nec vna earum aliquo modo altera potest esse: vnde Hieronymus ait Deus est Verbum, non caro quam assumpsit. Licet autem superiorem sensum prædictæ propositionis non approbem, tamen propter vnionem assumpti hominis & Verbi assumentis, nego quin veraciter exponi queat prædicta propositio, sed aliter quam superius. Si enim Dii appellantur homines, ad quos factus est sermo Dei; multo magis dici potest assumptum hominem esse Deum: idcirco quod illæ duæ naturæ sint vnitæ in vna eademque personâ Christi, quæ est verus Deus. Nec tamen recolo hanc propositionem in aliquo authore inuenisse, sed multas alias reperi ex quibus coniicitur cur dici possit, *Assumptus homo est Deus*, etsi nusquam possit inueniri. Dicit enim Augustinus: Gloriam suam dicit ille Deum quem sic suscepit Verbum, vt similis cum illo Deus fieret. Et alibi: Quæ bona opera præcesserunt quibus mereretur iste homo vna fieri persona cum Deo, nempe ex quo homo iste homo esse cœpit, non aliud esse cœpit quàm Dei filius.

Ad similitudinem harum locutionum potest etiam dici cur assumptus est homo Deus, nec tamen propter hæc vel istis similia aliquatenus concedendum est, cur humanitas assumpta, sit assumens Diuinitas, & cur assumptus homo sit æternus aut creator. Hoc autem ideo de assumpto homine toties replico, quia ad nostras manus venerunt quædam litteræ nullius authoritatis nomine prænotatæ, quæ affirmant assumptum hominem non solum esse Deum, sed insuper Deo coæternum, & animam quam assumpsit Verbum, rerum omnium & sui ipsius extitisse creatricem; quod nemo Catholicus recipere debet, sed vt rem profanam & hæresim manifestam respuere & prorsus abdicare, Valete.

Atque vt huic anno tandem coronidem imponamus, singula breuiter quæ restant, perstringamus. Et primum quidem scribit Vincentius ex Helinando Cœnobium S. Mariæ Frigidi-montis, vulgo de *Fresmont* fundatum fuisse. Reperio tamen iam an. 1134. id fuisse factum à Lancelino & Manasse Dominis de Bullis, & Æleide eorum Matre, annuente Odone Episcopo Beluacensi. Deinde idem Vincentius ad hunc annum refert Henricum Germanum Ludouici Regis, omnium Franciæ Regalium Abbatiarum antea Cœnobiarcham, Monachum induisse apud Claram-Vallem, postea vero nempe an. 1146. Beluacensem factum Episcopum, vt suo loco dicemus.

Eodem anno Sugerius Abbas San-Dionysianam Basilicam, instaurari, picturis adornari, altaribus decorari, oratoriis insigniri & aliis ornamentis locupletari fecit, in quo voluit Passionem & Resurrectionem atque Ascensionem Saluatoris nostri I. C. describi accitis ad hanc rem peritis fusoribus & electis sculptoribus. Litteris etiam cupro deauratis consecrationis annum intitulari voluit, ne obliuioni traderetur, vt ipse scribit, hoc modo.

Ad decus Ecclesiæ, quæ fouit & extulit illum,
Sugerius studuit ad decus Ecclesiæ.
Deque tuo tibi participans Martyr Dionysi,
Orat vt exores fore participem Paradisi.
Annus millenus & centenus quadragenus
Annus erat Verbi quando sacrata fuit.

Versus etiam Portis hos insculpi præcepit.

Aurum nec sumptus, operis mirare laborem.
Nobile claret opus, sed opus quod nobile claret,
Clarificet mentes vt eant per lumina vera
Ad verum lumen, vbi Christus ianua vera.
Quale sit intus in his determinat aurea porta.
Mens hebes ad verum per materialia surgit,
Et demersa prius hac visa luce resurgit.

Et in superliminari.

Suscipe vota tui Iudex districte Sugeri,
Inter oues proprias fac me clementer haberi.

Superioris quoque Ecclesiæ partis aggressus est instaurationem, eodemque anno perfecit. Idem quoque memorat nonnullorum Oratoriorum dedicationem, imprimis S. Romani ab Hugone Archiepiscopo Rothomagensi factam præsentibus quamplurimis Episcopis. In Inferiori testitudine Ecclesiæ hinc & inde duo Oratoria similiter dedicata sunt, vnum in honorem S. Hippolyti Sociorumque eius, alterum S. Nicolai nomine dictum, à venerabilibus viris Manasse Episcopo Meldensi & Petro Siluanectensi.

Quanta vero fuerit consecrationis Ecclesiæ celebritas, narrat in libello de consecratione Ecclesiæ S. Dionysij: & quàm multi viri optimates & proceres Ecclesiastici adfuerint. Imprimis vero præter Regem, Reginam, & Optimates, commemorat Hugonem Rothomag. Arch. Guidonem Senonensem, Theobaldum Cantuariensem Archiepiscopum, Gaufridum seu potius Gauslenum Carnotensem, Ioslenum Suessionensem, Simonem Nouiomensem, Eliam Aurelianensem, Odonem Beluacensem, Hugonem Antissiodorensem, Aluisum Atrebatensem, Guidonem Catalaunensem, Algarum Constantiensem, Rotrocum Ebroicensem, Milonem Teruanensem, Manassem Meldensem, Petrum Siluanectensem.

1141. Anno 1141. M. Gislebertus Porretanus vir in omni artium genere, præsertim verò in Philosophia & Theologia excellens ad Pictauiensem Episcopatum promouetur. Is ortu Pictauiensis non modo Parisiis, sed in aliis Galliæ locis Philosophiam docuerat: & quidem Carnuti, vbi Canonicus & Cancellarius illius Ecclesiæ fuisse perhibetur, deinde Canonicus Ecclesiæ S. Hilarij Maioris, postremo ex Canonico & Theologiæ Professore clarissimo fit Episcopus. Iste, inquit Otho Frinsinghensis, l. 1. c. 50. ab adolescentia magnorum virorum Disciplinæ
" se subiiciens, magisque illorum ponderi quam suo credens ingenio, qualis primo
" fuit Hilarius Pictauiensis, post Bernardus Carnotensis, ad vltimum Anselmus &
" Radulphus Laudunenses Germani fratres non leuem ab eis sed grauem doctri-
" nam hauserat, manu non subito ferulæ subductâ, à scientiæ haud censurâ morum
" vitæque grauitate discordante, non iocis, non ludicris, sed seriis rebus mentē ap-
" plicabat. Hinc erat vt tā gestu quàm voce pondus seruans sicut in factis, sic in di-
" ctis se ostenderet difficilem, vt nunquam puerilibus, vix autem eruditis & exerci-
" tatis quæ ab eo dicebantur, paterent animis. Idem ait eum ab adolescentia vsque ad vltimam senectutem in diuersis Galliæ locis Philosophiæ studium colendo, re & nomine Magistri officium administrasse, nouiter verò factum Episcopum. Obiit autem an. 1154. Vnde planum fit sexagenario maiorem ad Episcopatum Picta-

uiensem promotum fuisse. Et hinc etiam liquet prædictis 4. Magistris Hilario Pictauiensi, Bernardo Carnotensi Parisiis, & fratribus Laudunensibus vsum fuisse ante an. 1100. De eo recurret dicendi occasio ad an. 1147. & 1148.

Hoc anno præsertim exarsit dissidium inter Innocentium Papam & Ludouicum Regem ob Petrum de Castra ad Bituricensem Archiepiscopatum à Papa nolente Rege promotum; interque ipsum Regem & Comitem Campaniæ Theobaldum, quia iussu Papæ Petrum receperat. Vnde Berhardus Clare-vallensis ipsi Comiti familiarissimus Papam ad fulminandum excitat Ep. 206. Quid meruit Comes Theobaldus, inquit, quid peccauit homo ille? Si peccatum est quod diligit Iustitiam & odit iniquitatem, non potest excusari. Si peccatum est quod reddit Regi quæ Regis sunt, & quæ Dei Deo, non potest excusari. Si Archiepiscopum Bituricensem suscepit ad Imperium vestrum, hoc est maximum & primum peccatum. En sanguis iste de manu eius exquiritur. Qui retribuunt mala pro bonis, detrahunt ei quoniam sequitur bonitatem. Multi clamant ad vos in toto corde suo, vt iniuriam filij vestri & oppressionem Ecclesiæ digna animaduersione vindicetis, & artifices huius sceleris cum ipso eorum capite, quidquid libuit, licuit, Apostolico vigore coerceatis, vt in verticem ipsius iniquitas eius descendat.

Nec dissimulat peccatum Regi suum suggerere, quod Comitem virum bonum, in omnibus ei parere paratissimum bello insectetur. *Nolite*, inquit, *frustra occasionem sumere de Comite Theobaldo ad excusandas excusationes in peccatis*, cum vir ille paratum se dicat, & hoc omnimodis deprecetur, venire ad conuentiones, quæ inter vos concurrerunt, quando facta est pax & secundum Iudicium diligentium nomen vestrum, eorum scilicet qui inter vos mediatores extiterunt, per omnia satisfacere velit: vt si præuaricationis forte ab iis argui poterit, quod non existimat, continuò ad honorem vestrum corrigere non cunctetur. Verum vos nec verba pacis recipitis, nec pacta vestra tenetis, nec sanis consiliis acquiescitis: sed nescio quo Dei Iudicio omnia vobis ita vertitis in peruersum, vt probra honorem, honorem probra ducatis, tuta timeatis, timenda contemnatis: & quod olim sancto & glorioso Regi Dauid Ioab legitur exprobrasse, diligitis eos qui vos oderunt, & odio habetis qui vos diligere volunt........ At quicquid vobis de Regno vestro, de anima & Corona vestra facere placeat, Nos Ecclesiæ filij Matris iniurias, contemptum, & conculcationem omnino dissimulare non possumus, quæ illi præter illa quæ in eam iam præcessisse miserabiliter plangimus, iterum de nouo partim inferri, partim imminere sentimus. Profectò stabimus & pugnabimus vsque ad mortem, si ita oportuerit pro Matre nostra, armis quibus licet: non scutis & gladiis, sed precibus fletibusque ad Deum.... Non silebo quod illicitum illud maledictumque Iuramentum inconsultissimè vsurpatum à vobis contra Bituricensem Ecclesiam, pro quo heu! tot & tanta mala iam nunc merito prouenerunt, non ita tandem corrigitis, vt Christi ouibus apud Catalaunum Pastorem præfici non sinatis; insuper & fratri vestro eiusque militibus sagittariis balistariisque Domos Episcopales contra ius & fas inhabitandas, & res Ecclesiæ in eiusmodi nefarios vsus profligandas audacter nimium exponitis. Dico vobis, non erit diu inultum, si hæc facere pergitis.

Nihilominus ne Regnum & sacerdotium incalescentibus animis à se inuicem diuellerentur, idem scripsit ad 4. Episcopos Cardinales Curiæ Ro. tum potentissimos, Albericum Ostiensem, Stephanum Prenestinum, Ignatium Tusculanum & Gerardum Cancellarium: eosq; admonuit, ne paterentur Ecclesiam schismatico turbine conuelli, repetitis præteritorum exemplis. Quantum malum, inquit Ep. 219. schisma in Ecclesia sit, & quam sit detestandum & omnimodis deuitandum, euidenter quondam ostendit famosa & horrenda mors virorum illorum, quos ob istiusmodi pestem terra deglutiens viuos transmisit ad Inferos: ostendit & illa persecutio Gilbertina siue Burdini temeritas, quos nostra iam tempora experta sunt inter Regnum & sacerdotium diuidentes plaga pene incurabili & castigatione crudeli. Ostendit & illa quæ nuper adhuc post multam & multifariam Ecclesiæ vexationem & vastationem, tandem miserante Deo finem accepit, rabies Leonina...Heu! nec dum recentis Ecclesiæ plagæ cicatrix occalluit, & rursum scindere parant, rursus Corpus Christi affigere Cruci, rursus fodere latus innoxium, rur-

„ sus vestimenta diuidere, atque ipsam, quod in ipsis est, tunicam inconsutilem di-
„ rumpere satagunt. Si qua in vobis sunt viscera pietatis, tantis vos opponite malis,
„ *ne illa præcipuè in terra scissura fiat, in qua solent sicut* optimè nostis, *scissuræ aliæ re-*
„ *farciri*. Nam si auctor scandali ore singulariter Iudicis tremendo addicitur male-
„ dicto, quibus putamus benedictionibus dignos huius nequitiæ fugatores & pro-
„ pugnatores? De duobus non excuso Regem, nam & iurauit illicitè, & perseuerat
„ iniustè. Verum id non voluntate, sed verecundia. *Nam probro ducitur*, sicut opti-
„ mè nostis, *apud Francigenas iuramentum soluere quamlibet male publicè iuratum*
„ *sit*.

Extant multæ aliæ in hanc rem eiusdem Abbatis ad Regem & ad alios Epistolæ. Grauiter quoque reprehendit Ioslenum Suessionensem Episcopum & Sugerium Abbatem præcipuos Regis Ministros & Consiliarios, quod tam multa mala quæ inferebantur Ecclesiæ, aut suaderent, aut non dissuaderent. Sic enim ille Epistol. 222. *An vos ei consulitis talia? mirum valde, si contra consilium vestrum fiant hæc: mirum magis & malum si vestro consilio fiant.* Etenim consulere ta-
„ lia, manifestè schisma fabricare est, Deo resistere, Ecclesiam ancillare & nouam
„ in seruitutem Ecclesiasticam redigere libertatem. Si quis Dei fidelis, si quis Ec-
„ clesiæ filius est, profectò stabit & opponet se, quoad poterit, murum domo Dei.
„ Nam & vos ipsi si pacem desideratis Ecclesiæ sicut oportet filios pacis, quomo-
„ do non dicam tractatis ea, sed vel interestis consiliis tam malignis? quidquid
„ enim mali fuerit, meritò non Regi Iuueni, sed Consiliariis senibus imputa-
„ tur.

Quia vero paulo durius & acerbius videbatur de Rege locutus, qui Theobaldum Comitem bello vrgebat, eiusque Consiliarios accusare, Ioslenus acerbè quoque rescripsit, hanc que ei salutationem præmisit. *Bernardo Abbati Clarevallensi salutem in Domino & non spiritum blasphemiæ.* Sensit Bernardus se accusari linguæ intemperantioris: itaque rescripsit in hunc modum.

„ Minime quidem Ego spiritum blasphemiæ habere me arbitror: sed nec
„ cuiquam maledixisse aut maledicere velle me scio, Principi præsertim po-
„ puli mei. Cæterum quicquid illud sit, quo se læsam vestra dignitas iudicat, peto
„ veniam... Iam Domino Abbati S. Dionysij pro communi querimonia scribens
„ vtrique vestrum responderam & putaueram me fecisse satis: & quoniam vt video,
„ nondum quieuit indignatio vestra, quæ forsitan aduersus Ecclesiæ conculcatores
„ iustius incanduisset, etiam vobis dico, schismaticos vos aut fomitem esse scandali
„ nec dixi nec scripsi, nec credidi, & dico securus, nec vereor quod me mea pagi-
„ na arguat mendacij: scrutamini eam si placet & si ita inueneritis, reum me fate-
„ bor grandis sacrilegij, & reuera sicut notatis spiritu blasphemiæ agitatum illa
„ scripsisse. Ne tamen humilis satisfactio spiritum videatur excludere libertatis,
„ dolui fateor & doleo quod nondum ea vos libertate quâ deceret, comperimus
„ Christi vlcisci iniurias, Ecclesiæ defendere libertatem: dolor iste compulit me
„ scribere dura, non tamen illa quæ impingitis..... Optarem sanè, & salua vestra
„ serenitate id quoque eloquor, hunc zelum vos exercuisse in puerum Regem, qui
„ non tam pueriliter quam crudeliter sine causa irrita fecit & vestra sana consilia
„ & sua pacta: sine causa Regnum suum conturbat, bella vbique Cœlis terrisque
„ suscitat, Ecclesias vastat, sacra temerat, exaltat iniquos, bonos persequitur, pre-
„ mit Innocentes. Hæc inquàm, vellem vos dolere, his contradicere & resistere,
„ quod in vobis est, sed meum non est Magistrum docere Ioslenum, minus autem
„ reprehendere Episcopum, qui magis & me & alios peccantes redarguere & er-
„ rantes corrigere debet.

In omnibus autem suis litteris ad Innocentium & ad alios Magnates datis mirificè prædicat Theobaldum, vt virum innocentiæ amatorem pietatisque cultorem, nulloque peccato suo afflictum & oppressum. Nihilominus Rex eodem anno teste Vincentio Vitriacum Castellum quod erat Theobaldi cœpit, admotoque igne Ecclesiam incendit, & in ea mille treecentas animas diuersi sexus & ætatis combussit, vt ipse loquitur: cuius facti Regem adeo postea pœnituit, vt ad expiationem crudelitatis sacrum Bellum aduersus Sarracenos & Infideles suscepit.

Circa hæc tempora nata sunt factiosa & fatalia Guelphorum & Gibellinorum

in Imperio Rom. nomina. Cum Guelphus Bauariæ Dux à Conrado Imp. victus fuisset*, vallo mœnibusque oppidi Vvinsbergensis se suosque inclusit. Obsessus à Conrado & rerum omnium inopia pressus deditionem facere compulsus est; fœminis illius oppidi hac lege cum Victore pactis, vt sibi saltem saluis abire liceret vna, cum iis rebus quas humeris exportare possent. At illæ omni supellectile neglectâ maritos singulæ suos cunctis videntibus & admirantibus exceptos humeris ex oppido exportarunt. Quâ pietate ingeniosâ motus Conradus Guelfum cum Conciuibus incolumem dimisit, frendente milite ob leges deditionis dolo violatas: at maluit Imperator clementiæ quàm seueritatis excessu peccare. Hincque ita sibi Guelfum deuinxit, vt neminem vnquam habuerit deinceps fideliorem.

Anno 1142. Samson Malauicinus Remorum Archiepiscopus confirmauit fun- 1142.
dationem Monasterij fratrum Carthusiensium Montis-Dei, quam fecerat Odo Abbas S. Remigij, vt patet ex hisce instrumenti verbis. *Eapropter Dilecti in Deo filij B. Dei Genitricis Monasterium, in quo Diuino vacatis seruitio, à D. Odone Ecclesiæ B. Remigij Abbate constructum, vt Ordo Monasticus secundum Normam & Institutionem fratrum Carthusiensium irrefragabiliter ibidem obseruetur, vobis vestrisque successoribus perpetuò possidendum præsentis Decreti pagina confirmamus.* Huic instrumento inter cæteros subscripserunt Ioslenus Suessionensis & Aluinus Atrebatensis viri insignes & facundia clari: quos ad an. 1139. Vincentius enumerat inter cæteros magistros scientiarum ornamentis commendabiles.

Tunc quoque legationem obibant à Rege apud Innocentium Pontificem Petrus Regis Cappellanus & M. Simon de Pisciaco, forte ad impetrandam Interdicti, quod Pontifex miserat in Regem & Regnum, relaxationem. Causam subticet Chronologistes Maurinianensis, hoc tantum scribens. Robertus Brugeriensis *acceptis Regalibus litteris, comitantibus secum Petro Regis Capellano & M. Simone de Pisciaco, quos pro quibusdam Negotiis Romam Rex dirigebat, Cluniacum venit.*

Ad hunc quoque annum refert Mathæus Parisiensis infelicem casum Fulconis Hierosolymorum Regis: cuius morte res Christianorum in terris illis degentium valde turbatæ sunt, & pene euersæ. Nam, vt ipse narrat, Sanguineus Turcarum vir potentissimus auditâ eius morte cum innumerabili armatorum copiâ Edessam obsidens Ciuitatem, diuturno eam labore subegit, atque Christianos omnes ibidem inuentos immisericorditer trucidauit, nec sexui parcens nec ætati. Sic vrbs antiquissima & Christiano nomine insignita ac Thadæi Apostoli prædicatione ad fidem conuersa, in Infidelium potestatem redacta est. In hac vrbe dicitur corpus B. Thomæ Apostoli, vna cum corporibus SS. Thadæi & Regis Abgari Sepultum. Hic autem est Abgarus ille Toparcha illustris, cuius Epistolam ad Dominum missam, Eusebius Cæsariensis commemorat in historia Ecclesiastica, quem & Domini dignum fuisse rescripto docet, vtriusque ponens Epistolam, & in fine ita subiungens. *Hæc in Archiuis publicis Edissæ vrbis, in qua tunc prædictus Abgarus regnauit, ita descripta reperimus in his Chartis, quæ Gesta Regis Abgari seruata antiquitus continebant.* Hæc Mathæus ex Eusebio. Verum alij Epistolas illas inter Apocryphas reponunt.

Ad hunc quoque annum idem author refert mortem Innocentij Papæ: Verum cæteri Historiographi ad annum tantum 1144. eam contigisse commemorant. Guillelmus Malmesburiensis Monachus hoc anno, vt idem Mathæus scribit, Historiam Anglorum terminauit. Et Willielmus Vvintoniensis Episcopus sedis Apostolicæ Legatus obiit, eique successit Henricus.

Hisce pariter temporibus Romanorum status valde turbari cœpit, turbasque auxit Arnoldus de Brixia iam diu infensus Pontifici, cuius nempe furore accensi ciues antiquum Senatum restituere moliti sunt & Pontifici decimas tantùm & oblationes concesserunt: Regalia verò iura omnia ad Senatum suum transferre contenderunt. Vnde verò huiusce rei mouendæ occasionem acceperint, narrat Otho Frisinghensis ad an. 1141. his verbis, postquam Galliæ Germaniæque statum exposuit.

Dum hæc, inquit, *aguntur in Gallia & Germania, Romanus Pontifex Innocentius qui iam per multum temporis Tiburtinos excommunicauerat, ac aliis modis presserat, coangustatos ad deditionem acceptis obsidibus ac iureiurando interposito coëgit. Populus verò*

Rom. volens vt eos per obsides & sacramentum ad durissima præcepta, id est vt muris ruptis omnes prouinciâ cederent, cogeret, dum nobilissimus ac liberalissimus Sacerdos tam irrationabili & inhumanæ petitioni annuere nollet, seditionem ydem Romani mouent; ac in ipso impetu in Capitolio conuenientes, antiquam Vrbis dignitatem renouare cupientes, Ordinem Senatorum, qui iam per multa curricula temporum deperierat, constituunt, & rursum cum Tiburtinis bellum innouant. Causa verò tantæ immanitatis fuit, quod in priori anno, dum cum Pontifice suo in obsidione præfatæ Ciuitatis morarentur, Ciuibus egressis & cum ipsis manum conserentibus, multis amissis spoliis turpiter in fugam conuersi sunt. Idcirco nulla, nisi quam diximus, conuentione vsque hodie se posse placari asserunt. Verum sapientissimus Antistes prauidens ne forte Ecclesia Dei, quæ per multos annos secularem vrbis honorem à Constantino sibi traditam potentissimè habuit, hac occasione quandoque perderet, multis modis tam minis quàm muneribus ne ad effectum res procedat, impedire conatur: sed inualescente populo dum proficere non posset, lecto cubans iuxta quosdam de futuris visione sibi monstrata in pace quieuit. Hac de re amplius infra.

1143. Anno 1143. post multos tandem labores, rixas & tumultus vitæque fastidia die 21. Aprilis, vt legitur in Chronico Senonensi, obiit M. Petrus Abaëlardus Cabiloni apud S. Marcellum, quò ad captandum amœniorem & salubriorem aërem à Petro Cluniacensi Abbate missus fuerat. Nam vt supra monuimus, cum non haberet pauperrimus ille Monachus, quò se conferret, ad Petrum Abbatem Cluniacensem post Senonense Concilium confugerat & Cluniaci ita permittente Innocentio piissimo Pontifice per biennium fere moratus Nouicios edocuit multaque edidit pietatis & veræ pœnitentiæ sincera argumenta. Deinde morbo nescio quo lento correptus ab Abbate missus Cabillonem ibi verè pœnitens obiit. Qua de re statim Abbas Cluniacensis monitam voluit Heloïssam, ipsius quondam vxorem & Paracleti Abbatissam: vt patet ex hac eius ad eam Epistola.

„ Venerabili & in Christo plurimum dilectæ sorori Heloïssæ Abbatissæ Frater „ Petrus humilis Cluniacensium Abbas salutem quam promisit Deus diligentibus „ se. Acceptis litteris Charitatis tuæ, quas mihi nuper per filium meum Theobal- „ dum misisti, gauisus, & eas mittentis gratia amicabiliter amplexus sum. Volui sta- „ tim rescribere quod animo insederat: sed impedientibus importunis curarum „ exactionibus, quibus plerunque imo pene semper cedere compellor, non po- „ tui. Vix tamen à tumultibus tandem interpolata die, quod conceperam, atten- „ taui. Visum est vt affectui tuo erga me, quem & tuis ex litteris & prius ex mihi „ missis Xeniis cognoueram, saltem verborum vicem reddere festinarem, & quan- „ tum in corde meo locum tibi dilationis in Domino seruarem, ostenderem. Re- „ uera enim non nunc primum diligere incipio, quam ex multo tempore me dile- „ xisse reminiscor. Necdum plenè metas adolescentiæ excesseram, needum „ in iuueniles annos euaseram quando nomen, non quidem adhuc Religio- „ nis tuæ, sed honestorum tamen & laudabilium studiorum tuorum mihi fa- „ ma innotuit. Audiebam tunc temporis mulierem, licet nec dum seculi nexibus „ expeditam, Litteratoriæ scientiæ, quod perrarum est, & studio licet secularis sa- „ pientiæ summam operam dare, nec mundi voluptatibus, nugis vel deliciis ab hoc „ vtili discendarum artium proposito retrahi posse. Cumque ab his exercitiis de- „ testandâ desidiâ pene totus torpeat mundus, & vbi subsistere possit pes sapientiæ, „ non dicam apud sexum fœmineum, à quo ex toto explosus est, sed vix apud „ ipsos viriles animos inuenire valeat, tu illo efferendo studio tuo mulieres omnes „ euicisti, & pene viros vniuersos superasti. Mox vero iuxta verba Apostoli, vt „ complacuit ei qui te segregauit ex vtero Matris tuæ, vocare te per gratiam suam, „ longè in melius Disciplinarum studia commutasti, & pro Logica Euangelium, „ pro Physica Apostolum, pro Platone Christum, pro Academia Claustrum tota „ iam & verè Philosophica mulier elegisti. Eripuisti victis spolia hostibus & de „ Thesauris Æpyptiacis per huius peregrinationis desertum transiens preciosum „ in corde tuo tabernaculum Deo erexisti. Cantasti cum Maria diuersa ratio- „ ne, Canticum Laudis & beatæ mortificationis tympanum, vt olim illa præ ma- „ nibus gerens noui modulaminis melos vsque ad ipsas Deitatis aures docta „ tympanistria transmisisti. Conculcasti iam incipiendo quod per Omnipotentis

gratiam bene perseuerando conteres vetusti anguis ac semper mulieribus insidiantis caput, atque elides, vt nunquam contra te vlterius sibilare audeat. Ostentui facis & facies superbum Principem mundi: & illum qui Diuina voce vocatur Rex filiorum superbiæ, & iuxta ipsius Dei ad B. Iob verba tibi ac tecum cohabitantibus ancillis Dei alligatum ingemiscere coges. Et verè singulare miraculum ac super omnia miranda opera extollendum, cum quo iuxta Prophetam Cedri non fuerunt altiores in Paradiso Dei, & cuius summitatem frondium abietes non adæquarunt, à fragili sexu vinci; & fortissimum Archangelum à muliere infirmissima superari. Gignitur tali duello maxima gloria Conditori: infertur è conuerso summa ignominia deceptori. Exprobratur ei hoc certamine non solum stultum, sed & super omnia ridiculum fuisse illum aspirasse ad æqualitatem sublimissimæ Maiestatis, qui nec breue luctamen ferre præualet fœmineæ debilitatis. Sustinet caput cuiuslibet victricis illius merito talis Victoriæ, gemmeam à Rege cœlorum Coronam, vt quanto in transacta pugna carne infirmior, tanto in remuneratione sempiterna appareat gloriosior. Hæc Charissima in Domino Soror, vt tè non adulando, sed exhortando dico, vt magnum in quo aliquandiu perstitisti, bonum attendens, ad cautè illud conseruandum animosior reddaris: vt sanctas illas quæ tecum Domino seruiunt, secundum gratiam à Deo tibi collatam, vt in eodem sollicitè agone contendāt, verbis pariter & exemplis accendas. Es enim vnum de animalibus illis, quæ Ezechiel Propheta vidit, licet sis mulier quæ non tantum vt Carbo ardere, sed vt Lampas ardere debes pariter & lucere. Es quidem Discipula veritatis, sed es etiam ipso officio quantum ad tibi commissas pertinet, Magistra humilitatis. Humilitatis planè & totius cœlestis Disciplinæ tibi à Deo Magisterium impositum est. Vnde non solum tui, sed & commissi gregis curam habere & pro vniuersis maiorem vniuersis debes mercedem recipere. Manet tibi certè palma pro omnibus: quia, vt optimè nosti, quotquot ducatu tuo mundum mundique Principem vicerint, tot tibi triumphos, tot gloriosa trophæa apud æternum Regem & Iudicem præparabunt. Sed nec omnino apud mortales insolitum est fœminas fœminis principari; nec ex toto inusitatum etiam præliari, ipsos insuper viros ad prælia comitari. Nam si verum est, quod dicitur.

Fas est & ab hoste doceri.

Et apud Gentiles Amazonum Regina Pentezilæa cum suis Amazonibus non viris, sed mulieribus Troiani belli tempore sæpe pugnasse scribitur, & in populo etiam Dei Prophetissa Debora Baruch iudicem Israël contra Etnicos animasse legitur. Cur ergo non liceat fœminas virtutis contra fortem armatum ad prælia præcedentes Ductrices fieri exercitus Domini? cum & illa, quod quidem indecens videbatur, manu tamen propria contra hostes pugnauerit, & hæc nostra Debora viros ipsos ad bella Diuina commouerit, armauerit, accenderit. Victo dein Iabin Rege, occiso Sisara Duce, deleto profano exercitu cecinit statim Canticum illa, illudque Dei laudibus Debora dicauit. Erit Dei gratia hæc faciente post datam tibi tuisque de longè fortioribus hostibus victoriam, longè tuum gloriosius Canticum, quod sic læta cantabis vt nunquam postea lætari, nunquam cantare desistas. Interim eris ancillis Dei, hoc est cœlesti exercitui, quod illa suo Iudaïco populo Debora, nec à tam lucroso certamine aliquo tempore, quolibet casu nisi vincendo cessabis. Et quia hoc nomen Debora, vt tua nouit eruditio, linguâ Hebraicâ apem designat, eris etiā in hoc & tu Debora, id est Apis. Mellificabis enim tu, sed non soli tibi, quia quidquid boni per diuersos & à diuersis collegisti, exemplo, verbis modisq; quibus poteris, domesticis Sororibus seu quibuslibet aliis totum refundes. Satiabis hoc exiguo vitæ mortalis tempore & te ipsam sacrarum litterarum secretâ dulcedine, & beatas sorores apertâ prædicatione, quo vsque iuxta vocem Propheticam in illa quæ promittitur, die distillent montes æternam dulcedinem, & colles fluant lac & mel. Hoc enim licet de tēpore gratiæ dicatur, nil obstat, imo & dulcius est, vt de tempore gloriæ accipiatur. Dulce mihi esset diu tecum de huiusmodi protrahere sermonem, quia & famosa eruditione tua delector, & prædicata mihi à multis religione tua longè magis allicior. Vtinam te Cluniacus nostra habuisset! Vtinam te iucundus Marciniaci carcer cum cæteris Christi ancillis libertatem inde cœlestem exspectantibus inclusisset! Prætulis-

„ fem opes religionis ac fcientiæ maximis quorumlibet Regum thefauris, & illarum fororum illud præclarum Collegium cohabitatione tua clarius rutilare gauderem. Retuliffes & ipfa ab ipfis non modicum quæftum, & fummam mundi nobilitatem ac fuperbiam pedibus proftraram mirareris. Cerneres omnigenos feculi luxus miranda parcitate mutatos, & fordida quondam vafa Diaboli in mundiffima Spiritus S. templa conuerfa. Videres puellas Dei Sathanæ vel Mundo velut furto fubtractas, fuper innocentiæ fundamentum altos virtutum erigere parietes, & vfque ad ipfa Cœli faftigia felicis fabricæ cacumen producere. Lætareris Angelicâ Virginitate florentes caftiffimis viduis iunctas, & vniuerfas pariter beatæ illius & magnæ refurrectionis gloriam fuftinentes, infra arcta fepta domorum etiam corporaliter beatæ fpei velut fepulchro iam conditas. Quæ licet omnia & fortaffis maiora cum tibi datis à Deo collegis habeas, licet forte nihil ad facrarum rerum ftudium pertinens tibi addi poffit, augeretur tamen augmento gratiarum non paruis, vt arbitror, commodis Reipublicæ noftræ.

„ Sed quamuis à difpenfatrice omnium rerum prouidentia Dei hoc nobis de te negatum fit, conceffum tamen eft de illo tuo, de illo, inquam, fæpe ac femper cum honore nominando feruo ac verè Chrifti Philofopho M. Petro, quem in vltimis vitæ fuæ annis eadem Diuina difpofitio Cluniacum tranfmifit, & eam in ipfo & de ipfo fuper omne aurum & topazion munere chariore ditauit. Cuius fanctæ, humili ac deuotæ inter nos conuerfationi, quod quantúmve Cluniacus teftimonium ferat, breuis fermo non explicat. Nifi enim fallor, non recolo vidiffe me illi in humilitatis habitu & geftu fimilem; intantum, vt non Germanus abiectior, nec ipfe Martinus bene difcernenti pauperior appareret. Cumque in magno illo fratrum noftrorum grege, me compellente gradum fuperiorem teneret, vltimus omnium veftitu incultiffimo videbatur. Mirabar fæpe & in proceffionibus eo me cum reliquis pro more præcedente, pene ftupebam tanti tamque famofi nominis hominem fic feipfum contemnere, fic fe abiicere poffe. Et quia funt quidam Religionis Profeffores, qui ipfum quem gerunt habitum religiofum nimis effe cupiunt fumptuofum, erat ille prorfus parcus in iftis, & cuiufcunque generis fimplici vefte contentus nihil vltra quærebat. Hoc & in cibo, hoc & in potu, hoc & in omni cura corporis fui feruabat: & non dico fuperflua, fed & cuncta nifi valde neceffaria tam in fe quàm in omnibus verbo pariter & vitâ damnabat. Lectio erat ei continua, oratio frequens, filentium iuge, nifi aut fratrum familiaris collatio, aut ad ipfos in conuentu de Diuinis publicus fermo eum loqui vrgebant. Sacramenta cœleftia Immortalis Agni Sacrificium Deo offerendo, prout poterat, frequentabat. Imò poftquam litteris & labore meo Apoftolicæ gratiæ redditus eft, pene continuabat.

„ Et quid multa? mens eius, lingua eius, opus eius femper Diuina, femper Philofophica, femper eruditoria meditabatur, docebat, fatebatur. Tali nobifcum vir fimplex & rectus, timens Deum & recedens à malo, tali, inquam, per aliquantum temporis conuerfatione vltimos vitæ fuæ dies confecrans Deo paufandi gratia (nam plus folitò fcabie & quibufdam corporis incommoditatibus grauabatur) à me Cabillonem miffus eft. Nam propter illius foli amœnitatem, quâ cunctis pene Burgundiæ noftræ partibus præminet, locum ei habilem prope vrbem quidem, fed tamen Arari interfluente prouideram. Ibi iuxta quod incommoditas permittebat, antiqua fua reuocans ftudia libris femper incumbebat: nec, ficut de magno Gregorio legitur, *momentum aliquod præterire finebat, quin femper aut oraret, aut legeret, aut fcriberet, aut dictaret.* In his facrorum operum exercitiis eum aduentus illius Euangelici vifitatoris reperit, nec eum vt multos, dormientem, fed vigilantem inuenit. Inuenit eum verè vigilantem & ad æternitatis Nuptias, non vt fatuam, fed vt fapientem Virginem euocauit. Attulit enim ille fecum Lampadem plenam oleo, hoc eft confcientiam refertam fanctæ vitæ teftimonio. Nam ad foluendum commune mortalium omnium debitum morbo correptus, eoque ingrauefcente in breui ad extrema perductus eft. Tunc verò quàm fanctè, quàm deuotè, quàm Catholicè primò fidei, deinde peccatorum confeffionem fecerit, quanto inhiantis cordis affectu Viaticum peregrinationis ac vitæ æternæ pignus, Corpus fcilicet Redemptoris Domini acceperit, quàm fideliter corpus fuum & animum hic & in æternum ipfi commendauerit, teftes funt

Religiofi

Religiosi fratres & totus illius Monasterij in quo Corpus S. Marcelli Martyris iacet, conuenerus. *Hoc Magister Petrus fine dies suos consummauit: & qui singulari scientia Magisterio toti pene orbi terrarum notus & vbique famosus erat, in illius Discipulatu qui dixit,* Discite à me quia mitis sum & humilis corde, *mitis & humilis perseuerans, ad ipsum vt dignum est credere, sic transiuit.*

Hunc ergo venerabilis & charissima in Domino soror, cui post carnalem copulam tanto validiore quanto meliore Diuinæ Charitatis vinculo adhæsisti, cum quo & sub quo diu Domino deseruisti, hunc inquam, loco tui, vel vt te alteram in gremio suo confouet, & in aduentu Domini, in voce Archangeli & in tuba Dei descendentis de cœlo, tibi per ipsius gratiam restituendum reseruat. Esto ergo in Domino memor ipsius. Esto etiam si placet nostri & sanctis sororibus tecũ Domino famulantibus fratres congregationis nostræ ac sorores, qui vbique terrarum pro posse suo eidem, cui & tu, Domino famulantur, sollicitè commenda. Vale.

Sic Petrus vtriusque laudes prosequitur. Heloissæ quidem, cuius præsertim commendat pietatem & admirabilem omnium bonarum artium notitiam, ac proinde illam experit Abbatissam Marciniaco Monialium Cœnobio, quod iuris erat Cluniacensis, existimans illam, si se suasque socias ad illud transferret, mirum in modum illud illustraturam. Et eam forte ob rem Abbas illam inuisit. Petrum verò ingenti laudum præconio extollit, tum vt eum omni hæreseos suspicione absoluat, quod crimen illi impingebatur, tum vt Heloissam de ipsius obitu consoletur. Atque vt præterea eam sibi demereatur, iubet defuncti Corpus ad Paraeletense cœnobium transferri, mittitque Epitaphium à se in honorem ipsius compositum.

Gallorum Socrates, Plato maximus Hesperiarum,
Noster Aristoteles, Logicis quicunque fuerunt,
Aut par aut melior, studiorum cognitus orbi
Princeps, ingenio varius, subtilis & acer,
Omnia vi superans rationis & arte loquendi,
Abaëlardus erat: sed tunc magis omnia vicit,
Cum Cluniacensem Monachum moremque professus
Ad Christi veram transiuit Philosophiam:
In qua longæue bene complens vltima vitæ
Philosophis quandoque bonis se connumerandum
Spem dedit, vndenas Maio renouante Kalendas.

Nec his contentus Petrus Venerabilis inclytam Heloissam inuisit, vt suauissimis sermonibus eam consolaretur, eiusque vicissim ipse colloquio, quia famæ tantum tuba eam nouerat, recrearetur. Quamobrem illa tantæ gratiæ memor gratias illi agit per Epistolam, Astralabiumque suum iam grandem illi commendat, vt eius opera in Parisiensi Ecclesia, vel in alia qualibet præbendam obtinere possit. Sic igitur illa.

Petro Reuerendissimo Domino & Patri ac venerabili Abbati Cluniacensium Heloissa humilis Dei & eius Ancilla spiritum gratiæ Salutaris. Visitante nos Dei misericordia, dignationis vestræ nos visitauit gratia. Gratulamur, Pater benignissime, & quod ad paruitatem nostrã magnitudo vestra descenderit, gloriamur. Est siquidem vostra visitatio magna magnis quibuslibet gloriatio. Norunt alij quantum vtilitatis vestræ contulerit præsentia sublimitatis. Ego certè non dicã enarrare dictu, sed nec ipso valeo comprehendere cogitatu, quàm vtilis, quàm iucundus vester mihi fuerit aduentus. Abbas noster, Dominus noster apud nos anno præterito 16. Kalend. Decemb. Missam celebrastis, in qua Spiritui sancto nos commendastis, in Capitulo diuini nos sermonis elogio cibastis, Corpus Magistri nobis dedistis, ac Beneficium Cluniacense concessistis. Mihi quoque, quam nec Ancillæ nomine dignam sublimis humilitas vestra tam scripto quàm verbo sororem vocare non dedignata est, singulare quoddam velut amoris & sinceritatis priuilegium donastis, Tricennarium scilicet, quod mihi defunctæ Conuentus Cluniacensis persolueret. Indixistis etiam; quod donum illud sigillatis confirmaretis apicibus. Quod itaque Sorori imò ancillæ concessistis, Frater, imò Dominus im-

Epistola Heloissæ ad Petrum Cluniacensem.

» pleatis. Placeat etiam vobis aliud sigillum mittere, in quo Magistri absolutio litteris apertis contineatur vt sepulchro eius suspendatur. Memineritis & amore Dei & nostri Astralabij vestri, vt aliquam ei vel à Parisiensi vel alio quolibet Episcopo præbendam acquiratis. Vale. Dominus vos custodiat & præsentiam vestram quandoque nobis exhibeat.

Respondet Abbas & post officiosa quædam verba, ingentis affectus argumenta, de absolutione M. Abaelardi, deque Astralabio filio pauca hæc subiungit: Mitto etiam sicut mandastis M. Petri absolutionem in Charta similiter scriptam & sigillatam. Astralabio vestro vestrique causâ nostro, mox vt facultas data fuerit, in aliqua nobilium Ecclesiarum præbendam libens acquirere laborabo. Res tamen difficilis est, quia vt sepe probaui, ad dandas in Ecclesiis suis præbendas variis obiectis occasionibus valde se difficiles præbere Episcopi solent. Faciam tamen causâ vestri quod potero, mox vt potero. Vale.

Absolutio M. Petri Abaelardi. Ego Petrus Cluniacensis Abbas, qui P. Abaëlardum in Monachum Cluniacensem recepi, & Corpus eius furtim delatum Heloïssæ Abbatissæ & Monialibus Paracleti concessi, authoritate omnipotentis Dei & omnium sanctorum absoluo eum pro officio ab omnibus peccatis suis.

Cum ergo certum sit Petrum Abaelardum hoc anno obiisse, sedente adhuc Innocentio, patet quàm absurdè hallucinentur cum Platina & Genebrardo nonnulli authores, qui scribunt Lucij II. Pontificis Max. qui Cœlestino successit, & anno tantum 1144. Pontificatum obtinuit, consensu congregatum Concilium in Gallia contra Abaelardum, qui in eo rationibus victus non modo sententiam mutauerit, sed Monasticam vitam professus sit.

Eodem anno idem Petrus Cluniacensis Alchoranum de Arabico in Latinum verti curauit, vt sciret Ecclesia Catholica quàm vilis quàm friuola, quàm apertis mendaciis plena sit impij Mahumetis Doctrina, quæ à temporibus Imperatoris Heraclij Saracenos infecerat.

1444. Anno 1444. obiit Innocentius II. eique successit M. Guido de Castellis Petri Abaëlardi olim discipulus eiusque defensor acerrimus, vir litteratissimus, post assumptionem ad Pontificatum Cœlestinus appellatus, de quo sic habet Teulfus in Chronico Mauriniacensi. *Innocentius debitum humanæ conditionis exsoluens Romæ defunctus est: cuius honori subrogatus est Cœlestinus, qui alio nomine M. Guido de Castellis nominatus est. Hic vero prælatione dignissimus erat, quoniam ei tria quæ inter homines pene habentur præcipua, simul confluxerant, celebremque Magistrum reddiderant, Nobilitas scilicet generis, mentis industria in omni statu æqualis, Litterarum quoque, quarum Doctrinæ intentissimus fuit, scientia multiformis.* Extat ad eum Bernardi Clare-Vallensis Epist. 239. contra Vuillielmum Eboracensem intrusum, cuius causa iam agitata fuerat apud Innocentium & remissa ad Decani Eboracensis iuramentum, verum Legati Pontificij corruptione peruersè & impiè decisa, vt fama ferebat, & Bernardus contendebat.

Ab hoc Pontifice Theobaldus olim Abbas Beccensis, tum verò Cantuariensis Archiepiscopus obtinuit in Anglia Legatione Apostolica fungi amoto Henrico Vvintoniensi Episcopo Stephani Regis Fratre. Vnde inter eos graues emerserunt lites: quarum occasione Professio Legum apud Oxoniam cœpit exerceri, vt notat Geruasius Dorobernensis in Actis Pontificũ Cantuariensium his verbis: *Erat diebus illis Apostolicæ sedis legatus Henricus Vvintoniensis Episcopus qui erat frater Regis.* Hic cum de iure Legati licet priuilegium suum plusquam deceret extenderet in immensum, suumque Archiepiscopum & Episcopos Angliæ, vt sibi occurrerent, quoliber euocaret, indignatus Theobaldus & Thomæ Clerici Lundoniensis industria fretus egit apud Cœlestinum Papam qui Innocentio successit, vt amoto Henrico Theobaldus in Anglia legatione fungeretur. Oriuntur hinc inde discordiæ graues, lites & appellationes antea inauditæ. *Tunc leges & causidici in Angliam primò vocati sunt, quorum primus erat M. Vacarius. Hic in Oxonefordia legem docuit,* & apud Romam M. Gratianus & Alexander qui

& Rodlandus in proximo Papa futurus Canones compilauit.

Extat quoque ad eundem Cœlestinum Arnulphi Lexouiensis Epistola congratulatoria de promotione sua, quæ legitur in 2. Tomo Spicilegij Dacheriani his verbis. *Sustulit virum gloriosæ memoriæ Innocentium Papam* necessitas humanæ conditionis è medio, cuius Ecclesia Dei liberata triumphis, cuius adornata virtutibus, cuius denique magnificentia fuerat sublimata, qui eam humilibus placabilem, tyrannis autem formidabilem reddens, quanto plus prauitati terroris inrulerat, tanto Religioni plus exhibuit Charitatis. Quod sanè tam regularis Disciplinæ quàm Monasticæ Religionis prouectus ostendit. Cum Ciuitates & Castella passim pro secularibus Regulares Clericos habeant, & deserta plus hodie Monachorum, quàm ferarum quondam habuerunt bestiarum. In morte igitur eius spem sibi rediuiuam posuerat desperata malignitas vt tunc ad nefarios liberè conatus erumperet & statum triumphantis in omnibus Ecclesiæ conculcaret. At vero in promotione vestra quasi quodam statim languore spes maligna contabuit. Bonis orta est ex timore securitas, & exultationes Dei in gutture omnium sonuerunt. Non enim ambigunt, quin vestræ sanctitatis studio propagetur quod pio eius labore plantatum est. Quis enim audeat sperare dissimilia & minora de vobis, quem adeo & prioris vitæ rudimenta commendant, & modernæ promotionis auspicia Diuina probant voluntate prælatum? Sapientia enim cuius est à fine vsque ad finem fortiter ac suauiter bene cuncta disponere, fortiter hoc de vobis, quia efficaciter, suauiter quia concorditer adimpleuit. Sed nec soli sibi Rom. Ecclesia tanti operis laudem arroget, nec inuidiosè aduersum nos de tanta concordia glorietur, quoniam in hoc ipsum à multo iam tempore minorum Ecclesiarum vota conuenerant, nec alium adeo magnificentiæ tanti Prædecessoris idoneum Roma nobis offerre poterat successorem. Fecit sanè tantam excellens virtutis vestris prærogatiua concordiam; contra quam vel nullus erat vel nullus ausus est aduersarius apparere. Verum est etiam electores vestros longè antea inde à nobis quasi quoddam accepisse mandatum, cuius fines excedere non habebant: quoniam quod multo ante aduenarum præsagio præsumptum erat, Incolarum voce completum est, ipsorumque consensum nostra desideria creauerunt. Loquar ergo ad Dominum meum cum sim puluis & cinis, loquar deuotus filius vnico Patri meo. Quanto, Domine pluribus desideriis expetitus es, quanto feliciore concordia prælectus, quanto maiore omnium exultatione susceptus, tanto te Deo & hominibus intelligis obligatum. Gratiam diuinæ dignationi, gratiam humanæ beneuolentiæ debes. Institutum tibi est vt dignus sit exspectatione prouentus, vt Deo scilicet reuerentiam, hominibus exhibeas pietatem. Inter alios verò obsecro ne te semper pristinæ mihi Maiestas tantæ Dignitatis obducat, sed viuat mihi apud serenitatem tuam benignitatis affectus, teque prædecessori tuo in gratia mihi & beneuolentia sentiam successisse. Venissem autem ad vos, nisi circa confirmandam mihi recedentem noui Principis gratiam & resarciendas Ecclesiæ & Domus nostræ ruinas, & curanda Germanorum funera grauius occuparer. Quibus causis nec tempus adhuc, nec alacritatem habui, nec expensas. Veniam autem Deo volente quàm citius, vt oculis meis vultus vestri serenitas illucescat & ariditatem meam quasi vberior de proximo nouæ benedictionis riger vberras, quia modi quod id quod sum, totus sum sanctitatis vestræ sanctæque Rom. Ecclesiæ deuotissimus seruus.

Verum quam Pontifex ille dederat spem suæ in regenda Ecclesia peritiæ & prudentiæ, breui excidit. Post quinque enim paulo plus menses à sua promotione fato communi functus est. Cui subrogatur Girardus de S. Cruce: isque Lucius II. appellari voluit. Quo sedente longè inualuit defectio Politicorum seu Arnoldistarum Romanorum, qui authore Arnoldo Brixiensi, vt supra dictum est, antiquum Reipub. Rom. statum instaurare cupientes, Ordinem Senatoriũ, Equestrem & Plebeium, item & Patricios qui Remp. regerent, restituerunt atque ab omni iurisdictione & administratione Pontificia exemerunt, solam illi Religionis curam relinquentes. Lucius itaque Cœlestini successor omnium Pontificum primus eorum iniurias expertus & passus est: qua de re sic Otho Frisinghensis. *Per idem tempus Lucius Papa* vir pro mansuetudine & humilitate sua

„ grauem à Ciuibus perfecutionem paffus humiles ad Regem Conradum tam „ fuam oppreffionem continentes, quàm de incolumitate & profperitate eius Deo „ gratias agentes, ipfumque ad Patrocinium Rom. Ecclefiæ inuitantes, litteras mit- „ tit in hunc modum. Lucius &c: Omne datum optimum...... Populus enim Rom. „ nullas infaniæ fuæ metas ponere volens, Senatoribus quos ante inftituerat, Pa- „ tricium adiiciunt, atque ad hanc dignitatem Iordanem Petri Leonis filium eli- „ gentes, omnes ei tanquam Principi fubiiciuntur.

Scribunt quoque Romani Ciues ad eundem Conradum, vt ex ipfo Othone intelligimus, qui hæc præmittit de Arnoldo. *His diebus Arnoldus quidam Re-* „ *ligionis habitum habens* fed eum minimè, vt ex Doctrina eius patuit, feruans ex „ Ecclefiaftica honoris inuidia vrbem Romam ingreditur, ac Senatoriam digni- „ tatem Equeftremque ordinem reuocare adinftar antiquorum volens totam pene „ vrbem ac præcipuè populum aduerfus Pontificem fuum concitauit. Vnde & ad „ eorum temeritatis vel potius fatuitatis corroborationem, ab eis ad Principem de- „ ftinatum tale refcriptum inuenitur.

„ Excellentiffimo atque præclaro Vrbis & Orbis totius Domino Conrado D. G. „ Romanorum Regi femper Augufto Senatus populufque Romanus falutem & „ Rom. Imperij felicem & inclytam gubernationem. Regali excellentiæ per pluri- „ ma iam fcripta noftra facta & negotia diligenter expofuimus, & quomodo in ve- „ ftra fidelitate permaneamus, ac pro veftra Imperiali corona exaltanda & omnino „ augenda quotidie decertemus. Ad quæ quia Regalis induftria, vt poftulauimus „ refcribere dignata non fuit, planè tanquam filij & fideles de Domino & Patre fa- „ tis miramur. Nos enim quidquid agimus, pro veftra fidelitate & honore facimus. „ Et quidem Regnum & Imperium Romanorum veftro à Deo regimini conceffum „ exaltare atque amplificare, cupientes, in eum ftatum quo fuit tempore Cõftantini „ & Iuftiniani, qui totũ Orbẽ vigore fenatus & Populi Rom. fuis tenuere manibus, „ reducere Senatu pro his omnibus D. G. reftituto, & eis qui veftro Imperio fem- „ per rebelles erant, quique tantum honorem Imperio Rom. furripuerunt, magna „ ex parte conculcatis, quatenus ea quæ Cæfari & Imperio deberentur, per om- „ nia & in omnibus obtinentes, vehementer atque vnanimiter fatagimus atque ftu- „ demus: & ob huius rei effectum, bonum principium ac fundamentum fecimus. „ Nam pacem & Iuftitiam omnibus eam volentibus obferuamus, fortitudines id „ eft Domos & Turres Potentum vrbis, qui veftro Imperio vnà cum Siculo & Papa „ refiftere parabant, cepimus, & quafdam in veftra fidelitate tenemus, quafdam „ vero fubuertentes folo coæquauimus. Sed pro his omnibus quæ pro veftræ dile- „ ctionis fidelitate facimus, Papa Franchipanes & filij Petri Leonis homines & ami- „ ci Siculi excepto Iordane noftro in fidelitate veftra Vexillifero & adiutore, Pto- „ lomæus quoque & alii plures vndique nos impugnant, ne liberè, vt decet Impe- „ rialem Regio Capiti valeamus imponere coronam. At nos quoniam amanti nul- „ lus labor grauis eft, licet inde plurima damna fuftineamus, pro veftro amore & „ honore gratanter patimur. Scimus namque nos à vobis proinde præmium fi- „ cut à Patre recepturos, vofque in eos ficut in Imperij hoftes vindictam da- „ turos.

„ Cum tanta igitur noftra in vobis fidelitas fit, tantaque pro vobis fuftineamus, „ precamur ne fpes ifta nobis deficiat, ne Regia dignitas nos veftros fideles & fi- „ lios defpiciat. Neque fi in Regalibus auris aura finiftra de Senatu & nobis flauerit, „ in eam intendat aut refpiciat, quia qui de nobis veftræ altitudini mala fuggerunt, „ de veftra & noftra quod abfit, diffenfione lætari volunt, & vtrofque vt foliti funt, „ callidè opprimere moliuntur. Sed circa hæc ne fiant, Regalis prudentia vt decet „ follicita fit & prouida, reminifcaturque veftra folertia, quot & quanta mala Pa- „ palis Curia & dicti quondam Ciues noftri Imperatoribus qui fuerunt ante vos, „ fecerint, & nunc deteriora vobis cum Siculo facere tentauerint. Sed nos Chrifti „ gratia in veftra fidelitate viriliter eis refiftimus, ac plures ex illis ab vrbe ficut pef- „ fimos Imperij hoftes, vt funt, pepulimus. Appropinquet itaque nobis Imperialis „ celeriter vigor, quoniam quidquid vultis in vrbe obtinere, poteritis. Et vt breuiter „ ac fuccinctè loquamur, poterit in vrbe quæ caput mundi eft, vt optamus habi- „ tare toti Italiæ ac Regno Teutonico, omni Clericorum remoto obftaculo libe- „ rius & melius quàm omnes fere anteceffores veftri, dominari valebitis. Sine mo-

ra ergo precamur, vt veniatis & interim de ſtatu veſtro, quem ſemper deſideramus, ſalubrem & proſperum de his Regalibus litteris ac nunciis lætificate dignemini.

Cæterum Lucius, quandiu ſedit, Eccleſiam bonis moribus & diſciplinis reformare pro poſſe ſtuduit miſſis inſignibus Legatis Alberico Oſtienſi in Franciam, & Aimerico Tuſculanenſi in Angliam. A quibus viris Abbatiam B. Benedicti ſuper Ligerim alias Floriacenſem in pernicioſo ſtatu poſitam tam Monachorum leuitate, quàm Paſtorum aſſenſu, vt ait author Chroniei Mauriniacenſis, qui hiſce temporibus florebat, reformatam legimus. Itaque Mauriniacenſis Cœnobii Abbatem Machariũ ad Floriacenſe tranſtulerunt relictâ Mauriniacenſibus poteſtate ſubrogandi ſibi alius Abbatis. Illi autem Theuinum Argenteoli Priorem multimoda ſapientiæ laude famoſum elegerunt: de quo, inquit idem author, ſine mendacii ambiguitate affirmare poſſum, quia omni tempore ſuo non eſt in Francia *elegantior & ſpecioſior viſa perſona*. Obiter autem notare conuenit Floriacenſes ſcholas tam celebres aliàs tamque illuſtres, his temporibus omnino contabuiſſe.

At hiſce temporibus Andegauenſis ſchola ſub Vlgerio Epiſcopo magnæ famæ & commendationis erat: qui quidem Epiſcopus diu earum Magiſterium tenuerat: ad Dignitatem verò promotus Epiſcopalem, vndequaque potuit, viros peritos ad docendum præmiis & beneficiis inuitauit, vt patet ex hac Epiſtola cuiuſdam Herberti, vt videtur ad Hilarium Aurelianenſem, magnæ tum famæ & exiſtimationis virum, quem tunc alibi docentem ad ſcholas Andegauenſes reuocare conatur propoſitis eorum exemplis, quos Vlgerius Epiſcopus ex ſchola ad dignitates Eccleſiaſticas promouerat. Eſt autem Epiſtola eiuſmodi. *Schola Andegauenſis.*

Hilario Aurelianenſi clariſſimo & fideliſſimo ſuo Her. vtique ſuus, vita peccator, habitu reus, ſic temporalem ſapientiam adminiſtrare, vt de cœleſti fonte ſapientiæ valeat haurire. Iam ſatis fili mi, ſuperque ſatis præſentiam tuam deſiderauimus: iam diu abſentiam tuam paſſi ſumus. Celeriter igitur, fili mi, velle noſtrum adimplens remea, & ciuitatem noſtram quæ deſiderio tui languet, adueniens recrea. Quanticunque enim Clerici nobiles & diuites, glorioſi & potentes Andegauis conueniant, tu tamen vnus, cuius præſentia ſtudium illorum decoraret, per abſentiam tuam illud vilificas. Cuicunque Magiſtro ſeu Vaſleto, ſeu Gordoni ſeu Ranulfo, ſed Eutebuo, ipſi adhæſerint, te tamen quaſi inter cæteros florem expoſtulant. A te audire geſtiunt, quod à te percipiunt, pro munimento & authoritate deferunt. Cæteri namque vel ſcientiæ ſunt minoris, vel linguæ impedirioris. Tu autem Dei gratia & in litteris plurimum vales, & eadem gratia quam interius noſti lingua interpretead intelligentiam profers; de cuiuſmodi bono Quidam ſic ait. *Facundia Dei donum eſt, quando quis quod commodè intelligit, commodè poteſt proloqui.* Quæ autem de te perhibui, ex illis qui ad me veniunt, multotiens audiui. Quanti te faciat D. Andegauenſis, recordare: & girouagatione tua intermiſſa tandem ad nos reuertere. Attende quoque quia M. Vlgerius bonos Clericos magnipendit, & ſi vnquam eos retinere poteſt, amplis ipſos honoribus extollit. Bœmundum Archidiaconum, Vaſletum Magiſtrum Scholarum, Radulfum & Petrum Canonicos tibi in exemplum afferas. Quos omnes præfati Epiſcopi ad ſummos honores extulit benignitas. Nolo tamen vt ſcholam tuam turpiter & ante tempos deſeras; imò vſque ad Pentecoſtem more boni & ſtabilis Magiſtri obtineas. Clericos tuos non tantum litteris, ſed etiam moribus inſtrue & ne turpis fama de ſchola tua exeat, Scholarium licentiam retunde: Quid Radulfo apud Caſtellum Gunterii accideirt, vides, & ne ſimile quid incurras, vigilanter attende. Mea paruitas ipſum qui fons eſt bonitatis frequenter exorat, vt te & tuos ab omni infamia & turpitudine cuſtodiat. Valete.

Legitur hæc Epiſtola tom. 4. Hiſtoriæ Querceranæ: & ex ea euidenter colligimus ſcholas Andegauenſes tunc temporis nobilium & diuitum ſcholaſticorum frequentia abundaſſe. Quas & ipſe Vlgerius diu rexerat. Fuit enim Scholaſticus ſeu Cancellarius Eccleſiæ; deinde Archidiaconus Tranſligerenſis, poſtremo electus Epiſcopus anno 1114. vel an. 1125. cuius meminit Ordericus Vitalis l. 12. his verbis. *Poſt Rainaldum Andegauorum Epiſcopum Eccleſiæ regimen Vlgerius*

ſuſcepit, cuius vita & religione & ſcientiâ collucens populis lumen veritatis ſuggerit. Accuſatus fuit apud Lucium Pontificem, quod contra Canones Altarium Redemptionem exigeret. Nam vt ſcribit doctiſſimus Sirmundus in Notis ad Gaufridum Vindocinenſem ſuper Ep. ad Vlgerium ſcriptam, cum nonnulli Eccleſias vel à ſe conditas vel iuris ſui Monaſteriis offerent, vt in eorum eſſent poteſtate, quod fieri nequibat abſque Epiſcoporum conſenſu, quandoquidem Iure Canonum Eccleſiæ omnes in Epiſcoporum ſunt ordinatione & poteſtate, Epiſcopi nonnunquam Eccleſias Monachis hac lege permittebant, vt ſtatis annis quotieſcunque illorum Vicarii mutarentur, certam pecuniam Epiſcopo penderent, quæ *Altarium Redemptio* dicebatur. Hanc vt nefariam & Simoniacam prohibuit Vrbanus II. in Synodo Claromontana. At fuerunt nihilominus deinde Epiſcopi, qui pro illa Redemptione multorum annorum, annui cenſus penſitationem exigerent. Quo in numero fuerunt Iuo Carnotenſis, Ranulfus Santonenſis & Vlgerius Andegauenſis: quos eo nomine redarguit Paſchalis II. Decreto illo quod ad calcem obſeruationum exhibet Sirmondus.

Extant quædam Vlgerij ad Lucium Papam Epiſtolæ, ex quibus intelligitur aliunde fuiſſe ſibi notum illum Pontificem: teſtatur quoque ſe valde ſenem & infirmum eo tempore fuiſſe, ac proinde ſe non poſſe Romam proficiſci, ſuo verò loco & vice Peloguinum Officialem mittit. *Impediente infirmitate mea & ſenectute ad vos, Chariſſime Domine, venire non ſufficio.* Eundem Bernardus Clarę-Vallenſis Ep. 200. acriter increpat, quod aduerſus Abbatiſſam Fontiſ-Ebraldi de Iuriſdictione litigaret. *Non verebor ætatem, dignitate non terrebor, non cunctabor ad nomen grande Magiſtri Vlgerij: nam quò grandius ſcandalum, ſeniorem increpabo, Epiſcopum arguam, Magiſtrum conabor docere, conſilium dare ſapienti.*

Controuerſia iſta quæ videtur fuiſſe de primitiis Conuentus Logiarum Fontebraldenſis Ordinis, mora fuerat ante an. 1119. Tuncque Vlgerius erat Archidiaconus Andegauenſis: eadem delata fuerat ad Curiam Rom. & in eam extat Bulla Innocentij data Laterani Nonis Iul. quâ ait ſe Gaufrido Carnotenſi Epiſcopo & Apoſtolicæ ſedis Legato dediſſe in mandatis, vti Petronillam Abbatiſſam & totum Conuentum Sanctimonialium ab iniuriis & vexationibus Vlgerij vindicaret. Extat & in Notis Ioannis Picardi Canonici San Victorini ad Ep. 200. D. Bernardi fragmentum Epiſtolæ Guillelmi Guadradi Filij Baronis de Ionſaco Epiſcopi Santonenſis, quâ cum vt Magiſtrum ſuum in opem auxiliumque depoſcit. *Vlgerio D. G. Andegauenſium Epiſcopo Domino atque Magiſtro ſuo Guillelmus Santonenſis Eccleſiæ Epiſcopus, ſic tranſire per temporalia, vt non amittas æterna. Quoniam apud omnes & præ omnibus Vos vt Magiſtrum & Dominum meum diligo: idcirco in meis maximis neceſſitatibus ad vos confugio.* & ſub finem. *Aurem itaque benignitatis precibus meis accommodate & ad veſtrum Clericum abſque omni dilatione feſtinate.*

Idem Picardus duos commemorat Vlgerios vnum Epiſcopum; alterum ſub eo Magiſtrum Scholarum, huncque illi ſucceſſiſſe ſcribit & confirmat ex eiuſdem Epiſtola ad Hilarium Amicum, quæ talis eſt. *Vlgerius D. Gr. Magiſter Scholarum Andegauenſis Eccleſiæ Hilario dilectiſſimo... Me ſiquidem diutinâ paupertate laborantem & onus penuriæ mea vtcumque ſuſtentantem tandem Diuina miſericordia reſpexit, qui Magiſterium Scholarum B. Mauricij per D. Vlgerium Epiſcopum mihi benignè contulit. Vos autem ſcitis, quanta ſit Dignitas illius honoris, & quantus ſit reditus, minimè ignoratis.* Verum vt vt ſit de duplici Vlgerio, vnus tantùm videtur fuiſſe Epiſcopus ab anno circiter 1129. ad an. 1149. cui ſucceſſit Normanus de *Doné*.

Extat eiuſdem Lucij Epiſtola ad Canonicos San-Genoueſianos tum adhuc ſeculares, vt permitterent San-Victorinis liberè frui præbenda quam in eorum Eccleſia obtinuerant: ſic enim habet.

» Lucius Epiſcopus S. S. D. Dilectis filiis Canonici S. Genoueſæ Sal. & Apoſtol.
» benedictionem. Eccleſia B. Victoris per gratiam in Religione & honeſtate profi-
» cit: & Ordo Canonicus qui ab ipſis Apoſtolis principium habuiſſe dignoſcitur, in
» ea obſeruatur, vnde per Apoſtolica ſcripta veſtram rogamus Vniuerſitatem, qua-
» tenus pro B. Petri & noſtra reuerentia Fratres ibidem Domino ſeruientes diliga-
» tis & honoretis, & in diuiſione Præbendarum veſtrarum, Præbendam quæ in ve-
» ſtra Eccleſia illis conceſſa eſt, eos integrè & ſine diminutione habere faciatis:
» nequaquam enim propter Religionem inter minores, ſed potius inter maiores

suam debent accipere portionem. Datum Laterani IX. Kal. Iun. Hinc intelligitur Canonicos San-Genouefianos non facilè admisisse in suum consortium San-Victorinos, propterea quod isti regulares, illi seculares essent.

Eodem anno 4. id. Iunij obiit Henricus cognomento Aper, Archiepiscopus Senonensis ex illustri Gente Dominorum *de Boisfrogue* in Lodunensi pago. Electus fuerat ann. 1122. ex Canonico Senonensi. Vir magnæ famæ & authoritatis, in habitu actuque seculari honoratus, fidelis & Regiæ Maiestati familiaris, inquit Bernardus Ep. ad Honorium Papam. Ab Innocentio II. à sacris suspensus est, propterea quod in nuptiis Archembaldi de Sollaco & Mathildis Balgenciacensis, cum obiiceretur consanguinitas, neglecta Archembaldi ad Curiam Rom. appellatione, de parentela quæ proponebatur, restium iuramenta accepisset: vt legitur in Bulla Innocentij ad ipsum data. Ei autem successit Hugo *de Toucy* ex Præcentore Senonensis Ecclesiæ, frater Guillelmi Antissiodorensis Episcopi.

Lucio adhuc sedente capta est & euersa Edessa Ciuitas à Turcis, Christianis interim dormitantibus. Hinc autem arripuit Bernardus Clare-Vallensis occasionem concionandi Cruciadam: ac proinde reconciliare conatus est Principes Regnorum, vt vnanimiter ad expulsionem Turcarum conspirarent, qua de re dicemus ad an. sequentem. Imprimis verò eo mediante simultas, quæ inter Regem Ludouicum & Comitem Theobaldum incanduerat, sopita est, vt ait Vincentius Bellouacus.

Porro Lucius post quinque menses Prælationis obiit summo omnium bonorum dolore, eique successit Bernardus Pisanus, qui se Eugenium III. appellari voluit. Id autem diuino quodam beneplacito accidit: nam cum post mortem Lucij non conuenirent inter se Cardinales, quem è suo numero deligerent, omnes tandem vnanimi consensu assumpserunt Bernardum è Monacho Clare-Vallensi & Bernardi Abbatis Discipulo S. Anastasij extra Romam Abbatem, virum pium & sanctum: quod quidem cœnobium paulo antè Innocentius II. instituerat. De hac electione extat Bernardi Clare-vallensis ad Curiam Rom. Ep. 235. & ad ipsum Eugenium Ep. 237. congratulatoria. Is autem anno tantum 1145. sedere cœpit. Verum hic hærebit aliquis in nomine, nam non constat, an iste sit M. Bernardus Pisanus quondam Academiæ Parisiensis Professor, qui præpositus fuit M. Petri Comestoris; an alius. Ratio difficultatis petitur ex verbis Petri Cardinalis Sancti Chrysogoni ad Alexandrum III. ad quem sic scribit de M. Petro Comestore. *Litteraturam & honestatem M. Petri Manducatoris Decani Trecensis vos non credimus ignorare. Magister autem Bernardus Pisanus quondam præpositus eius, tantæ litteraturæ est, & ita honestè & laudabiliter est semper in illis partibus conuersatus, quod ab omnibus sufficiens testimonium perhibetur, & maximis honoribus dignissimus reputatur.* Certè ex his verbis nihil aliud videtur posse intelligi, quàm tunc M. Bernardum Pisanum Alexandro fuisse commendarum, atque adeo post mortem Eugenij & aliorum Pontificum qui Alexandrum præcesserunt: vnde fit, vt non possit esse Bernardus iste qui Eugenius III. appellatus est. Alij volunt per parenthesim verba ista legi (*Magister autem Bernardus Pisanus quondam præpositus eius*) sicq; facile esse illa cum verbis Teulfi in Chronico Mauriniacensi conciliare qui sic habet. *Lucij successionem obtinuit Eugenius, qui & Bernardus Pisanus tunc temporis Clare-Vallensis Monachus, vir continentissimæ conuersationis & vitæ.* Nam hic sensus erit verborum Cardinalis S. Chrysogoni, quod inquiunt commendet Alexandro M. Petrum Comestorem, & ex eo quòd litteratus esset, & quòd olim discipulus fuisset Bernardi Pisani, antequam Monachus fieret Clare-Vallensis & ad Papatum promoueretur. Verum *Præpositi* nomen hoc seculo aliud significabat, vt dicemus in synopsi.

Porro hic Pontifex multa passus est à Romanis initio sui Pontificatus, qui fuit an. 1145. multa quoque passi Cardinales consilio turbulento Arnoldi de Brixia, fauore Ciuium in vrbem intrusi: quâ de re sic Otho Frisinghensis l. 2. de Gestis Friderici c. 20. *Circa principia Pontificatus Eugenij pestiferè Arnoldus vrbem ingressus, eumeam contra Pontificem suum in seditionem excitatam inuenisset, viri sapientis haud secutus consilium de huiusmodi dicentis*, Nec in eius ignem ligna struas, *amplius eam in seditionem excitauit, proponens Antiquorum Romanorum exempla, qui ex Senatus maturitate consulto & ex Iuuenum animorum fortitudinis ordine & integritate totum Orbem terræ suum fecerint. Quare reædificandum Capitolium, renouandam dignitatem*

Senatoriam, reformandum Equeſtrem Ordinem docuit. Nihil in diſpoſitione vrbis ad Romanum ſpectare Pontificem. Sufficere ſibi Eccleſiaſticum Iudicium habere. In tantum verò huius venenoſæ Doctrinæ cœpit inualeſcere malum, vt non ſolum Nobilium Romanorum ipſis videlicet aduerſantium, ſed Cardinalium diruerentur Domus & ſplendida Palatia, verumetiam de Cardinalibus Reuerendæ perſonæ inhoneſtè ſanciatis quibuſdam à furenti plebe tractarentur. Eadem de re ſic Ligurinus.

Aſt vbi de medio ſublato Præſule ſummo
Eugenius ſacra ſuſcepit iura Cathedra,
Ille Petri ſolidam cupiens conuellere Petram,
Vt caput infirmum per cætera membra dolorem
Diffundit, Romana Petri temerarius auſu
Mœnia ſacrilego, totamque nefarius vrbem
Inficit impuri corruptam ſemine verbi,
Et populi tantas in Clerum concitat iras,
Vt penitus nullum ſummo deferret honorem
Pontifici, Clerumque odio vexaret iniquo.
Et ſi quis, cui mens æqui reuerentior eſſet,
Et meliora pio flagrarent viſcera voto,
Forte refragari ſeu diſſuadere furorem
Auſus erat; ſeſeque nouis opponere Monſtris,
Omnibus ereptis, ſubuerſá funditus æde,
Corporis afflictu, ſeu tandem ſanguine fuſo
Clericus, aut etiam Popularis facta luebat.
Quin etiam titulos vrbis renouare vetuſtos,
Patricios recreare viros, priſcoſque Quirites
Nomine plebeio ſecernere, nomen Equeſtre,
Iura Tribunorum, ſanctum reparare Senatum,
Et ſenio feſſas mutaſque reponere leges,
Lapſa ruinoſis & adhuc pendentia muris
Reddere primæuo Capitolia priſca nitori.
Conſiliis armiſque ſuæ moderamina ſummæ
Arbitrio tractare ſuo, nil iuris in hac re
Pontifici ſummo, modicum concedere Regi
Suadebat populo. Sic læſa ſtultus vtraque
Maieſtate reum geminâ ſe fecerat aulâ.

Dum Arnoldus omnia miſcet Romæ, Henricus olim Monachus tunc de Monacho factus apoſtata in agro Toloſano hæreſes ſpargit impune, Petrique Bruſij Hæreſiarchæ errores tuetur eo audacius, quò ſe Hildefonſi Comitis de S. Ægidio penitiori gratia ſuffultum ſentit, quem nempe falsâ pietatis ſpecie deceperat. De hoc hæretico dicemus infra.

Eodem anno circa feſta Paſchalia habita ſunt apud Vezeliacum in Burgundia Comitia pro expeditione Hieroſolymitana contra Turcas, quibus malè ſcribunt aliqui Eugenium præſediſſe; nondum enim hoc anno in Franciam venerat; ſed in iis poſt Concionem à D. Bernardo fortiter & verè Chriſtianè prolatam Ludouicus Rex & Regina ab eo Crucem acceperunt, & coram omnibus ſacram militiam profeſſi ſunt. Quod à Rege ideo factum referunt, vt Vitriacenſis incendii culpam expiaret. In eam verò rem dicitur quoque Rex omnes Proceres hac oratione excitaſſe, quæ legitur in Chronico Mauriniacenſi.

» Magnum dedecus nobis emerget, ſi exprobrare cœperit Philiſthæus familiæ
» Dauid, ſi poſſidere cœperit Gens Dæmoniaca, quæ Gens cultui Domini dedi-
» ta tempore longo obtinuit. Si eanes mortui viuidam probitatem deluſerint,
» maximéque Francorum, quorum virtus etiam inter vincula libera fuit: quæ in
» quantalibet neceſſitate arctata contumeliam etiam illatam pari non potuit, quæ
» amicis in tempore opportuno adiutorium promptè tulit, inimicos etiam poſt
» mortem perſequi non ceſſauit. Non inſoleſcat igitur ipſa virtus, ſed amicos Dei
» & Noſtros, tranſmarinos ſcilicet Chriſtianos ſubuentu virtuoſo releuet; inimi-

cos

cos autem viles, nec etiam hominum nomine dignos graui persecutione deturbet. Eamus viri virtutis, resistamus Idolorum cultoribus, proficiscamur ad loca quæ Dei hominis pedibus calcata olim fuisse cognoscimus, in quibus etiam passus est, quæ eius præsentia & corporali visitatione digna fuerunt. Exurget autem Deus nobiscum & dissipabuntur inimici eius, & fugient qui oderunt eum à facie nostra. Confundentur, inquam, & conuertentur retrorsum omnes qui oderunt Sion; si viriliter egerit probitas nostra, & à Deo non recesserit confidentia nostra; magnam super hoc scitote iam mihi deuotionem incumbere. Vnde & vos obnixè deprecor, vt meam studeatis voluntatem vestro comitatu & auxilio roborare.

Hac Regis oratione & exemplo excitati complures crucem assumpserunt: ex Episcopis Simon Nouiomensis, Godefridus Lingonensis, Arnulfus Lexouiensis, Aluinus seu Aluisus Atrebatensis. Ex optimatibus Robertus frater Regis, Henricus Comes Meldensis, Guill. de Cortiniaco, Theodoricus Comes Flandriæ & alij plurimi.

In apparatu autem & profectione illa adornanda consumptus est annus & eo plus. Interim vero vt plures ad sacrum illud iter arripiendum inuitarentur, vbique passim factæ sunt sacræ ad populum conciones, indulgentiæ promulgatæ, tam in eorum qui profecturi essent salutare commodum, quàm in eorum qui de suis bonis ad profectionem istam seu bellum sacrum conferrent. Ad eam quoque rem promouendam aduenerunt milites sacri Templi, qui miserrimum Christianorum sub Imperio & iugo Turcarum & Sarracenorum statum repræsentarunt; vt ad opem ferendam populum accenderent. Extat Vlgerii Episcopi Andegauensis ad suos archipresbyteros Epistola de Templariis eiusmodi.

Vlgerius Andegauis indignè dictus Episcopus archipresbyteris, Arcidiaconis, Prioribus, Presbyteris, & omni clero in Andegauensi Episcopatu constitutis, vitã quæ finem beatitudinis nescit. Mandamus vobis atque rogamus & supplicamus, quatinus hos fratres nostros, cum ad vos venerint benignè & affectuosè suscipiatis, & Ecclesias ad prædicandum eis exponatis, & corda vestrorum Parochianorum ad impendẽdas eis elemosynas suas largissimè inclinetis. Isti enim sunt Nuncij & Officiales & Commilitones Militantium Christo in sacro-sancto Templo Domini Hierusalem, quorum militia sine dubio vera est & Deo gratissima. Quæ abiectis secularibus desideriis, videlicet gaudiis nuptiarum & omnimoda voluptate, & expers proprietatis professa arduam religionem ut æternam consequatur beatitudinem contra hostes Dei qui sanctam ciuitatem Hierusalem & alias orientales persequuntur, pugnare elegerunt, nec dubitant dare animas & fundere sanguinem, dum deleant & extermminent Gentiles impios à sanctissimis locis quos Dominus elegit natiuitati & passioni suæ & conuersationi. Nos vero cupientes participes esse eorum beatitudinis & sortis, concedimus, vt si Ecclesiæ sint interdictæ ad quas illi tendent, in aduentu eorum solemniter pulsatis signis celebretur Diuinum Officium in ipsis, admissis omnibus Parochianis, exceptis excommunicatis. Et si qui sint fratres eorum, qui signum vel habitum aut vitam eorum habeant, ea vice, si mortui sint, sepeliantur. Hos diligit & amplectitur Papa Romanus & tota Rom. Ecclesia & omnes qui Deum amant. Omnibus vero qui sua beneficia eis porrexerint, quintam partem pœnitentiæ peccatorum quæ confessi fuerint, relaxamus. Valete.

Cæterum huicce expeditioni Rex adeo incubuit, vt ex quo Crucem accepit, annum & amplius gestauerit donec profectus est circa festum Pentecostes an. 1146. Pontius vero Abbas Vezeliacensis ad perpetuam sancti huius propositi memoriam & reuerentiam Crucis Christi Ecclesiam in honorem sanctæ Crucis construxit, in qua deinde Christus multa miracula operatus est.

Extat etiam pulcherrima & elegans Petri Cluniacensis ad commendationem Ludouici Regis Epistola, qua licet causetur se cum aliis ad sacrum bellum proficisci non posse, mirificè tamen Regis fortitudinem & pietatem extollit, eique amplissimam de Christiani nominis hostibus victoriam & spolia opima pollicetur. Est autem eiusmodi.

Illustri ac magnifico Principi D. Ludouico Glorioso Regi Francorum Frater Petrus humilis Cluniacensium Abbas feliciter hic regnare Regemque Regum in Regno ac decore suo videre. *Epist. Petri Cluniacensis ad Regem.*

„ Licet Regis æterni militiam, quam per te Regem terrenum contra inimicos Crucis armare disposuit, ad peregrina euntem comitari non valeam, deuotione tamen, oratione, consilio & auxilio quali quantoue potero, prosequi concupisco. Nec mirum, quis enim vel vltimus Christiano nomine insignitus ad tantam tamque stupendam exercitus Domini sabaoth commotionem non moueatur? quis ad iuuandam pro modulo suo totis animi conatibus cœlestem expeditionem non accingatur? Renouātur iam nostro tempore antiqua secula, & in diebus nouæ gratiæ vetusti populi miracula reparantur. Processit de Ægypto Moyses, Regesque Amorrhæorum cum subiectis populis deleuit. Successit ei Iosue, Reges Chananæorum cum infinitis Gentibus Dei iussu prostrauit, terramque illam extinctis Impiis illis tunc Dei populo sorte diuisit. Egrediens ab vltimis occiduæ plagæ finibus, imo ab ipso solis occasu Rex Christianus orienti minatur, & nefandam Arabum vel Persarum Gentem, sanctam Terram rursum sibi subiungere conantem Cruce Christi armatus aggreditur. Magni quidem & vitæ sanctitate modernos Principes superantes extiterunt illi Principes Iudæorum: non tamen modo quodam potiores, immo fortassis inferiores videntur hoc Rege Christianorum. Delent illi iussu Dei vi bellica profanos populos: terrasque eorum vindicant Deo ac sibi. Delebit & iste nutu iussuque eiusdem Dei hostes veræ fidei Sarracenos, terrasque eorum subiugare laborabit Deo non sibi. Implent illi præcepta Diuina, speque terrenæ mercedis ex quadam parte militaribus rebus insudant. Exponit iste & immolat Deo Regnum, opes vitamque ipsam, non vt aliquid terreni Rex magnus in mundo lucretur, sed vt post mortalis Regni defectum à Rege Regum honore & gloria coronetur. Non destituet ergo certa sublimisque victoria Regem magisque cœlestibus quam terrenis armis munitum, nec exercitui Dei viuentis quantalibet Orientalis barbaries resistere præualebit. Quis enim ei resistere possit, qui honores, qui diuitias, qui voluptates, qui ipsam cum parentibus patriam etsi omnino relinquentes Christum suum sequi, ipsi laborare, ipsi pugnare, ipsi mori, ipsi viuere elegerunt; quis inquam potest illius exercitui obsistere in terra qui dicit de seipso: *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra?* Quam potestatem licet in homine, quem causa hominum suscepit, à Deo acceperit, hanc tamen ab æterno vt Deus verus habuit.

„ Sed quid proderit inimicos Christianæ spei in exteris aut remotis finibus insequi ac persequi, si nequam blasphemi longè Sarracenis deteriores Iudæi non longè à nobis, sed in medio nostri tam liberè, tam audacter Christum, cunctaq; Christiana sacramenta impune blasphemauerint, conculcauerint, deturpauerint. Quomodo zelus Dei comedet filios Dei, si sic prorsus intacti euaserint summi Christi ac Christianorum inimici Iudæi? An excidit à mente Regis Christianorum quod olim dictum est à quodam Rege Iudæorū? *Nonne*, ait, *qui oderunt te Domine oderam & super inimicos tuos tabescebam? perfecto odio oderā illos.* Si detestandi sunt Sarraceni, quia quamuis Christum de Virgine vt nos natum fateantur, multaque de ipso nobiscum sentiant, tamen Deum Deique filium quod maius est, negant, mortemque ipsius ac resurrectionem in quibus tota summa salutis nostræ est, diffitentur; quantum execrandi & odio habendi sunt Iudæi, qui nihil prorsus de Christo vel fide Christiana sentientes, ipsum Virgineum partum cunctaque Redemptionis humanæ sacramenta abiiciunt, blasphemant, subsannant? Nec ad hoc ista dico, vt Regalem vel Christianum gladium in necem nefandorum illorum exacuam, quia scriptum esse de eis in psalmo diuino recolo, loquente sic in spiritu Dei propheta. *Deus*, inquit, *ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos.* Non vult enim Deus prorsus occidi, non omnino extingui, sed ad maius tormentū & maiorem ignominiam, vt Fratricidam Cain vitâ morte deteriore seruari. Nam cum Cain post fraterni sanguinis effusionem Deo diceret *Omnis qui inuenerit me, occidet me*, dictum est ei, *Non* inquit Deus, *vt æstimas, morte morieris, sed gemens & profugus eris super terram, quæ aperuit os suum & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua.* Sic de damnatis damnandisque Iudæis ab ipso passionis mortisque Christi tempore iustissima Dei seueritas facit & vsque ad ipsius mundi terminū factura est. Qui quoniam Christi sanguinem vtique iuxta carnem fratris sui fuderunt, serui, miseri, timidi, gementes ac profugi sunt super terram, quo vsque iuxta Prophetam miseræ gentis reliquiæ iam vocatâ gentium plenitudine conuertantur ad Deum

& sic secundum Apostolum omnis Israel saluus fiat. Non inquam, vt occidantur admoneo, sed vt congruenter nequitiæ suæ modo puniantur, exhortor. Et quis congruentior ad puniendos illos impios modus, quam ille quo & damnatur iniquitas & adiuuaretur charitas? quid iustius quam vt his quæ fraudulenter lucrati sunt, destituantur, quæ nequiter furati sunt, vt furibus, & quod peius est huc vsque audacibus & impunitis auferantur? " " " " " "

Quod loquor, omnibus notum est. Non enim de simplici agricultura, non de legali militia, non de quolibet honesto & vtili officio horrea sua frugibus, cellaria vino, marsupia nummis, arcas auro siue argento cumulant: quantum de his quæ vt dixi, Christicolis dolosè subtrahunt, de his quæ furtim à furibus empta vili pretio res charissimas comparant, si fur nocturnus Christi thuribula, ipsas etiam sacras cruces, vel consecratos Calices as portauerit, cum Christianos fugiat, ad Iudæos confugit, & apud eos damnabili securitate securus non solum latibula fouet, sed & quæ sacris Ecclesiis furatus fuerit, sathanæ synagogis vendit. Distrahit vasa corporis ac sanguinis Christi, Occisoribus corporis & effusoribus sanguinis Christi, qui & tunc eum inter mortales conuersantem quantis poterant contumeliis & iniuriis affecerunt, & nunc in Maiestate Diuinitatis æternæ sedentem quantis audent verborum blasphemiis lacessere non desistunt. Nec sacra illa vasa quæ penes ipsos, sicut olim penes Chaldæos, modo quo prædixi captiua tenentur, licet sint insensibilia, iniuriarum expertia sunt. Sentit planè in his quæ nō sentiunt sibi sacratis vasis Iudaicas adhuc contumelias Christus. Quia vt sæpe a veracibus viris audiui, eis vsibus cœlestia illa vasa ad eiusdem Christi nostrumq; dedecus nefandi illi applicant, quos horrendū est cogitare & detestandum dicere. Insuper vt tam nefarium furtum Iudæorumque commercium tutius esset, lex iam vetusta sed verè Diabolica ab ipsis Christianis Principibus processit, vt si res Ecclesiastica, vel quod deterius, aliquod sacrum vas apud Iudæum repertum fuerit, nec rem sacrilego furto possessam reddere, nec nequam furem Iudæus prodere compellatur. Manet inultum scelus detestabile in Iudæo, quod hurrenda morte suspendit, punitur in Christiano. Pinguescit inde & deliciis affluit Iudæus, vnde laqueo suspenditur Christianus. Auferatur ergo, vel ex maxima parte imminuatur Iudaicarum diuitiarum malè parta pinguedo & Christianus exercitus, qui vt Saracenos expugnet, pecuniis vel terris propriis Christi Domini sui amore non parcit, Iudæorum thesauris tam pessimè acquisitis non parcat. Refe- ueturr eis vita, auferatur pecunia, vt per dextras Christianorum adiuras pecuniis blasphemantium Iudæorum expugnetur Infidelium audacia Sarracenorum. "

Anno igitur 1146. Rex Ludouicus cum coniuge sua ad bellum sacrum profectus est: antequam vero proficisceretur Comitia Regni Gallicani apud Stampas habuit, ibique Regni custodiam & administrationem Sugerio tradidit & Radulfo Viromanduensum Comiti: Sugerio, inquam, viro vt legitur in Chronico Mauriniacensi, *in secularium causarum dispensatione nulli secundo, titulo vero scientiæ litteralis præclaro.* Opportunè quoque ad suscept belli promotionem aduenit in Franciam Eugenius Pontifex exul & expulsus à Romanis, atque à Rege per quam honorificè exceptus est, à Theobaldo Episcopo & ab Academia Parisiensi. 1146.

Verum cum B. Genouefæ Basilicam Eugenius & Ludouicus aliqua die inuiserent, inter seruos Pontificis & seruos Canonicorū, qui tunc adhuc seculares erant, sed ob fundationem Regiam superbiores, orta est rixa quædam præsente etiam Rege, adeo vt ipse in turba percussus fuerit. Quam ob rem adeo indignatus est, vt de expellendis Canonicis consilium agitarit; temque perfecisset, si per temporis breuitatem licuisset. At eo ad sacrum bellum profecto ipsa hebdomada Penteceostes Eugenius & Sugerius prout à Rege mandatum acceperat, negotium planè confecerunt, introductis in locum expulsorum San-Victorinis Regularibus. Qua de re sic legitur in vita Vvillielmi Abbatis Roschildensis in Dania ab eius Discipulo conscripta apud Surium tom. 2. *Tumultus in æde San-Genouefana.*

Accidit vt Eugenius Pontifex sese in Gallias conferret. Cumque Lutetiæ appropinquaret, Ludouicus Rex & Parisiensis Episcopus cum multa Cleri populique frequentia ei obuiam procedentes illum honorificè exceperunt, atque ad

" beatissimæ Mariæ Virginis Ecclesiam cum ingenti gaudio deduxerunt. Paucis in-
" de elapsis diebus voluit idem Pontifex in ecclesia B. Genouefæ Diuina mysteria
" peragere, quia Apostolica dicebatur. Vbi eo ventum est, orta est contentio inter
" summi Pontificis & hujus Ecclesiæ Canonicorum ministros, adeo vt ad pugnos
" res processerit, & non solum Pontificis Ministri sed etiam ipse Rex Ludouicus,
" qui eos compescere voluit, à Canonicorum illorum famulis verberatus sit. Tan-
" ta autem nefariæ rei indignitate permotus Pontifex cum Ludouico Rege tracta-
" uit de improborum hominum insolentia dignè castiganda. Visumest autem in eo-
" rum locum alios subrogare homines Religiosos, nempe illos Monachos quos Ni-
" gros vocant, neque tamen Canonicos illos per vim suis præbendis siue sacerdo-
" tiis priuare volebant, erant enim inter eos non pauci nobiles & Litterati; sed per-
" mittere vt illis, quoad viuerent, fruerentur. Verum vbi istud Pontificis & Re-
" gis propositum ad aures Abbatis S. Victoris perlatum est, Pontifici & Regi valde
" supplices preces obtulit, vt Ordinis S. Augustini professores in eam Ecclesiam
" introducerentur, multisque ostendit rationibus contumaces illos facilius ad ho-
" rum vitam Regularem, quam ad Monachorum habitum & consuetudinem tra-
" ductum iri. Pontifex & Rex his auditis, cum iam exploratam haberent bonam
" famam illius Abbatis & fratrum eius, eorumque institutum præ multis aliis præ-
" dicari non nescirent, Domum quoque S. Victoris suauem eximiæ Charitatis de
" se odorem spargere, Abbatis precibus assensere, atque die sequenti electus est in
" Abbatem Odo Prior homo sanctæ conuersationis, atque totius Religionis
" amator indefatigabilis. Adiunctique sunt ei duodecim Canonici viri pro-
" bi bonæ existimationis, qui in Ecclesia Sanctæ Genouefæ commorarentur.
" Atque ex eo tempore vsque in præsens istud Canonicorum S. Augustini institu-
" tum ea in Ecclesia conseruatur, ex priuilegio Pontificis Eugenii & Regis Chri-
" stianissimi Ludouici.

Guillelmus iste Roschildensis vnus est è Victorinis, qui cum Odone Magistro ad S. Genouefam missus est: deinde sub Alberto Odonis Abbatis successore cum 3. sociis postulante Rupensi Episcopo Regis Daniæ legato profectus est in Daniam, vt ibi collapsum Canonicorum Regularium ordinem restitueret. Errat vero author illius vitæ, aiens Abbatem S. Victoris postulasse à Papa & Rege vt domus Genouefiana suis traderetur Canonicis: quinimo rogatus pluries à Sugerio, vt Odonem Priorem suum daret in Abbatem, vix exorari potuit, vt ex Epistola ipsius Sugerij infra patebit. Neque hoc anno mutatio ista facta est, sed consilium tantummodo initum: anno vero sequenti adimpletum.

Radulfus de Diceto & post eum Mathæus Parisiensis ad eundem annum totam illam historiam breuiter his verbis complectitur. *Eodem tempore in maiore Letania cum Papa Eugenius apud S. Genouefam solenni fuisset processione receptus*, seruientes Clericos Ecclesiæ Domini Papæ ac Ministros fustrauerunt, & in-
" tra parietes Ecclesiæ eorum sanguinem effuderunt. In vltionem igitur illius ex-
" cessus seruientium Ecclesiæ ædificia sunt subuersa, & expulsis Canonicis secula-
" ribus loco eorum Regulares sunt Canonici introducti. Papa vero inde Remos
" profectus tenuit ibi Concilium, in quo damnata est hæresis Eudonis Pseudo-Pro-
" phetæ, de cuius incantationibus & phantasiis melius est silere quàm loqui.

At malè ad hunc annum refert idem author Excommunicationis sententiam ab Eugenio contra Regem latam, quod Petrum Bituricensem Archiepiscopum, de quo supra diximus, recipere nollet, nec pateretur in sede suæ Metropoleos sedere, quem eodem anno ab eodem Pontifice Parisiis consecratum fuisse asserit. Hoc inquam malè, nam Petrus Americi Cardinalis nepos ab Innocentio Romæ an. 1140. aut 1141. non Parisiis ab Eugenio, consecratus est. Neque Rex ab Eugenio excommunicatus eam ob rem legitur vspiam alibi: quinimo Rex & qui cum eo profecti sunt, benedictione Papali accepta iter piæ peregrinationis aggressi sunt, vt habetur in Chronico Mauriniacensi.

Cæterum peregrinatio ista quanquam vere pia & necessaria, fuit omnibus valde onerosa, quippe vt ait Mathæus *per totam Galliam facta est exactio generalis; nec sexus vel ordo aut dignitas quempiam excusauit, quin auxilium Regi conferret. Vnde factum est eius vt peregrinatio multis imprecationibus prosequeretur.*

Synodus Parisiensis Eodem anno, vel vt aliqui scribunt anno 1147. Idem Pontifex Eugenius Syno-

dum habuit Parisiis contra Gilbertum Porretanum Pictauiensem Episcopum: cum enim illi ex Italia in Franciam venienti occurrissent Archidiaconi Pictauienses, Episcopumque suum hæreseos insimulassent, totum negotium ad Conuentum Parisiensem remiserat, quem se celebraturum pollicitus, vt primum potuit, Gilbertum citauit, vt coram Magistris Parisiensibus causam suam explicaret & ageret. Quis fuerit ille Gilbertus, iam ante diximus, & dicemus adhuc ad an. 1148. Nunc quoniam in Concilii Parisiensis mentionem incidimus, iuuat ex Gaufrido Clare-Vallensi Monacho referre, quid ibi factum fuerit. Sic autem ille Ep. ad Cardinalem Albanensem. *Contra Gilbertum Porretanum.*

" Amantissimo Patri & Domino A. Dei gratia Albanensi Episcopo D. Papæ vicario Frater Gaufredus de Clara-Valle minimus id quod est. Iniunxerat vestra Paternitas venerabilis Fratri nostro & vestro speciali filio Augustino, vt de mandato vestro mihi imponeret vobis per Epistolam diligenter notum facere qualiter in Remensi Concilio, quod D. Papa beatæ memoriæ Eugenius III. celebrauit super quibusdam capitulis in expositione Pictauiensis Episcopi M. Gilberti cognomento Porretani deprehensis & reprehensis tractatum, quid & quemadmodum tandem fuerit iudicatum. Vnde vobis si tardius videor obedire, non miretur vestra serenitas, quoniam ante vigiliam festiuitatis omnium sanctorum verbum aliquod paruum vel grande super hoc non audiui. Eadem die stylum & tabulas apprehendens cœpi scribere quid optarem vobis, si possem celerius intimare. Eodem igitur anno quo prædictus Pontifex Ecclesiæ Cathedram scandens non mediocrem primo statim auditu flagitiosis intulit metum, & honestis omnibus è regione fiduciam, magnus quidam vir & bonorum memoria dignus Arnoldus nomine & cognomine Ridel, qui in Ecclesia Pictauiensi sub prædicto Episcopo Officium Archidiaconale gerebat, non illius adeptus munere, sed ab eius prædecessore promotus: difficile siquidem talis arbor fructum eiusmodi protulisset. Accidit autem vt ab eodem Archidiacono satis fideli pariter & discreto super quibusdam capitulis fidei familiariter vt credimus, ante commonitus nec acquiescens in Ecclesia demum palam argueretur. Appellatum denique ad Romanam Ecclesiam & coram prænominato Papa eadem Quæstio ventilata. Qui in Gallias descensurus vtramque partem sibi præcepit in solemnitate Paschali Parisius præsentari. Affuit Beatissimus pater noster S. Bernardus cum eodem Papa in eadem solemnitate Parisius, cui omne negotium Christi vbicumque cum contigisset adesse, tanquam omnino proprium nemine super hoc ambigente protinus incumbebat. Facta est inquisitio secundum prædictum Codicem expositionis super Boëtium ab eodem Episcopo requisitum, quem ad manus se non habere respondit. Inuenta est tamen apud Scholares particula quædam, vbi inter cætera continebantur hæc verba. *Si homo*, cui diuersa non conferre vt sit, dicitur esse sapientia sua, bonitas sua & cætera. In hunc modum producta est in medium & scriptura, & disputabat S. Bernardus aduersus Episcopum dicens graue verbum & enorme videri, quo dicebatur diuersa non conferre Deo vt sit, quasi conferat vnum. Illam quoque similitudinem locutionis emphaticæ procul esse à Deo, nec sicut quilibet hominũ sapientia sua dicitur, sed verè & substantiuè dicam esse sapientiam suam, essentiam suam, diuinitatem suam, & non quemadmodum Dauus dictus est scelus. Negabat autẽ Episcopus docuisse vel credidisse aliquando se vel litteris commendasse, quod *diuinitas non esset Deus*, quod forma vel essentia esset in Deo, quæ non esset Deus, & amplius aliquid faciẽs Discipulos suos Episcopũ quendã Ebroicensẽ generosum satis, Rothomagensem Archiepiscopũ post futurum Rotholdum nomine & M. Ioannem Carnotensem testes produxit, quod illud dogma non renuerit, nec crediderit, inuitus quamuis, vt satis tunc animaduertimus, sed suorum stimulatione compulsus. Propter verba libelli sui quæ præmisimus, & quia aliud alij asserebant, iniunxit ei summus Pontifex, quatenus ante Concilium, quod eodem anno in Ciuitate Remorum celebrare proponebat, eundem sibi libellum transmitteret studiosè scrutandum, & paratus esset in eodem Concilio ad obiecta plenius respondere. Accidit autem vt expositionem illam sæpe dictus D. Eugenius ab Episcopo sibi directam venerabili cuidam Abbati Præmonstratensi Godescalco de monte S. Elegii qui postmodum factus est Arrebatensis Episcopus, traderet perscrutandam, qui diligenter, vt "

pote vir disertus notauit capitula; & ex libris SS. Catholicorum Patrum authoritates paucas manifestè contrarias scripsit in schedula: quas ad idem Concilium veniens D. Papæ cum Libello Pictauiensis Episcopi præsentauit.

Eiusdem Concilij & Historiæ meminit Otho Frisinghensis Author quoque synchronus l. 1. de Gestis Friderici c. 46. *Fuit*, inquit, *illis in diebus in Aquitaniæ Galliæ Ciuitate Pictauis* Episcopus Gilbertus nomine. Hic ex eadem Ciuitate oriundus ab adolescentia vsque ad vltimam senectutem in diuersis Galliæ locis Philosophiæ studium colens re & nomine Magistri officium administrarat. Noviterque ante hos dies ad Pontificale culmen in præfata Ciuitate sublimatus fuerat, consuetus ex ingenij subtilis magnitudine ac rationum acumine multa præter communem hominum morem dicere. Is igitur cum quadam vice Conuentum de sua Diœcesi Clericorum magnū celebrans, Sermonis quem fortè exhortandi gratia habebat, quædam de fide S. Trinitatis. intersereret, à duobus Archidiaconis suis Calone & Arnaldo tanquam contra Catholicæ normam Ecclesiæ doctrinam instituens ad summi Pontificis Romanæque sedis examen interposita appellatione vocatur. Sic vtrique viam carpunt, Romanoque Pontifici Eugenio ab vrbe in Gallias tendenti Senis Ciuitate Tusciæ occurrunt.

Quibus Antistes Romanus auditis causaque vix cognitâ breuiter respondit se Gallias introire, ibique de hoc verbo, eo quod *propter Litteratorum virorum copiam ibidem manentium opertuniorem examinandi facultatem haberet*, plenius velle cognoscere. Archidiaconi in Gallias redeunt, ac consulto Bernardo supra memorato Abbate eum in commodum causæ suæ aduersus Episcopum inclinant.

Et Cap. 50. Igitur vt ad id à quo disgressa fuit, redeat oratio, prætaxati Archidiaconi adscito sibi tantæ authoritatis & æstimationis viro Abbate Bernardo Episcopum Gilbertum eadem qua Petrum Prædictum (Abaelardum) via damnare attentabant. Iste enim ab adolescentia magnorum virorum disciplinæ se subiiciens, magisque illorum ponderi quam suo credens ingenio, qualis primo fuit Hilarius Pictauiensis, post Bernardus Carnotensis, ad vltimum Anselmus & Radulphus Laudunenses germani fratres non leuem ab eis sed grauem doctrinam hauserat manu non subitò ferulæ subducta, & scientia haud censura morum vitæque grauitate discordante, non iocis vel ludicris, sed seriis rebus mentem applicarat. Hinc erat vt tam gestu quàm voce pondus seruans, sicut in factis sic & dictis se ostenderet difficilem & nunquam puerilibus, vix autem eruditis & exercitatis quæ ab eo dicebantur, paterent animis. Is itaque primo Antissiodorum, post Parisius vocatus est. Erant inter cætera quæ illi obiiciebantur de Diuina Maiestate 4. Capitula.

Quod videlicet assereret Diuinam essentiam non esse Deum.

Quod proprietates personarum non essent ipsæ personæ.

Quod Theologicæ personæ in nulla prædicarentur propositione

Quod Diuina Natura non esset incarnata. Et præter hæc alia minora idest.

Quod meritum humanū attenuando nullum mereri diceret præter Christum.

Quod Ecclesiæ sacramenta euacuando diceret nullum baptizari nisi saluandum. Et cætera in hunc modum.

Itaque præsidente Concilio, Parisiensi Eugenio, considentibus plurimis Cardinalibus, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus & viris Litteratis, adesse iussus Gilbertus de illis Capitulis responsurus, productique sunt contra eum duo Magistri, Adam de paruo Ponte vir subtilis & Parisiensis Ecclesiæ Canonicus *recenter factus*, *& M. Hugo de Campoflorido Cancellarius Regis* (qui & Episcopus Suessionensis postea factus est, *asserentibus iis & quasi sub sacramento pollicentibus se aliqua ex ijs de proprio eius* ore audisse, non sine multorum qui aderant admiratione, viros magnos & in ratione disserendi exercitatos pro argumento iuramentum afferre.

Et Cap. 52 exponit & profert quas ibidem ad obiecta & interrogata responsiones fecerit. *Ibidem*, inquit, cum hinc inde multa sibi obijcerentur pluriumque impulsionibus ad responsionem de re tam ineffabili cogeretur, inter cætera dixisse traditur *audacter confiteor patrem alio esse patrem, alio Deum, nec tamen esse hoc & hoc*. Cuius dicti obscuritatem, tanquam verborum profanam nouitatem tam impatienter M. Iochelinus Suessionensium Episcopus excepit, vt iuxta Prouerbium

medium vitando incurreret ripam. Nondum enim authoritatem illam Augustini legerat vel fortassis lectam intellexerat, qua de eodem altissimo loqui gestiens secreto inter cætera dicit sic. *Aliud est Deo esse, aliud subsistere: sicut aliud Deo esse, aliud Patrem esse vel Dominum esse.* Quod enim est, ad se dicitur. Patet autem ad filium & Dominus ad seruientem creaturam. Ait ergo prædictus Episcopus. Quid est quod dicis esse Deum? nihil est. Erat quippe quorundam in Logica sententia, cum quis diceret Socratem esse, nihil diceret. Quos præfatus Episcopus sectans talem dicti vsum, haud præmeditatè ad Theologiam verterat. Quo verbo omnium pene auditorum ab illo in se retorsit spicula. Post hoc sedato clamore cum à circunstantibus rogaretur Episcopus Gilbertus, vt quare in Theologia personas in tantum distingueret, aperire vellet, breuiter respondit. *Quia omnino persona est per se vna.* Et ita non sine magno multorum qui aderant, stupore Conuentus ea die solutur.

Alia rursus dic in eausam ductus pulsatusque de nouitate dictionis, eo quod in prosa de S. Trinitate tres personas tria singularia vocauerit, N. Rothomagensis Archiepiscopus causam aggrauauit dicens, Deum potius debere dici vnum singulare quàm tria singularia, non tamen sine multorum scandalo, cum Hilarius in lib. de Synodis dicat *Sicut duos Deos dicere profanum est, ita singularem & solitarium dicere sacrilegum est.* Et idem in eodem. Nihil solitarium ex Diuinis sacramentis ad suspicionem audientium & ad occasionem blasphemantium proferamus.

Et Cap. 53. Episcopus vero Pictauiensis in præfatis dictis suis se habuisse simplicem sensum testabatur affirmans per singularia non Theologicas personas, sed ipsarum excellentiam intellexisse, secundum quod antonomasticè Paulum solemus vocare *Apostolum*, vel gloriosam Dei Genitricem Virginem *singularem*, eo quod nec est, nec fuit, nec erit talis Virgo, quæ videlicet simul sit Mater & Virgo. Ea rationis proportione trium Personarum excellentiam se considerasse, cum tria singularia diceret, asserebat, cum nec sit nec fuerit, nec futurus sit talis Pater, qui scilicet sit Pater & Deus: atque in eundem modum talis Filius & talis Spiritus sanctus.

Hæc Otho de Gilberto & Synodo Parisiensi: in qua fuisse videntur magnæ altercationes pro ipso & contra ipsum disputantium. Ipsi quidem fortissimi athletæ aduersabantur, Bernardus Abbas, Adam de Paruo Ponte Canonicus Parisiensis, Hugo de Campoflorido Cancellarius Regis, Hugo Rothomagensis Archiepiscopus, Ioscelinus Suessionensis Episcopus. Pro eo stabant Mag. Ioannes Saresberiensis postea futurus Carnotensis Episcopus, Rotrodus seu Rotrocus de Beaumont Episcopus Ebroicensis, postea Rothomagensis Archiepiscopus, Discipuli Gilberti, & alii insignes Magistri. Itaque huicce rei Papa non potuit propter Partium studia & contentiones finem imponere, iudiciumque in aliud tempus distulit.

Eodem anno obierunt in Anglia plurimi viri insignes, olim huiusce Academiæ Magistri: inter alios vero Gaufridus Cenomanensis, vir in scholarum Magisterio magni nominis, hocce vero tempore Abbas S. Albani: qui scilicet è Cenomania vbi docebat euocatus in Angliam à Richardo Abbate S. Albani vt Monasterij Scholas regeret, postea factus est ipse Abbas an. 1119. Abbatiamque rexit vsque ad obitum. Ille autem in prædicto Monasterio, aut certè in scholis eiusdem *S. Katharine Ludum* seu miracula per Discipulos repræsentauit: non nouo quidē instituto, sed de consuetudine Magistrorum & scholarum: qua de re sic Mathæus Parisiensis, seu quiuis alius scriptor in vitis 23. Abbatum S. Albani, vbi de Gaufrido Abbate. *Hic*, inquit, *ex illustri Cenomanensium & Normanorum progenie exortus, non solum morum honestate præditus, sed Diuina scientia satis extitit adornatus: qui defuncto Abbate Richardo, cunctorum huius Ecclesiæ fratrum electione, assensu etiam Anglorum Regis Henrici I. hanc Abbatiam etsi inuitus suscepit gubernandam. Iste de Cenomania vnde erat oriundus, venit vocatus ab Abbate Richardo, dum adhuc secularis esset, vt scholam apud S. Albanum regeret, & cum venisset, concessa fuit schola alij Magistro, quia non venit tempestiuè. Legit igitur apud Dunestapliam expectans Scholam S. Albani sibi repromissam. Vbi quendam ludum de S. Katherina, quem miracula vulgariter appellamus fecit, ad quæ decoranda petiit à Sacrista S. Albani, vt sibi Cappæ Chorales accommodarentur, & obtinuit. Et fuit Ludus ille de S. Katherina. Casu igitur nocte sequenti accensa est domus M. Gaufridi,*

& combusta est Domus cum Libris suis & Cappis memoratis. Nesciens igitur quomodo hoc damnum Deo & S. Albano restauraret, seipsum reddidit in holocaustum Deo assumens habitum Religionis in Domo S. Albani. Et hac fuit causa, quare tantum exhibuit diligentiæ vt Cappas Chorales in eadem postea in Abbatem promotus faceret preciosas. Ex his patet inter exercitationes iuuentutis scholasticæ fuisse iam tum Ludos, seu Comœdias & Tragœdias, quemadmodum vsurpari vbique passim hodie videmus in Collegiis & scholis Artistarum: quæ consuetudo in Academia quoque Parisiensi vetustissima est, vt libro de Patronis 4. Nationum à nobis edito an. 1662. docuimus. Gaufrido autem successit Radulphus Gubius Monachus de gremio eiusdem Ecclesiæ vir quoque litteratus & bonis moribus adornatus, inquit Mathæus ad hunc annum. cui electioni præbuit assensum Rex Anglorum Stephanus.

Eodem quoque anno defuncti sunt Ascelinus Roffensis, Robertus Cestrensis & Robertus Herefordensis. Ascelino successit Vvalterus Archidiaconus Cantuariensis, Rogero Vvalterus Prior Dorobernensis, Roberto Gilbertus Abbas Glouernensis. Turstano seu Turstino quoque Eboracensi Archiepiscopo successit tandem Henricus de Murdach, Bernardo Clare-Vallensi olim familiarissimus, tunc Cisterciensis Monachus; Vuillielmus verò pro intruso habitus: quæ lis iam per annos quinque & amplius in Curia Rom. agitata fuerat sub Innocentio, Cœlestino & Lucio Pontificibus.

Offuit Vvillielmo Bernardū Clare-Vall. habere aduersarium: quanquam enim Henricus proculdubio vir esset omni virtutum genere cumulatissimus, vix tamen erat in Vvillielmo reprehendere quidquā, quod esset eo gradu indignū. Bernardus duplicem illi intrusionem obiiciebat, vnam à Rege, alteram à Legato corrupto. Innocentius ita definierat, *irritam esse Vvillielmi electionem, nisi Vvillielmus alter tunc Decanus, quod obiectum ei fuerat, propria manus iuramento repelleret.* At Decanus non iurauerat, & nihilominus Vvillielmus in Cathedra sedebat. Extant plurimæ Bernardi in hanc rem litteræ. Et si credimus scriptoribus Anglis, exigentibus meritis fuerat à maiori & saniori Canonicorum parte electus. Vir, inquit Thomas Stobæus *genere quidem nobilis, sed morū excellentia & vita mundissima incomparabiliter insignis.* Vnde quia Henrico Cisterciensi Monacho Eugenius ipse Cisterciensis Archiepiscopatum adiudicauerat, post eius mortem, Vvillielmus nullo negotio promotus est, & ob miraculorum frequentiam inter cœlites repositus. Henricus quoque vt ait idem Stobæus *cilicium carni suæ proximiorem induit, corpusque mirabiliter & multipliciter afflixit, ac plebem sibi commissam verbo rigida exhortationis & exemplo piæ conuersationis regere ac informare studuit.*

Huiusce litis definitionem alij referunt ad an. 1147. Geruasius quidem in Chronico ait Vvillielmum fuisse in Concilio Remensi depositum pronunciante sententiam Alberico Ostiensi Cardinale Episcopo; deinde Parisiis ab Eugenio assumptum M. Henricum de Murdach. Rem sic narrat. *Astiterunt in hoc Concilio Clerici Eboracensis Ecclesiæ vnà cum Henrico Murdach tunc temporis Abbate de Fontibus accusantes Vvillielmum Eboracensem Archiepiscopum, & dicentes eum neque Canonicè electum* neque legitimè consecratum, sed authoritate Regia intrusum. Tandem præfatus Vvillielmus conuictus & depositus est Alberico Hostiensi Episcopo pronunciante sententiam & dicente. *Decernimus authoritate Apostolica Vvillielmum Eboracensem* Archiepiscopum à Pontificatu deponendum, eo quod Stephanus Rex Angliæ ante Canonicam electionem eum nominauit. Cū igitur D. Papa Eugenius B. *Vvillielmum Eboracensem Parisius minori parte Cardinalium sibi consentiente propria voluntate, vt dictum est deposuisset*, capitulum Eboracensis Ecclesiæ ad eius mandatum in vnum conueniens elegerunt Archiepiscopum, pars Capituli maior D. Hilarium Cicestriensem Episcopum, pars altera Henricum Murdac Abbatem de Fontibus. Prædictus autem Papa Eugenius cum vtraque electio sequenti hieme ei fuisset Antissiodori præsentata, electionem prædicti Henrici Murdae confirmauit, & alteram cum plurima tamen electæ personæ commendatione cassauit & ipsum Henricum propriis manibus consecrauit.

Eodem anno teste Vincentio Bellouaco Ecclesia Tornacensis, quæ per annos plurimos à tempore B. Medardi sub Episcopo Nouiomensi fuerat, cœpit rursus proprium habere Episcopum, habuitque Anselmum S. Vincentij Laudunensis Abbatem, quem Eugenius Pontifex consecratum eidem vrbi destinauit. Quam in

in rem extant Epistolæ seu Bullæ duæ eiusdem Papæ datæ hoc anno trans Tiberim idibus Martiis, ac proinde antequam venisset in Galliam. Prior talis est *Clero & Populo Tornacensi.*

Eugenius Episcopus S.S. Dei Dilectissimis filiis Clero & Populo Tornacensi salutem & Apostol. benedictionem. Tornacensis Ecclesia in proprii Pastoris absentia à longis retro temporibus plurimum laborauit, & sicut multorum Religiosorum & discretorum virorum attestatione cognouimus, tam animarum quàm corporum damna plurima & grauia detrimenta sustinuit. Audiuimus enim multa millia hominum in eodem Episcopatu, qui Episcopum nunquam viderunt, sed quasi Episcopum non habentes absque illa sacri crismatis vnctione, quam fideles contra Diaboli insidias pugnaturi per manus Episcoporum suscipiunt, de præsenti seculo migrauerunt. Vnde nos officij nostri debito & multorum Religiosorum de partibus vestris crebris exhortationibus prouocati & charitatis zelo succensi tantis malis occurrere Deo authore decreuimus, atque fratrum nostrorum communicato consilio Dilectum filium nostrum Anselmum Abbatem S. Vincentij Laudunensis Spiritus S. gratia inuocatum vobis in Episcopum consecrauimus. Eundem itaq; cum gratia sedis Apostolicæ & litterarum nostrarũ prosecutione ad vos remittentes, per Apostolica scripta Vniuersitatẽ vestrã rogamus, monemus atque præcipimus, quatenus ipsum reuerenter suscipiatis, diligatis & honoretis, eique tanquam proprio Pastori & animarum vestrarum Episcopo obedientiam ac reuerentiam humiliter exhibeatis. Nosautẽ illos qui occasione Episcopatus Tornacensis Fratri nostro S. Nouiomensi Episcopo sacramento vel fidelitate seu obedientia tenebantur Apostolica authoritate absoluimus, & vt præfato fratri nostro Anselmo Episcopo eadem fidelitate & obedientia teneantur, præcipimus: si quis autem ei, rebellis & inobediens esse præsumpserit, sententiam quam idem frater noster Episcopus in eum Canonicè promulgauerit, nos authore Domino ratam habebimus. Data trans Tiberim Idibus Martii.

Restitutio Episcopatus Tornacensis.

Posterior vero eadem die & eodem loco data, quæ legitur in 5. Tomo Spicilegij Dacheriani, talis est.

Eugenius Ep. S.S.D. Charissimo in Christo filio Ludouico Illustri Francorum Regi sal. & Apost. bened. Oportet nos pro his qui nostro regimini disponente Domino commissi sunt, sollicitos esse & de ipsorũ tanquam de nostra propria cogitare: in extremo namque examine si circa ipsorum salutem negligentes fuerimus, reddituri sumus pro ipsis Domino rationem. Tornacensis Ecclesia sicut te ignorare non credimus, à longis retro temporibus proprio pastore caruisse dignoscitur, vnde sicut multorum religiosorum & discretorum virorum veridica relatione cognouimus, præter alia detrimenta multa millia hominum absque illa sacri crismatis vnctione quam fideles contra diaboli insidias pugnaturi per manus Episcoporum suscipiunt de præsenti seculo migrauerunt, & tam his quam aliis diuersis modis tam animarum, quam corporum in eodem Episcopatu propter proprij Pastoris absentiam damna plurima prouenerunt: ideoque & nobis & ipsis prouidere volentes, tantis malis occurrere Domino authore decreuimus, atque dilectum filium nostrum Anselmum S. Vincentij Laudunensis Abbatem Spiritus S. gratia inuocata in Tornacensem Episcopum consecrauimus: quod ad magnum Regni tui à Deo commissi & coronæ tuæ incrementum credimus prouenturum. Monemus itaque nobilitatem tuam & exhortamur in Domino, vt nullius praua suggestio cor tuum super hoc moueat, sed quod pro tanta necessitate & tot millium hominum salute factum est, hilari vultu & læto animo suscipias, & eundem Episcopum pro B. Petri & nostra reuerentia magnitudinis tuæ Consilio & auxilio iuuare & manutenere studeas: quidquid enim honoris & beneficij à tua liberalitate sibi exhibitum fuerit, nobis adscribimus. Data trans - Tiberim idibus Martiis.

Eodem anno Henricus Ludouici Crassi filius Ecclesiæ Parisiensis Canonicus, Abbas San-Spirensis apud Corbolium Canonicis San-Victorinis prębendam in Ecclesia S. Spiritus concessit. In donationis vero instrumento notat Patrem suum liberos quosdam suos paruulos in Ecclesia San-Victorina sepeliri voluisse. *Iam ad multorum deuenit notitiam, quod illustris memoriæ pater meus D.G. Rex Francorum Ludouicus B. Victoris Ecclesiam de puluere paupertatis erexit, eamque Canonicorum Regula-*

rium ordine insignitam Abbatiam instituit. Cui etiam iuxta regalem magnificentiam plurima Beneficia contulit & in argumentum veræ dilectionis quosdam de filiis suis fratribus nostris cum ex vita decederent, in eadem Religionis domo sepelire mandauit.

1147. *De Negotio San-Genouefiano.* Anno 1147. Sugerius à Rege custos Regni relictus negotio San-Genouefiano animum seriò applicuit; deque Regularibus viris in locum Canonicorum secularium substituendis cogitauit, prout inter Papam & Regem conuenerat. Ipse quoque Eugenius nihil se antiquius in votis habere significauit. Et primo quidem voluit illuc Monachos Nigros S. Martini Campensis transferre, quam in rem eius extat ad Sugerium Epistola data Lingonis hoc modo.

„ Eugenius Episcopus Seruus Seruorum Dei. Dilecto filio Sugerio Abbati S. „ Dionysii Sal. & Apost. bened. Officii nostri nos hortatur authoritas ad Religio„nem statuendam diligenter intendere, stabilitam exactâ diligentiâ conseruare. „ Inde est sicut tua nouit dilectio, quod cum Charissimo filio nostro Ludouico Il„lustri Francorum Rege contulimus, vt in Ecclesia S. Genouefæ Religiosos fratres „ ad Dei seruitium poneremus. Quod breuitate temporis prohibente secundum „ ipsius & nostrum propositum nequiuimus effectui mancipare. Verũ quia vices Re„gias in Galliarum partibus dignosceris exercere, & quia de tua plurimum discre„tione confidimus, per præsentia tibi scripta mandamus quatinus Priorem Abba„tis-villæ in Abbatem liberum & absolutum ibi statuere, & octo fratres Ecclesiæ „ S. Martini de Campis eius societati studeas deputare, vt exemplo bonæ conuer„sationis eorum qui minus honestè sapiunt, ad Diuinum officium prouocentur. Nos „ verò Priori S. Martini de Campis per Apostolica scripta mandauimus, quatinus „ prædictum numerum fratrum, cum tibi placuerit, exhibeat & concedat. Susten„tationi quorum Beneficium Decanatus & Præbendas venerabilis fratris nostri „ Siluanectensis Episcopi, Gregorii Diaconi Cardinalis, & Antissiodorensis The„saurarii filiorum nostrorum authoritate Apostolica deputamus. Ad ipsorum quo„que vsum omnia Beneficia decedentium Canonicorum assignari volumus & iu„bemus. Datum Lingonis 3. Kal. Maii.

Idem Pontifex datis similibus ad Canonicos San-Genouefianos litteris admonet vt Religiosos viros S. Martini de Campis honorificè recipiant, eosque in Ecclesia sua Officium Diuinum celebrare permittant saluas tamen illis quandiu viuent, velle suas esse præbendas. Cæterum si in hoc suæ voluntati refragari præsumpserint, se sententiam quam Sugerius Abbas contra eos tulerit, confirmaturum.

„ Eugenius Episcopus S. S. D. Dilectis filiis suis Canonicis S. Genouefæ Sal. & „ Apost. bened. Quisquis Catholicæ fidei veritatem & veræ Religionis charita„tem habere dinoscitur, caput omnium Ecclesiarum S. Romanam Ecclesiam esse „ non dubitat, sed affirmat; & eam tanquam deuotus filius veneratur. Cum igi„tur in ea sinius veluti in specula Deo disponente constituti, Omnibus mundi „ Ecclesiis paternâ solicitudine prouidere compellimur, & in Ecclesiis quæ B. Pe„tri Iuris existunt, religionem statuere cupimus & optamus. Inde est quod in Ec„clesia vestra gratam Deo veræ Religionis culturam statuere cupientes, Dilecto „ filio nostro Abbati S. Dionysij per Apostolica scripta mandauimus, quatenus „ eam per Dilectum filium nostrum Priorem Abbatis-Villæ quem ibi imponi & „ fratres S. Martini de Campis, quos eius societati volumus deputari, in memorata „ Ecclesia instituerer & plantaret. Ideoque Vniuersitati vestræ per præsentia scri„pta mandamus, quatinus eos honestè recipiatis & saluis præbendis vestris nul„lam eis molestiam aut iniuriam inferatis. Quod si facere præsumpseritis, senten„tiam quam memoratus filius noster Abbas S. Dionysij super hoc in vos promul„gauerit, Nos authore Deo ratam habebimus. Cuius sustentationi & prædicto„rum fratrum Beneficium, Decanatus & Præbendas venerabilis fratris nostri „ Siluanectensis Episcopi, Gregorij Diaconi Cardinalis & Antissiodorensis The„saurarij filiorum nostrorum authoritate Apostolica deputamus. Ad ipsorum quo„que vsum omnia Beneficia decedentium Canonicorum assignari volumus & iu„bemus. Datum Lingonis 3. Kal. Maij.

Satis humanè quidem & leniter hac ratione agere videbatur Eugenius cum Canonicis San-Genouefianis: quamobrem illi prædicti patris voluntati acquiescentes, aut saltem acquiescere simulantes eundem conueniunt, obnixéque

hoc solummodo rogant, vt si placeret Regulares viros in Ecclesia S. Genouefæ excipi & admitti, San-Victorinos Canonicos iuberet admitti, cum quibus tolerabilior esse posset conuersatio propter Instituti cognationem, quàm cum Monachis Nigris seu Benedictinis quibuscum nulla ipsis erat aut esse poterat communis agendi ratio. Communis dico, nam Martiniani & Canonici San-Genouefiani veterem habebant inter se societatem tum initam cum adhuc Martiniani essent Canonici Regulares S. Augustini; ita vt vno decedente Canonico in alterutra Domo, in altera Missa Defunctorum pro eo celebraretur. Imo, nec postquam Benedictini Cluniacenses in Priorarum Sammartinianũ introducti sunt, societatem illam & commercium omnino abrogasse videntur. Quippe Martiniani Præbendam habebant apud S. Genouefam, iuris certè veteris Canonicorum Regularium, cui successerant, idque à Lucio II. confirmatum an. 1144. & à Ioanne I. Abbate San-Genouefiano totoque Conuentu noua recognitione sancitum legitur. Verum aliud erat societatem istam familiarum duarum conseruare; aliud in eadem Domo & sub eodem tecto cohabitare, aut iisdem legibus & institutis viuere. Sic enim nulla inter eos esse poterat communis agendi ratio.

Igitur Eugenius audita San-Genouefianorum legatione & postulatione pensitatisque prædictis rationibus & aliis quas producebant, libens annuit eorum precibus, hocque negotij dat Sugerio vt Canonicos Regulares S. Victoris introducat, non Monachos: vt ex hac ad eum epistola intelligimus.

Eugenius Episcopus Seru. Seru. D. Dilecto filio Eugerio Abbati S. Dionysii sal. & Ap. Bened. *Cum Dominus ac Redemptor noster Pax & veritas esse noscatur ad Patris dexteram ascensurus Discipulis suis velut ex Testamento pacem relinquens; vt eam in se haberent & prædicarent aliis* imperauit. Inde est, quod & à Christo diligi & inter Discipulos eius creditur deputari, qui & pacem diligit & eam inter suos subditos nititur conseruare. Quia igitur in Apostolicæ sedis specula à Domino constituti B. Petri Apostolorum Principis existimus successores, præceptum quod pro Religione Monastica in Ecclesia S. Genouefæ dedisse meminimus, pro bono pacis si Regulares Canonicos eiusdem Ecclesiæ Canonici saluis earum præbendis receperint, immutamus. Præcipientes vt Beneficia quæ Monachis, si in præfata Eclesia fuissent suscepti duximus deputanda, Canonicis ipsis per te authoritate Apostolica deputentur. *Quod si facere noluerint, præceptum de Monachis inibi statuendis inuiolabiliter præcipimus obseruari.* Datum Vercellis 16. Kal. Iulii.

Has certè litteras dedit Eugenius eodem anno, Lingonis & Vercellis: & ad eas respondet Sugerius significatque quantæ sibi curæ fuerit exequi quod præceperat.

Charissimo Domino & Patri Vniuersali V. G summo Pontifici Eugenio Sugerius B. Dionysij humilis Minister deuotas in Christo orationes, obedientiæ & seruitii plenitudinem. Susceptis Apostolicæ præceptionis venerandis apicibus de Monasticæ Religionis positione in Ecclesia S. Genouefæ Parisiensis tantum tamquam Deo placitum negotium, tanquam cœlitus nobis commissum gratissimè amplectentes, eo quod super hoc ipso præsentialiter S. Paternitatis vestræ Celsitudo, cum non nisi imperare oporteret, paruitatem nostram pius rogauerit, totis animi viribus effectui mancipare elaborauimus. Quamuis enim occasione Querulorum Canonicorum ad vos proficiscentium eo quod Curia Romana consueuit aliquando quod turpe non est, cum remutare consilium, discretè distulissemus, nulla tamen contradicentium nobilium aut innobilium Clericorum seu Laicorum oppositione tepescere, aut in aliquo super hoc ipso remissius habere decreniremus, cum subitò proximâ die tertia aut quarta, qua designatum Abbatem & Monachos in Ecclesia eadem ponere proposueramus, ecce præfati Canonici, videlicet Cantor & alii, à facie vestra redeuntes mutatam pro bono pacis sententiam in Canonicorum Regularium positione nobis reddiderunt. Nos autem æquè deuotè ac grananter secundam ac si primam recipientes assumptis nobiscum venerabilibus & sapientibus viris videlicet Abbate S. Germani S. Petri Fossatensis S Maglorii S Petri de Ferrariis & aliis de melioribus personis assistentium vicinorum ad eundem S. Genouefæ, locum accelerauimus, & in capitulo eorum quid super primo capitulo secundum tenorem litterarum quia

„ nobis detulerunt,prosequi vellent, consultè conuenimus. Qui vt erant diuersi
„ diuersa sentientes,cum aut vtrum aut neutram concorditer prosequi nollent sen-
„ tentiam,multa & morosa reprehensione,quod etiam postulata, quod etiam mise-
„ ricorditer concessa refutarent, insistebamus, donec quia sanioris erant consilij &
„ filij lucis Canonicos Regulares se suscepturos pacificè promiserunt.
„ Nos autem super hoc ipso exhilarati, quoniam Quidam de melioribus Abba-
„ tem sibi constitui & Canonicos de S.Victore postulabant,communicato cum assi-
„ stentibus consilio, tum quia nullam penes nos religiosiorem in suo statu nouimus
„ Ecclesiã, tũ quia propinquitate loci ad omnem eorũ siue interiorem siue exterio-
„ rem commodior existit necessitatem, ad eos diuertimus, virumque venerabilem
„ Abbatem S.Victoris operibus pietatis approbatum modo seorsum, modo in con-
„ uentu suo, vt his opem ferret & adiutor Diuinitatis euelleret & destrueret,ædifi-
„ caret & plantaret,in nomine Domini suppliciter efflagitabamus. Qui vt emeritus
„ pater & eiusdem loci prouidus Procurator cum hoc instanter recusaret, vt Prio-
„ rem suum virum venerabilem & Religiosum Abbatem fieri postulare nos com-
„ perit,obortis lachrymis eum fletu & angustia cordis senium defectumque suum
„ opponens,eiusdemque Prioris consilium si eo careret deplorans fere per totam
„ diem recusando, & quod nunquam fieret detestando vsque ad proximam No-
„ nam detinuit. Tandem verò victus precibus multorum,imo authoritate vestra,
„ qua eum importunè adiurabamus tam misericordia quam pietate pro alieno com-
„ modo suum sustinens incommodum, eundem Venerabilem Priorem cum 12.
„ fratribus viris Religiosis & honestis nobis contradidit, quos in festo S. Bartho-
„ lomæi ad eandem Ecclesiam solemniter cum Clero & populo ciuitatis induxi-
„ mus, & Venerabili Meldensi Episcopo Manasse quem nobiscum his agendis suf-
„ ceperamus, eadem die coram altari eiusdem S. Genouefæ Abbatem benedici
„ solemniter opitulante sanctitate vestra fecimus.Finitã vero eiusdem Officij Missa
„ Claustrum, Capitulum & Refectorium eis deliberauimus, dieque sequente Re-
„ galium ex parte D. Regis,cuius vices agimus,potestatem contulimus,fidelitatem
„ virorum ad eos pertinentium & iuramenta & securitatem eis fieri fecimus. Eapro-
„ pter, Pater sanctissime,actionem nobis commissi negotii Celsitudini vestræ sum-
„ matim significare dignum duximus, vt & vobis quod præcepistis factum esse pla-
„ ceat, & quam promptã sit paruitas nostra ad obedientiæ vestræ expletionem in-
„ notescat. De cætero S. Apostolatus vestri genibus prouoluti spiritu obnixè, sub-
„ nixè supplicamus opus hoc manuum vestrarum manutenere & protegere, gladiũ
„ S. Petri contra omnem æmulorum importunitatem cominus euaginare. Appel-
„ lationum quoque molestias, quibus quietem eorum iugiter indiscretè perturba-
„ rent, misericorditer si placet prohibere,eandem Ecclesiam Deo innouatam, tan-
„ quam nouam plantam, donec perfectè radicata fuerit crebra propagatione ex-
„ tendere. Quibus omnibus maximum poterit præstare suffragium,si quemadmo-
„ dum inceptum est,in eadem Ecclesia plenitudinem officii secundum obseruatio-
„ nem Ordinis sui vsque ad vnum iota & vnum apicem conseruari feceritis, ne dis-
„ sonantia officii, legendi & cantandi diuersitas in scandalum Regularium & Irre-
„ gularium emergat, ne ostiorum appertio hac occasione nocte & die fratres con-
„ turbet, ne per eosdem æmulos aliqua infamia in eos subrepat, vt quiete ibidem.
„ Omnipotenti Deo ad laudem & honorem sancti Apostolatus vestri & personæ
„ vestræ sempiternam remunerationem dignum Deo famulatum exhibere valeant.
„ Quid namque de Paternitate vestra sperarem? ego ipse peccator ex hoc vestro
„ opere aliquid misericordiæ Dei me lucraturum confido.
„ Est & aliud quod Paternitati vestræ volumus Capitulum innotescere, vt sicut
„ primum mandastis, saluis eorum tantùm Præbendis, Præpositura & Terrarum
„ custodia Canonicis Regularibus remaneant. Quoniam si exterioribus remanse-
„ rint, omnia dilapidabunt & sibi subripient, ad defectum victualium, vt vel sic
„ ordo periclitetur, forsitan crudeliter elaborabunt. Aliud quoque est quo in hoc
„ principio laboris sui filii vestri potissimum indigent. Quendam Rodulphum æ-
„ mulantem & derogantem eorum Religioni mucrone B. Petri vt conuertatur fe-
„ riendo compescatis; & ne impunitate eius aliorum emergat contumacia, eius
„ stultitiam reprimatis. Conterat Dominus omnipotens omnem hostem sub pedi-
„ bus vestris. Nos autem seruitio vestro paratos & Ecclesiam nostram, sed Charis-

simum filium vestrum Ludouicum Regem Francorum in opere Dei tam laboriosè negotiantem sanctis orationibus vestris commendamus, rogantes vt si quid certum de eo audistis, nobis insinuetis. Valeat in æternum sanctitas vestra, amantissime Pater & Domine.

Hoc Sugerij factum mirificè placuit pluribus viris bonis, præsertim vero B. Bernardo, qui eam ob rem illi gratias agit amplissimas Ep. 356. his verbis.

Amantissimo Patri & Domino Sugerio D. G. Venerabili Abbati B. Dionysii F. Bernardus de Claraualle Salutem & Orationem. Benedictus Deus qui in manu vestra operatus est salutem in Ecclesia S. Genouefæ, vt Domus Dei restitueretur Ordini & Disciplinæ. Agit vobis gratias Apostolica ipsa authoritas, quod fideliter & opus magnificum incepistis. Agimus & nos quas possumus gratias, & quicunque Deum diligunt in veritate. Rogamus itaque obnixius & postulamus, vt secundum Apostolicarum tenorem litterarum operi manuum vestrarum dexteram porrigatis, vt quod magnificè cœptum est, vestræ magnitudinis opera perficere possit in dies & feliciter consummare. Iam pro Ecclesia S. Victoris Charitatem vestram sollicitare superfluum iudicamus, quia omnium Ecclesiarum custodia vobis commissa esse dignoscitur. Sed his debetur amplius, quatum religio amplius noscitur indigere.

In eandem rem eiusdem ad eundem Sugerium Epist. 347. Oportet vos operari opera eius qui reliquit vos in loco suo, imo opera Domini Dei vestri, qui ad tale ministerium vos elegit. De operibus eius est quod Ecclesia de Monte religionem induxit & decorem. Vbi vos nouella plantatio conciliatorem & auxiliatorem magnum inuenit. Supplicamus vt quod bene cœpistis, melius consummetis & opponatis vos murum pro domo Israel, vt non præualeat homo: Dignemini etiam consolari Abbatem loci illius, quia pusillanimus est; quia sic conuenit honori personæ vestræ & saluti animæ vestræ spiritualiter & temporaliter isto.

Extat quoque de eadem re Epistola Ioannis Episcopi Maclouiensis ad Eugenium Pontificem, quâ eum valde prædicat ob istam Domus San-Genouefianæ reformationem. Talis autem est.

Sanctissimo Patri & Domino Eugenio D. summo Pontifici Ioannes S. Maglouij Minister indignus cum debita obedientia debitarum orationum frequentiam. Quis ego, vel cuius momenti, qui tantæ Maiestatis oculos vel in puncto audeam detinere? Ignosce mihi, Pater sancte, ignosce quæso: neque enim de supercilio præsumptio ista manat. Silere non possum quanta bile inuehatur spiritus meus in viros mendaces, viros effrontes, & perditos, qui sanctam sementem vestram excrescentem in centuplum opus laudabile manuum vestrarum inter magnificos actus sanctitatis vestræ non modicè præclarum scilicet Ecclesiæ S. Genouefæ Parisiensis à Deo per vos tanquam per complacitum sibi vicarium factam mutationem filij hominum, quorum dentes arma & sagittæ, quorum lingua gladius acutus, non sunt veriti insimulare concionem sanctam, Abbatem prædicti loci loquor & fratres. Sed Deo gratias detecta est malignantium factio & instante in vos Domini iustè decernentis censurâ patebit, cum filiorum de S. Genouefa tam hominibus quam Deo grata conuersatio non solum prope, sed & longè positorum nares optima suauique fragrantia perfundere non desistat.

Ex hac Epistola intelligimus veteres Canonicos & alios quosdam maleuolos Sugerii factum suggillasse. Reuera non statim paccati sedatique fuerunt animi: vt dicemus ad annum sequentem. Interim notare conuenit tunc cum Canonici Regulares in S. Genouefæ Cœnobium introducti sunt, Eugenium rediisse Romam: ac proinde malè illos opinari qui scribunt anno 1148. habitum fuisse ab eo Remense Concilium: tunc enim non erat amplius in Francia.

Eodem anno, vt scribit Robertus Antissiodorensis, VVillielmus Comes Niuernensis relicto seculi Principatu & omni honore calcato Charthusiam petiit, ibique dignè Deo in humillima paupertate conuersans infra annum conuersationis suæ felicem vitæ cursum terminauit.

Antequam ergo introducerentur in ædem San-Genouefianam Canonici Victorini Eugenius Papa Concilium Remis habuit contra Gilbertum Porretanum, & Eonem Pseudo-Prophetam. De anno huiusce Concilii non conueniunt Historici. Aliqui enim scribunt habitum fuisse anno 1146. alii anno 1147. alii denique an.

1148. verum ex iis quæ fupra tetulimus facile eft, rei veritatem agnofcere. Certum eft enim Eugenium an. 1146. relicta Italia in Gallias fe contuliffe, & circa fefta Pafchalia fynodum habuiffe Parifienfem ad quam vocatus eft Gilbertus Epifcopus Pictauienfis:& eodem anno Ludouicum Regem, ipsâ Pentecoftes hebdomadâ ad facrum bellum profectum fuiffe, vt ex Chronico Mauriniacenfi retulimus. An vero poft Regis profectionem eodem anno illud habuerit Remis, vt deftinauerat, ex Epiftola Gaufridi Clare-Vallenfis, an vero anno fequenti, incertum. At conftat ante annum 1148. habitum, cum Eugenius ante Victorinorum in ædem San-Genouefianam introductionem quæ an. 1147. facta eft, è Gallia in Italiam reuerfus fuiffet. Et tamen poft illud Concilium Remis habitum Parifios rediit, ibique fatis diu demoratus eft, vt ex Chronico Mauriniacenfi infra referemus. Vnde colligitur prius illud habuiffe, quàm Sugerius San-Victorinos introduceret.

Credibile eft igitur anno 1147. ineunte hoc habuiffe Concilium, nempe feriis Quadragefimalibus, vt infra ex Othone Frifingh. referemus: in quo multa occurrunt notatu digniffima. Nam imprimis cum multi à Bernardo Clare-Vallenfi & aliis æmulis excitati aduerfus Gilbertum infurrexiffent in Concilio Parifienfi, ipfe vero vtcunque fatisfaceret, Eugenius magnos animorum æftus confpiciens Concilium diffoluit, vt ante diximus, & ad proximum iftud Remenfe rem indecifam & integrã remifit. Sed nec ibi damnatus eft Gilbertus, tum quia multi è Cardinalibus offenfi Bernardo, quod folus quodammodo aduerfus Epifcopum determinare affectaret, noluerunt eius condemnationi fubfcribere; tum quia ipfe profeffus eft publicè fe Concilii determinationi qualifcunque foret, fubfcripturum. Huiufce Concilij multi meminerunt.

Ipfe Bernardus Serm. 80. fuper Cantica generatim de hac hærefi fic fcribit. Recedant nouelli non Dialectici, fed hæretici, qui magnitudinem qua magnus eft „ Deus, & item bonitatem qua bonus, fed & fapientiam qua fapiens & iuftitiam qua „ iuftus, poftremo Diuinitatem qua Deus eft, Deum non effe impiiffimè difputant. „ Diuinitate, inquiunt, Deus eft: fed Diuinitas non eft Deus. Forfitan non dignatur Deus effe, quæ tanta eft vt faciat Deum. Sed fi Deus non eft, quid eft? aut „ enim Deus eft, aut aliquid quod non eft Deus, aut nihil. Equidem non das Deum „ effe. Sed ne nihilum quidem, vt opinor, dabis, quam vfque adeo neceffariam „ Deo effe fateris, vt non modo abfque ea Deus effe non poffit, fed ea fit. Quod fi „ aliquid eft quod non eft Deus, aut minor erit Deo aut maior aut par. At quomodo minor, qua Deus eft? Reftat vt aut maiorem fatearis aut parem. Sed fi maior, „ ipfe eft fummum bonũ, non Deus: fi par, duo funt fumma bona, non vnum. Quod „ vtrumque Catholicus refugit fenfus. Iam de magnitudine, bonitate, iuftitia fapientiaque idem per omnia quod de diuinitate fentimus: vnum in Deo funt & „ cum Deo. Nec enim aliunde bonus quàm vnde magnus & bonus, nec aliunde „ denique fimul hæc omnia eft, quàm vnde Deus, & hoc quoque non nifi feipfo. „ Sed dicit hæreticus, quid Deum Diuinitatem effe negas? non, fed eandem diuinitem qua eft, Deum nihilominus affero, nec deo excellentius aliquid effe affentior. „ Nam & magnitudine dico magnum, fed quæ ipfe eft, ne maius aliquid Deo ponam: & bonitate fateor bonum, fed non alia ipfe eft, ne melius ipfo aliquid „ mihi videar inueniffe. Et de cæteris in hunc modum fecurus & libens pergo in- „ offenfo, vt aiunt, pede in eius fententiam qui dicebat: Deus non nifi ea magnitudine magnus eft, quæ eft quod ipfe, alioquin illa erit maior magnitudo, quã Deus. „ Auguftinus hic eft validiffimus malleus hæreticorum: fi quid itaque de Deo proprie dici poffit rectius congruentiufque dicetur Deus eft magnitudo bonitas, iuftitia, fapientia, qua Deus eft magnus, bonus, iuftus aut fapiens. Vnde non immerito nuper in Concilio quod Papa Eugenius Remis celebrauit, tam ipfi quam „ cæteris Epifcopis peruerfa vifa eft, & omnino fufpecta expofitio illa in libro Gilberti Epifcopi Pictauienfis, quo fupra verba Boëtii de Trinitate faniffima quidem „ atque Catholica commentabatur hoc modo. *Pater eft veritas, id eft verus. Filius* eft „ veritas, id eft verus Spiritus S. eft veritas, ideft verus: & hi tres fimul non tres veritates fed vna veritas, id. vnus verus. O obfcuram peruerfamque explanationem! „ quam verius faniufque per contrarium ita dixiffet. Pater eft verus, id. veritas. „ Filius eft verus, id. veritas. Spiritus fanctus eft verus id. veritas, & hi tres

vnus verus. Id est vna veritas. Quod quidem fecisset si sanctum dignaretur Fulgentium imitari qui ait. *Vna quippe veritas vnus Dei, imò vna veritas vnus Deus non patitur seruitium atque culturam creatoris creaturaque coniungi.* Bonus corrector qui veracissimè de veritate loqueretur, qui piè Catholiceque sentiret de vera & mera diuinæ simplicitate substantiæ, in qua nihil esse possit quod ipsa non sit & ipsa Deus. Quanquam manifestius in nonnullis locis aliis à rectitudine fidei liber ille præfati Episcopi visus est discrepare, quorum V. G. adhuc vnum pono. Nam dicente authore, cum dicitur Deus, Deus, Deus, pertinet ad substantiam: Noster Commentator intulit non quæ est, sed qua est: quod absit vt assentiat Ecclesia Catholica, esse videlicet substantiam vel aliquam omnino rem qua Deus sit & quæ non sit Deus. Sed hæc minimè contra ipsum loquimur. Quippe qui in eodem Conuentu sententiæ Episcoporum humiliter acquiescens tam hæc quàm cætera digna reprehensione innuente proprio ore damnauit, sed propter eos qui adhuc librum illum contra Apostolicum vtique promulgatum ibidem interdictum transcribere & lectitare feruntur, contentiosius persistentes sequi Episcopum in quo ipse non stetit, & erroris quàm correctionis Magistrum habere malentes.

Gaufridus Clare-Vallensis eiusdem Concilij meminit, & ex eo fere refert quæ sequuntur, Vincentius Bellouacus.

Anno Domini 1148. Remis Concilium à Papa Eugenio celebratur. In quo Concilio publicè confutauit B. Bernardus M. Gilbertum cognomento Porretam disputando cum eo singulariter tanquam sui temporis Athleta. Hic Gilbertus erat Episcopus Pictauorum in sacris litteris plurimum exercitatus, sed sublimiora se scrutans ad insipientiam sibi. Siquidem de Trinitatis vnitate & Diuinitatis simplicitate non simpliciter sentiens, nec fideliter scribens, Discipulis suis panes proponebat absconditos & furtiuas propinabat aquas. Nec facile, quid saperet, imò quantum desiperet personis authenticis fatebatur. Timebat enim quod apud Senonas Petrum Abaelardum illi dixisse ferunt.

Nunc tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Nouissimè tamen cum iam fidelium super hoc inualesceret scandalum, cresceret etiam murmur, vocatus ad medium est, & librum tradere iussus, in quo blasphemias euomuerat graues quidem & verborum quodam inuolucro circunseptas. Beatus ergo Bernardus primò quidem totum quod ille verborum cauillationibus occultare nitebatur, subtilibus interrogationibus eliciens, deinde tam suis ratiociniis quàm sanctorum testimoniis biduanâ disputatione redarguit. Considerans autem nonnullos ex his qui præsidebant, iam quidem animaduertens blasphemiam in doctrinâ, tamen adhuc auertens iniuriam à persona, accensus est zelo & domesticam sibi Gallicanam conuocat Ecclesiam seorsum. Communi deinceps consilio à Patribus decem prouinciarum, aliis autem Episcopis & Abbatibus plurimis dictante viro Dei nouis dogmatibus opponitur symbolum nouum. Cui etiam subscribuntur nomina singulorum, vt eorum videlicet omnium sicut reprehensibilis, sic irreprehensibilis zelus cæteris innotescat. Ita demum Apostolico iudicio & authoritate Vniuersalis Ecclesiæ error ille damnatur. Episcopus Gilbertus an eidem damnationi consentiat, interrogatur. Consentiens & publicè refutans quæ prius scripserat & affirmauerat, indulgentiam ipse consequitur, maximè quod ab initio captus esset, ea lege se eandem disputationem ingredi, vt promitteret sine vlla sese obstinatione pro Ecclesiæ sanctæ arbitrio correcturum liberè opinionem suam. Horum duorum Magistrorum Petri videlicet Abaelardi & Gilberti Porretæ quidam Discipuli nimium zelantes pro ipsis B. Bernardo & toti Cisterciensi Ordini postea detrahere cœperunt. Hæc Vincentius ex Gaufrido l. 3. vitæ S. Bernardi. c. 5.

At fusius eandem Historiam exponit Gaufridus Clare-Vallensis testis oculatus in Ep. ad Cardinalem Albanensem. Postquam enim acta Concilii Parisiensis explicuit, ad Remensis expositionem descendit &, quo pacto Gilberti Capitula fuerint examinata, his verbis prosequitur. *Ventum est ad discussionem Capitulorum, quæ prædictus Abbas Godescalcus notauerat*, sed quia nimis ipse erat (elinguis, liber ille cum sanctorum testimoniis ei contrariis à D. Papa traditus est Patri nostro S. Bernardo Clare-Vall. Aderant viri magni nec mediocriter litte-

" rati, Gaufredus de Oratorio Burdegalenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus cuius in Pi- " ctauienſi Eccleſia Epiſcopus Suffraganeus erat, Milo Morinenſis Epiſcopus reli- " gione & ſcientia ſatis inſignis, Ioſlenus Sueſſionenſis Epiſcopus tam ſeculari " quam litterali ſcientia præditus, Sugerius Abbas S. Dionyſii, cui Francorum Rex " Ludouicus Hieroſolymam proficiſceus totius Regni commiſerat adminiſtratio- " nem. Hi & alii Patres cum B. Bernardo prædicta Capitula rationibus pariter & " ſcripturæ ſacræ teſtimoniis arguebant, niſi quod prædictus Gaufridus minus cæ- " teris loquebatur de induſtria patcens homini, iudicio ſe reſeruans ſicut humiliter " eſt profeſſus & pœnitentiam egit, audiens DD. Cardinales quorum Principales " fauiſſe Reo & euidenter etiam fouiſſe conſtabat, ſuper auditis obiectionibus " ſeſe promittere iudicaturos. Ingredientibus vero nobis Conſiſtorium prima die " cum Magnorum Voluminum Corpora per Clericos Pictauenſes feciſſet affer- " ri, & nos paucas authoritates Eccleſiæ in ſchedula haberemus, occaſione accepta " calumniabantur fautores illius hominis quod decurtata teſtimonia proferremus, " cum ille codices integros exhiberet, vbi poſſet intelligi quemadmodum verbis " propoſitis verba præcedentia vel ſubſequentia adhærerent. Prolatum tamen Ca- " pitulum de eius Codice, in hæc verba, *Cum dicitur Deus*, pertinet ad ſubſtantiam " *non quæ, ſed qua*. Quod dum alii atque alii clamantes authorem arguerent & " adoerſus eum adhuc tergiuerſantem non immerito cauſarentur, S. Bernardus ad " Epiſcopum ait. Quid neceſſe eſt circa huiuſmodi verba diutius immorari? non " aliunde procedit ſcandali huius origo niſi quod plures credere vos credunt & do- " cere quod Diuina eſſentia vel natura Diuinitas eius, ſapientia, bonitas, magnitu- " do non eſt Deus, ſed eſt forma quâ eſt Deus. Ecce ait S. Bernardus, tenemus quod " quærebamus. Scribatur iſta confeſſio. Præcepit ſummus Pontifex & D. Henri- " cus Piſanus tunc Romanæ Eccleſiæ ſubdiaconus futurus, poſtea Clare-Vallenſis " Monachus, & ex Abbate S. Anaſtaſii, SS. Nerei & Achillei Presbyter Cardina- " lis ad eius mandatum porrexit & attulit chartam, calamum & encauſtum. Cum " autem ſcriberet ipſam Confeſſionem. Et vos ait Epiſcopus ad Abbatem Scribite " quod Diuinitas eſt Deus. Nec concitatus ille reſpondit ſcribatur, inquiens ſtylo " ferreo in vngue adamantino vel celtè ſculpatur in ſilice quod Diuina eſſentia, " formas, natura, deitas, bonitas, ſapientia, virtus, potentia, magnitudo, verè eſt Deus. " Diſputatum eſt deinde inſuper eodem Capitulo & eo vſque proceſſum eſt, vt " diceret Sanctus, quod ſi forma illa non eſt Deus, melior Deo eſt, cum ex ea Deus " habeat eſſe, ipſa autem nec ab eo ſit, nec ab eo habeat quidquam. Quod po- " tiſſimum credidi memorandum propter eam ſpecialiter cauſam, quia diſputatio- " ne completa Eccleſiæ Remenſis armarium mox ingreſſus plures exinde tulit Co- " dices, & in libro B. Auguſtini de Trinitate inter alia plura teſtimonia, eadem pe- " ne verba quæ S. Bernardus obiecerat, reperit in hunc modum. *Deus magnus eſt* " *non niſi ea magnitudine quæ eſt quod ipſe, alioquin ille erit maior magnitudo quàm* " *Deus*.

Cæterum cum de primo Capitulo prima die diſputaretur, ego fui qui obieci eidem Epiſcopo audientibus vniuerſis, quod verba illa quæ modò proferebantur, eodem anno coram D. Papa & maiori parte maiorum quæ aderant perſonarum penitus abnegaſſet, & teſtes produxiſſet, quod talia nunquam crediderat. At ille multùm confidens & amplius forſitan, quàm poſtea voluiſſet, quia negare non poterat ſe negaſſe. Quidquid tunc dixeram, modò, ait, hoc dico. Ego verò ſuſpirans grauiter, quod viderem coram tantis Iudicibus paulò minus impune tanta præſumi, *Ergo ſicut Rex*, inquam, *veſtrum dictum & dedictum habetis*.

Et factum eſt vt diſputantibus perſonis quæ aderant ſuper Capitulo 1. prædicto occurreret ſecundum, profitente prædicto Epiſcopo, quod nec vnus Deus, nec vnum aliquid ſit tres Perſonæ, licet 3. Perſonæ ſint vnus Deus, id eſt vnâ Diuinitate, & ſint vnum, id eſt vno. Et aduerſus hoc Capitulum diutius eſt diſputatum, poſtquam ſuggerente S. Bernardo & D. Papa præcipiente ipſum etiam cum priore litteris eſt commendatum. Cui euidens ſatis oppoſita eſt authoritas Athanaſij in hæc verba. Supernarum virtutum Carmina, Vnum tria & tria vnum eſſe confirmant.

Sequenti die codices tantos attulimus ad diſputationem, vt obſtupeſcerent fautores Epiſcopi & à nobis audirent, quia ecce ſchedulas non habemus. Faciebat Epiſcopus in libris

libris B. Hilarij & de corpore Canonum in quorumdam Græcorum Epistolis verba minus intelligibilia, præsertim in tanta festinatione & in tanta ac tali multitudine lectitari, nec deerant, qui pro eo se opponerent, licet parum intelligentes. Addita sunt eodem die Capitula duo prioribus & litteris pariter commendata. Quod personales proprietates & æternarum rerum multitudinem copiosam Episcopus idem veraciter esse sine initio profiteretur, quarum tamen nulla esset Deus, nulla à Deo.

4. Fuit Capitulum, quod Natura Diuina naturam non suscepit humanam, sed persona filii nostram naturam suscepit, contra illud Gregorii, quia venit ad nos calceata Diuinitas humanitate, & B. August. in l. 3 de Trinitate. Ergo quia forma Dei accepit formam serui, vtrumque Deus & vtrumque homo. Item eiusdem super Euangelio Ioannis in Tractatu 75. semetipsum exinaniuit & homo, &c. quis nisi idem ipse Christus Iesus? sed hic iam sunt omnia, & verbum in forma Dei quæ accepit formam serui, & anima & caro in forma serui, quæ accepta est à forma Dei. Et Leo Papa. Suscepit Nos illa natura, quæ nec Nostris sua, nec suis nostra consumeret.

Exinde postquam diutius disputatum est, sub eo tenore discessum est, vt DD. Cardinales dicerent, Quia ecce audiuimus quæ proposita sunt, deinceps iudicabimus qualiter debeant definiri. Quod verbum eatenus mouit corda multorum, vt sequenti die apud S. Bernardum conuenirent Archiepiscopi decem, Episcoporum quoque atque Abbatum ac Magistrorum plurima multitudo. Et quia iudicium sibi soli reseruasse videbantur, quos nouerant fere omnes errantis potius quàm erroris fautores, prouidere oportere cum Capitulis illis Gilberti Episcopi, suæ & fidei symbolum mitti, vt scirent plenius vnde iudicarent. Scripserunt ergo Capitula totidem quàm expressius potuêre illius verbi, suam confessionem contrariam in omnibus & per omnia proponentes, quam de communi omnium conuenientia non sine multa deliberatione dictatam iudicaturis facerent exhiberi. Nec tamen verebantur, ne contrarium aliquid iudicarent, si credebant nonnullos eorum adhoc tendere, vt sine aliqua definitione Concilium solueretur, propter quod eidem scripturæ quam vobis nouissimam mittimus, scripta sunt nomina singulorum qui aderant, Archiepiscoporum, Abbatum & Magistrorum de consensu & conuenientia vniuersorum. Et electæ sunt tres personæ, Episcopi duo Reuerendissimi, Hugo Antissiodorensis & Milo Morinensis & Sugerius Abbas S. Dionysij, qui eandem scripturam D. Papæ & Cardinalibus præsentarent & dicerent eis: *Pro vestra reuerentia sustinuimus minus dignos acceptione sermones*, donec tandem audiuimus, quod de eis iudicare velletis. Offerimus ergo & Nos vobis nostram Confessionem, vt non de parte, sed de partibus iudicetis. Tenetis confessionem hominis illius scriptam; conuenit vt teneatis & nostram, verumtamen ille vobis sub hoc tenore tradidit suam, vt paratus esset corrigere, si quid aliud vobis videretur, Nos eiusmodi conditionem penitus excludentes sic vobis nostram offerimus, vt noueritis quod in hoc sumus, in hoc perseuerabimus nihil penitus mutaturi. Quibus sine cunctatione D. Papa respondit, & vniuersis qui miserant eos renunciare præcepit, quod ab eadem confessione eorum in nullo prorsus Romana Ecclesia dissentiret. Et si stare visi fuerant aliqui pro persona, sed non stabant aliquatenus pro doctrina, Inde fuit quod in insigni palatio', cui nomen est Thau, Ecclesia Vniuersa conueniens & interrogatus Episcopus Pictauiensis Capitulis singulis liberè renunciauit hæc eadem verba locutus. *Si vos aliter creditis, & Ego. Si vos aliter dicitis, & Ego. Si aliter scribitis, & Ego.* Ibidem D. Papa authoritate Apostolica in assensu totius Ecclesiæ quæ conuenerat, Capitula ipsa damnauit distinctè præcipiens, ne eundem librum legere vel transcribere etiam sic reprobatum quis auderet, nisi prius eum Romana Ecclesia correxisset, cumque responderet Episcopus *Ego corrigam ad arbitrium vestrum*, *Non vobis*, ait, *hæc correctio committetur.*

Erant & alia quæ in Scholis suis dicebatur Auditoribus suis frequenter idem Episcopus tradidisse, licet non dissimularemus, pro multitudine tamen Scholarium qui testimonium perhibebant ab eo audiuisse multoties hæc, coram omnibus scissæ & discerptæ fuerunt chartæ quæ dicebantur eius sententias continere, quin igne petito ad comburendum eas, dixerunt Quidam sufficere si scinderentur.

" De cætero super capitulis aliis, de quibus mandatum vestræ dignationis ac-
" cepi, diligenter considerans in libro Glossarum Psalterij, quas idem Gilber-
" tus Porretanus composuit super verbum *Adorare scabellum pedum eius*, ita scri-
" ptum inueni, *Caro de terra est & de carne Mariæ carnem accepit Christus.* Hæc
" sine impietate adoratur à nobis, quia nemo carnem eius spiritualiter man-
" ducat, nisi prius adoret. Huc vsque verba sunt Augustini. Quibus continuò
" addidit Gilbertus declarationem, quod est additamentum eorum. *Non illam*
" *dico ad orationem quæ latria est*, quæ soli Creatori debetur, sed illam quæ duliâ
" dignior est. Dulia enim adoratio est, quæ etiam Creaturæ exhibetur, quæ duas
" habet species, vnam, quæ hominibus indifferenter, & alteram quæ soli huma-
" nitati Christi exhibetur.

" In libro etiam Glossarum eius in Epistol. S. Pauli super illum locum, propter
" quod Deus exaltauit illum, &c. sic commentatus est. Quibusdam videtur hoc
" nomen datum homini; quòd nullâ ratione conuenit. Hoc enim nomen *esse filium*
" *Dei*, hoc nomen *esse Deum*, quod non per solam appellationem, sed per naturam,
" super omne nomen est, quod non post passionem suam, sed potius à Patre à quo
" habet omnia, cum generaretur, accepit. Hoc ergo non homini datum, nisi for-
" te quis dicat per adoptionem omne datum, sed adoptiuo Deo non flectitur om-
" ne genu nec est in gloria Dei Patris: nam nato ex Deo hoc competit. Dicit ta-
" men Apostolus, *dedit illi nomen, &c.* quod ideo dico, quia natus accepit, vt per
" Crucem manifestaretur, qui à Patre dum generaretur, accepit. Horum autem
" Capitulorum nihil eiusdē Concilij tēpore audieramus, nihil penitus noueramus.

" Quæ verò Capitula cæteri Episcopi contra Capitula Gilberti ediderint, habemus apud Mathæum Parisiensem, quanquam tempore aberrauit, & Pontifice. Scribit enim habitum fuisse concilium istud Remense anno 1119. sub Calixto Papa & Vvillielmo 1. Anglorum Rege; cum certò constet ex omnium Historicorum confessione habitum fuisse ab Eugenio Papa anno 1146. aut 1147. aut saltem 1148. præterea verò certum est an. 1119. nondum fuisse adhuc tanti nominis Gilbertum, nec tum adhuc Episcopum. sic autem ille. *In hoc Concilio idem Papa errorem* M. Gilberti Porretæ, qui in Capitulis 4. errasse dicitur, condem-
„ nauit. 1. *Dixit, quod Diuina Natura, qua Diuinitas dicitur, Deus non sit, sed forma*
„ *quâ Deus est: sicut humanitas non est homo, sed forma qua est homo.* Concilium. Cre-
„ dimus simplicem naturam Diuinitatis esse Deum; nec aliquo sensu Catholico
„ posse negari, quin Diuinitas sit Deus. Sic verò vbi dicitur, Deum sapientiâ sa-
„ pientem, magnitudine magnum, æternitate æternum, vnitate vnum, Diuinitate
„ esse Deum, credimus nonnisi ea sapientia, quæ est ipse Deus, sapientem esse,
„ non nisi ea magnitudine quæ est ipse Deus, magnum esse: non nisi eâ æternita-
„ te, quæ est ipse Deus, æternum esse; non nisi eâ vnitate quæ est ipse Deus,
„ vnum esse: non nisi ea Diuinitate Deum, quæ in ipso est; idest in seipso sapien-
„ tem, magnum, æternum, vnum Deum.

„ 2. Dixit, *quod non vnus Deus, vel vna substantia, aut vnum aliquid sit personæ: id*
„ *est Pater & Filius & Spiritus S. ipsæ vero 3. personæ tria sunt differentia & numero:*
„ *ac si 3. homines humanitatem vnam numero habere inuenirentur.* Concilium. Cum de
„ 3. Personis loquimur, Patre & Filio & Spiritui sancto, ipsas vnum Deum, vnam
„ Diuinam substantiam esse fatemur, & è conuerso. Cum enim de vno Deo, vna
„ Diuina substantia loquimur, ipsum vnum Deum, & vnam Diuinam substan-
„ tiam esse tres personas confitemur.

3. Dixit Gilbertus, *Quod ad proprietates personarum, Relationes quædam æternæ sunt, quæ non sunt idem, quod ipsæ personæ, sed diuisa numero & diuisa substantia, & habent tres vnitates, & sic multa æterna sunt, quorum nullum sit Deus.* Concilium. Credimus solum Deum, Patrem & Filium & Spiritum S. æternum esse, nec aliquas omnino res, siue relationes, siue proprietates, vel vnitates dicantur, adesse Deo, quæ sunt ab æterno, quæ non sint Deus.

4. Dixit *quod Diuina natura non sit incarnata.* Concilium. Credimus ipsam Diuinitatem, siue substantiam Diuinam, siue naturam Diuinam dicas, incarnatam esse, sed in Filio.

Eandem Historiam & res in eo Concilio gestas describit Otho Frisinghensis author contemporaneus lib. citato c. 36. postquam enim de Eonis hæresiarchæ

opinione seu potius fatuitate disseruit, de quo nos quoque infra dicemus, de hæresi Gilbertina disserit in hunc modum. *Itaque finita synodo* (qua damnatus fuerat Eon hæreticus) salutiferisque ad innouationem seu confirmationem antiquorum ibidem promulgatis Decretorum Capitulis prudentiores & viciniores ad causam Episcopi Gilberti terminandam reseruantur. Decursâ medianæ Quadragesimæ hebdomadâ, sacroque Dominicæ passionis tempore inchoante Episcopus Pictauinus manente adhuc summo Pontifice Remis rursus ad iudicium trahitur in cubiculo vbi vrbis Episcopus cum senioribus sedit, vocatur; & ab eo quid de fide S. Trinitatis sentiat, subtiliter interrogatur. Ille orthodoxorum Patrum quas non in schedulis sed in corpore librorum integras attulerat, legi faciens authoritates, eandem se quam illi fidem tenere asserebat. Cumque huiusmodi sermone seu legendi prolixitate dies detineretur, tanquam tædio affectus Romanus inquit Antistes, *Multa, frater, dicis*, & ea fortassis quæ à nobis non intelliguntur, legi facis. Sed simpliciter à te cognoscere velim, an ne illam summam essentiam qua 3. personas profiteris vnum Deum, credas esse Deum? Qui diutinâ collatione *fatigatus minus præmeditatè respondit*, Non. *Quod dictum mox ab eius ore raptum* Notarius excepit, scribens in hunc modum; Episcopus Pictauiensis scripsit & dixit quod Diuina essentia non est Deus. In Commentario enim super Boëtium de Trinitate, vbi author Theologica à Naturalibus prædicamenta discernens inter cætera posuit, substantia quâ Deus est, iste apposuit, *Non qua Deus est*, id est non vt ad subsistentem, sed ad subsistentiam referatur. Sicque in hæc verba conuentus ea die dimittitur. Episcopus totum quod superfuit illius diei spatium cum nocte sequente amicos suos ex Cardinalibus, quos habuit non paucos, circuit.

In Crastino ipso denuò cum summo Pontifice in causa posito recitatur *Scriptum*, cuius vt ab eo reddatur ratio, exposcitur. Ipse se hoc non simpliciter concessisse asserebat. Dicebat enim hoc nomen *Deus*, quandoque in designatione *naturæ*, quandoque in designatione *personæ* vnius etiam poni. In designatione naturæ, vt cum dicitur *Deus tuus vnus est*; Personæ, vt cum dicitur, *Pater est Deus, Filius est Deus*: Personæ & vnius tantùm de tribus, vt ibi, *Ascendit Deus in iubilatione*, quod de persona filij dictum esse nemo ambigit. Quare & aiebat se Diuinitatem esse Deum in illo tantum sensu concedere, quo Deus ponitur pro Natura. In eo verò absolutè concedere non audere, quo pro qualibet personarum hoc nomen Deus accommodatur, ne videlicet si indeterminatè profiteretur, Diuinitatem esse Deum, id est quamlibet personarum, cogeretur sine determinatione concedere quidquid de qualibet personarum & de essentia; sicque in hanc incideret absurditatem, vt sicut personam Filij, ita Diuinam Essentiam indeterminatè incarnatam passim confiteretur. Ex qua absurditate facile sensus hæreticus iuxta Sabellium emergeret, *Vt eadem res diceretur & generans & genita & eadem se ipsam genuisse*. Quod autem inter Naturam & personam non Mathematica abstractione, sed Theologica consideratione quoquo modo diuideret ratio, & ratione & authoritate probare nitebatur. Ratione, ne videlicet iuxta Arrium sicut personarum, ita & pluralitatem admitteret Essentiarum; vel secundum Sabellium, ad Essentiæ singularitatem Christianæ fidei Religio pluralitatem confingeret personarum, hac Theodoreti contra Sabellium vtens authoritate. Oportet ergo desiderantem spirituales diuitias & volentem Christianorum dogmata vendicare, rerum non ignorare proprietatem, ne forte aliud pro aliis intelligens circa dogmata peccet. Qui enim naturam & personam idem esse intelligit, aut in diuisionem Arrij incidit, aut in confusionem Sabellii. Et illa Hilarij. *Discerne ô Heretice, Spiritum Christi à Spiritu Dei, & excitati à mortuis Spiritum Christi à Spiritu Dei Christum à mortuis excitantis*. Et quæro nunc in spiritu Dei, verum Naturam, aut rem naturæ significatam existimes? Non idem est enim natura, quod naturæ res est. Sicuti non idem est homo, & quod hominis est: nec idem ignis, & quod ipsius ignis est. Et secundum hoc non idem est Deus & quod Dei est. Item quod non Natura, sed Filij persona carnem suscepisse credenda sit, hac authoritate Toletani Concilij ostendit. *Solum Verbum Caro factum est, & habitauit in nobis*. Et cum tota cooperata sit Trinitas formationem suscepti hominis, quoniam inseparabilia sunt

opera Trinitatis, solus tamen accepit hominem in singularitate personæ non vnitate Diuinæ naturæ, id est id quod est proprium Filii, non quod commune Trinitati.

Quam authoritatem cum determinare vellet Clare-Vallensis Abbas, aliqua verba quæ Cardinalibus displicerent, protulit Episcopo Pictauino dicente, Et hoc scribatur. Ad quod ille respondit, *scribatur stylo ferreo, vngue adamantino.* Mox q; ad publicum progressus omnes quos poterat, conuocauit. Ibi cum Archiepiscopis, virisque Religiosis & eruditis contra 4. prædicta quæ Pictauino Episcopo imponebantur Capitula fidem suam in hunc modum, ipse cum aliis & alij cum ipso exposuerunt.

Credimus simpliciter Naturam Diuinitatis esse Deum, nec aliquo sensu Catholico posse negari, quin Diuinitas sit Deus, & Deus Diuinitas. Si vero dicitur sapientia sapientem, magnitudine magnum, æternitate æternum, vnitate vnum, Diuinitate Deum esse & alia eiusmodi, credimus non nisi ea sapientia quæ est ipse Deus, sapientem esse, non nisi ea magnitudine quæ est ipse Deus, magnum esse; non nisi ea æternitate quæ est ipse Deus, æternum esse; non nisi ea vnitate quæ ipse est, vnum esse: non nisi ea Diuinitate Deum quæ est ipse, id est seipso sapientem, magnum æternum, vnum Deum.

Cum de 3. Personis Patre, Filio, Spiritu S. loquimur, ipsas vnum Deum, vnam Diuinam substantiam fatemur esse, & è conuerso. Cum de vno Deo, vna Diuina substantia loquimur, ipsum vnum Deum vnam Diuinam substantiam esse 3. personas profitemur.

Credimus solum Deum Patrem & Filium & Spiritum S. æternum esse, nec aliquas omnino res, siue relationes, siue proprietates, siue singularitates, vel vnitates dicantur, & huiusmodi alia à Deo esse, quæ sint ab æterno & non sint Deus.

Credimus ipsam Diuinitatem siue substantiam Diuinam, siue naturam Diuinam dicas, incarnatam sed in Filio esse.

Moleste tulerunt Cardinales qui aderant se spretis à Bernardo & Episcopis Gallicanis confecta fuisse illa Capitula Gilberti Capitulis opposita: & apud Eugenium acriter conquesti sunt: qua de re sic habet idem Otho.

Conquestio Cardinalium apud Papam.

Quod Gallicanæ Ecclesiæ factum tam grauiter sacer Cardinalium Cœtus accepit, vt cum magna mentis indignatione Curiam intrarent, ac tanquam vnum Corpus effecti vna omnes voce Pontifici suo dicerent. *Scire debes quòd à nobis per quos tanquam per Cardines Vniuersalis Ecclesiæ voluitur axis, ad regimen totius Ecclesiæ promotus à priuato Vniuersalis Pater effectus iam deinceps te non tuum, sed nostrum potius esse oportere*, nec priuatas & modernas amicitias antiquis & communibus præponere, sed omnium vtilitati consulere, Romanæque Curiæ culmen ex Officij tui necessitudine curare, & obseruare debere. Sed quid fecit Abbas tuus, & cum eo Gallicana Ecclesia? quâ fronte, quo ausu ceruicem contra Romanæ sedis primatum & apicem erexit? hæc est enim sola quæ claudit & nemo aperit: aperit & nemo claudit ipsa sola de fide Catholica discutere habens à nullo etiam absens in hoc singulari honore præiudicium pati potest. Sed ecce Galli isti etiam faciem nostram contemnentes super Capitulis quæ his diebus nobis assidentibus agitata sunt, tanquam definitiuæ sententiæ vltimam manum apponendo nobis inconsultis fidem suam scribere præsumpserunt. Certè si in Oriente, vt pote Alexandriæ vel Antiochiæ coram omnibus Patriarchis huiusmodi tractaretur negotium, nihil firma stabilitate solidum sine nostra definiri valeret authoritate.

Quinimo iuxta antiquorum Patrum Instituta vel exempla Romano seruaretur examini terminandum. Quomodo ergo isti in nostra præsentia vsurpare audent, quod etiam remotioribus & maioribus nobis non licet? Volumus igitur huic tam temerariæ nouitati celeriter assurgas, ipsorumque contumaciam punire non differas.

Conquerebantur ergo illi non quidem de falsitate aut temeritate Capitulorum, quæ ab Episcopis Gallicanis proposita fuerant, sed de ratione illa determinandæ veritatis in Concilio, absque deliberatione scilicet, nec consultis prius Cardinalibus, quid super hæresi Gilbertina sentirent. Nam ipsi cum Magistris scholarum schedulam fidei composuerant, subscripserant & Eugenio porrexerant, vt testatur

Gaufridus Ep. præallata. *Ex parte*, inquit, *decem Archiepiscoporum & omnium Episcoporum pene qui in illa adhuc die Remis inuenti sunt cum Abbatibus maximis atque plurimis & Magistris scholarum & subscriptis nominibus singulorum per superius memoratas personas fuerat præsentatum.*

Eos tamen Papa conatus est verbis blandioribus demulcere & conciliare, ne quid turbæ interueniret. *Quos* inquit Otho, *Romanus Pontifex blãdo mitigans eloquio Abbate ad se vocato, de hoc facto, qualitate-ve facti solerter inquirit. Cui ille humiliter & cum reuerentia respondit se vel DD. Episcopos de præfatis Capitulis definisse, sed quia ab Episcopo Pictauino audierat, vt fides sua scriberetur; idcirco quia solus nollet illorum authoritate ac testimonio simpliciter se quod sentiret exposuisse. Hocque tam humili quàm modesto ipsius responso prædicta Cardinalium indignatio conquieuit; ita tamen vt præfatum scriptum tanquam inconsulta Curia prolatum velut authoritatis pondere carens pro symbolo in Ecclesia quod in Conciliis contra hæreses congregatis fieri solet, non haberetur.*

Gilbertus damnationi sua subscribit.

Cæterum quod ad 4. Capita supra relata attinet, idem Otho subiicit. *De primo tantum Romanus Pontifex definiuit* (vt pote maioris momenti, in quo & totius Quæstionis cardo vertebatur) *ne aliqua ratio in Theologia inter naturam & personam diuideret, neue Deus Diuina essentia diceretur ex sensu ablatiui tantum, sed etiam nominatiui*. Et de Gilberto mox ista. *Episcopus vero præmissam summi Pontificis sententiam reuerenter excipiens Archidiaconis suis in gratiam receptis cum ordinis integritate & honoris plenitudine ad propriam diœcesim remeauit.*

Idem notat Gaufridus in vita Bernardi sic scribens. *Ita demum Apostolico Iudicio & authoritate Vniuersalis Ecclesiæ error ille damnatur.* Episcopus Gilbertus an eidem damnationi consentiat, interrogatur. Consentiens & publicè refutans quæ prius scripserat & affirmauerat, indulgentiam ipse consequitur maximè quod ab initio cautus fuisset ea lege eandem ingredi disceptationem vt promitteret sine vlla sese obstinatione pro Ecclesiæ sanctæ arbitrio correcturum libere suam opinionem. Ex quibus patet Gilbertum nullatenus fuisse hæreticum, nec in tuenda praua sua opinione pertinacem remansisse.

Aduersus ipsum scripsit Guillielmus de S. Theodorico Tractatum de Relationibus Diuinis. In fine autem sic habet. *Vt ad hæc* specialiter Capitula, quæ in manibus sunt, reuertamur, nunquid non audientibus hæc tam noua dogmata considerandum fuerat, quanto sapientes ac litteratos viros non longe ante hæc tempora habuisset Ecclesia sanæ opinionis & doctrinæ, qui manifeste contraria senserant & docuerant. Dico autem insignes illos Laudunenses Anselmum & Radulfum, Magistrum etiam Albericum Remensem prius, Bituricensem Archiepiscopum, & fidelissimum Diuini verbi Tractatorem Hugonem de S. Victore, sed & Robertum Pullanum Apostolicæ sedis Cancellarium cæterosque quamplures, quorum præsentia adhuc aut memoria recens in benedictione est, quorum communis extat sententia, Quidquid est in Deo Deum esse. Hinc M. Radulphus Laudunensis quadam scriptura sua sic ait, *Per illa nomina Pater, Filius & Spiritus Sanctus nullas intelligimus poni proprietates, sicut de iusto, per superius dictum est, quæ sint aliud quam ipsæ personæ.*

Postremo Otho superius laudatus totũ hoc negotium sic concludit, c. 57. *Vtrum* autem prædictus Abbas Clare-Vallensis in hoc negotio ex humanæ infirmitatis fragilitate tanquam homo deceptus fuerit, vel Episcopus tanquam vir Litteratissimus propositum astutè celando Ecclesiæ Iudicium euaserit, discutere vel iudicare nostrũ nõ est. Quod enim sancti & sapientes viri corruptibili carne circundati frequenter in talibus fallantur, & nouis & antiquis probatur testimoniis. Nam vt de illo taceam quod B. Gregorius S. Dauid in quem spiritus Domini directus asseritur, ad patriam à qua à filio propulsus fuerat, reuertenti, à seruo Miphisboseth cum xeniis occurrenti sureptum inducit exemplo Christianis temporibus. B. Epiphanius Salaminiæ Cypri Episcopus tam eximiæ, vt mortuum quoque suscitaret, sanctitatis, aduersus Ioannem Chrysostomum, cuius hodie in Ecclesia viget memoria tam acriter ab æmulis induci potuit, vt eum in propria Ciuitate declinans communicareque nolens etiam populum sibi commissum quantum in ipso fuit, contra illum concitaret. Hactenus de Gilberto eiusque Doctrina in Concilio Remensi examinata.

Contra eundem Gilbertum eiusque Discipulos & sectatores scripsit ex Aca-

demicis M. Robertus de Meliduno, eoſque reprehendit quod dicerent Diuinitatem Dei formam eſſe, Deumque formam eſſe, quæ Deus non ſit. In tractatu igitur nondum in lucem edito ſic habet, præmiſſo hoc titulo. *De hoc quod quidam dicunt hoc nomine* Deus *formam ſignificari*.

" Quorundam praua habet opinio aliud ſignificari hoc nomine *Deus* quàm aliquo nominum perſonalium. Mentiuntur enim illo ſignificari *Formam* quam *Diuinitatem* dicunt, quà tres perſonæ informantur, vnde ex vnius Diuinitatis participatione tres perſonas vnum Deum eſſe aſſerunt: & hæc eſt illa vnitas ſubſtantiæ quæ in tribus eſt perſonis, & in Creaturis eſſe non poteſt. His quoque nominibus *Dominus, omnipotens, iuſtus, miſericors & ſimilibus* formas prædicari de Deo garriunt, quas Eſſentias ſiue exiſtentias nominant. Si autem nominum iſtorum ſignificata formæ ſint, ea diuerſas res eſſe oportet. Quæ diuerſitas vnde conſiſtat, non facile aſſignatur. Non enim ita diuerſæ ſunt, ſicut tres perſonæ inter ſe diuerſæ ſunt, quoniam vnaquæque illarum tribus perſonis eſt communis, diuerſas fateri eſſentias deteſtabile eſt. Diuerſæ quoque formæ eſſe non poſſunt, niſi aliud eſſet Deum iuſtum eſſe & pium eſſe & omnipotentem eſſe, quod falſum eſt. *Secundum iſtos Deus & Deitas ſunt ſicut formatum & forma.* Nam Diuinitatem dicunt eſſe formam authoritate Apoſtoli dicentis de filio: *qui cum in forma Dei eſſet, ſe exinaniuit, &c.* formam Dei Diuinitatem appellant. At omnis forma formati eſt, diuinitas ergo alicuius formati forma eſt, ſcilicet Dei Trinitatis. Quod quia falſum eſt, qualiter Apoſtoli verba debeant accipi, videndum eſt. Ait itaque *qui cum in forma Dei eſſet*, ſic eſt intelligendum, id eſt quod Filius in perfecta ſubſtantia diuinæ naturæ eſt cum Patre. Forma enim rei perfectionem habet: nam à materia eſſe rei inchoatur, & in forma completur. Vt ergo Paulus Dei filium perfectum Deum oſtenderet: eum in forma Dei fuiſſe docuit.

Pergit eoſdem ſeu alios confutare, qui dicebant hoc nomine *Deus* formam ſignificari quæ Deus non eſt. *Cum Diuinitas ſit forma & non Deus, ſicut eorum habet opinio, quæritur vnde putent Diuinitatem eſſe habere, ſcilicet an à ſe, an ab alio?* A ſe autem non habet, quoniam ipſa Deus non eſt: ſolus enim Deus à ſe habet eſſe: ſi autem à ſe haberet, cum ſolus Pater à ſe eſſe habeat, ipſa Pater eſſet. Si autem ab alio eſt, quis eſt modus qui ipſam ab alio eſſe aſſignari poſſit? Tanquam Creatura à Deo non habet eſſe, quia ſine ea nunquam fuit, eo quod nunquam fuit quin eſſet Deus. Item nec per generationem nec per proceſſionem à Deo Patre habet eſſe: quia nec Filius eſt nec eius proprietas, nec Spiritus S. nec illius perſonalis proprietas, nec etiam habet eſſe à Deo vt vnum. Ab alio etiam eſſe non habet ſcilicet ab artifice. Et ita nullus poteſt aſſignari modus quo ipſa ſit à Deo, vel à ſe, nec ab alio. Quare videtur non ſolum eam non eſſe formam, verum etiam omnino nihil eſſe. Cum ipſi confiteantur Diuinitatem bonum eſſe, quærendum eſt cuiuſmodi bonum &c. Eam illius eſſe bonum neceſſe eſt, quod ea eſt Deus. *At omne bonum quod alterius eſt bonum, eo cuius bonum eſt*, melius eſſe neceſſe eſt. Diuinitas ergo non ſolum ſummum bonum eſt, ſed eſt bonum ſummi boni, id eſt bonum ſummo bono melius. Hæc & alia plura Robertus de quo dicemus infra & in ſynopſi huius ſeculi plura referemus.

Alii vero ipſummet Gilbertum ab omni hæreſeos ſuſpicione immunem eſſe prædicabant: nunquam enim eum exiſtimaſſe inter Deum & Deitatem aut inter attributa Diuina intercedere realem vllam diſtinctionem, ſed tantùm Theologicam, vt tum appellabant, ſeu vt poſteri appellarunt, virtualem, quæ prouenit ex humano concipiendi & intelligendi modo: quippe licet omnia quæ in Deo ſunt, ſint ipſe Deus, certum eſt tamen alio & alio modo concipi: aliter enim concipitur iuſtitia, aliter miſericordia, aliter ſapientia: item Deitas vt quædam forma, Deus vt ſuppoſitum: licet hæc omnia ſint ipſe Deus ſimplex & indiuiſus, iſta autem conceptuum diuerſitas, quæ ad formandam diſtinctionem Theologicam ſeu virtualem ſufficit, non niſi ex imperfectione & limitatione intellectus humani prouenit. Cui diſtinctionis & ſimilium generi quia nondum aſſueuerant Theologi, ideo qui primi illas excogitarunt, ad hæreticorum confutationem & myſteriorum ſacrorum explicationem, in ſuſpicionem hæreſeos venerunt. Adeo nouitas viris piis & verè Catholicis ſuſpecta eſt & diſplicet. Exſpectamus de hac Gilberti Doctrina diſſertationem, quam pollicitus eſt nobis Iacobus de la

Nouë Bouer Regalis Abbatiæ S. Victoris Canonicus Regularis ex ipsismet Gilberti scriptis, quæ in Bibliotheca San-Victorina integra seruantur. Ad Concilium Remense redeamus.

In eodem Concilio quod tempore quadragesimali habitum est, vt supra retulimus ex Otbone, ac proinde an. 1146. more Gallicano, more vero Romanorum qui annum à Kalendis Ianuariis auspicabantur, an 114. damnatus est antequam ad Gilbertum veniretur, Eon ille Rusticanus & illiteratus Pseudo-Propheta, Quanquam non tam Hæretici nomine dignus videatur, quàm fatui, & pro contumaci fatuitate fatuaque contumacia puniendus: de cuius, inquit Mathæus Parisiensis, incãtationibus & phantasiis melius est silere, quam loqui. Erat ille Armoricanus, vocabaturque *Eudo de Stella* & Gal. Eon de l'Estoile; vir nobilis generis. Meminit Sigeberti Continuator an. 1158. 59. & 74. Eudonis cuiusdam Vice-comitis Porricidii vulgò *de Porhoit*. Et in Chartario Abbatiæ de Rota, quæ in Andegauensi agro sita est, mentio fit cuiusdam Eudonis Redonensis Ecclesiæ Archidiaconi. Vnde coniicit Ioannes Picardus in Notis ad Guill. Neubrigensem fuisse illos ex eadem gente. Verum nihil attinet ad Gentem prænomen, sed cognomen. Ille autem fatuus apud Neubrigensem Eudo prænomine, cognomento *De Stella* vocabatur, vt dictum est. *De Eudone seu Eone Hæretico & Pseudo-Propheta.*

Quod ad Doctrinam verò eius attinet, dicebat se *filium Dei esse vnigenitum*, venturumque iudicare viuos & mortuos, seque indicari cum dicitur in suffragiis Ecclesiasticis. *Per eum qui venturus est iudicare viuos & mortuos & seculum per ignem.* Ac proinde speciosa quædam nomina suis Discipulis indiderat, vnum quidem *Sapientiam vocabat, alium Iudicium*, alios aliis eiusmodi nominibus. Ita vero dementauerat Rusticos, imo & Nobiles, vt ei multi magno numero & comitatu adhærerent. Atque ob eam rem Albericus Ostiensis ad eas partes se contulerat, vt miseros è præcipiti ruina extraheret. De ea enim hæresi videtur intelligendus Hugo Ambianensis, Ecclesiæ Rothomagensis Archiepiscopus in Tractatu de Hæresibus in Aremorico solo natis, quem Alberico Ostiensi Episcopo dedicauit: sic enim habet in Epistola breui, quæ continetur in Notis ad Bibliothecam Cluniacensem Andreæ Quercetani. *Reuerende Pater, digna sedet mihi memoria reminisci, qualiter in finibus Galliarum prope mare Britannicum Ciuitate Nannetensi meruimus assistere tibi. Ibi sanctorum corpora martyrum Donatiani & Rogatiani fratrum multo præsenti fidelium cœtu susceptu præsentasti, præsentata relocasti cum digno honore. Ibi tectum aspeximus Comitem præcipiti lapsu in occiduo ruentem, ruinam hæresis, quæ in Armorico tunc squatebat te protestante, figuantem. Ibi quidem coram orthodoxa prædicatione tua plebs hæretica stare non poterat. Proinde placuit tibi super hæresibus insurgentibus nos aliqua scribere, quod & suscepimus tua iussionis authoritate, sed succincto opere, sed breui charitate.*

Nec contentus ille *Eudo* seu *Eon* suos populares infecisse, egressus ex Armorica Gallias penetrauit, tandemque deuenit in agrum Remensem, vbi ab Archiepiscopo carceri mancipatus, demum ad Concilium Remense protractus est. De hoc fatuo nemo melius & fusius quàm Guillelmus Neubrigensis, qui quæ scribit, ea se ab aliquo qui Concilio interfuerat, ait didicisse. Sic ergo ille lib. 1. Hist. Angl. c. 19.

Circa idem tempus Eugenius Papa Romanus ad sedis Apostolicæ regimen ex viræ Regularis districtione assumptus Ecclesiasticæ studio disciplinæ in Gallias veniens Generale Concilium instituit Remis: in quo dum sederet cum omni frequentia Episcoporum atque Nobilium, oblatus est ei Quidam vir pestifer, qui spiritu plenus Diabolico, præstigiali astutia tam multos seduxerat, vt fretus sequentiũ numero per diuersa loca formidabilis oberraret, ecclesiis maximè Monasteriisque infestus. Diu itaque multumque debacchatus, tandem à Remensi Archiepiscopo captus est sapientiâ vincente malitiam de sancto Concilio exhibitus. Eudo is dicebatur Natione Brito, agnomen habens *De Stella*, homo illiteratus & Idiota, ludificatione Dæmonum ita dementatus, vt cum sermone Gallico *Eon* diceretur, ad suam personam pertinere crederet, quod in Ecclesiasticis Exorcismis dicitur, scilicet *Per eum qui venturus est iudicare viuos & mortuos & seculum per ignem.* Ita planè fatuus, vt *Eon* & *Eum* nesciret distinguere, sed supra modum stupenda cæcitate crederet se esse Dominatorem & Iudicem viuorum &

» mortuorum. Fratque per diabolicas præstigias tam potens ad capiendas simplicium animas, vt tanquam ex muscis aranearum opere irretitis seductam sibi multitudinem aggregaret: quæ tota illum tanquam Dominum Dominorum induiduè sequeretur. Et interdum quidem mirâ velocitate per diuersas prouincias ferebatur; interdum verò morabatur cum suis omnibus in locis desertis & inuiis, moxque instigante diabolo erumpebat improuisus Ecclesiarum maximè ac Monasteriorum infestator. Accedebant ád eum plerumque noti eis & propinqui (erat enim non infimi generis) siue vt eum familiari ausu corriperent, siue vt quomodo se circa eum res haberet, cautius explorarent. Videbatur autem esse circa eum ingens gloria, apparatus fastusque Regius & qui cum eo erant laboris solicitudinisque expertes pretiosè indui, splendidè epulari, & in summâ lætitia agere videbantur, in tantum vt plerique qui ad corripiendum cum venerant, conspecta eius non vera, sed fantastica gloria corrumperentur. Fiebant enim sed fantasticè per dæmones, à quibus scilicet misera illa multitudo non veris & solidis, sed aëriis potius cibis in locis disertis alebatur. Nam sicut postmodum per quosdam audiuimus qui in eius fuerant comitatu, eoque sublato tanquam agentes pœnitentiam per orbem vagabantur, in promptu eius erant quoriescumque volebat, panes, carnes, pisces, & quique cibi lautiores. Verùm quod iidem cibi non solidi sed aërij fuerint subministrantibus indiuisibiliter spiritibus aëris huius, ad capiendas magis quàm pascendas animas, hinc elucet, quod quantumcunque ex cibis illis repletionem modico ructu exinanitam tanta mox sequebatur esuries, vt eosdem cibos illico repetere cogerentur. Quicunque forte ad eos accedens ex cibis eorum vel modicum gustasset, ex participatione mensæ dæmoniorum mente mutata spurcissimæ multitudini continuò adhærebat. Et quicunque ab eis aliquid in qualibet specie accepisset, periculi expers non erat. Denique fertur quendam militem propinquum illius pestiferi accessisse ad eum, & simpliciter monuisse, vt abiurata nefanda secta illa per communionem Christianæ gratiæ proprio generi redderetur. Ille hominem astutè suspendens ostendit ei in multiplici specie fantasticarum opum amplitudinem, vt blandiente visarum rerum illecebra caperetur. Propinquus, inquit, noster es, sume de nostro quod & quantum vis. Verum homo prudens cum verba conceptionis in ventum fudisset, exiuit vt abiret. Armiger verò eius conspectum miræ pulchritudinis accipitrem in propriam perniciem concupiuit. Quo petito & accepto Dominum suum iam abeuntem cum lætitia sequebatur. Cui ille, obiice citò quod portas; non enim est auis, vt videtur, sed Dæmon sic transformatus: cuius verbi veritas post modicum claruit. Cum enim insipiens nollet audire monentem, primò conquestus quod Accipiter ille vnguibus sibi pugnum fortius stringeret, mox ab eodem per manum in aëtem subleuatus deinceps non comparuit. Sanè cum pestifer ille ita debaccharetur, vt dictum est, sæpius à Principibus ad vestigandum & persequendum eum exercitus frustra mittebatur: quæsitus enim non inueniebatur. Tandem verò fraudatus ope Dæmonum cum non amplius per illum debacchari sinerentur (non enim nisi à superioribus potestatibus iustodei iudicio relaxantur) leui negotio à Remensi Archiepiscopo comprehensus est: & populus quidem stolidus qui eum sequebatur, dilapsus est. Porro Discipuli, qui ei arctius adhærebant, eiusque cooperatores existebant, cum ipso capti sunt. Cum ergo staret in conspectu Concilij, interrogatus à summo Pontifice quisnam esset, respondit *Ego sum ille qui venturus est iudicare viuos & mortuos & seculum per ignem.* Habebat autem in manu suâ baculum insitatæ formæ: in superiori scilicet bifurcum. Interrogatus quid sibi vellet baculus ille, *Res*, inquit, *grandis mysterij est. Quandiu enim sicut nunc videtis, duobus Cœlum capitibus suscipit; duas Orbis partes Deus possidet, tertiam mihi partem cedens. Porro si eadem duo superiora capita Baculi summittam vsque ad terram, & inferiorem eius Partem, quæ simplex est, erigam, vt Cœlum suscipiat, duabus mihi partibus retentis tertiam tantummodo partem Deo relinquam.* Ad hoc risit vniuersa synodus, derisitque hominem tam profundè datum in reprobum sensum. Iussus autem ex decreto Concilij, ne pestis iterum serperet, diligenter custodiri, tempore exiguo superuixit. Discipuli verò eius, quos magnis insignierat nominibus, alium scilicet vocans *Sapientiam*, alium *Iudicium*, & in hunc modum cæteros, cum sanam doctrinam nul-

la

la ratione reciperent, potius obſtinatiſſimè de falſis gloriarentur vocabulis in tantum, vt ille qui *Iudicium* dicebatur, ſuis detentoribus vltricem infelici fiducia comminaretur ſententiam.

Curiæ prius & poſtea ignibus traditi, ardere potius quam ad vitam corrigi maluerunt. Audiui à quodam venerabili viro qui interfuit dum hæc agerentur, quod audierit illum qui *Iudicium* dicebatur, cum ad ſupplicium duceretur, crebro dicentem, *Terra findere.* Tanquam ad oris eius Imperium terra aperienda eſſet & deuoratura ſicut Dathan & Abiron hoſtes eius. Tanta vis ſemel infixi cordibus erroris fuit.

Eiuſdem hiſtoriæ meminerunt inter alios Continuator Sigeberti, & Otho Friſinghenſis lib. de Friderico cap. 50. 51. vſque ad cap. 55. aiuntque eum Diſcipulorum alios vocaſſe Angelos, alios Apoſtolos.

Item Richardus Hagulſtadenſis in Chron. de Geſtis Stephani Ang. Reg. ad an. 1147. Eudonem nuncupat Pſeudo-Prophetam & hæreticum. *Qui*, inquit, *in Concilio Remis damnatus & in turre Archiepiſcopi recluſus, vt malè cœpit, ita deperiit: de cuius incantationibus & fantaſiis melius eſt ſilere quàm loqui.*

In eodem Concilio citatus adfuit Henricus Toloſanus Petri Bruis quondam Diſcipulus Monachus Apoſtata, qui negabat oblationes pro mortuis aliquid prodeſſe: damnabat inuocationem Sanctorum, olei & criſmatis conſecrationem, Eccleſiaſticas Cenſuras, peregrinationes, vota religionis, & alias eiuſmodi Conſtitutiones Eccleſiæ. Ille ergo de Hæreſi conuictus cuſtodiæ arctiſſimæ traditus eſt, vt ſcribit Gaufridus lib. 3. vita S. Bernardi c. 5. nam Bernardus perpetuum Hæreticorum flagellum in partes Toloſanas ſe contulerat, vt eum confunderet, & multos ibi eius impietate perditos & corruptos, ſua pietate concionibuſque ardentiſſimis conuertit & panis ſanctificati benedictione eripuit ab hæretica maledictione. Sic ergo de eo Gaufridus. *De Hæreſi Henrici Toloſani.*

In partibus Toloſanis Henricus quidam, olim Monachus, tunc Apoſtata vilis, peſſimæ vitæ, pernicioſæ Doctrinæ, verbis perſuaſibilibus gentis illius occupauerat leuitatem, & vt prædixit Apoſtolus de quibuſdam in hypocriſi loquens, mendacium fictis verbis de eis negotiabantur. Erat autem hoſtis Eccleſiæ manifeſtus, irreuerenter Eccleſiaſticis derogans, ſacramentis pariter & Miniſtris. Nec mediocriter in ea iam malignitate profecerat: de eo enim ſcribens Pater venerabilis Bernardus ad Principem Toloſanum, inter cætera ait. Paſſim inueniebantur iam Eccleſiæ ſine plebibus, plebes ſine ſacerdotibus, ſacerdotes ſine debita reuerentia, ſine Chriſto denique Chriſtiani: paruulis Chriſtianorum vita Chriſti intercludebatur, dum baptiſmi gratia negabatur. Ridebantur orationes oblationeſque pro mortuis, Sanctorum inuocationes, ſacerdotum excommunicationes, fidelium peregrinationes, Baſilicarum ædificationes, dierum ſolemnium vacationes, Criſmatis & olei conſecrationes, & omnes denique conſtitutiones Eccleſiaſticę ſpernebantur. Hac neceſſitate vir ſanctus iter arripuit, ab Eccleſia Regionis illius ſæpius iam ante rogatus, & tunc demum à Reuerendiſſimo Alberico Oſtienſi Epiſcopo & Legato Sedis Apoſtolicæ perſuaſus pariter & deductus: veniens autem cum incredibili deuotione ſuſceptus eſt à populo terræ, ac ſi Angelus de Cœlo adueniſſet. Nec moram facere potuit apud eos, quod irruentium turbas reprimere nemo poſſet. Tanta erat frequentia diebus & noctibus aduentantium, benedictionem expectantium, flagitantium opem: prædicauit tamen in Ciuitate Toloſana.

Sed apertius Hæretici mores & mala ab ipſo Eccleſiæ Gallicanæ importata deſcribit ipſe Bernardus, ſimulq; quid in partibus Toloſanis fecerit. Qua de re ſic ſcribit Ep. 240. ad Hildefonſum Comitem S. Egidij *Quanta audiuimus* & cognouimus mala quæ in Eccleſia Dei fecit & facit quotidie Henricus Hæreticus? Verſatur in Terra veſtra ſub veſtimentis Ouium Lupus rapax: ſed ad Domini deſignationem à fructibus eius cognoſcimus illum. Baſilicæ ſine plebibus, plebes ſine ſacerdotibus, ſacerdotes ſine debita reuerentia; ſunt & ſine Chriſto denique Chriſtiani. Eccleſiæ Synagoga reputantur, Sanctuarium Dei Sanctum eſſe negatur, ſacramenta non ſacra cenſentur, Dies feſti feſtiuis fruſtrantur ſolenniis. Moriuntur homines in peccatis ſuis, rapiuntur animæ paſſim ad Tribunal terrificum, heu! nec pœnitentia conciliati, nec communione muniti. Paruulis Chri-

„ ftianorum Christi intercluditur vita, dum baptismi negatur gratia, nec saluti
„ propinquare sinuntur.... Non est hic homo à Deo, qui sic contraria Deo & facit
„ & loquitur. Proh dolor! auditur tamen à pluribus, & populum qui sibi credat,
„ habet. O infelicissimum populum! ad vocem vnius Hæretici siluerunt in eo om-
„ nes Propheticæ & Apostolicæ voces, quæ de vocanda in vna Christi fide è cun-
„ ctis Nationibus Ecclesia vno veritatis spiritu cecinerunt. Ergo fefellerunt
„ Diuina Oracula, falluntur omnium oculi & animi, qui quod legunt prædictum,
„ intuentur impletum. Quam certè manifestam omnibus veritatem solus iste stu-
„ penda & prorsus Iudaica cæcitate aut non videns aut inuidens adimpletam si-
„ mul, nescio quâ arte diabolica persuasit stulto populo & insipienti de re mani-
„ festa nec suis credere oculis, fefellisse priores, errare posteros, totum mundum
„ etiam post effusum Christi sanguinem perditum iri, & ad solos quos decipit,
„ totas miserationum Dei diuitias & vniuersitatis gratiam peruenisse.

Deinde Apostatæ mores sic describit. *Sed nunc audi quis ille sit.* Homo Apostata est, qui relicto Religionis habitu (nam Monachus extitit) ad
„ spurcitias carnis & seculi, tanquam Canis ad suum vomitum est reuersus.
„ Præ confusione autem habitare inter cognatos & notos non sustinens,
„ vel potius non permissus ob magnitudinem criminis succinxit lumbos suos, &
„ iter quà nesciebat, arripuit factus gyrouagus & profugus super terram. Cum-
„ que mendicare cœpisset, posuit in sumptu Euangelium: nam litteratus erat &
„ vænale distrahens verbum Dei euangelizabat, vt manducaret. Si quid supra vi-
„ ctum elicere poterat à simplicioribus populi, vel ab aliqua matronarum, id
„ ludendo aleis, aut certè in vsus turpiores effundebat. Frequenter siquidem post
„ diuturnum populi plausum nocte insecuta cum meretricibus inuentus est præ-
„ dicator insignis, & interdum etiam cum coniugatis. Inquire, si placet, vir No-
„ bilis, quomodo de Lausana Ciuitate exierit, quomodo de Cenomanis, quomo-
„ do de Burdigali, nec patet ei vspiam reuersionis aditus, vtpote qui fœda post se
„ reliquerit vestigia. Hæc & plura alia de Henrico.

„ In eodem Concilio idem Pontifex Constitutiones quasdam & Decreta edidit: & vnum inter cætera quod pertinet ad Monachos de claustris exeuntes, & se secularibus rebus immiscentes, contra quos sic statuit. *Placuit communi nostro Concilio, vt nullus Monachorum pro terreno lucro de Monasterio exire nefandissimo ausu præsumat, neque pœnitentiam dare, neque filium de baptismo suscipere, neque baptizare, neque infirmum visitare, neque mortuum sepelire, neque ad Ecclesiam secularium transire, neque quibuslibet negotiis sese implicare. Sit Claustro suo contentus; quia sicut piscis sine aqua caret vita, ita sine Monasterio Monachus. Sedeat itaque solitarius & taceat, quia mundo mortuus est, Deo autem viuit.*

Porro huic Concilio astiterunt teste Alberico Archiepiscopi, Episcopi & Abbates numero 1100. additque hic author quosdam è Discipulis Abaelardi & Gilberti Porretani palam ibi de Bernardo detraxisse. *Pro Magistris nimirum zelantes,* inquit, *B. Bernardo detrahere cœperant: quorum vnus M. Stephanus de Almania dixit seipsum interfuisse Remensi Concilio, & Bernardum nostrum nihil aduersus suum Gilbertum præualuisse.* Hæc Albertus in Chronico Belgico Magno.

Post dissolutionem huius Concilij Eugenius Parisios rediit, ibique aliquandiu demoratus est, vt legitur in Chronico Mauriniacensi: deinde Claram-Vallem vbi Monachus fuerat, se contulit, & ad Fratres sermonem habuit non sine gemitibus. Postea in Italiam reuersus est, & demum summo cum honore Romæ receptus. Cardinales creauit inter cæteros, Rolandum Blandinellum Senensem, qui postea factus Papa Alexandri III. nomen accepit; Nicolaum de Breksfpeare Anglum, virum Academicum qui ad Papatum quoque promotus, Adrianus IV. vocatus est; Gaufridum Monomuthensem Archidiaconum, nomine Arthurium, quia Arthuri Anglorum Regis fabulosam historiam contexuit, scripsitque vitam Merlini Caledonij, & multa alia opera.

Hisce temporibus inter Cardinales eminebat & doctrina & sanctitate vitæ M. Robertus Pullanus Vniuersitatis Parisiensis olim alumnus & Magister, tunc vero Cancellarius Apostolicæ sedis. De quo hæc breuiter scribit Ioannes Prior Hagustaldensis Continuator historiæ Simeonis Dunelmensis. *Præminuit his diebus in Clero Romano Robertus Pullanus Cancellarius Apostolicæ sedis in omni sapientia & Do-*

ctrina experientissimus, è Britannia oriundus, ab ineunte ætate Philosophiæ deditus eiusque obtentu Episcopalem honorem ab Henrico Rege oblatum respuens, victum & vestitum habens his contentus fuit.

Quàm gloriosè autem iste inter Catdinales eminebat, tam intet eosdem malè audiebat Iordanus quidam, Legatus ctedo Eugenii Papæ aliquandiu in Regno Teutonico, in Ftancia & in Normania, quæ loca ait Bernardus eum tepleuisse non Euangelio sed sacrilegio, seque ipsum fabulam fecisse in scholis, in Cutiis Principum & vbique passim. De eo sic sctibit ad Albeticum Ostiensem.

Pettransiit Legatus vester de gente in gentem & de Regno ad populum alterum, fœda & horrenda vestigia apud nos vbique relinquens. A tadice Alpium & Regno Teutonicorum pet omnes pene ecclesias Franciæ & Normaniæ & circumquaque citcumiens vsque Rothomagum vir Apostolicus repleuit non Euangelio sed sactilegio. Turpia fertur vbique commisisse, spolia Ecclesiatum asportasse, fotmosulos puetos in Ecclesiasticis honoribus vbi potuit, promouisse, vbi non potuit, voluisse. Multi se redemeruut, ne veniret ad eos: ad quos petuenite non potuit, exegit & extorsit pet Nuncios. In Scholis, in Ttiuiis fabulam seipsum fecit. Seculares, Religiosi, omnes malè loquuntur de eo. Paupetes & Monachi & Clerici conquetuntur de eo. Homines quoque suæ professionis ipsi sunt qui magis exhorrent & famam eius & vitam. Hoc testimonium habet & ab his qui intus, & ab his qui foris sunt. Non sic Dominus Ioannes Paperons, non sic, cuius laus est in Ecclesia, quippe honorificantis vbique ministetium suum. Legite litteras has Domino meo. Ipse videtit, quid de tali homine faciendum sit, ego liberaui animam meam.

Anno 1148. cœpetunt Canonici Regulates Domum San Genouefianam inhabitare, cuius anno prætetito possessionem inietant præsente Sugerio, vt legitur in libto Euangeliorum qui setuatut in Sactario S. Genouefæ atgento munitus, in quo hæc vetba habentur. Anno Domini 1148 iuit Rex Ludouicus Hierusalem. Eodem anno Ecclesia nostra de statu Canonicorum seculatium ad Regularem otdinem est mutata ope atque industtia Sugerii bonæ memotiæ S. Dionysii Abbatis, iniungente eidem Abbati D. Eugenio Papa III. tecordationis sanctæ & illustri Ftancorum Rege Ludouico supradicto. Malè tamen quisquis ille sctiptot est, ad annum 1148. Regis profectionem notat, cum ex Chronico Mauriniacensi constet an. 1146. hebdomada Pentecostes profectum.

1148. *Rumo de Negotto San Genouefiano.*

Qualis autem Canonicorum secularium vita esset, prætet eos quos supta laudauimus, docet Stephanus Tornacensis Abbas San-Genouefianus. *Anno*, inquit ab incarnatione Domini 1147. factum est vetbum in palatio Regis & tractatum solemniter & ptottactum fideliter & felicitet consummatum. Venerunt Nuncii qui dicerent Ecclesiam SS. Apostolotum Petti & Pauli in monte Locutitio sitam, in qua glotiosa vitgo Genouefa tequiescit in cotpote, multis exponi peticulis, & infotmi statui suorum morum potius quàm mutotum minati tuinam. Filios eius singulariter seculariter viuentes quætere quæ sua sunt, vagati post greges sodalium suorum: Ecclesiastica stipendia, quæ sunt ttibuta egentium animarum pro voluntate sua consumere, portiones de communi facere & non viuete in communi. Diuina Officia minus deuoté, minus teligiosè celebrare. Propter hæc & alia quæ dici non opus est, Personarum statum mutati debere, mundati sancta & in melius ordinari. Placuit sermo in oculis Domini Sabaoth & Ptincipum eius, nec sine lætitia mitati sunt Vniuersi.

Vt autem se viderunt Canonici veteres expelli, aut saltem non eam se habere quam habebant antea licentiam, rursus ad Pontificem è suis aliquos delegarunt, cum à Sugerio nihil obtinete possent. Alii Thesaurum Sanctæ Genouefæ ex parte rapuetunt, & plura auferre moliti sunt, vt sic ædem vacuam & honote spoliatam Regularibus telinquetent. Quos vbi resciuit Sugerius, Romam propetate, his litteris Papam quid molitentur, quidque egissent, admonuit.

Charissimo Domino & Patri D. G. Vniuersali & summo Pontifici Eugenio Sugerius B. Dionysij Abbas, Obedientiæ & seruitij plenitudinem. Laudem Domini loquitur os meum, quod t... tanti Patris & vniuersalis Domini Celsitudo pro execurione debitæ obediētiæ apud S. Genouefam paruitati nostræ quæ pene nulla est, grates teddere non dedignatur. Profectò intet alia hoc potissimum extat quoad omnem indif-

» fereoτct obedientiæ plenitudinem aoimamur, quoad omnium mandatorum ve-
» strorum executionem pro toto posse tam piè quàm audacter accingimur. Sano
» quod præ manibus est S. Genouefæ negotium, opus Diuinum, opus sanctum,
» opus quod operatus est Deus per vos in diebus nostris, miserrimi illi seculares non
» tam Canonici quàm S. Genouefæ persecutores apud nos impedire non valentes,
» catervatim Romam properantes festioant, si forte quacumque occasiooe, quo-
» cumque pietatis honesto aut inhonesto modo Petri constantiam mouere, Cu-
» riam Romanam petitiooibus flectere, familiares & per familiares alios decipere,
» pro vitâ, pro moribus, pro re familiari qualicumque ne mutetur, toto nisu animi
» & corporis innitentes. Verum quia causa Ecclesiæ causa Dei est, Petro & Petri
» Vicario per Petrum commissa, confidimus in Domino Iesu, qui ipse, qui cœpit
» perficiet, nec poterunt viri Offeosores Dei & sui Proditores aduersus Religio-
» nem in Curia Capitali Religionis præualere. Qui quàm indiscretè & irreueren-
» ter contra præceptum vestrum se habuerint, vestræ Paternitati significare di-
» gnum duximus. *Thesauros quos Nobis præcepistis assignare Abbati & Canonicis Re-*
» *gularibus audiente Archiepiscopo Remensi & Episcopo Suessionensi, & aliis quampluri-*
» *mis Religiosis personis ex parte vestra ostendentes litteras preceptionis vestræ exegimus.*
» Qui iniquitate iouoluti, nequitiâ excæcati nec thesauros furtim sublatos, videli-
» cet 14. marcas auri vt aiunt, ex feretro S. Genouefæ, nec reliquias eiusdem vi-
» delicet Casulam S. Petri, pro quo ex Regia potestate, nisi eis pro reuerentia ve-
» stræ Celsitudinis parceremus, tanquam fures aut raptores tenuissemus; nullo
» modo reddere voluerunt. His igitur & huiusmodi iniuriis Deo & Saoctis eius &
» Apostolicæ Reuerentiæ derogantes, pro contemptu, pro inobedientia, pro sa-
» crilegio in vltionem Ecclesiasticam decidentes, quem meruerunt ex rigore Iu-
» stitiæ recipere talionem, eos in proximo sentire suppliciter efflagitamus. Illuc
» enim superbiendo ascenderunt, vnde eos iusto iudicio prosternere & seruos Dei
» in pace conseruare facillimè potestis. Sæpius enim multa conuicia, mioas terri-
» biles eis intulerant. Garciones suos eaodem Sanctæ Geoouefæ Ecclesiam nocte
» intrare & ostia eorum frangi fecerant contra Canonicos Matutinas incipientes
» conclamare, oe alter alterum audiret, impulerant: donec nos super his iniu-
» riis ab eisdem Canonicis Regularibus vocati illuc accelerauimus, oculorum
» excæcatiooem & membrorum detruncationem helluooibus eiusmodi, si quid si-
» mile committerent, terribiliter promisimus.
» Seruieotes de nocte si qui interciperentur, crebro transmisimus, & sic per Dei
» gratiam zelo obedientiæ & Regiæ Maiestatis terrore eos io pace tanquam Dei
» excelsi seruos libentissimè confouemus; & in hoc solo Dei & sanctæ Religionis
» amore, quandiu vobis placuerit, constaoter perseoerabimus. Verum tan-
» tum bonum quo lætatur Ecclesia Dei, quo prædicabitur sancti Apostolatus vestri
» vsque io finem seculi famosa beatitudo taliter pacificè & quietè terminari pote-
» rit, si iis Religiosis Chorum, Capitulum, Claustrum & Refectorium ad conser-
» uationem S. Religionis iuxta ordinem S. Victoris illis exclusis deliberari feceri-
» tis. De redditibus etiam exterioribus ex terrarum custodia cauendum erit, ne in
» maoibus eorum, qui eaos omnioo Religiosorum odio destruerent, dimittatis.
» Constat enim quod Irregulares Regularibus nunquam nisi in manu forti coosen-
» tient, neque pro extorta peccatorum voluptate, nisi misericordia Dei effecerit,
» eis verâ pace iungentur.

Ioxta hasce Sugerii litteras Eugenius fert sententiam excommunicationis in contumaces, cuius quidem executionem eidem Sugerio committit & Hugoni Antissiodorensi Episcopo viro litteratissimo & tum quoque celebris famæ. Atque ne molestè & grauiter ferat Sugerius, quod ipsi socius adiungatur, facti rationem reddit hac Epistola Pontifex.

» Eugenius Episcopus S. S. Dei Dilecto filio Sugerio Abbati S. Dionysii Sal. & Ap.
» Ben. Notum sit discretioni tuæ, quod non ideo tibi venerabilem fratrem oostrum
» Hugonem Antissiodorensem Episcopum in denunciatione sententiæ nostræ ad-
» iunximus, vt de te aliquatenus diffidere debeamus, cum præterita & fortia facta
» futuræ constantiæ exhibeant argumenta: sed vt S. Genouefæ seculares Canonici
» in te specialiter inuidiæ causas non habeant exercere, tibi iam dictum fratrem
» nostrum duximus adiungendum. Tua itaque interest, quatinus taliter in ince-

pro bono firmus existas, vt sicut Religionis plantator videris, ita & conseruator ipsius debeas authore Domino iudicari.

Idem mandat alia Epistola: & præterea, vt curet de Decanatu S. Genouefæ summam aliquam persolui Hugoni de S. Victore. *De Dilectione tua*, inquit, *plurimum* confidentes omnia quæ portare consueuit charitas, imponere tibi nullatenus dubitamus. Quia ergo Dilectus filius noster Hugo Canonicus S. Victoris ad Nos rediturus est, beneuolentiam tuam rogamus, quatinus ei equitaturam vnam & expensas, quæ pro ipsa & eius sessore in reditu sibi sufficiant, largiaris, & Abbati ac fratribus S. Genouefæ ex nostra parte iniũgas, vt de redditibus Decanatus, qui assignari eisdem Fratribus debent, viginti quinque libras Prouiniensium, quas ad opus Ecclesiæ à Creditoribus suscepisse dinoscitur, eidem Hugoni restituant. Præterea discretioni tuæ notum fieri volumus, quod pro eo vt causæ inimicitiarum Secularium Clericorum eiusdem Ecclesiæ contra te minuerentur, venerabilem Hugonem Antissiodorensem Episcopum tibi adiunximus, sicut potuisti ex aliarum inspectione litterarum, quas tibi transmisimus, agnouisse.

Item Epist. 138. testatur quàm molestè ferat Thesaurum Ecclesiæ San-Genouefianæ à Secularibus fuisse oppigneratum. Quid ergo fieri velit, mandat his verbis.

Eugenius.... Prudentiam tuam latere non credimus nobis plurimum esse molestum, quod Thesaurus Ecclesiæ S. Genouefæ pignori est obligatus. Quia verò nolumus vt Ecclesia ipsa aliqua negligentia vel contentione detrimentum exinde patiatur, aut ornamentis suis aliquorum nequitia vel versutia spolietur, per præsentia tibi scripta mandamus, quatinus ad locum ipsum accedas, & rem diligenter inquirens, quidquid de eodem thesauro per Seculares obligatum est, ex quo mutatio Ecclesiæ ad eorum peruenit notitiam, de proprio eos redimere cogas. Quod verò ante obligatum fuerat, de communi tam Regularium quàm secularium prout quibusque competit, facias redimi; sollicitè attendens, ne aliquorum nequitia damnum in hoc Ecclesia patiatur. Qui autem super hoc tibi rebellis extiterit, authoritate nostrâ eum excommunicationi subiicias. Datum Romæ apud S. Petrum 4. Kal. Maij.

Ita quandiu vixerunt seculares, nunquam cum Regularibus pacem nec concordiam habere potuerunt. Secularium partes causamque tuebantur è Ciuibus plurimi. Sugerius verò illis infensus Regem quoque aduersus eos accenderat. Vnde cum diuulgatus fuisset rumor, eos abstulisse furto caput S. Genouefæ, Rex in factum inquiri diligenter iussit, minatus se omnes ad vnum expulsurum, si rei veritas famæ conueniret. Quâ de re sic legitur in vita Sancti Guillelmi Roschildensis.

Ortus est postea tumor in vulgo ablatum esse Caput S. Genouefæ à loco suo. Perfertur etiam ad aures Ludouici Regis, qui valde indignatus iurauit, si res ita foret, se Canonicos eius Ecclesiæ omnes inde expulsurum. Adhibentur autem Custodes Religiosis Ecclesiæ illius, mittitque Rex litteras ad Archiepiscopum Senonensem eiusque Suffraganeos Episcopos, Abbates quoque & Priores eius Diœcesis, vt ad certum diem omnes adsint Parisius rei huius veritatem exploraturi. Vbi ad Fratres Ecclesiæ S. Genouefæ Regis minæ peruenêre, non immeritò animis consternati sunt: sed longè tamen dolebant magis tam pretioso sacrarum Reliquiarum thesauro se, vt verebantur, orbatos esse. Ante omnes dolebat hoc nomine Vvillelmus (Roschildensis) qui Reliquias omnes & Thesaurum Ecclesiæ asseruanda iampridem receperat. Iam aderat præstitutus dies. Aduenit Rex cum suis. Aduenerunt Pontifices & Abbates. Aduenit etiam populi multitudo non exigua, exitum rei nosse percupiens. Designantur qui cum Episcopis ascendant ad eum locum, vbi S. Genouefæ Reliquiæ seruabantur. Voluit autem cum eis pariter ascendere Vvillelmus tanquam sacri Custos Thesauri, sed non permittitur. Arripuit tum ille haud scio an Candelabrum vel Turibulum, secum ita dicens. Si non licet aliter, saltem vt minister ascendam. Aperitur deinde Theca. Et ecce caput S. Virginis, quæ est Galliarum decus & ornamentum, cum cæteris suis artubus reperitur. Non potuit tunc animi sui lætitiam intra se cohibere Vvillielmus, sed non habita ratione tot longè maiori dignitate præstantium virorum fidenter cantat *Te Deum laudamus*. Eius vocem excipit tota illa homi-

" num frequentia & ad finem vfque Canticum illud depromit.

Succefferunt ergo Canonici Regulares S. Genouefæ omnibus iuribus fecularium, ac proinde Forum feruarunt vt hodie habent, & totam Ditionem *temporalem* atque *fpiritalem* vt vocant. Nec aliunde certè Cancellariatus Vniuerfitatis huic Domui aduenit, quàm ex veteri fecularium iure, & exercitio fcholarum. Nam illi quemadmodum Canonici Cathedralium fuas fcholas in clauftro habebant, vt exemplo Huboldi probauimus, qui relictis Leodienfibus fcholis Parifios venerat & Canonicis San-Genouefianis ad hauriendas difciplinas adhæferat. Habebant & illi, *Magiftrum Scholarum* feu *Cancellarium*, qui omnibus Magiftris docere volentibus in monte & valle fubiecta licentias impertiebatur. Qua de re diximus in fynopfi primi feculi.

Eodem anno Henricus Ludouici Craffi filius & frater Regis, qui contemptis & calcatis mundi diuitiis pro Chrifto in Clara-Valle habitum Monachalem induerat, fit Epifcopus Bellouacenfis inuitus & diu reluctatus, permittentibus verò & iubentibus Petro Cluniacenfi & B. Bernardo. Vnde ad Petrum ille fic fcribit. *Quid eft quod feciftis ? fepultum hominem reuocaftis ad homines, & confilio veftro cui nimium creditum eft, expofitus fum & repofitus in terribile curarum pelagus ? vt me iterum honoris altitudo reforbeat. Nefcini. Anima mea conturbauit me propter Quadrigas Aminadab quas fufcepi regendas, regi non regere opus habens.* Similiter fcripfit ad Sugerium antequam electioni fubfcriberet, enixè rogans, vt à fe Clericorum vota amoueret: fibi enim non effe in animo tedire ad homines, quos reliquerat, & ad honores, quos contempferat.

Denique factus Epifcopus ftatim initio fuæ adminiftrationis fimultatem exercuit cum Rege fratre fuo. Vnde Rex tam vehementer exarfit, vt ipfam ciuitatem fubuertere molitus fuerit: verum tandem ope Sugerij pax parta eft, poftquam Henricum per litteras grauiter increpauit, quod contra Dominum fuum Regem pium, Ecclefiarum amicum, & totius boni æmulatorem intentiffimum calcaneum extolleret. Pace ergo parta Henricus ab Eugenio Papa Priuilegium obtinuit datum Ferenti Nonis Martij an. 1150. quo Ecclefia Bellouacenfis fub B. Petri & Pontificum Rom. patrocinio fufcipitur. Ifte autem Henricus cum fratribus fuis in fcholis Clauftralibus B. Mariæ educatus & inftitutus fuerat, vt ante dictum eft.

Nondum erat hoc anno fopita difcordia quæ in Ecclefia Parifienfi anno fuperiore emerferat poft affumptum Bartholomæum de Senlis eiufdem Ecclefiæ Decanum ad Epifcopatum Catalaunenfem: cum enim de fucceffore deligendo non potuiffent inter fe conuenire Capitulares Canonici, Eugenius Papa mandauit, vt delectis 4. Canonicis Electio committeretur, ifque foret Decanus in quem confenfiffent. At illi vnum e quatuor non fatis probatæ vitæ hominem elegerunt. Vnde turbatio maior exorta eft præfertim inter Decanum recens electum & Cantorem. Sugerius nafcentis mali initiis mederi voluit, cum adhuc effet in Francia Eugenius: quamobrem illi Pontifex gratias agit Epiftola data Antiffiodori 11.
" Non. Octob. his verbis. *Quod* pro Parifienfi Ecclefia te folicitum effe perpendi-
" mus, gratum habemus; & fi qua in te perperam committuntur, pro noftri officii
" debito condolemus, & vt ad viam rectitudinis reuocentur, operam dare Deo au-
" xiliante curabimus.

Reuerfo verò in Italiam Eugenio vulnus recruduit, vt teftatur hac ad ipfum Epiftola Sugerius, quam eo libentius refero, quod Ecclefiam Parifienfem à doctrinæ & litterarum exercitio commendet.

Ecclefia Parif. laudatur à Doctrina.

" Amantiffimo Patri & Domino D. G. fummo Pontifici Eugenio Sugerius B. Dio-
" nyfii humilis minifter obedientiæ & feruitii plenitudinē. Nobilem B. Mariæ Pari-
" fienfis Ecclefiam inuitante Charitate multifq; rogantibus Pater S. difcretioni ve-
" ftræ attentius commendantes, quia plus folito aget, vt plus folito fubueniatis, ad
" præfens fuppliciter pofcimus. *Cum enim venerandi ftatus nobilitate, & famofa Do-*
" *ctrina lampade hactenus clarere confueuerit*, in defectu perfonatus Decaniæ va-
" cillans, grauiter fi non ei fubueniatur, declinare feftinat. Cum enim qui alios Do-
" ctrina & vitæ exemplo præcedere debet, etiam fequi nefciat, profecto fubdito-
" rum Difciplina per eius infcitiam à doctrinæ & prudentiæ tramite exorbitat.
Sane cum in Galliis veftra Deo & hominibus grata frueremur præfentiâ, affumpto

eiusdem Ecclesiæ Decano Bartholomæo in Episcopum Catalaunensem, propter " diuersarum Partium Parisiensis Capituli dissonantiâ, qui crebro localitèr conue- " nientes in acceptione eiusdem personæ in Decanum conuenire non valebant, à " Paternitate vestra eandem electionem committere honestioribus personis eius- " dem Ecclesiæ, quorum industriâ ad honorem Dei pacificaretur controuersia, man- " datum susceperunt. Qui parati obedire, 4. eiusdem Ecclesiæ Canonicis, quorum " vnus hic erat (nempe Decanus Clemẽs electus) nihil mali in eis aut de eis suspican- " tes electionem commiserunt. Qui quod semel inter se susceperant, extra se ero- " gate recusantes, quin potius inter se retinentes, ipsi hunc de forsitan sibi in De- " canum elegerunt. Super quo valde mirati sumus, quod cum authoritate vestra " quatuor commissa fuerit electio, si tres quartum elegerunt, minus obedierunt, " Quod si quartus cum aliis se elegerit, Paternitatis vestræ Discretio infinitè me- " lius quàm nos cognoscit, quid fecerit. Verũ si quòd minus in electione inuenitur, " in personæ probitate suppleretur, in recompensatione sustineri posset. Sed sicut " perhibent, qui eum nouerunt, nec alicuius discretionis, nec bonæ conuersatio- " nis, nec bonæ famæ extitit. Proniorem enim publicè ac priuatim dicunt eum ad " omne deterius, expertem consilii & auxilii, in omnibus Ecclesiæ necessitatibus " pœne nullum; sub quo languere potius quam prosperari Ecclesia valeat. Cuius " indiscretionis argumentum in ea poteris actione cognoscere, quam Episcopus " Parisiensis, Theobaldus, paternitati vestræ transmittit de ea quam audire pote- " stis contra eiusdem Ecclesiæ Cantorem controuersia eum mouisse. Cum enim " pro consuetudine Ecclesiæ & Apostolicæ immunitatis authoritate præfatus " Cantor ita Decano patificetur, vt neque de Ecclesiasticis neque de ciuilibus, siue " in Capitulo seu extra absque eius consilio disponere habeat, quadam die " cum essent in Choro, Horam Canonicam decantantes, & Cantor cuidam Cle- " rico loqueretur, quo more solet omnibus, de canendis vel legendis pronuncia- " re, accepta inde occasione inuectiuè insiliens in Cantorem, turpiter tacere impe- " rauit: & dum Cantor auditori prosequeretur quod inceperat, admirans indis- " cretam Decani vehementiam, Decanus ipse more arreptitii furens Choro de- " cantanti silentium imperauit, non reputans quod si minimus Canonicorum, ne- " dum iste qui more Ecclesiæ illi pacificetur, vt nihil absque eo neque in Choro " neque in capitulo constituat, aliquid in Choro commisisset, in Capitulo Cano- " nicè corrigeretur. Hinc emersit inter eos, cuius accusationem D. Parisiensis " Episcopus Paternitati vestræ scribere curauit, querela, hoc habuit primor- " dium: hoc motus ille pedibus & manibus mouet Ecclesiam, inquietat, vt in- " quietetur, pacis & quietis ignarus. Cantor præfatus iniuriam aliquanto quietius " sustinens tam per D. Episcopum Parisiensem quàm per Capitulum Ecclesiæ: tam " per Antissiodorensẽ quàm Suessionensem, per nos etiam & per alios multos ad Iu- " stitiam faciendam & suscipiendam ne indiscretus videretur, crebro se obtulit, & " proniorem ad pacis compositionem & iustitiæ executionem audiuimus eum qui passus est, quàm qui fecit iniuriam. Nec hoc solum aut primùm factum est, quod " Parisiensem Ecclesiam modo generaliter, modo personaliter, sicut indiscretione " rapitur, vexare consueuit. Quæ omnia si referrentur ad vos, fastidium generarent. " Placeat igitur sanctæ paternitati vestræ, ad quàm omnia spectat corrigere, muta- " re, mouere, (oculi enim omnium in te sperant Domine) taliter eidem Ecclesiæ pro- " uidere, ne in defectu Decani intus & foris depereat, ne nobilis Ecclesia Parisiensis " afflicta degeneret, ne cum non oporteat, viri illius occasione omnino declinet, " serò fortassis eius restitutioni manum referetis. "

Decanus iste, cuius hic mentio fit, Clemens vocabatur, repeiturque scriptus in Charta Sugerii Abbatis pro decima S. Bricii an. 1148. & in concessione Monialibus Montis Martyrum factâ pro constructione Ecclesiæ, quæ vulgo, *Burgus Reginæ* vocatur: in qua subscriptus quoque legitur Algrinus eiusdem Parisiensis Ecclesiæ Cancellarius sub Theobaldo: quo tempore M. Petrus Lombardus Theologorum Princeps in Scholis San-Genouefianis sacras paginas docebat. Eiusdem Clementis mentio fit in Litteris Regis Ludouici datis an. 1157. Sarisiis. Sic enim in iis legitur. *Theobaldus Parisiensis Ecclesiæ venerabilis Episcopus & Clemens Decanus aliique Canonici nostræ supplicarunt serenitati.*

Anno 1149. rediit Ludouicus Rex ex Palestina satis malè & improsperè gestis 1149.

rebus: qua de re fusè aguntHistorici. Quanta autem absente Rege Sugerius in Regno administrando prudentiâ vsus fuerit, quàm fortiter omnia præstiterit, testatur inter cæteros scriptores huiusce temporis Anonymus Poeta his versibus, qui leguntur in 4. Tomo Historiæ Duchesnianæ.

LAVDES SVGERI.

Magne Sugere pater, cui summus apex meritorum
Inter præcipuos dat loca prima Deos,
Carmen ab Iacudi nouiter tractum tibi dono,
Scripta precor limâ corrige nostra tuâ.
Sint inculta licet, sint vilia, sint male cempta,
Tn pretiosa tamen, cum legis, illa facis.
Laudes ergo meas de laude tua precor audi.
Incitat ad laudem me mea Musa tuam.
Cum natura parens rerum bene cuncta crearet,
Te mirabiliter condere disposuit.
Cumque rudi de materia sint cætera tracta,
Te Dea de massa nobiliore tulit.
Artificisque diu dubium fuit in ratione,
Vtrum mortalem, siue Deum faceret.
Massa valens operi sic conueniebat vtrique,
Vt vel posset homo, vel Deus hinc fieri.
Fecissetque Deum Dea, ni superi vetuissent,
Quorum consilio quod facit, omne facit.
Pertimuere quidem, ne si totus Deus esses,
Deprimeres alios mira patrando Deos.
Inuidia tandem superûm permixtus vtroque,
Semiuir efficeris, semideusque simul.
Dimidium Massa tecum retinens in vtroque
Nec vir es absque Deo, nec Deus absque viro.
Ex alio Diuina cupis, Diuinaque tractas,
Et quæ sunt hominis perficis ex alio.
Est ex Diuina natura, quod tibi Cælos
Cælorumque Deos pingis in Ecclesia.
Est ex humanâ quod Regnum protegis armis,
Augeturque tuis publica res studiis.
Et nunc semideus in Templo Cælica tractas:
Nunc vir in bello fortia facta geris.
Sic homines causamque Dei moderans in vtroque,
Vt res illa Deo congruat, hac homini.
Qui dum Francorum populos cum Rege gubernas,
Post Regem quasi Rex sceptra secunda tenes.
Nec magnum quidquam sine te Rex perficit vnquam,
Nec quidquam magnum tu sine Rege facis.
Tanta duobus inest vobis concordia facti,
Vt neuter facto discrepet alterius.
Alter in alterius sic est deuinctus amore, vt
Alterius quasi cor pendeat ex alio.
Denique Roma potens, cui totus flectitur orbis
Flectit ad obsequium colla superba tuum.
Nec plus Cæsaribus magni concedit honoris
Quam tibi, Cæsareis sit licet aucta bonis.
Ad nutum ligat illa tuum, soluitque nocentem,
Et quem iustificas, non sinit esse reum.
Quodque tuis titulis accedit, quidquid in vrbe
Iusseris, infectum non valet esse diu.
Sic Rex, sic Cæsar, sic vnus Semideorum,
Sic homo plus homine, niteris esse Deus.

Extant quoque plurimæ ad Sugerium Eugenii Pontificis, Bernardi Claræ-Vallensi

lensis, & optimatum Francorum Epistolæ huiusce testes veritatis.

Eodem anno Bernardus multos adhuc Academicos Parisienses ad ordinem suum conuertit: & cum quidam pædagogus cum Discipulo tanti viri famâ & sanctitate excitatus de Germania Parisios ad scholas veniens Clare-Vallense Cœnobium lustrare in animo habuisset, ille vitæ sanctimonia, quæ ibi vigebat, tactus sibi remansit, Discipulumque suum ad se Dei vocantis iugo subdendum retinere conatus est. Qua de re sic habet Exordii magni author coæuus. *Egregius quidam* « adolescentulus de partibus Germaniæ oriundus comitante Magistro suo studiorum gratia Parisius adibat: qui cum transitum haberent per Domum Claræ-vallis, Magister ille videns loci Conuentum & Ordinem, nescio quo Dei iudicio compunctus ad horam petiit & obtinuit vt susciperetur ad Conuersionem: cumque rogaret adolescentulum vt secum remaneret, penitus non acquieuit: multum siquidem abhorrebat à consortio simul & colloquio Cisterciensium Monachorum, sæpiusque rogabat Deum nunquam sibi dari voluntatem ad Ordinem illum causa conuersionis veniendi. Proinde roganti Magistro, fratribus quoque Monasterij adhortantibus eum, dura ceruice resistens nullis prædicationum machinis poterat expugnari. »

De causa M. Petri Lombardi ad Sugerium remissa.

Circa hæc eadem tempora exortâ quadam inter Scholasticos seditione, quæ nonnullos etiam Magistros implicuit, cum ab Episcopo Parisiensi Theobaldo excommunicati fuissent quidam professores, nec potuisset pax in Academia conciliari, M. Iozelinus Meldensis ad Eugenium Pontificem detulit nomen cuiusdam M. Petri & aliorum duorum comprofessorum, qui non modo scholasticorum proteruiam non compresserant, verum etiam feroces eorum animos ad plus audendum excitasse dicebantur. Ergo Iozelinus & Petrus Romam profecti sunt, causasque suas egerunt, vterque fortissimè: sed M. Petrus magnam habuit apud Cardinales commendationem: itaque rei iudicio ad Sugerium ab Eugenio Pontifice remisso, ad eundem attulit eorum litteras commendatitias: ex quibus intelligitur Petrum illum ingentis fuisse famæ & existimationis. Rem itaque sic Eugenius remittit ad Sugerium.

Eugenius Episcopus Seruus Seruorum Dei Dilecto Filio Sugerio Abbati S. « Dionysii sal. & Apostbened. Pro Controuersia & discordia, quæ inter M. Petrum « præsentium latorem & Iozelinum Meldensem Canonicum agitari dinoscitur, « vterque nostro se conspectui præsentauit. Primum quidem Iozelinus dicebat « à prædicto Petro iniuriam & violentiam sibi fuisse illatam, & propter hoc eum « ad nostram audientiam appellasse. Post discessum vero ipsius Iozelini à nobis « idem Petrus ad Nos quæ de ipso dicta fuerant, omnino negabat. Quia igitur rei « veritatem ad plenum super hoc cognoscere non potuimus, causam ipsam discretioni tuæ duximus remittendam. Per præsentia itaque scripta dilectioni tuæ « mandamus, quatinus vtraque parte ante præsentiam tuam euocata, eandem « controuersiam diligenter audias. Et si aduersa pars in dictum Petrum illatæ violentiæ Reum non poterit manifestè probare, & Petrus innocentiam suam conuenienter ostenderit, Ecclesiasticæ est moderationi conueniens, vt eum sua debeat Innocentia liberare. Si vero impositæ culpæ immunem se nequiuerit comprobare, vel quomodo causa processerit, hoc tuis nobis litteris quantocius intimabis. «

Eiusdem M. Petri causam commendarunt per litteras duo Cardinales Iuo & « Hugo: item & alius Hugo Romanus: quas litteras ipse M. Petrus Sugerio tradidit in manus. Sunt autem eiusmodi. «

Sugerio Dei gratia Venerabili Abbati S. Dionysii I. eadem gratia S. Mariæ « Nouæ Diaconus Cardinalis salutem & dilectionem. Pro latore præsentium M. « Petro dilectionem vestram plurimum rogamus, quatenus in causa sua quæ vestræ prudentiæ à D. Papa committitur, pium vos sentiat & mansuetum & tantis « laboribus suis misericordiæ compassione propinquum. Ipse quidem asserit se ab « imposita culpa immunem: quamuis si culpabilis inueniretur, leuiganda esset vtrique propter consuetudinem & impunitatem Scholasticorum excessuum. Verum « quia ista causa ad Romanam audientiam delata est, & ad vestram remissa, sernetur grauitas, adhibeatur & pietas: cohibeatur stultitia, honoretur scientia, doctrina formetur & charitas reparetur. Compensatis quoque vtrimque laboribus «

» ita terminus imponatur, vt curiositas & inquietus animus apud vos nullatenus
» locum inueniat, pro se iste rationem pio iudici reddat, & quicunque conuicti fue-
» rint prohibitam violentiam commisisse, vnere suo singuli onerentur.
» In eandem rem sic rescribit Hugo Cardinalis *Charissimo Fratri & amico Suge-*
» *rio*, Venerabili S. Dionysij Abbati Hugo S. Romanæ Ecclesiæ titulo in Lucina
» Presbyter Cardinalis sal. & dilectionem. Præsentium lator ad pedes D. Papæ
» veniendo plurimum laborauit, quem pro excessibus excommunicationis vincu-
» lo innodatum nos eiusdem Domini nostri mandato absoluimus. Causam autem
» ipsius sicut in litteris D. Papæ continetur, discretioni vestræ fere commissam co-
» gnouimus. Et quia ipsum virum siquidem Litteratum & maximam pro studio
» disciplinæ solicitudinem gerentem cognouimus, in causis eius pro eo libenter in-
» tercedimus. Vnde Charitatis vestræ prudentiam exoramus, vt eundem pro se tan-
» tummodo respondentem, in quantum Iustitia patitur, foueatis & benignè tracte-
» tis. Est & alia Epistola eiusmodi.
» Sugerio D. G. Abbati S. Dionysij venerabili Domino & amico suo F. Hugo
» salutem. Quoniam ad pietatis officium plurimum spectat, euitare non possumus,
» quin pro familiaribus nostris apud Amicos nostros intercedamus. Latorem itaque
» præsentium M. Petrum, cuius causa dispositioni vestræ à D. Papa remittitur: pro
» amore Dei & nostro, in quantum iustitia patietur, sustenetis. Studium quod sem-
» per Liberalibus artibus applicuit, & honestas morum in quantum nouimus, apud
» benignitatis vestræ prudentiam non minimam gratiam debent promereri. Labo-
» rem etiam quam maximum hac de causa iam pertulit, & iniuste, vt ipse & nonnulli
» alij asserunt. In Romana quoque Curia diu sustinuit, & ad hoc elaborauit, vt duo
» ex sociis suis eadem de causa accusati in præsentia vestra suam ostenderent inno-
» centiam. Quod quia impetrare non potuit, pro se solu habet respondere.

Quis fuerit ille M. Petrus tantopere commendatus, nihil habeo certi quod affirmem. Complures enim fuerunt huiusce nominis hoc seculo eximij professores, & in Academia Parisiensi illustres. M. Petrus Abaelardus, qui decessit an. 1142. vt ante vidimus, M. Petrus Pictauinus qui floruit vsque ad an. 1200. M. Petrus Comestor, M. Petrus Cantor, M. Petrus Meldensis & M. Petrus Lombardus. De primis duobus proculdubio non loquitur, quia Abaelardus decesserat, Pictauinus verò nondum florebat. M. quoque Petrus Comestor, item & Cantor posteriores fuerunt. Nam ad an. 1173. de Comestore sic loquitur Vincentius Bellouacus: *Florebat eo tempore M. Petrus Comestor primus Parisiensium Magistrorum*, Petrus quoque Cantor magni certè vir nominis ad finem vsque seculi vitam protraxit. Verisimilius itaque est hic esse mentionem de M. Petro Meldensi aut de Petro Lumbardo, qui hisce temporibus florebant. Meldensis quidem designatus fuit Pontifex Ecclesiæ Meldensis tempore Alexandri III post Petrum Cardinalem S. Chrysogoni circa an 1163. Nam Petrus Cellensis scribens ad Guilliel:mum Senonensem, qui postea fuit Remensis Archiepiscopus lib. 7. Ep. 8. sic habet. *Ecclesiæ Meldensi tres viros honorificentissimos Dominum scilicet Cardinalem, M. Petrum & Simonem Archidiaconum Senonensem vicissim assignasti.* In tabulis tamen Ecclesiæ Meldensis Petro Cardinali successor scribitur Stephanus de Capella Canonicus Senonensis & Cantor Meldensis: Stephano vero Simon ille Archidiaconus. Vnde colligitur fuisse quidem M. Petrum designatum Episcopum, at Episcopatum non obtinuisse.

Et si quis coniecturæ locus est, hic probabilius mentio fieri videtur de M. Petro Lombardo: tum quia tempora magis conueniunt: tum quia M. Petrus Antonomasticè & per excellentiam vulgo dicebatur: vt vel ex hoc vno Ioannis Saresberiensis scriptoris contemporanei loco, qui legitur in Ep. 261. ad M. Odonem, liquet: sic enim ille: *Secundum M. Petrum ter in Psalterio posita est.* Cui consentit quod idem vulgo *Magister & Magister Sententiarum* ad honoris & excellentiæ certum argumentum appellaretur.

Celebritas Academiæ Parisiensis. Hisce quoque temporibus insigniter florebat Philippus Abbas Bonæ-spei in Hannonia diœcesis Cameracensis, cuius extant plurima opera. In Epistulis verò præsertim ad Amicos qui in scholis Parisiensibus versabantur, de hac primaria Vniuersitate honorificentissimè loquitur. Imprimis autem Ep 5. ad Heroaldum. *Sicut multi venisse comitatu Regina legitur Sabæorum, vt quorum famam de longè hausi-*

rat, certiore sibi visu redderet oculorum: sic & tu amore ductus scientiæ Parisius aduenisti & à multis expetitam optato compendio Hierusalem inuenisti. Hic enim Dauid decachordon psalterium manu tangit: hic tactu mystico psalmos pangit: hic Isaiæ legitur, legendo detegitur prophetia. Hic Prophetæ cæteri diuersos modulos concordi proferunt melodia. Hic sapiens sermo erudiendos conuenas operitur. Hic eius promptuarium studiosis pulsantibus aperitur. Hic ad pulsandum tantus concursus, tanta frequentia Clericorum, vt contendat supergredi numerosam multitudinem Laïcorum. *Felix Ciuitas in qua sancti Codices tanto studio reuoluuntur, & eorum perplexa mysteria superfusi dono spiritus resoluuntur: in qua tanta Lectorum diligentia, tanta denique scientia scripturarum, vt* in modum Cariatsephet dici possit meritò Ciuitas litterarum. *In hac instar Gothoniel volo te non tam litteraliter quàm spiritaliter erudiri, sic scripturas capere, vt internam illarum dulcedinem diligas experiri, psalteriumque musicum sic sonare, vt inueniatur assumpta Cithara consonare.*

Item Ep. 20. laudat quidem Richerum, quod ab artibus Liberalibus ad Theologiam se contulisset: arguit verò, quod se de quæstionibus Theologicis interrogaret, cum tot haberet Magistros Parisiis in iis versatissimos, & ad quos vndequaque fieret concursus. *Amas vt sensi litteras*, imo sacras litteras, quarum lectio iuxta Paulum instruit ad salutem, quarum dilectio de virtute prouehit in virtutem; quarum lector & dilector non caret fructu vel præmio diligendi, sed requirens inuenit, si tamen rectam peruenit ad viam requirendi: verum cum easdem litteras, de fonte arido, de vena paupere postulas tibi fundi, non satis considerâs te errare, non mediocriter te confundi. Quia cum à me exigis, ad quod nullatenus inualesco, & tu nesciens falleris, & ego insufficiens erubesco. In hoc tamen non falleris, quod non Poëtarum exigis fabulas & figmenta, non sophistarum laqueos, non decipientium argumenta, non denique aliud quo exultet vanitas, turbetur veritas & vacillet: sed quod tuam foueat, & vt ais, animam reformet. Hoc munus quouis munere tibi charius, imo preciosius attestaris. Hoc à me posse mitti vt tuæ litteræ perhibent, arbitraris, non attendens quod in siluam ligna ferre otiosum, ne dicam friuolum iudicatur, & in agro meo nec ipsa ligna fortia, sed arundo fragilis generatur. *Habes quam incolis Cariatsepher Ciuitatem litterarum: habes Diuinos Codices, Apothecas litterarum. Habes cellam vinariam, Domum illam aromatum, Porticum Salomonis, habes quod ad refocillandam animam perhibet Diuina series lectionis.*

Neque prætereundum est quod scribit ad Engelbertum Ep. 4. ad commendationem eiusdem Vniversitatis. Quippe ille leuis febriculæ occasionem accipiens è schola discedendi, & fortè studiorum asperitatem reformidans, ab eo sapienter admonetur exemplis veterum multo labore opus esse in comparandis disciplinis, Platonem & alios præcellentes viros peregre profectos ad eas acquirendas, seque ipsos patriæ dulcedine & vitæ commodis priuasse. Cæterum non esse satis studere Parisiis, in schola tam celebri tamque vbique prædicata, sed sudandum & algendum. Ipsum audiamus. *Cum igitur hos & huiusmodi viros non fregerit laboris asperitas*, non prouectæ reuocarit ætatis longæuitas, quin studio litterali tantam diligentiam impertirent, vt amore sciendi occurrentia quæuis incommoda non sentirent, non est consilii vt propter ingruentem febriculam tua strenuitas emarcescat, & infirmato corpore virilis partis animus elanguescat. *Non enim Parisius fuisse, sed Parisius honestam scientiam acquisisse honestum est.* Non itaque tibi sufficiat, si Musas, si fontem Heliconium tu vidisti, si de illius riuulo guttam modicam tu hausisti, si videas illius rore tenuissimo te perfundi, eius autem adhuc affluentiam tibi plenius non infundi. Denique ipsa Philosophia, quæ proponit studentibus fontem lucidum Heliconis, non esse indicat solum huius beneficium visionis, & cui acre & acutum ingenium dat Platonis, cui flores & ornatam eloquentiam Ciceronis, cui largitur illius tui Socratis documenta, cui Aristotelis reuelat manifestius argumenta, eum profecto vili gutta vel rore modico non aspergi; sed eius fonti viuido diutius accumbere vel immergi. Quæ autem vel diuitiæ temporales, vel deliciæ corporales possunt huic scientiæ comparari, cum quiuis stultus & illis affluere nonnunquam videatur, & hanc sibi acquirere nullatenus mereatur?

Respondet vero Ep. 7. cuidam Ioanni olim Anselmi Laudunensis Discipulo,

tunc Monacho (forte is est qui postea fuit Abbas Elnonensis) iniuria se affectum putanti, quod eidem suam claustris non forensibus scholis eruditionem gratulatus fuisset; respondet inquam nihil prodesse ad salutem studuisse Lauduni ant Parisiis, sed præceptis diuinis & à teneris Dei iugum ferre didicisse. *Vobis scientia* " commendabilis non videtur nisi scholarium secularium tumultu fabricetur, tan-" quam inter eos quos in scholis forensibus lõgo tempore certũ est erudiri, nullus " error, nulla possit hæresis inueniri. Vos indignamini quia dixi vos in Claustro sa-" cras litteras didicisse, tanquam per hoc videar vobis contumeliam intulisse & com-" mendabilius æstimatis quod Laudunum discendi gratia requisistis & in M. An-" selmi celebri auditorio resedistis. Sed beatus homo non *qui M. Anselmum audi-* " *uit, non qui Laudunum vel Parisius requisiuit*; sed beatus, inquit, homo quem tu " erudieris Domine & de lege tua docueris eum. Et audiam, ait, quid loquatur in me " Dominus meus. Vtinam in claustro sacras ab infantia litteras doctus essem, vt to-" to tẽpore vitæ meæ sacris studiis interessem.

Extat quoque Arnulphi Lexouiensis Episcopi Epistola, quæ est ordine 18. ad Radulfum de Diceio seu Diceto tunc Archidiaconum Londinensem, postea Decanum qui Lutetiam venerat, vt litteris operam daret, cum quo Arnulphus arctissimam contraxerat amicitiam. Et is est Radulfus author Chronici, cui pro titulo est, Imagines Historiarum ab an. 1148. ad an. 1199. Item & alterius quod inscribitur *Abbreuiationes Chronicorum* ab an. 589. ad an. 1197. testis oculatus Tragœdiæ Cantuariensis & malorum, quæ in Anglia ob Martyrium B. Thomæ acciderunt. Sic ergo ad eum Arnulphus.

" Audiui te causa studiorũ *Parisius* aduenisse, audiui & lætatus sum: lætatus equidẽ " vt eius quem diligebam, præsens me lætificaret aspectus & iocunda collocutionis " alternæ collatio delectaret. Optabam quoque, vt aliqua exhibendi tibi officii te-" fulgeret occasio, cuius me dudum merita præuenerunt. Licet enim solum veri-" tas amicitiæ requirat affectum, liberale tamen obsequium non excludit, sed eo " potius illustratur, quoniã, vt ait sanctus ille, *probatio dilectionis exhibitio est operis.* " Mouet autem quod cum secundò iam veneris, noluisti ad amicũ nec ad momen-" tum etiam declinare, neque saltem per cursorem debitæ salutationis alloquium " paucis consignatum apicibus destinare. Hæsi diutius, quotiesque ab illis partibus " aliquis apparebat, diuinabam quod ille mihi iucundum Radulfi mei nunciaret " aduentum, frustratus totiens ex hoc nunc nihil audeo diuinare, sed charitatem " tuam duxi litteris præsentibus, si forte obdormierit, excitandam, aut si quem " forte concepit falsa suspicione languorem, de perseuerantiæ meæ nuncio conua-" lescat. Noueritis enim nihil tibi apud me de pristina charitate perisse, sed quasi " duplicatus amor est, cum eum tibi mea mens cogatur exsoluere, quem aliquando " duobus impendebat affectum: sublatus siquidem est è medio communis amicus " noster Rad. de Flur. qui dimidium animæ meæ videtur moriens abstulisse. Ipsius " mihi semper est colenda memoria: ipsius amor semper quibuscunq; modis id fieri " potuerit, instaurandus. Scribe autem interim aliquid, vt in alterius vtriusque vi-" dear suscepisse sermonem. Iniunge quod vis, vt in altero vtrique videar obsequium " præstitisse: visita nos, vt possim vtriusque personam in altero contemplari. Scribe " inquàm, quia si scripseris, *hoc ipsum tibi studÿ poterit augere materiam, nec propositi* " *operis prouectum impedies aut prouentum.* Iniunge aliquid, vt aliqua amicitiæ per-" seuerantis argumenta procedant, quia eam efficacius comprobat petendi fiducia " quàm liberalitas offerendi. Visita nos, quia tecum desiderium nostrum, tum lo-" ci propinquitas, tum etiam solemnitas inuitat. Dominus quoque Vvillielmus " de Ver ex promissione tenetur vt veniat, vobisque inuicem solatiari poteritis & " nobis sanctæ solemnitatis gaudia duplicare. Vale.

Eodem anno M. Vacarius, qui primus Oxoniæ leges ciuiles interpretatus est, nouẽ libros ex Codice & Digesto excerptos edidit valde vtiles & cõmodos ad decisionem omnium litium, vt refert Robertus de Monte. *M. Vacarius*, inquit, *gente Lombardus, vir honestus & iurisperitus cum leges Romanas ab incarnat. Dom. 1149. in Anglia Discipulos doceret, & multi tam nobiles quam pauperes ad eum causa discendi confluerent, suggestione Pauperum de Codice & Digesto excerptos 9. libros composuit, qui sufficiunt ad omnes legum lites, quæ in Schola frequentari solent, decidendas, si quis eos perfectè nouerit.*

Ad annum 1150 reiiciunt aliqui editionem seu euulgationem Decretorum Gratiani. Imo Carolus Sigonius lib. 2. de episcopis Bononiensibus opus istud editum fuisse ait an. 1151. *Anno*, inquit, 1151. *Gratianus Monachus in Monasterio S. Felicis Decretum, id est Iuris Pontificij volumen insigne quod extat, composuit: id quod lapis olim in Claustro positus indicauit his verbis.* 1150. *Decretalium Editio.*

Hanc Aulæ partem Lector venerenter adito;
Namque loci Monachus Decretum hic condidit huius
Diuinum Gratianus opus, quantumlibet arcto
Contentus septo.

Et lib. 3. *Gratianus Monachus in Cœnobio D. Felicis, siue vt alij scribunt D. Proculi Decretorum volumen ex multis Conciliorum Pontificumque ac piorum Doctorum libris confecit, quo iuri Pontificio lumen ingens adiunxit.*

Verum vt vt sit de anno Editionis, constat Eugenium III. omnium Pontificum primum in Consistoriis Ecclesiasticis & Canonicis Tribunalibus secundum illam Gratiani compilationem iudicari præcepisse; & compilatos Canones in scholis, & primùm Bononiæ doceri. Exemplum autem Gratiani secuti sunt Petrus Lombardus & Petrus Comestor. Hic vtriusque Testamenti historiam consarcinauit & glossis illustrauit; quæ tunc temporis magno in pretio habitæ postea viluerunt. Lombardus verò Theologiæ Scholasticæ, qualis à Berengarij temporibus fuerat, fundamenta in 4. Sententiarum libros digessit, quæ fuerunt secutis temporibus totius Theologiæ scholasticæ & magnorum in eandem commentariorum seminaria. Vnde ipse *Magister sententiarum* appellatus est. Ante eum tamen Summulas & sententias ediderant Hugo de S. Victore & Vuillelmus Abbas sancti Theodorici: sed Lombardicæ multum præualuerunt; & Mediæ Ætatis Theologiam Scholasticam stabiliuerunt.

Hoc igitur seculo, eodem pene tempore in triplici facultate, Iuris videlicet Ciuilis, Canonici & Theologiæ Magni Viri & omnium prædicatione digni extiterunt. In iure quidem Ciuili Irnerius seu Vuernerus, qui iussu Mathildis Vvelphonis II. Ducis Boiorum vxoris Leges Romanas diu neglectas recognouit, sepultasque in lucem excitauit, quas Lotharius Imperator in scholis prælegi iussit, & secundum eas Iudicia exerceri. Hunc sequuti Bulgarus, Martinus Gosus, Iacobus & Hugo de Porta, & alij quamplurimi, quos recenset Sigonius loco citato. *Ea tempestate*, inquit, *clari quoque Iureconsulti, Bulgarus de Bulgaris, Martinus Gosus, à quo sectatores ipsius Gosiani sunt dicti, Iacobus & Hugo de Porta Rauennate Ciues Bononienses Ius Ciuile magnâ nominis sui celebritate ac summa auditorum frequentia Bononiensi in Gymnasio docuerunt, & Expositiones quas Glossas vocant, in illud primi scripserunt; vt illâ ætate potuerunt.* Vvarnerus verò illorum Magister ex seipso Legibus studuerat, & magna admiratione Bononiæ legit: vnde appellatus est *Lucerna Iuris*, tanquam primus huius scientiæ illuminator.

In Iure Canonico Gratianus primus Epistolarum Decretalium Collector & compilator statim se prodidit, opusque suum Eugenio Pontifici obtulit. Qui veritus ne ius Canonicum vilesceret, propterea quod omnes studiosi ad Ciuile recens digestum se conferebant, excogitauit suggerente Gratiano Gradus quosdam Academicos, non tam annorum quàm profectûs, scilicet Baccalaureatûs, Licentiatûs & Doctoratûs, vt hocce specioso titulo studiosos ad Ius Canonicum amplectendum excitaret & propositis priuilegiis accenderet. *Graduum Academicorum Institutio.*

Hanc Graduum Academicorum originem maxima Scriptorum pars agnoscit, primamque in Academia Bononiensi Institutionem. Academicorum dico, nam temporibus Iustiniani excogitata est quædam ratio studij in Iure Ciuili quinquennalis, antequam docendi licentia concederetur; & in eo studentes per annos singulos nominibus propriis discreti & distincti sunt. Nam primi anni, vocabantur *Iustinianæi*, quibus scilicet tradebantur Iustiniani Institutiones. 2. anni, *Edictales*, qui nempe post Institutiones Edictis Prætorum vacabant. 3. anni *Papinianistæ*, qui consumpto biennio in Institutionibus & Edictis transibant ad Papiniani Lectionem. 4 anni *Lytæ*, quasi soluti ab onere scribendi: siquidem illi iam iuris nodos soluebant. 5. anni *Prolytæ*, quasi *Licentiati*, qui iam per se sine Magistris legere & interpretari poterant. Tum demum *Antecessores & Do-*

ctores dicebantur, qui ſcholas ipſi habere & docere poterant.

Igitur Gratianus ſeu Gratiani operâ Eugenius hoſce Iuris Ciuilis Gradus habens præ oculis, ſimiliter in Iure Canonico Gradus Baccalariatus, Licentiatus & Doctoratus inſtituit Bononiæ. Quod exemplum imitatus Petrus Lombardus eoſdem quoque Pariſiis inſtituiſſe dicitur in Theologica Diſciplina, quorum ante ipſum nulla mentio fuerat. Teſtis Petrus Vrbeuetanus Epiſcopus in Dialogo Subcœleſtis Hierarchiæ; quod opus abſoluit an. 1406. die 16. Nouemb. ſic enim in cap. 5. procemij colloquentes inducit Catechumenum & Orthodoxum.

„ O mi Doctor, nunquid neceſſarium eſt Theologiam Sacram & Canones in
„ Studiis publicis legi per Doctos? *Orth.* Vtique iuxta Hieronymum in pro-
„ logo I. potiſſiméque iuxta patrum antiquorum ſtatuta in omnibus Collegiatis
„ Eccleſiis Schola Theologiæ debet eſſe ſacrorum Canonum. Sed maximè in Sy-
„ nodis & Eccleſiis Collegiatis ſecundum Capitularium Ludouici (Pij) c. 5. vige-
„ bat antiquitus, licet non graduarentur tunc temporis aliqui in prædictis. *Cath.*
„ Quis precor, præceptor primò adinuenit, vt ſacra lex & Canones in locis al. vicis
„ publicis traderentur. Orth. Hoc fili, pacto factum eſt, non ſtatutu. *Pariſius qui-*
„ *dem poſtquam D. Petrus Lombardi Pariſienſis Epiſcopus circa annum Domini* 1152.
„ Librum Sententiarum edidit, & apud Bononiam Gratianus Concordantias
„ diſcordantium Canonum compilauit (Hic enim ſuum librum vulgariter nun-
„ cuparum *Decretum* appellat) Ex tunc autem certiſſimè ſcias Fili, Gradus in di-
„ ctis libris ſtudentibus incepiſſe, Baccalariando ſcilicet & Doctorando aliquos
„ ſecundum *Pompam Litterarum ſecularium:* quod omnino alicubi antea non fiebat.
„ Quis enim doctorizauit doctum Hieronymum? Dices forſan, quod Gregorius
„ Nazianzenus. Quis Aurelium Auguſtinum Magiſtrauit? poſſes dicere quod Me-
„ diolanenſis Ambroſius. Quis bireto B. inſigniuit Bernardum? reſpondiſſe fertur
„ Gilberto Porretano Pictauorum Epiſcopo litteratiſſimo quærenti quis eum tam
„ alta docuiſſet? *Quercus*, inquit, *& fagus*, volens innuere, quod Scripturarum
„ ſanctarum contemplatio ſæpius ſolitarios inter ſiluas ſtudioſos facit docibiles
„ Dei cum diuina gratia, non *Faſtus Scholaſticus graduandi.* Vnde Monicæ matri
„ Auguſtini reſpondiſſe legitur Ambroſium flenti pro filio: *Sile*, ait, *ipſe legendo*
„ *diſcet ſuorum ignorantiam effugare* Cathec. Hi Patres, Præceptor, quos nomi-
„ naſti, *Doctores* vocantur ab omnibus, ac ſi fuiſſent in dictis Facultatibus Gra-
„ duati. *Orth.* Sacra Scriptura, Chariſſime, & Canones Papæ Silueſtri regulariter
„ Epiſcopos *Doctores* appellant & *Paſtores* à paſcendi & orandi docendique Offi-
„ ciis, quia hæc eis propriè propria debent eſſe, id eſt conueniunt omni & ſoli, in-
„ ſeparabiliaque à conſtitutione ſua ſunt. Tales namque per ſcripturas Canoni-
„ cas veram ſcientiam morumque probitatem ſuis auditoribus, non *Gradum Schola-*
„ *ſticum* ingerebant, famaque præclara lucentium Doctrinarum & Operum Do-
„ ctorum nomen & eſſe, id eſt rem conferebat eiſdem. Nunc autem voluntas Præ-
„ ſidentium & voluptas Studentium Gradum infert Nominalis ſcientiæ ignaris
„ & prudentibus: ſæpe faſtus & quæſtus quæruntur in Studiis modò, non veritas,
„ neque virtus obſeruantiæ ſcripturarum. Student plures vt ſciant, non vt profi-
„ ciant, vt acquirant non vt conferant, vt obtineant Dignitates, non vt confe-
„ rant virtutes & veritates, ſic te proſtituunt *Virgo ſcientia*, ſed vænalem faciunt
„ caſtis amplexibus aptari.

Hancce Graduum Scholaſticorum Inſtitutionem omnes fere quotquot de illis ſcripſerunt, ad Gratianum & Lombardum referunt, & multò conuenientius quàm nonnulli, qui nulla authoritate ducti ad tempora Caroli Magni referendam eſſe arbitrantur, ob id nimirum, quia inuictus iſte Princeps Publicum Inſtituit omnium bonarum Artium apud Pariſios Emporium, atque ad illud vndequaque viros Doctos euocauit. Placet nonnullorum magni nominis Scriptorum teſtimonia hîc congerere, vt diſcat Lector, quibus rationibus Academia Pariſienſis tantam ſibi famam & prædicationem apud omnes nationes compararit.

B. Rhenanus in admonitione ad Lectorem Tertullianorum operum de ea Graduum in Theologica facultate inſtitutione ſic ſcribit. *Deinde cum circa annum ſalutis 1140 apud Pariſios multi eſſent, qui Summulas conſarcinarent ex antiquis Theologis vt Petrus Lombardus, Petrus Abaëlardus, Ioannes Belethus, Summula Longobardi quæ tũ in Academia Pariſienſi docebantur, à Scholaſticis recipi cæperunt. Abaëlardi Theologia, ſic*

enim librum suum inscripsit, à quibusdam est erroris notata, cum tamen non ineleganter scripta sit. Nam admodum nuper illam in quadam bibliotheca reperi. Belethus utroque istorum posterior fuit.

Receptis igitur Longobardi Collectaneis, qui postea Parisiorum Præsul fuit, tum primum cœperunt qui hoc edidicissent & alijs prælegissent, *Doctoris* titulum accipere, qui primam studii authoritatem quæ per exhibitionem *Baculi* concedebatur iam consecuti fuissent. Nam in vetustioribus Parisiensis Academiæ codicibus, qui constitutiones Gymnasij continent, *Bacillarij* nominantur à *Bacillo* vt videtur, deducto vocabulo: vt fuerit velut quoddam mancipationis signum in huiusmodi aliquod studium *Baculi* traditio, quo sic ab alienis distinguerentur, imitatione antiquitatis, si non Romanorum, certè vel Francorum in Gallia, vel Gothorum atque Longobardorum in Italia. Quod de promotione loquor, sub idem tempus in Iure apud Bononiam aiunt accidisse post editam à Gratiano Decretorum rapsodiam. Mox cum Doctorum numerus augeretur, editæ sunt constitutiones de promotione & de numero annorum, & sancitum est, vt de Diuinis differentes non modo recepta scholæ decreta sequerentur, sed & vocabulis vterentur & loquendi formulis in ea schola natis. Ad quæ scriptorum quorumlibet siue veterum siue nouorum sententias exigerent, tantum non hæreseos arguendas, si dissiderent. Id autem non sine ratione factum est, ad seruandam videlicet Doctrinæ concordiam: quod genus sunt in disputatione Trinitatis essentia, personæ, supposita, notiones, relationes communes, personales personarum constitutiuæ, principia generationis, spirationis, distinctionis relationes originis, circumincessio signaturæ & ordinis, & humana rei & originis, & huiusmodi alia multa. Atque tale quidem est initium Regni Theologorum. Porro qui fieri potest, vt veteres sic locuti fuerint vt loquuntur isti, qui totam Aristotelis Philosophiam indoctè versam in suam Theologiam deriuarunt?

Valentinus Erithræus in sua de Honoribus & Gradibus Academicis oratione ait se illorum originem inuenire non potuisse. At Ioannes Vvhethanstedius seu Frumentarius tit. de Historiis & Histuriographis Part. 1. ait *ritum incipiendi* siue *graduandi* in scholis ortum & initium habuisse iuxta authorem Dialogi inter Orthodoxum & Cathecumenum circa annum Dominicæ Incarnationis 1151. Tum siquidem Petrus Lombardus compilauit sententias: quibus collectis & compilatis ad statim posterius tam apud Parisios in Francia quàm etiam apud Bononiam in Italia cœperunt viri eruditione expediti in suis facultatibus graduati: nam continuè ante eius Canonizationem S. Thomas non Doctor Thomas, imo verius frater Thomas ab allegantibus fuerat in scholis nominatus hoc ille.

Quis ergo erat veterum ritus in concedendo Magisterio? Respondet Rossus in suo de Regibus libro, *per pilei in capite appositionem* Archipræsulis vel Episcopi manu in Doctores & prædicatores fuisse admissos. Consentit Thomas Gascoigne in Dictionario verb. Pileum. *Pileum*, inquit, quartum genus vestimenti dati à Domino Deo Doctoribus suæ legis Mosaicæ fuit rotundum: quale pictum in Vlysse conspicimus, quasi supera sit mediâ diuisa, & pars vna ponatur in capite. Hoc Græci ac Nostri Thiaram, nonnulli Galerum vocant. Non habet acumen in summo, nec totum vsque ad comas caput tegit, sed tertiam partem à fronte inopertam relinquit: & in occipitio vittâ constrictum est, vt non facile labatur ex capite. Est autem byssinum. Hæc Hieronymus in Ep. ad Fabiolam de veste sacerdotali. Oxoniæ enim ex antiquo statuto & ex antiqua consuetudine non habent vti pileis rotundis nisi Doctores S. Theologiæ & Iuris Canonici Doctores: & sic Vniuersitas studii Oxoniensis à principio fundationis suæ per Regem Alfredum qui etiam Aluredus vocatur, facere consueuit. Et sic vsitatum fuit Oxoniæ an Christi 1456. tempore meo. Sed hactenus de his gradibus: de quibus suo loco specialius agemus.

Ad hunc annum notat Vincentius Bellouacus fuisse multos in Francia conuentus habitos ob bellum sacrum, & conueniente etiam Eugenio Papa vt Bernardus Abbas Clare-Vallensis Hierosolymam ad alios prouocandos mitteretur, de profectione transmarina iterum sermones habitos: sed per Cistercienses Monachos totum istud negotium elanguisse & contabuisse. Narrat quoque Mathæus Parisiensis hoc anno Raimundum Comitem Tripolitanum virum potentem & in ar-

mis strenuum ab Assassinis interfectum fuisse; eiusque mortem plurimum doluisse Balduinum Regem Hierosolymitanum & populum fidelem, quod omnibus infidelibus & Saracenis formidabilis esset.

Ait vero Mathæus in Prouincia Tirensi & Phœniciâ Regione quendam Populum Assassinum circa Episcopatum Antaradensem in montibus habitasse, decem Castella habuisse cum suburbanis multis, quorum numerus ad quadraginta millia virorum vel eo amplius excreuerat. Eos non hæreditaria successione, sed meritorum prærogatiua sibi solitos Magistrum præficere & eligere præceptorem, quem spretis aliis dignitatum nominibus, *Veterem* de monte, siue *Senem* appellabant. Ei vero tam obedientes vltro fuisse vt nihil esset tam durum tamque difficile, quod non aggrederentur implere. Habuerunt autem, *inquit*, his modernis temporibus " Magistrum virum facundum, valde subtilem & discretum, qui præter morem " maiorum suorum cœpit penes se Euangeliorum libros habere & codicem Apo" stolicum, quibus continuato incumbens studio miraculorum Christi & præcep" torum seriem, sed & Apostolicam doctrinam multo labore fuerat consecutus. " Mahumetis templa diruit, & oratoria more Christianorum ædificauit, preces " eorum exemplo instituit, & populum suum ad amplectendam Christi fidem " excitauit. Verum misso vno è fratribus suis ad Balduinum Regem, eoque ab " vno è Templariis militibus interfecto, totum istud cœptum infelici casu dissolu" tum est.

1151. Anno 1151. obierunt plurimi illustres viri scientia & virtutibus præclari, inter alios vero, Ioslenus Episcopus Suessionensis, de quo sæpe diximus. Hugo Antissiodorensis 10. Octob. sepultusque est in Pontiniacensi Monasterio, quod amplificauerat, vbi hoc habet Epitaphium.

Antisiodori præsul prælatus in Vrbe
Mente polum scandens membra reliquit humi.
Sexu, stirpe, bono præstans, illustris, honestus
Hugo fuit largus nomine, voce, manu.
Et locuples & inops, pauper sibi, diues egenis,
Et nullis impar, & sibi nullus erat.
Hunc à Iustitiæ norma reuocare nequibant,
Obsequium, terror, gratia, dona, preces.
Sola triumphabat virtus pietatis in illo
Cum post Iustitiam debuit esse prius.
Istius Ecclesiæ primus pater amplificauit
Nomen, facta, locum, laude, rigore, bonis.
Bis quinos Octobre dies claudente dierum
Finem clausit habens nunc sine fine diem.

Erat autem ille scientia clarus, primus Pontiniacensis Abbas: vnde ad Episcopatum Antissiodorensem euocatus est. Huic successit Alanus Insulensis Ripatorij Abbas primus, quæ Abbatia est in agro Tricassino, vocaturque Gallicè *de la Riuou*. Episcopatu sponte cessit an. 1167. & ad Clare-Vallense Cænobium vbi sub B. Bernardo Monachus fuerat, se contulit, ibique diem extremum obiit an. 1182. Extat in Ecclesia Clare-Vallensi tabula tumulo eius imminens, in qua hoc elogium legitur ex Camuzato in Miscellaneis Historicis.

" *Ad dexteram* Godefridi Lingonensis Episcopi versus chorum Monachorum ia" cet D. Alanus Episcopus, qui in quadam Ecclesia oppidi famosi in Flandria, " quod Insula nuncupatur, à puero educatus sub B. Bernardo in hac Clara-Valle " habitum sanctæ Religionis suscepit, postea primus Abbas factus est Monasterij, " quod Ripatorium nominatur, cui per annos 12. præsidens Domino cooperan" te satagit, vt personis vtilibus & possessionibus necessariis videlicet grangiis, fil" uis, agris, pratis & pascuis idem Monasterium ditaretur. Anno vero nouissimo " vitæ B. Bernardi ab Ecclesia Antissiodorensi in Episcopum concorditer est ele" ctus. Hic multam hospitalitatem omnibus Religiosis domos suas frequentanti" bus exhibuit, suoque Monasterio de Ripatorio vnde Abbas fuerat, multa noscitur contulisse. Clare-Vallensi Cœnobio quantam poterat, diligentiam exhibebat

bat, illud sæpe visitans, auxilia quanta poterat conferens opportuna. Peractis demum in Episcopatu 13. annis de licentia sedis Apostolicæ cessit Episcopatui & ad suam rediit Claram-Vallem. Mansit autem in Clara-Valle in Domo S. Bernardi post decessum D. Godefridi Lingonensis Episcopi multum exercitatus in negotiis ordinis pariterque Ecclesiasticis, D. Abbati Pontio successoribusque eius vsque ad Petrum Venerabilem Abbatem Clare-Vallis 8. non mediocriter necessarius fuit. Obiit pridie Idus Octobris.

Obiit quoque hoc anno nobilis & religiosus Princeps, pauperumque Pater Theobaldus Campaniæ Comes; cuius extat hoc epitaphium ab aliquo eiusdem temporis Poëta conditum: legiturque apud Robertum Antiss.

Te bonitas notum dedit omnibus optime Consul,
Nunc modo fama manens hoc operatur idem.

Obiit pariter insignis ille Bartholomæus Laudunensis Episcopus, de quo ante multa diximus, Ecclesiæ Laudunensis Instaurator, qui Norberto Præmonstratensium Patriarchæ locum dedit ad fundationem Cœnobij, illique Religiosum habitum imposuit. Fundauit quoque Abbatiam Fusniacensem in Terascia: & demum abiectis infulis Episcopalibus anno 38. Episcopatus monachalem habitum induit apud Fusniacum. Præclara eius facta continet Epitaphium istud à versificatore eiusdem temporis compositum.

Regum stirpe, Ducum generatus sanguine, claris
Clarum nomen habet Barthomæus auis,
Promptus ad arma fuit, dum Iunior iret in hostem,
Multa trophæa tulit, vix habet vsque parem.
At Deus in præceps retrahens miseratus euntis
Nec mora castra fugit, proiicit arma Ducis.
Clericus inde Remis sequitur virtute Manassem
Imo senem fessum, fertque subitque vicem.
Lauduni interea sacrâ mactatus in æde
Præsul obit subitò, moxque vacante sede
Hunc sibi Pastorem Clerus populusque requirunt,
Abducuntque Remis ac sibi præficiunt.
Sic bene Pontificis meritumque & nomen adeptus
Quod gerit officij, perficit, implet opus.
Exemplo verboque gregem regit omnia factus,
Omnibus vt Christo fœneret ex ouibus.
Protinus hinc Mariæ succensa recondere templa
Non tardat, reparat, tectaque præsulea.
Tum sacra Baptistæ Monachis dans claustra, perire
Crimina, & ipsa facit scandala suffugere.
Postea Cœnobium Mariæ sub nomine fundat,
Consecrat ipse Deo Fusniacumque vocat.
Fusus vt è Cœlo castis in cordibus ignis
Ardeat, inculcat pectoribusque piis.
Vtque tribus votis triplicem quasi funibus hostem
Implicet, ad pugnam dirigit hic aciem.
Sic decet & Sathanæ funes dissoluere, fastus
Sternere mundanos, tundere carnis acus.
Boherias condens scelerum spineta reuellit
Terraque fert fructus quam prius ipse colit.
Mentibus expellit tenebras lucemque refundens
Dat Vallem claram luminis arma ferens.
Lampada ne vacuum virgo ferat, auget oliua
Monstrolium plantans, pullulet vnde olea.
Dans Præmonstratum per deuia euntibus aptum
Monstrat iter, sequitur quod nouus Ordo Patrum.

Legibus instituens Norberti Martinianos
Vrbicolas, mores corrigit hisce malos.
Quissiacum iaciens quatit arcum, tela retorquet
Dæmonis, ac animis noxia cuncta mouet.
Forcipe Thenaliis sumpto carbone labella
Mundat, & vt Cherubim casta dat eloquia.
Clari fontis aquas sitientibus exhibet, hisque
Turbida mundanæ flumina tollit aquæ.
Bucceilici bellum vitiis quasi buccina clangit,
Oraque Diuinis laudibus apta facit.
Fessus Episcopij tandem sub pondere, honores
Deserit, ac Clerum, prospera cuncta, & opes.
Fusniacum petit, inde simul quod voucrat, implet,
Sponte fit & Monachus Præsul, ibique latet.
Vt liber vacet ille Deo totusque saluti
Incumbens propria, gaudet amara pati.
Occidit oppressus senio dignumque sepulchri
Marmor habet corpus, mens petit alta poli.
Sicque suâ partis fruitur virtute coronis,
Cingitur & ternis frons sua Laureolis.

Circa tumulum Inscriptio hæc ibidem est apposita.

Qui iacet hic Præsul Marianam condidit ædem
Lauduni, pariterque Domos Antistitis vstas.
Templa decem instruxit. Benedicto contulit vnum,
Bernardo quatuor, Norberto quinque piauit.
Dat diadema genus, Lauduni Ecclesia Mitram,
Funera Fusniacus, lauream & astra Deus.

Post mortem vt Diuus habitus. Ei successit Vualterus de S. Mauricio ex Abbate S. Martini Laudunensis. Huic vero Gualterus de Mauritania insignis quoque Scholæ Parisiensis Magister, de quo suo loco agemus.

Eodem anno Ludouicus Rex Balgenciaci Comitia celebrauit Procerum Gallicanorum de diuortio suo cum Alienore vxore, quam, vt fama fuit in expeditione transmarina intellexerat parum pudicè se gessisse & à Saladino munera accepisse. Comitiis istis interfuerunt Episcopi plurimi & viri docti, de quorum consilio eam dimisit. Illa vero nupsit Henrico Normaniæ Duci, mox Anglorum Regi, atque ad eum Aquitaniam transtulit. Vnde inter Reges nata dura bella: vt infra docebimus.

Hisce quoque temporibus florebant plurimi in omni Disciplinæ genere professores: quorum hi erant præcipui, Petrus Lombardus mox Parisiensis Episcopus: Petrus Comestor, Ioannes Belethus, Ioannes Saresberiensis, Hugo Medicorum Coryphæus, Richardus de S. Victore, Andreas de S. Victore, natione Anglus vir acuti & perspicacis ingenii, qui postquam humaniores litteras & liberales artes omnemq; secularem Philosophiam apprimè didicisset, ad Theologiæ studia quæ hocce tempore maximè vigere incipiebat, se contulit: in quibus præceptorem habuerat Hugonem à S. Victore. Cum Richardo eiusdem Cœnobii Canonico perpetuas simultates exercuit in publica professione Theologiæ, ab eoque sæpe mordacibus etiam scriptis exagitatus est: sed omnia Christianè & patienter tulit.

Florebant quoque Ioannes Serlo, dictus Magister Serlo: à professione cognominatus *Grammaticus* natione Anglus, Poëta non inelegans, Rhetor disertus, sed in Grammaticis potissimum excelluit. Henricus Vuintoniensis Episcopus Stephani Anglorum Regis frater, cuius Laudes hoc Epigrammate complectitur Arnulfus Lexouiensis.

Namque in Regali mens Regia corpore regnat,
Magnanimumque decent fortia membra virum.
Compositi mores habitum faciemque venustant,
Et facit ad mores forma decora tuos.
Sublimes oculos & acuti luminis ignes,
Excellens sensus ingeniique vigor.
Informat mentem ratio, facundia linguam,
Fœcundamque probat Riuulus vber aquam,
Fulget Rhetorico celebris sententia cultu:
Allicit hæc animos, auribus ille placet.
Res pretium verbis, rebus dant verba decorem.
Nescio plus placeat, proficiatve magis.

Idem author eleganter etiam celebrat Ernaldum Abbatem Bonę-Vallensem eximiũ oratorem & concionatorem, quo cum arctissimam iunxerat necessitudinẽ. Vt patet ex hac ad ipsum Ep. Occurrebat mihi Charitatis vestræ sanctum illud dulceque colloquium, quo præualetis auditorum mentes rerum erudire solertia, & aures iocundi sermonis suauitate mulcere. Recordabar quantam vobis scribendi gratiam bonitas Diuina contulerat; in qua nescio an magis quis sententiarum fructum, an dicendi peritiam debeat ammirari. Hæc enim apud vos tanta sibi inuicem paritate respondent, vt neque rerum maiestas verborum coartari videatur angustiis, nec sermonis dignitas aliqua sententiarum excellentia prægrauari, in his sanè quæ vel intellectus concipere vel humana facundia sufficit explanare.

His accensendus Hugo Ambianensis ex Monacho Cluniacensi & Priore S. Pancratii de Leuis in Anglia, nec non Radingensi Abbate factus Archiepiscopus Rothomagensis, vir verbo & opere potens, tam pietate quàm omnium scientiarum luminibus illustris.

Similiter Vincentius Bellouacus commemorat MM. Petrum Lombardum & Comestorem. De Comestore sic præsertim ille. Circa idem tempus æstimo floruisse M. Petrum Comestorem, qui Scholasticam historiam composuit, scilicet historiam sacræ scripturæ breuiter & vtiliter persequens & difficultates in plerisque locis prudenter exponens. Insuper & quædam incidentia ex historiis Iosephi Iudæi & quorundam Gentilium locis congruis inserens, nonnulla etiam alia opuscula edidit, & hos sequentes versus in laudem Beatæ Virginis eleganter composuit.

Si fieri posset, quod arena puluis & vnda,
Vndarum guttæ, rosa gemmæ, lilia flammæ,
Æthera, Cœlicolæ, nix, grando, sexus vterque,
Ventorum pennæ, volucrum, pecudum genus omne;
Siluarum rami, frondes, auium quoque pennæ,
Ros, gramen, stellæ, pisces, angues & aristæ
Et lapides, montes, conualles, terra, Dracones,
Linguæ cuncta forent, minime depromere possent.

Eodem anno Robertus de Gotham ascitus est à Radulfo Gobiun Abbate S. Albani in Anglia ad Abbatiam regendam. Ille Robertus, vt legitur in vitis Abbatum San-Albanensium dictus est *Reformator libertatum Ecclesiæ S. Albani*, vir nobilis, ex nobili quippe Normanorum Cenomanensiumque prosapia originem ducens, atque venerabilis Gaufridi Abbatis, cuius supra meminimus; nepos ex sorore, liberalium artium studiis animum propensius adhibuit, & tam mundana quàm spirituali industria coruscauit. Ab auunculo Gaufrido aduocatus in Monasterio San-Albanensi remansit, Secretarius fuit & Prior, postremo hoc anno factus Abbas. Cuius tempore, scilicet, dum Prior esset, Nicolaus de Brekspere qui postea Adrianus Papa dictus est, habitum sibi monasticum concedi postulauit. Quâ de re sic legitur in vita Roberti. *Huius quoque tempore quidam Clericus nomine, Nicolaus de quodam viculo Abbatis scilicet Langele oriundus, cognomento*

„ *Brekspere in arte Clericali satis supinus, ætate adolescens*, corpore elegans venit ad Abbatem Robertum postulans humiliter habitum sibi concedi Religionis. Qui cum examinatus & insufficiens inueniretur, dixit ei Abbas satis ciuiliter, *Expecta fili & adhuc scholam exerce, vt aptior habearis.* Vnde ipse Clericus venerandus reputans talem dilationem, repulsam, abiit, & Parisius adiens, ibique scholaris vigilantissimus effectus omnes socios discendo superauit. Tandem Canonicus factus apud S. Rufum non procul à Valentia Romam pro quibusdam agendis destinatus strenuè negotium consummauit, & iterum missus; & tertiò missus electus est in Cardinalem,& posteain Papam. De hoc infra plura dicentur.

Ad eundem annū scribit Radulfus de Diceto pullulante doctrinâ Henrici Hæretici in Vasconia suscitauisse Dominum spiritum puellæ iunioris in illa Prouincia ad eandem hæresim confutandam. Per triduum namque in vnaquaque septimana iacere solitam absque voce,sensu, etiam absque flatu, & redeuntem postmodum ad se dicere, B. Matiam orare pro populo Christiano,& B. Petrum docuisse se Orthodoxam fidem. Exinde de fide sapienter & Catholicè differentem præcipuè henrici Hæresim conuincentem plurimos ab eo seductos ad sinum S. Matris Ecclesiæ reuocasse. Hæc Radulfus.

1152. Anno 1152. vt scribit Mathæus Parisiensis, obiit Eugenius III. ante promotionem Bernardus Pisanus dictus, Discipulus B. Bernatdi apud Claram-Vallem, factus deinde S. Anastasii Abbas, & tandem Pontifex maximus, sepultusque est in Basilica S. Petri cum hoc Epitaphio.

Hic habet Eugenius defunctus carne sepulchrum
Cui pia cum Christo viuere vita fuit.
Pisa virum genuit, quem Claræ-Vallis alumnum
Exhibuit sacræ Religionis opus.
Hic ad Anastasij translatus Martyris ædem,
Ex Abbate Pater summus in orbe fuit.
Eripuit solenne iubar, mundique decorem
Iulius octauum sole ferente diem.

Ei successit Anastasius IV. seditque anno vno,mensibus 4. diebus 24. ante promotionem Abbas erat S. Rufi Veliternæ Diœcesis,natione Romanus, Patre Benedicto: de quo nihil in historicis memoria dignum legitur.

Eodem anno obiit insignis ille Abbas San Dionysianus Sugerius, ætatis 70. sepultusque est in æde San Dionysiana idibus Ian. cuius exequias cohonestarunt Ludouicus Rex, sex Episcopi, Abbates plurimi. Epitaphii autem loco placet ex Codice Manuscripto Sancti Dionysij ad annum præfatum, exscribere quæ ibi leguntur.

„ *Hic est annus* vltimus vitæ felicis recordationis Sugerij Abbatis Monasterij Regalis S. Dionysii in Francia,viri magnæ prudentiæ & eloquentiæ, ac inter præclaros Ecclesiæ Gallicanæ viros eruditissimi,& facundissimi, cui tempore prælationis quantum fuit studium, vt Ecclesiam suam omni gloria & honore attolleret, Religiosè ordinaret, & eam reditibus opulentam,ædificiis ampliorem, ornamentis decoratam redderet,omnibus patet. Cooperante etiam superna illius clementia, qui posuit humiles in sublime & ipsum de plebe humili sic erexit, vt non solum in Parlamento Regali solium ac tribunal iudicij sapientiâ, qua præditus erat, laudabiliter petoraret: verum etiam tanquam vir magni consilii & industriæ,ac in omni domo Regia spectabilis & probatæ fidei cum excelsis Principibus consederet,ac Regni ipsius gubernacula præcipuè moderaretur: acumen ingenii,linguæ nitor, litterarum scientia dictandi scribendique peritia semper in eo splenduerunt,tantæq; opinionis apud papā Eugeniū extitit,vt quoties aliqua in Regno grauiora emergebant, & vsq; ad eius audientiā perlata,istius probatæ discretioni terminandā committebat. Gloriosus etiā Rex Franciæ Ludouicus Hierosolymam proficiscens Pontificum & Procerum Consilio ex parte illius fidei & solertiæ Regnum suum specialiter commisit regendum. Quod ille Deo iuuante ita administrauit & rexit,vt Principi redeunti commissa sibi cum pace & integritate restitueret. Verum quia à conditione moriendi nemo excipitur, cum vale-

tudine, quâ mortuus est, vexari cœpisset, *fratrum* manibus sustentatus in Capitulum se deduci poposcit. Vbi post verba ædificationis cum lachrymis & gemitu omnium pedibus prouolutus, eorum se iudicio humiliter exposuit, lachrymabiliter postulans, vt quod in eos deliquerat, vel negligentius egerat, respectu pietatis ei relaxarent. Quod fratres omnes maximâ cum deuotione & copiosa lachrymarum effusione gratantissimè fecerunt. Transiit autem idem venerabilis Pater inter verba orationis & symboli die idus mensis Ianuarij, anno verò Dom. 1152. 70. ætatis suæ anno: à susceptione autem Monastici habitus fere 60. Prælationis verò suæ 29. Cuius sepulturæ & exequiis interfuerunt sex Episcopi cum multis Abbatibus, Christianissimo Rege Franciæ Ludouico, vbi & pietatis memor & immemor Regiæ Celsitudinis, dum sepeliretur, amantissimè fleuit: fleuitque omnis Regia Domus, sed & populus qui eum tanquam prudentissimum Consiliarium totiusque Regni Gubernatorem & administratorem planxerunt sapientissimum. Iacet sub statua Pontificalibus Insignibus ornata, cuius præliminari hæc inscriptio legitur. *Hic iacet Sugerius Abbas.*

Huiusce eximij viri virtutes plurimi authores contemporanei prædicarunt; inter cæteros verò B. Bernardus, Robertus Herefordiensis, & Ioannes Saresberiensis, qui Epistola ad eundem sic habet. *Opinionis* vestræ odor qui circumquaque diffunditur, Nos de transmarinis partibus in odorem vestri currere fecit. Venimus ergo de finibus terræ vestram scilicet nostri temporis audire sapientiam: sapientiam audiuimus, Templum quod ædificatis, aspeximus, ornamenta quæ à vobis oblata sunt, & offeruntur, vidimus, ordinem Ministrorum & Ministeriorum attendimus, & meritò in illius Australis Reginæ voces erupimus, quia media pars non fuerit nobis nunciata: & quoniam maior est sapientia & opera, quàm rumor fuerit in terra nostra. Quis enim non miretur hominem vnum tot & tanta sustinere negotia, vt & Ecclesiarum pacem conseruet, Statum reformet, & Regnum Francorum armis tueatur, moribus ornet, legibus emendet? Ei successit in Abbatiæ Regimine Odo Diogellensis, ante Abbas Compendiensis.

Eodem anno extinctum est aliud Ecclesiæ Regnique Gallicani lumen, Bernardus Clare-Vallensis 160. Monasteriorum & amplius Pater, anno ætatis 63. 13. Kal. Septemb. (eius tamen mortem refert ad an. 1153. Robertus Antissiodorens.) sepultus est in sua Abbatia ante altare beatissimæ Virginis, ipsoque in tumulo, pectori eius superposita est capsola continens Beati Thadæi Apostoli Reliquias, quas eodem anno ab vrbe Hierosolyma sibi missas suo iusserat corpori superimponi, vt habet Chronicon Antissiodorense, in quo leguntur de eo hi versus.

Sunt Claræ-Valles, sed Claris-Vallibus Abbas
Clarior: his clarum nomen in orbe dedit.
Clarus auis, clarus meritis & clarus honore
Claruit eloquio, Religione magis.
Claraque mors, clarusque cinis, clarumque sepulchrum.
Clarior exultat spiritus ante Deum.

Eodem anno obiit apud Anglos Henricus de Murdach Archiepiscopus Eboracensis, de quo supra diximus, inter Academicos Parisienses olim insignis. Obiit & Conradus Imperator, vir bello potens & virtutibus insignis, sepeliturque Magdeburgi, vel vt alij scribunt, Viennæ. Cuius hoc legitur Epitaphium in antiquis Monumentis Ecclesiæ Viennensis.

Qui vestes geritis pretiosas, qui sine fine
Non profecturas accumulatis opes.
Discite quàm paucis opibus post funera simus
Contenti, succus sufficit atque lapis.
Conradus iacet hic, qui tot Castella, tot vrbes
Possedit, tumulo clauditur iste breui.
Mente Dei famulus, princeps habitu, trabeatus
Exterius, vestis aspera subtus erat.
Qua iacet, Ecclesiam gemmis reparauit & auro

Andreæ sancti promeriturus opes.
Is Rex Conradus Monachos stabiliuit ibidem,
Corpore qui fertur dudum tumulatus ibidem.

Hoc anno potissimum inclarescere cœpit Thomas Beckctus, Clericus Londinensis, qui, vt ait Geruasius Dorobernensis, subtilissima prouidentia & perquisitione effecit, ne Eustachius Stephani Anglorum Regis filius à Theobaldo Cantuariensi in Regem designaretur & vngeretur, sicque Henrico II. Normaniæ & Andegauiæ Duci legitimo Regni Anglicani hæredi successionem asseruit.

In professione verò Theologica præcellebat adhuc M. Robertus de Meliduno Angligena, prædicti Thomæ Magister, hoc cognomine appellatus *quod meruit scholarum regimine*, inquit Saresberiensis, eius quondam in Philosophicis Discipulus, nempe ab vrbe Meliduno, vbi post Abaëlardum & alios Magistros diu docuit: cum enim non possent omnes qui ad regendum admissi fuerant, Lutetiæ commodè docere, in locis circum vicinis annuente Vniuersitate scholas suas aperiebant. Ille ergo postea ad Theologiæ professionem se contulit, in qua non minus quàm in Philosophica excelluit: vt idem Saresberiensis docet l. 2. Metal. c. 10. de eo sic scribens, *Alter in diuinis proficiens litteris, etiam eminentioris Philosophiæ & celebrioris nominis assecutus est gloriam.* Edidit summam Theologicam, quæ nondum typis excussa est, seruaturque in Bibliotheca San-Victorina. Cui præmittit explicationes diuersorum nominum, vocum & appellationum ad Tractatum Theologicum pertinentium. Deinde varias quæstiones de Deo vno & Trino proponit: tum de Angelis, de Sacramentis, postremo de Incarnatione: & quanquam ille Peripateticus esset & sectator Aristotelis, varias tamen & inutiles quæstiones, quas nonnulli ingenii subtilis laudem affectantes agitabant, contemnens, quascunque agitat, solidis cum opus est Philosophiæ fundamentis stabilit tam prudenter tamque fortiter, vt nemo melius: tam modestè vero Curiosorum illorum sententias & argumenta confutat, vt nemo solertius & modestius possit. De eo referemus in synopsi huius seculi nonnullas quæstiones in scholis tum discuti & examinari consuetas. Interim vt ex vngue Leonem discat lector, hæc accipiat quibus ipse Tractatum suum auspicatur sub hoc titulo. *De quinque studiis cognoscendæ veritatis.*

» *Quemadmodum*, inquit, *proprium est oculorum* claritatem luminis appetere,
» qua res visibiles discerni possint ab inuicem: ita rationali animæ naturale est
» ad cognitionem veritatis rerum tendere: verum in hoc diuersis agitur
» studiis. Est enim quoddam veritatis cognoscendæ studium, in quo Nouo-
» rum inquisitores discurrunt, quod merito *curiositas* vana ac vaga nuncupa-
» tur. Est & aliud in quo cruciantur auari, quod *cupiditas* appellatur. Tertium ve-
» ro illis competit, qui propter hoc veritatem inquirunt, vt noceant proximo; quod
» hac de causa *studium iniquitatis* dici potest. Est aliud diuersorum ab his studium
» in quo pro veritatis cognitione non inutiliter exercemur, Artiumque præceptis
» erudimur, quod *studium eruditionis* nuncupatur. Vltimum ac supremum est, in
» quo nos consummari oportet, & eo quod per ipsum à fine fine peruenitur: quod
» ideirco *studium consummationis* nominamus: quia in ipso solo veritas inueni-
» tur, quæ via est & vita, ad quam cognoscendam & amandam sacra nos informat
» scriptura.

Porro vir iste tam latinè, tam tersè & nitidè exprimit omnes quæstiones, quas proponit & agitat, vt non possit non probro verti posteris, qui tanti nitoris & elegantiæ præ oculis habentes exemplar, tantam in res Philosophicas & Theologicos barbariem inuexerunt. Vt patebit in sequentibus seculis.

1153. Ad annum 1153. refert Vincentius Bellouacus obitum Gualteri de S. Mauricio Laudunensis Episcopi, cui ait successisse Gualterum eiusdem Ecclesiæ Decanum vulgo dictum de Mauritania: verum prior ille Gualterus Episcopus anno tantum 1155. obiit, iacetque Præmonstrati vbi quondam Paupertatis habitum induerat, teste Mytæo in Chronico Præmonstratensi.

Eodem anno Dux Nromaniæ Henricus & Stephanus Anglorum Rex, post diuturna bella inter se conuenerunt & pacem pepigerunt hisce conditionibus; Vt Stephanus, quandiu viueret, in Anglia regnaret, post de-

cessum verò Henricus, quia ille hæredibus carebat. At Henrico Alienor coniux filium peperit, quem Vvillielmum appellauit. Sic ergo, inquit Mathæus Parisiensis, illud Merlini Propheticum impletum est. *Nocebit possidenti ex Impiis pietas, donec se se genitore induerit.* Manifestum est enim Regem Stephanum instituisse Henricum hæredem, quem non genuerat, dum ipsum adoptauit in filium & Regni participem & postmodum successorem. *In Rege quoque Ducem, & in Duce omnes venerabuntur Regem Regalia passim à proceribus vsurpata Rex in sua recipiet.* Nam Henrici tempore possessiones ab infinitis tyrannis & inuasoribus occupatæ ad legitimos rediere possessores. Hac de re ante diximus.

Porro ex Alienore suscepit Henricus quinque filios, Vvillielmum, Henricum, Richardum Ioannem, quorum tres isti post Patrem successiuè regnarunt; & Gaufridum Britanniæ Comitem. Primogenitus Vvillielmus in pueritia obiit. Ex eadem quatuor filias habuit: quarum vna data est in vxorem Regi Castiliæ; vnde orta est Blancha Regina Franciæ.

Ad annum 1154. commemorat Radulfus de Diceto in Imaginibus Historiarum 1154. restitutionem Vvillielmi quondam Archiepiscopi Eboracensis ab Eugenio depositi, post mortē scilicet Henrici Murdachii: & eius occasione plurimorum aliorum exempla refert eo modo restitutorum. Ioannes, *inquit*, Chrysostomus à duabus synodis fuit iudicatus, sed iterum fuit restitutus. Marcellus Episcopus Anchiræ Galatiæ depositus fuit, & iterum restitutus. Asclepius diiudicatus à synodo Ecclesiam suam postea recepit. Lucianus episcopus Adrianopolites damnatus, à Papa Iulio Ecclesiā suam recepit. Cyrillus Hierosolymitanus Episcopus depositus fuit & postea reconciliatus est. Policromium Pontificem Sixtus Papa damnauit, & iterum ipse eum reconciliauit. *Innocentius* Papa *Fortunatum* damnauit Episcopum, sed ipse cum postea Ecclesiæ suæ restituit. *Misentium* Episcopū à Felice Papa damnatum Gelasius Papa Ecclesiæ suæ restituit. *Leontius* dum esset Presbyter depositus fuit, sed postea in Antiochena Ecclesia Patriarcha extitit. *Gregorius* II. Papa *Theodosium* quem Eugenius eius Antecessor Presbyterii honore priuauerat, Ecclesiæ Signinæ consecrauit Episcopum. *Ibas* Episcopus diiudicatus fuit, sed iterum Ecclesiæ suæ restitutus est. *Rothadum* Episcopum Suessionis Ecclesiæ condemnatum & Sofrenum Placentium episcopum meritò reprobatum *Nicolaus Papa* ambos reconciliauit. Ioannes Papa VIII. *Fortinum Neophotinum* à Papa Nicolao depositum in Patriarchatu Constantinopolitano restituit. *Formosum Portuensem* Episcopum quē *Ioannes Papa* VII. deposuerat, Marinus successor Ioannis restituit, *Arnulphum* Remensem Archiepiscopum *Hugo* Chaper Rex Francorum degradari fecit, quem Marinus Papa Ecclesiæ Remensi restituit. *Aimarum Viennensem* Archiepiscopum quem Innocentius II. in Pisano Conciiio deposuerat, Adrianus Papa restituit. Hæc ille.

Eodem anno moritur, Anastasius eique omnium conspirantibus votis & suffragiis sufficitur Adrianus IV. natione Anglicus Albanensis Episcopus & Cardinalis ab Eugenio creatus, propterea quod in Noruegiam missus prædicando & bene monendo Prouinciam illam ad Christi fidem conuerterat redegeratque, vt loquitur Platina, qui addit instante Romano Clero, vt Lateranum proficisceretur faciendæ consecrationis causa, eam facere recusasse, donec Arnoldus Brixiensis hæreseos ab Eugenio ante damnatus, ex vrbe pelleretur: id vero populum ægrè tulisse & Cardinalem S. Prudentiæ ad Pontificem via sacra proficiscentem vno aut altero vulnere affecisse. Hancque ob rem iratum Pontificem eos acerbâ etiam exsecratione prosecutum, donec mutata sententia Arnoldum ex vrbe pepulerunt, & Consules se Magistratu abdicare coëgerunt, relicta Pontifici administrandæ vrbis libera potestate.

Iste Pontifex ante promotionem vocabatur Nicolaus Hastifragus Anglicè Breckspeare, vel Breckspere, quem Onufrius *de Malmesburia* cognominatum fuisse vult. natus est in villa rusticanā *Langlei* vel *Langele*, ad ius & territoriū Monasterij San-Albanensis pertinente: quo in Cœnobio Robertus Nicolai Pater vilioribus ministeriis occupatus seruiebat, ibique postea Conuersus Frater factus. Nicolaus quoque vilissimis fungens officiis de Monasterii culina sustentabatur. Adolescens factus vilis vitæ fastidium concepit, & à Richardo, vt aiunt, Abbate vestis Monasticæ

repulſam paſſus relicta Anglia Pariſios teſte Lelando, ſtudiorum cauſa petiit, ibique laborioſè vitam pauperem in bonarum litterarum ſtudiis egit, & præſtantiſſimum quod ei natura dederat ingenium, liberalibus artibus mirifice excoluit. Quarum curſu peracto in Prouinciam Galliæ Regionem ſe contulit ad S. Rufi Canonicorum Regularium Cœnobium: vbi & admiſſus ipſe inter Canonicos, Abbate vero loci defuncto omnium conſenſu Abbas eligitur: ſed illi poſtmodum pœnitentia ducti, quod peregrinum hominem ad tantum faſtigium extuliſſent, apud Eugenium tunc Pontificem accuſarunt. Eugenius audita & cognita cauſa innocentem quidem declarat: ſed eum penes ſe cum honore retinuit, remiſſis illis ad electionem alterius Abbatis. Itaque vtrique parti ſatisfecit, & Nicolao in Apoſtolicis rebus negociiſque tractandis feliciter vſus eſt.

Hic eximendus ſcrupulus, qui naſci poſſet ex iis quæ ſupra Nos retulimus de origine Adriani, quod ſcilicet tempore Roberti de Gotham monachalem habitum ſumere voluerit apud S. Albanum: neque enim credendum eſt eo Abbate id factum; nam ex Hiſtoria Anglicana conſtat anno tantum 1151. ad Abbatis dignitatem aſſumptum & adſcitum fuiſſe à Radulpho de Gubiun. At eo Priore & Gaufrido Cenomanenſi Abbate Roberti auunculo id fortè contigit & contigiſſe neceſſe eſt, ſi tempora ſpectentur. Quanquam aliqui ad tempora Richardi Abbatis referunt, qui obiit ante an. 1119. Et certè non inconuenienter: etenim eum voluit Nicolaus apud S. Albanum monachalem habitum induere, adhuc ſcholaris erat & adoleſcens, vt ex vitis Abbatum San-Albanenſium diſcimus ſub Abbate Roberto, vbi ſic legitur.

> » Hic Nicolaus de quo prælibauimus paucula (nos ſupra retulimus ad an. 1153.) filius fuit cuiuſdam Roberti de Camera, qui honeſte viuens in ſeculo literatus aliquantulum habitum Religionis in Domo S. Albani ſuſcepit, & filium ſuum memoratum Nicolaum Clericum & Scholarem in Clauſtrum attrahere volens interpellauit Abbatem pro ipſo, vt eundem in Monachum ſuſciperet. Abbas autem conceſſit, ſi idoneus idem Nicolaus inueniretur. Sed examinatus inſufficiens repertus eſt. Receſſit igitur confuſus Nicolaus & abiens in Prouinciam in Domo S. Rufi Canonicus effectus eſt: qui poſtea meritis exigentibus in eadem Domo ſortitus Abbatis eſt dignitatem. Et poſtea cum bene per aliquot annos vixiſſet, & negotia Domus prudenter pertractaret, Romam adiit pro quibuſdam arduis ſuæ domus negotiis expediendis. Et cum ipſa in Curia Rom. efficaciter & prudenter conſummaſſet, famoſus effectus eſt, & cum vacaſſet ſedes Albanenſis, electus ipſam ſortitus eſt. Qui ſic de magno maior effectus, diatim felix in omni virtute ſuſcipiens incrementum, demum Papali ſede vacante, Papa poſt Anaſtaſium feliciter eſt ſublimatus. Hic in tantum Eccleſiam B. Albani dilexit, vt quicquid eiuſdem Eccleſiæ ab eo petiiſſent, ſine difficultate conſequerentur. Illius namque Pater, vt præfatum eſt, Monachus S. Albani quinquaginta annis & amplius vitam laudabiliter continuauit & felici fine terminauit. Vnde in Capitulo tum propriis, tum filij ſui Domini Papæ meritis exigentibus meruit ſepeliri non procul à tumulo Richardi Abbatis, qui poſtea regulis pauimentalibus eſt coopertus.

Cum ergo Robertus Nicolai Pater Monachicam vitam duxerit 50. annis & amplius, neceſſe eſt vt ſub Richardo Abbate qui poſt regimen 21. annorum an. 1119. obiit, nomen dederit: ac proinde vt filius quoque eius eodem Abbate, aut certè ſub Gaufrido ſucceſſore inter Monachos admitti poſtularit, cum adhuc Scholaris & adoleſcens poſtularit: aut fatendum eſt non ſemel, ſed iterum admitti poſtulaſſe. Vnum tamen facceſſit negotium, quod ibidem legitur, nempe quod cum Robertus Abbas Romam petiiſſet & munera Pontifici obtuliſſet, ille ea reſpuerit, hæc vrbanè & iocosè aiens: *Abnuo recipere munera tua, quia me aliquando ad alas Religionis Domus tuæ confugientem & habitum Monaſticum charitatiuè poſtulantem, recipere renuiſti. Cui Abbas. Domine, vos nequaquam potuimus recipere: voluntas enim Domini repugnauit, cuius prudentia vitam veſtram direxit ad altiora.* Verum hæc Papa ad Robertum tanquam ad Abbatiam dixit, & ad præſentem tanquam ad abſentem Abbatem mortuum; neque enim Adrianus à Roberto Abbate Monaſticum habitum poſtulare potuit, eodem quippe prope tempore hic Abbas, ille Papa factus eſt.

Sed

Sed & vlterius confirmare libet authoritate Guillelmi Neubrigensis l. 2. de Rebus Angl. c. 6. vbi de promotione Nicolai verba faciens, ait à patre religionis habitum induente relictum impuberem. *Is*, inquit, *natione Anglicus patrem habuit Clericum quendam non multæ facultatis, qui relicto cum sæculo filio impubere apud S. Albanum factus est Monachus. Ille verò adolescentiam ingressus cum propter inopiam scholis vacare non posset, idem Monasterium quotidianæ stipis gratia frequentabat. Vnde pater erubuit verbisque mordacibus socordiam eius increpitans, omni solatio destitutum cum graui indignatione abegit.* Ait Neubrigensis Adrianum Patre *Clerico* natum: imo Radulfus de Diceto eiusdem seculi scriptor disertè scribit Patrem habuisse Presbyterum: hincque & multorum aliorum exemplis docet non esse arcendos à sacris ordinibus sacerdotum filios. Hæc enim habet ad an. 1160. Richardus Conuentrensis Archidiaconus ex Patre Roberto Cestrensi Pontifice consecratus est eiusdem sedis Episcopus ab Archiepiscopo Theobaldo. Non igitur vel à sacris ordinibus, vel à parochialibus curis, vel ab Ecclesiis Cathedralibus, vel etiam ab ipso Papatu sacerdotes, si probabilis vitæ fuerint, sunt arcendi. Felix itaque III. natione Romanus ex Patre Felice Presbytero summus Pontifex fuit. Itē Agapitus natione Romanus ex Patre Gordiano Presbytero summus Pontifex fuit. Gelasius natione Afer ex Patre Valerio Episcopo summus Pontifex fuit. Siluerius natione Campanus ex patre Ormisda Rom. Episcopo summus Pontifex fuit. Deus dedit natione Romanus ex Patre Stephano subdiacono summus Pontifex fuit. Theodorus natione Græcus ex Patre Theodoto Episcopo summus Pontifex fuit. Nicolaus natione Anglicus ex Patre Presbytero summus Pontifex fuit, vocatus Adrianus Papa, IV. hæc Radulphus.

Pergit describere Neubrigensis quomodo se in Galliam contulerit, deinde ad Cœnobiū S. Rufi, quod tū erat Canonicorū Regulariū. *Ille vero sibi relictus & forte* necessitate aliquid audere coactus Gallicanas adiit regiones, ingenuè erubescens in Anglia vel fodere vel mendicare. Cumque in Francia minus prosperaretur, ad remotiora progrediens trans Rhodanum peregrinatus est, in regione quæ Prouincia dicitur. Est autem in illa regione Monasterium nobile Clericorum Regularium quod dicitur S. Rufi, ad quem locum ille veniens & subsistendi occasionem ibidem inueniens, quibus potuit obsequiis eisdem se fratribus commendare curauit. Et quoniam erat corpore elegans, vultu iucundus, prudens in verbis, ad iniuncta impiger, placuit omnibus, togatusque Canonici ordinis suscipere habitum, annis plurimis ibidem resedit regularis imprimis disciplinæ æmulator. Cumque esset acris ingenii & linguæ expeditæ frequenti & studiosa lectione ad scientiam atque eloquentiam multum profecit. Vnde factum est vt Abbate defuncto fratres eum concorditer atque solenniter in Patrem eligerent.

Quibus cum aliquandiu præfuisset, pœnitentia ducti atque indignati, quod hominem peregrinum leuassent super capita sua, facti sunt ei de cætero infidi atq; infesti. Odiis itaque paulatim crudescentibus, vt iam grauiter aspicerent in quo sibi paulo ante bene complacuerat, tandem confictis & propositis contra eum capitulis ad sedem eum Apostolicam prouocarunt. Piæ autem memoriæ Eugenius qui tunc arcem Pontificii tenebat, cum Rebellium filiorum contra patrem querelas audisset & eius pro se allegantis prudentiam modestiamque animaduerteret, paci inter eos reformandæ efficacem operam dedit, multumque imperans & sæpius inculcans vtrique parti, vt partes esse desinerent & vnitatem spiritus in vinculo pacis seruarent, recōciliatos ad propria remisit. At non diu quieuit nescia quietis malitia, grauiusque intonuit tediuiua tempestas. Interpellatus est iterum idem venerabilis Pontifex, cuius iam aures fratrum illorum querelis & susurris tinniebant. Vtrique ergo parti piè & prudenter prospiciens, Scio inquit, *Fratres vbi sedes sit Sathanæ, scio quid in vobis suscitet procellam istam: ite, colligite vobis cum quo pacem habere possitis vel potius velitis: iste non erit vobis vlterius oneri.* Itaque dimissis fratribus Abbatem in B. Petri obsequio retinens, Albanensem ordinauit Episcopum, ac non multo post sumptis industriæ eius experimentis ad gentes ferocissimas Dacorum & Norrensium cum plenitudine potestatis direxit Legatum. Quo ille officio in barbaris nationibus per annos aliquot sapienter & strenuè administrato Romam cum salute & gaudio remeauit, susceptusquè à summo Pontifice & Cardinalibus cum honore & gloria. Euolutis diebus non multis Ana-

" stasio qui Eugenio successerat, decedente, omnium in eum votis concurrentibus
" Romanæ vrbis Pontificatum suscepit, factus ex Nicolao Adrianus. Qui nimirum
" suorum non immemor rudimentorum ob paternam maximè memoriam B. Mar-
" tyris Albani Ecclesiam & donariis honorauit & perpetuis insigniuit priuilegiis.
" Ex his facile est eos erroris conuincere, qui scribunt Adrianum fuisse Monachum, Ordinis Benedictini: quippe constat ex omnium Anglorum Historicorum fide, eum quidem voluisse & petiisse admitti inter Sodales San-Albanenses, at nunquam admissum fuisse aut habitum sumpsisse. Constat quoque Abbatiam S. Rufi extra ciuitatem Auenionensem fuisse Canonicorum Regularium, non Benedictinorum, vbi relictis studiis Parisiensibus Canonicus factus est, vt constat ex quadam Arnulfi Lexouiensis ad Alexandrum III. Epistola pro Canonicis Sagiensibus tum temporis Regularibus, vt ante docuimus contra Episcopum eiusdem Ecclesiæ tentantem seculares reducere ad Archidiaconatus munia exercenda, propterea quod è Regularibus nullus ad ea satis aptus esse videretur. Sic ergo ille. *Sed hunc ipsum pietatis specie palliabit effectum dicturus Ecclesiam illam idoneas non habere personas, quæ talibus sufficere probentur: tanquam si sanctæ simplicitati præualere debeat secularis astutia, aut de Ecclesia S. Victoris Parisiensis, aut S. Rufi vel aliis similibus personis non possint authoritate vestra ad hæc officia dispensanda transferri.*

Extat quoque eiusdem Adriani ad Abbatem & Canonicos S. Rufi diploma; " in quo eos simpliciter Canonicos appellat. *Adrianus* dilectis filiis Abbati & cæteris " *Canonicis S. Rufi* Sal. & Apost. Bened. Guigo Carthusianus in vita S. Hugonis Gra" tianopolitani Episcopi ad Innocentium II. loquens de sociis Brunonis *habebat* in" quit, *socios M. Laudunum qui post eum Carthusiæ Prior extitit: duos Stephanos Diensem* " *& Burgensem. Hi S. Rufi Canonici fuerunt, sed desiderio solitariæ vitæ eis, Abbate fa-* " *uente sese coniunxerant.* Sed de his plusquam satis.

Doctos homines doctissimus ipse Pontifex mirificè fouit & coluit: inter cæteros vero M. Ioannem Saresberiensem & M. Hugonem de Campo florido viros vtique celeberrimos: eiusque extant ad Hugonem tunc Regis Regnique Cancellarium Epistolæ plurimæ, & pro eo ad Atrebatensem & Parisiensem Episcopos, vt cum præbendis suis Archidiaconatu scilicet & Canonicatu, quas dignitates in eorum Ecclesiis obtinuerat, liberè frui sinerent, publicis nempe rebus occupatum legitimè, minatus etiam fulmina, si refragarentur. Quanti ergo hunc eximium virum fecerit, ex Epistolis sequentibus patebit.

" *Adrianus* Seruus Seruorum Dei Dilecto filio Hugoni Carissimi filii nostri Lu" douici Regis Francorum Cancellario & Atrebatensis Ecclesiæ Archidiacono sa" lutem Apostol. Bened. Si rationabilibus filiorum nostrorum petitionibus facili " assensu concurrimus, & eos super collatis sibi Ecclesiasticis beneficiis nostro pa" trocinio communimus, officij nostri debitam exequimur actionem & Ecclesiasti" cis vtilitatibus efficaciter prouidemus. Tanto enim quisque de sui executione of" ficii poterit & fructuosius cogitare, quanto prauorū temeritati ad suam infestatio" nem omnem aditum viderit attentius interclusum. Ea propter dilecte in Domino " Fili Hugo, paci & quieti tuæ in posterum prouidere volentes, maiorem Ar" chidiaconatum Atrebatensis Ecclesiæ cum omnibus ad eum pertinentibus à ve" nerabili fratre nostro Godefrido (alii scribunt Godescalco) eius Ecclesiæ Epis" copo rationabili tibi prouisione concessum authoritate tibi Apostolica confir" mus & præsentis scripti paginâ communimus. Nulli ergo hominum, &c. Datum Laterani 12. Kla. Febr.

Atrebatensis vero Episcopus ea lege voluit eum Archidiaconatu frui: vt quandocunque iuberet, Cancellariam dimitteret & ad Ecclesiam suam reuerteretur: qua de re certior factus Pontifex scripsit in hunc modum ad Hugonem.

. Adrianus... Illius deuotionis & sinceritatis intuitu quam circa sacro-sanctam " Romanam Ecclesiam & nos ipsos à multis retroactis temporibus noscetis habuis" se, pro tuæ quoque honestate & probitate personæ maiorem Archidiaconatum " Fratre nostro Godescalco Atrebatensi Episcopo ipsum prius spondente absque " conditione & alicuius pacti obligatione tibi nos recolimus olim in Atrebatensi " Ecclesia postmodum contulisse. Ipse autem Atrebatensis Episcopus contra purita" tem Episcopalē & nimis secundum hominem ambulans impedimentum tibi vo" lens super hac concessione præstare, te iuramento sicut dicitur obligauit quod cū " sibi placeret, Cancellariam absque contradictionis obstaculo resignares. Vnde

quoniam tam illicitum iuramentum nullà debet firmitate constare ab ipsius iuramenti debito authoritate sedis Apostolicæ te absoluimus,& conditiones in eiusdem Archidiaconatus collatione contra præceptum nostrum positas irritas modis omnibus esse censemus. Datum Laterani 5. id. Maii.

Similiter eadem die & eodem tenore scripsit ad Episcopum Attrebatensem satis acerbè.

Adrianus..... Venerabili Fratri Godescalco Attrebatensi Episcopo Sal. & Apost. bened. Illius deuotionis & sinceritatis intuitu quam dilectus filius noster Hugo Charissimi filii nostri Ludouici Illustris Francorum Regis Cancellarius circa sacrosanctam Romanam Ecclesiam & nos ipsos à multis retroactis temporibus noscitur habuisse, pro ipsius quoque honestate & probitate personæ maiorem Archidiaconatum te etiam ei prius spondente absque omni conditione & alicuius pacti obligatione eidem nos recolimus olim in Attrebatensi Ecclesia postmodum contulisse. Tu vero contra puritatem Episcopalem & nimis secundum hominem ambulans impedimentum ei volens super hac concessione præstare ipsum iuramento sicut dicitur, obligasti, quod cum tibi placeret, Cancellariam absque contradictionis obstaculo resignaret. Vnde quoniam tam illicitum iuramentum nulla debet firmitate constare, prædictum filium nostrum Cancellarium ab ipsius iuramenti debito authoritate Apostolicæ sedis absoluimus,& conditiones in eiusdem Archidiaconatus collatione contra præceptum nostrum positas irritas modis omnibus esse censemus. Fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandantes, quatenus eum de cætero ad obseruationem præstiti Iuramenti cogere nulla ratione præsumas. Datum Laterani 5. Id. Maij.

Timuit fortasse fulmen Apostolicum Episcopus,& quod iubebat Adrianus, adimpleuit: verum aliunde Hugoni subiratus aut inuidens, prohibuit, quominus Capellania quadam seu altari de Aslues frueretur, imo ei abstulit. Quâ de re cum Hugo apud Pontificem questus esset, ille Episcopo rescripsit his verbis.

Adrianus... Dilectus filius noster Hugo Charissimi filii nostri Regis Francorum Cancellarius directa nobis insinuatione monstrault, quod altare de Aslues à bonæ memoriæ Aluiso prædecessore tuo canonicè sibi concessum, quod etiam in tempore prælationis tuæ quietè dicitur tenuisse, sine rationabili causa & nullo interueniente iudicio ei abstulisti. Vnde quanto idem Cancellarius amplius maiori est deuotione & fidelitate sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ & nobis adstrictus, tanto magis sua iura nos conuenit attentius illibata, & integra conseruare, Fraternitati tuæ per Apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus si ita est, altare ipsum omni dilatione & appellatione remota memorato filio nostro restituas. Datum Laterani Kal. Nouemb.

Idem autem ad eundem de eadem re. *Adrianus......* Dilectus filius noster Hugo Charissimi filij nostri Ludouici Illustris Francorum Regis Cancellarius transmissâ nobis relatione monstrauit se altare quoddam in Atrebatensi Episcopatu ex dono Aluisi bonæ memoriæ Attrebatensis quondam Episcopi habuisse; & vsque ad illud tempus quo Inuestitutam maioris Archidiaconatus in Ecclesia tua de mandato nostro fuerat suscepturus, asserit se idem altare quietè ac pacificè possedisse. Imminente verò die, quo de ipso Archidiaconatu debebat iuxta mandatum nostrum, sicut diximus, inuestiri, Tu prout nobis suggeritur, nisi eodem altari tibi primitus restituto, inuestituram ei facere noluisti,& taliter ab eo ipsum altare diceris extorsisse. Quia verò huiusmodi circunuentio rationi contraria est, & à Pontificali Officio penitus aliena, Fraternitati tuæ per Apostolica scripta præcipiendo mandamus & mandando præcipimus, quatenus si res ita se habet, ipsum Altare iam dicto filio nostro Hugoni Cancellario infra 40. dies post horum susceptionem omni appellatione cessante restituas: Quod si tu facere fortè distuleris, Venerabili Fratri nostro Samsoni Remensi Archiepiscopo Apostolicæ sedis Legato à Nobis datum esse noueris in mandatis, vt ipse hoc vice nostra non differat effectui mancipare. Datum Laterani 5. Id. Maij.

De Hisce suis litteris Adrianus certiorem facit Archiepiscopum Remensem, eique iniungit vt mandata sua curet executioni mandari citra omnem appellationem eademque repetit quæ supra habebat etiam Hugo præbendam in Ecclesiâ Parisiensi; quâ idem Pontifex voluit eum quietè & pacificè frui. Extantque in

hanc rem eius litteræ ad Episcopum & Capitulum Parisiense his verbis.

Adrianus Episcopus S. S. D. Venerabili Fratri Theobaldo Episcopo & dilectis filis Clementi Decano & vniuerso Capitulo Parisiensis Ecclesiæ Sal. & Apost. bened. Gratum & acceptum habemus,& Dilectionem vestram de prouisione illorum quæ ad promouendas vtilitates Ecclesiasticas pertinent,non modicum commendamus, quod Dilecto filio nostro Hugoni Charissimi filii nostri Ludouici Francorum Regis Cancellario Præbendæ suæ reditus in vestra Ecclesia concessistis. Vnde nos concessionem ipsam ratam habentes & authoritate Apostolica confirmantes per præsentia vobis scripta mãdamus quatinus reditus ipsos ei vbicunque fuerit,faciatis integrè assignari, vt & ipse vobis & Ecclesiæ vestræ inde semper existat obnoxius,& nos petitiones vestras libentius admittere debeamus. Datum Beneuenti 13. Kal. Febr.

Similiter ad Capitulum Aurelianensis Ecclesiæ scribit idem Pontifex in gratiam eiusdem Hugonis,vt eum præbendâ quam ibi obtinuerat, etiam absens frui permitteret.

Adrianus Ep. S. S. D. Dilectis filiis Decano & Vniuerso Capitulo Ecclesiæ S. Crucis Aurelianensis Sal. & Apost. bened. Miramur plurimum & aduersum vos non possumus non moueri, quod cum olim vobis dederimus in mandaris, vt licet dilectus filius noster Hugo Charissimi nostri Ludouici Illustris Francorum Regis Cancellarius in Ecclesia vestra non esset assiduus, nihilominus tamen integritatem præbendæ suæ absque contradictione aliqua obtineret, Vos autem non solum mandatum nostrum in hac parte non curastis effectui mancipare, verum etiam quod deterius est, in nostrum & Apostolicæ sedis contemptum, cum prius integram habuisset,postmodum ei medietatem, sicut dicitur,substraxistis. Vnde nisi Apostolicæ sedis consulta benignitas animum nostrum mitigaret, manus S. Petri graues in vos vsque adeo sentiretis,quod in contemptum nostrum non præsumeretis vlterius tale aliquid attentare. Ne igitur de merito vestræ maliciæ cogamur in vos animaduersione grauissima vendicare, Vniuersitati vestræ per iterata scripta præcipiendo mandamus & mandando præcipimus, quatinus ita integram ei præbendam licet absens fuerit, de cætero concedatis,tanquam si assiduus in ipsa Ecclesia deseruiret. Quidquid vero ei exinde hactenus est substractum,infra 20. dies post susceptionem præsentium litterarum omni occasione & excusatione postposita eidem studeatis in integrum restituere. Datum Laterani 7. id. Maij.

Idem rursus ad Capitulum Parisiense pro eodem scribit, vt Præposituram & Domos Claustrales primo quoque tempore vacaturas illi assignaret.

Adrianus.. Dilectis filiis Decano,Cantori & Vniuerso Capitulo Parisiensi Sal. & Apost bened. Ecclesiasticas personas quas sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ deuotiores esse cognoscimus,& ad eius obsequium esse promptiores inspicimus,oportet nos speciali quadam prærogatiua diligere & honorem eis debitum exhibentes ipsas debemus Ecclesiasticis beneficiis prout expedire cognoscimus,ampliare. Dilectus siquidem filius noster Hugo Charissimi filii nostri Ludouici illustris Francorum Regis Cancellarius quanto nobis sit vinculo deuotionis adstrictus & pro commodo atque honore Matris suæ sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ vbicunque necessitas exigit, quam fideliter se opponat & de ipsius studeat incremento tractare,nos ipsi ad plenum nouimus & discretionem vestram id ipsum credimus nõ latere. Inde vtique est quod nos eum sincera Charitate in Domino diligentes, ipsum quibus modis cum Deo possumus intendimus honorare,& nostri propositi est eidem in opportunitatibus suis vtiliter prouidere. De omni itaque vestri deuotione plurimum confidentes Vniuersitati vestræ per Apostolica scripta præcipiendo mandamus & mandando præcipimus,quatinus Præposituram, quæ in Parisiensi Ecclesia,& Domos quæ in Claustro eiusdem Ecclesiæ dehinc primum vacauerint,ei omni contentione & appellatione sepositâ concedatis,& concessas ipsum permittatis quietè & absque vlla molestia possidere. Datum Laterani. 5. id. Maij.

Eodem anno Rex Francorum Ludouicus & Henricus Dux Norm. & Rex Anglorum. pacem & concordiam inierunt, operâ & ministerio eiusdem Hugonis Cancellarij: quam ob rem Adrianus illi gratulatur his verbis.

Adrianus.....Dilecto filio Hugoni Illustris Regis Francorum Cancellario S.& Apost. Bened. Quod ad pacem & concordiam inter Charissimos filios nostros Ludouicum Illustrem Regem Francorum, & Henricum Illustrem Regem Anglorum pro posse tuo sicut nobis dicitur, sollicitus extitisti, & studium adhoc effectui mancipandum & vigilantem operam impendisti, tantò amplius gratum & acceptum habemus; & animi tui prudentiam in hac parte tantò attentius commendamus, quantò magis ipsa pax atque concordia Deo est & hominibus grata & tam præsentibus quàm posteris profutura. Accepimus siquidem & ex Dilecti filii nostri Henrici Nuncii prædicti filii nostri Regis Franciæ relatione & litterarum suarum tenore concepimus tantam inter eos studio & diligentia tua virtutem per Dei gratiam esse & vinculum charitatis, tantam etiam pacem & tantam interuenisse concordiam, vt nihil alternæ amicitiæ fœdus infringere, nihil amoris firmitatem aliquatenus valeat disturbare. Vnde Nos lætitiam tantò maiorem concipimus, & cum Deo, & Angelis tantò amplius exultamus, quantò magis amicitiam ipsam vtrique parti necessariam esse cognoscimus, & multum fructum conspicimus prouenire. Eapropter Omnipotenti Deo à quo bona tanta procedunt, & in cuius manu Regum corda consistunt, immensas gratiarum referimus actiones, qui discordantia quædam vota & dispares voluntates ita per suam misericordiam voluit esse coniuncta, vt nihil iam in ipsis possit reperiri diuersum, sed idem velint & idem sentire pariter videantur. Nos verò qui pacis & concordiæ bonum inter omnes esse plurimum optare debemus, Diuinam Clementiam assiduis precibus exoramus, vt pacem firmam inter eos conseruare dignetur & perpetuum vnitatem. Adhæc iam *dictum filium nostrum Henricum litteratum quidem Clericum & honestum, quem circa negotia tua fidelem satis esse cognoscimus, ac deuotum,* Dilectioni tuæ propensius commendantes rogamus plurimum, vt eum pro B. Petri ac nostra reuerentia de charo habens chariorem & eidem in opportunitatibus suis ita pietatis intuitu & nostro interuentu prouideas, quod & ipse preces nostras apud te sibi sentiat fructuosas, & nos exinde Deuotioni tuæ gratiarum debeamus exsoluere actiones. Datum Laterani II. Non. Nouemb.

Eodem anno Ludouicus Rex Constantiam Regis Hispaniarum filiam accepit vxorem, exinque per Hugonem Archiepiscopum Senonensem Aureliæ sacro oleo vngi & consecrari voluit, molestissimè licet id ferente Samsone Archiepiscopo Remensi, qui id honoris & iuris omnino sibi deberi iuxta veterē consuetudinē contendebat. Quâ de re sic scribit Robertus Sammarianus Monachus in Chronico Antissiodorensi. *Hoc anno Ludouicus Francorum Rex filiam Imperatoris Hispaniæ fœminam morum honestate præcipuam accepit in Coniugem apud Aurelianis vrbem, ibique nuptiis quam solemniter celebratis, ab Hugone Senonensi Archiepiscopo vncta est in Reginam. Quod Samson Remensis Archiepiscopus ægrè tulit dicens sui esse iuris vbicunque consecrandi fuerint Reges Francorum & Reginæ, eos à se consecrari debere, cum hoc nec approbet ratio, nec suffragetur exemplum. Quod quidem Iuo Carnotensis Decretorum ac Legum peritissimus in Epistolis suis tam rationibus astruit quàm exemplis dicens, Nullo vnquam scripto vel exemplo probari posse Remensem Archiepiscopum Regem Francorum extra Belgicam prouinciam vnxisse aut coronasse. Ac proinde cum eadem potestas sit cuiusque Metropolitani in Metropoli sua, iniuriosum videtur si vnus in proprium ius ambiat vindicare, quod multorum constat esse commune.*

Eodem anno pridiè nonas Septemb. obiit celeberrimus Magister *Gilbertus Porretanus*, Episcopatus Pictauiensis anno 13. sepulrusque est in Ecclesia B. Hilarii à Gaufredo Archiepiscopo Burdegalensi & Episcopis aliis Xantonensi & Petragonensi, ut habetur in schedis M. S. Laurentij Decani Pictauiensis. Eiusdem meminit Robertus de Monte in appendice Sigeberti ad hunc annum. Thomas verò Beketus à Theobaldo Archiepiscopo fit Ecclesiæ Cantuariensis Archidiaconus, & paulo post Henrici Anglorum Regis Cancellarius.

Anno 1155. obiit Guilduinus primus Abbas San-Victorinæ Domus, quam anno 1113. regere cœperat. Dici non potest quàm multi toto illo tempore quo eam rexit, floruerint in Gymnasio illo bonarum litterarum præsertim verò Theologiæ eximij professores: quorum nonnulli opera sua posteritati æternitatique consecrarunt; sed isti maximè, Hugo qui omnium consensu primas tulit, Richardus & Andreas, qui multos in diuersas Sacræ Scripturæ partes commentarios ediderunt. 1155.

Nec tum minus florebant in fecularibus fcholis omnia bonarum litterarum ftudia. *Quidni vero floruiffent*, inquit, Papyrius Maffonius, *Rege earum Profeffores honoribus ac præmiis profequente!* Is eft Ludouicus cognomento Iunior, Philippi Adeodati Pater, qui tefte Rigordo Academiam Parifienfem multis priuilegiis exornauit;fed quorum hodie nullum extat, aut faltem nullius publicum extat inftrumentum. De eo plura infra dicemus.

Eodem anno Stephano Anglorum Rege defuncto Henricus II. Henrici I. ex filia Nepos & Galfridi de Plantagenet Comitis Andegauiæ filius, qui in Curia Regis Francorum nutritus fuerat litterifque & bonis artibus informatus, transfretauit in Angliam Regnique habenas iam folus tractare cœpit. Huius Principis virtutes & vitia defcribit Giraldus Cambrenfis in fuis Diftinctionibus fic inquiens. *Meticulofa planè res eft in illum allegare qui poteft relegare; illum multis verbis defcribere qui poteft profcribere. Gloriofum quippe foret & vires noftras prorfus excedens veritatem in fingulis non fupprimere, & in nullo Principis animum exacerbare.* Erat nempe hic Henricus vir fubrufus, amplo capite & pectore, oculis glaucis, voce quaffa, corpore carnofo, cibo tamen & potu parcus, & vt pinguedinem reprimeret, corpus fuum venatione, ftatione, deambulatione vexabat. Statura mediocris, *eloquens & litteratus*, in armata militia ftrenuus, in togata prouidus. In bellis ambiguа fata formidans, humanior femper militi extincto quàm fuperftiti, plus mortuos lugens quã viuos amans. Vrgentibus incommodis nemo benignior, refumpta fecuritate nemo rigidior; acer in indomitos, clemens interdum in fubactos. Durus in domefticos, profufus in extraneos: largus in publico, parcus in priuato. Quem femel exofum aut dilectum haberet, vix ad contrarium flecteretur. Verbi fpontaneus tranfgreffor, morofus ad cuncta refponfor, quietis amator, fed nobilitatis oppreffor, iuftitiæ venditor & dilatator, fidei tranfgreffor, verbo varius & verfutus. Adulter publicus, Ecclefiæ malleus, Deo femper ingratus: difcordiam inter filios fummo opere fouebat, folùm fibi ex eorum diffidio pacem fperans prouenire. Si tamen excurfuum fuorum metæ quærantur, prius deerit orbis quàm aderit finis. Animofo quippe pectori ceffare poterunt terræ, ceffare nefciunt victoriæ, nec deerunt triumphi, fi fit materia triumphandi. Hæc & alia plura de Henrico Cambrenfis apud Ioannem Brompton, quem infuper aiunt confueuiffe Religiofos Epifcopos ad colloquia fua etiam in tranfmarinis partibus & in Martis negotiis fecum circumducere, eorumque magis quàm militum confiliis vti: idque duplici de caufa, nempe quia fic curia fua Legatis aduentantibus venerabilior apparebat, & quia plus pacis quam belli amator videri volebat.

Apud eum autem egit Theobaldus Cantuarienfis Archiepifcopus, vt Thomæ Becketo Clerico Londinenfi tunc Archidiacono fuo Regni Cancellariã concederet, quem fcilicet Theobaldus frequenti experientia nouerat effe in agendis ftrenuum, in confiliis fidum, in dubiis fecurum, in aduerfis magnanimum, in apparatu magnificum, in largiendo munificum, ad iuffa promptum, in obfequio fedulum & in omni opere prouidum: vnde & talem aulã dignum & aulæ gratum futurum non immeritò arbitrabatur: inde fperans ipfius operâ pacem inter Regnum & facerdotium firmam deinceps ftabilemque futuram. Ille autem Cancellarius factus aulicos omnes, inquit Geruafius in Chronico, *facetia fuperauit & gloria, vt in breui Regis Rector efficeretur & quafi Magifter.*

Hibernia Anglia fubiicitur. Initio vero Regni fui Henricus eiufdem Thomæ Archidiaconi Cantuarienfis & Cancellarii confilio Legatos Romam ad Adrianum mifit petens fibi licere Hiberniam hoftiliter aggredi & inuadere, quò homines ibi ferino more victitantes ad veritatis agnitionem adduceret: pollicitus infuper penfionem annuam B. Petro ex fingulis domibus. Cui fupplicationi Adrianus vltro fubfcripfit datis ad eum hifce litteris, quæ leguntur apud Radulphum de Diceto, & apud Matthæum Parifienfem.

" Adrianus Epifcopus Seruus Seruorum Dei Chariffimo in Chrifto filio Illuftri " Anglorum Regi Sal. & Apoft bened. Laudabiliter & fatis fructuosè de gloriofo " nomine propagando in terris & æternæ felicitatis præmio cumulando in cœlis tua " magnificentia cogitat, dum ad dilatandos Ecclefiæ terminos, ad declarandam " indoctis & rudibus populis Chriftianæ fidei veritatem & vitiorum plantaria de " agro Dominico extirpanda ficut Catholicus Princeps intendis, & ad conueniẽtius

exequendum consilium Apostolicæ sedis exigis & fauorem. In quo facto quanto altiori consilio & maiori discretione procedes, tanto in eo feliciorem progressum te præstante Domino confidimus habiturũ, eo quod ad bonum exitum semper & finem soleant attingere quæ de ardore fidei & religionis amore principium acceperunt. Sanè Hiberniam & omnes Insulas, quibus Sol Iustitiæ Christus illuxit & quæ documenta Christianæ fidei acceperunt, ad ius B. Petri & sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ, quod tua etiam nobilitas recognoscit, non est dubium pertinere: vnde tanto in eis libentius plantationem fidelẽ & germen Deo gratum inserimus, quanto id à nobis interno examine districtius prospicimus exigendũ. Significasti siquidem nobis, fili in Christo charissime, te Hiberniæ insulam ad subdendum illum populum legibus & viriorum plantaria inde extirpanda, velle intrare *& de singulis domibus annuam vnius denarij B. Petro velle soluere pensionem, & iura Ecclesiarum illius terræ illibata & integra conseruare.* Nos itaque pium & laudabile desiderium tuum fauore congruo prosequentes, & petitioni tuæ benignum impendentes assensum, gratum & acceptum habemus, vt pro dilatandis Ecclesiæ terminis vitiorum restringendo discursu, pro corrigendis maioribus & virtutibus inferendis, pro Christianæ Religionis augmento Insulam illam ingrediaris, & quæ ad honorem Dei & salutem illius terræ spectauerint, exequatis, & illius terræ populus te recipiat, & sicut Dominum veneretur iure Ecclesiarum illibato & integro permanente, & salua B. Petro de singulis domibus annua vnius denarij pensione. Si ergo quod concepisti animo, effectu duxeris prosequente complendũm, stude gentem illam moribus informare, & agas tam per te quàm per illos, quos ad hoc fide, verbo & vitâ idoneos esse perspexeris, vt decoretur ibi Ecclesia, plantetur & crescat fidei Christianæ Religio, & quæ ad honorem Dei & salutem pertinent animarum, taliter ordinentur, vt & à Deo sempiternæ mercedis cumulum consequi merearis, & in terris gloriosum nomen valeas in seculis obtinere.

Eodem anno Fridericus Barbarossa Romæ coronatus est, & salutatus Imperator ab Adriano die 18. Iunij.

Eodem Arnoldus Brixiensis Hæresiarcha captus tandem & supplicio affectus est, qui populari fretus ope & nonnullorum quoque magnatum Romanorum potentia, tribus Pontificibus Eugenio, Anastasio & Adriano restiterat in faciem: & iis in vrbe morantibus virus suum nihilominus audacter & intrepidè sparserat sub specie pietatis: adeo vt ipsummet Adrianum exulare quodammodo coëgerit. De eo sic habetur in Codice Vaticano. *In diebus illis* (Adriani Papæ scilicet) Arnaldus Brixiensis Hæreticus vrbem intrare præsumpserat, & erroris sui venena disseminans mentes à simplicissimâ veritatis via subuertere conabatur: pro cuius expulsione supradicti Eugenius & Anastasius, Romani Pontifices plurimum laborauerunt, sed fauore & potentia quorundam peruersorum Ciuium & maximè Senatorum, qui tunc ad regimen à populo fuerant instituti, antedictus Hæreticus munitus & tutus contra inhibitionem Adriani Papæ in eadem ciuitate procaciter morabatur, atque ipsi Adriano cæterisque Patribus insidiari cœpit & publicè atque atrociter aduersari. Venerabilem namque virum D. Gerardum Presbyterum Cardinalem titulo S. Prudentianæ ad præsentiam ipsius Pontificis euntem, quidam ex ipsis hæreticis ausu temerario in via sacra inuadere præsumpserunt & ad interitum vulnerauerunt. Quapropter Pontifex ipse Ciuitatem Rom. Interdicto supposuit, & vsque ad quartam feriam maioris hebdomadæ vniuersa Ciuitas à diuinis cessauit officiis. *Tunc verò præfati senatores compulsi à Clero & populo Rom. accesserunt ad præsentiam eiusdem Pontificis & ad ipsius mandatum supra sancta 4. Euangelia iurauerunt, quod prædictum Arnaldum Hæreticum & alios ipsius sectatores de tota vrbe Rom. & eius finibus expellerent, nisi ad mandatum & obedientiam ipsius Papæ redirent.* Sic itaque ipsis eiectis è ciuitate ab interdicto absoluti, repleti sunt omnes gaudio magno laudantes Dominum pariter & benedicentes.

Otho Frisinghensis paulò curiosius refert; quid deinde ab Arnoldo præstitum fuerit, vtque in manus Petri Vrbis Præfecti deuenerit, supplicioque affectus sit. Sic enim lib. 2. de Gestis Friderici c. 20. *Hæc & his similia cum multis diebus, id est à morte Cœlestini vsque ad hæc Adriani scilicet Papæ incessanter & irreuerenter ab Arnoldo agerentur tempora: cumque sententia Pastorum iustè in eum & canonicè prolata eius ir-*

ta eius iudicio tanquam omnino authoritatis vacua contemnerentur, tandem in manus quorundam incidens in Tuſciæ finibus captus, Principis examini, Friderici ſcilicet reſeruatus eſt: & ad vltimum à Præfecto vrbis ligno adactus ac rogo in puluerem redacto funere, ne à ſtolida plebe corpus eius venerationi haberetur, cinis in Tiberim ſparſus eſt.

Nempe vt intellexit Papa in Tuſcia captum fuiſſe Arnoldum & ad Imperatorem deductum, Legatos ad eum miſit inter cætera rogans, vt eum ad ſe deduci curaret: ſic enim ea de re in prædicto Codice Vaticano. *In quibus* (ſcilicet litteris)
" continebatur inter cætera, vt redderet eiſdem Cardinalibus Arnoldum Hæreti-
" cum: in manus enim ipſius deuenerat: quem Vice-Comites Campaniæ abſtule-
" rant à M. Geraldo Cardinale Diacono S. Nicolai apud Otriculos, vbi eum cepe-
" rat: quem tanquam Prophetam in terra ſua cum omni honore habebant. Rex
" vero auditis Papæ mandatis, continuo miſſis apparitoribus cepit vnum de Vice-
" Comitibus, aliiſque valde perterritis eundem Hæreticum in manus Cardinalium
" ſtatim reſtituit. Ita igitur captus poſt breue tempus ſupplicio affectus eſt. Cuius
" etiam rei meminit Ligurinus his verſibus.

Vnde etiam tandem (neque enim reor eſſe ſilendum)
Ne de funeſto repetatur poſtea ſermo,
Iudicio Cleri noſtro ſub Principe victus,
Appenſuſque cruci flammaque cremante ſolutus
In cineres, Tiberine, tuas eſt ſparſus in vndas.
Ne ſtolidæ plebis, quem fecerat improbus error
Martyris oſſa nouo cineréſque foueret honore.

1156. Anno 1156. graue diſſidium exardeſcere cœpit inter Adrianum Pontificem & Fridericum Imperatorem, quæque initio inter eos amicitia coaluiſſe videbatur, magno Reipub. Chriſtianæ malo diſrupta eſt. Cauſa diſſidii hæc fuit. Adrianus cernens ſe à Willelmo Siciliæ rege Rogerij ſucceſſore moleſtari, pacem cum eo iniit inſcio & inconſulto Imperatore, eumque Siciliæ & Apuliæ Regem declarauit & confirmauit. Qua de re certior factus Imperator, qui Vuillielmum ex Italia penitus expellere meditabatur, grauiter offenſus inhibuit ne vllus Epiſcopus, Archiepiſcopus aut quiuis ſacerdos vllam à Pontifice Rom. Beneficiorum collationem expeteret, aut vllâ de cauſa Curiam Romanam adiret. Cui edicto paruerunt multi & inter alios Albertus de Marcy Epiſcopus Virdunenſis, qui à ſolo Imperatore inueſtituram Epiſcopatus ſui periit, non à Pontifice, obtentis in hanc rem à Friderico Codicillis, datis an. 1156. ſimulque confirmationem Comitatuum Virdunenſi Eccleſiæ ſuæ impetrauit.

Hæc iam non occulta ſimultas Pontificem commouit, qui ad eum Cardinales duos Rolandum Cancellarium & Bernardum S. Clementis Presbyterum cum litteris miſit acrimoniæ plenis: in quibus hæc verba continebantur inter cætera. *Debes, glorioſiſſime Fili, ante oculos mentis reducere quàm gratanter & quàm iucundè alio anno mater tua ſacroſancta Rom. Eccleſia te ſuſceperit, quantâ cordis affectione tractauerit, quantam tibi Dignitatis plenitudinem contulerit & honoris, & qualiter Imperialis inſigne Coronæ libentiſſimè conferens benigniſſimo gremio ſuo tuæ ſublimitatis apicem ſtuduerit confouere, nihil prorſus efficiens quod Regiæ voluntati vel in minimo cognoſceret obuiare.*

His Verbis ſupra modũ commotus eſt Imperator, quod videtetut diadema debere Pontifici; commoti quoque fuerunt Proceres Germanici, parumque abfuit, quin manus iniicerent in Legatos, iniecíſſentque niſi tumultum Imperator præſentiâ ſuâ ſedaſſet. Illi Romam reuerſi, quanto in periculo fuiſſenr, exponunt & verbis etiam augent. Litteras quoque ab Imperatore dant Papæ ſatis duras, in quibus nomen ſuum Pontificio præpoſuerat. Hinc plebs Romana in duas partes ſcinditur. Alii enim Imperatori fauentes Legatorum accuſant temeritatem: Alii & præcipuè Cardinales Papam ad vltionem iniuriæ accendunt. Lis tamen ſtetit intra verba, & hinc inde acres Epiſtolæ miſſæ. Duas referam quas ex Carthophylacio Eccleſiæ Virdunenſis exprompſit Richardus Vvaſſeburgus olim apud Pariſios Gymnaſiarcha Marchianus, quaſque refert lib. 4. Antiq. Belg. Prior eſt eiuſmodi.

Adrianus...

Adrianus... Friderico Romano Imperatori Sal. & Apoſt. Bened. Lex Diuina ſicut parentes honorantibus longæuitatem promittit, ita maledicentibus patri & matri ſententiam mortis intendit: veritatis autem voce docemur, *quia omnis qui ſe exaltat humiliabitur.* Quapropter Dilecte in Domino Fili, ſuper prudentia tua non mediocriter admiramur, quod B. Petro & S. Rom. Eccleſiæ non quantam deberes reuerentiam exhibere videris. In litteris enim ad Nos miſſis nomen tuum noſtro præponis, in quo inſolentiæ, ne dicam arrogantiæ notam incurris. Quid dicam de fidelitate B. Petro & nobis à te promiſſâ & iuratâ? quomodo eam obſerues, cum ab his qui Dei ſunt & filii Excelſi omnes, Epiſcopis fidelibus homagium requiris? fidelitatem exigis, & manus eorum ſacratas manibus tuis innectis, & manifeſtè nobis factus contrarius Cardinalibus à latere noſtro directis non ſolum Eccleſias, ſed & Ciuitates Regni tui claudis. Reſipiſce, conſulimus, quia dum à nobis conſecrationem & coronam merueris, dum inconcuſſa captas, ne conceſſa perdas, nobilitati tuæ timemus. *Datum.* Fridericus his litteris irritatus reſcripſit in hunc modum, &c.

Fridericus Dei gratiâ Romanorum Imperator ſemper Auguſtus Adriano Eccleſiæ Catholicæ Pontifici Omnibus illis adhærere quæ cœpit Ieſus facere & docere. Lex iuſtitiæ vnicuique quod ſuum eſt, reſtituit: non enim parentibus noſtris derogamus, quibus in hoc Regno noſtro debitum exhibemus honorem, à quibus videlicet Genitoribus noſtris & Regni dignitatem ſuſcepimus & coronam. Non enim tempore Conſtantini Silueſter Regalis aliquid habuiſſe dignoſcitur. Sed eius pietatis conceſſione libertas conceſſa eſt, Eccleſiæ pax reſtituta, & quidquid Regalis Papatus veſter habere dignoſcitur, largitione Principum obtinet. Vnde cum Rom. Pontifici ſcribimus, iure & ex antiquo nomen noſtrum præponimus, & ad Iuſtitiæ normam eidem nobis ſcribendi concedimus. Reuoluite annales, & ſi lectum neglexiſtis, quod aſſerimus illic inuenitur. Ab his autem qui Dei ſunt per adoptionem & Regalia noſtra tenent, cur homagium & regalia ſacramenta non exigamus? cum ille noſter & veſter Inſtitutor ab homine Rege nihil accipiens, ſed omnia bona omnibus conferens, qui pro ſe & Petro cenſum Cæſari perſoluit, exemplum vobis dedit vt ita faciatis, docet vos dicens. *Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde.* Aut igitur nobis Regalia dimittant, aut ſi hæc vtilia iudicauerint, quæ Dei Deo, quæ Cæſaris Cæſari perſoluant. Cardinalibus vtique veſtris clauſæ ſunt Eccleſiæ & non patent Ciuitates, quia non videmus eos prædicatores, ſed prædatores; non pacis corroboratores, ſed pecuniæ raptores; non Orbis reparatores, ſed auri inſatiabiles corraſores. Cum autem viderimus eos quales requirit Eccleſia, portantes pacem, illuminantes patriam, aſſiſtentes cauſæ humilium, in æquitate neceſſariis eos ſtipendiis & commeatu ſuſtentare non differemus. Humilitatis autem quæ eſt cuſtos virtutum, & manſuetudinis veſtræ non minimam notam incurritis, cum huiuſmodi Quæſtiones Religioni non multum conferentes ſecularibus perſonis proponitis. Prouideat itaque Paternitas veſtra, ne dum talia mouet quæ indigna ducimus, offendiculum ponat illis qui velut ad imbrem ſerotinum ori veſtro aures ſuas corrigere feſtinant. Nos enim non poſſumus reſpondere auditis, cum ſuperbiæ deteſtabilem beſtiam vſque ad ſedem Petri reptaſſe videmus. Paci Eccleſiæ bene ſemper prouidentes bene ſemper valete.

Hocce diſſidium totam Eccleſiam in duas partes diſcidit; & grauiſſima inde odia atque mala toti populo Chriſtiano acciderunt, vt ex ſequentibus patebit. Hinc ſcriptores libertatem nacti in Romanam Curiam multa euomuerunt, quæ melius eſt tacere, quàm hiſtoriæ inſerere. Quàm verò grauiter tulerint Romanum faſtum Germani Proceres, ex ſcriptis Othonis Friſinghenſis & Radewici, qui hocce tempore florebant, intelligitur. Gunterus quoque Ligurinus, qui Radevvicum ſecutus eſt & in multis interpretatus, fusè de hocce diſſidio Verſibus agit non in elegantibus. Præſertim verò lib. 6 Epiſtolam Præſulum Germanicorum ad Pontificem referens, quæ legitur ſoluto pede apud Radevvicum l. 3. cap. 16. ſic habet.

—— Regnum
Legibus antiquis & priſco more regatur.
Cuius ab æterno tantum collatio Rege

Prouenit, ad Proceres Electio pertinet....
Num Petrus aut Clemens, num catera turba Priorum
Sceptra Latina dabat? Romanus tempore prisco
Pauper erat Prasul: Regali munere creuit.
Nec tamen vt fasces & Regni iura Latini
Vel dare prasumat, vel cuiquam tollere possit.
Excessere modum Magnorum munera Regum,
Si tantum cuiquam ius in sua Regna dederunt.
Sed neque tanta fuit largitio, nec dare quisquam
Quo caret ipse potest. Huius collatio Regni
Authorem sortita Deum. Contingere nulli
Iure potest hominum. Collator muneris huius
Est Deus. Hoc summis Regnum confertur ab astris.

Hoc anno teste Mathæo Parisiensi in Argentolio Monastetio agri Parisiensis reuelatione Diuina Saluatoris nostri tunica inconsutilis & subconfusi coloris reperta est: quam sicut litteræ cum ea repertæ indicabant, gloriosa matet eius, ei
1157. dum adhuc puer esset, fecerat. Hæc ille.

Anno 1157. Ludouicus Rex immunitatem quandam Capitulo Basilicæ Parisiensis concessit pro villis plurimis quas possidebat, postulantibus Theobaldo Episcopo & Clemente Decano: in litteris autem immunitatis indicat, quanto amore Ecclesiam illam complecteretur, proprerea quod in scholis Claustralibus educatus & informatus à pueritia fuerat. Sic enim habet. *Nos ergo Ecclesiam Parisiensem in cuius Claustro quasi quodam materuali gremio incipientis vita & pueritia nostra exegimus tempora, Antecessoribus nostris cariorem & inter Regni Ecclesias eminentem considerantes inito consilio cum fidelibus nostris, petitionibus iam dicti Cleri assensum prabentes, velut postulauerunt fieri, id est quod Conuiuia illa seu Corede vel Giste in pradictis villis nullatenus de catero exigantur, pracipimus, atque pro peccatorum nostrorum remissione & Pradecessorum nostrorum Francia Regum salute confirmamus.... Actum publicè Parisius anno ab Incarnatione 1157. Data per manum Hugonis Cancellarij.* Nimirum Hugonis de Campo Florido, de quo supra satis multa.

Eodem anno obiit Theobaldus Episcopus Paris. ante promotionem Prior S. Martini de Campis, qui proinde sepeliri voluit ante maius Altare Ecclesiæ S. Martini Parisiensis, parte sinistra, post cuius decessum Episcopatus Regaliæ iure vacauit, vt patet ex sequenti titulo.

Ludouicus D. G. Francorum Rex post obitum Parisiensis Episcopi bona memoria Theobaldi, Episcopatus & Regale in nostram manum venit, & similiter Capiceria reditus: sed cum obliuiones & reditum altaris nollemus assumere in vsus Regios, Monasterium Virginale de Hedera conspeximus multis indigere, & sacrarum Virginum indigentia succurrere duximus. Vacauit ergo sedes Parisiensis aliquandiu, sed tandem electus est Philippus Archidiaconus Ludouici Crassi filius, qui tamen Episcopatu libens cessit in gratiam Petri Lombardi, vt ad an. 1159. referemus.

Eodem anno obiit 8. Kal. Ian. insignis ille Petrus Venerabilis dictus, Abbas Cluniacensis, ex nobili Dominorum de Monte Buxerio Gall. de Montboisier in Aruernia, stirpe oriundus, Mauricij & Romgardæ filius, rexitque Abbatiam illam ab an. 1125. summa cum laude. Tumulatus est ab Henrico Vvintoniensi Episcopo iuxta altare sanctorum Iacobi & Philippi: cuius hoc legitur Epitaphium in Bibliotheca Cluniacensi.

Paret in hac vrna, quod non sit vita diurna,
Qualescunque sumus, morte coæquat humus.
Dum Petrus moritur pius Abbas, ius sepelitur
Pax cadit, ordo iacet, flere morique placet.
Ille salus patria, mundi decus, arca sophia,
Nescius inuidia vena fuit venia.
In Natale Dei solennis mane diei
Mortuus obtinuit plurima qua meruit.

1158. Anno 1158. Frideticus I. cognomento Barbarossa frequentissimum Roncaliæ

conuentum habuit, ibique celebratissimam edidit authenticam *Habita* adscitis & aduocatis Iurisconsultis Bononiensibus, his præsertim quatuor, Bulgaro, Martino Gosio, Iacobo & Hugone de Porta Rauennate, quos ibi de Regalibus disputare iussit, vt quod Imperatoris, quod Rom. Pontificis ius esset, intelligeretur. Cui concertationi occasionem dedit dissidium, quod Imperatori cum Adriano intercessit, de quo ad annum superiorem diximus. Historiam refert Otho Morena Laudensis in Chronico Laudensi, cui tanto maior est adhibenda fides, quod ipse Conuentui adesset. Sic ergo ille.

Interea D. Imperator in Roncalia Colloquium in S. Martino proximo veniente maximum se constituit habiturum, præcepitque omnibus fere Italiæ Principibus atque Ciuitatum Consulibus, vt ipsi Colloquio interessent: ad quod etiam 4 principales legis Doctores, videlicet DD. Bulgarum & Martinum Gosium, seu Iacobum atque Hugonem de Porta Rauegnana Bononiæ Magistros interesse fecit. Istorum autem 4. Doctorum & quamplurimorum aliorum fuit D. Guarnerius Doctor antiquior. Ad quem cum in extremis laboraret, accesserunt sui scholares dicentes: Domine quem vultis post mortem vestram Doctorem vobis constituere? quibus ipse respondit per duo Carmina infra scripta.

Bulgarus os aureum, Martinus copia legum,
Hugo mens Legum, Iacobus est quod ego.

Et sic D. Iacobus fuit Doctor. Post ista cum D. Fridericus Imperator semel equitaret super quodam suo palefredo in medio Dominorum Bulgari & Martini, exquisiuit ab eis vtrum de iure esset Dominus mundi? & D. Bulgarus respondit, quod non erat Dominus quantum ad proprietatem. D. vero Martinus respondit quod erat Dominus. Et tunc D. Imperator cum descendisset de Palefredo super quo sedebat, fecit eum præsentari dicto D. Martino. D. autem Bulgarus hoc audiens dixit hæc elegantia verba: *Amisi equum, quia dixi æquum, quod non fuit æquum.*

Omnes prædicti conuenere ad Colloquium 9. Kal. Decemb. vltra Padum prope Ecclesiam S. Petri de Conturbia an. 1158. Indict. 7. Cum autem Imperator vniuersique Principes ac Ciuitatum Consules ibi insimul conuenissent, imprimis vocauit Imperator eos prædictos Bononienses Magistros, iussitque eis quod ipsi indicarent sibi in veritate omnia iura Regalia, quæ ratione Imperij in Lombardia ad ipsum spectarent & sua esse deberent.

Qui respondentes Imperatori dixerunt se hoc nolle sine consilio facere aliorum Iudicum vniuersarum Lombardiæ Ciuitatum ibi tunc existentium. Imperator itaque duos vniuscuiusque Ciuitatis Lombardiæ iudices elegit, iussitque eis quod omnes cum prædictis 4. Bononiensibus Magistris ad Consilium irent, omniaque iura Regalia quæcunque essent, diligenter inuestigarent: vt cum à Consilio recederent sub nomine fidelitatis quam sibi iurauerunt, ea omnia recto tramite prout melius possent publicè demonstrarent. Ipsi autem Iudices cum 28. exceptis Bononiæ Magistris statim vt Imperator iusserat ad Consilium euntes, de omnibus Regalibus iuribus inter se diligentius contulerunt. Qui postmodum ad Imperatorem redeuntes, coram omnibus Principibus omnibusq; ciuitatum Lombardiæ Consulibus narrauerunt in scriptis omnia iura, quæ ei iure Regali nouerant pertinere.

In eo Consilio potestas Imperatoria vnanimi consensu asserta est, Pontificia depressa: omnes enim Italiæ Germaniæque Proceres ob id maximè offensi erant Adriano, quod in Lateranensi palatio picturam quandam proponi iussisset, qua Lotharius Imperator repræsentabatur poplite flexo sumens & accipiens à summo Pontifice Coronam seu Diadema Imperiale, addito hoc distycho, quod refertur à Radevvico l. 3. c. 10.

Rex venit ante fores, iurans prius vrbis honores:
Post homo fit Papæ, sumit quo dante coronam.

Promiserat Adrianus se picturam illam deleturum: sed nouas semper subinde

motas trahebat, vt deſcribit Ligurinus his verſibus.

Hanc Adrianus ei, ne veræ ſemina cladis
Rex ſimulata daret penitus delere figuram
Pactus erat. Sed adhuc minimi promiſſa laboris
Diſtulerat, fomeſque mali viuebat imago.

Ibidem Imperator excellentiſſimam illam Authenticam *Habita* edidit in gratiam & fauorem Magiſtrorum & Scholarium in ſtudiis Generalibus ſtudentium, præſertim verò in gratiam Bononienſium Magiſtrorum, vt eos ſibi totamque Academiam demereretur, & vt Scholaſticos Italicos & Germanos propoſitis præmiis & priuilegiis in ſua patria retineret, qui peregrè ad Academiam Pariſienſem ad capeſſendas liberales artes & ſacras Diſciplinas eorundem Priuilegiorum ſpe proficiſcebantur, atque vt ſic eorum patentes à partibus Adriani & Gallorum qui Adriano fauebant, auerteret. Eſt autem huiuſmodi.

Imperator Fridericus Regni ſui fidelibus. *Habita* ſuper hoc diligenti Epiſcoporum, Abbatum, Ducum omnium, Iudicum & aliorum Procerum ſacri noſtri Palatij examinatione omnibus qui cauſa ſtudiorum peregrinantur, *Scholaribus* & maximè *Diuinarum atque ſacrarum Legum Profeſſoribus* hoc noſtræ pietatis beneficium indulgemus; vt ad loca in quibus litterarum exercentur ſtudia tam ipſi quàm eorum *Nuncii* veniant & habitent in eis ſecurè. Dignum namque exiſtimamus, vt cum bona facientes noſtram laudem & protectionem omnes mereantur, eos quorum ſcientia mundus illuminatur, & ad obediendum Deo & nobis eius Miniſtris vita ſubiectorum reformatur, quadam ſpeciali dilectione ab omni iniuria defendamus. Quis enim eorum non miſereatur, qui amore ſcientiæ facti exules, de diuitibus pauperes ſemetipſos exinaniunt, vitam ſuam multis periculis exponunt,& à vilibus ſæpe hominibus quod grauius ferendum eſt, corporales iniurias ſua cauſa perferunt.

Authentica habita.

Hac igitur generali & in æternum valiturâ lege decernimus, vt nullus de cœtero tam audax inueniatur, qui aliquam Scholaribus iniuriam, inferre præſumat, nec ob alterius eiuſdem Prouinciæ delictum ſiue debitum, quod aliquando ex peruerſa conſuetudine factum audiuimus, aliquod damnum eis inferat. Sciturus huius conſtitutionis temeratoribus & ipſis etiam Locorum *Rectoribus*, qui hoc vindicare neglexerint, reſtitutionem rerum ablatarum ab omnibus exigendam in quadruplum, notáque infamiæ eis ipſo iure irrogandâ dignitate ſua ſe carituros in perpetuum. Verumtamen ſi litem eis quiſpiam ſuper aliquo negotio mouere voluerit, huius rei optione data ſcholaribus, eos coram Domino aut Magiſtro ſuo vel ipſius Ciuitatis Epiſcopo, quibus hanc iuriſdictionem dedimus, conueniat. Qui vero ad alium iudicem eos trahere tentauerit, cauſâ etiamſi iuſtiſſima fuerit, pro tali conamine cadat. Hanc autem legem inter Imperiales Conſtitutiones ſub titulo, *Ne filius pro Patre*, inſeri iuſſimus. Datum apud Roncalias anno Domini 1152.

Roncaliæ autem campi ſunt in Italia ſuper Eridanum ſeu Padum, non longè à Placentia. Erat autem antiquitus hæc conſuetudo Francorum Regum; quæ & poſtea Teutonicorum Imperatorum fuit, vt quotieſcunque ad ſumendam Imperij Coronam militem ad *Tranſalpinandum* cogerent, inquit Otho Friſinghenſis, in prædictis Campis manſionem facerent. Qua de re ſic Ligurinus l. 2.

Roncaliam properat rapidis attingere Caſtris.
Eſt locus Italia modicum ſeiunctus ab vrbe,
Cui quia pulchra ſitu placet, inde Placentia nomen,
Flauus & Eridani placido iunctiſſimus amni
Effundit latos ſpatioſo limite Campos.
Hic quoties claram Regnator tendit ad vrbem
Teutonus, Auſoniam ſumpturus rite coronam,
Ponere caſtra ſolet.

Obiter autem quædam notare conuenit, quæ ad huiuſce Conſtitutionis inter-

pretationem faciunt & intelligentiam. 1. Per illa verba *maximè Diuinarum sacrarumque legum professoribus* intelligendum esse ius vtrumque; tam Canonicum scilicet quàm ciuile: cui exercendo Bononiensis Academia potissimum instituta est: quanquam Rebuffus hoc priuilegium accommodat Scholaribus cuiuscunque facultatis; neque magis priuilegiatos vult esse Scholasticos Theologiæ, quàm Legum vel Canonum vel Artium Magistros.

2. Cum scholarium *Nuncios* iisdem Priuilegiis gaudere velit Imperator, iisdemque iuribus quibus ipsi gaudent Magistri & scholares, patet peruerustos esse Academiarum Nuncios: nec Academiam sine Nunciis suis esse posse. Neque tantum Nuncios, sed & famulos cæteros eodem priuilegio comprehendi volunt Baldus, Gregorius, Rebuffus & alii, nempe *Apparitores* seu *Bidellos*, *Scriptores*, *Typographos*, *Compactores* & alios eiusmodi.

3. Per hæc verba, *coram Domino* vulgo intelligi Rectorem Vniuersitatis. Pacius tamen non probat, quia Scholasticis non licet declinare iudicium *Rectoris*. Itaque appellatione Domini intelligit etiam Præceptorem seu Magistrum. Sed meo iudicio malè: tres enim personæ hic notantur Iudices, Rector, Magister, Episcopus. Et liberum fit Scholari eligere quem malit è tribus, teneturque qui litem mouet, iudicium accipere. Quod quidem singulare priuilegium est, cum communiter actoris sit eligere iudicem, non à Reo accipere. Rebuffus per Dominum interpretatur aut *Rectorem*, aut Præsidem Prouinciæ. Sic enim ille. *Nota tres Iudices* quos studentes habent in Scholis 1. *Rectorem*, ibi, *Domino*. Nam *Rector* Vniuersitatis simpliciter dicitur *Dominus* in Vniuersitate. Ideo de eo potest textus intelligi; licet Glossa hic aliter intelligat & Doctores. Vel potest intelligi de Domino Ciuitatis, id est de *Præside* illius Prouinciæ, in qua est Vniuersitas. Certè quotquot Principes instituerunt Academias, *Rectorem* inter iudices numerarunt.

Eodem anno Thomas Becketus Regni Anglicani Cancellarius, paulo post Archiepiscopus Cantuariensis, magno apparatu Lutetiam venit, vt refert Mathæus post Radulphum de Diceto: deinde non diu post Henricus Anglorum Rex à Ludouico Rege inuitatus in palatio exceptus est. Sic enim ille scribit. *Eodem anno Thomas Regis Cancellarius in apparatu* magno Parisius venit, Margaretam Regis Francorum filiam Henrico filio Regis Anglorum in coniugem accepturus. Quo etiam tempore Rex Henricus à Rege Francorum inuitatus venit *Parisius* & receptus est in Palatium Regis, Rege Francorum cum regina sua in Claustro Canonicorum B. Mariæ Virginis hospitante.

Eodem anno M. Ioannes Saresberiensis inter duos Scholarum magistros Iudex constitutus, de iudicio quod tulerat, certiorem facit Adrianum Papam, rogatque vt finem liti imponat. Ep. 19. *Causa*, inquit, *quæ vertebatur inter M. Iordanum Fantasma & M. Ioannem Ioichet Clericos D. Vvintoniensis super Vvinton. tandem translata est ad audientiam nostram.* Auditis ergo allegationibus M. Iordani, instrumentis diligenter inspectis, memorato Ioanni vestrâ, & nostrâ authoritate inhibuimus, ne contra voluntatem Iordani scholas regere præsumeret in præfata Ciuitate. Die verò sequenti in nostra præsentia constiterunt, multa inter se proponentes ad inuicem. Iordanus siquidem iam dictum Ioannem contra religionem fidei in prædicta Ciuitate sibi scholas vsurpasse, damna plurima intulisse dicebat, officio nostro sibi super his satisfieri postulans. E contra Ioannes se iudicio synodi super fidei læsione innocentiam suam purgasse asserebat, M. Iordanum, cui similis purgatio adiudicata est, quoniam super fidei læsione similiter fuerat impetitus, omnino defecisse dicebat, petens vt vrgeremus ad purgationem ex iudicio postulandam, vel ad implendam pactionem, quæ fide interposita dicebatur fuisse roborata. Illis itaque sic altercantibus Ioannes vestram audientiam appellauit dicens se ostensurum, quod sæpe dictus Iordanus religionem fidei sacramento temerauerat, diem præfigens natiuitatem B. Ioannis. Cum verò Iordanus prolixitatem temporis causaretur, eo quod ab initio Decembris vsque ad finem Iunij terminum prorogasset, eam sæpe dictus Ioannes in festum B. Michaëlis protelauit. Nos autem Quæstionem criminis vestræ reseruantes discretioni, quia de iure Scholarum M. Iordani constabat, communicato fratrum nostrorum Ceicestrens. Heteford. Vvigorn. Episcopotum consilio, Domino Vvintoniensi dedimus

» in mandatis ne præfatum Iordanum ſuper ſcholis pateretur à Ioanne vlterius fa-
» tigari. Et ſi enim inueniret veſtræ & noſtræ authoritatis contemptorem, ipſum pu-
» blicè denunciaret anathematis vinculo innodatum. Poſtmodum verò elapſis
» paucis diebus in noſtram præſentiam redierunt, Iordano veterem querelam in-
» nouante. Dicebat enim Ioannē poſt interdictum vſurpaſſe Scholas, & in ſenten-
» tiam anathematis incidiſſe. Ioannes verò hoc conſtantiſſimè inficiatus eſt, para-
» tus incontinenti tactis ſacroſanctis Euangeliis iurare, quod poſt prohibitionem
» noſtram à Magiſterio deſtiterat. E contra Iordanus ſe die præfixa probaturum
» dicebat aſſertione legitimorum teſtium, quod poſt Edictum, Magiſterium exer-
» cuerat, ſed Ioannes diem recuſauit recipere, dicens ſe iam in procinctu Romani
» itineris eſſe, vos autem authore Domino litigiis eorum finem debitum impo-
netis.

Eodem anno obiit M. Gaufridus de Loratorio Archiepiſcopus Burdigalenſis, poſtulatuſque eſt in ſucceſſorem Hugo Rupifucaldius Epiſcopus Engoliſmenſis, M. Gilberti Porretani olim Lutetiæ Diſcipulus; ſed tandem à ſede Petragoricenſi tranſlatus eſt ad Burdigalenſem Raimundus de Maiolio, nec habita ratio M. Ioannis de Sæcli Scholaſtici Pictauienſis, quem Rex Henricus promouere tentauerat, eò quod Theologiæ ignarus eſſet, vt habet codex de Geſtis Pontificum Engoliſmenſium Carlonii. *Magna* inter Canonicos Burdigalenſis Eccleſiæ de noui Archiepiſcopi electione contentio excitata eſt, ac rorum negotium dirimendum Engoliſmenſis, Pictauienſis, Petragoricenſis & Agennenſis Epiſcoporum arbitrio reliquerunt: qui cum de homine doctrinâ & moribus inſigni in Gaufridi demortui locum ſufficiendo conſilium haberent, ſuperuenit Henricus II. Angliæ Rex, Dux Aquitaniæ, eoſque obnixè rogauit vt Ioannem de Sæcli, alias Sechium Gymnaſii Pictauenſis Magiſtrum Antiſtitem crearent: verum nullius fuit momenti Regia authoritas, quod Sacratum Litteratum inſcius eſſet, ſicque ad Epiſcopatus apicem Raimundus euehitur.

1159. Anno 1159. Reges Franciæ & Angliæ iterum in diſſidia & bella relapſi ſunt, propterea quod Henricus Angliæ Comitem Toloſanum qui Conſtantiam Regis Ludouici ſororem duxerat, bello perſequebatur & multa oppida Toloſæ propinqua ceperat, Ludouico interim, in Vrbe Toloſana manente, quam ob eius reuerentiā Henricus non eſt auſus obſidere. Eodem anno ac tempore M. Ioannes Sareſberienſis quem ante diximus annos 12. Scholas Pariſienſes frequentaſſe, Opus ſuum de Nugis Curialium edidit & Thomæ Archidiacono Cantuarienſi Regiſque Anglicani Cancellario dedicauit. Poëma quod operi præmittit, demonſtrat euidenter, quàm è diuite vena fluxerit: vnde etiam intelligitur, quanti tum nominis eſſet Thomas, quem initio excellenti præconio celebrat. Paucos eius verſus in exemplum elaboratæ poëſeos proponere placet. Sic ergo Author ad opus ſuum.

Si mihi credideris, linguam cohibebis, & aulæ
Limina non intret pes tuus, eſto domi.
Aſpectus hominum cautus vitare memento,
Et tibi commiſſas claude, libelle, notas.
Omnia ſint ſuſpecta tibi, quia publicus hoſtis
Et maieſtatis diceris eſſe reus.
Ignis edax, gladiuſque ferox tibi forte parantur,
Aut te pollutâ ſubruet hoſtis aquâ.
Cum tamen exieris, faciem velabit amictus;
Deformentque tuam puluis & aura cutem.
Virgam dextra ferat, premat & ſua mantica dorſum,
Trita tegant frontem pilea, pero pedem.
Sit gradus & cultus habitus peregrinus euuti,
Non niſi barbariem barbara lingua ſonet.
De Pictauorum dices te gente creatum,
Nam licet his linguâ liberiore loqui.
Hoſpitiique fidem quæres ſuper omnia, quo ſis
Tutus ab inſidiis quas tibi quiſque parat.
Stultos, prudentes nimium, prauoſque cauebis,
Et quos inſignes garrula lingua facit.

Si quis amat verum, tibi sit gratissimus hospes
Et quem delectat gloria vana, caue
Iure Patronatus illum cole, qui velit esse
Et sciat & possit tutor vbique tuus.
Ergo quaratur lux Cleri, gloria gentis
Anglorum, Regis dextera forma boni.
Quasitus Regni tibi Cancellarius Angli
Primus sollicita mente petendus erit.
Hic est qui Regni leges cancellat iniquas,
Et mandata pij Principis aqua facit.
Si quid obest populo, vel moribus est inimicum,
Quidquid id est, per eum desinit esse nocens.
Publica priuatis qui prafert commoda semper
Quodque dat in plures ducit in are suo.
Quod dat habet, quod habet dignis donat, & vice versa
Spargit, sed sparsa multiplicantur opes.
Vtque virum virtus animi, sic gratia forma
Vndique mirandum gentibus esse facit.
Tardus ad hunc Samius, si certet acumine mentis:
Indoctusque Plato, Varroque stultus erit.
Curio si certet verbis, vincetur ab ipso:
Victus si certet, Quintilianus erit.
Huius nosse domum non est res ardua, cuius
Non duce quasito semita trita patet.
Nota domus cunctis, vitio non cognita soli
Lucet, ab hac lucem diues, egenus habent.
Illa patet miseris, patet & domus illa beatis,
Hic patre latatur aduena quisque suo
Cum reserata semel fuerit tibi ianua, currens
Ad thalamum Domini progrediere tui.
Expecta dum turba fluat qua feruet in aula,
Fessaque sunt Domini membra fouenda toro.
Accedes, vultum mutabis, mantica nugas
Excutiat, peregre nunc peregrinus eas.
Non tamen ostendas oculos quod Principis vrat,
A quo tota tibi vita salusque datur.
Si facies illi tua displicet, vnde placebis?
Eius in arbitrio iusque fauorque manent.
Quod prohibet fieri, scelus est, quod pracipit, aquum:
Iuraque pro placito stantque caduntque suo.
Huic qua sola placet, sola virtute placebis
Qua tibi si desit, catera cuncta nocent.

Eodem anno obiit Adrianus Papa natione Angligena & Academiæ Parisiensis olim alumnus, cuius morte vehementer turbata est Ecclesia, & duas in partes diuulsa, quarum vna Octauianum electum sustinere voluit, altera Alexandrum huiusce nominis tertium. M. Ioannem Saresberiensem imprimis dilexit, eumque habuit sæpe commensalem & in variis legationibus occupauit. Vnde ille audità eius morte tum Luteriæ degens & Metalogicum suum absoluens vltimo cap. lib. 4 obitum istum deflet. Cuius verba non parum illustrant huiusce temporis historiam. Sic igitur ille. *Iam flere magis vacat*, quàm scribere, & visibili argumento « doceor quod mundus totus subiacet vanitati. Expectauimus enim pacem, & ecce « turbatio, & tempestas ingruens Tolosanis Anglos & Gallos vndique concitat, & « Reges quos amicissimos vidimus, se insatiabiliter prosequuntur. Ad hæc mors D. « Adriani summi Pontificis cum omnes Christianæ Religionis populos nationesque perturbantis, tum Angliam ex qua fuerat, oriundus acerbiori dolore com- « mouit, irrigauitque lachrymis profusioribus. Omnibus ille bonis flebilis occidit. « Sed nulli flebilior quam mihi. Cum enim matrem haberet & fratrem vterinum «

me quàm illos arctiori diligebat affectu. Fatebatur & publicè & secretò quod me præ omnibus mortalibus diligebat. Eam de me conceperat opinionem, vt quotiens opportunitas aderat, conscientiam suam in conspectu meo effundere lætaretur. Et cum Romanus Pontifex esset, me in propria mensa gaudebat habere conuiuam, & eundem scyphum & discum sibi & mihi volebat & faciebat me renitente esse communem. Ad preces meas illustri Regi Anglorum Henrico II. concessit & dedit Hiberniam iure hæreditario possidendam, sicut litteræ ipsius testantur in hodiernum diem. Nam omnes Insulæ de iure antiquo ex donatione Constantini qui eam fundauit & dotauit, dicuntur ad Rom. Ecclesiam pertinere. Annulum quoque transmisit aureum smaragdo optimo decoratum, quo fieret inuestitura iuris in gerenda Hibernia. Idemque adhuc annulus in Curiali Archiopublico custodiri iussus est. Si virtutes eius percurrere velim, in magni voluminis librum hæc vna excresceт materia. Omnium vero mentes magis exulcerat scissura Ecclesiæ, quæ exigentibus culpis nostris contigit tanto patre sublato.

Idem narrat in lib. 6. de Nugis Curialium c. 24. quanta olim apud eundem Pontificem libertate loquendi vsus fuerit, eo quidem volente, & interrogante, quid de se deque Ecclesia Rom. populus sentiret: cui ille citra omnem adulationem vitia Curiæ Rom. exposuit.

De Curia Rom. Iudicium. Memini me, *inquit*, causa visitandi D. Adrianum Pontificem IV. qui me in vlteriorem familiaritatem admiserat profectum in Apuliam, mansique cum eo Beneuenti ferme 3. menses. Cum itaq; vt fieri solet inter amicos, sæpe plurimis conferremus, & ipse quid de se & Ecclesia Rom. sentirent homines, à me familiarius & diligentius quæreret, ego apud eum vsus spiritus libertate, mala quæ in diuersis Prouinciis audieram, patenter exposui. Sicut enim dicebatur à multis, Romana Ecclesia quæ mater omnium Ecclesiarum est, se non tam matrem exhibet aliis quam nouercam. Sedent in ea Scribæ & Pharisæi ponentes onera importabilia in humeris hominum quæ digitis non contingunt. Dominantur in clero nec forma fiunt gregi, qui recto calle pergit ad vitam, pretiosam supellectilem congerunt, auro & argento onerant mensas sibi etiam ab auaritia nimis parci. Nam pauper aut nullus aut rarus admittitur, quem interdum non tam Christus quàm vana gloria introducit. Concutiunt Ecclesias, lites excitant, collidunt Clerum & populum, laboribus & miseriis afflictorum nequaquam compatiuntur, Ecclesiarum lætantur spoliis, & quæstum omnem reputant pietatem. Iustitiam non tam veritati quam pretio reddunt. Omnia namque cum pretio hodie, sed nec cras aliquid sine pretio obtinebis. Nocent sæpius & in eo Dæmones imitantur, quod tunc prodesse putantur, cum nocere desistunt, exceptis paucis qui nomen & officium pastoris implent.

Ioannis Saresb. de Papa Adriano Iudicium. Sed & ipse Romanus Pontifex omnibus grauis & fere intolerabilis est. Præterea omnes arguunt, quod ruentibus & collabentibus Ecclesiis, quas patrum construxit deuotio, altaribus quoque incultis palatia extruit, & ipse non modo purpuratus sed deauratus incedit, palatia splendent sacerdotum & in manibus eorum Christi sordidatur Ecclesia. Prouinciarum deripiunt spolia, ac si Thesauros Crœsi studeant reparare. Sed rectè cum eis agit Altissimus, quoniam & ipsi aliis & sæpe vilissimis hominibus dati sunt in direptionem: & vt opinor, dum sic in inuio errauerint, nunquam deerit eis flagellum Domini. Os siquidem Domini locutum est, quia quo iudicio iudicauerint iudicabuntur, & sua mensura remetietur eis. Antiquus dierum mentiri non nouit. Hæc inquam, Pater, loquitur populus, quandoquidem vis vt illius tibi sententias proferam. Et tu inquit, quid sentis? Angustiæ, inquam, sunt vndique: vereor enim ne mendacii vel adulationis contraham notam, si populo solus contradixerim. Sin autem, reatum vereor Maiestatis, ne tanquam qui os meum in Cœlum posuerim, crucem videar meruisse. Veruntamen quia Guido Clemens (forte Cremensis) S. Potentiani Presbyter Cardinalis populo testimonium perhibet, ei vsquequaque contradicere non præsumo. Asserit enim in Rom. Ecclesia quandam duplicitatis esse radicem & fomentum auaritiæ, quæ caput & radix est omnium malorum. Neque id quidem in angulo, sed considentibus Fratribus, S. Eugenio præsidente, quando aduersus innocentiam meam Ferentini gratis excanduerant hoc publicè protestatus est.

Verum

Vnum tamen audacter conſcientia teſte profiteor, quia nuſquam honeſtiores Clericos vidi quam in Eccleſia Rom. aut qui magis auaritiam deteſtentur. Quis Bernardi Redonenſis SS. Coſmæ & Damiani Cardinalis continentiam contemptumque pecuniæ non miretur? nondum natus eſt à quo munus acceperit. Quod tamen à Communione fratrum ſinceriore iure proueniebat, interdum accipere perſuaſus eſt. Quis non ſtupeat Epiſcopum Præneſtinum, qui ſcrupulum conſcientiæ metuens & à participatione bonorum omnium abſtinebat? Plurium tanta modeſtia, tanta grauitas eſt, vt Fabricio non inueniantur inferiores, quem agnita ſalutis via modis omnibus antecedunt. Quia ergo inſtas, vrges, præcipis, cum certum ſit, quod Spiritui ſancto mentiri non licet, fateor quia quod præcipis fatendum eſt, etſi non ſitis omnibus operibus imitandi. Nam qui à doctrina veſtra diſſentit, aut hæreticus aut ſchiſmaticus eſt. Sed Deo propitio ſunt, qui non omnium veſtrum opera imitentur. Paucorum ergo labes ſinceris maculam & vniuerſali Eccleſiæ ingerit. Et in ea opinione ideo frequentius moriuntur, ne totam corrumpant Eccleſiam. Sed & boni rapiuntur interdum, ne malitia immutentur; Et quia Roma corrupta apud Deum his reperitur indigna. Tu ergo qui id habes officij, quære & inſere humiles vanæ gloriæ & pecuniæ contemptores, ſed timeo ne dum pergis quætere quæ vis, ab imprudente amico audias quæ non vis. Quid eſt Pater, quod aliorum diſcutis vitam, & teipſum minimè perſcrutaris? Omnes applaudunt tibi, Pater omnium vocaris & Dominus, & capiti tuo infunditur omne oleum peccatoris. Si ergo Pater es, quare à filiis munera & retributiones exſpectas? ſi Dominus, quare Romanis tuis timorem non incutis, & temeritate repreſſa eos ad fidem non reuocas? At vrbem vis Eccleſiæ tuis muneribus conſeruare. Nunquid eam ſic Siluester muneribus acquiſiuit? In inuio pater es & non in via. Eiſdem eſt conſeruanda muneribus, quibus eſt acquiſita. Quod gratis accepiſti, gratis dato. Iuſtitia Regina virtutum eſt, & erubeſcit quouis permutari. Si gratioſa futura eſt, ſit gratuita. Nequaquam proſtituarur ad pretium, quæ corrumpi non poteſt. Integra eſt & ſemper incorrupta. Dum premis alios, & tu grauius opprimeris. Riſit Pontifex & congratulatus eſt libertati præcipiens vt quotiens aliquid ſiniſtrum de ipſo meis auribus inſonaret, hoc ei ſine mora nunciarem. Et cum plurima nunc pro ſe, nunc contra ſe reſpondiſſet, Apologum huiuſmodi mihi propoſuit. Ait ergo. *Accidit vt aduerſus ſtomachum membra omnia totius corporis conſpirarent. &c.*

Mortuo igitur Adriano Rolandus Preſbyter Cardinalis titulo S. Marci Apoſtolicæ ſedis Cancellarius, Ranucij filius, Patria Senenſis, in Theologia Magiſter & in vtroque Iure peritiſſimus duorum & viginti Cardinalium ſuffragiis ſubſtituitur, & Alexandri III. nomen accipit. Quidam vero *Octauianus* ciuis Romanus, Preſbyter quoque Cardinalis tit. S. Clementis à duobus aliis Cardinalibus Guidone Cremenſi, & Ioanne de S. Martino Pontifex renunciatur & *Victor* appellatur. Vnde grauiſſimum & nimis diuturnum ſchiſma in Eccleſia Dei exortum eſt: quia huic Fridericus Imperator & tota Germania fauit, illi Francia, Hiſpania & Anglia. De hac vtriuſque electione ſic habet Vvillielmus Neubrigenſis lib. 2. de rebus Anglicis c. 9. *Initium longi ſchiſmatis.*

Adrianus Papa naturæ debitum ſoluit: quo ſublato Cardinales in ſummi Pontificis electione diſcordes Eccleſiam ſciderunt, & vt in ſe muruò partes ſæuirent, in orbe quoque terrarum vinculum Eccleſiaſticæ pacis ruperunt. Et quidem pars maior ſaniorque Rollandum eiuſdem Eccleſiæ Cancellarium virum Religioſum & litteratum concordans eundem ritu Canonico conſecrauit. Pars vero nonnulla & fere nulla in Octauianum nobilem virum conueniens, eundem Diuinum non verita iudicium elogio maculauit. Vterque in alterum excommunicationis & damnationis ſententiam promulgauit. Vterque partem ſuarum Eccleſiarum & nobilium perſonarum fauoribus munire curauit. Ille *Alexander* dictus eſt iuxta cauſæ meritum victor futurus. Iſte nudo nomine & fallaci omine *Victor* dictus eſt, victi dedecus habiturus. Poterat ſanè ſciſſura illa citò reſarciri, poterat multitudini paucitas cedere atque vniri, niſi Fridericus Imperator veteri odio Rollandi Alexandrum non ferens partem Octauianam tuendam fouendamque modis omnibus ſuſcepiſſet. Denique ſuæ ditionis Epiſcopos ſcilicet Italicos & Teutonicos præcepit Papiam conuenire, tanquam ad diſcuſſionem & examen cuiuſnam

partis merita præponderarent.

Ante tamen omnia Alexander ad Imperatorem ftatim fcripfit de fua promotione: Cuius ille litteras ne legere quidem voluit: imò parum abfuit, quin eiufdem legatos ftrangulari iuberet. Offenfus enim illi erat ex legatione, quam ad ipfum nomine Adriani Papæ obierat, Cancellarij Romani tunc munus gerens, propterea quod ipfum à Papa coronam accepiffe eique fubiici debere afferuerat. Veritus autem Alexander, ne caufa fua in Italia deterior foret, occupauit fuis litteris Academicorum Bononienfium animos, quia tunc Ciuitas illa florebat celeberrimis in vtroque Iure Doctoribus, vbi tunc quoque Gratianus Decreti compilator fulgebat. Bulla eft eiufmodi.

Alexandri III. Epif. ad Academicos Bononien. fem.

Alexander Epifcopus Seruus Seruorum Dei Venerabili fratri Gerardo Epifcopo & Dilectis filiis Canonicis Bononienfis Ecclefiæ & legis Doctoribus cæterifque Magiftris Bononiæ commorantibus Sal. & Apoft. Bened. Æterna & incommutabilis prouidentia Conditoris fanctam & immaculatã Ecclefiam à fuæ fundationis exordio ea ratione voluit & ordine gubernari, vt vnus ei Paftor & inftitutor exifteret, cui vniuerfi Ecclefiarum Prælati abfque repugnantia fubiacerent, & membra tanquam fuo capiti cohærentia, ei fe mirabili quadam vnitate coniungerent & ab ipfo nullatenus diffiderent. Qui vero Apoftolis fuis pro eorum fidei firmitate promifit dicens, *Ecce Ego vobifcum fum vfque ad confummationem feculi*, ille proculdubio Ecclefiam fuam, cuius ipfi Apoftoli Magifterium afsumpferant, fua promiffione fraudari nullo modo patietur, fed eam in fuo ftatu & ordine licet ad inftar nauiculæ Petri fluctuare aliquando videatur, perpetuò faciet permanere. Porro cum Anteceffor nofter bonæ memoriæ Adrianus Papa Kalendis Septemb. Anagniæ debitum naturæ foluiffet & de terris ad cœlum, de imis migraffet Domino vocante ad fuperna, eo Romam adducto & pridie nonas Septembris in Ecclefia B. Petri præfentibus fere omnibus fratribus fatis honeftè ficut moris eft tumulato, cœperunt fratres & nos cum eis fecundum Ecclefiæ confuetudinẽ de fubftituendo Pontifice in eadẽ Ecclefia ftudiofius cogitare. Et tribus diebus de ipfa electione tractantes tandem in perfonã noftram infufficientem huic oneri & tantæ dignitatis faftigio minimè congruentem omnes quotquot fuerunt, tribus tantum exceptis, Octauiano fcilicet, Ioanne de S. Martino & Guidone Cremenfi, Deo tefte, quia mẽdaciũ non fingimus, fed merã ficut eft, loquimur veritatẽ, concorditer atque vnanimiter conuenerunt, & Nos affentiente Clero & populo in Romanum Pontificem elegerunt. Duo vero Ioannes & Guido quos prænotauimus tertium Octauianum nominantes, ad eius electionem pertinaciter intendebant. Vnde & ipfe Octauianus in tantam audaciam infaniamque prorupit, quod *Mantum*, quo nos reluctantes & renitentes quia noftram infufficientiam videbamus, iuxta morem Ecclefiæ Odo prior Diaconorum induerat, tanquam arreptitius à collo noftro propriis manibus violenter excuffit & fecum inter tumultuofos fremitus afportauit. Cæterum cum quidam de fenatoribus tantum facinus infpexiffent, vnus ex eis fpiritu Diuino fuccenfus *Mantum* ipfum de manu eripuit fæuientis. Ipfe vero ad quendam Capellanum fuum qui ad hoc inftructus venerat & paratus, illico flammeos oculos fremebundus inflexit clamans & innuens, vt *Mantum* quem fraudulenter fecum portauerat feftinanter afferret. Quo vtique fine mora dilato idem Octauianus abftracto Pileo & capite inclinato cunctis fratribus aut loco inde aut voluntate remotis, *Mantum* per manus eiufdem Capellani & eiufdem Clerici fui ambitiofus affumpfit; & ipfe idem, quia non erat alius, in hoc opere Capellano & Clerico extitit coadiutor. Verum ex Diuino credimus iudicio contigiffe, quod ea pars manti quæ tegere anteriora debueras, multis videntibus & ridentibus pofteriora tegebat. Et cum ipfe idem hoc emendare ftudiofius voluiffet, quia Capucium Manti extra fe raptus non poterat inuenire, collo fimbrias circunduxit, vt faltem mantus ipfe appenfus ei quodammodo videretur. Sicque factum eft, vt tortæ mentis erat & intentionis obliquæ, ita ex tranfuerfo & obliquo mantũ fuerit in teftimoniũ fuæ damnationis indutus. Quo facto portæ Ecclefiæ quæ firmatæ fuerãt, referantur & armatorũ cunei, quos ficut ex re apparuit, pecuniæ largitione conduxerat, euaginatis gladiis cum immenfo ftrepitu cucurrerunt; & peftis illa mortifera, quia Cardinales Epifcopos non habebat, armatorum caterua militum vallabatur. Fratres verò facinus tam

immensum & à seculis non auditum ex insperato videntes & formidantes ne à conductitiis militibus trucidarentur, se se in munitionem Ecclesiæ nobiscum pariter receperunt, ibique nouem diebus continuis ne exinde liberè exiremus, fecit Nos quorundam Senatorum assensu, quos pecunia oblata corruperat, die noctéque armata manu cum omni diligentia custodiri. Sane populo incessanter & iugiter acclamante & in Senatores pro tanta impietate, multâ immanitate frementes, de custodia fuimus illius munitionis erepti; sed in arctiori & tutiori loco apud Trans-Tiberim Nos iidem Senatores receptâ inde pecuniâ posuerunt. Cumque moram ibidem ferme per triduum fecissemus, vniuerso populo tantam proditionem atque malitiam de cætero non sustinente, Senatores cum nobilibus & populo venientes *Nos & Fratres nostros per vrbem magnificè & honorificè cum immensis laudibus & præconiis, campanis etiam in transitu nostro pulsantibus conduxerunt; & sic tandem à violentia persequentis erepti & nostræ redditi libertati sequenti die Dominico venerabilibus Fratribus nostris Gregorio Sabinensi, Hubaldo Ostiensi, Bernardo, Valtero, Iulio & B. Episcopis, Cardinalibus quoque, Abbatibus, Prioribus, Iudicibus, Aduocatis, Scriniariis, Primicerio & Schola Cantorum, Nobilibus etiam & quadam parte de populo vrbis apud Nympham non longè ab vrbe insimul congregatis munus Consecrationis accepimus; & sicut in Romana Ecclesia moris est, ibidem Pontificali Regno magnificè fuimus ac solemniter coronati.* Cæterum prædictus Octauianus cum pro consecratione, imò execratione suâ, dum & in vrbe esset, & postquam latentet vrbem exiuit, multos Episcopos conuocasset, nullum prorsus præter vnum Ferentinatem videlicet Episcopum habere potuit pro sua temeritate & væsania confirmanda. Quosdam tamen Episcopos Imperialibus minis, quosdam violentia Laïcali, quosdam verò pecuniis & blandiciis allicere voluit, sed nihil Domino impediente profecit. Vnde nec adhuc inuenire potest, licet modis omnibus enitatur, qui ei manus execrationis imponat, & se tantæ faciat præsumptionis & impietatis auctorem. Verum memorati Ioannes & Guido cœcitatis tenebris obuoluti (quoniam scriptum est) peccator cum venerit in profundum malorum, contemnet, nec sic à sua præsumptione damnabili resipiscunt, sed eundem Octauianum quem sibi in statuam erexerunt, obstinatâ perfidiâ venerantur, & eum relictâ vnitate Ecclesiæ præsumunt vsque huc tanquam idolum aut simulachrum adorare. Ipse autem Antichristi tempora præfigurans vsque adeo erectus est supra se, vt etiam in templo Dei sederit ostendens se tanquam sit Deus; & multi abominationem desolationis stantem in loco sancto non sine multâ lachrymarum effusione corporis oculis inspexerunt. Sanè Nos infirmitatem nostram & virtutum indigentiam cognoscentes nostrum in Dominum iactamus cogitatum sperantes & de Christi misericordia plenius confidentes, quod Ecclesiam sanctam suam pro qua ipse idem in substantiâ nostræ mortalitatis apparuit, vt eam sibi non habentem ruinam aut maculam exhiberet, optatâ faciet in tranquillitate lætari, & procellarum omnium inundatione sedatâ nihil erit quod iam ei possit obsistere, vbi vnicus eius sponsus voluerit nubilosa quæque & noxia propulsare. Nunc igitur quia Nos de nostrorum meritorum qualitate diffidimus, & de honestate & religione vestra plenam habemus fiduciam vestris & Vniuersalis Ecclesiæ precibus infirmitatem nostram petimus adiuuari. Charitatem vestram per Apostolica scripta rogantes & commonentes attentius, vt sicut viri Catholici vos pro Domo Domini inexpugnabiles opponatis, & in deuotione ac fidelitate Matris vestræ sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ immobiliter persistentes ab eius vnitate nullatenus recedatis. Quod si præfatus vir Impietatis ad partes vestras aliqua damnationis suæ scripta transmiserit, ea sicut respuenda sunt, respuatis, & tanquam vana & sacrilega contemnere & abiicere studeatis.... Datum &c.

Idem exemplar litterarum transmisit proculdubio præfatus Pontifex ad Magistros Vniuersitatis Parisiensis mutatâ tantummodo inscriptione vt fieri solet. Tunc enim vtraque schola Bononiensis & Parisiensis inter omnes maximè florebant & virorum Doctorum numero abundabant; eratque inter eas quædam studiorum necessitudo propter frequentem ex altera ad alteram migrationē. Quemadmodum enim multi ex Bononiensi ad Parisiensem: ita ex Parisiensi ad Bononiensem proficiscebantur eruditionis & curiositatis causâ, maximè verò ad discendum Ius vtrumque, cuius ibi florebat imprimis disciplina. Quippe Ioannes

Saresberiensis lib. 2. Metal. c. 10. vbi de Magistris Alberico Remensi & Roberto Melidunensi agit, eorum vnum ait profectum Bononiam, & quod Parisiis docuerat, dedidicisse, reuersumque deinde. *Vnus eorum*, inquit, *profectus Bononiam dedidicit quod docuerat: siquidem & reuersus dedocuit. An melius, iudicent qui eum ante & postea audierunt.*

Idem Pontifex similiter ad Episcopos & Prælatos Ecclesiarum scripsit & ad Reges Franciæ & Angliæ: nec destitit Octauianus suas quoq; ad eosdē litteras trāsmittere, & rē alio modo gestam narrare, addens præterea testificationes plurimas eorum qui vtriusque electioni interfuerant. Itaque Principum & Prælatorum fauor diu fuit in incerto, donec tandem Fridericus Imperator habito Papiæ Concilio Octauiani se partibus addixit; Reges verò Franciæ & Angliæ Alexandrum susceperunt. De Papiensi Concilio sic scribit Vuillelmus Neubrigensis.

Concilium Papiense contra Alexandrum. Denique (Imperator) *sua ditionis Episcopos, scilicet Italicos & Teutonicos præcepit Papiam conuenire, tanquam ad discussionem & examen cuiusnam partis merita præponderarent.* Re autem vera vt Alexandri parte depressâ partem alteram approbantes, dicti Victoris præmaturam Victoriam celebrarent. Partibus quoque mandauit vt adessent, Concilij suscepturæ Decretum. Et dictus quidem Victor tanquam subiturus iudicium affuit. Alexander verò iudicium quod ei sub nomine iudicij parabatur, non solum cautè, sed etiam liberè recusauit. Itaque ex Teutonico simul & Italico Regno Episcopi Imperiali iussione cum ingenti multitudine Prælatorum inferioris Ordinis Papiæ congregati in gratiam Imperatoris, qui cum suis Ducibus terribilis aderat, quæcumque causam Alexandri iuuare poterant, cum pro eo nemo allegaret, vel silentio supprimentes, quod pro parte altera minus de veritate suppetebat, arte suppleuerunt; & dictum Victorem tanquam verum B. Petri successorem solenniter recipientes, in Alexandrum tanquam in schismaticum & Deo rebellem sententiam Generali Decreto tulerunt. Amplexus est Imperator cum omni frequentia Ducum & Procerum Acta Concilij, pœnam non recipientibus comminatus. *Illustres quoque Francorum & Anglorum Reges omnibus modis sollicitare curauit, vt ad perpetuandam amicitiam mutuam sibi in hac parte concordes existerent.* Illi verò inflexi sententiâ cautè suspensâ, donec rei tam scrupulosæ primitus veritatem agnoscerent, celebrem & ipsi ex vtroque Regno Episcoporum & Nobilium loco & tempore congregari Conuentū fecerunt. Aderant à parte Octauiani duo principales eius Complices, qui eius fuerant Electores schismatisque authores, Guido scilicet Cremensis & Ioannes de S. Martino: nam Imarus Tusculanus Episcopus manus illi Exsecrationi ausus imponere iam vitauerat hominem. Aderant & à parte D. Alexandri tres Cardinales, scilicet Henricus Pisanus, Ioannes Neapolitanus (è Canonicis San-Victorinis) *Guillelmus Papiensis.* Surgens ergo ille Cremensis in conspectum Regum & Præsulum coram Vniuersa quæ conuenerat, multitudine Cleri & populi, pro parte sua & contra aduersam totis ingenij atque facundiæ viribus allegauit. Qui cum perorasset, surgens Guillelmus Papiensis vir eloquentissimus perspicuis orationibus obiecta elisit, & fere quidquid ille pro se dixerat, in ipsum ita retorsit, vt propriis itreritus captusque sermonibus videretur. Denique in illo altercationis mutuæ quasi duello totius ita negotij veritas claruit, vt neuter vlterius Princeps cunctaretur repudiatâ parte Octauiani D. Alexandrum recipere & cum Regnis sibi subditis ei de cætero in iis quæ Dei sunt tanquam Papæ Patri parere. Prænominatis ergo schismaticis cum confusione & dedecore discedentibus Principes & Pontifices nostri latâ solemniter in schismaticos excommunicationis sententiâ soluerunt conuentum.

Antequam verò Alexandri fortuna stabilis esset, diu Reges vacillasse ex historia temporis intelligimus: ait enim Radewicus l. 4. c. 74. sub finem *Henricum Regem Anglorum per litteras & legatos suos consensisse*, vt Octauianus Pontifex haberetur. Scribit tamen Petrus Blesensis ab Henrico II. Anglorum Rege Ludouicum Franciæ ad Alexandri partes adductum, & vacillantem ab eo confirmatum: sic enim ille Ep. 144. ad Cœlestinum Papam. *Cum prænominatus*, inquit, *Fridericus fautor schismaticæ dissensionis & author contra Alexandrum Tertium Canonicè sicut scitis electum in partem apostatæ Octauiani coniurasset, atque sub illa schismatis concussione generaliter vbique terrarum Ecclesia laboraret, Reges Franciæ & Angliæ variis

ex vtraque parte legatoribus tentabantur; cumque sententia Regis Francorum, consiliorum varietate, cui faueret parti fluctuans & dubia vacillaret, Rex Henricus dolens Christi tunicam diutius scindi, primus Alexandro Papæ consensit, multaque cautela trahens Regem Francorum pariter ad consensum Apostolicum suis muniuit consiliis & firmauit auxiliis, & sic nauem Petri sub certo discrimine naufragantem in securâ litteris statione locauit. Hæc apud Castrum Radulfi vidimus. Sed hac de re infra pluribus.

Hoc anno M. Petrus Lombardus post longam litterarum tam secularium quàm Diuinarum professionem Episcopatus parisiensis adiit possessionem ex spontanea Philippi Archidiaconi & Ludouici Regis fratris cessione, qui à maiori Canonicorum parte electus fuerat, vt notat Paulus Æmilius in vita Ludouici. Ille vulgò *Magister Sententiarum* appellabatur. Scripsit enim 4. Libros sententiarum Theologicarum (quanquam eos quoque sibi vindicauit eodem tempore Banduinus quidam, etiam Theologiæ professor) quibus confutaret errores Græcorum de Trinitate & processione Spiritus S. maximè verò Berengarianorum, Petro-Bruisianorum, qui sacramenta impugnabant, Gilberti Porrerani, Abaëlardi & sectatorum. Fuit tamen & ipse hæreseos insimulatus apud Alexandrum Pontificem, quod docuisset Christum vt hominem non esse aliquid, eiusque libri prohibit fuerunt; quam in rem extat eiusdem Alexandri ad Vvillielmum Senonensem Archiepiscopum Epistola, quam infra referemus. *M. Petrus Lombardus Episcopus Paris.*

Eodem quoque anno Ludouicus Rex amplissimum priuilegium concessit Monachis San-Maglorianis, qui anno 1138. ex Cœnobio sancti Bartholomæi ad Palatium posito migrauerant ad ædem S. Georgij in Campellis sitam, vbi vetus erat eorum cœmiterium: tuncque priscum nomen resumpsit ædes S. Bartholomæi; antiquitus *Regum Capella*, nunc Ecclesia parochialis, quæ quidem neque postquam Hugo Capetus exulantem excepit *Saluatorem* Episcopum Dolensem & Macloniensem cum corporibus sanctorum Samsonis, Maglorii & aliorum an. 975. Monachosque ibi constituit, destitit esse *Regia Capella*, vt & Abbas S. Maglorii fuit *Archicapellanus*. Cuius rei Ludouicus in priuilegio sequenti meminit.

In Nomine Domini Dei & Saluatoris nostri Iesu-Christi Ego Ludouicus D. G. Francorum Rex Ecclesiæ S. Maglorij in perpetuum... Abbas S. Maglorij Petrus nomine nostram adiit præsentiam rogans & obnixè postulans præceptum firmitatis fieri tam de rebus quæ piè ab Antecessoribus nostris Regibus, Hugone videlicet eiusdem Monasterij fundatore & ædificatore & aliis erant concessæ, quàm de his quæ à nobis videbantur esse collatæ... Etenim Prior Ecclesiæ S. Bartholomæi atque Maglorii antiquitus *Capellanus* Regum constitutus est, & ad hoc 4. præbendæ ei sunt attributæ, volumus vt in horreo & Cellario B. Mariæ Parisiensis, vbi est vna illi designata, similiter in horreo & Cellario S. Germani, vbi alia constituta est, frumentum & vinum pro reditu illarum habeat & sine molestia recipiat. Vbicunque autem extra Parisius fuerimus, si illic Abbas aduenerit, de nostro vt mos est, plenam procurationem habebit... Acta Parisius publicè an. ab incarnatione D. 1159 adstantibus in palatio nostro quorum subtitulata sunt nomina & signa S. Comitis Theobaldi Dapiferi. S. Guidonis Cubicularii. S. Mathæi Camerarii. S. Mathæi Constabularii. Data per manum Hugonis Cancellarii. *Regia Capella S. Bartholomæi.*

Eodem anno obiit Anseulphus de Petra Fonte, Gall. *de Pierre-fons* Episcopus Suessionensis, eique successit M. Hugo de Campo-Florido celeberrimus olim in Academia Parisiensi litterarum secularium, deinde Theologiæ professor, hisce vero temporibus Regis Regnique Cancellarius: vt ex superioribus Ludouici Litteris patet.

Ad hunc vsque annum perduxit Historiam Pontificum & Comitum Engolismensiũ Quidam Canonicus Ecclesiæ Engolismensis, qui post Ademarum de primis Academiæ Parisiensis Professoribus sic scribit c. 8. ordine tamen interturbato. *Defuncto Launo suscepit Helias Scotigena Cathedrã Engolismensem, qui in Gallia mirificè scholas rexit. Hic attulit sacrosanctum corpus sanctissimi Martyris Benigni Engolismam, quo tempore Caluus Imperiale solium ascendit: sub quo Rege Helias Scotus è vita egreditur. ita siquidem inuenitur in quodam libro Scotigenam fuisse Doctorem in Gallia. Beda docuit Simplicium & Simplicius Rabanum qui à transmarinis oris ab Imperatore Carolo vocatus in Pontificem Franciæ promouetur. Qui Alcuinum docuit. Alcuinus Maragdum, Maragdus*

Theodulfum Aurelianensem Episcopum, Theodulphus Heliam Scotigenam Engolismensem Episcopum, Helias Henricum, Henricus Remigium & Hugbaudum haeredes Philosophiae reliquit.

1160. Anno tandem 1160. vbi clatius de Alexandri III. promotione constitit, primus vt aiunt, Henricus Rex eum pro Pontifice agnouit, eique Angliam subiecit, annitentibus inter caeteros Philippo Bonae spei & Arnulfo Lexouiensi, qui fluctuantem Regis animum ad ipsius partes demum adduxerunt: qua de re extant vtriusque ad Alexandrum Epistolae. Philippus quidem in 2. tom. Spicilegii Dacheriani recentem dignitatem ei gratulatus significat à se conuentos Reges & partibus eius conciliatos, sic scribens.

Amantissimo in Christo Patri & Dom. Alexandro D. G. summo Pontifici & Vniuersali Papae Frater Philippus de Eleemosyna modicum id quod est. Susceptis vestrae dignationis apicibus respirauit cor meũ, & tãquam corona spei quae ornata est gloria, refloruit in spiritu meo iucunda serenitas, & Cathedratum vestrũ vlnis verae dilectionis amplectens, supplicationem pro vobis exhibui deuotam bonorum omniũ largitori, sonuitque in commune actio & vox laudis & de vestra promotione carmen referimus Deo nostro, vae denunciamus homini per quem scandalum venit. Confidimus in misericordia conditoris, quia impetus partis ad nihilum deueniet tanquam aqua decurrens, & sicut cera quae fluit, auferentur transgressores quia cecidit super eos ignis abominationis & non videbunt solem Iustitiae Christum qui superbis resistit & humilibus dat gratiam. De reliquo Beatissime Pater, Celsitudini vestrae significo, quia nunc mandatum vestrum deuotione qua debui, sollicitudine qua opportuit & commendatione litteras vestras *D. Henrico Anglorum Regi cum reuerentia praesentaui, quas ipse benignè suscipiens habita cũ suis & vobiscum deliberatione vos in partem spiritualem summũque Pontificem cum omni alacritate susceptum obsequium & obedientiam suam per nos humiliter repraesentat.* Missurus enim ad vos est in breui nuncios suos. Hic paruitati nostrae contulit in mandatis, vt opus suum deuotae sedulitatis ministerio praeuenirem. Litteras autẽ generales quas Praelatis Angliae vniuersaliter destinatis, per fidelẽ virũ cũ venerabilibus Episcopis Gilberto Herefordensi & Hilario Cicestrensi studui delegare, qui personam vestram & opus vestrũ, quod asseritur, siue quantũ intelligimus fouent & diligunt, & studebunt negotiũ vestrum fideliter promouere. Continuato labore accessi ad deuotum filium S. Romanae Ecclesiae D. Regem Francorum, cuius sicut Catholicum Principem decet, fidelis affectus & prompta deuotio personam vestram & opus vestrum certa dilectione prosequitur, & sui sententiam iam operis exhibitione firmasset, nisi grauia eum impedimenta & causae multiplices perturbassent. Dirigitur vobis nostro ministerio & suo spiritu dictata salutatio, sed signaculo prouidentiae conscientiae suae liber tegitur inuolutus, donec opportunum tempus occurrat, quo vobis tanquam patri & sincerè dilecto, imo & diligenter electo & commodè vobis conuenientes vterque vtiliter obedientiam suam & seruitium suum debita charitate cum triumpho iucunditatis exhibeat. Sed hoc ipsum per Dei misericordiam in ianuis est, quia inter ipsum & Regem Angliae de reformatione pacis agitur & in breui credimus terminari. Quod inter manus virorum fidelium pro communi Regnorum concordia deuotè & fideliter agitatur... Scitote praeterea quod Archiepiscopi & Episcopi omnes & Ecclesiae Rectores in electione vestra vnanimiter consentiunt.

Similiter Arnulphus magnae tum quoque apud Henricum authoritatis quid euicisset, ita scribit.

* *Benedictus Deus & pater Domini nostri I. C.* qui Ecclesiam suam immaculatam scilicet sponsam dilecti filii tui miserabili semper benignitate diligit & conseruat. Licet enim ipsam aliquibus quandoque vexari patiatur iniuriis, facit tamen cum tentatione prouentum vt possit sustinere, nec vnquam portas inferi aduersus eam praeualere permittit. Neque enim expedit, vt continuae prosperitatis status eam insolentem reddat, vel otiositas negligentem, sed humilitatem conseruet afflictio, & vexatio tribuat intellectum. Et ei quidem omnia cooperantur in bonum, dum ipsa tanquam aurum in fornace probatur & ad augmentum coronae cuncta proficiunt, dum eam vis aduersitatis fortiorem reddit, & malignitatis infestatio cautiorem. Ipse verò miserator & misericors Dominus ad tempora tribulationis vi-

res virtutis & consilij prouidet & præformat, qui temeritatis audaciam repellere valeant & malignitatis astutiam nouerint declinare. *Quod in sanctæ & gloriosæ recordationis Innocentio Papa satis euidenter apparuit, qui extollentem se aduersus omne quod dicitur aut quod colitur Deus, deiecit Hæreticum, quem nobilitas generis, quem diuitiarum cumulus, quem peccatrix eloquentia, quem prudentia secularis, quem denique secularium hominum fauor publicus attollebat. Præualuit in Athleta Dei veritas falsitati, & humilitati robustæ superba cessit ambitio, & de iniquitate Iustitia triumphauit. Vidimus siquidem ipsum exaltatum & eleuatum sicut cedros Libani, & transiuimus, & ecce non erat: quæsiuimus & non est inuentus locus eius, quia nec inter mortuos tumulum, neque titulum meruit sepulturæ. Dominus autem sublimauit cornu Christi sui, vt in eo vnitas Ecclesiæ reformari posset, & Regnum ipsius omnibus dominari.* Memini Ego, nec id à vestra reor excidisse memoria, quantâ ad mandata eius Principes reuerentiâ mouerentur, quam sublimis extiterit, quantaque maiestate refulserit Ecclesia, quantùm in diebus illis Religio munda & immaculata profecerit, adeo vt plures hodie Religiosorum deserta contineant, quàm ferarum olim habuerint bestiarum. Arbitrabatur ille ad regendos homines vtendum potius sobriæ seueritatis disciplina, quàm remissæ misericordiæ lenitate, Deo potius quàm hominibus placere desiderans, ne ob gratiam hominum coram Deo posset contemptibilis apparere. Vnde & virtus eius semper inter aduersa maior enituit, nec tanta postmodum prosperitatis eius insignia claruerunt, quanta præcedentis aduersitatis adhuc magnalia celebrantur. Neque enim confidebat in homine, neque carnem ponebat brachium suum, sed potius confidebat in Domino, & erat Dominus fiducia eius. *Porro schismata hæc in Ecclesia Rom. frequentius accidisse etiam Lateranensis Palatij picturæ demonstrant, vbi Catholicorum Patrum pedibus pro scabello schismatici præsumptores adscripti sunt, vbi superborum & sublimium colla sapientia propriâ virtute conterit & conculcat.* Quod sanè ea ratione factum, vt sanctis Patribus cedat ad gloriam victoriæ testis adscriptio, in qua præsumptores illi vel compressionis pœnam sustinent vel præsumptionis veniam deprecantur. Vnde & S. Apostolatus vestri Cathedra sine scabello esse non debuit, sed nobiliore scabello debuit illustrari. Neque enim incerta vobis est aut longinqua victoria, sed humilitas verecundiæ vestræ punitur ad tempus, quæ congregatis in Spiritu S. Patribus distulit obedire. Pari etenim culpæ tenetur obnoxius, qui vocationem Domini præuenit, vel recusat oblatam. Redibit tamen in proximo Deo volente serenitas, & modica hæc ad radios veri solis nebula dissoluetur, redintegrata vnitate Catholica ab omni parte pedibus vestris Vniuersitas fidelis occurret. Interim autem quæcunque cæteros studia remorentur, quibuscunque desideriis profana trahatur ambitio, quantacunque temeritate detestabilis erumpat inuidia, ego minor licet omnibus, non minore tamen gaudio quàm cæteri gloriam vestræ promotionis amplector, & vos Apostolum Christi, Petri vicarium, Pastorem & Episcopum omnium qui Christiano nomine censentur agnosco, & vobiscum Catholicam profiteor vnitatem. Gaudeo itaque quoniam desideratus dies, dies scilicet exultationis illuxit quo reuera restitutam credimus virtutibus gratiam, virgam vitiis, terram Principibus, Ecclesiæ libertatem. Gaudeo, inquam, ex hoc nunc sermo Dei non erit alligatus, sed verbum eius quod in ore vestro verum est, quod impossibile credebatur, facili consummabit affectu. Properassem igitur iam ad pedes Beatitudinis vestræ amplectendos, vt ariditatem meam quasi copiosior de proximo benedictionis vestræ rigaret vbertas, nisi me zelus vtilitatis vestræ maximè tenuisset. Ex quo etenim promotionis vestræ auribus nostris veritas & oppositæ præsumptionis error innotuit, festinaui ad nostri notitiam Principis id perferre, vt vacantem animum eius fauore vestro, quibus debebam persuasionibus occuparem, ne nos qualibet occasione malignitatis astutia præueniret. Facilius etenim est animos occupare vacantes, quam ipsos à conceptis affectibus reuocare. Hæsit ille aliquandiu sed statim operante Spiritus S. gratia confirmatus nullum se alium quàm vos suscepturum hilari constantiâ constantique simul hilaritate promisit. In quo eum proximè de differenda vestrâ susceptione Imperatoris litteras accepisset, cui discurrentibus inuicem litteris & Legatis plurimâ videtur charitate coniunctus, ne preces eius spreuisse & in præiudicium eius festinasse videretur, generale quidem suppressit Edictum, sed nequaquam auatus aut linguam

" à litterarum nominifque veftri veneratione continuit, neque quemquam noftrum voluit continere. Arbitratus eft fiquidem minus valituram pro vobis Edicti iactantiam, quàm operis veritatem: firma apud eum eft & indubitata veftri Apoftolatus authoritas, atque in quamcunque partem Cor prædicti Principis fuerit inclinatum, ifte proculdubio non fequetur errantem. Mei autem ftudii erit omnes circa eum quafi vigilias obferuare, ne ora loquentium iniqua præualeant, fed ipfe in veftra, ficut femel incepit, obedientia perfeueret. Felicem enim me, inquam, fi vnquam in hoc vel in alio beneficentiæ veftræ gratus inueniar, vt deuotionis meæ faltem inter cæteros aliquando velit veftra dignatio reminifci.

Ex hacce Epiftola intelligimus Henricum Angliæ Regem omnino quidem in Alexandri partes propendiffe, noluiffe tamen Edicto publico eum pro vero Pontifice agnofcere, ne Imperatoris fibi aliàs amici animum offenderet; arbitratus temporis mora Alexandri caufam conualituram: non vetuiffe vero ne fubditi fui ad eum fcriberent, aut ab eo litteras acciperent. Alexander autem ad hafce Arnulfi litteras refcripfit in hunc modum.

" *Alexander* Epifcopus Seruus Seru. Dei Venerabili fratri Arnulfo Lexouienfi Epifcopo Sal. & Apoft. bened. Litteras à tua nobis prudentia deftinatas tanto hilariori mente fufcepimus, quanto de vberiori pinguetudine Caritatis & ampliori feruore deuotionis eas nouimus proceffiffe. Quas & nos ipfi attentè fatis ac diligenter infpeximus, & vt conceptæ dilectionis integritas & probatæ fidei certitudo in tenebris non lateret, fed fieret ignorantibus manifefta, eas in Fratrum noftrorum auditorio publicè fecimus recitari. Ipfæ profectò & deuotiffimi continebant puritatem animi, nec minus luculentam profundi pectoris eloquentiam redolebant. Nouimus autem & immemores non exiftimus, qualiter ficut & ipfa tua fcripta plenariè continebant, Diuæ ac Reuerendæ memoriæ Innocentio Papæ Anteceffori noftro fchifmaticus ille qui & generofitate naturæ rerum copia terrenarum, prudẽtia feculari & gratia labiorum mira æftimatione reddebatur infignis, nefaria temeritate fuccreuit, & innocentem noxius, fortis debilem, armatus inermen, fchifmaticus Catholicum impugnabat. Cæterum ad quem fratres ipfa Deo miferante peruenerit, deuoti & fideles Ecclefiæ filii per gloriam meritorum, ma li verò perfuppliciorum grauamina cognouerunt. Quid etiam de aliis fimilia præfumentibus antea fæpenumero contigiffet, tu tam facundè quàm eleganter in eifdem litteris expreffifti. Temporibufque noftris optimus Deus voluit hærefes fufcitare, vt qui probati funt, manifefti fiant, & vt per noftrum & aliorum Catholicorum ftudium & laborem granis & paleis in atea Domini fegregatis fchifmata & hærefes conterantur. Credimus fiquidem & de gratia Diuina confidimus quòd in proximo fedatis fluctibus procellarum & ventorum turbine propulfato dies nobis ferenus & fulgidus arridebit. Et calcatis inimicis Ecclefiæ tranquilla in portu Petri nauicula refidebit. Perfoluimus autem gratias omnium Conditori laudum præconia referentes, quod magnificum illum & fereniffimum orbis Principem Henricum Regem Anglorum iudices firmum & ftabilem in Catholicæ vnitate Ecclefiæ permanere, & quod per tuam præfertim inductionem in fancto propofito animum folidauit. Rogamus fanè vt ita vigil femper circa eum & folicitus perfeueres, ne per frequentes vexationes Imperatoris & Nunciorum fuorum à deuotione Ecclefiæ, & noftra quod abfit, velit quomodolibet declinare. Volumus quidem te apud eundem Regem & Epifcopos atq; adiacentes perfonas quafi quendam Apoftolum & Nuncium veritatis in illis partibus experiri. Circumpofitos quoque & vicinos Epifcopos, & tam Ecclefiafticas quàm feculares perfonas, nobiles præcipuè ac potentes ad hoc ipfum efficaci ftudio & omni diligentia exhorteris. Nos enim perfonã tuã quàm finceta charitate in Domino diligamus atque ad honorem & exaltationem tuam, quamque prompto animo defideremus intendere, per illum dilectionis feruorem quem circa te & ante promotionem noftram habuimus, difcretionis tuæ prudentiam non credimus ignorare. Præterea qualiter Fridericus Romanorum Imperator auorum fuorum fceleratiffima veftigia fubfecutus circa facrofanctam Ecclefiam Rom. in præfenti fe habeat & olim habuerit, & qualem circa eam animum gerat, qui vtique fpecialis eius patronus deberet & defenfor exiftere, multis rerum indiciis

indiciis à longis retro temporibus ad notitiam tuam non ambigimus peruenisse. A tempore siquidem Antecessoris nostri piæ recordationis Adriani Papæ & ab exordio dignitatis suæ cœpit S. Romanam Ecclesiam tanquam tyrannus opprimere & non mediocriter infestare. Archiepiscopos nempe & Episcopos à sede apostolica redeuntes in ignominiam & detrimentũ Ecclesiæ plerunque capi turpiter & inhonestè præcepit, eosque fecit carceris custodiæ mancipari. Nos quoque in minori officio constitutos, qui cum venerabili fratre nostro B. nunc Portuensi Episcopo ad eum fuimus delegati, qualiter apud Bisonrium ipse tractauerit, & quam indignè receperit, non est opus nos in præsenti referre, quia credimus te idipsum plenariè cognouisse. Viuente etiam prædicto Antecessore nostro Patrimonium B. Petri violenter inuasit, & eandem Rom. Ecclesiam visus est modis omnibus conculcare, ita quod à pluribus dicebatur & quasi fama communis habebat, quoniam eo superstite, Octauianum, qui semper fuit domesticus Ecclesiæ inimicus ordinare Apostolicum, imo Apostaticum si opportunitatem acciperet, intendebat. Quia vero illo viuente Omnipotens Deus non permisit eum conceptam vesaniam exercere, post mortem eius opportunitate concepta prædictum Octauianum schismaticum, Simoniacum & manifestissimum inuasorem, qui cum tribus tantum malitiæ suæ complicibus sicut totus pœne mundus agnouit, post Canonicam & vnanimem electionem nostram Mantum arripuit, & ita se damnabili præsumptione intrusit in tanta iniquitate modis omnibus manutenuit, & quidquid ille fecit solo, fauore, potentia & authoritate ipsius & Nunciorum suorum qui in vrbe præsentes extiterant, eum fecisse absque ambiguitate tenemus. Vnde ad confirmationem ipsius, imo vt omnem videretur in Ecclesia Dei authoritatem habere, Archiepiscopos, & alios Ecclesiarum Prælatos apud Papiam contra sacrorum instituta Canonum prout ei placuit, conuocauit. Ille autem sicut homo qui nec in Deo nec in iustitia confidebat, in ipsius Imperatoris præsentia per aliquot dies velut pro certo accipiens, insignia Pontificatus abiecit, sicut etiam in nostro & fratrum nostrorum conspectu, dum Romæ olim nos teneret inclusos, suam malitiam recognoscens facere voluit, ea quidem conditione seruata, vt nos ei postmodum reddere deberemus. Cumq; nos ea recipere sub hac conditione uollemus, ipse in sua pertinacia & damnabili præsumptione permansit. Cæterum vt prædictus Imperator Ecclesiam Dei suæ videretur subiugare & supponere dirioni; & eam in supremam redigere seruitutem, memorato Apostatico sicut dictum est, Pontificalia insignia reddidit & eum de Papatu quod est à seculis inaudirum per annulum, vt dicitur, inuestiuit. Quosdam etiam Episcopos aliis discretioribus & honestioribus occultè de illo Conciliabulo fugientibus & reuerentiam exhibere laicali violentiæ tyrannica oppressione coëgit. Sic enim Reges & Principes diuersarum Partium sibi intendit tum spirituali tum materiali gladio subiugare, si in hac parte quod absit, nefandissimum eius propositum præualeret. Datum Anagniæ Kal. April.

Hisce rationibus & argumentis conabatur Alexander Reges, Principes & Ecclesiarum Prælatos ab Octauiani & Imperatoris partibus auertere. Quanquam vero Henricus Anglorum Rex videatur primus Alexandro adhæsisse & Ludouico Regi præiuisse: vt ex Petro Blesensi supra retulimus: contrarium tamen scribit Theobaldus Cantuariensis Archiepiscopus ad Henricum Angliæ Regem apud Saresberiensem Ep. 48. Ille enim vtitur exemplo Ecclesiæ Gallicanæ, quæ iam agnouerat Alexandrum, vt ad eum similiter pro vero Pontifice habendum, Regem suum impellat. Sic ergo habet.

Ecclesia Gallicana, sicut nobis veridica relatione innotuit, recepit Alexandrum, ab Octauiano recessit. Quod autem ad humanum spectat examen, meliori & saniori parti videtur adhæsisse, cum omnibus constet, quod persona Alexandri honestior est, prudentior, litteratior, eloquentior. Causa eius ab omnibus inde venientibus sincerior, iustior prædicatur. Et quamuis r eutrius illius adhuc nuncium aut scriptum viderimus, scimus tamen quia omnes Nostrates, si vester consensus affuerit, proniores sunt in partem Alexandri. Audiuimus autem quod Imperator vos in partem Octauiani trahere conatur: sed absit, vt in tanto periculo Ecclesiæ pro amore & honore hominis faciatis, nisi quod crederetis Domino placiturum.

Nec decet Maiestatem vestram si placet vt in tota Ecclesia Regni vestri superponatis hominem qui sine electione, vt publicè dicitur, sine gratia Domini, per fauorem vnius Imperatoris tantum honorem ausus est occupare. Nam tota fere Ecclesia Rom. in parte Alexandri est. Incredibile autem est, quod pars illa possit obtinere praeualere per hominem, cui iustitia deest, cui Dominus aduersatur. Eos vero in humili casu praeualuisse crebra recolimus lectione, quos Gallicana recepit & fouit Ecclesia, & infelicem exitum eorum quos tentationis impetus introduxit. Sic obtinuerunt temporibus nostris Innocentius aduersus Petrum, Calixtus aduersus Burdinum, Vrbanus aduersus Vvibertum, Paschalis aduersus tres Albertum, Maginulfum, Theodoricum; & multi similiter in diebus Patrum. Nobis ergo prouideat dignatio vestra, vestrumque in partem illam Deus declinet assensum, quæ iustitiæ veritati innititur.

Ex his ergo colligitur Gallicanam Eccelesiam in agnoscendo Alexandro præiuisse Anglicanæ, non huius exemplum secutam. Quam multi autem viri Docti pro alterutra parte scripserint, ex eo patet, quod diuturnum fuit hoc schisma, & Reges diu incertos tenuit: maximè verò cum ad litis definitionem habita sunt Concilia, in iis pro & contra multa fuerunt dicta & obiecta: vt infra dicemus.

In partibus tamen Alexandri constantiores fuerunt Angli, & Octauianum variis scommatis prosciderunt. In eum leguntur hice versus apud Mattheum Parisiensem in vitis 23. Abbatum S. Albani.

Guido de Crema Io & Hannes sunt Anathema:
Nunquid peccaui? nunquid malè grammaticaui?
Schismatici praui, si nomen schismaticaui.

Qui versus facti sunt contra Guidonem de Crema & Ioannem de S. Martino Cardinales præcipuos Octauiani fautores. Porro Alexander aliquandiu demoratus est in Ditione Regis Siculi, cuius fauore fouebatur, inquit Neubrigensis, præstolans opportunitatem transeundi in Gallias, quò anno sequente 1161. transiit, vt suo loco dicemus. Ab eo verò missi fuerant ad Ludouicum tres Cardinales, Otho seu Odo, Vvillielmus Papiensis, & Henricus Pisanus, vt securam in regno suo sedem obtinerent.

Eodem anno Ludouicus post mortem coniugis Hispaniæ Regis filiæ, ex qua nullam susceperat prolem masculam, quam Vincentius post Robertum Antissiodorensem ait fuisse *Fœminam vitæ laudabilis, actibus claram, moribusque perornatam*, Adelam Theobaldi Comitis Campaniæ filiam in coniugem accepit, quam Hugo Senonensis Archiepiscopus Parisiis in æde B. Mariæ Parisiensis, Diœceseos Patronæ coronauit: qua de re sic scribit Robertus Antissiodorensis in Chronico. *Ipso anno mortua est Regina Franciæ filia Imperatoris Hispaniæ, fœmina vitæ laudabilis actibus clara, moribus perornata. Rex vero Ludouicus consilio Procerum suorum accepit in coniugem filiam bonæ memoriæ venerabilis Comitis Theobaldi, quam postmodum prædictus Hugo Senonensis Archiepiscopus Parisius Reginam vnxit, ipsamque cum Domino suo Ludouico ipsa die præsentibus tribus Cardinalibus, Othone videlicet, & Vvillielmo Papiensi atque Henrico Pisano in Ecclesia B. Mariæ coronauit: & in eadem Ecclesia ipsa Cardinalibus & multis aliis præsentibus Missæ officium solemniter celebrauit, quod factum valde displicuit Remensi Archiepiscopo & eius Episcopis.*

Eodem anno teste Mathæo Parisiensi celebratum est matrimonium inter filium Regis Anglorum septennem & filiam Ludouici Regis Franciæ triennem, authoritate eorundem Cardinalium Henrici Pisani & Vvillielmi Papiensis sedis Apostolicæ Legatorum 4. non. Nouemb. apud Burgum. Notat quoque idem author Mariam Abbatissam de Rumesia filiam Regis Stephani eodem anno nupsisse Mathæo Comiti Boloniæ & duas illi pepetisse filias: ob idque Thomam Regiæ Cancellarium nuptiis eiusmodi aduersantem adinstar Ioannis Baptistæ multa mala fuisse perpessum. Eodem quoque anno Theobaldus Cantuariensis Archiepiscopus vir supra omne meritum fato communi functus est, & Thomas Cancellarius ei suffectus.

Origo Valdensium Manichæa. Eodem quoque anno aut circiter orta est hæresis & secta Vvaldensium hoc modo. In oppido Vvaldensi Marchiæ Lugdunensis quidam Ciuis diues nomine Pe-

trus,cognomine *Vualdus*, vel *Vualdensis* ab oppido, cum vel audisset vel legisset ex præcepto Domini vendenda esse omnia bona & eroganda pauperibus Math. 19. existimauit desiisse omnino vitam Apostolicam in Ecclesia esse à temporibus Siluestri Papæ, cum scilicet proprias habere cœpit possessiones. Itaque illam reuocare proposse suo studuit, & bonis propriis venditis ac distributis ad sustentationem pauperum vitam ipse pauperrimam ducere aggressus est. Quo exemplo multi diuites ad idem pro amore Christi faciendum excitati sunt : inter cæteros verò quidam Ioannes de Lugduno Ciuis Lugdunensis, qui morte Conciuis cuiusdam ditissimi subitaneâ territus, venditis bonis se præfato Petro adiunxit. Cuius rei fama & exemplo complures permoti voluntariorum pauperum numerum vehementer auxerunt.

Addiderunt pauperi vitæ prædicationem Diuini verbi, quanquã essent magna ex parte illiterati, quia Apostolos etiam rudes & omnino litteratû expertes prædicasse dicebant. Non sunt tamen id muneris obire ausi antequam à Romano Pontifice prædicandi licentiam petiissent. Igitur Romam proficiscuntur, mentem consiliumque suum aperiunt : at repulsam patiuntur, quia visum est non esse tutum fidelium animas illiteratis committere. Reuersi, nihiloque prudentiores aut humiliores facti contempta Pontificis Clerique authoritate prædicant, clericos moresque sacerdotum innumeris onerant opprobriis : in luxum verò, in diuitias & nimias eorum possessiones acrius inuehuntur, à persoluendis decimis populum eximunt : atque ita sibi conciliata probitatis fama confessiones audiunt, pœnitentias iniungunt, à peccatis absoluunt, tantoque licentius, quod Laici eos exteriori pietatis specimine præfulgere videntes, se melius & efficacius per eos absolui, quam per proprios sacerdotes crederent. Itaque dici non potest quam breui tempore secta illa inualuerit, quæ varias in opiniones deinde abiit nec mirum : cum enim eorum plerique Idiotæ essent, sacras scripturas pro suo quisque captu & arbitrio explicabant. His se adiungunt Petro-Bruisiani & Henriciani, dicti Albigenses & cæteri Vascones hæretici, quos D. Bernardus voce, sermonibus & scriptis confutarat quidem, at non omnino extinxerat.

Illi autem communiter Doctores & Vniuersitatum Magistros tanquam bufones tumidos contemnebant & scientiarum vanitate inflatos, se vero humiles Christi confessores appellari volebant.

Crescente igitur numero sectatorum varias Prouincias & Regna peragrarunt, constitueruntque ipsi sibi Episcopos, Ecclesias scholasque proprias : adeo vt in vna Diœcesi Pictauiensi fuerint eorum 41. scholæ teste Rainero. Qui cum illis per annos 17. commoratus, agnita tandem eorum impietate & fatuitate hæresim publicè abiurauit & ad Dominicanos se contulit. Scribebat ille circa an.1250. ait vero *longè plures illorum scholas fuisse quam Theologorum, & plures auditores qui publicè disputabant & populum ad solennes disputationes conuocabant, in foro & in campis prædicabant & in tectis, & non erat qui eos impedire auderet propter potentiam & multitudinem fautorum ipsorum.*

Variis autem illi nominibus processu tẽporis appellati sunt, *Vualdenses, Cathari Cataphrygi Publicani, Popelicani, Paterini, Piphres, Tisserani, Bulgares.* Aduersus eos scripsit disertissimè sermones multos Ecbertus Abbas S. Florini Ord. Bened. diœcesis Treuerensis Frater B. Elisabethæ Virginis Abbatissæ Schonaugiensis, qui hoc seculo floruit: sic autem de iis initio habet. *Hos nostra Germania Catharos, Flandria Piphles*, forte *Pifres, Gallia Tizerans*, seu potius *Tisserans, ab vsu texendi appellat.* Coloniæ & alibi malum semen spargere cœperunt, & vix inde expelli potuerunt, licet summo labore annitteretur Rainaldus de Dasselle Imperatoris Friderici Cancellarius, & Coloniensis Archiepiscopus vir summa pietate & doctrina atque eloquentia præditus pestem illam procul à se & à ciuitate sua remouere. Ibi tres præcipuè Magistros habebant, Arnoldum, Marsilium & Theodoricum viros in disputando acutissimos.

Cæsarius Heisterbakensis plurima refert pertinaciæ eiusmodi Hæreticorum exempla, præsertim Arnoldi ipsius qui Discipulos suos ad ignem damnatos in tormentis consolabatur, suam ipse manum voracibus flammis imponens. Sic igitur ille l. 5. c 19. *Circa illa tempora sub Archiepiscopo Raynaldo* (qui an. 1159. factus est Archiepiscopus & anno 1167. decessit) *Coloniæ plures sunt Hæretici comprehensi, qui à*

" litteratis viris examinati & victi per Iudicium seculare damnati sunt. Data senten-" tia cum ducendi essent ad ignem, vnus illorum Arnoldus nomine, quem cæteri " Magistrum suum fatebantur, sicut narrauerunt qui interfuerunt, panem & peluium " cum aqua sibi dari petiuit. Quibusdam volentibus vt hoc fieret, viri prudentes " dissuaserunt dicentes aliquid hic fieri posse opere Diabolico, quod infirmis esset in " scandalum & in ruinam. A. Quid ergo actum de Hæreticis Coloniensibus? C. " ducti sunt extra Ciuitatem & iuxta Cœmiterium Iudæorum simul in ignem mis-" si. Qui cum fortiter arderent, multis videntibus & audientibus Arnoldus semiu-" stis Discipulorum Capitibus manum imponens ait, *Constantes estote in fide vestra,* " *quia hodie eritis cum Laurentio.* Cum esset inter eos virgo quædam speciosa sed hæ-" retica & quorundam compassione ab igne subtracta, promittentium vel quia eam " viro traderent, vel si hoc magis placeret, in Monasterio Virginum locarent, cum " verbo tenus consensisset, iam extinctis Hæreticis tenentibus se dixit, *Dicite mihi* " *vbi iacet seductor ille?* cumque ei demonstrassent M. Arnoldum, ex manibus illo-" rum elapsa, facie veste tectâ super extincti corpus ruit, & cum illo in infernum " perpetuò arsura descendit.

Transierunt quoq; in Angliam nebulones isti & Oxoniæ damnati sunt: quid verò ibi fecerint? quæq; fuerint eorū dogmata, non alienum erit ab Historia nostra, ex Vvillielmo Neubtigensi referre, qui de iis fusè agit lib. 2. c. 13. *Iisdem diebus,* inquit, nempe circa an. 1160. *Erronei quidam venerunt in Angliam,* ex eorum vt creditur ge-" nere, quos vulgo Publicanos vocant. Hi nimirum olim ex Gasconia incerto au-" thore habentes originem, regionibus plurimis virus suæ perfidiæ infuderunt. " Quippe in latissimis Galliæ, Hispaniæ, Italiæ, Germaniæque Prouinciis tam " multi hac peste infecti esse dicuntur, vt secundum Prophetam multiplicati esse " super numerum arenæ videantur. Denique cum à Præsulibus Ecclesiarum & " Principibus Prouinciarum in eos remissius agitur, egrediuntur de caueis suis vul-" pes nequissimæ, & prætentâ specie pietatis seducendo simplices, vineam Domi-" ni Sabaoth tanto grauius quanto liberius demoliuntur. Cum autem aduer-" sus eos igne Dei fidelium zelus succenditur, in suis foueis delitescunt, mi-" nusque sunt noxii, sed tamen occultum spargendo virus nocere non desi-" nunt.

Anglia ope Francorum ab Hæresi olim libera-ta.

" Homines Rusticani & Idiotæ atque ideo ad rationem hebetes, peste verò illâ " semel haustâ ita imbuti, vt ad omnem rigeant disciplinam: vnde rarissimè con-" tigit eorum aliquem, cum è suis latebris proditi extrahuntur, ad pietatem con-" uerti. Sanè ab hac & ab aliis pestibus Hæreticis immunis semper extitit Anglia, " cum in aliis mundi partibus tot pullulauerint hæreses. Et quidem hæc insula cum " propter incolentes Britones Britannia diceretur, Pelagiū in Oriente Hæresiarcham " futurum ex se misit, eiusque in se processu temporis errorem admisit. Ad cuius " peremptionem Gallicanæ Ecclesiæ pia prouisio semel & iterum beatissimum di-" rexit Germanum. At vbi hanc insulam expulsis Britonibus natio possedit Anglo-" rum, vt non iam Britannia sed Anglia diceretur, nullius vnquam ex ea pestis hæ-" reticæ virus ebulliuit: sed nec in eam aliunde vsque ad tempora Regis Henrici " II. tanquam propagandum & dilatandum introiuit. Tunc quoque Deo propicio, " pesti quæ iam irrepserat, ita est obuiatum, vt de cætero hanc ingredi vereren-" tur.

De Hæreticis.

" *Erant* autem tam viri quàm fœminæ paulò amplius quàm triginta, qui dissimu-" lato errore, quasi pacificè huc ingressi sunt propagandæ pestis gratia Duce quo-" dam Girardo, in quem omnes tanquam Præceptorem ac Principem respiciebant. " Nam solus erat aliquantulum litteratus: cæteri verò sine litteris & idiotæ, homi-" nes planè impoliti & rustici, Nationis & linguæ Teutonicæ. Aliquandiu in An-" glia morantes vnam tantum mulierculam venenatis circumuentam susurris, & " quibusdam vt dicitur, fascinatam præstigiis suo cœtui aggregauerunt. Non enim " diu latere potuerunt, sed quibusdam curiosè indagantibus, quod peregrinæ es-" sent sectæ, deprehensi tentique sunt in custodia publica. *Rex verò nolens eos in-* " *discussos vel dimittere vel punire, Episcopale precepit Oxoniæ Concilium congregari. Vbi* " *dum solenniter de Religione conueniuntur, eo qui litteratus videbatur, suscipiente cau-* " *sam omnium & loquente pro omnibus, Christianos se esse & doctrinam Apostolicam ve-* " *nerari responderunt. Interrogati per ordinem de sacræ fidei articulis; de substantia quidem*

superni Medici recta, de eius verò remediis, quibus humanæ infirmitati mederi dignatur, id est diuinis Sacramentis peruersa dixerunt, sacrum Baptisma, Eucharistiam, Coniugium detestantes, atque vnitati Catholicæ quam hæc Diuina imbuunt subsidia, ausu nefario derogantes. Cumque sumptis de Scriptura Diuinis vrgerentur testimoniis, se quidem vt instituti erant credere, de fide verò sua disputare nolle responderunt. Moniti vt pœnitentiam agerent, & corpori Ecclesiæ vnirentur, omnem consilij salubritatem spreuerunt.

Minas quoque vt vel metu resipiscernet, deriserunt, verbo illo Dominico *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est Regnum Cælorum.* Tunc Episcopi, ne virus hæreticum latius serperet, præcauentes, eosdem publicè pronunciatos hæreticos corporali disciplinæ subdendos Catholico Principi tradiderunt. Qui præcepit hæreticæ infamiæ characterem frontibus eorum inuri, & spectanti populo virgis coërcitos vrbe expelli, districtè prohibens, ne quis eos vel hospitio recipere, vel aliquo solatio confouere præsumeret. Dictâ sententiâ ad pœnam iustissimam ducebantur gaudentes non lentis passibus præcedente magistro eorum & cantante. *Beati eritis cum vos oderint homines.* In tantum deceptis à se mentibus seductorius abutebatur spiritus. Illa quidem muliercula quam in Anglia seduxerant, metu supplicij discedens ab eis, errorem confessa reconciliationem meruit. Porro detestandum illud Collegium cauteriatis frontibus iustæ seruituti subiacuit, eo qui primatum gerebat in eis ob insigne Magisterij, inustionis geminæ, id est in fronte & circa mentum dedecus sustinente. Scissisque cingulo tenus vestibus publicè cæsi & flagris resonantibus vrbe eiecti algoris intolerantiâ (hiems quippe erat) nemine vel exiguum misericordiæ impendente miserè interierunt. Huius seueritatis pius rigor non solùm parte illa quæ iam irrepserat, Angliæ Regnum purgauit, verum etiam ne vlterius irreperet, incusso hæreticis terrore præcauit.

Nec erit adhuc extra rem referre, quæ de hisce Publicanis refert Radulphus Cogeshalensis Monachus Anglus accidisse Remis tempore Guillelmi de Campania Archiepiscopi, nempe circa an. 1180. leguntur autem prædicti Radulfi verba ex M. S. transcripta in Notis Ioan. Picardi ad locum præallatum Vvillielmi Neubrigensis.

Temporibus Ludouici Regis Franciæ qui genuit Regem Philippum, cum error quorundam Hæreticorum, qui vulgo appellantur Publicani per plures Galliæ Prouincias proserperet, prodigiosum quiddam in vrbe Remensium contigit, de quadam senili muliere hac peste infecta. Cum enim D. Guillelmus eiusdem vrbis Archiepiscopus & auunculus Regis Philippi cum Clericis suis spatiandi gratia obequitaret, Quidam ex Clericis eius scilicet M. Geruasius Tilleberniensis videns quandam puellam in vinea solam deambulantem, lubricæ iuuentutis curiositate ductus diuertit ad eam, sicut ab ore eius audiuimus postea, cum Canonicus esset. Quam salutans & vnde, cuius esset filia & quidnam ibi sola ageret, diligenter inquirens, cum eius pulchritudinem diutius attendisset, hanc tandem de amore lasciuo curialiter affatur. Cui illa simplici gestu & quadam verborum grauitate respondet, vix iuuenem respicere volens: *Nunquam velit Deus* ô bone adolescens, vt tua amica siue alicuius hominis existam? quia si Virginitatem amisissem & Corona semel corrupta esset, æternæ damnationi proculdubio absque omni remedio subiacerem. Quod audiens M. Geruasius intellexit protinus hanc esse de illa impurissima secta Publicanorum, qui illo in tempore vbique exquirebantur & perimebantur, sed maximè à Philippo Comite Flandrensium, qui iusta crudelitate eos immisericorditer puniebat. Nonnulli verò etiam in Angliã aduenerant, qui apud Oxenefordiam deprehensi iubente Rege Henrico II. clauo candenti in frontibus deformiter sanè signati & effugati. Dum itaque prædictus Clericus cũ puella de tali responso confutando altercaretur, superuenit Archiepiscopus cum suis qui controuersiæ subortæ causam agnoscens iussit puellam comprehendi & secum in vrbem adduci. Quam coram Clericis suis alloquens, & plures authoritates & rationum argumenta pro confutando errore proponens, respondit illa se nequaquam adhuc fuisse instructam, vt tantas obiectiones posset refellere, sed habere se quandam Magistram in vrbe confessa est, quæ omnium obiectiones facillimè suis rationibus refelleret. Cuius nomen & habitationis locũ cum indicasset, confestim à Ministris quæsita & inuenta coram Archiepiscopo sistitur. Quæ multis

Alia Historia Publicanorum.

Res gesta Remis.

Quæstionibus & authoritatibus Diuinarum scripturarum & ab ipso Archiepiscopo & à Clericis vndique pulsata quæ tantum errorem conuincerent, ita omnes authoritates prolatas quadam sinistra interpretatione peruertebant, vt satis patenter cunctis innotuerit spiritum totius erroris per os eius fuisse locutum. Ad omnes siquidem authoritates & historias tam veteris quam noui testamenti quæ ei obiiciebantur, tam facilè, tam memoriter respondebat, tanquam omnium scripturarum notitiam esset adepta, & in huiuscemodi responsionibus semper exercitata, veris falsa commiscens, & veram fidei nostræ explanationem quodam perniciosо intellectu deludens. Cum autem vtrarumque mentes obstinatæ nec minis nec blandiciis aut vllis allegationibus vel scripturarum authoritatibus ab errore suarum propositionum reuocari possent, reclusæ sunt in ergastulo carceris vsque in crastinum diem. Quæ coram Archiepiscopo & omni Clero ac in præsentia nobilium virorum in Aula Archiepiscopali reuocatæ pluribus iterum allegationibus de abrenunciando errore publicè conueniuntur. Quæ cum salutaribus monitis nulla ratione acquieuissent, sed in errore iam semel concepto immobiliter perstitissent, communi Consilio decretum est, vt flammis concremarentur. Et iam igne in ciuitate accenso cum ad pœnam adiudicatam à Ministris trahi deberent, ait illa malefici erroris Magistra. *O Insensati & iudices iniusti! putatis ne quod me ignibus vestris concremabitis! iudicium vestrum non formido & ignem præparatum non perhorresco.* Et hæc dicens concitè glomum fili extraxit & extra quandam magnam fenestram proiecit, capite fili in manibus retento, cunctisque audientibus voce sonora dixit, *recipe*. Ad quod verbum mox è terris eleuata glomum agili volatu cunctis aspicientibus extra fenestrã subsecuta est, malignorum spirituum ministerio vt credimus subuecta, qui quondam Simonem Magum in aëra sustulerunt. Quo autem illa malefica deuenerit, vel ad quem locum transportata fuerit, ab aspicientibus omnino sciri non potuit.

Puella vero nondum ad tantam sectæ illius vesaniam prouecta cum remansisset, & nec rationum persuasione, nec diuitiarum sponsione ab incepta obstinatione reuocari potuisset, igne consumpta est non sine admiratione multorum, cum nulla suspiria, nullos fletus, nullum planctum emitteret, sed omne flagrantis incendii tormentum constanter & alacriter perferret instar Martyrum Christi, sed dispari causa, qui olim pro Christianâ Religione à Paganis trucidabantur. Homines hi huiusmodi impurissimæ sectæ mori magis eligunt quàm ab errore conuerti. Sed nihil simile habent Martyrum Christi constantia & istorum pertinacia. Quia mortis contemptum in illis pietas, in istis cordis duritia operatur.

Asserunt isti paruulos non baptizandos, donec ad intelligibilem peruenіant ætatem, astruunt non orandum pro mortuis, nec sanctorum suffragia expetenda. Nuptias damnant, Virginitatem prædicant in operimentum suæ turpitudinis. Lac & quidquid ex eo conficitur, abhorrent, & omnem cibum qui ex coitu procreatur. Non credunt ignem purgatorium restare post mortem: sed statim animam corpore solutam ad requiem transire vel ad damnationem. Nullas sacras scripturas recipiunt, nisi Euangelia & Epistolas Canonicas. Rusticani homines sunt, & ideo nec rationibus conuincuntur, nec authoritatibus corriguntur, nec persuasionibus flectuntur, mori magis eligunt quam ab impiissima secta conuerti.

Aiunt & alij qui de eorum secretis inuestigauerunt, quod isti non credunt Deum res humanas curare, nec aliquam dispositionem vel potentiam in terrenis creaturis exercere, sed Apostatam Angelum quem & Lusabel nominant, vniuersæ corporali creaturæ præsidere & ad nutum eius cuncta terrena disponi. Corpus à Diabolo dicunt formari, animam vero à Deo creari, & corporibus infundi. Vnde fit vt semper quædam pertinax pugna inter corpus & animam geratur. Dicunt etiam nonnulli quod in subterraneis suis quædam nefanda sacrificia Lucifero suo temporibus agant constitutis, & quasdem sacrilegas turpitudines operantur.

Hæc de Hæreticis illis Radulphus. Petrus quoque ad Valltem Sernaiam Monachus testis eorundem oculatus scribens de Albigensibus c. 1. eos diuidit in tres Classes, quarum secunda, vt isti Publicani, reiiciebat sacramenta, & nomina-

tium ea quæ ab hoc authore designantur: tertia Iuramentum detestabatur & abhorrebat. Sed de Albigensibus ad annum 1178. & 1179.

Anno 1161 Alexander III. sibi metuens à Friderico, nec tutius putans vllibi fore sibi azylum quàm in Francia, dat ad Ludouicum Regem litteras Anagniæ 16. Kal. Feb. quibus ab eo auxilium fauoremque flagitat, vt pote cuius progenitores & maiores semper & ab omni æuo laboranti Ecclesiæ succurrere consueuerant. 1161.

Alexander Episcopus Seruus Seruorum Dei. *Charissimo in Christo filio Ludouico Illustri Francorum Regi Sal. & Apost. Bened.* Quantum Illustres & Magnifici Proaui & Progenitores tui Reges Francorum sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ deuoti semper & obedientes extiterint, quanta ei commoda & deuotionis obsequia exhibuerint, Nos ex multis ac magnificis vtilitatibus quæ per eos sanctæ Dei Ecclesiæ prouenerunt, manifestè cognouimus, vt fratres nostri qui diutius sunt in Rom. Ecclesia conuersati idipsum plenius agnouerunt. *Tu verò Progenitorum tuorum laudabilis imitator existens, vt ita paternarum virtutum sicut & Regni hæredem te veraciter exhiberes, id eorum exemplum singularem & vnicam matrem tuam sacrosanctam Rom. Ecclesiam, ex quo Excellentia tua Regnum à Deo commissum est gubernandum, propensius dilexisti, in pressuris & necessitatibus suis ei fideliter adstitisti: & nihil vnquam fuit quod à deuotione & subuersione ipsius Regium potuerit animum reuocare. Illo siquidem Friderico qui pro sui Officij debito aduocatus Ecclesiæ & defensor deberet existere, aduersus eam crudeliter sæuiente, Tu sicut Princeps Christianissimus eam diligis & honoras, & ipsam sincero veneraris affectu.* Quæ vtique in omni tribulatione sua tam apud prædecessores tuos, quàm apud Te ipsum & optatæ portum quietis obtinuit, & refugium semper opportunum inuenit. *Gallicana quoque Ecclesia inter omnes* alias Orbis Ecclesias, quæcunque aliæ prouenientibus scandalis in tribulatione mutassent, *nunquam à Catholicæ matris Ecclesiæ vnitate recessit*; nunquam ab eius subiectione & reuerentiâ se substraxit, sed tanquam deuotissima filia firma semper & stabilis in eius deuotione permansit. Vnde ipsa Mater omnium & Magistra Romana Ecclesia Progenitores & Te ipsum inter cæteros Orbis Principes, Gallicanam quoque Ecclesiam speciali & singulari prærogatiua dilexit; ad honorem, incrementum & exaltationem vestram intendit, & in omnibus, in quibus secundum Deum potuit, vestræ satisfaciens voluntati, personas vestras propensius honorauit. Nullum siquidem in toto orbe terrarum Principem esse credimus quem Antecessores nostri & nos ipsi ampliori affectione diligere teneamur, & cui magis à nobis sit, quàm tuæ Celsitudini deferendum. Firmiter namque in cordis armario retinemus, & tam ex publica fama quàm ex Archiepiscoporum & Episcoporum Regni tui & Dilectorum filiorum nostrorum, Henrici, Vvillielmi & Odonis Cardinalium, quos pro necessitate Ecclesiæ, pro honore quoque & vtilitate Regni & tuâ ad partes illas destinauimus, transmissâ relatione cognouimus: qualiter sicut tu ipse hac vice nobis propriis litteris innuisti, ad receptionem nostram, quidquid alij facerent, Regium animum ab ipso principio efficaciter induxisti, vt alij sint exemplo tuo ad illud idem vehementius prouocati & in nostra deuotione succensi. Vnde & ab omnium Conditore, cuius gratia tuum propositum ita laudabiliter direxisti, præmium indeficiens tua excellentia obtinebit, & Nos ipsi quantum Gratia Diuina permiserit, Serenitati tuæ curabimus pro tantâ deuotione vtiliter respondere. Proinde sicut de prosperitate tua & commissi tibi Regni internâ affectione gaudemus; ita & de aduersitate, si quando quod Deus auertat, accideret, doleremus plurimum & vehementius grauaremur. Propositum siquidem & promptam admodum voluntatem habemus paci & quieti tuæ & Regni tuæ gubernationi commissi libenter intendere. Super his autem quæ nobis propriis litteris tua Excellentia indicauit, solicitè apud Nos deliberabimus & cum fratribus nostris tractabimus, & quidquid ad honorem Dei & Romanæ Ecclesiæ & tuum viderimus pertinere, curabimus libenter efficere. De quibus vtique per dilectum filium nostrum Fratrem Guidonem Maioris Monasterii Monachum Serenitati tuę plenius authore Deo viuâ voce in proximo respondere curabimus. Ad hæc venerabilem Fratrem nostrum Manassem Aurelianensem Episcopum, pro quo Nos Regia Celsitudo satis affectuosè rogauit, licet Quidam sinistra de eo nostris auribus susurrauerunt, etsi certum apud Nos esset, quod læsionem nobis aliquam intulisset, amore tamen

& interuentu tuo sincerâ volumus affectione diligere, & eum sicut chariſſimum fratrem noſtrum, quantum cum Deo poſſumus, intendimus honorare, & in ſuis poſtulationibus libentius exaudire. Datum Anagnia 16. Kal. Feb.

Cum autem id conſilii habere Alexandrum Imperator intellexiſſet, ſcripſit ad M. Hugonem de Campo-Florido Cancellarium Regni, rogans vt Regem ab eo ſuſcipiendo dimoueret.

„ Fridericus .. In veritate audiuimus, quod Rollandus quondam Cancellarius, „ quipropter fideles noſtros circa Romã non habet nec inuenit vbi caput ſuum re- „ clinet, periculis maris ſeipſum cum ſuis pſeudo ſequacibus commiſerit, vt terram „ Francigenarum intret, eamque ſchiſmaticæ prauitatis errore, vt porè manifeſtus „ Dei & Eccleſiæ ac Imperii inimicus, commaculet & ſpoliet, vt etiam quomodo- „ cunque corradat viginti mille libras & amplius, vnde Creditoribus ſuis debita per- „ ſoluat, quia ſub alieno ære valde grauiter ipſe laborat. Rogantes itaque tuam di- „ lectionem intimo & pleno affectu monemus, quatinus prædictum ſchiſmaticum „ noſtrum & totius Imperii atrocem inimicum nullo modo recipias, nec recipi ab „ aliquo permittas, Regique Francorum bona fide conſulas, ne ipſum, vel aliquem „ ſuis de Pſeudo-Cardinalibus vel nunciis recipiat. Tantum enim ac tale odium in- „ ter noſtrum Imperium & ſuum Regnum exinde poſſet oriri, quod non de facili „ compeſcere poſſemus aut ſedare.

Hinc Ludouicus Regni ſaluti & incolumitati conſulens ita Alexandro aſylum præſtitit, vt tamen cum Imperatore de Conuentu celebrando ageret, in quo poſſent vtriuſque electi rationes pacificè audiri & examinari. Verum cum Imperator in Italiam contra Mediolanenſes properaret, dilatus eſt Conuentus ad an. ſequentem.

Interim verò Alexander conſcenſâ naui Montem-peſſulanum venit, ſtatimque de ſuo in Galliam & in eam vrbem aduentu certiorem facit Ludouicum datis apud Montem-peſſ. litteris 11. Kal. Maij quamque honorificè exceptus fuiſſet à Comite S Egidii & aliis illius Prouinciæ Proceribus & Baronibus. Scripſit quoque ad Reginam, vt apud coniugem ſuum Ludouicum pro Eccleſiæ neceſſitate precatrix & auxiliatrix intercederet. Plurimum etiam eidem Pontifici contulit fama & exiſtimatio Arnulphi Lexouienſis ad conciliandos Procerum & Magnatum animos. Erat enim ille vir magnæ probitatis, & tam apud Reges quàm apud ordinem Eccleſiaſticum magnæ authoritatis.

Huic autem Pontifici primi omnium Ordinum Monachorum adhæſerunt Carthuſiani & Ciſtercienſes, vt in geſtis S. Anthelmi Epiſcopi Bellicenſis ſcribit author huiuſce temporis apud Surium tom. 3. die 26. Iunii. *Ordo Carthuſianus* pri- „ mus ante omnes in Eccleſia occidentali, quemadmodum ſatis conſtat, Alexan- „ drum pro Catholico & vero Pontifice habitum, eique præſtandam obedientiam „ confirmauit. Ecquis autem eius rei author fuit? nimirum Anthelmus & cum eo „ Gaufredus ſapiens & egregia facundia vir, atque in Diuinis ſcripturis eruditiſſi- „ mus. Horum ſtudio, labore & opera effectum eſt, vt diu nutantes confirmati Prio- „ res cæterique Charthuſiani Inſtituti fratres Pontifici Alexandro obedientiam pro- „ mitterent. Atque ij ipſi permultos ordinis Eccleſiaſtici Prælatos & ſubditos „ illorum in ſchiſma propendentes, aut nutabundos & dubios ab errore reuocarunt „ & in ſana ſententia confirmarunt, Alexandrum Catholicum probantes, Octauia- „ num reprobum reprobantes, reum condemnantes & ſchiſmaticum cum fautori- „ bus execrantes. Imperator igitur qui non niſi ſua voluntate & authoritate Pon- „ tificem creari volebat, cuius adminiſter erat non Dominus, iſtud de Anthelmo „ reſciuit veræque fidei cultorem & defenſorem non ſolum odio habuit, ſed etiam „ condemnauit, cum illius nec maledicere eſſet nec benedicere. Interim verò præ- „ euntibus Carthuſianis ac Ciſtercienſibus Alexander Pontifex à Gallis, Hiſpanis, „ Britannis breui receptus eſt.

Cum verò auditum eſt Romæ, Alexandrum à Rege Ludouico honorificè exceptum, ei gratias egerunt per litteras Conſules Romani Ioannes, Petrus & Gratianus cæterique de gente Petri Leonis. *Non excidit è memoria noſtra*, inquiunt, quantum in puritate cordis & integritate dilectionis Anteceſſores noſtri circa exaltationem Prædeceſſorum veſtrorum & Regni veſtri profectum ac gloriam feruentiores ſemper extiterunt, & in præſtandis per omnia ſuis obſequiis parati

rati hactenus eſſe ſtuduerint. Cuius inextinguibilis amoris cõnexio in nobis tanto amplius viget ac vberius permanet, quanto glorioſius perſonam veſtram cognoſcimus vbique laudibus attolli, & nomen gloriæ veſtræ excellentius prædicari. Inde eſt itaque quod Excellentiæ veſtræ fiducialius ſcribimus gratiarum actiones quantum poſſumus ſuppliciter perſoluentes, quod in tempore opportunitatis Eccleſiam Dei conſeruaſtis & Vicarium B. Petri Patrem noſtrum, Paſtorem & Dominum Alexandrum debitâ reuerentia ſuſcipere ita conſtantiſſimè voluiſtis, vt fama nominis veſtri & gloria per hoc plurimum creuerit & per Vniuerſum orbem diffuſius laudabiliter diuulgetur.

Eodem anno idem Pontifex Henrici Regis Angliæ & Prælatorum Regni illius precibus adductus inſpecto libro miraculorum, quæ & viuus & mortuus operatus fuerat Eduardus I. Rex ipſum ſanctorum adſcripſit Catalogo iam elapſis ab eius obitu centum ferme annis. Ab hoc Principe habet Oxonienſis Academia quædam priuilegia, vt vulgo ſcribunt Anthores Britannici. Porro Eduardi vitam conſcripſiſſe dicitur Laurentius Vveſtmonaſterienſis Abbas ex Monacho S. Albani. Idem Latinè proſecutus eſt dignitatem antiquam Eccleſiæ S. Albani religionemque loci, oſtendens inter cætera ideo locis religioſis indulta fuiſſe priuilegia, vt Monachorum paci conſuleretur.

Hiſce temporibus florebant apud Anglos complures viri Litteratiſſimi, quorum multi in Academia Pariſienſi docuerant. Inter cæteros vero, Gilbertus Folioth Epiſcopus Londinenſis, Robertus de Gorham Abbas S. Albani, Laurentius Vveſtmonaſterienſis vir omni litteraturæ genere conſpicuus, Simon Prior Eccleſiæ S. Albani & poſt Robertum Abbas natione Anglus, vir vt in eius vita legitur *litteratus & moralis, qui viros honeſtos & litteratos ad habitum Monaſticæ Religionis quacunque ratione potuit, adducere conatus eſt, libros optimos atque volumina authentica & gloſſata tam veteris quàm noui teſtamenti comparare.* Galfridus Ridel Cantuar. Archidiaconus, poſtea Elienſis Epiſcopus. Richardus Pictauienſis Archidiaconus, Rotrocus *de Beaumont*, paulo poſt Rothomagenſis Archiepiſcopus Gilberti Porretani olim Diſcipulus, Vvalterus de Conſtantiis eius ſucceſſor. Ambroſius Monachus S. Albani Iuris legumque peritiſſimus Bononienſis Academiæ, deinde Pariſienſis alumnus, natione Italus, Magiſter Ambroſius vulgo dictus, qui quod eſſet ſcientia & moribus, præſertim vero Iuris Diſciplina conſpicuus, à ſuo Abbate Roberto miſſus eſt ad Alexandrum III. tunc adhuc in Italia morantem, vt Albanenſis Monaſterij cauſam contra Epiſcopum Lincolnienſem apud Pontificem ageret. Quæ quidem cauſa de priuilegiis & exemptione Albanenſis Eccleſiæ à iuriſdictione Epiſcopi diu ventilata & agitata eſt in curia Pontificia & Anglicana. Cui diſceptationi interfuerunt apud Henricum II. Anglorum Regem Thomas Cancellarius, Rogerus de Ponte Eboracenſis Archiepiſcopus, Richardus Archidiaconus Pictauienſis, poſtea Vvintonenſis Epiſcopus, Bartholomæus Oxonienſis, qui à Mathæo Pariſienſi dicitur vir Religioſus & in Theologicis Diſciplinis ad ſufficientiam eruditus, hoc anno conſecratus Epiſcopus à Gualtero Roffenſi. Scilicet is fuit Monachorum huius ſeculi genius, is ſpiritus iugo Epiſcopali colla ſubducere: idque tentatum à San-Albanenſibus, ab Auguſtinianis Cantuarienſibus in Anglia, à San-Germano-Pratenſibus, & Vizeliacenſibus in Gallia; & ab aliis alibi.

Complures Angli Litterati.

Anno 1162. Thomas Henrici Anglorum Regis Cancellarius volente & annitente Rege eligitur in Archiepiſcopum Cantuarienſem anno ætatis circiter quadrageſimo, & Sabbato Octauarum Pentecoſtes fit Preſbyter, poſtridie conſecratur Archiepiſcopus: in cuius rei memoriam inſtituit feſtum S. Trinitatis die Octauarum Pentecoſtes celebrandum, vt refert Geruaſius in Chronico. Statim vero poſt conſecrationem, vt habitum ſic mores animumque mutauit: quippe Cancellariæ renuncians, Regi qui tum in Normania morabatur, per nuncios ſigillum remiſit & reſignauit. Pœnituit Regem de Cancellario feciſſe Archiepiſcopum tam ſubitæ reſignationis cauſam in ſe retorquens. Et hæc prima origo fuit odii quod aduerſus Thomam concepit. 1162.

Eodem anno M. Achardus natione Angligena, Patria Northumbrenſis poſt longam in omni diſciplinarum genere profeſſionem Canonicus Regularis apud S. Victorem factus, deinde eiuſdem Domus Abbas, poſtremò ad Epiſcopatum

Abrincensem Henrici Regis ope assumitur & consecratur. Quæ promotio Ludouico displicuit, continuoque hominem migrare iussit, ac ne quid deinceps haberet in ea domo regiminis, his litteris vetuit.

" Ludouicus D. G. Francorum Rex Priori & Vniuersis fratribus S. Victoris salutem & dilectionem. Ecclesia ista & beneficio prædecessorum nostrorum & Ecclesiæ Parisiensis fundata est. Vnde & specialius eam diligimus. Vocatus est Abbas vester ad aliam ecclesiam. Non volumus quod res Ecclesiæ, cuius cura ad nos principaliter spectat, in aliquo minorentur sed crescant. Vnde & Regia authoritate vobis præcipimus, vt Abbas Achardus de cætero nullam alienandi vel accipiendi res Ecclesiæ istius habeat facultatem: neque eo præsente verbum aliquod de electione incipiatis. Valete.

Prior Domus tunc erat Nanterus, qui hoc anno 12. Iunii decessit; de cuius sanctitate extat hoc disthicon in Bibliotheca Victorina.

Nanterusque Prior vir dignus glorificari
A Claustro meruit in Cælum virgo leuari.

Nantero successit Richardus ille tam laudatus ab Historicis, Achardo vero Guntherus Guillelmi Campellensis Discipulus: sed electus mense Februario obiit mense Iulio: eique substitutus est Ernisius: quo Abbate & Richardo Priore Gualterus natione Anglus qui contra Petrum Lombardum scripsit, Supprioratum gessit. Porro quis fuerit Achardus, legitur in M. S. eiusdem Domus.

Huius oliua domus Anglorum gloria cleri,
Iam pridem dignus cælesti luce foueri,
Felix Achardus florens ætate senili·
Præsul Abrincensis ex hoc signatur Ouili.

Composuit Tractatum de Tentatione Christi in hæc verba Mathæi. *ductus est Iesus in desertum vt tentaretur à diabolo.* Item & alterum de Trinitate: sermones aliquot & homilias. Sedit in Episcopali cathedra decem annos & obiit 30. Martii an. 1172. Nec mirum si vterque Princeps tantum virum sibi habere æmularetur, quippe vterque virorum doctorum erat amantissimus, Mecenas liberalissimus, defensor acerrimus. Henricum quidem proponit Blesensis veluti exemplar bonorum morum perfectissimum: sic enim habet Ep. 66. *Nemo* est argutior in consiliis, in „ eloquio torrentior securior in periculis, in prosperis timidior, constantior in ad- „ uersis. Quem semel dilexit vix dediligit, quem vero semel exosum habuit, „ vix in gratiam familiaritatis admittit. Semper in manibus eius sunt enses, „ venabula & sagittæ nisi sit in consiliis aut in libris. *Quoties enim potest à curis &* „ *sollicitudinibus respirare, secreta se occupat lectione, aut in cuneo Clericorum aliquem no-* „ *dum quæstionis laborat euoluere.* Nam cum Rex vester nempe Guillelmus II. Siciliæ „ Rex) *bene litteras nouerit, Rex noster longè litteratior est. Ego enim in litterali scientia* „ *facultatem vtriusque cognoui. Scitis quod D. Rex Siciliæ per annum Discipulus meus fuit,* „ *& qui à vobis* (alloquitur M. Gualterium Archiepiscopum Panormitanum) „ *versificatoriæ atque litteratoriæ artis primitias habuerat per industriam & solicitudinem* „ *meam beneficium scientiæ plenioris obtinuit.* Quàm citò autem egressus sum Regnum „ ipse libris abiectis ad otium se contulit Palatinum. Veruntamen apud Dominum „ Regem Anglorum quotidiana eius schola est, Litteratorum conuersatio iugis & „ discussio Quæstionum. Nullus Rege nostro honestior est in loquendo, in comedendo vrbanior, moderatior in bibendo, nullus magnificentior in donis, nullus „ munificentior in eleemosynis; ideoq; vnguentum effusum est nomen eius, & ele- „ mosynas eius enarrat omnis Ecclesia Sanctorum. Rex noster pacificus, victoriosus „ in bellis, gloriosus in pace. Super omnia desiderabilia huius mundi zelatur & „ procurat pacem populi sui. Ad pacem populi spectat immensitas illa pecuniarum „ quam donat, quam recipit, quam congregat, quam dispergit.

Apud eundem Blesensem extat Rotrodi seu Rothroci *de Beaumont* le Roger alias de Vvaruic Archiepiscopi Rothomagensis ad eundem Regem Epistola, qua eum admonet, vt cum ipse litteratus sit, filium suum Henricum curet diligenter

imbui bonis artibus & disciplinis, earumque vtilitatem prosequitur his uerbis. *Licet prudentia vestra* sibi sufficiat & eruditionis alienæ suffragia non mendicet, quod tamen vobis ad utilitatem cedere credimus & honorem, dissimulare non possumus nec debemus. Experimento siquidem didicimus quantum commoditatis accesserit terræ vestræ in eo quod liberalibus disciplinis vestræ primitias adolescentiæ imbuistis. Cum enim aliis Regibus sit rude & informe ingenium, vestrum quod exercitatum est in litteris, in magnarum rerum administratione est prouidum, subtile in iudiciis, cautum in præceptis, in consilio circunspectum. Ideoque omnium Episcoporum vestrorum vnanimiter in hoc vota concurrunt, vt Henricus filius vester & hæres litteris applicetur: vt quem vestrum expectamus hæredem, habeamus tam Regni quam prudentiæ successorem: scitis quod totius prudentiæ compendium in litteris continetur. Si Respub. regenda est, si prælia committenda sunt, si castra metanda, si machinæ erigendæ, si renouandi aggeres, si propugnacula facienda; denique si quies libertatis, si Iustitiæ cultus, si reuerentia legum, si finitimarum gentium amicitiæ sunt firmandæ, libri hæc omnia erudiunt ad perfectum. Rex equidem sine litteris nauis est sine remige & volucris sine pennis. Recensent Historiæ quantum Iulio Cæsari contulerit litteras didicisse. In litterali studio tantus fuit, vt quatuor simul dictaret Epistolas. Quantus in iuris ciuilis peritia fuerit, leges Romanorum indicant: virturem potentis ingenii quam iugiter in Philosophia exercuit, prædicat subtilitas bissextilis. Doctrina Aristotelis continuum sub eo virtutis exercitium Magnum magnificauit & extulit Alexandrum.

Adde quod ingenuas didicisse fideliter artes,
Emollit mores, nec sinit esse feros.

Teste Salomone melior est sapientia cunctis opibus pretiosis, & omne desiderabile non potest ei comparari.... Procedant etiam è Schola Euangelij Constantius, Theodosius, Iustinianus & Leo atque alij Christianissimi Principes, qui populum rexerunt in lege Domini, in fortitudine armorum & militia litterarum. *Non video qualiter Princeps perseueret in Regno, aut iudicet populos in æquitate, nisi consilio litteralis prudentiæ muniatur...* Date igitur operam, *Amantissime Princeps, vt filius vester pueritiæ cursum liberalibus disciplinis impendat: quatenus sic & malitiam dediscat innatam beneficio litterarum, & laudabilium exemplis operum assuescat.*

Ex his patet quanti tum fierent litteræ, quantaque dignitate florerent artes, adeo vt ipsi quoque Iudæi qui Lutetiæ habitabant, iis etiam toto studio incumberent & omnium doctissimi proinde haberentur: vt testatur Rabbi Beniamin natione Hispanus, qui hoc aut sequente anno Lutetiam lustrauit. Ait enim in Itinerario suo *Lutetiam esse totius Regni Caput, in eoque sapientum esse Discipulos, omnium qui tum in omni regione viuebant, doctissimos diu noctuque legis studio incumbentes.*

Arnulphus Lexouiensis Episcopus iam sæpe citatus Ep. ad Rad. De Diceto Londoniensem Archidiaconum satis indicat Anglos solitos huc commigrare ad hauriendas eximias artes. *Audiui te*, inquit, *causâ studiorum Parisius aduenisse, audiui & lætatus sum, lætatus equidem, vt eius quem diligebam præsens me lætificaret aspectus & iocunda confabulationis alterna collatio delectaret.*

Quis dicat quàm multi ex omnibus mundi partibus confluerent hisce temporibus ad Academiam Parisiensem Discipuli? Sed quod imprimis memorabile est, Principes Exteri, Vrbium Senatores, Magnates & Proceres Rerum Publicarum sæpe ad Ludouicum Regem scripserunt mittentes aliquos è suis adolescentibus ad publicam eruditionem, vt eos in Academia sua litteris operam dare pateretur, patrocinióque Regio tutaretur. Extant multæ huiusmodi litteræ, quarum nonnullas hic referre non pigebit; leguntur que apud Sugerium. *Litteræ Magnatum ad Regem pro Scholaribus.*

Ludouico D. G. Francorum Regi semper Augusto Vvido filius Manfredi & Manfredus filius Pizi sui per omnia fidelissimi, se ipsos & si quid sunt, id totum quod sunt. Ideo Regibus debitus & indebitus honor impenditur, debitum & indebitum obsequium exhibetur, quia etiam quod sibi à subiectis & obnoxiaris iure offertur, cumulatiori solet retributione Regia celsitudo pensare. Si quando

gitur Parentes nostri vel nos obsequium vestræ seruituti condignum exhibuimus, id nouimus quasi in rhesauro vestræ liberalitatis recondirum nullâ posse obliuione deleti, potius id credimus quasi vnicum nostræ calamitatis solatium Nobis & Nostro sanguini diligenter custodiri. Patrimonia siquidem nostra quanta fluctuatione quantáve tyrannide nunc opprimantur, vestram Regiam celsitudinem nequaquam latere credimus. Etenim vsque adeo grassantis tyrannidis inualuit persecutio, vt nec etiam patenribus nostris viris Ecclesiasticis fidem Romanæ Ecclesiæ & Beatissimi Papæ Alexandri obedientiam seruantibus subuenite nec aliquid subministrare audeamus. *Proinde Nepotem nostrum Al. Clericum litteratum & omni honestate conspicuum Parisius quasi ad Catholica fidei arcem festinantem vestræ serenitati committimus & commendamus rogantes & obnixè supplicantes, quatenus Dei amore & nostro, præstiti etiam aliquando obsequij intuitu ei in suis necessitatibus ita Regia liberalitate prouideatis, vt exinde & Deum remuneratorem habeatis, & Nos nostrique generis omnes vobis comparetis 'debitores.*

Sequitur alia Epistola Consulum Romanorum ad cundem Regem eadem de causa: sed quæ videtur ante hæc tempora sctipta.

Glorioso & Magnifico D. Ludouico D. G. Francorum Regi Ioannes Petri-Leonis & P. Onic. ac Grat. Omnipotentis gratia Romanorum Consules salutem & solium Regni per multos annos feliciter gubernare. Amorem quem vestra Regia Domus ex ipsa antiquitate cum nostris Antecessoribus habuit, ad memoriam reducentes, liberalitatem vestram multis & verissimis relationibus cognoscentes, plurimum siquidem de magnitudine vestrâ confidentes facit, & pro consanguineis vestris vos rogarê minimè dubitamus, optantes aliquid facere, quod in conspectu vestræ serenitatis gratum & dulce habeatur. Sanè nihil est vnquam, quod nos magis agere delectet, quàm vestris voluntatibus obedire, & pto vobis tanquam pro charissimo Domino modis quibus possumus, facere. *Hac igitur spe certi in Regnum vestrum quendam charissimum filium nostrum Ouic. nomine in litterarum studio Parisius moraturum direximus. Pro quo magnitudinem vestram attenè rogamus, quatenus nostro amore & interuentu eum taliter commendatum si placet, habeatis, vt vobis & vestro Regno omni tempore tam nos quàm nostri omnes Consanguinei fideles esse valeamus, & in negotiis vestris, cum expedire videbimus, meritò studere possimus.*

Item Iordanus Petri-Leonis Consul Romanotum eidem commendat Ioannem Felicis scholarem Parisiensem his verbis.

Domno Ludouico Illustrissimo Francorum Regi Iordanus Petri-Leonis Consul Romanorum salutem & perpetuam amiciriam. Quia plurimum de vestra probitate confidimus, vos quantum possumus, rogamus pro quodam Discipulo dilectissimo nostro Consanguineo, qui est Ordinatus Romanæ *Curia, nomine Ioannes Felicis, qui Parisius in scholis moratur*, vt amore nostro & seruitio eum diligatis & manuteneatis, vt vobis debitores magni seruitii semper simus.

Eiusdem quoque Ciuitatis Senatus amplissimus ad eundem Regem pro prædicto Ioanne Felicis scribit hoc modo. *Senatores* Vrbis vrbium Illustri & Prudenti vito Ludouico Francorum Regi amico eorum Charissimo salutem & dilectionem. Super benignitate Regiæ vestræ maiestatis ac liberalitatis Nos Nostrique Ciues valde confidentes Nobiles Ciues nostros Clericos causâ liberalium studiorum in Tetram vestræ ditioni subditam summâ spe dirigimus: inter quos *quendam Generosum Ciuem nostrum Ioannem Felicis apud Parisium in litterali studio commorantem quem honestum Romanæ Ecclesiæ Clericum scimus, vestræ Regiæ benignitati valde commendamus*, precantes nimirum vestram liberalitatem, vt ei pro nostro & vrbis amore in his quæ eum oportet, honorem & auxilium conferatis, quoniam à nobis suisque consanguineis optimis, quibus in vrbe plurimum pollet, vestri fideles in Romana patria dignam vicem & congrua si oportuerit, recipient præmia, vobisque laudes & grates magnas referemus. Missa 4. die Ian. Indict. 12.

Similirer eidem Ludouico Lantgrauius duos nobiles scholasticos commendat, rogatque vt eos velit suo patrocinio dignari, etiamsi inter ipsum & Imperatorem discordia intercederet. Sic ergo.

Regi Franciæ Ludouico D. G. Lantgrauius deuotum seruitium cum sincera dilectione. Quod hactenus nullam vestri noticiam habuimus, satis molestè ferimus: super quod Maiestati vestræ deinceps seruitiis nostris tam iocosis quàm se-

riis notificari volumus, & vestræ voluntati super omnia respondere cupimus. Filios enim meos omnes litteras discere proposui, vt qui maioris ingenij, nec non maioris inter eos notaretur discretionis, in studio perseueraret. *Ex his verò duos ad præsens Nobilitati vestræ mittere proposui, vt vestro iuuamine, nec non vestra defensione Parisius stabilius possent locari: ita tamen vt saluâ pace vestrâ pro discordia quæ est inter vos & Imperatorem hoc securè peragere possim.* Sicut enim absque medio hamus & capit & capitur, tali modo scimus quod quidquid super hoc nobis mandaueritis, illud omni dubio remoto aggredi audemus, quia non hoc immutabitis.

Extat quoque Epistola Odonis Cardinalis ad Abbatissam S. Mariæ Suessionensis, quâ eam rogat, vt adesse velit nepoti Anastasij Papæ: tunc autem erat Abbatissa Mathildis de Tolosa filia Raymundi Comitis Tolosani & Constantiæ sororis Ludouici: de qua mentio fit ad an. 1160. in Chartulario S. Medardi Suessionensis.

Odo D. G. sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconus Cardinalis Dilectæ Sorori Abbatissæ S. Mariæ Suessionensis prospera & læta de persona vestra desiderantes audire significamus vobis nos sanos & incolumes Domino faciente consistere, & ad seruitium vestrum & Ecclesiæ vestræ promptos & paratos esse. Vnde pro vestris & amicorum vestrorum opportunitatibus ad nos securè mittatis, quia quod vobis commodum & gratum esse nouerimus, nos libentissimè faciemus. *Præterea pro quodam Clerico Romano nomine Sasson nepote felicis memoriæ D. Papæ Anastasij, qui Parisius in scholis moratur, Dilectionem vestram rogamus attentius, quatinus ipsum amore nostri commendatum habeatis,* vt tam ipse quàm parentes sui opportuno tempore ad vestrum seruitium prompti existant, & nos grates debeamus vobis plurimas exhibere. Si quod sibi beneficium exhibueritis, sciatis quia & de curia cuius clericus est, & de nobis & aliis amicis suis poterit vobis dignè recompensatio exhiberi.

Eodem pertinet Ep. Alexij Ecclesiæ Rom. subdiaconi ad Iacobum eiusdem Ecclesiæ Cardinalem Diaconum 4. Tom. Hist. Duchesn. 555.

Sanè probatio dilectionis exhibitio est operis. Quanta siquidem illius venerabilis notæque Religionis D. videlicet Abbatis S. Germani in vobis sit exuberantia dilectionis, iam ex ista rei exhibitione sanctitati vestræ, vt reor, plurima ex parte innotuit. Ipse enim Boboni vestro & socio & seruienti quanta & victu prouideat sollicitudine, quàm honestè & abundanter, audistis vestes lineas iam tribuit: alias quoque circa festiuitatem S. Remigii vna mecum emere & ei dare disposuit. Et si qua restant alia, promptissimâ voluntate perficere promisit. Verum quoniam non est nostrum nosse temporum qualitates, potest enim ira tempus mutari vt 20. solidi quos modò per mensem tribuit vel etiam 30. non sufficiant, ne forte iam dictus Abbas vester fidelis grauetur amicus D. Simonem S. Dionysij, quatinus ei prouideat in hospitio paternitati vestræ his significate decreui. Illud namque quod modo habet vsque ad modicum est perditurus.

Item Gratianus Petri-Leonis Consul Romanorum testatur sequente Epistola quàm æquo & hilari animo agnouisset, quòd fratrem suum Hugonem Placentinum Episcopum San-Victorini Canonici in suo Collegio recepissent, illisque gratias agit quantas habere potest maximas.

Venerabili Patri Domino R. S. Victoris venerando Præposito & vniuerso eiusdem Ecclesiæ Conuentui sanctissimo Gratianus Petri Leonis Romanorum Consul salutē & plenæ dilectionis seruitium. *Ex quo venerabilem fratrem meum & Dominum Hugonem Placentinum Episcopum in vestro collegio suscepistis, doctrinâ & ordinis vestri honestate informastis, cor meum & caro mea* exultauerunt & concupierunt, vt obsequiis vestris per omnia mancipater, in mandatis exercerer, vt illum quem in reuerentia vestra concepi affectum, ipsa operis exhibitione comprobaretis. Inde est quod in conspectu sanctitatis vestræ id quod sum & quod possum deuotius offero, suppliciter implorans vt legem ponatis mihi in seruitiis vestris & non in auaritia. Et si est in partibus istis vnde sanctitati vestræ obsequium præstare valeam, voluntatis vestræ mandatum suscipiam, quatinus in obsequio sinceritatem cordis mei ipsa experientia cognoscatis. Ad hoc plurimum gratiam vestram deposco, vt vestris me orationibus commendatum habeatis, quatinus precibus vestris apud Deum adiutus præsentis vitæ ruinam euadam & peccatorum mereat percipere veniam.

Item eidem Richardo S. Victoris Priori scribit Garinus Prior S. Albani in Anglia, illique fratrem suum Mathæum commendat, qui in Academia Parisiensi litteris vacabat.

Venerabili amico suo & merito honorabili Richardo Priori de S. Victore suus " Garinus Prior Ecclesiæ salutem & affectum debitæ dilectionis. Quia Fratris mei " Mathæi *qui in partibus vestris amore scientiæ peregrinatur, tam singulari gratia, tam* " *peculiari liberalitatis prærogatiua prouentum curastis, gratias habeo Dilectioni vestræ;* nec " quid amoris & obsequii vobis animus meus promittat, multi facile valebunt api- " ces explicare. Sed vtinam eueniat, vt quo vos amplector affectu, operis executio " viuâ voce loquatur. Quomodo enim benignitatem quam sibi à vobis collatam " memoratus Mathæus prædicat, ab eminentia vestra possem sperare, à quo prorsus " nihil merui. Cerno siquidem planè quàm amarorium illud Catonis tenaci me- " moriæ prudentia vestra commendauerit, *si vis amari ama.* Restat igitur vt quod " tam fertili principio inchoastis, talari superuestire velitis tunica. Mihi autem etsi " recompensandi desit effectus, non deerit tamen affectus. Hocque modicum mu- " nus non pro munere sed ad amoris indicium vobis transmitto, vicissim postulans " vt scriptorum vestrorum mihi rescripto occasione inuenta nomina innoteant. " Ego autem curabo vt si exemplaria non desint, scientiæ vestræ thesauro Anglia nostra resplendeat.

Extat eiusdem alia ad eundem Richardum pro Mathæo Fratre epistola in To- " mo 4. authorum Duchesnianorum. *Habeo vobis gratias, quantæ sunt indicibiles,* " *quod gratia vestræ fratri meo Mathæo tam copiosus fructus arrisit.* Metiorque ex illis " impensis quanta vobis debeam Latorem præsentium nepotem meum securitate " commendare. Precor igitur, vt benignitatis quæ in altero præcessit, se ad vtrum- " que extendat, & geminata charitas me vobis multipliciter reddat obligatum, & " vt cumulato assurgam gaudio, aliquid mihi voluntatis vestræ dilectio vestra re- mandet, quo mei experimentum capiatis amoris.

Item alia Epistola eundem fratrem commendat. *Quia petitiones meas iampridem* " *curæ vestræ delegatas diligenter prosequi studuistis, præsentem cæteris annecte.* Precibus " igitur meis vt mos vester permittit, inflectamini & latorem præsentium fratrem " meum Mathæum suscipiat dilectio vestra meo intuitu commendatum, & *in quo ne-* " *cesse habuerit, ei vestrum adstipuletur consilium,* vt vobis habeam multipliciores gra- " tiarum actiones. Munusculum quod vobis ex parte mea porrigendum transmisi, " dignanter vestra dilectio suscipiat, & potius mittentis affectum, quàm missi attendite paruitatem. Valete.

Porro Mathæus iste apud S. Victorem hospitabatur; vnde post confecta studia egressus multiplices gratias Richardo de S. Victore & toti Conuentui frequentibus egit Epistolis. Ibi autem lectum & aliam supellectilem reliquit, imo & libros: vt ex his Epistolis constat.

" Domino Richardo D. G. Priori Ecclesiæ S. Victoris suus Mathæus ad quam po- " tius affectat hilariter ascendere salutem. Inter ea quæ in Domo vestra deposui, " sunt duo linteamina, & duo mantilia, quorum vsu tunc erat mihi opus. Quare " vestra id benignitas efficiat, vt vtraque à se inuicem discernantur & alterum lin- " teaminum quod celatura caret, cum altero quoque quod recentius est manutet- " giorum per hunc amicum nostrum fratrem Walterum mihi transmittatur. Reli- " qua vero simul posita in custodia vestra sicut prius habeantur, donec ego ad vos " veniam. Venerabili amico vestro Priori S. Euurtii & huic præsentium Latori fratri " Waltero gratias habeatis, qui pro veneratione vestra plura mihi parari sunt exhi- " bere, quàm velim ab eis gratis accipere. Vale perpetuò in Christo Iesu Domino " nostro. Vbicunque terrarum existam, vester sum, cupiens vestræ volunta- " ti morem gerere liberaliterque deseruire Quod res ipsa Deo annuente explica- " bit, si quando tempus futurum nobis obsequendi vobis locum conciliauerit.

Tunc Mathæus secesserat ad aliud Collegium Canonicorum Regularium apud S. Euurtium Aurelianensem. Et inde ad eundem Richardum sequentem scripsit " Epistolam, quâ grati animi testimonia exhibet. *Successus sui* aperit indicia quis- " quis horum innititur gratiæ, quorum promeruit amicitias. Quorum enim sibi " quisque conciliauit affectus, ex meritis eorundem iure prout honestati tamen con- " gruit, fungitur officiis. Ego itaque non hoc calle in amicitias vestras deductus,

qua benignitas in vobis insita mihi præmonstrauit accessus, ad gratiam vestram graris inttaui. Dum enim boniratis vestræ starum recolo, mihi liquidò innotescit liberalitatem vestram, prout decet ac expedit cunctis patere. Quare vt excellenri vestræ consuetudini morem suum geram, Charitaris vestræ magnificenriam conuenio quatinus penes vos locum mihi quempiam placidi affectus piique desiderij patere concedatis: super amicitia D. Vvalteri Prioris S. Euurtij multimodas grates vobis refero. Siquid vobis placuerit, per hunc nuncium meum co vestro Priori S. Albani mandare poteritis.

Et alia Ep. ad L. petir libros, quos apud S. Victorem reliquerat, cutari, ne longo situ lituram suscipiant. *Reliquum est.*, inquit, *vt vestra diligentia libros meos quos apud vos deposui, quandoque respiciat ne longo situ lituram suscipiant.*

Idem iste Marhæus deinde Salernum profectus est, nec mediocrirer eruditus rediit: & aliquanto post rempore S. Albani scholam rexir, postremo eiusdem Abbatiæ Prior sub Garino Fratre Abbate factus. Nec erit extra rem referre, quæ habet Marhæus Parisiensis de Garino illo Abbate, Marhæo, & Garino nepote in vita Gatini vigesimi Abbaris San-Albani. Nam ad nostram quoque Academiam ista pertinent, cum in ea illi diu litteris operam dederint. Ait autem primùm Simoni Abbari Garinum tunc Priorem de Cantabrigiensi vrbe oriundum, stirpe mediocri successisse tum proprer alia, tum maximè ob excellentem litteraturæ peririam. Tum subdit quæ sequunrur.

Hic cum fratre suo similibus doribus etsi non tantum insigniro Magistro Mathæo in Physica apud Salernum eleganter atque efficaciter erudito in Claustro S. Albani habitum Religionis suscepir: & infra breue tempus idem M. *Garinus propter vitæ excellentiam virtuosæ & litteraturæ copiosam peritiam & persona elegantiam in Priorem electus & creatus est.* Assumpto igitur, vt prædictum est de medio piæ memoriæ Abbate & vacante Abbaria tractarum est de alio substituendo; electus est igitur in Abbaté D. Garinus Prior. In cuius electioné totus Conuenrus vnanimiter consensit per Dominum Guillelmum Marrel sacristam ad eam dignitarem secus quàm deceret aspirantem. Asserebar enim quod idem Garinus, strabo fere, penitus visu priuabatur, natalia trahens ex vulgaribus solis Burgensibus emolumentis denariorũ qualitercunq; inhianribus. Quos etiã probrosè in propatulo *salinarios* appellauit. Præconizabat etiam eum cum fratre suo Mathæo rotum conuentum miserabilirer conculcarurũ, si in Abbaté eligererur, atq; dispersurũ, nec auderet quisquã mutire contra eos. Nec omnino suam senrentiam in posterum hæc fefellit opinio, sicut sequens sermo declarabit. Porro cum non potuit unius oblocutio Vniuersitaris fixum propositum impedire, electus & creatus est idem Garinus in Abbatem: & in die Natiuitatis B. Virginis munus benedictionis suscepit. Nec multo post in porestate plenaria solidarus fratrem suum præmemorarum Mathæum in Priorem sublimauir. Habuerunr etiam ii duo scilicet Abbas & Prior quendam neporem videlicer, *M. Garinum in decretis lectorem nominatissimum.* Erar autem auunculis suis in venerabili gestu & vitæ honestate & litteratura consimilis, vt verè nepos ralium, imò potius frater dici meretetur & agnosci. Ii tres quanquam seculares, conuersationis honestate & vitæ puritate Monachi censeti promeruerunt.

Iste M. Garinus & Frater eius Marhæus & eorum nepos M. Garinus & duo eorum Discipuli & socij *Fabianus & Robertus de Salerno vouerunt se fore apud S. Albanum habitum Religiosum* susceptutos, admoniti visione speciali & spirituali. Omnesque ij votum impleuerunt prærer M. Garinum neporem Abbatis Garini: ille ramen quod habitu omisir, vitâ honestâ compleuit. Obiit autem M. Mathæus secularis apud S. Albanum, videlicet iuxta Domum Sanctimonalium de Sopwelle.

Hic, de quo sermo fit, Marhæus Scholam rexit in Burgo S. Albani, quâ tunc temporis vix inueniretur in Anglia *Schola* melior vel fructuosior, aur Scholaribus vtilior vel copiosior. Quod bene testabatur & sensir M. Alexander cognomento Nekam, qui eundem Garinum in Scholæ regimine præcesserat pluribus annis. *Hic M. Garinus ad Leges & Decreta se transtulit: auunculis suis sibi librorum copiam & alia subsidia fraterno affectu liberaliter ministrantibus.* Ij igitur tres quasi triplex funiculus qui de facili non rumpitur, multos nobiles ac potentes tam seculares Laï-

„ cos & Prælatos quàm cucullatos sibi amantissimos reddiderunt.

Porro Garinus Abbas statuit, vt quotannis die S. Katharinæ pauperibus centum fieret eleëmosyna pro anima Galfridi Cenomanensis, quondam eiusdem loci Abbatis, quem diximus rexisse scholas S. Albani, & cum S. Katharinæ ludos ederet sacrasque cappas in eam rem mutuatus igne consumptas amisisset, interiore Dei spiritu tactum Monachali se iugo subdidisse, multaque Monasterio bona contulisse. In eius ergo viri Docti & Pij memoriam vir Doctus Garinus eiusmodi sportulam instituit: qua de re sic legitur in eius vita. *Statutum est insuper ab eodem Abbate Garino & à toto Conuentu, vt omni anno à secretario Ecclesia nostra in die S. Katharina pro anima Galfridi Abbatis pauperes 100. reficiantur pane & ceruisia & vno ferculo.* Et exceptis iis centum, cæteris qui superfuerint, panis summæ vnius
„ frumenti præpareretur, vt vnusquisque saltem dimidium vnius panis acciperet, ne
„ penitus vacui recederent, & spe fraudati præconceptâ.

Denique obiit Garinus an. 1195. 3. Kal. Maij, eique successit Ioannes I. dictus M. Ioannes de Cella vir quoque doctissimus, & inter Academicos huius seculi excellentissimus: vt ad an. 1195. dicemus.

Ex iis autem manifestissimè liquet fuisse tunc temporis inter Abbatias S. Albani & S. Victoris Paris. nobile commercium litterarum: & in vtroque loco insigne liberalium Artium exercitium. Tum enim apud S. Victorem Ernisius Abbas & Richardus Prior erant natione Angli: iiquè vltro peregrinantibus studiorum causa Angligenis hospitia commodabant: & si quos libros edebant, ad San-Albanenses transmittebant, viceque versa. Extat Epistola Simonis Abbatis S. Albani ad Richardum Priorem quâ eum rogat, vt M. Hugonis de S. Victore opuscula sibi transmittat: talis autem est.

Venerabili fratri & amico Richardo Priori de S. Victore Frater Simon humilis
„ Minister Ecclesiæ S. Albani salutem & debitum sinceræ dilectionis obsequium.
„ *Opuscula M. Hugonis qua in partibus nostris vndecumque quasita reperire potuimus,*
„ *summo studio & exactissima diligentia sicut tanta venerationis scripta collegimus, & eis*
„ *plurima in volumina nonnulla redegimus.* Quoniam autem ex memorati viri Tra-
„ ctatibus aliquot apud vos contineri, quæ in partibus cismarinis aut omnino non
„ sont, aut adhuc in Anglia nostra rarescunt, compertâ relatione didicimus, la-
„ tori præsentium eorum quæ penes nos habentur, Notulas Compendiosas tradidi-
„ mus. De vestra nimirum charitate confisi, quod in opera sibi commissa in oculis
„ vestræ sinceritatis nostro debeat interuentu gratiæ plenitudinem obtinere. San-
„ ctitatem igitur vestram obnixè rogamus ac petimus, quatenus memorato præsen-
„ tium Latori *Tractatus M. Hugonis* inspiciendi copiam ob reuerentiam B. Albani
„ & precis nostræ intuitu benignè si placet indulgeatis, & vt eos quos apud nos non
„ haberi comperent, commodius quomodocumque exscribi faciat, precamur vt
„ ei in præsenti negotio vestri consilij simul & auxilij gratia respectus fraternæ charitatis aspiret. Valete. Simon iste vt ante diximus, multos libros vndecumque magna diligentia comparauit.

Hocce tempore lis intercedebat inter Resbacensem Abbatem & Meldensem Episcopum in Curia Rom. quia Abbas priuilegio se munitum iactans detrectabat Episcopo obedientiam præstare: qua de re ad an. 1198.

Eodem anno celebratus tandem fuit frequens Conuentus Procerum Germanicorum & Gallorum ad Pontem Araris inter Diuionem & Dolam ad agitandam vtriusque Papæ controuersiam, & pacem Ecclesiæ si fieri posset, reddendam: quem quidem Conuentum iam diu per litteras mutuas & Legatos procurauerant Ludouicus Rex & Fridericus Imperator eâ lege vt Rex Alexandrũ ibi interesse cogeret causam suam rationesque dicturum, Imperator vero Octauianum adduceret: tum vero cuius causa probaretur, illum pro vero Pontifice agnitum iri. Atqui in eam rem Lodouicus ad Alexandrum statim post eius in Galliam accessum legatos suos miserat Theobaldum Abbatem San-Germano-Pratensem, qui obiit Vezeliaci hoc anno, & Bartholomæum Capellanum: quos ille benignè quidem excepit apud Montempessulanum: sed moras de industria trahens, postremò verba tantum dedit, seque per Legatum voluntatem suam Regi significaturum promisit.

Verum

Verum Rex tot morarum & tergiuersationum impatiens tandem ad Imperatorem per Henricum Comitem Trecensem rescripsit se paratum esse ad locum Concilii conuenire cum Magnatibus & Regni sui Prælatis. Totam huiusce rei historiam placet Principum litteris & instrumentis confirmare. Igitur Imperator in hunc modum rescripsit.

Fridericus D. G. Roman. Imper. præpotentissimus, à Deo coronatus, Magnus & Pacificus, Victor ac Triumphator, semper Augustus Dilecto Consanguineo suo Ludouico eadem gratia Francorum Regi Glorioso salutem & intimæ dilectionis sinceritatem. Postquam Diuina Clementia per quam Reges regnant & Legum Conditores iusta decernunt ad Rom. Imperij nos sublimauit gloriam, & ex pacis abundantia quam mundus dare non potest, feliciter regnandi felicia nobis concessit tempora, desiderio desiderauimus faciem tuam videre & familiaritatis tuæ perfrui dulcissima allocutione. Sed præpediētibus magnis ac multimodis valde dilatati Imperii nostri negotiis, quod pia mente concepimus, effectui mancipare non potuimus. Quia verò per Legatos tuos & per Epistolā tuā hoc ipsum æquè te optare cognouimus & credimus, non modicè gaudemus sperantes in eo qui dat salutem Regibus, quod ex nostra salutifera conlocutione vniuerso Orbi pacis & tranquillitatis non modicum & Ecclesiis Dei emergendi, respirandi, multiplicandi præbeatur incrementum. Sed quod voluntatis bonæ benignum desiderium hinc inde nondum compleri potuit, nec tuæ tarditati, nec nostræ videtur imputandum recessioni. Nunc autem quia in procinctu Italicæ expeditionis iam sumus & Principes Imperij nostri ad eandem vnanimiter intendunt, quo in loco, quo tempore conuenire & colloqui possimus, incertum habemus. Nisi forte si completa expeditione vita comes fuerit, super hoc cum Principibus nostris diligentissimè ordinabimus.

Hæc Epistola videtur ab eo scripta initio schismatis, ante expeditionem Italicam. At postea dedit aliam Papiæ post eandem expeditionem & Mediolani destructionem his verbis. *Litteras & Legatum nobilitatis tua* quā debuimus alacritate suscepimus, benignè Imperiales aures accōmodantes his quæ à sinceritate tua nobis nunciata sunt. Placet igitur sublimitati nostræ vt inter nos tanquam Consanguineos & inter cognata Regna nostra deterso totius rancoris nebulo sinceræ dilectionis splendor refulgeat: & fœdus amicitiæ quod facit vtraque vnum, indissolubilem semper conseruet amorem. Sane quæcunque necessaria sunt ad conseruandam inter nos mutuæ dilectionis integritatem, cum dilecto Consanguineo nostro Fidele tuo Henrico Comite Trecarum amicè & plenariè ordinauimus, & sicut condictum est, inuiolabiliter obseruare curabimus. Datum Papiæ post destructionem Mediolani tt. Kal. Iunii.

Ex his patet Regem Ludouicum tam ardenter institisse illi proposito, quàm ipse Imperator perfici ardenter cupiebat: tum vt pacem Ecclesiæ restitueret, tum vt onere magno Regnum Regnique Ecclesias leuaret, quæ ad Alexandri Curiæque Romanæ sustentationem contribuere tenebantur. Imò videtur quoque ipse aut illi certè qui eius nomine agebant quodammodo consensisse in Octauiani seu Victoris confirmationem, Alexandro relicto, quia tergiuersari videbatur, licet eius causa omnibus bonis magis probaretur. Quæ tes non parum commouit Proceres Ecclesiasticos, præsertim vero Henricum Remensem Archiepiscopum Fratrem Regis: ad quem Imperator de hocce negotio scribendum esse putauit, vt Concilio quod indixerat, cum suis Suffraganeis interesset.

Fridericus... *Henrico Archiepiscopo gratiam suam & omne bonum. Inter vniuersas timescentes tempestatum procellas*, quibus iamdiu nauicula B. Petri quassata & inter pressuras diuersas, quibus sancta Dei Ecclesia frequenter afflicta & tribulata est: tandem verus ille mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, qui Ecclesiam suam velut vnicam sponsam proprio charactere sui pretiosi sanguinis insigniuit & redemit, consolationis gratiam quam *ascendens in cælum fidelibus suis repromisit inquiens, Non relinquam vos orphanos. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi*, euidentibus & manifestis declarat indiciis. Ipse enim sicut stella matutina, in medio nebulæ oriens solitā pietate Ecclesiā suam in tribulatione respexit & surgens imperauit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna. Pro illa siquidem controuersia, quæ inter nos & Regē Francorū pro schis-

mate Rom. Eccleſiæ iamdiu agitabatur, aſpirante Spiritus S. gratia quæ facit habitare unanimes in domo Domini, mediantibus hinc inde legatis tandem pari voluntate & vnanimi conſenſu inter nos conuenit. Quod nos videlicet cum Archiepiſcopis, Epiſcopis & Patribus orthodoxis ac viris Religioſis, Baronibus & vniuerſis vtriuſq; Regni Principibus 4. kal. Septemb. in die videlicet decollationis S. Ioannis Baptiſtæ ſuper fluuium Raonam in Epiſcopatu Biſuntino Concilium pariter generale celebraturi ſumus. In quo Rex Francorum dilectus Conſanguineus noſter cum vniuerſis Archiepiſcopis ſuis, Epiſcopis & cum omnibus Regni ſui Principibus & tota Gallicana Eccleſia Reuerendum Patrem noſtrum D. Papam ſicut per ſacramenta & firmiſſimas ſecuritates præordinatum eſt, in Apoſtolicum & Vniuerſalem ſanctæ Dei Eccleſiæ Pontificem recipiet & debitam reuerentiam exhibebit. Verum quia hoc negotium tam arduum tamque ſalubre & tam neceſſarium, vbi de reconciliatione ſanctæ Eccleſiæ & ſalute totius Chriſtianitatis in commune agitur, ſine tuæ diſcretionis cæterorumque Principum ac Chriſti fidelium conſummari præſentia nec debet nec poteſt, exoramus te & monemus in ea fide quam debes Imperio & ſanctæ Dei Eccleſiæ & animæ tuæ, quatenus omni occaſione ſubmota cum ſapientibus & magis idoneis & litterariis perſonis tuæ Diœceſis apud Bizuntium quarto die ante prædictum terminum familiariter mote curiæ nobis occurras ad Concilium nobiſcum proceſſurus. Ibi enim per gratiam Dei totum negocium D. Papæ Victoris ad gloriam Dei & pacem & vnitatem S. Eccleſiæ & omnimodum honorem Imperij honeſto fine terminabitur.

His acceptis litteris Henricus valde miratus agitari Concilium de deſerendo Alexandro ſcripſit ad Regem fratrem, quaſque acceperat ab Imperatore litteras, ſuis inſeruit.

Reuerendo Domino & fratri ſuo Ludouico D. G. Francorum Regi Henricus Remorum dictus Archiepiſcopus ſalutem & fraternæ dilectionis affectum. Vehementer ammiramur & vehementius perturbamur in his quæ ſignificata ſunt nobis Comitem ſcilicet Henricum ſacramenta firmiſſimaſque ſecuritates ex parte veſtra ſicut dicitur, Imperatori dediſſe, quod illum Octauianum generaliter cum Eccleſia Gallicana in Apoſtolicum debeatis recipere. A quo vero nobis hoc ſit ſignificatum, nec habemus nec debemus vobis intimare. Litterarum autem ſuper hoc ad nos directarum continentia hæc eſt.

Inter Vniuerſas tumeſcentes tempeſtatum procellas *vſque ad* terminabitur. Deinde ſubiungit. *Sit igitur in hoc tanta neceſſitatis articulo circumſpecta veſtra Diſcretio, ne per filios tenebrarum innocentia veſtra tam animæ, quàm corporis miſerabile patiatur naufragium.*

Plurimaſquoque Octauianus ſeu Victor Germanorum Papa dedit ad Ludouicum litteras quaſi iam ſecurus ſuæ ſortis & fortunæ. Sed totam hanc Hiſtoriam nemo melius & clarius deſcribit quam Hugo Pictauinus in ſua Hiſtoria Vizeliacenſi, quippe teſtis eorum quæ geſta ſunt, maxima ex parte oculatus. Sic ergo ille.

His diebus occidentalis Eccleſia graui ſchiſmate laborabat. Henricus autem Comes Trecenſis partibus fauebat Imperatoris. Porro Ludouicus Rex Galliæ in occurſum Alexandri Papæ Catholici legatos ſuos Theobaldum Abbatem S. Germani de Pratis & Cadurcum Clericum ſuum: quorum Legationem cum minus optato Alexander ſuſcepiſſet, reuerſi Vizeliacum venerant. Et cecidit in lectum ægritudinis Theobaldus homo Abbas & mortuus eſt 9. kal. Aug. an. 1162. ſepultuſque infra Ianuam Baſilicæ B. Magdelenæ cuius Monachus extiterat. Et vt cognouit Ludouicus Rex repulſam Legatorum ſuorum, iratus pœnituit ſe ſuſcepiſſe Alexandrum contempto Victore, & ſcripſit per Manaſſem Epiſcopum Aurelianenſem ſuper hoc verbo Comiti Henrico Trecenſi, qui eo tempore ad Germanicum Imperatorem properabat. At ille gratulabundus pro opportunitate reperta ſuggeſſit Imperatori vt finiret Colloquium cum Rege adunatis vtriuſque Regni Optimatibus & Eccleſiaſticis, viris conteſtatus iureiurando, quod Rex audita vtriuſque Apoſtolicæ electionis examinatione iuxta diſcretionem perſonarum vtriuſque Regni ſtaret conſilio ſuo videlicet Henrici comitis. Et indictum eſt Colloquium apud Louigennam vicum citra Ararim fluuium in fine Regni

Franciæ. Et statutum est vt Alexander Catholicus & Victor schismaticus colloquio adessent, & de sua electione in conspectu totius Ecclesiæ cooferrent.

Quod vt cognouit Alexaoder, misit ad Ludouicum Regem legatos scilicet Bernardum Portuensem Episcopum & Hiacynthum Diaconum suum, qui Regis iram lenirent & familiare colloquium inirent. Conuenerunt ergo Alexander & Ludouicus apud Siluiniacum qui est vicus Monachorum Cluniacensium. rex autem Ludouicus rogabat Aldxandrum vt ad constitutum veniret colloquium, aut si præsentiam Imperatoris abhorreret, saltem ad partes illas accederet vsque ad Vergiacum castrum quod erat inexpugnabile. Cui cum Alexander nollet acquiescere, Ego ait rex, & te & vniuersum comitatum tuum saluum ducam & reducam saluum sicut Corpus meum. Et cum nec sic acquiesceret Alexander veritus dolos Imperatoris, respondit Rex, *mirum est quod conscius iustitia sua subterfugit testimonium innocentiæ suæ, seu audientiam causæ suæ.* Et abiit Rex ad indictum cum Imperatore Colloquium. Nondum autem cognouerat conditiones quas ex parte sua Comes Henricus fecerat cum Imperatore.

Cum ergo venisset rex ad Castrum Diuionem, occurrit ei Comes Henricus, & tunc primum aperuit ei pactiones quas cum Imperatore fecerat dicens. *Maiestatis tua Reuerentiæ & Regni tui consulens vtilitati, Domine mi Rex inij colloquium super Ararim fl. quo tu Domine mi Rex & Fridericus Imper. cum Pontificibus & Abbatibus atq; Optimatibus Regni vtriusque conuenientes præsente tuo & Imperatoris Apostolico, vt ex vtraque parte eligerentur viri probatissimi tam Ecclesiastici quàm militares, qui vtriusque Apostolici electionem diiudicabunt.* Et si Rolandi electio fuerit sanior comprobata, Octauiani electio cassabitur, & Imperator procidet ad pedem Rolandi. Si autem Victoris electio præualuerit, Rolandus annullabitur. Tu vero Domine rex ad pedem Octauiani venies. Quod si victorem Octauianum deesse contigerit, Imperator ab eo deficiens Alexandro tuo obediet. Si autem è conuerso Alexander defuerit, identidem decidet & Rex Victori fauebit. At verò si tua Maiestas noluerit nec prædictis pactionibus acquiescere, nec arbitrio iudicum assensum præbere, Ego iureiurando iuraui quod ad partes illius transibo, & quidquid de fisco Regis in feodum habeo, Imperatori tradens, ab illo deinceps renebo.

Stupefactus Rex Ludouicus ad hæc respondit. *Miror vnde tibi fiducia, quod me inscio meque inconsulto talia cum Imperatore condixisti.* Respondit Henricus *Hanc fiduciam tu Rex per Manassem Aurelianorum Episcopum mihi dedisti.* Interrogatus super hoc verbo episcopus timore Regis dissimulare cœpit occultas machinationes, quibus Henricum ad hoc induxerat. Tunc Henricus protulit Epistolam regis qua continebatur quod Nuncii Regis repulsi fuissent ab Alexandro ob quam rem indignatus rex mandabat Henrico quatenus licenter procederet & colloquium vtriusque audientiæ iniret, certus quod Rex per omnia consilio illius staret.

Fridericus autem Imperator ædificauerat sibi Palatium miræ amplitudinis in loco qui dicitur *Dolah* in finibus Imperii sui. Et cognouerunt Franci quod schismaticus Victor non esset cum Imperatore, & lætati sunt super illius absentia. Quo agnito Teutonici siue Germani currentes adduxerunt eum cum festinatione maxima eodem die. Quem assumptum Imperator duxit eum supra Pontis medium statimque quasi pactionibus satisfecisset, recessit. rex autem Ludouicus quasi venatum pergens transiit per nemus ad locum colloquij misitque Ioscium Turonensem Archiepiscopum & Mauricium Parisiensem Episcopum, Willielmum quoque Vizeliaci Abbatem cum aliis optimatibus Regni sui ad nuncios Imperatoris, qui ibidem conuenientes verbum Regis expectabant. Inter quos etiam erat Comes Henricus, qui propter affinitatē cognationis partibus omnino fauebat Victoris schismatici. Petierunt itaque Missi Regis ex ore eius competentes inducias, eo quod pactiones huius colloquii hactenus vsque perendie Regi fuissent incognitæ, præsertim cum Imperator compulerit Henricum Comitem iurare, ne prædictas actiones ante diem constituti colloquii vllo modo manifestaret Regi: indecens autem fore tam temere de tanto negotio definire. Cumque Imperatoris Friderici Prolocutores petitas inducias negarent, reuersus est Rex Diuionem. Cardinales verò quos illuc Alexander Papa miserat, sperantes solutum esse colloquium

Vizeliacum redierunt. Rex autem constituit qui custodirent fines Regni sui. Et sequenti summo mane venit Comes Henricus ad Regem in palatium Ducis Burgundiæ allegans Regem nequaquam à pactionibus esse liberum, ideoque necessario discessurum ab eo & se traditurum in manus Imperatoris, ita vt totam terram quam de feodo Regis hactenus tenuerat, amodo Imperatori traditam ab eo reciperet & hominium illi faceret. Attamen ob gratiam Regis obtinuisse se dixit ab Imperatore tres hebdomadarum inducias ea conditione quod Rex datis obsidibus polliceretur Imperatori ad diem se venturum & Alexandrum adducturum atque ibidem causam vtriusque auditurum & iudicio proborum virorum Imperij & Regni pariturum, aut certè seipsum tradere vinctum Imperatori apud Chrysopolim quæ est vrbs nobilis Bizantinorum. Et acquieuit Rex & defecit spiritus eius & tædiatus est animo, pactusque est ita se facturum datis obsidibus Duce Burgundiæ, Comite Flandriæ & Willielmo Niuernensi Comite.

Omnis autem Ecclesiasticus ordo audito hoc verbo quod fecerat Rex, doluit valde & corde clamauerunt ad Dominum vt misereretur Ecclesiæ suæ sanctæ & liberaret Regem à fraude circumuenientium se. Abiit ergo Rex ad prædictum locum Louigennæ vbi debebat occurrere Imperator. Sed fefellit Imperator Henricum, misitque præcipuum fautorem schismatis Rainaldum Cancellarium suum Coloniensis Ecclesiæ Archiepiscopum. Cumque coram eo replicarentur pactiones quas Comes Henricus ex ore Imperatoris posuerat Regi subito Diuina virtus adstitit Ecclesiæ suæ & piæ simplicitati Regiæ Maiestatis. Respondit enim Rainaldus profani erroris fautor nequaquam Imperatorem talia dixisse, scilicet quod cuiquam permitteret consortium iudicandi Rom. Ecclesiam, quæ propriè sui iuris existebat. Tunc repletus gaudio Rex quæsiuit ab Henrico Comite vtrum se haberent pactiones secundum formam ab eo propositam. Et ille, *habent.* Et Rex *Ecce, ait, quod Imperator qui iuxta verbum suum adesse debuit, abest. Ecce etiam quod missi illius formam pacti te præsente, te teste commutant.* Verum est, inquit Comes Henricus. Et ait Rex *Nonne ego absolutus sum ab omni pacto?* Absolutus, ait Henricus. Et dixit Rex Ludouicus cunctis Optimatibus suis & Episcopis atque Abbatibus, qui præsentes aderant. *Audistis & vidistis qualiter ego ipse gratis perfecerim omnia quæ ad me pertinent. Edicite vtrum liber ab his pactionibus videar.* Dicunt omnes, *liberasti verbum tuum*: statimque Rex velocissimum equum cui insidebat, reducens protinus iter perrexit. Teutonici autem valde confusi insecuti sunt eum rogantes vt rediret ad Imperatorem paratum prosequi omnia quæ Henricus Comes proposuerat. Et ille paruipendens quæ dicebantur, decipulam quam euaserat exhorruit dicens, *feci quod meum fuit.* Sic soluto conuentu Rex rediit in Regnum suum.

Alexander autem veritus ne Rex sibi subiratus foret ob non aditum vadimonium, donec per amicos eius animum sibi conciliaret, transiit Biturigas, & in Dolensi Cœnobio apud Castrum Radulphi hiemauit. Hieme transactâ Lutetiam venit tempore Quadragesimæ, Regique Rosam auream obtulit die Dominicâ quâ cantatur *Lætare Hierusalem*: cuius muneris pretium & antiquitatem hac Bulla commendauit.

Munus Floris aurei. Alexander...Charissimo in Christo filio Ludouico Francorum Regi, Salut. & Apost. bened. Romanorum Pontificum institutione noscitur processisse, quod media Quadragesima ea Dominicâ quâ cantatur *Lætare Ierusalem*, consueuerunt ipsi florem aureum non gratia temporalis elationis propriis manibus annuâ semper reuolutione gestare, ea vtrique in facto huiusmodi designantes quæ tam ad decorem Ecclesiæ quàm ad fidelem noscitur instructionem spectare. Vnde & cum nos eorundem antecessorum nostrorum vestigia subsequentes similem Florem eo die quo constitutum est, nuper in manibus gestaremus, non inuenimus cui tam dignè sicut excellentiæ tuæ Florem huiusmodi deberemus offerre, quem & deuotione circa Ecclesiam Dei & Nos, ipsos & Dignitatis honore cognoscimus præeminere Quia verò Floris huius significantiam tuam Celsitudinem credimus tantò libentius nostrâ velle expositione cognoscere, quantò te constat corde & opere Diuinis obsequiis & piis actibus feruentius inhærere, prudentia Regiæ Serenitatis agnoscat, quod Flos iste Christum Regem exprimit ac designat, qui de seipso loquitur dicens. *Ego Flos campi & lilium conuallium.*

Aurum namque Regem non immeritò dicitur denotare, cum ad hoc deſignandum à Magis figuraliter oblatum fuerit Saluatori, vt per hoc Rex Regum & Dominus Dominantium monſtraretur. Rubor autem quo aurum coloratum eſt & ſuffuſum Paſſionem ſignificat *Quis eſt iſte qui venit de Edom tinctis veſtibus de Boſra?* Et item. *Quare rubrum eſt indumentum tuum & veſtimenta tua ſicut calcantium in torculari?* Odor autem huius floris Reſurrectionis eius gloriam præfigurat, vt ſicut ipſe Primogenitus mortuorum ex multis Fratribus & reſurgens à mortuis iam non poſſit mortis vinculis detineri, quâ & mortem noſtram moriendo deſtruxit & vitam reſurgendo immortalitatis gloriam reparauit. Sanè huiuſmodi anfractus & climata omnium ſcelerum fœditate concreta tantus Odor Dominicæ Reſurrectionis aſperſit, vt nulla pars orbis alienam ſe ab odore iſto ſentiat vel expertem, ſed omnes ſe gaudeant odore hoc ſuauiſſimo ſpirituales nequitias in cœleſtibus iam viciſſe. Porro ſi ad ipſius Chriſto Reſurrectionem figuraliter denotandam ſanctæ illæ mulieres ad ſepulchrum aromata detulerunt, ſuauitate redolentium vnguentorum gloriam præſignantes, quæ vtique terrorem inferis, cœlis gaudium, terris intulit ſanctitatem. Hæc ſunt Fili in Chriſto Chariſſime, quæ in Flore iſto noueris figurari, vt tanto acceptior apud te & gratior habeatur, quantò eum trifaria expoſitione ſignificaris affectuoſius diligere & ſincerius colere didiciſti. Petimus autem & totis affectibus exoptamus, vt ille Flos aureus, qui omnes Reges & Principes antecedit, imò per quem Reges regnant & prudentes deſcribunt Iuſtitiam, terrenum tibi Regnum diuturno tempore ſua ineffabili pietate conſeruet, & æternum in illa felici retributione Iuſtorum miſericorditer largiatur.

Idem Pontifex incredibili omnium Academicorum lætitiâ exceptus eſt: vtpote quos impensè diligebat, quoſque priuilegiis & beneficiis cumulabat, vt multorum infra patebit exemplis. Verumtamen cum ipſi apud eum conqueſti fuiſſent de iniuriis quæ ſibi à Monachis San-Germano-Pratenſibus aut eorum ſeruis inferebantur in Prato, quo ad ludendum & deambulandum ſolebant ſe conferre diebus feſtiuis, eos ad proximum Turonenſe Concilium remiſit.

Dum verò Pariſiis moraretur, rogatus eſt à Monachis San-Germano-Pratenſibus vt aiunt, Eccleſiam ſuam de nouo inſtauratam conſecrare: Cui conſecrationi, quæ poſt feſta Paſchalia peracta eſt, die 21. April. an. 1163. interfuiſſe dicuntur innumeri Epiſcopi, Abbates & alii Prælati cum plurimis Cardinalibus. Cum autem tot omnium Ordinum homines capere non poſſet Eccleſia, ipſe Pontifex in *Prato Clericorum* ſermonem ſeu ſacram Concionem habuit ad populum; ſi creditur Chartæ Hugonis Abbatis, quæ huiuſce conſecrationis ceremonias continet. Eſtque eiuſmodi.

Anno ab Incarnatione Domini 1163. Alexander Papa III. *Pariſienſem Ciuitatem ingreſſus per aliquod tempus ibidem moras fecit. Dumque in eadem vrbe moraretur, Ego Hugo* III. *Dei Gratia Abbas S. Germani Pariſienſis accedens ad eius præſentiam humiliter exoraui eum, quatenus Eccleſiam B. Germani nouo ſchemate reparatam, quia nondum conſecrata erat, dignitate conſecrationis inſignire dignaretur.* At iam Reuerendiſſimus Papa Alexander precibus noſtris gratanter annuens 11. Kal. Maii ad prædictam Eccleſiam venit magna Pontificum & Cardinalium frequentia comitatus. Quorum fuit vnus Mauricius Pariſienſis Epiſcopus. Quem Monachi eiuſdem Eccleſiæ videntes & ob eius præſentiam nimium perturbati, dixerunt ſe nullatenus paſſuros quòd conſecratio Eccleſiæ fieret, dum prædictus Mauricius Epiſcopus præſens adeſſet. Vnde D. Papa audita & cognita Monachorum perturbatione conuocauit ad ſe D. Iacinthum Diaconum Cardinalem S. Mariæ in Coſmidin & D. Othonem Diaconum Cardinalem S. Nicolai de Carcere Tulliano, D. quoque Vvillielmum Preſbyterum Cardinalem S. Petri ad Vincula. Quibus accerſitis præcepit vt ſupradictum Mauricium Epiſcopum conuenientes Monachorum commotionem diligenter notificarent, & ex ipſius mandato eidem præciperent, quod ab Eccleſia diſcederet. Alioquin Monachi conſecrationem fieri cõmodiùs refutarent. At ille audito D. Papæ mandato cum omni ornatu & veſtimentis quæ ſecum detulerat, ab Eccleſia receſſit. Poſt cuius abſceſſum D. Hubaudus Hoſtienſis, Bernardus Portuenſis, Galterius Albanenſis, Ioan. Siguinenſis, Geraudus Caturcenſis, Almaricus Siluanectenſis Epiſcopi, & de Hiſpania Ioannes

„ Toletanus Archiepiscopus & Hispaniarum Primas, Fellandus Afturicensis, Ioan. „ Legionensis, Stephanus Zamorensis, Ioan. Lucensis, Assuerus Caurienfis, Pe- „ trus Migdonensis Episcopi præcipiente D. Papa Ecclesiam deforis in circuitu ter „ & deintus similiter circumlustrantes & aqua benedicta sicut mos est, aspergentes, „ eam honorificentissimè prout decebat, dedicauerunt. Deinde D. Papa Alexan- „ der maius altare in honore S. Crucis & SS. Martyrum Stephani atque Vincen- „ tij solemniter consecrauit. Et in medio Crucem de oleo sancto imposuit circum- „ stantibus ad 4. cornua eiusdem altaris quatuor de supradictis Pontificibus. Quo- „ rum vnusquisque Crucem de oleo sancto in loco suo similiter imposuerant. D. „ autem Papa Reliquias intra altare posuit, & accepto instrumento quod vulgò „ *Truella* dicitur, easdem cæmento introsigillauit. Quo peracto D. Hubaldus „ Hostiensis Episcopus & tres Episcopi pariter altare matutinale in honore sanctissi- „ mi Confessoris Germani consecrauerunt. Interim D. Papa Alexander *ad Pratum* „ quod est iuxta Monasterij muros cum solemni processione procedens ad populum „ sermonem fecit & coram omnibus adstantibus publicè protestatus est, quod Ec- „ clesia S. Germani de Pratis de proprio iure B. Petri existens nulli Archiepiscopo „ vel Episcopo nisi summo Pontifici Sanctæ Romanæ Ecclesiæ subiacet.

Sequuntur deinde nomina Cardinalium & aliorum Prælatorum qui eidem Dedicationi interfuerunt. Tum subdit Hugo. *Ego Hugo Abbas S. Germani de Pratis tertius testificor hanc consecrationem meo instinctu sic peractam fuisse. Et ideo ad certitudinem præsentium & futurorum eandem scripto commendaui, & sigillo meo corroboraui.*

Aiunt vero Monachi Mauricium Episcopum indignatum se repulsam passum fuisse, ad Concilium Turonense quod eodem anno & proximè celebratum est, querelas suas detulisse atque iurisdictionem in prædictam Abbatiam sibi vendicasse: id vero negatum ab Hugone Abbate. Postremò Monachos impetrasse Priuilegium exemptionis quod sequitur.

„ Alexander Episcopus Seruus Seruorum Dei Dilecto filio Hugoni Abbati S. „ Germani Paris. Sal. & Apost: Bened. Dum venerabilis frater noster Mauricius Pa- „ risiensis Episcopus & tu pariter in Turonensi Concilio in nostra præsentia essetis „ constituti, prædictus Episcopus in Concilio ipso consurgens ius quoddam in Ec- „ clesia tua ad se proposuit rationabiliter pertinere. Nos autem attendentes quomo- „ do eadem Ecclesia sub iure & proprietate B. Petri ab antiquis retro temporibus „ quietè pacificéque perstiterit, noluimus vllatenus eiusdem Episcopi proclama- „ tionem admittere, nisi ostenderet aliquem eã de nostris prædecessoribus admisis- „ se. Quod quia non fecit, nec eum id facere posse pensamus, per præsentia scripta „ decernimus vt illa ipsius Episcopi proclamatio nullam interruptionem nullumque „ possit iuri & libertati eiusdem Ecclesiæ præiudicium in posterum generare. Da- „ tum Turonis Kal. Iunij.

„ Tunc Ecclesiæ San-Germano-Pratensis Abbas erat Hugo de Moncellis olim Monachus Cœnobij Vizeliacensis, successitque Theobaldo an. 1162.

Eiusdem consecrationis meminit author Historiæ Vizeliacensis sic scribens. *Alexander Catholicus Papa veritus indignationem Regis Ludouici transijt in Aquitaniæ metropolim Vrbem Bituricorum & in Dolense Monasterium, quod est apud Castrum Radulphi ibique hiemauit, & sequenti tempore Quadragesima accessit ad Ludouicum Regem in vrbe Parisiorum. A quo susceptus honorificè secundum morem Rom. Ecclesia portauit ipse Rosam auream Dominicâ quâ cantatur* Lætare Ierusalem: *peractisque Paschalibus solemniis consecrauit Basilicam Monasterij B. Germani de Pratis, cui præerat Hugo de Moncellis Monachus Ecclesiæ Vizeliacensis.*

De exemptionibus Monachorum. Hæc si vera est Historia, quam è tenebris in lucem emisit Dacherius an. 1659. in 3. tom. Spicilegij, proculdubio fidem facit fuisse Ecclesiam San-Germano-Pratensem ab Alexandro consecratam: an verò res ita se habuerit vt in Charta Hugonis continetur, longè grauior est difficultas. Certum est hoc seculo Monachos pene omnes vbique excutere voluisse iugũ Procurationis seu Iurisdictionis Episcopalis, professionemque, vt vocabant more solito facere detrectasse, priuilegia exemptionum prætexentes se habere. De Cluniacensibus diximus supra. Resbacenses hocce tempore ab Episcopo Meldensi desciscere conati sunt. In Anglia Augustiniani Cantuarienses, quorum Abbas erat Siluester Theobaldo Archiepis-

copo professionem facere iussi sunt authoritate Adriani, cuius extat hæc Bulla apud Geruasium Dorobernensem.

Adrianus Ep. Seruus Seruorum Dei Dilecto filio Siluestro Abbati S. Augustini Sal. & Apost bened. Iniuncti nobis à Deo summi Pontificatus officium & susceptæ regimen dignitatis nos admonet modis omnibus & inuitat, vt vnicuique præsertim fratribus nostris Archiepiscopis, Episcopis aliisque Ecclesiarum Prælatis sua iura integra debeamus & illibata seruare, vt ipsi tanto magis de Grege sibi commisso possint esse solliciti, quanto amplius nostræ defensionis auxilio se perspexerint communiri. Vt igitur venerabilis frater noster Theobaldus Cantuariensis Archiepiscopus se minstrationem suæ iustitiæ sustinere quantum in nobis est, nullatenus conqueratur, per Apostolica tibi scripta præcipiendo mandamus, quatinus iuxta mandatum prædecessoris nostri bonæ memoriæ Anastasii Papæ, memorato fratri nostro, cum ab eo fueris requisitus, professionem facere non recuses: ita quidem si constet prædecessores tuos eandem professionem ipsius antecessoribus præstitisse. Datum Beneu. id. Ian.

Item ad eundem. Adrianus Ep. Seruus Seru. Dei. Quanto amplius Venerabilis frater noster Cantuariensis Archiepiscopus Apostolicæ sedis Legatus ab ipso promotionis suæ tempore sacro sanctæ Rom. Ecclesiæ fidelis semper ac deuotus noscitur extitisse, tanto propensius eum & commissam sibi ecclesiam diligere nos oportet, & iura sua eidem illibata debemus & integra conseruare. Indè est quod dilectioni tuæ per Apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus sicut aliquem antecessorum tuorum constat alicui Prædecessori einsdem fratris nostri Archiepiscopi obedientiam aliquo tempore exhibuisse, ita eam omni appellatione & occasione remota infra 30. dies post susceptionem præsentium litterarum ipsi non differas exhibere.

His auditis dixit Siluester non constare, an aliquis prædecessorum suorum eiusmodi professionem fecisset. Probauit Archiepiscopus certissimis iuratorum testium, virorum religiosorum, fidelium & senum testimoniis, affirmantium se præsentes adfuisse professioni quam Hugo Siluestri prædecessor Vvillielmo fecisset ipsius Theobaldi prædecessori. Itaque ille parere coactus est: & in hanc rem conditum est publicum instrmentum 7. Episcoporum sigillis consignatum, quod est einsmodi.

Vniuersis S. Ecclesiæ filiis & fidelibus Richardus Londoniensis, *Rothrodus Ebroicensis, Robertus* Bathoniensis, Willielmus Norwicensis, Hilarius Cicestrensis, Gilebertus Herefordensis, Robertus Lincolniensis Episcopi salutem. Rerum gestarum memoria prouidè litteris committitur, ne tractatu temporis ea quæ semel terminata sunt, iteratis refragationibus perturbentur. Inde est quod Vniuersitati vestræ præsentis scripti attestatione notum facimus, quod controuersia temporibus nostris orta, quæ inter venerabilem Patrem nostrum Theobaldum Cantuariensis Ecclesiæ Archiepiscopum & Siluestrum Abbatem Monasterii S. Augustini Cantuatiæ super facienda sibi professione ab eodem Abbate versabatur, iuxta mandatum D. Papæ Adriani super præsentia nostra hoc modo terminata est. Dederat enim ipsi Abbati prænominatus Papa in mandatis præcipiendo quatinus infra 30. dies post susceptionem litterarum suarum omni appellatione & occasione remota eam eidem Archiepiscopo faceret professionem, sicut aliquem Abbatum illius Monasterij alicui Archiepiscoporum Cantuariensium fecisse constabat. Sed quia Abbas diffitebatur sibi constare prædecessores suos hanc professionem fecisse, licet hoc in Regno publicè innotuisset, Religiosi viri tactis sacrosanctis Euangeliis iurauerunt se vidisse & audisse Hugonem eiusdem Siluestri decessorem memoratam professionem Vvillielmo piæ recordationis Cantuariensi Archiepiscopo more debito sine contradictione fecisse. Adhæc etiam vidimus scedulas in quibus professiones multorum Abbatum ipsius Monasterij manifestè nobis scriptæ apparuerunt. Facta itaque fide Abbati & his qui aderant, prædecessorum suorum secutus vestigia professionem in hæc verba fecit & crucis signo compleuit atq; muniuit. *Ego Siluester Abbas Ecclesiæ Apostolorum Petri & Pauli & B. Augustini primi Anglorum Archiepiscopi promitto sanctæ Dorobernensi Ecclesiæ, & tibi Reuerende Pater Theobalde einsdem Ecclesiæ Archiepiscopo tuisque successoribus Canonicam per omnia obedientiam.* Ex his igitur intelleximus, quod nulla de cætero inter ipsorum successores

„ de facienda professione contradictio debeat instaurari. Facta est hæc Professio
„ apud Northamtoniam an. gratiæ 1157. Henrici Regis II. an. 3. mense Iulio 16. Kal.
„ Aug. præsentibus Episcopis 8. Abbatibus 12. ipso quoque Rege Henrico & quam
„ pluribus aliis tam de transmarinis quàm de partibus Anglicanis.

Clarembaldus Siluestri successor benedictionem quidem ab Archiepiscopo Thoma accipere non detrectauit, dummodo in Ecclesia propria non in Archiepiscopali, & citra professionem obedientiæ: imo spe cuiusvis in posterum subiectionis prorsus adempta, vt scribit Radulfus de Diceto ad an. 1163. hæc quæ sequuntur subiungens. *Cum autem Rex se verbis huiusmodi non opposuerit, partibus antiquitatis in finibus stare persuadens, & eas omnibus modis quibus ratio fieri potuisset inducens, alteram inclinatior videbatur in partem.*

Iam vero an Mauricius Episcopus prædictæ San-Germano-Pratensis Ecclesiæ consecrationi interfuerit, & an Alexander cœnobium illud à iurisdictione Episcopali exemerit, inquirendum. Ioannes Launoyius Doctor Theologus Chartam illam immunitatis parte 4. c. 2. multiplici ratione probat esse falsam & suppositiam. Atque imprimis quod ipse Hugo Abbas ei consecrationi dicat Almaricum Siluanectensem Episcopum interfuisse: quem ex omnium Historicorũ fide constat obiisse antequam Alexander Parisios, imò in Franciam pedem inferret. Nam Carolus Iaunaius in Histor. Episcop. Siluanect. ait eum satis concessisse an. 1145. Manuscriptum Caroli-locense, cuius loci Abbas fuerat, an. 1148. Sammarthani in tom. 3. Galliæ Christianæ aiunt sepultum in Choro Monasterij Caroli-loci & ad marginem annum notant 1161. Nemo verò eius vitam extendit ad an. vsque 1163. Quod si ita est, liquet Chartam prædictam non ab Hugone Abbate, sed ab aliquo Monacho posterioris æui fuisse confectam.

Deinde ridiculum est affingere Alexandro Pontifici sermonem ad populum de exemptione Monasterii à iurisdictione Episcopali, siquidem ille qui Iuris erat vtriusque peritissimus Episcopum indicta causa damnasset. Sic enim Hugo scribit. *Interim D. Papa Alexander ad Pratum quod est iuxta Monasterii muros cum solemni processione procedens ad populum Sermonem fecit & coram omnibus adstantibus publicè protestatus est, quod Ecclesia S. Germani de Pratis de proprio iure B. Petri existens nulli Archiepiscopo vel Episcopo nisi summo Pontifici Rom. Ecclesiæ subiacet.* Scilicet id dixit ad populum Pontifex & Mauricium Episcopum Ecclesiasticis indutum vestibus turpiter exire iussit, cui quod erat ipse in Francia, totum illi fere debebat: id inquam dixit ille, qui Resbacensibus exemptionem eiusmodi petentibus paulo ante rescripserat ad Meldeosem Episcopum, vt Abbas Resbacensis & Iotrensis Abbatissa canonicam ipsi ipsiusque successoribus obedientiam persoluerent.

3. Ad prædictæ Chartæ confirmationem referunt Bullam Alexandri datam Turonis Calendis Iunij ad ipsum Hugonem. Sed quàm illa commentitia sit & insulsa, nemo non videt. Etenim inceptum est Concilium Turonense 4. Kal. Iunias vt nonnulli scribunt, & tertia post die ita loquitur Pontifex, *Dum Mauricius Parisi. Episcopus & tu pariter in Concilio Turonensi in nostra præsentia essetis constituti.* Iam ergo excesserat Hugo, quis credat? pergit. *prædictus Episcopus in Concilio ipso consurgens iùs quoddam in Ecclesia tua ad se proposuit rationabiliter pertinere.* Videtur edocere Hugonem, quasi à Concilio tum absens fuisset, cum id à Mauricio propositum est. At nihil ne Hugo Mauricio opposuit? Ipse Pontifex non auditis aduersæ partis rationibos Episcopum damnauit. *Nos attendentes quomodo eadem Ecclesia sub iure & proprietate B. Petri ab antiquis retro temporibus, quietè pacificeque perstiterit, noluimus vllatenus eiusdem Episcopi proclamationem admittere.* Scilicet ipse non vt iudex, sed vt pars aduersa os occlusit Episcopo: præterea si id in Concilio propositum est, de eo deliberandum fuit. Thomas Cantuariensis ad dextram Pontificis ibi sedens, qui cum Augustinianis Cantuariensibus eadam de re certabat, quique iurium Ecclesiasticorum & Episcopalium tam validus erat assertor, litis ne materiam audiuit & absque vlla concertatione & deliberatione præiudicium contra se ipsum fieri passus est? quod si deliberatum est, in acta Concilii referri debuit, diesque & sessio notari: at vbi mentio eiusce deliberationis? Extant huius Concilii Canones apud Neubrigensem, in iis de ea re ne verbulum quidem. Plurimi authores contemporanei eiusdem Concilij mentionem faciunt, nullus eiusmodi dissidii in Concilio agitati.

At

At moram iniicit quod scribit Hugo Pictauinus Monachus Vizeliacensis lib 4. cui tanto maior & certior adhibenda fides quod quo tempore Concilium illud Turonis habitum est, historiam suam componebat. Is vero de quadam contentione quæ inter Cluniacenses & Vizeliacenses intercedebat, verba faciens ait Cluniacenses voluisse nonnihil proponere, at suæ iniustitiæ cōscios & Romanæ rectitudinis non ausos fuisse mutire, *cum tamen plurima huiusmodi controuersia hinc & inde in eodem Concilio proponerentur & terminarentur, sicut fuit causa Parisiensium Clericorum & Monachorum Cœnobij S. Germani de Pratis, quæ plenius ventilata iniustis Clericorum vocibus æternum silentium imposuit.* Ex quo loco videtur colligi quod causa Mauricij in Concilio Turonensi agitata fuerit. Verum nullatenus id ad rem Episcopi pertinet. 1. enim ait Clericos Parisienses de Monachis fuisse conquestos: non possunt autem ista verba accipi de toto Clero Parisiensis Ciuitatis, nam non legitur vspiam litem habuisse cum Monachis, & si habuisset, non est verisimile tā leuiter & facilè repulsam & ignominiā passurum fuisse. 2. Non de Clero Basilicæ Parisiensis, propter eandem rationem: neque 3. de Clericis, seu Canonicis & Episcopo: res enim ista plus negotii intulisset, neque Pictauinus iniustas Clericorum voces appellaret. Restat igitur vt de Scholaribus loquatur, qui in Prato San-Germano Pratensi ludos suos exercentes sæpe quoque cum Monachis eorumque famulis rixas exercebant. Qua de re infra pluribus dicetur. Cæterum qui Chartam prædictam accuratius examinatam videre voluerit, adeat doctissimum Launoyum loco citato. Nos historiæ filum resumamus.

Transactis igitur Lutetiæ feriis Paschalibus & forte etiam consecratione illa Basilicæ Pratensis celebrata die 21. April. statim digressus Pontifex 7. Kal. Maias, hoc est 23. April. apud S. Benedictum super Ligerim dedit ad Ludouicum Regem litteras his verbis. *Cum in proxima secunda feria quæ præteriit* (Paschali scilicet) *simul Parisius loqueremur, verbum serenitati tuæ nos meminimus proposuisse.* Hinc Cæsarodunum Turonum peruenit, vbi 12. vel vt alii scribunt 14. alij 4. Kal. Iunias Concilium anno præterito indictum celebrauit. Fuit illud numero Prælatorum frequentissimum, & dignitate clarissimum & rerum definitione celeberrimum. Nam vt scribit Hugo Pictauinus lib. 4. Histor. Vizeliacensis, *Omnes Episcopi Lugdunenses, Narbonenses, Bituricenses, Senonenses, Remenses, Rothomagenses, Turonenses, Burdigalenses, Auscitanenses, Alpenses, Apennini & Maritimi centum quinque numero interfuerunt. Item Cantuarienses, Eboracenses, Scoti quoque & Hiberni: sed & Abbates & diuersæ professionis personæ gratanter vndique aduenientes. Germanorum etiam Episcopi* plures occulté scripserunt Alexandro Papæ obedientiam & omnimodam tererentiam pro loco & tempore illi humiliter exhibentes. Italiæ vero non minima pars affuit partim scripto partim suâ præsentiâ. Sed & Sardinia & Sicilia cum omni Calabria, omnis quoque Orientalis Ecclesia & Hispania deuotum obedientiæ caput humiliter Alexandro Catholico Papæ subdidit. Hæc fere Hugo.

Concilium Turonense.

Notant vero scriptores Angli & præsertim Radulfus de Diceto scriptor huius seculi Thomam Cantuariensem Archiepiscopum cum suffraganeis suis sedisse ad dexteram Pontificis in Concilio; Eboracensem verò cum suffraganeo Dunelmensi iussum sedere ad sinistram. Cum autem omnes prope Abbates Franci illuc quoque conuenerint, Ernisius San-Victorinus à Rogero S. Euurtii Aurelianensis Abbate dissuasus videtur non interfuisse, quia, inquit Rogerus in litteris ea de causa ad eum missis, *recens ordinis nostri institutio id refugit: & priuilegiorum nostrorum authoritas contra huiusmodi inquietudines liberos reddere & præmunire debet, sanum mihi videtur consilium, vt secretius fratres quorum spiritus à Deo exit, super hoc conueniatis: deinde vniuerso Capitulo si prudentiæ vestræ placuerit, palam faciatis: vt tandem consilium quod vobis & nobis in posterum prodesse possit, inuenire possitis. Si enim istud Concilium adieritis, quod quidem absque magno itineris grauamine tanquam iuxta positum* adiri non potest, compellent vos & nos de cætero quasi debita exactione, si eis placuerit *Concilia frequentare siue longè posita, siue prope.*

Quia autem præcipua Concilii causa erat schisma Octauiani seu Victoris Pseudo-Papæ, Arnulfus Lexouiensis qui tunc inter Episcopos habebatur eloquentissimus, quique ipsomet schismatis initio Alexandro aliunde sibi noto & amico adhæserat, iussus est orationem habere ad Prælatos contra schismaticum & pro pace in Ecclesia componenda, quam ille suis Epistolis inseruit, & nos quoque hisce annalibus inserendam esse putauimus.

Oratio Arnulphi Lixon ad Patres Concilij.

Hodiernum ſermonem Domini & Patres mei, mihi Domini noſtri qui præſidet, Romani videlicet Pontificis iniungit authoritas. Et Ego quidem munus iniunctum magis de neceſſitate obedientiæ quàm de animi voluntate ſuſcipio. Mallem vt in alium declinaſſet iſta dignatio, cuius & vita commendabilior eſſet & maior tam ſcientiæ quàm eloquentiæ plenitudo. Quis enim Ego ſum, qui in auribus tot tam prudentium, tam venerabilium perſonarum quemlibet mihi debeam vſurpare ſermonem? ſed & quis Ego ſum, qui mandato Rom. Pontificis audeam obuiare? anguſtiæ mihi ſunt vndique. Inter verecundiam & neceſſitatem conſtitutus ſum. Altera me monet vt ſileam, altera quaſi quadam violentia pertrahit ad loquendum. Obediendum enim eſt ſine mora, ſed verecundia linguam reprimit, obſtruit intellectum, & à facie reuerentiæ veſtræ ſtupore quodam reddit pauidum & confuſum. Scio enim quia tria ſolent in Prædicatore requiri, ſanctitas conuerſationis, plenitudo ſcientiæ, fœcundior Eloquentiæ vena. *ſanctitas conuerſationis* inquiritur, quia niſi fuerit Prædicatoris cõmendabilis vita, non erit eius prædicatio glorioſa. Cuius enim vita contẽnitur, reſtat vt & prædicatio contemnatur. Timere habet, ne forte incipientem loqui ſtatim vox Diuina reprimat & condemnet: Quare tu enarras iuſtitias meas, qui proiecisti ſermones meos retrorſum? *Perfectio ſcientiæ quæritur*, vt habeat prædicator vnde poſſit de theſauro cordis ſui proferre noua & vetera & eruditum nouerit expectantibus explicare ſermonem & ſecundum perſonarum qualitates temperare, quod dixerit, vt ſciat quibus debeat lac potum dare non eſcam, quibus ſolidiorem cibum habeat miniſtrare. *Eloquentia deſideratur. Ad quid?* quia ſicut ſi non habuerit ſcientiam, non habebit quid dicat, ita niſi habuerit eloquentiam, non habebit quomodo dicat. Vtrumque autem neceſſarium eſt & habere quid dicas & ſcire quomodo dicas. Sententiarum ſiquidem excellẽtia ſermonis elegantiã quærit, vt verborũ dignitas rerum maieſtati reſpondeat, & ſibi inuicem quaſi concentu quodã res & verba concurrant. Ita eſt vt ſermo Prædicatoris omni acceptione dignus ſit, requiritur in Prædicatore religio ad reuerentiã ſermonis, ſcientia ad doctrinam, quentia ad gratiam. Vt ſcilicet ſermo ſanctus ſit, prudens ſit, illuſtris ſit. *Ego verò qui producor in medium, nihil habeo penes me, niſi conſcientiam peccatricem, minorem ſcientiam, eloquentiam imperfectam.* Et ideo opportunius mihi fuerat ſilere quàm loqui, paſci quã paſcere & aures potius vobis exhibere quàm linguam. Nulla mihi in memetipſo fiducia eſt, ſed ad ſanctitatem præcipientis & merita veſtra conuertor. Quibus intercedentibus aliquid mihi fortaſſis largietur gratia illius qui dixit, Aperi os tuum, & Ego adimplebo illud. Os meum obedientiæ neceſſitas aperit, vtinam gratia eius per merita veſtra ſermone adimpleat opportuno. *In omni itaque ſermone Domini & Patres mei Chariſſimi, videtur mihi quia circa id quod principaliter intenditur, duo ſunt ſtudioſius obſeruanda, cauſa ſcilicet & tempus.* Et cauſam quidem ratio ſubminiſtrat, tempus autem opportunum reddit occaſio. Occaſio autem eſt opportunitas ſumma ex tempore, ſicut viro placuit eloquenti. Ita eſt, niſi id quod dicitur cauſam de ratione contrahat euidentem, ipſum ducitur otioſum. Si importunè dictum fuerit, reputatur infeſtum. Quæ autem otioſa vel infeſta ſunt, raro deſideratos aſſequuntur euentus. Et ideo cum multa de ſcriptis ſanctis poſſint vtiliter ac probabiliter in commune proferri, ad ea potiſſimum ſermo conuertendus eſt, ad quæ Nos & vrgens neceſſitas impellit & euidens inuitat vtilitas. Ad quid? ad tentandum vobiſcum de vnitate & libertate Eccleſiæ Dei. Sine his enim duabus non poteſt Eccleſia ſalua conſiſtere, ſed nec conſiſtere quidem; quia niſi Eccleſia habuerit vnitatem, non erit vna. Si vna non fuerit, non erit. Omne enim quod eſt, ideo eſt, quia vnum eſt. Quod autem vnum non eſt, amittit pariter cum vnitate ſubſtantiam. Item niſi habuerit libertatem, miſera erit: pro eodem autem ei eſt miſeram eſſe & non eſſe, imò deterius eſt miſeram eſſe quàm non eſſe. Melius, inquit, ei erat ſi natus non fuiſſet homo ille. De Iuda dictum eſt, quoniam melius erat ei natum non eſſe, quàm ad eiuſmodi miſeriam natum eſſe. Ideo Domini & Patres Chariſſimi, vt ſtatus Eccleſiæ conſeruetur incolumis, oportet vnitati eius & libertati ſollicitè prouideri. Vtraque enim his diebus, hac tempeſtate, ſicut nos miſerabiliter experimur, multis vrgetur incommodis, multis iniuriis infeſtatur; quia alteram ſcindere nititur ſchiſmaticorum ambitio, alteram quærit auferre violentia tyrannorum. Vtrum-

quetamen eis per Dei gratiam impossibile erit. Impossibile siquidem est spirituale Ecclesiasticæ vnitatis scindere sacramentum, quod inter Christum & ecclesiam ipso patre auctore indissolubili fœdere connexum est & firmatum. Impossibile est suam Ecclesiæ Dei tollere libertatem, quam Dominici sanguinis consecrauit effusio. Licet enim paleæ de area Domini quandoque ventilabro leuitatis aut vanitatis auolent & abscedant, propter abscessum tamen earum non minuitur fructus areæ, sed purgatur. Item licet Principes tenebrarum aduersus Ecclesiam Dei vehementer insurgant, portæ tamen inferi aduersus eam præualere non possunt. Ita Domini mei, salua Nobis semper est vnitas, salua semper est libertas ecclesiæ, quia neque tunica inconsutilis scindi potest, neque Christi sanguis in irritum deuocari. Et licet exierint à nobis aliqui qui nobiscum erant, sed de nobis neque erant, non est scissa tamen veritas vnitatis propter eos quos separauit à nobis propriæ malitia prauitatis. Et licet ij quos diximus tyranni terrarum circa temporalia bona & ipsa etiam corpora nostra desæuiant, vt edant carnes nostras, infirmantur & cadunt. Etsi circa diripiendas inutiliter sarcinas occupantur, Ecclesia tamen Dei nihilominus quæ disponenda sunt, liberâ potestate disponit; imo etiam ipsos quasi seruos nequam, spirituali potestate retrudit in carcerem, vbi eos nimirum quasi compedibus quibusdam vinculo anathematis & opprobrio perpetuæ maledictionis adstringit. In quo & laudabile videtur operari virtus Diuina miraculum, dum nobis in vnitate nostra & libertate degentibus ipsi se solos ab vnitate Catholica separant & detestandæ subiiciunt seruituti. Nos tamen Charissimi fratres & Domini non debemus malum pro malo reddere, neque vinci à malo, sed vincere in bono malum: & ideo ad reuocationem eorum qui foris sunt, summa charitate debemus intendere, vt ipsi vnitati nostræ possint Domino miserante connecti, quatenus ij qui quietem Ecclesiasticæ libertatis impugnant, meliore ducti consilio resipiscant & tam de reuocatione eorum quàm istorum pœnitentia crescat fœcunditas vnitatis & inconcussa seruetur desiderandæ tranquillitas libertatis, ad hoc scilicet omnem nos conuenit diligentiam adhibere, omnem propter hoc sustinere vexationẽ, omne periculum experiri. Hoc enim speciale debitum nostræ professionis, Episcopi sumus: ad hoc sacramentis Ecclesiasticis sanctificari volumus, ditari beneficiis, honoribus illustrari. *Ex ea etiam causa hic primas obtinemus in Concilio Cathedras, primos in Cœnis recubitus, salutationes in foro. Ex eadem causa populorum nobis multitudines inclinantur, vt de manu nostra partem aliquam commissæ nobis benedictionis accipiant.* Quærunt enim accipere de plenitudine nostra, quod nos accepimus de plenitudine Christi. Hic ordo est. Vnguentum in capite præcedit, à capite descendit in barbam, barbam quidem Aaron. A barba vsque in oram vestimenti defluxit, à Capite scilicet Christo in barbam scilicet Prælatos ecclesiæ: à Prælatis in populum, in subiectos *In Capite autem omnis perfectionis est plenitudo, omnis perfectio plenitudinis.* In ipso enim inhabitat omnis plenitudo Diuinitatis corporaliter solidæ scilicet & perfectæ. In ipso omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. In ipso totus spiritus Patris. Nihil ibi perfectioni detractum est. Nihil ibi plenitudini derogatum: & de plenitudine ista nos omnes accepimus, maiores & minores. *De plenitudine quidem* sed non plenitudinẽ reseruauit. Circa nos autem diuisiones gratiarum factæ sunt: vnus autem spiritus, qui operatur omnia in omnibus non omnia in singulis, diuidit enim singulis prout vult. Vbi enim vult spirat, & quantum vult, inspirat. Nos autem in medio constituti inter Christum & populum, priuilegium gratiæ consecuti sumus & prærogatiuam Dignitatis adepti. Priuilegium gratiæ, quia prius & copiosius Nobis infunditur, quod à Nobis in alios transfundatur. Prærogatiuam dignitatis, quoniam superiores & propinquiores sumus. Superiores, quoniam constituti sumus Principes super omnem terram. *Constitues eos*, inquit, *Principes super omnem terram.* De Apostolis dictum est, vtique & de nobis, qui loca apostolorum minoribus reuera meritis, sed maioribus consolationibus obtinemus. Qualis autem est hic Principatus noster? vtique sublimis & fortis. *Nimis*, inquit Propheta, *honorati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum.* Propinquiores sumus: amicos siquidem nos appellat, & ad argumentum propensioris amicitiæ indultæ nobis, non partem sed copiam totius familiaritatis ostendit. Iam non dicam, inquit, vos seruos, sed amicos meos, quia omnia quæ audiui à

Patre meo nota feci vobis. Verum est. Nobis datum est nosse mysterium Regni Dei, cæteris autem in parabolis, vt videntes non videant & audientes non intelligant. Nos habemus oculos intuendi & aures audiendi. Multæ & magnæ sunt circa nos dignationes tuæ, bone Iesu, multa & inæstimabilia beneficia tua. Gratia tua vltro Nos præuenit & subsequitur; nihil aut parum est quod meritis nostris arrogare possimus, cum tu gratiam per gratiam semper effusa munificentia largiaris. Quid ergo retribuemus tibi? quid retribuam, inquit, Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Quærit-ne sibi restitui? quærit reuera. Quoniam grauis etiam exactor est. Non conuenit debitorem suum in sortem tantùm, sed etiam in vsuras. Quare, inquit, non posuisti pecuniam meam ad mensam, vt cum redirem vtique cum vsuris eam exegissem à te? Quia ergo sibi retribui quærit, consulamus prophetam, quid tantæ maiestati dignè possit in causam retributionis offerri. Expedit nobis, vt qui nos de qualitate nostri Principatus edocuit, nihilominus de quantitate retributionis edoceat. Oportet enim, vt quod nomine retributionis offertur, ad honorem cedat, accedat ad gratiam: alioquin non parit gratiam sed offensam. Audiamus ergo quid dicat, *Constitues eos Principes super omnem terram.* Ecce meritum eius circa nos: quid autem sibi retribui quærat, consequenter adiungit: *memores erunt nominis tui Domine.* Memoriam nominis sui tantum sibi quærit nomine retributionis offerri. Cuius nominis? nempe multa nomina habet. Habet quædam nomina de veteri instrumento significationis absconditæ: habet quædam ad nouum specialius pertinentia Testamentum, suauitatem redolentia, exhibente gratia; quæ quamuis constet originem traxisse de veteri, plus tamen celebritatis & frequentiæ de præsenti nouitate sumpserunt. Quæ sunt illa? *Iesus Christus*; Iesus interpretatur Saluator, Christus vnctus. Vbi vnctio, ibi suauitas: manifestè nomen istud *Christus* suauitatem redolet vnctionis, Iesus salutis gratiã repromittit. Credo tamen quod in hoc loco propheta aliud nomen quærat intelligi, quoniam nomina illa propter suauitatem & gratiam, deuotionem quidem & fiduciam præstant: hic verò alterius cuiusdam nominis memoriam quærit, cuius seueritas nobis cautelam diligentiæ & timorem reuerentiæ donet. Quod est illud? *Deus.* Deus interpretatur timor. Ipse in hoc loco timentes esse nos exigit & prudentes. Commisit enim nobis hæreditatẽ timentibus nomen tuum Domine. Hæreditas autẽ eius illa est, quã ipse à Patre merito & postulatione passionis accepit; *Postula*, inquit, *à me, & dabo tibi Gentes.* Hæreditas autem hæc vniuersitas fidelium est, quæ nomine censetur Ecclesiæ, quæ Catholicam continet vnitatem. Hanc fidei nostræ credidit, hanc sollicitudini commendauit. Ad curam igitur & custodiam eius cum omni timore omnem nos oportet diligentiam adhibere. Nulla nos absterrere debet comminatio, nulla persecutio retardare. Participes consolationum facti sumus. Iustum est vt socij simus etiam tribulationum. Ex aduerso stare nos conuenit & opponere Nosmetipsos murum pro domo Israël. Quod sanè nobis non facile quidẽ, sed possibile tamen erit, si constanter in vnitate Catholica consenserimus permanere. *Porro fratres sumus ex eodem Patre Christo, & ex eadẽ matre Ecclesia per regenerationẽ aquæ & spiritus de filijs iræ translati in adoptionẽ gloriæ filiorũ Dei.* Bonum itaque est quia vtile: iocundũ, quia delectabile, nos hac spirituali fraternitate cõiunctos in vnitate cõsistere, vt sit scilicet nobis sicut in primitiua Ecclesia multitudini credentiũ cor vnũ & anima vna. Sit in nobis vnus spiritus, vna fides: vnitas enim fidei concordiam parit. Concordia maret est vnitatis, vnitas verò fidei tribuit libertatem. Ex fide siquidẽ vita nobis & victoria est. Iustus, inquit, meus ex fide viuit. Et hæc est victoria quæ vincit mundum fides nostra. Sed & sancti per fidem vicerunt Regna: regnum Sathanæ regnum mundi, regnum cœlorum. Et de regno quidem mundi & regno Sathanæ manifestius: sed & regnũ Cœlorũ, vim patitur & violenti rapiunt illud. Ita omnia regna vnitas fidei & fides vnitatis expugnat. Totis itaque studiis debemus insistere & alter alterũ cohortari vt stemus simul. Quia si steterimus simul, aduersariis nostris non tantum resistere poterimus, sed & cum fiducia prouocare. Si steterimus simul, Ecclesia Dei apparebit terribilis vt Castrorum acies ordinata. Stemus, inquit ille propheta, stemus simul. Quis est aduersarius meus, quis contradicit mihi? accedat ad me. Quia aliquem sibi senserat fideliter assistentem, cum fiducia loquebatur. Nos quoque Domini & Patres mei, habemus aliquos nobis fideliter assistentes: habemus enim assistentem

nobis gratiam Ciuium supernorum, habemus assistentia nobis merita & orationes vestras, habemus assistentem nobis fidem & deuotionem Catholicorum Regum, qui vnitatem Catholicam nobiscum & verbo profitentur & operibus exsequuntur omnes ferè, siquidem excipitur & ipse solus. Væ autem soli, quia si ceciderit, non habet subleuantem. Sed & ipse per misericordiam Dei conuertetur & viuet, quoniam ipse est inter Principes terræ multa prudentia & virtute laudabilis, nisi gloriam suam diuinæ gloriæ præponere decreuisset: vtinam humilietur sub potenti manu Dei & principatum Ecclesiæ suo præesse Principatui recognoscat: vtinam intelligat, quia si Christum sponsum scilicet Ecclesiæ Dominum confitetur, necesse habet & Ecclesiam quæ sponsa est nihilominus Dominam confiteri. Præterea specialem causam habet, quia sanctam Romanam Ecclesiam Dominam recognoscere debet: alioquin manifestissimè poterit reus ingratitudinis apparere. Si enim ad veteres recurramus historias, certum erit prædecessores eius Imperium non de alio iure quàm de sola S. Romanæ Ecclesiæ gratia percepisse. Nihil igitur plus iuris vendicare Principes possunt quàm quod in eos contulit dignatio largientis. Præterea habemus assistentem nobis etiam Christum. Neque enim Ecclesiam ea nobis conditione tradidit vt relinqueret, semper assistit. *Non relinquam*, inquit, *vos orphanos vado & venio ad vos: vobiscum vsque ad consummationem seculi permansurus.* Adiutor itaque & protector nobis est in salutem. Cum adiutorio itaque tot assistentium nobis nulla nos debet absterrere comminatio, nulla persecutio reuocare, imo stare debemus ex aduerso & opponere nosmetipsos murum pro domo Israel. Fidelis autem Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione prouentum vt possitis sustinere: immo etiam ad confidentiam victoriæ obtinendæ suo nos inuitat exemplo. Confidite, inquit, ego vici mundum. Si semel victus est, non erat inuincibilis mundus: facilius nobis erit victoria victum vincere quàm inuictum. Christus vincendum aggressus est, & deuicit. dicebatur aliquando. *Vide Domine & considera, quoniam erectus est inimicus*: nunc autem dicitur quoniam deiectus est inimicus. Fiducialiter aggredi possumus iacentem & victum, quia si deiectus est, non resurget, si victus, non præsumet. Nulla ipsius ex hoc nunc resurrectio vel præsumptio præualebit. Timeo tamen ne aliquis forte submurmuret præsumptuosum dicens æmulati tantæ perfectionis exemplum. Facile inquit erat Christo mundum vincere qui creauerat mundum. Omnipotens enim nomen eius cui idē est & velle & posse, mihi non ita quoniam infirmus sum & conturbata sunt omnia ossa mea. *Omne scilicet robur naturæ meæ peccati corruptione concussum & ideo substantia mea tanquam nihilum coram ipso.* Sed nequaquam Domini & patres mei diffidendum est, quia sicut verba Christi nobis ad doctrinam, ita opera proponuntur ad formam. Et sicut per doctrinam impossibile nobis est scientiæ illius plenitudinem obtinere, ita per exempla ad æqualitatem virtutum eius non poterimus peruenire. Sed licet attingere non valeamus eminentiam maiestatis, proficere tamen poterimus ad aliquam saltem similitudinem sanctitatis. Proderit imitari, etsi nemo valeat adæquari. Circa perfectionem eius subsistit nostra perfectio: prosequi debemus, etsi consequi non possumus. Non eisdem passibus, sed eodem tramite eisdem est vestigiis insistendum.

Quod si aliqua etiam de hominibus exempla quærantur, multos homines victores mundi poterimus inuenire. Videamus Apostolum hominem scilicet peccatorem, sicut & nos non quantum nos, qui dicat se minimum Apostolorum & indignum vocari Apostolum quoniam persecutus est Ecclesiam Dei. Bonum, inquit certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, de cætero reposita est mihi corona iustitiæ. Certauit Apostolus, de certamine victoriam, de victoria consecutus est coronam. Cucurrit & consummauit cursum, ideoque brauium assecutus est. Idem brauium quod corona. Tu autem quis es qui quæris coronam sine victoria, vel siue concertatione victoriam. Impossibile est de facto sine concertatione vicisse. Improbabile est de iure coronam sine victoria postulare: neque enim coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Lex autem certaminis perseuerātia est, qui enim perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Idem profectò salus, quod brauium & corona. Amplius si maior vobis de hominibus placeat pluralitas, exemplorum infinita fere martyrū millia vobis occurrent, qui ad certamen istud

toto desiderio occurrerunt, & demum victoriam cruentam quidem, sed tamen cum lætitia & gloria perceperunt. Nunquid non ibant Apostoli gaudentes à conspectu Concilii quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati? nunquid non Petrus & Andreas de Cruce prædicant veritatem? nunquid Laurentius de nauicula tyranno lætabundus insultat? nunquid non Carnifices ipsos ad equuleum præuenire ¡inuincibilis Vincentij fortitudo festinat? Sed etsi de infirmiore sexu quæratur exemplum, Agathes lætissimè & gratulanter ibat ad carcerem & quasi ad epulas incitata agonem suum Domino precibus commendabat. Prius me deficiet dies, imo totum longioris anni spatium expirabit quàm sanctorum victoriæ planè valeant enarrari. Hi reuera fuere viri fortes & ad bella doctissimi qui humilitate superbiam, tyrannidem patientiâ deuicerunt. Cæterum benignius agit cum infirmitate nostra misericors & miserator Dominus: ipse enim conscius est infirmitatis nostræ, vt pote qui nouit figmentum nostrum. Tolerabilem itaque facit patientiam nostram. Re vera sicut dictum est, facit cum labore prouentum. Nulla ergo aduersum nos veteris sæuitiæ commenta procedunt, imo etiam sustinemur in equis & curribus ambulare, in magnis quandoque & mirabilibus super nos, epulari splendidè, preciosis indui, honoribus & diuitiis abundare. Paupertatem Christi verbo prædicamus, sed minus exhibemus exemplo, nisi quia fortasse paupertatem eius in nobis spiritualiter diuitiarum contemptus & humilitas sancta restaurat. Neque enim requiritur à nobis diuitiarũ indigentia sed contemptus: diuitiæ inquit si affluant nolite cor apponere, non dixit ne affluant, sed ne cor apponatur. Porro cor prohibuit apponere, sed non manũ. Porro Propheta in omni affluentia diuitiarum pauperem se prædicat & egenum. *Possumus itaque licitè diuitias possidere si tamen earum nos non reputauerimus Dominos sed ministros, si intellexerimus Patrimonium pauperum esse Patrimonium Christi, si prouentibus Ecclesiæ, si pauperum necessitatibus erogentur, alioquin fures & latrones nos ratio manifesta conuincet, si res alienas inuitis Dominis nostro præsumpserimus arbitrio contrectare.* Quia igitur distribuẽdæ sunt non retinendæ diuitiæ, nusquam iustius, nusquam possunt liberalius erogari, quàm in eos qui exulantem Ecclesiam prosequuntur, qui propter causam Christi rerũ suarum dispendia pertulerunt. Causa cõmunis est, sed in eos omne detrimentũ, omnis est conuersa vexatio: nos enim intra domesticos parietes nostros tribunalia nostra sublimiter insidemus, ipsi de sedibus suis contumeliosè & violenter eiecti peragrant regiones. Nobis omne solatium cum affluentia Diuina pietas amministrat: ipsi de manibus alienis subsidia vitæ cum silentio patienter expectant. Nobis necessariorum nostrorum & familiarium ordo longus assistit. Ipsi inter ignotos vitam quasi solitariam degere compelluntur. Si quam tamen eis consolationẽ emendicata suffragia præstiterunt, indignum est ab eis beneficia quærere, quibus tu consueueris exhibere. Aperiamus itaque eis viscera pietatis, & in eos omnem compassionis & venerationis effundamus affectum, ipsosq; cum omni beneficentia & gratia complectamur, quia tunc adimplebimus legem Christi, si alter alterius inuicem onera comportemus. Viri prudentes sunt & multâ commendabiles honestate, quos Dominus elegit tanquam aurum in fornace probandos, vt per eos impendio personarum & rerum Ecclesiæ victoria consummetur. Felices sunt quibus datum est pro æternis transitoria commutare. Feliciores sunt qui mortem vel corporales iniurias sunt experti: & inpreciabilem sanguinem Christi suo indigno & corruptibili sanguine cõmpensarunt. Quid enim? nunquid sanguinẽ Christi in causâ nostræ redẽptionis expendimus, vt ipsum & in tẽpore retributionis scilicet cum ipse requisierit solueremus? mutuatus est peccator & non soluet, nos autem Domino miserante soluemus, qui confitemur Nos non artificio ciuili, sed re ipsâ interueniente naturaliter obligatos. *Vtinam bone Iesu detur & mihi tecum pro spiritualibus tuis temporalia mea commutare. Vtinam sanguinem meum tibi pro tuo recipere placeat in solutum, vel quia crediti & debiti sanguinis scilicet tui & mei inuicem æstimatio non concurrit, saltem benignissima acceptatione liberatus absoluar, qua scilicet consueuisti iustitiam accepto ferre sine operibus & præmia sine meritis, pro gratia scilicet bonæ actionis gratiam retributionis inferre.*

In hoc Concilio plurima Decreta facta sunt ad reformationem Ecclesiæ & Ecclesiasticorum, quorum vnum ad nostram quoque Academiam pertinet, seu potius ad Monachos, qui è Claustris suis ad Studiũ Generale proficiscebantur, vt le-

gibus studerent & Medicinæ: quod nos infra referemus. Interim non erit forsan extrarem Decreta ista Turonensia nostris Annalibus inserere, quæ habentur apud Willielmum Neubrigensem lib. 2. de rebus Anglicis c. 15. hoc modo.

Quoniam enormis quædam consuetudo in quibusdam locis contra Sanctorum Patrum Institutiones inualuit, vt sub annuo precio sacerdotes ad Ecclesiarum Regimen statuantur, ne id fiat modis omnibus prohibemus: quia dum sacerdotium sub huiusmodi venali mercede disponitur, ad æternæ retributionis præmium consideratio non habetur. Can. 1.

Non satis vtiliter auaritia redarguitur in populo, nisi ab iis qui in Clero constitui videntur, & præcipuè qui contempto seculo religiosorum nomen profitentur & regulam, omnibus modis non cauetur. Prohibemus ergo ne ab iis qui ad Religionem transire voluerint, aliqua pecunia requiratur, neue Prioratus aut Capellaniæ quælibet Monachorum aut Clericorum annua districtione vendantur; neque ab eo cui regimen ipsarum committitur, pro earum commissione vllum pretium exigatur. Hoc autem Simoniacum esse Sanctorum authoritas Patrum manifestè declarat. Vnde quisquis hoc de cætero præsumpserit attentare, partem se cum Simone non dubitet habiturum. Pro sepultura quoque vel chrismatis seu olei sacri perceptione, nulla cuiusquam pretij venalitas intercedat, *neque sub obtentu alicuius consuetudinis reatum suum aliquis tueatur: quia diuturnitas temporis non minuit peccata, sed auget.* Can. 2.

Quia in quibusdam Episcopatibus Decani vel Archipresbyteri ad agendas vices Episcoporum vel Archidiaconorum & terminandas causas Ecclesiasticas sub annuo pretio statuuntur, quod ad sacerdotum grauamen & subuersionem Iudiciorum non est dubium redundare, id vlterius fieri districtius prohibemus. Quod qui fecerit, remoueatur à Clero. Episcopus quoque qui hoc in sua Diœcesi sustinuerit & ecclesiastica Iudicia sua patitur dissimulatione peruerti, canonicâ districtione plectatur. Can. 3.

Maioribus Ecclesiæ Beneficiis in sua Integritate manentibus indecorum nimis esse videtur, vt Iuniores Clericorum Præbendæ recipiant sectionem. Idcirco vt sicut in magnis, ita quoque in minimis membris suis firmam habeat Ecclesia vnitatem, diuisionem Præbendarum aut Dignitatum permutationem fieri prohibemus. Can. 4.

Plures Clericorum (quod mœrentes dicimus) eorum quoque, qui præsens seculum professione votisque & habitu reliquerunt, dum communes vsuras manifestius damnatas exhorrent commodatâ pecuniâ indigentibus possessiones eorum in pignus accipiunt & prouenientes fructus percipiunt vltra sortem. Idcirco Generalis Concilij decreuit authoritas, vt nullus à modò constitutus in Clero vel hoc vel aliud vsuræ genus exercere præsumat; & si quis hactenus alicuius possessionem datâ pecuniâ sub hac specie in pignus accepit, si sortem suam deductis expensis de fructibus idem percepit, absolutè possessionem restituet debitori. Si autem aliquid minus habet, eo recepto possessio liberè ad Dominum reuertatur. Quod si post huiusmodi constituta in Clero quisquam extiterit, qui detestandis vsurarum lucris insistat, Ecclesiastici Officij periculum patiatur, nisi Beneficium Ecclesiæ fuerit, quod redimendum ei hoc modo de manu laica videbatur. Can. 5.

A partibus Tolosæ damnanda hæresis dudum emersit, quæ more Cancri paulatim se ad vicina loca diffundens per Gasconiam & alias prouincias quamplurimos iam infecit; & dum in modum serpentis intra suas reuolutiones absconditur, quantò serpit occultius, tantò grauius Dominicam vineam in simplicibus demolitur. Vnde Episcopos & omnes Domini Sacerdotes in illis partibus commorantes inuigilare præcipimus, & sub interdictione anathematis prohibere, ne vbi cogniti fuerint illius Hæresis sectatores, receptaculum quisquam eis in terra sua præbere aut præsidium impertire præsumat. Sed nec in venditione & emptione aliqua cum eis communio habeatur, vt solatio humanitatis amisso ab errore viæ suæ resipiscere compellantur. Quisquis autem contra hæc venire tentauerit, tanquam particeps iniquitatis eorum anathemate feriatur. Illi verò si deprehensi fuerint per Catholicos Principes, custodiæ mancipati omnium bonorum amissione multentur. Et quoniam de diuersis partibus in vnum Latibulum crebrò Can. 6.

conueniunt, & præter consensum erroris nullam cohabitandi causam habentes in vno domicilio commorantur, talia Conuenticula & inuestigentur attentius & si inuenta fuerint, Canonicâ seueritate vetentur.

Can. 7 Quamuis graue nimis & Diuini animaduersione iudicij dignum habeatur, quod Laici quidam quod sacerdotum est, in Ecclesiasticis rebus vsurpant, maiorem tamen incitat formidinem ac dolorem, quod fomitem sui erroris in ipso Clero dicuntur aliquoties inuenire, dum quidam fratrum & Coepiscoporum nostrorum aliorumque Prælatorum Ecclesiæ decimas eis & Ecclesiarum dispositiones indulgent, & in deuia eos mortis impellunt, qui prædicatione eorum ad vitæ viam reuocandi fuerant, de quibus Dominus dicit per Prophetam. *Peccata populi mei comedunt & ad iniquitatem pronoeant animas eorum.* Vnde statuimus vt quisquis alicui Laico in seculo temanenti Ecclesiam Decimamve concesserit, à statu suo tanquam arbor, quæ inutiliter terram occupat, succidatur, & donec emendetur, ruinæ suæ iaceat dolore prostratus.

Can. 8. *Contra Religiosos Medicinam & leges profitentes.* Non magnopere antiqui hostis inuidia infirma Ecclesiæ membra præcipitare laborat, sed manum mittit ad desiderabilia eius & electos quosque nititur supplantare dicente scriptura, Esca eius electa. Multorum siquidem casu operari se reputat vbi preciosius aliquod membrum Ecclesiæ sua fuerit calliditate detractum. Inde nimirum est quod se in Angelum lucis more solito transfigurans sub obtentu languentium fratrum consulendi corporibus & Ecclesiastica negotia fidelius pertractandi *Regulares quosdam ad Legendas Leges & confectiones Physicas ponderandas de claustri suis educit.* Vnde ne sub hac occasione spirituales viri mundanis rursus actionibus inuoluantur, & in interioribus ex eo ipsi deficiant, ex quo se aliis putant in exterioribus prouidere, de præsentis Concilii assensu statuimus vt nullus omnino post votum Religionis, post factam in aliquo Religioso loco professionem *ad Physicam Legesue Mundanas legendas permittatur exire.* Si vero exierit & ad Claustrum suum infra duorum mensiũ spatium non redierit, sicut excommunicatus ab omnibus euitetur, & in nulla causa si patrocinium præstare voluerit, audiatur. Reuersus vero in Choro, in Capitulo, in mensa & cæteris vltimus fratrum semper existat, & nisi ex misericordia forte sedis Apostolicæ, totius spem promotionis amittat. Episcopi vero, Abbates, Priores tantæ enormitati consentientes & non corrigentes spolientur propriis honoribus & ab Ecclesiæ liminibus arceantur.

Can. 9. Calumniam & audaciam temere litigantium condemnando in expensis & alio multiplici remedio sanctio Imperialis compescit. Quoniam igitur sacris institutis consonare dignoscitur, præcipimus vt de cætero in causis pecuniariis victus victori in expensis legitimis condemnetur, nisi sententia pro absente feratur.

Hunc penultimum Canonem contra Religiosos è Claustris ad Studia Generalia proficiscentes, vt Leges vel Medicinam doceant, rursus leges in 2. appendice Concilii Lateranensis ab eodem Alexandro habiti an. 1179. parte 26. c. 11. habeturque etiam lib. 3. Decretal. c. 3.

In eodem Concilio Apotheosis D. Bernardi Clare-Vallensis Abbatis proposita est, sed ipse Pontifex rescribens Abbatibus Cisterciensis Ordinis ait se ob quorundam similia postulantium importunitatem, huius apotheoseos celebrationem distulisse. Et in Ep. ad Gallicanos Prælatos, *Cum nos* inquit, *eidem negotio fauorabili satis intenderemus affectu, superuenit multitudo petitorum qui in diuersis Prouinciis*, &c.

Quarela Vniuersitatis de Monachis San-Germano-Pratens. In eodem proposita est causa Scholarium Vniuersitatis Parisiensis aduersus Monachos San-Germano-Pratenses, qui ipsis iniurias aut inferebant, aut inferri patiebantur in Prato Clericorum ludentibus. Verum si credimus Hugoni Pictauino Vvilelmi Vizeliacensis Abbatis Notario, qui hisce temporibus scribebat, quique Historiam Vizeliacensem an. 1156. sub Pontio Abbate aggressus est, & ad annum 1167. perduxit Vvillielmo tunc Abbate, causâ suâ scholares ceciderunt. Sic enim lib. 4. *Cum plurima huiusmodi Controuersia hinc & inde in eodem Concilio proponerentur & terminarentur, sicut fuit Causa Parisiensium Clericorum & Monachorum Cœnobij S. Germani de Pratis, qua plenius ventilata iniustis Clericorum vocibus æternum silentium imposuit.* Lis illa diu intercessit inter Vniuersitatem & Monachos, donec tandem iudicio solemni Pratum Clericis adiudicatum est & ab Innocentio III. an. 1215. confirmatum. Quod

Quod autem locus præallatus de Clericis Scholaribus sit accipiendus, supra docuimus in examine Chartæ San-Germano Pratensis. Neque est quòd dicat aliquis per Clericos intelligi debere Canonicos Parisienses: nam licet Clerici nomen generatim loquendo competat etiam Canonicis, certum est tamen illis temporibus nomen Canonici frequentius vsurpatum ad significandum eos qui in Basilica Parisiensi præbendas haberent integras: Clerici vero nomen adaptari solitum choristis seu pueris chori & inferioribus Ecclesiæ ministris. Vt vel ex vna Odonis Episcopi Parisiensis scheda, quæ in magno Pastorali legitur, constat: in qua sic habetur. *Singulis Canonicis Parisiensibus, vel Clericis maiori altari seruientibus.* Item *Singulis vero Clericis Chori, non Canonicis.* In Charta Ludouici VII. 1157. quæ in eodem Pastorali continetur. *Theobaldus Parisiensis Ecclesiæ venerabilis Episcopus & Clemens Decanus aliique Canonici nostræ supplicauerunt serenitati.* Sexcenta sunt eiusmodi loca, quibus referendis non immoror. Itaque licet Clerici nomen sæpe nomen sit distinctionis eorum qui Ecclesiæ militant à Laicis, sæpe quoque pro Scholastico accipitur; vt alibi docuimus, & patet insuper ex hoc loco Ep. 8. Philippi Abbatis Bonæ spei ad Gregorium. *Vidisti plerosque & insignitos exterius titulo militari & animo tamen degeneres nunquam grauiter præliari: & innumerabiles Clericos in Scholarum gymnasio conuenire, at eorum tamen raros, ad perfectum scientiæ peruenire. De qualibus Paulus semper inquit, discentes, numquam ad scientiam veritatis peruenientes.*

His addimus ad confirmationem, quod sub finem huius sæculi iterum Scholares apud Cœlestinum Papam de iisdem Monachis conquesti sunt ob cædem de nonnullis sodalium suorum perpetratam. Vt suo loco referemus.

In eodem Concilio M. Ioannes de *Belmeis* vulgo *Bellemains* Thesaurarius Eboracensis consecratus est à D. Papa Pictauiensis Episcopus & continuò professionem fecit Archiepiscopo Burdigalensi. Vir iste magnæ eloquentiæ & litteraturæ erat, iocundusque & largus, & ob has virtutes vtrique Principi Franco & Anglo notus & charus. Alexandro vero Pontifici charissimus multas, legationes obiit, vt suo loco patebit.

Eodem anno Thomas Cantuar. vacantem Ainefordiæ Ecclesiam contulit in Laurentium, vt scribit Radulfus de Diceto. Willielmus Villæ Dominus vendicans sibi ius patronatus in eandem, Laurentium expulit. Thomas Willielmum excommunicauit. Quod quia Rege nec consulto nec monito fecisset, maximam eius indignationem incurrit. Dicebat enim Rex iuxta dignitatem Regni, quod *nullus Capitaneorum, nullus militans Regi, nullus minister Regis, nullus scilicet* vt „ vulgariter loquar, *de Rege tenens in Capite* Castellum, villam vel prædium ei- „ tra conscientiam Regis est excommunicandus ab aliquo, ne si super hoc Rex cer- „ tioratus non fuerit, ignorantia lapsus communicet excommunicato, Capitaneum „ suum venientem ad se vel inuitans ad osculum vel recipiens in consilium. Ita „ Radulfus. „

Notat insuper Neubrigensis anno Concilii Turonensis nondum elapso iram Henrici Anglorum Regis aduersus Thomam efferbuisse multorum & enormium malorum, quæ deinde secuta sunt, infame principium. Nam ille vt fama tulit, *Pontificatum minus sincerè & canonicè, id est per operam manumque Regiam susceptum pungentis conscientiæ stimulos non ferens, secreto in manus D. Papæ resignauit. Qui factum approbans Pastoralem illi Sarcinam Ecclesiastica manu rursus imposuit & in homine scrupuloso turbata conscientiæ læsionem sanauit.* Regressis ergo è Concilio Anglicanis Prælatis Regnum & Sacerdotium super prærogatiuâ Clericalis ordinis discordare cæperunt. Quæ discordia adeo inualuit, vt seuera statuta in Clericos Rex tulerit: quibus omnes Prælatos subscribere coëgit: vt infra dicetur.

Huiusce dissidii & discordiæ initia repetit Geruasius ex eo quod postquam Thomas è Concilio Turonensi reuersus est in Angliam, iura quædam Ecclesiæ suæ reuocare contendit in integrum. Imprimis ab ipso Rege quædam Castella, deinde à Comite Clarensi homagium Castelli Runebriggensis, à Willielmo de Ros prædia nonnulla, terrasque ab aliis quas de dominio Ecclesiæ suæ esse dicebat, repetiit. Vnde & Regis & Magnatum in se animos concitauit. Itaque Rex contra Ecclesiastica Priuilegia Clericos ad secularia iudicia vocari voluit: & quia

conatibus suis aduersari vidit Thomam, apud Vvestmonasterium conuocauit Episcopos Ecclesiæ Anglicanæ. Res hæc acriter agitata, Thomas Clericorum iura fortiter propugnauit. Postulati vero an non vellent auitas consuetudines obseruare, responderunt ex condicto velle quidem se Regis & Regni consuetudines obseruare, Sed suo ordine suo & iure Ecclesiæ. Non placuit Regi restrictio obedientiæ, iratusque è Concilio discessit. Postridie munitiones quas Thomas à tempore initi Cancellariatus custodiebat, repetiit, & hinc terror omnium animos inuadit. Hilarius Cicestrensis vir facundia pollens, quanquam Primati suo adhæreret, dissidij tamen funestos euentus repræsentat, affirmatque verbuli vnius occasione non esse conuellendum Regni statum. Comes quoque Vendomiæ, vt scribit Geruasius, M. Robertus de Meliduno & Philippus Abbas de Eleemosyna suadent Regiæ consentiendum esse voluntati: cum præsertim Rex Cardinalibus promisisset, se nulla in re Ecclesiæ iura labefactaturum. Ergo ille magnorum virorum grauitate motus se consensurum, quanquam inuitus pollicitus est. Hinc Rex hilarior effectus Pontificum & Procerum Concilium indicit apud Clarendonam, vbi promissa solenniter soluerentur. De quo ad annum sequentem dicemus.

Interim, vt scribit idem Geruasius, M. Robertus de Meliduno Thomæ olim in Francia Magister electus est ad regimen Herefordensis Ecclesiæ, translato nimirum ab ea sede ad Londinensem Gilberto Foliotho: eumque consecrauit Thomas in Ecclesia Cantuariensi 12. Kal. Ianuarij acceptâ prius ab eodem professione de Canonica subiectione. Vtriusque meminit Robertus de Monte. an. 1163. inquit *Gislebertus Episcopus Herefordi mortuo Richardo Londoniensi Episcopo translatus est ad eandem sedem & M. Robertus de Meliduno genere Anglicus & grandæuus factus est Episcopus Herefordi.*

Porro soluto Concilio Turonensi, eodem anno Alexander Pontifex Senonas commigrauit vrbemque subiit multa Episcoporum Cardinaliumque cateruâ comitante 11. Kal. Oct. die festo B Hieronymi, vbi ab Hugone Archiepiscopo honorificentissimè exceptus est, vt legitur in Chronico B. Petri Viui, ibidemque per annum & dimidium in sede Archiepiscopi donec Italia pacaretur, commoratus est.

1164. Anno 1164. 13 Kal. Aug. quæ est 20. mensis Iulii, obiit insignis Theologiæ antistes M. Petrus Lombardus Parisiensis Episcopus, sepultusque est in Ecclesia Collegiata suburbana B. Marcelli, cuius tumulo inscriptum sequens Epitaphium legitur litteris partim Romanis partim Gothicis, vt tunc ferebat vsus. *Hic iacet M. Petrus Lombardus, Parisiensis Episcopus qui composuit librum Sententiarum, Glossas Psalmorum & Epistolarum: Cuius obitus dies est 13. Kal. August.*

Obitus M. Petri Lombardi.

Eius mortem deflet Hugo Senonensis Archiepiscopus Petri olim Discipulus Epistola consolatoria ad Barbedaurum Decanum aut certè Prodecanum & Capitulum Ecclesiæ Parisiensis, quæ legitur in Tom. 4 Historiæ Duschesnianæ, precaturque Deum, vt consilium salubre sanctumque subministret successorem electuris. Sic vero habet.

„ *H. Dei gratia Senonensis* Ecclesiæ Minister B. Decano & cæteris Parisiensis Ecclesiæ Canonicis dilectis in Christo fratribus salutem & salutiferam in Domino dilectionem. Consideranti mihi fratres, insperatum dulcissimi fratris, imò vt ita dixerim, *charissimi Patris mei Pontificis vestri* casum & occasum flere magis libet quàm scribere. Nimis enim saxeum pectus habet, quem non ad dolorem vel gemitum piissimi viri lachrymabilis non emollit excessus. Cæterum quidquid forte nonnulli sentiant, ego vero prorsus plango & lamentor damnum ingens & incommodum meum. Amisi enim portionem animæ meæ, baculum iuuentutis meæ, consolatorem *& eruditorem vitæ meæ*. Baculus namque sustentatiouis, fratres, sicut scitis, multotiens iuueni necessarius est plusquam seni, quia iuueni pernecessaria est doctrina, senectus vero longo vsu temporis multa didicit per experimenta. In quo ergo erit vltra similis mihi requies, simile gaudium, simile reclinatorium quem quotiesvideham, præsente gaudio meo non gaudere non poteram. Sed quid dicam, Domine Deus, vt quid recessisti longè, despicis in opportunitatibus in tribulatione? Modo rudem & tenerum amouisti puerum tuum & tam cito sub-

straxisti ei ordinatorem & Doctorem meum? Sed quidquid ago, fratres, dum dolorem meum nimis exaggero, consolatorem onerosum me vobis ostendo. Iam verò dulcissimi Patris animam dulcedini & mansuetudini commendo Redemptoris nostri. Ad vos autem quibus compatior, sermonis mei vultum conuerto. *Circa vos enim non mediocriter sollicitus existo, quia frequenter in talibus subrepit inuidia, per inuidiam discordia, per discordiam diuisio, per diuisionem vnitatis confusio. Tunc aduersæ facies, tunc dissona linguæ, thesaurorum diminutia & inuidorum & æmularum cachinnus & irrisio.* Deus hoc auertat à vobis fratres, Spiritus S. plenitudo descendat super vos, spiritusque vestros vniat, diuisiones remoueat: & quibus vnus est futurus pastor, eadem pascua gustare concedat. Quibus inspectis Charissimi fratres mementote iugiter ammonitionis nostræ & salutis vestræ. Ad illum incessanter corda vestra conuertite, qui salus est omnium sperantium in se.

Præuidebat Hugo prudentissimè quod accidit. Nam electorũ vota diu varia fuerunt, quos inter tũ erat Mauricius Archidiaconus, sed tandẽ è toto numero Canonicorũ tres delegerunt, qui Episcopum designarent: & cum neque tres isti concordes esse potuissent, eorum duo consenserunt, vt quem Mauricius nominaret, is Episcopus esset. Ille vero seipsum nominauit. Res hoc pacto gesta est, vt legitur apud Cæsarium Heistet-Backensem l. 6. c. 19. *Cum nostris temporibus*, inquit, *Parisius vacaret Episcopatus, & Electores inter se concordare non possent, tribus sua vota commiserunt: qui tres cum in vnam conuenire nequirent personam, M. Mauricio, qui vnus trium erat, duo suam dederunt authoritatem, vt quemcunque ipse nominaret, Episcopus esset. Et quia idem Mauricius, vt rei exitus probauit, magis cupiebat prodesse quam præesse, seipsum nominauit dicens.* Aliorum conscientias & propositum ignoro, Episcopatum hunc gratia Dei adiuuante irreprehensibiliter regere propono. *Quod & fecit. Sanctæ enim vitæ fuit: tam verbo quam exemplo plurimis profuit: dies suos in Episcopatu clausit.*

Ille autem erat ortu & genere paupertimus; quem Mater Humberga ex paupere tuguriolo agri Bituricensis ditionis Soliacensis Lutetiã miserat, vt mendicando panem aut scholaribus ditioribus seruiendo, iis si posset incumberet. Tantum autem profecit in liberalibus artibus seque tantum profecisse existimauit, vt interrogatus aliquando an eleemosynam hac lege accipere vellet, vt omni Episcopatui renunciaret, conditionem respuerit. Primum ergo liberales artes docere aggressus est: deinde ad Theologiam se contulit, & in ea quoque Disciplina Magisterium adeptus Canonicatu Ecclesiæ Parisiensis, postea Archidiaconatu donatus est. De eo dicetur amplius in Catalogo Virorum illustrium.

Cæterum licet communis ferat opinio scriptorumque caterua consentiat Mauricium hoc anno Petro Lombardo suffectum fuisse, non caret tamen ea res difficultate propter diuersas in authoribus antiquis & instrumentis publicis æræ seu Epochæ Christianæ notas. Qua de re dissertationis gratia non erit superfluum attexere quæ sequuntur. *Dissertatio de Episcopatu M. Mauricij.* Imprimis certum est Petrum Lombardum Episcopum Parisiensem creatum an. 1159. aut saltem 1160. cessione Philippi Archidiaconi fratris Ludouici Regis ob eminentem Petri Doctrinam, idque inter cæteros disertè scribit Robertus de Monte author contemporaneus in appendice ad Sigebertum his verbis. 1159. *M. Bernardus Brito Cancellarius Ecclesiæ Carnotensis factus est Episcopus Cornubiæ in minori Britannia. M. etiam Petrus Lombardus Parisiensem Episcopatum adeptus conniuente Philippo eiusdem Ecclesiæ Decano fratre Regis Francorum, qui vt dicunt electionem suam concessit eidem Petro.* Philippus ille obiit an. 1160. ex eodem authore: eratque, vt ipse vult, Decanus: vel vt alii scribunt, Archidiaconus; neque enim in Catalogo Decanorum reperitur: quippe Bartholomæo successit an. 1148. Clemens: Clementi Barbedaurus seu Barba-aurea, qui Decanatum gessit ad annum vsque 1180. hæc obiter.

Deinde quod Petrus Episcopatum tenuerit ad annum vsque 1164. quo defunctus est, videtur euidenter confirmare instrumentum fundationis B. Mariæ de Rocha factæ in Diœcesi Parisiensi à D. Guidone de Leuis, quod in Archetypo Abbatiæ prædictæ tabulario seruari dicitur: quam fundationem authoritate sua corroborauit Mauricius apud S. Victorem an. 1190. Episcopatus verò sui an. 36. Instrumentum enim sic incipit In nomine D. Amen. *Ego Mauricius D. Gr. Parisiensis Episco-*

pus vniuersitati præsentium ac futurorum huius paginæ attestatione notificare curamus quod. & in fine *Actum apud S. Victorem astantibus Petro Præcentore Parisiensi, Nicolao Presbytero Incarnationis Dominicæ an. 1190. Episcopatus 36.* Vnde Sequitur Mauricium anno tantum 1164. Episcopari cæpisse, si non sit error in Apochæ seu æræ Christianæ appositione. His adde quod M. Petri Lombardi mors incidit ex omnium scriptorum confessione & calculo in diem 20. Iulij an. 1164. & tumulus adhuc indicat.

At contra communem & vulgo receptam hanc opinionem multa faciunt. Imprimis vero quod Hilduinus Cancellarius Ecclesiæ Parisiensis qui Algrino successit, subscribit litteris an. 1160. quibus Mauricius Episcopus confirmat donationes Ecclesiæ S. Victoris factas à prædecessoribus, vt refert Hemeræus. Extat & alia Charta quâ idem Mauricius confirmat donationem factam à Ferrico de Gentiliaco Ecclesiæ San-Victorinæ, cuius olim fuerat Canonicus, an. 1171. Episcopatus sui an vndecimo. Sic enim in fine legitur. *Actum publicè Parisius anno incarnationis Verbi 1171. Episcopatus vero nostri an. vndecimo.* Quod instrumentum legitur in 4. Tom. Historiæ Duchesnianæ. Item in alia Charta ab Odone Cancellario Hilduini successore scripta an. 1164. sic legitur. *Actum in Capitulo B. Mariæ an. 1164. regnante Ludouico 27. Mauricio Episcopante 3.* Cui Instrumento subsignarunt Clemens Decanus, Albertus Præcentor aliique per manum Odonis Cancellarij.

Cum his consentit Robertus de Monte sic scribens ad an. *1161. Mauricius Archidiaconus Parisiensis fit eiusdem Ecclesiæ Episcopus.* Item ad Conuentum Louigennensem in Burgundia habitum cum Friderico Imperatore de pace Ecclesiæ an. 1162. Ludouicus Rex secum duxit inter alios Iocium Turonensem Archiepiscopum & Mauricium Parisiorum Episcopum, vt habetur in Chronico Vizeliacensi. Inter Epistolas quoque Alexandri Pontificis ad Ludouicum Regem Franciæ vna legitur data Turonis 6, idus Decemb. an. 1162. ante celebrationem Concilij Turonensis, in qua meminit Mauricij Episcopi Parisiensis his verbis. *Licet per venerabilem fratrem nostrum Mauricium Parisiensem Episcopum tam de celebratione concilij, quàm de nostro ad partes illas aduentu tibi nos significasse credamus, dubitantes tamen ne forte ad notitiam tuam nondum plenariè ipsius Episcopi relatione peruenerit, illud eisdem iniunximus tuæ serenitati auribus referendum.* Ex quibus necessariò concludendum est Mauricium ante an. 1164. Episcopatum gessisse: Petrum vero Lombardum [aut designatum tantummodo fuisse: aut certè perpauco tempore Episcopum fuisse: vel eum ob amorem studiorum Mauricio tanquam Coepiscopo Episcopalia munia commisisse. Sed hæc Criticis inquirenda & discienda relinquimus. Ad historiam reuertamur.

Eodem anno Odoni Cancellario successit M. Petrus Comestor: quantæ vero Odo celebritatis fuerit in scholarum exercitio, patet ex Ep. 267. Ioannis Saresberiensis qua cum, consulit super ratione Iubilæi. *Ad quem ibo*, inquit, nisi ad illum qui panem Discipulis frangere consueuit, vt digeri possit & transire in alimenta scientiæ & morum? Idem subscripsit hoc anno cum Clemente Decano & Alberto Præcentore cuidam nouo beneficio quod Canonici Parisienses addiderant ad fundationes factas in Ecclesia S. Dionysij de Passu à Simone Canonico Parisiensi & Osmundo fratribus, de Passiaco seu potius de Pisciaco cognominatis.

Existimat etiam Hemeræus in suo de Academia Parisiensi libello Mauricium Episcopum renouasse quandam constitutionem de iurisdictione Episcopali in Academiam: quam transtulisse ait in Cancellarium, in iis quæ ad regimen scholarum scholariumque spectabant eique potestatem attribuisse coërcendi castigandique Clerici, & de vicaria illa delegatione conscripsisse instrumentum publicum propriaque manu & sigillo communiuisse. *Quod Ioannes de Oliua Cancellarius* inquit, *pag. 93. aliis actionis & litis quam Academicis intentarat, libellis aliquando permiscuit, & ad subsidium causæ produxit cum permultis excommunicationum actibus quibus scholares Parisienses vetusti Cancellary atque eorum Officiales olim illigarant.* Ille autem Ioannes Cancellarius erat & succentor Ecclesiæ Parisiensis an. 1459. sed de hoc alias.

Eodem anno mense Aprili in Palatio Parisiensi, Quadragesimali tempore agi-

tata eſt cauſa ſecularis, quæ intercedebat inter Mauriciū Epiſcopum & Odonem Abbatem S. Dionyſij præſente Alexandro Pontifice ob Eccleſiam Argentolij. Contendebat enim Epiſcopus Abbatiſſam ibi cum Virginum Collegio iuxta veterem conſuetudinem à Sugerio interruptam collocari debere: contra Odo Monachos ibi rectè à Sugerio prædeceſſore ſuo conſtituros aſſerebat, quod non fuiſſent Moniales illæ ſatis caſtigatæ vitæ. Huiuſce cauſæ diſceptatio legitur in quadam membrana Archiuij Pariſienſis. Vnde intelligimus Alexandrum Pontificem poſt Turonenſe Concilium habitum Pariſios rediiſſe.

Eodem anno 16. Kal. Iunij obiit huiuſce ſeculi ſidus muliebre illuſtriſſimum & ſplendidiſſimum Heloïſſa vxor Petri Abaëlardi in Cœnobio Paracletenſi, quod ab an. 1130. rexerat. Neptis erat Fulberti Canonici Pariſienſis, non Notha Ioannis cuiuſdam etiam Canonici, vt vult Papyrius Maſſonius, quam quantò amplius diligebat Fulbertus, tanto diligentius ad omnem quam poterat, litterarum ſcientiam promoueri ſtuduerat, vt ante diximus.

Dici non poteſt quàm multæ Virgines deuotæ Heloïſſæ regimini ſe ſubdiderint, & quàm multa bona pauco tempore poſſederint. Audiamus Abaëlardum hac de re ſic ſcribentem Ep. 1. c. 13. *Plus vno anno in terrenis commodis ſunt multiplicatæ:* quàm Ego per centum, ſi ibi permanſiſſem. Tantam autem gratiam in oculis " omnium illi ſorori noſtræ, quæ cæteris præerat Dominus annuit, vt eam Epiſco- " pi quaſi filiam, Abbates quaſi ſororem, Laici quaſi matrem diligerent, & omnes " eius religionem, prudentiam & in omnibus incomparabilem manſuetudinem ad- " mirarentur: quæ quantò ſe rarius videri permittebat, vt ſacris orationibus vaca- " ret, tantò ardentius eius colloquij ſpiritalis monita, hi qui foris ſunt, efflagita- " bant. Obiit tandem illa magno Comitum ſuarum dolore & eodem tumulo in " quo maritus repoſitus fuerat, condi voluit. Epitaphium eius tale legitur. "

Hoc tumulo Abbatiſſa iacet prudens Heloïſſa:
Paraclitum ſtatuit, cum Paracleto requieſcit.
Gaudia Sanctorum ſua ſunt ſuper alta polorum
Nos meritis precibusque ſuis exaltat ab imis.

Amborum autem corpora è tumulo iſto in maiorem Baſilicam tranſlata ſunt an. 1497. 2 Maii. Ibidem quoque fuiſſe videtur tumulatus Petrus Aſtralabius vtriuſque filius: de quo ſic legitur in Necrologio Paracletenſi. 4. *Kal. Nouemb. Obiit Petrus Aſtralabius Magiſtri noſtri Petri filius.*

Eodem anno fatis conceſſit vir eximiè prædicabilis Hugo Ambianenſis ex Monacho Cluniacenſi Prior S. Pancratij de Lewis in Anglia: deinde Radingenſis Abbas, poſtremo Archiepiſcopus Rothomagenſis ab an. circiter 1130. viduis & orphanis aliiſque pauperibus largus, *vir magna litteraturæ*, inquit Robertus de Monte, *multa iocunde edidit*, præſertim verò librum elegantem de diuerſis Quæſtionibus ad Mathæum Albanenſem, & Tractatum ſuper hæreſibus in Armorico ſolo natis, quem Alberico Oſtienſi Epiſcopo dicauit Epiſtola breui, quæ continetur in Notis ad Bibliothecam Cluniacenſem Andreæ Quercetani, eſtque eiuſmodi. *Reuerende Pater* digna ſedet mihi memoria teminiſci qualiter in finibus " Galliarum prope mare Britannicum Ciuitate Nannetenſi meruimus aſſiſtere tibi. " Ibi ſanctorum corpora Martyrum Donatiani & Rogatiani fratrum multo cætu " fidelium præſente ſuſcepta præſentaſti, præſentata telocaſti cum digno honore: " ibi tantum aſpeximus Comitem præcipiti lapſu in occiduo ruentem, ruinam hæ- " reſis quæ in Aremorico tunc ſcatebat te proteſtante ſignantem. Ibi quidem co- " ram orthodoxa prædicatione tua plebs hæretica ſtare non poterat: proinde placuit " tibi ſuper hæreſibus inſurgentibus nos aliqua ſcribere; quod & ſuſcepimus tuæ " iuſſionis authoritate, *ſed ſuccincto opere ſub breui charactere.* Quæ vero ſunt illæ hæreſes Aremoricæ? Abaëlardi credo, Arnoldi Brixienſis qui aliquandiu cum eo & apud eum latuit; poſtremo vero Eudonis ſeu Eonis illius fatui, qui plebem Aremoricam dementarat. Ad eum extant plurimæ Clarorum virorum litteræ, Arnulfi Lexouienſis 15. Bernardi Clare-vallenſis 25. Sugerii 101. Petri Venerabilis l. 1. Ep. 4 & l 6. Ep. 32. Obiit autem 4. Octob. vt ſcribit Robertus de Monte,

vel vt alii 4. id. Nouembr. eique hoc Epitaphium Arnulfus Lexouienfis cecinit.

Inter Pontifices fpeciali dignus honore
Hic nofter carnis Hugo refignat onus.
Confignata breui clauduntur membra fepulchro,
Non tamen acta viri claudit vterque polus.
Quidquid difpenfat, & compartitur in omnes
Gratia, contulerat præftiteratque viro.
Fœcundos igitur virtutum copia fructus
Fecit & vltra hominem eft magnificatus homo.
Tandem poft celebris felicia tempora vitæ
Suftulit emeritum flebilis hora fenem.
Par Martine tibi conforfque futurus eandem
Sortitus mecum eft comoriendo diem.

Ei fucceffit Rottodus de Beaumont le Roger, aliàs de Waruic, de quo alibi dicetur.

Hoc quoque anno tefte eodem Roberto de Monte Giflebertus Epifcopus Herefordienfis mortuo Richardo Londonienfi Epifcopo tranflatus eft ad eandem fedem. Et M. Robertus de Meliduno, fic dictus quod Meliduni poft Abaëlardum docuerit, vir genere Anglicus & grandæuus factus eft Epifcopus Herefordienfis.

Hoc quoque anno exarfit aperta inter Angliæ Regem Henricum II. & Thomam Cantuarienfem Archiepifcopum difcordia. Cum enim Rex magnum Prælatorum & Baronum conuentum apud Clarendonam indixiffet, cui præfedit Ioannes de Oxonia, iuffit recognofci quafdam confuetudines auitas & libertates Anteceſſorum fuorum, Regis videlicet Henrici aui fui & aliorum, quas obferuari voluit in pofterum diligentiffimè ad tollendas diffenfiones & difcordias, quæ fœpe inter Clerum & Iufticiarios Regni emergebant. At illis Iurifdictio & authoritas Ecclefiaftica plurimum imminui & labefactari, Laica vero poteftas præualere videbatur, quia illa huic fubiiciebatur ex legibus illis nouis. Et tamē iis Thomas primum cum aliis Prælatis fubfcripfit. Verum ad fe reuerfus, & quid egiffet, examinans apud fe, quamque ignauè libertatem Ecclefiafticam ipfe Angliæ Primas prodidiffet attendens, graui dolore correptus pœnitentiam egit: tūque fe ipfum tormentis aufterioribus affligit & indumentis durioribus corpus humiliat, inquit Mathæus, fufpenditque fe ab Altaris officio, donec per Confeffionem & condignos pœnitentiæ fructus à fummo Pontifice mereatur deuotus abfolui. Non probauit tamen iftam pœnitentiam Pontifex, maximè quoad abftinentiam à Miffæ facrificio, propter fcandalum: quia fi quid peccauerat, in Conuentu Claredonenfi fubfcribendo prauis confuetudinibus aut legibus, ex ignorantia & aliorum Prælatorum confilio impulfus peccauerat. Tunc erat Alexander Senonis, & inde dedit ad Thomam litteras quæ fic incipiunt. *Ad aures noftras fraternitas tua noueris fuiffe perlatum & quorundam nobis relatione fuggeftum, quod occafione cuiufdam exceffus à Miffarum propofueris celebratione ceffare & à confecratione Corporis & fanguinis Domini abftinere.*

Innotuit idipfum Henrico, velle Archiepifcopum infringere quod factum fuerat, confuetudinefque Regni nolle figillo fuo corroborare. Vnde exafperatus cœpit eum variis modis vexare. Qua de re fic Neubrigenfis lib. 2. rerum Anglic. c. 16. vbi de Conuentu Clarendonenfi agit. *Conuocatis ergo*, inquit, *ad eliciendum quocunque modo confenfum Epifcopis, ita omnes vfque ad vnum vel pellexit blandiciis vel infregit terroribus, vt Regiæ voluntati cedendum parendumque putarent, & nouarum illarum legum confcriptioni propria figilla apponerent. Vfque ad vnum dico. Nam folus Cantuarienfis Archiepifcopus flexus non eft, fed ad omnem impulfum ftetit immobilis.* In hoc diffentit à Mathæo qui eum aliis fubfcripfiffe dicit. *Tunc vero tanto vehementius* Regis in eum furor efferbuit, quanto ipfe Regali magnificentiæ ratione dati & accepti magis obnoxius videbatur. Vnde Rex cœpit ei grauis exiftere, occafionibus eum vndecunque exquifitis pulfare, eorumque olim in Regno

Cancellarius fecerat, rationem exposcere. Ille intrepida libertate respondit se expleta seculari militia, Ecclesiæ à principe cui militauerat absolutè fuisse dimissum, nec debere in se per occasionem magis quàm veritatem vetera replicari. Cumque in dies Regii furoris causæ ingrauescerent, eo die quo plenius responsurus erat obiectis, solenne illud Officium de B. Stephano scilicet, *Sederunt Principes & aduersum me loquebantur, & iniqui persecuti sunt me*, iussit coram se in celebratione sacrificii solenniter decantari. Mox Curiam ingressus est. Crucem argenteam ante se portari solitam propria manu baiulans. Volentibusque quibusdam Episcoporum qui aderant, Ministerium portandæ ante Metropolitanum proprium Crucis suscipere, abnuit: nec alium in illo Conuentu publico Crucis Baiulum quantumcunque rogatus admisit. Iis tanquam excandescentis iam furoris fomitibus Rege supra modum inflammato, sequenti nocte clam profugiens transfretauit & susceptus honorificè à Rege, Nobilibus Episcopisque Francorum pro tempore ibidem consedit.

Robertus Antissiodorensis in Chronico ait eum primò in cœnobio Pontiniacensi moratum, deinde Senonis in Cœnobio S. Columbæ Regiis expensis fuisse sustentatum. Adiit autem statim Alexandrum Pontificem, qui tunc Senonis erat ab eoque honorificè susceptus est, sed frigidè à Cardinalibus, seu quos sibi iam Rex Henricus deuinxerat, seu qui verebantur ne hac occasione Rex Angliæ ab Alexandri obedientia desciceret.

Verum & alia fuit tam præcipitis causa discessus, quam refert Radulfus de Diceto, testis fere oculatus omnium quæ tum acta sunt. Nimirum Rex Nothamtunæ habito 3. id. Octob. frequenti Conuentu Episcoporum, Comitum, Baronum totius Regni Thomam conueniri permisit, imò voluit interpellari de perceptis redditibus Episcopatuum & Abbatiarum vacantium, item Castellaniarum pluribus annis possessarum, quos dum Cancellarius esset custodiæ suæ deputatos à Rege habuerat. Et licet Cancellariæ renuncians à Rege absolutionem petiisset & obtinuisset, id Episcopi & Proceres non sufficere arbitrati petebant nihilominus bonorum istorum reddi rationem. Iusta omnibus visa est hæc petitio & interpellatio. Thomas agnoscens omnium ob hoc à se auersos esse animos, ab eorum iudicio appellat, eosque anathemate ferit quod in Patrem & iudicem suum sententiam ferrent. Nihilominus illi in eum nec conuictum, sed priuilegium Ecclesiæ protestantem solummodo, suam sententiam intorquent. Sic Archiepiscopus in artissimo positus multis affectus iniuriis & opprobriis lacessitus Episcoporumque destitutus opera & consilio, crucem quam manu tenebat in altum erigens discessit è Curia. Nocte sequente clam aufugit & diebus noctibusque iter peragens conscensa fragili nauicula transuehitur in Flandriam, indeque in Galliam ad Alexandrum Senonis tunc sedentem.

Præsentit Rex fugam, incertus tamen quo iret Thomas, nuncios suos in omnem euentum ad Alexandrum dirigit. Erant illi omnes è Primoribus Angliæ, Archiepiscopus Eboracensis, Londinensis, Cestrensis, Vvigornensis, Oxoniensis, Lexouiensis, Sagiensis Episcopi. Richardus Pictauiensis Archidiaconus, Vvaltham decanus, Ioannes Oxoniensis, Ioan. Cymin. Comes Arundelius. R. de S. Vvalerico, Henricus Camerarius, Hugo de Gundeuilles. Illi in consistorio auditi sic retulerunt & perorarunt. *Inter Thomam Archiepiscopum & Regem Anglorum controuersia versabatur.* De vtriusque voluntate dies præfigitur, vt in ea iustitiâ mediante illorum controuersia terminetur. Ad eandem diem ex præcepto Regio Archiepiscopi, Episcopi & cæteri Ecclesiarum Prælati conuocantur, vt quanto generalior esset Concilij celebratio, tanto manifestior fieret fraudis & malitiæ denudatio. Constituta die Catholici Principis aspectui se præsentauit Regni turbator & Ecclesiæ. Qui de suorum meritorum qualitate non securus, Dominicæ crucis armat se signaculo, tanquam ad Tyranni præsentiam accessurus. Nec tamen Regia Maiestas modo offenditur, sed causæ suæ iudicium Episcoporum fidei committit, vt sic ab omni suspicione liberetur. Restabat vt Episcopi causam iudicio terminarent, vt sic dissidentes in gratiam fœderarent & dissensionis eorum materiam sepelirent. At obuiat aduersarius & obiicit, quod ipsum coram Rege stare iudicio esset Apostolicæ sedis & dignitatis diminutio: ac si nesciat, quod etsi in illo iudicio aliquantulum Ecclesiæ dignitati derogaretur, dissimulandum erat pro

tempore vt pax Ecclesiæ reddetetur. *Obiicit iterum Patris sibi nomen adscribens quod arrogantiam videtur redolere, quod filij in patris damnationem minimè debuerant conuenire: sed necessarium erat vt patris superbiam filiorum humilitas temperaret, ne post Patrem in filiis Patris odium parentaret.*

Petierunt insuper prædicti nuncij mitti in Angliam duos Cardinales qui causam non Ecclesiasticam inter Regem & Archiepiscopum Norhamtunæ ventilatam, & quamcunque aliam, si contingeret, remoto appellationis obstaculo præsente Rege, præsente Archiepiscopo terminarent. Id vero minus æquum esse visum est, donec auditus fuisset Archiepiscopus, qui nondum aduenerat. At postmodum eidem Pontifici se præsentem exhibens causam suam sic defendere aggressus est, vt legitur apud Radulfum de Diceto.

" Ad audientiam tuam, Pater sanctissime, confugio, vt qui Ecclesiæ libertatem tanto tui discrimine redemisti, eum vel solam vel maximam meæ persecutionis causam attendas, quod exemplo tuo vsus sum. Dolui enim statum Ecclesiæ labefactari paulatim & iura eius in auaritiam Principum dissipari, & occurrendum credidi morbo venienti. Et quo plus illi Domino meo, cui post Deum cætera debeo, me sciebam obligatum, eo tutius iniquis eius instigationibus arbitrabar resistendum donec obtinuerunt illi & serenitatem eius obfuscauerunt mihi. Exinde vt moris est apud Principes, criminationes & calumnias iniecerunt in occasionem persecutionis meæ, & ego eiici malui quam subscribere. Accessit enim his malis quod vocatus sum, vt coram Rege tanquam Laicus satisfacerem & vnde mihi resistendi suffragia speraueram, tam destitutus.

" Animaduerti Dominos & confratres nostros Episcopos istos pro aulicorum arbitrio in me paratos animaduertere. Ita cunctis incursantibus fere suffocatus ad tuæ pietatis audientiam, quæ nec in extremis negligit, respiraui: sub qua demonstraturus asto me nec ibi fuisse iudicandum, nec ab illis. Nam quid hoc aliud esset Patres, nisi vestra iura vobis substrahere? quid aliud quam spiritualia temporalibus submittere? semel natum hoc exemplũ esset ad multa: ideo credidi firmius resistendum, quod affectus procliuior nocendi nasceretur, si prius debilitatem agnoscerent. At inquient, reddenda erant Cæsari quæ Cæsaris erant. Sed etsi in pluribus obtemperandum regi, in illis tamen obtemperandũ non est, quibus efficitur ne Rex sit. Non essent illa Cæsaris sed tyranni, etsi non pro me, pro seipsis ei resistere nt. Nunquid eorum persecutionem merui pro quibus tantis occursibus me opposueram? obtinuissem si voluissent illi, sed malè caput agit, si à membris destituitur: quin etiam si oculi linguam contra caput assumant. Si bene præuidissent, in se perniciem machinabantur, & episcoporum vsi sunt principes auxilio in eorum seruitutem. Quæ hæc tanti odii causa fuerat, vt pro me extinguendo se ipsos extinguerent? ita dum spiritualia pro temporalibus negligunt deficiunt in vtrisque. Quid quod me etiam reclamante & audientiam istam appellante patrem suum in iudicio damnare ausi sunt? Condescende igitur Pater sanctissime in fugam meam & persecutionem: & me aliquando magnum fuisse reminiscere tempore tuo & propter te iniuriis lacessitum, vtere rigore tuo. Coërce illos quorum instinctu nomen huius persecutionis obrepsit. Nec Domino Regi horum aliquid imputetur, qui huius machinationis potius est minister, quàm repertor.

Vt autem amplius causæ suæ æquitatem demonstraret, tradidit Papæ scriptum in quo consuetudines Regiæ continebantur apud Clarendonam promulgatæ, quarum plurimam partem etiam Papa damnauit.

Prima hæc erat. *De Aduocatione* & præsentatione Ecclesiarum: si controuersia emerserit inter Laicos & Laicos, vel inter Clericos & Clericos, in Curia D. Regis tractetur & terminetur. *Hanc damnauit*, vt habetur in Codice Vaticano.

2. *Ecclesia* de Feudo D. Regis non possunt in perpetuum dari absque assensu & consessione ipsius. *Hoc tolerauit.*

3. *Clerici* citati & accusati de quacunque re moniti à Iustitia Regis venient in Curiam ipsius responsuri ibidem de hoc, vnde videbitur Curiæ Regis quod sit ibi respondendum. Ita quod Iustitia Regis mittet in Curiam S. Ecclesiæ ad videndum quâ ratione res ibi tractabitur. Etsi Clericus conuictus vel confessus fuerit, non debet de cætero eum Ecclesia tueri. *Hac damnauit.*

4. *Archiepiscopis*, Episcopis & personis Regni non licet exire de Regno absque licentia

licentia D. Regis, etsi exire voluerint & D. Regi placuerit, assecurabunt, quod in eundo nec in moram faciendo, nec redeundo perquirent malum damnum D. Regi vel Regno. *Hoc damnauit.*

5. *Excommunicati* non debent dare vadium ad remanens, nec præstare iuramentum sed tantum vadium & plegium standi iudicio Ecclesiæ vt absoluantur. *Hoc damnauit.*

6. *Laici* non debent accusari, nisi per certos & legales accusatores & testes in præsentia Episcopi: ita quod Archidiaconus non perdat ius suum nec quidquam quod inde habere debuit. Et si tales fuerint qui culpantur, quod non velit nec audeat accusare eos, Vice-Comes requisitus ab Episcopo faciet iurare 12. Legales homines de visneto seu de villa coram Episcopo, quod inde veritatem secundum conscienciam suam manifestabunt. *Hoc tolerauit.*

7. *Nullus* qui de Rege teneat in capite, nec aliquis Dominicorum Ministrorum eius excommunicetur, nec terræ alicuius eorum sub interdicto ponantur, nisi prius D. Rex si in terra fuerit, conueniatur, vel iustitia eius, si fuerit extra Regnum, vt rectum de ipso faciat; & ita vt quod pertineat ad curiam Regiam, ibidem terminetur, & de eo spectabit ad Ecclesiasticam curiam, ad eundem mittatur vel terminetur. *Hoc damnauit.*

8. *De appellationibus* si emerserint ab Archidiacono, debent procedere ad Episcopum, & ab Episcopo ad Archiepiscopum: & si Archiepiscopus defuerit in iustitia exhibenda, ad D. Regem perueniendum est[illegible]stremo, vt præcepto ipsius in curia Archiepiscopi controuersia terminetur: ita quod non debet vlterius procedere absque assensu Regis. *Hoc damnauit.*

9. *Si calumnia* emerserit inter Clericum & Laicum, vel è conuerso de vllo tenemento, quod Clericus velit eleemosynam attrahere, Laicus vero ad Laicum feudum recognitione 12. legalium hominum per capitalis iustitiæ Regis consideratione terminabitur, vtrum tenementum sit pertinens ad eleemosynam, siue ad feudum Laicum coram ipsa iustitia Regis. Etsi recognitum fuerit ad eleemosynam pertinere, placitum erit in curia Ecclesiastica: si vero ad Laicum feudum, nisi ambo tenementum de eodem Episcopo vel Barone aduocauerint, erit placitum in curia Regia. Si vterque aduocauerit de feudo illo eundem Episcopum vel Baronem, erit placitum in curia ipsius: ita quod propter factam recognitionem, saisinam non amittat qui prius saisitus fuerit. *Hoc damnauit.*

10. *Qui de Ciuitate*, vel Castello vel Burgo vel Dominico Manerio Regis fuerit, si ab Archidiacono vel Episcopo de aliquo delicto citatus fuerit, vnde eidem debeat respondere, & ad citationes eorum satisfacere noluerit, bene licet eum sub interdicto ponere, sed non debet excommunicari prius quàm Capitalis Minister Regis villæ illius conueniatur, vt iusticiet eum ad satisfactionem venire. Et si Minister Regis inde defecerit, ipse erit in misericordia Regis & exinde poterit Episcopus ipsum accusatum Ecclesiastica Iustitia exercere. *Hoc damnauit.*

11. *Archiepiscopi*, Episcopi & vniuersæ personæ Regni qui de Rege tenent in capite & habent possessiones suas de Dominio Regis sicut Baroniam, & inde respondent Iustitiis & Ministris Regis, & sequuntur & faciunt omnes consuetudines Regias & rectitudines. Et sicut cæteri Barones debent interesse iudiciis curiæ D. Regis cum Baronibus vsque perueniatur in iudicio ad diminutionem membrorum vel ad mortem. *Hoc tolerauit.*

12. *Cum vacauerit* Archiepiscopatus, vel Episcopatus, vel Abbatia vel Prioratus de Dominio Regis, debet esse in manu eius; & inde percipiet omnes reditus & exitus sicut Dominicos. Et cum ventum fuerit ad consulendum Ecclesiæ, debet D. Rex mandare potiores personas Ecclesiæ & in Capella ipsius debet electio fieri assensu eius & consilio personarum Regis quas ad hoc faciendum vocauerit Et ibidem faciet electus homagium & fidelitatem D. Regi sicut Ligio Domino de vita & membris & de honore suo terreno, saluo ordine suo priusquam sit consecratus. *Hoc damnauit.*

13. *Si quisquam* de Proceribus Regni disfortiauerit Archiepiscopo vel Episcopo vel Archidiacono de se vel de suis iustitiam exhibere, Rex debet iustitiare. Et si forte aliquis disfortiauerit D. Regi rectitudinem suam, Archiepiscopi, vel Epis-

copi & Archidiaconi debent eum iustitiare vt D. Regi satisfaciat. *Hoc tolerauit.*

14. *Catalla* eorum qui sunt in Regis forisfacto, non detineat Ecclesia vel Cœmiterium contra Iustitiam Regis, quia ipsius Regis sunt, siue in Ecclesiis siue extra fuerint inuenta. *Hoc tolerauit.*

15. *Placita* de debitis quæ fide interposita debentur, vel absque interpositione fidei, sint in curia Regis. *Hoc damnauit.*

16. *Filij* Rusticorum non debent ordinari absque assensu Domini de cuius terra nati dignoscuntur. Hoc tolerauit.

His actis Thomas voluit Archiepiscopatum suum Papæ resignare, vt ante Turonis fecerat, & annulum resignauit: quia aiebat se in Christi ouile non intrasse per ostium, seque eo indignum reputabat. Verum diuersis in hanc rem Cardinalium & assidentium prolatis sententiis iubetur Archiepiscopum se gerere & in Monasterio Pontiniacensi residere. Henricus autem & Papæ & Thomæ offensus constitutiones prioribus longè duriores promulgauit, quæ habentur etiam in Codice Vaticano & leguntur apud Baronium. Eas autem misit Rex in Normaniam: talesque sunt.

1. *Si quis* inuentus fuerit ferens litteras D. Papæ vel aliquod mandatum Archiepiscopi Cantuariensis continens interdictum Christianitatis in Angliam, capiatur, & de eo sine dilatione iustitia fiat, sicut de Traditore Regio.

2. *Præterea* nullus Clericus vel Monachus, vel Conuersus vel alicuius Conuersionis permittatur transfretare, vel redire in Angliam, nisi de transitu suo habeat litteras iustitiæ: & de reditu suo litteras D. Regis. Si quis aliter inuentus fuerit agere, capiatur & incarceretur.

3. *Ne aliquis* appellet ad Papam vel ad Archiepiscopum.

4. *Ne aliquod* Placitum teneatur de mandatis Papæ, vel Archiepiscopi, vel aliquod mandatum illorum in Anglia ab ullo homine recipiatur. Si quis inuentus fuerit aliter agens, capiatur & incarceretur.

5. *Generaliter* quoque interdictum est, quod nullus ferat aliquod mandatum Clerici vel Laici D. Papæ vel Archiepiscopo. Si talis inuentus fuerit, capiatur & incarceretur.

6. *Si Episcopi* vel Clerici vel Abbates vel Laici sententiam Interdicti teneri voluerint, sine dilatione de terra eiiciantur, & tota eorum cognatio; ita quod de Catallis suis nihil secum ferant.

7. *Vt Catalla* omnium Papæ vel Archiepiscopo fauentium & omnes possessiones eorum & omnium ei pertinentium cuiuscunque gradus, vel ordinis, vel sexus, vel conditionis sint, capiantur, & in Dominica manu D. Regis confiscentur.

8. *Vt omnes* Clerici qui reditus habent in Anglia, sint commoniti per omnes Comitatus, vt infra tres menses veniant in Angliam ad reditus suos, si diligunt reditus suos: & si non venerint ad terminum statutum, reditus in manu Regis capiantur.

9. *Vt denarij* B. Petri non reddantur vlterius Apostolico, sed diligentius colligantur & seruentur in Thesauro Regis, & expendantur ad eius præceptum. *Isti sunt Denarij* qui vocabantur lingua Anglicana *Romscot*, quod tributum Offa Rex instituerat in gratiam scholarium nationis Anglicanæ Romæ degentium.

Cæterum has leges promulgari iussit Henricus, postquam legati, quos Senonas ad Alexandrum miserat, vt de Thomà conquererentur, re infecta redierunt. Nam postquam Thomas apud eundem Pontificem perorauit & causam Ecclesiæ esse, non suam demonstrauit, Pontifex eum absoluit, sententiam contra eum latam irritam fecit, eosque qui eam tulerant, aut qui bona ipsius abstulerant, Censuris Ecclesiasticis illigandi potestatem concessit, Regem tamen excepit. Sic enim ille.

" Cæterum si hi, qui in possessionibus & bonis Ecclesiæ tuæ tibi aut tuis vel
" violentiam, vel iniuriam intulerunt, legitimè commoniti vobis ablata restituere
" & satisfactionem congruam exhibere noluerint, tu in eos si opportunum esse vi-
" deris, Ecclesiasticam iustitiam non differas exercere. Et nos quid inde rationabi-
" liter feceris, ratum habebimus atque firmum. Verum de persona Regis speciale

tibi Mandatum mandamus, nec tamen in aliquo tibi ius Pontificale, quod in " consecratione tua suscepisti adimimus, sed ipsum illæsum volumus conseruare. "

Rogauerat autem primùm Henricus Ludouicum per nuncios & per litteras, ne Thomam in Regno suo morari pateretur, damnatum à se ex Baronum suorum Consilio: vnde ille se in oratione ad Alexandrum Senonis habitâ omni solatio destitutum fuisse queritur, ab amicis desertum, bonis omnibus spoliatum. Quantam verò iram Henricus conceperit erga Thomam, vel ex hac Epist. patet.

Domino & Amico suo Ludouico Illustri Francorum Regi Henricus Rex Anglorum & Dux Normanorum & Aquitanorum & Comes Andegauorum salutem & dilectionem. *Sciatis quod Thomas qui Cantuariensis fuit Archiepiscopus in curia mea in pleuario Baronum Regni mei Consilio vt iniquus & proditor meus & periurus publicè iudicatus est & sub manifesto proditoris nomine iniquè discessit*; sicut Nuncij mei plenius vobis dicent. Inde est quod precor vos diligenter, ne hominem tantorum scelerum & proditionum infamem in Regno vestro nec homines fuos esse permittatis, nec à vobis vel à vestris aliquod consilium vel auxilium tantus inimicus meus, si placet, percipiat: quia inimicis vestris & Regno vestro nec à me nec à terra mea vllatenus exhiberem nec exhiberi permitterem. Imo si placet efficaciter me iuuetis ad dedecus meum vlciscendum de tanto inimico meo, & ad honorem meum perquirendum sicut velletis quod vobis facerem, si opus esset. Teste R. Comite Legrec. apud Northanton.

Nihilominus exulantem Thomam excepit benignissimè Ludouicus suadentibus & annitentibus Guillelmo de Campania Reginæ fratre, magni viro consilij singularisque prudentiæ, & Hugone Senonensi Archiepiscopo.

Eodem anno obiit Octauianus seu Victor Antipapa: eique suffectus est Guido Cremensis sub Pascalis II. nomine. Quis autem fuerit Octauianus quibusque moribus, describit Petrus Blesensis Ep. 48. simulque quomodo ab eo in Italia tractatus fuerit. *Octauianus ille*, inquit, *author schismatis toto tēpore vitæ suæ congregauerat opes & diuitias vt quietē Ecclesiæ perturbaret. Suis igitur largitionibus ita infascinauerat sapientes huius seculi, quod Magnatum sibi conciliauerat fauorem & gratiam, magnamque partem* curiæ secum traxerat in errorem. Sed iuxta verbum Ieremiæ Prophetæ perdix fouet quæ non peperit. Fecit diuitias & non in iudicio: in nouissimo tempore derelinquent eum & in fine suo apparebit stultus. Erectus fuerat Octauianus in contumeliam Ecclesiæ Christi & cecidit. Sathanas enim Sathanam expulit, & abstulit cum primogenita mors sicut dicit Iob. Superbia namque primitiua mortis generatio est. Post hunc exaltatus est Guido Cremanus & corruit. Post ipsum eleuatus est Ioannes Struma, & deiectus atque confractus euanuit. Ecce Idolum Dagon, quod iuxta arcem Domini fuerat eleuatum prius cecidit prostratum. Erectum secundò corruit ex magna parte confractum. Eleuatum vero tertiò tandem totum confractum inuentum est & toto corpore dissipatum. Sic Octauianus in superbia & abusione summum sibi vsurpauerat sacerdotium, & propter hæc vehementi schismate turbauerat, vrbes & Regna concusserat, sortem habiturus cum Chore, Dathan & Abiton, quorum se imitatorem fecerat. Ecce quod de ipso & consimilibus eius prædixerat Isaias. Nunquid non est iste vir qui turbauit terram, qui concussit Regna, qui posuit orbem terræ desolatum & vrbes eius destruxit? detrahetur ad inferos superbia eius. Concidit cadauer eius. Subter eum sternetur tinea & operimentum eius vermis. Adhuc recolo quàm gloriosus erat in oculis suis, quàm pomposus in verbis. Fui præsens vbi se faciebat tanquam statuam adorari. Nam & ego cum aliis in via ad Rom. Curiam à carnificibus eius captus & spoliatus & cæsus sum: cumque socij mei coniecti in vincula in compedibus remansissent, Ego præueniente Christi misericordia nec flexi genua mea ante Baal, nec sportâ dimissus sum, & sic effugi manus suas. Semper tedibit in memoriam iniquitas Patrum, & peccatum Octauiani non delebitur in æternum. Ipse enim erat qui crudelius cæteris Clericos affligebat, persecutus homines inopes & mendicos & compunctos corde mortificare. O quàm cæcus & turbidus est inuidiæ oculus! Vbi quæso erant Cardinalium corda, quando filium superbiæ & Idolum abominationis in apostolatus apicem erigebant? vt de vobis taceam, ne videat adulari, quomodo clausis oculis transierunt D. Bernardum Portuen

„ sem Henricum Pisanum, D. Hiacyntum, D. Hubaldum Episcopum Hostien-
„ sem? respuerunt homines pacis, & hominem dissensionis & scandali exexe-
„ runt.

1165. Anno 1165. Alexander III. Montem-pessulanum rediit; antequam verò illuc migraret, Canonicis & Capitulo Parisiensi sua priuilegia omnia confirmauit, quam in rem extat eius Bulla data Parisius per manum Hermanni S. Rom. Ecclesiæ Subdiaconi & Notarij 12. Kal. Maij ad Clementem Decanum & vniuersum Capitulum Parisiensé. Ad eum Monpessuli agentem profectus est Vvilliel-mus de Campania Theobaldi magni filius, M. Petri Lombardi olim Discipulus; primò Ecclesiæ S. Quiriaci Prouinensis Præpositus, deinde hoc anno electus Episcopus Carnotensis post Robertum fundatorem Abbatiæ Clari fontis. Vir ille magni erat in Francia nominis, inclytæ famæ, eximiæ litteraturæ, litteratorum verò liberalissimus munerator & Parens, Alexandri Papæ amicissimus, Thomæ Cantuariensis Patronus & defensor fidelissimus. De eo igitur Alexander sic rescripsit ad Regem.

Alexander S ruus Seruorum Dei Charissimo in Christo filio Ludouico Illustri Francorum Regi Sal. & Apost. Bened. Dilectum filium nostrum Vvillielmum Carnoten-
" sem Electum & ad nostram præsentiam venientem tùm magnificentiæ tuæ obten-
" tu, tum totius sanguinis sui respectu, & suæ honestatis ac probitatis intuitu pater-
" nâ benignitate suscepimus, & ipsum dum apud Nos fuit, prout decuit, honestè
" ac benignè tractantes in suis petitionibus prompro animo curauimus exaudire.
" Eum itaque cum amoris nostri & gratiæ plenitudine ad propria remittentes, licet
" de superabundanti quodammodo videatur, Regiæ excellentiæ propensius com-
" mendantes Serenitatem tuam per Apostolica scripta rogamus, monemus & ex-
" hortamur attentius, quatenus ipsum pro reuerentia B. Petri ac nostra & suæ no-
" bilitatis ac deuotionis intuitu diligere, manutenere propensius & honorare inten-
" das, & in iustitiæ suæ & commissæ sibi Ecclesiæ attentius confoueas: vt ipse idem
" circa Regiam magnificentiam deuotior omni tempore & fidelior apparere de-
" beat, & nos quoque excellentiæ tuæ teneamur propter hoc gratiarum actiones
" vberrimas exhibere. Rogamus adhæc celsitudinem tuam & in Domino com-
" monemus, quatenus causam Ecclesiæ, quam velut propriam suscepisti tuendam,
" manutenere satagas & viriliter defensare, & ad exaltationem & incrementum
" Ecclesiæ sicut hactenus magnanimiter fecisse dignosceris, studium & operam
" constanter impendas, & ad hoc sicut Rex Christianissimus & magnificus Prin-
" ceps modis omnibus elabores. Datum apud Montem-pessulanum 14. Kal. Se-
" ptemb.

De eiusdem Guillielmi in Carnotensem Episcopum electione hæc quoque præclarè habet Ioannes Saresberiensis Epist. 233. ad Ioannem Pictauensem Episco-
„ pum. D. Guillielmus Papiensis interfuit ordinationi electi viri quidem magnæ
„ spei & famæ clarissimæ, magnæ authoritatis & virium multarum in Regno
" Francorum. Is est post Regem Franciæ, qui Domino Cantuariensi & suis patroci-
" nium, consilium & auxilium singulariter præstat. Vobis autem desiderat familia-
" ris esse: & vtinam quandoque Deo propitiante amicitiam vlterius ineatis. Non
" est enim in clero Franciæ, vt ex animi sententia loquar, qui eum prudentia & elo-
" quentia antecedat. Iste Ioannes ad quem scribit Saresberiensis, erat natione Anglus, ex Thesaurario Ecclesiæ Eboracensis factus Episcopus Pictauiensis an. 1162. cognomento *de Bellemains* magnæ quoque litteraturæ & eloquentiæ vir, vt ait Robertus de Monte.

Bernardi Clare-Vallensis Apotheosis seu Canonizatio. Porro Alexander aliquandiu demoratus apud Willielmum Monspeliensem Dominum tempus operiens opportunum transeundi in Apuliam, tandem compertâ morte Victoris Antipapæ Romam rediit, vbi à ciuibus Romanis honorificentissimè susceptus est, & paulo post memor beneficiorum quæ à Ludouico Rege & à Francia acceperat, B. Bernardum Clare-Vallensem Abbatem sanctorum adscripsit Catalogo, sicque promissa in Concilio Turonensi data exsoluit, datis ad Francorum Prælatos his litteris.

„ Alexander Episcopus S. S. Dei Venerabilibus fratribus Archiepiscopis, Epis-
„ copis, Abbatibus aliisq; Ecclesiarum Prælatis in Regno Francorum constitutis sal.
„ & Apost. bened. Contigit olim dum essemus Parisius constituti, vt magni quidam

ac venerabiles viri de canonizando sanctæ recordationis Bernardo quondam Clare-Vallensi Abbate facerent mentionem, optantes vtique & piis nobis precibus suggerentes, vt in Concilio quod erat in proximo celebrandum Turonis, digno huic & laudabili voto celerem daremus effectum. Cumque nos eidem negotio fauorabili satis intenderemus affectu, superuenit multitudo & frequentia petitorum qui in diuersis Prouinciis rem similem postulabant. Vnde cum videremus non posse congruenter omnibus satisfieri, statutum fuit pro scandalo euitando etiam in hoc differri. Nuper autem ex instantia & deuotione Clare-Vallis fratrum & aliarum sublimium personarum eisdem apud nos precibus innouatis reduximus ad memoriam nostram eiusdem B. Viri sanctam & venerabilem vitam, qualiter ipse singularis gratiæ prærogatiua suffultus non solum in seipso sanctitate ac religione præfulserit, sed etiam in Vniuersa Ecclesia Dei fidei & doctrinæ lumine radiarit. Fructum verò quem in Domo Domini & verbo operatus est & exemplo, nullus fere terminus sanctæ Christianitatis ignorat, cum vsque ad exteras quoque & barbaras nationes sanctæ Religionis instituta transmiserit, atque Monasteriorum fundationem extenderit & infinitam multitudinem peccatorum per viæ secularis latitudinem incedentem ad spiritualis vitæ rectitudinem reuocarit: specialiter autem S. Romanam Ecclesiam, cui authore Deo præsidemus, ita quondam sub grauis persecutionis turbine laborantem tam vitæ merito quàm datæ sibi cœlitus sapientiæ studio sustentarit, vt dignè quidem & nobis eiusdem Ecclesiæ filiis in memoria habendus sit & deuotione perpetua venerandus. In afflictione verò corporis vsque adeo sibi mundum seque mundo reddidit Crucifixum, vt confidamus Martyrum quoque eum merita obtinere sanctorum, quem Confessionis ordine & parcimoniæ vitæ tam longum constat duxisse Martyrium. Quibus omnibus pia consideratione pensatis & in Concilio fratrum nostrorum expositis, confisi de misericordia Dei cui perseueranter & fideliter militauit, nec non & BB. Petri & Pauli Apostolorum & eiusdem Beatissimi Confessoris meritis præsumentes & Apostolicæ sedis authoritate, Catalogo sanctorum adscribi mandauimus, & Commemorationis suæ festum decreuimus amodo publicè celebrandum. Vos ergo (qui & eiusdem sedis Apostolicæ instituta suscipere & Deum in sanctis suis consueuistis gloriosius honorare, sic memoriam sancti huius celebretis in terris, vt precibus eius & meritis digna præmia recipiatis in Cœlis. Datum Anagniæ 15. Kal. Feb. an. 6. Pontific.

Porro Alexander à Romanis perquàm honorificè receptus statim gaudii sui partem cum Henrico Archiepiscopo Remensi, quem semper sibi fauentem habuerat, communicauit per litteras, quæ tales sunt in Tomo 5. Spicilegij Dacheriani, paulo ante præcedentes datæ.

Alexander Episcopus Seruus Seruorum Dei Venerabilibus fratribus Henrico Remensi Archiepiscopo eiusque Suffraganeis Sal. & Apost. Ben. A nostra vel successorum nostrorum memoria nullo tempore elabetur, quomodo vos in deuotione B. Petri & nostra constanter & semper & firmiter persistere, & nobis non mudicum honoris & reuerentiæ curaueritis & larga obsequia exhibere. Vnde nos id præ oculis semper habentes firmum propositum & promptam gerimus voluntatem vos sicut honorabiles fratres & immobiles columnas Ecclesiæ artiori charitate diligere, & ad honorem & profectum vestrum & Ecclesiarum vestrarum feruentiori desiderio aspirare. Quia vero vos prosperitatibus Ecclesiæ congaudere & plurimum congratulari cognoscimus, præsentium significatione fraternitas vestra cognoscat, quod nos diuersa maris pericula & graues hostium & iniquorum incursus Diuinâ potentiâ & Apostolorum meritis euadentes tandem ad portum salutis peruenimus & à Senatoribus populoque Rom. deuotissimè inuitati nono Kal. Decemb. vrbem intrauimus in omni pace & tranquillitate suscepti, & illam nobis & fratribus nostris reuerentiam, honorem & deuotionem prædicti senatores, nobiles ciuitatis, Clerus populusque Rom. exhibuerunt, qua nulla maior alicui antecessorum nostrorum, sicut omnia ora testantur, aliquando exhibita fuisse probatur. Vnde & credimus & de misericordia Dei speramus, quod in proximo Ecclesia Dei plena pace & prosperitate gaudebit. Rogamus autem fraternitatem vestram, monemus exhortamur in Domino, quatinus sicut deuotissimi viri ad augmentum & exaltationem Ecclesiæ solitâ deuotione in-

» tendatis & alios in B. Petri & nostra reuerentia exemplo vestro studeatis propen-
» sius solidare. Data Laterani 8. Kal. Decemb.

Nec sibi quoque deerat Guido Cremensis seu Paschalis: nam statim post promotionem suam dedit ad Regem Ludouicum litteras, eumque conatus est ad partes suas adducere: magno enim semper momento fuit Romanis Pontificibus habere sibi addictam Franciam fauentesque Francorum Reges. Sic ergo ille.

» *Paschalis Episcopus S. S. D. Chariss.mo in Christo filio Ludouico Francorum Regi & Consanguineo nostro Sal. & Apost. bened.* Prædecessoris nostri felicis memoriæ Papæ Victoris sæpenumero sicut accepimus scripta recepisti, in quibus tuam Excellentiam paternâ solicitudine commonebat, quatinus contemprâ schismaticorum prauitate ad Ecclesiasticæ pacis vnâ cum tuo Regno redires vnitatem. Nos quoque post eius felicem obitum licet indigni Apostolico loco subrogati expectantes expectauimus, vt vel ipsius commonitionibus vel propria consideratione prouocatus veritatis luce, quæ iam circumquaque se diffudit, illustratus tuæ nobis subiectionis atque obedientiæ scripta porrigeres. Quod quia nondum constat effectui manciparum, per Apostolica scripta tuam Nobilitatem sollicitamus attentius commonentes & exhortando contestantes, quatinus ad cor redeas, veritatem quæ nulli quærenti deest, consulas, & tantis Ecclesiæ Dei scandalis quæ per te solum vigere dicuntur, tandem finem imponas, vt tuæ Excellentiæ dignitas sicut semper fecit, Apostolicæ sedis gratiam plenariè valeat conseruare & de redintegratione pacis Ecclesiasticæ gloriam à nobis & meritum semper obtineas, & vt Imperialem animum reformatâ pace Ecclesiæ ad Imperij & Regni tui vnitatem & tui voluntatem citius possimus reuocare. Datum Viterbij Idibus April.

Nascitur Philippus Adeodatus. Eodem anno in Octauis Assumptionis B. Mariæ Virginis Regi Ludouico natus est ex Adela coniuge Philippus filius, cognomento *Adeodatus*: quia cum Rex ex tribus vxoribus quas duxerat prolem muliebrem multiplicem genuisset, iste à Deo, Patris & populi Francici fuerit precibus impetratus: de cuius die natali legitur hoc Distichon apud Robertum Antissiodorensem in Chronico.

Anno milleno centeno bisque triceno
Quinto, de nato sit Francia læta Philippo.

Mauricius Episcopus eum de fonte Lustrali suscepit in Capella S. Michaëlis die Dominica post Octauam Assumptionis, Hugone S. Germani de Pratis, Ernisio S. Victoris, & Odone B. Genouefæ Abbatibus Patrimis, Constantia verò regis sorore & duabus viduis Parisiensibus matrimis; vt testatur Continuator Aimoini, qui hoc anno historiam suam terminat. Sic autem ille.

» Anno Incarnationis Dominicæ 1165. Sabbato in Octaua Assumptionis B. Mariæ Virginis, nocte dum matutina synaxis celebraretur, hæc nobilissima proles processit ad ortum. Cuius natiuitatis gaudium deferens nuncius, ad S. Germanum de Pratis veniens hos felices rumores enarrauit eadem hora qua Monachi incipiebant cantare Propheticum Canticum. *Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitauit & fecit redemptionem plebis suæ.* Quod diuino Oraculo contigisse manifestis indiciis conijci potest. Fama verò tam desideratæ prolis circumquaque percurrens omnes Francigenas maximo gaudio repleuit. Quippe qui successionem masculini sexus de semine Regis Ludouici procedentem diu multumque desiderauerant, qui post gloriosi Patris decessum solium Regiæ Maiestatis obtineret. Quorum desiderium attulit eis Dominus, nec sunt fraudati à desiderio suo. Itaque Regia prole exorta postridie ortus sui, hoc est die Dominica Pater eius Rex Ludouicus filium suum baptismatis sacramento confirmari fecit. Ad quod exequendum Mauricius Parisiensis Episcopus mandato Regis Sacerdotalibus vestimentis induit; & Regiam sobolem in Ecclesia S. Michaelis de Platea solemniter baptismate regenerauit. Hugo etiam Abbas S. Germani Parisiensis Patrinus puerum super fontem baptismatis in vlnis suis tenuit. Heruæus quoque (Ernisius) Abbas S. Victoris & Odo quondam Abbas S. Genouefæ Patrini extiterunt. Constantia soror Regis Ludouici vxor, Raimundi Comitis S. Ægidii & duæ viduæ Parisienses Matrinæ extiterunt. Qui vocatus fuit Philippus.

In hancce tam omnibus votis exoptatam natiuitatem omnia gratulationum

genera effusa sunt ab Academicis Parisiensibus; idque augurato & fausto omine: nam nullus vnquam Regum exceptis Carolo M. & Caluo plus eos dilexit quàm Philippus, pluraque beneficia & priuilegia contulit quàm ipse & Pater eius Ludouicus. Cæterum hisce temporibus tanta erat frequentia celebrium Magistrorum, vt enumerari non possint. Paucos tamen ad memoriam posteritatis commemorare non pigebit præter eos quos supra retulimus: sunt autem hi Richardus post Thomam Cantuariensis Archiepiscopus, Gualterus Capellanus Regis Siculi mox Panormitanus Archiepiscopus, M. Paganus Petri Blesensis amicus, M. Ernaldus Blesensis: ad quem extat Epistola Petri 71. qua eum rogat vt curet sibi libros quos à Bibliopola Lutetiæ emerat nec abstulerat pretio numerato, reddi. M. Petrus Blesensis mox Archidiaconus Bathoniensis: alter Petrus eiusdem cognominis, amicus & socius, qui totam pœne ætatem in iuris Ciuilis, Poëtarumque & fabularum studio consumpserat, & adhuc pangendis canendisque amatoriis versibus indulgebat, cumque proinde Archidiaconus monet ep. 76. vt ad Theologiæ studia se conferat & curandæ saluti animæ impensius incumbat. M. Guilielmus Blesensis Abbas Maniacensis frater Petri Archidiaconi Bathoniensis: cuius ad eum extat Ep. 9. & 102. Alanus de Insulis, de quo nobis ad an. 1179. dicendum erit. Prætereo complures alios quos passim in hoc sæculo & in Catalogo virorum Illustrium commemorabimus.

Eodem anno Reginaldus Coloniensis Archiepiscopus Friderici Imperatoris Cancellarius & schismatis fautor primarius conuenit Henricum Angliæ Regem vt Mathildem filiam primogenitam Saxoniæ Duci postularet in vxorem: datâ vero occasione, vt Regem ab Alexandri partibus ad Paschalis partes adduceret: quem nempe sciebat infensum esse Alexandro, propterea quod ille spretis aut non exauditis Legatis quos ad eum miserat, Thomæ Cantuariensi impensius fauebat. Verum cum illi Magnates Angliæ occurrissent, Robertus Legecestriæ Comes, Iusticiarius Regis, vt Archischismaticum ab osculo temouit: imò euersa sunt passim altaria super quæ ille & qui cum eo erant sacerdotes schismatici, celebrauerant: vt refert Radulfus de Diceto ad hunc an. in Imagin. Histor.

Non igitur Henricus Schismaticorum partes amplexatus est. Nihilo tamen moderatius se gessit erga Thomam quàm si ab Alexandro Pontifice defecisset. Etenim vt narrat Geruasius Dorobernensis, *iratus supra modum eo quod ipse in nuncys suis & petitionibus tam à Rege Franciæ quàm à D. Papa esset repulsus, iussit furore plenus rex & reditus Archiepiscopi & omnium suorum confiscari totamque cognationem suam & omnes qui eum quouis titulo contingebant exilio damnari. Nulli igitur ætati, fortunæ vel Ordini pepercit ista crudelitas. Nam mulieres in puerperio decubantes, pueri quoque vagientes in cunis acti sunt in exilium. Senes cum iunioribus propulsi sunt, domibus eorum & rebus in exterminium datis. Adulti quoque coacti sunt iurare quod absque dilatione vel diuerticulo Pontiniacum peterent, & Archiepiscopo suo, Regis autem proditori se præsentarent, vt ipse solus tot angustias cordis sustineret, quot causa sui coëxules egentes videret. Processit vlterius furor immanis. Nam publicè furore Laico prohibitum est, ne quis eum non dico donis vel scriptis visitaret, sed ne quis pro eo in Anglicana Ecclesia oraret.* Exercebantur istæ & huiusmodi enormitates per quendam filium perditionis *Randulfum de Broc*, cui Rex ad custodiendum, immo ad destruendum commendauerat Archiepiscopatum. Hic itaque accepta potestate associatis sibi nequioribus se circunquaque grassabatur: oderat enim Archiepiscopum ex antiquo, ideoque crudelitate non poterat satiari. Hæc Geruasius in Chronico.

Anno 1166. Fridericus Imperator certior factus de felici regressu Alexandri in Italiam, Reginaldi Archipræsulis consilio, Wirtzburgi seu Herbipoli conuentum indicit Episcoporum Germanicorum, cui legati quos Henricus Angliæ Rex ad Alexandrum contra Thomam miserat, interfuerunt, obtuleruntque ab ipso litteras quibus significabat se cum toto Anglicano Regno ad Paschalis partes transiturum, nisi sibi quantocius Alexander satisfaceret. Litterarum tenor erat huiusmodi. 1166.

Diu desideraui iustum habere occasionem recedendi à Papa Alexandro & à perfidis Cardinalibus eius, qui proditorem meum Thomam Cantuariensem Archiepiscopum contra me manu tenere præsumunt. Vnde cum Consilio Baronum

" meorum & Cleri magnos viros de Regno meo, Archiepiscopum scilicet Eboracensem, Episcopum Londoniensem, Archidiaconum Pictauensem, Richardum de Lucy, Ioannem de Oxonia Romam missurus sum, qui publicè denunciabunt & manifestè ex parte mea & totius Regni Angliæ & omnium aliarum terrarum quas habeo, proponent Papæ Alexandro & Cardinalibus eius, ne vlterius proditorem meum manuteneant, sed liberent me ab eo vt alium possim cum Concilio Cleri instituere in Ecclesia Cantuariensi. Denunciabunt etiam, quod quidquid Thomas fecit, in irritum reuocent. Hoc etiam postulabunt, vt coram eis Papa iurari faciat publicè, quod ipse & successores sui & mihi & omnibus meis regias consuetudines Henrici Regis aui mei inconcussas & inuiolatas quantum ad se, in perpetuum obseruabunt. Quod si forte aliqui petitionum mearum contradicere voluerint, neque Ego, neque Barones mei, neque Clerus meus aliquam eis vlterius seruabimus obedientiam: imò ipsum Papam & omnes suos manifestè impugnabimus: & quicunque in terra mea inuentus fuerit, qui Papæ posthæc adhærere voluerit, expelletur è Regno. Ea propter rogamus vos, vt Charissimum amicum, quatenus fratrem Ernaldum Hospitalarium omni occasione remota citò ad nos mittatis, qui ex parte Imperatoris & vestra prædictis nunciis meis ducatum præbeat eundo & redeundo per terram Imperatoris. Valete.

Has litteras præmisit Henricus serióne, an vt Alexandrum terreret & à partibus Thomæ dimoueret, incertum. Palam tamen & publicè iactabant Angli se Alexandrum deserturos, dictitabantquoque ex quadā vaticinatione Alexandrum ab Imperatore captum iri hoc anno: qua de re sic Ioannes Saresberiensis Ep. ad M. Radulfum Nigrum. *Rex Angliæ in Imperatore confidit & in captione D. Papæ quam ei vaticinantur Prophetæ Belial, falsa videntes & stulta, quia non loquuntur à Domino.* Resciuit hæc commercia Alexander, quæ prudenter dissimulans conabatur Thomam Regi conciliare: & primum obiecta quædam crimina dilui volebat. Rex vero litteris sibi ab Alexandro missis respondens, ad sacrum Cardinalium Collegium hasce Apologeticas misit.

Super his quæ D. Papa nobis significauit, scilicet quod ab amore & deuotione " Rom. Ecclesiæ mentem & animum auerteramus, imprimis respondemus quod prudentia nostra plenissimè cognouit quàm sincero affectu & Ecclesiam Rom. & personam D. Papæ semper dileximus, & quanta pro eo fecerimus & sustinuerimus. Siquidem vt cætera silentio prætereamus, cum de ipsius susceptione controuersia haberetur, ipsum non tantum recepimus, sed ad eum recipiendum alios licet inuitos traximus & compulimus. Quod verò ad rem Thomæ Archiepiscopi pertinet, sic rescribit. *Præterea* quod Nobis scripsit vt Cantuariensem Archiepiscopum quem à Regno nostro nos asserit expulisse, in statum à quo recessit, reuocemus, & ad sedem suam reduceamus, euidentissimè nouimus Vniuersitati vestræ liquidò constare quod ipsum nunquam expulimus, nec à Regno nostro exire coegimus, sed ipse suæ magis leuitatis & prauitatis impulsu, quàm aliquâ ratione ad hoc ipsum inducente, fugam arripuit intentione & proposito aduersum Nos malignandi & Nobis & famæ nostræ, quod nequaquam vt omnibus liquet, promerueramus, malignè derogandi. Si autem idem Archiepiscopus, sicut ex propria voluntate aufugit, eodem modo reuerti voluntariè voluerit, & Nobis fecerit, quod Domino & Principi facere debuerit, nos eidem iuxta Clericorum & Laicorum Consilium tam Regni nostri quàm Transmarinorum, quod debebimus, exequemur. Verum ipsum per Nos reuocandum non censemus, quem à Regno nostro exire non coegimus. Itaque si nobis constiterit Nos in aliquo deliquisse & excessisse, Consilio Cleri & Baronum nostrorum iuxta consuetudines & dignitates & Celsitudines Regni nostri, quidquid debuerimus, animo libenti faciemus. Si verò aliquis iura & consuetudines & dignitates Imperij nostri impedire attentauerit seu diminuere, ipsum publicum hostem & manifestum nominis nostri & honoris & regni æstimabimus inimicum. Et nos vita comite Dignitatum & consuetudinum Regni nostri diminutionem nullatenus sustinebimus, quas Illustres viri Prædecessores nostri habuerunt & tenuerunt temporibus SS. Romanorum Pontificum. De cætero quod mandauit per vos nobis insinuandum, ne scilicet Ecclesias vel personas Ecclesiasticas Regni & terræ nostræ grauaremus vel grauari permitteremus, Deus Nobis testis est & mea conscientia, quod id vs-

que

que in hodiernum diem nec à nobis actum est nec permissum.

Scripserat quoque Pontifex ad Episcopum Londoniensem Gilbertum de Folioth, congratulatusque fuerat, quod Henricus Rex Apostolicis mandatis se parere velle assereret: vicissimque hoc anno prædictus Episcopus ad Papam scripsit & Regis causam omnino non culpabilem reddidit, immo factum excusauit. Ipse quoque Thomas Regem suum his litteris conuenit, quæ leguntur apud Mathæum Parisiensem ad hunc annum.

Desiderio desideraui videre faciem vestram & vobiscum loqui multum quidem propter me, sed maximè propter vos, vt visa facie mea reduceretis ad memoriam seruitia quæ dum essem in obsequio vestro, exhibui vobis deuotè iuxta animi mei conscientiam: sic me Deus adiuuet in examine vltimo quando omnes astabunt ante tribunal ipsius recepturi prout gesserunt in corpore siue bonum siue malum: & vt moueremini super me, quem oportet inter alienos victitare mendicando. Propter vos vtique 3. de causis: tum quia Dominus meus estis, tum quia Rex meus, tum quia filius spiritualis. In eo quod Dominus, debeo & offero vobis consilium meum: eo quod Rex teneor vobis ad reuerentiam & commonitionem: eo quod filius, ratione officij ad castigationem & exhortationem. Inunguntur Reges in capite, etiam pectore & brachiis, quod significat gloriam, sanctitatem & fortitudinem. Regibus qui temporibus antiquis iustificationes Dei non obseruabant & præuaricati sunt mandata eius, his sublata est gloria, sanctitas & fortitudo exemplo Saulis & Salomonis. Qui vero post delictum humiliauerunt se Domino, his Dei gratia accessit, sicut Dauidi, Ezechiæ & aliis quàm pluribus. Audiat si placeat Dominus meus consilium serui sui, commonitionem Episcopi sui, castigationem patris sui, ne cum schismaticis habeat de cætero aliquam familiaritatem vel communionem, nec contrahat aliquid cum eis. Memoresque sitis professionis quam fecistis & posuistis scriptam super altare de seruanda Ecclesiæ Dei libertate, quando in Regem consecrari fuistis. Ecclesiam etiam Cantuariensem à qua promotionem accepistis in suum statum restituas & dignitatem, in quibus fuit temporibus prædecessorum vestrorum & nostrorum: alioquin pro certo sciatis quod diuinam seueritatem & vltionem sentietis.

Has litteras dedit Thomas Senonis apud S. Columbam, quò à Rege Ludouico & ab Hugone Senonensi Archipræsule inuitatus se contulerat, Pontiniaco relicto ob metum Henrici qui in Normaniam transfretarat. Dedit & alias subinde commonitorias. At vt vidit se nihil proficere, aliquanto post apud S. Columbam, vel vt scribit Radulfus de Diceto, apud Vizeliacum ipso die Ascensionis Dominicæ ascendens pulpitum omnes obseruatores & defensores auitarum Regni Anglicani consuetudinum accensis candelis excommunicatos denunciauit, nominatim vero Richardum de Luci, Richardum Pictauiensem Archidiaconum, Ranulfum de Broc, Hugonem de Alaro, Thomam filium Bernardi,Ioscelinum de Baileul, Alanum de Neuuille & Ioannem de Oxenefordia legatum Henrici ad Imperatorem, & schismatis fautorem.

Illi autem cum & absentes & non vocati & indefensi vt dicebant, fuissent missis ad Archiepiscopum Nunciis appellauerunt & Ecclesiam nihilominus ingressi sunt. Qui postmodum mandato Cardinalium Ioannis Neapolitani & Willielmi Papiensis absoluti sunt à M. Godefrido Episcopo S. Assaui. Alanum vero de Neuuille absoluit Gilbertus Episcopus Londinensis accepto nempe sacramento, quod Hierosolymam petiturus Roma transiturus esset illicque Papæ mandata subiret. Richardus Pictauiensis Archidiaconus Patria Bathoniensis à M. Radulfo de Diceto amico suum consilium petens, hoc habuit ab eo responsum.

Si tactus inconsulto calore Thomas Cantuariensis Archiepiscopus præter Principis voluntatem, præter conscientiam Suffraganeorum à Regno exierit, veniens contra sacramentum vt dicitis, reuera periurium incurrisset, ni summi Pontificis in hoc sibi patrocinaretur authoritas, & extractum ab Archiepiscopo sacramentum deuocasset in irritum. A Regno quidem exiit, sed eâ quam de communi Suffraganeorum & Conuentus Cantuariensis assensu in consecratione acceperat; se potestate non exuit. Nec enim incorporalia locis tantum coarctantur discretis, nec regione aliqua conscribitur quod personæ cohæret. Ad tempus itaque cessit possessionibus sed nec ad tempus iuri renunciauit. Omnes igitur intra suam Pro-

uinciam constitutos, prout ratio flagitauerit, potest vocare, potest suspendere, potest excommunicare, videte an vos vt suum, possit corripere Parochianum. Episcopatus Bathoniæ vos matris excepit ab aluo: ibi vsque ad virum perfectum totam decurristis ætatem: ibidem possessionibus adeptis canonicè Episcopo loci debitam exsoluistis obedientiam. Impositum capiti iugum nondum excussistis ab humeris. Si præter aliorum fortunam honore duplici decoratam vos in suo sinu collocauit Ecclesia Pictauorum, nihil detrimenti accessit Cantuariensi Ecclesiæ, sed honoris quàm plurimum. Nec enim eius momenti est Archidiaconatus vel Thesauraria, vt quem eximat à iurisdictione alterius: dummodo alibi habeat domicilium, habeat & possessiones suo nomine titulatas. Secundum leges dignitas Episcopalis vel Patriciatus filium liberat à patria potestate. Secundum Canones Episcopale culmen alium eximit à iurisdictione alterius Coëpiscopi, nisi alter fuerit Metropolitanus. Cum igitur Cantuariensem de iure vestrum intelligam Metropolitanum, si vos non timuit indiscretè ligare, vos timeatis ligari pronunciatione iniusta. Non quidem nisi reum ligat sententia: veruntamen Ecclesiasticæ disciplinæ contemptorem illaqueat. *Sed dicitis in, nullo deliqui. Aduocationem Archiepiscopi venire non supersedi: mandatum ipsius in aliquo non præterij. Quod in me statuit contra ordinem, ex ordine & regulari iure me nequaquam inuoluit.* Videte ne contra iuris formam vobis ius dicere videamini. Cauete ne si alias legis auxilium implorare velitis, vobis opponatur in iure. *Frustra legem inuocat qui legem impugnat.* Si reprehenditis Pastoris iudicium, in legem profectò committitis. Erubescit quidem lex filios Patrum castigatores statuere. Rursus si contenditis trahi ad culpam Archiepiscopi, quod in vos absentem non contumacem sententiam præcipitauerit, cum non essetis in culpa, licet aliud delictum non præcesserit, incurritis ex ipsa reprehensione delictum; quodque prius omni vacuum erat à culpa, è vestigio fit in ipsa reclamatione culpabile. Restat igitur, amice Charissime, multo esse consultius amplecti sententiam cum humilitate, quàm assumere tumorem superbiæ ad perniciem plurimorum. Malo enim exemplo populus semper ad peiora procliuior facilius incitatur ad pœnam, quàm bonæ conuersationis odore pertrahi valeat ad coronam.

Cæteri autem Prælati quibus non fuerat nominatim denunciata excommunicationis sententia veriti, ne quam in omnes generatim tulerat Thomas, eandem deinde in singulos ferret, ad appellationis remedium recurrerunt, quam ei per litteras significarunt his verbis.

Venerabili Patri & Domino Thomæ Cantuariensi Archiepiscopo Suffraganei eiusdem Ecclesiæ Episcopi & Personæ per eorundem Diœceses constitutæ debitam subiectionem & obedientiam. Quoniam quorundam relatione didicimus, quod ad memoriam anxiè reuocamus, vos in Dominum (Regem) comminationes emisisse cum salutationem omittitis, cum non ad obtentum gratiæ consilium precésue porrigitis, cum non amicum quid sentitis, adscribitis, sed intentatis minis interdictum aut præcisionis elogium in eum iam dicendum fore proponitis multâ seueritate. Quod si quàm durè dictum est, tam fuerit seuerè completum, quæ turbata sunt, non iam speramus ad pacem redigi, sed in perenne quoddam odium pertimescimus inflammari. Insedit altè quorundam mentibus quod D. Rex vobis tam benignus extiterit, tamque mente susceperit, & cuncta vestræ potestati adeo subiecerit, vt hos solû beatos reputaret opinio, qui in vestris oculis poterant complacere. Et ne gloriam vestram mobilitas posset mundana concutere, vos in eis quæ Dei sunt, voluit immobiliter iudicare, sperans se de cætero regnare feliciter & de consilio vestro summa sanctitate gaudere. Ne verò in D. Regem & Regnum eius, ne in Nos & commissas nobis Ecclesias & Parochias manum vestram aggrauare tentetis, remedium appellationis vobis opponimus, & qui contra metum grauaminum in facie Ecclesiæ appellauimus, iteratò nunc ad Papam appellamus per scriptum, & appellationis terminum diem Ascensionis Dominicæ assignamus.

His litteris videntur accusare Thomam nimiæ seueritatis & pertinaciæ: nam eodem anno duo Cardinales à latere, Vvillielmus Papiensis & Ioannes Neapolitanus ab Alexandro missi conati fuerant eum Henrico Rege apud Montemmirabilem, vulgò Montmiral conciliare: at ille eatenus consenserat, vt illis in

Consistorio residentibus, tam sibi quàm suis fieret prius restitutio ablatorum, iniustum reputans, quod spoliatus iudicium subire cogeretur, quod illi cum nec facere voluissent nec potuissent, infecto negotio, absolutis prius illis qui nominatim à Thoma excommunicari fuerant, reuersi Thomam quodammodo indignationi hominum exposuerunt, Regem culpa liberarunt.

Porro Thomas ad Suffraganeos suos has dedit.

. Thomas Cantuariensis Archiepiscopus Suffraganeis suis. Fraternitatis vestræ scriptum quod tamen de communi Consilio vestro non credimus emanasse, nuper suscepimus, cuius continentia plus habet mordacitatis, quàm solatij & vtinam magis emissum esset de Charitatis affectu quàm de obedientia voluntatis. Dico vobis, salua pace vestra, quod multo tempore silui, exspectans si forte inspiraret vobis Deus, vt resumeretis vires qui conuersi estis retrorsum in die belli, si saltem aliquis ex vobis ascenderet ex aduerso & opponeret se murum pro domo Israel & certamen iniret contra eos qui non cessant quotidie exprobrare agmini Dei, sed non est qui ascendit. Iudicet ergo Deus inter me & vos & requirat Ecclesiæ confusionem de manibus vestris, quam velit nolit mundus, necesse est in verbo Dei stare, in quo fundata est; donec venit hora eius vt transeat ex hoc mundo ad Patrem. Excidit-ne à memoria vestra quid ageretur mecum & cum Ecclesia Dei apud Northamptonam, cum iterum iudicaretur Christus in persona mea ante tribunal præsidis, cum arctaretur Præsul Cantuariensis ob iniurias sibi & Ecclesiæ Dei passim illatas, & cogeretur Romana audientia? Quis vnquam vidit aut audiuit Cantuariensem Archiepiscopum iudicari, condemnari ad fideiussionem in Curia Regis & à suis præcipuè Suffraganeis? Sed nobis recedentibus, vt dicitis, turbata sunt omnia: Sibi imputet qui occasionem dedit, quia facientis proculdubio culpa est, & non recedentis, persequentis, non iniurias declinantis. Nobis adhuc in curia exspectantibus, si nobis aliquid forte opponeretur, interdictum est Officialibus nostris ne nobis in temporalibus vel in modico obedirent, vel citra mandatum Regis vel nobis vel nostris aliquid ministrarent. Proscripti sunt Clerici nostri cum Laicis, viri cum mulieribus, mulieres cum paruulis lactantibus. Addicta sunt fisco bona Ecclesiæ & Patrimonium Crucifixi.

Pars pecuniæ conuersa est in vsus Regios, pars in vsus Episcopi Londoniensis. Appellatis, vt dicitis, sed hac appellatione authoritatem nostram suspendere non potestis, ne in vos aut Ecclesias vestras animaduertamus, si delicti enormitas id requirat. Scimus enim quod omnis appellans aut nomine suo appellat aut alieno. Si suo, aut à grauamine quod infertur, vel quod sibi timet inferri. Certum tenemus per gratiam Dei quod nullum grauamen adhuc vobis per nos illatum est, vnde debeatis ad appellationis remedium conuolare. Si contra metum grauaminum appellastis: ne quid de cætero contra vos statuam vel Ecclesias vestras, non est ita talis appellatio quod possit vel debeat suspendere authoritatem meam vel potestatem quam in vos habemus & Ecclesias vestras. Si nomine Regis appellastis, nosse debuerat discretio vestra, quod introductæ sunt appellationes ad propulsandam iniuriam & non ad inferendam, ad subleuandos oppressos & non amplius opprimendos. Si vero qui subuertit Ecclesiæ libertates, qui bona eius occupat & inuadit, appellans non auditur, multo minus appellantes. Non ideo hoc dicimus quod circa D. Regis personam aut Regnum eius vel circa personas & Ecclesias vestras quidquam inordinatè fecerimus. Vnde credebamus nos pro longa patientia magis debere culpari, quàm de rigore seueritatis condemnari. Inde est quod breuiter vobis dicimus & constanter affirmamus D. nostrum regem nullatenus iniustè fore grauatum, si aduersus eum vt potè à D. Papa & & à nobis sæpissimè ac legitimè conuentum & satisfacere nolentem processerit seueritas & censura.

Nominatim vero scripsit ad Gilbertum de Folioth Londoniensem Episcopum vt confestim hoc est intra 40. dies ab acceptis litteris reditus è beneficiis suis & eorũ qui secũ ex Anglia aufugerant, acceptos redderet, secus ea potestate quam habebat, in eum vsurũ. Gilbertus ea de re certiorem facit Regem aliumque petiit nominari qui reditus istos perciperet; se enim inter cæteros maximè ab Archiepiscopo peti & in crimen vocari. Excommunicauit etiam Thomas Cantuariensem

Archidiaconum, & grauiter tulit quod M. Gitardus puella de quo dicemus infra, neglecta excommunicatione cum illo nihilominus conuersatus fuisset. Vt intelligimus ex Ioannis Sarcsberiensi Ep. 285

" Molestè tulit Dominus meus Archiepiscopus, quod vos qui clauem habetis " scientiæ, & in lege Domini quam publicè docetis, iugiter occupamini, & mun- " danis Disciplinis penitus reiectis solius veritatis & iustitiæ sacra profitemini, " Cantuariensi Archidiacono, quem solenniter excommunicatum esse non am- " bigitis, communicare præsumpsistis exemplo pernicioso, & quod sicut vestram " conscientiam lædit, sic non modicè denigrat & famam. Nam nec in minus peri- " to tantus facilis esset excessus, nedum in illo, cuius non modo doctrina, sed & vi- " ta debet auditoribus esse virtutis exemplar.

Eodem anno obiit Robertus de Gorham Abbas Sancti Albani in Anglia, successoris vero substituendi prouinciam Rex Henricus dedit Gilberto Londoniensi Episcopo, cuius opera in omnibus agendis vtebatur: hac tamen lege, vt accederet ad Monasterium, & tres sibi nominari curaret viros graues & honestos, litteratos, sapientes, quorum nomina voluit sibi Rex perscribi cum enumeratione meritorum, è quibus autem vnum ipse elegit M. Simonem eiusdem Ecclesiæ Priorem, virum vitæ venerabilis & bene litteratum, scripturarum & librorum amatorem specialem, vt legitur in vitis Abbatum San-Albanensium. Ille autem consecratus est in Abbatem à prædicto Gilberto 3. Kal. Iunij, quæ dies erat Dominica Octauæ Ascensionis. Hic vir, de quo iam ante diximus, ob id præcipuè laudatur, quod singularem curam habuerit comparandorum & exscribendorum librorum: ac proinde electos scriptores habebat in Monasterio in eam rem perpetuò incumbentes. Sic enim legitur in eius vita. *Notandum quod iste immortalis memoriæ Abbas Simon duos vel tres electissimos scriptores continuè in camera sua honorificè sustinuit; vnde librorum optimorum copiam impretiabilem ad vnguem præparauit, & in speciali armario reposuit picturato. Scriptorium quoque tunc temporis ferè dissipatum & contemptum reparauit & quasdam laudabiles consuetudines in ipso innouauit & ipsum ampliauit redditibus: ita ut omnibus sequentibus temporibus debeat Abbas qui pro tempore fuerit, vnum habere scriptorem specialem.*

Eodem anno nonnulli Hæretici ex illis proculdubio qui in Vasconia errores suos audacius spargebant, in Anglia apud Oxoniam, vbi erat Academia celeberrima, in Synodo Episcoporum & præsente Rege conuicti & in facie notati expulsi sunt. Qua de re sic scribit Radulfus Dicetensis in imaginibus Historiarum. *Quidam praui dogmatis disseminatores tracti sunt in Iudicium apud Oxenford præsente Rege præsentibus & Episcopis quos à fide nostra deuios & in examine superatos facies cauteriata notabiles cunctis exposuit expulsos à Regno.*

CARLO-MAGNALIA SEV FESTVM CAROLI Magni Academiæ Parisiensis Fundatoris.

Eodem anno facta est Aquisgrani solennis Caroli M. apotheosis, eiusque festum authoritate Imperatoria institutum. Fridericus enim eius corpus eleuatum è terra & in aurea capsa repositum accedente authoritate Reginaldi Coloniensis Archiepiscopi, seu etiam Paschalis Pseudo-Pontificis adorandum populo proposuit, quod nihilominus idem populus ante communi quasi consensu inter cœlites annumerans colere solebat. Hac de re sic scribit Gaufredus Prior Vosiensis author coætaneus in Chronico. *Præterea Fridericus Corpus Caroli M. eleuans à terra in capsa aurea infiniti pretij lapidibus decorata collocauit. Ex tunc authoritate Metropolitani Coloniensis, Aquisgrani solennitas de eodem Cæsare Augusto Ortodoxo, sicut de sancto agitur, quæ prius fiebat de fideli defuncto.* postrema hæc verba consentiunt cũ iis quæ ex Ademaro Engolismẽsi retulimus ad an. 1000. vbi agens de Othone III. qui similiter Caroli Corpus in nobiliore tumulo collocarat, de-

que miraculis ipſius Caroli, ſubdit: *Non tamen ſolemnitas de ipſo agitur niſi communi more Anniuerſarium defunctorum.*

Ex hoc ergo publicus & ſolennis eſſe cœpit Caroli cultus Aquiſgrani, teſtiſque eſt M. Iordanus in ſuo de tranſlatione Imperij Libello ſuo tempore, nimirum circa an. 1270. ipſius feſtum ſolemniter celebrari ſolitum. Imperauit, inquit, Carolus, *annis 42. & ætatis ſuæ an 72. mortuus eſt & humatus Aquiſgrani vbi ſancti ſui nominis memoria quolibet anno ſolemniter celebratur: unde quicunque ſcire deſiderat iſtius ſancti viri virtutum inſignia, & qualiter in Regno huius ſeculi ſenectutem meruit Angelorum, ad præfatum locum Aquenſem tranſeat: ibi geſtorum eius merita perlegens laudem Deo omnipotenti referat qui glorioſum Chriſtiani propugnatorem Karolum prodigiis & miraculis tam in vita quam in morte multipliciter honorauit.* De eiuſdem feſti ſolemnitate agunt Henricus Cardinalis Oſtienſis qui florebat circa an. 1260. & Ioannes Andreas Fons & Tuba Iuris Canonici dictus, qui vixit circa an. 1340.

Eiuſdem meminit author Chronici Belgici Magni qui ſcripſit vſque ad an. 1474. aiens Fridericum 1. de conſenſu & authoritate Alexandri III. Conuentum habuiſſe Aquiſgrani, Principum tam Eccleſiaſticorum quàm ſecularium, in eoque Carolum communi calculo fuiſſe inter Cœlites relatum: ipſius feſtum inſtitutum, Miſſamque priuatam & Collectas: errat aiens id factum authoritate Alexandri, qui tunc à Friderico diſſidebat; meliuſque Prior Voſienſis qui id Reginaldo Colonienſi tribuit, & alij qui Paſchali Pſeudo-Pontifici. Non contemnenda tamen quæ habet in hanc rem prædicti Chronici author. *Iſtius*, inquit, *ſanctiſſimi Imperatoris Caroli glorioſis factis & meritis Imperator Fridericus huius nominis 1. confidenter adductus aſſenſu & authoritate D. Papæ Alexandri & ſedis Apoſtolicæ, nec-non conſilio Principum vniuerſorum tam Eccleſiaſticorum quàm ſecularium pro reuelatione & exaltatione atque Canonizatione eiuſdem Sanctiſſimi Caroli Corporis ſolennem Curiam in Natale Domini apud Aquiſgranum celebrauit, vbi Corpus eius ſanctiſſimum cum magna frequentia Principum ac copioſa multitudine Cleri ac populi in hymnis & Canticis ſpiritualibus extitit eleuatum, exaltatum & canonizatum debita cum reuerentia & timore anno Dom. 1166. 4. Ian. procurante hæc & diligenter diſponente memorato Imperatore Friderico.*

Idem pergit, & duplicis Feſti mentionem facit. *Eius verò*, inquit, *dies Feſti celebres bis in anno habentur; dies ſcilicet eius Natalis 4. Kal. Feb. Tranſlationis verò dies 5. Kal. Aug. Quem vtrumque Clericus & populus ſpiritualium gaudiorum tripudio celebrant. Cantantur enim in Eccleſia Aquenſi de S. Karolo vicibus alternatis ſuffragando certa Antiphona cum collectis: de quibus hic vna deuotionis cauſâ apponitur.*

O ſpes afflictis, timor hoſtibus, haſtia victis,
Regula virtutis, iuris via, norma ſalutis,
Carole, ſeruorum pia ſuſcipe vota tuorum.

Gloria & honore coronaſti eum Domine: & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum.

PRO COLLECTA.

IMmenſæ Maieſtatis Deus & bonitatis infinitæ, qui fidelem tuum Athletam Karolum M. Imperatorem & Confeſſorem tuum in terris gloria imperij exaltaſti, & dono gratiæ tuæ in cœlis coronâ beatitudinis triumphare concedis, præſta quæſumus, vt ſicut fidei Chriſtianæ fideliſſimus extitit propagator, ita pro nobis apud te exiſtat interceſſor. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Licet autem feſtum iſtud Pſeudo-Pontificis Paſchalis authoritate inſtitutum fuiſſe credatur, non fuit tamen poſtea à ſummis & veris Pontificibus improbatũ, nec ab ipſo Alexandro qui tunc ſedebat in Cathedra Petri, nec ab eius ſucceſſoribus: imo vbique paſſim receptum. Non erit extra rem referre quæ habet de Caroli virtutibus & Apotheoſi poſt Baronium Spondanus ad an. 814.

In moribus non haberet æqualem, niſi coniugalem caſtitatem concubinarum introductione fœdaſſet. Verum poſterior maculas iſtas pœnitentia abſterſit, dum ſemlem carnem ſuam cilicio ſuper nudum corpus inhærente iugiter indumento attriuit. Cuius quidem egre-

giarum virtutum merito Ecclesia Gallicana eiusdem diem Natalem celebrat: eundémque sub Friderico Imperatore Paschalis Papa dictus in numerum Sanctorum adscripsit. Sed quod is haud legitimus fuit Pontifex; eiusmodi Canonizatio non est recepta ab Ecclesia Rom. Quod tamen non reperiantur legitimi Pontifices eam impugnasse, res sic tacitâ permissione siue tolerantiâ perseuerauit, vt in propria Ecclesia, vbi sepultus fuit, coleretur. Ita enim Canonum præcipui Interpretes declararunt. Propagatus autem postea noscitur ei cultus in alias Ecclesias Galliæ, Belgiæ atque Germaniæ, in quibus idem Carolus Sanctitatis titulo colitur: fauent quo scripta plurimorum rerum Francicarum Historicorum.

Quando-nam verò hocce Festum in Francia institutum fuerit aut receptum, merito quæri potest. Crediderim receptum id primum à deuoto populo non publicè quidem, sed communi quodam & tacito cum Germanis & Italis consensu, qui tanti viri merita præsertim celebrarunt: testis enim Gaguinus ex veterum monumentis Ludouicum Pium Caroli filium ad Patris tumulum præiuisse populo & Deo preces ritu Christiano supplicem habuisse. Carolus enim, inquit, *ob vitæ merita in numerum Sanctorum relatus esse à plerisque creditur. Cui etiam Loci incolæ diem festum agunt; idque ab Ecclesia Rom. permitti Hostiensis Iure-consultus tradit.*

Huicce ergo laudabili instituto insistens Ludouicus XI. Festum illud Parisiensibus imperauit circa ann. 1480. perpetuisque temporibus celebrari voluit, addens etiam pœnam capitalem, si quis secus facere, aut celebrare contemneret. Cuius rei meminit Gaguinus in Ludouico Pio, statim post verba quæ ex ipso retulimus. *Quo exemplo*, inquit, *Ludouicus XI. Carolum à Parisiensibus coli nostrâ ætate imperauit, missis vicatim nunciis, qui diem festum celebrari populo indicerent, pœna capitis repugnantibus indicta.* Et Epist. ad Carolum Sacrum Theologiæ Doctorem fusius eâ de re agit. *Codicem*, inquit, *gestorum Caroli Regis, qui Magni nomen ingentibus factis promeruit, legi diligenter, in quo permulta sunt, quæ ab Historicis longè discrepant: de quibus iudicium concordiamque facere non est triduani operis labor. Præterea sic in eo confusè omnia aceruata sunt, vt tametsi ad ordinem reuocari possint, oratione tamen pro rerum magnitudine illustrari vno vel altero die nequeant. Nam quod is, de quo scribere me mones, Imperator Regibus Francorum facile antecellit, quodque ad posteros transmittenda est Oratio, quæ à Clero inter diuina Officia recitetur, inglorium erit authori texere flaccidè Diui hominis gesta, à quibus nunc retrahit malè digesta narratio. Age igitur, mi Carole, excute tibi hanc curam, aut paulatim differ, donec plus assit nobis otij ad id exhibendum, quod poscis. Interim forte euanescet dies illa solennis, quam vt viro sancto Rex Ludoicus dicari, & quotannis celebrem esse imperauit. Vale apud Mathurinos Parisienses, pridie Kalend. Septemb. an. 1482.*

Ex hacce epistola intelligimus Robertum Gaguinum ab amicis designatum rogatumque fuisse, vt Carolinæ sanctitatis historiam texere aggrederetur: at illum excusationi duplicem causam prætexuisse: nimirum & quod in eam rem plurimum temporis esset impendendum, plusque quam haberet otij, & quod forte secuturis annis festum illud celebrari desineret. Non satis meo iudicio Gaguinus posteritati consuluit: ex ignorantia enim rerum gestarum & Apotheoseos Carolinæ à sede Apostolica approbatæ factum est, vt plurimi festum illud celebrare neglexerint. Exinde tamen Curia Senatus Parisiensis 28. Ianuar. quotannis iustitium esse voluit solenne, quod & hodie etiamnum obseruat. Vtriusque Constitutionis & Imperatoriæ & Regiæ meminit Claudius Fauchet, in Carolo Magno his verbis, postquam varias huiusce inuicti Principis virtutes retulit. *A cette cause sa memoire est demeurée sainte à l'endroit de plusieurs Roys venus depuis, comme Frederic Empereur, qui le fit canoniser & sanctifier: & mesme Louys onziesme de ce nom Roy de France ordonna que sa Feste seroit celebrée, enuoyant gens par les villages commander de ne trauailler ce iour sur peine de la vie.*

His omnibus accedit Martyrologium, nam communiter Catalogo Sanctorum adscribitur Carolus M. ab iis, qui vitas eorum collegerunt; eiusque festum 28. Ianuarii celebrandum proponitur. Item in veteribus quibusdam Missalibus & Breuiariis eadem dies festa habetur. Canisius Officium Caroli M. typis mandauit, quod ait se extraxisse *ex vetusto quodam Rituali libro.* Eiusdem meminit Molanus in suis ad Vsuardum Additionibus.

In antiquo Martyrologio Abbatiæ S. Laurentij Bituricensis ad 5. Kal. Feb. ita legitur. 5. *in Monasterio Reomensi depositio S. Ioannis Presbyteri viri Dei.* Natalis B.

Caroli Magni Imperatoris Galliarum Regis. Adiecit aliquis recentior *ac istius S. Laurentij Bituricensis Monasterij fundatoris*. Ita refert Labbeus Iesuita inter Miscellanea Opuscula rerum Aquitanicarum.

In Breuiario Regalis & insignis Ecclesiæ S. Quintini Viromanduensis, quod an. 1642. recognitum est & repurgatum, tersioriq; latinitate rescriptum, habetur eiusdem Caroli Officium Duplex, cum tribus lectionibus 2. Nocturni propriis ad diem 28. Ian. hoc modo.

Die 28. Ian. In festo S. Caroli Magni Imperatoris & Regis Franciæ Confessoris. Duplex. Omnia de Communi Conf. non Pont. præter ea quæ hic sunt propria.

Oratio. Deus qui superabundanti fœcunditate bonitatis tuæ B. Carolum M. Imperatorem & Confessorem tuum deposito carnis velamine beatæ immortalitatis trahere sublimasti, concede nobis supplicibus tuis, vt quem ad laudem nominis tui honore Imperij exaltasti in terris, pium ac propitium intercessorem habere mereamur in cœlis. Per Dominum nostrum.

In 2. Noct. Lect. IV. Carolus cui præclara domi bellique facta *Magni* cognomentum peperetunt, ætate & educatione prima semen¦em virtutum maximarum altè concepit, timorem Dei & honestas disciplinas; quæ dotes excellentes vbi & Imperij Maiestas & anni maturiores accesserunt, in heroïcas ac planè diuinas actiones erupetunt. *Magistros habuit in humaniori litteratura Petrum Pisanum*; in Diuina *Alcuinum* viros eruditione præstantes. Posuitque militiæ tirocinium sub Pipino Patre, Principe inter eos adscribendo, qui Francicam ditionem rerum magnitudine præcellentiaque commendarunt. Quo Romanis exemplo Carolus Regnum capessens, studia omnia atque instituta in idololatriæ præsertim excidium conuertit, conatus non tam debellare eos sibique subdere quos impietas illa dementasset, quàm vni Christo lucri fecisse, de cuius cultu gloriaque præcipuè in quauis actione cogitaret.

Lectio V. Fecit autem immensus hic ardor extirpandæ profanæ superstitionis, vt arma sæpe Saxonibus inferret, in errores obstinata duritie subinde reuolutis quos triplici triumpho perdomuit, & tandem salutiferæ Cruci mansuetos ac dociles submisit. Et eodem impetu permouente Principem, Bauaros & Alemannos vicinasq; circum regiones quæ vel Christum nunquam didicerant, vel ab eodem impia defectione recesserant, Christianis etiam ipse legibus subiecit, partemque maximam Hispaniarum aut Mahumetanorum erroribus aut Iudæorum imposturis iosanientem ad veritatis scholam reduxit. Euocatus ab Adriano Pontifice Longobardos hostili deprædatione in supremam se[...]n sæuientes Alpibus superatis repressit, captoque Rege Desiderio ausa dite[...]aque recuperauit & Ecclesiæ restituit, Leonemque Pontificem Cathedra eie[...]m sua reddidit amissæ Dignitati, Coniuratorumque factionem compressit. E[...]no est consecutus Augusti atque Imperatoris nomen proclamante populo dignissimum illum en titulo, qui vnus Imperij caducam Maiestatem in Oriente repararat.

Lectio VI. Inclinata iam ætate rediit ad Disciplinas eo contentiùs quo maiori voluptate ab illis animum impleri ipse experiebatur; & reuocauit earum lumen quod secula præterita turpiter extinxerant, & in clerum nobilitatemque traocicam induxit. Hinc *Scholæ Palatinæ Lutetiæ Parisiorum Nobilibus erudiendis, & Episcopales Clericis*, quæ postea in florentissimam Academiam exoleuerunt. Reparauit sacram Disciplinam temporum iniquitate collapsam, & eo in opere laborantem Crodegangus Cancellarius Galliarum feliciter adiuuit. Ecclesiasticas societates pristino splendori reddidit & nouas ædificauit, ac prouentu liberali dotauit. Sub eo Principe resurrexit Basilica S. Quintini Martyris quæ est Augusta Veromanduorum nouâ molitione, Fulrado Abbate eius, quam idem Imperator pretiosa suppellectile, beneficiisque plurimis ditauit: vnde maiores eum fundatorem illius alterum appellarunt. Obiit Dominus Princeps anno Christi 815. ætatis 74. & Aquisgrani sepultus, relictis innumeris exemplis pietatis ac fortitudinis, quæ optimi quiqoe Reges imitentur.

Cum autē 4. Nationes Vniuersitatis Parisiensis Præter festa communia D. Virginis & SS. Nicolai & Catharinæ delegerint sibi singulæ singulos Patronos Cœlites, Gallicana quidem B. Guillielmum Bituricensem, Picardica S. Firminum Am-

bianensem, Normanica S. Romanum, Anglicana quæ & Germanica dicta est, Carolum M. Imperatorem cum Edmundo Anglorum quondam rege sibi assumpsit. Quamobrem autem Extranea Natio, non Gallicana aut Picardica id fecerit, non difficilis est coniectura: illa enim præcipua adiutrix fuit inuicto Imperatori Carolo in condenda Academia Parisiensi. Vnde circa an. 1280. ortâ inter Nationes controuersiâ de præminentia, illa primum sibi locum deberi contendit, quod prima in Vniuersitate fuisset, immo ipsa Vniuersitatis institutrix. Qua de re nos aliàs.

Cæterum postquam exiit Edictum à Ludouico XI. circa an. 1480. ipsa maiorem voluit esse Patroni sui celebritatem, habitisque Comitiis die 27. Ian. 1487. deliberauit de augenda solennitate. Vt scribit M. Andreas Richardi eius Procurator his verbis. *Supplicauerunt aliqui Magistri Nationis nostræ, vt poneretur in medium celebratio solennior festi Caroli M. Et quantum ad hoc ordinatum erat, vt Natio conuocaretur per iuramentum, an prafatum festum celebraretur, an non.* Hoc festum in veteri eiusdem Nationis Kalendario vocatur *Magnum* ad diem 28. Ian. his verbis.

CAROLI M. FRANCORVM REGIS. Quod est. FESTVM MAGNVM MAGISTRORVM ALLEMANIÆ.

Hinc Missa solennior celebratur cum organis, institutumque quo maior esset solemnitas, vt singulis Magistris qui interessent, pecuniæ diribitio fieret. Vnde Receptor eiusdem Nationis expensas suas numerans an. 1489. sic scribit. *Item in festo Caroli M. pro distributionibus Magistrorum ac Bedellorum 2. libra Paris. Item pro distributionibus Curati 2. sol. Paris. Item pro seruientibus in Missa & in Vesperis 6. sol. Item pro Bono homine & Clerico 2. sol 2. den. Item pro Organista 2. sol. Paris. Item pro illo qui cantauit Missam 2. s. Par. Item pro offertoria 2. sol. Paris.*

Eiusdem Caroli statuam erigi voluit eadem Natio in æde SS. Cosmæ & Damiani, vbi sua sacra celebrare solet. De qua sic scribit Martinus Besardus Procurator ad 19. Nouemb. an. 1554. *Statua D. Caroli M. sculpenda inque Templo Diuis Cosma & Damiano sacro collocanda cura locatioque D. Quæstori, Dominoque Dauidi Scot Scoto tanquam eius rei perito demandata.*

In eiusdem Imperatoris honorem eadem Natio pro symbolo seu Tessella assumpsit duas Aquilas obuersas, quæ sunt Tessellæ Imperatoriæ & Germanicæ: quæ cum ab antiquo in sigillo Procuratoris sculptæ fuissent, circa an. 1587. MM. Simon Simson & Blacuodæus Scoti Leonis insigne quod est Scotiæ symbolum, addi & insculpi curarunt. Qua de re M. Mauricius Vuillemin Vrsæus Lotharingus Spinalæus Tullensis Diœcesis eiusdem Nationis Procurator in Comitiis Centuriatis apud Mathurinenses die 5. Iunij 1587. Rectore M. De la Barre habitis conquestus est, sicque in Commentariis scriptum reliquit.

Die 5. Iunij ego infra scriptus supplicaui coram tota Academia ad ædem sacram Mathurinensium congregata aduersus D. Simsonium Decanum & D. Blacuodæum Scotos qui iuxta Aquilam introduci & sculpi fecerunt Leonem noue sigillo Procuratoris, loco illius furtim oblati die Pentecostes 1586. dum defunctus M. Philbertus munere Procuratorio fungeretur, licet nunquam fuerint visa & admissa Scotia Stemmata in sigillis Germanica nationis, sed sola Aquila duplex *caput habens*, quæ sunt Germaniæ insignia: Itaque rogauit, vt sumptibus eorum aliud sigillum conficiatur, *in quo non sit introductus Leo, sed* sola Aquila *iuxta præcedentis formam:* sicut etiam deliberatum *fuerat & conclusum à tota Natione ad hoc legitimè conuocatâ. Et quoniam res grauis visa est & magni ponderis nihil de ea eo die iudicatum est, sed eam viris Academia selectis Facultates discutiendam reliquerunt. Et ita ab ampliss. D. Rectore de la Barre conclusum.* Sig. M. Mauricius Vuillemin Procurator Nationis.

Sed & Nuncij Vniuersitatis Parisiensis, qui vulgo Magni appellantur, eundem Carolum in Patronum assumpserunt, atque in eius honorem sodalitium (vulgo *Confratriam* vocant) instituerunt an. 1478. extatque publicum instrumentum, quo natio Gallicana eorum postulatis annuit: & in eo habentur hæc verba. *Quorum supplicatio continebat in effectu quod ipsi Nuncij recognoscentes gratiam eis à Natione factam considerantes excellentiam & dignitatem Vniuersitatis Paris, cuius primum & firmius membrum est ipsa Natio, quæ quidem Vniuersitas originem creditur traxisse ab Athenis, tandem per S. Karolum M. ab vrbe Roma in hanc Parisiorum vrbem adducta &*

& fructuosè collocata innumerabiles fructus continuo producens, proponebant ea præsenti voto si Natio laudaret, fundare vnam Confratriam ad honoremDei omnipotentis, B. Mariæ & S. Karoli M. ad diuini cultus augmentum, ad exorandum Altissimum pro felici successu Regis & suorum, etiam ad recommendationem tam Vniuersitatis quàm Nationis prædictarum.

Hinc ab iis in æde Mathurinensium altare eidem Carolo erectum ad lætuam magni, & statua posita. Hinc quoque in Capitulo, qui locus est Comitiorum Vniuersitatis, prædicti Heroïs statua erecta: quæ & alia plura M. le Maistre habens præ oculis cum Rector esset, communi consensu 4. Nationum præclaræ Facultatis Artium Ferias Carolinas edixit, & quotannis celebrandas promulgauit.

Verum quia qui deinde secuti sunt Rectores, aut Edictum eiusmodi ignorarunt, aut obseruari non curarunt, quædam Gymnasia ferias quidem illas retinuerunt, alia non retinuerunt. Cui malo mederi cupiens eadem Facultas die 16. Decemb. an. 1661. in Comitiis Mathurinensibus, ne de cætero locus esset ambigendi aut ignorandi, perpetuâ lege statuit, vt D. Rector & futuri Rectores quotannis ferias illas edicerent programmate publico, quemadmodum Indictales edicere solent, atque in omnibus scholis obseruari imperarent, apponentes pœnam pro arbitrio, si qui parere recusarent. Statutum est eiusmodi, M. Cæsare Egassio Bulæo tum Rectore.

Die 16. Decemb. anno 1661. in Comitiis apud Mathurinenses habitis de more pro electione Rectoris, postquam amplissimus D. Rector causam exposuit congregationis.....M. Petrus de Lenglet ExRector & Procurator generalis Vniuersitatis reduxit in memoriam olim in scholis Parisiensibus celebrari solitum festum Caroli Magni huius Academiæ Fundatoris, quod cum obiisset in desuetudinem lapsu temporum, illud tandem fuisse à D. le Maistre Rectore reuocatum & restitutum: verum seu incuria consequentium Rectorum, seu aliam ob causam rursus in pluribus Collegiis celebrari desiisse: quod ne deinceps accidat, vtque tanti Herois tam memorabile beneficium vigeat in Academicorum, non modò qui sunt, sed etiam qui posthac futuri sunt memoriâ, sibi videri opus esse, vt D. Rector & consequentium temporum Rectores publicè quotannis Ferias Carolinas concipiant ad diem 28. Januar. atque ideo petiit à D. Rectore, vt iuberet eâ de re per Nationes deliberari. Tum igitur iussæ per D. Rectorem Nationes deliberare, retulerunt concorditer & vnanimiter per suos Procuratores toto se animo cupere, vt dies illa 28. Ian. in omnibus scholis suis feriata deinceps semper habeatur, ac ne vllus Gymnasiorcha, siue Regens statutum hoc ignorare queat, velle, vt D. Rector & alij futuri Rectores illam edicant quotannis, vt Indictalem seu San-Dionysiacam edicere moris est, pœnam quam viderint, refragantibus interminando.... atque ita per D. Rectorem conclusum.

Anno 1167. post mortem Willielmi Regis Siciliæ, cui successerunt filij duo, alter in Regnum & alter in Ducatum Apuliæ, M. Petrus Blesensis ex Academia Parisiensi in Præceptorem Willielmi II. delectus, vt eum politiori litteraturâ informaret, in Siciliam proficiscitur: ibique Regiis litteris tabellisque obsignandis præficitur & fit omnium Regni Consiliorum particeps: qua de re sic ipse Ep. 131. ad quendam nepotem suum Monasteriolanum Priorem. *Tu*, inquit, *frequenter ex ipsius Papa qui nunc sedet, ac plerisque Cardinalibus eius, qui in diebus meis legatione functi sunt, fratris etiam mei & Abbatis S. Dionysii aliorumque magnatum, qui in terra sunt, relatione cognoscere potuisti, quod cum in Sicilia essem Sigillarius & Doctor Regis* Willielmi II. *tunc pueri atque post Reginam & Panormitanum electum, dispositio Regni satis ad meum pendebat arbitrium.* Verum cùm paulo post nempe an. 1168. Stephanus Panormitanus ille electus & Regis Cancellarius nonnullorum Siculorum proditione è Regno in Palestinam exulare coactus fuisset, ipse verò Blesensis è morbo in quem inciderat, conualuisset, Sigilli curam à se abdicauit & impetratâ licentiâ in Franciam rediit. 1167.

Stephano autem illi in Archiepiscopatu successit Gualterus, ipsi quoque Blesensi amicus: quam promotionem illi congratulatur Ep. 66. Quis autem fuerit ille, dubito. Multos certè huiusce nominis cum ingēti laude & fama floruisse video, Gualterum de Mauritania, de quo in Catalogo virorum Illustrium, Gualterum de Insulis, Gualterum Marpesium, Gualterum Archiepiscopum Panormitanum & M. Gualterum etiam Gallum in Academia Neopolitana insignem Grammaticæ

profeſſorem: cuius obitum deflet Bleſenſis Ep. 171. ad Doctores Academiæ Neapolitanæ. Eſt autem huiuſmodi.

Ad Doctores Academia Neapolitana. Sedentibus ſuper aquas amaritudinis in ſalicibus organa ſuſpendentibus Neapolitani ſtudij Doctoribus vniuerſis M. Petrus ſolamen S. Spiritus & illam quæ omnem ſenſum exuperat pacem Domini noſtri I. C. De ſeculo nequam & valle miſeriæ ad ſcholas florentis patriæ, vbi garrulitatis improbæ nullus auditur tumultus illius vocatione cuius imperium in cœlo & in terris & in omnibus extenditur creaturis, Grammaticorum eximius Conſocius noſter & Frater M. Gualterus nouiter euocatus ab oculis noſtris pertranſiit velut vmbra, imò euanuit. Ad cuius tranſitum ſtudii Parthenopes obſcuratus eſt Sol & Luna verſa in eclypſim. Nam Ars Grammaticæ quæ Lunæ vocabulo deſignatur, priuata decoris radiis triſtis ſedet in tenebris & habet vnde ſuum poſſit reiterare dolorem duobus maritis tam modico tempore viduata. Nondum præcedentis & recentis doloris ſanata ſunt vulnera, & ſic calamitati calamitas & tempeſtas additur tēpeſtati, dolor doloribus & vulneribus vulnera inferuntur. Mirū in modū hic eſt ordo præpoſterus & turbatus: quia naturaliter Magiſtrum ſequitur Diſcipulus: hic autē Magiſter eſt Diſcipulum ſubſecutus, & hoc ideo quia mortis irregularitas de ſuo more peruerſo peruertit ordinem, quæ præponenda erant, poſtponit; præponit è contrario poſtponenda. Proh dolor! vitis frondoſa quàm ſubitò aruit! cuius fructus exuberat ad plenum. Nam in multitudine filiorum quos genuit, indefeſſus ille vetus Magiſtralis cunctis præualuit, & tanquam cedrus Libani ſuperexcreuit, cui non ſunt adæquatæ virgultæ de deſerto. Ipſe quidem fuit alter Ioſeph in terra Ægypti, cui omnes inuiderunt Potentes, quem ſæua beſtia deuorauit, videlicet mors quæ per aphæreſin cunctis aufert mortalibus caput & à membris diuidit & ſcindit. In cuius deciſione Vos qui floretis in Cathedris tanquam multorum capita plena oculis retro reſpicite & diligenter attendite, quantum ſit tenuis & fragilis gloria ſingularis, quæ eſt quaſi vapor ad modicum durans, fœnumque quod mane floret, veſpere decidit & areſcit. Ad tutelam igitur bene viuendi, Doctores inclyti, ſubſtracti Magiſtri per illam ſyncopen à qua nullus Grammaticus excuſatur, ſtatum & tranſitum reciprocantes in vobis, vnum efficax per locum à Simili colligite argumentum, ſimiliter iſtud iter currere quod veſter ſocius præcucurrit.

Scripſit quoque ad Diſcipulos eiuſdem Magiſtri Gualteri, & ad omnes auditores Grammatices, quibus ſuum de tanti viri, quem *Magiſtrum Magiſtrorum* appellat, obitu dolorem ſignificat. Idem Ep. 173. deplorat eximij cuiuſdam Profeſſoris & Doctoris in iure ciuili obitum, nempe M. Iacobi de Regione, qui vnus fuit è 4. primis qui Ius ciuile Bononiæ repararunt & docuerunt: illamque Epiſtolam mittit ad Iuris Ciuilis Profeſſores, hoc modo.

Iuris ciuilis Profeſſoribus vniuerſis Petrus ſalutem & attendere vltimum ante primum.

Amaritudo amariſſima & materia concreta doloribus humanis nouiter mentibus concurrerunt. Nam vnicus & ſingularis homo, in quo velut in ſuo proprio Leges conuenerant & viuebant, eloquentiæ tuba, conſilii plenitudo, vox populi ad finem & in fine optimus perſuaſor omnium excellentiſſimus Iacobus de Regione Ieſu Chriſto vitalem ſpiritum reſignauit, & attrita eſt nimium repente gloria vultus eius. In cuius occaſu non ſolum Lombardia ſole priuata ſuo, verum etiam maxima pars viuentium continuis lachrymis ingemiſcit & doloris gladius multorum viſcera perforauit. Nec immeritò, cum ipſe quaſi legifer & ſupremus Doctor de proſcriptis Iuris codicibus ſenſus informaret informes, & quaſi adhuc viuens informare non deſinit: quia licet vt homo defecerit, non tamen deſinit vt Magiſter, quia mortuus ipſe docet quantum ſit appellatio mortis difficilis & violenta, quia reſiſtentia ei nulla fieri poteſt, quia ex modo neceſſitatis omnem ſuperat ſyllogiſmum, exceptiones non recipit, dilationes aliquas non attendit. Ideoque viri prudentes, in Doctore mortuo prudenter addiſcite quidquid poſſit, & quantum fortior, exterminant Angeli, & diligenter attendite quod Legum facundia mortis imperio non reſiſtit.

De Publicanis Hereticis. Ad hunc annum legitur in Chronico breui S. Dionyſii, quod Vvillielmus Medicus attulit *libros Græcos à Conſtantinopoli.*

Ad hunc quoque annum ſcribit Hugo Pictauinus author hiſtoriæ Vizelia-

censis Deonarios seu Poplicanos Hæreticos in Niuernensi Ciuitate detectos, examinatos & condemnatos fuisse, huicque iudicio adfuisse Guichardum Lugdunensem Archiepiscopum, Bernardum Niuernensem Episcopum, M. quoque Gualterum Laudunensem Episcopum: eorumque septem igni traditos exustosque fuisse in valle Esconii. Omnem quoque diligentiam & curam ad exterminandam huiusmodi pestem adhibebat Ludouicus & frater eius Henricus Remensis Archiepiscopus, præsertim ex Flandria, vbi frequentes conuentus habebant. Qua de re sic Ludouicus scribit ad Alexandrum Papam.

Sanctissimo Patri & Domino Alexandro D. G. summo Pontifici Ludouicus eadem gratia Francorum Rex salutem & debitam reuerentiam. Archiepiscopus Remensis Henricus frater meus nuper in Flandriarum terram profectus ibi inuenit homines deprauatos erroris pessimi sectatores in Manichæorum lapsos hæresim, qui Populicani vocantur, & per quasdam obseruationes quas habent, meliores apparent quàm sint. Et si fortè prosperati fuerint, dispendium magnum erit nostræ fidei, præsertim in partibus illis vbi iniquitas pullulauit, & radices altius fixit. Si voluisset Archiepiscopus solummodo vt parceret iniquis istis & tolerare prauitatem hanc, pro huiusmodi redemptione habuisset pecuniam magnam nominatam, videlicet sexcentas argenti marcas. Quia apud eum non patebat illis refugium, proclamauerunt ad audientiam vestram: sed rem tam venenosam, tam perniciosam attendat diligentius vestra sapientia, & velitis vt tanta pestis potius euellatur quàm pullulet. Precamur itaque attentius pro honore fidei Christianæ, vt ex Consilio Archiepiscopi Charissimi filij vestri rem præuenire finatis, vt illi scilicet destruantur, qui contra Deum eriguntur, & seueritas in tales commendabilis erit apud omnes qui in Patria illa pietatis amatores sunt. Et si aliter egeritis, non expedit fidelium mentibus, quorum murmur non sedabitur facilè, & in blasphemiam vestram & S. Rom. Ecclesiæ ora quàm plurimorum aperietis. Valete.

Interim feruebat in dies magis dissidium Anglicanum ob expulsum Thomam; & hoc anno exarsit magis Henrici furor, ex eo quod Alexander Papa Thomæ Primatum Ecclesiæ Cantuariensis Regnique Anglicani concessisset. Sic enim ipsi rescripsit. *De Thoma Cant.*

Alex. Papa Thomæ Cantuariensi Archiepiscopo. Frater in Christo Charissime Thoma Cantuat. Archiepiscope, De Fratrum nostrorum consilio tuis iustis petitionibus debitâ benignitate duximus annuendũ, atque Prædecessorũ Nostrorum felicis memoriæ Paschalis & Eugenij Romanorum Pontificum vestigiis inhærentes tam tibi, quàm tuis legitimis successoribus Cantuariensi Ecclesiæ Primatum ita plenè concedimus, sicut à Lanfranco & Anselmo aliisque ipsorum Prædecessoribus constat fuisse possessum. Quidquid etiam Dignitatis siue potestatis eidem sanctæ Cantuariensi Ecclesiæ pertinere dignoscitur, præsentis pagina scripti confirmamus, sicut à temporibus B. Augustini prædecessores tuos habuisse Apostolicæ sedis authoritate constat.

Eundem Thomam Alexander Legatum suum in Anglia constituit, & legatione Apostolica fungi iussit. Tum ergo Rex non amplius cunctandum ratus, omnino à partibus Alexandri discedere cogitat: & quod meditatus tantùm ante fuerat, per Ioannem de Oxonia executioni mandat, quem ad primarium schismatis fautorem, Reginaldum scilicet Coloniensem Archiepiscopum remittit, vt cum eo tandem & cum Imperatore ad turbandum Ecclesiæ statum fœdus ineat. Eundem tamen Ioannem iussit Romam proficisci, vt si qua ratione posset, Papam à Thomæ partibus dimoueret. Quod vbi resciuit Thomas, prædictum Ioannem & nonnullos alios sibi præsertim inimicissimos publicè & nominatim denuo sacris arcet: eaque de re his litteris certiorem facit Alexandrum.

Nominatim, inquit, *excommunicaui Ioannem de Oxoneford, qui communicauit schismatico & excommunicato illi Reginaldo Coloniensi, quique contra mandatum D. Papæ & nostrum vsurpauit sibi Decanatum Saresberiensis Ecclesiæ & in Curia Imperatoris schismate renouando præstitit iuramentum. Similiter & Richardum de Tucester denunciauimus & excommunicauimus, eo quod inciderit in eandem hæresim damnatam, communicando famosissimo illi schismatico Coloniensi, & Richardum de Luci & Ioscelinum de Baillol & Hugonem de S. Claro & Thomam filium Bernardi, qui possessiones & bona Ecclesiæ Cantua-*

riensis absque licentia & consensu nostro sibi vsurpauerunt. Id factum à Thoma apud Vizeliacum ipso die Pentecostes, vt scribit Ioannes Saresberiensis ad Oxoniensem Episcopum, vel vt alii scribunt, die Ascensionis, vt ante diximus, nisi forte bina ab eo lata est excommunicatio, quæ videtur esse mens Historicorum, priorem quidem ad an. 1166. referentium, quod vix crediderim.

Verumvt vt sit, Regẽ quoque ipsum ferire destinarat, sedquia audiuit ipsum in morbum incidisse, contentus fuit eum per litteras & nuncios iuxta morem Ecclesiæ vocare ad satisfactionem & publicatâ vocatione ad fructum pœnitentiæ inuitare comminatus se in eum laturum sententiam anathematis, si breui non resipisceret & de tantis aduersus Ecclesiam facinoribus perpetratis non satisfaceret. Præterea ibidem scriptum illud, in quo continebantur prauitates malignantium aduersus Ecclesiam, quas auitas consuetudines dicebant, publicè condemnauit, innodans anathematis vinculo eos omnes quicunque de cætero authoritate illius scripti vterentur. Episcopos verò qui se scripto illi adstrinxerant, à iuramento per litteras & nuncios absoluit.

Contra fulmina ista & minas duo opposuerat Henricus. Vnum Romæ apud Alexandrum per Ioannem de Oxonia, petens diiudicandæ tei causâ delegari Willielmum Papiensem Cardinalem virum meritis & eloquentia conspicuum, interimque vetari ne quis Regem anathemate feriat, idque impetrat. Alterum in Colloquio Chinonensi, cui adfuerunt Rotrodus Rothomag. Archiepiscopus, Arnulfus Lexouiensis, Frogetus Sagiensis, nimirum appellationem. Qua de re Prælatos Anglicanos certiores fecit per M. Gualterum de Insula: vt scribit Ioannes Saresberiensis Ep. 159. ad Oxoniensem Episcopum. *Rex virum Bonum M. Gualterum de Insula misit in Angliam cum litteris à colloquio Chinonensi, vt insulanos super facta appellatione præmuniret, & portus & transitus faceret diligentius obseruari & Clerum ab obediendo suspenderet, cum tamen facta sit appellatio & Archiepiscopus Thomas possit facile inueniri. Nec dubio quin prædicto Gualtero machinatio ista displiceat, cum omnibus quæ præsumuntur aduersus Ecclesiam Dei, quoniam Deum timet.*

Atque vt eâdem operâ quid Romæ à Ioanne de Oxonia factum sit, & quid inde consecutum fuerit, expediamus, ille postquam à Pontifice impetrauit, ne quis Regem sacris arceret, vtque mitterentur legati Apostolici qui vtriusque partis causas & rationes examinarent, reuersus in Angliam veris multa falsa miscens plurimos à Thomæ partibus ad Regias auocauit. Audiens autem hæc Thomas, & ignarus quo se verteret, has summo dolore affectus litteras scribit ad Ioannem Cantuariensem Gentilem & Apocrisiarium suum tunc Romæ apud Alexandrum degentem.

" *Thomas* D. G. Cantuariensis Ecclesiæ Minister humilis Ioanni Cantuariensi sa-
" lutem. Quomodo denuo facti sumus opprobrium vicinis nostris ... Ecce Ioannes
" de Oxeneford & alij Regis Nuncij à Curia redierunt extollentes se super omne
" id quod dicitur, aut quod colitur Deus, dicentes se impetrauisse à curia quidquid
" desiderauerunt. Videlicet quod Rex exemptus sit à potestate omnium Episcopo-
" rum, præterquam D. Papæ quoad excommunicationis innodationem, & quod
" habiturus sit Legatum quem petiuit, Vuillielmum Papiensem, qui inimicus no-
" ster est plusquam manifestus, cum plenitudine potestatis in omnem terram Re-
" gis, vt ædificet & plantet & præsertim eradicet & euellat omni remedio appella-
" tionis sublato, & maximè ad decidendam principalem, quæ inter Regem & nos
" vertitur, causam, & omnia incidentia omni exceptioni & omni de cætero vt di-
" citur præiudicium allaturam. Et cum hac pompa & cum hoc fastu rediit Ioannes
" de Oxeneford in Angliam. Et cum applicuisset in portu quodam, inuenit ibi fra-
" trem nostrum Herefordensem Episcopum (nempe M. Robertum Melidun, profes-
" sorem Academiæ Paris.) auram, prosperam ad transfretandum furtim saltem
" exspectantem, quia palam non poterat prohibitus à Ministerialibus Regis... Quæ
" si vera sunt tum proculdubio suffocauit & strangulauit D. Papa, non modò
" personam nostram, sed & se & omnes Ecclesiasticas personas vtriusque Regni, imò
" etiam vtramque Ecclesiam tam Gallicanam quàm Anglicanam. Quid enim exem-
" plo hoc pessimo non audebunt cæteri Principes terrarum aduersus Ecclesiasticas
" personas?... Est & aliud in quo grauamur, quia nobiles viri tam Proceres, quàm
" Episcopi & alij Prælati de Regno Francorum iam quasi desperati de nobis coexu-

les nostros quos misericorditer sustentabant, nobis remiserunt. Qui frigore & fame de cætero peribunt, sicut & quidam iam perierunt. Hæc omnia D. Papæ diligenter insinua.

Similiter Lombardus quidam sedis Apostolicæ Subdiaconus tunc Parisiis degens, non ille quidem M. Petrus Lombardus author & Magister Sententiarum, sed alius Papæ Clericus ad ipsum Papam dedit actes hasce litteras. *Cum vestræ Sanctitatis pater*, inquit, & vestratum manuum opus in Christo sim, quæ in vestræ famæ suggillationem atque vestri nominis derogationem celebriter dicuntur, quæque in totius Ecclesiæ detrimentum callidè struuntur, dissimulare nec possum nec debeo. Ioannes siquidem Oxenefordensis cum Decanatus honore & gratiæ vestræ plenitudine Româ rediisse insolenter se iactat, nihilominus arroganter adiiciens se priuilegio fore munitum aduersus D. Cantuariensem & omnem Episcopum... Cum Ioannes de Oxeneford velut Legatus vester vniuersos Episcopos conuocans, eis authoritate vestra sicut fama est in Gallia, ne ad D. Cantuariensis vocationem venirent, præcepit: qua occasione M. Robertus Herefordensis Episcopus eum iam ad mare venisset transfretaturus, reuocatus est: sicut ipse coram D. Cantuariensi per Nuncios suos viros Religiosos & bene notos me præsente se excusauit.

Hæc itaque palam iactabantur ab amicis Regis, quæ tamen longè aliter se habuisse scribit Ioannes Saresberiensis Ep. 195. ad D. Morinensem, cuius verba tanto libentius referam, quod iis eximium Ludouici Regis erga Thomam exulem affectum studiumque exprimat. *Christianissimus* Rex Francorum, inquit, Patrem nostrum Cantuariensem Archiepiscopum in vlnis Charitatis excipiens eum in Ecclesia B. Columbæ Senonensis Regiâ magnificentiâ exhibet, & sic tractat in omnibus vt à Christo tractari decet Christum Domini. Aliter enim exprimere nequeo affectionem quam naufrago Sacerdoti exhibet Christianissimus Princeps. Nos autem Domestici Sacerdotis, proscripti quidem rebus, sed adscripti fidelibus, qui pro iustitia patientes honorificauerunt Ministerium suum, dispersi sumus vt exules in Regno Francorum. Sed vbique nobis adest qui pascit volatilia coeli & Lilia vestit agrorum. Speramus autem quod idem Pater noster & omnium Dominus procellam nostram in auram conuertet in breui, licet maius nobis immineте naufragium hostes Ecclesiæ glorientur. Mentiuntur enim Romanam Ecclesiam Nobis conuersam esse in arcum prauum, & D. Papam omnibus Regis Anglorum petitionibus annuisse, ex eo sumentes coniecturam, quod Excommunicati nostri aduocari sunt in aduentu Ioannis de Oxenefordia. Qui etiam quasi re bene gesta in curia Imperatoris, vbi schisma confirmatum est, acceptum de manu D. Papæ reportauit Saresberiensis Ecclesiæ Decanatum. Sed si quis ea quæ Romæ gesta sunt, diligentius recolat, planè videbit quod Rom. Pontifex etiam circumuentus causam Ecclesiæ & nostram fidelissimè procurauit. Iam dictus enim Ioannes tandem præstito iuramento de more absolutus vt itidem publice iurauit, quod nihil in præfato Schismaticorum conuentu fecerat contra fidem Ecclesiæ & honorem & vtilitatem D. Papæ, & vtinam non deierasset, postmodum commendatitias & deprecatorias porrexit ex parte D. Regis, quibus insertum erat, vt illi tanquam Regi ipsi in omnibus crederetur. Deinde tanta fultus authoritate, causam quæ inter Regem & Archiepiscopum super prauis consuetudinibus vertitur, D. Papæ commisit arbitrio, vt illæ ad nutum eius roborarentur aut caderent, & Archiepiscopo ad formam mandati eius pax omnimodo reformaretur. Et hoc item iuramento confirmans obtinuit, vt D. Papæ concederet se ad hoc legatos esse missurum. Quorum iter vt aiunt, suspensum est Iuratoris fraude comperta.

Venerunt tamen illustres illi Legati Pontificij, Willielmus Papiensis, Otho seu Odo, Humbaldus & Hyacinthus Cardinales: quos Regis auro corruptos fuisse fama fuit: certè Thomæ minus faciles se præstiterunt, ob id fortè, quia nimis tenacem esse propositi putauerunt, minutias & argutias consectari paulo obstinatius quàm decuisset & licuisset: quod & amici etiam ipsi non probabant. Vnde Arnulphus Lexouiensis laudatâ quidem constantiâ qua causam Ecclesiæ tuebatur, admonet tamen ne eum de pace agetur, minutiis eiusmodi insistat, neve subtiliter & anxiè singula discutiat. Legitur eius ad eum Epistola in 2. tomo

Spicilegij Dacheriani; ex qua multa intelliguntur ad hanc historiam pertinentia.

Magnam mihi lætitiam dignationis vestræ litteræ contulerunt. Omnibus quidem diligentet iteratâ lectione perspectis, nihil inuentum est quod non aut humilitatem saperet, aut zelum iustitiæ redoleret. Placuit mihi zelus vester, quia ipsum robusta commendabat humilitas, mutuóque sibi inuicem fauore zelus & humilitas concurrebant. Sic enim oportet, vt humilitas feruoris incendia temperet, & humilitatis modestiam zelus excitet & accendat, ne aut in pusillanimitatem descendat humilitas, aut in furorem zelus incitatus excedat. His igitur sese inuicem mutua charitate complexis, intellexi tertiam duabus accessisse constantiam, quæ sanctis initiis lætos exitus, & felices forti patientiæ repromittit euentus. Hæc siquidem in vobis nec damna, nec labores attendit, sed omni studio sinceræ conscientiæ testimonium quærens, fortunæ simul & personæ naufragium minoris æstimat, quàm iustitiæ vel virtutis.

Arbitrabantur aliqui, quorum malitia consueuit de aliena conscientia diuinare, quod nescit opus vestrum de superbia, non de virtutis procedere veritate, affectare vos pristinos Cancellariæ mores, in hac quoque dignitate seruare, vt nullus potentatui vestro, nullus audeat resistere voluntati: Gloriosum vobis fore, si procedentem olim de lubrico voluntatis alienæ potentiam vestro possetis nomine vendicare, cùm rectiùs Ecclesiasticæ dignitati reuerentia debeatur, quàm officio sæculari. Sublimatum enim vos, & ad altiora diuina bonitate prouectum; neciam vos scabellum pedis, vel lateris etiam obseruare concessum, sed ipsius diademati capitis imminere, quod scilicet adeò de vestra auctoritate pendeat, vt ipsius ad vos principalis assignatio, & assignationis consignatio debeat pertinere. Idcircò sanè vos inter initia Regalibus obstitisse mandatis, vt in ipso crederetur vniuersitas expugnata, cùm nulla relinqueretur aliis fiducia resistendi, vbi regia illi possent imperia præualere. Addebant & vos inter amicos aliquando dixisse, non fouendos in Principe inconsultos elatæ iuuentutis affectus, sed statim viriliter intemperantiæ resistendum, ne dissimulatio ereet audaciam, vel insolentiam indulgentia prona confirmet. Notos vobis esse omnes Regalis animi motus, quid lenitatis habeat, quid virtutis audeat attentare, ipsúmque prudentiæ vestræ magnificentiam nihilominus agnouisse, quam totiens in oportunitatibus vtilem, & in difficultatibus expertus sit efficacem. Non repudiandum ab eo blandis adulatorum fallaciis consilium salutare, quo consueuerit fulcire nutantia, complanare scrupulos, obstantia dimouere. Quæ verba cùm ad Regis notitiam malignitatis inuidia detulisset, asserebant irreuocabiliter indignatum dixisse, quòd totis vtendum esset viribus, totis artibus obsistendum, quoniam ei de dignitate contentio parabatur: Impossibilem fore concordiam, quoniam nequè vos destinata dimittere, nec ipse quicquam vellet dignitati regiæ derogare.

Igitur de incerto opinionis & malignitatis inuidia procedente iudicio variæ dissentientesque sententiæ ferebantur. Porrò iam processu temporis omnis est sublata dubietas, propositique vestri sanctitas euidentibus argumentis innotuit, adeo vt boni certè compatiantur & gaudeant, & debita cœperit operire confusio malignantes. Certum est hoc, & luce clarius apud omnes extitit, minoris reputasse vos diuitias quaslibet, & præcelsæ fastigium dignitatis, quàm iustitiam quæ ex Deo est, & gloriam Ecclesiasticæ libertatis. Si enim fauori diuino fauorem præferretis humanum, & ad inducendos profanæ nouitatis abusus vestra consentiret authoritas, poteratis non solùm cum summa tranquillitate degere, sed ipsi etiam magis quàm olim Principi conregnare. Quod autem vestram familiam intereſſet, vestro temperaretur arbitrio, & exposito sanguine cæterorum, domesticus status vester ex omni parte seruaretur illæsus. Verùm Sanctitas vestra debitum Episcopalis officij recognoscens, maluit interim sequestrare potentiam, facultates exponere, ipsam quoque personam quibuslibet iniuriis patienter offerre. Euangelicum siquidem illud fidei memoria retinetis summi Pastoris doctrinâ proditum, & firmatum exemplo, quòd pro ouibus & fratribus nostris debeamus animas ponere, non de ipsorum detrimentis detestabilem lucri materiam comparare. Poterat autem onus distributionis leuari, si causa communis communi tractata consilio, communi suffragio niteretur. Firmatam quippe concordiâ Spiritus vnitatem, verum est vexationibus concuti, nulla tamen improbitate con-

uelli. Igitur inualescente malitia, qui ad tempus crediderant, tentationis tempore recesserunt, ducisque sui non tantum facti sunt desertores, sed in castra hostium facto transfugio transcesserunt. Si vero cœptis perseuerantes insisterent, & quoslibet patienter experirentur euentus, in semetipsam vehementia collisa recelderet, & conceptos immunitas desperata frænaret affectus. Sed vbi pertractatis animis singulorum communi causæ priuata præualuit, desperatio resumpsit audaciam, & sepultas spes rediuiua suscitauit denuò quæstiones. Verùm tergiuersantibus, imò præuaricantibus vniuersis ad standum ex aduerso, & opponendum se murum pro domo Israël, virtutis vestræ magnificentia sola relicta est, quæ redemptam semel sanguine Christi suo iterum sanguine redimat libertatem. Licet enim nondum vsque ad sanguinis effusionem causa peruenerit, supplet tamen deuotio meritum passionis, quæ personam vestram minis & terroribus non solùm exposuit, sed obiecit. Et cùm prorsus incredibile sit ipsum in vestram aliquid crudelius excogitasse personam, tamen non satis poterat inter tot indignationis motus bonitas abscondita diuinari: præsertim cùm rerum omnium signa in vestram viderentur perniciem conuenire. Sperauit siquidem vos ad obsequendum terroribus inclinare, tantóque seuerius terrendum censuit, quantò à maiori læsione censuit abstinendum. Denique si vestrum voluisset impedire discessum, non serenitas aëris, non ventorum gratia, non tranquillitas maris, non vos nautarum industria deduxisset. Vbique enim manus vobis regiæ potestatis occurreret, cuius nec diligentia falli poterat, nec potentia circumscribi: sed & quandiu domestica vos complectentis Insulæ brachia continerent, neque vobis tanta nocendi pateret occasio, nec tanta inuidiæ materia garriendi. Nunc vero quibuslibet querimoniis silentia vestra præponderant, & quolibet improbior est fuga vestra congressu, dum nobis fauorem publicum modestia vestra conciliat & ipsum efficacius apud opinionem publicam typo quodam excusantis accusat. Mallet igitur si animum eius seuerior indurauit affectus, præsentem frequentibus vexare molestiis, quàm ad indulgentiam qualibet importunitate compelli: mallet si mitius aliquid quandoque proposuit, vt id liberalitatis eius in beneficium, quàm patientiæ vestræ duceret in triumphum.

Ad summam, frequenti vobis est consideratione tractandum, quæ causa vestra sit, quis aduersarius, quæ parti vestræ studia suffragantur. Et causæ quidem iustitia manifesta est, quoniam pro Ecclesiæ Dei libertate contenditur, quam ille semel in cruce liberatam euicit, & redemptam inpretiabili pretio vniuersis qui ipsius nomine censentur, reddidit vniformem. Sicut enim vna fides est, vna est & libertas, quam identitas Sacramentorum, & operantis omnia Spiritûs simplicitas consecrat & confirmat. In hoc quippe consistit vnitatis Ecclesiasticæ mirabile Sacramentum, quòd sicut vna fides est, vnus Spiritus, & vnum baptisma, ita est vnum manumissionis perpetuæ testamentum, quo nos diuinæ bonitatis adoptio non tantum liberos efficit, sed & cohæredes. In quo quotiens libertati detrahitur, constat fidei nihilominus derogari; quoniam mutuo sibi inuicem ratione connexæ eadem semper & dispendia sentiunt & prouentus.

Porro aduersus eum vobis agendum est, cuius astutiam remoti, vicini; potentiam, seueritatem subditi reformidant: quem adeo crebri successus & fortunæ fecit gratia delicatum, vt quicquid non obsequitur, ducat iniuriam: quem quantò moueri facilius tantò sit difficilius mitigari; apud quem temeritatem non fouet impunitas, sed indilatam delictis irrogat vltionem: Verum humilitati & patientiæ præparat se quandoque tractabilem: viribus non sustinet expugnari, sed planè quidquid fecerit, de voluntate videatur non de impotentia prouenisse. Quod erit potius gloriam quærere, quàm prouentum: quod in Principe posset satis commendabile reputari, si gloriæ materiam virtus & veritas, non vanitas, & dulcis vsque in exitium adulatio compararet. Magnus est multorumque maximus, quoniam nec superiorem habet qui terreat, neque subditum qui repugnet, nec alienis extrinsecus pulsatur iniuriis, quibus ab innato domesticæ feritatis mansuescat affectu, sed omnes qui aduersus eum contentionis causas habent, potius ad vanæ pacis fœdera petitura conueniunt, quàm ad virium experimenta decurrant, quoniam diuitiarum copiâ, multitudine fortium, amplitudine potestatis excedit.

„ Quod sanè contemplati, quorum ope niti, quorum muniri consilio, quorum „ fulciri suffragio debuistis, à vobis velut facto agmine discesserunt, quando ma- „ ximè nominis sui rationem deberent agnoscere, & se vobis suffraganeos non re- „ fraganeos exhibere. Vtinam pristinæ professionis suæ memores extitissent, quæ „ concepta semel in seriem totam futuræ successionis extenditur, & nouo succe- „ dente vetus semper in idipsum obligatio reformatur. Hi sunt qui ad vestram cau- „ sam, imò causam Christi per omnia discrimina prosequendam tenebantur obno- „ xij, si debitum Ordinis sui, & detrimentum Ecclesiasticæ libertatis attenderent: „ sed qua fide, qua charitate vobiscum, imò cum Deo cœperint ambulare, vidistis, „ quia in necessitate vestra nec vtendum dissimulatione, nec sermonibus tempe- „ randum, nec parcendum contumeliis censuerunt, sed totis studiis se se inuicem „ præuenire certabant, vt vnusquisque vos vel magis odisse crederetur, vel in ni- „ hilo peperoisse. Mirabatur Romanus Pontifex, & hi penes quos cum eo summa „ disponendæ Ecclesiæ cura consistit, quod oues in pastorem, quod in patrem fi- „ lij, quod in seipsos denique tanta vehementia gladios contorquerent. Si enim „ potuissent efficere quod quærebant, nec ipsum libertatis nomen, nec spes liber- „ tatis aliqua resedisset, sed tanta iam regiminis Ecclesiastici fuisset secuta confusio, „ vt nihil ordine tractaretur, sed omnia stolido permiscerentur errore, cùm sublatis „ pristinis institutionibus nihil ad debitos suo iure dirigeretur effectus. In his igitur, „ quantum mihi videtur, non nisi inanem vobis potestis collocare fiduciam; quia „ fidelem reconciliationi operam non impendunt, qui causam dissidio præstite- „ runt.

„ Reliqui verò ferè omnes qui in inferioribus sunt gradibus constituti personam „ vestram sinceræ caritatis brachiis amplexantur, altis, sed in silentio suspiriis im- „ plorantes, vt sponsus Ecclesiæ ad gloriam sui nominis felici vota vestra secundet „ euentu. Nullus tamen est qui se vobis amicum audeat confiteri, sed quò magis „ odisse credantur, veteres inimicitiarum causas allegant, ne indicta velut in cæ- „ teros proscriptione damnarentur. Fertur enim de suspicione sententia, nec ad „ irrogandam pœnam veritatis argumenta quæruntur, sed inuoluuntur æqualita- „ te supplicij, quos culpa non æquauerat qualitate delicti. Profectò gratissima „ vobis eorum debet esse compassio, quia licet animos sublimium, minorum vota „ non moueant, indignationem tamen diuinæ etiam Maiestatis expugnant, vt tan- „ tò fiat ad indulgentiam pronior, quantò ab humiliore fuerit reuerentia suppli- „ catum. Respicit enim in orationem humilium, causam potiùs reputat, quàm „ personam, vt causæ semper iustitia sua quantumcunque dilata respondeat, & „ personæ nihilominus merces meritis compensata concurrat. Eorum igitur apud „ Deum vobis poterit prodesse deuotio, sed apud Regem sicut nullam impetrandi „ fiduciam habent, sic nullam fiduciam supplicandi.

„ Ad hæc si studia Procerum ducitis inquirenda, certum est eos aduersus Ec- „ clesiam Dei quasi fœdus inuicem contraxisse, vt vtilitates eius semper impe- „ diant, & dignitatibus incessanter obsistant, quia totum sibi reputant deperire, „ quicquid eius vel honori, vel prouentui viderint accessisse. Instant alacriùs, eo „ quòd eis grata de temporis oportunitate resurget occasio, quia vires eis Regiæ „ suffragantur, quoniam prædicant se in his ad statum Regni conseruandum fi- „ delem diligentiam adhibere. Aiunt prædecessores nec tantas vires, nec tantam „ potestatis amplitudinem habuisse; non oportere eum indigniùs regnare, vel „ remissiùs operari, dignitati magis quàm vtilitatibus intendendum, cum plerum- „ que cupiditatem lucra redoleant, dignitas semper reuerentiam augeat, & glo- „ riam maiestatis illustret. Attribuunt ergo dignitati quicquid olim de potestate „ constat esse præsumptum, licet illud nec fidei concordet, nec rationi conueniat, „ nec consentiat æquitati. Ille verò auidiùs quàm expediret blandos adulantium „ sermones amplectitur, fidem reputans, quod nihil aliud quàm dolum maligni- „ tatis esse nouissimo deprehendet effectu. Si quis enim eorum altiùs vota discutiat, „ intelliget quia callidè sibi gratiam eius, & ipsi laboris ac detrimenti materiam „ præparant in futurum. Ad hoc totis anhelant desideriis, totis artibus elaborant, „ dummodò eorum non innotescat intentio, vel scilicet eius quandóque potentia „ reprimi possit, ipsisque vetus delictorum importunitas, & noua delinquendi li- „ centia reparetur. Horum quantò promptior est malignitas, tanto est efficacior

ad

ad nocendum, quia eis familiaritas occasionem præstat, & auctoritatem excellentia subministrat.

Præter hæc si extraneorum subsidia discretio vestra consideret, in illis cum gratia statim effusæ liberalitatis concurrunt, sed postmodum tædio diuturnitatis tepescit affectio, & liberalitas impendij quantitate lassatur. Onus quippe modicum itineris longitudine certum est ingrauari, & domesticæ sarcinæ onus sæpe præponderat alienum. Hæret altiùs, difficiliúsque conuellitur qui de præcedentibus meritis adoleuit affectus, semperque se verecundia reputat obligatam, donec saltem quæ præcepta sunt, vberiùs compensata soluantur. Constat itaque delicatè tractandos esse quos ad beneficium vltroneæ gratia caritatis inuitat, nec oblatum liberaliter poculum quis absorbeat alienum, sed citra votum etiam largientis manus continendæ sunt, ne alienam virtutem necessitas vel impudentia nostra consumat.

Hæc sunt quæ bonum est vestram crebriùs tractare prudentiam, & rationis instrumentis sæpius expensa reuoluere, & sic omnia quasi sub vnum conferatis aspectum, vt quid singula ponderis habeant, pleniùs de ipsa possit collatione perpendi. Cæterum media vobis erit via securior, vt nec propositum vestrum aduersitatis austeritas interuertat, nec conscientia veritatis obduret, ne vos vel pauor desperatum faciat, vel confidentia pertinacem. Tolerandum quippe est quod sine crimine potest, fideique periculo temperari, multaque ad tempus dissimulare necesse est, quæ statim nequeunt emendari, donec tranquillior nobis Spiritus auræ leuioris aspiret. Non enim semper eosdem diuersa tempora repræsentant euentus, sed præsentia nobis quandoque præteritorum detrimenta restaurant. Circa contingentia nihil stabile sibi potest infirmitas humana præfigere, nec de suorum etiam niti possunt affectibus animorum; sed & ipsos fortuitis casibus cohærere necesse est, & ad singulos eorum motus singulas effingere voluntates. Totis siquidem studiis coguntur exquirere quod ab eis modò nullis poterat precibus impetrari, quia dexteræ Excelsi repentina mutatio totam docet illicò mansuescere feritatem; sic est: In manu Dei corda sunt hominum pariter & personæ, parique facilitate, & personas de medio tollere potest, & animos immutare. Super quo spem vobis certissimam tribuant conscientiæ puritas, & momenta fortunæ, quia nec ea quæ vobis aduersantur æterna sunt, nec sperantem in se confundi iustitia diuina permittet. Inclinabit siquidè Deus animum Principis & aduersum sua bonitate conuertet, vt Regnum & sacerdotium paribus sibi inuicem cooperentur auxiliis, mutuam sibi reuerentiam, mutuam exhibeant caritatem. Si quis enim prouida prudentiæ veteris instituta consideret, à quibus tam religionis Ecclesiasticæ quàm Regalis excellentiæ iura fluxerunt, cognoscet ea tanta sibi inuicem rationis necessitate connexa, vt plurimam alterum de altero contrahat firmitatem. Vnde si quid inuicem violentiæ vel iniuriæ fuerit irrogatum, in eum qui irrogauerit constat esse vertendum: quia neque pax Ecclesiæ sine Regno neque Regno salus poterit nisi per Ecclesiam prouenire. In caput igitur actoris reuertetur iniuria, ipsumque sibi manus intulisse nouissimo comparebit effectu.

Interim si quid vobis serenitatis cœperit apparere, occasionem vestra sapientia non repellat, sed oblatam prompto colligatis amplexu. Super quo si quid tractandum inciderit, nolite singulos articulos nimia subtilitate discutere; quia subtilitas contentionem parit, contentio vero sopiros odiorum ignes quasi quibusdam flatibus excitat & accendit. Non erit vobis ad singularia decurrendum, sed quasi generalibus studiosius inhærete; quia salua res est, nisi pactiones specialiter expressæ perimant libertatem. Si enim nos fidei profitemur, & reuerentiæ & obsequij debitores, si bona & personas nostras honorari & vtilitatibus eius offerimus impendendas, sed Regias dignitates, & antiquas consuetudines, in quibus legi Dei non obuiant, promittimus obseruare, non lædit, quia in his omnibus contra debitum nullatenus obligamur. Si ergo sub hac vel simili verborum conceptione, pacem vobis & vestris bonitas diuina parauerit, interpretatione verborũ futuris reseruate temporibus, quia nec ipse vobis tot mouebit de extero quæstiones, & vos in omnibus poterunt experimenta præsentia reddere cautiorem, sed neque vobis apud homines gloriam videamini quærere vel triumphum, sed Re-

„ gi tanquam præcellenti omnis honor, omnis victoria conferatur, dum tamen vobis liceat coram Deo conscientiæ vestræ testimonio gloriari. Ego verò fidele paci vestræ ministerium, vt deuotus, ita promptus impendam, quoniam aduersitati vestræ Deo teste compatior, & personam vestram, & causam sinceræ brachiis caritatis amplector. Certum siquidem est quia fortunam vestram & personam velut quoddam holocaustum pro fratribus vestris Deo in odorem suauitatis offertis, vt labor vester nobis cedat ad requiem, inopia vestra nostras redimat facultates, & quod residuum libertatis est, patientia nobis vestra confirmet. Proinde sic agendum erit mihi, vt me vobis prima facie profitear inimicum, quia amicum profitenti neque fides habebitur, nec aliquis præstabitur accessus. Poterit igitur conciliando fauori simulatio deseruire, vt vtilitati vestræ cautius virtus operis, & industria sermonis incumbat.

„ Proinde consolamini, quia de aduentu eius ad partes istas plurima nobis commoditas incipit apparere, quia præsens efficacius ab his qui vos diligunt, poterit eorum auctoritati cedere, adquiescere consiliis, precibus inclinari. Venit autem animi solito mansuetioris, vt aiunt, quia animum eius licet ipse dissimulet, quædam præsagæ futurorum amaritudines compellunt, quoniam intelligit in plerisque factis scintillas quasdam ad excitanda incendia confoueri. Mouetur enim Francorum inuidiâ, calumniis Flandrensium, Galensium improbitate, Scotorum insidiis, temeritate Britonum, Pictauorumque fœderibus, interioris Aquitaniæ sumptibus, Gasconum leuitate; & quod grauius est, simul ac fere omnium quoscunque ditioni eius constat esse subiectos. Suspectam etiam habet Romani Pontificis quam ipse motu repentino contraxit offensam, Regnique status adeo de absentiæ vestræ causâ confusus est, vt nec Ecclesiastica, nec secularia suo procedant ordine, neque quisquam sciat quid iuri Ecclesiastico, quid seculari debeat assignare. Pro his omnibus proposuit primò cum Rege Francorum quibusdam conditionibus conuenire, vt suo & ipsius terrore conuicto facilius possit cætera complanare. Disposuit etiam sicut aiunt, in plerisque mitius agere, vt in pacem omnia dissimulatis reuocentur iniuriis, & ipse celeri reditu ad reprimendam Galensium reuertatur audaciam, priusquam cum eis Scoti Britonesque conueniant & Albania, sicut prophetatum est, incipiat indignari. Venit igitur imperata facturus, si fuerit, qui sciat vel audeat imperare, vtilius æstimans aliquid ad tempus de fastu veteris supercilij sequestrare, quàm expectare, vt in perniciem eius quæ prædicta sunt, omnia vel pleraque concurrant. Valete. Dominus personam vestram conseruet incolumem, & aduersitatem vestram velociter ad secundos reducat euentus.

1168. Ad annum 1168. refert Mathæus Parisiensis commercium Regis Henrici cum Reginaldo Coloniensi contra Alexandrum Papam & Thomam Cantuariensem: sed proculdubio serius quàm oporteat: hoc enim anno Ioannes de Oxonia Româ redierat, iamque ante cum schismaticis communiearat, & hocce tempore agebatur de pace per legatos: cui cum præcipuum obstaculum afferre crederetur Gilbertus Folioth Episcopus Londoniensis, cuius consilio Rex ad schismaticos litteras dedisse ferebatur, vt Alexandrum à Thomæ patrocinio auerteret, ad eum Papa sic scripsit.

„ *Alexander......* Memoria tua non credimus excidisse qualiter Charissimus in Christo filius vester Henricus Illustris Rex Anglorum multa à nobis olim precum instantia requisiuit, vt ab Herefordensi Ecclesia cui præminebas, de te in Londoniensem Ecclesiam translationem fieri pateremur. Vt autem suæ petitioni nostrum impertiremur assensum, necessitatem pariter & vtilitatem proponebat, asserens quod Ciuitas illa quasi Regia sedes existeret, & quia te religionis & discretionis virtute crederet præminere, consilio tuo super his quæ saluti animarum expedirent, & ad Regni augmentum pariter & conseruationem spectarent, temporaliter & spiritualiter vti volebat, & ideo magis proximum te desiderabat habere. Vnde attendentes quàm vtiliter prudentia & religio tua saluti eiusdem Regni & Regis posset consulere, & quanta inde valeat commoditas prouenire, libenter suis precibus acquieuimus & te concessimus in Londoniensi Ecclesia promoueri. Vnde quanto benignius eius beneplacitum & voluntatem compleuimus & tuæ pariter exaltationi intendimus & honori tanto probitas tua circa incrementum

& conseruationem Ecclesiæ amplius deberet eniti & attentius circa hoc laborare, vt fructum quem idem Rex nobis proposuit & nos speramus, exhibitione operis & ipsâ rerum experientiâ cognoscamus. Quomodo autem Rex prædictus à deuotione Ecclesiæ animum auertit, & iam in multis, sicut appellationibus & visitationibus vestris, communicando etiam excommunicatis nominatim & schismaticis & confœderando se eis, & in eo etiam quod venerabilem fratrem nostrum Thomam Cantuariensem Archiepiscopum de Regno suo exire coëgit, quasi persequi & impugnare videtur, te non credimus ignorare. Quapropter solicitudinem tuam rogamus, monemus atque mandamus quatenus adiuncto tibi venerabili fratre nostro Roberto Herefordiensi Episcopo eundem Regem solicitè commoneas & studiosâ exhortatione inducas, vt huius proposito prorsus relicto, in eo quod excessit, sicut dignum est, satisfaciat, à prauis actibus omnino desistat, Creatorem suum puro corde diligat, Matrem suam Rom. Ecclesiam solitâ veneratione respiciat, nec eam visitare volentibus inhibeat, appellationes ad eam factas nullo modo impediat, & prædictum nostrum Fr. Thomam Cantuar. Archiepiscopum ad sedem suam benignius reuocans & reducens, in B. Petri & nostra reuerentia firmus immobilisque consistat, & ad opera misericordiæ ac pietatis intendat, vt ille per quem Reges regnant temporale sibi Regnum conseruet in terris & sempiternum largiatur in Cœlis. Et nisi ista maturius correxerit, timendum sibi erit, ne & Deus ei pro his omnibus grauiter irascatur, & in eum & in suos debeat grauius vindicare, & nos ipsi id non poterimus diutius in patientia sustinere. Nec ista pro nobis, quantum pro eo proponimus, cuius gloriam & honorem totis affectibus exoptamus.

Has litteras melle potiusquam felle & amaritudine plenas accepit Gilbertus eo animo quo decebat eum, qui se omnino Ecclesiæ submittebat: atque vt Alexandro satisfaceret, responsorias dedit affectus quoque sui & pietatis testes, Regemque conatus est in multis quæ ei obiiciebantur, excusare. Sed & præterea admonuit, non expedire Ecclesiæ nec summo Pontifici Regem Christianum & verè Catholicum ad extremas angustias propellere, graues enim esse morsus irritatæ necessitatis: iamque imminere ingentia pericula, nisi præcaueantur, eaque à multis res nouas molientibus, toto animo exoptari. Sic ergo ipse.

Mandatum vestrum Pater in Christo Charissime, debitâ veneratione suscipientes, illico filium vestrum charissimũ illustrem Anglorum Regem adiuimus & adiuncto nobis venerabili fratre nostro Roberto Herefordensi Episcopo iuxta vestri formam mandati diligenter conuenimus: cui singula quæ vestris nobis expressa sunt litteris ante oculos ponentes, ipsum obsecrando & quantum Regiam decebat Maiestatem arguendo, constanter & instanter hortati sumus, vt vobis satisfaceret, & si à rationis tramite deuiauerat, ad viam veritatis & iustitiæ redire nostra per nos reuocatus admonitione non tardaret: & vt à Patre piè commonitus à prauis actibus omnino desisteret, Deum puro corde diligeret, Matrem suam sanctam Romanam Ecclesiam solita veneratione respiceret, nec eam visitare volentibus inhiberet, appellationes ad eam factas non impediret & Patrem nostrum D. Cantuariensem Archiepiscopum benignè reuocans & reducens in B. Petri & vestra reuerentia firmus immobilisque persisteret, & pietatis intendens operibus Ecclesiasticas personas non grauaret, nec per se nec per alium grauari permitteret: vt ille per quem Reges regnant, temporale sibi Regnum, conseruaret in terris, æternum sibi largiretur in cœlis. Alioquin si monitis salubribus non adquiesceret, sanctitas vestra quæ huc vsque patienter sustinuit, vlteriùs in patientia sustinere non posset. Ipse verò correctionem nostram multâ gratiarum actione suscipiens multaque animi modestiâ consequenter ad singula respondit. Imprimis asserens mentẽ suam à vobis nullatenus auertisse, nec id vnquam mentis proposito concepisse, quin dum paternam sibi gratiam exhibueritis, vos vt patrem diligat & S. Romanam Ecclesiam veneretur & foueat, & sacris iussionibus vestris saluâ sibi suâ regnique sui dignitate, humiliter attendat & obediat. Quod si vos aliquandiu non respexit solitâ reuerentiâ, hanc huius rei causam asserit esse; quod cum vobis in necessitate toto corde, tota mente, totis viribus, adstiterit, sibi postmodum in necessitate per nuncios recurrenti ad vos dignè pro meritis vestra Sanctitas non respondit: sed in omni ferè petitione sua se repulsam sustinuisse conqueritur

„ & erubescit. De paterna confisus gratia, qui filium dolentem exaudit, vultus sperans & exspectans lætiores in B. Petri & vestra, vt dictum est, fidelitate immobili constantia perseuerat. Id est quod sanctitatem vestram visitare volentem, nullum prorsus impediet, sed nec vt asserit, hactenus impediuit. *In appellationibus ex antiqua Regni sui consuetudine id sibi iuris vendicat & honoris*, vt ob Ciuilem causam nullus Clericorum Regni sui nisi antea authoritate & mandato ius suum obtinere nequear, ad te appellare queat. Quod si nec sic obtinuerit, Excellentiam vestram, ipso in nullo reclamante, cum volet quilibet appellabit. In quo si iuri vestro, vel honori præiudicatur in aliquo, id se totius Ecclesiæ Regni sui Concilio correcturum in proximo iuuante Domino pollicetur. Imperatorem illum etsi schismaticum nouerit, à vobis tamen excommunicatum esse vsque hodie non resciuit. Quod si denunciatione vestra resciuerit, si fœdus illicitum cum ipso vel quolibet alio iniit, & hoc Ecclesiæ Regni sui iudicio simul in Concilio se correcturum promittit. *Patrem nostrum Cantuariensem Archiepiscopum* à Regno suo se nequaquam expulisse asserit: vnde sicut vltroneus recessit, sic ad Ecclesiam suam, cum sibi sederit animo, plenâ pace reuerti sibi liberum erit, dum tamen in satisfaciendo super his, vnde conqueritur, Regias sibi in quas iuratus est, dignitates velit integrè conseruare. Si qua vero Ecclesiastica persona vel Ecclesia ab ipso vel à suis se grauatam ostenderit, satisfactioni plenæ totius Ecclesiæ iudicio paratus erit. Hoc à Domino nostro Rege in responsis accepimus, qui causam suam plurimum sibi iustificare videretur, cum in omnibus quæ prædicta sunt, Ecclesiæ Regni sui iudicio se pariturum promittat. Vnde vestræ supplicandum existimamus excellentiæ, quatenus illud præ oculis habentes, *calamum quassatum non conteres, linum fumigans non extingues*, zelum illum sanctum qui ad vlciscendam omnem Dei Ecclesiæ iniuriam succensus est, si placet ad tempus intra fines modestiæ cohibeatis, ne vel interdicti sententiam, vel vltimum illud præcisionis clogium proferendo, Ecclesias innumeras subuerti miserè doleatis, & tam Regem ipsum quàm innumeros cum eo populos à vestra quod absit obedientia irreuocabiliter auertatis. *Sanguis Regius, tum se demum permittit vinci, cum viceris, nec verecundatur cedere cum superanis* Insipienter attamen in charitate non ficta sic loquimur Si huius rei finis extiterit, vt amissis omnibus D. Cantuariensis exilium iuge sustineat, & vestris, quod absit, mandatis vlterius Anglia non obediar, fuisset satius patiẽter ad tempus sustinuisse, quàm tanto seueritatis zelo deseruisse. Quid enim, quod pluris est nobis, si ab obedientia vestra persecutio separare non poterit? Non deerit tamen, qui genua curuet ante Baal & de manu Idoli pallium Cantuariense non habito Religionis delectu suscipiat: nec deerunt qui sedes nostras occupantes & Cathedris nostris insidentes, ipsi tota mentis deuotione obediant. Iam multi pronosticant ad talia, optantes vt veniant scandala & directa ponantur in curua. Vnde Pater sanctissime, non propria plangimus aut ploramus incommoda. Nisi enim his malis celerius occurratis, secundam Ecclesiæ Dei subuersionem pertimescimus, ita vt ob viræ tædium optemus periisse diem, in qua nati sumus.

Strages Francorum in Sicilia. Ex hisce litteris apparet quàm sapiens & modestus esset iste Regis Consiliatius, quamque sedulo Ecclesiæ paci consuleret. Nihilominus tamen quia Rex durius agebat cum Thoma, ab Alexandro vehementer increpitus est, quippe existimabat non id fieri absque eius consilio. Quàm verò reuerenter Episcopus & patienter latam in se ab Archiepiscopo sententiam susceperit, dicetur ad annum sequentem.

Eodem anno teste Monacho Antissiodorensi, in Sicilia de Francigenis qui in Curia willielmi II. Siciliæ Regis degebant, lamentabilis vbique strages edita fuit. Rem sic ille narrat. *Ipso anno circa dies Paschæ in Sicilia grauis est exorta seditio. Cancellarius enim Regis qui erat Francigena tunc plurimum potens, cumà plurimis adiretur in Curia, Quidam Curiæ potentes in vnum eiusque Complices conspirauerunt, & Sigillum Regis transformantes litteras Sigillo adulterino signatas vbique per Regnum direxerunt, vt quotquot ex Francis reperirentur, capitaliter punirentur. Primò igitur in vrbe Messana factionis Authores nefandum detexère consilium, & Clericum dehinc asino super impositum ligatumque, ita vt os eius asini posteriora respiceret, per totam Vrbem vapulando duxerunt, & horrendo demum discerpsère supplicio. Deinde quotquot Francigenas*

reperère, puniti sunt. Sed & per diuersa loca strages non modica facta est. Res tandem Regi delata est & in seditionis Authores durius vindicatum. Eiusdem rei meminit Petrus Blesensis, tunc willielmi Præceptor: qui vt Stephanum Cancellarium è Regno expulsum, seque etiam Siculorum insidiis appetitum vidit, postquam è morbo in quem forte ob stragis mortisque propriæ metum inciderat, conualuit, sigillum quod sibi traditum fuerat, tanquam Sigillorum custodi, resignauit & in Franciam rediit.

Anno 1169. rursus Alexander Pontifex scripsit ad Regem Henricum pro pace 1164.
& restiturione bonorum Thomæ Cantuariensis, conatusque est & per legatos & per Regem Ludouicum dissidio finem imponere, sed assequi non potuit. Quoniam ergo historiam istam quæ ab Academia nostra non abludit, huc vsque perduximus, quæ deinde secuta sunt, operæ pretium est attexere. Tales igitur extant Alexandri ad Henricum litteræ apud Mathæum Parisiensem.

Alexander...... Quàm Paternè & quàm benignè Regiam sœpius excellentiam conuenimus, & per litteras ac nuncios frequentius exhortati fuerimus, vt venerabilem fratrem nostrum Thomam Cantuariensem Archiepiscopum tibi reconciliare deberes, & sibi & suis Ecclesiis cum cæteris ablatis restituere, sublimitatis tuæ prudentia non ignorat, cum id toti fere Christianitati publicum & manifestum existat. Vnde quoniam in hoc huc vsque minime proficere potuimus, nec animi tui motum blandis ac leuibus emollire, tristes efficimur & dolentes, & Nos sœpe hac fiducia nostra frustrari dolemus, præsertim cum te sicut Charissimum filium sincerius in Domino diligamus, cui in hoc graue periculum imminere videtur. Et quoniam scriptum est, *Clama ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam: & annuncia populo meo scelera eorum*, duritiam tuam sicut hactenus contra iustitiam & salutem vestram non duximus vlterius supportandam, nec præfato Archiepiscopo os de cætero aliqua ratione claudemus, quin officij sui debitum liberè exequatur, & suam & ecclesiæ sibi commissæ iniuriam Ecclesiasticę seueritatis gladio vlciscatur.

Similiter ad Thomam scripsit se deinceps non prohibere quominus in detentores bonorum Ecclesiasticorum sententiam vibret excommunicationis, exceptis tamen Regis, Reginæ & liberorum personis; *prouidentia tamen & circumspectione adhibita quam modestia sacerdotalis requirit.* Hoc vbi intellexit Gilbertus Londoniẽsis, nõ dubitauit quin quã primum à Thoma excomunicãdus esset. Itaque Dominica prima Quadragesimæ ad declinandam illius sententiam conuocato Clero Ciuitatis & populo in Ecclesia S. Pauli Romanæ sedis audientiam appellauit, etiam ante quàm significata fuisset ipsi excommunicationis sententia. Thomas verò seu ignarus rei, seu certior factus sententiam ad eum talem misit latam apud Claram Vallem.

Thomas D. G. Cantuariensis Episcopus & Apostolicæ sedis Legatus, Gilberto Londoniensi Episcopo, vtinam vero fratri declinare à malo & facere bonum. Excessus vestros dum licuit supportauimus, & vtinam mansuetudo patientiæ nostræ quæ nobis supra modum damnosa extitit, in totius Ecclesiæ perniciem non redundet. Sed quoniam patientiâ nostrâ semper abusi estis, neque D. Papam neque Nos in verbo salutis vestræ voluistis audire, sed obduratio vestra semper in deteriora excreuit, vos vrgente necessitate, officio, ratione & iure id persuadente, ex iustis & manifestis causis Anathematis sententiâ percellentes excommunicauimus & à corpore Christi quod est Ecclesia, donec condignè satisfaciatis, amputauimus. Præcipimus ergo in virtute obedientię & in periculo salutis, dignitatis & ordinis, quatenus prout Ecclesię forma pręscribit, ab omnium communione fidelium abstineatis, ne vestra participatio Dominicum gregem contaminet ad ruinam, qui vestrâ doctrinâ erudiendus & exemplis reformandus erat ad vitam.

Dat quoque idem Thomas literas ad Decanum & Clerum Londoniensis Ecclesiæ, præcipiens in virtute obedientiæ, vt à communione sui Episcopi penitus abstinerent. Episcopus vero accepto humiliter mandato paruit & ab ingressu Ecclesiæ teste Radulfo & Mathæo, patienter abstinuit. Et quia appellauerat Papã, statim ad eum ire festinauit. Verum senectutis incommodis impeditus adire non potuit. Pro eo verò Arnulphus Lexouiensis ad Papam scripsit, inno-

centiamque viri probauit. Eius Epistola est ordine 63. estque huiusmodi.

Personam D. Londoniensis apud excellentiam vestram diligentius commendare superuacuum duxi, quia quod publicè notum est, nec accusatione solēni nec multâ commendationis instantiâ certum est indigere. Siquidem plenitudo virtutis eius scientiæ tot apud nos inotuit argumentis, tot subnixa suffragiis, tot vtilitatibus approbata est, vt quod in multos dignatio diuina distribuit, hoc in ipsum maioris affluentiæ gratia cumularit. Tractus est tamen iam diu homo sanctus in causam; si tamen causa dicēda est, vbi nullā potuit contradictio facere quæstionē, vbi nullum litigium, nulla iudiciarij ordinis forma præcessit: vbi sine reo & teste idem actor & iudex solitatiam formauit de singulari voluntate sententiam. Felicem se iste & omni donatum beatitudine iudicaret, si ei Iudex suus auditorii communis aream impertisset, si citatus venire, si conuentus respondere, si denique dubium experiri potuisset sententiæ fatalis euentum. Sed in ipsum de alio regno, de transmarinis partibus, de longinquo, scilicet velut in occultis sagitta transmissa est, hostis dum præuideri metuit, gladium protinus capiti nescientis illisit. Solent patres filiorum delictis virgam prius adhibere quàm baculum: & si correctio moderata non proficit, seueriora postmodū flagella consumunt. Vtilius fuerat pepercisse personæ in qua se nouerat totā scandalizare prouinciam, quia ad bonum pacis nō tam pœna vniusquàm multorum gratia profuisset. Videtur de motu animi magis quàm de charitate processisse quod factum est, quia totam se protinus ad pœnam irrogandam potentia præsidentis effudit, nihil reseruans in posterum in quo vel dispensare prudentia posset vel misericordia subuenire. Fuerat fortassis primùm ab Episcopali suspendendus officio, ab altaris ministerio prohibendus, à liminibus sequestrandus Ecclesiæ, vt contumax nouissimè gladio feriretur: nec ad perniciem fratris libentius cucurrisse, sed cogi videretur inuitus. Neque enim salutem hominis velle credendus est qui festinat ad sanguinem, sed delinquentes Ecclesiastica etiam censura præmunit: vt scilicet liberentur dilecti quos pretiosi sanguinis redemit effusio, & fugiant à facie arcus, vt in contumaces tantum spicula superbè prouocata descendant. Quod si etiam certum sit transitum litteris & legatis ad eum peruium non fuisse, sed omnem viam legitimis edictis secularis potentiæ terrore præclusam, delictum alienum innocentiæ istius præiudicare non debuit, nec ipsi de iure potuit pœna quam non merebatur, infligi. Veruntamen est delusa potestatis astutia sagacitate perferentium aliquas ad ipsum litteras & mandata venisse, quibus tota diligentia paruit, omnibus scilicet vel denunciatis publicè vel effectui debito mancipatis.

Porro si in tanto discrimine rerum consulenda videtur præsidentis authoritas, Nunciis huius ad eum omnis negabatur accessus, nullumque paternæ charitatis extabat indiciom, vbi ei consilij gratia simul & remedij copia tollebatur. Ad hæc nobis qui rerum veritatem ex magna parte tam experimento quàm fideli de proximo relatione cognouimus, licet apud Maiestatē vestram de pura testimoniū conscientia perhibere, virū inter minas alterius potestatis & alterius insidias constitutū, quatenus ad eum peruenire potuit, Ecclesiast. semper præceptionibus obedisse, nec ab initio discordiæ causam vel postea fomentum aliquod audaciæ prestitisse. Ille verò sicut dictum est, non obseruatâ causâ vel ordine virum cuius locus est in Ecclesia, ad scandalum omnium bonorum in facie confudit Ecclesiæ & animā sanctam amaritudine simul & mœrore cōpleuit. Benedictus autē Deus qui aduersus huiusmodi S. Rom. Eccles. nobis ad solenne refugium & remedium salutare constituit, vt eius scilicet præsulatu reducatur ad formam, quod cuiuslibet insolentia vel imperitia denigrauit ad culpam. Siquidem quod actum fuerat, vestræ nimirum discretionis authoritate correctum est, accepto scilicet ab isto iuramento, quod in tempore vobis complacito, super his de quibus agebatur, mandatis Apostolicis obediret. Stabat ergo vir innocens sub vestri securus exspectatione mandati, sed posterior emissa est seuerior quidem priore sententia, nulloque mandato nulloque præmisso cuiuslibet vocationis aut conuentioois alloquio, in idem vinculū, imò fortius litteris Maiestatis vestræ retrusus est, reique remedium mansuetudinis vestræ in quo respirare cœperat, est ablatum. Mirati sunt qui audierunt tantum aduersus innocentiam personę, tantum aduersus ordinem iurisprudentiæ vestræ subripi potuisse, cum ipsum à religione iuramenti nullatenus defeciuisse

constaret, nec ipsum postmodum in aliquo iudicialis experientia condemnasset. Certum est & omnibus Regni illius Incolis manifestum hominem sanctum in his quæ malè acta sunt, nihil voluntate, nihil consilio, nihil ope deliquisse, eique generale testimonium de pura omnium cōscientia perhibetur ipsum ecclesiast. semper præceptionibus fideliter obedisse. Sanè verum est tam ipsum quā alios incumbentis Potētię vehementiā timuisse, maiorisq; periculi necessitate compulsos dissimulasse plerumque & sæpius exhibuisse modestiam quàm rigorem, & tanquam seductores motum potestatis consultis aliquando blandiciis deliniisse, vt eis veritatem iustitiæ quatenus id fieri poterat, puritas conscientiæ reseruaret. Profectò in articulo diei illius vidimus statum Ecclesiæ partium nostratum sub tanto discrimine constitutum, vt scissuræ quantitatem nulla potentia, nullæ diuitiæ, nulla posset ad plenum diligentia resarcire: nec exsors tanti mali ipsa etiam Ro. Ecclesia præterisset, nisi incendium quod excrescebat, Pontificalis temperantia restinxisset. Super quo quatenus possumus de intimo cordium sanctæ prouidentiæ vestræ gratiarum referimus actiones, quod paterna nobis clementia pepercistis, & malum à nobis longanimi patientia studuistis auertere, quod nostris credebatur proculdubio ceruicibus imminere. Inde est quod post multos metus laboresque diutinos & naufragium imminens portus nobis securitatis & tranquillitatis incipit apparere, certaque spe per merita vestra lætos exitus & iocundos præstolamur euentus. Porro licet personam pro qua scribimus facile sit in omnibus excusari, testimonia tamen & preces venerabilium personarum benignitati vestræ credidit offerendas, quæ nulla vnquam audacia vestram attentarent in aliquo fallere sanctitatem. Quod si ad omnimodam fidei firmitatem vlterius procedendum crediderit vestra discretio, paratus est coram Legatis vestris aut personis quibus hoc vobis delegare placuerit, omnem à se culpam manifesta veritate depellere, & si res altius discussæ fuerint, inuenietur in plerisque laudem quoque plurimam sagaci solertiâ meruisse. Affectabat omni desiderio ad vestram venire presentiam; idque iam secundò an posset expertus est, sed progressum aliquatenus ætas prouectior, personæ grauitas, difficultas itineris & senectuti semper cognata debilitas reduxerunt. Ad hæc non solum nostra pro eo, sed totius Regni, immo etiam Regnorum desideria pietatis vestræ genibus aduoluuntur, vt secundum datum à Deo vobis spiritum iustitiam eius conseruetis illæsam, aut si quid etiam imperfectionis est, oculi vestri videant æquitatem, quia nihil de indulgentiæ beneficio consequetur, quod non excēdentia personæ merita recompensent. Et nos quidem ista ad nullius suggillationem, sed ad huius prouentum scribenda censuimus, quia & huic Apostolica poterit gratia prouidere & aliis nihilominus de eiusdem discretionis & mansuetudinis copia subuenire.

Interim verò Pontifex duos Legatos à Latere ad pacem conciliandām misit M. Viuianum & Gratianum, quorum ille professor olim fuerat in Academia Parisiensi, hic Eugenii, olim Papæ, propinquus erat. Illi autem cum apud Baiocas in Normania rem prope ad exitum perduxisse crederentur, Willielmus Archiepiscopus Senonensis illis mandauit, ne quid sine suo consilio & assensu, prout illis à Pontifice mandatum fuerat, concluderent. Itaque infecto negotio è Regis Curia recesserunt. Igitur Rex putans sibi illudi, iratus quoque quod Thomas Episcopos Anglię excommunicasset, per solennes Nuncios has dat ad Papam litteras, quibus se ab eius obedientia recessurum minatur, ni Thomam comprimat.

Vestræ, Pater Sanctiss. innotescit serenitati, quanta me & terram meam affligit molestia, quantis me vexauerit iniuriis Thomas ille aduersarius meus, cum teste conscientia nihil meruerim, nihil gesserim tantâ contumeliâ dignum. Nunc autem innumeris præcedentibus nouam adiecit iniuriam, cum affligere non desinit innocentem. Vestra siquidem fultus authoritate, vt asserit, deuotos & fideles Ecclesiæ Romanæ filios Londinensem & Satesberiensem Episcopos cum quibusdam familiaribus meis anathematis sententia innodauit, cū nullā aduersus hos haberet rationabilem causam. Hoc autem quàm sit mihi intolerabile, quamque famæ meæ & vestræ generet læsionem, vestræ credo non incognitum prudentiæ. Videtur mihi etiam quod me quasi derelictum proiecerit paternitas vestra cum ad ignominiæ meæ augmentum, flagitiosum in me grassari permittit inimi-

" cum, mei reprimit iniuriarum vehementiam paternæ correctionis moderatio. Ve-
" ſtram igitur obſecro ſuppliciter & adiuro, vt iuſtum eſt, celſitudinem, vt quem
" filio debetis, operum exhibitione monſtretis affectum, & illatam mihi & perſo-
" nis meis & terræ meæ iniuriam abſque tardatione emendare dignemini, & quid-
" quid aduerſarius meus contra iuris ordinem, contra me & perſonas Regni, Clericos
" & Laicos ſtatuit, irritum habeatis & vacuum.
" Petitionibus enim quas paternitati veſtræ porrigimus, aſſenſum de iure præ-
" bere tenemini, maximè cum petitionibus veſtris, quas mihi Nuncij veſtri Vi-
" uianus ſcilicet & Gratianus proponebant, quatenus ſæpe fato Archepiſcopo
" Cantuarienſi Archiepiſcopatum ſuum & amorem noſtrum redderemus, nos poſt-
" poſito honore noſtro conceſſimus coram ipſis Legatis & octo Archiepiſcopis &
" Epiſcopis & Abbatibus multis, licet ille abſque conſcientia noſtra & coactione
" aliqua à Regno exierit, vt bene & in pace rediret & omnes poſſeſſiones ſuas
" haberet, ſicut habuit quando à Regno exiuit omnes qui cum eo vel pro eo exie-
" runt ſaluis dignitatibus Regni noſtri. Serenitatē igitur veſtram obnixè rogamus,
" quatenus attentè conſideretis honorē & vtilitatē quam vobis & curiæ veſtræ contu
" limus, & in futurum, niſi per vos ſteterit, conferemus, ſic & rem hanc ita remperare
" velitis, ne illius perfidi proditoris noſtri malitioſæ blanditiæ ſimplicitatem noſtrā
" circumueniant, ſed iuxta petitionem noſtram eos qui excommunicati ſunt, abſol-
" uatis, & ne in alios venenum excommunicationis effundere valeat, prouideatis.
" Ne ſi minus hac in iuſta petitione exauditi fuerimus, tanquam de beneuolentia
" veſtra deſperantes aliter ſecuritati noſtræ proſpicere compellamur. Et quoniam
" ſingula negotia noſtra difficile ſub ſcripto comprehenduntur, mittimus ad pedes
" paternitatis veſtræ Clericos noſtros familiares R. Archidiaconum Salesberien-
" ſem, & R. Barre, qui plenius vobis cuncta quæ geſta ſunt, & alia negotia noſ-
" tra exponent.

Igitur Pontifex viſis litteris Henrici, auditis quoque Nunciis, attentiſque omnibus quæ geſta fuerant, binas dedit ad Thomam litteras, vnis quidem ſignificabat ſe Regis precibus adductum legationis Apoſtolicæ munus indulſiſſe Archiepiſcopo Eboracenſi, alteris vero vetabat, ne in ipſum Regem aut Regnum eius vel perſonas Regni interdicti ſeu Excommunicationis vel ſuſpenſionis ſententiam promulgaret, niſi idem Rex in ſua pertinacia perſeuerans ante initium Quadrageſimæ ſibi gratiam ſuam non redderet, & bona omnia ſibi & ſuis reſtitueret pro animæ ſuæ ſalute & Regni ſui ſimiliter & hæredū ſuorum perpetua tranquillitate. Hæc Mathæus. Ex his agnouit Thomas Pontificem tædio affici tam longæ diſcordiæ & iam ante agnouerat, cum ipſe ad eum litteras dederat, quibus ſignificabat ſe ad componendum diſſidium mittere legatus ſuos Gratianum & Viuianum, quæque tales erant.

Alexander,.. Illuſtris Regis Anglorum Nuncios & litteras accepimus. Et cū à no-
" bis per eoſdem. Nuncios quædā magna & difficilia poſtulaſſet & ſuper iis obtinen-
" dis apud nos nuncii vehementer & fortiter inſtitiſſent, animū noſtrum ad volun-
" tatē ſuam nequaquā flectere potuerunt. Sed ne poſſent habere vllam materiā & oc-
" caſionē de noſtra duritia cōquerendi, & quod ſibi nollemus in aliquo deferre ſe-
" quētes veſtigia & exempla prædeceſſorum noſtrorum, quos Sanctos eſſe non dubi-
" tamus, prædictum Regem cum omni benignitate, modeſtia & manſuetudine à ſuo
" reuocare propoſito, & eius mitigare animum & mollire diſpoſitionis duritiam. Inde
" vtique fuit quod nos, ſicut de conſilio & deliberatione fratrum noſtrorum proceſ-
" ſit, Dilectos filios noſtros Gratianum ſubdiaconum & Notarium noſtrum virū ho-
" neſtum & litteratum quem ob memoriam ſanctę recordationis patris & prædeceſ-
" ſoris noſtri Eugenij Papæ intuitu ſinceriſſimæ fidei & obſequij ſui charum om-
" nimodis acceptumque tenemus: & M. Viuianum quem ob antiquam familia-
" ritatem, prudentiam & litteraturam eius ſincero cordis affectu diligimus, ad præ-
" fati Regis præſentiam duximus deſtinādos, per quos & per litteras noſtras ipſum cū
" omni ſtudio & ſolicitudine diſtrictius quàm poſſumus, commonemus, vt tibi pa-
" cem & gratiam ſuam reſtituens, te ad Eccleſiam tuam honorificè reuocet, & tam
" tibi quā Eccleſiæ tuæ antiqua iura & libertates & honores integrè & illibatè cō-
" ſeruet, & te & tua cum omni pace & tranquillitate eſſe permittat. Qua propter ro-
gamus

gamus fraterni ate n tuam atque monemus, quatenus malitiam & angustiam " temporis diligenter considerans & attendens, quomodo maiores nostri tempora " redemerunt propter diei maliciam, ad recuperandam gratiam & amorem supra- " dicti Regis omnibus modis, quantum saluo ordine & officio tuo fieri potest, ela- " bores & eius satagas animum mitigare, patientiam, mansuetudinem & benigni- " tatem ostendens, vt nullo modo possit dici per te remansisse quominus gratiam & " bonam voluntatem illius plenius deberes adipisci. Rogamus prudentiam tuam, " monemus, consulimus & volumus vt vsque ad discessum Nunciorum nostrorum, " nec in Regem nec in personas Regni, aut Regnum aliquam sententiam proferas. " Et si fortè, quod non credimus, iam protulisti, ipsam vsque ad tempus illud suspē- " das. Hoc autem ideo dicimus, vt illi omnem conquerendi occasionem & ma- " teriam tollamus & eius duritiam tali modo vincamus. Si enim secus, quod absit, " contigerit, nos tibi authoritatem tuam subtrahere nullatenus volumus, sed po- " tius conseruare & auxilium & consilium nostrum diligenter conferre. Cætera ve- " ro in ore Nunciorum nostrorum posuimus, quorum dictis fidem incunctanter ad- " hibeas & eorum consiliis & exhortationibus acquiescas. "

Isti autem Legati parum profecerunt, quia vt inquit Mathæus post Radulfum de Diceto, quorum erat potestas æqualis, eos varius disiungebat affectus, neque vnquam concordes fuerunt: quia vterque parti quam susceperat tuendam, impensius quàm pacis conciliatores decet, fauebat: vnde factum, vt nec Gratianus apud Regem gratiam inuenerit, nec M. Viuianus apud Thomam. Quomodo vero se vterque gesserit, fusè scribit Thomas l. 3. Ep. 60. ad Vvillielmum Senonensem Archiepiscopum.

Antequam verò dissolueretur frequentissimus Archiepiscoporum, Episcoporum, Abbatum & Optimarum vtriusque Regni conuentus, qui ad rem absoluendā confluxerat, Arnulphus Lexouiensis dedit ad Papam litteras, rogauitque vt iuberet & mandaret Legatis illis suis, ne minutias & tricas sectarentur: mutuâ enim egere ope Regnum & Sacerdotium, nihilque derogari dignitati Ecclesiasticæ, si dignitas Regia conseruetur. Legitur eius Epistola ordine 68.

Nuncios & litteras vestras D. Rex Anglorum tantò maiore lætitiâ & alacritate " suscepit, quantò maiorem eis benignitatis vestræ gratiam promittere videbantur. " Vnde petitione vestra de pace Cantuariensis Archiepiscopi & suorum restitutio- " ne benigniùs exauditâ, eum ad Archiepiscopatum suum redire, ipsumque cum " omni integritate, qua tenebat, quando exiuit recipere, & deinceps in bona pa- " ce & securitate possidere ad honorē siquidē Dei & Ecclesiæ, salua nimirū Regni " sui pristina dignitate concessit. Visū nobis est verbū hoc Nunciis vestris viris sanè " prudētibus placuisse; adeo vt eos qui præsentes erant, statim absoluerint, vt ad eos " absoluendos qui erant in Anglia, alter eorum scilicet M. Viuianus illico transire, " alter citra mare ad executionem condictæ pacis consenserint remanere. Postmo- " dum reuocato consensu verbum consetuandæ in futurum Regiæ dignitatis ad- " mittere noluerunt, & ea quæ disposita fuerant, exsequi recusantes, cum Archi- " episcopi, Episcopi, Abbates, Religiosæ personæ, Optimates Regni qui aderant " pro bono tantæ pacis multis precibus institissent, quoniam in obseruatione Re- " giæ dignitatis nullatenus videbatur nobis libertas aut dignitas Ecclesiastica præ- " grauari. Siquidem dignitas Ecclesiastica Regiam prouehit potius quàm adiuuat " dignitatem, & Regalis dignitas Ecclesiasticam conseruare potius consueuit quàm " tollere libertatem. Etenim quasi quibusdam sibi inuicem complexibus dignitas " Ecclesiastica & Regalis occurrunt, cū nec Reges salutem sine Ecclesia, nec Eccle- " sia pacem sine protectione Regia consequatur Genibus ita pietatis vestræ quan- " ta deuotione possumus aduoluti supplicitet obnixéque deposcimus, ne sapientia " vestra quasi litterarum apices & conceptiones verborum potius quàm rem ipsam " duxerit amplectendam, sed secundùm datum à Deo vobis spiritum discretionis id " agite, ne causa vnius in multorum & fere innumerabilium perniciem conuerta- " tur; quia ad bonum pacis quandoque magis proficit mansuetudo gratiæ, quàm " seueritas Disciplinæ. "

Re igitur infectâ, aliâ operâ vtendum putauit Pontifex, nimirum Ludouici " Regis Francorum, quo mediante Colloquium indictum est apud S. Dionysium " in Francia, ad quod vocatus est Archiepiscopus Thomas, acquiescente aut pro- "

curante M. Viuiano : quod ille quàm moleſtè tulerit, patet ex eius ad ipſum Epiſtola quâ eum acriter reprehendit, quòd Colloquium San-Dionyſianum procuraſſet. Sic enim ille.

Cæterum quod hortaris nos, vt deſcendamus ad colloquium Regum quod habituri ſunt die Dominica proxima apud S. Dionyſium, quâ certitudine, quâ ratione, quâ ſpe pacis cum tanta inſtantia hoc feceris, ſicut ex mandato tuo intelligere non poſſumus, ſic te ad noſtri vocationem tam facilem fuiſſe plurimum miramur. Verum ob reuerentiam S. R. E. & tui dilectionem, licet in incertum vt timemus, ad tuam inſtãtiam die Veneris per Dei miſericordiam apud Caſtrum Curbulij tibi occurremus, vt citius audiamus per os tuum, quem laboris & operis tui fructum conſequi debeamus, & tu quid honoris & gratiæ. Vale, prouideat tibi Deus ne capiatis muſcipulâ, quam ſecum contrahentium vix aliquis potuit euadere.

VNIVERSITAS PARIS. ARBITRA INTER Regem Anglorum & Thomam Cantuar.

PErtractus eſt tandem Pariſios Thomas ſuadentibus & impellentibus Ludouico Rege & M. Viuiano Legato Apoſtol. inſtitutum colloquium inter Reges: in quo cum non potuiſſent omnino de pacis conditionibus conuenire, Henricus vt à ſe amoueret omnem inimicitiæ ſuſpicionem, profeſſus eſt coram & publicè ſe iudicio Parium Franciæ, aut Eccleſiæ Gallicanæ, aut Academiæ Pariſienſis, ſeu quod idem eſt 4. Nationum ſiue Prouinciarum examini, ſententiæ & ſuffragiis ſubſcripturum. Quæ res non parum commendat Vniuerſitatis noſtræ dignitatem, authoritatem & famam, quæ tanta ſcilicet tum erat, vt Regum diſſidia componere poſſe crederetur. Rem ſic refert ad hunc annum M. Radulfus de Diceto, tum Decanus Londinenſis, olim alumnus Pariſienſis, vt dictum eſt ad an. 1149. huiuſce tragœdiæ & hiſtoriæ teſtis oculatus.

In octauis S. Martini, inquit, *habitum eſt colloquium inter Regem Francorum & Regem Angliæ proximè Pariſius*, vbi præſens fuit Archiepiſcopus Cantuarienſis, ſed ſe Regis Anglorum minimè conſpectui præſentauit. Cumque diu tractatum eſſet de pace facienda inter Regem & Archiepiſcopum, quoniam ad hoc qui conuenerant videbantur inniti, ne prætextu Regiæ dignitatis libertas Eccleſiæ deperiret, nouo genere obligationis ſic nouam conſiderationem inuoluere contendebant, vt ſimul & debita Deo reuerentia impenderetur in omnibus, & ius Regium nihilominus conſeruaretur illæſum, cum cõſtet pro certo, quod in obſeruatione Regiæ dignitatis libertas aut dignitas Eccleſiaſtica non grauetur. Siquidem Dignitas Eccleſiaſtica Regiam prouehit potius quàm adimit dignitatem, & Regalis dignitas Eccleſiaſticam potius conſeruare quàm tollere conſueuit libertatem. Etenim quaſi quibuſdam ſibi inuicem complexibus dignitas Eccleſiaſtica & Regalis concurrunt, cum nec Reges ſalutem ſine Eccleſia, nec Eccleſia pacem ſine protectione Regia conſequatur. Conſilio itaque Regis Francorum, Epiſcoporum & Procerum Archiepiſcopus petitionem ſuam redactam in ſchedula Regi Anglorum porrexit continentem hæc verba.

Hoc petimus à D. noſtro Rege iuxta mandatum & conſilium D. Papæ, quatinus pro amore Dei & Domini Papæ & honore ſanctæ Eccleſiæ ac ſalute ſua & hæredum ſuorum recipiat nos in gratiam ſuam & concedat nobis & omnibus qui nobiſcum & pro nobis exierunt de Regno ſuo, pacem ſuam & plenam ſecuritatem de ſe & ſuis ſine malo ingenio, & reddat nobis Eccleſiam Cantuarienſem in ea plenitudine & libertate, in qua eam melius habuimus, poſtquam facti ſumus Archiepiſcopus, & poſſeſſiones omnes quas habuimus ad tenendum & habendum ita liberè & quietè & honorificè ſicut Eccleſia & nos eas liberius & honorificentius tenuimus & habuimus, poſtquam promoti ſumus in Archiepiſcopum; & ſimiliter noſtris & omnes Eccleſias & præbendas ad Archiepiſcopum pertinentes, quæ vacauerunt poſtquam exiuimus de terra, vt faciamus de eis, ſicut de noſtris, prout nobis placuerit, ſimiliter habere permittat.

Duobus articulis plenum non præbuit assensum Rex Angliæ. Nec enim in nomine *restitutionis*, cum Archiepiscopum non expulerit, iuxta dignitatem Regni quidquam debebat exoluere: nec *bonorum vacantium possessiones quas iam dederat certis personis in irritum deuocare*. Sed vt legibus alligatum se Principē profiteretur, in medium coram Rege Francorum paratus erat Archiepiscopo per omnia satisfacere: vel si contendere decreuisset, *iudicium in Palatio Parisiensi subire Proceribus Galliæ residentibus*: aut Gallicana Ecclesia partes suas interponente: seu SCHOLARIBVS DIVERSARVM PROVINCIARVM ÆQVA LANCE NEGOTIVM EXAMINANTIBVS. Et ita Rex Angliæ qui prius odium in se plurimorum conflauerat, in hoc verbo plurium fauorem adeptus est. Itaque Rex Anglorum & Archiepiscopus in quali conuenissent concordia, nisi quia Rex Archiepiscopo dare signum pacis in osculo penitus abnegasset, & abiurasset omnem aliam securitatem arbitratu boni viri paratus offerre, paratus præstare.

Mathæus Parisiensis qui sequente seculo floruit & scripsit vsque ad an. circiter 1158. eandem Historiam refert ad hunc annum, eademque verba paucis immutatis. De Rege enim Henrico verba faciens sic ait. *Coram Rege Francorum vt asserebat, Archiepiscopo satisfacere paratus erat. Vel si contendere vellet, iudicium in Palatio Parisiensi subire, Gallicana Ecclesia proponente partes suas*, ET SCHOLARIBVS DIVERSARVM PROVINCIARVM ÆQVA LANCE NEGOTIVM EXAMINANTIBVS. Hinc iudicet lector, quanta tum esset fama probitatis Magistrorum Parisiensium.

Ipse Thomas ad Vuillielmum Archiepiscopum Senonensem amicum suum scribens eadem fere commemorat: clarius quoque ait Regem Angliæ Henticum se contulisse San-Dionysium, se vero Luteriam, vt commodius pax tractari posset. Nos, *inquit*, ad illud Colloquium compulerunt accedere D. Rex Franciæ & M. Viuianus & alij sapientes, vt nobis Parisius constitutis & illo apud S. Dionysium existente posset de vicino pax nostra commodius tractari...Cum vero præfatus Anglorum Rex à S. Dionysio recedens prope Montem Martyrum transitum faceret, illuc occurrimus petentes ab ipso per venerabiles viros D. Rothomagensem & Episcopum Sagiensem & alios pacem & securitatem, possessiones & ablata restitueret, offerentes nos paratos esse exhibere illi, quidquid Archiepiscopus Principi debet. Ille autem respondit se ex animo libenter remittere ex parte sua offensas & querelas, si quas contra nos habuerit. Et de his quæ proponete vellemus aduersus eum, paratum esse stare dicto curiæ Domini sui Regis Francorum vel iudicio Ecclesiæ Gallicanæ aut SCHOLARIVM PARISIENSIVM. Quo audito respondimus nos curiæ D. Regis si ei placeret, aut Ecclesiæ Gallicanæ non refutare iudicium: malle tamen si illius sederet animo, cum illo amicabiliter componere quàm litigare.

Quare Thomas Curiæ aut Ecclesiæ Gallicanæ iudicium se accepturum pollicetur, *Magistros verò Academiæ Parisiensis* prætermittit? Certè quia sciebat Academiam constare ex quatuor nationibus, quarum duæ Anglicana scilicet & Normanica, erant Henrico subiectæ, quasque proinde verisimiliter credebat Regi suo potius quam sibi adhæsuras. Deinde verò quia iam multi apertè causam suam improbarant, Henricum absoluentes. Et reuera nihil æquius esse videbatur quàm quod Rex ipse proponebat. Nam vt legitur apud Saresberiensem Ep. 268. sic Henricus Ludouicum Regem compellabat. *Nihil Domine mi Rex* & vos sancti viri & Principes qui adestis, aliud ab Archiepiscopo peto, nisi vt mihi seruet consuetudines quas quinque proximi Antecessores sui, quorum aliqui sancti sunt & miraculis coruscant, meis obseruauerunt, quas & ipse promisit: & hoc in præsentia vestra tanquam Presbyter & Episcopus similiter sine malo ingenio mihi polliceatur. Hæc est enim causa sola dissensionis inter me & ipsum, quod eas infringit & quasdam eorum cum obseruatoribus suis apud Ecclesiasticæ libertatis professores esse permisit assertores iustitiæ & testes legis asseuerantis, quod nec exilium nec proscriptionem, dummodo illa vigeat, pro ipsa fidelis debeat formidare.

Idem Rex in Conuentu Chinonensi multis cum lachrymis obtestatus fuerat Prælatos Ecclesiarum & Magnates qui tum aderant, vt sibi sanum darent consilium, grauiter enim se ferre & iniquo planè animo, quod sibi dissidium esset cum Archiepiscopo. Qua de re sic habet Idem Saresberiensis Epist. 159. *Accitis ergo* nuper ad Colloquium Chinonense Magnatibus suis cum familiaribus qui rerum ma-

» larum industriam habere dignoscuntur & vsum, & sapientes sunt vt dicant & faciant mala, studiosius inquisiuit cum promissis, minis, & obtestatione quamplurima, quonam consilio sibi vtendum esset aduersus Ecclesiam, de Cantuar. Archiepiscopo grauissimè conquerens non sine gemitibus & suspiriis multis. Et vt tunc præsentes postea retulerunt, lachrymatus est dicens quod idem Cantuariensis ei corpus &animam pariter auferret.

Præterea spargebantur in vulgus libelli plurimi contra Thomam, quibus eius superbia & contumacia exaggerabatur. Gilbertus Folioth Episcopus Londinensis, quem Sarisberiensis vocat *Archisynagogum*, dicebatur scripsisse quasdam in ipsum Inuectiuas. Item de superbia & elatione l. 1. De executione mandati lib. 1. Pro causa Henrici Angliæ Regis lib. 1. sed erat iste inimicus Thomæ: at plurimi alij etiam ex iis qui sanctitatem eius vitæ mirabantur, nimium tamen zelum redarguebant. *Sanè*, inquit Neubrigensis l. 2. c. 15. *cum plerique soleant in iis quos amant* & laudant, affectu quidem propensiori, sed prudentia parciori quidquid ab eis geritur, approbare, planè ego in viro venerabili ea quæ ira ab ipso acta sunt, vt nulla exinde proueniret vtilitas, sed feruor tantum accenderetur Regius, ex quo tot mala postmodum pullulasse noscuntur, laudanda nequaquam censuerim, licet ex laudabili zelo processerit: sicut nec in beatissimo Apostolorum Principe arcem iam Apostolicæ perfectionis tenente, quod Gentes suo exemplo iudaizare coëgit: in quo eum Doctor gentium reprehensibilem declarat fuisse, licet eum constet laudabili hoc pietate fecisse. Quid plura? totius Ecclesiæ Anglicanæ Proceres contra ipsum erant, vt ipse contra omnes erat.

His omnibus accessit, quod ipse Rex Franciæ Ludouicus qui Thomam receperat, alebat & sustentabat, audita Henrici submissione, & Thomæ tergiuersatione omnino deserendum putauit, imo aliquaudiu deseruit, vt docet Geruasius Dorobernensis ad hunc annum *insurrexerunt etiam magnates vtriusque Regni* arrogantiæ ipsius imputantes impedimentum pacis & dicentes, Quia vtriusque » Regis voluntati resistit, deinceps neutrius est dignus auxilio, sed eiectum ab Anglia non recipiat Francia. Cum itaque nihil proficeretur, auersus est ab eo animus Regis Franciæ, vt per dies aliquot nec eum more solito visitaret, nec per suos vt consueuerat ministros victualium necessaria ministraret.

Omnium autem Thomæ aduersariorum acerrimi erant Monachi Cantuarienses, idque pro more, nam illi semper suis Archiepiscopis aduersabantur, vt docet Saresberiensis Ep. 227. *Monachi*, inquit, *Cantuarienses* hoc quasi hæreditarium semper habent, vt Archiepiscopos suos oderint, & vt verbo faciam fidem, Anselmo inquiunt, bis pro iustitia exulanti nihil vnquam solarij contulerunt; contempserunt Radulfum, oderunt Guillielmum, Theobaldo tetenderunt insidias; & ecce nunc Thomam gratis insatiabiliter persequuntur.

Nonnulli quoque qui aliàs in Academia Parisiensi pro tuendis Ecclesiæ libertatibus strenuos se præstiterant, seu veritate cõuicti, seu quia à Rege Henrico Episcopatibus aut aliis dignitatibus donati fuerant, Thomam deseruerant. Quamobrem suadet Thomæ suo Saresberiensis, vt Magistrorum Parisiensium & Richardi Prioris San-Victorini vtatur operâ ad eos commonendos, vt ad officium redeant, præsertim vero Herefordiensem Episcopum, nempe Robertum Melidunensem, qui aliàs Parisiis demonstrarat in scholis verè animum Episcopalem, antequam Episcopus esset, factus verò Episcopus terga veritati & fidei vertisse videbatur. Sic igitur Saresberiensis Epist. 166. *Ad hæc accepi ab his qui Herefordiensem Episcopum se familiarius nosse dicunt*, quod dum versaretur in scholis, laudis » auarus erat & lautus amator gloriæ, quantus pecuniæ videbatur esse contemptor. Putatur itaque, quod nihil illum magis mouere posset, quàm si eum *Magistri Scholarum* & viri Religiosi, vt pote Prior S. Victoris & similes quos in Gallia familiares habuerat, socordiam eius qui sperabatur redempturus Israel, suis litteris excitarent & animarent, vt nunc ostendat Episcopum, quem in scholis depingere consueuit, & ea à se propellens vitia quæ in aliis arguebat, amissam redimat famam.

Iste Saresberiensis Thomæ in omni itinere & exilio suo comes semper extitit fidelissimus, & vt multâ pollebat eloquentiâ, eoque nomine notus erat multis Academicis Parisiensibus, plurimos conatus est ad partes Archiepiscopi adduce-

re. Extant enim plures eius ad Magiſtros Epiſtolæ: ad *M. Philippum Gualterum de Inſulis* inſignem illum Poëtam authorem Alexandreidos Vuillielmi Senonenſis familiarem; *M. Girardum Puellam*, futurum poſtea Conuentenſem Epiſcopum, M. *Gaufridum*, M. Raimundum Pictauienſis Eccleſiæ Cancellarium, M. Ioannem Sarracenum, M. Radulfum de Bello-monte, M. Vioſtidum Boni. M. Siluestrum Theſaurarium Lexouienſem, M. Simonem Lupellum, M. Laurentium & alios.

Iam ergo ſatis intelligitur quid ſit quamobrem Thomas noluerit ſubire iudicium Nationum Academiæ Pariſienſis, quoniam multi Magiſtri Anglicani & Normani aut palam ei aduerſabantur, aut ſuſpecti erant. Nam quod tunc Nationes conſortium inter ſe haberent, legeſque quibus Academia regebatur obſeruarent, nemo æquus rerum arbiter dubitauerit. Neque enim quis admittebatur ad regendum qui non fuiſſet ante probatus & licentiâ donatus, vt exemplo Abaëlardi liquet & ſupra demonſtratum eſt litteris Alexandri Papæ ad Cardinalem S. Griſogoni, quibus indulgebat & concedebat ſingularis Priuilegii loco M. Petro Comeſtori Cancellario, vt nonnihil pecuniæ pro licentiis dandis acciperet.

Addemus & authoritatem Mathæi Pariſienſis in vita Ioannis I. Abbatis San-Albani 21. Ait enim eum fuiſſe Pariſiis in conſortium Magiſtrorum admiſſum, hoc eſt io Nationis Anglicanæ gremium & de eo ſic habet. Ioannes huic, id. Garino ſucceſſit an. 1195 in ſeculo ſecularis, dictus M. *Ioannes de Cella*, non procul à vieulo qui Stodham dicitur, ex mediocri proſapia oriundus. Vir eximiæ pietatis, amator ordinis & vigoris diſciplinæ clauſtralis. *Hic in iuuentute Scholarum Pariſienſium frequentator aſſiduus ad electorum Conſortium Magiſtrorum meruit attingere*, vnde cum viridis eſſet ætatis, in Grammatica Priſcianus, in Metrico Ouidius, in Phyſica cenſeri potuit Galenus.

Magna igitur hiſce temporibus erat profectò ſcholæ Pariſienſis celebritas: & ſi ad id probandum exempla teſteſque ſupra laudati non ſufficiunt, ſufficere debet tam virorum Doctorum numerus qui in ea tum excellebant, quàm Mecenatum dignitas, qui beneficiis, priuilegiis & fauoribus eam cumulantes, frequentatiſſimam reddebant.

Mecenates bonæ ſe culi. Ioannes Saresberienſis ſæpe laudatus à nobis Ep. 172. ad Henricum Campaniæ Comitem, reſpondens ad quæſtiones quas ſibi Comes enodandas miſerat, de Magiſtris Pariſienſibus proculdubio loquitur cum ait. *Ad 3. progredior quæſtionem quidnam ſit menſa ſolis in ſabulo, quam famoſiſſimam inter Gymnoſophiſtas ſcrutator veritatis & litterarũ diligentiſſimus perſecutor Apollonius conſpexit in ſabulo, ſuper quo omnes conſulunt qui in Francia primatum dicuntur habere ſcripturarum.* Sed quia eos Gentilis hiſtoria latuit, non multum reprehendo, ſi quod non didicerant, docere nequiuerunt. Quidam tamen impudentiam ſuam impudentius detexerunt, id ſolum ineprâ reſponſione perſuadentes, *quod à Doctoribus quos diu & multâ mercede conduxerant nihil ſcire didicerunt.* Et in fine Epiſtolæ *Principem* Philoſophiæ cultorem, & qui litteratorum honeſta ſtudia amplectitur & fouet, litterarum Profeſſores non amabunt? Nec inficior quin Princeps illiteratus interdum Reipub. commodus eſſe poſſit. Sed ad parilitatem litterarorum ſi rite procedat vterque, aut nunquam condeſcender, aut raro. Nam vt veſter ait Vegetius, *nullus eſt quem oporteat aut plura aut meliora ſcire quàm Principem*, cuius ſcientia poteſt omnibus prodeſſe ſubiectis.

Henricum laudat ab amore litterarum & litteratorum. Reuera non parum promouerunt hoc ſeculo ſtudia litterarum 4. Reges, Ludouicus Craſſus, Ludouicus Iunior eius filius, vt ſupra docuimus, Philippus Auguſtus ſub finem ſeculi; Henricus II. Anglorum Rex. Item Theobaldus Campaniæ Comes, Henricus eius filius, & Willelmus hoc anno factus Archiepiſcopus Senonenſis, deinde Remenſis, poſtremo Cardinalis, eiuſdem Theobaldi filius. Inter Pontifices, Eugenius II. Adrianus II. Alexander III. Vrbanus III. Clemens III. Innocentius III. omnes viri litterati & litteratorum amantiſſimi. Sub quibus Principibus & Pontificibus tanto honori ducebatur aliquid ſcire, vt nemo Gradum aliquem aut Dignitatem conſequi ſoleret, qui Scholas non rexiſſet, aut *in conſortium Magiſtrorum Pariſienſium* admiſſus non fuiſſet. Itaque ipſi etiam Magnates non modò non erubeſcebant *Magiſtri* nomen aſſumere, quinimo ſuis omnibus titulis præponere affectabant: vt legimus apud Stephanum Tornacenſem

Ep. 128. ad *M. Meliorem* Cardinalem Ep. 50. ad *M. Petrum Tusculanum* Episcopum, qui Meldensis quoque Episcopus & Cardinalis fuit titulo S. Chrysogoni. Ep. 35. *ad M. Robertum* in Curia Regia potentissimum. Similiter apud Ioannem Saresberiensem, & Petrum Blesensem Epistolas plurimas legimus directas Magistris Parisiensibus viris Illustribus, *M. Viuiano Cardinali*, *M. Girardo Puellæ*, *M. Gualtero* de Insulis, M. Radulfo Lexouiensi, M. Guillelmo Blesensi Abbati Maciacensi, M. Alexandro Monacho, vt nihil decamus de *M. Iosleno Episcopo* Suessionensi, *M. Hugone de Campo Florido* regis Cancellario, *M. Petro Lombardo* Episcopo Parisiensi, *M. Gualtero de Mauritania* Episcopo Laudunensi, & aliis.

Alexander III. qui quandiu in Francia fuit, sæpe Parisienses lustrauit Scholas, multos ex Academicis ad dignitates Ecclesiasticas promouit, & promoueri curauit:atque inter alios *M. Petrum*, quem ex Meldensi Episcopo Cardinalem fecit sub titulo S. Chrysogoni, & postea Legatum in Gallia. Hunc M. Petrum ad Episcopatum Meldensem eligi curauit willelmus de Campania Theobaldi filius, de quo supra diximus. Petrus enim Cellensis ob id maximè eum prædicat Ep. 8. l. 7. quod tres eximios viros Ecclesiæ Meldensi vicissim assignasset. *Meldensi*, inquit *Ecclesiæ tres viros honorificentissimos Domnum scilicet Cardinalem, M. Petrum, & Simonem Archidiaconum vicissim assignasti*. Opinor mendum est in hoc loco: neque enim duos Petros reperimus fuisse Meldenses Episcopos vicissim, sed *M. Petrum*, qui postea ad Cardinalarum euectus est, *Stephanum de Capella*, Gualteri Capellæ in Bria Toparchæ fratrem, ex Canonico Senonensi & Cantore Meldensi circa an. 1164. qui deinde Bituricensis factus Archiepiscopus abdicato archiepiscopatu obiit apud San-victorinos; *& Simonem* ex Archidiacono Senonensi & Thesaurario Meldensi: de quibus duobus extat mentio apud Sarisberiensem, tanquam de strenuissimis Thomæ Cantuariensis protectoribus & amicis.

Prædictum ergo M. Petrum Alexander ob ingentia merita singularemque doctrinam ad Cardinalatum promouit: sed ille nihilominus ex Meldensis Ecclesiæ reditibus pensionem aliquam sibi retinuisse, aut Episcopatum ipsum non statim dimisisse videtur: quâ de re vehementer eum obiurgat Alexander his verbis.

Alexander Episcopus S. Dei Dilecto filio Petro titulo S. Chrysogoni Apostolicæ sedis legato Sal. & Apostol. benedict. Quantò maiorem locum dono diuini muneris adeptus es dignitatis, tantò debes cautius & circumspectius ambulare, & ita te compositum exhibere, vt homines inueniant in re quod sequantur & quod non debeant remordere. Accepimus autem quod Ecclesiam Meldensem adhuc detines & reditus percipis; ita quod sicut Nuncii venerabilis fratris nostri Vvillelmi Senonensis Archiepiscopi Apostolicæ sedis Legati retulerunt, Nobis, nihil ad eum de reditibus illis peruenit, & Canonici eiusdem Ecclesiæ electionem non audent liberè celebrare. Vnde quoniam ex hoc famæ & opinioni tuæ & honestati Ecclesiæ plurimum detrahitur, & nimiæ auaritiæ imputatur, discretionem tuam monemus, consulimus & mandamus, quatinus Archiepiscopo & Canonicis dicas quod pro re non dimittant, quod eidem Ecclesiæ personam idoneam prouideant in Episcopum & Pastorem. Tu verò & actibus & operibus tuis illam circunspectionem & modestiam serues, quod in conspectu Dei & in oculis hominum exinde valeas commendabilis existere & Ecclesia Rom. honoris & gloriæ recipiat incrementum. Datum Ferenti 6. Id. Septemb.

Verum si tempora attendantur, M. Petrus tunc non erat Episcopus Meldensis: nam cum in prædictis litteris mentio fiat Vvillelmi Archiepiscopi Senonensis, qui hoc tantùm anno ex electo Carnotensi factus est Primas Senonensis, quo tempore Meldensis erat Episcopus Stephanus de Capella, hoc solum datur intelligi, quod assumpto Stephano ad Bituricensem sedem, Petrus Cardinalis aliquandiu Meldensem Episcopatum quem olim habuerat, tenuerit, reditusque perceperit, donec successor substitueretur: quod eo probabilius est, quia Stephanus circa an. 1171. promotus est ad sedem Bituricensem, & obiit an. 1177. Simon verò Archidiaconus, electus est tantùm Meldensis Episcopus an. 1175. vnde necesse est, vt vacatit sedes illa quatuor circiter annis.

Quanti autem hunc virum fecerit Alexander, patet ex variis ad ipsum & ad Prælatos Galliæ aliosque Proceres datis litteris, ex quibus paucas seligam. Ad

Lugdunensem, Bituticensemq; Archiepiscopos eorumq; suffraganeos, vniuersum Clerum & populum in Episcopatibus illis & in Episcopatu etiam Aniciensi constitutum sic habet. *Non latet sicut credimus vestræ Discretionis prudentiam, quomodo nos olim dilectum filium nostrum Petrum tit. S. Grisogoni Presbyterum* Cardinalem, eius probitate & prudentia & honestate pensatâ in partibus Vltramontanis Legatum sedis Apostolicæ constituimus: eam de ipso spem fiduciamque tenentes, quod per sollicitudinem & prouidentiam eius & vos proficiens authore Domino salutaribus institutis & Ecclesia Dei gratum suscipiet incrementum. Mandamus itaque Vniuersitati vestræ atque præcipimus, quatinus prædictum Cardinalem sicut legatum Apostolicæ sedis, & sicut virum prouidum, industrium & discretum & charum nobis plurimum & acceptum cum honore debito & reuerentia curetis recipere & honestè tractare.

Et ad Vniuersos Galliæ Prælatos & Laicos. *Cum simus* audenter experti prudentiam, litteraturam & honestatem dilecti filij nostri Petri tit. S. Grisogoni presbyteri Cardinalis, ipsumque sicut virum litteratum, prouidum & discretum sincerè in Domino diligamus, tanto confidentius, committimus quæ sunt per viros honestos & prouidos exsequenda, quanto de feruore suæ deuotionis & prouidentia sua pleniorem fiduciam obtinemus. Inde est quod nos eundem Cardinalem pro quibusdam magnis & arduis negotiis specialiter & præcipuè ad partes vestras duximus destinandum, cui authoritatem & facultatem indulsimus corrigendi quæ corrigenda ibi inuenerit, & causas quæ ad eius audientiam perlatæ fuerint, decidendi. Monemus itaque Vniuersitatem vestram attentius & præcipimus quatinus eundem Cardinalem sicut virum litteratum, prouidum & honestum & à nostro latere destinatum, qui nobis charus est plurimum & acceptus, cum honore debito curetis recipere, & correctionem suam & ea quæ prouidâ circunspectione statuerit, suscipiatis firmiter & seruetis. Datum Anagniæ 4 Kal. Maij.

Huic ergo viro in Gallia Apostolicæ sedis legato mandauit & præcepit Alexander, vt sibi eorum nomina perscriberet, qui doctrina & probitate vitæ præ cæteris eminere viderentur. Quod ille hac ad eum Epistola exequitur.

Sanctissimo Patri & Domino Alexandro D. G. Summo Pontifici Petrus sola dignatione diuina tit. S. Grisogoni Presbyter Cardinalis salutem & obedientiam tam deuotam quàm debitam. Iampridem litteras Beatitudinis vestræ recepimus continentes vt inquirere deberemus, quæ personæ de Regno Francorum aut de partibus illis possent in Romanam Ecclesiam promoueri. Sanè cum proposuissemus ad pedes sanctitatis vestræ redire, nomina illorum quos ad hoc dignos & idoneos credimus, viua voce potius circunspectioni vestræ volebamus exprimere, quàm litterarum commendare figuris. Cæterum cum quod sine dolore dicere non possumus, multos Patrum nostrorum Episcoporum & Cardinalium ad se reuocauerit Dominus & Ecclesia remanserit ipsorum solatio destituta, & nos iuxta mandatum vestrum pro pace inter illustres Francorum & Anglorum Reges confirmanda & hæreticorum extirpatione in partibus illis aliquantulum moram facere debeamus, vt Ecclesia Dei sub sancto Apostolatu vestro & numero & merito posset augeri, sanctitati vestræ duximus significandum, quod Abbas Clare-Vallensis Henricus de Castro Marciaco, & Prior de Monte Dei ex Ordine Cartusiensi & litterati sunt & honestate & religione prædicantur insignes. Et nos tantùm de vita & conuersatione eorum cognouimus, quod in puritate conscientiæ & sine scrupulo alicuius dubitationis audemus consulere, vt ipsi à vobis debeant promoueri. Magister autem Balduinus Abbas Fordenus, quamuis eum non viderimus, à toto Ordine Cisterciensi de multimoda litteratura, honestate & Religione potissimum commendatur. Licet autem venerabilis vir Petrus Igniacensis Abbas non sit adeo litteratus, cum tamen Dominus frequenter per eum miracula operari dignetur, de sanctitate ipsius non est quomodolibet dubitandum.

Porro B. Remigij Remensis (Petrus) & S. Crispini Suessionensis (Bernardus) Abbates litterati & discreti existunt, & inter alios terræ & Ordinis illius Abbates non dubitantur honestate & Religione longius præminere. *Litteraturam & honestatem M. Petri Manducatoris Decani Trecensis credimus vos non ignorare.* Magister autem Bernardus quondam Præpositus eius tantæ litteraturæ est, & ita honestè & laudabiliter est semper in illis partibus conuersatus, quod ei ab omnibus

sufficiens testimonium perhibetur & maximis honoribus dignissimus reputatur. Praeterea *M. Girardus Puella discretus litteratus existit*, & de omnimoda eius honestate ab omnibus qui eum nouerunt, testimonium perhibetur, sicut Apostolica circunspectio videre potuit & audire. Iuo quoque Rothomagensis Ecclesiae Archidiaconus & M. Herbertus Medecius (forte Medicus) non minori inter alios creduntur probitate lucere, cum & eorum suppetat scientia litterarum, & ad perfectioris vitae meritum multarum sibi adesse confidamus ornamentum virtutum.

Priuilegiũ Regentibus concessum. Ipse quoque Pontifex eidem M. Girardo Puellae in Professione litterarum occupato indulsit, vt quandiu doceret, Beneficiorum suorum reditus perciperet, nec ei noceret quod eos quos habuerat in Regno Teutonico inter schismaticos, & aliquandiu perceperat, percipere postea destitisset.

" *Alexander Episcopus S. S. Dei Dilecto filio M. Girardo Puellae Sal. & Apost. Bened.*
" Litteratura tua, ac probitas ac morum honestas nos monent propensius & hortantur, vt te sicut probum, honestum & litteratum virum sincero diligamus charitatis affectu & speciali praerogatiua amoris & gratiae foueamus. Hac igitur consideratione inducti & personam tuam speciali volentes dilectionis nostrae priuilegio decorare, tibi Reditus quos in Regno Teutonico in feruore schismatis nullo cogente spontaneè dimisisti, de consulta clementia & benignitate sedis Apostolicae, interuentu quoque venerabilis fratris nostri Moguntini Archiepiscopi restituimus, statuentes vt non obsit tibi ad diminutionem vel maculam famae tuae, nec circa promotionem tuam tibi praeiudicium valeat in posterum generare, quod aliquandiu reditus inter schismaticos noscetis renuisse. Datum Laterani Id. Martij.

Extat eiusdem Pontificis ad eundem Magistrum alia Epistola, quâ vult vt Reditus quos ille habebat in Anglia, percipiat, quamdiu Scholas reget.

" *Alexander....* Attendentes Litteraturam & scientiam tuam, & quomodo compositione morum & honestate sis praeditus, nihilominus cogitantes, cogimur communi & speciali debito tuis profectibus & incrementis intendere & multa tibi benignitate deferre. Ea propter, Dilecte in Domino fili, cum sub Magisterio tuo multi per Dei gratiam proficiant in scientia litterarum, authoritate tibi Apostolica duximus indulgendum, vt vsque ad quadtiennium si scholas rexetis, Reditus tui quos habes in Anglia, nullius contradictione vel appellatione obstante, liberè tibi & sine diminutione qualibet reddantur in Scholis; ita quidem vt nulli fas sit tibi quicquam de illis reditibus diminuere vel substrahere, aut circa res tuas indebitã molestiam vel grauamen inferre, nec cogaris infra terminũ ipsum scholas dimittere, nisi alicui Ecclesiae in qua personatum vel magnum Beneficium habeas, ea necessitas imminuerit, quod meritò tuam sibi debeas praesentiam & Patrocinium exhibere. Datum Anagniae 7. id. Febr. M. Girardus factus est an. 1183. Conuentrensis in Anglia Episcopus.

Hubertus quoque Cantuariensis Archiepiscopus apud Blesensem Ep. 135. ad Decanum & Capitulum Saresberiense eximit à residentia eos qui in scholis militant. *Certum est*, inquit, *quod quidam D. Regi* sunt necessarij. Quidam nobis. Quidam infirmantur. *Quidam in scholis militant.* Quidam in peregrinatione sunt. Quorundam praebendae ad residentiam non sufficiunt. In omnibus his habendum est discretionis & cautelae iudicium: quatenus in singulis circa residentiae obseruantiam habeatur consideratio propriae facultatis.

" Idem Pontifex Alexander contra id quod ante praeceperat, ne vllus Cancellarius, aut alius pro licentia ad regimen scholarum impertienda pecuniam exigeret, mandati sui rigorem relaxat in gratiam M. Petri Comestoris Cancellarij Parisiensis: sic enim ea de re scribit ad Cardinalem Sancti Grisogoni.

Alexander.... Episcopus Seruus Seruorum Dei Dilecto filio Petro tit. S. Grisogoni Presbytero Cardinali Apostolicae sedis legato Sal. & Apostol. Bened. Licet mandauerimus vt si qui volunt docere nihil pro scholis regendis ab aliquo exigant, iuxta illud *veni & audi*; volentes tamen honestati & litteraturae *M. Petri Cancellary Parisiensis* quantum salua honestate possumus, prompta benignitate deferre, quem speciali praerogatiua diligimus & volumus honorare: discretioni tuae

tuę mandamus, quatenus habito consilio cum venerabilibus fratribus nostris Vuillielmo Senonensi Archiepiscopo Apostolicę sedis legato & Henrico Remensi Archiepiscopo & aliis dignis & honestis personis *super regimine scholarum Pasientium*, quod tibi visum fuerit, ita quod personam iam dicti Petri non excedat, quod exinde feceris, circunspectâ diligentiâ prouideas atque disponas, eam cautelam & maturitatem adhibiturus, quod non videaris modum excedere, & illi qui scholas rexerint, non debeant immoderatè grauari. Datum Ferenti. 4. Kal. Nouembris.

Ex his intelligitur tum verisimiliter factam fuisse Reformationem aliquam Vniuersitatis & constitutionem Apostolicam de Licentiarum impertitione. Vnde quoties Magistris Academicis cum Cancellario Parisiensi lis & controuersia fuit de exactione huiusmodi, id semper & constanter Magistri contenderunt vetitum à sede Apostolica. Neque prætereundum quod ante hancce Constitutionem, iam ab eodem Pontifice alia facta fuerat, certè dum Parisiis moraretur, in gratiam Magistrorum & Scholarium, quâ vetuerat, ne quid pro licentia regendi exigeretur. Cæterum in hasce litteras, aut saltem in editionem vulgatam mendum irrepsisse videtur in verbo *exigunt* cuius loco reponendum *exigatur*: nam si legatur *exigunt*, priora verba omnino posterioribus aduersabuntur. Quippe sensus erit vetari ab Alexandro ne vllus Magister à Scholaribus honorarium vllum exigat, id tamen priuilegii singularis loco concedi M. Petro Comestori, quod absurdum est & planè repugnat: quippe constat Pontificem noluisse ab iis qui scholas regere vellent aliquid pro licentia obtinenda exigi, ne nimis prægrauarentur, vt iam ante constituerat. At nullus vnquam Pontifex vetuit, ne Magistri à Scholaribus mercedem modicam exigerent in solatium laboris.

Commendatur quoque hoc seculo Henricus II. Campaniæ Comes Theobaldi filius ab amore litterarum, liberalitate & munificentia erga viros litteratos & Magistros Parisienses. A Patre Theobaldo Ioannes Saresberiensis ad huc adolescens in scholis sustentatus fuerat, & ab Henrico filio exulans cum Thoma victum & quæ ad vitam necessaria erant largè & liberaliter habuit. Nec sunt silentio prætereunda quæ scribit ad tam illustris viri tamque benigni Mecenatis commendationem Philippus Abbas Bonæ-spei Ep. 71.

Tibi Magno plures magni munera magna mittunt qui tuam sibi gratiam vel iam obtinent, vel promittunt, & ea quæ mittuntur vel sui pretio tibi sunt gratiosa, vel authores forte grati ea faciunt pretiosa.....

Quorundam relatio me multotiens animauit, quæ te virum nobilem nobiliore gratiâ præditum commendauit, eo quod tanto Principi adsint dona charisinatum tam præclara, vt in aliis huiusmodi Principibus inueniri valeant satis rara. Audis enim vt aiunt, respicis dignanter satis pauperem miserandum, habens cor patiens & manum patulam ad donandum... Porro tuus ille Pater quem mira in pauperes liberalitas insigniuit, cuius non animum auaritia, non manum tenacitas irretiuit, te quem suum hæredem disponebat, honestâ scientiâ præmuniuit, dum prouidâ solicitudine *Studiis à puero liberalibus erudiuit*. Et rectè, quem enim reddit nobilem sanguis ingenuus, series parentelæ, quem diuitem possessio, Dominum seruitus vel obsequium clientelæ, dignum fuit vt à vulgarium ignorantia & brutorum hominum stolida cæcitate scientia litteralis educeret & clara præditum libertate redderet. Vnde & litterarum scientiam rectè vocant Ethnici liberalem, quia eum qui labore & studio sortitur gratiâ litteralê, à confuso vulgi consortio & multitudine liberat publicana, ne pressus & oppressus teneatur compede & hebetudine rusticana. Multum ergo debes Patri tuo, cuius tibi cura & diligentia sic prouidit, qui non solum quæ sua erant, sed & quæ obtinere non meruerat, filio non inuidit, vt cum te multis populis disponeret Comitatus excellentia principari, vellet quoque super cæteros Comites Litterarum scientia sublimari. Multum etiam, imo plurimum debes Dei gratiæ tantæque bonitati, cuius ope & opere honestum quid & vtile tu & pater pariter estis operari, Pater quidem sollicitudine, imperio, monitu, suadela; Tu verò affectu, studio, motibus, obsequela. Horum concursu *Scholarem disciplinam* per annos aliquot prosecutus sub magistrali ferula liberalem es scientiam assecutus & iuxta modum temporis & personæ tantis vt aiunt, litteris es imburus, vt quàm plures Clericos transcendas in omni nequaquam numero constitutus. Quamuis enim appositus litteris te fore

„ Clericum non præscires, sed accingendum gladiali baltheo & implicandum ne-
„ gotiis militaribus præsentires, aduersus tamen litteras non odio, non fastidio tor-
„ puisti, sed labore cum gratia earum commendabilem tibi scientiam acquisisti. Ad
„ hoc autem additur, quod cum in litteris adeptus sis intelligendi gratiam & pro-
„ fectum, erga eas applices quandam animi diligentiam & affectum, & miles
„ nobilis Principesque militum sic amas & honoras milites loricatos, vt Clericali
„ more diligas litteras, benignè colligas litteratos... Rectè ergo viro Nobili littera-
„ rum placet Nobilis Officina, cujus exercitio cuditur salutaris morum, scientiæ,
„ fidei disciplina: ita vt si cuilibet vulgares linguæ præsto sint cæteræ, non Latina
„ ipsius pace dixerim, hebetudo eum teneat Asinina. Quod tu rectè considerans,
„ Latinam linguam litteralemque scientiam non ignoras, & eos quos percipis ap-
„ primè litteratos, diligis & honoras, maiores quosque reuerentia, minores pleros-
„ que munerans donatiuis, eosque indigentes de necessitatibus eruens oppressiuis.
„ Quapropter liuor edax qui iuxta quendam Etnicum petere summa gaudet &
„ cum forte maiorum faciem non præsumat mordere, calcaneum semper audet, vi-
„ dens quia *diligis & larga manu colligis litteratos cum non possit hoc sufferre, apponit & inferre sermones venenatos.*

Quam liberalis quoque fuerit & munificus erga Litteratos Henricus II. Anglorum Rex, innumeris exemplis probari posset eorum, quos cum in Academia Parisiensi floruissent, aut scientia eminerent, ad Episcoparus aliasque Regni & Ecclesiæ dignitates euexit. is Achardum S. Victoris Paris. Abbatem ad Episcopatum Abrincensem vocauit: is Thomam Cantuariensem ad Cancellariatum, deinde ad Archiepiscopatum Cantuar. promouit. Gilbertum Foliothum ad Londinensem Episcopatum, Robertum de Meliduno Thomæ olim Ministrum ad Herefordensem, Rothrodum ad Rothomagensem. Is Simonem è tribus qui propositi fuerant, Abbatiæ San-Albanensi præfecit, quia *vir venerabilis & bene litteratus & librorum amator specialis* erat: ac proinde cum trium nominatorum & genus & vitam renunciarent electores, in Priorem loci Dominum scilicet *Simonem respondit Spiritum suum requiescere* vt legitur in vitis 23. Abbatum S. Albani.

Longum esset eos omnes enumerando percensere, quos Henricus promouit, quique in Academia Parisiensi ex eadem Natione illustres fuerunt. Nam licet Oxoniensis his quoque temporibus non parum haberet splendoris, quotquot tamen maioris famæ studio ducebantur, ad Parisiensem conuolabant. Petrus Blesensis, qui antequam in Siciliam proficisceretur ad aulam Willielmi Regis, Parisiis docuerat, & post reditum docere non destitit, queritur Ep. 51. de Ioscelino Saresberiensi Episcopo, quod Nepotes suos sibi ab eo promissos, & pecuniam quam similiter promiserat, non misisset Parisios, sicque impedisset, quo minus ipse sibi fortunæque consuleret. Vnde arripit occasionem inuehendi in Nepotes
„ Episcoporum & Sacerdotum. *Certissimè*, inquit, *mihi promiserat vestra benignitas*
„ *quod Nepotes vestros inter Natale Domini proximum erudiendos mihi* mitteretis Pa-
„ risius, & per eos debitum quod mihi debetis annuum, solueretis. Expectans ex-
„ pectaui Dominum meum, nec intendit mihi. Adhuc etiam promissam expe-
„ cto gratiam, fortasse sicut Arcturum Britannia, sicut Iudæa Messiam. Donatio
„ quidem gratuita prius fuit & liberalis; sed quia in promissione, scripturæ vin-
„ culum intercessit, vt annuum fieret beneficium, gratiam in necessitatem debiti
„ conuertistis, vt etiam nunquam fuisset in promissa hæc pecunia, cuius expecta-
„ tio tandiu animum meum torsit: in cuius spe Ego diffusiores expensas faciens,
„ me debitis vsurariis oneraui. Si simplex promissio præcessisset, circumspectius
„ expendissem & vsus fuissem leuiter leui verbo. Nunc in libro experientiæ lego
„ quàm sancta & efficax sit eruditio Euangelicæ veritatis. *Sit*, inquit, *sermo ve-*
„ *ster, est est, & non non.* Nam quod amplius est, è malo est. Hoc malum nunc
„ sentio, cui charta Episcopi & vehemens ipsius assertio causam dedit. Verba ta-
„ men Episcoporum qui Apostolorum sunt filii & hæredes, vim iuratoriam in se
„ habent, vt in eis iusiurandum sit, quod est verbum simplex in aliis; vt quod in
„ aliis est simplex periurium, sacrilegium sit in illis. Attendite quid dicat Doctor
„ Ecclesiæ, *Nunquid*, inquit, *leuitate vsus sum*, aut quæ cogito secundum car-
„ nem cogito, vt sint apud me Est & Non. Illud autem vehementissimè reprehen-
„ do, quod Nepotes vestros qui se in lustris Scholaribus exercere debuerant, fo-

ueatis in deliciis, palpetis blandiciis, sciatisque quod hæc omnia exinanitio sunt virtutum & subuersio honestatis. Adhuc vita eorum in incerto est, quia biuium Pythagoricæ litteræ nondum transierunt: ideo magis expediret eos corripi quàm palpari. Scriptum est, qui parcit virgæ, odit filium. Heli cum filiis suis percussus est à Domino, eo quod filios suos minimé correxisset. *Dilexisti*, dixit Dominus, *magis filios tuos quàm me*. Hodie pro filiis, quos abstulit Prælatis Ecclesiæ Deus, habere nepotes in dissipationem patrimonii Christi & in suæ salutis dispendium permittuntur. Perniciosa est circa minores blanda Maiorum permissio. Ideo dicit sapiens; *filiæ tibi sunt, vultum hilarem ne ostendas eis*.

Et Ep. 60. Amico quidem conquerenti quod ab Episcopis nepotes ex patrimonio Christi ditentur, & non pauperes virtutis studiosi sustententur, declarat veterem hanc esse querelam. *Causaris*, inquit, *& arguis Episcoporum nequitiam*, qui circa parentum promotionem sunt adeo singulariter occupati, vt nihil aliud affectent aut somnient, atque indigentiam Scholarium vel in modica visitatione non releuent. Purpurata incedit parentela Pontificum, & elata de patrimonio Crucifixi in superbia & in abusione ad omnes vitæ secularis illecebras se effũdit, non attendunt quid deceat, dummodo quid placeat, assequantur. Cumque eis ad votum omnia succedant, & in contrarium succedant omnia his qui soli militant honestati, Diuinam in temporalibus prouidentiam desipere aut dormitare conqueteris. Amice, vetus querela est. Et hæc Regis ac Prophetæ Dauid animum quandoque concussit. Cum enim pressuras iustorum aspiceret, videretque iniustos ad omnes huius vitæ concupiscentias licentiùs euagari, quærebat si vtique esset fructus iusto.... *Tu qui in Episcopos nunc desæuis, citò Episcopaberis dante Domino, erisque si bene te noui, Scholaribus illius temporis publicæ detractionis occasio*. Nam & illi qui dulce lignum iam adepti sunt, quandoque dum scholariter militarent, linguas procaces acuerunt in Episcopos, & telam quam hodie orditis, longo tempore texuerunt. Certissimè autem scio, quod ex quo rapieris ad Cathedram, rapietur à corde tuo scholaris vitæ memoria, subita nepotum pullulabit affectio, de maritãdis neptibus anxiè cogitabis, nec in Beneficiis attendes meritum, nec in Matrimoniis paritatem; atque in hac insania singulariter æstimabis plenitudinem voti tui, *si muliercularum degenerem veritate titulos alienæ nobilitatis inficias, & personis infamibus contamines domum Dei*.

Inter alios etiam quos habuit Blesensis Discipulos, commemorat M. Petrum de Verno postea Pædagogum Odonis Soliacensis Episcopi Paris. habuit & quendam alium quem verbis castigat epist. 9. quod confecto artium liberalium cursu non ante cogitaret Theologiæ dare operam, quàm biennium in otio consumpsisset. *Missione*, inquit, *vsus minus legitima & honesta tanquam transfuga & desertor castra scholaris militiæ demisisti*, & te ad laboriosissimum otium contulisti. Præceperam tibi vt Discipulo, consulueram vt amico, quatenus continuata instantia studiorum imperfectum tuum perduceres in plenitudinem, & de Discipulo attenderes in Magistrum. Respondes te in disciplinis liberalibus diutius laborasse, tuumque *propositum esse antequam Theologicas facultates expugnes*, biennio respirare.... Sancti quidem & honesti propositi dilatio, magna ruina est. Nunc docibilis es: prouectiori ætate capax doctrinæ non eris.... *Otium sine litteris mors est & viui hominis sepultura*. Miser, quidquid longo tractu temporis didicisti, biennale otium exsufflabit, *& illa Logices ventosa loquacitas quâ tumescis, sicut visio nocturna & sicut somnium euolabit*.

SERMONES IN SCHOLIS PARISIENSIBVS.

EX eodem authore intelligimus morem iam tum fuiffe illis temporibus habere fermones in fcholis ad Magiftros & Scholares. Vnde etiam colligimus iam tum fuiffe Scholas Maiores, feu 4. Nationum, vbicunque illæ fuerint. Cum enim & D. Bernardus & Petrus Blefenfis, & M. Alanus de Infulis hocce feculo manifeftè legantur habuiffe fermones in Scholis, non poteft id certè de minoribus, feu fingularibus, fingularium fcilicet Magiftrorum intelligi, fed de maioribus tantùm feu Publicis & Cōmunibus. Quis enim fructus habere ad paucos fermonem? Deinde conftat in illis fcholis in quibus habebantur fermones, omnium facultatum feu difciplinarum interfuiffe Magiftros & Scholares: quod de priuatis & fingularibus nequaquam dici poteft.

Habebantur autem illi fermones in fcholis, omnibus diebus feftis maioribus, in Aduentu & Natiuitate Domini. In Quadragefima. Diebus quoque feftis Patronorum feu Sanctorum, quos pro Pattonis delegerant Nationes, quafi ftudiorum fuorum aufpices & duces; nempe D. Virginis, S. Nicolai, & S. Catharinæ.

Leguntur inter opera M. Alani de Infulis, qui hifce temporibus Lutetiæ magnâ nominis famâ docebat, fermones duo, quorum vnus eft in die pafchæ *ad Magiftros Clericorum Theologiæ*: alter in die S. Nicolai. Priorem fic incipit præmiffo
» hoc Themate *accelera. Tria fata fimilæ commifce & fac panē fubcinericium*. Ifta verba...
» Hoc pane reficiuntur 3. viri quos vidit Ezechiel faluandos, Iob, Daniel & Noe.
» In Iob coniugatos intelligimus, in Daniele continentes, in Noe qui tempore ca-
» taclyfmi Arcæ regimen fufcepit, Rectores. Sciat eadem fibi dicta Magifter, non
» quilibet, fed cui reuelata funt fecreta cœleftia, cui datum eft noffe myfterium
» Regni cœleftis. Ifte fuit Sarai quafi Princeps vnius dum fub alio ftudebat. Idem
» factus eft Sara, id eft Princeps plurium, quando Cathedraticum fufcepit hono-
» rem. Ifte *accelera* dicit Ecclefiæ, id. volumina facræ fcripturæ fæpe reuolue, au-
» ditorum vtilitati inuigila. Ne fis aleator, gyra gregem tuum & pigros excita. Tria
» fata fimilæ commifce, id. triplicem expofitionem in lectione. Prima fit hiftoriæ.
» 2. Tropologica: 3 allegorica. Prima eft fundamentum. 2. paries. 3. culmen his
» duabus appofitum. 1. planior: 2 fuauior: 3. acutior. 1. incipit: 2. prouehit: 3 con-
» fummat & perficit. Inde fit Panis Subcinericius, id eft lectio Theologica, quæ
» non flofculos verborum defiderat, nec dictionum phaleras, fed humiles fenten-
» tias. Hoc pane reficiuntur 3. viri, fcilicet Maiores, Mediocres, Minores. Minori-
» bus proponitur lac Hiftoriæ: mediocribus mel Tropologiæ: Maioribus folidus
» panis allegoriæ.

Sermoni de S. Nicolao Thema eiufmodi præmittit. *Quoniam tu es qui extraxifti me de ventre, fpes mea ab vberibus matris meæ, in te projectus fum ex vtero.* Et hoc appofitè, nam minorum feu incipientium Scholafticorum Nicolaus femper Patronus habitus eft, vt Catharina Philofophorum & Rhetorum.

Similiter plurimi leguntur apud Petrum Blefenfem ex editione Bufæi fermones ab ipfo in fcholis habiti Dico ex editione Bufæi. Nam antiquiffima Manufcripta in fronte & in calce nomen præferunt M. Petri Manducatoris. Quorum vnum mihi commodauit M. Iacobus Mentelius Doctor Facultatis Medicinæ clariffimus: in quo pro titulo fic legitur. ORDO SERMONVM M. PETRI MANDVCATORIS PER ANNI CIRCVLVM. Et in fine. EXPLICIVNT SERMONES M. PETRI MANDVCATORIS. Eft autem Manufcriptum vetuftiffimum & hifce temporibus quo florebat M. Petrus Comeftor proculdubio fcriptum. Itaque credibile eft Petrum *Blefenfem* prædictos fermones à M. Comeftore factos, tanquam à præceptore fuo tantummodo collegiffe.

Sed vt vt fit, in Sermone 19. qui eft de Annunciatione B. Virginis, cuius hoc eft Thema. *Egredimini filiæ Sion & videte Regem Salomonem in diademate quo* coronauit hodie Mater fua; poft pauca fubdit; ad nos (id. Theologos) fanè præcipuè dirigitur fermo. *Ad litteratos*, inquam, quibus datum eft noffe myfteria: cæteris au-

tem in parabolis, & his maximè qui ecclesiasticis dant operam disciplinis, qui postpositâ facundâ sed infœcundâ Philosophorum loquacitate veniunt, vt hauriāt aquas in gaudio de fontibus Saluatoris, qui non immeritò per filias Sion intelliguntur. Per Hierusalem enim & Sion intelligitur Ecclesia. Filiæ itaque Sion & filiæ Hierusalem filij sunt Ecclesiæ. Israel ad litteram iuxta Sion sita est, cuius municipium quod Mello dicebatur, in Sion positum fuit. Per filios ergo Hierusalem, *Laicos* tanquam minus peritos & custodiâ Municipij egentes intelligimus: per filias Sion *litteratos* tum propter aliorum custodiam & instructionem, tum quia Sion *speculatio* interpretatur.

Sunt & alij plures sermones quos habuit Comestor in Scholis, quales sunt sermo 2. in aduentu Domini, sermo 3. in festo S. Nicolai, sermo 23. in festo S. Mariæ Magdalenæ &c. In sermone 2. qui est de aduentu Domini sic habet. *Possunt tamen hæc eadem nobis* non indecenter aptari, qui lectioni & sacræ scripturæ operam damus. Nos enim ex maxima parte figmenta Poëtarum, qui ranis loquacibus comparantur, prætermisimus, prætern auigauimus pallida Sophistarum argumenta, qui Deo odibiles dicuntur. Vale fecimus pompoſis Philosophorum opinionibus, qui dum adhuc essent inter nos, conati sunt oculos attollere super cœlos, quorum peritiores, Academicos loquor, confessi sunt veritatem tanquam in puteo *abyssi latere*. Et in fine. *Vos itaque*, quia iam accessistis ad portam, pulsate & aperietur vobis. Aperiat autē vobis sensum ad intelligendum scripturas qui aperuit oculos cœci nati Iesus C. Dominus noster, iudex noster *qui iudicaturus est viuos & mortuos & seculum per ignem*. Multa quoque habet præclara ad *Litteratos* in sermone Dominicæ I. in Quadragesima sub hoc Themate. *Qui habitat in adiutorio altissimi*. Item in sermone de Trinitate ad Theologos & Grandiores. In sermonibus de S. Augustino ad Regulares, & alibi passim. Sed inter omnes vnus qui est de S. Nicolao mihi videtur hisce Annalibus inserendus, habitus *in scholis*, cuius Thema tale est.

Qui non humiliauerit se sicut paruulus iste, non intrabit in Regnum cælorum. Verba sunt Saluatoris quæ audistis per os meum. Emerserat quæstio inter Apostolos quis eorum esset maior, sed quia hæc erat de supercilio Pharisæorum, qui amabant primas Cathedras in synagogis & salutationes in foro & vocari ab hominibus Rabbi, ideo humilis Magister & Doctor humilitatis, ad humilitatem seuocans eos, statuit paruulum in medio eorum, Martialem vt tradunt, Apostolum Lemouicorum & ait, *Qui non humiliauerit* se sicut paruulus iste, non intrabit in Regnum Cælorum. Quasi dicat, qui non erit humilis beneficio virtutis, sicut hic paruulus beneficio ætatis, non intrabit in Regnum Cælorum. Salua tamen pace Saluatoris possunt hæc verba esse moderni temporis, possunt esse hodiernæ solennitatis. Ecclesia Dei est vt castrorum acies ordinata: in acie præliantium præmittuntur fortiores, in fine ordinantur fortissimi, in medio formidolosi & imbecilles. In hunc modum in primitiua ecclesia fuerunt viri fortes, qui primos impetus huius seculi sustinuerunt, qui Ecclesiam Dei fundauerunt sanguine suo: in fine erunt fortissimi, quorum erit tanta tribulatio, quod si fieri posset, mouebuntur etiam electi: temporibus verò nostris tenera quædam est & euirata medietas, quæ vix credere sufficit, nedum præliari.

Vtatur ergo ad hos debiles mater Ecclesia verbis prætaxatis, & ordiamur altiùs eius admonitionem, à qua si sub quodam dialogo interloquuntur mater & filioli, vir meus, Pater vester rediit ad eum qui miserat ipsum & reliquit me in vtero habentem. Verba autem sua posuit in ore meo, vt quos de cætero effunderem in lucem, hortarer ad sequendum eum indilatè. Præcessit enim parare vobis locum. Audiui enim dicentem eum: Si quo minus dixissem vobis locum. Ite ergo filioli proficiscimini post patrem vestrum. Nam & Viaticum reliquit vobis.

At quoniam vnus pro omnibus, Mater, arcta est via & difficilis & non potero ad eam. Præterea *latro sedet in insidijs cum diuitibus in occultis, vt interficiat transeuntes*. Timendus est Latro. Dixit enim, *non mouebor de generatione in generationem sine malo*. Timendi sunt Diuites pro quibus Magnus ille Viator, Psalmistam loquor, titubans ei, *Mei autem pene moti sunt pedes: ad quem* Mater: Fili tolle signaculum Patris tui tecum, quod ipse reliquit mihi discedens. Si quis

Aaa iij

vult venire poſt me, tollat Crucem ſuam & ſequatur me. Ego autem in Eccleſiis manufactis in edito ſtatui illud, vt omnes intrantes videant & recogitent, qui demum Domini fuerit exitus mortis, & quicunque voluerit, tollat illud. Multi iam præceſſerunt filii etiam virgines delicatæ & è veſtigio ſequentes Patrem. Sequere clauatam eorum, adeo tutus eris cum ſigillo, quod etiam quædam eius manualis repræſentatio inter quælibet pericula conſolatio eſt. Ita quod etiam de Iudæo dixit dæmon *vas vacuum*, ſed ſignatum.

Ad quam filius. Quid eſt, quod dicis Mater! nemo carnem ſuam odio habuit. Etiam Chriſtus horruit mori. Petrus ductus eſt ad crucē nolens, Apoſtolus optabat ſi fieri poſſet, ſuperindui, non ſpoliari. Quid ergo faciet virgula cedri vbi concutitur cedrus Libani? Noſti teneritudinem, meam, Mater, determinatis horis vix orare ſufficio, ſtatutis diebus non ieiuno, quin ad luxurioſam cœnam ſeruem ventrem meum, licet promptuaria mea plena ſunt eructantia ex hoc in illud, tamen vix mihi ſeparo Deo minuta, quæ porrigam pauperi. Veſtes habeo extenſas, in perticis plicatas, in manicis in pabulum tantum tinearum, vix veteres panniculos nullo vſui aptos mihi tollo ad fouenda latera pauperum; & tu dicis mater, quod in tingam pedem meum in ſanguine. Muta mater vocem. Muta viam hæc eſt via Robuſtorum, barbari incedunt per eam.

Ad quem Mater. *Noli timere fili mi*, eſt alia via, Lactea nomen habet. Si non potes ſequi patrem per viam rubicundam, ſequere eam per candidam. Nam & ipſe dilectus meus candidus & rubicundus. Vidi quidem euntem illum per viam rubicundam in horto ſcilicet ligatum, colaphis expalmatum, ſputis illitum, flagellis cæſum, ſpinis coronatum, opprobriis ſaturatum, in patibulo clauatum, poſt mortem lanceatum. Veruntamen prius per candidam viam inceſſit, per viam ſcilicet humilitatis. Vidi eum humiliatum in præſepio, humiliter pendentem ad vbera Virginis ſuppoſitum manibus ſacerdotum, dum inuocarent ſuper eum nomen Domini & geſtaretur tremulis manibus Simeonis. Vidi eum cum parentibus ſuis in Nazareth & ſubditus erat illis. Imo vt perhibent de fonticulo qui ibi eſt, aquam Matri miniſtrabat in dies. Vidi caput eius verendum Angelis & tremendum Regibus inclinari ſub manibus Baptiſtæ. Baptiſta autem contremuit, nec audebat tangere eum donec Dominus ait, *Sine modo*. Sic decet nos implere omnem humilitatem. Si ergo fili, terret te via paſſionis, gradere per viam humilitatis. Veruntamen fili diligenter aduerte quam viam teras. *Quadriuium enim eſt humilitatis*. Sunt quidam humiles dum omnia ſuccedunt eis: ſi autem tetigerit eos manus Domini, excandeſcunt & ſtatim ponunt os ſuum in cœlum. *Sunt qui humiliantur*, vt aſcendant. Sunt qui humiliantur vt euadant. Impetu enim venti quercus frangitur, quem calamus euadit. Prima ergo humilitas eſt domeſtica, ſecunda erratica, tertia ſophiſtica, quarta Dominica. Prima enim eſt naturalis. 2. volatilis. 3. verſipellis. 4 admirabilis Per primam incedunt puſillanimes. Per 2. murmurantes. Per 3. Hypocritæ triſtes. Per 4. columbæ ſimplices. De 1. legitur. A puſillanimitate ſpiritu & tempeſtate. De 2 Confitebitur, tibi cum benefeceris ei. De 3. Glorioſa res humilitas quæ palliari ſe appetit, ſuperbia ne inualeſcat. De 4. qui non humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, non intrabit in Regnum cœlorum. Paruulus hic fili mi, de quo prædixit Iſaias, vitulus Leo, & ouis paſcuntur ſimul & puer paruulus minabit eos. Qui dictus eſt paruulus non pro diminutione ſtaturæ, quia ſpecioſus forma præ filiis hominum, ſed pro minoritate pœnalitatis humanæ. Pœnam enim habuit non culpam.

Cæterum humilitas Dominica ſubdiuiditur. Eſt enim *debita*, *abundans*, *ſuperabundans*. Debita eſt ſubdere ſe maiori propter Dominum. Primam & ſecundam Pater tuus docuit. Tertiam & habuit & docuit. Conſidera, fili, quid habes amplius, & minoribus fratribus miniſtra tanquam ſubditus eis. *Habes ſubſtantiam?* eroga non habenti. *Habes Doctrinam?* pone eam ad vſuram, vt recipias cum augmento. *Habes exhortationem:* diriuentur fontes tui foris: itaut bibant homines & iumenta. *Habes laborem manuum tuarum?* redde Decimam Domino Deo tuo. Reliquum manducabis, beatus es & bene tibi erit. *Habes quietem?* elongaſti fugiens, & manens in ſolitudine, ora pro populo, intercede pro delicta minorum multitudine. Clama ad Dominum & dic aut dimitte eis, aut dele me de libro vitæ. Audi fratrem tuum Paulum dicentem. *Cum liber eſſem ex omnibus ſeruum om-*

nium me feci. Iuxta ergo doctrinam eius Maiores tuos honora duplici honore, pares tuos honores præuenias, Infirmos in fidesuscipe. Hoc fac & viues. Hæc via Patris tui, humiles incedunt per eam.

Potest quoque prædicta exhortatio Saluatoris spectare ad memoriam B. Confessoris, pro quo hodie Ecclesia solennizat in terris & exultat in excelsis. Et sit maximè ad viros Scholasticos. Nam & noster *Nicolaus Scholasticus erat cum vocatus est à Domino, vt sederet in Cathedra cum senatoribus terræ. Nec recedemus à tenore Dialogi, vt loquatur Didascalus ad Discipulum, tanquam Pater ad filium.* Et intelligitur per Regnum cœlorum sacra scriptura secundum illud, *Auferetur a vobis Regnum cælorum & dabitur genti facienti fructum.* Aperiens ergo os suum Pater inquit, fili omnium expetendorum prima est sapientia, sed non inuenitur in terra suauiter viuentium. Quienim non humiliauerit se sicut paruulus iste, non intrabit in Regnum Cœlorum. Ecce, fili, primus ingressus ad eam est humilitas. Audis & Philosophum. Cum quæsitum esset ab eo quæ necessaria sint ad studendi formam, ait, *mens humilis, studium quærendi, vita quieta, scrutinium tacitum, paupertas, terra aliena.* Attende quia proposuit humilitatem & in tribus determinauit eam. Ne scripturam scilicet aliquam vilipendas, quia non omnia reperiuntur in Catone, nec ab aliquo addiscere erubescas, quia quod tu non nosti, fortassis nouit Offellus. Nec minus scientes elatus despicias. Tibi vero fili, amplior necessaria est humilitas: nisi enim abundauerit humilitas tua super humilitatem Philosophorum, non intrabis in Regnum Cœlorum, id est sacræ Scripturæ non attinges arcanum. Nisi, inquam, habueris humilitatem Nicolai.

Ad quem filius. Edissere Pater quæ sit illa, vt ingrediar per illam. Cui Pater. Dum adhuc penderet ad vbera Matris, 4. & 6. feria semel in die papillas sugebat. Ad quem filius quasi subridens, Nunquid Pater, iterum introibo in vterum matris & denuo natus superincumbam Matris vberibus. Cui pater, Non est ita Fili. Mystica sunt quæ dicuntur. Frange os litteræ & inuenies medullam intelligentiæ. Sex enim verba sex species scientiæ significant, & sex feriæ tempora inuentionis earum, quæ merito dicontur feriæ, quia tempore otii addiscitur scientia. In principio mundi nascentis hostis antiquus primis parentibus scientiam tradidit noxiæ libertatis non essendi sub Domino & relationem superbam criminis, vt contra culpam suam tacitè obliquarent in authorem suum. 2. Miser homo contra multiplices defectus solatium inuenit mechanicarum artium, quas & post extendit ad abusum superfluitatis. 3. Non contentus his causas naturales quas Deus in rebus ipsis occultauerat, ausus est rimari adeo quod ac si interesset sideribus, motus eorum, ortus & occasus, combustiones & respectus se deprehendisse existimans & contingentes rerum euentus fatali necessitate adstrictos esse dogmatizauit. 4. Pater Misericordiarum videns hominem inutiliter laborantem, scientiam vitæ in Canone vtroque Testamenti promulgauit. 5. Abierunt quidam post vanitates adinuentionum suarum & simplicitatem Ecclesiasticam irridentes, sacram scripturam maculis hæresum quasi quadam lepræ varietate resperserunt. 6. Surrexere viri habentes zelum Dei & primis disputationibus suis quasi quadam theriacâ vehementi virus infusum repulerunt. Postmodum manum supponentes Chartis, numerosam reliquerunt nobis multitudinem expositionum.

Vides fili sex verba traditionum suis temporibus quasi sex feriis emersisse. Solum restat Sabbatum, vbi nemo dicet alij, doce me. Omnes enim erunt docibiles Dei. Audi adhuc fili & tace. Considera idiomata singulorum vberum, vt scias cui debeas os admouere & à quo amouere. Primum vber fuit serpentis, 2. Ægypti, 3. Philosophi, 4. Dei, 5. Hæretici, 6. viri Catholici. De 1. manauit lac venenosum: de 2. lac acetosum, quia multis amaritudinibus respersa est dulcedo humanæ felicitatis. De 3. lac ampullosum. De 4. lac coagulatum. De 5. lac aqua mixtum, pessimi enim Caupones vinum aquæ miscuerunt. De 6. Lac sincerum. Primum ergo reiiciendum est secundum illud *Vade retro Sathana.* Secundum temperandum, secundum illud *victum & vestitum habentes, his contenti simus.* Tertium excoquendum, vt quod liquidum est in Philosophis, reponatur, abiiciatur quod feculentum est. 4. hauriendum. Vnde haurietis aquas de fontibus Saluatoris. 5. vitandum secundum illud, *hæreticum hominem post primam & secundam admonitionem deuita* 6. bibendum iuxta illud. *Bibite & inebriamini filij.* De 1.

„ scriptum est, *fouit aspis oua sua, dedit vbera catulis suis*. De 2. fili mi, si te lactauerint peccatores, non acquiescas eis. De 3. *sed & Lamia nudauerunt mammas, lactauerunt catulos suos*. Hæ sunt Medici in quibus mulier hemorroissa omnem substantiam suam inutiliter erogauit De 4. *Memores erimus vberum tuorum super vinum, recti diligunt te*. De 5. *Da eis Domine vuluam sine liberis & vbera arentia*. De 6. *Statura tua assimilata est palmæ & vbera tua botris*. Adhuc insiste fili, & ex propriis nominibus proprietatem eorum concipe. 1. dicitur Paralogia. 2. Scenologia 3. Physiologia 4. Theologia 5. Catologia. 6. Pathologia, ista enim ad omnes pertinens per singulas tanquam ad caput redit. Ipsa enim Cacologiam expugnauit, Theologiam explanauit, Physiologiam spoliauit, Scenologiam temparauit, Parologiam conculcauit. Restat Fili Sabbatum, vbi tantum audietur Alleluya. Nosti fili vbera sextæ feriæ tantum tibi posita, non tamen sugenda. Non in die, idest in his quæ intelligi possunt, reliquum igni comburatur & non nisi semel, vnus enim Dominus, vna fides, vnum baptisma, vna debet esse Catholica doctrina. Audisti fili quam gloriosa est humilitas, sal & condimentum reliquarum virtutum. Humiliemur ergo sub potenti manu Dei, vt nos exaltet in tempore tribulationis I. C. D. N. Iudex noster cum venerit iudicare viuos & mortuos & seculum per ignem.

Hisce quoque temporibus non modo Lutetiæ, sed & Aureliæ, Remis, Pictauii, Lexouii & alibi exercitia liberalium Artium florebant quàm maximè. De Lexouiensibus scholis diximus supra, vbi de Arnulfo Episcopo. Ioannes quoque Saresberiensis ad amicum quendam Lexouiensem rescribens, imprimis commendat Lexouienses ob ingenii excellentiam, sed maximè ob eloquentiam, eosque ait concionando impulisse cæteros ad sumenda arma & Crucis signa contra Tolosates seu Albigenses. Sic igitur ille.

Loquela tua manifestũ te facit, dissimulantem pagina nuper mihi missa conuincit. Inamicum siquidem imperitũ sermone & sciẽtiã ingenium illud Lexouiense exeris, linguam acuis Lexouiensem, cum qua nunquam conserere mihi propositum est ab initio, vel dici orator præpotens: nunc tua stabiliens, nunc destruens aliena mihi omnem defensionis præcludis viã: & quidem præclusa esset vt mutire non possem, si occupationes meas nouisses ad plenum. Sed in eo bene cum simplicibus, mei scilicet similibus agitur, quos vos *sapientes* spiritus Prophetiæ non semper illustrat. Facile tamen crediderim Lexouienses eum plurima sciant, quæcunque voluerint eloquantur, esse Diuinos. Nunquid ergo ex quacunque causa ausu temerario contendam tecum qui authoritate & merito Lexouiensibus Patribus adæquaris. Domini siquidem Lexouienses Patres non modo eloquentium sed eloquentiæ quodammodo sunt. Nam cum Aurelianensibus qui multarum rerum peritiam & vsum habent, æquentur in plurimis, in eo facillimè antecedunt, quod nascuntur & fiunt eloquentes, adeo quidem vt omnem ætatem & sexum geminus eloquentiæ vsus imbuat & informet. *Quid ergo impeditioris linguæ homuncio torrenti tanta eloquentiæ respondebo?* Tunc adhuc Ecclesiam Lexouiensem regebat Arnulphus.

Eodem anno 1169. Willielmus Carnotensis Episcopus electus famosissimi Comitis Theobaldi filius ad Archiepiscopatum Senonensem post mortem Hugonis promouetur & Senonjsà Mauricio Parisiensi fuit consecratus: in Episcopatu vero Carnotensi successorem habuit post biennium M. Ioannem Saresberiensem, qui cum Archiepiscopo suo Thoma Cantuariensi in Gallia exul diu fuerat: de qua quidem electione & promotione dicetur infra.

1170. Anno tandem 1170. assiduâ & diligenti Regis Ludouici, VVillielmi Senonensis opera, studio & labore pax inter Henricũ Angliæ regẽ & Thomam sancita est. Et primũ quidẽ Gilbertus Londoniensis Episcopus, qui à Thoma fuerat paulo ante excommunicatus, quique ab eius sententia Papam appellauerat, accepit Mediolani ab Alexandro litteras, quibus ipsi mandabatur, vt à Rothrodo Archiepiscopo Rothomagensi absolutionem accepturus regrederetur. Deinde cum pacem Archiepiscopi maximè haberet in votis Pontifex, oblatâ quadam necessitatis occasione Henricum adduxit, vt eam cum Thoma iniret & firmaret. Hactenus enim ei pepercerat, nec ab vllo excommunicati passus fuerat: at cum Rex de inaugurando in Regem filio Henrico consilium agitaret, vetaret verò Pontifex violari iura Cantuariensis Ecclesiæ, ad quam ab omni æuo Inauguratio Regum dignoscebatur

dignoscebatur, ille nihilominus quid Romæ pattaretur, certior factus, non exspectatis Papæ litteris & spretâ authoritate Thomæ filium suum & nutum per Rogerum Eboracensem Archiepiscopum apud Westmonasterium aduocatis & præsentibus Cantuatiensis Ecclesiæ suffraganeis coronati iussit 4. Kal. Iunii, statimque mare transcendens venit in Franciã ad colloquium cum Archiepiscopo, veritus, ne si pacem non iniret, animum Papæ sibi aduersum redderet obfestinatam nimis contra ipsius mandatum, filij inaugurationem, & id denique sibi accideret quod Friderico Impetatori Vatieanis fulminibus percusso acciderat. Primum ergo præsente Ludouico Rege initum est colloquium apud Monmirallum: sed infructuosè, quia Rex Archiepiscopum noluit admittere ad osculum sub his verbis. *In honore Dei vos osculor.*

Iterum conuentum est apud Fractam-Vallem præsentibus eodem Ludouico & Willielmo Senonensi & Episcopo Niuernensi, vbi teste Mathæo, cum *Rex & Archiepiscopus in partem secessissent & bis equos ascendissent, bis habenam Archiepiscopi Rex tenuit, cum equum ascendisset.* Hincque discessum est re adhuc infectâ. Tertiò tandem procurante Rothrodo Archiepiscopo Rotomag. apud Ambasiam concordia inita est & pax sancita. Totam rei gestæ historiam ipse Thomas ad Alexandrum perscripsit fusissimè. Nos pauca quæ sequuntur, inserere non pigebit. Sic ergo ille.

Miserationis oculo respexit Deus Ecclesiam suam..... Ecce enim ad nouissimas litteras vestras quibus denuo Regi Anglorum innotuit, quod ei vlterius non parceretis, sicut nec pepercistis Friderico dicto Imperatori, cum intellexisset terram eius amotis omnibus subterfugiis interdicto subiiciendam esse, & Episcopos si qui forte non obedirent, suspendendos & excommunicandos, illico nobiscum pacem fecit ad honorem Dei & maximam vt speramus, Ecclesiæ vtilitatem. Nam de consuetudinibus quas tanta pertinacia vendicare consuluerat, nec mutire præsumpsit, nullum à nobis vel ab aliquo nostrorum iuramentum exegit, possessiones quas occasione dissensionis huius Ecclesiæ nostræ abstulerat, prout eas in chartula expresseramus, nobis concessit, pacem & securitatem omnibus nostris promisit & osculum: si tamen vellemus eum eatenus perurgere, vt non modo in omnibus articulis victus appareret, sed vt periurus diceretur ab his, qui audiebant ipsum iurasse ex die, quod non erat nos osculo excepturus. Nos autem habito plurium sapientum consilio & maximè D. Senonensis qui pacem nostram cæteris solicitius & efficacius procurabat, cum ipso ad colloquium Regis accessimus.

Quem, Deo faciente, qui omnes illos amouerat qui sanctitatem vestram variis dolis circumuenire soliti sunt, adeo immutatum inuenimus, vt quod sine circunstantium admiratione non contigit, animus eius in nullo videretur à consiliis quietis abhorrere. *Nam vt nos procul venientes conspexit, à circunfusa turba exiliens accurrit properus, & capite detecto nos in salutationis verba prorumpere gestientes salutatione præuenit, & habitis paucis sermonibus, solis nobis præsentibus cum D. Senonensi, nos illo diuertente stupentibus vniuersis traxit in partem, & diu tantâ familiaritate allocutus est, vt videri posset nunquam inter nos aliquando fuisse discordiam.* Omnes fere quotquot aderant lætissimâ admiratione stupentes, plurimorum genis inundatione lachrymarum madentibus glorificabant Deum & benedicebant B. Magdalenam, in cuius solennitate Rex conuersus est à viis pristinis, vt toti terræ suæ lætitiam reformaret & Ecclesiæ redderet pacem. *Corripuimus eum adhibitâ moderatione quam oportuit adhiberi, vias quibus incesserat, & pericula quæ vndique imminebant, patenter ostendimus.* Rogauimus & monuimus vt rediret ad cor, vt dignos fructus pœnitentiæ faciens & Ecclesiæ quàm nun mediocriter læserat, manifestâ boni compensatione satisfaciens purgaret conscientiam, vt redimeret famam: nam ab iniquis consilium potius, quàm propriæ voluntatis instinctu graue vtriusque dispendium patiebatur. Cum autem hæc omnia non modo patienter, sed & benignè audiret, & emendationem promitteret, adiecimus sibi necessarium esse ad salutem & liberis suis ad incolumitatem & indemnitatem concessæ sibi diuinitus potestatis, vt in eo S. Cantuariensi Ecclesiæ satisfaceret, in quo eam nuper grauissimè læserat. Nam filium suum contra ius antiquissimum Ecclesiæ nostræ fecerat enormiter coronari... *Cum ergo equo desiliens me humiliarem ad pedes eius, il-*

le arrepto scansili me coegit ascendere, & visus illachrymari ait, Quid multa? Domine Archiepiscope, restituamus nobis inuicem veteres affectiones, & alter *alteri quod potuerit bonum exhibeat & præcedentis odij prorsus simus immemores.*

Et post multa. *Tandem itaque* nobiscum multa & diu conferens, cum nos duo soli fere vsque ad vesperam collocuti essemus secundum morem familiaritatis antiquæ, in hoc conuenimus vt eo discedente rediremus gratias acturi Christianissimo Regi & aliis Benefactoribus nostris, reuersuri ad ipsum rebus compositis & aliquandiu moraturi circa eum antequam rediremus in Angliam, vt omnibus innotescat in quantam familiaritatem & gratiam nos receperit. Exspectabimus autem in Francia donec redeant Nuncij nostri quos ad accipiendas possessiones nostras destinabimus, quia non est in animo, vt redeamus ad ipsum quandiù de terra Ecclesiæ passum pedis abstulerit.

Igitur Thomas in Angliam Nuncios suos præmittit ad recipienda bona sibi & Ecclesiæ suæ ablata. Rex quoque Henricum filium nouum Regem per litteras certiorem facit de pace eiusmodi. *Sciatis*, inquit, *quod Thomas Cantuariensis Archiepiscopus mecum fecit ad voluntatem meam: & ideo præcipio vt ipse & omnes sui pacem habeãt & suis qui pro eo exierunt ab Anglia, omnes res suas bene & in pace & honorificè & faciatis ei habere & suis sicut habuerunt tribus mensibus antequam exierunt ab Anglia. Et faciatis venire coram vobis de melioribus & antiquioribus militibus de Saltinnde & eorum iuramento faciatis recognosci, quid ibi habetur de feudo Archiepiscopatus Cantuariensis: & quod recognitum fuerit esse de feudo eius, ipsi faciatis habere. Valete.*

Ad hanc ergo pacem Henrico sic adducto Vaticanorum timore fulminum, ecce noua exsurgit discordiæ materia. Vetuerat Pontifex ne vllus Episcopus nouo Regi coronando, si forte coronari contingeret, absque assensu Cantuariensis Archiepiscopi & Ecclesiæ Cantuariensis conniuentia contra antiquam consuetudinem eiusque dignitatem, manum apponere qualibet occasione præsumeret, aut id aliquatenus attentaret. At cum id nihilominus perfecisset Rogerus Eboracensis ante acceptas Papæ litteras, ipsum Papa à Diuinis nihilominus suspendit, idque per Thomam ei significari voluit. Thomas eodem anno ipsis Kalendis Decembribus ad portum SandVvicensem appulsus misit D. Papæ litteras ad Rogerum Archiepiscopum Eboracensem hæc verba continentes.

Cum filium suum Rex vester coronari voluerit contẽpto Thoma Cantuariensi Archiepiscopo, ad cuius officium de antiquo iure dignoscitur pertinere, per manũ tuã, Frater Archiepiscope, in *aliena Prouincia Diadema Regni ei fecit imponi.* In coronatione vero illius, nulla ex more de conseruanda Ecclesiæ libertate cautio iuratoria est præstita, nec sicut aiunt, à vobis exacta: sed potius iuramenro asseritur confirmarum, vt Regni consuetudines iniquas sub quibus dignitas periclitatur Ecclesiæ, illibatæ debeant omni tempore conseruari. In quo etsi multũ prænominati Regis vehementia nos conturbat, amplius tamen de vestra & aliorum Coepiscoporum vestrorum possimus infirmitate moueri, qui quod dolentes dicimus, facti sunt arietes non habentes cornua, abiistis absque fortitudine ante faciem subseque[…]tis. Et si forte hoc licet tibi frater Archiepiscope, in propria potuisset Prouincia; quomodo tamen in aliena & illius præcipuè, qui exulare pro iustitia & solus exire voluit & dare gloriam Deo, tibi licuerit, nec de ratione possumus, nec de SS. Patrum constitutionibus inuenire.

Vnde & post tam iniquas consuetudines iuramento firmatas non adiecistis sumere scutum fidei, vt staretis pro domo Domini in die prælij. Ne autem si diutius tacuerimus, vnà vobiscum in die iudicii damnationis sententiâ inuoluamur, authoritate sacrosanctæ Rom. Feclesiæ, cui authore Deo ministramus, ab omni vos officio Episcopalis suspendimus dignitatis.

Similiter idem Pontifex aliis litteris Episcopos Londoniensem, Saresberiensem, Oxoniensem, Cestrensem, Roffensem, de sancto Asaph & Landauensem cum aliis, qui præfatæ inaugurationi ministerium præbuerant, ab omni Episcopali dignitate suspensos esse voluit. Quid autem inde secutum fuerit, dicemus ad annum 1171.

Interim quid hisce temporibus San-Victorino Collegio contigerit ob prauam Ernisii Abbatis administrationem, commemorare Iubet: de cuius insignis domus ruinâ extant plurimæ Alexandri III. Epistolæ, quarum nonnullas interserere non

erit ab Historiæ nostræ proposito alienum. Sic ergo ille ad Historiam præsentem.

Alexander Episcopus Seruus Seruorum Dei Dilectis filiis Richardo Priori & Capitulo S. Victoris Parisiensis S. & Apost bened. *Sæpius dilectum filium Ernisium Abbatem vestrum & nunc etiam per scripta* nostra monuimus, vt cum consilio maioris atque sanioris partis Capituli pertractet ac dirigat & ad profectum & commodum vestrum secundum institutionem Ordinis vestri promptâ sollicitudine & curâ intendat......

Quoniam igitur eundem Abbatem id iuxta commonitionem & mandatum nostrum libenter facturum credimus & speramus, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus atque præcipimus, quatenus eidem Abbati debitam obedientiam & reuerentiam impendentes, in ordinandis & disponendis Ecclesiæ vestræ rebus prouidè & efficaciter assistatis, & iuxta institutionem Ordinis vestri taliter & ad Religionis cultum & ad temporalium etiam incrementum vos exhibeatis viriliter, quod eadem Ecclesia studio & solicitudine vestra cooperante Domino in spiritualibus amplietur & temporalibus etiam proficiat incrementis. Si quid autem in Ecclesia vestra corrigendum fuerit, quod cum consilio maioris & sanioris partis Capituli non possit corrigi, volumus & mandamus vt ad mandatum eorum quibus statum eiusdem Ecclesiæ commisimus dirigendum, commodius dirigatur. Datum Verulis tertio idus Maii. anno Christi 1170.

Tunc adhuc erat Prior Domus Richardus vir bonus, simplex & moderatus, qui quamuis potuisset Ernisio plurimum nocere, illum tamen benignè hortari non desistebat vt officio fungeretur, immo & adiuuare in moderamine & regimine Domus tam in spiritualibus vt vocant, quàm in temporalibus. Verum neglexit vir gulæ & immodestatis suis affectibus deditus tanti viri monitis acquiescere, quinimo in maiorem vesaniam versus omnia Abbatiæ bona dilapidare cœpit & dissipare, omnesque antiquas leges abrogare, Scholarum exercitia quæ hactenus ibi floruerant aufetre, vno verbo omnia sus deque vertere. Quæ res ita commouit & exacerbauit omnium animos, vt tandem eum San-Victorini fratres cedere coegerint intra biennium.

Nos quæ in hanc rem gesta sunt, vno tenore describemus. Igitur certior factus Pontifex in dies magis Ernisium desipere, scripsit ad Regem Ludouicum & ad Vvillielmum Senonensem Archiepiscopum, ad Stephanum Meldensem Episcopum & ad Abbatem Vallis-secretæ, vt suas in homine corrigendo vices supplerent & adimplerent. Epistola ad Regem est eiusmodi.

Alexander Episcopus Seruus Seruorum Dei Dilecto filio Ludouico Regi Franc. Sal. & Apost. bened. Considerantibus... Nunc dormitantibus sacerdotibus quos aliorum custodiæ oportet intendere, tepescit in multis sacra Religio, & vt cuiusdam verbis vtamur *pro molli viola & purpureo Narcisso Infelix lolium & steriles dominantur auenæ*. Hoc sanè in Ecclesia S. Victoris non modicum dolemus accidere, quæ cum olim in Religione floreret, ita nunc, quod tristes dicimus, in suæ professionis asseritur obseruantia tepuisse, vt quæ multis manum in via salutis errantibus porrigebat, nunc alieno indigeat & non inueniat qui subleuet eam. Nec tamen ex eo perhibetur accidere, quod non sint, ibi plures, qui & notitiã Religionis habeant & amorem, sed quibusdam cum suo capite membris languentibus in eadem Ecclesia feruor Religionis noscitur tepuisse. Nos autẽ cum iam dudũ ad Nos super eorum tepiditate relatio peruenerit plurimorum, distulimus hactenus autes apponere & necessariam adhibere tam graui valetudini Medicinam, expectantes quod aliquando reducerent oculos ad seipsos & de reformanda religione studiosius cogitarent. Capite vero quæ ad emendationem suorum subditorum pertinent, negligentius exequente, nos iam tandem executioni eorum quæ dicta sunt, oportet intendere: & si verus sit rumor, qui totiens aures nostras aspersit, quia in propria persona non possumus, per alios nuenire. Ita quidem vt si vera compareuerint quæ dicuntur, per eosdem dilatione seposita Medicina, quam viderimus necessariam, apponatur. Venerabilibus ergo fratribus nostris N. vices nostras in hoc negotio præuidimus committendas, qui quanto pleniorem & faciliorem huius rei potuerint habere notitiam, tanto cum minori grauamine salutis remedia prouidebunt, &c.

Epistola verò ad Willielmum Senonensem, Stephanum Meldensem & Abbatem prædictum, talis est.

„ *Alexander...* Venerabilibus fratribus Willielmo Senonensi Archiepiscopo Apostolicæ sedis legato & Stephano Meldensi Episcopo, dilecto filio Abbati Vallis-secretæ sal. & Apostol. Bened. Crebra iamdudum suggestio super statu Ecclesiæ S. Victoris nostrum pulsauit auditum, & timemus nos in extremo examine seuerius iudicandos, si ad inquirenda & corrigenda quæ suggeruntur, tardi fuerimus aut remissi dicente scriptura. *Maledictus qui prohibet gladium suum ab omni sanguine.* Olim sanè ad doctrinam salutis, quæ de loco illo fluebat, & bonæ conuersationis odorem quo eadem flagrabat Ecclesia in multis Ecclesiis, & praua in directa & aspera conuertebantur in vias planas, & erat verè puteus aquarum viuentium, de quo arentia corda multorum ad extinguendum mundanorũ desideriorum æstum vitæ potum hauritent. Nunc autem vt dicitur, dormitante paulatim custodiâ Prouisoris & refrigescente in capite Religionis amore ad partem quoq; membrorum quidam se lethalis torpor effudit, & factũ est ibi quod de quodam dicitur per Propheram. *Comederunt alieni robur eius, sed & cani effusi sunt in eo & ipse ignorauit.* Nec hoc tamen dicimus quod non credamus ibi sapientes & Religiosos viros plurimos inueniri, qui multis esse possunt odor vitæ in viam, sed non est facile cum multa quoque vi remigum dirigi nauem ad portum, si Rector qui clauum tenet, imperitus fuerit aut remissus. Idcirco ne forte contingat illi, quod de se ipso lamentabatur propheta, dicens. *Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt, & qui iuxta me erant, à longè steterunt,* quia in propria persona eandem Ecclesiam visitare non possumus, ei visitationis officium decreuimus dependendum, per Apostolica vobis scripta mãdantes, quatinus illuc accedentes, de statu eius, de actibus Abbatis & fratrum maturitate ac diligentia quã conuenit, inquiratis, & quidquid ibi cognoueritis corrigendum, vice nostra taliter corrigatis, vt & Religio ibi per studium vestrum ex gratia Diuina refloreat, & nos de dissolutione tantæ Domus non teneamur in die iudicij reddere rationem. Si videritis autem quod nisi per amotionem vnius aut plurium personarum status Ecclesiæ reformari non possit, nec in hoc parcat gladius vester: sed plenam à nobis authoritatem accipite appellatione remotâ, quæ euellenda fuerint euellendi, & quæ plantanda fuerint, Domino authore plantandi. Nos enim ita per vos apud Deum volumus excusabiles inueniri, vt non sit qui à nobis de spirituali eiusdem Ecclesiæ detrimento in extremo examine requiratur. Si autem his exequendis vos tres non poteritis interesse, duo vestrũm non minus hæc quæ dicta sunt, maturius exequantur. Datum Tuscul. Kal. Febr.

Eadem die eodemque loco dedit quoque idem Pontifex litteras ad Abbatem & Canonicos S. Victoris, quibus admonuit se dedisse tribus prædictis Præsulibus in mandatis, vt domum inuiserent, & quæ corrigenda essent, corrigerent, præcipiens ut iis tribus & aliis legatis in omnibus parerent. Multa autem in illis litteris continentur ad laudem Domus San-Victorinæ.

" Alexander Ep. Seruus Seruorum Dei Dilectis filiis Abbati & Canonicis S. Victoris Paris. Sal. & Apost. Ben. *Iamdudum ad nos de statu vestro peruenit, quod requiri districtius & corrigi oportebat. Nos autem quia Ecclesia vestra longo tempore per Dei gratiam religione floruit & scientia, itaut in odore vnguentorum vestrorum multi concurrerint, & in lumine vestro viderint lumen, exspectauimus hactenus si tandem per vosmetipsos rediretis ad vos, & de medio vestri dissensionis & scandali materiam tolleretis.* Cæterùm quia in exspectatione nostra non tam correctionem aliquam subsequi quam infirmitatem vestram aggrauari conspicimus, dignum duximus ad Ecclesiam vestram personas aliquas destinare, venerabiles scilicet fratres nostros Vuillielmum Senonensem Archiepiscopum Apostolicæ sedis legatum, & Stephanum Meldensem Episcopum, & Dilectum filium N. Abbatem Vallis-Secretæ, qui quomodo se habeat status vester, inquirant, & quæ corrigenda cognouerint, appellatione remotâ corrigant & emendent. Quocirca per Apostolica vobis scripta præcipiendo mandamus, quatenus expositis eis cum ad vos venerint, quæ necessitas & emendatio vestra poscit exponi, quæ inter vos ipsi vel duo eorum aut de reformanda Ordinis Disciplina, aut de personis si res exegerit, amouendis, statuendum esse cognouerint, suscipiatis humiliter & firmiter obseruetis. Datum Tuscul. kal. Feb.

Prauæ eiusdem Domus administrationis testimonium extat in litteris Burchardi filii Mathæi Mommorenciaci ad eundem Ernisium. *Domino & amico suo Ernisio Beati Victoris dicto Abbati & toti Conuentui Burchardus de Mommorenciaco salutem & debitam reuerentiam. Nostis Dilectissimi, quod Pater meus homo discretus & amator Religionis locum qui vocatur Nemus S. Petri, dedit Ecclesiæ vestræ ea scilicet conditione, quatenus ibidem Diuinum Officium celebraretur quotidie, & eundem locum in vita sua dilexit multum & frequentauit. Et Ego & homines mei post patrem meum. Nunc verò quoniam locus ille vacat, & vos eum spoliastis, vt dicitur, calice, vestimentis, equo & quibusdam aliis, precor vt prædictum locum rebus suis vestiatis & F. Radulphum quem diligimus, & qui mihi & fratri meo ægrotantibus multum seruiuit, si vestra Charitati placet, & si eius ægritudo aut causa nobis incognita non repugnat, ad eundem remittatis. Si non, aliquem honestum & boni testimonii, qui & ibidem Deo honestè seruiat, & Nos secundum Deum cognoscat. Hoc itaque Nostri gratia faciatis vt de vobis iustè non possimus conqueri. Valete.*

Cum ergo videret Ernisius se ita omnium oculis notati, intus & extus sustinenda esse bella, iamque præfatos Antistites mandata Papæ exequi festinare, sponte Abbatiæ munus & curam à se abdicauit circa festum Paschæ an. 1172. veritus ne peccaris ita exigentibus cedere cogeretur, si vltro non cederet. In eius itaque locum suffectus est *Guarinus* vir nondum prouectæ ætatis, & morum grauitate & scientiâ clarus, sub quo Richardus Prior annum adhuc vixit: sed eo mox decedente *Gualterus* Supprior substitutus est.

Quia autem Ernisius dolebat se à tanto culmine excidere, cogique cedere, San-Victorinæ Domus ornamenta, quæ & quanta potuit, thesaurumque etiam Ecclesiæ auferre conatus est: quâ de re conquestis fratribus apud Vvillielmum Senonensem, ille rescripsit in hunc modum ad Mauricium Episcopum Parisiensem.

Vvillielmus D. G. Senonensis Archiepiscopus Mauricio Episcopo Parisiensi salutem. In quantam & quàm perniciosam Fr. Ernisius quondam Abbas S. Victoris ex inordinaris actibus suis Ecclesiam & Fratres vniuersos, qui tam Religione quàm litteratura præ cæteris præminere dinoscuntur, adduxerit confusionem, vestra nouit plenius Circumspectio, qui cum Sanctos qui secum erant, pro viribus impugnauerit & Sanctitatem persecutus fuerit, eâ per Dei gratiam sibi amputatâ nocendi facultate, nondum vt accipimus, quærit nomen Domini, sed adhuc manus eius extenta est. Et cum internam & externam non possit subuertere disciplinam, variis & innumeris exteriorum tentationum generibus eorum nititur perturbare quietem. Proinde cum Thesaurum Ecclesiæ adhuc occultare contendat, fraternitati vestræ præsentium authoritate iterarò mandamus, quatinus ad Ecclesiam omni morâ semotâ accedentes sub testimonio Dilecti filii nostri Guarini Abbatis & Fratrum memoratæ Ecclesiæ Enthecas & repositoriola prætaxati Ernisii scrutari curetis, & calicem aureum & alia quæ ad ius Ecclesiæ B. Victoris spectantia ibidem inueneritis, Abbati & Fratribus assignetis. *Depositum verò Archiepiscopi Daciæ in loco reponatis in Ecclesia maiori. Si verò memorata prædictus Ernisius exhibere detrectauerit, nihilominus vase iniquitatis & mamonæ confracto, quæ prædiximus, executioni mandetis,*

Vt autem intellexit Pontifex Ernisium cessisse, Guarinum verò electum; cessionem eiusmodi, Guarinique electionem vt sibi gratissimam Bullis ad Canonicos & Abbatem Garinum datis libens confirmauit. Sic ergo ille ad Guarinum.

Alexander Episcopus S.S. Dei, Dilecto filio Guarino Abbati S. Victoris Parisiensis sal. & Apost. bened. Intellecto & cognito, *quod Ernisio quondam Abbate Ecclesiæ cui præesse dinosceris, libera & spontanea voluntate amministrationi cedente Fratres ipsius Ecclesiæ Te sibi elegissent communi voto & desiderio in Abbatem, tanto inde magis lætamur atque gaudemus, quanto de ipsius Ecclesiæ turbatione dolebamus amplius & pro eius statu maiori anxietate & solicitudine vrgebamur.* Vnde quia decet te soli- „
citè attendere quantæ Religionis & honestatis Ecclesia ad quam Domino proui- „
dente vocatus es, hactenus extiterit, & quomodo ibi rigor regularis Disciplinæ „
viguerit, discretionem tuam monemus atque mandamus, quatinus iniunctæ tibi „
amministrationi prudenter & constanter intendas, & ita commissum tibi Offi- „
cium ad honorem Dei & ædificationem tuam, & eorum qui tibi commendati „

„ sunt, cum auxilio cœlestis gratiæ efficaciter & diligenter exerceas, quod ibi per „ prudentiam & solicitudinem tuam Religionis ordo semper refloreat, & de die in „ diem magis ac magis suscipiat incrementum. Nos etiam te & eandem Ecclesiam „ diligere volumus & fouere, & vobis cum fuerit opportunum Apostolicæ defen- „ sionis patrocinium ministrare. Datum Tuscul. 3. id. April.

Similiter ad Canonicos & totum Conuentum his verbis scribit, admonens vt Abbatem Guarinum diligant, eique debitam reuerentiam & honorem præstent.

„ *Alexander*.... Dilectis filiis Canonicis Ecclesiæ S. Victoris Parisiensis sal. & „ Apostol. bened. Quantò Ecclesia vestra maiori hactenus Religione floruit & „ ampliori refulsit gloriâ meritorum, tantò auditâ reformatione ipsius lætati sumus „ amplius & gauisi, & de ipsius commodo & profectu exhilarati. Audiuimus sanè „ quod venerabilibus fratribus Nostris Bituricensi & Senonensi Achiepiscopis coo- „ perantibus, & ad hoc iuxta Mandati nostri tenorem toto studio laborantibus Ec- „ clesia vestra in statum & gradum sit pristinum reformata, & Ernisio quondam „ Abbate vestro spontaneè in præsentia Dilectorum nostrorum Alexii tit. S. Lau- „ rentii in Lucina, & The. titul. S. Vitalis Presbyterorum Cardinalium Aposto- „ cæ Sedis Legatorum amministrationi cedente, cuius culpâ status eius fuerat ex „ parte non modicâ deformatus, personam idoneam, honestam & litteratam in „ Abbatem vestrum communiter elegistis & prouidere vobis curastis vnanimiter in „ posterum. Nos verò quibus conuenit rationabilibus votis atque statutis gratuitum „ præstare fauorem & incrementa desiderare virtutum, electionem vestram & abre- „ nunciationem illius de communi fratrum nostrorum Consilio ratam & firmam „ habemus & confirmamus, Vniuersitatem vestram monentes atque mandantes, „ quatinus Abbati vestro quem elegistis debitam reuerentiam & obedientiam im- „ pendatis: & ita vos sibi deuotos & humiles exhibere curetis, quod per obedien- „ tiam vestram & prouidentiam illius Ordo Religionis & honestatis in Ecclesia „ vestra refloreat, & plenius valeat auxiliante Domino conseruari. Datum Tus- „ cul. 3. id. April.

Cardinalium autem prædictorum extant duæ Epistolæ in tomo 4. Historiæ Duchesnianæ: quarum vnâ mandant Archiepiscopis Vuillielmo Senonensi & Stephano Bituricensi, vti prouideant ne Ernisius locum, in quo eum authoritate suâ constituerant, prauis suis actionibus infamet & dedecoret: quemadmodum domum San-Victorinam euerterat.

„ *Dilectis* & diligendis semper in Christo fratribus W. D. G. Senonensi Aposto- „ licæ sedis Legato & S. Bituricensi Archiepiscopis Alexius tit. S. Laurentij in Lu- „ cina & The. tit. S. Vitalis dignatione Diuina Presbyteri Cardinales Apostolicæ „ sedis Legati cum iustitia parere in conspectu Dei. *Innectratis in via seculi peccato-* „ *ribus & ad viam salutis per austeriores obseruantias reuocandis vtiliter & prouidè consu-* „ *litur, si peccandi opportunitas adimatur.* De fratre Ernisio quondam S. Victoris Ab- „ bate quomodo carnem suam crucifixerit cum vitiis & concupiscentiis, quàm di- „ ligens etiam de salute subiectorum suorum extiterit, non oportet nos vestris au- „ ribus intimare. Vos enim plenius nostis, qui effodistis parietem, & latentia intus „ reptilia conspexistis. Nunc autem, vt dicitur, quod timuerunt fratres in amo- „ tione ipsius, nisi prudentia vestra occurrat, euenit eis, & quod verebantur, ac- „ cidit. Locum enim illum in quem ad tempus eum vos mittere dicebatis, donec „ videlicet ordinaretur Ecclesia, retinere laborat: & qui si rectè saperet, locum sibi „ deberet eligere, in quo labore manuum, afflictione corporis & voluntariâ pau- „ pertate satisfaceret Domino Deo suo: locum potius habere desiderat, in quo „ transgressionibus transgressiones accumulet, & epuletur cotidie splendidè cum „ illo Diuite purpurato. *Non esset hoc bonorum*, sicut credimus, *Medicorum, qui &* „ *restrictione cibi & opportunitate loci, salubrem prouidere debeant languentibus Medici-* „ *nam.* Vnde Charitatem vestram monemus & exhortamur in Domino, quatenus „ opponatis adhoc Pontificalem sollicitudinem, & ne in pestifera ille voluntate „ præualeat, studiosius peragatis, no sanguis illius in dieiudicii de manu vestra re- „ quiratur, si & in diæta & in aliis, quæ inuitis etiam interdum à bonis Medicis in- „ feruntur, salubriter ei non fuerit prouisione vestra consultum. Valete.

Alteram Epistolam dirigunt ad Guarinum Abbatem, admonentque vt circumspectè & prouidè Domum administret. Nam Ernisius quandiu vixit, nihil non

molitus eſt contra Fratres ſuos, & quæcumque potuit auferre ornamenta, furto abſtulit. Imo cum Laudunenſis Epiſcopus apud eum 400. triginta minus argenti puri pondere Ttecenſi marcas depoſuiſſet, poſt eiuratam Abbatiam nunquam potuit recuperare. Quare ſcripſit ad Regem rogauitque vt eas eum ſibi ſua authoritate reddere compelleret.

Quod verò ad famam huius Victorinæ Domus, quæ prima Pariſienſis Academiæ alumna & columna dici poteſt, attinet, magna erat apud exteras gentes & tanta, vt Ioannes Cardinalis Neapolitanus à Guarino Abbate Canonicos petierit ad inſtituendam Domum Canonicorum Regularium, eamque tam doctrinâ quàm religione firmandam. Quod cum Guarinus exequi non poſſet *ob inopiam virorum litteratorum*, quæ tum in Conuentu illo erat, ſe apud eum & apud Alexandrum Papam excuſauit. Petierat autem Ioannes ille Cardinalis Neapolitanus *M. Petrum Petragoricum & M. Hugonem de S. Germano*, viros doctos & litteratos: ſed tum alter eorum obierat, alter periculosè laborabat. Verba Garini in Ep. ad Alexandrum notatu digna videntur, quibus inſinuat, quàm deformis eſſet tunc Eccleſia San-Victorina, quamque vacua viris Doctis. *Denique illi Religioſi, quorum quondam teſtimonio Religionis noſtra magnificabatur Eccleſia & conſilio regebatur, maiori iam obierunt ex parte, paucique ſurrexerunt poſt eos. Plures enim venerabiles & litteratæ perſonæ quæ poſſent eſſe Eccleſiæ profectui & honori cum deuotè flagitarent ingreſſum, nolente vel ſimulante predeceſſore meo (Erniſio) nobis inuitis repulſæ. Domus quoque perturbationibus fatigata, oppreſſa debitis, bonis temporalibus nuda, & in ſpiritualibus aliquantulum læſa. Et ſi inter tot curarum anguſtias paucos quoque inueni qui me adiuuando & conſulendo ſupportare debent in hac nouitate, maximè cum ſim ætate iuuenis, Religione iunior, cogor dimittere. Et ſi oculos qui mihi in via Religionis & diſciplinæ, conſilij & auxilij lumen debent præſtare, perdidero, de facili profectò errare continget: nec ſolus onus & prouidentiam Domus portare potero.* Fama Victorinæ Domus.

Cum ergo è Domo San-Victorina viri pij & litterati educi non poſſent, è Genoueſiana euocati ſunt in Daciam qui Canonicorum Regularium Coloniam ibi collocarent. Nam Abſalon Epiſcopus Rupenſis à Rege Daciæ miſſus Legationis cauſa ad Ludouicum, in mandatis habuit, vt è Canonicis San-Genoueſianis aliquos ſecum reduceret. Ille autem ab Alberto Abbate San-Genoueſiano, qui Odoni I. ſucceſſerat, tres obtinuit, quorum Primarius erat *M. Guillelmus*, qui in Dacia *Roſchildenſis Abbas* conſtitutus eſt, ibique ſanctitate eminuit. Hinc commercium tam litterarum quàm ſocietatis inter Dacos & Canonicos Sao-Genoueſianos emerſit. Nam plerique qui è Daeia Pariſios mittebantur ſtudiorum cauſâ, apud S. Genoueſam hoſpitabantur. Quod commercium fouit & aluit Stephanus Abbas ordine quartus. Cuius ad Epiſcopum Rupenſem extant Epiſtolæ multæ, quique eius nepotem habitu Canonico apud S. Genoueſam indutum & religionis legibus inſtructum in Daciam remiſit. Eiuſdē extant quædam Epiſtolæ ad Canutum Daciæ Regem, e quarum vna conſtat *Vvlaidemarum Fratrem* Regis Canonicum quoque factum ibi obiiſſe: & ex aliâ *nepotem Hungariæ* Regis ad ſcholas *Pariſienſes miſſum*, ibidem ſepultum fuiſſe.

Ex hoc certè commercio accidit, vt Daci Collegium conſtruxerint in vico San-Genoueſiano, eo loco qui medius eſt inter Carmelitas & Collegium Laudunenſe. Carmelitæ quidem e veteri hoſpitio in quo primum à S. Ludouico collocati fuerant (vbi ſunt hodie Cœleſtini) tranſlati ſunt à Philippo Longo anno 1317. vt viciniores eſſent ſtudiis & ſcholis: ſic enim continetur in illius litteris. *Domum noſtram quæ fuit M. Guidonis de Liuriaco, aliàs dicti Cointet Clerici noſtri, & quam ab eodem comparauimus, ſitam in magno vico S. Genoueſæ vltra Crucem Haymonis inter Domum M. Quintini Furtinent ex parte vna & Domum Petri Lotharingi Sciſſoris Pannorum ex altera, habentemque introitum in vico magno prædicto & exitum ſupra vicum S. Hilarij, prout domus ipſa altè & baſsè in longum & in latum ſe protendit ob noſtræ chariſſimæ conſortis Ioannæ Franciæ & Nauarræ Reginæ & progenitorum noſtrorum animarum remedium in puram & perpetuam eleemoſynam de noſtra Regali munificentia perpetuâ donatione largimur: vt Fratres ipſi ſint vicini ſtudiis & ſcholis, in quibus potum ſapientiæ haurire valeant.* Collegium Dacicum in vico San-Genoueſiano.

Atque illi vt commodius habitarent, Eccleſiamque ſuam ædificarent, propinquum Daciæ Collegium ſuis ædificiis adiunxerunt, aut ſaltem partem illius

præfertim Domum aliquam inftar turris quæ noftris diebus deftructa fuit. Alteram vero partem fibi vindicauit Collegium Laudunenfe, vt conftat ex quodam inftrumento confecto an. 1429. ex quo intelligimus Domum illam in eo loco conftructam fuiffe vetuftis temporibus cum obligatione præftandi cenfus annui Collegis San-Genouefianis, quam illi ob non præftitam penfionem fubhaftauerunt. Ifti vero fubhaftationi Laudunenfes interceffiffe, aieotes domum illam multo ære fibi obftrictam & oppigneratam fuiffe. Præterea Nationem Anglicanam quæ hodie Germanica dicitur; item & ipfam Vniuerfitatem ad caufam Scholarium Dacorum acceffiffe atque interceffiffe ne Laudunenfes illam fibi vindicarent: demum ita litem compofitam, vt Lauduoenfes alteram domum fibi propriam in vico Gallandiæ fitam iu ius & Dominium Scholarium Dacorum transferent. Inftrumentum fuo loco referemus.

1171. Cædes S. Thomæ Cantuarienfis. Ad annum 1171. fcribunt omnes Hiftorici Angli occifum fuiffe Thomam Cantuarienfem: res autem fic contigit. Poftquam vt fupra dictum eft, Thomas in Angliam transfretauit, fententiam fufpenfionis in Rogerum Eboracenfem & omnes alios, qui contra iura antiqua Cantuarienfis Ecclefiæ noui Regis inaugurationi adfuerant aut operam præftiterant, promulgauit, non fuo quidem fed Alexandri Pontificis nomine. Quod factum adeo vtriufque Regis, Patris fcilicet & filij exacerbauit animos, vt omnino implacabiles fuerint. Plurimum autem fpei femper pofuerat Thomas in nouo Rege, itaque ad eum ftatim deftinuiat Simonem San-Albanenfem Abbatem & Richardum Capellanum fuum. At ifti vix auditi funt, imo repulfi cum minis, & verbis atrocibus, parumque abfuit, quin cum verberibus, repellerentur. Res quoque eadem perlata ad aures Henrici Patris, qui tunc in Normania apud Argentonium morabatur, fupra modum exafperauit. Vnde 4. viri nobiles occafionem arripientes vlcifcendi priuati odij, abfque vllo Regis mandato transfretant in Angliam & Thomam crudeliffimè ingulant fibi rati fe non aliter poffe Regno Regique confulere. Rem fic narrat Guillielmus Neubrigenfis lib. 2. de Rebus Anglicis c. 25.

» *Igitur Epifcopis pro memorato exceffu, qui vtinam pro tempore diffimulatus fuiffet, ad*
» *inftantiam venerabilis Thomæ Apoftolicæ fedis authoritate ab omni Epifcopalis officij di-*
» *gnitate fufpenfis, Rex quorundam querelis exafperatus infremuit, & turbatus fupra modum*
» atque in ipfo feruore erumpentis furoris parum fui compos ex abundantia cor-
» dis turbidi eructauit verba non fana. Tunc quatuor affiftentium Procerum viri
» geoere nobiles à militiæ actibus clari æmulando pro Domino tempotali inflam-
» mati ad facinus mox egreffi funt à facie eius, tantâ velocitate transfretantes, vt
» quafi ad folennes epulas feftinare viderētur concepti furoris ftimulis agitati quin-
» to Natalis Dominici die Cantuariam venerunt, & venerabilem Archiepifcopum
» religiofa lætitia præclaræ folennitat intentum inuenerunt. Iogreffique ad eum
» iam pranfum & fedentem cum viris honoratis falutatione non præmiffâ, fed
» Regij nominis terrore prætento iufferunt magis quàm petierunt aut monue-
» runt, vt *quoniam Epifcoporum fufpenfio qui Regis paruerant voluntati in ipfius Regis*
» *contemptum & contumeliam redundaret, eandem maturius relaxaret.* Illo refpondente
» fuperioris fententiam à minori poteftate conuelli non poffe, proinde fua non in-
» tereffe relaxare, non à fe fed à Pontifice Rom. fufpenfos voces fermonum gran-
» dium emittebant. Quibus ille non territus furentibus granditer frementibus mi-
» ta libertate & fiducia loquebatur. Vnde magis accenfi concitè egreffi funt &
» fumptis armis (nam fine armis ingreffi fuerant) ad atrociffimum fe facinus cum
» ingenti ftrepitu fremituque præparabant. Suafum eft venerabili Pontifici, vt in
» facram fe Bafilicam recipiens inhumanā fæuientium rabiem declinaret. Cumque
» non facilè acquiefceret paratus ad fubeundum difcrimen, tādem irrumpentibus
» atque vrgentibus aduerfariis amica fuorum violentia ad facri loci munimina tra-
» hebatur. Caoebantur à Monachis omnipotenti Deo folenniter laudes vefperti-
» næ, & ipfe venerabile Chrifti Templum ingreffus eft facrificium vefpertinum
» mox facturus. Infecuti enim Satellites Diaboli neque facri ordinis, neque facri
» loci vel temporis reuerentiam vt Chrifti an habuerunt, fed Sacerdotem magnum
» ftaotem ad orationem ante venerandum altare aggreffi in ipfis Chrifti natalitiis
» Chriftiani nequiffimi gladiis crudeliffimè peremerunt. quo facto tanquam trium-
» phantes ingreffi cum infelici lætitia abierunt. Reputantes autem ne forte quod
actum

actum erat, ei pro quo æmulati fuerant, displiceret, in Aquilonares Angliæ partes secesserunt, animum erga se principis plenius pro tempore cogni-turi.

Neque verò tantùm Archiepiscopum Eboracensem aliosque prælatos, qui factis interfuerant, nomine Pontificis suspenderat, sed ipse prætereà, vt narrat Mathæus Parisiensis, propriæ sedi redditus sermonem *habiturus ad populum in die Dominicæ Natiuitatis pulpitum ascendit & sermone Completo Nigellum de Sakeuille Ecclesiæ de Herges violentum incubatorem & eiusdem Vicarium Ecclesiæ, Robertum quoque de Broc, qui equum quondam ipsius Archiepiscopi victualia deferentem ad dedecus & ignominiam eius decurtauerat, solemniter excommunicauit.* Post quinque verò dies ab Impiis 4. illis Carnificibus trucidatus est, quorum nomina hisce versibus continentur.

Richardus Brito, nec non Maruillus & Hugo
Willielmus Trachi, Reginaldus filius Vrsi
Thomam Martyrium fecere subire beatum
Anno milleno centeno Septuageno
Anglorum primas corruit ense Thomas.
Quinta dies natalis erat, flos orbis ab orbe
Vellitur, & fructus incipit esse poli.

Nec videtur prætereundum, quod narrat Mathæus de B. Thoma, multa scilicet ei nescio quo fato mirabilia contigisse die Martis. Nam, inquit, die Martis B. Thomæ Apostolo sacra natus ste: vnde & in Baptismo nomen eius suscepit. Die Martis aduersus eum sententia dicta est apud Northamtonam. Die Martis actus in exilium. Die Martis apparuit ei Dominus apud Pontiniacum dicens *Thoma, Thoma Ecclesia mea glorificabitur in sanguine tuo.* Die Martis reuersus est ab exilio. Die quoque Martis occisus est & Martyr occubuit. Denique *propter humanam prouidentiam*, inquit ille, *accidit Dei gratia procurante quod anno quinquagesimo passionis ipsius, qui etiam annus remissionis, est annus videlicet Domini* 1220. *Venerabile Corpus eius die Martis gloriam Translationis suscepit.* Itaque bene, eodem authore prodiit in lucem die Martis tanquam contra Diabolum præliaturus (Mars enim secundum Poëtas Deus belli nuncupatur). Vita namque B. Thomæ secundum illud Iob. *Vita hominis militia super terram*, tota fuit contra hostem bellicosa. Quæ vero mortem eius consecuta sint, videamus.

Vt ergo fama cædis peruenit ad aures Henrici Regis tunc adhuc apud Argentonium degentis, ille ad omnia lamentationum genera se conuertens, inquit, Mathæus, Regiam Maiestatem cinere & cilicio commutauit, Deum testem appellans tale facinus nec ex voluntate, nec ex conscientia sua perpetratum: seque Iudicio Ecclesiæ prorsus supposuit, humiliterque subiturum promisit, quidquid imperaretur. Atque in eam rem misit ad Papam Legatos: qui vix tandem à summo Pontifice Alexandro impetrarunt, vt mitterentur in Angliam & Normaniam Cardinales, qui in factum Inquirerent, interim vero sententia suspenderetur in Regem, donec rei veritas ipsis constaret.

Hinc ergo contra Regem & pro Rege emissi libelli in vulgus. Multis quidem eius famam denigrantibus ipsumque imprecatione crebra impetentibus: aliis excusantibus, quod licet occasionem cædi dedisset, eam tamen non imperarat. Quâ de re ad annum sequentem fusius. Extãt apud Radulfum de Diceto litteræ Wilielmi Senonensis Archiep. ad Papã quibus rem grauiter exaggerat, *qui locus tutus est si rabies tyrannica sancta sanctorum cruentat, & ad columnas Ecclesiæ vicarios dilacerat? insurgant ergo Ecclesiasticæ leges, armentur iura cælestia, introeat in conspectu vestro vltio sanguinis gloriosi qui de Anglia clamat.* Interim non omittendũ quod scribunt Iacobus de Voragine & Antonius Florentinus postridie post condita Thomæ ossa tumulo, cum cantaretur Missa pro defunctis, quæ incipit *Requiem*, auditas fuisse voces Angelorum concinentium *Lætabitur iustus in Domino*, quæ communis est Missa Martyrum: sacerdotes verò omisso *Requiem*, persecutos fuisse.

Hinc ergo Quæstio inter Theologos orta, an Thomas verè Martyr obisset pro Christi causa. Erant qui ita arbitrabantur: contra alij, obstinatiorẽ eum fuisse quã *Quæstio de Sanctitate Thomæ.*

expedire videretur. Neque Thomam duntaxat, sed & ipsum Alexandrum minus in ea re prudenter se gessisse dicebant, qui Archiepiscopum Eboracensem ob recentem inaugurationem excommunicasset: fuisse enim aliquandiu dissimulandum, nec exacerbandum dolorem tam citò, nondum obductâ cicatrice. Qua de re sic scribit Neubrigensis l. 2. c. 25. *Habebat* (Thomas) *penes se Rege inscio litteras D. Papa contra Eboracensem & alios Episcopos, qui illi infaustissima coronationi interfuerant, impetratas, factæ iam concordiæ irritatrices & maioris iræ prouocatrices futuras.* Has in Angliam ad suspensionem Episcoporum præmissas ipse sequebatur zelo iustitiæ feruidus. Vtrum autem plenè secundum scientiam, nouit Deus. Nostræ enim paruitati nequaquam conceditur de tanti viri actibus temere iudicare. Puto tamen quod Beatissimus Papa Gregorius in molli adhuc teneraque Regis concordia mitius egisset, & ea quæ sine fidei Christianæ periculo tolerari potuissent, ratione temporis & compositione pacis dissimulanda duxisset, iuxta illud Propheticum *Prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum est. Amos 5.* Itaque quod à venerabili Pontifice tunc actum est, nec laudandum esse iudico, nec vituperare præsumo. Sed dico, si vel modicè in huiusmodi à S. viro per zeli laudabilis paulo immoderatiorem impetum est excessum, hoc ipsum est sacræ, quæ consecuta noscitur, igne passionis excoctum. *Ita quippe sancti viri vel amandi vel laudandi sunt à nobis, qui nos illis longè impares esse cognoscimus, vt tantum in quibus homines vel forte fuerunt, vel fuisse noscuntur, nequaquam vel amemus vel laudemus; sed ea tantum in quibus eos sine scrupulo imitari debemus. Quis enim dicat eos in omnibus quæ ab ipsis fiant, esse imitabiles.*

Itaque plurimi de Sanctitate viri dubitabant: & causa dubitationis erat, quia in vita nullis certis visus fuerat coruscare miraculis. Quâ de re sic habet Cæsarius Heisterbakensis lib. 8. c. 69. *B. Thomas Episcopus Cantuariensis, qui nostris temporibus pro Ecclesiæ libertate vsque ad mortem dimicauit*, nullis miraculis in suis persecutionibus coruscauit, satisque de illo post occisionem disputatum est. *Quidam dixerunt eum damnatum vt Regni proditorem. Alij vt Martyrem, & Ecclesiæ Defensorem.* Eadem Quæstio *Parisiis* inter Magistros ventilata est. Nam M. Rogerus iurauit illum dignum fuisse morte etsi non tali, Beati viri constantiam iudicans contumaciam. E contra M. Petrus Cantor iurauit esse Martyrem Deo dignum, vtpote pro libertate Ecclesiæ trucidatum. Quorum Quæstionem Christus soluit, cum multis & magnis illum signis glorificauit. Non ideo tamen Apostolis siue aliis magnis Martyribus in meritis præferendus est, qui tanta & tam crebra miracula post mortem fecisse non leguntur. Simile habes de S. Anone Coloniensi Archiepiscopo, cui cum post mortem multi detraherent dicentes eum Ecclesiarum fuisse dismembratorem & Ciuium suorum excoecatorem, Dominus Deus in translatione illius, quantæ sanctitatis esset, signis plurimis ostendit.

Notat vero Radulfus de Diceto & post eum Mathæus, eodem anno quo occisus est B. Thomas, circa Paschalem solennitatem Deo volente multis eum miraculis irradiasse, neque vllum ad eius sepulchrum in fide accedentem recessisse vacuum quantacunque infirmitate grauaretur. *Nam*, inquit *restituuntur ibi Claudis gressus, surdis auditus, cæcis visus, loquela mutis, sanitas leprosis, vita mortuis: & non solum vtriusque sexus homines verum etiam aues & animalia de morte separantur ad vitam.*

Hisce rationibus adductus Alexander Pontifex eum Cœlitum Martyrum catalogo ad scripsit, vt dicetur infra. Itaque cœpit haberi & coli vt Martyr. Extat Epistola cuiusdam Scholaris Parisiensis, qui ad Cœnobium San-Victorinum conuolarat, ad aliquem Anglum, quâ eum rogat vt sibi, si fieri possit, Reliquias B. Martyris Thomæ transmittat. *Parisius*, inquit, *ad aratrum Diuinum manu missa in Domo Dei ac Beatissimi Martyris Victoris sub regula Canonica S. Augustini tirunculus degens Christo militare decreui...* Superest vt flagrantissimi desiderij mei tibi Charissimo meo secreta reuelem, quatinus si quomodo sedulitate tuâ interueniente de sacri gloriosi Christi Martyris Thomæ Reliquiis aliquam particulam habere possem, obnoxius attendas. Erit mihi in peregrinatione Comes & solatium. Erit mihi contra insidiantis inimici tentamenta dulce præsidium, vt me ouiculam suam pius pastor protectionis suæ humeris impositam Gregis sui numero non deesse patiatur. Quod si desiderium meum complere studueris & effectui tem

mancipauetis, in vase signato & nuncio fideli aliquo inde huc remeante transmittere festines.

Licet ergo in vita plurimos habuisset æmulos & inimicos in Anglia, communi tamen suffragio eo Martyre non minus lætata est, quàm olim India B. Thoma Apostolo: quam in rem præclarè Petrus Blesensis Ep. 46. *Thomam Apostolum India & Orientalis Regio iactitabat: sed Occidentalem respexit Ecclesiam qui in Cœlis habitat & humilia respicit.* Dedit Dominus Angliæ Thomam nostrum: non inuidemus Indiæ Thomam suum. Sit Thomas Apostolus in India: sit Thomas Martyr noster in Anglia: vt per hos duos testes Christi ab ortu solis vsque ad occasum sit laudabile nomen Domini. Eat qui voluerit in Indiam ad suffragia B. Apostoli, tam longa peregrinatio nimis laboriosa est mihi. Mihi sufficit Thomas meus. Ille palpauit latus Domini & fixuras clauorum: ille, quia vidit credidit. Beatus qui non vidit & credidit, nec dubitauit: atque holocaustum Christo & pro Christo se obtulit. Non laboro Martyrem Apostolo comparare, cum Apostolus sit maior Martyre. *Sed gloriosum est nos habere Martyrem, qui Apostoli nomen habeat & Apostolum miraculis aut imitetur aut vincat.* Non indignatur Apostolus, quia nec indignatur Dominus Apostolorum & Martyrum, si quandoque Spiritus S. in operatione virtutum plenius & celebrius alicui se infundit. Et hæc, inquit Dominus, facietis, & maiora horum facietis. Amor Martyris à proposito meo aliquantulum me abduxir.

Hoc anno M. Hugo de Campo Florido, aliàs de Anglia Episcopus Suessionensis, & Regni Cancellarius in odium Ludouici Regis incidit quorundam suggestione: quod quidem ad mortem vsque ipsius durasse videtur, vt ad an. 1175. dicetur. Erat autem M. Hugo Willielmo Senonensi & Henrico Remensi acceptissimus. Vnde iste in eius gratiam ad Regem fratrem suum litteras direxit, quas per Ernisium tunc adhuc Abbatem S. Victoris offerri voluit. Sic ergo ad Regem. *Hugo de Campo-Florido.*

Amantissimo Domino & fratri Ludouico D. G. Regi Francorum Excellentissimo Henricus Remensis dictus Archiepiscopus salutem & veræ dilectionis affectum. Relatum est nobis quod ex quo à vobis discessimus, interuenerunt quidam qui Dominum Suessionensem Cancellarium vestrum infidelem vobis intimauerunt, à gratia vestra eum recedere facientes. Quia vero vos & Dominum & fratrem & amicum habemus charissimum, honorique & commodo vestro prouidere debemus, omnibus modis sublimitati vestræ supplicamus, quatenus super his nulli vllatenus acquiescatis. Siquidem memoratum Cancellarium vobis fidelissimum & credimus & scimus.

Cæterum homo vester est, neque quod suum est, ab eo vllatenus euellere possetis, quin in vos culpa redundaret, atque super hoc culpabiles haberemini. Super hoc negotio sollicitus sum. Timeo enim ne si ab eo recesseritis, Dei & populi offensam incurratis. Rogo, supplico, consulo, ne ab eo vspiam recedatis atque à fidelibus in infideles manus vos ipsum & vestra ponatis.

Hasce litteras Ernisio tum adhuc Abbati San-Victorino misit, vt eas Regi in manum traderet. Sicque ad eum scripsit. Henricus Remensis dictus Archiepiscopus Charissimo suo Ernisio venerabili S. Victoris Abbati Sal. & Dilectionem in Domino. Relatum est nobis quod quidam interuenientes post recessum nostrum à Parisius D. Suessionensem Charissimum nostrum à gratia D. Regis recedere fecerunt. Scripsimus D. Regi super hoc negotio supplicantes, & consulentes quatenus super hoc nulli acquiescat. Vestræ quoque dilectioni scribimus, vt litteras quas illi destinamus, ipsi ex parte nostra dirigatis & earum fidus sitis interpres. Cæterum si in gratiam D. Regis rediit D. Suessionensis, sigillumque suum ei reddidit, litteras nostras ei non præsentes. Similiter ad M. Hugonem scripsit consolatorias litteras hoc modo.

Henricus Remensis dictus Archiepiscopus venerabili fratri Hugoni D. G. Suessionensi Episcopo Sal & dilectionem in Domino. Scripsimus Domino Regi super negotio vestro rogantes & omnimodo consulentes, quatenus gratiam suam nullatenus à vobis subtrahat, nullique super hoc acquiescat. Videatis ergo ne moueamini, vel aduersis aliquibus turbemini. Parati sumus ad honorem & commodum vestrum vigilanter eniti. Mittimus Abbati S. Victoris, vt litteras nostras D. Regi præsentet, quia fidum credimus interpretem fore.

Eodem anno Hiberniam inuasit Henricus Angliæ Rex, primusque eam subegit, nunquam adhuc antea neque à Romanis neque ab vllo alio Rege subactam. Idque est planè mirabile, inquit Neubrigensis, quod cum maior Britannia æquè Oceani Insula, nec spatio longiori seiuncta, tantos bellorum casus experta sit, toties exteris Gentibus præda fuerit, toties externam dominationem incurrerit, expugnata & possessa primò à Romanis, deindè à Germanis, consequenter à Danis, postremò à Normanis, Hibernia Romanis etiam Orcadum Insularum Dominium tenentibus inaccessa, rarò & tepidè ab vllo vnquam expugnata & subacta est: nunquam externæ subiacuit ditioni vsque ad hunc annum. Quod enim dicunt Britones eandem Insulam suo paruisse Arturo, fabulosum est. Quomodo verò subacta fuerit ab Henrico & quâ occasione, fusè describit Neubrigensis. monuisse sufficiat.

1171. Anno 1172. Albertus & Theodinus Cardinales & Legati ab Alexandro missi ad inquirendum in cædem B. Thomæ, in Agro Abrincensi apud Sauigniacum, quæ est Abbatia in Normaniæ, Armoricæ & Cenomanicæ ditionum finibus sita, Concilium celebrant 5. Kal. Octob. cui præsedit Rothrodus Archiepiscopus Rothomagensis. Illi quoque adesse iussus Henricus II. cum filio interrogatusque an facinus illud imperasset, iurauit se nec imperasse, nec petiisse mortem Archiepiscopi, seque nihilominus, pœnitentiam quæ sibi iniungeretur, acturum, propterea quod forte verbis suis temerè prolatis dederat occasionem interficiendi. Extat autem vtriusque Regis Iuramentum inter Acta Alexandri Pontificis, his verbis.

EGO HENRICVS REX IVRO SVPER HÆC SANCTA DEI EVANGELIA, QVOD MORTEM THOMÆ ARCHIEPISCOPI CANTVARIENSIS NEQVE COGITAVI, NEQVE SCIVI, NEQVE FIERI PRÆCEPI. ET QVANDO COGNOVI FACTVM IPSVM FVISSE PERPETRATVM, TRISTIS EFFECTVS SVM MAGIS, QVAM SI MEVM PROPRIVM FILIVM COGNOVISSEM INTERFECTVM. SED IN HOC ME NON VALEO EXCVSARE, QVOD OCCASIONE COMMOTIONIS ET IRACVNDIÆ MEÆ QVAM ADVERSVS S. VIRVM CONCEPERAM, INTERFECTVS FVIT. PORRO PRO HVIVSMODI REATV, QVIA CAVSAM MORTIS EIVS DEDISSE VIDEOR, MILITES 200 SVB EXPENSIS MEIS AD DEFENSIONEM CHRISTIANITATIS ABSQVE DILATIONE HIEROSOLYMAM DESTINABO PER ANNVM IBIDEM PERMANSVROS, VEL TANTVM EIS PERSOLVAM, VNDE TOTIDEM MILITES IBI PER ANNVM VALEANT COMMORARI. SIGNVM QVOQVE DOMINICÆ CRVCIS VSQVE AD TRIENNIVM ACCIPIAM ET IN PROPRIA PERSONA ILLVC PROFICISCAR, NISI DE ROM. PONTIFICIS LICENTIA PERMANSERO. ILLICITAS CONSVETVDINES QVAS TEMPORIBVS MEIS IN TOTA TERRA MEA INTRODVXI, PENITVS QVASSO, ET EX HOC MINIME OBSERVARI DECERNO. APPELLATIONES VERO AD APOSTOLICAM SEDEM DE CÆTERO LIBERE FIERI PERMITTAM ET IN HOC NEMINEM PROHIBEBO........PRÆTEREA EGO ET MAIOR FILIVS MEVS REX IVRAMVS, QVOD A D. ALEXANDRO PAPA ET EIVS CATHOLICIS SVCCESSORIBVS RECIPIEMVS ET TENEBIMVS REGNVM ANGLIÆ ET NOS ET SVCCESSORES NOSTRI IN PERPETVVM, NEC REPVTABIMVS NOS ANGLIÆ REGES DONEC IPSI NOS CATHOLICOS REGES TENVERINT.

Totam huiusce rei Historiam fusè describit willielmus Neubrigensis loco supra citato, nimirum à morte D. Thomæ, ad hanc diem, seu donec se Rex pœnitentiæ submisit. Sic ergo ille. *Tanti piaculi fama in breui per omnes fere Latini Orbis fines dispersa Illustrem Anglorum Regem infamauit, & præclaram eius inter Reges Christianos gloriam ita denigrauit, vt quoniam vix credi poterat* illud absque eius » voluntate & mandato fuisse attentatum, fere omnium imprecationibus impe» teretur, & publicis insectandus odiis censeretur. Ipse quoque audito quod à suis » actum fuerat, intelligens datam esse maculam in gloriam suam, & vix expiabilem » sibi næuum inustum, ita doluit, vt diebus aliquot perhibeatur nihil gustasse. Siue » autem parceret homicidis illis, siue non, considerabat procliues esse homines » ad malè sentiendum de eo. Nam si parceret sceleratissimis, tanti mali ausum vel » authoritatem præstitisse videretur. Si verò in eis plecteret quod absque eius man» dato non attentasse putabantur, vtrobique nequissimus diceretur. Idcirco par-

cendum eis duxit & tam famæ suæ quàm illorum saluti prospiciens, sedi eos Apostolicæ ad suscipiendam solennem pœnitentiam præsentari præcepit. Quod & factum est. Nam stimulante conscientia Romam profecti ad agendam pœnitentiam, à summo Pontifice Hierosolymam sunt directi, vbi annis aliquot indictum satisfactionis modum non segniter, vt dicitur, exequentes, vitam omnes finiere. Sed hoc postea. Tum verò idem Rex, dum fere omnes in eum B. viri necem refunderent, & Francorum maximè Principes, qui felicitatis eius æmuli semper extiterant, aduersus eum tanquam in verum certumque tantæ enormitatis authorem, Sedem Apostolicam instigarent, Responsales Romam direxit, vt precum verecundia feruentem inuidiam temperaret. Qui cum Romam venissent, cunctis Regem Anglorum execrantibus ægre admissi sunt. Constanter verò allegantes quòd Domini sui mandato sine consensu tantum facinus non fuisset commissum, tandem impetrauerunt vt à latere D. Papæ Legati in Gallias cum plenitudine potestatis mitterentur, qui re diligenter inquisitâ & cognitâ eundem Regem vel ad purgationem famæ suæ admitterent, vel reum inuentum censurâ Ecclesiasticâ coercerent. Quod & factum est. Missi enim à sede Apostolica Cardinales duo venerabiles, scilicet Albertus qui postea eidem sedi præfuit & Theodinus in Gallias venerunt, factoque in terrâ Regis Anglorum celebri Conuentu Ecclesiasticorum virorum atque nobilium, eiusdem Principis humiliter ibidem apparentis & constanter asserentis, quod sua neque voluntate neque iussione, illud quo eius fama grauabatur contigerit, & quod de nulla re vnquam magis doluerit, purgationem solenniter susceperunt. Sanè non negauit Homicidas illos ex aliquibus forte verbis incautius prolatis occasionem ansamque tanti furoris suscepisse, cum suspensione Episcoporum accepto nuncio irâ immoderatiori absorptus minus sobriè loqueretur, & propter hoc, inquit, *Disciplinam non refugio Christianam; decernite quod placuerit, deuotè amplectar exequarque decretum.* Quo dicto & veste abiecta iuxta morem publicè pœnitentium nudum se Ecclesiasticæ submisit Disciplinæ. Hac tanti Principis humilitate delectari & prægaudio lachrymari Cardinales collachrymantibus & Deum laudantibus plurimis confortatâ eiusdem Principis conscientiâ & famâ minus laborante soluerunt conuentum.

Sic ergo Rex absolutus est, & interfectores 4. qui Hierosolymam missi fuerant fortiter pugnando ibi interierunt, sepultique sunt ante fores Templi Hierosolymitani cum hoc elogio, teste Rogerio Houedensi.

HIC IACENT MISERI QVI MARTYRIZAVERVNT B. THOMAM CANTVARIENSEM ARCHIEPISCOPVM.

Hinc ergo cœpit fama Regis minus laborare, & multi qui eius crudelitatem initio detestati fuerant, eiusdem postea humilitatem & pœnitentiam admirati sunt. Petrus Blesensis Epist. 66. ad M. Gualterum Archiepiscopum Panormitanum, Regis sui famam omni macula præclarè liberat. His verbis.

Quod autem de mente S. Martyris quæritis, in verbo Domini & in ordine Diaconi vobis dico me nullo modo habere in conscientia ipsum huius rei culpabilem extitisse. Huiusque fidem plenissimam vobis faciet D. Theodinus Portuensis Episcopus & D. Albertus Cancellarius, qui propter hoc in partibus nostris legatione fungentes explorauerunt & innocentiam viri cognouerunt: atque sub vmbra illius hæc à quibusdam attentata fuisse totamque hanc iniquitatem à sanctuario processisse. Accepta siquidem ab eis Canonica purgatione illius, illi de mandato summi Pontificis publicè sententiauerunt eum ab hoc crimine coram Deo & hominibus esse innoxium, & in quosdam Magnates, quorum malitiam in hac parte manifestè conuicerant, notam infamiæ retorserunt. Illud quoque noueritis D. Regem gloriosum Martyrem in omnibus angustiis suis Patronum habere præcipuum. Eadem siquidem die qua primò tumulum Martyris visitauit, Regem Scotiæ persecutorem & impugnatorem fortissimum captum vinculis carceralibus mancipauit. Continuatoque deinceps fauore successuum ope Martyris de vniuersis hostibus gloriosissimè triumphauit. Sciatis igitur certissimè quod Charitatem illam qua se olim Rex & Martyr mutuo dilexerant, neque mors neque

gladius aboleuit: fortis enim est dilectio vt mors, & cum omnia transeant, Charitas nunquam excidit. Hæc est porta speciosa quæ in subuersione Hierusalem integra & intacta permansit: cumque omnia euacuentur in morte, dilectio in morte non moritur, cuius fortitudini mors succumbit. Regnum quidem *Angliæ quod aduersus Regem Stephanum armis strenuissimum sudoribus obtinuerat bellicis, licet adolescentulus & contemptus, filij eius consilio & auxilio Regum & Principum circumiacentium, graui seditione turbauerant.*

Accusatus quoque fuerat Reginaldus Bathoniensis Episcopus electus. Negat vero Blesensis Ep. 45. eum fuisse persecutorem aut authorem facinoris: & si quid vel verbo, vel facto deliquerit, id ex ignorantia accidisse; vel certè qualecunque fuit ipsius crimen, eleemosynis, lachrymis pœnisque sponte susceptis expiatum fuisse. Sic ergo ait.

Arguitis & damnatis Reginaldum Bathoniensem electum, tanquam B. Thomæ Martyris persecutor fuerit & occisor. Scitis equidem quàm periculosum sit homini innocenti notam tanti criminis inurere & aduersus innoxium detestabilem suscitare infamiam: quam cum abolere volueritis, ipsius excursum non poteritis cohibere. Scio quia Martyrem dilexit ex corde & inter desiderabilia huius mundi fuit in votis eius quandoque præcipuum familiaritati & obsequio Martyris adhærere. Beatus siquidem Martyr suspenderat Patrem suum Saresberiensem Episcopum (Iosselinum) nec mirum eo tempore videbatur, si filius afflicto Patri compatiens quandoque durius ac minus consultè de S. Martyre loquebatur. Nam & nos insensati vitam ipsius putabamus insaniam & finem illius sine honore; sed computatus est inter filios Dei, & sors illius inter electos. Quidquid faciebat Charitatis abtentu & Zelo iustitiæ, in crimen odij & inuidiæ vertebatur. Sed contra quidquid machinabatur ad eius infamiam humana malitia, eidem conuertebat Dominus ad coronam... Si ergo Bathoniensis electus sicut & nos omnes vitam martyris quandoque habuit in derisum, si Patri suo beneficium relaxationis obtinere curauit, non est quod ei imputari debeat ad crimen. Sed & si aduersus eum deliquit in aliquo, eum excusabilem ignorantia facit. Ecclesiam Dei persecutus sum, dicit Apostolus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci. Credo quod si sanguis Abel clamat de terra vltionem, sanguis mitissimi Martyris clamat remissionem peccatorum, in his maximè qui pænitentiam agunt humilem & deuotam. Scio autem quantum exterioribus signis perpendere potest fragilitas. Quod si præfatus electus aliquid attentauit in contumeliam martyris, illud expiauit asperitate cilicij largioribus eleemosynis, lachrymis profusioribus, & austerioribus disciplinis.

Gilbertus Londoniensis Episcopus similiter accusatus, quod cædem illam procurasset præstito iuramento quod eam nec verbo, nec facto, nec scripto scienter procurasset, hoc eodem anno est suæ dignitati restitutus, quo anno pariter Henricus Rex iuuenis cum sponsa sua Margareta Ludouici Regis Franciæ filia mense Augusto in Angliam transfretauit 12. Kal. Sept. quos apud Vvintoniam Rothrodus Archiepiscopus Rothomagensis in Regem & Reginam Angliæ denuo consecrauit, sibi ministrantibus quibusdam Cantuariensis Ecclesiæ suffraganeis, vt refert Mathæus.

Cæterum plurimi scriptores huius temporis vitam moresque & singula acta B. Thomæ stylo persecuti sunt. Imprimis vero Alanus Teuxesburiensis Anglus abbas Monasterij ad Confluentiam Auonæ & Sabrinæ siti, familiaris Thomæ, eius vitam exiliumque libro vno complexus est. Ioannes Saresberiensis exulis Comes, deinde Carnutum Pontifex. Herebertus de Bosham ex Archigrammateo B. Thomæ factus Beneuentanus Episcopus & Cardinalis gesta eius prosecutus est l. 1. ex quo duobusque prioribus concinnatum opus & inscriptum, *Vita & processus S. Thomæ*; quod opus concinnatũ est à M. Stephano de Langetona Cantuariensi quoque postea Archiepiscopo, qui translationẽ S. Thomæ instituit. Eadmus Grymeus eiusdem Comes indiuiduus & Cruciger l. 1. Guillielmus Stephanides Monachus Cantuariensis exilij comes vitam necemque cruentam lib. 1. complexus est. De visionibus & spectris post mortem obseruatis l. 1. Guil. Tyr. Belli sacri c. 24. Epitomæ vitæ eius miraculorumque his conclusit verbis, *Contumeliis affectus pro persecutoribus orans, capite cæsus, proprio sanguine laureatus, felici commercio coronatus est, per quem pius & misericors Deus in sæpe dicta Ecclesia & vniuersa Prouincia tot & tanta diebus pæne prope singulis operari dignatus est miracula, vt Apostolorum videantur innouata tempora.*

Hoc anno Robertus Antissiodorensis scriptor Chronici nomen dedit Mariano

Canonicorum Regularium apud Antissiodorum Conuentui: tum natus annos sexdecim: quam in rem ipse hoc distichon composuit.

Annus hic ipse mihi sextus decimus fuit aui,
Quo mea Christe tuo prabeo colla iugo.

Eodem anno res accidit in Vniuersitate Parisiensi digna posterorum memoriâ. Cum M. Silo Philosophiæ professor rogasset vnum è discipulis periculosè ægrotantem, vt si mori contingeret, ad se post mortem de statu in quo esset, admoniturus rediret, ille Magistro apparuit, & suæ purgationis atque expiationis notas & indicia eius manibus impressit. Quamobrem Silo tædio vitæ caducæ correptus & desiderio melioris relictis scholis, conuenientibus ad matutinã lectionem Discipulis vale dicit & ad Cistercienses se confert, quorum tunc ingens erat fama, & sanctitas vitæ cognita. Huius conuersionis meminerunt M. Petrus Cantor coæuus scriptor & testis oculatus, Iacobus à Voragine & Petrus de Natalibus, hocque modo eam enarrant. *M. Silo quendam suum scholarem ægrotantem obnixissimè rogauit*, vt post mortem ad se rediret, & statum suum sibi renunciaret. Post aliquot igitur dies sibi apparuit cũ cappa de purgamento, tota *de sophismatibus* descripta & flammâ ignis tota confecta. Qui requisitus à Magistro quinam esset, ait, Ille vtique sum, qui ad te redire promisi. Qui de statu suo requisitus ait: *Hæc Cappa* plus super me ponderat & plus me premit, quàm si vnam turrim super me haberem. Et est mihi data vt eam portem pro gloria quam *in sophismatibus* habui. Pro flamma ignis quâ cooperta est, pelles sunt delicatæ & variæ quas ferebam: quæ flamma me cruciat & exurit. Sed cum Magister illam pœnam facilem iudicaret, dixit ei defunctus vt manum ostenderet, & facilitatem suæ pœnæ sentire posset. Cumque manum extendisset, ille guttam vnam sui sudoris demisit, quæ prædicti Magistri manum citius perforauit. Itaque cruciatum mirabilem sensit & ait, Talis totus est ignis. Ille ergo Magister ex illius pœnæ acerbitate perterritus seculum deliberauit deserere, & Religionem intrare, vnde mane scholasticis congregatis hos versus composuit.

Linquo Coax ranis, Cras coruis, vanaque vanis;
Ad Logicen pergo, qua mortis non timet ergo.

Et sic seculum deserens ad Religionem confugit. Aliqui dicunt ad Claram-Vallem se contulisse, alij ad Cistercium, nec malè, nam Clare-Vallenses è Cistercio profecti. Eandem Historiam refert Vincentius Bellouacus scriptor Temporum istorum propinquus in Speculo Morali part. 1. dist. 26. *Dicitur quod cum quidam Scholaris videretur Parisius mori valde pœnitens & compunctus, apparuit post mortem Magistro suo habens Cappam de schedulis conscriptam diuersis sophismatibus. Et cum quæreret Magister qualiter esset ei? respondit, quod Cappa ista plus ponderaret eum, quàm aliqua Turris de mundo, & quod intus incomparabiliter vreretur. Et cum alius diceret quomodo hoc esset, cùm ita mori compunctus visus esset, ait, quod illæ lachrymæ potius ex timore mortis & gehennæ processerunt, quàm ex amore Dei, vel ex amissione eius. Et cum diceret Magister, quod non videretur ita torqueri, extendit illi manus suas, & vnam guttam sudoris sui extendit* super manum eius, quæ statim perforata est, & ipse euanuit. Tunc ipse dicens:

Linquo Coax Ranis, Cras Coruis &c.

Eodem anno iacta sunt semina funestissimi belli contra Henricum II. Angliæ Regem, Deo ita permittente, vt cædem B. Thomæ & persecutionis longæ mala grauissima expiaret. Cum enim ille in Hibernia moraretur, vt gentem illam nondũ subactã subigeret, nonnulli rerum nouarum cupidi, & inter eos præcipui duo, *Hugo de Sainte-More & Radulfus de Faye* auunculus Alienoris Reginæ, Henrici III. Regis noui animum occuparunt, aientes indignum esse, vt ille qui Regis nomen haberet, nulla Regni parte gauderet, & veluti priuatus viueret, Patre interim tam multas gentes imperio premente. Itaque suaserunt vt à Patre sibi vel Angliam re

gendam, vel saltem Normaniam postularet. Latuit sub cineribus hæc ignis scintilla vsque ad annum sequentem, quo in magnum incendium erupit, vt infra docebitur.

De Electione M. Ioan Saresberiensis in Episcopum Carnotensem.

Hoc anno M. Ioannes Saresberiensis Thomæ exulis Comes assiduus procurante Willielmo Archiepiscopo Senonensi ad Carnotensem Episcopatum promouetur; quem ille satis diu, ira permittente Alexandro cum Archiepiscopatu retinuerat: sic enim hac de re Robertus de Monte in supplemento Sigeberti ad an. 1168. *Archiepiscopo Senonensi in fata concedente Willielmus electus Carnotensis successit, concesso tamen ei Episcopatu Carnotensi per biennium à Papa Alexandro.* Extat ad M. Ioannem electum Capituli Carnotensis Epistola apud Radulfum de Diceto scriptorem coæuum in Historia Henrici II. Anglorum Regis, quæ talis est de eius electione.

Venerabili Domino suo & Patri Ioanni D. G. Carnotensi electo Pastoralis curæ sollicitudinem gerere ad salutem. Quod natum est ex spiritu, spiritus est. Hinc est quod magnificat anima nostra Dominum, & in Deo spiritus noster exultauit, quia vos nobis in pastorem electum non reuelauit caro & sanguis: sed pater noster qui in cœlis est visitans nos oriens ex alto. Sanè tam dissona hominum vota, tot varias mentium voluntates adunare non potuit nisi spiritus vnitatis, adeo vt indubitanter sit euidens, eum quem spiritus reuelauit, cœlitus destinatum. Curiæ cœlesti gaudium intulisse credimus, quod B. Virginis Ecclesia per spiritum S. concipiens delectum Deo & hominibus pastorem germinauit.

Acclamantibus itaque omnium votis deliberatum sibi postulat, & ad dilectum & ad electum sibi incunctanter aspirat Carnotensis Ecclesia, sponsique desiderio iam languescens, *Osculetur me*, inquit, *osculo oris sui*, vrgeat amor Christi eum, qui Regis filiæ desideratur amplexibus, & stimulis salutaribus compungatur, qui ad dei filios propagandos Christi gener eligitur, erubescat Regnum cælorum solus ingredi, cui Diuini germinis pompa gloriosa promittitur, & qui coronam auream creditur meruisse, gloriosi labore officij mereatur aureolam. Mittimus ergo ad vos ex Capitulo nostro personas spectabiles, Decanum videlicet, Cantorem & Cancellarium, qui Vniuersitatis nostræ mentem vobis offerant, & personam vestram postulantes vestri aduentus desiderium viuâ vobis voce denuncient.

Geruasius in Chronico ait ad an. 1172. die festo S. Magdalenæ venisse Cantuariensem Decanum, Cantorem & plures Clericos Ecclesiæ Carnotensis, eosque ob honorem & amorem S. Thomæ Martyris & Cantuariensis Ecclesiæ excellentiam exegisse in Capitulo Ioannem de Saresberia ad regimen Carnotensis Ecclesiæ. *Erat enim*, inquit, *hic Ioannes iuuentute sua Cantor, Ecclesiæ Clericus, primò Theobaldo Archiepiscopo, postea S. Thomæ etiam in exilio fideliter adhærens. Pronunciatâ itaque electione coram Conuentu Cantuariensis Ecclesiæ & lectis Epistolis de consensu Capituli Carnotensis deduxerunt electum ad altare Canonicis vocibus Deum collaudantes.*

Eiusdem viri electionem Ludouicus Rex datis ad eum litteris comprobauit ob singularem ipsius cum D. Thoma olim Cantuariensi Archiepiscopo familiaritatem insignemque doctrinam.

Ludouicus D. G. Francorum rex amico suo charissimo M. Ioanni de Saresberia Carnotensi electo salutem cum sincera dilectione. Quod Capitulum Carnotense de Consilio D. Senonensis Archiepiscopi Apostolicæ sedis Legati, vel Diuino potius, vt credimus instinctu vos in pastorem & Dominum pari voto & assensu solenniter & canonicè elegerunt, gratum ducimus & acceptum B. Thomæ Martyris consideratione, cuius familiaritatem meritis vestris meruistis adipisci, tum morum scientiæ vestræ contemplatione. Eapropter discretionem vestram monemus & precamur attentius, quatinus electioni de vobis factæ benignum præbentes assensum, tam solenni & tam laudabili tantæ Ecclesiæ vocationi præsentiæ vestræ exhibitione satisfacere maturetis, ne nostrum & Archiepiscopi Senonensis, qui ad hoc fideliter & efficaciter consummandum laborauit, diutius suspendatur desiderium, & spes Ecclesiæ Carnotensis morâ prolixiori torqueantur. Valere.

Legitur hæc Epistola apud eundem Radulfum de Diceto, qui ibidem ait, Ioan-

nem

nem ab Anglorum subiectione tum liberum & absolutum declaratum receptumque à Carnotensibus cum hymnis & canticis & lætitia magna, cumque Senonis à Mauricio Ep. Paris. fuisse consecratum 6. id. Aug. & Carnoti solemniter inthronizatum in Assumptione B. Virginis.

Hanc electionem congratulatur Petrus Cellensis Vuillielmo Senonensi, cuius operâ facta fuerat, sicque ea de re loquitur Ep. 8. lib. 7. *In insigni electione Carnotensi de M. Ioanne stellam matutinam produxit Deus de Thesauris suis.* Affuit affuit huic prædestinationis Dei partui vigilans sagacitas Domini mei & manum obstetricantem supposuit, ne abortum pateretur incommutabilis Dei prælectio. Deus tibi laus, tibi gratiarum actio, Archiepiscope, tibi merces, tibi æterna remuneratio. *Hoc opus de raritate admirabile, de singularitate incomparabile, de puritate commendabile, de bonitate speciali omnibus imitabile. Quando & vbi simile factum est in Regno Franciæ, vt remotis omnibus Simoniæ speciebus, nullis munerum suffragiis incumbentibus, nullis Clientum vellicationibus, pruritum aurium excitantibus solus Dei honor & populi salus in Episcopali electione quæreretur?* Certè hoc in rationali & superhumerali tuo, Pater amantissime, stylo ferreo, ungue adamantino scribetur, quod in vicariis Petri eligendis nulla te mouet humana gratia, nullus carnalis affectus, nulla pecuniæ auaritia. Trecensem Episcopum, virum qui Ministerium suum honorificauit, elegisti & consecrasti (Mathæum nomine) *Meldensi Ecclesiæ tres viros honorificentissimos Dominum scilicet Cardinalem* (tit. S. Grisogoni) *M. Petrum & Simonem Archidiaconum vicissim* assignasti: sed nunc superlatiuè hominem de alia gente amore Dei tantummodo ductus in Ecclesia Carnotensi substituisti. Vbicunque hoc Euangelium prædicabitur, dicetur quod sis amicus sponsi, cum tam verax sis & fidelis non iam in quærenda vxore Isaac, sed in inueniendo Ioseph virum Mariæ. Verè Maria veneratur in Carnotensi Ecclesia. Verè vir iste Ioannes pretioso sanguine B. Thomæ Pontificis & Martyris intinctus Lege Diuina ad plenum instructus, bonis moribus & piis actibus ornatus Apostolico ad Timotheum Catalogo virtutum beoe depictus ad Dei honorem & ad vestram perpetuam laudem columna facta est in Ecclesia Dei. *Reuiruit in nobis antiquus Apostolicæ ordinationis ramusculus, cum pro Patribus filij vngebantur, imo pro panibus omni sabbato calidi cum thure substituebantur panes.*

Petrus iste Abbas S. Petri Cellensis apud Trecas, deinde S. Remigij Remensis Ioannem olim fouerat & propriis sumptibus sustentarat: vnde in Ep. 6. ad Archiepiscopum Lundensem, cum vocat Clericum suum. *M. Ioannes Saresberiensis quondam Clericus noster factus est Episcopus Carnotensis.* Et lib. 7. Ep. 20. & 21. ad Cantuariensem præsulem. *Sanctissimæ memoriæ Prædecessor vester Archiepiscopus Theobaldus de gremio & sinu nostro M. Ioannem Carnotensem Episcopum inopem & pauperem suscepit; sed Deo iuuante vsque ad nomen magnorum, qui sunt in terra, fomentis suis prouexit.*

Ipse quoque Ioannes tanti beneficii memorem se præstat & gratum Ep. 85. imprimis vero quod cum Thoma exul factus ab eo benignè fuisset exceptus & sustentatus. *Non est nouum*, quod mihi vestra benignitas alimentorum subsidia procurauit, quæ sic meam in terra aliena paupertatem excepit, vt nec patris munus, nec maternus mihi deesse videretur affectus. Magnũ quidẽ erat sic exuli prouidere, vt apud exteras Nationes ciuium commoditatibus fruerer, sed multo maius est quod mihi diligentia vestra prospexit, ne à Natalis soli dulcedine, qua totius humani generis vniuersitas capitur, perpetuo exularem. Vestrum namque munus est quod reuersus sum in terram Natiuitatis meæ. *Vestrum munus est, quod principum virorum assecutus sum notitiam, familiaritatẽ gratiamque multorum. Vestrum munus est, quòd florere in patria videar & authore Domino multis præferri conciuibus & coætaneis meis.* Sed quid est, quod liberalitatis & munificentiæ vestræ titulos membratim exequor, cum illorum numerus & immensitas sic totum animum impleant, vt effluant, & totius mentis capacitatem exuperent? à Domino quidem, vt & illa sola, quæ non sufficio recordari, debeam meruisse quidquid sum & possum. Obligatus itaque sum, vt nulla gratiarum actione valeam liberari, cum merita vestra omnes conatus meos absorbeant, præsertim cum deuotio vestra me sibi continuis obliget beneficiis.

Petrus quoque Blesensis eidem M. Ioanni congratulatur talem promotionem, simulque gratias agit quod M. Petrum Blesensem cognominē suum promouisset, & vitā D. Thomæ Martyris elegāti stylo descripsisset. Sic ergo ille Ep. 114. *Dilectissimo Domino suo & Patri Ioanni D.G. Carnotensi Episcopo* Petrus Blesensis Archidiaconus Bathoniensis salutem, & si quid est melius salute. Benedictus Dominus qui erexit vos in titulum & gloriam suæ laudis plantans vos quasi oliuam fructiferam in Domo Domini ad dandam scientiam salutis plebi eius, ad redimendum iuxta verbum Prophetæ dispersos in gentibus & reducendum filios de longinquo. Clerus Blesensis cœlestis arbitrij dispensatione proscriptus vagus erat & profugus super terram, donec eis datus est Episcopus animarum suarum, qui posset compati patientibus & ex longa experientia exulandi sciret quàm humanum sit exulibus misereri. Vocatus ergo à Domino tanquam Aaron non acquieuistis statim Carni & Sanguini, non Episcopalis munificentiæ gratiam à parentibus inchoastis, non sanguinibus; *sed primitias beneficiorum vestrorum consecrastis in eo quem me alterum sentio, qui me totum gerit animo, vultu, nomine, cognomine & statura. Ille iuxta suorum exigentiam meritorum, si ad vitam, si ad mores, si ad litteraturam respicias, dignus est vt ei plenioris gratiæ oleum infundatur.* Manus vestræ myrrham primam distillauerunt, spero futurum iri, quod balsamum vberioris gratiæ resudabunt. Recolo autem quid de promotione Nostratum auribus meis instillauerit os illud secretius veritati & Euangelio consecratum. Secretum meum mihi. Secretum meum mihi. Dabitis voci vestræ vocem virtutis: nec inuenietur apud vos *Est & Non*; sed in campis Geth & compitis Ascalonis nominis vestri gloria prædicabitur, vbi nuper ignominia exilij vestri & infamiæ publicæ palpebris versabatur. Benevalete. *Illud autem nouertis, quod de mandato D. Archiep.* (Vuill. Senon.) *scribere triumphum B. Thomæ Martyris attentassem, nisi mihi aliud scriptum fortuitus obtulisset euentus, in quo elegantia styli M. Ioannis Saresberiensis exprimebat & linguam. Admirans ergo gratiam quæ diffusa est in labiis vestris, substitisse laudes quas lingua erudita dictauerat, indoctis humanæ sapientiæ verbis & stylo degeneri deturparem & iniurius fierem Martyri, qui per insufficientiam rudis ingenij tantæ magnificentiæ praconia decurtassem. Vale.*

Hæc dilectissimi Præceptoris promotio ad Episcopatum, hæc amici & cognominis sui Petri Blesensis ad Canonicatum prouectio instimulauit animum Archidiaconi Bathoniensis: itaque nihil non egit, vt præposituram in Ecclesia Carnotensi obtineret, aut Præbendam, quam tamē haud scio an viuo Ioanne obtinuerit, quem suâ apud Regem & magnates ambitiosâ petitione offendisse videtur: vnde se apud eum excusat Ep. 130. *Audiui & turbatus sum vehementer, quia quidam detractores Deo odibiles*, sicut dicit Apostolus, vestræ gratiæ serenitatem mihi obnubilare conati sunt, ex bonitate vestra sumentes occasionem malitiæ, vt quia vos altissimi misericordia votis meis quandoque facilem & benignum exhibuit, similli, imo longè dissimili facilitate vos contra me possint ad odium inclinare. Ausus est susurro & bilinguis vestræ discretioni consulere me ad obtinendam Carnotensis Ecclesiæ præposituram subsidia Regum & Comitum contra vos implorasse. Sed de iustitia mea & conscientiæ vestræ puritate securus emendicata hominum suffragia non requiro. Placet mihi, si tamen beneplacitum est in oculis vestris, vt causa mea in aleam controuersiæ & euentum iudicij deducatur. Quod si misericordiam & non iudicium erga me cogitatis, scripto vestro quod de præpositura mihi fecistis, authentico, Abbatibus etiam qui adfuerunt & vestræ conscientiæ committo.

Quanto autem desiderio Præbendæ Carnotensis teneretur Petrus, declarat Ep. 128. ad Vuillielmum Arch. Senon. *Me*, inquit, *ad obsequium suum plerique magnates promissionibus suis & donis alliciunt, sed vestra promissio & natiui dulcedo aeris me fortius trahunt, & maximè præbendæ Carnotensis desiderium, in quo mihi spem dedistis, & ideo vberes & certos reditus vestræ nudæ pollicitationi posthabui.* Et Ep. 130. ad Ioannem Ep. Carnot. *In proximo Deo dante me totum B. Virginis obsequiis deputabo & vestris, futurus vitula Ephraim, docta diligere trituram ad thesauros vestræ conscientiæ curram, pro quibus omnes seculi thesauros commutarem.*

Cum ergo reuisendæ Patriæ tanto desiderio tenetetur, incredibili dolore affectus est, cum Præpositurâ Carnotensi, lite priuatus est. Inuidi enim quidam illi

litem mouentes adeo inualuerant, vt nunquam potuerit assequi quod tantopere cupiebat. Itaque sortem suam cum gemitu & suspiriis deplorat apud Decanum Carnotensem & Archidiaconum Blesensem Epistol. 49. *Pastor, patior vehementer & non est qui compatiatur, qui misereatur afflicto*. Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici, quoniam manus Domini tetigit me. Diu laboraui in gemitu meo, sed nunc materiam gemitus deduco publicam, ideo & verba mea dolore sunt plena. Exitus aquarum deducunt oculi mei, & torrentes effluunt lachrymarum... Domini nostri Carnotenses quorum frater & Canonicus eram, quos ex toto interiore homine diligebam, verbum iniquum constituerunt aduersum me. Posuerunt mihi mala pro bonis & odium pro dilectione mea. In causa siquidem quam habebam aduersus R. Saresbetiensem super Præpositura Carnotensi quam adhuc mihi vendico tanquam meam, iudicibus nostris infames litteras porrexerunt, meique Patris vitam nequissimè deprauantes sic nomen meum denigrare conati sunt. Contra mortuum & aduersus innocentem insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. Deum restor & innocentiam Christi, Patrem meum vixisse innocenter & sanctè: fuit enim homo simplex & rectus ac timens Deum sine quetela & dolo, & mansuetus & mitis & humilis. Quod quidem non adeo confidenter assetetem, nisi quia idipsum vos & tota Prouincia cognouistis. Indubitanter scitis quod si Pater meus fuisset litteris imbutus, prudentia & sancta eius conuersatio copiosissimè suffecisset ad regimen eminentissimæ dignitatis. Confidenter extollo & prædico Patrem meum, cuius me malo filium esse quàm illius nobilis proditoris, à quo noster æmulus, sicut scitis, iactitat se fuisse progenitum.... In domo Dei, in Ecclesia B. Virginis Carnotensis cuius Canonicus eram, amicus illius esse credebat, cuius erant cogitationes in malum, qui sub lingua blandiente venenum aspidum nutriebat. Proposueram certè in Ecclesia & obsequio B. Virginis & morari & mori. Desiderium mihi erat Ecclesiæ necessitates in me suscipere, meisque pro ea militare stipendiis, viuere omnibus, labore & incommoditate proprij corporis commoditates omnium procurare. Nunquid redditur pro bono malum? quia foderunt mihi amici mei foueam in præcipitium atque in necessitate mea proximi mei aduersum me steterunt.

Porro ille quem hic Competitorem habet, videtur esse Robertus Saresberiensis nepos Episcopi, quem olim Patruo commendauerat, pluribus rationibus ostendens Ep. 70. nepotes pauperes & honestos esse potius ad Beneficia Ecclesiastica promouendos, quàm extraneos. Et Ep. 170. quam supra retulimus, excusat se apud Ioannem Epis. quod videretur prędicto Roberto nepoti inuidere, quasi præsentiens futurum vt illum se spreto promoueri curaret. Fuerat autem Robertus ille dissolutus, quem ipse quoque Blesensis è vitiis retrahere conatus fuerat.

Anno 1173. B. Thomæ Cantuariensis Martyris Festum ab Alexandro III. 1173.
institutum est, eâ diè à Fidelibus celebrandum, quâ gladijs impiorum occubuit, nim. 3. kal. Ian. Auditis enim miraculis quæ ad eius tumulum Dei operâ patrabantur, Pontifex ad suffraganeos Ecclesiæ Cantuar. & ad omnes Christi Fideles hasce litteras dedit.

Festum S. Thomæ Martyris instituitur.

Alexander Episcopus.... Redolet Anglia fragantia & virtute signorum, quæ per merita illius Sancti & venerandi viri Thomæ quondam Cantuariensis Archiepiscopi Omnipotens Deus operatur, & vniuersa vbique lætatur Fidelium Christiana Religio; pro eo quod ille qui est mirabilis & gloriosus in sanctis, sanctum suum post mortem clarificauit, cuius vita laudabilis multâ fulsit gloriâ meritorum, & tandem martyrio consummata est certaminis gloriosi. Quamuis autem de sanctitate ipsius dubitare non possit, qui eius laudabilem conuersationem attendit & gloriosam considerat passionem, voluit tamen Redemptor atque Saluator noster eius sanctitatis insignia magnificis radiare miraculis, quæ iugiter per sancti illius viri merita fieri vniuersitas narrat fidelium, & super his non sine magno gaudio per dilectos fratres nostros Albertum tituli S. Laurentij in Lucina & Theodinum tituli S. Vitalis presbyteros Cardinales atque Apostolicę sedis Legatos, qui eadem miracula tantò perspicacius didicerant, quantò amplius sunt loco vicini, præcipuè certiores effecti, & plurium aliarum personarum testimonio fidem sicut debuimus exhibentes, prædictum Archiepiscopum solemniter in Ecclesia magna ibidem Cleri-

corum & Laïcorum Collegio præsente in capite ieiunij deliberato fratrum nostrorum Consilio, *Canonizauimus ipsumque decreuimus Sanctorum Catalogo adscribendum. Vniuersitatem itaque vestram monemus, & authoritate qua fungimur, districtè præcipimus, ut Natalem Thomæ Martyris gloriosi Cantuariensis olim Archiepiscopi, diem videlicet passionis eius solemniter sub annis singulis celebretis, & apud eum votiuis orationibus satagatis peccatorum veniam promereri, ut qui pro Christo in vita exilium, & in morte virtutis constantiâ martyrium pertulit passionis, fidelium iugi supplicatione interpellatus apud Deum pro nobis intercedat. Datum Signiæ 4. id. Martij.*

Et quoniam, inquit Mathæus, suffraganei eius debitam patri reuerentiam, aut exulanti, aut ab exilio reuertenti, vel etiam reuerso non exibuerant, sed potius fuerant eum persecuti, vt suum publicè omnibus confiterentur errorem & iniquitatem, ex ore vnius Episcopi, omnium Episcoporum est expressa confessio dicentis. ADESTO SVPPLICATIONIBVS NOSTRIS, VT QVI EX INIQVITATE NOSTRA REOS NOS ESSE COGNOSCIMVS, B. THOMÆ MARTYRIS TVI ATQVE PONTIFICIS INTERCESSIONE LIBEREMVR.

Eodem anno in Archiepiscopum Cantuariensem electus est primum Regerus Abbas Beccensis; sed quia se tantâ dignitate indignum tantoque oneri imparem existimauit, ei substitutus est Richardus natione Normanus, Academiæ quoque Parisiensis alumnus: qui artium liberalium Scholas egressus Ecclesiæ Cantuariensi se addixerat & processu temporis Theobaldi Archiepiscopi Capellanus fuerat, eique cum Thoma sedulò ministrarat; postremò tandem Douerensis Prior factus fuerat: electus verò libere à clero Anglicano ab Henrico Rege nouo prohibitus est adire sedem Cantuar. Itaque præmissis Romam Nuntijs suis paulo post ipse profectus est, & in eius gratiam de tota ipsius electione scripsit ad Papam Arnulphus Lexouiensis Epistolam quæ legitur in 2. tomo Spicileg. Dacher. quæque talis est.

» Quæ detrimenta, quos labores, quas iniurias Ecclesia Cantuariensis hac tem-
» pestate pertulerit, vestra compassio non ignorat. Verùm afflictam diutiùs, & mi-
» serabili mœrore confectam & miserator & misericors Dominus oculo misericor-
» diæ respexit ad præsens, ipsamque cœpit ad statum pristinæ dignitatis & excel-
» lentiæ per gloriosa Beati Thomæ noui Martyris magnalia reuocare, quibus eam
» frequentiùs magnificentia diuinæ majestatis illustrat. Certum est autem ibi no-
» uiter quoddam inter cætera contigisse miraculum, quod nulla spes anteà, nulla
» fiducia præsumebat: scilicet quòd ibi persona ad regimen Ecclesiæ sine desi-
» gnatione laïcæ potestatis electa est, cùm ibi nullus anteà promoueri potuerit, ni-
» si de quo priùs potentia secularis edixit. Siquidem cùm opus illud ad veterem
» abusum reuocari multis fuisset artibus attentatum, per merita prædicti Martyris
» omnis semper machinatio elusa est; quia ea, quam ipse ibi proprio redemerat
» sanguine libertatem, personæ committi non pertulit, cuius non electio libera,
» & canonicus probaretur ingressus. Si enim tam recenter conualere veteris ritum
» violentiæ contigisset, inanis fortassè pluribus pretiosi sanguinis reputaretur ef-
» fusio, & in defectum decertata tot laboribus victoria concidisse. Cæterùm nunc
» tota prouincia in specie optatæ tanto tempore libertatis aspirat, & confirmatum
» Christi sanguine testamentum nouo gaudet iterum sanguine consignari.
» Omnium igitur ad triumphum nouiter euictæ libertatis concurrente licentia,
» excitato spiritu, & eos in vnum suauiter dirigente consensum, electus est vir cu-
» ius religio, cuius magnificentia tanto operi idonea crederetur, quòd non exter-
» nis indicijs, sed inter domestica claustra per longum tempus ipsis rerum consti-
» terat argumentis. Nulla inuidia, nulla ambitio, nulla denique vis obuiare præ-
» sumpsit: quoniam Sanctus ille successoris sui consecrare videbatur initia, & alta-
» ri, cuius ipse sacerdos extiterat, gratum sibi substituere sacerdotem: felicitati
» temporum vestrorum hæc licentia seruabatur, ut hoc ad vestrorum accederet
» gloriam titulorum, scilicet quod vbique virtus vestra suam restitueret Ecclesiæ
» libertatem. Benedictus autem Deus qui ad consensum hunc deuoti filii vestri
» senioris Regis animum inclinauit, factúmque hoc debito fauore prosequitur,
» quod aliquando consueuerat designatione necessariâ præuenire.
» Verùm filius, quem ad succedendum sibi in Regno fecit præmatura patris af-

fectio consecrari, tanto bone cœpit obsistere, eorum scilicet impellente consilio qui eum de sinu patris abstrahere potuerunt, & simplicitatem adolescentiæ eius in proprium magis quàm in patris conuertere detrimentum Studium igitur eorum est ipsum patri semper opponere, vt ex omnibus causis inter eos quæ ipsi seminauerunt odia conualescant, ne aliquando conuersus ad cor debitum gratiæ naturalis agnoscere, & ad paternos incipiat redire complexus. Super quo prudentiam vestram necesse est sollicitè prouidere, ne violentia necessariæ designationis quæ in parte per gratiam Dei & gloriam vestram penitus expirauit, intuitu mansuetudinis, vel dissimulationis vestræ resurgat in filio, ne tam sublata quam translata videatur in alium, tantoque vehementior paret insistere, quantò paternam abrenuntiationem proposito suo considerat obuiare. Personam itaque in qua desideratæ diu libertatis cœperunt initia consecrari, benignè suscipite, ipsique ad executionem tanti operis necessariam de magnificentia virtutis Apostolicæ conferte fiduciam, vt primitiæ vestræ vestris semper auspicijs conualescant, & læto consummentur effectu. Ad vos omnium fidelium oculi, ad vos omnium Ecclesiarum vota suspirant, vt ex hoc qui libertatem habent, retinendi fiduciam, & qui non habent, spem concipiant obtinendi. Ad hæc, hoc opus, hoc studium, hæc Martyris illius iugis fuit intentio, Ecclesiæ cui præerat redimere libertatem. Hic laboris fructus, hæc merces sanguinis, hoc præmium passionis. Quia verò ille hunc velut hæredem & successorem conseruandæ libertatis elegit, gloriosum vobis est cooperari Martyri, & ipsius initijs vestrum addere complementum, vt operationi eius operatio vestra velut eodem spiritu vegetata concurrat. Ipsum ergo ad opus ad quod tam sanctè, tam celebriter assumptus est, cum festinatione remittite, ne de absentia eius occasionem malitia contrahat, & rediuiua potentiæ sæcularis incipiant germina pullulare, sed per istum Beatitudo vestra renascentes paruulos teneat, & allidat ad petram: sublatoque pristinæ seruitutis elogio Ecclesia Dei lætabundè procedat, meritisque illius, & vestris, de antiqua semper iniquitate triumphans hostibus suis incipiat apparere terribilis vt castrorum acies ordinata. Porrò intelligat sapientia vestra, non solùm Prouinciæ illius & Regni, sed aliorum etiam Regnorum desideria supplicare ad quæcunque Sancti illius tam relatione quàm præsenti inspectione magnalia peruenerunt.

Porro Richardus annum Romæ moratus post varias cum Legatis Henrici Iunioris concertationes tandem acceptâ Pontificiâ benedictione consecratus rediit in Angliam. Ei inter cæteros ex Academicis Parisiensibus se addixerunt M. Gerardus Puella & M. Petrus Blesensis, vt ex sequentibus patebit.

Bellum Anglicanum Ciuile.

Quoniam autem in Historiam rerum Anglicarum recidimus, hoc anno tandem erupit incendium, ea quâ diximus ex causâ ortum: quod Angliam exterasque Henrici ditiones certissimâ clade obruisset, nisi pax post paulum coaluisset. Ex vna enim parte coniurauerant aduersus Henricum Patrem Henricus filius & fratres Richardus & Ioannes cum Aleonora matre; Ludouicus quoque Francorum Rex ad easdem partes accessit, & plurimi Optimates, Duces & Principes. Henrici Patris partes quoque multi clari Duces sequebantur, sed præsertim causa melior. Nec dubitatum, quin hoc ei malum obnecem B. Thomæ accidisset. Huic ce autem componendo dissidio allaborarunt inter cæteros Rothrodus Archiepiscopus Rotomagensis, & Richardus Cantuariensis viri magnæ famæ & authoritatis. Sic ergo Rothrodus Henricum filium ab incepto reuocare conatur apud Blesensem Ep. 37.

Quoniam ex officio nobis iniunctæ administrationis incumbit animarum curam agere, quarum exactissimam rationem districtus Iudex in examine terribili postulabit à nobis, excellentiæ tuæ quæsumus non sit oneri, si te deprecamur vt Dominum, hortamur vt Regem, monemus vt filium: nec enim alligatum, est in ore nostro verbum Domini, sed in spiritu libertatis loquimur, quod salutem animabus, quod quietem populis, quod Ecclesiæ libertatem, quod honorem Deo & patriæ liberationem conferat, atque de erroris inuio ad viam virtutis & Iustitiæ te reducas. Non attendis, fili clarissime, quia inceperis, nec incepti operis metiris exitum, votis odientium te festinas satisfacere & in proprium caput prouoceas inimicum. Non barbaras impugnas Nationes, sed familiares & dome

non extraneas regiones, non hostiles munitiones inuadis, sed tuas: subditos; non extraneos populum, non rebellem, non hostem, sed patrem, imò non iectum tibi affligis populum, sed te ipsum. Pater siquidem tuus posthabitâ corporis & partem persequeris sed te ipsum. Pater siquidem omni labori & discrimini exponebat, vt tuum faceret, animæ suæ curâ se omni labori & vt verius loquar, quod intendis facere, ne quod nunc vis facere tuum: & vt verius loquar, paterna tibi cessio, quod generale votum populi, quod Iuramenta Principum, quod hereditaria successio deferebat. Quod Rex & Princeps pacificè possidebas, hoc tyrannus & inuasor spoliatione Ecclesiarum, oppressione pauperum, incendiis & homicidiis & ad vltimum patricidio nunc vsurpas. Parricidæ siquidem censentur, qui in parentes armati insurgunt, quos & leges seculi damnant & Canones à beneficio successionis excludunt. Ius tuum in iniuriam conuertisti, dum quod æquitas offerebat, per iniquitatem extorquere intendis: quod sanè puerile dicerem, nisi quia hoc malitiam prouectæ ætatis excedit. Si cum Patre venias ad conflictum, dubium est, vtrum tibi expediat aut vinci aut vincere..... Francorum igitur Gentibus successit ad votum. Normaniam enim eorum imminentem ceruicibus, quam semper munitam & inexpugnabilem inuenerant, nunc ex omni parte te mediante demuniunt, vt nec de cætero caput contra eos erigere, nec incursus hostiles valeant sustinere. *O leuitas adolescentia deploranda!* nec mirum. *Si enim tibi Deus cursum vitæ longioris indulserit, flebis ætate prouectior quod amittis impubes;* nec erit tunc locus pœnitendi, cum res in eam desolationem venerit, vt reformari non possit. Tibi, dilectissime fili, licet amarè, tamen ex amore sic loquor. Inconsultos enim animi tui motus æquanimiter tolerare non possum. Et vtinam mors quam meconspicis optare, præuenisset hos dies, quibus te patris & patriæ persecutorem conspicio; quibus te amicum hostibus tuis & amicis hostem intueor: quibus in eo statu te video, quasi gladium tuo gutturi affixisses. *Ad hæc scias Andeliacum vnicum esse subsidium vitæ nostræ. Ipsum tuæ committo custodiæ. Si prædonibus & Incendiariis Andeliacum exposueris, mihi viuendi materiam adimes, qui das animum moriendi.*

Similiter ad Vuillielmum Senonensem Archiepiscopum magnæ apud Ludouicum Regem authoritatis scribit, vt ipsum ab incendiis & deuastatione Rothomagi dimoueat, quod ea terra sit ei subiecta, quod ipse eius custos esse debeat & patronus. *Recordetur*, inquit, *Rex Francorum Rothomagensem Ecclesiam suam esse, quæ pro illo assiduè tanquam pro Rege suo vnico specialiter interpellat, suasque facultates omninò de eius iurisdictione cognoscit: Regiæ maiestati non congruit depopulari quod suum est, aut illas expugnare Ecclesias, quarum tutor est & Patronus. Andeliacum ergo & alias possessiones ipsius & vestræ protectioni committimus & tutelæ.*

Ipse quoque Henricus Rex Pater videns se vndequaque à filiis vrgeri & ab iis qui eorum fautores erant, Rege Franciæ, Rege Scotiæ, Comitibus Pictauiensi & Flandrensi aliisque plurimis Principibus, coactus est ad Alexandrum Pontificem confugere, & auxilium Vaticanum contra filios implorare. Eius ad eum Epistolam scripsit Petrus Blesensis, tunc ipsius Secretarius, estque numero & ordine 136.

Sanctissimo Domino suo Alexandro D. G. Catholicæ Ecclesiæ summo Pontifici Henricus Rex Angliæ, Dux Normaniæ & Aquitaniæ, Comes Andegauensis & Cenomanensis salutem & deuotæ subiectionis obsequium. *In magnorum discriminum angustiis, vbi domestica consilia remedium non inueniunt, eorum suffragia implorantur, quorum prudentiam in altioribus negotiis experientia diuturnior approbauit. Longè latéque diuulgato est filiorum meorum malitia, quos ita in exitium Patris spiritus iniquitatis armauit, vt gloriam reputent & triumphum, patrem persequi & filiales affectus in omnibus diffiteri, præueniente meorum exigentiâ delictorum.* Vbi pleniorem voluptatem contulerat mihi Dominus, ibi grauius me flagellat: & quod sine lachrymis non dico, contra sanguinem meum & viscera mea cogor odium mortale concipere, & extraneos mihi quærere successores. Illud præterea sub silentio præterire non possum, quod amici mei recesserunt à me, & Domestici mei quærunt animam meam. Sic enim familiarium meorum animos intoxicauit clandestina coniuratio, vt obseruatoriæ proditoriæ conspirationis vniuersa post habeant. Malunt namque meis adhærere filiis contra me transfugæ & mendici, quàm regnare mecum & in amplissimis dignitatibus præfulgere. Quoniam ergo vos extu-

lit Deus in eminentiam Officij Pastoralis ad dandam scientiam salutis plebi eius, licet absens corpore, præsens tamen animo me vestris aduoluo genibus consilium salutare deposcens. Vestræ Iurisdictionis est Regnum Angliæ, & quantum ad feudatorij Iuris obligationem vobis duntaxat obnoxius teneor & adstringor. Experiatur Anglia, quid possit Romanus Pontifex; & quia materialibus armis non vtitur, Patrimonium B. Petri spirituali gladio tueatur. Contumeliam filiorum poteram armis rebellibus propulsare, sed patrem non possum exuere. Nam & Ieremia testante *nudauerunt Lamiæ mammas suas, lactauerunt catulos suos.* Et licet errata eorum quasi mentis efferatæ me fecerint, retineo paternos affectus, & quandam violentiam diligendi eos mihi conditio naturalis importat. Vtinam saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Lactant filios meos Domestici hostes, & occasione malignandi habitâ non desistunt, quousque redigatur virtus eorum in puluerem, & conuerso capite in caudam, serui eorum dominentur eis iuxta verbum illud Salomonis, *Seruus astutus filio dominabitur imprudenti.* Excitet ergo prudentiam vestram spiritus consilij, vt conuertatis corda filiorum ad Patrem. Cor enim patris pro beneplacito vestro conuertetur ad filios, & in fide illius per quem Reges regnant, vestræ magnitudini promitto me dispositioni vestræ in omnibus pariturum. *Vos Ecclesiæ suæ, Pater sancte, diu Christus seruet incolumem.*

Alexander Pontifex his acceptis litteris mandat Richardo Cantuariensi Archiepiscopo, vt Henricum filium & fratres, aliosque Regis Henrici senioris impugnatores anathemate percellat; quod ille priusquam facit, Henricum filium admonet, quid ferant litteræ Pontificiæ, seque coactum iri parere mandatis, nisi resipiscat, & Patri reconciliari curet. Extat epistola apud Blesensem ordine 47. cuius hoc est exordium. *Si quid durum tibi locuturi sumus,* Illustrissime Princeps, *sustine patienter.* In fine verò. *Quod si nostro & suffraganeorum nostrorum consilia, qui super hoc generaliter tibi scribunt, acquiescere & consentire detrectes, scias nos recepisse à summo Pontifice in mandatis vt te & omnes qui pacem Domini tui turbant, sublato appellationis remedio excommunicationis vinculo innodemus. Nosque mandatum nobis iniunctum licet inuiti & dolentes prompto effectu & debita reuerentia, nisi infra 15. dies resipueris, prosequemur.*

Comminationes istas spernit Henricus Iunior: itaque Richardus apud Cadomum eum anathematis fulmine ferit, simulque alios omnes subditos, qui in caput Patris & Regis sui coniurauerant: qua de re Blesensis certiorem facit Radulfum Andegauensem Episcop. Ep. 69. *Nouum siquidem à D. Papa noueritis emanasse mandatum, vt quicunque pacem D. Regis turbant, appellatione remotâ excommunicationis vinculo adstringantur. Hac authoritate fretus D. Cantuariensis omnes D. Regis impugnatores apud Cadomum nuper excommunicauit, nec Regi Iuniori, nec alij exceptionis gratiam fecit. Illud autem certissimè teneatis ipsum nunquam aliquem excommunicasse, qui aut non moreretur in proximo, aut cuius non operiret faciem subita & improuisa confusio. Exeratis itaque gladium Petri, vt ad debitæ fidelitatis obseruantiam compellantur inuiti, qui spontanea voluntate pro salute Principis se mori & carceri debuerant obiecisse.*

Armis spiritualibus adiutus Henricus resumit animos quos improuisa cõiuratio abstulerat, filiumq; instructissimo exercitu & validis copiis iam à pluribus diebus Vernolium obsidentem fugat: deinde accitis Brabantionibus, stipendiariis militibus Dolum oppidum in minore Britannia liberat, inclusos capit, inter cæteros Cestrensem Comitem, & Radulfum de Fulgeriis aliosque nobiles & optimates fere centum. In Anglia quoque multa præclarè gerit & feliciter, donec tandem hostes suos secum pacem pacisci cogit.

Miserrima fuit clades ista & tanto miserior, quod pater eodem clauo retrudere cogeretur clauos filij, scilicet copiis Brabantionum, quas magno numero filius habebat in exercitu. Vnde sic ad eum Richardus Cantuariensis apud Blesensem Ep. 47. *Vnde hoc tibi, quod Barbantionum factus es ductor, Gentique excommunicatæ & perditissimæ adhæsisti, vt perderes deuotissimam tibi gentem? In quo te offendit? in quo gratiam tuam demeruit Pater tuus?*

Video Brabantiones seu Brabantes illos fuisse valde exosos omnibus bonis, veluti prædones & incendiarios. Vnde Iacobus de Vitriaco l. 7. Histor. Occident.

commemorans scommata, quibus se se vicissim perstringebant Scholastici diuersarum Prouinciarum, *Brabantes viros sanguinum*, inquit, *Incendiarios, Rutarios & Raptores appellabant*.

Hanc autem plusquam belluinam filiorum à Patre defectionem apud se recogitans Nicolaus Ricuellensis hosce finxit de mundi contemptu versus.

Quam breuis & nulla est totius gloria mundi,
Mente mare colas. Henricus purpura Regum,
Et Paris absque pari forma Flos vnicus orbis,
Militiæque decus, Rex inclytus, Hector in armis,
Duxque Britannorum Gaufridus, & ille Ioannes
Qui cumulauit opes, vbi sunt? mors sustulit illos
Floruit Henricus quasi Carolus: alter Vlysses
Sensu, Crœsus erat opibus, post pauper Amyclas.
Occasum metire diem, non solis ab ortu.
Felix auspiciis, fructu fœcunda propago
Prima fuit, sed post rosa marcuit in saliuncam.
Membra caput lacerant.... genitura parentem.

Floruit iste Poëta sub finem huius seculi & sub Honorio adhuc III. Pontifice. In his autem versibus per Paridem intelligit Henricum III. qui patri & Patriæ bellum intulit, & per R. Richardum fratrem, qui Anglicanum & ipse Regnum post Henricum tenuit.

Conquesti quoque sunt apud Pontificem Filij Regis, quod à patre detinerentur suæ coniuges; & hanc causam armorum prætexebat Ludouicus: itaque Pontifex æquitati & iustitiæ incumbens non fauori partium, mandauit Anglicanis Prælatis vt patrem Henricum admonerent, curarentque suis maritis coniuges restitui, si secus fieret, in iis Prouinciis in quibus detinerentur, iuberent ab omni officio diuino abstineri.

Eodem anno obiit insignis ille Theologorum Coryphæus M. Richardus à S. Victore Prior Domûs ordine quintus. Nam Gilduinus Primus Prior vulgò censetur, qui deinde Abbas factus. 2. Prior M. Thomas, qui pro Iustitia trucidatus est. 3. Odo assumptus ad Abbatiam S. Genouefæ an. 1148. & primus illius Abbas constitutus. 4. Nanterus, qui obiit pridie idus Ian. an. 1162. 5. M. Richardus vsque ad diem 10. Martij huius anni. A Gilduino primo Abbate vestem Canonicam accepit. M. Hugonis Discipulus fuit. Ad officium Supprioris assumptus est an. 1159. Nantero tunc Priore & Achardo Abbate. Anno 1162. Nantero successit in Prioratu. An. 1164. Alexandrum III. summum Pontificem excepit in Abbatia San-Victorina.

De M. Gualtero de S. Victore.

Richardo successit M. Gualterus à S. Victore insignis quoque Theologus, qui Petrum Abaelardum, Petrum Lombardum, Petrum Pictauinum & Gilbertum Porretanum hæreseos insimulauit, quod Trinitatis cæteraque Diuina mysteria Aristotelicis regulis & præceptis enarrarent: contra quos 4. libros composuit, qui apud S. Victorem extant manuscripti in duobus exemplaribus: quorum vni hic titulus præfigitur CONTRA MANIFESTAS ET DAMNATAS ETIAM IN CONCILIIS HÆRESES, QVAS SOPHISTÆ ABAELARDVS, LOMBARDVS, PETRVS PICTAVINVS ET GILBERTVS PORRETANVS LIBRIS SENTENTIARVM SVARVM ACVVNT, LIMANT, ROBORANT.

Prologus sic incipit. *Quisquis hæc legerit, non dubitabit 4. labyrinthos Franciæ id. Abaelardum & Lombardum, Petrum Pictauinum & Gilbertum Porretanum vno spiritu Aristotelico afflatos, dum ineffabilia Trinitatis & Incarnationis scholasticâ leuitate tractarent, multos hæreses olim vomuisse, & adhuc errores pullulare.* Et lib. 4 *Dialectici, quorum Aristoteles Princeps est, solent argumentationum retia tendere & vagam Rhetorica libertatem & syllogismorum spineta concludere. Hi ergo in eo totos dies & noctes terunt, vt interrogent, vel respondeant, vel dent propositiones, vel accipiant, assumant, affirment atque concludant.* Et post pauca: Ex his nempe Dialecticorum Regulis, *sunt sententiæ Abaelardi, Porreta &c.* Et de Petro Pictauino sic habet. *Sicut enim rerum, ita propositionum infinita conuersio est; vnum idemque verum est & falsum, & neutrum*

trum adhibitis mille differentiis facillime negat & probat. Si eis credis utrum Deus, an non Deus, vtrum Christus homo, an non homo, aliquid an non aliquid, nihil, an non nihil, vtrum Christus, an non Christus sit, nescis, & sic de cæteris.

Porro Gualterus iste, & Ioachimus Abbas Florensis aliique nonnulli id effecerunt, vt Alexander quasdam propositiones Lombardi damnaret: quam in rem extat eius Epistola ad Willielmum Senonensem Archiepiscopum, cæterarum verò fieret indiculus, quas docere non liceret: eæque sunt quæ ad calcem Sententiarum designantur hoc modo, *Articuli in quibus Magister Sententiarum communiter non tenetur.*

Ad hæc itaque tempora reuocanda est Epistola Alexandri Pontificis ad Vvillielmum Senonensem Archiepiscopum contra Petri Lombardi doctrinam: eo quod in quibusdam scriptis suis ab articulis fidei deuiasse videretur. Talis autem est apud Mathæum.

Epistola Alexandri ad Vvillielmum Senonensem contra Petri Lombardi Doctrinam.

Alexander Seruus Seruorum Dei... Vvillielmo Senonensi Archiepiscopo salutem & Ap. Ben. Cum in nostrà olim esses præsentia constitutus, tibi viua voce iniunximus, vt suffraganeis tuis *Parisius* tibi ascitis ad abrogationem prauæ Doctrinæ *Petri quondam Parisiensis Episcopi*, quâ dicitur *quod Christus secundum quod est homo, non est aliquid*, omnino intenderes & efficacem operam adhiberes. Inde siquidem est quod fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus quod tibi, cum præsens esses, præcepimus, Suffraganeos tuos *Parisius* conuoces, & vnà cum illis & aliis viris Religiosis & prudentibus præscriptam Doctrinam studeas penitus abrogare, & à Magistris & Scholaribus ibidem in Theologia studentibus Christum sicut perfectum Deum, sic & perfectum hominem, ac verum hominem ex anima & corpore consistentem præcipias edoceri; Vniuersis firmiter & districtè iniungens, quod Doctrinam illam de cætero nequaquam docere præsumant, sed ipsam penitus detestentur.

Quid statutum super ea re à Willielmo fuerit, non habemus: credibile tamen est nihil contra illam Lombardi Doctrinam decretum: nam eodem Mathæo teste ad an. 1179. stetit hęc altercatio indeterminata à diebus Alexandri Papæ vsque ad tempora Innocentij III. per annos multos, sedentibus successiuè in Cathedra Ro. Lucio, Gregorio, Clemente & Cœlestino pontificibus Romanis. Quibus succedens Innocentius III. an. 1215. in Concilio Lateranensi libellum quem Abbas Ioachim aduersus Lombardum composuerat, damnauit.

Prædicti autem Lombardi Petrus Pictauinus Discipulus, vt fuerat ei addictissimus, ita Doctrinam quam ab eo hauserat, acerrimè defendebat, sed quia multos habebat æmulos, sentiebatque se sine nobili aliquo Patrocinio in Academiæ scholis subsistere non posse, Distinctiones seu libros quinque Sententiarum edidit & Guillielmo Archiepiscopo Senonensi tum litteratorum omnium Mecenati dedicauit. Epistolam eius dedicatoriam placet hîc inserere.

AD D. GVILLELMVM ARCHIEPISCOPVM SENONENSEM.

In deserto manna colligentes alius integrum *Gomor*, alius plus, alius minus pro sua quisque auiditate colligebat. Nobiscum bene agitur, si post magnum laborem, de eo quod aliis residuum est, medietatem *Gomor* colligere datum fuerit. In eo quippe laboris nostri fiduciam ponimus, quod nec qui plus collegerat, habuit amplius, nec qui minus parauerat, reperit minus. Sic vtique nos si ad altiora verbi Dei penetranda mysteria, *Gomor* perficere nequiuimus, à Deo perficiendum exspectantes dimidium *Gomor* perficere dispersa & præ sui tenuitate manus colligentium subterfugientia, vel duas aut tres oliuas superstites post excussionem ad acetuum portamus. Disputabilia igitur sacræ scripturæ, vt rudimentis ad eam accedentium consulamus, in seriem redigentes, inordinata in ordinē redigimus, inueterata per modestam inquisitionem renouamus, solutiones vt de medio montium fluxerunt, adhibemus: vbi vero scriptura tacuerit, sumpto pleno pugillo de simila, quod reliquum est, de sacrificio filiis Aaron dimittimus. Quod si nec illi edisseruerint, donec sole incalescente manna liquefiat, quod de agno comedere non poterimus, igni cremandum relinquemus. Huius autem operis, tibi PATER INCLYTE VVILLIELME PRÆSVL SENONENSIS, limam reseruauimus, cui & scientia ad discernendum, & facundia ad erudiendum, & mores exuberant ad exemplum. Tuæ igitur bonitatis erit, si-

ceur tuus est mos, humilibus fauere, opus humiliter elaboratum paterna manu suscipere, susceptum splendore correctionis illustrare, correctis authoritatem præbere. Ordinem quoq; quinque partitionum distinximus. In prima agēdo de fide Trinitatis: in 2. rationalis creaturæ. In 3. de reparatione, quæ facta est per virtutum restitutionem. In 4 de ea quæ semel facta est per incarnationem. In 5. de ea quę quotidie fit per sacramentorum participationem.

Fuit autem iste Petrus post Comestorem & Hilduinum Cancellarius Parisiensis sub finem huius seculi, & duo-de quadraginta annis Theologicam Cathedram rexit in scholis Atriensibus. Contra quem scripsit prædictus Gualterus de S. Victore tanquam contra hæreticum, cuius hæc verba expendens. *Huius operis, tibi inclyte Vuillielme Præsul Senonensis, limam reseruauimus. Tuæ ergo erit bonitatis opus splendore correctionis illustrare, correctis auctoritatem præbere*, subdit vah, inquit, *tuo operi non debetur lima sed gehenna. Omnis Catholicus qui legit, non dubitat.*

Hæreseos istius, quam vocat *Nichilianistarum* qui negabant Christum esse aliquid, primarium authorem Petrum Abaelardum constituit, cuius præmittit propositionem initio lib. 1. & c. 1. quæ talis erat.

De intelligentia harum locutionum *Deus factus est homo, Deus est homo*, an his locutionibus dicatur *Deus factus esse aliquid, vel non*, Oritur hic quæstio valde difficilis. Quæritur enim vtrum in his locutionibus *Deus factus est homo, filius Dei factus est filius hominis, Deus est homo, & homo est Deus*, dicatur Deus factus esse aliquid, vel esse aliquid, vel aliquid dicatur esse Deus, vel quæ sit intelligentia earum. In solutione huius quæstionis magna inter Doctores cōtrarietas inuenitur. Dicunt enim quidam quod *homo assumptus non est Deus, non est persona, non est filius Dei, non est Rex seculorum, non Dominus gloriæ, nec etiam secundum eosdem, homo nec filius hominis, nec filius Virginis, nec aliquid quod sit homo vel Deus*. Et quod filius Dei nō est nisi id quod fuit ab æterno, sed Deus tantū. Et quando Deus factus est homo, non est factus aliquid. Per hominem enim assumptum non intelligunt nisi carnem & animam. Dicunt etiam prædicti quod ex anima & carne Christi nihil est compositum, nec id quod est homo nec aliud, sed verbum duobus scilicet anima & corpore quasi indumento vestitum: & ideo verus homo factus dicitur, quia veritatem carnis & animæ accepit; qui etiam secundum habitum tantum Deum hominem factum dicunt. Et sic secundum istos dicitur homo, quia homo hominem accepit, & esse homo quia habet hominem, vel quia est habens hominem: & homo est factus Deus, quia assumptus est à Deo, & homo esse Deus *quia habens hominem est Deus.*

Contra istam opinionem pugnat Gualterus authoritatibus sanctorum Doctorum, Augustini, Hilarij, Anselmi Cantuariensis, Hugonis de S. Victore & aliorum. Sic ergo c. 2. *Augustinus ait in libro de Trin. Cum legitur verbum Caro factum est, in Verbo intelligo verum Dei filium, in carne agnosco verum hominis filium, & vtrumque simul unam personam, Deum & hominem ineffabilis gratiæ largitate coniunctum.* Idem in Enchiridio. *Christus verè Deus de Deo est, homo autem natus de Spiritu S. ex Maria Virgine.* Vtrumque substantia Diuina scilicet & humana filius est vnicus Dei Patris omnipotentis, de quo procedit Spiritus S. vtrinq; vnus. Sed aliud propter verbum, aliud propter hominem. Non duo filij Deus & homo, sed vnus Dei filius. *Deus sine initio, homo à certo initio.* Item in eodem. *Quid natura humana in Christo homine meruit* vt in vnitatem personæ vnici filij Dei singulariter assumpta esset? quæ bona voluntas, quæ booa opera præcesserunt quibus mereretur iste homo vna fieri persona cum Deo? nunquid antea homo & hoc ei singulare beneficium præstitum est, vt singulariter promereretur Deum? *Nempe ex quo homo cœpit esse, non aliud cœpit esse homo quàm Dei filius, & hic vnicus & propterea Dei verbum quod ab illo suscepta Caro facta est.*

Postquam multa eiusmodi loca S. Augustini retulit Gualterus, Cap. 3. subiungit, quæ sequuntur. *Quæro ab his qui dicunt Christum non esse aliquid in eo quod est homo*, quid per *me* significetur cum dicitur. *Pater maior me est.* Vel quod est Christus, vel quod non est Christus. Si dicatur aliquid quod non est Christus per *Me* significari in illo loco, consequens est, vt Christus dicat se esse aliquid quod ipse non est, quod non conuenit veritati. Item si aliquid per *me* significatur quod non est Christus, illud est vel substantia increata vel creata. Sed nulla

maior est patre : si autem substantia increata est , vel est rationalis vel irrationalis : sed substantia irrationalis esse non potest : ergo est substantia rationalis : & sic Angelica vel humana : sed Angelica non est , ergo humana. Oportet itaque ibi significari substantiam creatam & rationalem & humanam id. hominem constantem ex anima & carne. Vnde dicit Augustinus, quod pars cum dicitur *Verbum caro factum est* ponitur pro toto scilicet homine. Necessario ergo homo est aliquod totum , cuius pars sit Caro , & illud totum sit Christus. Vnde idem dicit. Deus in æternam personam Diuinitatis temporalem accepit substantiam carnis. *Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum, ad Deum meum & Deum vestrum.* Si Christus non est aliqua substantia creata ,non habet Deum,quia tantum Creatura Deus est. Sed ipse dicit se habere Deum; necessario ergo est aliquid quod habet Deum & Creatorem.

Dicitur alibi quod tota est vnio hominis & Dei,quod totum Deus , totum homo. Si enim sic intelligatur, *Deus est homo* , idest hominem habet , sic potest dici *Anima est caro* id est,habet Carnem. Augustinus dicit super Ioannem. *Quid aliud est verbum Dei & aliud homo* , quid hîc per hominem significatur ? si enim vt Quidam opinantur hîc per hominem anima & caro intelligitur & non aliquid compositum ex duobus , dicere debent,aliud est verbum Dei , aliud est homo, cum per hominem plura , & non vnum significetur. Item August. dicit alibi super Ep. ad Coloss. *Homo excellentius assumptus personam gerit sapientiæ.* Item dicit authoritas. *Qui descendit* , idest Deus , & qui ascendit,id est homo. Dicit enim expositor quod Diuinitas & humanitas sunt eadem persona. Vnde Leo Papa. Mirabilior nobis fit in Deo humilitas quàm potentia ; & difficilius capitur à nobis Maiestatis diuinæ exinanitio , quàm seruilis formæ summa prouectio.

Et post multa c. 11. sic habet. *Concedunt nobiscum quia Christus est homo...* Nos quidem sic intelligimus, imo omnes Catholici intellexerũt *Christus est homo*,id est Substantia creata constans ex corpore & anima. Ipsi sic exponunt, *Christus est homo*, idest habens *hominem*, si Christus non est homo eadẽ significatione qua aliquis ex nobis, quomodo frater noster est ? Petrus homo erat,non hominẽ habebat, Christus homo erat , id. hominem habebat, vt isti exponunt. Nunquid ergo licet pluraliter inferre , Ergo Christus & Petrus homines erant. Item nonne passibilis & mortalis erat sicut vnus ex nobis ? si ergo passibile potest nobis & illi in eadem significatione conuenire,quare non homo ? quare potius concedimus accidentia nobis & illi esse communia,quàm non esse hominem. Nunquid conuenit nubiscum in accidentalibus,& non in substantialibus?

Denique in toto primo libro 18. capitibus contento multis rationibus & authoritatibus tam Scripturæ quàm Sanctorum Patrum pugnat cum eodem Abaelardo probatque Christum verè fuisse hominem & Deum substantialiter , ac proinde falsum esse quod dicebat absolutè *Christum non esse aliquid*. In 2. verò lib. multas quoque impugnat Petri Lombardi propositiones circa Trinitatis & Incarnationis mysteria,easque similiter hæreticas esse plurimis rationibus & authoritatibus demonstrare conatur : vt cap. 4. vbi refert Lombardi verba de persona naturam humanam assumente, aientis scilicet Christum prout homo est non posse dici personam in Trinitate, alioqui *Quaternitas* personarum esset statuenda , non *Trinitas. Hinc*, inquit , *Petrus Lombardus diabolicis argumentis commentatur Christum , secundum quod homo, persona est tertia in Trinitate, ergo Deus.* tanquam dicens. Si secondum quod homo persona , & secundum quod Verbum persona; & Spiritus S. persona & Pater persona. Item si secundum quod homo Deus , & secundum quod Verbum Deus,& Spiritus S. Deus , & Pater Deus : ergo Quaternitas. Adhuc peius commentans subdit, *Propter hac* inquit, *& alia inconuenientia Quidam dicunt Christum secundum hominem non esse personam nec aliquid* , subaudit in Trinitate. *Rogo tu es Magister in Israël & Episcopus licet Simoniacè intrusus in Ecclesia & sic blasphemas ?* Christus & secundum quod homo & secundum quod Deus nunquam duæ sed vna semper in Trinitate persona , quam diuidi secariue nulla ratio finit. Quod prorsus nullus Catholicorum dubitat. Quod & tu si crederes, nunquam de vna eademque Dei & hominis persona tanquam de duabus argumenta hæretica posteris legenda tam subtiliter scriberes; imò damnares.

Idem Gualterus contra Lombardum & Petrum Pictauinum scribens l. 3. c. 2.

& 3. qui inter cæteras ridiculas & inutiles Quæstiones quas Discipulis suis in scripturis tradebant, hanc proposuerant, *An potuerit Deus assumere hominem in se-xu mulieris*, & an potuerit *Mulier dici Deus, & è conuerso.* Et pro affirmatiua pu-gnantes multa producebant testimonia. Eiusmodi inquam Quæstiones damna-
» tas fuisse airab Alexandro Pontifice. *Talibus mille malleis meritò conterissetis pu-*
» tidum, quo Deus mulier essentialiter & filius effœminari potuisse blasphema-
» tur, nisi nimium puderet vel audire. Vnde merito Alexander Papa censuit dam-
» nari huiusmodi sententias, quibus tam nefanda de incarnatione latrantibus qua-
» si pro magno proponuntur, quæ proculdubio melius tacerentur: imò prorsus
» iusto iudicio ab omni Christiano comburerentur. Non enim Doctores sed Gen-
» tiles, non denique Christiani, sed planè Iudæi & Hæretici huiusmodi blasphe-
» mias vomunt. At *tu Vniuersalis Magister* qui & Hæreticos & etiam Catholicos
» Patres cogis quasi coram te de authoritatibus suis ad voluntatem tuam ludere,
» & tu quid credis? quid profiteris? quid inquam determinas? *Lombardus.* Satis
» inquir, diligenter diuersorum sententias absque assertione & præiudicio tracta-
» ui. *Imò damna blasphemias, ne te hæreticum probes, nec enim dubia sed hæreses damnatas*
» *proponis.*

Eundem Lombardum reprehendit, quod quæ sua esset sententia, nunquam fere aperiret; sed triplicem vulgo de omni Quæstione proponeret opinionem, quarum prima eorum erat qui nec Hæretici nec Catholici verè dici poterant. 2. Eorum qui manifestè Catholici erant. 3. Denique eorum qui absque vllo dubio censendi erant hæretici. Omnes verò authoritatibus Sacræ Scripturæ & sanctorum Patrum, rationibus quoque & argumentis dialecticis confirmabat, non determinans quæ vera esset & tenenda, aiens nolle se vt lectori sua sufficeret
» disputatio. *Veruntamen*, inquit, *nolo istam sibi* id. Lectori *nostram sufficere dispu-*
» *tationem.* Hoccine est illud plurimum vtilitatis, quod promisetas Lectoribus tuis
» vt omnes errores æqualiter hauriant, & quæ sit fides Catholica, iterum omnes du-
» bitent. Auertat Deus ab Ecclesia tales *Doctrinas varias*, vt dicit Apostolus, &
» peregrinas, talesque *Doctores errantes* & in errorem mittentes. Si enim funda-
» tissimam & indubitabilem fidem solaque Euangelica testimonia superius scripta
» isti fideliter legissent, procul dubio talia delitamenta olim in Conciliis damna-
» ta non scriberent.

Contra eundem Lombardum pluribus agit lib. 2. vbi hæreticis propositionibus subiungit ex aduerso Catholicas & ab Ecclesia receptas: quâ de re Nos in sy-nopsi huius seculi.

Ad hunc quoque annum, quæ fuerit M. Petri Comestoris fama, sic scribit Chronologistes Antissiodorensis. *Petrus Comestor celebris habetur in Francia Magi-strorum Parisiensium Primas, vir facundissimus & in scripturis Diuinis excellenter in-structus, qui vtriusque testamenti historias vno compingens volumine, opus edidit satis vtile, satis gratum ex diuersis historiis compilatum.*

De Librariis Parisiensibus.

Hisce temporibus Bibliopolæ videntur iam tum addicti fuisse Vniuersitati Pa-risiensi: nam cum Petrus Blesensis libros emisset Iuris Ciuilis à quodam Biblio-pola etiam pretio numerato, sed propter nimiam festinationem auferre non po-tuisset, postmodum vbi didicit alium quendam maiori pretio persoluto illos abstulisse, questus est, rogauitque M. Ernaldum Blesensem Collegam quon-dã suum & amicum in Academia & Scholis Paris. Iuris tunc Ciuilis professorem, vt curaret eos sibi restitui, subdens rationes multas è Iure Ciuili petitas, quibus illos sibi deberi contestabatur. Sic ergo ille Ep. 71. ad Magistrum prædictum.

Cum Dominus Rex Anglorum me nuper ad D. Regem Francorum Nuncium destinasset,
» *libri legum venales Parisius oblati sunt mihi ab illo B. publico mangone Librorum.* Qui
» cum ad opus cuiusdam nepotis mei idonei viderentur, conueni cum eo de pre-
» tio, & eos apud Venditorem dimittens, ei pretium numeraui. Superueniente
» verò C. Saxeburgensi Præposito, sicut audiui, plus obtulit, & licitatione vin-
» cens libros de domo Venditoris per violentiam asportauit. Quoniam igitur ad
» eum qui me misit, redire maturius me oportet, vosque moram facturus estis *Pa-*
» *risius*, plenissimam habens in vestra discretione fiduciam, vobis prædicti pro-
» curationem negotii committo, aut si moram *Parisius* aliqua vobis necessitas
» interdicit, M. Hugoni Genuensi sub litterarum mearum testimonio committatis.

Cum enim ratione Ciuili alienis negotiis exactissima diligentia debeatur, scio quod si præsenti causæ cui plurimum assistit æquitas, solicitæ impenderitis Procurationis officium, intentio nostra cum honore & fructu veniet ad effectum. Nam licet rei venditæ aut donatæ aut ex causa relicti debitæ non soleat sine traditione transferri dominium, hîc tamen habeo vtilem actionem in rem, per quam contendo libros mihi exhiberi & tradi. Et ad hoc facit lex illa Digestorum ad Municipalem de Iure omnium Incolarum. Et lex 3. de Liberis exhibēdis. Sed & libertum meum cuius possessionem nunquam habui, sic peto; item & filium adiecta causa ex Iure Quiritum. Itē Ciuis aut Ciuitas Decurionem suum; vt in Instit. §. *præiudiciales* & ff. De rei vindicatione l. 1. §. per hunc Cod. de *Agricolis* & censitis L. *quisquis* & l. *omnes* C. de Colonis Palestinis & cod. de Colonis Palestinæ & cod. de Colonis Thracensibus. Cod de fugitiuis Colonis. Ex Municipiis etiam & Colonis l. 2. & 5. In his omnibus vindico rem, cuius possessionem nunquam nactus sum. Sed nec in omnibus his traditionis aut possessionis fit mentio. Nam & libertum petam non traditum aut possessum. Alioquin quid fiet, si statim post manumissionē se contendat ingenuū, aut si ius patronatus emerim à Patrono, etsi non possederim tamen ago. Etsi Pater mihi assignauerit Libertum, citra omnem traditionem aut possessionem Patre mortuo ipsum peto. Item si debitor paratus erat soluere, deinde conuenit vt retineret pecuniam in causam crediti, contrahitur mutuum, quia creditor intelligitur recepisse & illi dedisse. Vt Dig. de Rebus Creditis L. Singularia. Expressa similitudinis forma videor libros ab Emptore recepisse & in causam depositi commisisse. Præterea traditio alia est vera, quæ fit interueniente corporali tactu, vnde dicitur; *traditionibus & vsucapionibus rerum dominia acquiruntur*; vt Cod. de pactis L. de Traditionibus. Alia fit per fictionē iuris, quæ triplex est: fit enim per Constitutionē vt Cod. de Donationib. L. Quisquis Dig. de rei venditione. L. Mulier. de acquirenda possessione. L. Interdum. Alia fit per celebritatem vnius actus, qui alium occultat, vt Dig. de Donationibus inter virum & vxorem L. hæc ratio. §. sciendum in medio paragraphi. Alia fit ex appositione custodis, vt Dig. de acquirenda possession. L. *Quarundam*, Hac breui deliberatione vsus sum, non vt vos instruam, qui estis in Iure Ciuili præcipuus, sed vt ad subtiliora vos excitem. Informe principium vos informabit ad optima. Scriptum est enim. *Da sapienti occasionem & sapientior erit*. Nam & riuulus ex cursu continuo in magnum plerunque stagnum exuberat, & scintilla incendij ventorum suffragio se porrigit in immensum.

Anno 1174. scribunt omnes Historici Anglicani Henricum II. Regem pœnitentiam publicam egisse ad tumulum S. Thomæ Martyris, quem in vita malè persecutus fuerat. Rebus enim in Normania & Aquitania pro tempore satis bene compositis, in Angliam quò maior belli moles ruebat, à fidelibus suis aduocatus antequam aggrederetur quidquam, humilitate suâ Deum flectere conatus est. Et primum quidem conscensis nauibus apud Barbefluuium, cum ventum non haberet opportunum, nec mare pacatum, existimans ista esse suæ cladis prognostica, erectis in cœlum oculis, hæc ad Deum verba fecit cunctis audientibus, quæ leguntur apud Mathæum. *Si ea quæ ad pacem sunt Cleri & populi habeam in proposito, si pacem in aduentu meo dare Rex Cælorum disposuerit, tunc pro sua misericordia indulgeat mihi portum salutis. Si autem aduersus fuerit, & Regnum Angliæ in virga furoris visitare decreuerit, nunquam mihi concedat fines attingere Regionis.*

1174. *Pœnitentia publica Henrici Regis Anglorum ad tumulū D. Thomæ Cantuar.*

Hac oratione finitâ secuta est tranquillitas maris, & ipse cum suis facilè ad portus Anglicanos applicuit: tum in pane ieiunans & aquâ ab ingressu Ciuitatum abstinuit, donec Cantuariam peruenisset, ibique vota quæ mente conceperat, Thomæ Martyri glorioso persoluisset. Quò cum peruentum est, equo desiliens & Regiam maiestatem deponens, nudus pedes, faciem peregrinantis, pœnitentis & supplicantis assumens 3. id. Iunij feriâ sextâ ad Ecclesiam Maiorem profectus cum gemitibus & suspiriis velut alter Ezechias, lachrymarumque affluentiâ petiit *Martyris Gloriosi* sepulchrum. Vbi toto corpore prostratus manibusque in cœlum expansis diutius in oratione permansit. Interim per os Episcopi Londoniensis (verba sunt Mathæi) *sermonem ad populum habentis Rex Deum & B. Martyrem in animam suam inuocans*, publicè protestatus est, quòd mortem Martyris nec mandasset, nec voluisset, nec artificio suo perquisisset. Sed quo-

Martyris gloriosi ex verbis suis non satis circunspectè prolatis
niam interfectores Martyris gloriosi Archiepiscopum perimendi, ab Episcopis qui tum ade-
occasionem sumpserant Archiepiscopum perimendi, ab Episcopis qui tum adesserant, absolutionem petiit, *Carnemque suam nudam Disciplinæ virgarum supponens,*
rant, absolutionem petiit, Carnemque suam nudam (id. Monachis Cantuariensibus) *quorum multitudo magna*
à singulis viris Religiosis (id. Monachis Cantuariensibus) *quorum multitudo magna*
conuenerat, ictus ternos vel quinos excepit.

At Willielmus Neubrigensis l. 2. c. 34. ait eum ingressum fuisse Capitulum Monachorum & virgis ibi exceptum. *Ingressus Capitulum Monachorum prostratus humillimè veniam postulauit & propriæ petitionis instantia, à cunctis per ordinem fratribus, virgis est vir tantus corporaliter castigatus. Sequenti verò nocte cuidam Venerabili eiusdem Ecclesiæ Monacho seniori dictum est in somnis: Nonne vidisti hodie humilitatis Regiæ tam grande miraculum? scito quod in breui quantum hæc Regia humilitas Regi Regum placuerit, rerum quæ circa ipsum gerentur, exitus declarabit.*

» Eandem Historiam perspicuè complectitur Rogerius Houëdensis Historicus
» Anglus, qui sequentis seculi initio floruit. *Antequam Ciuitatem intraret, inquit,*
» *vt ipsam vidit Metropolitanam Ecclesiam*, in qua martyr requiescit, mox incredibi-
» liter humiliatus & deuotus exinaniuit se potestate tantâ, pauperis serui formam
» induit, nudis pedibus totoque nudato corpore præterquam vili quadam tunicâ
» super nudo amictus, & pedes & nudus sic palam in omnium conspectu Ciuita-
» tem intrauit, & per vicos & plateas Ciuitatis luteas tanquam de plebeis vilissimis
» vnus abiectè sic incessit. Ecce Dauid alter, qui quemadmodum dilecto filio suo
» Absalone ob peccatum ipsum persequente nudis plantis Ciuitatem exiuit, ita iste
» secundus Dauid ingreditur. Et ita suspiriis & gemitibus tot Gentibus & Natio-
» nibus tremebundus ipse timens & tremens adiit Martyris sepulturam, vbi totâ
» illâ aduentus sui die & nocte sequente ieiunus & peruigil ante Martyrem perno-
» ctauit. Non fallor, nec enim dubito, sicut gemebundas & pias ante martyrem
» quem adeo dilexerat, & à quo tantùm dilectus fuerat, orationes effundens, eius
» nec dubium, meritis, orationibus & patrociniis in tam arcto, toto cordis affectu
» se commendans, quod citò post rerum exitus comprobauit. Ibidem tam coram
» martyris sepultura quàm coram ipso martyte sancto illo & venerabili fratrum cœ-
» tu conuocato, à singulis virgæ Disciplinalis percussiones singulas, velut quasdam
» secundas Quadragenas Apostolicas, imò Regias nouas, & sicut arbitror vsque
» tunc inauditas accepit.

Hanc tam humilem tamque publicam pœnitentiam secuta est mira rerum Anglicarum prosperitas & felicitas. Nam ex hac die, quæ fuit dies sabbati, immensæ hostium opes viresque corruere & languescere cœperunt. Imprimis verò, quod mirum dictu est, eâ ipsâ die & horâ quâ B. Thomæ supplicabat, captus est Rex Scotiæ hostis infensissimus. Sic enim hac de re scribit Herebertus: *Omni-*
» *bus itaque in tanta* humilitate & deuotione consummatis Rex peregrinus in cra-
» stino post Missam ante Martyris sepulchrum celebratam de Martyre, maculatis
» sic pedibus, vt humiliter coram martyre venerat, nec etiam refocillatus in spe
» multa patrocinij per Martyrem in breui futuri recessit. Enimvero quod dictu mi-
» rum, & ad Martyris gloriam & ad Regis pœnitentialem deuotionem commen-
» dandam non est tacendum, ipso die, sicut nouit mundus, & Rex ipse fateri digna-
» tus est, quo vt diximus ante Martyrem & de Martyre Missa, Martyre affectuo-
» sissimè salutato quasi à Martyre benignè licentiatus recessit, ipso inquam die,
» qui dies Sabbati tunc erat, eadem die & horâ quâ Missæ interfuerat, Rex Scoto-
» rum captus est, inter multos & magnos Regis inimicos, ipse tunc maximus aut
» de maximis à militibus quibusdam paucis & mediæ manus hominibus, qui inter
» paucos Regi seniori fauebant, interceptus est, & tanquam gladio non extracto
» nec militiæ illato, sed sicut sine pugna & plaga captus quodam sicut dicebatur,
» casu fortuito, sed nescio quo, ab exercitu suo grandi, quem collegerat, parum
» deflexus, altissimo quidem in cuius potestate cuncta sunt posita, volente eum
» tradi sic. Sed quis per singula narret, quæ Rex post tam humilem, tam deuotam
» peregrinationem senserit in dies? Sed hactenus de pœnitentia Regis.

Hisce temporibus mirâ sanctitatis famâ prædicabantur Carthusiensium & Cisterciensium Ordines ad quos è nostris Academicis plurimos migrasse legimus laboris classici & scholastici negotii tædio affectos. Vtriusque sæpe meminit Petrus Blesensis. Imprimis ergo sic scribit de Ordine Carthusiensi Epist. 86. ad M.

Alexandrum,qui relictis Scholis illuc se contulerat,& iterum inconstantiæ vento agitatus in mundum regredi meditabatur. *Cur sanctum & gloriosæ opinionis Ordinem Carthusiensem præuaricando deprauas? nunquid resina non est in Galaad, aut medicus non est tibi?* Ibi sane inueneras locū pœnitētiæ, secretum solitudinis, pacē animæ, contemplationis arcanum, gaudium in spiritu S. munus salutis & efficax beneficium medicinæ. Verum Manna cœleste fastidiens & suspirans ad ollas carnium, domum illam appetis, quæ desiderio tuo satisfaciet, quo tibi delicatius & indulgentius ministrabit. Ideoque tumultum frequentiæ popularis silentio, & solitudini anteponis sollicitudinem.

Et infra, Si attendas Domum Carthusiensem, quam relinquere desideras, consideres vnde venias, aut quo vadas. Hierusalem pro Babylone; terram promissionis pro Ægypto, pro exilio Patriam, Cœlum pro inferno, quietem & pacem pro labore & miseria relinquis. Domus siquidem Charthusiensis & locus habitationis illius situs est in mōtibus & scopulis & in petris, vt sit potius habitatio Angelorum quā hominum ad dandā altissimo vocem confessionis & laudis sicut scriptum est: *Super ea volucres cœli habitabunt & de medio petrarum dabunt voces.* Sed & colūba nidificat in foraminibus Petræ: & vir prudens ædificat domum suam supra petram, vbi nec maris fluctus, nec ventus turbinis, nec pluuiarū inundatio, nec alluuio formidatur. Verè terribilis est locus iste, nec est hîc aliud nisi Domus Dei & porta cæli. Et licet Domus illa sit in terra horroris & vastæ solitudinis, nominatissima tamē est in obseruātia religionis & ordinis. In omnē terram per gratiam Dei exiuit fama eius & in fines orbis terræ suæ odorem suauitatis effudit. Plantatio enim Dei est & vinea Domini Sabaoth, ideoque iam excreuit in immensum & multiplices fructus fecit. Vide si iam non operuit montes vmbra eius, si non extendit palmites suos vsque ad mare, & vsq; in Angliam propagines eius. *Et paulo post,* Ad exemplar domus illius, de qua scriptū est, In Domo Patris mansiones multæ sunt, habet hîc vnusquisque Cellulam & Mansiunculam suam, vt contemplationi & orationi liberius vacet. Sic enim in Schola Euangelica veritas nos informat dicens, *Tu autem cum oraueris, intra cubiculum tuum & clauso ostio ora Patrem meuum.*

In eadem Epistola tangit antiquam & primæuam Carthusiensium consuetudinem, quâ non licebat sacerdotibus suis celebrare quotidie Missam. Et hanc exeundi è Cænobio sibi causam assumebat Alexander ille Conscholaris Petri Blesensis. *Hoc in ordine Carthusiensi causaris & arguis quod* singulis diebus Missas non faciunt, atque huius religionis aut potius superstitionis obtentu tuum machinaris egressum. Tuæ litteræ faciunt te insanum. Scis quia Monachorum Pater & sacri Ordinis institutor (S. Benedictus) nec etiam sacerdotij gradum attigit; expersque Missarum multo tempore, etiam in die Paschæ, vtrum esset Paschalis solennitas, ignorauit. Paulus Eremita primus & Antonius & Petrus & Paulus Apostoli, atque cæteri quorum laus est in Euangelio, non leguntur singulis diebus salutis hostiam immolasse. *Frequentia contemptum parit: & ex ipsa raritate crescit reuerentia Sacramenti.*

Idem Author c. 2. in Iob. refert mirabile exemplum cuiusdam Gerardi Carthusiani fratris Laici seu Conuersi, qui vix aliquâ horâ panem edebat sine lachrymis; & licet ignarus esset litterarum, tam eruditè tamen respondebat ad singulas Quæstiones de fidei dogmatibus propositas, ac si Parisiis multo tempore litteris Theologicis operam dedisset. *Nudius-tertius,* inquit, *vidi quendam Discipulum huius sectæ Gerardum nomine Cathusiensis Ordinis fratrem.* Iste super omnia desiderabilia sua iam per septennium desiderauerat mori, cupiēs exire de carcere & de vinculis huius carnis, sicut dicit Propheta. *Educ Domine de carcere animam meam.* Confidens itaque de meritis suis, sed amplius de misericordia Redemptoris cupiebat dissolui & esse cum Christo. Certè non minus exosam habebat vitam præsentem, quàm Nos miseri mortem; non minus abhorrebat viuere, quàm Nos mori. Singulis noctibus in principio vigiliarum surgebat, imò anticipabat vigilias noctis. Ego & quidam alij qui eramus cum eo, dabamus requiem corporibus nostris & oculis nostris dormitationem. Ipse autem pernoctabat in oratione, semper tamen cum fletu & gemitu: vix aliqua hora comedebat panem sine lachrymis, sed & poculum suum cum fletu miscebat. In omni opere suo suspirabat ad Christum, despiciens terram, suspiciens Cœlum, vtēs modò

Exemplum mirabile Carthusiani.

quasi non vtens, & inter vtenda & fruenda quodam intimo sapore discernens transitoriè transitoriis vtebatur, & æterna quodammodo quasi æterno amplectebatur affectu, vere quasi æterno: quia quædam æternitatis imago est constans & firma & inconuulsa motus æqualitas. Et licet Laicus esset & litteras non nouisset, habebat tamen scriptam in corde suo digito Dei scientiam vitæ & disciplinæ. Sanè docuerat eum, qui docet hominem scientiam: & vtinam litterati omnes sic essent docibiles Dei, & infudisset illis gratia quod non contulit disciplina. Deum testor, non minus circumspectè & sanè de articulis fidei Christianæ respondebat, quàm si maximam vitæ suæ partem *in Scholis Parisiensibus* expendisset. Erat itaque Conscholaris Apostolorum, & illius qui dicit, *misit de excelso Dominus ignem in ossibus meis & erudiuit me.* Sic loquebatur quasi sermones Dei: habebat enim semper ad manum verba vitæ.

De Lege Diuina & humana Philosophia. Discant quæso nostri Legistæ, quid eis ad salutem animæ confert ille ciuilis & picturatus loquendi modus, ille Babylonius Calix, quo inebriantur peccatores terræ, illæ leges Principum, quibus ego infelix aliquando militaui. Vsus tamen earum vitæ hominum vtilissimus esset, nisi bonitate ipsarum abuteretur humana malitia. Vnus est Rex & illius vera est lex, lex immaculata conuertens animas & sapientiam præstans paruulis. Ipsa paruulis & magnis & mediocribus se conformat, condescendit necessitatibus pauperum, anxietatibus oppressorum, turbationibus tristium, culpis delinquentium. Suauissima est perfectis, compatiens imperfectis, mediocribus mitis, tolerabilis delicatis, fortioribus sufficiens, moderata infirmis, humilibus blanda, pœnitentibus misericors, seuera peruersis, bonis optima. Lex ista instituit & informat ad vitam. Sapientia verò huiusmodi stultitia est apud Deum. Et quid profuit Aristoteli & sequacibus eius mundanæ Philosophiæ ventosa loquacitas? inflati seculari scientia Deum Sabaoth ignorabant. Ab ipso erant, sed non cum ipso. Per ipsum viuebant, sed non ipsi: ex ipso sapiebant, sed non ipsum. Sapientia ergo mea & Philosophia sit Philosophia fratris Gerardi, qui nihil habebat aliud in ore & in corde, nisi Iesum Christum.

Cisterciensis Ordinis Laus. Cisterciensis quoque Ordinis laudes Ep. 86. præallatâ prosequitur, sic aiens ad eundem M. Alexandrum *Ferrem patientius*, si ad Cisterciensis Ordinis obseruantiam te transferres. Si enim in proposito Religionem habes, ibi probatissima Religionis schola est, summus ibi modestiæ vsus, morum regularitas, fraternitatis affectio, pax animi, omnium communicatio, mutua obsequela, disciplinæ vigor, amor obedientiæ, vinculum charitatis, carnis seruitus, hospitalitatis exhibitio, legendi libertas, vigiliarum excubiæ, quies meditationis, deuotio psalmodiæ.

Et Ep. 82. ad Abbatem & Conuentum Cisterciensem. *Inter vniuersas Ordinum varietates, quibus decorata est sponsa Christi, nullus Ordo virtute fragrantior, nullus sancti nominis odore suauior est in Christo, quàm vester.* Vna omnium vox est, quia Cisterciensis Ordinis professores tanto differentius præ cæteris triumphales sanctitatis titulos referunt, quanto expressius Religionis Apostolicæ vestigiis inhærerunt, cum in tenuitate ciborum, in asperitate vestium, in vigiliis, in confessionibus, in disciplinis, in psalmis, in humilitate, hospitalitate, obedientia, Charitate & cæteris, quibus fructus vitæ seminatur, in terris deprimaris carnem, spiritum erigatis. Et Ep. 96 ad Richardum qui è Monacho Cisterciensi ad Archiepiscopatum Cantuariensem post B. Thomam, vt supra dictum est, euectus fuerat. *O castra optabilia!* ô Congregatio veneranda! ô Cistercium, quàm magna est domus tua! quàm fœcunda in filiis, quàm magnifica in linguis, quàm gloriosa in populis!

Ad hunc Ordinem, cuius quanta esset celebritas hisce temporibus, ex dictis manifestum est, complures Academici se conferebant, nec vllus Ordo est Religiosorum qui plures è Nostris quàm iste, habuerit per centum circiter annos. Ad eum migrauit M. Silo, vt supra dictum est: ad eundem se conuertit hisce temporibus M. Alanus de Insulis celeberrimus Theologiæ professor & omnium Liberalium artium peritiâ clarissimus, de quo dicemus ad an. 1179. Quod si quis communis & mundanæ vitæ tædio affectus ad Religiosam aliquam domum se conferre proponebat, Theologi nostri illam adiri vulgo suadebant: vt exemplo demonstratur Ioannis de Monte-Mirabili vulgò de *Mommiral.*

Cum

Cum Ioannes ille Princeps & de prima Galliæ nobilitate ortus sancto pœnitentiæ vitæque in melius commutandæ desiderio teneretur, statuit vxorem & liberos dimittere cum amplis possessionibus quas habebat, & mundo vale dicere. At incertus quodnam vitæ asceticæ genus profiteri satius esset, consuluerunt ei quidam ex intimis & familiaribus amicis, vt Theologos Parisienses adiret. Quod ille præstitit. Iraque consulti Magistri Parisienses eiusmodi proposito responderunt Cisterciensem Domum securum esse portum salutis. Et ille continuo ad Abbatiam Longi-Pontis se conferens ab Hugone Trecensi, cognomine Iuuencori Monachicam vestem accepit. Rem sic narrat author anonymus, qui vitam eius scripsit.

Conuersio Ioannis de Monte-Mirabilis ad Cistercienses.

Cum Parisiensem vrbem fuisset ingressus, peritorum Theologorum conuentu maximo in vnum congregato, primum quidem ad eos salutationis verba præmisit. Illi vero de aduentu tanti Principis gauisi plurimum, cum hilaritate & honorificè eum susceperunt, quos postquam familiari colloquio fuisset affatus, ait illis. Dignum est ô Domini vt nostra præsentia vobis ad vtilitatem cedat. Vobis igitur in communi expensa crastinæ diei 30. librarum donamus benedictionem. Quibus gratias agentibus, nunc inquit superest, vt secreta cordis nostri discretioni vestræ pandamus. Hoc primum postulantes, vt à Comitatu vestro eligantur decem, qui doctrina & Religione præcellere cæteris videantur. Et factum est ita. Quibus rursum ita. Ex vobis quoque qui decem estis numero, tres nihilominus separentur in vnum vt dictum est, moribus & scientia præminentes. Hoc facto tres illos Doctores famosissimos ab aliis seorsum ducens procidit illorum pedibus humili supplicatione deprecans eos & dicens: O Venerabiles viri, homo sum contemptibilis & valde miserabilis. Nam totius Iustitiæ hactenus expers extiti, & à malorum perpetratione nunquam cessaui. Veruntamen ad cœlestem Patriam à qua multorum commissione facinorum temere deuiaui, per arctam pœnitentiæ viam me nunc tandem paratum reuerti. Vos instantius rogo, vt secundum quam à Deo accepistis sapientiæ doctrinam, cuiuslibet conuersationis iter rectissimum edocere studeatis. Ad hoc illi paululum intra se cogitantes, vnanimiter ex vno ore Dei seruo responsa dederunt dicentes nullum omninortamitem, quo ad Paradisi Regna dirigi quisquam queat ac perduci, quàm Ordinem Cistercij vos possumus edocere meliorem; si tamen tanta vobis Diuinâ gratiâ virtus collata fuit, vt cum perseuerantia illius asperitatem velitis & valeatis pro Domino sustinere. Gratias egit in responso talis vir venerabilis Ioannes. Et nunc, inquit, illi 7. Doctores qui paulo ante aderant, introducantur, vt sciamus vtrum æqualia & ipsi sentiant, an diuersa. Qui cum introducti fuissent, & super hoc requisiti, in nullo ad inuicem fuerunt contrarij, sed omnium vna sententia fuit idem per omnia dicentium, quod tres illi priores fuerant locuti. Quibus intentâ mente per Dei famulum auditis, ab illa die statuit se Ordinem Cistercij ingressurum.

Nota Comitia Vniuersitatis.

Denique vt verbo absoluam, ille Ioannes cum aliquot comitibus & famulis ad Longum-Pontẽ Diœcesis Suessionensis Abbatiam se contulit ante Ascensionem; & die Ascensionis receptus fuit an. 1184. Obiit autem an. 1200. 24. Sept. signis post mortem clarus: iacetque intra Ecclesiam ad latus maioris altaris à parte septentrionali, in monumento, cuius in circuitu hæc legitur epigraphe.

In Longo-ponte voluit se subdere sponte
Obsequio Christi lapidi qui subiacet isti,
Cuius ibi Cineres Montis-Mirabilis heres
Olim iure Dei Gratia nomen ei. *id. Ioannes.*
Gratia sit Christo, qui nos decorauit in isto
Aue Maria gratia plena.

Ioannes Saresberiensis l. 12. de Nugis Curial. c. 23, supra omnes Religiosos Ordines extollit maxime Carthusienses & Grandimontenses, quod minimè ambitiosi essent, nec seculi dignitatibus inhiarent.

Anno 1175. obit Henricus Remensis Archipræsul; Willielmus vero ex sede Senonensi ad Remensem transit annuente & consentiente Alexandro Pontifice. Ei 1175.

autem in Senonensi substituitur M. Guido de Nuceriis Præpositus Antissiod. præclarè optimis studiis instructus ac rerum tam secularium quàm Ecclesiasticarum peritiâ clarus; proindeque inter insignes huius seculi viros à Vincentio reponitur. Is à Ioanne Carnotensi 6. Kal. Oct. consecratus est.

Quæstio de Baptismo agitata in Schola. Eodem anno moueri & agitari cœpit à Theologis Quæstio de validitate Baptismi, qui per Laïcos conferebatur. Inualuerat enim hæc consuetudo vt Laïci absente sacerdote baptizantes hæc tantum verba pronunciarent. *In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti*, omissis illis. *Ego te baptizo*, quæ forte sacerdoti dicenda reseruabant. Quæsitum ergo an pueri ita baptizati rebaptizandi essent, nec ne. Huiusce autem Quæstionis agitandæ occasionem dedit Pontius Claromontensis Episcopus, qui M. Mauricium Episcopum Parisiensem & Stephanum tunc adhuc S. Euurtij apud Aurelios Abbatem, (paulopost San-Genouefianum, postremo Episcopum Tornacensem) super ea difficultate consuluit. Quid autem illi responderint, habemus ex eorum Epistolis, quæ extant inter editas Stephani Tornacensis. Sic igitur Pontius scribit, Pontius inquam, non Petrus, vt male ab aliquo qui Stephani Epistolas in lucem edidit, repositum est.

„ Reuerendis in Christo Dominis & Patribus suis Mauricio D. G. Parisiensi Episcopo & Stephano S. Euurtij Abbati Petrus (imo Pontius) eadem gratia Claromontensis Episcopus salutem & totius dilectionis obsequium. Vobis duobus specialiter fidem nostam ducimus referendam, quos & spiritualis commendat affectus dilectionis, quem erga vos habemus, & specialis intelligentia scripturarum fructuosos reddit & commendabiles apud omnes. Homo iste præsentium lator quandã olim fœminã amabat, quam quidem desponsauerat, sicut ipse dicit, sed priusquam eam acciperet vxorem, fœcundauit eam. Cum igitur puer natus esset, nec posset sacerdos ad baptizandum eum congruè reperiri, pater eius immersit eum aqua dicens. *In nomine Patris & Filij & Spiritus S.* Et hæc est pessima consuetudo in terra nostra, vt in talis necessitatis articulo dicant, *In nomine Patris & Filij & Spiritus S.* nec totam exprimant verborum formam, quæ debet exprimi in baptismo, quod *Vndeiare* vocant, Quærimus ergo vtrumistud Baptismus sit, vel vtrum puer postea debeat baptizari. Vtrum etiam homo iste mulierem illam accipere valeat vxorem, quoniam boni satis esse testimonii perhibetur, & rogamus dignationem vestram, vt per litteras vestras de his omnibus certificetis Nos. Valete.

„ Mauricius vero sic respondet. *Reuerendissimo Patri & Domino Petro* (repone Pontio) Venerabili Claromontensi episcopo Mauricius Parisiensis Ecclesiæ humilis Minister salutem & obsequii plenitudinem. Super quo Celsitudo vestra nostram consuluit paruitatem, breuiter respondemus. Quia in quem modum forma Baptismi vel recipi debeat, scripturarum Diuinarum authoritate & SS. Patrum testimonio tandem habemus in hunc modum, scilicet *Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritus S.* & tanta est verborum viuacitas, vt nihil immutari, nihil innouari oporteat. Nisi vero tota hæc verba simul à quocunque & quacunque lingua proferantur, batismum esse non credimus. Quia ergo sicut litterarum vestrarum testimonio cognouimus, præsentium lator in submersione filii sui *Ego te Baptizo* siluit, & tantum *In nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti*, protulit, Baptismus non fuit; & ideo puer ille baptizandus est, quia baptismum nunquam suscepit. Itaque de reliquo nulla superest quæstio. Vale.

Hæc ergo mens fuit Mauricij, vt crederet Baptismum non valere, nisi à Baptizante proferrentur hæc verba *Ego te baptizo.* Contra Stephanus, prædicta verba summo quidem cum honore & reuerentia, vt pote ab Ecclesia instituta, esse suscipienda; at ad substantiam sacramenti non requiri, nec esse necessaria rescripsit his verbis.

„ Sanctissimo Patri & Domino Petro (Pontio) Claromontensi Episcopo F. Stephanus de S. Euurtio salutem & cum omni deuotione reuerentiam. Premit fateor imperitiam meam & quærentis authoritas & nouitas quæstionis. Accedit moles verecundiæ meæ, Pater, quod in tanta consultatione vestra Domino Parisiensi me iungitis, Camelo culicem, cedro carduum, Hylam Herculi comparantes. Scriba doctus in Regno cœlorum profert de thesauro suo noua & vetera Quæstionibus vestris in profunditate sensus & sublimitate scientiæ respondit & cæleste oracu-

lum suum facili vobis absoluit Epistola, Felix lingua, Diuinam eius responsionem vt Thebaïs Æneida longè sequor & vestigia semper adoro. Moueret in contrarium si absque sactis eius apicibus mihi Quæstio moueretur. Qui sacramentum instituit baptismi, formam tradidit baptizandi. *Ite*, inquit, *docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Fily & Spiritus S.* Qui baptizandi sibi potestatem retinuit, in hac forma Ministerium aliis concessit. Nemo dixerit quia quod dicitur *Ite docete omnes Gentes*, vel sacramenti obtineat substantiam, vel exprimat formam. Teneamus quod sequitur. Baptizantes eos *In nomine Patris & Fily & Spiritus Sancti*. Si baptizare intingere & baptismus intinctio est, quid aliud sunt baptizantes, nisi intingentes. Intingens ergo cum intentione baptizandi, si proferat, quod veritas iubet, id est *In nomine Patris & Fily & Spiritus S.* baptizasse videtur & formam à Christo traditam compleuisse. Etiam Hæreticos, si hæc tremenda nomina protulerint, Catholicam formam tenuisse dicemus. Nouatiani, inquit Innocentius, tremendis nominibus Patris & Filij & Spiritus S. baptizare, nec apud eos de vnitate potestatis diuinæ, hoc est Patris & Filii & Spiritus S. aliquando Quæstio mota est.

Sed & Pater Augustinus de Ecclesiasticis regulis. Si qui, *inquit*, apud illos Hæreticos baptizati sunt, qui in sanctæ Trinitatis confessione baptizant & veniunt ad Catholicam fidem, recipiantur quidem vt baptizati, ne sanctæ Trinitatis inuocatio vel confessio adnulletur. Si ab hæreticis baptizati in confessione Trinitatis ab Ecclesia recipiuntur, ne Trinitatis inuocatio vel confessio adnulletur, quare non baptizatus dicetur, qui à Laïco Catholico dicente *In nomine Patris & Filii & Spiritus S.* tertiò mersus est? Nam si hoc non admittitur, confessio vel inuocatio Trinitatis quæ ibi facta est, tanquam quæ nihil contulit, adnullatur. Idem ad Orosium. Idem Baptisma est, & Hæreticorum scilicet, qui In nomine Patris & Filij & Spiritus S. baptizant, & Ecclesiæ Catholicæ: & ideo eos Ecclesia non rebaptizat, qui in nomine Trinitatis baptizati sunt. Et ipsa est profecto forma sacramenti.

Ecce quia formam Sacramenti hanc esse dicit, immergere scilicet *In nomine Patris & Fily & Spiritus S.* non additur *Ego te baptizo*, vel immergo. Idem de vnico Baptismo. *Nequaquam dubitarem* eos habere baptismum, qui vbicunque vel à quibuscunque illud Euangelicis verbis consecratum sine simulatione & cum aliqua fide accepissent.

Vides Pater, quia solis verbis Euangelicis consecratur baptismus. Nusquam autem in toto Euangelio lego. *Ego te baptizo in nomine Patris & Fily & Spiritus Sancti*. Sed tantum baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Sed & Zacharias Papa Bonifacio Episcopo. *In synodo Anglorum* decretum & firmissimè præceptum & diligenter demonstratum esse dignoscitur, quod quicunque sine inuocatione Trinitatis mersus fuisset, sacramentum regenerationis non haberet, quod omnino verum est, quia si mersus in fonte baptismatis quis fuerit sine inuocatione Trinitatis, perfectus Christianus non est, nisi in nomine Patris & Filij & Spiritus S. fuerit mersus: non ait, nisi qui baptizat dixerit *Baptizo te In nomine Patris*.

Plura possem colligere, Pater, quæ in hac parte me mouent, & motæ Quæstionis solutionē promouent. Verū quia timeo & prolixitatis argui & procacitatis notari, parco chartulæ, parco & famæ meæ. Opiniones profundo, non assertiones, paratus vt dixi, summi & Catholici viri Domini Parisiensis sequi vestigia; non tamen addictus in alicuius iurare verba. Clausulam tamen quæ à Baptizantibus solet & debet dici, scilicet *Ego te Baptizo*, summo studio amplector. Eam Mater Ecclesia sic induxit, vt esset de solēnitate Ministerij, non de substantia sacramenti. Nā si aliud dixerimus, absque medio confitebimur damnatos quos in necessitatis articulo à Laïcis nouimus baptizatos: hoc enim solum dicere solent qui litteras ignorantes, Paruulos vndaizant *In nomine Patris & Fily & Spiritus S.* in quibus verbis eandem virtutem inesse quam in Latinis syllabis idem significantibus & credimus & fatemur. Vehementer tamen arguendos & pœnitentiâ afficiendos, qui vel per negligentiam vel per imperitiam aliquid omiserint de verborum solenni dignitate. Qui præmissis rationibus fidem adhibuerit, baptizatum taliter *In nomine Patris & Fily & Spiritus S.* non iterum baptizabit. Itaque qui sic eum baptizauit & spiritalis pueri Pater & Matris eius compater effectus est. Vnde & si vxor eius prius non

" erat, impediente compaternitate indicio meo cum eo non contrahat matrimo- " nium, cum qua etsi vxor contraxisset secundum quod Deus-dedit Papa asserit, " nullo modo se in coniugio eum ea reciperet. Nec obloquitur quod Ioannes Papa " Anselmo episcopo scribit Capitulo ad Limina B. Petri. Ibi namque de coniunctis, " hic agitur de modo coniungendis. et certè multa impediunt Matrimonium con- " trahendum, quæ non dirimunt contractum. Nam & idem Papa in eodem Capi- " tulo rationem subdit, quare coniuncti ob talem causam non separantur, quod fie- " ri, inquit, nullatenus debet dicente scriptura à Domino innctam esse viro vxo- " rem & quod Deus coniunxit, homo non separet vbi planè loquitur de coniun- " ctis, qui forte aliter diceret de coniungendis. Valeat sanctitas vestra.

M. Hugonis de Campo-Florido obitus. Eodem anno M. Hugo de Campo-Florido ex Magistro scholæ & Canonico Parisiensi Cancellarius Regni & Episcopus Suessionensis obit pridie non. Septembris ægritudine & tædio vitæ confectus, quod nescio quorum susurronum inuidiâ è gratia Regis excidisset, & Cancellariatum Regni amisisset. Morti vero se propinquum sentiens scripsit ad Regem, insinuans se in eum peccasse nunquam & commendauit è suis famulis nonnullos quibus nihil opis & emolumenti præstare potuerat. Epistola est eiusmodi.

" Domino suo Ludouico Francorum Regi Hugo Suessionensis dictus Episcopus " semper suus salutem & etiam post mortem dilectionem. Vera loquor & ante " Deum. Postquam veni in seruitium vestrum, à vestra fidelitate scienter nunquam " exorbitaui. Adhuc Domino permittente vobis fidelius seruire proposueram. Sed " nunc Deo aliter disponente in extremo vitæ articulo positus has litteras dictaui, " post mortem meam tanquam extremum vale vobis mittendas. Siquidem de præ- " sentia vestra lætificatus quando vos nouissimè vidi & morbo turbatus affectum " animi mei vobis aperire subitò non poteram, neque rebar vniuersæ Carnis viam " me tam cito ingressurum, à vestro pauidus consortio & seruitio exiens vestris & " sanctorum orationibus, quos pro me orare faciat vestra benignitas, animam meam " cōmendo. Pro Clericis autē meis qui in Curia vestra mibi seruierunt, vestræ sup- " plico benignitati: sed ante omnia Petrum, quem nutriui à puero, & præ cæteris " generis mei diligebam & quem semper volui exhibere, seruitio vestro vobis com- " mendo & trado. Non feci ei sicut debui, & nunc mortis inclementia præuentus, " ipsi implere non possum quod cogitabam. Sed quoniam de liberalitate vestra pe- " nitus confido grande mihi præstat solatium, quod eum in manu vestra relinquo. " Vale. Idipsum quod litteris mando, per Abbatem S. Victoris vestrum & meum fi- " delem mando vobis, vt quod ore non potui, per litteras & per talem nuncium im- " plerem. Valete.

Hæc scripsit Hugo cum adhuc in viuis esset Henricus Remensis frater Regis, cuius o[illegible] sibi fauentem in multis sæpe expertus fuerat. Nam ad eum similiter litteras [illegible]dit, eique Petrum prædictum consanguineum suum & Canonicum Suessionensem commendauit.

" Reuerendo Domino suo Henrico D. G. Remensi Archiepiscopo Hugo suus Ec- " clesiæ Suessionensis dictus Episcopus salurem & in morte & post mortem etiam " dilectionem. Amantissime Pater & Domine postquam me nouissimè vidistis, ar- " ripuit me grauis ægritudo, vt nisi iam negeturvidere desideratam vestram faciem " & ea vobis eloqui ore, quæ nunc per litteras post mortem meam vobis præsen- " tandas necesse fuit dictare. Sperabam me diutius in agro Domini moraturum & " pro viribus meis interna charitate portaturum vestros labores. Sed nunc euoca- " tum ad districti Iudicis præsentiam me vestris orationibus commendo. Migrantis " à seculo amici vestri, qui vos semper dilexi alleuatis in hoc curam, vt Petrum " consanguineum meum, vestrum & Ecclesiæ Suessionensis Canonicum, quem " nutriui & ante alios generis mei diligebam & cui non feci præuentus sicut co- " gitabam, diligatis & contemplatione mei charum & sicut vestrum habeatis. " Valete.

Paulo post ergo obiit Hugo, habetque anniuersarium in Necrologio San-Victorino; obiit pariter eodem anno Henricus Remensis, vt supradictum est.

Eodem quoque anno Stephanus vulgo Tornacensis dictus vir litterarissimus ex Abbatia S. Euurtii Aurelianensis euocatus est ad suscipiendum regimen Abbatiæ

San-Genoueſianæ, quam rexit perplures annos donec ad Epiſcopatum Tornacenſem promotus eſt. Hic vir inſignis in ſcholis Pariſienſibus educatus complures habuit condiſcipulos tam Francigenas quàm extraneos, magni quoque nominis viros, Vrbanum III. Gratianum Cardinalem, Petrum S. Griſogoni Cardinalem & Legatum, M. Petrum Tuſculanum Epiſcopum, Albertum Papæ Cancellarium: contraxit quoque cum Dacis & Hungaris familiaritatem & amicitiam, quam Abbas fouit & auxit: ex iis enim partibus plurimos ſcholaſticos aduenientes benignè ſuſcipiebat, in hoſpitiis idoneis & commodis collocabat & in ſtudio ſuſtentabat. Vnde quemadmodum ciues Pariſienſes quos vulgò *Maiores Nuncios* appellamus, cæteris pecuniam & alia quæ ad victum & veſtitum neceſſaria erant, ſuppeditabant: ita iſte plurimis, quorum parentes nouerat aut amicos, beneuolè & liberaliter ſubminiſtrabat.

Nota de Magnis Nunciis Vniuerſitatis.

Extat ipſius ad Regem Hungariæ Epiſtola quâ eum certiorem facit de obitu Bethleem illuſtris adoleſcentis Hungari, eiuſque ſepultura in æde San-Genoueſiana *abſque contradictione ſeu querela* creditorum aut fideiuſſorum. Inquiri enim feciſſe an in aliquo *debito ſiue apud Chriſtianum ſiue apud Iudæum obligatus Pariſius* teneretur, factaque decem circiter diebus inquiſitione neminem inuentum, qui *vel principaliter vel ſecundario prædictum adoleſcentem ſibi diceret obligatum.* Et cum Nuncij parentum ipſius adoleſcentis adueniſſent parati ſoluere ſi quis ſibi pro eo fateretur aliquid deberi, *ſicut non comparuit creditor, ſic & defuiſſe fideiuſſorem.*

Idem ſcribit ad L. & Chriſtianam prædicti Bethleem parentes ſignificans tum cum ſepultus eſt, crediti aut debiti nullam factam fuiſſe mentionem, nullam commemorationem querelarum, imo nec poſtea poſtquam eorum Nuncii Pariſius adueniſſent, inquiſitione per decem circiter dies facta nec Chriſtianum nec Iudæum apparuiſſe *qui ſibi prædictum filium de aliquo debito diceret obligatum.*

Hinc nemo eſt qui non agnoſcat fuiſſe tum ciues Pariſienſes, qui Scholaribus pecuniã ſubminiſtrarẽt datis fideiuſſoribus, aut à parẽtibus per litteras rogati. Quod genus Ciuiũ *Nuncios maiores* appellare conſueuit Vniuerſitas. Et quod genus officii ipſum etiã Stephanũ Abbatẽ præſtitiſſe legimus: ſic enim ille Ep. 67. ad Alexandrum Pontificem. *Ad vnius iuſſionis vocem veſtra Pater obtemperans, filio Laxij de Archerio, ſicut præſens coram vobis promiſeram, abſens exhibere curaui, quanquam ſit vobis aliter per eius vicinos intimatum. Frumento & vino ſtabiliui eum, vt altero confirmaretur cor hominis, altero lætificationem ſentiret. Superueniente Nuncio mutatum eſt mandatum & aggrauatum præcepto vt quotidianum victum in immenſam pecuniæ ſummam conuerterem & decem ſolidos Pariſienſes per ſingulos menſes puero numerarem. Factum vt imperaſtis. Cum hæc & alia quæcunque iuſſeritis ego & fratres noſtri parati ſimus & libenter ſuſcipere & liberaliter adimplere. Sciat interim paternitas veſtra nos in quibuſdam Clericis exhibendis per aliquos Dominos meos Cardinales conſimilia onera ſuſtinere.*

Similiter Ep. 68. ad Albertum Eccleſiæ Ro. Cancellarium *in conſummandis*, inquit *precibus* veſtris pro Æ Ernando Clerico veſtro mihi quandoque oblatis nec diſſimulatio me fecit deſidem nec ſimulatio deceptorem. In illa ægritudine mea Chronica quæ plus minus anno dimidio me ferme vſque ad extrema confecit, ſemel eum vidi & eum vt reuerteretur, ei blando non blæſo ſermone dixiſſem, vſque ad Pentecoſten mihi nec comparere voluit nec parere. *Et tunc per initia ſingulorum menſium intuitu veſtro quinque ſolidos Pariſienſes ei conferri facio nec differri.* Idem Ep. 75. ad eundem Albertum ſcribit de Aluardo clerico, quem ait ſe fuiſſe expertum *honeſto conſortio & moribus grauem & ſumptibus non grauantem.*

Ad annum 1176. notat Robertus Antiſſiodorenſis in Chronico maximam per Gallias famem inualuiſſe & in eâ malorum occaſione multarum Abbatiarum, maximè verò Ciſtercienſium magnam apparuiſſe munificentiam in pauperibus ſuſtentandis; multa quoque Eccleſiarum ornamenta oppignerata & ſanctorum corporum feretra decruſtata. 1178.

De Hæreſi Albigenſi.

Hoc quoque anno factæ ſunt multæ è Gallia ad Tumulum B. Thomæ Cantuarienſis peregrinationes tum ad auertuncanda Eccleſiæ mala, tum ad obtinendam frugum vbertatem. Eccleſia quidem ab Hæreſi Toloſanâ valde turbabatur, quam non modo Ruſticani homines, ſed multi quoque Pſeudo-Magiſtri ambitiosè & pertinaciter tuebantur & propugnabant. Quamobrem apud Albigium iuſſu Ale-

xandri Pontificis celebtatum eſt Concilium plurimorum Epiſcoporum aliorumque Eccleſiæ Prælatorum. Nam cum videret Vvaldenſium ſectam in dies magis inualeſcere, vteam tandem extirparet, nihilque intentatum relinqueret quo poſſet Hæreticos ad ſaniorem mentem ſententiamque reducere, voluit rem in ipſis partibus malo iſto infectis agitari: atque ne haberent vnde conquererentur, iuſſit ad Concilium Doctiſſimos eorum euocari. Illi ergo Magiſtros ſuos illuc delegarunt, & præterea quatuor Iudices Diſputationis & Controuerſiæ delegerunt, Gerardum Epiſcopum Albigenſem, Rogerium Abbatem Caſtrenſem, Petrum Abbatem Ardorelli & Arnaldum Preſbyterum Narbonenſem. Addunt & Abbatem de Candilio: de quibus etiam Catholici conuenerunt cum Hæreticis. Conuentus fuit frequentiſſimus: ad quem etiam admiſſi ſunt Magnates & Barones plurimi illius regionis, vt vtriuſque partis rationes, & fundamenta audirent. Interrogati ergo qui Hæreticorum partes propugnabant de fide & ſacramentis, ibi publicè & audacter vetus teſtamentum reiicere auſi ſunt. Matrimonii ſacramentum nullatenus admittebāt, Baptiſmum parum curabant, ſacerdotem peccati lethalis labe infectū conſecrare corpus & ſanguinem Chriſti negabant, neque Prælatis qui luxu diffluerent parendum eſſe contendebant. Hæc ſuprema, hæc præcipua Hæreſeos capita diu agitata ſunt, ſed tandem damnata. Verum illi Iudicio parere detrectarunt, ſe etenim veritatem & viam ſalutis in ore habere arbitrabantur ac proinde *Bonos homines* ſe vocari volebant; quorum Princeps erat Oliuerius quidam, cui proinde veluti Chriſto aut Apoſtolo Paulo credebant. Hanc hiſtoriam fusè deſcribit Rogerius Houedenſis in Poſteriori parte Annal. ad hunc annum: Alij vero Hiſtorici ad annum ſequentem. Sic ergo ille.

Erant in Prouincia Toloſana quidam Hæretici qui ſe appellari faciebant *Bonos homines*, quos manu tenebant milites de Lombercio (ſeu Lombeſio) *proponentes* & docentes populum contra fidem Chriſtianam, dicentes etiam quod non recipiebant legem Moyſi, neque Prophetas, neque pſalmos, neque vetus teſtamentum, neque Doctores noui teſtamenti, niſi ſolummodo Euangelia & Epiſtolas Pauli & ſeptem Canonicas Epiſtolas & Actus Apoſtolorum & Apocalypſim. Et interrogati de fide ſua & de baptiſmo paruulorum & ſi ſaluabantur per baptiſmum, & de corpore & ſanguine Domini vbi conſecrabatur, vel per quos & qui ſumebant, & ſi magis vel melius conſecrabatur per bonum quàm per malum; & de Matrimonio ſi poterant ſaluari, ſi carnaliter iungebantur vir & mulier.

Dogmata Albigenſi.

Reſponderunt, quod de fide ſua & de baptiſmo paruulorum non dicerent neque dicere cogebantur. De corpore & ſanguine Domini dicebant, quod qui dignè ſumebat, ſaluabatur, & qui indignè, acquirebat ſibi damnationem. *De Matrimonio* autem dicebant, quod vir & mulier iungebantur propter luxuriam & fornicationem vitandam, ſicut dicit Paulus. Dicebant *etiam multa non interrogati* quod non debebant iurare omnino per iuramentum aliquod, ſicut dicebat Mathæus in Euangelio & Iacobus in Epiſtola ſua. Dicebant etiam quod Paulus præcipiebat quod eſſent ordinandi in Eccleſia Epiſcopi preſbyteri, & ſi tales non ordinabantur quales præcipiebat, non eſſent Epiſcopi, nec preſbyteri, ſed lupi rapaces hypocritæ & ſeductores, amantes ſalutationes in foro, primas cathedras & primos accubitus in cœnis, volētes vocari Rabbi, cōtra præceptum Chriſti, ferentes albas & candidas veſtes, geſtantes in digitis anulos aureos & gemmatos, quod non præcipit Magiſter eorum. Et idcirco quia tales Epiſcopi & Preſbyteri erant quales ſunt Preſbyteri, qui tradiderunt Ieſum, non debebant illis obedire, quia mali ſunt.

Iudicium contra eos prolatum.

Auditis itaque vtrinque allegationibus coram Gerardo Albienſi Epiſcopo, electis etiam & ſtatutis iudicibus ab vtraque parte, & conſentientibus & aſſidentibus præfato Epiſcopo Gerardo Albienſi & Rogerio Caſtrenſi Abbate & Petro Ardulenſi, & Abbate de Candilio & Arnaldo Narbonenſi, in præſentia Bonorum virorum tam Prælatorum & Clericorum quàm Laicorum videlicet D. Petri Narbonenſis Archiepiſcopi, atque aliorum Epiſcoporum & Abbatum, Archidiaconorum, nec non & Comitum & virorum potentum numero 20. illius Prouinciæ & fere totius populi Albiæ & Lumberri, contra quæ prædicti Hæretici proponebant: & inducti ſunt noui teſtamenti multæ authoritates à D. Petro Narbonenſi Epiſcopo, & à Petro Sandracenſi & Abbate de Fonte frigido. Præfati enim Hæ-

retici nolebant recipere iudicium nisi per nouum Testamentum. Talem ergo definitiuam sententiam ex nouo restamenro protulit Lugdunensis Episcopus coram omnibus prædictis facto à cunctis silentio. EGO GILBERTVS (imò Guichardus) LVGDVNENSIS EPISCOPVS EX MANDATO ALBIENSIS EPISCOPI ET ASSESSORVM EIVS IVDICO ISTOS ESSE HÆRETICOS, ET DAMNO SENTENTIAM OLIVERII ET SOCIORVM EIVS VBICVNQVE SVNT ET HOC IVDICAMVS PER NOVVM TESTAMENTVM.

In 1. Capitulo damnamus & iudicamus eos hæreticos esse qui non recipiunt vetus testamenrum: lex enim recipienda est per Euangelium, & qui legem non recipit Dominum nostrum I. C. non credir. Ipse enim in Euangelio dicit, si crederetis Moysi &c. Et iterum. Non veni legem soluere, sed adimplere. Et iterum. Oportet impleri quæ scripta sunt in lege & prophetis & psalmis de me &c. incipiens à Moyse interpretabatur illis scripturas.

In 2. Capitulo conuincimus istos & iudicamus Hæreticos esse noui testamenti authoritatibus. Dicimus enim quod Deus vult omnem hominem saluum fieri..... Nec Christus pro omnibus esset Crucifixus, si tantum saluarentur maiores qui originali peccato actualia peccata addiderunt; & si infantes non saluarentur, quos Deus creauerat & formauerat ad imaginem & similitudinem suam, qui nullum forte peccatum fecerant, sed tamen originale contraxerunt, Baptisma enim omnibus generaliter est traditum tam Maioribus, quàm minoribus, sicut ait Dominus Discipulis *Ite docete omnes gentes baptizantes eos In nomine Patris & Fily & Spiritus sancti.*

In 3. Capitulo conuincimus & iudicamus istos hæreticos esse noui testamenti authoritatibus. Quia Dominicum Corpus non consecratur nisi per saerdotem siue bonus sit siue malus. Per verba enim sacra quæ dixit Saluaror in cæna, scilicet *Hoc est Corpus meum, & hic est sanguis meus*, consecratur & conficitur Dominicum Corpus. Sicut enim Imperatoris vel Regis Franciæ vel alicuius Potentis Nuncius non corrumpit, nec vilificat sui abiectione vel pannositate quod dicit: sic verba Domini non variantur, nec maculantur. Et sicut solis radius transiens per cloacas maculam non contrahit, nec fœtorem; vel sicut aqua pura & nitida transit ad accolas per canales luteos aut sordidos vel limosos: sic verba Dominica non sordidantur, nec melius, nec nitidius per bonum quam per malum proferuntur. Quoniam apud Deum non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio. Quod autem Dominicum Corpus non debeat celebrari nisi in Ecclesia, Paulus ait, *Aut Ecclesiam Dei contemnitis? nunquid domos non habetis ad manducandum?*

In 4. Capitulo conuincimus & iudicamus Hæreticos esse istos noui Testamenti authoritatibus. Nolunt enim confiteri quod vir & mulier possint saluari si carnaliter misceantur. Qui quidem palam prædicare soliti sunt, quod vir & mulier saluari non poterant, si carnaliter non conuenirent. Laudant enim & approbant pecudum fœcunditatem, & improbant hominum fœcunditatem. Amant sterilitatem mulierum, sicut dicit scriptura, *Beatæ steriles quæ non genuerunt......* Et hæc prædicant vt innumerabiles substantiæ, rarus inueniatur Dominus, & quæ facta est creatura ad vsum & seruitium hominum careat possessore, habitatore, Rectore volentes omnes esse sicut ipsi sunt.

In 5. Capitulo conuincimus & iudicamus istos hæreticos esse & ab vnitate Ecclesiæ præcisos noui Testamenti authoritatibus. Dicimus enim, quia ministerium & potestatem ligandi atque soluendi Dominus tradidit Petro dicens *Quodcunque ligaueris super terram*, &c. Iacobus. *Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ..*

Præterea dicimus quod stantes debeant de Euangelio respondere & disputare, cum omnes Christiani stent, quando Euangelium recitatur: & si tunc statur, cum legitur, multò fortius cum legitur simul & exponitur. Nec debuissent tenere locum sedendi, postquam elegerant locum standi, &c.

In 7. Loco interrogauit eos prædictus Episcopus de Pœnitentia, si in fine faciet ad salutem; vel si milites qui vulnerabantur lethaliter, saluarentur si pœniterent in fine: vel si deberet vnusquisque confiteri peccata sua sacerdotibus & Ministri Ecclesiæ, vel cuilibet laico; vel illis de quibus dicit Iacobus, *Confitemini ad al-*

terutrum *peccata vestra.* Qui respondentes dixerunt *Infirmis sufficere si confiterentur cui vellent. De militibus* verò dicere noluerunt, quia non dicit Iacobus nisi de Infirmantibus.

Videntes autem Hæretici se esse conuictos atque confusos, conuerterunt se ad omnem plebem dicentes, *Audite ô Boni viri fidem nostram* quam confitemur, nunc confitemur autem propter amorem & gratiam vestram. Respondit Episcopus prædictus, Vos dicitis quod non propter Deum dicatis, sed propter gratiam populi. Et illi inquiunt. *Nos credimus vnum Deum Trinum, & vnum Patrem & Filium & Spiritum S. & Filium Dei carnem nostram suscepisse, Baptizatum esse in Iordane, ieiunasse in Deserto, prædicasse salutem nostram, passum, mortuum, atque sepulturam, ad inferos descendisse, resurrexisse tertia die, ad Cælos ascendisse, Spiritum Paracletum in die Pentecostes misisse. Venturum in die Iudicij ad iudicandum viuos & mortuos, & omnes resurrecturos.*

Cognoscimus etiam quia quod corde credimus, ore debemus confiteri. Credimus quod non saluatur nisi qui manducat corpus Christi, & quod corpus Christi non consecratur nisi in Ecclesia, & nisi à Sacerdote siuè bono, siuè malo, nec melius fieri per bonum quàm per malum. Credimus etiam quod non saluatur quis, nisi qui baptizatur, & paruulos saluari per baptisma. Credimus etiam quod vir & mulier saluantur, licet carnaliter misceantur, & Pœnitentiam debeat vnusquisque accipere, ore & corde à Sacerdote, & in Ecclesiis baptizari. Et si quid amplius posset eis ostendi per Euangelia vel Epistolas, illi crederent & confiterentur.

Hæc cum illi dixissent, iurare tamen noluerunt aientes hoc sibi vetari Sacræ Scripturæ authoritate. In fine autem seu ad calcem Synodi sunt signa eorum qui interfuerunt, quos inter fuit *M. Blancus.* Et ita discessum. At vix Prælati exinde profecti ad suas quisque partes abscesserant, cum Antesignani Hæreticorum peruersa sua dogmata, vt ante, prædicare cæperunt. Qua de re ad annos sequentes. Apud eundem Rogerium Houēdensem legitur, quod Gaucelinus de Montperoux Lodouensis Episcopus, qui etiam synodo illi interfuit, *vir doctus & litteratus* multis sacræ Scripturæ testimoniis adegit Oliuerium illum Heresiarcham iureiurando firmare formulam suæ Religionis audientibus Gerardo Albiensi, Goscelino Tolosano, Vuillielmo Agatensi, Petro Narbonensi, Adalberto d'*Vsez* Nemausiensi Pontificibus, & Constantia sorore Ludouici Regis Francorum aliisque compluribus viris Illustribus.

Similiter apud Angliam Hugo Petro-Leonis Apostolicæ sedis legatus Concilium Generale indixit Londini, sed propter controuersiam de primatu sedis inter Cantuariensē & Eboracensem Archiepiscopos ortā, habere non potuit. Mathæus verò Parisiensis scribit Regem illi quatuor capitula in Anglia obseruanda indulsisse. 1. *Quod de cætero Clericus non traheretur* ante Iudicem secularem pro aliquo crimine vel transgressione personaliter, nisi pro foresta & laico feudo, vnde Regi, vel alij Domino seculari Laicum debetur seruitium. 2. *Vt Episcopatus, Archiepiscopatus vel Abbatia non teneantur in manu Regis vltra annum*, nisi pro causa cuidenti vel necessitate vrgente. 3. Concessit vt *Interfectores Clericorum conuicti* vel confessi coram Iusticiario Regni præsente Episcopo puniantur. 4. *Quod Clerici duellum facere non cogantur*, hæc Mathæus.

Quæstio de assumptione B. Virginis

Circa hæc tempora Quæstio agitabatur in Scholis Parisiensibus an B. Virgo in corpore assumpta fuisset, nec ne. Affirmabant verò cum corpore assumptam duo inter cæteros egregij illustresque scholares: quibus vulgò ab aliis inter disputandū dicterij & subsannationis loco obiiciebatur quod Virgo non fuisset assumpta in corpore. Quod dicterium adeo illis displicuit, vt seorsim factis ad Beatos Ioannem Baptistam & Euangelistam precibus postularint id sibi certò reuelari, ne deinceps cauillis exponerentur. Eorum verò opinio confirmata est miraculo. Nam eorum alter, qui imberbis erat subitò barbatus euasit: alter verò, qui caluus, crinitus apparuit. Rem sic narrat Thomas Cantipratanus lib. 2. c. 29.

" Tempore B. memoriæ M. Petri quondam Cantoris Parisiensis duo Clerici vita
" & opinione probati fuisse dicuntur, quorum vnus Ioannem Baptistam, alius
" Ioannem Euangelistam miro venerabatur affectu: ita vt zelo nimio, quo suum
" quisque præferret, dissidebant: erga gloriosam vero Virginem Christi matrem
" tam mirabili deuotione feruebant, vt cum quis eos in disputationibus irritare volebat

volebat, Matrem Christi nequaquam assumptam cùm corpore contendebat: & hoc frequenter risum sociis excitabat. Et per hoc tædium cordis ex sincerissima simplicitate sæpius sustinebant. Ergo vbi solennitas gloriosissimæ Assumptionis instabat, dicti Clerici ieiuniis, vigiliis & orationi vacabant, rogantes Sanctos suos, Baptistam dico & Euangelistam Ioannem, & obnixius Christi Matrem, quatenus per signum aliquod euidens suam verecundiam releuarent in repressionem contrariæ opinionis quâ Mariam assumptam cum corpore prædicabant. Quid igitur, nonquid apud summum iudicem erat iustorum simplicitas deridenda? absit, cum sit cum simplicibus sermocinatio eius. Ergo vbi quilibet per se in conclaui orationibus insistebat, illis singillatim Ioannes Baptista & Ioannes Euangelista apparuerunt dicentes *Exaudiuit Dominus preces vestras, & nunc vobis primo dicimus, ne pro prærogatiua meritorum nostrorum vlterius contendatis: cum nos in cælo de pari meritorum priuilegio concordemus. Gloriosam vero Christi Matrem assumptam cum corpore nullus ambigat Christianus. Et hoc signum omnibus qui vos nouerunt, vnum ex vobis naturaliter imberbem, barbatum reddimus: alium vero caluum penitus restituimus copiosissimè recrinitū.* His dictis disparētibus Sanctis, mane reuelationis effectus apparuit in ambobus: & se Magistris quibusdam Clericis argumentum certissimæ veritatis quanto gratius, tanto humilius ostenderunt. Et Ego quidem satis miror, quod post illam sincerissimæ veritatis probatissimam authoritatem Doctoris omnium maximi Aurelij Augustini intrare cor potuit fidelis hominis Christiani Christiferæ Virginis corpus etsi incorruptum, vt quidam simplices crediderunt, in hoc seculo nequam glorificatā animā remansisse. Valde ergo & indignanter admiror, quod sapiens quisq; non videat Hieronymum ad Paulam & Eustochium de Assumptione B. Mariæ sub dubio scriptitasse, quia in suis scriptis promiserat se nihil scribere, nisi quod posset authoritatibus Bibliæ comprobari. Maiores ergo & plures diu iam & nunc quoque assumptam esse cum corpore Matrem Christi authoritatibus Augustini in Ecclesia censuerunt. Nec vlli vnquam homini credere contra scripta vetidica tanti Patris, cui præ omnibus expositoribus creditur, secundum quod B. Volusianus in Epistola scribit, *In aliis sacerdotibus per mundum quomodocunque toleratur inscitia, cum autem ad Augustinum ventum fuerit, legi Dei deesse creditur, quidquid contigerit ignorare.*

Ad hunc annum narrat Robertus de Monte quàm sedulo Mauricius episcopus Parisiensis incumberet in ædificationem Basilicæ. *Mauricius*, inquit, *Ep. Paris. iamdiu est quod multum laborat & proficit in ædificatione Ecclesiæ prædictæ Ciuitatis, cuius caput iam perfectum est excepto maiori tectorio: quod opus si perfectum fuerit, non erit opus citra montes cui aptè debeat comparari.*

Anno 1177. res accidit in Gallia Lugdunensi digna memoriâ posterorum. Benedictus quidā Iuuenis sese obtulit Ciuitati Aueniononensi, pollicitusq; est se si vellent secū pacisci de pretio, pontem mirabilis structuræ super Rodanum ædificaturum. Quod cum audissent Ciues seque quid peterebat, daturos polliciti fuissent, ille Pontem illum toto orbe prædicabilem construere aggressus est. Qua de re sic habet Robertus Antissiodorensis in Chronico. *Ipso anno vrbem Aueniònem adolescens nomine Benedictus aduenit dicens se à Domino missum, vt ibi super Rhodanum Pontem construeret.* Derisus est ille, cum illi nec sumptus ad opus & operi complendo spem demeret fluminis magnitudo & profunditas tam vasti & latitudine tam diffusi. Ille tamen institit prædicando. Nec multo post Diuino nutu incitati ciues certatim aggressi sunt opus iam dictum, licet supra modum difficile, incredibiliter sumptuosum: ad quod peragendum sanctæ admodum vitæ iuuenis per multas diu Prouincias ex fidelium Eleemosynis infinitas aggregauit expensas. Quem ferunt etiam nonnullis claruisse miraculis. Hæc Robertus. Addit vero illum obiisse an. 1184. opere magna iam ex parte confecto. *Ipso anno Benedictus Aueniònensis Pontis author* sanctæ admodum vitæ iuuenis obiit, sepultusque est super Pontem illum mirificum magna iam ex parte constructum ab eiusdem fundatione pontis 7. annis circiter iam decursis. 1177. *Pons Aueniònensis.*

Hanc Historiam paulo fusius refert Baronius, nescio ex quo authore, sed ait eam diplomatibus Pontificiis fuisse comprobatam. Anno, inquit 1177. *Pastoritius puer nomine Benedictus vulgo Benezet, dum pasceret maternum gregem*, tergeminâ I C. compellatione admonitus est pontem facere in Rhodano. Puer expauesc-

» cens primum negauit se posse Ouium custodiam deserere, vel tantæ prouinciæ,
» cum inops esset, satisfacere. Cui cum Christus curam gregis omniaque necessaria
» ad opus pollicitus esset, Benedictus se accingit itineri, ac in Angelum eiusdem ha-
» bitus incidens, ab eo vsque ad Rhodanum perductus est, ac ab eodem ob as-
» pectum fluminis à re suspecta deterritus iterum contestatus est. Angelo recedente
» puer transmittens fluuium ac Auenionem ingressus, in media episcopi concio-
» ne interuenit, *Audite me*, inquit, *atque intelligite*, mittor à Christo ea de causa
» vt faciam vobis pontem in Rhodano. Qua voce populus in risum conuersus, co-
» ram Præposito eum sistere ab Antistite decernitur: quem monet Benedictus in
» structuram pontis aliquid elargiri. En tibi saxum ingens, inquit, in atrio meo, su-
» stolle in humeros, habebis fortasse vnde tui pontis queas aliqua fundamenta po-
» nere, tum te id posse intelligam. Puer, feram, inquit, saxum, & accersito *Epi-*
» *copo* ac Ciuibus, cui ferendo non forent 30. homines, expeditè humeris porta-
» bat, fundamentum futurum tantæ molis: eoque prodigio Ciuitas vniuersa stupe-
» facta Præpositus veniâ erroris impetratâ primus 300. solidos pro ponte largitur,
» ac eius exemplo alii in limine ad quinque millia nummorum contulerunt, vnde
» cæpit pons ædificari. Perfectum est opus mirandum dignum præconiis Pontifi-
» cum Romanorum celebrari. Extat Diploma Innocentii IV. in Concilio Occu-
» menico datum apud Paradinum in Histor. Lugdunensi, quo additur Benedictum
» fuisse puerum 12. annos natum, natione Amilatensem, quod oppidum est in
» antiqua Burgundia, eumque tridui itineris spatium tribus horis emensum fuisse,
» saxumque illud 13. pedum longitudinem, latitudinem 7. habuisse. Absoluto autem
» ponte ipsum Romam petiisse, redeuntem verò Lugdunum adiisse, ibidemque
» pontem cum Xenodochio ædificasse ac miraculis claruisse & sanctè demum fine
» quieuisse. Porro tantæ rei veritati non solum Innocentij IV. sed & Clementis
» IV. & V. Bonifacii VIII. etiam atque Ioannis XXII. diplomata adstipulan-
» tur.

Adhunc quoque annum referunt Historici pacem concordiamque Friderici Imperatoris cum Alexandro Papa, imò memorabilem & stupendam Principis submissionem: Nam cum Imperator, Venetias ingressus esset, ad valuas Basilicæ D. Marci prostratus ab Alexandro postulauit longi schismatis absolutionem. At Papa collum eius pede premens dixisse fertur: *super aspidem & basiliscum ambulabis & conculcabis leonem & draconem*. Et cum Imperator paulum indignatus respondisset, *Non tibi sed Petro*; ille contra retulit, *Et mihi & Petro*.

Huiusce pacis exemplo incitati Reges Franciæ & Angliæ omnes quoque discordias suas amicâ pace sopierunt apud Nonnancurtum 7. Kal. Octob. teste Mathæo: promiseruntque & iuramento confirmarunt se ad auxilium Christianorum Hierosolymam profecturos.

At hisce temporibus exarsit graue dissidium inter Richardum Cantuariensem Archiep. & Rogerium Abbatem electum Augustinianorum eiusdem Ciuitatis. Nam vt verbis Geruasij vtar, *Rogerius iam fere biennio post electionem suam expleto de benedictione sua cœpit tandem esse sollicitus. Prædecessorum itaque suorum vestigia secutus Richardum Cantuariensem Archiepiscopum adiit, & benedictionem postulauit. Annuit Archiepiscopus electi petitionibus & debitam sibi petiit fieri professionem. Consilio habito contradixerunt Monachi primò; sed in proximo redeuntes ad cor consenserunt vt electus suus profiteretur, sic tamen vt in Ecclesia Cantuariensi non fieret eiusmodi professio & in scedula professioni subscriberetur, *saluis vtriusque Priuilegiis Ecclesiæ*. Responsum est Abbati vt Archiepiscopo suo debitam & Canonicam professionem faceret, deinde non ex scripto sed ex corde diceret si vellet, *Salue sancta Parens*, vel *Salue festa dies*, vel *saluis Priuilegiis*, vel quidlibet aliud. Noluit Abbas consentire, nec pariter Monachi. Sed *toto conatu scripturæ intenderunt*. Renuit quoque Episcopus quod petitum fuerat, concedere, ne Cantuariensis Ecclesiæ dignitatem antiquam diminueret, nouamque & inauditam profitendi formam introduceret. Rogerius igitur Romanum adiit Pontificem eique Ecclesiam suam faciens tributariam, Curiam Ro. in odium Cantuariensis Archiepiscopi quocunque potuit molimine incitauit: adeo vt in contumeliam Archiepiscopi

Abbas acceptis insignibusin Angliam redierit an. 1178. cū litteris Pontificis. Archiepiscopus tam enormi grauamine exasperatus appellat; atque ita benedictio dilata & suspensa est. Reuersus Romam Rogerius Pontificiarum litterarum contemptum exaggerat & Archiepiscopum nominatim citari curat. Quid plura? Archiepiscopus Parisius vsque progressus (certè vt Academicos super ea re consuleret) familiarium suggestione in Angliam reuertitur. Romam vero mittit MM. Gerardum Puellam & Petrum Blesensem, viros magni nominis ipsique Pontifici acceptissimos. Comparentibus partibus, inquit Vuillielmus Thornus Monachus Augustiniensis Cantuariā (qui scripsit vsque ad an. 1380.) coram D. Papa & Cardinalibus habita est longa disceptatio. Tandem auditis partibus, priuilegiis ab vtraque parte exhibitis pro electo Rogerio sententiam definitiuam Papa protulit in hunc modum.

Alexander Episcopus Seruus Seruorum Dei. Dilectis filiis Rogero electo & fratribus S. Augustini Cant. sal. & Ap. Bened. Receptâ olim querimoniâ ex parte vestra quod Venerabilis frater noster Cantuariensis Archiep. Apost. Sedis legatus tibi, fili electe, in Monsterio vestro, quod ad iurisdictionem Rom. Ecclesiæ nullo mediante pertinet, nollet benedictionem impendere, eidem Archiepiscopo Apostolicis scriptis dedimus in mandaris, vt vel te, fili Electe, in præscripto Monasterio absque exactione professionis benediceret, aut vsque ad festum Purificationis proximè prætetitum per se aut per sufficientem responsalem suum nostro se conspectui præsentaret. Cumque tam tu fili, electe, *quàm dilecti fily nostri M. Gerardus Pucella & M. Petrus Blesensis procuratores eiusdem Archiepiscopi*, ad nostram pro causa ipsa venissetis præsentiam & longam disceptationem coram nobis habuissetis ad inuicem, illis asseuerantibus quod in Ecclesia Cantuariensi ab Archiepiscopo benedici & obedientiam ei præstare deberetis, vobis quoque contra proponentibus, quod in Monasterio vestro benedictionem sine exactione obedientiæ deberet impendere, Nos inspectis antiquis priuilegiis Ecclesiæ vestræ & præcipuè priuilegio B. Augustini Cantuariensis Archiep. quod vestro Monasterio indulsit. Consideratis quoque scriptis piæ recordationis prædecessorum nostrorum, Anastasij & Adriani Rom. Pontificum, quibus idem Archiepiscopus videbatur inniti. Cognito etiam quod S. memoriæ Pater & prædecessor noster Eugenius Papa Theobaldo Cantuariensi Archiepiscopo iniunxisset, vt Siluestro quondam electo Monasterij vestri *benedictionis in eodem Monasterio munus impenderet, ita quod ab eo professionem obedientia non postularet.* Te ab impeditione ipsius Archiepiscopi communicato consilio fratrum nostrorum absoluimus, statuentes vt Cantuariensis Archiepiscopus te & successores tuos in Monasterio vestro absque exactione obedientiæ, contradictione postposita benedicat. Vt autem hæc nostræ definitionis sententia perpetuis temporibus inuiolabiliter obseruetur, eam authoritate Apostolica confirmamus & præsentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum &c.

In eandem rem dat idem Alexander litteras ad Archiepiscopum hoc modo. *Alexander Ep. S.* &c. *Cum Dilecti fily nostri electus* B. Augustini Cant. *& Magister G. Pucella & M. Petrus Blesensis* Clerici tui pro causa quæ inter te & eundem electum vertebatur super benedictione illi exhibenda, nostro se conspectui præsentassent & in audientia nostra tam pro te quàm pro altera parte multa varia & diuersa allegata fuissent, Nos inspectis priuilegiis Rom. Pontificum Ecclesiæ B. Augustini indultis & præcipuè priuilegio quod B. Augustinus Cantuar. Archiepiscopus Monasterio illi concessit. Considcratis quoque scriptis piæ recordationis Anastasij & Adriani Rom. Pont. quibus videbaris inniti: cognito etiam quod S. memoriæ Pater & prædecessor noster Eugenius Papa Theobaldo quondam Cantuariensi Arch. iniunxisset, vt Siluestro quondam Electo Monasteri S. August. benedictionis munus impenderet, ita quod ab eo professionem non postularet, Electū ipsum ab impeditione tua & successorum tuorum communicato fratrum nostrorum consilio absoluimus, statuentes vt Archiepiscopus Cantuar. qui pro tempore fuerit electus in Ecclesia B. Aug. absque contradictione obedientiæ de cætero benedicat. Ideoq; fraternitati tuæ per Apost. scripta præcipiendo mandamus & in obedientiæ virtute præcipimus, quatinus prædictum electum in Monasterio

suo nulla exacta obedientia benedicas. Quod si post 30. dies postquam exinde requisitus fueris, ipsum benedicere forte nolueris, Venerabili fratri nostro Vigorniensi Episcopo dedimus in mandatis, vt eum nullius contradictione vel appellatione obstante authoritate fretus Apostolica benedicat.

Rogerius cum his & aliis etiam ad Vvigorniensem Episcopum datis litteris reuersus, neque Archiepiscopum prædictum neque Vvigorniensem Episcopum adducere potuit, vt mandatis eiusmodi quæ stabilitum Ecclesiæ turbabant ordinem, parerent. Ipse quoque Rex Henricus pareri noluit, maximè propterea quod Rogerius Ecclesiam suam Papæ subdidisset in grande Regni Angliæ præiudicium. Igitur Romam reuerti cogitur & tandem ab ipso Papa benedictionem accipit an. 1179. Tusculani 5. Kal. feb. & cum aliis litteris ad Archiepiscopum datis Laterani 5. id. April. in Angliam regreditur, quibus priorum quidem litterarum acerbitatem mitigauit; non tamen sic litem diremit: quippe Archiepiscopus priuilegia illa antiqua quæ iactitabant Monachi, falsitatis arguere aggressus est, conuicturumque promisit. Mutata itaque rerum facie, quia non poterat facile instrumenta publica Abbatiæ Romam transmitti, Papa tres viros iis cognoscendis commisit, scilicet Episcopos Herefordensem & Vuigorniensem ac M. Petrum de Melidis. Apud quos acerrimè vtrinque certatum est, sed tandem certis conditionibus Pax inita est Pictauij Rege Henrico II. præsente an. 1182. cum aliquo detrimento iurium, quæ prætendebant Rogerius & Conuentus.

1178. *De Hæresi Tolosana* Anno 1178. crescente & ingrauescente in dies Hæresi Tolosana seu Albigensium Reges Franciæ & Angliæ cogitarunt primum illuc mittere numerosum exercitum communibus impensis ad exterminandam penitus Gentem illam, quæ ceteras prouincias peste sua inficere cœperat. Verum tandem cum illis tractatus adhuc agere decreuerunt. Et nonnullos viros graues & Doctos ad prædicandum Dei verbum delegarunt, Petrum Cardinalem tit. S. Grisogoni, Reginaldum Bathoniensem, Ioannem Pictauiensem Episcopos, & Henricum Clare-Vallensem Abbatem: de quorum virorum missione & prædicatione, Hæreticorum verò pertinacia fusè scribit Rogerius Houedensis ad an. 1178.

Jnterim, inquit, *Arriana Hæresis*, quæ damnata erat in prouincia Tolosanâ iam " reuixerat. Quod cum ad aures Regis Franciæ ac Regis Angliæ peruenirer, zelo " Christianæ fidei accensi statuerũt quod illuc irent in propriis personis & prædictos " Hæreticos prorsus à finibus illis eliminarent. Elapso deinde aliquanto temporis " spatio videbatur eis plus posse perficere, si viros sapientes illuc misissent, qui hæ- " reticos illos prædicatione & doctrinâ ad fidem Christianam conuerterent, quam " si ipsi in propriis personis illuc ire properassent. Dictum enim erat eis.

"
" *Vindictam mandasse sat est, plus nominis horror,*
" *Quàm tuus Ensis agit. Minuit præsentia famam.*
"

" Miserunt ergo illuc Petrum titulo S. Grisogoni Presbyterum Cardinalem Apo- " stolicæ sedis legatum & Bituricensem, & Narbonensem Archiepiscopos, & Re- " ginaldum Bathoniensem, Ioannem Pictauiensem Episcopos, & Henricum Abba- " tem Clare-Vallensem & alios multos viros Ecclesiasticos, vt prædicatione sua hæ- " reticos illos ad fidem Christianam conuerterent, vel rationibus probabilibus illos " esse Hæreticos manifestarent, & à liminibus S. Matris Ecclesiæ & fidelium con- " sortio sequestrarent. Qui cum venissent, orauerunt pro ipsis vt acciperent Spiritum " S. nondum enim in quenquam illorum venerat. Præterea prædicti Reges elege- " runt Raimundũ Comitem Tolosanum & Vice-comitem de Turena, Raimundum " de Castro nouo & alios viros potentes & præceperunt quod ipsi prædicto Cardi- " nali & sociis suis in fide Christi assisterent & Hereticos illos à finibus illis virtute " potenti expellerent. Cum igitur prædictus Cardinalis & cæteri viri Catholici " Tolosam essent ingressi, inuenerunt illic quendam Diuitem duo Castella haben- " tem, vnum infra ciuitatem, & aliud extra muros ciuitatis, qui ante illorum ad- " uentum se Hæreticæ prauitatis sectatorem confitebatur, sed iam præ timore ex- " territus sectam illam execrabilem velare cupiens, Christianissimũ se esse simula- " bat. Quod cum Cardinali innotuit, præcepit prædictum diuitem sibi præsentari,

qui cum venisset vt fidem suam confiteretur, in omnibus articulis inuentus est fidei Christianæ contrarius; & ideo à prædicto Cardinale & Episcopis qui cum eo erant manifestus hæreticus iudicatus est & condemnatus: & ab illis præceptum est vt res illius confiscarentur, & turres eius quas proceras & pulcherrimas habuit, demolirentur.

Videns ergo se damnatum & res suas confiscari, venit ad Cardinalem & ad socios suos Episcopos, & ad eorum pedes prostratus veniam postulauit, & iniuncta sibi pœnitentia nudus ducitur & flagellatur per plateas & vicos Ciuitatis. Deinde iurauit Hierosolymam se iturum & ibidem in Dei seruitio per triennium moram facturum. Et si post triennium domum rediret, possessiones suæ redderentur ei. Ita tamen quod turres suæ cederent in testimonium hæreticæ prauitatis & ipse daret Domino suo Comiti Tolosano 500. libras argenti. His ita gestis multi hæretici timentes vt simili modo tractarentur, venerunt ad Cardinalem & ad socios suos, & secreto confessi errorem suum & veniam postulantes misericordiam consecuti sunt.

Tunc erat Bituricensis Archiepiscopus Garinus de Girardo religione & genere clarus, vt legitur in chronico Lemouicensi, Narbonensis verò, Pontius de Alsatio, cui paulo post successit Ioannes des Bellemains Episcopus Pictauiensis.

In eandem rem extat Epistola Petri Cardinalis S. Grisogoni vniuersis S. Matris Ecclesiæ filiis, quæ sic incipit. *Testante Apostolo sicut vnus Deus, ita & vna fides esse dignoscitur, à cuius integritate nullus potest sine periculo deuiare.* Extat quoque Epistola Henrici Abbatis Claræ-vallensis ad omnes Christi fideles apud eundem Houedensem in posteriori parte Annalium ad hunc annum de *Petro Morono* Principe Hæreticorum. Qua totius rei gestæ seriem ordinemque complectitur. Estque eiusmodi.

Audite cœli quod plangimus, sentiat terra gemitum cordis nostri, doleant vices Christi Catholici Christiani & ad detrimentũ fidei fidelis populus ingemiscat, quique terrigena & filij hominum humanæ salutis damna deplorent, & generalis vitæ suæ subuersio ab omnibus viuentibus generaliter lugeatur. Stat contra phalangas Israel nouus nostri temporis Philistæus Hæreticorum ordo, exercitus peruersorũ, qui agminibus Dei viuentis irreuerenter exprobrat & Dominum Maiestatis impiâ præsumptione blasphemat. Quid dubitas ô Dauid! quid trepidas vir fidelis! sume tibi fundam & lapidem, percutiatur protinus in fronte blasphemus, & caput nequam quod imprudenter erigitur, suo tuis manibus mucrone tollatur. Si enim in hoc certamine pars Christi vincitur, si vel ad modicum & in pũcto mater Ecclesia conculcatur, scimus profecto non deesse causæ nostræ meritũ, sed patronum: scimus quod non negabitur Agonistæ nostro triumphus, si in amore Christi militem pugnaturus. Verum iuxta veritatis verbum, Domini messis multa est, operarii vero pauci subintroierũt, audacter tuorũ Bone Iesu, depopulatores agrorum, parati sunt operarii subdoli acerba magis eradicare quàm matura demetere, & suæ messionis diem suis disteptionibus præuenire. Vbi sunt ergo nunc Agricolæ tui constituti super fertilem agrum & iocundum, tuo cruore floridum & aspersione pii sanguinis irrigatum? surgant & opitulentur nobis, & in necessitate vos protegant, seque ad cruentas bestias murum defensionis opponant. Surgite inquã, surgite viri patres, duces gentium, principes populorum. Abigite feras pessimas quas vidimus, quas monstramus, vel saltem vulpes paruulas effugate. Et capere quidem melius, sed ad hæc quis idoneus? Non habent certos aditus, semitas ambulant circulares, & in quodam fraudum suarum labyrintho monstra nouissima reconduntur. Tanquam Damulæ de manu diffugiunt, & instar colubri tortuosi, quò eos plus adstrinxeris, facilius elabuntur. Deo autem gratias, quia etsi capi nequeunt, fugari possunt, vt cum prodiderint quæ demoliebantur in nobis confundantur & pereant in seipsis. Hoc quàm sit autem facile, per ea quæ vidimus & tractauimus, approbamus, vt iam amodo si factum fuerit, non tam illorum nequitiam, quàm defectus nostros nostrorumque negligentiam deploremus.

Contigit enim nuper ad imperium D. Papæ & hortatu piissimorum Principum Ludouici Francorum & Henrici Anglorum Regem, uenerabilem Petrum Apostolicę sedis Legatum virosque discretos Pictauiensem & Bathoniensem Episco- *Status vrbis Tolosanæ Hæresi infecta*

pos, nosque in comitatu eorum vrbem adire Tolosam, quæ sicut erat ciuitas maximæ multitudinis, ita etiam dicebatur Mater Hæresis & caput erroris. Perreximus ergo ad illam, vt sciremus, si iuxta clamorem qui ascenderat, esset dolor eius. Et ecce inuenta est plaga eius magna nimis. Ita ut à planta pedis vsque ad verticem non esset in ea sanitas. Verè enim tertia pars nobis nunciata non fuerat de omnibus abominationibus suis malis, quas Ciuitas illa nobilis in incredulitatis suæ gremio confouebat. Locum in ea sibi abominatio desolationis inuenerat, & propheticorum similitudo reptilium in latibulis eius domicilium obtinebat. Ibi hæretici principabantur in populo, dominabantur in clero; eo quod sicut populus, sic sacerdos, & interitū gregis ipsa configurabat vita pastoris. Loquebantur Hæretici & omnes admirabantur. Loquebatur Catholicus, & dicebatur: Quis est hic? in stuporem & miraculum deducentes, si esset aliquis inter eos qui de verbo fidei auderet aliquid vel mutire. Interim præualuerat pestis in terra, vt illi sibi non solum sacerdotes & Pontifices fecerant, sed etiam Euangelistas habebant, qui corruptâ & cancellatâ Euangelicâ veritate noua illis Euangelia cudebant, & de corde suo nequam recentia dogmata seducto populo prædicarent. Mentior, si non erat inter eos homo quidam ætate grandæus, rebus locuples, & decenter ornatus fratribus & amicis, & magnus homo inter maximos Ciuitatis, quem ita peccatis exigentibus Diabolus excæcarat, vt seipsum Ioannem Euangelistam diceret, & verbum quod erat in principio apud Deum, ab alio quodam rerum principio tanquam à Deo altero segregaret. Hic erat in vrbe illa pereuntium caput & Princeps Hæreticorum, qui licet tanquam Laïcus & Idiota nihil saperet, inter eos tamen velut quidam Diabolicæ sapientiæ fons perditionis latices emanabat. Conueniebant ad eum nocte noctuæ tenebrosæ, & ille indumento adinstat tunicæ dalmaticæque vestitus cum sederet inter eos tanquam Rex circumstante in exercitu erat & fuerat desipientium prædicator. Totam penitus vrbem Discipulis suis & disciplinâ repleuerat. Quippe cui aliquis de vrbe præ fortitudine sua resistere non auderet. In ipso quoque introitu nostro tanta erat Hæreticorum vbique licentia, vt nos quoque per vicos & plateas recto itinere procedentes verbo subsannarent, digito demonstrarent, nos Apostatas, nos hypocritas, nos hæreticos conclamantes. Verum procedente tempore & datâ nobis requie diebus paucis nunciatum est vni de nobis verbum exhortationis assumere, & de regula veræ fidei coram infideli multitudine disputare. Habito autem sermone orthodoxæ prædicationis ad plebem conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas, vt qui prius obstruebant ora loquentium, iam apparere coram loquentibus non auderent. Audires illico vel videres vulpes transfiguratas in talpas, vt quæ prius in publico discurrebant, iam terrarū latebris, iam se se cellulis immergerent cauernosis, & plantaria sacra quæ iam non audebant in aperto commandere, infrà terræ viscera corroderent & necarent. Ne autem Pardus ille discolor pellis suæ varietate se proderet, sermonē sibi nequam callidis adinuentionibus firmauerunt, vt ad nostræ cōformitatis similitudinē tracti ad discussionis examen, quidquid nos credimus, se credere mentirentur. Ex illa ergo die D. Legatus & nos alii, qui cū teteris bestiis cōgredi putabamus, ad perscrutandos eos, quos timor & confusio tanquam ignobile reptile in ima terræ detruserant, studium totum conuertimus & laborem, vt vel coacti prodirent in publicum & abiicerent in luce opera tenebrarum. Factum est exinde præcipiente Legato, vt iuraret Episcopus & Quidam de Clero & Consules Ciuitatis aliique viri fideles, quos nondum in aliquo perfidiæ fama resperserat, vt quoscunque vel hactenus nouerant, vel nosse eos contingeret in futuro, qui essent huius hæresis vel complices vel actores, eorum nobis nomina scripto depromerent, nulli penitus vel amore, vel pretio vel cuiuspiam necessitudinis ratione parcentes.

Cumque per dies singulos innumera multitudo in catalogum illius conscriptionis incederet, nominatus est inter alios Magnus ille Petrus Moronus, quem Ioannem Euangelistam, vt supra diximus, nominabant: super quo nos omnes communicato consilio decreuimus ab illo inchoare iudicium, vt turba in reliquis perfida cum contremisceret eū falsi Euangelistę versutiam veri Euangelij simplicitas condemnasset. Missis igitur apparitoribus suis præcepit eum Comes S. Egidii qui

ideliter nobis adetat, accersiri. Sed ille in multitudine diuitiarum suarum & pa-
enium numerositate confidens primæ citationis edictum fastuosæ dilationis
olludio declinauit.

Altera ergo die prædictusComes S. Egidij blandiciis magis quàm terroribus
tens eundem Pettum pet amicos & notos leniter aduocauit, & eum nobis tan-
em post difficultates plurimas mixtis cum tetroto blandiciis præsentauit. Tunc
nus qui loquebatur è nobis taliter eum exorsus est eum monere. *Eia nunc, Petre,
ite Conciues accusant, quod sana fidei regulis confutatis in Arriana hæresis deueneris
anitatem, imo per multiplicium errorum versutias & ducas ipse alios & ab aliis du-
ris.*

Ad hæc ille de profundo suspirans, in se non esse huiusmodi prima fronte est
entitus. Et requisitus an hoc iuramento probaret, simplici assertioni suæ tan-
am viri nobilis & illustris oportere eredi contendit. Cæterum eum in exigen-
iuramento vniuersi pariter instaremus, promisit continuò se iuraturum, ne in
c deptehenderetur Hæreticus, si iuxta quod consuetudo erroris illius obti-
it, vitandi iuramenti existeret obstinatus. Mox igitur Sanctotum Reliquiæ ho-
abiliter afferuntur cum tam solenni reuerentia & deuotione susceptæ, vt & si
is populus compungeretur ad lachrymas, Hæreticos vero qui conuenetant,
bræ potius quàm talia spectacula delectarenr. Ipsum vero Pettum in cantu
m ad inuocandam Spiritus sancti gratiam profusis lachrymis cantabamus,
not euidens & pallor opetuit, ita vt ab eo color multus aufugeret, & virtus
ni deperiret. Quomodo enim adueniente Spiritu sanctu in aduersarijs eius
tus remaneret? Cernere erat hominem quasi morbo paralysi dissolutum nec
ielam retiuuisse, nec sensum, quamuis tantæ facundiæ diceretur ab omni-
quod omnes in dicendo solitus sit superare. Quid plura? iurat infelix adstan-
s vniuersis, quod de omnibus fidei articulis quos requireremus, ab eo suæ
ulitatis exprimeret veritatem.

:s mira, & in tali spectaculo pia iocũditate gratissima. Allatus est liber in quo
ietat & vno de circunstantibus Religioso quodã loco occurrẽtis litteræ præ-
cũ perquirente, illius scripturæ rextus occurrit. *Quid tibi & nobis Iesu fili Dei?
i ante tempus perdere nos?* Vere Domine Iesu nihil tibi & illis quos pater tuus
os à te vite verâ tanquam infructuosos palmites amputarat & foras mise-
arescant. At nobis instantibus vt de sacramento altaris suam nobis nobis
i sine fraude aliqua fateretur, quod corde non credidit ad Iustitiam, nec
nfessus fuit ad salutem sed contra quod de omnibus mentiri decreuerat,
tis suæ prodidit veritatem & panem sanctum viræ æternæ sacerdotis mini-
in verbo Domini consecratum non esse Corpus Christi nouo dogmate con-
bat. Tunc surrexerunt omnes eum quodãmodo lachtymis obruentes, quas
ramentorum contemptus elicuit, & habita erga miserum compassio Chri-
profudit. Nec plura. Datur Comiti Reus & hæreticus iudicatus, statimque
igenti pollicitatione parentum custodiæ publicæ mancipatur. Volat facti
per vicos & plateas amplissimæ ciuitatis, aperiuntur ora fidelium, & Ca-
c plebis labia in tua Christe præconia resoluuntur, velut tunc primum in
vrbe fidei splendor erumperet, & in spem salutis æternæ desperata dudum
respicaret. Ex tunc igitur & deinceps verbum fidei crescebat & multi-
tuc in dies, itaut vniuersa vrbis facies lætior videretur, quæ in candorem
virtutis de tenebris euadebat erroris. Interea *Petrus* ad se reuersus & Do-
spiciente compunctus cum se dignum penitus tam præsenti morte cerne-
m futurâ, missis mediatoribus multis satisfactionis quærit aditus & con-
is pollicetur affectum, vt possit in fugam vitæ melioris ab imminentis
nteritu liberari. Venit, recipitur & in conspectu sistitur populi circun-
udo quidem corpore veteris exuens perfidiæ prauitatem. Ibi se coram
s Hæreticum recognoscens ibi dedit manus fidei, ibi abrenunciauit er-
stito coram omnibus manu dexterâ iuramento & datis fideiussoribus tam
quàm multis præcipuis de Conciuibus suis, quod ad omne mandatum
Legati se subderet, & iussionem eius in omnibus adimpleret. Tunc in-
ıst populo, vt omnes pariter ad Ecclesiam S. Saturnini die altera conue-
diturì & visuri solenniter, quam pœnitentiæ formam Petrus ille suscipe-

» ret obseruandam. Omnes ergo sequenti die vt fuerant præmoniti conuenerunt; » tanta vtique multitudo tam frequens vt vix remaneret secus ipsa altaris cornua » locus vacuus, qui Domino Legato Missæ solennia celebranti sine compressione ni- » mia præberetur. Et ecce coram illa multitudine multa nimis Petrus ille iam no- » ster per ipsas Ecclesiæ valuas nudus & discalciatus adducitur cedentibus adhuc » inde Episcopo Tolosano & Abbate S. Saturnini, donec ad pedes Legati in ipsis alta- » ris gradibus se prosterneret. Ibi in facie Ecclesiæ Ecclesiasticis reconciliatus est sa- » cramentis abiuratâ omni hæresi & hæreticis anathematizatis ab eo. Mox autẽ pos- » sessionibus eius publicatis vniuersaliter & proscriptis pœnitentia illi talis iniũgi- » tur, quod infra 40. dies à patria sua exulaturus abscederet in seruitio pauperũ Hie- » rosolymis triennio moraturus. Interim vero singulis diebus Dominicis Ecclesiæ » Tolosanæ vrbis nudus & discalciatus & disciplinatus cum disciplinalibus virgis » iussus est circuire, Ecclesiarum bona quæ abstulerat, reddere, vsuras omnes quas » acceperat, restituere, damna pauperum quos afflixerat, resarcire, & castrum quod- » dam suum, quod Hæreticorum conuenticulis profanarat, ab ipsis fundamentis » euertere. *Deus bone*, quot lachrymas lætitia sancta profudit: quas gratiarum actio- » nes & laudes populus iubilauit & deuotus cœlestibus Choris ingessit, cum de » cauerna perfidiæ talpa talis educitur, & in Israeliticam ouem lupus rapacissimus » reformatur. Posthac illo dimisso D. Legatus ad alios manus misit examinaturus » vtique illos quos in magno numero vel suspicio publica vel accusatio priuata no- » rauerat. Nos autem vix tandem extortâ cum lachrymis licentiâ reuertendi pro eo » quod instantia capituli nostri iam reditus exigebat, petita licentia sub ea nobis est » exceptione concessa, vt Albiensem Diœcesim intraremus commonituri Principem » terræ Rogerum scilicet Biterrensem & Albiensem Episcopum quem sub custo- » dia Hæreticorum in vinculis tenebat absolueret & vniuersam terram suam iux- » ta D. Legati præceptum eliminatis Hæreticis emundaret. Ingredientibus ergo » nobis vnàcum supradicto Bathoniensi Episcopo illam perditissimam Regionem, » quæ velut torius sentina maliciæ totam in se colluuionem Hæresis illuc defluentis » excepit, prædictus Rogerus in vltimos & inaccessibiles terræ suæ fines abscessit tã » malâ conscientiâ profugus, quàm causæ suæ merito desperatus. Oderat enim lu- » men veritatis actor maliciæ; nec sustinere poterat nostræ collocutionis accessum, » qui totus recesserat in opera tenebrarum. Peruenimus tamen ad quoddam muni- » tissimum Castrum eius, quod propriè ac singulariter *Castri nomine* (vulgo *Ca-* » *stres*) Incolæ nuncupabant. Ibi habitabat vxor eius cum militia magna & fami- » lia multa nimis. Omnes ferè habitatores illius Castri vel hæretici, vel hære- » ticorum complices erant, licet sola Domini virtute repressi nihil contra fidem » quam prædicabamus, præsumebant vel mutire. Quamuis enim essemus & Nos » in manibus ipsorum positi & velut intra quosdam potentiæ Complices hæretica » vndique multitudine circumuenti, verbum tamen Domini non erat alligatum » quin eos continuis inuectionibus & increpationibus feriremus. Cumque videre- » mus quod nihil omnino præsumerent respondere, iudicauimus prædictum Roge- » rum proditorem hæreticum & violatâ pace Episcopi & securitate periturum; eum » tanquam publicâ excommunicatione damnatum ex parte D. Legati & prædi- » ctorum Regum in præsentia coniugis militumque suorum confidenter in Christi » nomine diffidantes.

» *Ecce à modo satis apparet quàm grande & euidens ostium patet Principibus Christianis,* » *vt Christi vlciscantur iniurias, ponantque desertum illud quasi hortum Domini & solitu-* » *dinem eius quasi delicias paradisi. Ne autem vel parum nihil contra illos posse causentur,* » *sciãt omnes generalem fuisse in vrbe Tolosana sententiã, quod si visitatio ista fuisset adhuc* » *triennio retardata, vix inueniretur in ea qui nomen Christi amplius inuocaret. Super hac* » *autem omnia prædictus Comes S. Egidy coram populo Ciuitatis præstito iuramento firma-* » *uit, quod amodo nec prece, nec pretio fauerit Hæreticis, nec eos in terra sua vlterius susti-* » *nuerit.*

Eodem anno Simoni Abbati San-Albanensi successit Guarinus Prior seu Warinus, de quo & de fratre Mathæo item & de Guarino nepote fusè diximus ad annum 1162. sub eo florebat schola S. Albani quam Guarinus nepos rexerat post Alexandrum Nekamum. Et iste, post assumptum ad Abbatiæ regimen Guarinum, cum apud Dunestapliam doceret, scholas iterum S. Albani petiit sibi concedi, vt

aliqui

diqui scribunt: verum ab Abbate iocoso dicterio læsum se putans, eas repetere neglexit. Sic enim legitur in vita Guarini apud Mathæum Parisiensem ad Margi-rem. *Hic cum tum temporis anno scilicet proximo transacto* (1177.) *apud Dunestaple holam rexisset, vocauit eum Abbas Guarinus iis litteris breuiter & iocosè scriptis:* petierat enim idem Alexander Nequam scholam S. Albani instanter) *Si Bonus venias, si Nequam, nequaquam. Cui tam breuiter & iocosè rescribens Alexander ait. velis, veniam; Sin autem, Tu autem. Ac si diceret, non multum curo.* Alij hoc scri-bunt non de scholis petitis, sed de ingressu in Monasterium.

Eodem anno Willelmus Remensis Archiepiscopus, vt orationum vota Tho-æ Martyri glorioso persolueret, inquit Radulphus Dicetensis, magno comita-Cantuariam venit 6. Kal. Aug. Cui Rex Anglorum, Episcopi plures & multi ceres occurrerunt, eumque maximo cum honore ad Palatium Londinense uxerunt. Eodem anno Richardus de Lucy Iusticiarius Regni Anglorum, in fensi territorio Cœnobij Canonicorum Regularium fundamenta iecit in ho-em eiusdem Thomæ Martyris.

nno 1179. habitum est Romæ Concilium Lateranense, quod II. Vniuersale iorum vocant. Alexander enim Pontifex compositis tandem cum Impera-Friderico dissidiis, extinctisque aut domitis feliciter schismaticis, tanquam anti temporis scandala resarcitæ vnitatis & veritatis gaudia solenniter cele-rus, inquit Neubrigensis, Generale Concilium Pontificatus sui anno 20. à autem Virginis 1179. 5. id. Martij Lateranis celebrandum instituit, ad quod Orbis Latini Episcopos cum Maiorum locorum Abbatibus euocauit. d 4. mundi partes 4. Cardinales missos fuisse legimus in Appendice ad Sigo-n, vt ex iis Prælatos euocarent. Quorum Nomenclatura in M.S. San-Vi-conscribitur, quamque Io. Picardus in Notis ad Neubrigensem exscrip-e. Illam autem hæc Epigraphe apposita est. 1177. *Concilium Lateranense seu Romanum.*

a ab Incarnatione Domini 1179. Præsidente S. R. E. Sanctissimo Alexandro Papa tificatus eius an. 20. mense Martio, Indictione 15. & 19. die mensis sedata iam na quæ inter Ecclesiam & Imperium occasione Schismatis per Octauianum Hære- aduersus prædictum sanctissimum Papam introductis, & per successores eiusdem i, Guidonem Cremensem, & Ioannem Strumensem diutius perdurantis longo tem-luerat, prædicto Ioanne vltimo Hæresiarcha & Frederico Romanorum Imperato-tatem matris Ecclesiæ redeuntibus sedi præsidente eodem summo Pontifice Ale-sancta & Generalis Synodus in Basilica Lateranensi quæ appellatur Constantina oporum ad hoc ex diuersis mundi partibus conuocatorum. Quorum nomina sub-a sunt.

ra Gallia hi Episcopi in prædicta Nomenclatura leguntur. De Prouincia *Vuillielmus* Arch. Remensis, *Neuelo* Episc. Suessionensis, *Theobaldus* nsis, *Reinoldus* Nouiomensis, *Rogerus* Laudunensis, *Desiderius* Morinen-s Cameracensis. De Prouincia Rotomagensi *Egidius* Ebroicensis. De *Guido Archiep.* Senon. *Ioannes Saresb.* Carnotensis Episc. *Simon* Mel-*thaus* Trecensis, *Willielmus* Antissiodorensis, *Obaldus* Niuernensis. De Bituricensi *Guarinus* Archiep. Bitur. *Girabons* Caturcensis Ep. *Seibran*-ic. San-Brioce-De Turonensi *Radulfus* Andegauensis Ep. *Gaufridus* morbo præpedi-conensis, *Bartholomæus* verò Archiepiscopus Turon. apud Papam & potuit: quem proinde Stephanus Tornac. per litteras De Prouincia ... num Remensem excusauit. Vt legitur in Ep. 45. & 49. Ep. Ademarus ... *Willielmus* Burdeg. Archiep. *Ioannes* Pictauiensis ... iancconensis.

à S. Victore, cuius supra meminimus, lib. 1. aduersus hæreses huius ilium istud appellat *Romanum*, quia nempe Romæ habitum est in Ba-ensi. Alanus quoque de Insulis, vt infra dicetur, illud idem propter nem *Romanum* appellat. Alij *Lateranense*, quia in Lateranensi Eccle-n: vbi teste Rogerio Houedensi Alexander in eminentiori loco cum suis & Præfectis & Senatoribus & Consulibus vrbis constitutus fe-ebdomadæ Quadragesimæ quæ 3. Non. Martij euenit, primum Con-ebdomadæ quæ 2. idus Martij ... brauit. Secundum 4. feria sequentis Hebdomadæ quæ ... Factus est Pres-lue Concilio Vuillielmus Remensis Archiepiscopus ... a. II.

bytet Cardinalis ad titulum S. Sabinæ, & Henricus Abbas Clare-uallensis propter egregiè nauatam in extinguenda hæresi Tolosana operam, factus Episcopus Cardinalis Albanensis.

Huiusce Concilij Canones nonnullos refert Neubrigensis: Mathæus verò Parisiensis summa Capitula 28. quæ nos quoque hisce Annalibus inseremus.

Canones Concilii.

1. *De Electione summi Pontificis*. De qua sic legitur apud Neubrigensem l. 3. c. 3: *Statuimus, vt si forte superseminante zizania inter Cardinales se substituendo Pontifice* non potuerit esse plena concordia & duabus partibus concordantibus tertia pars concordare noluerit, aut sibi alium præsumpserit nominare, ille ab vniuersa Ecclesia accipiatur Episcopus, quia duabus partibus electus fuerit & receptus. Si quis autem de tertiæ partis nominatione confisus, quia de ratione non potest, nomen Episcopi sibi vsurpauerit, tam ipse quàm qui eum receperint, excommunicationi subiaceant, & totius sacri Ordinis priuatione mulctentur: ita vt Viatici etiam eis, nisi tantum in vltimis, communicatio denegetur, & nisi resipuerint, cum Dathan & Abiron, quos terra viuos absorbuit, accipiant portionem. Præterea si à paucioribus aliquis, quàm à duabus electus fuerit ad Apostolatus officium, nisi maior assensus & concordia intercesserit, nullatenus assumatur, & dictæ pœnæ subiaceat, si humiliter noluerit abstinere.

2. *De Hæreticis Albigensibus & diuersis eorum appellationibus*. Canonem verò sic exprimit Neubrigensis. *Sicut ait B. Leo Papa. Licet Ecclesiastica Disciplina Sacerdotali contenta iudicio* cruentas effugiat vltiones, Catholicorum tamen Principum Constitutionibus adiuuatur, vt sæpe quærant homines salutare remedium, dum corporale supra se metuunt iudicium vel supplicium euenire. Ea propter quia in Wasconia, Albigesio & partibus Tolosanis & aliis locis ita Hæreticorum, quos alij Catharos, alij Publicanos, alij Paterinos, alij aliis nominibus vocant, inualuit damnanda peruersitas, vt iam non in occulto sicut alij, nequitiam suam exerceant, sed errorem suum publicè manifestent, & ad consensum suum simplices attrahant & infirmos, eos & defensores eorum & Receptores anathemati decernimus subiacere, & sub anathemate prohibemus, ne quis eos in domo, vel in terra sua tenere vel fouere, vel negotiationem cum eis exercere præsumat. Si autem in hoc peccato decesserint, nec sub priuilegiorum nostrorum, quibuscunque indultorum obtentu, nisi sub alia quacunque occasione aut oblatio pro eis fiat, aut inter Christianos sepulturam accipiant.

3. *De Ruptariis & Brabantiis Prædonibus, qui fideles affligunt*. In Canone Neubrigensis sic legitur. De Brebantionibus & Arragonensibus, Nauarris, Basculis & Coterellis.

Tertius iste Canon apud Geruasium Dorobernensem est de multiplicitate Beneficiorum Ecclesiasticorum, de qua sic habetur. Quia verò nonnulli modum auaritiæ non ponentes & diuersas Ecclesiasticas dignitates, & plures Ecclesias parochiales contra sacrorũ Canonum instituta nituntur adquirere; ita vt cum vnum officium vix implere sufficiant, stipendia sibi vindicent plurimorum, ne id de cætero fiat, districtius inhibemus. Cum igitur vel ecclesia vel ecclesiasticum ministerium committi debuerit, talis ad hoc persona quæratur, quæ residere in loco & curam eius per seipsam valeat exercere. Quod si aliter factum fuerit, & qui receperit quod contra sacros Canones acceperit, amittat. Et qui dederit, largiendi potestate priuetur. Et quia tantum quorundam processit ambitio, vt non duas vel tres sed sex vel plures Ecclesias perhibeantur habere, nec duabus possunt debitam prouisionem impendere: per fratres & Coëpiscopos nostros hoc emendari præcipimus, & de multitudine Canonibus inimica, (quæ dissolutionis & vagationis materiam inducit & certum continet periculum) eorum qui Ecclesiis deseruire valeant, indigentiam subleuari.

Legitur apud eundem alius Canon ordine nonus pertinens similiter ad vacationes Beneficiorum & Expectationes vacationis eorundem: nec abludit ab hac historia, in qua frequens mentio fiet sequentibus seculis de Gratiis Expectatiuis & Reseruationibus Beneficiorum à Curia Rom. introductis. Sic ergo habet. *Nulla Ecclesiastica ministeria seu etiam Beneficia vel Ecclesiæ alicui tribuantur seu promittantur, antequam vacent, ne desiderare quis mortem proximi videatur, in cuius locum & beneficium se credit successurum. Cum enim id etiam in ipsis Gentilium legibus inueniatur inhibitum, turpe nimis est & diuini plenum animaduersione iudicij, si locum in Ecclesia*

Dei futuræ successionis expectatio habeat, quam ipsi etiam condēnare Gentiles homines certauerunt. Cum verò præbendas, Ecclesias, seu quælibet Officia in aliqua Ecclesia vacare contigerit, vel si etiam modo vacant, non diu maneant in suspenso, sed in sex menses personis quæ dignè administrare valeant conferantur: si autem Episcopus vbi ad eum spectauerit, conferre distulerit, per Capitulum ordinetur. Quod si ad Capitulum Electio pertinuerit & infra præscriptum terminum hoc non fecerit, Episcopus secundum Deum hoc cum consilio Religiosorum virorum exequatur. Aut si forte omnes neglexerint, Metropolitanus de ipsis secundum Deum absque illorum contradictione disponat. Præterea Episcopus si aliquem sine certo titulo de quo necessaria vitæ percipiat, in Diaconem vel Presbyterum ordinauerit, tandiu ei necessaria subministret, donec ei in aliqua Ecclesia conuenientia stipendia militiæ Clericalis assignet, nisi talis fortè qui ordinatur, extiterit qui de sua vel paterna hæreditate subsidium vitæ possit habere.

4. *Quod* nullus promoueatur in Episcopum vel ad aliquem ordinis gradum, nisi legitimæ sit ætatis & de legitimo matrimonio susceptus.

. *Ne viuentibus* Personis Ecclesiæ conferantur, nec illis defunctis vltra sex menses vacent.

5. *De appellationibus*.

. *Ne* intra sacros ordines constituti, vel qui Ecclesiasticis sustentantur stipendiis, se immisceant secularibus.

De Treugis statuendis & temporibus Treugarum.

. *Quod* Clerici vnam habeant tantum Ecclesiam, & quod Episcopus si aliquem sine certo ordinauerit titulo, tandiu necessaria inueniat, donec ei in aliqua Ecclesia stipendia assignet.

. *Ne Patroni* vel quilibet Laici Ecclesias opprimant aut Ecclesiasticas personas.

Ne Iudæi vel Sarraceni Christiana mancipia permittantur habere, sed ad fidem isti si conuerti voluerint, à possessoribus suis nullatenus excludantur.

Vt Leprosi excludantur à cohabitatione hominum, Oratorium habeant & proprium sacerdotem.

Ne bona Ecclesiastica in vsus alios conuertantur, nec Decani pro certa pecuniæ quantitate iurisdictionem exerceant Episcopalem.

Et in Electionibus vel Ecclesiasticis ordinationibus consequatur effectum, quod à maioris & sanioris Concilij parte fuerit constitutum.

Quod vsurarij manifesti ad communionem altaris non admittantur, nec Christianam habeant sepulturam. Et agricolæ & viatores & omnia quæ sua sunt, vbique pace & securitate lætentur.

. ordinationes schismaticis factæ, irritæ habeantur & inanes, & beneficia collata reuocentur.

Ne pro Ecclesiasticis instituendis personis, seu mortuis sepeliendis, aut nuptiis benedicendis vel aliis Ecclesiæ sacramentis aliquid exigatur.

Ne viri Religiosi vel quilibet alij Ecclesias vel decimas præsumant de manu Laicorum sine authoritate Episcoporum, & non semel in anno Templarij & Hospitalarij Ecclesias sub interdicto positas aperiant, nec corpora sepelire præsumant.

. quis interuentu pecuniæ habitum Religionis vsurpare præsumat, nec . peculium habeat: nec facti Prælati non nisi pro dilapidatione vel in... degradentur.

Christiani Sarracenis arma vendant, nec patientes naufragium quisquam . præsumat.

Clerici intra sacros ordines constituti continenter viuant, & si illâ incontinentia quæ contra naturam sit, deprehensi fuerint laborare, excommunicentur ... ciantur.

Archiepiscopi Parochias vel Ecclesias visitantes quadraginta vel quinquaginta ... quorum numero sint contenti. Episcopi viginti vel triginta. Legati 20 ... 5. vel 7. Decani duarum euectionum numerum non excedant.

. ne Torneamenta exercere præsumat, & mortui in Torneamentis Christiana . sepultura.

11. ... que Cathedralis Ecclesia Magistrum habeat, qui pauperes

scholares & alios doceat, nec pro licentia docendi aliquis pretium exigat. Hunc Canonem habemus sic expressum.

De Scholastica Præbenda & licentia docendi.

Quoniam Ecclesia Dei & in his quæ spectant ad subsidium corporis, & in his quæ ad profectum proueniunt animarum, indigentibus sicut pia mater prouidere tenetur, ne pauperibus qui parentum opibus iuuari non possunt, legendi & proficiendi opportunitas subtrahatur, per vnamquamque Cathedralem Ecclesiam Magistro qui Clericos eiusdem Ecclesiæ & scholares pauperes gratis doceat, competens Beneficium aliquod præbeatur, quo docentis necessitas sublenetur, & discentibus via pateat ad Doctrinam, & in aliis quoque Ecclesiis restituatur seu Monasteriis, si retroactis temporibus aliquid in eis fuerat deputatum. Pro licentia verò docendi, nullus omnino pretium exigat, vel sub obtentu alicuius consuetudinis ab his qui docent, aliquid quærat, nec docere quenquam expetitâ licentiâ, qui sit idoneus, interdicat. Qui verò contra hoc venire præsumpserit, ab Ecclesiastico fiat beneficio alienus. Dignum quippe esse videtur, vt in Ecclesia Dei fructus laboris sui non habeat, qui cupiditate animi dum vendit docendi licentiam, Ecclesiasticum profectum nititur impedire.

Hic Canon, qui ad Scholas pertinet, valde notandus est. Nam Scholasticam Præbendam in Cathedralibus Ecclesiis instituit, vbi certè non fuerat ante instituta: & Cancellariis seu aliis studiorum Præfectis interdicit omni pretio & mercede pro concedenda licentiâ docendi. Iamque id prohibuerat Alexander initio sui Pontificatus; & tamen M. Petro Comestori singularis priuilegii loco indulserat exigendi facultatem, sed ea lege ne vllus præter eum eo iure gauderet: quam in rem dederat ad Cardinalem S. Grisogoni litteras, vt ante retulimus.

Idem Pontifex Epist. ad M. Richardum de Lucy Episcopum Vvintoniensem, prout refertur in Decretalibus Gregorij IX. sic habet. *Prohibeas ne in Parœcia* (Diœcesi) *tua pro licentia docendi exigatur aliquid, aut etiam promittatur. Si quid verò postea solutum fuerit vel promissum, remitti promissum facias & restitui appellatione cessante solutum, sciens quod scriptum est, Gratis accepistis, gratis date. Sane si quis instituerit Magistros in locis congruis instituere, tibi liceat appellatione postposita ibi aliarum instructioni præficere viros prouidos, honestos & discretos.*

Ibidem vetat pro licentia docendi pecuniam exigi, licet alicubi contraria vigeret consuetudo. *Quanto Gallicana Ecclesia Maiorum Personarum scientia & honestate præfulget & eo cautius nititur curare quæ confundere videantur Ecclesiasticam honestatem, tanto vehementiori dignos esse animaduersione censemus, qui nomen Magistri Scholarum & dignitatem assumunt, & sine certo pretio Ecclesiasticis viris docendi alios licentiam non impendunt. Cum autem hæc praua consuetudo à cupiditatis radice processerit, & decorem admodum Ecclesiasticæ honestatis confundat, mandamus, quatenus consuetudine ipsa de vestris Ecclesiis extirpata, sub anathematis interminatione hoc inhibere curetis districtè præcipientes, vt quicumque viri idonei & litterati voluerint regere studia litterarum, sine molestia & exactione qualibet scholas regere permittantur. Si qui verò huiusmodi prohibitionis vel præcepti extiterint transgressores, eos Officiis & Dignitatibus spolietis.*

Hæc videtur esse constitutio Alexandri de licentiis impertiendis, cuius meminit in Ep. ad Cardinalem S. Grisogoni, quam alibi retulimus: damnat enim prauam consuetudinem Gallicanæ Ecclesiæ, quæ cum Magistros licentiis dandis præposuisset, non vetuerat tamen pro illis aliquid pretij exigere. Et ideo Glossa in hunc locum sic habet. *Consuetudo erat in Ecclesia Gallicana* (& maximè Parisiis) *quod Magistri scholarum sine certo pretio alicui docendi licentiam non concedebant. Papa volens illam prauam consuetudinem extirpare quæ de radice cupiditatis procedit, prohibet sub anathematis interminatione, vt quicunque idonei fuerint regere scholas, sine molestia vel exactione aliqua permittantur. Etsi qui huiusmodi prohibitionis fuerint transgressores, officiis & Dignitatibus suis spolientur.* Ibidem notat Glossa Magistros scholarum inter Dignitates esse accensendos. Sic enim habet. *Item nota Magistros Scholarum dignitatem habere.* Sed absoluamus quæ restant statutorum Lateranensium Capita.

25. Vt Prælati vnam tantum regant Ecclesiam, & quod Patroni ab Ecclesiis in suo fundo constitutis exactiones non faciant.

26. Ne Episcopi seu viri ecclesiastici stare compellantur iudicio Laïcorum; nec Laïci Laïcis decimas conferre præsumant. Hic canon hoc modo exprimitur

Neubrigensem. *Sinè quia Laici* quidam Ecclesiasticas personas & ipsos
Episcopos iudicio suo stare compellunt, eos qui de cætero id præsumpse-
communione fidelium decreuimus segregandos.
n Canones pertinent ad vsuras, quas Ecclesiastici tam liberè tunc exer-
quàm ipsi fœneratores publici.

cce Concilio aiunt nonnullas agitatas fuisse & damnatas quasdam Petri *Hæresis Lombardi.*
di propositiones: sed in acta nihil video relatum. Nam quod scribit Ma-
hunc annum Alexandrum Papam mandasse Vuillielmo Senonensi vt sy-
arisiis coogregaret & malè sonantes Petri assertiones damnaret, ad supe-
os referendum.

erim tamen ea de re Alexandrũ bis ad Guillielmum scripsisse: semel qui-
an. 1173. quo tempore Guillielmus erat adhuc Senonensis Archiepisco-
supra ad an. prædictum 1173. ipsius litteras retulimus. Iterum hoc an-
im materia ista proposita fuisset ad discutiendum, palamque & apertè
cusaretur Petri Lombardi Doctrina, nonnulli Cardinales & Episco-
tur eiusdem Petri Discipuli pro posse repugnarunt, tandemque de-
ienint indignum iniquumque reputantes vexari memoriam tanti ho-
scripta indiscussa notari, quæ plurimi parati erant defendere. Verunta-
M. Gualterus de S. Victore Alexandrum de Concilii sententia dam-
opositionem, *Christus secundum quod homo, non est aliquid, interdixisse*
Magistris Parisiensibus aliisque aliarum ciuitatum Doctrinam eiusmodi
prædictum Guillielmum Remensem tunc Archiepiscopum litteris. Rem sic
rus.

quod Alexander Papa nuper in Concilio Romano parauerat nominatim il-
sententias damnare, quarum argumentis & Arrij & Sabellii & nouerant
recrudesceret, scilicet quod Christus nihil sit secundum quod homo. Quæ
in causam Dei & fidei Christianæ Religionis, quam fouemus & viuimus alie-
mentes non rectè & respondentes dixerunt Venerabili Papæ. Domine alia
tractanda. Tunc Apostolicus. Imo primum & maximum *de fide &*
n est. Quod illi audientes egressi sunt de Consistorio. Quidam etiam
sis Adam exiuit cum illis dicens: Domine Papa ego ei Ecclesiæ &
scholarum eius defendam sententias Magistri. *Quid plura? ces-*
narum garrulitates, Apostolica sede de Roma ita intonante & defi-

S. S. D Venerabili fratri Vuillielmo Remensi Archiepiscopo
egato Sal. & Apostol. bened. *Cum Christus perfectus Deus, perfe-*
est quâ temeritate quisquam audet dicere quod Christus non sit aliquid
mo. Ne autem tanta possit in Ecclesia Dei dici abusio suboriri vel er-
si tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatinus conuocatis Magistris
ium & Remensium & *aliarum circumpositarum Ciuitatum an-*
nathemate interdicas, ne quis de cætero dicere audeat Christum non
quod homo. Quia sicut verus Deus, ita verus est homo ex anima ra-
e subsistens. Datum 12. Kal. Mart.

bit Ioachimum Abbatem Florensis Cœnobij in Calabria li-
ntra Petrum, eumque hæreseos insimulasse, eo quod inter
dixisset. *Quod*
le vnitate siue essentia Trinitatis verba faciens *neque genita*
Pater & Filius & Spiritus S. & illa non est generans Trinitatem in
a enim Abbas opponebat, quod Petrus non communem
m adstrueret, tres videlicet Personas, & illam *quæ sit Pater &*
m manifestè protestans, quod *nulla res est* quamuis concederet
nec substantia, nec essentia, nec natura; vna na-
Spiritus Sanctus sunt vna essentia, vna substantia,

nem idem Ioachim his rationibus & authoritatibus
Mathæo. *Tres sunt qui testimonium dant in Cælo, Pater, Ver-*
s vnum sunt. *Et tres sunt qui testimonium dant in terra, Spi-*
hi tres vnum sunt. Item *Volo Pater vt sint vnum in no-*
Vnde videtur, inquit Mathæus, quod dictus Ioachim

huiusmodi vnitatem non veram & propriam, sed quasi collectiuam & similitudinariam esse fateretur, quemadmodum multi homines dicuntur vnus populus, & multi fideles vna Ecclesia.

Hæc altercatio inter vtriusque authoris sectatores crescens, indecisa remansit à temporibus Alexandri vsque ad annum 1215. sub Innocentio III. a quo libellus Abbatis damnatus est in Concilio Lateranensi III.

DISSERTATIO DE M. ALANO INSVLENSI.

EIdem Concilio Romano interfuisse fertur M. Alanus de Insulis, tantæ olim prædicationis & famæ Professor in Academia Parisiensi, tunc vero Conuersus Cistertiensis. Nempe ille abiectâ docendi prouinciâ se substrahens, ignotus & sublimem mentitus animi magni capacitatem ad Cistercienses pro more multorum Magistrorum se contulerat, & veluti Laico & Idiotæ habitum Monachicum dari sibi postularat: at aliquanto post quis & quantus esset sese prodidisse perhibetur. Cum Abbate enim suo Petro (cui Petrus Blesensis Tractatum de Transsubstantiatione dedicauit, quique postea factus est Atrebatensis Episcopus) Romam profectus & locum Concilij clam & latenter ingressus, vt vidit quosdam Doctores Vualdenses & Albigenses tam subtiliter & acutè hæresim suam tueri, vt Patres Concilij, quid responderent, non haberent, ipse petitâ & obtentâ respondendi veniâ eorum sophismata ingeniose & fortiter confutauit. Quamobrem cum se viderent Doctores illi maximo suo cum dedecore conuictos, eorum vnus qui Alani famam agnouerat, respondit AVT DIABOLVS ES, AVT ALANVS. Quibus ille. NON SVM EGO DIABOLVS, SED ALANVS. Virum tum ibi agnitum seu potius recognitum Alexander Pontifex honoribus Ecclesiasticis cumulare voluit, quos ille non minus generosè respuit, quàm Abbatiam sibi ab Abbate Petro oblatam recusauit. Hæc de illo scribunt aliqui.

Quia tamen variant Historici, deque tempore quo vixit Alanus, non concordãt, præcipuas opiniones referre nõ pigebit. Cõsentiunt fere omnes de eius operibus; de seculo vero & ætate quâ vixit & obiit discrepant, quorum tres præsertim sunt variæ sententię. Prima Trithemij qui ait in lib. de Script. Eccles. eum floruisse sub Alberto Imperatore an. 1300. Trithemium secuti quàm plurimi, Gesnerus in Bibliotheca, Lilius Giraldus Dial. 5. de Poëtis, vbi de Anticlaudiano his verbis. *Est Anticlaudianus contra Claudiani Rufinum liber ab Alano compositus, qui ob multiiugam quam in eo admirabantur Germani Disciplinarum cognitionem,* VNIVERSALIS DOCTOR *est cognominatus. Scripsit hic & de plãctu naturæ & eruditionem quidem præ se fert vbique, sed stylum habet inconditum & inquinatè loquitur. Fuit hic Germanus ex Insulis, præfuitque aliquandiu Lutetiæ per tẽpora Adulphi, & mox Alberti Imperatorum annum circiter 1300. Pene infinita conscripsit.* Videtur hic author nihil vnquam legisse de Alano nostro, quem stylum habere inconditum dicit & inquinatè loqui: cum certum sit paucos fuisse eo præstantiores, non modo iis temporibus quibus vixit, sed etiam consecutis.

Antonius Posseuinus Iesuita ex eodem fonte Trithemiano hauriens, non vltra veritatem scrutatus & sciscitatus ait scripsisse Alanum in 4. libros Sentent. M. Petri Lombardi, Oraculum sacræ scripturæ. De Doctrina &c. Et tandem vixisse sub Alberto Imperatore circa an. 1300. Ioannes Gerardus Vossius idem sentit. lib. de Poëtis Latinis. *Anno, inquit, 1300. sub Alberto Cæsare fuit Alanus de Insulis Teutonicus scriptor operis contra Claudiani Rufinũ. Vnde Anticlaudianus vocatur.* Hic est ille qui vocatur DOCTOR VNIVERSALIS. Idem fere scribit tota recentiorum authorum turba, qui suã sententiam hac quoque coniectura & ratione fulcire possunt, quod M. Vuilhelmus Brito qui sub Augusto Philippo floruit & scripsit, Gualteri & Egidij insignium Poëtarum meminerit, nullam vero vsquam de Alano mentionem faciat: quem certè non præteriisset, si tum inter Poëtas celeberrimus & excellentissimus habitus fuisset.

Contra alij Alanum Insulanum hocce seculo vixisse & floruisse contendunt:

tis ille fuerit, quodque vitæ genus amplexus fuerit, non consentiunt. Scri-
onnulli eum fuisse Monachum Clare-Vallensem, deinde Abbatem Ri-
Gall. *de la Riuor* in pago Trecensi, tum Antissidorensem Episcopum, po-
ad Claram-Vallem rediisse ibique extremos vitæ dies egisse an. 1182.
entetiæ est Aubertus Myræus in Scholiis ad Henricum Gandauensem.
inquit, *Insulensis Gallo-Flander ob multiplicem doctrinam nuncupatus Doctor*
lis, ex Theologo Parisiensi Monachus Clare-Vallensis anno 1139. à S. Bernardo con-
st primus Abbas Ripatorij in Diœcesi Trecensi. Exinde ob pietatem atque erudi-
1151. creatus est Episcopus Antissiodorensis, sed veteris solitudinis desiderio
o 1167. permittente Alexandro Rom. Pontifice ad Claram-Vallem rediit, vt
hronographus Antissiodorensis narrat, & ibidem sub annum 1182. obiit sepul-
n Monasterio iuxta Gosfridum Episcopum Lingonensem. Camuzatus in Notis
bus ad Chronicon Antissiodorense *dicit hodieque in Ripatorio adseruari Te-*
Alani scriptum an. 1182. Idem aiunt Sammarthani fratres in Gallia Chri-
n quoque Historia Cisterciensis. Camuzatus quidem hæc habet ad
Chronici Antissiod. *Ripatorium*, Lariuour, *Cœnobium est Cisterciensis*
leucis ab vrbe Tricassina distans, in quo hodieque asseruatur Testamentum Ala-
n. 1182. cuius etiam sepulchrale monumentum adhuc visitur in Ecclesia Cla-
Monasterij, vbi perperam in tabula iuxta tumulum appensa est notatum ipsum
i.

dreas in sua Bibliotheca Belgica duos ponit Alanos: vnum Insulis in
iæ oppido oriundum, primo Monachum Claræ-Vallensem sub. D.
inde primum Abbatem Ripatorij, demum anno 1151. Episcopum
sem; postremò prioris solitudinis desiderio tactum anno 1167. Epis-
isse, ad Claram-Vallem rediisse, ibidemque obiisse an. 1182. & in-
cripsisse vitam S. Bernardi. Alterum vocat etiam *Alanum de Insulis*
Doctorem & Parisiis ait scholæ Ecclesiasticæ plures annos præ-
rem Vniuersalem appellatum fuisse contendit, deque eo dici
sufficit vidisse Alanum. Id autem iste author de duobus Ala-
or, vt duas conciliet opiniones: aliorum quidem existimantium
m Ripatorij hoc seculo vixisse, & aliorum, qui sub Alberto Im-
num floruisse contendunt.
e seculo sub Ludouico Crasso, Ludouico Iuniore & Philippo
Alanum primò Monachum Clare-Vallensem, deinde primum
m à B. Bernardo constitutum, eundemque an. 1151. Antissiodo-
n factum. Nam ita scribit Robertus Chronographus Antissiod.
um vidit & nouit. *Anno 1151. obiit Hugo Antissiodorensis Episco-*
ientia clarus, cui successit Alanus Ripatorij primus Abbas. Et ad an.
tus dimisit Episcopatum suum, cui successit Willielmus Antissiodo-
rarius & Senonensis Archidiaconus, frater ante Hugonis eiusdem
s. Tunc erat Robertus annos natus vndecim.
um scribit Anastasius IV. Pontifex Max. an. 1154. Anastasius
ratri Alano Antissiodorensi Episcopo. Item in quadam Charta In-
ionis inter Episcopum Antissiodorensem & Comitem Niuet-
. sic legitur. *Ego Alanus Dei Gratia Antissiodorensis Episcopus &*
Niuernensis notum esse volumus, &c. Item in Titulo quodam
irmationis pro Abbatia S. Mariani Antissiodorensis an. 1163.
e Trinitatis Ego Alanus Antissiodorensis Episcopus, &c.
ius Monachus, Abbas & Episcopus fuerit idem cum M.
& Polyhistore, quem Doctorem Vniuersalem vocarunt,
Iuidē Recentiores & inter alios Nicol. Camuzatus Cano-
s in Miscellaneis Historicis sic scribens. *Ad dexteram Go-*
opi (qui similiter abdicato Episcopatu an. 1163. ad Cla-
hus fuerat, rediit) *versus chorum Monachorum iacet D. Ala-*
dam Ecclesiâ oppidi famosi in Flandria, quod Insula
ucatus, sub B. Bernardo in hac Clara-Valle habitum
ca primus Abbas factus est Monasterij, quod Riparo-
ij.

» rium nominatur, cui per annos 12. præsidens Domino cooperante satagit, vt per-
» sonis vtilibus & possessionibus necessariis, videlicet grangiis, siluis, agris, pratis &
» pascuis idem Monasterium ditaretur. Anno verò nouissimo vitæ B. Bernardi ab
» Ecclesia Antissiodorensi in Episcopum concorditer est electus.... Peractis de-
» mum in Episcopatu 13. annis de licentia sedis Apostolicæ cessit Episcopatu & ad
» suam rediit Claram-Vallem. Mansit autem in Clara-Valle in Domo S. Bernar-
» di post decessum D. Godefridi Lingonensis Episcopi multum exercitatus, in ne-
» gotiis Ordinis pariterque Ecclesiasticis, D. Abbati Pontio successoribusque eius
» vsque ad Petrum Venerabilem Abbatem Claræ-Vallis VIII. non mediocriter
» necessarius fuit.

Verum nullus è veteribus authoribus quod sciam, hunc Alanum Episcopum scribit Insulanum fuisse. Non Robertus Antissiodorensis, qui eo Episcopante natus est & adoleuit. Non Otho de S. Blasio, qui eodem seculo floruit. Itaque crediderim duos fuisse hocce seculo Alanos, vnum Monachum Claræ-Vallensem sub Bernardo, de quo satis multa supra dicta sunt: alterum Insulanum in Academia Parisiensi professorem, Poëtam eximium, omnisque litteraturæ virum, & authorem denique Anticlaudiani & aliorum operum quæ eius nomine circumferuntur.

Ac primum ipsemet Alanus disertis verbis declarat se in Flandria apud Insulam natum: sic enim ille lib. 5. Commentariorum in Prophetias Ambrosij Merlini fol. 198. editionis recentioris Antuerpiensis. *Vidi & Ego in Flandria cum puerulus adhuc essem, apud Insulam vnde natus fui, fœminam quandam maleficam, quam maleficio suo comprehensa....... Tempus illud fuit, quo Comes Theodoricus ab Insulanis hominibus, Gandensibus quoque atque Brugensibus aduocatus erat è terra sua in Flandriam tanquam legitimus Flandriæ hæres.* At Theodoricus ille cognomine *De Alsatis*, filius Theodorici strenui Lotharingiæ Mosellanæ Ducis filius, accersitus & electus est Comes Flandriæ an. 1128. vel 1130. vt legitur in Annalibus Flandrensibus: quo tempore puerulus adhuc erat Alanus. Demus fuisse octennem aut decennem, non videtur idem esse cum Alano Claræ-Vallensi qui anno 1139. Abbas Ripatorij constitutus est: tunc enim Alanus noster vix attigerat vigesimum suæ ætatis annum. Cui ætati Abbatia tum primum regenda & instituenda non conuenit. Deinde vix dicas quandonam studuisset, tamque multa opera edidisset, vir in Abbatiæ, deinde in Episcopatus regimine occupatissimus?

Quod verò Alanus noster in Academia Parisiensi docuerit, satis clarè innuere
» videtur Otho de S. Blasio Abbas in Hercinia silua, scriptor coætaneus, qui nempe florebat an. 1190. quique appendicem scripsit ad lib. 8. Chronicorum Othonis Frisinghensis, incipiens ab anno 1146. quo scribere desiit Frisinghensis, vsque ad an. 1210. Ille autem expressissimè meminit Alani & Anticlaudiani his verbis. *His temporibus Petrus Cantor Parisiensis & Alanus & Præpositiuus Magistri claruerunt.* Horum prior Librum Distinctionum, lib. Psalmorum, Euangeliumq; vnum ex
» quatuor per continuas glossas subtiliter compilauit, & præter hæc alia multa. *Alter*
» *verò multa* conscribens exposuit: inter alios librum, qui intitulatur *Anticlaudianus*
» & Regulas cœlestis vitæ, & contra hæreticos, & librum de vitiis & virtutibus, &
» de arte prædicandi, librumque suorum, & multa alia sana & Catholica conscripsit.
» Iisdem temporibus Lambertus Mediolanensis librum qui sic intitulatur *Frumenta*
» *cœlestis messis* & ita incipit, *Colligite frumenta ne pereant*, quantitate & subtilitate
» insignem scripsit.

Accedit Henricus Gandauensis Doctor Parisiensis & Sorbonicæ Domus, vt aiunt alumnus, qui ante annum 1270. studebat Parisiis & obiit Tornaci an. 1293. Alanum istum nostrum reponit in serie virorum Illustr. qui hoc seculo floruerunt, ab anno scilicet 1110. ad an. 1200. & de eo sic scribit. *Alanus Insulis oriundus Liberalium artium peritus Parisius Ecclesiasticæ scholæ præfuit & ingenij sui monumenta relinquens scripsit Summam ad prædicationis officium vtilem. Et quia metro multum claruit, scripsit metricè Poëticen excogitata materia de viro optimo & in omnibus perfectissimo: quem librum vocauit Anticlaudianum, &c.* Quid contra horumce virorum authoritatem afferri possit, non video. Quo pacto enim vterque meminisse potuit Alani & Anticlaudiani, si vtroque posterior fuit Alanus? quis credat Henricum Gandauensem repositurum eum fuisse inter viros Illustres huius seculi vndecimi,

tempore florentem vidisset in scholis Parisiensibus Alanum?
le Gaspar Barthius in Notis ad Gnillielmum Britonem ad vers. 546. *Ericio &c.* disertè agnoscit Alanum inter authores huius seculi: sic enim ille. *Cum-quadam* scripta illis adiice præter propter tempora Britonis nostri ab Ala- "
6. Commentariorum in prophetiam Merlini. Dixi æun hoc authorem il- "
ipsisse, cui qui contradicunt, errant, cum sub annum 1194. expressim eundē "
t Otho de S. Blasio, additione ad Frisinghensem c. 40. etiam Anticlaudia- "
s commemorans. Opera autem viri digna quæ editione sunt, mirum cur "
s lateant, cum multo minoris frugis quotidie clathros perrumpant. Non "
m tantùm ea quæ à Catalogorum scriptoribus memorantur: sed ipsemet "
ntem Commentarium de ratione Metrorum & syllabarum in Bibliothe- "
nsi cum testimoniis authorum adscriptis, cuius nullum meminisse No- "
rem memini.

ers. 51. lib. 7. Latere plano &c. *In Cæsura negligit syllabam, ut singulis pagi-nis. Et in Anticlaudiano opere circa eadem hac tempore scripto Alanus Insula-lis Doctor dictus, quem apud Cistercium anno 1202. mortuum adnotat Author ...ud Meyerum Belgicum indigitant.*

lius Chronici Belgici scribere desiit anno 1475. ait autem ille Alanum ciensis obiisse an. 1102. (error irrepsit certè in numeri notam, repo-anno 1202. quia paulò post dicit annotans obiisse Guidnnem Canto-... ait cum disputasse contra Albigenses & Waldenses, qui non-... 1150.) *Anno 1202.* inquit, *apud Cistercium* mortuus est hoc "
... Insulis Doctor ille famosus Scriptor Anticlaudiani, qui in "
... quandam prædicandi, & contra Albigenses, Vvaldenses, "
... libellum edidit succinctum ad Vvillielmum Montis-Pes- "
um.

... de quo loquitur Author Chronici, diu latuit in tenebris; ... Papyrij Massonij prodiit in lucem Parisiis an. 1612. in ... habet Alanus. *Amantissimo Domino suo Vvillelmo Dei Gratia ... Principi*, quem non solum Generosi Generis titulus insignis, ... morum generositas præinsignit; *M. Alanus* in omnibus & "
... suum. Cum inter vniuersos mundi Principes te videam spe- "
... fidei Christianæ, ne Nauicula Petri inter tot tumultuan- "
... cellas deserere uideatur, hoc opus de fide Catholica conscri- "
... deuoueo consummatum.

... ille Montis-Pessulani Dominus, cognomento *Sibylla* voca-... Comiti Tolosano aduersatus est, & Tolosam cum Anglis ... xandum III. excepit an. 1162. & anno 1174 Mathildem Ema-... Constantinopolitani filiam duxit vxorem; Catholicæ fidei as-... Albigenses Hæreticos, vt legitur in Historia Oxitana Obiit au-... quo Alanus. Eiusdem quoque Pater Guillelmus vocabatur, ... Clare-Vallensis induisse Monachum: sic enim ille in vita B. ... *aures famam credimus peruenisse viri Venerabilis Guillelmi, ... Monachus de-... Dominus, nunc verus Christi pauper & humilis ... randis-Silua vocatur. Ipsius relatione didicimus, &c.* Illa autem ... Diœcesis Tolosanæ fundata est an. 1144.

... Alanus opus suum contra Vvaldenses dedicauit, de quibus ... bis. *Quomodo litteras mutant Waldenses; qui non didicerunt? ... non prædicare; qui solum intellectum habent sacræ Scripturæ, quia missi non sunt.* Et alibi meminit Concilij Lateranensis; ... *Isti*, inquit, *Vvaldenses qui sub pœna excommunicationis & ..., imò contra totam Ecclesiam prædicant, quibus iniunctum est à ... ntensi excommunicationis subiacent. In Concilio enim Latera-... nicationis lata est, unde eis etiam communicandum non est, ... b Ecclesia præcisi sint.*

... libellos suos contra Vvaldenses edidisse post celebrationem ... am vt infra dicemus, iussus fuit ab Alexandro Papa contra ... est quod quis dicat Vvaldenses diu regnasse, atque ita

Alanum licet hocce seculo non vixerit, potuisse tamen contra eos scribere: nam in prologo ait nouos hæreticos suo tempore fuisse exortos, *Nostris vero temporibus,* inquit, *Noui Hæretici.* At tempore Alberti Imperatoris, nempe an. 1300. iam erant obliuione sepulti Vvaldenses, Patetini & alii Hæretici, quos in libello suo commemorat Alanus.

De Merlini Prophetia.

Omnia igitur cum temporibus & scriptis Alani planè consentire videntur. Nam hocce seculo orti Vvaldenses & Albigenses: contra eos habitum est Lateranense Concilium, & in eo damnati sunt, vt supra docuimus. Contra quos Alanum scripsisse testis est Otho de S. Blasio Author coætaneus. Vvillelmus Montis Pessulani Dominus assertor fidei Catholicæ fuit acerrimus. Adde Commentaria quæ Alanus edidit in Prophetias Merlini, quæ de Francia deque Angliæ excidio mira vaticinabantur.

Fuit is Ambrosius Merlinus Anglus circa annum Christi 440. scripsitque Diuinationem seu obscurarum prædictionum libros, quos Gaufridus Monemuthensis de Anglico transtulit in Latinum: & ex Latino Clarotonus in Rythmos Gallicos, vt docet Balæus. Hoc autem seculo frequens Merlini mentio recidit propter Anglorum Regum aut tyrannidem, aut bella intestina, aut captiuitatem. Vnde multi litterati viri coniecerunt fore vt anglicanum breui corrueret Imperium. Maximè verò post mortem Thomæ Cantuariensis, cum filii in Patrem conspirarunt, filiorumque partes fouerunt Rex Francorum Ludouicus & Comes Flandrensis. Inter cæteros verò Alanus noster Commentaria scripsit in Diuinationes Merlini, & omnia malorum genera ipsumque excidium Angliæ vaticinatus est in gratiam Principis sui Comitis Flandrensis, qui Henrico II. Patri aduersabatur. Item Ioannes Saresberiensis eidem Prophetiæ animum adiunxit odio eiusdem Henrici Patris, qui Thomam Archiepiscopum persequebatur. Sic enim ille Ep. 167. *Instat tempus, vt aiunt, quo aquila rupti fœderis iuxta Merlini Vaticinium frenum deauraturaest, quod Apro eius datur, aut modò fabricatur in sinu Armorico.* Et Ep. 272. *Fretus tamen est oraculo Merlini qui nescio quo repletus spiritu perhibetur ante aduentum.* At Petrus Blesensis, qui contrariarum erat partium & Henrici Patris causam partesque tuebatur, Merlinum vocat *Magum & Cacodæmona ex incubo Dæmone natum.* Cuius nempe Prophetia Aduersarii & hostes Regis ad fascinandas & infatuandas populi mentes abutebantur.

Verum euentum tandem habuit illa in Ioanne rege Henrici filio, cuius miserrimum statum, Angliæque subuersionem describit Vvillielmus Brito in sua Philippide: qua de re nihil Alanus noster, quia initia tantum Regni Ioannis videre potuit.

Sed quæ demum fortuna fuerit Alani, quæ & qualis conuersio operæ pretium est inquirere. Authores huiusce tertiæ opinionis aiunt eum è Parisiensibus scholis migrasse ad Cistercienses & Conuersi nomen habitumque sumpsisse, atque apud eos etiam obiisse. De eo sic habet Menologium Cisterciense ad 3. Kal. Feb. *Cistercij in Gallia B. Alanus Conuersus, qui cum omnia complexus animo studia fuisset, ideoque obtinuisset nomen Doctoris vniuersalis atque summa cum laude scholis Parisiensibus præfuisset, Diuina reuelatione tactus habitum Conuersorum in Cistercio induit, oues pauit, & aliis abiectissimis occupationibus se exercuit, vbi cum diu ignotus lateret, tandem in Concilio Romæ celebrato magno omnium applausu cognitus dignitates sibi oblatas respuit, & in sanctæ humilitate perseuerans obdormiuit in Domino.* In quem locum Scholiastes per Concilium *Romanum* intelligit *Lateranense* quod anno 1215. celebratum est ab Innocentio III. sed malè. Patet enim ex iis quæ diximus & quæ infra dicemus, hoc intelligendum esse de *Lateranensi* cui præsedit Alexander an. 1179. in quo nempe Vvaldenses & alij Hæretici causas suas & rationes exposuerunt, & quibuscum decertauit Alanus, vt ex Chronico Belgico constat: ac præterea ex hoc Mathæi Bon-homme testimonio, qui Commentarium edidit in Parabolas Alani an. 1501. in quo quæ causæ fuerint eius ad Cistercienses conuersionis, commemorat his verbis.

Causa Conuersionis Alani Doctoris Vniuersalis.

» Author istius libri vocabatur Alanus, de quo legitur, quod cum quadam die stu-
» deret Parisius, sciens septem artes liberales nec non *Leges atque Decreta*, suam scien-
» tiam proposuit exponere & in aliquem fructum redigere seu explicare. Et cum in
» crastinum de tota Trinitate prædicare vellet & scientiam & notitiam veram de

...dis audientibus exhibere, ipso pergente ad spatium prope Ripariam quan-
...gitans qualiter opus propositum complere posset, quendam puerum repe-
...tenens vnum cochlear in manu fecerat vnam paruam foueam, modicum
...aqua, & hauriens aquam cum suo cochleari portabat ad foueam quam
... & instanter sicut puer apposuerat aquam in fouea, aqua in terra intrabat,
...us erat arenosus. Quod videns *Alanus* dixit puero. O puer quid hic agis?
respondens dixit. *Totam istam Ripariam in foueam meam ponere proposui, nec ... vsque propositum meum adimpleuero.* Cui Alanus, quando putas fecisse?
...m licet sit puerile, tamen est impossibile tibi. Cui puer. *Hoc citius fecero, ... propositum tuum adimpleueris.* Et Alanus respondens dixit. *Quid enim propo-*
Et puer dixit. Tu proposuisti cras declarare totam Trinitatem per tuam scientiam ...tione, quod est magis impossibile tibi. Quod audiens Alanus multum ter-
...rsus domum & dicta pueri in se memorans, multumque dolens & tri-
præsumptionem siue arrogantiam recognouit.
...nte verò die crastina & hora prædicationis, vbi multitudo magna po-
congregata, Alanus adscendens Cathedram dixit loco Thematis. *Suffi-*
...idisse Alanum. Quibus verbis dictis descendit de Cathedra & abiit.
...is populus, non modicum stupefactus fuit. Hoc facto Alanus vere-
...usus pergere nolens *Parisius*, transiuit Burgundiam & in quadam Ab-
...ium nomine Pastor ouium fuit & deinde fuit Conuersus ipsius Ab-
...dum Laici. Hæc est ratio & causa Conuersionis. Consequenter vero
...entator narrat, quomodo Romam profectus fuerit, Hæreticos confu-
Alano tandem recognitus fuerit.
...od Romæ quidam Heretici aduenerant, qui per sua argumenta
...gizationes totam fidem catholicam subuertebant: quapropter Pa-
...mnes Prælatos, Abbates, Doctores & Clericos totius Christianitatis
..., quatenus dictos Hæreticos confunderent. Quod Abbas Magister
...lano relicto in Abbatia voluit Romam pergere. Tum Alanus qui
...tperauerat, dixit Magistro suo, *ô Domine*, me tæder hic stare, &
...batiam non exiui: quapropter humiliter deprecor vt vobiscum
& bene seruiam vobis, optimèque pensabo de equis. *Tunc Abbas*
...xit secum Alanum. Adueniente autem die disputationis Abbas
...um disputationis, cum quo Alanus voluit intrare. Cui Ab-
... ad Hospitium & pensa de Equis, quia locum istum non
...pter custodes & clientes hic existentes, qui non sinunt in-
...s & magnos Clericos, & posses verberari. Cui Alanus di-
...t vt intrem, & supponens se Clamydi seu Cappæ sui Magistri
...ium, & ipse sedens ad pedes sui Magistri audiuit disputationem.
...ponentes Quæstiones Christianos superauerunt & vicerunt.
...us exiuit latebras dicens Magistro suo *Iube Domine benedicere.*
...s dixit Alano, *Sile miser quid vis facere?* Tunc Alanus intra-
Iube Domine benedicere vsque ad tertiam vicem. Quod videns
...rguere. Et Alanus recitans Quæstiones per dictos Hæreticos
...fudit illos. Quod videns Hæreticus confusus dixit, *Tu es*
...Cui Alanus. *Non sum Diabolus, sed Alanus.* Tunc Abbas Ma-
...suam dignitatem donare, quam Alanus suscipere noluit.
...batem fuit sibi concessum, vt duos Clericos haberet in di-
...ici libros quos ipse dictaret, sub se scriberent. Vbi plures
...s fecit istum qui incipit, *A Phebo Phœbe.* Alano verò mor-
...ictâ Abbatiâ super cuius tumulo scribuntur isti versus.

...hora breui tumulo sepeliuit,
...otem, totum sibi subdidit Orbem,
...s dare vel retinere nequiuit.

...c nostrum vno seculo & amplius posteriorem faciunt,
...eius tumulo fuisse inscriptos.

Alanum brevis hora brevi tumulo sepeliuit,
Qui duo, qui septem totum sibi subdidit Orbem.
Labentis sæcli contemptis rebus egens fit.
Mille ducenteno nonageno quoque quarto
Christo deuotus mortales exuit artus.

Eum autem non negant interfuisse Lateranensi Concilio, sub Innocentio an. 1215. celebrato, eiusque ætatem faciunt centum decem annorum: & ne id incredibile videatur, probant exemplo Ioannis de Temporibus qui vltra 300. annos vixisse fertur, & aliorum quorundam qui plus centum annis vixerant. Neque: & quæ satis euidenter ex dictis refelluntur. Nam cum ipse disertè fateatur se natum apud Insulam, se puerulum cum fuisse, cum Theodoricus ab Alsatia in Flandriam euocatus est (euocatum autem videamus circa an. 1130.) Otho de S. Blasio scriptor huius seculi & Henricus de Gandauo eum adscribant inter authores, qui seculo duodecimo ab anno 1100. vsque ad annum 1200. floruerunt, nihil omnino dubij superesse videtur.

De Doctrina Alani

Cæterum quod ad Doctrinam eius spectat, multa edidit opera, quæ eius eruditionem, facundiam & reconditam sapientiam manifestant. Prodierunt in lucem eius commentaria in Prophetias Merlini an. 1608. Franco-Furti typis Ioannis Spiegij in 8. cum hoc titulo *Prophetia Merlini Ambrosij.... vna cum 7. libris Explanationum in eandem Prophetiam Excellentissimi sui temporis Oratoris, Polyhistoris & Theologi Alani de Insulis, Germani, Doctoris Vniuersalis & Academiæ Parisiensis ante annos 300. Rectoris Amplissimi.* Nuper verò prodierunt in lucem eius Opera Antuerpiæ operâ & studio R. D. Caroli de Visch Prioris Cœnobij B. Mariæ de Dunis Sacræ Theologiæ Professoris apud *Guillelmum Lestennium & Engelbertum Gymnicum sub Pellicano aureo* an. 1654. Operibus autem istis præfixus est hic titulus.

" Alani Magni de Insulis Sacræ Theologiæ Doctoris, cognomento Vniuersalis ex
" Glorioso Scholæ Ecclesiasticæ Parisiensis Moderatore Humilis Cisterciensis
" Conuersi Opera Moralia, Parænetica & Polemica quæ reperiri potuerunt. Quorum pleraque nunc primum ex antiquis M. S. Codicibus eruta luci dantur, alia
" typis olim edita collatione facta cum Exemplaribus M. S. correctiora variéque il-
" lustrata proferuntur.

Robertus Holkot S. Theologiæ Doctor Ordinis Prædicatorum qui florebat an. 1349. teste Bellarmino in lib. de Scriptoribus Alanum hunc nostrum, Magnum Alanum vocat: de Sodomitico enim vitio agens sic habet. *Contra istud flagitiosum & nefandissimum Sodomiæ vitium fecit librum de Planctu Naturæ Alanus Magnus de Insula Doctor S. Theologiæ famosus metro & prosâ compositum scientificè multum & curiosè.* Nimirum hunc librum de Planctu seu complanctu Naturæ ad imitationem Boëtii de consolatione Philosophiæ, metro & prosâ conscripsit Alanus, & in eo præsertim Sodomiticum vitium perstringit.

Quantopere autem ille in artibus excelluerit, commodius in Synopsi referemus. Nunc placet ex opusculo Theologico quod aduersus Waldenses & Albigenses composuit, pauca seligere; tum vt quod de eius ætate supra dictum est, confirmetur, tum vt pateat quàm eleganter & subtiliter de *Transubstantiatione* disseruerit. Quod vocabulum Hæretici dicunt primò vsurpatum in Concilio Lateranensi an. 1215. cum tamen & Algerus & Alanus & Petrus Blesensis eodem vocabulo in eadem significatione vsi sint. Sic igitur ille post præmissum hunc titulum. *Præmissarum solutio, quod Panis mutatur in Corpus Christi.*

Doctrina Alani de Transsubstantiatione.

Primæ obiectioni respondemus, quod alia est mutatio, *alteratio & alteritas.* Alia *Transsubstantiatio.* Alteratio dicitur illa mutatio quæ fit secundum varietatem accidentium in eodem subiecto. Vt cum subiectum primò sit album, consequenter
" incipit esse nigrum: & secundum hanc mutationem concedimus quod album
" erit nigrum, & quod album incipiat esse nigrum & fieri nigrum. Sed non conce-
" dimus, quod de albo fiat nigrum vt album intelligatur de materia nigri.... In tali
" mutatione manet subiectum, non manent accidentalia, sed substantialia.
" *Alteritas* verò est illa species mutationis, in quâ manente eadem materia non
" manent substantialia. Quæ mutatio facta est in Cana Galileæ, quando mutata est
" aqua in vinum. Aquâ enim mutatâ in vinum mansit materia. Eadem enim fuit

aquæ & vini, sed quædam substantialia mutata sunt. Substantiale enim
aqua erat, aqua desiit esse, & illud quod vinum est, vinum incipit esse.
accidentalia mutata sunt. Secundum hanc mutationem dicitur, quod
a factum est vinum, & quòd aqua mutata est in vinum, nec futura fuit vi-

ubstantiatio illa est species mutationis secundùm quam mutatus & materia
antialis forma, sed remanent accidentalia, id est accidentia. Vnde dicitur
stantiatio, quia nihil de substantia remanet, vel quantum ad materiam, vel
ad substantialem formam. Talis mutatio fit in consecratione panis. Pa-
ita mutatur in Corpus Christi, quod nihil de materia panis remanet, &
lia etiam non remanent, sed quædam accidentalia, vt rotunditas, sapor
am. quia tota mutatur substantia in corpus Christi, non augetur, quam-
iens panis in Corpus Christi mutetur. *Panis enim qui in Corpus Christi*
remanet in Corpore Christi, nec remanet Corpus Christi & ideo non augetur
sti. Duæ enim species augmenti sunt. Vna quæ fit per partium exten-
per additioné. *Per additionem*... Crescit acetous. Per protensioné cres-
m crescit quod aliquid in ea addatur, sed quia mediante calore & hu-
duntur partes. Secundum quam augmenti speciem multiplicati sunt
ibus Dominus refecit quinque millia hominum. Ergo quia corpori
, nec partes eius protenduntur. Secundum panis mutationem quod
sti non augetur. Secundum hanc mutationem dicimus etiam quod
r in Corpus Christi & conuertitur. Et similiter omnia verba signi-
ionem concedimus. Et ideo dicimus, quod panis fiet Corpus Chri-
Corpus Christi sicut Domus ista fit, nec tamen incipit esse vel est.
m quod panis desinit esse, nec tamen corrumpitur. Non enim de-
turalium infirmationem: sed per miraculum. Nec mirum si Cor-
antæ quantitatis existens intrat in os hominis cum iam glorifica-
at aliquam distantiam in loco. Dicimus etiam quod de pane non
isti. *De* enim notat materiam, & panis non est, nec erit materia
i.

us, quod Corpus Christi comeditur & dentibus atteritur, id quod
anet & indiuisibile. Et cum Corpus Christi dicitur diuidi vel
formam panis refertur, quàm ad Corpus Christi. Fractio enim
est in Corpore Christi, sed potius in forma panis. Nec mirum
nia de nihilo, faciat accidentia esse sine aliquo subiecto.
unt, quod in altari est panis post consecrationem, quia ibi prius
est forma panis, respondemus quod verè ibi fuit panis, sed mu-
Christi & forma remanet sub qua latet Corpus Christi. Et hoc
Vna est, *quia fides non habet meritum, cui humana ratio præbet expe-*
Christianus abhorreat comedere Redemptorem suum. Tertia
rent nobis dicentes *vos comeditis Dominum vestrum.* Vide-
ædam res mutantur in alias: & tamen quædam proprietates
, vt quando vinum mutatur in acetum, remanet ibi siccitas,
ma vnius rei latet alia. Vnde frequenter Angeli leguntur la-
rma, non tamen erat humana forma in Angelo.
risti in altari est & in alia forma id est in humana, & sub alia
rma panis. Præterea accidentia quæ remanent, sine sub-
ui omnia creauit ex nihilo, potest facere vt accidentia sint
qui accidentia ita creauit, vt in subiecto essent, potest fa-
t. Quod enim hoc modo vel alio modo sunt, à Deo est.
quod Calor & Sapor est in forma panis, & ita miraculo-
nte.
r de ipsa forma in quo sit, cum & ipsa forma sit accidens.
cidentia ibi esse propter *Transsubstantiationem*, sed vi-
nde non dicunt ibi esse albedinem, vel rotunditatem,
linem & Sacramentalem rotunditatem, id est talia vi-
o. Nec dicunt ibi esse præstigium sed Sacramentum.
s fallacis visus. Vna est quando non videmus quod

presentatur, quod dicitur *Acrisia*, id est *Auidentia*. Quâ percussi sunt illi,
» oculis præsentatur: & qui in Emaus Christum videbant & non cognosce-
» qui quærebant Elisæum: & dicitur *præstigium*, quando Arte Magicâ ita perstringuntur
» bant. Alia est quæ aliquid esse quod non est, nec videatur esse quod est. Et ita fit
» oculi, vt videatur aliquid esse quod non est. Alia verò est quæ fit *ad instruendum* & *in Sacramen-*
» à Magicis ad decipiendum. Alia videbatur Prophetis ea videre quæ non videbant. Vnde &
» *tum*. Iuxta quod videbatur olla succensa ab Aquilone. Similiter sapor & color viden-
» Hieremiæ videbatur olla succensa, nec tamen ibi est præstigium, quia hoc non fit ad
» tur esse in Sacramento altaris, sed potius ad instruendum & in Sacramentum. Et quid *iremus*
» decipiendum, sed potius verborum illorum? vnica est in his responsio, quod in miraculo
» per anfractum verborum illorum ratio.
» non est quærenda ratio.
» *Dicimus* etiam quod forma illa diuiditur in partes. Sicut prius Corpus Christi
» totum & integrum latebat sub forma integra: id est sub singulis portionibus illius
» hostiæ fractæ latet idem Corpus totum & integrum sicut in speculo integro vna
» apparet imago. Eo autem fracto & in singulis portionibus eadem forma apparet.
» *Dicimus* etiam quod sub minima illa forma latet totum Corpus Christi, quia
» cum iam glorificatus sit, tantæ subtilitatis est, quod non facit distantiam aeris ad
» aera, & non potest iacere in paruo loco & tamen mẽbra distincta sunt. Corpus au-
» tem suum dedit Discipulis suis tale quale habuit, id est miraculosum. Miraculo-
» sum, quod Corpus tantæ quantitatis intrauit per angostum os comedentis: quo
» enim miraculo natus est in vtero Virginis: & quo miraculo super mare siccis pe-
» dibus ambulauit, eodem miraculo intrauit in os comedentis. Dicimus etiam
» quod si quis celebrasset sacramentum Eucharistiæ Romæ in die Passionis, quod
» Christus Romæ existens pateretur in Hierusalem: sicut si aliquid incipit esse, in
» hoc momento incipit esse.
» *De mure* qui accedit ad pixidem. *Dicimus quod non comedit Corpus Christi, sed*
» *formam illam, & miraculosè cedit in nutrimentum forma panis, ac si esset substantia panis.*
» Nec mirandum, cum & in naturalibus videamus quod aliquis inebriatur solo o-
» dore vini. Legimus etiam quod quidam populi pascuntur solo odore pomorum.
» Sunt tamen qui dicunt quod nihil comedit, sed videtur quod comedat: & sic
» miraculosè fit saturatio, ac si aliquid comedisset. Calice autem pleno sanguine
» Christi alius liquor non potest infundi illo manente, quamuis sanguis non faciat
» distantiam aeris ad aera: species enim vini sub qua latet sanguis, implet locum &
» implet Calicem. Sicut miraculosè Corpus glorificatum locum non implet, sic
» species vini locum implet miraculosè. Illud autem quod Christus ait, omne quod
» in os intrat, intelligendum est de cibo materiali non spirituali. Sicut enim mate-
» rialis vadit in secessum, ita spiritualis in mentis excessum. *Iste enim cibus ventris,*
» *ille mentis. Tandiu autem est Corpus Christi in ore comedentis, quandiu sapor sentitur, nec*
» *trahitur in ventrem secundùm viam aliorum ciborum, nisi sola species panis.*

Sequenti art. quærit, vtrum sit articulus fidei panem *Transsubstantiari* in Corpus Christi; & soluit Hæreticorum obiectiones qui negabant illud esse de fide. Quamobrem vero Alanus de hac materia scripserit, satis patet ex Historia huiusce temporis & seculi. Nam vt legitur in Chronico Antissiodorensi, cuius Author eodem tempore florebat, *Publicani*, vel *Cathari* vel *Paterini*, quos *Populicanos* vulgo vocabant, *Christi abnegabant Sacramenta*: quapropter Alanus de omnibus Sacramentis egit via & methodo Catholica, vt eos confunderet, præsertim verò & accuratius de sacramento altaris, quod maiore vi & conspiratione ab illis impugnabatur.

Doctrina Petri Blesensis de Transsubstantiatione.

Eodem quoque tempore florebat & scribebat M. Petrus Blesensis, qui eandem Doctrinam luculenter asserit, vtiturque eodem *Transubstantiationis* vocabulo in Ep. 140. & sermone 38. libellum quoque metro conscripsit de eadem materia. Nec forte extra rem erit ex eo simul referre, quæ tum esset de Corpore Christi in Augustissimo sacramento Doctrina. Sic igitur ille ep. 140. ad *Petrum Diaconum* Clericum Regis Angliæ, quem hortatur, vt relicto Iurisprudentiæ studio totum se ad Theologiam conferat.

» *Magna*, inquit, in sacramentis est eminentia intelligentiæ, quorum fide potius
» expedienda est quàm adinuentione humana. Et vt gratia exempli, in vino sa-
» cramentorum videns abyssum profundissimam & humano sensui imperceptibi-
» lem *Panis & vini transubstantiatio virtute verborum Cœlestium in Corpus & Sanguinem*

idencia quę prius ibi fuerant sine subiecto forma anent & apparent. Cum- «
ı Christi caro fit & non spiritus, spiritum tamen & non Corpus reficit, «
r pascens atque viuificans. Corpus idem apud Nos est in diuersis locis, «
ersis altaribus cōtra naturam corporis idem tamen corpus eodem tem- «
cœlis. Licet enim ex natura corporali & circunscriptibili sit vno dun- «
o, tamen in pluribus locis est virtuali potētiā & spirituali modo. Tanta «
o Diuinitatis & carnis, quę tota diuina & gloriosa facta est, vt ex ple- «
uinitatis, quę teste Apostolo corporaliter ibi habitat, illud Corpus li- «
co corporaliter & naturaliter, in pluribus tamen est Diuina & spiritua- «
sicut ipse Deus quamuis in pluribus, imo in omnibus locis sit virtua- «
:ialiter, tamen secundum aliquem modum existendi, id est perso- «
vno loco, id est in ipso homine assumpto per gratiam: ita quod Diui- «
tribuit infallibiliter corpori suo, vt ex vnionis virtute & in vno homi- «
, & in pluribus locis sit illius Corporis & sanguinis incomprehensi- «
tum. Gregorius in homilia Paschali. *Eodem momento & in cælum ra- «*
Angelorum consecratum Corpus Christi, & ante oculos sacerdotis in alta- «
t autem Diuinitas verbi totum implet mundum, ita Corpus illud in locis «
etur. Nec sunt multa Corpora, sed vnum Corpus & vnus sanguis: ideo- «
minus quis inde percipiat, omnes aqualiter Christi Corpus integerrimè «
similibus ratio prorsus deficit: non deficit tamen fides, sed attingit, quod «
o: & quod mirabilius est, ex rationis defectu fortius conualescit. Ap- «
r gratiam, quod non potuit ratio capere per seipsam. Infirmatur ratio, vt «
atio succumbit, vt fides mereatur: nec inuidet ratio merito fidei, sed liben- «
od enim fides meretur, non sibi ipsi meretur, sed potius rationi. «
ıabitur & ratio permanebit: fides nimirum non est nisi in via; ra- «
patria perfecta & plena Ibi ratio seu scientia metet quod nunc «
numque est vt ratio ibi fructum percipiat de merito fidei quam «
prorsus abnegans à seipsa hic deficit, vt quandoque fidei bene- «
Fidei igitur sine contradictione consentiens gratia Dei tota in-
iam Deo, sciens ipsum posse facere quod non potest humana

bi ostendit sacerdotes esse Deo similes. *Eorum ministerio, in-*
m in Carnem Christi transsubstanciatur. Magna debet eorum sanctitas
in tam sanctis habet efficaciam. In Tractatu vero de Eucharist. c.

-i verbi virtute sacratus
rro nostri medicina reatus.
lia, quàm Christi nos redimentis
neo cibus & vegetatiu mentis.
idie quamuis Caro non videatur,
eciem pro mundo sacrificatur.
Rerum stupet ordo, sacratum
is quondam de Virgine natum.
bum Caro factum, fit Caro rursum;
mutat res condita cursum.
m Caro tunc de Virgine nata:
bo vita de pane sacrata.
ines dignatus tunc homo nasci;
vo nos optat corpore pasci.
panis datus vt satiaret.
Deus, vt lapsos releuaret:
o vita panis voluisset,
o patiendo famem periisset?
nasci de Virgine Christum,
vo non incorporet istum.
us sub Anselmi Cantuariensis nomine in lucem prodie-
ıne Busæo adscriptus est Petro Blesensi, quia in prologo
it. Sed de his hactenus.

Eodem anno Ludouicus Rex iam senio grauis Filium suum Philippum in Re-
gem & successorem designare cupiens, magnam Procerum frequentiam Remis
ad ipsius inaugurationem conuocauit. Quo cum iret Philippus, accidit res omni-
no stupenda. Ille enim venatū profectus, à suis nescio quo fato malè se submouēs
biduo & binoctio in silua inter arbores & dumeta errauit, viarum ignarus & lo-
corum, donec tandem ab homine quodam obuio reductus est ad suos. At ille in-
ter solitudines & antra ferarum tanto tempore versatus in grauissimum Pericu-
losissimumque morbum subinde incidit. Cui Ludouicus Pater vt à Deo sanitatem
impetraret, duo vouit. Vnum, se peregrè profecturum in Angliam ad B. Thomæ
tumulum, quod postea votum impleuit, vt infra dicemus: alterum, se certum nu-
merum *Pauperum Scholasticorum* alimentis in studio sustentaturum. Cuius rei cu-
ram magno suo Eleemosynario commisit, vt intelligimus ex Ep. 37. Stephani
Tornacensis tunc S. Genouefæ Abbatis, quâ eum obnixè rogat, vt Pauperem
Scholarem nuper è Iudæo ad fidem Christianam conuersum in Pauperum illo-
rum alimentariorum Catalogum adscribat. Sic ergo ille.

Alimentarii Pueri seu Bursarii.

*Rarò accidit, vt de plebis incircuncisa duritia in nouam Ecclesia renatus infantium fi-
deliter aliquis conuersetur. Quod si præter exempla quæ videmus, occurrit, eo charius quo-
rarius amplectendum.* Pauper iste de Iudæis ortus parentibus Iudæorum Scanda-
» lum Crucem Christi non erubuit, & ab episcopo Legionensi baptizatus de massa
» perditionis inter Catholicos & Ecclesiæ suæ Canonicos translatus, disciplinis &
» Ministeriis Ecclesiasticis legendi simul & cantandi plurimum edoctus in schola-
» sticos sudores sese dedit: vbi vestris pariter, quoniam ei Deo volente manum
» semel aperuistis, & aliorum Eleemosynis sustentatur. Precamur Pater, si placet,
» *vt in numero pauperum illorum qui pro Domino vestro Domini Regis nostri filio aluntur,*
» eum computari *faciatis*: quoniam & ipsius verecundia & paupertatis ac laborum
» voluntaria patientia de ipso præsumimus fidei fructum & salutis laboris. Ca-
» picerius S. *Crucis cum ad S. Iacobum iret in Capitulo Legionensi, conuersationis eius bo-*
» num audiuit testimoniū, quo & ipse illi benefaceret, *& nos ad benefaciendum ei de-
uotius incitaret.* Ex his duo intelliguntur. Vnum est, pauperes scholasticos in scho-
lis à nonnullis viris piis sustentari solitos: vt & à Roberto Rege & *à Theobaldo*
Campaniæ Comite, item à Roberto Comite Drocensi factum legimus. *Vnde &*
isti Bursarij dicti sunt, quia commune hospitium communemq; Bursam habebant.
Alterum, huiusmodi Regiis fundationibus *Magnum Eleemosynarium* præfici solitum,
atque adeo nouum non esse, quod *Regiarum scholarum* curam habeat.

Alterum votum hac occasione concepit Ludouicus. Cum enim *plurimum con-*
doleret de filij ægritudine, diuinâ reuelatione in somnis admonitus est, vt deuo-
tâ peregrinatione adiret B. Thomam Cantuariensem martyrem, *si vellet filium*
suum pristinæ sanitati restitui. Itaque communicato somno & consilio, ad Henri-
cum Angliæ Regem legatos de commeatu mittit, nonnullis licet dissuadentibus.
Quo obtento, & assumptis secum Philippo Flandriæ Comite, Balduino Comite
Ginensi, Henrico Louanij Duce, Vuillelmo Comite de Mandeuille, Aduocato
Bethuniæ aliisque Franciæ Baronibus transfretat, applicuitque ad Doueram
Feria 4. 11. Kal. Septemb.

Eum in littore Henricus senior tam fraternè suscepit quàm honorificè, & die
sequenti quæ vigilia erat B. Bartholomæi Cantuariam deduxit ad Thomæ tumu-
lum.

» Ibi, vt scribit Rogerius Houedensis, *vnam Cappam de auro valde magnam &*
» preciosam obtulit super tumbam B. Thomæ Martyris, & ad vsus Monachorum
» ibidem Deo seruientium centum modios vini in perpetuum singulis annis reci-
» piendos apud Poissy in Francia ad omnimodam impensam Regis Franciæ. Præ-
» terea concessit eis, quod quæcumque de cætero emerentur in regno Franciæ ad
» proprios vsus illorum, quieta sint de Telonio & omnibus aliis consuetudinibus &
» exigentiis. Et hæc omnia fecit eis confirmari Charta sua, quam ipsi receperunt de
» manu Hugonis de Puteaco Cancellarij Regis Franciæ, filij Hugonis Dunelmen-
» sis Episcopi. Post tres verò dies ad eundem portum rediit & in Franciam repor-
» tatus est.

Mathæus Parisiensis ad hunc annum expressius declarat quos honores Henricus
Ludouico in Anglia detulerit. *Eodem anno*, inquit, *Ludoicus Rex Francorum* B. Tho-
mam

Martyrem orationis gratia visitare decernens, Angliam quam nec ipse nec
1 Antecessorum aliquis aliquo tempore visitauerat, deuotus intrauit. Rex
Anglorum naues apud Doueram egredienti Francorum Regi 11. Kal. Sep.
estinanter occurrit. Cui quidquid honoris ab aliquo excogitari possit, vel
i, tam ipsi quàm suis Comitibus est impensum. Concurrentibus enim
iscopo cum suis Suffraganeis Episcopis, cum Comitibus & Baronibus,
ero & populo solemnis processio in tanti aduentum Principis maiorem
m illustrauit. Quantum auri vel argenti Gallicanæ Nobilitati Rex Hen-
tulerit, quantumque in vasis & lapidibus pretiosis omnes honorarit, cum
ui hoc sciat, desit qui scribat. Centum vini modios rex Francorum an-
perpetuum Parisiis soluendos ob reuerentiam Martyris gloriosi in vsus
Cantuariensis conuertit. Rex autem Henricus gazas totius Regni sui,
id ipse & Antecessores eius in diuitiis congesserant, Regi Francorum &
uit. Sed ne Franci aliud quàm martyrem quæsisse viderentur, manum à
hibuerunt Martyrem forsitan oblatis præferentes intuentum. Sic Rex
eum in vigiliis, ieiuniis & orationibus Cantuariæ triduum comple-
niola quædam parua à Rege Anglorum in signum dilectionis accepis-
Sept. ad Galliam transfretauit.

Comitia habuit Procerum Regni in æde Episcopali ciuitatis Pari-
que de filij inauguratione deliberaturi. Placuit omnibus Philippum
nos quindecim natum in Regem vngi. Itaque magna Procerum
os deducitur ibique à Vvillelmo Remensi inauguratur, quâ de re sic
us Houedensis. *Rex Franciæ in magno fluctuans gaudio, publico*
to, vt omnes Principes Regni sui, Ecclesiastici & seculares conue-
in capite Kalendarum Nouembrium ad coronationem Philippi
us congregatis Vvillielmus Remensis Archiepiscopus præfatum
um Alæ sororis suæ iam quintum decimum annum ætatis suæ agen-
& in Regem vnxit Remis in Ecclesiâ sedis Pontificalis die solen-
Sanctorum, ministrantibus ei in illo Officio Vvillielmo Turonen-
si & Senonensi Archiepiscopis & ferè omnibus Episcopis Regni.
1 Rex Angliæ filius in progressione à thalamo vsque in Ecclesiam
tionis ibat ante illum gestans coronam auream de iure Ducatus
o prædictus Philippus coronandus erat. Et Philippus Comes
t, ferens ante illum gladium Regni. Alii verò Duces, Comites
ant & sequebantur diuersi diuersis deputati obsequiis, prout res
douicus Rex pater eius senio & morbo laborans paralytico co-
teresse non potuit. Nam cum ab Anglia rediret & ad B. Diony-
t, subito percussus frigore incidit in paralysim & visum dextræ
amisit.

Poëta huiusce temporis Philippo Patris virtutes apprecatus est

s tu qui super es, successor honoris;
r degeneres à laude parentis.

nte pater obiit, vt infra dicemus.

cribit Robertus Antissiodorensis obiisse M. Petrum Comesto-
tamen nonnullis, qui aiunt eum ad annum vsque 1198. vitam
San-Victorini apud quos sepultus est, probarit ex domesticis
ous accedit Labbeus Iesuita in Dissertatione Historicâ de
sticis. Verum quis credat Robertum vigiriti fore annorum nu-
eum cum & Petrum Comestorem nosset falceret de fama, si
n temporibus floreret. Sed vt vt sit, de eo sic habet. *Petrus*
doctor obiit, qui testamento sapienter disposito omnia quæ habuit,
orbis distribuit. Huius sepulturæ hoc Epitaphium habetur

nem petra tegit, dictusque Comestor,
Visus docui, nec cesso docere
r qui me videt incineratum,
fuit; erimus quandoque quod hic est.

14. Kal. Octob. Ludouicus VII. Craſſi filius litteratorum paren-
1180. Anno 1180. 14. correptus Pariſiis diem clauſit extremum, ſummo cum luctu
iam ante paralyſi Academiæ Pariſienſis, cuius in gremio fuerat educatus, vt pote in Clauſtro Ba-
Academiæ Pariſienſis, in quo tunc temporis multi alebantur ad capeſcendas ingenuas
ſilicæ Pariſienſis, memor illius ætatis tenellæ quam ibi tranſegerat, Priuilegium
artes. Ipſe enim indulſit, tum ſedem Epiſcopalem tenente Theobaldo, his verbis.
Canonicis Eccleſiam Pariſienſem in cuius Clauſtro, quaſi quodam materno
" Nos ergo incipientes vitæ & pueritiæ noſtræ exegimus tempora, Anteceſſoribus
" gremio inter Regni Eccleſias eminentem conſiderantes &c. Itaque
" noſtris latiorem ſemper erga Pariſienſes Academicos amorem retinuit, & ſtudia
Rex factus ſuum poſſe promouit, vt ex Rigordi Hiſtoria intelligitur, cuius verba
litterarum pro Maſſonius habens præ oculis, ſic Ludouici Regnum claudit. Priuſquam
Papyrius accedam, hoc vnum dicam Pariſiis Ludouico Rege Liberalium Artium
ad Philippi Regnum præſertim Philoſophia ac Theologia. Quid ni floruiſſent, Rege carum profeſ-
ſtudia floruiſſe; præmiis proſequente, vt Rigordus in vita Philippi teſtatur, docentibus
ſores honoribus ac Lombardo aliiſque clariſſimis viris. Difficile eſſet enumerare Ma-
Abailardo, Hugone, quos ad Eccleſiaſticas dignitates & Regni honores prouexit: ſed
giſtros omnes habuit ſuis temporibus omnium Conſiliorum Participes M. Ioſ-
duos præſertim Epiſcopum Sueſſionenſem, & M. Hugonem de Campo-Florido, qui
lenum quoque fuit Sueſſionenſis, & Regni diu Cancellarius: addamus &
Epiſcopus Epiſcopum Pariſienſem & Ioannem Carnotenſem, quibus ſæpe in
Mauricium vſus eſt.
multis rebus

Eius elogium legitur in lib. 3. Chronicorum Anonymi cuiuſdam ſcriptoris, quod
refertur in tomo 4. ſcript. Hiſtoriæ Gallic. apud Ducheſnium his verbis. *Iſte Lu-*
douicus multa fuit honeſtate laudabilis, erga Religioſos quoque ſimplex ac beneuolus, ac
erga ſubditos vnica moderatione vſus. Eleemoſynis largus, cultor Iuſtitiæ, peruigil in ora-
tione. Litterarum quidem ignarus, ſed Philoſophis coæquandus: nutritor generis, legum
augmentator, pietatis exemplar, plus ſemper in orationibus quàm in armis confidens. Sepul-
tus eſt in Monaſterio quod Sanus-Portus dicitur, quod ipſe extruxerat prope Melidunum.
Aliis vocatur *Sacer-Portus* ſeu *Barbel.*

Huic pio Regi ſucceſſit Philippus cognomento Auguſtus & Adeodatus Pater-
ni in Academicos amoris æmulator, & hac parte verus ac legitimus illius hæres.
Cuius tempora rebus præclarè geſtis & Academiæ Pariſienſis celebritate com-
mendantur: adeo vt fere ſuperet fidem, quod authores huius & ſequentis ſecu-
li de numero ſcholarium Pariſios confluentium ſcribunt: quorum authoritate
nixus Paſcaſius non veretur Philippum appellare fundatorem Vniuerſitatis po-
tius, quàm amplificatorem: à quo nempe illa non modo habuit veterum priuile-
giorum ac paternorum confirmationem, ſed longè plurium amplificationem.

Philippus ergo recens in Regem vnctus Hannoniæ Comitis filiam, eandem-
que Philippi Flandriæ Comitis neptem duxit vxorem: quam Guido Senonenſis
Archiepiſcopus vnxit in Reginam apud S. Dionyſium: ſed initio huiuſce con-
iugij, inter eum & Matrem Adelam orta eſt diſcordia. Orta quoque inter eundem
& Guidonem Senonenſem ſub Natales Domini, eo quod teſte Roberto Antiſ-
ſiodorenſi, Archiepiſcopus Decreta Concilij Lateranenſis anno præterito ab
Alexandro Papa celebrati nullatenus vellet infringi, præſertim quoad Mancipia
Chriſtiana, quæ Concilium prohibebat Iudæis ſubiici & cauſas ſecularium, quas
Rex non niſi in Curia ſua definiri volebat, illaſque tantum quæ ad ius Eccleſiaſti-
cum pertinebant, Archiepiſcopali iudicio reſeruari. *His aliiſque nouis vſurpationi-*
bus, inquit Robertus, *Archiepiſcopo viriliter reſiſtente adeo ira Regis incanduit, vt ipſum*
iuberet aut ſedem relinquere, aut ſuis iuſſibus aſſentire, qui tamen maluit ſubire exilium,
quàm contra Iuſtitiam Regium implere præceptum. Verum paulopoſt accepto ſaniore conſilio
Rex pœnitentia ductus exulem reuocat, &c. vt prius ei ſuum in omnibus ius reformat.

Is eſt forte magnus ille Prælatus Lateranenſium Canonum rigidus obſeruator,
ad quem extat Ep. 12. Stephani Tornacenſis, nomine alicuius Epiſcopi, qui
Canonem 9. prædicti Concilii Lateranenſis in quo ſic habetur, *ſi Epiſcopus ali-*
quem ſine certo ordinauerit titulo, tandiu neceſſaria ipſi miniſtret, donec ei in aliqua Eccle-
ſia ſtipendia aſſignet, ad amuſſim obſeruari non poſſe contendit. In ea autem mul-
ta ſcribit, quæ ab hiſtoria noſtra non omnino aliena ſunt. *Sicut muros Alma vrbis,*

quæ [illegible] Iure Ciuili sanctos & inuiolabiles esse didicimus, adeo vt qui eos transierint, nâ [illegible] apitali seueritate Romulea puniri debeant; ita & S. Rom. Ecclesia mandata in[illegible]ssibilia Iure Canonico confitemur esse debere & eorum contemptum seueritate Apo[illegible] puniendum. Confidimus autem de beneuolentia paternitatis vestræ, quod [illegible] uis tanquam obedientibus filiis nequaquam impossibilia & intolerabilia man[illegible]tenditis; sed quæ & præsentibus esse debeant accepta & vtilia, & poste[illegible] futura. Accedunt ad Nos frequenter & passim cum diuinis Apicibus ve[illegible] ces numero, pauci merito, sine omni examinatione origiois, conditio[illegible] ctis vel criminis, terribili commonitorio & comminatorio nostram exci[illegible] tentantes obedientiam, vt quibuscunque à prima tonsura Clericalia vsque [illegible] Ordines inclusiuè manus impositionem ordinatoriam contulimus, vel decessores nostros [illegible] posuisse cognouimus, eis interim prouideremus necessaria, quo ad vsque Benefi[illegible] amus.

cia conse[illegible] eciam quibus propriæ facultates, vt inde viuere possint, ordinari tamen Quin[illegible] t, vt pro titulo secundum dispensationem sacrorum Canonum rebus pro[illegible] expecu[illegible] ncur. Nonnulli, vt potestatum secularium iurisdictionem deuitent, ton[illegible] priis vt[illegible] surâ tar[illegible] cum vel minoribus ordinibus dolo inter Clericos se se simulant aggre[illegible] gari.

Salua [illegible] sancta reuerentia vestra nobis nouum videtur hoc & insolitum, cum in sacris [illegible] & antiquis Canonibus circa presbyteros tantum & Diaconos præ[illegible] stringat [illegible] ar hæc obseruantia & in Lateranensi Concilio sub felicis recordatio[illegible] nis beat[illegible] ssimo Papa Alexandro, cui plures ex nobis interfuerunt, præstanti[illegible] bus, de p[illegible] esbyteris tantum & Diaconibus statutum fuerit & decretum, id liben[illegible] ter amp[illegible] ctimur, fideliter approbamus, obedieote Deo volente seruabimus & seruar[illegible] us. Impossibile autem est nobis nomina vel numerum eorum quos in[illegible] fra Diac[illegible] onacum ordinauimus, memoritet tenere, nec minus impossibile est om[illegible] nibus eis vel conferre Beneficia vel necessaria ptouidere. Satius erit nobis amo[illegible] do non ce[illegible] lebrare, quàm hæc importabilia suscipere ooera. Quod si forte cessan[illegible] tibus nob[illegible] is contigerit, quantum periculum futuris temporibus vel personis im[illegible] mineat, nemo dubitat vel ignorat. *In Gallicanis etiam partibus ad hoc tantum pleri[illegible] que littera[illegible] addiscunt siue paruuli siue adulti, vt in Ecclesia Dei gradatim per ordines pro[illegible] moti Deo [illegible] eruiant & ministrent.* Quod si ordinatores deficient ordioandi, & cessa[illegible] bunt mysteria, si ministeria cessare contigerit. Attendat & pius & iustus pater, *quia lex* noua in obseruatione sua debet esse possibilis, in constitutione sua non præ[illegible] eritis dare formam negotiis sed futuris. Pro his omnibus paternitati *vestræ* sup[illegible] plicamus & preces fundimus, vt mandatum istud arduum, intolerabile & onerosu[illegible] m, si placet temperetis; cui nos obtemperare & difficultas prohibet & impossi[illegible] bilitas non permittit.

Eodem anno obierunt Guarinus de Girardo Biturciensis Archiepiscopus, Ma[illegible] thæus Tre[illegible] censis Episcopus, Ioannes Carnotensis omnes tam sapientia quàm animi stren[illegible] uitate famosi, inquit Robertus Antiss. *quorum Ioannes S. Thomæ cuius socius extitit [illegible] passionem descripsit. Scripsit & librum quem prænotauit de Curialibus nugis, in quo de D[illegible] uinis Etnicisque scripturis affatim testimonia congerens, satis innotuit quam fuerit ipse o[illegible] ni affluens sapientiâ, quam venustus eloquio, quam præclarus doctrinâ.* Alij scribunt Io[illegible] annem anno tantum 1181. aut etiam 1182. obiisse. Ei successit Pe[illegible] *trus Cellen*[illegible] sis, vir quoque litteratus & eruditus, scriptis & virtutibus fa[illegible] tis notus. Guarino vero successit Henricus de Soliaco. De quo suo loco dice[illegible] mus.

Eodem q[illegible] oque anno 15. Kal. Octob. obiit Alterum huiusce seculi sidus mu[illegible] liebre, insig[illegible] is Sanctimonialis Hildegardis Abbatissa Monasterij S. Rupetti Mo[illegible] guntinæ Di[illegible] cesis, anno ætatis 82. à pueritia Diuinis reuelationibus illustrata, mul[illegible] tis miraculis insignis, doctrina incredibili conspicua, 4. Pontificibus Romanis summo in h[illegible] nore habita Eugenio III. Anastasio IV. Adriano III. & Alexandro III. Diuo qu[illegible] oque Bernardo & aliis Compluribus Ecclesiæ Prælatis. Eugenius qui[illegible] dem III. in Concilio Treuerensi coram D. Bernardo, Cardinalibus, Episcopis, & Abbatibus multis libros huius Virginis publicè lectos approbauit tanquã diuini[illegible] tus inspiratos & Catholicæ fidei consentaneos. Scripsit de sacramento altaris con[illegible] tra quosdam huiusce seculi Hæreticos. Scripsit & aliud volumen grande Diui[illegible]

notum operum: item aliud quod inscripsit. *Vita merita.* De futuris Ecclesiæ Calamitatibus l. 1. ad Colonienses. Scripsit & multa alia opera, quorum Catalogum texit Trithemius in lib. de viris illustribus.

Richardus Parisiensis à Iudæis occisus.

Memorabile quoque est exemplum sancti Richardi Parisiensis, quem Iudæi hoc anno crucifixerunt: quamobrem Philippus eos ex vrbe expulit. Rem sic narrat Rigordus in vita Philippi. *Reuolutis quam paucis diebus ex quo nouellus Rex post sacram inunctionem Parisius rediit, opus quod longo tempore mente gestauerat, sed pro nimia reuerentia quam Christianissimo Patri suo exhibebat, perficere formidabat, aggressus est.* Audierat enim multoties à Principibus qui cum ipso pariter in palatio fuerant nutriti, & hoc sine obliteratione memoriæ commendauerat, quod Iudæi qui Parisius manebant, singulis annis Christianum vnum in opprobrium Christianæ Religionis quasi pro sacrificio in cryptis subterraneis latentes in die cœnæ, vel in illâ sacrâ hebdomadâ pœnosâ iugulabant, & in huiusmodi nequitia Diabolicæ fraudis diu perseuerantes tempore Patris sui multoties deprehensi fuerant & igne consumpti. S. Richardus cuius corpus requiescit in Ecclesia S. Innocentij in Campellis Parisius sic interfectus à Iudæis & crucifixus feliciter per martyrium migrauit ad Dominum, vbi ad honorem Domini per preces & intercessiones S. Richardi miracula multa ipso Domino operante facta fuisse audiuimus. Et quia Christianissimus Rex Philippus diligenti inquisitione à Maioribus hæc & alia quamplurima nefanda de Iudæis plenius didicerat, ideo zelo Dei inflammatus ad mandatum ipsius eodem anno quo Remis sacra Regni Francorum suscepit gubernacula 15. Kal. Martij in Sabbato capti sunt Iudæi per totam Franciam in synagogis suis. Et tunc expoliati sunt auro & argento & vestibus, sicut & ipsi Iudæi in exitu de Ægypto Ægyptios expoliauerunt. Ista tamen Iudæorum expulsio facta tantum fuit an. 1182. vt infra referemus.

Refert quoque Geruasius ad an. 1181. apud S. Edmundum Puerum quendam nomine Robertum à Iudæis fuisse occisum diebus Pascalibus, eumque in Ecclesia S. Edmundi honorificè sepultum multis inclaruisse miraculis.

1181. Arnulfus Lexouiensis Episcopatû abdicat & ad S. Victorem se recipit.

Anno 1181. vt scribunt aliqui, Arnulfus Lexouiensis Episcopus transactis in Episcopatu 40. & amplius annis in solitudinem scilicet ad Canonicos San-Victorinos Paris. se contulit. Quanquam alij meo iudicio verius id anno 1177. fecisse asferunt. Sed vt vt fit, priusquam illuc quietis causa secederet, consilium petiit à M. Petro Blesensi tum Archidiacono Bathoniensi, vt quid opus facto putaret esse, rescriberet. At eo dissuadente nihilominus Episcopatum abdicauit, & Parisios in hospitium quod sibi apud S. Victorem construxerat recessit. Epistola Blesensis, quæ est ordine 44. multa continet in hanc rem scitu dignissima.

Reuerendo Patri ac Domino Arnulpho D. G. Lexouiensi Episcopo Petrus Blesensis salutem spiritumque consilij & fortitudinis. *Cum sitis vir alti consilij & prudentiæ approbatæ, miror quomodo à me & cæteris maioribus in re periculosa & ardua consilium postulatis, nisi quia & hoc ipsum prudentia est in arduis rebus minorum explorare consilium. Frequenter enim minori reuelat Dominus, quæ à maioribus absconduntur.* Habetis in desideriis Episcopali administrationi cedere, & ad sanctum otium vos transferre, si super hoc amicorum vestrorum habeatis consilium & assensum. Temerarium esset mihi in re tam periculosa & ardua præcipitare sententiam, nisi prius omnes vestri status circumstantias cognouissem, scio quia iam declinatis in senectam & senium, corpusq; confractum laboribus & ætate suum prænunciat imperfectum. Habet equidem SS. Patrum institutio, vt Episcopis infirmis & senibus Coadiutor addatur. Nam & Valerio Hipponensi Episcopo adiunctus est Augustinus. Quod si Principis indignationem & Capituli vestri vexationes aut alias vitæ molestias formidatis & ideo pacem eligitis & quietem, hominem degeneris & deiecti animi decet hæc facere, non vos quem constat præ cæteris cor magnificum & munificum habuisse. Sanè in hac requie non inuenietis requiem, & ecce in pace vestra esset amaritudo amarissima, cum recoletis cum angustia spiritus gementes vos ibi defecisse, vbi fortius erat standum; abiectoque spiritu consilij & fortitudinis videreris vos à pusillanimitate spiritus & modica tempestate subuersum. Ad resignationem Episcopatus nulla, si mihi creditis, vexatio vos inducat. Nam hæc omnia fortasse operatur Dominus, vt det vobis vexatio intellectum. Trituratur granum, vt reponatur in horreo: qua-

dnc [illegible] r lapis, vt sine sonitu mallei in templi ædificio collocetur. Mouetur turbo, vt Elia[illegible] rapiatur in Cœlum. *Si verò vestri Principis gratiam affectatis, eam potestis obti*[illegible]*nissimè: dummodo vos habeatis circa eum humiliter & deuotè. Ipse homo est, qui re*[illegible]*tem & contumaciam in Episcopis super omnia detestatur.* Ipse est qui sola humili-[illegible] vincit & vincitur. Porro aliunde subesse potest legitima resignationis occa-[illegible]Cum enim scriptum sit, quia proni sunt sensus hominis ab adolescentia in [illegible]lum, dicitur quod ab adolescentia cœpistis Ecclesiasticos honores olfacere, [illegible] hunc honorem qui nunc onerosus est vobis, obsequiis atque inter-[illegible]ibus & aliis ambitionis humanæ suffragiis adspirare. Currite ergo ad con-[illegible] vestræ testimonium: & si inueneritis vos minus canonicum habuisse in-gressu [illegible], sitis solicitus de egressu. Nam hic resignatio habet locum. Beato enim [illegible]regorio teste, Qui in Ouile ouium non per ostium sed aliunde ad-scendi[illegible] ad æternæ salutis brauium, in vanum se fatigat, nisi honorem in quo de-liquit, [illegible]enitus derelinquat. Sancta ergo & salubris est cogitatio facta de Episcopa-tus de[illegible]ssione. Priuatam eligere vitam, si recolitis conscientiam vestram iam di-ctæ pro[illegible]motionis obtentu fuisse vel in modico vulneratam. Si meæ paruitatis ac-ceptan[illegible] consilium, nihil omnino retinebitis penes vos, quod acquisiertis per peccan[illegible]m. Iam aduesperascit vobis & vitæ vestræ inclinati sunt dies. Obseruat etiam i[illegible]imicus calcaneum vestrum & ad luctam vos exspectat extremam. Disso-luite co[illegible]ligationes in quas & iugum exactoris abiicite. Deponite sarcinas ambi-tiosæ su[illegible]ellectilis, ne vos luctator occultus inueniat oneratum. Nudus Athleta fortius [illegible]imicat. Natator exuitur, vt fluuium transeat. Viator exoneratur à sarcinis [illegible] vt expeditius currat. In hac vita torrentem mortis nataturus estis in pro-ximo, p[illegible]gnaturus cum eo, cum quo semper est anceps congressus, periculosus casus, di[illegible]ficilis reparatio, rara & nunquam secura Victoria. Nihil quæso in vobis reperiat [illegible]uum: sed qui vos in annis fortioribus quandoque deuicit, ipse vos victo-rem inue[illegible]niat licet decrepitum & infirmum. Vale.

Intend[illegible]tat prius Arnulfus ad Cistercienses se conferre & in eam rem scripserat ad Abba[illegible]em, vt sibi liceret in cœnobio Mortui-Maris vitam finire. In Epistola autem ad ipsum scripta causas tædij & fastidii vitæ tangit his verbis. *Confectus se-nio & ali*[illegible]*narum ægritudinum grauatus accessu ad medicina salutare remedium confugere & confract*[illegible]*a laboris membra necessariâ requie subleuare constitui.* Siquidem in perniciem meam vel [illegible]ti coniurata veniunt, debilitas, infirmitas & senectus, mihique tot *incommod*[illegible]orum instantia fiduciam vitæ longioris abrumpit. Accedit extrinsecus *negotioru*[illegible] *tem vel ad* [illegible]n quibus distrahor, importuna vexatio, quæ miserabiliter anhelan-cum cæter[illegible] momentum etiam respirare non sinit. Siquidem ad Regales sæpius [illegible]s trahor angarias, eorumque quibus deesse non possum, frequentibus infestor in[illegible]riis.

Postquam vero illuc secessit, graues molestias à Canonicis Lexouiensibus passus est, à quibu[illegible] apud Lucium Alexandri successorem reus factus est prauæ bono-rum Ecclesi[illegible]asticorum administrationis & dilapidationis: item & apud Regem Angliæ He[illegible]ricum accusatus à M. Waltero de Constantiis sigillifero & princi-pe factionis. Quod crimen apud Lucium diluere conatur, vt legitur in 2. Tomo Spicil. Dach[illegible]er.

Eodem an[illegible]no Alexander Pontifex migrauit ad Dominum 12. Kal. Octob. cum *sedisset ann*[illegible]s 22. minus diebus 7. cuius extiterunt olim tot Epistolarum Decre-talium libri, [illegible]quot annos in Pontificatu vixerat. Sed omnes perierunt præter pau-cas Epistola[illegible]. Testatur Henricus Gandauensis eum in vnum volumen collegisse seorsū omne[illegible] à se datas Epistolas, easq; Consulta Alexandri nuncupasse. De eo sic scribit Robe[illegible]tus de Monte. *An. 1181. obiit Alexander Papa III. ad cuius litteraturam pauci de præde*[illegible]*cessoribus eius infra 100. annos attigerunt. Fuit enim in Diuina pagina Præ-ceptor maxim*[illegible]*, & in Decretis & Canonibus & in Rom. legibus præcipuus. Nam multas quæstiones diffi*[illegible]*cillimas & graues in Decretis & Legibus absoluit & enucleauit: dedit etiam ei Deus hanc gratiam, quod cum à B. Petro vsque ad ipsum fuerint 174. Pontifices Ro. tres tantum præcesserunt eum in numero annorum, quo Romana Ecclesia præfuerunt, B. Petrus sedet 23. annis, Siluester. 1. 23. Adrianus 1. totidem. Ipse Alexander 22.* Eo in S. Petri Cathedra sedente cœpit initium Ordo Carmelitarum in Palæstina, at quo anno, incertū. Illi successit Humbaldus Cardinalis Episcopus Hostiensis, vir grandæuus

Alexandri III. Obitus

& modicè litteratus, Patria Lucensis, Luciumque proinde III. appellari se voluit & sedit annis 4.

Eodem anno obiit Rogerus Archiepiscopus Eboracensis homo litteratus & eloquens, inquit Neubrigensis, atque in procurandis commodis temporalibus prudentiæ pœne singularis. In officio Episcopali minus solicitus, Monachorum inimicus & cæterorum Religionem profitentium. Sic enim de eo Neubrigensis. *Christianos Philosophantes id est viros Religiosos in tantum exhorruit, vt dixisse feratur felicis memoriæ Turstinum olim Eboracensem Archiepiscopum nunquam grauiùs deliquisse, quàm ædificando insigne illud Christianæ Philosophiæ speculum, Monasterium scilicet de Fontibus.* Thomæ quoque Cantuariensi aduersatus est, vt supra docuimus.

Miracula de Christi Corpore

Ad hunc annum Robertus Monachus Antissiodorensis refert in Chronico mirabilem prorsus de Christi corpore historiam. *Post breue apud Aurelianis, inquit,* vrbem insigne prodigium diuinitus est ostensum. Circa festum B. Laurentij die Dominica sacerdos quidam Missam celebrans duas parauerat hostias, alteram quam sumeret, alteram vero quam reponeret. Iam vsque ad Dominicam orationem processerat, cum repente ipsam quam tenebat manibus hostiam, rubeo conspicit colore suffusam. Vidit deinde ebullientem ex ea sanguinem, iamque sibi inter digitos profluentem. Mox eam super Corporale deponens per tria loca trāsposuit, & in singulis quantum loci ipsa continuit, tantundem sanguine purpurauit. Dum hoc cernens sacerdos repletus extasi moram facit, vt moræ causam inquireret, propius Minister accessit. Qui videns rem mirabilem mox populum tunc adstantem conuocat. Accurrunt vniuersi & in re tam stupenda nimio sunt stupore percussi. Porro sacerdos vt sacrificium ex more perageret, alteram habuit Eucharistiam quam parauerat reponendam.

Percrebrescente famâ miraculi ad tantum spectaculum vrbs tota confluxit. Rex quoque qui non longè tunc aberat, festinus aduenit. *Plerosque vidimus, qui viderunt ipsam hostiam in formam carnis liuida, & supra Corporale ipsas Sanguinis notas, cum transponeretur hostia, ad modum hostiæ circulatas.* Post modicum in Burgundia apud Carolum Castrum res quidem similis sed dissimiliter accidit, vbi profectò insignius Diuina virtus irradiat, dum vna eademque hostia partim carnis, partim panis speciem repræsentat, accidit autem sic. In festo Omnium Sanctorum præfati loci Prior dum mysteria Diuina conficeret, & iam in hora fractionis ex more vellet hostiam tripartire, frangere ipsam non potuit, sed manens integra solummodo est per medium replicata. Mox cruentam carnis speciem vna pars induit, pars reliqua in pristina figura remansit. Tale quid etiam illo in tempore alibi contigisse certissimè fertur: quod nunc apud Brennam oppidum reseruatur. Siquidem illic per eiusdem oppidi Dominum de loco vbi contigit, est allatum. Sed & in Vindocinensi territorio prodigium super eadem re simile pro certo compertum est effulsisse. *Ante paucos quoque annos apud Atrebatensem vrbem euenisse rem similem veridicâ relatione vulgatum est.* Hinc euidentissimè claret panem & vinum in altari per verba Christi in Christi carnem & sanguinem transmutari. Indubitanter ergo credendum est quod sic & res ipsa comprobat & veritas asseuerat. Quod tamen nobis occulitur, vt fides meritum sortiatur: in id namque tantò maius est fidei meritum, quantò magis humanum supergreditur intellectum. Enimvero quibus mens est sanior, fit stupor non modicus, quod eodem fere tempore super Christi D. corpore tanta prodigia claruêre; nam nullatenus præter causam; teste quippe scriptura, nihil in terra fit sine causa. Si ergo causa & in minimis, quanto magis in tam magnis? At quanquam res ista sit abyssus multa, credi tamen tam securè quàm piè potest, id esse diuinitus gestum ad confutationem perfidiæ & fidei firmamentum: nempe illorum quos *Publicanos* vel *Catharos* vel Paterinos Populicanos vocant, hæresis execranda, quæ Christi abnegat sacramenta, per id tempus clam quidem pluribus in locis irrepserat, sed palam in Guasconia maxime populos occuparat. Illic namque à Catholica communione præcisi castra habent quamplurima aduersus Catholicos communita, Catholico ritu posthabito suis adinuentionibus inseruientes, earumque virulentiâ quos poterint toxicantes. Quocirca ad eorum retundendam vesaniam missus ab Alexandro Papa vir linguæ disertæ Henricus ex Abbate Claræ-vallis, Episcopus Albanensis, qui prædicationis verbo militum peditumque copias vndecumque contraxit, præfatosque hæreticos ex-

pugna[illegible]it, verum id frustra. Nam vt sui compotes facti sunt, se in erroris pristini voluta[illegible]ro reuoluerunt.

Et q[illegible]oniam in Religionis Christianæ mentionem incidimus, Heresescosque [illegible] commemorationem, placet referre quoq; in hanc rem scribebat hisce tem[illegible] Gaufredus Prior Vosiensis Monasterii, quod est in agro Lemouicensi [illegible]. Is quippe inunctus est Presbyter an. 1164. à Geraldo Episcopo Ca[illegible] in vigilia S. Mathæi apud Beneuentum, vt ait cap. 66. Chronici. Bene[illegible] verò Monachalem acceperat an. 1160. à D. Petro Archiepiscopo Bi[illegible] cum Gregorio Vosiensi in Octauis Ascensionis Domini, vt scribit c. 58. [illegible] autem Chronicon suum an. 1183. qui erat quintus sui Prioratus Vosiensis vt ait ca[illegible] 22. Ille ergo quanta esset Religionis deformatio ob Hæresim illam Tolosan[illegible]n, sic explicat cap. 37. *Prisci Cænobitæ religione florentes nos Manzerinos h[illegible]edes habuêre, qui silentium & quæ honesta sunt, relinquentes, peruas coronas, strictos so[illegible]olares, cucullas clausas, pro froccis occreas, pro gandengis froccos capellatos absque cuc[illegible]lla, capellos camelo & alios circundatos pelle adinstar scapularis, pannos irregulares in le[illegible]tis, esus carnium indiscretè & enormiter insectamur.* Idcirco immiscuit in medio m[illegible]ltorum spiritum vertiginis, qui schismata faciunt in electione adeo vt Tusturiac[illegible]enses (forte Turciacenses) hodie 4. viuos Abbates habeant, Heliam & Artaldum[illegible], Gaufredum atque Fulcaldum. Gratias Deo quod apud S. Martialem vno sumu[illegible] contenti: adaugeat illi cum salute conditor orbis tempora plura. Cisterciense[illegible] quidem eleemosynas de labore suo tribuunt multas, in choro psallunt ordin[illegible]atè, pluraque peragunt honesta. Verumtamen exteris vi & ingenio terras aufe[illegible]sunt, adeo vt Obasinenses Vosiensibus quãdam abstulerint terram, sicut Dalonens[illegible]s Arnacensi Præposito decimas de Celoris. Sanctorum nomina vel memorias au[illegible]erunt indiscretè, etiam in eodem Episcopatu quiescentium, adeo vt apud Dalo[illegible]num Pontiniacenses de Collectario abraserint nomina S. Valeriæ, Aridij atque [illegible]ardulphi: quæ si alij fecissent, pro sacrilegio reputaretur.

Pontifices [illegible] insolitas exactiones per Parochias exercentes Diœceses causa victus & quæstus circume[illegible]ant, ipsamque procurationem in quandam vertunt redemptionem. Insulis & ipsis suis[illegible]ipsis Clericis Ecclesias plerumque tribuunt non gratis, sed muneribus gratis qui [illegible] Mercenarios ouium lanam tondendo, non infirmitatibus compatiendo declarar[illegible]. Quodque deterius est, malè viuendo, quos deberent corrigere, pertrahunt ad scelera.

Milites ac Principes *quemadmodum* Patres illorum *Ecclesias studebant construere, isti nituntur euer[illegible] paulominus [illegible]ere. Si homines ipsorum capti fuerint alicubi ipsique quoquo modo redditi, [illegible]pitale exigu[illegible]b hostibus exigunt redemptionem: cum vicinis aliquid rapuerunt, præter Ca[illegible] procurationem.* Huius criminis inuentor Henricus de Lesigniaco, Aymericus [illegible]e Iarnac frater Hugonis Comitis de Marchia, Gulferij Senioris de Turribus fat[illegible]lles fuisse refertur. *Fœneratores olim publicè obnoxij Principibus erant, nunc tam creb[illegible] reperiuntur, vt aliqui vsuras vocitent Censas, quasi redditus agrorum.* Et quia huiu[illegible]modi sceleribus corrupta est omnis caro, Nam Principes, & etiam Mediocres consanguineas ducunt vxores, immisit Deus in Aquitaniam hostes crudelium populorum, quales Patres nostri non viderunt à tempore Normanorum. *Primò [illegible]sculi: postmodum Teutonici Flandrienses, & vt rusticè loquar, Barbansons, Hannuyers, [illegible]speres, Pailler, Nauar, Turlau, Vales, Roma, Catared, Catalans, Aragons,* quorum [illegible] dentes & arma omnem pœne Aquitaniam corroserunt.

Et Cap. se[illegible]uenti. *Sunt* qui deprauant Eulogias, quas vocamus Oblias seu *Hostias*, nimirum [illegible] Hæreticis fauent dicentibus, *Magnum bonum Missa. Sed nullus idoneus ad hoc.* S[illegible]imus, quia nullus tantò mysterio dignus, sed pro posse nos præparare debemus per pœnitentiam, quia in multis offendimus omnes. Si sacrificium nullus offerre[illegible], non esset qui Corpus Christi sumeret vel porrigeret. Vnde efferemus miserabi[illegible]iores omnibus hominibus.

Eodem ann[illegible]o, Ioannes cognomento de *Bellemains* Episcopus Pictauiensis *vir magnæ litteraturæ & eloquentiæ*, inquit, Robertus de Monte, Parisiensis olim alumnus illustris ad Archiepiscopatum Narbonensem aduocatur; qui cum Romam ad consecrationis obtinendum honorem proficiscitur, defuncto id temporis Archiepiscopo Lugdunensi à Canonicis Lugdunensibus communi voto expetitur & eligitur, quam quidem electionem ei gratulatur Ep. 42. Stephanus Tornacensis, tum

Abbas San-Genouefianus, cui Ioannes vt amico & Familiari Nepotis studiorum-
que eius curam crediderat: dissuadet vero Narbonenses infulas assumere obscu-
ritatem Albigensium. *Iucundum mihi theatrum proponit, recordatio vestra*
„ & reficiat spectaculo & afficiat blandimento. Concertant in idem caput diuersa-
„ rum Prouinciarum Pontificales infulæ; & dum Pictauiensis Cathedræ Sacerdo-
„ tem suum Narbonensis conatur eripere, religioso saltu perambula Narbonensem
„ electū prima sedes Galliarum sibi vindicat Lugdunensis. Admirabilis & amabilis
„ Ecclesiarum ludus iste, vbi superior inferiorem spoliat, & æmulatione sancta
„ voluntate pares apparent, quæ sunt impares dignitate. Absit Pater à mansuetudi-
„ ne vestra, vt ad Gothorum barbariem, ad leuitatem Vasconum, ad crudeles &
„ effetos mores Septimaniæ declinetis, vbi supra fidem infidelitas, supra famam fa-
„ mes, dolus & dolor plusquam valeat æstimari. Vidi nuper in transitu cum D. Rex
„ Tolosam me mitteret frequentem &, feruentem in illa terra terribilem mortis
„ imaginem, semirutos Ecclesiarum muros, ambusta sacrorum ædificiorum loca,
„ fundamenta effossa, & vbi fuerunt habitacula hominum, inculta domicilia be-
„ stiarum. Contremui fateor & expaui, cum ad ea loca vos inuitari audirem, in qui-
„ bus etsi contingeret vos præesse, facile esset non prodesse. Audito tamen quod
„ Rodanusia Sidonij vos vocaret, gauisus sum gaudio magno, & Primatem no-
„ strum in gloria videre desidero, quem prius affectione patrem, liberalitate bene-
„ uolum simul & beneficum sum expertus. Nepoti vestro Archidiacono bonæ
„ indolis adolescenti sicut mihi mandauistis, paratus sum & consilio & auxilio pro-
„ uidere.

1182. *Schola Iudæorum* Anno 1182. qui tertius est Regni Philippi, Edicto Regis expulsi sunt à Ciuitate Parisiensi Iudæi, eorumq; bona fisco magna ex parte adiudicata, Synagogæ quoque & scholæ eorum plurimæ in ædes sacras conuersæ: qua de re sic habet Rigordus Philippi Medicus & testis oculatus. *Opus gloriosè inceptum Deo disponente gloriosius consummauit: nam omnes Synagogas Iudæorum, quæ scilicet Scholæ ab ipsis vocabantur, vbi Iudæi sub nomine religionis ficta causa orationis quotidie simulatè conueniebant, prius mundari iussit, & secundum voluntatem omnium Principum easdem Synagogas Ecclesias Deo dedicari fecit & ad honorem Domini nostri I. C. & B. Dei Genitricis Virginis Mariæ in eisdem altaria consecrari præcepit.* Idem scribit Guillielmus Brito lib. 1. Philipp.

Tunc Synagogali cedente superstitione
Ecclesias fecit sacrari pro Synagogis,
Vt quocunque loco Schola vel Synagoga fuisset,
Diuinum cultum per vicos amplificando
Neuè Dei pereat (egeant si forte Ministri)
Seruitium, dotat largis loca dotibus illa.

Quàm celebres autem circa illa tempora essent scholæ illæ Iudæorum Parisijs, testatur Beniamin Iudæus in Itinerario suo. *Hinc*, inquit, *reuersus in Franciæ Regionem me contuli: quæ regio Sarphat ab antiquis dicebatur, ex vrbe Alsanad sex dierum itinere peracto Parisius vsque maximam Regni metropolim Ludouici Regis Regiam, iuxta fluuium Siban sitam; in qua sapientiæ Discipuli sunt omnium qui hodie in omni regione sunt doctissimi, qui diu ac noctu legis studio incumbunt.* Et Rigordus in vita Philippi. *Audierant Iudæi strenuitatem Regum Francorum contra inimicos & pietatem magnam erga subditos. Et ideo maiores eorum & sapientiores in lege Moysi qui ab ipsis Iudæis Didascali vocabantur, Parisius venire decreuerant, vbi longam habentes conuersationem in tantum ditati sunt, quod fere medietatem totius Ciuitatis sibi vindicauerant.*

Eodem anno Mauricius Episcopus Parisiensis consecrauit maius altare Basilicæ B. Virginis: cuius rei meminit Gaufredus Prior Vosiensis in parte altera Chronici ad hunc annum. *Feria, inquit, quarta Pentecostes Henricus Legatus altare S. Mariæ Parisius consecrat vnà cum Mauricio præsule.*

Hoc anno extinctum est bellum ciuile in Francia Willelmi Archiepiscopi Remensis insigni & indefatigatâ prudentiâ, quanquam ipse prius cum aliis Principibus Philippo Comite Flandriæ, Odone Duce Burgundiæ, Theobaldo Comite

mite Blesensi & Stephano Sacri-Cæsariensi conspirasset in Regem Philippum, vt testatur Chronologistes Antissiodorensis. Itaque cum hinc & inde copię compararentur, castella munirentur, vici vallarentur, Fridericus Imperator Coniuratis subuenire præsto esset, Henricus Rex Angliæ & filij Philippo, ipse Rex Brabantinos tunc temporis gentem nefariam in auxilium aduocasset, tandem pactis primum inducijs pax reformata fuit operâ Vvillielmi Remensis, cuius studio & cōsilio Philippus in omnibus agendis vtebatur. Vnde miror hîc dissentire Chronologistem Antissiodorensem à Stephano Tornacensi: nam ille scribit Willielmum cum aliis Proceribus coniurasse, iste Regi fidelissimum fuisse commemorat. Cum enim Vvillielmum Lucius Papa per litteras ad se Romam euocasset, Rex veritus etiam ad breue tempus amittere tantum Regni subsidium, penes se retinuit, precatus Pontificem ne id moleſtè ferret, quoniam tunc à Proceribus Regni sui oppressus non alio poterat quàm Vvillielmi consilio vti. Sic enim Philippus apud Stephanum Tornacensem, cuius stylo vsus est, Ep. 121.

Impugnant adolescentiam nostram & auspicia Regni nostri perturbare contendunt Potentes: & qui multiplici ex causa fidem nobis debuerant, infideles aduersarij, quorum improbitate cōpellantur & consilia noua quærere & auxilia corrogare. Adsistit nobis super omnes amicos & fideles nostros charissimus auunculus noster Willielmus Remensis Archiepiscopus, in Consiliis nostris oculus vigilans, & in negotiis dextera manus. Eum vel ad tempus recedere à nobis, succedere est hostibus nostris, qui sicut absque armis, ita & absque amicis nos esse votis infidelibus irreuerenter & expetunt & expectant. *Vocastis eum*, Pater, sicut audiuimus, & vt præsentiam suam vobis exhibeat, *sacris vestris apicibus inuitastis*. Eius vero loco mittit Rex ad Pontificem, Secretarium suum Stephanum Tornacensem tunc S. Genouefæ Abbatem. *Et quoniam magnum & cordi nostro* profundè infitum est negotium, mittimus ad vos prædictum & familiarem nostrum Stephanum Abbatem S. Genouefæ discretum & fidelem Regno, quem loco nostro benignè suscipite, & ei tanquam Nobis in his quæ ex parte nostra vobis dixerit, indubitanter fidem habete. « « « « « « « « « « « « « « « « «

Porro vt Coniuratis eiusmodi pro more prætextus sumi solet prauæ rerum administrationis, vt pax sanciretur inter eos & Regem, petierunt Ægidium cognomento Clementem è curia & rerum gubernaculo expelli: penes quem tota Regni administratio erat. Ille duos habuit fratres, Robertum natu maiorem, & Garmundum. Robertus cognomento Clemens *Regem a primâ ætate nutrierat & instruxerat*, vt legitur in Chronico Antissiodorensi, *eratque moderatus & prudens, Regique fidelis & qui Regalia industriè satis & strenuè administrarat negotia, dum Regem post mortem Patris habuit in tutela. Huic prædictus Ægidius in Regni administratione successerat.* Iste Robertus tres habuit filios, Hugonem, Albericū & Henricum, quorū isti fuerunt Franciæ Marescalli, Hugo vero Ecclesiæ Parisiensis Decanus, vt suo loco docebimus. Garmundus autem Ægidij frater fuit primum Abbas Pontiniacensis: deinde à Canonicis Antissiodorensibus electus in Episcopum post mortem Guillielmi, in gratiam Ægidij fratris: sed dum altera pars contra nititur, ille Romam profectus ad Lucium Papam grassante ibi peste corripitur & diem claudit extremum eodem tempore, quo frater Ægidius è Curia Franciæ exulare cogitur, teste Chronologista Antissiodorensi.

Hoc quoqꝫ anno, ni fallor, magno animorum æstu Bartholomæus Turonensis & Rolandus Dolensis Archiepisc. Romę de Archiepisc. contenderunt. Nolebat enim Dolensis haberi suffraganeus, sed totius Britanniæ Minoris Archiepisc. & Primatem esse iactitabat ex veteri Priuilegio. Contra Turonensis & eum & cæteros eiusdem Prouinciæ Episcopos inter suos connumerabat. Turonensi fauebat Philippus Rex eiusque causam omnino suam esse reputabat, quam & in scholis Parisiensibus & in Conuentibus Prælatorum agitari & discuti voluerat. Dolensi suffragabantur omnes Proceres Britannici seu Aremorici & nonnulli etiam Anglicani Principes. In gratiam vero Turonensis has dedit Philippus ad Lucium Papam litteras, quæ leguntur apud Stephanum Tornacensem Ep. 125. *Lis inter Archiepiscopos Turonensem & Dolensem*

Si obliuisci poterit Mater filiorum vteri sui, & Ecclesia Romana Regni Francorum obliuionem assumet; cum vtrumque de iure sit impossibile, de natura difficile, de facto enorme. Quid enim vltra facere debuimus Matri nostræ & non fecimus ei, vsque « « «

„ in hodiernos dies? in partibus nostris cum gaudente gauisi sumus, cum flen-
„ te fleuimus, vtrumque calicem passionis & lætitiæ sine simultatis idolo aut dis-
„ cordiæ combibentes. Persecutiones ipsius, quæ frequentius acciderūt, Patres no-
„ stri Reges Francorum & robustis portabant humeris & extentis brachiis defen-
„ debant. Exempla proponere retractare est beneficia, quorum debetis in quem
„ collata sunt, non qui contulit meminisse. Et quoniam hæc omnia melius nostis,
„ Pater, & tam persecutionis alienæ quàm vestræ in sanctæ memoriæ Patre nostro
„ consolationis particeps fuistis, securiori confidentia vobis exponimus ea quæ ad
„ Coronæ nostræ gloriam vel eius ignominiam & iacturam respiciant, vt de pleni-
„ tudine consilij & auxilij vestri solatium reportemus. Turonensem Ecclesiam no-
„ stram semper ac Patrum nostrorum fuisse, & præsentium memoria tenet, & pris-
„ corum annalia profitentur. Totius Britanniæ minoris Metropolitanus hactenus
„ extitit, qui Turonensi præfuit ecclesiæ: & in ipso partes extremæ regni nostri vs-
„ que ad Oceanum requiescunt. Ecce, Pater, diebus adolescentiæ nostræ nos im-
„ pugnant non solum qui armatam militiam exercent, sed & qui in sorte Domini
„ vocantur. Clerici Dolenses, forte non sine dolo dolorem nobis inferre conantur,
„ in tenero capite nostro coronam antiquam cōfringere molientes. Charissimum ac
„ fidelem nostrum Turonensem Archiepiscopum suggestione quorundam & fauo-
„ re vt dicitur, cuiusdā infra breuissimi temporis angustias vocastis, vt de causa quę
„ magis nostra est quàm sua, responderet, & statum Coronæ nostræ in ancipiti sta-
„ tera ponat. Periculosum sanè & ignominiosum nobis & posteris qui succedent.
„ Proinde sanctitati vestræ preces ex toto corde prodeuntes fundimus, vt intuitu
„ Dei & pacis regni Francorum, quæ in hoc articulo, si processerit, peritura est, à
„ causa ista penitus desistatis. Sed sicut temporibus Antecessorum nostrorum Tu-
„ ronensis Ecclesia Metropolitanum suum in tota Minori Britannia obtinuit, ita
„ diebus nostris quos perturbare nec debetis nec vultis, obtineat & obseruet. Quod
„ si forte, quod non credimus, inexorabilem vos inuenerimus, vsque ad congruum
„ tempus, quo Dominus pacem & quietem Regno nostro dare voluerit, Archiepis-
„ copo nostro Turonensi dilationes indulgeat benignitas vestra, quoniam propter
„ necessarias regno causas eum retinuimus. 1. Propter difficillimam quam cum
„ Comite Flandriæ guerram habemus. 2. Propter motus plusquam Ciuiles qui in
„ Prouincia Britanniæ insurgunt inter Principes eiusdem Prouinciæ & Regis
„ Anglorum filios. 3. Propter proximum Colloquij terminum, quod cum
„ Imperatore post Pascha Deo volente sumus habituri. In quibus omnibus
„ ipsius Archiepiscopi industriâ, præsentiâ, consilio & auxilio indigemus. Sciat au-
„ tem Paternitas vestra, quoniam in Generali Conuentu nostro, quem in initio Qua-
„ dragesimæ propter hanc causam & alias Regni necessitates Parisius conuocaui-
„ mus, Consilio Archiepiscoporum & Episcoporum ac Baronum nostrorum prædi-
„ ctum Archiepiscopum ab incepto itinere retinuimus, vt pote necessarium nobis
„ & vtilem rebus inceptis & per Dei gratiam ad honorem Regni nostri peragendis.
„ Fideles nostros præsentium Latores Abbatem de Sarquo-cello & Magistrum B.
„ Familiarem & Clericum Parisiensem Nostri ac nostrum vobis transmisimus, vt in
„ his quæ ex parte nostra dixerint, fidem eis exhibeatis, & per eosdem voluntatem
„ vestram nobis, si placuerit, remandetis.

Ex hisce litteris (quas intelligimus ante scriptas quàm pax cum Coniuratis componeretur) patet Lucium Papam vehementer propendisse in partes Dolensis Episcopi, & amplius patebit ex aliis eiusdem Regis ad ipsum litteris. Nam ille se precibus Regis inexorabilem omnino præstitisse videtur: causas dilationis nullas accepit, aut accipere voluit, seque causam quæ inter Episcopos de primatu vertebatur, iudicaturum minatus est. Itaque Philippus iam non ciuilitate vsus, nec modestia verborum, ira percitus rescripsit in hunc modum.

„ *Clausa nobis & Regno Francorum, quod hactenus Ecclesiæ Rom. fidelissimum extitit,*
„ *paterna viscera vestra saltem in dilatione quā pro Ecclesia Turonensi postulauimus, sen-*
„ *tientes inexorabilem animum vestrum non sine confusione nostra nunc experti, Cælum &*
„ *terram in testimonium vocamus, vt si quando Regias aures nostras vobis aut fratribus ve-*
„ *stris clauserimus, excusabiles apud Deum & apud homines valeamus apparere.* Sustinui-
„ mus pacem vestram & ecce turbatio, & in læsione Turonensis Ecclesiæ, quæ tem-
„ pore Patrū nostrorū integrā Metropolitani Iurisdictionē in tota minori Britannia

obtinuit, Rgnū nostrum turpiter imminuere ac mutilare contendit Eccles. Rom. coronam de Capite nostro deiicere, frangere & pedibus conculcare. Quid enim aliud est archiepiscopum in eadem Prouincia contra Metropolitanum suum & integritatem Regni nostri erigere velle, quàm ab hæreditate Patrum nostrorum nos tanquam imbecilles & resistere non valentes eiicere & fugare? Videat Dominus & iudicet. Quod si processerit factum istud, minus amodo vos æstimabimus Patrem quam vitricum, minus sentietis nos filium quàm priuignum. Vsque ad animam nostram pertinget gladius iste, vt exhæredari clamemus, plangamus nudati, contempti & abiecti à vobis vltionem quandoque Dei & hominum expectemus. Neque enim solummodo vulnerabit nos plaga ista, sed & omnes totius Regni Barones in compassionem accender, vt de manu vestra requirat Dominus aliquem sanguinem, qui propterea fundi potest & inter Regnum & maiores Regni Principes materiam secessionis & guerram perpetuam quæ accidere poterit, eis imputet, qui merentur. *Ex præteritorum enim exemplis colligimus materiam futurorum, & sicut antiquis temporibus occasione dissensionis huius multorum sanguis effusus est, ita & diebus nostris nisi per industriam vestram venienti morbo citius occurratur, clades communis & generalis strages inter Francos & Britones poterit suscitari. Melius est autem in tempore occurrere, quam post exitum vindicari.*

Scripsit quoque in eandem rem ad D. Octauianum Cardinalem, cuius tum plurimæ partes erant in Curia Rom. & si quid ex huius causæ disceptatione acciderit mali, totum id à se amolitur & in Papam eiusque Consilium refundit.

Inuiti compellimur hodie Coelum & terram inuocare & mouere in testimonium nostrum. Hinc Ecclesiastici Patres, inde Principes seculares, Ecclesiam Romanam quod nequaquam sperauimus aduersariam nobis sentimus, & vsque ad animam descendit gladius iste, cum in Regiæ coronæ nostræ confractionem manus extendant qui eam saltē Petri gladio defendere debuissent. *Contra Turonensem Ecclesiam quæ nostra est, erigere conatur Apostolica sedes in Britannia minore Dolensem Archiepiscopum & integritatem Regni nostri, quæ temporibus Patrum nostrorum illæsa perstitit, lædere, minuere, detruncare.* Hæc sunt Beneficia meritorum Regni nostri. Hæ retributiones & gratiarum actiones deuotionis & fidei, quam Ecclesiæ Rom. Patres nostri semper exhibuerunt in omni persecutione nostra parati pro Ecclesia Dei & imperare fideliter suis & resistere viriliter alienis. Perpetuæ dissensionis & guerræ materiam suscitare contenditis inter nos & Regni nostri Principes Occidentales, & vt abiectâ reuerentiâ quam Ecclesiæ Rom. hactenus exhibuimus, facie vobis respondeamus aduersâ, suscitaris odiorum incendia, quæ si excreuerint in flammam, inextinguibiliter peruenient in fauillam. Exhæredati, spoliati, nudati per Ecclesiam Rom. quantum in vobis est, aut periculosè pugnare compellimur, aut turpiter exulare. Opponat se tantis malis authoritas vestra, nec recidiua permittat exempla renasci, quibus multus sanguis innoxius effusus est, & iterum effundi poterit, si fauore cuiusdam, vt dicitur, qui non sine dolo Dolensis electus est, Regni nostri partes nobis occiduas auferatis.

Quis ille electus Dolensis sit, nisi Rollandus, non inuenio. Is autem die S. Martini an. 1177. suffectus fuisse legitur in supplemento Sigeberti, vocaturque ibi vir *Religiosus & litteratus*: cuius electioni adfuerunt Henricus Baiocensis, Ricardus Abrincensis Episc. & Robertus de Monte S. Michaëlis. Ciaconius eum scribit fuisse factum à Lucio Cardinalem an. 1185. Porro lis ista sæpe agitata apud Curiam Rom. indecisa remansit vsque ad an. 1199. quo Innocentius III. pro Archiepiscopo Turon sententiam dixit.

Eodem anno M. Walterus de Constantiis Archidiaconus Oxoniensis & post Radulfum de Vuarne-Villa Thesaurarius & Canonicus Rothomagensis consecratus est Andegaui in Ecclesia S. Laudi à Richardo Cantuariensi, in Episcopum Lincolniensem: quem Episcopatum Gaufridus Filius Regis Anglorum sponte dimiserat.

Anno 1183. Philippus Rex in primæuo ætatis flore æterna agitans consilia, vt 1183.
verè Adeodati nomen impleret, sicut Iudæos expelli voluerat, ita ad nouellorum Hæreticorum & Pseudo-Theologorum, quorum numerus vbique magno Ecclesiæ & quietis publicæ damno crescebat, conuersionem aut expulsionem animum

applicuit; Contumaces verò flammis damnauit: quâ de re sic Guillelmus Brito l. 1. Philippidos.

Pulsis Iudæis sanctoque rigore fugatis
Dehinc perscrutari citiùs facit Hæresiarchas,
Simplicium falso qui fallunt dogmate corda,
Incautas animas occultâ fraude necantes.
Qui bona Coniugij reprobant, qui carnibus vti
Esse nefas dicunt, aliosque superstitiones
Inducunt, breuiter quas tangit Epistola Pauli,
Omnes qui saperent fidei contraria nostra,
Quos Popelicanos vulgari nomine dicunt,
De tenebris latebrisque suis prodire coacti
Producebantur, seruatoque ordine Iuris
Conuincebantur & mittebantur in ignem.

Post hæc locum qui vocabatur *Campelli*, muris cinxit. Domos quas *Hallas* vocabant, construxit; in quibus & sub quibus pluuio & incommodo tempore Mercatores commodè possent merces suas exponere. Cœmeterium autem quod hodie *S. Innocentij* dicitur, tunc in Campellis erat platea grandis & vasta, omnibus, vt hodie, transeuntibus peruia, vendendisque mercibus exposita teste Rigordo. Hoc autem Philippi opus ita describit Guillelmus Brito.

Parisiis locus est, Campellos nomine dicunt,
In quo communi tumulantur corpora iure,
Quotquot defungi vitâ contingit in vrbe.
Hic cuiuis hominum Suibusque patere solebat
Spurcitiis scopibus sordens & stercore multo:
Et quod pejus erat meretricabantur in illo:
Et sic defunctis iniuria magna fiebat
Sacratoque loco, quibus est tribuendus vbique
Præcipiente Deo timor & reuerentia semper
Huic Rex Diuini zelo succensus amoris
Indignans fieri Poliandro probra sacrato
Corpora Sanctorum quo plura sepulta quiescant,
Quadratos lapides circundedit atque politos.
Ædificans muros in circuitu satis amplos
Et satis excelsos, Castris aut Vrbibus aptos.
Et sic ille sacer locus est nudatus ab omni
Sorde, datusque suis honor ex tunc debitus illi.

Eodem anno Hugo de Nuceriis Milonis Dynastæ filius Ecclesiæ Senonensis Thesaurarius, creatur Episcopus Antissiodorensis, vir genere, *litteris & facundia clarus*, vt legitur in Chronico; & in alio M. S. Corde magnificus, *ingenio perspicax, facundia copiosus & tam in Ecclesiasticis quàm in secularibus admodum sagax & peritus.*

Eodem *M. Girardus Puella*, qui per multos annos Lutetiæ publicè docuerat, quique ab Alexandro III. omnium Beneficiorum suorum quandiu tegeret seu doceret, reditus integros obtinuerat, consectatus est Episcopus Couentrensis in Anglia, sed post septem ab inito Episcopatu hebdomadas in fata concessit teste Mathæo Parisiensi. Rogerius Houedensis illum vocat *Girardum la Pucelle*, quem ait successisse Richardo *Pecche*, obiisse verò an. 1184. quo anno combusta est Ecclesia S. Iuliani Cenomanensis.

Eodem tempore M. Vualterus de Coustantiis Lincolniensis Antistes in Angliam profectus, in sua sede solenniter est collocatus, sed ibi parum moratus, Rothrodo Archiepiscopo 7. Kal. Decemb. fatis functo, vt scribit Albericus, in successorem postulatur, & ad sedem illam anno 1184 traductus est.

Eodem anno, nescio quo malo fato Henricum Angliæ Regem persequente;

Henricus filius Rex Iunior fato communi functus est apud Castellum Martellum in Prouincia Caducensi mense Iunio. Causa belli quod ille fratribus indixerat, causa mortis fuit: sed variè refertur ab Historicis. Nam Mathæus Parisiensis ait Henricum Patrem omnem curam impendisse, vt filij sui Gaufridus de Britannia, Richardus de Aquitania Henrico Regi iuniori & fratri primogenito obsequium præstarent: Gaufridum quidem paruisse, Richardum vero renuisse, propterea quod indignum esse sibi videbatur vt fratres fratri Patre viuo se se subiicerent. Eam contumaciam displicuisse Henrico Patri: ac proinde impulsum ab eo Henricum, vt arma contra Richardum fratrem sumeret, & extorqueret quod amicè obtinere non poterat: illum autem cum congredi cum fratre suo decreuisset, in flore Iuuentutis anno ætatis 28. apud Castellum Martel mense Iunio nempe festo die S. Barnabæ Apostoli interiisse. *Interit Henricus Anglorum Rex à filius impetitur.*

At Vvillielmus Neubrigensis scriptor illorum temporum, qui sub Richardo historiam suam absoluit, an. scilicet 1198. rem aliter narrat, & pessimam Henrici filii indolem accusat, aiens fœdasse adolescentiam suam næuo inexpiabili adinstar scelestissimi Absalonis: Iuuentutem ingressum rebellasse iterum contra Patrem, propterea quod Richardum Aquitaniæ, Gaufridum Britanniæ præfecisset, sibi expectationem successionis legitimæ reseruasset: itaque iuncto sibi fratre Gaufrido cum quibusdam proceribus Aquitanicis Patrem motibus bellicis lacessiuisse: Patrem verò cum rebelles filios blandis demulcere mandatis frustra laborasset, vt improbis eorum ausibus obuiaret, fines Aquitanicos cum exercitu ingressum. Mox Dei Iudicio Henricum Iuniorem febre duplicis præuaricationis vltrice correptum rebellibus animos ademisse, & præualente morbo desperataque salute ad patrem misisse, qui rogarent, vt se morientem inuisere dignaretur: patrem verò, quia tutum esse non putabat se Coniuratis credere, in signum clementiæ & indultæ veniæ, annulum notum misisse, eoque cum osculis excepto præsente Archiepiscopo Burdigalensi miserrimum filium vitam finisse: corpus verò Rothomagum patre iubente delatum fuisse.

Hunc finem habuit, inquit ille l. 3. c. *inquietus ille* puer ad multorum quidem natus exitum: sed tamen hominibus adeo fauorabilis & gratiosus, quia scriptum, Stultorum infinitus est numerus, vt etiam de mortuo præclara dicerentur. Denique post mortem eius quidam mentiendi libidine atque impudentissima vanitate famam latè sparserunt, quod ad sepulchrum eius curationes fierent infirmorum, scilicet vt vel causam contra Patrem iustam habuisse, vel finali pœnitentia Deo egregiè placuisse crederetur.

Hæc scribebat Neubrigensis sub Richardo, *forte vt eius* gratiam aucuparetur. At Rogerius Houedensis planè admirabilem indicat fuisse Henrici Iunioris pœnitentiam, & tantam vt vix ei fides adhiberi possit *Sic enim* ille. Rex filius deficiente sibi pecunia perrexit ad S. Mariam de Rupe Adamatoris & decorticauit feretrum S. Adamatoris & thesauros Ecclesiæ asportauit. Paucis post elapsis diebus idem Rex filius cum vidisset se non posse multum nocere Patri suo, & indignatione & animi rancore in grauem incidit infirmitatem in villa quæ dicitur Martel non longe à Ciuitate Lemouicensi. Primò enim arripuit eum febris, deinde fluxus ventris contriuit eum vsque ad mortem. Qui cum sensisset mortem sibi imminere, misit pro Domino Rege Patre suo, qui ad eum venire noluit, timuit enim insidias illius.

Rex igitur filius conuocatis coram se Episcopis & viris Religiosis qui aderant, primùm secretò, deinde coram omnibus sua confessus peccata, pœnitentiam & suorum recepit absolutionem peccatorum, & tradidit Vvillielmo Marescallo familiari suo Crucem suam Hierosolymam deferendam. Deinde depositis mollioribus indumentis cilicium induit, & ligato fune in collo suo dixit Episcopis & cæteris viris Religiosis circunstantibus *Trado me peccatorem indignum culpabilem & obnoxium per funem istum, vobis, Ministri Dei, postulans, vt Dominus noster I. C. qui Latroni confitenti in Cruce peccata dimisit, per preces vestras & per suam ineffabilem misericordiam misereatur infelicissimæ animæ meæ. Et responderunt omnes, Amen. Et ipse ait illis, Trahite me à lecto isto per hunc funē & imponite illi lecto cinereo*, quē sibi præparauerat. Et fecerunt sicut ipse præcepit illis, & apposuerunt capiti & pedibus suis *Pœnitentia Regis Henrici Iunioris & obitus.*

» duos lapides magnos quadratos: & omnibus rite peractis ipse praecepit Corpus
» suum deferri in Normaniam vsque Rothomagum & ibidem sepeliri. Et his dictis
» ipse sacrosancti Corporis & sanguinis Domini viatico munitus in timore Domi-
» ni emisit spiritum. Quod cum Domino Regi Patri suo nunciatum esset, lachry-
» matus corruit in terram & vehementer planxit filium.

Ad Patrem ita maestum & magnitudine doloris confectum scripsit Petrus Blesensis Epistolam consolatoriam, pulcherrimam certè dignamque quae huic Historiae inseratur.

Petri Blesensis Consolatoria ad Henricum Patrem Epistola.

Henrico D. G. Illustri Anglorum Regi Duci Normaniae & Aquitanniae Comiti Aodegauensi suus Petrus Blesensis, Bathoniensis Archidiaconus salutem & spiritum fortitudinis in aduersis.

Audiui & conturbatus est venter meus: à voce contremuerunt labia mea. Nam
» ex familiarium vestrorum relatione cognoui, quod illa vestra magnanimitas ce-
» lebri hactenus opinione conspicua in morte filij vestri mortificata est, & quadam
» mollirie muliebri degenerans gemitibus indulget ac lachrymis, atque reuerentiâ
» Regiae Maiestatis abiectâ superuacuis doloribus pueriliter intabescit. Doloris af-
» fectum in vobis non arguo, sed dolendi excessum. Scio quia piũ est flere mortuũ
» & huiusmodi maestuosos affectus lex naturae indicit. Nam & Iob audita filiorum
» suorum morte vestimentorum scissione & aspersione pulueris vim doloris expres-
» sit. Abraham mortua Sara venit, vt fleret eam & plangeret. Iacob existimans fi-
» lium suum Ioseph deuoratum à bestia multos dies continuauit in planctu. Ioseph
» etiam cum fratribus suis & cunctis senioribus domus Pharaonem Patrem suum de-
» ferens mortuum venit ad Aream. At ad trans Iordanem vbi septem dies super mor-
» te Iacob in fletu & gemitu compleuerunt. Sed & Iosia Rege mortuo scriptum est
» quia vniuersus Iuda & Hierusalem luxerunt eum & prae omnibus Rex Adadrem-
» non, ita quod in prouerbiũ versum est & populariter dicebatur: Planctus eius sicut
» planctus Adadremnon. In Ecclesiastico etiam legimus quod luctus mortui septem
» diebus legitimè celebratur, & ibidem haec verba leguntur, *Fili in mortuum produc*
» *lachrymas*. Christus lachrymas produxit in Lazarum. Ideoque non miror si tam de-
» plorando funeri pietatis lachrymas exhibetis. Nec enim de numero illorum estis,
» de quibus Dominus dixit per Prophetam, Percussit eos & non doluerunt, & vt
» verbis Iob vtar, *nec fortitudo vestra fortitudo lapidis est, nec caro vestra aenea est.*
» Sed sit quaeso hic dolendi modus. Nec vos dolor rapiat vltra modum. Temperã-
» tior debet esse apud vos erga defunctum filium dolendi occasio, quia Christianissi-
» mè abiit ne dicam obiit, & dolendo poenitens dolores aeternos euasit. Nobis super-
» eum flentibus iam securissimè dicit, *Nolite super me flere, sed super vos ipsos flete.*
» Planxit Dauid filium parricidam Absalon, fili mi, Absalon. Planxit super Saül
» & Ionatham fines eorum deplorans, quos dominium mortis inuoluerat sine fine.
» Verumtamen si circa filium vestrum pium est flere, pium est & gaudere. Si enim Pe-
» trus Apostolus, si Magdalena suos defleuerunt excessus, iste licet adolescens & in-
» ter malitiae incentores, & vt ita loquar tamquam lilium iter spinas, in omnem se
» deiecit poenitentiae humilitatem, mundi gaudia conuertens in planctum & deli-
» cias in dolorem. Conuersus est planctus eius in gaudium, conuertatur & vester.
» Cedat vobis ad plenitudinem gaudiorum talem filium de lumbis vestris proces-
» sisse, in quem naturae dotes vniuersae confluxerant: quem timebant remotissimae
» nationes, quem vereri & diligere etiam inimicus & inuidus tenebatur. Qui cũ prae
» vniuersis mortalibus obtinuisset gloriam & supereminentiã militiae secularis, tan-
» dem in abiectione temporalium & humilitate poenitentiae factus & defunctus est
» Christi miles. Exemplũ dedit vobis vt & vos sequamini vestigia poenitentis. Nemo
» enim fuit in confessione humilior, in sui accusatione contritior, in emendatione
» deuotior, in propriae carnis afflictione crudelior, in omni satisfactione feruentior.
» Consilio siquidem & suggestione proditoriae factionis minus consultè contra vos
» erexerat & direxerat arcum suum: sed Dominus aduersus eum tetendit arcum
» suum, & in eo parauit vasa mortis, volens vobis & aliis dare in eo significatio-
» nem vt fugiatis à facie arcus & liberentur dilecti eius. Cũ igitur de salute eius spẽ
» certissimam habeamus, beati enim qui in Domino moriuntur, vt voce Apostoli
» vtar, nolite contristari de dormiente, sicut & illi qui spem non habent. Omne
» iudicium iam euasit: iudicauit enim seipsum, ne in posterum iudicetur. Vtinam
»

amantissime Princeps, dum hoc sæculum manet, immo potius, dum hoc sæculum manet, iudicemus Nosmetipsos. Fallax enim est hic mundus, vita breuis, finis dubius, exitus horribilis, iudex terribilis, pœna infinibilis. Planctus itaque quos impenditis mortuo, in arma pœnitentiæ conuertatis, vt sicut turbato fatalitatis ordine filius vos præcessit ad mortem, sic ordinato huius mortalitatis excursu cæteros præcedatis ad vitam.

Cæterum iubente Henrico Patre Corpus filij Rothomagum delatum est, ibique honorificè sepultum: & de eo sic Quidam metricè cecinit, vt legitur apud Ioannem Bromptonem.

Omnis honoris honos, decor & decus vrbis & orbis,
Militiæ splendor, gloria, lumen, apex.
Iulius ingenio, virtutibus Hector, Achilles
Viribus, Augustus moribus, ore Paris.

Ad hunc quoque annum eò memorat Rigordus quàm immaniter & impiè Cotarelli seu Albigenses Hæretici in agro Bituricensi sacra omnia profanarent, sacerdotes & Religiosos trucidarent, vxores Catholicorum raperent, Captiuos tormentis cruciarent, & quod omnium facinorum & impietatum fastigium est, Corpus Dominicum inuasis aureis aut argenteis seruari solitum, manibus humano sanguine pollutis extractum in terram viliter proiicientes pedibus conculcarent, deque Linteaminibus quæ Corporalia vulgo dicuntur, concubinæ eorum pepla capitibus componerent. Contra quos tandem Philippus expeditissimo exercitu misso omnes ad vnum meritissima morte affecit.

Anno 1184. Lucius Papa nonnullos ex Academicis Parisiensibus ad Cardinalatum promouisse legitur, M. Meliorem & M. Radulfum de Nigella viros litteratissimos: qua de creatione sic habet Robertus de Monte in Appendice ad Sigebertum. Lucius Papa in Capite ieiunij id est feria 4. Cinerum ordinauit plures Cardinales, inter quos M. Meliorem Presbyterum Cardinalem creauit, scilicet quem fecit Camerarium suum. Creauit insuper electum Dolensem Diaconum, & M. Radulfum Nigellum charissimum amicum nostrum magnæ honestatis & litteraturæ virum. Extat apud Stephanum Tornacensem Epistola Willielmi Remensis Archiepiscopi ad M. Meliorem Cardinalem qua significat quàm grauiter Philippus Rex exardesceret, quod Pontifex in Britannia Minore Dolensem Archiepiscopatum erigere contenderet. Qua de re nos supra diximus. 1184.

Eodem anno Richardus Cantuariensis Archiepiscopus, qui S. Thomæ successerat, diem clausit extremum, cui successit Balduinus ex Abbate Fordiensi Vvigorniensis Episcopus, vir religiosus & litteratus, inquit Neubrigensis. Hunc autem Richardum, quem idem author dicit fuisse mediocriter litteratum, sed laudabiliter innoxium Petrus Blesensis vehementer reprehendit quod Ecclesiæ bona dissipasset, licet sub eo cancellariatum Ecclesiæ Cantuariensis exercuisset, eique ab Epistolis & Consiliis fuisset. Tunc autem Petrus in Curia Regis Henrici degebat & sic loquitur. *In conturbata est anima mea valde; & sicut ranam tabescere me fecistis, quia exprobrauerunt qui me tribulant inimici mei, dum dicunt per singulos dies vbi est Dominus tuus? vbi latitat?* Vsque quò piger dormit? exurgat qui dormit & exurgat à mortuis. Et iam hora esset à somno surgere & vigilare super commissum sibi gregem & attendere qualem habuit prædecessorem. Reperit inquiunt Archiepiscopus Ecclesiam in optimo statu, ipse vero eam destituit & deiecit. Cantuariensis Ecclesiæ dignitates, quas gloriosus Martyr rubricauerat sanguine suo, & quasi testamentum æternum morte & cerebri effusione firmauerat, pusillanimitas eius vacuat, eamque reduxit in antiquæ seruitutis opprobrium, quæ se in gratiam plenæ libertatis erexerat.

Eodem anno Walterus de Constantiis, quem diximus anno superiore Lincolniensem factum fuisse Episcopum, electus est in Rothomagensem Præsulem, eiusque à Lincolniensi ad Rothomagensem sedem translatio impetrata est à Lucio Papa, qui datis Veronæ litteris hoc anno 15. kal. Decemb. ad Decanum & Capitulum Rothomagense iussit eum pallio Archiepiscopali decorari: dubitasse autem legitur diu Gualterus an Lincolniensem sedem vt pote ditiorem & locupletio-

rem pro honoratiore, sed minus diuite acciperet, sed tandem diuitiis honorem & ambitionem prætulisse. Qua de re sic Neubrigensis l. 3. c. 8. *Non diu sedit ibidem* (Lincolniæ) *nempe post modicum electus ad Episcopatum Rothomagensem, formæ venustioris blandiente illecebra, nouæ nuptæ valedixit. In quâ re pensandum est quanti sit momenti ambitus excellentiæ, quantumque in homine pecuniæ etiam auidissimo superet amorem pecuniæ.* Satis quippe notum est, quod quantum Rothomagensis Eccle-
» sia Lincolniensi præminet maioritate dignitatis, tantum etiam cedit in tempora-
» libus commodis. Homo tamen qui Episcopatum Lincolniensem propter amplis-
» sima commoda multum ambierat, maluit eo relicto minores diuitias ascendere
» superius, quàm eo retento cum maioribus diuitiis sedere inferius. Et quidem diu
» hæsitasse dicitur vtrum eminentior an ditior esse eligeret, scrupulosè secum deli-
» berans: sed ambitu loci celsioris de amore commodi largioris triumpha-
» uit.

Ad eum extant aliquot Petri Blesensis Epistolæ. Ioannes vero Hautivillensis vulgò Architrenius dictus, Poëta insignis horumce temporum qui 9. libros metricè composuit de corruptione morum sui temporis, cuius versus ad Vniuersitatem nostram pertinentes ad an. 1190. referemus, opus suum hoc anno ei dedicauit, atque imprimis eius ortum statumque describit lib. 1. c. 6. aiens eum Cornubiæ natum ex illustri gente, atque ex ipsis Troianis & Iulio Cæsare originem ducere. Cap. vero 7. ei suum opus dedicat hoc modo.

O cuius studio, quo remige nauigat æstu
Mundanoque mari tumidis exempta procellis
Linconiæ sedes! ô quem non præterit æqui
Calculus! ô cuius morum redolentia cœlum
Spondet & esse nequit virtus altissima maior,
Indiuisa minor, cuius se nomen & astris
Inserit & fama lituo circumsonat orbem.
O quem Rothomagi sedes viduata maritum
Spectat, & adspirat, solidisque amplexibus ardet
Adstrinxisse virum, fragrantis odoribus vti,
Morum deliciis, virtutis aromate, sponsi
Pectore quod Phœbum redolet, quod Nestora pingit.
Virgo virum, matura toros, innupta maritum,
Orba Patrem, mutilata caput, iactata salutem,
Cæca Ducem, tenebrosa iubar, nocturna lucernam
Exigit, & queritur tardanti mane, suumque
Eclipsata sitit rediturum Cinthia Phœbum.
O mihi Mecenas operis fractique laboris
Exspectata quies, rudis indubitata Mineruæ
Spes, adhibe cœptis oculi mentisque fauorem!

Ioannem hunc aliqui scribunt Anglum fuisse natione, sed malè: cum ipse disertè fateatur in prologo se *Normanum* esse. Architrenium verò ideo se nominat, quia mundum circumlustrans, vbique lachrymarum materiam inuenit, nullibi moribus bonis locum esse queritur, omnium vero animis prauas cupiditates insedisse, venerem, ambitionem, auaritiam, gulam & cæteras mundi meretrices. Capite autem II. eiusdem libri incipit deflere calamitatem suam, cum recordatur se nihil vnquam boni fecisse, sed adolescentiam impendisse vitiis nullumque diem virtutibus. Itaque malè transactæ adolescentiæ memor sic ait.

—— Memor Architrenius imas
Pectoris euoluit latebras mersosque profunda
Explorat sub mente lares, nec moribus vsquam
Inuenit esse locum, nec se virtutibus vnum
Impendisse diem. Méne istos, inquit, in vsus
Enixa est Natura parens? misit vt arma

In

In ſuperos damnata feram, Diuûmque reatus
Irritent odium? legeſque & iura meique
Prætercam Decreta Iouis? vitij ne poteſtas
Mortales æterna premit? facinus ne redundat
Diis inuiſa palus? Mater quid pignora tanta
Deſtituit labi, nec quem produxit, alumno
Excubat, vt nullis maculam ſcelus inſpuat actis?

Impensè addictus fuit Henrico Regi ſeniori, quem l. 5. c. 4. laudibus ornat & proſequitur, doletque inuictum Regem ſeneſcere.

Hic vbi delegit ſummam præſumptio ſedem,
Inſerpit feſtina comis criſpatque ſenecta
Henrici faciem, quem flauea Britannia Regem
Iactat, eoque Duce titulos Normania ridet.
Et belli & pacis, eteumque ſupermeat orbem.
Indole quem belli nunquam fregere tumultus
Dediſcitque virum gladio matura Iuuentus.
His vernare genis æternum debuit æui
Floſculus, & nulla ſenii marceſcere bruma.

Ad hunc quoque annum prædixerunt omnes fere omnium terrarum Aſtrologi futuram intra biennium totius orbis deſtructionem. Inter cæteros vero Anſelmus quidam Vvigornienſis Monaſterij Monachus ad omnes Vniuerſitates & ſcholas publicas miram Fratris cuiuſdam conuerſi, qui nunquam Latinas litteras didicerat, vaticinationem verſibus latinis expreſſam miſit cum hac præfatione, quæ legitur apud Rogerium Hoüedenſem.

Vniuerſis litteras & præcipuè Scholaribus ad quorum præſentiam præſens «
pagina peruenerit, Anſelmus Vvigornienſis Monaſterij Frater humilis in Domi- «
no ſalutem. Mirabilis Deus in ſanctis ſuis & operibus qui miracula pro ſuis nun- «
quam ceſſat operari. Et quia nemo ponit lucem ſub modio, ſed ſupercãdelabtum, «
vt luceat Vniuerſis, miraculum ſupra modum eſt mirabile, quod in Domo no- «
ſtra contigit pridie Kal. Nouembris, vt ad abſentium ſaltem ſcripto poſſet deue- «
nire notitiam, in ſcripto commendaui. Noſcat itaque veſtra diſcretio quod qui- «
dam Fratrum noſtrorum ex toto Laicus cum in mentis exceſſu laboraſſet 9. diebus «
& 9. noctibus velut exanimis ante quoddam altare proſtratus in modum Crucis «
iacuit. Et quia vir Religioſus erat & ſanctæ conuerſationis frater, nullus noſtrum «
auſus erat eum inde remouere. In decima die hora 3. voce demiſſa modoque la- «
mentabili, mira tamen lamentatione verſus iſtos decies aut ſæpius eodem ordine «
quo hic ſcribuntur, cecinit. «

Humani generis caſum ſubitamque ruinam
Inferet huic orbi pernicioſa lues.
Ætatis teneræ pueros premit vnica clades,
Cum ſenibus pariter eſt peritura nece.
Corporis aerij vitio liquor inficietur
Tataque lethifero rore madebit humus.
Hinc Miranda lues orietur & vnica clades,
Vnica cauſa necis, vnica cauſa mali.
Nam ſimul Herculei ſol tanget terga Leonis,
Exuret geminus viſcera ſicca calor.
Si tunc mille forent Lacheſes & cuique manus tot,
Atropos hac carpet omnia fila ſimul.
Mortis enim gladio populi peccata piabit
Vltio digna Dei. Me miſerum quid agam!
Ecce micat gladius, qui totum conteret orbem.
Ecce manus Domini, quo miſer hinc fugiam?

Ecce furor Domini, fugiam ne vel hîc latitabo?
Quóue Deum fugiam, cum sit vbique Deus?
Si nequeat flecti precibus Diuina voluntas,
Granum cum palea conteret ira Dei.
Ecce necesse probat sententia Philosophorum,
Rursus in antiquum cuncta redire chaos.
Sit tamen esse nequit, quia constat quaque fuisse,
Pluraque qua veluti sunt modò, semper erunt.
Iam super astra feror, videoque relatus ad astra
Luminibus clausis Solis vtramque domum.
Nox sine sideribus vnáque dies sine sole
Est, sed cum sit ita, nescio cur sit ita!
Sidus Mercurij, Venerisque Iouisque latent nunc,
Non sunt, vel si sunt, deseruere polum.
Toto Zodiaco passim spatiantur & errant,
Mars, & falciferi stella nociua Senis.
Mars ferit ense, ferit Saturnus falce nociuâ,
Rebus in humanis nititur esse nocens.
Hinc feror ad Stygij iam lubrica Regna Tyranni,
In quibus æterna sunt, & erant tenebra.
In tantis tenebris nec sol, nec luna, nec ignis
Sufficit huic moesto lumina ferre loco.
Hic labor atque dolor & inextricabilis ardor,
Hic grauis est miseris pœna parata reis.
Hic sonat assiduè carmen lachrymabile Va Va
Quantæ sunt tenebra! va mihi, va mihi, Va!
Cerberus ante fores furit & tria guttura pandis,
Tres simul horrendos mittit ab ore sonos.
Atria tres furiæ seruant, Alecto, Megara,
Tisyphone, quarum vultibus horror inest.
Horridus aspectus & fœdus anhelitus oris,
Voxque velut tonitrus gutture rauca sonat.
Omnibus est sceleris innata malicia mentis:
Omnibus est animus pronus ad omne scelus.
Ore tenus mediâ sitiens stat Tantalus vndâ
Quæ, ne potet eam, semper ab ore fugit.
Sisyphus hic ingens saxum reuolubile voluit
Semper vt ipsius sit sine fine labor.
Ille vorax vultur Tityj vorat vsque iecur, quod
Vt semper pereat, non sibi pœna perit.
Quosdam dira fames, quosdam sitis aspera, quosdam
Opprimit atque domat absque quiete labor.
Hos frigus stringit, alios calor ignis adurit:
Quemlibet vt meruit, sic sua pœna grauat.
Omnibus introitus, nulli patet exitus, omnes
Deuorat & furiis deputat iste locus.
Tisyphone diris coniuncta sororibus illis
Distribuit pœnas, quas meruere pati.
Nunc Styga, nunc Lethen, nunc linquo Reis Acherontem
Ad superos iterum vixque reuerta gradum.

" Cum autem extremum hunc versum recitasset, vltimò ad se reuersus, & velut
" à somno foret excitatus, caput erexit, & quendam fratrem qui admirandi causâ
" illuc cum reliquis venerat, acutissimo intuitu respiciens, ait.

Ne mea mireris ora, quia tu morieris:
Te grauis & subitus subruet interitus.

Post hæc autem ad Conuentum oculorum conuertens aciem, non minus eleganter quàm si ab infantia Tulliana ditatus esset eloquentiâ, quædam tunc futura latino prædixit eloquio. Vnde quia postea contigerunt, vt prædixerat, stupore repleti plurimo, vt nobiscum mirentur alij versus quos ille Laicus composuit, qui nunquam vllas cognouit litteras, de scholis ad scholas propter fabulas quas innectit, mittere decreuimus; vt earum examine nostra ventiletur controuersia. Hæc ille.

Eiusdem meminit Robertus Monachus Antissiodorensis in Chronico ad an. 1186. & fortassis illæ ipsæ sunt litteræ quas Monachi ad omnes scholas miserunt. *Per idem tempus*, inquit, *litteræ ab incerto nuncio* profectæ per orbem latè ventilabantur contestantes quod in anno prædicto mense septembri omnes planetæ conuenirent in Libra, & à parte Occidentis procederet ventus validus, ita vt fere vniuersa destrueret, nec à venti turbine & fragore terribili possent euadere nisi qui in hypogæis specubus latitarent. Huic adstipulabantur opinioni plures Astronomiæ periti. Quæ quidem opinio multorum animos, etiam sapientum pauore concusserat, sed quàm vanum falsumque id fuerit, euentus probauit.

Ad hunc insuper annum idem Author notat sectam quandam Capuciorum quæ anno præcedenti apud Anicium orta fuerat, cœpisse in Francia propagari: sed illis subiectionem insolenter denegantibus Principum contradictione deletam fuisse. Item Benedictum Auenionensis Pontis authorem sanctæ admodum vitæ iuuenem obiisse, sepultumque fuisse super pontem illum mirificum magna iam ex parte confectum & constructum ab eiusdem fundatione septem annis iam circiter decursis. Item Heraclium Patriarcham Hierosolymitanum & cum ipso duos Magistros Templariorum & Hospitaliorum Romam venisse, & post habitum cum Lucio Papa colloquium transalpinasse ad poscendum auxilium, querimoniasque Christianorum Terræ sanctæ incolarum deferendas. Quam in rem extant Lucii Papæ ad Henricum Regem Angliæ litteræ apud Neubrigensem l. 3. c. 11. & apud Mathæum Parisiensem ad an. 1185.

Ad an. 1185. notat Rigordus Gaufridum Britanniæ minoris Comitem Henrici 1185.
Anglorum Regis filium ægrotasse Parisiis lethaliter & obiisse post exploratam & consumptam inutiliter omnium Medicorum artem peritiamque. Quod audiens Rex Philippus, inquit, qui nimis tenerè eum diligebat, conuocauit omnes Medicos qui eo tempore Parisius morabantur, præcipiens illis quod curam & diligentiam quantamcumque possent circa ipsum Comitem adhiberent. Sed postea paucis euolutis diebus, Medicis incassum laborantibus 14. Kal. Septemb. viam vniuersæ carnis ingressus est. Ciues autem Parisienses & milites custodierunt Corpus eius cum honore & reuerentia in Ecclesia B. Mariæ vsque ad aduentum Regis. Interim Canonicis & Clericis ipsius Ecclesiæ deuotissimè exequias debiti funeris celebrantibus sequenti die Rex cum Comite Theobaldo Franciæ Senescallo Parisius veniens Corpus eius conditum aromatibus & in sarcophago plumbeo repositum in eadem Ecclesia ante maius altare fecit sepeliri à Reuerendissimo Mauricio Parisiensi Episcopo conuocatis Abbatibus & viris Religiosis & Clericis totius Ciuitatis.

Ex hoc loco intelligitur tum fuisse Lutetiæ multos Medicos, quorum schola hoc seculo cœpit habere commendationem Parisiis, vt in Synopsi dicetur. Cæterum Gaufridus ille filium habuit Posthumum, cui cum Rex Henricus nomen suum in baptismate voluisset imponi; contradictum est à Britonibus & solenni acclamatione nominatus est Arturus. Sicque Britones, inquit Neubrigensis, *qui fabulosè suos dicuntur exspectasse Arturum, nunc sibi cum multa spe nutriunt verum, iuxta opinionem quorundam grandibus illis & famosis de Arturo fabulis Prophetarum.* De qua vana exspectatione Arturi sic quoque Iosephus Iscanus seu potius Ioannes Hautiuillensis.

Et Britonum ridenda fides per secula multa
Arturum exspectat, exspectabitque perenne.

Eodem anno 17. Kal. Feb. Heraclius Patriarcha Hierosolymitanus, Rogerus Magister Hospitalis & Willielmus Tyri Archiepiscopus ad Philippum missi mi-

ferrimum Christianorum in Oriente statum exposuerant, auxiliumque contra Sarracenos à Christianissimo Principe postularunt. Parisiis autem, vt notat Rigordus, *cum solenni processione à Venerabili Mauricio Episcopo Patriarcha receptus est quasi Angelus Domini. Sequenti die in Ecclesia B. Mariæ Missam celebrauit & sermonem ad populum fecit.* Audito autem Patriarcha Philippus Generale conuocauit Concilium omnium Archiepiscoporum, Episcoporum & Principum, vt cum iis de modo auxilij Christianis fratribus ferendi ageret.

Institit quoque huic operi vigilantissimè Lucius Pontifex apud omnes Principes, præsertim verò apud Francorum & Anglorum Reges: sed relapsis illis in noua bella & ipse morte præuentus non absoluit quod inceperat. Obiit autem Veronæ 17. Kal. Decemb. ibique honorificè sepultus est cum hoc Epitaphio.

Luca dedit lucem tibi Luci, Pontificatum
Ostia, Papatum Roma, Verona mori.

Addita verò reciproca Antithesis.

Immò Verona dedit verum tibi viuere, Roma
Exilium, curas Ostia, Luca mori.

Extat inter Decretales Gregorij huiusce Papæ edictum aduersus Hæreticos. Ei autem successit Hubertus ex Cardinale in Mediolanensem Præsulem nuper assumptus vir multæ litteraturæ, vt legitur in Chronico Antissiodorensi, & Vrbanus III. vocatus est. Hunc olim in Academia Parisiensi condiscipulum habuerat Stephanus Tornacensis, & Balduinus Cantuariensis Magistrum. Quamobrem vterque ad eum congratulatorias misit litteras de promotione sua ad supremum Pontificatum. Balduinus quidem apud Petrum Blesensem Epist. 59. hoc modo.

Electio Vrbani III. Academici olim Magistri.

» Domus Dei, quæ in lapide adiutoris super fundamentum Apostolorum & Pro-
» phetarum stabilita est, à Petro & successoribus eius formam semper eruditionis &
» statum incolumitatis accepit. Quod enim stipiti rami, quod capiti membra, quod
» radij soli, quod fonti riuuli, hoc Apostolicæ sedis reuerentiæ debent Ecclesiæ
» omnes quas vbique terrarum Religio Christiana fundauit. Inde est quod B. re-
» cordationis Lucio III. Papa viam vniuersæ carnis ingresso (mortis enim tributa-
» rij omnes sumus, mortisque responsum habemus in nobis & fœdus cum ea per-
» cussimus) erant & lugebant filiæ apud Nos sine sponso. Cumque munus exe-
» quiale defuncto & pios affectus impenderent, electionis vestræ Nuncius superue-
» nit, qui nubilum publici mœroris auferens corda omnium festiuiore lætitia sere-
» nauit.
» Communis enim fama est, quod Dominus qui iuxta verbum Amos suscitat de
» filiis Prophetas & de Iuuenibus Nazaræos, ipse in specula Celsitudinis Aposto-
» licæ talem nunc de filiis suis per gratiam suam collocare dignatus est, qui prodes-
» se velit & præesse sciat, qui prudentia & moribus præminens Cathedram san-
» ctorum meritis implere sufficiat. In communne itaque desiderium cedit, verbo-
» que celebri & votiua gratiarum actione publicè recensetur, qualiter Dei sapien-
» tia suauiter vniuersa disponens vos de gradu in gradum, de virtute in virtutem, de
» honore in honorem promouerit. Nec illud deesse permittit ad plenitudinem gau-
» diorum, quod tanta fuit eligentium vos vnanimitas, nullumque sustinuit in re-
» te Petri scissionis aut rupturæ dispendium: sed iuxta verbum Isaiæ, quod Domi-
» nus exercituum decreuerat, quis poterit infirmare? nec variat casualis euentus
» quod Consilij Cœlestis altitudo disposuit. *Quia ergo ex hominibus assumpti estis à
» Domino Pontifex & pro hominibus constituti in his quæ sunt ad Deum, ipsi qui vos elege-
» rit, cum multa gratiarum actione preces affectuosas offerimus, quatenus is qui segregauit
» & vocauit vos ad dandam scientiam saluti plebi eius; ipse in vobis dies vestros continuet,
» atque in faciem testamenti, vel Christi sui respicias, Ecclesiam ab omni errore purgatam sub
» vestra prouisione tranquillet.* Adhæc non quantas volo, sed quantas valeo vobis gra-
» tiarum actiones referens minorem me profiteor cunctis miserationibus vestris: nã
» meorum exigentiam meritorum multiplicitet vestrorum Beneficiorum magni-

tudine præuenistis. Non sufficio tantæ gratiæ respondere ad meritum. Ille pro me respondere dignetur qui secundum diuitias bonitatis suæ suorum insufficientiam supplet. *Ego enim vir videns paupertatem meam præ munificentiâ & magnificentiâ indulta mihi gratiæ vestræ me vobis totum debere profiteor, quidquid debere seruus Domino, Magistro Discipulus, filius Patri potest.*

Qua munificentiâ fuerit vsus Vrbanus erga Balduinum, nescio, nisi forte quia pallium Archiepiscopale ei misit, simulque concessit potestatem Ecclesiæ in honorem B. Thomæ Martyris construendæ & dedicandæ, quæ materia fuit discordiæ & seditionis inter eum & Monachos Cantuarienses, vt ad an. sequentem dicetur.

Eiusdem Pontificis dum in hac Academia versaretur, condiscipulus olim fuit Stephanus Tornacensis, vt ipse verbis satis expressis scribit Ep. 140. *Initia sacri Apostolatus vestri, Pater, ea deuotione suscipimus, vt ex ea certam concipiamus fiduciam & humilibus dari gratiam & confusionem superbis. Hac iustitia libra singulorum merita pensabit tantus Vicarius Petri, cui Dominus affluenter contulit scientiam & cum scientia potestatem. Nec deesse poterit his duabus gratissima comes voluntas bona & beneplacens & perfecta: quo funiculo triplici sancta desideria, recta consilia, & iusta opera consummatius adstringantur. Interim glorior inde meum Ego minima filiorum vestrorum portio, quod Dominum nunc & Patrem meum quandoque viderim in scholis, vbi tanquam Hylas mirabar Herculem magnis virtutum & prudentiæ passibus incedentem. Exinde vestri nominis reuerentiam concepi, vestræ authoritatis combibi memoriam, fructuosum mihi proponens exemplar, doctrinam ex verbis, ex moribus disciplinam.*

Anno 1186. idem Pontifex Balduino Cantuariensi Pallium misit Archiepiscopale cum legatione Apostolica, simulque indulsit vt Ecclesiam in honorem B. Thomæ Martyris construeret, quæ tum erat communis pietas Anglorum Francorumque. Parisiis quoque in Luparæa regione Robertus Comes Drocensis Ludouici Crassi quartus filius eidem Thomæ Ecclesiam vouit & ædificari voluit, instituitque quatuor Canonicos qui sacris operarentur. Item quasdam domos suas cum stabulis Nosocomio, cæterosque reditus Fratribus quibusdam *Nasodochis*, seu vt obtinuit loquendi vsus, *Hospitalariis* attribuit. Sunt etiam qui putant eundem Robertum fundasse simul Collegium pauperum Scholarium, qui scholas Vniuersitatis frequentarent: quod an verum sit, infra commodius disquiretur. 1186.

DE COLLEGIO PAVPERVM SCHOLARIVM S. Thomæ de Lupara.

CHarta institutionis seu fundationis prædictæ nondum mihi venit in manus, eam dico quam Robertus Comes confici voluit. At Bullas habemus Pontificias ex quibus sufficienter intelligimus, quid in illa contineretur. Nimirum à Roberto fuisse quasdam domos & stabula Nosocomio & Nosocomij administratoribus destinata; fuisse quoque 4. Canonicos institutos, Ecclesiam ædificatam, & cæmeterium Ecclesiæ adiunctum, vbi humarentur infirmorum Corpora, qui ibi decessissent. Prior Bulla est Vrbani his verbis concepta.

Vrbanus Episcopus Seruus Seruorum Dei Dilecto Filio Willielmo Presbytero Prouisori Domus S. Thomæ Parisius sal. & Apost. Bened. Cum Principes seculi diuinitus inspirati aliqua de bonis suis piis vsibus applicant, in bono eos debemus proposito confouere, Et ne factum illorum per alicuius valeat malitiam immutari, apostolicum eis patrociniũ impertiri. Sicut autem in audientia est nostra propositum, *Electus filius noster nobilis Comes Robertus Diuinæ pietatis amore quasdam Domos quas habebat Parisius Prouisioni Pauperum Clericorum, cum quibusdam redditibus de vxoris & filiorum suorum consuetudine deputauit Religiosis personis in eodem loco authore Domino constitutis, qua secum pariter in eodem laudabili opere debeant exerceri.* Quia igitur postulauit à nobis benignus in Christo filius noster Philippus illustris Francorum Rex & Regina vxor ipsius, postulauit etiam & iam dictus Comes, vt donationem

eius nostra deberemus authoritate firmare, ipsam prout piè ac laudabiliter facta est, authoritate Apostolica confirmamus & præsentis scripti patrocinio communimus. Statuimus autem vt per Diœcesanum Episcopum ad opus fratrum & familiæ ipsius atque infirmorum decumbentium cimiterium debeat benedici. Sanè Noualium vestrorum quæ propriis manibus vel sumptibus colitis, siue de nutrimentis animalium vestrorum, hortorum vel domorum fructibus nullus à vobis decimas extorquere præsumat. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis & prohibitionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei & BB. Petri & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Veronæ XI. Kal. Aug.

Porro non est existimandum ex hoc loco Collegium pauperum Scholarium S. Thomæ de Lupara fuisse tum primum à Roberto Comite fundatum. Alioquin certum eorum numerum designasset, & quid quantumque ad victum quotidianum fuisset assignandum aut erogandum: quid quantumque Prouisori Domus seu Magistro scholarium & aliis Ministris seu Officiariis. Item certas regulas legesque præscripsisset, iuxta quas eis conuescendum fuisset. Igitur ita statuendum videtur, prædictum Collegium vetustioris esse fundationis, eiusque primæuam institutionem ad Robertum Regem esse referendam qui vt ad an. 1030. diximus *Collegium 160. Pauperum Clericorum alere solebat* dum esset in viuis, moriens verò prouidit ne quotidianus eis victus defuturus esset.

Et reuera Comes pauperibus Clericis nihil assignat, immo ex prædicta Bulla videtur ipsas domos quas habebat, conuertisse in vsum Nosodochorum seu Fratrum Religiosorum, qui curandis infirmorum corporibus incumberent. Quò enim pertinent hæc verba, *Robertus quasdam domos quas habebat Parisius prouisioni pauperum Clericorum, deputauit Religiosis Personis in eodem loco constitutis.* Ex his certè nihil aliud videtur posse colligi, nisi hoc quod Pauperibus Clericis Religiosæ illæ personæ fuerint à Roberto substitutæ. Quanquam tamen ipsa Domus pauperum Scholarium nomen semper retinuerit.

Verum quo facilius quæ prædicta sunt intelligantur, operæ pretium esse crediderim vna quasi serie fundationis prærallatæ confirmationes à subsecutis Pontificibus factas attexere. Clemens III. qui an. 1187. sedere cœpit, anno 2. sui Pontificatus talem dedit Bullam ad Canonicos S. Thomæ post mortem Roberti Comitis.

Clemens Episc. S. S. D. Dilectis filiis Canonicis Ecclesiæ S. Thomæ de Louurea sal. & Apost. bened. Iustis petentium desideriis facilem nos conuenit præbere consensum & vota quæ à rationis tramite non discordant, effectu prosequente complere. Eapropter Dilecti in Domino filij precibus inclinati nobilis fœminæ Comitissæ Brayæ *possessiones & Reditus à Roberto Comite quondam marito suo, ab ipsa & liberis eius in Eleemosynam Ecclesiæ vestræ concessos*, scilicet *Curiam* in qua erant ædificata stabula, vt ibi construeretur *Hospitale*; partem *Virgulti* vulgò *du Verger* inter Hospitale & Canonicos attingentis à Claustro quod est ante ianuam Ecclesiæ vsque ad extremitatem muri; & *reditus* ad sustentationem 4. Canonicorum sacerdotum manentium, in decimis de Torciaco, Calliaco & de Braya, *& centum solidos Parisiensis monetæ apud* Villam nouam S. Georgij annuatim in festo S. Remigij persoluendos: *vineam etiam & arpentum terræ* quæ iacent extra muros prædicti loci S. Thomæ, sicut ea iustè & sine controuersia possidetis & in eorum scripto authentico continetur, Ecclesiæ vestræ authoritate Apostolica confirmamus & præsentis scripti patrocinio communimus, Statuentes vt nulli omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei & BB. Petri & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Laterani 7. Kal. Aug. Pontificatus nostri an. 2.

Eandem quoque donationem & fundationem confirmauit Philippus Augustus litteris suis an. 1192. datis, quæ in quodam Chartulario descriptæ sunt olim, an. scilicet 1343. confecto, ex quo quæ sequuntur exscripta sunt & communicata mecum à D. Sauualio Antiquitatum Parisiensium Scrutatore diligentissimo.

In quadam archa fuerunt inuentæ litteræ fundationis & dotationis 4. antiquo-

rum Canonicorum Ecclesiæ S. Thomæ de Lupara specificatæ in hunc modum. *Et 1. quædam littera Regis sub magno sigillo Regio in Cera viridi & sericeis filis sub an. 1192. continens quod dicti* 4. Canonici haberent & habere deberent pro dotatione & sustentatione eorum quæ sequuntur. 1. apud Villam nouam S. Georgij in festo S. Remigij 100. solidos. Item totam decimam frumenti, hordei, auenæ, & cuiuslibet leguminis & annonæ & vini similiter, siue proueniat de molendinis siue de cultura terræ vel de quocunque reditu, quem Comes Robertus patruus dicti Regis habebat & hæres suus habiturus & acquisiturus erit in domanio de Braya, de Torciaco & de Calliaco. Item vineam & arpentum terræ quæ adiacent extra muros (Ibidem folio versu.) Item quædam bulla plumbea in filis sericeis super confirmatione *Curiæ in qua erant ædificata stabula ad construendum Hospitale de Claustro ante ianuam & parte Virgulti vineam & arpentum terræ extra muros S. Thomæ.* Et sunt prædictæ litteræ in vno coffro forti ferrato tribus seris diuersis serato in Camera Matricularij dictæ Ecclesiæ existenti, qui coffrus propriè est dictorum Canonicorum antiquorum, & eius clauens habent 3. Canonici de iisdem, non alij.

Item Robertus Roberti fundatoris filius anno 1198. eandem donationem confirmat, nonnulla tamen immutando, vt sequitur.

In nomine S. & indiuiduæ Trinitatis Amen: Ego Robertus Comes Drocensis, & Iolensis vxor mea notum facimus vniuersis præsentibus pariter & futuris; quod cum de eleemosyna Patris nostri Comitis Roberti, assensu Matris nostræ Agnetis Comitissæ & filiorum eius fratrum nostrorum facta esset Parisius institutio 4. Canonicorum sacerdotum in Ecclesia S. Thomæ de *Louure* & eis in quibusdam villis quæ ad nos deuolutæ sunt, Beneficiorum suorum perceptio assignata, Nos de eadem institutione gauisi & eorum postmodū vtilitatibus insistentes de consulto fecimus pro eo quod reditus illi non ita liberè habebantur quomodo nullus molestiæ superfit locus & ad reddendas illis Præbendas suas nulla de cætero interueniatur difficultas, statuentes vt loco eorum quæ ipsi solebant accipere annuatim, habeant apud Brayam in censiua Domorum, de quibus sic institutum est, vt vnaquæque duos solidos reddat, 20. libras Parisiensis monetæ infra octabas S. Remigij de eadem censiua atq; aliis censibus Domini Brayæ quicunque ipse erit sine dilatione reddendas, eâ per singulos annos conditione seruanda, vt si prædictos denarios infra prædictas octabas non reddi contigerit, detentores seu dilatores pro vnoquoq; die quo ab elapso te minodilati fuerint, quinque solidos de pœna reddere tenebuntur. Quod si Dominus loci secundum statuta non exequeretur prædictis Canonicis iustitiam suam &c. Actum apud Calliacum anno gratiæ 1198.

Innocentius quoque III. qui anno 1198. ad supremum Pontificatum prouectus est, datis an. 1209. ad Thomam Prouisorem & fratres Religiosæ domus pauperum Scholarium S. Thomæ Paris. Litteris vetat ne vllus eorum absque licentia Rectoris sui è domo prædicta excedat, nisi arctioris Religionis obtentu. Sic enim ille.

Innocentius Episcopus Seruus Seruorum Dei Thomæ Prouisori & fratribus Religiosæ Domus pauperum Scholarium S. Thomæ Martyris Parisius sal. & Ap. bened..... Prohibemus insuper vt *nulli fratrum vestrorum post factā in eodem loco professionem fas sit inde absque Rectoris sui licentia, nisi arctioris Religionis obtentu, temerariadiscedere leuitate.* Ad indicium vero huius protectionis ab Apostolica sede perceptæ duos obolos aureos gratis oblatos nobis nostrisque successoribus annis singulis exsoluetis. Datum Laterani 2. Kal. Ian. Pontif. nostri an. 12.

Paulo post idem Pontifex eisdem permisit iuxta Vrbani litteras Capellam seu Ecclesiam ædificare, Cœmeteriumque ab Episcopo Parisiensi consecrari, ad quem sic rescripsit.

Innocentius Episc. Seruus Seruorum Dei. Venerabili fratri Episcopo Parisiensi sal. & Apost. bened. De parte dilectorum filiorum Thomæ Prouisoris & fratrum Religiosæ Domus pauperum Scholarium S. Thomæ Martyris Parisius nobis est humiliter supplicatum, vt cum eis per bonæ memoriæ Vrbanum Papam prædecessorem nostrum concessum sit, quod per Diœcesanum Episcopum ipsis debeat Cimiterium benedici, super hoc tibi scribere dignaremur, propriam sibi construendi capellam nihilomi-

„ nus concedentes potestatem. Nos ergo fraternitati tuæ cum loco Diœcesani exi-
„ stas, deferre volentes, per Apostolica tibi scripta præcipiendo mandamus quati-
„ nus secundum memoratí prædecessoris nostri concessionem Cimiterium eis hu-
„ iusmodi benedicendi, saluo iure Parochiali licentiam eis tribuas propriam con-
„ struendi Capellam. Super quo si contentio aliqua mota fuerit, & vocatis qui fue-
„ rint euocandi, eorum appellatione remota, iustitia mediante decidas, faciens
„ quod decreueris per censuram Ecclesiasticam firmiter obseruari. Datum Laterani
„ 2. id. Feb pontific. nostri an. 12.

Petrus Epis. Paris. ad quem Papa dederat eiusmodi litteras, eas non tam citò executioni demandauit, forte quia intereesserat Canonici S. Germani Antissiodorensis quorum præcipue intererat obstare quominus Collegæ S. Thomę propriā Capellā propriumque cœmeterium haberent: sed anno demum 1217. litem diremit permisitque Rectori (sic Prouisorem vocat) & fratribus prędicti Hospitalis, *habere Cimiterium ad opus fratrum & familiæ ipsius Domus atque infirmorum inibi decumbentium. Licentiam quoque habeant, inquit, construendi propriam Capellam saluo iure Parochiali. Si vero aliquis de Parochianis S. Germani in infirmitate sua ad dictum Hospitale fuerit deportatus, & sumpserit ibidem habitum, cumq; in infirmitate illa sua mori contigerit, corpus ipsius ad parochialem Ecclesiam referetur, vt ibi prima Missa pro eo celebretur. Post modum autem fratres dicti Hospitalis corpus defuncti ad suam reportabunt Capellam, de ipso tanquam de fratre suo facturi. Si vero in sanitate constitutus habitum sumpserit, non referetur ad Parochialem Ecclesiam. Imo fratres ipsius Hospitalis facient de eodem tanquam de fratre suo.* Atque ne Petri Constitutionem S. Germani Capitulum violaret, vetuit Honorius Pontifex, datis ad Stephanum Decanum, Nicolaum Cantorem & Philippum Cancellarium Ecclesię Parisiensis litteris an. 2. sui pontificatus. Idem verò Petrus an. 1212. mense Nouembri composuerat litem exortam inter Canonicos S. Thomę & fratres loci prædicti *super quadam Eleemosyna quam venerabilis Pater Beluacensis Episcopus & sui fecerant præfatis Canonicis & futuris communiter possidendam.*

Cum autem similiter ob presentationem præbendarum prędictę Capellæ orta fuisset contentio inter Philippum Episcopum Bellouacensem, qui nouas aliquot fundarat, Robertum Comitem Drocensem fratrem & Petrum Episcopum Paris. anno tandem 1209. rem amicè & pacificè composuerunt, vt sequitur & legitur in chartulario Basilicæ Parisiensis.

Philippus D. G. Beluacensis Episcopus Omnibus præsentes litteras inspecturis sal. in Domino. Ad Vniuersitatis vestræ notitiam volumus peruenire, quod cum esset contentio inter Nos & nobilem virum Comitem Robertum fratrem nostrum ex vna parte, & Venerabilem Patrem Petrum Episcopum Parisiensem super donatione præbendarum S. Thomæ de Lupara Parisius tam veterum quàm nouarum, tandem mediantibus bonis viris amicabi-
„ lis intercessit compositio in hunc modum, quod Nos quandiu vixerimus, omnes
„ præbendas prædictas tam veteres quàm nouas factas & faciendas, integras & di-
„ midias pro nostra donabimus voluntate. Post obitum verò nostrum donatio 4.
„ veterum præbendarum ad D. Brayæ & successores eius perpetuò pertinebit. De
„ aliis verò videlicet de factis & faciendis, de integris & dimidiis ita statutum, quod
„ post mortem nostram donatio earum ad Parisiensem Episcopum quicumque sit,
„ & Dominum Drocarum communiter pertinebit. Ita quod primò vacantem post
„ obitum nostrum siue integram siue dimidiam dabit Episcopus Paris. quicumque
„ sit. Secundò verò vacantem siue integram siue dimidiam dabit Dom. Drocarum.
„ 3. autem vacantem siue integram siue dimidiam dabit Paris. Episcopus quicum-
„ que sit. 4. verò vacantem siue integram siue dimidiam dabit D. Drocarum Et sic
„ ad Paris. Episcopum & D. Drocarum successiuè pertinebit dictarum donatio præ-
„ bendarum. Vt igitur hæc compositio robur in posterum obtineat firmitatis, has
„ litteras fecimus sigilli nostri impressione muniri. Actum anno gratiæ 1209. men-
„ se Nouemb.

Robertus Cardinalis Legatus an. 1215. mense Octobri indulsit relaxationem pœnitentiæ 60. dierum omnibus fidelibus, qui de suo in ædificationem Ecclesiæ S. Thomæ conferrent. Henricus Drocensis Archiepiscopus Remensis quandam Capellam cœpit ædificare, sed morte præuentus an. 1240. absoluere non potuit. Petierunt autem Rector seu Prouisor illius Domus & fratres à Guillelmo Episco-

po

po Parif. confir[illegible]ationem cuiusdam Constitutionis à Petro Cambio factę, & obseruatę.

Guillelmus p[illegible]missione Diuina Parisiensis Ecclesiæ Magister indignus Vniuersis præsentes li[illegible]eras inspecturis æternam in Domino salutem. Notum facimus quod nos an. D[illegible]m. 1239. mense Augusto litteras bonę memoriæ P. quondam Parisiensis Epi[illegible]opi prædecessoris nostri inspeximus in hęc verba. *P. Dei gratia Parisiensis Episc[illegible] omnibus præsentes litteras inspecturis salutem in Domino.* Notum facimus quod cum [illegible]*ector & fratres Hospitalis S. Thomæ Martyris de Lupara Parisius au*thoritate Apostol[illegible] peterent coram nobis vt liceret eis habere Cimiterium & Capellam saluo iu[illegible] Parochiali S. Germani Antissiodorensis, in cuius Parochia ipsum Hospitale [illegible] dignoscitur esse situm, tandem auditis rationibus hinc inde propositis & plen[illegible]s intellectis de prudentum consilio pronunciauimus *licere Rectori & fratribus [illegible] Hospitalis S. Thomæ martyris de Lupara Parisius habere Cimiterium ad opus fratrum &* [illegible] *milia ipsius domus atque infirmorum in ibi decumbentium.* Licentiam quoque habea[illegible] construendi propriam Capellam saluo iure parochiali S. Germani Antissio[illegible]rensis, videlicet vt in *prædicto Hospitali nullum de Parochianis S. Germani* ad diui[illegible] *recipiant, ad purificationem* neque ad baptisterium, neque ad sponsalia seu confe[illegible]onem, nec ad aliquod aliud ius parochiale. Si verò aliquis de parochianis S. Ger[illegible]mani *in infirmitate sua ad dictum Hospitale fuerit deportatus* & sumpserit ibidem *ha[illegible]itum*, cumque in infirmitate illa mori contigerit, corpus ipsius ad parochialem Ecclesiam referetur, vt ibi prima Missa pro eo celebretur. Postmodum autem fratres *dicti Hospitalis* corpus defuncti ad suam reportabunt Capellam de ipso tanquam de fratre suo facturi. Si verò in sanitate constitutus habitum sumpserit, non referetur ad parochialem Ecclesiam. Imò fratres prædicti Hospitalis faciant de eo tanquam de fratre. Si quis autem de parochianis S. Germani in infirmitate sua Legatum fecerit siue Tricennale siue Annuale Hospitali prædicto & non parochiali Ecclesiæ S. Germani vel Presbytero loci, quamuis aliquis in infirmitate sua sumpserit habitum Hospitalis prædicti, medietatem siue mobile, siue immobile sit, habebit Hospitale prædictum, & aliam medietatem Decanus & Presbyter parochialis S. Germani quam inter se diuident, prout diuidere consueuerunt Presbyter & Decanus. Si verò versique specialiter legauerit, quod [illegible]ique legatum fuerit, suum erit. Cuicunque autem siue Regulari presbytero [illegible] seculari commissa fuerit cura eiusdem Hospitalis in spiritualibus per Episcopum Parisiensem, cui per omnia & in omnibus prædictum Hospitale te[illegible]r esse obediens, & subiectum, super his omnibus conseruandis fidelitatem fa[illegible] Decano & Parochiali Presbytero S. Germani Antissiodorensis. De consensu [illegible] *Rectoris & Fratrum eiusdem Hospitalis* pronunciamus quod singulis annis in [illegible] *Octauas S. Remigij* decem solidos Parisienses reddere teneantur Decano & presb[illegible]ytero parochiali de S. Germano. Actum anno D. 1217. *Copiam autem istarum litter[illegible] *eisdem Magistro & fratribus S. Thomæ de Lupara Parisius sub sigillo nostro* fecim[illegible] *in testimonium rei gestæ.* Datum anno & mense superius annotatis.

Ex [illegible]is igitur Bullis, chartis & instrumentis publicis manifestum est Roberti Drocen[illegible]is institutionem seu fundationem ad Scholares nullatenus pertinuisse, sed ad [illegible]anonicos duntaxat & ad Nosodochos qui cuiusdam religionis legibus & statutis [illegible] domui curandisque ægrotis adstringerentur; quemadmodum adstrictos vide[illegible]us nunc, quos vulgò *Fratres Charitatis* appellamus.

At, inq[illegible]et aliquis, ipsa Domus pauperum Clericorum seu pauperum Scholarium app[illegible]llabatur. Enimvero appellabatur: vnde suspicari licet antiquum fuisse nomen istud Domûs, nec accedente illâ fundatione fuisse mutatum. Imo & credibile est scholares inibi retentos: adeo vt domus illa, quæ antiquitus scholarium duntaxat erat, ex fundatione Roberti Comitis complexa sit scholares, Canonicos, Nosodochos, seu fratres vulgò *Hospitalarios*, & *Infirmos*; & quæ antiquitus Capellam non habebat, contenta scilicet sacris Ecclesiæ San-Germani, post additos adiunctosque Canonicos, Fratres Hospitalarios & Infirmos, Ecclesiam propriam habere cœperit & cœmeterium.

Nihil ergo Robertus Scholaribus assignauit: at Ludouicus IX. anno 1270. eorum meminit in suo Testamento, quibus scilicet 15. libras legauit. *Item legamus Pauperibus Scholaribus S. Thomæ de Lupara Parisius 15. libras.* Tandem verò deiectis

inde scholaribus & Nosodochis seu Hospitalariis, Canonicorum numerus c… uit ad 30. vt in quibusdam vetustis Chartis legitur.

Quæri quoque posset hic de Antiquitate Collegiorum S. Nicolai & Bon… rum Puerorum S. Honorati in eadem Lupatea regione; item & Bonorum P… rorum ad portam S. Victoris: quæ vetustissima pariter esse constat: sed vt se da… occasio de Collegiis illis differendi, commodius ea persequemur. Ad Histo… filum reuertamur.

Eodem anno, quia vt supra dictum est, inualuerat rumor breui ruituræ mun… Machinæ, Abbas Ioachim è Calabriæ finibus Vrbanum tunc adhuc Veronæ d… gentem conuenit, eique librum quem composuerat *Reuelationum* hacten… incognitarum porrexit. Qua de re sic legitur in Chronico Antissiodorensi.

Per hos dies venit ex Calabriæ partibus ad Vrbanum Papam Veronæ morantem, quidam Abbas nomine Ioachim, de quo ferebant, quia cum prius non plurimum di-
„ dicisset, diuinitus accepit intelligentiæ donum, adeo vt facundè disertéque eno-
„ daret difficultates quaslibet scripturarum. Hic itaque dicebat quædam Apoca-
„ lypsis mysteria hactenus latuisse, sed modò per eum clarescere in spiritu Prophe-
„ tiæ, sicut ex opusculo quod scripsit legentibus liquet: dicit enim quia sicut scri-
„ pturæ veteris testamenti quinque ætatum seculi ab Adam vsq; ad Christum de-
„ cursarum, historiam continent, sic liber Apocalypsis ætatis sextæ à Christo in-
„ choatæ cursum exponit ipsamque ætatem sextam in sex ætatulas dispertitam,
„ earum singulas singulis huius libri periodis satis congruè designatas. Dicit quo-
„ que hæc reuelata fuisse in fine ætatulæ quintæ, atque in proximo succedere
„ sextam, in qua tribulationes varias multiplicesque pressuras perhibet emersu-
„ ras, sicut in apertione sigilli & in sexta libri periodo vbi de ruina Babylonis agitur,
„ patenter ostenditur. Id vero in libello eius præ cæteris notabile ac suspectum ha-
„ betur, *quod mundi definit terminum & infra duas generationes, quæ iuxta ipsam annos*
„ *faciunt sexaginta, arbitratur implendum, quidquid de Antichristo legitur euenturum. Di-*
„ *cat quisque quod senserit, nos tutius indicamus non discutere quàm arenere quod nescimus,*
„ *& rei nobis incertæ præsagium iudicio relinquere posterorum.* Hic liber deinde magnos
in Academia Parisiensi rumultus excitauit, vt suo loco dicemus

Eodem anno Viterbiensis Historiam suam quam Pantheon appellauit, prosa metroque contextam Vrbano dedicauit, in qua licet Imperatoris Friderici eiusque filij Henrici Notarius esset, multa tamen de iure Pontificio scripsit, eique ius omne Regium & Imperatorium subiecit. Itaque in frequentibus quæ inter Pontifices & Imperatores acciderunt, altercationibus huius viri authoritas in medium semper adduci consueuit. Librum autem suum hac occasione dedicasse videtur, quia vt notat Chronologistes Antissiodorensis, Hoc anno Henricus Friderici Filius Regno Italiæ à Patre præfectus ductâ in coniugem Constantiâ Rogeri quondam Siciliæ Regis sorore simultatem exercuit cum Vrbano, adeo vt Papæ Veronæ commoranti prodeundi quoquam facultatem præcluderet, & ipsum adeuntium præpediret itinera, multasque iniurias irrogaret. Porro quid quantumque Romano Pontifici tribuat, in scriptis eius legitur. epistola verò dedicatoria talis est.

Summo & Vniuersali Papæ Vrbano III. Domino & Patri suo Reuerendissimo Gotfridus Viterbiensis sacerdos indignus seipsum in omni obsequio & obedientia subiectissimũ. *Dum sacro-sanctæ Matris nostræ Rom. Ecclesiæ culmen inspicio & eius eminentiæ considero maiestatem, illud ante omnia necessarium esse intueor*, vt sicut ipsa
„ omnibus noscitur præesse Principibus, ita omnes Reges & Principes & vniuersæ
„ orbis Ecclesiæ doctrina eius & regimine adornentur, & ab ea tanquam à fonte
„ iustitię totius & sapientię regulis instruantur. Quia nullum scripturarum elo-
„ gium noscitur esse authenticum, nisi ab eius sapientiæ fluminibus, sitientibus propinetur. Quare si quod Historiarum opus nouâ per aliquem institu-
„ tione conficitur, ratio suggerit, vt antequam in publicum deueniat, aposto-
„ lico examini præsentetur, quatenus si acceptione dignum esse perpenditur, eius
„ mandato & iudicio approbetur, & ab eo vires authoritatemque recipiat, cui ter-
„ rena & cœlestia diuinitus sunt commissa. Eapropter, Reuerendissime Pater,
„ hoc opusculum longo tempore simplicitatis meæ studiis aggregatum & de veteri
„ & nouo testamento atque de omnibus fere historiis in vnum volomen sub com-

pendio reda[illegible]m, ad honorem Dei, emendationem seu approbationem S. Ro- "
manæ Eccle[illegible] ante vestrum examen perferre disposui, vestræ gratiæ præsentare "
curaui, vt si a[illegible] hórc Dco per vos fuerit approbatũ, ad alias Eclesias vlterius derine- "
tur & non so[illegible] m Clerici, sed etiam Reges & Principes habeant hoc opus à vestræ "
sanctitatis au[illegible] oritate. Impossibile enim est perfecti regiminis & Regiæ potestatis "
excellentiã c[illegible] uenienter attingere his qui mundi cursum & originem aut scrip- "
turarũ dogm[illegible] a ignorant. *Imperator vero aut Rex qui cæteris Principibus potestate pra-* "
ponitur, si fuer[illegible] Philosophia nescius, errare sæpius quàm regnare videtur, quia dum in cau- "
sis Reipublica [illegible] pientia indiget, cogitur eam ab aliis frequenter emendicare, & ex hoc aliena "
sæpius quàm s[illegible] cernitur virtute regnare. Omnes namque Reges debent Rerum sta- "
tum & iustit[illegible] disciplinam cognoscere, quam sola bruta animantia ignorant. "
Oportet eni[illegible] eos Creatori de his omnibus reddere rationem, quia ipsi cum legia "
bus sint abso[illegible] ti, non in legem sed in Deum potius videntur peccare. Vnde dici- "
tur Tibi soli p[illegible] caui. Cum ergo Reges non in leges, sed in Deum peccent, & "
Dei solius v[illegible] troque examini reseruentur, antiquorum Regum vitam & gesta at- "
que historias [illegible] oportet eos agnoscere: vt causa præcedentium fiat eis in posterum "
cautio futur[illegible] rum. Ipsi quoque Pri cipes inter alia beneficia S. Romanæ Eccle- "
siæ gaudean[illegible] se hunc Historiarum libellum de fonte sanctitatis vestræ susci- "
pere, Cuius [illegible] *instructi adminiculo poterunt subiectos sibi populos rationabilius guber-* "
nare.

Circa ea[illegible]m tempora obiit, inquit Mathæus Parisiensis, maxima mulierum Venerabilis Domina Mathildis filia Regis Anglorum Henrici I. Imperatrix & vxor Henrici Romanorum Imperatoris, deinde Mater Henrici II. Anglorum Regis Maximi. Vnde eiusdem Mathildis Epitaphium.

Ortu magna, viro maior, sed maxima partu.
Hic iacet Henrici filia, sponsa, parens,

Hocce quoque tempore grauis & vehemens intercedebat inter Balduinum Cantuariensem Archiep & Monachos discordia. Causa erat ædificatio nouæ Basilicæ in honorem S. Thomæ, vt supradictum est, & Canonicorum secularium institutio quam moliebatur Balduinus, vt haberet Clericos suis mandatis obedientiores quàm Monachos. In Anglia primum ea de re disputatum est, sed præualente Archiepiscopo Monachi ad romanum Tribunal prouocarunt. Nec destitit Balduinus vrgere inceptum opus, licet vetante Pontifice donec auditis partibus sententia proferretur. Monachi Priorem suum Honorium & alios quosdam [illegible]um M. Pillio legis-perito ad Papam delegant: Balduinus M. Petrum Blesensem & alios Iuris legumque peritos. Petrus, vt legitur in Chronico Geruasij *subli[illegible]ores personas Franciæ concitare nisus est aduersus Monachos Cantuariæ, & ali-qu[illegible]um litteras obtinuit.* Tota concertatio inter Magistros Pillium & Blesensem Ve[illegible]o næ fuit præsente Pontifice. Postulabat Pillius opus destrui quod contra Papæ interdictum fuerat ædificatum, & cuius nulla esset necessitas. Blesensis necessitatem obtendebat. Interrogatus verò à Pontifice quænam esset illa, respondit his verbis, vt habetur in prædicto Chronico. *Ecclesia Cantuariensis sublimis valde & gloriosa est, ideoque contra Principes & potestates multo & maxim[illegible] Clericorum sapientum indiget adiutorio, qui in expediendis negotiis prudentiores Mo[illegible]achis existunt & exercitatiores.* Præterea subiunxit Balduinum nihil aggredi noui; idemque habuisse propositum Anselmum & Thomam prędecessores. Post multos tandem dies in disputationibus illis & Quæstionum enodationibus consumptos, Papa quo se ab importuna illa lite liberaret, tres Abbates Anglos discutiendo negotio præfecit. Sed nec illi tam cito rem conficere potuerunt.

1187. Anno 1187. innotuit hisce Occidentalibus plagis clades Christianæ Genti irreparabilis, nimirum expugnatio Hierosolymitanæ vrbis per Saladinum Turcarum Imperatorem & totius Terræ sanctę deplotanda subiectio: De qua clade extant litteræ Magni Magistri Templariorũ, qui suis comitatus fortiter quidem, sed infeliciter pugnauerat. Extant & litteræ Aimerici Patriarchę Antiocheni ad Henricum Anglorum Regem, quibus miseranda terrę illius facies describitur: Cuius

cladis fama vt Romam peruenit, adeo Vrbanum Papam percelluit, vt infra pau cos dies præ ægritudine obierit. Admiratione & istud dignum accidit, quod sicut Vrbani II. tempore liberata est Hierosolyma, ita Vrbano III. in Cathedra Petri sedente ab Infidelibus recepta est. Quam in rem hi versus.

Sublatis annis tredecim de mille ducentis
Hierusalem capitur & cá gens Turca potitur.

Transmarinæ istius calamitatis Historia vbi per occidentem insonuit, inquit Chronicon Antissiodorense, graui mœroris aculeo corda omnium sauciauit, quod ibi emarcuisset Christiana religio, vbi principium eius floruisset, & *Princeps Prouinciarum facta esset sub tributo.* accreuit quoque dolori quod multa illic nefanda patrata essent, profanatæ Basilicæ, loca sacra sordibus ac iumentis exposita, nomen Christi & Christiana Religio habita in blasphemiam & contemptum.

Gregorius VIII. eligitur. Vrbano igitur inter hæc apud Ferrarias defuncto substitutus est M. Albertus Beneuentanus Cardinalis & sedis Apostolicæ Cancellarius ex Academicis quoque Parisiensibus assumptus Stephani Tornacensis familiarissimus, dictusque est Gregorius VIII. *Vir*, inquit Neubrigensis, *planè & sapientia & vita sinceritate conspicuus amulationem Dei habens in omnibus secundùm scientiam & superstitiosarum consuetudinum quarum in Ecclesia per quorundam rusticam simplicitatem circa scripturarum authoritatem multo inoleuerat, reprehensor acerrimus.* Itaque omnibus Principibus & præcipuè Friderico Imperatori qui cum aliis Pontificibus simultates exercuerat, acceptissimus fuit. De vtroque id. de Vrbano & de ipso sic habet Chronologistes Antissiodorensis.

" *Vrbanus Papa cum tam flebilem rem audisset, nimis indoluit, & ex nimio dolore animi languescens post breue moritur* sepeliturq; in vrbe Ferrarias, quo nuper aduenerat do
" Verona. Ferrarienses Ciues miram defuncto honorificentiam exhibuere & 7. die-
" bus eius exequias cum immensis luminaribus celebrarunt. *Post eum Albertus Can-*
" *cellarius substituitur & Gregorius VIII. vocatur vir litteratura facundiaque clarus, sed pu-*
" *ritate vita & animi integritate praclarior, seque corporis vehemens castigator.* Audita
" eius promotione lætatus est admodum Fredericus Augustus, eo quod virum dis-
" cretum & Iustitiæ zelatorem cognosceret, sibique beneuolum & omnibus si diu
" viueret, profuturum. Præcepit quoque Principibus & Præfectis omnem ei reue-
" rentiam impendere & transeunti per terram suam de fisco proprio victualia mi-
" nistrare. Pontificali itaque dignitate susceptâ vir Dei pensare cœpit attentius, qua-
" liter labenti rerum statui subueniret. Videbat nempe sui temporis Ecclesiam per
" vitia diffluam & in maligna prolapsam, ambitioneque & auaritia, luxuriaque nec
" non hæresibus quasi quibusdam pestilentissimis hostibus vineam Domini totam
" fere iam esse depastam. Hoc meditabatur die ac nocte, hæc eius cura, hoc stu-
" dium, vt sui negligens viueret omnibus, vt per eum cooperante Domino facies
" Ecclesiæ marcida refloreret.

Odo de Soliaco. Sub initia eius Pontificatus contigit vt Odo de Soliaco tum adhuc adolescens Romanam Curiam adiret, cui Gregorius eum honorem detulit quem solebat Episcopis deferre, ob insignem vnde ortus erat prosapiam. Erat enim consanguineus duorum Regum Franciæ & Angliæ, nepos Henrici Bituricensis Archiepiscopi, qua in Ecclesia Cantoris Dignitatem habuit. Tunc autem Petrus Blesensis Romanam Curiam comitabatur, eumque à Gregorio vidit Odoni honorem deferri, vt ipse testatur. *Cum iam in eius facie pubescentis adolescentia lanugo vernaret,* sedem Apostolicam visitauit, eo scilicet tempore quo Gregorius VIII. successit
" Vrbano. Eram tunc in curia & vidi nec inuidi, quod honor ei à summo Pontifice
" Patribusque *Conscriptis exhibitus nonmultum inferior Episcoporum reuerentiâ vide-*
" *batur.* Iste Odo successit Mauricio in Episcopatu Parisiensi, vt dicemus ad an.
" 1196.

Cæterû Gregorius paucis diebus sedit, quibus (sedit enim tantû vno mēse & diebus 27.) suæ pietatis æterna monimenta reliquit, dum ad subuentionem Hierosolymitanæ terræ totis inhians animis ad inuitandos Principes & populos per Occidentis Prouincias destinauit tam legatos quàm litteras, qui & cladem orientalem exponerent & pœnitentiarum absolutiones promitterent Hierusalem profectis.

Tales autem edit ad vniuersos Christi fideles litteras, vt leguntur apud Neubrigensem.

Gregorius Seruus Seruorum Dei Vniuersis Christi fidelibus ad quos litteræ istæ peruenerint, Salutem & Apost. Bened. *Audita tremendi seueritate Iudicij*, quam super terram Hierosolymitanam Diuina manus exercuit, tanto sumus Nos & fratres Nostri horrore confusi, tantis afflicti doloribus, vt non facile nobis occurreret quid facere deberemus, nisi quod Psalmista deplorat & dicit. *Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam.* Ex occasione quippe dissensionis, quæ suggestione Diaboli facta est, nuper in terra accessit Saladinus cum multitudine armatorum ad partes illas & occurrentibus Rege & Episcopis, Templariis & Hospitalariis, Baronibus & Militibus cum populo terræ & Cruce Dominica, per quam ex memoria & fide passionis Christi qui pependit, & genus humanum in ea redemit, certum sibi contra Paganorum incursus solebat esse tutamen. Facta est congressio inter eos & superata parte nostrorum capta est Crux Dominica, trucidati Episcopi, captus est Rex, & vniuersi fere aut cæsi gladio aut hostilibus manibus deprehensi; ita vt paucissimi per fugam dicantur elapsi. Ipsi quoque Templarij & Hospitalarij in eiusdem sunt oculis decollati. Nos autem licet cum Propheta dicere habeamus. *Quis det oculis meis fontem lachrymarum & plorabo die ac nocte interfectos populi mei?* non tamen adeo nos deiicere debemus, vt in diffidentiam decidamus & credamus Deum ita populo suo iratum, vt quod communium faciente multitudine peccatorum fieri permisit iratus, non cito per misericordiam pœnitentia placatus alleuet & post lachrymationem, exultationem inducat. Quisquis sanè in tanta lugendi materia non lugeat, non tantum fidei Christianæ, sed ipsius etiam humanitatis videtur oblitus: cùm ex ipsa periculi magnitudine & feritate barbarica Christianorum sanguinem sitiente, ac totam suam in hoc ponente virtutem, vt profanet sancta & cultum Dei auferat de terra, quod nos tacemus, discretus quisque valeat æstimare. Sanè cum prius ac postmodum Apostoli laborauerunt, vt Diuinis cultus esset in terra illa, & ad omnia climata mundi ex ea diffueret, imo quod maximum & ineffabile est, Deus qui ibi voluit salutem operari, per se ipsum ad hoc dignatus sit laborare, nec lingua dicere nec sensus cogitare potest, quantum nobis & vniuerso populo dolendum sit, quod nunc id perpessa est terra illa, quod sub veteri populo legitur pertulisse. Nos autem credere non debemus quod ex iniustitia ferientis iudicis, sed iniquitate potius populi delinquentis ista prouenerunt. Terra illa, deuorauit habitatores suos, & nec diu habere quietum statum, nec transgressores legis Diuinæ potuit retinere. Porro in tanta contritione terræ illius non solum peccatum habitatorum eius, sed & nostrum & totius populi Christiani debemus attendere, ac veteri, ne quod reliquum est terræ illius depereat, & in alias etiam potestas infidelium desæuiat regiones, cum ex omnibus partibus inter Reges & Principes, Ciuitates & Ciuitates dissensiones audiamus & scandala & cum Propheta dicere valeamus, *Non est veritas, non est scientia Dei in terra: furtum & mendacium & homicidium & adulterium inundauerunt & sanguis sanguinem tetigit.* Cogitate itaque, filij, qualiter transeant vniuersa, & pariter transeatis & vos: & dare vestra & date quoque vos ipsos non in exterminium, sed in conseruationem ei à quo & vos & vestra omnia recepistis, nec dicimus dimittere sed præmittere in cœleste horreum quæ habetis, & reponire apud eum, apud quem ærugo non demolitur aut tinea, nec fures effodiunt aut furantur, laborantes ad recuperationem terræ illius: in qua pro salute nostra Veritas de terra orta est, & sustinere pro nobis patibulum Crucis non despexit. Et exemplo vestro alios exhortamini vt ad ponendas pro fratribus animas confortentur, & à vobis addiscant, qualiter in obsequiis Creatoris sui & personas & substantias suas impendant, recolentes non esse nouum, quod terra illa iudicio diuino non percutitur, sed nec esse insolitum vt flagellata & castigata misericordiam consequatur. Poterat quidem Dominus solâ eam voluntate seruare, sed non habemus ei dicere cur ita fecerit. Voluit enim forsitan experiri & in notitiam ducere aliorum, si aliquis sit intelligens aut requirens Deum, qui oblatum sibi tempus pœnitentiæ hilariter complectatur & animam ponendo pro fratribus consummetur in breui & compleat tempora multa. Eis autem, qui corde contrito & humiliato spiritu labores itineris huius assumpserint & in pœnitentia peccatorum &

Litteræ Gregorij pro Terra Sancta.

" fide recta decesserint, plenam suorum criminum indulgentiam & vitam pollice-
" mur æternam: siue mortem superuixerint, siue mortui fuerint, de omnibus pec-
" catis suis, de quibus rectam confessionem fecerint, impositæ satisfactionis relaxa-
" tionem de omnipotentis Dei misericordia & Apostolorum Petri & Pauli autho-
" ritate & nostra se nouerint habituros. Bona quoque, ex quo crucē acceperint, cum
" suis famulis sub S. Romanę Ecclesiæ, nec non Archiepiscoporum & Episcopo-
" rum atque aliorum Prælatorum Ecclesiæ protectione consistant, & nullam de
" his quæ in susceptione Crucis quietè possederunt, donec de ipsorum reditu vel
" obitu certissimè cognoscatur, sustineant quæstionem: sed bona eorum integra
" interim maneant & quieta: ad dandas quoque vsuras si tenentur aliqui, reddere
" non cogantur. Nec eant in vestibus pretiosis & cum canibus siue auibus aut aliis
" quæ ostentationi potius aut lasciuiæ quàm necessariis videantur vsibus deseruire:
" sed modesto apparatu & habitu, in quo pœnitentiam potius agere, quàm ina-
" nem affectare gloriam videantur. Data Feb. 4. Kal. Nouemb.

Ad placandum autem irati Dei animum idem Pontifex indixit ieiunium quinquennale certis hebdomadæ diebus obseruandum. Quam in rem hanc Bullam emisit.

" Gregorius Episcopus Seruus Seruorum Dei Vniuersis Christi fidelibus, ad quos
" litteræ istæ peruenerint sal. & Apost. bened. *Nunquam melius superni iudicis ira pla-*
" *catur, quàm cum ex mandato ipsius carnalia in nobis desideria extinguuntur: Proinde*
" *quia Hierosolymitanæ terræ discrimen quod irruentibus Sarracenis nuper euenit*
" *a maximè habitatorum terræ & totius populi Christiani accidisse non dubitamus, ex pecca-*
" *fratrum* nostrorum communi consilio multis Episcopis approbantibus statuimus
" vt omnes vsq; ad quinquennium saltem per omnes sextas ferias in cibo quadrage-
" simali ieiunent, & Missa vbi cantanda fuerit, ad nonam cantetur: quod ab aduentu
" Domini vsque ad Natale Domini statuimus obseruandum: feria vero 4. & Sab-
" bato omnes indifferenter qui bene valent, à carnibus abstineant. *Nos autem & fra-*
" *tres nostri in secunda quoque feria nobis & familiis nostris esum Carnis interdici-*
" *mus, nisi forte aut infirmitas aut magna solemnitas vel alia euidens causa visa fuerit im-*
" *pedire:* sperantes quod sic nobis ignoscet Dominus & relinquet post se benedictio-
" nem. Hoc igitur adeo statuimus obseruandum, vt quicunque transgressor exti-
" terit, quasi præuaricator Quadragesimalis Ieiunij habeatur. Datum Ferrariæ 4.
" Kal. Nouemb.

Ipsi quoque Cardinales vltro polliciti sunt se abiectis omnibus diuitiis & deliciis militiam Crucigeram non solum verbo, sed opere & exemplo suasuros accepturosque Crucem, ipsosmet & præcessuros in Hierusalem. Statuerunt autem & conuenerunt cum Pontifice, vt ad quinquennium omnibus Christianis Principibus induciæ bellorum indicerentur & iniungerentur sub comminatione interdicti & excommunicationis in eos fulminandæ, qui rupissent eas primi, aut rumpendarum occasionem dedissent. Cum vero huc & illuc prædicandæ crucis causâ profectionem adornarent Cardinales, summo bonorum omnium luctu & dolore Gregorius è viuis excessit vix completis in Pontificatu duobus mensibus, & Pisis, quo venerat ad conciliandam inter Genuenses & Pisanos pacem, honorificè sepultus est circa Natalem Domini.

Clementis III. electio. Ibidem autem statim ei substitutus est Paulus Episcopus Prænestinus & Clemens III. vocatus, vir scientia litterarum facundiâque clarus & viris litteratis addictissimus. Vnde ante promotionem *Scholaris* appellabatur, non tantum propter eminentem litteraturam, sed etiam quia impense Magistros & scholares diligebat, quorum securitati & tranquillitati incumbens vetuit ne vllus Magister vel scholaris aliorum Magistrorum vel scholarium hospitia conducere auderet ante temporis elapsum conductionis. Quod priuilegium infra referemus.

1188. Anno 1188. Clemens Pontifex statim initio sui Pontificatus decessoris sui vestigiis insistens in Galliam mittit Vvillielmum Tyri Archiepiscopum natione Gallum, eloquentiâ præstantem & magnæ virum existimationis: qui eo adduxit animos Regum Franciæ & Angliæ, vt ad mutuum colloquium inter Gisortium & Triam conuenirēt, auditaque Orientalium Christianorum miserabili clade vltro promitterent se signum Dominicū seu Crucem accepturos: sed in hac re præcipuè commendatur Richardus Pictauiensis Comes, Henrici Anglorum Regis filius &

successor futu[illegible]s, qui teste Neubrigensi, nuncium tantæ desolationis inclinato iam die accipi[illegible]s, absque vlla deliberatione laudabile Propositum toto mox pe- ctore combibi[illegible] & summo mane in argumentum futuræ Peregrinationis & expe- ditionis Christ[illegible]sem Dominicum solemniter accepit.

Reges ergo p[illegible]st colloquium per manum Archiepiscopi prædicti Signum Cru- cis acceperunt, [illegible]eque tantum sua sed & seipsos isti militiæ deuouerunt. Quorum exemplum sta[illegible]n secuti Dux Burgundiæ, Comes Flandriæ & Comes Campaniæ, aliique multi [illegible]obiles & Barones vtriusque Regni, nec non Ecclesiarum Prælati & Clerici. Atq[illegible]e vt expeditionem istam promoueret Pontifex, indulgentiam vt vocant plenari[illegible]n, concessit iis omnibus qui Cruces acciperent, aut qui de bonis suis contribue[illegible]nt. Generatim verò permisit idem Pontifex Regibus exigere De- cimas bonoru[illegible] omnium tam quæ ad Laïcos quàm quæ ad Ecclesiasticos perti- nebant: excep[illegible]s solummodo Carthusiensibus, Cisterciensibus, Vestalibus Fon- tebraldensibu[illegible]& Elephantiacorum Nosodochiis. Quæres magnos clamores ex- citauit.

Neubrigen[illegible] l. 3. c. 23. ait Reges ita communi consilio statuisse, scilicet *quod vnusquisque La[illegible] Clericus quàm Laicus Decimam omnium redituum suorum vnius anni & mobilium suor[illegible], quæ nunc possidet, excepto blado istius anni, dabit ad subuentionem terræ Hierosoly[illegible]tanæ, & de blado futuri anni dabit similiter decimam.* Excipiuntur li- bri & vestime[illegible]nta & vestes & tota Capella Clericorum, & equitaturæ eorum & ornamenta Ecclesiarum, & similiter vestes & equi & armatura militum & lapides pretiosi vtrorumque. *Quicumque autem Clericus aut Laïcus Crucem acceperit, nihil dabit, & de hominibus terræ suæ Decimam habebit, exceptis Burgensibus & Rusticis, nisi assensu Dominorum suorum Crucem acceperint.* Omnibus ergo hanc Decimam legiti- mè reddentibus de misericordiâ Dei confisi medietatem sibi pœnæ iniunctæ con- donamus, remissionem nihilominus facientes de Decimis huc vsque legitimè non datis & de peccatis oblitis. Si autem de aliquo dubium fuerit, quod legiti- mam Decimam non dederit, per 7. legales homines de vincto suo veritas inquire- tur, & hoc legitimè fieri sub anathematis vinculo præcipietur. Statutum est etiam à DD. Regibus & ab Archiepiscopis & Episcopis & Baronibus concessum, vt quicunque Clericus vel Laicus crucem acceperit, si reditus suos antè inuadiaue- rit, exitus huius anni integrè habeat, &c.

Hæc est ergo origo Decimarum Saladinarum, quæ sic dictæ sunt, quod ad expul- sionem Saladini è terra sancta exactæ fuerint & collectæ. Isti tamen exactioni pluri- mi reclamarunt & voce & scriptis, augurantes fore vt Reges eiusmodi Decimas bello etiam Saladino bello confecto sibi vindicarent, nec exigendarum prætex- tum vnquam defore. Petrus Blesensis tunc Archidiaconus Bathoniensis ad ami- cos suos D. Crispinum & M. Paganum sic ea de re scribit Epist. 20. *Sane sicut au- diui[illegible], exiit Edictum à Philippo Rege, vt describeretur Gallicus orbis & oneretur Eccle- sia D[illegible]imationibus recidiuis. Sic paulatim transibit decimatio in consuetudinem, & præ- sump[illegible] semel abusio ignominiosam Ecclesiæ seruitutem infliget. Offertur Domino nostro cæ- litus gr[illegible]atiæ triumphalis occasio. In optione ipsius est, aut degenerem aut deiectum animum turpite[illegible] ad seruiendum submittere, & importabile iugum suis successoribus importare, aut corona[illegible]mmarcessibilis eminentiam obtinere.*

Lon[illegible]gè plures clamores excitarunt decimæ istæ, postquam agnitum est, quanta seueritate exigebantur, sine vlla tamen expeditione transmarina, quæ per bien- nium di[illegible]ata omnium vota animosque fatigauit. Vnde idem Blesensis ad Ioannem Decanu[illegible]n Rotomagensem scribens, audacter inuehitur in huiusmodi exactio- nes. *Eccl[illegible]sia quidem à diebus antiquis libera est & filij eius, quâ libertate Christus nos liberauit, dicens in Euangelio, quia filij Liberæ sunt. Si autem angariatur exactioni- bus & oppressionibus potentium cogitur ancillari, iam ipsa est Agar, quæ seruit cum filiis suis..... Inducere possemus exempla multorum, sed sufficiat pro exemplo biennalis illa di- latio nouissimæ peregrinationis quæ toti Christianitati versa est in singultum. Illud etiam quod viam suam ab exactionibus inceperunt, & viaticum sibi de rapinis pauperum & Ec- clesiarum spoliis confecerunt, fuit propterea hæc via illorum scandalum ipsis.* Id augura- tus erat Blesensis & ita accidit: vt ait Chopinus lib. 3. de Doman. tit. 23. *Neglecto sacrarum expeditionum consilio nihilo secius decumantur Sacerdotiorum reditus & Decimæ in annuas fisci rationes Patrimonij instar referuntur.*

Decimæ Saladinæ.

Porro cum omnes Ecclesiasticorum Ordines decimas illas persoluere tenerentur, quas milites impune per vim exigebant, Cistercienses omnium Monachorum ditissimi immunes se curarunt esse, & illi cæteros Monachos cæterasq; [...] vexari videntes, soli securitate & immunitate gaudebant. Imo nec de agris [...] sinebant à Parochis seu Curatis Ecclesiarum percipi decimas. Quod molestè [...] rimum fert Blesensis Ep. 82. in qua de iis & eorum Ordine multa quidem dici[...] laudem, sed hoc vno deturpari ait, quod se exemptos iactarent, dum alij opp[...] merentur.

Contra Immunitatem Cisterciensium à Decimatione.

" *Vna, inquit, omnium vox est,* quia Cistercienses Ordinis professores tanto differentius præ cæteris triumphales sanctitatis titulos referunt, quanto expressius Religionis Apostolicæ vestigiis inhæserunt: cum in tenuitate ciborum, in asperitate vestium, in vigiliis & confessionibus, in disciplinis, in psalmis, in humilitate, obedientia, caritate & cæteris, quibus fructus vitæ seminatur in terris, de primatis carnem, spiritum erigatis. Angelicæ sinceritati vos homines compararent, nisi cum vobis in fauorem plenissimum laus hominũ communis assistat, vnum nisi clamaret in contrarium, tantamque gloriosæ opinionis faciem decoloraret. Et quæ est ista maledicta coniunctio, nisi quæ à Christi gratia & fauore hominum vos disiungit? Inuiti & dolentes hoc dicimus, sed ad dicendum murmur Vniuersorum & immunis querimonia nos impellunt. Vota & linguæ omnium in vestræ sanctitatis præconium laxarentur, nisi raperetis quod alienum est, nisi Monachis & Clericis Decimas auferretis. Testimonio sacræ paginæ Decimæ tributa sunt egentium animarum. Et quæ est hæc iniuriosa immunitas, vt exempti sitis à Decimarum solutione quibus obnoxiæ terræ erant antequam vestræ essent, vt quæ solutæ sunt hactenus non personarum obtentu sed territorij ratione, si in vestram possessionem terræ deuolutæ sunt, quare in hoc periclitatur alienum ius? Nam ad vos terræ iuxta communem æquitatem cum suo honore transierunt, vt quid in alienam iniuriam terras & nutrimenta vestra priuilegiari facitis, vt auferatis quod alienum est?.... habet Iustitia Diuinæ legis, vt in Leuitarum sortem cedant Decimæ. Vnde & institiæ Dei manifestè resistit, qui Ministris Ecclesiæ nititur ius Decimationis auferre. Sane & ex his & consimilibus satis liquet, quod si virtus obedientiæ esset in solutione decimarum aut redituum aut exhibitione iuris alieni, facile detrectaretis obedientiæ iugum *Milites Galliarum sibi ius Decimationis vsurpant, nec vestris priuilegiis deferentes eas à vobis potenter extorquent. A ductus eos deberetis recolere vos quandoque fuisse Clericos atque sacramenta salutis in eorum Ecclesiis percepisse, sed Christianæ professionis vinculum & deuotio filialis affectus priuignales induit, & sub Religionis prætextu transiit in contemptum.* Non ponimus os nostrũ in cœlum, nec de facto summi Pontificis disputamus: sed si D. Papa indulgentia speciali quandoque priuilegiauit vos, dum Ordo vester in paupertate gaudebat, dum in vsus egentium suæ tenuitatis viscera liberaliter effundebat, potuit tolerari ad tempus licet in communem redundaret iniuriam, quod causâ necessitatis fuerit introductum. Nunc autem quando vestræ possessiones multiplicatæ sunt etiam in immensum priuilegia hæc potius ambitionis quam religionis instrumenta censenda sunt. Quidquid indulgeant priuilegia Rom. Ecclesiæ, vobis expedire non credo contra conscientiam vestram, quod alienum est, vsurpare.

Idem Ep. 112. ad R. seu potius H. id. Henricum aurelianensem Episcopum acriter in illas Decimarum exactiones, inuehitur. *Patrimonium, inquit, Christi & Ecclesiæ suæ hodie vertitur in occasionem scandali & materiam seruitutis... Enorme famæ & animæ discrimen incurres, si hanc iniuriam Christi silentio aut neglectu dissimules. Doctrina & exhortatione tua recolat D. Rex se non ad oppressionem pauperum, sed ad tuitionem Ecclesiæ potestatem gladij ab Ecclesia suscepisse.*

Mors Henrici II Anglorum Regis.

Cæterum cum fidelium deuotio nihilominus ferueret, omniaque ad profectionem transmarinam apparentur, ecce subitus tumultus bellumque repentinum duo Regna turbauit; & contra omnium expectationem duo Reges facti sunt ex amicis inimici. Richardus Comes Pictauiensis, mox Ioannes Patri Henrico charissimus ad Philippum relicto patre transierunt; aliquot vrbes & castella ceperunt & expugnarunt, Henricum viribus imparem fugere coëgerunt, qui tandem ægritudine & dolore confectus, quod in extrema senectute qui toties aliàs victor fuerat, turpem fugam arripere coactus fuisset, apud Chinonem in febrim incidit

incidit & paulo post obiit, sepelirique voluit apud Fontem-Ebraldum, quem locum multis beneficiis affecerat & locupletarat. De eius morte mortisque causa sic scribit Guillelmus Brito l. 3. Philippidos in fine.

Anglicus interea pacem rogat, & licet ægrâ
Febre laboraret calidâ, Chinone relictâ
Vsque Columbare pro pacis amore venire
Sustinuit: cum quo Rex pacem fecit, & ipsi
Pictauum (Richardum) solidâ sub pace reconciliauit
Sub tali forma quod vterque vel alter eorum
In Syria partes ipsum comitetur iturum.
Pacificare tamen nequiit cum Patre Ioannem;
Cui bellum infelix alia iam parte mouebat,
Esse mereretur vt mortis causa paternæ,
Addens fraude sua patrio tormenta dolori,
Cor luctu crucians, dum febris sæuitia aruit.
Iamque suprema dies illi Chinona reuerso
Post triduum occurrit, qui Fonte sepultus Ebrardi
Per proprios victus natos & obire coactus
Abbreuiasse suæ lugetur tempora vitæ.
Felix si Regis Regum studuisset habere
Gratus & illius metuisset lædere seruos.
Felix, si sancti Thomæ fratrumque suorum
Non interfector sed amator amasset haberi:
Felix si proles illi sua chara fuisset,
Ipseque charus eis, genuit quos omine læso
Ipsius exitij causam mortisque futuros.
Hinc tibi scire licet homo, quid sit gloria mundi,
Quid luxus, quid opes, quid honor, quid summa potestas,
Cui nuper dare vix poterant castella vel vrbes
Hospitium, nec ei capiendo sufficiebant.
Quem formidabat Regni pars maxima nostri,
Nomine quam feodi Francorum à Rege tenebat
Neustria, Pictones, Andis, Vasconia, Santo
Armorici, Bitures, Aluernicus, Anglia tota,
Multi præterea populi quos æquore lato
Circuit Oceanus cum Regibus atque tyrannis
Subiiciebantur, illi seruire coacti.

Ille igitur qui viuens dicere consueuerat ex animi magnificentia *Orbem vniuersum non debere pro voto Principi magnifico sufficere*, vt ait Mathæus Parisiensis, hoc Epitaphio contentus fuit, quod apud Radulphum de Diceto cum hac superscriptione legitur.

Sufficit hic tumulus cui non suffecerat Orbis
Res breuis est ampla, cui fuit ampla breuis.
Rex Henricus eram, mihi plurima Regna subegi,
Multiplicique modo Duxque Comesque fui.
Cui satis ad votum non essent omnia terræ
Climata, terra modo sufficit octo pedum.
Qui legis hæc, pensa discrimina mortis, & in me
Humanæ speculum conditionis habe.
Quod potes instanter operare bonum, quia mundus
Transit & incautos mors inopina rapit.

Corporis eius dotes describit Blesensis Ep. 66. ad Gualterum Archiepiscopum „ Panormitanum his verbis. *De Dauid legitur ad commendationem decoris eius*, quoniam „ rufus erat: vos autem Dominum Regem subrufum hactenus extitisse noueritis, „ nisi quia colorem hunc venerabilis senectus & superueniens canities aliquantu- „ lum alterauit. Statura eius mediocris est, vt & inter paruos magnus appareat, „

» nec inter maiores minimus videatur: *Caput eius sphæricum est*, tanquam sapien-
» tiæ magnæ sedes & alti consilij speciale sacrarium. *Ea vero est Capitis quanti-*
» *tas*, vt collo & toti corpori proportionali moderatione respondeat. *Oculi eius or-*
» *biculati sunt*, dum pacati est animi, columbini & simplicis: sed in ira & tribula-
» tione cordis quasi scintillantes ignem, & in impetu fulminantes. *Cæsaries eius dam-*
» *na caluity non veretur*, Superueniente tamen artifici capillorum tonsura. *Leonina*
» *facies quasi in quadrangulum se dilatat.* Eminentia naris ad totius corporis venusta-
» tem naturali est moderacione propensa. *Arcuati pedes*, equestres tibiæ, *thorax ex-*
» *tensior, lacerti pugiles virum fortem, agilem & audacem denunciant*: in quodam tamen
» articulo pedis eius pars vnguis innascitur carni atque in contumeliam totius pe-
» dis vehementer increscit. Manus eius quadam grossitie sua hominis incuriam
» protestantur: earum enim cultum prorsus negligit: nec vnquam nisi aues deferat,
» vtitur chirothecis. Singulis diebus in Missis, in Conciliis & alijs publicis actioni-
» bus Regni semper à mane vsque ad vesperam stat in pedes. Et licet tibias habeat
» frequenti percussione calcitrantium equorum enormiter vulneratas & liuidas,
» nisi tamen equitet vel comedat, nunquam sedet. Vna die si opus fuerit, quatuor
» aut quinque dietas excurrit, & sic inimicorum machinamenta præueniens artes
» eorum frequenter inopinaca subitatione deludit. Ocreis sine plica, pileis sine fa-
» stu & vestibus vtitur expeditis, vehemens amator nemorum, dum cessat à prælijs,
» in auibus & canibus se exercet. Caro siquidem eius se mole pinguedinis enormi-
» ter onerasset, nisi quia ventris insolentiam ieiuniis & exercitio domat, atque in
» ascendendo equum & in excurrendo leuitatem adolescentiæ seruans potentissi-
» mus ad laborem, singulis fere diebus itinerando fatigat. Non enim sicut alij Re-
» ges in palatio suo iacet.

Ei autem in Ducatu Normaniæ & Regno Anglicano successit Richardus, qui statim post mortem patris Rothomagum adiit & à Vvaltero de Constantiis Archiepiscopo Ducatus Normanici gladium de more accepit 13. Kal. Aug. Postea in Angliam transfretauit & Londini à Balduino Archiepiscopo Cantuariensi in Regem vnctus est: vbi M. Radulfus de Diceto author Chronici vacante sede Londinensi, ipse eiusdem Ecclesiæ Decanus tam in oleo sancto quàm in crismate ministrauit Archiepiscopo, vt ipse scribit.

De Rectore Academiæ Bononiensis

Adhunc annum notat Carolus Sigonius lib. 4. Histor. Bonon. conductum fuisse à Bononiensi Ciuitate Lotharium Cremonensem ad Leges publicè in sua Academia interpretandas. Cuius conductionis veterem formulam refert, & nonnihil etiam de Rectore illius Academiæ. Sic autem se habet.

» Nos Consules ex authoritate & consensu totius Consilij Lothario Cremonen-
» si promittimus neque nos neque successores nostros ipsum aliquo sacramento
» adacturos, quo plus Communi Bononiæ obstringatur, neque coacturos vt scho-
» lam in vrbe Bononiæ regat. *Ego vero Lotharius iuro me nusquam*, nisi Bononiæ Legum
» scholas recturum, neque auctorem futurum, vt schola Bononiæ minuatur; & si
» quem competero ei rei studere, me primo quoque tempore indicaturum Con-
» sulibus aut Prætori, *qui pro tempore fuerint, eisque auxilio futurum.* Tum subiungit
» de suo Sigonius.

» *Quam formulam qui Professorum* conducendorum tum fuisse non attenderunt, ver-
» bo *Regendi* decepti, quod pro publicè profiteri tum vsurpabant, Lotharium Gym-
» nasij Rectorem creatum esse tradiderunt. Nondum autem fuisse Gymnasiarchas
» aut Legum aut Artium institutos, qui postea fuerunt, ex superiore Friderici con-
» stitutione cognoscitur (an. 1158.) in qua scholares non à Gymnasiarchis, sed à
» Magistris suis quos illi Dominos vocabant, vult iudicari. Huc accedit quod
» primi Gymnasiarchæ non aut Legum aut Artium extiterunt, sed Nationum: si-
» quidem post annum 1200. duo in Gymnasio *Rectores* inueniuntur, vnus
» Transmontanorum, alter Cismontanorum, qui res vtriusque Vniuersitatis ges-
» serunt, quos fortasse intellexit Odofridus cum an. 1262. scripsit scholares etsi
» Vniuersitatem constituunt, & creare atque habere *Rectores* possunt, tamen
» iure *Rectores* legere non posse, quia Discipuli sint Doctorum, ac Doctoribus
» potius Rectores creandi ius quàm scholaribus conuenire. Verum Legibus Bo-
noniensium aliter obseruari. Veruntamen credibile est Lotharium illum fuisse
Rectorem, quippe ad sacramentum admisit Banduinum an. 1198. vt ad illum an-

num referemus. Præterea Sigonius malè citat constitutionem Friderici:
enim plures M... istros nuncupat, quod ille dicit vocatos fuisse Dominos, neque
modo. ... si litem eis, (scholaribus) *quispiam super aliquo negotio mouere vo-*
luerit, huius rei ... optione data scholaribus, eos coram Domino, vel Magistro suo, vel ipsius
Ciuitatis Episcopo ... Quem locum interpretans Rebuffus sic ait. *Nota tres Iudices, quos*
studentes habe... in scholis. Primò *Rectorem*, ibi, *Domino*. Nam *Rector* Vniuersi-
tatis simpliciter ... dicitur *Dominus* in Vniuersitate: ideo de eo potest textus intelli-
gi, licet Glossa ... hîc aliter intelligat & Doctores. Vel potest intelligi de *Domino*
Ciuitatis, id est ... de *Præside* illius Prouinciæ in qua est Vniuersitas.

Ad hunc quo... ue annum refert Baronius magno animorum æstu agitatam fuis-
se hancce Quæ... tionem in Academia Parisiensi, an aqua vino mixta in calice mu-
taretur in Chri... sanguinem, nec ne. Qua de re fusissimè scribit Gaufridus Mona-
chus Claræ-Va... ensis ad Henricum Cardinalem Albanensem, à quo ante rogatus
fuerat, ea quæ ... causa Gilberti Porretani acta fuerant, perscribere.

Amantissimo Domino & Patri Henrico Dei gratia Albanensi Episcopo & D. Papæ Vi-
cario F. Gaufrid... de Clara-valle minimus id quod est. Quia semel cœpi, loquar ad Do-
minum meum. ... super verbo etiam altero, cum vobis opportunum fuerit, vestrum
desiderans obt... nere responsum. *Ad partes enim Galliæ sicut nostis hoc anno cum ve-*
stra benedictione ... reuersus, nouam & mihi hactenus inauditam ventilari inter ali-
quos reperi quæ... stionem de substantia aquæ, quæ vino mixta in calice similiter offer-
tur, & an ipsa ... similiter cum eodem vino in sanguinem Domini conuerta-
tur. Nec mediocris est inter modernos Theologos super eadem quæstione
dissensio, negantibus aliis, aliis affirmantibus totius liquoris modum, sicut panis
qui ex simila & aqua similiter conficitur, vnam fieri *transsubstantiationem*. Et af-
firmantium quædam assertio est, nullatenus esse credendum quod in Calice Do-
mini purum fuerit vinum, præsertim cum in regione illa sic habeatur in vsu com-
mixtio aquæ vt de sapientia quoque legatur, quia miscuit vinum, nec nisi mixtum
in illis maximè regionibus facile solet propinari. Aiunt etiam, quod dum sub-
stantia aquæ ad conficiendum panem miscetur similæ, post consecrationem aqua
non maneat, incongruum forté videtur, vt mixta vino similiter in consecratione
non mutetur. Postremò cum elementa 4. ignis, aeris, aquæ & terræ supernus ar-
tifex sic coniunxerit, vt non tam elementa simplicia, quod ex eis elementa sunt
videntur, si ab ea mutatione excipere cœperit alius ignem, alius terram, sicut
aquam excipiunt, non mediocris inde confusio consequatur.

... itur circa hoc & huiusmodi affirmantium conuersionem totius mixti liquo-
ris qui in Calice continetur, in sanguinem Domini, r... tiocinatio studiosa versatur.
Authoritates etiam quasdam protulêre, quas præsentis scripturæ consummationi
duximus reseruandas. Nam qui eis super hoc aduersantur, ex nullis antiquorum,
siue etiam ex modernorum scriptis tam euidentia testimonia protulere suæ asser-
tioni.

Cæterum innituntur potissimum vni verbo, quod principales Sancti in dua-
bus speciebus panis & vini consecrationem perfici perhibentes, nullam in verbo
illo alii cuius diuersæ speciei, nullam aquæ fecerint mentionem. Ad quod
responderetur eis, quod non consueuêre homines mixturam vini & aquæ, nec si
quantitas aquæ præualeat, aquam renunciare, sed vinum. Præterea Calicem Do-
minus legitur accepisse, non vinum, quamuis continens Euangelista posuerit pro
contento. Sacerdos quoque cum Missam celebrat, quid dicere soleat, attenden-
dum. Similiter postquam cœnatum est, accipiens & hunc sacrosanctum Calicem
(in quo videlicet continetur vinum mixtum aquæ) benedixit & dedit Discipulis
suis dicens. *Accipite & bibite ex hoc omnes. Hic est sanguis meus.*

Dicunt aliqui qui sub M. Petro Lombardo, dum adhuc viueret, studuêre, quod
nunquam eos docuerit aquæ mutationem, sed quod eam negauerit, neminem
audio profitentem. Nam & in libro Sententiarum eius super eodem Sacramento
authoritates plurimæ continentur, quarum aliquas aiunt illi pro parte sua, sed nec
soluta nec saltem proposita in eius codice eadem Quæstio reperitur. Opponunt
iidem authoritates, in quibus legitur de mutatione aquæ in sanguinem, & huic
verbo potissimum innituntur, quod iam per Apostolos ad significandam plebem
vniendam Christo, misceri iussa est aqua vino. Et Respondetur eis qui Authores

Quæstio celebris de aqua vino mixta an mutetur in sanguinem.

quod non asserunt commutationem, non tamen negant, & proferunt testimonia de Scripturis, in quibus & iidem ipsi siue alibi reticent, siue etiam alibi vini mixti mutationem euidentius asseuerant.

Cyprianus Martyr. *Calix Domini non est aqua solum vel vinum solum, nisi vtrumq misceatur. Sicut nec Corpus Domini potest esse farina sola, vel aqua sola, nisi vtrumq fuerit adunatum, & panis vnius compage solidatum.* Idem Cyprianus. *Si quis de Antecessoribus nostris vel ignoranter vel simpliciter hoc non seruauit, quod Dominus noster facere exemplo & magisterio docuit, potest simplicitati eius indulgentiâ Domini venia concedi, non potest verò nobis ignosci, qui nunc à Domino instructi sumus, vt Calicem Domini cum vino mixtum, secundum quod Dominus obtulit, offeramus.*

Hieronymus in Marcum. *Format Sanguinem suum in Calice vino & aquâ mixtis, vt alio purgemur à vitiis, & à culpis alio redimamur & pœnis.*

Ambrosius in lib. de Sacrament. *Sermone Christi hoc conficitur Sacramentum, quia sermo Christi creaturam mutat: & sic ex pane fit Corpus Christi, & vinum cum aqua in Calice mixtum fit sanguis consecratione verbi cælestis.*

Paschasius. *Aqua consecratur, non quod aqua permaneat, sed vertitur in sanguinem.* Hildebertus Cœnoman. *Aqua in sanguinem vertitur, vt populus qui per aquam figuratur, in melius se mutatum intelligat.* Algerus. *Sed licet in mensa Domini tria constituantur munera, sunt tamen duo: per quam sacrificatur, est aqua prius mixta vino: sed quando sacratur, non nisi sanguis erit, quo anima intus alatur.*

Cæterum pars aduersa Authoritates priores vtcumque permittit dicens vinum, quod aquâ mixtum est, sed non propterea aquam mutari. Testimonium verò Paschasij quod euidens est, eadem pars contemnit, licet magnum ipsius B. Papa Gregorius in lib. Dialogorum perhibeat testimonium sanctita.i. Sicut Hildebertum aiunt versificatorem fuisse, non Ecclesiasticorum dogmatum assertorem. De Algero dictum. *Nescimus hominem.* Ipsius tamen nullum adhuc comperi librum, & Sancti vel cuiuscunque Doctoris authoritatem similiter suffragari. Ac proinde si placeat vestræ Dominationi, cum Dominis nostris fratribus & vestris super hoc verbo, cum opportunum tempus affuerit, diligenti collatione tractare, vt authoritas S. Rom. Ecclesiæ definiat quid super hoc credi debeat vel doceri. Hæc ex Gaufrido Baronius ad an. 1188. Eandem Quæstionem proponit & definit Petrus Blesensis, seu quisquis alius Tractatu de Euchar. c. 14. his versibus.

Sed licet in mensa Domini tria constituantur
Munera, sunt tantum duo postquam sacrificantur.
Est aqua mixta prius, sed vino quando sacratur
Non nisi sanguis erit, quo spiritus intus alatur.
Mystica res dat aquam. Christi cruor ebibit illam.
Nam transfert nostram Deus in sua membra fauillam,
Transfert, quando suum per Corpus ei sociamur,
Perque fidem tanto Capiti noua membra creamur.
Transfert & pridem, cum Crismatis vnctio sacri
Nos populos facit esse nouos in fonte lauacri.
Sed lauacri fontem fons vulneris iste figurat,
Et per vtrumque Deus animarum vulnera curat.
Quorum Corda prius facit in Baptismate munda.
Post Lauacrum lapsos emundat sanguinis vnda,
Ergo duo tantum cruor & caro percipiuntur,
Tertia res typus est populorum, qui redimuntur,
Altera res saturat, sed inebriat altera mentem
Catholicamque Deo confœderat vtraque Gentem.
His geminis gemina substantia nostra resultat,
Quam per Adam veterem mortis sententia multat.
Sanguine vita calet, gaudet caro carne refecta.
Gaudet vtroque bene refici mundata senecta.
His renouatur homo peccatis inueteratus,
Hisque reuiniscit fidei virtute renatus:
His humana suum natura resumpsit honorem.
His serpentinum gaudet superasse furorem.

Anno 1189. Fr[illegible]dericus Imperator Ioachimi Abbatis vaticinio non deterritus, qui
de expeditiora[illegible] Hierosolymitana consultus responderat nondum tempus aduo- 1189.
nisse recuperan[illegible]dæ Hierosolymæ, in Syriam cum ingenti exercitu nihilominus pro- *Mors Friderici Barbarossæ*
ficisciturat ci[illegible]in Cydno Armeniæ flumine lauandi refrigerandique sui causâ
natat, vorticib[illegible]s haurit ut aquarum, inquit Cluuerius, extractusque ingenti labore
militum, ind[illegible]elinguis, accepto Domini Corpore diem claudit extremum;
Princeps null[illegible]irtute & rerum gestarum magnitudine secundus. Imperio fun-
ctus est annos [illegible]8. eius mortem infaustam acerbissimè deplorat inter cæteros Pe-
trus Bles. Ep. [illegible]9. his verbis.

Rumor terr[illegible]bilis & nefandus nostris & aliorum auribus nuper inculcatus om- "
ni bicipiti gla[illegible]o penetrantior nostri cordis vitalia sic acerbè, sic medullitus, sic le- "
thaliter sauci[illegible]it, quod vix speratur, antidotum, vix restat viuendi fiducia, vix "
spes aliqua su[illegible]sistendi. Audiuimus enim & ipso pœne auditu defecimus præ do- "
lore, quod illa [illegible]mperij columna immobilis & Regni Apuliæ stabile firmamentum, "
ille Lucifer ma[illegible]tutinus omni micanei stella micantior, ille inquam ingens Chry- "
solitus omni i[illegible]pide & lapide pretiosior, Fridericus videlicet noster serenissimus "
Imperator su[illegible]ati diem, proh dolor! clausit extremum. Ad cuius obitum vni- "
uersis eius fid[illegible]ibus & præsertim Regnicolis qui suo præsidio defensante incon- "
cussæ pacis q[illegible]ete vigebant, quasi sol & luna & vniuersa cæli luminaria tenebres- "
cunt, dum il[illegible]d lumen lucidissimum obturatur, quo vbilibet coruscante hacte- "
nus nullius h[illegible]orroris vel erroris offendiculum timebatur. Heu quid agimus? ad "
quem confu[illegible]gimus? cuius præsidia præstolamur? quis sic e amodo grande præsi- "
dium? quis Regnicolis mite leuamen? quis Gentis Apuliæ tuta defensio? Occu- "
buit enim Leo fortissimus, cuius facies inclyta, cuius præpotens dextera feroces "
bestias deterrebat, & rebellium colla sibi sufficiens vbique terrarum monstra "
placabat. Plangite igitur Regni fideles tanti Principis præsidio destituti, vlulate "
iuuenes, plorate senes, nuptæ ac virgines cum ephœbis. Nam vitæ vestræ Dux "
& regimen, vita & salus, lux & defensio, tutela & virtus, anchora spei, refugiũ "
& auxilium, heu mortis Imperio subiugatur! heu heu importunæ mortis proter- "
uitas effrenata & effreneda præsumptio sororum triplicium vitæ hominum fila "
trahentium, quæ sumptis à parcendo vocabulis, suis nominibus antiphrasticè po- "
nuntur, cur saltem in tanto Principe vera sibi nomina non adsciscunt, vt illius ca- "
[illegible]tis saluti præessent, quod mille damnandis capitibus iam pepercit? O mortalium "
[illegible]iranda conditio deploranda, dum mortis imperio curuantur Imperia, & eius iu- "
[illegible]o colla nobilia subiugantur, quorum Dominio pauperum ac Diuitum, debilium "
[illegible] potentum capita supponuntur. Hoc tamen Diuinâ creditur prouidentiâ de- "
[illegible]itum, vt sicut est similis cunctorum nascendi conditio, ita similis finis & interi- "
[illegible] vniuersis & singulis subsequatur. Quia igitur de tanto & de tam irrecuperabili "
da[illegible]no fere inconsolabiliter est dolendum, multorum mentes ita sunt in dubio "
pos[illegible]æ quod incertum est eis de facto guerrarum & pacis quid fieri debeat in futu- "
rum, cum D. Imperatoris Hæredibus existat impotens aduersator, qui totis vt "
cred[illegible]tur, viribus nititur contra eos mala malis quotidie si præualet, cumulare. "

Cir[illegible]a hæc tempora Parisiis obiit Bethleem Lucij & Christianæ filius, & Hun- *Mors Bethleem Scholaris Hungari.*
garor[illegible]m Regis affinis, scholaris Academiæ Parisiensis inclytus & apud S. Geno-
uefam [illegible] sepelitur. Cuius morte audita parentes ad Stephanum tunc Abbatem nun-
cios su[illegible]os miserunt, curaruntque solui si quod debitum filius contraxisset, vt an-
te retul[illegible]imus: qua de re, deque eius sepultura sic ad R. Hungariæ Regem Ste-
phanus [illegible]escripsit.

Manif[illegible]stis ad nos venientium litteris in dies expertisumus, quia iustitiam diligi- "
tis & col[illegible]itis veritatem. Hæc est sublimitas Regni vestri, hæc vestri gloria Princi- "
patus. Inde est quod excellentiam vestram scire volumus, quia bonæ memoriæ "
adolescens Bethleem qui apud nos in Domino requiescit, in sancta confessione & "
fide Catholicâ coram omnibus absque contradictione seu querela credicorum aut "
fideiussorum in Ecclesia nostra sepultus est. Sed & nuper cũ ob hanc eandem cau- "
sam nuncij parentum ipsius ad nos venissent, diligenter inquiri fecimus an ali- "
quo debito siue apud Christianum, siue apud Iudæum obligatus Parisius tenere- "
tur. Facta circiter decem diebus inquisitione non est inuentus qui vel princi- "
paliter vel secundariò prædictum adolescentem sibi diceret obligatum. Parati "

» erant prædicti Nuncij soluere si quis sibi pro eo fateretur aliquid deberi. Veru
» tamen sicut non comparuit Creditor, sic & defuit Fideiussor. Hic interfueru
» Clerici de Regno vestro Iacobus, Michael & Adrianus. Valeat sanctitas vestr
» & Regnum vestrum coram Domino roboretur.

Idem rescribit ad Lucium & Christianam parentes adolescentis, quos certio-res facit eum in sancta confessione, in fide Catholica, in spe communi, in cha-ritate non ficta, in manu Domini spiritum suum commendasse, & in Eccle-San Genouefiana sepultum fuisse coram *Clericorum & Laicorum multitudine fideli*. Sunt verba ipsius Stephani: qui iisdem parentibus eadem Ep. gratias agit ob ac-cepta quædam ab iis munera, *duas*, scilicet, *Casulas sericas & vnum vexillum marcam argenti cum nummo aureo & quinque solidis ad faciendum Calicem & equum A-bum ad conuehendos lapides ædificij*. Cuius ædificij? nempe vt creditur, *Capellæ Cla-stralis B. Mariæ de Misericordia* quam Stephanus construxit & ædificauit, vti alias S. Eligij & Austregesili reparari curauerat. Quamobrem ad Canutum Da-norum Regem, è cuius Regno proculdubio multi scholarestum erant & com-morabantur in monte Genouefiano scholis vacantes, scribit, vt sua liberalitate opus quod incepit, adiuuare dignetur, ruinasque quas maiores, nempe Normani fecerant, cum Lutetiam obsidebant, pro parte sua reparare. *Persecutionis à vestris potentibus Gentilibus tum illatæ calicem bibit & absinthio doloris inebriata est Ecclesia B. Virginis Genouefæ, in qua Deo licet indigni deseruimus, fracta, diruta & combusta. Testantur hoc parietes incendio illo consumpti & calce in cinerem concremata putrefacti, tremuli & exesi. Eos renouare incepimus, superponenda noua signorum macerie & tecto plumbeo supponenda.*

Schola San-Genouefiana. An vero ille Bethleem in Cœnobio San-Genouefiano conuictor fuerit, Cœno-biique scholas tantummodo, an parisienses frequentaret, nihil ex Stephani litte-ris intelligi potest. Certum quidem est San-genouefianos ab omni æuo scholas exercere solitos, ad easque admisisse etiam extraneos, vt Huboldi Lingonensis exemplo ad seculum decimum probauimus. At postquam è seculari facta est Re-gularis ista Domus, hoc est postquam anno 1148. expulsis secularibus Canonicis San-Victorini Regulares introducti sunt, exercuerunt quidem scholas sed suis tantum modo Concanonicis, nec facile patiebantur eos aut extraneos qui ad se mittebantur secumque conuersabantur, Parisienses scholas frequentare, nisi forte Theologicas: vt ex eiusdem Stephani ad Londensem Archiepiscopum pro Petro Canonico San Genouefiano & scholari Epistolis intelligimus. Epist. quidem 97. sic habet.

Hilarè sui præbet opinionem adolescens, cuius inter ætatis initia virtutis indi-
» dicia coalescunt. Respiciunt hæc Petrum nostrum pariter ac vestrum qui vobis-
» cum Regularis professus obedienter suscepit & Doctrinam in studiis & in mori-
» bus disciplinam. Et quoniam in eo spiritus quidem promptus, caro autem infirma
» secundum mandatum vestrum vobis commendamus eum & committimus, satius
» æstimantes & gratius eum apud vos morari quàm apud nos mori. Infestas Quar-
» tanæ molestias crebro sentit, & illius infestationis reliquiæ diem nostrum agunt:
» sibi Soli natalis & naturalis aëris beneficio posse iuuari credimus teneros ætatis
» anuos & humores maternis vberibus infusos paterno simul & materno solatio
» confoueri... Quod autem de ipso nobis per litteras vestras intimastis, vel in Mon-
» te, *vel in Parisiensium secularium scholas & venditores verborum mittendo, salua gratia*
» *vestra non admittimus*: quoniam institutioni nostræ repugnat & consuetudini, sicut
» per ipsum præsentibus fratribus nouum proponetur spectaculum, quod futuris
» perniciosum trahetur in Exemplum. Habet in Claustris sapientia Regulas suas
» erigens sibi scholas inde veritatis, hinc virtutis. Quod si forte consilium ve-
» strum in hoc declinauerit, vt de Regulari secularem facere contendatis, aliam
» quàm Parisius Ciuitatem, in qua studeat, eligite: ne in oculis nostris pro
» matutino & vespertino sacrificio, quod nobiscum offerre debuerat Domino,
» verborum strepitus & disputationum anfractus offerat, & vnde sperauі-
» mus fructum, vertatur nobis in opprobrium & contemptum. Et Ep. 129. *Pe-*
» *trum vestrumque pariter ac nostrum commendabili morum nobilitate inter Iuue-*
» *nes præcipuum sicut mandastis, quantam nobis Dominus permittit, & commonemus*
» *Patrum verbis & promouemus fratrum exemplis sacra pagina studens scholas veritatis in*
»

Auditorio, sch[illegible]las virtutis frequentat in Claustro: cum neque hic sine
neque ibi sine [illegible]irtute combibat veritatem. Duo sugens vbera citò poterit impinguari, vt
tanquam sagi[illegible]tus vitulus, vel fortis aries aut filius arietum de grege Domini ad altare
ipsius & ipse i[illegible]molari possit, & quando vobis placuerit, pro aliis immolare. De eodem
extat Ep. 1[illegible] quâ eius laudes complectitur & Ep. 164.
Idem ab [illegible]entico Anglorum Rege conatur obtinere, vt quod A. Clericus seu
Scholarii A. [illegible]xandri III. quondam nepos testamentum de bonis quibusdam quæ
habebat in [illegible]ius Regno condiderat, effectum obtineret; liceretque Alberto ip-
sius Clerici [illegible]agistro eleemosynas distribuere, prout præscripserat. Bona indolis
adolescens, ita [illegible]uit, laudabilem conuersationem suam fideli fine concludens, inter extrema
sancta conf[illegible]onis Catholica verba, sanâ mente sanoque consilio de rebus suis legitimè
disposuit, test[illegible]mentum solemne condidit, in causas pias distribuit & legauit. Et quoniam
nobile est, qua[illegible]magis hominibus debeatur quàm vt vltimæ voluntatis liber sit stylus, & li-
citum quod i[illegible]um non redit arbitrium, Excellentiæ vestræ preces effundimus, vt autho-
ritate vestra [illegible]stamentum prædicti Clerici confirmetis & res ipsius quæ in regno vestro de
redditibus sui[illegible]er vos eidem collatis supersunt, fideli dispensatori & Magistro suo Alber-
to percipien[illegible]sum distribuendæ sunt eleemosynæ, sine difficultate & mora faciatis assigna-
ri: vt ex lib[illegible]alitate vestra nomen vestrum clarius resplendeat & defuncti voluntas effe-
ctum obtineat [illegible] & eam vobis quàm ipsi merces æternæ retributionis accrescat.

Anno 119[illegible] Philippus Rex antequam ad bellum Hierosolymitanum proficisce-
retur, tota[illegible] illam partem quæ à Paruo ponte ad Abbatiam S. Genouefæ tendit, 1190.
& totum ist[illegible]m ambitum qui nunc Vniuersitatis nomen habet, Edicto iussit intra
vrbis ambi[illegible]m claudi, mœnibus cingi turribusque vallari. Quem locum licet
Musæ iam occupassent antea, longè tamen maior studiorum numerus illuc con-
fluere tum cœpit, propter commoditatem ædificiorum & hospitiorum, quæ ibi eo
iubente constructa fuerunt. Idem Rex vicos sterni iussit lapidibus, offensus fœ-
tore qui ex cœno lutoque viarum publicarum exhalabat. Idem nemus Vicenna-
rum muris cinxit.

Porro montem San-Genouefianum, qualis erat antequam ad commoditatem scholarum & scholarium ædificiis ornaretur, arboribus, hortis & floribus consitus describit Poëta illius temporis Ioannes de *Hauteville* vulgo Architreius dictus natione Normanus, de quo ante verba fecimus, qui eum vocat *Montem Ambitionis* l. 4. cap. 2. & sic eius situm describit.

Mons surgente iugo Pellaam despicit vrbem
Astra supercilio libans, lunáque minorem
Miratur longè positam decrescere terram.
Sideribus vicinus apex, vt sæpe meantem
Ocyus offendat, cum cursu est proxima lunam
Angit in opposito, cum visu est maxima, pessum
Vergit in orbe breui, mediumque aspectibus offert
Quadratura iubar, partem deuecta sub omnem
Vix aliqua vergit, facilemque admittere nescit
Arduus ascensum, sola hic, latus omne peterrans
Ambitio reptans, prædilexitque colendum
Præ laribus montem: zephyris vbi succuba tellus
Veris alumnat opes, passimque intexit amara
Dulcibus, & fruticum nodis armantur oliuæ,
Et laurus cristata rubis, suspectaque dumis
Quercus, & horrenti crudescit coniuga rusco
Æsculus, & rigidis spina vallantur aristis,
Astra comis abies superûm conciuis inumbrans.
Hîc quæcumque virûm sit gloria, crinibus arbor,
Gratia montis habet; & si qua audacius alta
Vertice Diis certat: vbi nulla licentia pressæ
Arboris, vt surgat, montisque assurgere vano
Crine myrica timet. steriles ibi verberat auras
Infœcunda salix, riguisque libentior alnus

Descendisse vadis, æternaque testis amorum
Populus Oenones, platanusque & si qua neganti
Naturâ haud recipit partus ingloria fructum.

Sequenti capite describit alias arbores, quæ in illo monte passim cernebantu[r]. Nec pigebit ipsius versus attexere, tum quia author iste ad manum non est pa[s]sim, tum ad historiæ perspicuitatem & antiquitatis huius loci intelligentia[m]. Nam in monte nostro vites hic & vuæ olim, alibi arbores consitæ, illic rubi & spinæ, horti, vagæ domus, nec ordinatim ædificatæ. Sic ergo persequitur.

Hîc pinus graciles succingitur alta capillos,
Palmaque Centennis tardante puerpera fructu,
Et pretiosa rogos fumo condire Cupressus
Et meliore libro Cynamulgi Cinnamus hospes.
Et lachrymâ felix nostra sacra balsamus aræ,
Et ficus geminis depingens floribus annum,
Et bina nucleumque claudit amygdalus arcâ
Et sitiens Bacchi Primæuum Persicus Imbrem,
Et tunicata Croca germanaque Cotonus auri,
Et rugosa genam producta Dactylus auo,
Et Pyrus, huicque sacrum tituli dat Regulus omen:
Et Pyrus, hancque volæ plenus denominat orbis,
Et Pyrus, huicque dedit materna angustia nomen:
Et Pyrus Augusto quæ patrinante vocatur.
Et Pyrus, hoc nota est & Filiolata Roberto.
Et Pyrus, est huius alius Baptista Ioannes.
Et Pyrus à quauis pretio signata veloris,
Cæna vel aspectus. Coit vno qualibet arbor
Ambitiosa sinu, quo picta prodiga forma
Rumpitur in verno montis lasciuia risu.
Gratus ibi liuar violæ dulcique rosarum
Flamma cruore natans, terra deuinctius auras
Mulcet odore Crocus & notus amantibus hospes
Exæquasse niui præsumit Lilia pallor.
Floribus egregiis solum pubescit, vt absit
Gloria pauperibus hortis, vilesque Ligustra
Ornatura rubos, & quæ certasse Ligustris
Nigra licet, cogit zephyrus vaccinia pingens.

Cap. 4 describit fluuiolum Bieuerim qui supernè defluens per vicum qui etiamnum hodie Bieuerius vocatur, in Sequanam defluebat. Cuius cursus post, ædificatum montem alio deflexus est, vt hodie cernitur.

In planum descendit apex, variusque supernè
Riuulus exultat, conflictantisque susurrat
Ludus aquæ, ripasque iaco pulsante lacessit.
Solis vnda vacat pretiis: haut vlla profundo
Vilis arena sedet, lapidumque ignobile vulgus.
Ditia luxuriant ridentibus ima metallis
Exundatque iubar lapidum generosa propago,
Vt gelidus mixtis delectet in ignibus humor.
Illic bilimes bysso candentibus vndas
Liliat argentum, partimque argenteus auro
Omnis inauratur gemmarum turba nitore,
Auget aqua radios. Hic Iaspidis, hic Amethisti
Gloria lasciuit, hyacinthi Cærula plaudunt
Et pretium prabet nutricibus vnio conchis,
Et fruitur viridis æterno vere Smaragdus.

Cap. 8.

Cap. 8. de [illegible]ibit idem author Aulam superbam & magnificam in vertice
Montis eiusde [illegible] sitam; quam Clodouæi cæterorumque deinceps Regum Re-
giam suburban [illegible] m fuisse planum est: constat enim etiam illis temporibus ali-
quando Reges [illegible] lic habitasse, vt vel vnico Philippi Regis exemplo probari po-
test, qui illuc [illegible] cessit ob ingentem aquarum inundationem, quæ imas Vrbis &
Ciuitatis parte [illegible] occuparat. De cuius Regiæ admirabili structura deque Basilica
à Normanis ol [illegible] destructâ præclarè Stephanus Tornacensis Ep. 164. Inter hliat,
quod sine suspir [illegible] *& singultu referre non possumus aut debe[illegible]tes, Ecclesiam Apostolorum*
Petri & Pauli [illegible] *quâ B. Virgo Genouefa requiescit in corpore, regali ope & opere can-*
structam, musi [illegible] *intus & extra, sicut reliquiæ adhuc testantur, ornatam & depictam mi-*
serabili consum [illegible] *unt incendio.* Sed clarius & fusius Hauciuillensis cap. 8.

[illegible]Huc noua visurus fastigia surgere, fessis
[illegible]Luctatur pedibus, & iam superatur Olympus
[illegible]Tertius, alter Atlas & adest quæ sidera dorso
[illegible]Culminis Aula quatit. Contendit in ardua cælo
Inuidiam factura Domus sublimis in altum.
Ad modicum statura volat, transcendit & oras,
Et pacem quam summa tenent, seque inseris astris
Solicitatque Deos, iteret ne prælia Phlegre.
Haud aliter Cælestis homo suspecta minanti
Arduitate Iouem repetita in fulmina cogit,
Armatasque manus hominum securus & arces
Despicit, & terræ dignâ scelus excipit irâ.
Tollitur alta solo Regum Domus Aula, Deamque
Sedibus audacis è vertice mandat, at vmbras
Fundamenta premunt, Regnisque silentibus instat
Vltima Tartareos æquans structura recessus.
Radices apris ne verticis ardua praceps
Sarcina subsidat, stygias demittit in vndas
Tartarea iam Ciuis homo stygis, incola mortis
Non exspectata laqueo venit illa: supremo
Vix rapitur fata, mauult præcedere liber
Fatorum quàm Iussa sequi: nam tramite cæco
Ad styga rumpit iter, viuus venisse laborat
Quà defunctus eat. Descendit ad infima mundi
Centro fixa Domus, medioque innititur axi.
Explicat Aula sinus montemque amplectitur alis
Multiplici latebrâ scelerum tersura ruborem.
Ipsa loco factura nefas, erroribus vmbram
Cæca parat, noctisque vices, oculique verendas
Excipit excubias, pereuntis sæpe pudoris
Celatura notas, Venerisque accommoda furtis.
Nam tenebras qui peccat, amat, latebrisque pudorem
Excusat, noctemque facit velamina culpa.
Marmor, & attriti quidquid splendore politus
Aspectum pauisse potest, aut nobile reddit,
Et fama commendat opus pretiosa Domorum
Materies, laudisque venit fæcunda bonorum,
Luxuriam largitur humus, mundique nefandis
Obsequitur votis, rarum Tellure ministra
Ædificat securus homo: nam Terra paratum
Iurat in exilium quiduis natura Potentis
Expedit ad nutum, lapides & tigna ligandis
Ædibus & quidquid pretiosior exigit vsus.
Exhibet & gemmas, quarum fulgore diescit.
Sole suo contenta Domus, sed gloria paucas

De Aula Regia in vertice Montis sita.

Hac visura moras. Cursum felicibus aufert
Temporis occursus. Latis venit obuia fati
Ianua, summa dies metuenda Potentibus hora.

Et cap. 10. de eadem Aula verba faciens, deque ornamentis superbarum ædium quæ ibi extabant.

Hîc auro Parias onerant aulaa columnas.
Nobile surgit opus, lenius quod torsit Arachnes
Pollice Lyda manus & vestibus impluit aurum
Pectinis ingenio nulli cessura, licebit
Pallas anum simulet, Hermi satiatur arena
Gloria pictura, florum lasciuia ductu
Pectinis accedit, & veris gratia maior
Vestibus arridet. Series depingitur anni
Temporis excursu vario distincta, sed illic
Aurea.

Porro in illo Monte multa erant alia superba ædificia, in quibus construendis multi opes immensas consumpserant: quapropter eos stultitiæ insimulat.

Hoc fatui Cœlum Mundi videt, inque dolentes
Excutitur risus. heu qua dementia tantis
Erexisse Domos studiis, tantosque labores
Perdere, tot census quas crastina diruat atas!
Instruit instanter labor irritus. Ocyus ista
Otia tollantur. Ad inania Mundus anhelat.
Deflectatur iter, totusque in feria sudet.
Nam risu aut digito quid dignius? ardua tollit
Cras ruiturus hamo. furor est sublimibus vti
Sedibus: ad lapsum properant improuida, montes
Accumulas casura manus; nam sufficie vnam
Coneraxisse casam morituro, cum irrita surgant
Qua fati pulsante manu fastigia nutant.

Hæc & alia plura de Monte San-Genouefiano Architrenius, qui præclaris quoque & elegantibus versibus Ciuitatem Parisiensem extollit, tum ob alia multa, tum maximè ob studia bonarum litterarum, quæ ibi exercebantur suo tempore. Sic enim l. 2. c. 17.

Hac fatus lachrymas non vltra continet, illò
Deuenisse dolet, aliò festinat. Eunti
Exoritur tandem locus, altera Regia Phœbi
Parisius, Cyrrhaa viris, Chrysaa metallis,
Graca libris, Inda studiis, Romana Poëtis,
Attica terra Sophis, Mundi Rosa, balsamus Orbis.
Sidonis ornatu, sua mensis & sua potu.
Diues agris, fœcunda mero, mansueta Colonis,
Messe ferax, inoperta rubis, numerosa racemis,
Plena feris, piscosa lacu, volucrosa fluentis.
Munda Domo, fortis Domino, pia Regibus, aura
Dulcis, amœna situ, bona qualibet, omne venustum,
Omne bonum, si sola bonis fortuna faueret.

Hi versus planè consentiunt cum versibus Abbonis in descriptione vrbis Parisiacæ, & cum loco Hilduini quem infra referimus: vnde Ioannes Brompton Abbas Iornalensis rectè & commodè Parisiensem Ciuitatem fuisse studiis depu-

eatam. *Ciuitas Parisius erat similiter sita in medio Sequanæ. Inde dicebantur Parisios, id. Par Isidi, scilicet illi castro quod dicebatur Iseos. Postea verò ampliata est sicut nunc patet. Quàm verò apta erat vacandi studio, narratur in vita S. Dionysij vbi dicitur* quod Parisiorum Ciuitas vt sedes Regia nobilitate pollebat, quia salubris aëre, iocunda flumine, fœcunda terris, arboribus nemorosa, & vineis vberrima, constipata populis, referta commerciis ac variis commeatibus, vnda fluminis circumfluente. *Ob hanc loci amœnitatem, ac patriæ fertilitatem, Regni pacificam tranquillitatem & Regum consuetam pietatem ordinatè prouidit Deus, quod ibi sapientialia studia florerent.*

Similiter Guill. Brito l. 1. Philippid. describens quo pacto Franci occupatâ Franciæ parte Parisiis sedem fixerint seque Parisios nomine Græco appellari voluerint, subdit de Lutetia.

> *At iam Sequanio surgebat littore cunctis*
> *Vrbibus vrbs speciosa magis, bona cuius ad vnguem*
> *Commendare mihi sensus breuitate negatur.*
> *Quæ caput est Regni, quæ grandia germina Regum*
> *Educat, & DOCTRIX existit TOTIVS ORBIS*

Et alio loco:

> *Sequana Nobilium Pater Instructorque virorum,*
> *Nulla quibus toto Gens acceptior Orbe*
> *Militiâ, sensu, DOCTRINIS, PHILOSOPHIA,*
> *ARTIBVS INGENVIS, ornatu, veste, nitore.*

Hoc eodem anno Philippus Franciæ & Richardus Angliæ Reges cursu, inquit Sigonius, in Syriam intento Massiliam nauibus aduenerunt; ac rationibus ibi rei gerendæ communicatis Philippus prior discessit ac Genuam progressus post 20. dies ibi actos in festo S. Bartholomæi Siciliam petiit, vbi apud Messanam à Tancredo Rege benignè exceptus est, vbi & hyemare decreuit. Quo etiam paulo post Richardus adueniens ab eodem Tancredo repulsus est, sed armorum vi sibi ad Hiberna hospitium parauit. Hic prima inter Reges Philippum & Richardum simultas orta, quæ deinde vires assumens in apertum odium, bellumque desiit.

Ad eundem annum scribit Sigonius Clementem Pontificem Decretum edidisse de Domibus seu Hospitiis Bononiensibus ob controuersias scholasticorum super conductione frequenter oriri solitas. sic enim ille l. 15. de Regno Italiæ. *Cæterum confluente quotidie magna in vrbem (Bononiensem) litterarum gratia multitudine, cum nouæ quotidie controuersiæ super Domibus à Scholaribus conducendis existerent, sequenti anno qui fuit millesimus centesimus nonagesimus, Clemens Pontifex Decretum edere coactus est de ædibus scholaribus Bononiæ locandis. Quod adhuc in libris Decretalium legitur. Hoc autem tempore Albericus de Porta Rauennate tanta auditorum celebritate profitebatur, vt Odofredus author sit ipsum in Palatio Communis profiteri coactum.* Tale autem est Clementis Decretum. Decretalis de Hospitiis Scholarium

Ex rescripto litterarum Tusculanensis Episcopi nobis innotuit, quod cum Ciuitatem Bononiensem tempore suæ legationis intrasset. Et infra. *Constitutionem factam ab Episcopo Portuensi Apostolicæ sedis Legato & à prædicto Tusculanensi Episcopo postmodum confirmatam*, videlicet vt nullus Magistrorum seu Scholarium super conducendis aliorum hospitiis in læsionem & præiudicium habitantium audeat hospitem conuenire, nisi prius constiterit tempus conductionis elapsum, vel inquilini in hoc suum fauorem præstiterint & consensum, *cum idem Portuensis sub excommunicatione hoc prohibuit & alter sub pœna anathematis idem decreuit obseruandum, ratam esse decernimus & authoritate Apostolica confirmamus, statuentes vt à te, frater Episcope, & tuo quolibet successore hoc singulis annis in* COMMVNI AVDIENTIA MAGISTRORVM ATQVE SCHOLARIVM RECITETVR.

Hanc autem Constitutionem ideo factam scribunt Decretistæ, quia potentes & pecuniis abundantes Magistri vel scholares alios Magistros vel scholares pauperiores aliquando vi aut maiori pretio promisso etiam ante tempus conductionis elapsum è domibus seu hospitiis conductis expellebant. Quod ne fieret, hac Decretali vetuit Clemens. Nec dubium quin idem Pontifex Vniuersitati Parisiensi par priuilegium indulserit.

1191. Anno 1191. Clemens Papa moritur, cui Iacinthus Diaconus Cardinalis grandæuus ac generosus, Patria Romanus, Petri cognomento Bubonis filius substituitur Cælestinusque III. vocatur, qui in officio Diaconi 65. annos expleuerat: vt se ex eius ore frequenter audiuisse testatur Petrus Blesensis Ep. 123. vnde probat se cogi non debere ad sacerdotalem ordinem sumendum. *Vidimus quamplures in Ecclesia Romana in ordine Diaconatus vsque ad ætatem decrepitam & exhalationem extremi spiritus ministrasse. Certè D. Cælestinus qui hodie sedet, sicut ex ipsius ore frequenter accepi, in officio Leuitæ 65. annos expleuerat, antequam ipsum Dominus in summi Pontificatus apicem sublimasse.*

Ipso die Paschæ Pontificalem consecrationem accepit, & postridie eius diei Henricum Friderici Imperatoris filium cum vxore Constantia Imperiali corona insigniuit. In hac autem coronatione ceremonia obseruata est digna memoria, quam refert Rogerius Houedensis his verbis.

„ *In crastino consecrationis suæ D. Papa transtulit se à Laterano vsque ad Ecclesiam B. Petri & venit ei obuiam Henricus Alemannorum Rex cum Constantia vxore & cum copiosa plebe armata.* Romani vero clauserunt portas vrbis & custodierunt eas in manu forti & armata non permittentes eos intrare. D. autem Papa ante ostium Ecclesiæ B. Petri supra gradus recepit sacramentum à prædicto Alemanorum Rege, quod ipse Ecclesiam Dei & iura Ecclesiastica fideliter seruaret illibata, & quod rectam Iustitiam teneret & quod Patrimonium B. Petri, si quid inde ablatum esset, in integrum restitueret, & quod Tusculanum ei redderet. Deinde introduxit eos D. Papa in Ecclesiam, & vnxit eum in Imperatorem & vxorem suam in Imperatricem. Sedebat autem D. Papa in Cathedra Pontificali tenens coronam auream Imperialem inter pedes suos, & Imperator inclinato capite recepit coronam Imperatoris & deiecit eam in terram, significans quod ipse potestatem eiiciendi eum ab Imperio habet, si ille demeruerit. Sed Cardinales statim arripientes coronam imposuerunt eam Capiti Imperatoris.

Huicce Consecrationi Imperatoriæ adfuit Godefridus Viterbiensis Notarius Imperatoris, qui ab eo rogatus est carmine complecti Imperialium ornamentorum & insignium mysteria. Sic autem ille in præfatione

Cæsar iussit heri quæ sunt insignia, quæri
Quæ caput Imperij dignè perhibentur haberi.
Et cur signa gerit, quid rationis erit.
Vt Scriptura tonat, Crux, ensis, sceptra, corona,
Lancea pallia, bona nobis insignia donant.
Restat vt exponam quid sua signa sonent.

Eodem anno cum Ludouicus Philippi Regis filius 10. Kal. Augusti laborare cœpisset morbo grauissimo qui à Medicis dysenteria vocabatur, facta est solennis supplicatio Cleri Parisiensis, Monachorum & Vniuersitatis, vt refert adhuc annum Rigordus his verbis. Vniuersi Conuentus Religiosorum Parisienses & venerabilis Mauricius cum Canonicis suis Clericis, *& infinita Scholarum & populi* concurrentis multitudine Corpora sanctorum & reliquias secum portantes nudis plantis flentes & lachrymantes eis obuiam processerunt. Hinc intelligitur Vniuersitatem Paris. in solemnibus supplicationibus iam tum habuisse certum ordinem.

Eodem anno M. Petrus Cantor, vir in Academia Parisiensi tam multarũ palmarum, electus fuit in Tornacensem Episcopum post Eueradum d'Auesnes cuius mors acciderat an. 1190. Nec statim eius electio confirmata est à Vvillielmo Remensi Archiepiscopo, quod in eius electione aliquid interuenisset minus ordinatum. Itaque Stephanus Tornacensis scripsit in eam rem ad præfatum Vvillielmum, significans inter cætera M. Petrum à Rege Philippo antequam ad sacram expeditionem proficisceretur, fuisse Tornacensibus commeodatum. Epist. est 173. in qua sic habet.

De M. Petro Cantore in Episcopũ Tornacensem electo.

„ *Domino Remensi pro Petro Cantore Parisiensi in Tornacensem Episcopum electo.* Commune refugium patens omnibus mansuetudo vestra sic extendatur ad singulos, vt colligat vniuersos, veniunt ab oriente & occidente, & recumbunt in sinum ve-

strum. Nec facile semel admissus emittitur, nisi contigerit ab eo committi, quod non mereatur remitti. Hæc sunt quæ mihi pluribusque aliis fiduciam præstant vt pro deuoto filio vestro M. Petro *Cantore Parisiensi pandatur vobis aditus supplicandi, ne vobis procuret indignationem*, qui sibi non aduocat dignitatem. Ne eum meritum sufficiat proprium, factum officiat alienum. Vt est cuius per omnes Ecclesias famæ suauis diffunditur opinio, qui gemina scientia efficacissimè clarens & Doctrinam monitis ornat, & moribus disciplinam. Origeni parem in aliquo sic eum docere credimus vt viuere, sic viuere vt docere. Tales in Candelabro vestro Lucernas, tales in diademate Aaron lapides, tales in S. Remensi Ecclesia suffraganeos esse decet, vt vicinæ Prouinciæ sancta æmulatione moueantur ad promotionem consimilium, & solicitudo vobis commissa facilius & frequentius iuuetur per religionem & prudentiam ipsorum. Si quid minus ordinatè in electione ipsius à Tornacensibus Clericis factum est, nec absentis ignorantiam tangere nec innocentiam iusti lædere debet, cum facillimè si vobis placet, possit emendari si quid perperam factum est, commissa vobis à Deo & potestate corrigendi errores & scientia corrigendi. Vt enim salua gratia vestra sine præiudicio loquar, concurrunt in electione illa quatuor quæ à Leone I. dicta sunt *vota Ciuium, Testimonia populorum, Honoratorum arbitrium, Electio Clericorum.* His accedit integritas personæ, hilaritas famæ, necessitas simul & vtilitas Ecclesiæ viduatæ. Sed & hoc frequenter & solemniter dicitur, quia D. Rex quem Deus seruet ac nobis restituat, personam istam nominatim expressit, nominatim pro ea rogauit, nominatim Ecclesiæ Tornacensi præesse voluit & intendit. Si aliter actum fuerit, verendum est & forte verum, ne indignationem & iram & immissiones per Angelos malos concipiat, & aduersus eos qui promotionem tantæ personæ impedierint, Regalem & iuuenilem iracundiam accendat. *In his omnibus, Pater sancte, prouidete honori vestro, consulite sanæ opinionis vestræ testimonio: deferte Regio mandato, & correcto prius sicut decuit errore eligentium, confirmata electione, paterno sinu suscipite electum & dilectum vestrum.*

Hæc Stephanus. Verum Buselinus in suis Annalibus Gallo-Flandricis scribit Petrum Cantorem nulla vnquam adduci ratione potuisse, vt Episcopatum susciperet: itaque eo respuente Stephanus tum Abbas San-Genouefianus incogitanter ad eum electus est: Petrus vero solitudinis amore ductus secessit ad Longi Pontis Cœnobium, vbi feliciter obiit an. 1197. vel 1198. Igitur Stephanus qui sincero cordis affectu pro Petro secundum vota Tornacentium deprecabatur, à Tornacensibus sua spe frustratis eligitur, eique in Abbatiæ San Genouefianæ regimine Ioannes substituitur è Cœnobio San-Victorino, iuuenis quidem ætate, sed prudentia, moribus & doctrina cæteris antestans. De cuius vtraque electione sic ipse Stephanus Ep. 182. ad Abbatem Alto-villarem. *Vocatus, inquit,* ad regimen Ecclesiæ Tornacensis, tandem post multos cogitationis æstus & circunspectos affectus varios, non sine voluntate, vt credimus, Diuina sortem & funiculum electionis nostræ coniecimus in charissimum fratrem nostrum Ioannem nepotem vestrum, iuuenem quantum nobis ex diuina conuersatione eius cognoscere licet, honestum, litteratum & Disciplinis Regularibus eruditum, & eum communi fratrum omnium assensu nominauimus Abbatem & in commissa nobis solicitudine successorem. Acta sunt hæc die salutationis Angelicæ, Conceptionis Virgineæ, Incarnationis Diuinæ, sequenti Dominica qua repræsentat Ecclesia Dominicum Hierosolymis ingressum & puerorum Cantantium Ozanna applausum, me præsente & præsentante à Domino Ars. (Simone) Meldensi Episcopo munus benedictionis accepit, & ad Ecclesiam sibi commissam mecum reuersus, gregem sibi creditum custodire & regere secundum gratiam sibi à Deo collatam humiliter est aggressus. Ex hac Epistola obiter colligitur festum Conceptionis B. Mariæ Virginis tum fuisse celebratum, contra quod institutum insurrexerat D. Bernardus, vt alio loco retulimus.

Stephanus Abbas San-Genouefianus fit Episcopus Tornacensis.

Et Ep. 220. ad ipsum Ioannem Abbatem sic habet. *Inter alia Diuinæ gratiæ Beneficia*, nobis à Deo concessa, plurimum gloriamur in Domino, quia promotionis *tuæ frater* charissime, cooperatores extitimus & ministri, & in recessu nostro talem nobis reliquisse meruimus successorem, quia & persona tua sit vtilis Ecclesiæ, & Ecclesia tuæ sit coaptabilis personæ; commendamus honestatem tuam,

laudamus sobrietatem & parsimoniam approbamus, & in exterioribus pruden-tiam & in interioribus disciplinam.

De sua verò electione ad Episcopatum Toroacensem ambitionis & præuentio-nis reus factus est apud Cœlestinum Papam: quamobrem ille suam purgat inno-centiam Ep. 202. & factum excusat hoc modo. *Inter spem & timorem medius accedo filius ad Patrem, seruus ad Dominum*, ad successorem Petri minimus Discipulorum Christi: fortè mitigabit iram suam pater, remittet indignationem Dominus, Pe-" tri successor humilem respiciet sacerdotem. Quis scit si conuertatur & ignoscat, & " relinquat super me benedictionem? Vocatus ad Ecclesiam Tornacensem loco & " animo remotus & ignarus, nihilque minus spirans quàm Cathedram, cur excessi si " accessi? quid peccaui, si non peccaui? an deliqui, quia non dereliqui? diuinare " certe non potui, placerétne an displiceret summo Pontifici, cuius placita sunt iu-" ra, in cuius dextera ignea lex, quæ appendit merita singulorum in statera Cano-" num & apprehendit astutias in perpendiculo Legum & Circulo Decretorum. *Sed* " quoniam bonarum mercium est ibi culpas cognoscere vbi culpa non est, & pericu-" losum valde filio separari diutius à conspectu Patris, exceptiones omitto, ve-" niam peto, gratiam quæro, misericordiam imploro. Aperiatur obsecro mihi si-" nus S. Romanæ Ecclesiæ, qui nemini claudi consueuit, pandatur aditus suppli-" candi, porrigantur vbera materna; cum matre placabilem se se Pater exhibeat, vt " ei simplici consulat & simplicem consoletur.

Placentinus Doctor Iuris in Gallia. Ad hunc annum refert Ioannes Gualterius Belga author Chronici Chronico-rum circa hæc tempora Placentinum Irnerij seu Werneri Discipulum summam post Magistrum in professione Iuris Ciuilis celebritatem nominis assecutum, ean-dem primùm in Galliam propagasse, & apud Montem Pessulanum floruisse: scri-psisse autem Summam in Codicem & Institutiones Iuris teste Azone in proœmio suæ Summæ, quæ sic incipit *Cum essem Mantuæ*. Istamque Summam ait Odofredus omnium quæ catenus editæ fuerant, excellentissimam fuisse.

Non est autem ita credendum, quod Placentinus primus omnium in Galliam Iuris Ciuilis professionem inuexerit, nam certum est ante hæc tempora Parisiis eam floruisse, vt ex dictis constat, & ex dicendis adhuc constabit; sed quod pri-mus forsan ex Italis in Gallia scientiam illam docuerit: nam omnes ferè Itali Bono-niam ad discendum Ius Ciuile migrabant, & ibi aut in aliis vrbibus quibus lice-bat, profitebantur, imò illuc Galli & Angli conuolabant, quia Bononiæ instau-rata primùm reuixit illa Disciplina. Certe constat Placentinum primum in schola Montispessulana Professionem illam exercuisse, vbi obiit, anno nempe 1192 vt intelligitur ex eius Epitaphio, quod extat in Ecclesia S. Bartholomæi prope Mon-pessulum.

Petra Placentini corpus tenet hic tumulatum,
Sed Petra quæ Christus est animum tenet in Paradiso.
In festo Eulaliæ vir nobis tollitur iste,
Anno milleno duceneeno minus octo.

Ibidem post Placentinum Azo à suis malè habitus & exul docuit, sed ab iis re-uocatus in patriam rediit. Eodem anno grauiter turbata est Anglia absente Ri-chardo Rege, decertantibus inter se fratribus Regis & M. Vvillielmo Eliensi Epis-copo, cui Rex supremam totius Regni administrationem abiens commiserat, & tanquam alteri sibi crediderat, iustis fratribus nondum satis per ætatem regere valentibus, Ioanne Comite Moretonij & Gaufredo Eboracensi electo manere in Normania donec redisset. Cum autem isti absente fratre consilium de inuaden-do regno iniissent, Willielmum perdere moliti sunt. Erat ille Cancellarius Re-gni & Regis, supremus Angliæ Iusticiarius & Vicarius, insuper Apostolicæ se-dis Legatus; ad tantas dignitates euectus, vt vtrumque Ordinem tam Laicum sci-licet quàm Clericalem sibi subiectum & parentem haberet. Verum quia, vt saluti suæ, Regni quoque securitati & incolumitati consuleret, stipatus multis cohortibus incedebat seque formidabilem optimatibus seu proceribus ostendebat, in eum coniurationem fecit Nobilitas cum supradictis Principibus fratribus: itaque derelictus fugam inire cogitur: vnde retractus, mille opprobriis oneratur & in carcere feculento detinetur. Tractatio hæc impia multos viros bo-

nos offendit. Extat ad eum Petri Blesensis Consolatoriæ litteræ in quibus multis eum laudibus afficit. Contra Hugo Couentrensis Episcopus apud summum Pontificem innumeris eum probris & criminibus onerat. *Erat*, inquit, *ille vir magnus inter occidentales omnes*, vtpote qui Regni potestatem & sedis Apostolicæ authoritatem quasi Ambidexter habebat, & Regis sigillum super omnem terram gestabat, vt pro sua voluntate posset imperare & de potestate valeret omnia effectui mancipare, vt pariter Rex & sacerdos haberetur & esset: nec inueniri posset qui suæ auderet resistere voluntati. Cum ipse dixit, & facta sunt, mandauit & inuenta sunt vniuersa. Huius erant Regiæ gazæ, thesaurus totus & fiscus generaliter omnis, vt iam non Regis, sed sua diceretur res quælibet, quæ sub climate nostro nataret..... Huic omnes filij Nobilium seruiebant vultu demisso, nec in cœlum aspicere audebant, nisi forte vocati ab eo, & si aliter attentassent, aculeo pungebantur quem Dominus præ manibus habebat, memor piæ recordationis aui sui, qui seruilis conditionis in pago Bellouacensi & aratrum ducere & boues castigare consueuerat, qui tandem ad remedium libertatis ad fines Normanorum transuolauit. Huius nepotes & consanguineas siue quascunque propinquas de paupere tugurio procreatas Comites & Barones Regnique Magnates sibi summa auiditate in matrimonium copulare ardebant, gloriosum reputantes quocumque titulo familiaritatis eius gratiam acquisissent. Licet igitur flexo genu tota Anglia ei deseruiret, ad Francorum tamen libertatem semper aspirans, apud Oxonium milites & seruientes omnemque suam familiam abstrahebat; & spretâ in omnibus Gente Anglorum, stipatus agmine Francorum & Flandriensium pomparicè incedebat, subsannationem in naribus, cachinnum in ore, derisum in oculis, supercilium in fronte gestans pro lamina sacerdotis. Hic ad augmentum & famam sui hominis emendicata carmina & rythmos adulatorios comparabat, & de Regno Francorum Cantores & Ioculatores muneribus allexerat, vt de illo canerent in plateis &c. Addit Mathæus Parisiensis. *Mille & quingentis per Angliam euectus equitaturis, Clericorum stipatus cateruis, militumque vallatus agminibus, omnia ferè quæ Episcopali reuerentiæ congruunt, prætermisit.* Alia plura Willielmus Neubrigensis lib. 4. Historiæ Anglicanæ, & alij Historici Angli omnino huic homini, qui Natione Gallus erat & apud nos eruditus, infesti.

Causa autem tam præcipitis eius ruinæ multiplex fuit. Prima hæc & occulta, quod ille veritus ne si quid fatale Richardo in Orientalibus plagis accideret, Ioannes Moretonii Comes fraterque Richardi Regnum Anglicanum inuaderet, cum Rege Scotorum egisset, vt Arturus pronepos Godefridi Britonum Ducis, Richardi fratris maioris filius succederet. Altera, quod Gualterum de Constantiis Rotomagensem Archiepiscopum è Sicilia à Rege Richardo in Angliam missum, vt coniunctis animis secum Regnum administraret, omni administrationis parte priuasset. 3. Quod Gaufredum Eboracensem electum, Richardi fratrem alterum è Normania in Angliam transfretasse comperiens, contra quàm præceperat Richardus, comprehendi iussisse & carceri mancipari. Quo facto concurrentibus vndique turbis, quia frater erat Regis, sibi timens Cancellarius fugit, & sumptâ veste muliebri salutem quærens, deprehensus tandem, captus & innumerabilibus opprobriis ac contumeliis affectus est. Causa eius Romæ diu agitata est: sed tandem omnes eius aduersarij miserrimè perierunt.

Anno 1192. aut superiore orta est grauis seditio inter scholares Vniuersitatis Parisienses & Monachos San-Germano-Pratenses, seu potius eorum seruos. 1192. *Scholares* enim in Prato suo, quod vulgo *Clericorum* appellatur, ludentes & more Iuuentutis paulo fortasse petulantius lasciuientes, à quibusdam Monachis & contubulonibus vi de Prato deiecti sunt, & eorum nonnulli vulneribus affecti, quidam etiam interfecti. Itaque Magistri postridie habitis Comitiis vnanimiter concludunt Legatos esse ad Cœlestinum summum Pontificem mittendos, eosque designant, & iubent seclusa omni mora proficisci, petuntque factam sibi iniuriam reparari. Fulco qui tunc erat Abbas loci veritus ne cædis & seditionis author reputetur, nullum non mouet lapidem, vt se culpæ præstet expertem. *Amicorum* opem gratiamque implorat apud summum Pontificem; Lutetiæ verò innocentiam suam purgare nititur apud Vuillielmum Remensem Archiepiscopum, qui absente Rege Philippo supremam in Francia habebat administratio-

De Prato Clericorum.

quo fe vertat,ignarus continet fe domi,nec audet [illegible]
nem: fed fruftra:itaque adeo exacerbatos videt Scholarium & Vniuerfitatis animos,
ftro pedem efferre, vndequaque fibi timent Monachi, & à fcholaribus , ne armata manu
Dum igitur Clauftra perfringant; & à Pontifice,ne fententiam excommunicationis
Domum & cædis authores,fuafores , confcios & patratores,tandem Stephani Tor-
emittat in Abbate San-Genoueffano nuper Epifcopi facti,operâ vtuntur,rogant
nacenfis ex gratiâ valet apud Proceres Romanæ Curiæ, plurimum autem vale-
que vt qua ad conciliandam fibi pacem , aut faltem Abbati fuo fecuritatem
bat, eâ vtatur non ad Pontificem cui fe fufpectum aliquo modo reputabat , prope-
Ille autem Epifcopacum ambiuiffe credebatur, fed ad Octauianum Hoftienfem
tea quod veterem amicum & hofpitem fcribit , rogatque enixiffime , vt apud
Epifcopum Fulconis Abbatis patrocinium fufcipiat. Sic ergo ille Ep. 208.
Pontificem In timore & tremore vos & alios Dominos meos recogito & retracto. transla-
„ tus à fubfellio ad Cathedram, à pufilli cuftodia gregis ad populofæ regimen Ec-
„ clefiæ, ab humili ftatu ad altiora quàm credidi, quàm merui, quàm fperaui. Et
„ licet pro me rogare non fufficiam, commendatitias preces vobis porrigo pro F-
„ Abbate S. Germani viro humili & vtili Ecclefiæ fuæ: cuius opera inter fratres fuos
„ & præfentibus proficiunt ad vfum, & pofteris ad exemplum. Si quis aduerfus
„ eum in Curia D. Papæ mouerit Quæftionem maximè fuper memoria rixæ quæ
„ hoc anno inter homines S. Germani & Scholares mota eft, in qua & vnus Scho-
„ larium per infaniam Rufticorum cecidit excufabilem habere prædictum virum,
„ qui ficut immunis eft à culpa, ita & alienus debet effe ab infaniâ (infamiâ) fiue
„ pœna,innocentiam fuam purgauit coram Domino Remenfi (Vvillielmo) & mul-
„ titudine Clericorum, & fugientibus illis qui homicidium perpetrauerant, ac-
„ cenfus in vindictam Domos illorum dirutt & vaftauit. Occurrite & fuccurrite,
„ fi opus fuerit, viro innocenti ne veritatem falfitas abforbeat,mendacium [illegible]
„ tut fibi fidem, amor inuidiæ Religionem corrumpat
Ex his intelligitur Vniuerfitatem conqueftam fuiffe apud Vvillielmum R[illegible]
fem Archiepifcopum Regni Francici Gubernatorem, Fulconemque Abbatem emen-
citaffe, qui demum eo præfente in Comitiis Vniuerfitatis fuam purgaffe vifus eft
Innocentiam, acque ipfe de Sicariis pœnas fumere fategit Quid autem Romæ
factum fit non inuenio,quóque modo cum Monachis pax Lutetiæ conciliata fue-
rit. Sed eodem anno Fulco Abbas forte ob eam rem tædio affectus obiit, eique
fuceffit Robertus 4.

Porro quàm hilariter & gratiosè viros Doctos & Magiftros Parifienfes excipe-
ret & ad Dignitates Ecclefiafticas proueheret Vvillielmus, patet tum ex iis quæ
alibi de ipfo retulimus. tum ex Ep.79. eiufdem Stephani,quâ ei commendat M.
Simonem de Tornaco virum eximiè litteratum, & inter Magiftros eminen-
" tem. *In oculis*, inquit, *veftris, pater, nec honeftas mendicat gloriam, nec veri-*
" *tas interuentum*: ibi virtus eft pretium fibi: & qui fibi merito fuo fufficit, fuffra-
" gio non indiget alieno. Inde eft quod M. Simoni viro inter Scholares Cathedras
" egregio, non neceffe eft verbofas emendicare preces aut laudum vænalium co-
" ram præconia corrogare. Gratiofum & commendabilem faciunt eum hinc autho-
" ritas morum, hinc peritia litterarum. Tales confueuit Illuftris Clementia veftra
" vocare, diligere, promouere. Clamat hoc quafi ab ortu ad occafum totus Orbis,
" cum Etrufcos & Ligures fuos Italia, Britannia maior Anglicos, vtraque Gallia
" Belgas & Celticos in Curia veftra videant aut onerati diuitiis aut dignitatibus ho-
" norati. De hoc Simone Theologiæ profeffore fufius dicetur ad an. 1202.

Eodem anno Philippus Rex capta Accone, olim Ioppe Ciuitate Paleftinæ in
Franciam rediens Romam proficifcitur pro more temporibus illis obferuati foli-
to Quicunque enim Cruce fignati à facra peregrinatione redibant,à fummo Pon-
tifice abfolutionem voti impetrabant, fi eos voti damnatos iudicaret. Papa vero
eum tefte Rogerio Houedenfi, & omnes qui cum eo redibant vel poft eum re-
dierunt, *abfoluit à voto fuo & ab itinere profectionis Hierofolymitanæ: & licet votum*
non foluiffent, tamen palmas eis diftribuit & cruces collis eorum fufpendit, ftatuens quod
effent peregrini. Non caruit tamen reprehenfione, Philippus quod imperfecta
expeditione rediiffet, quanquam Richardi Anglicani odium infidiafque fibi ftru-
ctas prætexeret. Paulo etiam poft Richardus rediens à Leopoldo Auftriæ Duce
capitur

capitur & in vinculis detinetur. Ita expeditio illa omnino infructuosa fuit propter discordiam Regum, & Christiani facti sunt ludibrium Sarracenorum.

Cuius rei causas Iacobus de Vitriaco reiicit in corruptionem morum Occidentalis Ecclesiæ. Romanæ ipsius corruptissima erat disciplina, & ex ea tanquam è Capite in cæteras veluti in membra lues se transfuderat. *Facta est*, inquit cap. 1. *Meretrix ciuitas quondam fidelis; manum suam misit ad hostes, ad omnia desiderabilia eius. Principes eius in medio eius quasi Leones rugientes. Iudices eius Lupi vespere non relinquebant, in mane. Omne caput languidum & omne cor mœrens.*

Etc. 2. narrat liberalitatem omnino tum exulasse, auaritiam & habendi cupiditatem animos hominum occupasse, fœneratores & auaros solos regnasse. c. 9. ait Principes & Potentes per satellites suos immisericorditer rapinis & exactionibus vexasse subditos. Nec parcit c. 5. Prælatis Ecclesiarum, qui tum erant negligentissimi, muti Canes, qui Lupos, ab ouili sibi commisso non arcebant, ne forte in faciem obiiceretur eis, *Medice cura te ipsum*, qui prædicas non furandum, furaris, non mœchandum, mœcharis. *Sed & bella* inquit, *& seditiones vniuersum pæne mundum concutiebant, Gente contra Gentem & Regno aduersus Regnum consurgente. S. Romana Ecclesia schismatibus periculosè turbabatur. Romanum Imperium in se diuisum desolabatur. Francigena contra Anglicos pugnabant. Sarraceni fideles in Hispania supra modum opprimebant, Regnum Siciliæ dissensionibus & præliis vastabatur. Occidentis regiones vniuersæ variis tribulationibus vltionis Diuino iudicio affligebantur.*

Postremò Author iste descendit ad Statum Parisiensis Ciuitatis, & postquam corruptionem Scholasticorum oculis subiecit, Theologiæ quoque Magistros vehementer obiurgat, quod ad Discipulorum profectum non attendentes, non ad proximi Charitatem, omnia sua studia ad quæstum & ad Dignitates Ecclesiasticas Beneficiaque occupanda conuerterent. Sic enim c. 7. *Theologiæ Doctores supra Cathedram Moysi sedentes scientia inflabat, quos Charitas non ædificabat. Docentes enim & facientes facti sunt velut æs sonans & cymbalum tinniens, & velut Canalis lapideum,* quod siccum in se remanens mittit aquas ad areas aromatum. Non solum autem sibi inuidebant, & scholares eorum blandiciis attrahebant, & gloriam propriam quærentes, de fructu autẽ animarũ non curantes, sed illud Apostolicũ auribus non surdis attendentes, Qui Episcopatum desiderat bonum opus desiderat, Præbendas sibi multiplicabant & venabantur dignitates, cum tamen ipsi non tam opus quàm præeminentiam affectarent, appetentes primas salutationes in foro, primas Cathedras in synagogis & primos recubitus in conuiuiis. Cum autem dicat Iacobus Apostolus, *Nolite plures Magistri fieri*, fratres mei, tot Magistri fieri festinabant, quod plerique eorũ nonnisi prece vel pretio scholares habere valebant. Securius autem est audire quàm docere, & melior est humilis auditor, quàm insufficiens & præsumptuosus Doctor. Paucos tamen inter eos Dominus sibi reliquerat viros honestos & timoratos, qui in via peccatorum non steterant & in Cathedra pestilentiæ cum aliis non sederant. Inter præcipuos vero commemorat M. Petrum Cantorem, vt alio loco referemus. Corruptio Theologorũ.

Cum his concordant quæ habet M. Daniel de Merlac Angligena in sua ad librum de Naturis Inferiorum & Superiorum præfatione. *Cum*, inquit, *dudum ab Anglia* me causa studij accepissem & *Parisius* aliquandiu moram fecissem, videbam quosdam Bestiales *in scholis graui authoritate sedes occupare.* Huiusmodi Magistros reprehendebat in suis Concionibus Fulco ille Neulliacus, de quo infra, vt docet author synchronus Otho de S. Blasio. *Reliquos*, inquit, *Magistros vt compendiosas & dulces & vtiles in timore Domini Discipulis facerent Lectiones, adhortabatur. Dialecticos enim inutilia abiicere, vtilia in hac arte manuit reseruare. Decretistas quoque de multis inutilibus & lectionem grauantibus Concordantiis reprehendit. Theologos autem de longis continuationibus & sophisticis disputationibus redarguit, reliquarumque artium Magistros simili modo increpans, eos de multis inutilibus correxit, atque ad necessaria tractanda & docenda informauit.*

Anno 1193. Philippus Rex Isemburgim seu Ingelbergam Danorum Regis Germanam, quam per Stephanum Nouiomensem Episcopum petierat, coniugali fœdere sibi copulat Ambiani, ab eaque post noctem primam nuptiarum, vt aliqui scribunt, diuortit: incertum quam ob causam: diuortij vero causam vt legitimam cupiit à pontifice approbari, prætexens se duxisse affinem. Illo Philippum Bello- 1193.

uacensem & Reginaldum Carnotensem in rem inquirere iubet, qui Philipp[illegible] absoluerunt. Ait vero Gaguinus Cœlestinum duos Cardinales Midam & Cec[illegible] num in Franciam misisse postea, eos verò segnius agentes vel largitione Regia corruptos, vel metu offendendi Regis perterritos negotium non absoluisse.

Eodem anno Richardus Angliæ Rex dum per multa naufragia redit ab expeditione sacra, ac per Austriam latenter in patriam suam transire properat, à Duce Austriæ captus Henrico Imperatori traditur, à quo per annum in custodia detinetur. Quo audito Ioannes frater Angliam occupare nititur, Philippus vero Normaniam. Quam in rem Aleonora Mater Anglorum Regina ad Cœlestinum Papam scripsit non sine felle & acerbitate animi, quod filium suum ab expeditione tam necessaria tamque sancta reuertentem pateretur ita detineri. Extant eius ad ipsum epistolæ tres apud Petrum Blesensem: sic autem in earum vna, quæ est ordine 146. *Duo filij mihi superarant ad solatium, qui hodie mihi misera & damnata supersunt ad supplicium. Rex Richardus tenetur in vinculis. Ioannes frater ipsius Regnum Captiui depopulatur ferro & vastat incendiis. In omnibus versus est mihi Dominus in crudelem & aduersatur mihi in duritia manus suæ.*

Quidquid vero dicant Anglicanæ Historiæ, Philippus æquitatis, Iustitiæ & simplicitatis amantissimus fuit: & quanquam viros litteratos amaret, bonos tamen & simplices prædilexit. Cuius rei extant exempla plurima apud Cæsarium Heisterbacensem, quæ non erit extra rem referre.

Primum quidem occurrit lib. 6. c. 12. de Ioanne Abbate S. Victoris, cui cum Magnatibus quibusdam lis erat apud Regem. Et cum illi disertos haberent Patronos, qui rem Magnatum magna eloquentiæ vi & rationum momentis tuebantur, Abbas vero obmutesceret, Rex eius causam defendit, vetuitque ne vlla deinceps ei fieret iniuria. Sic igitur Cæsarius. *Retulit mihi Constantinus Monachus noster, quod eo tempore quo Parisius in studio fuit, Ioannes Abbas S. Victoris* qui natione Teutonicus est, cum quibusdam nobilibus & magnis viris pro allodio coram Rege placitauerit. Qui cum secum adduxisset quosdam ex [illegible]bus viros litteratos & iurisperitos, haberentque aduersarij aduocatos in causis exercitatos, partibus hinc inde respondentibus, Abbas simpliciter sedens, nec vnum verbum ad allegata respondit, ita vt magis videretur vacare orationi quam allegationi. Hoc cum Rex considerasset, ait Abbati, Domine Abbas quare vos nihil loquimini? Respondente abbate multum leniter & valde simpliciter, *Domine nescio quid loquar:* Ædificatus Rex & compunctus subiecit: *Reuertimini vos in Claustrum vestrum, & ego loquar pro vobis.* Post quorum discessum Rex iram simulans dixit militibus, *Ego præcipio vobis sub interminatione gratiæ meæ, ne de cætero S. Abbatem inquietetis.* Sicque factum est vt bona quæ fratres obtinere non poterant permultas querimonias, sola apud Regem obtineret Abbatis simplicitas.

2. Exemplum est de Episcopo Laudunensi Emelrico viro simplici ante electionem eiusdem Ecclesiæ tantummodo Canonico sine vlla alia dignitate: quam electionem Rex vehementer gratam habuit, vt ait Cæsarius se didicisse à Lamberto Commonacho suo, qui tunc Parisiis erat. Rem sic narrat c. 53. *Tempore quodam Clerici Laudunenses Episcopo suo defuncto quendam ex suis fratribus Canonicum simplicem in* Episcopum eligentes sub his verbis prædicto Regi illum præsentauerunt. *Domine nos præsentamus* vobis D. Emelricum Electum nostrum (hoc ei nomen erat) Rege tacente & formam illius præsentationis considerante, tandem respondit. *Quem præsentatis mihi?* Dominum, inquiunt, Emelricum. Et Rex. *Vultis aliquid plus dicere*, Illis timentibus ne forte aliquid displiceret in persona vel in verbis præsentationis responderunt. *Nihil* Domine. Tunc ait Rex, *Raro audiui talem præsentationem: quando aliquis mihi præsentatur electus, nomen dignitatis eius exprimitur ab electoribus in hunc modum.* DOMINE NOS PRÆSENTAMVS VOBIS DOMINVM ARCHIDIACONVM, PRÆPOSITVM, DECANVM, VEL SCHOLASTICVM NOSTRVM. Fateor vobis, satis mihi placet tam simplex simplicis Canonici præsentatio, & idcirco spero quod à Deo facta sit ipsa electio. Nostis qualiter in iam dictis Dignitatibus electiones celebrentur. Si Scholasticus est, Causas Canonicorum suorum fouendo, tum propter litteraturam, tum propter comparatam amicitiam, ab ipsis in Episcopum eligitur. Si Decanus est, hypocrisi sua fratrum excessus dissimulando cognatos & amicos introducit, à quibus sublimatur. Si Archidiaconus vel Præpositus

est, vt pote vir nobilis parentum potentia magis intruditur quàm eligitur. Ecce hæc est causa quare capita Ecclesiæ sint infirma. Deinde conuersus ad electum ait: *Domine Emelrice*, quia electio vestra videtur mihi esse simplex, rationabilis & canonica, non vobis deero, vbicunque mei indigueritis. Lambertus Monachus noster, qui mihi hæc retulit, eodem tempore dicit se fuisse Parisius.

3. Exemplum simile est. Nam cum Henricus San-Dionysianus Abbas interiisset, ageretur que de successore deligendo, Præpositus illius Abbatiæ obtulit se Regi, quingentas libras pollicitus, si fauentem haberet, quas Rex Camerario suo dari præcepit. Idem fecit deinde Cellerarius: idem Thesaurarius: qui tres parem omnes summam promiserunt & deposuerunt. At Rex ad constitutum diem iussis adesse omnibus Monachis simplicem quendam Monachum in angulo Capituli residentem, & nihil minus quam de Abbatia cogitantem, Abbatem fecit, eique quingentas libras numerauit, vt æs alienum dissolueret, quo Abbatia obstringebatur.

4. Exemplum seueritatis est in puniendo Præposito Parisiensi, qui se Ciui cuidã dedisse mentiebatur pecuniã pro pretio vineæ venditæ, & licet duorũ Scabinorum testimonio rem ita esse probaret, Rex prudẽs auditis seorsim testibus & compertã falsitate Præpositum iussit infodi viuum. Ita Cæsarius refert eodem l. c. 23. *Habebat idem Rex in Ciuitate Parisiensi Præpositum, qui cuiusdam sui (concivis vineam concupiscens,* vt sibi venderet illam, importunè nimis instabat. Respondente Ciue sicut Naboth respondisse legitur Achab Regi Israëli, Viuit Dominus quia non vendam tibi Patrum meorum hæreditatem, eo quod nulla ad hoc me compellat necessitas. Præpositus minas intulit, sed non profecit. Contigit vt interim homo moreretur. Quo cognito Præpositus effectus hilarior, huiusmodi dolos sicut homo astutus nimis ad suam perniciem excogitauit. Duos siquidem ex Scabinis, vt sibi testimonium falsitatis ferrent, pecuniâ corrupit, cum quibus sicut condictum fuerat, intempestâ noctе defuncti sepulchrum adiit, terraque eiecta in fossam descendit & sacculum pecuniæ, quam viro pro vinea obtulerat, in manu ponens mortui, ait. *Testis estis vos Domini*, (quod tantam pecuniam homini isti pro vinea sua tali dederim, quam ipse quidem, vt vos videtis, manu sua recipit, nec aliquid contradicit. Dicentibus illis. Testes sumus, mox recepit pecuniam & reiecit terram. Mane testibus eisdem adhibitis vineam sibi vendicauit. Quod cum relicta defuncti didicisset, stupens accurrit & contradixit asserens neque maritum neque se vineam illam Præposito vendidisse, neque vnquam pecuniam quid pro ea accepisse. Cui ille respondit. Ego tanto vineam comparaui, pe-[illegible] sub testimonio horum Scabinorum in manus viri tui posui, nec contradi-[illegible] Quæ se nil videns proficere, ad Regem cucurrit, de violentia Præpositi illi conquerens. Illo sub prædictorum testimoniis contradicente, Rex quia audientiæ vacare non potuit, quibusdam causam commisit, qui testimonio Scabinorum decepti in partem Præpositi declinantes, pro eo contra viduam dedere sententiam.

Tunc illa amplius turbata cum Regi clamosis fletibus nimis esset importuna, Rex [illegible] stes vocari iussit, & quia vir prudens fuit, prudenter illos examinauit, accito prius [illegible]no, & solus loquens cum illo ait. *Nosti Dominicam orationem?* Respondente ill[illegible], *Noui Domine*, subiunxit Rex: Dic ergo illam me audiente. Quod cum fecisset, nil[illegible] aliud ei loquens præcepit vt in vicinam cameram secederet, & aduocans alte[illegible] eum seuerius cum allocutus est dicens, *Socius tuus de vinea illa tam meram mihi* [illegible] *veritatem, sicut est sanctum Pater noster, quo nihil verius.* Quod si ab eo discor-dau[illegible] ris, punieris. Æstimans ille, quia regi omnia dixisset, timens ac tremens ad pedes [illegible] eius corruit dicens *Miseremini nostri Domine, quia sic & sic fecimus, à Præposito nostro inducti.* Iratus Rex valde vineam viduæ restituit & Præpositum viuum sepeliri præcepit.

Eodem anno lis exarsit inter Mauricium Episcopum Parisiensem & Ioannem S. Genouefæ abbatem: cuius initia & progressum non erit extra rem Annalibus academicis inserere. Ex iis quæ ad an. 1132. retulimus patet Canonicos San Genouefianos tum adhuc seculares apud Innocentium II. conquestos fuisse, quod Stephanus Paris. Episcopus Montem suum contra Priuilegia quibus ab omni æuo gaudebant, interdicto alligasset; Innocentium vero solui mandasse. Postquam autem seculares inde migrare coacti sunt, San-Victorini regulares in eorum lo- *Lis San-Genouefana.*

cum suffecti statim cum Theobaldo litem contestati sunt, negantes Montē suum aut Parochiam Villæ seu Burgi San-Genouefiani subditam esse Episcopo etiā quo ad Diuina: per Decanum enim San-Genouefianum, non per Episcopum Parisiensem institui solere Parochos ibi seu presbyteros, ab omni æuo qui Montis Incolis sacra ministraret, atque à Decanu non ab Episcopo curam animarum susciperet. Lis illa delata est ad Eugenium III. & magno vtrinque æstu agitata; qualiter illam composuerit, hac Bulla declarat quæ in Chartulario Basilicæ Parisiensis legitur sub hoc titulo. LITTERA ORDINATIONIS FACTÆ AB EVGENIO PAPA SVPER PAROCHIA S. GENOVEFÆ.

„ Eugenius Episcopus Seruus Seruorum D. Venerabili fratri Theobaldo Parisiensi Episcopo Sal. & Apost. Bened. *Ne obliuionis obscuritas dissuetudinem humanis mentibus ingeratur, quod super causarum litigiis iudicatum fuerit vel decisum, scriptura debet memoriæ commendari, vt per hoc secutura posteritas habeat, quid futuris temporibus euidenter agnoscatur.* Qualiter igitur controuersia, quæ inter te & filios nostros Canonicos S. Genouefæ super Parochia Ecclesiæ S. Ioannis agitabatur, in nostra fuit præsentia terminata, præsentis scripti serie præcipimus annotari. Afferebas siquidem Tu frater Episcope, quoniam ius quod habebas in eadem Parochia, prædicti fratres tibi nullomodo exsoluebant: & cum constaret quod ad te Parochia pertineret, sacerdotem qui eidem Parochiæ spiritualia ministraret, curam animarum à te debere suscipere affirmabas. Dicebas enim quia si qui erant in eadem parochia ligandi vel soluendi, Presbyter qui pro tempore eandem Ecclesiam gubernabat, ad tuum mandatum ligabat vel soluebat, sponsos quoque benedictionem, & mulieres de partu surgentes purificationem & qui apertis criminalibus tenebantur in Ecclesia Matrice pœnitentiam percipere asserebas. Canonici autem qui à te afferebantur, non negantes dicebant, quod Seruitores Canonicorum qui in eadem Parochia consistebant, per Canonicos & non per Paris. Episcopum solui consueuerant vel ligari, & presbyter qui in Ecclesia ministrabat & à 40. annis retro & aote à Decano S. Genouefæ & non ab Episcopo curam animarum suscepit. Nos igitur super his tam quàm prædictorum fratrum rationes plenariè cognoscentes, fratrum nostrorum communicato consilio iudicauimus, quod sacerdos qui debebit eidem Parochiæ deseruire siue sit Regularis Canonicus siue non, à te frater Episcope, curam animarum suscipiat & supradictos Parochianos ad mandatum tuum liget & soluat. Si vero tum in aliquem eiusdem Parochiæ vel in omnes Excommunicationis vel interdicti sententiam emergente causa promulgaueris, sacerdos donec ipsa sententia relaxetur, nec excommunicatis nec interdictis diuina Officia celebrabit, benedictionem sponsorum, purificationem de partu surgentium, publicas pœnitentias idem sacerdos non vsurpabit. Porro si prædictæ Capellæ sacerdos talis aliquando repertus fuerit, qui diuina ministrare non debeat, tu illico Abbati & fratribus suis nunciare debebis, & illi veritate cognita eo amoto alium tibi præsentent, cui animarum curam committas, qui tamen presbytero tibi nec circatas nec synodaticum soluat. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ definitionis temerario ausu infringere, seu quibuslibet perturbare molestiis. Si quis autem id temere attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei & BB. Petri & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Laterani 6. Idus Ian.

Post mortem Eugenij idem Theobaldus curauit iura sua per Adrianum Pontificem confirmari, quæ Regulares imminuere & violare velle videbantur, iamque authoritate Eugenij à quo substitui fuerant, violare inceperant. Ille autem rescripsit in hunc modum, vt habetur in eodem Carthulario pag. 179.

„ Adrianus Episcopus Seruus Seruorum Dei Venerabili fratri Theobaldo Parisi. Episc. Sal. & Apost. Bened. Quod Ecclesias S. Genouefæ prædecessor noster felicis memoriæ Papa Eugenius per Regulares Canonicos ordinari præcepit, sicut ex litteris eius agnouimus, non ad hoc fecit neque id intellexit, vt tu vel successores tui aliquid de iure tuo quod in eisdem Ecclesiis primitus habuisse dignosceris, deberes amittere, aut Iustitiam Ecclesiæ tuæ auferri crederet vel minui, sed vt ipsæ ecclesiæ potius ab honestis & religiosis viris quàm à lasciuis & enormiter conuersantibus seruirentur. Nos igitur quod ipse super hoc statuit, authoritate sedis apo-

stolicæ confirmantes omnia iura & rationabiles consuetudines, quas in prædictis prædecessores tui hactenus habuisse noscuntur, tibi tuisque successoribus sine vlla diminutione volumus conseruari. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem &c. Datum Romæ apud S. Petrum 17. Kal. Ian.

Vrbanus III. similiter ea quæ ab Eugenio constituta fuerant de controuersia iuris Parochialis deque Parocho Montis San-Genouefiani obseruari voluit & mandauit hac Bulla.

Vrbanus Episcopus Seruus Seruorum Dei Venerabili Fratri Mauricio Paris. Episcopo Sal. & Ap. Bened. Ea quæ inter Ecclesiasticos viros super causarum litigiis iudicio sedis Apostolicæ decernuntur, firmitatem debent perpetuam obtinere, & ne processu temporis sedata litigia suscitentur, scriptis Apostolicis communiri. Cum igitur inter bonæ memoriæ Theobaldum prædecessorem tuum & Ecclesiam S. Genouefæ super Parochia Ecclesiæ S. Ioannis mota fuisset Quæstio & coram felicis memoriæ Eugenio Papa prædecessore nostro diutius agitata, ille auditis rationibus vtriusque partis & diligenter inspectis de communi consilio fratrum huiusmodi sententiam promulgauit, quod presbyteri qui pro tempore Parochiæ memoratæ deseruiunt, à Parisiensi Episcopo curam animarum suscipiant & Parochianos suos de ipsius mandato ligent & soluant qui ligandi fuerint vel soluendi. Si vero Episcopus in aliquem huiusmodi Parochiæ vel in omnes excommunicationis vel interdicti sententiam emergente causa promulgauerit, sacerdos donec ipsa sententia relaxetur, nec excommunicatis nec interdictis Diuina officia celebrabit, benedictionem sponsorum, purificationem de partu surgentium, publicas pœnitentias iidem sacerdotes nullatenus vsurpabunt. Porro si prædictæ Capellæ sacerdos talis aliquando repertus fuerit, qui diuina officia ministrare non debeat, Episcopus illud Abbati & fratribus nunciare debebit, & illi veritate cognita eo amoto alium ipsi præsentare cui animarum curam committat, qui tamen presbyter eidem Episcopo nec circatam nec synodaticum vlla ratione persoluet. Ne igitur huius definitionis sententiam alicuius temeritas possit in posterum perturbare, eam authoritate Apostolica sicut in eiusdem prædecessoris nostri authentico continetur, ratam esse decernimus & præsentis scripti patrocinio communimus, statuentes vt nulli omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere. Si quis autem &c. Datum Veronæ 2. Non. Ian.

Eiusdem Constitutionis confirmationem obtinuit idem Mauricius Episcopus Paris. à Clemente III. Legiturque eius Bulla in eodem Chartulario sub hoc titulo *Littera confirmationis ordinationis factæ super Parochia S. Ioannis in Ecclesia S. Genouefæ per Eugenium Papam*: estque eiusmodi.

Clemens Episcopus Seruus Seruorum Dei, Venerabili fratri Mauricio Paris. Epis. Sal. & Ap. ben. Ea quæ inter Ecclesiasticos viros super causarum litigiis iudicio sedis Apostolicæ decernuntur, firmitatem debent perpetuam obtinere & ne processu temporis sedata litigia suscitentur scriptis Apostolicis communiri. Cum igitur inter bonæ memoriæ Th. prædecessorem tuum & Ecclesiam S. Genouefæ super Parochia S. Ioannis mota fuisset quæstio &c Vt supra in Bulla Vrbani vsque ad illa verba *vlla ratione persoluet*. Ne igitur huius definitionis sententiam alicuius temeritas possit in posterum perturbare, eam ad exemplar bonæ memoriæ Vrbani prædecessoris nostri authoritate Apostolica sicut in eiusdem prædecessoris nostri Eugenij authentico continetur, ratam esse decernimus & præsentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo, &c. Datum Pisis idib. Ian. indict. su[...] pri p[...]

Ex his duo euidenter colliguntur: nimirum Episcopum Parisiensem ius habuisse Parochiale in Parochiam & Parochianos Montis San-Genouefiani in spiritualibus, exceptis tamen circata & synodatico vt vocabant, atque ipsum Parochum parere detrectantem potuisse coercere: Abbatem verò & Conuentum ius habuisse nominandi seu præsentandi Parochi. Atque id obseruatum fuisse videtur vsque ad tempora Ioannis Abbatis, qui vt Episcopi ius imminueret, nullum certum Parochum designare cœpit, sed hunc modo, modò illum. Quod hominis consilium agnoscens Mauricius, certum sibi nominari & præsentari voluit, secus se interdictum omni sacrorum administratione minatus est. Quod cum Abbas præstare recusasset, Archidiaconus Paris. quendam Canonicum è San-

Genouefanis Parochi vice fungentem ab altari propriâ manu amouit, nec passus est ibi celebrare Diuina; eiusque loco sacerdotem ipse secularem substituit. Canonici ignari quid rerum agerent, consuluerunt Stephanum paulò ante Abbatem, tunc Episcopum Tornacensem. Ille verò rei difficultate agnitâ rescripsit se sibi videri remittendum ad summum Pontificem litis eiusmodi iudicium, ne si Parisiensibus Arbitris illud committant, aut authoritate aut potentiâ illorum opprimantur. Talis autem est eius ad Abbatem & Conuentum Epistola.

Anxiatur in me Spiritus meus, quoties aut tranquillitas vestra concutitur, aut vnanimitas impeditur. Semper enim consueui, nec ab hac consuetudine Deo volente desistam, & vobis congaudere gaudentibus & flere cum flentibus. Quis enim separabit me à charitate vestra, quæ est in Christo Iesu? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Nam si paratus sum mori pro singulis, paratus sum, si necesse fuerit, mori & pro vniuersis. In tribulatione, quæ circundedit vos pro Capella B. Virginis Genouefæ, pro qua etiam per charissimum fratrem nostrum ac vestrum R. consuluistis nos, certum dare consilium vobis non audeo, quoniam voluntates fratrum nostrorum semper diuersas intelligo, & exitum rei qui forte ex insidiis fortunæ pendet, nec vt Propheta præuideo, nec somnio vt Poëta. Si flagrante maleficio, quando Iuuenis Archidiaconus Capellam vestram violenter ingressus est, & fratrem vestrum Presbyterum audaci manu & proximâ sacrilegio aggressus post appellationem ad Dominum Papam factam, ornamenta sacra diripuit & abstulit, & eundem fratrem de Cappella violenter expulit, flebilem conquestionem istam ante pedes summi Pontificis aliquis deposuisset, rectè id actum fuisse credidissem. Nunc verò quia spatio temporis res obtorpuit, & Archidiaconus in quali quali possessione se se iactitat esse, si vt audiuimus, in Arbitros compromittere voluerit, quos iuris & æqui amatores credideritis, Compromissum suscipite, ita quod in Ciuitate Parisiensi vel in proximo Ciuitati loco negotium non tractetur, ne multitudine molis suæ tam in aduocatis quàm in prudentibus & potentibus viris, quibus non parum Ciuitas abundat, nostra & vestra paruitas opprimatur. Quod si alium locum eligere voluerint, *credo melius esse vt totum negotium ad summum Pontificem referatur*. Si autem Deo volente contigerit, vt vos Capellam vestram pacificè possitis habere, melius videtur vobis esse, vt per honestos fratres de Collegio vestro eam gubernetis, quàm aliquam ibi personam secularem constituatis.

Recurrunt Canonici protinus ad Cœlestinũ III. exponunt Ecclesiam suam cum Burgo *à primò fundationis suæ tempore liberam semper extitisse, nec alieni vnquam in spiritualibus nisi Rom. Pontifici fuisse subiectam*: confirmant Bullis Clementis, Lucij & Alexandri III. obtinentque à Cœlestino, ad cautelam ne vllus præter Romanum Pontificem aut eius Legatum à latere in Ecclesiam San-Genouefianam, Canonicos vel Burgum interdicti vel excommunicationis sententiam emittat. Ita dum hinc & inde Pontificum Bullas proferunt, lis indecisa remanet vsque ad tempora Innocentij III. qui eam post multas concertationes tandem feliciter composuit, vt suo loco referemus.

1194. Anno 1194. Richardus Angliæ Rex magnâ vi pecuniæ redemptus in patriam redit. Summa redemptionis teste Sigonio fuit centum mille librarum argenti, quæ Henrico Imperatori soluta est, exacta è rebus etiam sacris diuenditis in Angliæ. *Inque*, inquit Sigonius, *grauia ille Pontificis & piorum hominum omnium conuicia subiit*, quod Regem optimè de Christiana Repub. meritum & ab expeditione sacra reuertentem contra Pontificia scita non solum in vinculis habuerit, sed etiam nonnisi grauiter mulctatum sibi dimittendum putarit.

Eodem anno M. Michael Corboliensis, vir ingentis famæ, Professor Parisiensis eximius, Decanus primum Meldensis, deinde Laudunensis, postremo Parisiensis ad Patriarchatum Hierosolymitanum vocatus, sed accipere detractans, Senonensis Archiepiscopus factus est, 24. April. successitque Guidoni de Nuceriis defuncto 12 Kal. Ian. *Viro quoque optimo & optimis studiis præclarè instructo.* De promotione autẽ Michaelis sic habet Rigordus: *Anno 1194. Michael Decanus, Parisiensis electus est in Patriarcham Hierosolymitanum: sed Domino aliter ordinante, reuolutis quindecim diebus iterum à Clero Senonensi electus est in Archiepiscopum assensu Regis Philippi & totius populi eiusdem Ciuitatis S. Kal. May sequentis in Archiepiscopum consecra-*

tur. Qualis & quantus in regendis Scholis Parisius, & in largiendis eleemosynis & aliis pluribus bonis ante Archiepiscopatum fuerit, non est nostra facultatis euoluere. Eadem verba repetit Vincentius. Robertus verò Antissiodorensis in Chronico ad hunc annum, hæc de eo pauca. *Michael Parisiensis Decanus vir honestate vitæ & prærogatiuâ litteratura famosus à Clero transmarina Ecclesia in Patriarcham eligitur, sed interim dum hanc electionem decrectat suscipere, Senonensi Ecclesiæ in Archiepiscopum promouetur.*

Paulo quidem ante Decanatum susceperat Ecclesiæ Parisiensis, dimisso Decanatu Laudunensi: qua de re grauiter conquesti fuerant Laudunenses, ita se contemptos rati, & amissum sibi tantum virum deflentes. Quos Stephanus Tornacensis Ep. 175. ad Capitulum Laudunense consolatus est his verbis. *Admirabilis & amabilis est Ecclesiarum ludus,* quotiens fraternâ charitate supplet altera defectum alterius non pecuniarum ratiocinio, sed commercio personarum. Eodem religionis artificio, eodem spiritu charitatis, eodem studio prouidentiæ quo Laudunensis Ecclesia Meldensem sibi Decanum assumpserat, Parisiensis festino pariter ac festiuo saltu sibi præripuit eum, non rapinam se se arbitrata facere, si eum quem prius sibi instituerat Canonicum, sibi consequenter institueret & Decanum. Non moueatur in aliquo sancta æmulatio vestra, quasi Parisiensis Ecclesia iniuriam vobis fecerit, quæ in hoc sibi consuluit, aut persona tanquam leuitate vel ambitione ducta sit, quæ in hac electione secuta est non voluntatem propriam sed violentiam alienam. Raptus est à Concanonicis suis maximè ambiendus, quia minime ambitiosus. Congaudete personæ, congaudete Ecclesiæ, quia hîc & ibi vester erit, vobis deseruiens, vobis obediens, vobis in omnibus ad obsequium vestrum paratus & parens.

Michaeli successit Hugo Clemens in Decanatu Parisiensi, filius Roberti Domini *Du Mez le Mareschal* in Vastinesio, qui Regem Philippum in primâ ætate nutrierat & instruxerat, vt ad an. 1182. retulimus. Ille adhuc iuuenis valde, post mortem Barbedauti à Canonicorum parte electus fuerat an. 1180. de qua electione scripserat Stephanus Tornacensis ad Lucium Papam, his verbis. *Vestram, Pater, precibus attentare Celsitudinem* mouet me pariter & monet tam pietas vestra quàm charitas aliena. Ecclesiam Parisiensem nobile membrum Regni Francorum in Decanum nondum conuenisse non conuenit, cum de eligendo eo sæpe iam conuenerint in vnum potius locum quàm in votum coram Domino Carnotensi & Abbate Castri Nantonis. De mandato vestro dissidentium singuli partium dederunt nomina sua & scripserunt, & aliquando me præsente coram eisdem iudicibus publicata sunt & relecta. Iuuenem bonæ opinionis & quantum ad morum honestatem & peritiam litterarum spectat, hilaris famæ, Hugonem filium Roberti Clementis magna pars Canonicorum & præcipuè residentium nec merito, vt creditur, minor quàm altera, nec numero sibi sic præesse desiderat, vt considerer & prodesse. Vtilem ipsum Ecclesiæ futurum & Domini Regis familiaritas intima, & fratrum ac propinquorum qui plurimum in palatio possunt, quotidiana sedulitas promittit, & qui inde plura ex eo Parisiensi Clero ac populo quàm in alio diebus istis profutura meritur commoda, profectò non mentitur, in fine loquar ad Dominum meum, cum sim puluis & cinis, vt tanti viri nuncium, quem nec propria voluntas ingerere, nec aliena potestas intendere contendit, paterno affectu tam suscipiatis beneuolè quàm beneficè remittatis.

Verum præualuit pars Heruæi de Monte Morencio Competitoris, & ille Decanatum obtinuit gessitque ad an. 1192. Cui substitutus Michael Corboliensis, & iste tandem 1194. ad Senonenses infulas vocatus Hugoni Decanatum reliquit. Eius fit mentio in quadam membrana Regij Thesauri an. 1196. his verbis. *Ego Hugo Clementis Decanus Parisiensis totumque Capitulum Parisiensis Ecclesiæ notum facimus Regem Philippum Nobis benignè concessisse libertatem construendi Domum paruo Ponti adhærentem reditibus & Iustitiis retentis sibi in illâ Domo, quas habet in aliis Domibus eidem Ponti adhærentibus. Sig. Hugonis Clementis Decani, Sig. Petri Præcentoris, S. Mauricij. Henrici, Odonis Archidiaconorum, Galonis Succentoris... Data per M. Petri Pictauini Parisiensis Cancellarij.*

Porro vt ad Michaelem de Corbolio redeamus, obiter notandum eodem tempore tres insignes viros & Professores egregios in Academia Parisiensi extitisse,

ex eodem oppido Corboliensi: Michaëlem de quo supra, Ægidium & petrum Ca- gnominis eiusdem, quibus addendus Reginaldus frater Michaëlis. Michaël S- nonensem Archiepiscopatum adeptus est. Reginaldus frater eius iunior lo- post tempore Episcopatum Parisiensem: quo sedente fundata est Sorbona a- 1250. vt suo loco dicetur, fueratque Petri Corboliensis Discipulus. Ægidius in ar- tibus liberalibus & Medicinæ professione excelluit. Petrus denique insign- Theologus Cameracensem, Deinde Senonensem sedem obtinuit.

Priuilegium de foro Vniuersitatis.

Ad hunc annum referre placet Cœlestini III. priuilegium Vniuersitati Parisien- si concessum: quo voluit causas etiam pecuniarias Scholarium Parisiensium de- cidi iure Canonico, hoc est apud Episcopum, aut Abbatem S. Genouefæ, non ve- ro apud Iudices seculares & Laicos. Eius rescriptum in 2. veterum Collectionum legitur hoc modo: (nam in Gregorianis l. 2. tit. 2. c. *Quod Clerici* minus amplum est) Nullus Episcoporum vel Clericorum ad iudicia secularia est trahendus. Ha- „ bent enim illi suos Iudices, nec quidquam est eis publicis commune cum legibus „ Bonifacius vero Papa & Gelasius & alij plures Antecessorum nostrorum antiquio- „ ribus Conciliis consonantes, sicut bene patet Iuris vtriusque peritis, idipsum in „ sacris constitutionibus ediderunt. Hac igitur ratione inducti per Apostolicam se- „ dem mandamus, quatenus si quas causas pecuniarias *Clerici Parisius commoran-* „ *tes habuerint* contra aliquos, vel aliqui contra eos, ipsas iure Canonico decida- „ tis.

„ Author Glossæ in hoc verbum *(Aliquos)* addit Laïcos, deinde subiungit. At „ est speciale *Parisius*, vbi Episcopus habet temporalem iurisdictionem & gerit vicem „ Comitis: vnde & præco bannum ibi nunciat nomine Episcopi & Regis. Alias Laï- „ ci debent in causis pecuniariis coram suo iudice conueniri: nec tractaretur ibi cau- „ sa iure Canonico non obstante consuetudine. Carolus Molinæus in Apostilla ad „ glossam huius vocabuli, *Parisius*: imo ibi, inquit, *non habet Episcopus iurisdictio- nem temporalem nisi in certo limitato loco*, quem *forum Episcopi* vocant duos habet gradus Iurisdictionis, deinde ad parlamentum Regium ibi appel- latur.

Verum nō conueniunt Doctores inter se, quid sit intelligendū per illa verba *Cle- rici Parisius commorantes.* Aliqui enim hunc locum de omnibus Clericis generatim interpretantur. Alij vero speciatim de *Scholaribus Parisiensibus*, quibus Cœlestinus hoc Priuilegium indulget iuxta antiquos Canones, vt non apud alios iudices conueniri possint, quàm apud Episcopum Parisiensem aut Abbatem S. Genoue- fæ. Vtriusque sententiæ fautores sunt Iurisconsulti grauissimi & doctissimi. Prio- rem tenet Iacobus Cuiacius, nec eorum probat mentem, qui sic legendum pu- tant, *si quas pecuniarias causas Scholares Clerici Parisius commorantes.* Sic igitur ille scribit. *Hoc caput est de causis* pecuniariis, quas Clerici qui Parisiis commorantur, habent contra Laicos vel Laici contra eos, vt eæ causæ decidantur iure Canonico „ idest secundum ius scriptum, non secundum consuetudinem. Opponit enim ius „ Canonicum consuetudini, vt apparet ex antiqua Decretali, *opponit ius scriptum iuri* „ *non scripto*. Sed quæso à quo decidi eas causas oportuit? nec enim apparet ex hoc „ cap. quia inscriptio capitis periit, quæ si extaret, nullus esset labor in hac re: com- „ monis tamen opinio hæc est, vt hę causę decidantur *ab Episcopo Parisiensi.* Quem „ & Laurentius (ex quo hęc Glossa mutuata est in hoc caput, & locus est singula- „ ris, nondum perquirere licet, an sit verum vel an fuerit olim verum) notat in- „ quam Episcopum Parisiensem habere iurisdictionem temporalem, & Comitis vi- „ cem gerere, esse & Episcopum & Comitem siue Vicecomitem suæ Ciuitatis; at- „ que ideo Banna idest publicas denunciationes fieri Regis & Episcopi nomine. ait, „ si quas *causas pecuniarias.* In antiqua Decretali est, *causas seculares;* & nihil admo- „ dum refert. Can. *Clericum.* Nullus præsumat 11. q. 1. sunt qui perperam interiiciant „ vel subaudiant. *Scholares*, legentes hoc modo, si quas pecuniarias causas *Scholares* „ *Clerici Parisius commorantes &c.* Quod non est rectè, quia hæc constitutio gene- „ raliter loquitur de Clericis, qui Parisiis, idest Lutetiæ *Parisius* commorabantur.

At Glossa, seu Ioannes Andreas, ex cuius Nouella deprompræ sunt diuisiones Glossarum (obiit autem iste an. 1348.) disertè ponit hanc Decretalem in gratiam Vniuersitatis Parisiensis fuisse à Cœlestino editam. Nam super verbum *Manda-*

mus

mus sic legitur. *Mandat Papa, quod si Clerici Parisius commorantes causas pecuniarias habuerint contra alios, vel alij contra eos, iure Canonico decidantur. Nota quod dicitur in ista Decretali, speciale est Parisius & fauore Vniuersitatis introductum.* Quæ quidem authoritas magna debet esse hoc loco præsertim propter merita ingentemque Doctrinam authoris.

Huic autem sententiæ adstipulatur inter cæteros Costanus Cuiacij Discipulus, eiusque hac in parte præualet authoritas. Ergo sic ille in hunc titulum. *Vitium patitur hac regula,* ACTOREM SCILICET SEQVI FORVM REI, & in singulari casu proposita in Cap. 9. hoc titulo. Quod non dubito pertinere ad VNIVERSITATEM SCHOLARIVM PARISIENSIVM qui Clericorum nomine censentur. Vniuersitates enim studiorum Generalium, vt loquuntur, hinc fuisse sub dispositione & cura Romani Pontificis & Ecclesiæ notissimum est. Et ita in Legibus Angliæ & statutis Willielmi senioris scholares & Clerici iunguntur & copulantur his verbis apud Rogerium Hoüedensem in Parte Poster. Annalium in Henrico II. *Omnes Clerici, vt etiam omnes Scholares & omnes res & omnes possessiones eorum vbicunque fuerint, pacem Dei & Ecclesiæ habeant.* Willielmus ille est quem Bastardum appellant, qui ab anno 1070. vsque ad an. 1100. Imperium Anglicanum tenuit.

Pergit Costanus de Rogerio loqui. *Et in eadem parte idem author verba faciens de graui dissensione inter Ciues Parisienses regnante Philippo Augusto, his verbis vtitur in hanc rem valde notandis.* Præterea idem Rex Franciæ timens quod Magistri Scholarum & Scholares à Ciuitate recederent, satisfecit eis statuens quod de cætero nullus Clericus trahatur ad seculare examen propter aliquod delictum quod fecerit: sed si Clericus deliquerit, tradatur Episcopo, vt secundum iudicium Cleri tractetur. Statuit etiam Rex Franciæ IV. (Philippus) Quicunque fuerit Præpositus Parisius, iubet quod fidem seruabit Clericis salua fidelitate Regis. Similem locum obseruo in simili controuersia inter scholares & Ciues Oxonienses in Anglia apud Mathæum Parisiensem in Ioanne I. *Recesserunt*, inquit, *ab Oxonia ad tria millia Clericorum* tam Magistri quam Discipuli, ita quod neque vnus in omni Vniuersitate remansit. Ex his apparet apud authores illius seculi *Scholares* Clericorum nomine censeri. Et hoc nomen etiam hodie retinet in vrbe Parisiensi Pratum scholarium quod vulgo *Le Pré aux Clers* dicitur.

Addere potuisset Costanus authoris de Disciplina scholarium authoritatem, qui c. 4. sic habet: *Ne paupertatis Facultati præsentis operis deroget simplicitas, confundat desperatio, affligat desolatio, quoddam Clericorum* naturæ commudignum duximus examini committendum. Quem locum nemo est, qui non intelligat & interpretetur de Scholaribus. Addit enim. *Cum autem scholaris egestas* &c. Et Thomas commentator in hunc locum. Hæc est 2. pars Principalis huius Capituli, in qua postquam Boëtius determinauit de sagaci *Scholarium* prouisione &c. Petrus Abaëlardus de calamitate sua loquens. *Maximè vero Clerici & præcipuè scholares* nostri intolerabilibus me lamentis & eiulatibus cruciabāt. Et clarius Fulco Diogillensis Epistolâ consolatoriâ ad Abaëlardum. *Plangit* liberalium Canonicorum ac nobilium *Clericorum* multitudo. Et postquam Petrus idem Monachum induit, *ad me confluentes Clerici.* Godefridus in vita Bernardi de conuersione scholarium per B. Bernardum, *rogatu Clericorum* ingressus est de scholas eorum. Similiter Philippus ab eleemosyna, de celebritate & frequentia Scholarium Parisiensium agens Ep. 5. ad Heroaldum, *hic*, inquit, tantus concursus, *tanta frequentia Clericorum*, vt contendat supergredi numerosam multitudinem Laicorum.

Sed vt ad prædictæ Decretalis interpretationem redeamus, pergit Costanus in hunc modum.

Quod igitur ait Cælestinus III. causas pecuniarias Clericorum Parisius commorantium, accipiendum est de Clericis studiorum causâ Parisius commorantibus, in inscriptione Cap. ex litteris supra de *Constitutionibus, in quo tractatur de statutis Vniuersitatis Parisiensis: Magistri Parisius commorantes sunt Doctores vel professores omnium scientiarum & Disciplinarum Vniuersitatis Parisiensis.* Nam vt Rigordus Medicus & Historiographus Philippi Augusti scribit in eius vita, florebant tunc Parisius omnium Disciplinarum studia, nec legimus tantam aliquando fuisse fre-

„ quentiam Athenis vel Ægypti, vel in qualibet parte mundi, quanta locum pr...
„ dictum studiorum causâ incolobat &c. *Huius celeberrimi Conuentus* major pars
„ *Clerici* erant, & qui non erant, *Clerici* censebantur & dicebantur, vt pote su...
„ Ecclesiastica disciplina constituti. Et solebant in Commune de rebus & negoti...
„ Vniuersitatis summum Pontificem consulere & ex eius nutu pendere: vide
„ cet d. Cap. ex Litteris, & Cap. Quia ex Causis. supra de Procuratoribus.
„ Et procul dubio Priuilegium hoc à Cœlestino III. impetrarunt Clerici Parisien-
„ ses, de quo in hoc Cap. cuius inscriptionem non extare dolendum est. Scriptu...
„ tamen fuisse ad Episcopum Parisiensem in gratiam Vniuersitatis Parisiensis in...
„ nuare videtur vetus Glossa Laurentij, qui hoc concessum fuisse Episcopo Par...
„ siensi ait ratione temporalis iurisdictionis, quam habet in vrbe Parisiensi & ger...
„ vicem Comitis. Vnde inquit Panormitanus, præco Bannum, idest proclamatio...
„ nem publicam nunciat nomine Episcopi & Regis. Iurisdictionem quondam tem...
„ poralem in dicta vrbe habuisse Episcopum ex historia certum est. Philippus enim
„ Archidiaconus Parisiensis, filius Ludouici Crassi & frater Ludouici Iunioris, qu...
„ Petrum Lombardum hominem Italum, sed eruditissimum, qui vulgo dicitur
„ Magister Sententiarum, in electione Episcopatus Philippo fratri prætulit etiam
„ ipso Philippo annuente, *hic*, inquam, *Philippus Archidiaconus* ex paterna suc-
„ cessione partem Vice-comitatus Parisiensis accepit, quam deinde donauit Epis-
„ copo & Ecclesiæ Parisiensi. Sed hæc non est vera ratio huius priuilegij, vt con-
„ stat ex antiqua Decretali. Huius enim iuris singularis fucatum colorem siue præ-
„ textum repetit Cœlestinus III. ex lege vltima Cod. Theodos. de epis. Iud. cuius
„ etiam truncata verba vsurpauit; & ex vetustioribus Conciliis, quæ *Causas Cle-*
„ *ricorum* generaliter censebant in foro Ecclesiastico esse tractandas: vt
„ quod olim receptum fuisse videtur & variè mutatum fuit, saltem obtinea... fauo-
„ re *Clericorum* studiorum causâ *Parisius* commorantium.

Quod euidentius expressum fuisse in integra Decretali quam non habemus, verisimile est; vt in rescripto Alexandri IV. pro scholis Dominicanorum Parisiensium patet, cuius pars extat in Notis Sirmondi ad Epistolas Alexandri III. apud Petrum Cellensem. *Insuper statuimus vt scholares omnes tam Religiosi de Prælatorum suorum licentia Parisius studij gratiâ quandolibet commorantes, quàm etiam seculares, vbicunque voluerint lectionibus vel prædicationibus audiendis siue Quæstionibus disputandis liberè valeant interesse.*

Pergit idem Costanus & vltimum verbum huiusce constitutionis explanat: quærit enim quare in plurali numero dicat Cœlestinus *Decidatis*, & respondet hanc Bullam ad episcopum Parisiensem & Abbatem San-Genouefianum directam, quos Scholarium iudices esse voluit Cœlestinus: nec abs re: tunc enim temporis Scholares vtriusque iurisdictioni tam scilicet Episcopalis quàm Abbatialis loca occupabant: pars enim in Claustro & locis vicinis, pars in Monte & & oppido San-Genouefiano litterarum professionem exercebat. Nec minus Sangenouefiani in suo fundo forum habebant, quàm Episcopus in suo Sic ergo ille.

Omnino igitur causas Clericorum pecuniarias, si quas habeant contra aliquos, vel
„ aliqui contra eos, statuit Cælestinus ab Episcopo secundum Ius Canonicum esse
„ decidendas, non secundum consuetudinem Parisiensem, vt est in antiqua De-
„ cretali. Sed quia ait in plurali *Decidatis*, manifestum est hoc caput non ad solum
„ ad Episcopum Parisiensem, sed ad alium quoque Prælatum scriptum fuisse.
„ Et verisimili coniectura ductus censeo adiunctum fuisse Episcopo Abbatem S.
„ Genouefæ, ad quem scriptum est caput *Licet 1.* de *præbendis*: quo permissum
„ fuit studiorum causâ Canonicis absentibus prouentus præbendarum percipere
„ exceptis distributionibus quotidianis. Et notissimum est etiam hodie Abbatem
„ S. Genouefæ in Vniuersitate Parisiensi habere proprium Cancellarium, qui vul-
„ go dicitur *Cancellarius Artium*.
„ Ad hos igitur vrbis Parisiensis Prælatos scriptum videtur hoc Caput, quibus
„ Cœlestinus delegat cognitionem Causarum Ciuilium Clericorum siue Schola-
„ rium. Et quod dederat Cœlestinus scholaribus in Causis pecuniariis, Philippus
„ Augustus postea in criminalibus concessit, vt supra ex Rogerio Houedensi do-
„ cui. Et ante Fridericus I. hoc concesserat Scholaribus, vt coram Episcopo, vel
„ coram Domino, vt loquitur, id. Doctore vel Magistro conueniri tantum possent.

Authent. *Habita.* Cap. ne filius pro patre. Huiusque Priuilegij vsum quendam sub Alexandro III. in hoc Regno licet obseruare ex Ep. 51. eiusdem Alexandri III. ad Petrum Cellensem, deinde Abbatem S. Remigij & Fulconem Decanum Remensem de controuersia orta inter presbyterum de Burgo S. Remigij & scholares Remenses.

In quo, inquit, *iidem scholares* libertatem suam plurimum fuisse læsam proponunt, cum se asserant libertatem habere, vt nullas in eos violentas manus inijcere aut Ecclesiasticam sententiam audeat promulgare, donec cum Magistro suo velint iudicio stare &c. hancq; libertatem in fine Rescripti nominatim confirmat his verbis. *Prohibeatis omnibus ne præfatos scholares contra libertatem eorum in aliquo molestare audeant, vel grauare quandiu coram Magistro suo parati sunt Iustitia stare.*

Hocce Cœlestini Priuilegium ex alio pendere videtur. Quod Maiores nostri vocabant *de non trahi extra muros Parisienses*: quo Scholares Parisienses immunes erant à foro externo, seu non tenebantur se sistere apud alios iudices quàm apud eos quos habebant Parisiis. Et iuxta illud Stephanus dictus postea Tornacensis Episcopus commendat Willielmo Senonensi, deinde Remensi Archiepiscopo Clerici cuiusdam causam, qui cum studiorum causâ abesset, in Laïco foro litem habere coactus est frustra excipiens se non posse litigare in eo, propterea quod Scholarium Priuilegio gaudebat, & gaudere debebat; ac proinde causam suam remitti postulabat ad forum Ecclesiasticum & ad locum vbi studiorum causa degebat. Rogat igitur Stephanus Archiepiscopum vt authoritatem suam huic rei interponat, iustamque absentiæ causam esse pronunciet, quæ studiorum causa contingit, ne si aliter iudicetur, graue detrimentum scholares omnes patiantur, cum non sit deinceps vllus futurus, qui ad studia peregrè proficisci velit, si in patria litigare cogatur, & de bonorum suorum amissione periclitetur. Sic ergo ille ad Vvillielmum Senonensem Archiepiscopum.

Professioni simul & conditioni Præsentium latoris compatiens & reuereor Clericum & pauperem deamplector. Ad bestias depugnat in Laicorum foro, contra Laicum de paterna hereditate litigans, iudices habens eos qui & non nouerunt Litteras & Litteratos oderunt. Vestra, pater, sententia non minus æqua quam iusta coram vobis agentem Clericum in illius remisit Curiam, cuius annua functione censum possessio profitetur. Eo saluo prolata est definitio vestra, vt causa studiorum qua contigit cum abfuisse, non debuerit offuisse. In contrarium nititur & dicare turba maledica, ne dicam maledicta, quæ nescit legere. Quartò conuenerunt litigantes coram iudice, & quartò filij hominum qui iudicant terram, vt vulgariter loquitur, iudicium respectarunt. Pro certo didicimus eos non minus impudenter quàm imprudenter primo consessu iudicaturos *Causam studiorum non esse iustam absentiæ causam:* ob quam aut ipso iure non fuerit læsus, aut restitui mereatur, cuius absentis & studentis hereditas distracta est. Si sic eos proferre contigerit, & iuri communi contrarium, & sententiæ quam dedistis, vt inimicum refragabitur & iniquum. Sed ad consequentiam trahi poterit in causis consimilibus, PATER, vt iam non sit QVI CAVSA SCHOLARVM PATRIOS LARES EXEAT. Ne dum facultates quæsierit temporales, facultates amittat liberales. Forte sic melius, *ne dum facultates quæsierit liberales* (id. artes & scientias) *facultates amittat temporales.* Placeat vobis Pater in hoc articulo consilium & auxilium dare non huic tantum Clerico, sed & omnibus aliis, quoniam communis causa est omnium & propria singulorum. Bene valeat sanctitas vestra.

Hæ forte lis & aliæ similes quibus Scholares à Laicis iudicibus grauabantur, occasionem Cœlestino dederunt Priuilegij prædicti concedendi *Clericis Parisiensibus* vt in causis pecuniariis non alios iudices conuenire tenerentur, quàm Episcopum Parisiensem & Abbatem San-Genouefianum. Nam quod lis illa de qua loquitur Stephanus, Cœlestini priuilegium præcesserit, luce meridiana clarius patet: de ea enim scribit ad Vvilielmum Senonensem Archiepiscopum qui ab anno circiter 1170. vsque ad an. 1175. Archiepiscopatum tenuit.

Anno 1195. M. Guarinus abbas San Albanus scientiâ & moribus præditus fato functus est, cum sedisset annis vndecim, mensibus octo totidemque diebus teste *Mathæo Parisiensi.* De eo deque fratre Mathæo & Guarino nepote supra satis multa. Ei autem successit M. Ioannes de Cella vir maximæ Religionis & scien- 1195.

Priuilegium aliud De non trahi extra muros.

consorcium Magistrorum Parisiensium allectus, qui 3. Kal. Augusti à Ri-
tiæ, in consorcium Magistrorum Parisiensium allectus, qui 3. Kal. Augusti à Ri-
chardo Londoniensi Episcopo consecratus est in Abbatem. Quis autem ille vir
fuerit & quantæ litteraturæ, idem Mathæus describit in lib. de vitis Abbatum
San-Albanensium, quorum ille fuit ordine 21. Sic ergo ille.
" *Ioannes huic* (id. Guarino) *successit*, in seculo secularis, dictus Magister Ioannes
" de Cella non procul à Viculo qui Stodham dicitur, ex mediocri prosapia oriun-
" dus. Vir eximiæ pietatis, amator ordinis & vigoris disciplinæ Claustralis. Hic in
" Iuuentute *Scholarum Parisiensium* frequentator assiduus ad *Electorum consortium Ma-*
" *gistrorum* meruit attingere, vnde cum virilis esset ætatis in Grammatica Priscianus,
" in Metrico Ouidius, in Physica censeri potuit Galenus. Hic assumpto Religionis
" habitu adeo de die in diem profecit in melius, vt de virtute in virtutem adscen-
" dens ad Prioratum Walingfordiæ regendum sit vocatus, & tandem præclaris me-
" ritis suis exigentibus in Abbatem Ecclesiæ S. Albani feliciter sublimatus. Hic
" more Scholarium rei familiaris ignarus studiorum contemplationem & oratio-
" num continuationem amplectens, optimam partem Mariæ prælegit, Marthæ
" solicitudinem postponendo.

Eodem anno Cœlestinus per Michaëlem de Corbolio Senonensem Archiepis-
copum urget Philippum Regem, vt legitimam vxorem, quam dimiserat, re-
cipiat; sententiam diuortii quam Vuillielmus Remensis Archiep. Beluacensis &
& Carnotensis Episcopi inconsultâ & non aditâ prius Romanâ Curiâ tulerant,
irritam facit improbans omnino causas consanguinitatis quas Rex prætexebat.
Sic ergo ille apud Radulfum de Diceto.

Cœlestinus Ep. S. S. D. Ven. fratri M. Senonensi Archiep. Sal & Ap. Ben. Cum
in Regno Galliæ Catholici semper æquitatis cultores diuinâ fuerint Prin cipes in-
stitutione promoti à sacrosancta Rom. Ecclesia, cuius fidem & vnitate m serua-
runt quædam sūt prærogatiua priuilegium benedictionis & gratiæ cōsecu ti. Quo-
rum quidem exaltationem & gloriam Nos etiam adhuc in minori officio consti-
tuti & libenter promouimus & libentius consuluimus promouendam. Nunc au-
tem in Apostolatus culmine prouocati charissimum in Christo filium nostrum
Philippum Illustrem Regem Franciæ recolendæ memoriæ prædecessorum suorum
tam bonitate quàm prudentia successorem paternæ sumus Charitatis brachiis am-
plexati, dignis eum titulis honorare & quantum cum Deo possumus exaltare pro-
pensius cupientes. Cæterum cum fama hilaris & iocunda de matrimonio inter
Charissimos filios nostros in Christo prædictum Illustrem Franciæ Regem & Re-
ginam illustrem sororem Charissimi in Christo filij nostri K. Regis Danorum
Illustris solenniter & rite contracto prius ad notitiam sedis Apostolicæ peruenis-
set, & postmodum de ipso matrimonio ad prauam suggestionem quorundam ca-
le quid ordine turbato non sine honestatis Ecclesiasticæ læsione fuisse præsum-
ptum audiuimus, de quo & propter iniuriam Deo & propter infamiam consulen-
tibus & consentientibus irrogatam non modicum contristamur. Et quidem si ma-
gnitudo Regia considerasset attentius, attendissent & secum nihilominus qui hu-
ius præsumptionis cooperatores fuerunt, quantum sit Matrimonij sacramentum,
non fuisset vt credimus, hoc modo processum. Constat enim cuique Diuinam
paginam reuoluenti, quòd ipse Dominus Matrimonium instituit, & in paradiso
ante peccatum ad officium propter sobolem propagandam dicens *Crescite & mul-*
tiplicamini & replete terram: & extra paradisum ad remedium post peccatum pro-
pter fornicationem, vnde ipse primus homo spiritu sancto afflatus, inquit, *Propter*
hoc relinquet homo Patrem & Matrem & adhærebit vxori & erunt duo in carne vna. Quā-
ta sit etiam Matrimonij dignitas & quàm circonspecta ad tractandum de eo pro-
cedere grauitas, Dominus innuit, *Qui cum interrogatus fuisset*, si licitum esset
vxorem dimittere, & quæsitum esset ab eo super hæreditate duorum fratrum com-
muniter diuidenda; in vno tacens & in altero sic respondens, *Quicunque dimise-*
rit vxorem suam præter causam fornicationis, mœchatur. Per hoc nimirum ostendit,
quod Ecclesia in cognitione matrimoniorum quasi cæteris difficiliori, cum maiori
quam in aliis procedere debeat grauitate. Et cum ipse alibi dicat, *Quod Deus*
coniunxit, homo non separet, aduerti potest quàm grauiter ille delinquat & quan-
tum sit ei ab ira ventura timendum, per quem tanti sacramenti Christi & Ecclesiæ
religio perturbatur. Præterea non est à temeritatis vitio alienum, quod in tam ar-

duo & difficili negotio non fuit censura sedis Apostolicæ requisita, per quam vel ipsum Canonicè finiretur, vel committeretur aliquibus, qui idem seruato iuris ordine secundum statuta Canonica terminarent. Hic reuera contra SS. Patrum veneranda Concilia processum est manifestè, qui maiores & difficiliores quæstiones ab Vniuersis ad sedem Apostolicam censuerunt debere perferri, quod vsque in hodiernum diem non solum à Gallicana Ecclesia, præter quam in præsenti articulo, verum etiam à longè remotioribus deuotissimè obseruatur. Vt autem inde aliquantulum ordiamur, nonne hoc negotium de præcipuis & magis arduis vnum esse dignoscitur: vt post quod tam inter eximias regales personas & à progenitorum regali prosapia descendentes super causa tam difficili vertitur, vt secundum statuta Patrum deberet auditorio Rom. Ecclesiæ reseruari. Si hoc & alia priuilegia huius sedis B. Petri cui nos licet immeriti præsidemus, quęque remotissimi etiam Barbari custodiunt illibata, quanto diligentius ea seruare tenentur constituti proprius & Latini & qui de beneficiis prædictæ sedis copiosius & frequentius sustentantur? Non vtique mediocriter errat qui Priuilegio B. Petri obuiare non timet & Canonicis sanctionibus contraire. Verum Prælati Ecclesię, qui huic rei fauorem aut consilium præbuerunt, etsi non ob aliud, saltem metu pœnæ debuerunt ab huiusmodi abstinere & illud specialiter sollicita mente reuoluere, quod in sacris Canonibus de Theugaldo Treuerensi, Gunthario Coloniensi Archiepiscopis legitur, qui depositionis sententia meruere percelli, pro eo quod in matrimoniali causa Lotharij regis & Thebergæ vxoris eius normam æquitatis nequiter temerantes sanctiones Canonicas excesserunt. Quod vero hic fuerit æquè vel magis excessum, ex ipsa rei euidentia demonstratur. *Nam cum Regina per verba præsentis temporis expresso vtrinque consensu hinc inde primo præstitis iuramentis sacerdotali benedictione sicut est consuetudinis, accedente, postquam fuit in Reginam inuncta & honorificè coronata, præfato Regi matrimonialiter copulata & etiam cognita, sicut fertur, nihil debuit contra ipsam indefensam & ignorantem quid penitus ageretur, vt pote linguæ Francorum ignaram, tam inordinabiliter à quoquā attentari.* Nos vero qui ipsum Regē Catholicum & Eccl. Rom. valde deuotum ab inclytę memoriæ progenitoribus suis specialiter in visceribus Charitatis habemus, volentes animæ suæ saluti & integritati famæ magis consulere quàm ei male suadentium satis-facere voluntati, *per Dilectum filium Censium* (Card.) *subdiaconum nostrum Apostolicæ sedis legatum* ad hoc specialiter missum & litteras nostras, rogauimus excellentiā eius, monuimus & attētius fuimus exhortati, ac ei in remissionem iniunximus peccatorū, vt illud Euangelij attenta consideratione reuoluens, quo dicitur *nihil prodesse homini si vniuersum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur*, dum tempus haberet, de animæ suę salute esset solicitus, & prædictam vxorem suam quam à se consilio iniquo amouerat, quamque generositatis egregiæ ac multæ decus honestatis adornat, maritali affectione tractaret, nec illis aures contra hoc accommodare curaret, qui quæ sua sunt non quæ I. C. quærentes, ad imitationem hominis inimici qui in agro bene seminato zizania respersit, pro lucro reputant, si possint inter aliquos odium & discordiam seminare. Sed idem Rex Legatum prædictum & litteras nostras deuotione quâ decuit, sicut accepimus, non recepit. Nos autem sicut nouit Dominus, licet propter hoc simus conturbati, pro salute tamen animæ eius, de qua nos oportet propensius cogitare, amplius contristamur volentes ipsum ea semper efficere quæ & creatori suo placere debeant & suæ animæ dispendium non incurrat. Inde est quod publicum instrumentum super Genealogia ex parte venerabilium fratrum nostrorum Lundensis archiepiscopi & Suffraganeorum eius nobis transmissum & famam publicam attendentes, sententiam illam diuortij contra ordinem iuris prolatam de fratrum nostrorum consilio cassantes & penitus irritantes fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus atque præcipimus, quatinus si supradictus Rex suæ conditionis oblitus eā viuente aliquam superducere forte voluerit, vos authoritate freti Apostolica id eidem inhibere firmiter procuretis. Datum Laterani 3. id. Martij Pontificatus nostri an. 5.

Cum prædicto Censio (Gaguinus Cecinum vocat) Rom. Eccles. Cancellario legationem obiit M. Melior Cardinalis in Francia notissimus, vbi studiorum cursum confecerat, & Magisterium consecutus fuerat. Tale autē fuit initium importuni dissidij inter Pontificem & Regem, quod Regno exitiale prope fuit. Eodem

anno Richardus in Angliam redux, desolatum factionibus Regnum suum reperiens, contra Ducem Austriæ mali authorem à quo captus & detentus fuerat, ad Cœlestinum Papam legatos mittit, qui talem ad eum orationem habuerunt, vt legitur apud Mathæum Parisiensem. *Pater Sancte*, salutat Excellentiam vestram
" Dominus noster Rex Anglorum Richardus & postulat sibi iustitiam exhiberi de
" Duce Austriæ, qui ipsum de peregrinatione sua tam laboriosa reuertentem cepit,
" & aliter quàm tantum Principem decuit, afflixit, Imperatori, ac si bos esset vel
" asinus, vendidit. Qui postmodum ambo regnum eius intolerabili redemptionis
" debito contriuerunt. Ipsi insuper à Christianæ fidei legibus non alieni in tali casu
" Regi detento grauiora exereuerunt iudicia, quàm ipse Saladinus faceret, si in manibus ipsius per simile infortunium incidisset: contra quem ipse. Rex à finibus
" terræ, relicto regno nuper adepto, relictâ patriâ, parentibus & amicis dimicaturus ascendit. Sciret forsitan Regis generositati simul & probitati, siue Maiestati
" nimitum deferre; cui illa gens Barbara & ceruicosa deferre nesciuit? Sed fortasse hoc fecerunt, vt tanti Regis captio pro laudabili victoria imputaretur, cum nunquam ipsum bello appetere præsumpsissent, si bellico suo exercitu vallatus fuisset. Nec sibi Regis deiectionem existiment imputari, sed Diuinæ potius dispensationi, ad cuius nutum rota etiam fortunæ hunc humiliat & hunc exaltat, hunc
" deiicit & hunc attollit. Mouet præterea non mediocriter Dominum nostrum
" Regem, quod sub pace & protectione vestra omnibus peregrinis vsque ad triennium concessa & in pœnam excommunicationis inflicta & firmata, ipsum à peregrinatione venientem & iterum redire disponentem ceperunt, atque sub custodia carcerali detradentes, ad grauissimam redemptionis summam coëgerunt. Iubeat ergo excellentia vestra, vt obsides Domini nostri Regis, qui adhuc pro parte
" redemptionis, quæ soluenda restat, detinentur in vinculis, liberos exire Dux ille
" permittat & pecuniam illam quam à Domino nostro excommunicatus recepit,
" ex integro restituat, nec non sibi suisque illatam iniuriam digna satisfactione
" emendet.

His auditis Papa Legatos ad Ducem Austriæ mittit, pôstque trinam admonitionem cui Dux parere recusauit, ipsum nominatim excommunicat, generatim vero illos omnes qui in Regem Regisque Comites manus iniecerant. At Henricus Imperator ad expiationem criminis Comitiis Generalibus Vormaciæ habitis, expeditionem Hierosolymitanam proposuit, seque primum inter Cruce-signatos conscribi voluit. Nec defuit tam sancto proposito Richardus Rex, qui si per bella Francica & Ciuilia licuisset, eiusdem expeditionis socium se præstitisset. In hanc rem Cœlestinus scripsit ad Hubertum Cantuariensem Archiepiscopum Legatum à se in Anglia constitutum: quem virum quanti fecerit indicat litteris ad Eboracensem Archiepiscopum directis *Communi fratrum nostrorum consilio decreuimus, vt venerabilis frater noster Hubertus Cantuariensis Archiepiscopus, de cuius meritis & virtute, sapientia pariter & doctrina Ecclesia congaudet Vniuersalis, ministerio Legationis accepto vices nostras ad honorem Ecclesiæ, totius Regni salutem & pacem per totum Regnum Angliæ, non obstante priuilegio vel exceptione, tibi aut Ecclesiæ tuæ frater Archiepiscope, vel alij facto libere exequatur.*

Ad Hubertum verò eiusque Suffraganeos idem Cœlestinus scripsit pro negotio Terræ sanctæ. *Hæc tibi frater Archiepiscope, oneris huius laborem duximus iniungendum, mandantes vt apud Charissimum in Christo filium nostrum Illustrem Anglorum Regem, qui Terram sanctam sub trium statuit treugis annorum, vt ad defensionem illius terræ milites bene instructos transmittat: assiduisque exhortationibus elabores Prouinciam circumiens Anglicanam, opportunis & importunis prædicationibus insistes, vt pro defensione Christianitatis assumpto Crucis signaculo terram visitent transmarinam.* Narrat deinde Mathæus Richardum Regem adeo huic operi institisse, vt etiam prædicatoris officium obierit, quo plures ad sumendam crucem excitaret.

De Remensis Ecclesia Canonicis. Hisce temporibus Canonici Ecclesiæ Remensis, qui hactenus iuxta institutum Ecclesiæ & priscorum temporum rationem, communem mensam habuerant, seu conuesci consueuerant, voluerunt more nouo & ad instar aliarum Ecclesiarum portiones suas sibi habere, priuatamque mensam & seorsim singuli à fratribus, atque ita Cœnobitica & vere Canonica vita relicta priuatam agere & solitariam. Nam olim Canonici omnes Communia Claustra, Communia hospitia, commu-

nemque mensam habebant etiam seculares, & Decanum seu Abbatem sibi præficiebant, vt circa huius seculi initia ostendimus exemplis S. Victoris, S. Germani Antissiodorensis & S. Marcelli: quæ Canonicorum Cœnobia Abbatiarum nomina præferebant, Decanum suum seu Præpositum, Abbatem appellabant. At inualescente luxu eorum plurimi à communi mensa recesserunt suamque singuli habuerunt. In hunc vsque vero diem Remensis Ecclesia veterem disciplinam obseruauerat, quam ne immutaret dissuadet hac Epistola Stephanus Tornacensis ad M. Radulfum de Serris Decanum Remensem virum eximium Cantuariensis Ecclesiæ olim alumnum, vt legitur apud Geruasium in Chronico. Sic igitur Stephanus ex Ep. 35.

Sustinete modicum quid insipientiæ meæ, Pater, & sacerdos magnus pusilli hominis commonitorium non contemnat. *Exiit* sermo inter plures, quod antiqua patrum vestigia sacris instituta Conciliis & à gloriosa hactenus Remensi Ecclesia diutius obseruata Quidam ex vobis *immutare* contendunt, laminamque auream religiosæ consuetudinis, quæ in fronte *Ecclesiæ* Metropoleos apposita lucet omnibus qui in Regno sunt, quadam singularitate studeant delere, deiicere, conculcare. Singulari quodam priuilegio *sedes Remensis* inter alias Galliarum Ecclesias eminebat perseuerans cum *Apostolis in* communione panis & oratione, & in sociali communione *sacramentalem* præferens maioribus erat spectaculum, minoribus documentum. Ex Reliquiis Regularium institutionum duo sibi loca detinuerant Cœnaculum Refectionis & Domum somni: in altero castigatam sequentes abstinentiam; *in altero* candidatam continentiam obseruantes. Procedentibus vnanimiter de Missa ad Missam, de spirituali refectione ad corporalem præmissa inuocatione Dominica & signo benedictionis super cibum extenso reficiebant Conuiuæ Domini minus ventrem, quàm mentem, sonante eis per ministerium Lectoris Diuino eloquio. Nunc admonendo præceptis, nunc prohibitionibus coërcendo: interdum adigendo minis & terroribus, nonnunquam blandiendo consolationibus & promissis. O felices Epulæ, quæ non crapulam prouocant, sed sobrietati deseruiunt: & postquam sumptæ fuerint, gratiarum actione clauduntur derelinquentes alimoniam corporalem & conuiuis suis spiritualem fructum seruantes. In his & aliis obseruantiis Regularibus incedebat Remensis Ecclesia, terribilis vt castrorum acies ordinata, amabilis suis, admirabilis alienis: si hæc immutari cœperint, quid dicet germana eius loco & ordine Germania, quæ inter alias Institutiones *Ecclesiasticas* refectionis adhuc & quietis fraternam communionem sic obseruat, vt modernam dissolutionem non admittat? Clamabit vel compatiens vel insultans, Quomodo obscuratum est aurum? mutatus est color optimus? Clamabunt & Gallicanæ Ecclesiæ dispensationis leuamen libentius admittentes, quàm austeritatis rigorem. *Ecce Remensis Ecclesia facta est quasi vna ex nobis, consortio suo verecundiam nostram operiens, authoritate sua negligentiam nostram defendens.* Vtterque Cantus iste Epitaphium potius quàm Epithalamium est dicendum. *Vsurpabant sibi hactenus nec immeritò Parisiensis Ciuitas Doctrinam, Remensis Ecclesia Disciplinam. Illa vtrumque* (forte vtcumque) *retinet quod incepit*; hæc, si declinare cœperit, periculo proxima est, & non longè à lapsu. Occurrite, *Pater*, expansis brachiis & apertis visceribus perniciosæ nouitati resistite, & virilem animum quem de vobis opinio prędicabat communis, erigite in certamen, ne iuuentuti singulariter, vt non dicam seculariter viuere volenti Decanus senescens obediat, ne quod absit alicuius gloriolæ fauore vel affectu Quispiam conculcet in terra famam vestram & gloriam vestram in puluerem deducat. *Scio mansuetudinem Domini mei Remensis Archiepiscopi tantam esse, vt cum charitate quæ omnia suffert, omnia sustinet, voluntati filiorum cito cedat, maximè cum Generalis Ecclesiæ Gallicanæ consuetudo singulares portiones Canonicis suis distribuendas concedat & approbet, & summi Pontificis authoritas non reclamet.* Sed verum scio tantam ipsius honestatem & prudentiã esse, quod antiquam Remensis Ecclesię dignitatem conseruabit in omnibus, & à concepto vt aiunt, inceptoque proposito desistet, si hoc ei cum aliquibus de sacro Collegio vestro persuadere volueritis, & ne deformem hanc nouitatis formam inducat, vel admonere viriliter, vel humiliter supplicare.

Paulo ante hęc quoque tempora tes accidit in Vniuersitate Parisiensi mirabilis

tam caritatem, vt sextarius frumenti Parisius sex solidis venierit, hordei, decem; mixtura, 13. aut 14. quæ summa tunc erat immodica. Regem autem Philippum pietate motum largiores eleemosynas de suo erogari præcepisse; atque ad idem faciendum Episcopos, Abbates & vniuersum populum per litteras commonuisse.

Hac occasione Fulco Presbyter Neulliacus inclarescere cœpit, dum è sacris suggestibus animorum ad Deum conuersionem suadet. Vnde factum vt multi fœneratores, quorum tunc erat ingens numerus, perceptas ex vsuris pecunias pauperibus Christianis restituerent. Erat autem ille Curio seu Parochus & Pastor Curiæ Neulliacæ Diœcesis Parisiensis, illiteratus & ignarus; quod probrum sibi frequenter ab omnibus suis obiectum vt amoueret, statuit eâ ætate quâ erat, frequentare scholas Magistrorum Theologiæ: & inter alios audiuit M. Petrum Cantorem tunc incredibilis famæ virum: sub cuius disciplina adeo profecit, vt post paulum egregius Concionator & Diuini Verbi præco euaserit, animasque innumeras velut alter Paulus è baratro peccatorum ad meliorem frugem pietatemque conuerterit. Huic viro tam repente facto in egregium concionatorem sese adiunxerunt alij plurimi, quidam ocius, nonnulli serius: quorum in numero insigniores isti habiti sunt, M. Petrus Cantor Fulconis Magister, M. Robertus de Curchon, vel Curthon. nonnulli Corceon, appellant, qui postea ad Cardinalatum ab Innocentio III. promotus est, & de quo dicetur amplius suo loco, M. Gualterus de Londonia, M. Stephanus de Langetona, postea Archiepiscopus Cantuariensis, M. Ioannes de Niuelle, M. Petrus de Ruscia vel de Ruseiaco vulgò de Roucy, M. Eustachius de Flay abbas, & alij plurimi Magistri Parisienses, qui anno præsertim 1198. magno hominum concursu publicè concionari, frequentari & pœnitentiam prædicare cœperunt. Fulconis Historia.

Hanc Historiam breuiter tangit Mathæus Parisiensis. *Istis diebus*, inquit, *surrexit in Francia quidam Prædicator egregius, per quem Dominus virtutes palam operari dignatus est, qui vsuram in Francia maximè conatus est extirpare, quæ vsura in Francia ab Italia transiens nimis pullulauerat & nobile Regnum Francorum iam maculauerat. Nomen Prædicatori Fulco fuit, qui in Angliam quendam Religiosum ad deponenda tempora commercij diebus Dominicis Abbatem de Flay destinauit, qui veniens illud Inconueniens multis in locis deleuit.*

Eandem historiam fusius refert Rogerius Houedensis scriptor Anglus, qui circa an. 1240. obiit: sic autem ille in Richardo I. ad an. 1198. *Eodem anno erat in Gallia quidam sacerdos nomine Fulco, quem magnificauit Dominus in conspectu Regum, deditque ei potestatem cæcos illuminare, claudos, mutos & alios diuersis languoribus oppressos curare, Dæmones effugare. Hic autem meretrices relicto impudicitiæ frano ad Dominum conuertit; vsurarios etiam ad cælestem thesaurum inuitans, quem nec ærugo, nec tinea demolitur, nec fures furantur, fecit omnem substantiam quam vsura & fænus deuorauerat, in vsus pauperum distribuere. Ipse quidem prædixit Regibus Franciæ & Angliæ, quod vnus illorum malâ morte in proximo interiret, nisi celerius ab hostilitate recessissent. Et quia in illo tempore messis quidem erat multa & pauci operarij, coniunxit ei Dominus viros sapientes, verba salutis æternæ prædicantes, M. Petrum & D. Robertum & D. Eustachium Abbatem de Flay & cæteros quosdam, qui missi per orbem terrarum prædicauerunt vbique Domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis. Prædictus autem Fulco quadam die accessit ad Richardum Regem Angliæ & ait illi. Dico tibi ô Rex ex parte Omnipotentis Dei, vt tres filias tuas, quas habes pessimas, citius marites, ne aliquid deterius tibi contingat. O digito compesce labella. Accusator erit qui verum dixit. Nemo sine vitiis nascitur, beatus qui minimis vrgetur. Et alibi. Nemo sine crimine viuit. Cui fertur Regem respondisse. Hypocrita mentitus es in caput tuum; quia filiam non habeo vllam. Ad quod Fulco respondens ait: Certè non mentior, quia vt dixi, tres habes filias pessimas, quarum vna est Superbia, altera Cupiditas, tertia Luxuria. Conuocatis igitur ad se Comitibus & Baronibus multis qui aderant, ait Rex. Audite vniuersi commonitionem huius hypocritæ qui dicit me habere tres filias pessimas, videlicet Superbiam, cupiditatem & luxuriam, & præcipit vt eas maritem. Do igitur superbiam meam superbis Templariis: & Cupiditatem meam Monachis de Ordine Cisterciensi, & Luxuriam meam Prælatis Ecclesiarum. O nimis indignum miseris inferre cachinnum!*

Itaque prædictus Fulco relicto Rege abiit prædicans verbum Dei de Ciuitate in

Cumque prædicando verbum Dei Ciuitatem Lexouiensem esset
„ in Ciuitatem. Clericis Ciuitatis illius, quorum vitam immundam vir ille plenus spi-
„ ingressus, operibus bonis reprehenderat, iniecerunt manus in illum & vinculis
„ ritu S. & in carcerem miserunt. Sed neque vincula neque carceres eum
„ constrictum potuerunt: & sic permissus abire venit Cadomum prædicans præce-
„ tenere Domini, & in conspectu plebis multa signa faciebat. Custodes autem Ca-
„ prum existimantes quod placeret Regi, iniecerunt manus in eum & vinctum mi-
„ stelli in carcerem. At ruptis carcere & vinculis exiuit illæsus & ibat gaudens,
„ serunt dignus habitus est contumeliam pati pro Christi nomine, & exiens è
„ quoniam excussit puluerem pedum suorum in testimonium super illos.
„ Castello

Omnium autem fusissimè & clarissimè eandem historiam exponit Iacobus de Vitriaco, qui circa initia Regni Philippi Augusti Lutetiæ litteris operam dabat, quiqueex Presbytero Argentoliensi factus est primum Acconensis, deinde Tusculanus Episcopus, demum Cardinalis an. 1230. ac proinde illos omnes prædicatores nouit aut nosse potuit. Igitur ille in sua Historia Occidentali cap. 6. sic habet.

In diebus illis suscitauit Deus Cæli spiritum cuiusdam sacerdotis ruralis, simplicis valde & illiterati de Episcopatu Parisiensi, nomine Fulconis...... Erubescens autem quod
„ Idiota esset & illiteratus & diuinas scripturas ignoraret, profectus est Parisius ut
„ in scholis Theologorum aliquas authoritates & moralia documenta in tabulis
„ suis, quas secum portauerat, scribendo colligeret, velut lapides limpidissimos ad
prosternendum Goliam. Et cap. 8 de M. Petro Cantore verba faciens, qui Fulconis in Theologia Magister fuerat, sic habet. *Quasi cælestis tuba & Domini Citha-*
„ *rista erat tunc temporis M. Petrus venerabilis Cantor Parisiensis*, vir potens opere &
„ sermon...... de cuius fonte limpidissimo prædictus Fulco sacerdos potare de side-
„ rans, cum tabulis & stylo seu graphio scholas eius humiliter est ingressus, quæ-
„ dam verba moralia & vulgaria, quæ secundum capacitatem ingenij recipere &
„ colligere ex ore Magistri sui potuit, frequenter ruminando & firmiter me-
„ moriæ commendando. Diebus autem festiuis ad Ecclesiam suam rediens,
„ quod per totam septimanam studiosè collegerat, ouibus suis diligenter distribue-
„ bar. Primò siquidem à vicinis sacerdotibus vocatus & inuitatus cum timore &
„ verecundia simplicibus laïcis simpliciter & vulgariter ea quæ audierat, prædica-
„ re cœpit tanquam Pastor vellicans sycomoros. Venerabilis autem & prudens Ma-
„ gister eius zelum & feruorem Discipuli sui pauperis & illiterati sacerdotis atten-
„ dens, & fidem illius & deuotionem charitatis visceribus amplectens, ipsum in præ-
„ sentia sua *coram multis & Litteratis Scholaribus Parisius in Ecclesia S. Seuerini compulit*
„ *prædicare*. Dominus autem Nouo Prædicatori tantam dedit gratiam & verita-
„ tem, quod Magister eius & alij qui audierant, admirantes Spiritum S. in ipso & per
„ ipsum loqui testarentur. Et exinde alij tam Doctores quàm Discipuli ad eius ru-
„ dem & simplicem prædicationem concurrebant. Alter ad alterum inuitabat &
„ cortina cortinam trahebat dicentes, *Venite & audite Fulconem Presbyterum tanquam*
„ *alterum Paulum*..

Cum igitur quadam die in ampla platea Parisiensis Ciuitatis quæ vulgariter *Champel* appellatur, congregata coram ipso tam Cleri quàm populi multitudine
„ copiosâ Diuinæ prædicationis sementem in agro Domini spargeret, aperuit os
„ suum & Dominus adimpleuit illud, sicut scriptum est, *Anima quæ impinguat im-*
„ *pinguabitur*, & qui inebriat, inebriabitur, aperuit ei Dominus sensum, vt intellige-
„ ret scripturas, & verbis eius tantam addidit gratiam, vt multi puncti & compuncti
„ exutis vestibus & pedibus discalceatis virgas seu corrigias in manibus portantes,
„ ad pedes eius prosternerentur, peccata sua coram omnibus confitentes, & eius
„ voluntati & mandato se & sua penitus exponentes. Ille autem Domino gratias
„ agens, qui potens est de lapidibus suscitare filios Abrahæ, omnes in osculo pacis
„ recipiens, militibus, vt neminem concuterent, sed contenti essent stipendiis suis,
„ fœneratoribus & raptoribus, vt pro posse suo omnia restituerent, iniungebat.
„ Publicæ etiam Meretrices capillos scindentes consuetam turpitudinem abnega-
„ bant...... Fulco autem gratiam Dei non accipiens in vacuum, sed talentum sibi
„ commissum diligenter & studiosè multiplicare festinans, famem patiebatur vt
„ canis & circuibat Ciuitatem. Quinimo per totum Franciæ Regnum & per ma-

gnam Imperij partem in impetu spiritus sui discurrens, in spiritu vehementi na- "
ues Tharsis conterebat.... Confluebant autem & concurrebant à remotis re- "
gionibus vt audirent ipsum & cernerent quæ per ipsum Dominus operabatur "
mirabilia. In grabatis ægrotantium ferebatur multitudo, & ponebantur in viis & "
plateis per quas erat ipse transiturus. "

Deniq; postquam enumerauit plurima eius facta & miracula, subiungit, *Tantam* "
autem Dominus verbis eius contulerat authoritatem & gratiam, quod *Magistri Pa-* "
risiens. & scholares versa vice tabulas & schedulas ad eius prædicationẽ deferẽtes "
verba ex eius ore colligentes scribebant: quæ tamen ita non sapiebant in alterius "
ore, nec tantum fructificabant ab aliis prædicata. In omnẽ autem Christianorum "
terram exiuit sonus prædicationis ipsius, & fama sanctitatis eius diuulgabatur vbi- "
que. Sed & Discipuli eius quos ad prædicandum mittebat, velut Apostoli Chri- "
sti cum summo honore & reuerentia recipiebantur ab omnibus. Quidam autem "
ex eis M. Petrus de Ruscia dictus maculam posuit in gloria sua. Ipse enim qui "
perfectionis iter arripuerat & paupertatem prædicabat, occasione prædicationis "
suffarcinatus est diuitiis & reditibus, & factus est Ecclesiæ Carnotensis Canoni- "
cus & Cancellarius: & qui ex fumo lucem producere debuerat, ex luce fumum "
produxit. et ob hoc non solum Doctrinam suam contemptibilem reddidit, sed & "
aliis prædicti Fulconis Discipulis multum derogatum est in hoc facto. Vir au- "
tem sanctus cum multas animas diebus singulis Domino lucraretur, tandem Cru- "
cis signo humeris suis affixo cœpit exemplo & verbo Principes & Milites cuius- "
cunque conditionis homines ad Terræ sanctæ succursum inuitare, adhortari & "
admonere. Sed & ipse ex fidelium Eleemosynis maximam cœpit congregare pe- "
cuniam, quam Pauperibus Cruce-signatis tam militibus quàm alijs proposuerat "
erogare. Licet autem causâ cupiditatis vel aliqua sinistra intẽtione Collectas istas "
non faceret, occulto Dei iudicio ex tunc eius authoritas & prædicatio cœpit val- "
de diminui apud homines, & crescente pecunia timor & reuerentia decrescebat. "
Ipse autem non multo tempore post acuta febre correptus in villa quæ dicitur "
Neully viam vniuersæ Carnis ingressus est, & ibidem in Ecclesia Parochiali, cui "
præfuit, sepultus est. "

Verum de Fulcone & aliis Diuini verbi præconibus infra recurret adhuc mul-
tiplex dicendi locus. Vitriacus prædictis quos enumerauimus, adiungit Abbatem
de Personis (forte de Persenia) Cisterciensis Ordinis, virum litteratissimum; M.
Albericum de Lauduno Archidiaconum Parisiens. qui postea factus est Archie-
pisc. Remensis, M. Ioannem de Lirot & socium eius M. Ioannem de Niuella. Me-
morabile quoque est, quod notat Otho de S. Blasio in appendice ad Othonem Fri-
sing. c. 47. scilicet Fulconem illum ad prædicationis officium assumpsisse M.
Petrum Cantorem virum apprimè eruditum, eique gratiam curationum à Domi-
no impetrasse, reliquos Magistros vt compendiosas & dulces & vtiles in timore
Domini Discipulis facerent lectiones, adhortando. Et hinc manifestum est con-
tra quàm multi scribunt, Fulconem non an. 1198. sed hoc anno prædicationibus
suis innotescere cœpisse. Siquidem M. Petrus Cantor aliquandiu cum eo concio-
natus, vt exemplum aliis daret conuersionis ad Deum & abrenunciationis secu-
lo sinceré factæ, hoc anno aut certè initio sequentis habitum sumpsit Monasti-
cum apud Pontenellam, seu vt alij scribunt, apud Longum-pontem Ordinis Ci-
sterciensis, & paulo post obiit, vt infra dicetur.

Anno 1196. mense Februario tanta aquarum exundatio contigit, vt fluuij præ- 1196.
ter solitum alueos suos egressi plurima detrimenta plurimis intulerint: tanta vero
præsertim Lutetiæ, vt Philippus Rex ad San-Genouefianam arcem, Mauricius ad "
S. Victoris Cœnobium confugere coacti sint, qua de re sic breuiter Mathæus. Se- "
quana eodem anno metas solitas transgressa adeo Parisienses exterruit, vt Rex "
palatium relinquens cum filio Ludouico apud S. Genouefam hospitaretur, & "
Episcop. Mauricius apud S. Victorem. & post eum Thomas Vvalsinghamus. A- "
quarum inundatio subita, vehemens & fluctibus procellosis inuoluens omnia circa "
Sequanæ adiacentia tam lignea quam lapidea Philippum Regem Francorum, "
Mauricium Parisiensem Episcopum commorantes Parisius non parum exterruit. "
Vnde Rex relinquens Palatium cum domestica familia pernoctare decreuit apud S. Ge- "
nouefam. Episcopus verò, vt sibi prouideret & suis, apud S. Victorem quieuit. "

Narrat quoque Robertus Antissiodorensis per idem tempus vehementem famem Gallias attriuisse, quæ per quatuor annos continuos ita populos multiplici calamitate confecit, vt multi multis qui antea copiis floruerant, publicè mendicarent: nec modò quarumlibet frugum, sed & vini & olei & salis, rerumque omnium quibus humana fragilitas indiget, grandis indigentia perurgebat. Hæc ille. Nec minus tamen Philippus & Richardus Reges odio implacabili & bello exitiali se inuicem insectabantur.

Eodem quoque anno Philippus spretis minis Cœlestini Pontificis & fulminibus vxorem duxit Mariam filiam Ducis Morauiæ & Bohemiæ, Marchionisque Istriæ. Quæ nuptiæ magna Regno Gallicano mala etiam intulerunt.

Mors Mauricij Episc. Parisiensis. Eodem anno 3. idus Septembris obit summo omnium bonorum luctu Mauricius de Soliaco Episcopus Parisiensis, sepeliturque in medio Chori Abbatiæ San-Victorinæ. De eo dicitur, quod cum lethali morbo se correptum vidit, petito Viatico Panem non consecratum, qui loco Dominici corporis insciente & non satis rationis tum compoti porrigebatur, optimè agnouerit & respuerit, Corpus vero Christi sibi allatum adorauerit. Quæ tamen historia de alio ab aliis refertur. At de Mauricio Cæsarius Heisterbacens. l. 9. cap. 43.

» M. Mauricius Parisiensis Episcopus ante mortem suam tam grauiter infirmatus » est, vt materia rapta in cerebrum, sensum ei substraxerit: in tali defectu positus » cum Corpus Domini cum instantia postulasset, & hi qui circa eum erant pro- » pter sensus inopiam illud ei dare non auderent, procurauerunt eum sacerdote vt » hostiam non benedictam apportaret. Qui cum venisset cum multa reuerentia, » qualiter decebat, Episcopum communicare, mox vt limen domus sacerdos atti- » git, Episcopus clara voce clamauit *Tolle Tolle, non est Dominus meus.* Reuelauerat » Deus auriculam eius, vt intelligeret quid circa se ageretur. Stupente sacerdote » nec non aliis qui aderant, reuersus est verum Christi corpus deferens, *Quod cum* » *verbis Catholicis valde atque compunctus adorans, deuotè suscepit: cum quo & sensum ad* » *Dei gloriam subtractum perfectè recepit, sicque in bona Confessione plenus fide & charita-* » *te migrauit ad Dominum.* In eandem rem Poëta quidam contemporaneus hos versus edidit, quos Nicolaus Camuzatus Trecensis Canonicus ex M.S. codice luce donauit.

Migrat Parisij Pater ad Patriam Paradisi
Mauricius, Mundo Martha, Maria Deo.
Hic obit à quinta ieiunus luce viator,
Esurit in vera carne videre Deum.
Offertur panis, quem clausis sensibus intra
Spiritus inspirat Corporis esse cibum.
Verbo, mente, manu Calicem Panemque repellit.
Et sic cœlesti corripit ore dolum.
Illusere mihi. Velut hospes postulo passum:
Passum sub verâ postulo carne Deum.
Rem stupet Auditor. Offert venerabilis Abbas
Quod petit, occurrit mente manuque Pater.
Sentit adesse Deum, feruescit in oscula, sanctum
Vas tenet, & verum Corpus adorat ita.
Ecce salus mundi, verbum Patris, hostia sacra,
Viua Caro, Deitas integra, verus homo.
Te Deus esurio, quod non sinis exteriorem
Te Deus interior sumere possit homo.
Transeat ad dextram Patris Christi Caro, cum quo
Disponit Patris Regna Redemptor homo.
Sic spes hic meruit rem præsentire, fidesque
Scire, videre Deum glorificandus homo.
Sic amor exarsit, sic spes præsensit, vt vna
Crederet & sciret credita certa fides.

Nihil tamen ea de re nec Rigordus nec Robertus Antissiodorensis propinquiores illius temporis. Rigordus hoc tantum de eius obitu scribit, quod cum hisce

temporibus de resurrectione mortuorum dubitaretur, schedulam pectori suo imponi voluerit continentem hæc verba, *credo quod Redemptor meus viuit.* Sic ergo habet. *Eodem anno 3. idus Septemb. Mauricius veneranda memoria Parisiorum Episcopus, Pater Pauperum & Orphanorum feliciter migrauit ad Dominum. Hic inter innumera bona quæ fecit, 4. Abbatias fundauit & propriis sumptibus deuotissimè dotauit, videlicet Herivallem, Hermerias, Hederam, Giff & alia plura quæ longum esset hic ponere. In fine tandem quidquid in re mãcipi habuit, pauperibus erogauit. Et quia resurrectionem corporum de qua multos peritos suo tempore hæsitantes audierat, firmissimè credebat, cupiens illos ab incredulitate sua etiam moriens reuocare, rotulum scribi mandauit huiusmodi scriptum continentem.* Credo quod Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & in carne mea videbo Deum saluatorem meum, quem visurus sum Ego ipse & non alius, & oculi mei conspecturi sunt; reposita est hæc spes mea in sinu meo. *Hunc rotulum in extremis agens super suum pectus extensum à fidelibus suis & familiaribus poni præcepit, vt omnes viri litterati ad eius sepulturam in die obitus sui conuenientes & hanc sanctam scripturam legentes, firmissimè communem omnium Corporum Resurrectionem crederent & deinceps nullatenus dubitarent.* Vincentius in speculo eadem verba refert, & Antoninus tit. 17. c. 9.

Mauricio successit Odo de Soliaco vir nobilissimus, Theobaldi Magni Campaniæ Comitis nepos, Archembaldi vero 1. Dynastæ Soliaci ad Ligerim & Mathildis de Baugeney filius. stemmate materno ex augusta Gente Regia Francorum & Comitum Viromanduensium progenitæ; Henrici de Soliaco Bituricensis Archiepiscopi frater, & idem in eadem Ecclesia Cantor. Petri Blesensis amicissimus fuit: & ab eo discimus quis & qualis vir Odo fuerit in dignitatibus, quas gessit atque etiam in scholis in quibus versatus fuit. Sic enim ille de eo Ep. 126. ad R. Glocestriæ Abbatem, à quo rogatus fuerat per scribere, qui vir esset Odo Socensis. *De Odone Soliacensi Episcopo Paris.*

Quæritis, inquit, *vtrum nouum* hunc Parisiensem Episcopum nouerim, & quid de vita & moribus eius sentiam, & quid de ipsius electione audiuerim, vobis scripto petitis aperiri. Curiosi hominis est ita inquirere. Sed scio quod vestri Domini Henrici Beatæ memoriæ nuper Vvigorniensis Episcopi amor & deuotio inter vos inquirere compellunt. Scitis enim quàm placidè, quàm deuotè totus spiritus eius requiescebat super Odonẽ Cantorem Bituricensis Ecclesiæ, eratque in votis & delicijs eius ipsum cum fratre suo Bituricensi Archiep. quoties se offerebat opportunitas, multiplici præconio recensere. De vita ipsius quod noui: de ipsius autem electione referam quod audiui. Mauricio piæ recordationis exempto de corpore mortis huius, Parisiense Capitulum de alterius substitutione tractabat. Erant quidam filij & hæredes Simonis Magi, qui licet Religionis Professores, multorumque inueterati dierum, cum pecuniis tamen quas congregauerant, propter hoc à diebus antiquis se ad nundinas illius electionis accinxerant, & per quosdam Giezi successores titulum de contrahenda emptione frequentius iterabant. Porro in tam electa Congregatione prudentum versutia mercalis elusa est, & illis qui sola licitatione obtinere sperabãt, & tanquam stipitibus veternosis sterilibusque reiectis ducti odore Odonis quasi agri pleni cui benedixit Dominus, eum sibi communi assensu Pontificem rapuerunt in exultatione vniuersæ terræ. Conglorior eius gloriæ, si qua tamen gloria eius intelligi potest, quem ad Cathedram traxit inuitum publicus fauor communisque deuotio. Electus quippe est votis omnium, sed non suis, & commendabili quadam intrusione adeptus est dignitatem, quæ tanto eum sequebatur instantius, quanto eam humilius fugiebat.

Obiter notandum antequam quæ consequuntur, referamus, Petrum Blesensem hanc scripsisse Epistolam paulo post Odonis promotionem: quo etiam anno obiit Henricus wigorniensis Episcopus Odonis & Henrici Bituricensis amicissimus: cui successit M. Ioannes de Constantiis Decanus Rothomagensis Vualteri Archiepiscopi nepos. Ioanni vero in Decanatu eiusdem Ecclesiæ successit M. Rogerius cognomento Normanus, qui contra Thomæ Cantuariensis beatitudinem aliquandiu in scholis Parisiensibus cum M. Petro Cantore decertauit. Sed ad Odonem reuertamur, cuius pueritiam & studia, describit in sequentibus idem Blesensis

« Circa primitias studiorum eius & cirocinia militiæ scholaris adhuc infirma &
« rudia, noui eum & deuotè dilexi *Parisius*, vbi magis spirituali vnctione quàm
« eruditione Magistrali puer litteras rapiebat. Nam inter exercitia Liberalium fa-
« cultatum Doctrina cœlestis meliora in Charismata inflabat. Propterea super senes
« intelligens pueritiæ dies antiquabat, moribus præueniebat meritis, & quod deerat
« ætati, virtutibus compensabat. Sæpe retulit mihi secretius Petrus Quidam de
« Verno pædagogus eius, Discipulus autem familiaris meus, quàm solicitè quàm
« deuotè, occultè tamen & rapcim se in operibus pietatis adhuc puerulus exer-
« cebat. Eleemosynas verò frequenter condiebat lachrymis & pietatis adipe. Ho-
« locausta misericordiæ impinquabat, pueritiam salutauerat: cumque iam in eius fa-
« cie pubescentis adolescentiæ lanugo vernaret, sedem Apostol. visitauit, eo scilicet
« tempore quo Gregoriuss VIII. successit Vrbano. eram tunc in Curia, & vidi nec
« inuidi quod honor ei à summo Pontifice Patribusque conscriptis exhibitus non
« multum inferior Episcoporum reuerentia videbatur. Sanè Spiritus S. bonarum
« mentium institutor virtutum plantaria in eo multiplicabat vsque in virum perfe-
« ctum. Videns autem quæ à Deo donata sunt ei, cœpit supererogare collatis. Cum-
« que vas suum in sanctificatione & honore ab infancia possedisset, insolentiam ta-
« men carnis & extraordinarios eius motus quadam præeminentiæ authoritate co-
« hibens, ipsam vigiliis, ieiuniis, disciplinis ancillari cogebat. Sciebat enim conti-
« nentiam optimam esse balsami speciem, quæ carnem à corruptione conseruaret.
« Alii currentes ad deripiendum prædam huius seculi quæstum reputant pietatem:
« iste vero vberem reditum quem in Anglia possidebat, prudenti consideratione
« dispersit, dedit pauperibus, cresque *scholares*, indignos quidem, sed industrios
« & honestos propria exinanitione ditauit. Cæterum fide.ussor Pauperum Deus
« aliud ei beneficium tempestiuum non sine magna fœnoris accessione redhibuit:
« & quia super pauca fidelis fuerat, eum supra multa constituit. Qui ergo sicut li-
« gnum quod ad humorem mittit radices in Ecclesia Bituricensi fructificari cœpe-
« rat, nunc Parisius a Domino transplantatur, vt fructum plus afferat, vt lucerna
« super candelabrum posita gloriosius cunctis irradiet, cuius lumen sub humilitatis
« modio solicitus à communis famæ palpebris abscondebat. In Episcopum denique
« consecratus nomen suum sicut publicè dicitur, operibus interpretari non cessat,
« fidelisque sequester inter Deum & homines vota Populi offert, & populo gra-
« tiam Dei refert vigilantia iugi reducens in viam Iustitiæ, quos inde versutus Im-
« postor abduxerat. Bituricensis Archiepiscopi frater est, atque de Illustrissimis
« principibus originem trahens, hinc Regis Angliæ consanguineus, inde Franco-
« rum Regum linea generis propinquiore contingit. Suæ tamen fastigium parente-
« læ nobiliore quadam animi generositate fastidit, & ex ipsius contemptu, iudi-
« cio eorum qui rectius sapiunt, sui generis eminentiæ plurimum superaddit.
Vale.

Ex his patet, quàm non satis ad rei veritatem scribat Rigordus in lib. de gestis Philippi Odonem longè à Mauricio moribus, & vita discrepasse. Quibus addere possumus ex vetere Chronico M.S. quod tribuitur Roberto Antissiodorensi, Episcopum fuisse æmulatorem virtutis & vitiorum insectatorem: quippe inter bona quibus emicuit id præcipuum habuit, vt in beneficiis conferendis non ad genus præcesse sed ad mores scientiamque respiceret. Et in vetere Martyrologio dicitur *benefactor singularis Ecclesiæ*. A Stephano Tornacensi Ep. 225. celebratur à nobilitate generis, honestate, authoritate dignitatis & prudentia.

Quanta porro inter ipsum & Petrum Blesensem necessitudo intercesserit, ex ipsomet Petro discimus, qui ad eum scribens Ep 127. petit amicitiam à puero contractam confirmari, *Vt illa dilectio*, inquit, *quam tenerior ætas primitiauit, à suæ originis integritate non claudicet*. Significat vero se nihil habere antiquius in votis, quàm eum videre Episcopali dignitate decoratum: at hoc impediri per distantiam locorum: tunc enim Blesensis erat in Anglia quo primum ab Henrico II. munificentissimo Principe fuerat euocatus, illique fuit ab Epistolis: deinde ab Eleonora regina & Richardo Rege fuit retentus. Verum Anglicani soli dissidiorumque pertæsus, & amore Patriæ correptus petit ab Odone Ep. 160. reuocari in Galliam, vt si non viuere, saltem sepeliri possit in natali solo. Iam enim in Anglia 26. annis commoratus fuerat, multas passus simultates & tribulationes, queriturque

quod præsules Galliarum obduruissent, nec vllatenus sui meminissent: postremo sic Odonem alloquitur. *Auferat innata vobis liberalitas ignominiam peregrinationis & exilii mei, vt me prorsus vindicetis in vestrum, totumque vestra milites honori & obsequio, si quid sum, si quid valeo, si quid scio, si quid habeo, si quid possum. Quidquid mihi feceritis, quoddam breue precarium erit, vestrumque beneficium cum multa gratiarum actione Dei & hominum tempestiuè redibit. Cui non licet in patria viuere, saltem liceret sepeliri; & vt in versu Lucani claudatur Epistola; Liceat tumulo scripsisse Catonis Martia. Sic liceat mihi scribere Petrus Odonis.*

Anno 1197. obiit vir singularis doctrinæ & eminentis pietatis M. Petrus Cantor Ecclesiæ Parisiensis, Theologiæ Doctor celeberrimus, ante aliquot annos Tornacensis Episcopus electus; sed quia in eius electione aliquid acciderat minus conforme sacris Canonibus, vt dicebatur, Episcopatum non obtinuit. Huius viri singulare elogium sic breuiter contexit Robertus Antissiodorensis in Chronico ad an. 1197. *Eodem anno*, inquit, *Petrus* Cantor Parisiensis, Doctor eximius, & tam vitâ conspicuus quàm doctrinâ, vir Iustitiæ ac pietatis amator, quique plurimis profuerat tam conditionis verbo, quàm virtutis exemplo, apud Cœnobium quod dicitur *Longus-pons in multa deuotione & sanctâ confessione migrat è corpore.* 1197.

Nempe ille vale dicto Scholis & mundo se contulerat paulo ante ad Cistercienses, primoque Nouiciatus anno obiit, vt docet Cæsarius Heisterbacx. lib. 12. c. 48 sic aiens. M. *Petrus Cantor Parisiensis verbo, voto, & exemplo plura ædificauerat.* Hic in Pontenella Domo Ordinis nostri factus est Nouicius, & infra annum probationis defunctus est, & in Capitulo sepultus, cumque postea necessitate ædificatum corpus eius esset transferendum, aperto sepulchro tam magnus & tam suauissimus ex illo odor efferbuit, vt nares omnium illius fragrantia reficerentur. *Odor ille signum erat eximiæ illius Doctrinæ, cuius mercedem receperat in corde.*

Albericus in Chronico eundem vocat *Doctorem Theologum, religione & honestis moribus famosum & clarum.*

Iacobus vero de Vitriaco in Occidentalis Historiæ c. 1. postquam enumerauit vitia populi, Magnatum, Episcoporum, Scholarium & Magistrorum Parisiensium sic concludit. *Paucos inter eos Dominus sibi reliquerat viros honestos & timoratos, qui in via peccatorũ non steterunt, & in cathedra pestilentiæ cum aliis non sederunt.* Quorũ vnus velut Lilium inter spinas & rosa inter vrticas, quasi Angelus Pergami vbi est sedes sathanæ, quasi thus redolens in diebus æstus, quasi vas auri solidum, ornatum omni lapide pretioso, quasi oliua pullulans & cypressus in altitudinem se tollens, quasi cœlestis tuba & Domini Cytharista erat tunc temporis M. Petrus Venerabilis Cantor Parisiensis, vir potens in opere & sermone, aurum suum & argentum similiter conflans & verbis suis stateram faciens, morum honestate pondus & grauitatem conferens doctrinæ suæ. Cupit enim facere & docere, velut lucerna ardens & lucens & Ciuitas supra montem posita & candelabrum aureum in domo Domini: de cuius fonte limpidissimo prædictus Fulco (de Nulliaco) potare desiderans, cum tabulis & stylo seu graphio scholas eius humiliter est ingressus.

De eodem insigni viro multa scribit prælatè Cæsarius, & inter cætera exemplum refert memorabile conuersionis cuiusdam ciuis Parisiensis opulentissimi, & fœneratoris pecuniosissimi, quem Petrus ad publicam pœnitentiam adegit. Sic ergo de illo l. 2. c. 34 *Temporibus Philippi Regis Francorũ qui hodie regnat, erat in Ciuitate* Parisiensi vsurarius quidam ditissimus, Theobaldus nomine. Hic cum haberet possessiones plurimas, infinitas pecunias ex vsuris congregatas, diuinitus compunctus ad M. Mauricium eiusdem Ciuitatis Episcopum venit eiusque consilio se commisit. Ille verò cum in ædificatione Ecclesiæ B. Dei genitricis Mariæ nimis ferueret, consuluit ei quatenus pecunias suas ad structuram inchoati operis contraheret, qui huiusmodi consilio aliquantulum sibi suspecto adiit M. Petrum Cantorem verba Episcopi ei insinuans. Cui ille respondit. Non dedit tibi bonum consilium hac vice: sed vade & fac clamari per ciuitatem sub voce præconis, quia paratus es restituere omnibus à quibus aliquid supra sortem accepisti; factumque est ita. Deinde rediens ad magistrum, ait, Omnibus ad me venientibus teste conscientia omnia restitui ablata, & adhuc supersunt plurima. *Tunc ille modò*, inquit, *eleemosynam*

Pergit idem author. *Retulit* mihi Daniel Abbas Schonauiæ
poteris dare securè. quod ad consilium eiusdem Cantoris per plateas Ciuitatis nudus in suis femora-
libus incesserit seruo cum virga se impellente ac dicente. *Ecce iste est ille, quem pro*
suis pecuniis Principatus honorabat, qui filios nobilium obsides tenebat.

Licet autem suo tempore cæteris Theologiæ Doctoribus longè præminuerit,
in nonnullis tamen dogmatis errasse vulgò perhibetur: quale est istud in myste-
rio Eucharistiæ. Existimabat enim corpus Christi non esse verè & integrè in sa-
cramento post prolata verba consecratoria panis, antequam vinum fuisset conse-
cratum: nec panem sine vino, nec vinum sine pane consecrari posse ad comple-
mentum sacramenti. Hanc quæstionem tangit Iacobus de Vitriaco in Histor.
„ Occidental. c. 38. *Verum*; inquit, *panis primò transsubstantiari valeat sine vino, cum*
„ *dicitur Hoc est Corpus meum*; & postea cum dicitur, *Hic est Calix sanguinis mei*, &
„ cum vinum transsubstantietur in sanguinem, non modica est dubitatio. Dicunt
„ Quidam ex Magistris nostris, quod nec panis sine vino, nec vinum sine pane
„ consecrari potest. Oportet enim quod in talibus institutio Domini obseruetur. Non
„ igitur secundum hoc fit transsubstãtiatio successiuè, sed tamen totũ est dictum, to-
„ tum est factũ. Secundũ si moriatur sacerdos postquam hæc verba protulerit *Hoc est*
„ *Corpus meum*, irritum est sacramentum. Vel si forte puram aquam tantum ponat in
„ calice, remanebit purus panis in fine mensæ, licet supra panem hæc verba dixe-
„ rit cum intentione conficiendi *Hoc est Corpus meum*. Præterea si ante perceptione
„ reperiat in Calice puram aquam, apposito postea vino debet iterum super panem
„ verba consecrationis iterare & incipere velut ab initio. Hæc autem opinio vi-
„ detur esse contra id quod dicitur in Toletano Concilio, scilicet, si celebrante sa-
„ cerdote causa ægritudinis oporteat ipsum desistere, alius pro complemento sacri-
„ ficij priori succedat..... Huic opinioni magis inclinatur animus meus.

Eandem quæstionem agitat Cæsarius Heisterback. l. 9. c. 27. vbi sic Apollonius
inducitur interrogans. *Quid si in Calice post benedictionem panis, vinum per negligen-*
tiam non esset in Calice? Et Cæsarius respondet. *Ex consuetudine Ordinis nostri co-*
” *gimur credere ibi esse Corpus Christi*, quia benedictionem panis non repetimus,
” sed Calicis tantum. Simile sentio, si sacerdos post prolationem verborum illo-
” rum, *Hoc est enim Corpus meum*, subsisteret, neque Calicis benedictionem perfi-
” cere posset. M. Petrus Cantor & sequaces eius hoc non concedunt, dicen-
” tes non posse fieri Transsubstantiationem panis in corpus Christi, donec prolata
” sint hæc verba *Hic est sanguis meus*. Quibus multi Doctorum contradicere viden-
” tur in suis scriptis. Similiter & verba Euangelica. Prius Dominus panem benedi-
” xit, porrigens illum Discipulis ad manducandum, iam non panem, sed Corpus
” suum. Postea-quàm cœnatum est, aliquo interuallo interiecto benedixit calicem.
” Quis dicere audeat ibi non fuisse Corpus Christi, nisi Calice prius consecrato? nul-
” lus omnino. A. Estne in tali casu sanguis Christi? C. Etiam, non in Calice, sed in
” Corpore. Non enim Corpus Christi est sine sanguine. Nec tamen inest per con-
” uersionem, quia ante prolationem horum verborum, scilicet *Hic est sanguis meus*,
” vinum non est conuersum in sanguinem. A. Da mihi exemplum quod sub specie
” panis sit Corpus Christi antequam Calix benedicatur. C. Superius c. 2. habes
” exemplum in visione Godeschalci, qui mox prolatis his verbis, *Hoc est Corpus meum*
” vidit Christum in forma humana.

Hoc anno tandem coaluit pristina amicitia inter Richardum Regem & walterũ
de Constanciis Rothomagensem Archiepiscopum post dissensionem vnius anni
& amplius tanto fœdiorem, inquit Neubrigensis, quanto maiori prius videbantur
amicitia cohærere. walterus enim Richardo & ante Regnum & in Regno deuo-
tus semper & fidelis extiterat, eiusque sibi animum multis & præclaris obsequiis
obligarat. Eum ad bellum Hierosolymitanum proficiscentem in Siciliam vsque
comitatus fuerat: vnde ab eo in Angliam remissus ad reprimendos Cancellarij mo-
res: quo expulso vt ante dictum est, ipse voto & decreto generali susceptam Regni
curam laudabili moderamine gessit. Pro captiuo verò Richardo obsidem se vltro
præstitit Henrico Imperatori & de propria etiam pecunia satisfecit. At propter
bellum Francicum Richardo Andeliacum, quod ad Ecclesiam Rothomagensem
pertinebat, occupare coacto, vt vrbem fortissimo propugnaculo contra Francos
muniret, ita indoluit Vvalterus, vt Normaniam interdicto subiecerit. Itaque teste
Mathæo,

Mathæo, iacuerunt defunctorum corpora insepulta per plateas ciuitatum & vicos quæ viuentibus fœtorem non minimum ineusserunt. Rem quoque ad Romanum Pontificem Cœlestinum detulit & ad eum profectus est. Richardus pro se Vvillhelmum Eliensem Episcopum Cancellarium suum in gratiam receptum & Episcopos Dunelmensem & Lexouiensem misit. Partibus autem auditis & re maturè perpensâ consuluit Pontifex Archiepiscopo vt cum Rege paciseeretur, Andeliacumque oppidum cum alio commutaret: quandoquidem ad Regni solummodo tuitionem id se fecisse Rex contestabatur. Post itaque regressum in Patriam Rex pro Andeliaco Depam Archiepiscopo & Ecclesiæ Rothomagensi contradidit in perpetuum possidendam. Quam in rem extat instrumentum ad calcem Historicorum Normaniæ ex veteribus Archiui Capitularis tabulis exceptû. Deinceps vero Richardus muniendo Andeliaco animum intendit tam sollicitè, vt nihil vnquam tam ardenter concupierit, quàm operis perfectionem, neque ab eo perficiendo, vllo prodigio dimoueri potuerit, non etiam imbre sanguine mixto qui de cœlo depluit, stupentibus cum ipso Rege cunctis qui aderant, vt notat Neubrigensis qui ad hunc annum suam terminat de rebus Anglicis Historiam. Extant autem plurimæ Walteri de variis rebus ad Radulfum de Diceto Decano Londinensi Epistolæ, quæ leguntur apud ipsum Radulfum in imaginibus Historiarum.

Eodem anno flagrante adhuc inter reges bello Philippus Drocensis cognatus Regis Episc. Bellouacensis dum fortiter pro Patria pugnat, capitur à Richardo vinclisque arctissimè stringitur. Eodem Henricus Imperator Friderici filius obit, eiusque morte turbatur Imperium, dum alij alium, hi Philippum Franciæ, illi Richardum Angliæ Reges deposcunt in Imperatorem. Quidam inclinant in Henricum Saxoniæ Ducem qui tunc in terra Hierosolymitana versabatur: nonnulli in Othonem fratrem eius, cuius partes Richardus Rex & Flandriæ Comes amplexi sunt. Alij denique in Philippum quendam pro tutore se gerentem pueruli quem Henricus reliquerat.

Anno 1198. Fulconis Neuilliaci fama, Fulconistarumque prædicatio maximè inualuit, factæque sunt plurimæ memorabiles ad Deum conuersiones & pœnitentiæ vbique fer terrarum: nam illi orbem Christianum peragrantes prædicauerunt passim cum fructu, Domino cooperante & sermonem eorum confirmante signis & miraculis. Placet Authorum Synchronorum testimonia proferre. Imprimis ergo Otho de S. Blasio in appendice ad Historiam Othonis Frisinghensis sic habet c. 47. 1198.

His temporibus, vt veraci relatione comperimus, sacerdos quidam sanctæ conuersationis nomine Volco (Fulco) in Francia, in Parisiensi diœcesi cuiusdam Ecclesiæ Parochianus verbo prædicationis per omnes Franciæ partes instans gratiâ miraculorum mirificè claruit, ac præcipuè in Parisiensi Ciuitate vitia Deo odibilia & maximè auaritiam eiusque accidens, vsuram, sodomiticumque scelus reprehendit, & nunc minis nunc blandiciis nunc increpationibus omnes verbum audientes ad pœnitentiam incitauit: atque sicut percepimus ab iis qui interfuerunt, laborantibus variis languoribus per impositionem manus contulit sanitatem, reddens cæcis visum, surdis auditum, claudis gressum, mutis loquelam: hæcque sic euidenter & confidenter egit, vt in digito Dei hæc eum operari non dubitaretur. Ergo tam præclara tamque multa miracula per eum Deus ostendit, vt antiquis sanctis omnimodis posset in hoc dono Dei æquiparari. Non ergo temerè opus prædicationis assumpsit, sed authoritate D. Papæ Episcoporumque præcepto ad hoc accessit asserens, quod B. Virgo Maria sibi apparens, ad hoc eum officium informauerit, & vt pœnitentiam populo prædicaret, admonens datam sibi à Deo gratiam sanitatum intimauit. Igitur pauca de pluribus, sicut Bertholdus de Osinniberg Henrico Custodi Argentinensis Ecclesiæ de Veringin, postea eiusdem Ecclesiæ Episcopo transcripsit qui his interfuit, in medium producentes declarabimus ad ostendendum cum quali confidentia ea operatus est. Allatis denique ad eum mutis, sicut idem Bertholdus oculis suis vidit, ora eis aperiens insufflauit, eisque vt loquerentur, imperauit. Quid si aliquandiu morarentur, eos in maxilla cædendo quasi per vim Spiritus S. verbum ab eis violenter extorsit, statimque loquentes reddidit. Contigit quoque eum quadam die causâ quadam ad Regem Franciæ pergere: cui occurrentes milites quendam adolescentem cognatum suum debi-

lem & contractum obtulerunt, & vt ei manum imponeret, suppliciter petierunt. Quos ille de pompali admodum superfluitate acriter reprehendens, contracto, vt equo quo sedebat, descenderet, imperauit. Itaque puer omnino debilis cum se mouere non poterat, iteratò sacerdos ei dixit. *In nomine Domini nostri Iesu-Christi præcipio tibi vt descendas.* Cum nec ad hanc vocem posset æger descendere, D. Volco, nam & ipse equo sedebat, equum ad eum vrgens quasi eum percussurus, baculum quem manu gestabat, eleuauit, ægroque per hoc stuporem iniiciens, eumque præ timore de equo corruentem eleuans, sanum continuò reddidit, eumque per aliquod campi spatium coram se gaudentem currere fecit. Inter cætera virtutum eius insignia fœneratorem quendam ditissimum videns in spiritu ad vitam esse prædestinatum, occasione prandendi cum eo ad salutem eius sumptâ, domum eius ingressus est. Ad quem vir Dei, quid inquit, pransuri sumus hodie? Cui diues, non est necesse, Domine, nos hoc inquirere, quod quidquid Ciuitas optimum habere poterit in cibis, nobis hodie non deerit. Quare vir Dei Clericis qui secum venerant, assumptis coquinam eius intrauit: & coquo, vt singula fercula se præsente exponeret, iussit. Quod dum faceret, mirum dictu, pro variis & pretiosis quæ imposuerat, aut ranas de singulis aut serpentes exposuit. Quo viso omnes qui aderant in stuporem conuersi sunt & præcipuè diues ille se peccatorem agnoscens, pedibus eius prouoluitur, se peccatorem, se criminosum proclamans, & vt sibi viam vitæ per indictam pœnitentiam ostendat, summopere precatur. Ad quæ sacerdos. *Immundus es tu, & omnia quæ habes. Et nisi omnia quæ ex vsuris vel quolibet modo iniuste acquisiuisti, reddideris, ac deinde omnibus iustè acquisitis in pauperes erogatis per eleemosynam peccata tua redemeris, indulgentiam non mereberis. Cui diues obediens ac septimana nihil agens hæc deuotus impleuit.* Dehinc ad virum Dei reuersus nihil remansisse indicauit.

Quidam autem ex amicis eius astans se adhuc in vase 20 Maltra tritici de rebus eius reseruasse indicauit, quæ diues alia expendens oblitus erat. Sacerdos igitur assumpto Diuite, turba Clericorum amicorumque eius & multorum aliorum comitante ad vas accessit, ipsumque aperiens, bufonibus serpentibusque plenum reperit. Sacerdos autem ad Diuitem versus, si vis ait, perfectus esse & certus de Diuina misericordia & venia, vas istud ingredere nudus, ego vitam æternam tibi promitto. Cui ille magna fide obediens corā omnibus in remissionem peccatorum suorum nudus intrauit: clauso vase ac signato super eum, sacerdos omnes vsq; in crastinum abesse præcepit. Itaque sequenti die cum eis qui hoc viderant, & cum multis aliis *ad locum venit, & aperto vase nihil nisi humana ossa super niuem candida inuenit*: quæ in medium proferens, sancta & veneranda esse protestatus est, & cum gaudio & admiratione omnium in loco honesto reposuit.

Eiusdem Fulconis meminit Villarduinus Campaniæ Mareschallus, qui de eo sic scribit Gallicè in Historia de Capta Constantinopoli. *Sachiez qu'en mil cent quatre vingt dix-huit ans aprés l'Incarnation de Nostre Seigneur Iesus-Christ ot vn saint home en France, qui ot nom Folques de Nuilly & il ere Prestre. Sachiez que la renommée de cil saint home alla tant qu'elle vint à l'Apostoile de Rome Innocent qui manda al Prodome que il en preschat de Sainte Croix par s'authorité, & apres enuoya vn suen Chardonnal.*

Notat Genebrardus in Chronico ante Philippi Augusti ætatem nullum librum lingua Gallica scriptum prodiisse in vulgus. Vidi ego Tractatum de Iure dicundo illi dedicatum. Extatque in Bibliotheca Mentelliana gall. conscriptus. Massonius vero ait Villarduinum gallicè scripsisse capti Bizantij historiam, eamque e Bibliotheca Veneta Contarenum Patricium attulisse suo tempore in Galliam. Addit & ipsum Villarduinum sub Ludouico Iuniore scripsisse. Sub quo etiam Rege aiunt aliqui scripsisse Helinandum Picardo-Flandrum, elegantemque de Morte Tractatum edidisse rythmis vernaculis. Hæc obiter de Tractatibus Gallicè scriptis & publicis. Nunc ad Fulconis historiam redeamus.

Cum ergo ferueret religio & pietas præsertim Parisiis, per Fulconem Presbyterum & alios viros Apostolicos excitata, multæ meretrices quæstuosam vitam deserentes, in Abbatia S. Antonii tum extructa & fundata prope Parisios inclusæ sunt ad pœnitentiā, annitentibus eodem Fulcone & M. Petro de Rosciaco Fulconis in prædicationibus Coadiutore. Qua de re sic Otho de S. Blasio statim post verba

quæ ex illo citauimus. *Meretricum autem* sectam quæ infami commercio vitam suam probrosè prostituerat, omnimodis in ea regione deposuit, easque verbo prædicationis conuersas, plures truncatis crinibus habitu religionis induit professione perpetuæ Castitatis: alias autem quæ continere non præsumebant casum ex fragilitate timentes, data eis in dotem non modica pecunia legitimo connubio reformauit. Ad quod efficiendum Parisienses Scholares 250. libras erogauerunt, Burgenses quoque mille & amplius.

Clarius vero Iacobus de Vitriaco Antonianæ Abbatiæ coërcendis meretricibus destinatæ mentionem facit c. 8. *Omnes autem*, inquit, *fere publicæ* meretrices ad quencunque locum athleta Dei veniebat, *relictis* lupanaribus ad ipsum confluebant: quas ipse magna parte nuptui tradebat: alias autem in Domibus Religiosis, vt regulariter viuerent, includebat. *Et propter* hoc extra Parisiensem Ciuitatem non longè ab ea Monasterium S. Antonij *Cisterciensis* Ordinis, vt in eo reciperentur huiusmodi mulieres, ab initio *fuit institutum.*

De eadem quoque re Vincentius *Bellouacus* Dominicanus, qui sub S. Ludouico floruit, hæc habet lib. 29. c. 59. Eodem anno, scilicet à prædicatione Fulconis tertio, salutis nostræ 1198. Dominus multa *miracula* per eum operari cœpit, cœcis visum, surdis auditum, mutis loquelam, *claudis* quoque gressum donat. Tunc Fulco alium sacerdotem nomine Petrum de Rosciaco ad officium sibi prædicationis sociauit, virum litteratum & bonum, qui *multos* à peccatis luxuriæ & vsuris reuocauit: Meretrices quoque publicas ad *coniugalem* continentiam prouocauit, quædam verò coniugium respuere, & soli *Deo* seruire, cupientes sumpto religionis habitu in noua Abbatia S. Antonii Parisius *collocatæ* sunt, quæ causâ illarum illo tempore fundata fuit.

Tunc igitur nouorum istorum Prædicatorum in eradicandis vitiis ardor multos ad deuotionem & cordis compunctionem excitabat: de quorum Institutore fusè diximus supra ad an 1195. & de eo præter ibi citatos authores multa quoque scribit digna memoria Robertus Antissiodorensis *Chronologus*, testis oculatus ad huncannum.

Per idem tempus, inquit, *sacerdos* de Parisiensi Episcopatu Fulco vir magnæ fidei vitæque honestæ celebri opinione clarebat. Is *Domino* inspirante de licencia sui Episcopi vicinas peragrans regiones, Franciam, Flandriam, Burgundiam perlustrabat. Verbum sanæ Doctrinæ & veritatis instanter seminans, & duo præcipuè crimina vsurarum atque luxuriæ vehementer insectans: sanè verbis eius attestabantur miracula, vt per eum cooperante Domino non modo animabus, sed & corporibus influeret medicinam.

Recalescebat proinde fides in populis, & tanquam *cœli* distillassent à facie Dei, ad tempus mota est terra, sicque afficiebantur erga iam dictũ virum, vt eum quocunque se verteret & nimis gratulanter exciperent, & verba eius nimis sitienter haurirent. Currente igitur velociter verbo Dei multas ex his quæ *peccabant* publicè, multos ex his qui fœnus publicum exercebant, solo verbo conuertit ad Dominum, qui præ multitudine sua censurâ Ecclesiasticâ non poterant coerceri. Sed & de hæresi Populicana omnium Hæreseon fæculentissima, quæ virulentas radices suas latè quidem, sed latenter hoc tempore propagarat, multi ad fidem conuersi sunt, eorumque confessione plures ex eadem hæresi sunt detecti. Inter eos Hæresiarcha Terricus magnus Diaboli laqueus, qui apud Corbiniacum in specu subterraneo diù latuerat, pluresque subuerterat, tunc productus è *latebris* & conuictus incensus est.

Apud vrbẽ quoque Niuernis Abbas S. Martini & Decanus Maioris *Ecclesiæ* de hoc pestilentissimo errore notati; Episcoporum Concilio sistuntur *Senonis* conuocato, ibiq; Abbas deponitur, Decanus suspenditur: & sic ad sedem *Apostolicam* destinantur. Apud vicum quoque qui dicitur Charitas, quidam viri *prædiuites* hæresis prædictę notabiles cum se absentassent die quo citati fuerant, vt ab hac infamia se purgarent, ab Ecclesia sunt præcisi & expositi publicę potestati. Per hos prętererea dies Iudęi graui direptione & afflictione vexati sunt: nam cum vir Domini Fulco ad extirpationem vitiorum insertionemque virtutum totus *insisteret*; & vsurarios penitus abhorreret, Iudæos detestabatur omnimodo, quia plerosque nostrorum infinitis & grauibus attenuassent vsuris. Ipsius proinde instantia & fer-

» uenti instinctu, Episcoporumque annisu res eo vsque deducta est, vt omnium de-
» bitorum quæ Iudæis debebantur, dimitteretur dimidium, & dimidium statutis
» terminis solueretur. Sed & aliqui de Baronibus eos de terra sibi subdita expellere
» curauerunt: qui tamen expulsi, à Rege recepti sunt & retenti: quod quidem fa-
» mæ Regis non modicum derogauit, dum eos quos iampridem expulerat, iterum
» receptauit. Eodem anno prædictus Fulco Crucis sibi signum affigit, & instanti
» prędicatione populum ad transmarinam profectionem adsciscit. Nec modo per
» prędictum Fulconem in tanta erat magnificentia verbum Dei: sed & quidam alij
» dum prędicationis instarent officio, desideratissimè concurrebat ad auditum ver-
» bi populi multitudo. Verum non diu perstitit illa feruens audiendi frequentia: sed
» processu temporis citò deferbuit, & multi qui à vitiis resilire iam cœperant, in ea-
» dem sunt relapsi.

De Innocentio III.

Eodem anno Lotharius Cardinalis Diaconus ex Comitibus Signię oriundus à Clemente III. Cardinalis creatus, ob eminentem doctrinam & sanctimoniam, animi vero fortitudinem ingentem, licet annos 30 tantùm natus, omniumque Cardinalium vltimus post Cœlestini mortem ad supremum Pontificatum extollitur, 6. id. Ian. Innocentijque III. nomen accipit. Erat ille Theologiæ Magister, Petri Corboliensis olim Discipulus in hac Academia, & ob id eam impensè semper amauit, eius securitati prouidit, & statuta reformauit, vt suo loco videbimus. Erat quoque Iureconsultus Doctissimus, & multa edidit opera, de quibus in Catalogo virorum Illustrium. Erat & amantissimus virorum Doctorum, præsertim verò Academicorum nostrorum, quos aut habuerat in scholis condiscipulos, aut doctrinâ eminere compererat, plurimosque ad dignitates Ecclesiasticas promouit. Viri quoque omnes litterati singulari eum amoris affectu prosequebatur ob eloquentiam & cæteras animi dotes quæ in eo elucebant, certatimque sua illi opera dedicabant. Eum inter cæteros insignis Poëta huiusce temporis qui Romæ tum degebat, suis versibus ingeniosè celebrat. Is est M. Gaufridus de Vino-saluo vulgò de Nine saluo cognominatus à libro quem *de vitibus, vino & fructibus conseruandis*, conscripsit, quemque extare aiunt Cantabrigiæ in Archiuis Collegij Caij. Igitur ille opus aliquod, quod haud scio an typis excussum fuerit, cui titulum præfixit *de noua Poetria*, Innocentio dedicauit: in quo agit de nouo tersiorique Poeticè scribendi genere, quàm à plerisque tunc scribi soleret, qui rythmicum & barbarum genus introduxerant. Sic autem eum alloquitur.

Papa stupor mundi! si dixero Papa Nocentî,
Acephalum nomen tribuam tibi, si caput addam,
Hostis erit nomen metrà: tibi vult similari:
Nec nomen Metro, nec vult tua maxima virtus
Claudi mensura: nihil est quo metiar illam.
Transit mensuras hominum. Sed diuide nomen,
Diuide sic nomen. In præfer & adde Nocentî,
Efficiturque comes metrà: sic & tua virtus
Pluribus æquatur diuisa, sed integra nulli.
Egregius sanguis te confert Bartholomæo,
Mite Cor Andreæ, pretiosa iuuenta Ioanni,
Firma fides Petro, perfecta scientia Paulo.
Ista simul nulli. superest de dotibus vna,
Quam nulli fas est pertingere, gratia linguæ.
Augustine tace, Leo Papa quiesce, Ioannes
Desine, Gregori subsiste: quid eloquar omnes?
Esto quod in verbis aut hic aut ille sit ate
Aureus & totus resplendeat: os tamen eius
Impar est, orisque tui præiudicat aurum.
Trans hominem es totus. Vbi corporis ista iuuentus
Tam grandis senij, vel cordis tanta senectus
Insita tam iuueni? Quàm mira rebellio rerum?
Ecce senex iuuenis. Fidei sub tempora prima
Cum Dominus Petro præferret amore Ioannem,
Papatu Petrum te voluit præferre Ioanni:

In te Papa modò noua res bis accidit annis.
Papa senex Petrus, & Papa Iuuenis Ioannis.
*Suntque Tui * quales talem decuère. relucent* * Cardinales
Et circumlucent Papam quasi sidera solem.
Tu solus mundo quasi Sol, illi quasi stella,
Roma quasi Cælum. Me transtulit Anglia Romam,
Tanquam de Terris ad Cælum transtulit ad vos,
A tenebris velut ad lucem. Lux publica mundi
Digneris lucere mihi. Dulcissima rerum
Dulce tuum partire tuo. Dare grandia solus
Et potes & debes, & vis & scis. Quia prudens,
Scis; quia clemens, vis: quia magnus origine, debes.
Et quia Papa, potes; quia talis es & quia tantus.
Hic mens subsidit, cum fecerit vndique gyrum,
Inque suis dandis te prætulit omnibus vnum,
Totum posse suum tibi destinat. Accipe Magne
Hoc opus exiguum, breue corpore, viribus amplum.

Ad eundem scribit Petrus Blesensis, obsecrat obtestaturq; vt Archidiaconatum Londinensem sibi iam valde seni oblatum, amplioribus curet ornari reditibus: quia nempe immensum onus senis humeris importabat, nec dabat vnde per mensem viuere & sustentari posset. Sic ergo Ep. 151. *Archidiaconatus ille Draco est, non habens vnde possit viuere, nisi vento. Ille siquidem honor est in solis & nudis & puris intellectibus. Nam cum sint in illa Ciuitate quadraginta millia hominum atque centum & viginti Ecclesiæ, nec à Laicis Decimas, vel oblationes, vel primitias, quamuis sacerdotio fungar, accipio: nec ab aliqua Ecclesiarum synodalia, vel Cathedroticum siue procurationes, vel auxilio seu hospitia, nec aliquas consuetudines debitas Archidiaconis possum elicere è subiectis.*

Apud eundem Pontificem conquesti sunt Monachi Cantuarienses de Huberto Archiepiscopo suo propter Ecclesiam, quam idem Archiepiscopus apud *Lambeiam* de nouo construxerat, seu potius à Balduino prædecessore suo in honorem B. Thomæ martyris fundatam amplificarat: quia timebant, ne illuc sedem Archiepiscop. transferret. Inter cætera verò crimina, hoc potissimũ ei obiecerunt, quod *Iusticiariam Angliæ* gereret & exerceret, Iudexque Capitalis esse non vereretur, atq; ita non vereretur, vt omissis Ecclesiast. negotiis, secularibus plus æquo intenderet. Deinde quod illius mandato Ecclesia S. Mariæ de Arcis Londini fuisset violata: & quod inde Willielmus Barbatus seu cum Barba extractus, equorum caudis alligatus & per plateas Ciuitatis Londinensis distractus, tandemq; patibulo suspensus fuisset. Quibus auditis Innocentius Richardo Regi mandauit sub pœna Interdicti, quatenus præfatum Archiepiscopum *ab officio Iusticiary* remoueret. Cui mandato paruit Rex, & eius loco Gaufridum filium Petri subrogauit, teste Mathæo.

Ad hunc quoque annum referre possumus Ordinis Monachici Fratrum Prædicatorum primum propositum & consilium: nam cum ab Innocentio statim post suam ad Papatum promotionem, in Oxitanam prouinciam, vbi in dies magis inualescebat Albigensium Hæresis, missi fuissent duo pietate & doctrinâ insignes viri, Guido & Ramirius, postmodum verò Iacobus Osmensis in Hispania & Dominicus ad eradicandam extinguendamque pestem illam & fidem reducendam, Dominicus exemplo Fulconis & Fulconistarum animatus Ordinem Prædicatorum meditari cœpit. Quippe cum videret se & alios plurimos, qui hactenus illuc missi fuerant ad prædicandum fidem, non omnino feliciter & satis ad votum laborasse in conuersionem Hæreticorum, sperauit tamen se pertinaci studio & labore frequentibusque sacræ fidei prædicationibus illorum animos pertinaciamque emolliturum. Itaque assumptis quibusdam tam sancti operis laborisque sociis plures annos in ea re consumpsit, donec tandem *Prædicatorum* sodalitium certis regulis & Institutis authoritate Pontificiâ instituit & alligauit. Nec multo post Franciscus Assisias noui quoque Ordinis Prædicatores, quos Minores appellari voluit, instituit. Quos duos nouos in Ecclesia Ordines Honorius III. confirmauit, vt suo loco dicemus. *Ordines Prædicatorũ institutio.*

Interim tamen non erit extra rem referre, quod in hanc rem notat Abbas

Vspergensis ad an. 1212. quo primùm Ordines illi se maximè prodere cœperunt
scilicet ita permittente Diuina bonitate simul eodemque tempore exortos fuisse
se, vt duplicis generis Hæreticos confunderent & expellerent: quoru
alii *Prædicatores* etiam dicebantur, officiumque prædicatorum absque a
rhoritate Apostolica & Pontificali assumpserant. Alij *pauperes*, quia spretis o
bus & honoribus seculi vitam prædicando emendicabant. Sic igitur il

Eo tempore mundo iam senescente exortæ sunt duæ Religiones in Ecclesia
cuius vt aquilæ renouatur iuuentus, quæ etiam à sede Apostolica sunt confirmatæ
tæ, videlicet *Minorum fratrum & Prædicatorum*, quæ forte hac occasione fu
approbatæ: quia olim duæ in Italia exortæ adhuc perdurant: quorum alij
miliatos, alij *Pauperes de Lugduno* se nominabant. Quos Lucius Papa, (qui
dit ab an. 1181. vsque ad an. 1185.) quondam inter Hæreticos scribebat, eo qu
superstitiosa dogmata & obseruationes in eis reperirentur. In occultis quoque
prædicationibus quas faciebant plerunque in latibulis, Ecclesiæ Dei & sacerdo-
tio derogabatur.

Vidimus tunc temporis aliquos de numero eorum qui dicebantur *Pauperes*
de Lugduno apud sedem Apostolicam cum Magistro suo quodam, vt puto, Bern-
hardo, & hi petebant sectam suam à sede Apostolica confirmari & priuilegiari.
Sanè ipsi dicentes se gerere vitam Apostolicam, nihil volentes possidere aut cer-
tum locum habere, circuibant per vicos & castella. Ast D. Papa quædam superstitiosa
tiosa in conuersatione ipsorum eisdem obiecit: videlicet quod calceos desuper
pedem præcidebant & quasi nudis pedibus ambulabant. Præterea cum porta-
rent quasdam Cappas quasi Religionis, capillos capitis non attondebant, nisi sicut
Laici. Hoc quoque probrosum in eis videbatur, quod viri & mulieres simul am-
bulabant in via & plerunque simul manebant in vna domo & de eis diceretur,
quod quandoque simul in lectulis accubabant. Quæ tamen omnia ipsi asserebant
ab Apostolis descendisse.

Cæterum D. Papa in loco eorum exurgentes quosdam alios qui se appel-
labant *Pauperes Minores* confirmauit, qui prædicta superstitiosa & probrosa
respuebant, sed præcisè nudis pedibus tam æstate quàm hyeme ambulabant,
& neque pecuniam, neque quicquam aliud præter victum accipiebant. Et
si quando vestem necessariam quisquam ipsis sponte conferebat, non enim
quidquam petebant ab aliquo. Hi tamen postea attendentes, quod non-
nunquam nimiæ humilitatis nomen gloriationem importet, & de nomine
paupertatis, cum multi eam frustra sustineant, apud Deum vanius inde glorian-
tur, maluerant appellari *Minores fratres*, quam *Minores pauperes* Apostolicæ sedi
in omnibus obedientes.

Alij videlicet *Prædicatores* in locum *Humiliatorum* successisse creduntur. Humi-
liati quippe nulla habita authoritate aut Licentia Prælatorum mittentes falcem
in messem alienam populis prædicabant, & vitam eorum plerunq; satagebant &
cõfessiones audire & ministeriis sacerdotum derogare. Quæ volens corrigere Pa-
pa, Ordinem Prædicatorum instituit & confirmauit. Illi quippe rudes & illite-
rati cum essent, operibus manuum instabant & prædicabant accipientes necessaria
à suis Credentibus. Ipsi verò studio & lectioni sacræ scripturæ iugiter insistentes
tantum in scribendo libros opus faciebant, & eos diligentissimè à suis Magistris
audiebant, vt cum sagittis & arcu & omni armatura fortium possent ingredi & sta-
re pro defensione S. Matris Ecclesiæ, & ex aduerso ascendere, ponere se murum
pro Domo Israel, dum fidem roborant, virtutes instruunt, statuta Ecclesiæ do-
cent, & non collaudant vitia hominum & prauitates redarguunt & castigant. Ni-
hilominus sedi Apostolicæ in omnibus obediunt, à qua authoritatem præcipuam
trahunt.

Quod hîc dicit author iste de *Humiliatis*, non videtur concordare cum verbis
Iacobi de Vitriaco qui c. 28. Historiæ Occident. mirificè prædicat sectam il-
lam *Humiliatorum*, aitque eam in Italiæ & Lombardiæ partibus plurimum
floruisse. Aiunt & alij nonnulli eam anno 1017. inchoatam, & ab Innocentio
III. tandem an. 1200. confirmatam. Sed vt vt sit, de ea sic scribit Vitriacus.
Fratres autem eorum tam Clerici quàm Laici Litterati à summo Pontifice qui regulam eo-

rum & Canonica instituta confirmauit, authoritatem habent prædicandi non solum in sua congregatione, sed in plateis & ciuitatibus, in Ecclesiis secularibus, requisito tamen consensu eorum qui præsunt locis illis Prælatorum. Adeo autem formidabiles Hæreticis quos *Patrinos* appellant, effecti sunt: & ita potenter & apertè fraudes eorum detegendo impios & incredulos ex Diuinis scripturis prudenter conuincunt & publicè confundunt, quod iam coram ipsis non audent comparere, multique ex ipsis errorem suum cognoscentes ad Christi fidem reuersi ipsis fratribus coniuncti sunt, & ita facti sunt Discipuli veritatis qui fuerant Magistri erroris.

Miratur Andreas Hoius in Notis ad hunc locum, Vitriacũ nullam facere mentionem Ordinis Fratrũ Prædicatorum seu Dominicanorum, qui eo tempore institutus est; & certè est cur miretur, cum Ordinis Minorum mentionem faciat, qui sub eodem Innocentio Pontifice sumpsit exordium: nisi dicamus illum per *Humiliatos illos litteratos* intelligere *fratres Prædicatores*, qui teste Vspergensi suprà laudato *Humiliatis* successerunt.

Circa hæc tempora orti quoque Pseudo-Prophetæ quidam, seu falsi Prædicatores, qui dum Fulconistæ vitia eradicare pro viribus conabantur, ipsi seu inuidiâ ducti, seu spe melioris fortunæ & pinguioris sortis excitati ea seminare & latè spargere laborabant; aut saltem dissimulare & extenuare, dicentes bonũ malum & malum bonum: fœneratores extremi iudicii metu territos ad Conciones Fulconistarum, isti absoluebant, & dummodo sibi eleemosynas largirentur, puros eos ab omni scelere spondebant esse; atque ita ingentes pecuniarum summas extorquantes plurimum veris prædicatoribus, eorumque sanctitatis opinioni & profectui nocuerunt. Neque his contenti, cœperunt & multa de sacramentis confingere & mentiri, sicque occultas hæreses paulatim animis instillare: neque adeo contemptibiles aut damnabiles esse dicebant Albigenses: in multis eos vera dicere asserebant & sentire: eaque quæ populi sensum & animum magis afficiebant, proferebant, puta contra decimas, contra hypocrisim sacerdotum, aliaque id genus. Horum omnium Dux & Princeps Almaricus Carnotensis Theologiæ professor, idemque prædicator, qui admissis in consortium & societatem suam Albigensibus nonnullis omnia fidei fundamenta labefactare & euertere docendo compertus est. De eo ad sequens seculum fusè dicemus. De Pseudo-Prædicatoribus verò illis sic habet Iacobus de Vitriaco Cap. 10. Histor. Occidental. Postquam enim egit de Fulcone & Fulconistis, subiungit.

" Cum igitur antiquus aduersarius noster, qui atria sua tanquam fortis armatus in pace diu custodierat, vasa sua sibi potenter auferri videret, torquebatur inuidia, tantũ suauitatis odorem & prædicationis sanctæ lucem non valens sustinere, misit & ipse in mundum Discipulos suos Pseudo-Prædicatores, homines pestilentes & sceleratos, Sathanæ Caupones, aquam miscentes vino, & verbum Dei adulterantes, homines subdolos, operarios iniquitatis, nubes sine aqua quæ à ventis circunferuntur, arbores infructuosas, mortuas & eradicatas, fluctus feri maris despumantes confusiones suas, sidera errantia quibus reseruata est procella tenebrarum in æternum. Hi siquidem Ministri Sathanæ transfigurantes se in Angelos lucis posuerunt in cœlum os suum, lingua autem eorum transiit in terra. Non enim ex prædicatione sua fructum animarum vel gloriam Dei, sed gloriam propriam quærebant quidam ex eis. *Alij per prædicationem suam nonnisi dignitates venabantur & præbendas. Alij autem miserabiles homines reliquias & philacteria sua secum circumferentes verbum Dei pretiosum venale Laïcis exponebant.* "

De his quoque fusè Cæsarius lib. 5. c. 2. eorumque nomina declarat, qui omnes viri erant litteratissimi, professores magni nominis & clari Theologi, sed, vt ipse ait *Litterati cum errare incipiunt, etiam illiteratis instinctu Diabolico plus & grauius decipiunt.* Hæc autem eorum fatuitas & doctrinæ peruersitas ex eo orta erat, quod Aristotelicis argumentationibus & Dialecticæ atque Philosophiæ dogmatis in materia fidei nimis adhærescerent & insisterent. Itaque postquam tandem interrogati & conuicti sunt, libri quoque Aristotelis & quidam alij M. Dauid damnati sunt: vt fusè ad sequens seculum referemus.

Eodem anno Institutum scribunt celeberrimũ Mathurinorum seu S. Trinitatis Ordinem de Redemptione Captiuorum: reperiturque prima Innocentij III. de *Institutio Ordinis Mathurinensium.*

Ordinis huius Regula constitutio data Romæ apud Lateranũ 16. Kal. Ian. an. [illegible] qui eundem Ordinem altera Bulla data Viterbij 14. Kal. Iul. Indict. 12. Incar[illegible] Dominicæ an. 1209. confirmauit. De cuius Ordinis institutione agens Rober[illegible] Gaguinus qui longè post fuit eius Minister Generalis, ait authores eius fuisse Ioannem de Matha Salium seu Prouincialem, Theologum Parisiensem, & F[illegible] cem Anachoretam Valesiensem, postquam apud Ceruum-frigidum vulgò [illegible] froi in Meldensi agro solitariam diu vitam egissent: admonitosque conuen[illegible] summum Pontificem ad impetrandam ab eo Instituti sui approbationem, e[illegible] conuenisse & agnouisse simili reuelatione instinctum, atque idcirco vestem pro- priam & peculiarem ab eo accepisse. Quæ autem fuerit illa reuelatio, & quomo- do illi duo viri ad instituendum Ordinem impulsi fuerint, accipimus ex ipso [illegible] Gaguino in vita Philippi Augusti.

Sub hoc Innocentio Romano Pontifice Ordo Fratrum sanctæ Trinitatis de Re-
„ demptione Captiuorum authoribus Ioanne de Matha & Felice Anachoreta ini-
„ tium cepit. Qui postquam apud Ceruumfrigidum Meldensis Territorij solitariam
„ diu vitam egissent, per quietem admoniti Romanum Pontificem conuenire, à
„ quo vitæ modum acciperent, cum Innocentiũ adiissent cognouerunt Pontificem
„ simili reuelatione fuisse diuinitus instinctum. Quamobrem à Pontifice benignissi-
„ mè excepti sunt. Et 5. Kal. Martias cum dies festus Agnetis 2. agitur, Innocentius
„ rem Diuinam faciens, dum Diuinam Eucharistiam circunstantibus se ostendit,
„ Angelum Dei videt candore multo fulgentem cancellatis manibus duos captiuos
„ tenentem, Christianum vnum, alterum Maurum, tanquam eos commutaret. Cui
„ Angelo crux rubri & azurei coloris ad pectus eminebat. Quo viso & re Diuina con-
„ fecta Anachoretas ad se vocans, Iam inquit, Filioli animaduerto Dei spiritu vos
„ duci. Conficiam vobis indumenta exemplo visionis, quæ mihi Diuina celebranti
„ innotuit. Igitur consutis tunicis Ioannem Felicemque candidis vestibus decora-
„ uit, superaddita Cruce qualem Angelus ostendisset. Addirque nouo Ordini titu-
„ lum de Trinitate & Redemptione Captiuorum: cui negotium imponit Captiuos à
„ malè credentibus Christianos liberandi. Eius rei simulachrum Romæ in Cœlio
„ Monte apud S. Thomam de Formis visitur; vbi Ecclesiam Diuinæ Trinitati In-
„ nocentius extruxit.

In vetusto Manuscripto ita legitur. *Anno 1. Innocentij surrexit nouus Ordo Fratrum sanctæ Trinitatis per quendam Magistrum Ioannem de Francia, cooperatus [illegible] sibi Papa: & iste Magister apud Cherfroy iuxta Wandeluz in possessione cuiusdam militis Rogeri de Ha- lopia miraculosè liberati primam Domum suam instituit.*

In Chronico S. Medardi Suessionensis legitur, Hunc sanctæ Trinitatis Ordinem vocatum fuisse olim *Ordinem Asinorum, eo quod asinos equitabant non equos. Dictus etiam ordo Mathurinorum* non ab authore sed à S. Mathurino proprio & peculiari Ecclesiæ suæ Parisiensis Patrono, quam obtinuit Ioannes de Matha ante an. 1209.

Ioannes autem de Matha Institutor obiit Romæ an. 1213. 21. Decemb. Sepultus- que est in Ecclesia S. Thomæ de Formis, vbi cernitur Epitaphium marmori insculp- ptum hoc modo. *Anno Dominicæ Incarnationis 1197. Pontificatus verò D. Innocentij Papæ II. anno 1. 15. Cal. Ian. institutus est nutu Dei Ordo sanctissimæ Trinitatis à fratre Ioanne sub propria Regula sibi ab Apostolica sede concessa. Sepultus est idem frater in hoc lo- co anno Domini 1213. Decemb. 21.* Ei successit Ioannes Anglicus, qui Romæ quo- que humatus est 13. Kal. Iul. an. 1217. Ioanni successit Guillielmus Scotus, tertius inhabitator Ecclesiæ Mathurinensium, quæ olim Eleemosyna S. Benedicti Gal. *L'Aumosnerie de Saint Benoist*, dicebatur.

Quod autem prædictus Ioannes institutor Domum Mathurinensium obtinue- rit, eamquè primùm inhabitarit, aut saltem Felici sodali & fratribus quos Parisiis reliquit, inhabitandam reliquerit, patet ex hoc instrumento, cuius authenticum habent in Archiuis suis Mathurinenses: extatque in Chartulario his verbis.

Vniuersis Christi fidelibus præsentis paginæ formam & seriem inspecturis, Prior
» S. Germani in Laya, totius eius Parochiæ Iudex ordinarius salutem in Domino
» sempiternam. Nouerint Vniuersi, quod in nostra præsentia personaliter constitu-
» tus Guernerius dictus Coquus Iustitiabilis noster, attendens omnia beneficia quæ
» fiunt, & de cætero fient in Ecclesia S. Mathurini Parisius Ordinis Trinitatis &

Captiuorum

sibi in alio seculo profutura, asseruit coram nobis spontaneus non coactus, quod „ ipse in puram & perpetuam Eleemosynam Ministro & Fratribus dicti Loci dederat, „ concesserat ac in perpetuum quittauerat post decessum suum habendam medietatem „ cuiusdam Domus sitæ apud S. Germanum in Laya in vico, per quem itur de Do- „ mo Ioannis *Victoris ad Capellam S. Eligij*. Et in fine. *Quod vt ratum, firmum & stabile* „ *permaneat in futurum his præsentibus litteris ad requestam dicti Datoris sigillum nostrum* „ *duximus apponendum. Datum anno Domini 1209. die Iouis ante Natiuitatem Domini* „ *nostri*. „

Hunc sibi locum delegit olim Vniuersitas ad sua comitia celebranda; eratque ibidem etiam Curia Conseruatoris, in qua causæ Scholasticæ & Academicæ disceptabantur. Sed ea de re alibi agemus, si Deus vita frui diuturniore concesserit.

Eodem anno institutum aiunt aliqui Ordinem Augustiniensium Eremitarum seu Mendicantium à Guillielmo Parisiensi. Dubium tamen an ille instituerit, seu potius reformarit: vt legitur in Chronico Belgico Magno.

Eodem anno Cyrillus natione Græcus Carmelitarum tertius Generalis post decem annos in fidei Religionisque Christianæ Prædicatione consumptos apud Armenios, ad Carmelum suum reuersus dum sacra religiosè celebraret, excepit oraculum seu Apocalypsim quandam nouam per Angelum, Dei digito & argenteis tabulis Græcè scriptam super futuro Ecclesiæ statu. Præterea admonitum fuisse dicunt per eundem Angelum, vt Euangelium illud nouum mitteret ad summum Pontificem Romanorum, curaretque Latinè verti. Itaque ille ab extasi reuersus nihilque de certitudine dubitans reuelationis, continuò Apocalypsim illam suam ad Ioachimum Abbatem Siculum transmisit: qua de re sic Mantuanus l. 5. Fastorum.

Cyrillus Diuinus homo, cum sacra litaret
Mane sub auroram sacrâ vestitus abollâ,
Res miranda! Puer fulgenti splendidus ore
Adstitit ante virum liquidis suspensus in auris,
Argentumque decens annorum fata sequentum
Protulit, & manibus pronis demisit in aram.
Adiiciens, Deus ista tibi secreta reuelat,
Sancte Pater, tu fac populis ea nota Latinis.
Continuò mutans Romanis Attica verbis
Nomina, ad Abbatem Siculum transmisit, & ille
Confestim in Latium, scholiis ad singula iunctis
Quæ superant, & habentur adhuc passimque leguntur.

Statim igitur Ioachimus vaticinium Cyrilli exponit & scholiis illustrat. Post eum alij Commentaria sua eidem apposuerunt, inter cæteros *Gilbertus Cisterciensis* & *Ioannes de Parma*, vel vt alij scribunt, *Ioannes de Rupe-scissa* Monachi; vocaruntque *Euangelium Æternum* multis prædictionibus refertum: illudque est quod M. Guillelmus de S. Amore & alij Academici comburi curarunt: vt suo loco docebimus. Verùmtamen videtur ea Ioachimi explanatio ad superiores annos reuocanda: quippe ait Robertus Antissidorensis ad an. 1186. eum è Calabriæ partibus ad Vrbanum Papam tunc Veronæ sedentem venisse, & multa Mysteria nondum reuelata spiritu prophetico se enarraturum promisisse: qua de re nos ad illum annum.

Eodem anno teste Rigordo contra omnium opinionem Philipus Rex Iudæos Parisius reduxit: percrebuit verò rumor popularis Antichristum in Babylonia natum esse & mundi finem imminere. Philippus Dux Sueuiæ Henrici Imper. frater magnam Imperij partem obtinet. Othoni fauet Anglia: quem vt Richardus ab Innocentio Pontifice coronari curaret, missum ab eo Petrum de Capua Cardinalem vt de pace inter Reges concilianda ageret, libentius audiuit, licet inflatus victoriâ, quam nuper de Philippo Rege reportarat prope Gisortium. In quo conflictu ipse Richardus tres nobilissimos Franciæ Proceres, Mathæum de Monte-Morenciaco, Alanum de Rufey & Gilbertum de Ginerualis cepit, cum aliis multis, quos enumerat Mathæus Parisiensis ad hunc annum. Induciæ ergo inter Reges pactæ sunt ad quinque annos, commerciumque reductum inter mercatores & vtriusque Regni Incolas.

Eodem anno, vt scribunt nonnulli, M. Ægidius Parisiensis Artium Magister & Poëta pro temporibus illis non contemnendus Apologiam Parisiensium Magistrorum edidit, seu, vt clarius loquar, breuem Magistrorum è Ciuitate Parisiensi oriundorum Panegyricum versibus complexus est, & Instructionem puerilem in quinque libros digestam Ludouico Augusti filio adhuc puero dedicauit, quâ eum ad amorem virtutis exemplo Caroli Magni adhortatur. Vnde opus illud Carolinum inscripsit. In fine autem libri quinti Catalogum perscribit Professorum ex vrbe Parisiaca originem ducentium aduersus quosdam obtrectatores, qui vulgo obiiciebant & in vulgus iactitabant instar probri, quod nulli essent viri litterati ex ea vrbe oriundi, quoque celeberrimi quique aut alienigenæ essent, aut è Prouinciis ad scholas Parisienses profecti. Enumerat ergo plurimos, qui suis temporibus in singulis facultatibus claruerant. Quales isti sunt. Thiboldus insignis Grammaticus, Philippus Iureconsultus, Leo sacer Historicus, Petrus Cantor nuper defunctus. Ægidius Corboliensis Medicinæ Doctor Parisiis natus: Stephanus Archidiaconus Æduensis Ecclesiæ, Iuris legumque peritus: Ansellus è Legista Parisiensi ad Meldensem Episcopatum promotus & à Michaele de Corbolio Archiepiscopo Senonensi consecratus. Item & alius eiusdem nominis sed senior Aulæ Regiæ Domesticus. Anselmus, forte ille celeberrimus Laudunensis Decanus. Philippus Sarracenus Decretista & Theologus doctissimus. Petrus Comestor, Decanus Ecclesiæ Trecensis. Stephanus Præsul Nouiomensis Gualteri Camerarij filius, fraterque Stephani post patrem Camerarij, Petri postea Parisiensis & Willelmi Meldensis Episcoporum: Adam de magno Ponte & Ioannes de paruo Ponte. Sic ergo ille.

Parisienses Magistri.

Paucis Te, Ludouice, volo. tua Numina rebus
Ambio secretis. Modicum, puer inclyte, vatem,
Sedtibi deuotum, si me dignaris honori
Deseruire tuo. Fateor scripsisse libellum
Francorum laudes & Gallica gesta canentem,
Ægidiana nouos pro te prorupit in ausus
Primitiasque sui mittit tibi Musa laboris:
Sed secura minus, cum dira infamia nostros
Iamdudum laceret Ciues, orisque maligni
Audeat immeritos communi incessere probro,
Quod nullos habeat vrbs Parisiana scientes.
I. *Cum tamen excoctum multo sudore Thibouldum*
Artibus ediderit. Generis consortis & oris
II. *Altisoni iactet dictantem Iura Philippum.*
III. *Nec minus in sacris melico sermone Leonem*
Ludentem Historiis. Et quem intepuisse dolemus
IV. *Petrum in Diuinis verbo tenus alta sequentem.*
Cum sit & hic alius nostra non indecor vrbi
Oris adornati, solo mihi iunctus in vsu
Nominis, in reliquis maior meliorque gerendus,
V. *Nominis ille mei celeberrimus arte medendi.*
Cum sit & hic ortus (cuius facundia grata est,
Et nunquam laudanda satis, nec in agmine vatum
Nominis extremos sortiri debet honores)
VI. *Ille Edua Stephanus maior Leuita, lucrosis*
Aßiduus studiis: à quo decisio legum
Quaritur; & nostri monstratur regula Iuris,
Cum super excellens legum Iurisque peritus
Ille inter Proceres intraque Palatia, magni
VII. *Nominis Ansellus, quem cum maioribus Orbis*
Meldis Episcopio promouit gratia sensus,
Hic tulerit cunas. Alius quoque nominis huius
VIII. *Olim floruerit hac nostra oriundus in vrbe,*
Assecla Regalis magnusque Domesticus Aulæ.

Hic vetus Anſelmus. Hic & peaſtantior illo
Paſteriore ſubit, qui Sarracena Philippus
X. *Cognomenta tulit: prater quas nouerat Artes,*
Quaque ineant illi diuinitus, omnia quondam
Decreta, & ſacras claudens in pectore leges.
XI. *Illum etiam captum è medio proponere poſſem*
Cuius nunc titulos ſucceſſor honore ſecundo
Pictauienſis habet. Illum ſublimia ſacri
XII. *Eloquij quondam ructantem pectore pleno.*
Illum in Concinio Tacitum pro voce legendi
Præfectum Gradibus noſtriſque in finibus ortum.
Nec nulla eſt Cleri, quantum permittitur annis
Gloria. Dulciſona gratus modulamine vocis
Gratus & in metricis, ille à Paſtore Priori
XIII. *Pariſij Stephanus nutricius alter, & alter*
XIV. *Nouiomi Præſul: quem nos debere fatemur*
Dotibus egregiis, cum ſit iuuenilior æuo,
Quod fuit in tenero paſtor prouectus Ephæbo.
Tu quoque qui non es noſter, non eſſe fatendus,
Vir meritis accepto tuis, ſi dicere fas eſt,
Auaro ſenſu Románque frequente recurſu
XV. *Regalis Willielme Domûs, famoſe ſodalis*
Mecum olim in ſtudiis; nunc maior Doctor adauges
Hos vatum titulos; & dum in ſublimia tendis,
Pariſios magno Ciues extollis alumno.
XVI. *Iunior & Logices dudum perplexa reſoluens*
Per hoc ad Cathedram maioris Pontis alumnus
Huius adhuc numeri tirunculus imminet Adam.
His Ego ſi nequeo mendax auertere dictum,
Dimitto, quorum tam ſacra ſcientia floret,
Vt nemo externus titulis præcellat eorum.
Nec memoro cunctos: multos quoque tranſeo, ſicut
Sæpe retentatis authorum excurſibus illum
XVII. *Vaſis inexhauſti paruo de Ponte Ioannem.*

Eodem anno M. Petrus Corbolienſis Innocentij III. in Theologia Magiſter ab Archiepiſcopo Eboracenſi Gaufrido, cognomine de Plantagenet Præbendâ & & Archidiaconatu donatus eſt: ſed cum interceſſiſſet Eccleſiæ Capitulum, Petrus vero Innocentij Diſcipuli ſui authoritatem imploraſſet, iſte ad Decanum & Capitulum ſcripſit: item ad Richardum Angliæ Regem, vti Præbenda ſua gaudere ſinerent. Prior Epiſtola eſt eiuſmodi, ex qua intelligimus quanti Magiſtrum illum ſuum faceret.

Innocentius Epiſcopus Seruus Seruorum Dei, Dilectis filiis N. Decano & Capitulo Eboracenſi Sal. & Apoſt. ben. Si eorum petitionibus Apoſtolicum gratanter impertimus aſſenſum, quos gratioſior inter alios Clericos orbis & litterarum ſcientia, & morum reddit honeſtas, Officij noſtri, ſicut credimus, proſequimur actionem, & Deo in hoc & hominibus complacemus. *Sanè licet dilectum Filium M. Petrum de Corbolio, de cuius litteratura & ſcientia in longinquis & remotis partibus prædicatur, ſua tantum probitatis & honeſtatis intuitu habere debemus in viſceribus charitatis, cum tamen ad memoriam reducimus noſtram Nos aliquando ſub ipſius Magiſterio extitiſſe, & ab eo Diuinarum audiſſe paginam Scripturarum, Quod vtique non pudet Nos dicere, imò reputare volumus glorioſum, ad dilectionem ipſius efficimur promptiores*, & eius libentius augmento intendimus & honori. Cum igitur venerabilis Frater noſter Gaufridus Eboracenſis Archiepiſcopus præbendam Eboracenſis Archidiaconatus eidem Magiſtro contulerit, ſicut Nobis per ſuas litteras, vt proponitur, intimauit, nec vos vnquam deceat talem ac tantum Clericum à ſocietate veſtra repellere, ſed vocare, cum de litteratis & diſcretis perſonis, Eccleſijs multa prouenire conſueuerint incrementa, deuotionem veſtram rogamus,

monemus ac per Apostolica Scripta districtè præcipiendo mandamus, quatenus præfatum Magistrum ad præbendam & Archidiaconatum sibi concessum tam libenter, quàm liberaliter admittentes faciatis eundem vel procuratorem suum præbendam & Archidiaconatum pacificè possidere, vt & idem Magister in vobis se gaudeat fraternæ dilectionis solatium inuenisse, & Nos qui pro ipso puro corde & voluntate sincerâ scripta nostra dirigimus, Dilectionem vestram valeamus in Domino commendare. Alioquin Nos venerabili fratri nostro N. Eliensi Episcopo noueritis iniunxisse, vt præfato Magistro præbendam & Archidiaconatum non obstante contradictione vel appellatione cuiuslibet, si ei de Canonica concessione constiterit, nostra fretus authoritate non differat assignare, & faciat pacificè possidere, illos Censura Ecclesiastica percellens qui se duxerint mandato nostro temerè opponendos. Datum Laterani 16. Kal. Ian.

Ad Richardum Regem Angliæ. Scripsit quoque idem Pontifex ad Richardum Regem pro eodem Magistro suo his verbis.

Innocentius.... Dilecto filio Richardo Anglorum Regi Sal. & Apostol. Bened. Cum Regnorum status per prudentum virorum consilia de bono semper consueuerit in melius prosperari, qui ad ipsorum regimen Domino disponente vocantur, viris prudentibus & discretis fauorem debent & gratiam liberali animo impertiri, & ipsorum prout conuenit intendere incrementis. Cum enim sicut credimus, Magnificentia Regia non ignoret, *qualiter dilectus filius Magister Petrus de Corbolio inter alios Clericos orbis scientia litterali præfulgeat, & sua probitate & discretione sit admodum commendandus*, ad dilectionem ipsius prompta debes voluntate concurrere & eum tam libenter quàm efficaciter exaudire. Cum igitur Venerabilis frater noster Eboracensis Archiepiscopus ei præbendam Eboracensis Ecclesiæ cum Archidiaconatu contulerit, super cuius possessione per dilectos filios Decanum & Capitulum Eboracense, prout dicitur, impeditur, pro ipso *sub cuius Magisterio nos aliquando extitisse recolimus & ab eo audiuisse sacratum paginam scripturarum*, puro corde, *conscientia bona & voluntate non ficta serenitatem Regiam duximus* litteris Apostolicis exhortandam, rogantes attentius & monentes quatenus prædictum Magistrum nostrarum precum intuitu & suæ probitatis obtentu diligas propensius & honores, & ad habendam possessionem pacificam Archidiaconatus & Præbendæ auxilium Regiæ serenitatis exhibeas. Ita quod ipse Magister ad seruitium magnitudinis Regiæ fortius accendatur, & nos cum preces nostras, præsertim quas de eo puro corde proferimus, cognouerimus exauditas, ad audiendum petitiones tuas possimus magis fauorabiles inueniri. Datum.

Nullus vnquam Discipulus tam gratū animum Magistro vlli exhibuit, quàm iste Pontifex suo: quamdiu enim in Cathedra Petri sedit & ille vixit, nulli occasioni defuit, vnde eius merita digna mercede & honoribus Ecclesiasticis cumulare posset. Cuius personam ait alibi, *Speciali meritorum prærogatiuâ & sacrarū scripturarū intelligentia a Diuina bonitate illustratam fuisse*. Eidem adhuc Canonico Parisiensi & Odoni Episcopo commisit causam Lingonensis Capituli contra Episcopum eiusdem Ecclesiæ, vt legitur l. 1. Ep. *Cum olim*. Eundem cum ipso Odone Parisiensi Episcopo & Cantore eiusdem Ecclesiæ iudicem constituit cuiusdam controuersiæ, quæ intercedebat inter M. Bernardum de Insula & Stephanum Episcopum Tornacensem de quadam præbenda Ecclesiæ Tornacensis ipsi Bernardo à Cœlestino Papa concessa. Nimirum cum post mortem M. Henrici de Sognies Canonici Tornacensis præbenda vacauisset, M. Bernardus de Insula eam à Cœlestino petierat & impetrarat. Parisiisque ad Hugonem Clementis Decanum Parisiensem litteris iniunxerat Cœlestinus, vti Bernardum non obstante qualibet oppositione aut appellatione in præbendæ possessionem induceret: at renitente Stephano Episcopo res tandem arbitrio Odonis Parisiensis Episcopi & Ioannis Abbatis San-Genouefiani *aduocatis Magistris Vniuersitatis* commissa est & decisa in gratiam Bernardi. Cui decisioni cum nullatenus acquiescere voluisset Stephanus Tornacensis, ad authoritatem summi Pontificis confugit Bernardus, qui demum data ad Odonem, Cantorem & Petrum Corboliensem bulla impetrauit, vt Stephanum excommunicationis sententia ferirent, si prædicto Bernardo renueret præbendam de qua agebatur, concedere. Bulla est eiusmodi.

Ad Petrum à Corbolio. Innocentius Episcopus Seruus Seruorum Dei Dilectis... Episcopo, Cantori &

M. Petro de Corbolio Parisiensi Canonico salutem & Apost. bened. Confirmationis nostræ manũ in his quæ per prædecessores nostros nõ sine maturitate cõsilii nouimus instituta, nec non & ex eorum authoritate pariter & mandato sortita sunt effectus debiti complementum, non tantùm libenter apponimus, verum etiam in eos qui ad Institutiones eiusmodi eludendas in contradictionis & rebellionis aculeum eriguntur, grauiter sicut tenemur, insurgimus ad vindictam, vt sic rebellium & superborum contumacitas elidatur, & Ecclesiæ Romanæ Institutio submoto cuiuslibet temeritatis obstaculo sua gaudeat libertate. Tenor siquidem litterarum dilecti filii Hugonis Decani Parisiensis, quas felicis recordationis Cælestino Papæ prædecessori nostro tanquam Nobis dicatas accepimus, nos instruxit, quod mortuo in vrbe bonæ memoriæ M. Henrico de Sognies Canonico Tornacensis Ecclesiæ præbendam eius Dilecto filio Bernardo Clerico de Insula de sedis Apostolicæ benignitate concessit, eumque de ipsa per annulum propriâ manu inuestiens præbendam ipsi confirmauit eandem. Super quo tam venerabili fratri nostro Stephano Tornacensi Episcopo, quàm dilectis filiis N. Decano & Capitulo Tornacensi districtè præcipiendo mandauit, vt factum suum in hac parte irrefragabiliter obseruantes, præfatum Bernardum in suum Canonicum admitterent & in fratrem: inhibens etiam illis ne ad præbendam illam aliquem alium fratrem assumerent, scripsit tam præfato Decano, quàm bonæ memoriæ Petro Cantori Parisiensi cum districtione præcepti, vt eis in huius mandati executione cessantibus, ipsi authoritate Apostolica instructi non obstante contradictione vel appellatione cuiuslibet, quæ præmissa sunt, exequi non tardarent, atque ipsum in possessione præbendæ illius corporaliter inducentes facerent eum nihilominus possessione quieta & integra fructuum perceptione gaudere. Eos insuper qui institutioni eius ac inuestituræ tam solenniter factæ se ducerent opponendos, per districtionem Ecclesiasticam sublato appellationis obstaculo compescentes, siquid forte interim in ipsius Clerici præiudicium de illa fuisset præbenda statutum, penitus irritarent. Verum memoratus Decanus sicut & de ipsius Rescripti authoritate licebat, solus executioni horum diligenter insistens, non semel sed sæpius suis litteris destinatis eo ordine quo decebat, Episcopum & Capitulum attentè commonuit, vt præceptum Apostolicum quantocius adimplentes, dictum Bernardum qui de præbenda Tornacensis Ecclesiæ vacante per manum Apostolicam, vt dictum est, inuestituram accipiebat, in choro & in Capitulo tam liberaliter quàm libenter admitterent, & præbendo fructus ex intregro absque omni difficultate conferrent. Episcopus verò licet sæpe tam litteris quàm viuâ voce commonitus ab eo vt decuit, semper exhibuit se rebellem nullatenus volens institutioni Apostolicæ consentire. *Sed tamen Parisius veniens, cum prædictus Bernardus vehementer instaret* præsente te, Frater Episcope, nec non & dilecto Filio Ioanne Abbate S. Genouefæ procuratore ipsius Episcopi Tornacensis, cum multis aliis Religiosis & honestis personis, post multas altercationes & rationes hinc inde propositas, *de Communi Consilio Magistrorum Prudentium & Iurisperitorum, qui vocati ad litem conuenerant decidendam, cum allegationes prædicti Episcopi nullam vim aut* vigorem haberent, sæpe dictum Bernardum authoritate Apostolica sententialiter in corporalem præbendæ illius possessionem iudicij, eo modo laborans, quod Decanus ipse totumque Capitulum Tonacense eundem Clericum in fratrem & Canonicum suum communiter receperunt, & adhibitis solennitatibus quæ debent in admittendis Canonicis adhiberi, sellam in Choro & locum in Capitulo ei libenter assignarunt: ita quod statim & deinceps sicut & reliqui iuxta consuetudinem Ecclesiæ plena & integra perceptione fructuum est gauisus: & vt mandatum Apostolicum ex ordine compleretur, eiusdem Executor, quidquid circa Huluium ipsius Bernardi aduersarium vel alium ab Episcopo vel alio quolibet forte fuisset in eius præiudicium attentatum, cum ipso Capitulo Tornacensi penitus irritauit solo Episcopo in sua rebellione contumaciter perdurante. Nos igitur quod ab eodem Decano authoritate Apostolica prouidè super his omnibus est statutum, debitum volentes effectum sortiri, Discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus & districtè præcipimus, quatenus si idem Episcopus vel Huluain, siue alius prænominatum Bernardum Canonicum Tornacensem super illa Præbenda, quam ipse iam solenniter est adeptus, post monitio-

contra Stephanum Tornacensem.

Præbendarum reseruatis.

Nota de Magistris Parisiensibus.

» nem vestram duxerint impetendum, aut possessionem præbendæ qualibet oc- ca-
» sione turbandum, eos per seucritatem districtionis Ecclesiasticæ omni contr-
» dictione & appellatione cessante compescere nullatenus omittatis, nihilom-
» nus facientes vt prænominatus Episcopus suum in hoc velit adhibere consensu- i-
» Nolumus enim, sicut nec fieri conuenit, vt Apostolicæ sedis Institutio tam sole- n-
» niter celebrata & tot tantorumque virorum approbationibus & sententiâ vnan-
» mi roborata, temeritate seu contradictione quorumlibet infirmetur, aut fa- c-
» tum quod de tanti Consilij maturitate ac prouidâ consideratione processit, re-
» recidiuæ quæstionis scrupulum relabatur, nullis litteris obstantibus harum
» mentione non habita.... Quod si omnes... At tu frater Episcope cum eorum
» altero... Datum Romæ apud S. Petrum. 3. Kal Maij, Pontific. nostri an. 1.

Ad eiusdem Magistri Petri Corboliensis commendationem petiit ab Hugone, Manassis de Garlanda nepote Episcopo Aurelianensi, Fulcone Decano & Capitulo Aurelianensi dari præbendam quæ prima vacaret D. de Corbolio pauperi subdiacono: vt patet ex hac eiusdem Pontificis Bulla ad M. Aurelianensem Episcopum.

De Præbendarum Cathedralium reseruatione

Pro Dilecto filio D. de Corbolio paupere subdiacono, nullum adhuc Ecclesiasticum Beneficium assecuto ad preces dilecti filij *M. Petri de Corbolio, quem sincera diligimus in Domino Charitate*, Fraternitati tuæ scripsisse recolimus, vt præbendam Ecclesiæ tuæ pro reuerentia B. Petri & nostrâ sibi liberaliter assignares.
» Tu verò, vnde valde miramur, non curasti precum nostrarũ primitias & Mandatũ
» Apostolicum adimplere: quin potius antequam idem subdiaconus à te posset
» obtinere responsum, in multis fuit expensis & laboribus fatigatus. Post hęc verò
» Nuncij tui ad sedem Apostolicam accedentes, vt te ab impetitione præfati
» Clerici absoluere curaremus, instantius postularunt, quod non potuerunt aliqua-
» tenus obtinere. Nolentes autem quod pro Deo de prouisione præfati subdiaconi
» laudabiliter incepimus, relinquere imperfectum, fraternitati tuę per iterata scri-
» pta mandamus atque præcipimus, quatenus si qua præbenda nunc vacat in Ec-
» clesia tua, eam sibi non differas assignare, stallum eidem in Choro & locum in ca-
» pitulo conferendo. Alioquin quam primò vacare contigerit, nostra donatione
» præcipimus reseruari Personæ idoneæ conferendam: de qua si quid à te fuerit or-
» dinatum, decernimus non tenere.
» Dilectis quoque filiis Decano & Capitulo Aurelianensi dedimus in mandatis,
» ne aliquem ad Institutionem tuam recipiant in Canonicum & in fratrem ad
» præbendam primitus vaacaturam. Datum 4. kal. Maii.

Ex hisce duabus Bullis obiter intelligimus Pontifices Romanos circa hæc tempora supremum quoddam in Capitula, Canonicatus & Præbendas Ecclesiarum Cathedralium ius & dominium vindicare sibi cœpisse. Nam antiquitus rogabant tantummodo Episcopos, vt iis quos commendabant, præbendas aliaque beneficia dari curarent, electiones factas confirmabant, aut si appellati fuissent, de lite intentata iudicium ferebant: hisce verò temporibus inceperunt Beneficia eiusmodi reseruare & pleno iure concedere. Vnde promanarunt Pontificiæ reseruationes, exspectationes, annatę, aliaque eiusmodi pretensa Iura: de quibus in sequentibus seculis amplius dicetur. Et hæc forte causa est, cur Stephanus Tornacensis & Hugo Aurelianensis præbendas dare noluerint iis, quibus Pontifices dari iubebant, ne iugum istud inusitatum si ferrent, Ecclesiæ aliquando foret intolerabile.

Cæterum Hugo iste præter nobilitatem generis, quam ex Gente Garlanda ducebat, scientia bonisque moribus eminebat: quamobrem ex Decano Aurelianensi post mortem Henrici Drocensis hoc anno fuit electus episcopus, & à Michaële de Corbolio Archiepiscopo Senonensi inunctus & consecratus fuit: ad quem de promotione sua congratulatoriam scripsit Stephanus Tornacensis Epistolam, quæ est ordine 234.

Decanus electus est in Episcopum, inquit, *gaudeat Aurelianensis Ecclesia*, quam per-
» sonarũ penuria non coëgit vt ab aliis emendicatum mutuaretur Antistitem. *Quem*
» *nutrierat à puero, quem produxerat in viam perfectam, quem Disciplinis erudierat Eccle-*
» *siasticis, assumpsit sibi sufficiens de gremio proprio & capiti suo superponens de filio fecit*
» *patrem non ignotum moribus*, non alienum prouinciâ, non degenerem natalibus &

iustas expertum sollicitudines & iniustæ dissolutionis expertem. Reuera non militauit alienis stipendiis, dignus vt in Ecclesia illa præesse debeat, in qua consueuerat & prodesse. Gaudeat electus ipse cui congaudeamus & nos, & gaudium nostrum nemo tollat à nobis, vel inuidia murmurans, vel malitia persequens, vel detractio mordens: intelligat Dominus & amicus noster quod dicimus: dabit ei Dominus in omnibus intellectum. Commendabilem protestamur Episcopum temporibus nostris, qui abillicito contactu se se seruauerit alienum. Augeat vobis Deus gratiam suam & attollat virtutibus quem extulit dignitate. Interim Pater optime, beatum decessorem vestrum S. Euurcium & ipsius Ecclesiam felix successor honorate, diligite & colite. Frequenter cogitantes quia vnde assumpti estis ad cathedram, illuc assumendus eritis in sepulchro.

Idem Pontifex Innocentius in controuersia quæ inter C. Professorem olim Artium in Academia Parisiensi & P. Presbyterum de quadam præbenda Ecclesiæ Insulanensis contendentes intercedebat, Magistro C. quia scholas Parisius in artibus habuerat, & litteratus erat, vult præbendam adiudicari: & in eam rem scribit ad Goscelinum Archidiaconum, Cantorem & Magistrum Scholarum Tornacensium.

De Præbendis reformatis.

Innocentius Episcopus Seruus Seruorum Dei, Dilectis filiis.... *Cum venissent ad Apostolicam sedem Dilecti Magister C. Subdiaconus & P. Presbyter pro controuersia quam habebant ad inuicem super præbenda Ecclesiæ Insulanensis, nos eis Dilectum filium nostrum G.* S. Gregorij Diaconum Cardinalem concessimus auditorem: coram quo dictus Magister C. proponere procurauit, quod cũ olim à bonæ memoriæ Cœlestino Papa prædecessore nostro ad Præpositum Ecclesiæ Insulanensis pro obtinenda in eadem Ecclesia præbenda litteras impetrasset, Præpositus indulgentiam obtinuit ab eodem, ne infra biennium aliquem in Ecclesiis suis recipere cogeretur. Iterum vero idem Magister ad eundem Præpositum ipsius prædecessoris nostri litteras reportauit, vt elapso biennio Præbendam ei conferret in Ecclesia Insulanensi: Interim tamen ei stallum in Choro & locum in Capitulo assignaret, & de quotidianis stipendiis idem Magister cum Canonicis perciperet portionem, venerabili fratri nostro Attrebatensi Episcopo & dilectis filiis Vrsicampi & Longi-Pontis Abbatibus super hoc executoribus delegatis: qui cũ vellent in negotio ipso procedere, Præpositus coram eis post secundam citationẽ apparens mandatũ cũ mandatore asseruit exspirasse, & ad sedẽ Apostolicam accessit. *Nos ad Litteraturã ipsius qui Scholas dicebatur in Artibus habuisse, piũ habentes respectum, eidem Præposito dedimus in mandatis, quod cum idem Magister sicut proponebatur, oriundus de villa Insulana aliquandiu in scholarum regimine deseruisset,* & ad præsentationem ipsius Ecclesiæ fuisset in subdiaconũ ordinatus in beneficio competenti, quod ad eius donationem spectaret, in eadem ipsa prouideret. Dilectis etiam filiis Decano & Cantori, Magistro F. Canonico Remensi dedimus in mandatis vt super hoc mandatum Apostolicum exequi procurarent. Deinde vero iidem executores sicut ex litteris eorum accepimus, cum in Ecclesia Insulana præbenda dimidia vacauisset, Magistrum, ipsum inuestiendum ad Præpositum destinarũt, qui ei Beneficium quoddam non Ecclesiasticum sed quod posset etiam Laico assignari, temporale videlicet & incertum, *Litteraturæ & honestati eiusdem Magistri non competens, quod etiam tunc temporis non vacabat, eidem curauit offerri: ipsi verò eundem Magistrum vacuum à Præposito redeuntem & iuxta onus eidem Præbendæ annexum in ordinem sacerdotij promoueri paratum de prædicta dimidia curarunt Authoritate Apostolica inuestiri.* Post inuestituram verò Præpositus ipse dicto Magistro per nuncium suum quindecim librarum reditus fecit offerri: quos quia recipere noluit, Nuncius Præpositi ad sedem Apostolicam appellauit. Executores insuper eundem Magistrum ad Insulanum Capitulum destinantes, ei stallum in Choro & locum in Capitulo assignari fecerunt, & Canonicum cum solemnitate receptum ad possessionem admiserunt eiusdem Beneficij corporalem.

Magistri Parisienses præferuntur.

Verum dictus Presbyter proposuit ex aduerso, quod olim præbenda quædam instituta fuerat in Ecclesia Insulana, non nisi presbytero conferenda, qui ad honorem B. Virginis Diuina singulis diebus celebraret. Verum prædecessor memoratus vni Presbytero esse nimis onerosum attendens Diuina singulis diebus ce-

prębendam ipsam diuisit in duas quas duobus Diaconis assignauit, iura
» lebrare, præbendam ipsam diuisit in duas quas duobus Diaconis assignauit, iura-
» mento firmantibus quod in proximis quatuor Temporibus ad Presbyterij ordinem
» conuolarent. Sed ne ad consequentiam traheretur, statutum est à Præposito &
» Canonicis & sub pœna excommunicationis inhibitum, ne Beneficia ipsa confer-
» rentur aliis nisi presbyteris iam promotis. Vnde cum dicta dimidia vacauisset,
» sæpe dictus Præpositus eam ad preces Capituli sui dicto presbytero qui ad præ-
» sentationē eorum fuerat in presbyterum ordinatus, concessit, & eidem Magistro
» ratus fuit in competenti Beneficio videlicet quindecim librarum reditibus prouidere. Sup-
» quo idem Præpositus ad prædictos Executores Remenses per nuncium suum di-
» citur litteras impetrasse. Præterea cum biennium à tempore obtentæ indulgentiæ
» tunc temporis non fuisset elapsum, Præpositus ad eum recipiendum in Eccle-
» siam Insulanam proposuit non teneri, cum super hoc fuisset indulgentia impe-
» trata.
» Cæterum Magister C. Indulgentiam ipsam sibi non obesse respondit, cum de
» ipsa etiam in litteris nostris mentio facta fuisset. Præterea ex quibusdam ab aduer-
» sa parte inductis nixus est comprobare, quod prædicta præbenda aliquando fuerat
» aliis etiam quàm presbyteris assignata. Cum enim diceretur in litteris ipsis, quod
» secundum antiquam & magis vsitatam consuetudinem Ecclesiæ Insulanæ præ-
» benda ipsa esset presbytero conferenda, vsitatum etiam ipse dicebat vt aliis con-
» ferretur: cum etiam dicere quod aliquid insitato magis vsitatum fuerit, stabilitum-
» dum.
» Cum autem Cardinalis prædictus quæ coram proposita fuerant, in nostra &
» fratrum nostrorum audientia fideliter retulisset, Nos causam ipsam vestro exami-
» ni duximus committendam, discretioni vestræ per Apostolica scripta districtè
» præcipiendo mandantes, quatenus nisi vobis constiterit sufficienter per Præpo-
» situm & Capitulum Insulanum fuisse concorditer institutum & sub pœna excom-
» municationis inhibitum & hactenus obseruatum, vt prædictæ præbendæ aliis
» quàm presbyteris conferrentur super prædicta dimidia, dicto presbytero silentium
» imponatis, & faciatis per Censuram Ecclesiasticam eundem Magistrum plena &
» pacificâ ipsius possessione gaudere. Quia verò presbyter ipse ad præsentationem
» Præpositi & Capituli Insulani fuit in Presbyterum ordinatus, volumus nihilomi-
» nus & mandamus, quatenus prædictos quindecim librarum reditus ei assignari
» mandetis, & donec ei per Præpositum ipsius Ecclesiæ fuerit in Beneficio compe-
» tenti prouisum. Alioquin si de prædictis constiterit super ipso prædicto Magistro,
» cum non fuerit Beneficium ei competens, silentium imponentes, eam ipsi pres-
» bytero per sententiam Apostolicam appellatione postposita adiudicare curetis &
» faciatis per censuram Ecclesiasticam eius pacificâ possessione gaudere. *Verum ne*
» *dictus Magister laboris, quem veniendo ad sedem Apostolicam sustinuit, mercede frustre-*
» *tur, ei faciatis prædictos 15. librarum reditus à Præposito monitione præmissâ sublato ap-*
» *pellationis & dilationis obstaculo per Censuram Ecclesiasticam assignari Præbendam, quæ*
» *primò vacabit in Ecclesia Insulana, donationi nostræ reseruari, mandantes personæ idoneæ*
» *conferendam. De qua si quid aliud fuerit ordinatum, Nos illud irritum decernimus......*
Datum Laterani 3. id. Aug.

Eodem anno idem Pontifex Innocentius Gallicano Regno & Regi impensè addictus modis omnibus conatus est primùm Regem inducere ad recipiendam vxorem suam legitimam, à qua diuerterat, & dimittendam eam, quam superduxerat. Itaque scripsit ad Odonem Parisiensem Episcopum, quem sciebat plurimum apud Regem posse, vt sapientibus suis monitis Regem à prauo incepto dimoueret.

Innocentii ad Odonem Ep. Paris. de Diuortio Regis.

Innocentius Episcopus..... Venerabili fratri Odoni Episcopo Parisiensi Sal. & Apost. Bened. Cum omnia orta occidant & orta senescant, ne operum Domini primitię penitus deperirent, posuit Deus sementem iuxta species suas in aliquibus Creatorum, vt quę secundum cursum temporis deficerent in seipsis, in suam
» sementem proficerent, & in reparatione sui generis vberius prosilirent: sic etiam
» cum homo ad imaginem Dei factus, & tam volucribus cœli, quàm piscibus ma-
» ris & vniuersis animantibus quę mouentur super terram, munere Diuino prelatus
» in sterilem cinerem sterilis ipse rediret, formata muliere in auxlium eius de latere
» dormientis audiuit, *Crescite & multiplicamini & replete terram.* Cum ergo ex tunc

Adæ

Adæ poſteritas ſibi inuicem iungi conſueuerit fœdere nuptiali, vſque adeo ipſi "
in hoc cooperata eſt, & poſt lapſum parentis dextra Conditoris, vt iuxta illud "
Euangelicum *Quod Deus coniunxit homo non ſeparet*, non humanæ adinuentioni "
ſed Diuinæ authoritati potius adſcribatur Matrimonij ſacramentum, per quod li- "
cet inter homines contrahatur, ſignificatur tamen in Chriſto coniunctio Eccleſiæ "
ac animæ fidelis ad ipſum iuxta illud Apoſtoli. *Hoc autem dico magnum ſacramentum* "
in Chriſto & in Eccleſia. Vnde quantum in nobis eſt, Eccleſiæ filiis debemus ſummo "
ſtudio præcauere, ne ſi quis impiè agens in ſeipſum partem ſui corporis, quia ſcin- "
dere omnino non poteſt, à ſe forſan auellere attentet, animam ſuam à Diuinæ "
bonitatis amplexibus efficiat alienam, & propter hoc totam Eccleſiam tanto am- "
plius ſibi reddat offenſam, quanto minus prouidè figuram deſponſationis eius ad "
Chriſtum, quantum in ipſo fuerat maculauit. Hæc autem non ad inſtructionem "
tuam, quem Diuinæ legis notitiam plenius obtinere, ſed vt intentionis noſtræ "
vehementiam exprimamus, præſentibus litteris duximus explicanda. Qui quan- "
to Chariſſimum in Chriſto filium noſtrum Philippum Francorum Regem Illu- "
ſtrem, potius diligimus, & ſpeciali quodam priuilegio intendimus amplius ho- "
norare, tanto intra nos ipſos fortius contriſtamur, quod Chariſſimam in Chriſto "
filiam noſtram Francorum Reginam Illuſtrem, quantum in eo fuit à ſe minus "
licitè nixus eſt amouere. Ad cumulum prætetea noſtri doloris accedit, quod "
cum vniuerſi progenitores eius veri fuerint Religionis Chriſtianæ culto- "
res, inter quos illuſtris memoriæ Ludouicus quondam Rex Francorum Pa- "
ter eius præ cæteris ſui temporis Diuinæ fuit Legis amator, Regis ſereni- "
tas, quam ipſi vellemus non minus in obſeruantia mandatorum Domini, quàm "
Regni hereditate ſuccedere, contra ſalutem & famam ſuam dictam Reginam à "
conſortio thori remotam in remotis partibus Regni Francorum licet inter Reli- "
gioſas, priuatas tamen perſonas vitę ſuę curſum implere compellit. Licet autem "
felicis recordationis Cœleſtinus Papa prædeceſſor noſter apud eum non potuerit "
obtinere, vt Reginam ipſam in gratiam & beneuolentiam ſuam receptam ad Re- "
gni conſortium reuocaret, nos tamen non de meritis noſtris ſed de Diuina potius "
miſeratione ſperantes & de puritatis tuę ſolicitudine confidentes, quę litteraturę, "
honeſtatis & conſanguinitatis intuitu eſſe credimus in eiuſdem Regis oculis gra- "
tioſum, precum noſtrarum primitias per te ipſi ex parte noſtra porrectas ab ipſo "
confidimus tanto libentius admittendas, quanto amplius de ipſius ſumus ſalute "
ſoliciti, & per huius Apoſtolicę petitionis effectum non tam noſtris commodis, "
quàm integritati ſui nominis conſuletur. Rogamus igitur fraternitatem tuam, mo "
nemus & exhortamur in Domino, ac per Apoſtolica tibi ſcripta mandamus, qua- "
tenus eundem Regem ex parte noſtra diligentius moneas & inducas, & in remiſ- "
ſionem ei peccatorum iniungas, vt prædictam Reginam in plenitudinem gratiæ "
Regalis admiſſam maritali ſtudeat affectione tractare, vt ad mentem reuerſus in "
laudem Domini cum Petro decantet, *Nunc ſcio verè quia miſit Dominus Angelum* "
ſuum & tulit me de manu Herodis, *illius* ſcilicet, qui ſicut olim animā pueri eius ha- "
ctenus ſanguinem ſitiebat. Verendū ſiquidē ei credimus ne propter offenſam Di- "
uinam & humanam infamiam, irreparabilem etiam iacturam incurrat. Cum enim "
ex ea quam contra interdictum Eccleſiæ ſuperduxit, legitimam nequeat ſobolem "
procreare, ſi forte quod abſit, vnicus eius filius rebus eximeretur humanis, Re- "
gnum eius ad extraneos deueniret, qui quoniam eidem Reginæ ſui negauit cor- "
poris poteſtatem, ipſius promerentibus culpis, multis anguſtiis irruentibus nun- "
quam optatā potuit felicitate gaudere: ſed præter alias afflictiones tota Gallicana "
prouincia famis fuit ſterilitate percuſſa, & niſi quantocius reſipiſcat, flagellum "
Dei contra ſe poteſt grauius formidare. Quod ſi forſan, quod abſit, ſalubribus "
monitis tuis, quæ ſæpius iterati volumus, apud ipſum acquieſcere non curarit, "
quantumcunque nobis moleſtum exiſtat eam in aliquo moleſtare, id non po- "
terimus, ſicut nec debemus ſub diſſimulatione tranſire. Huic autem ſtudio tantò "
diligentius debes inſiſtere & intentione omnimoda incumbere, quanto Creatori "
amplius tua in hac parte ſolicitudo placebit, & glorioſius etiam tibi erit, ſi per "
tuam inſtantiam fuerit Domino faciente completum, quod non potuit per ali- "
quorum prudentiam ſeu diligentiam hactenus adimpleri. Datum Laterani. "

Scripſit quoque ad Philippum ſuauiter admonens & rogans, vt repudiatā pelli- "

ce legitimam vxorem recipiat, atque vt efficacius persuadeat, suum erga
amorem grati que animi testificationem significat, propterea quod ab eo d
Lutetiæ studeret, multis beneficiis affectus fuerit.

Ad Philippum Regem.

Innocentius Episcopus Seruus Seruorum Dei Dilecto filio Philippo Ill
Francorum Regi Sal. & Apostol. bened. Licet dextera Domini suam fecerit
nostra promotione virtutem de terra suscitans inopem, & de stercore erigens
petem, & illud nos voluerit dignitatis solium obtinere, vt non solum cum P
cipibus sed de Principibus etiam iudicemus, cum tamen conditionem humi
tis nostræ conspicimus, & de quo & ad quid simus vocati, pensamus, præter ge-
nerale debitum pastoralis officij quod singulis nos constituit debitores, tibi & re-
gno tuo specialiter nos fatemur teneri, *in quo Nos recolimus in studiis litterarum* æ-
*tem transegisse minorem, ac Diuino munere quantæcunque scientiæ donum adeptos Benefi-
ciorum impensam multiplicem suscepisse.*

Innocentius Parisiis studuit.

Ad cumulum autem huius præcipuæ dilectionis accedit progenitorum tuo-
rum grata memoria, quos sicut Christianissimos Principes nec ventus turbinis,
nec impetus tempestatis ab Ecclesia Rom. potuit aliquando separare: quin potius
tanto amplius in ipsius deuotione seruirent, quanto fortius in nauiculam nostri
Piscatoris fluctus insurgerent & mare tumultuosius ventorũ incursibus fluctuaret.
Vnde cum in minori quondam officio constituti serenitatem Regiam & Regnum
Franciæ speciali amplexati fuerimus dilectionis affectu, nunc ad apicem summi
Pontificatus licet insufficientes assumpti, priuatis affectibus, causis communibus
superuenientibus tam ardentius in Regiæ serenitatis dilectione flagramus, vt oc-
casionem precemur à Domino nobis indulgeri, per quam affectus interior prodeat
in effectum, & prærogatiua sinceritatis quam ad te gerimus, in opere pateat Vni-
uersis. Verum quanto amplius Celsitudinem tuam honorare cupimus & ad pro-
fectum tuum ardentius adspiramus, tanto magis de tua sumus salute solliciti, &
grauius ferimus si nostræ charitatis affectus circa serenitatem tuam, te præsertim
dante materiam, videretur, quod absit, refrigescere vel torpere. Sanè quantum
scandalum sit exortum ex superinductione illius quam post multiplices inhibitio-
nes Ecclesiæ, quarum vnam factam per bonæ memoriæ M. Meliorem Sanctorum
Ioannis & Pauli Presbyterum Cardinalem tunc Apostolicæ sedis legatum, & dile-
ctum filium Censium subdiaconum & Notarium nostrum, cum felicis recordatio-
nis Cœlestini Papæ Prædecessoris nostri litteras in tua fecere præsentiâ recitari,
quæ inhibitionem apertius continebant, ad te nouimus peruenisse, & post datas
& receptas Epistolas venerabilibus fratribus nostris Niuelone Suessionensi & Ste-
phano Nouiomensi Nuncijs tuis propter hoc apud sedem Apostolicam constitutis
superinducere voluisti, tibi credimus ex parte liquere. In quo ad discretionem
veritatis non debet vincere sensualitas rationem. Nosti etenim quod morbus iste
iam vicina corrumpit, & *ad excusandas excusationes in peccatis* factus es cæteris excu-
satio, & in nos & Romanam Ecclesiam detractionem non modicam suscitasti.
Quantum autem ex hoc te ipsum læseris, ex eo manifestè perpenditur, quod om-
nia tibi contraria successerunt, quæ prius prospera succedebant: nec datum
est tibi frui etiam pace Diuina, quin etsi non corpus, mentem saltem sollicitudo
grauis vrgeret, quod tibi esse debet euidens argumentum, quod propter hoc Diui-
nam indignationẽ incurreris, cũ præsertim superinductæ consanguinitas oppona-
tur: Charissimæ autem in Christo filiæ nostræ N. Reginæ Franciæ nonnisi impe-
dimentum fuisset affinitatis obiectum. Vt igitur saluti tuæ consulas & honori, vt
Nos & Romanam Ecclesiam à labiis iniquis & lingua liberes detractrice, vt Do-
minum tibi reddas propicium, quem iratum tibi hactenus reddidisti, rogamus se-
renitatem Regiam, monemus & exhortamur in Domino & in remissionem iniun-
gimus peccatorum per apostolica tibi scripta mandantes, quatenus in te ipsum
aciem tuæ considerationis reflectas, sic tuos actus diiudices vt ab aliis non de-
beas iudicari, memor esto conditionis tuæ, & nouissima iuxta verbum sapientis
attendens, quod scandalum in Ecclesia parit, quod nobis detractionem generat,
quod in perniciem tuæ salutis vertitur & in dispendium totius Regni redundat,
alios simili corrumpens exemplo corrigas per te ipsum; superinductam de fini-
bus Regni Francorum remoueas, & eam reducas in Regnum & Reginam appel-
les ac facias appellari, mandans ei ab omnibus tanquam Reginæ deferri, quam

à te minus rationabiliter abiecisti. Quod si postmodnm vsque adeo serenitatem tuam Oriens ex alto respexerit & cor tuum lux illa dignata fuerit illustrare, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, vt prædictam Reginam quam ex testimonio plurium, quibus est religionis & dignitatis ratione credendum, miræ sanctitatis & honestatis audiuimus esse, retineas in gratia coniugali, præsertim cum vix nobiliorem ducere possis, & id tibi plurimum expedire noscatur. In his facilius & ad votum tuum celerius exequendis, quæ serenitati tuæ diebus istis incumbunt, gaudebimus plurimum, & in agendis gratiarum actionibus assurgemus.

Quod si forsan, quod absit, desuper datum non fuerit, sicut de iure tenemur, iuris tibi licentiam non negamus, quo minus facta prius restitutione audiamus & exaudiamus, quod rationabiliter duxeris proponendum. Si autem, quod non credimus, nec famæ tuæ, nec honori consuleres, nec mandatis nostris nec monitis obedires, quantumcumque nobis molestum existeret te in aliquo molestare, contra te tanto amplius moueremur, & manum curaremus Apostolicam aggrauare, quanto serenitatem tuam sincerius diligimus, & quos amamus seuerius arguere intendimus, & durius castigare, cum inspirante Domino immutabilem animum & inflexibile propositum habeamus, nec prece, nec pretio, nec amore nec odio declinandi à semita rectitudinis, sed via Regia incedentes nec ad dexteram declinabimus, nec deuiabimus ad sinistram sine personarum acceptione facientes iudicium, quia non est personarum acceptio apud Deum. Non ergo posses, quantumcunque confidas de tua potentia, subsistere ante faciem, non dicimus nostram, sed Dei, cuius licet immeriti vices exercemus in terris, cum authore iustitiæ qui est veritas, pro iustitia & veritate pugnante inimici tui in te ac Regnum Franciæ præualerent, nec valeret temporalis tuus & exiguus potentatus Diuinæ ac æternæ repugnare omnipotentiæ Maiestati. Ne facias ergo, fili Charissime, de necessitate virtutem, & nobis in hoc imò Creatori tuo, per quem viuis & regnas, humiliter satisfacias, quatenus ipsum tibi reddas propitium & nos tibi constituas amplius debitores, sciturus pro certo, quod nisi mandatum nostrum hac vice iuraueris adimplere, non differemus vlterius quin officij nostri debitum exequamur. Datum Laterani. 16. Kal. Iunij.

Eodem anno idem Pontifex confirmat Monachorum San-Germano-Pratensium, priuilegia datis ad Willielmum Archiepiscopum Remensem S. Sabinæ Cardinalem & ad Robertum tunc S. Germani Abbatem, Fulconis de quo supra diximus, successorem, Litteris. Confirmat quoque pacem inter Archiepiscopum Senonensem & Monachos initam post longæ litis de Procurationibus contestationem; vt intelligimus ex Ep. 190. Stephani Tornacensis ad iudices à Cœlestino III. datos: quibus Monachorum causam commendat his verbis. *Audiui D. Papam prudentiæ vestræ commisisse cognitionem causæ, quæ vertitur inter D. Senonensem & Ecclesiam S. Germani de Pratis, quam non parum difficultatis nec minus discriminis* importare video & authoritati Iudicum & Partium voluntati. De Procurationibus agitur corporum, non de salute animarum, de numero quadrupedum & hominum, non de merito virtutum aut victoria vitiorum. In hoc tamen conflictu summi Pontifices Alexander, Lucius, Vrbanus, Clemens & qui hodie sedet Cœlestinus manus iniecerunt, & diuinis priuilegiis taxantes euectionis numerum, iurgio super Procuratione moto imposuisse creduntur. Vidi & legi priuilegia ista, nec facili veritate nec falsa suggestione impetrata, sed omni solennitate subnixa & Cardinalium subscriptionibus roborata. Quid tantum aut tutum esse poterit, si super talibus dubitare, disceptare aut disputare aliqui voluerint, cum munimenta Apostolica vobis & nobis immo omnibus Ecclesiis & possessiones earum seruent & iura tueantur & defendant. Parcite, Patres, authoritati vestræ, parcite dignitati & prudentiæ, & *examen istud reseruate summo Pontifici, qui solus potestatem habet & condendi nouos Canones & exponendi veteres & interpretandi priuilegia sua & corrigendi aliena.*

Igitur Innocentius iurgiis istis & contentionibus modum imponere cupiens, nouâ Bullâ prædicti Monasterij priuilegia amplificauit & confirmauit. Non omittendum tamen quod M. Ioannes Launoyus Doctor Theologus Parisiensis multis rationibus comprobare nititur bullas eiusmodi esse subreptitias, obtentas scilicet per veri suspensionem seu suppressionem & falsi suggestionem: sed ea de re

disputent : nos Bullam ad Robertum datam, quia ad negotium nostrum pertinere videtur, hisce commentariis adtexere non putamus fore inutile. Sic igitur habet.

Priuilegiū S. Germano Prat. concessum.

,, *Innocentius* Episcopus seruus seruorum Dei Dilectis filiis Roberto Abbati
,, Germani Parisiensis eiusque fratribus tam præsentibus quam futuris Regularem
,, vitam professis in perpetuum. *In eminenti Apostolica sedis specula ad hoc sumu-*
,, *cet immeriti disponente Domino constituti*, vt iustas petitiones debeamus libenter ad-
,, mittere, & eis studeamus effectum vtilem indulgere. Eapropter Dilecti in Do-
,, mino filij, vestris iustis postulationibus annuentes Monasterium B. Germani de
,, Pratis in quo Diuino mancipati estis obsequio, quod propriè Beati Petri iuris
,, existit, ad exemplar felicis memoriæ Paschalis, Innocentij, Lucij, Euge-
,, nij, Anastasii, Alexandri, Lucii, Vrbani, Clementis, & Cœlestini Prædecesso-
,, rum nostrorum Romanorum Pontificum sub B. Petri & nostra protectione susci-
,, pimus & præsentis scripti pagina communimus. Imprimis siquidem statuentes, vt
,, Ordo Monasticus qui secundum Deum & B. Benedicti regulam in eodem Mo-
,, nasterio institutus obseruetur. Præterea quascunque possessiones..... illibata per-
,, maneant. Per præsentis itaque Priuilegii paginam vobis vestrisque successoribus
,, in perpetuum confirmamus, vt quæcunque libertas, quæcunque dignitas Priui-
,, legio B Germani, Scriptis Childeberti, Clotarii atque aliorum Regum Franco-
,, rum vestro Monasterio collata est, eidem permaneant illibata. Ad hæc volentes
,, te, Dilecti fili Roberte Abbas, & Monasterium tuum honoris & gratiæ Priuile-
,, gio decorare ad instar dictorum Prædecessorum nostrorum Alexandri & Cœ-
,, lestini vsum mitræ & annuli atque sandaliorum tibi & per te successoribus tuis
,, de consuetâ sedis Apostolicæ benignitate duximus indulgendum. Præcepimus
,, autem, vt Chrisma, oleum sanctum, consecrationes altarium, Ordinationes &
,, quæcunque vobis ex Pontificali sunt ministerio necessaria, à nullo Catholico
,, Episcopo vobis vestrisque successoribus denegentur. *Sanè Missas, Ordinationes,*
,, *Stationes ab omni Episcopo vel Clerico Parisiensis Ecclesiæ in eodem Monasterio præter vo-*
,, *luntatem Abbatis, vel Congregationis fieri prohibemus, nec habeant potestatem aliquid*
,, *ibi imperandi, sed nec diuina Officia ipsis interdicere, nec excommunicare, nec ad syno-*
,, *dum vocare, aut Abbatem aut Monachos aut Presbyteros aut Clericos Ecclesiarum ipsius*
,, *loci tribuimus facultatem.* Adiicimus etiam vt in Parochialibus Ecclesiis, quas ex-
,, tra Burgum B. Germani tenetis, Presbyteri per vos eligantur, & Episcopo præ-
,, sententur, quibus si idonei fuerint, Episcopus animarum curam committat, vt
,, ei de plebis cura, de rebus verò temporalibus ad Monasterium pertinentibus res-
,, pondeant. Quod si forte facere noluerint, substrahendi eis temporalia quæ à
,, vobis tenent, liberam habeatis authoritate Apostolica facultatem. Authoritate
,, etiam Apostolica statuimus, & vobis de consueta clementia & benignitate sedis
,, Apostolicæ indulgemus, vt nullius Legationi, nisi à latere Romani Pontificis
,, specialiter fuerit delegatus, subiacere aut subesse vllo modo debeatis, nec alicui
,, liceat obtentu legationis ab Apostolica sibi sede indultæ vos vel successores ve-
,, stros, seu Monasterium vestrum vel Ecclesias quæ infra Burgum B. Germani
,, sunt, vlla interdicti vel excommunicationis sententiâ prægrauare, vel super vos,
,, aut super dictas Ecclesias Iurisdictionem aliquam exercere, nisi specialiter hoc fue-
,, rit à Romano Pontifice illi mandatum: *Præterea compositionem quæ inter Monasterium*
,, *vestrum & bonæ memoriæ Guidonem quondam Senonensem Archiepiscopum super Procura-*
,, *tionibus, quas à vobis in quibusdam villis petebat, rationabiliter intercessis, sicut proui-*
,, *dè ac sine prauitate facta est & recepta & hactenus obseruata, atque in instrumento exinde*
,, *confecto plenariè continetur, ratam habentes, authoritate Apostolica duximus confirman-*
,, *dam.* Ad maiorem autem euidentiam compositionis ipsius Rescriptum illud de
,, verbo ad verbum huic priuilegio duximus inscrendum, cuius tenor talis est.
,, *In nomine* sanctæ & indiuiduæ Trinitatis Guido Dei Gratia Senonensis Archie-
,, piscopus omnibus ad quos præsentes litteræ peruenerint, in Domino salutem,
,, Notum fieri volumus vniuersis præsentibus & futuris, quod discordia quæ erat
,, inter nos & Fulconem Abbatem S. Germani de Pratis & ipsam Ecclesiam de Pro-
,, curationibus, quas ab eis petebamus in Emant & Balneolo & S. Germano iuxta
,, Munsteriolum in præsentia D. Philippi Francorum Regis ita terminata est. In
,, hoc siquidem quittauimus N. Abbati & Ecclesiæ S. Germani in perpetuum Pro-

curationes, quas in prædictis locis petebamus ab eis tali modo: Quod Abbas & successores sui nobis & successoribus nostris, vel nostris certis nuncijs pro procurationibus illis reddent singulis annis octo libras Parisienses apud Emant in octauis Paschæ: Et si nos, vel successores nostri venerimus semel in anno ad Emant vel Balneolũ, vel ad villã, quæ dicitur S. Germanus, Abbas aut successores sui aut ille qui domum tenebit, recipiet nos & successores nostros, & viuemus ibi nos & successores nostri nocte vna sumptibus nostris proprijs: infra quod ille qui domum tenebit, non tenebitur aliquid dare Nobis, vel successoribus nostris præter hospitium, nisi hoc de gratia facere voluerit. Et si nos vel successores nostri semel recepti fuerimus in vno prædictorum locorum, non tenebuntur Monachi recipere nos siue successores nostros in aliquo illorum trium eodem anno. Nos autem fecimus quittari iam dictæ Ecclesiæ & Abbati medietatem decimæ lanæ à presbyteris, qui sunt in Ecclesijs S. Germani per Archiepiscopatum Senonensẽ constitutis, scilicet in Emant, Balneolo, villa, quæ dicitur S. Germanus iuxta Munsteriolum, Matriolis, & presbyteri dictarum Ecclesiarum aliam medietatem eiusdem decimæ habebunt. Nuncij autem Abbatis S. Germani facient fidelitatem Presbyteris qui in dictis Ecclesijs erant, & presbyteri per Nuncios suos nunciis Abbatis de dicta decima communiter & fideliter quærenda & inter se diuidenda quod ne valeat alicuius obliuione deleri, vel maliciosè peruerti, sigillo nostro fecimus id confirmari, à stantibus Ecclesiæ nostræ personis Salone & Manasse Archidiacono, Willielmo Thesaurario, Gaufrido Præcentore. Testes huius rei sunt Stephanus Abbas S. Genouefæ & Canonici illius, Hugo Almaricus Miles, N. Abbas S. Remigij Senonensis, M. Ansellus de Cancellaria, Ogerius de Auons. actum apud Fontem Blaudi anno ab Incarnatione Domini 1191.

Deinde prohibemus vt Monasterij vestri Monachos vbicunque de Mandato abbatis habitauerint, nullus præter Rom. Pontificem vel Legatum ab eius latere missum absque speciali mandato sedis Apostolicæ vel præter Abbatem ad quem cura & custodia eorum pertinet, excommunicet aut interdicat. Obeunte vero... Eligendum. Electus autem vel à Romano Pontifice, vel à quo maluerit, Catholico Episcopo munus benedictionis accipiat.....

Apostolica insuper authoritate vobis duximus indulgendum, vt infra parochias Ecclesiarum ad iam dictum Monasterium pertinentium Nullus Oratorium, Capellam, vel Ecclesiam ædificare aut cœmiterium facere sinè Diœcesani Episcopi & vestro consensu audire, nisi forte Templarij vel Hospitularij fuerint, quibus hoc Apostolicæ sedis Priuilegijs indultum fuisse noscatur. *Paci quoque & tranquillitati vestræ Pontificali volentes prouisione prospicere, præsente Priuilegio duximus statuendum, vt si quis terras ad vos de iure spectantes, in quibus portionem habetis*, vel Campos *dotatione aut venditione, seu quolibet alio alienationis titulo in aliam Ecclesiam vel Religiosa loca transtulerint, Ecclesijs illis vel locis Religiosis vltra annum & diem vel sine assensu vestro non liceat retinere*: sed iuxta consuetudinem Gallicanarum Ecclesiarum talibus pretio seu dono concedant, quæ vobis & Monasterio vestro iura vestra cum integritate persoluant. Decernimus ergo &c. Data Romæ apud S. Petrum per manum Rainaldi D. Papæ Notarij Cancellarij vicem agentis 2. Id. Maij Indict. 1. Incarnat. Dom. 1198. Pontificatus vero D. Innocentij Papæ III. an. 1.

Hac, vt credibile est, Bulla fulti Monachi San-Germano Pratenses litem mouerunt Vniuersitati ob *Campos* S. Germani, seu *Pratum Clericorum*, quod dicebant ab aliquo ex Abbatibus secularibus olim alienatum, vt alibi diximus, ac proinde se illius repetendi ius habere contendebant, maximè vero quia non poterant aliter tranquilli esse & paccati, propterea quod Scholastici sæpe petulantes frequentia iurgia cum seruis & hominibus suis exercebant, vt acciderat tempore Fulconis Abbatis. Verum quocunque tandem modo lis illa fuerit intentata & instructa, anno 1215. à M. Roberto de Curzon seu Corceon Cardinale terminata est in fauorem & gratiam Vniuersitatis his verbis, PRATVM SANCTI GERMANI IN EO STATV IN QVO EIS FVIT ADIVDICATVM, EIS PLANE CONFIRMAMVS.

Cum autem annis superioribus recruduisset antiqua lis inter Episcopum Parisiensem & Abbatem San-Genouefianum, magnisque laboribus, sumptibus & im-

De Lite San Genouefiana.

pensis agitata fuisset Romæ, anno tandem 1199. Innocentius tres Iudices de- Vizeliacensem & Antissiodorensem Abbates ac Fulconem Decanum Eccle- Aurelianensis, qui de ea cognoscerent & secundum possessionem iudicare- Erat autem hæc materia litis. Odo recens factus Episcopus voluerat edi sibi rochiorum seu Curionum nomina, qui Ecclesiis B. Genouefæ subiectis sacra- nistrabant. Tergiuersatus vero Abbas Ioannes edere Montani nomen de quo tissimum erat quæstio, eo rem adduxerat, vt Episcopus omni sacrorum ministra- ne interdiceret in Monte & oppido San-Genouefiano.

Abbas Papam appellarat, atque interim vt scrupulum omnem demeret ani- Parochianorum, per Stephanum Episcopum Tornacensem qui prius S. Genoue- fæ Abbas fuerat, publicè ad populum dici curarat futilia & vana esse eiusmodi in- terdicta, vtpote priuilegiis Apostolicis aduersantia, quibus Mons prædictus & omnes Montis incolæ ab omni iurisdictione Episcopali quoad censuras exempti, immunes & liberi statuebantur. Cum itaque nihil Episcopus proficere potuisset, coactus fuerat Abbatem prouocantem & appellantem sequi; atque idcirco ad Ro- manam Curiam M. Petrum de Corbolio miserat, vt ius suum apud Pontificem cuius olim Magister fuerat, tutaretur. Abbas quoque Ioannes eiusdem Pontificis in Scholis Parisiensibus condiscipulus illuc profectus has porrexit à Stephano Tornacensi litteras.

„ *Ecclesia B. Genouefæ Parisiensis specialis filia vestra beatorum Dionysii & Germani so-*
„ *ror Germana contriti cordis & humiliati spiritus sacrificium vobis offert, & lachrymæ eius*
„ *in maxillis eius.* Contra libertatem & dignitatem ipsius, quam à sancta Ro-
„ Ecclesia Matre sua priscis temporibus obtinuit, nouus Parisiensis Episcopus no-
„ ua prætentat argumenta conflare, grauationes scrupulosas intexere, in capite &
„ in membris sub specie prælationis iurisdictionem, quam nec oportet nec licet vsur-
„ pare. Propter hæc & alia grauamina multa, quæ sustinere nec potest nec debet, de-
„ uotus filius vester eiusdem Ecclesiæ Abbas accedit & procidit ad pedes vestros,
„ vt priuilegia S. Sedis Apostolicæ B. Virgini à Decessoribus vestris indulta & con-
„ cessa, à tantis authoribus vallata & munita firmiter obseruari faciatis, ne præua-
„ leat homo aduersus Diuinam & Apostolicam sedem, nec per insolentiam aduer-
„ sus filios vestros gaudeat inimicus. *Tres spirituales filias vestras circa & prope Pari-*
„ *sius vrbem sacro Trinitatis numero connexas, scilicet Ecclesiam S. Dionysii, S. Germani, S.*
„ *Genouefæ, super quas* inuocatur spiritualiter nomen vestrum, dolentes vident &
„ inuident aduersarij nostri, & triplicem funiculum fraternæ Charitatis nostræ non
„ facilè rumpi posse scientes, conantur imminuere, lædere, conculcare, incrustare.
„ Suscipite, Pater, filium vestrum & exaudite preces eius: suscipite & fouete visce-
„ ra nostra in eo *qui de vobis ex pristina societate scholari & notitia spiritualiter con-*
„ *fidit*: ne si forte quod absit, aliquam à vobis passus fuerit repulsam, dicatur ab in-
„ uidis cum cachinno & risu, *Ecce quomodo amabat eum.* Iustum est quod postulat,
„ tanquam qui pro patria pugnat, pro libertate decertat.

Innocentius autem variis distractus negotiis liti cognoscendæ deputauit duos Cardinales, ex quorum relatione didicit non posse rem definiri Romæ, quod vtra- que pars possessionem sibi vindicaret, vtraque priuilegia Apostolica obtenderet. Igitur in Galliam remisit datis ad tres iudices prædictos hisce litteris.

„ *Innocentius* Episcopus Seruus Seruorum Dei. Dilectis filiis Vizeliacensi & S. Pe-
„ tri Antissiodorensis Abbatibus, F. Decano Aurelianensi sal. & Apost. benedict.
„ *Accedentibus ad Apostolicam sedem Dilectis filiis Abbate S. Genouefæ & M. Petro de Cor-*
„ *bolio* Venerabilem fratrem nostrum I. Albanensem Episcopum & Dilectum fi-
„ lium S. Mariæ in Aquiro Diaconum Cardinalem deputauimus auditores,
„ in quorum præsentia præfatus Magister pro venerabili fratre nostro Parisiensi
„ Episcopo, cuius Procurator fuerat institutus proposuit quod idem Abbas su-
„ per possessione iuris Parochialis in Parochia de Monte grauem Episcopo mo-
„ lestiam ingerebat, cum eam potestatem vsque ad tempora sua Parisien-
„ sis Episcopus habuerit in Parochianos de Monte ac Presbyterum, qui eis Diuina
„ pro tempore ministrabat, quod si esset etiam Canonicus Regularis & curam Pa-
„ rochiæ committebat, etiam sacerdos post curam susceptam de manu Episcopi Pa-
„ rochianos ad nutum eius ligabat pariter & absoluebat, & si quis excommunica-
„ tus esset ab Episcopo vel etiam interdictus, Presbyter eum non admittebat aliqua-

tenus ad Diuina, qui etiam benedictiones sponsorum, purificationes de partu surgentium, publicas pœnitentias non assumebat sibi nisi de mandato Episcopi speciali. Etsi forte sacerdos talis esset, qui diuina non posset populo ministrare, ipsius excessum Abbati S. Genouefæ & fratribus Episcopus nunciabat, qui cognita veritate amoto indigno ad animarum curam recipiendam alium Episcopo præsentabant. Cum ergo nouissimè præfatus Episcopus præmonuisset Abbatem, vt Capellanos suos qui debebāt Parochiis deseruire ad suscipiendam curam animarum Episc. præsentaret, hoc se facturum respondit, & aliquos præsentauit: sed requisitus, quod præsentaret illum qui debebat in præfata de Monte Parochia deseruire, dixit nunc eum non posse propter absentiam præsentari. Cumque hoc sæpius monitus facere non curaret, Episcopus parochianis de Monte sub pœna excommunicationis inhibuit, ne in Ecclesia S. Genouefæ vel audirent Diuina, vel aliqua reciperent sacramenta, nisi ab illo Presbytero qui animarum curam ab Episcopo suscepisset: quæ sententia in eadem Ecclesia fuit præsente Parochia publicè recitata, eamque Parochiani de Monte sicut solebant, iamdiu seruauerunt, donec facientibus Canonicis S. Genouefæ populo conuocato in verbo sacerdotis & periculo animæ per venerabilem fratrem nostrum S. Episcopum Tornacensem ipsius Ecclesiæ quondam Abbatem fuit publicè prædicatum, quod securè poterant audire Diuina, cum in eos non Archiepiscopus, non Episcopus vel Archidiaconus posset excommunicationis vel interdicti sententiam promulgare, sicque ab eis inducti spiritualia receperunt. Episcopo ergo quemadmodum præmissum est, spoliato obedientiâ parochiæ memoratæ petebat dictus Magister ipsi Episcopo ante omnia quasi possessionem iuris Parochialis restitui, aduersariis suis super his quæ aduersus eum proponenda ducerent plenariè responsuro, cum nec ante testimonium respondere deberet aduersariis spoliatus, & quod Episcopus Tornacensis & Canonici sæpe dicti de præmissis excessibus punirentur. Causa postmodum coram delegatis iudicibus ordine debito pertractanda. In quorum præsentia de iure Parisiensis Ecclesiæ plenius probaretur, quod impræsentiarum propter probationum inopiam fieri non valebat.

Cæterum præfatus Abbas versâ vice nouam iniuriam inferri sibi per nouum Episcopum proponebat asserens *Ecclesiam suam cum Burgo à primo fundationis tempore liberam extitisse, nec alicui vnquam in spiritualibus nisi Rom. Pontifici fuisse subiectam.* Quod per rescriptum bonæ memoriæ Cœlestini Papæ prædecessoris nostri ad cautelam ostendere nitebatur. Qui piæ recordationis Alexandri, Lucii & Clementis Prædecessorum suorum Romanorum Pontificum exempla secutus præfatam Ecclesiam eâ inter alia libertate donauit, vt nullus ipsam, Canonicos, vel Burgum interdicto vel excommunicationi posset supponere, nisi summus Pontifex vel Legatus ab eius latere destinatus. Contra quam libertatem præfatus Episcopus venire præsumens in alienam messem falcem mittere, quod nullus vnquam prædecessorum suorum fecerat, non expauit Canonicum ipsius Ecclesiæ, qui hominibus Burgi spiritualia ministrabat, vt ab eo curam animarum reciperet, sibi postulans præsentari. Quod cum obtinere non posset post appellationem solemniter interpositam & iter arreptum ad sedem Apostolicam veniendi omnes qui in Ecclesia S. Genouefæ Missam Parochialem audirent & communicantes eis excommunicationi subiecit. Cuius timore motus populus tanquam rudis ex ignorantia vel humilitate abstinuit aliquandiu à Diuinis, sed per iam dictum Tornacensem Episcopum olim Abbatem eiusdem Ecclesiæ illuc postmodum accedentem cognitâ veritate, qui sicut Iuris peritus eis asseruit incunctanter quod sententia Parisiensis Episcopi de qua præmisimus, tanquam à non suo Iudice lata nullius obtinebat roboris firmitatem, ad proprium rediit populus sacerdotem, quem si etiam ex certa scientia euitasset, vt sic iure suo Ecclesia priuaretur, ei non sic posset, sicut nec per Colonum Domino inscio vel inuito præiudicium generari. Quoniam etsi Episcopus aliquid iuris haberet in eós, quod penitus negabatur, cum eò quod appellationi non detulit, in leges commiserit, per eas non debebat restitutionis Beneficium obtinere, *quia is frustra leges inuocat qui committit in eas,* præsertim eum nunquam fuerit destitutus. Vnde restitutionem petere non valebat. Quod autem eadem Ecclesia esset in possessione instituendi Canonicum qui spiritualia populo ministrabat, & quod super hominibus Burgi vtramque iuris

„ dictionem haberet & prædecefforum ipfius Epifcopi temporibus habuiffet, pa-
„ tatum fe Abbas ex abundanti dicebat in continenti probare. Poftulabat proinde
„ quidquid à fœpe dicto Epifcopo de facto fuerat poft appellationem interpofitam
„ attentatum, irricum iudicari, eumque ne de cætero fimilia præfumeret, coër-
„ ceri.
„ Præmiffis igitur & aliis rationibus per dictos Auditores qui & petitiones & alle-
„ gationes partium in fcriptis redactas nobis & fratribus noftris prudenter & fide-
„ liter retulerunt, plenius intellectis, nos attendentes quoniam ex eo folo quod po-
„ pulus dictæ Parochiæ timore huius fententiæ per aliquot dies abftinuit à Divina,
„ Diuina, nullam in eos iuris Parochialis poffeffionem dictus Epifcopus acquifiuit,
„ nec fuit aliquo modo probatum, quod eo tempore quo idem Epifcopus tulit fen-
„ tentiam in ipfos, poffeffionem iuris Parochialis haberet, vel eam prius habuiffet,
„ iurifdictionem eis adiudicare de iure nequiuimus cum non conftiterit eum fuiffe
„ aliquatenus fpoliatum. Verum quia fuper aliis quæ proponebantur ex parte fæpe
„ dicti Parifienfis Epifcopi nobis non potuit fieri plena fides, caufam ipfam vobis
„ duximus committendam, per Apoftolica fcripta mandantes quatinus partibus
„ ad veftram præfentiam conuocatis, fi vobis conftiterit Parifienfem Epifcopum
„ poffeffionem Parochialis iuris in prædicta Parochia habuiffe, ab ea fuiffe in-
„ iufte deiectum, eo ficut iuris ordo poftulat, primitus reftituto audiatis quæcun-
„ que duxerint proponenda & quod iuftum fuerit, fine appellationis obftaculo
„ ftatuatis, facientes quod ftatueritis per cenfuram Ecclefiafticam firmiter obferua-
„ ri. Teftes autem qui nominati fuerint, fi fe gratia odio vel timore fubtraxerint,
„ quominus teftimonium perhibeant veritati, vos ad id per diftrictionem Ecclefia-
„ fticam appellatione remotâ cogatis, nullis litteris obftantibus fi quæ apparuerint
„ præter affenfum partium à fede Apoftolica impetratæ. Quod fi omnes his exe-
„ quendis nequiueritis intereffe, tu fili Abbas Vizeliacenfis cum illorum altero ea
„ nihilominus exequaris. Datum Laterani 2. Kal. Iunij. Pontif. noftri an. 2.

Lis ifta non tam cito decifa fuit, deque ea recurret aliàs dicendi locus. Interim vero notare conuenit quæ caufa fuerit duplicis inftituendi in Vniuerfitate Cancellarij, quorum neuter ab altero in exercendo munere pendeat. Nam cum certum fit ipfam fcholas Epifcopales feu Epifcopalis iurifdictionis & Montanas occupaffe, certum quoque fit Ecclefiam San-Genouefianam vt pote Regiæ fundationis femper fuiffe creditam liberam more Cappellarum Regiarum, conftat Cancellarium San-Genouefianum citra fubiectionem fub Decano aut Abbate tā libere licentias impertiffe docendi in Monte & Oppido, quàm Parifienfem fub Epifcopo in fcholis Epifcopalibus aliifque Epifcopali iurifdictioni obnoxiis. Et inde pariter elicitur tam libere videri potuiffe licentias impertiri in Theologia quàm in artibus, cum certum fit profeffiones iftas in Monte & valle fubiectâ longe ante hæc tempora fuiffe exercitas.

Ad eundem annum notat Radulfus de Diceto deftructam fuiffe tandem iuffu Inoocentij Bafilicam S. Thomæ apud Lamheiam à Balduino & Huberto Cantuarienfibus Archiepifcopis ædificatā. Et quod indignius fuit, ipfe Hubertus propriis fumptibus eam deftruere coactus eft ad confufionem multorum, vt fcribit Radulfus cum indignatione & reprehenfione Pontificis, qui Monachis nimio plus fauebat, fic ergo ille. *Thomas Cantuarienfis Archiepifcopus proto-Martyr in Anglia temporibus Normanorum ob triumphalem fui fanguinis effufionem apud Lamheiam in nomine fuo fundatam, omnium hominum veneratione condignam magnificauit Ecclefiā, quam Baldewinus inchoauit Archiepifcopus, quam & Hubertus Baldewini fucceffor Innocentio Papa III. Monachis Cantuarienfibus (fi fas eft dicere) nimium & fubitum impendente fauorem fumptibus propriis proh dolor! demolitus eft ad confufionem multorum. Data fuit Petro poteftas ædificandi, poteftas multiplicandi, poteftas transferendi fedes, fed qua lege, quo canone fit indulta licentia dirruendi locum fanctum, iudicet ipfe qui poteftatem dedit ædificandi.*

Idem fcribit paulo poft decifam fuiffe litem prædictam hoc modo per Lincolnienfem & Elienfem Epifcopos & Abbatem S. Edmundi à Pontifice delegatos, vt Canonicis fecularibus ablatâ omni fpe reuertendi Archiepifcopus fubftitueret fi vellet, 13. aut ad fummum 20. regulares Præmonftratenfis Ordinis in Capella Lamheiana diuinis officiis vacaturos.

Eodem

Eodem anno Odo Episcopus Parisiensis, vt omnem occasionem ludorum, dissolutionum, facetiarum & enormitatum, quæ diebus Circumcisionis Dominicæ & S. Stephani solebant Parisiis exerceri, amoueret, instituit vt festa illa solemniter celebrarentur: atque vt Canonici & Clerici Officio adessent libentius, certum attribuit stipendium. Quam in rem extat instrumentum hoc publicum in magno Pastorali.

Odo Dei gratia Parisiensis Episcopus in Domino salutem. Ad hoc nos licet immeritos in huius prælationis officio. Dispensatio voluit Diuina constitui, vt ad Diuini cultus ampliationem studiosius debeamus intendere, & quæ contra honestatem Ecclesiasticam in Domo Domini minus regulariter agerentur, & sub prætextu malæ consuetudinis ad tantæ dissolutionis esset redacta perniciem, quod pleruoque ipsa die enormitates abominabiles & opera contingeret flagitiosa committi, tandem Domino Petro S. Mariæ in via lata Diacono Cardinali tunc in partibus nostris Legationis Officium exequente, cum ei de prædictis excessibus & enormitatibus constitisset, solemnitatem ipsam per Nos & quosdam de maioribus Ecclesiæ nostræ voluit ordinari. Nos igitur cum prædictis mandato præfati Cardinalis deuotius assurgentes, & à sanctuario Domini dissolutionis cupientes elimioare materiam prædictam, Circuncisionis festiuitatem, in qua & actusnostri debent & labia circumcidi, ordinare curauimus, & quæ resecanda vidimus, resecare: sicut in scripto authentico super hoc composito, & tam nostro quàm prædictorum sigillis muniro plenius continetur. Ad hæc cum festiuitas B. Protomartyris Stephani eiusdem ferè subiacebat dissolutionis & temeritatis incommodo, nec ita solenniter sicut decebat & Martyris merita requirebant, in Ecclesia Parisiensi consueuerat celebrari, Nosqui eidem Martyri sumus specialius debitores, quem cum in Ecclesia Bituricensi Patronum habuimus, in eius gremio ab ineunte fuimus ætate nutriti, de voluntate & assensu Dilectorum nostrorum Hugonis Decani & Capituli Parisiensis festiuitatem ipsam ad statum reducere regularem eamque magnis solemnitatibus annumerare decreuimus, statuentes vt in ipso festo tantum celebritatis agatur, quantum in cæteris festis annualibus fieri consueuit. Volentes igitur vt ex prædictis Institutionibus eiusdem Ecclesiæ seruitoribus non solum spirituale commodum, sed etiam temporale proueniat, io signum deuotionis & ob ipsius proto-Martyris reuerentiam singulis Canonicis Parisiensibus, vel Clericis maiori altari seruientibus, qui in Natali S. Stephani Matutinis interfuerint, sex denarios Parisienses, singulis vero Clericis, Chori non Canonicis 4. denarios, singulis autem pueris Chori duos denarios, singulis tamen Clericis qui in Missa Responsum vel Alleluya in Organo triplo seu quadruplo decantabunt, sex denarios benignè conferimus, in Præpositura nostra Parisiensi in perpetuum percipiendos. In festiuitate vero Circumcisionis singulis Clericis Chori non Canonicis, qui Maturinis interfuerint, 3. denarios Parisienses, singulis verò pueris Chori duos denarios annuatim in redditibus Capiceri j Parisiensis percipiendos donamus, & in perpetuum habendos concedimus; & successores nostros ad soluendos reditus supradictos in perpetuum obligamus, vt in posterum si prædictas solemnitates ad antiquam enormitatem vel inordinationem, quod Deus auertat, reduci forte contingeret, tam nos quàm successores nostri ab eorum solutione tenitum penitus essemus immunes. Vt igitur, quod pro diuini cultus augmento statuitur, perpetuo robore conualescat, præsens Scriptum ad firmitatem maiorem fieri & sigilli nostri præcepimus impressione muniri, Actum anno Incarnationis verbi 1199. Pontificatus nostri an. 3.

Eodem anno Henricus de Soliaco Bituriensis Archiepiscopus Odonis Parisiensis frater fato functus est, sepulturamque accepit in Abbatia Loci-Regij, vbi habet Epitaphium.

Hic bonus Henricus vir nobilis & Patriarcha
Quondam Bituricus, tumuli iacet huius in arca.

Ei successit Guillelmus Abbas Caroli-loci, vir sanctus, genere nobilis, à pueritia quidem in Parisiensi & Suessionensi Ecclesia Canonicus: at grandior factus, molestias seculi ferre non valens, ruptis earum compedibus ad Grandimonten-

ſem Eremum conuolauit, vnde ex Abbate S. Ioannis ad Carolilocenſe Cœnobium tranſlatus eſt. Hunc virum magno in numero habuit Innocentius, quem in ſcholis Pariſienſibus agnouerat: itaque nonis februarij an. 1200. primatum ei Aquitaniæ confirmauit: iterumque datis ad eundem 5. Kal. April. an. 1204. litteris, rogauit vt M. *Petrum Paruum* reciperet in Canonicum, quia ſcholas Theologiæ apud Biturigas rexerat, & ipſum Archiepiſcopum nec non & Canonicos plurimos ſæpe habuerat auditores. Hunc quoque virum olim Academiæ Pariſienſis alumnum poſt mortem inter ſanctos ab Honorio III. relatum accepit Natio Gallicana in Patronum & hodie etiamnum habet.

Eodem anno menſe Nouembri obiit quoque M. Michael de Corbolio Archiepiſcopus Senonenſis, vir *Theologus & Deo placens*, inquit Rigordus, quem idem Innocentius III. Ep. 52. lib. 2. vocat virum *prouidum & diſcretum*, veri paſtoris adimplentem officium, & ſuper grege ſibi commiſſo purè & plenè ſolicitudinem paſtoralem exercentem, dum Chriſti legem zelatur & hæreticorum impugnat errorem. Poſt eius mortem Hugo Antiſſiodorenſis Epiſcopus, cognomento de Nucerijs Gall. *des Noyers*, antea Senonenſis Theſaurarius & genere & litteris & facundiâ clarus, vt legitur in Chronico Antiſſiodorenſi, electus eſt à Clero: ſed miſſis ad Innocentium pro eo nunciis, confirmatio obtineri non potuit: itaque poſtquam aliquandiu vacauit illa Cathedra, ad eam tandem M. Petrus de Corbolio. Innocentij quondam Didaſcalus prouectus eſt.

Hiſtoria Contritionis admirabilis.

Ad eundem annum narrat Cæſarius Heiſterbacenſis lib. 2. c. 10. rem planè ſtupendam hiſtoriamque prorſus admirabilem cuiuſdam Pariſienſis Scholaris apud Priorem S. Victoris, qui tunc erat Anſelmus ſub Abſalone Abbate, peccata ſua confeſſi: cuius ſcilicet tanta fuit in animo contritio, vt peccata quæ ſcripſerat in ſchedula legere volens, ea deleta repererit. Tunc autem quod notatu dignum eſt, & memoriæ poſteritatis commendandum, habebant Canonici San-Victorini poteſtatem & licentiam abſoluendi à peccatis vt vocant reſeruatis, erantque Epiſcopi Pariſienſis Pœnitentiarij. Extat MS. in Biblioth. Vict. quod dicitur *liber pœnitentialis M. Roberti*. Cuius auctor forte eſt M. Robertus Melidunenſis, qui ante an. 1150. ſcholas regebat Pariſiis & Meliduni. Sic ergo Cæſarius Hiſtoriam illam deſcribit.

,, *Annus modo vigeſimus eſt ſecundus plus minus eo tempore quo ad Ordinem veni, qui fuit*
,, *ab Incarnatione Domini 1200. vno minus*: in quo tale quid à viris Religioſis & littera-
,, tis, vt ſunt *Abbates &* ſcholaſtici, contigiſſe *Pariſius* veraciter intellexi. Erat ibi iu-
,, uenis quidam in *ſtudio*, qui ſuggerente humani generis inimico talia quædam pe-
,, cata commiſerat, quæ obſtante erubeſcentia nulli hominum confiteri potuit. Co-
,, girans tamen quæ malis præparata ſunt tormenta gehennæ & quæ bonis abſcon-
,, dita ſunt gaudia perennis vitæ, timens etiam quotidie Iudicium Dei ſuper ſe, in-
,, tus torquebatur morſu conſcientiæ, & foris tabeſcebat in corpore. Quid plura?
,, tandem miſerante Deo timor ille ſeruilis verecundiam vicit, qui ſicut ſeta filum,
,, charitatem inducere conſueuit. Veniens ad S. Victorem, Priorem vocauit, &
,, quia confitendi gratiâ veniſſet, indicauit. Ille paratus ad tale Officium, ſicut om-
,, nes ſunt fratres eiuſdem Monaſterij, ſtatim venit, in loco ad hoc deputato ſe-
,, dit, præmiſſaque exhortatione iuuenem confiteri volentem exſpectauit. Mira res!
,, tantam hora eadem pius Dominus, cuius Natura bonitas eſt, cuius voluntas po-
,, teſtas eſt, cuius opus miſericordia eſt, cordi eius contulit contritionem, vt quo-
,, tiens Confeſſionem inciperet, totiens ſingultibus intercepta vox deficeret: in ocu-
,, lis lachrymæ, ſuſpiria in pectore, ſingultus erant in gutture. Hæc vt vidit Prior,
,, dicebat *Scholari*. Vade, ſcribe peccata tua in ſchedula & defer ad me. Placuit con-
,, ſilium Iuueni: abiit, ſcripſit, die altera rediit: & ſi confiteri poſſet, iterum ten-
,, tans, vt prius defecit: & cum nihil proficeret, Priori porrexit. Legit Prior & ob-
,, ſtupuit, dixitque Iuueni: Non ſufficio ſolus tibi dare conſilium. Vis vt oſtendam
,, Abbati? Et licentiauit ei. Venit Prior ad Abbatem, & porrexit ſchedulam legen-
,, dam, rem ei per ordinem exponens.
,, Quid deinde geſtum ſit audiant Peccatores, & conſolentur deſperati & te-
,, rreantur. Mox enim vt Abbas Chartulas ad legendum aperuit, totam eius conti-
,, nentiam deletam inuenit. Impletumque eſt in eo quod Dominus per Iſaiam di-
,, cit, *Deleui vt nubem, iniquitates tuas & quaſi nebulam peccata tua*. Et ait Abbas

Priori. Quid legam in schedula ista? nihil in ea scriptum est. Hæc vt Prior audit, schedulam simul cum Abbate respexit, dixitque ad illum: Sciat pro certo paternitas vestra supradictum iuuenem in hac schedula scripsisse peccata sua, & cum à me fuissent lecta, vobis etiam donaui legenda: sed vt video, misericors Deus qui maximam iuuenis contritionem attendit, culpam illam sufficienter punitam iustè deleuit. Deletio siquidem totius scripti absolutionem significat totius delicti, & aduocantes Scholarem ostenderunt scedulam dicentes eius peccata diuinitus esse deleta. Quam cum perspexisset, & ex signis bene cognouisset, in tantum cor eius ex magnitudine gaudii est dilatatum, in quantum prius ex magnitudine tristitiæ fuerat angustiatum. Et nullam ei iniungentes satisfactionem monuerunt, quatenus Deo de perceptis beneficiis gratias ageret atque de cætero cautius viueret. A. Miror quare non fuerint peccata eius deleta antequam Priori essent ostensa. C. Ne superflua videretur Confessio, sine cuius desiderio nulla fit remissio. Ipsa etiam Confessio propter erubescentiam maxima pars est satisfactionis. Nam in primo Contritionis puncto dimissa fuerat ei culpa: deinde contritione inardescente & confessione accedente deleta est pœna.

Ad hunc annum & superiorem nonnulla refert Carolus Sigonius de Academia Bononiensi, quæ mihi videntur notatu dignissima, cum de ea Academia loquatur in qua diu humaniores litteras professus est, & in qua profitebatur adhuc an. 1574. quo absoluit lib. 25. de Regno Italiæ. Is igitur in Histor. Bonon. refert sacramenti seu Iuramenti formulam à Iureconsultis recitari solitam & præstari cum ad interpretandum, seu ad docendum admittebantur, occasione scilicet M. Ioannini Iurisperiti qui ad leges interpretandas Bononiæ admissus tale iuramentum de more præstitit. *De Academia Bononiensi.*

EGO IOANNINVS PRÆCEPTOR IVRO ME IN POSTERVM NVSQVAM EXPOSITVRVM DOCTRINAM LEGVM SCHOLARIBVS NISI BONONIÆ, NEC DATVRVM OPERAM VT SCHOLARES ALIO MIGRENT, AVT SCHOLA LEGVM BONONIÆ MINVATVR, ET CONSILIVM PRÆTORI AC IVDICIBVS COMMVNIS, SIVE RECTORIBVS QVI PRO TEMPORE ERVNT, DATVRVM BONA FIDE CVM A ME PETIERINT.

Hæc Sigonius refert ad an. 1198. pridie Kal. Nouemb. & consequenter subiungit aliud exemplum Bandini. *3. Kal. Ianuar. Bandinus familiatus Pisanus Iurisconsultus, Senensem alij nominant, præsente Lothario Iureconsulto eodem se professionis sacramento obligauit, quo se Lotharius ipse obstrinxerat: præterquam quod in conspectu Consilij iurauit.* Hunc Lotharium Rectorem fuisse Bononiensis Academiæ alibi retulimus.

Ad annum autem 1199. idem Sigonius sic habet. *Neque vero interea à Bononiensibus Gymnasij cura neglecta. Iurisconsulti duo qui postea clari euaserunt, 5. id. octob. acciti, Guilielmus, itemque Rufinus de Porta vterque Placentinus. Ac nescio an alter horum Placentinus ille fuerit, qui Summam in Codicem & Institutiones Iustiniani ante Azonem scripsit, vt Azo ipse in sua Sũma testatur. Hic certè in proœmio suæ Summæ se è patria Bononiam accersitum à Castellis Patriciis Bononiensibus scribit, atque in Castello per biennium iura tradidisse ac Publicorum Professorum scholas auditoribus euocandis exinanisse. Deinde in Patriam eum reuertisse à Ciuitate Bononiensi reuocatũ & per quadriennium frequentes scholas habuisse: postremo ad Montem Pessulanum profectum. Causa vero profectionis, vt scribit Rofredus, fuit, quod ab Henrico Baillia Ciue nobili ac potente armis esset appetitus, iratum offenso quod opinionem suam, nam & ipse regebat, ex superiore loco damnasset. Accessit* ad odium istud Henrici cæterorum inuidia Magistrorum, qui scholas suas Placentini famâ exhauriri videbant.

Cæterum hoc Sigonij dubium de Placentino soluimus ad an. 1191. quo retulimus ex authore Chronici Chronicorum, Placentinum illum celebrem, qui Summam edidit ad Institutiones Iustinianeas, & cuius mentio frequens apud veteres Iurisperitos, relictâ Bononiensi Academia Montempessulanum accessisse, apertisque ibi de iurisprudentia scholis an. 1192. obiisse.

De Oxoniensi Academia. Iuuat quoque hîc referre quomodo, se haberet hisce temporibus Academia Oxoniensis huius nostræ filia primogenita, & breuiter percurrere, qui viri post eius fundationem ad hæc circiter vsque tempora floruerint, magisque celebres extiterint. Aiunt igitur Oxonienses teste Briano Thwyno lib. 2. Apologiæ suæ pro Vniuersitate Oxoniensi, Aluredum seu Alfredum magnos reditus assignasse *De Reditibus.* scholaribus: idque certum esse conuincitur ex ipsius testamento, quod ad primum seculum retulimus, quantum sanè ad eam partem, quæ pertinebat ad Scholares Oxonienses.

Eduardus primus seu Bonus ita quoque in gratiam Scholarium edixisse fertur authore Lamberto in Archaionomia. *Omnis Clericus & etiam scholares, & omnes eorum res & possessiones vbicunque fuerint pacem Dei & S. Ecclesiæ habeant.* Hæc lex vetustissima in gratiam scholarium & Magistrorum edita conuincit ante Eduardum Academiam illã fuisse reditibus dotatam, quam voluit esse ab omni tributo seu, vt vocabant, pedagio immunem: neque Fridericum Barbarossam primum edixisse Authenticâ illâ suâ *habita*, vt Scholastici & Magistri eorumque Nuncii liberè & pacificè res suas haberent.

Aiunt verò Angli eodem Thwino referente Willielmum Conquæstorem linguæ Anglicanæ idioma destruere & abolere cupientem, possessiones istas Oxoniensi Academiæ sustulisse: tumque scholares diu ex sola deuotione virorum Linguam Anglicanam diligentium sustentatos.

Magistri Oxonienses Celebres. Quod verò ad egregios viros attinet, qui in illa Academia floruerunt, præter primos eius Institutores, Grimbaldum, Ioannem Erigenam, Asserũ & alios, commemorant 1. Ingulfum sub prima Eduardi Confessoris tẽpora Oxoniæ studentẽ, adeo verò charum Vvillielmo Neustriorum Duci, vt anno Regni 8. Domini verò 1072. Scriba eius factus sit, tum virilem agens ætatem. 2. Iisdem temporibus *Ioannem Mauduith* celeberrimum astronomum, qui tabulas Astronomicas cõfecit. 3. *Guilbertum Herbertum* plurimarum virum litterarum, Oxoniæ natum & à Vvillielmo Rufo Norvvicensem Episcopum factum an. 1085. 4. *Henricum Bello-Clericum*. 5. *Guymundum Henrici I.* Capellanum circa an. 1121. 6. *Theobaldum Stampensem* Oxoniæ quoque Magistrum, qui cum Turstano Eboracensi postea Archiepiscopo magnam in scholis familiaritatem contraxit, circa an. 1112. Tunc autem incepit grauissima quæstio agitari inter Seculares & Religiosos de professionis suæ præstantia & Oxoniæ & Parisiis teste Balæo Centur. 2. c. 72. in Appendice. 7. *Gualterum Calenium Archidiaconum Tornacensem*, etiam sub Henrico 1. circa an. 1120. 8. *Robertum Pullenum siue Pullum*. an. 1134. de quo dicemus in Catalogo.

His adiungunt *Celsum Armachanum*, qui authore Balæo Oxoniæ floruit an. 1128. virũ vndequaque doctissimũ, *Ioannem Sarisberiensem*, quem Academia Parisiensis sibi potiori iure vindicat. *Robertum de Bertune*, qui ad Herefordensem præsulatum euectus est an. 1153. *Vvillielmum Malmesburiensem* qui an. Dom. 1142. obiit. *Thomam BecKet* Cantuariensem, Archiepiscopum an. 1165. *Robertum Faliath* Archidiaconum Oxoniensem, deinde Herefordensem Episcopum an. 1174. *Vvalterum de Constantiis* quem an. 1181. Oxoniæ Archidiaconum extitisse & postea Lincolniensis Ecclesiæ Præsulem fuisse testatur Florilegus. *Robertum Cannutum* an. 1170 S. Fridesvvidæ apud Oxoniam Priorem. *Rogerium Hauedensem* qui an. 1204. authore Balæo claruit.

Administratio Academiæ. Iam quæri potest, quæ fuerit hisce temporibus Oxoniensis Academiæ administratio? quanquam ea de re satis clarè ad primum seculum diximus, breuiter hîc repetendum videtur, quod ex omnium pœne Anglicanorum Historicorum consensione pro certo habetur, Alfredum fundatorem Academiæ ei præfecisse *Grimbaldum Nostratem* Professorem, eumque, quem nos Rectorem appellare solemus, *Cancellarium* appellasse: vt fusè diximus ad an. 890. vbi & ostendimus Grimbaldum illum in Academia Parisiensi olim Magistrum cum Ioanne Erigena fuisse ab Alfredo euocatum ad Scholarum Oxoniensium institutionem.

Certum quoque videtur esse, huicce Cancellario seu Rectori duos adiunctos *Procuratores Nationum*, Borealem & Australem nuncupatos: atque iis tribus Magistratibus subiectos fuisse tam Magistros cæteros quàm scholares. Quorum vt maior grauiorque dignitas innotesceret, idem Rex *Bedellos seu Pedellos* instituit, qui Magistratibus illis apparerent, fascesque argenteos præferrent, vt lictores olim

Consulibus & Prætoribus Romanis præferre solebant.

Ab hisce Magistratibus Cœtus Academicus conuocabatur & Comitia indicebantur: à *Rectore* quidem Generalia, à *Procuratoribus* verò Nationalia, suæ scilicet Magistrorum Nationis. Et vt sæpe Reges nostri Magistros Academiæ Parisiensis ad Synodos & Concilia euocari voluerunt, ita & Anglicani sæpe Oxoniensis scholæ deliberationibus & responsis vsi sunt variis in rebus & occasionibus. Cuius rei varia leguntur in historia Anglicana exempla.

Extat eiusdem Academię Decretum sub initia regni Ioannis Regis conditum, scilicet an. 1201. quo Monachos sanctæ Fridesvvidæ sæpe per scholares Oxonienses vexari & molestati solitos, aut per ipsammet etiam Academiam variis citationibus & prehensionibus, si parere nollent, ad Tribunal Academicum vocatos & tractos immunes omnino pronunciat: & si quando molestari quacunque ratione contigerit, ducentas libras spondet & pollicetur. Sicque Monachi illi iugum Vniuersitatis excusserunt. Tale autem est Decretum sigillo communi munitum.

Sciant Vniuersi præsentes Nos Cancellarium Vniuersitatis Oxoniensis cum toto Cætu Magistrorum eiusdem teneri & per præsens scriptum firmiter obligari Priori & Conuentui S. Fridesvvidę Oxoniensis & eorũ successoribus in ducentis libris monetę Anglicanæ soluendis eisdem aut eorum certo Attornato hoc præsens scriptum obligatorium ostendenti cum conditionibus subscriptis. Videlicet quod si contingat *Nos præfatum Cancellarium ac Cætum Magistrorum Vniuersitatis prædicta*, seu aliquem vel aliquos Ministrorum nostrorum per se vel alios præfatos Priorem & Conuentum, seu aliquos vel aliquas infra septa Monasterij S. Fridesvvidæ prædictæ inhabitantes vel habitantes inquietare, molestare in aliquo seu grauare per aliquam citationem, monitionem, aut arrestationem factam seu in futurum vel perpetuam faciendam, tunc bene licebit dictis Priori & Conuentui & eorum successoribus vel eorum certo Attornato præfatam summam ducentarum librarum de nobis & successoribus nostris recuperare, & in suos vsus proprios recipere toties quoties deliquerint, vt prædictum est sine dilatione aliquali. Et ad istam obligationem cum conditionibus supradictis bene & fideliter faciendis obligamus Nos & successores Nostros & vnumquemque Nostrum per se solum & in solidum in omnibus bonis nostris mobilibus & immobilibus vbicunque fuerint inuenta. *In cuius rei testimonium Sigillum nostrum Commune præsentibus est appositum.* Datum Oxoniæ in Domo nostræ Congregationis in festo S. Iacobi Apostoli anno Dom. 1201.

Quod autem Oxoniæ Cancellarius Rectoris munus obiret & obeat, euidentissimè patet: neque enim ille, ut apud nos licentias docendi Apostolicâ authoritate impertitur, neque sacerdos aut Clericus esse debet: sed ipsi etiam Laici Magnates, Principes aliique Militiæ secularis, Proceres Cancellarij esse possunt: quippe tale est apud eos munus Cancellarij quale est Munus *Rectoris* apud Nos. At Parisiis Cancellarius vir Ecclesiastici ordinis est & licentias impertitur, quo munere fungebatur olim apud Oxoniam Episcopus Lincolniensis, vt alibi docebimus.

Quod verò cum Cancellario Procuratores duo Academiam illam administra[illegible], patet ex hocce altero Vniuersitatis eiusdem Decreto, quod Thvvynus anni vult esse 1219. tale autem est.

Omnibus Christi fidelibus ad quos præsens Scriptum peruenerit, M. Ludouicus de Chapytnay Doctor S. Theologiæ *Cancellarius Vniuersitatis Oxoniensis, Doctores S. Theologiæ & Procuratores eiusdem per Vniuersitatem deputati salutem in Domino sempiternam.* Cum ad laudem Dei & augmentum Cleri M. Guillielmus Byrkley, A[illegible]cenarius de Chevvingham, Radulfus Senovve executores bonæ memoriæ M. Willielmi de Dunelme Archidiaconi ad acquirendum & emendum certos reditus, terras & tenementa disponenda pro exhibitione sex Magistrorum in Facultate Artium magis propinquorum partibus Dunelm in perpetuum, prout in testamento dicti M. Willielmi plenius continetur. Sciatis igitur Nos M. Ludouicum de Chapytnay Doctorem Theologiæ *& Cancellarium Vniuersitatis* Oxon. Doctores S. Theologiæ & Procuratores eiusdem habentes authoritatem totius Vniuersitatis nobis deputatam, ad honorem Dei stabilimentumque nostræ Vniuersitatis dedisse, concessisse & hac præsenti nostra charta confirmasse M. Rogero Ca-

„ dwel Custodi ac ſocio ſenioris magnæ Aulæ Vniuerſitatis Oxon. & ſcholaribus
„ eiuſdem *octo meſſuagia cum gardinis*... & in fine. *Et Nos* M. Ludouicus de Chapyr-
„ nay Cancellarius de Oxon. Doctores S. Theologiæ & *Procuratores* eiuſdem haben-
„ tes authoritatem à tota Vniuerſitate nubis deputatam & conceſſam, ad dan-
„ dum tenementa, terras, prædictis Custodi ſeu Seniori ſocio aulæ prædictæ & ſo-
„ ciis eiuſdem & eorum ſucceſſoribus contra omnes gentes warantizabimus, ac-
„ quietabimus & defendemus in perpetuum: pro qua quidem warantizatione, ac-
„ quietantia & defenſione dedimus, ſoluimus & deliberauimus 300. marcas bo-
„ næ monetæ Angliæ præ manibus pro dictis octo meſſuagiis, libero reditu & qua-
„ tuor cottagiis de pecuniis antedictis. In cuius rei teſtimonium *Sigillum noſtræ Vni-*
„ *uerſitatis appoſuimus*. Datum Oxoniæ 10. die menſis Iulii anno Regni Regis Henri-
„ *ci III. poſt Conqueſtum Angliæ quarto*. hoc eſt ſecundum Florilegum an. 1219.

Hoc inſtrumentum ait Brianus Thwynus ſeruari in Archiuis Alutediani Col-
legii, publico Vniuerſitatis Oxonienſis ſigillo roboratum. Vnde conuincit Ma-
thæum Pariſienſem erroris, qui ſcribit Guillelmum illum Dunelmenſem non
obiiſſe ante an. 1249. qui Henrici erat triceſimus. Verum fortè cum ſuo Florilego
errat Thwynus: nam veriſimile eſt teſtamentum illud à Guillelmo conditum
paulo ante mortem, quæ teſte Mathæo Pariſienſi accidit an. 1249. ſic enim ſcri-
bit. *Obiit etiam eodem anno M. Vuillielmus de Dunelmo apud Rhotomagum, rediens*
à Romana Curia, litteratus eminentiſſimè & abundans multis reditibus, ſed amplio-
ribus inhiabat. Hic cum Rector fuiſſet nobilis Eccleſiæ de Veremue non procul à mari ſita,
ſtatim eo mortuo Rex efficaciter procurauit, vt eadem Eccleſia fratri ſuo Ethel-
maro *ſine aliqua daretur cunctatione*. Iſte eſt autem Mag. Guillelmus, qui cum Lute-
tiæ profiteretur an. 1229 ortâ ſeditione inter Ciues Pariſienſes & Scholares, cum
aliis multis Angligenis ex Academia noſtrâ receſſerat. Igitur fatendum eſt aut labi
Thwynum cum Florilego: aut duos fuiſſe Guillelmos Dunelmenſes, vnum qui
Eccleſiæ Dunelm. Archidiaconus fuiſſe perhibetur: de quo loquitur prædictum
Inſtrumentum: alterum, qui à Mathæo Rector Eccleſiæ de Weremwe fuiſſe
dicitur.

Nationes. Cæterum vt ad Procuratores redeamus, duo tantum initio fuiſſe videntur à
Boreali ſeu Septentrionali Angliæ parte & Auſtrali eiuſdem denominati, *Borea-*
lis, & Auſtralis. De quibus ſic habet idem Thwynus l. 3. Apolog. n. 119. *Procurato-*
rum alter ſemper fuit Auſtralis; Borealis Alter. Et abſentibus ipſis qui ex vtraque
parte ſeniores erant (vt Decani) *Procuratores nati dicebantur. Auſtrali ſemper ſenioritatis*
prærogatiua declarata eſt. Borealis verò loco amplitudineque Officij minor & inferior: quod
etiamnum hodie vtriuſque libris Procuratoriis conſtat. Quem enim Auſtralis ante hac,
eum hodierno die ſenior; quem Borealis, eum Iunior ad hunc vſque diem obtinet Procura-
tor: quod ex inſcriptione innoteſcit.

Itaque Procurator vterque ſuum librum habet vetuſtiſſimū, in quo & fundatio
Oxonienſis ſcholæ & leges Academiæ atque ſtatuta continentur ab ipſis, vt cre-
dūt Alutedianis temporibus: atque ex iis deſumpta eſt Hiſtoriola Oxonienſis: vnde
patet eos eſſe longè antiquiores. *Ridiculum eſt enim*, inquit idē Thwynus l. 2. n. 20.
exiſtimare Hiſtoriolam Oxonienſem è libris Procuratoriis deſumptam antiquiorem ipſis li-
bris non eſſe qui iam ſuperſunt, & quibus hodie DD. Procuratores vtuntur: quo-
niam is qui iam eſt Iunioris, ad Procuratorem Borealem pertinebat, quem Ri-
„ chardus Flemminge anno Dom. 1407. Procurator Borealis, poſtea verò Epiſcopus
„ Lincolnienſis & Collegii Lincolnienſis fundator tranſcribendum eâ quâ iam eſt
„ formâ & ſucceſſoribus ſuis relinquendum curauit. Alter verò qui Senioris eſt, ad
„ Auſtralem Procuratorem pertinuit. Eſt enim in Archiuis Oxonienſibus alter Li-
„ ber Procuratorius vetuſtus admodum, quo etiam *Henrici III. temporibus, proveex*
„ *ipſis rebus liquet, Maiores vſi ſunt* (*ex dona M. Thamæ Allani*) *in qua hæc eadem de tranſ-*
„ *latione Vniuerſitatis de loco in locum hiſtoriola verbatim continentur*. De qua tranſla-
„ tione Gualterus Burlæus Eduardi III. Præceptor circa an. 1330. Ioannes Roſſus &
„ Hydenſe Chronicon multò iſtis Authoribus antiquius, loquuntur. Innuit ergo
Thwynus fuiſſe libros quoſdam Procuratorios vetuſtiſſimos: ſed alios deinde
confectos, & ex iſtis antiquis omnia ſtatuta exſcripta: quibus hodiè vtuntur
Procuratores.

Ipſe quoque M. Vvillielmus Dunelmenſis cum Procurator eſſet in Oxon. Aca-

demia statuta quædam suo tempore facta in vetusto libro scripsit, vt testatur idem Thwynus, cum his verbis præliminaribus.

Hæc est copia ordinationum Congregationis Regentium & non Regentium ex Procuratione venerabilis M. Vvillielmi Dunelmensis ad honestatem suorum Scholarium: quæ fuerunt intentatæ *inter Vniuersitatem & dictos scholares, & ex vtraque parte alteri eodem tempore sigillata.* Ille fundasse dicitur Collegiom Dunelmense in gratiam sex Magistrorum Facultatis Artium: quod Richardus de Bury postea instaurauit. At in Catalogo Religiosarum ædium in Anglia fundatarum legitur post Alfredum, *Vniuersitatis Collegium*, quod *Aulam* vocabant *Vniuersitatis*, fundasse.

Operæ quoque pretium videtur nonnihil commemorare de sigillo Cancellarij Vniuersitatis. Cuius descriptionem ex veteri scripto desumit Brianus Thwynus lib. 3 n. 49. quod quidam M. Ioannes in Causa Academiæ Oxoniensis aduersus Monachos coram summo Pontifice produxit in Curia Romana sub Eduardo II. *In cera scilicet viridi* formæ oblongæ pendente in chartula. In quo quidem Sigillo, in medio quasi ipsius, erat imago cuiusdam hominis sedentis in Sede siue Cathedra subtus quoddam tabernaculum, & in manu sinistra videbatur gestare librum. A dextris verò & sinistris, & subtùs pedes ipsius imaginis erant imagines plurium Personarum, quæ ad ipsum videbantur attendere. In circumferentia verò dicti Sigilli erant litteræ sic dicentes. SIGILLVM CANCELLARII VNIVERSITATIS OXONIENSIS. Præter quod Sigillum aliud erat Commune, vt ex instrumento publico patet, quod supra retulimus. Sigillum Vniuersitatis.

Illud autem sigillum Commune, teste eodem Thwyno, Petrus Anglicus aliàs *Peyne* furto surripuit, vt ait Thomas Gascoigne in Dictionario Theologico, verbo *Episcopus*, & sub eo Pragensibus Hæreticis scripsit Oxoniensem academiam & Vniuersam Angliam cum ipsis consentire. Et sub Eduardo III. cum in electione Cancellarij Ioannis Williot factionibus & partium studio à Magistris in Congregatione tumultuatum fuisset, *sigillum* idem effractis vi cistis & archiuis direptum fuerat & Ioanni Vvilliot traditum: qui accepto *sigillo* Procuratores sibi aduersarios Thomam de Stratford & Robertum Ingram *mox bannierat*: & sigillum quoque periisset, nisi statim *Procuratoribus* à Rege restitutis, coactus fuisset Cancellarius Sigillum illis tradere, interdicto quoque, ne is vllas congregationes celebraret. Ad hunc annum referunt aliqui Priuilegium ab Innocentio III. in gratiam Vniuersitatis Parisiensis concessum eisdem Officiatiis communibus, quos vocabant *Seruientes communes*, estque huiusmodi.

Innocentius Epis. Seruus Seruorum Dei. *Vniuersitati Magistrorum & Scholarium Paris. Sal. & Apost. bened. Vestris supplicationibus inclinati præsentium authoritate concedimus*, vt Seruientes vestri communes qui pro vtilitate totius studii à singulis Nationibus concorditer eliguntur, *illis immunitatibus gaudeant quas vobis Apostolica sedes noscitur concessisse. Nulli ergo hominum, &c.* Datum Lugd. 3. id. Maii. Pontif. nostri an. 2.

Verùm probabilius est istud Priuilegium esse Innocentii IV. aut certè ab eo confirmatum, qui diu Lugduni moratus est & Concilium habuit, vt suo loco dicetur.

EOdem anno Richardus Anglorum Rex, cum in agro Lemouicino Castellum quoddam nomine *Chaluz* obsideret 7. Kal. April. à quodam P. Basilii, seu vt alii volunt, Berstamo Gordon, telo, vt creditum est, venenato percussus est. Quod cum neglexisset, ita intumuit, vt post 12. dies Regem tumulo dederit. Cum autem sensit sibi periculum mortis imminere, exitum suum, inquit Matthæus, cordis contritione, oris purâ confessione, corporis & sanguinis Domini communione muniuit. Mortis suæ Petrum illum authorem è vinculis liberari voluit, & immunitate donari. Corpus apud Fontem-Ebraudi secus pedes patris sui, cuius se proditorem se confitebatur, sepeliri iussit. Ecclesiæ Rhotomagensi, quam semper sibi fidelem agnouerat, cor inexpugnabile legauit. Viscera & Intestina Pictauiensi in Ecclesia recondi voluit: nempe, inquit Mathæus, *Pictauiensibus propter notam proditionis stercora sua reliquit, quos non alia sui corporis portione dignos iudicauit.* De eius morte & sepultura quidam Poëta huius temporis Epitaphium hoc edidit, vt legitur apud Mathæum. Richardi Regis obitus.

Pictauus exta Ducis sepelit, tellusque Chalutis.
Corpus dat claudi sub marmore Fontis-Ebraudi.
Neustria tuque tegis cor inexpugnabile Regis.
Sic loca per trina spargit se tanta ruina.
Nec fuit hoc funus, cui sufficeret locus vnus.

Item alius versificator de hoc funere sic cecinit, apud eundem authorem.

Ad Chalutis cecidit Rex, Regni Cardo Richardus.
His ferus, his humilis, his Agnus, his Leopardus.
Casus erit Lucis, Chalus per secula nomen
Non intellectum fuerat. Sed nominis omen
Non potuit. Res clausa fuit: sed luce cadente
Prodiit in lucem, pro casu lucis adepta.

Referunt nonnulli eum à Proditore quodam, qui patrem suum à Richardo fuisse interfectum dolebat, occisum. Leguntur in eiusdem mortem carmina quædam alia apud Ioannem Brompton ad an. 1199.

Viscera Darcolum, Corpus Fons seruat Ebraldi,
Et Cor Rotomagus, magne Richarde, tuum.
In tria diuiditur vnus, qui plus fuit vno,
Nec superest vno gratia tanta viro.
Christe tui calicis prædo fit præda Chalusis
Ære breui deicis, qui tulit æra Crucis.

Eiusdem Regis qui cognomento *Cor-Leonis* dicebatur, his versibus mortem deplorat M. Galfridus de *Nine-Saluo* in libro quem de Eloquentiâ composuit: leguntur que apud eundem Brompton ad hunc annum.

Neustria sub Clypeo Regis defensa Richardi
Indefessa modo gestu testare dolorem.
Exudent oculi lachrymas, exterminet ora
Pallor, connodet digitos tortura, cruentet
Interiora dolor & verberet æthera clamor.
Tota peris ex morte sua. Mors non fuit eius,
Sed tua. Non vna sed publica mortis origo.
O Veneris lachrymosa dies! ô sidus amarum!
Illa dies tua nox fuit, & Venus illa venenum.
Illa dedit vulnus. Sed pessimus ille dierum
Primus ab vndecimo, qui vitæ vitricus ipsam
Clausit vterque dies homicida tyrannide mirâ.
Traiecit clausus exclusus, tectus apertum,
Prouidus incautum, miles munitus inermem,
Et proprium Regem. Quid miles perfide! miles
Perfidiæ, miles pudor orbis & vnica sordes
Militiæ, miles manuum factura suarum,
Ausus es hoc in eum scelus! hoc scelus istud es ausus!
O dolor! ô plusquam dolor! ô mors! ô truculenta
Mors! Esses vtinam mors mortua: quid meruisti
Ausa nefas tantum! placuit tibi tollere solem
Et tenebris damnare solem! scis quem rapuisti?
Ipse fuit iubar in oculis & dulcor in aure
Et stupor in mente. Scis impia, quem rapuisti?
Ipse fuit Dominus armorum, gloria Regum,
Deliciæ mundi, nihil addere noueris vltra:
Ipse fuit quidquid potuit natura. Sed istud

Causa

Causa fuit, quare rapuisti. Res pretiosas
Eligis, & viles quasi dedignata refutas.
Et de te, Natura, querar. Quia nonne fuisti
Dum nudus puer esset adhuc, dum nata iaceres
In cunis in eo studiosa? Nunc ante senectam
Desinis hoc studium. Cur sudor tantus in orbem
Attulit hoc mirum, si tam breuis abstulit hora?
Sudorem tantum placuit tibi tollere mundo
Et reuocare manum? dare sic & tollere donum?
Cur irritasti Mundum? vel redde sepultum,
Vel formâ similem. Sed non tibi suppetit vnus.
Quidquid erat tecum vel mirum, vel pretiosum,
Huic erat impensum. Thesauri deliciarum
Hic sunt exhausti: ditissima facta fuisti,
Ex hac iacturâ fieri pauperrima sentis,
Ex hac iacturâ, si felix ante fuisti,
Tanto plus misera es quam o felicior ante.
Si fas est, accuso Deum. Deus optime rerum,
Cur sic degeneras? cur obruis Orbis amicum?
Si recolis, pro Rege facit Ioppe sua, quam tot
Millibus oppositis solus defendit, & Accon.
Quam virtute suâ tibi reddidit, & Crucis hostes.
Quos viuus omnes sic terruit, vt timeatur
Mortuus, ipse fuit sub quo tua tuta fuerunt.
Si Deus es, sicut esse decet, fidelis & expers
Nequitiæ, iustus & rectus, cur minuisti
Ergo dies eius? potuisti parcere Mundo.
Mundus egebat eo, sed cum magis eligis esse
Tecum quàm secum: mauis succurrere Cœlo
Quàm mundo. Domine dicam, si dicere fas est,
Pace tua poteras fecisse decentius istud,
Sed properasse minus saltem: dum frena dedisset
Hostibus, & facti mora tanquam nulla fuisset.
Res erat in foribus. Tunc posset honestius ire
Et remeare tibi: sed in hac re scâre dedisti,
Quàm breuis est vita, quàm longa est lachryma Mundi.

His apud Bromptonem subiungitur hoc epitaphium.

Rex Richarde iaces: sed si mors cederet armis,
Victa timore tui cederet ipsa tuis.
Laus tibi prima fuit Siculi, Cyprus altera, Ioppe
Tertia, quarta Dromo, quinta Tauerna fuit.
Suppressi Siculi, Cyprus pessundata, Ioppe
Tenta, Dromo mersa, capta Tauerna fuit.

fu... tut... An... Idet... leum... Richardo successit Ioannes Frater, Comes Moretonij, inuito Philippo Fran...rum Rege, qui Arturum Britanniæ Comitem Gaufridi Maioris fratris filium ...cedere debere contendebat. Statim ergo compertâ morte Ioannes Huber... Cantuariensem, Vuillielmum Mareschallum & Gaufridum filium Petri ...liæ Iusticiarium Londinum transmittit, & per eos à subditis fidem exigit. ...que in octauis Paschæ Rhotomagi à Vvaltero Archiepiscopo Ensem & Pi... Ducalem Normaniæ accipit. Arturum verò Parisios Philippus Rex adducit post præstitum ab eo sibi de Andegauensi & Cœnomanensi ditionibus Clientelæ obsequium.

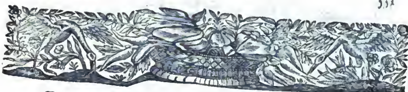
Eodem anno turbata est simul cum toto Regno Vniuersitas Parisiensis propter interdictum, quod iussu Papæ latum est in Regem & Regnum. Cum enim Philippus sedente adhuc Cœlestino III. legitimam vxorem Ingeburgim seu *Interdictum contra Regem & Regna ob Diuortium*

Herbergam repudiasset, & Mariam Morauici Ducis Filiam superduxisset, Romanorum verò Pontificum monitis & precibus parere recusaret, tandem Innocentius consumptis admonitionibus salutaribus grauius agere cœpit & durius, datisque ad cunctos Galliæ Archiepiscopos cæterosque Prælatos litteris, Diuioni per Petrum de Capua Diaconum Cardinalem Concilium celebrari iussit. In quo Petrus sic sentientibus prælatis Interdicti sententiam pronunciauit die S. Nicolao sacrâ in Regnum Regemque, nisi intra 20. dies Pontifici & Concilio pareret, hoc est nisi dimissâ pellice legitimam vxorem reuocaret.

Hinc igitur in toto Regno & in Vniuersitate Parisiensi variæ concertationes Doctorum, aliis pro Pontifice; aliis pro Rege sententiam dicentibus. Verum pars maior, & vt putabatur, sanior, Regem arguebat & condemnabat. Itaque licet nuncii Regis qui prædicto Concilio adfuerant, Romanam Sedem appellassent, transactis 20. diebus tota Francia interdicto subiacuit. *Quo audito*, inquit Rigordus, *Rex vehementer iratus quia Episcopi sui interdicto faciendo consenserant, ipsos Episcopos à propriis sedibus perturbauit & Canonicos ipsorum seu Clericos omnibus rebus suis exspoliatos de terra sua eijci præcepit & bona eorum confiscauit. Presbyteros etiam qui in Parochijs manebant omnes eiecit & bona eorum diripuit. Ad cumulum verò totius mali*, Ingeburgem vxorem suam legitimam, reginam sanctam, omni-
» bus bonis moribus & virtutibus ornatam omniumque suorum solatio destitutam
» apud Stampas in castro suo reclusit.

Porro huic interdicto quidam Episcopi statim paruerunt. Alii Regi fauentes aliquandiu expectandum arbitrati sunt, donec ad Pontificem rescripsissent. Verum vbi precibus & excusationibus immotum Pontificem experti sunt, parere non detrectarunt. Paruerunt *Canonici Senonenses, Parisiensis Episcopus, Silnanectensis & Suessionensis, Ambianensis, Atrebatensis & Quidam alii sententiam interdicti firmiter obseruantes.* Alii verò distulerunt obseruare sententiam: Remensis Archiepiscopus, Laudunensis, Nouiomensis, Beluacensis, Morinensis, Meldensis, Carnotensis, Aurelianensis, Antissiodorensis Episc. & alii perpauci, qui Nuncios suos ad Sedem Apostolicam destinauerant, excusationibus vtentes nonnullis, spondentes tamen se, si illis expositis placeret summo Pontifici, sententiam obseruaturos. At ille excusationibus improbatis, præcepit, vt & ipsi pariter interdictum obseruarent. Quo audito humiliter paruerunt. Sicque tota terra Regis Francorum arctissimo est interdicto conclusa: *Ita vt clausis Ecclesiis nusquam in Cœmiteriis sepelirentur corpora mortuorum. Quinetiam super terram seruabantur vbilibet insepulta. Sed cum plebs vniuersa clamaret, Rex non valens tantum Ecclesiæ seueritatis sustinere vigorem, Nuncios suos, quosdam videlicet Clericos & quosdam Milites ad summum Pontificem destinauit, conquerens multipliciter de dicto Legato, sed tamen offerens per eosdem Iuratoriam cautionem, quod coram legatis vel delegatis Iudicibus staret iuri.* Et reuera habito in eam rem Suessioni Concilio vbi per Iurisperitos de confirmando vel dissoluendo Ingeburgis Reginæ matrimonio per 15. dies disputatum est, dimissâ superinductâ legitimam vxorem recepit, vt ad an. 1201. dicetur.

SYNOPSIS QVARTI SECVLI DE FORTVNA ET STATV VNIVERSITATIS PARISIENSIS.

ET I. DE FORTVNA.

VT Academia nostra deuotissima semper Ecclesiæ Regnoque fuit & opem subsidiumque doctrinæ vtrique præstitit, ita ei præstitum est & ab Ecclesia & à Regno patrocinium, præmiumque labori & obsequio retributum. Quàm magnum illa hoc seculo præstiterit Ecclesiæ subsidium vbique in Conciliis, tam ad hæresean confutationem, quàm ad schismatum, extirpationem, dubitari non potest. Nec facile est commemorare quàm multos Athletas fortissimos fideique defensores acerrimos produxerit, quàm multas nationes doctrinæ Catholicæ sinceritate imbuerit, quam denique multos ex omni Gente & populo confluentes ad se alumnos exceperit, fouerit & educarit, quisuis deinde Gentibus & populis vtiles esse possent: vt nihil dicam de infinita propemodum eorum multitudine, qui sacris Cœnobitarum conuentibus sese addixerunt: quorum nomina omnium Gentium, omniumque Religiosorum Ordinum historiæ passim suppeditant.

Imprimis igitur plurimum illa contulit ad extinctionem duplicis schismatis in Ecclesia Catholica orti, Leonini scilicet seu Petri-Leonis & Octauiani adeoq; suo labore & operâ profecit, vt Innocentius II. & Alexander III. qui ab antipapis ex Italia eiecti fuerant, non modo in Frãcia recepti sint, securumque asylum habuerint, sed vt ab omnibus etiam fere Regibus & populis Christianis pro veris Pontificibus agniti, tandemque throno, vnde per vim fuerant deturbati, fuerint restituti. Quain re præter Bernardum Clare-Vallensem, Arnulphum Lexouiensem, Philippum Bonæ-spei, immortalem laudem gloriamque consecuti sunt Gaufridus Carnotensis Innocentij II. Legatus Aquitanici schismatis extinctor, & Mauricius Parisiensis, qui assiduus Alexandri III. comes, fautor, Consiliarius & ductor fuit.

Quantum ad hæreses attinet, duplicis hoc seculo generis fuerunt. Aliæ externæ, aliæ in agro Academiæ natæ: quarum aliæ subitò cum suis authoribus interierunt, aliæ diuturniores fuerunt funestissimosque progressus & exitus habuerunt: quarum quoque alias aut ipsa Academia salubribus institutis semper insistens in suis conuentibus præfocauit: aut ad eas extinguendas in Conciliis generalibus & Prouincialibus opem contulit animosque conuertit. *Hæreses 4. seculi.*

Petrus Abaelardus lib. 2. Introductionis ad Theologiam quasdam enumerat, quarum duæ nactæ sunt authores priuatos homines, *Tanquelmum* in Flandria, eundemque Laïcum; *Petrum Brusium* in Prouincia & hunc presbyterum. *Tanquelmus* adeò demens & fatuus erat, vt se *Dei filium vocitari atq; decantari nec non à seducto*

populo templum ædificari faceret. Quem quidem in pari dementia & fatuitate secutus Eon inferioris Britanniæ Armoricanæ Rusticus Hæresiarcha in Concilio Remensi an. 1146. damnatus est. Brusius verò eodem Abaëlardo teste ita omnem fere *Diuinorum sacrorum & Ecclesiasticæ Doctrinæ institutionem eneruarat, vt multos rebaptizari cogeret & venerabile Dominicæ signum Crucis remouendum penitus censeret, atque altaris sacramentum nullatenus celebrandum amplius esse astrueret.*

Brusii errorem amplexus est deinde Henricus quidam Lausanensis Pseudo-Monachus & apostata: proindeque ex tota Francia expulsus Tolosæ tandem sedem fixit, nimisque diu peste sua populum infecit, fauente aut conniuente Hildefonso S. Ægidij Comite, nec audentibus Episcopis cum homine congredi, qui cum esset litteratus & specie pietatis populum alliceret, Euangelium quod Christi non erat, impune annunciabat. Ad ea loca destinatus est Albericus Ostiensis Apostolicæ sedis legatus, qui assumpto Bernardo Clare-Vallensi & Gaufrido Carnotensi hæreticum fugere & delitescere compulit, donec captus tandem & catenatus Episcopo Tolosano est traditus. Cuius etiam Hæresis in Concilio Remensi ab Eugenio Pontifice damnata est.

Verum ex horumce peruersorum Authorum cineribus enata est paulo post, nempe circa an. 1160. tæterrima & funestissima Vualdensium & Albigensium Hæresis, ad quam conterendam multiplicibus Concilijs, Prouincialibus & Oecumenicis opus fuit: tam longè enim latéque propagata est, vt Hydra illa fabulosa non plura videatur habuisse capita. Primum igitur in Concilio Turonensi an. 1163. repressa quidem est aliquantulum, sed non diu post resumpsit vires longè robustiores. Deinde in Concilio Lateranensi ab eodem Pontifice habito an. 1179. (cui è Nostris inter alios interfuerunt Alanus de Insulis & Vuillielmus Remensis) solenniter damnata est. Postea in Lateranensi IV. an. 1215. ab Innocentio III. nec adhuc extingui potuit. Opus fuit Bello, imò viribus Regiis, vixque extirpata est: vt suo tempore docebimus.

Quatuor aliæ hæreses quarum meminit Abaelardus, à Magistris Theologiæ in suis scholis docebantur: quorum vnus in Francia dicebat *multos qui ante incarnationem Verbi diuini extiterunt, sine illius fide saluandos esse. Christum cæterorum hominum more fuisse natum*, hoc solum dempto, quod sine virili semine sit conceptus. Deum genuisse seipsum, quandoquidem Deus pater filium Deum generauit. Alter in Burgundia *Tres in Deo proprietates, tres Essentias ab ipsis personis & ab ipsa Diuinitatis natura diuersas asserebat.* Tertius in Pago Andegauensi *Attributa Diuina quot essent, tot esse res ab ipso Deo distinctas.* Quartus denique in Bituricensi, Deum posse falli concedebat. Isti autem Magistri sub initia huius seculi scholas habebant: quos tamen aut non ita crudè hæretica dogmata sparsisse crediderim, aut si sparserunt, admonitos correxisse & dedocuisse. Siquidem de illis nihil aliud, quàm quod refert Abaelardus in Historia istius temporis legitur: nec legimus Bernardum qui tunc Malleus erat hæreticorum, aliquando fuisse eos insectatum.

Secuta est hæresis seu temeritas Abaelardi, hominis quidem ingeniosi & docti, sed inquieti, inconstantis & superbi, nec contenti sapere ad sobrietatem: quem proinde scholas Parisiis habere iniquo semper animo tulerunt cæteri Magistri: sed quia Magnatum, præsertim vero Stephani de Garlanda primas in administratione Regni partes tenentis beneuolentiam sibi conciliarat, eum vtcumque ferre coacti sunt. At ille relictis Scholis Parisiensibus ob causas quas in Historia retulimus, & apud San-Dionysium Monachus factus Theologiamque profiteri aggressus nonnullas propositiones aut Hæreticas aut ad Hæresim accedentes Discipulis tradidisse accusatus est in Tractatu, quem de Theologia dictauit, inter quas hanc ipse ait fuisse *solum Deum patrem esse omnipotentem.* Et hanc quoque, quam refert Otho Frinsinghensis. *Sicut eadem oratio est propositio, assumptio, conclusio: ita essentia Diuina est pater & filius & Spiritus S.* ob idque à cæteris Magistris tum Parisiensibus tum Remensibus & Laudunensibus, imo & à Commonachis San-Dionysianis exagitatus ad synodum Suessionensem an. 1121 citatus damnatusque librum seu Tractatum quem dictauerat, propriis manibus in ignem coniecit & combussit.

Iterum anno 1140. in Synodo Senonensi cui Rex ipse Ludouicus interfuit, instantibus Scholarum Magistris damnatus est; seu potius Capitula quædam &

propositiones quæ dicebantur ex eius varijs Tractatibus excerptæ & in Indiculo à Bernardo Clare-vallensi porrecto contentæ anathemate percussæ sunt. Parcitum tamen personæ & honori authoris. At idem Indiculus ad Innocentium Pontificem ab eodem Bernardo missus tanquam Petri Abaëlardi propositiones & dogmata continens non modo non damnatus est, sed & author nominatim hæreseos labe & infamia notatus, iniunctumque & mandatum Ecclesiæ Gallicanæ Episcopis, vt eum velut hæreticum publicè declararent. Negauit tamen ille se vnquam errores qui in indiculo notabantur, scripsisse, dictasse aut docuisse: imo Capitula Indiculi Capitulis opposita & contraria edidit: atque in ea re Petrum Venerabilem Cluniaci Abbatem fortissimum habuit protectorem & defensorem, tandemque apud Cluniacum retentus est ab eo ad docendum, & cum Bernardo reconciliatus verè Christianus & Catholicus obiit an 1142.

Non desierunt tamen post mortem eius Scripta proscindi & lacerari: eumque M. Gualterus qui de S. Victore dictus est, authorem facit *Nichilianistarum*, principemque sectæ cuius post eum, Choryphæos vult fuisse Gilbertum Porretanum, Petrum Lombardum & Petrum Pictauinum Lombardi Discipulum, quos proinde vocat quatuor Franciæ Labyrinthos & antiquis Hæreticis accenset in Catalogo, quem de iis composuit sub hoc lémate & titulo. ISTI SVNT PROPHETÆ & APOSTOLI ANTICHRISTI, hoc modo NICHILIANISTÆ *dicti ab eo quod Christum ???? dicunt non esse aliquid. Ergo illi primi* (nempe Hæretici, quos enumerat Augustinus lib. de omnibus hæresibus) *nec hominem nec Deum: isti vltimi concludunt nec aliquid esse. Quid plus dicturus est ipse Antichristus?*

Prologum verò operis quod 4. libris complexus est, sic incipit. *Quisquis hæc legerit, non dubitabit 4. Labyrinthos Franciæ id. Abaelardum & alium Lombardum, Petrum Pictauinum & Gilbertum Porretam vno Aristotelico spiritu afflatos, dum ineffabilia S. Trinitatis & Incarnationis scholasticâ leuitate tractarent, multas hæreses olim vomuisse & hinc adhuc errores pullulare. Quos quidem sub aliorum vel verbis vel nominibus vterque id. Lombardus & Pictauinus suauissimis licet falsis argumentis italimant, acuunt roborant, vt meritò propria non aliena videantur offerre. Deinde sanctos Patres etiam in manifestis hæresibus indicandis Lombardus cogit secum omnes deficere, omnia sic confundens, quantum in ipso est, vt quæ sit Catholica fides ne à Catholicis quidem agnoscatur. Hoc modo. Ponit enim enim 3. sententias. 1 Est eorum, qui nec hæretici nec Catholici dici possunt. 2. Est eorum qui manifesti Catholici sunt. 3. Eorum qui absque dubitatione hæretici atque blasphemi sunt. Cum ergo tanta & tam manifesta sit diuersitas sententiarum, iste tamen Magister Vniuersalis æqualiter conatur eas astruere Catholicorum Patrum autoritatibus, & quæ sit Catholica fides, se profitetur nescire talibus verbis.* Satis, inquit, diligenter iuxta diuersorum sententias suprapositam absque assertione & præiudicio tractaui Quæstionem: veruntamen nolo in re tanta tamque ad dinoscendum difficili putare Lectorem istam sibi nostram debere sufficere disputationem, sed legat & alia, & alia quæ hic moueri possunt, intelligentiore si potest mente discutiat. *Noua prorsus doctrina quâ nullas remanet Catholicas: vti quadam hæresis quæ suscipit omnes hæreses.*

Hæc ille de Petro Lombardo Sententiarum Magistro, qui quod diligentius & subtilius solito Quæstiones Theologicas tractasset, post mortem hæreseos quoque infamia diu laborauit, donec tandem an. 1215. in Concilio Lateranensi eius Doctrina ab illa suspicione liberata est, contraria vero Ioachimi Abbbatis damnata. Non est tamen diffitendum, quin multi eius & prædictorum Magistrorum scripta male interpretantes, aut eorum occasione de suo addentes, in errores lapsi sint plurimos: vnde merito ab aliis pro Hæreticis, aut pro suspectis habiti sunt, quos eadem Academia cum Almarico Hæresiarcha veluti fœtus abortiuos damnauit & extinxit vt in Historia diximus & ad an. 1209. amplius referemus.

Iam verò quanto fauore studioque ob id prosecuti sint Academicos nostros summi Pontifices, ex eo patet, quod plurimos eorum ad supremas Ecclesiæ dignitates prouexerunt aut prouehi curarunt, quos omnes enumerare laboris esset immensi. Hoc saltem præteriri non potest, quinque aut sex summos Pontifices hoc seculo è nostris quondam fuisse. Nam vt nihil dicam de Petro-Leonis (qui sub initia seculi in scholis Parisiensibus versabatur, vnde Cluniacum profectus, & è Cluniacensi Cœnobio ad Cardinalatum euocatus, postremò ad pseudo Pa- Fauor Pontificum.

patum sub Anacleti nomine, malis auibus peruenit, Innocentius II. suis propriis meritis & virtutibus non minus quàm scientiarum fulgore clarus ad supremam illam sedem prouectus est. Guido de Castello Abaëlardi quondam Discipulus, Cœlestinus II. postea dictus; Nicolaus de Brekspere Angligena, è nostris etiam olim, postea S. Rufi Canonicus, tum Cardinalis, denique Adrianus IV. appellatus. Rolandus Ecclesiæ Rom. post Aimericum Cancellarius, postea Alexander III. dictus non tantum vir doctus fuit & in omni litterarum genere conspicuus, sed & videtur ipsemet publicè docuisse. Sic enim eum compellat Ep. 334. Bernardus Clareuallensis, exhortans vt Eugenio Pontifici sana & salubria consilia dare velit. *Age dilectissime pro loco quem tenes, pro ea quam adeptus es dignitate, viriliter & prudenter exerce, qui in te est, zelum Dei ad gloriam eius, ad salutem tuam & Ecclesiæ sanctæ plurimam vtilitatem; vt dicere possis & tu quia gratia Dei in me vacua non fuit. Hactenus quippe eruditioni multorum fideliter & vtiliter instabas cœlo & terra testibus, sed iam tempus faciendi Domino, ne patiaris quod in te est, dissipari ab impiis legem eius.*

Cæterum quanto amore complexus sit Alexander viros litteratos & Academicos Parisienses, satis intelligitur ex eius Epistola ad Petrum S. Chrysogoni, quam in historia retulimus, quâ nempe præcipit sibi eorum nomina perscribi, qui inter alios excellebant. Hinc factum vt multi multos Scholares & Magistros ei commendarent; cuius rei fidem facit historia huius seculi. Hinc Stephanus dictus Tornacensis Ioannem Clericum Ecclesiæ Aurelianensis alumnum ei commendat Ep. 22. ad Beneficium aliquod Ecclesiasticum, quem deinde Pontifex ipse accepit in scriptorem, eundemque Decano & Capitulo S. Crucis Aurelianensis commendauit commendatumque voluit per Guill. Senonensem & Stephanum Tornacensem.

De Vrbano III. & Innocentio III. fusè diximus in historia, quos constat eiusdem Academiæ Parisiensis alumnos fuisse, & complures viros litteratos ad suprema Ecclesiæ Munera prouexisse.

Quàm bene autem fuerit Regum nostrorum Ludouici Crassi, Ludouici VII. & Philippi, in viros Academicos inclinata voluntas, patet ex iis quæ in historia passim retulimus & quæ infra referemus. Eos in hac parte imitati sunt Theobaldus Campaniæ Comes, & Henricus filius; item & Guillelmus Remensis Archiepiscopus Litteratorum Mecenas & Priuilegiorum Vniuersitatis Conseruator. Eorundem studium æmulati sunt Henricus II. Angliæ Rex, & plurimi Magnates Anglici & Normani. Quæ res ita studiosorum animos ad colendas Musas inflammauit, vt eorum nunquam frequentia maior, nunquam tanta inter eos æmulatio extiterit.

Priuilegia. Quæ verò Priuilegia Academiæ Parisiensi ab vtroque Principe Romano & Franco indulta sint, breuiter inquirendum. Difficile quidem dictu est, quæ fuerint à Regibus concessa: sed ex iis quæ scribit Rigordus, satis intelligitur fuisse plurima & memorabilia; ille enim ad an. 1209. commemorans quanta tum esset Academiæ Parisiensis fama, quàm multiplices illius Scholæ in omni litteraturæ genere fructus, tantæ celebritatis tantæque Magistrorum & Scholarium frequentiæ causas duas affert, amœnitatem vrbis Parisiensis & Priuilegia quæ Philippus & ante ipsum Pater eius Scholaribus indulserant. *In diebus illis*, inquit, *Studium litterarum florebat Parisius*, nec legimus tantam aliquando fuisse Scholarium frequentiam *Athenis vel Ægypti, vel in qualibet parte mundi, quanta locum prædictum studendi gratia incolebat. Quod non solum fiebat propter loci illius admirabilem amœnitatem & bonorum omnium superabundantem affluentiam, sed etiam propter* LIBERTATEM ET SPECIALEM PRÆROGATIVAM DEFENSIONIS *quam Philippus Rex & Pater eius ante ipsum ipsis Scholaribus impendebant.*

Sub hisce principibus videtur aut constitutum aut stabilitum priuilegium absentiæ studiorum causâ, quo non licebat Iudici Laïco Scholarium studii causâ absentium extra locum studii causas disceptare litesque iudicare. Et ita definitum legimus à Guillelmo Senonensi Archiepiscopo circa an. 1170. in gratiam pauperis cuiusdam Scholaris, cuius causam illi commendarat Stephanus Tornacensis, vt scribit Epist. 23. *Professioni simul*, inquiens, *& conditioni præsentium latoris compatiens & vereor Clericum & Pauperem deamplector. Ad*

bestias depugnat in Laïcorum foro contra L*aï*cum *de paterna hereditate litigans, Iudices habens eos qui & non nouerunt litteras &* *lit*teratos *oderunt. Vestra, Pater, sententia non minus æqua* quàm iusta coram vobis agentem Clericum in illius remisit cu- "
riam, cuius annua functione sensum po[sse]ssio proficetur. Eo saluo prolata est defi- "
nitio vestra VT CAVSA STVDIORVM QVA CONTIGIT EVM AB- "
FVISSE, NON DEBVERIT OBFVISSE. In contrarium nititur iudicare tur- "
ba maledica, ne dicam maledicta, quæ nescit legere. "
Quartò conuenerunt Litigantes coram Iudice, & quartò filii hominum qui "
iudicant terram, vt vulgo loquitur, iudicium respectarunt. Pro certo didicimus "
eos non minus imprudenter quàm impudenter primò consessu iudicaturos. "
CAVSAM STVDIORVM NON ESSE IVSTAM ABSENTIÆ CAV- "
SAM, ob quam aut ipso iure non fuerit læsus aut restitui mereatur: cuius absen- "
tia & studentis causa distracta est. Si sic eos proferre contigerit & iuri communi "
contrarium & sententiæ quam dedistis, vt inimicum refragabitur & iniquum. "
Sed ad consequentium trahi poterit in causis consimilibus, Pater, vt iam non sic qui causa "
studiorum Patrios lares exeat, ne dum facultates quæsierit liberales, facultates amit- "
tat temporales. Placeat vobis, Pater, in hoc articulo consilium & auxilium dare "
non huic tantum Clerico, sed omnibus aliis, quoniam communis causa est om- "
nium & propria singulorum. "
Quod attinet ad Pontificum Rom. Priuilegia, vix dubitari potest quin Pascha- *Priuilegia.*
lis, Calixtus, Honorius, Innocentius II. Eugenius III. Adrianus IV. Alexander III.
Clemens, Vrbanus Cœlestinus & Innocentius II. qui academicorum nostrorum
opera, studio scriptisque vsi sunt ad suæ causæ defensionem, singularibus priuile-
giis hanc suam fere omnium Matrem academiam donarint & amplificarint. In-
nocentius quidem II. eum causa verteretur inter Sthephanum Parisiensem epis-
copum & Galonem Magistrum scholæ, interdictum, quo Montem San. Genoue-
fianum in quo tum frequentes erant scholæ, Ecclesiasque Montis ligarat Stepha-
nus, solui iussit, causæque iudicium sibi reseruauit.
Alexander III. animaduertens frequentium dissidiorum quæ inter Academicos
& Cancellarium Paris. intercedebant, causam esse pecuniarum exactionem
ex licentiæ docendi concessione, vetuit ne Cancellarius à viris peritis & doce-
re volentibus huiusmodi licentiarum nomine quidquam exigeret. Legitur au-
tem ipsius constitutio lib. 5. Decretal. Tit. de Magistris, his verbis. *Pro licentia*
docendi nullus pretium exigat, vel sub obtentu consuetudinis ab eis qui docent aliquid quæ-
rat, nec docere quenquam qui sit idoneus petita licentia interdicat. Et infra speciatim re-
prehendit consuetudinem in Gallia passim obseruari solitam, qua MAGISTRI
SCHOLARVM sine certo pretio alicui docendi licentiam non concedebant:
quam consuetudinem extirpare cupiens, quæ de radice cupiditatis procedebat,
prohibuit sub anathematis interminatione, ne quis ab idoneis & peritis viris do-
cere volentibus pro licentiæ docendi concessione pecuniam exigeret. *Dignos esse*
...aduersione censemus, qui nomen MAGISTRI SCHOLARVM *& dignitatem assumunt*
...certo pretio Ecclesiasticis viris docendi alios licentiam non impendunt. Cum autem
...hæc consuetudo à cupiditatis radice processerit & decorem admodum Ecclesiastica ho-
...nestatem confundat, mandamus quatenus consuetudine ipsa de vestris Ecclesiis excitpata sub
...anathematis interminatione hoc inhibere curetis, districtè præcipientes, vt quicunque vi-
ri idonei & litterati voluerint regere studia litterarum, sine molestia & exactione qualibet
scholas regere permittantur.
Huius constitutionis authoritate freti & tuti Scholares Parisienses libertatem
suam p... posse semper tueri & conseruare curarunt contra Cancellariorum exa-
ctiones. Et hæc fuit occasio litium perpetuarum ab an. circiter 1100. ad annum
1400. v... ex historia patebit. Contendebant enim Cancellarij, quod examini
Candida... torum præesse, quod licentias docendi concedere deberent, ad labo-
ris leuamen sibi mercedem seu honorarium aliquod deberi. Contra scholares,
Cancellariis ob id Beneficium Ecclesiasticum assignatum, competens & ido-
neum, vel licentiam docendi viris idoneis & docere volentibus gratis concede-
rent, imo & vt ipsi gratis docerent. Eodem titul. *Quoniam Ecclesiam Dei sicut pia*
Mater prouidere tenetur, ne pauperibus qui parentum opibus iuuari non possunt, legendi
& proficiendi opportunitas subtrahatur, per vnamquamque Cathedralem Ecclesiam Magi-

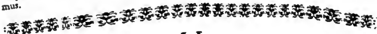
stro qui Clericos eiusdem & scholares pauperes gratis doceat, competens aliquod beneficium præbeatur.

Eidem Pontifici fuit in animo statuere circa regimen Academiæ Parisiensis, sed quid statuerit præter id quod supra de licentiis & de Cancellario dictum est, credo non extat.

Clemens III. in gratiam scholarium Bononiensium statuit, ne quis eorum hospitia ante tempus conductionis finitum conducere auderet. Nec dubium est, quin idem statuerit in gratiam Parisiensium: siquidem statutum illud sæpe à consecutis Pontificibus confirmatum legimus.

Cælestinus III. securitati scholarium Parisiensium consulere cupiens, simulque tranquillitati studiorum, ne si forte causas haberent apud iudices disceptandas, à studio distraherentur, voluit quascunque pecuniarias cum Laicis haberent, eas ab Episcopo Parisiensi & Abbate San-Genouefiano iudicari. Cuius Constitutionem in Historia retulimus ad an. 1194.

Denique Innocentius Academiæ Parisiensi, cuius alumnus fuerat, addictissimus multa quoque in eius gratiam statuit. Imprimis verò Magistros qui in Artibus aut in Theologia rexissent, in præbendarum Ecclesiasticarum distributione & collatione cæteris aliarum vrbium & scholarum Magistris præferri voluit, multosque iis donari curauit & præcepit. Eidem tribuitur Priuilegium Excommunicationis quo scilicet prohibuit ne vllus in Rectorem, Procuratores aut Magistros censuram eiusmodi ferre præsumeret, quod ab Innocentio IV. confirmatum est. Idem confirmauit institutionem Procuratoris generalis seu Syndici quæ ab ipsa Vniuersitate facta fuerat: & alia multa, quæ ad seculum quintum referemus.

II.

DE STATV VNIVERSITATIS Parisiensis.

Dissertatio I. De Facultate Artium, & Methodo docendi.

ANTE hoc seculum non aliud fuisse videtur in Scholis Parisiensibus exercitium, seu Professio publica litterarum, quàm Artium Liberalium & Theologiæ, vt ante diximus: hoc verò seculo, saltem circa medium & finem accessere Iuris vtriusque & Medicinæ professiones. De quibus ante quàm dicimus, generatim id affirmare liceat, ab institutâ fundataque hac Vniuersitate ad Francisci I. ætatem, nullum fuisse seculum aut feracius bonarum Artium, aut fertilius ingeniis præcellentibus, aut numero Magistrorum & Discipulorum abundantius, aut tersâ latinitate florentius.

Grammatica.

Imprimis igitur quandonam Grammatica tersior fuit & polirior? quando Rhethorica robustior & potentior? quanquam enim Cornificiani Eloquentiæ præceptis minus studendum esse contendebant, totamque operam in tricis Dialecticis, imò & vitam totam consumebant, Imperitorum certè id iudicium fuit, ea mens corruptorum hominum, omnia ad futiles & inanes Dialecticæ Quæstiones nugasque tanquam ad summum & maximum studiorum bonum referentium; non sanorum & peritorum sententia. Ac proinde Corruptores illos germanæ Latinitatis & eloquentiæ hostes ac derisores tam prudenter quàm fortiter refellit Ioannes Sarisberiensis multis in locis sui Metalogici: & Artium illarum necessitatem & vtilitatem demonstrat esse tantam, vt absque iis nullus in litteris profectus sperari possit aut debeat. Vnde & eorum Discipulos dediscere oportuisse ait quæ didicerant, cum adultiores facti Disciplinas altiores amplecti cupiebant. Vel si doceri erubescebant, aut Clientulos se profiteri Medicorum apud Salernum aut Montem-

Montem-pessulanum coactos, aut ad Claustra Monachorum conuolare, quasi mundo inutiles se tandem agnoscentes, & ad professionem litterarum prorsus inhabiles; aut denique ad locupletum Domos se conferre, vt splendescerent, aut fœneratoriam exercere vt lucrum facerent. *Nam, inquit, sub prætextu religionis mergebantur in claustris, aut sub imagine philosophandi & vtilitatis publicæ confugiebant ad Physicam, aut sub honestatis velamine quo splenderent & sublimarentur, se præclaris Domibus ingerebant; aut sub obtentu necessitatis exercendique Officij, dum lucrum sitiebant, multiplicis auaritiæ voragine absorbebantur: adeo quidem, vt sic proficientium Philosophorum, aut vt verius dixerim, deficientium collatione, quiuis in turba profana multitudinis rudis ad flagitia videretur.*

Inter cæteros verò, qui huic seculo splendorem litterarum humaniorum non modò asseruerunt & conseruarunt aut amplificarunt, sed ad consequentia quoque secula transmiserunt, maximè commendat idem author M. Bernardum Carnotensem & quosdam alios, qui veterum authorum explanationi insistentes ratò admittebant Recentiores, nisi quorum tersa esset & castigata Latinitas, inter quos cæteris purius scripsisse credebatur Hildebertus Cœnomanensis: ideoque Petrus Blesensis se cum in scholis cum veteribus authoribus legisse gloriatur Ep. 101. *Profuit mihi quod Epistolas Hildeberti Cenomanensis Episcopi styli elegantiâ & suaui vrbanitate præcipuas firmare & corde tenus reddere compellebar. Præter cæteros etiam libros qui celebres sunt in Scholis, profuit mihi frequenter inspicere Trogum Pompeium, Iosephum, Suetonium, Egesippum, Q. Curtium, Cornelium Tacitum, T. Liuium, qui omnes in Historiis quas referunt, multa ad morum ædificationem & ad profectum scientiæ litteralis interserunt. Legi & alios qui de historijs nihil agunt, quorum non est numerus, in quibus omnibus quasi in hortis aromatum flores decerpere & vrbana suauitate loquendi mellificare sibi potest diligentia modernorum.*

Quod si quis quantopere cultæ fuerint & excultæ prædictæ artes, nosse cuplerit, Scriptorum opera demonstrabunt. Initio seculi florebat Abaelardus, cuius passim ex variis Epistolis & tractatibus loca retulimus: & in iisdem artibus Heloissa, Magistrum lardum: scripserat ad eam ille his verbis *Heloissæ Dilectissimæ sorori suæ in Christo Abaelardus frater eius in ipso.* En quomodo ipsa talem ordinem redarguit. *Miror vnice meus, quod præter consuetudinem Epistolarum, imo contra ipsum ordinem naturalem rerum in ipsa fronte salutationis Epistolaris me tibi præponere præsumpsisti, feminam videlicet viro, vxorem Marito, Ancillam Domino, Monialem Monacho & sacerdoti, Diaconissam Abbati.* Rectus quippe ordo est & honestus, vt qui ad superiores vel ad pares scribunt, eorum quibus scribunt nomina suis anteponant: sin autem ad inferiores, præcedunt scriptionis ordine qui præcedunt rerum dignitate.

Pergit. *Illud etiam* non parua admiratione suscepimus, quod quibus consola- „
tionis remedium afferre debuisti, desolationem auxisti, & quas mitigare debueras, „
excitasti lachrymas. Quæ enim nostrum siccis oculis audire possit, quod circa fi- „
nem Epistolæ posuisti dicens, quod si me Dominus in manus inimicorum tradi- „
derit, vt me scilicet præualentes interficiant &c. O charissime, quo id animo co- „
gitasti? quo id ore dicere sustinuisti? Nunquam ancillulas suas adeò Deus obli- „
uiscatur, vt eas tibi superstites reseruet. Nunquam Nobis vitam illam concedat, „
quæ omnis mortis genere sit grauior. Te nostras exequias celebrare, te nostras „
Deo animas conuenit commendare & quas Deo aggregasti, ad illum præmittere, „
vt nihil amplius de ipsis perturberis solicitudine, & tanto lætior Nos subsequaris, „
quanto securior de nostra salute iam fueris. Parce obsecro Domine, parce huius- „
modi dictis, quibus miseras miserrimas facias, & vt ipsum quodcunque viuimus, „
ne Nobis auferas ante mortem. Sufficit diei malitia sua, & dies illa omnibus quos „
inueniet, satis secum solicitudinis afferet omni amaritudine inuoluta. Quid „
enim necesse est, inquit Seneca, mala accersere & ante mortem vitam perdere? „
Rogas, vnice, vt quocunque casu nobis absens hanc vitam finieris, ad Cimite- „
rium nostrum corpus tuum afferri faciamus, vt orationum scilicet nostrarum ex „
assidua tui memoria ampliorem assequaris fructum. At vero quomodo memo- „
riam tui a nobis labi posse suspicaris? aut quod oratio in tempus tunc erit com- „
modum, quando summa perturbatio nihil promittit quietum? cum nec anima ra- „
tionis sensum, nec lingua sermonis retinebit vsum? Cum mens insana in ipsum, vt „

„ ita dicam, Deum magis irata quàm paccata non tam orationibus ipsum placabit, „ quàm querimoniis irritabit: flere tunc miseris tantum vacabit, non orare licebit, & „ te magis subsequi quàm sepelire maturandum erit, vt potius & Nos consepelien- „ dæ simus, nequaquam sepeliri possimus. Quæ cum in te nostram amiserimus vi- „ tam, viuere te recedente neque poterimus. *Mortis tuæ nuntio mors quadam nobis est.* „ Ipsa ante & mortis huius veritas, quid si nos inuenerit, futura est: nunquam Deus „ annuat vt hoc tibi debitum superstites persoluamus, vt hoc tibi patrocinio subue- „ niamus, quod à te penitus expectamus. *In hoc vtinam te præcessura, non secutura.* Hæc ipsa & cætera eodem spiritu.

Pergamus ad consecuta tempora. Arnulphus Sagiensis Archidiaconus dictus postea Lexouiensis Episcopus qui sub Innocentio II. & cæteris Pontificibus consecutis floruit ab an. 1130, ad an. 1182. in præfatione Tractatus quem de schismate Petri Leonis contra Gitardum Engolismensem edidit circa an. 1133. sic Gaufridum Carnotensem Innocentij II. legatum compellat & laudat. *Cum ad resistendum* „ *Petro Leonis in Italia Præsul Romanus indefessus assistat*, ad resistendum Gerardo vos „ reliquit in Gallia, vt sit capiti caput oppositum & dextera dexteræ confertatur. „ Sicut enim Petrus schismatis huius princeps & auctor est, sic Gitardus eius inter „ omnia principalius est instrumentum. In quo quid de fide & prudentia vestra sen- „ tiendum sit, manifestè probatum est, cum nullum vobis prætuleritis, qui nec „ probaret ignotum neque notum supra merita propriæ virtutis efferret. Arbitra- „ tus est virum quem charitas animaret, quem suscitaret obedientia, quem scientia „ cogeret, cui pararet fortitudo victoriam. Probauit in vobis in fide constantiam, „ humilitatem in obsequendo, in exequendo prudentiam, in difficultate perseue- „ rantiam. Quis vos hac eius existimatione neget esse felicem? quis beatum tanta „ eius dignatione non dicat? sed profectò dignus mittente nuncius, dignum susci- „ piente mandatum, spes vtriusque pulcherrima, quæ tam celebrem victoriam cer- „ to spectat euentu. *Vinces enim in vobis ipse, sed & vos vincetis in ipso, dum ipse vobis* „ *authoritatem, vos authoritati præstatis obsequium.*

Hæc ad Gaufridum. Contra Gitardum verò c. 1. sic habet. *Qualis igitur à primo Pontificatus tui tempore fueris*, quid in principio orientis in Ecclesia tempe- „ statis egeris, quibus eam postea operibus infestare non cessas, ordine transigetur. „ Prætereundus est ortus degener paternæque domus familiaris inopia, quæ te „ totius natalis Normaniæ finibus abegerunt, vt ad ignotæ gentis limina peregrinus „ & mendicus astares. Taceo ignobiles pueritiæ quæstus, ignominiosam adolescen- „ tiæ famam, iuuentutis auara commercia, ne aures eorum ad quos hæc scripta ven- „ tura sunt, tuæ sordibus incontinentiæ simul & auaritiæ polluantur.

Et Cap. 7. de legatione Girardi sic scribit. *Suscepta igitur Petri Leonis Epistola capisti per fines Aquitaniæ discurrendo pristinæ prædicationi tua prædicare contraria*, Pe- „ trum scilicet Leonis Anacleti nomine, sed verius Antichristi Papam esse, cuius „ quidem Apostolatum sedes principalis exciperet, & totius Ciuitatis obedientia „ confirmaret. Alterum Ciuitate pulsum cum paucis fautoribus sine certa lege va- „ gantem, auertentem populos, & ab Ecclesia separantem, quem nec Cathedra „ Lateranensis agnosceret, nec ei obsequium Romana Ciuitas exhiberet. Quem Pa- „ pam credere similis amentia videbatur, vt si quis carentem Regno Regem dicere, „ destitutum principatu Principem appellare voluerit. Quasi modo, Girarde, iustitiæ „ loca præiudicent, & ius dignitatis perimat illius Ciuitatis egressus & velut solius „ populi Rom. fauor omnibus fere populis debeant anteferri. Nunquid enim ipse „ Laterani residens in illa B. Ioannis Ecclesia principali Christianissimum Principem „ Lotharium consecrauit in Regem? Nunquid ipsum & Imperij nomine & Impe- „ riali diademate renitentem solemnitate debita decorauit? nunquid ipsum pars „ magna nobilium & totius populi conscientia comitatur? *Nunquid eidem vrbis* „ *habitatio & ingressus pro arbitrio patens est egressus? quibus profectò si careret omnino,* „ *nullo tamen eorum posset iustitiæ derogari.*

Extant quoque plurima Ioannis Saresberiensis opera; libri de Nugis Curialium, libri Metalogicon, Epistolarum liber & quædam poëmata, in quibus omnibus tantus nitor, tanta venustas, tanta copia & vbertas, tanta denique eloquentiæ vis elucet, vt haud sciam an vllus subsecutis seculis par ei emerserit. Ille ab an. circiter 1150. ad an. 1180. floruit, duodecennium in scholis Parisiensibus consumpsit &

magnam vitæ partem in Francia tranſegit, cumque Academicis noſtris verſatus eſt, contulit, diſputauit.

In libris autem præſertim Metalogici Grammaticam & Eloquentiam extollit, quas artes Cornificiani deprimere conabantur, vt pote Triuij & Quadriuij contemptores, omniaque præter vnam Logicam dedignantes. Cap. vero 9. lib. 2. oſtendit, quam inefficax ſit Dialectica, ſi aliarum Diſciplinarum auxilio deſtituatur.

Eloquentiam ſine ſapientia non prodeſſe celebre eſt, inquit, & verum. Vnde ipſam vt proſit, à ſapientia contrahere manifeſtum eſt. Ergo & pro modulo ſapientiæ quam vſque adeptus eſt, eloquentia prodeſt: nocet enim hæc, ſi diſſocietur ab illa. Ex quo liquet Dialecticam, quæ inter Miniſtras eloquentiæ expeditiſſima eſt, & promptiſſima vnicuique prodeſſe ad menſuram ſcientiæ ſuæ. Ei enim prodeſt plurimum qui habet notitiam plurimarum. Et ei qui pauca nouit, minimum prodeſt.

Plura abſtineo hîc ex hoc authore referre, ex cuius operibus paſſim in Hiſtoria multa loca retulimus.

Petri quoque Bleſenſis qui Sareſberienſi paulò iunior ad an. 1200. vitam protendit, varios ex Epiſtolis & aliis operibus floſculos retulimus, vnde quantus vir fuerit, quàm facundus & eloquens extiterit, intelligitur. Prætereo multos alios, vt ad finem tandem ſeculi deueniamus, & ad Stephanum Tornacenſem qui è ſcholis noſtris eductus Abbas S. Euurtij Aurelianenſis, deinde S. Genoueſæ Pariſienſis, poſtremo Tornacenſis Epiſcopus factus eſt. Ille autem cum S. Euurtij Abbas adhuc eſſet, Eccleſiæ Aurelianenſis planctus de interfectione Ioannis ſui Decani ad Concilium Senonenſe detulit, hiſque verbis egit (quæ leguntur Ep. 2.) quàm fortiter, quàm eleganter!

" *Soror veſtra ſancta filia ſedis huius Aurelianenſis Eccleſia ſic rorantes ſanguine lachrymas & aſperſas amaritudine preces miniſterio noſtræ vocis effundit, planctum vnigeniti mouet, filium vteri ſui quem genuerat, maternis eiulatibus requirit & ipſe non comparet,*
" & ipſa quo ibit? poſita eſt quaſi ſignum ad ſagittam, facta eſt opprobrium vicinis
" ſuis, & qui eam vident, mouent capita ſua ſuper eam. Ipſa autem gemens & conuerſa retrorſum clamat in aures Domini Sabaoth. *Vindica Domine ſanguinem Leuitæ tui qui effuſus eſt.* Et quis eam niſi ſi ſit demens in funere nati flere vetet? quis
" videat lachrymas eius in maxillis eius & contemnat? quis attendat cruentas eius
" exequias & lamentabile feretrum ſiccis oculis proſequatur? Patres mei, factum
" eſt verbum in diebus noſtris, quod quicumque audierit, tinnient ambæ aures
" eius.

" Dixerunt in dolo viri ſanguinum & doloſi, & de fruticum latebris fruticoſæ
" mentis homines impetum fecerunt vnanimiter in Miniſtrum altaris, ſeruum ſi-
" mul & filium Crucis. In manibus eorum vaſa mortis, cum nihil minus quam
" mortem exſpectabat ab eis. Ipſum ducem ſceleſtæ factionis illius qui altero ſeſe
" polluerat homicidio, de mortis faucibus & exilij proſcriptione ſuo redemerat in-
" teruentu. Non timuit generatio praua atque peruerſa ſemen Chanaam & non Iu-
" da, progenies viperarum non timuit ſignum Dominicæ paſſionis, quod raſo de-
" ſuper vertice ſinguli noſtrum gerunt, in ſacro Dei Leuita profundis arare vul-
" neribus & faciem ad cœleſtis pulchritudinis ſimilitudinem figuratam notis turpi-
" bus deformare. Virum egregium de grege hominum exemerunt Carnifices &
" Sicarij, virum qui in Eccleſia ſua diſperſa colligens, lapſa erigens, fatigata reparans poſſeſſiones Eccleſiæ ſic reuocaret perditas, vt non perderet reuocatas. Ioan-
" nem noſtrum Martyrem ſimul cauſa fecit & pœna. Cauſa rigor Eccleſiaſticæ iu-
" ſtitiæ, pœna dolor paſſionis illatæ, quia dixerat Ioannes, immò D. Papa per Ioan-
" nem *Non licet tibi habere portionem fratris tui Clerici.* Infremuit Herodes & factus
" ipſe ſpiculator, in capite Ioannis crudele ſpectaculum mundo exhibuit. At ſi
" quæ in eo terreni contagii maculæ inhæſerunt, totum deleuiſſe credimus, & ab-
" ſterſiſſe dolores mortis qui eum circundederunt, Dominici Corporis & Sangui-
" nis ſacramentum, quod ea qua potuit reuerentia ſuſcepit inter profundos gemitus
" inter alta ſuſpiria contriti cordis & humiliati ſpiritus, poſt ſuſceptam Euchariſtiam
" præſentibus nobis fati munus explauit, & qui vidit teſtimonium perhibuit, & teſti-
" monium eius verū eſt. Veſtra intereſt ſpeculatores Domus Iſrael, cuſtodes muro-
" rum Hieruſalem, Paſtores ouium Chriſti, veſtra intereſt & remedium adhibere

" præteritis & prouidentiam futuris. Et licet sero vobis offeratur, illud melius est in
" tempore occurrere quàm post exitum vindicari, tamen Deus vltionum Domi-
" nus, Deus vltionum gemitibus inenarrabilibus interpellectur à vobis. Clamabit
" vobiscum vox sanguinis vestri. Abel de terra clamabit & commouebit non solum
" terram, sed etiam cœlum. Profectò enim quis locus tutus, aut quæ causa poterit
" esse excusat., si venerandi ministri altaris æstimentur sicut oues occisionis? Quem
" murum integritati aut vallum fidei prouidebimus, si ferri rabies execranda pene-
" tralia veneranda cruentat? quid denique cautum aut securum esse poterit, si co-
" lumnas Ecclesiæ sacrilega manus impune confringit? habemus & Cæsarem qui
" condolere possit & velit infirmitatibus nostris, cuius manus longas non effugient
" qui non solum offenderunt Corneliam de Sicariis, sed Iuliam Maiestatis. Eduxit
" gladium sibi diuinitus commissum, persequetur & comprehendet & non erit qui
" eruat eos. Facillimè enim in hoc diuini numinis speratur venia, per quod salus &
" incolumitas multorum procuratur. Insurgant simul leges Ecclesiasticæ, atmen-
" tur iura Cœlestia, vt concurrentibus duobus gladiis, quos in defensione Christi
" passuri suffecisse legimus duplici confusione conterantur. Moueant vos lachry-
" mosa viduatæ Crucis suspiria, commune discrimen omnium, causa propria singu-
" lorum, & sic remedium conferte nostro dolori, vt honestati vestræ simul prouidea-
" tis & saluti.

Poëtica Hæc de Grammatica & Rethorica, quid de Poësi? In ea quoque arte complures floruerunt: & inter alios idem Arnulphus Lexouiensis qui supra, Io. Saresberiensis, Gualterus de Insulis author Alexandreidos, Petrus de Riga author Auroræ, Alanus de Insulis multorum Poematum in omni versuum genere, Ioannes Hautiuillensis author Architrenij, Guillielmus Brito author Philippidos, Ægidius Corboliensis &c. placet nonnulla ex eorum operibus exscerpta loca in exemplum proferre. Arnulphus hoc Epigrammate ludit in Poetam mendicum, quàm lapidè!

Versus mend cos & Musa pauperis ausum,
Compositasque odi Cacilianæ preces.
Importuna graues exactio suscitat iras
Et gemina stimulos improbitatis habet.
Qui petit, hoc ipso statim incipit esse molestus:
Si petat adiunctâ qualibet arte, magis.
Artis enim studiis formata precatio quandam
Contrahit ex fraudis suspicione notam.
Et permixta dolis exactio lædit vtroque
Fallit & emungit insidiosa rapax.
Inuisos igitur geminata molestia versus
Reddit, nilque sui metra fauoris habent.
Si vis ergo suum musa seruare fauorem,
Gratuitis aures mulceat alloquiis.
Importunus enim est quisquis sibi postulat aurem
Laudibus impleri, muneribusque manum.

Alanus de Insulis Arnulphi coæraneus in Anticlaudiano, in quo depingit hominem omnibus virtutibus adornatum, artes quoque liberales ad eius ornamentum accedere probat, earumque dignitatem pulcherrimè amplificat l. 6. c. 5. & 6. Sic autem ille de Grammatica.

Grammatica.

Grammaticæ doctrina prior præcepta sophia
Complet, & in iuuenem descendit tota, nec in se
Fit minor, immo magis crescens grandescit in illo.
Omne quod ipsius decernit regula, Canon
Præcipit, & dictat artis censura Magistra,
In dotem Iuuenis confert, ne verba moueret
Citra Grammaticam, ne verbo barbarus erret:
Barbaries quam nulla notat. Sic ergo loquendi
Rectè, scribendique viam sectatur & artem

Assequitur, damnat vitium toleratque figuram;
Perfundensque virum Pegasai nectare fontis
Turba Poëtarum, docet illum verba ligare
Metris & dulci carmen depingere rythmo.

Idem de Rhetorica sic scribit.

Adsunt Rhetorica cultus floresque colorum
Verba quibus stellata nitent, & sermo decorem
Induit, & multâ candescit clausula luce.
Has sermonis opes vultus & sidera verbi
Copia Rhetorica iactat, iuuenisque loquelam
Pingit, & in vario præsignit verba colore.
Succinctè docet illa loqui sensusque profundos
Sub sermone breui concludere, claudere multa
Sub paucis, nec diffuso sermone vagari.
Vt breue sit verbum, diues sententia, sermo
Facundus, multo fœcundus pondere sensus.
Vel si forte fluat sermo, sub flumine verbi
Fluminet vberior sententia, copia fructus
Excuset, folij siluam paleasque vagantes
Vbertas granis redimat sensusque loquelam.

Rhetorica.

Ioannes Saresberiensis ad librum de Nugis Curialium.

Nusquam diuertas, ne quis te ladat euntem,
Nugarumque luat garrula lingua notas.
Omnia si nescis, loca sunt plenissima nugis,
Quorum tota cahors est inimica tibi.
Ecclesiâ nugæ regnant & Principis aulâ,
In Claustra regnant Pontificisque domo.
In nugis Clerus, in nugis militis vsus,
In nugis Iuuenes totaque turba senum.
Rusticus in nugis, in nugis sexus vterque
Seruus & ingenuus, diues, egenus in his.

Ex his ergo liquet fuisse multos hoc seculo, qui tersè & nitidè loquerentur & scriberent: nec præualuisse prauam Quorũdam docendi methodum, qui aut contemptis Grammaticæ regulis de polita latinitate deque eloquentia parum soliciti ad Logicam conuolabant, in cuius sophismatis & argutiis totam litteraturæ gloriam positam esse putabant: aut in explanandis Authoribus sensus quosdam mysticos & allegoricos imaginabantur, discipulisque tradebant ediscendos, quasi in ea re posito Rethorices triumpho. Puta vbi legitur in Poëtis Hylam fuisse ab Hercule adamatum, ita illi interpretabantur, *validum argumentum à forti & robusto argumentatore prolatum.* Item quinque vocalium potestatem significare aiebant *Quinque Iura Regnorum. Et in hunc modum,* inquit Saresberiensis, *docere omnia studium illius ætatis erat.* Tales Doctores idem vocat Cornificianos; vt fusè docuimus in synopsi 3. seculi.

In his ergo & similibus consistebant eorum disputationes, collationes & vociferationes: & ad eos aut similes sic Blesensis Ep. 6. *Vos tumultuoso strepitu & clamore nautico de nugis assiduè disputantes inutiliter aëra verberatis. Vos circa litteram & syllabam, & circa huiusmodi elementares doctrinæ primitias vestrum adhuc ingenium exercetis.....verecundum siquidem & onerosum satis est mihi, quod annos Coætanei vestri in montem eminentioris scientiæ ascenderunt; & vos in cœno crassioris intelligentiæ tam asino remansistis. Priscianus & Tullius, Lucanus & Persius, isti sunt Dij vestri.*

His postremis verbis loca duo exercitationis & professionis litterariæ subindicare videtur, *Montem San-Genouefianum & Vallem subiectam*: nempe vicum straminеum, & loca circumuicina, cœnosa & lutosa, in quibus Priscianus & humaniores litteræ docebantur.

DE PHILOSOPHIA.

Philosophia Platonica simplex.

TRIPLEX mihi videtur hoc seculo fuisse Philosophiæ genus; seu potius triplex Philosophiæ tradendæ methodus. Vna antiqua & simplex; altera Peripateticaseu Aristotelica: tertia fantastica & garrula. Prima, bona: secunda, tolerabilis: tertia, vitiosa. Prima, inquam illa est, quâ tradebantur regulæ Dialectices nudè & simpliciter citra Quæstionum multiplicium ambages: & talis methodus viguit ab incunabulis Vniuersitatis ad hoc vsque fere seculum, legique solebat Augustini Dialectica: quam & doctissimus Remigius Antissiodorensis suis Discipulis prælegebat Parisiis circa an. 900. & post eum Odo Aquitanus, & post Odonem alij magno studio summoque consensu, vt scribit Launoyius in lib. de varia Aristotelis fortuna c. 5. hæc autem docendi methodus ad Platonicam accedebat, quæ simplicior erat Aristotelicâ.

Verum cessit Augustinus Aristoteli, & Christianus Gentili; cuius videlicet Dialectica tradi cœpit temporibus Berengarianis: indeque Nominales & Reales altercandi, imò digladiandi occasionem acceperunt: vt ad superius seculum docuimus. Et quod peius est, simplex quoque Theologiæ docendæ methodus exulare cœpit, locumque dare Scholasticæ, vt infra patebit. Hinc ergo in scholis primum exorta bella: dum alij morem antiquum retinere, alii nouum introducere moliebantur. Et fortè peccabatur vtrinque, iustosq; terminos & fines prætergrediebantur: illi, omnes Aristotelis libros è scholis ablegando: isti, illius regulis nimium insistendo.

Nimis certè mihi videtur esse rigidus Gualterus de S. Victoro, contra Philosophos congerens quidquid potest acerbi, l. 4. *Igitur*, inquit, *isti Theatrales, vt sint Ecclesiastici Doctores, necesse est Diuinas Artes sequantur, non liberales; Apostolos imitentur, non Philosophos. De quibus Seneca ait. De Liberalibus studiis loquor.* Philoso-
„ phi quantum habent superuacui, quantum ab vsu recedentis! ipsi quoque ad syl-
„ labarum distinctiones & coniunctionum ac præpositionum proprietates descen-
„ derunt, & inuidêre Grammaticis, inuidêre Geometris, quidquid in illorum arti-
„ bus superuacuum erat, transtulere in suam, sic effectum est vt diligentius loqui
„ scirent quàm viuere. Audi quantum mali faciat nimia subtilitas & quàm infesta
„ veritati sit. Pythagoras ait de omni re in vtramque partem disputari posse ex
„ æquo, & de hac ipsa, an omnis res in vtramque partem disputabilis sit. Nausi-
„ phanes ait ex his quæ videntur esse, nihil magis esse quàm non esse. Parmenides
„ ait ex his quæ videtur, nihil esse vniuerso. Zeno Eleates qui omnia negotia dene-
„ gotio deiecit, ait nihil esse. Circa eadem fere Pyrrhonei versantur & Megarici &
„ Cretici & Academici, qui nouam induxerunt scientiam, nihil scire. Hæc om-
„ nia in illum superuacuum Studiorum gregem coniice. Illi mihi non profuturam
„ scientiam tradunt, hi spem omnis scientiæ eripiunt. Satius est superuacua scire
„ quàm nihil. Illi enim præferunt lumen per quod acies dirigatur ad verum, hi
„ oculos mihi effodiunt. Si Pythagoræ credo, nihil in rerum natura est, nisi du-
„ bium. Si Nausiphani, hoc vnum certum est, nihil esse certi. Si Parmenidi, nihil
„ esse præter vnum. Si Zenoni, nec vnum quidem. Quid ergo nos sumus? quid ista
„ quæ nos circumstant, alunt, sustinent? tota rerum natura vmbra est, aut inanis
„ aut fallax. Non facilè dixerim verum magis irascar illis, qui nos nihil scire volue-
„ runt, an illis qui ne hoc quidem nobis reliquerunt, nihil scire.
„ Sed & ipse Seneca peior cæteris conuincitur. Animam quippe siue rationem ho-
„ minis nunc Deum nunc partem Dei, nunc æqualem Deo, nunc etiam superiorem,
„ an sit post mortem, an in alia corpora etiam bestiarum recidat, Iouem Deum, hu-
„ ius mundi animal æternum Deum esse, sequens Platonem, Virgilium, Epicurum
„ variè dogmatizat. Homines in angustia positos totis ingeniis & exemplis com-
„ pellit, vt semetipsos interficiant, eosque Diis similes in cœlestibus collocat, his
„ verbis. *Deus non vincit sapientem felicitate*, etsi vincit ætate. Sapiens tam æquo ani-
„ mo omnia apud alios videt contemnitque quàm Iupiter, & hoc se magis suspicit,

quod Iupiter illis vti non potest. Sapiens non vult. Vno voto omnia comprehensa sunt, tanquam opto mihi vitam honestam. Vita autem honesta actionibus variis constat. In hac est Reguli archa, Catonis scissum manu sua vulnus, Calix venenatus qui Socratem transtulit è carcere in cœlum. Cape quantam debes virtutis pulcherrimæ ac magnificentissimæ speciem. Aspice M. Catonem sacro illi pectori purissimas manus admouentem & vulnera parum demissa laxantem. Vtrum tandem illi dicturus es, vellem quæ velles, & fieri feliciter quod agis. Si me quidē velis audire, hoc meditare vt mortem excipias, & si ita res suadebit, accerse. Nihil interest illa ad nos veniat, an ad illam nos. Illud imperitissimi cuiuscunq; verbum falsum esse persuade. Bella res est mori sua morte. Effrenatissimam vocem illius Rhodij existima, qui cum in Caueam coniectus tanquam ferum animal aleretur, suadenti cuidam vt abstineret cibo, *Omnia*, inquit, *homini dum viuit, superanda sunt*. Ego exspectem vel morbi crudelitatem, vel hominis, cum possim per media exire tormenta? non est opus vasto vulnere diuidi præcordia, scalpello aperitur ad libertatem via.

Nuper vnus è captiuis lignum totum in gulam farcit, quod ad emundanda obscœna positum erat & in præclusis faucibus spiritum elisit. O virum fortem cui difficilis occasio est ?is proximam quādoque pro optima accipiat, sit licet inaūdita, sit noua, non deerit ad mortem ingeniū cui non defuit animus. Ille vir magnus est qui mortem non tantum sibi imperauit, sed inuenit. Inuenies etiam Professos sapientiam, qui vim inferendam vitæ suæ negent, & nefas iudicent, ipsum interfectorem sui fieri. Hoc qui dicit, libertatis viam cludit. Placet viuere, viue. Non placet, licet eo reuerti vnde venisti. Magistra rerum omnium ratio monet, vt si licet, moriaris quemadmodum potes, & quicquid obuenerit ad vim inferendam, tibi inuadas. Iniuriosum est rapto viuere: at contra, pulcherrimum mori rapto.

Huc vsque pauca de innumeris. Ecce qualibus Doctrinis dulcisonis Luscinia hæc eo fortius quò suauius allicit auditores, quo fiant crεduliores & sceleratiores. August. ait. *Homicidæ flammis se donant, aquis præfocent, laqueo suspendant, præcipitio collidant & pereant; quod Christus non docuit*, imò diabolo præcipitium suadenti, *redi* inquit *retro Sathana*.

En qualem Diuinis libris adæquant vel etiam præferunt mulierculæ, quæ circumferuntur omni vento Doctrinæ nequam. Vis audire quàm effœminatè se occiderit? accipe per contrarium. Olympias illa Mater Alexandri cum peteretur ad mortem, regiis vestibus & diademate refulgens sponte obtulit se percussori: non supplicauit, non expalluit: imo in ipsa morte etiam capillos composuit, ne quid indecēs in mortua videretur. O mulierem virtutis! E contra iste vir omni fœmina mollior cum peteretur ad mortem, confugit ad balneas, ibique tanquam puerulus aquis deliburis & tepefactis velut in mollissimis plumis se sepeliuit vsque ad collum: denique vtriusque brachii venis molliter in summa luxuria effœminatum animum, ac si dormiendo euomuit: miro scilicet ingenio ipsam mortem mortisque dolorem vertit sibi in magnam voluptatem. Iste igitur non quidem fratricida, sed peior suicîda, Stoïcus professione, Epicurus mōrte, putasne cum Nerone & Socrate & Catone suicîdis receptus sit cœlo? Crede mihi, melius illi erat si natus non fuisset homo, malletque semper luxuriari in balneo. Nec deterreat quod Ieronymus illum quasi continentissimum in catalogo Sanctorum posuit. Sic enim Eusebium Episcopum, fontem vt ipse scribit Arrij & alios multos quos ipse damnat hæreticos. Ex quibus Origenem præ cæteris & vituperans & laudans continentissimum vsque adeo vt se castraret: quod nequaquam fecit Seneca, qui vel vno vt scribit, abutebatur. Illum scribit Ieronymus pœnitentiam egisse, qui virtutem totius mali remedium, homicîda sui in perpetuum abiurat. *Laudaui*, inquit *& laudo ingenium viri, non fidem. Antiquorum ammiror sensum, facundiā, studia sector, sed multorum dogmata respuo*. Proinde huius Senecę & similium libros & doctrinas soli legant quorum est separare pretiosum à vili, omnia probare & quod bonū est tenere, non qui blandis sermonibus illaqueantur ad mortem. Potuit autem iste fortis vt falsò putatur, contemptor mundi fieri facillimè non tantum Christianus, sed etiam Martyr: toto biennio quo Paulus Romæ *mansit, si non magis elegisset suum balneum, quàm Christi baptismum & Pauli magisterium*.

Satè huius & cæterorum Magister Socrates cum haberet concubinas, & de illo

„ sæpius litigarent, vna indignata ex superiori loco collectam vrinam fudit super fa-
„ ciem eius. Qui nihil motus, vt pote summus Philosophus, extersâ barbâ, *præsciebã*,
„ inquit, *quod hoc tonitruum sine pluuia non transiret*. Dignum planè tanti viri prouer-
„ bium. Meritò Seneca hunc prophetam tali vndâ candidatum & proprio veneno
„ extinctum è carcere leuat in cœlum. Ecce habent *Scholastici* quò clariùs audiant
„ præceptorem suum. Nec iam liceat Christianos rapi ad tertium cœlum, eo quod
„ Aristoteles quintum Elementum incompellabile, scilicet cœlũ, ex authoritate Se-
„ necæ obtineant pessimi homicidæ. O doctrina verè lusoria! An desunt furiosi, qui
„ seipsos occidant, nisi ab isto perditionis filio compellantur ad mortem etiam sani?
„ Meritò de tali Veritas dicit omni Christiano. *Sit tibi sicut Ethnicus & publicanus,*
„ vt pote Ecclesiasticæ doctrinæ aduersarius. Vnde & Ieronym. *Quæ pars fideli*
„ *cum infideli? quæ communicatio luci ad tenebras? qui consensus Christi ad Belial? quid*
„ *faciet cum psalterio Horatius, cum Euangeliis Maro, cum Apostolis Cicero? Non scandali-*
„ *zatur frater si te viderit in Idolio recumbentem? & licet omnia sint munda mundis & ni-*
„ *hil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur, tamen simul bibere non debemus*
„ *Calicem Christi & Calicem dæmoniorum. Augustinus quia Platonem vel Platonicos seu*
„ *Academicos Philosophos tantum extulit, quantum impios homines non oportuit, non im-*
„ *meritò mihi displicet, præsertim contra quorum errores magnos defendenda est Christiana*
„ *Doctrina.* Item *qui legit, putare me posit credidisse nullos errores in Pythagorica esse do-*
„ *ctrina cum sint plures iidemque capitales.* Idem lib. de Ciuit. *De summo bono, vtrum in*
„ *potestate corporis vt Epicurei, an in virtute animi vt Stoici, an etiam in vtroque ponerent,*
„ *280. fecerunt sectas.*

Sic ergo Gualterus omnes Philosophos Gentiles è Scholis Christianis ablegat: at non ita alij. Neque Saresberiensis, neque Petrus Blesensis Philosophiam Peripateticam exterminari volunt: nec consecuti Doctores eam improbarunt: imò Albertus M. & Thomas Aquinas eâdem vsi sunt aut ad probanda & explicanda nostra mysteria, aut ad Hæreticorum versutias detegendas, refellendas vel præcauendas. Alanus de Insulis Dialecticæ vim præclarè describit his versibus lib. 6. Anticlaud.

6. Logica.

Succedit Logicæ virtus arguta, nec alget
Munere Pigmæo, verum contendit in illo
Spargere diuitias, & dandi laxat habenam.
Hæc docet argutum Martem rationis inire
Aduersæ parti, concludere, frangere vires
Oppositas, partemque suam ratione tueri.
Vestigare fugam veri, falsumque fugare,
Schismaticos Logicæ falsosque retundere fratres
Et Pseudo-Logicos & denudare Sophistas.

Idem cæteras Philosophiæ partes depingit sequentibus versibus. Et primum Arithmeticam.

Arithmetica.

Donat opes Ars illa suas, quæ femina rerum,
Fœdera, complexus, causas & vincula certis
Legibus inquirit, numeros vestigat & omnes.
Discutit effectus, quibus omnia fixa tenentur
Sub vicibus constricta suis, numerisque ligantur
Cuncta simul, pacemque tenent cessante tumultu.
Ergo viro sacra denudat fata Minerua,
Hæredem facit esse suum, iuuenique reuelat
Scibile quidquid habet, quidquid sua copia fundit,
Quæ ratio numeris, quæ virtus, quæve potestas
Insit, & in numeris quæ tanta potentia regnet,
Vt numeri nodo stabilis liget omnia nexus.

Musica.

Musica diuitias aperit, sua munera multo
Plena fauore, viro concedit adoptat eundem,

Omne

Omne suum velut hæredi delegat eidem,
Qua vox displiceat voci, quæ consonet illi,
Monstrat amicitias vocum, rixasque sonorum.
Edocet, & quæ vox turbet, quæ debriet aurem.

Explicitas in dona manus Ars illa relaxat, Geometria.
Quæ terræ spatium, tractus maris, aeris altos
Discursus, Cœli fines metitur, & omne
Corpus sub certo describis fine, nec altum
Impedit, immensum tardat retrahitque profundum.
Illa virum docet in spatio concludere terram,
Aera metiri, mare sistere, claudere Cœlum
Finibus, & teretem mundi describere formam.

Astrorum Doctrina suum componit in illo Astrologia.
Hospitium, quo nulla magis sibi complacet aula.
Illa docet quis motus agit Cœlestia, stellas
Excitat, aut Cœli quis spiritus incitet orbem.

Ioannes Saresberiensis l. 7. de Nugis Curial. c. 6. Aristotelem secundum Platonem laudat, eiusque Doctrinam probat, si ei vt decet insistatur, nec in vanarum subtilitatum ambages abeatur. *Sol è cœlo visus est cecidisse* inquit, *quo die Philosophorum* Princeps Plato rebus excessit humanis & quasi lucernam mundi extinctam defleuerunt, qui ad thronum sapientiæ, cui ille diu præsederat, sua arbitrabantur studia referenda.

Sed cum ei Aristoteles Discipulus vir excellentis ingenij & Platoni impar eloquio, sed multos facilè superans, in docendi officium successisset, quasi matutinum sidus effulsit hominibus, & quibusdam multiplicis Philosophiæ præceptis velut variis sapientiæ radiis illustrauit orbem, & tanquam oculorum detersâ caligine ad contuendam veritatis speciem mentes hominum reparauit. Sectam hic *Peripateticam* condidit, sic vtique dictam, quod deambulans disputare consueuerat, plurimosque discipulos præclara fama excellens & arte suadendi viuo adhuc præceptore in suam hæresim congregauit. Tractauit quidem omnes Philosophiæ partes & præcepta dedit in singulas, sed præ cæteris sic *Rationalem* (ita vocat Logicam) redegit in ius suum, vt à possessione illius videatur omnes alios exclusisse. Ita tamen in aliis viguit, vt commune nomen omnium Philosophorum antonomasticè id. excellenter sibi proprium esse meruerit. Sicut enim vrbs Romam, Maronem poëta exprimit: sic & Philosophi nomen circa Aristotelem vtentium placito contractum est. Fuit autem facundus eloquio, sed vberior sensibus & doctus omnium sententiis obuiare. Hic est qui primus studiorum genera *in Acroaticum & Exotericum* dicitur distinxisse. Nam & familiares & quasi domestici admittebantur in Acroatica. Exoterica verò non modo extraneis, sed hospitibus patebãt & peregrinis. Licet autem nominum & verborum turbator habeatur, non modò subtilitate qua cũctis celebris est, sed & mira suauitate dicendi eualuit: adeò quidem vt Platoni meritò proximus fuisse videatur. Hic est cuius disputationibus effectum est, vt Academia moueatur magis rationum quàm collisione ventorum. Licet enim Peripateticus non Academicus censeatur, eo tamen solicitante de singulis maximè cœperunt Platonici qui relicti erant, fere de omnibus dubitare. Ab his fluxerũt & alii multi qui dubitabilia discutere sic vt nulli præiudicaretur, maluerunt, quàm ausu temerario definire, maximè cum occultam crederent veritatem eorum de quibus in vtramque partem probabiliter disputatur. Vnde & Academicorum antiquissima regula est, vt quisque quod sibi occurrit probabile, suo iure defendat.

In sequentibus capitibus non improbat quoque Academicorum opinionem in pluribus; quanquam nihil omnino asserere velle putet esse insanum: alia quippe sensus, alia rationis, alia religionis authoritate persuaderi. Quærere enim, inquit, an sol splendeat, albeat nix, ignis caleat, hominis est sensu indigentis. At verò ternarius binario maior sit, ipsumque totum & medietatem eius contineat, qu...

„ tere, & an quaternarius sit duplus binario, indiscreti est, cui ratio otiosa, aut deest
„ omnino: qui verò an Deus sit, deducit in quæstionem: & an idem potens, sapiens
„ sit, an bonus, non modò irreligiosus, sed perfidus est & pœna docente dignus est in-
„ strui. Sint enim in omnibus Philosophicis disciplinis *quædam prima*, & vt ita di-
„ catur Cratini verbo, *Primitiua Principia*, de quibus eodem authore dubitare non
„ licet, nisi his quorum labor in eo versatur, ne quid sciant. Nam sicut quædã sec or-
„ poreis sensibus ingerunt, vt apud sensatos latere non possint: quædam subtilio-
„ ra sunt, vt nisi familiarius adhibita & prospecta diligentius & pertractata sint, non
„ sentiantur: Sic sunt aliqua tanta sui in luce perspicua, vt latere non possint ratio-
„ nis aspectum, sed communiter videantur ab omnibus; magis tamen & minus pro
„ capacitate & viribus singulorum.

Denique in Philosophicis Quæstionibus hanc probat legem Academicorum à Cicerone præscriptam, vt cui Philosophandi propositum est, dum res obscura est, quærat; dum probabiliter elucescit veritas, acquiescat. Ait enim. *Nos qui sequimur quod probabile occurrit, progredi possumus & refellere sine iracundia, & refelli sine pertinacia parati sumus.* Hæc enim duo inuentioni veritatis plurimum aduersantur, si aut vera dicenti quis succenseat, aut pertinaciter in falsitatis defensione laboret. Hæc ille.

Praua docendi Methodus. Tertium denique Philosophiæ genus & illud quoque *Peripateticum*, sed vitiosũ, est, quod in Quæstiones abiit friuolas, inutiles & inextricabiles, tantæ curiositatis & subtilitatis, vt nulla ingenij acies eas dissoluere posset & explicare. Talis erat *Cornificianorum* Philosophia apud Saresberiensem in Metalogico: in quo præter cæteros excelluisse perhibentur hoc seculo Petrus Abaelardus, Willielmus de Conchis, Gilbertus Porretanus, Petrus Lombardus & Petrus Pictauinus. Et ea tantopere Scholaribus placuit, vt cæteri Magistri, qui eadem methodo non vterentur, pro Asinis haberentur & ab omnibus pœne desererentur. Licet plerique certò scirent se nihil agere nihilque proficere & ea docere discipulos suos, quæ nulli vsui futura essent; immò quæ dedocendi forent postea, si melioris succi doctrinam suscipere cuperent. Itaque illi sæpe derisores erant etiam suimetipsorum, quod nempe meliora videntes, deteriora sequi cogerentur. *Dicebat enim*, inquit Saresberiensis lib. 3. Metal. cap 3. *Peripateticus ille Adam se aut nullum aut auditores paucis-* „ *simos habiturum, si ea simplicitate sermonum & facilitate sententiarum Dialecticam tra-* „ *deret, qua ipsam doceri expediret.*

Atque hanc Philosophiæ tradendæ methodum meritò improbat idem Saresberiensis l. 2. Metal. c. 8. Si moderatio desit. Tunc enim subtrahitur subtilitati vtilitas. Nam vt ait Seneca in 1. Declam. *Nihil est odibilius subtilitate, vbi nihil aliud est quam subtilitas.* & ad Luciliũ. *Nihil est acutius arista, sed hæc ad quid vtilis? tale vtile est illud ingenium quod sol à subtilitate lasciuiens, nulla residet grauitate. Vnde vt idem scribit c. 7.*
„ *fiunt in puerilibus Academici senes: omnem dictorum aut* scriptorum excutiunt sylla-
„ bam, immo & litteram, dubitantes ad omnia, quærentes semper & nunquam ad
„ scienciam peruenientes, tandemque conuertuntur ad vaniloquium: ac nescien-
„ tes quid loquantur, aut de quibus asserant, errores condunt nouos & antiquorum
„ aut nesciunt aut dedignantur sententias imitari. Compilant omnium opiniones,
„ & ea quæ etiam à vilissimis dicta vel scripta sunt, ab inopia iudicij scribunt & refe-
„ runt. Proponunt enim omnia, quia nesciunt proferre meliora.

Hanc autem ille inter cæteras quæstiones proponit, *an porcus qui ad venalitium agitur, ab homine an à funiculo teneatur*: quam ait *l. 1. Metal. c. 3. fuisse tunc temporis in illa Philosophantium schola insolubilem.*

Idem l. 7. de nugis Curial. c. 9. inuehitur in imperitiam & arrogantiam nonnullorum, qui Magistrorũ suorum scriptis dictisq; ita adhærebant, vt non vltra scrutati veritatem crederent se supremum scientiarum fastigium assecutos. Et in eos quoque, qui totam ætatem in Quæstionibus inutilibus consumebant. Pauci
„ sunt, inquit, *qui Academicorum imitatores esse dignentur*, cum vnusquisque pro libi-
„ tu potius quàm ratione eligat quod sequatur. Alij namque propriis: alij Docto-
„ rum opinionibus, alij multitudinis consortio distrahuntur. Quid enim dubitat qui
„ iuratus in verba Magistri non quid, sed à quo quid dicatur attendit? quiduis enim
„ elatrat acriter, & quo imbuta est puerilis ætas, de intimis Philosophiæ abditis eru-
„ tum putat. Paratus & de lana caprina contendere, credens inopinabile si quid

ignotum auribus eius insonuit, nec rationibus acquiescit quem Doctoris captiuauit opinio. Quidquid ille protulit, authenticum & sacrosanctum est.... *Suspice ad moderatores Philosophorum temporis nostri, illos qui altius praeconantur, quos Auditorum multitudo circunstrepit, diligenter attende, eos in regula vna, aut duabus aut pauculis verbis inuenies occupatos, aut vt multum, pauculas quaestiones, aut dialogis elegerunt, in quibus ingenium suum exerceant & consumant aetatem.* Eas tamen non sufficiunt enodare, sed nodum & totam ambiguitatem cum intricatione sua per Auditores suos transmittunt posteris dissoluendam. Eò loci vt congrediaris, inuitant, instant postulantque conflictum. Si differs manum conserere, si paululum moraris, insiliunt. Si accedis, si tandem inuitus congrederis, si premis; latebras quaerunt, variant faciem, verba distorquent, praestigiis conformant, lubricum & volubilem Protea mitaberis rediisse, nisi quod teneri facilius potest, si in eo perstiterit, vt quocumque verba defluant & voluantur, quid velint, intelligas, & quid sentiant in tanta varietate verborum: & tandem vincientur sensu suo & capientur in verbo oris sui, si substantiam eorum quae dicunt, attigeris, firmiterque tenueris. Ea tamen de quibus maximè disceptatur, inutiliora & aliis & aliis viliora sunt cum patuerint. Si progrederis, si pudet, & piget in nugis diutius occupari, ad diuerticula propositae Quaestionis relabitur, & quasi ad sinum matris recurrens more Antei, ab eo in quo genitus & nutritus est vires reparare contendit. Sic circuit, tot facit anfractus, vt ad vsitata recurrat, ac si labyrinthum oporteat circumiri. *Si ergo eos à verbis suis suspenderis, fere in omni facultate, inopiae eorum poteris misereri.*

Idem c. 12. vehementer insectatur ineptias eiusmodi Nugatorum, qui sapientiam in verbis consistere putabant. Quod caput licet paulo longius, non pigebit hîc referre; quia consuetudinem huius seculi in docendo demonstrat. Sic ergo habet.

Errant vtique & impudenter errant, qui Philosophiam in solis verbis consistere opinantur. Errant qui virtutem verba putant, vt lucum ligna. Nam virtutis commendatio consistit ab opere, & sapientiam virtus inseparabiliter comitatur. Vnde constat quia illi qui verbis inhaerent, malunt videri quàm esse sapientes. Plateas circumeunt, terunt limina doctiorum, quaestiunculas mouent, intricant verba vt suum & alienum obducant sensum, paratiores ventilare quàm examinare si quid difficultatis emersit. Verentur prodere imperitiam suam iactatores sapientiae, non amatores, & id quod nesciunt prauo pudore nescire, quàm quaerere & discere malunt, praesertim si ad sunt alij, quibus notum [arbitrentur quod ipsi nesciunt: fastum tamen] eorum ferre non poteris, de omni materia loquuntur subitò, diiudicant omnes, culpant alios, seipsos praedicant, iactant se inuenisse de nouo, quod tritum est ab antiquis, & testimonio librorum per aetates multas ad tempora nostra perductum. Verba multiplicant, vt saepè minus intellecti sint obnere, & multitudine verborum, quàm rerum difficultate. Cum enim ne intelligeretur effecit, arbitratur se meruisse, vt prae caeteris Philosophus videatur. Et saepe qui paucissima nouit, proponit plurima, quae nec ipse Pythagoras sufficeret explanare. Interdum eadem replicat & reuoluit. Et quia non habet, quo diuertat, laborat miserè, idemque terit & easdem circinat auras: dum enim procul audias, tertium Catonem è coelo miraberis cecidisse: Quemlibet enim hominem ad tulisse videbitur. Si professionem quaeras, & artem, est

Grammaticus, Rhetor, Geometer, pictor, alipres,
Augur, schoenobates, medicus, magus: omnia nouit.

& esuriens Graeculo longe praestantior. Nam & si iusseris ibit in caelum, & Daedalo doctior, teipsum quò volueris, incolumem per inane traijciet. Accede vt docearis, quid in scriptis suis authores senserunt diligenter inquire, excute litteram; statim increpabit duritiam tuam, & asino Arcadiae te dicet tardiorem. Plumbo hebetior es, dum quid in littera latet, interrogas. Littera inutilis est, nec curandum est, quid loquatur. Si instas, monebens fugere, quoniam perniciosa est, & occidit. Caue ne serpens sis, qui terram comedit omnibus diebus vitae suae. Aut ludendum, aut fabulandum, aut deceptandum est tibi. Nam qui verbosior est,

videtur doctior. Nec curandum dum loquatur. Nec refert qua quiſque ratione
„ nitatur, dum non inſtantiam, ſed vmbram eius quiſque dare ſufficiat. Quid
„ verum aut falſum, quid probabile aut quid non probabile ſit, fruſtrà quæritur,
„ dum omnibus imago probabilium proferatur. Statue quod volueris, ſtatim il-
„ lud aliqua ſimilitudo euacuat. Nam quod obtinet in vno ſimili, velis nolis in
„ alio obtinebit. Conſtat tamen quod vero ſimile eſt, non ſtatim eſſe verum, &
„ quod falſum videtur, non falſum eſſe ſemper. Si propoſitorum ſimilium diſſimi-
„ litudinem niteris aperire, rem inanem aggrederis. Aut enim te vel clamor præ-
„ pediet, aut ſuperfluam operam deridebit; cum omnium ſimilium aliquam diſſi-
„ militudinem eſſe oporteat. Alioquin non tam ſimilia, quàm eadem merito eſſe di-
„ centur. Docere cur ita non ſit, non modò friuolum, ſed irriſione digniſſimum
„ iudicatur. Statim quæritur an velis concionari. Dicunt ſe vt Peripateticum, non
„ Hermogaram audiant, conueniſſe, cum tamen deambulatione & circumitione
„ viarum potius quàm diligenti inueſtigatione rerum, Peripateticos imitentur. Si
„ tamen hæc ad copiam eloquentiæ comparandam exerceatur diſceptatio, & ſi-
„ milia & diſſimilia conquirantur, exercitium quidem laudabile eſt, & quo aliud
„ eſſe conducibilius inueniri, non facile dixerim, dummodo fallaciarum nube
„ multiplici, ſibi nequaquam perſtringi oculos patiantur. Nihil enim vtilius, nihil
„ ad gloriam aut res acquirendas commodius iuuentuti, quàm eloquentia, quæ
„ ex eo plurimum comparatur, ſi rerum in mente, & in ore copia ſit verborum.
„ Verba namque proferre rebus incognitis; deſipientis potius quàm docentis eſt,
„ aut diſcentis. Multos videbis huiuſmodi qui totum longo detinent ſermone diē,
„ & nihil omnino dicunt, aut minimum. Tu defeſſus es audiendo, & is niſi ver-
„ boſior eſſet, loquendo perfatigari potuerat: quo tamen tendat, aut quid velit, non
„ intelligis. Tu finem exſpectas, ille nondum initium fecit. Perfer tamen, vt vi-
„ deas qua exiturus ſit: recollige tandem, quæ contexuit, & occurrent tibi velut
„ ægri ſomnia, vanas fingentis ſpecies, vt nec pes, nec caput, vni reddatur formæ.
„ Turbati cerebri hominem credas, & qui ex defectu rationis linguam continere
„ non poſſit. Putes eum noctes continuare inſomnes, & ſopita ratione, melancho-
„ liam ſolam in eo excitatam. Si fortè miſeratione ductus, ei modeſtiam perſuaſe-
„ ris; ſuccendetur, & quælibet in quemuis finget opprobria, compatientibus &
„ deridentibus æquè conuiciabitur; nec amicus nec hoſtis ab eo conſputus abſce-
„ det. Si cæpiſti, perferas neceſſe eſt, aut procacis linguæ ſuſtinebis iniurias. Deſi-
„ ſte ergo, niſi ſordida lingua malueris inquinari. Nam & immunda quo magis mo-
„ uentur, eo amplius fœtent. Viri prudentis dictum agnoſces, quia
„
„ *Veſanum tetigiſſe timent, fugiuntque Poëtam,*
„ *Qui ſapiunt, agitant pueri, incautique ſequuntur.*
„
„ Licet autem apud priuatos, aut ſeriò viuentes, homo huiuſmodi rectiſſimè vi-
„ deatur inutilis, commodus tamen eſt in cœtu multitudinis, quæ hilaritatis & io-
„ cularis lætitiæ materia gaudet. Optimum enim inſtrumentum eſt ad riſus conci-
„ liandos, & efficacior quouis mimo. Vt venenum eius effugias, patientiam indi-
„ cas auribus, morem geras inſano qui nulli parcit; & ſi eum forté vis reprimere,
„ benigniſſimè obſecra, vt in docendo aut diſputando ſententiæ plus apponat, &
„ eam verborum deductione compenſet. Nam qui verba rebus, & res temporis
„ oportunitati contemperat, modeſtiſſimam totius eloquentiæ regulam tenet.
„ Illa verò copia laudem parit cui veritas virtuti, & omnibus officiis amica con-
„ ſentit. Multa ſiquidem & fallaciter loqui, nugigeruli eſt, & famam omnino ne-
„ gligentis, & in ſe virorum grauium prouocantis odium & contemptum. Nam
„ & Spiritus Sapientiæ author eſt, quia qui ſophiſticè loquitur, odibilis eſt. Non
„ mediocris tamen vtilitas eſt, in deprehendendis importunitatibus ſophiſticis,
„ ſine quarum notitia quiſquis ad examinationem veri & rerum ventilationem
„ progreditur, quaſi miles inutilis eſt, qui aduerſus exercitatum, & inſtructum
„ hoſtem procedit exarmatus. Licet ergo ad exercitium colloquentem viciſſim
„ fallere, & quaſi in Campidoctorum ſchola, inter ciues iocularem militiam exer-
„ cere: ſed vbi ſe colloquentium intentio, ad philoſophiæ ſobrietatem exigit, im-
„ portunitates ſophiſticæ deliteſcunt. Et ſi fortè ab alterutra parte emerſerint, ſic

à sapientibus corripiuntur, sicut in republica inter contrahentes, dolus malignantium coercetur. Cæterum verba rebus, res temporibus contemperare, & interuenientes fallacias prudenter arguere, non paucorum dierum est, aut leuis opera. Vnde plurimi accedentes, retrorsum abeunt, & aliquam vestium Philosophiæ portiunculam præferentes gloriantur apud indoctos, ac si in iurisdictionem eorum tota concesserit. Vt enim ait quidam, (verbis namque manentibus nomen excidit)

Gartio quisque duas postquam scit iungere partes,
Sic stat, sic loquitur velut omnes nouerit artes.

De generibus & speciebus nouam adfert sententiam, quæ Boëtium latuit, quam doctus Plato nesciuit: & quam iste felici sorte in secretis Aristotelis nuper inuenit. Veterem paratus est soluere quæstionem, in qua laborans mundus iam senuit, in qua plus temporis consumptum est, quàm in acquirendo & regendo orbis imperio consumpserit Cæsarea domus; plus effusum pecuniæ, quàm in omnibus diuitiis suis possederit Crœsus. Hæc enim tamdiu multos tenuit, vt cum hoc vnum tota vita quærerent, tandem nec istud nec aliud inuenirent. Et fortè ideò, quia curiositati non sufficiebat in eis, quod solum poterit inueniri. Nam sicut in vmbra cuiuslibet corporis, frustrà soliditatis substantia quæritur; sic in his quæ intelligibilia sunt duntaxat, & vniuersaliter concipi, nec tamen vniuersaliter esse queunt, soliditatis existentiæ substantia nequaquam inuenitur. In his ætatem terere nihil agentis & frustrà laborantis est. Nebulæ siquidem sunt rerum fugacium, & cum quæruntur auidius, citius euanescunt. Expediunt hanc autores multis modis, variisque sermonibus; & dum indifferenter verbis vsi sunt, varias opiniones inuenire visi sunt & litigiosis hominibus multam cōtendendi materiam reliquerunt. Inde est quod sensibilibus, aliisque singularibus apprehensis, quoniam hæc sola veraciter esse dicuntur, ea in diuersos status subuehit, pro quorum ratione in ipsis singularibus specialissima generalissimáque constituit. *Sunt qui more mathematicorum formas abstrahunt*, & ad illas quicquid de *vniuersalibus* dicitur, referunt. Alij discutiunt intellectus, & eos vniuersalium nominibus censeri confirmant. Fuerunt & qui voces ipsas genera dicerent & species. Sed eorum iam explosa sententia est & facilè cum autore suo euanuit. Sunt tamen adhuc qui deprehenduntur in vestigiis eorum, licet erubescant authorem vel sententiam profiteri, solis nominibus inhærentes, quod rebus & intellectibus subtrahunt, sermonibus adscribunt.

Magno se iudice quisque tuetur.

& ex verbis authorum, qui indifferenter nomina pro rebus, vel res pro nominibus posuerunt, suam adstruit sententiam vel errorem. Oriuntur hinc magna seminaria iurgiorum, & colligit quisque quo suam possit hæresin confirmare. A generibus & speciebus nequaquam receditur, sed eo applicabit, vndecunque institutus sit sermo. Poëticum illum te subitò miraberis inuenisse pictorem, qui ad omnia, quæ necessitas exigit, scit fortasse simulare cupressum. Desipit ita Rufus in Næuia, à qua eum, teste coquo, nullus casus auertit. Nam

Quicquid agit Rufus, nihil est nisi Næuia Rufo;
Si gaudet, si flet, si tacet, hanc loquitur.
Cœnat, propinat, poscit, negat, innuit, vna est
Næuia: si non sit Næuia, mutus erit.

Res illa ad philosophandum videtur aptior, in qua liberior est licentia fingendi quod volueris, & minor ex rei difficultate, aut disceptantium imperitia certitudo. Sæpe sicut ad hostem impediendum, facilius salebras & angustias transeundi miles cautus obseruat, sic difficiles quis aut à scripturis aut à rationibus excitat quæstiones, aut si aliud propositum est, ex industria in eas, quasi ex incidenti prolabitur. Et si satisfacere non sufficis, quia nemo est, qui omnia, quæ etiam ab imperitis quæruntur, sufficiat explanare, statim annuit oculis, distorquet

» vultum, brachium iactat, clamat, salit, & transfiguratur gestibus, qui in quouis
» histrione vel mimo videatur inepti. Non vtique satisfacies, nisi et respondeas ver-
» bis suis, & id rarum dicas, quod consueuit audire. Ipse tamen licet scrupulo-
» sior sit, totius est solutionis ignarus. In vno tamen fortasse sibi prospexit cau-
» tius, quod in marsupio omnia quibus inflatur, ingessit. Facile tamen & quasi
» acu vesicam hanc perforando, quicquid loquacitatis in follibus imperiti gut-
» turis resonabat, interdum vno sapientis verbulo acquiescit. Nec illos ad philo-
» sophandum crediderim aptiores; qui omni verbulo longam orationem subii-
» ciunt, ac si ad omnia quæ quæruntur, sermo sit ad populum faciendus. Regu-
» lariter siquidem prodicum est, quod qui plus vel minus respondet quàm quæ-
» ratur ab eo, lineam rectè disputandi ignorat. Cæterum cùm quis docendus est,
» illa sunt discenda duntaxat, quæ solutionis propositorum adminiculum præstant.
» Vnde illos qui in singulis legunt omnia, & dum vnum quæritur, nituntur om-
» nia expedire, planum est rectè docentium formulam non tenere. Aut enim
» nesciunt quis sit rectè docendi modus, aut dissimulatione officij venditant for-
» te ingenia sua. Et vt ait Cicero, non quid proposita disciplina, sed quid ipsi pos-
» sunt, ostentant. Qui ergo Porphyriolum omnibus philosophiæ partibus replent,
» introducendorum obtundunt ingenia, memoriam turbant. Et qui instituen-
» dus erat, tanta grauitate concutiunt, vt onus reputet importabile, quod sus-
» cepit. Diuinæ paginæ libros, quorum singuli apices diuinis pleni sunt sacra-
» mentis, tanta grauitate legendos forte concesserim, eo quod thesaurus spiri-
» tus sancti, cuius digito scripti sunt, omnino nequeat exhauriri. Licet enim ad
» vnum tantummodo sensum accommodata sit superficies litteræ, multiplicitas
» mysteriorum intrinsecus latet. Et ab eadem re sæpè allegoria fidem, tropolo-
» gia mores variis modis ædificat. Anagoge quoque multipliciter sursum ducit, vt
» litteram non modo verbis, sed rebus ipsis instituat. At in liberalibus disciplinis,
» vbi non res sed duntaxat verba significant, quisquis proprio sensu litteræ con-
» tentus non est, aberrare videtur mihi, aut ab intelligentia veritatis, quo diutius
» teneatur, se velle suos abducere auditores. Planè, Porphyriolum ineptum cre-
» do si ita scripsit, vt sensus intelligi nequeat, nisi Aristotele, Platone, & Plotino
» perlectis. Valeat quicunque me in aliquam disciplinam disponit introducere
» compendio tali. Ergo siquidem illum sequar, qui litteram aperit, & quasi super-
» ficie patefacta, sensum, vt ita dicam, historicum docet.

Petrus Blesensis Epist. 6. respondet cuidam Ludi-Magistro, qui vitam Clerico-
rum in Aulis Episcoporum degentium acerbè insectatus fuerat, eumque contra
redarguit, quod omnem ætatem in profanis litteris & in nugis tractandis con-
sumeret. *In Domo Domini mei Cantuariensis Archiepiscopi* (Richardi, qui Thomæ
» successerat) *viri litteratissimi sunt:* apud quos inuenitur omnis rectitudo Iustitiæ,
» omnis cautela prouidentiæ, omnis forma doctrinæ. Isti post orationem & antè
» comestionem in lectione, in disputatione in causarum decisione iugiter se exer-
» cent. Omnes Quæstiones Regni nodosæ referuntur ad Nos..... Vos autem tumul-
» tuoso strepitu & clamore nautico de nugis assiduè disputantes inutiliter aëra ver-
» beratis. Vos circa litteram & syllabam & circa huiusmodi elementares Doctrinæ
» primitias vestrum adhuc ingenium exercetis; & si dicere fas est, vos puer centum
» annorum & elementarius senex docetis sapientiam.

Et Ep. 19. ad Amicum quendam Iuris Canonici studiosum, à quo rogatus fue-
rat duas Quæstiones propositas dissoluere. *Nuper*, inquit, *in conflictu Scholastico*
quædam Quæstiones sicut asseris, deducta in medium, tuum animum in medio suspenderunt.
» Eas mihi proponis, earumque solutionem cum instantia petis. Veruntamen cum
» sis in Scholis, ego autem in castris; & cum iam biennium in legibus & Decretis
» expenderis, vereor ne tentatiuè hoc facias, vt sic me in simplicitate mea callidè
» comprehendas. Poteram tibi dicere, quod prudens illa mulier Ioab quærenti ca-
» put Sibæ legitur respondisse. Prouerbium est, inquit, vt qui interrogant, interro-
» gent in Abela. *Qui interrogant, interrogent Parisius, vbi difficilium Quæstionum nodi*
» *intricatissimi resoluuntur.*

Clarius verò & excellentius Ep. 101. ad Robertum Archidiaconum Namneten-
sem de duobus eius nepotibus scribens; demonstrat quæ tum esset docendi ratio,
quàmque peruersè & prauo vsu negligeretur Grammatica, & ad superiores Dis-

ciplinas sine illius fundamentis transuolaretur. *Guillelmum*, inquit, *prædicas subtilioris venæ & acutioris ingenij, eo quod Grammatice & authorum scientiâ intermissâ volauit ad versutias Logicorum, vbi non in libris sicut fieri solet, Dialecticam didicit, sed in schedulis & Quaternis.* Ex his verbis intelligitur antiquitus in Academia Authores ipsos legi & explanari solitos, non scripta Philosophica schedulis & quaternionibus excipi consueuisse, nisi postquam argutiæ illæ inuentæ sunt, ab Authorum sensu longè remotæ. Quàm verò futilis esset illa subtilium Quæstionum agitandi ratio, docet sic subiungens.

Non est in talibus fundamentum scientiæ litteralis, multisque perniciosa est ista subtilitas quam extollis. Ait enim Seneca, *Odibilius nihil est subtilitate, vbi est sola subtilitas.* Quid enim prodest illis expendere dies suos in his quæ nec domi, nec militiæ, nec in foro, nec in Claustro, nec in Curia, nec in Ecclesia, nec alicui prosint alicubi nisi duntaxat in scholis? Seneca scribens ad Lucilium, *quid est*, inquit, *acutius arista*? at in quo est vtilis? tale est, inquit, ingenium quod solâ subtilitate lasciuiens nullâ residet grauitate. Icarus dum clarus iuuenili leuitate fertur in cœlum, fluctibus maximis immergitur. Tales etiam dum se in artibus temerè eleuant, alliduntur. Quidam antequam disciplinis elementaribus imbuantur, docentur inquirere de puncto, de linea, de superficie, de quantitate animæ, de fato, de probitate naturæ, de casu & libero arbitrio, de materia & motu, de principiis corporum, de progressu multitudinis & magnitudinis lectione, quid sit tempus, quid locus, quid motus, de eodem & diuerso: de Diuiduo, de Indiuiduo: de substantia & forma vocis, de essentia Vniuersalium, de ortu vsuque & fine virtutum, de causis rerum, de reflexione Oceani, de ortu Nili; de variis latentis naturæ secretis, de variis figurarum, causarum quæ in contractibus vel quasi contractibus & maleficiis oriuntur, de primis rerum initiis & aliis quàm pluribus, quæ plenioris scientiæ fundamentum & eminentiores exigunt intellectus. Primitianda erat tenera ætas in regulis artis Grãmaticæ, in analogiis, in barbarismis, solæcismis, in tropis & schematibus: in quorum omniũ doctrinâ Donatus, Seruius, Priscianus, Isidorus, Beda, Cassiodorus plurimam diligentiam impenderunt. Quod quidem non fecissent, si sine his haberi posset scientiæ fundamentum. Et quæ vtilitas est scedulas euoluere, firmare verbo tenus summas, & sophismatum versutias inuersare, damnare scripta veterum & reprobare omnia quæ non in suorum sunt schedulis Magistrorum? Scriptum est quia in antiquis est scientia. Nec Hieremias de lacu educitur, donec in finibus ei submittantur veteres & attritæ. Nam de tenebris ignorantiæ ad lumen scientiæ non ascenditur, nisi antiquorum scripta propensiore studio relegantur. Hæc ille.

Petrus Cantor celeberrimus Theologiæ Magister videtur Quæstiones huiusmodi velut inutiles omnino reiicere. Sic enim habet in lib. de verbo abbreuiato c. 3. *Nihil adeo obest vtilitati quàm nimia subtilitas. Puluerem ne moueas & dispergas, ne eo modo inuoluatur & obscuretur, imò excæcetur oculus mentis tuæ.*

Petrus Cellensis l. 4. Ep. 10. ad quendam Clericum suum scribens, quem audierat magis propendere ad vitam contemplatiuam quàm ad scholasticas exercitationes, postquam de cœlesti vita disseruit, illam sic depingit per negationem, alludens ad scholarum exercitia. *Ibi non emitur liber, non redimitur Magister Scriptorum, nulla circunuentio disputationum, nulla sophismatum intricatio, plana omnium Quæstionum determinatio, plana vniuersarum rationum & argumentationum apprehensio.*

DISSERTATIO II.

DE FACULTATE MEDICINÆ.

Medicinæ professio publica in Gallia vetustissima est proculdubio & à primis temporibus repetenda. Constat enim in Academia Massiliensi viguisse, & ex ea præstantissimos in ea arte viros prodiisse, qui deinde Romæ etiam magna nominis celebritate facultatem illam exercuerunt.

Floruit eadem quoque professio in Academia Burdegalensi & Tolosana, in qua multos percelebres viros commemorat Sidonius Apollinaris.

Quandonam verò primum facultas illa cœperit exerceri publicè seu publicis in scholis in hac Vniuersitate Parisiensi, non constat. Communis opinio est id serò factum & longè post institutam academiam. Ego sic existimo eundem habuisse cum artibus & Theologia ortum, atque à Carolo M. fuisse quoque professionem eius institutam. In Capitulario enim hæc verba leguntur. *Infantes mittantur discere Medicinam.* quo verò? certè ad ipsummet Palatium Principis, vbi hæc Disciplina cum cæteris publicè docebatur. Vt patet ex Alcuini Carm. 221. vbi de Disciplinis Palatinis earumque variis professoribus agens, de Medicina hæc scribit.

Accurrunt Medici mox Hippocratica tecta.
Hic venas fundit, herbas hic miscet in olla.
Ille coquit pultes, alter sed pocula prefert.

Quem locū nemo est qui non videat ad Medicinæ professionem pertinere. Verum seu defuerint Magistri, qui artem illam longam & experimento difficilem docerent, seu non fuerit tanta eius postea credita necessitas quanta cæterarum, seu aliam denique ob causam exerceri desierit, rara eius mentio fit consecutis temporibus à Carolo M. vsque ad 11. Christi seculum.

Non est tamen existimandum illam omnino desiisse doceri: quanquam credibile est desiisse professores habere seorsum à Philosophia, quemadmodum habuisse certum est Ludouici VII. & Philippi Augusti temporibus. Igitur ita mihi videtur sentiendum, Philosophiæ professores inter Physicos tractatus, nonnullos etiam tradere solitos qui ad Medicinam pertinebant. Vnde Medicina inter partes Philosophiæ Physicæ meritò connumeratur. Et hinc existimant aliqui ad L. unicam de studiis Liberalibus vrbis Romæ lib. 11. Cod. t. 18. his verbis *Qui Philosophiam*, Medicos etiam contineri. Fauet etiam Diuisio Philosophiæ quam affert Alcuinus secundum editionem Duacenam, in *Physicam*, *Ethicam & Logicam*: *Physica* vero in Arithmeticam, Astronomiam, Astrologiam, Mechanicam, *Medicinam* Geometriam & Musicam. Porro Medicinam ait esse *scientiam curationum ad temperamentum & salutem corporis inuentam*. Hinc Tertullianus in principio lib. de anima Medicinam vocat *Sororem Philosophiæ*, quia vt animis Philosophia, sic medetur Medicina corporibus. Et quia ex Physica trahit fundamenta & theoremata generalia, hinc factum vt ipsa quoque *Physica* vocata sit, eiusque professores *Physici*.

Naturalis igitur Philosophiæ Principiis & axiomatis, seu notionibus generalibus imbuti Philosophorum discipuli, aut ipsimet proprio ingenio in ea arte se exercebant, aut ad scholam Salernitanam quæ plurimum famæ semper habuit, vt doctiores & peritiores euaderent, se conferebant. Vnde reuersi, quod didicerant exercebant medendo corporibus ægris, aut sanitatem cōseruando. Hinc fit vt paucorum Medicorum securis temporibus mentio fiat, quibus nempe peregre proficiscendum erat, vt artem illam perfectè callerent, & magnis impensis. Carolus M. duos habuit insignes Archiatros ex gente Iudaica, Farraguthum & Buhahylibam Bingeslam: quibus præcepit Tacuinorum librum seu Sanitatis tabulas com-

componere, quarum etiam hodie vsus est in Medicina. Carolus Caluus teste Reginone, Medicum habuit nomine Sedechiam, à quo suspicio fuit venenum ipsi fuisse propinatum. Testatur quoque Flodoardus in Chronico ad an. 929. Deroldum Medicum fuisse ad Episcopatum Ambianensem promotum.

Carnuti Fulbertus etiam factus Episcopus eam artem exercere non destitit. Extat Hildegarij eius Discipuli Epistola ad E. de potione quam præscripserat ipse Præsul. *Potionem hiera, quam D. Præsul tibi mittit, sumes cum aqua calida ante crepusculum diei. Nocte qua debes eam accipere, non cenabis.* Et ipsa nocte positam potionem in quo distemperanda est, asperges salis gemma, vel si hæc non adest, delicato sale ad pensum vnius scrupuli. Accepta potione sedeas ante focũ absque vllo tumultu cauens tibi penitus à frigore, & si paululum cubueris, non nocebit. Nolo tamen vt dormias, cum primum senties moueri tibi ventrem, deambula pedetentim & sic ad secessũm vade. Si propter solutionem tandem cœperit te sitis, nequaquam bibas nisi paululum aceti cum aqua calida mixti propter stomachum diluendum seu releuandum. Quod etiam non vrgente siti facere poteris, solutione propemodum vacante prandere differas quo vsque senties catarticum nihil amplius operati velle. *Cum sederis ad mensam, vide ne quid nimis. Neque manduces aliquid stipticum, vel plus æquo salsum.*

Ipsemet Fulbertus de vncia & eius partibus sic scribit.

Vncia viginti scrupulos & quatuor ambit.
Dimidium stater, ac semiuncia dicitur eius.
Terna duæ secla pars eademque duella.
Quarta Sicilus vel sicilicus, vel denique sicel.
Sextula sexta modò solet, & modò secla vocari.
Octauam appellant dragmam.

Item de scrupulo & partibus eius.

Vnus item scrupulus Calcis componitur octo
Dimidium scrupuli est Obul, Pars quarta lecates.
Hinc sextam fingi placuit, siliquamque vocari.
Vltimus est calcus: ciceris duo granula pensans.

Ab hoc forte Magistro, aut ab Hildegario institutus Ioannes Carnotensis cognomento Surdus Henrici primi Archiatrus. Obizo Canonicus san-Victorinus, cuius in ea æde legitur Epitaphium, Ludouici Crassi Medicus fuisse commemoratur. In Normania quoque nonnulli nomen habuerunt non incelebre sub Wilhielmo Conquæstore eiusque filio Normanorum ducibus. quorum aliquos in historia commemorauimus. At nemo negauerit quin istorum plurimi Artem illam in Patria vtcunque didicissent, & frequenti experimento nonnunquam peritissimi euaserint.

Duæ autem scholæ in ea professione cæteris erant celebriores, Salernitana & Mompessulana. Odericus Vitalis ad an. 1059. laudat Rodulfum cognomento *Clericum & malam coronam*, quod in Salernitana neminem sibi parem inuenisset, quæ tamen maximæ celebritatis erat. *Physica quoque scientiam*, inquit, *tam copiosè habuit, vt in vrbe Salernitana, vbi maximæ Medicorum scholæ ab antiquo tempore habentur, neminem in medicinali arte præter quandam sapientem matronam sibi parem inuenerit.*

Mompessulana hoc 4. seculo nonnihil videtur amisisse splendoris: siquidem illuc e Parisiensi Academia proficiscebantur, qui alias artes discere non potuerant: & inde repente redibant quasi scientiarum thesauris pleni suum ostentantes Galenum & verba inaudita proferentes: vt narrat Saresberiensis l. 1. c. 4. de Medicis. *Alii autem*, inquit, *suum in Philosophia inuenientes defectum, Salernum vel ad Montempessulanum profecti, facti sunt Clientuli Medicorum. & repente quales fuerant Philosophi, tales in momento Medici eruperunt. Fallacibus enim referti experimentis in breui redeunt sedulò exercentes quod didicerunt. Hippocratem ostentant aut Galenum, verba proferunt inaudita: ad omnia suos loquuntur Aphorismos, & mentes humanas velut afflatas tonitruis percellunt nominibus inauditis. Creduntur omnia posse quia omnia iactitant, omnia pollicentur. Duo tamen deprehendi eos fideliori tenuisse memoria, & frequenti-*

tius in eorum operatione versari. Alterum Hippocratis quidem est, sed vergit ad alium intellectum, *vbi* inquit, *Indigentia non oportet laborare.* Et reuera inopportunum & inofficiosum opinantes dare operam indigentibus, & eis qui nolunt aut nequeunt vel solis verbis eorum plenæ gratiam referre mercedis. Alterum profectò est non, quod meminerim Hippocratis, sed diligentium adiectio Medicorum. *Dum dolet, accipe.* Occasio siquidem exigendi maximè opportuna est, cum dolor cruciat ægrotantem, sibique cooperantur languentis exulcetatio & auaritia medentis. Si conualescit, operam danti medico adscribatur. Si deficit, eius inualescat authoritas, qui hoc antea familiaribus suis reserauit.

Ex hoc loco intelligitur fuisse tum Parisiis frequentes Medicos, quia lucrosa ars ista erat: qui ve plus famæ sibi compararent, alij ab aliis dissidere gloriæ ducebant in magnum ægrototum periculum. Petrus Blesensis Ep. 43. ad Petrum Medicum. *Commune quidem*, inquit, *Medicorum vitium est semper circa ægritudines variare: vnde si tres aut quatuor ad infirmum veniunt, nunquam in assignatione vel exhibitione curæ conueniunt.* Et Stephanus Tornacensis ep. 47. *Hippocratis & Galeni Discipulos, vt mihi consulant, consulo, incerta semper ab eis oracula reportans, qui in vase vitreo coloris & substantiæ peccata discernunt; dum eorum opem & operam expetens expecto; dum artem artis attendo; dum ago vt ægritudinis meæ nodos incidant, ipsi nodosas incidunt Quæstiones, dum mihi quasi sub periculo salutis inhibent studium & laborem.* Cum Gaufridus minoris Britanniæ Comes Parisiis in morbum incidisset, Philippus Rex consuluit omnes medicos: testis Rigordus. *Quod audiens Rex Philippus* qui nimis tenerè eum diligebat, conuocauit omnes medicos qui eo tempore Parisius morabantur, præcipiens illis, quod curam & diligentiam quantamcumque possent, circa ipsum Comitem adhiberent. Sed postea paucis euolutis diebus, Medicis incassum laborantibus 14. Kal. Septemb. viam vniuersæ carnis ingressus est. Ciues autem Parisienses & Milites custodierunt corpus eius cum honore & reuerentia in Ecclesia B. Mariæ vsque ad aduentum Regis. Interim Canonicis & Clericis ipsius Ecclesiæ deuotissimè exequias debiti funeris celebrantibus. Sequenti die Rex cum Comite Theobaldo Franciæ Seneschallo Parisius veniens, corpus eius conditum aromatibus, & in sarcophago plumbeo repositum in eadem Ecclesia ante maius altare fecit sepeliri à Reuerendissimo Mauricio Parisiensi Episcopo conuocatis Abbatibus & viris Religiosis & Clericis totius Ciuitatis.

En ergo frequentiam Medicorum, en exercitium artis apud ægrotos. At an Schola publica & Professio Medicinæ? Certum id quidē: & testis huius rei locupletissimus Ioannes Saresberiensis l. 2. Metalog. c. 6. sic inducens loquentem Magistrum aliquem qui artes vtiles didicerat. *Regularum trado compendium indicens eis vt earum sibi comparent vsum. Et quia tres artes accepi easque vtiles, tres itidem doceo sed vtiliores. Sic ergo prima Militaris; secunda Medicinalis, tertia Iuris Ciuilis & Decretorum... In Physica ante omnia causam ægritudinis præuide, eamque cura & amoue; & exinde tamdiu reparatiuis & conseruatiuis ægrum erige & foue, donec plenissimè conualescat.* Testis quoque Rigordus de celebritate Academiæ Parisiensis verba faciens ad an. 1209. *Cum itaque*, inquit, *tunc in eadem nobilissima Ciuitate non modò de Triuio & Quadriuio* (id. de 7. Artib. liberalibus.) *verum & de Quæstionibus Iuris Canonici & Ciuilis, & de ea facultate quæ sanandis corporibus & sanitatibus conseruandis scripta est, plena & perfecta inueniretur doctrina, feruentiori tamen desiderio sacram paginam & quæstiones Theologicas docebantur.* De eadem Schola Ægidius Corboliensis in Poëmate de COMPOSITORVM MEDICAMENTORVM VIRTVTIBVS, quod manuscriptum habet M. Iacobus Mentelius Facultatis Parisiensis Doctor Medicus.

Ipse nouo faueat operi, nec Parisianas
Æstimet indignum Physicam resonare Camœnas.
Nam Logicæ vbi fons scaturit, vbi plenius artis
Excolitur ratio, sibi Physica figere sedem
Gaudet & ancillis non dedignatur adesse.

Iisdem temporibus M. Ioannes Ægidius vel de S. Ægidio summus Philosophus ac celeberrimus Medicinæ Professor fuit Parisiis teste Balæo, qui sic de eo loquitur. *Ioannes Ægidius vel de S. Ægidio ad fanaum Albani natus, Philosophus summus, ac Philippi Francorum Regis olim Medicus Lutetiæ primum, Montis-Pessulani*

postea in magnis Discipulorum frequentiis easdem docuit artes. Qui Lateriam denuo reuersus, seque transferens ad Theologiæ scholasticæ studia, Magister etiam in ea facultate ac lector publicus ordinatus fuit.

Verum quod omni testimonio maius est, constat ex Canone Concilij Turonensis habiti ab Alexandro III. an. 1163. Monachos etiam ipsos è Claustris & Monasteriis suis exire solitos, tum vt Physices seu Medicinæ, tum vt Legum seu Iuris Ciuilis lectiones exciperent, aut vt ipsimet profiterentur: *Statuimus, vt nulli omnino post votum Religionis & post factam in aliquo loco professionem ad Physicam legesue mundanas legendas permittatur exire: si vero exierint & ad Claustrum suum intra duorum mensium spatium non redierint, sicut excommunicati ab omnibus euitentur.*

Honorius III. qui Innocentio successit an. 1216. eiusdem Decreti meminit C. super specula Rom. his verbis. *Contra Religiosas personas de Claustris exeuntes ad audiendum leges vel Physicam Alexander prædecessor noster olim statuit in Concilio Turon. vt nisi infra duorum mensium spatium ad Claustrum redierint, sicut excommunicati ab omnibus euitentur.*

Certum itaque indubitatumque maneat hoc seculo fuisse Parisiis publicos in scholis Medicinæ professores. Neque omittendum quod monet Ioannes Saresberiensis l. 2. de nugis Curial. c. 29. fuisse Medicos triplicis generis, *Physicos, Theoricos & Practicos. Physicos* vocat, qui ex naturalibus signis, quid in corpore animalium eueniat, Physicâ docente cognoscunt. *Theoricos*, qui singularum rerum causas & naturam indagant, sanitatis, ægritudinis & neutralitatis censores sunt. Quique dant sanitatem verbo tenus & conseruant. *Practicos* deniq; qui reuera de ægrotis iudicium ferunt, & varia remedia applicant. Horumce autem trium generum primū videtur totum fuisse Anatomicum, inuentum Alcmæonis Crotoniatæ Physici Pythagoræ auditoris, qui singulis humani corporis membris articulisque dissectis, intimis omnium vitalium Partium inspectis primus Anatomiam seu viscerum lacerationem & dissectionem excogitauit. Et isti proculdubio sunt, quos olim in Physica Philosophi instruebant. Alterum quod Theoricum est, eorum erat qui docebant in scholis, solaque speculatione contenti Discipulos suos edocebant. Quod genus 4. Seculo exortum est. Tertium denique eorum qui ægros inuisebant.

Audiamus Saresberiensem. *Physici*, inquit, *dum naturæ nimium authoritatis attribuunt, in authorem naturæ aduersando fidei plerunque impingunt. Non enim omnes erroris arguo, licet plurimos audierim de anima: de virtutibus & operibus eius, de augmento corporis & diminutione, de resurrectione eiusdem, de creatione rerum aliter quàm fides habeat disputantes....Cum vero de inferioribus quæritur, puta de complexione animalis, de causa & cura ægritudinis, eis omnino nihil deest præter effectum operis, si is desideratur.* En igitur *Physici* veteres.

Et quidem *Theorici* quidquid suum est faciunt, & forte pro amore tuo amplius erogabunt, & ab eis singularum rerum causas & naturas accipies, sanitatis, ægritudinis & neutralitatis censores sunt. Dant sanitatem verbo tenus, & conseruant. Neutralitatē iubent istuc diuertere. Ægritudines præuident & docent causas; indicunt ei initium, augmentum, statum & declinationem. Quid multa? cum eos audio, videntur mihi posse mortuos suscitare, nec Æsculapio Mercuriove creduntur inferiores. Veruntamen in eo magna mentis admiratione distrahor & perturbor, quod à seipsis tanto verborum conflictu & collisione rationum dissiliunt & discordant. *Vnum profecto scio, contraria simul vera esse non posse.* En *Doctores* seu *Professores* Medicinæ, quales fuerunt seculo 4.

Quid de Medicis practicis dicam? absit vt de his quicquam peruersum loquar. In manus enim eorum exigentibus peccatis meis nimis frequenter incido. Non sunt exasperandi verbis, sed potius demulcendi obsequio. Nolo me tractent durius, nec etiam sentire audeo, quod omnes clamant. Dicam ergo cum sancto Salomone, Quia Medicina à Domino Deo est, & vir sapiens non contemnet eam. Nemo si quidem magis necessarius est aut vtilior Medico, dummodo sit fidelis & prudens.

Quis enim præconia illius declamare sufficiat, qui salutis artifex, procreator vitæ in eo Dominum imitatur, & vices eius agit, qui salutem quam ille operatur, & quasi Dominus & Princeps donat, iste Oeconomus & minister procurat & dispensat? En denique qualiter

loquitur de iis qui actu artem suam circa morbos exercebant.

Neque ab exercitio huius artis prohibebantur tunc temporis sacerdotes & Canonici Parisienses, immò nec Monachi: siquidē legimus Deroldum, Fulbertum Carnotensem, Obizonem, Petrum Lombardum, Ægidium Corboliensem, Rigordum Monachum San-Dionysianum professione Medicos fuisse. Quorum virorum operâ factum est hoc seculo, vt schola Montispessulana & Salernitana viluerit, Parisiensis verò huius artis nobilissimæ accessione nomen ingens famamque compararit. Salernitanæ quidem historiam, durationis tempus & viros illustres qui ex ea prodierunt, primus omnium expressit doctissimus R. Moreau Saluberrimæ Facultatis Doctor in commentariorum suorum ad eius regimen prolegomenis c. 2. & 3. Hisce verò temporibus maximè contabuerat, ex remissione disciplinæ: siquidem dignos indignosque passim recipiebat. Quamobrem in eam grauiter inuehitur Ægidius Corboliensis his versibus l. 3. in Electuar. de succo Rosarum.

Nondum maturas Medicorum surgere plantas,
Impuberes pueros, Hipocratica tradere iura,
Atque Machaonias sancire & fundere leges:
Doctrinâ quibus esset opus ferulæque flagello,
Et pendere magis veteli Doctoris ab ore,
Quàm sibi non dignas Cathedræ præsumere laudes.

De imperitis eiusmodi Doctoribus sic quoque Ioan. Satesberiensis l. 1. Metal. c. 25. *Hesterni pueri, Magistri hodierni: heri vapulantes in ferula, hodie stolati docentes in Cathedra.* Stolatos vocat, nempe Magistrali veste à vulgaribus discrepante indutos.

DISSERTATIO III.

DE FACVLTATE DECRETORVM ET IVRIS Ciuilis.

SVam habuerunt ab omni æuo Iurisprudentiam Galli: & Druidæ teste Cæsare lib. 6. Comment. de omnibus fere controuersiis publicis priuatisque constituebant: & si quod erat admissum facinus, si cædes facta, si de hereditate, de finibus controuersia erat, iidem decernebant, præmia pœnasque constituebant: si quis autem aut priuatus aut publicus eorum Decreto non stabat, sacrificiis interdicebant. Suos quoque habuit olim Massilia legum Doctores Iurisque peritos, vt in Massiliensi Academia docuimus.

Postquam verò Romani Galliâ potiti sunt, in scholis quas instituerunt, Iurisprudentiam suam publicè doceri voluerunt. Hinc multi nobiles Iuriconsulti in Academia Burdigalensi, Tolosana, Narbonensi & alibi passim floruerunt. Non omnino tamen Gallicanis Ciuitatibus suas leges ademerunt, sicut nec Municipiis suas auferebant: vnde etiamnum hodie suas fere singulæ consuetudines habent Municipales. Itaque Ius antiquum in Gallia iis imperantibus partim Romanum fuit, partim Gallicanum. Romanum quidem duplex, vetus, & Theodosianum, quale scilicet in Codice Theodosiano collectum legitur circa an. 438. Quod quidem tam altas radices egit in Gallia, vt expulsis etiam Romanis, & succedentibus Gothis & Francis exerceri non desierit. Imo Theodoricus Gothorum Rex legum Romanarum peritissimus fuit, & Anianus eas interpretatus est: & licet nonnullas quoque tulisset Euarix Theodorici successor & ipse *Theodoricus* appellatus, vnde à nonnullis *Theodoricianæ* dictæ sunt, ipse tamen Anianus *Theodosianas* vocat, eiusq; Interpretationes *Theodosianæ* non *Theodoricanæ* dictæ sunt Concilii Nannetensis can. 8. *ait lex Theodosiana, nulla ratione fœminæ amplius quàm suas causas agendi habeant facultatem.* Gregor. Turon. de S. Bonito Aruernensi Episcopo sic ait, *imbutus Grammaticorum initiis & Theodosii Decretis.*

Ad commodiorem quidem faciliorem que Iuris Ciuilis professionem Iustinianus illud alio ordine digessit annis Christi 533. & 34. Verum ab eius æuo ad Lotharii II. Saxonum Regis tēpora, hoc est per 600. fere annos, Iuris Romani professio conticuit omnino propter inundationes Barbarorum in Italiam frequentes, priscarumque legum contemptum & exoticarum introductionem. Primus igitur Irnerius seu Wernherus vel Guarnerus Iurisconsultus veteres libros Iurisprudentiæ in Regno Neapolitano repertos, libros tineis & blattis ereptos, iubente Lothario, in apertam lucem reuocauit, glossis illustrauit, & legum Romanarum seu Iuris Ciuilis antiqui, quod Constantinopoli didicerat, Bononiæ primus professionem instaurauit circa an. 1130. vt communiter scribunt Historici. Ex eius schola postea prodierunt viri peritissimi, quorum alij eandem professionem in Italia conseruarunt: alij in Galliam & in Angliam, hoc est Parisios & Oxoniam, vbi florebant Academiæ studiorum, transplantarunt, circa an. 1150. vt scribit Valentinus Forsterus lib. 3. Historiæ Iuris Ciuilis Ro. & alij communiter.

Verum quemadmodum quicumque Artes liberales & Theologiam perfectè callere cupiebant, ad Parisiensem confluebant Academiam; ita quibus Iuris vtriusque noticiam & scientiam in animo erat in ipso fonte haurire, Bononiam petebant. teste Alexandro Nekamo l.2. de Naturis rerum. *Iuris Ciuilis peritiam inquit, sibi vendicat Italia: sed cælestis Scriptura & Liberales Artes Ciuitatem Parisiensem cæteris præferendam esse conuincunt.*

Extant apud Stephanum Tornacensem duæ Epistolæ quibus commendat Alberico Bononiensi Iurisperito & Willielmo item Bononiensi Hugonem Aurelianensem Clericum, qui Bononiam ad scholas Iuris tendebat. Prior est huiusmodi. *Absentiam vestram supplet mihi frequens nominis vestri memoria, & suauis morum vestrorum recordatio iecundum anima mea plausum excitat, iocundam celebrat Theatralium actionem.* Inde est quod amicis & domesticis meis nomen vestrum frequenter insinuo, magnifico & extollo. Hac de causa misi securiùs ad vos charissimum amicum meum harum præsentium latorem, vt eum causâ mei beneuolè simul & beneficè vobiscum habeatis: dignum enim credimus cui & honorem exhibeatis & fauorem.

Posterior verò talis est ad D. Willielmum Bononiensem pro eodem Clerico. *Hilaris opinio tua* relatu commeantium seipsam in dies excedens gratum mihi præbet spectaculum, gratam refectionem ministrat. Crescat obsecro, & sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus, longè latéque diffusa in Auditorium tuum remotas exciter nationes. Hoc est continuum de te votum meum, hæc deprecatio iugis, hæc indefessa voluntas. Interim dilectioni tuæ commendo hunc amicum meum charissimum Hugonem, vt eum causâ mei benignè suscipias, & ei consilium & auxilium tuum libenter impendas. Idem Epist. 88. ad Eraclium Cæsariensem Archiepiscopum scribens, comparat auditoria Bononiensia cum Fabrilibus Officinis. *Iocosas olim confabulationes nostras fructuosis oro sæpius orationibus expiari. Togatorum aduocationes, mercimonia, litigantium conflictus, cæcorum pugnam, Bononienses tam Auditoria fabriles diximus Officinas. Inter hæc diuersa sequuti studia sumus, Ego quod irriseram, Carpentariam vulgaui, vos Caluariam Crucifixi.*

Similiter Petrus Blesensis, confecto Parisiis Studiorum liberalium curriculo Bononiam contendit, vt Ius Ciuile edisceret: cuius laudes prædicat Ep. 8. ad Priorem quendam à quo redargutus fuerat, quod inter exhortationes sacras Ius Ciuile miscuisset. *Increpas me*, inquit, *quia in Exhortationibus meis*, quas rogatu Conscholarium nostrorum quandoque Bononiæ feci, verba posui quæ Ius Ciuile redolebant. Porro Ius Ciuile sanctum est & honestum, atque sacris Orthodoxorum Patrum Constitutionibus approbatum. Loquebar equidem Legisperitis in illis prædictis exhortationibus de terribili sententia districti & extremi Iudicii, & dicebam quod nec appellationis remedio, nec supplicationis suffragio, nec actione in factum subsidiaria, nec aliquo restitutionis beneficio poterat attentari.

Ad nouitatem igitur huius Disciplinæ statim à pluribus concursum est, & nisi recens etiam exorta Theologia Scholastica nonnullos retinuisset, multò plures ad Iurisprudentiam se contulissent. Qua de re queritur Martinus Clericus apud Giraldum Cambrensem, qui sub Henrico II. Angliæ Rege floruit, quòd le-

ges Imperiales reliquas scientias omnes suffocauerant. Ipsimet Monachi claustris relictis Legistarum scholas specioso prætextu frequentabant. Quod ne deinceps facerent, vetuit Alexander III. in Concilio Turonensi an. 1163.

Statuimus vt nulli omnino post votum religionis & post factam in aliquo loco religioso professionem ad Physicam Legesue mundanas legendas *permittantur exire.* Scilicet veritus est ne si id viris etiam Religiosis liceret, humaniorum litterarum & Theologicarum disciplinarum scholæ quibus magis indiget Ecclesia, desererentur: cum in professione Legum plus lucri comparari soleat, quàm in cæteris.

Agnitum est igitur iuris scientiam plus nocere viris Ecclesiasticis quàm prodesse, eamq; à sacerdotibus omnino remoueri suadet Blesensis Ep. 26. ad sociũ quendam suum, seque proinde deserto Iure ad Theologiam contulisse scribit, propterea quod illud animum superbia & vanitate efferat, ista Christianam humilitatem edoceat. *Vester*, inquit, *vobisque deuotissimus operam Theologiæ Parisius indulgeo.* Bononiensis castra militiæ crebrò suspirans, quæ vehementer amata citius & præmaturè deserui. Legimus tamen de vsu & vsufructu legato, quod fructuario liceat
» maturitatem fructuũ præuenire, soletque ex oliuis citra maturitatis tempora vbe-
» rior olei copia emanare. Current ergo ad oleum, quod Aaron cum Laganis iube-
» tur offerre. Leges seculi saluto ad tẽpus, ne peccatoris oleum me impinguet. Lex
» enim Domini lex immaculata conuertens animas, neque præuaricatorem Legis
» Diuinæ constituerem, nisi cum aliquali Theologiæ notitia, nisi cum pugillo simi-
» læ thus offerem. Lex equidem secularis glatiosã supellectili verborum, lepidaque
» orationis vrbanitate lasciuiens me vehementer allexerat & inebriauerat mentem
» meam. Sed abhorret Propheta aureum calicem Babylonis, vbi designatus est lepor
» Eloquentiæ ædificans ad gehennam. Adhuc tamen quia nondum dilataui gressus
» meos in lege Domini, lectioni Codicis & Digestorum plerunque ad solatium non
» ad vsum tempus vacationis impendo. Res plena discriminis est in Clericis vsus
» Legum.
» Totum enim hominem adeo sibi vendicat, vt eum rei familiaris prouidentia
» fraudet, suspendat à spiritualibus, à diuinis auellat....... Non inficior, bonum est
» scire Leges, sed non ad quæstum, non ad iniquum iuris compendium, sed ad in-
» quisitionem veritatis & iudicij æquitatem: si forte me aut alium aliquando opor-
» teat esse Iudicem aut Iudicis assessorem. Hodie soli auaritiæ militant Patroni cau-
» sarum; illudque quondam venerabile nomen & gloriosa professio Aduocati nota-
» bili vænalitate vilescit, dum miser & perditus linguam vendit, lites emit, matri-
» monia legitima dissoluit, amicitias rumpit, sopitarum litium cineres resuscitat,
» pactiones violat, detrectat transactiones, priuilegia frangit, & in capturam pe-
» cuniæ pedicas & retiacula tendens iura omnia interuertit... Debuerat Aduocatus
» quod gratis acceperat, gratis dare, aduocare pro pupillo & vidua, pro vtilitate Rei-
» pub. pro Ecclesiæ libertate, nihil exigens, sponte oblata suscipiens, eripiens in-
» opem de manu fortiorum eius, egenum & pauperem à diripientibus eum. Fru-
» ctuosius esset ei salarium modicum & honestum, quàm sinum inexplebilis auari-
» tiæ per fas & nefas extendere in immensum.

Idem Ep. 140. dehortatur Petrum Diaconum Clericum Regis Angliæ ab amplectenda Iurisprudentia, ad Theologiæ verò studium impellit, quod facile parari potest, & ad quod acquirendum sufficiat Academiam Parisiensem frequentare, non verò necesse sit, quemadmodum ad comparandum Iurisprudentiam transalpinare. *Diuisus es*, inquit, *& cor tuum in diuersa distrahitur:* variâ
» enim deliberationum fluctuatione raptus hæsitas, vtrum ad scientiam Legum
» vel ad exercitium sacræ paginæ te conuertas... Scitis quia lex Domini, lex imma-
» culata cõuertens animas. Iustiniana verò peruertit multos & gehẽnæ filios facit..
» Duo sanè sunt, quæ hominem ad legum scientiam vehementer impellunt, am-
» bitio dignitatis & inanis gloriæ appetitus. Hi sunt Rechab & Baana quæ Isboseth
» dormientem percutientes in inguine occiderunt. Lege ergo quod Ordini, quod
» Professioni tuæ conueniat, quod ab ambitionis æstibus animum tuum reuocet,
» quod vanitates & insanias falsas procul à cordis tui affectione relegat, vt in timo-
» re Domini, qui est initium sapientiæ ad spiritualem intelligentiã, in qua est animæ
» salus, diligens & deuotus assurgas. Verbum autem abbreuiatum fecit Dominus

ſuper terram, vt propter ſcientiã ſalutis & vitæ iam te transalpinare non oporteat, “
aut maria tranſmeare. Hæc eſt ſapientia, quæ teſte B. Iacobo deſurſum eſt. Et pri- “
mum quidem pudica eſt, deinde verò pacifica, quam pudica profeſſio deſpondet “
vni viro Virginem caſtam exhibere Chriſto. Pacifica eſt, quæ rogat quæ ad pacem “
ſunt, & cum his qui oderunt pacem, iubet eſſe pacificum. Legum verò ſcientia “
Impudica eſt, quia meretricio more quæſtuaria eſt & mercalis: & quidquid ſtu- “
dendo congregauit, ad mundicias vanitatis vili contractu venaliter & impudenter “
exponit. Hæc vix vnquã pacifica eſt, quia ſemper litigat de Contractibus vel qua- “
ſi, de maleficiis vel quaſi, de variis figuris Cauſarum, de actionibus & obligationi- “
bus, de iudiciis, de ſententiis & appellationibus, & aliis quæ cum ſopire lites de- “
beant, ſemper cineres litium excitant iam ſopitos... Sapientia quidem mundi ſtul- “
titia eſt apud Deum, & ſapientia Carnis mors eſt. Apoſtolus enim damnat ea, quæ “
ſunt formam quidem ſcientiæ habentia ſecundum Doctrinam hominum, ſi non “
ædificant ad ſalutem. Humana itaque lex inflat, Diuina ædificat. Profeſſores il- “
lius ſapientes ſunt, vt faciant mala, bene autem facere neſciunt. Diſcipuli huius “
mites ſunt & humiles corde.

Porro ne Profeſſio iuris inualeſceret, & à Theologiæ cæterarumque Diſcipli-
narum Scholis ſtudioſos auocaret, triplici modo Romani Pontifices occurerunt
1. In ſingulis Eccleſiis Cathedralibus deſtinando præbendas & Beneficia compe-
tentia Magiſtris qui pauperes Clericos docerent. Et ita ſancitum ab Alexandro
in Concilio Romano an. 1179. Can. 22. his verbis, *Ne pauperibus qui parentum opi-
bus iuuari non poſſunt, legendi & proficiendi opportunitas ſubtrahatur, per vnam quam-
que Cathedralem Eccleſiam Magiſtro qui Clericos eiuſdem Eccleſiæ & Scholares pauperes
doceat, competens beneficium aliquod tribuatur.* Deinde ab Innocentio III. an. 1219.
in Concilio Later. confirmatum, refertúrque lib. 5. Decret. tit. de Magiſtris, Cap.
Quia Nonnullis. Item ab Honorio III. eod. tit. c. Super ſpecula.
2. Promouendo viros Theologos ad Dignitates Eccleſiaſticas & Beneficia
etiam plura in pluribus Eccleſiis: idque ſtudioſè factum legimus ab Innocen-
tio III. vt pluribus exemplis confirmare facile eſt.
3. Interdicendo ſub interminatione excommunicationis, ne Monachi, imo ne ſæculares Clerici Preſbyteri, & in dignitatibus Eccleſiaſticis conſtituti ad
audiendum leges & Medicinam admitterentur. id ſancitum ab Honorio III. an.
1217. refertúrque l. 3. Decret. tit. vlt. c. Super ſpecula. ibique leguntur hæc ver-
ba. *Quia verò Theologiæ ſtudium cupimus ampliari, vt dilatato ſui tentorij loco funicu-
los ſuos faciat longiores, vt ſit fides Catholica circumcincta muro inexpugnabili bellato-
rum, quibus reſiſtere valeat aſcendentibus ex aduerſo; ad Archidiaconos, Decanos, Pleba-
nos, Præpoſitos, Cantores & alios Clericos perſonatus habentes, nec non Presbyteros hoc
extendi volumus & mandamus.* Hoc igitur pacto Iuriſprudentiæ ſchola minus fre-
quentari cœpit; Iuris verò Canonici & Theologiæ magis celebrari. Iam enim non
modo in Gallia, ſed & in Anglia quoque comparari & collecti in Bibliothecis li-
bri Cæſarei Iuris, & momento prodierunt Examina Leguleiorum, poſtquam
M. Rogerius Vacarius è Bononienſi Gymnaſio circa an. 1150. Oxoniam Leges
detulit eaſque publicè docuit. Tum inquam cœperunt comparari Codices eiuſ-
modi: vt ex Hiſtoria MS. Monaſterij Petroburgenſis Henrici III. tempore
conſcripta intelligitur: eius enim Author qui creditur eſſe Robertus de Swapham,
deſcribens quæ bona Benedictus Petroburgenſis Abbas ab anno 1177. ad an. 1194.
quo mortuus eſt, contulerat, inter cætera ait eum feciſſe deſcribi libros plurimos
Theologicos & Iuridicos: & hos quidem Iuridicos, in Iure Canonico *Decreta
Gratiani: Item Decreta Gratiani Summam Ruffini de Decretis: Summam Ioannis Fagunini
de Decretis. Decretales Epiſtolas. Item Decretales Ep. Item Decretales Ep. cum Summa in-
cipiente Olim.* In Iure verò Ciuili. *Inſtitutiones Iuſtiniani cum Authenticis & Infortiato.
Digeſtum vetus, 3. partes cum Digeſto nouo. Summam Placentini, Totum Corpus Iuris in
duobus voluminibus.* Hæc ita refert Rogerius Twyſdenus in Prologo de Scripto-
ribus nunc primum editis.

Non abſque tamen difficultate (vt obiter hoc moneam) Legum profeſſio in An-
glia locum habuit: quippe cum Theobaldus qui Henrico Vvintonienſi Stephani
Regis fratri aduerſabatur, eam primùm intuliſſet, circa an. 1150. vt aduerſario
noceret, Rex *Vacario* earum primo Profeſſori ſilentium indixit. Qui poſt illum

mortem sub Henrico II. liberè tandem professus est. Testis Ioannes Saresberiensis l. 8. de nugis Curial. c. 22. *Tempore Regis Stephani à Regno iussæ sunt leges Romanæ exulare, quas in Britanniam domus venerabilis Patris Theobaldi Britanniarum Primatis adsciuerat. Ne quis etiam Libros retineret, Edicto Regio prohibitum est, & Vacario nostro indictum silentium: sed Deo faciente eo magis virtus legis inualuit, quo eam amplius nitebatur impietas infirmare.*

Ius Canonicum. Iuris autem sacri seu Canonici ortus ab Apostolis procul dubio repetendus est, qui primi Canones condiderunt quos Clemens Papa in vnum Corpus digessit. Incrementum accepit ex SS. Patrum & Doctorum Ecclesiæ sententiis Conciliorumque sanctionibus: accesserunt Decretales Epistolæ & Constitutiones summorum Pontificum.

Ex quibus omnibus Carolus M. Capitularia sua composuit, eaque Pastoribus Ecclesiarum direxit, ad quos maximè spectat Iuris illius cura & obseruatio. *Placuit nos*, inquit, *vestram rogare solertiam, ô Pastores Ecclesiarum Christi & Ductores Gregis eius & clarissima mundi Luminaria*, vt vigili cura & sedula admonitione populum Dei per pascua vitæ æternæ ducere studeatis, & errantes oues bonorum exemplo operum seu adhortatione humeris infra Ecclesiasticæ firmitatis muros reportare satagatis, ne Lupus insidians aliquem Canonicas sanctiones transgredienrem, vel paternas traditiones Vniuersalium Conciliorum extendentem, quod absit, inueniens deuoret. Ideo magno deuotionis studio admonendi & adhortandi sunt, imò compellendi, vt firma fide & infatigabili perseuerantia intra paternas sanctiones se contineant, in quo operis studio sciat certissimè sanctitas vestra nostram vobis cooperari diligentiam. Quapropter & nostros ad vos direximus Missos, qui ex nostri nominis authoritate vnà vobiscum corrigerent quæ corrigenda essent. *Sed & aliqua Capitula ex Canonicis Institutionibus quæ vobis magis necessaria videbantur, subiunximus.*

Ex his patet Carolum M. singulari studio in Ius Canonicum incubuisse, Canones Conciliorum & Decreta Pontificum collegisse, & Ecclesiarum Prælatis in regulam proposuisse: consequenter verò dubitari nequit, quin in scholis Palatinis doceri præceperit simul cum Theologia, cum istæ duæ professiones ita affines sint, vt neutra sine altera commodè tractari possit. De Theologia loquor, quam vulgò Positiuam vocant, & quam nemo nescit Iuris Canonici authoritates & tractatus complecti: adeo vt nulla ratione dici possit fuisse distinctas facultates illas, primis saltem nascentis Academiæ temporibus.

At seculo eius quarto, quod Christi duodecimum, cum altercatrix docendi & discendi methodus in scholas Theologiæ introducta est, maximè verò post restituram ab Irnerio Iuris Ciuilis professionem, cum Gratianus Bononiensis Monachus eius exemplo Corpus Decretorum Pontificiorum & Canonum Ecclesiasticorum conflauit, quod Eugenius III. in Vniuersitatibus seu studiis Generalibus, maximè verò Bononiæ prælegi iussit, publicéque illorum professionem exerceri, Facultates illæ distingui cœperunt, seorsimque in Scholis edoceri. Itaque veteres Theologi tum fere Decretistæ facti sunt: illi verò quibus placuit Theologia Scholastica & disputatrix, speciale studium in ea collocarunt, seuerisque Tractatibus Theologicis innumeras Quæstiones antea inauditas, & quæ plerisque videbantur inutiles, interseruerunt.

Eodem igitur tempore Iuris vtriusque disciplina in scholis Parisiensibus exerceri cœpit regnante Ludouico VII. circa an. 1150. Et de vtraque sic breuiter Saresberiensis l. 2. Metal. c. 6. *Et quia tres artes accepi, easque vtiles, tres itidem doceo, sed vtiliores. Sit ergo prima militaris: secunda Medicinalis: tertia Iuris Ciuilis & Decretorum, & totius Ethicæ perfectionem absoluat.* Et Petrus Blesensis Ep. 19. ad amicum quendam Iuris Canonici studiosum, à quo rogatus fuerat nonnullas Quæstiones enodare. *Nuper*, inquit, *in scholastico quadam Quæstiones sicut asseris deductæ in medium tuum animum in medio suspenderunt. Eas mihi proponis, earumque solutionem cum instantia petis. Veruntamen cum sis in scholis, ego autem in Castris: & cum iam biennium in Legibus & Decretis expenderis, vereor ne tentatiuè hoc facias, vt sic me simplicitate mea callide comprehendas. Poteram tibi dicere quod prudens illa mulier Ioab querenti caput sibi legitur respondisse*, Prouerbium est, inquit, vt qui interrogant, interrogent in Abela. *Qui interrogant, interrogent* Parisius, *vbi difficilium Quæstionum nodi intricatissimi*

catissimi resoluantur. Quæstionum quas propenis solutionem, apud eas facilius inuenire poteris, qui in talibus se exercent.

His accedit Rigordus in vita Philippi Augusti, vbi de celebritate scholæ Parisiensis loquitur, cuius locum supra retulimus, in ea nempe Ciuitate non modò de Triuio & Quadriuio, *sed de Quæstionibus Iuris Canonici & Ciuilis plenam & perfectam* tum fuisse Doctrinam. In qua Ægidius Parisiensis docet excelluisse inter Parisinos, Philippum Stephanum Archidiaconum Æduensis Ecclesiæ, & Philippum Sarracenum, qui

Præter quas nouerat artes
Quæque inerant illi diuinitus, omnia quondam
Decreta & sacras claudebat pectore leges.

Atque ex iis quæ hactenus dicta sunt, satis intelligitur quid sit quamobrem Maiores nostri semper existimauerũt Facultatem Decretorum postremum fuisse membrum Vniuersitati additum, & non nisi post quadringentos quingentosue ab instituta Academia annos. Cum enim post contestationem annorum 50. de Nominationibus ad Beneficia Senatus Paris. voluisset tandem isti liti finem imponere, Tres Facultates Theol. Medicinæ & Artium contestatæ sunt non semel Facultatem Decretorum esse debere Nominandorum numero inferiorem, quod post omnes fuisset Vniuersitati addita. Idque Comitiis Centuriatis apud Marhurinenses ann. 1537. mense Decemb. habitis publicè dictum: sic enim in Actis diei, *Decanus ipse Facultatis Theol. retulit Facultatem Decretorum quæ vltima in præsentis Vniuersitatis gremium collocata extitit, semper suas fimbrias plus æquo extendere.* Et Artium Facultas, cui nulla vnquam cæterarum primæuam originem derogauit, his verbis vsa est. *Quasi Facultatis Decretorum quæ post 500. annos in præsentis Gymnasii gremium admissa extitit, suasu instanteque ipsa Artium & Liberalium Disciplinarum Facultas exterminetur, aboleaturae, vniuscuiusque periti sit iudicium.*

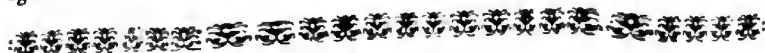
Item in Comitiis die vltima Decemb. eodem anno habitis exaggerat recentiorem istam additionem, aiens *ipsam Vniuersitatis nouum membrum esse, & recenter in eiusdem gremium admissam.* Similiter cum 12. Feb. an. 1556. ageretur de reformatione Vniuersitatis, peterentque qui ei rei authoritate Regia præfecti fuerant, singularum Facultatum institutionem, M. Petrus Rebuffi tunc Decanus Facultatis Decretorum retulit parendum esse mandato Regis &, *quantum ad institutiones Facultatum, diuersis temporibus factas fuisse.*

At quo ordine factæ fuerunt? hoc certè. Facultas nimirum Artium ab omnibus semper credita fuit esse primæuæ & Carolinæ institutionis. Idque Robertus Gaguinus Decanus Facultatis Decretorum publicè confessus est in Comitiis 28. Sept. 1487. *Itemque scilicet Doctorum intelligere eam Facultatem Artium esse, quæ prima fuisset in studio Parisiensi.* Vnde etiam in Commentariis Nationis Germanicæ ad 3. Non. Maias an. 1489. vocatur *Principalior, cæteræque aduentitiæ solum*, Ei verò deinde adiuncta est Theologia; vnde in celebri Senatus-Consulto die 17. Iunij 1538 dicitur esse *Primariæ additionis.*

Accessit Medicina, cuius Professio licet Accessoria, antiquissima tamen est: quanquam enim distinctam scholam à Physica non habebat, tradebantur tamen eius elementa, seu notiones generales in Physicis: vnde & ipsa *Physica* diu vocata est, & eius Professores *Physici*; reponiturque inter Partes Philosophiæ: Qua de re ante dictum est. Postremò tandem accessit hoc seculo Facultas Decretorum seu Iuris Canonici, quæ antiquitus neque scholam vllam habebat, neque Tractatum specialem in Theologicis; sed si quid à Canonibus Conciliorum & Decretis proferebatur in scriptis, id solummodo ad confirmationem inducebatur, vt videre est in Tractatibus Theologorum, qui superioribus seculis scripserunt.

Hinc igitur Quadruplex institui cœpit Ordo Magistrorum Parisiensium, nempe Artistarum, Physicorum seu Medicorum, Decretistarum & Theologorum, eosq; Pontifices in Bullis suis, Priuilegiis & aliis litteris commemorare cœperunt: vt Innocentius III. circa an. 1210. *Vniuersis sacræ Paginæ Decretorum & Liberalium Artium Magistris.* Gregorius IX. in reformatione an. 1231. *Magistri Theologiæ ac Decretorum*

quando incipient legere, præstabunt publicè iuramentum. Item. *De Physicis & Artistis Cancellarius bona fide promittet examinare Magistros.* Restat ergo vt de Theologia agamus.

DISSERTATIO IV.

DE FACVLTATE THEOLOGIÆ.

IDEA THEOLOGIÆ POSITIVÆ.

Qvemadmodum Philosophiæ species triplex in scholis hoc seculo exercita est, vetus seu Platonica, Aristotelica, & Phantastica seu garrula: ita & Theologia triplex extitit, vetus seu simplex & positiua, Scholastica & Pseudo-Scholastica seu Nugatrix. Positiua nudè & simpliciter sacræ Scripturæ sanctorumque Patrum authoritatibus loca difficilia & diuina mysteria explanabat. Et talis ab ætate Caroli M. ad Berengariana tempora in scholis regnauit. Tales sunt Alcuini, Paschasij, Ratberti, Hincmari, Prudentij Tricassini, Remigij, aliorumque deinceps qui sequente seculo scripserunt, Theologorum de Incarnatione, de Trinitate, de Eucharistia, Prædestinatione aliisque similibus mysteriis Tractatus. Tales quoque Fulberti Carnotensis de sacramento Altaris, Lanfranci, Guitmundi, Durandi Troarnensis de eadem materia disputationes. Et hoc quoque seculo quarto multi eidem viæ institerunt ante & post Petrum Lombardum, qui Theologiæ Scholasticæ author & Princeps vulgò habetur. De hoc Theologiæ genere loquitur his versibus Alanus de Insulis.

Hoc doni titulo mundi sapientia ditat
Præsignitque virum: sed cum diuinius afflans
Ars Diuina poli, Veri schola, nescia falsi,
Ars quæ sola fide gaudet subnixa, nec arte
Nititur, humana fugiens rationis asylum.
Gratius arrisit, animum cum Cœlicus ignis
In superis retineret adhuc, splendorque serenus
Adspiraret ei, nec nostras ætheris imi
Pressuras pateretur adhuc, nec tædia mundi.
Illa docet cæleste sequi, vitare caducum,
Viuere lege poli, sursum suspendere mentem,
Fastidire solum, cælum conscendere mente,
Corporis insultus frenare, refellere luxus
Carnis, & illicitos rationi subdere motus.

Huiusce Theologiæ ideam dedimus alibi passim, & si quis vlterius quærat, en ex Algero qui florebat initio huius seculi, in Tractatu de Sacramento Corporis & Sanguinis Domini. Qua de re sic scribit in Prologo. *Videtur stultum sed stultis, Christum in specie panis & vini,* brutæ scilicet rei præsentem nobis corporaliter fieri, » tantillâ formulâ panis tantam Maiestatem contineri. Sed quis in Deo reprehendere debeat quod in ipso pium, nobis autem est necessarium? Congruere » quidem non videtur eius dignitati, vt corruptibilis substantia panis incorruptibi- » le eius corpus fiat; sed congruit nostræ saluti, vt tali sacramento, pane Angelo- » rum nos reficiat. Sapientissimè quidem, vt occulto mysterio fides exerceatur ad » meritum: fortissimè autem, vt mens tali cibo roborata hoste deuicto fortius nita- » tur ad regnum. Sapientissimè inquam & fortissimè, vt tanti sui operis de re mi- » nima & maxima nec comprehendi possit potentia nec artificium. *Super omnia au-* » *tem est mirabile existentem substantiam panis in coexistentem substantiam carnis suæ conuer-* » *tere.* Quod est, non videri, quod videtur, non esse: ipsamque carnem cum sit lo.

calis præsentem in cœlo & in terra verè & transsubstantialiter esse, & cum verè ca-
ro comesta & sanguis eius bibitus fuerit à populo, ipsum tamen Christum viuum
& integrum suo permanere in Regno. Sed hac ratione cæteri [illegible] sunt manifesta.
Et lib. 1. c. 9. Quæritur autem, cum Dominus ante passionem discipulis sa-
cramentum corporis sui dederit, quando erat naturæ passionibus obnoxium, si ita
incorruptibile & immortale dederit illud in sacramento, sicut datur nobis
modò: maximè, cùm dixerit: *Hoc est Corpus meum, quod pro vobis tradetur: Hic est*
Sanguis, qui pro vobis effundetur. Sed non est mirum, si ille, qui ante passionem
transfigurauit se in tale corpus, quale post resurrectionem habiturus erat, & post
resurrectionem ostendit corpus suum vulneratum & palpabile, quale ante passio-
nem habuerat; ita immortale dederit corpus suum in sacramento, quod erat mo-
riturum, sicut post resurrectionem idem corpus suum, quod erat inuulnerabile,
ostendit vulneratum: sicut hoc, sic & illud diuinæ potentiæ ascribatur. *Diuina*
enim operatio, vt ait Beatus Gregorius, *si ratione comprehenditur, non est ad-*
mirabilis: nec fides habet meritum, cui humana ratio *præbet experimentum.*
Cùm ergo constet, quia seipsum moriturus immortalem, *visibilis inuisibilem in*
sacramento dederit; constat, quia illud corpus suum, quale nos modò sumimus,
tale fuit vnum idémque omnino in substantia, & tunc & nunc: sed tunc tamen
differens mortalitate & immortalitate. Vnde ait Augustinus in sermone ad Neo-
phytos. Hoc accipite in pane, quod pependit in cruce; hoc accipite in calice,
quod effusum est de Christi latere. Erit enim ei mors non vita, qui mendacem
existimauerit vitam.

Idem eod. lib. 1. c. 14. Quamuis omne corpus omnisque creatura localis sit,
de hoc tamen supersubstantiali corpore credendum est, quod eodem tempore,
& verè est in sacramento suo in terris, & verè in cœlo sedet ad dexteram Patris.
Frustra enim immolationis suæ tempore diceremus: *Qui sedes ad dexteram Pa-*
tris, miserere nobis, si quem adoramus in sacramento, mentiremur esse in cœlo.
In quo notandum est, quia forma illa humana, in qua Christus cœnans cum dis-
cipulis, tradidit illis semetipsum in sacramento, quasi alium, & tamen eundem,
vno loco est in cœlis, ad dexteram Patris integra, sicut integra fuit in cœna, quan-
do in sacramento comedebatur à discipulis: & tamen & in humana, & in sacra-
mentali forma idem verus vtrobique Christus, & in cœlo & in terris. Vnde
Leo Papa in Epistola, Anatolio Episcopo missâ: QVI licet in Patris sit dextera
constitutus, in eadem tamen carne, quam sumpsit ex Virgine, sacramentum pro-
pitiationis exequitur. Item Chrysostomus in Dialogo suo: *Qui sursum sedet ad*
dexteram Patris, sacrificij tamen tempore hominum manibus continetur. Vnde
etiam sacerdos vice Christi corpus dominicum in terreno altari conficiens, nec
tamen aliquid suis meritis, sed totum diuinæ potentiæ & gratiæ attribuens, orat
in Canone Deum Patrem, dicens: *Iube hæc oblata tibi per manus & virtutem*
Filij tui, Angeli tui, qui est Angelus magni consilij, non in hoc humile & visibi-
le altare, vbi modò est, sed in sublime altare tuum, id est Filium tuum, quem vs-
ad dexteram tuam, in conspectu majestatis tuæ sublimasti, deferri, vt fiat nobis
corpus & sanguis dilecti Filij tui: ostendens ipsum Filium, iussione Patris, in cœ-
lis esse offerentem, & hostiam, & id super quod offertur, quia omnino fidei &
gratiæ eius innitimur, quòd TERRENA CORPORA IN CHRISTVM CONVERTI, ip-
sumque in cœlestibus ad dexteram Patris sedentem, pro nobis interpellare, & in
sacramento altaris consecrati & esse credimus.

THEOLOGIA SCHOLASTICA.

ILla disputationum Berengarii cum Lanfranco occasione vires, si non origi-
nem, accepit. Cum enim Berengarius eiusque sectatores ægrè ferrent haberi se
pro Hæreticis, subtilibus quibusdam distinctionibus vim omnem argumentorum
quæ contra se torquebantur, eludere & declinare conati sunt.
Hinc igitur Aristotelicorum librorum, qui talium subtilitatum armamentarium

suppeditabant, lectioni necesse fuit vtrique parti incumbere. Berengarianis quidem, vt simplicitatem S. Scripturæ, Patrumque testimonia dupl ici, vel etiam multiplici sensu inuestirent, suosque errores qualicunque probabilium argumentorum specie tuerentur, & se ab Hæreseos laqueis expedirent, quibus tenebantur: Lanfrancianis verò, ne pro hebetibus & obtusis haberentur, vt que aduersarios propriis etiam armis gladiisque iugularent. Ita tandem agnitum est Theologiam veterem seu Positiuam Philosophiæ Peripateticæ theorematis, Principiis & definitionibus adiutam validiorem esse ad confundendos Hæreticos, eorumque sophismata detegenda & confutanda.

Huiusce tamen Theologiæ seu potius Methodi incunabula videntur altius esse repetenda. Augustinus enim qui cum Hæreticis sæpe colluctandum habuit, eam aliquatenus introduxit. Ioannes Damascenus qui ab an circiter 730. ad an. 750. floruit, adinuentis certis vocibus, seu vt vulgo loquuntur, terminis, eam auxit. Ioannes Scotus temporibus Caroli Calui in eo quoque genere excellere existimatus est. Ventum tandem ad Berengariana tempora & ad hoc seculum, quo palam & publicè in scholis tradi cœpit, triumphare & numeris omnibus absolui, reluctantibus licet bene multis, veteris methodi tenacibus.

Scholastici nomen. Hoc quoque præsertim seculo *Scholastica* nomen inualuit, eiusque professores *Scholastici* appellati. Seu quia ex Philosophorum instituto eam Discipulis in schola tradebant: seu quia Scholasticorum more disputabant, altercabantur, Quæstionesque mouebant nullius aut exigui vsus extra scholam. Huius methodi quatuor Antesignanos constituit Gualterus de S. Victore, Petrum Abaelardum, Gilbertum Porretanum, Petrum Lombardum & Petrum Pictauinum, contra quos agit libris 4. eosque sæpe Scholasticos appellat. Lib. 3. de Lombardo. *Nec tamen in his cauendus iste* Scholasticus, *sed in his quæ iubet firmè credere*. & alibi. *Augustinus determinat illam omnino & omni tempore debere excipere, contraria isto* Scholasticis *euidentissimè definiens*. 2. Item *Petrus Lombardus & nescio quis Ioannes Damascenus* Scholastici. Et alio loco. *Non ergo Angeli, Prophetæ, Apostoli, Euangelistæ, Catholici Doctores garrulitatibus* Scholasticorum *Incarnationem & Conceptionem Diuinam expresserunt, sed Diuinis, reuerendis propriisque elogiis singulariter vt dignum est, extulerunt*. Item. Gregorius ille Magnus Papa in Moralibus. Erubesco valde, inquit, verba sacri eloquii ponere sub regulis Donati. Et tu Scholasticus *audes ipsum Verbum Diuinum Carnem factum ponere sub tuis ineptis argumentis, regulisque Aristotelis posse definiri sacramentum, quod volucres etiam Cæli latet*. Etc. c. 15. *Cessent proinde noui Doctores imò noui ex veteribus Hæretici non Dialectici* has profanas vocum nouitates emittere, quas hactenus nec Diuina scriptura docuit, nec Catholica credidit.

Augustinus ille verè Catholicus aliqua temerè se scripsisse retractans, his verbis
" alloquitur Hieronymum Doctorum præcipuum. Prorsus inquam, mi frater, non
" te arbitror sic legi tuos libros velle tanquam Prophetarum & Apostolorum, de
" quorum scriptis, quod omni errore careant, dubitare nefarium est. Alios autem
" ita lego, vt quantalibet sanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum pu-
" tem, quia ipsi ita senserint, sed quia mihi vel per illos authores Canonicos, vel
" probabili ratione quod à vero non abhorreat, persuadere potuerint. Ita & meos li-
" bros legi volo. *Si igitur tanti viri, quos post scripturas Diuinas in fide Catholica præcipuè*
" *sequitur Ecclesia, tam humiliter sentiunt de sensibus & sententiis suis, quantò magis isti*
" Scholastici *corrigere debent suos errores, quos Catholicè damnas?* Et lib. 4. initio illos
" vocat *Theatrales Doctores*. Et alibi *fantasticos*.

Ob nouitatem huiusce methodi non caruerunt hæreseos suspicione eius professores: atque inter eos & veteres seu veteris instituti fautores exortum est immortale bellum: quippe illi, vt omnis nouitas placet, ad se Discipulos omnes trahebant, ingeniique præcellentioris & acutioris famam obtinebant: isti qui aliter edocti fuerant, non facile dedoceri se patiebantur, aut ignorantiæ accusari: hinc in scholis concertationes, extra scholas, famæ detractiones: dum isti stupidi & asini, illi Hæretici audiebant. Hinc in synodis Gallicanis, Suessionensi & Senonensi damnatus Abaelardus, & ab Innocentio II. tanquam Hæreticus reputatus: item ab Alexandro in Conciliis Generalibus Turonensi an. 1163. & Lateranensi an. 1179. Petri Lombardi doctrina reiecta, prohibitumque Magistris quasdam Quæstiones agitare, quæ tunc temporis agitabantur.

Toto tamen hoc seculo variè certatum est pro Doctrina Aristotelis, donec tandem eius fautores iustæ mediocritatis terminos prætergressi nouam quandam methodum inuexerunt, vitiosam omnino & Theologiæ professoribus planè indignā; graues scilicet seriosque & suâ maiestate sacros tractatus futilibus Quæstionibus, vanis inuentionibus ridiculisque distinctionibus & solutionibus dehonestantes: qua in re, vt facile est inuentis addere, Petrus Pictauiensis Lombardi Discipulus cæteris palmam præripuit. Et ex ea schola prodierunt Pseudo-Theologi & Prædicatores illi, qui cum Almarico Carnotensi damnati sunt. Hincque factum vt Doctrina Peripatetica, quæ multis non contemnenda tolerabilisque videbatur, immo commoda ad refellendos hæreticos, pro seminario atque armamentario hæreseos à nonnullis habita sit.

Placet vtriusque Theologiæ Ideam proponere ex Tractatibus MS. nondum in lucem editis, vt agnoscat Lector quid esset inter vtramque discriminis.

IDEA THEOLOGIÆ SCHOLASTICÆ EX TRACtatu de Trinitate M. Roberti Meldunensis:

DIximus de hoc Magistro in Historia passim, & maximè ad an. 1152. nunc iuuat ex eius Tractatibus Theologicis, quorum exemplar pro sua singulari humanitate mecum communicauit V. C. M. Iacobus Boüerus, Canonicus San-victorinus, quæ sequuntur proponere, vt Theologiæ verè Scholasticæ & laudabilis quæstionumque Theologicarum quæ in Scholis agitari hoc seculo consueuerant, ideam ad posteros transmittamus. Igitur ille Tractatui de Trinitate ad explicationem sequentium Quæstionum præfigit hunc titulum. *De nominibus istis*. Trinitas, Persona. Vtrum essentiæ nomina sint, vel personæ.

Hoc nomen Trinitas nec essentiæ videtur nec personæ. Si enim essentiæ esset, singulis conueniret personis: quemadmodum ipsa omnibus personis. Nam rei communio nominis facit communionem. Personale verò quomodo erit, cum nulla hoc suscipiat personarum? Est vtique nomen essentiæ Diuinæ, quia & Deus Trinitas est, & Trinitas Deus; & quia collectiuum nomen est personarum. Illas enim tres significat: ita quod nullam illarum. Est autem hoc nomen *Persona* aliquando nomen omnium essentiarum numero inter se differentium: vnde dicunt *personam* quasi per se vnam. Habet & aliam significationem in arte Grammatica, nam ibi *persona dicitur res quæ loquitur vel ad quam quis loquitur vel de qua aliquis loquitur*. Iuxta hanc significationē in substantia humana tres personas inuenis, quod ad cognitionem Trinitatis essentiæ Diuinæ scire non obest. In arte Rethorica persona appellatur *rationabilis substantia, quæ propter certum dictum vel factum rea statuitur*. In nulla verò harum significationum hoc nomen *persona* tribus potest conuenire in Trinitate personis. Propter quod dicunt quidā quia hæc est huius nominis *persona*, significatio, Deus Pater vel Deus Filius vel Deus Spiritus S. Hæc autem licet ex se ipsa satis videatur reprehensibilis assignatio, sensum tamen hunc geminatio singularis quam exigit plurale, non patitur. Nam secundum hanc expositionem idem erit sensus harum locutionum, *Deus est Persona, Deus est Personæ*. Vtraque enim hoc dicitur quod Deus est Deus Pater, vel Deus Filius, vel Deus Spiritus Sanctus. Sed eadem ratione dici potest, quia Pater est personæ, cum sit Deus Pater, vel Deus filius, vel Deus Spiritus S.

Alij *personam* definientes dicunt *personam esse discretum discernens*. *Discretum* ad singularitatem essentiæ referentes, *discernens* ad iudicium rationis. Sed nec sic in Trinitate tres personæ poterunt esse, cùm non sint in ea tres essentiæ discernentes, sed vna. Boëtius in lib. quam de S. Trinit. composuit, *Personam* sic describit, *Rationalis naturæ indiuidua substantia*. Quæ quidem definitio de singulis singulariter dicitur, sed non in summa pluraliter, quia non est ibi nisi vna rationalis naturæ indiuidua substantia.

Item si conuertibilis est hæc definitio siue descriptio, quomodo tres personæ non erunt vna persona cum sint *vna rationalis naturæ indiuidua substantia*? Non

erit verum forsitan omnes voces eiusdem significationis eiusdem esse copulationis, vt non cum quacunque vna verè copulari possit & altera. Quia verò Boëtius contra Nestorium & Eutychen loquens, qui duas in Christo personas esse asserebant, prædictam de persona dedit definitionem. De ipsa diligentius tractabitur vbi de Christo secundum duas naturas, Diuinam scilicet & humanam disputabitur.

QVÆ SIT DESCRIPTIO PERSONÆ

Quoniam verò veræ vnitatis essentiam quæ Deus est, 3. personas esse dubium non est, in Trinitate personarum pluralitas esse non potest nisi ex personarum diuersitate iuxta illud, *vt in essentia vnitas & in personis proprietas*, &c. vbi & personarum communis esse substantia euidenter exprimitur, & differentes proprietates, id est non communes.

Nam siue idem sit proprietas quod propriũ, siue aliud, siue vtrumlibet dicatur, ab altero id proprium vel proprietatem alicuius esse constat, quod cum altero commune non habet. Vnde mihi non occurrit quid persona in Trinitate sonare possit, *nisi differens proprietate personæ discretiua*. Sunt enim *quædam non solum proprietate differentia, sed & essentia, vt Petrus & Paulus. Sunt alia proprietate sola, sed non discretiua personæ*, vt anima, ratio & mens. Est itaque vt videtur descriptio hæc personæ conuertibilis cum hoc nomine *Persona*, vt quemadmodum Pater est persona, ita filius & spiritus S. similiter & Pater & filius & Spiritus S. sunt personæ; ita & Pater est differens proprietate personæ discretiua, & filius similiter & Spiritus S. Et Pater & filius & Spiritus S. sunt *differentes* proprietatibus personarum discretiuis. Hoc enim nomen *differentes* in plurali non essentiæ pluralitatem inducit in Trinitatem, sed personarum. Reprehendẽda fortasse videbitur alicui hæc descriptio personæ quæ per se nec terminus subiectus nec prædicatũ potest esse in enũciatione. Verũ sciat in artibus cõsimilia frequenter inueniri. Nomina siquidẽ cõparatiuorum omnia & nonnulla relatiuorum talia sunt, vt simile & dissimile, æquale & in æquale, quæ nec termini subiecti nec prædicati fiunt in locutione, nisi eis aliquid apponatur ad constructionem faciendam. Solẽt tamen huiusmodi voces ex præcedentibus & subsequentibus vel ex necessitate doctrinæ nonnunquam absolutè, poni nec sua positione locutionem facere reprehensibilem. Hoc autẽ maximè in doctrina sacræ scripturæ tradenda fieri oportet, in qua teste August. parum refert quali locutione veritas dicatur, dum tamen ita dicatur vt intelligatur. Inverbis siquidem verum amare debemus, non verba. Quid enim prodest aurea clauis si aperire non potest, quod volumus? aut quid obest lignea, si aperire potest quod clausum est? Calumnianti etiam & obiicienti, quia nomen descripti in ipsa contineatur descriptione, vnde non potest ipsa descriptio notior esse quàm descriptum: quandiu enim nescitur quid sit persona, nec sciri potest quid sit, differens proprietate personæ discretiua, Respondeat Magister artis suæ Aristoteles, in prædicamentis. Ait namque affirmationem & negationem definiens, *affirmatio est oratio affirmatiua, negatio oratio negatiua*. Qualitatem quoque definiens sic ait. *Qualitatem dico secundum quam quales dicimur*. Has & eiusmodi plures quas ponit Aristoteles, nemo reprehendere audet descriptiones, quamuis nomina descriptorum contineantur in ipsis.

De hoc quod quidam dicunt hoc nomine, Deus, formam ſignificari.

QVorumdam praua habet opinio aliud ſignificari hoc nomine Deus, quàm aliquo nominum perſonalium: mentiuntur enim in illo ſignificari formam quam Diuinitatem dicunt, qua 3. Perſonæ informantur. Vnde ex vnius diuinitatis participatione tres perſonas vnum Deum eſſe aſſerunt. Et hæc eſt illa vnitas ſubſtantiæ quæ in 3. eſt perſonis & in Creaturis eſſe non poteſt. His quoque nominibus, *Dominus, omnipotens, iuſtus, miſericors* & ſimilibus formas prędicari de Deo garriunt, quas eſſentias ſiue exiſtentias nominant. Si autem nominum iſtorum ſignificata formæ ſunt, ea diuerſas res eſſe oportet. Quæ diuerſitas vnde conſiſtat non facile aſſignatur. Non enim ita diuerſæ ſunt ſicut tres perſonæ inter ſe diuerſæ ſunt, quoniam vnaquæque illarum tribus perſonis eſt communis, diuerſas fateri eſſentias deteſtabile eſt. Diuerſæ quoque formæ eſſe non poſſunt, niſi aliud eſſet Deum iuſtum eſſe & pium eſſe & omnipotentem eſſe, quod falſum eſt. Secundum iſtos Deus & Deitas ſunt ſicut formatum & forma: nam Diuinitatem dicunt eſſe formam authoritate Apoſtoli dicentis de filio *Qui cum in forma Dei eſſet, ſe exinaniuit* &c. formam Dei Diuinitatem appellant. At omnis formati forma eſt, ſcilicet Dei Trinitatis. Quod quia falſum eſt, qualiter Apoſtoli verba debeant accipi, videndum eſt. Ait itaque *qui cum in forma Dei eſſet*, ſic eſt intelligendum, ideſt quod filius in perfecta ſubſtantia diuinæ naturę eſt cum Patre. Forma enim rei perfectionem habet, nam à materia eſſe rei inchoatur & in forma completur. Vt ergo Paulus Dei filium perfectum Deum oſtenderet, eum in forma Dei fuiſſe docuit.

Ex Tractatu eiuſdem M. Roberti, de Dei ſapientia.

POſtquam idem M. Robertus de Deo vno & trino egit, deque attributis quibuſdam, aggreditur Tractatum de Dei ſapientia; & in 1. capite diuerſa nomina explicat & definit quæ ad Dei ſcientiam pertinent. Nam ſapientiam ipſius ait vocari diuerſimodè, *Scientiam, Præſcientiam, Prouidentiam, Diſpoſitionem & Prædeſtinationem*: & illa nomina ſic definit, vt *ſcientia ſit præſentium, præſcientia futurorum, prouidentia ſubiectorum, diſpoſitio faciendorum, prædeſtinatio ſaluandorum*, deque ſingulis multas quæſtiones proponit in ſcholis Theologicis agitari ſolitas. Et primùm de ſcientia quærit, quare potius dicatur *præſentium*, quàm futurorum & præteritorum, cum Deus æqualiter omnia ſciat, tam futura & præterita quàm præſentia. Huius autem rei cauſam hanc aſſignat, *quod ſcientia Dei non eſt dicta præſentium propter Deum, cui omnia quæ in tempore præterita ſunt vel præſentia ac futura indifferenti modo ſunt præſentia; ſed propter nos quibus ſcriptura condeſcendit, ipſam ſapientiam Dei ſcientiam vocans ſecundum hoc quod res in præſenti exiſtentes ab ea cognoſcuntur.*

2. Quærit an Deus poſſit eſſe ſciens, etſi nunquam diſpoſuiſſet ſe aliquid facturum. Reſpondetque affirmatiuè; Idem enim eſſe Deo Deum eſſe, & Deum ſcientem eſſe: proindéque Deum ſcientem eſſe poſſe, licet nulla ſe facturum vnquam diſpoſuiſſet, nec aliqua in tempore feciſſet; aut fatendum non eſſe idem Deum eſſe Deum & Deum eſſe ſcientem, quod fides Catholica non recipit.

3. Quærit in 4. cap. an contingat Deum ſcire quod non ſcit, & non ſcire quod ſcit. Quod videtur, inquit, poſſe oſtendi. Scit enim nunc Paulum prædicare, quod ante non ſciuiſſe videtur: quod enim nondum eſt, nec à Deo nec ab alio ſciri videtur. Similiter quando uerum erit Paulum non prædicare, aliquid non erit ſub eius ſcientia quod eius ſcientiæ modo ſubiectum eſt: *& ita contingit Deum*

multa scire quæ non semper sciuit & multa non scire quæ aliquando scit, *quod fidei Catholicæ contrarium est.* In sequenti cap. eandem obiectionem validius vrget, & tandem sic soluit. *Tota vis huius obiectionis*, inquit, *facile eliditur, si posit à locutionis intellectu fuerit quam facit vis huius dictionis*, scit. *Quando enim dicitur*, *Deus sciuit Paulum Corinthiis prædicare antequam Paulus esset, proponitur Paulum prædicare Corinthiis priusquam fuerit, & hoc Deum sciuisse.* Item quando proponitur, Deus non sciuit Paulum prædicare Corinthiis antequam Paulus eis prædicauit, hoc vox ista sonat, scilicet in notitia Dei non fuisse quod Paulus prædicaret Corinthiis antequam Paulus eis prædicauit, quod falsum est. Omnia enim antequam fiant, in notitia Dei sunt, nec postquam facta sunt, ab eo recedunt. Siue ergo contingat Paulum prædicare, quod semper verum non fuit, nihil in notitia Dei incepit esse quod semper non fuerit; siue desinat prædicare, nihil ab ea recedit quod in ea aliquando fuit.

4. Quærit in 6. cap. an Deus plura possit scire quàm sciat. Et primum proponit aduersariorum argumentum eiusmodi, quia multa possunt esse quæ non sunt quæ omnia Deus potest scire esse, eo quod nulla possint esse & à Deo nesciri. Vnde conficitur hoc enthymema. Deus potest plura scire quàm sciat, & quædam nescire quæ scit, ergo eius scientia augeri potest, & maior & minor esse quàm est. Hoc argumentum multis rationibus tum eod. cap. tum aliis sequentibus refellit. Imprimis verò refutat quorundam responsionem qui sic opponebant: *aliquis potest plura videre quàm videat & pauciora, nec ideo eius augebitur visio vel minuetur, ita non esse necesse Dei scientiam augeri vel minui.* Eo quod nulla sit similitudo inter Deum scire & hominem videre, & inter Dei scientiam & hominis visionem. Est enim idem Deum scire & Deum esse, & ipsa scientia Dei idem quod ipse Deus: sed longè aliud est hominem esse & hominem videre; & hominis visio ab homine est diuersa. Postquam verò multas rationes prædicto enthymemati opposuit, sic tandem cap. 9. concludit. *Inanis ergo & falsa eorum ratio qui dicunt Deum plura posse scire quàm sciat: quia multa quæ non sunt, ab eo sciri possunt, quæ nondum ab ipso sciuntur: nihil enim de his existentibus omnino sciret, quod de eis non sciat, licet nunquam existant; in seipso enim scit non solum quæ fuerunt & quæ sunt & quæ futura sunt, sed quæcumque esse possent, & videt quæ essent & qualia, & quomodo essent si essent: quæ si contingeret existere, nulla omnino sciret quæ ab æterno non scierit.*

5. Quærit in 10. cap. *an Deus falsa & impossibilia sciat.* Et respondet concedendum esse Deum scire falsum, licet quibusdam videatur absurdum. B. enim Augustinum dicere in quodam loco *Deum falsum scire sed sub hoc sensu, quia scit falsum esse falsum*; & ideo secundum eum falsum sciri nihil aliud esse quàm sciri ipsum esse falsum. Et in eo sensu quoque verum esse *Deum impossibilia scire*, & ita falsa & impossibilia cadere sub diuinam scientiam: quorum quædam quia esse contingit, ea à Deo sciri necesse esse quando contingunt. *Vnde*, inquit, *nisi prius à Deo sciantur, quàm ea esse contingat, continget Deum quædam aliquando scire quæ semper non sciuit. Quod quia falsum est, & impossibile, verum esse, oportet falsa & impossibilia esse sub diuina scientia.*

6. Quærit in cap. 21. an. omnia quæ ab homine sciuntur, à Deo sciantur: & Respondet affirmatiuè, quia aliter non posset Deus hominem iudicare de omni sua scientia, de qua omnis homo rationem redditurus est, ac proinde illorum scientiam quæ Artium præceptis traduntur, à Deo haberi, cum nihil ignoret quod homo sciat.

DE

DE PRÆSCIENTIA DEI.

Circa Præscientiam Dei, quæ post scientiam secundum tenet locum, multa quoque proponit. Et 1. an. ipsa habeat esse ex rebus futuris, an futuræ ex ea. *Quod autem præscientia*, inquit, *ex rebus futuris sit præscientia ex eo aliquis conatur ostendere, quia præscientia sic futurorum est præscientia, quod si futura futura non essent, nec præscientia esset præscientia: nam non prius futura possunt præsciri esse futura, quàm ipsa futura sunt futura: & ideo nisi ipsa futura essent futura, nulla omnino esset præscientia, nulla etiam necessitas consecutionis est.* Quod si aliqua futura sunt, quod præsciantur, sed modis omnibus necessarium est, quod si aliqua præsciuntur, quod ipsa sint futura. In quibus autem rebus hæc ratio inuenitur, *id à quo non conuertitur consecutio*, causa eius solet dici, ad cuius positionem *ipsum sequitur. Ex hac ratione res futuræ causa sunt præscientiæ Dei.*

Prædicta ratio consecutionis non videtur vera, inquit, nec quod semper id à quo non conuertitur consequentia, sit causa ad quod ipsum sequitur. At siue ita sit, siue non, in illis rebus in quibus Philosophica doctrina hanc solet assignare rationem, non ideo tamen hoc cogimur in Deo recipere, qui rerum mutabilium rationem non potest participare. Vnde non immeritò à multis hic mutua consecutio conceditur esse, *Si Deus præscit aliqua futura esse, & ipsa futura sunt: & si aliqua sunt futura, Deus præscit ea esse futura.* Istas quoque recipiunt. *Si Deus scit aliqua esse, ipsa sunt: & si aliqua sunt, Deus scit ea esse.* Quas nullus iudicaret concedendas, si eis de creaturis ageretur, quæ tamen ex ratione consecutionum non recipiuntur cum de Creatore agitur, sed quia aliter esse est impossibile. Non enim potest contingere quod aliqua sint futura & Deus illa non præsciat: & conuertitur: quare vere futura sunt & recipiendæ. Sed nec ista conuersio conditionis exigit, quod futura sint causa præscientiæ, vel quod præscientia causa sit euentus rerum futurarum. Inter multa enim huiusmodi consecutionis conuersio assignari potest, quorum nullum alterius causa est. Habent enim quælibet relatiua mutuam inuicem consecutionem: de quo consecutionis genere illam esse credo quæ hac enunciatione monstratur. *Si Deus præscit aliqua futura, illa sunt futura; præscientia enim respectu futurorum dicitur. Vnde ad se relationis respectu referuntur, quæ ad se inuicem esse habent, sed non ex se: quare neutrum est causa alterius.*

In 2. cap. proponit difficilem illam quæstionem de Præscientia diuina circa necessitatem rerum futurarum. *Qua ratione*, inquit, *verum est præscientiam Dei nullam inferre rebus futuris necessitatem, si verum est ipsam falli non posse? Si enim falli non potest, res aliter euenire non possunt quàm ab ipsa futura præsciuntur.* Nam si aliter euenire possent quàm Diuina præscientia futura esse præsciuntur, Diuina præscientia posse falli non absque causa putabitur. Et ideo qui æstimant res aliter euenire posse quàm à Diuina præscientia futuræ præsciuntur, non facile poterunt tueri quod proponunt. Nam si aliter possunt euenire quàm præscitæ sint, eas aliter euenire non est impossibile quàm euenturæ à Deo sunt præscitæ. Quod ergo aliter eueniant, quæ præscitæ sunt, possibile est. Ergo hoc existente, propter hoc nihil impossibile potest contingere. Nec ergo Deum falli ipso existente, verum erit: nam hoc impossibile est: quod tamen videtur oportere contingere hoc posito quod res aliter eueniant, quàm sint à Deo præscitæ. Hoc enim verò existente, scilicet res aliter euenire quàm sint à Deo præscitæ, hoc non erit verum, scilicet *Res ita euenire ut sunt à Deo præscitæ.* At hoc falso existente *verum erit alium esse rerum euenturam quàm Deus præsciuit esse futurum.* Quo contingente cassata erit Dei præscientia, quod est eam falli. Non est ergo illud possibile, ad cuius positionem sequitur tam detestabile.

Postquam autem in sequentibus capitibus varias variorum responsiones attulit & refutauit, ait c. 6. hoc Ecclesiam credere & prædicare, scilicet res non posse aliter euenire quàm Deus eas futuras prævidit. Et ad id quod aliqui subiiciunt, inde ergo sequi res necessariò euenire eo modo quo eueniunt, respondet falsum esse. *Nam sicut non sequitur si Deus præscit res aliquo modo futuras, & eas præscit hoc mo-*

do esse futuras: ita non sequitur res hoc modo necessariò euenire quo eueniunt, licet necesse fit eas euenire eo modo quo Deus futuras eas esse præsciuit. Hoc enim verum esse posset isto existente falso. Nam licet alio quàm isto euenirent modo quo nunc eueniunt, hoc tamen esset verum res euenire eo modo quo Deus euenturas præscit, cum quo verum semper esse oportet res necessariò euenire eo modo quo Deus eas venturas prænouit, & ideo hoc absque tertio verum esse potest.

Et cap. 8. subdit. *At ait aliquis, non ideo oportet* necessariam consecutionis exigentiam hic non esse, eo quod consequens falsum esse possit. Dictum enim consequentis locutionis non videtur posse esse falsum, hoc scilicet, *res euenire eo modo quo eueniunt,* nisi hoc falsum aliquando verum esse posset, *res non euenire eo modo quo eueniunt.* Cuius impossibilitas nisi positione facta ostendi non potest, quia nec contingere potest, nisi & ipsum cõtingere ponatur, per quod impossibile esse probatur. Quâ ergo ratione hoc necessarium esse dicitur *res euenire eo modo* quo Deus præuidit, quia contingere non potest quod verum sit res euenire eo modo quo Deus præuidit, & non euenire eas venturas esse, ita & hoc necessarium esse verum est res euenire eo modo quo eueniunt; quia hîc non potest cõtingere res euenire & non euenire eo modo quo eueniunt: quare & huius enunciationis, si necesse est res euenire sicut Deus præuidit, necesse est res euenire eo modo quo eueniunt, tam antecedens quàm consequens verum esse videtur. Si enim hæc determinatio necesse dictis harum locutionum res eueniunt eo modo quo Deus eas venturas præscit, res eueniunt eo modo quo eueniunt, inesse ostenditur, id est antecedenti & consequenti huius enunciationis, si necesse est res euenire eo modo quo Deus eas euenturas præuidit, necesse est eas euenire eo modo quo eueniunt; ea falsa non est, eo quod eius consequens necessarium non sit.

Pergit c. 9. *Non autem dicto antecedentis vel consequentis illius enunciationis iste modus necesse inesse ostenditur,* sed tantum rerum de quibus in eis agitur per hunc modum necesse natura determinatur, scilicet diuinæ prouidentiæ & rerum ei subiectarum. Nam vna illarum locutionum quæ prædictam conditionalem enunciationem constituunt, immutabilitas diuinæ prouidentiæ demonstratur. Altera rerum ineuitabilis euentus; & ideo ipsa est falsa nec ad aliam sequitur. Vnde & hanc coniunctam falsam esse dico. Necesse est res euenire eo modo quo Deus eas euenturas præuidet, & necesse est eas euenire eo modo quo eueniunt. Nam eius antecedens est verissimum, consequens verò pro falso impossibilitatis est negandum: at vtriusque harum tam antecedens, quàm consequens necessarium est, & ratio conditionis in necessitate existente consistit. Si impossibile est Deum falli, impossibile est res aliter euenire quàm Deus præuidit, si impossibile est res aliter euenire quàm Deus vidit, necesse est res euenire eo modo quo Deus eas euenturas præuidit. Quidam tamen hanc, si impossibile est Deum falli &c. falsam dicunt esse. Ideo quia eius antecedens sit verum, consequens verò falsum. Hoc autem omni caret ratione, cum tam consequens quàm antecedens sit necessarium, vt ostendi.

Pergit c. 10. *Ex prædictis constat Dei præscientiam euentui rerum nullam necessitatis inferre violentiam.* Quod & quidam Philosophus conuenienti exemplo ostendit dicens. Quod si quis in loco eminenti atque excelso sedens aurigas cursus curruum moderantes videret, & in diuersa ducentes, nullam eis eius visio necessitatem inferret, vt potius huc quàm illuc cursus curruum dirigerent, quanquam quocumque se flecterent, nunquàm cernentis intuitum subterfugere possent. Ita diuina præscientia cuncta futura ab æterno prospectans, licet eam latere non possint, nulla tamen necessitatis iniuria ea Deus ad ineuitabilem euentum cogit. Quod idem Augustinus certiori exemplo ostendit dicens. *Quemadmodum memoria ad res præteritas se habet, ita præscientia Dei ad futura.* Sicut ergo memoria nullam præteritis, vt essent, intulit necessitatem, licet ipsam memoriam non lateat, ita nec præscientia euentum futurorum aliqua premit vi necessitatis, licet eorum euentus ipsam latere non possit. Si autem ipsa præscientia ad rerum futurarum euentum non plus operatur, quàm memoria ad hoc quod res sunt præteritæ, nullum omnino effectum in rerum euentu futurarum operari non absque causa credi potest. Quem autem effectum habeat Diuina præscientia in rerum euentu, facile potest cognosci, si diligenter attendimus quem effectum nostra præscientia

habeat in nostris operibus. Nostra enim præscientia nullis quæ à nobis præsciri possunt, antequam fiant, vel contingat ordinationi ac dispositioni eorundem quæ à nobis fiunt vel contingunt, magnam præstat causam. Cuius effectus in rebus ordinatis atque dispositis apparet, cum ex ipsa dispositione, quarum ipsa præscientia sæpissimè causa est, multa commoda consequimur, & multa incommoda fugimus, & ea quæ fugere non valemus, tolerabilius sustinemus. Ita quoque Diuina præscientia in rebus præscitis ordinandis & disponendis maiorem habet effectum, quàm nostra in his quæ à nobis ordinantur & disponuntur. Quod euidentius per illa potest videri quæ à Deo præsciuntur, nec tamen ipse illa ex dispositione operatur, vt sunt mala ex quibus bonum elicit effectum, quem dispositioni eius subesse est necesse, eo quod opus Dei est, sed vtrumque id est malum, & qui inde elicitur effectus, præscientia Diuina complectitur.

Nisi ergo per præscientiam esset cognitum, nullus ex eo per dispositionem posset elici effectus. Ipsa itaque præscientia quasi materiam dispositioni monstrare videtur de qua agat, & modum agendi quodammodo præostendere, qualiter ea quæ disponit, ad bonum finem possit perducere.

De Prædestinatione.

IDem author fusè quoque agit de dispositione diuina, tandemque descendit ad Prædestinationem saluandorum, & de ea quatuor quærit: quid ipsa sit: an sanctorum sit: an ipsa possit cassari: an meritum tollat: an ponat. *Est autem*, inquit, *prædestinatio, vt* Augustinus describit, *gratiæ præparatio quæ in beneplacito fit æterni consilij Dei*. Præparatio quidem, quia ea quæ sunt in Dei dispositione longè antequam fiant, consilii Diuini prudentia ordinatissimè sunt disposita: & bene *gratia* dicitur *ista præparatio*, id est illa donorum dispositio per quæ illos quos elegit, saluare præordinauit. Secundam Quæstionem proponit 3. cap. *an prædestinatio solummodo saluandorum sit*. Appellatur autem, inquit, *Prædestinatio liber vitæ*: sicut enim quæ in libro scribuntur, distinguuntur & firmiter retinentur, ita in prædestinatione Diuina merita sanctorum & præmia immutabiliter sunt disposita. In hoc autem libro vitæ diuersi diuerso modo dicuntur scripti. Quidam enim in eo dicuntur scripti & secundum præscientiam & secundum meritum: illi scilicet qui sunt in meritis vitâ æternâ dignis, & ad ipsam sunt præsciti, & isti inde non possunt deleri. Alij vero in eo sunt tantum secundum præscientiam scripti, scilicet illi qui cum vita æterna suis meritis modo non sunt digni, ad eam tamen sunt præscripti, nec isti inde possunt deleri. Alii vero in eo secundum sola merita scribuntur, qui inde se per culpam vitiorum delent. Secundum merita autem illi dicuntur esse scripti, qui sunt in talibus meritis, quod si in ipsis à vita præsenti decederent, vitam haberent æternam, quæ tamen ab æterno, eis per præscientiam non fuit præparata, vt in tempore adiuti adiuncti gratiâ ad eam peruenirent.

C. 6. *Sed quærit aliquis vtrum in libro vitæ sint scripti secundum præscientiam*. Quod videtur. Nam priusquam haberent merita pro quibus essent digni vita æterna, hoc præscitum erat, scilicet quod pro suis bonis meritis aliquando fierent vita æterna digni. Sicut ergo in libro vitæ dicuntur scripti secundum merita qui charitatem habent in ea non permansuri, ita possunt dici in ea esse scripti secundum præscientiam. Quod nullus recipiet, cogitato quid sit aliquos esse scriptos secundum præscientiam in libro vitę. *Est enim prædestinatio illius gratiæ præparatio per quam saluandi à morte defenduntur æterna, & ad vitam perducuntur æternam* At ex hac præparatione gratiæ nulli damnandi sunt secundum merita in libro vitæ scripti. Et ideo si ex gratiæ præparatione contingat aliquos damnandos esse scriptos in libro vitæ secundum merita, non ex ea hoc contingit quod prædestinatio dici possit: & ideo nec simpliciter sed aliquo respectu in libro vitæ tales scripti dicendi sunt. Similiter non debet dici quod isti secundùm præscientiam sint scripti in libro vitæ, licet sub præscientia esset quod isti per gratiam aliquando essent tales qui essent digni vita æterna. Nam aliquos esse scriptos in libro vitæ secundum præscientiā, est eos indelebiliter in eo esse scriptos sicut prædictum est quod significatur per hoc quod dicuntur ibi esse scripti secundum præscientiam.

C. 7. *Quæritur*, inquit, *an possibile sit prædestinatum damnari*. Quæ quæstio ab hac locutione videtur descendere, scilicet *Prædestinatus potest damnari*. Cuius locutionis plures dicunt multiplicem esse significationem, vnam veri, alteram falsi: quare & hanc quæ ab illa descendit, Scilicet *Possibile est prædestinatum damnari*, Ad vtriusque significationem scilicet veri & falsi possumus assumere. Eadem ratione ista *prædestinatum damnari est impossibile*, potest ad vtrumque sensum accōmodari, scilicet verum & falsum: quam tamen quasi veram omnes sub hoc sensu concedunt, scilicet quod non potest esse quod hoc totū sit, id est aliquē esse prædestinatum & ipsum damnari. Sed quare dicunt hoc totum, cum nonnisi de vno agant, nec de illo propter aliquas suas partes hæc dicere possint, cum nullas habeat. Quod si ideo totum dicunt, quia hæc duo simul esse non possunt, Aliquem prædestinatum esse & eundem damnari, ad hanc significationem prædicta locutio nec ex se tota vel aliqua sui parte vel aliquibus potest accōmodari. Et ideo qui eam sic exponunt, non quid ipsa significet, ostendunt, sed quod eam significare putant. At si de dicto huius impossibile prædicari dicunt, *Prædestinatus damnatur*, prædestinationis parua vel nulla virtus demonstratur, quæ non circa dicta locutionum operatur, sed circa ipsos prædestinatos, qui sicut possunt non prædestinari esse, & possunt damnari.

C. 8. Vnde & nonnulli hanc locutionem concedere solent. *Qui prædistinatus est, potest damnari: & istam, Illum qui prædestinatus est, possibile est damnari*. Videtur ergo quod nec in illa prima nec in aliqua istarum de dicto locutionis alicuius agant. Nam sicut dictum huius locutionis est impossibile, *Prædestinatus damnatur*, ita & huius est impossibile *qui prædestinatus est, damnatur*. Si enim dictum huius verum esse posset *qui prædestinatus est, damnatur*, & huius verum esse posset *prædestinatus damnatur*. Hæc enim ad illam sequitur. Et ideo si hæc est impossibilis, & illa. Nulla vero ratio est, quare de dicto huius locutionis *prædestinatus damnatur*, in hac locutione agatur *prædestinatum damnari est possibile*, & non ista, *illum qui prædestinatus est damnari est possibile*. De dicto huius, *ille qui prædestinatus est, damnatur*: nec aliqua causa esse videtur, quare in ista *illum qui prædestinatus est, damnari est impossibile*, de ipso prædestinato agatur, & non ista, *Prædestinatum damnari est impossibile*. Ideo in vtraque aut de Prædestinato, aut de dicto tantum agi videtur. Vnde & eas simul esse veras & falsas oportet: quod illi non videntur intelligere, qui hac concessa, *Prædestinatum damnari est impossibile*, istam negant, *Illum qui prædestinatus est, impossibile est damnari*.

C. 9. *Et omnibus his dimissis harum locutionum iudicium ad prædestinationis vim dicimus esse referendum quæ suo effectu carere non potest* secundum quod harum vtraque verè potest concedi, *prædestinatum damnari est impossibile. Illum qui prædestinatus est, damnari est impossibile*. Nam non in huiusmodi locutionibus prædestinatorum vis possibilitatis vel impossibilitatis ostenditur, sed diuinæ prædestinationis potentia explicatur: cui nihil potest resistere, quin prædestinatos ad brauium supernæ vocationis perducat. Vnde & prædictarum locutionum hic sensus videtur esse, scilicet Impossibile est circa illum prædestinatum vel qui prædestinatus est, damnatione æterna effectum prædestinationis Diuinæ impediri. Id. Impossibile est quod gratia quâ aliquis ad vitam prædestinatus est, ipsum prædestinatum permittat ad damnationem venire æternam. Hanc distinctionem si quis diligenter voluerit attendere, id est quando Locutionum veritas vel falsitas est discernenda secundum quod de rebus istis agitur, facile à multis se expedire poterit. Sicut enim non parum refert de rerum euentibus discernere, qui secundum rerum naturam contingunt, & qui secundum Dei potentiam quæ supra rerum naturam est, ita magna discretione opus est in locutionum iudicio faciendo: sed quod nunc assumuntur ad ostendendum quanta ipsa rerum possibilitas valeat, & secundum quod assumuntur ad docendum quæ vis diuinæ potentiæ sit circa res ei subiectas. In quo existimo differentiam consistere doctrinæ Diuinæ scripturę, & illius quæ secundum rerum naturam dicitur esse composita. Quia hæc facit iudicium locutionum secundum quod eis rerum natura exprimitur, id. Philosophia humana. Illa verò id. Doctrina Diuina quæ Theologia dicitur, iudicium facit locutionum secundum quod eis circa res virtus diuinę potentiæ explicatur quæ supra rerum naturam operatur. Nemo ergo iudicium locutio-

num diſcernens, harum aliquam falſam eſt putabit, *prædeſtinatum damnari eſt impoſsibile, illum qui prædeſtinatus eſt, damnari eſt impoſsibile.*

C. 10. Hic item quærit aliquis. Nonne qui prædeſtinatus eſt, poteſt non eſſe prædeſtinatus? & nonne prædeſtinatus poteſt damnari? Et nonne prædeſtinatus ſæpe eſt in peccato quod eſt dignum morte in quo eum mori poſſibile eſt? ſed ſi ipſum mori in peccato quod eſt morte æterna dignum eſt poſſibile, quomodo erit impoſſibile eum damnari? Interrogationes iſtas Quidam ratione compoſitionis putant eſſe ſoluendas: ſed aptius prædicto modo eis reſpondetur. Non enim huiuſmodi interrogationibus aliunde datur occaſio, niſi quia illa diſcretio iudicij locutionum non attenditur quam ſupra notauimus. Quod enim dicitur. *Qui prædeſtinatus eſt poteſt non eſſe prædeſtinatus; & ſic* poteſt eſſe non ſaluandus, quid prædeſtinati natura poſſit, oſtenditur, & non quæ virtus ſit prædeſtinationis Diuinæ, de qua agitur cum dicitur *Prædeſtinatum damnari eſt impoſſibile.* Quæ ergo ratio conſecutionis poteſt oſtendi, quare prædeſtinatio effectu ſuo poſſit carere circa prædeſtinatum, quia eius natura patitur ipſum nec eſſe prædeſtinatum nec eſſe ſaluandum. Quod concludunt qui ex eo quod prædeſtinati natura talis eſt, inferunt prædeſtinatum damnari eſſe poſſibile. Similiter poteſt ſolui quod ſequitur, Iſte prædeſtinatus eſt in peccato in quo eum mori poſſibile eſt & ita damnari. Nam ad aliquem in peccato mori morte æterna digno ſequitur ipſum poſſe damnari, quod non abnuendum puto, eo quod rationis connexio eſt ſatis firma; ſed non ideo virtus Prædeſtinationis à ſuo effectu fruſtrari poteſt, quia prædeſtinati natura eum in peccato, quod eſt morte dignum, mori ſinit, quæ nec damnationi quantum in ipſa eſt, repugnat. Virtus autem prædeſtinationis ipſum damnari non permittit. Vnde in huiuſmodi obiectione ſecundum formam vocis non ad intellectum facta commutatio ſit prædicationum ſecundum quid & quale: quod illi facile diſtinguunt qui talium habent diſcretionem.

C. 11. Item quando dicitur *hunc hominem damnari eſt poſſibile*, de aliquo hoc dicitur: quare de prædeſtinato hoc dicitur. Quod ſi verum eſt, alicui forſan videbitur, quod prædeſtinatus poſſit damnari. Quod iſti dicunt nulla eget reſponſione, quoniam nullam habet dubitationis cauſam. Quid enim falſius eſt, quàm ideo dici hoc dictum, *prædeſtinatum poſſe damnari*, quia hoc dicitur, *hunc hominem poſſe damnari*? Cum nec etiam hoc dici opotteret *hunc hominem prædeſtinatum poſſe damnari.* Si hoc diceretur, ſcilicet *hunc hominem poſſe damnari*, eo quod hæc vox, hic homo, *Quid* ſolum deſignat; Iſta verò, hic homo prædeſtinatus, *Quale*; & ideo huius vocis *hic homo* ſignificatio prædicationem alicuius rei poteſt ſuſcipere, cuius non poteſt hic homo prædeſtinatus; cuius rei cauſa eſt *Quid* & *Quale.* Poteſt enim hic homo hic homo manere & damnationis capax eſſe. Vnde & ſimul iſta vera eſſe poſſunt *hunc hominem eſſe hunc hominem*, & hunc hominem damnari: ſed hæc ſimul vera eſſe non poſſunt, hunc prædeſtinatum eſſe hunc prædeſtinatum, & hunc prædeſtinatum damnari. Hoc idem de his quæ ſunt ſubiecta iſtis locutionibus, hic homo qui prædeſtinatus eſt, poteſt damnari, & hic homo poteſt damnari, dici poteſt. Nam non quia verum eſt hunc hominem damnari eſt poſſibile, verum eſſe oportet hunc hominem qui eſt prædeſtinatus, damnari eſt poſſibile; cuius rei cauſa eſt ipſa prædeſtinatio quæ in iudicio talium locutionum maximè eſt attendenda.

C. 12. *Quærendum eſt an ipſa prædeſtinatio meritum hominis euacuet ſiue tollat.* Quod quibuſdam viſum eſt eo quod hominis meritum non eſt niſi malum. Hoc enim homo tantum poteſt ex ſe, ſcilicet mereri malum. Nam omne bonum quod homo facit, tantum eſt ex gratia: ſicut enim ipſa prędeſtinatio quæ ab æterno facta eſt, gratis facta eſt à Deo, ita ipſa gratia in tempore gratis datur & in æterna beatitudine non minori gratia conſummatur. Vt ergo ipſa gratia ab æterno abſque omni merito homini præparatur, ita in tempore homini nihil merenti datur, etſi non eius merito ipſum hominem ad vitam perducit æternam. Hoc itaque modo Quidam per prædeſtinationem meritum hominis tollere conantur. Item addunt prædeſtinationem talem cauſam eſſe ſalutis hominis, quam ſicut homo mereri non poteſt, ita non poteſt ei reſiſtere quin ad effectum perducatur. Sed quod homo facere non poteſt, vt non ſit, homini nihil deberi videtur ex eo quod eſt. Quare cū homo non poſſit facere quod prædeſtinatio non adimpleatur, cuius adimpletio ſalus eſt hominis, nō videtur poſſe facere ne ſaluetur, Voluntati enim

Dei nullus potest resistere. Quid enim ad hominem pertinet vt fiant vel non fiant quæ tantùm in Diuina potestate est fieri vel non fieri? Et ideo sicut homo non potest facere, quod fit vel non fit prædestinatio, ita nec facere potest quod prædestinatio non adimpleatur. Ergo ex eius adimpletione nec velle nec posse hominis meritum videtur habere.

C. 14. *Non enim de prædestinatione id respondere potest quod de præscientia responderi solet, quæ quamuis falli non possit, nullam tamen necessitatem euentui rerum præstat, quia nec etiam aliqua causa est præscitorum.* Ipsa autem prædestinati causa est & causa esse iustificationis conceditur quæ homini in tempore datur & coronæ quæ in futuro dabitur. Cum autem prædestinatio talis causa sit, quam necesse est ad effectum perduci sine hominis potestate, homo nec remunerandus videbitur, si ad effectum ducatur, nec puniendus si non adimpleatur, eo quod nec eius merito prædestinatio adimpleatur nec eius culpa non adimpletur, si eam non adimpleri contingeret, vnde non solum meritum eam homini tollere Quidam dicunt, sed etiam culpam. Sicut enim homo sine suo merito per prædestinationem mortem vitat æternam, ita nulla culpa hominis videtur esse, quare ei gratia ex prædestinatione non sit collata quæ eam ad salutem perducat æternam. Eam enim nullus mereri potest: qui si aliquis eam ex merito teneretur habere, debitum meriti esset gratiæ contrarium & ad implendum impossibile; nullus enim posset mereri gratiam. Quod etiam si fieret, gratia desineret esse gratia. Quæ erit culpa hominis si gratiam non habet, quam nec mereri potest nec mereri tenetur, cum nec etiam sine culpa esse possit nisi per ipsam gratiam? Qua ergo ratione hominis culpa esse dicitur quod gratiam non habet, quæ sua nec etiam ipsius culpa esse alicui videtur quod in culpa est cum sine gratia eam vitare non possit, quam nec potest mereri nec tenetur habere. Et hæc sunt quibus meritum per gratiam Quidam homini tollere conantur, alij verò vtrumque.

C. 15. *His omnibus facile respondetur cognito quid sit hominem mereri, cuius ignorantia falsas de merito hominis generauit opiniones.* Dicitur enim quandoque meritum hominis nihil esse ad ostendendum quid homo ex se possit, scilicet nihil nisi malum, & ita superbiendi causa ei omnino tollatur & gratiæ Dei penitus subdatur. Vnde scriptura sæpe docet bona quæ facimus, gratiæ Dei attribuere, mala verò nobis. Qui ergo homini meritum volunt tollere, ideo quia ex se nullum bonum potest facere, simili de causa ei fidem & charitatem & omnia bona gratiæ & naturæ hominis esse possunt denegare; quæ licet à se non habeat, sicut à se non est, eius tamen ea esse neganda non sunt. Quod autem dicunt ex prædestinatione tantum esse totum meritum hominis, concedamus verum esse, nec ex merito hominis est quod meretur, sed ex gratia quæ sine omni merito & ab æterno fuit præparata & in tempore homini data, vt homo per eam mereatur, cui oblatæ potest homo consentire, sed vt ei detur per meritum, non potest obtinere. Datur ergo homini gratia per quam meretur; illa tamen liberæ voluntatis consensum non aufert, sed potius vires confert, sine quibus bonum perficere non possumus. Sunt enim duo ad meritum vniuscuiusque rationalis creaturæ necessaria, scilicet ratio & gratia. Nam sine ratione nulla creatura potest ex fide diligere, nec sine operatione gratiæ potest fidem per dilectionem operantem habere, nec in habita sine gratiâ perseuerare, sicut scriptum est, *quia gratia præuenit nolentem vt velit, subsequitur volentem ne frustra velit.* Ideo verè dicitur quod totum meritum est ex gratia, & non quia homo in merendo nihil agat. Non enim homo mortuum est instrumentum, quod agenti cooperari non possit.

C. 16. Meritum ergo hominis ex gratia est absque omni merito, sed non est sic absque præmio. Quia homo ex gratia sibi data per fidem Deum diligit & proximum, quod est eum mereri; & tamen totum eius meritum ex gratia est. Sicut enim totum ex Solis claritate est quod homo videt, quanquam ipsa habilitas videndi in oculis sit, qui tactu claritatis Solis illuminantur; quæ duo visionem operantur, ita interior oculus hominis tactu claritatis Solis superni illuminatur fidei cognitione & accenditur claritatis feruore. Ita ergo manifestum est, quod gratia non tollit meritum hominis, sed ipsum facit mereri & operari.

C. 17. *Licet etiam prædestinatio sit talis causa salutis hominis, cui homo non possit resistere, non tamen homo absque libera voluntate saluatur.* Quod si fieret, liberum arbi-

ctium ei gratia tolleret. Non autem præuenit gratia nolentem vt ex necessitate velit, sed vt liberè & voluntariè. Non ergo gratia prædestinationis tollit homini meritum per violentiam necessitatis, licet nec eam mereri nec ei resistere possit, quod esset, si homo posset facere ne Deus eam adimpleret. At inquis. Nonne potest homo facere vt ipse non saluetur? potest ergo facere quod Dei prædestinatio non adimpleatur. Sicut enim potestas hominis impedire non potest quin sol oriatur & quin sub se orto existentes sua luce perfundat, facere tamen potest quod sub sole non existat & eius claritatem non videat: hoc enim suæ est potestatis, solem tamen suo ortu & suo effectu priuare non potest. Ita non potest facere quod prædestinatio circa ipsum hominem suum effectum non habeat, qui salus hominis est, potest tamen homo facere ne ipse saluetur; quia se potest substrahere gratiæ & ideo se salute priuare, quæ est prædestinationis effectus & impletio, quam quod Deus non adimpleat, homo facere non potest, nec quod Deus eam adimpleat, homo facere potest. Nec hoc ab homine est exigendum. Non enim homo debet facere quod Deus suam adimpleat prædestinationem, sed Deo adimplenti obedire. Aliud enim Dei in completione prædestinationis, aliud hominis. Dei enim est ipsam gratiam dare, hominis verò est ipsam gratiam suscipere per quam saluetur. Potest ergo homo facere quod ipsam quam Deus dat gratiam homo non suscipiat, nec ea saluetur. Sed quomodo potest facere quod Deus ipsam gratiam homini non det, & ea ipsum non saluet, contra eam quod mentis oculos potest claudere, mentemque quæ gratiæ capax est, in tenebris peccatorum recondere, eam tamen suo effectu non potest priuare, sicut non potest facere quod sol supereum sub sole existentem non luceat, licet possit facere quod solis claritatem non videat. Vnde sicut nulla necessitate cogitur vt solis claritatem videat, ita nulla vi necessitatis compellitur gratiam Dei suscipere quam solus Deus ei potest conferre, cuius homo per liberum arbitrium capax est. Ad quam tamen suscipiendam ipsum sine gratia non sufficit, & ideo totum meritum hominis ex gratia est & ex gratia esse prædicatur. Per eam tamen nec liberum arbitrium tollitur nec meritum euacuatur.

C. 18. *Similiter illud falsum esse constat quod dicunt hominem absque causa damnari, eo quod eius culpa esse non videtur quod prædestinatus non sit, cum prædestinationem mereri non possit, sine qua eum saluari est impossibile.* Cui Quæstioni à quibusdam sic solet responderi. Quia licet homo non possit promereri quod prædestinetur, promereri tamen potest quod non prædestinetur, quod tali similitudine ostendunt. Dicunt enim quod multa sunt quæ aliquis sibi dari non potest promereri, quæ tamen sibi non dari potest promereri. Sicut multi honores quos aliqui non possunt promereri, qui ad eos promerendos se facere possunt indignos. Sed ab istis quæritur quando homo promereatur non prædestinari. Nam antequam sit hoc, non promeretur, cum nihil boni vel mali facere possit antequam existat. Sed nec quando est aliquis, cum hoc promereri concessurus est. Nihil enim absurdius posset concedi quàm vnumquemque damnandum tunc promereri vt non prædestinetur, quando crimen mortis committit. Pro futuris quoque malis meritis non videtur promereri vt non prædestinetur, cum ipse causa non sit quare merita sua mala sint futura; ab æterno enim hoc erat, quod ipsius erant futura mala merita, & ita non videtur ex merito hominis esse quod prædestinatus non sit.

C. 19. *Quid ergo homo facere poterit vt non promereatur non prædestinari?* Nam ex se nihil potest per quod hoc opus sit promereri. Gratia ergo sibi necessaria est vt hoc non promereatur, scilicet non prædestinari. Quam quia promereri non potest, nec eam habere tenetur. Si ergo hæc vera sunt, quæ assignabitur ratio quâ possit ostendi ex hominis merito esse, quare ab æterno non sit prædestinatus, & quod meritum hominis erit causa vt hic non sit prædestinatus, cum ille sit prædestinatus, Sed forsitan dicent non prædestinatum esse nihil aliud esse quàm esse reprobatum, quæ reprobatio ab æterno facta videtur, vnde *Esau reprobaui, Iacob dilexi.* Verbum mutatur. Sed prædictarum inquisitionum solutio nulla datur quæ non minus fieri possunt, licet quis non ex merito dicatur non prædestinari, sed reprobari eo quod neutrum absque altero ex hominis merito potest esse. Sed quia ista cum merito hominis in cognitione coniuncta sunt. De istis apertius differi poterit, cum de merito hominis Tractatus rationem inuestigationis deposcet.

EX TRACTATV EIVSDEM M. ROBERTI MElidunensis De Incarnatione.

AN simul carnem & animam Verbum susceperit.

Quæri solet an simul carnem & animam Verbum susceperit, an prius carnem, quàm animam. Quod fit in aliotum conceptiune & formatione. Prius enim semen in vtero mulieris concipitur atque formatur in hominis figuram, demum post 40. dies & sex corpori formato anima per solius Dei operationem infunditur: quod & Physica ratio habet & authoritate diuina confirmatur. Ait enim B. Augustinus super Ioan. *Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc*, &c. hoc numero dierum corpus hominis formari eique formato animam sociari. Quod etiam videtur velle in homine Christo factum esse, idest quod hoc numero dierum Corpus eius in vtero Virginis sit formatum & anima postmodum sociata. Nisi enim ita esset vt quibusdam placet, veritas humanæ naturæ in conceptione hominis illius minimè seruaretur, quam obseruare debuit, qui totam hominum naturam in veritate assumpsit. *Et bene*, inquiunt, *Verbum sine anima in illa Carnis substantia esse potuit, quia in ea in triduo mortis eius sine anima fuit.*

Sic ergo verbum Dei prius carnem assumpsisse quàm animam dicunt. Quod nec authoritas habet, nec ratio, nec Ecclesiæ communis assertio. Quod enim Augustinus dicit illum quadragenarium numerum Dominici corporis perfectioni conuenire, de corporis Christi formatione intelligit & non de tempore animationis eius. Lineamentaris enim compositio atque effigies humanæ naturæ non adeo extabat & visibiliter apparebat, vt discerni posset & distingui. Quod verò de veritatę humanæ naturæ in conceptione obseruanda prætendunt, nihil est. Non enim quia anima prædicto dierum numero corpori coniungitur vel non coniungitur, ad integritatem pertinet humanæ naturæ. Nam siue citius siue tardius coniungatur, non minus fit homo habens integritatem humanæ naturæ. Item nonne magis spectat ad integritatem humanæ naturæ ex maris & fœminæ commixtione nasci, quàm quod anima tali dierum numero corpori societur? Licet enim tali spatio temporis aptum fiat humanum corpus ad animam suscipiendam & retinendam, nullo tamen modo numerus ille adeo necessarius est sicut ipsa generatio. Ipsa enim Generatio materiam dat in qua hominis formatur substantia, & est causa materialis, spatium vero 40. dierum si aliqua causa est, quare corpus aptum reddatur ad animam suscipiendam, extrinseca tantum causa est, causa non de qua fit, sed sine qua forsitan non fit. Si ergo Christus totum habuit quod humanæ naturæ fuit, licet eius humanæ generationis copulatio maris & fœminæ nulla extiterit causa, multo minus licet corpus ipsius non sit eo tenore & lege, atque numero dierum animatum quo cæterorum hominum corpora animantur, impedire potuit ipsum integritatem humanitatis habuisse, & totum quod homini est naturale. Quod autem dicunt bene Verbum in Carne Christi fuisse sine anima, quia sic in triduo illo fuit quo in sepulchro iacuit, nihil est. Dicit enim B. August. quod anima vinculum fuit inter Verbũ & carnẽ, quia ea mediante Verbũ est vnitum Carni. Si autem quæris quomodo anima separata mansit cum carne verbum, dicimus quia multa sunt huiusmodi quæ nullo modo nisi aliquo mediante coniungi possunt: quo postmodũ separato illa remanent cõiuncta. Quod in artificialibus sæpe fit, & in spiritualibus præcipuè fieri potest: sæpissimè enim tertio mediãte aliqui duo veniunt in amorem & efficiuntur vnanimes, quo tamen ab vtorumque amore separato nihilominus illi remanent fœderati. Quod autẽ scriptum est, *Verbum caro factum est*, nomine Carnis totum designat hominem. Sicut ibi: Videbit omnis caro salutare Dei: sic enim B. Aug. exponit. *Quare voluisse videtur quod totum hominem simul assumpsit: quippe statim ex quo Verbum incarnatum est & homo fuit, quod in omnium concessione est: quod minimè verum esset, si tantum cum carne Verbum communionem haberet.* Nem in triduo quo caro in sepulchro iacuit, Verbum cum vtraq; vnitum

tum

tum fuit, hoc est cum anima & carne. Et ideo tunc verbum homo fuit. Pro carne enim sola vel anima sola homo dici verbum non potuit, quia in vtraque sola hominis natura consistit. Si ergo verbum homo erat, statim postquam incarnatum fuit, constat quia non prius carnem quàm animam, sed simul animam & carnem assumpsit. Non enim pro sola carne ad Mariam dictum est. *Spiritus Sanctus superueniet in te & virtus altissimi obumbrabit tibi*. Obumbratio enim virtutis Altissimi sine amore in Carne Christi esse non potuit. Quoniam per obumbrationem virtutis Altissimi plenitudo donorum Spiritus Sancti designatur, quæ in homine assumpto fuit, per hoc quod sibi verbum unitum habuit. Ipsa vero plenitudo donorum in carne esse non potuit, si sine anima caro fuit, nec secundũ verbum, licet per verbum in homine assumpto fuerit. Verbum namque à Spiritu S. dona suscipere non potuit, quia hoc est in Trinitate vnam personam aliquid ab alia accipere quod ab ea esse, & ideo verbum à Spiritu S. nihil habere potest à quo esse non habet. Secundum ergo animam donorum plenitudo in homine assumpto fuit, aut nullo modo in eo fuit. quare si in ipsa incarnatione verbi promissio Angeli est adimpleta, Id est quod *virtus altissimi ei obumbrauit*, verbum simul animam & carnem assumpsit. Item vniuersa canit Ecclesia Creatorem generis humani Corpus animatum sumpsisse de Virgine, quod nullâ ratione verum est, si quando illud assumpsit, inanimatum fuit, & etiam assumptum 40. diebus inanimatum permansit. Tale enim tunc assumpsit, quale dum assumeretur, fuit. Si enim ideo dicatur animatum corpus assumpsisse, quia post assumptionem tot euolutis diebus animatum factum est, dicatur quia & hominem decem annorum assumpsit, qui decem annorum postea fuit. *Verbum*, inquit Hieronymus, *hominem quem semel assumpsit, nunquam deposuit*. Sed quando cum semel assumpsit? non quando carnem, quia nec perfectus nec verus homo tunc verè dici potuit: nec quando animam, quia tunc partem tantum hominis, non hominem perfectum vel verum assumpsit, & prius incarnatum fuit, quàm hominem assumpserit. Fatendum est profectò Christum carnem simul & animam assumpsisse & verum hominem atque perfectum fuisse ex anima rationali & humana carne statim post assumptionem constituisse.

De Excellentia Animæ Christi.

DE anima Christi vnde facta sit, sine causa quæritur, cum indubitanter verum sit eam de non extanti creatam esse. Vnde Aug. Christum dicit non de Adam animã habuisse; Sed vnde Adam, id est à Deo, non de præiacẽti materia creatam. Hoc enim modo animam factam esse constat, id est de non extanti conditam. Quæ vtique prima animarum fuit, & ideo ex nullo prius existente materialiter condita fuit, idest neque ex corpore neque ex spiritu. Ex corpore creari non potuit, cũ sit incorporeæ naturæ: neque ex alio spiritu, cùm spiritus eã nullus præcederet, nisi Angelus de quo creari non potuit, si quidem spiritus omnes immateriales & simplices sunt, idest sine partium compositione. Vnde nec magnitudini nec multudini sunt subiecti. Ideoque spiritus vnus de alterius spiritu substantia esse non potest. Anima vero Christi quantum alios spiritus omnes in donis Spiritus S. excessit, tantum in subtilitate & puritate naturę super omnes spiritus enituit. Omnes enim ad mensuram, *Anima verò Christi sine mensura dona Spiritus S. suscepit, vt pote in qua habitat plenitudo diuinitatis corporaliter, & in qua reconditi sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei*. Ipsa enim vrna aurea est, in qua Manna repositum fuit, panis scilicet Angelorum qui factus est cibus hominum, horum & illorum omnimoda refectio. In ea, vt dixi, reconditi sunt omnes thesauri sapientię & scientię Dei. Vnde manifestum est quod plus scire non potuit quàm sciuerit, & hanc scientiæ plenitudinem habuit ex quo fuit. Quod enim Lucas dixit, *Iesus proficiebat sapientia & ætate*, non ad sapientię eius incrementum referendum est, sed ad profectum auditorum. Secundum enim quod ętati congruebat, sapientiam suam magis magisque foris ostendebat, quousque ad virilem ętatem peruenit, in qua omnibus & manifestè predicauit. *Proficiebat ergo Iesus sapientia & ætate*; ætate in se secundum formam ętatis capacem, sapientiã in aliis, quibus eius sapientia profuit. Ipse enim à conceptione plenam & perfectam sapien-

tiam habuit. Magis ad ſe venientibus loqui noluit, non quia neſcierit vel non potuerit, ſed vt ætatis illius ius & naturam obſeruaret, & ne eo pet ſapientiam ſuam quis eſſet cunctis apparẽte ante tẽpus mortis eius graſſator Herodes actor exiſteret. Quando à parentibus in templo inuentus eſt in medio Doctorũ ſedens & interrogans, ad Diuinitatis ſuæ potentiam demunſtrandam hoc fecit & ad noſtram præſumptionẽ reprimendam, ne ante ætatem aptã doctrinæ licet ſcientiã habeamus, Cathedram Doctoris aſcendamus. Quia ergo in puerilitate inter Doctores interrogans & reſpondens inuentus eſt, manifeſtum eſt quia Diuina ſapientia atque ſcientiã illuſtratus fuit ſupra modũ & menſuram omnium hominum imò omnium creaturarum, quia de eo ſolo ſcriptum eſt *Plenus gratia & veritate.* Ipſe eſt enim Domus quam ſibi ſapientia ædificauit ex columnis 7. ideſt ex 7. donis Spiritus S. hominem quem aſſumpſit repleuit. Ipſe eſt etiam vir ille vnus à 7. Mulieribus apprehenſus, quia Chriſtus plenitudinem donorum Spiritus S. ſecundum hominem ſuſcepit & immutabiliter in ſe habuit & habet, ſicut ad Ioannem Baptiſtam dictum eſt. *Super quem videris Spiritum deſcendentem & manentem, hic eſt qui baptizat.* In ipſo plenitudinem donorum fuiſſe Iſaias expreſſiſſimè declarat dicens. *Repleuit eum Dominus ſpiritu ſapientia & intellectus, &c.* Si autem plenitudo donorum in eo fuit, & plenitudo ſcientiæ, eum ipſa vnum ſit de donis ſuper qua quoniam deinceps diuerſi diuerſa proponunt, ſingulorum rationes ſummatim proponemus.

De duabus ſcientiis in Chriſto.

SVnt qui Chriſtum aliam ſcientiam habuiſſe quàm vnigenitam Dei ſapientiam quæ ſibi perſonaliter hominem vniuit, negant. Ad quid enim inquiunt, creatam ſcientiam haberet, cum increata omnia ſciret? Diuina enim ſapientia illum illuminauit, quæ *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, & tanto excellentius quanto expreſſius & perfectius in eo habitauit, adeo ſcilicet vt cum ipſa vna fieret perſona. Si ergo per ſapientiam Dei omnia & perfectiſſimè nouit, indecens fuit vt aliam haberet ſcientiam, qua nec omnia nec adeo perfectè noſſet. Sed hæc opinio ab eis videtur profluxiſſe qui verbum Dei in Chriſto vicem animæ dicebant obtinere, ſecundum quos Chriſtus homo fuit qui animam rationalem non habuit. Sed omnium in Chriſto credentium habet aſſertio duas in Chriſto naturas fuiſſe, vnam qua omnia potuit, ideſt Diuinam, alteram quâ minus potuit, hoc eſt humanam, quâ nec adeo perfectè nec adeo potenter aliqua potuit. Nemo enim vt æſtimo, præſumit aſſerere quod tot & tanta potuerit Chriſtus ſecundum humanam naturam, quot & quanta ſecundum Diuinam. Sic enim æqualiter potens eſſet ſecundum hanc & ſecundum illam. Quare & Patri eſſet æqualis Chriſtus ſecundum humanam naturã, quod diligentius oſtendemus, cum de ipſa Chriſti potentia quam ſecundùm humanitatem habuit, diſſeremus. De ea tamen ideo fecimus mentionem, vt per eam conſtet Chriſtum non inutiliter humanam ſcientiam habuiſſe, licet Diuinam habuit, per quam omnia ſciuit; ſicut potentia humana inutilis in eo non fuit, quanquam Diuina omnia potuerit. Longè enim aliter Diuina ſcientia ſcit, & longè aliter humana quę illa ſciuit. Sicut longè aliter potuit omnia Diuina pôtentia quàm humana, illa quæ potuit humana: multa quippe ad operationem humanæ potentiæ pertinebant, quæ per humanam potentiam fieri non poterunt. Sola voluntate humanitatis aut ſolo verbo ipſum hominem facere aliquid oportuit; vt eadem effectui manciparet, cuiuſmodi ſunt ea quæ proprii corporis operatione fecit. Sola autem Diuina natura eſt, cui eſt idem velle & facere.

Vnde & omnia quæ per Miniſtros fecit homines vel Angelos, ſola voluntate ſine eorum miniſterio facere poſſet. Eodem igitur modo de ſcientia, quam ſecundum hominẽ habuit & ſapientia diuina habenda eſt conſideratio. Non enim inutilis vel ſuperflua fuit in eodem, vel eſt ſcientia humana: quamuis Diuina ſapientia omnia cognouerit, ſiquidem ſcientia humana in adminiſtratione eorum quæ corporaliter exhibuit, nonnihil fecit, quanquam à ſapientia Dei in eiſdem agendis gubernaretur. Per ipſam namque humanam ſcientiam actiuæ vitæ expleuit miniſterium & humanæ conuerſationis fuit forma & exemplar. Ipſa autem conuerſatio humanitatis eius humanæ ſcientiæ operatio fuit. Sicut enim ſecundum

humanam naturam hominibus similis factus est, ita secundum humanam scientiā cum hominibus conuersando se hominem esse probauit, quæ talis & tanta fuit, quod omnes actus Christi hominis ineffabili moderamine rexit, & hominibus prout eorum saluti congruebat, contemperauit. Habuit itaque Christus duas scientias sicut duas naturas, & duas voluntates & duas potentias. Veritas quippe & diuersitas duarum naturarum veritatem requirebat & diuersitatem duarum scientiarum, vt per ipsas duarum naturarum veritas manifestari posset. Nam sicut per diuinam scientiam ea faciebat per quæ se verum Deum esse probauit, ita & per humanam ea operatus est, per quæ se verum hominem esse demonstrauit.

Vtrum Christus tantum & totum sciuerit humana scientia quod Diuina.

SOlet præterea quæri an Christus humana scientia tantum & totum sciuerit quod diuina: quod multorum habet æstimatio, aliter enim, inquiunt, non diceret Apostolus in Christo omnes thesauros sapientiæ, & scientiæ Dei esse reconditos. Sed cum dicit sapientiæ & scientiæ, distinctionem innuit operationis. Nam humana scientia Christi vtramque complectitur, prout nos de ea hic loquimur, idest & sapientiam & scientiam. Quia sapientia vitæ contemplatiuæ, scientia vitæ actiuæ vocabulū suscipit operationis. Pro hac ergo scientia Christi qua secundum humanitatem operabatur, dicit Apostolus in ipso absconditos esse omnes thesauros sapientiæ & scientiæ Dei. Vnde & videtur nihil omnino sciri posse quod Christus hac scientia non sciuerit, quippe qui sine mensura dona suscepit. Quod autem sine mensura est, immensū est & quod immensum, sine termino, & quod sine termino, & sine parte. Scientia ergo Christi quia de his est quæ sine mensura ei data sunt, ipsa in parte scibilium non terminatur, sed omnia quæ sciri possunt, comprehendit. Item plenitudo gratiarum in Christo fuit, quare & scientiæ. Scientia ergo plena & perfecta in eo fuit talis & tanta, quod omnia secundum ipsam sciuit quæ, & secundum diuinam sapientiam. Non enim sine causa dixit Isaias *Spiritus scientiæ & pietatis super eum requieturus erat.* Requieturum super eum ideo dicitur, quia in quo eius scientia cresceret & augeretur, non fuit. Quando enim ad summam venitur consummationem, & ad gradum supremum, requies præcedentis laboris occurrit & labori finem imponit. Quippe quandiu scientia vel aliquid aliud crescere potest, & augeri & augmentum suscipere potest. Quod quia in nullo dono quod Christus habuit esse potuit, tam scientia quàm quodlibet eius donum in summa perfectione fuit, super quam nihil scire potuit. Item si secundum hominem scientiam omnium non habuit, cum aliquid latuit quod scire potuit vel non potuit. Si illud scire non potuit, quomodo verus Deus fuit? si enim verus Deus, & omnia sciens & operans fuit.

Item homo assumptus sapientiam Dei genitam vnitam sibi personaliter habuit non solum secundum plenitudinem Diuinitatis, sed secundum proprietatem personæ. Quia ergo homo assumptus persona fuit eadem cum filio Dei, minus scire nec debuit nec potuit, quàm filius Dei. Aliter enim vna & eadem persona tempore eodem plus & minus scipsa sciret. Illud enim Mathæi quod eis opponitur. *Diem illum nemo nouit nisi Pater & cui Pater voluerit reuelare. Neque Filius hominis;* sic exponitur. Sicut dicitur Abrahæ, *Nunc cognoui quod timeas Dominum*, idest alios cognoscere feci, sicut & filium hominis nescire dicit quod alios scire non facit, qui dieiillius indubitatam cognitionem in seipso habuit. Item obiicitur illud Psalmistæ. *Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est & non potero ad eam.* Ecce ipse homo assumptus testatur se ad scientiā Dei non posse pertingere. Quid enim est *non potero ad eam, nisi in cognitione rerum ipsa sum inferior & minus cognoscens?* Sed aliter sanè potest exponi vt ex causa dicendi dicendorum sumatur intelligentia. Quod enim dicit, *non potero ad eam*, hoc est æquari ei. Quanquam enim omnia sciuerit quæ & sapientia Dei, ei tamen æquari non potest. In modo siquidem intelligendi longè est inferior.

Quippe sapientia genita à Patre naturaliter & æternaliter omnium habet cognitionem. Homo vero assumptus ex dono gratiæ & temporaliter. Sic sanè dici potest quod homo assumptus licet omnia sciat & possit quæ Deus Pater, non tamen Deo Patri æquari potest in scientia vel potentia, quia ille à se, iste ab alio.

ille naturaliter vt dictum eſt & æternaliter, iſte dono gratiæ & temporaliter. Modus ergo differens æqualitatem omnimodam etiam in re eadem non patitur. Hæc autem differentia in omnibus intelligenda eſt quæ ei collata ſunt per gratiam, qui vt Ambroſius dicit, omnia habuit per gratiam quæ filius Dei per naturam. Carbones qui ab igne ſuccenſi ſunt, in colore non dicuntur ab igne differre. Vnde & ita accenſi ipſius ignis ſuſcipiunt vocabulum, ſed tamen in modo habendi calorem igne ſunt inferiores, quia eum accidentaliter habent & ignis naturaliter. Ex hoc quocunque modo poteſt oſtendi hominem aſſumptum non eſſe æqualem verbo aſſumenti in ſcientia, licet omnia ſciat quæ ipſum verbum. Quomodo etiam omnium non haberet ſcientiam qui *nouit cogitationes hominum, quod ſolius Dei eſt? Videns,* inquit Euangeliſta, *Ieſus cogitationes hominum &c.* Item ſi non omnium ſcientiam habet, quomodo omnia iudicabit? omnes quippe ante tribunal Chriſti adſtabimus & ipſe Iudex omnium erit, vnde & omnium ſcientiam eum habere oportebit: ſed eius ſcientia vt ſupra oſtenſum eſt, incrementum ſuſcipere non poteſt, nec potuit nec poterit. Vnde & æquè ſciens fuit mortalis & immortalis. Item numerum Atomorum ipſe nouit, qui mundum & omnia quæ in mundo ſunt in numero & pondere & menſura fecit. Non enim aliqua creata, nec omnia ſimul ſunt infinita aut immenſa in ſua exiſtentia, & quando talia dicuntur, id eſt quod aliqua creata infinita ſunt vel immenſa reſpectu noſtræ cognitionis & comprehenſionis, hoc dicitur, qui illa ſub certo numero vel menſura comprehendere non valemus.

Reſponſiones & rationes eorum qui negant hominem aſſumptum tantam habere ſcientiam, quantam & Verbum aſſumens.

PRædictis authoritatibus & rationibus quibus aſtrui poſſe videtur hominem aſſumptum etiam ſecundum humanam ſcientiam omnia ſcire quæ verbum aſſumens, Quidam reſpondent habentes & ipſi ſuas rationes in contrarium, quas in medium proponere non abs re forſan videbitur. Primò igitur ei quod dicit Apoſtolus in Chriſto omnes theſauros ſapientiæ & ſcientiæ Dei reconditos eſſe, ſic reſpondent, hoc dictum eſſe ſecundum Chriſti diuinam naturam, ſecundū quam æqualis eſt Patri & omnia ſcit quæ Pater & poteſt. Concedunt etiam, quia ſecundum humanam naturam hoc verè dictum eſſe poſſit. Hoc namque vniuerſitatis ſignum *Omnis & omne, omnes & omnia* non ſemper vniuerſitatem ſingulorum comprehendit, ſed quandoque genera ſingulorum comprehendit, quandoque maiorem partem vel digniorem, nonnunquam verò rei de qua agitur, ſufficientiam demonſtrat atque perfectionem. Ad vniuerſitatem generum ſingulorum colligendam ponitur vbi dicit Evangeliſta, *Omnia per ipſum facta ſunt.* Ad vniuerſitatem generum ſingulorum, vt ibi *narrabo omnia mirabilia tua.* Omnia dicit, non quia vniuerſa ſingulorum mirabilium Dei narrare velit vel poſſit, ſed quia nullum genus eſt mirabilium eius, cuius aliquod ipſe non narret, ideſt nec ſpirituale nec corporale. Qui enim Lazarum ſuſcitauit in corpore, ille idem Paulum ſuſcitauit in mente. Ad maiorem partem deſignandam *Omnia* poni teſtatur Hieronymus, vbi Pater ad filium ſeniorem loquitur dicens. *Fili tu ſemper mecum es & omnia mea tua ſunt.* Omnia dicit pro parte maiori, quia nulla beneficia ſpiritualia aut temporalia erant, quæ homini poterant conferri quæ Iudaïco populo non dederit qui per ſeniorem filium eſt deſignatus. Pro ſufficienti perfectione ponitur, vt ibi *Diuites eguerunt & eſurierunt.* Inquirentes autem Dominum non minuentur *omni* bono, ideſt bono ſufficienti & perfecto, bono ſcilicet æterno. Quo etiam modo in Matthæo accipitur, vbi Dominus ad Diſcipulos loquitur de poteſtate creandi cœlum & terram & gubernandi ſed & poteſtate reconciliandi terrena cum cœleſtibus & dominandi vtriſque, ideſt Cœleſtibus & terrenis & etiam Inferis. Et hoc eſt quod Apoſtolus ſignificare voluit dicens *Chriſto omne genu flectetur Cæleſtium, terreſtrium & infernorum.* Sicut autem Chriſto homini data dicitur eſſe omnis poteſtas, quia perfectam & ſufficientem poteſtatem habuit mundum redimendi & reconciliandi atque iudicandi: Sic & in Chriſto homine dicuntur eſſe omnes reconditi theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quia perfectam & ſufficientem ſapientiam & ſciētiam habuit ad prædictæ poteſtatis adminiſtrationem, qua vti conuenienter non

potuit, nisi sapientiam & scientiam haberet, per quas discretionem & moderamen in administratione potestatis obseruaret. Illorum enim eum sapientiam & scientiam habere necessarium fuit, ad quæ agenda homo assumptus fuit. Non autem propter hoc hominem assumpsit vt cœlum & terram per ipsam crearet aut regeret, sed vt diabolum superaret & hominem ab eius potestate liberaret. Ad quod perficiendum quia homo assumptus perfectam sapientiam & scientiam habuit, dicit Apostolus in Christo homine recondiros esse omnes sapientiæ & scientiæ Dei thesauros, & non quia tantam sapientiam habuit homo assumptus, quantam & verbum quod ipsam assumpsit.

Amplius ad idem.

AD illud similiter respondent quod dicitur Christus sine mensura dona accepisse. Non enim secundum illam immensitatem quæ in Deo est, hoc dicitur, sed secundum illam mensuram donorum quæ in nobis est. In Christo enim tanquam in capite nostro omnia sunt dona, sicut in capite humano omnis sensus corporis. In nobis vero donorum aliquod est sicut in membris, quemadmodum in reliquo corpore non omnis sensus sed solus tactus. Si quis ergo comparationem vellet facere capitis ad cætera membra, posset non inconuenienter nec falsò dicere, caput sine mensura sensus habet corporis humani, reliqua vero membra secundum mensuram. Ideo caput sine mensura quia omnes habet sensus, reliqua verò membra cum mensura, quia non omnes. Sicut caput in corpore humano omnes sensus habet, quibus cæterum corpus regit & conseruat. Ita Christus secundum quod est homo, omnia habet dona Spiritus S. quibus Ecclesiam regit & conseruat, quæ est corpus eius, & ab ipso dona ipsa descendunt in Ecclesiam: ex quorum ordinata distributione ipsa Corpus Christi efficitur, quod ex diuersitate membrorum conficitur, cum alius donum prophetiæ habeat, alius gratiam curationum & alia dona. Ipsa itaque membra singula dona habent, sed Christus omnia, quod Propheta profectò significare voluit dicens, *Propterea vnxit te Deus olea lætitiæ præ participibus tuis.* Cum enim participes eiusdem vnctionis nominat sine dubio respectu eorum vnctum eum abundantius significat. Sine mensura ergo in Christo dona fuerunt, quia secundum consummationem in eo fuerunt, quia nec plura numero nec maiora merito esse potuerunt.

Quod autem dicit Ambrosius, *Quidquid habet filius Dei per naturam, habet filius hominis per gratiam*, illi sic exponunt, *Quidquid habet filius Dei per naturam, hoc habet factus filius hominis per gratiam.* Quod ideo Ambrosium dixisse volunt, ne crederetur filius Dei aliquid quod apud Patrem habet amisisse, *quia se exinaniuit formam serui accipiens.* Secundum quam minor est seipso à Patre genito, & paulo minùs ab Angelis minoratus. Hoc modo sanè exposita authoritas amborum neminem cogere potest, vt tantam esse scientiam hominis assumpti fateatur, quantam & verbi assumentis. Sed nec illud quod obiiciunt, quod homo assumptus Deus non fuit, si omnium notitiam non habuit quæ Deus nouit. Nihil quippe Deus esse potest, quod Deo Trinitati in scientia sit inferius. Qui enim ita differunt, non videntur intelligere quid dicatur quando homo Deus esse enunciatur. Si enim quando Deus esse homo enunciatur, homo diuina substantia homo esse enunciaretur, necessariò sequeretur quod homo assumptus tantam scientiam haberet, quantam verbum assumens. Nunc autem quia nonnisi per gratiam assumptus est in vnitatem personæ sicut non potest ostendi quod Diuina essentia sit, ita monstrari non potest, quod tantæ scientiæ sit, quantæ Deus Trinitas, quia vnitas personæ quæ per gratiam facta est & non per naturam nulla necessitate omnia confert ipsi vnito quæ habet ipsa persona vniens. Quod neminem latet qui scit Corpus humanum animæ humanæ in identitate personæ esse coniunctum. *Vnde sicut anima rationalis & caro vnus est homo, ita Deus & homo vnus est Christus.* Per *vnus* homo vnam substantiam significare voluit, quia anima & caro vna substantia esse non possunt, sed vna persona quę anima est propriè & naturaliter, quæ & ipsum Corpus sibi in suam personam assumpsit per vnionem & non per substantiam. Sicut ergo corpus non participat virtutibus animæ atque scientiæ, licet vna persona sit cum anima: sic nulla ratio necessaria requirit

quod homo aſſumptus tantæ ſit ſcientiæ, quantæ eſt verbum Dei. Sed nec ideo concedere oportet quod eadem perſona plus & minus ſeipſa ſciat. Sicut nec quod eadem perſona ſit inferioris naturæ vel ſuperioris ſeipſa. Secundum enim quod homo, inferioris eſt naturæ verbo ſecundum quod Deus, ſuperioris homine.

Amplius ad idem.

QVod abſentia & abſcondita cordium dicitur cognouiſſe, ſecundum diuinitatem intelligendum eſt, ſicut quod abſens mortem Lazari cognouit & diſcipulis nunciauit: ſi enim hæc & ſimilia per humanitatis ſcientiam poſſet intelligere, non facile poſſet probari ipſum eſſe Deum. Authoritas etiam illa *Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me*, ſi ſecundum proprium ſenſum intelligitur, certiſſimè videtur velle, quod non ſit tanta ſcientia hominis aſſumpti quanta & verbi. Homo enim ibi loquitur vel ad Deum Patrem, vel ad Deum Trinitatem ad cuius ſcientiam dicit ſe non poſſe. Quod nullus inficiatur, qui pſalmorum habet intelligentiam. *Scientia enim Dei Deus eſt*, & idcirco nihil creatum & temporale ei poteſt æquari. Scientia ergo hominis aſſumpti non poteſt ſcientiæ Dei æquari; quia neque omnino vlla Creatura ſi ad naturam Diuinitatis fiat collatio, ſcientia verò quando ſcientiæ confertur, ſecundum rerum comprehenſionem & capacitatem collatio fieri ſolet: in quo ſi pares inueniuntur & æquales, & nulla maior dicitur eſſe altera. Si ergo verbum nihil comprehendere valet, ad quod comprehendendum & intelligendum homo aſſumptus per ſcientiam humanam non ſufficiat, verum erit hominem aſſumptum in cognitione & rerum intelligentia Deo æqualem eſſe. Tantus itaque erit homo aſſumptus in ſcientia quantum & verbum; quare & æqualis erit Deo Trinitati in ſcientia, quod nulla habet authoritas, nulla Eccleſiæ aſſertio. Si enim tantus eſt in ſcientia quantum & verbum, tantus eſt & in beatitudine; in nullo enim maior eſt eius beatitudo quàm eius ſcientia, & è conuerſo: quod ipſius veritatis teſtimonio verum eſſe conſtat dicentis, *Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* Quod dicens manifeſte expreſſit in cognitione Trinitatis noſtram conſiſtere beatitudinem. Vnde manifeſtum eſt, quod tanta erit noſtra beatitudo, quanta & noſtra cognitio. Nec ergo dubium, quin in homine aſſumpto ita ſit. Ad quod conſequens erit tantam eius eſſe beatitudinem quanta & verbi eſt. Hoc autem ſi verum eſt, in immortalitate & impaſſibilitate non diſtat homo aſſumptus à verbo, in quo diuinæ eſſentiæ beatitudo conſiſtere docetur. Vnde & ſolus Deus verè dicitur immortalis & impaſſibilis. Nulla ſanè natura eſt præter Diuinam, quæ non poſſit non eſſe & diſſolui, quod quoddam genus mortis eſt & ideo immortalitatis quam habet Diuina natura, & impaſſibilitatis nulla creata natura particeps eſſe poteſt: ſingularem quippe immortalitatem & impaſſibilitatem habet Diuina natura, in quibus nec cum Angelica nec cum humana communicare poteſt. Quantum verò in immortalitate & impaſſibilitate omnem excellit creaturam, tantum in beatitudine. Ergo & tantum in ſcientia. Nec mirum, cum ipſa ſcientia Diuinæ naturæ ipſa ſit beatitudo. Item ſcientia hominis aſſumpti vnum eſt de donis Spiritus S. vt reuera eſt, multo inferior eſt ſpiritu S. quare & tota Trinitate, ergo & ſcientia totius Trinitatis. Ipſa enim eſt tota Trinitas. Vnde valde mirandum quomodo audeat aliquis ſcientiam hominis aſſumpti comparare ſcientiæ Diuinitatis, multa ſiquidem ſunt quæ per ſcientiam Diuinam fiant & facta ſunt, quæ per ſcientiam hominis aſſumpti nec fiunt nec fieri poſſunt. Licet enim homo aſſumptus per ſcientiā quā habet, ſciat qualiter Deus cūcta diſpoſuerit & quomodo diſpoſitionem opere adimpleuerit, & cuncta quæ facta ſunt & fiunt ordine regat, & ad ſuæ voluntatis rationem dirigat, non tamen ſcientiam hæc agendi, & quæ ab æterno diſpoſita ſunt, diſponendi habere credendus eſt. Talem quippe ſcientiam habere non poſſet, niſi rationes rerum æternæ in eo eſſent, vt ei etiam adaptari poſſet quod ſcriptura dicit, *Quod factum eſt ipſo, vita erat.* Quod pro certo nulli conuenire poteſt, niſi quod eſſentialiter Deus eſt. Multo ergo maior eſt ſcientia quæ vtrumque ſcit, ideſt qualiter cuncta ſint diſpoſita & quomodo opere conſummata & cuncta diſponere & opere conſummare, quam quæ alterum tantum, hoc eſt qualiter diſpoſita ſunt & opere conſummata. Maior

ergo scientia verbi quàm scientia hominis assumpti, in quo hominis assumpti dignitati nullo modo derogatur, sed suæ naturæ ex hoc ipso proprietas obseruatur. Non enim solum propter corporis naturam dictum est quòd minor sit Deo Trinitate secundum humanitatem, sed etiam propter animam, nec solum ad ea quæ naturaliter habet homo assumptus id est referendum, verum etiam ad dona gratiæ id. tam ad scientiam quàm ad cætera quæ ei collata sunt per gratiam.

De hoc quod quidam dicunt quod omnia scit homo assumptus quæ & verbum, sed non tam clarè atque perspicuè.

SVnt qui hominem assumptum omnia concedunt scire quæ & verbum, sed non ita clarè neque perspicuè sicut & verbum. Sed si diligentius attendamus quod dicunt, hominem assumptum in scientia inferiorem verbo & æqualem faciunt. Quod enim quis alio clarius & perspicacius, profectò & perfectius & expressius: quare & scientia eius de re illa maior est quàm illius qui rem eandem non tam clarè & perspicaciter nouit. Quando dicitur, iste clarius nouit rem istam quàm ille atque perspicacius, ideo id dicitur quia rei natura vel qualitas ei magis nota est quàm illi. Si enim in nullo magis nota esset quàm alteri, non posset verè dici quod eam perspicacius nosset quàm alter. In vnius siquidem rei cognitione multum aliqui differre possunt, quia vnus multo profectiorem atque maiorem cognitionem potest habere & frequenter habet. Vnde nulla ratione dici potest, quod tanta sit scientia rem minus clarè & perspicuè cognoscentis, quanta est illius qui eam clarius & perspicacius cognoscit. Si ergo hominis assumpti scientia hanc habet differentiam ad scientiam verbi assumentis, verum non est quod tanta sit scientia hominis assumpti quanta & verbi. Si enim non ita clarè atque perspicuè omnia scit vt verbum, aliquid est quod ei obstat ad illam claram & perspicuam habendam cognitionem de rerum natura quam habet verbum: quod quid sit vel esse possit non facile demonstrabitur, si homo assumptus totum & tantum de rerum natura cognoscit quantum & verbum.

Vtrum Caro Christi in Adam subiecta fuerit orginali peccato.

CArnem quam verbum assumpsit asserunt Quidam puram & ab omni labe corruptionis immunem fuisse tam in Adam quàm in aliis ex quibus Christus descendit secundum carnem, quod authoritatibus & rationibus confirmant. Dicit enim Augustinus *quod Christus carnem assumpsit de altitudine naturæ humanæ qualis fuit antequam peccasset*: & Apostolus, quod Leui decimatus est in lumbis Abrahę & non Christus. Quod inquiunt, non dixisset Apostolus, si Caro Christi in Abraham contaminata fuisset. Nam si in eo contaminata fuisset, decimatione eguisset, sicut & caro Leui. Item nonnisi mundam Carnem Christus debuit assumere. Sicut enim anima eius omnes superabat animas in puritatis naturæ excellentia, sic decuit vt Caro quam assumpsit omnem humanæ carnis superaret munditiam. Item si modo & more aliorum carnis hominum eius descensus factus est ab Adam, fomitis Originalis labem in se hahuit, & animabus vt aiunt, etiam periturisanimata fuit, & ita multotiens digna extitit damnatione. Nefas est de Christo dicere quod Apostolus pro se & pro omnibus aliis dicit, omnes peccauimus in Adam. Quod qua ratione negabimus, non satis apparet si carnem Christi in Adam propter peccatum Adæ contaminatam fuisse concedimus.

Verum hæ authoritates & rationes nonn dico ad cogendum, sed nec ad persuadendum quod dicunt, aliquid habent. Quod enim dicit Augustinus de altitudine humanæ naturæ quam habuit Adam *ante peccatum* Carnem *Christi descendisse*, hoc propterea dicit quia sine peccato eam assumpsit sine quo fuit Adam ante transgressionem mandati: in qua altitudine fuit Adam quando nullum peccatum habuit. Quod autem dicit Apostolus *Leui in Lumbis Abrahę* vt ita dicam *Abrahæ decimatus fuit & non Christus*, non propterea hoc dicit quod Caro quæ postea Christi fuit, in Abraham sine fomite culpæ originalis fuerit, sed quia non secundum concupiscentiam in Virgine concepta est, & ideo sine peccato assumi potuit & assumpta est: sed non ita Caro Leui quia in concupiscentia genitus est & in pecca-

tis conceptus. Quod vero aiunt non decuisse verbum assumere nisi mundam & immaculatam, nobiscum sentiunt, quia hoc prædicamus & affirmamus, non quod ante assumptionem sine macula fuerit, sed quod assumendo eam mundauit & mundando assumpsit, atque ab omni causa peccati immunem fecit, adeo quod peccatum nullo modo in ea esse potuit. Causam autem peccati hic appellamus corruptionem ex quo peccatum originale atque actuale in anima nasci solet, à qua immunis fuit Caro Christi, similitudinem tamen habens carnis peccatricis, idest mortalitatem, passibilitatem cum suis affectibus, idest esurie, siti, dormitione & cæteris quæ peccatum induxit & corruptione sui naturæ humanæ inflixit. Talem quippe carnem eum assumere decuit & necessarium fuit, quam pro natura humana redimenda dare pretium potuisset: hoc autem fieri non posset si aut peccatum habuisset, aut si Caro ipsa assumpta immortalis & impassibilis extitisset. Si enim peccatum haberet homo assumptus, alios redimere non posset, sed ipse redemptione eguisset. Si vero immortalem & impassibilem assumpsisset, pro aliis satisfacere, id est pœnam nobis debitam suscipere non posset, nec exsoluere quod non rapuit, id est pœnam & mortem subire quam non meruit.

De obumbratione virtutis Altissimi in Virgine.

Virtus, inquit Angelus, *Altissimi obumbrabit tibi*, idest filius Dei, quem concipies & in vtero habebis. Est autem vmbra medium & remedium inter nimiam frigoris asperitatem & caloris immoderatum feruorem, vt qui in vmbra sit, neutrius patiatur iniuriam, id est nec nimij frigoris, nec immoderati caloris. Vmbra siquidem est nimij frigoris & immoderati caloris gratum temperamentum vtriusque propellens intemperiem, quod totum factum est in Virgine. In ipsa enim vmbra fecit virtus Altissimi, quæ eam totam temperauit & obumbrauit, vt nullius etiam propassionis motum sentire posset, quod effecit vmbra ex lumine Diuinitatis & carne quam assumpsit, ocita: vmbra siquidem fit ex corpore obiecto lumini. Ex eo enim quod carnem assumpsit de Virgine verbum Dei, Virgo carnis omnem illicitum motum extinctum habuit. Verum ante obumbrationem virtutis Altissimi non tantum immunitatem peccati habuit, quia in eius carne culpæ originalis macula quantulacunque fuit, à qua carnem quam verbum assumpsit, mundari necessarium fuit. Nec hoc dico quod à corruptione ex qua peccatum oriri solet, totam Virginis carnem adeo mundauerit, quemadmodum illam quam assumpsit. Nulla enim caro naturæ humanæ carni assumptæ à verbo in immunitate peccati æquari potest, per quam omnis alia humana caro à vinculo peccati erat liberanda.

Quare filius virtus Altissimi specialiter vocatur.

Virtus Altissimi autem filius est; per ipsum enim Pater operatur, quia *Altissimus* sæpe quasi proprio nomine nominatur, quemadmodum dicit alibi Psalmista. *A summo cælo egressio eius vsque ad summum eius.* Summum Cœli vocat Patrem, non quia in aliquo, filio altior sit vel superior, sed quia ipse solus est qui ab alio non est & à quo omnia alia sunt. Qua etiam de causa eum Angelus Altissimum dicit, cuius virtus filius dicitur & est, non quod Pater ab eo fortitudinem habeat, sed quia per eum omnia operatur. Quod si Spiritui S. quis hoc idem velit conuenire, vt hac de causa possit & ipse dici Patris virtus, quia per ipsum Pater omnia similiter operatur, dicimus non esse necessarium. Non enim semper identitatem causæ sequitur effectus identitas. Sicut enim Philosophus dicit, *in vico dicuntur plures homines esse, in Ciuitate tamen pauci, licet omnes qui in vico sunt, sint in Ciuitate*, Mille enim homines causa sunt, quare in vico dicuntur esse multi, non tamen in Ciuitate. Talia siquidem prædicta sunt, qualia esse subiecta permiserim. Quandoque verò eadem causa eundem in diuersis habet effectum, tamen nuncupatio eadem non vtrobique sequitur eo quod nec authoritas nec vsus eandem consueuit accipere. Sic enim *Manna* Christum significabat, vt Petra de qua producta est aqua; non tamen dicimus, *Manna erat Christus*, licet dicamus *quia Petra erat*

erat Chriſtus. Licet ergo ſit vtrobique cauſæ identitas, tamen quia authoritatem quam ſequamur, non habemus, nec vſum, non vtrumque recipimus ſicut alterum. Hæc eadem cauſa ſufficere videtur quare non debeamus dicere *quod Spiritus S. virtus ſit Patris*, quia nec ſcriptura hoc dicere conſueuit, nec vſus Eccleſiaſticus; quem non ſolum non tranſgredi, ſed ſumma cum veneratione ſequi debemus. Poteſt & alia cauſa conueniens & ſatis idonea aſſignari, quare Filius virtus Patris dicatur potius quàm Spiritus S. In omnibus enim operibus, quæ etiam homines agere ſolent, ſapientia tenet principatum. Fortitudo nempe in nullis operibus ſine ſapientia aliquid magnum & ordinatè explere valet, ſapientia autem abſque fortitudine corporali multa & magna, & pro difficultate admiratione digna ſæpiſſimè operatur. Vnde & hominum ſapientia non immeritò eorum virtus appellatur. Similiter quia in Dei operibus tam conditionis quàm reparationis ſapientia genita maximè innoteſcit, meritò nomine virtutis Dei eſt ſignificata: qua de cauſa Spiritus ſanctus virtus Dei non potuit appellari, cuius bonitas etſi in omnibus pariter operetur, non tamen ex ipſis æquè apparet, vt ſapientia Dei.

Quare Conceptio Filij ſoli Spiritui ſancto adſcribatur.

SVper conceptione Carnis Chriſti multi faciunt Quæſtionem, quare Spiritui S. potius quàm Patri vel Filio adſcribatur, cum ipſa commune ſit & indifferens opus Trinitatis: quod ideo fit, vt quibuſdam viſum eſt, vt per hoc Conceptio ipſa ex ſola & ſingulari bonitate gratiæ Dei facta eſſe memoretur. Quæ tantum donum gratiæ fuit, quod nullum meritum, nulla hominis cogitatio attingere potuit. Nominationis verò hæc poteſt eſſe cauſa & non rei, dicti non facti, quare ſcilicet de Spiritu S. dicatur eſſe conceptus, & non quare ſit. Quod Quidam intelligentes cauſam rei & facti, ſubtiles ſatis & vt videtur, probabiliter his verbis aſſignant, *in commixtione maris & fœminæ ſola quadam & naturalis dilectio conceptionem prolis operatur.* Amor ſiquidem viri in muliere & mulieris in viro agere ſolet vt quia in altero ſolum ſufficiens natura non eſt, alterutrum ſibi per dilectionem ſubueniat, vt quod in neutro per ſe potuit, in vtroque cum altero per ſe poſſit. Semen ergo partus humani mulier ſola concipit, licet à viro ſimul & à muliere ſimul ſeminetur, quod ipſa natura per mutuum amorem vtrinſque operatur, & tamen de ſolo viro dicitur concipere, quanquam tam de ſe quàm de viro accipiat vnde fœcundatur. Non enim ſolum hoc de viro concipit quod de viro accipit, ſed hoc etiam de viro concipit, quod ex ſe per amorem viri accipit. Beata verò Maria de Spiritu S. concepit, non quod de ſubſtantia Spiritus S. ſemen acceperit, ſed quia per amorem & operationem Spiritus S. natura ſubſtantiam partui ex carne Virginis miniſtrauit. Amor enim Spiritus S. in corde Virginis ſingulariter & ineffabiliter ardens quiddam ſingulare & ſine exemplo in ea operabatur, carnem à carne ſeparans & ſine virili ſemine viri conceptionem operans. Qui verò talem aſſignant cauſam, ſignificare videntur in ipſa conceptione Virginis Spiritum S. quiddam propriè & ſingulare operatum eſſe, quod nec verum eſt, nec pro vero habendum. Nihil enim Spiritus S. in conceptione Virginis operatus eſt, aut aliter quàm Pater & Filius. Illa autem ſententia quæ ideo non vult dictum eſſe de Spiritu S. Virginem concepiſſe quod de ſolo eo concepit, ſed quia eo nominato Pater & Filius in eadem operatione pariter intelligendi ſunt, velle videtur de tota Trinitate Virginem concepiſſe. Quod ſi quis recipiendum putat, recipiat oportet, quod de Patre & Filio Virgo conceperit, quod in auribus piis nequaquam ſuauiter ſonat. Hoc enim verbum, Virgo de Patre concepit, ſignificat Deum Patrem in Virgine Filium genuiſſe, quod deteſtabilem habet falſitatem, ſed nec à filio concipere potuit, quia nec à ſeipſo idem concipi poteſt, nec alius ab eo eius operatione in Virgine conceptus eſt. Propter eiuſmodi fortaſſis inconuenientia vitanda dictum eſt, quod Virgo de Spiritu S. concepit & non de Patre vel filio. Eſt & forſitan in huiuſmodi operationibus, quas Spiritui S. Scriptura Sacra attribuit proprietatis Spiritus S. ſingularitas & non patris ac filij, quod in quibuſdam aliis operibus, quæ toti Trinitati communia ſunt, manifeſtum eſt. Carnis enim aſſumptio tantum filij eſt, quam tamen Doctores fidei Catholicæ teſtantur, tota Trini-

tas operata est, quia licet solus filius in carne assumpta proprietate fuerit, pater tamen & Spiritus S. non defuerunt maiestate. Solus quoque Spiritus sanctus super Dominum in Columbæ specie & super Discipulos in igneis linguis scribitur descendisse. Totum tamen quod hic & ibi factum est, totius commune & indifferens opus fuit Trinitatis. Vtraque descensio totius Trinitatis opus fuit, quare tamen neutra Patris esse dicatur aut filij, sed solius Spiritus S. causa est, quæ præter ipsius personalem proprietatem non facile potest assignari. Si quæris quomodo Spiritus S. proprietas personalis causa sit, quare solus descendisse dicatur, dico quia inexplicabilis est, quemadmodum & Processio eius à Patre & filio per quam alia persona est quàm Pater & filius. Amoris autem à Patre & filio procedentis expressissima signa sunt operationes illæ, in quibus Spiritus sancti persona designatur. Ipse namque Spiritus sanctus amor est ab vtroque procedens, id est à Patre & filio: & hæc est causa, quare Spiritus sanctus dicatur & sit descensio solius Spiritus sancti propria, quia cum nullo eam habet communem, id est nec cum Patre nec cum filio. Horum itaque consideratione diligenter inspecta manifestum fieri potest, quare Virgo de solo Spiritu sancto dicatur concepisse, licet conceptio non solius Spiritus sit operatio.

Quod filius Virginis filius Spiritus S. dici non debet, quamquam de Spiritu S. conceptus sit & natus.

QVæret aliquis *quare Virginis filius, Spiritus S. Filius non dicatur, cum de Spiritu S. conceptus sit & natus.* Ob hoc enim homo hominis filius dicitur, quod de ipso concipitur & nascitur. Adhanc interrogationem sanctorum Doctorum sufficiens est facta responsio. Inquit enim B. Augustinus *multa in multis nasci tam in insensibilibus quàm in sensibilibus, quæ tamen eorum filij vel filiæ nec sunt nec dicuntur, cuiusmodi sunt capilli capitis, vngues digitorum, pediculique qui nascuntur ex nobis.* In hac autem locutione, Christus de Spiritu S. conceptus est vel natus, *de* siue *ex* non est materialis causæ designatiuum, sed cuiusdam excellentissimi doni Spiritus S. expressiuum. Non enim de substantia Spiritus S. conceptus est & natus, sicut de substantia Virginis matris eius, de qua licet solam carnem assumpserit, ipsa tamen non solam carnem concepit sed hominem & Deum. Quando enim Virgo concepit, caro sine anima non fuit, nec homo in Virgine sine Deo, & ideo hominem simul & Deum concepit, sicut hominem simul & Deum peperit. Vnde & Mater hominis & Dei ipsa dicitur & est: filium quippe Dei concepit, quia filius Dei de ea carnem suscepit, & ex carnis susceptione Dei filius factus est Virginis filius duas habens natiuitates, vnam æternam à Patre, alteram temporalem à Matre. Primâ de Patre absque omni cooperatione Spiritus S. est natus, secundâ sine Patre de solo Spiritu sancto in Virgine est conceptus. Sicut ad Ioseph de ipsa dictum est per Angelum, *Quod enim in ea natum est, de Spiritu S. est.*

Contra eos qui Virginem peperisse naturam pati non posse dicunt.

NAtura quid sit & vnde quidve possit, non scit nec scire potest mundi Philosophus, nisi per consuetos effectus rerum & quandam euentuum experientiam. Cum ergo partum Virginis negat, non ob aliud negat, nisi quia ex consueto cursu partum naturæ talem contingere non nouit. Quod nihil habet probabilitatis & necessitatis minus: siquidem potentiæ Dei rerum natura obuiare non potest, quæ & ipsam naturam fecit & gubernat, & quantum illa sinit, progreditur atque regreditur, & supra & contra ipsam quando Deus vult, operatur. In operibus enim conditionis talia facta sunt, quando facta sunt & formata, quæ nulla rerum natura fieri possunt. Ibi enim homo sine conceptione & muliebri partu creatus est & sine virili commixtione de terra plasmatus. Ibi & fœmina de viro sine fœmina est formata. Hanc operationem qua vir sine viro & fœmina factus est, & fœmina de viro sine fœmina est formata, nulli naturæ rerum Philosophus adscribere potest. Eam tamen fuisse negare non potest. Quare ergo virum de fœmina sine viro genitum esse negabit, qui fœminam de viro sine fœmina factam esse non negat? non enim secundum naturam impossibilius est illo.

Hoc autem ideo Deus facere voluit inter opera conditionis, ne dubitaretur similia posse inter opera reparationis. Intueamur & radium solis, nonne per fenestram vitream intrat & exit omni integritate fenestræ remanente? sic & filius Dei Virginis vterum intrauit & egressus est. Animata quoque & sensibilia sine coitu creari & gigni videmus veluti vermes. Vnde & Christus se vermem vocat in psalmo dicens, *Ego sum vermis & non homo*, hac videlicet similitudine, quia sicut vermis de terra sine semine aliunde suscepto gignitur, sic Christus de Virgine Matre sine virili semine est procreatus. Per ea ergo quæ quotidie fiunt & ab initio facta sunt doceri potest philosophus, quod non fuit impossibile virginem concipere & parere. Sed & Iudæus, qua fronte illud euenire potuisse negabit qui legit in Moyse Rubum ardere & non comburi, & virgam Aaron à radice excisam in noctis vnius spatio fronduisse & floruisse & amigdala peperisse? Quid itemfuit Deo impossibilius virginem parere, an asinum verba humana proferre? Christi descensum in Virginem Dauid his verbis prædixit futurum dicens, *descendet sicut pluuia in vellus & sicut stillicidia stillantia super terram*. Vellus pluuia non rumpit, sed cum summa leuitate in ipsum cadens etiam si quam in eo reperit maculam tollit: sic Dei filius in vterum descendit Virginis sine Virginalis pudoris læsione ipsamque ab omni culpæ labe purgauit. Stillæ verò sic super terram cadunt, quod eam ex sui fœcunditate sine cooperatione hominis germinare faciunt, quod bene descensioni filij Dei in Virginem conuenit, quia ei fœcunditatem concipiendi absque hominis operatione & habilitatem germen producendi contulit. Ex his igitur quæ inter opera conditionis facta sunt & quæ in figura in populo Iudaico fiebant, tam Philosopho quàm Iudæo potest monstrari, quod nec conceptus Virginis, nec partus Deo est impossibilis.

Quare solus Filius dicatur Carnem assumpsisse.

MOuent super incarnatione filii Quæstionem quæ & super Conceptione eius superius mota est. Quæritur enim quare solus filius dicatur Carnem assumpsisse, cum ipsa carnis assumptio totius opus sit indifferens Trinitatis. Quod enim tota Trinitas, communiter & similiter operatur, quare singulariter vni personæ adscribitur? Citharam inquit B. Augustin. *respice, in qua tria pariter ad soni redditionem cooperantur, ars, manus & chorda, Ars enim docet chordam tangere: manus tangit, chorda tangitur, cuius solius dicitur soni redditio licet non sola sonum operetur*. Item idem anima & ratio vna substantia sunt, & tamen aliud agit ratio & anima. Nam ratio sapit, anima viuit. Ad rationem enim pertinet sapientia, ad animam vita: sed & in vulgari exemplo aliquantulum expressam habemus similitudinem. Possunt aliqui duo tertium se armis induentem induere; Vnde & induitio armorum licet trium pariter opus sit, vnus tamen solus arma induit & dicitur induere. Sicut ergo verum non est quod isti arma induant, licet induitionem illam operentur, sic verum non est quod pater & spiritus S. carnem assumpserint, quamuis in assumptione communiter operati sint. Hoc enim esset, quod vterque eorum in propria persona carnem assumpsisset. Exempla vero illa quæ de cithara & anima præmissa sunt, vt ad propositum aliquam habeant similitudinem, circunspectâ intelligentiâ accipienda sunt. Non enim indiuidualiter & singulariter idem operantur Ars, manus, chorda: manus siquidem chordam tangit, quod nec ars facit nec chorda. Chorda vero ad tactum manus sonum reddit, quod nec ars facit nec manus. Et ita secundum quiddam aliud est opus Artis, aliud Chordæ. Idem tamen operari dicuntur, quia operatio eorum in eodem effectu id est in soni redditione terminatur. Hoc autem de operibus Trinitatis dici non potest, quia in omni opere causaliter & formaliter idem numero operantur Pater & filius & spiritus S.

Quod autem eadem sit Essentia rationis & animæ, in admodum paucorum æstimatione est, quod tamen etsi recipiatur, non potest veraciter dici quod aliud agit anima & aliud Spiritus S. sed omnino idem & similiter, quia prorsus idem sunt in essentia. Hæc vero operationis identitas in nullis Creaturis inueniri potest quæ est in operibus Trinitatis. Vnde per nullum simile quod in rebus haberi possit, ostendi valet totum quod in operibus est Trinitatis, sufficit tamen ad doctrinam faciendam aliqua eatenus similia esse, quatenus sunt comparanda. Non

enim B. Augustinus exemplum illud de cithara ideo proponit, quod omnimodam habeat similitudinem, sed qualem res facta ad opus factoris potest habere: tria siquidem illa essentiam soni operantur quamuis dissimiliter, solius tamen chordæ sonus est & non alterius, sic & assumptio Carnis licet totius sit indifferens operatio Trinitatis, solius tamen Filij est: quia solus secundum proprietatem personæ incarnatus est.

Vtrum concedendum sit Diuinam substantiam incarnatam esse.

SVnt qui Diuinam substantiam incarnatam esse non concedunt, authoritati cuidā innitentes & rationibus nonnullis vt videtur. Scriptum est enim quod commune est Trinitati Incarnatum non est, Diuina vero substantia est & sola quæ toti Trinitati communis est, quare eadem incarnata non est. Item quomodo poss et esse incarnata, nisi caro facta esset? Item eodem modo & non alio Diuina substantia Carnem assumpsit quo filius Dei. Alio enim dici non potest. Ergo ratione eadem dici debet homo qua & filius Dei. Qua enim de causa eam hominem esse negabimus & non filium Dei? Ex homine namque sibi vnito dicimus filium Dei hominem esse, quem eodem modo vt credimus, Diuina substantia sibi vniuit: quare ipsa homo facta est & homo dici debet. Ad quod consequens erit quod Diuina substantia visibilis fuit, passibilis & mortalis: hæc enim omnia de filio Dei concedimus.

Primò igitur Authoritati quam inducunt respondentes dicimus, quia ea cum iis non facit. Sic enim intelligendum est quod dicitur, *Quod commune est Trinitati, incarnatum non est*: hoc est Cato 3. personis communis non est, vel Diuina substantia secundum quod communis est tribus personis, incarnata non est, sed secundum solius filii proprietatem. Ipsa enim in sola persona filii incarnata non est, nec tamen caro facta, nec homo facta: hoc enim esset quod in humanam substantiam conuersa esset, quod falsum est & impossibile. Illud verò nihil necessitatis habet nihilque veritatis quod dicunt, quia si eodem modo Diuina substantia incarnata est, quo & filius, eadem de causa debet dici homo, debet dici facta caro qua & filius. Non enim semper causam eandem idem sequitur effectus, vt superius ostensum est, nec semper verbis eisdem potest assignari. Filius enim Dei dicitur Patre minor secundum humanitatem, quia eam sibi personaliter vniuit, quod de Diuina substantia dici non conuenit, licet causa eadem ei conueniat. Idem est res insensata, talis & Petra, non tamen quanquàm verum sit, Petra erat Christus & verum esse debet res insensata talis erat Christus. Causa tamen eadem est, scilicet significatio. Res enim talis videlicet Petra Christum significabat, non nomen Petra. Et propter solam significationem dictum est, *Petra erat Christus*. Nec tamen dicendum est, res talis erat Christus & quia vsus hoc habet, nec authoritas scripturæ quam sequamur. Quod vero Diuina natura siue substantia incarnata sit, rationibus multisque authoritatibus ostendi potest. Ait enim de Christo Apostolus *in quo habitat plenitudo Diuinitatis corporaliter*, singularem & specialem inhabitandi modum designat Apostolus, non illum quo Diuinitas in omnibus est per essentiam, nec illum quo in electis per gratiam: quis sit vero modus iste non facile quispiam assignabit, si Diuinitatem hoc est diuinam substantiam incarnatam esse negabit. Ioannes autem Damascenus ait omnem & perfectam naturam Diuinitatis in vna eius hypostaseon incarnatam esse. Illud idem Augustinus. *Cùm legitur Verbum Caro factum est* in verbo intelligo verum Dei filium in carne. Agnosco verum hominis filium, & vtrumque simul Deum & hominem inæstimabilis gratiæ largitate coniunctum. Idem alibi. *sacramentum Ecclesiæ duobus constat, sacramento & re sacramenti, sicut Persona Christi constat ex Deo & homine.* Item in 1. lib. de Trinit. *Seipso Christus minor factus est* formam serui accipiens: neque enim sic accepit formam serui, vt amitteret formam Dei in qua erat *æqualis Patri, vt in forma Dei & in forma serui idem ipse sit vnigenitus Patris, quia forma Dei accepit formam serui.*

Quid verò formæ nomine intelligi debeat, declarat ipse in lib. de fide ad Petrum. *Cum*, inquit, *de Christo audis, quia in forma Dei erat, oportet te agnoscere firmissimèque tenere in illo formæ nomine naturalem plenitudinem debere intelligi.* Hilarius

quoque. *Esse in forma Dei non alia intelligentia est quàm in Dei esse natura.* Si ergo per formam natura significatur, & forma formam suscepit, necessariò sequitur quod natura naturam assumpsit. Quod & Hieronymus in explanatione fidei euidenter explanat dicens, *Passus est filius Dei non putatiuè sed verè. Passus est secundum illud quod pati poterat, id est non secundum illam substantiam quæ assumpsit, sed secundum illã quæ assumpta est.* Et Gregorius *Venit ad nos calciata Diuinitas, hoc est incarnata.* Diuinam vero substantiam siue naturam incarnatam esse & humanam naturam assumpsisse siue personaliter sibi vnisse, eiusdem intelligentiæ est. Quod enim à filio assumptum est & à filio sibi vnitum in identitate personæ, illud idem à Diuina natura siue substantia assumptum est, & Diuinæ naturæ vnitum in identitate personæ.

Quid à quo sit assumptum.

PRæterea quæri solet quid à quo sit assumptum: idest an Persona à persona, vel à substantia: an substantia à persona vel à substantia. firmissimè tenendum est, nec est inter Catholicos habendus quisquis aliud sapuerit, quod persona naturã & natura naturam siue substantiã assumpserit. Nefas est enim dicere quod Persona à persona siue à substantia sit assumpta. Nempe si persona assumpta esset, aut ipsa Deus non esset, aut 4. Personæ in Trinitate essent, & iam non posset dici in diuinitate Trinitas, sed quaternitas. Neque enim personæ duæ persona vna esse possunt, sicut nec vna duæ, quia nec persona æterna temporalis. Natura itaque humana assumpta est non persona, quod omnium habet assertio. Quid tamen per humanam naturam intelligi debeat, non est prætereundum silentio.

Quid per Naturam humanam intelligendum sit secundùm quosdam quando dicitur verbum eam assumpsisse.

QVærunt qui humanam naturam à verbo Dei assumptam hominem ex anima rationali & carne humana constantem appellabant, in hoc quidem sanè sentientes: sed personam quandam ex homine & verbo constare dicebant, quæ tamen nec homo erat nec verbum, in hoc à fide Catholica deuiantes personam illam Deum esse & hominem fatebantur, non tamen & Deum & hominem: & illa propriè Christus dicebatur. Opinio hæc, imò error & hæresis quia exspirante authore suo expirauit, eam prosequi necessarium non est nec persequi. Sunt & alii qui per naturam humanam nec hominem nec animam & corpus intelligi volunt, sed solam proprietatem, ex cuius participatione aliquid est homo, quam humanitatem vocant, quæ ex diuersis proprietatibus corporis scilicet & animæ consistit. Et participatione huiusmodi proprietatis verbum Dei humanæ naturæ dicunt esse, & inde hominem & quendam hominem. Sed cum hæc humanitas ex cuius participatione verbum Dei homo est vt dicunt, forma sit, & forma est alicuius substantiæ, persona enim forma & non substantiæ esse non potest. Quare aut in Diuina substantia erit aut in humana: siquidem verbum nulla substantia est nisi diuina vel humana. In Diuina vero substantia humanitas esse non potest, quia ip [illegible]am hominẽ esse impossibile est. Est ergo in humana: ergo humana tantum substantia ea homo est, & non ea verbum homo est. Quando ergo verbum Caro factum est, humana naturã factum est, sed non participatione humanitatis quæ forma est, sed vnione cum humana substantia facta, non humanitatis informatione. Si enim humanitatis informatione verbum homo fuit, & essentialiter homo fuit & non solum personaliter: sed vt ita dicam, substantialiter. Forma etenim quæ humanitas est, in nullo potest esse in quo non possit esse corporeitas: hæc autem in nullo possunt esse, quod non sit susceptibile contrariorum. Quare neutrum istorum in verbo potest esse tanquam in supposito. Hoc enim esse non posset, nisi in induidua substantia esset.

Item quæri potest an ipsa Creatura & Verbum Dei vnum & idem subsistens sint eius formæ, quam Christi humanitatẽ appellant. Si enim huius humanitatis vnum & idem subsistens sunt creatura illa & verbum, non posset creatura illa eius subsistens esse, quin eiusdem subsistens esset & verbum. Siquidem forma eadem vna

numero sicut nec in diuersis tempore eodem subiectis esse potest, sic nec vnum relinquere & transire ad aliud. Quod si forma hæc in Creatura illa esse non posset, nisi esset in verbo, nec creatura illa homo esse posset nisi verbum homo, quod indubitanter falsum est. Item si in verbo est forma illa aut secundum se totum ei inest, aut secundum aliquid quod eius est: si secundum se totum ei in est, proculdubio & in diuina substantia est: secundum aliquid vero quod eius sit, ei inesse non potest: nisi secundum hominem quem assumpsit: quare & ipsi homini primùm & principaliter inest. Ergo non participatione huius formæ verbum homo est, sed vnione facta cum homine qui ea participat.

Aliorum de eodem Assertio.

SVnt & alij qui per Naturam humanam nihil aliud intelligere volunt, nisi animam humanam & corpus humanum. Ex ipsa tamen anima Christi & corpore nullum vnum factum esse, nec verbum aliquid factum esse, quia homo factus est, nec aliquid verbū esse, quia homo verbum est. Dicūt enim quia nihil aliud est verbum hominem esse, quam verbum animam & carnem sibi vnitas habere. Ob hoc etiam vt aiunt homo dicitur assumptus à verbo in identitate personæ, quia personarum numerus auctus non est & propter hominis assumptionem. Ideo autem ex anima Christi & carne eius nihil esse factum volunt, quia nec substantia ex eis fieri potuit nec non substantia. Ex substantijs enim quod substantia non sit, fieri non potest: quod si ex eis substantia facta est, & humana; alia enim non potest: quare & substantia quæ homo est, ex anima illa & carne facta est. Ergo & persona aliqua, sed non alia quàm humana, quia nec Diuina nec Angelica. Si verò persona humana, ex coniunctione illa animæ & carnis facta est, cum Christus illa persona sit, quia Deus & homo est Christus, duæ personæ erit, Diuina scilicet & humana. Item si substantia aliqua ex coniunctione illa animæ & Carnis facta est, & illa Deus est, substantia aliqua Deus erit, quæ ab æterno non fuit: quare aliquid Deus est quod non semper Deus fuit. Ad quod consequens videtur aliquid recens Deum esse, & quod Deus sit aliquid recens; quod est contra illud *Non erit in te Deus recens.*

Inferunt etiam quia si humana substantia tertia est in Trinitate persona, ergo est Diuina substantia. Addunt prætera quod nec audiendum est, quia si filius Dei humana substantia facta est, potuit filius Dei filia hominis fieri, quia sicut hominem in virili sexu assumpsit, sic & in muliebri potuit assumpsisse. Potest adhuc & à parte istorum addi, quod prædictis omnibus videtur esse validius, Christus in triduo mortis suæ homo fuit, quia sicut scriptum est *hominem quem assumpsit nunquam deposuit.* Eadem verò ratione in triduo illo homo fuit & homo dici potuit, quā & ante mortem, Verùm tunc non ideo homo dici potuit, quod ipse tunc aliqua substantia esset constans ex anima & carne, separata enim erant ab inuicem anima & caro: nec aliquid constabat ex eis. Si autem ex eis aliquid prius constabat, illud procul dubio eisdem separatis dissolutum fuit & esse desijt, quare nec tunc Christus homo ille fuit, nec homo ille Christus. Ad quod cōsequēs erit Christū hominem quem assumpsit, in morte deposuisse. Solēt etiam ad id confirmādum quod dicunt, authoritates sed paucas inducere: quarū vna est illa Augustini, qui distinguens *modos habendi* super Apostolum, vbi dicit, *Et habitu inuentus vt homo*, ait inter cætera *Quartum genus est, cum ea quæ accidunt, mutantur non à sua natura, sed aliam speciē* & formā accipiunt: vt est vestis, quæ deiecta atque deposita non habet eam formam quam sumit induta. Quod *genus congruit huic nostræ comparationi. Dei enim filius semetipsum exinaniuit formam suam non mutans, sed formam serui accipiens, neque conuersus aut transmutatus in hominem, sed habitu inuentus est vt homo, id est habendo hominem inuentus est vt homo*, non sibi sed eis quibus in homine apparuit. Nomine ergo *habitus* satis significauit Apostolus *qualiter dixit in similitudine hominum factus*, quia non in transfiguratione in hominem, sed habitu factus est, cum indutus est hominem quem sibi vniens quodāmodo atque conformans immortalitati æternitatique sociarat. Hilarius quoque idem attestatur dicēs *Non fuit habitus ille hominis tantum, sed vt hominis; neque Caro illa peccati, sed in similitudine carnis peccati.* His authoritatibus cum rationibus prædictis constare volunt ex anima Christi & carne nihil fuisse constitutum, quod homo Christus

Iesus extiterit. Vnde quia in parte hac pia fides non consentit, quomodo sit eis respondendum, pro modulo nostro videamus.

Ad prædicta responsio. Et quod ex anima & carne non substantia constet sed persona.

EX anima Christi & carne substantiam aliquam compositam esse probant, si quidem eis dicatur esse compositum, quia ex substantiis non nisi substantia potest habere compositionem. Ergo cum omnem hominem ex anima rationali & humana carne constitutum esse concedunt, & eos ex quacunque coniunctione animæ rationalis & carnis humanæ substantiam aliquam constare fateri oportet. Aliter enim nulla est eorum probatio. Substantia ergo Pauli quæ & Paulus est & Persona Pauli, ex anima & carne composita est. Verum an hæc corporea, sit, an incorporea, non sine causa quæritur. Si enim corporea est, pars eius anima essentialiter esse non potest, neque formaliter vel materialiter. Spiritus enim est anima & ideo corporis pars esse non potest, nec cum aliqua corporis parte coniungi ad corpus cuius pars est, constituendum. Si enim ideo pars Corporis dici debet quia ipsum vegetat & anima erit & ipsa pars cuiuslibet corporis partis quam eadem vegetat & animat. Ad quod consequens erit ex anima rationali & corpore aliquid constitui quod homo non erit, quia ex anima & pede, vel ex anima & manu, sicque de singulis corporis partibus quod aperte falsum est. Item cuius corporis anima pars est, illius quod in vtero Matris coucipitur, formatur, sensificatur, an alterius? Sed illud integralem habet compositionem nihilque ei deest antequam anima ei infundatur, totumque & integrum id remanet quando anima ab eo separatur: illius ergo anima pars nec est, nec esse potest. Aliud vero corpus non credo posse reperiri, cuius pars anima possit dici. Non ergo ex coniunctione animæ & corporis substantia aliqua composita est, cuius anima pars sit vel esse possit. Quod enim quidam prætendunt ad sententiæ huius confirmationem omne scilicet incorporeum in incorporea resolui posse, sicque omne corporeum constare ex incorporeis, nihil est: si enim corpus aliquod constaret ex incorporeis, sequeretur vel illa incorporea colorata esse visibilia & palpabilia: vel aliquod corpus coloratum esse visibile & palpabile, & nullam eius partem.

Illa siquidem sola partes sunt corporis in quæ resolui potest. Item illæ primæ corporis partes quas ipsi incorporeas dicunt res, cuius erunt prædicamenti? Qualitates esse non possunt nec quantitatis: siquidem ex eis solis corpus nullum constare potest. Aut ergo substantiæ sunt, aut res omnino nulla videntur esse. Substantiæ verò esse non possunt, quia nec corporeæ, nec incorporeæ, nec mixtæ, idest ex anima & corpore compositæ. Quod nec corporeæ nec mixtæ sint constat: sed quia nec incorporeæ, non minus constare debet. Incorpoream etenim aliquā nemo nouit, scriptura nulla docuit præter Angelicum spiritum & animam humanam, & spiritus brutorū animalium, de quibus tamen vtrum substantiæ sint inter nonnullos quæstio est. Ex his itaque colligi potest primas illas cuiuslibet corporis partes quas ipsi incorporeas appellāt, nulla omnino existentia esse, sed figmenta mentium deceptarum & phantasiæ. Quando ergo ex corpore & anima homo constare dicitur, per hominem non substantia sed persona significatur. Vnde & dicitur. *Sicut anima rationalis & caro vnus est homo, id est* vna persona hominis: vtrumque enim persona est quæ homo est, sed anima quasi substantialiter & materialiter illa persona est, caro vero per vnionem & quandam assumptionem persona illa fit. Anima ergo & Caro humana vna & eadem sunt persona, nec tamen vna substantia, quia aliud est anima & aliud caro, sed non alius & alius: sed anima & caro vnus & idem homo. Non est ergo verum, quod dicunt ex anima Christi & carne aut substantiam constitutam esse aut nihil. Medium enim ibi est, vt in hominis constitutione ostendimus: personę siquidem est illa constitutio, non substantiæ. Quid ergo? *Persona quæ Christus est, constat ne ex homine & verbo?* Hæc est Sanctorum assertio, hoc credimus & profitemur, scilicet personam quæ Christus est, ex homine constare & verbo. At inferes. *Ergo persona quæ Christus est, non semper fuit.* Nullum enim compositum prius est suis componentibus nec tempore nec natura. Nec ergo persona illa prius fuit homine, ex quo constat & verbo. Ve-

rum non eſt ita. Nam non ſic dicitur ex homine & verbo perſona illa conſtare, quod ex eis habeat eſſe; ſed quemadmodum album ex albedine & corpore: non enim dicitur album conſtare ex albedine & corpore, quod ex eis habeat eſſe, quia poteſt eſſe & album non eſſe: & fuit forſitan quando album non fuit; ſed album album eſſe non potuit niſi ex coniunctione corporis & albedinis. Et ſicut perſona quæ homo eſt, dicitur ex anima & carne conſtare, & tamen eadem poteſt eſſe, licet caro non ſit, ſed homo non erit: ſic perſona quæ Chriſtus eſt, ex homine & verbo conſtare dicitur, tamen eadem perſona fuit, quia verbum fuit antequam ex homine conſtaret & verbo. Sed ipſa verbum & homo non fuit, quod eſſe non potuit niſi ex hominis & verbi vnione. Non enim Chriſtus dicitur homo ſecundum ſubſtantiam, ſed ſecundum ſolam gratiam quæ verbum in identitatem ſuæ perſonæ aſſumpſit, quod non eſt verbum ſubſtantiam eſſe quæ ipſum ſemper non fuit. Cum enim dicitur *verbum ſubſtantiam eſſe quæ non ſemper fuit*, hoc ſignificatur quod verbum naturaliter atque ſubſtantialiter ſubſtantia illa ſit quæ non ſemper fuit: ſub quo ſenſu etiam illud accipitur. *Verbum eſt aliquid vel aliqua ſubſtantia, quod vel quæ Pater non eſt.* Et vt breuiter ad omnia huiuſmodi reſpondeatur, quando filium aliquam ſubſtantiam vel aliquid eſſe quod Pater non eſt, infertur vel quod ipſe filius non ſemper fuit ex eo quod homo eſt, recipiendum non eſt. Hoc enim eſſet filium aliquid eſſe ſecundum ſubſtantiam & naturam quam cum Patre communem habet, quod ipſe non ſemper fuerit quod falſum eſt. Quemadmodum enim verum non eſt æs aliquid eſſe quod non fuit quia ſtatua eſt, nec aliquid eſſe æs quod ſemper æs non fuit, quia ſtatua æs eſt: ſola enim illa quæ eſſe naturale vel ſubſtantiale circa rē conſtituunt, aliquid faciunt rem eſſe quæ non fuit. Sed quia aſſumptio nec naturale eſſe nec ſubſtantiale verbo contulit, licet per hoc homo eſſe inceperit, nulla ratione verum eſſe oportet quod verbum aliquid ſit, quod ipſum ſemper non fuerit. Inde quia homo eſt, nec quod homo diuina ſubſtantia ſit, quia Deus eſt. Deus enim ibi nomen eſt perſonæ non ſubſtantiæ. Perſona tamen illa Diuina ſubſtantia eſt. Homo autem illa perſona eſt, non per naturam vt ſupradictum eſt, ſed per gratiam: ſicut corpus humanum perſona eſt quæ anima eſt. Non tamen eadem ſubſtantia eſt eum anima.

Inferre etiam ſolent. *Homo aſſumptus Deus eſt, ergo eſt Deus qui eſt Pater, vel Deus qui non eſt pater.* Quod ſi Deus eſt qui Pater non eſt, non tantum Deus eſt qui Pater eſt. Verum ſi Deus eſt qui Pater eſt, & aliquid eſt quod Pater eſt, Pater verò nihil eſt quod Diuina eſſentia non ſit. Sicque homo aſſumptus Diuina eſſentia erit. Hoc autem falſum eſt ſicut & primum. Nam Deus pro certo natus eſt de Virgine, non tamen inde ſequitur quod qui Pater eſt, vel Deus qui Pater non eſt de Virgine natus eſt. Et Apoſtolus, *qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt cum eo:* non tamen ſequitur, vnus Spiritus Creator, vel vnus Spiritus qui non eſt Creator. Similiter Deus à Deo Patre genitus eſt, non tamen idem Deus cum Deo Patre, nec Deus qui non eſt Deus Pater. Nempe ſi idem cum Deo Patre à Deo Patre genitus eſſet, & Deus qui eſt Pater, à Patre genitus eſſet, nec Deus qui non eſt Deus Pater à Patre genitus eſt.

Argumenta etiam illa facile refelli poſſunt, quibus oſtendere conantur quod nos in aliquid vel aliquem credimus, in quod vel in quem Abraham non credidit. Hominem enim aſſumptum Deum eſſe credimus, quem Abraham Deum eſſe non credidit, quia tempore eius homo aſſumptus non fuit. Ergo nec tunc Deus fuit: quare Abraham in illum non credidit. Imo reuera Abraham in illum credidit, in illum ſperauit, illum ad ſalutem mundi venturum exſpectauit. In eum enim venturum credidit quem nos veniſſe credimus: ſiquidem membrum erat eiuſdem venturi capitis, cuius & nos membra ſumus in cœlo collocati. Verum quomodo eius membrum fuit, ſi ei per fidem & dilectionem non adhæſit? Eadem nempe fides fuit antiquorum Patrum & noſtra: tempora ſiquidem variata ſunt, at non fides.

Item quod dicunt nos quandam Creaturam adorare tanquam Creatorem, ſiue quandam ſubſtantiam quæ Diuina ſubſtantia non eſt, non concedimus: licet hanc creaturam ſcilicet hominem aſſumptum ſiue hanc ſubſtantiam. Hominem enim aſſumptum ſiue humanam ſubſtantiam in Chriſto quod idem eſt, adoramus

ea

ea adoratione quâ & ipsum verbum non propter hominem, sed propter verbi personam quæ est ipse homo. Ipsimet concedunt quod hæc substantia panis quæ non est nata de Virgine, erit Corpus Christi, non tamen sequitur. Ergo aliqua substantia quæ non est nata de Virgine, erit Corpus Christi. Et filius mortalis fuit, non tamen alicuius modi, cuius non fuerit Pater.

De hoc quod dicunt Christum eadem ratione fuisse hominem in triduo mortis suæ, & ante mortem.

CHristus vt dicunt & vt supra ostensum est *eadem ratione in triduo mortis fuit, & ante mortem homo fuit, & homo dici debuit, non quia esset aliquid constans ex anima rationali & humana carne, sed quia animam & carnem sibi vnitas habuit.* Non enim in morte ab eis separatus est, quamuis illi à se Christum aut mortuum fuisse non negant, & tempore mortis suæ hominem extitisse. Ergo vel homo mortuus fuit vel homo viuus. Licet has dictiones *homo* & *viuus* causâ expressioris significationis simul coniungere: frequenter enim hoc fit, quamuis vna intelligatur in altera. Quod vero tunc viueret, dici non potest, id. quando in sepulchro dormiuit, quia anima tunc à carne separata fuit, nec simul mors & vita secundum humanam naturam in eodem esse potuerunt. Nam secundum vitam Diuinitatis nunquam mori potuit, quia secundum eam immortalis fuit, & secundum eam viuebat quando mortuus fuit. Si ergo homo fuit quando mortuus fuit, & homo, mortuus, homo fuit quando mortuus fuit. Ad quod pro certo sequitur contradictio. Siquidem enim est homo mortuus, ipsum non est homo, & si quid est homo, ipsum non est homo mortuus At si quid homo viuus est, ipsum homo est, & è conuerso. Quis autem adeo hebes est & rationis expers, vt dicat ad Christum hominem mortuum esse, consequi Christum hominem esse, vel neget ad Christum hominem viuum esse consequi Christum hominem esse. Cur ergo sequebatur ad Christum hominem viuum esse, Christum hominem esse, & ad Christum hominem mortuum esse non sequebatur ipsum hominem esse, si secundum aliquem modum homo Christus non fuit quando vixit, secundum quem homo non fuit quando mortuus fuit? Item ex qua coniunctione habuit Christus quod actus istos suscipere potuit. *Quod vixit, quod habitu inuentus est vt homo, quod dormiuit, quod pati voluit & potuit mori*, omnesq; reliquos actus qui nostræ naturæ sunt, an ex illa quam cum anima habuit, vel cum corpore vel cum vtroque? Cum vtroque vnionem habuit, quando nullum eorum quæ prædicta sunt, agere potuit. Dicant ergo qui negant ex anima & carne Christi aliquid constitutum esse, ex cuius vnione huiusmodi actus suscipere potuit? fateri eos necesse est quod vel ex illa vnione quam habuit cum coniuncto ex anima & carne, vel ex nulla. Si ex nulla; qua ratione poterunt defendere Christum ante incarnationem prædictos actus potuisse suscipere? Quod si potuit, & in Diuina substantia iidem actus esse potuerunt & Diuina substantia mutabilitati esse subiecta. Relinquitur ergo quod Christus actus humanæ naturæ suscipere potuit, quia cum homine vnionem habuit, id. cum constante ex anima rationali & humana carne.

Quod Christus nihil fuit ante mortem quod ipse non fuerit in triduo mortis suæ.

INferri posse putant ex præmissis Christum aliquid fuisse ante mortem suam quod non fuit in morte, quia ante fuit homo constans ex anima & carne: at non in morte similiter; & quod aliquid fuit Christus quod in morte Christi nec Christus fuit nec homo, cum tamen per mortem Christus nihil esse desierit, quod ipse per naturam vel per gratiam fuerit. Hoc autem minimè mirarentur, si attenderent quàm variè Petri Apostoli nomen accipitur, cum per ipsum de ipso Petro tam viuo quàm defuncto agitur. Quando enim dicimus *Petrus piscator fuit*, pro constante ex anima rationali & humana carne hoc dicimus. Quando verò dicimus *Petrus Romæ iacet sepultus*, pro corpore Petri hoc dicimus, non tamen de corpore Petri. Nam de eadem persona omnibus his agitur locutionibus, *Petrus piscator fuit. Petrus Romæ iacet sepultus. Petrus est in cælis.* Animam siquidem Petri illam esse Personam quam Nero occidit, non negamus, quæ tunc ex anima &

carne constabat, quando Nero eam interficiebat, quæ post ipsam interfectionem ad cœlos migrauit. Nemo enim fidem Christi tenens negaturus est vt credo illum eundem hominem à Christo iam remuneratum esse in cœlo, qui Romæ occisus est à Nerone. Nam qui pro Christo à Nerone occidebatur, iustum fuit in cœlo remunerari à Christo. Neque vnum referri debet ad corpus, id est quod à Nerone sit occisum, & alterum ad animam, id est quod à Christo remunerata sit in cœlo. Vnus nempe & idem homo fuit qui vtrumque suscepit, mortem scilicet pro Christo & vitam cum Christo. Et tamen compositus erat ex anima & carne, quando mortem suscepit pro Christo: nunc verò nullam habet ex anima & carne compositionem cum regnat cum Christo. Patet ergo quod de persona quæ Petrus fuit, vtrumque dicitur, id. quod à Nerone occidebatur, & quod cum Christo coronatur: siquidem secundum corpus quod ipsa erat, occisa fuit; & secundum animam quæ ipsa nunc est & fuit ex quo fuit cum Christo regnat, & tamen vnum & idem occidebatur à Nerone & coronatur à Christo. Persona enim Petri sine dubio vnum tantum est essentialiter & substantialiter, id. anima: corpus enim substantialiter non est, sed solum personaliter. Vnde licet corpus fiat, nihil fit quod non erat: & licet corpus esse desinit, nihil esse desinit quod erat: sed personaliter incipit esse quod non erat quando fit Corpus, & personaliter desinit esse quod erat, quando desinit esse Corpus: sic & Christus nihil incipit esse quod non erat, quando incepit esse compositum ex anima & corpore, quod ante non erat, nec aliquid desijt esse quando illud desijt esse, sed solum personaliter illud incepit esse & desijt esse, & non substantialiter siue essentialiter. Sicut ergo persona Petri nulla res essentialiter fuit, quando à Nerone occidebatur, quæ ipsa modò non sit, cum à Christo coronatur, & Petrus tunc nihil fuit, quod modò non sit; sic non oportet verum esse Christum aliquid fuisse ante mortem, quia homo constans erat ex anima & carne, quod non fuit in triduo, quo in sepulchro iacuit.

Ratio præmissorum probat animam separatam à Corpore personam esse.

SI quis Petrum nunc personam esse neget, siue animam Petri, proferat definitionem personæ. Et autem hæc. *Rationalis naturæ indiuidua substantia:* quod totum animæ Petri conuenit; quare & ipsa persona est. Cur enim Angelus persona erit & non anima Petri? nemo sanè sapiens dicturus est quod ex coniunctione quam cum corpore habuit, persona esse habuerit; constat enim eam nihil ex societate corporis accepisse, nisi *onus graue & oppressionem quandam importabilem.* Sicut scriptum est *Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.* Et Apostolus. *Infelix ergo homo, quis me* &c. Si quis ergo veræ rationis ex amine attendere voluerit, inueniet proculdubio animam ex coniunctione quam cum corpore habuit post peccatum nihil accepisse, nisi infirmitatem & infirmitatis causam, quod eam personam esse facere non debuit, sed magis à ratione personæ seiungere. Non enim ideo anima persona est, quia illa agere vel pati potest, quarum coniunctio quam cum corpore habet, causa est. Et vt hoc melius intelligatur, ponamus animam Petri antequam incorporaretur, creatam fuisse, & cum spiritibus cœlestibus simul esse cœpisse quod etiam quorundam habuit æstimatio. Nulla itaque de causa spiritus cœlestes personæ esse potuerunt, quin eadem animæ humanæ personæ nomen suscipere potuerint: substantiæ enim rationales & naturæ indiuiduæ, vnde & personæ tunc fuerunt, quod esse non desierunt quando corporibus coniungi cœperunt, nec à corporibus separatæ personæ rationem amiserunt. Anima ergo Petri & dum in corpore fuit, persona fuit, & à corpore recedēs persona remansit eadem quę ipsa in corpore fuit. Verum dum in corpore fuit persona Petri, ex anima & corpore constare dicebatur & quoddam compositum esse ex anima & carne, quod esse desiit quando à corpore migrauit, nec tamen aliquid quod fuit esse desiit, quia compositio illa non fuit partium, sed vnio quædam naturarum diuersarum, qua factum fuit quod anima Petri & corpus vna persona fuerunt, non tamen vna substantia. Et ideo quia persona Petri nulla substantia fuit ex anima & carne Petri composita, nihil persona quæ Petrus fuit esse desiit, quando compositum ex anima & carne Petri esse desiit. Sicut enim in Deo plures personæ vna substantia sunt, sic & in homine plu-

res substantiæ vna persona esse possunt & sunt. Per quod etiam docetur quod Deus & homo una persona esse potuerunt.

Ad quid valeant authoritates quas inducunt.

AVthoritates quas inducunt ad id confirmandum quod dicunt, non eos iuuare manifestum est. Augustinus enim vbi genera habituum distinguit, ad exponendum illud Apostoli. *Habitu inuentus est vt homo*; quo genere habitus homo susceptus sit à verbo docet, quarto scilicet genere habitus: in quo genere sunt illa quæ accidunt & mutantur non à sua natura, sed aliam speciem & formam accipiunt. Vt vestis induta membris aliam accipit formam, quam non habebat exuta: quo genere habitus docuit quomodo intelligendum sit quod dicit Apostolus de Christo *habitu inuentus vt homo*. Christus enim suam quam habuit formam amisit se exinaniendo, sed formam serui quam non habuit suscepit non conuersus aut transmutatus in hominem, quem sibi vniens atque conformans immortalitati æternitatique sociauit. Solum hoc his verbis docere voluit Augustinus non diuinam naturam mutatam esse in humanam, sed humanam Diuinæ personaliter vnitam, quod quasi digito demonstrauit dicens. *Neque conuersus aut mutatus in hominem.* Quod dicendo Diuinam naturam in humanam mutatam negauit, sed per hoc quod adiecit *sibi hominem vniens*, &c. vnitatem personæ hominis cum Deo apertissimè ostendit. Quod Hilarius in 10. lib. de Trinitate sensit dicens. *Non fuit habitus ille tantum hominis, sed vt hominis; neque caro illa caro peccati, sed in similitudine carnis peccati.* Hæc cum dixit Hilarius, non hominem assumptum compositum ex anima & carne negauit, neque personam filij Dei esse contradixit, sed præ cæteris hominibus quoddam egregium atque excellens habuisse monstrauit, scilicet immunitatem peccati. Vnde non dixit Apostolus *habitu inuentus est homo*, sed *vt homo*: quia non identitatem per omnia habuit cum cæteris hominibus, sed similitudinem. Nam non fuit caro eius caro peccati, sed similis carni peccati.

Quod ex coniunctione animæ & corporis Christi homo factus est, licet non persona; & de animatione Corporis eius.

QVia ergo nec rationibus nec authoritatibus ostendi potest quod homo assumptus ex anima & carne compositus non fuerit, & quod persona Diuina non extiterit, deinceps ostendendum est eum secundum naturam ex anima & carne constitutionem habuisse sicut & cæteri homines, & per gratiam eandem personam esse cum Verbo Dei. Quid enim obstitit vel obstare potuit quare ex coniunctione animæ Christi & corporis eius homo non fieret, & copulatione corporis & animæ Petri homo sit factus? Omnem enim vim illam & proprietatum naturam anima Christi & corpus retinuerunt, quæ ad hoc exigitur vt ex eorum coniunctione homo fieret. Quod si verũ est, vt quidem est, quare ex anima & corpore Christi quidam homo non cõstat, sicut ex anima & corpore Petri. Ideo inquiunt quia ex coniunctione corporis & animæ Petri persona quædam fit, ex coniunctione vero corporis & animæ Christi, nulla. Verùm per falsum quod verum est, falsum esse ostendere volunt. Nam quod ex anima & corpore Petri aliqua constet persona esse nequit, quod in præcedentibus rationibus firmissimis ostensum est. Quia ergo ex coniunctione corporis & animæ Petri nulla fit persona, licet quidã homo, non potest ostendi quod ex coniunctione corporis & animæ Christi non fiat quidam homo, licet nulla persona. Quod enim Christus homo factus sit, Propheta prædixit esse futurum, Euangelista testatur impletum. *Homo*, inquit, *natus est in ea & Verbum Caro factum est*, id. homo. Nomine siquidem Carnis totus homo intelligi debet, & tamen verbum nulla persona factum est. Item quid ex coniunctione corporis & animæ Christi factum est, si homo ex illa factus non est, aut corpus eius, vnde animatum factum est nisi ex coniunctione animæ & corporis. Scriptum quippe est quod animatum corpus de Virgine sumpsit, sed cuiusmodi eiusmodi animarum, & quo animatum, an animâ, an sola animatione? Absque anima quomodo arbores & herbæ creduntur animatæ, id est sola animatione absque

anima funt enim talia animata quæ funt infenfibilia, fed eiufmodi animatū à verbo Dei affumi non debuit. Quonā enim modo tale animatū morte fua mundū tedimeret, cū nec paffionē fufcipere nec moleftiam vel amaritudinē aliquam fentire poffet? fuit igitur Corpus Chrifti animatū animā, & longè alio modo quàm partes corporis animētur. Quod ideo noto, quia Corpus quod Chriftus de Virgine füpfit, nolunt aliter fuiffe animatum & fenfibile, quā manū & pedem cuiuflibet hominis neque aliter potuiffe mori quàm manus & pedes hominis moriuntur. Ad cuius erroris falfitatem detegendam quærendum arbitror ab eis fub quo fenfu membra corporis humani dicant fenfibilia & mortalia. Non enim fub eo quo animalia fenfibilia & mortalia dicuntur: fiquidem fenfibile & mortale prout de animali dicuntur, cum animali conuertuntur. Proinde membra corporis humani eo modo fenfibilia & mortalia dici non poffunt, quo animalia talia dicuntur, alioquin eadē effe animalia neceffariò fequeretur. Quod fi fenfibilia & mortalia dicūtur, quia in eis homo dolorem fenfit & caufam mortis fufcepit, recipimus: quia hoc modo dicuntur oculi videre & aures audire, quia per oculos videt homo & audit per aures. Mortalia etiam membra corporis humani ideo dici poffunt, quia diffolubilia funt, quomodo & omnia temporalia mortalia dici poffunt. Vnde ait Poëta. *Debemus morti nos noftraque.* Sed fi tale animatum taleque fenfibile & mortale fuit Corpus Chrifti, quomodo & per eius paffionem & mortem nos redimere potuit? Recipiendum itaque hominem affumptum à verbo Dei eodem modo mortalem fuiffe quo cæteri homines pro quibus moriturus erat. Sicut enim naturæ noftræ fitim & efuriem cæterofque noftræ infirmitatis effectus abfque peccato in fe fufcepit, fic hāc naturæ noftræ paffibilitatem & mortalitatem communem nobifcum pro quibus paffurus & moriturus erat, in veritate habuit. Sed fecundum quid & in quo hæc habuerit, prætereundum non eft.

Secundum quid & in quo paffibilitas, mortalitas, fitis & efuries in Chrifto fuerunt.

IN homine affumpto duo fuerunt & funt, anima rationalis & corpus. Anima vero immortalis fuit, & ideo nec mortis nec mortalitatis capax extitit. Solum ergo corpus in homine affumpto mortale fuit, id. noftræ naturæ mortalitatem habens. Fuit itaque mortale & rationale, aut mortale & irrationale, vel faltem non rationale. Quod fi irrationale fuit, vel non rationale & brutis animantibus connumerandum erat, quod pro falute generis humani moriturum erat, quod nefas eft etiam mente concipere. Quod fi mortale & rationale fuit, qua fronte negabit quis ipfum hominem fuiffe? Erat ergo corpus hominis affumpti, & eft homo ex anima & carne conftās. Item fi per hominē affumptū nihil aliud intelligendū eft quā anima & caro, cū nihil fit anima & caro homo afsūptus, nihil fuit quod mori potuerit & voluntatē moriendi habere. Quid fuerit illud, affignent fi poffunt, qui per hominē affumptū nihil nifi animam & carnem intelligunt & nullū compofitū ex eis. Item Iudæi Chriftum effe hominem iudicantes, errauerunt dicentes, *Tu homo cum fcis, facis teipfum Deū.* Eo modo fine dubio hominem eum effe intelligentes quo & cæteros homines, fed quia Deum eundem effe negabant. Diabolus etiam eum hominem effe fciebat, fed an Deus effet dubitans, tribus eum tentationibus aggreffus eft. Vtrumq; enim voluit, ideft cognofcere vtrum Deus effet per explorationem, & hominem deiicere per tentationem. Eum quippe hominem effe cognouit per hoc quod efuriuit, nec in hoc errauit: quia ficut verus erat homo, ita & vera efuries in eo fuit, in quo nullatenus effe poffet nifi res animata fenfibilis effet. Non dico eo modo animata & fenfibilis, quo herbæ & partes hominis arbores animatæ funt & fenfibiles. Nam huiufmodi nec efurire poffunt nec fitire. Sola enim animatione paffiones iftas fufcipere poffunt, quas hominem affumptum fufcepiffe & in fe habuiffe, Euangelifta teftatur dicens, *Cum ieiunaffet Iefus 40. diebus &c.* Et ipfe Chriftus in perfona propria dixit *Sitio.* Efuries ergo & fitis in eo fuerunt & fecundum humanā naturā. Nam nec Diuinam fubftantiā paffiones iftæ poffunt attingere, nec in perfona illa & non in aliqua eius fubftantia vllatenus effe. Nullæ enim proprietates, ideft nec æternæ nec temporales in perfona quæ Chriftus eft, vel fuerunt vel effe potuerunt, quæ non in altera ipfius natura, Diuina fcilicet vel humana extiterint, quia nec ipfa eius perfonalis proprietas in ea

fuit, & non in neutra naturarum ipsius, imò in vtraque est: quia Diuina natura Christi persona Christi est ab æterno, & humana natura eius persona eius ex tempore facta est. Esuries ergò & sitis in humana substantia fuerunt, cum nonnisi ea mediante in persona quæ Christus est, extiterint. Si enim in ea fuerunt & non in humana natura, similiter fatendum est alias proprietates quas secundum naturam susceepit, in ea fuisse & humanam naturam non eis participasse, cum nulla sit omnino causa quare de istis esurie scilicet & siti hoc concedendum sit potius quàm de aliis. Quod si de omnibus hoc conceditur personam Christi passam fuisse & non humanam naturam; quod manifestè contra fidem consequeretur. Esuries ergo & sitis in humana natura Christi fuerunt, hoc est in homine assumptó non secundum animam, quæ nec esurire potuit nec sentire, nec cibo refici vel potu. Hæc enim solius sunt propria corporis, quod ad sui sustentationem huiusmodi eget adminiculis.

Quod substantia humana filius est Dei Patris & Virginis Matris.

CHristi duas generationes Ecclesia credit & prædicat, vnam æternam à Patre, alteram temporalem à Matre. Sicut autem ex illa generatione quæ ex Patre est, vna est substantia cum Patre, ita ex illa quæ ex Matre est substantia debet esse eiusdẽ naturæ cũ Matre, aut aliter nulla causa est, quare Matrem dicatur habere. Nam si substantia non est eiusdem naturæ cum Matre, quid erit? aliquid, an nihil quod cũ Matre habeat cõmune? Si autem Christus nihil est quod filius Virginis sit, nulla ratione Virgo Mater eius dici debet. et tamẽ dicitur, *Quod ex te natũ est, de Spiritu sancto est.* Id verò quod in ipsa natum est, postea de ipsa natũ est, & filius Altissimi vocatum dicente Angelo, *Concipies & paries filium & vocabitur altissimi filius.* Quod verò de Virgine in Virgine natum est, sine dubio Virginis filius est. Sed nihil in ea & de ea nasci potuit, nisi eiusdem substantia naturæ cum ipsa. Nihil itaque Virginis filius fuit, quod substantia eiusdem naturæ cum Virgine non fuerit. Aut ergo Christus substantia est eiusdem naturæ cum Virgine, aut eius filius non est. Item si Christus nihil est nisi quod cum Patre habet commune, nihil nisi Diuina substantia est. Quare si hac de causa Pater tantum Deus est, quia Diuina tantum substantia est, & Christus tantum Deus erit, quia secundum eos tantum Diuina substantia est. Mentitur ergo Lucas Euangelista, mentitur & Dauid Propheta. Quod enim de Virgine natum est, ille in persona Angeli *sanctum* esse dixit vocandum. Et iste illud idem *scabellum pedum adorandum* dicens, Exaltate Dominum Deum nostrum, *adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.* Hoc est quod de Virgine natum est & in tempore generatum. Vnde illa generatio temporalis filij Dei esse non potuit, nisi mediante aliquo temporali. Quod si filius Dei non fuit, nec eius generatio filio Dei assignari debuit. Nam nemo dicturus est, quod illa generatio Dei sit, & nullius quod temporale sit. Huiusmodi enim temporales proprietates in Christo esse non possunt, nisi in humana natura sint, sicut superius ostensum est. Ergo Christi generatio temporalis in humana substantia fuit quæ tẽporalis generata est de virgine humana: igitur substantiã filius est Virginis, sicut & Diuinã, Dei Patris. Sicut enim quod Deus Pater de substantia sua genuit, filius est Dei Patris, sic & quod Virgo Mater de substantia sua genuit, filius est Virginis Matris. Quia ergo de substantia Matris generari non potuit nisi substãtia humana, substantia humana filius est Matris, quæ & ipsa per assumptionem & personalem vnionẽ filius est Dei Patris. Item si filius Dei non est quod de Virgine assumptum fuit, cuius fuerit filius ostẽdi non potest, quia Christus licet duorum fuerit filius, non tamen duo filii, sed vnus filius. Quod ergo de Virgine natum est, alius filius quàm Dei filius non est, aut nullius filius est. Filius verò Dei non est quod de Virgine natum est, quia vt aiunt, nec essentialiter nec personaliter filius Dei est. Nullius ergo filius est quod de Virgine natum est, quare nec Virginis filius. Quod contra veritatem illam est, quæ *se filium hominis* vocat, vt ait. *Quem dicunt homines esse filium hominis?* Et alibi *Nemo ascendit in cælum, nisi filius hominis qui de cælo descendit.* Filium hominis non se vocat secundum diuinam generationem, quod omnibus notum est, sed secundum humanam, secundum quam homo temporaliter factus est.

De hac interrogatione quid Christus fuerit secundum humanam naturam? & quod Christus & Petrus duo homines fuerint, & quare.

QVæri non debet secundum eos quid Christus fuerit secundum humanam generationem, quia nihil. Ad quod sequitur quia nec homo secundum eam fuerit. Si verò negant hanc interrogationem fieri posse, quid Christus fuerit secundum humanam generationem, contra omnẽ vsum Ecclesiæ sunt atque doctrinam. Nam sicut quæri & doceri solet, quid Christus sit ex Patre ab æterno, sic & quæri & doceri solet quid Christus sit ex Matre in tempore. Quod si nihil ex ea esset, nec quæri nec doceri rationabiliter posset, quod homo ex ea esset, quod docetur & monstratur per simile, cum dicitur. Sicut ex Deo Deus est, ita ex Virgine Matre homo est. Quærentibus autem secundum quid Christus sit filius Virginis, respondere solent quod secundum humanam naturam. Sed quomodo filius est Virginis secundum humanam naturam, cum ipsa humana natura filius Virginis non sit secundum eos? Nam nec anima nec corpus, nec anima & corpus, nec aliquid concretum ex eis filius est Virginis. Item si secundum humanam naturam filius Virginis esset, in ipsa humana natura causa esset, quare filius Virginis esset: sic enim in omnibus est quæ de Christo secundum humanam naturam prædicantur, quia quod mortalis, passibilis, sitiens atque esuriens, fatigatus & lachrymans, de Christo prædicabantur mediante humana natura quæ sola ea suscipere potuit quæ de eo dicebantur. Est ergo in humana natura causa quare Christus filius sit Virginis, Relatio scilicet illa, vnde filius Virginis dicitur & est. Sicut in Virgine relatio est ex qua Christi Mater Virgo dicitur & est. Huiusmodi enim relationes quibus Mater ad filium & filius ad Matrem refertur, in rebus diuersæ naturæ esse non possunt. Fuit itaque aliquid in humana natura Christi, quod causam prædictam suscepit, ex qua & filius Virginis fuit. Quod quid sit vel fuerit, non potest ostendi, nisi id quod Verbum Dei de substantia Virginis assumpsit animatum, scilicet corpus & humanum, quod homo fuit, id scilicet quod parentes eius circuncideruntt, quodque tenentes in manibus Iesum vocauerunt. Sicut autem tunc quidam puer fuit, sic quando prædicauit & docuit, quidam homo adultus fuit & alius homo ab omni homine alio. Vnde ipse & Petrus, id est Magister & Discipulus duo homines fuerunt, non vt dicunt, ideo duo homines quia duæ personæ, alioquin Christus quidam homo fuit antequam hominem assumpsit. Sed ideo quia alius homo fuit Iesus & alius Petrus, vterque constans ex anima & carne, nec quia aliam animam habuit sibi vnitam & aliud corpus quàm Petrus, alius homo fuit quàm Petrus, quia in triduo mortis suæ ea sibi vnita habuit, nec tamen alius tunc homo fuit quàm Petrus. Nemo enim sanè sapiens concedit Christum & Petrum in triduo illo duos homines fuisse, vt quadam communi de causa vterque Christus scilicet & Petrus homo diceretur. Sed Petrus quidam homo tunc fuit, quia quædam substantia animata, sensibilis, mortalis & rationalis erat, qualis quia tunc Christus non erat, nec ipse tunc Quidam homo fuit. Sed quando vixit, talis substantia fuit, & ideo meritò ipse tunc & Petrus duo homines dici potuerunt, non quia diuersas animas & corpora habuerunt, sed quia duæ substantiæ tales extiterunt.

De eo quod dicunt Christum eadem ratione hominem fuisse in triduo mortis suæ & ante mortem.

NAturam humanam Christi, animam & corpus, & nullum illorum nec aliquod compositum ex eis vt sæpe diximus, appellant. Vnde quia duo illa in triduo mortis suæ sibi vnita habuit sicut & ante mortem, hac de causa tunc homo fuit & dici debuit, & hac sola sicut & ante mortem. Quo concesso concedendum erit necessariò quod quæcunque de Deo dici poterunt ante passionem quia homo fuit, & eadem dici poterunt quando in sepulchro iacuit. Ergo quando in sepulchro iacuit, mundum redimere potuit & saluare secundum quod homo fuit, quod patet falsum esse. Mortuus enim nec pati potuit, nec mori, nec aliquid aliud agere, per quod mundum reconciliet Deo. Nisi quis dicat quod tunc resurgere

potuit quando mortuus fuit: quod præcipuum opus fuit ad mundi reconciliationem pertinens. Qui verò ita respondet, non videtur intelligere quod dicit Apostolus, quia Christus mortuus est propter delicta nostra & resurrexit propter iustificationem nostram. Non enim secundum aliquid quod tunc facere potuit, Saluator mundi dici debuit, sed secundum quod & hodie mundi Saluator appellatur. Quia ergo Christus ante mortem secundum hominem naturamque humanam facere potuit & fecit, quod in morte nec fecit nec facere potuit, nulla ratione eadem de causa homo fuit in morte & ante mortem. In morte enim cuiusmodi homo fuerit, ostendi non potest, nisi dicatur quod homo mortuus fuerit. Sed qua ratione homo mortuus verus homo tunc fuit, id est humana natura, nisi ipsam humanam naturam velint fateri mortuam esse? Quod nequaquam esse potest, si per humanam naturam animam & corpus intelligunt, siue coniuncta siue disiuncta sint. Secundum enim solam carnem mortuus fuit. Sed vtrum secundum animam tunc vixerit, quæstio est. Omni namque eodem modo anima tunc ei vnita fuit, quo & quando corpori coniuncta fuit. Vnde secundum ipsam etiam in morte viuere debuit, si ex eo quod sibi iuncta fuit, ante mortem vixit. Ita quoque in cæteris hominibus, id est quod quandiu animas habent, & viuunt & viuere dicuntur. Fateantur ergo necesse est quod nunquam ex vnione illa quam Christus cum anima habuit, vixit, aut quod in morte secundum illam vitam habuit. Quod vt æstimo fateri non audent, id est quod in morte Christus secundum animam vixerit. Nam secundum illam viuere non potuit, quin & in eodem tempore secundum humanam naturam vixerit & mortuus fuerit, quod vt arbitror, nulli professores Christianæ fidei audent recipere.

De eo quod non concedunt Christum aliquid fuisse secundum humanam naturam quod ab æterno non fuerit, sed alicuius modi, vel habitum quendam habere quem ab æterno non habuit.

Fuit, vt aiunt, Christus alicuius modi secundum humanam naturam, sed non aliquid, licet homo secundum eam fuerit. Peto cuiusmodi sit vel fuerit secundum humanam naturam? Possunt dicere quod ante mortem passibilis fuerit & mortalis, qualis pro certo ab æterno non fuit: quare & Deum fateantur necesse est aliquando talem fuisse qualis non semper extitit. Quod si verum est & Deus variabilis & mutabilis est. Omne enim quod secundum aliquid alterius modi potest esse quàm fuit, variabile & mutabile est. Proinde Quidam eorum nolunt concedere Christum secundum humanam naturam aliquid vel alicuius modi fuisse, quod vel cuiusmodi ipse ab æterno non fuerit, sed habitum quendam habere quem non semper habuit. Verum quid habitus ille sit, id est aliquid an nihil, diligentius inquirendum est. Quod vt habitus ille nihil sit, esse non potest, cum in Christo sit & Christi sit. Quia ergo est & Christi, est habitus ille, & aliquid est. Vnde & in Christo aliquid est quod in Christo ab æterno non fuit. Quod concedere non minus inconueniens est quàm concedere Christum aliquid vel alicuiusmodi esse, quod vel cuiusmodi ab æterno non fuit. Nam nec in Patre, nec in Filio nec in Spiritu S. aliquid est vel esse potest, quod nec Pater nec Filius nec Spiritus sanctus sit. Vnde Isidorus quidquid in Deo est, Deus est. Quare si habitus ille de quo loquuntur, & quem in Christo asserunt esse, aliquid est quod in Christo est, & habitus ille Christus est. Quod autem Christi sit habitus ille & non in Christo, dicere non possunt. Omnis namque habitus, tale quid est quod nisi in alio esse non potest. In aliquo verò esse non potest habitus ille, nisi aut in verbo assumente aut in homine assumpto. Sed in homine assumpto quomodo esse potuit, cum homo assumptus vt ita dicam non habebat sed habebatur. Et ideo habitus de quo loquuntur si in homine assumpto fuit, habitæ rei fuit & non habentis, id. hominis assumpti & non verbi assumentis: sed quia de habitu qui habentis est, se loqui concedunt, de habitu qui verbi est in verbo se loqui negare non possunt. Habitus ergo ille de quo agunt, aliquid est quod in verbo est, imo quod verbum est. Quo ergo modo his resistunt quibus videtur posse ostendi, quod verbum aliquid est, vel in verbo aliquid est quod ab æterno verbum non fuit vel in verbo, quia habitus ille verbi est vel in verbo: resistant his quibus quidam nituntur osten-

dere, quod verbum aliquid eſt quod ab æterno non fuit, quia ſecundum humanam naturam aliquid eſt quod ab æterno non fuit.

Quod nulla eſt abſurditas Chriſtum aliquid eſſe ſecundum humanam naturam quod ab æterno non fuit.

QVæ vero abſurditas eſt, ſi concedatur quod Chriſtus ſecundum humanam naturam ſit aliquid vel fuerit quod non ſemper fuit cùm ſecundum eandem concedatur quod Chriſtus pati potuit & multa alia facere & in ſe ſuſcipere quæ ab æterno non potuit, nec in ſe ſuſcipere, nec actu ipſo agere. Poterat reuera in potentia Deitatis hæc omnia facere quæ ſecundum hominem fecit, ſed non ipſas operationes in ſe actuſque ſuſcipere. Sicut ergo nulla abſurditas eſt nec in fide abſonum concedere quod Chriſtus illa potuit & fecit ſecundum hominem, quæ nec fecit nec potuit ab æterno: ſic fidei Chriſtianæ contrarium non eſt profiteri quod Chriſtus aliquid ſit ſecundum hominem quod ab æterno non fuit, ex eo quod humanæ naturæ particeps factus eſt, ſubſtantia eſt communis naturæ cum cæteris hominibus. Siquidem humanæ naturæ participatio non ſimpliciter quale facit, ſed circa ſubſtantiam qualitatem determinat, id eſt quandam qualem ſubſtantiam efficit. Et ideo Chriſtus eo quod humanæ naturæ eſt, quędam qualis ſubſtantia eſt, quod modis omnibus facit ipſum ſecundum humanam natur..m aliquid eſſe quod ab æterno non fuit, nam homo aſſumptus aliquid eſt, quod ab æterno non fuir, quod & Chriſtus eſt.

Quod Chriſtus ante mortem & poſt reſurrectionem homo Quiddam fuit conſtans ex anima & carne.

TAntæ imperitiæ nulli ſunt, vt æſtimo, qui negent hominem aſſumptum hominem eſſe vel fuiſſe. Qua enim fronte aſſerere poſſunt Chriſtum hominem eſſe vel fuiſſe, & negare hominem aſſumptum hominem eſſe vel fuiſſe? Quiſquis contradixerit hominem aſſumptum hæc verba dixiſſe, *venit enim princeps mundi huius & in me non habet quidquam*. Et item Petro: *ni lauero te, non habebis partem mecum*, cum homine aſſumpto partem non habebit. Eundem ſcriptura virum vocat dicens *quia Ieſus fuit vir potens in opere & ſermone*, quod profecto non faceret niſi idem aliquis homo eſſet, qui & poteſtatem habuerit in terra dimittendi peccata. Prædicauit, fecit miracula, hoſpitio ſuſceptus & ad conuiuium vocatus, qui in terris viſus eſt & cum hominibus conuerſatus eſt. Ex coniunctione animæ & corporis homo aſſumptus hæc quæ prædicta ſunt, & conſimilia facere potuit, quæ nec fecit nec facere potuit quando mortuus fuit, quando corpus & anima ab inuicem ſeparata fuerunt. Vnde manifeſtum eſt hominem aſſumptum ex anima rationali & carne humana conſtitutum fuiſſe, nam niſi conſtitiſſet, ex eis homo non eſſet. Quod vt manifeſtius appareat, ponatur Chriſtus ante mortem, iſta ſcilicet animam & carnem ſibi vnita habuiſſe & ita à ſe inuicem diſiuncta. Erit ne Chriſtus homo iſtis à ſe inuicẽ diſiunctis, & Chriſto coniunctis? Nam nec homo viuus nec homo mortuus erit. Viuus non erit, quia corpus animatum non habebit, nec mortuus quia nunquã vixit. Ea enim mortua dici ſolent quæ aliquando vixerunt. Homo ergo Chriſtus non erit, licet animam & carnẽ ſibi vnitas habeat, niſi inter ſe fuerint vnitæ. Ex his itaque certiſſimè patet, quod homo aſſumptus homo fuit ex vnione animæ & carnis, & quãdo ſeparatæ fuerunt atque diſiunctæ, homo non fuit, nec propriè nec humanè homo dici potuit. Ex vnione enim animæ cum carne ante paſſionem vitam habuit mortalem, & poſt reſurrectionem ex earundem coniunctione immortalem. Non illam dico vitam immortalem quam habuit verbum ab æterno, ſed eam, quam habituri ſunt Electi poſt reſurrectionem. Corpus enim reſurrexit & anima illud aſſumpſit: pro qua aſſumptione dicit Athanaſius, *qui non crediderit denuo hominem aſſumptum, anathema ſit.* Quod non dicitur eo quod verbum hominem denuo aſſumpſerit; quia vt Hieronymus ait, verbum ex quo hominem aſſumpſit, nunquam depoſuit: ſed quia anima corpus quod in morte depoſuerat, denuo reſumpſit, vnde & illud aſſumendo vitam ei præſtitit vtique immortalem, quod ipſe Chriſtus teſtatur dicens. *Hæc ſunt verba quæ locutus ſum*

sunt vobis, dum adhuc essem vobiscum, id est mortalis sicut & vos estis. Nam si ex iteratâ corporis assumptione corpus non viueret, qua de causa ab anima assumptũ esset, vel quem effectum in eo haberet, non posset ostendi. Nec est hæc immortalitas illa & incorruptibilitas, quæ stolæ corporis dicuntur: sed hæc vita immortalis de qua loquor, in vegetatione & sensificatione consistit, quia anima nunquam potest desinere vegetare & sensificare corpus, neque nexus illi quibus anima & corpus coniuncta sunt, vlla ratione dissolui. De quali vita immortali loquitur Apostolus dicens *Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Quod enim viuit, Deo viuit.* Sed cum ex illa vnione Christus vt aiunt nec homo est nec vitam aliquam habet, Hæc vita immortalis cuius erit? nec Dei est, nec spiritus Angelici, nec animæ humanæ. Neque enim Deus nec spiritus Angelicus nec anima humana ex coniunctione animæ & carnis vitam habet immortalem. Relinquitur ergo quod hominis sit & cuiusdam hominis constantis ex anima & corpore Christi, qui etiam ex eorundem coniunctione constabat quando mortalis fuit.

Vtrum homo Assumptus persona sit, & quare in personam filij dicatur assumptus.

HIs breuiter decursis quibus posse monstrari videtur quod Christus quidam homo fuit, & sic ex anima & carne constans, ad sequentia transeundum est, & vtrum homo assumptus aliqua fuerit vel sit persona pro modo abbreuiationis inquirendum. Quod enim dicitur *assumptus est homo* in personam filij, hoc profectò verum est vt quibusdam placet, quia sic assumptus est, quod non est alia persona quàm filius, & hominem assumptum esse in identitatem personæ filij, id est quia sic assumptus est quod ex ipsa assumptione non sunt in Christo plures personæ, sicut sunt ex assumptione humanæ naturæ, plures in Christo naturæ, cur non dicunt sic hominem assumptum esse à Christo in vnam personam quod homo assumptus nulla est persona. Nam idem sensus indubitanter ex eorum expositione potest haberi. Vnde quàm absurda sit & à veritate aliena expositio talis, manifestum est, ex qua talis & tam absurda sequitur locutio, scilicet quod sic homo assumptus est, quod nulla persona est, cur etiam dicitur in personam assumptus potius quàm in substantiam; sicut enim substantia diuina factus non est ex assumptione, sic nec persona sicut dicunt; forsitan hoc verentes, ne si personam diuinam concederent esse hominem assumptum, negare non possent ipsum diuinam substantiam esse. Quia nihil aliqua personarum in Trinitate est, quod Diuina substantia non sit. Quare si homo assumptus aliqua trium personarum esset, & diuina substantia esset. Sed quæ ratio aut quæ causa est cur ab vniuersali Ecclesia homo dicitur assumptus in vnam personam à filio Dei, & non in vnam substantiam, nisi quia vna persona potuit esse cum filio Dei & non vna substantia? Non est ita vt putant, quod persona & substantia in illa identitate sint quæ nihil sinat secundum personarum proprietatem Deum habere posse, quod secundum substantiam habere non possit. Habet vtrique pluralitatem personarum & non substantiarum: ab omni enim pluralitate substantiæ immunis est, sed non personæ. Nam personæ tres sunt, sed non substantiæ: quod quare sit & prædicetur, nulla potest rationabilis reddi causa, si ita est intelligendum quod B. Augustinus dicit, scilicet quod persona secundum substantiam de Deo dicitur, vt ipsi exponunt, id est quod hæc vocabula *Persona* & *Deus* circumquaque eiusdem sint significationis. Quod si verum esset, nulla extaret causa, quare dici posset tres sunt personæ & non tres dij, & vnus tantum Deus & non tantùm vna persona. At talem expositionem minimè facerent, si quod Augustinus alibi dicit, aduerterent. Ait enim quod qui hoc nomen *Persona* Deo dedit, pluralitatem significare non voluit, singularitatem verò noluit. Quibus in verbis euidentissimè docuit quod non propter omnimodam identitatem hoc nomen *Persona* & hoc nomen *Deus* instituta sunt, vt per ea de Deo agatur. Per hoc nomen enim *Deus* pluralitas nulla in Deo potest ostendi nec substantiæ nec personæ; nec per hoc nomen *Persona*, omnimoda singularitas, sed cum singularitate substantiæ personarum pluralitas: & hoc est quod B. Augu-

stinus dicere intendit, qui hoc nomen *Persona Deo dedit, pluralitatem significare non voluit, singularitatem noluit*: nam pluralitas personarum absolutè pluralitas non est, nec hoc nomen *Persona* solam singularitatem substantiæ designat, sed circa singularitatem substantiæ pluralitatem designat *personalem*.

Vnde supra.

VNa nobiscum talem faciunt essendi Deo in aliquo distinctionem. Est Deus tribus modis in Creaturis, essentialiter in omnibus, in Electis per gratiam; in homine assumpto personaliter. Vt quid dicunt Deum in homine assumpto esse personaliter, vel hominem assumptum ei vnitum personaliter, cum ipse homo assumptus persona non sit? potius deberet additum esse non *personaliter*, quia tunc nulla quæstio esset an homo assumptus persona esset quæ filius est, vel non esset, quia certum esset quod persona filij non esset. Nunc autem quia *personaliter* appositum est, & talia verba vtique inueniuntur vbi de illa vnione agitur, verisimile est, Sanctos quorum illa sunt verba, voluisse hominem assumptum personam filij factum esse: si enim proprietatem personalem filius Dei cum homine non communicat, nulla causa poterit assignari, quare homo assumptus dicatur filio Dei vnitus: sola quippe personalis proprietas est quam filius propriam habet, cætera verò cum Patre & Spiritu S. habet communia. Nisi ergo proprietas personalis filij causa sit quare homo assumptus filio Dei sit personaliter vnitus, nulla omnino causa est quare homo assumptus ei dicatur vnitus esse potius quàm Patri vel Spiritui S. Nam cætera quæ homo assumptus habet ex assumptione, habet à Patre & à Spiritu S. sicut & à filio, & communia cum Patre & Spiritu S. sicut & cum filio: & ideo si personalem proprietatem filius non communicat cum homine assumpto, fateri oportet quod homo assumptus filio Dei non est vnitus, aut patri & Spiritui sancto est vnitus. Quod quia falsum esse constat, non minus verum esse constare debet quod filius Dei suam proprietatem homini assumpto contulit quando eum assumpsit, sic tamen quod eam habere non desijt, sed vna & eadem persona cum *homine assumpto extitit*.

Idem author proponit hasce quæstiones consequentes & resoluit. *Quomodo intelligendum sit, quod scriptum est: Sicut anima rationalis & caro vnus est homo, ita Deus & homo vnus est Christus.*

Authoritas Athanasij quotidiano vsu in Ecclesia Dei celeberrima hanc communicationem personalis proprietatis conuenienti & expressissima similitudine manifestat, vbi ait. *Sicut anima rationalis & caro vnus est homo, ita Deus & homo vnus est Christus.* Quid verò per vnum hominem intelligere voluit quando dixit, *Anima & Caro est homo*, rem vnam animam & carnem esse non dixit, quia res vna esse non possunt; sed nec quod vnam aliquam rem constituant, quia nec vnam substantiam, nec aliam vnam rem. Aliam vero vnam rem non constituunt nec constituere possunt quàm substantiam, quod nullam habet dubitationis suspicionem. At quod nec substantiam constituere possunt, in superioribus ostensum est. Quando ergo dixit Athanasius, anima & caro vnus sunt homo, noluit significare aliquam substantiam ex anima rationali & humana carne constare, nec ipsa aliquam substantiam esse, sed ea personaliter sibi vnita esse. Nam nisi hunc intellectum habuerit in eo quod dixit, *sicut anima & caro vnus est homo, ita Deus & homo vnus est Christus*, nihil inuenietur ad propositum pertinere. Cuiusmodi enim vnio inter Deum & hominem sit, docere voluit, quod minimè docuit, si animam & carnem aliquam substantiam esse voluit, vel ex eis aliquam substantiam esse constitutam. Deus enim & homo in Christo non sunt aliqua substantia, nec aliquam substantiam constituunt. Ad hoc docendum quod nec fuit nec est, nec esse potuit, præmitti non debuit, quod anima & caro vnus sunt homo. Sed nec ad hoc verè præmitti potuit, demonstrandum, quòd Deus & homo vnam personam constituant, quia & hoc falsum est & impossibile. Deum quippe & hominem impossibile est vnius personæ constitutione vniri, nisi & persona pars personæ esset, quod singula rerum genera quæ personæ sunt, attendenti falsum esse liquet & impossibile. Nullus enim spiritus alterius spiritus, nullus homo alterius hominis pars vllate-

nus esse potest. Quid ergo dicere intendat Athanasius, & ad quid valeat inducta similitudo, non facile prout mihi videtur, ostendi valet, nisi quis dicere velit, quod sicut anima & caro vna persona sunt, ex vnione quæ inter ipsa est, sic Deus & homo vna sunt persona ex vnione quæ inter ipsos est. Nam sicut anima carnem habet assumptam in suæ identitatem personæ, sic Deus hominem in identitatem personæ suæ assumpsit, id est filius Dei. Et hoc est quod idem Athanasius ait. *Vnus autem non conuersione Diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum.* Per humanitatem hominem significare voluit, quem filius Dei in Deum, hoc est in identitatem personæ suæ assumpsit. Quæ enim sic dicuntur, transitionis habent proprietatem: quod est quando res de qua agitur, transit de vno statu in alium, vel priorem omnino deserendo vel cum priore alium assumendo. Quod falsum esse credendum est, quando homo in Deum assumptus est. Homo quippe hominis naturam retinuit & identitatem personæ filij Dei suscepit: quem sensum versus sequens declarat, *Vnus omnino non confusione substantiæ, sed vnitate personæ.*

Quid de quo dicatur in hac locutione, homo est Christus.

Dubitari prætereà à nonnullis solet, quid de quo dicatur quando dicitur *homo est Christus.* An substantia de substantia, an persona de substantia, vel quid aliud de quo alio? Quod enim idem de se enuncietur in hac locutione *homo est Christus*, verum esse non potest. Nam non est idem sensus harum locutionum *homo est Christus* & *Christus est Christus.* Sunt tamen qui volunt Christum subiici in hac locutione *homo est Christus*, & hoc nomen *homo* in subiecto positum, personam quæ Christus est, significare. Sicut ibi vt aiunt *homo sedet ad dexteram Dei Patris*, id est persona habens, sibi vnitam humanam naturam. Sic & quando dicitur. *Nemo ascendit in cælum nisi filius hominis qui est in cælo.* Vox ista *filius hominis* personam quæ Christus est, designat. Nam de homine assumpto hoc dictum esse non potest. Sic & in Psalmo *homo natus est in ea*, hîc absque dubio, vt aiunt, *homo* nomen est personæ in duabus naturis subsistentis, quæ & in ciuitate de qua Psalmus, nata est secundum humanam naturam, & eam fundauit secundum Diuinam. Similiter quando dicitur *Puer creauit stellas*, vox ista *Puer* personam quæ Christus est significauit, quæ reuera & stellas & stellam illam quæ Magos ad cunabula eius adduxit, creauit, non ex humana natura sed Diuina. Nec ergo inconueniens est si in hac locutione *homo est Christus*, hoc nomen *homo* personam quæ Christus est, designet, vt sit sensus, *homo est Christus*, id. Christus est Christus. At si secundum hunc sensum vera est ista, *homo est Christus*, homo nunquam incepit esse Christus, sed fuit ab æterno Christus. Ergo & homo Christus filius Patris fuit antequam virginis Matris. Quando enim dicitur, homo est Christus, de quodam homine hoc dicitur qui semper fuit Christus, vel non semper fuit Christus. Quod si quidam homo semper fuit Christus, Christus nunquam quidam homo non fuit, nec ipsum ad genus humanum redimendum hominem fieri necessarium fuit. In quo opinionis errore si qui sunt, longè ab vero aberrauerunt. Hæc quidam vitare volentes dicunt quod huius locutionis *homo est Christus*, hic est sensus. *Humana natura est vnita Christo in vnam personam.* Verum quid de quo dicatur in illa te, dicere non possunt. Nam & si vnitum Christo in vnam personam ibi supponi dicant, nihil tamen quod alicui personæ supponi possit, ibi subiici dicunt, eo quod nulla de rebus existentibus est esse vnitum Christo in vnam personam. Et ideo nec personæ quæ est Christus, nec alij rei existenti supponi potest. Si quid ergo alicui in prædicta locutione supponitur, aut persona personæ, aut natura naturæ, aut natura personæ, aut persona naturæ in ea supponitur. Sed quod persona personæ, vel natura naturæ, vel persona naturæ in ea supponatur, nullius, quam ego audierim, habuit assertio. Quare natura personæ in ea supponitur. Sed per naturam humanam aliud intelligi non potest quàm homo quidam constans ex anima rationali & carne humana, sicut in præcedentibus sæpenumerò monstratum est, quia aliud persona quæ Christus est ex assumpta humanitate esse non posset. Prædicatio ergo quæ fit in prædicta locutione, planè ostendit hominem assumptum personam esse quæ Christus est.

Quid de quo dicatur In his locutionibus, Christus est homo, homo est Deus.

QVid vero dicatur in his & aliis locutionibus Christus est homo, homo est Deus, ex eo quod dictū est, intelligi potest, scilicet tem humanæ naturæ quæ Christus est, in prima prædicari id. substantia humana, quæ etiam Deus esse dicitur, quando homo Deus esse asseritur. Sed quid per Deum est intelligendum, quando eum hominem esse prædicamus substantiam Diuinam? absit, quia ipsa humana substantia nec est nec esse potest, sed personam diuinæ naturæ hominem esse adnuntiamus quando sic dicimus, *homo est Deus*. Huius enim locutionis *Deus est homo* hic est sensus, persona Diuinæ naturæ est humana substantia: sed per humanam substantiam aliud intelligendum non est quàm vnitum & constitutum ex anima rationali & carne humana. Et ideo non vnam substantiam hic intelligamus: secundum quod distributio fit in substantiam corpoream & incorpoream. Nulla quippe talis substantia ex anima constat & corpore, sed substantiam vnam dicimus vnum subsistens. Quod nisi verbi personali proprietate communicaret, ipsum procuIdubio humana persona esset, & non diuina. Vnde Augustinus in quodamloco ait, quod Christus est homo assumptione personæ inferioris. Quod non propterea dixit quod voluerit Christum personam aliquam assumpsisse, sed voluit distinguere rem cuius proprietates Christus assumpsit, quæ videlicet si non assumpta esset humana, pro certo persona esset quæ diuina longè est inferior. Et ideo si sic quis hanc locutionem vellet exponere, *Deus est homo*, id est persona Diuinæ naturæ est res humanæ naturæ, & homo est Deus, id est res humanæ naturæ est persona Diuinæ naturæ, omnem vt videtur, calumniam posset deuitare.

In quo rei alicuius Personalis discretio consistat.

RES verò quæ secundum hoc quod hîc de persona agimus, personæ dicuntur & sunt, non nisi homo & spiritus incorporei & ipse Deus sunt. Quia igitur in singularibus proprietatibus discretio personalis consistit, in eis ad singularem proprietatem ostendendam inquisitio facienda est. Quod vt commodius fiat, de Paulo Apostolo, exempli causa velut existente agamus. Paulus itaque sine dubio persona est, per quod vnde sit diligenter inuestigandum est. Non enim quia homo est Paulus, personalem habet discretionem, quia hoc cum pluribus habet commune, sed suam personalem discretionem eum nullo cuius origo & principium in anima est, quæ res est discreta atque discernens, quæ & propriè & principaliter vt superius ostensum est, habet personalitatem hominis. Nam ipsa propriè discernit & intelligit, quia ad imaginem Dei condita est, secundum quod & ipsa persona potest esse & est. Qua ratione corpus persona nec est nec esse potest. Nam ipsum ad imaginem Dei factum non est. Quod totum in anima & corpore Pauli potest assignari. Anima quippe Pauli eo quod res discreta est & discernens, persona est. Et ex eo quod hæc res est & discernens hæc persona est, & inde quia sic habet à Deo esse, quod cum nulla re rationali hoc esse vnde ipsa est, commune habet. Secundum hoc etiam in ipsa Trinitate personæ discernuntur, quia Pater alia persona est quàm filius & Spiritus S. inde quia à se solo est. Nam quod à se solo est, nec cum filio nec cum Spiritu sancto habet commune. Ita & filius quia à solo Patre est, alia persona est quàm Pater & filius. Ita & anima Pauli secundum suum modum existendi quem à Deo habet, alia persona est quàm anima Petri, quia aliud discretum est & discernens quàm anima Petri.

De his qui dubitant vtrum istorum verum sit, scilicet hominem assumptum personam esse vel non esse.

MIrandum viros in Pagina Diuina exercitatos has & huiusmodi authoritates verbis quibus scriptæ sunt nolle recipere, sed sua eis præponere verba & sensum suum, sensum authorum & non authorum suum ordine præpostero & præsumptuosè facere. Nonne ipsimet qui scripserunt ea reciperent? recipe & tu, vt saltem in verbis ab eis non dissentias: hoc sciens quia verba sola facere possunt hę-

reticum. Nemo dicat, magni viri sunt hinc & inde, & ideo quid magis verum, quid magis tenendum sit, se nescire. Certè non sunt magni in talibus nec imitandi, qui à tam magnis quos prædiximus dissentiuot circa articulos fidei. Nec est prudentis viri id negare vel affirmare, qui nesciat quod horum verum sit vel falsum. Pium autem est sentire quod vniuersa credit Ecclesia: scilicet *quod homo assumptus verus est homo ex anima rationali & carne humana constans*, & eadem persona cum verbo à quo assumptus est.

Vtrum anima hominis assumpti persona sit, & cuiusmodi persona.

IN quæstionem à quibusdam inductum est, an ipsa hominis assumpti anima persona sit, quemadmodum & cæterorum hominum animæ, & si persona est, vtrum Diuina an humana. Eadem vero ratione qua & aliæ animæ personæ humanæ sunt, videtur & ipsa persona esse humana: siquidem rationalis substantia est indiuiduæ naturæ vna & discreta personaliter ab omni alia anima humana. Sed hoc esse non potest, quod ipsa persona sit humana, cum ipse homo assumptus persona sit Diuina. Nunquam enim auditum est vel ab aliquo inuentum, quod homo aliquis alia esset persona & alia eius anima. Imò sicut superius ostensum est, omnis homo eadem est persona quæ & ipsius anima. Nulla itaque ratione doceri poterit quod homo assumptus persona sit Diuina, quin eadē valeat ostendi quod anima hominis assumpti persona diuina sit, imò ipsa primo loco suscipit personalitatem verbi, ipsa propriè personam gerit sapientiæ Dei, siquidem in ea reconditi sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei. Vnde & quorundam æstimatio habet eius non esse aliam sapientiam quàm ipsam sapientiam Dei Patris. Si ergo vnio quæ est inter hominem & verbum Dei, causa est quod homo assumptus persona est, quæ est verbum Dei, multo magis vnio quæ est inter animam & verbum Dei causa debet esse, quare anima eadem persona sit cum verbo Dei. Quod quamuis vsus non habeat, quia tamen tam certa tamque necessaria ratione potest demonstrari, nec vlla resistit authoritas, non videtur debere negari. Attendendum tamen diligenter, cum quo vel coram quibus de hac re & consimilibus quæstionibus agatur, ne tale quid prædicemus vel concedamus quod pusillos scandalizet & pro quibus Christus mortuus est, & quorum causa dicit Apostolus se non comesturum carnes in æternum, nec vinum bibiturum, ne fratrem videlicet suum scandalizet. At inferes, si anima hominis assumpti est persona quæ est verbum Dei, quomodo non erit ipsa verbum Dei? quod si verbum Dei est, & ipsa Christus est. Sicque anima hominis assumpti ille est, cuius ipsa anima est. Quod falsum est & impossibile. Huic obiectioni supra satis respondimus, vbi diuersas substantias vnam posse esse personam ostendimus. Sicut anima & corpus hominis vna sunt persona, licet diuersæ substantiæ, nec sequitur quod corpus anima sit, licet persona sit quæ est anima.

Cuiusmodi vnionem habuit Corpus cum Verbo tam in morte quam in vita.

DE vnione autem illa quæ est Corporis ad Verbum, quæstio est vtrum sit personalis, hoc est an ipsum corpus ipsi verbo personaliter vnitum sit. Quod vero alia vnio sit inter verbum & corpus quàm personalis, nec scripturæ alicuius testimonio potest astrui, nec ratione consimili. Quæ est alia? nulla vt videtur. Quod quidam intelligentes dicunt Corpus cum verbo nullam habuisse in morte vnionem, non intelligentes illud Augustini super Ioan. *Anima in morte Christi à corpore separata est, sed verbum à neutro.* Qua de re firmiter tenendum est, quod corpus & in vita & in morte eandem habuit cum verbo Dei vnionem personalem, scilicet quæ & in morte sicut & ante mortem ipsum corpus eadem persona fuit quæ & verbum Dei. Hoc enim quare magis abhorreatur aut respuatur, quàm quod homo mortuus Christus fuit, & quod Christus clausus in sepulchro tenebatur. Nemo tamen inde vult ostendere quod mortuus homo tunc viueret & ita vita esset. Nonne & Christus maledictum factus est pro nobis & peccatum, sicut Apostolus dicit. Quomodo ergo absurdius sonat quod Christus de Virgine sumpsit & viuum & mortuum ex vnione quam cum verbo habuit, persona Diuinæ naturæ non

fuit, cum & ipsum corpus concedant & viuum & mortuum verbo personaliter vnione effectum sit, si corpus inde persona Diuinæ naturæ factum non est. Maior enim & multo subtilior vnio illa fuisse credenda est quæ fuit inter verbum & corpus tam viuum quàm mortuum, quàm sit illa quæ est inter animam & corpus. Quare si illa quæ est inter corpus & animam tantæ efficaciæ & virtutis est, quod corpus cum sola anima vnam efficit personam; multo magis illa quæ est inter verbum & corpus debet corpus cum verbo vnam efficere personam, vt pote quæ multò efficacior est atque præstantior ad identitatem personæ efficiendam. Non igitur in hoc differre sed conuenire credendus est homo assumptus cum cæteris hominibus, vt quemadmodum cæterorum hominum anima & corpus vna & eadem sunt persona, ita hominis assumpti anima & corpus vna sunt persona sed Diuina. Nec tamen anima illa corpu est, sed nec corpus anima, nec ex vnione quam corpus habet cum anima corpus persona est, sed ex illa quam cum verbo habet, licet eam mediante anima habeat.

Vtrum eadem vnio sit animæ & corporis cum verbo, an diuersa.

POtest etiam quæri an ex eadẽ vnione corpus & anima sint vnita verbo? quod non æstimo verum esse, licet verbum cum eis vnam & eandem habeat vnionem. Nam potest aliquis vna dilectione cum duobus iungi, qui tamen ad eundem non vnam dilectionem habent, sed vterque propriam, maiorẽ alter, alter minorẽ. Quod & in his quæ subiecta sunt oculis fere videmus. Vnã enim iuncturã tectũ cum parietibus habet, parietes tamen cum tecto non semper vno modo coniunguntur. In locutionibus enunciatiuis duæ dictiones per tertiam connectuntur, diuerso quidem modo quantum ad connexorum spectat officium & potestatem. Vnde altera earum suppositus terminus est, & altera prædicatus: sed illa cum vtrisque quantum ad ipsius pertinet proprietatem vno & eodem modo. Quia ergo inter res corporeas & sensibus humanis subiectas iuncturam & vnionem de qua locuti sumus, factam esse videmus, inter Creatorem & Creaturas hoc est inter verbum & animam & corpus eam fieri posse nequaquam dubitare debemus idest non eadem vnione animam & corpus cum verbo Dei esse vnita. Quod tamen diuersis vnionibus vnita ei sint, dicendum esse non credo: quoniam illa vnio quam anima cum corpore habet, illius est causa quam corpus cum Verbo habet, & quasi eam continens: sed inter continens & contentum pluralitas non solet assignari, minus verò diuersitas.

Quomodo intelligendum sit quod dicit Ambrosius; Clamat homo separatione Diuinitatis moriturus.

SVnt nonnulli sicut prædiximus qui inter verbum & corpus in triduo mortis Christi nullam putant fuisse vnionem, quod non solum rationibus suis verum & sanctorum authoritatibus persuadere conantur. Ait enim Ambrosius super psal. illum. *Deus Deus meus respice in me. Clamat homo separatione Diuinitatis moriturus.* Diuinitas enim vita est, & vbi vita est, mors simul esse non potest. Hac authoritate Diuinitatem à corpore fuisse separatam in morte contendunt, etsi non ab anima. Sed vt quibusdam visum est, non alia de causa dixit Diuinitatem ab eo fuisse separatam in morte, nisi quia virtute potentiæ suæ nullum ei tunc præbuit defensionis auxilium contra mortem, quomodo vnus homo dicitur a'ium deserere licet corporaliter sit iuxta illum: quia ei contra vim quæ illi infertur, nullam cum possit, parat defensionem. Verum expositioni huic non videtur congruere quod sequitur. *Diuinitas enim vita est, & vbi vita est, mors simul esse non potest.* Multorum vero vita Diuinitas eo modo potest dici. Nam multos à morte defendit & multi mortui sunt, multique mori tui hoc modo separatione diuinitatis. Potuit etiam vnusquisque nostrum dicere imminente sibi passione *Deus Deus meus quare me dereliquisti?* & se Diuinitatis separatione clamare moriturum. Quærenda est alia intelligentia in verbis istis, vt soli Christo conueniat quod dictum est. *Clamat homo*, &c. Forsitan eo modo dixit Ambrosius hominem separatione diuinitatis moriturum, quo Beda supra Marcum, dixit Christum tæduisse & doluisse & anxie-

tates sustinuisse semota iucunditate æternæ Diuinitatis. Quod cum dixit, passionis hominis inexpertem & immunem Diuinitatem esse ostendit, ad quam passio nullo modo pertingere potuit. Hoc modo forsitan dixit Ambrosius hominem separatione Diuinitatis moriturum, quia Diuinitas ab his quæ in morte homo passurus erat, incommutabilis & separata permansit. Est enim, inquit, Diuinitas vita, vita non qualiscunque sed æterna, quæ nihil doloris & passionis, nihil quod muttem secum afferre solet, suscipere possit. Potest & aliter intelligi. *Clamat homo separatione Diuinitatis &c.* Vox sine dubio veteris hominis est, à quo Diuinitas est separata cum peccauit. Vnde & post peccatum deambulasse scribitur ad auram post meridiem, seque à facie Dei abscondisse eo quod nudus erat, ante peccatum enim præsentia Diuinitatis cum ipso erat, quæ eum à morte & ab omni causa mortis immunem & securum faciebat. Sed postquam peccauit, cum huiusmodi præsentia Diuinitatis deseruit, vnde non solum moriturus erat, sed etiam necessitati mortis addictus. Propter quod Christus seruans personam veteris hominis clamat separatione Diuinitatis moriturus, quia hoc etiam cum membris suis habuit commune, quod eum præsentia Diuinitatis nec à morte nec à mortis causa immunem faceret. Non dico à causa mortis quæ in ipso fuisset: nam in eo nulla erat: sed de causa loquor quæ extrinsecus inferri poterat, à qua non fuit immunis, quod probauit effectus: nam verbera & vulnera quæ mortem in humano corpore operantur, & suscipere potuit & suscepit.

Quod non sit necesse Diuinitatem separatam fuisse à corpore Christi, in morte quamuis anima vinculum fuerit inter Diuinitatem & corpus.

Hanc verò non suscipiūt expositionē, qui superficiei verborū Ambrosij adhærentes sicut littera sonare videtur, personalē vnionem Diuinitatis à corpore fuisse in morte disiunctā dogmatizan, tinnitentes authoritati B. Augustini, vbi ait animā vinculū fuisse inter Diuinitatē & Corpus. Quare necesse fuit eam à corpore separari, animā separatā ab eodem. Non enim possunt extrema connecti, medio disiuncto ab vtroque eorundem vel ab altero. Addunt etiam illud Athanasij. *Qui non crediderit hominem denuo assumptū, anathema sit.* Quod pro corpore solo dictū esse putant quod in morte depositum est à verbo secundum eos, & in resurrectione resumptum. Quod nequaquam ita credendum est. Nos enim de cuiusmodi resumptione dixerit Athanasius, supra docuimus. Quod autem dicunt animam vinculum fuisse inter Diuinitatem & carnem, recipimus: sed quod aiunt medio ab vtroque vel ab altero extremorum sublato, hoc est anima à carne extrema connecti, idest Diuinitatem & Corpus vnita simul esse non posse, non recipimus. Contingit enim sæpenumero in ineastraturis aliisque ligaturis materialibus, quod nisi eo remoto quo prius iungebantur, cōiuncta non possunt permanere extrema. Veruntamen quid de huiusmodi connexionibus ad vnionem Diuinitatis cum corpore Christi? nam supra omnem rerum materiam est, & absque simili & exemplo quod Diuinitas hominis naturæ personaliter est vnita. Vnde sicut ipsa vnio Diuinitatis cum corpore Christi incōprehensibiliter atq; ineffabiliter anima mediante facta est, sic & incomprehensibile atque ineffabile est, quod anima seclusa post mortē à corpore Christi Diuinitas ab eodem separata non est. Spiritualis namque vnio & separatio magis fide comprehenditur quàm rationis discussione. Spiritus siquidem per amorem & cognitionem absentibus præsens esse potest. Vnde Apostolus Corinthiis *Vobis congregatis in vnum cum meo Spiritu.* Spiritum suum dicit eis posse præsentem esse, licet ipse corpore fuerit absens, quod & de B. Martino & B. Benedicto legimus. Quod quidem quomodo factum sit, alius homo non percipit, qui non capit ea quæ sunt spiritus Dei. Apostolus etiam Corinthiis eisdem scribens dicit se raptum fuisse vsque ad tertium cœlum, seque nescire *Vtrum in corpore an extra corpus.* Quod nullo modo dixisset, nisi extra corpus hoc factum esse potuisset. Nec tamen si extra corpus hoc factum est, idest quod anima eius extra corpus rapta fuerit, ideo corpus eius exanime vel mortuum interim fuisse credendum est. Vita siquidem illa remansit quæ cum corpore moritur, licet non illa quæ ex corpore migrat. Quæ tamen vita, id est quæ à corpore migrat, vinculum quoddam est inter vitam illam quæ cum corpore moritur & corpus. Ex quo manifestè

oftenditur, quod non femper ea quæ aliquo medio coniuncta funt, eo ab alrero eorum remoto vel ab vtroque neceffe fit difiungi: duo frequenter tertio mediante in amorem fœderantur, quo tamen vtrique eorum offenfo, illi nihilominus remanent fœderati. Fides fine dubio vinculum eft quo fideles Deo connectuntur, cui tamen firmius adhærebunt, vbi illa non erit. Hæc illis refpondemus qui conantur oftendere Diuinitatem feparatam fuiffe à Corpore Chrifti in morte eius authoritate Auguftini, qua dicit animam vinculum fuiffe inter Diuinitatem & Corpus Chrifti.

Quem effectum habuit in Corpore mortuo vnio Diuinitatis in Triduo mortis Chrifti.

QVærunt à nobis quem effectum habuit Diuinitas in corpore mortuo fub triduo mortis Chrifti: fiquidem tunc verè mortuum fuit, quemadmodum & aliorum hominum corpora poft animarum feparationem. Nam quod dicitur à corruptionis diffolutione ipfum corpus in fua integritate diuinitas cõferuaffe, nihil quod proprium fit corporis illius oftenditur illi præftitiffe. Nam multis fanctorum corporibus hoc ipfum Diuinæ virtutis beneficio credimus collatum effe, ideft ea diffolutione corruptionis conferuata non per triduum fed vfque ad diem refurrectionis à die depofitionis eorum. Qui ita differit, non intelligit quod communio vniuerfalis non femper paritatem facit in fingularibus. Nam fanctorum corpora poft refurrectionem immortalitatem & impaſsibilitatem communem cum Corpore Chrifti habebunt, & tamen ipfum Corpus Chrifti immortalitate & impaſsiblitate differt à corporibus Sanctorũ, quæ in claritate & glorificatione incõparabiliter fuparabit. Ipfa enim Sanctorũ corpora magnam inter fe in claritate habebunt differentiam, ficut dicit Apoftolus. *Stella enim à ftella differt in claritate &c.* Vnde pro certo tenendum eft & fine hæfitatione prædicandum, quod Corpus Chrifti longè ineffabilius atque mirabilius tẽpore triduanæ mortis integritatẽ incorruptionis habuit, quàm illorum corpora quæ gratia Dei vel balfami perfufione poft mortem incorrupta feruantur. Talem nimirum habuit incorruptionis integritatem ac tantam, qualem ac quantam nullatenus habere poffet nifi Diuinitas ei perfonaliter coniuncta fuiffet. Huic parti ratio confentit, fides piè credentium non diffentit. Secunda poft Apoftolos Ecclefiæ lumina Hieronymus & Auguftinus fcriptis fuis confirmant. *Verbum*, inquit Hieronymus, *ex quo hominem fufcepit, nunquam depofuit.* Scio contentionem tuam & ceruicem duriffimam; nomine inquies hominis animam hominis intellexit, à qua verbum feparatum non eft ex quo ei femel vnitum eft. Sicut Athanafius per hominem corpus hominis defignauit, vbi fcriptum eft. *Qui non crediderit hominem denuo affumptum &c.* Cum enim hoc pro anima verum effe non poffit, oportet quod pro corpore dictum fit quod Verbũ depofuit in morte & tertia die refumpfit. Ergo vtramque iftarum concedis. *Verbũ depofuit hominem, verbum nunquam depofuit hominem*; quæ quidem formam habent contradictionis, etfi non veritatem fecundum intellectum tuum, immo & formam & veritatem contradictionis habent fecundum intellectum fanum. Quem enim hominẽ Verbũ depofuit nifi quem affumpfit? non eft autẽ ab eo affumptus nifi vnus quem nunquam depofuit refte Hieronymo: quare eundem depofuit quem nunquam depofuit. Quam vero determinationem proferre poteris competentem & congruam ei quod dicit Auguftinus fuper Ioannem, vbi animam à carne feparatam afferit, fed Verbũ à neutro? Item fi in triduo illo Diuinitas aliter non fuit in corpore Chrifti quàm fit in aliis Creaturis, hoc eft effentialiter, quâ figurâ loquendi verum erit Deum mortuum fuiffe, Deum in fepulchro iacuiffe? Ergo erat Diuinitas in corpore, illo mortuo aliter quàm fit in cæteris Creaturis, hoc eft perfonali vnione, propter quam dicit B. Aug. Homil. 47. fuper Ioan. *non folum animam fed & carnem fine anima Chriftum fuiffe.*

IDEA

IDEA THEOLOGIÆ PSEVDO-SCHOLASTICÆ.

Ex lib. 1. Gualteri de S. Victore.

EXtat, vt alio loco diximus, in Bibliotheca San-Victorina codex Manuscriptus M. Gualteri de S. Victore 4. libris distinctus contra 4. celeberrimos sui seculi Magistros, Petrum Abaëlardum, Gilbertum Porretanum, Petrum Lombardum & Petrum Pictauinum, quos vocat 4. Franciæ labyrinthos & nouos Hæreticos. Scribebat autem circa an. 1180. quo tempore vnus è quatuor supererat in viuis Pictauinus, Lombardi discipulus, idemque Præpositus Scholarum celeberrimi illius Petri Comestoris: quem, quia Theologiam Scholasticam subtilius & curiosius quàm cæteri tractabat, Gualterus sibi potissimum assumit libro 4. debellandum, vt Abaëlardum & Lombardum sectæ illius Principes & coryphæos acerbè in aliis libris insectatur. Ergo ex illo opere, quoniam nondum in lucem prodiit, iuuat quæ sequuntur veluti Ideam Theologiæ Pseudo-Scholasticæ proponere, vt agnoscant posteri, quid deinde mutationis acceperit docendi methodus consecutis temporibus Sunt autem Libri 1. summa hæc capita 18.

1. De nouis Hæreticis & fantastico Christo ipsorum. Vnde oriantur.
2. Quod Christus sit Deus & homo: aliud sine initio: aliud à certo initio.
3. De nouis hæreticis qui *dicunt Christum non esse aliquid* in eo quod est homo.
4. Quanta temeritas negare Christum aliquem hominem vel aliquid compositum.
5. De illo qui negauit Christum esse aliquid quod sit homo.
6. De illo qui dicit quod Christus non est aliquid quod fuit ab æterno.
7. De his qui habent pro inconuenienti quod Deus sit aliquid quod non semper fuit.
8. Quod melius creditur Christo quàm Hæretico.
9. De illo qui dicit quod Christus non est aliquid ex Virgine, sed eius vestis tantum inest, & quare dicatur homo in persona non in natura assumptus.
10. De illo qui negat in Christo aliquod compositum ex anima & carne.
11. De illis qui concedunt nobiscum quod Christus est homo, sed hæretico sensu.
12. De illo qui dicit, Hæc species *homo* non conuenit Christo.
13. De illo qui dicit in Christo Incarnationem veluti vestem eius, non proprietatem fuisse.
14. De his qui dicunt, *Humanitas nihil est.*
15. Quod constat, quia persona non est vnita personæ, nec habens hominem est sibi vnitum.
16. De illo qui dicit quod Christus non est nisi quod fuit ab æterno.
17. Quod homo assumptus est & verissimè dicitur, *Persona*, sed non alia quàm verbi.
18 Quod homine assumpto non *Quaternitas facta est.*

Præmittit verò hunc Titulum. Incipit LIBER M. WALTERI PRIORIS S. VICTORIS PARISIVS *contra manifestas & damnatas etiam in Conciliis hæreses, quas prædicti Sophistæ libris Sententiarum suarum reponunt, acuunt, limant, roborant, sub hoc eodem Capitulo subiecto.* De intelligentia harum locutionum *Deus factus est homo. Deus est homo.* An his locutionibus dicatur *factus esse aliquid, vel esse aliquid, vel est.* Subiungit verò quæ sequuntur.

Oritur hic quæstio valde difficilis. Quæritur enim vtrum in his locutionibus: *Deus factus est homo. Filius Dei factus est filius hominis. Deus est homo & homo est Deus, dicatur Deus factus esse aliquid, vel esse aliquid, vel aliquid dicatur esse Deus.* Vel quæ sit intelligentia earum. In solutione huius Quæstionis magna inter Doctores contrarieras inuenitur. Dicunt tamen quidam quod homo assumptus non est Deus. Non est persona. Non est filius Dei. Non est Rex seculorum. Non est Dominus gloriæ; Nec etiam secundum eosdem, Homo assumptus est homo, vel aliquis ho-

mo, nec filius hominis, nec filius Virginis, nec aliquid quod sit homo vel Deus. Et quod filius Dei non est nisi id quod fuit ab æterno, sed Deus tantum. Et quando Deus factus est homo, non est factus aliquid: per hominem enim assumptum non intelligunt nisi carnem & animam. Dicunt etiam prædicti, quod ex anima & carne Christi nihil est compositum, nec id quod est homo, nec aliud, sed verbum duobus scilicet anima & corpore quasi indumento vestitum & ideo verus homo factus dicitur; quia veritatem carnis & animæ accepit qui & secundum habitum tantum Deum hominem factum dicūt: & sic secundum istos dicitur homo, quia hominem accepit, & esse homo quia habet hominem, vel quia est habens hominem: & homo est factus Deus, quia assumptus est à Deo & homo esse Deus, quia habens hominem est Deus.

In 2. C. authoritates profert S. Augustini aliorumque SS. Patrum & quorundam Catholicorum Doctorum contra supradictam opinionem. *Augustinus ait in lib. de Trinit. Cum legitur verbum caro factum est, in verbo intelligo verum Dei filium, in carne agnosco verum hominis filium, & vtrumque simul vnam personam Deum & hominem ineffabilis gratiæ largitate coniunctum.* Idem in Enchiridio. *Christus Iesus Deus de Deo est, homo autem natus est de Spiritu S. ex Maria Virgine. Vtrinque substantia Diuina scilicet & humana, filius est vnicus Dei Patris omnipotentis de quo procedit Spiritus Sanctus, vtrinque vnus, sed aliud propter verbum, aliud propter hominem, non duo filij Deus & homo, sed vnus Dei filius, Deus sine initio, homo à certo initio.* Itē in eodem. *Quid natura humana in Christo homine meruit, vt in vnitatem personæ vnici filij Dei singularitas assumpta esset? quæ bona voluntas? quæ bona opera præcesserunt quibus mereretur iste homo vna fieri persona cum Deo? nunquid antea fuit homo, & hoc ei singulare beneficium præstitum est, vt singulariter promereretur Deum? ex quo nempe homo cœpit esse, non aliud cœpit esse homo quàm Dei filius & hic vnicus: & propterea Dei* verbum quod ab illo suscepta caro facta est. &c.

In 3. Cap sic scribit. *Quæro ab his qui dicunt Christum non esse aliquid in eo quod est homo* quid per *me* significetur cum dicitur *Pater maior me est*, vel quod est Christus vel quod non est Christus. Si dicatur aliquid quod non est Christus, per *me* significari in tali loco, consequens est vt Christus dicat se esse aliquid quod ipse non est; quod non conuenit veritati. Item si aliquid per *me*, ibi significatur quod non est Christus, illud est vel substantia increata vel creata. Sed nulla substantia increata maior est Patre. Si autem substantia creata est, vel est rationalis vel irrationalis: substantia irrationalis esse non potest. Ergo est substantia rationalis: & sic Angelica vel humana. Sed Angelica non est, ergo humana. Oportet itaque ibi significari substantiam creatam & rationalem & humanam, id est hominem constantem ex anima & carne. Vnde Augustinus dicit *quod Pars cum dicitur*, Verbum Caro factum est, *ponitur pro toto, scilicet homine.* Necessariò ergo homo est aliquod totum, cuius pars sit caro, & illud totum sit Christus. Vnde idem dicit. *Deus in æternam personam Diuinitatis temporalem accepit substantiam carnis* Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum, ad Deum meum & Deum vestrum. Si Christus non est aliqua substantia creata, non habet Deum, quia tantum Creaturæ Deus est. Sed ipse dicit se habere Deum: necessario ergo est aliquid quod habet Deum vel Creatorem. Dicitur alibi quod tota est unio hominis & Dei: quod totum Deus, totum homo. Si enim sic intelligatur. *Deus est homo id. hominem habet*; sic potest dici *Anima est caro*, id. *habet carnem*. Augustinus dicit super Ioan. *quod aliud est verbum Dei, & aliud homo.* Quid hic per hominem significatur? si enim vt quidam opinantur hic per hominem anima & caro intelligitur, & non aliquid compositum ex duobus, dicere debet, aliud est verbum Dei, aliud est homo, cum per hominem plura & non vnum significetur.

Sequentibus capitibus huiusce libri alia multa profert sanctorum Doctorum testimonia, quibus subiungit authoritates Anselmi Cantuariensis, Hugonis de S. Victore & Bernardi Clarevallensis. Postea transit ad librū 2. in quo prædictas hæreses & plenius exponit, & antiquitus damnatas fuisse in Conciliis manifestius probat.

Ex lib. 2. eiusdem Gualteri.

HViusce libri octo proponit summa Capita. 1. De quodam libro vnde prædicti errores pullulare videntur.

2. De Errotibus nouorum Hæreticorum ab Episcopis maximè Cardinalibus corrigendis.

3. Quod non re....Catholica fides, & quot hæreses pullulare cœperint ex doctrina Abaëlardi.

4. Cur tertia in Trinitate persona dicitur filius ab Hæreticis.

5. Quod omnis homo semel homo iam aliud esse non potest, & mortuus homo est.

6. De Naturalibus argumentis veri hominis I. C. ex Euangeliis.

7. De naturalibus documentis veri Dei I. C. ex Euangeliis.

8. Quod tam prodit Christum qui verum hominem negat, quàm qui verum Deum non credit.

Aggreditur ergo agere contra hæreticum quendam librum, talem præ se ferentem titulum suppresso nomine Authoris. INCIPIVNT SENTENTIÆ DIVINITATIS, sicque incipientem. OMNES SITIENTES VENITE AD AQVAS ET BIBITE AMICI ET INEBRIAMINI CHARISSIMI. Quem librum profanis vocum nouitatibus & oppositionibus falsi nominis scientiæ refertum ait vulgò adscriptum fuisse Petro Abaëlardo, aut saltem ex eius libris excerptum, eumque ait fuisse damnatum ab Innocentio II. data ad Archiepiscopos Remensem & Senonensem eorumque suffraganeos hac Bulla.

Innocentius Episcopus Seruus Seruorm Dei Archiepiscopis Remensi & Senonensi S. & H. eorumque Suffraganeis Sal. & Apost. bened. Per præsentia scripta mandamus fraternitati vestræ, vt libros erroris Petri Abaëlardi vbicunque reperti fuerint, igni faciatis comburi &c. Atque ex eo libro capita quædam excerpit Hæretica, quibus opponit Catholicam veritatem hoc modo.

Hæresis. *Quedam sunt personæ tantum & non personales*: personæ & non personales, sicuti humanitas & albedo quæ non faciunt aliquam differentiam à cæteris: quia quidquid est homo albus humanitate & albedine est homo albus. *Personæ & personales*: sicut Socratitas vel Platonitas, scilicet collectio omnium proprietatum compacta ex omnibus accidentibus partium tam substantialium quàm accidentalium, forma videlicet dissimilitudinis, quæ facit eum diuersum ab omnibus aliis. Nunquam enim talis collectio ita integra & plena in vllo alio reperitur Hoc dicitur *Persona*, dicitur & *Persona per se sola*. Nunc verò à Naturalibus ad Theologiam transeamus, similiter assignando quod quædam proprietates sunt. Est persona & non personalis, & quædam persona personalis. *Persona & non personalis*, sicut est Diuinitas quæ omnium personarum communis est. Sicut enim Diuinitate Pater est Deus, ita singulæ Personæ personalis proprietas est, paternitas, filiatio, connexio vtriusque. Item verè igitur & Catholicè dicamus Deum & hominem non esse partes Christi, quoniam nihil Christi est Deus, nihil Christi est homo. Iam enim pars aliqua totum suum esset. Si opponatur, Diuinitas Christi est aliquid Christi, & ipsa est Deus; ergo aliquid Christi est Deus. Respondeo. Imo tanquam de alio & alio atque diuerso loquimur de Deo & Diuinitate. Secundum August. *Christus constat ex Deo & homine*, sic intelligitur, non ex eo quod Deus, non ex eo quod homo, sed ex diuinitate & humanitate. Ex his vtique constat. Item non est naturæ aliquid agere, sed personæ; sicut naturæ, non est gignere sed personæ. Item si dixerimus naturam quæ communis est trium personarum, genitam esse, proculdubio natura genita Pater non est, imò à natura Patris quæ non est genita, alia est.

CATHOLICA. Hilarius. Ecce non defecit natus Deus naturæ suæ proprietatem, & naturali in Patre virtute est, cuius in se tenet naturali natiuitate naturam. Aug. contra Felician. *Fatendum tibi esse ex substantia Patris extitisse filium, si & natus & Deus est, aut filium pariter & Deum negare.* Nam filius in eo quod est indifferentis naturæ, veraciter prolatus est: quia ex eo qui est id, ex gignente non dissimilis natus est. Qui nascendo incorruptibilem ex incorruptibili patre videtur habere substantiam. Vna est Patris substantia, vna persona. Hæc cum genuit, ex hæc sine du-

bio non diuersa noscitur extitisse, sed altera: quæ non aliud docetur esse quàm prima, dum & communis docetur & propria. Communis inquam vnitate substantiæ, propria discretione personæ.

Cum ergo in se extet illa quæ nata est, non quidquid acciderit huic ad gignentem necessariò transit, sicut ad nascentem quidquid proprium ac substantiale gignentis constat esse, prouenit. Non enim sicut filio ipsa generatione collata est diuinitas Patris, sic ad Patrem refertur humilitas prolis. Quod ideo non fit, quia quamuis de vna id. Patris substantia fuerit similis genita, tamen quia iam in seipsa extat, quæcunque huic extrinsecus ingeruntur, non communia dicuntur esse, sed propria. August. de Trinit. *Si gignens ad id quod gignit principium est, Pater ad filium principium est, quia genuit eum.* Si ergo & qui datur, principium habet eum à quo datur, fatendum est Patrem & filium principium esse Spiritus Sancti, non duo principia. Idem super Euang. Ioan. *Non loquitur à semetipso, sed quæcumque audiet, loquetur. Audire vel scire illi esse est.* Item quæcunque viderit Patrem facientem filius, audit filius & videt filius, & ipsa visio & auditio filius, & hoc est illi audire quod esse: & hoc est illi videre quod esse. Ab illo audiet à quo procedit. Audire illi scire est. Scire verò esse est esse. A quo illi essentia, ab illo scientia. Ab illo ergo audientia, quod nihil est aliud quàm essentia. Bernardus ad Eugenium. *Vnus est Deus, si dici possit, vnissimus est. Idem est semper & vno modo. Non modò vnus sibi, & in se vnus est. Nihil in se nisi se habet: non ex tempore alterationem habet non in substantia alteritatem. Trinitas est tamen Deus. Quid ergo?* destruimus quod dictum est de Trinitate? non, sed statuimus. Si ita, quomodo non numerus? Si vnum, vbi numerus? Sed habeo inquis, quod numerem & quod non numerem. Substantia vna est, personæ tres sunt. Quid obscurum in hoc? nihil, si personæ seorsum à substantia cogitentur. Nunc verò cum 3. illæ personæ, illa substantia sint, & illa vna substantia tres illæ illæ personæ, quis numerum neget? nam verè tres sunt. Quis numeret tamen? nam verè vnum sunt. Quid numerasti? naturas, vel substantias aut Diuinitates? vna est. Multa dicuntur esse in Deo, sed multa vnum, &c.

Idem Bernardus super Cant. Cant. 69. *Recedant à nobis, Karissimi, nouelli illi non Dialectici sed hæretici, qui impiissimè disputant.* Diuinitate, inquiunt, Deus est, sed Diuinitas Deus non est. Vnde nuper in Concilio quod D. Eugenius Papa Remis celebrauit, peruersa visa est illa expositio in lib. Gilberti Pictauiensis Episcopi. Nam dicente Boëtio: Cum dicitur Deus, Deus pertinet ad substantiam, noster Commentator intulit, *non quæ Deus est, sed qua est*: quod absit, vt assentiat fides Catholica: esse videlicet substantiam, vel aliquam omninotem qua Deus sit & quæ Deus non sit. Sed hoc & cætera reprehensione digna proprio ore in eodem Conuentu damnauit. Sed hæc loquimur propter eos qui adhuc librum illum contra Apostolicum vtique promulgatum ibidem interdictum transcribere & lectitare feruntur.

CATHOLICA. Isti enim de humanitate multa delirant. *Homo*, inquiunt, *humanitate homo est & humanitati debet, quod homo est.* Falsum est. Immo nec sic propriè humanitati, sed Deo debet, qui & materiam & quod inde est, totum fecit: nulla materia vel se vel de se operatur aut facit. *Humanitas*, inquiunt, *nihil est.* Falsum est. Totus mundus canit: æqualis Christus Patri secundum Diuinitatem, minor Patre secundum humanitatem. Quod si nihil est Christus, non iam minor, sed nihil secundum humanitatem. Veritas dicit *Pater maior me est.* Vtique secundum humanitatem: quod nemo nisi hæreticus dubitat. Quod si nihil est, ipse qui loquitur, nihil est secundum humanitatem. V. G. propriè transitus eius est ab humanitate in Diuinitatem nos inducere: quia post iudicium in diuinitate eius videbimus, quem ante iudicium cernimus in humanitate. Quid multis? omnes Catholici innumeris testimoniis astruunt in Christo humanæ naturæ seu humanitatis assumptionem vel susceptionem. Apostolica etiam authoritas: *Apparuit*, inquit, benignitas id. Diuinitas & humanitas Saluatoris. Quæ si nihil est, nulla humanæ naturæ vel humanitatis facta est in Christo susceptio. Sed si nulla susceptio, nulla incarnatio. Si nulla incarnatio, nulla fidei Christianæ religio. Si nulla religio, nullus Christianus. Quis non horreat? est igitur humanitas quæ accidentaliter & non substantialiter dicatur. Est & quæ substantialiter id. naturaliter sit. Quod si nihil est, nullus

homo humanitate homo est. O insania! Dialecticus proponit. *Omnis homo humanitate homo est*. Assumit hæreticus: *At humanitas* nihil est. Diabolus concludit. *Nihil est ergo omnis homo*. Si autem humanitate homo est omnis homo & humanitas nihil est; ergo omnis homo, homo non est. O Monstrum! Ecce quomodo inuicem destruunt, inuicem concedunt & nihili fiunt. *Humanitati*, inquiunt, *debet homo quod homo est, & humanitas nihil est*. Ergo nihili debet quod est. Ille qui in veritate non stetit, quia mendax est & Pater eius. *Meum est*, inquit, *mendacium*. Nec humanitas est, inquiunt, homo est, nec quod homo, est humanitas. Veritas rerum reprobat falsas regulas Philosophorum. Augustin. lib. de Trinit. *Statua*, inquit, *ex auro & aurea & aurum est, nec statim consequens est, vt vel omne aurum statua, vel omnis statua aurum sit. Tamen statua ex auro & aurea & aurum est. Sicut vas ex humo vel ex terra, humosum terrenumque equè humus & terra: sed statua propter aliud, & aurea propter aliud, & aurum propter aliud. Tamen aurum non tollit statua ne aurum sit, & è conuerso. Aurea verò ad vtrumque relatum, vtrumque confirmat. Sic omnis homo & homo & humanum & humanitas est*. Omne enim relatum quod dicitur velut accidens, nec ad se nec substantialiter dicitur, præter id quod relatum est, necesse est intelligatur habere quo substantialiter sit. *Homo est*, inquit lib. de Trinit. *substantia rationalis ex anima & corpore constans, & anima sola dicitur homo & corpus solum*. Terra es, inquit, & in terram ibis. Multa insunt homini. Qui si non est, ex quibus est, nec homo homo est. Sed hic aliter id. simpliciter de Deo, aliter de homine differuntur. August. l. 7. de Trin. *Omnis essentia quæ relatiuè dicitur, est etiam aliquid excepto relatiuo: sicut homo, Dominus*. Si non esset homo idest aliqua substantia, non esset qui relatiuè Dominus diceretur. Sicut autem absurdum est dicere. Candidum non esse candorem, sic absurdum est dicere sapientem non esse sapientiam. Et sicut candor ad seipsum candidus dicitur, ita & sapientia ad seipsam dicitur sapiens. Et cum dicuntur tres homines vna natura, vel tres homines eiusdem naturæ, possunt etiam dici tres homines ex eadem natura quoniam ex eadem natura & alii tales homines possunt existere. Plus auri est tres statuæ quàm singulæ, & minus auri est vna quàm duæ. Idem l. 5. *Non est in rebus considerandum quid vel sinat vel non sinat dici. Vsus sermonis nostri si quis rerum ipsarum intellectus eluceat*.

Hæresis. De sacramento Incarnationis præcipuè inquirendum, quid sit assumens, quæ assumpta. Cui vnita sint assumpta, quid assumens per assumptionem factum sit. Et de assumente tenet Ecclesiæ fides, quod tertia persona in Trinitate verbum scilicet Patris, filius Dei carnem assumpsit. Vt qui erat prius omousion, id est vnius & eiusdem substantiæ cum Patre, per assumptionem fieret gigas geminæ substantiæ. *De Mysterio Incarnationis.*

Catholica c. 3. Sufficere debuerat quod tenet Ecclesia vel propter illa quæ Innocentius Papa Episcopis Galliæ & filio suo Bernardo Clareual. Abbati inter alia scripsit. Marcianus licet Laicus, Christianissimus Imperator. *Nemo*, inquit, *Clericus vel militaris vel alterius cuiuslibet conditionis de fide Christiana tractare conetur in posterum, & semel indicata & rectè disposita reuoluere & iterum disputare contendat. Vbi si Clericus erit, consortio Clericorum remouebitur*. Dolemus quod in Petri Abaelardi perniciosa doctrina Arrij, Manichæi, Nestorij, Euthyciani & Dioscori hæreses pullulare cœperunt. Vnde vniuersa ipsius Petri perniciosa dogmata cum suo authore damnamus & tanquam hæretico perpetuum silentium imponimus. Hactenus Innocent. M. Petrus Lombardus in lib. Sententiarum suarum posito tali Capitulo. De intelligentia harum locutionum *factus est homo, Deus est homo*. An his locutionibus dicatur Deus *factus esse aliquid vel esse aliquid* vel non. *Satis* inquit, *diligenter iuxta diuersorum sententias supra positam absque assertione & praiudicio tractaui quæstionem. Veruntamen nolo in re tanta tanquam ad dinoscendū difficili putare Lectorē istam sibi nostram sufficere debere disputationem. Sed legat & alia & alia quæ his moueri possunt, intelligentiore si potest mente discutiat &c*. Rogo vbi tu, & omnes vt tibi videtur, Doctores non sufficitis, quid facturi sunt discipuli. An vis vt Catholica verba, *Deus homo factus est id quod fuit permansit, & quod non erat assumpsit* & alia multa his similia hactenus certa & exultanti fide vbique decantata, nunc de nouis tuis friuolis disputationibus aut non credantur aut retractentur? Sed à quibus? Catholici Patres inter se dissentiunt. Etiam hæreticis vt sentis, patrocinantur. Sed quis Ca-

tholicus super his tibi credet? Audiamus tamen rem, vt dicis, difficilem, nunquam retractandam, sed ipso statim auditu respuendam. Quia & in Concilio quod nuper Turonis celebrauit Alexander Papa iam damnauit hæresim videlicet qua *Christum nihil esse secundum hominem, imò nec Deum nec hominem, impiissimè argumentantur.*

Hæresis. Ideo solus filius carnem suscepit, quia homo peccando specialius filium offendit, qui solus & propriè in Trinitate *Imago* dicitur. Cathol. Hoc quàm sit falsum & ineptum & Augustinus l. de Trin. 12. & ipsa scriptura probat, quæ ait. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Et creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam. Ad imaginem Dei creauit illum. Primò dixit, *nostram.* 2. *suam* 3. ad *imaginem Dei*: quod tantundem valet, vt ait Aug. ac si dixisset *suam.* Cur ergo Trinitas dicit *nostram*, si filius solus & propriè imago? sed sicut falsam causam, ita falsam carnem & falsam Diuinitatem Christo imponit. Ita etiam scripturas & Catholicorum authoritates non credendo ac per hoc non intelligendo, falsò vsurpant.

Hæresis. Dicit Aug. *qui suscepit & qui suscipitur, vna est in Trinitate persona.* Hæc authoritas innuere videtur quod natura humana cum verbo sit vna in Trinitate persona Quod si est, ergo humana natura cum verbo est Deus, quæ nunquam scilicet fuit Deus: ergo non tantum Diuina natura est Deus, sed & alia. Sed non cohærent ista. Nulla ratione dici debet quod filius Dei aliquem hominem susceperit. Et post pauca. *Sed videtur probari quod non sola persona assumpsit, imò & natura.* dicit enim August. *forma Dei accepit formam hominis & Diuinitas est incarnata.* Sed contra probatur, quod natura naturam non assumpsit, sicut nec persona personam.

Catholica. Ex Concil. Ephes. *Si quis non confitetur carni secundum substantiam vnitum Dei Patris verbum, vnumque esse Christum cum propria carne, eundemque scilicet verum Deum & hominē anathema sit. Hierony.* in Cogitis me. *vnionē Diuinitais & humanitatis inconfusam indiuisamque fides Catholica seruat, vt vnus idemque Christus Dei filius atque hominis filius sit:* quia scriptura sic connectit & concorporat Deum & hominem in vna eademque persona, vt non hominem seorsum, quod nefas est, sed eundem ipsumque Dei filium & colimus & adoramus in vtraque natura Deum. Leo Papa. *Licet Iesus Christus in gloria sit Patris, indesinenter tamen ipsum partum salutiferum virginis adoramus*, & illius verbi & carnis insolubilem copulam non minus suscipimus in præsepi iacentem, quàm in throno paternæ altitudinis sedentem. Aug. *forma Dei accepit formam serui*, vtrumque Deus propter accipientem Deum, vtrumque homo propter acceptum hominem.

Hæresis. Si enim aliquem hominem suscepit, vel illum qui natus est de Virgine, vel alium aliquem. At vero illum qui natus est de Virgine, iuxta illud, *homo natus est in ea & ipse fundauit eam altissimus.* Sic igitur authoritates dicunt, filius Dei assumpsit hominem, vt faciant hominem in qualitate & non in substantia. Sic enim nomina distinguenda sunt præsertim in Theologicis. Item videtur quod assumpsit hominem, id. rem quæ est homo. Assumpsit enim animam & corpus non disiuncta, sed coniuncta. Sed ista coniuncta sunt homo. Sed dico quod ista nec coniuncta nec disiuncta, sunt homo. Si iungatur paries, tectum, fundamentum, sunt domus: & anima & corpus homo intelligatur, sunt. Pro constituunt vel reddunt. Item assumpsit animatum corpus, ergo animal; id. rem quæ est homo, videtur assumpsisse. Ad hoc respondeo & dico prædicari diuersa. In prima namque prædicatur substantialis habitus quidam medianus, qui dicitur etiam animatio. In 2 non natura sed res prædicatur scilicet adiunctio animæ. Iam enim secundum hoc ingressus in substantiam esset corruptio substantiæ & egressus à substantia: quod est contra regulam Aristotelis.

Catholica. Ecce falsus homo in qualitate non in substantia. Illa enim quæ in subsistente atque in subiecto sunt corpore, sicuti color, forma, quantitas, qualitas non substantiæ sunt sed in substantia. v.g. nulla substantia vel nullum subiectum, ibi nulla qualitas nulla accidentia. Aug. *Dicit tibi homo est animal rationale immortale* vel ita *homo est substantia rationalis constans ex anima & corpore.* Idem de Ciuit. *Anima & corpus cum est vtrumque coniunctum simul hominis nomen habet*; quod tamen & singula non amittunt etiam cum de singulis loquimur. Scriptura interdum

attestatur, vt etiam cum duo ista coniuncta sunt & viuit homo, tamen etiam singula hominis vocabulo appellet. Animam scilicet interiorem hominem, corpus verò exteriorem animam vocans tanquam duo sint homines, cum simul vtrumque sit vnus homo. Hieronym. in serm. Cogitis me. *Idem verus Deus atque homo verus in vna subsistentia vel persona sine diuisione aut commixtione creditur.* Veruntamen Deus verbum est & non caro, quanquam carnem rationabiliter animatam assumpserit, hancq; sibi vnione naturali & secundum subsistentiam couniuit. Hierony. super Ep. ad Galat. Hebionis & Fotini hinc hæreses retundendas quod D.N.I.C. Deus sit, dum Apostolus qui à Christo ad prædicationem missus est, negat se missum ab homine esse. Subrepunt hoc loco & cæteræ hæreses quæ putatiuam Christi carnem vindicantes Deum aiunt Christum esse non hominem; nec non noua hæresis quæ dimidiatam Christi asserit dispensationem: atque ita Ecclesiæ fides inter tanta falsorum dogmatum naufragia constituta si Christum fateatur hominem, Hebion *Fotinusque subrepunt; si Deum esse contendit, Manichæus & Marcion & nouelli dogmatis authores ebulliunt. In commune itaque audiant Christum & Deum esse & hominem, non quod alius Deus sit & alius homo, sed qui Deus semper erat, homo ob salutem nostram esse dignatus est.* Si ita Petrus perplexam quæstionem, & vt dicit difficilem determinasset, proculdubio tam propriæ, quàm aliorum friuolæ argumentationes ludibrio ei forent.

Contra regulas, inquit, *Aristotelis est.* Etiam si est. *Videte*, inquit Apostolus, *ne quis vos decipiat per philosophiã & inanem fallaciam hominum mente corruptorum secundum elementa mundi & non secundum Christum, in quo habitat omnis plenitudo Diuinitatis corporaliter.* Leo Papa. *Totum igitur corpus impletura Diuinitas.* Assumptus homo in filium Dei sic in vnitate personæ Christi ab ipsis corporalibus est receptus exordiis, nec sine Diuinitate editus. Et in natura hominis accepit à Patre, quod in natura Diuinitatis etiam ipse donauit. Apparuit hodie verbum carne vestitum, & quod nunquam fuit humanis oculis visibile, cœpit etiam manibus esse tractabile. & impletum est in fine seculorum quod erat ante æterna secula dispositum. Deus Dei filius genitus de Patre coæterno, id. etiam partu est natus humano. Creata est forma serui sine conditione seruili, nec Dei formam serui forma violauit Summa essentia. Nosque in suam gloriam transtulit, sed quod erat, esse non destitit: quia non ita proprietates suas, tenuit vtraq; natura, vt personarum in eis possit esse discretio; sed vtrumque Deus de potentia suscipientis, utrumque homo de humilitate suscepti.

Hæresis. Ecce ostensum est quis assumpsit, scilicet tertia in Trinitate persona, & quæ sint assumpta, videlicet anima & caro, vel humana natura. Sed contra probatur quod natura naturam non assumpsit, sicut nec persona personam his rationibus. Dicunt authoritates quod assumens est aliquid factum propter assumpta, quod non erat.

Cum ergo Diuina natura nihil sit facta quod non esset, nec ipsa assumens est nec aliquid assumptum. Item nihil assumpsit humanitatis nisi quod natum est de Virgine. Quia ergo Diuinitas de Virgine nata non legitur, nec ipsa carnem suscepit. Item si Diuinitas humanam naturam suscepit, plenitudinem & integritatem illius nec suscipere debuit. Quod si plenitudinem humanitatis suscepit, tunc posse pati, posse mori, quod est contra omnes authoritates. Cui contrarium videtur, quod Augustinus dicit in lib. de fide ad Petrum: *nec diuinitas Christi aliena est à natura Matris.* Neque enim natura æterna atque Diuina temporaliter concipi & nasci ex homine vllatenus posset, nisi susceptionem veritatis humanæ veram conceptionem atque natiuitatem ineffabilis in se Diuinitas accepisset. Ex hac authoritate videtur, quod Diuina natura humanam assumpsit. Sed vehementer nos mouet quod eam genitam ex patre naturaliter, & ex homine natam temporaliter dicit nisi forte naturam pro persona hic accipiat. Alioquin si dixerimus naturam quæ communis est; Personarum genitam esse, proculdubio natura genita Pater non est, imò à natura Patris quæ non est genita, alia est.

Catholica. Ecce plusquam Arrius qui suam tertiam personam & Deum & hominem negat, cornuto scilicet syllogismo, vt Catholicis illudat. Si personam assumentem dixeris, Deus non erit, quia diuina natura assumens non est: si negaueris, hoc non erit: alterum ex altero sic excludit, vt vtrumque neget. Si plenitu-

dinem humanitatis suscepit: ac si diceret, si verè homo fuisset, tunc pati & mori posset: quod est, inquit, contra omnes authoritates. Ergo secundum omnes authoritates omnia falsa sunt. Hieronym. in Cogitis me. *Verbum Patris homo fieri dignatus est*, qui quoniam totum suscepit quod hominis, homo totus est, & totum accipiens quod dei est, omnino aliud quàm deus qui natus est ex Maria, esse non potuit. Sciuit & potuit in Vtero Virginis sine sui corruptione misceri atque vniri, vt vnus esset Christus deus & homo vna persona, vna substantia. Hinc & Theotocon eam veraciter confitemur dei genitricem, nec non Christotocon. Leo Papa. *Non sic Creatura in societatem sui Creatoris assumpta est, vt ille esset habitator & illa habitaculum: sed itaut nec alteri altera natura insereretur. Salua igitur & manente vtriusque naturæ proprietate in vnam coeunte personam suscipitur ab æternitate mortalitas & natura inuiolabilis non est vnita passibili ante tempora manens esse cœpit ex tempore. Assumpta est de Matre hominis natura & inuiolabilis virginitas substantiam ministrauit.* August. de Trinit. *Si quæritur à me ipsa incarnatio quomodo facta sit, ipsum Dei verbum dico carnem factum, id. hominem factum vt ibi sit non tantum verbum Dei & hominis Caro sed & rationabilis hominis anima, atque hoc totum & Deus dicatur propter Deum & homo propter hominem.*

C. 4. Hæresis Ecce ostensum est quis assumpsit, scilicet tertia in Trinitate persona: nunc videndum, cui vnita sunt assumpta. Cathol. vtrique assumenti tertiæ in Trinitate personæ. Alioquin assumens non erit, ac per hoc nec homo. Quod vero filius in Trinitate persona tertia etiam à quibusdam Catholicè dicitur, tamen si vsum & rationem loquendi immo authoritatem sequeremur, præcipientis & dicentis, *In nomine Patris & Filij & Spiritus S.* semper diceremus Patrem primam personam, filium secundam, Spiritum S. tertiam. Quamuis in hac Trinitate nulla sit anterior, nulla posterior, sed totæ tres personæ coæternæ sibi sint & coæquales.

Hic Petrus Lombardus diabolicis argumentis commentatur Christum secundum quod homo, *Persona est tertia in Trinitate: Ergo Deus.* Tanquam dicens. Si secundum quod homo *Persona*, & secundum quod verbum *persona*, & Spiritus S. *Persona*, & Pater *Persona*, tunc si secundum quod homo deus, & secundum quod verbum deus, & Spiritus S. deus & Pater deus: *ergo quaternitas*. Adhuc peius commentans subdit. *Propter hæc*, inquit, *& alia inconuenientia Quidam dicunt I. C. hominem non esse personam nec aliquid*, subaudis in Trinitate. Rogo tu es Magister in Israel & Episcopus licet Simoniacè intrusus in ecclesia, & sic blasphemas? Christus & secundum quod homo & secundum quod deus, non quia duæ sed vna semper in Trinitate persona, quam diuidi secarique nulla ratio sinit, quod prorsus nullus Catholicorum dubitat. Quod & tu si crederes, nunquam de vna, eademque dei & hominis persona tanquam de duabus argumenta hæretica pesteris legenda tam subtiliter scriberes, immo damnares. Multa ergo vt tibi videtur, inconuenientia, immo multa nimis valde conguentia, Christus & secundum quod homo persona est in Trinitate, sed non alia quàm assumens, & idem ipse homo deus est in Trinitate, sed non alius quam verbum deus, ac per hoc idem ipse homo, non *Nihil* vt tibi videtur, immo singulariter & ineffabiliter est in Trinitate & persona & Deus qui viuit & regnat cum Patre suo & Spiritu S. per omnia secula seculorum. Cur impie lateras? ecce ex tuis commentis noua ex veteri heresis quartam in Trinitate personam inducit. sicut in corpore Canonum legitur ex Concilio. Ephes. *Si quis in trisagio apponit Crucifixum præter filium, cui in medio tot sanctæ voces dicunt hymnum, anathema sit.*

Hæresis. Sequitur videndum cui vnita sint assumpta. Non verbo personæ, sed naturæ in verbo persona. Quod autem verbum non vniuit sibi carnem & animam, probatur teste Boëtio contra Nestorium. Item si humana natura vnita esset verbo, eadem ratione & Diuina vnita verbo, quod satis absonum videtur. His rationibus probatur, quod verbum in Trinitate persona nulli vniretur: quibus aduersantur authoritates. dicit August. *Dei & hominis coniunctio facta est in Christo id.* Diuinitatis & humanitatis, non dicit Christo sed in Christo. Sic ergo apparet, quod persona filij Dei non aliquibus est vnita, nec aliqua ei, sed tria sunt ei vnita, sicut dicit August. *Tres sunt in Christo verbum, caro & anima.*

Catholica. Obstupescite omnes non Dialecticam sed planè diabolicam artem

v. g. vi.us

v. g. vnus non est vnus: idem non est idem. Ipse non est ipse. Christus non est Christus, eadem Persona non est eadem Persona: Filius Dei non est filius Dei: quis audiuit vnquam talia? reuera Athenienses & omnes, inquit, Hospites id. Hæretici ad nihil aliud vacant, nisi aut dicere aut audire aliquid noui. Ecce noua prorsus & inaudita.

Hæresis. Sequitur videndum quid assumens factum sit per humanam assumptionem. Qui enim prius erat Deus persona, æternus, factus est quod non erat, id. creatura mortalis. Sed dicitur tibi. Si Deus factus est aliquid quod prius non erat; Tunc aliquid est Deus hodie, quod non fuit ab æterno quod nullo modo est concedendum. Iam enim posset inferri quod recens Deus esset. Ecce apparet quis assumpsit scilicet filius Dei. Quid assumptum, anima & caro? vel humana natura? cui vnita sint? non Filio Dei, sed inter se anima carni & è conuerso, Diuinitas humanitati & è conuerso.

Cathol. En friuola argumenta quæ in libro etiam Petri Lombardi ad verbum pene leguntur, Augustin. super Ioan. *Sicut enim vnus est homo anima rationalis & caro, sic vnus est Christus Deus & homo, ac per hoc Christus est Deus, anima rationalis & caro. Christum in his omnibus, Christum in singulis confitemur. Quis est ergo per quem factus est mundus? Christus Iesus sed in forma Dei. Quis est sub Pontio Pilato crucifixus? Christus Iesus sed in forma serui.* Quis non est derelictus in inferno? *Christus Iesus sed in sola anima. Quis resurrecturus triduo iacuit in sepulchro? Christus Iesus sed in sola carne. Dicitur ergo in his singulis Christus. Verum hæc omnia non duo vel tres, sed vnus est Christus.* Idem contra Felicianum. *Genuit ergo Maria & non genuit Filium Dei. Genuit quando ex ipsa secundum carnem natus est Christus: non genuit quando de Patre sine initio extitit filius.* Si ex integro Matris corpore integrum corpus Christus assumpsit, non minuit substantiam Matris: & minuisse incorporalem substantiam Patris credimus cum ex eodem ipso substantialiter dicitur genitus. Secundum hominem, inquam, de Virgine natus est Deus eo pacto quo cum corpore nasci docetur animus, non quia vtrumque est vna substantia, sed quia ex vtroque fit vna persona. Sic post partum non alius Dei Filius & alius hominis; sed idem Christus Dei & hominis Filius. Hieronymus super Ierem. *Faciet siue creabit* Dominus nouum super terram, fœmina circundabit Virum. Nota quod natiuitas Saluatoris & conceptus creatio nuncupatur. Idem in Cogitis me. *Vnde* constat tempus non præiudicasse sacramentum vniti hominis ac Dei, itaut iam esset in illo per vnitatem personæ ab initio seculi qui nondũ erat natus de Virgine. Quod multis declaratur scripturarum indiciis. Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi qui elegit nos ante mundi constitutionem. Quæ sit dispensatio sacramenti absconditi in Deo à seculis. Et nisi ita credideris, aut Christus non erit omnino Deus, aut recens, contra Prophetam videbitur. Antequam Abraham fieret, Ego sum. Quibus vtique verbis ostendit se qui loquebatur, in eo semper fuisse mysterio vnitate Personæ, qui semper est. Nam *Abraham antequam fieret*, humanitatis breuitas. *Ego sum autem*, æternitas naturæ declaratur. In qua nimirum æternitate iam se fuisse qui loquebatur per sacramentum suæ incarnationis insinuat. Nec admittit omnino, vt alius filius hominis, alius filius Dei intelligatur, qui nec tempore præscribitur, nec passione separatur, sed totus Deus in Christum & Christus in Deum transiit. Augustin. super Ioan. *Vna profectò persona ex duabus substantiis, Diuina & humana constat.*

Hæresis. Igitur vltimò restat videre si Deus & homo, id est ille qui est Deus & res quæ est homo; sint partes Dei componentes Christum, quod voluit dicere Nestorius deceptus similitudine Athanasij. Putauit quod sicut homo redditur ex anima & corpore, & sunt partes constitutiuæ hominis, anima & corpus: ita Christus constat ex Deo id. Verbo, tertia in Trinitate persona, & homine assumpto nato de Virgine: & hæc duo redderent quoddam compositum & integrum scilicet Christum. Sed sic debet intelligi, sicut anima rationalis & caro vnus est homo, voluenda est locutio; quia aliter Grammatica non esset, & dicendum, sicut vnus homo aliquid habet à carne & anima, quia est à carne carneus & coloratus, & ab anima animatus & rationalis; ita vnus Christus est Deus & homo, & habet aliquid à Diuinitate & humanitate.

Catholica. Grammatica tua hæc tecum sit in perditionem. Nam Athanasius

non dixit, *aliquid habet*, ſed dixit, *perfectus homo ex anima rationali & humana carne ſubſiſtens*: nempe iſta quæ dicit hominem ab anima vel carne habere, non ſubſtantiæ ſunt, ſed in ſubſtantia, vt ſuperiùs legi poteſt. Ac per hoc nihil eſt homo. Similiter iuxta tuam hæreſim intelligendũ de Diuinitate & humanitate Chriſti.

Hæreſis. Vetè igitur atque Catholicè dicamus Deum & hominem non eſſe partes Chriſti; quoniam nihil Chriſti eſt Deus; nihil Chriſti eſt homo. Iam enim pars aliqua totum ſuum eſſet. Si opponatur Diuinitas Chriſti eſt aliquid Chriſti, & ipſa eſt Deus, & non aliud à Deo, Reſpondeo non aliud à Deo, imo de alio & alio atque diuerſo loquimur de Deo & de Diuinitate. Dicimus quod Chriſtus in illo triduo deſiit eſſe homo, nec poterat dici, Deus eſt homo. Quod enim dedit ei partium coninnctio, hoc ei abſtulit partium diſiunctio. Quod Chriſtus erat à partibus, animam & carnem non amiſit. Sed quod à connexu partium ſcilicet habitudine & vinculo quod erat inter corpus & animam. Item quia ſi Chriſtus ſecundum quod homo, adoptiuus ſit filius, an naturalis, probari videtur poſſe quod ſit adoptiuus. Item quia ſi Chriſtus ſit Dei mediator & hominum, ſed nullum medium eſt aliquod eorum cuius eſt medium, quæ mediant aliquid ſcilicet extremorum. Vnde Chriſtus nec Deus nec homo videtur.

Cathol. Tam impia, tam contraria, tam inaudita, tam horribilia verum ipſe Diabolus per ſe, an per arreptitium euomat, nemo niſi inſanus dubitat. Proinde huc vſque ſufficiat notaſſe hæreſim inauditam, quæ cæteras vincat. Legimus in Collationibus Patrum Dæmonem profeſſum per os Arrij ſe blaſphemiam in Chriſtum vomuiſſe, hic planè afflatus Dæmone nulla parte Chriſtum recipit, & tamen iniuriis ſecat, non intelligens vt dicit Apoſtolus, neque quæ loquitur neque de quibus affirmat. Nam vt dicit Auguſt. in Categoriis Ariſtotel. quas ipſe tranſtulit, propriamque dialecticam exinde firmauit. *Quis*, inquit, *credat Hortenſium, ſenſibile, Indiuiduum, vnius numeri, ſingulare cædi poſſe per partes? quod ſi fiat, Hortenſius iam non erit. Hoc iam dictum vt nouerint Hæretici Doctores Catholicos & Dialecticam noſſe & fidem rectam ſemper tenuiſſe.* Chriſtus ergo qui à partibus nihil ſecundum ipſos erat, & erat, quodammodo homo eſſe deſiit, vel Deus homo dici non potuit, cum Deus nihil ſit Chriſti & homo nihil ſit Chriſti. Quis enim credat Chriſtum cædi poſſe per partes? quod ſi fiat, Chriſtus iam non erit. Auguſt. ſuper Ioan. *Tulerunt Dominum meum.* Dominum ſuum vocans Domini corpus exanime, à toto partem deſignans, ſicut omnes confitemur Ieſum Chriſtum Filium Dei vnicum Dominum noſtrum: quod vtique ſimul eſt verbum & anima & caro, crucifixum tamen & ſepultum, cum ſola eius caro ſepulta ſit. Idem contra Felicianum. *Ingreſſus eſt Virginis vterum Dei filius, vt vterum naſceretur ante iam genitus; & ſuſcepit totum hominem, qui iam habebat à Patre pleniſſimam Diuinitatem ſalua indiuiduæ Trinitatis cooperatione.* Idem ſibi in hac humilitate & author & opus eſt: fecit carnem in vtero matris, habes authorem operis. In hac naſci dignatus eſt: habes opus authoris. Vna tamen perſona eſt ſaluâ vtriuſque proprietate ſubſtantiæ & authoris & operis. Sicque in ſe Deus & homo eſt vtriuſque verus mediator. Nec geminata perſona nec confuſa ſubſtantia monſtrauit propria carnis, guſtauit vita mortem, proprio Diuinitatis perpetuam reddidit carnem. Nam nec temporalem natiuitatem primæ illius natiuitatis perpetuitate damnamus, nec veternam huius temporalis breuitate concludimus, ſcientes veri Dei inſeparabilem prolem & huius veræ prolis poſtea veriſſimam carnem. Leo Papa. *Chriſtiana fidei fortitudo quæ portas mortis non metuit*, vnum Dominum Ieſum Chriſtum & verum Deum & verum hominem confitetur, eundem credens filium Virginis, qui author eſt Matris, eundem natum in fine ſeculorum qui creator eſt temporum, eundem Dominum omnium virtutum & vnum de ſtirpe mortalium. Catholica fides vtrumque ſuſcipit, vtrumque defendit, qui ſecundum proprietatem Diuinæ humanæque ſubſtantiæ vnum Dei filium & hominem credit & verbum. Bernardus Clareuall. ad Eugenium Papam. *Dico in Chriſto* Verbum animam & carnem ſine confuſione eſſentiarum, vnam eſſe perſonam & tunc abſque præiudicio perſonalis vnitatis in ſua numeroſitate manere. In vtero Virginis commixtio hæc & fermentatio facta eſt, ac ſi illa ſaturata de Euangelio mixta & fermentata in panem vnum, & iuxta numerum ſacrorum decentiſſimæ deuotionis gradus, nouum, æternum, antiquum, æternum. *Nouum*, animam quæ de nihilo creata, tunc creditur eſſe infuſa. *Antiquum*, carnem

quæ ex Adam traducta cognoscitur. *Æternum*, verbum Patri coæternum. Alieni sint à nobis qui Christi à nobis earnem alienare conantur. *Nouam creatam in Virgine*, & non de Virgine sumptam impiè asserentes. Inde igitur sumpta Caro, vnde orta Virgo. Siue coniunctis siue disiunctis duobus nihilominus perseueraucrit in tribus vnitas personalis, æquè vnus Christus, vna persona, verbum anima & caro & mortuo homine perdurauit. Cum ergo videas Christum in vna quidem persona duas habere naturas, vnam quæ semper fuit, alteram quæ esse cœpit tunc fateri dubitas vt esse cœpit ex tempore in carne, sic carnis quoque mistas cœpisse scito illo duntaxat modo cognitionis quem docet defectio carnis? Decreuit & cum summa quæ Deo est, & quæ Deus est, vnitate congruere, vt quomodo ibi tres personæ vna essentia, ita in eo qui constitutus est mediator Dei hominisque homo Christus Iesus conuenientissimâ quadam contrarietate tres essentiæ sint vna persona vt salutare sacramentum congrua quadam similitudine ambobus respondeat & saluanti videlicet & saluato. Tantam denique tamque expressam vnionis vim in se præfert ea persona in qua Deus & homo vnus est Christus, vt si duo illa de se inuicem prædices, non erraueris, Deum videlicet hominem & hominem Deum verè Catholiceque pronuncians Non autem similiter vel carnem de anima, vel animam de carne nisi absurdissimè prædicas, etsi similiter anima & earo vnus sit homo. Nec mirum si non æquè potis anima sit sua illa vi... etsi non pari valida intentione connectere atque suis affectibus astringere sibi carnem, vt sibi Diuinitatis hominem illum, qui prædestinatus est filius Dei in virtute. Longa catena & fortis ad stringendum, Diuina prædestinatio; ab æterno enim est. Quid longius æternitate, quid Diuinitate potentius? Inde est quod non morte incidente vllatenus hæc vnitas intercidi potuit, vt nec diuisione quidem factâ carnis & animæ à carne vel anima verbum diuideretur. Mansit & in separatione inseparabilis vnitas: nec enim quæ ex parte contigit separatio, potuit præscribere permanenti in totis tribus. Siue ergo coniunctis siue disiunctis duobus nihilominus perseuerauit in tribus vnitas personalis, æque vnus Christus vnaque persona, verbum, anima & caro etiam mortuo homine perdurauit. Tandem postquam multa retulit sacræ scripturæ loca quibus probat Christum verum esse hominem & verum Deum, sic concludit c. 8.

Quæ cum ita sint, manifestum est quod tam perdūt Christum qui verum negant, sicut isti hæretici qui verum Deum non credunt, sicut Arriani, Pagani, Iudæi, qui propterea totum mundum meretricibus repleuerunt. Quia in hunc tam manifestum hominem, & etiam quod pro summo ludibrio improperabant, crucifixum & mortuum credebant, & asserebant viuentem Deum tunc temporis innumeris suppliciis & moriendo & vsque hodie *iam per mille & centum & amplius annos* omni genere miraculorum coruscando. Primum tanta dubietas hæreticorum Apostolico decreto iam terminetur, & non noua sed antiqua omnium sanctorum indubitata fides tanto ac tali tonitruo omni tempore confirmetur, vt veritas Euangelij permaneat apud Catholicos. Miror inquit, quod tam citò transferimini ab eo qui vos vocauit in gratiam Christi in aliud Euangelium quod non est aliud, nisi sunt aliqui qui volunt conuertere Euangelium Christi. Sed licet nos ipsi aut Angelus de cœlo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit. Repetitio confirmatio est. Leo Papa. *Quid iniquius quàm impia sapere & sapientioribus doctioribusq; non credere?* Sed in hanc insipientiā cadunt, qui cum ad eognoscendam veritatem aliquo impediuntur obstaculo, non ad Propheticas voces, non ad Apostolicas litteras, non ad Euangelicas authoritates, sed ad semetipsos recurrunt. Illam saltem communem & indiferetam confessionem solicito recepissent auditu, quam fidelium vniuersitas profitetur, credere se in Deum Patrem omnipotentem, in Iesum Christū filium eius Dominū nostrum qui natus est de Spiritu S. & Maria Virgine. Quibus 3. sententiis omnium ferè Hæreticorum machinæ destruuntur, quia æqualis est periculi Dominum nostrum I. C. aut Dominum tantummodo sine homine, aut sine Deo solummodo hominem credidisse. *Dicant ergo isti fantastici Christiani qua substantia Saluatoris affixa sit Cruci, qua Caro tertia die resurrexerit; quale Corpus Iesu ianuis clausis Discipulorum visui ingressus intulerit*, cum ad abigendam cernentium diffidentiā inspici oculis digitisque tractari, patentes adhuc fixuras clauorum & recens compuncti lateris vulnus exigeret. At

si in tanta luce veritatis tenebras suas hæretica obduratio non relinquit, ostendat vnde sibi spem vitæ æternæ pollicentur, ad quam nisi per mediatorem Dei & hominum Iesum Christum non potest peruenire. Sempiterni genitoris vnigenitus sempiternus natus est de Spiritu S. & Maria Virgine, quæ natiuitas temporalis illi natiuitati Diuinæ & sempiternæ nihil minuit nihil contulit: & omnis spiritus qui soluerit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus. *Quid autem est soluere Iesum, nisi humanam ab eo separare naturam & sacramentum fidei per quod saluati sumus, impudentissimis euacuare figmentis?*

Ex lib. 3. Gualteri.

SEquitur lib. 3. cuius hæc sunt capita. De tribus sententiis vniuersorum, & quæ sit Catholica.

2. Quod hæretici authoritates sanctorum & diuinas scripturas non intelligendo deprauant.

3. Quas blasphemias de Christo posteris mandarunt, meritò comburendas.

4. Argumenta de duabus in Christo personis in Conciliis damnata.

5. De noua stropha à nouis hæreticis commentata.

6. Quod nulla sit quæstio in fide Catholica, ita vt stulti non errent per eam.

7. Quod nihil stultius sit quàm velle comprehendi, quod excedit omnem Creaturam.

8. De veritate rerum & sententiarum in Euangeliis, & falsitate verborum & connexionum in Scholasticis.

9. Quod vniuersa Hæreticorum argumenta eisdem destruantur, quibus roborari impiè putabantur.

10. Quod ipsius Petri non tantum dubia sed etiam multa quæ affirmat, damnantur fide 830 Episcoporum.

11. Quod super sacramento altaris multa friuolè retractet.

12. Quod nulla prorsus debet haberi Quæstio de S. Dei Genitrice quandocunque de peccatis agitur.

13 Quod Christum arguat de peccato, qui carnem verbi vel obnoxiam vel mundatam dicit quoquo modo. Et quod Græci Patres confitentur Spiritum S. à filio procedere, quod Hæretici negant.

14. Quod Caro verbi nunquam legitur de Sanguinibus formata, nisi in nouis Hæreticis.

15. Quod Catholici Doctores multa retractent, nec velint libros suos sicut Canonicos legi.

Hæc ergo figmenta pudeat vel audire, nisi vterque Petrus quasi pro magno posteris legenda scripsissent hoc modo. De intelligentia harum locutionum *factus est homo, Deus est homo*, an his locutionibus dicatur Deus factus esse *aliquid*, vel esse *aliquid vel non.* Cathol. Expositio vel potius intelligentia omnium sanctorum, *Deus homo factus est, id quod fuit permansit*, & quod non erat, assumpsit, non commixtionem passus neque diuisionem. Deus & homo vna persona, vnicus Patris filius. Quid vel breuius, vel apertius? sed incredulus infideliter garrit.

Petrus. Ex præmissis autem emergit Quæstio plurimum continens vtilitatis, sed nimium difficultatis atque perplexitatis. Etsi his locutionibus non dicitur *Deus factus esse aliquid vel esse aliquid*, quæ sit intelligentia harum locutionum & similium, in huius profunditatis reseratione & scrupulosæ quæstionis expositione plurimum differre inueniuntur sapientes.

Cathol. Non vtique sapientes Dei in hac differunt, sed planè huius mundi: quales sunt Hæretici & Grammatici qui pueriliter certant & adhuc sub iudice lis est: quorum scientiam stultam fecit, vt scriptum est. *Stultum Dei sapimus hominibus*: & præmissæ authoritates probant. Audiamus tamen ridicula.

Petrus. Alij, inquit, dicunt in ipsa verbi Incarnatione hominem quiddam ex anima rationali & humanâ carne constitutum, ex quibus duobus omnis homo verus

constituitur, & ille homo cœpit esse Deus, non quidem natura Dei, sed persona verbi, & Deus cœpit esse homo ille: concedunt enim illum assumptum à verbo & vnitum verbo, & tamen esse verbum. Et ea ratione tradunt dictum esse Deum, factum hominem vel esse hominem, quia Deus factus est, id. cœpit esse quædam substantia ex anima rationali & humana carne subsistens. Et illa substantia factus est, id. cœpit esse Deus, non tamen demigratione naturæ in naturam, sed vtriusque naturæ seruata proprietate factum est vt Deus esset illa substantia & illa substantia esset Deus. Vnde verè dicitur *Deus factus homo* & homo factus Deus, & Deus esse homo & homo Deus, & filius Dei filius hominis, & è conuerso. Cumque dicant illum hominem ex anima rationali & humana carne subsistere, non tamen fatentur ex duabus naturis esse compositum, Diuinâ scilicet & humanâ, nec illius partes esse duas naturas, sed animam tantum & carnem. Et ne de suo sensu tantum loqui putentur, hanc sententiam pluribus muniunt sententiis.

Cathol. Hæc prima sententia nec Hæreticorum nec Catholicorum potest dici, qualis est ipse qui proponit.

Lombardus. Sunt & alii, inquit, qui in parte consentiunt, sed dicunt hominem illum non ex anima rationali tantum & carne, sed ex humana & diuina natura, id. ex tribus substantiis, diuinitate, carne & anima constare. Et hi Christum fatentur, vnam personam tantum esse ante incarnationem solummodo simplicem, sed incarnatione factam compositam ex Diuinitate & humanitate: non tamen persona illa debet dici facta persona, quamuis dicatur. Facta persona hominis facta est igitur illa persona, vel vt quibusdam placet, quoddam subsistens ex anima & carne, sed non est facta persona substantia vel natura. Et in quantum est ille subsistens, composita est, in quantum autem verbum, est simplex. Et pluribus se muniunt authoritatibus qui dicunt personam Christi compositam esse tunc factam siue constantem ex duabus naturis siue ex 3. substantiis.

Cathol. 2. Sententia, tota prorsus Catholica est.

Lombardus. Sunt & alij qui in Incarnationem Verbi non solum personam ex naturis compositam negant, verum etiam hominem aliquem siue aliquam substantiam ibi ex anima & carne compositam & factam diffitentur. Sed sic illa duo scilicet animam & carnem Verbi personæ non naturæ vnita esse aiunt, vt non ex illis duabus vel ex tribus aliqua substantia vel persona fieret siue componeretur, sed illis duobus velut indumento verbum Dei vestiretur, vt mortalium oculis congruenter appareret: qui ideo dicitur factus verus homo, quia veritatem carnis & animæ accepit; quæ duo in singularitatem vel vnitatem suæ personæ accepisse legitur. Non quod illa duo vel aliqua ex illis composita sit vna persona cum verbo vel sit verbum; sed quia illis duobus accedentibus verbo non est personarum numerus auctus vt fieret quaternitas in Trinitate; & quia ipsa persona verbi quæ prius erat sine indumento, assumptione indumenti non est diuisa vel mutata, sed vna eademque immutata permansit, qui scilicet habitum Dei hominem factum dicunt. Accipiendo enim hominem, dicitur *est Deus factus* homo, & propter assumptum hominem dicitur Deus verè esse homo, & propter assumentem Deum dicitur homo esse Deus. Nam si essentialiter, inquiunt, ille Deus esse homo vel homo esse Deus intelligeretur, tunc si Deus assumpsisset in sexu muliebri, & mulier essentialiter Deus esset & è conuerso. Ne autem & isti de suo videantur influere, testimoniis in medium productis quod dicunt, confirmant. *Audistis*, inquit, *tres sed diuersas sententias, & pro singulis inducta testimonia.*

C. 2. Tertia sententia tota hæreticorum, est etiam in Conciliis damnatorum: quod hæretico sensu inducta sint testimonia, vt scilicet nemo contra hæreticos auderet, prudens Lector in ipso Petri libro agnoscat. Nec solùm authoritates Catholicorum Patrum, sed vt Augustinus ad Consentium scribit, ipsæ quoque Sanctæ Scripturæ quæ magnarum rerum ante intelligentiam suadent fidem, nisi ea rectè intelligas, vtiles tibi esse non possunt. Omnes hæretici qui eas in authoritatem recipiunt, ipsas sibi videntur sectari potius quàm cum suos sectentur errores. Ac per hoc non quod eas contemnant, sed quod non intelligant, hæretici sunt.

Cathol. Iustum est etiam vt quisquis de Deo non solum puerilia vel inepta sed & blasphema cæteris proponit legenda vel credenda, audiat & ipse de se similia.

Potuit, inquiunt, Deus assumere hominem in sexu muliebri &c. Eo modo potuit Deus facere Petrum in sexu muliebri vel etiam asinino. Potuit igitur mulier vel asina vel canis esse Petrus, & similia multa quæ melius subticentur de quolibet homine, quantò magis de Deo homine?

Petrus Pictauinus. Filius hominis potuit assumere & corpus & animam Petri, ergo Petrum: ergo potuit facere vt ipse esset Petrus. Quæritur etiam an potuit assumere vnam humanam naturam & aliam, id. duo corpora & duas animas. Nam nomine humanæ naturæ non intelligimus nisi animam & corpus in Christo & ideo bene dicimus vnam humanam naturam & aliam. Quod si est: ergo potuit esse vnus & alius homo, & ita duorum hominum vtrumque, & ita duo homines & ita plures. Nunquid enim si assumpsisset duo corpora & duas animas, verè diceretur, iste homo est ille. Mihi quidem ita videtur. Hæc persona humanata est, illa persona humanata, & sic iste homo ille. Sicut si assumeret filius Dei Angelicam naturam, sicut testatur Origenes in lib. qui Periarchon dicitur, pro redemptione diaboli futura post mille annos, verè diceretur, hic homo est ille Angelus. Si verò diceretur quod duo essent, & ita duæ personæ, iam essent duo filii in Trinitate, & ita quatuor personæ.

Cath. Ratione igitur & authoritate probamus, quod nihil harum larvarum debuit, & ideo non potuit fieri nisi quod factum est, nec potuit mulier esse Deus, & è conuerso. Veritas est Deus, omnipotens est Deus, tamen nec mentiri nec mutari potest. Quod si posset, tunc reuera nec veritas nec omnipotens esset. Dixit ergo & non faciet. Locutus est & non adimplebit. Mulrifariè multisque modis olim loquens Deus Patribus in Prophetis. Ait ille segregatus Paulus in Euangelium Dei de filio suo qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula qui prædestinatus est inquit, nequaquam filia vt sexu muliebri, sed filius Dei in virtute tanquam hæretico huic dicens. Nullo modo in sexu muliebri, sed in virtute, homo est in virilitate Dei. Vnde ibidem Spiritus sanctus per Isaiam. *Propter hoc ipse Dominus dabit vobis signum. Ecce virgo concipiet & pariet filium Emmanuel*, quod interpretatur. *Nobiscum Deus.* Non ergo dixit *pariet filiã & vocabitur mulier nobiscum.* Similiter per Ieremiam *Nouum*, inquit, *faciet Dominus super terram & fœmina circundabit virum.* Nunquid dixit *fœmina circundabit fœminam?* Item quando dixit Exspectatio Israel Saluator eius, quasi colonus futurus super terram & quasi viator declinans ad manendum, & quasi vir vagus vt fortis qui non potest saluare, tu autem in nobis es Domine. Nunquid alicubi prædixit quod futurus esset quasi mulier vaga & effœminatus qui non potest saluare, & non potius, tu autem in nobis es Domine exercituum, & nequaquã essentialiter mulier. Talibus mille malleis meritò conteri posset os putidum, quo Deus mulier essentialiter & filius effœminari potuisse blasphematur, nisi nimium puderet vel audire Vnde meritò Alexander Papa censuit damnari has sententias quibus tam nefanda de incarnatione latrantibus quasi pro magno proponuntur quæ proculdubio melius tacerentur, imo potius iusto iudicio ab omni Christiano comburerentur. Non enim Doctores sed Gentiles, non denique Christiani sed planè Iudæi & hæretici huiusmodi blasphemias vomunt. At tu *Vniuersalis Magister*, qui & hæreticos etiam & Catholicos Patres cogis quasi coram te de authoritatibus suis ad voluntatem tuam ludere, & tu quid credis? quid profiteris? quid inquam determinas? Lombardus. *Satis*, inquit, *diligenter diuersorum sententias absq; assertione & praiudicio tractaui.* Cath. Imo damna blasphemias, ne te hæreticum probes, nec enim dubia sed hæreses iam damnatas proponis.

Lombardus. *Veruntamen nolo Lectorem putare istam sibi nostram debere sufficere disputationem.* Cathol. Hoccine est illud plurimum vtilitatis quod promiseras lectoribus tuis, vt omnes errores æqualiter hauriant, & quæ sit fides Catholica, tecum omnes dubitent! auertat Deus ab Ecclesia tales doctrinas varias vt dicit Apostolus, & peregrinas, talesque Doctores errantes & in errorem mittentes. Si enim fundatissimam & indubitabilem fidem solaque Euangelica testimonia superius scripta isti fideliter legissent, proculdubio deliramenta olim in Conciliis damnata non scriberent. Ita etiam multiplici temeritate argumentatur verum homo assumptus sicut Deus colendus sit cum verbo, quasi aut alter aut non idem ipse sit Deus verissimus, non alius nec aliqua persona quàm verbum ipsum

ipſe. Porro vnus homo, vna perſona, nullo modo duplex vel multiplex ſed ſimplex, quamuis multis conſtet, nulla tamen ratione multiplici vel ſaltem duplici veneratione coli poteſt. Quia quidquid iniuriæ vel honoris vni homini vel vni perſonæ intuleris, nulli dubium quin totum toti homini, totum vni perſonæ exhibueris. Igitur Dei & hominis vna perſona Chriſtus, ſicuti nec in perſona nec in cultura diuidi poteſt: quam tamen impiiſſimè conantur diuidere.

Lombardus. *Solet etiam à quibuſdam inquiri, vtrum Chriſtus ſecundum quod homo eſt ſit perſona vel etiam ſit aliquid.* Ex vtraque parte Quæſtionis argumenta concurrunt. Quod enim perſona ſit, his ediſſerunt rationibus. Si ſecundum quod homo eſt, aliquid eſt, vel perſona, vel ſubſtantia, vel aliud eſt Sed aliud non. Ergo perſona vel ſubſtantia. Sed ſi ſubſtantia eſt, vel rationalis vel irrationalis: ſed non eſt irrationalis ſubſtantia; ergo rationalis. Si verò ſecundum quod homo eſt rationalis ſubſtantia, ergo perſona: quia hæc eſt definitio perſonæ, *ſubſtantia rationalis indiuiduæ naturæ*. Si ergo ſecundum quod homo eſt aliquid, & ſecundum quod homo, perſona eſt & è conuerſo. Si ergo ſecundum quod homo perſona eſt, vel tertia interuenit vel alia. Sed alia non: ergo tertia interuenit perſona. At ſi ſecundum quod homo perſona eſt tertia in Trinitate, ergo Deus. Propter hæc inconuenientia & alia quædam dicunt Chriſtum *ſecundum hominem non eſſe, nec aliquid.*

Cathol. Hæc de Chriſto tam ſtultiſſimè argumentantur. Quia ſi quis vnum hominem ſecundum quod corpus eſt definiret, aut perſonam aut nihil eſſe, quis non rideret? Neutrum enim per ſe homo. Propter hæc & huiuſmodi ſapientia Dei in Euangelio. *Eſtote*, inquit, *prudentes ſicut ſerpentes & ſimplices ſicut columbæ*. Contra ſerpentes & ſcorpiones vtique qui ſpiris & anfractibus argumentorum ſimplices decipiunt, qualis eſt iſte nouus. Nam argumenta eius non Philoſophorum ſed dæmoniorum eſſe in hypocriſi de Chriſto loquentium per ora hæreticorum, ex hoc prudens lector intelligat, quod nulla ratio finit, proponit de vna perſona quod eadem ſit vel alia. Vnus homo duo ſint, id Chriſtus ſit & alter vnus Deus ſint. Vnus filius Ieſus-Chriſtus Deus & homo ſint duo filij. Nullum quippe indiuiduum teſte etiam Ariſtotele diuidi poteſt: quod ſi fiat, iam non erit indiuiduum. Vnde & iſte falſa de Chriſto proponens & inconuenientia aſſumens, diabolica concludit mendacia, duas videlicet hæreſes antiquitus in Conciliis damnatas. Alteram, quæ dicit Chriſtum ſecundum quod homo perſonam & Deum duos ſcilicet filios eſſe, ac per hoc in triſagio quaternitatem inducens. Sed quia hanc non liberè audet, alteram exinde fantaſticus Manichæus molitur ſic. Chriſtus ſi ſecundum hominem nec perſona nec Deus ne quaternitas ſit, ergo conſequitur vt non eſſe nec aliquid ſit. Ecce qualibus nouis Doctor impugnat Eccleſiam. Vtrumque autem Diabolicum, vtrumque fel draconum & venenum aſpidum inſanabile.

Tale inquam ac ſi ipſe Sathanas transfiguratus in Angelum lucis libro Sententiarum ſuarum vndique ſuadere conatur dicens: *homo quem colitis & adoratis, non eſt Deus.* Etiam Deus quem colitis, non eſt homo. *Chriſtus ergo quem colitis, nihil eſt, quoniā Deus non eſt homo, homo verò nec aliquid eſt.* Totum igitur ſi ſecundum aliquid non eſt, iam totum non eſt; ac per hoc nec aliquid eſt: ergo Chriſtus Deus & homo ſi ſecundum aliquid non eſt, iam Chriſtus non eſt. Aut totus erit aut nullus. Procul dubio talia inter Chriſtianos ſerit, qui ab initio in veritate non ſtetit, quia mendax eſt & pater eius: imitantur autem illum qui ſunt ex parte illius, ſicut olim Rufinus, qui cum aliquantis bonis interpretando edidit pariter & blaſphemias Origenis. Sic etiam hic promulgauit nunc multas hæreſes Abadonis ſiue Apollinis, qui latinè habet nomen *Exterminans*. Fieri tamen non poteſt, vt ſicut anima rationalis & caro vnus homo non ſit, ita Deus & homo toto teſte mundo vnus Chriſtus non ſit, adeo vt aliter eſſe non poſſit. Similiter nulla ratione fieri poteſt teſte etiam Ariſtotele, vt homo qui eſt, non ſit, & Deus qui eſt non ſit, ipſo homine Chriſto Deo veritate teſtante ad homines & dicente *Antequam Abraham fieret, Ego ſum.* Hoc igitur *Ego ſum* nullâ ratione vnquam ſecari valet. Quod ſi fiat, iam *Ego ſum non eſt.* Fieri autem omnino non poteſt vt ſit in illo non eſſe, quoniam ſingulariter ſolus eſt teſte Apoſtolo. Dei enim filius I. C. non fuit in illo *eſt & non*, ſed Eſt in illo fuit. Vtrumque ergo negat eſſe, qui aliquid in illo dicit non aliquid eſſe, ſicut in Decretis Euticij Papæ. *Planè vitam*

suam nescit, qui Iesum Christum vt verum Deum, ita & verum ignorat hominem; & eiusdem periculi res est dubitare, in ipso illo inter Deum & homines Mediatoris sacramento, quo vterque vnus existens, quod ipse ex vnitis in idipsum naturis naturæ vtriusque res eadem est. Ita tamen vt neutro eo neutrius careret in vtroque, ne forte Deus esse hoc nascendo desineret, & homo rursus Deus manendo non esset. Hæc itaque humanæ beatitudinis fides vera est, Deum & hominem prædicare, verbum & carnem confiteri; neque Deum nescire quod homo sit, neque carnem ignorare quod verbum sit. Etiam cum sint vtrumque suis gesta naturis, vnum tamen Christum Iesum eum memento esse qui vtrumque est. Item ex Decretis Gaij Papæ & Martyris. *In magno sacrilegio se versari hæreticorum manifestat impietas, cum sub specie diuinitatis honorandæ humanæ carnis in Christo veritatem denegant & religiosè existimant credi, si dicatur in Saluatore nostro verum non esse quod saluat.* Et ita secundum promissionem omnia *secula percurrentem Mundus sit Deo ita reconciliatus in Christo, vt nisi Verbum dignaretur Caro fieri, nulla posset caro saluari.* Omne enim sacramentum fidei Christianæ magno vt hæretici volunt, decoloratur obscuro, si lux veritatis sub mendacio putatur latuisse fantasmatis. Non ergo quisquam sibi erubescendum existimet Christianus de nostri in Christo corporis veritate, quia omnes Apostoli Apostolorumque Discipuli & præclari Ecclesiarum quicumque Doctores qui ad Martyrij coronam vel ad confessionis meruerunt gloriam peruenire, in huius fidei lumine splenduerunt consonis vtique sententiis intonantes, quod in Domino I. C. diuinitatis & carnis vna sit confitenda persona, quod B. Apostolus dicit, magnum pietatis sacramentum, quod manifestum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est Gentibus, creditum est mundo, assumptum est in gloria. Hoc ante Nicenum Concilium. Quæ sequuntur ex Concilio Ephesino 200. Episcoporum quod confirmat Calcedonense 630. Episcoporum consona voce damnantes præscriptas hæreses. *Ita Christum & Deum vnum confitemur non tanquam hominem cum verbo coadorantes, ne diuisionis quædam species inducatur, sed vnum iam & eundem adorantes, quia non est alienum à verbo corpus suum proprium, cum quo etiam ipse assidet Patri.* Nec hoc ita dicimus quasi duobus filiis assidentibus, sed vno, cum carne per vnitatem discernere in duos filios non debemus vnum D. I. Christum. Neque enim id adiuuat rectam fidem, licet nonnulli nescio quam perhibeant personarum distinctionem. Non enim dixit scriptura Verbum Dei personam sibi hominis assumpsisse sed carnem, id est hominem factum esse & corpus nostrum propriè suum fecisse & hominem ex muliere processisse, mansisse etiam in assumptione carnis Deum quod erat. Hoc vtique rectæ fidei ratio protestatur. In tali sensu sanctos Patres fuisse comperimus. Ideo illi non dubitauerunt sanctam Virginē dicere *Theotocon*, id, Dei Genitricem non quod verbi natura diuinitasque de S. Virgine sumpserit exordium, sed quod ex ea natum sit sacrum illud corpus animatum anima rationali, cui substantialiter adunatum Dei verbum carnaliter natum esse dicitur.

Item Nestorius. Nestorius Christum seorsum nominari dicit *Dei verbum*, habere autem coniunctionem ad Christum continuam. Putas igitur, non duos Christos apertissimè dicit & duos filios? Item. Eos verò qui aut duos filios aut duas personas annunciant & non vnum eundemque in vna persona vnum Christum vnum filium, vnum Dominum nostrum I. C. filium Dei viui prædicant, anathematizamus & alienos esse ab Ecclesia iudicamus. Etiam vnam quidem Dei verbi naturam, incarnatam tamen non negamus eo quod ex ambabus vnus atque idem sit Dominus noster I. C. sciendum est quod totus homo à Verbo creatus pariter & assumptus, nec persona, nec adiunctus, nec copulatus, nec deificatus, nec adiectio, nec adactus Verbo vel personæ Verbi potest dici, quia nunquam præter Verbum vel extra personam verbi erunt. Sed quo esse cœpit, eo propriè & verbum & persona cum verbo extitit. Athanasius. *Quis infernus eructauit Omousion dicere corpus ex Maria verbo Deitatis?*

Symbolum 630. Episcoporum remouens hæreticos à clero aliam fidem profitentes. *Consentientes* SS. Patribus vnum eundemque filium D. N. I. C. consona voce edocemus pariter perfectum eundem in Diuinitate Deū & hominem verum, eundem ex anima rationali & corpore secundum Diuinitatem vnius naturæ cum Patre, secundum humanitatem eundem vnius naturæ nobiscum per omnia similem nobis

nobis absque peccato, ante secula quidem ex Patre natum secundum diuinitatem, in nouissimis verò diebus eundem propter nos & propter nostram salutem hominem factum, hoc est vnum eundemque Christum filium Dei vnigenitum in duas naturas inconfusè, immutabiliter, indiuisè, inseparabiliter cognoscendum, in nullo naturarum differentias propter vnitatem perimendas; magis autem, &c.

Cath. *Nunc ergo viri Iuda & Catholici Christiani iudicate inter Catholicam veritatem & diabolicam falsitatem.* Quid hac fide magnificentius, quid planius, quid verius? *Ex hoc*, inquit Isaias, *erit vobis directa via & plana, ita ut stulti non errent per eam.* Vbi ergo nimiæ perplexitates & scrupulosissimæ fidei quæstiones, in quibus dicit iste Catholicos differre, & quod iniquius est, etiam hæreticis fauere. Quare vel vnum saltem non nominat, quorum opiniones diabolicas proponit, nisi quia damnatos nouit? Cur igitur ipsa hæretica non damnat, nisi quia se ex hoc Catholicum denegat? Prorsus hoc solum interest inter istum & primum Manichæum, quod ille Christum fantasticum hominem dixit, hic verò non esse personam nec aliquid. Hierony. *Væ*, inquit, *Isaias, qui dicit bonum malum & malum bonum, nec aduersariorum si honestum quid habuerint, nec amicorum laudanda sunt vitia, sed vnumquodque non personarum sed rerum pondere iudicandũ est. Alius. Non possum*, inquit, *damnare, quod nemo damnauit. Alius. Nihil super hoc à Patribus statutum est in Nicena Synodo. Hoc argumento nec Valentinus, nec Marcion, nec Cataphriga, nec Manichæus damnari debent, quia synodus eos in Nicena non nominauit, quos certè ante synodum fuisse non dubium est. Cur post 400. annos docere nos niteris, quod ante nesciuimus: quod Petrus, quod Paulus edere noluerunt? Vsque ad hanc diem sine hac doctrina mundus Christianus fuit. Illam senex tenebo fidem in qua natus sum.* Item idem. *Scias detestanda in huiusmodi librũ esse quamplurima iuxta sermonem Domini, Inter scorpiones & colubros incedendum.* Taceo de meis similibus, qui si forte ad scripturas sanctas post seculares litteras venerint, & sermone composito aurem populi mulserint, quidquid dixerint hi, legem Dei putant, nec scire dignantur, quid Prophetæ, quid Apostoli senserint, sed ad sensum suum incongrua aptant testimonia, quasi grande sit & non vitiosissimum genus dicendi deprauare sententias, & ad voluntatem suam scripturam trahere repugnantem.

Cath. Ecce vndique inconuenientia; imo hæretica in sacramento vniri Dei & hominis tuis rationibus occurrunt. Sed rogo quid stultius, quidue irrationabilius, contraq; omnem rationem, quàm ea quæ secundum rationem excellunt omnem rationem & exuperant omnem sensum etiam Angelicum, vt Apostolus & August. dicunt, ineffabilia & incomprehensibilia velle humanis sensibus & rationibus comprehendere, loqui, definire? Gregorius ille Magnus Papa in moralibus. *Erubesco valde*, inquit, *verba sacri eloquij ponere sub regulis Donati*, & tu Scholasticus audes ipsum verbum Deum carnem factum ponere sub tuis ineptis argumentis, regulisque Aristotelis posse definiri sacramentum, quod volucres etiam cœli latet? cuius corrigiam Ioannes plusquam propheta indignum se profitetur posse soluere. An in toto veteri ac nouo Testamento? vel saltem in ipsis veteribus Doctoribus, si talibus doctrinis Christiani erudirentur, nonne potius excæcarentur quàm illuminarentur, citius hæretici fierent quàm Catholici? si ergo lumen quod in re est, aut veritas, tenebræ sunt, ipsæ quantæ erunt?

Scimus quidem quod omnis Ars & sapientia à Domino Deo est, & quod Diuina Scriptura, ipsa quoque veritas, in Euangelio proponit & assumit & concludit, sed veritate & grauitate rerum & sententiarum, non contentione & facultate verborum & connexionum, ait Aug. in lib. de Doct. Christ. *sunt enim multa quæ appellantur sophismata, falsæ conclusiones ratiocinationum & plerumque ita veras imitantes, vt non solum tardos sed ingeniosos & minus diligenter attentos decipiant.* Proposuit Quidam ei cum quo loquebatur dicens, *Quod ego sum tu non es*: at ille consensit. Verum enim erat ex parte, vel eo ipso quod iste insidiosus, ille simplex erat. Tum iste addidit. *Ego autem homo sum.* Hoc quoque cum ab illo accepisset, conclusit dicens, *Tu igitur non es homo.* Quod genus captiosatum conclusionum Scriptura detestatur. Cum ergo sint veræ connexiones, non solum verarum, sed & falsarum sententiarum, facile est veritatem connexionum etiam in scholis illis quæ præter Ecclesiam sunt, discere: sententiarum autem veritas in san-

ctis libris Ecclesiasticis vestiganda est. Quapropter aliud est nosse regulas connexionum, aliud sententiarum veritatem. In illis discitur, quid sit consequens, quid non consequens, quid repugnans. Consequens est si orator est, homo est. Inconsequens, si homo est, orator est. Repugnans, si homo est, quadrupes est. Hic ergo de ipsa connexione iudicatur: In veritate autem sententiarum, ipsæ per se sententiæ non earum connexio consideranda est. Quidam autem hîc se iactant, cum veritatem connexionum didicerint, quasi sententiarum ipsa sit veritas. Definitio ergo & diuisio falsorum potest esse verissima; quamuis falsa ipsa vtique vera non sint. qualia sunt Petri præscripta.

Cath. Audiant proinde Catholici clarissimam tubam vnius sententiæ commento vniuersa figmenta atque hæretica superius proposita, ac si hostilia castra tidentem, dissipantem & prorsus ad nihilum redigentem. Hierony. in Cogitis me. *Igitur quod natura non habuit, vsus nescinit, ignorauit ratio, mens non capit humana, pauet cælum, stupet terra, creatura omnis & cælestis miratur. Hoc totum est quod per Gabrielem Mariæ diuinitus nunciatur & per Christum adimpletur.* Vnde constat tempus non præiudicasse sacramentum vniti hominis ac Dei: ita vbi iam esset in illo per veritatem persona ab initio scilicet qui necdum erat natus de Maria Virgine, quod multis scripturarum declaratur indiciis. Qui elegit nos inquit, ante Mundi constitutionem in ipso; quia profectò quidquid Deus fecit ab initio, Christus fecit totum per vnitatem sacramenti. Vnde nec nobiscum Deus recens. Alioquin si ad rationem respicias & ad sensus humanos, nequaquam vllatenus conuenire inter se potuerunt Diuinitas & humana conditio. Conuenerunt tamen in Christo, & vnius ex ambobus Emmanuel qui nihil in se pro assumpto homine est auctus, nihilque quod Verbum caro factum, imminutus vel mutatus. Quod si tibi nouum videtur, propter quod hominem assumpsit, noueris quia hoc semper cum eo & in eius consilio fuit, vt sic fieret. Et nunc quando temporis plenitudo venit, factum est quod in Christo semper fuit. Aug. contra Felician. *Scio* quidem vt ille ait, quoniam in difficili loco versetur oratio, tamen verendum nobis nihil est, qui per adiutorium S. Spiritus testimonium dicimus Deo: & dum nos dicis Aristotelica arte contendere, ipse ad Dialecticorum laqueos videris confugisse, sed nos fidei veritate confisos nequaquam possunt ista terrere. Habet ergo nascendo totum filius cum Patre quod Pater est, sed non de filio pater. Quidquid specialiter ipse perpessus est, vtrisque commune non est. Quod ex homine natus est homo accidens speciale est, quod plerumque sine præiudicio communi naturæ neutrum habere docetur in altero. Quamuis de vna id. Patris substantia fuerit similis genita, tamen quia in seipsa iam extat, quæcumque huic extrinsecus ingeruntur, non communia dicuntur esse sed propria, dum sic vtriusque naturæ proprietatem verè ex vtroque gignenti similis natus expressit, vt & veram carnem suscepisse eum constet ex Matre, & indifferentem Diuinitatem habere constet ex Patre. Quibus in vnam personam incomprehensibili mediatoris dispensatione coniunctis seruauit singulis propria, sed coniunxit propriis aliena. Idem contra verba Arrianorum. Nec sic assumptus est vt prius creatus post assumeretur, sed vt ipsa assumptione crearetur. Ergo illa diuinitas huius humanitatis nomen accepit, & ista humanitas Diuinitatis illius nomen accepit, vt esset vna persona Christus, verbum, anima & caro. Hoc ergo iam erat in verbo, quod Verbum Caro factum est. Item quia in verbo ante carnem iam erat veraciter, ideo in carne completum est efficaciter. Quia in verbo iam erat sine tempore, ideo in carne completum est suo tempore. Idem contra Felician. Et hîc si verborum vim quotidiani sermonis contemplator attendas, contraria proponimus, oppugnantia prædicamus, & in his tamen verum constat esse, quod Deus. Quid ergo? quam rationem afferre potes? si partum prædicas Virginis, si redditos oculos non negas cæcis, si sepultos redire ostendis à mortuis? Si ergo homo & incomprehensibilis est ratio, & veritas prompta, facilius in testimoniis fidei testimoniis creditur, quàm ratio inuestigatur. Nec præsumam in sapientia verbi, vt euacuetur Crux Christi, sed scripturarum authoritate contentus simplicitati potius obedire studeo quàm tumori.

Ecce quomodo veri Doctores vno spiritu eisdem pene verbis omnes Dialecticorum friuolas argumentationes contemnunt & abiiciunt.

Nec tantum in iis cauendus iſte *Scholaſticus*, ſed etiam in his quæ iubet firmè credere. Dicit enim *Nolo noſtram ſufficere debere diſputationem*, hoc firmiter tenens in Eccleſiaſticis dogmatibus, quod Deus hominem aſſumpſit, homo in Deum tranſiuit non naturæ viſibilitate. Hoc quidem Catholicùm eſt. Quod autem adiungit, *Sed Dei dignatione*, quomodo damnatum ſit, attendat prudens Lector. Ex Concilio Epheſino 200. Epiſcoporum, quod confirmat Leo Papa, & Calcedonenſe Conſilium 630. Epiſcop. Neſtorius hæreticus in ſuis Expoſitionibus ſimulat ſe dicere, *Vnus filius & vnus Dominus*, ſed refert filiationem ad ſolum Dei verbum. Rurſus alium Dominum qui ex muliere eſt, ſeorſum hominem dicit, copulatum dignitate, æquo honore, quia habet copulationem ad Chriſtum. Quomodo non apertum eſt duos eum dicere Chriſtos, ſi Chriſtus ad Chriſtum habet coniunctionem, alter ad alterum? Item Neſtorius confitens exiſtentiam Diuinitatis Filij Dei, Chriſtum purum hominem credidit conceptum atque formatum & poſtea in Deum prouectum, hoc eſt hominem deïficatum.

Cath. Notandum quod Verbum dignitatis vel copulationis & ſimilium tam hæretici quàm Catholici diſſimili ſenſu ponunt, ex Concilio 630. Epiſcoporum. *Verbum Dei ſecundum ſubſiſtentiam confitentes vnum adoramus filium & Dominum noſtrum Chriſtum non ſeorſum ponentes & determinantes hominem & Deum*, velut inimicum ſibi dignitatis & authoritatis coniunctum. Vnus eſt igitur Chriſtus filius & Dominus non velut coniunctione qualibet in vnitate dignitatis & authoritatis hominis habentis ad Deum. Denique Petrus & Ioannes æqualis ſunt dignitatis, veruntamen vterque non vnus eſt. Nec iuxta collationem vel connexionem, modum coniunctionis aduertimus. Hæc enim ad vnitatem non ſufficit naturalem: imò potius coniunctionis nomina euitamus tanquam non exiſtens idoneum, quod ſignificet vnitatis arcanum; quia nec ſeruus eſt ſibi ipſe nec Dominus. Ineptum eſt enim vel potius impium hoc ſentire vel dicere. Si quis in vno Chriſto diuidit ſubſtantias poſt vnitatem ſola eas connexione coniungens ea quæ ſecundum dignitatem fit vel etiam authoritatem aut poteſtatem, ac non potius euentu qui per vnitatem factus eſt naturalem, anathema ſit. Item ſi quis audet dicere aſſumptum hominem coadorandum Deo verbo & conglorificandum & communicandum Deum tanquam cum altero: nam cum ſyllaba ſuperadiecta hæc cogit intelligi, ac non potius vna ſupplicatione veneratur Emmanuel, vnamque ei glorificationem dependit iuxta quod Verbum Caro factum eſt, anathema ſit. Si quis audeat dicere Chriſtum hominem Theophorum id. Deiferum aut non potius Deum veraciter dixerit tanquam filium per naturam ſecundum quod Verbum caro factum eſt, anathema ſit. Si quis perſonis duabus vel ſubſiſtentiis eas voces quæ in Apoſtolicis ſcriptis continentur & Euangelicis diuiduntur, vel quæ de Chriſto dicuntur, à ſanctis vel ab ipſo, & aliquas ex his quidem velut homini quæ præter Dei Verbum ſpecialiter intelliguntur, aptauerit, illas autem tanquam dignas Deo ſoli Dei Patris verbo deputauerit, anathema ſit.

Cath. Ecce non ſolum quod aſſerit, ſcilicet Dei dignatione homo tranſiuit in Deum, ſed & extera eius argumenta ſeu inconuenientia multa quibus ſe moueri & deficere ſuperius teſtatur, Catholicorum Patrum anathemate palam feriuntur, quorum authoritatibus vbi ipſe impiè ſenſit, videbantur roborari.

Simili errore eſt Sacramenta altaris ſola fide ſalutifera, ratione vero ineffabilia multis Hæreticorum opinionibus quaſi probabilibus ventilare. Quod abſit à Catholicis, vt quaſi multas & non potius vnam & certam in Sacramento altaris habeant fidem.... De Berengario hæc ſubiungit. *Hic Hæreticus aſſerebat in figura & in ſacramento totum fieri, nihil in veritate.* Poſtea verò correctus coram Nicolao Papa & pluribus Epiſcopis confeſſus eſt, etiam & iurauit panem ſcilicet & vinum poſt conſecrationem non ſolum ſacramenta ſed etiam verum Corpus & Sanguinem Chriſti eſſe, & ſenſualiter non ſolum ſacramento ſed in veritate manibus ſacerdotum tractari & frangi & fidelium dentibus atteri. Ecce Catholica fides. Iſte autem Scholaſticus ſic exponit. *Verè quidem ait, ſed in Sacramento tantùm.* Item ait. *Sanè dici poteſt* fractio illa & partitio non in ſubſtantia Corporis, ſed in ipſa forma Panis Sacramentalis fieri, vt vera fractio & partitio ſit ibi quæ ſit non in ſubſtantia, ſed in Sacramento id. In ſpecie. Item. *Eſt ibi vera fractio* & partitio quæ fit in pane id. in forma Panis. Item *fractio* & partes illæ quæ ibi videntur

De Sacramento Altaris.

fieri, in ſacramento fiunt id. in ſpecie viſibili. Ideoque illa Berengarii verba ita diſtinguenda ſunt, vt *ſenſualiter non modo* in Sacramento, ſed in veritate dicatur Corpus Chriſti tractari manibus ſacerdotum, frangi quoque & atteri dentibus: verè quidem, licet in Sacramento tantùm. Vera eſt igitur ibi attritio & partitio.

Ecce dum Catholicam fidem nulla prorſus diſtinctione indigentem ſolitis ſuis argumentationibus diſtinguit, alterum ſe probat Berengarium. Nam ſicut ille aſſerebat omnia fieri in Sacramento tantùm, ſic & hic. Ille vero correctus addidit Sacramento & fractioni & attritioni etiam demum veritatem quam negabat. Iſte è contra in omnibus veritatem ſubſtrahit dum aſſerit omnia fieri non in ſubſtantia, ſed in ſpecie viſibili, & formā Panis & Sacramento tantùm. *Ille* inquam *ſenſualiter* & non Sacramento tantùm, ſed & in veritate. *Iſte* inquit *in Sacramento tantùm*. Sed ſcorpionis more præmittit blandum caput, dum dicit *verè, ſed in Sacramento tantum* ſtatim ſubiungens. Cauda venenum infert mortiferum. Ac ſi dicat, *verè* quidem, *ſed non in veritate*, quia *in Sacramento tantùm*. Prorſus ſic agit in omnibus quatenus nec hæreticus nec Catholicus comprobetur. Quippe homo totus humanis ſenſibus non fidei deditus timet quantum datur intelligi, ne veritas & vita quæ Chriſtus eſt, diſcerpatur & moriatur, ſi in veritate ſumatur. Catholica *tamen indubitanter eſt & in eum credit qui proprys manibus proprium & verum Corpus tenens & frangens nihilominus integer & viuus manens dedit tunc illud ipſum, hodieque dat in toto terrarum orbe, nec tantum Sacramento ſed & in veritate dicens* Hoc est Corpus meum, *diuidite, comedite quia niſi manducaueritis non habebitis vitam.* Sed ſunt Quidam ex vobis qui non credunt: at niſi credideritis, moriemini in peccatis veſtris, dicit veritas.

Petrus Lombardus. Item cum de iſta carne ineptiſſimè omnino quæreret vtrùm obnoxia fuerit aliquando peccato, ſic definiuit. *Sanè*, inquit, *poteſt dici & credi oportet quod obnoxia fuerit, ſicut & reliqua, caro Virginis Matris.* Nos è contrario dicimus, quod non niſi înſanè hoc dici poteſt & minimè credi oportet. Sed prius de Matre probemus quam dicit quidem poſt conceſſum Angeli & aduentum Spiritus S. ſine peccato vixiſſe, antea verò peccatis ſubiacuiſſe. Reprobat hunc ſenſum toto orbe terrarum celebris dies illius ſanctiſſimæ Natiuitatis, cuius vita inclyta totas illuſtrat Eccleſias. De qua Anſelmus Cantuar. Archiepiſ. lib. de Conceptu Virginali. *Nempe*, inquit, *decens erat, vt ea puritate qua maior nequit ſub Deo intelligi, virgo illa niteret.* Idem ſerm. in Aſſumptione eiuſdem. *Radix*, inquit, *humani generis in primo parente vitiata eſt, & ſæpe contingit, quod aurum fulgens* reperiatur in luto & in pungenti ſpina pulchra rubens oriatur & roſa. Hæc ergo operante prouidentia diuina ex radice vitiata ſine viro prodiit virga, quâ intelligitur Beatiſſima Virgo Maria atteſtante Eſaia. Exiet virga de radice Ieſſe...... Et Hieronymus. Cogitis me. Spiritus, inquit, ſanctus ſuperueniet in te. *Ante hoc ſanè vterus Virginis mundus, impollutus & alienus à contagione peccati, ad quam nulli potuerunt doli irrumpere. Non inualuit fraus inimici, ſed permanſit ſancta mente & corpore.* Sanctus quoque Bernardus ad Canonicos Lugdunenſes his verbis ſcripſit. *Fuit proculdubio Mater Domini ante ſancta quàm nata, nec fallitur omnino S. Eccleſia ſanctum reputans ipſum Natiuitatis eius diem, cum omni animo cum exultatione vniuerſæ terræ votiua celebritate ſuſcipiens. Ego puto quod & copioſior ſanctificationis benedictio in eam deſcenderit, quã ipſius non ſolum ſanctificaret ortum, ſed & vitam ab omni deinceps peccato cuſtodiret immunem, quod nemini alteri inter natos quidem mulierum creditur eſſe donatũ. Decebat nimirum Reginam Virginũ ſingularis priuilegio ſanctitatis abſq; omni peccato ducere vitã, quæ dum peccati mortiſque pareret redemptorem, munus vitæ & iuſtitiæ omnibus obtineret......* His tribus idoneis teſtibus quartum addemus talem, qui non ſolum impiè quærere, ſed nec audire patitur peccata Matris. Et hic eſt Auguſtinus, qui cum totis ingeniis contra illos ageret qui ſanctos quoſque & perfectos ſine peccato eſſe aſſererent, & ei inter alios etiam ſanctam Virginem obiicerent, ita ab omnibus ſanctis illam ſingulariter excepit, & ab omni peccato immunem firmauit, vt diceret. *Exceptâ hac Virgine*, inquit, *de qua cum de peccatis agitur, nullam prorſus haberi volo Quæſtionem, ſcimus quod ex omni parte peccatum vicerit. Hanc authoritatem* Petrus poſiturus ex ſenſu ſuo volens peruertere ſicut & cæteras, præmittit. *Ex tunc*, inquit, *ideſt ab Incarnatione intelligenda eſt ſine peccato vixiſſe.* Sic Auguſtinus ait, Excepta hac Virgine, &c.

Certum eſt ergo quod Auguſtinus non ex tunc ſed abſolutè quandocunque de peccatis agitur, determinat illam omni modo & tempore debere excipere, contraria *iſtis ſcholaſticu* euidentiſſimè di finiens. Rogo quid manifeſtius quidue magnificentius dici poteſt? nempe ipſa eſt cui iure ab æterno illud priuilegium dirigatur. Priuſquam te formarem in vtero noui te, &c. & in lucem poſui te vſque ad extremum terræ. Vnde & ipſa canit Virgo. *Beatam me dicent omnes generationes quia fecit mihi magna qui potens eſt.* Immo non modo magna, ſed etiam ſingularia, quæ de nulla alia ſanctarum, vt dixit Ieremias, fas eſt credere.

Conſtat ergo ex præmiſſis illam quæ nec primam ſimilem viſa eſt nec habere ſequentem, merito ſingulari totam vitam abſque peccato duxiſſe non ſolum poſt 35. annos poſt conceptum, ſed ante vt legitur per 15. qui ſimul ſunt vitæ illius anni circiter 50. *Talibus namque* ait Hieronymus, *decebat Virginem oppignerari muneribus quæ dedit Cœlis gloriam, terris Dominum, fidem Gentibus finem vitiis, vitæ ordinem, moribus diſciplinam. Quippe Spiritu S. adhuc ex vtero matris ſuæ ſingulariter repleta non ſolum Elizabeth de plenitudine ſuæ benedictionis repleuit, verum etiam in vtero eius exultare compulit Spiritu S. & Ioannem quo nempe inter natos mulierum non ſurrexit maior.* Ex hac quoque plenitudine Angelo reuelante vt legitur, poſt aſſumptionem ſanctiſſimæ animæ & ſanctiſſimum corpus vt à peccato ita à corruptione intactum manens in ſepulchro quadrageſimo die hoc eſt 9. Kal. Octob. conforme iam claritati illius corporis quod de ipſo Deus ſumpſit & in cælum leuauit.

Si igitur tot & tantis præmiſſis teſtibus neceſſario credimus, & de tanta ac tali Matre à Chriſtianis nulla prorſus debet haberi Quæſtio quandocunq; de peccatis agitur, nonne blaſphemum & impium, ſi de carne Verbi, id. filii eius ulla prorſus admittitur ſuſpicio? Si inquam Mater de genere humano prodiit, vt dicit Ieronymus, ſine vitio, & de illa nulla prorſus debet haberi quæſtio, quid dicitis, quid creditis ô Chriſtiani de Chriſto filio, à quo & per quem & in quo talis mater prodiit ex vtero? quâ ratione caro verbi obnoxia vt reliqua generis humani fieri potuit, quæ nec in Lumbis Abrahæ & Leui decimati valuit teſte Apoſtolo, nec in Adam peccauit teſte Auguſt. ſuper Geneſim *Quia*, inquit, *alia ratione ibi fuit quàm cæteri*. Aug. de Trinitate. *Vt illud quod naſcebatur ex Virgine ex progenie primi hominis, tantummodo generis non etiam criminis originem duceret. Naſcebatur enim non tranſgreſſionis contagione vitiata natura, ſed omnium talium vitiorum ſola medicina.* Anſelmus Cantuarienſ. Sed non in aliquo eorum in quibus fuit ab Adam vſque Mariam erat vbi eſſet &c. Item idem. *Nulla ratio, nulla veritas, nullus intellectus permittit ad hominem ex ſola Virgine conceptum de peccato maſſæ peccatricis, quamuis de illa aſſumptus, aliquid potuiſſe accidere etſi non eſſet Deus.* Quid euidentius? Quid Petrus Lombardus vel neſcio quis Ioannes Damaſcenus Scholaſtici ad authoritates has orthodoxorũ? Amplius. Diſtinctio Apoſtolica, qua dicitur Deus filium ſuum miſiſſe non in carnem peccati, ſed in ſimilitudinem carnis peccati, vt de peccato hoc eſt de ſacrificio pro peccato damnaret peccatum; quod nulla prorſus veritate potuit, ſi ipſa obnoxia, vt reliquæ fuit. Diſtinctio inquam hæc euidenter damnat ſenſum iſtorum vel ſimilium. Amplius. Vmbram habens lex, ait, non ipſam veritatem rerum conſtituit homines ſacerdotes, infirmitatem, ideſt peccatum habentes, prius pro ſuis delictis offerre hoſtias quæ nunquam poſſunt auferre peccata.

Ex his perſpicuè probatur quis ſit vetus ſacerdos veraque hoſtia. Quis eſt Filius Dei? inquit, *eo quod manet in æternum ſempiternum habet ſacerdotium ſine patre ſine matre initium dierum neque vitæ habens.* Talis enim decebat vt nobis eſſet Pontifex ſcilicet ſegregatus à peccatoribus, qui non habet neceſſitatem prius pro ſuis delictis offerre. Vna enim oblatione corporis S. perfecit in ſempiternum ſanctificatos....

Huius ergo Pontificis inter mortuos ſolius veri, dicit Propheta, *Liberi* hoſtiam id. carnem. Quicunque vel quomodo dicunt obnoxiam peccato, vt relinquatur, nulla ratione defendi poſſunt, quin verbum carnem factum impiè arguant de peccato: & taliter delinquentibus iam non relinquitur hoſtia pro peccatis. Iſti ſunt Iudæi, qui vtique Chriſto dicunt illam ſimilitudinem impropetantes *Medice curate ipſum.* Ipſam carnem ſcilicet tuam obnoxiam, infirmam, captiuam vt reliquæ ſub peccato. Hæc enim eſt diſtinctio. *Omnes peccauerunt & egent Dei.* Et ver-

bum Diuinum fecundum iftos. Sed abfit hoc credere. Abfit inquam hoc fentire de carne verbi. Dicit enim ille magnus Athanafius Epifcopus, *Non peccauit verbum quod aliorum peccata liberauit vt mutatum in carnem femetipfum pro feipfo offerret & facrificium feipfum liberaret. Abfit, non eft ita, pro nobis fuum corpus obtulit.* Sed & diuina fcriptura & ipfa veritas cōtradicit & dicit, Non eget qui fanus eft medico, fed qui malè habent iuftificati gratis per gratiam ipfius, per redēptionem quæ eft in Chrifto Iefu quem Deus pofuit propitiationem per fidem in fanguine ipfius, in quo habemus remiffionem peccatorum, vt ipfe iuftus & iuftificans & redemptio & fanctificatio, medicina, liberator & libertas, facerdos & hoftia, propitiator & propitiatio, & cætera huiufmodi in Diuinis paginis nouis & veteribus multifariè multifque modis manifefta. Alioquin fi Deus medicus eguit medico, vel feipfo. Si Medicina caro eius, fanguis eius quoquo modo vnquam indiguit; Medicina vel feipfa. Si Pontifex propitiatore, vel feipfo. Si hoftia, expiatio & libertas liberatore, vel feipfo. Si iuftus iuftificans iuftitia indiguit vnquam iuftificatione vel feipfa, concidit ratio omnis, omnis pariter intellectus, fimulque omnis & veritas omnis medicina & veritas perit. Denique ficut lex teftatur vitula & rufa victimæ Dei id. Caro immolata verbi Dei quam tota Trinitas ab æterno conftituit in expiatione vniuerforum, & omnis qui non fuerit illa expiatus de medio populi fui & Ecclefiæ in æternum perit, quia inquit fanctum Domini polluit, & quanto magis qui ipfam Carnem vt reliquam pollutam credit, quam nunquam iugum peccati fiue actualis fiue originalis traxit. Qua ratione in veritate mundari potuit quæ nunquam obnoxia fuit? an quia fine hac nulla prorfus expiatio poteft fieri, feipfam pro feipfo obtulit? qui hoc dicit, anathema fit. Fides Ephefini & Chalcedonenfis Concilij 830. Epifcoporum præfcriptas opiniones euacuat.

Vni igitur perfonæ contenta eius in Euangelio adfcribimus, vni fubftantiæ verbi fcilicet incarnati, quia vnus eft Dominus I. C. vt fcriptum eft. Appellatum verò ab Apoftolo pontificem confeffionis noftræ Iefum ipfum effe dicimus ex Deo fecundum naturam filium vnigenitum, nec homini præter eum alteri facerdotij nomen & officium deputamus. Obtulit enim proprium corpus non pro fe fed pro nobis. Nam qui pro fe oblatione pro facrificio indigeret ab omni peccato liber vt Deus exiftens? quod fi omnes peccauerunt & egent gloria Dei, fecundum hoc quod peccatis ægrotauit humana natura, ipfe vero non ita. Ideoque nos gloria eius egemus. Qui autem dicunt quia feipfum tam pro fe quàm pro nobis obtulit, nullatenus impietatis crimen effugient, cum nihil prorfus ifte deliquerit. Si quis ergo Pontificem & Apoftolum noftrum dicit factum ipfum Dei verbum, quando caro factum eft, fed velut alterum præter ipfum fimpliciter hominem ex muliere, aut qui dicit quod pro fe obtuliffet femetipfum oblationem & non potius pro nobis folis, non enim eguit oblatione qui peccatum omnino nefciuit, anathema fit. Si quis vero non confitetur Carnem Domini viuificatricem effe & propriam ipfius verbi Dei Patris velut alterius præter ipfam coniuncti eidem per dignitatem, aut quafi diuinam habentem habitationem ac non potius viuificatricem effe, quia facta eft propria verbi viuificare valentis, anathema fit. Hoc fapere edocti fumus tam à fanctis Apoftolis quàm Euangeliftis & ab omni fcriptura diuinitus infpirata, nec non & à beatis Patrum confeffionibus veritate fubnixis. Spiritus quoque S. à Filio ficut ex Deo Patre procedit. Proceffionem ergo Spiritus S. à filio ficut à Patre quam antiqui Græci tam apertè firmauerunt, cur pofteriores negant nifi quia in vnitate fchifmatici funt, & in facramento altaris fermentarij & in proceffione hæretici. Si igitur fanguis & caro Chrifti qui per Spiritum fanctum femetipfum obtulit Deo, emundauit confcientias noftras à peccatis, fine qua nulla vnquam prorfus facta eft vel fieri poteft remiffio, mundatio, liberatio, non pro fe offerri debuit vel potuit, patet pro certo, quod Caro verbi nec in matre ficut aiunt, nec alibi vnquam debuit vel potuit mundari vt munda vel potius mundata effet, vel liberari vt liberā vel liberata effet, nihil prorfus tale fieri potuit nifi feipfum pro feipfo offerret, hæc verè anathema eft.

C. 14. Item Athenienfis ifte Carnem Dominicam de fanguinibus formatam dicit: quod verbum rufticanum fatis & inconueniens nequaquam in libro generationis I. C. Filij Dei filij Dauid Filij Abraham inuenitur, fed nec in libris Catholicorum Patrum legitur de *fanguine* vel faltem de *fanguine* concepta vel formata. Quinimo cum centies & millies in fanctis tractatibus natura de natura, corpus

de corpore, substantiam de substantia, hominem de homine, carnem de carne, carnem de sanguine, carnem de matre sumptam scriberent, verbum insolens & barbarum *de sanguinibus* formatam vel conceptam etiam ex industria probantur vitasse. Sicut Ambrosius quodam sermone *sanguinem* cauet dicere. *Ioannes*, inquit *senis mulierculæ frigido sanguine nascitur, Dominus feruentis iuuenculæ flore progreditur: ille corruptibilis vteri finibus effusus, iste impolluto vuluæ flore progenitus.* O verè auream linguam & verè Ecclesiasticum Doctorem! quippe legerat in Euangeliis *qui non ex sanguinibus neque ex voluptate carnis & viri*, maris scilicet & fœminæ, vbi reuera sanguines 46. diebus coagulantur cæteri homines, sed ex Deo solus natus est. Vnde dicit *Vos deorsum estis, ego de superius sum.* Vos de mundo estis, ego non sum de hoc mundo. Vnde Apostolus. *secundus homo de Cælo Cælestis.* Vnde & Angeli. Quod enim in ea natum est, non dixit de sanguinibus, sed de Spiritu S. est & virtute altissimi sicut scriptum est in prophetis. Faciet Dominus nouum super terram, & fœmina circundabit virum sine viro, quoniam ipse Dominus dabit vobis signum & sancta concipiet & pariet filium Emmanuel. De benedictionibus antiquorum montium tribus digitis appendentium terram, de qua orietur sicut sol veritas. Ideoque & quod nascetur ex te non hic de sanguinibus dictum est, sicut nouus Doctor autumat, sed ex te ait nascetur sanctum Sanctorum de benedictione Dei cœli vocabitur filius Dei. Non ergo Angeli, Prophetæ, Apostoli, Euangelistæ, Catholici Doctores garrulitatibus Scholasticorum Incarnationem & Conceptionem Diuinam expresserunt, sed diuinis & reuerendis propriisque eloquiis singulariter, vt dictum est, extulerunt.

C. 15. Cessent proinde noui Doctores, immo noui ex veteribus Hæretici non Dialectici has profanas vocum nouitates emittere, quas hactenus nec Diuina scriptura docuit, nec Catholica credidit. Augustinus ille verè Catholica aliqua remere se scripsisse tetractans his verbis alloquitur Ieronymum Doctorum præcipuum. *Prorsus*, inquit, *mi frater non te arbitror sic legi tuos libros velle tanquam Prophetarum & Apostolorum, de quorum scriptis quod omni errore careant dubitare nefarium est. Alios autē ita lego, vt quantalibet sanctitate doctrinaq; præpolleant, non ideo verum putem quia ipsi ita senserunt; sed quia mihi vel per illos authores Canonicos vel probabili ratione, quod à vero non abhorreat, persuadere potuerunt. Ita & meos libros legi volo.* Si igitur tanti viri quos post scripturas Diuinas in fide Catholica præcipuè sequitur Ecclesia, tam humiliter sentiunt de sensibus & sententiis suis, quanto magis isti scholastici corrigere debent suos errores quos Catholica damnat.

Ex libro 4. eiusdem Gualteri

HViusce libri 18. sunt capita, in quibus disputat præsertim contra Petrum Pictauinum Lombardi Discipulum.

1. De Philosophis quantum sibimet contrarij sint & veritati.
2. De blanda & ideo mortifera Senecæ doctrina.
3. De Socrate omnium Magistro.
4. Quod non debet Christianus bibere Calicem, id. Doctrinam Christi & calicem dæmoniorum.
5. Quod Doctrina Christiana defendi deberet contra Philosophos.
6. De Compilatoribus qui cogunt Christianos arare simul in boue & asino.
7. De Aristotele & Dialecticis verisimilia pro veris propinantibus fatuis.
8. Quod noui, imò omnes Hæretici à Philosophis & Dialecticis generantur.
9. Quod sicut rerum, ita argumentorum infinita conuersio, & quæ sint Regulæ Dialecticorum.
10. Ab hinc ponuntur errores illorum, quod nullus homo viuens sit persona: & de hæresibus Ioan. Damasceni.
11. Quod in Christo natura non est persona, sed in natura persona, & quod non est Deus, & quod homo nec humanitas facta quid.

12. Hoc nomen *Aliquid* ponit essentiam non personam, & hoc nomen *homo* prædicat de Christo habitum, de aliis subiectum. Quam regulam nec Dialectici seruant, nec Theologi.
13. De alia Hœresi Ioannis Damasceni,
14. Solutio Hæreticorum Diabolica.
15. Quæ sit summa illorum.
16. De similitudine falsa qua vestitur verbum Dei.
17. Quod anima & corpus Christi nec homo nec hominis fuerunt.
18. Definitio de fantastico Christo Dialecticorum.
19. Verissime dicunt Hæretici, quod Christus illorum nec Deus nec homo nec prorsus aliquid sit, sicut nec Manichæorum.
20. Quod isti noui hæretici ex sola Iudæorum & Dæmoniorum perfidia plene opprimuntur.
21. Qualis est Christus Christianorum, teste toto mundo.
22. Quid significat hoc nomen Christus.
23. Epilogatio supradictorum.
24. Quod summa gratia & congruentia homo assumptus naturaliter est & Deus & persona in Trinitate: quod hæreticis & nouis & veteribus videtur abusio & inconueniens.
25. Quod non solum de Diuinitate, sed & de anima Christi dictum est. *Ego & Pater vnum sumus.* Et quod non debet dici Dominicus homo, qui Dominus est.
26. Quod vltima sententia, omnes calumniæ nouorum hæreticorum apertissime exsufflantur.

Iam quæ sunt in istis Capitulis notabiliora, placet exponere. In I. sic habet.

Petrus Pictauinus. Filius Dei assumpsit animam & anima est persona. Quia est rationalis essentiæ indiuidua natura: ergo filius dei assumpsit personam. Sed dicunt quod anima quandiu viuificat corpus non est persona id. per se vna, vt alludatur origini vocabuli. Dicit Ioannes Damascenus. *Non est communem speciem id. hominem accipere de Christo, sed est eam accipere de Petro.* Ergo in alia significatione dicitur de Christo, quod sit homo, quàm de Petro: ergo cum Christus sit homo & Petrus sit homo, non est dandum sub vna prolatione, & Christus & Petrus est homo, vel Christus & Petrus sunt homines. Alii dicunt, in quorum opinione est Magister meus, quod potentia increata potuit deponere animam quando vellet, quod nullus. Alii dicunt illa duo, animam scilicet & carnem personæ verbi vnita esse, vt illis duobus veluti indumento quodam verbum diuinum vestiretur. Nec alia ratione dicitur Deus factus homo, nisi quia veritatem carnis & sanguinis accepit, quæ in vnitatem personæ sibi copulauit: non quia illa duo vel aliqua res ex illis composita sit vna persona cum verbo vel sit Verbum: sed quod secundum eos hoc nomen *homo* habitum copulat. Potest etiam hoc nomen *homo* poni in designatione personæ humanæ, vt quasi quid generale notet. Nota quod cum dicitur *Christus est homo*, idem est ac si dicatur, *Christus est humana natura*: quod ex sequentibus patebit. Nam in prædicato prædicat habitum. Vnitus est autem filius Dei carni mediante anima.

C. 2. Quæritur quid prædicet hoc nomen *Homo*, cum dico Deus factus est homo, an persona, an accidens. Si enim accidens, habebitur quod Deus non secundum quod est homo, est aliquid, sed alicuius modi. Sicut Socrates non secundum quod est albus, est aliquid, sed alicuius modi. Si verò prædicat personam, verum est quod Deus secundum quod est homo, est persona, est substantia, est aliquid: igitur secundum diuersos diuersa est intelligentia huius propositionis. Iesus, quod fere in omnium ore versatur, manens quod erat, assumpsit quod non erat, ad naturam debet referri non ad personam, & ita ad naturam, vt non dicatur natura esse persona, sed in natura persona.

Obiicitur. Quod Christus secundum quod est, homo est: ergo secundum quod est homo, est aliquid, vel aliquis habet aliquid: ergo aliquid: & ita Deus vel aliud habet aliud. Ergo secundum quod est homo, est Deus, quod nemo dicit. Non enim humanitas facit eum quid, nisi quasi per violentiam: si vt quidam dicunt,

huic

huic nomini *aliquid* imponamus significationem aliam quàm substantiæ, vt secundum quod est homo est aliquid; idest alicuius modi vel alicuius naturæ. Item habet authoritas. *Quod ex te nascetur sanctum vocabitur filius Dei*: ergo aliquid quod natum est ex Virgine, illud est Deus. Ergo Deus est aliquid quod est natum de Virgine. Ideo dixerunt quidam quod nomina conuenientia Christo secundum humanitatem in masculino ad hypostasim referantur in neutro ad essentiam Dei. Vnde recipiunt. Christus est passibilis, mortalis, temporalis, visibilis: sed non est passibile, vel mortale, vel temporale. Non tamen recipiunt. *Nihil est Christus quod sit visibile*, quia plus remouetur per hanc dictionem *Nil*, quàm ponatur per hoc nomen *Aliquid*. Nam hoc nomen *aliquid* ponit essentiam non personam. Hoc nomen *Nil* remouet & personam & essentiam. Vnde instant huic argumentationi. *Christus non est aliquid quod sit visibile: ergo Christus nihil est quod sit visibile.* Nam idem est ac si concluderetur. *Non est essentia vel persona* quæ sit visibilis; quod falsum est pro persona.

Item regula est Dialecticorum. Quod nomen æquiuocè dictum de aliquibus falsam facit propositionem, in qua de illis sub vna dicitur prolatione. *Vt latrabile & marina bellua sunt Canes.* Non enim vna prolatione duas potest tenere significationes. Eadem ratione cum dissimiliter dicatur *homo* de Christo & Petro, non videtur dandum, *Et Christus & Petrus est homo*. Nam de Petro substantia prædicat, de Christo habitus. Immo videtur dandum. *Solus Christus est homo*, cum illi soli conueniat hoc nomen *homo* in ea significatione in qua dicitur de ipso. Sed Theologi hanc rationem non semper obseruant, quia nec etiam Dialectici vt Aristoteles in lib. Prædicam. ait: Si quis ea vocet animalia loquens de vero animali & picto, de quibus æquiuocè dicitur hoc nomen *animal*. Sunt tamen qui dicunt hoc nomine *Quid* poni personam sicut essentiam. Vnde recipiunt *Christus est aliquid quod videtur*, id. aliqua persona, & aliquid quod tangitur, & aliquid quod moritur.

C. 13. Cum Christus secundum humanam naturam mortuus sit, quæritur an in morte ipsius separata sit diuinitas à carne & anima. Quod videtur. Ait enim Ioan. Damascenus, *Tantæ simplicitatis est diuina natura, vt corpori formato de limo terræ non congrueret vniri nisi mediante rationali creatura.* Cum ergo tunc separata fuerit anima à carne, videtur quod Diuinitas separata sit à carne, cum mediante anima esset ei vnita. Nam ablato medio soluuntur extrema. Nam etiam quando viuebat, non erat aliquid ex anima illa & carne. Immo si aliquid fuisset compositum ex illis, illud esse desierat in morte, quia illa mors nihil aliud fuit, nisi separatio corporis ab anima.

C. 14. Ad solutionem prædictarum obiectionum oportet scire qua ratione Christus dicatur homo & quà cæteri homines. Nam dissimilitudo est in dicto. *Petrus siue alius dicitur homo* propter duo; & quia habet animam & corpus, & quia habet ea vnita: non enim si essent separata, verè diceretur Petrus est homo. Sed Christus non dicitur homo propter hæc duo, sed propter vnum solum, quia vnitus est filius animæ & corpori. Si tamen obiiciatur de proprietatibus quæ insunt secundum compositionem quæ est ex anima & corpore, cuiusmodi scilicet locutio, risibilitas: de quarum numero videntur esse, mors temporalis & vita & mortalitas, difficile est videre quomodo assignentur Christo. Cum enim dicitur, *Christus locutus est* dicitur ne secundum compositum ex anima & corpore sicut in reliquis hominibus? non, quia nihil componebatur ex anima illa & corpore. Dicitur ne secundum animam an secundum corpus? quorum vtrumq; constat esse falsum: quia neutrum illorum fuit subiectum locutionis Christi. Diciturne secundum diuinam naturam? non, quia illa nullius accidentis fuit subiectum: ergo cum nec secundum diuinam naturam nec secundum humanam dicatur de Christo quod locutus fuerit, fleuerit, pro huiusmodi quomodo hoc dicitur de illo? Christus ex quanta charitate pro nobis dignatus est nasci, tanta dignatus est pati: ergo tantum meruit hoc opere nobis quantum illo, vel neutro illorum nobis meruit. Ergo tantum meruit nascendo quantum & patiendo: ergo nil meruit vel sibi vel nobis aliquo opere, quod non meruit quolibet alio opere. Sufficiat ergo mihi principium dubitationis dedisse, licet solutionem non sit mihi facile tradere. Redimere nihil aliud est quàm à peccato liberare: quotidie liberat, ergo quo-

tidie redimit: ergo Christus non fuit sufficiens hostia. Quod similiter probat Paulus. de execratione carnalium hostiarum. Creditur Christus, *secundum quod homo redemit, id. pretium dedit & à peccato liberauit, falsum est. Christus est mediator Dei & hominum: ergo nec est Deus nec est homo.* Natura medij est vt neutrum extremorum sit. Quidquid enim habuit illud corpus in se, non potest dici habuisse filius Dei propter vnionem huius ad illud. Inde non recipitur continuatio inter filium Dei & corpus: cum tamen corpus illud non esset Deus nec pars Dei, sed ei vnitum; & ita mortuus est Christus & non est mortuus secundum alteram & alteram naturam.

Eia prudens Lector, summam fidei illorum collige. Petrus siue alius dicitur homo propter duo: & quia habet animam & corpus, & quia habet ea vnita. Non enim si essent separata, verè diceretur, Petrus est homo, verissimè omnino concedimus. Adeo vt nec in morte aliud sit sicut supra probatum est & totus mundus canit. *Omnes homines resurgere habent in corporibus suis.* Non dicitur *omnes animæ*, vel *omnes mortui, sed omnes homines.* Alioquin ad aduentum Christi, nullus erit qui resurgat. Omnis igitur qui aliter est homo, non verè dicitur homo, ergo nec homo, quia falsus homo. Sed Christus, inquit, non hac assignatione vel specie hominis seu propter hæc duo dicitur homo, sed propter vnum solum, quia vnitus est filius animæ & corpori. Nec exigitur quod anima corpori vniatur, sed istis duobus velut quodam indumento verbum Dei vestitur: anima tamen & corpus inter se non sunt vnita. Non est igitur homo nec quicquam hominis habens secundum tantum quandam animam non hominis & quoddam corpus non hominis portans. Per animam & corpus non hominem, inquit, intelligimus, sed tantum humanam naturam quâ vestitur Christus, id. filius Dei verbum Dei, scilicet per hæc nomina non vtramque naturam sed solum Diuinam sicut Nestorius, seorsum ponentes, verbi gratia legitur *Cum audisset Petrus quia Dominus est, tunica succinxit se, erat enim nudus & misit se in mare.* Sic inquiunt verbum caro factum, id. vestitum. *Habitu inuentus vt homo* habitauit in nobis & misit se in mare magnum: illic animalia id. argumenta, quorum non est nec numerus, nec exitus. Ita tunica Petri, quamuis eius natura in persona adhæreat, coniungatur, copuletur, vniatur. Sic Lumbare adhæret homini: cum nec natura nec persona, nec pars, nec prorsus aliquid Petri est, nec etiam Petrus potest dici: sicut nec Petrus potest tunica dici, quam licet portet & nullo modo viuificet, informat tamen vestitam ipse ab ea tunicatus. Sicut albedine albus verè dicitur filius Iohanna, quod nullatenus tunica potest nec aliquid subsistens ex illa & Petrus potest componi. *Similitudo inductis & falsitates mater est*, ait August. *& intelligendæ veritatis magistra.* Sic ergo inquiunt, humana natura Christo vnita nihil amplius quàm vestitum id. incarnatum ostendit. Ipsa vero nihil est Christi: adeo vt nec Christus nec omnipotens, nec Rex seculorum, nec Dominus, nec Deus, nec Dei filius, nec Virginis filius possit dici, non plus quàm tunica Petri potest dici Petrus vel filius Iohanna. Est enim tantum accidens. Inde, inquiunt, non recipitur continuatio inter filium Dei & corpus non plus quam inter coloratum & colorem qui nihil colorati est, sicut & corpus nihil est, quoniam non viuit per se. Nihil ergo compositum ex his duobus id. anima & corpore, quoniam vt aiunt, inter se nunquam vnita fuerunt: *humanitas* inquiunt *non facit eum* Quid, *nisi quasi per violentiam, nec ipsa aliquid est sed aliqua. Igitur hac ratione illa Virgo nunquam fuit Mater alicuius filij, sed tantum corpus nescio quod sine anima concepit & abortiuit.* Horreo prosequi cætera monstra. Etiam in morte inquiunt, verus homo fuit, quia semper seruauit vnionem illam quæ erat Diuinitatis ad animam & corpus: qua manente non poterat dici verè non esse homo.

Verè poterat dici non esse homo, si illa duo inter se vnita aut homo aut hominis fuissent. Cum vero inter se nunquam vnita fuerint, per hæc nec homo nec hominis sunt, nec diuinitas vnquam, aut corpori pro anima, aut animæ pro mente vel ratione vel voluntate, sicut quædam hæreses dixerunt & ab Ecclesia pulsæ sunt. Manifestum est quod illa vnione quæ erat Diuinitatis ad animam & corpus, nunquam potuit Christus esse homo; quia illa duo disiuncta nec homo nec Diuinitatis nec hominis vnquam extiterunt. Ergo ex præmissis talis probatur huius Christi definitio. *Christus est non filius id. verbum Diuinum, humana phantasia non natura*

veſtitum, habens quoddam corpus non hominis quod nunquam vixit nec aliquid cum anima vel per animam geſſit, habens quandam animam quæ nunquam vita humana vixit, nec quicquam cum corpore vel corpus geſſit. Ne putes falſam definitionem, audi illorum confeſſionem. *Quis nos* inquiunt, *certificabit de illis quæ leguntur in Euangeliis quomodo aſſignentur Chriſto? cum nec ſecundum animam nec ſecundum corpus nec ſecundum compoſitum ex anima & corpore ſicut in cæteris hominibus quicquam fecerit.* Ergo cùm nec ſecundum diuinam naturam nec ſecundum humanam dicatur de Chriſto, quod locutus fuerit, vel fleuerit & huiuſmodi, quomodo hoc dicitur de illo? quid manifeſtius quæritur? omni veritate Euangeliorum priuatos propriâ confeſſione ſe produnt. Vndè quis iam non videat quoniam veriſſimè dicunt Chriſtum ſuum non eſſe aliquid ſecundum quod homo? Immo vt ſupradicta hæreſis veraciter aſſerit, nec Deus nec homo, quippe nec ſecundum diuinam naturam, nec ſecundum humanam in Euangelio locutus ſit quicquam vel fecerit. Rogo quis audiuit vnquam tale verbum Dei, aut quis vidit huic ſimile monſtrum? an in principio erat verbum caro factum, dentes, palatum, arterias, linguam, pedes, manus & cætera membra non habuit quibus poſſet loqui, moueri & agere? habuit planè. Cur igitur nihil egerit, audi neceſſariam cauſam. Nihil fuit compoſitum inquiunt, ex anima illa & corpore, & neutrum illorum fuit ſubiectum locutionis & operationis Chriſti, quia nunquam inter ſe vnita fuerunt. Corpus autem nulli animæ vnitum ſemper mortuum eſt, nec loqui, nec ambulare, nec prorſus aliquid agere valet. Sic anima nulli corpori vnita non loquitur nec aliquid humanitus agere poteſt: & ita neutrum nec homo nec aliquid hominis ac per hoc nec humana natura dici poteſt. Anima rationalis non eſt niſi hominis, ſicut nec corpus humanum. Mors, inquit, quam ſuſtinuit Chriſtus in anima non fuit, quia nec in ea fuerat vita humana nec in corpore fuit, quia corpus non eſt aliquid quod moueatur. Et tunc cum nihil mortuum ſit niſi Chriſtus, & Chriſtus non eſt corpus, non poteſt dici mortuum. In perſona verbi non fuit illa mors, nec in conpoſito ex anima & corpore, quia nil ibi fuit compoſitum. Per animam & corpus non intelligimus niſi humanam naturam, diuina enim natura quæ eſt Chriſtus, non moritur. Humana etiam natura non moritur, quia humana natura non eſt Chriſtus. Hæc verba Petri. Quid amplius quæritur? Patet iam quod ſicuti Manichæi fabulis ſuis, ſic & iſti regulis Ariſtotelicis vtrique pari vanitate fabricarunt ſibi fantaſticum Chriſtum, qui nec Deus nec homo ſit; nec ſecundum diuinam naturam, nec ſecundum humanam quicquam geſſerit vel fecerit vel mortuus ſit.

Languentes circa quæſtiones & pugnas verborum vel fabularum, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. *Non ſufficio*, ait, *explicare huiuſmodi argutias.* Remoue, inquam à ſacra pagina, aufer argumenta vbi eſt fides. Imo & authoritate Patris & Filij & Spiritus S. excommunicamus huiuſmodi Chriſtum ab omni Eccleſia *Amen.* Sitque maledictus omni genere maledictionis. Etiam reſpondebit omnis populus Chriſtianus atque Catholicus, *Amen, fiat, fiat:* quia & ſecundum quod homo & ſecundum quod Deus & ſecundum vtrumque prorſus nihil eſt. Etiam ſicut hoc nomen *Nihil* nihil ſignificat, ſic vocabula quæ dicis, Chriſtus, anima, corpus in eo quod intelligis imò fingis, *nihil* ſignificant. Quare à temetipſo non vides quod verum eſt. Si corpus tantum haberes, quid eſſes? ſi anima tantum, quid? ſi verò neutrum, eſſes ne aliquid? vel aliquis? ſic Chriſtus tuus nec Deus nec homo eſt, cum totum aufers, quidquid Dei eſt & hominis.

Dicis autem. Chriſtus aſſumpſit & vniuit ſibi animam & corpus. qui hæc audit, putat te dicere quod Chriſtus verum hominem aſſumpſerit. Sed de corpore, quid abſolutè dicis? Corpus Chriſti nec Chriſtus eſt, nec Deus, nec pars eius.

Cum verò de vtroque ſic dicis. Per animam & corpus Chriſti non intelligimus niſi humanam naturam, ſtatimque infers. *Humana autem natura nec eſt Chriſtus*, totius hominis & humanæ naturæ veritatem à Chriſto nullo dubitante remoues. Non eſt igitur homo, quia nihil eſt hominis. Sic cum abſolutè pronuncias. *Chriſtum nec ſecundum corpus, nec ſecundum animam, nec ſecundum vtrumque:* & expreſſius infers, *non ſecundum diuinam naturam, nec ſecundum humanam naturam quicquam feciſſe, nec illi aliquid de Euangelio aſſignas.* Proculdubio ſecundum hoc aſſeris nihil

fuiffe, ideft nec animam nec corpus nec vtrumque, nec Diuinam nec humanam naturam habuiffe. Ergo nec Deus nec homo nec Chriftus eft, quia nihil Dei, nihil hominis, nihil Chrifti afferis habuiffe vel egiffe. Sic cum dicis Chriftum mortem fuftinuiffe, ftatimque infers illam mortem nec in anima nec in corpore nec in vtroque, & expreffius nec in diuinam naturam nec in humanam naturam fuiffe, proculdubio negas mortuum, quia non nifi in aliquo illorum mori potuit. Sed ficut illum nihil horum id. nec animam, nec corpus, nec vtrumque, nec diuinam nec humanam naturam vel effe vel habuiffe euidentiffimis verborum complexionibus afferis, fic confequenter in eo qui prorfus nihil eft, nullam mortem inuenis.

Sed quia negare mortuum Chriftum non audes, vaniffimis fabulis manifeftus Manichæus tergiuerfaris; & cum fit Dialectica bene difputandi fcientia, ficuti Auguftinus fuam incepit, difputatur enim ait de verbis, reuera tu tantùm nudis vocabulis & fallis imperitos & falleris ipfe hæreticus, omni rerum veritate priuatus & à vero Chrifto alienus. Qui veluti coluber tortuofus & anguis luridus & cœcus, dum lubricis anfractibus in labyrintho fententiarum tuarum hac atque illac horribilis dilaberis, tamen velis nolis propriis verbis te ipfum damnandum & conculcandum apertiffimè prodis. Similibus fabulis Manichæi Chriftum fuum licet negent de fœmina natum; locutum, paffum & mortuum hominem, quia non audent nec poffunt negare, omnia illum per magiam fimulaffe dicunt. Sed mille & mille Catholicorum & Diuinarum fcripturarum authoritatibus obruuntur tales doctores.

De Petro Abaelardo S. Bernardus ad Papam Innocentium. *Immo*, inquit, *ita facramentum Incarnationis irridet, ficut nouus Euangelifta quem habemus in Francia.* Ifti abfolutè. *Chriftus fecundũ quod homo non eft aliquid* Habuit etiam ille in Rom. Curia Clericos fuos; habeant & ifti fortè fequaces: fed Catholica veritas vndique nos premit: & fola Iudaïca perfidia cum Dœmonibus obruit vos dicendo. *Tu es Chriftus & fanctus Dei, & tu homo cum fis, facis te ipfum Deum.* Ecce Iudæi adftruunt hominem & tu dicis nihil effe. Si ergo nihil crucifixerunt, & tu fis varidicus. Sin autem, quod nec Paganus negat, aliquid & aliquem hominem crucifigendo occiderunt, tu Iudæo & dæmone deterior conuinceris proculdubio, & omnis qui tibi affentit Nullus enim vllis argumentis crucifigitur: ergo aliquis ac per hoc aliquid crucifixus eft. *Si enim cognouiffent*, ait Apoftolus, *nunquam Dominum gloriæ crucifixiffent:* quoniam Deus & homo vna perfona eft Chriftus, vita & inuincibilis veritas. Os noftrum patet ad vos ô fantaftici! *Cor noftrum*, Apoftolus loquitur, *dilatatum eft, non anguftiamini in nobis, anguftiamini in vifceribus veftris.* Legatione enim fungimur tanquam Deo exhortante per nos, *obfecramus pro Chrifto, reconciliamini Deo.*

Poftquam ita diu Gualterus Petrum Pictauinum & alios Theologos fui temporis Ariftotelicis & Dialecticis axiomatis atque theorematis nimis addictos confixit, tandem fubiungit aliorum Magiftrorum de myfteriis eiufmodi fenfum Catholicum & Chriftianum, huncque titulum præfigit. Quis fit Chriftus Chriftianorum.

Ego fum ait *veritas & vita*, non fantafma, fed ea fpecie & veritate & vnione naturali, quâ & cæteri & primus Adam homines funt. Et ego homo fum filius illius. Ille nec Patrem nec matrem habuit. Ego ipfe de Patre Deo natus naturaliter filius Deus, & de homine matre natus homo filius naturaliter natus ex anima rationali & humana carne naturali vnione inter fe vnitis fubfiftens Sed folus de Virgine vita humana ab ipfa corruptione more cæterorum per omnia viuens: fed folus abfque peccato morte humana more cæterorum anima à corpore feparata verè mortuus; fed folus poteftate & facramento Redemptoris. *Ecce homo*, ait ad Iudæos. *Quid me fic vnitum & compofitum quæritis disiungere & interficere hominem qui veritatem locutus fum vobis quam audiui à Deo. Creditis in Deum & in me credite, non qualem fantafticè fingitis, fed qualem lex & Prophetæ & Euangelia & Apoftoli, ratio & veritas naturalium documentorum & operum in Euangelio me manifeftiffimè probant: & totus vtique mundus profitetur dicens.* Sicut anima rationalis & caro vnus eft homo, ita Deus & homo vnus eft Chriftus: vna perfona, non ficut Petrus eft tunica fua, quæ nec natura Petri nec Petrus nec filius Iohanna: quæ fimilitudo

ei rei cui similatur, magis dissimilitudo ést: sed sicut anima Petri cum carne sua, anima rationabiliter animata, quæ veraciter & natura Petri & Petrus & vna persona cum Petro & filius Iohanna. Sic Christus cum carne sua propriè animæ rationabiliter vnita, veraciter & natura & proprietas Christi & Christus est & vna persona naturaliter cum Christo, & naturaliter filius Dei & filius virginis & dicitur & est: & habet hoc, & est vnus filius non duo, vnus Christus non duo, vna persona non duæ.

Porro hoc nomen *Christus* non Diuinam tantum naturam significat, vt Hæretici sentiunt, sed sicut Hierony. ait, *vtriusque naturæ Diuinæ scilicet & humanæ, id est Dei & hominis indiuiduum ab æterno continet sacramentum.* Vnde quod dicitur Christus secundum quod homo, non potest nec debet sine diuinitate intelligi: ita secundũ quod Deus, non potest nec debet sine humanitate sentiri Quapropter secũdum quod homo verè & aliquid & persona & Deus est, non tamen alius quã Christus, nec alia persona quàm Christus, nec aliud aliquid quàm Christus. Vt enim homo duarum, sic Christus trium naturarum Indiuiduum cogitur semper intelligi. Sicut ait Augustinus lib. de Trinit. *Ipse homo assumptus, nex vt homo etiam Deus; & ex quo esse homo cœpit, ex illo est Deus. Factum quippe Creatura, per quem omnis facta est Creatura. Verbum quippe Caro factum est, omnem Creaturam testem habere oportebat.* Leo Papa. Si homo non deuiasset, Creator mundi Creatura non fieret. v.g. propriè Deus in se creando suscepit hominem, & naturaliter factus est homo.

Dicamus ergo ac si nihil adhuc cum Hæreticis egerimus. *Quàm magnificata sunt opera tua Domine! nimis profunda facta sunt cogitationes tuæ: vir insipiens non cognoscet & stultus non intelliget hæc.* Quoniam vt omnis homo purus sit filius hominis corpus ex sanguinibus formatur prius multis diebus: deinde Spiritus infunditur: sic homo in duobus & ex duobus indiuiduum extat vna persona, quæ nec in separatione mortis, nec in ipsa morte æterna ulla ratione diuidi, augeri minimè valet, quin vna eademque sit persona, licet semper mutetur. Vt autem Verbum filius hominis esset, versa vice factum est. Nihil prius formatum, post animatum, deinde assumptum. Non sic, hæretici, non sic. Hîc omnes argumentationes falsantur & frontes durissimæ conteruntur. Non sic, inquam, vt cæteri, sed è diuerso. Illud Christi quod prius erat in principio & apud Deum erat, & Deus erat sine tempore Verbum Caro, idest homo rationalis substantia factum est certo die 8. Kal. April. teste & celebrante hodie toto mundo. Et quod factum est in ipso vita erat, & vita erat id. ipse Filius Dei, qui factus est filius hominis. Vnus inquam ex ambobus Emmanuel, qui nihil in se pro assumpto est homine adauctus, nihilque quod Verbum Caro factum est, imminutus vel mutatus, sicut supra dixit Athanasius, Hieronymus, Augustinus; quia quod factum est vel quod suscepit, nunquam Ens alienum extra suam personam extitit, vt post assumptum recte posset dici abiectio vel personæ immutatio.

Sed quomodo factum est, & esse cœpit totus simul homo, eo ipso non prius aliquis alius quàm propriè verbum, manentibus & in vna persona concurrentibus Verbi hominisque totis proprietatibus. Extitit item temporaliter qui est sine initio coæternus, sicut ex lege audiuimus, quia Christus manet in æternum. Deum tamen hominem dicit Petrus non quia sit, sed quod tantùm habeat hominem; & è conuerso hominem Deum, non quia sit, sed quod tantùm habeat Deum, & hoc est quod firmiter dicit in Ecclesiasticis credendum. Quod Deus hominem assumpsit, homo in Deum transiuit Dei dignatione; quod in Conciliis 830. Episcoporum damnatum esse supra docuimus. Nam abusio & magnum inconueniens ei videtur, vt aliquis homo creatus pariter & assumptus, creatura scilicet cum creatore, factura cum factore, temporalis cum æterno, mutabilis cum immutabili, mortalis cum immortali, humanitas cum diuinitate, natura humana cum Diuina, filius hominis cum Filio Dei; non quia duo filij, alterum altero, sed omnino vnus Dei filius & hominis, non duo Christi sed vnus, aliud quidem & aliud, sed vtrique manentibus trium naturarum proprietatibus, vna persona in Trinitate credatur, adoretur, vt non quaternitas sed trinitas, vnus Deus Catholica fide doceatur. Contemnatur ergo inquam à Catholicis & damnetur Diabolica falsitas quæ dicit hominem Christum non esse aliquem nec aliquid, contradicente etiam Propheta & dicente, *terra* id. homo Christus, *data est in manus Impij vel.*

tum iudicium eius operit. Quod ſi non ille eſt, inquit, *quis ergo eſt?* Hæc Prophetia Iudæos quidem arguit, ſed præcipuè iſtos nouos Manichæos ſtrangulat, cum dicebat de Chriſto homine, *quod ſi non ille eſt, quis ergo eſt?* Igitur & aliquis & aliquid. Eſt, inquam, eſt ſecundum vtrumque, & ſingulariter Eſt Eſt. ſicut ait, *Singulariter Ego ſum*, quoniam nulla alia Creatura rationalis, nullus alius homo, niſi ipſe ſolus homo Chriſtus verè in Trinitate viuit & regnat cum Patre & Spiritu ſancto. Vnde Deus per omnia ſecula ſeculorum amen. Auguſtinus: Simeon annoſus ſeruatus eſt uſque ad infantiam Verbi, & accepit in manibus ſuis infantem verbum, & ait, *Oculi mei viderunt Salutare tuum Domine.* Dicebant autem Iudæi. *Quomodo hic litteras ſcit, cum non didicerit?* Pſalmiſta. *Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me? Ad me ipſum anima mea conturbata eſt.* Auguſtin. *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. Ieſus fremuit ſpiritu & turbauit ſeipſum, quis enim cum poſſet, niſi ſe ipſe turbare? Eſuriuit ideo, dormiuit, contriſtatus eſt, mortuus eſt Ieſus, ſed quia voluit. In illius poteſtate erat ſic vel ſic affici vel non affici. Verbum enim animam ſuſcepit & carnem, totius hominis ſibi coaptans in perſona vnitate naturam. Nam & Apoſtolorum, ſanctorumq; Prophetarum verbo illuſtratæ ſunt animæ: ſed de nulla dictum eſt*, VERBVM CARO FACTVM EST. *De nulla dictũ eſt, Ego & Pater vnum ſumus. Anima Chriſti & Caro Chriſti cum verbo Dei vna perſona eſt vnus Chriſtus eſt. Ac per hoc verè ſumma poteſtas eſt Chriſti voluntatis nutum cum turbauit ſeipſum* Item mediator Dei & hominum homo Chriſtus cum ſit propriè Dominus, non poteſt rectè dici Dominicus homo. Item cauendum eſt, ne ſic aſtruamus Diuinitatem hominis, vt veritatem corporis negemus. Iſaias. *Quieſcite ergo ab homine cuius ſpiritus in naribus eius, quia excelſus reputatus eſt ipſe.* Hieronym. *Intelligentes ergo Iudæi Prophetiam eſſe de Chriſto, verbum ambiguum in deteriorem partem interpretati ſunt, vt videretur non laudare Chriſtum, ſed nihili pendere. Quæ eſt enim verborum conſequentia, & qui ordo orationis ac ſenſus, vt dicamus cum hæc ſe ita habeant & dies ventura ſit Domini in qua vniuerſus Iudeæ ſtatus ſubuertendus eſt & omnia conterenda, moneo vos atque præcipio vt quieſcatis ab homine qui ita ſpirat & viuit, vt nos homines: quia in nihili computandus eſt.* Quiſquam ne hominum ita quempiam laudet, vt dicat, *Cauete ne offendatis eum qui omnino nihil eſt?* Ergo è contrario ſic intelligendum. Cum hæc vniuerſa ventura ſint vobis, & Prophetali ſpiritu prædicantur, moneo atque præcipio vt quieſcatis ab eo, qui ſecundum carnem quidem homo eſt & habet animam, & ita ſpirat & naribus halitum trahit, vt nos homines ſpiramus & viuimus, ſed ſecundum Diuinam maieſtatem excelſus eſſe & reputatur & creditur. Tacita mecum mente pertractans non poſſum inuenire rationem, quare Septuaginta tam perſpicuam de Chriſto Prophetiam in Græcum voluerint vertere, ſed ab Origine ſub Aſteriſcis de editione Aquilæ additum eſt Græcis Exemplaribus. Cæteri enim qui verterunt quidem: ſed ſermonem ambiguum ad impietatis traxere ſenſum, non mirum, cum malè interpretati ſint nec voluerint de Chriſto glorioſum quid dicere, in quem non credebant, videlicet ut Iudæi aut ſemi-Iudæi, id eſt Hebionitæ. Quod autem Chriſtus excelſus ſit vel altiſſimus, qui alio ſermone appellatur apud Hebræos Heloyn in 80. vt. legimus. *Nunquid Sion dicet homo, qui homo natus natus ſit in ea? & ipſe fundauit eam Altiſſimus.* Et in Euangelio. *Tu puer propheta Altiſſimi vocaberis.* Ac ne longum funem traham, in expoſitione Sacrarum Scripturarum veritatem debemus ſequi non intentionem. In iſto loco apud Hebræos non *excelſus* dicitur, ſed *excelſum* id. ipſa altitudo atque ſublimitas, quaſi ſi de aliquo dicamus, non eſt Diuinus ſed diuinatio; non eſt riuus ſed fons; non eſt homo ſed ipſa humanitas. Origenes. *Iubet*, inquit, *Propheta vt quieſcant ab eo qui in magno aliquo reputatus eſt, licet in præſentiarum videatur vt homo & ſpiramen habere in naribus ſicut & cæteri ſpirant homines.* Hieronymus. *Antequam ſciat puer vocare Patrem ſuum & matrem ſuam. Iſte igitur puer qui natus de Virgine appellatur Emmanuel, id eſt nobiſcum Deus, & de Propheteiſſa hoc eſt de ſancto generatus Spiritu nuncupatus eſt. Accelera, ſpolia detrahe, feſtina prædari, nunc multis nominibus appellatur. Vocabitur ergo poſt duo nomina ſex aliis nominibus.* Ammirabilis, conſiliarius, Deus, fortis, pater futuri ſeculi, Princeps pacis. Qua nominum maieſtate perterritos 70. reor non eſſe auſos de puero dicere, quod apertè Deus appellandus ſit, &c. Sed pro his ſex nominibus poſuiſſe, quod in Hebraïco non habetur, Magni Conſilij Angelum. Vbi in Græco dicitur. Conuertentur reliquiæ Iacob ad Deum fortem. Pro Deo forti in

Hebræo scriptum est Hel. Gibbor. duo nomina de sex nominibus quibus paruulum puerum & filium qui datus est nobis, supra legimus appellatum. Vbique terrarum Ecclesia fidelium cum omni fiducia canit. O certè necessarium Adæ peccatum quod Christi morte deletum est: Perspicua igitur ratio docet, quod sine satisfactione homo ad plenum reparari non poterat. Ad plenitudinem autem satisfactionis oportuit, vt tanta esset humiliatio in expiatione quanta fuerat præsumptio in præuaricatione. Rationalis autem substantiæ Deus tenet summum, homo verò imum. Quando ergo homo præsumpsit contra Deum, facta est elatio de imo ad summum. Oportuit ergo vt ad expiationis remedium fieret humiliatio de summo ad imum: sed hoc omnino non potuit nisi aliqua in Trinitate persona. Et quomodo verus & perfectus inter Deum & hominem mediator esset, quod cum alterutro commune aliquid non haberet? Ecce ex ratione colligitur, quoniam oportuit Mediatorem Dei & hominum verum Deum & verum hominem esse. Duo sunt contemplationum genera. Primum est supra rationem, sed non præter rationem 2. supra & præter rationem, qualia sunt ea quæ de Trinitate in vnitate credimus, & multa quæ de corpore Christi indubitatæ fidei authoritate tenemus. Quod enim in vna & simplici essentia triplex sit: vel quod vnum idemque Corpus eodem tempore in diuersis locis esse possit, nulla humana ratio patitur, & huiusmodi assertionibus omnis absque dubio ratiocinatio reclamare videtur. In primo Benjamin interficit matrem id. omnem supergreditur rationem. In 2. etiam seipsum, seipsum excedit in eo quod ex diuina reuelatione cognoscit, humanæ intelligentiæ modum transcendit. August. 6. l. de Trinit. *Nec quoniam Trinitas est, ideo triplex putandus est, cum tantus sit solus Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritus S. quantus est simul Pater, Filius & Spiritus S. nullo modo triplex dicendus est, & ideo Trinitas potius quàm Triplex.* Hieronym. *Omnes Gentes quasi nihilum & inane reputatæ sunt ei. Aiunt Hebræi verbo Hebraico Doc significari tenuissimum puluerem qui vento rapitur, sæpe in oculos mittitur & sentitur potius quàm videtur.* Minutissima ergo frusta pulueris & pene inuisibilia hoc verbo appellantur, quæ forsitan Democritus cum Epicuro suo *Atomos* vocat.

Inde Willielmus de Conchis ex Atomorum id. minutissimorum corporum concretione fieri omnia. Et Petrus; Probatur, inquit, quod caro Christi non fuit in Abraham vel Adam, quia non tot Atomi fuerunt in eis quot homines ab eis descenderunt: ergo si vnus atomus secundum eos quid siue aliquid est, quia corpus est, & omne corpus substantia est, omnis autem substantia aut rationalis aut irrationalis, de qua, per quid & aliquid vt dictū est quæritur, quantū aliquid totus homo, in quo sunt Atomi pene innumerabiles, & vtique tam spiritalis quàm corporalis substantia. Si ergo omnis homo, ac per hoc & Christus, quia & ipse homo; & secundum quod corpus aliquid est, & secundum quod anima aliquid est, & secundum quod diuinitas, aliquid est, & secundum quod pedes & secundum quod manus & secundum quod caput & secundum quod ossa, & vt breuiter concludam, secundum innumerabiles pene sui partes quas & habet & est, aliquid est, quanto magis secundum quod totum est, magnum & vt ita dicam, ineffabile aliquid est? Eligant ergo Dialectici isti vnum è duobus, aut omnem hominem ac per hoc & Christum non esse aliquid secundum quod homo, aut Christum non esse hominem. Quodlibet dicant, non iam Dialectici, sed hæretici proprio iudicio condemnantur. Nos tamen illorum Atomos & regulas Philosophorum & quid & aliquid & cætera huiusmodi ridicula contemnimus & excommunicamus dicentes cum Apostolo. *Si quis aliud dixerit præterquam euangelizauimus vobis, licet nos, licet Angelus, licet Petrus, anathema sit.* Non enim in diuinis Scripturis huiusmodi delitamenta alicubi inueniuntur. Ideo licet nihil sit subtilius telis araneatum, nihil acutius acuminibus aristarum, qualia sunt ingenia & argumenta dæmoniorum per ora hæreticorum, tamen Catholicis, vt ait Ambrosius in Hexam. exsufflanda potius quàm legenda, *quoniam omne quod natum est ex Deo*, inquit, *vincit mundum. Et hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra, quæ Patrem & filium Iesum Christum cum pelle & carnibus, ossibus & neruis, anima & mente & totius hominis veritate, & Spiritum S. non opinamur, sed incunctanter credimus, tenemus, adoramus, vnde Deus per omnia secula seculorum. Amen. Hæc est fides quæ ab initio vsque in præsentem diem dæmonia eiecit, ægritudines depulit, mortuos & per mortuos, alios susci-*

DISSERTATIO V.

DE REGIMINE VNIVERSITATIS Parisiensis.

QVid sit quamobrem cum Academiæ Parisiensis à prima sui origine ad finem vsque quarti eiusdem seculi magna fuerit celebritas, magna Magistrorum & scholarium frequentia, neque ea tot annos, tot secula conseruari potuerit absque certo regimine, certisque Præfectis & Moderatoribus, nihil tamen ea de re scriptum extet, cogitanti mihi sæpenumero & causam inquirenti, hæc inter cæteras potior visa est, quod cuiuscunque corporis regimen priuata res est solisque fere incorporatis cognita; & cuius intelligentiam & notitiam nequeunt habere Posteri, nisi vel ex traditione, vel ex statutis, legibus, monimentis publicis & commentariis. Nullum autem monimentum, quod hactenus nobis innotuerit, 4. seculorum iniuriam defugit: itaque si quid eruimus è tenebris, authoribus singulorum seculorum id totum referre debemus, qui cumtamen generatim tantum nec ex professo de hac Principe Schola aut eius Magistris locuti sint, nec priuatam eius administrationem attigerint, rem incertam ad posteritatem transmisere sunt. Sed quod malum in hoc nostrum est, id nobis cum omnibus fere antiquis corporibus commune est, vt aut primæuam ignorent suam originem, aut primas suas leges & constitutiones.

Quamobrem in tali negotio recurrere necesse est ad Traditionem, cui certè nemo negauerit tribuendum esse plurimũ, maximè si posteriora concordent cum prioribus. Hinc enim certa sumitur coniectura, & certitudo consequentis videtur inferre certitudinem antecedentis. Non alia igitur ratione melius priora tempora cognoscuntur, quàm ex connexione posteriorum cum illis, & ex serie non nouo aliquo inuento, lege aut statuto interrupta. Et hinc, vt in synopsi primi seculi diximus infallibili prope coniecturâ cuincimus primæuum regimen Vniuersitatis Parisiensis, quo ad policiam Scholæ, Magistrorum incorporationem, exercitationes studiorum vniformes, habitum & alia huiusmodi fuisse penes Rectorem & Nationes, Nationumque Procuratores.

Etenim in monimentis & instrumentis publicis quæ nobis restant ex maiori numero, quorum aliqua confecta sunt initio sequentis seculi, quoties agitur aut de priuilegiis, aut de statutis, aut de studiis, de Magistratibus seu Officiariis Vniuersitatis, mentio fit solummodo Rectoris seu Capitalis, Vniuersitatis, Procuratorum Nationum, nulla Decanorum, nulla Facultatum à Nationibus distinctarum vsque ad annum circiter 1260.

Philippus Augustus auditis Vniuersitatis querelis de Præposito Parisiensi, qui & Magistros & scholares immisericorditer carceribus mancipabat, Priuilegium exemptionis dedit Bestisiaci an. 1200. deque Rectore, quem *Capitale* vocat, sic statuit IN CAPITALE PARISIENSIS STVDII SCHOLARIVM *pro nullo forefacto Iustitia nostra manum mittet, sed si visum fuerit illud arrestandum esse, per Iustitiam Ecclesiasticam arrestabitur, vt de illo* CAPITALI *fiat quod per Ecclesiam fuerit legitimè iudicatum.* Ecce vetat Rectorem à Præposito capi cuiuscunque criminis reus sit. Tantam haberi vult Parisiensis studii Scholarium Capitali reuerentiam. Et ex verbis istis apparet non fuisse nouam Capitalis istius seu Rectoris institutionem. Nec noua erat, cum Galo circa an. 1132. suam Scholariumque causam contra Stephanum Ep. Paris. fortiter defendit. Eodem tendere videntur Guiberti de Nouigento verba de Brunone, quem vocat MAGNORVM STVDIORVM RECTOREM. Eodem Nicolai I. de Ioanne Erigena ad Carolum Caluum, quem ait Parisiensis studii olim fuisse CAPITAL. Et quò aliò tendunt illa verba ex l. 7. denugis Curial. c. 9. *Suspice ad Moderatores Philosophorum temporis nostri illos qui altius præconantur, quos auditorum*

multitudo circumstrepit, diligenter attende &c? Qui sunt enim moderatores Philosophorum nisi Rector & Procuratores Nationum?

In Indice rerum & monimentorum publicorum in Archiuo seu Tabulario Nationis Gallicanæ apud Regiam Nauarram inuentorum an. 1552. 10. Iulij Procuratore Nationis M. Stephano Iust, notatur Instrumentum à 4. Nationibus super electione Rectoris confectum an. 1206. his verbis. *Item vne autre lettre en parchemin contenant certain concordat fait entre les 4. Nations de l'Vniuersité* Super electione rectoris Vniuersitatis, *en date de l'an 1206. coté par F.*

Et in alio Indice eiusdem Nationis 25 & 26. Maii an. 1565. Procuratore M. Ioanne Pescheur, sic legitur. *Item vne lettre au dos de laquelle est escrit.* CONCORDATVM FACTVM INTER 4. NATIONES SVPER ELECTIONIBVS RECTORVM, PROCVRATORVM ET OFFICIARIORVM *coté* F. Quod quidem Instrumentum extabat adhuc an. 1611. vt ex alio Indice habetur his verbis. *Plus vne lettre de concordat entre les Nations touchant l'election du Recteur, Procureurs &c. coté* F.

Non igitur an. 1206. primum institutæ sunt Nationes: neque tum primum statuta condere cœperunt; siquidem Innocentius III. Vniuersitatis olim alumnus Bulla ad ipsam data circa an. 1210. meminit veterum eiusdem statutorum, quorum nonnulla violauerant Moderni quidam artium Doctores à *maiorum suorum vestigiis in tribus præsertim articulis deuiantes, habitu videlicet inhonesto, in lectionum & disputationum ordine non seruato & pro vsu in celebrandis exequiis decedentium Clericorum iam quasi penitus negligenter omisso.* Proculdubio doctissimus iste Pontifex Academicorum Institutorum non ignarus, Maiorum vestigia & statuta de tribus illis articulis facta non commemoraret, si nulla ante fuissent, aut si ipse, dum Parisiis in scholis versaretur, cognita non habuisset.

In eadem Bulla duo præterea mihi occurrunt ad rem nostram maximè pertinentia. Nam 1. vt legitur in antiquis Decretalibus non contractis, inscribitur. *Dilectis filiis Rectoribus & Vniuersis sacræ paginæ Decretorum & Liberalium artium Magistris.* Per Rectores proculdubio Rectorem denotans & Procuratores Nationum qui tunc Academiam Parif. gubernabant & regebant. Deinde Magister G priuatur consortio cæterorum seu Vniuersitatis, quod in statuta ab Octo-viris reformata iurare recusasset. Innocentius verò hominem pœnitentem & satisfacere paratum restitui cupiens in integrum, his verbis ad Vniuersitatem scribit. *Mandamus quatenus supradictum Magistrum G. statutis vestris nunc humiliter parere curantem ad communionis vestræ consortium in Magistralibus admittatis.*

At verò quod certius esse potest præclari cuiusdam ordinis & administrationis argumentum, quàm cum Vniuersitas ipsa per se Amalricum Carnotensem prauè de fide sentientem sub finem huius seculi, aut sub initia sequentis damnat tanquam hæreticum, qui cum ab ea Romanum Tribunal appellasset, Innocentius visâ Vniuersitatis sententiâ & auditis rationibus hominem remisit ad ipsam Vniuersitatem eiusque sententiam confirmauit teste Rigordo ad an. 1209. Pontifex *audita* eius propositione & Vniuersitatis Scholarium contradictione sententiauit *contra ipsum. Redit ergo Parisius & compellitur ab Vniuersitate confiteri ore quod in contrarium opinioni suæ sentiret.*

Cum ergo M. Radulfus de Diceto huius etiam olim Vniuersitatis alumnus refert ad an. 11[illegible]. Regem Anglorum Henricum II. diffidij quod cum Thoma Cantuariensi erat ipsi, disceptationem voluisse submittere iudicio Scholarium Parif. *Diuersarum Prouinciarum*, Nemo est, qui non intelligat diuersas *Nationes* ex quibus constat & constabat Vniuersitas. Et cum Mathæus Parisiensis ait Ioannem 1. factum Abbatem San-Albanensem an. 1195. in iuuentute Scholarum Parisiensium frequentatorem assiduum ad *Electorum consortium Magistrorum* meruisse attingere, quis non existimet fuisse leges aliquas eiusmodi consociationis, receptionis & incorporationis? ac proinde fuisse aliquos Præfectos seu Præpositos eiusmodi consortii & sodalitii?

Nam vt in Synopsi primi seculi fusè probatum est, concipi nequit quo pacto Respublica possit esse Acephala, aut Corpus vllum seu naturale seu ciuile & politicum subsistere sine capite. Ita Deus mundi conditor, tanquam Vniuersitatis Dominus omnia à se creata disposuit, vt omnibus proprios & sui generis quodammodo Principes statuerit: imò ipsis arboribus, fontibus & fluminibus. Sic Angelis Angelum

Principibus Principem, Spiritibus Spiritum, Sideribus Sidus; Dæmonibus Dæmonem, auibus auem, feris feram, serpentem serpentibus, piscem piscibus, hominibus hominem, nempe Christum veluti Caput imposuit & constituit; vt iisdem fere verbis ait D. Petrus apud D. Clementem l. 1. recognitionum: & notauit Petrus Gregorius Tolosanus Iuris vtriusque Doctor l. 6. de principatu & principe c. 1. Sicque inquit, imperare, regere, subiici, regi & gubernari consentaneum est iuri naturæ; diuinoque & humano, Gentium & Ciuili conuenit: ita vt si aliter fiat, pro monstro habendum sit, non minus quàm si corpus sit sine capite, & caput sine membris legitimè & conuenienter ordinatis.

Hinc fit vt nulla Respublica possit solâ æqualitate arithmeticâ constare: quia vt optimè Cassiodorus l. 7. variarum Ep. 16. *Omnia sine Priore Præposito confusa sunt: & dum vnusquisque secundum voluntatem suam cogitat viuere, regulam cognoscitur omittere disciplinæ.* Et Bonifacius II. Ep. ad Eulalium, vt refertur à Gratiano in cap. 7. Ad hoc Dispensationis dist. 89. *Ad hoc dispensationis diuinæ prouisio Gradus diuersos & ordines constituit esse distinctos, vt dum reuerentiam minores potentioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impenderent, vera concordia fieret, & ex diuersitate contextio & rectè Officiorum gereretur administratio singulorum. Neque enim Vniuersitas alia poterat ratione subsistere, nisi huiusmodi magnus eam differentiæ ordo seruaret. Quia verò quæque Creatura in vna eademque qualitate gubernari vel viuere non potest, cælestiumque militiarum exemplar nos instruit, quia dum sunt Angeli & sunt Archangeli, licet quia non sunt æquales, sed in potestate & ordine sicut nostis, differt alter ab altero.*

Non est igitur, vt ad rem nostram veniamus, vllatenus dubitandum, quin cum Schola Parisiensis ab initio publica fuerit & patens omnibus discere volentibus, celeberrima quoque & maximè frequentata tam ab exteraneis quā ab Indigenis, vt ex annorum seculorūque serie probauimus, in ea fuerit aliquis institutus ordo, vt essent qui regerent, & qui regerentur: qui præsiderent & qui præsidentiū mandatis parerent. Alioquin fingenda & imaginanda est quædam irregularis æqualitas inter Magistros & Comprofessores, quæ si aliquandiu stare potuit, tandiu certè stare non potuit. Nam vbi sunt omnes æquales, omnes regere volunt & nemo regi: hincque discordia, & ex discordia societatis dissolutio; proindeque ipsa æqualitas summa est inæqualitas, vt ait Plato 6. de legibus.

Facessant igitur qui dicunt circa an. 1150. post accessionem Theologiæ & Iuris vtriusque ad Scholas Parisienses tum coaluisse Vniuersitatem, hoc est tunc cœpisse Magistros vnum quoddam Corpus societatemque certis legibus constituere. Nam si ita est, ergo iis temporibus quibus florebant Robertus Melidunensis, Gilbertus Porretanus qui an. 1141. factus est Episcopus Pictauiensis, Henricus Murdachius, Ioscelinus, Guillel. de Conchis, Bernardus Carnotensis & alij multi quos commemorat in Metalogico suo Saresberiensis, item Abaëlardus & Guillielmus Campellensis qui initio seculi publicè docebant, nulla erat societas, nullæ leges nullaque communis disciplina. Et tamen studiosorum numerus tum pœne Ciuium numerum æquabat; nec vlla erat fere orbis Christiani regio, è qua non essent tum Parisiis aliqui scholares, vt constat ex Epistola Diogillensis ad Abaëlardum. In isto autem numero Francigenarum & aduenarum erant pueri, adolescentes, iuuenes, viri: Magistri in propinquis ædibus, immò sæpe in superioribus & inferioribus habitabant & docebant; quantum oportuit esse in tanta multitudine confusionem, si non fuerunt Magistri certis inter se legibus colligati?

Præterea fatetur Abaëlardus sibi fuisse à Magistris obiectum, quod nulla authoritate *nec Ecclesiasticâ nec Apostolicâ probatus* publicè legere præsumpsisset. Si obiectum; ergo peccatum ab eo fuerat. Si peccatum, ergo in leges & statuta quæ ab aliis obseruabantur. Quod si in leges, ergo fuerunt qui eas obseruari curarent. Restat igitur inquirendum quinam Academicarum Legum curatores fuerint aut esse potuerint. Certè aut Rex seu Magistratus Regius, aut Pontifex max. seu Legatus Apostolicus; aut Episcopus Parisiensis seu Cancellarius eius nomine; aut denique Rector seu quocunque alio nomine vocetur, de genere Magistrorum. Non Rex aut Papa, non Magistratus Regius aut Legatus Pontificius: esto enim generalem quandam & superiorem curam habere potuerint, vt olim Athenis Archontes, Romæ Præfectus vrbis, Alexādriæ Rex ipse Ptolomæus; tei tamen scholasticæ & tranquillitati studiorum perpetuò inuigilare non potuerunt. Nec eius-

modi administrarionis vestigium vllum apparet. Non Episcopus Parisiensis aut Cancellarius propter rationes quas in synopsi 1. seculi retulimus dissertatione 4. & 5. & propter eas quas adhuc infra referemus. Restat igitur vt ex ipso Magistrorum ordine constituti fuerint qui regerent, reique Academicæ, publicæ & communi præessent. Nemo enim melius nouit artem regendi in quocunque genere quàm qui artem illam profitentur.

Hinc Præfectorum rei Scholasticæ delectus necessariò pendere debuit ab iis qui rem scholasticam exercebant. Vnde etiam fit, vt cum scholæ publicæ quæ à priscis Institutis deflexerunt, in melius reformandæ veniunt, id quidem authoritate aut Regia aut Pontificia fieri soleat, sed aduocatis & consultis viris in ipsa scholarum administratione peritis. Quod si secus fiat, necesse prope est, vt aut inuitis lex imponatur, aut certè moribus Scholasticis non conueniens. Quæ fuit olim causa dissolutionis studij Atheniensis. Nam cũ Sophocles legem tulisset ne vllus Philosophus docere aggrederetur, cui non fuisset à senatu docendi facta potestas, hocque modo senatus cooptandorum Magistrorum authoritatem sibi arrogare vellet, celeberrimi quique Magistri ex vrbe & ex Academia recesserunt: nec nisi reuocatâ & abrogatâ lege ad scholas redire voluerunt. Quod ante nos prudenter notauit Gregorius Tolosanus lib. 18. de Repub. c. 8. cuius verba ad rem nostram maximè faciunt: quippe vir fuit in Vniuersitatum scholasticarum regimine versatissimus, & quod ipse experientia didicit, maiores nostri procul dubio experiti potuerunt. Sic ergo ille.

Academia potest statuta condere & contra eos iudicare ex illis, qui ex corpore sunt: imo & si statuta antiqua cauerent, ne mutari possent, tamen si ex illorum obseruatione Vniuersitas multum læderetur, posset illa mutare & ordinare contrarium. Et certè magis conuenit, vt leges condantur studiorum à Doctoribus diu in Academiis regendis versatis, quàm ab aliis, qui quamuis aut doctrina alia aut dignitate seculari aut Ecclesiastica præfulgeant, tamen cœcutiunt in his quæ non norunt, & suis persuasionibus intricant omnium studiorum ordinem, vt sæpe ego ex rei euentu comperi, statutis attentatis à Licentiatis & Doctoribus Theologiæ priuatis, qui nunquam sacrarium scholarum viderunt, & tamen temeritate propria præsumpserunt de incognitis statuere. Quod ne accidat, cauere debent hi ad quos Respublica pertinet, & eos recordari oportet, quomodo Sophocles Amphiclidæ filius legem Athenis promulgauerat, ne quis Philosophus Scholæ præficeretur, nisi id senatus populusque decreuisset, qui secus fecisset, ei capitale esset. Ob quam legem Theophrastus cæterique Philosophi vrbe excesserunt. Sed à Philone dies ob id Sophocli, cum sequenti anno quo Prætura abierat, dictus esset, Athenienses lege abrogatâ Sophoclem quinque talentis multarunt, & vt Philosophis redire ac scholam regere liceret, decreuerunt. Hoc enim iustissimum est, Vniquique perito in sua arte credendum esse. Et dicam audacter quod experientia didici in regendis tribus Academiis iuxta vices mihi commissas; nullum maius vitium reperire in Academiis posse, vel aliud quo facilius decus & splendor & doctrina earum intercidat, quàm dum arbitrio Principum aut Senatus aut aliorum Magnatum intruduntur Professores sine libero iudicio eorum qui in illis profitentur; & dum leges illis præscribuntur, forsan bono zelo, quæ tamen minimè forsan conueniunt scholis vel vtilitati Scholasticorum. Qui abusus tolli posset conseruatâ Principum & Professorum dignitate, si Principes aut Senatus iudicium adhibeant Professorum ante decretum, quemadmodum moris est in Quæstione vel seruitutum vel alterius generis causæ adhibere ante sententiam peritos, qui referunt quæ illis videntur meliora secundum artem.

Quod refert ille de lege Sophoclis, habetur apud Diogenem Laertium in vita Theophrasti, Platonis, deinde Aristotelis Discipuli, eiusque in scholæ Peripateticæ regimine successoris, quẽ ait Diogenes tantæ fuisse famæ, vt ad eũ audiendum accurrerent Discipuli ad duo millia. Et tamen cum esset huiusmodi, inquit, *Secessit ad tempus & ipse & Philosophi reliqui. Quippe Sophocles Amphiclida filius legem tulerat, vti nequis Philosophorum præesset scholæ, nisi id senatus ac plebs decreuisset: ei qui secus faceret, capitis supplicium indici. Verum sequenti anno denuo reuersi sunt, cum à Philone Sophocli dies dictus esset. Quo tempore Athenienses eâ lege abrogatâ Sophoclem talentis quinque multarunt, decreueruntque Philosophis reditum & vt Theophrastus remaneret, scholamque vt antea regeret.*

Ex hoc loco constat euidentissimè ideo legem illam Sophoclis grauem molestamque fuisse Professoribus, quod illis adimeret substituendi Rectoris scholæ potestatem & ad senatum populumque transferre voluisset contra morem & consuetudinem Gymnasii Atheniensis. Videtur quoque colligi Theophrastum tunc fuisse præfectum seu Rectorem generalem totius Academiæ: siquidem Decreto Philonis non modo licet omnibus Magistris qui secesserant, redire, sed Theophrasto speciatim conceditur *Rectoris scholæ* munus, vt ante, obire. Nec obstat quod vir Peripateticus cæteris Philosophorum sectis eo pacto præesset: sicut nec obstat in hac Academia Parisiensi quod Rector de Gente Artistarum omnibus etiam aliis Facultatibus sectisque Magistrorum præsit.

Non igitur videtur iure negari posse, quin scholæ nostræ regimini præfectus aliquis fuerit de gente Magistrorum. Idque patet manifestè ex prædicto Philippi Augusti priuilegio, quo Capitale seu Rectorem Parisiensis studii scholarium vetat comprehendi & in carcerem compingi. *In Capitale Parisiensis studij Scholarium pro nullo forefacto iustitia nostra manum mittet.* Quod quidem Priuilegium cadere non potest nisi in Laicum aut qui Laicus existimetur: non in Episcopum aut Cancellarium Ecclesiæ Parisiensis, qui cum Clerici & sacerdotes essent, aliunde, nempe lege sacra seu Canonica & iure Diuino securi erant, nec Ciuili indigebant vt à vinculis tuti essent. Adde quod postquam Philippus circa scholares & Rectorem statuit, eorumque causas ad forum Ecclesiasticum remitti voluit, priuilegium illud extendit quoque ad Canonicos Ecclesiæ Parisiensis eorumque famulos: in qua certè extensione Cancellarius ipsius Ecclesiæ comprehenditur, non vero in priori parte Priuilegii. Vnde proculdubio conuincuntur erroris, qui putant Vniuersitatem Parisiensem fuisse primùm in Ecclesia Parisiensi institutã. Nã si ita esset, Philippus illud non Vniuersitati primũ, deinde Canonicis, sed ipsis præcipuè & primariò, deinde vero cæteris Magistris & scholaribus concessisset. Vnde etiam liquet M. Antonium Loiselium in causa quam orauit in senatu mense Augusto an. 1586. imposuisse Curiæ, cum dixit Philippum Magistros Vniuersitatis adinstar Canonicorum Ecclesiæ Parisiensis habuisse, & scholares Clericis accensuisse, insinuare volens Vniuersitatem Pontificiæ esse institutionis, non Regiæ; cum ipse Philippus clarè & apertè dicat velle se vt Canonici & eorum famuli Priuilegio gaudeant quod Magistris & scholaribus eorumque famulis concesserat. *Pro tenore siquidem Priuilegij*, inquit, *quod Scholaribus Parisiensibus contulimus, volumus vt Canonici & eorum seruientes in hoc Priuilegio contineantur.*

At contra id quod de Rectoris antiquitate diximus, obiicitur quod etiam si celebris fuerit Academia Parisiensis à Carolo M. ad Philippum Augustum, nulla tamen vllibi mentio fit vllius Rectoris qui eam gubernaret. Reuera cum nulla nobis extent maiorum monimenta præter pauca scriptorum loca, vnde scholæ celebritatem singulis illis seculis prioribus fuisse magnam coniicimus, obscurior quoque nobis est eiusdem administratio. Nec mirum, nam cum Rectores de genere essent Magistrorum actu regentium, vt ex pluribus statutis sequentis seculi patebit, frequenterque mutarentur, nihil autem haberent valde pomposum & magnificum, tota rei litterariæ gubernatio solis nota erat Magistris, quorum nullus ea de re scripsit. Vnde si quid assequimur, consequentium temporum id assequimur coniecturâ tantummodo. Quod secus accidisset, si vel Episcopus vel Cancellarius scholarum regimini præfuisset: hanc enim partem dignitatis commemorare non omisissent historici, quandoquidem eam, quæ est Licentiarum impertiendarum, non omiserunt.

Non est tamen negandum, quin Cancellarius Scholæ Theologicæ Claustri seu quod idem est, Episcopali præfuerit, quinque ius habuerit ei Magistrum præficiendi ac præponendi. Nam certissimum est Ecclesiam Parisiensem suam habuisse Scholam, & eius Scholæ curam fuisse penes Episcopum, vel eius nomine, penes *Scholasticum* seu *Cancellarium*: nec ampliorem potuit Episcopus ei potestatem legitimè impertiri. Quod manifestissimè patet tam ex antiqua consuetudine Ecclesiæ Gallicanæ quæ solebat eiusmodi Scholasticos constituere, & ex Decreto Alexandri III. in Concilio Lateranensi, de quo diximus ad an. 1179. quàm ex Instrumento quodam Conuentum seu Pactum continente initum autho-

OOoo iij

ritate Petri Cambii Episcopi an. 1215. inter Capitulum Parisiense & Cancellarium, de *emolumento sigilli deque fideli custodia eiusdem & de Magistro idoneo ad regimen scholæ Claustralis eligendo*. In eo enim hæc verba continentur. *Libros quidem Parisiensis Ecclesiæ sine cantu corrigere, ligare & in bono statu tenebitur conseruare.* ET TALEM INSTITVERE MAGISTRVM IN CLAVSTRO, QVI SVFFICIENS SIT AD SCHOLARVM REGIMEN, ET AD OFFICIVM QVOD DEBET FACERE IN ECCLESIA, ET AD LITTERAS CAPITVLI, SI OPVS FVERIT, FACIENDAS.

Præterea eum verisimile sit Musas Parisienses postquã è Palatio Regio migrare coactæ sunt, ab Episcopis Paris. benignè fuisse exceptas & in Atrio ac Claustro locisque vicinis collocatas, cumque crescente Magistrorum & Scholarium numero Canonici non parum molestiæ paterentur & turbarum, ob idque litem Episcopo Gilberto mouissent circa an. 1116. contendentes non debere extraneos scholares admitti, scholamque Ecclesiæ Clericis ipsius esse destinatam, tandem ita conuenerunt cum Stephano Gilberti successore, vt nullæ planè scholæ in parte Claustri quam occupabant, haberentur deinceps, in quodam verò loco idoneo Scholæ Ecclesiæ tenerentur. Legitur Charta in hanc rem confecta in paruo Pastorali pag. 108. in eaque hæc verba continentur. *Discreta prudentia tam venerabilis Stephani Parisiensis Episcopi, quàm Conuentus Parisiensis Ecclesiæ euitando molestiam & inquietationem Claustro inferri, statuendo concessit vt neque scholares extranei in domibus Claustri vlterius hospitarentur, neque in illa parte Claustri haberentur: sed amore & gratia D. Stephani præsulis infra ambitum Claustri quidam locus adhærens Episcopali Curiæ per quem introitum & exitum scholares habebant, ex communi consensu Episcopi & Capituli electus & coopertus est, in quo Scholæ Ecclesiæ deinceps tenerentur & regerentur.*

Ex his ergo liquet non fuisse aliam scholam Episcopalem quàm ipsius Ecclesiæ, nec alius scholæ Cancellarium habuisse præfecturam quàm Episcopalis. Vnde consequẽs est in extraneas scholas nõ habuisse dominiũ, nec de iure exercere potuisse quia ab alio, Moderatore pendebant, quàm ab Episcopo. At quia Episcopus Parisiensis illas quodammodo vagantes benignè exceperat & in suo fundo collocarat, Cancellarium quoque in eas ius potestatemque suam extendisse verisimile est; non quidem quoad regimen ponticum, quia ab alio Rectore pendebant, sed quoad licentiæ docendi in fundo Episcopali impertitionem. Et hinc quoque factum est, vt idem Cancellarius Vniuersitati, cuius Rector Caput semper fuit, nobile membrum accesserit, vtque inter Academicos annumeratus sit. Cuius proinde manu verisimile est vsum olim fuisse in conscribendis actis & instrumentis, si quæ conscribenda essent, & sigillo in expediendis Magistralibus litteris: vt alibi dictum est, & dicetur ad 5. seculum amplius. Sed hæc sufficiant impræsentiarum, ad occludendum os ijs qui cum Antonio Loiselio, Paschasio, & Hemeræo putant Cancellarium aliquando fuisse Rectorem Vniuersitatis. Non est enim opinor quisquam qui existimet ius licentiæ concedendæ ius esse primarium: nam vt in Beneficiorum dispensationibus Patronus seu Præsentator directum & primarium ius habet, Collator verò indirectum tantummodo & secundarium; ita in negotio studiorum Vniuersitas seu qui sunt ipsius Moderatores, ius habent directum & primarium præsentandi eos, qui statutis suis satisfecerint, Cancellarius verò ius tantummodo recipiendi præsentatos & conferendi gradum idoneis, quod ius ministeriale est & secundarium.

Contendunt quoque nonnulli Nationum diuisionem, quam ab incunabulis etiam Vniuersitatis arcessimus, factam fuisse hoc seculo, idque vnico argumento probant petito ab authoritate Iacobi de Vitriaco in Historia Fulconis Neulliacensis, de quo in Historia diximus, aientis eo tempore dissidia inter Scholares diuersarum Gentium insurrexisse, arreptaque talium dissidiorum occasione Vniuersitatis Proceres 4. Nationes Magistrorum & Scholarium instituisse & eis Præfectos 4. seu Procuratores præposuisse. Verum quàm debile infirmumque sit hoc argumentum, nemo non videt. Nam 1. pari ratione dicere possumus tum inter 4. Nationes iam constitutas & ab antiquo distinctas emersisse dissidia: vt sæpe aliàs contigit. 2. Sub finem tantum huius seculi Fulco & Fulconistæ concionari cœperunt: at Radulfus de Diceto in Historia litis Thomæ Cantuariensis ad an. 1169. meminit *Scholarium diuersarum Prouinciarum*. 3. In litteris quas dedit Vniuersitas

an. 1255. ad Alexandrum III. dicuntur Nationes *Parisius ab antiquo distincta*, quod ridiculum esset omnino, si ante 50 aut 60. ad summum annos distingui cœpissent. 4. Vix credi potest Philippum Augustum passurum fuisse eo tempore Nationes istas ita distingui, Nationibusque singulis præfici suos Duces, quo cum Richardo Anglorum Rege funestissima bella exercebat. Non enim tam facile turba seditiones miscet cum nullo societatis vinculo colligatur, quàm vbi Ducem habet, & Conuentus impune celebrat. 5. Quæ ratio afferri potest, cur hisce temporibus tam iniqua facta sit inter Nationes terrarum diuisio, vt Anglicana scilicet & Gallicana nullis finibus coarctarentur; Picardica verò & Normanica tam angustis limitarentur? 6. Cur, cum Normani, Cenomani, Andini, Pictaui & Aquitani ditionis essent Anglicanæ, vna tamen Normania vnam Nationem constituerit, cæteræ verò Prouinciæ Gallicanæ Nationi accesserint? Certè institutio illa & ad tempora pacis referenda est (nemo enim sanus Princeps permittat belli tempore hostium subditos apud se Corpus & sodalitium instituere) & ad illa quæ notauimus in historia ad an. 913. Credibile enim est Vniuersitatem fuisse primum in duas magnas Nationes Gallicanam & Anglicanam diuisam; vtramque Regiam & Regiæ ditionis. Deinde verò adiectas duas minores, Normanicam, & Picardicam seu Picardo-Flandricam circa an. 913. vtramque Comitiuæ gubernationis; Normanicam quidem sub Rollone Comite: Picardicam verò forte cum Flandria sub Balduino Flandriæ Comite, qui primus ductâ in vxorem Iudithâ Caroli Calui filia Ditionem illam hæreditario iure & augusto titulo possedit.

De scholis prædictarum 4. Nationum dictum est alibi; ita scilicet vulgo creditum, maiorum Nationum scholas in ædibus S. Nicolai de Lupara & de Cardineto olim fuisse collocatas: Minorum verò in collegiis Bonorum puerorum S. Honorati & S. Victoris. Deinde omnes in Vico straminco Plateæ Malbertinæ ædificatas: in iis maiores Actus Scholasticos, Theses & disputationes celebrari consueuisse. Præter illas verò, multiplices erant singulares in variis vrbis locis, prout exigue commodum erat eas habere. Vnde tam multæ fuerunt constitutiones & priuilegia Pontificia ad taxationem Domorum pertinentia, quibus vetabantur Ciues nimio maius pretium è locatione exigere.

Magistri autem Paulo celebrioris famæ & nominis vulgo sibi promagistros seu Prodoctores adsciscebāt, quos appellabāt Præpositos, qui sua vice docerent, si aliis negotiis distinerentur aut labore fatiscerent: qui quidem Præpositi seu Substituti non poterant scholam sibi traditam aliis Magistris subdelegare, nisi annuente & volente primario Magistro. Vt videtur innuere Abaëlardus Ep. 1. Calamitatum suarum. Cum enim M. Guillielmus Campellensis Claustrales scholas deseruisset, & in iis Præpositum collocasset, ille verò rursus M. Petrum Abaëlardum substituisset, idem Guillielmus iam Canonicus San-Victorinus factus eas quodam dominij iure repetiit, Abaelardumque expulit. *Hinc tantum roboris & authoritatis*, inquit, *nostra suscepit disciplina, vt ipse qui in scholis Parisiaca sedis Magistro nostro successerat, locum mihi suum offerret, vt ibidem cum cateris nostro se traderet Magisterio, vbi suus ille & noster Magister floruerat.*

Paucis itaque diebus ibi me studium Dialectica regente, quanta inuidia tabescere, quanto dolore astuare cœperit Magister noster, non est facile exprimere. Et quia in me quod apertè ageret, non habebat, ei scholas auferre molitus est, qui mihi suum concesserat Magisterium, alio quodam amulo meo in locum eius substituto. Tunc ego Melidunum reuersus scholas ibi nostras, sicut antea constitui.

Adam Angligena Petri Lombardi olim Dicipulus, deinde & Præpositus Scholæ eius fuit: vt ipse palam professus est in Concilio Lateranensi habito an. 1179. his verbis. *Domine Papa, Ego & Clericus & Prapositus olim Scholarum eius defendam sententias Magistri.* Similiter Bernardus Pisanus M. Petri Comestoris Cancellarii Parisiensis Præpositus fuit: vt liquet ex Ep. Petri Cardinalis ad Alexandrum III. *Litteraturam & honestatem M. Petri Manducatoris vos non credimus ignorare. M. autem Bernardus Pisanus quondam Prapositus eius tanta litteratura, &c.* Eiusdem Comestoris post Bernardum Præpositus fuit Petrus Pictauinus Lombardi olim discipulus.

DISSERTATIO VI.

DE INSTITVTIS ET LEGIBVS SEV STATVTIS antiquis Vniuersitatis Parisiensis.

EX superiori dissertatione planum est non potuisse Vniuersitatem Parisiensem tam frequentem & populosam subsistere tot annos totque secula absque certo quodam regimine, ac proinde absque institutis, moribus aut legibus ad rem scholasticam pertinentibus. Instituta appello, quæ seruarunt vltro posteri, ex eo quod aliquis in Vniuersitate præminens instituti author fuerit. Puta si Alcuinus cum Academiam regeret, aliquid instituendo in bonum commune litteratum, posteris dedit exemplum vt ita facerent. Morem verò, quem consensio communis & consuetudo introduxit incerto authore. Leges denique quæ à Magistratu seu Legislatore de communi consilio latæ sint & obseruari iussæ.

Suspicari possit aliquis id Vniuersitati accidisse, quod Reipub. Rom. quondam, quæ diu substitit institutis Regum, non legibus scriptis. Decemuiri leges tulerunt ex necessitate, & alij deinceps Magistratus quia non poterat aliter populus contineri. Ita forsan in Vniuersitate factum fuit. Alcuinus & qui primi Reip. huius litterariæ Directores fuerunt, quod sibi visum est è bono communi esse, instituerunt: quæ instituta seruarunt posteri, donec contabescentibus moribus opus fuit seueriore disciplina & legibus. Puta id videtur ex instituto Philosophorũ & more, non ex legibus & statutis profluxisse, quod ait Alcuinus ad Discipulos in Dialogo de Grammatica, vbi de ordine tradendarum artium agit. *Quia Apostolo præcipiente legimus, omnia vestra honesta cum ordine fiant, vos per quosdam eruditionis Gradus ab inferioribus ad superiora esse ducendos reor, donec pennæ virtutum paulatim adcrescant, quibus ad altiora puri ætheris spectamina volantes dicere valeatis. Introduxit nos Rex in Cellaria sua, exultabimus & lætabimur in eis.* Ordinem institui huiusmodi, vt primo Artes de Triuio, hoc est Grammatica, Rhetorica, Dialectica, deinde de Quadriuio, Arithmetica, Geometria, Musica & Astrologia docerentur. Idem quoque ait hunc fuisse morem ab Ethica ad Physicam, à Physica ad Theologiam scholasticos transmittere. *Haud procul ab hoc ordine Doctrinarum & Philosophi sectatores suos erudiunt, vt primùm Ethicam doceant, deinde Physicam interpretentur, & quem in his profecisse perspexerint, ad Theologiam vsque perducant.*

Item Carolus ipse Vniuersitatis institutor singulis professoribus suum munus & certæ Facultatis professionem assignauit, vt ex poëmate 221. eiusdem Alcuini patet. Quod institutum posteri deinde obseruarunt. Præterea non videtur lex fuisse lata de diebus feriatis & profestis, vacationibus autumnalibus & aliis eiusmodi, quæ aut ipsi primi professores instituerunt, aut à veteribus quasi per traducem acceperunt.

Verum vt demus aliqua eiusmodi instituta inualuisse, vix tamen inducere possumus in animũ, non fuisse leges latas ab initio, quibus petulantia iuuentutis coërceretur & Magistri in officio cõtinerentur. Nam statim initio schola Palatina rixis & contentionibus turbata est; & Alcuinus sæpe inuitatus à Carolo ad resumenda gubernacula quæ dimiserat, cum ipse frequentibus bellis distractus adesse eosque compescere non posset. Et ea veritus est Alcuinus resumere atque in *castra* redire *pugnantia*, vt ipse scribit, & in terram *dissensionis & belli.*

Queritur Lupus Ep. 1. ad Eginhartum, præclarum illum ordinem discendarum disciplinarum suo tempore iam euanuisse. *Mihi satis apparet propter seipsam appetenda sapientia: cui indagandæ à sancto Metropolitano Episcopo Aldrico delegatus Doctorem Grammaticæ sortitus sum, præceptaque ab eo artis accepi: siquidem à Grammatica ad Rhetoricam, & deinceps ordine ad cæteras disciplinas transire hoc tempore fabula tantum est.*

Cum

Cum deinde authorum voluminibus spatiari aliquantulum cœpissem, & Dictatus nostra ætate confecti displicerent, propterea quod ab illa Tulliana cæterorumque grauitate quam insignes quoque Christiana Religionis viri æmulati sunt, aberrarent, venit in manus meas opus vestrum. En igitur quod ait Alcuinus obseruatum suo tempore, vt 7. artes liberales ordine decurrerent, vtque Philosophi ab Ethica ad Physicam, inde ad Theologiam discipulos transmitterent, sicque vt ordine certo Disciplinas Magistri traderent, Lupi temporibus ab instituto & more maiorum deflexerat. Quod quidem nisi lege lata instaurari & reparari non potuit.

Quod si elapsis tam paucis post Carolum annis iam necesse fuit abusus, qui irrepserant, tollere, & Vniuersitatem, vt vulgo dicimus reformare, quis dubitet quin quadringentorum & amplius annorum spatio necesse fuerit ad leges & statuta recurrere? quæ licet hodie non extent, ex iis tamen quæ habemus, satis coniicimus alia præcessisse, præsertim quæ ad Magistrorum admissionem, ætatem & habitum pertinent, item ad Lectiones & ad sepulturas.

Et quidem quantum ad admissionem Magistrorum ad Cathedram, seu vt dicebant Maiores nostri, ad Regentiam & scholas, constat opus fuisse licentiam docendi à Cancellario aut ab Episc. Parif. vel à Decano San-Genouefiano obtinere. Nec erat statutum istud nouum, cum obiectum est à Magistris initio huius seculi Petro Abaelardo, *quod nec Romani Pontificis nec Ecclesia authoritate commendatus legere publicè præsumpserat*. vt ait ipse cap. 9.

Circa ætatem quoque Magistrorum ad Cathedram admittendorum certum est latas olim fuisse leges: non enim spectabatur in iis doctrina tantummodo, sed insuper requirebatur certa ætas, nec ante illam admitti poterant aut debebant citra necessitatem: idque clarè innuit M. Robertus de Meliduno qui ab an. circiter 1130. vsque ad an. 1160. in Academia Parisiensi floruit: quærens enim quamobrem cum Christus Dominus licet in tenera ætate tantam haberent scientiam quantam in adultiori habuit, eam tamen exercere noluerit, respondet id ab eo factum ad instructionem nostram & ad præsumptionem nostram reprimendam, *ne ante ætatem aptam Doctrina licet scientiam habeamus, Cathedram Doctoris ascendamus.*

Queritur Ioannes Hautiuillensis l. 5. c. 3. de praua consuetudine sui temporis (florebat autem an. 1180.) quâ impuberibus ferè adolescentibus Magisterium concedebatur. Vnde accidebant abiectio professionis, contemptio Gradus, vilitas Cathedræ, insania & imperitia.

Hic vulgus Cathedras rapta Deitate Magistri
Insilit, & vacuâ de Maiestate tumorem
Concipit impubis & mento & mente, virenti
Crudus adhuc succo, Iuuenem solidosque viriles
Praueniens culmos, nec maturata senecta
Præcipiti lauro non exspectasse veretur.
Hos ego prætereo tacitos sine nomine, nosque
Præterit ignotus, insania nota, Magister.
O rabies sedisse inibi, dulcisque Mineruæ
Intonuisse tubâ nondum patientibus annis.
Hic in Philosophos ansa est sæuire flagello
Mortis alumna fames, animoque potentia Phæbi
Pignora pauperies curarum verberat hydra.

Et lib. 3. c. 21. inuehitur in Philosophos sui temporis qui rerum tantummodo superficiem quærebant, ac proinde eos vocat superficiales Philosophos & tumidos.

At sunt Philosophi qui nudum nomen & vmbram
Numinis arripiunt, qui vix libasse Mineruam
Exhausisse putant tenuisque scientia pectus
Erigit & PROPERATA PVDENT INSIGNIA MVSAS,
Raptaque temporibus nubit sed adultera laurus.
Ii sunt qui statuæ veniunt, statuaque recedunt:
Et Bacchi sapiunt, non Phœbi pocula; Nysa

Agmina, non Cyrrha, Baccho Phœboque ministrant.
Hoc pleni, hoc vacui. Puer intrat Delia miles
Castra, recessurus dicta sumptaque salute,
Et dicto sumptoque vale, temereque Magistri
Præcipitatur honos, rudibus præsumptio musis
Insilit & primos audacia decipit annos,
Iamque in bella venit imbellis, inermis in arma.
Haud ea sunt fama zephyris mandanda, nec aula
Hunc ego commendo: nam se maioribus æquat,
Contemnitque pares, indignaturque minores.
Nulli iocundus, grauis omnibus, omnia præceps
Imperiosus agit, & pacis nulla tumoris
Fulmen habena premit, modico quod nouit in Astra
Conscendisse ratus, alienum scire labello
Progrediente notat, & conniuentis ocelli
Inuidiâ mordet, & quod tetigisse veretur,
Laudibus attenuat pressis, oculoque susurrat
Subridente notam, liuoris cuncta venena
Conspuit, ipse suis auidus laudator in actis.
Et librata diu sed turgida verba loquendi
Maiestate trahit, & gutture tracta tonanti
Excutit, & linguam digito gestuque loquaci
Adiuuat & vultus animo maiora fatetur.

Quantum verò ad Habitum Magistrorum, Lectiones & sepulturas attinet, certum quoque fuisse de his statuta antiquitus edita; quę eùmfere in desuetudinem abiissent, circa initium sequentis seculi Magistri Artium ea in vsum reuocare voluerunt; atque in eam rem Octo viros peritos nominarunt qui statutorum reformationi incumberent: quo facto ad eorum obseruationem omnes Magistros iuramento adegerunt, cum interminatione priuationis, ni facerent ante triduum.

Quod cum vnus G. facere neglexisset, è gremio Vniuersitatis expulsus est, nec restitui potuit nisi per Innocentium Pontificem, quem appellauerat. Qua de re hęc legitur eius Decretalis. *Ex litteris vestræ deuotionis accepimus, quod cum quidam moderni Doctores Liberalium artium à maiorum suorum vestigiis in tribus præsertim articulis deuiarent, habitu videlicet inhonesto, in lectionum & disputationum ordine non seruato & pro vsu in celebrãdis exequiis decedentium Clericorum iam quasi penitus negligenter omisso vos cupientes vestræ consulere honestati octo ex vobis iuratos ad id vnanimiter elegistis, vt super dictis articulis de prudentum virorum consilio bona fide statuerent quod foret expediens & honestum ad illud in posterum obseruandum, vos iuramento interposito communiter adstringendo.*

Ita legitur in antiquis Decretalibus non decurtatis. En ergo tres articuli seu tria antiqua statuta *de habitu, de lectionibus & exequiis*, in quibus moderni deflexerant à vestigiis maiorum. Et ita i. noratur antiquitas statutorum. Nam vt habet Glossa ibi; Magistri artium Liberalium Parisius commorantes à consuetudine antiqua in quibusdam articulis deuiauerant. Vnde ipsi volentes consuetudinem pristinam reformare, iuramento interposito statuerunt quod si quis Magistrorum Ordinationi Vniuersitatis ipsorum duceret resistendum, & tertiò commonitus Vniuersitati eorum parere contemneret, ex tunc consortio Magistrorum priuaretur.

2. Hinc intelligimus ipsam Vniuersitatem sua condidisse & reformasse statuta antiquitus, vt & fecit consecutis temporibus. 3. Pœnam priuationis à consortio inflixisse contumacibus. Vnde patet fuisse antiquitus consortium Magistrorum. Erat autem ipsa tunc tam seuera in puniendis contumacibus, vt Magistrum G. qui in statuta illa tria reformata & in vsum reuocata iurare noluerat, etiam resipiscentem recipere noluerit: adeo vt ille ad Papam recurrere necesse habuerit. Ideo ibi Glossa. *Magister G. supradicta communione ipsorum* fuit priuatus, tandem voluit obedire Vniuersitati, sed vtrum debeat recipi dubitatur. Quidam dicebant quod sic debebat remanere priuatus. Alii dicebant quod reci-

piendus erat ex quo volebat satisfacere. Alii dicebant quod non posset recipi propter iuramntum absque licentia Papæ.

4. Quid vero Papa super ea re consultus? non reprobat statuta, non obiicit nouitatem, sed priuationis pœnam benignè interpretatus hominem peccasse confitentem & parere volentem iubet recipi. Et ibi Glossa. *Vnde Papa* consultus respondet quod constitutum non fuit vt huiusmodi priuatio in perpetuum duraret, cùm tam de iure communi quàm de consuetudine Ecclesiæ extiterit aliàs & existat, vt qui propter contumaciam aliorum communione priuatur, cum satisfacere voluerit, restitui debeat. Mandat D. Papa quod dictum Magistrum obedire volentem admittant in Magistralibus ad consortium Vniuersitatis.

Hæc de statutis illis antiquis generatim deque potestate condendorum statutorum quam habebat Vniuersitas, quamque idem Innocentius an. 12. sui Pontificatus confirmauit suis litteris datis Anagniæ, vt suo loco referemus. Nunc de tribus illis sigillatim agendum nim. *de habitu*, de lectionibus ac disputationibus deque sepulturis. Ac primum quidem de habitu hoc est tenendum, fuisse semper & omni ætate Magistrorũ proprium & specialem habitum. Antiquitus quidem apud Græcos communis nota Magistrorum erat Pallium & promissi crines promissaque barba. Hinc apud Plautum dicuntur. *Operti barba & Pallio.* Et hinc *Palliati* philosophi vulgò dicebantur. Quamobrem philosophus quidam apud Gellium irascitur quod promissam barbam palliumq; gerens ab Herode Attico non agnosceretur. *Ad Herodem Atticum*, inquit l. 9. c. 2. *Consularem virum ingenioque amæno & Græca facundiâ celebrem adiit nobis præsentibus Palliatus quispiam & crinitus barbaque prope ad pubem vsque porrecta, ac petit æs sibi dari εἰς ἄρτους emendos scilicet. Tam Herodes interrogat quisnam esset: atque ille vultu sonituque vocis obiurgatorio Philosophum sese esse dicit: & mirari quoque addit, cur quærendum putasset quod videret. Video inquit Herodes, barbam & Pallium, Philosophum non video.*

Erat hæc nota communis; at vt ait Casaubonus in Notis ad Capitolinum, fuere propriæ quædam singularum sectarum notæ, propria gestamina. Cynici autbore Antisthene baculum & peram gestabant. Vnde Apuleius in Apologia. *Hoc Diogeni & Antisthenì pera & baculus, quod Regibus diadema, quod Imperatoribus paludamentum, quod Pontificibus galerum, quod lituum Auguribus.* Stoici pallium gestabant fine tunica; & sic habitu distinguebantur à Cynicis, qui pallium & tunicam gestabant. Vnde Iuuenalis Saty. 13.

Et qui nec Cynicos nec Stoïca dogmata legit
A Cynicis tunica distantiâ.

Propria quoque erant Rhetorum & Grammaticorum gestamina: nempe tunica crure medio succincta, vt innuit idem Iuuenalis Saty. 6. vbi de mulieribus quæ doctæ sibi videbantur.

Crure tenus medio tunicas succingere debet.

Quem locum omnes Interpretes accipiunt de habitu Rhetorico: confirmarique potest authoritate Quintiliani, qui habitum illum describens l. 11. c. 3. ait. *Cui lati claui ius non erit, ita cingatur vt tunica prioribus oris infra genua paulum, posterioribus ad medios poplites vsque perueniant. Nam infra mulierum est, supra Centurionum.* Tunicæ superiniiciebant penulam cum prodibant in publicum. Hinc penulatos Magistros vocat Gellius, & post eum Augustinus, qui de Grammaticis verba faciens l. 1. Conf. c. 16. *Quis autem Penulatorum Magistrorum, &c.*

Hæc de veteribus. Maiores quoque nostri Magistralem quendam habitum gestarunt. Hinc Pseudo-Boëtius c. 6. de Discip. Schol. *Propter vtriusque partis incrementa*, inquit, *magistralia contrahunt Paludamenta.* id. *honorem qui propriè in his vestimentis consistit*, inquit Thomas in Scholiis. Et paulò post. *Paludamentum* vestis Regum genus est quo vtebantur ad ostendendum bellum proximè futurum. *Est quoque vestimentum Magistrale, quo Magistrandi induuntur ad futurorum bonorum titulum ostendendum* Erat autem vestis oblonga. Hine Saresberiensis *Stolatos Magistros* vocat: item nigri coloris. Quam vestem cum gestare pene desissent

Magiſtri, Vniuerſitas eam reuocare in vſum voluit, vt ante retulimus, & Innocius III. per Legatum ſuum Robertum an. 1215. confirmauit. Sic enim ſtatuit. *Nullus Magiſtrorum legentium in Artibus habeat Cappam niſi rotundam, nigram & talarem, ſaltem dum noua eſt. Pallio autem bene poteſt vti. Sotulares non habeat ſub Cappa rotunda laqueatos, nunquam liripipiatos.*

Lectionum Ordo. Erat & aliud ſtatutum antiquum de Ordine lectionum ſeu librorum & authorum qui prælegi debebant in ſcholis ad profectum auditorum: quem ordinem querebatur Lupus Ferrarienſis iam ſuo tempore inuerſum, vt ante retulimus. Et Ioannes Sareſberienſis ob id Cornificianos exagitat, quod ſpretâ Grammaticâ & Rhetoricâ, ſpretis antiquis Authoribus & libris probatiſſimis ſuos ſtatim protruderent ad Philoſophiam, vnde ſuperficiales Magiſtri prodibant. Huic malo mederi cupiens Vniuerſitas ad tollendum abuſum iſtum Octo-viros nominauit, qui Ordinem antiquum reſtituerent. Quæ eorũ reformatio confirmata eſt à Roberto Legato an. 1215. ſic ſtatuente & definiente, quinam authores prælegi deberent. *Legant in Scholis ordinariè duos Priſcianos vel alterum ad minus. Non legant in feſtiuis diebus niſi Philoſophos & Rhetoricas, & Quadriuialia & Barbariſmum & Ethicam ſi placet & quartum Topicorum. Non legantur libri Ariſtotelis de Metaphyſica & de naturali Philoſophia, nec Summa de eiſdem, aut de Doctrina M. Dauid de Dinant, aut Amalrici Hæretici, aut Mauricij Hiſpani.*

Diſputationes. Circa Diſputationes quoq; & Collationes peccandi inualuerat mala conſuetudo, quam Octo-viri prædicti reformarunt. Et id quoque credibile eſt approbatum & confirmatum fuiſſe à Roberto Legato. *In Principiis & Conuentibus Magiſtrorum & in Reſponſionibus vel Oppoſitionibus puerorum vel Iuuenum nulla fiant conuiuia. Poſſunt tamen vocare aliquos familiares vel ſocios ſed paucos. Donatia autem vel veſtium, vel aliorum, ſicut ſolebant fieri aliàs, non amplius fieri monemus, & præcipuè pauperibus.* Quomodo verò ſe gererent candidati in Exercitationibus illis Scholaſticis, dicetur infra in Diſſertatione de Gradibus antiquioribus. Præter quas Diſputationes quas hodie *Actus Scholaſticos* vocamus, ad Curſum ſeu Licentiam pertinentes, erant aliæ quotidianæ, quæ *Meridianæ dicebantur*, quia meridiano tẽpore exercebantur; quarum etiam meminit Pſeudo Boëtius lib. de Diſcipl. Schol. cap. 6. vbi & præſcribit, quid *Meridiano* Doctori faciendum ſit. *Sed ſi*, inquit, differendi cauſa Meridianus Doctor *ſtudium adierit, præcauendum eſt, ne ſophiſtico polleat apparatu*, nec tætris moueatur difficultatibus, ſed ſtudioſâ præmeditatione omnibus armatus audiat lites, eaſque facili mente componat, & illud quod quiſque obiecerit, ita memoriæ diſponat vt detegendi tempore à viâ rationis non recedat, ſed ordine competenti ænigmata dilucidandi moderatione aſſumptâ explicitè exſoluat. Si verò maxima vt aſſolet Diſcretorum (id. Magiſtrorum) mentibus accidat dubitatio in diſſerendo, ſtudiis vtendum eſt deliberando, & quod natu alibus motibus mens exagitata dictauerit conſcientiæ, in craſtinum proferendum eſt. Eodemque modo ſi difficillimum quid quiſquis præmeditatus fuerit, diſputationi eſt commendandum. *Facilius enim diſſerendo plerumque difficultatis ſcintillula inuenitur, quàm ſi ſtudij obſeruantia committeretur.*

In hæc verba Thomas Commentator *Notandum*, inquit, *quod diſputatio eſt* actus Scholaſticus, *quo quilibet intentionem ſuam ad inquirendam veritatem per rationem oſtendit* & eam pro viribus aſſeuerat. Hoc quidem actu inter cæteros nil clarius nihilque ſalubrius Diſcipulo comprobatur: ipſa enim eſt quæ veritatem enucleat, ænigmata manifeſtat, errores atque deuia condemnat.

Itaque diei tempora diſponebãtur hoc modo. Maturinis horis legebant, ſeu ſcripta ſua Diſcipulis tradebant, ſub auroram verò ſcholam ingrediebantur, quæ à maioribus noſtris *Hora Prima* dicebatur: & huiuſce quoque rei meminit idem author. *Conſiderandum eſt vt auroræ tempore continuò ſubmiſſa voce incipiat:* & paulo poſt de Dromone ſcholaſtico pigro ſtertente *ad primam* & oculis lippientibus lucemque explorantibus quærente ex condiſcipulis aduenientibus *matutini-ne laboris in ſcholis res perageretur* & aiente, *lucis rubore diei rubor auroræ ne adhuc confunditur?* Similiter Ioannes Hauriuillenſis deſcribens præparationem ſcholaſtici è lecto ſurgentis.

——Miſer ecce excitus ocellus
Luciferi clamante tuba.

Et infra.

——— At vbi dinouit ad ortum
Surgere solis equos, queritur dispendia somni
Plus iusto traxisse moras.

Meridianis autem horis fiebant disputationes. Postea resumebantur lectiones ordinariæ.

Postremò tandem dies claudebatur collationibus & repetitionibus lectionum, selectorum verborum aliorumq; eiusmodi tam in Philosophicis quàm in Grāmaticis, vt exemplo Bernardi Carnotensis alibi probauimus: apud quem teste Saresberiensi l. 1. metal. c.24. cogebantur scholastici exsoluere singuli die sequenti aliquid eorum quæ præcedenti audierant; alii plus, alii minus. *Vespertinum exercitium quod* Declinatio *dicebatur, tanta copiositate Grammatica refertum erat, vt si quis in eo per annum integrum versaretur, rationem loquendi & scribendi si non esset hebetior, haberet ad manum, & significationem sermonum qui in communi vsu versantur, ignorare non posset.*

Restat vt statutum antiquum quale fuerit examinemus. Certum est Magistros & scholares antiquitus conuenire & interesse solitos exequiis Magistrorum defunctorum, & Psalterium Defunctorum recitare. Si vera est Historia quæ Canonicum quendam Basilicæ Parisiensis commemorat è mortuis & è feretro surrexisse, vnde Bruno circa an. 1182. secedendi in eremum consilium cœpit, eadem refert, *ad eum honorandum conuenisse Magistrorum & studentium Vniuersitatem Parisiensem.* Refert quoque Cæsarius Heisterbakensis l.1. Exempl. memorab. cap. 32. ad defuncti scholaris corpus socios conuenisse an. 1195. & psalmos decantasse. *Ordinatis circa feretrum scholaribus qui more Christiano psalmos decantarent.* Hoc ergo statutum quod obseruari desierat à supradictis Reformatoribus in vsum reuocatum est. Et illud quoque Robertus Legatus confirmauit sic statuens. *Si quis obierit scholarium in Artibus vel in Theologia, medietas Magistrorum Artium eat ad sepulturam vna vice, & altera medietas alia, & non recedat donec completa fuerit sepultura, nisi rationabilem habuerit causam. Si quis obierit Magister in Artibus vel in Theologia, omnes Magistri intersint vigiliis; quilibet legat vel legi faciat Psalterium. Quilibet moram faciat in Ecclesia vbi celebratur vigilia vsque ad mediam noctem vel maiorem partem noctis, nisi rationabilis causa obstiterit. Die quo tumulatur Magister, nullus legat vel disputet.* De Exequiis.

Atque ex his intelligitur quàm multa sint instituta maiorum, quàm multæ leges antiquitus latæ 400. an. spatio, quarum in Tabulario Academico, & in authorum libris nihil legitur, & quarum tamen vsus qualiscunque ad nostra vsque tempora ducta prope nonem seculorum serie transmissus est. Vnde profectò iudicabit quisquis erit æquus rerum arbiter, multorum Institutorum quibus hodie vtimur, quorumque quasi perpetuum videmus fuisse vsum, ex quo maiores nostri diligentiores esse cœperunt in conscribendis suis monimentis, originem ad primæua illa tempora esse referendam.

Mos iste habendorum verbi gratia sermonum ad scholares certis diebus festis, puta SS. Nicolai, Catharinæ & D. Virginis aliisque solennioribus ab instituto maiorum certè profluxit: vt notauimus ad an. 1169. pag. 374.

Item qui mos viget nostris temporibus proponendæ materiæ disputationum in scholis, quas vulgo Theses vocamus seu sophismata, viguit semper; eiusque exemplum patet ad an. 1172. de conuersione M. Silonis ad Ordinem Cisterciensem.

Item non aliunde profluxit mos prosequendi funeris Regum eorumque exequias debito ordine cohonestandi quàm ex Antiquitate: siquidem Clericorum innumerabilis multitudo Roberti Regis funus prosecuta est an. 1030. & an. 1130. funus Philippi Iunioris, quem Ludouicus Crassus Pater successorem designarat.

Item vetusta est consuetudo aduocandi Magistros Parisienses ad Concilia vbi de fide & de perplexis quæstionibus agendum fuit. Ita Carolus M. Alcuinum & Paulinum contra Felicem Vrgelitanum, Ludouicus Pius Magistros Palatinos contra Claudium Taurinensem, Caluus Ioannem Erigenam & Amalarium contra Gothescalcum aduocauit. Robertus Rex ad decidendam Quæstionem de Apostolatu S. Martialis synodum habuit Parisiis & auxilio Magistrorum vsus est. Et Hen-

eius an. 1050. contra Betengarium. Getuafius Archiepifcopus Remenfis in fynodo Sueffionenfi contra Rofcelinum. Calixtus Papa an. 1119. Cono Legatus an. 1120. contra Abaelardum in fynodo Sueffionenfi. Ludouicus iunior contra eundem in fynodo Senonenfi an. 1140. Eadem Voiuerfitas eligitur in arbitram diffidii quod intererat inter Henricum II. Angliæ Regem & Thomam Cantuarienfem an. 1169.

Eadem Vniuerfitas confueuit ab omni æuo ius fuis dicere & in eos iurifdictionem exercere quam poteft. Nec id nouum fuit, cum Magiftrum G. Statutorum fuorum reformationi fubfcribere nolentem è finu fuo expulit: aut cum M. Amalricum praué de fide fentientem damnauit: vt in fuperiori differtatione retulimus.

Erant etiam & iura quædam communia, quæ finguli Magiftri feruare & tueri tenebantur: quod & videtur indicare Pfeodo-Boëtius c. 6. l. citati. *Schola verò iura regaliter defendat*. Prætermimus alia multa inftituta & ftatuta vetera, quæ in decurfu commodius referentur.

DISSERTATIO VII.

DE GRADIBVS SCHOLASTICIS Antiquioribus.

HOnos alit artes, & optimus quifque accenditur ad ftudia gloriâ. Quamobrem rectè veteres vt corporis, ita animi exercitationibus præmia quædam honorifica illuftrefque titulos propofuerunt ad æmulationem & incitamentum virtutis; vt fciret Refpub. quibus hominibus fe refque fuas poffet aut deberet committere. Quos quidem titulos in re fcholaftica *Gradus* appellarunt, quia gradatim pro ratione profectus in ftudiis conferebantur. Vnde fit vt pro triplici ftudentium ftatu, triplex etiam vbique fere locorum propofitus fit gradus, incipientibus fcilicet, proficientibus, & perfectis.

Athenis primus Gradus vocabatur δοκιμὴ feu probatio & tentamen, nos vulgo *Tentatiuam* appellamus, ifque gradus erat incipientium & primus ad perfectionem, vnde à Gregorio Nazianz. dicitur τ͂ τελετῆς βαθμὸ: & in his tribus confiftebat, examine, difputatione & lectione. Atque is Gradus noftro Baccalaureatui conformis eft.

2. Gradus vocabatur τιμὴ id. honor, quia qui eum confecuti fuerant, iam erant honoratiore loco, & fupremum honorem qui in Magifterio confiftebat, proximè attingebant. Et talis eft apud nos Licentiæ Gradus.

3. Denique Gradus dicebatur τελετὴ id. Perfectio & Magifterium φιλοσοφικὸν δόγμα & qui illum gradum confequebantur, accipiebant *Pallium Sophifticum* τὴν τοῦ τριβώνου ἀξίαν qui habitus erat Magiftrorum τελεσθέντων id. *perfectorum*, vt fcribit Balfamon, illorum fcilicet qui probati fuiffent ψήφῳ τ͂ λογίων *fuffragio præftantiffimorum*.

Similiter ex eorum fcriptis & Relationibus qui Sinenfe Imperium luftrarunt, accipimus ibi litteratorum tres effe Gradus. Primus dicitur SIEVEAI, & Baccalaureatum noftrum repræfentat.

2. KIVGIN, ifque Licentiæ noftræ fimilis.

3. CIN-SV, & Magifterium feu Doctoratum omnino repræfentat. Ad quorum Graduum confecutionem multo labore multifque ceremoniis opus eft: vt nos aliquando fortaffe referemus.

Nunc videndum quæ fuerit confuetudo olim Academiæ Parifienfis à temporibus fcilicet Caroli M. ad finem circiter quarti feculi, quod Chrifti duodecimum eft. Quanquam autem difficilis eft ea de re affertio, vnum eft tamen quod reputo certiffimum, nemini licuiffe profiteri publicè qui non ante petiuiffet & obti-

nuiſſet profitendi licentiam : neminemque obtinuiſſe qui non ante aliquo tentaminis ſeu examinis genere probatus fuiſſet : cum id maximè ad Rempub. pertineat. Neque verò exiſtimo minus circouſpectam prouidamque fuiſſe Academiam Pariſienſem, quàm fuit olim ſchola Lugdunenſis, apud quam quiſquis artiū profitendarum ſtudio afficiebatur, non ante profeſſis ſeu Magiſtris adſcribi merebatur, quàm exploratâ diligentiâ & idoneitate examinatus abiiſſet, vt in Academia Lugdunenſi ex Errieo Antiſſiodorenſi retulimus. Quam conſuetudinem Pariſiis viguiſſe vel vnus ſatis teſtis eſt Abaelardus, qui inter cætera quæ ſibi à Magiſtris obiiciebantur, hoc præſertim fuiſſe inculcat, quod *nulla authoritate neque Apoſtolica neque Epiſcopali* probatus ſeu admiſſus docere præſumpſiſſet.

Ad hanc rem facit ſtatutum Germanicæ Nationis quod legitur in ipſius Commentatiis ad an. 1460. his verbis.

„ Cum Scholaſticarum dignitatum, vt pote *Graduum* nomina quandam ſcientiarum virtutumque eminentiam prætendere videantur, indecens eſt quempiam huiuſmodi *Graduum* titulis honorari, niſi profunditate ſcientiæ morumque ſimul grauitate cæteros antecellat. Quod ſanè conſiderantes noſtri prædeceſſores viri prudentiſſimi ſuos olim diſcipulos rigoroſis examinibus quàm ſæpius probantes, mores eorum ac ſtudia perquirendo honorum præmia non niſi bonarum artium virtutumque optimarum cultoribus impēdere ſtuduerunt. Volentes non tantum præſentibus, ſed futuris etiam ſeculis prouidere, itidem æquis legibus ac ſalubribus inſtitutis ordinantes toti ſuæ poſteritati præcepta inuiolabiliter ſeruanda transmiſerunt.

Certum quoqoe eſſe arbitror aliter cum exteris qui petegrè Pariſios veniebant ad docendum, aliter cum ipſis Academiæ alumnis agi ſolitum. Nempe ſuffeciſſe ad probationem & admiſſionem exterorum, licentiam ab Epiſcopo aut ab eo qui Epiſcopi vices gerebat, obtinuiſſe, vbicunque ſtuduiſſent, dum idonei reperirērur. Nec ex conſtitutionibus Alexandri III. aliudquid quam video requiſitum, niſi vt quis doctrinam ſubiiceret examini licentiamque peteret ab Epiſcopo, vel à Scholaſticæ aut Cancellario: quibus pro conceſſione Licentiæ nihil quicquam fas erat exigere. Sic enim ille Ep. 44. ad Archiepiſcopum Remenſem. *Dilectus filius noſter Abbas S. Petri de Montibus tranſmiſſa nobis relatione monſtrauit, quod Magiſter ſcholarum Catalaunenſis Eccleſiæ in terra iam dicti Abbatis ſibi ſcholarum Magiſterium vindicat, & nullum per Abbatem ibi regere ſcholas permittit Vnde quoniam cum donum ſit ſcientia litterarum, liberum debet eſſe cuique talentum gratiæ cui voluerit, erogare, fraternitati tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatinus tam Abbati quàm Magiſtro ſcholarum præcipias ne aliquem probum & litteratum virum regere ſcholas in ciuitate vel ſuburbiis vbi voluerit, aliqua ratione prohibeant vel interdicere qualibet occaſione præſumant.*

Hæc ergo duo ſuffeciſſe videntur extraneo cuilibet ad impetrandam docendi licentiam, probis moribus & bonis litteris eſſe munitū. At aliquid amplius credo, in Academicis deſiderabatur: non quidem ex parte Cancellarii, ſed ex parte Magiſtrorum qui neminem patiebantur è ſuis diſcipulis ad Magiſterium promoueri, quem non antè diuturno tentamine exercuiſſent & probauiſſent: tenebatur enim ſcholas frequentare, ſæpe diſputare & reſpondere; tum accepto teſtimonio diligentiæ, aſſiduitatis, probitatis quilibet candidatus accedebat ad Cancellarium & licentiam docendi authoritate Apoſtolica impetrabat. Quo in negotio 4. circunſtantiæ mihi videntur eſſe notatu digniſſimæ, auditio, determinatio, exercitatio, promotio. Quas quia teſtimonio authoris *de diſciplina ſcholarium* confirmare intendo, de eo mihi pauca præfanda videntur, & breuiter in memoriam reuocandum quod iam alibi de eo diximus. Non diſſimulandum ergo, quin operis author vulgo credatur eſſe Boëtius: & ita è veteribus crediderunt Thomas Aquinas qui obiit an. 1274. Guillelmus Wetley aliàs Boëtianus, qui commentaria in illud opus ſcripſit ante an. 1300. & Boëtio adſcripſit, obiitque an. 1310. Nicolaus Triuetus, qui illud ſimiliter commentariis illuſtrauit, & obiit Londini teſte Balæo an. 1328. Verum non eſſe Boëtii conſtans eſt hodie omnium fere Doctorum ſententia, idque euidentibus rationibus alibi euicimus. Nos verò exiſtimamus fuiſſe eius authorem Profeſſorem aliquem Vniuerſitatis, quem ſuſpicamur fuiſſe Ioannem Erigenam, qoi obſcurè & ænigmaticè cuncta quæ ad hanc Vniuerſitatem &

ad Magistros pertinebant, complecti voluerit: quod satis indicare videtur c. 6. vbi se ænigmatum serie postposita clarè deinceps locuturum profitetur, sic enim ille. *Expeditis his quæ ad Scholaris eruditionem digesta sunt, dilucidandi moderatione obseruatâ nec angariare Lectorem sermonis breuitate curamus, nec dilectione confundere. Nunquam lucidiori stylo leuiorique stemate perusi; quoniam non solum discretis verumetiam rudibus ænigmatis serie postposita commendatur: nunc ad Magistrorum venerabilem properandum est Maiestatem.* Denique accedit ad coniecturam quod multos Professores perstringit sub fictis nominibus, vt Ioannes quoque Saresberiensis multos sub nomine Cornificii Pseudo-Dialectici, videturque author ille agnosci noluisse.

Breuiter verò ex ipsius verbis conuincitur non esse tribuendum opus illud Boëtio. Nam floruit Boetius Clodouæi nostri tẽporibus & obiit circa an. 521. Tum autem certum est tantam non fuisse Lutetiæ scholarium frequentiam, quantam ipse se reperisse indicat. Sic enim c. 2. *Quodam autem tempore cum causâ sanitatis recuperandæ, & ob aeris intemperiem ritusque Gallorum facetas Matronarumque pios affatus nos in Galliam transtulissemus, multos discholos, vti meminimus, visu percepimus in Ciuitate Iulii Cæsaris quæ Parisius dicebatur, multosque artes mendicare perspeximus, nullis eis pocula Philosophiæ administrantibus, flauosque Britenes studii precio Romam commeantes grauiter indoluimus, quia Atheniensium scintillulis minimè pascebantur. Tandem autem Gallicâ linguâ Græcari inceperunt. Quod si aliquid aliud quàm tortuosa volumina Lucretij in partibus suis inuenissent, consilio nostro non tantum operis perdidissent. Germanici furoris paucos inspeximus intitulari. Magicæ autem delusionis arte de Hiberia multos vidimus Magistrari. De nostris autem* (id. Italis) *lippientibus patet & conuulsis oculis.*

Hæc author ille de Scholasticis discholis seu proteruis & procacibus exterarum Nationum Britanniæ seu Angliæ, Germaniæ, Hiberiæ seu Hispaniæ & Italiæ Parisiis studentibus. Itaque necesse est eo tempore de quo ille loquitur, ingentem fuisse studentium multitudinem: fuisse quoque florentissimam Academiam, quandoquidem ad eam confluebant tam multæ Gentes ad Magisterij in Artibus titulum. Quis autem hoc tribuerit Clodouæi temporibus? & quis credat tantum inter Francos, vix bene adhuc Francos, & Hispanos, Anglos, Germanos, Italos fuisse commercium, tamque paccatas res, vt ex illis Gẽtibus scholastici ad Emporium Litterarum, quasi non alibi præterquam Parisiis fuisset, conuolarent? Quis tantæ celebritatis meminit præter hunc authorem? Gregorius Turonensis natione Gallus, doctus & litteratus Ecclesiæ Prælatus eo seculo floruit & scripsit: Francorum originem libris decem complexus est ad sua vsque tempora, hoc est ad an. 600. deduxit. Clodouæi Regis meminit, quem ait sedem Regiam posuisse Lutetiæ; cuius vrbis statum nec ipse ignorare potuit, tam celebris verò Academiæ nusquam meminit: cuius mentionem non est credibile cum præteriturum fuisse, si tanti tum nominis & famæ Academia fuisset.

Cum autem nec ante Monarchiam Francorum, nec post eam institutam in Gallia vllum sit tempus quo Lutetia in eo statu fuerit, necesse est Authorem illum, quisquis est, de Academia loqui à Carolo M. fundata & erecta. Cui verò ætati id quod scribit, attribuendum sit, difficile quidem dictu est: si tamen ad historiæ seriem attendatur, non adeo difficilis est coniectura. Nam florentissima fuit primo suæ originis seculo, ab an. circiter 800. ad 900. Eratque Ciuitas Parisiensis, vt ex Hilduino retulimus, Emporium Germanorum cæterarumque Gentium post acquisitum à Regibus nostris Imperium Occidentale. Sequente seculo contabuit proculdubio, quia diuulsum est Imperium & in multa Regna diuisum, ipsumque Gallicanum continuis bellis Ciuilibus turbatum & attritum. Tertio reuixit sub Roberto, Henrico & Philippo Regibus. Tantæ verò deinceps celebritatis fuit, vt maior esse non possit. Iudicet ergo prudens Lector, de quo potissimum tempore loquatur, aut loqui intelligatur author prædictus. Certè cum antiquus sit, nec vllo seculo præterquam primo & quarto scholæ celebritatem tantam fuisse legamus, necesse est aut de hoc aut de illo loqui: de hoc verò minus loqui crediderim, siquidem Thomas Aquinas in eum Commentaria scripsit, & in Authorem, quem credidit ipsum esse Boëtium, longè proinde seculo Christi duodecimo, quæ Vniuersitatis quartum est, antiquiorem.

Addamus & hanc quoque coniecturam, quod ille cap. 4. *Scholares* appellat *Clericos*: quod nomen temporibus Boetij vix eam obtinebat ſignificationem. *Ne paupertatis*, inquit, *facultati præſentis operis deraget ſimplicitas, confundat deſperatio, affligat deſolatia, quoddam* CLERICORVM *naturæ commune dignum duximus examini committendum*. Vtitur quoque hiſce vocabulis, *Determinationes* terminorum Dialecticorum *Regentes*, *Rector Scholarium*, quæ omnino Pariſienſis Academiæ ſunt; nec Boetij temporibus vſurpabantur, ſed procul dubio ſunt æui ſequioris. Reſtat igitur vt opus prædictum ad Caroli Magni ſeculum referamus. Quis verò ſit eius author, diximus alibi nobis videri Ioannem eſſe Scotum, qui teſte Balæo & Pitſeo ſcripſit *de inſtituenda Iuuentute* librum vnum.

Sed vt ad propoſitum redeamus, author ille quiſquis eſt, in hoc negotio non contemnendus, Quintilianum imitatus ſcholaſticum à Rudimentis deducit ad Magiſterium vſque in 7. Artibus Liberalibus, quas de Triuio & Quadriuio appellabant: & ita deducit, vt tres quodammodo Gradus diſtinguat pro ratione Profectus in illis, *Determinationis*, ſeu incipientium, *Exercitationis* ſeu proficientium, & *Magiſterij* ſeu Perfectorum: Nam poſtquam primo cap. Scholaſticum ſuum rudimentis Latinitatis, Grammatices & Rhetorices præceptis imbuit, illum ad Logicam altercatricem deducit & ad Terminorum determinationes: qui erat veluti primus actus primuſque Gradus Incipientium & ad Magiſterium contendentium. Sic enim habet. *Ad huius Imperialis Dominæ (Logices) apicem ſcandendum eſt hoc ordine. Imprimis igitur Terminorum intrinſeca cognitio eorumque in propoſitione non latens copulatio, propoſitionumque non indigna connexio ſunt appetenda.* Terminorum *autem* Determinationes, *quas ſyncategoremata appellamus, memoriaiter ſunt menti imprimenda, vt qua pote ſophiſtica non parum deſeruiunt phantaſia.*

Determinationes autem iſtæ in Diſputationibus ſolennibus fiebant, nihilque aliud erant quàm expoſitiones & explicationes terminorum Dialecticorum, propoſitionum & ſyllogiſmorum; quas facere tenebatur quiſquis ad Magiſterium adſpirabat, ſecus illud conſequi non poterat, aut turpiter emendicare cogebatur fauorem opemque ſociorum & candidatorum: vt idem author probat exemplo Trebatii cuiuſdam qui neglecta exercitatione huiuſmodi confuſus & irriſus abierat. *Horum autem*, inquit, *notitiam Trebatium virum meminimus prudentiſſimum, ſed in hoc imperitum quaſi indignam ſcientiam relatu ſub ſilentio præteriiſſe: Die autem conflictus adueniente*, (id. ſtatâ die quâ diſputandum & determinandum erat) eundem miſerrimè ab his Sophiſticea vincente *detentum vidimus, & indecenter à ſuorum Collegio ſequeſtratum. Quid vlterius? anguſtia pudoris confuſus illud quod prius cenſebat indignum eloquio* (id eſt determinatione & expoſitione) *ſociatim mendicabat.*

Ad iſtorum autem omnium commodiorem vſum in fine eiuſdem capitis iubet Grammaticam & Rhetoricam ſemper exerceri. *Nec dum hac geruntur, Grammaticæ fructuoſitas nullatenus eſt obliquenda, per eam enim cuiuſlibet artis commendabilis redditur poſſeſſio iocunda, Rhetoricæque lepos Quadriuialium quoque honos ſtudii comparatione acquiſitâ pro poſſe non debent omitti.*

2. Actus & Gradus, quo ad Magiſterium tendebatur poſt Determinationem, erat perfecta Quadriuialium artium, nempe Arithmeticæ, Geometriæ, Muſicæ & Aſtrologiæ comprehenſio & in iis exercitatio atque profeſſio, vt cap. 3. docet. Atque in Magiſterii candidato has quinque conditiones requirit. 1. vt perfectè calleat ea quæ ad tanti nominis dignitatem pertinent. *Iſtis ſiquidem prædictis*, inquit, *hoc modo eſt ordinandum.*

1. *Vt quiſque quæ ad tanti nominis pertineant reuerentiam, vt quæ ſcita ſunt, exprimere noſcat, & ne ſcriptorum commiſſioni ſe totaliter committat: vt Lucretius qui cuiuſlibet Quæſtionis nodum propoſitæ inquirendo, dimiſſo comitatu ſceduliſ conſluebat.* id. ad libros & commentariola recurrebat.

2. Vt libros ſuæ profeſſioni conuenientes habeat. *Vt librorum copiam ſuæ acquirat exercitationi, vt cum opus fuerit, eos conſulat, nec omnino eis credat: vt Iugio, qui Montani ſui monitis in tantum confiſus eſt, quod omne verbum ab ipſius ore progreſſum quaternulis exarabat & tanquam ſacrum aſtimabat: nihil aliud quàm Magiſtri vices in ſcholis obtinens prædicabat: vnde multotiens pudore confuſus abibat.*

3. Vt habeat quoſdam minus peritos quos ipſe priuatim doceat ea quæ didicit: *vt quoſdam habeat quos ſecretè doceat, libroſque legat aliiſque rudimentis informet, vt*

sic intellecta sciat, sciatque exprimere discat, & expressione frequenti vsum comparet. Vsus Magisterium propinat. Alios namque docere propria Facultati indulgere.

4. Vtilitatem priuatæ huiusmodi exercitationis & instructionis demonstrat, eo quod post obtentum Magisterium iis auditoribus vsurus sit, & aliis pariter qui iam eius fama allecti fuerint. *Ordinandum vt hos aliosque sibi alliciat, vt cum opportunitas Magistrandi affuerit, eorum intrinseco gaudeat aspectu. Quid turpius quàm primo inceptionis solus destitui tempore: vt Flauus qui ob sui generis Imperium gazæque dominantis opulentiam cunctos sibi credidit subiugari. Tempore vero concursus elapso* (id. disputationis Magistrandorum atque examinis, vt explicat commentator) *rarò reperit sodalem qui legi conductionis adhæsit.*

5. Vt licentiandus frequentet scholas Magistrorum, in iisque sæpe disputet & proponat, vt eorum deinde suffragio ad Magisterium promoueri valeat. Quibus tamen in Disputationibus modestum esse vult, ne sua eos proteruia offendat. 5. *Vt quorum gratia coronandus est, in fauore illorum scholas semper peripateticè obambulet curialiterque opponat, proteruienteſque acriter remordeat, diligentiusque pro tempore respondeat, ne si muta fuerit voluntas, ignorantia imputetur, cæcitati, vel arrogantiæ temeritati. Multos siquidem ob responsionis proteruitatem speculantium licet inuitè vidimus præcipitio frui. Non enim discentis inter est affatibus & contumeliosis* REGENTEM *incitare probris.* Atque ab eiusmodi exercitatione & peripatetica obambulatione crediderim appellatum *Cursum studiorum*, quo confecto Magisterium obtinebatur. Certè si ad has quinque circunstantias diligenter attendatur, nihil esse reperietur quod *Licentiæ* exercitationes clarius exprimat. Etenim constat authorem loqui de Candidato ad Magisterium in Artibus tendente: & hunc post determinationem iubet se exercere, alios docere, actibus solemnibus & disputationibus quæ in scholis Magistrorum fiebant, interesse, disputare seque in omnibus strenuum præbere toto Concursus tempore: quæ omnia post introductos Gradus Baccalaureatus, Licentiatus & Doctoratus à Licentiandis præstabantur: vt ex historia patebit.

3. Denique Gradus erat Magisterii adeptio. Et die promotionis ad socios concurrentes, seu vt hodie loquimur, suæ Licentiæ Cõmilitones, & ad Magistros quorum suffragiis coronandus erat, oratiunculam habebat cum gratiarum actione post accepta Magistralia paludamenta, eosque conuiuio excipiebat. *Cum autem dies summæ promotionis affuerit, breui schemate compendiosoque affatu veneranda commendetur sociorum collectio. Sicque ad honoris initialis incrementa intrepidè procedendum est decenti ornatu, festiuo apparatu, si facultas suppetit, cunctis; vel ad libitum, eiusdem saltem professionis splendidè procurato.* Eodem fere modo statuit Robertus Cardinalis an. 1215. *In Principiis & conuentibus Magistrorum & in Responsionibus vel oppositionibus puerorum vel iuuenum nulla fiant conuiuia. Possunt tamen vocare aliquos familiares vel socios, sed paucos.*

Atque tres illos Gradus sine dubio indicat Alanus de Insulis in sermone habito die Paschæ ad Magistros Clericorum Theologiæ sub hoc Themate: *Tria sata simila commisce.* Quibus verbis significari ait triplicem sacræ scripturę Expositionẽ; Historicam, Tropologicam & Allegoricam. Prima, inquit, *incipit*; secunda *prouehit* tertia *consummat & perficit*: hocque pane tres viros significari, Minores Mediocres & Maiores. Minores lacte Historiæ pasci, Mediocres melle Tropologiæ, Maiores pane Allegoriæ.

Ad eosdem Gradus alludit Guillielmus de S. Amore in prælectione libri Psalmorum. Vbi psalmos diuidens in 3. quinquagenas, *primam*, inquit, *quinquagenam decantant* Incipientes *in primo statu. Secundam cantant* Proficientes *in secundo statu. Tertiam cantant* Perfecti *seu* Peruenientes *in tertio statu.* Quo nempe acquisito non est vltra quo procedant.

Hinc Pseudo-Boetius statum seu Gradum illum vocat cap. 5. *Magistratus excellentiam*, alibi *perfectionis Gradum*, Magisterii elationem, summam promotionem, *Magistralis nominis dignitatem, venerabilem Magistrorum Maiestatem.* Quibus verbis satis indicat quanti fieret Magistri nomen & Gradus: vnde c. 6. vocat *pulchra denominationis imperium* id. vt commentatur Thomas, *Gradum atque titulum Magistralem.*

De Gradibus Scholasticis recentioribus.

QVia omnes fere qui de Gradibus Magistralibus scripserunt, existimant illos à Iustiniano profluxisse, operæ pretiũ est hic ea reuocare in memoriam quæ ad an. 1150. retulimus, scilicet Iustinianum quò plus dignitatis & honoris Iurisprudentiæ conciliaret, instituisse in ea quiquennale studium, & singulis annis certos Tractatus assignasse: iisque tandem expletis proposuisse studentibus apicem Doctoratus & in ea disciplina docendi licentiam.

1. Annus seu 1. Gradus erat *Iustinianæorum*, quibus prælegebantur Iustiniani Institutiones quæ iuris omnis veluti compendium sunt & fundamentum. Iustinianus enim hunc ordinem inuenit, vt ius Ciuile prope deperditum repararet, ideoque in Tironum gratiam Institutiones compilauit. Hinc igitur *Iustinianei* dicti incipientes, qui antea *Dupondij* vili nomine dicebantur, quod minimi essent valoris.

2. Annus seu Gradus erat *Edictalium*, qui postquam Institutiones legerant, altero anno Prætorum edictis operam dabant. Vnde *Edictales* dicebantur.

3. Annus & Gradus erat *Papinianistarum* qui consumpto biennio in Institutionum & Edictorum lectione, transibant ad Papiniani lectionem.

4. Annus & Gradus erat *Lytarum* à λύω soluo; quia iam eo processerant per triennium profecerantque, vt legum ænigmata iurisque nodos dissoluere possent.

5. Denique annus & Gradus erat *Prolytarum*, qui in ambiguitatibus iuris soluendis & explicandis versari priores superabant: ita legitima scientia instructos, inquit Cisnerus, ad omne opus legitimum voluit Iustinianus procedere; atque oratores maximos Iustitiæque satellites & Iudiciorum optimos tam Athletas, quàm Gubernatores in omni loco æuoque felices se præstare.

In cæteris Artibus quanquam non præscripsit Imperator certum annorum numerum, voluit tamen peritos esse & examine probari quicunq; ad docendũ accederent. Vt patet ex l. Magistros Cap. de professoribus & Medicis, & nos alibi docmus. Verum illa Ordinis prædicti nomina vnà cum Iuris studio & Iustinianæa illa docendi ratione sequentibus seculis obsoleuêre, quibus omnes litterarum disciplinæ fœda barbariе propter Extraneorum commigrationes non solum inquinatæ, verum penitus obrutæ fuerunt. At vbi detersâ rubigine cœperunt veluti postliminio redire & liberius coli, tum aliæ Graduum honorumque Magistralium appellationes repertæ & vsu tandem vbique receptæ fuerunt; scilicet Baccalaureorum, Licentiatorum & Doctorum. Vbi verò & quo tempore & à quo Gradus illi primum instituti sint, non liquet.

Franciscus Iunius in suo de Academia Libello asserit, tres illos Gradus inde à Caroli M. temporibus obseruatos fuisse vbique passim. Iunio adstipulatur Gregorius Hornius lib. 7. de Histor. Philosoph. c. vltimo aiens antiquitus dictos *Batallarios* à voce Gallica *Bataille*, deinde Baccalarios & Baccalareos. *Hinc Parisiis, vbi Scholasticæ hæ promotiones videntur non quidem natæ sed renatæ Caroli M. æuo, Batallarij dicti, qui confecto litterarum & humanitatis tirocinio publicè cum inscitiâ conflixerint, sed corruptè Baccalarios Baccalaureos, dici pro Batallariis cœpisse.* Equidem si de re quæ per Gradus illos significatur, quæstio est, videntur omnino solo nomine à vetustioribus illis, de quibus supra diximus, non re discrepare.

Quanquam haud scio an non etiam à temporibus ipsis Caroli M. nomina ipsa in vsu fuerint. 1. Ergo Baccalarij nomen vetustissimum esse testis mihi est Glaber Rodulphus Cluniacensis Monachus qui Roberto & Henrico I. Regibus floruit; ait enim se à quodam Dæmone cum adhuc Nouicius esset, & sciendi auidus, imò vt sibi videbatur, sciolus, his verbis increpitum. *Meus Baccalarius vbi est? meus Baccalarius vbi est?* Ex quo loco Naudæus in lib. de antiquitate scholæ Medicæ Parif. pro certo habet *Gradum Baccalaureatus institutum fuisse ante annum 45. à millesimo.* *Baccalarii.*

Item Ordericus Vitalis qui sub Philippo I. & Ludouico Crasso eius filio vixit & floruit, lib. 10. Histor. Eccl. ad an. 1100. de quodam Helia sic ait. *Custodes ita-*

que laudabili iam fid· probati Heliæ candidam iusserunt tunicam indui, pro qua Candidus Bacalaris solitus est ab illis nuncupari. Quibus verbis Hauteserrius lib. 2. de Comitibus Prouinciæ c. 8. subiungit, *Vt & iuniores Candidati Theologiæ Baculares vocitantur.*

Nomen ipsum & nominis etymologia fauet. Nam licet aliqui Baccalarij vocem deductam putent à Bacca lauri quæ sacra erat Apollini, certius tamen est deduci vel à voce Gallica. *Bataille*, & *Batailler*: vnde nonnulli *Batalarios* primùm dictos putant, quia Iuniores in pugna disputationum exercebantur: vel à *baculo* seu *bacillo*, vnde *Bacularij* vel *Bacillarij* dicti: quo quidem nomine aiunt Antiquarij nostri primùm appellatos fuisse quosdam Equites seu scutiferos Iuniores, qui scutis & baculis militiæ tirocinium faciebant. Ita sentit Hauteserrius loco citato. *Bachelarios*, inquit, *à baculis dictos obseruo: non ex eo quod de feudo inuestirentur per baculum, vt voluere nonnulli, sed ex eo quod scutis & baculis militia tirocinium & duelli al[illegible] experirentur.*

Dominicus vulgò Dominicy in suo tractatu de Allodio cap. 15. *Ex eadem*, inquit, *pugnandi ratione inditum nomen Baccalarijs, quos à Buccellariis siue Prætectoribus viri docti ex similitudine vocis potius quàm ex officio deduxère; cum à Baculis quibus dimicarent, liquido sint nuncupati. Hoc me docet Gaspar Ouimalo vetus Regum Nauarræorum fecialis, seu vt nostri loquuntur, Heraldus, dum ait Bacalarios baculo roboreis seu clauis debere certare.* Equidem certum est antiquitus ita baculis pugnare solitos fuisse iuniores milites, vt probari potest ex multis veterum monimentis. In Capit. Caroli Magni l. 3. c. vlt. sic legitur, *Armati veniant, id. qui potest habere cum lorica & scuto ancipite atque fuste.* Adreualdus Floriacensis Monachus lib. 1. de Miraculis S. Bened. c. 25. *Tandem adiudicatum est, vt ab vtraque parte testes exirent, qui post sacramenti fidem scutis ac baculis decertantes finem controuersiæ imponerent.* Mathæus Parisiensis ad an. 1249. *In hastiludio multi mil.tes Regni, qui se volunt Bachelarias appellari, sunt contriti.* Et paulo post. *Militem strenuum qui Bachelariis annumerabatur.* Quæ vox in Glossario sic explicatur. *Certissimum hoc vnum*, quod postquam Rex iuuenes milites baltheo iam cinxerat militari, nihil prius Tironibus istis nouellis (vt eos vocat Mathæus) curæ esse, quàm vt armis & equis acquisitis tirocinij sui vires in hastiludio, siue torneamento cum paribus experiantur. In hastiludijs verò postquam Equestribus decursionibus lanceas fregissent, lineis tantùm armati, non gladiis sed sudibus, *Baculisque* se se mutuò non surdis ictibus in torneamento robustissimè batuebant, inde in Torneamentis huiusmodi deuicti prostratique Author noster dicit fuisse *baculatos* (ad an. 1248. vbi loquitur de willielmo de Valentia fratre Regis Tirone Nouello) qua voce & olim vsus est Petrus Blesensis serm. 1. pag. 310. atque hinc opinor Milites Bacularios & corruptè Bachelarios fuisse dictos.

A re militari traductum est nomen ad significandos in qualibet arte Tirones, adolescentes adolescentulasque: quomodo etiamnum hodie vocitantur Proci Procæque apud Picardos & Pictauos. *Bacheliers* & *Bachelettes*. Rabelæsius l. 4. c. 5. *Les ieunes Bachelettes de nos pais sont mille fois plus auenantes.* Hinc *la Bachelette de Lusignan* apud Pictauienses. *La Bachelette de Cholet* apud Andegauenses f. sta quædam sunt seu ludi adolescentum adolescentularumque nubilium. Apud Hispanos *Bacillier* idem significat, nimirum *adolescentem* seu Ephœbum. Item reste Claudio Falceto lib. de Origine Equitum c. 1. in artibus etiam Mechanicis *Bacharij* dicuntur qui quidem iam multum profecerunt, vt Magisterium Artis adepti sint, nondum tamen sint Iurati. *Mesme en Massonnerie & tout autre mestier de France où il y a Maistrise, l'on appelle Bachiliers ceux qui sont passez Maistres en l'Art, mais qui ne sont pas Iurez; & lesquels pour amander le rapport fait par les Docteurs Iurez doiuent estre deux fois autant.*

A re igitur Militari hoc nomen *Bacalarius* traductum fuisse videtur ad rem litterariam, vt multa alia. Et hinc Bacalarius in Artibus dicitur Candidatus Magisterij, qui in Castris Mineruæ verbis & argumentis pugnat, vt Tiro militiæ in castris Martis baculis certabat. Beatus Rhenanus existimat Bacalariorum Academicorum insigne fuisse olim *Baculum*, vt & militarium. Et cum eo consentit Willielmus Watsius in Glossario Mathæi Parisiensis. *De Academicis Baccalaureis*, inquit, *nihil habeo nisi hoc vnum annotare, Baculos scilicet in dextris portare, olim Philo-*

sophi fuisse insigne. Ῥόπαλα ἐν δεξιᾷ φέροντες οἱ φιλόσοφοι. Sanè βακτηρίαν φορεῖν olim honorificum: vt legitur apud Athen Theoph. Chrysostom. hom. 19. ad Populum. Atque ex his intelligitur *Baccalarii* nomen Gallicanæ omnino esse originis non Italicæ: nam neque Bononiæ *Baccalariatus* pro Gradu vnquam fuit, nec requirebatur ad Doctoratum seu Magisterium; secus in Francia, vt diserte notat Rebuffus.

Licentiati nomen vetustissimum quoq; est: & is dicitur qui licentiam accepit ab eo cuius est dare. Ea voce vtitur Nonius; vtitur & Petrus Blesensis. Similiter Mathæus Parisiensis ad an. 1246. *licentiauit familiam*. id. dimisit: *subductâ medietate prouentuum cessabunt eleemosynæ, licentiabuntur familiæ*. & ad an. 1265. *Rex omnes licentiauit ad propria*. id. licentiam redeundi concessit. In re igitur litteraria *licentiati dicuntur*, quemadmodum olim apud Romanos Missi & rude donati, quibus scilicet concessa est ab Episcopo vel Cancellario cuius est dare, libertas seu missio ab onere disputandi, scholas Magistrorum actusque solemnes frequentandi, itemque licentia legendi & docendi: ac proinde non differunt à Magistris, nisi sola susceptione *Paludamenti Magistralis*, vt ait author de disciplina Scholarium. Alex. III. reprehendit eos qui sine certo pretio *docendi licentiam non impendebant*. Et in Concil. Lateran. an. 1179. *Pro licentia docendi nullus pretium exigat*. Hinc igitur *licentiati dicti*.

Doctoris quoque nomen vetustissimum est, etiam in hac Academia: & hæc est differentia inter Magistrum & Doctorem, quanquam sæpe confundantur, quod *Magister* is fit, qui tirocinio confecto Magisterium Artis assecutus est, donatusque Magistrali laureâ; Doctor verò propriè is sit, qui docet aut docuit artem quam nouit. Alcuinus Theodulphum Aurelianensem Episcopum vocat *Doctorem & Magistrum*. In Dialogo eiusdem de Grammatica leguntur sæpe & Magistri & Doctoris nomina. *Naturale est*, inquit, *mentibus humanis scientiæ lumen; sed nisi crebrâ Doctoris intentione excutiatur, in se quasi scintilla in silice latet*. In Concilio Augustano 12. Episcoporum tempore Horsmidæ Papæ sancitum est inter alia *ne Quis Doctoris munus sibi imponeret præter eas personas, quibus fuisset concessum*. Vnde amplius patet nemini licuisse docere publicè, qui docendi licentiam non obtinuisset.

Alij existimant communiter, tres illos Gradus, aut potius nomina illa Graduum Academicorum vsurpari tantùm cœpisse eo sensu quo nunc accipiuntur, circa an. 1150. eaque à Wernero Iurisconsulto inuenta, sumpto à Iustinianæis exemplo, & Bononiæ primùm vsurpata; vel à Gratiano Decretalium Compilatore: deinde verò Parisios à Petro Lombardo translata & in Theologia Scholastica vsurpata: idque multiplici ratione confirmant.

1. Quod Gradus illos seu Wernerus, seu Lombardus non nomine quidem sed omnino vi Iustinianæis æquarit. Non enim ille annorum numero sed profectu Gradus Scholasticos æstimari voluit, & Baccalarios Lytis comparauit. Atque ita sentiunt Alciatus & Eginarius Baro. Ratio autem est, quia vt Lytæ iam multum profecerant, plurimasque poterant in professione suâ soluere Quæstionum difficultates; ita & Baccalarij iam multum profecisse debent, & sui in arte quam profitentur, profectûs specimen aliquod edidisse.

Iidem authores Licentiatos cum Prolytis conferunt: quia Licentiati Baccalariis doctiores esse debent; vt Prolytæ Lytas doctrinâ & experientiâ superabant. Postremò Doctores cum Antecessoribus comparant, quia iam extra aleam positi doctrinâ eminentiore creduntur antecedere.

2. Coniectura est, quia vt ait Camillus Botellus Tract. de Magistratibus l. 1. c. 8. tunc temporis, nimirum circa an. 1150. *Iureconsulti primum Doctores promoti, & Magistrorum nomen à Doctoribus fuit separatum*. Quam distinctionem videtur agnoscere Alexander III. qui paulo post institutos illos Gradus, iam tamen satis notos scribens ad Academiam Bononiensem, de qua verebatur, ne in partem Octauiani Competitoris sui concederet, sic Bullam inscribit an. 1159. *Alexander....Venerabili fratri Girardo Episcopo & Dilectis filiis Canonicis Bononiensis Ecclesiæ &* LEGIS DOCTORIBVS *cæterisque Magistris Bononiæ commorantibus?* Item Otho Morena in Chronico Laudensi de Conuentu apud Roncalias à Friderico I. habito an. 1158. verba faciens, sæpe quatuor Legis Doctorum Bononiensium quos Imperator ad-

uocarat, meminit. *Iſtorum autem*, inquit, 4. *Doctorum & quàm plurium aliorum fuit D. Guarnerius Doctor antiquior. Ad quem cum in extremis laboraret, acceſſerunt ſui Scholares dicentes, Domine quem vultis poſt mortem veſtram Doctorem nobis conſtituere?* Eadem ſignificatione idem verbum, *Doctor*, vſurpatur à Gregorio IX. in præfatione Decreti, & à Bonifacio in præfatione l. 6. Decretal.

3. Quia ante id tempus non videtur fuiſſe Doctoris nomen vſurpatum, ab eo verò frequentiſſimè: nam Gualterus de S. Victore qui ſcribebat circa an. 1180. ſæpe vocat Abaelardum, Lombardum, Porretanum, Pictauinum eorumque Sectatores, *Doctores Scholaſticos*. Et Innocentius III. qui ſub finem ſeculi Lutetiæ ſtudebat, Pontificatum verò maximum adeptus eſt an. 1198. ait ſe Magiſterium in Theologia fuiſſe conſecutum, Stephanum verò de Langetona ait Pariſius diu vacaſſe liberalibus ſtudiis atque in tantum profeciſſe, *vt meruerit eſſe Doctor non ſolum in liberalibus facultatibus, verum & in Theologicis Diſciplinis.* Idem Papa ſcribens ad Vniuerſitatem præmittit hæc verba. *Doctoribus Sacra pagina, Decretorum & Liberalium Artium.*

Denique alij fatentur quidem à temporibus Lombardi *Doctoris* nomen affectari & vſurpari ambitioſius cœpiſſe, quaſi ſplendidius pompoſiuſque ſimplici Magiſtri nomine; verum citra vllam mutationem veteris diſciplinæ: Graduum verò Academicorum præſcriptam primùm formam fuiſſe à Gregorio IX. an. 1231. poſtquam Vniuerſitatem Pariſienſem exulem & extorrem Pariſios reuocauit. Ita vt tum in ſingulis facultatibus ſeu Diſciplinis, puta in Artibus, Medicina, Decretis & Theologia inſtitui & vocari cœperint Baccalarij, Licentiati & Magiſtri ſeu Doctores. Et ita ſcribit R. Morellus celeberrimus huius Vniuerſitatis Medicinæ Doctor in ſuis Obſeruationibus ad Bullam prædicti Papæ. Scribit enim LVTETIAM *vocari* CIVITATEM SCIENTIARVM: *quòd iam à multis ſeculis Diſciplinæ & ſcientiæ in illa docerentur. Academiam Pariſienſem frequenter ibi appellari* VNIVERSITATEM. *Eo tempore* (circa an. 1231.) *Gradus fuiſſe introductos Baccalaureorum* Licentiatorum & Doctorum ſiue Magiſtrorum.

De hocce negotio liberum eſt vnicuique ſentire prout voluerit. Ego ſic exiſtimo, ab omni æuo poſt fundatam Academiam in Facultate Artium, ſeu in Diſciplinis liberalibus fuiſſe Gradus aliquos, quocunque tandem nomine appellentur, ad æſtimandum penſandumque profectum ſtudentium, nequis temerè ad docendum proſiliret: non enim vno tentamine aut breui tempore id fieri poteſt. Idque ex authore de Diſciplina Scholarium ſatis apertè demonſtratum eſt. Nullos verò in Theologia ad tempora vſque Lombardi vel etiam vltra fuiſſe vſurpatos. Vnde author Dialogi Hierarchiæ ſubcœleſtis ait Gradus Baccalaureorum, Licentiatorum & Doctorum fuiſſe in Theologia & Iure Canonico inſtitutos ſecundum pompam ſecularium litterarum. *Poſtquam*, inquit c. 5. prologi, D. Petrus *Lombardi Pariſienſis Epiſcopus circa an. 1151. librum Sententiarum edidit.... ex tunc certiſſimè ſcias fili, Gradus in dictis libris ſtudentibus incepiſſe Baccalariando ſcilicet & Doctorando aliquos* ſecundum pompam Litterarum ſeculariũ, *quod omnino alicubi non fiebat.* Et c. 4. eiuſdẽ prologi docet antiquitus Profeſſores Theologiæ MAGISTRI nomen non aſſumpſiſſe, ſed DOCTORIS tantummodo: & hanc ponit inter MAGISTRVM & DOCTOREM differentiam; quod MAGISTER is eſſet, qui propriæ ſcientiæ gnarus, in ea Magiſterii Gradum meritus & conſecutus fuiſſet. Doctor verò is, quicunque doceret etiam alienam ſcientiam, puta Diuinam, cuius gnarus eſſe non poteſt niſi ex fide. Sic ergo ille. Cat. *Cur non rogo*, Præceptor, *in his periti* Principalibus ſtudiis (Theologiæ & Iuris Canonici) hi ſcilicet qui ſecuti ſunt M.
» Petrum Lombardi, Richardum & Hugonem de S. Victore, Alanum, S. Thomam
» Prædicatorem & famoſos alios Magiſtros Theologos, ſimiliterque Brochardum,
» Gratianum, Iuonem, Hoſtienſem & cæteros Canoniſtas non rationabiliter MA-
» GISTRI debent dici. Videtur enim multum expediens: nam ſi ſoli Philoſophi Ci-
» uiles & cæteri dicerentur MAGISTRI, iam falſis quæ dicerent, non poſſet reſiſti;
» quoniam alios deſpicerent, qui non eſſent in eorũ ſtudiis Graduati ſeu Scholaſti-
» cè titulati. ORTH. Hæc eſt vna bona cauſa, Chariſſime, quam dixiſti: quia
» præmittendum eſt, quod dicantur DOCTORES & fiant in Theologia & Canonum
» facultate, vt tuus aſſerit Hieronymus: ſed tamen nullus ſe debet in his ſcientiis
» MAGISTRVM permittere nominari, ſed multo minus tali pompoſo titulo ſe iactare

propter Ieſu-Chriſti veritum & ipſarum ſcientiarum altitudinem, profunditatem, latitudinem & imperſcrutabilem maieſtatem. O altitudo Diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, ait Apoſt. MAGISTER enim eſt quidocet propria; quod nunquam eſt in prædictis ſcientiis: ſed DOCTOR ſœpius aliena. Ideo Chriſtus nomen DOCTORIS non prohibuit, ſed MAGISTRI. Ite, inquit, docete, omnes Gentes. Propterea quicunque ſe MAGISTRVM nominant exinde non ſolum pruritũ & tinnitum generant auribus audientium, ſed potius ſeſe profitentur Magiſtros erroris, quia non ſunt ſufficientes' Diſcipuli veritatis..... Imo nec dicti Theologi prius à te nominati MAGISTRI dicebantur: qu·n potius S. Thomas qui vltimus, in Summa Catholica Frater Thomas ſimpliciter allegatur. Nunc autem multiplicatio proh pudor! MAGISTRORVM, vel nominalis coaceruatio iuxta Apoſtolum ſcientiæ quæ inflat, ſupereminentem ſcientiæ charitatem minuit, quæ ædificat. SCHOLASTICVS namque GRADVS NON SCIENTIAM SED SVPERBIAM SOEPIVS PROBATVR AVGERE.

Ex his igitur liquet Gradus in Theologia & cæteris Diſciplinis non fuiſſe inſtitutos niſi longè poſt fundatam Vniuerſitatem, eorumque inſtituendorum exemplum ſumptum à Gradibus in Artium Facultate iampridem inſtitutis.

At inquiet aliquis, nonne docebatur antiquitus etiam Theologia? nonne & qui eam docere volebat, examen prius ſubibat peritiæque ſuæ experimentum faciebat? Ita eſt, ſed non ob id conſequebatur Gradum à Gradibus Facultatis artium diſtinctum. Quiſquis enim Magiſterii Gradum in Artibus conſequebatur, is quoque & Medicinam & Theologiam docere poterat. Quia de his etiam in examine reſpondebat: quando quidem de omnibus 7. artibus earumque partibus interrogabatur. At in ambitu artium continebatur non modò Medicina, vt ante docuimus, ſed & Theologia. Idque clarè Alcuinus docet in Dialogo de Dialectica, vbi cum Carolo M. colloquitur. Sic enim definit Philoſophiam. *Philoſophia eſt naturarum inquiſitio, rerũ humanarũ diuinarũq; cognitio: quantum homini poſſibile eſt æſtimare.* Et poſtquam Philoſophiam diuiſit in tres partes, Phyſicam, Ethicam, Logicam, ſingularumque obiecta definiuit, ſubiungit *in his generibus tribus Philoſophia etiam* eloquia Diuina *conſiſtere.* Nam, inquit, aut de natura diſputare ſolent (Philoſophi) vt in Geneſi & in Eccleſiaſten: aut de moribus, vt in Prouerbiis & in omnibus ſparſim libris; aut de Logica, pro qua noſtri Theologicam *ſibi vindicant, vt in Cantico Canticorum & ſancto Euangelio.* Definit vero Theologicam hoc pacto. Theologica (ars) eſt *quæ latinè* inſpectiua *dicitur qua ſupergreſſi viſibilia de Diuinis & Cæleſtibus aliquid mente ſolum contemplamur. Nam in has quoque duas partes Philoſophia vera diuiditur, id. Inſpectiuam & actualem.*

Igitur qui Gradum Magiſterii conſecuti erant in artibus, cum ad eum conſequendum neceſſe eſſet de ſingulis partibus reſpondere, in quarum numero continebantur Medicina & Theologia, non alio gradu indigebant, vt aut Medicinam aut Theologiam docerent.

Idque videtur indicare idem Alcuinus Dial. de Grammatica, vbi de ordine diſciplinarum agens ſeptem Gradus cõſtituit iuxta numerum 7. artium Liberalium, quibus octauum adiicit Theologiam: quam ſœpe idem Magiſter cum Philoſophia tradebat. Sic ergo Diſcipulus ad Magiſtrum. *Si Plato* amore ſecularis ſapientiæ flagrans, cœleſtis verò quæ ad vitam ducit perpetuam ignarus, ſic ardenter Magiſtrum *(Diogenem)* ſequi perſiſtebat; quanto magis nos tua, Magiſter, ingredientem vel egredientem veſtigia ſequi debemus, qui non ſolum *litterario nos Liberalium ſtudiorum itinere* ducere noſti, ſed etiam meliore Sophiæ via, quæ ad vitam ducit æternam....poteris? *Et infra.* Quos toties promiſiſti ſeptenos Theoraſticæ diſciplinæ Gradus nobis oſtende. M. Sunt igitur Gradus quos quæritis, Grammatica, Rhetorica, Dialectica, Arithmetica, Geometria, Muſica & Aſtrologia. Per hos enim Philoſophi ſua contriuerunt otia atque negotia. Iis namque conſulibus elatiores effecti, iis Regibus celebriores, iis videlicet æternâ memoriâ laudabiles: iis quoque ſancti & Catholici noſtræ fidei Doctores & defenſores omnibus hæreſiarchis in contentionibus publicis ſemper ſuperiores extiterunt. Per has verò, filij Chariſſimi, ſemitas veſtra quotidie currat adoleſcẽtia, donec perfectior ætas & animus ſenſu robuſtior ad culmina ſanctarum ſcripturarum perueniat. Quatenus hinc inde armati veræ fidei defenſores & veritatis ad-

sertores omnimodis inuincibiles efficiamini.

Sæpe igitur idem Magister Artes Liberales, Medicinam aut Theologiam profitebatur. Idque Alcuinus præstitit: id Anselmus Laudunensis, Guillel. Campellensis, Petrus Abaelardus & alii apud Saresberiensem: legimus quoque nonnullos ab Artium professione ad professionem Medicinæ, & ab hac ad Theologiæ quoque professionem se contulisse; nec alio certè gradu indigebant quàm eo, quem in artibus consecuti fuerant. Vnde quæ litteræ Magisterii testimoniales tum expediebantur, nomine Rectoris & Vniuersitatis expediebantur. Quod etiam nostris temporibus ex veteri consuetudine obseruatur.

At quia circa Lombardi tempora, antiqua tradendæ Theologiæ methodus nimis simplex videri cœpit, & additæ sunt Quæstiones variæ Quæstiouumq; ambages: iis enodandis & explanandis iam non qualiscunque labor sufficere visus est, sed accuratissimum & immensum adhibere oportuit. Quod vt commodius fieret, ad instar 3. Graduum in Artibus institutorum, instituti sunt pariter Gradus in Theologia & similiter in aliis Facultatibus, Medicinæ scilicet & Iuris Canonici. Quandonam autem præcisè id obseruari & in vsu esse cœperit, vix dici potest.

Certè licet Abaelardus, Gilbertus Porretanus, Lombardus & Pictauinus huice institutioni videantur occasionem dedisse; non existimo tamen id factum aut vsurpatum vllatenus eorum temporibus. 1. quidem, quia ne vestigium quidem illius rei apparet. 2. quia toto illo seculo inter veteres Theologos & nouos istos Scholasticos perpetua fuit altercatio, in qua licet Scholastici subtilis ingenii famam obtinerent, non carebant tamen suspicione hæreseos. Hinc Innocentius II. & Ecclesia Gallicana in Concilio Senonensi an. 1140. Eugenius III. in Remensi an. 1146. Alexander III. in Conciliis duobus Turonensi an. 1163. & Lateranensi an. 1179. item datis ad Guillielmum Senonensem litteris doctrinam illorum improbarunt. Vnde probabiliter infero, nec Pontifices illos, nec Guilliel-mum Senonensem qui primas in Regni administratione partes obtinuit ab an. circiter 1170. ad an. 1200. & amplius, non denique veteres Theologos passuros fuisse Gradus illos in Theologia Scholastica institui, quæ tam suspecta erat & à tam multis improbata, imo quæ tandem abiit in varias hæreses tam ab ipsa Vniuersitate quàm ab Ecclesia Caholica in Concilio generali Lateranensi damnatas.

Initio sequentis seculi nihil quoque eiusmodi institutum legimus. Reuera Vniuersitas noua quædam statuta circa studiorum rationem condidit: cui rei cum obstitisset Cancellarius Parisiensis, arbitratus non posse absque authoritate Apostolica vel Episcopali, causâ tandem cecidit, iusque Vniuersitatis à Roberto Legato Pontificio Honorio III. & Gregorio IX. confirmatum est. Denique Gregorius Bulla an. 1231. Ordinationes eiusmodi circa Baccalarios, Licentiatos & Magistros in singulis facultatibus probauit his verbis. *Cæterum quia vbi non est ordo facile repit error, constitutiones seu ordinationes prouidas faciendi; de modo & hora legendi & disputandi; de habitu ordinato, de mortuorum exequiis, nec non de Baccalariis, qui & qua & hora & quid legere debeant, vobis concedimus facultatem.* Hinc existimat Motellus circa ea tempora. *Gradus fuisse introductos Baccalaureorum Licentiatorum & Doctorum siue Magistrorum.* & Renatus Choppinus l. 3. de sacra politia hanc Bullam referens ad marginem præfigit hæc verba. *Apostolicum diploma de forma & modo decorandi* Academicis Gradibus scholastici. Post quæ tempora cœpit frequentior fieri mentio Baccalariorum Licentiatorum & Magistrorum tam in Theologia quàm in cæteris Facultatibus.

Quæret aliquis quæ esset inter Licentiæ & Magisterij Gradus differentia: siquidem obtentâ licentiâ quilibet docere poterat, nec amplius quid habebat obtento Magisterio. De docendi potestate sic est accipiendum in materia Graduum scholasticorum. 1. Quisquis ad Magisterium tendebat post certum tempus in artibus de triuio positum, ad determinandum admittebatur, si in priuato examine à Magistris repertus fuisset idoneus. Determinabat autem publicè vt ante dictum est, non semel sed pluries, toto vt plurimum Quadragesimali tempore; & si satisfecisset Gradum Bacealarii seu Bachelarii consequebatur. Iste autem Gradus tribus prærogatiuis gaudebat, gestandæ cappæ rotundæ, Missas Nationales frequentandi, & *incipiendi in Artibus.* Poterat ergo, imò tenebatur Baccalarius publicè docere eas artes quas determinauerat, eo fine vt probatâ diligentiâ & capacitate

tate in numerum Candidatorum Licentiæ adscriberetur. Quod vt commodius præstare possent, plerique se Magistris addicebant eorumque in scholis certis horis lectiones aut Quæstiones aliquas tironibus explicabant. Et tales dicebantur *Archi-scholares*; de quibus sic Pseudo-Boëtius lib. de discipl. Schol. c. 6. *Si quis vero horum discipulorum sagacitate oblectauerit*, Archischolari *coniungendus est, vt vel eis recordationis seriem fideliter imprimat, vel exarandi diligentiam commendet. Magnum siquidem ex his vtilitatis fomentum colligitur.*

Cuius loci sensum talem esse scribit Commentator, vt si scholares non planè intelligunt Quæstiones in medium adductas per Magistros, quibus tamen delectentur, iungantur & socientur *Archischolari*, id. *Baccalario*, inquit, qui eis fideliter imprimat sensum & intelligentiam earundem. Alio loco eiusmodi *Archischolares* vocat *Subministrantes* quibus non omnino vult confidi. *Subministrantium enim non semper est confidendum, quoniam illorum cupiditas fractis assibus plerunque permollitur.*

Post aliquod rempus in eo consumptum exercitio (quo tempore nihilominus cęteras artes liberales quas de Quadriuio appellabant, à Magistris accipiebat) si reperiretur idoneus, ad petitionem 2. Gradus, seu inter Licentiæ Candidatos admittebatur. Toto autem Licentiæ tempore scholas Magistrorum obambulabat, disputabat, actus scholasticos frequentabat, publicè & priuatim docebat: vt ante diximus. Magistrorum vices proposse obibat, habebatque prætcrea priuatos scholares, quibus docendis assuescebat Idque plurimum proderat ad profectum. Sic enim præcipit idem author cap. 5. *Vt quosdam habeat quos secretè doceat, librosque legat aliisque rudimentis informet, vt sic intellecta sciat, scitaque exprimere discat & expressione frequenti vsum comparet.* Sic Saresberiensis ait l. 2. Metal. c. 10. se prima Logices elementa docuisse Willielmum Suessionensem, & M. Adamo Anglıgenæ subministrasse. *Interim Willielmum Suessionensem prima Logices docui elementa, & tandem tam dicto Præceptori* (Adam) *apposui.* LICENTIÆ GRADVS

Porro tota ista exercitatio Candidatorum sub oculis fiebat Magistrorum, vt corrigerent ipsi, siquid esset corrigendum: peracto verò Licentiæ tempore eos præsentabant Cancellario viro Ecclesiastico: seu quod idem est litteris testimonialibus munitos mittebant ad Cancellarium quasi rude donandos, si ea digni iudicarentur. Quamobrem vero istud? quia tunc agebatur de missione Candidatorum seu de potestate illis concedenda, vt ipsi per se absque Magistro docere possent. Intererat autem Ecclesiæ & Reipub. Christianæ nosse homines quibus docendi munus impertiretur: vnde etiamnum hodie prodere tenentur ex veteri instituto nomen, Patriam, Professorem & Religionem. Eos vero Cancellarius authoritate Apostolica cum benedictione licentiabat, seu docendi Parisius & vbique terrarum potestatem iis imperti ebatur: quo facto, quibusque finibus circumscripta definebat Cancellarii potestas. talis erat Licentiæ Gradus.

Ita autem Licentiati redibant ad Magistros quisque suos, & persoluto certo iure quod *Birretationis* appellabant, ab iis accipiebant Insignia Magistralia & præcipuè *Pileum* seu *Birretum*: cuius formam alibi fortè describemus. Fiebat autem id publicè seu in publico conuentu, & celebritas ista paranymphicâ laudatione gratiarumque actione claudebatur & conuiuio. Et talis erat Gradus Magisterii. Quo Gradu Magister nouus consequebatur ius cooptationis in consortium Electorum Magistrorum Parisiensium & participationis priuilegiorum. MAGISTERII GRADVS

Ex his igitur euidenter intelligitur Licentiæ collationem quoad potestatem liberam docendi publicè pendere à summo Pontifice vel ab Episcopo, aut à Cancellario nomine Apostolico: Magisterii verò collationem ab Vniuersitate, vt potè quia consistit solummodo in Magistralium insignium impertitione & in iure consortii: quæ sunt omnino instituti Academici, & ex policia seu administratione scholæ pendent.

Vnde cum post secessionem an. 1229. Cancellarius Parisiensis Dominicanis ab Vniuersitate non præsentatis docendi licentiâ contra morem & leges impertisset, eâ verò reuersâ petiissent ipsi cooptari & in consortium cum secularibus admitti, restitit illa fortiter, nec licet 40. tonitruum Vaticanorum fulminibus territa adduci potuit vt admitteret. Aiebat enim societatem, ac proinde cooptationem & consociationem rem esse liberam, nec tantû iuris à Deo Pontifici datum, vt posset in-

uitam cogete ad recipiendos homines inſtitutis ſuis aduerſantes. Quod diſſidium quomodo definitum ſit, alibi docebimus.

DISSERTATIO VIII.

DE MORIBVS MAGISTRORVM ET Scholaſticorum.

DE pietate & virtutibus Magiſtrorum Pariſienſium dubitate non poteſt, qui attenderit ex eorum numero prodiſſe ſummos Pontifices, Cardinales meritis conſpicuos, Archiepiſcopos & Epiſcopos integritate vitæ commendabiles, Abbates & Monachos Regularis vitæ profeſſione ſanctiſſimos, Sacerdotes denique omnis Gradus & Ordinis perilluſtres. Veruntamen, quod malũ erat ſeculi, multi aut auaritia aut ambitione ducebantur, variiſque viis & modis ſuam quiſque fortunam fabricare ſatagebant. De Artiſtis hæc ſcribit Ioannes Sareſberienſis l. 7. de Nugis Curial. c. 15. *Quis philoſophatur vt ſapiat?* Nam vt rebus abundent, aut temporaliter floreant, videbis multos, etſi non philoſophantur, tamen Philoſophos imitari. Cæterum facilius eſt, vt Diuitiæ philoſophantem impediant, quàm vt Philoſophiæ quippiam conferant. Deo enim & Mammonæ fideliter non ſeruitur. Ne verearis vt quis Patriam deſerat, vt paupertatem ſpontaneam amplectatur, vt ſtudio vacet. Nam Philoſophia ipſa labor videtur inutilis, niſi fructus opulentiæ conſequatur. Alios vt ſciant, curioſitas excitat. Alios vt ſcire videantur, elationis ſtimulo vanitas vrget. Alios ad quæſtum peſtifera cupiditas inflammat. Rarus eſt qui charitatis aut humilitatis pede ſapientiæ vias ſeruetur, vt doceatur aut doceat. Nam ad immunda voluptatis aut vanæ vtilitatis ineptias omnia referuntur.

Magiſtrorum vero in Theologia vanitatem & ſuperbiam exaggerat Vitriacus, Hiſtoriæ Occidental. c. 7. *Vt autem*, inquit, *de Logicis taceamus*, circa quorum oculos Ægypti Cinyphes volitabant, ideſt ſophiſticæ ſubtilitates, itaut non poſſet intelligi diſertitudo linguæ eorum, in qua, vt dicit Iſaias, nulla ſapientia, Theologiæ Doctores ſupra Cathedram Moyſi ſedentes ſcientia inflabat, quos Charitas non ædificabat. Docentes enim & non facientes facti ſunt velut æs ſonans & cymbalum tinniens, & velut canale lapideum, quod ſiccum in ſe remanens mittit aquas ad areas aromatum. Non ſolum autem ſibi inuidebant & Scholares aliorum blanditiis attrahebant gloriam propriam quærentes, de fructu autem animarum non curantes, ſed illud Apoſtolicum auribus non ſurdis attendentes: Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat, Præbendas ſibi multiplicabant & venabantur dignitates, cum tamen ipſi non tam opus quàm præminentiam affectarent, appetentes primas ſalutationes in foro, primas cathedras in ſynagogis & primos recubitus in conuiuiis. Cum autem dicat Iacobus Apoſtolus, Nolite plures Magiſtri fieri fratres mei, tot Magiſtri fieri feſtinabant, quòd plerique eorum non niſi prece vel pretio ſcholares habere valebant. Securius autem eſt audire quàm docere. Et melior eſt humilis auditor quàm inſufficiens & præſumptuoſus Doctor. Paucos tamen inter eos Dominus ſibi reliquerat viros honeſtos & timoratos, qui in via peccatorum non ſteterunt & in Cathedra peſtilentiæ non ſederunt.

Ex verbis Vitriaci intelligimus ſub finem huius 4. Seculi innumerabilem fuiſſe Theologorum multitudinem, adeout neceſſe fuerit eorum numerum coercere & reſtringere. Contigit enim vt varij in varias ſententias & ſectas abirent, & ſingulæ ſectæ ſectatios quàm multos poſſent, colligerent. Vnde ortæ ſunt hæreſes & tumultus, quibus non modo Vniuerſitas, ſed ipſa quoque Religio Chriſtiana vehementer turbata eſt. Itaque Innocentius III. Pontifex Max. rectè iudicans difficile eſſe inter tot homines eiuſdem profeſſionis non reperiri multos imperitos & ſuarum inuentionum ac ſubtilitatum nimis tenaces, præſertim cum experientia

ipsâ didicisset Amalricanam hæresim inde profectam, vetuit ne plures octo Parisiis Theologiam profiterentur: vt ad an. 1207 referemus.

Agnitum est quoque prædictas sectas, & schismata ex transgressione & neglectu statuti Academici ad Magistrandorum ætatem pertinentis profluxisse. Nam singulis professionibus certa erat ætas assignata, citra quam non licebat eas exercere: etiamsi quis sapientia ætatis annos præuerteret, vt docet Robertus de Meliduno in Tractatu de Incarnatione. *Hoc fecit*, inquit, *ad nostram præsumptionem reprimendam, ne ante ætatem aptam doctrinæ, licet scientiam habeamus, Doctoris Cathedram ascendamus.* Quæ autem erat illa ætas? in Artistis 21. an. in Theologis 35. citra quos non licebat antiquitus è Cathedra docere.

Queritur Ioannes Hautiuillensis l. 5. c. 3. de praua consuetudine sui temporis, quâ impuberibus quodammodo adolescentibus Magisterium concedebatur; vnde accidebat vilitas professionis & Gradus, insania & imperitia, vt ante retulimus. Sed qui fuerint Scholasticorum mores, iam expendamus.

Difficile est in vrbe delicijs affluente esse temperantem & in luxuriosa continentem. Ea autem fama iamdiu laborat Lutetia, quod omnium voluptatum decipula sit. Vnde Petrus Cellensis l. 4. Ep. 10. quendam Clericum seu scholarem sapienter admonet his verbis, quid sit Lutetia. *Satis amœnum delegisti*, mi carissime, *locum vbi superabundant gaudia licet vana; vbi exuberat plusquam in patria panis & vini copia: vbi amicorum frequens affluentia, vbi sociorum non vana contubernia. Quis præter te alius sub cælo Parisius non existimauit locum deliciarum, hortum plantationum, agrum primitiarum? Redendo tamen verum dixisti, quia vbi maior & amplior voluptas corporum, ibi verum exilium animarum, & vbi regnat luxuria, ibi miserabiliter ancillatur & affligitur anima.* O Parisius *quàm idonea es ad capiendas & decipiendas animas! In te retinacula vitiorum, in te malorum decipula: in te sagitta inferni transfigit insipientium corda.* — *Scholarium Mores.*

Difficile, inquam, est inter tot illectamenta nequitiæ seruare continentiam. Et tamen, quod vix quisquam sibi de Iuuentute persuadeat, cum exeunte hoc seculo innumeræ meretrices quæstum facerent Parisiis adeo impudenter, vt etiam prætereuntes ad lupanar inuitarent, vix vllos scholares capiebant, nisi inuitos. Quod satis clarè significat Iacobus de Vitriaco qui sub finem huius seculi Lutetiæ studebat, dum sic ait Cap. 7. Historiæ Occidentalis, vbi de statu Parisiensis Ciuitatis. *Ipsa velut fons hortorum & puteus aquarum viuentium irrigat vniuersæ terræ superficiem, panem delicatum & delicias præbens Regibus & vniuersæ Dei Ecclesiæ super mel & fauum vbera dulciora propinans. Tunc autem amplius in Clero quàm in alio populo dissoluta tamquam capra scabiosa & ouis morbida pernicioso exemplo multos hospites suos vndique ad eam affluentes corrumpebat, habitatores suos deuorans & in profundum demergens, simplicem fornicationem nullum peccatum reputabat. Meretrices publicæ vbique per vicos & plateas Ciuitatis passim ad Lupanaria sua Clericos transeuntes quasi per violentiam pertrahebant. Quod si forte ingredi recusarent, confestim eos Sodomitas, post ipsos conclamantes dicebant. In vna autẽ & eadẽ Domo Scholæ erant superius, prostibula inferius. In parte superiori Magistri legebant*, in inferiori Meretrices officia turpitudinis exercebant. Ex vna parte meretrices inter se & cum Lenonibus litigabant: ex alia parte disputantes & contentiosè agentes Clerici proclamabant. Quanto autem magis superflui & in expensis prodigi sua turpius expendebant, tantò commendabantur amplius, & fere ab omnibus probi ac liberales dicebantur. Si qui autem secundum Apostolicum mandatum sobriè, iustè & piè inter illos viuere voluissẽt, auari & miseri hypocritæ ac superstitiosi confestim ab impudicis & mollibus iudicabantur. Omnes enim fere Parisienses Scholares aduenæ & hospites ad nihil aliud vacabant nisi aut discere aut audire aliquid noui. Alii addiscentes tantùm vt scirent, quod est curiositas. Alii vt scirentur, quod est vanitas. Alii vt lucrarentur, quod est cupiditas & simoniæ prauitas. Pauci autem addiscebant, vt ædificarentur vel ædificarent.

De hisce Meretricibus deque earum conuersione per Fulconem Neulliacum diximus ad an. 1198. & ibidem locum retulimus Othonis de S. Blasio aientis Scholares Parisienses ad ædificationem Monasterij San-Antoniani in Suburbio vltro contribuisse 250. libras; nempe vt Meretrices illæ quarum importunis illiciis capti fuerant aut capi reformidabant, illic includerentur. Rigordus earun-

dem infolentiam breuiter notat: quarum alias à Fulcone ait fuiffe ad coniugium inductas, alias ad cœnobialem vitam, alias ad pœnitentiam & peregrinationem. *Mulieres etiam in proftibulis manentes*, inquit, *& omnibus tranfeuntibus fine delectu* perfonæ pro vili pretio & fine rubore fe exponentes ad continentiam coniugalem prouocauit Fulco. Aliæ verò coniugium refpuentes & foli Deo deuotè feruire cupientes, fumpto regulari habitu in noua Abbatia S. Antonii Parifius, quæ cauſâ illarum eo tempore fundata fuit, collocatæ funt. Aliæ verò diuerfis peregrinationibus & laboribus nudis pedibus incedentes fe expofuerunt.

Notat infuper idem Iacobus de Vitriaco loco fupra citato Scholafticos ob diuerfas Magiftrorum fuorum fectas, quæ his temporibus ardebant maximè, ratione quoque diuerfarum regionum vnde oriundi venerant, fæpè tumultus & feditiones excitaffe. Rem fic narrat. *Non folum* autem ratione diuerfarum fectarum vel occafione difputationum fibi inuicem aduerfantes contradicebant (*Scholaftici*) fed pro diuerfitate Regionum mutuò diffidentes, inuidentes & detrahentes, multas contra fe contumelias & opprobria impudenter proferebant. *Anglicos* potatores & caudatores affirmantes. *Francigenas* fuperbos & molles & muliebriter compofitos afferentes. *Teutonicos* furibundos & in conuiuiis fuis obfcœnos dicebant. *Normanos* autem inanes & gloriofos. *Pictauos* proditores & fortunæ amicos. Hos autem, *qui de Burgundia* erant, brutos & ftultos reputabant. *Britones* autem leues & vagos iudicantes, Arturi mortem frequenter eis obiiciebant. *Lombardos* auaros, maliciofos & imbelles. *Romanos* feditiofos, violentos & manus rodentes. *Siculos* tyrannos & crudeles. *Brabantios* viros fanguinum, incendiarios, Rutarios & Raptores. *Flandrienfes* fuperfluos, prodigos & comeffationibus deditos & more butyri molles & remiffos appellabant. Et propter huiufmodi conuicia de verbis frequenter ad verbera procedebant.

Huiufce diffidii occafione vult Ioannes Filefacus factam fuiffe Nationum 4. in Academia Parifienfi diuifionem, vt ante retulimus. Verum eum nullum authorem coæuum huiufce diuifionis teftem affignet, ipfaque temporum hiftoria repugnet, credibilius eft hanc Nationum diuifionem primæuam effe & cum Academia natam eo modo quo diximus t. Tom. p. 250 & ad an. 913. p. 297. Et certè Vitriacus duas primæuas primo loco nominat: deinde Normanicam, poftremo Picardicam cum de Brabantiis & Flandrenfibus agit qui fub Picardica continentur. Nec refert quod alias quoque Prouincias interferat, ad Anglicanam & Gallicanam pertinentes: quippe ita interferendo fatis innuit non modo inter ipfas Nationes intercessiffe diffidium, fed etiam inter ipfas Nationum Prouincias. Sed hac de re alibi iam fæpe.

Ad mores pertinet ingens fciendi defiderium, quo ducti contemptis foli natalis & Patriæ deliciis è tam longinquis nationibus peregrè veniebant, laboribus innumeris periculifque fefe exponentes, malebantque Parifiis frugaliter, immò parciffimè viuere dum litteris animum excolerent, quàm in Patria voloptatibus inferuire, quæ iuuentutem oblectant & inefcant. Architrenius toto fere l. 3. f agit de miferiis Scholafticorum & Magiftrorum Parifienfium in victu, veftitu, indigentia rerum familiarium & præcipuè cibi, & cubilium, aliaq; quæ ad rem fcholafticam pertinent, profequitur. Nec erit abs re tranfcribere, vt inde ftatus agnofcatur, qualis fuit hifce temporibus. Sic ergo ille c. 1. cui præponit hunc titulum. *De miferiis Scholafticorum Architrenii.*

Diis minor at paulo plebes Phœbæa, fecundos
Vix metit euentus, quidquid ferat vndique torti
Vapulat aduerfis gemit Architrenius agmen,
Palladis, à miferis vix refpirare, beatos
Pectore & ore fophos fato pulfante flagello
Afperiore premi, nullâ virtute fauori
Diuitis admitti, ftudio fuadente malorum.
Continuare dies fenium prohibentibus annis
Præcipitare malis, pubifque vrgere fenecta
Damna rudimentis, dum vita abrumpit egeftas
Gaudia, dum tenuem victum fortuna miniftrat
Admodicum torpente manu, ruit omnis in illos

Omnibus aduerſis. Vacui furit aſpera ventris
Incola longa fames, forma populatur honorem,
Exhauritque genas macies pallore, remittit
Quam dederat Natura niuem, ferrugine texit
Liuentes oculos, facula ſplendoris aduſta
Extinxit faciem, mœrent excuſſa genarum
Lilia, labrorumque roſæ colliqué pruina
Deiicitur liuore luti.........
Non coluiſſe comam ſtudio delectat amantis
Pectinis errantique viam monſtraſſe capillo.
Languenti ſtomacho, nitidi non ſurgit egeſtas
Cultus delicias, diſſuada libidinis, odit
Pectoris arce coli, forma contenta venuſto
Quod Natura dedit, maior depellere pugna
Sollicitudo famem. grauiorem gentis erynnin
Qua Thetyn ore bibens animo bibit ebria Phœbum.

Cap. 3. agit de tenuitate veſtitus Item. c. 4. de indigentia rerum familiarium, & præcipuè cibi.

Parua domus, res ipſa minor contraxit vtrumque
Immenſus tractuſque diu ſub Pallade feruor,
Et Logica iocundus amor, tenuiſque laboris
Emeriti merces, & qua de more Sophiſtas
(Miror quâ inuidiâ fati) comitatur egeſtas.
Pauperies eſt tota Domus, diſſueſcit ad illos
Vbertas veniſſe Lares, nec viſitat agrum
Copia Parnaſſum, ſublimior aduolat aulas
His ignota caſis, vbi pauca vetuſque ſupellex.
Languida ſordet anus. Admoto immurmurat igni
Vrceolus quo piſa natant: quo cœpe vagatur,
Quo faba, quo porrus capiti tormenta minatur.
Quo rigidum palleſcit olus, quo fercula feſto
Ad triplices libanda dies, quo vilior horti
Ieiunam exſpectat quauis farrago Mineruam.
Hic vnde aſſiduo conflictu litigat vnda,
Hic coxiſſe dapes eſt condiuiſſe, libido
Menſa nulla venit, niſi qua ſale ſparſa rigorem
Eſca parum flectit, ſolo ſit amicior vſu
Cœnula luctanti, minus obluctata palato.
Maior in anguſtis, ſi accedat copia menſæ
Gloria, ſolennis aries truncatur, & olla
Maiori minor vnda datur: ſic omnis acerba
Aſperitas manſueſcit aqua. Mox carnibus eſis
Suppleat hauſta cibum panemque abſorbeat atrum
Arida dum pleno ſuperet ſtructura catino.

Præterea plura referre quæ legi poſſunt apud Authorem toto libro laudato. c. 5. agit de vilitate Seruientium. 6. de Cubilium ſeu ſtratorum ſcholaſticorum vilitate. 7. de ſtudio eorum nocturno, aſſiduitate & diligentia. 8. deſcribit 7. Artes liberales quibus addiſcendis inſudat & incumbit. 9. agit de ſopore & ſtudio nocturno fatigatorum. 10. de ſomniis quibus vexantur. 11. deſcribit præparationem ad ſcholam proficiſcentium: & in reliquis capitibus ſtatum eorum coram Magiſtris.

DISSERTATIO IX.

DE MORIBVS ECCLESIASTICORVM.

NEgari non poteſt quin hoc ſeculum plurimos tulerit in omni Gradu Eccleſiaſt. ordinis viros inſignes. De Pontificibus Romanis dictum eſt paſſim, quorum multi huius Vniuerſitatis alumni fuerunt. Multi quoque Cardinales litteris & moribus conſpicui extiterunt, & inter alios hi præſertim; Hugo de Folieto Gallus, multiplici eruditione præditus; Robertus Pollenus Anglus, huius Academiæ Profeſſor olim nominatiſſimus, & Oxonienſis Inſtaurator, Willielmus Papienſis, M. Petrus Cardinalis S. Chryſogoni, M. Melior, ad quem extant quædam Epiſtolæ Stephani Tornacenſis; M. Viuianus, Galfridus Monomutenſis, Herebertus ſeu Hubertus de Boſham Anglus, Thomæ Cantuarienſis ab Epiſtolis. Henricus ex Abbate Clareuallenſi Cardinalis S. Albani, Petrus Capuanus; Centius Sabellus, qui poſtea Honorius III. dictus eſt.

Cæteros Prælatos commemorare immenſi eſſet operis, tanto enim numero ſunt, vt iniri non poſſit. Sed inter omnes Vniuerſitatis Pariſienſis dignitatem & honorem tres maximè amplificarunt, qui in Regni adminiſtratione primas partes tenuerunt, Ioſlenus Sueſſionenſis ſub Ludouico Craſſo poſt Stephanum de Garlanda; Hugo de Campo-Florido poſt Ioſlenum etiam Sueſſionenſis Epiſcopus Regnique Cancellarius ſub Ludouico VII. & Guillielmus Remenſis ſub Philippo Auguſto: de quibus in Catalogo fuſius.

His Rectoribus & adminiſtratoribus Eccleſia licet variis quaſſata turbinibus, & tam ab Imperatoribus quàm à ſchiſmaticis, Antipapis & Hæreticis agitata mores retinuit ſatis laudabiles, Clericalemque tandem reſtituit continentiam. At eius diſciplina in tribus potiſſimum elanguit: nempe in appellationibus, in Simonia & in multiplicitate Beneficiorum.

Appellationis quidem remedium iuſtum ſemper eſſe viſum eſt & legitimum: quippe ipſâ neceſſitate prouiſum & introductum ad ſubleuationem oppreſſorum, fructuſque plurimos tulit quandiu cum iuſto moderamine coniunctum fuit. At proceſſu temporis non oppreſſi tantùm, ſed oppreſſores etiam ipſi eo vſi ſunt. Hinc ambitio, hinc Curiæ Rom. Forum litibus redundauit: maximè verò poſt inſtitutam ab Eugenio Iuris Canonici diſciplinam. Qua de re queritur Bernardus Clare-Vallenſis ad Eugenium l. 3 de Conſid. c. 1. *An non limina Apoſtolorum plus iam ambitio quàm deuotio terit? An non vocibus eius veſtrum totâ die reſultat Palatium? An non quæſtibus eius tota legum Canonumque diſciplina inſudat? An non ſpoliis eius omnis Italica inhiat inexplebili auiditate rapacitas?* Ioannes Sareſberienſis lib 6. de NugisCurial. c 24. de eadem Curia ſic ſcribit ex fama communi. *Romana Eccleſia quæ*
„ *mater omnium Eccleſiarum eſt*, ſe non tam matrem exhibet aliis quàm nouercam.
„ Sedent in ea Scribæ & Phariſæi ponentes onera importabilia in humeris hominum quæ digito non contingunt. Dominantur in Clero, nec forma fiunt gregi,
„ qui recto calle pergit ad vitam, pretioſam ſupellectilem congerunt, auro & argento onerant menſas, ſibi etiam ab auaritia nimis parci. Nam pauper aut nullus
„ aut rarus admittitur, quem interdum non tam Chriſtus quàm vana gloria intro-
„ ducit. Concutiunt Eccleſias, lites excitant, collidunt Clerum & populum, la-
„ boribus & miſeriis afflictorum nequaquam compatiuntur, Eccleſiarum lætantur
„ ſpoliis & quæſtum omnem reputant pietatem. Iuſtitiam non tam veritati quàm
„ pretio reddunt. Omnia namque cum pretio hodie, ſed nec cras aliquid ſine pretio
„ obtinebis.

Idem tamen eodem cap. nonnullorum exempla profert in Curia Rom. conuerſantium & à muneribus abſtinentiſſimorum. *Vnum audacter conſcientia teſte profiteor,*
„ quia nuſquam honeſtiores Clericos vidi quàm in Eccleſia Rom. aut qui magis

auaritiam deteſtentur. Quis Bernardi Redonenſis SS. Coſmæ & Damiani Diaconi Cardinalis continentiam contemptumque pecuniæ non miretur? Nondum natus eſt, à quo munus acceperit. Quis non ſtupeat Epiſcopum Preneſtinum, qui ſcrupulum conſcientiæ metuens & à participatione bonorum communium abſtinebat? Plurium tanta modeſtia, tanta grauitas eſt vt Fabricio non inueniantur inferiores, quem agnitâ ſalutis viâ modis omnibus antecedunt.

Ab eodem diſcimus Eugenium Pontificem & Eugenii exemplo multos ſimiliter à capiendis muneribus ſe continuiſſe: ſic enim l. 5. c. 15. Amplectendæ memoriæ & imitandæ ſanctitatis ſummus Pontifex Eugenius quem vidiſti, nullum omnino munus hominis litigantis recipiebat, aut cui litem crederet imminere. Vnde cum in aduentu ſuo Prior quidam modicæ facultatis, cuius cauſam nondum audierat, ei marcam auri deuotione multa offerret, *Nondum*, inquit, *domum ingreſſus es & iam vis corrumpere Dominum?* Corruptionem namque vir ſanctus credidit, quidquid offerebatur Iudici lite pendente. Bernardus Clareuallenſis Monachus & SS. Coſmæ & Damiani Diaconus Cardinalis Romæ degens in excelſis ſingulariter habitauit, excutiens manus ſuas ab omni munere, vt nondum natus ſit, cuius aurum vel argentum in munus acceperit.

Verum vt ad appellationes redeamus, & ad mala quæ importabant, ſi moderamine carerent, multa habet præclara Bernardus Clareuallenſis l. citato, c. 2. De iis quoque ſæpe conqueſti ſunt plurimi graues viri, Prælati, Magnates & Reges, quod nempe in minimis etiam cauſis Romanum forum appellaretur, & quod non adire nefas eſſet; ſic verò pauperes opprimerentur à potentioribus, omnis ordo Eccleſiaſticus turbaretur, Regnorum leges confunderentur. Quamobrem vt earum modus eſſet aliquis, in Concilio Lateranenſi ab Alexandro III. habito an. 1179. Canon 13. editus eſt his verbis.

Reprehenſibilis valde conſuetudo in quibuſdam partibus inoleuit, vt cum fratres & Coepiſcopi noſtri ſeu etiam Archidiaconi appellaturos quoſdam exiſtimant in cauſis ſuis, nullâ penitus admonitione præmiſſâ ſuſpenſionis vel excommunicationis ſententiam in eos ferunt. Alii etiam dum ſuperioris ſententiam & diſciplinam Canonicam reformidant, ſine vllo grauamine appellationem obiiciunt, & ad defenſionem iniquitatis vſurpant quod ad præſidium innocentium dinoſcitur inſtitutum. Quocirca ne vel Prælati ſine cauſa valeant grauare ſubditos, vel ſubditi pro ſola voluntate ſub appellationis obtentu correctionem valeant eludere Prælatorum, præſenti Decreto ſtatuimus, vt nec Prælati niſi Canonicâ ammonitione præmiſſâ ſuſpenſionis vel excommunicationis ſententiam proferant in ſubditos, niſi talis ſit culpa quæ ipſo genere ſuo excommunicationis pœnam inducat: nec ſubditi contra Eccleſiaſticam diſciplinam ante ingreſſum cauſæ in vocem appellationis erumpant. Si verò Quidam pro neceſſitate ſua crediderit appellandum, comperens ei ad proſequendam appellationẽ terminus præfigatur, infra quem ſi forte proſequi neglexerit, liberè tunc Epiſcopus authoritate ſua vtatur. Si verò in quocunque negotio aliquis appellauerit, & eo qui appellatus fuerit, veniente, qui appellauerit, venire neglexerit; ſi proprium habuerit, competentem ei faciat recompenſationem expenſarum, vt hoc ſaltem timore perterritus in grauamen alterius non facile quis appellet.

Hæc appellationum porta parens Vniuerſitatem noſtram, ſi ſe à potentioribus grauari & opprimi ſentiret, Romanum Tribunal adire ſæpe compulit. Hoc verò ſeculo ter illud adiit. Primò quidem, cũ Stephanus Epiſcopus Pariſienſis in Montem San-Genouefianum & in Magiſtros & ſcholares excommunicationis ſententiam tulit: qua de re diximus ad an. 1132. deinde cum apud Alexandrum III. Turonenſi Concilio præſidentem an. 1163. conqueſti ſunt ſcholares de Monachis San-Germano-Pratenſibus. Poſtremò apud Cœleſtinum III. circa an. 1192. de Iiſdem ob interfectos nonnullos Scholares in Prato colludentes. Sed quia ſic adiri non poterat Curia Romana abſque magnis impenſis & perturbatione ſtudiorum, conſecuti Pontifices eidem Vniuerſitati priuilegia conceſſerunt, priuilegiorumque Conſeruatores indulſerunt, quorum authoritate ſe tueretur.

Altera corruptionis morum Eccleſiaſticorum cauſa fuit auaritia, infamis exactio pecuniæ & Simonia, quâ de re ita loquitur Gaufridus Prior Voſienſis in prion parte c. 73. *Pontifices inſolitas exactiones per Parochias exercentes, Diœceſes cauſâ victus*

& quaſtus circumeunt ipſamque Procurationem in quādam vertunt redemptionem. Inſulſis & ipſis ſuiſmet ipſisClericis Eccleſias plerunquetribuunt non gratis, ſed muneribus gratis, qui ſe Mercenarios, ouium lanam tondendo, non infirmitatibus compatiendo declarant. Hoc malum ex Laïeorum Principum collationibus profluxiſſe palam eſt; quod vſu inualeſcens ad ipſos etiam Clericos tranſiit.

Ioannes Hautiuillenſis vulgo Archithrenius l. 5. c. 14. inuehitur in corruptionem eiuſmodi.

O vtinam ſanctos hac citra viſcera Patres
Templorum pupugiſſet acus, ne vilior auro
Ara foret, ſed libra libro, ſed numine nummus.
Non dono caderet morum cenſura, Catonis
Limatum totiens temere morſura rigorem
Non partiretur conſulto Simone Petri
Curia, vel baculos Chriſti vel cornua, virtus
Surgeret exceſſus circuncisura beatos,
Illuſtres factura viros, libraſſet honores
Ad meriti libram, nec ea ſub iudice poſſent
Iura peroranti loculo ſuccumbere, nunquam
Birria ſufficeret, vbi defeciſſet Homerus.

Fuſiſſimè materiam eandem tractat Ioannes Sareſberienſis lib. 8. de Nugis Curial. c. 17. & l. 7. c. 17. & 19. vbi varias induxit rationes ambitioſorum & Simoniacorum hominum ex ſacris ſcripturis & exemplis antiquis ad ſui criminis defenſionem malè petitas.

" Conſiſtunt è regione quam plurimi, nequaquam diſſimulantes propoſitum, ſed
" ambitionis quaſi (vt dici ſolet) inſignia præconantes, prædictorum derident igna-
" uiam, velut militum, qui militiæ ſuæ titulos non audeant profiteri. Hi licet im-
" puri ſint, & nec vitam ſuam velint erigere, nec ſciant inſtruere alienam, immun-
" dis vt dicitur pedibus, certatim irrumpunt in ſancta ſanctorum, panes dominicæ
" propoſitionis, & carnes agni immaculati aſſas igne paſſionis in cruce, non modo
" illotis, ſed pollutis (ſi liceat) manibus tractaturi. Illi ſunt qui licet primo aditu, ac
" ianuis habeantur indigni, continuo tamen tendunt ad ſacerdotium, feſtinant ad
" tribunal, & & repulſis cæteris, ſic ſacris altaribus incubant, vt iam non ad for-
" mam & exemplum præbendum plebi, ordo ille videatur inſtitutus, ſed eſſe oc-
" caſio quædam in abundantia & ſecuritate viuendi. Nec putatur officium diſtricto
" Dei iudicio obnoxium, ſed ſecura quædam, & nuſquam diſcutienda admini-
" ſtratio. Credas illud poëticum voce præconis omnibus ſonuiſſe:
"
" *Occupet extremum ſcabies.*
"
" Inde eſt quod omnes, quaſi in ſtadii agone contendunt, anhelantibus ſingulis, ne
" Epiſcopatum accipiat alter. Votis ergo, & ſi non re plures numero ſunt rectores,
" quàm illi quos regunt. Nam qui regi velint perpauci ſunt, cum quiſque vteman-
" cipetur à iugo rectoris proprii, totis viribus quærat. Priuilegio ſiquidem Apoſto-
" lico, aut regio præcepto, plurimi tuti ſunt, ne iudicibus ſuis obtemperent, ne
" iuſtitiam faciant, ne legi Dei ſubiecti ſint. Non rephrehendo clementiam Apo-
" ſtolicæ ſedis, ſed hanc indulgentiam eius Eccleſiæ Dei non arbitror expedire. Ni-
" hil tale in illa glorioſa familia Chriſti legimus, licet & in illis contentio facta ſit,
" quis eorum videretur eſſe maior. Nullam emancipationem huiuſmodi ab Apo-
" ſtolis factam meminimus, licet Paulum & Barnabam audierimus ab inuicem diſ-
" ceſſiſſe. Nullam in illa ſuperna ciuitate, quæ ſurſum eſt mater noſtra, contradi-
" ctionis materiam credimus, ſed nec hic eſſe debere, niſi vrgentiſſima ratio flagi-
" tet. De his enim (vt pace multitudinis & eorum qui illius fouent iniquitatem,
" loquar) dicam quod ſentio, ne quid ſubtraham veritati aut probabilitati. Dico
" ergo quod indubitanter credo, quod hi, qui efferente ſuperbia, huiuſmodi e-
" mancipationes quærunt, à ceruice ſua iugum Chriſti & patris eius, ſi fieri poſſet,
" excuterent. Plus dico, imò & quantum eſt in ipſis excutiunt, & diuinæ ordinationi

tioni fallaciter contradicunt. Nusquam ergo illud Apostoli: non omnes prophetæ, non omnes magistri sunt. Omnes enim prophetæ & magistri sunt. Ita vt secundum antiquum prouerbium merito dicatur, quod & Saul inter prophetas. Et reuera sicut ait Gregorius Nazianzenus, nulla historia tradidit, vel tantum in Ecclesia fuisse numerum ministrorum, vel tam vtiliter congregatum. Vnde religioni & doctrinæ Christianæ, graue opprobrium nascitur, quòd sacerdotia vel ministeria ambitione potius & ad gratiam, quàm meritorum iudicio deferuntur. Omnes itaque currunt, sed eùm eo ventum est, vnus accepit brauium. Ille qui in cursu ambitionis aliis velocior extitit, & qui præcucurrit citius Petro & quouis discipulorum Christi. Ascendit enim illico, & omnem celeritatem festinatæ vocationis præuenit. Hi sunt qui crebris muneribus visitant potestates, laterales & familiares eorum solicitant, Ecclesiarum primis se commendant, applaudunt omnibus, & etiam magnatum domuum non modo officiales, sed cinifiones rogant, vt cùm locum viderint, meminerint sui. Hi sunt amici omnium, & qui non se sed amicos in se desiderant promoueri. Hi sunt qui vitam scrutantur alienam, negligunt suam, infulatorum annos dinumerant, canis lætantur, Physicos & Genethliacos de fatis præsidentium consulunt, librant humores, & quasi in statera appendunt elementa viuentium; & quos diutiùs superesse conspexerint, ætatem Nestoris dicunt excedere, & cerui aut cornicis iam implere mensuram. Debiles ætate vel morbo conentiunt, etiam sinceros criminibus incrustant simulatis, & quasi hæredipetæ vacillantium cathedris insidiantur, *turpique intercuniente commercio occupatarum sedium sæpe illicitas impetrant sessiones.* Hi sunt qui de se coadiuuandis & promouendis, nefarias obligationes interponunt, & tandem cùm ad rem ventum est, immemores fidei contra fidem datæ, se ipsos ambitionis & inuidiæ stimulis impediunt & repellunt. Sic ergo plerumque dum competitorum rixa crudescit, sapientia Dei per occultam & rectam dispositionis suæ viam, fidelem incognitum introducit, de quo nequaquam præcesserat sermo vel cogitatio. Illi tamen ex contingentibus nihil omittunt, nisi forte in eo contingentia prætermittant, quod ambiendo modum exceedunt, si tamen in eo aliquis est modi excessus, vbi nullus est omnino modus. Pulsant itaque & præcipitant potestates, si obsequia non sufficiunt, si intercessiones non prosunt, vires suas ambitio exerit, suæ & alienæ facultatis diuitias ostendit, iam palam loquitur, & in montem elationis ascendit & clamat. Hæc omnia tibi dabo, si à fundamento fidei cadens, promoueris me. Hoc siquidem cadere est, cùm certum sit ex autoritate sanctorum patrum, quod per hæresim simoniacam, à sinceritate fidei corruit, quisquis in spiritualibus, id est rebus sacris & Ecclesiasticis, mercimonium auaritiæ committit. Nec refert quòd pecunia intercedat, in contractu, vel ante, vel post, cùm omni tempore negotiantes in talibus damnatio simoniacæ prauitatis inuoluat. Cùm enim perpetuo prohibitū sit, ob hoc accipere vel dare quippiam, nunquam dare vel accipere erit licitum, quod est vsquequaque prohibitum. Vt enim ait Tharrasius Patriarcha, dare est quemcunque dare, & accipere quemcunque accipere. Egregium quiddam in talibus accidit in Apulia temporibus meis, regnante Rogero Siculo: contigit vacare Ecclesiam Auellanam Campaniæ, Apuliæ, & Calabriæ. Robertus iam dicti regis Cancellarius præsidebat, vir quidem in rebus gerendis strenuus, & sine magna literatum copia acutissimus. In primis Prouincialium facundissimus eorum non impar eloquo, vetendus omnibus priuilegio potestatis, & morum elegantiâ venerabilis, eoque mirabilior in partibus illis, quod inter Longobardos, quos parcissimos, ne auaros dicam, esse constat, faciebat sumptus immensos, & gentis suæ magnificentiam exhibebat. Erat enim Anglicus natione. Ad eum itaque viri tres accesserunt, Abbas quidam, alter Archidiaconus, tertius laicus quidam præpositus regis, fratris sui clerici causam agens, singuli clam pro iam dicto Episcopatu grandem pecuniam offerentes. Quid multa? Adhibitis familiaribus seorsum, cum vnoquoque eorum conuenit de precio. Emptio ergo & venditio vndique perfecta est, de solutione implenda sufficienti ssimè cautum, pignoribus & fideiussoribus datis, diesque præfixus est electioni solemniter celebrandæ. Cùm itaque ad diem Archiepiscopi, Episcopi, & multæ venerabiles personæ conuenissent, præfatus Cancellarius competitorum causas, & quid cum vnoquoque eorum egisset, exposuit di-

cens, se exinde ex Episcopotum sententia processurum. Damnatis ergo competitoribus simoniacis, pauper monachus & totius rei ignarus, canonicè electus, approbatus & introductus est. Illi tamen coacti sunt soluere id, in quo se obligauerant, vsque ad nouissimum quadrantem. Vtinam ita agatur cum procis nostris, qui omnes sedes olfaciunt, ardentius quidem & curiosius, quam odora vis aut sagacitas canum, formellas leporum, aut ferarum latebras deprebendat. Si mihi crederetur, sic excluderentur & illi, qui dissimulata ambitione cedunt, vt validius irrumpant in sedem, à qua sicut ipsi fatentur, fuerant repellendi. Siquidem iustum erat, vt de se sibi contra se crederetur. Quid enim in eis lateat, nemo fidelius nouit: Plures tamen incontinenter ambiunt, & impudenter. Frustrà enim, vt quemque eorum excipias, aliquem oppones titulum, quia clamore conductitio præualente delebitur, concurrentibus exemplis & sanctionibus patrum. *Ignobilis est*; sed nec Petrus patricius extitit, aut alicubi de claritate sanguinis gloriatur. *Minor est*: Hieremiam & præcursorem Domini habet autores. *Puer est*: & monstrat seniores à Daniele pucro condemnatos. *Illiteratus est*; nec scholas frequentasse leguntur Apostoli. *Coniugatus est*: & Apostolus vnius vxoris virum præcipit eligendum. *In iniuriam matrimony sui suam reliquit vxorem*; & Ioannes à nuptiis ad Euangelium traditur reuocatus. *Opicus aut potius elinguis est*: sed Aaron vices Moysi, qui erat impeditioris linguæ, etiam sacerdotium legitur ministrasse. Si moderniora desiderantur exempla; Valerius Vincentio fidei & morum doctor extitit, & exemplar martyrij. Scorta sectatus est, sed Osee mandante Domino amplexibus meretricis adhæsit. Insipiens est; sed per insipientiam mundi decreuit Deus saluare credentes. Percussor est; sed Petrus gladium exerens, serui principis sacerdotum auriculam amputauit. *Meticulosus est*: sed Ionas ad Niniuitas veritus accedere, Thomas ad Indos. *Tenetur functionibus plublicis alligatus*: sed Matthæus de teloneo assumptus est. *Vinolentus est, & deditus gula*: sed Dominus ipse dictus est potator vini, vorator carnium. *Non acquiescit maioribus*: sed & Paulus in faciem restitit Petro. *Contentiosus est*: & inter discipulos Iesu facta contentio memoratur. *Garrulus est & linguosus*: facundus habeatur, quoniam & Apostolus sic dictus est semini-verbius. *Militiam exercuit*: sed Martinus Iuliano legitur militasse. *Vir sanguinum est*: sed Moyses Aegyptium interfecit, & abscondit in sabulo. *Manifestum est homicidium*; & Samuel præsente populo regem pinguissimum interfecit. *Perfidus est & periurus*, sed Petrus perfidiam periurio cumulauit. *Mutus est*, sed hoc Zachariam à sacerdotio non exclusit. *Cæcus est*, sed & Paulus videre non poterat, quando eum Ananias Domino consecrauit. *Exigentibus culpis depositus est*: sed multi tales restituti sunt, & postmodum Ecclesiæ Dei plurimum profuerunt. *Surdus est*: sed hoc præconari legem Dei non prohibet. Prædicator enim quæritur, non auditor. *Leprosus est*: sed de pastore pastorum Ecclesia recolit. Quia nec speciem, nec decorem habens apparuit, qui excludendus videretur tanquam leprosus, & nec humano dignus aspectu. *Persona despicabilis est*: sed in simili repulsæ titulo, aduersus Martinum non audiuit Ecclesia defensorem. *Errat in fide*: hoc fecisse dicitur Cyprianus. *Valetudinarius est*: sed Gregorius in summo languore Romanam optimè gubernauit Ecclesiam. *Superbus & vanus est*: sed talis fuit Brictius Turonensis. *Corpore & membris debilitatus est*: sed hoc egregio confessori Pannucio legitur accidisse. *Condemnationem ambitus culit*: sed & filiorum Zebedei petentium primatum, est petitio reprobata. *Hæresim quandoque docuit*: sed Augustinus se Manicheum fuisse fatetur. *Coluit idola*; sed & Marcellinus martyr insignis in papatu thurificare compulsus est. *Forte nondum est Christianus*: sed dum catechumenus esset, beati Ambrosii fuit (vt traditur) electio celebrata. *Persecutus est Ecclesiam Dei*; sed & Paulus ex persecutore factus est prædicator. ; *Electio deest*: sed & Apostoli non petentibus populis missi sunt. Non vacat sedes in quam posset intrudi, accedat præsedenti. Nam & Augustinus Valerio Hipponensi non tam successisse, quam accessisse describitur. *Auarus est*; dispersa poterit congregare: & inutiliter non distrahet congregata. Vt paucis vniuersa complectar, ad omnia ineptus est; sed Samson mandibula asini Philistiim expugnauit. Potens est & nunc Deus de lapidibus suscitare filios Abrahæ. Adhæc dubium esse non debet quòd cathedra Episcopalis sanctos recipit, aut sanctos facit. Nam & cùm Saul inunctus esset

In regem, insiliit in eum spiritus Domini, prophetauitque, & mutatus est in virum alium. Caiphas quoque licet sacrilegus, & qui cum Iudæis conspirauerat in necem saluatoris, cùm esset Pontifex anni illius, prophetauit, vt constet ipsum ab officio prophetiæ, gratiam, quam demeruerat, accepisse. Cùm ergo sedes suauis, & dulce lignum, gratis & sine labore omnia desiderabilia conferant, nonne superflua sollicitudo est, dies laboriosos, & noctes insomnes ducere, vt ad sacrarium Philosophiæ accedant?

BENEFICIORVM PLVRALITAS.

Tertia corruptionis causa eaque inueterata fuit Beneficiorum multiplicitas in diuersis Ecclesiis & Parochiis, quæ hoc potissimum seculo inualescere cœpit ex ipsorum etiam Pontificum dispensatione, qui traductis ad se è manu Laïca, qoantum licuit, Beneficiorum collationibus, ea prout collibitum fuit, distribuerunt; & vt plures sibi demererentur, etiam ante vacationem contulerunt. Conquestum est de re sæpe, disputatum in scholis. & contra pluralitatem conclusum, nec tamen profectum est quidquam. Stephanus de Garlanda Regni Cancellarius, idemque Regiæ Domus Maior, Dux Exercituum, Diaconus verò & plurimorum Beneficiorum reditibus ditatus, ob id à Bernardo Clareuallensi reprehenditur Ep. 78. ad Sugerium. *Cum honores non paucos, sed quantos nec Canones nisi inuiti patiuntur, teneat in Ecclesia, vnius tamen quem & in Palatio assecutus est magis, vt aiunt, gloriatur ex nomine, quàm ex cæterorum quolibet appellari. Cumque sit Archidiaconus, Decanus, Præpositusque in diuersis Ecclesiis, nihil horum tamen tam cum quàm Regis delectat vocitari Dapiferum.* Adrianus IV. Hugonem de Campo-florido Regni quoque Cancellarium plurimis pariter locupletauit Beneficiis, eumque à residentia exemit: & in eam rem extant eius plures Epistolæ tam ad eum quàm ad Episcopos, in quorum Ecclesiis Decanatus aut Canonicatus possidebat. Sed quod peius est, pueros etiam ad sacerdotia prouehebant plurima, vnique Pastori plura ouilia pascenda committebant. Contra quam corruptionem sæpe declamauit Vniuersitas, nihilque non molita est, vt ab Ecclesia Dei auferretur. Ioánnes Hautiuillensis l. 5. c. 3. rem istam cum indignatione describit.

Hic puer insolidus & mente & corpore, læsa
Indolis, à teneris animo neruoque solutus
Quem renum senior lasciuia mollit, & aui
Ardescens nouitas, emptas in deuia præceps
Sponsas Christi Auriga rapit, superumque regenda
Suscipit innumera lactandus Ouilia Pastor.
Omnibus & sponsis haud contraxisse veretur,
Centigamusque nono superis de iure ministrat
Presbyter, in sponsi solio præclusus adulter
Moribus insipidis nostri Iouis inquinat aram,
Accessuque notat Veneris Bacchique Sacerdos.
Numen vtrumque sitit, lumbosque & guttura soluens
Sedulus his seruit. liceat scelus esse locutum
Quod fit in occulto. Vitium facit ipsa loquendi
Materiæ sordes. Iræ furor imperat ori.
Circumcisa minus mouet indignatio verba,
Pauperibus dandos reditus inuiscerat, & qui
Cuncta dedit, nulla contingit portio Christum.
Emungitque bonis hara ventris Numinis aram,
Cuius deliciis vteri deperdit in vtre,
Dum quod in ore sapit, stomachi corrumpit auerno.

Sic ergo viri litterati contemnebantur. Conquerebantur quidem, sed dum rationibus pugnabant in scholis, ambitiosi illiterati auro sæpe victoriam reportabant in curiis Principum & Pontificum. Præclarè in hanc rem Sarisberiensis l. 7. c. 19. *Interim Philosophantium studia deridentur: si quid auditur incognitum, quasi profanum sit, condemnatur; aut si minoris est, contemnitur. Nam vt ratione & authoritate reprobetur, frustra expectas. Si ratione vel authoritate niteris, consuetudinem quâ abutuntur, & quam fecerunt, obiicient. Dicitque Procerum alter ad alterum*

Hoc eſt cur pallet, cur quis non prandeat, hoc eſt
Doctoreſque tuos curto centuſſe licetur....

Nec eſt quod error concurrentium ſub prætextu multitudinis excuſetur: quia viuendi forma à Conuiuentium ſimilitudine nequaquam trahitur, ſed à verbo Dei in cuius vis Beati ambulant & recto calle ad vera felicitatis patriam pergunt. Neque enim quod à multis peccatur, peccatum non eſt; ſed ideo grauius, quia multum. Ne delinquentis culpam ſocia minuit multitudo, ſed prægrauat, eo quod viribus ſuis, ne corrigatur obſtat.

Hanc tandem peruerſam conſuetudinem eradicare conatus eſt Alexander III. in Concilio Lateranenſi an. 1179. deque ea re Canonem tertium condidit his verbis. *Quia nonnulli* modum auaritiæ non ponentes & diuerſas Eccleſiaſticas Dignitates & plures Eccleſias Parochiales contra Sacrorum Canonum inſtituta nituntur adquirere, itaut cum vnum Officium vix implere ſufficiant, ſtipendia ſibi vindicent plurimorum, ne id de cætero fiat, diſtrictius inhibemus. Cum igitur vel Eccleſia vel Eccleſiaſticum miniſterium committi debuerit, talis ad hoc perſona quæratur quæ reſidere in loco & curam eius per ſeipſam valeat exercere. Quod ſi aliter factum fuerit, & qui receperit, quod contra ſacros Canones acceperit, amittat: & qui dederit, largiendi poteſtate priuetur. Et quia tantum quorundam proceſſit ambitio, vt non duas vel tres, ſed ſex vel plures Eccleſias perhibeantur habere, nec duabus poſſunt debitam prouiſionem impendere, per fratres & Coëpiſcopos noſtros hoc emendari præcipimus, & de multitudine Canonibus inimica, quæ diſſolutionis & vagationis materiam inducit & certum continet periculum animarum, eorum qui Eccleſiis deſeruire valeant, indigentiam ſubleuari.

Verum ſanctio iſta obſtante lege conſuetudinis parum habuit vigoris. Quinimo nec à ſubſecutis Pontificibus obſeruata fuit. Nam Innocentius III. qui an. 1198. Pontificatum adeptus pluribus Beneficia & ſingulis plura dedit, dari voluit & præcepit; vt vel vnius Magiſtri Petri Corbolienſis exemplo liquet; de quo in Hiſtoria diximus. At id forte ab eo factum eſt prouidè, vt plura conferendo ſaltem viris litteratis, plures ad amplectenda litterarum ſtudia excitaret, quibus ſolis Alexander in prædicto Concilio Beneficia Eccleſiaſtica dari voluerat.

RESERVATIONES ET GRATIÆ EXSPECTATIVÆ.

Quæ forte etiam ratio fuit eidem Innocentio retinendarũ reſeruationum & expectationum quas Alexander ſuſtulerat Can. 9. his verbis. *Nulla Eccleſiaſtica Miniſteria, ſeu etiam Beneficia vel Eccleſiæ alicui tribuantur ſeu promittantur antequam vacent,* Ne deſiderare quis mortem proximi videatur, in cuius locum & Beneficium ſe credit ſucceſſurũ. Cum enim idipſum in ipſis Gentilibus legibus inueniatur inhibitum, turpe nimis eſt & diuini plenum animaduerſione iudicij, ſi locum in Eccleſia Dei futuræ ſucceſſionis expectatio habeat, quam ipſi etiam condemnare Gentiles homines curauerunt. Cum verò Præbendas, Eccleſias, ſeu quælibet Officia in aliqua Eccleſia vacare contigerit, vel ſi etiam modo vacant, non diu maneant in ſuſpenſo, ſed in ſex menſes perſonis quæ dignè adminiſtrare valeant, conferantur. Si autem Epiſcopus vbi ad eum ſpectauerit, conferre diſtulerit, per Capitulum ordinetur. Quod ſi ad Capitulum electio pertinuerit & intra præſcriptum terminum hoc non fecerit, Epiſcopus ſecundum Deum hoc cum conſilio Religioſorum virorum exſequatur. Aut ſi forte omnes neglexerint, Metropolitanus de ipſis ſecundum Deum abſque illorum contradictione diſponat.

Queritur ea de re Sareſberienſis l. 7 de Nugis Curial. c. 17. inuebiturque in eos qui Decreta ſeu Prouincialia, ſeu Generalia aut Pontificia detorquebant in prauum ſenſum, ſeu potius in ſibi commodum, ne fateri cogerentur ſe in ea peccare; quique Principum fauore ſuboixi cogebant Epiſcopos ſibi polliceri Beneficia ante vacationem. *Statuat ergo lex*, inquit, *quidquid placuit latori*: nam iſti priuilegij Principalis gaudentes beneficio, quidquid ambiunt, ſibi competere opinantur. Epiſcopos ad prima Beneficia obligant, & de futura ſucceſſione paciſci non verentur. Reſtat vtique vt triſti pactio repleatur euentu, & illius quiſquis animetur & armetur in necem, cuius ambit ſucceſſionem. Si enim cedere moretur, aduerſantur, vexant, & multipliciter concutiunt poſſeſſorem. Poſſeſſio namque parit aduerſarium actioni in rem. Si verò quiſpiam Prælatorum ſuæ conditionis memor eis pro voto non obaudierit, amaras illico audit hiſtorias, eo quod indignum

& contumeliosum omnino reputant, si turpis & inhonesta petitio repulsam alicubi patiatur. Interim ergo alarum suarum feruntur remigio, nidificant in prouinciis singulis, vix quot nidos habent, vel ipsi sciunt, diurna ad peragendas alicui orbis plagas eis præparantur hospitia, & in tanto numero, vix hospitiolo vno donatur horridulus Comes. Nam si quis hoc fecit, probatæ liberalitatis est. Vtique & insignis prudentiæ, si quis tot quocumque modo conquirit altaria, vt quasi ritu Memphitico quotidianas hostias nouis possit altaribus immolare. Nolunt tamen sacerdotio dominari, aut seruire altario qui de altario viuunt, ne vt populus arguit, dicam luxuriantur, sed personatos quosdam introduxerunt, quorum iure ad alium onera, ad alium referuntur emolumenta.

At Innocentius & ante eum etiam Cœlestinus seu prauâ consuetudine, seu vt viros litteratos mercedis laboribus suis debitæ securos facerent, litteras eis concedebant ad Episcopos cum mandato vt Præbendas primò vacaturas eis assignarent: quibus si parere detractarent Episcopi, sæpe fulminis Vaticani terroribus adigebantur, vt in historia retulimus.

DISSERTATIO X.

DE MORIBVS COENOBITARVM.

De variis Cœnobitarum Ordinibus prout occurrit occasio dicendi, diximus passim in Historia: quorum alii à Magistris Parisiensibus instituti sunt: Fontebraldensis à M. Roberto de Arbriscellis; Tironensis à M. Bernardo de Abbatisvilla, Sulpicij Redon. à M. Radulfo de Fusteia: San-Victorinus à M. Guillelmo Campellensi, sub initia seculi: sub finem verò Mathurinensis à M. Ioanne de Matha. Alii ab extraneis, vt Clareuallensis à Bernardo, Præmonstratensis à Norberto, Templarii & Hospitalarii à Militibus Christianis.

Hoc autem fere commune est omnibus, quod à paupertate inceperint: & quandiu illam castè integréque seruarunt, integritatem quoque sanctitatemque vitæ conseruarint: postquam verò ab illa discesserunt, hanc quoque amiserunt. Causa mali innocens, pietas populorum, qui de bonis suis ad amplificandos Ordines illos certatim contribuerunt. Hinc accidit, vt facti locupletiores Monachi delicatioribus cibis vesci voluerint, vestiri elegantius, viuere laxius, voluntati indulgere licentius, Aulas Principum frequentare liberius, Dignitates seculi affectare ambitiosius, iugum Episcoporum excutere studiosius, studere negligentius, litigare & negotiis secularibus sese effrenatius immiscere visi sint. Adeo exitiabilis est nouerca virtutum affluentia.

In Monachis igitur duo se offerunt examinanda, *vita* quam degebant hoc seculo communiter, & subiectio erga Episcopos. Vita quidem minus spectat ad historiam Vniuersitatis: nisi forte quia nonnullorum sanctitas multos ex Academicis nostris ad Religiosæ vitæ propositum adduxit.

De subiectione verò & exemptionibus illorum sæpe & hoc & sequentibus seculis disputatum est in scholis.

Ioannes Saresberiensis lib. 7. de Nugis Curial. laudat quidem omnium Monachicorum Ordinum instituta, vt verè pia & sacra: non putat tamen se eorum sanctitati derogare quidpiam, referẽs quàm multi ab iis deuiarent iis quibus scribebat temporibus, hoc est circa an. 1158. Sic enim c. 21. *Veniunt*, inquit, *in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces*: sed vt ait Dominus, euidentissimè cognoscuntur à fructibus suis. Non tamen à fraude istorum Religionis veræ diminuitur gloria. Nam indubitanter omnibus constat, quia nomina quæ profitentur & quorum pollicentur officia, honestissima & fidelissima sunt. Nam Religio in his adeo vera, adeo probata consistit, vt nullius reprehensionis aculeos reformidet. Siquidem *Carthusienses* quasi auaritiæ triumphatores præcipui vbique clarescunt.

" *Cistercienses B. Benedicti* quem omnium Iustorum spiritu plenum fuisse constat, " præcepta & vestigia sequuntur ad vnguem. *Cluniacenses* Religionis formam " multis prouidentiis tradiderunt. *Et Canonicis* sufficere debet ad plenissimam laudem, quod Regulam eorum oportet omnes Clericos imitari. *Eremitæ* quoque Baptistam Saluatoris & filios Prophetarum institutionis suæ habent Authores. *Fratres Templi* Machabæorũ exemplo ponunt animas suas pro fratribus suis. *Xenodochi siue Hospitalium Procuratores* Apostolorum sequuntur vestigia & ad perfectionis cumulum aspirantes in eo fidelissimè audiunt Christum, quod viuunt innocenter " & omnia quæ habent, pauperibus erogant. In his tamen omnibus fideles inueniuntur & reprobi: nec ob id Religionis aut professionis veritas deformatur. " Quæ enim professio est, aut quæ legitur vnquam fuisse societas, in quam macula " non irrepserit? Angelum Apostatam legimus, in primis fratribus parricidium, " Prophetam reprobum, Apostolum proditorem, Discipulos Christi perfidos, nec " tamen corrumpitur puritas persistentium Angelorũ, aut minus sancta est societas " inuicem diligentium fratrum, aut prophetiæ gratia est in electis culpabilis, aut " Apostolatus in fidelibus contemptibilis, aut disciplina Christi per varios errores " aberrantium est infamis. Sicut ergo Angelus Sathanæ transfigurat se in Angelum " lucis & Apostoli Pseudo ad authoritatem Apostolicam aspirabant potius quàm " ad vitam: Sic & Hypocritæ ad supercilium Pharisæorum confugiunt, dilatantes " philacteria & magnificantes fimbrias, & quæ in lege Dei scripta sunt, nolunt " contingere digito, nisi vt videantur ab hominibus, à quibus honoris aut alterius " remunerationis mercedē exspectant. Inde est quod facie pallorem ostentant, profunda ab vsu trahunt suspiria, artificiosis & obsequentibus lachrymis subitò inundantur, obstipo capite, luminibus interclusis, comâ breui, capite fere raso, voce demissa, labiis ab oratione mobilibus, incessu tranquillo & quasi gressu quadam proportione composito, pannosi, obsiti, sordes vestium, & affectatam vendicant vilitatem, vt eò facilius ascendant, quò se studiosius videntur in locum " nouissimum deiecisse, & qui sponte sua decrescunt, crescere compellantur inuiti.

Ibidem & sequentibus capitibus plura scribit de hypocritis Monachis, quos Epicureis comparat Philosophiam quidem profitentibus, at propriæ voluntati & voluptati seruientibus. Illos enim consueuisse fouere lites, priuilegiis abuti, seruire cupiditati, charitatis officia nequaquam exercere, propriam quærere gloriam, denique secundum carnem ambulare, licet se spirituales mentiantur.

" Gaufredus Prior Vosiensis qui eodem seculo floruit & scripsit vsque ad an. 1180. " c. 73. prioris partis Chronici, cui hunc titulum præfigit, *Deformatio Religionis*, " de eadem re sic habet. *Prisci Cœnobitæ* religione florentes Nos *Manzerinos* hæredes habuere, qui silentium & quæcunque honesta sunt relinquentes, paruas coronas, strictos sotulares, cucullas clausas, pro froccis ocreas, pro gandengis froccos capellatos absque cuculla, capellos camelo & alios circundatos pelle ad" instar scapularis, pannos irregulares in lectis, esus carnium indiscretè & enormiter insectamur. Idcirco immiscuit in medio multorum spiritum vertiginis, qui " schismata faciunt in electione, adeo vt Tufturiacenses hodie 4. viuos habeant " Abbates, Heliam & Atthaldum, Gaufredum atque Fulcaldum. Gratias Deo " quod apud S. Martialem vno sumus contenti: adaugeat illi cum salute Con" ditor orbis tempora plura. *Cistercienses quidem eleemosynas de labore suo tribuunt multas*, in Choro psallunt ordinatè, pluraque peragunt honesta, veruntamen cæteris " vi & ingenio terras auferunt: adeo vt Obasinenses Vosiensibus quandam abstulerint terram, sicut Dalonenses Arnacensi Præposito decimas de *Celonf. Sanctorum nomina vel memorias auferant indiscretè, etiam in eodem Episcopatu quiescentium; adeo vt apud Dalonum Pontiniacenses de Collectario abraserint nomina S. Valeriæ, Aredii atque Pardulphi, quæ si alij fecissent, pro sacrilegio reputaretur.*

Neque dissimulauit Alexander III. datis ad Abbates vniuersos in Cistertiensi Capitulo constitutos litteris, ab ipsorum Ordine peccari in multis, peccatique causam ait esse nimiam opum affluentiam. *Vniuersitatem vestram per Apostolica scripta rogamus, monemus & exhortamur in Domino, quatinus recolentes qualiter hæc plantatio sancta, hæc vitis fructifera, hæc denique vinea Domini Sabaoth sub primis Ordinibus pullulauit, & palmites suos* longè lateque producens ad mortifera circum

quaque venena pellenda flores protulit & odores effudit, peruigili custodia studeatis eorum in omnibus inhærere vestigiis, per quos cooperante Domino in deserto mundi huius flos huiuscemodi plantatus est honestatis. Hi enim Monasticæ frugalitatis continentissimi Professores optimum ponentes in paupertate principium, totius sufficientiæ assecuti sunt complementum. Ecclesiæ chari, Episcopis & Prælatis accepti, atque in conspectu Regum & Principum famâ & merito gloriosi. *Nunc autem*, quod dolentes dicimus, etsi non ab omnibus neque in omnibus, à plerisque tamen & in plerisque ab illa sancta institutione dicitur declinatum. In tantum quod aliqui ex vobis primæ institutionis obliti penitus vel ignari *contra Ordinis vestri gloriam & decorem Villas, Molendina, Ecclesias & Altaria possident, fidelitates & hominia suscipiunt, rusticos & tributarios* tenent: quorum conuersatio tota esse debebat in cœlis. Læditur hic Ordo penitus & mutatur. Nec est hæc mutatio dexteræ Excelsi: quinimo de dextera potius in læuam transeunt. Qui cum relicto seculo sub paupertatis habitu Deo militare decreuerint, negotiis denuo secularibus implicantur. Inde est quod vobis ab his qui foris sunt, contentiones & litigia suscitantur, & Abbatibus in causis forensibus occupatis, plerunque in commissis Domibus & tepor Ordinis & dissolutio nascitur charitatis: maximè quia charitas in paupertate plus proficit, & cupiditatis dedignata consortium, vt illa restinguitur, hæc repescit. Ideoque sanctum & venerabile Collegium vestrum precibus & monitis quibus possumus exhortamur: quatinus Domus illæ quæ à prima sui origine in Ordine sunt fundatæ constitutis & ordinarijs terminis sint contentæ, nec velint ad ea manus extendere, quæ sine laboribus & periculis multis & demum sine magna Ordinis confusione minimè poterunt retinere. *Si enim relictis originalibus Ordinis institutis ad communia volueritis Monasteriorum iura diuertere, oportebit & vos communi iure censeri: quia dignum est, vt qui similem cum aliis suscipiunt vitam, similem sentiant in legibus disciplinam.*

Similiter M. Ioannes Hautiuillensis l. 5. Architrenii c. 7. inuehitur in Cœnobitas fastuosos & ambitiosos, pedum pastorale affectantes, vitiis turgidos, cæteros verò homines supercilio elato præ se nihili ducentes.

Contra svperbos Monachos.

Ecce supercilium Monachi lunatur in altum.
Sublimis rapitur vultus, decliuis ocellus
Surgit in obsequium, ventremque superbia fessò
Plus epulo tendit: duplex sic regnat Erynnis
Interius, venterque noto turgescit vtroque.
Quid cum turbatur animi pax intima, verbis
Intonat, ardescit oculis vultuque minatur?
Quid quotiens Pastor erranti publica monstrat
Vel priuata Gregi iuris vestigia, nonne
Dictat in oppositum tumida præsumptio mentis,
Et leges alias decepta immurmurat auri?
Quid quotiens morbos ouium næuosque tumores
Subsecuisse parat, reliquum patienter ouile
Pastoris sequitur virgam, pacemque flagellis
Exhibet aut monitis: sed Claustri hæc bellua, de qua
Fabula narratur, mansuescere verbere nullo
Sustinet, aut verbo, domitores odit & instat
Asperior virgis, oculisque vomentibus iram
Fulminat, & monitus fumanti despuit ore.
Hic quorum vita est humili deiecta cucullo
Spernit oues, & eas audet præsumere de se
Delicias, in quem pretium totius ouilis
Confluat, & solus virtute supernatet omnes.
Si quando careat baculus Pastore, suoque
Rege vacet sceptrum Moniale, hæc Bellua sedem
Iam sibi sortitur viduam, dextramque maritat
Absenti baculo. Vacua iam regnat in Aula,
Iam subiecta iubet: omni se concipit vnam

Imperio dignam, vacuam ſpem figit in alto,
Præſumitque ſibi baculum quem perdere virtus
Et vitium rapuiſſe ſolet. Iam fulgurat aſtri
Alternis radiis, iam tollit in ardua mentem.
Iam Iouis alterius ruituro pectore fulmen
Tractat, & alterius animo prælibat honores
Induiturque prius animus quàm dextera ſceptrum.
Sic fit apud clauſtrum, ventoſque ſuperbia præceps
Velis prærapidos nigris infundit & albis:
Mundanique maris rapto per inania curſu
Nauiculam ſcopulis perituram mandat acutis:
Vt cui nota Domus famuletur, nouit & inquit
O vitij radix primaua, nouiſſima Chriſtum
Accedit viſura Deum, ſed prima recedet.
Natiuumque ſibi propriumque hunc diligit vſum,
Vt nox vnanimes faciat, quos inquinat vna.
Magna quidem molles animos ligat vnio, magna
Conciliat cupidas pacis clementia mentes.
Pax quoque firma leues animos complectitur, imò
Pax alios vita ſumptos communiter vſus
Nectit, & vnus amor ſtudiis inſeruit eiſdem.
Verum par tumidis venit indignatio præceps
Mentibus alterno factura tonitrua vento
Diſcordeſque ſecat morum concordia mentes.

At Ioannes Saresbetienſis ſupra laudatus l. 7. de Nugis Curial. c. 23. ab eiuſmodi probris eximit maximè Carthuſienſes & Grandimontenſes. *Hypocritarum nomen & notam*, inquit, cautiſſimè & fideliſſimè declinant Carthuſienſes & *Magnimontis* noua profeſſio, in antiquæ virtutis culmine, Saluatore præuio ſolidata. Si quidē *Carthuſienſes* cupiditati ſuæ immo neceſſitati limites præfixerunt & moderationis habenis omnem auaritiam cohibent, & interdum ipſi neceſſitati aliquid ſubtrahunt, ne ſub obtentu illius quippiam auaritia moliatur. Magni proculdubio viri & inter præcipuos numerandi, cum non modo profeſſiones, ſed iam feneſcente mundo in tanta multitudine labentium ſeculorum pauci proceſſerunt homines, qui ſatietatis ſibi aliquos præſcripſerint terminos.....

" Porro *Magni Montis incolæ* vitam perarduam elegerunt, & non modo auaritiæ, ſed ipſius naturæ quodāmodo domitores omnia neceſſitatis imperia excluſerūt, abiecerunt ſollicitudinem craſtini, omnia mundi oblectamenta contemnere parum eſt apud eos, quacunque ad portas eorum quis pulſet imagine, excluditur & confuſus abſcedit, in eos quippe ſolus Chriſtus ingreditur, cuius innituntur gratiæ iactantes cogitatum ſuum in eum, qui paruulos enutrit, dat iumentis eſcam pulliſque coruorum......

" Iſti itaque propriæ voluntatis immemores, quærentes iugiter quomodo placeant ei cui ſe probauerunt, laudem quæ ab hominibus eſt, contemnentes, nec volentes habere, diuitias quam dicendi ſunt habere cum Hypocritis portionem? Quod tamen miraberis, iam ad Carthuſienſes diuertiſſe dictus eſt aliquis, vt à ſanctorum conſortio euocatus aſcenderet, & poſtea conuerſus retrorſum, quid quæſierit, operum teſtimonio declaraſſe. At ille Iudicem ſuum habet, nec tamen vnquam committere potuit vt ſanctiſſimæ profeſſionis gloriam denigraret. *De Magno Monte* neminem adhuc aſſumptum audiui; ſed vtinam aut nunquam aſſumatur, aut talis qui nullo decoloret actu hominum ſingularis eminentiæ venuſtatem. Alii Baſilium, alii Benedictum, hi Auguſtinum: at iſti ſingularem Magiſtrum habent Dominum I. C.

De ſubiectione

De subiectione & exemptionibus Cœnobitarum.

ECclesia Gallicana retinentissima semper fuit primæuæ libertatis & authoritatis. Nec facile passa est aut summos Pontifices imponere sibi iugum nouum, aut Monachos vetus excutere. Quibus si nonnulli Episcopi de suo iure remiserunt, priuatorum illud hominum factum fuit, non decretum publicum. In duobus autem præsertim subiecti fuisse videntur Episcopis Monachi antiquitus, in Procurationibus & Iurisdictione. Procurationem vocabant ius quoddam lustrandorum omnium locorum Ecclesiasticorum suæ Diœceseos tam Regularium quàm Secularium: ob quam iis pendebatur certum stipendium à singulis, quod *Procurationis* etiam nomine vocabatur. Mathæus Parisiensis *Procurationes* appellat ad ao. 1249. vbi de M. Martino Papæ Clerico qui in Angliam missus munera eiusmodi exigebat. *Reditus Thesaurarij Saresberiensis cum aliis multis violentia, sed præcipuè à viris Religiosis rapiuntur. Procurationes & munera exiguntur sibi festinanter transmittenda & contradicentes grauiter puniuntur.* Et ad an. 1139. *Videns Legatus talem in multis constantiam ad humilitatem Religiosorum conuersus, ab eis pecuniam non minimam extorsit nomine* Procurationis.

Neque Procurationes tantum ab iis exigere poterant Episcopi, sed insuper cum ad bellum proficisci cogebantur Edicto Regio, Abbates & Cœnobia ad sumptus contribuere impellebant. Patet id clarè ex priuilegio quod Aldricus Senonensis Alcuini quondam Discipulus circa an. 834. concessit Abbati S. Remigii ad Vallilias in quo hæc verba continentur. *Episcopus quoque in exigendis muneribus Abbatem eiusdem loci non grauet, sed sufficiat ei ad annua dona, equus vnus & scutum cum lancea. Quod si in expeditionem publicam ire iussus fuerit, addantur ei de eodem loco carra duo, vnum vini, alterum farinæ: verueces decem: supra quæ in exigendis muneribus cupiditatis auaritiæque causa grauare eos nullatenus præsumat: ne & Monachi eiusdem Cellulæ huiuscemodi negotio à suo proposito exorbitare, & Episcopus causa eorum perditionis addictus sempiternas cogatur luere pœnas.*

De eiusmodi Procurationis iure quomodo pacti sint Guido Senonensis Archiepiscopus & Fulco San-Germano-Pratensis Abbas, diximus ad ao. 1199. quo etiam tempore Ioannes San Genouefianus cum Odone Parisiensi Episcopo de eodem iure decertabat. Cæterum quia in ea re sæpe quoque à Prælatis peccatum est, dum non tam salutem Monachorum & honestum Monasteriorum statum quærere visi sunt, quàm lucrum, nec Canonum authoritate & Conciliorum Decretis eorum auaritia coërceri potuit, exactionis huius remissionem obtinuerunt tandem Monachi. At de Procuratione gratuita, seu vt vocant visitatione, deque iurisdictione Episcopali certatum est omni tempore, & hodie etiamnum certatur. Referemus in hanc rem breuiter, quaorum id negotii nostri erit, quid variis temporibus acciderit, & quid ab Academicis nostris decretum fuerit.

Primus, quod sciam, Abbo Floriacensis Abbas dissidium illud excitauit in Conuentu San-Dionysiano paulo ante an. 1000. in quo cum Episcopi iura sua sarta tecta esse vellent, ille Monachorum causam ita sustinuit, vt seditionem excitarit, ipsosque Episcopos fugere quoquouersum coegerit. Cuius seditionis factus reus Apologeticum scripsit atque apud Robertum Regem crimen vt potuit, excusauit, submittens se libenter examini tam ipsius quàm Magistrorum in sacris Canonibus peritorum. *Nec me vestro*, inquit, aliorumque Sapientium *examini subduco, qui contra Canones sensisse suspicor. In Episcopos manum Monachorum mouisse accusor: vestram beneuolentiam proprio Episcopo (* Arnulpho Aurelianensi*) tulisse blasphemor, quibusdam excommunicatis participasse criminor. Sed esto? cui sententiæ Canonum contradixi, qui in illo Concilio vix apertum librum videre potui? an Concilium illud fuit, vbi conciliati venerunt & disconciliati recesserunt? cum ibi discordes reconciliari debuerint aut canonica districtione mulctari.* Hæc de Abbone refert in eius vita Aimoinus eius Discipulus, qui addit Abbonem, cum videret scriptis suis multorum animos offensos, Robertum sibi præsertim conciliasse, *quem scientem litterarum, ac idcirco fore nouerat diligentem studiosorum.*

Quod autem de Episcopo suo Arnulpho dicit Abbo, Aimoinus fusius explicat innuens illi ius suum poscenti, Abbonem præstare dettectasse, Priuilegiumque Monachale obtendisse. Hinc graues exortas inimicitias. *Cum idem vir Domini paratus esset*, inquit, *iuxta Apostoli præceptum* subdi etiam omni creaturæ propter Dominum, *intelligens tamen loco quem regebat postmodum posse officere, si ei modas Subiectionis quos requirebat, ad ipsius libitum dependeret, id facere in omni sua recusauit vita. Vnde idem Pontifex Arnulphus nomine animaduertens nec ratione nec diuinarum legum eum posse conuinci altercatione, manifestum se ei ostendit inimicum. Qua de re actum est vt satellites memorati Pontificis eundem virum Dei Turonis ad festiuitatem S. Martini properantem noctanter agressi grauibus afficerent contumeliis: quibusdam obsequij illius hominibus ad necem vsque vulneratis. Quam rem præfatus Antistes cum in reliquis actibus suis honestis semper se demonstraret pollere moribus, nequaquam vt par erat, indignè tulit. Verum propter vulgi famam aliquos eorum qui hoc perpetrauerant scelus, quasi pro satisfactione, vt virgis caderentur, ante eum adduxit.*

Ex eiusdem Abbonis Apologetico, cuius fragmentum profert idem Aimoinus, coniicere licet litem istam ad Curiam Regum Hugonis & Roberti fuisse delatam. Sic enim ipse ad eos. *Corrodit me canino dente æmulorum supplantatrix calliditas, circumlatrat aduersariorum frequens acerbitas. Nec aliud contra me immurmurant, nisi quod Monachorum Senatum saluum esse velim. Nostræ Reipub. augmentum quæsiui, ac cauillationi insidiantium authoritate quâ valui, contradixi. Nec abscondi animo misericordiam & veritatem à consilio multo. Pro huiusmodi malis meo insidiantur sanguini, me succenturiatis insequuntur odiis. Adeo vt nec Regia Maiestas eos deterreat, quin me cluncuculum trucident, si eis locus tempúsve arrideat.*

Non deerant causæ suæ Episcopi; causa enim erat communis omnium; & id nouum ipsis videbatur, prorsusque intolerabile, cum audacter negaret Abbo *Altare* aut *Ecclesiam* vllam posse dici *alicuius esse Episcopi*. Itaque nihil non mouerunt vt Regum animos ab illius amore auocarent. Aliud ergo sibi præsidium accersere curat, nempe ab Apostolica sede. Adit Ioannem Pontificem *Priuilegia Ecclesiæ sibi commissa corroboraturus, imò renouaturus*, inquit Aimoinus; sed cum Pontificem inuenisset, non qualem putabat, re infectâ reuersus est. Iterum Reipub. causâ ad Gregorium Ioannis successorem Legatus, obtinuit quod & quale voluit Priuilegium. Et in eo inter alia continebatur, teste Aimoino, *Vt Episcopus Aurelianensis nisi inuitatus Floriacum neqnaquam adeat Cœnobium.* Neue *vnquam quilibet Pontificum eidem Monasterio Diuinum interdicat Officium, etiamsi tota Gallia ob populi peccata anathematis feriatur vindictâ à sede Apostolica.*

Ad confirmationẽ verò huius priuilegij, quod nouum videbatur, subdit Aimoinus quasdam authoritates vt probet Gregoriũ & Abbonem in hoc facto contraria non sensisse SS. Patrum Regulis; imprimis verò refert verba Gregorij Magni sic inter alia scribentis ad Maximianum Rauennantem Episcopum. *Quoties pro vtilitate Monasterij sui ad Pontificem Rom. Abbas venire vel transmittere forte voluerit, id ei modis omnibus liceat.* Quod verò ab Episcopis & Clericis Monasteria inquietari non debeant (verba sunt Aimoïni.) tam memorato Pontifici quàm eius Antecessori Ioanni frequentibus scripsit Epistolis. Luminoso quoque Abbati de eadem re inter cætera sic ait. *Castorio*, inquiens, *Fratri & Coëpiscopo nostro nostrâ præceptione transmissâ ei successoribusque eius à te Monasterio suo cunctam læsionis abstulimus funditus potestatem, vt nec vltra in vestra versaretur grauamine, nec Monasterij res describat, nec publica illic debeat esse processio.* Et post pauca. *Missas illic haud dubiè quam in Monasterio publicas per Episcopum fieri omnino prohibemus; ne in seruorum Dei recessibus popularibus præbeatur vlla occasio Conuentibus, & simpliciores ex hoc animos plerumque, quod absit, in scandalum trahat frequentior quoque muliebris introitus.* Quod autem Diuinum Officium Monasteriis interdici non oporteat, Ioanni Episcopo de Vrbe veteri scribens, ita asserit *Agapitus Abbas Monasterij S. Georgij* insinuauit nobis plurima se à vestra sanctitate grauamina sustinere, & non solum in his quæ necessitatis tempore Monasterio aliquod possint ferre subsidium, verum etiam in hoc Monasterio Missæ prohibentur celebrari, sepeliri etiam ibidem mortuos interdicit. Quod si ita est, à tali vos hortamur inhumanitate suspendi, & sepeliri ibidem mortuos, vel celebrari missas nullâ vlterius habitâ contradictione permittas, ne denuo querelam de his quæ dicta sunt, prædictus vir venerabilis deponere compellatur.

Hæc Aimoïnus, qui cum nullum exemplum è Gallicana Ecclesia proferat, satis indicat fuisse istud antea in Francia inauditum. Vt & sequentia declarant: Nam cum Fulco qui Arnulpho successit, ad subiectionem compellere voluisset Gauzlinum Abbonis successorem, Fulbertus Carnotensis ab vtroque, quid facto opus esset, consultus, vtrique sic respondit. Fulconi quidem Ep. 41. his verbis. *Defensores legum paucos*, Impugnatores verò plures esse videtis. Quin etiam Dominus noster Rex, cui summum iustitiæ caput incumbit, perfidiâ malorum sic circumuentus est, vt ad præsens neque se vindicare, neque Nos vt oportet, adiuuare præualeat. Non hæc idcirco dixerim, vt fortitudinem animi vestri frangere velim, sed vt sanè discretione causam vestram tractare memineritis. Igitur si Abbas S. Benedicti de vestro contemptu culpam suam recognouerit, & illam deinceps subiectionem promiserit, quæ vobis canonicè debetur, hortor & suadeo vt recipiatis. Sacramenta verò & cætera quæ ad mundanam legem pertinent, propter amorem Regis Domini missa faciatis, vt religionem magis quàm secularem ambitionem sectari vos cognoscat. At si Abbas in tantam superbiam intumuerit, vt ipsam quoque subiectionem Canonicam vobis derogare contendat, superbiæ cui non parcit Deus, Dei seruus quo modo parcat, nescio. Vale.

Gauzlino verò sic rescripsit Ep. 73. *Præsul Aurelianorum qui vos excommunicauit, Coëpiscopos suos idem facere poscit.* At Ego correctionis vestræ non expers, 3. Kal. Octob. ei respectum dedi. Vnde nunc frater commoneo, vt gradus humilitatis interim vel vsque ad tertium relegens Episcopo vestro subiiciamini sicut decet. Aut si vobis non ita faciendum esse videtur, cur fieri non debeat, rationem nobis intimare non pigeat. Ego enim neque legem neque modum ratiocinationis inuenire possum qui vos ab iugo subiectionis huius absoluat. At si quis alius præter vos inuenisse fateatur, nouum illum Rhetorem de cœlo magis cecidisse quàm descendisse crediderim. Viuite. Ne quis vos seducat inanibus verbis. Valete.

Ex his duabus Epistolis duo colliguntur. Vnum; quod Fulco Fulberti consiliis acquiescens Gauzlinum admonitum de præstanda subiectione nec obtemperantem, anathemate ferierit vt contumacem, idemque fieri, à Coëpiscopis postularit in exemplum iustæ seueritatis. Alterum, quod Fulbertus Diabolici fastus esse putauerit non præstare Episcopo subiectionem. Quod & authoritate Canonum confirmat Ep. 72. ad Richardum Abbatem totumque Conuentum Sam-Medardensem, qui in pollutâ humani sanguinis effusione Ecclesiâ suâ celebrare diuina non destiterant, non præmonito nec aduocato Suessionensi Episcopo ad resecrationem seu reconciliationem.

Dicitur, inquit, *de vobis quod in eadem violata Ecclesia sine Episcopali reconciliatione Deo sacrificare præsumitis. Quod si verum est, profectò præsumptio ista & noua est & nimia & bonis omnibus insectanda.* Quid enim mali est, quod in sancta Ecclesia machinari incipitis? vultis dare partes Laïcorum Presbyteris, Presbyterorum Laicis? vbi vobis conceditur Ecclesiam aut nouam dedicare, aut profanatam reconciliare? Sed nec Oratorij quidem domum vobis ædificare nisi per Episcopum licet. Positi namque estis omnino sub potestate ipsius, qui vt ait Hieronymus, potestatem habet peccantem Monachum tradere Sathanæ in interitum carnis. Sed ne parua authoritate fretus hæc dicere videar, testem mihi allego magnam synodum Chalcedonensem duodetriginta Episcoporum sub Papa Leone, sub Martiano Principe celebratam, in qua Euthyches Abbas Constantinopolitanus condemnatus est. In qua etiam de supradictis causis sancitum placuit neminem aut ædificare aut constituere Monasteria, aut Oratorii domum sine conscientia ipsius Ciuitatis Episcopi. Eos verò qui per singulas Ciuitates seu possessiones in Monasteriis sunt, subiectos esse debere Episcopo, & quieti operam dare atque obseruare ieiunia & orationes in locis, in quibus semel Deo se denouerunt, permanentes, & neque communicare, Ecclesiasticas neque seculares aliquas attrectare actiones, relinquentes propria Monasteria, nisi forte iubeantur propter vrgentes necessitates ab ipsius Ciuitatis Episcopo. Item in eadem. *Iubemus Monasteriis aut Martyriis constitutis, vt in potestate sint eius qui in ea est Ciuitate Episcopus secundum traditionem sanctorum patrum, ne per præsumptionem recedant à suo Episcopo. Eos verò qui ausi fuerint rescindere huiusmodi institutionem quocunque modo, vel si noluerint subiacere proprio Episcopo, siquidem fuerint Clerici persona-*

rum ordinatione fubiaceant condemnationibus Canonum: fi verò Laici vel Monachi fuerint, communione priuentur. Poteram alia multa de Legibus Diuinis huic rationi firma-
» menta fubnectere, fed breuem me fcribere memini: & vt ait Ifidorus, *ficut militi*
» *illa arma fufficiunt quæ ferre ad tempus congruenter poffit*; fic nobis de multis fenten-
» tiis paucæ, prout tempus exegerit. Nunc vobis charitatiuè volo fuadere, vt fano
» confilio præbeatis affenfum, ad fubiectionem Epifcopi veftri fimpliciter redeatis.
» De præterita culpa requiratis veniam; de futura affumatis cautelam: & vt vobis
» fiat quies de obedientia & nobis de veftra quiete lætitia. *Alioquin pro certo fciatis,*
» *quia fi*, quod abfit, *in contumacia contra illum manferitis, in proximo Conuentu Epifco-*
» *porum graue difpendium incurretis.*

Nondum innotuerant Fulberto Priuilegia Sam-Medardenfia, vt nec Pafchali San-Dionyfiaca: nam cum apud eum conqueftus fuiffet Galo Epifcopus Parifienfis circa an. 1106 (Prætereo enimi ntermedia tempora à Fulberto ad Pafchalem) quud Adam & Conuentus San-Dionyfianus fubiectionem fibi præftari confuetam præftare detrectarent, Adamo & Monachis fcripfit in hunc modum. *Ex confratris noftri Galonis Parifienfis Epifcopi relatione comperimus, quia vos præter ipfius licentiam pro facri olei & chrifmatis acceptione, ac pro Monachorum feu Clericorum veftrorum ordinationibus quoflibet Epifcopos adeatis, vel pro eorundem facramentorum celebratione ad veftrum Monafterium conuocetis, & quod Laicis pœnitentias criminum iniungatis.* Quæ profectò facris Canonibus valde contraria funt. *Et quidem Priuilegia pro prauis & malis collata funt, & ad ædificationem non ad Canonum deftructionem alicui conferuntur.* Cum itaque prædictus frater Galo Epifcopus vefter gratia Dei bonus
» & Catholicus habeatur & prædicta facramenta gratis ac fine prauitate indulgeat;
» & vos præter ipfius licentiam pro eifdem facramentis fufcipiendis alios adire An-
» tiftites prohibemus, & Archiepifcopis vel Epifcopis omnibus ne ea vobis exhi-
» beant, interdicimus.

Verum fcribit Sugerius in vita Ludouici Groffi fe an. fequente apud eundem Pafchalem qui in Franciam venerat & Charitatis Monafterium dedicauerat, Ecclefiæ San-Dionyfianæ caufam peroraffe, & Galoni Cannnico iudicio fatisfeciffe. *Contra D. Epifcopum Parifienfem Galonem multis querimoniis Ecclefiam B. Dionyfii agitantem in confpectu D. Papæ viriliter ftando apertâ ratione & Canonico iudicio fatisfecimus.* Scribunt quoque Monachi San-Germano-Pratenfes fe ab eodem Pafchale Priuilegium obtinuiffe exemptionis, aut potius Priuilegiorum confirmationem Bullâ datâ Laterani an. 1107. in qua hæc habentur verba. *Miffas, ordinationes, ftationes ab omni Epifcopo vel Clero Parifienfis Ecclefiæ in eodem Monafterio præter voluntatem Abbatis vel Congregationis fieri prohibemus, nec habeat ibi aliquam poteftatem imperandi, fed nec ipfis interdicere nec excommunicare, nec ad fynodum vocare Abbatem, vel Monachos, Presbyteros aut Clericos Ecclefiarum ipfius loci facultatem damus.*

Item fcribit Aimoini Continuator c. 51. ad an. 1108. Guillelmum quendam Abbatem San-Germano-Pratenfem electum abdicare fe fuâ præfecturâ coactum à Mo-
» nachis, quod ab Epifcopo Parifienfi benedictionem accepiffet. *Anno Dominicæ In-*
» *carnationis 1108.* Rainaldus Monafterii S. Germani Abbas præ fimplicitate Abba-
» tiam demifit: & loco eius Guillielmus eft fubftitutus, qui duobus annis Mona-
» fterium rexit: fed prauo confilio deceptus ad Epifcopum Parifienfem pergens &
» ei profeffionem faciens, benedictionem ab eo accepit. Quod audientes præfati
» Monafterii Fratres, timentes ne per hoc Ecclefiæ imminueretur libertas, reuerten-
» tem à profeffione noluerunt recipere, fed claufis ianuis validè refiftentes eum ab
» Abbatiæ dignitate penitus remouerunt, prædictumque Rainaldum reuocantes
» eum iterum fibi præfecerunt Abbatem.

In veritatem aut falfitatem teftimoniorum eiufmodi non inquirimus: inquirant Monachi & quibus res eft cum Monachis. Dixiffe fufficiat hocce Christi feculo 12. quod noftræ Vniuerfitatis quartum eft, Monachos priuilegiis illis fuis feu verè feu falsò obtẽtis munitos plurimũ fuperbiffe. Præfertim ex quo Ioannes Cremenfis Cardinalis in Concilio Remenfi, cui Calixtus Papa II. præfedit an. 1119. Cluniacenfem Ecclefiam foli Romano Pontifici fubiacere demonftrauit, eamque ac cæteras quibus fimile Priuilegium indulfiffet, aut indulgere vellet Pontifex, ab Ordinariorum vt vocant, iurifdictione & procurationibus liberas effe. Dictum tamen

eiuſmodi ita omnium qui aderant aures animoſque offendit, vt parum abfuerint à tumultu. Hinc teſte Orderico Virali diſputandi materiam ſumpſerunt arguti Sophiſtæ & Magiſtri in ſacris Canonibus & Scripturis verſati. Quæ quidem quæſtio & diſputatio toto hoc ſeculo frequens fuit in ſcholis & à pleriſque viris Doctis agitata. Plurimis videbantur exemptiones eiuſmodi ſi abſque neceſſitate concedebantur, eſſe illicitæ, ſic enim in Eccleſiâ quæ nihil ordinatè facit, confuſionem maximâ inferri, ſacros Canones peſſundari, Epiſcopor. iura quæ illibata eſſe debẽt, conuelli, & prauo exemplo eorum authoritatem contemni laicíſque ludibrio exponi. Contra nonnulli dempta priuilegiorum diſpenſatione tolli poteſtatem Apoſtolicam quæ in Eccleſia ſuprema eſſe debet. Priuilegiorum conceſſionem magnam eſſe partem Rom. authoritatis; ab omni æuo Beneficia Gratiaſque à S. ſede emanaſſe, Romam caput eſſe omnium Eccleſiarum; & Papam omnium Pontificum Archipontificem eſſe. Ita vario euentu toto hoc ſeculo certatum eſt ab Epiſcopis & Monachis in Conciliis & Curia Rom. & à Magiſtris in ſcholis, prout ſe dedit occaſio diſputandi. Placet nonnulla exempla referre.

Resbacenſe Monaſterium aliàs *Hieruſalem* dictum Diœceſis Meldenſis in ſaltu Brigenſi ad Matronam fluuium ſitum à S. Audoeno Dagoberti Regis Cancellario & Archiepiſcopo Rothomagenſi fundatum fuiſſe dicitur. Proceſſu autem temporis Meldenſis Epiſcopi Iuriſdictioni parere recuſauit, parochiamque villæ Reſbacenſis, Parochi inſtitutionem, aliaque iura ſibi vendicauit, munitum ſe aſſerens priuilegiis Apoſtolicis. Qua de re quæſtus apud Honorium II. Burchardus Meldenſis Epiſcopus, iura tandem ſua illæſa illibataque retinuit: vt patet ex hac Honorii ad eum Bulla an. 1125. data, quæ habetur in Chartulario Meldenſi & refertur à doctiſſimo Launoyo in ſua Inquiſitione in Priuilegium Sam-Medardenſe.

Honorius Epiſcopus Seruus Seruorum Dei Venerabili Fratri Burchardo Meldenſi Epiſcopo eiuſque ſucceſſoribus Canonice promouendis in perpetuum. In eminenti Apoſtolicæ ſedis ſpecula diſponente Domino conſtituti, ex iniuncto nobis officio fratres noſtros Epiſcopos debemus diligere, & Eccleſiis ſibi à Deo commiſſis ſuam debemus Iuſtitiam conſeruare. Proinde, Chariſſime in Chriſto Frater Burcharde Epiſcope Meldenſis Eccleſiæ, cuius à Deo tibi cura commiſſa eſt, ſalubriter ſtatuimus, vt omnes tam Clerici quàm Laici in villa Resbacenſi & Iotrenſi commorantes Meldenſi Eccleſiæ iure Parochiali, ſubiaceant, & ea quæ de eis ad ius Parochiale pertinent, tibi tuiſque ſucceſſoribus libera & illibata ſeruentur. Decernimus etiam vt Abbas Resbacenſis & Abbatiſſa Iotrenſis Canonicam tibi tuiſque ſucceſſoribus obedientiam perſoluant. Benedictio quoque eorum ſicut per tuos Anteceſſores hactenus celebrata conſtiterit, ſic per te tuoſque ſucceſſores deinceps exhibeatur. Promotiones etiam Monachorum ad Eccleſiaſticos ordines per Meldenſem adminiſtrentur Epiſcopum, ſi videlicet gratis eas & ſine prauitate voluerit exhibere, & gratiam Apoſtolicæ ſedis habuerit. Si Quis autem, quod abſit, huic noſtro Decreto ſciens contraire tentauerit, honoris & officii ſui periculum patiatur, niſi præſumptionem ſuam digna ſatisfactione correxerit. Datum Laterani 17. Kal. Maii.

Manaſſes Burchardi ſucceſſor veritus, ne ſibi tam Abbas Resbacenſis quàm alii ſuæ Diœceſeos Monachi exhibere detrectarent obſequium, ab Innocentio II. Honorij ſucceſſore Bullam impetrat confirmatricem an. 1138. quæ legitur in eodem Chartulario.

Eandem Meldenſium Epiſc. authoritatem confirmat Alexander III. pluribus Bullis in eodem Chartulario contentis. Prima data eſt Laterani Kal. April. eaque vetat ne quis Parochialem Eccleſiam teneat, niſi ei in *perſona voluerit deſeruire*.

Altera eſt ad eundem Stephanum, qua confirmat ea quæ ab Honorio II. de Reſbacenſi & Iotrenſi Abbatia ſtabilita fuerunt.

Tertia data eſt Turonis ad eundem Stephanum Epiſcopum, qua confirmat Innocentii II. conſtitutionem, iiſdemque planè verbis, vt in eodem Chartulario legitur folio 21. pag. 11. Quarta eſt ad eundem data Senonis, quâ auditis partibus & contentionis materia diſcuſſâ ius ſuum Epiſcopo aſſerit. Legiturque hæc Bulla pag. 10, ſub hoc titulo, *De ſubiectione Monaſterij Resbacenſis*.

Alexander.... Venerabili fratri Stephano Meldenſi Epiſcopo Sal. & Apoſt. Bened. Controuerſiæ inter viros Eccleſiaſticos agitatæ quotiens in noſtra præſen-

» tia finem Canonicum sortiuntur, necesse est eas in scriptis redigi & Apostolicæ » authoritatis pagina communiri, vt ea quæ fauore Apostolico decisa sunt, & scripto proprio confirmata, tanto humanæ memoriæ tenacius infigantur, quanto » maiori diligentia litterarum nostrarum patrocinio fulciuntur. Cum autem inter » te & dilectos filios nostros B.... Abbatem & fratres Resbacenses causa super iure parochiali quod tibi tam in villaquàm in Monasterio vendicabas, diutius verteretur, te & eis pro eodem negotio in nostra præsentia constitutis subiectionem Abbatis & ius Episcopale in ipsa villa & in Monasterio exigebas, inconcussam possessionem te longo tempore asserens habuisse, & hæc omnia ita esse multis instrumentis & plurium approbatione testium astruebas. Altera autem pars libertatem » sibi è contrario vendicabat, & hoc ipsum multis conabatur rationibus & scriptorum ac testium productionibus affirmare. Nos vero, cum vtraque pars hinc inde ad fidem rei dubiæ faciendam in medium produxisset, facta diligenti collatione monimentorum & testium agnoscentes te ea, quæ tibi in villa & in præfato Monasterio vendicabas, sine interruptione legitima possedisse, de communi fratrum nostrorum consilio obedientiam & subiectionem Abbatis, & ius Episcopale tam » in Monasterio quàm in villa tibi & per te Ecclesiæ tuæ adiudicauimus. Volentes autem paci & quieti eiusdem Monasterii ex iniuncto nobis officio vtiliter » prouidere, authoritate Apostolica inhibemus, vt occasione ista nulla noua & indebita grauamina à te vel successoribus tuis iam dicto Monasterio aut villæ debeant irrogari. Vt igitur hæc nostra definitio futuris semper temporibus inuiolabiliter obseruetur, eam authoritate sedis Apostolicæ confirmamus & præsentis » scripti patrocinio communimus, statuentes vt nulli omnino hominum liceat » hanc paginam nostræ definitionis infringere, vel ei aliquatenus contraire: si quis » autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei & BB. Petri & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Senonis, 4 Nonas » April.

Reuerso in Italiam Alexandro Monachi parere detrectarunt, donec propioribus fulminibus ab Hugone Senonensi Archiepiscopo & suffraganeis contriti sunt, his verbis, vt legitur in eodem Chartulatio.

Hugo D. G. Senonensis Archiepiscopus, Guillelmus Carnotensis Electus, Mauricius " Parisiensis, Manasses Aurelianensis, Stephanus Meldensis, Henricus Trecensis, " Bernardus Niuernensis Episcopi Vniuersis Fratribus Archiepiscopis, Episcopis, " Presbyteris & Vniuersis fidelibus ad quos litteræ istæ peruenerint, Salutem & " dilectionem. Sicut sacra testatur Authoritas, sola obedientia est quæ fidei meritum possidet, sine qua infidelis quis esse conuincitur, etiamsi fidelis esse videatur... Ea propter Vniuersitati vestræ notum fieri volumus, quod quidam Monachorum Resbacensium contra Deum, contra sententiam summi Pontificis Alex. III. contra excommunicationem D. Meldensis proprii Episcopi, contra excommunicationem Abbatis sui Diuina officia passim & publicè celebrare præsumant, & Presbyteros de parochiis in quibus temporalia bona possident, expellentes, curam animarum noua & inaudita præsumptione cum Parochiali iure ausu temerario vsurpauerint. Multitudo quoque Laicorum hominum illarum Ecclesiarum illorum persuasionibus decepta illis adhæret: & sicut mortui, mortuos ad mortem pertrahunt & perducunt. Et quidem venerabilis frater noster Meldensis Episcopus per biennium & vltra biennium tantam pertinaciam in multa patientia & exspectatione sustinuit si forte esset spes, si reuerterentur ad viam: sed factus est error nouissimus peior priore & nouissima illorum peiora prioribus. Congregati igitur Beluaci pro negotio Ecclesiæ Dei, & communicato consilio *cum Religiosis & Litteratis viris, & ipsos* & omnes qui eis in oratione, in conuiuio, in emptione & venditione in consilio & auxilio super hoc malefacto scienter communicauerint, nisi vsque ad proximam Natiuitatem S. Ioannis Baptistæ resipuerint, excommunicauimus & à consilio fidelium sequestrauimus. Actum Beluaci anno incarnati Verbi 1166.

Similis iisdem temporibus discordia versabatur & agitabatur de priuilegiis Cœnobij Vizeliacensis, quod sibi quoque Romana sedes vindicabat. Extant plurimæ in eam rem Bullæ in Chronico Vizeliacensi edito in tom. 3. Spicilegij Dacheriani. Similis etiam inter fuit inter San-Genouefianos Parisienses & Theo-

baldum, deinde Mauricium & poſtremo Odonem Epiſcopum, vt in Hiſtoria retulimus ad an. 1199.

Similiter Auguſtinenſes Cantuatitæ circa an. Chriſti 1151. Archiepiſcopo ſuo Profeſſionem præſtare recuſarunt, obſtantibus quoque priuilegiis, vt dicebant. Vnde inter eos exarſerunt diſſidia & odia immortalia, donec Richardus Thomæ ſucceſſor Chartas ſibi exhiberi cupiens, falſi arguit. Alexander III. earum examen Epiſcopis Herefordenſi & Wigornienſi & M. Petro de Melidis commiſit. Auguſtinenſes hos iudices parum æquos ſibi futuros rati alia & alia ſubinde cauſari variaq; grauamina obiicere cœperunt & Papam appellarunt, proſequendæq; appellationis animo Chartas quaſdam Romam detulerunt. Vnde randem iuſſi aliis Iudicibus exhibere, reſponderunt nonnullas eſſe Romæ; quaſdam falſi ſunt ſe non habere; quaſdam etiam ſe nunquam habuiſſe: cæteras non teneri exhibere, quia præfixum Iudicibus tempus præterierat, quâ de re ſic ſcribit Willielmus Thornus Auguſtinenſis Cantuarita ad an. 1181. *Abbas & Fratres reuerenter & deuotè Iudicibus obtemperantes de priuilegiis quæ nominatim fuerant exhibenda, & quæ ipſi Iudices exhiberi præceperant, duo priuilegia ipſis Iudicibus exhibuerunt, videlicet priuilegium* B. Auguſtini *eiuſdem Eccleſiæ Patroni, &* Priuilegium Ethelberti *Regis eiuſdem Monaſterij fundatoris. Cumque aliorum Priuilegiorum exhibitionem prædicti Iudices ſibi fieri poſtularent, conſtanter & veraciter aſſeruerunt etiam priuilegium* B. Gregorij *nec habere nec vnquam habuiſſe. Aſſeruerunt etiam Priuilegia* Adeodati & Ioannis Paparum, *aut non habere aut ignorare an haberent. Requiſiti de aliis priuilegiis adiecerunt Agathonis quod Archiepiſcopus nominauerat, & priuilegium Bonifacij IV. quod in petitione Archiepiſcopi non fuerat nominatum, ad ſedem Apoſtolicam tranſmiſſa fuiſſe, & à Papa propter viarum pericula nondum fore remiſſa. Cui dicto fidem faciebant litteræ D. Papæ ipſis Iudicibus ſpecialiter directæ. Eodem autem die petebat D. Archiepiſcopus ſibi exhiberi priuilegia* Innocentij, Calixti, Eugenij, Lucij *quæ ante diem illum ſibi exhiberi non petierat. Sed quia ad eorum exhibitionem tempus Iuriſdictionis præfatorum Delegatorum non ſufficiebat, ideo petitio illa Archiepiſcopi quantum ad illa, fruſtrata fuit.*

Iam quæ fuerit virorum Piorum & Doctorum de Priuilegijs & Exemptionibus huiuſmodi ſententia, placet commemorare. Et primum quidem Bernardus Clarenallenſis Abbas quanquam Monachis impenſè addictus, non probauit tamen quod Epiſcoporum authoritati ſubiacere legitimiſque eorum mandatis parere detectarent. Qua de re fusè agit in Ep. 42 ad Henricum Archiepiſcop. Senonenſem.

" Mirot quoſdam in noſtro Ordine Monaſteriorum Abbates humilitatis regulam odioſâ contentione infringere, & ſub humili quod peius eſt, habitu & tonſura tam ſuperbè ſapere, vt cum ne vnum quidem verbulum de ſuis imperiis ſubditos prætergredi patiantur, ipſi propriis obedire contemnant Epiſcopis. Spoliant Eccleſias, vt emancipentur, redimunt ſe, ne obediant. Non ita Chriſtus. Ille ſiquidem dedit vitam ne perderet obedientiam, quâ iſti vt careant, totum fere ſuum ſuorumque victum expēdunt. Quid hoc eſt præſumptionis ô Monachi? Neque enim quia Prælati Monachi, ideo non Monachi. Nempe Monachum facit profeſſio, Prælatum neceſſitas. Vt autem non præiudicet neceſſitas profeſſionis, accedat non ſuccedat prælatio Monachatus: alioquin quomodo illud implebitur? *Principem te conſtituerunt, eſto inter illos tanquam vnus ex illis.* Quomodo tanquam vnus ex illis, manens inter humiles ſuperbus, inter ſubditos rebellis, immitis inter manſuetos? vt te putemus tanquam vnum ex illis, videamus tam exhibere paratum quàm exigere obedientiam, videamus tam libenter Præpoſitis obtemperare ſubiectum, quàm imperare ſubiectis. Quod ſi ſemper vis obedientes habere & nunquam eſſe, probas te non eſſe tanquam vnum ex illis? dum vnus eſſe renuis ex obedientibus, à quibuſdum te ſuperbiendo ſegregas, quorum aggregeris conſortio parenter aduerrimus: & ſi tu vel impudenter contemnis, vel imprudenter diſſimulas, reputari profectò inter illos te noueris, de quibus ſcriptum eſt: *Alligant onera grauia & importabilia & imponunt humeris hominum, digito autem ſuo nolunt ea mouere.* Quorum ergo tibi indignius conſortium iudicas delicatorum Magiſtrorum quos veritas increpat, an obedientium Monachorum quos amicos ſuos commemorat? ait ſiquidē. *Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ præcipio vobis.* Vides igitur quale eſt iubere quod

„ ipse non feceris, aut nolle facere quod docueris?... Longè præstantius solis subdi „ Episcopis quàm Vniuersitati. Sed non propter me, inquit, *hoc facio, sed quæro Ecclesiæ libertatem.* O libertas, omni vt ita dicam, seruitute seruilior! patienter ab huiusmodi libertate abstineam, quæ me pessimè addicat superbiæ seruituti. Plus timeo dentes Lupi quàm virgam Pastoris. Certus sum enim Ego Monachorum qualiscunque Abbas, si mei quandoque Pontificis à propriis ceruicibus excutere iugum tentauero, quod Sathanæ tyrannidi mox meipsum subiicio. Aduertens nimirum cruenta illa bestia, quæ circuit quærens quem deuoret, elongatam custodiam, heu statim insilit in præsumptorem. Meritò enim non cunctatur præsidere superbo, qui se iure Regem gloriatur super omnes filios superbiæ. Quis dabit mihi centum in mei custodiam deputari Pastores? quanto plures sentio mei curam gerere, tanto securior exeo in pascua. Stupenda insania! Animarum non cunctor turbas mihi custodiendas colligere & vnum super proprium grauor habere custodem? Et quidem subiecti me de reddenda pro se ratione sollicitant. Qui autem præsunt mihi ipsi potius Paulo dicente, peruigilant tanquam rationem pro me reddituri...

„ Verum apertè indicant Quidam horum quid cogitent, dum multo labore ac pretio Apostolicis adeptis Priuilegiis, per ipsa sibi vendicant insignia Pontificalia, vtentes & ipsi more Pontificum mitrâ, annulo atque sandaliis. Sane si attenditur rerum dignitas, hanc Monachi abhorret professio? si ministerium, solis liquet congruere Pontificibus. Profectò esse desiderant, quod videri gestiunt, meritoque non queunt esse subiecti, quibus iam ipso se comparant desiderio. Quid si & nomen eis conferre Priuilegiorum posset authoritas, quanto putas auro redimerent, vt appellarentur Pontifices?

„ Et lib. 3 de Considerat. C. 4 Eugenium Pontificem his verbis alloquitur. *Miraris* quorsum hæc, ignarus vsque adhuc quid dicere velim. Murmur loquor & querimoniam Ecclesiarum. Truncari se clamitant ac demembrari: vel nullæ, vel paucæ admodum sunt, quæ plagam istam non doleant, aut non timeant. Quæris quam? *subtrahuntur Abbates Episcopis*, Episcopi Archiepiscopis, Archiepiscopi Patriarchis siue Primatibus, bonáne species hæc? mirum si excusari queat vel opus. Sic factitando probatis vos habere plenitudinem potestatis, sed iustitiæ forte non ita. Facitis hoc quia potestis. *Sed vtrum & debeatis, quæstio est.* Honorum ac dignitatum gradus & ordines quibusque suos seruare positi estis, non inuidere. Vt quidam vestrorum ait. *Cui honorem*, honorem. Spiritualis homo ille qui omnia diiudicat, vt ipse à nemine diiudicetur, omne opus suum trinâ quadam consideratione præueniet, *primum quidem an liceat:* deinde an deceat: *postremo an expediat.* Nam etsi constet in Christiana vtique Philosophia non decere nisi quod licet, non expedire nisi quod decet & licet, non continuò tamen omne quod licet, decere aut expedire consequens erit. Age aptemus si possumus tria ista operi huic. Ac quomodo non indecens tibi, voluntate pro lege vti, & quia non est ad quem appellaris, potestatem exercere, negligere rationem?

„ Túne maior Domino tuo, qui ait. *Non veni facere voluntatem meam?* Quanquam non minus deiecti quàm elati animi est veluti rationis expertem non pro ratione sed pro libitu agere, nec iudicio agi sed appetitu. Quid tam bestiale? Et si indignum cuiuis vtenti ratione viuere vt pecus, quis in te Rectore omnium tantam contumeliam naturæ honoris iniuriam ferat? Sic degenerando, quod absit, generale opprobrium fecisti proprium tibi. *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus & similis factus est illis.* Quid item tam indignum tibi quàm vt totum tenens, non sis contentus toto, nisi minutias quasdam atque exiguas portiones ipsius tibi creditæ vniuersitatis tanquam non sint tuæ, satagas adhuc nescio quo modo facere tuas, vbi etiam meminisse te volo parabolæ. Nathan de homine, qui multas oues habens, vnam quæ erat pauperis, concupiuit. Huc quoque veniat factum, imò facinus Regis Achab, qui rerum summam tenebat & vnam vineam affectauit. Auertat Deus à te quod ille audiuit: *occidisti & possedisti.* Nolo autem prætendas mihi fructum emancipationis ipsius. Nullus est enim, nisi quod inde Episcopi insolentiores, Monachi etiam dissolutiores fiunt. Quid quod & pauperiores? Inspice diligentius talium vbique liberorum & facultates & vitas, si non pudenda admodum & tenuitas, in his, & in illis

illis secularitas inueniatur. Matris noxiæ libertatis gemina soboles hæc. Quidni peccet licentius vagum & malè liberum vulgus cum non sit qui arguat? Quidni licentius quoque spolietur ac deprædetur inermis religio, cum non sit qui defendat? Quò enim refugium illis? Nunquid ad Episcopos dolentes iniuriam? Ridentibus profectò aspiciunt oculis siue quæ faciunt malè, siue quæ patiuntur. Quæ demum vtilitas in sanguine isto? Vereor ne illa, quam in Propheta comminatus est Deus. Ille, inquiunt, in iniquitate sua moritur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si enim extollitur qui subtrahitur, & cui substrahitur, vritur, qui subtrahit quomodo innocens? parum est, inuoluimus ignem. Audi apertius. Si is qui murmurat, secundum animam mortuus est, qui instigat quomodo viuit? Quomodo verò non reus mortis amborum & suæ pariter qui gladium dedit, vnde ambo morerentur? hoc est quod dixerant. *Occidisti & possedisti.* Adde quod qui audiunt, scandalizantur, indignantur, detrahunt & blasphemant, hoc est vulnerantur ad mortem. Non est bona arbor faciens fructus tales, insolentias, dissolutiones, dilapidationes, simultates, scandala, odia; quodque magis dolendum inter Ecclesias, inimicitias graues perpetesque discordias.

Vides quàm verus sit sermo ille, *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.* Quid si forte nec licet? ignosce mihi, non facile adducor licitum consentire, quod tot illicita parturit. tunc denique tibi licitum censeas, sois Ecclesiam mutilare membris, confundere ordinem, perturbare terminos, quos posuerunt patres tui? Si iustitiæ est ius cuique seruare suum, auferre cuiquam sua Iura quomodo poterit conuenire? Erras si vt Summam, ita & solum institutam à Deo vestram Apostolicam potestatem existimas. Si hoc sentis, dissentis ab eo qui ait. Non est potestas nisi à Deo. Proinde quod sequitur. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit: etsi principaliter pro te facit, non tamen singulariter. Denique idem ait. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*; non ait *sublimiori*, tanquam in vno, sed *sublimioribus* tanquam in multis. Non ergo sola potestas à Domino, sunt & mediocres, sunt & inferiores. Et quomodo quos Deus coniunxit, non sunt separandi, sic nec quos subiunxit, comparandi. Monstrum facis, si manu submouens digitum facis pendere de capite superiorem manui, brachio collateralem. Tale est, si in Christi corpore membra aliter locas quàm disposuit ipse: nisi tu putas alium esse, qui posuit in Ecclesia *quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios Doctores & Pastores ad consummationem sanctorum in opus Ministerii, in ædificationem Corporis Christi.* Atque hoc corpus quod tibi ipse Paulus suo verè apostolico figurans eloquio & capiti conuenientissimè aptans, totum ex eo compactum perhibet, & c[...]ne[...]um per omnem iuncturam subministrationis secundum operationem in mensuram vniuscuiusque membri, augmentum corporis faciens in ædificationem sui in Charitate. Nec vilem reputes formam hanc quia in terra est, exemplar habet è cœlo. Neque enim filius potest facere quidquam, nisi quæ viderit Patrem facientem, præsertim cum ei sub Moysi nomine dictum sit. *Vide omnia facias secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est.* Viderat hoc qui dicebat. *Vidi Ciuitatem sanctam Hierusalem nouam descendentem de cœlo à Deo paratam.* Ego enim propter similitudinem dictum re[...]t, quod sicut illic Seraphim & Cherubim, cæteri quique vsque ad Archangelos ordinantur sub vno capite Deo, ita hic quoque sub vno summo Pontifice Primates vel Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, Presbyteri vel Abbates & reliqui in hunc modum. Non est paruipendendum, quod & Deum habet authorem & de cœlo ducit origiuem.

Quod si dicat Episcopus, nolo esse sub Archiepiscopo, aut Abbas, nolo obedire Episcopo, hoc de cœlo non est, nisi tu forte Angelorum quempiam dicentem audisti, nolo sub Archangelo esse, aut ex alio quolibet inferiorum Ordinum aliquem non ferentem subesse cuiquam nisi Deo. *Quid*, inquit, *prohibes dispensare?* non, sed dissipare. Non sum tam rudis, vt ignorem positos vos Dispensatores, sed in ædificationem, non in destructionem. Denique *quæritur inter Dispensatores, vt fidelis quis inueniatur.* Vbi necessitas vrget, excusabilis dispensatio est, vtilitas dico communis, non propria. Nam cum nihil horum est, non planè

fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est. Nonnulla tamen Monasteria sita in diuersis Episcopatibus, quod specialius pertinuerint ab ipsa sui fundatione ad sedem Apostolicam pro voluntate fundatorum quis nesciat? sed aliud est quod largitur deuotio, aliud quod molitur ambitio impatiens subiectionis.

Arnulphus Lexouiensis Epist. 85. ad Alexandrum III. *Est quiddam quod tam meam quàm alias vehementer angit Ecclesias quorumdam scilicet rapax & intemperans audacia Monachorum, qui quo liberius effluant, secularis potentiæ præsidia redimentes, primo Episcopis omnem obedientiam subtrahunt & Parochiales Ecclesias cum altariis & decimationibus ceterisque Beneficiis de manu Laica recipere pactis quibuslibet sacrilega temeritate præsumunt.*

Nempe quod non audebant facere Clerici seculares, quia sæpe prohibitum fuerat à Laicis Ecclesiastica accipere beneficia, id impune tanquam licitum sibi arrogabant Monachi, & si quid à secularibus peccatetur, exaggerabant supra modum: qua de re queritur quoque Ioannes Saresberiensis l. 7. de Nugis Curial. c. 21.

Hi sunt qui, si quid maculæ inhæsit Ecclesiæ dum peregrinatur, publicis aspectibus detegunt, vt ipsi ab omni macula videantur immunes. Hi sunt qui beneficia, quæ nec dum sanctis collata sunt, prædicant auferenda. Hi sunt qui potestatibus persuadent, vt propter vitia personarum, iure suo priuentur Ecclesiæ. Decimationes & primitias Ecclesiis subtrahunt, & Ecclesias ipsas accipiunt de manu Laicorum, Episcopis inconsultis. Hi sunt qui prædia auita subtrahentes indigenis, vicos & pagos redigunt in solitudinem, & in suos vsus vicina quæque conuertunt. Ecclesias diruunt, aut in vsus reuocant sæculares. Quæ domus orationis fuerat, aut efficitur stabulum pecoris, aut opili[illegible]nis, aut lanificii officina. Et quidem maiora impune faciunt, & quasi cornibus geminæ potestatis, Ecclesiam, in cuius sinu quiescunt, & proteguntur vmbra, ventilare non cessant. Ad Ecclesiam namque Romanam confugiunt, quæ Mater pietatis, religioni consueuit prouidere quietem. Implorant opem eius, protectionis impetrant clypeum, ne cuiusquam possint malignitate vexari, & vt se possint plenius exhibere, & charitatis implere manus, ne decimas dent, Apostolico priuilegio muniuntur. Procedunt vlteriùs, & quo sibi plura impune liceant, à iurisdictione omnium Ecclesiarum se ipsos eximunt, & efficiuntur Romanæ Ecclesiæ filii spirituales. Ita tamen, vt pro foro rei vbique conueniant, sed tamen conueniri non possunt, nisi Romæ vel Hierosolymis. Deinde sæcularium potestatū implorant auxilium & eis diuinam gratiam pollicentur. Fiuntque mediatores Dei & hominum, & eos qui venia indigent, suis aggregant societatibus, confessiones excipiunt, & claues Ecclesiæ vsurpantes, aut surripientes Petro, ligare præsumunt & soluere, & domino prohibente, falcem mittunt in messem alienam. Potentiores tamen & Ditiores, fauore vel mercede recepta, facilius exonerant, & peccatis alieni humeros supponentes, iubent abire in tunicas & vestes pullas, quicquid illi se commisisse deplorant. Amplificant misericordiam Domini, qui neminem vult perire, quam sicut apertam & patentem pænitentibus, sic solis desperantibus præclusam esse pronunciant. Indulgent interim his qui criminibus ardentius & tenacius inuoluuntur, peccare in spe, dum tamen sibi in redemptionem eorum, aliquid prærogent, & audacter promittunt veniam, eo quod sicut aqua ignem, ita eleemosyna peccatum extinguit. Pœnitentia quoque nunquam sera est, si tamen vera. Consentiunt ergo moribus iniquis, & popularem prouocantes affectionem, assentationibus obturant aures hominum, ne increpationes audiant Prælatorum. Adhuc rumusculos inquirunt, tumultibus gaudent, dissidentium secreta explorant, & eadem nunc ad amicos perferuntur, nunc ad hostes, vtrisque grati, vtrisque perfidi, magis tamen ad ista videntur idonei, quia ab imagine religionis minus habentur suspecti. Quid in palatio, quid in foro, quid in agris expediat, quid in castris, soli creduntur nosse, quia vniuersa hæc præ ceteris videntur curare, qui istis iugiter immiscentur. Si conueniant patres in curia, ciues in foro, milites in expeditione, si denique concilium, aut synodus conuocetur, præcipuam sedium partem præoccupabit vmbratilis ista religio. Claustrorum fracta credas repagula, exhausta prochia, vel xenodochia, & à locis venerabilibus examina conuiuentium euolasse. Adeo quidem se reli[illegible]

ſpecies turbis,& publicis aſpectibus ingerit. Primas cathedras,recubitus primos, primas ſalutationes vſurpant,& ſi eas differas,vehementiſſimè indignantur. Si eis obloqueris, religionis inimicus & veritatis diceris impugnator. Ferat itaque patienter, ſi iniurias & damna intulerint, qui licentia omnium, Apoſtolica & regia autoritate obtinuiſſe videntur. Nam & hoc meritis eorum deberi creditur. Sanè qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Nec ego apoſtolicæ maieſtati, & regiæ arbitror reluctandum. Miror tamen, vt fidelium paceloquar, quidnam ſit, quod decimas & iura aliena vſurpare non erubeſcunt? Inquient forte, religioſi ſumus. Plane decimas ſoluere religionis pars eſt, & eas à Deo populus duntaxat religionis exigitur. At qui eas exigunt, irreligioſi ſunt. Vos autem quis conſtituit iudices ſuper eos? Aut qui eſtis vt exerceatis iudicium in ſeruos alienos? Vnuſquiſque ſuo Domino ſtat, aut cadit. Stabunt autem. Sumus, inquiunt, tuti Apoſtolico priuilegio, cur beneficio de nutrimẽntis animalium & laboribus noſtris decimas retinemus. Nempe Apoſtolis omnia licent, ſed omnia ab Apoſtolicis fieri nequaquam expedit. Eſto quod illi vobis hoc licenter conceſſerint? vos an rectè petieritis, videatis. Nempe qui petit vt quod debet, non faciat, iuſtitiæ ſpontaneus non obedit. Numquid de nutrimentis Abel Dominum non reſpexit? Cain fruges obtulit; rectè quidẽ, quia Domino debebantur, ſed in partitione iniqua, dum diuiſioni aliquid ſubtrahit, peccatum committit. Acceptantur præ illo muneta eius, qui fœtus animalium cum Domino partitur. Et forte de animalibus rectius, quia ſine cultura & cura noſtra proueniunt. Plus enim laboris eſt in frugibus ſerendis & metendis. Non coguntur dare de ſuis. Quis enim de laboribus alienis redditurus eſt rationem? Quid multa? Multis & longis allegationibus videntur adſtruere, quoniam alias decimas dare non prohibent, dum ipſi ab eis dandis immunes ſint, quia adeo religioſi ſunt, quod in ea parte derogare poſſunt conſtitutioni diuinæ, & in eo licentet minùs grati ſunt gratiæ Dei, quo eam amplioribus beneficiis experiuntur. Quæ enim ex ſola gratia proueniunt, vt ſunt fœna & ſponte naſcentia, non cenſentur obnoxia religioni. Primò quidem dum religio paupertate gaudebat, & in aliorum neceſſitates aut vſus effundebat viſcera inopiæ ſuæ, indulta ſunt priuilegia profeſſionibus, quæ neceſſitate ceſſante, & frigeſcente charitate, potiùs auaritiæ, quàm religionis inſtrumenta creduntur. Ecce enim quia omnes hi priuilegiati, quæ ſua ſunt quærunt, & Ieſus qui prædicatur in publico, aut omnino abeſt, aut in abditis latet. Inde eſt, quod cum ad iniquũm compendium auaritiæ priuilegia trahi conſpiceret B. Adrianus, volens ea omnino reuocare, licentiam eorum hac moderatione compeſcuit, vt quæ de laboribus vſurpant, circa noualia duntaxat interpretetur. Sic enim gaudere poterunt priuilegiis, ſine graui diſpendio iuris alieni. Vnum tamen eſt quod tantus pater vtcunque ſuſtinuit; & quia patrum canonibus refragatur, mirabile eſt in oculis noſtris. Milites nãque templi ſui fauore Eccleſiarum diſpoſitionem vendicant, occupant perſonatus, & quodammodo ſanguinem Chriſti fidelibus miniſtrare præſumunt, quorum fere profeſſio eſt humanum ſanguinem fundere. Non equidem quod eos viros ſanguinum dicam, qui pene ſoli inter homines legitima gerunt bella, cum & Dauid non propter bella, quæ legitimè exercebat, vir ſanguinum dictus ſit, ſed propter Vriam, cuius ſanguinem innocentem effudit. Vt enim in Canonibus cautum eſt, Laicis quamuis religioſis, nulla de rebus Eccleſiaſticis legitur attributa facultas. Eſſet vtique veræ religionis indicium, ſi ab illius rei diſpoſitione temperarent, quam ſibi Domino prohibente tractare non licet. Sed nec de rapinis, non dico Eccleſiarum, ſed nec quorumcunque fidelium, munus hoſpitalitatis implendum arbitror, quia panem ſacrilegum odit Dominus, & aſpernatur oblationes quæ offeruntur ex ſanguine: & quotiens inuocatur à talibus, claudit aures ſuas, vt non pateant ad preces eorum. De his quæ in fraudem iuſtitiæ Dei committuntur à talibus, ad præſens nequaquam ſermo eſt inſtitutus: licet omnino iniquum ſit, quod amore pecuniæ illecti, Eccleſias, quas Epiſcopi clauſerunt, aperiunt. Diuina ſuſpenſis celebrant, ſepeliunt mortuos, quos reiicit Eccleſia, & ſemel in anno faciunt, vt toto anno erroneus populus ad vocem Eccleſiæ obſurdeſcat, & quia coërceri non poteſt, emendari contemnit. Circumeunt ergo Eccleſias, collegiorum ſuorum merita præconantur, abſolutiones criminum portant, & interdum prædicant Euan-

gelum nouum, adulterantes verbum Dei, quod annunciant non ad gratiam, sed ad precium, viuentes ad voluptatem, non ad veritatem: & tandem cum in latibulis ferò conueniunt, die de virtute locuti, clunem agitant errore & labore nocturno. Si sic itur ad Christum, fallax & vana est doctrina Patrum, quæ arctam & arduam monstrauit viam, homini tendenti ad vitam. Cum vero istis Ecclesia indignetur, nulli omnino æquius commouentur, quàm viri verè religiosi, in quorũ iniuriam hæc omnia refunduntur. Succenset populus: sed religiosæ professiones aduersus hanc hypocrisis labẽ iustius amaricantur. Non enim hoc fecisse dicuntur hypocritæ, sed Cistercienses, aut Cluniacenses aut alii quorum hi ventiloqui, aut ventriloqui habitũ induunt, & vitam mentiuntur. Nã claustrales, qui planè verè religiosi sunt, dum professionibus seruiunt, ab hac malitia immunes sunt. Nulla vita fidelior, nulla simplicior, nulla felicior, quàm eorum qui in claustris fideliter degunt, & humiliter abiectione sua gaudentes, obedientes prælatis suis in omni subiectione & reuerentia, nec appetentes sub obedientiæ nomine dominatum aut fraudandi, aut ociandi licentiam, vasa sua possidentes in sanctificatione & honore, præstolantes in silentio & patientia salutare Dei, à detractione & murmure alieni, excipientes ab ore Domini in quiete verbum, quod saluare potest animas suas, grata miscentes cum Deo colloquia, & quasi terrestres angeli, sunt totius mundanæ perturbationis ignari.

M. Petrus Blesensis Ep. 68. ad Alexandrum III. contra eadem priuilegia vehementer insurgit nomine Cantuariensis Archiepf. *Sicut eminentiam Apostolicæ sedis Magistram* omnium Eccles. profitemur, sic ab ipsa cõsilia in ambiguis, in angustiis solatia, responsa in iudiciis exspectamus. Monasteriũ Malmesburiense quod in Saresberiensi Diocœsi situm est, nuper sibi Abbatem elegerat. Cumq; Saresberiensis Episc. appellasset, atque ex parte vestra constanter inhibuisset electo, ne aliunde quàm à se munus benedictionis acciperet; ille nihilominus occultè prof ctus in wallias ab Episcopo Landauensi clandestinam & furtiuam benedictionem adeptus sibi officium Abbatis vsurpauit. Nos autem querela Episcopi & veritate rei diligentius inquisita suspendimus wallensem Episcopum & Abbatem, donec ad excusationem tanti excessus libertatis aut dignitatis priuilegium allegarent.

Partibus itaque in nostra præsentia constitutis & Ecclesiarum Priuilegiis productis in medium nihil inuenimus, quare Malmesburiense Monasterium Episcopo Sarisberiensi subesse non debeat & humiliter obedire: eo solo excepto quod Abbas quasdam exemptionis suæ litteras prætendebat, quæ in filo & bulla videbantur vitiosæ, stylumque Romanæ Curiæ minimè redolebant, ideoque & eas falsitatis Episcopus arguebat. Abbas testibus nitebatur asserere decessores suos benedictiones à quibus volebant Episcopis pro suo libitu citra professionis vinculum suscepisse. Episcopus è contrario multas professiones Abbatum Malmesburiensium exhibebat sibi & Prædecessoribus suis factas quibus sibi Abbatis obedientiam & subiectionem Monasterij vendicabat.

Productis itaque & receptis Abbatis testibus, redactis eorum attestationibus in scripturam, quia secundam productionem postulabat Abbas, instantius diem alium præfiximus: in quo cum rogaremus more nostro quæ pacis sunt, Episcopus & Pater & Iudicio humiliter se offerebat. Abbas verò consilio cuiusdam Aduocati diffugiens ad versuti iuris præstigias, nec iudicio acquiescere voluit, nec verbum pacis admittere, asserens se de cætero nulli Episcopo vel Archiepiscopo, nisi soli summo Pontifici super professione vel obedientia respondere, recedensque contumaciter, *Viles*, inquit, *sunt Abbates & miseri qui potestatem Episcoporum prosus non exterminant, cum pro lamina auri vnica plenam à sede Romana possint assequi libertatem.* Ideo hæc ad aures Eminentiæ vestræ, Reuerende Pater, communi deploratione deferimus, quia pestis illa latissimè se diffundit. Aduersus Primates & Episcopos intumescunt Abbates, nec est qui maioribus suis reuerentiam exhibeat & honorem. Euacuatum est obedientiæ iugum, in qua erat vnica spes salutis & præuaricationis antiquæ remedium. Detestantur Abbates habere suorum excessuum correctorem, vagam impunitatis licentiam amplectuntur, Claustralisque militiæ iugum relaxant in omnem desiderii libertatem. Hinc est quod Monasteriorum fere omnium facultates datæ sunt in direptionem & prædam. Nam Abbates exterius curam carnis in desideriis agunt, non

curantes dummodo lautè exhibeantur & fiat pax in diebus eorum: Claustrales verò tanquam Acephali otio vacant & vaniloquio: nec enim præsidem habent qui eos ad frugem vitæ melioris inclinet. Quod si tumultuosas eorum contentiones audiretis, Claustrum non multum differre crederetis à foro.

Hæc omnia, Reuerende Pater, vestræ corectionis iudicium postulant tempestiuum. Nisi enim huic malo maturius remedium adhibeatur, verendum est ne sicut Abbates ab Episcopis, ita & Episcopi ab Archiepiscopis & à Prælatis suis Decani & Archidiaconi eximantur. Et quæ est hæc forma Iustitiæ, aut potius iuris deformitas, prohibere ne Discipuli Magistro consentiant, ne filii obediant Patri, ne milites sequantur Principẽ, ne serui Domino sint subiecti? Quid est eximere ab Episcoporum subiectione Abbates, nisi contumaciam ac rebellionem præcipere & armare filios in patentes? Videant quæso ista & iudicent, qui iudicant orbem terræ, ne inde emanare videantur iniuriæ, vnde iura sumuntur. Arguemur temeritatis & dicemur os nostrum posuisse in cœlum, qui non de superbiæ spiritu, sed de atramentario doloris hæc scribimus. Sentimus equidem familiares angustias, qui publicas deploramus, nec fortitudo nostra fortitudo est lapidis, nec caro nostra ænea est, vt tam enormes iniurias dissimulare possimus.

Post Vriæ mortem & adulterium Bersabeæ missus est ad Dauid Propheta proponens ei paradigma de paupere qui vnicam habebat ouiculam, quam abstulit ei diues, qui oues habebat innumeras. Dauid verò de sententia requisitus iudicium mortis dictauit in diuitem & per consequentiam in seipsum. Et quis est hodie diues qui habet oues innumeras, nisi Romanus Pontifex qui Ecclesias orbis possidet vniuersas? & quis pauperior quàm Ecclesia Cantuariensis, quæ cum vnam & vnicam Abbatiam haberet, Monasterium scilicet S. Augustini, quam sinu prouidentiæ Pastoralis & paterno fouebat amplexu, eam diues ille Propheticus, ne dicam Rom. Pontifex in suam specialem & propriam vsurpauit. Si audeamus dicere, quod sentimus, cum ex officio Iustitiæ reddatur vnicuique quod suum est, non multum Rom. Pontificis Iustitiam promouet, si alicui in alienam iniuriam beneficium confert, si quod meum est aufert, si ea committit in rebus Ecclesiasticis, quæ mundana potestas in secularibus abhorret. Apostolus ad Romanos loquens, *Omnis*, inquit, *Creatura Potestatibus sublimioribus subdita sit*. Si Ecclesiæ Rom. sic Apostolus scribit, quis in Ecclesia Rom. doctrinæ Apostolicæ contraire præsumpsit? Ad Hebræos etiam scribens dicit, *Obedite præpositis vestris*. In humano corpore membrum vnum seruire alteri non detrectat. Quidam Angeli aliis præsunt, nec inter se superbiam emancipationis admittunt. Vnus eorum quandoque se eximere voluit à potestate Diuina, & de Angelo Diabolus factus est.

Hodie per huiusmodi extraordinarias libertates multorum præcipitia machinantur. Adhuc replicamus, quia de facto summi Pontificis disputasse & sacrilegium commisisse dicemur. Veruntamen non est æqua disputatio, vbi sustinenti respondere non licet; nec rixa est, vbi tu pulsas, ego vapulo tantùm. Si ex turbatione spiritus & abundantia cordis os loquitur, inconsulto calori misericorditer indulgere velitis, Clementissime Pater, dolor enim noster in conspectu vestro est, & gemitus noster non est à vobis absconditus. Vtinam in caput meum manũ animaduersionis indignatio vestra extenderet, dummodo per opprobria & dolores meos Ecclesia Cantuariensis in antiquæ dignitatis gratiam respiraret. Quandoque per misericordiam Dei cogitabit Rom. Pontifex, vt complacitior sit adhuc. Nam si Ecclesiam S. Augustini specialem filiam vocat, filia specialior atque speciosior & longe est dignior Ecclesia Cantuariensis: cui si Monasterium S. Augustini subiaceat, nihil substrahit, nisi restituens alienum. Nam teste Gregorio *nihil Ecclesiasticis deperit vtilitatibus, si quæ sunt aliena, reddantur*. Scimus equidem quod ob quietem Monasteriorum & Episcoporum tyrannidem has Exemptiones plerumque Rom. Pontifices indulserint, veruntamen in contrarium res versa est. Monasteria enim quæ hoc beneficium damnatissimæ libertatis siue Apostolica authoritate, siue quod frequentius est, bullis adulterinis adepta sunt, plus inquietudinis, plus inobedientiæ, plus inopiæ incurrerunt, ideoque & multæ Domus, quæ nominatissimæ sunt in sanctitate & religione, has immunitates aut nunquam habere voluerunt, aut habitas continuo reiecerunt. Si

» ergo Malmesburienfis Abbas qui apud Nos reputatur arbor fterilis, ficus fatua &
» truncus inutilis, ad vos venerit vel miferit, vitam & opinionem illius in libra Iu-
» ftitiæ appendatis, nec illius admittatis priuilegia, donec manifeftè liqueat ex col-
» latione fcripturæ & Bullarum, quo tempore & à quibus patribus fint indulta.
» Falfariorum enim præftigiofa malitia ita in Eifcoporum contumeliam fe armauit,
» vt falfitas in omnium fere Monafteriorum exemptione præualeat, nifi in deci-
» fionibus & examinationibus faciendis Iudex veritatis exactor diftrictiffimus in-
» tercedat.

Plurima quoque habet in hanc rem notatu digniffima idem Blefenfis Ep. 90. ad Guillelmum fratrem non ita pridem Abbatem factum cum priuilegio mitræ aliorumque ornamentorum Epifcopalium. Super his quoque confultus M. Petrus Cantor, quanquam non omnino fummorum Pontificum authoritati derogare voluit, fatis tamen fignificauit, fe ea non probare. Sic enim ille c. 47. Verbi Abbreuiati.

Refertur & legitur idem Bernardus in Zelum huius enormitatis & exemptionis ab Ecclefia eradicando multum affectaffe federe in fede Papatus per triennium propter tria maximè. 1. Propter reuocandos Epifcopos ad Metropolitanum fuum, vt ei fubii-
» cerentur & obedirent; & Abbates exemptos ad Epifcopum fuum, vt fub eius Iu-
» rifdictione militarent. 2. erat, ne aliquis in Ecclefia duas haberet dignita-
» tates. 3. Ne Monachus in cella, vel alibi extra Conuentum degeret...... Huiuf-
» modi Abbates exemptos M. Gilbertus (Porretanus) Schifmaticos effe dicebat.
» Sed dicetur mihi. Os tuum ponis in cœlum. Refpondeo. Non. Hanc autem no-
» tam non afferendo, fed opponendo induco. Non enim mihi licet dicere Domi-
» no Papæ, Cur ita facis? Sacrilegium enim eft opera eius redarguere & vitupe-
» rare. Veruntamen horum folutionem, vel qua ratione eis obuictur, non video.
» Scio autem quia authoritate Canonis veteris vel noui non fit huiufmodi diuifio
» & exemptio in Ecclefia, fed fpeciali authoritate fedis Apoftolicæ, quam non pa-
» titur Dominus errare. Forte enim inftinctu & familiari confilio Spiritus S. lege-
» que priuatâ ducta hoc facit, ficut Samfon feipfum cum hoftibus occidit.

CATALOGVS ILLVSTRIVM ACADEMICORVM

QVARTI SECVLI.

A

BSALON Teutonicus apud San-Victorinos educatus & litteris informatus, deinde Abbas Spremkirbacensis electus Eius meminit Cæsarius Heisterbacensis l. 4. c. 89. his verbis. *M. Absalon vir honestus & litteratus in Ecclesia S. Victoris Parisiensis Canonicus, ante hos annos in Sprenkirsbac est electus*. Fuit etiam Abbas S. Victoris eiusdem nominis ante an. 1200 sub quo contigit res prorsus stupenda de contritione cujusdam Scholaris, vt ad an. 1199. retulimus.

Achardus natione Anglus, Patria Northumbrensis, vir vitæ integritate & eruditione multiplici mirificè florens, in humanioribus litteris adolescentiam, in Philosophia iuuentutem, in Theologia maturiorem ætatem ita collocauit, vt in singulis singulares progressus fecerit: vt Pitseus refert ex Lelando & Bostono. Post longam litterarum professionem ad Canonicos Regulares S. Victoris se contulit, quorum & Abbas fuit: ex Abbate verò factus an. 1161. aut 1162. Episcopus Abrincensis. Scripsit de Christi tentatione l. 1. De S. Trinitate l. 1. vitam S. Gozelini Monachi l. 1. Homiliarum l. 1. Hæc fere de eo Robertus de Monte, Continuator historiæ Sigeberti. Obiit autem Achardus 29. Martij an. 1171. & quiescit in templo S. Trinitatis de Lucerna. Vide quæ de eo diximus ad an. 116 .

Adam Angligena, *de Paruo-ponte* cognominatus, quia ibi Scholam exercebat, vir nullius expers litteraturæ, insignis Grammaticus, disertus Rhetor, Philosophus clarissimus & subtilissimus, & in iis Artibus Professor celeberrimus. Auditor fuit Abaëlardi, Aristotelicæ Doctrinæ sectator. Vnde Ioannes Saresberiensis eum vocat *Peripateticum* l. 3 Metal. cap. 3. *Deridebat*, inquit, *eos noster ille Anglus Peripateticus Adam, cuius vestigia sequuntur multi, sed pauci præpediente inuidiâ profitentur: dicebatque se aut nullum aut paucissimos Auditores habiturum, si eâ simplicitate, sermone & facilitate sententiarum Dialecticam traderet, quâ ipsam doceri expediret: habuit enim hominem familiarem assiduitate colloquij & communicatione librorum & quotidiano fere exercitio supere mergentibus articulis conferendi. Sed nec vnâ die Discipulus eius fui. Ei tamen habeo gratias, quod eo docente plura cognoui, plura ipsius, quoniam aliud ratione consulta praelegeram, ipso arbitro reprobaui*. Factus est autem Canonicus Parisiensis circa an. 1145. & in Synodo Parisiensi, cui præsedit Eugenius Papa, testimonium tulit aduersus Gilbertum Porretanum: sed eum nullius eum potuisset erroris conuincere, asseruissetque tantummodo se quædam ex eius ore audiuisse, nolens quippe cum eo congredi, nonnihil famæ & existimationis amisit.

Sub M. Petro Lombardo Præpositus Scholarum fuit: indeque ad episcopatum Asaphensem assumptus est & consecratus à Richardo Cantuariensi Archiepiscopo. an. 1176. Sic enim de eo Radulphus de Diceto ad annum prædictum. *Adam Canonicus Parisiensis electus in Episcopum S. Asaui consecratus est à Richardo Cantuar. Archiepiscopo apud Westmonasterium 3. id. Octob.* De eo pariter Geruasius Dorobernensis. *Electus est ad eundem Episcopatum S. Asaph. M. Adam, & post tempus modicum ab eodem Richardo Cantuariensi Archiep. consecratus est.* Interfuit Concilio Lateranensi an. 1179. vbi cum ageretur de damnando Petro Lombardo, cum quibusdam Cardinalibus eius olim Discipulis egressus est aiens. *D. Papa, Ego ei Ecclesiæ* (Parisiensi) *& Præpositus olim Scholarum eius, defendam Sententias Magistri.* Scripsit de Arte disserendi: at Nonnullis visus est nimis esse subtilis in vsurpatione nominum & verborum. De eo sic habet Saresberiensis l. 4. Metal. c. 3. *Aristotelem sequuntur in turbatione nominum & verborum, intricata subtilitate, vt suum vendicent, aliorum obtendunt ingenia, partem pessimam mihi praelegisse videntur: quo quidem vitio Anglicus noster Adam mihi præ cæteris visus est laborasse in lib. quem Artem disserendi inscripsit. & vtinam bene dixisset bona quæ dixit, & licet familiares eius & fautores hoc subtilitati adscribant; plurimi tamen hoc ex desipientia vel inuidentia vani, vt aiunt, hominis contigisse interpretati sunt: Adeo enim expressit Aristotelem intricatione verborum, vt sobrius auditor rectè subiunget.*

——— Nonne hoc spumosum & cortice pingui,
Vt ramale vetus prægrandi subere coctum?

Habenda est tamen authoribus gratia, quia de fonte eorum haurientes, labore ditamur alieno.

Adam Abbas Eueshamensis Cisterciensis Ordinis, Angligena quoque, scripsit exhortationes ad Monachos de Glastowe. De miraculo Eucharist. lib. 1. Epistolarum ad diuersos lib. 1. Sermonum lib. 1. Floruit sub Henrico II. circa annum 1160.

Adam Barkingensis Monachus, postea Claro-Fontanus ad Ioannem Saresberiensem scripsit Commentaria super 4. Euangelia. De vtraque Christi natura lib. 1. De sex ætatum lib. 1. Rythmos & Carmina, Sermones quoque plures.

Adam Anglicanæ pariter Nationis, Canonicus Ordinis Præmonstratensis eodem tempore florebat, scilicet sub Alexand. III. Scripsitque Sermones plurimos & varios Tractatus, qui nuper in lucem prodierunt.

Adam de Lintcia Iurisperitus sub finem seculi floruit & initio sequentis, desertoque Ioanne S. Albani Abbate cuius erat ex intimis & præcipuus Consiliarius secutus est fortunam Stephani de Langetona Cancellarii olim Parisiensis, tunc verò Archiepiscopi Cantuar. euocantis & maiora promittentis. Cui Ioannes, *Charissime Magister, nolo promotionem vestram impedire. Archiepiscopus excellentior est me. Maiorem sequeris, quia maiora desideras. Ablatus es à me. Nec patitur Archiepiscopus me tuæ præsentiæ consolatione congratulari, licet tot peritorum stipetur agminibus. Tamen offer illi ex parte mea hoc Breue valde breue.* Tradidit ille Archiepiscopo, erantque in eo hi scripti versus.

Velleribus centum gaudes cum lacte bidentum,
Nec reputas magnum, tuleris nisi pauperis agnum.

Voluit Stephanus Adamum remittere: verum ille vberioribus beneficiis inhiando redire noluit. *Sicut moris est Legistarum, prostratium munera deligere sequique retributiones.* Ita legitur in vita Ioannis apud Mathæum Parisiensem. Ille autem Adam factus est Archidiaconus Eliensis.

Adam de S. Victore vir quoque temporibus illis insignis, D. Virgini deuotissimus scripsit Sequentias rithmicas de Tempore & Sanctis de quibus Iodocus Clithouæus in Elucidatio Ecclesiastico. Vnius inter cæteras meminit Thomas Cantipratanus l. 2. c. 29. sic scribens, *Vnde venerabilis M. Adam Canonicus S. Victoris Parisius cùm in dictanda Sequentia,* Salue Mater Saluatoris, *illum versiculum edidisset videlicet.*

Salue

Salue Mater pietatis
Et totius Trinitatis
Nobile triclinium.

Gloriosa virgo apparens ei & quasi pro honoris laude satisfaciens cogitanti eidem supplex altissimæ humilitatis verticem inclinauit.

Epitaphium ipse suum conscripsit, legiturque in Claustro Sancto-Victorino.

Heres peccati, naturâ filius iræ,
Exiliique reus nascitur omnis homo.
Vnde superbit homo? cuius conceptio culpa,
Nasci pœna, labor vita, necesse mori.
Vana salus hominis, vanus decor, omnia vana,
Inter vana nihil vanius est homine.
Dum magis alludit præsentis gloria vitæ,
Præterit, immo fugit; non fugit, immo perit.
Post hominem vermis, post vermem fit cinis. heu heu!
Sic redit ad cinerem gloria nostra simul.
Hic ego qui iaceo miser & miserabilis Adam,
Vnam pro summo munere posco precem.
Peccasse fateor, veniam peto, parce fatenti,
Parce Pater, fratres parcite, parce Deus.

Obiit an. 1177.

Adamus Parisinus Logices professor commemoratur cum aliis eiusdem vrbis Professoribus ab Ægidio Corboliensi in suo Carolino l. 5. in fine.

Iunior & Logices dudum perplexa resoluens
Per hos ad Cathedram maioris Pontis alumnus
Huius adhuc numeri tirunculus imminet Adam.

Adrianus IV. Pontifex maximus, ante promotionem Nicolaus Hastefragus, Anglicè de Breexspeare dictus, pubertatis annos cum attigisset, *Lutetiam Parisiorum studendi causâ petiit*, inquit Balæus, *vbi litteratus euadens iterum ad Monasticen animum adiecit, tandemque Augustinianæ professionis Canonicus & Abbas in cœnobio B. Rufi non procul à Valentia Galliæ vrbe factus est. Romam postea petens & Eugenio III. gratus sub eo fit ad natalis soli memoriam Albanensis Episcopus & Cardinalis.* Norwegos ad fidem conuertit, Romamque reuersus Anastasio IV. successit in sede Pontificia. Arnoldū Brixiensem hæreseos damnauit. Imperatorem Fridericum anathemate feriit, multaque alia præstitit tam fortiter quàm prudenter. De eo non repetimus quæ diximus ad an. 1154. at præter ea, memoratu digna sunt quæ refert Ioannes Saresberiensis se ab eo propriis auribus excepisse; erat enim illi familiarissimus & ab intimis secretis. Ille igitur l. 8. de Nugis Curialium c. 23. contra eos agens qui de Pontificatu decertabant, etiam schismaticè, Adriani exemplo probat quàm parum quietus esset Pontificatus. Ipsum audiamus. *Omnis persona Dei seruit & dispensatrix est clementia vel iustitia suæ. Seruit Angelus, seruit homo, seruiunt boni, seruiunt mali, & ipse Princeps mundi Diabolus seruit. Ergo & Romani seruiunt Deo & Tyranni*, quibus Romanorum necesse est seruire Pontificem. Adeo quidem vt nisi " seruierit, aut Expontificem aut Exromanum esse necesse sit. Quis eum ergo ser- " uum seruorum esse ambigit? D. Adrianum cuius tempora felicia faciat Deus, hu- " ius rei testem inuoco, quia Ro. Pontifice nemo miserabilior est, conditione " eius nulla miserior. Et licet nihil aliud lædat, necesse est vt citissimè vel solo labo- " re deficiat. Fatetur enim in ea sede se tantas miserias inuenisse, vt facta collatione " præsentium tota præcedens amaritudo, iocunditas & vita felicissima fuerit. Spino- " sam dicit Cathedram Rom. Pontificis, in tantum acutissimis vsquequaque conser- " tam aculeis, tantæque molis vt robustissimos premat, terat & comminuat humeros. " Coronam & Phrygium clara meritò videri, quoniam ignea sunt: se nunquamà na- "

tali ſolo Angliæ malle exiſſe, aut in clauſtro B. Ruſi perpetuò latuiſſe dicit, quàm tantas, niſi quia diuinæ diſpenſationi reluctari non audet, intraſſe anguſtias. Dum supereſt, ipſum interroga & crede experto. Hoc etiam mihi ſœpiſſime adiecit, quod cum de gradu in gradum à Clauſtrali Clerico per omnia officia in Pontificē ſummum aſcenderit, nihil vnquam feliciratis aut tranquillæ quietis vitæ priori adiectum eſt ab adſcenſu. Et vt verbis eius vtar, nihil enim cum præſens ſum, ſui gratia vult apud ſe abſcoodıtum eſſe ab oculis meis. *In incude*, inquit, *& malleo ſemper dilatauit me Dominus, ſed nunc oneri quod infirmitati mea impoſuit, ſi placet, ſupponat dexteram, quoniam mihi importabile eſt.* Videantur ea quæ de eo ſcripta ſunt ad an. 1154. & 1159. quo obiit. Extant apud multos multæ eius Epiſtolæ. Scripſit & de ſua Legatione. De Conceptione B. Virgiois. Homelias quaſdam, Leges Cathechiſticas Noruegiæ.

Ægidius Corbolienſis excelluit in artibus, præſertim vero in Medicina: qua in facultate extant quædam eius opera, & inter alia. *De Compoſitorum Medicaminum virtutibus*. Quod opus 6000. verſibus complexus eſt. Ad Theologiam ſe poſtea contuliſſe dicitur. Canonicus fuit Eccleſiæ Pariſienſis & Archiater Philippi Auguſti. De eo Ægidius Pariſienſis in ſuo Carolino, vbi ad calcem lib. 5. de Magiſtris Pariſinis.

Cum ſit & hic alius noſtræ non indecor vrbi
Oris adornati, ſolo mihi iunctus in vſu
Nominis, in reliquis maior meliorque gerendus
Nominis ille mei celeberrimus arte medendi.

Ipſe verò Corbolienſis luculentum de Vniuerſitate Pariſienſi deque ſchola Medicorum teſtimonium profert in operis ſui præfatione ad quendam Romualdum ſummi Pontificis Medicum.

Ipſe nouo faueat operi; nec Pariſianas,
Æſtimet indignum Phyſicam reſonare Camœnas.
Nam Logices vbi fons ſcaturit, vbi plenius artis
Excolitur ratio, ſibi Phyſica figere ſedem
Gaudet, & ancillis non dedignatur adeſſe.

Ægidius Pariſienſis gradu Leuita ſeu Diaconus, in Artibus quoque diu profeſſus eſt, excelluitque præſertim arte metrificandi, & inter primos recenſetur à Guilelmo Britone io fine ſuæ Philippidos.

O ſi Gualterus illo vel Egidius eſſet
Tempore! quàm clarè niteant tua bella cothurno!
Totus Alexander, & qui proceſſit ab illo
Antiochus, bis ſexque Duces plebs eſſe dolebunt
Reſpectus ſplendore tui, ſuccumbet & ipſa
De te compoſito mordax Girapigra libello,
Horum ſi ſimilem mereatur habere poëtam.

Carolinum ſuum poema quinque libris comprehenſum Ludouico Auguſti filio adhuc impuberi dedicauit: & ad calcem lib. 5. de Profeſſoribus ex vrbe Pariſina oriundis agit, vt eorum retundat iniuriam qui aiebant nullos viros Doctos ex ipſa vrbe, vbi conſtituta fuiſſet Academia, eſſe oriundos. Interpolauit quoque & emendauit Auroram (ita dictum Poëma Petri de Riga) ſcholarum pulpita iam occupantem, melioriue ordine diſpoſuit: vt legitur in præfatione Codicis Paulliaoæ Bibliothecæ Lipſienſium.

Scire cupis Lector, quis Codicis iſtius Author?
Audi quid breuiter dicat ad iſta liber.
Petrus & Ægidius me conſcripſere: ſed ille
Author, corrector vltimus iſte fuit.

Ille prior Remus, hic Parisiensis alumnus
Hic Leuita gradu, Presbyter ille manens.
Simplex Clericus hic, sacri ordinis ille professor,
Ambo graues annis, hic vir & ille senex.
Alter adinuenit operam, sed in ordine peccans
Quidquid dimisit sensibus ire vagis,
Alter acu stipica distinctis versibus vnum
Consuit in corpus, atque reuinxit opus.
Alter abundantis studii, sed acutior alter
Quis proponendi debuit ordo geri?
Dulcius vt saperent modulamine condita metri,
Incipit hic Riga Bibliotheca Petri.

Quo anno obierit Ægidius, non habeo. Certè ante an. 1220

Alanus Flander, Patria Insulensis ex Monacho Clareuallensi vocatus ad Ripatorium, cuius primus Abbas fuit circa an. 1140. Hinc ad Episcopatum Antissiodorensem traducitur an. 1151. quem rexit 14. circiter annis, multisque reditibus dotauit & amplificauit, vt legitur in eius vita. An. 1167. dimisso Episcopatu rediit ad Claramvallem, ibique obiit an. 1182. Tabellæ autem quæ eius tumulo imminet, inscriptum est elogium huiusmodi, quod refert Camuzarus in Miscellaneis Historicis.

Ad dexteram Godefridi Lingonensis Episcopi versus Chorum Monachorum iacet D. Alanus Episcopus, qui in quadam Ecclesia oppidi famosi in Flandria, quod Insula nuncupatur, à puero educatus. Sub B. Bernardo in hac Clara-Valle habitum S. Religionis suscepit: postea primus Abbas factus est Monasterij, quod Ripatorium nominatur, cui per annos 12. præsidens Domino cooperante sa regit, vt personis vtilibus & possessionibus necessariis, videlicet grangiis, siluis, agris, pratis & pascuis idem Monasterium ditaretur. Anno vero nouissimo vitæ B. Bernardi ab Ecclesia Antissiodorensi in Episcopum concorditer est electus. Hic multam hospitalitatem omnibus Religiosis Domos suas frequentantibus exhibuit, suoque Monasterio de Ripatorio, vnde Abbas fuerat, multa noscitur contulisse. Clareuallensi autem Cœnobio quantam poterat diligentiã exhibebat, illud sæpe visitans, auxilia quanta poterat, conferens opportuna. Peractis demum in Episcopatu 13. annis de licentia sedis Apostolicæ cessit Episcopatui & ad suã rediit Claram-vallem. Mansit autem in Clara-valle in Domo S. Bernardi post decessum D. Godefridi Lingonensis Episcopi multum exercitatus in negotiis Ordinis pariterque Ecclesiasticis. D. Abbati Pontio Successoribusque eius vsque ad Petrum Venerabilem Abbatem Clareuallis 8. non mediocriter necessarius fuit. Obiit pridie idus Octob. Hunc aliqui malè confundunt cum M. Alano de Insulis, vt diximus ad an. 1179. & infra etiam parebit.

Alanus de Insulis cognomento *Magnus* & *Vniuersalis* Patria quoque Insulensis fuit & natione Flander. De quo consulenda quæ diximus ad an. 1179. vbi clarè deteximus eorum errorem, qui eum aut cum Alano Riparorii Abbate confundunt, aut an. 1300. claruisse referunt. Certum est enim eum Concilio Lateranensi III. an. 1179. interfuisse, certum quoque contra Albigenses scripsisse: quo tempore Vvillielmus Sybillæ Mompessulanus erat Dominus, cui & librum suum dedicauit. Eiusdemque meminit Otho de S. Blasio qui sub finem seculi 4. Vniuersitatis florebat & scribebat. Non contemnenda sunt quæ de eo scribit Trithemius in lib. de Scriptoribus Ecclesiasticis vbi multa eius opera commemorat. *Alanus de Insulis natione Teutonicus, vir in Diuinis scripturis eruditissimus, & in secularibus litteris nulli suo tempore secundus, Theologus, Philosophus & Poëta celeberrimus, qui Ecclesiasticæ scholæ Parisius multo tempore gloriosè præfuit: vbi omni scientia diuina & humana clarus effulgẽs, Vniuersalis meruit appellari. Scripsit metro & prosa pœne infinita opuscula, quibus memoria nominis sui apud posteritatem immortalis facta est: sed pauca eorum ad notitiam meam peruenerunt; reperi enim duntaxat subiecta in titulis.* Super Sententias l. 4. Quodlibeta quoque l. 1. Oculum Sacræ Scripturæ l. 1. cuius tale est initium. *Reuerendissimo Patri & D.* De Doctrina quoque l. 1. *Omnis scientia*

suis nititur rem. In quinque libros Moysi l. 5. In Cantica Canticorum l. 1. *Cum multi ad ornandum.* De pœnitentia ad Bituricensem Patrem l. 4. *Dei Gratia Bituricens. Pat.* De Æquiuocis mysticis l. 1. De 6. alis Cherubin l. 1. De Planctu Naturæ l. 1. Summam virtutum & vitiorum l. 1. De Parabolis l. 1. *A Phœbo Phœbe lumen.* De Arte prædicandi l. 1. Anticlaudianum l. 1. De naturis animalium l. 1. Sermones plures l. 1. Epistolarum ad Diuersos l. 1. *Fertur denique in multos Bibliæ libros Commentarios & lecturas insignes edidisse, præcipuè in Prophetas, in Euangelium & in Apostolum. De quibus nihil vsque potui inuenire. Miranda quædam de eo narrantur, quibus ego fidem nec astruo, nec temerè infringo.*

Placet autem particulas quasdam nonnullorum huiusce clarissimi viri operum nostris annalibus artexere, vt ex vngue Leonem agnoscat Lector. Imprimis igitur selectas quasdam Parabolas ex libello Parabolarum, quem aliter *Doctrinale altum vocant*, vel *Alanum de Parabolis*, in sex capita diuisum, subdimus.

Ex cap. I.

In sterili steriles aratrum facit aggere sulcos,
Est labor in miseris est sine fine Scholis.

Omnia Cæsar erat: sed gloria Cæsaris esse
Desiit, & tumulus vix erat octo pedum.

Ex cap. II.

Pondera portat equus, bos terram sulcat aratro:
Vellera portat ouis. Seruat ouile canis.
Omnia quippe sua Natura debita soluunt,
Præter eum qui plus his rationis habet.

Tutior est locus in terrâ, quàm in Turribus altis,
Qui iacet in terra non habet vnde cadat.
Impetus & venti, tonitrus & fulmina Turres
Flatibus euertunt, stare sed ima sinunt.

Apparet phantasma viris: sed rursus ab illis
Vertitur in nihilum, quod fuit ante nihil.
Sic & adest & abest fugitiui gloria census;
Non prius aduentat quàm quasi somnus eat.

Dentibus attritas rursus bos ruminat herbas,
Vt totiens trita sint alimenta sibi.
Sic documenta tui si vis retinere Magistri,
Sæpe recorderis, quæ semel aure capis.

Ex cap. III.

Diuersis diuersa valent medicamina morbis
Vt variant morbi, sic variantur ea.
Non vno Doctrina modo se mentibus infert:
His timor, his monitus, his adhibetur amor.
Quadrupedes adæquare nequis dum percutis illos,
Nec cogit pueros virga studere rudes.

Ex Cap. IV.

Ad bellum, quia durus erat, migrauit Achilles
Ægisto thalamos ingrediente domi.
Qui iacet in plumis, nil duri passus in illis,
Non valet assuetus vir tolerare malum.
Imbribus & ventis mutat gena lassa colorem,
Vritur & leuiter sole tenella cutis.

Mollibus assuetus, clypeum bene non gerit, armis:
Nec retinet gladium firmiter vncta manus.

Ex cap. V.

Heu quid homo tantum quærit, qui transit vt umbra.
Qui nunc stare putat, nunc cadit ima petens?
Quid certum manet huic nisi mors, & mortis imago?
Hunc semper sequitur, hunc tenet, huncq; trahit.
Heu cur gaudet homo? cur ille superbit & ad quid?
Cur ducit statum qui cinis est & erit?
Cur cupit & metuit, & cur sibi subdere tentat
Omnia? Cur semper viuere posse putat?
Non sic, non. Quoniam perit illa putatio vana.
Ros cadit & vita rursus ad ima cadit.
Sic stat homo, vel dic quo facto cætera constant?
Quid plus sunt aeuum singula, quæque nihil.

In Anticlaudiano Conceptionem D. Virginis immaculatam præclarè depingit l. 5. c. 9. eiusque in partu virginitatem.

Hic superos Ciues proprio præcellit honore
Virgo, quæ proprium pariendi lege pudorem
Non perdens Matris meruit cum Virgine nomen! De D. Virginis puritate.
In qua concordant duo nomina lite sepultâ,
Quæ secum pugnare solent litesque mouere;
Nec iam discordant Mater virgoque, sed ipsis
Litibus exclusis se pacis ad oscula vertunt.
Hîc Natura silet, Logicæ vis exulat omnis,
Rhetorica perit arbitrium ratioque vacillat.
Hæc est quæ miro Diuini muneris vsu
Nata Patrem, Natumque parens concepit, honorem
Virgineum retinens, nec perdens iura parentis.
In cuius ventris thalamo sibi summa parauit
Hospitium Deitas, tunicam sibi texuit ipse
Filius artificis summi, nostræque salutis
Induit ipse togam nostro vestitus amictu.
Hæc est Stella maris, vitæ via, porta salutis,
Regula Iustitiæ, limes pietatis, origo
Virtutis, veniæ Mater, thalamusque pudoris,
Hortus conclusus, fons consignatus, oliua
Fructificans, Cedrus redolens, Paradisus amœnans,
Virgula pigmenti, vinaria cella, liquore
Prædita Cælesti, Nectar cœleste propinans.
Nescia spineti, florens rosa, nescia culpæ
Gratia, fons expers limo, lux nubila pellens,
Spes miseris, Medicina reis, tutela Beatis,
Proscriptis reditus, erranti semita, cæcis
Lumen, deiectis requies, pausatio fessis.
Hæc est, quæ primos casus, primæque parentis
Abstersit maculas, vincens virtute reatum,
Diruta restituens, reddens ablata, rependens
Perdita, restaurans amissa, fugata repensans,
Post vespertinos gemitus sua gaudia donans,
Post mortis tenebras vita nouitate relucens.
Cuius ad aduentum redit ætas aurea mundo,
Post facinus pietas, post culpam gratia, virtus
Post vitium, pax post odium, post triste iocosum,
Vt rosa spineti compensat flore rigorem:
At dulcore suo fructum radicis amaræ

Ramus adoptiuus redimit, sic crimina matris
Ista luit, matremque facit sua nata renatu.
Vt sic munda ream, corruptam virgo, pudica
Effrontem, miseram felix, humilisque superbam
Abluat, ac vita pariat sua filia matrem.

Extat eiusdem Alani Rythmus quo graphicè fluxa & caduca hominis natura depingitur hoc modo.

Omnis mundi creatura
Quasi liber & pictura
Nobis est & speculum.
Nostra vita, nostræ mortis
Nostri status, nostræ sortis
Fidele signaculum.
Nostrum statum pingit rosa,
Nostri status decens glosa,
Nostræ vitæ lectio.
Quæ dum primo mane floret,
Defloratus flos effloret
Vespertino senio.
Ergo spirans flos expirat
In pallorem, dum delirat
Oriendo moriens.
Sic ætatis ver humana
Iuuentutis primo mane
Reflorescit paululum.
Mane tamen hoc excludit
Vitæ vesper, dum concludit
Vitale corpusculum.
Cuius decor dum perorat
Eius decus, mox deflorat
Ætas, in qua defluit.
Fit flos fœnum, gemma lutum:
Homo cinis, dum tributum
Homo morti tribuit.
Cuius vita, cuius esse
Pœna, labor, & necesse
Vitam morte claudere.
Sic mors vitam, risum luctus,
Vmbra diem, portum fluctus,
Mane claudit vespere.
In Nos primum dat insultum
Pœna mortis gerens vultum
Labor mortis Histrio.
Nos proponit in laborem;
Nos assumit in dolorem
Mortis est conclusio.
Ergo clausum sub hac lege
Statum tuum homo lege,
Tuum esse respice.
Quid fuisti nasciturus,
Quid sis præsens, quid futurus
Diligenter inspice.
Luge pœnam, culpam plange
Motus frana, fastum frange,
Pone supercilia.
Mentis Rector & auriga
Mentem rege, fluxus riga
Ne defluant in deuia.

Extat & alius Rythmus de Incarnatione Christi, in quo septem Artes Liberales depingit, & singulis suas in hoc mysterio explicando partes attribuit.

GRAMMATICA.

Exceptiuam actionem
Verbum Patris excipit,
Dum deludit rationem
Dum naturam decipit.

Casualem Dictionem
Substantiuum recipit,
Actioque Passionem
In hoc verbo concipit.
In hac verbi copula
Stupet omnis regula.

RHETORICA.

Peregrinat à natura
Nominis positio,
Cum in Dei transit iura
Hominis conditio.
Nouus tropus in figura
Noua fit translatio,
Nouus color in iuncturâ
Noua fit constructio.
In hac verbi copula
Stupet omnis Regula.

ARITHMETICA.

Dum ab vno non recedit,
Alteratur vnitas;
Dum in vnum se concedit,
Vnitur alteritas,
In diuersum idem cedit
In idem diuersitas.
Suum tamen non excedit
Limitem simplicitas.
In hac verbi copula
Stupet omnis regula.

MVSICA.

Dum factoris & facturæ
Mira fit coniunctio,
Quis sit modus ligaturæ
Quis ordo, quæ ratio,
Quæ sint vincla, quæ iunctura
Qui gomphi, quæ vnio,
Stupet sui fracto iure
Musica proportio.
In hac verbi copula
Stupet omnis regula.

DIALECTICA.

Inter locos locum nescit
Locus à contrariis.
Sui locum obmutescit
Exceptum ab aliis.
Fit elinguis, obstupescit,
Fallitur in propriis,
Et de suis erubescit
Logica fallaciis.
In hac verbi copula
Stupet omnis regula.

GEOMETRIA.

Sua artis in Censura
Geometra fallitur,
Dum immensus sub mensura
Terrenorum sistitur.
In directum curuatura
Circuli conuertitur,
Sphæram claudit curuatura
Et sub ipsa clauditur.
In hac verbi copula
Supet omnis regula.

ASTRONOMIA.

Solis lumen nube tectum
Nubis sub velamine,
Nostræ Carnis fert obiectum
Nec habet in lumine
Nostrum vergit in defectum
Sol ortus in virgine,
In defectu dans effectum
Lumen in caligine.
In hac verbi copula
Stupet omnis regula.

In Anticlaudiano verò in qun hominem depingit omnibus virtutibus adornatum, in quo virtutum vitiorumque effecta describit, artes quoque liberales ad ornamentum hominis accedere probat, earumque dignitatem amplificat lib. 6. c. 5. & 6. vt in Synopsi retulimus. tit. de Philosophia.

Albericus Bellouacensis præclari vir ingenii & perspicacis nomen dedit inter Cluniacenses, quorum factus Supprior, ex Suppriore translatus ad Monasterium Vezeliacense, eique ab Innocentio II. an. 1130. Abbas institutus: quam in rem extant ad Stephanum Æduensem Episcopum litteræ Pontificis, quibus ei mandat, vt Alberico benedictionis manum imponat. Ab eodem postea ad Episcopatum Ostiensem & Cardinalatum promotus est an. 1135. De eo sic scribit Ricchardus Hagustaldensis Prior in Histor. de Gestis Stephani Anglorum Regis.

Albericus natione Gallicus, professione Monachus, obseruatione Cluniacus, diuinâ ac seculari eruditione perspicuus, in Ecclesiasticis negotiis optimè exercitatus, facundiâ præclarus, consilio prouidus: & quod his omnibus maius est, in habitu & vultu, denique in omni conuersatione & actione sua magnæ mansuetudinis ac religionis documentum præferebat. Hic igitur primò apud Cluniacum ad Conuersionem veniens propter prudentiam ac religionem suam Supprior ibi effectus est. Vnde ad eius prouidentiam omnis Regularium Obseruationum diligentia maximè pertinebat. Deinde in Francia apud Parisius in Cella quæ dicitur ad S. Martini de Campis, Prioris officium strenuè aliquandiu expleuit. Post aliquot verò annos quia fratribus suis valde necessarius ac dilectus erat, iterum ad Suppriorarus dignitatem domum reuocatus est. Exinde verò ad Vergellense cœnobium (Vezeliacense) electus est, vt ei Abbatis iure præesset. Deinde ad Ostiensis Ecclesiæ Præsulatum Canonica electione sublimatus est Huius autem Ecclesiæ Episcopis ex speciali antiqui honoris prærogatiuâ constitutum est ipsum Apostolicum consecrare. Eundem ait an. 1138. mense Decembri Londini Synodum habuisse 18. Episcoporum, 30. Abbatum cum innumera Cleri populique multitudine; in eaque 17. Canones condidisse, quorum vltimus pertinet ad Magistros Scholarum his verbis. *Sancimus præterea, vt si Magistri scholarum aliis scholas suas pro pretio legendas locauerint, Ecclesiasticæ vindictæ subiaceant.* In synodo Remensi Gilberti Porretani errores confutauit. Henricum Tolosanum cum Bernardo Clareuallensi ad laribula compulit.

Albericus Remenses scholas cum Lotolfo Nouariensi diu exercuit: qui duo Magistri insignes Petrum Abaëlardum ingenio nimis fidentem & animis exultantem represseruot & exagitarunt, quod Anselmo Magistro suo famæ & gloriæ obtrectare

ausus fuisset. Dehis ita loquitur Abaëlardus Ep. 1. Calamitatum suarum.

Hinc itaque prædictus senex (Anselmus) vehementi commotus inuidia & quorundã persuasionibus iam aduersum me vt supra memini, ex tunc stimulatus non minus in sacra lectione me persequi cœpit, quàm antea Anselmus noster in Philosophia. Erant autem tunc in scholis huius senis duo qui cæteris præminere videbantur, Albericus scilicet Remensis & Lotulfus Lombardus, qui quanto de se maiora præsumebant, amplius aduersum me accendebantur. Iisdem procurantibus & instigantibus habita est Synodus Suessionensis à Conone Legato Apostolico contra eundem Abaëlardum: & id quoque ipse insinuat. *Vnde* æmuli mei vehementer accensi Concilium contra me congregauerunt, maximè duo illi antiqui insidiatores Albericus scilicet Remensis & Lotulfus, qui iam defunctis Magistris eorum & nostris, Guillielmo scilicet atque Anselmo, post eos quasi regnare se solos apperebant atque etiam ipsis tanquam hæredes succedere. Cum autem vtrique scholas Remis regerent, crebris suggestionibus Archiepiscopum suum Rodulfum aduersum me commouerunt, vt ascito Conano Prænestino Episcopo qui tunc Legatione fungebatur in Gallia, Conuenticulum quendam sub nomine Concilii in Suessionensi Ciuitate celebrarent. Idem Albericus post mortem Guillelmi Campellensis Episcopi Catalaunensis à Clero & populo postulatus est in successorem, & pro eo scripsit Bernardus Clareuall. ad Honorium Papam his verbis Ep. 13. Videmus iam iamque imminere sentimus nos qui vicini sumus, pacem videlicet memoratæ Ecclesiæ grauiter mox esse turbandam, si electioni illustris illius viri id. M. Alberici, in quam vtique totus tam clerus quàm populus pari voto & voce conuenerunt & conueniunt, vestræ pietatis assensum impetrare nequiuerunt. Verum irrita fuit electio ista, & Guillelmo successit Ebalus; Albericus verò in scholæ Magisterio senescens, tandem Leodiensis Canonicus factus, & postremò Bituricensis Archiepiscopus post mortem Vlgrini, qui vt habetur in Patriarchio Bituricensi obiit an. 1135 sedem autem illam tenuit 5 annis & 9. mensibus, sepultusque est an. 1139. ante maius altare. Chronologus tamen S. Petri Viui Senonensis Vlgrini mortem notat ad an. tantum 1139 his verbis. *Hoc anno Vlgrinus Bituricensis Archiepiscopus obiit. Succedit Albericus Remensis.* Et ad an. 1141. sic habet. *Anno 1141. Petrus de Castro Bituricensis ordinatur Archiepiscopus defuncto Alberico Remensi Magistro.*

Albericus Remensis, alius à prædicto Archiepiscopo, Magister quoque nominatissimus de *Porta Veneris* cognominatus floruit circa an. 1166. quo tempore Thomas Cantuariensis exulabat in Francia & propter Thomam Ioannes Saresberiensis. Nam ipse Ep. 172. ad Henricum Theobaldi Campaniæ Comitis filium de eo sic scribit. *Inter alias verò præ cæteris* radiat liberalitas insignis, quam totus mundus prædicat, & excellens humilitas quam ego Diuinarum litterarum propositis quæstionibus ad recreationem in angustiis exilii mei lætus experior, quas cum mihi Albericus Remensis, quem cognominant de *Porta Veneris*, quæ vulgo *Valesia* dicitur, nomine vestro adhibitis aliquot litteratis viris proposuisset, vt verum Domine mi, fatear, obstupui.

Albericus de Landuno à Iacobo de Vitriaco recensetur inter eos Magistros qui Fulconi de Neulliaco inconcionando seu prædicando verbo diuino sub finem seculi coadiutores se præbuerunt. *M. Albericus de Lauduno*, inquit, *qui postea factus est Archiepiscopus Remensis, de fluuio*, inquit cap. 9. *commutatus in riuulum.* Scilicet ille qui videbatur mundi diuitiis nuncium remisisse dum populo earum contemptum suadebat, hominem se fassus est cum Archiepiscopatum accepit. Cognominabatur ille Albericus de Humbetro, Archidiaconus erat Parisiensis cum an 1206. Archiepiscopus factus est. In expeditione contra Albigenses an. 1209. inter Cruce-Signatos præcipuus fuit. Obiit Papiæ an. 1218. sepultusque est in Ecclesia S. Augustini.

Alexander III. ante promotionem dictus Rollandus Bandinellus, Patria Senensis ab Eugenio III. Cardinalis factus Adriano IV. in Cathedra Petri successit an. 1159. multa mala passus est à Friderico Imperatore, sed eum tandem & 4. Antipapas parere coegit In Iure Canonico & Ciuili præsertim excelluit, quanquam & in Theologia etiam claruit, quam & docuisse videtur. *Fuit enim*, inquit Robertus de Monte, *in Diuina pagina præceptor maximus, & in decretis & Canonibus & in Romanis legibus*

legibus præcipuus. Nam multas Quæstiones difficillimas & graues in Decretis & Legibus absoluit & enucleauit: Scripsit de potestate Ecclesiastica l. 1. vt notat Trithemius. Epistolarum ad diuersos l. 1. quarum quædam extant apud Rogerium Houedensem, Radewicum, Mathæum Parisiensem & apud Duchesnium in 4. tomo Scriptorum Galliæ. Prætetea Decretales sui temporis vnico volumine collegit, easque Consulta Alexandri voluit nominari. Tria præsertim Concilia celebertima habuit, vnum Turonis an. 1163. alterum Romæ. 3. in Laterano an. 1179. Obiit an. 1181. de eo passim in Historia ab an. 1159. ad an. 1181.

Alexander Nekamus natione Anglus circa an. 1180. Lutetiæ legebat adhuc publicè. Ingenii prodigium fuisse dicitur, Philosophus eximius, Theologus profundissimæ scientiæ, Rhetor ac Poëta insignis. Quo in prælectione authorum nullus perspicacior aut elegantior: quamobrem eius auditorium tanta Discipulorum frequentia redundabat, vt non omnes capere posset. Reuerti cupiens in Angliam petiit à Guarino Abbate S. Albani scholam Dunestapliensem, quam olim iam texerat; vt legitur in vita Guarini Abbatis apud Mathæum, ibique ad marginem hæc habentur. Hic cum temporis anno scilicet proximo 1187. transacto ad Dunestaple scholam rexisset, vocauit eum Abbas Guarinus iis litteris breuiter & iocosè scriptis. Petierat enim idem Alexander Nekam scholam S. Albani instanter. *Si bonus es venias*, si Nequam, *nequaquam*. Cui tum breuiter & iocosè rescribens Alexander ait, *si velis veniam*, sin autem, *Tu autem*. ac si diceret, non multum curo. Alii dicunt à Guarino petiisse Monachalem habitum & iocoso dicterio repulsam libenter tulisse. Canonicis verò Regularibus nomen dedit, factusque Abbas Excestriensis an. 1215. obiit tandem an. 1227. eiusque tumulo hæc inscriptio sculpta.

Ecclipsim patitur sapientia, sol sepelitur,
Cui si par vnus, minus esset flebile funus.
Vir bene discretus & in omni more facetus;
Dictus erat Nequam, *vitam duxit tamen æquam.*

Librum edidit de Naturis rerum, in quo de tribus Locis, vbi primum studia floruerunt, fusè agit, Athenis, Roma, Parisiis. Ex quo Ioannes Brompton multa transcripsit, vbi de Alfredo Oxoniensis Academiæ institutore loquitur, Ait autē cuiuslibet Regni opes creuisse in immensum, *quandiu artium ingenuarum in ipso floruerunt studia*, & hostibus Regni restitisse, *vt patet de Græcia quando floruerunt studia Athenis, de Roma, de Regno Francorum, ex quo floruerunt studia in illo. Victoria enim Militiæ & gloria Philosophiæ quasi simul concurrerunt, & hoc meritò, quia Philosophia vera docet iustè & verè regulare.*

Alexander de S. Albano vir quoque magnæ celebritatis & famæ in professione litterarum, post longi magisterij decursum Monasticam vitam professus est: de qua illi gratulatur Petrus Blesensis Ep. 137. his verbis. *Totis medullis* animæ conuersioni & conuersationi vestræ congratulor: à prima enim vestri notitia dilexi vos, non ad faciem, non ad quæstum, sed pro virtutibus vestris in Domino virtutum. Litteratura siquidem vestra & famæ commendabilioris celeberrimus odor multos vobis conciliauit ad amicitiam, &c. Gaudeo planè quia mirabile & imitabile omnibus præmisistis Religionis auspicium. Diu enim ante conuersionem vestram desiderabili multis reditu abiecto, abiectus esse in Domo Domini elegisti: honorem magisterii, laudemque hominum & inanem huius seculi lætitiam expuisti.

Alexander nescio an alius à superiori, magisterium quoque exercuit, & postea se ad Carthusienses contulit, postmodum verò pœnitentia conuersionis ductus redire voluit ad seculum: quam leuitatem acriter obiurgat & reprehendit Petrus Blesensis Ep. 86. Ille autem egressum è cœnobio hoc prætextu volebat excusatum, quod Carthusienses singulis diebus Missas non facerent. Eum habuit Blesensis in Legibus & Decretis conscholarem, vt ait in ead. Ep.

Aluinus, seu Aluisus Belga Monachum induit apud S. Bertinum Audomaren. postea apud S. Vedastum Prior, tum Aquicinctinus Abbas, postremò Episcopus Attrebatensis electus circa an. 1131. vir magnæ litteraturæ, prudentiæ singularis & sanctitatis eximiæ. Eius meminit Chronicon Mauriniacense. *Dirigit Rex ad nos amplâ famâ personas, Natalem Cancellarium suum Resbacensem Abbatem, Aluinum*

Atrebatensem Episcopum, M. Hugonem de S. Victore in litteratura Magistros etiam plurimos excedentem. Vincentius Bellouacus ad an. 1139. cum accenset viris litteratissimis. *Florebat hoc tempore* Gallicana Ecclesia per viros religione ac sapientia illustres, Milonem Morinensem Episcopum humilitatis virtute præcipuum; Aluisum Atrebatensem liberalitate atque consilio & facundia clarum. Crucem inter alios cum Ludouico Rege assumpsit, & obiit an. 1148.

Ansellus Parisiensis in Decretis & Iure Ciuili Doctor egregius: è Cathedra in Regiam, inde ad Meldensem Episcopatum prouectus. Malè enim Demochares Aurelianum loco Anselli post Simonem numerat inter Episcopos Meldenses. De hoc Ægidius supra in Carolino. Consecratus autem fuit Episcopus à Michaele Corboliensi tunc Archiepiscopo Senonensi.

Cum super excellens legum iurisque peritus
Ille inter Proceres intraque Palatia magni
Nominis Ansellus, quem cum maioribus orbis
Meldis Episcopio promouit gratia sensus,
Hic tulerit cunas.

Ansellus de Garlanda Archidiaconus Paris. Ludouici Grossi Dapifer vt legitur in Charta quadam Regia fundationem B. Mariæ de Gornaio confirmante. *Cunctis praeterea innotescere volumus, quod Anselmus de Garlanda Dapifer noster supradicto Monasterio tribuit apud Russiacum duas eiusdem villæ partes &c.* Actum Paris. an. 1124. fratres habuit Stephanum & Willelmum de Garlanda, qui Cancellarius Regni fuit. Ansellum inter Professores Parisienses numerat Ægidius statim post præcedentes versus.

—— —— Alius quoque nominis huius
Olim floruerit hac nostra oriundus in vrbe
Assecla Regalis magnusque Domesticus aulæ.

Dicitur in Chronico Maurioiacensi *Dapifer & Consiliarius Regis*: interfectus est apud Puteolum an. 1129.

Anselmus Cantuariensis ex Italia in Galliam profectus ad maiora & celebriora studia apud Beccense Monasterium litteris potissimum Theologicis incubuit sub Lanfranco: deinde eo ad Archiepiscopatum Cantuariens. electo Abbas ipse Beccensis factus est, & postremò Archiepiscopus Cantuariensis. Vide quæ de eo diximus in Catalogo tom. 1.

Arnoldus Brixiensis Natione Italus Petri Abaelardi olim Discipulus, qui Magistrum imitatus ingenioque nimis confisus multarum in Ecclesia & præsertim Romæ turbarum & seditionum author fuit. Eum vocat Beroardus in Ep. 186. *Armigerum Abaelardi.* De eo passim in Historia diximus, quæ tu consule.

Arnoldus Carnotensis Abbas Bonæ-Vallis, Bernardi Discipulus & amicus doctus vir & pius scripsit insigne opusculum *de 7. verbis nouissimis à Christo in Cruce prolatis.* De laudibus B. Virginis Matris Dei. Scripsit & librum 2. vitæ S. Bernardi. Ad eum extat Ep. 310. eiusdem Bernardi de suo obitu imminente.

Arnulphus Lexouiensis frater Ioannis Episcopi Sagiensis & Ioannis Lexouiensis Episcopi nepos: à quibus singulari cura enutritus & educatus est. Cum pueritiæ excessisset metas, à parentibus ad discendam morum & humaniorum litterarum disciplinam traditus est Canonicis regularibus S. Victoris Parisiensis in Cathedrali Sagiensi residentibus, illucque à fratre Ioanne Episcopo accersitis, qui repulsis secularibus nomine tenus Canonicis locauit vineam suam aliis Agricolis nomine & re Canonicis. In huius Ecclesiæ Gymnasio, vna cum Arnulpho plurimi adolescentes instituebantur, cum quibus ipse degebat tam castè & modestè, vt licet essent proterui, ipse nulla culpa pallesceret: quæ integritas cum eloquentiæ & poëseos studio coniuncta magnam illi famam conciliabat circa an. 1123. quo tempore illic studebat. Quomodo autem pueritiam transegerit inter proteruos sodales, in hoc poëmate significat.

Mens mea virtutum studiis à tempore primò
Institit, infames docta cauere vias.
Sed quo vita mihi securior esset apud vos.
Cautus honestatis dissimulator eram.
Optabam credi similis, non esse; fauorem
Non mihi vera dabat, sed simulata venus.
Seruiuit vobis nutu solertia solo
Prastringens equidem sed meliore dolo.
Mens studiosa sua se clauserat integritate,
Ne virtus faceret disparitasue grauem.
Ast vbi non potuit perfectio dissimulari,
Seque suis virtus prodidit indicijs:
Inuidia stimulis angi, stillare veneno
In populos cœpit lingua maligna suo.
Confiteor, placuisse pudet: quoniam placuisse
Turpibus aut propter turpia, turpe bono.
Debueram clarè rupisse silentia, non me
Defunctis tacito consepelisse metu.
Seruit enim sceleri virtus taciturna, reosque
Absoluit, si non indicat esse reos.
Pars vitij est vitam quouis palpare fauore:
Nam palpando foues atque fauendo facis.
Prastat opem tacitam viresque ministrat agendi.
Qui tacet, & poterat obuius isse malo.
Nam virtus vitij nec amat nec sustinet vmbram,
Nec luci tenebras contrahit ipsa sua.

Quantum verò Poëtica laude excelleret, intelligitur ex hoc Epigr. ad Nepotem.

Olim me celebrem Normania tota Poetam
Dixit, vixque dabat Gallia tota parem.
Altera de primis me credidit, altera primum,
Deque suis dixit illa, sed ista suum.
Magnus vbique tamen vario celebrabar honore,
Illustri peregrè, pracipuoque domi.
Nunc noua forte nouum vatem te protulit atas
Ad formam rudibus, inuidiamque bonis.
De pueroque senem formans Doctrina Poetam
Indidit atati non sua verba tuæ.
Verba senem sapiunt, ipsumque professa Maronem
Imberbi floret pagina canicie.
Ipsa tuos mirata dies & verba dierum,
Palluit ad versus & mea Musa tuos.
Cumque meas solito sumpsissem more tabellas.
Priuauit linguam voce, manumque stylo.
Ergo tibi Musas sanctumque Helicona resigno,
Et dulces sacri desero fontis aquas.
Tu cole quas nosti, gnarum retinere fauorem
Non nisi solerti sedulitate potes.

Contigit autem Archidiaconum Sagiensem mori, & in eius locum suffectus est. Mortuo quoque Ioanne Lexouiensi auunculo, successor eligitur & ab Archiepiscopo Rothomagensi consecratur an. 1140. inuito & reluctante Andegauensi Comite, à quo multa mala passus est. Extat in 3. tomo Spicilegij Dacheriani Epistola Bernardi Clareuall. ad Innocentium II. ea de causa, pro quo & ipse contra Girardum Engolismensem Petri Leonis seu Anacleti Legatum pugnauerat.

Complures scripsit Epistolas ante & post Episcopatum. Scripsit ad Alexandrum

III. de promotione sua. De eadem ad Episcopos Angliæ. Ad Cardinales S.Rom. Ecclesiæ. In Concilio Turon. Sermonem habuit an. 1163. his verbis. *Hodiernum sermonem &c.* & alium in synodo. *Quis putas fidelis Seruus &c.* Per 40. annos rexit Ecclesiam,& demum in solitudinem ad Victorinos se contulit Parisienses, consultis super ea re prius amicis & præsertim Petro Blesensi. Obiit an. 1182. de quo sic Robertus de Monte in appendice ad Sigebertum. *Arnulphus Lexouiensis Episcopus cum per 40. annos eandem Ecclesiam rexisset, in ædificando Ecclesiam & pulcherrimas Domos laborasset, renunciauit Episcopatui & perrexit Parisius suos dies dimidiaturus apud S. Victorem in domibus pulcherrimis quas ibi ad opus suum construxerat.* Iacet prope „ Chorum ad altare S. Dionysii cum hac Epigraphe. Epitaphium Arnulphi Lexo„ uiensis Episcopi qui postquam 40.annis potens opere & sermone populo suo præ„ fuit, frater noster effectus in veteri Basilica sepultus est, nunc vero translatus hic „ quiescit.

Tu qui diues eras & magnus Episcopus,ob quid
Sortem mutasti pauperiore statu ?
Imo pauperiem mutaui fœnore magno;
Mundo diues eram, plus fuit esse Deo.

Postea renouatum est eius Sacellum & ad perennem notitiam inscripti sunt hi versus superliminares.

Hoc templum iunctæque ædes sunt Præsulis olim
Arnulphi antiquum Lexouiensis opus.
Si ter quingentos annos trigintaque & vnum
Annumeres Christo cum reparares, habes.

Diuitem eum vocat & rectè, vt intelligitur ex Ep. Ludouici iunioris ad Sugerium, qua illi mandat vt 104 marcas argenti illi reliquas reddat. *Sciatis*, inquit, „ quia Arnulfus Lexouiensis Episcopus in magna necessitate præstitit mihi de suo „ auri & argenti quantum potuit: vnde adhuc ei debeo 104. marcas argenti: man„ do itaque vobis,vt remotâ omni excusatione & dilatione eas illi de meo reddatis „ infra mensem, postquam litteras istas receperitis: eo quod propter nullam cau„ sam ipse mihi offendatur vel disturbetur. Sciatis etiam quia prædictam pecuniam „ ei affidari feci. Et Ep. 95 ad Sugerium mandat vt det illi 60.modios vini Aurelia„ nensis.*Dilectioni* vestræ mandando præcipimus quantumuis dilecto filio & præ„ cordiali amico meo Arnulfo Lexouiensi Episcopo sexaginta Aurelianenses mo„ dios de meo optimo vino Aurelianensi dare non renuaris. Vale.

B

B*Erengarius* Pictauinus Petri Abaelardi quondam auditor, nomen ac famam Magistri sui contra omnes tueri ausus est: cuius Apologiam in Chronologia retulimus; culpatus tamen à multis, quod Bernardum sanctum virum mendaci stylo proscidisset, se excusauit quod adolescens & ioco potius quàm serio scripsisset: vt testatur in Ep. ad Episcopum Mimatensem. De eo sic Franciscus Petrarcha in Apologia, vbi eum vocat *Virum non infacundum.* Damnauit Bernardus Clare„ Vallensis Abbas Petrum Abaëlardum litteratum quondam virum. Hinc iratus „ Berengarius Pictauiensis, vir & ipse non infacundus ac Discipulus Petri contra „ Bernardum librum vnum scripsit non magni quidem corporis, sed ingentis acri„ moniæ. De quo postmodum à multis increpatus se excusauit, quod adolescens „ scripsisset, & quod sibi viri sanctitas nondum penitus nota esset.

Bernardus Brito de Moellan cognominatus,de Cancellario Ecclesiæ Carnotensis factus an.1159. Episcopus Corisopitensis teste Robert.de Monte. *M. Bernardus Brito Cancellarius Ecclesiæ Carnotensis factus est Episcopus Cornubiæ in minori Britannia. obiit an. 1167.*

Bernardus Carnotensis insignis Grammatices professor, cuius mentionem facit honorabilissimam Ioannes Saresberiensis in suo Metalog. eumque ait valde senem docuisse, postea se transtulisse ad professionem Dialectices, conatumque fuisse

conciliare Platoni Ariſtotelem. Eundem ait fuiſſe *perfectiſſimum Platonicum*: à quo hoc metrum de Idæis factum.

Non dico eſſe quod eſt, gemina quod parte coactum,
Materia formam continet implicitam.
Non dico eſſe quod eſt, vna quod conſtat earum
Hoc vocat Idæan, illud Achaus ὕλην.

Idem l. 7. de Nugis Curial. c. 13. refert ex eo quoſdam verſus quibus ſignificare voluit quæ claues eſſent diſcendi.

Quæ vero ſint diſcendi claues, inquit, *quæ philoſophantibus ad intuendam ſpeciem veritatis*, viam eo tendentis expediunt, ſenex Carnotenſis paucis expreſſit. Et licet metri eius ſuauitate non capiat, ſenſum approbo & Philoſophantium mentibus credo fideliter ingerendum. Ait ergo.

Mens humilis, ſtudium quærendi, vita quieta.
Scrutinium tacitum, paupertas, terra aliena.
Hæc reſerare ſolent multis obſcura legendo.

Bernardus Piſanus vir fuit magnæ litteraturæ, præpoſitus Scholæ Petri Trecenſis ſeu Comeſtoris in Academia Pariſienſi. De quo Petrus Cardinalis S. Chryſogoni ſic ſcripſit ad Alexand. III. *Litteraturam* & honeſtatem M. Petri Manducatoris " Decani Trecenſis vos non credimus ignorare. Magiſter autem Bernardus Piſanus " quondam præpoſitus eius tantæ litteraturæ eſt, & ita honeſtè & laudabiliter eſt " ſemper in illis partibus conuerſatus, quod ei ab omnibus ſufficiens teſtimonium " perhibetur, & maximis honoribus digniſſimus reputatur. Claruit an. 1160. & " deinceps.

Bernardus Claræ-Vallenſis Abbas eximiæ virtutis & integritatis, non alumnus quidem Academiæ Pariſienſis neque profeſſor publicus, ſed concionator egregius, qui multos & Diſcipulos & Magiſtros ad Deum conuertit & ad meliorem vitæ rationem, *quercuum ſeceſſuumque Diſcipulus*, inquit, Choppinus, *& nullo præeunte Magiſtra doctiſſimus: qui è ſolitudine in celebritatem, ex vmbra in ſalem, ſanctitatem eruditionemque importauit.* Is tam hetele πολύγραφος quàm αὐτοδίδακτος. *Quod paucis admodum id genus ſcriptoribus Origeni, Auguſtino, Ambroſio cernimus contigiſſe. Bernardi vitam monumentis prodidit Arnulphus Bona-Vallis Carnutum Abbas illius coætaneus.* De eo quoque præclarè Vincentius Bellouacus ad an. 1139. *Inter hos etiam alios multos tunc claras ſcientia viros* Bernardus Abbas Claræ Vallen. vir opinatiſſimæ Religionis eminentiſſimè clarebat. *Qui multorum* miraculorum Patrator & verbi Dei feruentiſſimus prædicator, atque plurimorum Monaſteriorum fundator, animarum lucra maxima Deo exhibebat: adeo vt Magiſtri ſcholarum cum magno Clericorum comitatu etiam de longinquis regionibus ad eius optabile Magiſterium confluentes centenario vel etiam ampliori nouiciorum numero domum Probationis implerent, & vno die 40. Monachi fierent. De eo plura paſſim diximus in hiſtoria. Addemus Epigramma Nicolai Rieuallenſis Angli.

Religionis apex & noſtri gloria ſacli
Et decus Eccleſiæ & totius purpura mundi,
Vnice decorane: te Remige noſtra phaſelus
Scyllæoſque canes vitat baratrumque Charybdis,
Sol ſine nube micans, per te Ciſtercius Ordo
Fulget vt aurora totoque relucet in orbe.
Gemma ſacerdotum tu compluis & colis & nos
Fundis rore ſacro qui largus fluxit ab ore.
Par es Gregorio mellito gutture, ſenſu
Diues vt Aurelius, huic ſoli cedis, es inde
Aureus eloquio ſicut Chryſoſthomus, imò

Schemate verborum magnus Hieronymus, instar
Ambrosii splendes, vernas vt Beda, Leoni
Papa consimilis, sed & alter Hilarius, vnde
Nempe figurali mysteria clausa sigillo
Sensibus Historicis prius elicis, inde recenses
Prorsus enigmatica Salomonis Cantica, Certè
Hac tibi debetur & laus & laurea soli,
O felix anima superis sacrata Chorais
Solamen miseris esto, medela reis.

Bernardus ex Monacho Clareuallensi factus Cardinalis SS. Cosmæ & Damiani laudatur à Ioanne Saresberiensi l. 5. de Nugis Curial. ob continentiam seu abstinentiam à quovis munere. Eundem vocat alibi Bernardum Redonensem, & de eo sic. *Bernardus Clareuall. Monachus & SS. Cosmæ & Damiani Diaconus Cardinalis Romæ degens in excelsis singulariter habitauit excutiens manus suas ab omni munere, vt nondum natus sit cuius aurum vel argentum in munus acceperit.*

C

Conradus Archiepiscopus Moguntinus olim M. Petri Blesensis in Scholis contubernalis; ad quem scribit Ep. 163. *Quia*, inquit, *quandoque* Scholaribus castris militauimus sub eodem Doctore, & ex diutinâ eiusdem hospitij cohabitatione socialis amicitiæ iura contraximus, fiducialius vobis scribo. Excursus enim modici temporis nostro non præscribit amori, nec apud me mutationem vestri status agnoscit affectio. Sanè postquam desideratissimam faciem vestram nouissimè vidi, vos in Archiepiscopalis eminentiæ gradum dispensatio diuina promouit. Sed si bene tecolo, quàm solida semper apud me fuerit fidei vestræ & amoris integritas, certus sum, quod honoris assumptio circa statum amicitiæ vestræ nullum præiudicium mihi facit.

Cælestinus II. Pontifex Max. ante promotionem *Guido de Castello* dictus, S Marci Presbyter Cardinalis natione Tuscus, Petri Abaëlardi Discipulus & Patronus, ad quem scripsit D. Bernardus, vt eum ab hoc patrocinio dimoueret. Innocentio Papæ II. successit, & quinto sui Pontificatus mense obiit, sepultusque est in Basilica Lateranensi. Hic M. Robertum Polenum aliàs de Pully Cardinalem inter alios creauit. De eo diximus in Historia.

D

Daniel Morleye, alias de Merlac, Lelandus Morilegum vocat, natione Anglus Oxonienses Scholas iuuenis frequentauit, maturior annis factus inquit Balæus, *ac litterarum appetentior, Lutetiam Parisiorum inuisit*, vt ex eodem Lelando didicit. Postremò Mathematicæ artis cupiditate insolitâ tactus animum *ad Arabes* ea ætate eruditos adiecit, quorum disciplina tunc latè in Hispania floruit. Claruit sub finem seculi, circa an. 1180. Ille autem in sua ad librum de Naturis Inferiorum & Superiorum præfatione sic habet. *Cum dudum ab Anglia* me causa studij accepissem, & Parisius aliquandiu moram fecissem, *videbam quosdam bestiales in scholis graui authoritate sedes occupare.*

Daniel Abbas de Sconauia Ord. Cisterciensis studuit, nescio an professus sit Lutetiæ, & eius temporibus res accidit stupenda in Basilica D. Virginis, vbi cum aliquis non sacerdos Missam celebraret, igne sacro correptus est. Rem sic refert Cæsarius l. 9. cap. 60. *Sicut mihi narrauit* supradictus Daniel, Clericus quidam quando Parisius studuit, horrendum satis spectaculum in Ecclesia S. Mariæ Dei Genitricis populo præbuit. Nam sacer ignis pene manus eius deuorauerat: quem secutus quum Campanarius interrogaret cuius esset Ordinis, & ille respondisset Sacerdotij, subiunxit: Nunquam sacro chrismate manus istæ perunctæ sunt. Sentiens ille spiritu prophetico se deprehensum, confessus est culpam.

E

ERnaldus Blesensis Iureconsultus peritissimus, ad quem Petrus Blesensis scribit, vt curet sibi à Bibliopola reddi libros quos emerat pretio numerato, sed non abstulerat: quos alius quidam maiori numerato pretio emerat & abstulerat: contendit enim multarum citatione legum libros illos ab alio emi non potuisse. Videntur autem mihi iam tum Bibliopolæ seruisse Vniuersitati, eique addicti fuisse. Sic ergo ille scribit Ep. 71.

Carissimo socio & amico M. Ernaldo Blesensi Petrus Blesensis Bathon. Archid. „ Salutem. *Cum D. Rex Anglorum* me nuper ad D. Regem Francorum Nuncium „ destinasset, libri legum venales Parisius oblati sunt mihi ab illo B. publico Mangone librorum, &c. in fine. Hac breui deliberatione vsus sum, non vt vos instruam, „ qui estis in Iure Ciuili præcipuus, &c.

Engelbertus quidam amicus Philippi ab Eleemosyna Abbatis Bonæ-spei studens Parisiis ob leuem febriculam scholam deserere meditans grauiter ab eo reprehenditur Ep. 4. quâ docet non satis esse studere Parisiis, sed sudandum & acriter laborandum esse. Locum retulimus in Historia.

F

FVlcherius Carnotensis Historiam primæ expeditionis Hierosolymitanæ sub Vrbano scripsit ab anno 1095. vsque ad an. 1127. quo in Galliam reuersus est. Quippe cum aliis peregrinis cruce se signauerat, & quæ ipse oculis vidit, vidit autem multa, quia Balduini Ducis Capellanus erat, fideliter in commentarios retulit.

Fulco Poëta eandem Historiam Hierosolymitanam versibus descripsit, saltem eius initia; reliquam verò partem Giloni Parisiensi describendam reliquit. Sic autem incipit.

Inclyta Gesta Ducum perscribere Magnanimorum
Fert animus, patrum qui fortia facta suorum
Non solum magnis successibus æquiparare,
Sed maiore fide certarunt exsuperare.
Ardor inest inquam, sententiâ fixaque menti
Versibus & numeris transmittere posteritati.

De Gilone verò sic habet in fine lib. 3.

Hæc de Principijs Gallis Hierosolymitanì
Scripsimus, vt nostra permissum rusticitati.
Cætera describet Dominus Gilo Parisiensis,
Cuius turpatur nostris elegantia nugis.

Floruit Fulco circa initia huius seculi.

Fulco Neulliacus, non fuit quidem Academiæ Parisiensis Professor, sed alumnus, M. Petri Cantoris in Theologia discipulus: de quo satis multa diximus ad an. 1196. & 1198. Iacobus de Vitriaco sic de eo c. 6 Histor. Occident. *In diebus illis* suscitauit Deus Cœli spiritum cuiusdam sacerdotis Ruralis simplicis valde & „ illiterati, de Episcopatu Parisf. nomine Fulconis. Sicut enim Piscatores & idiotas „ elegit, vt gloriam suam alteri non daret: sic Dominus eo quod paruuli petiissent „ panem, litterari autem circa disputationes vanitatis & pugnam verborum intenti frangere non curabant, prædictum presbyterum tanquam stellam in medio ne- „ bulæ & pluuiam in medio siccitatis velut alterum Sangar, qui vomere rudis præ- „ dicationis multos interficeret, ad vineam suam excolendam misericorditer elegit. Et c. 8. ait eum suis humeris Crucem imposuisse, suoque exemplo Principes „ & alios inuitasse ad idem faciendum. *Verum cum multas in terra S. expeditionem* „ pecunias collegisset, cœpisse nonnihil famæ amittere, & in Parœcia tan- „

" dem sua de Neully obiisse. Vir autem sanctus cum multas animas diebus singulis " Domino lucraretur, tandem Crucis signo humeris suis affixo cœpit exemplo " & verbo Principes & milites cuiuscunque conditionis homines ad Terræ sanctæ " succursum inuitare, exhortari & admonere. Sed & ipse ex fidelium eleemosynis " maximam cœpit congregare pecuniam, quam pauperibus cruce-signatis tam mili- " tibus, quã aliis proposuerat erogare. Licet autem causâ cupiditatis vel aliqua sini- " stra intentione collectas istas non faceret, occulto Dei iudicio ex tunc eius autho- " ritas & prædicatio cœpit valde diminui apud homines, & crescente pecunia timor " & reuerentia decrescebat. Ipse autem non multo tempore post acuta febre corre- " ptus, in villa quæ dicitur Neully viam vniuersæ carnis ingressus est, & ibidem in " Ecclesia Parochiali sepultus est. Multis autem ex longinquis propinquis & regio- " nibus ad sepulchrum eius concurrentibus opus Ecclesiæ illud quod ipse inchoa- " uerat, ex eleemosynis confluentium peregrinorum penitus est consummatum.

Fulco Magister scholarum S. Crucis Aurelianensis summi Pontificis odium incurrit, eo quod Magistrum G. ad regimen scholarum admittere nollet obtendens eius incapacitatem. Itaque Stephanus Torn. tum Abbas San-Genouefianus à Papa mandatũ accepit, vt eũ volentem nolentem cogeret parere, qui peremptorio edicto denunciauit M. Fulconi vt Parisius se sisteret, prædictumque G. forte ab Vniuersitate litteris Magisterii donatum ostenderet esse incapacem. Sic ergo Ep. 133. „ Molestum mihi est quotiens aliquem molestare compellor præsertim Dominos „ meos quibus vel ob meritorum gratiam vel ob reuerentiam dignitatis assurgere „ teneor & seruire. Vnum ex eis vos æstimo, cuius honorem minus in causis offende- „ re quàm defendere sum paratus. Sed quoniam mandata Apostolica tanquam mu- „ ri sunt vrbis quos transilire non licet, eo terrore percussus, ne Romulei fratris sor- „ tem simul ac mortem capitis amissione saltem ciuiliter incurram; sicut primò vos „ commonueram, ita & secunda commonitione vobis consulo, vt Magistrum G. se- „ cundum mandatum D. Papæ licitè legere permittatis. Quod si forte nolueritis, „ peremptorio velim nolim vobis edicto denuncio, vt prima die Lunæ instantis Ad- „ uentus Dominici Parisius eundem G. ad tale regimen scholarum minus idoneum „ ostendatis.

G

GAlfridus de Vino saluo vulgò de Nine-saluo, sed corruptè, Gallicè *Vinsaune* Anglicè *Vinsalfe*, sic dictus à libro quem composuit de Vitibus, vinis & fructibus conseruandis, natione Anglicus floruit sub Richardo & Ioanne Regibus circa an. 1200. Poeticæ præsertim addictus fuit, librumq; de Noua Poëtria deque artificio loquendi, dum Romæ agebat, Innocentio III. recens creato Pontifici dedicauit. Cuius versus nonnullos ad laudem ipsius Innocentii pertinentes, in Historia retulimus, vt & alios quos in eodem opere, de Richardi morte cecinit.

Galfridus seu Gaufridus de Loratorio Gallus Aquitanus, vir magnæ litteraturæ, sacræ scripturæ scientissimus, & Diuini verbi Præco celeberrimus: ad quem extat Ep. 125. D. Bernardi, quâ eum rogat vt in sacris concionibus quas habebat ad populum, causam Innocentii II. contra Antipapam Petrum-Leonis tueatur: quandoquidem iam omnes verè Christiani ab illo stabant præter vnum Gerardum Episcopum Engolismensem. Archiepiscopatum Burdigalensem adeptus est an. 1136. & sequenti nuptias Ludouici Regis cum Eleonora Willielmi Aquitaniæ Comitis filia celebrauit. Adfuit Concilio Remensi an. 1148. & Gilberto Porretano contra eos à quibus hæreseos insimulabatur fauit. Eiusdem exequiis interfuit Pictaui an. 1154. Obiit verò Fontebraldi an. 1158.

Gaufridus Carnotensis Episcopus Iuoni successit. Sub Innocentio II. Apostolicæ legationis munere functus est in Aquitania, eiusque partes viriliter defendit cum Bernardo Clareuallensi, cuius intima familiaritate vtebatur. Quanquam vero ipsi amicissimus esset, Abaelardo tamen quem Bernardus insectabatur, non omnino aduersatus fuisse videtur: quippe vir erat litteratus, & viri litterati afflicti miseratione ducebatur. Eius pro Abaëlardo orationem retulimus ad an. 1121. Eius elogium legitur in Chronico Mauriniacensi, vbi de nuptiis Ludouici & Eleonoræ inter.

ret. Erat inter optimates Regni *Gaufridus Carnotenſis Prouinciæ Epiſcopus, ſcientia quidem litteralis non indigus, ſecularium quoque negotiorum diſpoſitor ac tractator famoſus. Hunc præcedentes Apoſtolici amicum ſemper & familiarem habuerant, & pro valoris vel elegantiæ qua præditus erat magnitudine, totius ei Aquitaniæ Legationem indixerant.* Obiit 4. Kal. Feb. an. 1138. ſepultuſque eſt in Abbatia B. Mariæ Ioſaphati deque eo ſic habet Martyrologium Carnotenſe. *9. Kal. Febr. obiit Epiſcopus Carnotenſis qui ſuper Bituricenſem, Burdegalenſem, Dolenſem & Turonenſem Prouincias per annos circiter 15. ſanctè & religioſè functus eſt Legatione pro Innocentio. Qui Eccleſiam ſtrenuè rexit, à pio Rege Ludouico communi Epiſcoporum & Procerum ſuorum & Comitis Theobaldi aſſenſu & conſilio nec non & vxoris ſuæ Adelidis & filij ſui Philippi in Regem iam deſignati & ab Honorio Papa valde vtilia priuilegia impetrauit.* Malè hîc dicitur Gaufridus à Philippo Rege deſignato impetraſſe priuilegia, quippe prius eſſe deſiit in viuis Gaufridus, quàm Philipus eſſe cœperit.

Gaufridus de Perona Picardus adoleſcens nobilis cum pluribus ſociis à Bernardo Clareuallenſi conuerſus eſt & ad Claram-Vallem adductus: ad quem extat eius Ep. 109. *Sermo qui inſonuit, ædificauit multos... Non apparebit vltra in vobis vacua crux Chriſti, quemadmodum in multis filiis diffidentiæ, qui tardantes conuerti ad Dominum de die in diem improuiſa morte ſubtracti deſcendunt ad inferos....* Si ergo gaudent Angeli ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, quid in tam multis & in illis peccatoribus, qui quanto illuſtriores videbantur in ſeculo, ſcientia, genere, iuuentute, tanto pluribus erant perditionis exemplum? legeram. Non multos nobiles, non multos ſapientes, non multos potentes elegit Deus: at nunc præter regulam mirâ Dei potentiâ talium conuertitur multitudo. Vileſcit gloria præſens, iuuentutis flos conculcatur, non reputatur generoſitas, ſapientia mundi ſtultitia iudicatur, non acquieſcitur carni & ſanguini, parentum & charorum renunciatur affectibus, fauores & honores & dignitates reputantur vt ſtercora, vt Chriſtus lucrifiat. Et Ep. 110. conſolatur eiuſdem Gaufridi Parentes. De eo ſic ſcribit Gaufridus in vita S. Bernardi l. 4. c. 3. *Inter cæteros quos de vana conuerſatione huius ſeculi per miniſterium ſerui ſui Chriſtus eripuit de partibus Flandriæ, multi aliquando nobiles, multi ſapientes & litterati viri ſub ipſius Magiſterio ſacram profeſſi ſunt ſeruitutẽ quorum primus videbatur Gaufridus ille Perona, qui poſtmodum in Claraualle Prioris officio functus eſt & defunctus in eo.* De eodem Petrus Bleſenſis Ep. 102. *Legimus quod Gaufridus Peronenſis Claræuallis Prior electus in Epiſcopum Tornacenſem electioni nullatenus acquieuit. Qui poſtea defunctus & apparens cuidam fratri inquirenti qualiter ei eſſet, reſpondit, Reuelauit mihi Trinitas ſancta, quod ſi ſuſcepiſſem Epiſcopatum, fuiſſem de numero Reproborum.*

Gaufridus Antiſſiodorenſis Petri Abaelardi quondam Diſcipulus, ſed ne fieret imitator erroris, ad Ciſtercienſes ſe contulit, fuitque deinde B. Bernardi Notarius & aduerſus Abaelardum magiſtrum ſuum ſcripſit librum vnum. Videtur autem fuiſſe conuerſus circa an. 1139. ait enim in prologo vitæ ipſius, eum ſibi mortem improbam poſt annos 13. ſuæ educationis in Claraualle abſtuliſſe.

De eo ſic ſcribit apud Vincentium Helinandus Monachus Frigido-montenſis. *Huius Petri* (Abaëlardi) *aliquando fuerat Diſcipulus Gaufredus Antiſſiodorenſis, qui multo tempore fuit notarius S. Bernardi, qui inter cætera de eodem Petro dixit.* Ego mihi aliquando recolo Magiſtrum fuiſſe illum, qui pretium redemptionis noſtræ euacuans nihil aliud in ſacrificio Dominicæ paſſionis commendabat niſi virtutis exẽplum & amoris incentiuum. Quod enim ſcripturæ perhibent de poteſtate Diaboli pretioſo illo ſanguine genus humanum eſſe redemptum, in eo ſolo conſtare dicebat quod exemplum nobis exhibitum eſt vſque ad mortem pro veritate & iuſtitia certandi: & adhibitum eſt velut quoddam incentiuum amoris, cum ex impenſo amore data eſt occaſio redamandi. Et quidem magna ſunt hæc & vera, ſed non ſola. Benedictus Deus qui mihi ſimul & vobis Magiſtrum dedit poſtea meliorem, per quem prioris redarguit ignorantiam & inſolentiam confutauit, ſecundum quam tria ſpecialia in paſſione ſua Chriſtus nobis exhibuit, exemplum virtutis, incentiuum amoris & ſacrificium redemptionis. Quod tertium euacuanti Hæretico nihil prodeſſe tria cætera potuerunt. Hæc & alia multa doctus Gaufredus *contra Petrum Magiſtrum ſuum fortiter & catholicè ſcripſit.* Interfuit cum ſuo Abbate Bernardo Concilio Remenſi contra Gilbertum Porretanum, huiuſque Conci-

lii acta diligenter perscripsit, vt in Chronologia retulimus. Vixit autem vltra annum 1180.

Gaufridus de Gorram Patria Cenomanensis à Richardo XV. Abbate S. Albani in Angliam euocatus, post eum Abbatiam rexit 26. annos & menses aliquot. Euocatus autem ideo fuerat, vt San-Albanensi scholæ præesset, sed nimis moratus & prædictâ scholâ ab alio occupatâ apud Dunestapliam docuit. Cum autem Ludos S. Catharinæ edere voluisset, ob idque Cappas Chorales Ecclesiæ San-Albanensis mutuatus esset, illæ verò subito incendio conflagrassent, ignarus quomodo damnum istud resarcire posset, quóque se verteret, Monachum induit, & postea Abbas fuit an. 1119. aut 1120. obiit vero an. 1146. ita de omnibus bene meritus, vt in eius suauem memoriam M. Guarinus, qui vigesimus Abbas fuit, instituerit vt die sanctæ Catharinæ centum pauperes reficerentur pane, ceruisia & vno ferculo, quia dies illa fuerat initium ipsius ad religiosam vitam conuersionis. Successorem habuit Radulfum: at eo paulo post cedente Robertus de Gorram ex nobili Cenomanensium Normanorumque prosapia originem ducens Gaufridi nepos liberalium Artium disciplinâ, spirituali quoque industriâ peritus & conspicuus ad eiusdem Abbatiæ regimen accessit: quo Abbate Nicolaus de Brekspeare Monachi habitum petens repulsam passus fuit: itaque ille Parisios profectus demum ad Pontificatum supremum prouectus est, & Adrianus vocatus.

Gaufridus seu Gaufridus Henrici II. Anglorum Regis Nothus, Lincolniensis Episcopus Magisterium quoque Parisiis obtinuit & exercuit: indeque factus est Episcopus Lincolniensis & postea Eboracensis Archiepiscopus: eius meminit Petrus Blesensis. Eundem vocat Saresberiensis cognatum suum Epist. 93. à Ioanne Rege qui immensis exactionibus Angliam vexabat, expulsus est, quod eis assensum non præberet.

Gaufridus Monachus S. Martialis Lemouicensis & Prior cœnobii Vosiensis scripsit Chronicum à Roberto Rege ad an. 1183. Sic enim ille cap. 22. *Ego Gaufridus* ista dictaui anno Incarnat. Dominicæ 1182. Philippi qui fuit filius Ludouici „ tertio anno: quo videlicet anno guerra fuit grauissima in Lemouicino inter Hen„ ricum Anglorum Regem & filium eius Henricum Iuniorem qui tunc obiit in fe„ sto B. Barnabæ Apostoli. Ego quintum annum tunc Prioratus mei in Cænobio „ Vosiensi explecueram.

Gerardus Puella seu Pucella, quem aliqui Normanum, alii Anglum, fuisse dicunt, florebat in Academia Parisiensi circa an. 1160. diuque in ea scholas habuit. Vir magnæ litteraturæ & honestatis, quem Petrus Cardinalis S. Chrysogoni cum quibusdam aliis commendauit Alexandro III. ad beneficia & honores Romanæ curiæ. Extant duæ ad prædictum Gerardum Alexandri Epistolæ, quibus ei indulget, vt quandiu Parisiis rexerit, reditus percipiat beneficiorum suorum absque vlla diminutione. Nos eas in historia retulimus. Ad eundem extant plurimæ quoque Ioannis Saresberiensis Epistolæ, quibus eum rogat, vt Thomæ Cantuariensi oppresso & afflicto adsit, atque vt quâ valet apud Regem Henricum II. authoritate vtatur, neue Episcopatum si forte offeratur ad præuaricationem præferat honestati.

Erat enim vir potens sermone & vtriusque iuris gnatus, Euangelii autem Concionator egregius. Relictis tandem scholis adhæsit Richardo Cantuariensi Archiep. cum M. Petro Blesensi; ab eoque ambo ad Alexandrum missi sunt circa an. 1177. contra Rogerum S. Augustini Cantuariensis Abbatem electum, qui debitam Præsuli professionem facere detrectabat, vt scribit Geruasius in Richardo. Anno demum 1182. aut 83. electus est in Episcopum Cestrensem, qui paulo post acerbâ tactus ægritudine lecto decubuit, obiitque quarto ordinationis suæ mense, idib. Ianuarii, rumorque fuit interiisse veneno, quod & manifestis secundum Physicos claruit indiciis, vt notat Geruasius.

Gerardus Scholasticus, seu vt legitur in lib. de Gestis Abbatum Lobiensium, *Rector Scholæ* Lobiensis, factus est Cardinalis, deinde Apostolicus Legatus in diœcesi Leodiensi, & multa ibi ad laudem Dei & vtilitatem Ecclesiæ constituit.

Gerbertus videtur quoque fuisse Magister Parisiensis, sed cuias nescio. Ad eum

extat Epiſtola Nicolai cuiuſdam, vt videtur, diſcipuli in tom. hiſtor. Ducheſnianæ. *M. Gereberto Nicolaus vt vocem ſic animum modulari.* Me quia negligentem arguis, quod tibi eſſe meum non ſcripſerim, cum ſatis ſcias euiuſmodi ſit diſcentium ſtatus, iuſtius ego te quaſi non fidum arguero, cum contra id quod pollicitus es, tandiu mei immemor extiteris. Inde etiam eſt quod timeo ne velut & initialiter radicata amicitia noſtra aliquatenus penes te deciderit & maximè pro locorum diſtantia quæ amantium animos per obliuionis incidentiam alterare ſolet; quod tamen neuter noſtrum ſentiat: ſed quæ non niſi otnotina eſt, & diuturna ſit amicitia laboremus, & nobis idem ſit vitæ & amicitiæ terminus.

Geruaſius Cicestrenſis ab vrbe natalitia Comitatus Southſaxiæ ſic cognominatus, inquit Pitſæus, liberalibus artibus feliciter inſtructus fuit & omni ſcientiarum genere cultiſſimus, qui poſt emenſum Liberalium Artium ſtadium in Academia Pariſienſi teſte Lelando, ad altiora ſtudia aſcendit, conſummatoque illic curſu Theologiæ ad ſcientiam perficiendam alias ſcholas peruirrit, inquit Pitſæus. De eo verò ſic Balæus poſt Lelandum. Hic ita à iuuentute bonas litteras excoluit, vt illas ſolus pro animi ſui ornamento neceſſarias duceret. Ille enim flagrantiſſimo, inquit Lelandus, eloquentiæ & doctæ cognitionis ardore correptus Scholas eius ſeculi celebratiſſimas frequentauit & maximè Lutetiam Pariſiorum. Fuit apud Thomam Bekerum Cantuariorum Archiepiſcopum in pretio, nomine bonarum litterarum planè maximo, expedito vſus calamo. Bibliotum libros in Scholis publicis plures expoſuit non ſine Auditorum applauſu. Claruit ab an. 1160. ſcripſit de ſacerdotalis Ordinis Inſtitutione lib. 1.

Gilbertus natione Anglus Anſelmi Laudunenſis quondam Diſcipulus, qui teſte Lelando, è patria profectus augendæ doctrinæ vlterioriſque cognitionis gratia in Gallia litteris operam dedit, Romam que etiam inuiſit, inde Magnentiam, vbi cum Iudæo acriter de fide decertauit: quam ille diſputationem in dialogum redegit, & M. Anſelmo dedicauit. Commentaria quoque edidit in Hieremiam & Eſaiam prophetas. Obiit verò an. 1117.

Gilbertus quoque Natione Anglus, *Vniuerſalis* dictus, quod in omni litteraturæ genere excelleret, ſub initia huius ſeculi Pariſiis florebat inter Philoſophos: vnde Antiſſiodorenſem Canonicatum adeptus eſt. Ex Canonico verò factus poſt deceſſum Richardi Londinenſis Epiſcopus, & à Willelmo Cantuarienſi Archipræſule conſecratus eſt 11. Kal. ſub an. 1127. teſte Radulfo de Diceto in Abbreuiationibus Chronicorum. Ad eum extat Ep. 24 Bernardi Claræuallenſis, quâ eum laudat, quod bona fortunæ & Eccleſiaſtica Beneficia contemneret. Eum autem magni nominis fuiſſe in profeſſione litterarum ſatis indicat, inquiens, *Tali profectò decebat ſpecialem tuam Philoſophiam clareſcere teſtimonio, hoc præclaro illa tua ſtudia fine compleri.... Non magnum fuit M. Gilbertum Epiſcopum fuiſſe, ſed Epiſcopum Londonienſem pauperem viuere, id planè magnificum.* Obiit an. 1134. teſte eodem Radulfo. Petrus Faber ex veteri Necrologio; *pridie*, inquit, *idus Auguſti obijt venerabilis memoriæ M. Gilbertus veteris & noui teſtamenti gloſſator eximius, qui Vniuerſalis meritò appellatus eſt, huius Eccleſiæ Canonicus, poſtmodum verò Londonenſis factus Epiſcopus.*

Gilbertus cognomento *Porretanus*, Natione Gallus, ortu Pictauienſis, Anſelmi Laudunenſis olim diſcipulus, cui & Gloſſaturam quandam in Pſalterium recitauit: refertur enim quoddam eius Manuſcriptum quod ſeruari aiunt in Collegio Bailliolenſi Academiæ Oxonienſis, cuius hic eſt titulus, *Gloſſæ M. Gilberti Porretani ſuper Pſalterium.* & in fine *Explicit Gloſſatura M. Petri Porretani ſuper Pſalterium, quam ipſe recitauit coram ſuo Magiſtro Anſelmo in terra Lacerdonis vel* waccerdonis. Vir fuit in Diuinis ſcripturis diu multumque exercitatus & in ſecularibus litteris magnificè doctus, ingenio ſubtilis, at nouitate terminorum confuſus, inquit Trithemius. Is eſt proculdubio Gilbertus, quem ait Sariſberienſis ſe Pariſiis, audiſſe in Logicis & Diuinis: quemque nimis citò ſublatum eſſe queritur. Nempe factus eſt Cancellarius Carnotenſis, ex Cancellario Epiſcopus Pictauienſis an 1141. Vnde cum Sareſberienſis Luteriam venerit an. 1136. circa ea tempora eum Pariſiis docentem repererit, neceſſe eſt. Ei autem in docendi officio ſuceſſit Robertus Pullos, quem & idem Sareſberienſis audiuit. Henricus Gandauenſis de Gilberto ſic ſcribit. *Gilbertus cognomento Porreta ex Magiſtro Theologica*

Schola Parisius Pictauiensis Episcopus scripsit in Apostolum & in Psalmos. Commentatus etiam in Boëtium de Trinitate: sed à Bernado hæreseos notatus in Concilio Remensi coram Eugenio conuersus est. Albericus verò ait, eum Romæ laudatum fuisse, quod correctus fecisset minorem glossaturam continuam in Psalterium & in Epistolas Pauli, insequendo dicta B. Augustini, & alia quæ recipiuntur. Eum quoque inter 4. Primos Theologiæ Scholasticæ Antistites commemorat Gualterus de S. Victore, vt in Synopsi docuimus. Et certe ob nouitatem quorundam terminorum Dialecticorum, quos tum vsurpare cœperunt, accusatus est hæreseos ab Arnaldo Pictauiensi Archidiacono: deinde à Bernardo Clareuallensi & ab alijs veteris Theologiæ positiuæ amatoribus. De Concilio Parisiensi & Remensi quibus citatus interfuit & de doctrina Gilberti, diximus fusè ad annos 1146. & 1147. De eo deque eius operibus sic scribit Trithemius lib. de Scriptoribus Eccles. „ *Gilbertus Episcopus Pictauiensis ex* Scholastico Parisiensi, cognomento Porreta, „ Natione Gallicus, vir in Diuinis scripturis multum exercitatus, & secularibus „ literis magnificè doctus, ingenio subtilis & nouitate terminorum confusus elo- „ quio; à B. Benardo in quibusdam arguitur hæreseos & in Concilio ab Eugenio „ celebrato conuictus renunciasse fertur errori. Sunt qui eum excusent, Authorita- „ tes in expositionibus suis inductas dicentes ab aliquibus minus sanè intellectas. „ Nos autem cum Rom. Ecclesia sentientes, semel per eam conclusa nulli infrin- „ gere licere confitemur. Scripsit autem Gilbertus multa opuscula, de quibus fe- „ runtur subiecta. In totum Psalterium lib. 1. In omnes Epistolas Pauli lib. 14. In „ Euangelium Ioan. l. 1. In Boëtium de Trinitat. l. 1. Libros Quæstionum. Sermones „ plures l. 1. & quædam alia. Obiit an. 1154. teste Roberto de Monte in additione „ ad Sigebertum *Moritur*, inquit, *Gillebertus Episcopus Pictauiensis vir Religiosus & multiplicis Doctrinæ, qui Psalmos & Epistolas Petri luculenter exposuit.* De eiusdem obitu Laurentius tum Decanus Pictauiensis nomine totius Capituli planctum scripsit seu Elogiū funebre, vt habetur in quibusdam MS. Schedulis, & in fine hæc verba leguntur. *Dormiuit in senectute bona senex & plenus dierum anno ab incarnatione Dom. 1154. Episcopatus sui 13. Anastasio Rom. Pontifice, Ludouico Francorum Rege, Henrico Aquitanorum Duce, mense Septemb. pridie non. Sepultus est ab Burdigalensi Goffrido & Episcopis aliis, B. Santonensi, Hugone Engolismensi, Helia Petragoricensi, in Ecclesia B. Hilarii Patris & Patroni sui. Dignum quippe maximè visum & opportunum, vt cuius fuerat doctrinam sequutus, cuiusque tenuerat vicem, sortiretur hæreditatem. Anima requiescat in pace Amen.* Referunt etiam Sammarthani eiusdem Epitaphium Codici MS. Bibliothecæ Carmelitarum Discalceatorum Parisiensium inscriptum subiectumque operi eiusdem de Trinitate.

Temporibus nostris celeberrimus ille Magister
Hoc opus excepit strenuus sapiensque Minister
Floruit, & cunctis praecelluit ipse Magistris.
Logicus, Ethicus hic, Theologicus atque Sophista,
Solaque de septem cui defuit Astronomia
Artibus ac diua precelsus Philosophia,
Qui quàm facundus verbis fuit atque profundus
Sensu, testantur bene qui legisse probantur
Illius in libris magni commenta Boëti.
Hic alter rectè dictusque Boëtius ipse,
Cum Gislebertus proprio sit nomine dictus.
Pictauis hunc genuit, quem Pontificem sibi legit,
Nobilior tanto verè dictata patrono
Hic requie aeterna potiatur pace supernâ.

Gilbertus Folioth Leicestriensis Cœnobii Canonicorum Regularium primum Abbas, deinde an. 1149. Herefordensis Episcopus. A quo Ioannes Satesberiensis lepidum quid se accepisse refert l. 7. de Nugis Curial. c. 24. vbi de inuidis agit & detractoribus, ostendens neminem qui virtute emineat, inuidia carere posse: non modo enim in curia, sed in Capitolio (al. Capitulo) morem hunc vigere, idque Gilberti exemplo probat. *Venerabilis*, inquit, *Pater Gilbertus* Herefordien-

fis Episcopus mihi referre consueuit Claustralium motem, quem in se ipso se fatebatur expertum. Cum enim Monasterium ingressus esset, feruēs adhuc igne quem de nouo conceperat, Magistratuum suorū ignauiam arguebat. Nec mora, promotus in modico miseratione complicium motus est. Nondum tamen pepercit maioribus: paulo post ad Priores ascendit; Prioribus compariens carpere non cessauit Abbates: factus est & ipse Abbas, & propitius in Coabbates, Episcoporum cœpit vitia intueri. Tandem ipse Episcopus Coepiscopis parcit. Nec tamen ipsum inuidiæ vicio arbitror laborasse: sed vir prudens, quod hominibus quodammodo ingenitum est, eleganter expressit. Postremo tandem Gilbertus ita postulante Henrico Rege ab Alexandro translatus est an. 1162. ad sedem Londinensem: in eamque rem extant ipsius Alexandri litteræ ad Capitulum Londinense, quæ leguntur apud Radulfum de Diceto in Imaginibus Historiarum ad an. 1163. in quibus honorabilem huius viri mentionem facit. *Alexander Papa Capitulo Londoniensi.* Ex litteris Charissimi in Christo filij nostri Henrici illustris Anglorum Regis & venerabilis fratris nostri Thomæ Cantuariensis Archiepiscopi, atque ex relatione dilecti filij nostri Radulfi Ecclesiæ vestræ Archidiaconi accipimus, quod idem Rex desiderat plurimum & requirit, quod venerabilis frater noster Herefordensis Episcopus ad vestram Ecclesiam transferatur, vt in eadem Ecclesia curam gerat & sollicitudinem pastoralem. Hac vtique causâ & necessitate Nobis ab eodem Rege propositâ, quod Londoniensis Ciuitas Regalis sedes sit, & ipse Rex diuturniorem ibidem consueuerit & longiorem moram habere, & ibi frequentes Baronum ac Procerum de toto Regno soleant esse conuentus. Quanto autem prædicta Regia Ciuitas inter alias Regni Ciuitates magis est nobilis & famosa, tantò Ecclesiam ipsam ab honestiori & tam in Diuino quàm in humano Iure prudentiori præfatus Rex regi desiderat & postulat gubernari. Nam cum ipsi memorato fratri nostro consilium de animæ suæ salute commiserat, eum cum sibi necesse est, desiderat habere præsentem. Vnde nos ei tanquam Karissimo filio nostro per omnia & in omnibus in quibus secundum Deum possumus deferre volentes, & eiusdem fratris nostri Episcopi religionem, honestatem & litteraturam diligentius attendentes, voto & proposito ipsius Regis in hac parte, si tamen vos eundem *Episcopum vnanimiter postulaueritis, diximus annuendum.* Porro qui initio fuerat Thomæ Cantuar. amicissimus, factus est postea inimicissimus & Henrico regi omnino adhæsit. Obiit autem 12 Kal. Martii an. 1187. ipso die S. Vitalis: vixitque in Episcopatu 23. annis, mensibus 10. diebus 17.

Gilbertus de Semprinham Natione Anglus ex Lincolniensi Diœcesi oriundus,Ioscelini Equitis filius, cum in Anglia parum profecisset in litteris, in Franciam pro more huius seculi missus est ad liberalium Artium ingeniique cultum felicius capescendum, inquit Harsfeldius. Ibi exemplo Roberti Arbriscellensis Canonicorum Canonicarumque Ordinem animo concepit: quod consilium antequam exequeretur, adeundum sibi putauit & consulendum Bernardum Clareuallensem, cuius venerandis consiliis informatus atque in suo proposito roboratus, inquit Neubrigensis l. 1. c. 16. tanto feruentius, quanto confidentius pijs cœptis insistere non cessauit. Ordinem itaque suum instituit an. 1146. Cuius reliquit duo Canonicorum & octo Canunicarum non ignobilia cœnobia, quæ & numerosis repleuit Collegis, & iuxta datam sibi sapientiam regularibus ornauit institutis vt notat Neubrigensis, addens insuper sibi videri Gilbertum palmam tenere inter omnes quos instituendis regendisque fœminis religiosam operam impendisse cognouir. Ioannes Monburnus referente Io. Picarto in Notis ad locum Neubrigensis, Scropus & Capgrauus apud Balæum Centur. 3. authores sunt eum primum exædificasse Monasterium longè celeberrimum in natali solo, & ante mortem diuersis in Cœnobijs reliquisse 700. Fratres milleque sorores. Fratribus autem tunicam lineam palliumque nigrum attribuisse. At quia in eodem Monasterio cohabitabant viri & mulieres muro intermedio separati, non effugerunt mordaces linguas: quos ab omni suspicione criminis eximit Willelmus Norwicensis Episcopus datis in hanc rem ad Alexandrum III. litteris, quæ leguntur in Notis Picarti ad locum prællatum Neubrigensis. Obiit autem an. 1188. teste Bromptone qui eum vocat Sanctum Gilbertum *Alborum Monachorum* fundatorem.

Gilduinus Guillelmi de Campellis Discipulus cum eo secessit ad ædem San-

Victorinam, assumptoque Magistro suo ad Episcopatum Catalaunensem primus Abbas eiusdem Domus factus an. 1113. vt communiter scribunt Historici; quanquam in nonnullis Paschalis Papæ Bullis vocatur tantum adhuc Prior an. 1114. Prædictam Domum rexit ad an. vsque 1155. eamque Collegis innumeris, viris insignibus & literatissimis illustrauit. Obiit autem 13. April. & in medio Ecclesiæ choro iacet cum hoc Epitaphio.

Gildwinus abit de Castris victor ad aulam
Idibus Aprilis Rege vocante suo.
Prima Columna Domus, Custos gregis, Ordinis author
Hic iacet æterni dignus amore loci.

Gilo seu *Ægidius Parisiensis* Poëta suis temporibus habitus insignis, primi belli Hierosolymitani Historiam post Fulconem Carnotensem absoluit, incipiens à libro 4. versibusque Leoninis vsus est, quales isti sunt initio.

Textus gestorum memorandus Christicolarum
Est ope Diuina Turcorum facta ruina.
Hoc pro laude Dei licet impar materiei
Carmine perstringo facili, nec ludicra fingo.
Christe mea menti tua bella referre volenti
Adsis: laus cuius series est Carminis huius,
Vt bene proueniant & te duce Carmina fiant.

Vide supra *Ægidius Parisiensis*: nam iste Gilo meo iudicio non alius est ab Ægidio Leuita.

Giraldus Cambrensis Archidiaconus Landauensis floruit sub Henrico II. Anglorum Rege, & cum Balduino Cantuariensi Archiepiscopo Crucis legatione fungente lustrauit an. 1182. & animauit Walliam ad expeditionem Hierosolymitanam: in quo itinere statum & ritum Cambrigensis Gentis descripsit, sicut nuper, inquit Ioannes Brompton, cum Ioanne filio Regis Hiberniam missus statum & ritum gentis illius in sua Topographia descripserat. Is historiam seu potius fabulam Arturi contexuit. Arturi inquam, illius quem Angli venturum, vt Iudæi Messiam, expectabant. Ait vero se eius ossa quæ suo tempore apud Glastoniam in insula Aualona quodam vetustissimo Sarcophago conclusa profundè sub terra in quercu concaua recondita sunt inuenta inter duas pyramides in cœmiterio erectas, contrectasse. Abstineo referre quæ de eo fabulatur, quæque refutata leguntur apud Ioannem Bromptonem ad an. 1188.

Girardus seu Gerardus Engolismensis Episcopus, Giraudi filius, natione Normanus, patriâ Baiocensis, qui cum vt legitur in Historia Pontificum & Comitum Engolismensium, quæ desinit ad an. 1156. *In Ciuitate Engolisma & Petragorico & in quibusdam Castellis circum adiacentibus regimina scholarum habuisset, defuncto Ademaro Engolismensi Episcopo* (obiit autem an. 1101.) *ob insignem ipsius scientiam & honestam vitam in Engolismensem Episcopum promotus est petitione populi, electione Cleri, Honoratorum consensu.* Author fuit Paschali infringendi iuramenti, quod ab ipso de Inuestituris extorserat Imperator: ac proinde ab ipso etiam Paschale ad Imperatorē missus est propositi Nuncius: quod & fortiter præstitit, adeo vt *Coloniensis Archiepiscopus, qui eum solenniter in hospitio suo susceperat* (in Galliis nempe Discipulus Gerardi fuerat,) *de vita illius dubitans dixerit, Magister, Maximum scandalum generasti in Curia nostra* Indignans autem Gerardus respondit; Tibi sit scandalum, mihi est Euangelium. Anacleto adhæsit pseudo-Papæ contra Innocentium, & Aquitaniam eius partibus addixit, ob idque à Bernardo Clareuallensi & ab Arnulpho Lexouiensi scriptis proscinditur tanquam præcipuus schismatis fautor. Dicitur morti proximus grauiter indoluisse. Obiit autem an. 1136. vide quæ de eo diximus ad an. 1111.

Gaufridus, seu Ioffridus Aurelianensis S. Ebrulfi postea Monachus cum 4. Commonachis Cantabrigiensem Academiam instaurauit de quo vide quæ diximus ad an. 1109.

Goswinus Flander dicitur cum Abaëlardo congressus, vnusque inuentus ex omnibus Philosophis, quibus tum Academia Parisiensis redundabat, qui cum eo decertare auderet. De eo diximus ad an. 1101. Aiunt autem eum post Aluisum fuisse Aquicinctinum Abbatem an. 1145. & an. 1196. obiisse; quæ ætas cum ætate Abaelardi vix conuenit. Sed forte confundunt Goswinum Abbatem cum Godwino Aquicinctino quoque Monacho, deinde Clareuallensi, qui obiit ante an. 1140. & de quo loquitur Bernardus Clareuallensis Ep. 65. ad aluisum Abbatem Aquicincti, his verbis. Retribuat vobis Deus misericordiam quam fecistis sancto filio vestro Godwino. *Audiuimus enim, quod audito eius obitu mox velut immemor pristinæ calumniæ sed non amicitiæ consolatorem potius quàm vltorem vos exhibuistis* Succensebat autem ei Aluisus, quod Aquicincto relicto ad Clareuallenses se contulisset.

Gualterus de Caluo-Monte nobilis Magister Bernardi Clareuallensis temporibus in litteris magnum nomen sibi comparauit: quibus ne nimis confidat, monet Bernardus Ep. 104. & ad Religiosam vitam conatur adducere. *Sæpe meum animum dulcissimâ tui subeunte memoriâ doleo super te*, Gualtere charissime, cogitans nimirum illud tuæ iuuentutis decus & ingenij acumen, scientiæ & eruditionis ornatum, quodque his omnibus excellentius est in Christiano, tuos illos mores ingenuos quàm inanibus studijs atteras, dum de tantis muneribus non authori Christo sed rebus deseruias transitorijs.... Genus clarum, corpus aptum, forma elegans, ingenium velox, eruditionis vtilitas & honestas morum gloriosa quidem sunt, sed ei à quo sunt. Si tibi vsurpas, est qui quærat & iudicet. Esto tamen liceat tibi hæc interim adscribere nomini tuo & gloriari in laude tua & vocari ab hominibus Rabbi & facere tibi nomen grande duntaxat super terram, quid tibi post mortem de his omnibus nisi sola forrasse memoria relinquetur, & hoc quoque solummodo super terram.

Gualterus de S. Mauricio, quem author Bibliothecæ Præmonstratensis confundit cum Gualtero de Mauritania, ex honestis fuit & locupletibus parentibus oriundus, sapiens corde, prudens moribus, ingenio vigens, iudicio firmus, decorus aspectu, colloquio blandus, Laudunensi in schola Anselmi Auditor, vbi cum S. Norbertum concionantem audisset, ita tactus est intrinsecus, vt cum sex socijs ad eum se contulerit. Postmodum ita poscente Bartholomeo Laudunensi Episcopo præfectus est Cœnobio S. Martini Laudunensis, quæ Clericorum secularium Collegiata prius erat Ecclesia. Adfuit Concilio Remensi cum Innocentio II. an. 1131. Anno verò 1150. Bartholomæo Episcopo cedenti suffectus est. Obiit an. 1153. & in Præmonstratensi Ecclesia voluit sepeliri.

Gualterus de Mauritania insi[illegible] in Monte San-Genouefiano Professor Rhetorices, quem in numero Profe[illegible] temporis ponit Ioannes Saresberiensis, eorum scilicet à quibus litteris informatus est ab an. 1136. ad an. 1148. ad Philosophiam deinde & ad Theologiam se contulit, cuius Epistolas & Tractatus in Historia retulimus contra Abaelardum. Fuit primum Anthoniensis Canonicus & à Concanonicis ad Eugenium Romanum Pontificem missus contra Franconem Abbatem Lobiensem, Præbendæ cuiusdam collationem sibi arrogantem: qui ab Eugenio ad Sansonem Archiepiscopum Remensem remissi sunt, vt legitur in Historia Abbatum Lobiensium his verbis. *Quid plura? itum est & reditum, sed nihil finitum: Nam & Abbas & qui contra Abbatem ierat Walterus de Mauritania (est ille summus quidem inter Franciæ Magistros, nunc Anthoniensis Canonicus) postea Laudunensis Episcopus, à Papa Eugenio ad Sansonem Remorum Archiepiscopum sua ipsorum petitione remissi sunt.* Decanatum quoque obtinuit in Ecclesia Laudunensi, & post mortem Gualteri de S. Mauricio ei suffectus est & inauguratus Romæ an. 1155. Interfuit Concilio Turonensi præsidente Alexandro III. an. 1163. Niuernensi an. 1167. in quo damnati sunt Deonarij seu Popelicani, teste Hugone Pictauiensi in Chronico Vizeliacensi. Obiit an. 1174. sepultusque est in Basilica S. Martini Laudunensis cu[m] hoc Epitaphio.

Hic tego Gualterum, quod detego, mutaque Petra
[illegible] sulis acta loquor: pro lingua sunt mihi metra,
[illegible] silio, monitis, virtutibus, hoc modo vitam
[illegible] t, cor[illegible] it, erexit Oues & ouile.

Insuit huic pietas, sale sed condita rigoris,
Torpida ne fieret virtus & egena saporis.
Abstulit hunc mundo diuisio Discipulorum,
Viuat in aeternum meritis aditus eorum.

Illi successit Rogerius de Rosey, vt habet Chronicon Laudunense. *Mortuo apud Laudunum insigni viro Gualtero de Meretonia, qui eundem Episcopatum multis aedificiis insigniuit, vocatur ad praesulatum Rogerius de Roscio Decanus Catalaunensis, vir sui temporis in amanda societate, in honesta largitate, in faciendis expensis, in omni vrbanitate incomparabilis.*

Gualterus de insula, sic dictus ab vrbe Insulensi Flandriae, de Castellione nescio quamobrem cognominatus; de quo sic Henricus Gandauensis. *Gualterus de Castellione Insulis oriundus, vnde est eius istud Monostichon.*

Insula me genuit, rapuit Castellio nomen,
Perstrepuitque modis Gallia tota meis.

Scripsit gesta Alexandri Magni eleganti metro. Qui liber in scholis Grammaticorum tanta dignitatis est hodie (floruit Henricus ab an. 1270. ad an. 1290.) *vt prae ipso veterum Poetarum lectio negligatur.* Idem meminit alterius Gualteri etiam Insulensis quem ait fuisse Magalonensem Episcopum, Psalteriūq; exposuisse limato sermone ad petitionem Praepositi & Clericorum Insulensis Ecclesiae. Valerius Andreas in sua Bibliotheca Belgica duos illos Gualteros de Insula cognominatos cōfundit, atque claruisse circa an. 1255. Trithemius & Ioan. Gerardus Vossius similiter vtrnius Gualteri Insulensis meminerunt. Sed quàm absurdè aberrent, manifestissimè patet: constat enim M. Philippum Gualterum de Castellione seu de Insulis dedicasse suam Alexandreidem 12. libris contentam anno circiter 1180. quam ego apud virum Clar. Iacobum Mentelium Doctorem Medicum vidi manuscriptam, scholiis antiquissimi characteris illustratam, quomodo scilicet illam in scholis Magistri interpretabantur: sed cuius sint illa scholia, agnoscere non potui, quia auulsum erat primum folium. Quàm diuitis autem venae fuerit iste poeta, intelligetur infra ex eius versibus in vita Guillelmi Blesensis. Eiusdem meminit Guillelmus Brito initio suae Philippidos, duodecim etiam libris conscriptae.

Gesta Ducis Macedum celebri describere versu
Si licuit, Gualtere, tibi, quae sola relatu
Multiuago docuit te vociferatio famae:
Si suaGentili mendacia cuique poetae
Grandisonante fuit licitum pompare boatu.
Si tibi, Petre Riga, vitium non esse putasti,
Vbere de Legis occultos sugere sensus,
Quos facis vt leuibus verbis Elegeia cantet
Fortia facta virûm numero breuiore coarctans,
Quae potius pede Maenio referenda fuerunt,
Cur ego quae noui, proprio quae lumine vidi,
Non ausim magni magnalia scribere Regis?

Et in fine lib. 7. indicat quanto se Gualtero in arte poetica inferiorem agnosceret.

Vt qui Gualtero te nosti voce minorem,
Saltim librorum numerus te comparet illi.

Non defuerunt tamen etiam è veteribus, qui Gualterum suggillarent, ei forsan inuidentes gloriam quam famae tubâ sparsam videbant. Nam Alanus de Insulis Popularis eius seu Compatriota eum vocat Moeuium, id est malum poëtam instar illius aeuui Virgiliani.

Priami

——Priami fortunas intonat illic
Mæuius, in Cœlis audens os ponere mutum,
Gesta Ducis Macetûm tenebrosi carminis vmbrâ
Pingere dum tentat, in primo limine fessus
Hæret, & ignauam queritur torpescere Musam.

Eiusdem meminit Ioannes Saresberiensis Ep. 134. ad Ioannem Gaufridum de S. Edmundo, innuens à se rogatum Gualterum vt Regem Angliæ pro Thoma Cantuariensi adiret. *Solicitaueram antea super hoc virum optimum & suis meritis mihi reuerendum M. Gualterum de Insula, & per ipsum alios Patres quorum fides mihi videbatur esse sincerior.* Et in fine. *Audio M. Gualterum iuromento arctari, vt neque litteras neque nuncios recipiat exulantium.* Idem Ep. 159. *Verum M. Gualterum de Insula misit in Angliam cum litteris à Colloquio Chinonensi, vt Insulanos super facta appellatione præmuniret & portas transitus faceret diligentius obseruari & Clerum ob obediendo suspenderet, cum tamen facta sit appellatio & Archiepiscopus possit facile inueniri. Nec dubito, quin prædicto Gualtero machinatio ista displiceat, cum omnibus quæ proferuntur aduersus Ecclesiam Dei, quoniam Dominum timet.* Ad eundem scribit Ep. 189. Ex his igitur pater Gualterum floruisse circa medium & finem huius seculi ab an. circiter 1108. ad an. 1180. nec fuisse Magalonensem Episcopum, nam hisce temporibus Ecclesiæ Magalonensi præerat Ioannes de Monte Lauro.

Reperitur tamen inter Magalonenses Episcopos Gualterus natione Gallus, in eadem Ecclesia à puero enutritus sub disciplina Gorhofridi Episcopi, cui an. 1180 successit, fuitque etiam Poeta insignis, vt demonstrant carmina Verdalæ ibidem edita; qui postquam de Gothofrido locutus est, subiungit.

Illi Gualterus succedit filius eius,
Filius obsequio, filius officio.
Doctus & astutus, per versus clarus, acutus,
Magnus consilio, magnus & eloquio.
Corpore sincerus & Religione seuerus
Impatiens sceleris compatiens miseris.
Norma cultores & nostros auxit honores.
Creuit Thesaurus, fabrica fama, Domus.
Inde sequens tristi vestigia forte Magistri
Interiit positus, quo pater ante suus.

Sedit an. 23. mensibus 8. diebus 22. Apparet autem, inquiunt Sammarthani, ex Epistola Prunonis Signiensis ad eum scripta Romam profectum fuisse aliquando & scripturis sacris multum studuisse.

Gualterus de S. Victore Richardo successit in Prioratu Domus San-Victorinæ Parisiensis an. 1173. Scripsit contra 4. Franciæ Labyrinthos, Petrum Abaëlardum, Gilbertum Porretanum, Petrum Lombardum & Petrum Pictauinum. Eius extant duo Manuscripta in Bibliotheca Victorina. Quid vero contra prædictos viros dicar, supra retulimus in dissertatione de Facultate Theologiæ.

Gualterus de Constantiis natione Anglus, patria Cornubiensis, Archidiaconus Oxoniensis, postea Lincolniensis Episcopus, postremò Rothomagensis Archipræsul factus an. 1184. ad quem extant quædam Petri Blesensis Epistolæ: eique suum Archithrenium nouem libris distinctum dedicauit Ioannes Hauteuillensis an. circiter 1184. Et de eius ortu & statu agit lib. 1. c. 6. subiungitque hos versus.

Gaudet & implunium mœroris siccat, & imbres
Vernat, & hiberna Gualterus diluit, in quo
Florida Troianum redimit Cornubia damnum.
Vix huius Cyathum pelagi delibo, licebit
Soluerer in quæuis commendatiua, viroque
Impluerem laudes; nam morum prænolat alis
Curriculum laudis, Solus capit omnia fama

Nomina, nec veris aduentum percipit Ætna
Gloria, nec crescit Phœbus face, mundus arenâ,
Secula momento, limbo mare, linea puncto.

De huiusce viri gestis legantur historiæ Anglicanæ & Normanicæ, nec non & Catalogus Archiepiscoporum Remensium.

Guarinus de S. Victore liberalibus artibus instructissimus, multisque virtutibus ornatus expulso Ernisio Abbate à collegis eligitur: eiusque electio ab Alexandro III. confirmatur datis ad eum & ad Canonicos San-Victorinos litteris. Eo autem Abbatiam regente decesserunt insignes isti viri, Richardus Prior eiusdem Domus 6. id. Mart. an. 1173. Adam de S. Victore 8. id. Martii an. 1177. Petrus Comestor & Arnulphus Lexouiensis. Decessit autem ipse 19. Nouemb. an. 1194. & iacet in choro ad dextram Gilduini Abbatis cum hoc Epitaphio.

Guarinus Abbas Romani lucifer orbis
Sidereâ fulget viuus in vrbe lapis.

Asseruantur in Bibliotheca Victorina eius Sermones manuscripti.

Guarinus natione Gallus, Hospitalis Hierosolymitani Miles professus, vir litteratissimus, Philippi Augusti Consiliarius floruit hoc & sequenti seculo. Cui cum Helinandus Historicus & Frigidi Montis Monachus Chronicorum suorum Quaterniones commodasset, nescio quo magno Reipub. litterariæ malo & damno amissi sunt: vt refert Vincentius Bellouacus lib. 29, vbi de Helinando verba facit. Ad Episcopatum Siluanectensem promotus est an. 1213. de eo in sequenti seculo amplius.

Guarinus Cantabrigiensis vir magnæ famæ ob insignem litteraturam & corporis elegantiam & formositatem. Frater Mathæi excellentis Medici, qui Salernum profectus artem illam apprimè didicerat. Ambo fuerunt Monachi San-Albanenses, & Guarinus ex Priore factus est Abbas post mortem Simonis an. 1188. & Mathæum fratrem Priorem fecit.

Fuit & Guarinus nepos in Decretis Lector nominatissimus, successor Alexandri Nexami in schola San-Albanensi, vt legitur in vitis Abbatum 23. his verbis. *Habuerunt etiam ij duo (scilicet & Abbas & Prior, quendam nepotem) Magistrum videlicet Guarinum in Decretis Lectorem nominatissimum. Erat autem auunculis suis in venerabili gestu, & vitæ honestate & litteratura consimilis... Hic M. Guarinus ad Leges & Decreta se transtulit, auunculis suis sibi librorum copiam & alia subsidia fraterno affectu liberaliter ministrantibus.*

Guillelmus Campellensis sic dictus ab oppido Campellensi quod est in Bria non longè à Meliduno. Discipulus fuit Anselmi Laudunensis, deinde ipse scholam habuit & in Philosophiæ professione inter insignes floruit superiore seculo & huius initio. Discipulum habuit inter alios Petrum Abaëlardum, à quo compulsus est mutare sententiam quam tenebat de Vniuersalibus: vt in historia retulimus Eius meminit Saresberiensis l. 4. Metal. c. 9. vbi agit de Topicis Aristotelis. *Versatur*, inquit, *in his inuentionis materia, quam hilaris memoriæ Guillielmus de Campellis postmodum Catalaunensis Episcopus definiuit, etsi non perfectè, esse scientiam reperiendi medium terminum & inde eliciendi argumenta* Abbreuiauit Moralia Gregorii Papæ teste Alberico. In Ecclesia Parisiensi Archidiaconatum gessit sub Galone Episcopo. Deinde Canonicorum Regularium habitum assumpsit in æde seu Cella S. Victoris, vnde an. 1113. ad Episcopatum Catalaunensem prouectus est, quem rexit 7. & amplius annis. Obiit secundum Albericum mense Ianuario an. 1121. & de eo quoque ad eundem annum sic scribit Simeon Dunelmensis. *Guillelmus de Campellis Catalaunensis Episcopus octo diebus ante exitum suscepto habitu Monachico vitâ decedit. 5. Kal. Febr.*

Guillelmus de Conchis Nationis Normanicæ, Patriâ Ebroicensis, ab oppido de *Conches* sic cognominatus insignis Grammatices Professor post Bernardum Carnotensem opulentissimus, inquit Saresberiensis, qui eum suo tempore docentem se vidisse, immo per triennium audiuisse summâ cum laude prædicat: ac proinde

facile eſt ætatem Guillelmi cognoſcere, cum Saresberienſis Pariſios venerit an. 1136. In Philoſophia quoque nominatiſſimus fuit Profeſſor, & iuxta Democriti opinionem exiſtimauit omnia conſtare ex atomis ſeu indiuiſibilibus: vt intelligimus ex hoc loco Gualteri de S. Victore. *Aiunt*, inquit, *Hebræi verbo hebraico*, Doc, ſignificari tenuiſſimum puluerem qui vento rapitur, ſœpe in oculos mittitur & ſentitur potius quàm videtur. Minutiſſima ergo fruſta pulueris & pene inuiſibilia hoc verbo appellantur, quæ forſitan Democritus cū Epicuro ſuo Atomos vocat. Inde Vvillielmus de Conchis ex atomorum ideſt minutiſſimorum corporum concretione putat fieri omnia. *Et alibi.* Idem eſt pene Tymæum Platonis & Philoſophiam M. Vvillielmi de Conchis legere, ſtellas, animalia & Deos colere. Obiit Pariſiis circa an. 1150. eique hoc cecinit Epitaphium Philippus Abbas Bonæ-ſpei.

Gallia ſuſpirat radio priuata ſereno.
Clarius irradians ſidera ſidus habet.
Nox abit in queſtum ſequiturque dies ſine ſole,
Fit ſine Guillelmo, ſit ſine ſole dies.
Fleuit Apollonium ſua Græcia, Roma Maronem,
Gallia Guillelmum luget, vtrique parem.
Eius præclaret natu Normania, victa
Gallia, Pariſius corpore, mente Polus.

Guillelmus vulgò dictus S. Theodorici in Diæceſi Remēſi rexit Abbatiā ab an. 1120. ad an. 1137. quo eâ eiuratâ Signiacum ſe contulit, vt priuatus viueret Monachus quietiuſque & tranquillius litteris vacaret. Ad eum extant plurimæ Bernardi Claræuallenſis Epiſtolæ, ex quibus intelligitur quanta inter eos intercederet neceſſitudo, adeo vt Bernardus ſua illi ſcripta corrigenda transmitteret. *Vt quid*, inquit Ep. 86. *Libellus meus oculos eius formidaret, cui ſe videndum animus quoque meus totus ſi poſſet, expanderet?* Viciſſim ille adeo Bernardū diligebat, vt optarit ſub eo priuatus viuere Monachus. Eidem adhæſit contra Petrum Abaëlardum, quem cum audiſſet Apologeticum pro innocentiæ ſuæ manifeſtatione ſcripſiſſe, Cantici Canticorum expoſitionem reliquit, vt aduerſus eum ſtyli acumen dirigeret: vt declarat in Ep. ad Fratres de Monte Dei, in qua & mentionem facit operum à ſe compoſitorum. *Sunt præterea & alia opuſcula noſtra. Libellus de ſacramento altaris. Meditationes nouiciis ad orandum formandis ſpiritibus non vſquequaque inutiles & ſuper Canticum Canticorum ad illum locum* Paululum cum pertranſiſſem, eum inueni quem diligit anima mea. *Nam contra Petrum Abaëlardum, qui prædictum opus ne perficerem, effecit: neque enim integrum mihi fore arbitrabar tā delicato intus vacare otio ipſo foris fines fidei noſtræ nudo vt dicitur gladio tam crudeliter depopulante.* Compoſuit autem tres libros ſub hoc titulo. *Diſputatio Catholicorum Patrum contra Dogmata Petri Abaëlardi:* quos ille Hugoni Rothomagenſi Archiepiſcopo dedicauit. Et de iis loquitur Gaufredus Clareuallenſis Ep. ad Henricum Cardinalem Albanenſem. *Inueni in Claravalle libellum cuiuſdam Abbatis Nigrorum Monachorum* (S. Theodorici Ord. Benedictini) *quo errores eiuſdem Petri notantur: quem & olim me vidiſſe recordor, ſed à multis annis vt cuſtodes librorum aſſerunt ſtudioſè quæſitus primus quaternio non potuit inueniri. Propter quod propoſiti noſtri eſt in Franciam deſtinare ad Monaſterium cuius Abbas extitit.* Huius porro libri Exemplar ſe habuiſſe ſcribit Andreas Quercetanus in Notis ad Abaelardum ex dono Nicolai Camuſarii in cuius capite ſcriptum ſic erat. *Deeſt vnus quaternus, qui tenuerit obedientiam ſcriptorum, illum requirat.* Extat M. Gualteri de Mauritania aduerſus Guillielmum Epiſtola, quâ eum redarguit, quod ſcripſiſſet *peccatorum remiſſionem non conferri paruulis ante tempus diſcretionis ab Hæretico Chriſti baptiſmo baptiZatis*, quam nos retulimus p. 74. Eum autem vocat Guillielmum Monachum, quia an. 1137. eiurato Abbatiæ regimine Monachus priuatus viuebat apud Signiacum.

Guillelmus Sueſſionenſis, Rhetorices, deinde Dialectices Profeſſor priuatus fuit Diſcipulus olim Ioannis Saresberienſis: ſic enim ipſe ſcribit lib. 2. Metal. c. 10. *Interim Williermum Sueſſionenſem, qui ad expugnandam vt aiunt ſui Logicæ vetuſtatem & conſequentias inopinabiles conſtruendas & antiquorum ſententias diruendas machinam poſtmodum fecit, prima Logices docui elementa, & tandem iam dicto Præceptori appoſui.*

Nimirum M. Adamo Angligenæ, cuius in schola videtur Promagistri seu Hypodidascali munus obiisse.

Guillelmus Blesensis seu de Campania, è regio sanguine Theobaldi V. Campaniæ & Blesarum Comitis, cognomento Magni, & Maaldæ Balduini Boni Flandriæ Comitis filiæ quartus filius, in scholis Parisiensibus educatus sub Petro Lombardo: vnde vir litterarissimus, & non minus secularibus quàm Theologicis studiis imbutus exiit. Ex Præposito Pruuinēsis Ecclesiæ Carnotensis Episcopus factus est ān. 1164. post Robertū. Post Hugonē verò Archiepiscopus Senonensis consecratus est an. 1169. à Mauricio Episcopo Parisiensi, cumque suam illi Petrus Comestor dedicauit Historiam Scholasticam. Ecclēsiæ tamen Carnotensis administrationem non dimisit, imò per aliquot annos retinuit ita permittente Alexandro Pontifice. Denique post Henricum de Francia ad Cathedram Remensem translatus est an. 1175. & an. 1179 Philippum Adeodatum 14. annos natum in Regem volente Patre inunxit. De præclaris huiusce viri virtutibus pleni sunt Scriptorum illius tēporis libri. Imprimis quidē Ecclesiasticæ disciplinæ & Christianæ Religionis assertor fuit strenuissimus, ob idque Alexandro III. charissimus. Thomæ Cantuariensis causam vt suam suscepit & defendit. Hinc Saresberiensis Ep. 233. ad Ioannem Pictauiensem Episcopum. D. Guillelmus Papiensis (*Cardinalis*) interfuit ordinationi electi (Guillielmi) viri quidem magnæ spei & famæ clarissimæ, & magnæ authoritatis & virium multarum in Regno Francorum. Is est post Regem Franciæ, qui D. Cantuariensi & suis patrocinium, consilium & auxilium singulariter præstat. Vobis autem desiderat familiaris esse: & vtinam quandoque Deo propitiante amicitiam vlterius inearis. Non est enim in Clero Franciæ, vt ex animi sententia loquar, qui eum prudentia & eloquentia antecedat. Supremas in Regni moderamine post Regem partes tenuit sub Ludouico VII. & filio eius Philippo Augusto. Rothrodus Archiepiscopus Remensis apud Blesensem Ep. 28. eum rogat vt pro authoritate qua valet apud Ludouicum Regē Ecclesiæ Rothomagensis & Andeliæ malū ex bello inter vtrumque Regnū orto impendens amoliatur. *Vos estis*, inquit, *in cuius consilio & auxilio* potissimum suæ salutis anchoram Nauicula B. Petri constituit: cum inter schismaticæ persecutionis fluctus periculosius æstuaret, vobis contulit Deus in pueritia super senes intelligere & futuram naturæ canitiem maturiore motum senio præuenire. Fluxus adolescentiæ motus in vobis ratio Magistra cohibuit, vt omni lasciuiæ libertate præcisā, nec forma, nec nobilitas, nec opum exuberantia, nec potestas, nec cætera quibus pudicitia expugnatur, propositum interrueret ter castitatis, sed modesta in omnibus conuersatio plus Angeli quàm hominis exhiberet. Cæteras virtutes quibus miraculosè fulgeris, sub silentio prætetimus: nec enim nostra præconia mendicatis, cuius honestatem & prudentiam fama celebris latissimè promulgauit. Extat quoque apud eundem Blesensem Ep. 122. qua Hubertus Cantuariensis Archiepiscopus eum mirificè laudat & commendat ob impensum Thomæ & coexulibus fauorem, omniumque ad victum & habitum necessariorum subministrationem. Verum Litteratos homines supra quàm dici potest, amplectebatur fouebat & liberalitate in exhausta beneficiis & bonis cumulabat. Vnde multi sua ei opera dedicarunt, inter alios vero Petrus Comestor suam Historiam scholasticam, Petrus Pictauinus suam Theologiam, Gualterus Castillionæus suam Alexandreidem 12. libris distinctam cuius in fronte sic inuocat præsidium.

At tu, cui maior genuisse Britannia Reges
Gaudet auos: Senonum quo præsule non minor vrbi
Nupsit honos, quàm cum tandem Senonensibus armis
Fregit adepturus Tarpeiam Brennius arcem,
Si non excîret vigiles Argenteus Anser.
Quo tandem regimen Cathedræ Remensis adepto
Duritiæ nomen amisit Belgica Tellus.
Quem partu effusum, gremio suscepit alendum
Philosophia suo, totumque Helicona propinans
Doctrina sacram patefecit pectoris aulam:
Excoctumque diu studij fornace, fugatâ
Rerum nube, dedit causas penetrare latentes,

Huc ades & mecum pelago decurre patenti:
Funde sacros fontes & crinibus imprime laurum,
Adscribique tibi nostram patiare Camœnam.

Ab eodem definit his versibus.

At tu cuius opem pleno mihi copia cornu
Fudit, vt hostiles possim contemnere linguas,
Suscipe Gualteri studiorum Magne laborem
Præsul, vt hanc vatis circum tua tempora sacra
Non dedignêris hederam coniungere mitræ.
Nam licet indignum tanto sit Præsule carmen,
Cum tamen exuerit mortales spiritus artus,
Viuemus pariter: viuet cum Vate superstes
Gloria Guillelmi nullum moritura per æuum.

Extant quoque plures Stephani Tornacensis ad ipsum Epistolæ, quibus nonnullos viros doctos commendat; vt Ep. 124. M. Hugonem de Nouaria, cui postulat Beneficium aliquod Ecclesiasticum concedi. Ep. 79. M. Simonem Tornacensem, de quo suo loco; & alios alibi.

Interfuit Concilio Lateranensi an. 1179. creatusque est ab Alexandro Cardinalis S. Sabinæ; quanquam aliqui à Lucio III. in Purpuratorum Collegium adscriptum memorant mense Decembri an. 1182. Denique in omni vitâ suâ constans sibi obiit an. 1202. mense Septembri, multis quidem ille bonis flebilis, sed nulli flebilior quàm Philippo Regi, cuius in Consiliis oculus erat vigilans, & in negotiis dextra manus: vt loquitur ipse apud Tornacensem Ep. 121.

Guillelmus Blesensis Frater Petri se ad Benedictinos contulit: deinde cum Petrus frater Sigillifer esset Regis Siciliæ, factus est Maniacensis Abbas, isque à Pontifice impetrauit, vt mitrâ & aliis ornamentis Episcopalibus vti posset: quare de re eum frater grauiter reprehendit Ep. 90. aiens hæc priuilegia rebellionis & superbiæ signa esse. *Si*, inquit, *Romanus Pontifex* à Iurisdictione vestri Episcopi vos exemit, nolite quæso vti priuilegio, quod materiam rebellionis inducit, vt ante retulit mihi quidam nuncius vester qualiter D. Papa vos mitrâ proprij capitis & aliis ornamentis Episcopalibus insigniuit. De benedictione gaudeo: sed insignia Episcopalis eminentiæ in Abbate nec approbo nec accepto. Mitra enim & annulus atque sandalia in alio quàm in Episcopo, quædam superba elatio est, & præsumptuosa ostentatio libertatis &c. Tandem effecit, vt Guillelmus & Abbatiam & ornamenta illa dimitteret, resignaretque Pontifici quod dederat. Vnde ei gratulatur Ep. 92. *Quandiu eratis in Sicilia*, inquit, *eratis tanquam vas perditum.* Nam illa Regio infernalis quæ deuorat habitatores suos, vestrum faciebat reditum desperari: nunc autem per gratiam Dei natiuum aërem & vina Blesensia bibitis, cui Sicilia si vos tenuisset diutius, more suo vinum asperum porrexisset. Modò, frater, in sepulchro iaceretis marmoreo: vbi ad inanis gloriæ quæstum forsitan superscriptum esset, GVILLELMVS BLESENSIS MANIACENSIS ABBAS HIC IACET. Frater, Poëtæ testimonio, leuis est iactura sepulchri. Nomen vestrum diuturniore memoria commendabile reddent Tragœdia vestra de Flaura & Marco. Versus de Pulice & Musca. Comœdia vestra de Alda. Sermones vestri & cœtera Theologicæ Facultatis opera, quæ vtinam diffusius essent ac celebrius publicata. Plus honoris accreuit vobis ex vestris operibus quàm ex 4. Abbatiis, &c. Sumus, Frater, in dulci Francia, quæ sola teste Hieronymo monstra non habet. Bonum est nos hic esse. Viuant in Sicilia, qui proditiones & venena procurant, adulationis Officiarij, & qui aures Magnatum vento inanis gloriæ prurientes venenosâ suauitate demulcent.

H.

H*Ardewinus* Teutonicus Philoſophiæ Profeſſor, & poſtea Theologiæ. Eius quoque meminit Saresbetienſis l. 1. Metal. c. 10. cumque ſe aliquandiu audiuiſſe teſtatur. *Inaudita quædam ad quadriuium pertinentia, in quo aliquatenus Teutonicum præaudieram Hardewinum, didici.*

Helinandus genete nobilis, ingenio acer & promptus, facie venuſtus, corpore elegans, & cunctis naturæ fortunæque bonis adeo inſtructus, vt nullus illo in Gallia prior, imo vix ei æqualis reperiretur. Sed admodum leuis & inconſtaos fuit, denique Monachum profeſſus eſt apud Frigidum-Montem, & ipſe ita ſe depingit ſub nomine Guillelmi ad Gualterum ſcribens apud Vincentium Bellouacum l. 29. c. 37. *Vt de me taceam*, inquit, *quantos tibi poſſum oſtendere qui de vita delicatiſſima ad hunc Ordinem quem appellas duriſſimum, ſe tranſtulerunt, nec tamen adhuc ab eo reſilierunt, quamuis & ætate iuniores ſint, & naturâ teneriores viribus, & vt de tot millibus vnum excipiam, vnum tibi excipio qui certè ſolus ad omnium ſufficit exemplum.*
» Ipſe quidem ſpectaculum factus eſt Angelis & hominibus leuitate miraculi, qui
» prius eis ſpectaculum fuerat miraculo leuitatis; dum non ſcena, non circus, non
» theatrum, non amphitheatrum, non forum, non platea, non gymnaſium, non
» arena ſine eo reſonabat. Noſti Helinandum, ſi quis non nouit homioem, ſi ta-
» men hominem. Neque enim tam natus erat homo ad laborem, quàm auis ad vo-
» landum circuiens terram & perambulans eam, quærens quem deuoraret aut adu-
» lando aut obiurgando. Ecce in Clauſtro clauſus eſt, cui totus mundus ſolebat
» eſſe non ſolum quaſi Clauſtrum, ſed etiam quaſi Carcer. Quomodo ergo non
» potes, quod ipſe poteſt? neque etenim ipſe tam leuis fuerat quàm ipſa leuitas:
» vnde & tanta leuitas tam leuiter mutata apud plures nihil aliud putatur quàm
» leuitas. Hinc eſt quod iam quinquennis eius conuerſatio vix facit alicui fidem
» futuræ: nimirum quantum in ſeipſo dedit experimentum inconſtantiæ, tantùm
» perſeueratura conſtanti nunc debilitat argumentum. idem Vincentius ad an. 1208. *His temporibus in territorio Bellouacenſi fuit Helinandus Monachus Frigidimontis, vir Religioſus & facundia diſertus, qui & illos verſus de morte in vulgari noſtro qui publicè leguntur, tam eleganter & vtiliter, vt luce clarius patet, compoſuit. Et etiam Chronicon diligenter ab initio mundi vſque ad tempus ſuum in maximo quodam volumine digeſſit. Et hoc quidem opus diſſipatum eſt & diſperſum, vt nuſquam totum reperiatur. Fertur etiam quod idem Helinandus cuidam familiari ſuo ſcilicet bonæ memoriæ D. Garino Siluanect. Epiſcopo quoſdam eius operis quaterniones accommodauerit; ſicque ſiue per obliuionem, ſiue per negligentiam, ſiue alia de cauſa penitus amiſerit. De hoc tamen opere prout inuenire potui, in hoc quoque noſtro opere multa per diuerſa loca inſerui.*

Trithemius ait eum in Diuinis ſcripturis longâ exercitatione ſtudioſum & eruditum fuiſſe, atque in ſecularibus litteris nobiliter doctum, ingenio acutum & diſertum eloquio propter doctrinæ excellentiam & vitæ integritatem inter Eccleſiaſticos Doctores ſui temporis non vltimum apparuiſſe. Scripſit hiſtoriam ab Orbe Condito ad an. 1210. libris 48. cuius meminerunt Vincentius, Antoninus, Trithemius &c. Geſnerus ait eum claruiſſe an. 1069. ſed malè. Scripſit etiam de Reparatione lapſi l. 1. Sermonum lib. 2. Epiſtol. l. 1. Excelluit etiam poëſi Gallica, & poema de Morte linguâ vernaculâ compoſuit: vt ex Vincentio ſupra retulimus. Tam ſuauiter autem canebat, vt cum Rex ſæpe ſuæ menſæ accumbere iuberet: vti diſcimus ex his verſibus Rythmicis.

Quant ly Roy ot mangié s'appella Helinand
Pour ly e ebanoyer, commanda que il chant.
Cil commencé à noter ainſi con ly Iayant
Monter voldrent au Ciel comme gent meſcreant,
Entre les Diex y ot vne bataille grant
Si ne fuſt Iuppiter à ſa foudre bruyant
Qui tous les deſcocha, ia ne euſſent garent.

Acceptiſſimus fuit Philippo Auguſto. Obiiſſe verò creditur circa an. 1212.

Henricus Murdach-natione Anglus, in professione quoque litterarum inter primos excelluit: B. Bernardo carissimus, ob idque ille ab eo ad Monasticam vitam inuitatur Ep. 106. *Experto*, inquit, *crede*, aliquid amplius inuenies in syluis quàm in „ libris. Ligna & lapides docebunt te, quod à Magistris audire non possis. Ille au- „ tem Murdachus Discipulos habuerat, qui apud Claram-Vallem Monachismum „ professi fuerant: & ipsi in fine Ep. sic ad Magistrum. *Idipsum ipsi* Willelmus & „ Iuo. Quid super hoc vobis dicemus? quod vos videre & ad quid desideremus, „ scitis: quantum verò nec nos dicere, nec vos scire potestis. Oramus ergo Deum „ vt vobis, quò Nos præisse debueratis, tribuat vel sequi: quatenus & in hoc tan- „ tæ humilitatis Magistrum teneamus, cum videlicet non despexeritis Magister „ sequi discipulos. Hic postea factus 2. Abbas Fontanensis in Anglia, demum Episcopus Eboracensis deposito per Eugenium Papam Guillelmo Thesaurario, qui ad eandem cathedram euectus fuerat. Obiit an. 1153.

Henricus natione quoque Anglus, cognomen ignoratur, Petro Blesensi carus, Reginaldo Bathoniensi Electo olim amicissimus, postea verò suggestione quorundam adulatorum in eius odium incurrit; quem Reginaldo conatur conciliare Blesensis Ep. 59. *Scitis*, inquit, *quod iucunda est eius societas, vita commendabilis, familiaritas fructuosa. Iam alij Domino adhæsisset, qui tempestiuius, & vberiore manu suis erat meritis responsurus, sed eum blando sermone detinui, donec viderem, vtrum reprobata illorum familiaritate, qui dicunt bonum malum & malum bonum, eos socialibus velitis admittere, quorum fides integra non vacillat.*

Henricus Comes Campaniæ filius Theobaldi exemplo Patris omnium litteratorum Mecenas. Liberalitatem eius valde commendat Saresberiensis: nec minus eleganter Philippus Abbas Bonæ-Spei Ep. 17. *Additur*, inquit, *quod cum in litteris adeptus sis intelligendi gratiam & profectum, erga eas applicas quandam animi diligentiam & affectum, & miles nobilis, princepsque militum sic amas & honoras milites loricatos, vt Clericali more diligas litteras, benignè colligas litteratos.* Vide quæ de eo in historia retulimus.

Henricus II. Anglorum Rex Galfridi de Plantagenet Andium Comitis & Mathildis Imperatricis filius, in Curia Regis Franciæ enutritus & litteris in Parisiensi Academia initiatus; deinde Comite Roberto adhuc puer in Angliam traiecit, vbi sub M. Mathæo per quadriennium iisdem vacauit, sic scribente Geruasio *Puer Henricus sub tutela Comitis Roberti apud Bristoniam degens per 4. annos traditus est Magisterio cuiusdam Mathæi litteris imbuendus, & moribus honestis, vt talem decebat puerum instituendus.* De eius virtutibus & vitiis multi multa scripserunt. Eum verò commendat inter cæteros Blesensis ab amore litterarum atque à liberalitate, vt in Historia retulimus.

Herbertus cognomento Medecius inter viros clarissimos & promotione dignos commendatur à Petro Cardinale S. Chrysogoni sic scribente ad Alexand. III. *Iuo Rothomagensis Ecclesiæ Archidiaconus & M. Herbertus Medecius non minori inter alios creduntur probitate lucere.* Fuit opinor Archidiaconus Meldensis: sic enim legitur in quadam Ep. apud Duchesnium lib. 4. *Confirmationem Priuilegij de Scala cum maxima impetratam difficultate per M. Herbertum nouum Ecclesiæ Meldensis Archidiaconum vobis misi.*

Herbertus Natione Anglus Sudo-Saxo cognomento de Bosham vel Bosenham Liberalium artium Magister, Theologiæ Scholasticæ Magisterium Oxoniæ adeptus est post cursum studiorum in Gallia confectum, vbi bonas artes docendo excoluerat. Thomæ Cantuariensi ab Epistolis fuit, cuius funus aspexit lachrimantibus oculis, inquit Balæus, scripsit eius vitam præter martyrium teste Geruasio. Is est credo de quo sic loquitur Radulphus de Diceto. *Herebertus Anglicus natione, natus in Mildesex transitum faciens in Siciliam assensu Regis Vvillielmi creatus est in Calabria Consensanus Archiepiscopus. Cum autem illic terra motus fieret magnus, prædictus Archiepiscopus cum Clero, cum familia, cum magna parte Ciuium obrutus est.* an. 1185.

Helwinus S. Dionysij Monachus sacris litteris plurimum eruditus Fulconi Neulliaco Concinatori adhæsit, in Cismarina Britannia prædicauit; & per eum innumera Britonum multitudo Crucem Domini assumpsit, subitoque non expectatis aliis peregrinis mari pertransito Achon eodem Monacho ductore per-

uenerunt: sed ibi Rectorem non habentes, in multas partes diuisi nihil ad profectum duxerunt, inquit Vincentius ex Rigordo.

Heroaldus circa an. 1150. Lutetiæ litteris operam dabat: ad eum extat Epistola 5. Philippi Abbatis Bonæ-Spei, quâ ei gratulatur quod in ea Ciuitate degeret quæ in modum *Cariatsepher* meritò dici poterat *Ciuitas litterarum*. Vide quæ retulimus pag. 253.

Hilarius Petri Abaëlardi in scholis Paracletensibus discipulus, cuius extat Planctus de recessu sui præceptoris, his verbis. *Lingua serui lingua perfidia, &c.* vid. in Petro Abaelardo.

Hildebertus Lauardious, sic dictus quod in oppido Lauardino agri Vindocinensis natus ex parentibus mediocribus quidem, sed virtutis amantibus; creditur vulgò discipulus fuisse Berengarij: qua de re nos alibi; in omni disciplinarum genere versatissimus fuit, & tam prosâ quàm metro excelluit. Ab Hoelo Cenomanensi Episcopo Magister scholarum constitutus, deinde Archidiaconus factus, tum eidem Hoelo in Episcopali sede successit an. 1097. postremò ad Turonensem translatus est an. 1125. & obiit ao. 1135. multas autem pro Ecclesiæ libertate passus est molestias, vt ex eius Epistolis & poemaris intelligere est. Scripsit elegans carmen super toto Missæ sacrificio. De suo Exilio. De miseria huius vitæ. De sacramento Altaris. Epistolas ad Diuersos. Hymnos & Orationes. Epitaphium quoque Berengarij quod ad an. 1088. retulimus.

Honorius Augustodunensis Ecclesiæ Presbyter & Scholasticus sub Philippo I. & Ludouico Crasso Regibus floruit initio seculi. Vir teste Trithemio in Sacris Scripturis valde eruditus, in secularibus nobiliter doctus, ingenio subtilis & elatus eloquio. Multa eius commemorantur opera, lib. 4. de Scriptoribus Ecclesiasticis. Elucidarium 3. libellis distinctum. De libero Arbitrio l. Sigillum S. Mariæ. l. 1. Speculum Ecclesiæ siue Sermonum lib. 1. Offendiculum de Sacerdotibus lib. 1. Summa Historiarum l. 1. Gemma animæ de Diuinis officiis l. 6. De Imagine mundi l. 2. In Cantica Canticorum l. 1, De luminaribus Ecclesiæ l. 1. De Corpore Domini l. 1. In Hexameron l. 1. De Deo & vita æterna l. 1. De Anima l. 1. Scala Cœli de gradibus visionum l. 1. Clauis Physicæ de naturis rerum l. 1. In totum Psalterium l. 1. In Euangelia l. 1. De Papa & Imperatore l. 1. Dialogus ex Opusculis S. Aug. Refectio mentium de Festis l. 1. Pabulum vitæ de Sanctis l. 1. Epistolæ ad diuersos l. 1.

Hugo de S. Victore natione Saxo, vt vulgo scribitur, (quanquam eum Vincentius vocat *Hugonem Parisiensem*) S. Victoris Canonicus, religione & litterarum scientia clarus, & vt ait Trithemius, *vir in Diuinis Scripturis eruditissimus, & in seculari Philosophia nulli priscorum inferior: qui velut alter Augustinus Doctor celeberrimus suo tempore est habitus, ingenio subtilis & ornatus eloquio, nec minus conuersatione quàm eruditione venerandus.* Cuius opera satis indicant, quantus vir fuerit. Sub Gilduino Abbate floruit & in Theologiæ schola discipulos habuit Richardum & Adamum de S. Victore, viros egregios. Bernardo Clareuallensi coniunctissimus fuit; habuitque cum eo nobile commercium litterarum & studiorum super plurimis Quæstionibus, quæ tunc temporis agitabantur in scholis. Extat eiusdem Bernardi ad eum Ep. 77. quâ sententiam suam de Magistri cuiusdam Thesibus aperit. *Is cuius me respondere assertionibus iubes & nomen taces, tibi nouerit à me super consultis quod sentio dictum, non sibi contradictum, etiamsi quid aliter ab ipso sapimus. Nam si verum nos sapimus, veritas ei contradicit, non nos.... Non quærimus pugnas verborum, nouitates quoque vocum iuxta Apostolicam doctrinam euitamus: Patrum tantum opponimus sententias ac verba proferimus, & non nostra: nec enim sapientiores sumus quàm patres nostri. Abundet sanè in suo sensu qui vult, quantum vult, dummodo nos patiatur in scripturarum sensibus abundare.* Trithemius ait eum infinita prope opera edidisse, & multa enumerat; quæ quia luce publica donata sunt, & in Theologicis scholis satis cognita, commemorare supersedeo. Obiit 11. Feb. an. 1142. vel vt alij volunt ao. 1139. iacetque in æde S. Victoris sub hoc Epitaphio.

Conditur hoc tumulo Doctor celeberrimus Hugo,
Quem breuis eximium continet vrna virum,

Dogmate

Dogmate praecipuus , nullique secundus amore.
Claruit ingenio , moribus , ore, stylo.

Hugo Farsitus vir doctus ad Præmonstratenses se contulit, fuitque deinde Ordinis Generalis Præfectus an. scilicet 1129. *Fuit* Abaëlardi impugnator, & Norberti Institutoris defensor acerrimus. Vt dictum est in Historia.

Hugo Engolismensis Rupis-Focaldi Oppidanus Petro Patre, Edoarda Matre natus Ecclesiæ Engolismensis Cantor, deinde Episcopus, Gilberti Porretani Discipulus fuit, eumque in Theologia secutus est. Obiit pridie id. Aug. an. 1159. sepultusque est intra Ecclesiam Cathedralem. Vt habetur in Historia Pontificum & Comitum Engolismensium. c. 38. *Fuit humilis in omni actu, in locutione gratiosus, nihil habens rusticitatis admixtum, qui cum paruus adhuc vel habitu esset, tamen in prædicatione facundissimus erat. Qui liberalibus artibus imbutus M. Gisleberto in Galliis adhærens, illum maximè in Theologia sequutus est.*

Hugonis Genuensis meminit Petrus Blesensis Ep. 71. ad M. Ernaldum Blesensem. *Si moram Parisius aliqua vobis necessitas interdicit, M. Hugoni Genuensi sub litterarum mearum testimonio committatis.*

Hugo Clemens Roberti Clementis filius, vir litterarum peritia conspicuus in Decanum Parisiensis Ecclesiæ electus est, & à Stephano Abbate San-Genouefiano Lucio Papæ commendatus. De quo nos in historia ad an. 1194.

Hugo Physicus Artium liberalium Magister ad Medicinam postea se contulit, in eaque inter primos excelluit. Ille forrassis est, de quo loquitur Stephanus Tornacensis Ep. *196.* quæ incipit *Senex seni, infirmus debili.* Obiit an. *1199.* cuius Epitaphium refert Naudæus in libello de antiquitate scholæ Medicinæ ex vetustis quibusdam collectionibus, quarum copiam ait sibi factam fuisse à D. Ionuin Doctore Medico Parisiensi.

Physicus excellens Hugo pietate refulgens
Parisiis mortem non sustulit esse minacem:
Quadriuium docuit, ac totum scire reliquit
Anno milleno biscentum, sed minus vno.

I.

I*Nnocentius* II. Natione Romanus à maiori Cardinalium parte licet electus, fugere tamen coactus est in Franciam præualente factione Petri-Leonis Antipapæ. De eius virtutibus diximus ad an. 1130. & alibi passim.

Innocentius III. natione Campanus patria Anagninus genitore Thrasimundo è familia Comitum natus, ante promotionem Lotharius dictus, à Cœlestino III. Cardinalium albo adscriptus; eo mortuo ad Pontificatum promouetur anno ætatis 30. Christi 1198. seditque fere 18. annos. *Vir*, inquit Trithemius, *in Diuinis scripturis eruditissimus: quippe quia pueritia sua* in Gymnasio Parisiensi *operam litteris impenderat, & in virum non minus probum quàm doctum euaserat.* In Theologicis Magistrum habuit Petrum Corboliensem, quem Episcopum Cameracensem, deinde Archiepiscopum Senonensem fecit, postremò etiam Cardinalem, vt aliqui scribunt. Complures alios Magistros Parisienses & quosdam alios quos in scholis nouerat, ad dignitates Ecclesiasticas promouit, eisque & toti Academiæ vehementer addictus fuit. Plura feruntur eius priuilegia, de quibus ad seculum 5. nec parum ipse se commendatum putat, cum ait se in minoribus constitutum Magisterii honore fuisse insignitum. Vir autem fuit multæ pietatis & doctrinæ, nec minoris prudentiæ in Ecclesia gubernanda. Eius opera duobus tomis continentur, quæ omnium Doctorum manibus teruntur. Academiam Parisiensem per Legatum suum Robertum de Curthon, Cutchon vel Corceon an. 1215. reformauit. Eodem anno Concilio Lateranensi præsedit. Ioachimi libros, Amalrici errores, Albigensium hæreses damnauit. Obiit Perusii anno. 1216. Pontificatus an. fere 18.

Ioannes Belethus Gymnasii Parisiensis insignis Theologus, inquit Trithemius, in Diuinis scripturis eruditus & in seculari Philosophia sufficienter doctus, ingenio promptus, sermone Scholasticus, inter Doctores sui temporis non ignobilis, scri-

bendo & disputando nomen suum ad posteros cum gloria transmisit. Scripsit enim *Summam de Diuinis Officiis* l.1. Sermones quoque varios vno libro comprehensos, & alia quædam opuscula.

Ioannes Carnubiensis Lombardi Discipulus in Eulogio quod Alexandro III. dedicauit, testatur in scriptis suis eum tradidisse multa quæ in Tractatu Theologico Petri Abaelardi continebantur: cumque sæpe in manibus habuisse. *Quod verò, inquit, à M. Petro Abaelardo hanc opinionem suam M. Petrus Lombardus acceperit, eo magis suspicatus sum, quia librum illum frequenter præ manibus habebat; & forte minus diligenter singula perscrutans, vt qui ex vsu magis quàm ex arte disputandi peritiam haberet, falli poterat.* Laudat vero præsertim duos Theologos insignes Robertum de Meliduno & Mauricium tunc Episcopum Parisiensem, quod nihil vnquam docuissent orthodoxæ fidei contrarium. Florebat an. 1170.

Ioannes Hautiuillensis vulgo Architrenius Natione Normanus, vt dicitur in prologo. *De authoris autem*

Nomine si quæras, liceat dixisse, Ioannes
Est eius nomen, cui Neustria contulit ortum.

Hinc erroris arguitur Pitsæus aiens eum Oxoniæ natum, atque apud S. Albanum Monachum induisse. Florebat Parisiis circa an. 1180. Denique floruit legendo docendo, scribendo; & ibidem suum stricta oratione fabricauit Architrenium nouem libris distinctum, nomine à Græcis desumpto & apposite apposito.

Hoc est flebilium quasi summo flebile carmen.

Scripsit & alia diuersa, omnia latinissimè, & vt illa ferebant tempora elegantissimè.

Atque his nominibus honorificam non rarò huius authoris mentionem faciunt plurimi viri docti: & imprimis illi qui cultiorem linguæ latinæ puritatem diligentius sectati sunt: cuiusmodi inter alios fuerunt Ludouicus Viues Hispanus, Lilius Giraldus Italus, Ioannes Textor Gallus, Conradus Gesnerus Germanus, Hector Boëtius Scotus. Scripsit itaque oratione tam ligata quàm soluta, & potissimum ad Gualterum de Constantiis Archiepiscopum Rothomagensem Architrenii libros 9. De rebus occultis lib. 1. Epistolarum lib 1. Epigrammatum lib 1. Diuersorum Poematum lib. 1. hæc fere ex Pitsæo. Claruit sub Henrico II. & Richardo & aliquandiu etiam sub Ioanne Anglorum Regibus. Eidem tribuunt aliqui Poëma de bello Troiano, quod alii tribuunt Iosepho Iscano, de quo infra.

Ioannes Oxoniensis teste Lelando vir facundus & doctus Angliçanæ historiæ scriptor, doctior tamen quàm constantior, Regi Henrico II. aduersus Thomam Cantuariensem impensè addictus fuit. Missus cum aliis Legatis ad Alexandrum Senonis tunc degentem & postea Romæ, ita Pontificem suâ eloquentiâ & rationū pondere circumuenit, vt ipsum pene à Thoma auerterit. Multas alias legationes obiit ad Fridericum I. ad Ioannam Regis Siculi filiam & ad alios. Peruenit ad an. 1220. fuitque Cicestrensis primum, deinde Noruicensis Episcopus.

Ioannes Sarracenus Magister Theologiæ & concionator verbi Diuini egregius, natione Anglus & Ioanni Saresberiensi familiaris, ad quem scribit Epistolam 183. in eaque petit explicationem nominis Oussia, quod se apud Ambrosium reperisse aiteius autem verbi quia græcum erat, explicationem apud nostrates Magistros se non potuisse reperire ait, quod Græcæ linguæ essent ignari. *Nuper in libro B. Ambrosii de Incarnatione verbi abstaculum reperi, quod nullus Magistrorum nostrorum sufficit amouere, quia Graca lingua expertes sunt.*

Ioannes Saresberiensis natione Anglus, patria Wiltunensis, adolescens studiorum causa Luteciam venit anno 1136. satis modico victu studia ibi aggressus est, donec à præceptoribus suis, quibusdam scholasticis præpositus est, quibus lectiones quas in Rhetorica exceperat, repetendo exponebat. M. Theodorici primum auditor fuit in Rhetorica, deinde M. Petri Helyæ. In Dialectica audiuit Peripateticum Palatinum, quo nomine vulgò Abaelardum appellari putant, Albericum Rhemensem & Robertum Meludensem. In Diuinis Gilbertum Porretanum,

quem queritur nimis citò sublatum esse & Simonem Pisciacensem, quem vocat fidum quidem lectorem, sed obtusum disputatorem. Aiunt etiam Thomæ Beketi Cantuariensis fuisse Discipulum, sed malè: nam Thomas Lutetiæ quidem studuit, nunquam docuit. Theobaldo Cantuariensi Archiepiscopo charissimus extitit: & post eum Thomæ eius successori indiuiduus comes fuit. Adriano IV. Pontifici factus est à Confessionibus & conscientiæ secretis: idē fauente Ludouico VII. Francorum Rege factus est Carnotensis Episcopus. Multa eius opera enumerat Balæus quæ hodie non extant. Extant vero Polyeraticon seu de Nugis Curialium l. 8. & Metalogic. l. 4. suum librum de *Nugis* dedicauit Thomæ tunc Cancellario Regis Henrici II. sed prius eum Petro Cellensi misit examinandum. *Edidi*, inquit Ep. 81. librum *de Nugis Curialium & vestigiis Philosophorum, qui mihi à vestro placebit aut displicebit arbitrio: incultus est & ex edicto meo à vobis amicis desiderat emendari. Ad Illustrem virum Regis Anglorum Cancellarium properabat, sed eum nisi processus expedierit, cohibete. Garrulus enim est, & vix amicum habebit in curia. Nollem tamen quod me curialibus faceret inimicum. Precor vt eum incunctanter erudiatis, eumque expetenti amico remittatis castigatum.* Scripsit librum de dogmate Philosophorum ad Thomam Cancellarium, deinde Archiepiscopum Cantuar. versibus elegantibus non minus quàm eruditis & doctis: quod opus seruari dicitur in Academia Cantabrigiensi. Carnuti viuendi finem fecit an. 1182. iacetque in Abbatia Iosaphati non longè à Carnotensi Ciuitate.

Ioannes Parisiensis seu de Paruo-ponte, quem Ægidius Parisiensis in suo Carolino vocat *vas inexhaustum litterarum*, vir fuit scientissimus, seque explanandis authoribus præsertim exercuit.

Nec memoro, cunctos. Aliquos quoque transeo sicut
Sæpe retentatis Authorum excursibus, illum
Vasis inexhausti Paruo de Ponte Ioannem.

Ioannes de Niuella vnus è Fulconistis concionatoribus, *vir humilis & timoratus & omnium virtutum margaritis ornatus*, inquit *Iacobus de Vitriaco*. Ex Decano Ecclesiæ Leodiensis in Monasterio Gigniacensi religiosam vitam professus est, vbi & quiescit in Templi choro ante summum altare. De eo multa refert pietatis monimenta Thomas Cantipratanus l. 2. c. 31. quorum nonnulla se audisse, quædam vidisse commemorat.

Ioscelinus vel Iozlenus, Iozelinus vel Gozlenus Dialecticæ Professor Clarissimus, cuius meminit Saresberiensis, vnus eorum est qui Gilbertum Porretanum de Trinitate impiè sentientē aggressi sunt Lutetiæ: deinde in Concilio Remensi vnus eorum fuit, quibus Doctrinam & libros Gilberti commisit Pontifex examinandos & iudicandos. Tunc erat Episcopus Suessionensis. Continuator Sigeberti ad an. 1139. proponit illum inter splendidiora Galliæ lumina. D. Bernardus de eo verba faciens. *Non est meum docere M. Iozlenum*. Et Gaufridus Clareuallensis *cum ait tam seculari quàm litterali scientia præditum fuisse*. Obiit an. 1151. teste Vincentio: alii tardius obiisse scribunt.

Iosephus Iscanus natione Anglus, patria Deuoniensis, vir fuit omni bonarum artium supellectile instructissimus, & Poeta adeo elegans, vt cum optimis quibusque etiam antiquis arte & ingenio conferri iure possit. His studiis Magnatum sibi conciliauit animos, præcipuè verò Richardi I. Anglorum Regis & Balduini Archiepiscopi Cantuariensis, cuius fauore malè scribunt aliqui factum fuisse Archiepiscopum Burdegalensem. Huius sub tutela quædam ex suis scriptis emisit in lucem, Antiocheidem scilicet & De Bello Troiano lib. 6. quam Historiam ex Darete Phrygio paraphrasticè transtulit, & Heroicis versibus mandauit. Quod opus falsò tribuitur Cornelio Nepoti è veteribus Romanis. Antiocheidem in Arcturum Regem libro vno comprehendit. Panegyricum ad Henricum lib. 1. De Institutione Cyril. 1. *Prælia bina Ducum canimus*. Nugas amatorias l. 1. Diuersi generis Carmina lib. 1. Claruit hoc & sequenti seculo sub Richardo & Ioanne Angliæ Regibus. Frequenter huius viri authoritates adducit Ludouicus Aurelius in Tacitum, Dempsterus & alii. Hæc fere ex Pitsæo in Relationibus Historicis de

rebus Anglicis. Placet nonnullos eius versus ex Bello Troiano subiicere, vt quæ fuerit poetæ vena, agnoscatur. Sic igitur lib. 1.

Iliadum lachrymas concessaque Pergama fatis
Prælia bina Ducum, bis adactam cladibus vrbem,
In cineres querimur; flemusque quod Herculis ira,
Hesiones raptus, Helena fuga fregerit arcem,
Impulerit Phrygios, Danaas exciuerit vrbes.
Vt quid ab antiquo vatum proscripta tumultu
Veri sacra fides longum sylvescit in æuum?
An quia spreta lates? mundoque infensa priori
Nos etiam nosceenda fugis? mecum inclyta, mecum
Exorere, & vultum rugâ leuiore resumens
Phœbeam dignare tubam, sterilisque vetustas
Erubeat, dum culta venis, dum libera frontem
Exeris, en aures blandas, en pectus amicum
Mulces, vulgarem leuius passura cachinnum.
Si nostris nil dulce nouum, nil vtile visum
Quod teneri pariunt anni, si sæcula tantum
Aurea Saturni memorant, & nulla recentis
Gratia virtutis: aude tamen ardua pubes.
Mento canescunt alij, nos mente; capillo,
Nos animo; facie, nos pectore. Tempora certè
Virtutem nan prima negant, non vltima donant.
Quod duplex ætas varios contendat in vsus,
Hæc viget, illa iacet: hac pullulat, illa fatiscit.

Et aliquanto post describens reditum Iasonis cum aureo vellere, Britanniæ suæ meminit: & ideo Nauium vsum probat, quod sine iis nunquam Ægyptus nouisset Romam, nec Anglia Gallos.

Nauigat auricomo spoliatis vellere Colchis
Prædo potens, culpem-ne ratem quæ prima per vndas
Ad facinus molita vias atque Atropon auxit?
An causâ potiore probem? sine remigis vsu
Non nosset Memphis Romam, non Indus Hiberum,
Non Scyta Cecropidem, non nostra Britannia Gallum.

Et alio loco.

Et Britonum ridenda fides per sæcula multa
Arthurum expectat, exspectabitque perenne.

Hinc patet quàm falsò istud poëma adscribatur Cornelio Nepoti, qui Arthuri regis Britanniæ meminisse non potuit.

Verum Thomas Dempsterus in Apparatu ad Historiam Scoticam c. 6. pag. 98. vbi de Arthuro, illud tribuit Ioanni Architrenio seu Hautuillensi, & Pitsæum ignorantiæ accusat, quod eius authorem faciat Iosephum Isacanum. Hæc notasse sufficiat.

Iuo de S. Victore vir doctissimus & magnæ famæ ad San-Victorinos se contulit, & postea Cardinalis factus S. Damasi titulum gessit. Ad eum extat Epistola 193. D. Bernardi cum hoc titulo *Ad M. Iuonem Cardinalem.* Eiusdē meminit Ep. 144. 217. & 218. Obiit an. 1148. 12. Kal. Iunias. Volaterranus recensitis duobus Hugonibus à S. Victore subdit. *Ino etiam ex eodem Cœnobio Cardinalis magna vir Doctrina.* In Necrologio S. Victoris sic habetur. *Anniuersarium M. Iuonis nostri Canonici S. R. E. Presbyteri Cardinalis & Apostolicæ sedis legati.* Eiusdem meminit Author Memorialis Historiarum ad an. 1138.

Anno 1138. clarebat Ordo Canonicus S. Victoris Parisiensis, celebrisque per orbem fama

habebatur propter inſignes perſonas moribus & ſcientiis ornatas, quas in diuerſis mundi Eccleſiis ſparſit, velut vitis fæcunda palmites proferens tranſplantandos. Hoc enim tempore fuerant ibi accepti Canonici profeſſi Prælati in Eccleſia Rom. duo Cardinales, D. Hugo Epiſcopus Tuſculanenſis, & M. Yuo, Abbates quoque 9. In Eccleſia S. Satyri Bituricenſis Abbas Radulfus.

L

L*ombardus* Placentinus Thomam Cantuarienſem exulem Canonum ſcientiâ imbuit: iſque poſtea Cardinalitio Galero & Archiepiſcopatu Beneuentano donatus eſt.

Lotulfus Lombardus, quem Otho Friſ. Leutaldum Nouatienſem nominat, Diſcipulus Anſelmi Laudunenſis cum M. Alberico Remenſi, quos Otho *Egregios viros & nominatos Magiſtros* vocat, quia in ſchola Magiſtri cæteris præminebant, & in regimine ſcholarum poſtea inter omnes eminuerunt. Vterque Remis ſcholas rexit. Vterque Petrum Abaelardum perſecutus eſt, & damnandi eius Tractatus Theologici authores præcipui fuerunt: quia videbant ſuam gloriam deprimi, illius extolli, propterea quod multas quæſtiones, quæ prius inſolubiles eſſe putabantur, ſubtiliſſimè diſſoluebat. *Vnde*, inquit ipſe c. 9. Ep. 1. *Æmuli mei* vehementer accenſi Concilium contra me congregauerunt, maximè duo illi antiqui inſidiatores Albericus ſcilicet & Lotulfus, qui iam defunctis Magiſtris eorum & noſtris Guillelmo ſcilicet atque Anſelmo, poſt eos quaſi regnare ſe ſolos appetebant, atque ipſis tanquam hæredes ſuccedere. Cum autem vterique Remis ſcholas regerent, crebris ſuggeſtionibus Archiepiſcopum ſuum Rodulphum aduerſum me commouerunt. Et Heloiſſa Ep. ad Petrum. *Expoſitis* prius Magiſtrorum tuorum in te perſecutionibus, deinde in corpus tuum ſummæ proditionis iniuria, ad Condiſcipulorum quoque tuorum, Alberici videlicet Remenſis & Lotulfi Lombardi execrabilem inuidiam & infeſtationem nimiam, ſtylum contuliſti.

Ludouicus Groſſus Philippi I. ex Bertha filius, elegans & formoſus adoleſcens ſceptris paternis deſtinatus tam charus fuit omnibus bonis, vt nemo magis vnquam; moribus verò tam placidis tamque obſecundans Patri, vt licet Berthradam Andegauenſis Comitis vxorem ſpretâ Berthâ legitimâ Coniuge ſuperinduxiſſet, nothoſque plures ſuſcepiſſet, ne verbulum emiſerit vnquam ex ore, quod ipſi diſpliceret. Ludouici mores & Geſta Sugerius deſcripſit, librumque de eius vita Ioſleno ſeu Goſleno Sueſſionenſi Epiſcopo dedicauit. Sic autem initio. *Glorioſus & famoſus* Rex Francorum Ludouicus Regis magnifici Philippi filius, primæuæ flore ætatis fere adhuc duodennis ſeu tredennis elegans & formoſus, tanta morum probabilium venerabili induſtria, tantâ amœniſſimi corporis proceritate proficiebat, vt & ſceptris futuris re ipſâ amplificationem honorificam incunctanter promitteret, & Eccleſiarum & pauperum tuitioni ſpem votiuam generaret. Et paulo poſt. *Ludouicus* itaque famoſus iuuenis, iocundus, gratus, & beniuolus: quo etiam à quibuſdam ſimplex reputabatur, iam adultus, illuſter & animoſus, Regni paterni defenſor, Eccleſiarum vtilitatibus prouidebat, *Oratorum* (forte *Aratorum*) *laboratorum & pauperum, quod diu inſolitum fuerat, quieti ſtudebat.* Præcipua eius geſta qui ſcire volet, legat apud Sugerium. Quod verò ad rem noſtram attinet, Academiæ Pariſienſi impensè addictus fuit. Cœnobium S. Victoris fundauit, Guillelmum Campellenſem Epiſcopatu Catalaunenſi donari curauit. Ioſlenum Sueſſionenſi, quem & ad intima Regni ſecreta & conſilia adſciuit; complures alios Magiſtros variis honoribus cumulauit. Calixtum & Innocentium II. Pontifices maximos exulantes benignè ſuſcepit. De eo intelligendum forte quod ſcribit Sareſberienſis l. 4. de Nugis Curial. c. 6. Regẽ Romanorũ per litteras hortatum fuiſſe *vt liberos ſuos liberalibus diſciplinis inſtitui procuraret*: Regem enim illitteratum, eſſe quaſi Aſinum coronatum. De eius morte diximus ad an. 1137.

Ludouicus VII. dictus Iunior & Pius, Groſſi filius, paternarum æmulator virtutum Eccleſiam ab oppreſſione defendit, bellum ſacrum ſuſcepit, Alexandrum III. & Thomam Cantuarienſem è ſedibus ſuis expulſos fouit: litteratum quidem ignarus, ſed litteratos plurimum amauit. Cum patre regnauit 7. annis, poſt patris obitum 43. Sugerij Abbatis, Ioſleni Sueſſionenſis, Hugonis de Campo-Florido,

& Guillelmi de Campania, Senonensis deinde Remensis Archiepiscopi consilii in regni administratione vsus est. Eo regnante tanta fuit scholarium in Vrbe Parisiensi frequentia, tanta Vniuersitatis fama, vt anteriora tempora pene obliteraret, eique quasi Fundatori totam litterarum gloriam posteri attribuerint. Extant plurimæ Magnatum Extraneorum ad eum litteræ pro liberis, nepotibus aut consanguineis suis, quas retulimus in Historia. De eo diximus passim & præsertim ad an. 1180. quo obiit. Vxor eius Adela teste Vincentio Bellouaco, super eius corpus construi fecit sepulchrum miro artificio compositum ex lapidibus, auro, argento, ære & gemmis subtilissimè decoratum. Iacet in Monasterio S. Mariæ de Sacro-Portu aliàs *Barbel*, habetque hoc Epitaphium.

Qui modò sum modicus cinis, olim Rex Ludouicus
Dum terris præeram, terra futurus eram.
Sed licet auferre sua non valeat Caro terræ,
Seruat perpetuum Spiritus esse suum.
Parce mihi Domine, qui finis es, & sine fine.
Quem sine principio, quem sine fine scio.
Iam transcendo fidem, quia iam scio credita pridem
More suo patria credita, more viæ.
Hæc mihi scire dedit, quem vita scit & via credit;
Quem via credit, eum vita scit esse Deum.
Elegisse leges alia loca Regia Reges
Huic magis elegi pauper inesse gregi.
Pauperis vt memores melius sint pauperiores,
Gaudeo pauper homo pauperiore domo.

Extat ibidem aliud eius Epitaphium laudes & merita complectens, præsertim verò eius pietatis officia.

Transit in Hæredem Pius ille Prior Ludouicus
Nomine, sede, fide, nec pietate minus.
Seruula, tristis, inops aliquo sub Rege, sub isto
Floruit Ecclesia, libera, læta, potens.
Rex humilis, Rex pacificus, Dauid & Salomonem
Protulit exemplo seque suosque regens.
Quantùm coniugij permisit copula, castus:
Quantùm Iustitiæ Regula, mitis erat.
Ieiunans, vigilans, orans, deuotus ad omnes
Diuini cultus obsequiique modos.
Lingua preces viuas, lachrymas pia palpebra fudit
Pauperibus solidos officiosa manus.
Hic meritis rapuit Cælum, violentia Sancti
Raptus, & à Cælo te tibi terra refert.

M

Manasses Episcopus Meldensis vir doctus & Doctorum virorum egregius Patronus: ad quem in confusione rerum suarum confugit Abaëlardus, vt apud Sugerium S. Dionysii Abbatem pro se intercederet & licentiam obtineret manendi extra Abbatiam San-Dionysianam. Fuit etiam eodem seculo Manasses de Garlanda Stephani de Garlanda, ex fratre nepos, Episcopus Aurelianensis.

Mauricius de Soliaco in diuinis scripturis valde studiosus & eruditus, inquit Trithemius, atque in seculari Philosophia nobiliter doctus, vt pote qui Philosophiam & Theologiam multis annis, antequam Episcopus fieret, Parisiis gloriosè docuerat. Ingenio subtilis, sermone Scholasticus: in declamandis autem ad populum sermonibus multi studii fuit. Is initio missus à Matre Lutetiam, victum mendicando, cursum studiorum confecit, in quo se ita spectabilem præstitit vt Episcopatum Parisiensem post Petri Lombardi mortem obtinuerit. Quanquam

circa hoc occurrit difficultas: nam in Chartulario S. Maglorij legitur Charta quædam Mauricii, in qua subscribit an. 1184. & ita habet. *Actum quidem Parisius de eleemosyna Ioannis an. incarnati Verbi 1184. Episcopatus nostri 25.* Quod si ita est, Petrus Lombardus nunquam fuit Episcopus. De vtriusque Episcopatu consule quæ scripsimus ad an. 1164. De Mauricio sic Robertus Antissiodorensis in Chronico. *Floret Mauricius* Episcopus, qui ob industriam ac litteraturam eximiam & disertitudinem linguæ præcipuam de intimo magnæ paupertatis ad Pontificalis euectus est apicem dignitatis. Hic inter præclara opera sua, Ecclesiam cui præerat à fundamentis *extruxit, duosque pontes lapideos condidit, alterum super Sequanam, alterum super* Matronam. Quomodo vero in sua dignitate Episcopali se gesserit, & quàm non infimum suum genus despexerit, vnico exemplo patet. cum matrem in paupere cultu maluit excipere, quàm matronali vestitam. Rem sic narrat Bonauentura in sermone de 10. præcep. *Fuit quidam Magister magnus & famosus* Parisius & à multis notus & dilectus. Hoc audiens mater sua paupercula cogitauit ire ad filium suum: accepit baculum & in tunicella de burello venit Parisius, & quæsiuit à quibusdam Dominabus pro tali Magistro. Dixerunt illi Matronæ, quid vultis ab eo? Respondit Ego sum Mater sua. Tunc illæ Matronæ duxerunt eam in domum suam & refocillauerunt eam. Postea cogitauerunt quod ille bonus homo verecundaretur si videret eam in tali statu, & induerunt ipsam bene & dederunt ei mantellum & iuerunt secum ad Magistrum. Tunc illa dixit. *Ego sum mater tua.* Respondit Magister. *Verè ego non credo, quia mater mea est paupercula & consueuit habere solum tunicellam de burello.* Et cum nullo modo vellet acquiescere verbis eius, reduxerunt eam in domum suam & reddiderunt ei tunicellam eius & baculum. Tunc illa accessit ad filium in congregatione multorum, & cum videret Matrem suam in tali habitu venientem, deposuit Capucium suum & amplexatus est eam & dixit, *Modò scio quod estis mater mea.* Hoc fuit diuulgatũ per villã, & reputatũ est ei pro magno bono. Et postea factus est Episcopus Parisiensis Scripsit sermones per totum annum tam de Dominicis, quàm de festiuitatibus simplices & ad declamandum populo habiles, inquit Henricus Gandauensis. Exhortationes etiam scripsit breuiter presbyteris ad curam animarum fideliter administrandam, inquit idem author, qui insuper hoc habet. *Mauricius Episcopus Parisiensis in eadem Ciuitate Theologica scholæ Rector &c.* Obiit an. 1196. & apud S. Victorem sepultus est: cuius ad laudem hi versus conditi.

Doctor & Antistes Cathedrâ condignus vtraque
A primâ meruit continuare duas.
Sana fides, doctrina frequens, elemosyna iugis,
Clamat Parisius non habuisse parem.
Virginei mensis quæ tertia preuenit idus
Splendorem sepelit nube sepulta dies.

De eo plura diximus ad an. 1196. Successorem habuit Odonem de Soliaco, de quo etiam ad illum annum.

Melior ex Magistro Parisiensi assumptus ad Cardinalatum à Lucio III. plurimum apud eum potuit: ob idque rogatus à Stephano Tornacensi Ep. 128. ex persona D. Archiepiscopi Remensis, vt moneret Papam, ne quid decideret de negotio Archiepiscopatus Dolensis, de quo iam diu erat inter Episcopum & Archiepiscopum Turon. contentio, eam enim rem Regi Ludouico esse cordi, nec passurum vt Dolensis Archiepiscopali honore insigniretur. Vocat autem illum Stephanus seu D. Remensis *M. Meliorem*: nam etiam Cardinales honori ducebant *Magistri* nomine insigniti, si eum gradum in Academia Parisiensi assecuti fuissent.

Michael Corboliensis primùm in scholis Artiensibus & Claustralibus docuit; deinde Canonicus Ecclesiæ Parisiensis factus, tum Meldensis, postea Decanus Laudunensis, deinde Decano Parisiensi mortuo ad Decanatũ à suis Cõcanonicis vnanimi consensu reuocatus ex Decano Par. Patriarcha Hierosolymitanus renunciatus, & postremò Archiepiscopus Senonensis electus. De hac eius ad Decanatum Parisiensem vocatione Stephanus Tornac. sic habet Ep. 175. *Ad Capitulum Laudu-*

nense pro M. Michaele eorum Decano in Parisiensem Decanum electo. Lis enim propterea inter vtrumque, Capitulum Laudunense & Parisiense intercedebat. De ipsius vero ad Archiepiscopatum Senonensem electione clarè Robertus Antissiorensis scriptor illius temporis. *Michael Parisiensis Decanus, vir honestæ vitæ & prærogatiua litteraturæ famosus à Clero transmarinæ Ecclesiæ in Patriarcham eligitur, sed interim dum hanc electionem detrectat suscipere, Senonensi Ecclesiæ in Archiepiscopum promouetur.* Obiit an. 1199. cui à Clero substituitur Hugo Antissiodorensis Episcopus genere & litteris & facundia clarus, vt ait idem Robertus. Verum pro eo nunciis Romam missis, præfatæ electioni noluit Papa consentire.

N

NOrbertus Lotharingus Heriberti Comitis filius confecto in Gallia studiorum cursu Laudunum se contulit, quo tempore florebat adhuc Anselmi & fratris schola, multosque ex eorum Discipulis ad religiosam vitam conuertit, fuitque primus Præmonstratensis Ordinis Institutor, De eo sic Canonicus Laudunensis. *Post paucos annos noui luminis*, nouæque conuersionis non solum interius, sed etiam exterius candoris nouus inuentor, D. scilicet Norbertus de Lotharingia Franciam adueniens diuina præcedente & comitante gratia, in Episcopatu Laudunensi primam illam vineam plantauit, quæ in charitate radicata & fundata iam emisit propagines suas & viuo fortitudinis suæ quod lætificat cor hominis, iam vbertim inebriauit plures Principes & iudices terræ, iuuenes & virgines, senes cum iunioribus. Itaut fortiter inebriati nihil aliud quærant nisi laudare nomen Domini & cantare ei Canticum nouum. Ordinis confirmationem ab Honorio II. obtinuit. Abaelardum acriter insectatus est, nec ei quoq; pepercit Abaëlardus, præsertim ex quo, cum à Theobaldo Campaniæ Comite ad Engelbertum Carinthiacum legatus missus fuisset, Magdeburgensis Archiepiscopus electus an. 1126. electioni subscripsit: vt in historia retulimus. Obiit die 7. Iunii an. 1134.

O

OBizo nascentis seculi 12. gloria, Ludouici Crassi Archiatrus, quem periculosè ægrotantem sanitati restituens plurimum sibi famæ peperit, & scholæ Medicinæ Parisiensi initium dedisse creditur. Nam à Carolo M. ad Obizonem altum de Medicina silentium: quanquam Naudæus in Antiquitate illius scholæ dicat, tum fuisse adhuc teneram, sed minime in infantiæ serpetastris. *Etsi*, inquit, *vestram Facultatem* nunquam in infantiæ serpetastris, nunquam tricis iuuenilibus & titiuilitiis obnoxiam fuisse facile mihi persuaserim, tamen vt communi cæterarum rerum nascentium legi aliquid condonemus, totum illud tempus quod à posteris Caroli Magni ad Obizonem & Ægidium fluxit, teneriori vestræ Facultatis ætati, quæso, permittite, vt ipsa tandem sub Ludouico VI. VII. & Philippo Augusto cum reliquis Academiæ Facultatibus, cum ipsa sacrosanctæ Theologiæ Disciplina præclarius & maturius adolescat, iustamque absolutæ societatis formam nanciscatur. Tandem Obizo ad San-Victorinos Canonicos se contulit, vnusque fuit è primis, qui relictis scholis secularibus post Guillelmum Campellensem in Abbatia illa docuerunt & eminuerunt. Iacet in Claustri latere quod Refectorio proximum est, è regione Tintinnabuli, cum hac inscriptione.

Respice qui transis, & quid sis disce, vel vnde:
Quod fuimus, nunc es. Quod sumus, iste eris.
Pauper Canonicus de diuite factus Obizo
Huic dedit Ecclesiæ plurima, seque Deo.
Summus erat Medicus. Mors sola triumphat in illo,
Cuius adhuc legem nemo cauere potest.
Non potuit medicus sibimet conferre salutem.
Huic igitur Medico sit medicina Deus.

Odo à S. Victore vir eximiæ pietatis & doctrinæ, Canonicus & Professor San-Victorinus,

Victorinus, deinde eiusdem Domûs Prior sub Gilduino Abbate: tum ex Priore assumptus ad regimen Abbatiæ nouæ San-Genouefianæ à Sugerio supremo Regni sub Ludouico Crasso Ministro, factusque est primus abbas an. 1147. Is ad preces S. Bernardi, qui Parisios veniens, apud S. Victorem solebat recipi & morari, fratrum que suorum San-Victorinorum, propter commodum Cœnobij sui antiqui, aquam fluuioli Beueris vulgò *de Bievre* à consueto canaliculo per hortos S. Victoris deflecti permisit, vt hodie adhuc illac fluit. Obiit plenus dierum circa an. 1165. voluitque apud S. Victorem sepeliri, vnde vi quadam ad Abbatiam S. Genouefæ constituendam assumptus fuerat & abstractus. Eius Epitaphium tale est.

Martyris Odo Prior prius, & post Virginis Abbas
Martyrium didicit virginitate sequi.
A Victore rosas certaminis, à Genouefa
Lilia perpetui plena pudoris habens.
Intulit hos flores paradiso tempore florum
A puero senior, in sene virgo, puer.
Mitis cum Moyse, cum Nathaele fidelis,
Cum Samuele sacer, cum Simeone timens.
Ne per eam, per eum te Parisius Paradiso
Orba parente para, non paritura parem.

Odo de Soliaco ex illustri Domo Soliacensi ortus vulgò *de Sully*, vir virtutibus omnibus à puero cumularissimus, Petro Blesensi notus, ad quem recens factum Episcopum Parisiensem, Mauricio enim successit, pro amicitia veteri scripsit Epistolam congratulatoriam, insuper rogans vt sibi in Ecclesia Parisiensi præbendam aliquam procuraret, à viginti sex annis in Anglia moranti. Sic ergo eum alloquitur Ep. 160. Gloriæ vestræ conglorior, quia sicut ex multiplici commeantium relatione agnoui, famæ vestræ titulus, laus & honor incessanter accrescit. Sicut vnguentum effusum est nomen vestrum: effundite tamen & dilatate amplius eius gloriam, vt sicut Abram in Abraham, Odo transeat in odorem, quarenus Christi bonus odor sitis in omni loco; descendat de capite Aaron in oram vestimenti eius generosæ liberalitatis vnguentum, vt nos qui ad vestræ tactum fimbriæ aspiramus, trahamur post vos & curramus in odorem vnguentorum vestrorum. Oleum siquidem gratiæ crescit ex impendio, nec exuberantiam ignorabit, donec vasis deficientibus desinat erogari. 26. annis in Anglia peregrinans, linguam quam non noueram audiui. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est tanto tempore, nec est qui compatiatur Exuli: non est qui commoueatur super contritione Ioseph. Nunquid semper ero vagus & profugus super terram? nemo finem imponet peregrinationi meæ, vt saltem semel ante supremi spiritus exhalationem in aëre natiuo mihi liceat respirare? Plerique peregrinationi diutinæ assueti patriæ præacceptant exilium, factique vitula Ephraim docta diligere trituram, tædium exilii paleatum solatio recompensant. Ego aliter sentio. Me natale solum quadam dulcedine tangit semper, & immemorem non finit esse sui. Præsules Galliarum apud quos factus sum tanquam mortuus à corde, tanquam vas perditum, mihi nimis obdurauerunt ad gratiam. Cum Bituricensis Ecclesiæ Præceptor esseris, ad solatium alienigenarum manus munificentiæ vestræ vsque ad nouissimos fines Angliæ porrexistis: nec abbreuiata est manus vestra, sed tanto facta est ex consecratione protensior, quantò Præcentore maior est Præsul. Quis nescit longas Præsulis esse manus? In promptu est quantum vobis ex mea reuocatione honoris & vtilitatis accedat, &c. Plura diximus ad an. 1196. tandem obiit Odo 3. id. Iulij an. 1208. sepultusque est in Choro suæ Cathedralis: & sepulchro hi versus insculpti.

Quem Cathedræ decorauit honor, quem sanguis auitus,
Quem morum grauitas, hic iacet Odo situs.
Præsulis huius erat, quod habent hæc tempora raro
Mens sincera, manus munda, pudica caro.

Lenibus hic lenis, toga nudis, victus egenis,
Vita fuit iuuenis clara, probata senis.
Bis sexcenteno Christi quartoque bis vno
Tredecimo Iuli transiit Odo die.

Odo de Cerltona natione Anglus & *Shirton* cognomine dictus, ad Cisterciense more huius seculi se contulit. Doctor Theologus, inquit Balæus, post peragrata Patriæ suæ Gymnasia Parisiis etiam bonas hausit litteras, multarum concionum non infelix scriptor. Penitiori rerum naturalium adhuc iuuenis cognitioni studebat, sed tantâ cum felicitate & successu, vt præter communem Philosophorum eius temporis sortem visus sit sapere. Ad eum scribit Saresberiensis Ep. 267. quâ significat se eius fuisse Discipulum in Theologia, magnamque iacturam fecisse omnes eius Discipulos cum Scholas reliquit. *Dum his*, inquit, *operam dare licuit* sub alis vestris & rotam in medio rotæ cum Prophetа, imò cum filiis Prophetarum Doctrinæ vestræ beneficio contemplari & audire per os vestrum, quid Spiritus loquatur Ecclesiis, &c. Sed cum auulsus sum à pedibus vestris tunc dispendii & læsionis aculeos expertus sensi, & quidem non solus, eo quod omnium fere Scholarium iactura communis est, non quia esse desint qui docendi profiteantur officium, sed quia desunt qui doceant, Magistri enim sunt plurimi, operarii pauci.

Odonis cuiusdam viri probitate conspicui, & versificandi arte notissimi ac celebratissimi meminit Philippus Abbas Bonæ-Spei, ad quem scribit Epigramma, dehortans à pangendis versibus factis, eo quod homines ita sint auaritiæ & vitiis dediti, vt bonis artibus aures obturent.

Moribus, arte, fide, cælesti pectore dignus
Cum superes alios, desipis Odo tamen.
Credis enim populum versus curare disertos,
Et placuisse putas moribus, arte, fide.
Dotibus his quondam sacri placuere poëtæ,
Ingeniumque dedit præmia, nomen opes.
Nunc aliud tempus, alii pro tempore mores:
Nunc odium virtus, sceptra merentur opes.
Nil artes, nil pura fides, nil gloria linguæ,
Nil fons ingenii, nil probitas sine re.
Nullus inops sapiens, vbi res, vbi copia census
Res sapiunt, pauper nil nisi pauper erit.
Diuitibusque reis non tollunt nomina nomen,
Sed quos lex damnat, æquat habere diis.
Hinc est quod populus aurum quasi numen adorans
Audet in ignotum sæpe venire nefas.
Spesque lucri totiens excedere ius & honestum
Sustulit, vt gratis iam iuuet esse reum.
Ius perit, ordo perit, sceleri placet ora manusque
Vendere, quamque inopem, tam pudet esse probum.
Non igitur mirum si quisquam prauus & excors
Diuinos vates nullius esse putet.
Quem comitantur opes, sapientia vera relinquit,
Semper mobilibus incomitata bonis.

P

PEtrus *Abailardus* vel Abaelardus Berengarii militis & Luciæ filius è Palatio oppido ab vrbe Nannetensi octo circiter milliariis distante vulgò *Palais* oriundus: vnde credo *Palatinus* dictus: in Patria aliquandiu humanioribus artibus Patris curâ imbutus Parisios tandem se contulit, ibique Guillelmum Campellensem in Dialecticâ audiuit. Sunt & qui Roscelinũ Compendiensem Canonicũ Nominaliũ Antistitẽ audiuisse dicant; sed eum ipse inter præceptores non numerat. Laudunĩ *Anselmum Laudunensem* in Theologicis Magistrum audiit, sed pauco tempore. Docuit primum Meliduni, deinde Corbolii, postremò Lutetiæ: vbi Heloissæ amori-

bus captus,& eâ parte quâ peccauerat mutilatus, scholis relictis Monachum induit apud S. Dionysium: quo loco etiam scholas aperuit sub Adamo Abbate. Sed illinc quoque expulsus, quia Monachorũ ipsiusque Abbatis mores nimis satyricè carpebat, in territorio Trecensi sedẽ fixit; vbi primũ Oratoriũ modicũ in nomine S. Trinitatis ex calamis & culmo construxit, deinde confluentibus illuc Scholaribus, amplius & latius fecit, *Paracletumque* nominauit. Verum illinc quoque exulare coactus propter quasdam Propositiones & Tractatus hæresim redolentes quos discipulis dictabat, Abbatiam S. Gildasii Ruiensis in Episcopatu Venetensi sibi oblatam regendam assumpsit. Nec diu ibi commoratus, quia Monachorum vitam insolentiamque ferre non poterat, Heloissam cum quibusdam aliis sororibus ex Argentoliensi Cœnobio à Sugerio Abbate San-Dionysiano eiectam & errantem ad Oratorium suum inuitauit, suamque ibi Heloissam primam constituit Abbatissam. Sed quia frequentius & fortè indecentius quàm pateretur Monachalis austeritas, cum Heloissa & sororibus versabatur, multorum linguis appetitus est: sed præsertim à Bernardo Clareuallensi & Norberto Præmonstratensi exagitatus, coactus est excedere relictis scholis & scholaribus. Quem eius discessum planxerunt Discipuli, & inter alios Hilarius haece elegiâ, quâ in serui veluti proditoris linguam vehementer inuehitur, & in cæteros Magistros, qui tot mala suo Magistro machinabantur.

Lingua serui, lingua perfidiæ,
Rixa motus, semen discordiæ
Quàm sit praua, sentimus hodie,
Subiacendo graui sententiæ.
Tort auers Nos li Mestres.

Lingua serui nostrum dissidium
In nos Petri commouit odium,
Quæ meretur vltorem gladium,
Quia nostrum extinxit studium
Tort auers Nos li Mestres.

Detestandus est ille Rusticus
Per quem cessit à Schola Clericus
Grauis dolor, quod quidam publicus
Id effecit, vt cesset Logicus
Tort auers Nos li Mestres.

Est dolendum quod lingua Seruuli
Magni nobis causa periculi
Susurrauit in aurem Creduli,
Per quod eius cessant Discipuli.
Tort auers Nos li Mestres.

O quàm durum Magistrum sentio,
Si pro sui Bubulci nuntio
Qui vilis est & sine pretio
Sua nobis negetur lectio.
Tort auers Nos li Mestres.

Heu quàm crudelis iste nuntius
Dicens, fratres, exite citius,
Habitetur vobis Quinciacus:
Alioquin non leget Monachus,
Tort auers Nos li Mestres

Quid Hilari, quid ergo dubitas

Cur non abis & villam habitas?
Sed te tenet diei breuitas,
Iter longum & tua grauitas.
Tort auers Nos li Mestres.

Ex diuerso multi conuenimus
Quo Logices fons erat plurimus;
Sed discedat summus & minimus,
Nam negatur quod hîc quæsiuimus.
Tort auers Nos li Mestres.

Nos in vnum passim & publicè
Traxit aura torrentis Logicæ
Desolatos Magister respice
Spemque nostram quæ languet, refice.
Tort auers Nos li Mestres.

Per impostum, per deceptorium
Si negare vis adiutorium
Huius loci non Oratorium,
Nomen erit, sed ploratorium.
Tort auers Nos li Mestres.

Ita extorrem & expulsum hominem sunt qui putant sub extrema vitæ tempora scholas resumpsisse Luteriæ. Cuius rei fidem facere videtur Ioannes Saresberiensis, qui adito Parisiensi Gymnasio an. 1136. ait se contulisse ad Peripateticum *Palatinum*, quo nomine Petrum Abaëlardum indigitari arbitrantur: imo disertè sic eum appellat Saresberiensis l. 2. Metal. c. 17. vbi de Vniuersalibus Logicis verba faciens, *In hac opinione*, inquit, *deprehensus est Peripateticus Palatinus Abaëlardus noster, qui multos reliquit & adhuc quidem aliquos habet professionis huius sectatores & testes*. Nullibi tamen ipse scribit se repetiisse post Paracletum scholas Parisienses. Sed vt vt sit, varias tandem ille calamitates perpessus in Senonensi demũ Concilio pro hæretico habitus est. Ignarus vero quò se verteret, perfugium inuenit Cluniaci apud Petrum Venerabilem, & biennio post obiit Cabillone scabie & aliis corporis incommoditatibus vexatus. De cuius morte diximus ad an. 1142. Petrus eum absoluit ab omni hæreseos suspicione, & Epitaphium, quod ibi apposuimus, in eius laudem ad Heloissam misit. Aliud quoque fecit Elegiaco carmine quod tale est.

Petrus in hac petra latitat, quem Mundus Homerum
Clamabat, sed iam sidera sidus habent.
Sol erat hic Gallis; sed eum iam fata tulerunt
Ergo caret Regio Gallica sole suo.
Ille sciens quidquid fuit vlli scibile, vicit
Artifices, artes absque docente docens.
Vndecima Maij Petrum rapuere Kalendæ,
Priuantes Logices Atria Rege suo.
Est satis in titulo. PETRVS HIC IACET ABAILARDVS,
Cui soli patuit scibile quidquid erat.

In Chronico Senonensi legimus eum fuisse Canonicum maioris Ecclesiæ: sic enim ibi. *Anno D. 1142. M. Petrus Abaelardus primo Canonicus Maioris Ecclesiæ Senonensis obiit, qui Monasteria Sanctimonialium fundauit, specialiter Abbatiam de Paraclito, in qua sepelitur cum vxore sua. Vxoratus primo fuerat, postea Canonicus.*

De eodem Petro sic Henricus de Gandauo lib. de Illustr. Ecclesiast. Scriptoribus. c. 16. *Petrus dictus Abailardus Dialecticа peritus, imò omnium liberalium artium insignis, Theologicæ scholæ Rector scripsit librum quem vocauit Theologiam suam, & alium quem appellauit*, Scito teipsum, *& quædam alia. Sed à B. Bernardo Clare-Vallensi Ab-*

bate haretica aliqua in scriptis suis sensisse conuictus est in Concilio Senonensi. Item in auctario c. 3.

Petrus Dialecticus cognomento Abailardus subtili abusus ingenio aliqua conscripsit: inter qua excellunt libri Theologia & liber cui titulus, SCITO TE IPSUM. *Composuit & metrico stylo hymnos in monasterio quod vocatur Paraclitum, decantandos.*

Illi Iodocus Clythoueus in Elucidatorio Ecclesiastico l. 4. tribuit Prosam hanc quæ in Ecclesia hodie cantatur.

Mittit ad Virginem, non quemuis Angelum, &c. Eiusdem videtur hoc esse Epitaphium apud Abbatem Bonæ-spei.

Lucifer occubuit, stellæ radiate Minores:
Cuius vos radius hebetabat vt inferiores,
Illius occasu tandem venistis ad Ortum,
Naufragioque tulit vestræ ratis anchora portum
Maturus, docilis, pius, egit, pratulit, emit
Cursum, ius, cœlum, tempore, lege, fide.

Petrus Blesensis Blesis natus ex nobili Optimatum minoris Britanniæ stemmate oriundus fuit, vt testatur ipse Ep. 49. *Pater meus & mater mea de Optimatibus minoris Britaniæ traxerunt originem. Nec istud ad iactantiam dico, sed vt obstruatur os loquentium iniqua, qui de sua nobilitate satis degenere detrahendi sumunt audaciam.* Fratrem habuit M. Guillelmum, postea Benedictinum Monachum, tum Abbatem Maniacensem in Sicilia, postremò relictâ & resignatâ Abbatiâ, priuatum in Blesensi pago Monachum. Lutetiæ pueritiam & adolescentiam exegit in politioribus litteris, atque in lectione poëtarum versatissimus fuit, in Eloquentia quoque ita excelluit, vt Reges & Magnates eius calamo in scribendis Epistolis vterentur. Emenso Artium Liberalium studio Bononiam, quæ tum quoque florebat, se contulit ad Iurisprudentiæ Ciuilis & Canonicæ studium capescendum: quo in genere quantùm excelluerit, eius scripta demonstrant. Reuersus in Galliam, rerum Lutetiæ relicto vtriusque Iuris studio totus Theologiam amplexus est, authorque sæpe est in Epistolis amicis suis, vt similiter se Theologiæ sapientiæ applicent. Ait Busæus inter cæteros Præceptores habuisse M. Ioannem Saresberiensem: sed id vnde adstrat non video in Petri operibus, nisi fortè Ep. 22. vbi sic eum compellat: *Rogo autem vos tanquam Dominum & Magistrum meum,* vt &c. Medicinæ non ignarus fuit, vt testatur Epist. 43. neque Matheseos, vt patet ex Ep. 8. post confecta studia cum Stephano adolescente nobilissimo Comitis Perticensis filio à Sicilia Regina cuius erat consobrinus, euocaro in Siciliam profectus, Guillelmi II. tum pueri Regis Siciliæ præceptor fuit post Gualterium Archiepiscopum Panormitanum, vt testatur Ep. 66. *Scitis quod D. Rex Siciliæ per annum Discipulus meus fuit; & qui à vobis versificatoria atque litteratoria artis primitias habuerat, per industriam & solicitudinem meam beneficium scientia plenioris obtinuit.* Fuit quoque tum Sigillifer Regis & Regni & totam Siciliam pro arbitrio regebat, vt ait Epist. 131. ad Nepotem Monasterioli Priorem. Verum, vt fieri solet, inuidiam subiit multorum, qui nihil non machinati sunt, vt eum de statu & gradu suo expellerent, adeout Neapolitanum Archiepiscopum honoris specie eligi curarint, quò eum à Rege suo eliminarent. Testatur ipse Epist. 72. *Recolo quantas insidias amulorum in Palatio Regis Siculi Guillelmi II. quandoque expertus sum, qui eum multipliciter me à Regis latere studuissent & non possent auellere, prius ad vnum Episcopatum & alterum, demum ad Neapolitanam metropolim postulari & solenniter eligi me fecerunt. Ego autem adhoc nullo potui fraudis artificio inclinari: sciebam enim quod ad hoc & circa hoc tota eorum versutia versabatur, vt ab aulica conuersatione remotum apertâ persecutione obruerent.* Verum tandem inuidiæ cessit, & obtentâ redeundi in Patriam veniâ Lutetiam remeauit an. 1169. vbi quandiu moratus sit, aut quid egerit, non constat. Certè Lutetiæ docuit publicè: at verò an antequam in Siciliam proficisceretur, an postquam rediit, incertum. Credibilius mihi tamen est docuisse antequam illuc iret. Vt vt sit, inter alios Discipulos habuit Petrum de Verno qui postea Odonis Soliacensis pædagogus fuit, vt testatur Ep. 126. Fuit & magister nepotum Ioscelini Saresberiensis Episcopi, de quo queritur Ep. 51. quod pecuniam

ſibi ob eam rem promiſſam non miſiſſet. Sic enim ille.

„ *Certiſſimè* mihi promiſerat veſtra benignitas, quod Nepotes veſtros inter Nata-
„ le Domini proximum erudiendos mihi mitteretis Pariſius, & per eos debitum,
„ quod mihi debetis annuum ſolueretis. Expectans exſpectaui Dominum meum, nec
„ intendit mihi. Adhucetiam promiſſam expecto gratiam, fortaſſe ſicut Arturum
„ Britannia, ſicut Iudæa Meſſiam. Donatio quidem, &c. Vid. ad an. 1165. Paulo igitur poſtquam è Sicilia reuerſus eſt, ab Henrico II. Anglorum Rege inuitatus in Angliam ſe contulit: vbi ad finem vſque vitæ moratus eſt. Bathonienſis Archidiaconus factus eſt: Canonicus quoque Carnotenſis, ſed præpoſituram illius Eccleſiæ aſſequi non potuit, nec Canonicatu potitus fuiſſe videtur. Se quoque Decanum fuiſſe cuiuſdam Eccleſiæ Ceſtrenſis perhibet Ep. 143. Poſtremò ſub finem vitæ Archidiaconatu Bathonienſi pulſus archidiaconus Londinenſis factus eſt ſummoque ſuo cum dolore in Anglia vt creditur, vitam finiit circa an. 1200. Scripſit autem Compendium ſuper Iob. Epiſtolas num. 194. Exhortationes plurimas, Tractatum de Hieroſolymitana peregrinatione, Dialogum ad Regem Henricum, Lib. de præſtigiis fortunæ. De aſſertione fidei. Contra perfidiam Iudæorum lib. 1. De Confeſſione & Pœnitentia ſermones aliquot. De amicitia Chriſtianal. 1. De Pœnitentia ſalutari. l. 1. De accelerando Paſſagio l. 1. De qualitate pœnitentiæ l. 1. Sermones de Ieiunio l. 1. De ſapientiæ ſtudio l. 1. Contra Deprauatorem l. 1. Exhortationes ad Abbates l. 1. De Officio Epiſcopi l. 1. De periculo Prælatorum l. 1. De vita Clericorum Curialium l. 1. De Synodis celebrandis l. 1. Canon. Epiſcopal. l. 1. Vitam Wilfridi Archiepiſcopi l. 1. & alia quædam opera, quorum plurima adhuc ſuperſunt.

Petrus Bleſenſis alius ab Archidiacono Bathonienſi, ſed eiuſdem vrbis, ſocius & amicus, inſignis Artium Liberalium Profeſſor, quem Archidiaconus hortatur Ep. 76. vt relicto Iuris Ciuilis Poëticarumque fabularum ſtudio, itemque amatoriis verſibus, totum ſe Theologiæ applicet & curandæ animæ impenſius incum-
„ bat. *Te quidem*, inquit, *in ſummos eminentiæ* titulos ſcientia ſcholarum extulerat;
„ cumque debuiſſes aliis eſſe virtutum forma & ſpeculum honeſtatis, per ſcurriles
„ nugas & fabuloſa commenta Gentilium factus es multis laqueus in ruinam. Quid
„ tibi ad vanitates & inſanias falſas? quid tibi ad Deorum Gentilium fabuloſos
„ amores, qui debueras eſſe organum veritatis, &c. In fabulis Paganorum, in Phi-
„ loſophorum ſtudiis, tandem in Iure Ciuili dies tuos vſque in ſenium expendiſti &
„ contra omnium te diligentium voluntatem ſacram Theologiæ paginam damna-
„ biliter horruiſti, &c. Iam canis teſperſus es, & adhuc puerilibus te impendis. Sa-
„ pientia clamitat in plateis, vſquequo paruuli diligitis infantiam, & ſtulti ea quæ
„ ſibi noxia ſunt, amplectuntur? &c. Ego quidem nugis & cantibus venereis quan-
„ doque operam dedi, ſed per gratiam eius qui me ſegregauit ab vtero matris meæ,
„ reieci hæc omnia à primo limine iuuentutis. Dracones Pharaonis deuorauit in me
„ Draco Moyſi, dum ſuauitatis Theologicæ lepor euacuauit ſcientiam vanitatis, &c.
„ Porro omnia quæ ſcribis, mirabili artificio, & exquiſitiſſima ſententiarum verbo-
„ rumque venuſtate componis. Sed damnat Apoſtolus ea quæ ſunt rationem quidem
„ habentia ſapientiæ ſecundum Doctrinas hominum, ſi non ædificant ad ſalutem.
„ Illud nobile ingenium fratris mei Guillelmi quandoque in ſcribendis Tragœdiis
„ & Comœdiis quadam occupatione ſeruili degenerans ſalutaribus monitis ab illa
„ peremptoria vanitate retraxi: qui in breui præeminens in exercitio doctrinæ cœ-
„ leſtis fructuoſa prædicationis inſtantia perditi iacturam temporis pleniſſimè re-
„ ſtaurauit, &c. Et tu quidem venerande Magiſter, præ omnibus coætaneis tuis ſe-
„ culari ſcientia hactenus floruiſti, ſed hodie in prouerbium populi & in oppro-
„ brium tuum verſus eſt ſermo prophetæ, qui dicit *ante meſſem totus effloruit*: &
„ inutiles groſſos immatura perfectio germinauit, &c. Tempus ridendi & tempus
„ plangendi. A corde tuo non debuerat excidiſſe plaga illa tam crudelis & recens,
„ mors Ioannis primogeniti fratris tui. Maioris tamen doloris memoriam refricat
„ mors Gerardi; qui licet fuerit minoris ætatis, maiorem tamen in viſceribus tuis
„ vindicarat affectus. Nepotem tuum Nicolaum glorioſæ indolis agentem primi-
„ tias tranſeo, quem de manibus tuis repentè mors amara præripuit. Claudo ſub
„ ſilentio fratris tui Ammonis carcerales anguſtias, quas ſummo deſiderio affectaret
„ mortis terminare compendio. Quomodo in tantis luctibus cantandi materiam

inueniſti? Muſica in luctu, importuna nattatio. Hoc vnum ptecor, vt omiſſis inanibus cantilenis ſcribas quæ Theologicam ſapiant grauitatem, quæ ad honeſtatem fructificent & ædificent ad ſalutem.

Epiſtola verò 77. eius ſcripta commendat, illique committit examinandum librũ quẽ fecerat de præſtigiis fortunæ. *Æquinocationi* veſttæ toto eorde congratulor: nec reor hoc accidiſſe ſine diſpenſatione Diuina, vt nobis eſſet vniformitas nominum, quos à puetitia fecerat vniform is identitas voluntatum. Quod ſi homo ſegnioris vitæ aut famæ humilioris huic nomini communicatet, tantum derogaret communibus titulis, quantum nunc vel adeptione honotum vel Magnatum familiaritate, vel populi fauore, vel ſcriptis, aut ſuaui motum gratia nomen commune amborum dilatatis. Iam in omnem terram & in fines orbis terræ illud nomen exiuit. Noſtra etiam ſcripta quæ ſe diffundunt & publicant circunquaque, nec inundatiò, nec incendium, nec ruina, nec multiplex ſeculorum excurſus poterit abolere. Sola ſcripta ſunt quæ mortales quadam famæ immortalitate perpetuant, & actibus veterum quos traducunt ad poſteros, nullam permittunt obrepete vetuſtatem.

Ore legar populi, perque omnia ſecula famâ
Si quid habent veri vatum præſagia, viuam.

Neſcio ſiquem Principum noſtrorum vobis in laudis materiam elegiſtis. Ego in libro de præſtigiis fortunæ quem veſtro committo corrigendum examini, actus D. Regis Angliæ Henrici 2. pro mea paruitate magnifico, confidens in Domino quod Lector ſi non fuerit inuidus, gratanter hoc opuſculum acceptabit. Votum ſiquidem meum eſt, vt D. Rex moriendo non motiatur, ſed per laudem mortuus viuat; cumque omnes adulantium linguæ euanuerint, beneficio ſcripturæ memorialis eius gloria æternetur. Vos quæſo aliquid ſemper ſcribite quod lectores erudiat, quodque nomen veſtrum in memoriam ſanctorum & odorem ſuauitatis effundat. Libri mei ſiquidem prima pars à M. Guillelmo fratte meo correcta eſt, ſed quia timeo ne ſit indulgentior mihi, ſi quid in eo vitioſum inuenit, precor vt ab initio totum diligentiore cura recurratis, quatenus nihil ibi reſideat, quod lectorem offendat, quod inducat errorem, qood virtutem non exerceat, quod non ædificet fidem, quod vitam non inſtruat, quod non ſapiat honeſtatem. Fuit autem is Petrus Canonicus Carnotenſis à M. Ioanne Sareſberienſi tum Epiſc. Carnotenſi promotus; quam ob rem ei Petrus Archidiaconus gratulatur, quod amicum ſuum cognominem, eorumdem ſtudiorum æmulatorem promouiſſet.

Petrus Cantor ſic dictus, quia Cantor erat Eccleſiæ Pariſienſis, verum enim eius cognomen ignoratur; natione Gallus, patria Pariſinus, cuius meminit Ægidius Pariſ. in ſuo Carolino his verbis.

——Et quem intepuiſſe dolemus
Petrum in Diuinis verbo tenus alta ſequentem.

Fallitur enim Naudæus in additione ad Hiſtoriam Ludouici XI. aiens hîc intelligendum Petrum Abaëlardum. Quippe Ægidius commemorat ſolummodo Profeſſores Pariſinos ad amouendũ opprobriũ quod vulgo iactitabant alii, raros eſſe profeſſores ex Pariſienſi vrbe oriũdos alicuius nominis. Abaelardus autẽ Nannetenſis erat & natione Aremoricus. Noſtrum autem Petrum Cantorem ait Trithemius virum fuiſſe in Diuinis ſcripturis erudiriſſimum, & in ſeculari philoſophia nobiliter doctum, Theologicæque ſcholæ Pariſienſis multis annis gloriosè præfuiſſe & Diſcipulos multos egregiè erudiuiſſe. Henricus Gandauenſis. *Petrus Cantor*, inquit, *& ipſe etiam* Theologicæ ſcholæ Rector ſcripſit librum qui à ſui principio *Verbum abbreuiatum* nominatur, magna vtilitate plenum. Scripſit etiam alium librum quem vocauit *Grammatica Theologorum*, ad intellectum ſacræ ſcripturæ in multis locis valde vtilem &c. Verum omnium ſcriptorum qui Petri Cantoris meminerunt, tranſcendit elogia Iacobus de Vitriaco, qui eum apprimè noſſe potuit: & qui adhuc eo docente Pariſiis ſtudebat. *Velut*, inquit, *lilium inter ſpinas*, & roſa inter vrticas, quaſi Angelus Pergami vbi ſedes eſt Sathanæ, quaſi Thus redolens in diebus æſtatis, quaſi vas auri ſolidum ornatum omni

„ lapide pretioso, quasi oliua pullulans & cupressus in altitudinem se extollens,
„ quasi cœlestis tuba & Domini Citharista erat tunc temporis M. Petrus Venerabilis Cantor Parisiensis, vir potens in opere & sermone aurum suum & argentum similiter conflans & verbis suis stateram faciens, morum honestate pondus & grauitatem conferens Doctrinæ suæ. Cœpit enim facere & docere velut lucerna ardens & lucens, & Ciuitas supra montem posita & Candelabrum in domo Domini aureum. De cuius fonte limpidissimo beatissimus vir Fulco perpotabat.

Loquitur ibi Iacobus de sacra Fulconis prædicatione, cui Petrus initium, pondus & maiestatem dedit. Electus fuit in Episcopū Tornacensem, sed electioni suæ consentire noluit. Imò sub finem dierum ad Longi-Pontis Cœnobium tanquam ad securitatis & sanctitatis portum confugit, ibique obiit non an. 1167. vt malè aliqui scribunt: nec anno 1179. vt alii, sed an. 1197. Edidit magnam Summam de Conciliis & rebus Ecclesiasticis, vnum ex 4. innouatum. Verbum abbreuiatum. Summam de Virtutibus Theologicis, Glossaturam super Psalterium. Summam quæ dicitur *Abel*, ipsius nomine intitulatam. De eodem diximus in Chronico ad an. 1197.

Petrus Comestor Decanus Trecensis, malè à quibusdam frater fuisse dicitur Petri Lombardi & Gratiani: nam Gratianus erat Etruscus ex oppido Clusio; Lombardus Insuber Nouatiensis, Comestor verò Gallus: sed rursum aliqui Parisinum fuisse scribunt, & authoritate Ægidij in Catolino se tuentur, qui sic habet.

Illum etiam raptum è medio proponere possim,
Cuius nunc titulos successor honore secundo
Pictauiensis habet.

Nam Petrus Pictauinus successit Hilduino Comestoris successori in Cancellariatu Paris. & Theologica Cathedra. Alii patriâ Trecensem volunt. Sic Henricus Gandauensis. *Petrus*, inquit, *dictus Manducator Trecis oriundus studens vtilitati in Theologiâ studentium, omnes historias veteris ac noui Testamenti breuiauit in vnam historiam quam vocauit Scholasticam.* Forte in eo hallicinatus est, quod Trecensis vocaretur: vetum id nominis ei videtur datum, propterea quod Decanus erat Trecensis. Vt vt sit, vir fuit in rebus præsertim Theologicis magnæ famæ, eumque inter præcipuos commendauit Petrus Cardinalis Alexandro III. *Litteraturam*, inquit, *& honestatem M. Petri Manducatoris Decani Trecensis vos non credimus ignorare.* Cancellarius fuit Parisiensis ab an. 1164. scripsit 4. libros de historia Scholastica, Pancrosim, librum sermonum, de solemniraribus festorum per anni circulum, suamque historiam scholasticam dedicauit Mecenati omnium litterarorum liberalissimo Willielmo Senonensi Archiepiscopo, qui postea fuit Cardinalis Blesensis. Cathedram renuit Theologicam in Claustro.

De eius Operibus sic Otho de S. Blasio authot synchronus, aut certè suppat. *Librum Scholasticæ historiæ vtilissimum confecit*, à principio Geneseos incipiens, Pentateuchum, librum Iosuæ, Iudicumque & Ruth continuauit. Libroque Regum
" Paralipomenon includens cum vltimis Esaiæ Tobiam complectitur transmigra-
" rione cũ morte Godoliæ & visionibus Danielis descripta, Esdram, Hester, Iudith,
" librumq; Machabæorum diligenter persequitur. Exit Iosephum sequutus à Ioan-
" ne Hircano vsque ad Regnum Herodis, natiuitatemq; Christi historiam deducit,
" Euangelioque complexo in Actibus Apostolorum per totum concludit, obscurâ
" quæque dilucidans, ambigua certa faciens traditionesque Hebraicas aut Inci-
" dentiis Historiarum notas faciens, Ecclesiasticarum traditionum diuersas species
" inducit. Præter hæc librum sermonum mira subtilitate composuit, in quo præter
" alia vtilia moralitatem *mentibus mortalium miro modo inculcauit.* Robert. antiss. ad an. 1179.

Petrus Comestor famosissimus Doctor obyt, qui testamento sapienter disposito cuncta quæ habuit, pauperibus & Ecclesiis prorsus distribuit. Obiit ergo an. 1178. vel 1179. vel secundum alios an. 1198. & sepultus est in æde S. Victoris, eiusque tumulo hoc celebre Epitaphium impositum, quod composuerat.

Petrus eram, quem petra tegit, dictusque Comestor,
Nunc comedor: docui viuus, nec cesso docere
Mortuus, vt dicat qui me videt incineratum,
Quod sumus iste fuit, erimus quandoque quod hic est.

Petrus Corboliensis Theologiæ professor insignis, Michaëlis Corboliensis Archiepiscopi Senonensis consanguineus, cui in Archiepiscopatu successit. Inter alios Discipulos habuit Innocentium III. Pontificem maximum, antea Lotharium dictum, qui Magistri sui memor, quoscunque honores & dignitates conferre potuit, illi contulit. Primum enim Lincolniensi Episcopo adiutorem dedit. Cameracensem Episcopum fecit, & postremò Archiepiscopum Senonensem an. 1200. de eo sic Rigordus in Philippo Aug. *Mense Nouemb.* (an. 1199.) *Michael Senonensis Archiepiscopus vir Theologus & Deo placens migrauit ad Dominum. Cui successit Petrus de Corbolio quondam Innocentij Papæ Discipulus* (lege *didascalus*) *per cuius manum & authoritatem primò Cameracensem Episcopatum, secundò Senonensem meruit obtinere.* De eodem sic habent Excerpta Chronici Turonensis & Antissiodorensis. *Anno 1200. Octauianus Episcopus Ostiensis Legatus Petrum de Corbolio qui litteratura singularis & Theologia prærogatiuâ famosus in scholarũ regimine diu claruerat, & de Cathedra Magistrali ad Cameracensis Ecclesiæ Cathedram nuper assumptus fuerat, Michaele Senonensi Archiepiscopo mortuo in Senonensem Ecclesiam intronizat.* Quod verò Innocentius eius Discipulus fuerit, non Magister vt aliqui scribunt, testis ipse est Ep. ad Decanum & Capitulum Eboracense an. 1198. 16. Kal. Ian. *De huius* (nempe Petri) *litteratura & scientia in longinquis & remotis partibus prædicatur, sub cuius Magisterio Nos aliquãdo fuisse in memoriam reducimus, & ab eo Diuinarum audiuisse paginam scripturarum, quod volumus reputare gloriosum.* Et Martinus Polonus qui sequente seculo floruit. *Tunc floruit Petrus de Corbolio* (lege de Corbolio) *Senonensis Archiepiscopus quondam Innocentij Papæ Didascalus, de quo dicitur quod cum Papa illi obiiceret* Ego te episcopavi, respondit, Et ego te papavi. Nimirum voluit Papæ significare nunquàm cum futurum fuisse Papam, nisi cum singulari cura & studio in Theologicis instruxisset, in quibus se Innocentius eximium præstitit & tam singulariter doctum, vt iure merito posset *Magister* appellari, & Magisterium cum laude exercere. Obiit Petrus 3. Iunii an. 1221. in Senonensis Ecclesiæ Choro, ipso die *quo celebrabatur synodus, sub Archiepiscoporum conditorio tumulatus, Litteratura singularis & Theologiæ præco famosus in Cathedra Magistrali Parisius,* vt habet Chronicon Antissiodorense. Epitaphium eius tale est.

Flos & honor Cleri Petrus, huic qui subiacet ari
De Cameracensi datus est sedi Senonensi,
Moribus & vitâ verè fuit Israelita,
Et pro more via sacra nouit Theologia.
Lux erat annalis Synodi, cœtus Synodalis
Non sine lamento Patris ossa dedit monumento
Doctoris fidei, sic cognitio speciei,
Quodque spei certa suberat, modo cernit apertè.

Petrus S. Chrysogoni Conscholaris Stephani Tornacensis, ex Magistro Parisiensi ad Cardinalatum assumptus varias legationes sub Alexandro III. obiit in Gallia, & postremò aduersus Waldenses & Albigenses. Meldensis quoque Episcop. electus fuit. Suam ei ad Cardinalatum promotionem gratulatur Stephanus Tornacensis Ep. 61. tanto libentius, quòd in iisdem scholis & subiisdem Magistris cum ipso fuisset. *Iucundum mihi fateor spectaculum*, inquit, *præbet recordatio vestra, dum quasi per Graduum canticum ascendentem suspicio, dum à Minoribus ad Maiora Petrum nostrum hinc virtutes sibi rapiunt, hinc honores. Gratia gratiam innocat, gloria gloriam. Vt cortina cortinam trahit, & iam plenè lucet omnibus qui in Domo Domini sunt, quoniam de plenitudine sua vobis gratiam & gloriam dedit Deus. Hæc sunt quæ amicorum vestrorum exhilarent faciem in oleo, corda latificent, & confirment. Huius festi me participem gratulor, huius glorior me consortem. Nam etsi inter vestros modicum obtineam locum, sed non modicum tanta dilectionis simul & delectationis vendico mihi fructum. Ampli-*

Hor scholarem, prosequor Archidiaconum, deosculor Abbatem, assurgo Episcopo, reuereor Cardinalem. His gradatim ascendentibus & sibi accedentibus potius quàm succedentibus articulis arrident honores moribus, mores honoribus coexultant, &c.

Hic est Petrus ad quem Alexander scripserat, vt sibi Catalogum virorum meritissimorum quos melius nouerat, perscriberet & mitteret, ad dignitates Rom. promouendorum cum se daret occasio. Ille autem plurimorum nomina indicauit: vt patet ex eius Epistola quam in Historia retulimus. Acerrimus fuit & indefessus Albigensium hostis, quos modis omnibus insectatus est. Obiit circa annum 1184.

Petrus Lombardus tantæ famæ & existimationis Magister, natione Insuber, patria Nouariensis, ex Academia Bononiensi ad Parisiensem se transtulit, prius tamen inuisit Remensem: deinde acceptis à S. Bernardo commendatitiis litteris ad Gilduinum Abbatem San-Victorinum, Parisios venit, & in Abbatia S. Victoris aliquandiu moratus est. Epistola Bernardi ordine 366. est eiusmodi.

„ Reuerendis Patribus & Dominis & amicis carissimus Gilduino Dei gratia Venerabili Abbati S. Victoris Parisiensis & vniuerso Conuentui sancto F. Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas salutem & qualescunque nostras orationes. *Necesse habemus multa requirere, quia multa* requirũtura nobis, nec amicis possumus parcere quia ab aliis amicis non parcitur. D. Lucensis Episcopus Pater & amicus noster commendauit mihi virum venerabilem Petrum Lombardum, rogans vt ei paruo tempore quo moraretur in Francia causa studii per amicos nostros victui necessaria prouiderem. Quod effeci, quandiu Remis moratus est. Nunc commorantem Parisius vestræ dilectioni commendo, quia de vobis amplius præsumo, rogans vt placeat vobis prouidere ei in cibo per breue tempus quod facturus est hic vsque ad natiuitatem B. Virginis Mariæ. Valete. De eo sic Otho de S. Blasio in appendice c. 12. ad an. 1158. *His diebus Petrus Lombardus & Petrus Manducator apud Parisios Magistri insignes claruerunt, multaque Ecclesiæ profutura conscripserunt: è quibus Lombardus librum Sententiarum 4. distinctionibus ordinatum confecit. In 1. distinctione de* Trinitate quæ Deus est, subtilissimè tractans: in 2. de Creatione rerum primordialium: in 3. de Incarnatione Verbi: in 4. de Sacrificiis Ecclesiasticis. *Præter hæc in Apostolum necnon psalterium continuas glossas luculenter admodum exposuit, Deoque digna conuersatione degens apud Parisios vita decessit.*

Scribunt aliqui Petrum in æde Victorina Canonicorum habitum sumpsisse, vnumque ex iis fuisse qui ad S. Genouefam cum Odone translati sunt & traducti, indeque ad Episcopatum Parisiensem assumptum volunt. Is in Theologia Scholastica præsertim excelluit, in eaque communiter fertur Gradus Doctorales instituisse, exemplo Gratiani, qui eosdem Bononiæ in Iure Canonico instituerat aut instituendorum author fuerat. De eo sic Henricus Gandauensis. *Petrus Lombardus Theologicæ schola Parisiis præsidens scripsit 4. libros Sententiarum, opus magnum & arduũ, quo opere vsque hodie vel maximè vtuntur studia Theologorũ. Inueniuntur etiam sermones aliqui de diuersis solemnitatibus ab ipso scripti.* Sixtus Senensis l. 4. Bibliothecæ sanctæ ait omnes Theologorũ scholas eũ singulari quadam veneratione excellentia *Magistrum Sententiarum* appellare, & in eius Theologiæ Compendiũ innumerabilia Disputationũ volumina eruditissimos Clarissimarũ toto Christiano orbe Academiarũ Theologos elaborasse. Illum collegisse in omnes Psalmos Dauidicos & in omnes Pauli Epistolas ex sententiis Ambrosii, Hilarii, Augustini, Cassiodori & Remigii suppressis eorum nominibus commentarios omni eruditione refertissimos, in iisq; etiam de suo aliqua non prorsus abiicienda interposuisse. In componendis autem suis illis tractatibus quos scholasticis suis dictabat, plurimum vsus fuisse dicitur Theologia Petri Abaelardi, quam sæpe inter dictandum in manibus habebat, vt scribit Ioannes Cornubiensis Lombardi Discipulus & testis oculatus. In 4. Sententiarum libros plusquam 300. authores Commentaria scripserunt, & primi omnium Alanus de Insulis, Alexander Neckam, Alexander Halensis. Non omnes tamen eius propositiones receptæ sunt, sed nonullæ reiectæ de communi consensu Theologorum, quarum extat index ad calcem libri 4. Ad Episcopatum Parisiensem euectus est an. 1159. aut 1160. Obiit an. 1164. & in Ecclesia S. Marcelli in suburbio condi voluit, vbi hoc habet Epitaphium. *Hic iacet M. Petrus Lombardus Episcopus Paris. qui composuit librum Sententiarum, Glossas psalmorum & Epistolarum*

D. Pauli. Cuius obitus dies est 13. Kalendas Augusti. Illi successit M. Mauricius de Soliaco. Itaque cum Ioannes Saresber. Ep. 269. hæc habet, *non placet Domino Cantuariensi me aut aliquem suorum interesse colloquio præter M. Lombardum Romanæ Ecclesiæ Subdiaconum, quem inuenietis in familia D. Senonensis,* non loquitur de Petro nostro, sed de alio quodam: nam Petrus obierat cum lis exarsit inter Regem Henricum & Thomam; nec dum Willelmus erat Archiepiscopus Senonensis, cum Petrus Lombardus obiit.

Petrus Pictauinus in Claustralibus scholis Theologiam summâ cum laude docuit per annos 38. vir vtrique consummatissimæ Litteraturæ. Librum edidit de Theologicis sententiis, quem Willelmo Archiepiscopo Senonensi dedicauit, & Postillas, &c. Subscripsit cuidam chartæ Mauricii an. 1184. hoc modo: *astanti Mauricio Paris. Archid. &c. Petro Pictauiensi.* Cancellarius fuit Parisiensis post M. Petrum Comestorem. Scripsit quoddam instrumentum Domus construendæ Paruo Ponti adhærentis, anno 1196. vt Cancellarius, quo tempore Hugo Clemens eiusdem Ecclesiæ Decanus erat. Caue verò huoc Petrum confundas cum Petro Pictauiensi, seu Gallo: nam iste Monachus fuit Cluniacensis sub Petro Venerabili Abbate, illique addictissimus, cuius in honorem panegyricum versibus composuit. *Plaudite felices, hilarescite Cluniacenses, &c.* At Petrus Pictauinus Magister in Theologia, Præpositus Comestoris fuit; deinde Cancellarius Ecclesiæ & Vniuersitatis Parisiensis, Scholasticæ Theol. Antistes; contra quem scripsit etiam Gualterus de S. Victore; vt in historia retulimus. Obiit circa an. 1206.

Petrus de Riga Remensis Ecclesiæ Presbyter, Scholasticus, Poëta, quantum ea ferebant tempora, celebris, inquit Posseuinus post Sixtum Senensem, & sacrarum litterarum cognitione illustris, omnes historicos diuinæ scripturæ libros versibus partim elegis, partim hexametris Leonini generis iuxta litteralem & allegoricum sensum breuiter exposuit. Opus autem *Auroram* inscripsit. Claruit an. 1170. Qualis autem poëta fuerit, coniice ex hisce versibus Exodi v. 387. qui falsò tribuuntur Roberto de Sorbona, super Decalogum.

Sperne Deos, fugito periuria, sabbata serua,
Sit tibi Patris honor, sit tibi matris amor.
Non sis occisor, fur, mœchus, testis iniquus:
Vicinique thorum, resque caueto suas.

Author Chronici Belgici magni ait eum obiisse Remis an. 1209. atque fuisse Canonicum Regularem S. Dionysij & cognominatum *Bibliothecam.* Vulgo tamen Clericus aut Presbyter Remensis appellatur, eratque Patria Vindocinensis. Initio autem sui operis præmittit hunc versiculum ad frontem.

Incipit hic Riga Bibliotheca Petri.

Suum verò opus vt poëte sacrum proponit legendum scholaribus loco profanorum authorum.

Ergo Poëtarum potius quàm dicta canora,
Hæc tibi proponi Turba Scholaris ama.

Et in fine operis rogat Magistros Parisienses & Aurelianenses, vt illud suis Discipulis prælegant.

Quæ tibi dat tellus metra Vindocinensis alumna,
Prælege Parisius, Aurelianis habe.

Et paulò ante ad librum & ad versus suos sic ait.

Vobis Hexametris absit Gualterides, vti
Pentametris Elegis Vindocinensis amat.
Vos Elegi magis elegi, quia legis amicos
Vos metricè metricâ censeo lege legi.

Vidi huiusce authoris MS. duo apud M. Iacobum Mentellum Doctorem Medicum, manu Magistri alicuius glossis & scholiis illustrata. Eiusdem Rigæ meminit Guillelmus Brito, illi suppar & Henricus Gandauensis.

Petrus de Rosciaco vnus fuit è sacris illis Concionatoribus qui Fulconem imitati sunt, eique adiutores fuerunt in prædicanda populis pœnitentia & conuersione. Sic enim Vincentius Bellouac. ad an. 1198. *Tunc Fulco alium sacerdotem nomine Petrum de Rosciaco ad officium sibi prædicationis sociauit, virum litteratum & bonum, qui multos à peccatis luxuriæ & vsuris reuocauit, &c.* Verum iste cum paulo post Carnotensem Canonicatum ambisset & obtinuisset, & sibi & aliis Fulconistis multum famæ & bonæ opinionis derogauit. Sic enim Iacobus de Vitriaco c. 8. Histor. Occid. *M. Petrus de Rusia dictus maculam posuit in gloria sua. Ipse enim qui perfectionis iter arripuerat, & paupertatem prædicabat, occasione prædicationis suffarcinatus est diuitiis & reditibus, & factus est Ecclesiæ Carnotensis Canonicus & Cancellarius: & qui ex fumo lucem producere debuerat, ex luce fumum produxit. Et ob hoc non solum Doctrinam suam contemptibilem reddidit, sed & aliis prædicti Fulconis Discipulis multum derogatum est hoc facto.*

Petrus de Verno Petri Blesensis Discipulus & postea Odonis Soliacensis Pædagogus. Cuius meminit Blesensis. vid. an. 1196.

Philippus Abbas 2. Bonæ-Spei Ord. Præmonstrat. aliàs de Eleemosyna post Odonem, primum Parisiis studuit, deinde Laudunum ad Ansellum seu Anselmum profectus est. De quo sic loquitur Ep. 7. ad Ioannem. „ *Nec iuxta quorundam* præsumptionem ipse me docui, sed à M. Ansello didici: quod non dico, vt me commendem, sed vt vos tanquam &c. Et paulo post. Vos indignamini quia dixi vos in claustro sacras litteras didicisse tanquam per hoc videar vobis cõtumeliam intulisse, & commendabilius existimatis quod Laudunum discendi gratia requisistis, & in M. Anselli celebri auditorio resedistis. Sed beatus homo, non qui Laudunum vel Parisius requisiuit, sed beatus, inquam homo quem tu erudieris Domine & de lege tua docueris eum, &c. Quantum recolo, cum scholas discendi gratia frequentarem, & vel conferri vel præferri quibusque melioribus præsumptiuo more Scholarium præoptarem, ab his tamen qui vel ætate vel gradu quolibet inferiores se credebant, non contempsi & audire & discere quæ sciebant: nec adeo tumui superbia, vt attenderem quis cui loqueretur, dum tantum quod audirem, commendabile videretur. Scripsit plures Epistolas ad quosdam Magistros Parisienses, ad wedericum, ad Heroaldum 2. & 3. In 2. quidem cum eo agit de quadam Quæstione tunc temporis celebri, quomodo Caro Christi fuisset à peccato immunis facta. In 3: mirificè laudat Vniuersitatem Parisiensem. Et in 4 quoque ad Engilbertum tunc Lutetiæ litteris operam dantem: cui veterum exemplis probat multo labore, sudore, cura opus esse, multiplicem ferendam penuriam in acquirendis scientiis. Deinde subiungit. „ *Cum hos & huiusmodi viros non fregit laboris asperitas, non prouectæ reuocauit ætatis longæuitas, quin studio litterali tantam diligentiam impertirent*, vt amore sciendi occurrentia quæuis incõmoda non sentirent, non est consilij vt propter ingruentem febriculam tua strenuitas emarcescat & infirmato corpore virilis pariter animus elanguescat. Non enim Parisius fuisse, sed Parisius honestam scientiam acquisisse honestum est. Non itaque tibi sufficiat si Musas, si fontem Heliconium vidisse, si de illius riuulo guttam modicam tu hausisti, si videas illius rore tenuissimo te perfundi, eius autem adhuc affluentiam tibi plenius non infundi. Denique ipsa Philosophia quæ proponit studentibus fontem lucidum Heliconis, non satis esse indicat solum huius beneficium visionis & cui acre & acutum ingenium dat Platonis, cui flores & ornatam eloquentiam Ciceronis, cui largitur illius tui Socratis documenta, cui Aristotelis reuelat manifestius argumenta, eum profectò vult gutta vel rore modico non aspergi, sed eius fonti liuido diutius incumbere vel immergi. Quæ autem vel diuitiæ temporales vel deliciæ corporales possunt cũ hac scientia comparari, cũ quiuis stultus & illis affluere nonnunquam videatur, & hanc sibi acquirere nullatenus mereatur? Grauem videtur habuisse cum D. Bernardo contentionem, propterea quod Bernardus aliquos e suis Canonicis Regularibus retinuerat, eisque certè petentibus habitum Monachicum impertiuerat. Itaque Ep. 10. grauiter cum eo expostulat: & ea de re etiam apud Eugenium III. questus est Ep. 12. Sacræ scripturæ loca quæ-

dam expoſuit. Epitaphia ſcripſit in laudem amicorum defunctorum, & nonnullorum etiam quos ſolâ famâ notos habebat, Iuonis Carnot. Anſelmi Cantuarienſis Ep. Senonenſis Archiepiſcopi, Vrbani Papæ, M. Guillelmi, M. Petri, D. Bernardi, &c. Obiit circa an. 1181. pluſquam octogenarius, ſiquidem fuit Diſcipulus Anſelmi qui an. 1117. obiit.

Philippus Sarracenus ab Ægidio Pariſienſi inter Profeſſores Academicos ex Ciuitate Pariſienſi oriundos commemoratur. Fuit autem ille non modo artium liberalium peritiâ inſignis, ſed in Decretis quoque & Theologicis ſtudiis commendabilem ſe præſtitit.

Hic & præſtantior illo
Poſteriore ſubit, qui Sarracena Philippus
Cognomenta tulit, præter quas nouerat artes,
Quæque inerant illi Diuinitus, omnia quondam
Decreta, & ſacras claudens in pectore leges.

Philippus Adeodatus cognomento *Auguſtus*, ſic meruit appellari, quod & à Deo fuerit populi Gallicani precibus indultus, & præclarè factis inter maximos Principes annumeratus ſit. Natus eſt an. 1165. menſe Auguſto 11. Kal. Septemb. anno verò 1179. in Regem inunctus Remis à Guillelmo Archiepiſcopo, viuente adhuc Patre Ludouico. Regni ſui initia à Religione & pietate auſpicatus Iudæos ex vrbe Pariſienſi expulit, eorumque ſcholas & ſynagogas Diuino cultui mancipauit. Hæreticos perſecutus eſt, Eccleſiæ quietem procurauit, & afflictis in Oriente Chriſtianis pro poſſe ſuppetias tulit. Dici verò non poteſt quanto amore concurrentes vndequaque bonarum Artium ſtudioſos complexus ſit: adeo vt eius temporibus facta ſit Academia Pariſienſis celebrior & frequentior quàm fuerint olim Athenæ & Alexandria, vt ex Rigordo retulimus. Quibus addere placet quæ leguntur in 5. tomo Hiſtoriæ Ducheſnianæ ex Codice M. S. Alexandri Petauij. *Huius Philippi temporibus quampluri mum florebat Pariſius ſtudium litterarum: nec legimus tantam aliquando fuiſſe in aliqua mundi parte Scholarium frequentiam, quanta prædictum locum ſtudendi gratia incolebat: quod non ſolum fiebat propter loci illius amœnitatem & bonorum omnium ſuperabundantem affluentiam, ſed propter libertatem ſpecialem & prærogatiuam defenſionis quam idem Philippus Rex & ante ipſum Pater eius Scholaribus impendebant: quippe cum in litterarum notitia Regnorum & Regum gloriam non mediocriter conſiſtere ſuperius ſit expreſſum.* Regnauit 43. annis, obiitque ſummo omnium dolore an. 1223.

R

Radulfus de Diceto ſcriptor Anglus, Archidiaconus Londinenſis, deinde Decanus floruit ſub Henrico II. & Richardo Regibus. Scripſit librum Chronicorum, qui dicitur *Imagines Hiſtoriarum* & ad an. 1200. perduxit. Eius manu & ſtylo nonnunquam vſus eſt Henricus II. in negotio quod habebat cum Thoma Cantuarienſi. Sed in omnibus & dictis & ſcriptis tam modeſtum ſe præſtitit, vt reprehenſionem deuitarit. Ex eius hiſtoria multa in noſtram tranſcripſimus, ea præſertim quæ de Thomæ exilio edidit, cuius quippe rei teſtis oculatus in plurimis, in aliis auritus fuit.

Radulfus Niger Rhetorices & Dialectices olim in hac Academia Profeſſor, amicus Ioannis Sareſberienſis & Thomæ Cantuarienſi addictus: quem ideo laudat Sareſberienſis, quod non tam profeſſor eſſet futilium argumentationum quàm virtutis. Studiis tuis congratulor, inquit Ep. 173. *Quem agnoſco & ſignis perſpicuis in vrbe garrulâ & ventoſâ, (vt & pace Scholarium dictum ſit) non tàm inutilium argumentationum locos inquirere quàm virtutum. Nam qui argumentationum multiplices locos & ſedes quæris, & virtutum nullos, garrulus vtique poteſt eſſe & vanus, ſed procul dubio non Dialecticus, imo nec Philoſophus eſt.*

Radulfus Viridis ex Præpoſito Remenſi factus Archiepiſcopus an. 1103 cum Brunone Carthuſienſi eremiticæ vitæ votum conceperat, ſed mundo relictus pietatis exemplum omnibus fuit. De eo ſic Ordericus Vitalis.* *Radulfus cognomento Vi-*

ridis Remorum Archiepiscoptus eruditione & facundiâ inter Patres præcipuus, studiisque bonis nostro tempore laudabiliter deditus, Pater & Institutor Monachorum & Clericorum, Patronus & defensor Pauperum & omnium sibi subiectorum, post multa laudabilia opera in senectute bona defunctus. nim. an. 1124.

Rainaldus seu Reginaldus Saresberiensis Archidiaconus commendatur Hugoni de Campo Florido rum Suessionensi Episcopo ab Alexandro III. his verbis. Alexander &c. *Dilectus filius noster* Rainaldus Saresberiensis Archidiaconus Parisius se moram habiturum disposuit, & ibi studio litterarum ad præsens vacare. Quia verò pro sua probitate nobis charus est plurimum & acceptus, eum fraternitati tuæ, de qua plenam fiduciam obtinemus, propensius commendamus, rogantes attentius, quatinus pro reuerentia B. Petri & nostrâ, consideratione quoque suæ deuotionis, ipsum oculo clementiori respicias, diligas & honores sibique opportunum consilium, si quando opus habuerit, conferas & fauorem, &c. Datum Senonis 7. Kal. Aug. Hæc scribebat circa an. 1165.

Ad eundem scribit Blesensis Ep. *61.* dehortaturque à vanitate aucupii, tum quia ratione officii non auium, sed ouium curam susceperit, tum quia breui sit ad Episcopatum euehendus.

Iisdem quoque temporibus fuit M. Reginaldus Archipresbyter Autelian. Ad quem extant quædam apud Stephanum Tor. Ep.

Richardus cognomento Episcopus insignis Grammatices professor circa an. 1130. imitator M. Bernardi Carnotensis in tradendis Disciplinis, quem se & M. Guillelmum de Conchis audiuisse ait Ioannes Saresberiensis in Grammatica lib. 1. Metal. c. 24. *Ad huius Magistri*, Bernardi, *formam preceptores mei in Grammatica* Guillelmus de Conchis & Richardus cognomento Episcopus, officio nunc Archidiaconus Constantiensis, vitâ & conuersatione vir bonus, suos Discipulos aliquandiu informauerant. Sed postmodum ex quo opinio veritati præiudicium fecit, & homines videri quàm esse Philosophi maluerunt, Professoresque Artium se totam Philosophiam breuius quàm triennio aut biennio transfusuros auditoribus pollicebantur, impetu multitudinis imperitæ victi cesserunt. Exinde autem minus temporis & diligentiæ in Grammaticæ studio impensum est. Et l. 2. cap. 10. Postmodum vero Richardum cognomento Episcopum hominem fere nullius Disciplinæ expertem, & qui plus pectoris habet, quàm oris, plus scientiæ, quàm facundiæ, veritatis quàm vanitatis, virtutis, quàm ostentationis secutus sum: & quæ ab aliis audieram, ab eo cuncta relegi, & inaudita quædam ad Quadriuium pertinentia, in quo aliquatenus Teutonicum præaudieram Harde winum, didici. Ad eũ extat eiusdem Ep. 202 qua eum rogat vt Aristotelem & notulas in eius textum mittat magis latinas quàm essent veteris Commentatoris Notæ. Fuit Abrincensis Episcopus & Iudex cuiusdam causæ cum Arnulpho Lexou. de quo Ep. 67. *Nos vero vtrique parti infra tempus, &c.* Obiit an. 1182. & de eo Robertus de Monte in appendice. *Obiit Pater noster Richardus Abrincens. Episcopus, vir magnæ litteratura tam secularis quàm Diuinæ, morum honestate virgo ab vtero laudandus.*

Richardus à S. Victore, natione Scotus, Canonicus Regularis San-Victorinus à Gilduino I. Abbate receptus & sub eo professus, M. Hugonis à S. Victore Discipulus, sub eius Magisterio studiis feliciter incubuit & adeo profecit, vt successu temporis euaserit vir scientiis Philosophicis & Theologicis instructissimus. Subprior fuit, deinde post Nanterum Prior. Suscepit Alexandrum III. an. 1164. cum Ernisio tunc Abbate. Eius scripta Theologica satis demonstrant, qui vir fuerit. De quibus sic Vincentius lib. 27. Circa idem tempus (*hoc est 1140.*) floruit M. Richardus S. Victoris Paris. Canonicus, qui in libris & tractatibus variis multa Ecclesiæ S. vtilia descripsit: inter quos eminent de S. Trinitate libri 7. in quibus iudicio meo cunctos qui ante ipsum de hac materia tractatus multiplices ediderunt, probabili inductione simul & dulcedine quadam ac venustate sermonis excessit. Scripsit nihilominus idem Richardus de contemplatione pulcherimum librum de Patriarchis intitulatum. Alium quoque de mystico somnio Nabuchodonosor. De arbore quoque quam idem Nabuch. vidit lib. 1. Alium de 4. ventis in mari pugnantibus. Alium de exterminatione mali & promotione boni. Alium item de Officio Ecclesiæ. Alium de sacrificio Abrahæ, Scripsit & Tractatum grandem de illo verbo Isaiæ. *Caput languidum.* Et alium de verbo illo in

dicilla &c. 3. verò contra Andream & alios in expositione sacræ Scripturæ Iudaizantes super illo, *Ecce Virgo concipiet*. Alium autem ad Nouicios de illo verbo Psalmi, *Afferte Domino filij*. Scripsit etiam lib. qui dicitur *Excerptorium*, in quo breuiter continetur diuisio & materia omnium scientiarum ac series historiæ præcedentium temporum, & quædam morales expositiones sacrarum Scripturarum. Obiit 10. Martij an. 1173. eiusque corpus in claustro iuxta ostium Eleemosynæ humiliter est sepultum. Duo autem fermè post secula Guillelmus de S. Lando Doctor Theologus & Abbas eiusdem Domus 22. in eius laudem carmen mediocri stylo sic edidit an. 1348.

Roridus eloquiis Prior hoc tumulo tumulatur,
Insultans vitiis, Iustus iustis sociatur,
Canonicus Victoris Sancti, Damone victo
Auxit spem veniæ per dogmata Theologiæ.
Regis Cælestis imitator Religione,
Doctrinâ gestû florens fuit, & ratione,
Victorem morum celebri grauitate secutus
Sanctum Sanctorum, fit Regis in agmine tutus.
Scotus erat. Deuotus magno temporis æuo.
Vixit Canonicus vir Religionis amicus.
Dulcis Doctrina Doctor fuit, & manifestè
Rorifluo Trinæ Monadis tibi Codice teste
Augustinose conformans dogmate, vita
Corde tui merita Victor coluit studiosè,
Insignis titulo, Doctrina, moribus, iste
Reddidit huic tumulo corpus, flamen tibi, Christe.

Ioannes verò Bordcrius Abbas 34. memoriam Richardi longè elegantiori stylo prosequutus est an. 1530. hoc Epigrammate.

Moribus, ingenio, doctrina, clarus & arte
Puluereo hic tegeris, docte Richarde, situ.
Quem tellus genuit felici Scotica partu,
Te fouet in gremio Gallica terra suo.
Nil tibi Parca ferox nocuit, quæ stamina paruo
Tempore tracta, graui rupit acerba manu.
Plurima namque tui superant monumenta laboris,
Quæ tibi perpetuum sint paritura decus.
Segnior vt lento sceleratas mors petit ædes,
Sic propero nimis it sub pia tecta gradu.

Robertus Blondus Gaufrido Lincolniensi seruisse videtur, à quo olim grauiter increpatus est, quod vocatus non veniret, malletque in aliorum esse familia quàm sua. Legitur Epistola Gaufridi apud Petrum Blesensem ordine 62. *Mea vocatione* posthabita ad mandatum cuiusdam Abbatis remanere in Anglia decreuisti, &c. cum ad me venire & mecũ esse debeas & non velis, contra me es, &c. ad laborem non ad otium te vocabam. Non esses otiosus, si meis insudares negotiis, quibus te citra omnem vocationem spontaneum impendere debuisti. Te tantum excusabilem facit, quia semper habuisti me socium, nunquam Dominum, & ideo nouisti qualiter socio non qualiter Domino sit scribendũ, si habuisses Dominũ, assueuisses obedientiæ quam detrectas. Veruntamen indomita ceruice ferox post vocationis meæ litteras, nunc agere causas Parisius, nunc reuerti Bononiam, nunc Lincolniam proficisci, nunc morari Oxenefordiæ ordinas & disponis. In hac tamen Ordinatione magna est confusio, vbi mens tua contrariis æstuat desideriis & totus diffides à teipso. Si bonum obedientiæ acceptasses, vagos & dissolutos affectus qui in te variè fluctuare compellunt, deuotus timor ad vnius voluntatis arbitrium alligasset. Postremò eum admonet, ne Thomæ Cantuariensi, cuius amicus erat Gaufridus, aduersaretur. *Illud obnixè* te moneo, vt pro mendico & mendace Ab-

» bare, sicut dicitur, te Domino Cantuatiensi in suis negotiis non opponas. Cum » enim meorum numero adscriptus sis, eum per te impugnare videret: ideoque si » eius negotiis interesse, eique adesse non potes, aut forte non audes, ei tamen » obesse in aliquo, sicut me diligis, non attentes. Scio quia ex affectu me diligit, » atque in angustiis meis experimento probaui sincerissimam eius fidem: ideoque » eius amicitias amplecti desiderans & fouere, ipsius iniurias æquanimiter sustine- » re aut dissimulare non possem.

Robertus de Melidune Nationis Anglicanæ, Luteciæ primum, deinde Meliduni Artium Liberalium professionem exercuit. Vnde *Melidunensis* vocatus: hoc enim cognomen, inquit Saresberiensis, *meruit in scholarum regimine. Angligena enim erat.* Eius Discipulus fuit aliquandiu Ioannes Saresberiensis: item Thomas Beketus, qui postea Cancellarius Regni Anglicani & Cantuariensis factus est Archiepiscopus. Vnde & eiusdem operâ post translationem Gilberti Foliothi è sede Herefordensi ad Londinensem, ad Episcopatum Herefordensẽ electus est, & ab eo consecratus 11. Kal. Ian. an. 1163. in Ecclesia Cantuariensi, acceptâ prius ab eo professione & Canonica subiectione teste Geruasio. Obiisse videtur an. 1173. Nam eo anno legimus Robertum Foliothum Oxoniensem Archidiaconum electum fuisse ad Ecclesiam Herefordensem: idque testatur Radulfus de Diceto contemporaneus scriptor: itaque Robertus iste posterior malè confunditur à nonnullis cum Melidunensi: cuius honorificè meminit Ioannes Cornubiensis in Eulogio quod Alexandro Papæ dedicauit: ait enim suo tempore floruisse duos insignes Theologos Parisiis, *Robertum scilicet Melidunensem & Mauricium nunc Episcopum Parisiensem*, qui nihil vnquam fidei orthodoxæ contrarium docuissent. Saresberiensis eundem vocat Ep. 177. *Veterem Scholasticum*. Quod nomen tunc tribui cœpit iis qui Theologiam altercatricem more Philosophorum in Scholis tradebant. Reuera eam quam *Scholasticam* vocant, professus, Aristotelicis regulis & axiomatis modestè ac sobriè vsus est. Tractatum Theologicum edidit qui seruatur in Bibliotheca San-Victorina. Præmittit autem hæc Prolegomena. De quinque studiis cognoscendæ veritatis. De Scriptura Sacra: quare sacra, & sancta ac Diuina nuncupatur. De Historica significatione & quot modis dicatur historia. De rerum significatione & modis significandi. De Allegoria & Tropologia & Anagoge. De sex circunstantiis ex quibus sumuntur rerum significationes. De distinctione librorum sacræ scripturæ. De tempore naturalis legis & scriptæ, & gratiæ. Obseruatores naturalis legis & scriptæ, pariter & gratiæ permixtos fuisse. De sex ætatibus & earum successionibus. De operibus conditionis & reparationis pauca præmittit. Quid sit creare & quod tempus mundo concreatum est. Rationes eorum qui dicunt omnia simul creata esse in materia & forma. Quomodo intelligendum sit. *Qui viuit in æternum, creauit omnia simul*. Quod non est obscurum, Deum aliquid fecisse vel informe. Quot sunt operationum genera & quando Natura cœperit primum in rebus operari. De permixtione Elementorum. De formatione primariæ lucis, & eius vtilitate. De Firmamento & aquis superioribus. De aquis inferioribus in vnum collectis. De materia Solis & Lunæ & stellarum, & quomodo sint in signa. Tam volucres quàm pisces ex aquis habere originem. De creatione hominis, & quare factus sit. Quæ sint causæ primæ, mediæ & vltimæ. Quis sit sensus huius Quæstionis *Quare Deus hoc vel illud faciat*. Quare personarum discretio per hoc sibi fiat, potentia, sapientia, bonitas, cum sint toti Trinitati communia.

His præmissis aggreditur tractatum de Deo vno & Trino, ibique de Personis earumque proprietatibus & distinctionibus. De attributis Diuinis, potentia sapientia, præscientia, de differentia inter præscientiam & dispositionem Dei. De Diuina dispositione. De intentione mala & voluntate bona & opere bono. De Prædestinatione. De diuina voluntate. De permissione Dei. De permissione Ecclesiæ. De præceptione. Quod malum esse bonum sit, rationibus probat. De voluntate Dei. De amore Patris ad filium. Quod Deus summè vnum est. De generibus motuum. De Diuersis significationibus huius nominis *Cælum*. Quod omnis Creatura in Deo est. Quod substantia diuersis modis accipiatur. De Deo & de Creaturis. Quod non in eadem significatione connenit hoc nomen *Bonum* Creatori & Creaturis. Quod Deus est in omni tempore & in omni loco, non tamen

men concedendum quòd sit in tempore vel in 1000. Quod solus Deus immutabilis est.

Posthæc aggreditur Tractatum de Angelis. Et 1. de Creatione Angelorum. 2. Quod sola Creatura rationalis ad imaginem Dei facta est. 3. Quando & quales facti sunt Angeli. 4. An in hoc aëre minus puniantur Spiritus maligni quàm in inferno. 5. Vtrum Angeli ab exordio suæ conditionis corpore fuerint induti. 6. Vtrum numerus bonorum maior vel minor sit quàm eorum qui corruerunt. 7. De Ordinibus Angelorum. 8. De Nominibus & officio Cœlestium spirituum.

Hoc Tractatu exactò agit 1. de Creatione hominis: quem 36. Capitulis absoluit. 2. quare pro originali damnantur qui nihil peccauerunt. 3. quid sit liberum arbitrium & in quo, de quo agit 15. Capitulis. 4. De tribus animæ proprietatibus, Rationis, voluntaris & sensualitatis. 5. Quare Deus hominem præceptis adstringi voluit. 6. de triplici statu hominis ante & post peccatum. Qua de re agit 21. Capitulis.

7. Qualis fuisset Adam si non peccasset. Et de hac quæstione agit 21. Capitulis.

8. Quales essent filii nascituri ex primis parentibus, si non peccassent.

9. Qualis fuisset primorum parentum ante culpam commixtio, 4. Capitulis.

10. Quibus præceptis primus homo fuerit institutus. 17. Capit.

11. De formatione mulieris ex Adam.

12. De diuersis modis tentationum.

13. Quod omne peccatum in quantum pœna est, opus Dei est secundum quosdam.

14. Quomodo Virgo Maria omnes hæreses interemisse dicitur.

15. Quare Diabolus tentationem ab interrogatione incepit.

16. Quare lex ante Euangelium, & de vtilitate legis.

17. Quare Prophetæ post legem & ante Euangelium.

18. De differentia præceptorum veteris & noui Testamenti.

19. Quod Doctrina legis ad salutem sufficiens non fuit.

20. Quod Charitas in lege non præcipitur.

21. Quod alia ab hominibus legis præceptorum de dilectione Dei & proximi exigebatur obseruatio, & alia ab hominibus gratiæ.

22. Quod per hoc præceptum legis, *Non concupisces*, non originalis motus nec interior mentis consensus, sed solum opus concupiscentiæ prohibetur.

23. Quare mandata Legis grauiora dicantur esse præceptis Euangelicis, cum aliter videantur & aliter in quibusdam Doctoribus habeatur.

24. De differentia sacramentorum veteris Testamenti & noui.

25. Quomodo intelligendum sit quod dicit Augustinus, Manna idem valuisse credentibus, quod nunc valet Corpus Domini illud cum fide sumentibus.

26. Quod nec sacramenta Legis nec opera etiam cum charitate suscepta vel facta vitam æternam dare poterant.

27. De diuersitate promissorum veteris Testamenti & noui.

28. Quod Deus pro remuneratione boni temporalis legem voluit obseruari, non tamen bonum temporale sibi voluit præponi.

29. Quibus rationibus & authoritatibus eorum innitatur opinio, qui volunt per mandata legis cùm charitate adimpleta vitam promereri.

Tandem aggreditur Tractatum de Incarnatione Christi. Cuius plurimas quæstiones in historia retulimus.

Robertus Medicus Sugerii Abbatis supremi in Regno Francorum Ministri obiit ante an. 1150. Extant ad Sugerium Hugonis Antissiodorensis & Willelmi Comitis Niuernensis Epistolæ, quibus ipsi viduam & liberos eius commendant, leguntur que inter Epistolas Sugerii ordine 121. & 122.

Rodolphus Coloniensis Scholasticus, & Parisiis & Coloniæ summo cum applausu docuit. Parisiis quidem inter alios Discipulos, habuit Philippum Abbatem de Otterburg, tunc Coloniensem Canonicum, cuius conuersionem refert Cæsarius Heisterbach. l. 1. c. 38. *Hic*, inquit, *cum esset de honesta parentela natus, & maioris Ecclesiæ in Colonia Canonicus, Rodulfum eiusdem Ecclesiæ Scholasticum Parisius legentem audiuit. Diuina inspirante gratia, Magistro suo ignorante scholas deseruit, & cum esset adolescens delicatus bonisque vestibus indutus, pauperi scholari sibi occurrenti illas de-*

dit & vilia vestimenta illius vendens, ad domum quandam Ordinis nostri, quæ Bonæ-Vallis dicitur, veniens, se in Nouicium suscipi humiliter petiuit. Videntes illum Fratres Cappa trita atque vetusta indutum, æstimantes eum scholarem pauperem & vagum, suscipere renuerunt. Considerans moram repulsæ esse periculosam ingressumque sibi negari, nouissimè dixit, Si non susceperitis me, fortè vos pœnitebit, & cum facere volueritis, esse non poterit: tunc demum susceptus est. Cognita eius conuersione Magister Rodolphus dolens cum sociis quibusdam ad Monasterium venit: sed fundamentum supra petram positum moueri non potuit. Eidem Abbatiæ tandem ille Philippus Abbas præfectus est. Eiusdem M. Rodolphi Discipulus fuit Coloniæ Cæsarius, vt ipse ait c. 32. libri 1.

Rodolphus de Nannetico Professor Theologiæ, vir prudens qui detectam sibi à willelmo Aurifabro peruersam Albigensium quorundam, qui tunc Lutetiæ profitebantur & concionabantur, doctrinam primus euulgauit, & Hæreticos omnes eius sectæ Coriphæos comprehendi curauit. De eo dicemus ad seculum sequens.

Rogerius Normanus Petri Blesensis socius, quocum in Siciliam profectus cum eo rediit: soli duo superstites ex 37. quos Stephanus Comes Blesensis secum è Gallia duxerat. Reuersus Lutetiam ad Theologiam se contulit, & contra M. Petrum Cantorem de sanctitate Thomæ Cantuariensis contendit, aiens Martyris nomen non mereri. Post Ioannem de Constantiis Decanus fuit Ecclesiæ Rothomagensis an. circiter 1198. nec diu post supervixit.

Rupertus, natione Teutonicus *multis annis in Gymnasio Parisiensi Philosophiæ seculari operam dedit & Philosophus nobilis euasit*, teste Trithemio. At seculi vanitatem considerans studia ista contentionis plena deseruit, patriam repetiit, & Cœnobio Lymburgensi Benedictini Ordinis in Diœcesi Spirensi nomen dedit, cuius Abbas deinde fuit. Vir vitâ & conuersatione insignis, ita vt à Deo meruerit sæpe visitari. Docebat Lutetiæ circa initia seculi. Scripsit iubente per visum B. Virgine laudes eius. Super Cantica Canticorum l. 4. De contemptu & vanitate huius mundi lib. 2. De Ioanne Baptista l. 1. Reuelationum suarum lib. 1.

Rupertus Abbas Tuitiensis scribebat circa an. 1111. vt notat lib. 8. de Diuin. Off. c. 4. Quod opus 12. libris distinxit. Circa Eucharistiæ mysteriū non satis clarè mentem explicasse videtur, eumque proinde sibi vindicant Hæretici, sed perperam. Existimasse videtur non conuerti panem in Corpus Christi, dum conficitur Eucharistia, sed assumi à verbo Diuino quemadmodū assumpta est humanitas; nimirum verbum factum esse hominem non destruendo, sed assumendo humanitatem; & eodē modo in Eucharistia idem verbum fieri panem non destruendo sed assumendo panem. l. 2. de Diu. Off. c. 2. sic ait. *Nec duo corpora dicuntur aut sunt, hoc quod de altari & illud quod acceptum est de vtero Virginis, quia videlicet vnum idemque verbum vnus idemque Deus sursum est in carne, hic in pane.* Et c. 9. *Verbum Patris carni & sanguini quem de vtero Virginis assumpserat, & pani ac vino quod de altari assumpsit, medium interueniens, vnum sacrificium efficit: quod cum in ora fidelium sacerdos distribuit, panis & vinum absumitur & transit, partus autem Virginis cum vnito sibi verbo Panis & in Cælo & in hominibus integer permanet & inconsumptus.*

S

Serlo Parisiensis scripsit de filiis Presbyterorum lib. 1. vt scribit Balæus. Florebat an. 1160. Fuit & iisdem temporibus Serlo Natione Anglus Grammatices Professor, Rhetor etiam & Poëta non contemnendus, inquit Lelandus, isque ex Eboracensi Canonico factus Monachus Fontanus Cisterciensis Ordinis: & in eodem Cœnobio Abbas constitutus fuit. Fuit & alius Serlo Episcopus Sagiensis, de quo vide in Gallia Christiana.

Silo Dialectices professor insignis viso post mortem è Discipulis suis vno cum sophismatibus seu thesibus Philosophicis quibus nemo plus delectatus fuerat, & quamobrem purgatorii pœnis damnatus fuerat, seculi vanitates deserere constituit & conuenientibus manè hora solita ad lectionem Discipulis vale dixit hisce duobus versibus, quos retulimus ad an. 1172.

Linquo coax ranis, cras cornis, vanaque vanis.
Ad Logicen pergo, quæ mortis non timet ergo.

Siluester Giraldus vulgò Cambrensis Anglicanæ nationis è Prouincia Pembrochiana, Theologiæ quam in Vniuersitate Parisiensi prælegit, omnique humanio-

rum artium cognitione eleganter instructus teste Balæo, summâ apud Henricum II. Angliæ Regem authoritate valuit: item & apud Ioannem Comitem Henrici filium, cui in expeditione Hibernica à secretis & ab Epistolis fuit. Brachaniæ & Meneuiæ Archidiaconus, deinde Meneuensis Episcopus factus de primatu Cambriæ cum Huberto Archiepiscopo Cantuariensi contendit. Scripsit inter cætera, vitam Ethelberti Martyris, Dauid Meneuensis, Remigii & Hugonis Lincoln. Episcoporum, & Carodoci presbyteri & Eremitæ. Hiberniæ situm, mores incolarum & quidquid in ea insigne & illustre reperit: cuius Topographiam Henrico Regi, historiam verò Gentis Richardo dedicauit.

Simon Pexiacensis, seu vt fert Chronicon Mauriniacense, Pisciacensis, primò Philosophiæ, deinde Theologiæ Professor, quem Ioannes Saresberiensis vocat *fidum quidem Lectorem, sed obtusum Disputatorem; quem in Theologia audierat.* Teulfus in Chronico Maurin. meminit Simonis de Pissiaco, qui à Rege missus est Romam vt legationis munere fungeretur. Meminit quoque Blesensis cuiusdam Simonis Carnotensis Canonici, qui relictis scholis aurum & opes accumulare studuit. Idem Saresberiensis commemorat alio loco Simonem Parisiensem: sed is, credo, est Pisciacensis.

Simon de Tornaco subtilissimus ac doctissimus Theologiæ Magister, in professione litterarum conspicuus & celeberrimus, de quo dicemus amplius ad an. 1201. Hîc verò commemorare lubet quàm sincerè, feruidéque eum ob celebritatem & famam Cathedræ Guillelmo Remensi commendarit *Stephanus* Tornacensis. Sic enim habet Epis. 79. *M. Simoni viro inter Scholares Cathedrae egregio non necesse est verbosas emendicare preces aut laudum venalium coram vobis praeconia corrogare. Gratiosum & commendabilem faciunt eum hinc authoritas morum, hinc peritia litterarum. Tales consueuit illustris clementia vestra vocare, diligere, promouere. Sed ne peccatoris oleo caput vestrum videar impinguare, prostratus ad pedes vestros cùm sim puluis & cinis, loquor ad Dominum meum pro M. Simone preces fundens & supplicans, vt in negotio quod habet cum Episcopo suo & cum Canonicis suis, tam beneuolè suscipiatis eum, quàm beneficè sustenteris causam quam promouit. Ita promoueatis si placet, vt si quis promotus est in iniuriam Canonum, canonicè simul amoueatur & iure.* Quid autem isti viro acciderit, ad an. 1201. referemus.

Stephanus Æduensis Ep. author Tractatus de sacramento altaris, viuebat initio huiusce seculi, & quæstionem illam tunc temporis celebrem non minus doctè quàm Catholicè tractauit. Eius opus legitur in Bibliotheca Patrum. Obiit circa an. 1130.

Stephanus Anglicus vir fuit tam Liberalium Artium peritia quàm Theologicis Disciplinis imbutus: de quo sic scribit Henricus Gandauensis. *Stephanus Anglicus Parisius liberalium Artium Scholis præfuit: inde Theologicæ scholæ præsidens Theologiam celeberrimè docuit. Totam scripturam primus medullitus & moraliter cœpit exponere. In Pentateuchum & in Regum libros moralitates suas litteris mandatas reliquit. Scripsit & in 12. Prophetas moraliter & subtiliter secundum modum Scholasticæ lectionis exponens.* Trithemius verò ait eum, *Gymnasii Parisiensis quondam* Decus *fuisse & Rectorem:* in Philosophia Aristotelica nulli suo tempore secundum, Theologiam multis annis docuisse, primumque Scripturam sacram medullitus & moraliter exponere cœpisse. Ex hinc morem inoleuisse, vt Magistri Theologiæ Diuinos libros suis Lecturis in scholis discipulis lucidius aperirent. hæc ille.

Stephanus de Filgeriis ex Capellano Henrici II. Anglorum Regis factus Episcopus Redonensis, ingentis quoque peritiæ & litteraturæ vir fuit: de quo sic Robertus de Monte ad an. 1178. quo obiit. *Stephanus vir honestus & litteratus Episcopus Redonensis. Huic accidit quadam visio mirabilis, quam ipse Episcopus cuidam Monacho familiari nostro ante mortem suam manifestauit. Quadam enim persona ei apparens lenissibilo hos versus ei dixit,* Desine ludere temere, nitere surgere propere de puluere. *Ipse enim multa rythmico carmine & prosa iucundè & ad plausus hominum scripserat: & quia miserator hominum eum in proximo moriturum sciebat, monuit eum vt à talibus abstineret & pœnitentiam ageret. Scripsit etiam vitam S. Firmati Episcopi & vitam S. Vitalis primi Abbatis Sanigneii. Scripsit etiam mihi 50. versus de senectute, in quorum vltimo prædictorum versuum vnam clausulam posuit. Cui etiam Mater Misericordiæ apparuit in obitu suo, cui deuotè semper seruierat.*

Stephanus de Nemoroso Gall. *de Nemours* Gualteri Franciæ Camerarii filius, frater Stephani item Camerarij, Petri de Cambio Parisiensis & Guillelmi Meldensis Episcoporum, Præsul Nouiomensis quem Ægidius Parisiensis in suo Carolino inter Parisinos Professores numerat. Episcopatum adeptus est an. 1188. & obiit an. 1220. iacetque in Vrsicampo.

Stephanus Parisiensis Iuris Canonici Doctor celebetrimus, cuius item meminit Ægidius in Poëmate, vbi de professoribus Parisinis. De Magistro Parisiensi factus est Archidiaconus Æduensis Ecclesiæ; vir tantæ famæ, vt si quid difficultatis occurreret in Iure Gallicano aut Romano, ex omnibus vnus consuleretur.

Ille Eduæ Stephanus maior Leuita lucrosis
Assiduus studiis: à quo decisio legum
Quæritur, & nostri monstratur regula iuris.

Stephanus Tornacensis alumnus quoque scholæ Parisiensis fuit; vt testatur ipse Ep. 231. ad Archidiaconum Burdigalensem. *Venerabilis Abbas Siluæ maioris audito quod cum esset Parisius in scholis constitutus quando me affabilitate vestrâ & notitiâ dignum iudicastis, has supplicationes ad Maiestatem vestram impetrauit.* Fuit primum Canonicus & Cantor Ecclesiæ S. Euurtii Aurelianensis tum adhuc secularis: postquam verò facta est Regularis Ordinis S. Augustini, ibidem etiā nomen dedit militiæ Canonicorum Regularium sub Abbate Rogerio anno circiter 1163. Vnde errant qui scribunt Stephanum ex iis San-Victorinis vnum fuisse, qui ad San-Genouefianum Conuentum componendum assumpti sunt an. circiter 1148 tunc enim nondum erat Regularis, nec forte è scholis Parisiensibus adhuc excesserat. Idque satis euincitur ex Ep. 77. ad Innocentium III. *Ecclesiam S. Euurtij Aurelianensis in conspectu Angelorum & hominum commendabilem faciunt & meritum Confessoris & testimonium Ciuitatis. His accedit sancta conuersatio fratrum regulariter ibi Deo seruientium, qui vitâ sic eminent inter suos, vt famâ excitent alienos. Tempore secularium Canonicarum ante 40. iam annos Canonicus simul & Cantor eiusdem Ecclesiæ fui, & mutato ipsius statu in Regularem formam postmodum & ipse Discipulus Augustini habitum in ea pœnitentis suscepi.* Errant quoque qui aiunt hanc Epistolam à Stephano scriptam ad Alexandrum III. nam si ita esset, cum Alexander obierit an. 1182. consequens esset mutationem illam in Ecclesia S. Euurtij factam fuisse anno circiter 1140. quod nullibi legitur. Porro eiusdem Ecclesiæ S. Euurtii Abbas factus est an. 1167. eamque rexit ad annum vsque 1177. hinc assumptus ad San-Genouefianam Parisiensem, quam similiter rexit vsque ad an. [illegible] quo Tornacensis Episcopus factus est. Scripsit Epistolarum volumen, ex quibus apparet quantus vir fuerit, quamque tersè & nitidè scripserit. Obiit Tornaci an. 1203.

Stephanus de Vitreio magnæ famæ & litteraturæ vir molestè ferens se à nonnullis suis Discipulis derelictum qui ad Claram-Vallem se receperant, & Monachalem vestem induerant, se quoque illuc contulit, vestemque sibi depoposcit, non deuotione quidem ductus, sed vt Nouicios secum reduceret. Agnouit Bernardus viri animum, dataque illi veste prædixit non mansurum. Rem sic narrat Cæsarius l. 1. c. 9. *Legitur* inquit, *in vita dicti Patris Bernardi tempore quodam venisse ad Claram-Vallem M. Stephanum de Vitreio virum magnæ scientiæ, vt putabatur, gratia conuersionis, de cuius aduentu cum tota Vallis exultaret, personam tanti viri considerans, B. Bernardus in hæc verba prorupit, Diabolus eum adduxit, solus venit, solus reuertetur. Ad hoc enim venerat, vt quosdam Nouicios quos in litteratura ipse informauerat, ad seculum reduceret. Ne Pater scandalizaret pusillanimes, hominem recepit, quem non perseueraturum sciebat, vt Nouicius fieret, consensit. At Spiritus malignus cum tota illa anno per os sui mancipii in aure Nouiciorum sibilaret nec proficeret, quem ad illorum ruinam adduxerat, solum secundum Prophetiam viri Dei, cum multa confusione reduxit.*

T

T*Heobaldus* Magnus Campaniæ Comes illiteratus quidē, omnium tamen litteratorum liberalissimus & magnificentissimus Mecenas fuit, liberosq; suos ingenuis artibus imprimis instrui & erudiri voluit, atque illis exemplum dedit, quod

postea imitati sunt: maximè verò Henricus Comes & Willielmus Remensis Archiepiscopus, quorum supra meminimus. Huiusce insignis Comitis Theobaldi memoriam nunquam patientur interire Musæ Parisienses, quam omnes huiusce seculi Historici cum admiratione ad nos transmiserunt. A Simone Dunelmensi ob id maximè laudatur, quia *multorum Cœnobiorum constructor fuit, munificus in peregrinos & pauperes, Princeps pacis & Iusticiarum, denium vtilissimus in moderanda Repub. totius Regni Franciæ.* Honorificè quoque de eo loquitur Bernardus Clareuallensis l. 2. c. 5. & lib. 4. c. 3. Cæsarius l. 8. c. 31. De eo nos in historia. Obiit an. 1153. cuius epitaphium retulimus.

Floruit etiam hoc seculo *Theobaldus* Normanigena ex Abbate Beccensi factus Cantuariensis Archiepiscopus, qui primus Legum Rom. Doctrinam in Angliam inuexit. Qua de re dicemus infra in Vacario. Thomam primò Clericum seu Capellanum, deinde Archidiaconum, postremò successorem habuit. Litem cum Siluestro Augustinensium Cantuar. Abbate subiectionem profiteri detrectanre exercuit: sed tandem licet ille Eugenio Papæ Abbatiam suam tributariam fecisset, mandato Adriani IV. compulsus est ad subiectionem, debitamque fecit apud Northamtonam præsente Rege Henrico & Episcopis subiectionem.

Theodoricus Armoricus, Rhetorices Professor celeberrimus, à quo se eius præcepta accepisse ait Ioan. Saresberiensis l. 2. Metal. c. 10. *Rhetoricam*, inquit; *quam prius cum quibusdam aliis à M. Theoderico tenuiter auditam paululum intelligebam &c.* Eundem vocat l. 1. c. 5. *Artium studiosissimum inuestigatorem. Deinde se ad Dialecticam* contulit, creditusque est Topica Aristotelis contemnere: verum Saresberiensis eum ab hac calumnia vindicat l. 4. c. 24. *M. Theodoricus* inquit, vt memini, *Topica non Aristotelis*, sed *Trecassini Progonis irridebat*. Postremò ad Theologiam conuolauit, & in ea fuit sententia circa essentiam Dei, vt crederet non esse vbique. Contra quem inter alios scripsit M. Gualterus de Mauritania: cuius Tractatum in Historia retulimus.

Terricus Scholarum Magister claruit circa an. 1120. eius meminit Abaelardus l. 1. Calamit. Concilio Suessionensi quod contra Abaëlardum conuocatum fuerat, interfuit, & Cononem legatum (si Abaëlardo fides est) ignarè dicentem in Trinitate *Tres esse omnipotentes*, redarguit irridendo & subinferendo illud Athanasii. *Et tamen non tres omnipotentes, sed vnus omnipotens.* Cumque ab Episcopo tanquam reus qui in Maiestatem loqueretur, reprehenderetur, subintulit verba Danielis *sic fatui filij Israel non iudicantes, neque quod verum est cognoscentes, condemnatis filium Israël? Reuertimini ad iudicium & de ipso Iudice iudicate, qui talem iudicem quasi ad instructionem fidei & correctionem erroris instituistis: qui cum iudicare deberet, ore se proprio condemnauit. Diuina hodiè misericordia Innocentem patenter, sicut olim Susannam à falsis accusatoribus liberauit.* Sic ille apud Abaelardum.

Fuit & sub finem Seculi *Terricus* quidam Hæresiarcha, qui teste Roberto Antissiodorensi apud Corbiniacum captus & e latebris eductus incensus est.

Teuredus Nationis Anglicanæ, Magister quoque fuit Grammatices In Academia Parisiensi, eiusque meminit Saresberiensis l. 1. Metal. c. 14. *Teuredus noster*, inquit, *Grammaticus scientiâ quàm opinione potentior etiam in sonis elementariis ampliorem numerum conuincebat.*

Thomas Becket, vulgò Cantuariensis, Gilberti Beket Ciuis Londinensis & Matildis filius, ad capessenda bonarum litterarum studia à Parentibus missus est Parisios circa an. 1138. deinde à Theobaldo Cantuariensi Archiepiscopo ad Ecclesiam suam, imò & ad res gerendas euocatus est, eiusque industria in plurimis vsus est. Eum verò primùm ex Clerico Archidiaconum fecit Ecclesiæ Cantuariensis: deinde post composita bella quæ inter Stephanum Regem & Henricum Normaniæ Ducem intercedebant, ipsi Henrico Regi tandem inaugurato in Cancellarium dedit. Postremo idem post mortem Theobaldi vnanimi omnium Episcoporum consensu delectus est in successorem an. 1163. De eo sic scribit Ioannes Brompton Abbas Iornalensis. *Ab ineunte ætate, sicut referre solitus erat, didicit à Matre timorem Domini, & beatam Dei genitricem Virginem Mariam tanquam Ducem viarum suarum & vitæ Patronam dulcius inuocare, & post Christum; in illam totam fiduciam iactare. Matre verò defunctâ Pater quem incendia crebra attenuabant, ipsum per aliquod tempus* CAVSA STVDII PARISIVS *destinauit, qui inde reuersus, receptus est in para*

tem solicitudinis Reipub. Londoniarum. Neque verò studuit duntaxat Parisiis, sed & ibidem publicè docuisse,& inter alios, Robertum Foliorh audirorem habuisse seribit Balæus. Non possum prærerire quæ de eo quoque commemorat Geruasius Dorobernensis, Author Thomæ suppar. *Thomas*, inquit, *Cantuariensis* Archidiaconus & Regis Henrici Cancellarius in Anglia porentissimus, Londinensis vrbis indigena, parentum mediocrium proles illustris, à primis adolescentiæ annis grana mulriplici ditatus. Cuius Parer Gilbertus, Mater Matildis vocabatur. Equibus natus & educarus Thomas erar formâ decorus, starura procerus, ingenio perspieax, dulcis & iocundus eloquio, venustare morum pro ætare amabilis, tantoque rationis vigebat acumine, vr prudenter inauditas & difficiles solueret Quæstiones, adeoque felici gaudebat memoria, vt quod semel in sententiis aut verbis dicebat, quotiens volebat, posset sine difficulrate proferre. Ab ineunte ætate, sicut referre solitus erar, didicit timorem Dei,& B. Virginem in omni negotio deuotius inuocare, publicè mendicantibus pleno compariebatur affectu & subueniebat effectu. Liberalium verò disciplinarum scholas egrediens, ad Curiarum se transtulir occupationes,& sic commilirones & coætaneos antecessit: & cum vigerent in eo fidei zelus & magnificentia, erat tamen supra modum caprator auræ popularis. Attamen admirandus & imitandus erat in corporis castitate. Deinde ducatu grariæ contulit se ad Archiepiscopum Theobaldum & promerente industria familiaris eius affectus est. Hac & plura Geruasius. Quod autem speciali cultu B. Virginem veneratus sit, vicissimque illa pro deuoto eum famulo habuerit, exemplo demonstrar Cæsarius Heisterbackinsis l. 7. c. 4. *Retulit*, inquit, *quidam* mihi Abbas de Ordine nostro de S. Thoma Cantuariensi, qui nostris temporibus martyrizarus est, quiddam saris delectabile, quod nec in eius passione legitur, nec in libris miraculorum eius reperitur. Cum esset in eius diœcesi sacerdos quidam idiota nullam sciens Missam nisi de Domina S. Maria, & illam quotidie celebraret, atque apud eum de hoc accusaretur, prohibitus est ob honorem sacramenti à B. Episcopo de cætero dicere Missas; qui cum esser in tribulatione & egerer, beatamque Virginem Mariam iugiter inuocaret, illa apparens ei ait, *Vade ad Episcopum & dic ei ex parte mea quatenus restituas tibi Officium tuum.* Respondit Sacerdos, *Domina ego pauper sum & persona despecta, non me audiet, neque mihi patebit accessus ad eum.* B. Virgo Maria subiunxit: Vade & Ego tibi viam præparabo. Er ille, Domina! non credet verbis meis. Respondit ei: Dices ei pro signo, quod cum tali hora & in tali loco Cilicium suum dissutum resarciret, Ego illud ex parte vna renebam adiuuans eum, statimque credet tibi. Mane sacerdos sine impedimenro intrans ad Episcopum B. Dei Genitricis Mariæ referens Nuncium, cum ille diceret, vnde credam te ab ea missum? prædictum signum de Cilicio subiunxit. Quo audito B. Pontifex stupens simul ac pauens respondit? *Ecce reddo tibi officium tuum & Præcipio tibi vt tantum Missam de D. S. Maria cantes ac frequenter ores pro me.* Cæterum Ecclesiasticarum libertatum quàm strenuus assertor fuerit, ex historia satis intelligitur. De eo omnes Historici Anglicani fusè scripserunt, imprimis M. Herebertus passionum eius socius, inquit Geruasius, willelmus Cantuariensis Monachus qui eius miracula præsertim complexus est, Alanus prior Cantuar. qui volumen Epistolarum collegit. Miracula quoque quæ vidit, ea conscripsit Benedictus cum vita ipsius, quam breuiter dictauit Ioannes Saresberiensis Episcopus Carnotensis, Geruasius Dorobernensis & alij. Occisus est ab impiis carnificibus anno 1171. ætatis 53.

Thomas de S. Audomaro studebat quoque Luteriæ circa an. 1135. ad quem, cum se ad Cisterciensem Ordinem collaturum promisisset, nec votum ex solueret studiorum amore captus, Bernardus Clare-vallensis scripsit admonens quid contigisset Thomæ Præposito de Beuerla, qui emisso simili voto moram trahens tandem subitâ morte præuentus fuerat. Arguit quoque eundem, quod nimis addictus esset secularium litterarum lectioni, nec de voto suo cogitaret. *Haccine est illa morum pulcherrima compositio qua informari te scribis scientiæ huius apprehensione, cuius studio & amore sic ferues, vt non verearis sancto Proposito preiudicium facere? Sed quaso te quod memoriale virtutis, quæ laus disciplinæ, quis scientiæ profectus vel artis fructus trepidare timore vbi non est timor, & timorem Domini relinquere? Quàm salubrius disceres Iesum & hunc Crucifixum? quam vtique scientiam haud facile nisi qui mundo*

crucifixus erit, apprehendit. Falleris fili, falleris, si te putas inuenire apud Mundi Magistros quam soli Christi Discipuli, id. Mundi contemptores Dei munere assequuntur. Nec enim hanc lectio docet, sed vnctio; non littera, sed spiritus; non eruditio, sed exercitatio in mandatis Domini.

Thomas à S. Victore eiusdem Domus Prior, de quo multa diximus in Historia 13. Kal. Sept. an. 1131. vel vt Ioan. Picartus putat an. 1130. à nepotibus Theobaldi Archidiaconi Parisiensis impiè necatus est. Cuius corpus cum in Claustro tumulatum fuisset, Innocentius II paulò post Luteriam ingressus illud honoratiore loco sepeliri mandauit 7. id. Martias. Ad quam diem recitatur rei gestæ summa in hunc modum. *Commemoratio D. Thomæ Prioris huius Ecclesiæ, quando Corpus eius præcepto D. Papæ Innocentij de Claustro translatum & in Ecclesia sepultum est.* Epitaphium eius tumulo tale inscriptum est.

Hic iacet egregius Thomas Prior, & post sanguine tinctus.
Thomas vir sobrius, æquitatis tramite cinctus.
In pietate Pater, in iudicio bene rectus
Nec fuit hic Pater donorum turbine flexus.
Martyrium sitiens inopum damnis miseratus,
Nec fraudes patiens Curarum Presbyteratus,
Iustitiæ Zelo dum militat, ense feritur.
Spiritus in cælo, corpus terrâ sepelitur.
Hunc piè deplorat Stephanus tunc Parisiensis:
Hunc scriptis decorat Bernardus Clareualensis.
Summi Pontificis iussu locus hunc capit iste.
Cœtibus Angelicis nos Thoma iungito Christe.

Legitur in quodam libello MS. & istud quoque.

Est lux æterna Thomæ collata Priori
Qui meruit Martyr iuris amore mori.
Nouit Bernardus Dux Clareuallis idipsum,
Qui causam scribit Martyriique modum.
Consignata breui clauduntur membra sepulchro,
Vix tamen acta viri claudit vterque polus.

V

Vacarius Angligena primus Doctrinam Legum in Angliam intulit & Oxoniæ instituit circa an. 1150. quo tempore inter Theobaldum Cantuariensem & Henricū Wintoniensem dissidium intercedebat, ad cuius expositionem & compositionem opus fuit Iureconsulto. Causa dissidii talis fuit, referente Geruasio in Theobaldo. *Erat in diebus illis Apostolicæ sedis Legatus Henricus Wintoniensis Episcopus qui erat frater Regis* Stephani. *Hic cum de iure Legati, licet priuilegium suum plusquam deceret extenderet in immensum, suumque Archiepiscopum & Episcopos Angliæ vt sibi occurrerent, quolibet euocaret, indignatus Theobaldus & Thomæ Clerici Lundoniensis industria fretus egit apud Cælestinum Papam qui Innocentio successit, vt amoto Henrico Theobaldus in Anglia legatione fungeretur. Oriuntur hinc inde discordiæ graues, lites & appellationes antea inaudita. Tunc leges & Causidici in Angliā primò vocati sunt, quorum primus erat M. Vacarius.* Hic in *Oxenefordia legem docuit, vt apud Romam M. Gratianus & Alexander qui & Rodlandus in proximo Papa futurus Canones compilauit.* Venit in partem dissidii Stephanus Rex Angliæ Henrici causæ fauens; legesque Romanas & Canones exulare iussit, simulque Vacario silentium indixit: qua de re Saresberiensis l. 8. c. 22. *Alios vidi qui libros legis deputant igni, nec scindere vererentur, si in manus eorum Iura peruenirent aut Canones. Tempore Regis Stephani à Regno iussæ sunt exulare Leges Rom. quas in Britanniam Domus Venerabilis Patris Theobaldi Britanniarum Primatis adsciuerat. Ne quis etiam libros retineret, edicto Regio prohibitum est, & Vacario nostro indictum silentium: sed Deo faciente eo magis virtus legis inualuit, quo eam amplius nitebatur impietas infirmare.*

Vinifridus Boni Ioannis Saresberiensis amicus, vt ipse testatur Epistola 200. *Non est, amice, quod possim de statu mei qualitate causari: quia omnia hominis machinamenta miseratio Dei mihi cooperatur in bonum.*

Vlgerius è paupere Scholastico Magister celeberrimus, è scholis Parisiensibus euocatus est ad Andegauensis scholæ regimen à Rainaldo Episcopo, cui etiam in Episcopatu successit. Itaque error irrepsit in quandam ipsius Epistolam, quâ scribit Hilario amico se à *D. Vlgerio* ad Magisterium scholarum scholarum B. Mauricii fuisse euocatum: scribendum enim à *D. Rainaldo*: nam Rainaldus, vt legitur in Chronico Andegauensi, ordinatus est Episcopus pridiè idus Ian. an. 1102. & anno 1124. Archiepiscopus Remensis electus est; Vlgerius verò qui tum erat scholarum Magister & Archidiaconus Transligerensis ei suffectus est. 12. Kal. Oct. an. 1125. ex eodem Chronico, & obiit 16. Kal. Nouemb. an. 1148. Epist. illam ad Hilarium retulimus in Historia ad an. 1147. pag. 216. Huiusce clarissimi viri meminit Ordericus Vitalis, & Saresberiensis lib. 2. Metal. c. 20. vbi de natura Vniuersalium Logicorum. *Siquidem, vt ait Vlgerius venerabilis Andegauorum Episcopus*, in venalitio disciplinarum gratiosum ad inuicem debet esse verbi commercium: *Nam in Philosophantium foro exuberat bonitas, & verba distrahunt* ad *gratiam.* Ad portam Claustralem S. Mauricii Andegauensis cernitur Cœnotaphium & Vlgerii imago cum hac epigraphe.

Hic iacet Vlgerius teneris consuetus ab annis
Linguâ, mente, manu fructificare Deo.
Huius opus multis prodesse, monere, docere,
Flentem solari, nudum vestire, superbum
Frangere, nec quemquam lædere, recta sequi.

Vldricus natione Italus tam moribus & genere insignis, quàm doctrinâ iacet in claustro San Victorino prope Obizonem in latere Refectorii, vbi sepultus est anno 1163. cum hoc epitaphio, quod etiamnum legitur ibi in ærea lamina parieti affixa.

Quid genus aut quid honor, quid opes, quid forma, quid atos?
Somnia vana, vapor est breuis, vmbra fugax.
Id probat Vldricus Italorum nobile germen,
Indole transcendens nobiliore genus.
Ossa recepit humus, animam Deus intulit Astris
Millenos annos centumque Redemptor agebat
Septena Decadis tertius annus erit.

Vlricus de Lucri Theologus, sed doctrina abutens vnus ex iis fuit qui Albigensium hæresim & dogmata Parisiis & alibi occultè docuit: de quo sic Cæsarius l. 5. c. 22. ubi enumerat plurimos eiusdem sectæ. *Vlricus sacerdos de Lucri, qui Sexagenarius studuerat in Theologia tempore multo.*

Vulgrinus vir, vt legitur in Patriarchio Bituricensi, nobilis, doctus, facundus, in consilio prouidus & omni virtutum decore ornatus ad Patriarchatum Bituricensem euectus an. 1120. sedit annos 15. menses 8. dies 16. iacetque Bituricensi in Ecclesia. Tertio sui Patriarchatus anno Sugerium in Abbatem San-Dionysianum præsente Ludouico Grosso consecrauit. Contra Girardum Engolismensem Petri-Leonis seu Anacleti Antipapæ Legatum pro Innocentio II. fortiter pugnauit, eumque à Pontifice excommunicatum denuo excommunicauit. Leguntur quædam eius Epistolæ in Patriarchio Bituricensi c. 63. ex quibus quantæ facundiæ vir fuerit, liquet. Ei successit M. Albericus Remensis, vt diximus ad an. 1136.

INDEX.

INDEX
RERVM ET VERBORVM
Quæ in hoc Volumine continentur.

A

Index Rerum & Verborum.

Tom. II. FFFff ij

F I N I S.

